

J. DUNS SCOTUS

OPERA OMNIA

IV

GEORG OLMS HILDESHEIM

JOHANNES DUNS SCOTUS · OPERA OMNIA IV

JOHANNES DUNS SCOTUS

OPERA
OMNIA

IV

1968

GEORG OLMS VERLAGSBUCHHANDLUNG
HILDESHEIM

Anmerkung des Verlages:
Die falsche Paginierung der Originalvorlage wurde beibehalten.

B
765

D7

16392

t.4

R. P. F.
IOANNIS DVNS
SCOTI,
DOCTORIS SVBTILIS,
ORDINIS MINORVM,
In XII. libros Metaphysicorum Aristotelis

EXPOSITIO.

CVM SVMMARIIS, NOTIS ET SCHOLIIS
R. P. F. HYGONIS CAVELLI Hiberni.

ITEM EIVSDEM DOCTORIS IN METAPHYSICAM
quaestiones subtilissima.

Cum Annotationibus R. P. F. MAVRITII DE PORTV Hiberni.

*Quibus in hac editione additae sunt eiusdem Doctōris subtilis quaestiones in libros decimum
& duodecimum Metaphysicae, antehac desideratae.*

TOMVS QVARTVS.

LVGDVNI.

Sumptibus LAVRENTII DVRAND.

M. DC. XXXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

CENSURA
 R. P. F. LVCÆ
 WADDINGI
 HIBERNI
 de sequenti opere.

*P*vs hoc Scoti esse omnes admittunt, nullus expresse negat, præter unum Thomam Dempsterum, eiusque amicum, & collegam, Matthæum Ferchium Veglessem, Ordinis Minorum Conventualium, virum doctissimum, mihi spectatissimum, qui eodem tempore Bononia scribebant. Ille ut facilius declinaret quorundam argumentum, ex hoc opere desumptum, quo

Dempster.
 de Scoti
 patria.
 Ferchius
 in vita
 Scoti c.ii.
 num.40.

Hiberni sua genti Scotum adscribebant, opus non ipsius Scoti, sed Antonij Andrea Aragonij esse contendit, cui Ferchius accessit. Uterque nouæ suæ assertionis fundamentum posuit in verbis Aragonij, ad operis finem subiectis. Statim atque uterque prodijt, monui eruditissimum virum P. F. Hugonem Cauellum, qui tunc emaculandi, & tersius recudendi operis laborem subibat. Hoc suum ille protulit iudicium, & operi inter alia præfixit; in eo tamen lapsus, quod Ferchium prius scripssisse, & hunc secutum asserat Dempsterum; prior enim scripsit Dempsterus, quippe quem eo ipso loco Ferchius ex isto opusculo testem compellat.

I V D I C I V M
R. P. C A V E L L I.

ÆTERTM quia author quidam, vir alioquin vndequeque doctissimus, ex quibusdam verbis ad calcem huius operis positus, inductus, asseruit, & apertè scripsit non Scotum, sed Antonium Andream, eius authorem extitisse; quod & ipsum secutus affirmat quidam Scoto-Britannus. Nos ad defensionem rerum nostrarum impulsus, operæpretium esse duximus, hunc errorem profundius eruere, & apertâ veritate conuellere, nè vterius se dilaret ad aliorum grauium virorum, & doctorum minùs dignam æstimationem, & præiudicium veritatis. Conabimur itaque apertis veritatis argumentis, ac virorum grauium testimoniis ostendere, dictum opus genuinum esse Scoti nostri factum, ornatum tamen, & illustratum à clarissimo eius discipulo Antonio Andrea. Ac in primis ex ipsomet Scoto, cuius in hoc testimonium reliquis omnibus præferendum est. Is igitur in quæstionibus Metaphysicalibus, quas ab ipso conscriptas nemo negat, lib.7. quæst.1. ad 1. in oppositum, quo probatur accidens essentialiter inhærere, seu inhærentiam esse de eius essentia, quia Aristot. 7. Metaphys. text. 15. videtur dicere accidens esse ens, sicut non scibile dicitur scibile. Respondet Scotus his verbis: *illud exemplum corrigitur per paragraphum sequentem, sicut exposui textum, unde exemplum quodlibet aliquid veritatis insinuat.* Exponit autem in text.15. citato, quomodo non scibile est scibile secundum *quid*, non simpliciter, quatenus scilicet scitur non sciri, seu non posse sciri. Et paritas stat in hoc, quòd sicut scibile per se primò est tale, & non scibile non primò est tale; sic substantia primò est ens, & habet suum *quod quid*, & accidens posterius, seu non æquè primò. Sed similitudo non est in eo, quòd sicut non scibile est tantum secundum *quid* scibile, sic accidens est tantum secundum *quid* ens, seu æquiuocè cum substantia; quia accidens est ens simpliciter, & vniuocè cum substantia, etsi non æquè primò ac ipsa.

Item quæst. 7. §. *Dico ergo quòd.* ad locum Aristot. 7. Metaphys. text. 39. quo suaderi videtur *quod quid est* non esse idem cum eo cuius est. *Quære*, inquit, *expositionem textus in glossa iuxta textum.* Quæsiui in hoc opere eundem textum, & inueni quòd benè rem explicat: & in notabili adiuncto, quod vocat *glossam iuxta textum*, exponit Philosophum refutantem Socratis iunioris parabolam (quam ipse vocat fabulam) qui auferebat materiam à specie, & quiditate, asserens partes non esse de quiditate hominis, sicut nec æs de quiditate circuli.

Item, quæst. 19. eiusdem libri 7. ad 1. quo probatur conceptum Generis non esse alium à conceptu Speciei, quia Aristot. ibi text.43. ait, Genus nihil esse, præter eas, quæ sunt Generis Species. Respondet dicens: *addit aut si est, est quidem*

Iudicium.

ut materia; & exemplificat de voce; & illud membrum est verum, pro quo exemplum adducitur, & oportet intelligi ad manifestandum quòd singulare in re correspondet conceptui communi Generis, sicut expositum fuit legendo textum. Locus iste, ad quem se remittit, est in hoc opere ad textum iam allegatum, in quo optimè explicat quomodo Genus se habet ut materia, quia determinatur per differentias, & quomodo vox, quæ est genus, sit quali materia, quam differentia addita contrahunt ad species.

Item lib. 8. quæst. 4. §. *Ideò aliter. positâ, & refutatâ sententiâ eorum, qui dicunt ex materia, & forma fieri vnum per se: quia illud idem quod prius fuit in potentia per rationem materiae, iam est in actu per formam: & extractio de potentia in actum non largitur multitudinem, sed perfectionem; resoluit in hunc modum: Ideò aliter potest dici, quòd sicut dictum est exponendo textum huius capituli, quòd realiter, & naturaliter compositum est in potentia propter materiam existentem, quæ potest esse aliquid eius.* Quod probat ex Philosoph. 7. Metaph. text. 22. dicente in omni generatione oportere aliquid præexistere, quod sit pars geniti: hoc autem benè explicat Doctor in hoc opere, ad text. 15. circa quem mouit dictam quæstionem quartam ad vers. *Palam itaque, vbi docet non ideò compositum ex materia & forma, fieri vnum per se, quia illud, quod prius fuit in potentia per rationem materiae, iam est in actu per formam, ut dicebat illa sententia: Sed quia, inquit, in definitione, seu quiditate rei, hoc quidem est ut materia, illud verò ut forma, & hoc quidem, scilicet materia, est potentiâ, illud verò, scilicet forma, est actu.* & text. 13. eiusdem capituli, ostendit accidentia non habere materiam ex qua; nec etiam substantias sempiternas, quia non includunt duas partes, quarum vna sit potentia: tamen secundum dictam sententiam dicerentur fieri ex materia. Et exponendo locum Philosophi adductum ex 7. Metaph. declarat tam in generatione naturali, quàm artificiali manere materiam.

Hæc clarè conuincunt nullam, vel apparentem esse rationem dubitandi, hanc expositionem verè Scoti esse, nisi velimus etiam eius quæstiones in dubium vocare, quas tamen omnes Authores communi consensu ipsi adscribunt. Verùm ad maiorem huius veritatis confirmationem, placet aliquid ex eiusdem Doctoris Theologia in medium adferre, quo faciliùs, quod hæctenus profecuti sumus, euincamus.

In 4. distinct. 11. quæst. 3. §. *Ad confirmationem.* num. 47. proponit locum Aristot. 7. Metaphys. cap. de Vnitate defin. text. 43. quo in fauorem D. Thom. 1. part. quæst. 76. art. 3. 4. probatur vnus compositi vnâ tantum esse formam, & consequenter non dari formam corporeitatis, quia dicitur: *Genus nihil est præter eas, quæ sunt Generis Species: & iterum, Finalis Differentia, substantia rei erit, & definitio.* Ex quo colligitur, cum Genus nihil sit præter Species, & Differentia, quæ habet rationem formæ, dicat totam substantiam rei, non dari aliam, & aliam formam in eodem composito, quia tunc si ab vna acciperetur Genus, & ab alia Differentia, Genus esset aliquid præter Species, saltem secundum esse quiditatum. Respondet Doctor. *Ad confirmationem, inquit, adductam de 7. Metaphys. cap. de Definitione, capitulum illud non videtur benè exponi, sicut patet in expositione, quam edidi super illud caput: auctoritates autem illæ truncatæ sunt, & nihil ad B. Prima quidem truncata est, quia sequitur: ergo Genus nihil est præter eas, quæ sunt Generis Species: aut si est, quidem ut materia est: & hæc secunda pars disjunctionis vera est: unde ad illud secundum membrum subdit exemplum: vox quidem ut Genus: quam expositionem in terminis*

Iudicium.

habet eodem cap. de Definit. text. citato in hoc opere his verbis: *Notandum, quòd negantes pluralitatem formarum, hinc volunt sumere argumentum, quòd unitas definitionis est per hoc, quòd Genus nihil sit præter Generis Species, saltem secundum esse quiditativum. Sed hæc non est verum, quia accipitur auctoritas truncata: nam sequitur: Genus non est præter eas, quæ sunt Generis, Species & aut si est quidem, est ut materia. Secunda pars disunctionis est vera; unde ad illud. secundum membrum subdit exemplum: vox enim Genus est, & materia, &c.* Hæc notaui dum percurrerem opus quæstionum; quòd si præfati doctissimi viri assertionem aduertissem, plura fortassis ad hoc collegissem. Verùm hæc ipsa pauca, quæ adduxi, satis clarè ostendunt, non magis adscribendas Scoto quæstiones in Metaphysicam, & Theologiam, quàm hanc textus expositionem, quam in vtrisque toties citat, & ita quidem exactè, vt in locis ex hac expositione citatis, non solum reipsa id, quod asserit, reperitur; sed aliquando etiam iisdem planè verbis expressum sit, vt in vltimo loco citato, & partim in tertio, qui de eadem auctoritate tractat, visum est.

His accedit non leui argumento auctoritas Mauritij nostri, Doctõris Subtilis fidelissimi quondam interpretis, & in eius operibus examinandis, & discernendis vigilantissimi speculatoris, qui sequenti post Scotum seculo floruit. Is in titulo, quem præfixit huic, de quo agimus, Commentario (quod & antea in sua ad eundem Præfatione annotauerat) ita habet. *Ioannis Duns Scoti Doctõris Subtilis Ordinis Minorum in 12. libros Metaphys. Aristotelis, secundum nouam translationem scriptum recollectum, ordinatum, & pluribus additionibus decoratum ab excellentissimo ipsius discipulo Antonio Andrea eiusdem Ordinis Prouincia Aragonia, &c.* Quæ verba Antonium Andream dicti Commentarij non authorem, sed auctorem, seu ampliorem faciunt, vt qui illum pluribus additionibus decorarit: & huc non immeritò cuiusdam videri possent referenda quædam Antonij verba inferius adducenda, ex quibus hæc primùm suborta dubitatio, seu coniectura, literali duntaxat verborum rigori innixa fomitem sumpsit.

Huic insuper veritati suffragantur omnes, qui Authorum catalogum texunt, quorum nullus vel verbum de vlla expositione Antonij Andrea in Metaphysicam habet, cum tamen alia eius opera, vt quæstiones in duodecim libros Metaphys. & quatuor libros Sententiarum exactè recenseant. In primis Henricus Villiot, qui ex professo catalogum Scriptorum Ordinis nostri texuit, quæstiones quidem Metaphysicæ Antonio Andrea, expositionem autem illi nullam, sed Scoto tribuit. Valerius quoque Andreas Taxander in catalogo Scriptorum Hispaniæ, qui diligenter Authorum Hispaniæ operum indicem collegit, indicat quidem Antonium in Metaphysicam quæstiones edidisse, Commentarium autem nullum agnoscit. Idipsum loquuntur Conradus Gesnerus in sua Bibliotheca, & Fabianus Iustinianus in indice vniuersali, verbo *Metaphysica*, quorum posterior Scotum bis nominauit, tanquam duarum diuersarum in Metaphysicam lucubrationum authorem. Bellarminus de Script. Eccl. & Possevinus in Apparatu nullam Antonij expositionem adducunt, benè tamen Scoti, hic expressè, ille tacitè. Si ergo nullus Authorum, vel Scriptorum collector, siue eorum qui generaliter Ecclesiæ, siue qui specialiter, & ex professo Ordinis, & nationis dicti Antonij, Scriptores recensent, nullam de huiusmodi Antonij expositione mentionem fecit, mirum est, quomodo post 300. & ampliùs annos vir ille doctissimus hanc nostri Doctõris expositionem ei voluerit ascribere, quam tamen Scoti esse & ipsius discipuli semper

Iudicium.

per obseruârunt, & loca per nos ex ipsomet adducta apertè conuincunt.

Ad hæc, si dictus Commentarius Antonij esset, nunquid vel leuem aliquam eius mentionem in quæstionibus super Metaphysicam, vel (si has prius elaborauit) saltem in Theologia, in qua passim Metaphysicalia discutiuntur, fecisset?

Huc spectat alia non leuis coniectura, nam Author huius operis lib.7. text.17. explicata definitione accidentis copulati, dicit in definitione albi non necessariò poni hominem, *Sed in definitione*, inquit, *Francisci, vel S. Patritij necessariò ponitur animal.* Ex quibus verbis cap.1. vitæ Scoti præmissæ eius operibus Antuerpiæ impressis, argumentum confeci, seu probabilem suasionem, Doctorem Subtilem Hibernum esse, non Anglum, vel Scoto-Britannum; quia exemplo rem declarans patrono, & patri suæ religionis Francisco adiunxit patrem, & patronum nationis Patritium: si enim Anglus esset, Francisco verisimiliter S. Georgium adiunxisset: si Scoto-Britannus, Andream, vel Columbam. Cùm ergo Hiberniæ patronum adiunxerit, Hibernus & ipse meritò censendus est. Quo argumento longè solidiùs suadetur opus hoc non esse Antonij Andreae Hispani, qui ad rem exemplo monstrandam, Francisco non Patritium, quem forte parùm nouit, sed S. Iacobum suæ gentis Apostolum copulasset. Vt huic argumento satisfaceret quidam Scoto-Britannus, hoc opus Scoto detraxit, præfati viri doctissimi autoritate suffultus: quod inter alia me mouit, vt conarer ostendere dictam dubitationem nullo niti fundamento.

Supereffat nunc vt ad rationem, & motiium præfati viri ad asserendum, quod scripsit de dicti Commentarij authore, respondeamus. Fateor fanè rationem ipsius difficilem videri posse iis, qui motiua nostra pro hac veritate confirmanda hucusque adducta non viderunt; quibus maturè, & attentè expensis facillima apparebit. Stat autem dicta ratio in hoc, quòd in fine dicti operis legantur sequentia. *Volo autem omnes scire literam istam legentes, quòd tam sententiando, quàm notando secutus sum doctrinam illius subtilissimi Doctõris, cuius fama, & memoria in benedictione est, qui sua sacra, & profunda doctrina totum orbem impleuit, & fecit resonare Ioannis Duns Scoti, &c.*

Ad hanc rationem itaque respondeo. Cùm euidenter constet ex ipso Scoto, tam in Metaphysicis, quàm Theologicis quæstionibus, hoc opus ipsius esse; dicta verba eius esse nullatenus possunt, sed Antonij Andreae, qui opus castigauit, ordinauit, & auxit, vt habetur ex titulo ipsius operis suprà posito. In his igitur, quæ ipse adiecit de suo sententiando, vel notando, protestatur se secutum Doctõris Subtilis mentem: Addo, cùm ille opus hoc antea indigestum, & inordinatum, in ordinem redegisset, multa prætermisisset, primaria præceptoris sui capita, & sententias seligendo; & in iis quæ problematicè disputabar, alteram tantummodò partem, quæ magis ad eius mentem videbatur accedere, assumendo; quædam explicationis causa addendo; loco eius vacua, vel cancellata supplendo (constat ex Mauritio etiam in Theologia multa vacua, & cancellata mansisse) in quibus præstandis oportebat nonnulla de suo apponere, & quædam aliquando mutare, & loca corrosa, & exesa, aut oblitterata restituere, & sensum, quando necesse erat, coniecturis inuestigare.

Similia fecit idem Author in Scoti quæstionibus super Metaphysicam, teste Mauritio in epistola ad Antonium Trombetam, earundem quæstionum castigationibus præmissa, *Quas*, inquit, *accuratè castigauit, primaria sui præceptoris dicta eligendo.* Et post. *Sed sicut in Dialecticis, ita & hic obscuriora, & difficiliora prætermisit.*

Iudicium.

Verisimile ergo, hæc & plura effecisse in castigatione dicti Commentarij, qui minùs tritus, minùsque notus semper extitit, quàm quæstiones. Vnde & hîc locum habet quod ibidem Mauritius iisdem quæstionibus, etiam post castigationem Antonij Andreæ accidisse scribit, nimirum quòd *earum textus variè correctus erat, nunc additione, nunc detractiõne, ut moris est antiquis Scriptoribus id in margine annotantibus.* Neque negauerim præmissorum occasione, castigatorem aliquando Doctõris dictionem, sensu seruato, mutasse. Quod, cum integra hac glossa colligere mihi videor ex vltimis verbis ipsius. *Nam ego, inquit, quantum sapio, quantumque capio quidquid est hîc, quod ipse exprimere intendebat, pes meus eius vestigia secutus est.* Quasi diceret opus digerendo, in mutatione, omissione, notatione, suppletionem, &c. id tantùm posui, quod Doctõr exprimere intendebat. Quia tamen alicubi falli potuit, subiungit claudendo opus: *Ideò si aliquid aliud repugnans sibi inueniatur quandoque, nunc pro tunc reuoco, paratus libenti animo reuocare.* Hæc sunt, benigne Lectõr, quæ pro veritatis defensione, & obiecti argumenti solutione, dicenda occurrerunt, de quibus te monitum volui, & præmunitum, ne dicti Authoris lectio, de operis huius Authore dubium te reddere posset. Expositio nostra ad eius rationem iis, qui in antiquorum operibus digerendis, & ad prælum parandis, experientiam habent, in quibus multa ex his quæ diximus necessariò interueniunt, non extorta, sed persuasibilis videbitur. Tu æqui bonique consule, & V A L E.

INDEX

INDEX

SVMMARVM ET CAPITVM METAPHYSICÆ TEXTVALIS.

LIBRI I.

SVMMA I. *De natura & perfectione
Metaphysica.*

CAP. I. E ordine cognitionum,
& cognoscentium in
perfectione : & quali-
ter eius scientiæ digni-
tas ostenditur ex eius naturali appeti-
bilitate. pag 3

2. Exponitur scientiæ natura, & Metaphysicæ dignitas probatur ex eius essentiali speculatiuitate. 11

SVMMA II. *De causis, & principijs rerum secundum varias & repugnantes inter se antiquorum opiniones.*

CAP. I. Causarum in modos diuisio, veterumque opiniones de causa materiali. 18

2. Veterum opiniones de causa efficiente. 23

3. Opiniones distinctionem à rebus auferentium, & recitatarum opinionum epilogatio. 32

4. Recitantur opiniones ponentium principia ab entibus separata, & ostenditur qualiter antiqui Philosophi aliquid quatuor genera causarum tetigerūt. 35

SVMMA III. *Antiquorum opiniones de rerum causis, ac principijs, confutantur.*

CAP. I. Aduersus eos, qui vnum, & eos, qui plura principia corporea omnium rerum statuebant. 42

2. Discutiuntur opiniones ponentium principia rerum incorporea. 47

3. Impugnantur fusè ponentes principia à rebus separata, seu ideas. 49

LIBRI II.

SVMMA VNICA. *De speculatione
veritatis.*

CAP. I. Quomodo facilitas, & difficultas accidunt circa considerationē veritatis. 63

2. Cuius scientiæ sit speculari de veritate, & an detur processus in infinitum in causis. 65

3. Modus acquirendi notitiam veritatis. 71

LIBRI III.

SVMMA I. *Dubitationes multe proponuntur.*

CAP. I. Ostendit causas dubitationis. 73

2. Dubitationes varix ad hanc scientiam spectantes proponuntur. 74

SVMMA II. *An vnus scientiæ sit speculari omnia genera causarum.*

CAP. I. Disputantur difficultates de causarum, principiorum, ac substantiarum cognitione. 77

2. Examinantur quæstiones de generibus. 86

3. An ens & vnum sint rerum substantiæ. 99

4. An numerus & magnitudo sint substantiæ, necne? 102

5. De ideis; & an principia sint in potentia, vel actu, & an sint vniuersalia, vel singularia. 106

LIBRI IV.

SVMMA I. *De quibus habeat prima Philosophia pertractare.*

CAP. I. Ens vt ens, & omnes eius partes à primo Philosopho considerari. 109

2. Hanc scientiam considerare passiones entis. 112

SVMMA II. *De principiorum cognitione.*

CAP. I. Ad Philosophum pertinere considerationem de omnibus communibus principiis. 118

2. Contra dicentes posse idem esse, & non esse. 122

3. Contra

Index Summarum

3. Contra ponentes contradictoria simul vera de eodem. 134
4. Contra sustinentes omnia apparentia esse vera. 143
5. Contra ponentes medium inter contradictoria. 145
6. Non omnia esse falsa, nec omnia vera. Item nec omnia quiescere; nec etiam omnia moueri. 148

LIBRI V.

SVMMA VNICA. *Nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.*

- CAP. I. De principio. 151
2. De causa. 153
3. De elemento. 158
4. De natura. 161
5. De necessario. 164
6. De vno. 166
7. De diuisione entis. 174
8. De substantia. 176
9. De eodem, diuerso, & differenti. Item de simili, & dissimili. Item de oppositis, & contrariis, & diuersis specie. 168. aliàs 178
10. De Priori, & Posteriori. 170
11. De potentia, & possibili. 173
12. De Quanto. 177
13. De Quali. 179
14. De Ad aliquid. 181
15. De Perfecto, termino, & secundum se. 185
16. De habitu, passione, priuatione, & Habere. 189
17. De Ex aliquo, & parte. 194
18. De toto, & multo, & genere. 196
19. De Falso. 201
20. De Accidente. 203

LIBRI VI.

SVMMA I. *Declaratur de quo ente prima Philosophia consideret.*

- CAP. I. De differentia Physicæ à quibusdam aliis scientiis. 205
2. Differentia Physicæ ab aliis Theoricis, & modus considerandi, & definiendi Metaphysici. 208

SVMMA II. *Declarantur quedam entis species, que ab hac scientia secluduntur.*

- CAP. I. Excluditur à consideratione huius scientiæ ens per accidens, secundum varias eius acceptiones. 210

2. Quomodo excluditur à consideratione huius scientiæ ens verum. 216

LIBRI VII.

SVMMA I. *De substantia agendum esse, cum sit primum entium.*

- CAP. I. Substantiam multis modis esse primum omnium entium. 218
2. Probat variam primitatem substantiæ. 220

SVMMA II. *De ipsa substantia tractatur.*

- CAP. I. Quot modis dicatur substantia, &c. 223
2. De substantia sensibili, & quod quid est. 227
3. Quomodo aliis à substantia comperit definitio. 230
4. De definitione accidentium copulato- rum. 232
5. In quibus quod quid est idem est cum eo, cuius est. 234
6. Entium alia natura, alia arte, alia casu, &c. 238
7. Non fieri per se formam, vel materiam, sed compositum ex vtrisque. 243
8. Non dari aliquam formam à singularibus separatam. 257
9. Aliqua ab arte, & casu fieri, alia non, &c. 259
10. An partes sint priores toto, & an earum rationes in totius ratione ponantur. 260
11. Quæ partes sint simul cum toto; & quæ non. 266
12. Quæ partes sunt speciei, & quæ non. 269
13. Quæ pacto ex partibus definitionis fiat vnum. 274
14. Vniuersalia Platonice accepta substantias non esse. 278
15. Inconuenientia quæ sequuntur contra asserentes ideas substantias esse. 282
16. Substantiam componi ex partibus, quæ sunt in potentia. Item ens & vnum substantiam non esse. 287
17. Quid proprie substantiam dicere oporteat. 290

LIBRI VIII.

SVMMA VNICA. *De principijs substantiarum sensibilium.*

- CAP. I. Substantiæ diuisio, & materiam substantiam esse. 295
2. Formam esse de substantia sensibilium. 297

3. Non

& Capitem.

3. Non formam, sed compositum per se generari, &c. 300 4. Quo pacto substantiæ numeri dici possunt. 303 5. Quomodo variæ sint materiæ variarum rerum. 305 6. Quæ causa est vt definitiones, & numeri vnum sint in rebus omnibus, & vnionis materiæ, & formæ. 309	3. Contrarietatem dicere priuationem, & habitum, & omnem contrarietatem priuationem esse, non è contra. 356 4. Quo pacto <i>aguale magno</i>, & <i>paruo</i> opponatur. 359 5. Quo pacto <i>vnum & multa</i> opponantur. 362 6. Media contrariorum in eodem genere cum ipsi contrariis esse, ac ex ipsis componi. 365 7. Differentiam, seu diuersitatem secundum speciem contrarietatem esse. 368 8. Quæ contrarietas facit diuersitatem specificam, & quæ genericam. 370

LIBRI IX.

SVMMA I. *De potentia.*

- CAP. I. De diuisione entis in actum, & potentiam. 313
2. De diuisione potentie in rationalem, & irrationalem. 316
3. Contra negantes potentiam, nisi cum res est in actu. 318
4. Contra ponentes omnia esse possibilia. 320
5. Quomodo potentie ad actum reducuntur. 321

SVMMA II. *De Actu.*

- CAP. I. De diuisione actus, & vt aliquid est in potentia proximè, & remotè. 323
2. Actum priorem esse potentia duplici prioritate. 327
3. Actum priorem esse potentia, perfectione; & de actione immanente & transfunte. 329
4. Actum priorem esse potentia probatur ex comparatione ad corruptibilia. 331
5. Actum priorem esse potentia, perfectione. 335
6. Quo pacto ex veritate, & falsitate actus sit præstantior potentia. 336

LIBRI X.

SVMMA I. *De vno in se considerato.*

- CAP. I. Quatuor modi vnus explicantur. 340
2. *Vnum* habere rationem mensuræ, & mensuræ proprietates explicantur. 342
3. An *vnum* sit rei substantia, ipsiusque ad ipsum ens comparatio. 347

SVMMA II. *De vno respectu multitudinis, & de contrarietatibus plurima.*

- CAP. I. De variis modis vnus, & multitudinis, & consequentibus ipsa. 350
2. Contrarietatem esse perfectam differentiam, & quomodo vnum vni contrariatur. 354

LIBRI XI.

SVMMA I. *Dubitationes, de quibus in tertio libro habitus est sermo.*

- CAP. I. Mouentur dubitationes circa considerationem huius scientiæ, quæ sapientia dicitur. 375
2. Proponuntur dubitationes de iis, quæ in hac scientia considerari dicuntur. 379

SVMMA II. *Proponuntur ea, quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent.*

- CAP. I. Hanc scientiam considerare de omni ente, vt ens est, & de principiis demonstrationis. 383
2. Quod circa primum principium non contingit falsum dicere. 387
3. Soluuntur motiua ponentium contradictoria esse simul vera, &c. 390

SVMMA III. *Primæ Philosophiæ ab alijs scientijs differentia; & ens per accidens à nulla scientia considerari.*

- CAP. I. Philosophiam primam ab alijs scientijs differre ex modo considerandi, & definiendi, & illarum diuisio. 395
2. Nullam scientiam agere de ente per accidens, nec de ente vero, neque de fortuna, & casu. 398

SVMMA IV. *De motu, eiusque diuisionibus, & infinito; & definitionibus aliquorum terminorum.*

- CAP. I. De motu, eiusque definitione. 402
2. De infinito, & an sit possibilis actu in magnitudine, vel multitudine. 406
3. Motum per se distingui à motu per accidens, & secundum partem. Item, quot modis dicitur aliquid in aliud mutari, &c.

Index Summarum & Capitem.

& in quo Prædicamento sit motus.

- 4¹²
4. Quot modis dicatur immobile. 419

LIBRI XII.

SVMM A I. *De substantia.*

- CAP. I. De substãtia speculationem esse oportere ex antiquorum etiam opinionibus. 421
2. Substantiarum triplex diuisio: & an in omnibus sensibilibus sit eadem materia. 422
3. Tria esse principia substantiarum sensibilibum, & formas aliquas separabiles esse à materia, & quasdam non. 425
4. Non esse eadem principia substantiæ, & aliorum; & quæ principia eadem omnium, & quot. 428

SVMM A II. *De substantia immobili.*

- CAP. I. Dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam, sempërque actu existentem. Item actum esse priorem potentia. 433
2. Quomodo primum mouens mouet. Item, ipsum esse primum appetibilem, & motum cœli localem esse. 438

3. Primum mouens esse summè felix, viuens, perfectum, virtutis infinitæ, bonum.

- 441
4. Quot sint numero substantiæ immobiles, ac spheræ, quæ ab eis mouentur, quarum motus inuestigat. 445

5. Tot esse Intelligentias, quot cœlos secundum Philosophum; cuius opinio comparatur, & accommodatur hac de re. 450

6. Examinantur nonnullæ dubitationes circa primi intellectus intellectiõnem. 452

SVMM A III. *De bonitate, & natura vniuersi.*

- CAP. I. Primum mouens esse finem extrinsecum vniuersi. Refutantur diuersæ opiniones de rerum principiis. 456

2. Contra ponentes substantias separatas rerum principia. Item, ponentes eas connexas. 460

Conclusiones vtilissimæ ex duodecim libris Metaphysicorum Aristotelis, quicquid in illis ab ipso resolutum est, mira comprehensione, & breuitate complectentes, à Doctore subtili collecta, in suis quaque libris per ordinem legi poterunt à pag 465. & sequentibus vsque ad pag. 495. inclusiue.

R. P. F.

IOANNIS DVNS
SCOTI ORDINIS
MINORVM

DILVCISSIMA EXPOSITIO IN
duodecim Libros Metaphysicorum Aristotelis :

Adiunctis ad quemlibet Librum propriis conclusionibus, ab eodem Doctore
mira breuitate, & comprehensione collectis.

Cum Summariis, & Notis R. P. F. HVGONIS CAVELLI in Conuentu S. Mariæ
de Ara Cali in Vrbe S. Theologia primarij professoris.

P R O O E M I V M.

GYRVM cæli circuiui sola, Ecclesiastici 24. Secundùm doctrinam Aristotelis & eum communiter sequentium, scientia Metaphysicæ, quæ Theorica Philosophorum, & sapientia nominatur; versatur circa totum ens, & signanter circa substantias separatas, vt circa nobiliores partes sui primi subiecti: & ideò, quæ circa nobilissima entia, nobilissima scientia est, inter omnes alias scientias naturaliter adiuuentas.

I
4. 6. 7. & 12.
meta. & ali-
bi sapè.
1. 6. & 12.
Metaph.

Nobilitas
scientiarum
unde?

Nobilitas enim scientiarum ex nobilitate oritur subiectorum ex 1. de Anima. Idcirco quasi in persona huius scientiæ congruè potest dici: *Gyrum cæli*, &c. Vbi describitur eius dignitas admiranda, quantum ad quatuor, scilicet quantum ad amplexum ambitionis magnificæ; influxum correctionis authenticæ; actum inquisitionis amplificæ; gradum prælationis mirificæ.

Text. 1.
Com.

Primum probat ipsius gyri continentia generalis, cum præmittitur, *Gyrum*. Ad instar enim cuiusdam gyri, siue circuli, quæ est figura capacissima, secundùm Geometras, scientia Metaphysicæ omnia entia ambit. Nam vt dicitur 1. Met. in prologo: *Sapientis, id est Metaphysici, est omnia scire, vt contingit*. Consideratio enim Metaphysica gyrat omnia entia, siue immobilia, & incorruptibilia: siue mobilia, & corruptibilia, in quantum in eis entis ratio reperitur: pro quo potest intelligi illud. Eccl. 43. *Vide arcum, & benedic, qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo, & gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ*. Habitus quidem Metaphysicus est quidam arcus mysticus, iaciens sagittas veritatis contra hostes falsitatis, ideò est quasi *Arcus resurgens inter nebulas gloriæ*. Eccl. 50. Vide ergo ipsum, & benedic Deum, qui fecit illum; nam gyravit cælum, id est, totam vniuersitatem entium, & specialiter entium, quorum habitatio est in cælo.

Quadruplex
excellencia
Metaphysi-
ca.

Metaphysi-
ca ambit
omnia,

Vide 12. Metaph. ad finem, ubi dicit, quod Metaphysica nullam scientiam habet contrariam. Text. 23,

Secundum probat cæli influentia virtualis, cùm additur, *Cæli*: sicut enim cælum influit in hæc omnia inferiora, sic scientia Metaphysicæ in omnes alias scientias humanas, vtpote qui habent istam scientiam, possunt omnes alias, & earum principia corrigere virgâ veritatis, defendere hastâ probitatis, approbare, & reprobare normâ æquitatis, sicut innuit Aristot. 1. Poster. parum ante illud Capitulum: *Difficile autem est nosse*. Idcirco de hac scientia potest intelligi illud Eccl. 43. *Altitudinis firmamentum, pulchritudo eius est species cæli in visione Dei*.

Inquiris de omnibus vocatiter.

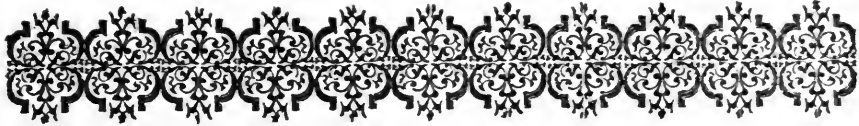
Tertium probat efficacia regularis, cùm subiungitur: *Circuivi*; circuivit quidem inquirendo de omnibus veraciter sine deceptione, & plurimum efficaciter sine defectione, & generaliter sine exceptione; & ideò in figura, ipsa est sicut fluuius Phison, de quo dicitur Genesis 2. *Ipsè circuit omnem terram Euilath, ubi nascitur aurum, scilicet sapientiæ, & aurum terræ illius optimum est*. Euilath interpretatur stolidus, cuiusmodi sunt omnes scientiæ humanæ de se, Metaphysicâ exceptâ.

Excellit omnes alias scientias humanas.

Quartum probat eminentia solitaria, cùm concluditur, *sola*: inter omnes enim humanas scientias ista sola præcellit, & omnibus principatur. Sola enim est, cui nulla alia assimilatur. Sola est, cui omnis alia famulatur. Sola est, quam omnis alia admiratur, vt admiratiuè dicere possimus illud Thren. 1. *Quomodo sedet sola ciuitas plena populo, princeps prouinciarum, &c.* certè sedet, vt Regina, respectu omnium cæterarum, &c.

SUMMARIVM

SVMMARIVM R. P. CAVELLI.

PRIMVS iste liber est totus procemialis, & diuiditur in tres Summas, quarum prima continet duo capita. Secunda quatuor. Tertia verò tria. Summa secunda refert antiquorum opiniones de causis, ac principiis rerum. Tertia easdem impugnat. Prima verò tractat de dignitate huius scientiæ, quam triplici medio probat Philosophus, primò ex eius naturali appetibilitate, probans cæteris scientiis appetibiliorem esse. De quo Doct̃or pulchra doctrinalia habet hîc q. 1. rem hanc fusè tractans. Quòd dicitur, visum esse aliis scientiis nobiliorem, tractat Doct̃or q. 6. de Anima. vide ibi Commentarium. De aliis duobus mediis infrà suis locis.

SVMMA PRIMA.

De natura, & perfectione Metaphysicæ.

CAPVT I.

De ordine cognitionum, & cognoscen-
tium in perfectione: & qualiter huius
scientiæ dignitas ostenditur ex eius
naturali appetibilitate?

OMnes homines naturâ scire deside-
rant.

1
Hanc pro-
positionem
examinat
Doct̃or
quæst. 1. l. 1.

Scientia ma-
xima maxi-
mè desidera-
tur.

Iuxta consuetudinem, in hoc libro, primò præmittit procemium. Secundò subiungit tractatum. Secunda ibi: *Quoniam verò manifestum.* In tota autem prima parte ad prologum pertinente, intentio Aristotelis est ad benevolentiam, & ad amorem huius scientiæ trahere auditorem. Circa quod duo facit. Nam primò reddit auditorem beneuolum ex scientiæ dignitate. Secundò ex scientiæ utilitate. Secunda ibi iuxta finem prologi: *Oportet autem aequaliter eius ordinem constitui.* Circa primùm quatuor facit. Nam primò probat huius scientiæ dignitatem, ex eius naturali appetibilitate. Secundò ex eius essentiali speculabilitate. Tertiò ex eius libertate ingenia. Quartò ex eius honorabilitate præcipua. Secunda ibi: *Quia verò non alitua.* Tertia ibi: *Sed ut dicimus homo liber.* Quarta ibi: *Nec tali aliam honorabiliorem oportet.* In tota prima parte intendit talem rationem: Omnes homines naturâ scire desiderant; ergo maximam scientiam maximè desiderabunt; sed scientia Metaphysicæ est maxima scientia; ergo ipsam maximè desiderabunt omnes homines: quia maximè est desiderabilis, & per consequens est dignissima. Circa istam rationem sic procedit, nam primò pertrahat hanc propositionem: *Omnes homines, &c.* in qua stat virtus maioris. Secundò inuestigat minorem ibi: *Quoniam autem hanc scientiam querimus.* Circa primum duo facit. Quia primò facit, quòd dictum est. Secundò quia mentionem fecerat de *scire, & cognoscere*, gratiâ huius distinguit, & determinat de diuersis gradibus cognoscendi in entibus cognitionem participantibus. Secunda ibi: *Animalia quidem igitur, &c.* Circa Scoti Oper. tom. I V.

primum duo facit. Primò proponit dictam propositionem. Secundò subiungit eius probationem. Secunda ibi: *Signum autem.* In principio igitur huius libri proponit Aristot. hanc propositionem dignitatem, & nobilitatem huius scientiæ virtualiter continentem, dicens: *Omnes homines natura scire desiderans, &c.* Deinde cum dicit:

Signum autem est sensuum dilectio: præter enim utilitatem propter seipsos diliguntur, & maximè aliorum, qui est per ipsos oculos. Non enim solum ut agamus, sed & nihil agere debentes, ipsum videre præ omnibus, ut dicam, aliis eligimus.

2

Subiungit probationem dictæ propositionis, & probat eam à posteriori, & signo. Circa quod duo facit, primò probat quod dictum est. Secundò assignat causam dicti. Secunda ibi: *Causa autem est.* Dicit ergo. *Signum autem;* quòd omnes homines naturâ scire desiderant; *est dilectio sensuum: Præter enim utilitatem,* scilicet, si ad nihil aliud deseruirent: *propter seipsos diliguntur; & maximè aliorum;* id est, inter alios: *eum qui est per oculos,* id est, sensum visus; *non enim solum ut agamus,* id est, non solum propter necessitatem vitæ; *sed etiam nihil agere conuenientes, vel debentes ipsum videre,* id est, sensum visus, *præ omnibus aliis sensibus, concupiscimus, & amamus.*

Præfert visum aliis sensibus.

Notandum, ut habetur 2. de Anima, & in libro de Sensu & Sensato, iuxta principium: sensus deseruiunt nobis ad duo, scilicet ad necessitatem vitæ, & ad scientiam. Nam per sensus cognoscimus sensibilia nocua, & vitia, & fugimus nocua, & prosequimur vitia. Per sensus etiam generatur in nobis scientia, nam omnis nostra scientia oritur à sensu. Dicit ergo Philosophus, quòd posito quod per sensus nihil agere deberemus quantum ad necessitatem vitæ; nihilominus diligeremus sensus, pro quanto deseruirent ad habendum scientiam, ut dicitur. Deinde cum dicit:

Text. com. 16. & inde. Idem ad finem tertij de Anima.

Causa autem est, quia hic maximè sensuum cognoscere nos facit; & multas rerum differentias demonstrat.

3

Assignat causam dicti, quare scilicet sensum visus maximè amamus, quia scilicet est maximè cognoscitiuus, quod probatur: quia sensus aliquis potest dici

Vnam potentiam cognitionem assignat

terti præferri
concingis
propter duo.

potest potest dici maximè cognoscitiuus dupliciter, vel quia certius scire facit, vel quia plura cognoscere facit; vtrumque autem habet visus in comparatione ad alios sensus; idèd præfertur eis in ratione cognoscitiui. Dicit ergo quòd *causa est* quare scilicet sensum visus præ aliis concupiscimus: *quia hic maximè sensum*, id est inter omnes sensus, nos cognoscere facit. Et hoc quantum ad primum; & multas rerum differentias nobis demonstrat, id est, plures quàm alij, & hoc quantum ad secundum.

visum aliis
præferri &
præamari con-
tingit pro-
pter duo.

Notandum quòd sensus visus dicitur maximè cognoscitiuus, propter duo, scilicet propter cognitionis certitudinem; & propter cognitorum multitudinem. Certitudo prouenit aliquando ex parte potentia; quia quanto virtus cognoscitiua immaterialior est, tanto est in cognoscendo certior. Plura etiam obiecta per hunc sensum cognoscuntur, quia omnia corpora tam superiora, quàm inferiora, cum lucem vel colorem participant: non autem alias qualitates sensibiles, scilicet tangibiles, audibiles, & huiusmodi. Quare autem visus sit immaterialior, patet ex hoc: quia spiritaliori modo immutatur ab obiecto, quàm alij sensus. Alia enim sensibilia immutant aliquo modo medium vel organum immutatione reali: visibile autem solum immutatione intentionali. Vnde etiam omnis sensus sit receptiuius specierum sine materia, vt patet. 2. de Anima, magis tamen visus. Obiectum verò tactus aliquo modo immutat organum, & medium, calefaciendo, & frigefaciendo. Obiectum verò gustus, insciciendo aliquo sapore ipsum organum gustus. Obiectum autem auditus, per motum corporalem aeris. Obiectum verò odoratus, per fumalem euaporationem. Obiectum autem visus tantum immutat organum, & medium immutatione intentionali: non enim pupilla, vel aer coloratur: sed speciem coloris recipiunt, modo intentionali. Est ergo vis totius probationis Aristotelis in hoc: si magis naturaliter diligimus sensus magis cognoscitiuus, non propter vtilitatem vitæ tantum, sed propter cognitionem; ergo scire magis naturaliter desideramus; quia ista cognitio nobilior est cognitione sensitiua: nam sensitiua ad hanc finaliter ordinatur.

Immutatio
duplex.

Text.com
121.

Vide Doct. q.
3. Met. sed
sensus in
principio lib.
de Anima.

Sed contra hoc quod ait Aristoteles, *Sensum visus nos facere magis scire* arguitur: quia Philosophus in lib. de Sensu & Sensato dicit, quòd cæci nati, habentes auditum, sunt magis sapientes, quàm surdi nati habentes visum; ergo si sensus visus magis diligitur; quia magis est cognoscitiuus, secundum quòd cognitio ordinatur ad scientiam, sequitur quòd auditus sit magis diligendus.

Præterea Leo in sermone Paschæ, præfert tactum Thomæ visui, quoad certitudinem cognitionis, vnde palpans clamauit: *Deus meus, & Dominus meus, &c.* Item contra hoc quod dicitur, visum plures differentias demonstrare: nam tactus plures differentias demonstrat. Nam sensus, qui est duarum contrarietatum, plures differentias demonstrat quàm ille qui est vnus tantum: sed sensus tactus est duarum contrarietatum, scilicet calidi & frigidi: humidi & sicci: visus autem est vnus tantum, scilicet albi & nigri. ex 2. de Anima. Præterea Arist. 2. de Generatione dicit, quòd primæ qualitates sunt per se tangibiles: sed posterius non inuenitur sine prioribus; ergo vbiicumque inuenitur qualitas visibilis, inuenitur & qua-

Text.com.
107.
Text.com.
7. & inde.

litas tangibilis, & non e converso: ergo plures differentias nobis demonstrat tactus, quàm visus. Præterea contra hoc quod ait: quòd *sensum visum maximè diligimus*. Probo quòd non: quia sensum illum magis diligimus, cuius oppositum magis odimus, ex 2. Priorum in illo Capit. *Quando autem conuertuntur extremitates*, in vltima regula, dicitur quòd *magis eligendum magis figuendo opponitur*: sed magis odimus oppositum tactus, quàm oppositum visus; quia oppositum tactus destruit animal: non autem oppositum visus; ergo tactum magis diligimus quàm visum.

Respondeo quòd istæ rationes non cogunt. Ad primum dicendum, quòd visus magis facit per se ad cognitionem, siue ad scientiam, quæ est per inuentionem; sicut vult Aristot. in lib. de Sensu & Sensato, vbi supra. Et ad Philosophum dicendum, sicut ipse ibidem vult: quòd auditus per accidens solum magis facit ad cognitionem, siue ad scientiam, quæ est per doctrinam ex hoc, quòd vox audibilis, quæ mouet auditum, est significatiua conceptuum mentis; & hoc accidit voci, secundum quòd immutat auditum. Si enim eadem voces formarentur, quæ modò, & non essent instituta signa ad significandam conceptus; auditio earum nihil inuaret ad disciplinam. Si enim signa visibilia imposita essent ad significandum omnes conceptus, sicut habent Monachi de multis; tunc visus per illum modum conferret ad scientiam, per què modum nunc confert auditus; sed voces sunt signa promptissima; & propter illud videtur linguam esse datam hominibus 2. de Anima. Sic igitur patet, quòd quantum ad scientiam habitam per inuentionem, visus facit magis ad scientiam: sed quantum ad scientiam habitam per doctrinam, auditus facit magis ad scientiam, non per se, sed magis per accidens: quia suum obiectum ex institutione factum, est signum conceptus, per quam institutionem nihil sibi accrescit; vnde per accidens auditus magis facit scire; visus autem per se, & directè, mediante lumine naturali ipsius intellectus. Ad illud Leonis, dico, quòd præfert tactum visui, non quoad per se, & proprium obiectum vtriusque; sed fortè quantum ad illud corpus Christi magis experiendum per visum, & per tactum simul, quàm per visum solum. Ad aliud concedo: quòd tactus est duarum contrarietatum, visus autem vnus tantum; & ex hoc fortè sequitur quòd tactus non est simpliciter vnus sensus (de quo aliàs) tamen ex hoc non sequitur quòd tactus plures differentias rerum demonstrat: quia obiectum ipsius visus, scilicet lux & color in pluribus corporibus reperiuntur, quàm omnes qualitates tangibiles, si essent mille: quia cognoscimus substantias per hæc accidentia, vt dicitur in septimo huius, quæst. illa. *Vtrum substantia sit prior omnium entium cognitione*: & obiectum visus in pluribus corporibus reperitur, quàm obiectum tactus, vel cuiuscumque alterius sensus particularis; idèd visus plures res demonstrat, & magis facit ad scientiam, & idèd magis diligitur.

Ad aliud de 2. de Generatione, dicit potest quòd illud habet vtilitatem quando prius est de essentia posterioris, sicut animal de essentia hominis; sed non est sic in proposito: qualitates enim primæ non sunt de essentia lucis: similiter illæ qualitates tangibiles non sunt simpliciter primæ; sed sunt primæ respectu susceptiui earum: cuiusmodi sunt hæc inferiora. Vnde & malè allegatur auctoritas ista, dicit enim sic: quòd *quærimus sensibi*

22.

5
Vide Doct. 1.
R. p. 121. d.
16. & in 2.
Anglico. dist.
42. & in 4.
d. 1. q. 5.

Scientia ac-
quiritur per
inuentionem
& doctrinam.

Text.com.
88. expressus
3. de Anima. Text.
Com. 68.

Vide Scotum
super lib. de
Anima q. 7.

Obiectum vi-
sus in pluri-
bus reperitur
quàm alteri-
us potentia
obiectum.

Qualiter
4. qualita-
tes tangibi-
les intelli-
debent primi
qualitates
sensibi

sensibilis corporis principia, & illud est tangibile: idèd solæ contrarietates secundùm tactum faciunt species corporis sensibilis, de quo intendit, & sequitur: *quamuis visus prior sit tactu: quapropter & subiectum prius, id est, obiectum;* sed non est obiectum visus, corporis tangibilis passio secundùm quod tangibile; sed secundùm aliud: & si sic, conuenit naturâ prius, scilicet secundùm aliquam naturam communem corpori generabili, de quo intendit, & corpori cælesti, cuiusmodi forsân est natura perspicui. Paret igitur quòd auctoritas est ad oppositum: quòd obiectum visus est prius prioritate scilicet communitatis; & idèd est in pluribus. Ad vltimum de regula illa secundi priorum dicendum, quòd fallit per instantiam in terminis: nam melius est bene viuere quàm viuere: & tamen magis odimus oppositum viuere, quàm oppositum bene viuere; quia oppositum viuere destruit viuere & bene viuere. Vnde Aristot. 7. Topic. glossat illam propositionem sic: *nisi cum alterum infert alterum.* & vult quòd illa regula non teneat, quando magis eligendum includit minus eligendum: sicut in exemplo posito, bene viuere includit viuere: similiter in proposito: sensus visus includit sensum tactus: & oppositum tactus destruit tactum & visum. Deinde cum dicit:

Animalia quidem igitur sensum habentia natura fiunt.

Distinguit diuersos gradus cognoscendi in entibus. Circa quod duo facit. Primò ostendit propositum in brutis ratione carentibus. Secundò in hominibus rationem participantibus. Secunda ibi: *Animalia quidem igitur.* Prima in duas. Nam primò præmittit omnium animalium conuenientiam. Secundò describit eorum differentiam quantum ad cognitionem. Secunda ibi: *Sed ex sensibus quidem.* Dicit ergo quòd *animalia omnia sunt habentia sensum natura*, id est, secundùm naturam propriam. Ratio huius est, quia impossibile est rem priuari propria formâ, vel differentia specificâ: quia iam esset hoc, & non esset hoc. Animal enim constituitur in esse specifico animalis per sensitium, quod est habere sensum: nam quædam animalia habent sensus omnes, vt animalia perfectâ: quædam plures: quædam paucos secundùm quod sunt perfectiora, vel minus perfectâ: omnia tamen habent necessariò, saltem vnum scilicet sensum tactus, vt habetur 3. de Anima, iuxta finem, & in libro de Somno & vigilia. sine tactu quidem animalia non possunt existere; cum per tactum cognoscant, quæ sunt proficua: & quæ sunt corruptiua animalis; puta qualitates tangibiles. Deinde cum dicit:

SVMMARIVM, NOTA.

Ponit triplicem animalium diuisionem. Circa primam problematicus est Doctor 4. dist. 45. q. 3. §. *iuxta hoc*, n. 7. an bruta habeant memoriam necne, vbi saluat in eis, sine memoria, actus ex quibus ipsa colligitur, qui sunt vindicatio, beneficiatio, nidificatio, prouidentia, & disciplinatio. Vide Scholium ad qu. 3. hîc. Quod ait in secundâ diuisione, *animalium quæ* Scoti Oper. tom. I V.

dam habere prudentiam, intellige de prudentia latè sumpta, quia propriè dicta, sine deliberatione, quæ bruta carent, haberi nequit. Ita ipse se explicat hîc q. 3. ad quâ hîc se remittit, vt dicitur, inquit, in quæstione. Vbi obiter nota, prius eum scripsisse in textum, quàm circa eû disputasse quæstiones, vt in præfatione operis notauit. Circa tertiam diuisionem, constat experientia quædam bruta nec cicurari, nec disciplinari posse; quædam verò mirum in modum esse disciplinabilia, & de Elephantæ mira scribuntur, quem Aristot. 1. hist. animæ c. 1. ait inter omnia mitem esse, & mansuetudini magis additum; quod panegyrica spectacula exhibere, varias figuras effingere, coronas astantibus offerte, & alia ludicra facere, & literas efformare discat, plures scribunt. Vide Plin. l. 8. à c. 1. Elianum l. 6. c. 10. Plutar. l. de Animal. industria, & de Lucinia: vide Arist. 4. hist. an. c. 9. & Plin. 10. Hist. c. 29. vnde plures Philosophi, hisce animalibus quandam rationem tribuerunt. De quo Plut. l. de Placitis. e. 20. vbi pro hoc citat Anaxag. & Pythagoram. Quod ait cum Arist. apes catere auditu, fortè intelligi debet de perfecto: quia non est vnde eis denegetur omnis auditus, sicut nec talpæ imperfectus visus, secundum multos, de qua tamen minus id apparet. dixit de hoc Comment. ad q. 6. Scoti, de Anima. & in Supplem. ibid. Vidi ipse apes fugitiuas leni sono quasi harmonia per collisionem ad vasa ænea, ad aluearia reduci, quod fieri nequit sine auditu, idque testatur ipse Aristot. 9. Hist. Animal. c. 40. vbi etiam ait dubium esse, an audiant apes, de quibus ibi mirabilia refert.

Ex sensibus autem quibusdam quidem ipsorum memoria non fit, quibusdam verò fit; & propter hoc alia quidem prudentia sunt: alia verò disciplinabiliora non potentibus memorari. Prudentia quidem sunt sine habilitate discendi, quæcunque sonos audire non potentia sunt, vt apes, & vti que si aliquod aliud genus animalium huiusmodi est. Addiscunt autem quæcunque cum memoria, & hunc habent sensum.

Ponit animalium differentiam: & ponit tres diuisiones in animalibus respectu cognitionis; ex quibus colligitur triplex gradus cognitionis in eis. Prima diuisio est, quod animalium quædam habent memoriam: quædam autem non: idèd dicit quod *ex sensu quibusdam horum animalium non fit memoria: quibusdam autem fit:* & dicit ex sensu factam esse memoriam, vel non factam: nam virtutes interiores puta phantasia, memoria, &c. præsupponunt exteriore sensus. Ratio huius diuisionis est,

Bruta non habent prudentiam propriè dictam.

Mira mansuetudo elephantianæ.

Quo auditu carens apes?

7
Hunc textum examinat Doctor q. 3. lib. 1.

Triplex animalium diuisio in ordine ad cognitionem.

Cap. 1.

Sensus necessarius est animalis & præcipuè tactus.

Text. com. 62. & inde.

Actus ex quibus colligitur memoria in brutis.

quod animabilibus data est cognitio sensitiva ad necessitatem vitæ, & ad necessitatem propriarum operationum. Animalia ergo, quæ mouentur motu progressiuo, ad aliquid distans, indigent memoria; aliâ nisi in eis remaneret impressio memorialis de obiecto, motum continuare non possent, vique ad obiectum quod appetunt. Animalia verò immobilia motu progressiuo, vt sunt quæ dicuntur ostreae & conchæ marinæ lapidibus affixæ, non indigent memoriâ, sed sufficit eis ad proprias operationes obiecti præsentia: & idè sola imperfecta, & confusa imaginatio, vt habeant aliquem motum indeterminatum, scilicet dilatationis & contractionis, secundum quod obiectum est delectabile, vel tristabile.

Secunda diuisio est, quæ sequitur ex prima; quod animalium quædam habent prudentiam; illa scilicet quæ habent memoriâ: alia verò non habent: illa scilicet quæ memoriâ carent, ideo dicit: *Et propter hoc*, scilicet quod aliqua habent memoriâ, aliqua non; *hæc quidem animalia prudentia sunt; alia supple non.* Ratio huius diuisiois est, cum enim prudentia provideat de futuris, ex memoria præteritorum, partes autem prudentia, sunt tres; secundum Tullium 2. *Rhetorica*, scilicet *insipientia, memoria, & providentia*: quia ergo sic est, animalia, quæ carent memoriâ, nequaquam habere possunt prudentiam: quæ autem memoriâ habent, aliquo modo prudentiam habere possunt, vt dicitur in quæstione. Tertia diuisio est, quod animalium habentium memoriâ, & prudentiam, quædam sunt disciplinabilia, puta habentia auditum; quædam indisciplinabilia, ea scilicet quæ auditu carent; idè dicit: *alia verò sunt disciplinabiliora non potentibus memorari*, id est, aliqua sunt disciplinabilia, in quo differunt ab his, quæ memorari non possunt; nec per consequens sunt prudentia; ergo nec disciplinabilia. Et exponit quod dixerat. *Prudentia quidem sunt sine addiscere; quacumque sonos audire non possunt*, id est, quæ non habent auditum: *vt apes; & si aliquod aliud genus animalium est huiusmodi: Ad discunt autem, id est, disciplinabilia sunt: quacumque cum memoria, & hunc habent sensum*, id est, simul cum memoria auditum habent. Ratio huius diuisiois est, quia auditus maximè deseruit disciplinæ acquiri per doctrinam, & instructionem alterius; licet per æpidens secundum Arist. in lib. de Sensu & Sensato, vt dictum est superius. Quæ ergo auditu carent, etsi prudentia esse possint; non tamen disciplinabilia: quæ autem non habent memoriâ, & non habent auditum, non sunt disciplinabilia.

Sed videtur falsum quod de apibus hæc dicitur, non enim videntur carere auditu, cum per sonos paruarum campanarum, & percussiones lapidum, & huiusmodi, congregentur, & quasi teneantur. Respondeo quod hoc non est ex hoc, quod sonos illos audiant; sed accidit propter motum localem aëris moti, & impellentis apes: qui motus facit sonos istos, & causatur ex collisione corporum sonantium; sicut de tonitruo dicit Aristoteles, 3. de Anima, in fine, quod interficit animalia, & frangit arbores, & diruit ædificia; non quod sonus hoc faciat: sed ipse aër fortiter motus deferens ipsum sonum. Ex prædictis colligitur triplex gradus cognitionis in animalibus. Primus est, quod animalium quædam habent memoriâ, & prudentiam, & disciplina-

bilis sunt: quæ scilicet auditum habent. Secundus, quod quædam memoriâ habent, & prudentiam, sed indisciplinabilia sunt, scilicet quæ auditu carent. Tertius, quod quædam nec memoriâ, nec prudentiam habent, nec disciplinabilia sunt. Quartus autem gradus (scilicet quod aliqua animalia sunt disciplinabilia, & per consequens habent auditum, non tamen habent memoriâ nec prudentiam,) est omnino impossibilis: sensus enim comprehendens obiectum per medium extrinsecum, cuiusmodi est auditus, est necessariò in animalibus mobilibus motu progressiuo; quæ necessariò memoriâ habent, & per consequens prudentiam, vt patet ex prædictis.

Alia quidem igitur imaginationibus, & memoriis viuunt, experimenti autem parum participant. Horum autem genus arte & rationibus.

Postquam Philosophus distinxit gradus cognitionis in animalibus ratione carentibus, nunc distinguit gradus, siue ordinem cognitionis in hominibus, rationem participantibus. Circa quod duo facit, primò præfert cognitionem humanam cognitioni brutorum animalium. Secundò accedit ad determinandum gradus, vel ordinem cognitionis in hominibus. Secunda ibi: *Fis autem ex memoria.* Dicit ergo quod animalia quidem, alia ab hominibus imaginationibus, & memoriis viuunt; sed experimenti participant parum: hominum autem genus, arte & rationibus viuunt; & per consequens experimentum.

Notandum quod viuere aliquando nominat primum actum: eo modo quo loquitur Arist. 2. de Anima, quod viuere viuentibus est esse: & significat ipsum esse rei, in tali gradu, qui est viuere. Aliquando nominat secundum actum, qui est exercere opera vitæ: cuiusmodi sunt actus sensitivæ partis, & intellectivæ: & sic accipitur viuere in loco isto. Alia ergo animalia ab hominè, viuunt imaginationibus, quantum ad animalia imperfecta, & memoriis: & per consequens etiâ imaginationibus, quantum ad perfecta: & hæc sunt opera partis sensitivæ: sed hominum genus, id est, species humana, arte, & rationibus, quæ sunt actus, vel habitus pertinentes ad animam intellectivam & rationalem: homo enim ratione distinguitur à brutis. Deinde cum dicit:

Fiat autem ex memoria hominibus experimentum: eiusdem namque rei multa memoria vnius experientia potentiam faciunt, & ferè videtur scientia, & arti simile experimentum esse.

Accedit ad determinandum gradus, siue ordinem cognitionis in hominibus. Circa quod duo facit secundum quod dupliciter hoc declarat, primò comparando experimentum ad artem. Secundò comparando artem, siue scientiam speculatiuam ad practicam. Secunda ibi: *primum quidem igitur.* Circa primum duo facit: primò declarat generationem experimenti & artis. Secundò comparat ea ad inuicem; secundum præeminentiam. Secunda ibi: *Ad agere quidem.* Prima in duas. Nam primò ostendit: quomodo experimentum generetur in hominibus. Secundò quomodo ars. Secunda ibi: *In hominibus autem.* Dicit

Qua animalia habent prudentiam, & qua non.

Partes prudentia tres, sed vide Arist. 6.

Animalia quæ sunt disciplinabilia, & qua non.

8

Apes non habent auditum.

Text. Com. 67. & inde.

Gradus cognitionis in animalibus est triplex.

Ordo cognitionis in hominibus.

Text. Com. ment. 37. Viuere dupliciter.

9

cit

Experimen-
rum quomo-
do est simile
scientiæ, &
arti?

cit ergo quòd *hominibus fit experimentum*, id est, generatur, *ex memoria*, nam multa memoria eiusdem rei faciunt potentiam vnius experientia, id est, vnius experimenti: eodem modo quo habitus potentiarum cognituarum vocantur potentia, scilicet rationales, quibus facilitantur ad operandum. Vnde addit quòd *serè experimentum videtur simile scientiæ, & arti*. Ista autem similitudo potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad modum generationis, quia sicut scientia, & ars generantur ex acceptione plurium, sic & experimentum. Alio modo quantum ad modum inclinationis, nam sicut scientia, & ars inclinant per modum habitus, & reddunt hominem facilem ad operandum, sic & experimentum, sed quia non est omnino simile, idèd ait *serè*.

Memoria, &
experientia
differunt.

Notandum quòd *memoria, & experientia* videntur differre; sicut totum & pars: aut sicut vnum, & multa: quia *memoria* est respectu vnius particularis; sed *experimentum* respectu plurium simul, vel vnius frequenter cogniti per sensum. Deinde cum dicit:

10

Hominibus autem scientia, & ars per experimentum euenit: experientia quidem enim artem fecit, ut Polus rectè dicens, sed in experientia casum. Fit autem ars cum ex multis experimentalibus conceptionibus, vna fit vniuersalis, velut de similibus acceptio.

Vide q. 4.
li. 1.

Ostendit modum generationis artis. Circa quod duo facit, primò proponit illum modum. Secundò probat illum auctoritate. Dicit ergo primò quod *sicut experimentum fit ex memoria: ita ars ex experimento*; quod probat auctoritate Polii, qui in hoc rectè dicit, quod *experientia fecit artem, & in experientia casum*: quod dupliciter potest intelligi: aut quia in experti cadunt, id est, deficiunt à rectitudine operationis; aut quia si rectè operantur, in experti, hoc est à casu: & hoc est quod dicit: *fit autem ars cum ex multis experimentalibus conceptionibus fit vna acceptio vniuersalis, velut de similibus*: sicut enim experimentum versatur circa particularia; ita ars circa vniuersalia.

Vnde gene-
ratur experi-
mentum &
ars?

Notandum, quòd sicut ex multis memoriis colligitur vnum experimentum, listendo in consideratione particularium; ita ex experimento colligitur ars, cum in illis plurimis particularibus proceditur vltra, ad considerandum aliquam naturam communem, & vniuersalem, vt patet per exempla quæ sequuntur. Deinde cum dicit:

Acceptionem enim quidem habere, quod Callia, & Socrati hac agritudine laborantibus hoc contulit, & ita multis singularium, experimenti est. Quod autem omnibus huiusmodi, secundum autem vnam speciem determinatis, hac agritudine laborantibus contulit, vt phlegmaticis, aut cholericis, aut astu febricitantibus, artis est.

Declarat quod dixit per exempla, *laborantibus circa hanc infirmitatem, scilicet Callia & Socrati, contulit hoc*, puta reubarbarum, & sic multis aliis particularibus: sic inquam cognoscere experimenti est: cognoscere autem vniuersaliter quod omnibus huiusmodi determinatis secundum vnam

speciem complexionis, vel infirmitatis, vt phlegmaticis aut cholericis, aut calore febricitantibus contulit, scilicet talis, vel talis medicina, est ars.

Ad agere quidem igitur experientia nihil ab arte differre videtur; sed & expertos magis proficere videmus, sine experientia rationem habentibus.

II
Ad huc tex-
tum habet
quæstionem
5. li. primi.

Postquam Philosophus declarauit generationem artis & experimenti, nunc comparat ea ad inuicem secundum præminentiam. Circa quod duo facit, primò ponit præminentiam vnius ad alterum penes operationem. Secundò penes cognitionem. Secunda ibi: *Sed tamen scire*. Prima in duas, quia primò proponit præminentiam experimenti ad artem penes operationem. Secundò reddit causam dicti. Secunda ibi: *Causa autem est*. Dicit ergo quòd in comparisonem ad agere, id est, ad operationem, *experientia non videtur differre ab arte*. Quod potest intelligi dupliciter, vel quia vtraque singulariter, licet mediatiùs, & immediatiùs; vel quia vtraque est habitus practicus, & operatiuus licet differenter: idèd addit: *sed expertos magis videmus proficere*, id est, certius operari, ipsi habentibus rationem, scilicet vniuersalem artem, *sine experientia*. Vult dicere, quòd experti certius operantur artificibus in expertis. Deinde cum dicit:

Experti certius operantur artificibus in expertis.

Causa autem est, quia experientia quidem singularium est cognitio; ars vero vniuersalium: actus autem & omnes generationes circa singulare sunt; non enim hominem medicus sanat, nisi secundum accidens; sed aut Calliam, aut Socratem: aut aliquid sic dictorum, cui esse hominem accidit. Si igitur sine experimento quis rationem habeat, & vniuersale quidem cognoscat, in hoc autem singulare ignorat; multoties quidem curatione peccabit; singulare namque magis curabile est.

Ad huc tex-
tum habet
q. 6. li. 1.

Reddit causam dictæ præminentia. Dicit ergo quòd *causa* quare experti certius & efficacius operantur artificibus in expertis, est ista: *Quia experientia est cognitio singularium; ars autem vniuersalium, omnes autem actus, id est, operationes: & vniuersaliter omnes generationes, vt circa singulare*: non autem circa vniuersale: quod probat per exempla inductiue. Nam medicus non sanat hominem vniuersalem; nisi secundum accidens: in quantum scilicet sanat particularem hominem, in quo reseruat natura hominis vniuersalis: idèd addit: *sed sanat aut Socratem, aut Platonem, aut aliquem sic dictorum* particulariter, *cui accidit esse hominem* sub ratione quâ sanatur: idèd sequitur ex præmissis, quòd expertus certius operatur: cum ipse per se consideret particularia. Vnde subdit: *si igitur aliquis sine experimento habeat rationem, scilicet vniuersalem artem: cuiusmodi est artifex in expertus, & vniuersale quidem cognoscat, & ignoret singulare in hoc*: vel sub hoc vniuersali contentum, *multoties errabit in curatione; nam singulare magis est curabile per se: vniuersale autem per accidens.*

Medicus non sanat hominem vniuersalem nisi quatenus includitur in aliquo singulari.

Notandum quòd per *accidens* capitur dupliciter. Vno modo pro ente diuiso contra substantiam, eo modo quo quantitas, & qualitas dicuntur esse

Accidens duplex.

accidentia. Alio modo pro esse extra rationem alicuius tertij : quomodo per tale accidens causatur fallacia Accidentis : & hoc modo superiora possunt accidere inferioribus, & econtrà , vt dicendo sic : *Homo est species. Socrates est homo; ergo Socrates est species* : Hic accidit inferiori superiori ; quia homini , vt stat sub illo prædicato, quod est *species*, accidit quoddam prædicatum de Socrate, & Socrates est extra rationem eius. Similiter dicendo sic : *Socrates est individuum : Socrates est homo; ergo homo est individuum*, Hic accidit superiori inferiori. Quia ipsi Socrati vt stat sub illo prædicato, quod est *individuum*, accidit, quoddam sit homo, vel quoddam homo de ipso prædicatur. Quando ergo dicitur hic in litera, quoddam Socrates sanatur, cui accidit esse hominem : non est intelligendum de accidente primo modo, sed secundo modo ; quia ipsi Socrati, vt stat sub illo prædicato, quod est sanare : accidit quoddam sit homo : licet aliàs illa : *Socrates est homo* : sit per se primo modo. Deinde cum dicit :

12

Sed tamen scire & intelligere magis arte quam experimento esse arbitramur, & artifices expertis sapientiores esse opinamur, tanquam magis secundum scire sapientiam omnia sequentem,

Comparat experimentum ad artem penes cognitionem. Circa quod duo facit, nam primò ponit præminentiam artis ad experimentum penes scire, & cognitionem. Secundò probat eam ibi. *Hoc autem est*. Dicit ergo quoddam licet experimentum præferatur arti, quantum ad operationem, vt dictum est, tamen *scire & etiam obuiare*, scilicet in disputationibus, *magis arbitramur arte*. id est, per artem, quam experimento, & ipsos artifices opinamur esse sapientiores expertis : & reddit causam, tanquam pro quia *magis secundum id quod est scire omnes sequimur sapientiam* ; vel secundum aliam literam : *quia magis secundum idem consistit scire sapientiam sequentem*, id est, speculantem, omnia, id est, vniuersalia, quæ dicuntur omnia, ratione continentiarum : si ergo magis est sciens qui considerat vniuersalia ; consequens est artificem esse sapienterem experto : cum artifex negocietur circa vniuersalia : expertus autem circa particularia.

Quantum ad scire, & disputare, ars præferatur ex. perimento.

Excedit ars experimentum in tribus.

Notandum quoddam in tribus proponit præminentiam artis ad experimentum. Primò, quantum ad scire simpliciter, sicut postea probabitur. Secundò, quantum ad obuiare aduersario in disputando. Tertio, quia ars est propinquior sapientiæ quam experimentum ; nam cum sapientia sit de vniuersalissimis, vt potest dicitur : ars quæ considerat vniuersalia, magis appropinquat sapientiæ, quam experimentum, quod considerat singularia, & non vniuersalia : & quia sapientia est nobilissima scientia, vt postea dicitur : idèd ars ex hoc nobilior ostenditur quam experimentum : quia quod propinquius est nobiliori, nobilior est. Deinde cum dicit :

Hoc autem est ; quia hi quidem causam sciunt, illi vero non ; experti quidem enim sciunt ipsum quia ; sed propter quid nesciunt, illi autem propter quid & causam cognoscunt.

Probat dictam præminentiam tribus rationibus : quarum secunda ponitur ibi : *Et omnino sciens signum*, tertia ibi : *Amplius autem sensum*. In prima parte intendit talem rationem : sciens causam & propter quid, est magis sapiens & sciens illo qui scit tantum quia, quia scientia propter quid nobilior est, & certior scientià quia : sed artifex habet scientiam propter quid : expertus autem tantum quia ; ergo artifex est magis sciens experto. In ista ratione sic procedit : quia primò ponit rationem. Secundò exponit eam per simile, ibi : *Vnde architectores*. Dicit ergo quoddam autem, quod dictum est probatur ; quia hi quidem, scilicet artifices, sciunt causas : illi vero, id est, experti, non, vnde addit : *expertis enim sciunt ipsum quia ; sed nesciunt ipsum propter quid : hi autem, artifices scilicet, cognoscunt quia & propter quid*.

Artifex est magis sciens, quam expertus.

Notandum quoddam Aristot. 1. Posteriorum, cap. illo. *Certior autem scientia* ; dicit scientiam propter quid esse certioram scientià quia : & idèd si artifex nouit propter quid de his quibus expertus nouit solum quia : sequitur artificem esse magis scientem, quam expertum. Deinde cum dicit :

Text. 42. Scientia propter quid est certior scientià quia.

13

Vnde & architectores circa quodlibet quidem huiusmodi honorabiliores, & magis scire manu artificibus putamus & sapientiores, quia factorum causas sciunt. Illi vero sicut quadam inanimatorum, faciunt quidem, non scientia autem faciunt quæ faciunt, vt ignis quod exurit. Inanimata quidem igitur naturâ quadam vnumquodque horum faciunt, sed manu artificis propter consuetudinem, quibus efficitur, vt sapientiores sint quidam, non quia peritiores sint in agendo ; sed quia rationem habeant, causaque cognoscant.

Exponit prædictam rationem per simile : & intendit talem rationem sumptam à simili : sicut se habet ars architectonica ad artem manuales : sic se habet sciens quia & propter quid ad scientem quia tantum : sed ars architectonica est sapientior, & scientior ipsa arte manuali : idèd dicitur architectonica ab ἀρχός, quod est princeps, & τέχνη, quod est ars ; ergo similiter sciens quia, & propter quid : cuiusmodi est artifex, sapientior & scientior est experto sciente solum quia. Dicit ergo quoddam *architectores putamus sapientiores & nobiliores, & magis scire*, circa quodcunque genus se habent, ipsi artificibus manu. id est, manu operantibus. Et ratio huius est, quia architectonici artifices sciunt causas, & propter quid factorum, id est, artificialium : illos autem, id est, manu operantes putamus : sicut quadam de numero inanimatorum : faciunt enim : sed quæ faciunt incognita faciunt, quia causam ignorant, quemadmodum inanimata : vt puta cum ignis exurit : ignis autem comburens ignotat causam quare comburit. Sed ne aliquis crederet omnino simile esse de actione inanimatorum, & manu artificum, subiungit differentiam ; *Nam inanimata faciunt vnumquodque horum, quæ faciunt, naturâ quadam*, id est, quodam impetu, & necessitate naturali : & per hoc distinguuntur ab agente à proposito : sed manu artifices faciunt quæ faciunt per consuetudinem : quia per aliquem habitum acquisitum per consuetudinem ; quod non est dicendum de inanimatis. Est ergo similitudo inter inanimata,

Architectores sunt sapientiores artificibus manualibus.

& manu

& manu artifices : quia vtraque operantur absque cognitione causæ ; nam sicut inanimata operantur ordinata in finem, ab aliquo agente superiori : sic & manu artifices ab aliquo superiori artifice architectore, respectu eius. Vnde concludit intentum, quod *ex dictis patet* quod non sunt sapientes aliqui secundum practicos, id est, operatores esse, vel secundum practicos, id est, secundum operatoris habitus, quales sunt experti : sed secundum quod habent rationem vniuersalem, & causam : & propter quid cognoscunt, quales sunt artifices.

14
Ari archite-
tonica qua
fit & vnde
dicatur?

Notandum quod ars architectonica dicitur principalis ars, ab ἀρχὴς, quod est princeps, & τέχνη, quod est ars ; dicitur autem principalior, quia operationem principaliorē habet, & imperium respectu alterius. Exemplum, aliqua operatio artis ordinatur ad materiam disponendam, puta Carpentaria dolans, & disponens ligna, quæ sunt materia nauis : aliqua ordinatur ad formam inducendam, puta illa, quæ componit ligna, & inducit formam nauis : aliqua ordinatur ad vsum factæ nauis, puta Nautica, quæ nauigando vitur naue constructâ, & iam factâ. Prima potest dici dolatiua. Secunda manufactiua. Tertia vsualis, & habent se sic per ordinem : quia prima est infima, & ordinatur ad secundam, vt ad finem, & vt materia ad formam ; quia ipsa imponit necessitatem sibi : sicut forma materiæ, & finis his quæ sunt ad finem : vnde secunda est architectonica respectu primæ, & imperat primæ. Nā manufactor imperat dolatiuo, vt sic, vel sic, dolet ligna, secundum quod sic, vel sic, sunt apta ad formam nauis inducendam. Quod igitur ligna sic, vel sic, dolanda, sicut manufactor nouit causam, & propter quid : quia scilicet expedit propter talem formam nauis : sed ipse dolariuus, vt sic, solum nouit quia sic dolanda sunt ; sed causam propter quid ignorat. Simili modo secunda ordinatur ad tertiam, & tertia est architectonica respectu secundæ ; quia sibi imperat, vt talem formam inducat : quia talis est necessaria ad vsum nauigandi ; ita quod ipsa manufactiua, vt sic, solum nouit quia : sed vsualis nouit propter quid. Similiter in proposito artifex nouit propter quid eorum, quæ expertus solum nouit quia. Ergo artifex est magis sciens, quàm expertus, & habetur propositum. Deinde cum dicit :

Artifices pot
sunt docere,
experti non
ita.

Et omnino scientis signum est posse docere, & ab hoc artem magis experimento scientiam esse existimamus. Possunt autem hi, hi autem docere non possunt.

Ad finem.

Ponit secundam rationem, quæ potest sic formari : artifices possunt docere, & non experti ; ergo artifices sunt magis scientes, & magis perfecti, quàm experti. Consequentia patet, quia scientis signum est posse docere, nam tunc vnumquodque dicitur esse perfectum, quando potest sibi simile generare, & facere. 4. Meteor. Antecedens probatur, quia artifex scit causam, & propter quid : expertus ignorat, idè potest artifex docere, non autem expertus : Scire enim est causam cognoscere, & idè qui causam scit, potest facere alium cognoscere, & scire : experti autem docere non possunt, quia causam ignorant : quod si aliis tradunt ea, quæ experimento nouerunt, poterunt in eis generare habitum forsan opinionis, vel credulitatis : non autem scientificum : cum scientia

fit per causam. 1. Post. Dicit ergo quod omnino signum est scientis, posse docere : & ob hoc magis concupiscimus artem, quàm experimentum : quia magis sumus scientes per artem, quàm per experimentum ; vnde subdit quod hi scilicet artifices possunt supple docere : hi autem scilicet experti docere non possunt.

Text. 5.

Notandum quod virtus istius rationis consistit in ista propositione, quæ colligitur. 4. Meteor. quia vnumquodque est perfectum, quando potest generare sibi simile.

15

Sed contrà, ergo Deus posset generare alium Deum sibi similem : consequens est falsum, ergo antecedens, quod est propositio allegata. Respondeo, non est factibile alius : propositio autem habet veritatem, vbi aliud simile est factibile. Contrà, quia Angelus est factibilis : & tamen non potest sibi similem generare : ergo asinus erit perfectior Angelo, si propositio allegata vera sit. Respondeo quod propositio illa fallit : quando productum aliquod est ita perfectum, quod ad sui productionem requirit causam æquiuocam : & hoc est propter perfectionem : sic est in Angelo. Similiter in vniuocis deficit, quando est in potentia passiuæ tantum : lapis enim durus quantumcunque perfectus non potest generare sibi similem : quia tantum habet potentiam passiuam ad resistendum : durum enim est quod resistit impellenti : sed non habet principium agendi qualitatis actiuæ. Tunc ad propositum, Vnumquodque est tunc perfectum &c. licet sequatur, quando potest generare &c. tamen non sequitur, perfectum est, ergo potest generare &c. nisi cum exceptionibus supradictis. Deinde cum dicit :

Exceptiones
illius proposi-
tionis 4. Me-
teorum. Vnumquod-
que tunc est
perfectum, &c.

Amplius autem sensuum neque vnum sapientiam esse ponimus, cum his singulorum cognitiones maximè propriae sint ; sed propter quid de nullo dicunt, vt propter quid ignis calidus ; sed quia calidus solum sit.

Ponit tertiam rationem quæ sumitur à signo, & probatur propositum : quia nec vnum, id est, nullum sensum, ponimus esse sapientiam & scientiam : quia sensus non est scientia nec capax scientiæ. Et ratio huius est : quia his sensibus maximè sunt propriae cognitiones singularium. Nam vniuersale vt sic non cognoscitur à sensu, & idè sensus, qui sunt circa singularia de nullo dicunt, id est, cognoscunt propter quid, vt propter quid ignis est calidus : sed tantum : quia calidus est : si ergo sensus negatur esse sapiens, vel sciens, propter ignorantiam causæ & propter quid : expertum qui solum nouit quia, non propter quid ; negandum est esse scientem, vel sapientem. Sed artifex qui nouit causam, & propter quid, dicitur magis sapiens & sciens.

Sensus non est
sapiens nec
sciens.

Primum quidem igitur conueniens est quamlibet artem inuenientem vltra communes sensus ab hominibus mirari, non solum propter aliquam inuentorum utilitatem, sed sicut sapientem, & ab aliis differentem : Pluribus autem repertis artibus, & aliis quidem ad necessaria, aliis vero ad introductionem existentibus, tales illis sapientiores esse arbitrandum est propter id quod illorum scientia ad vsurum

16

ad usum non sunt; unde iam omnibus talibus institutis, quæ non ad voluptatem; neque ad necessitatem scientiarum reperta sunt: & primum in his locis ubi vacabant; unde circa Ægyptum Mathematicæ artes primum constiterunt, ibi namque gens Sacerdotum vacare dimissa est.

Ars speculativa est nobilior practica.

Postquam determinavit Philosophus, & distinxit gradus cognitionis, in hominibus rationem participantibus, comparando artem ad experimentum, nunc facit idem comparando artem speculatiuam ad practicam. Circa quod duo facit, primò quod dictum est, ostendens quòd speculatiua habet magis & tantum rationem sapientiæ. Secundò adaptat illud quod dixerat ad hanc scientiam, de qua hoc intendit, quòd propter hoc scilicet hæc scientia meretur nomen sapientiæ, quia versatur circa primas causas, & circa principia. Secunda ibi: *Cuius autem gratia.* Prima in duo, nam primò facit quod dictum est. Secundò remouet dubium oriens ex prædictis. Secunda ibi: *In moralibus autem.* In prima intendit talem rationem: illa scientia cuius habens meretur nomen sapientis, & habetur in maiori veneratione, & honore inter homines, magis est sapientia: quia propter quod unumquodque tale est illud magis: sed ars vel scientia speculatiua est huiusmodi respectu actiuarum practicarum; ergo speculatiua est magis sapientia quàm practica: Minorem ostendit in littera dicens, quòd conueniens est mirari primum, tanquam dignum honore, inuenientem, id est, illum qui inuenit quamuis artem, & qui ultra omnem sensum, id est ingenium aliorum hominum, querit, scilicet causas rerum & quamcumque artem, non propter utilitatem vitæ: sed propter ipsum scire solum, quòd est proprium speculatiuæ: ille inquam est dignus admirari, qui sic facit ut scilicet sapiens, ad inueniendum causas rerum; & distinguens ab aliis, id est, sciens differentias rerum adinuicem: sed talibus artibus repertis, & aliis pertinentibus ad necessaria vitæ, quales sunt artes mechanicæ, & aliquo modo, omnes practicæ: aliis verò pertinentibus ad introductionem in aliis scientiis; quales sunt omnes sermocinales, ut Logica, Grammatica & Rhetorica, in omnibus, inquam, talibus iam repertis semper tamen speculatiuos arbitrandum est esse sapientiores illis, qui habent artes dictas prius repertas: propter illud quod illorum, scilicet speculatiuorum, vel habentium speculatiuas scientias, scientia, quæ sunt speculatiuæ, non sunt ad utilitatem vitæ repertæ: sed propter ipsū scire, quòd probat per signum: quia omnibus aliis repertis, quæ vel pertinent ad necessitatem vitæ, vel ad introductionem in aliis, ut iam dictum est: vel etiam quæ pertinent ad voluptatem; quòd dicit propter aliquas scientias ad delectationem hominum ordinatas, ut fortè sunt scientiæ de ludis, vel huiusmodi; illæ speculatiuæ non sunt repertæ ad aliquid istorum: Quòd patet, quia speculatiuæ scientiæ, primò repertæ sunt in his locis, in quibus primò studuerunt homines circa talia, unde & in Ægypto primò subsisterunt artes Mathematicæ, nam primò repertæ sunt à Sacerdotibus, qui concessi, & dimissi sunt studere circa huiusmodi speculatiua Mathematica.

S Y M M A R I V M.

De inuentoribus Matheseos tantum refert quid alij dicunt. Arist. 1. Met. cap. 3. scribit Pythagoricos, primos Mathesi operam nauasse. Cum Nilus sæpius inundatione possessiones confudisset, ad eas discernendas inuenisse Ægyptios Geometriam, scribit Strabo l. 17. & Herod. l. 11. Polyd. de Rerum inuent l. 1. c. 18. Arithmetica à Phœnicibus inuentam, propter mercaturam, quidam putant; sed Ioseph. 1. Antiq. c. 3. id Abrahamo ascribit, quem etiam Astrologiam ad Ægyptios tulisse asserit, cuius inuentores secundum eum fuerunt filij Seth, nepotes Adæ, à quibus recondita fuerunt in columna lapidea, quæ ad sidera spectabant, ne perirent, cum ab Adamo intelligerent omnia diluuii peritura Plinius Ioui Belo inuentionem Astrologiæ tribuit l. 6. sed l. 5. Phœnicibus: de quo Polydor c. 17. Quòd de Atlante dicitur, merum figmentum est. Tubal filius Lamec fuit pater canentium cithara, & organo Gen 4. Quinam verò postea, artificiosè Musicam, primò composuerunt sub lite est, de quo Polyd. supra cap. 14. Multa de his videri possunt apud Zuingerum in Theatro, vol. 5. l. 4. & Laert. de vitis Philosoph.

De primis inuentoribus scientiarum Mathematicarum.

Notandum quòd ut dicitur, quòd in Ægypto prius inuentæ sunt artes Mathematicæ à Sacerdotibus, relinquentes occupationes alias, expensas de populo accipiebant in studio; concessi & deputati fuerunt: post omnes alias scientias repertas, quæ vel ad necessitatem vitæ, vel ad introductionem in alias scientias, vel ad delectationem hominum seruibant. Et hoc est signum, quòd Mathematicæ, & aliæ scientiæ speculatiuæ, non sunt repertæ propter aliquod illorum; sed propter ipsum scire tantum. Deinde cum dicit:

17

In moralibus quidem igitur quæ sit artis & scientiæ differentia, & similium generum dictum est.

Remouet dubium quòd potest oriri ex prædictis: quia hominum vsus erat nomine artis, & sapientiæ & scientiæ: quasi indifferenter, ne quis putaret hoc idem significaro: & esse quasi nomina synonyma. Respondet, quòd in moralibus, id est, in 6. Ethic. dictum est quæ sit differentia artis, & scientiæ, & aliorum similium generum.

4. & inde.

Notandum, quòd Arist. 6. Ethic. distinguit habitus intellectuales, qui sunt sapientia, intellectus, scientia, prudentia, & ars: & differunt ab inuicem, penes obiecta: quia tria eorum scilicet sapientia, intellectus, scientia pertinent ad intellectum speculatiuum; & distinguuntur penes obiecta. Nam sapientia versatur circa causas altissimas, quæ sunt principia entis, in quantum ens: siue primæ causæ sunt principia incompleta, ut substantia

Habitus intellectuales quinque.

substantiæ immateriales; siue complexa, vt sunt dignitates, & maximè propositiones, quæ demonstrationem omnium ingrediuntur virtualiter, etsi non substantialiter, de quo aliàs. *Intellectus* autem versatur circa principia propria demonstrationis, quæ demonstrationem ingrediuntur secundum substantiam. *Scientia* autem versatur circa conclusiones: Nam *scientia* est habitus conclusionum. Duo alij habitus scilicet *prudencia*, & *ars* pertinent ad intellectum practicum; sed distinguuntur penes obiectum: quia *prudencia* versatur circa agibilia, vnde dirigit in praxim, quæ est actio immanens, non transiens in exteriorum materiam. *Ars* enim est recta ratio rerum factibilium, vt patet ex 6. Ethic. idè versatur circa factibilia, & dirigit in operationem, quæ est actio transiens; prima autem proprie dicitur actio. Secunda autem factio, illa quæ scilicet est transiens. Deinde cum dicit:

Cap. 1.

18

Cuius autem gratia nunc sermonem facimus, hoc est, quia nominatam sapientiam circa primas causas, & principia existimant omnes.

Metaphysica est circa primas causas, & principia.

Quod dixerat, adaptat ad propositum, volens ostendere ex dictis, quòd scientia Metaphysica, quæ meretur nomen sapientiæ, versetur circa causas, & circa principia. Et circa hoc duo facit. Primum ponit intentam conclusionem. Secundò, innuit eius probationem, ibi. *Quare sicut dictum.* Dicit ergo, quòd illud, *cuius gratia nunc sermonem,* id est, considerationem, *facimus,* de prædictis est hoc, quòd intendimus, scilicet quia Metaphysica, quæ est *nominata sapientia, videtur esse circa primas causas, & principia.* Deinde cum dicit:

Quare sicut dictum est prius, expertus quod quemcumque sensum habentibus sapientior esse videtur, artifex enim expertus, Architector autem manu artifice, speculatiui autem magis actiuis. Quod quidem igitur sapientia, & circa quasdam causas, & principia sit scientia, manifestum est.

§. To. c. 21.

Innuit talem probationem: Quicumque magis considerat causas, & principia, sapientior dicitur; ergo scientia, quæ est sapientia, considerat causas, & principia. Tenet autem illa consequentia in virtute illius Maximæ: *sicut maximè ad maximè, & magis ad magis: ita simpliciter ad simpliciter:* & est similis modus arguendi: ac si diceretur: Quòd est magis terreum, est grauius; ergo terra est simpliciter grauis. Similiter, magis considerans causas magis est sapiens; ergo sapientia simpliciter considerat causas, & principia. Antecedens autem istius consequentiæ, quòd scilicet *qui magis considerat causas sapientior dicitur,* ostendit Aristot. inductiue dicens: quòd *sicut dictum est prius, expertus videtur esse sapientior* eis, qui sensum habent solum sine experimento: *artifex enim sapientior est expertus,* & inter artifices, *architectus,* id est, habens scientiam architectonicam, est *sapientior ipso artifice manuali,* qui est inferior eo. Speculatiuæ etiam scientiæ sunt magis sapietes ipsi actiuis practiciis. Et ratio huius est, quia magis considerat causas, iste qui sapientior dignoscitur, vt patet ex dictis.

Notandum, quòd expressè non habetur in litera simpliciter, quòd expertus sit sapientior habente solum sensum sine experimento; tamen habetur ibi implicite à simili: quia sic se videtur habere expertus ad habentem solum sensum, sicut artifex ad expertum: idè connumerat hoc inter dicta superius expressa. Vltimò concludit intentam conclusionem dicens: *Quod quidem igitur sapientia, id est, Metaphysica, de qua est sermo principaliter, sit scientia circa quasdam causas, & principia, manifestum est,* ex dictis. Dicit ergo *circa quasdam,* quia nondum ostensum est circa quas; sed circa quasdam simpliciter, quæcumque sint illæ.

SVM MÆ PRIMÆ CAP. II.

Exponitur sapientiæ natura, & Metaphysicæ dignitas probatur ex eius essentiali speculatiuitate.

S V M M A R I V M.

Ponit sex condiciones sapientiæ, quas omnes per ordinem ostendit conuenire Metaphysicæ, inde concludens ipsam debere sapientiam nominari. In altera parte huius capituli, quæ est secunda pars principalis huius primæ partis prologi, ostenditur dignitas huius sapientiæ, scilicet Metaphysicæ ex eius speculatiuitate, vbi in principio distinctiùs notatur.

Quoniam autem scientiam hanc quærimus circa quales causas, & circa qualia principia, scientia, sapientia sit, hoc utique erit considerandum. Si itaque accipiat aliquis existimationes, quas de sapiente habemus, fortassis ex his manifestius fiet.

19

Dicebatur superius, quòd ad ostendendum dignitatem huius scientiæ ex eius naturali appetibilitate, intendebat Arist. facere talem rationem: Omnes homines naturà scire desiderant; ergo maximam scientiam maximè desiderant: sed scientia Metaphysicæ est maximè scientia; ergo, &c. Declarata ergo primà propositione: *Omnes homines, &c.* in qua maior rationis virtualiter continetur, nunc inquirat minorem, scilicet, quòd scientia Metaphysicæ sit maximè scientia.

Ad cuius euidentiã sciendum, quòd scientia maxima dicitur, quæ est de maximè scibilibus; maximè autem scibilia dicuntur dupliciter, vel quia primò omnium sciuntur, sine quibus non possunt alia sciri; vel quia sunt certissima cognoscibilia: vtroque autem modo considerat ista scientia maximè scibilia. Nam maximè scibilia primo modo, sunt communissima, vt ens, in quantum ens, & quæcumque sequuntur ens, in quantum ens. Maximè autem scibilia secundo modo, sunt principia, & causæ; quæ tanto sunt secundum se certiora, quanto sunt priora: hæc autem scientia considerat de vtrisque, vt patet ex prima conclusione huius prologi. Virtus ergo huius minoris stat in hoc, quòd Metaphysica est de maximè scibilibus, quòd Arist. intendit ostendere in hoc loco; quòd facit tali modo. Quia supponendo, quòd ista scientia sit sapientia, probat quòd sapiens versetur

Maximè scibilia dupliciter.

*Metaphysica
versatur cir-
ca maximè
scibilia.*

versetur circa maximè scibilia, & per consequens Metaphysica, cum sit maximè sapientia. Circa autem hoc sic procedit, quia primò mouet modum inuestigandi dictam veritatem. Secundò iuxta illum modum exequitur de intento. Secunda ibi: *Primum itaque.* Dicit ergo, *quoniam*, pro quia, quòd *hanc scientiam quarimus*, quæ scilicet considerat causas & principia, vt superius immediatè est conclusum; *considerandum est circa quales causas, & qualia principia sit hac scientia sapientia*, quæ est Metaphysica: hoc autem fortassis ex his fiet manifestum, scilicet hoc modo, si aliquis numerando comprehendat communes existimationes hominum, *quas habemus de sapiente*, nam per hunc modum patebit, quòd sapientia versatur circa prima principia, & proprias causas, quæ sunt maximè scibilia, & etiam quòd versatur circa communissima, quæ etiam sunt maximè scibilia. Deinde cum dicitur:

Vide ad
hunc tex. q.
9. lib. I.

Itaque primum existimamus sapientem; omnia maximè scire, vt contingit: accipimus enim non singularem scientiam eorum habentem.

20
Conditiones
sapientis sunt
sex.

Ponit aliquas conditiones conuenire ei, quòd considerat maximè scibilia, & communissima, & primas causas, & principia, & ostendit quòd considerare maximè scibilia est eiusdem sapientia, quæ est Metaphysica: & diuiditur ista pars in sex secundum quòd sex tales conditiones narrat de sapiente. Secunda ibi: *Postea difficilia.* Tertia ibi: *Adhuc certior.* Quarta ibi: *Et magna.* Quinta ibi: *Et hanc scientiarum.* Sexta ibi: *Et principialem, &c.* Dicit ergo quòd *primum accipimus sapientem scire maximè*, sicut decet, vel vt contingit, non enim accipimus habentem scientiam singularem omnium; hoc enim est impossibile, cum illa sint infinita, quæ intellectu capi non possunt. Prima ergo conditio sapientis est scire omnia, vt contingit, scilicet in vniuersali, vt postea dicemus. Secunda ponitur ibi:

Prima con-
ditio sapien-
tis est scire
omnia.

Postea difficilia cognoscere potentem, nec leui homini noscere, hunc dicimus sapientem. Sentire enim omnium est commune: quare facile, & non sophon, id est, sapiens est.

Secunda con-
ditio est cog-
noscere diffi-
cilia.

Et est quòd illum ponimus sapientem, qui potest cognoscere difficilia ex ingenio sui intellegit is: non autem ponimus sapientem potentem scire ea, quæ leuia sunt omnium communiter ad cognoscendum: *sentire enim*: id est, cognoscere sensibilia commune est omnium; *quare facile est illa sensibilia cognoscere, & non sophon*, id est, non est aliquid pertinens ad sapientem, vt sic: Illud ergo est proprium scire sapientis, quod non cognoscitur leuiter à quocumque. Tertiam ponit ibi:

Adhuc certior.

Tertia quòd
sit certior de
his qua nouit,
quam
alij.

Et est quòd illum accipimus sapientem, qui est certior de his, quæ nouit, quam sint communiter alij de his, quæ norunt. Quartam ponit ibi:

Et magis causam dicentem sapientem circa omnem scientiam esse.

Quarta con-

Et est quòd illum accipimus sapientem, qui

circa omnem, id est, circa quamcumque scientiam magis potest dicere, id est, reddere, & assignare causas eorum, quæ sciuntur, & queruntur, & per consequens potest magis docere. Quintam ponit ibi:

ditio, quòd
promptius al-
liis reddat
rei causam.

Et scientiarum autem ea quæ suis ipsius causa & sciendi gratia eligibilis est, magis est sapientia, quam quæ euenientium gratia.

Et est quòd *scientiarum*, id est, de numero scientiarum est magis scientia, *qua per se est, & gratia scire*, id est, propter ipsum scire magis accipimus esse sapientiam, & magis est sapientia, quæ est circa speculatiua, quam illa quæ est circa contingentia; id est, quæ possunt euenire contingenter, puta vitæ necessitas, vel delectatio, vel aliquid tale; tales enim ultra scire extendunt se ad aliquod aliud, sicut sunt scientia practica; scientia enim speculatiua est volita propter scire, non propter aliud: si ergo talis est magis sapientia; & habens eam magis sapiens, per locum à coniugatis. Sexta patet ibi:

Quinta,
quòd sit pro-
pter ipsum
scire, & non
propter aliud.

Et principialem subserviente magis esse sapientem: non enim ordinari, sed ordinare oportet sapientem; nam hunc ab altero; sed ab hoc minus sapientem persuaderi. Tales quidem igitur existimationes, & tot de sapientia & sapientibus habemus.

Et est quòd hanc sapientiam accipimus, esse principialem, id est, digniorem famulante, id est, quam illa, quæ famulatur, quod probatur ex duobus. Tum primò, quia *ipsum sapientem oportet ordinare altos, & non ordinari.* Tum secundo, quia sapientem, *hunc non oportet ab alio suaderi: sed magis ab hoc suaderi minus sapientem.*

Sexta, quòd
regat, & non
regatur.

Notandum, quòd in artibus mechanicis famulantes sunt illi, qui præceptis superiorum artificum obsequuntur; & isti imperantes architectores, & sapientes dicuntur; propter duplicem causam dictam: primò quòd ipsi non ordinantur ab aliis, sed potius econuersò: quia ars famularia ordinatur in finem superioris artis: sicut ars nauifactiua ordinatur in finem visualis. Secundò, quia inferiores persuadentur à superioribus, & non econuersò: nauifactor enim credit ipsi nauæ, vel gubernatori nauis, scilicet qualem formam debeat habere nauis: secundum autem communem opinionem sapienti competit ordinare non ordinari; persuadere non persuaderi; quare talis scientia est magis sapientia famulante: & per consequens habens eam magis sapiens. Vltimò concludit quòd huiusmodi *tales acceptiones habemus communiter de sapientia & de sapiente.* Ex omnibus præmissis potest colligi vna talis descriptio sapientis: *Quòd est qui omnia nouit sicut decet, & definibilia certitudinaliter; & per causam querens ipsam scientiam propter scire, persuadere potens aliis, & etiam ordinare.* Deinde cum dicitur:

21

Istorum aut hoc quidem omnia scire vniuersalem scientiam maximè habenti inesse necesse est: hic enim nouit omnia aequaliter subiecta.

Descriptio
sapientis.

Probat dictas sex conditiones conuenire ei, qui

quæ considerat communissima & maximè scibilia: & diuiditur in sex, secundùm quod dictas sex conditiones probat tali inesse: & procedit ordine, quo posuit eas suprâ. Secunda ibi: *Sed ferè sunt.* Tertia ibi: *Scientiarum.* Quarta ibi: *Doctrinalis.* Quinta ibi: *Es noscere & scire.* Sexta ibi: *Maximè verò.* Primò ergo ostendit, quòd ei, qui considerat communia, & vniuersalia, inest prima conditio sapientis, quæ est scire omnia: & intendit talem rationem: Sciens vniuersale scit aliquo modo subiecta ei; ergo sciens maximè vniuersalia, scit omnia. Dicit ergo quòd istorum quæ dicta sunt, primum eorum scilicet, *omnia scire necesse est inesse habenti maximè vniuersalem scientiam*, id est, illi qui nouit maximè vniuersale: *hic enim nouit subiecta*, id est, contenta sub vniuersali.

Notandum, quòd qui nouit vniuersale quodammodo nouit contenta sub vniuersali, scilicet in potentia & in communi: & ex hoc confirmatur quod dictum est, in conclusione præcedenti. Non enim oportet, quòd qui nouit vniuersale, sciat omnia in particulari: sed quòd sciat aliquo modo vt contingit, vt sæpiùs dicebatur. Deinde cum dicit:

Ferè autem & difficillima sunt hominibus ad cognoscendam, quæ maximè sunt vniuersalia, nam sensibus sunt remotissima.

Probat quòd considerare definibilia est sapientis, & intendit talem rationem: Nam omnis nostra cognitio oritur à sensu; ergo quæ magis distant à sensu, difficilius est attingere per cognitionem: sed maximè vniuersalia sunt huiusmodi: quia cum sensus sit singularium, quanto vniuersalius, tanto remotius à sensu; ergo vniuersalia sunt difficillima ad cognoscendum; per consequens illi qui considerat communissima, & maximè vniuersalia, inest, cognoscere & considerare difficillima, & de illa ratione tangit virtutem dicens: *Sed ferè ea sunt difficillima hominibus ad cognoscendum, quæ maximè sunt vniuersalia; nam talia sunt remotissima à sensibus.*

Sed contra dicta hic arguitur: nam scientia quæ est circa difficillima, est incertissima; si ergo Metaphysica est circa difficillima, erit incertissima, quòd est contra tertiam conditionem sapientis. Respondeo, quòd si ratio concludat vniformiter, non concludit quòd Metaphysica sit incerta in se; sed sicut vniuersalissima sunt difficillima scilicet istæ causæ primæ vniuersales, de quibus loquitur, sunt difficiles nobis: sic & scientia. Contra hoc quòd dicitur, quòd scientia est per causam; dicit etiam quòd causæ, & principia quæruntur, ergo non sunt notæ causæ. Respondeo, quòd illa principia non sunt nota; sed sunt nobis quæ sita: tamen in se sunt nota & certissima; idèd ait Philosophus: *ferè.* Deinde cum dicit:

SUMMARIUM.

Vult quòd Metaphysica, vt est nobis aliis scientiis difficilior, ita & incertior, donec perueniamus ad eius principia & eorum vim capiamus; tunc enim, non solum in se, sed etiam nobis, certior est aliis scientiis. de quo vide Doct. hic q. 3. & ibi Scholium quartum. Experientia constat, Mathematicalia esse nobis faciliora, quia pro-

Scoi Oper. tom. IV.

pinquiora sensui; in multis tamen sunt incertiora, vt de eclipsi Lunæ, quæ sine re-pugnancia posset esse ab alia causa præter interpositionem terræ inter ipsam, & Solem, & sic de multis aliis Mathematica-libus.

Scientiarum verò certissima sunt, quæ maximè priorum sunt: nam quæ sunt ex paucioribus, certiores sunt his, quæ ex additione dicuntur, vt Arithmetica Geometriâ.

Al. primo-rum.

Probat tertium inesse sibi, scilicet esse certio-rem, & intendit talem rationem: Quanto scientiæ sunt priores, tanto sunt certiores: sed scientiæ de maximè vniuersalibus sunt priores naturaliter; ergo certiores, & per consequens habens eas certior est. Probat autem maiorem: quia scientiæ, quæ sunt ex paucioribus, certiores sunt eis, quæ se habent ex additione, sicut Arithmetica, certior est, Geometriâ.

Notandum, quòd tanto aliqua scientia est certior, quanto ad notitiam sui subiecti scibilis habendam, pauciora consideranda requiruntur: quia cæteris paribus, & facilius, & certius cognoscuntur pauca, quàm plura; vnde scientiæ factiue practicæ incertissima sunt: quia habent multas circumstantias considerare. Scientia ergo illa, quæ se habet ex additione ad aliam, & per consequens plura considerat, est incertior: quomodo se habet Geometria ad Arithmetica: sicut patet considerando ea, quæ accipiunt, & quæ considerant, vt principia, vt sunt punctus & vnitas. Nam punctus addit supra vnitatem situm, vel positionem; idèd quantum ad hoc Geometria, quæ considerat punctum, incertior est, quàm Arithmetica, quæ considerat vnitatem. Hoc autem modo se habent scientiæ inferiores, & particulares ad scientias vniuersales; quia semper subiectum inferioris addit aliquid ad subiectum superioris: quicquid sit illud, siue sit differentia essentialis, siue accidentalis. Scientia ergo quæ considerat de ente, & huiusmodi communissimis, qualis est Metaphysica, est certissima omnium aliarum. Deinde cum dicit:

Scientia quæ se habet per additionem ad aliam est incertior.

At verò & doctrina, quæ causarum est speculatrix, magis: namque hi docent, qui causas de singulis dicunt.

Probat quartum inesse sibi, quòd est posse docere, & reddere causam de quæ sitis, & intendit talem rationem: Illa scientia est magis potens docere, quæ maximè considerat causas: scire enim est rei causam cognoscere ex 1. Poster. & per consequens ille potest alium docere, & facere scire, qui causas nouit; sed scientia quæ considerat vniuersalia, considerat maximè causas, & principia omnium, qualis est Metaphysica; ergo &c. Dicit ergo, quòd illa scientia est doctrinalis, id est, doctrinæ: *quæ magis est speculatrix causarum: nam illi docent alios, qui de singulis causas dicunt, id est, assignant.* Deinde cum dicit:

Et noscere, & scire sui gratiâ, maximè inest ei, qui maximè scibilis scientiæ: nãque qui scire propter se desiderat, ipsam maximè scientiam desiderabit; tale autem est quæ maximè scibilis: Maximè autem scibilia principia & causa, nã propter hæc, & ex his alia dignoscuntur, & non hæc per subiecta.

B

Probat

Quomodo cognoscens vniuersale cognoscit omnia contenta sub illo?

22
Ad hunc textum est q. 10. lib. 1.

Vniuersalia sunt difficilia ad cognoscendum & quare?

Metaphysica est in se certissima.

Vt Metaphysica est nobis difficilior, & facilior.

23

Probat quintum inesse sibi, & intendit talem rationem; Scientiæ, quæ sunt de maximè scibilibus, maximè quæritur propter seipsas, & non propter alias: sed scientiæ, quæ sunt de primis causis, & principiis, sunt de maximè scibilibus; ergo, &c. Maior pater, quia *qui desiderat scire propter se, magis scire magis desiderat*: sed maximè scientia est de maximè scibilibus; ergo maximè desideratur, & quæritur propter se. Minor sic probatur: illa per quæ, & propter quæ alia quærentur, & sciuntur, sunt maximè scibilia: sed per causas, & principia alia cognoscuntur, & non econuersò; ergo causæ & principia sunt maximè scibilia. Dicit ergo, quod *noscere, & scire sui gratiâ*, id est, per se, & non gratiâ aliorum contingentium, *maximè inest ei, quæ est maximè respectu scibilis scientia*, quia scientia aliqua quæritur propter se; unde subditur, quod *qui scire propter ipsum scire desiderat, ipsam maximè scientiam maximè desiderabit: talis autem*, scilicet maximè scientia, *est ipsa, quæ est respectu maximè scibilis: sed maximè scibilia sunt*, quæ prima principia sunt, & causæ: *nam propter ea, & ex eis primis principiis, & causis alia cognoscuntur*, quæ sunt subiecta illis primis principiis, & causis, & non econuersò. Deinde cum dicit:

Maximè verò principalis scientiarum, & magis principalis subserviente, quæ cognoscit cuius causa sunt agenda singula: hoc autem est bonum vniuscuiusque; atque id quod totaliter est optimum in omni natura.

Probat sextum inesse sibi, & intendit talem rationem: Illa scientia se habet ad alias, vt architectonica, & principalis ad famulantem, quæ considerat causam finalem, cuius causâ agenda sunt singularia: sed prædicta scientia, quæ scilicet est de primis principiis, & causis, est principalis, & architectonica respectu omnium aliarum, & per consequens habens illam, habet illam sextam conditionem sapientis. Maior patet in supradictis: nam scientia vsualis se habet ad nauifactionem, vt principalis, & architectonica ad seruilem: nam considerat finem eius, & præcipit sibi propter hoc, quod talem formam inducat, quia ipsa est utilis ad vsum nauigandi. Minorem autem ostendit ex hoc, quia gratiâ cuius agenda sunt singula, est bonum cuiusque, id est, particulare bonum, quia particularis finis est bonum in vnoquoque genere. Illud verò, quod est finis omnium, id est, in vniuerso, est illud, quod est optimum in tota natura, quod pertinet ad considerationem scientiæ supradictæ. Dicit ergo; quod *maximè principalis scientiarum, & magis principalis*, ipsa *seruili est ipsa quæ non ignorat; sed nouit cuius causâ singularia sunt agenda, & hoc bonum*, id est, particulare bonum, quod est finis, *cuiusque*, in particulari: *sed omni*, id est, toti vniuerso finis est, *quod est optimum in omni*, id est, tota natura, de quo agit scientia de vniuersalibus, & maximè scibilibus, quia ipsa est principalis, & architectonica respectu omnium aliarum, & sibi omnes alie famulantur.

Notandum, quod optimum in tota natura, quod est finis, & bonum totius vniuersi, vt bonum separatim, est primum mouens, vt in 12. Metaph. sed ordo vniuersi est bonum intrinsecum vniuersi, sed illud principaliter: quoniam

bonum tale, quod est bonum ordinis, est propter bonum finis, & non econuersò; sicut bonum exercitûs est ordo exercitus, & tale ordinatur in bonum ordinis vniuersi, & non econtra: bonum ergo secundum, & tertium ordinantur in primum, & non econuersò. De primo autem mouente, quod est principale bonum, & finis in tota natura, agit scientia Metaphysicâ, vt patet 2. huius. Tunc sequitur illa pars:

Ex omnibus ergo quæ dicta sunt, in eandem cadit scientiam questum nomen: oportet enim hanc primorum principiorum, & causarum esse speculatiuam: summum etenim bonum, & quod cuius gratiâ, vna causarum esse.

Vbi postquam enarrauit condiciones sapientie, & ostendit eas conuenire ei, qui considerat maximè scibilia, quæ sunt communissima, & primæ causæ, & principia; concludit ex prædictis, quod nomen sapientie, & considerare maximè scibilia, sunt eiusdem scientie. Dicit ergo quod *ex omnibus his, quæ dicta sunt, est manifestum, quod in eandem scientiam cadit, quod questum est nomen*, scilicet nomen sapientie in eandem scilicet scientiam, quam omnem esse Theoricam, scilicet *speculatiuam primorum principiorum, & causarum*, quæ sunt maximè scibilia, & hoc manifestum est, quantum ad dictas sex condiciones sapientie, quæ manifestè conueniunt ei, qui considerat prima principia, & causas: addit tamen, quod *bonum, & quod cuius causa*, id est, finis, est *vna de numero causarum*.

Notandum, quod apud antiquos finis non ponebatur esse causa, vt dicitur infra, in isto primo: idè ad remonendum hoc, & ad ostendendum, quod istius scientie, cuius est considerare primas causas, est etiam de causa finali considerare, vt dicebatur in sexta conditione immediate antè, addit quod finis est vna causarum: idè scientia, quæ considerat vniuersales causas omnium, habet etiam considerare vniuersalem finem omnium, quod est optimum in tota natura vniuersi, vt prædictum est.

S V M M A R I V M.

Probat secundò Metaphysicam esse speculatiuam, hinc inferens aliis esse digniorem, de quo fusè Doct. hinc q. 7. & 8. Probat tertio etiam solâ hanc inter scientias esse liberam, seu gratiâ sui acquiri, quod optimè explicat Doctor. Quartò probat esse diuinam, & explicat Doctor quomodo sic dicitur, & quo sensu.

Quare verò non actiua palam ex primum philosophantibus: nam propter admirari homines, & nunc, & primū inceperunt philosophari: à principio quidem per pauciores dubitabilium mirantes; deinde paulatim procedentes, & de maioribus dubitantes, vt de Luna passionibus, de his, quæ circa Solē, & astra, & de vniuersi generatione. Qui verò dubitat, & admiratur, ignorare se arbitrat; quare & Philomythes, id est, fabularum amator, aliquantulum Philosophus

Ad hunc text. habes quæst. 17. l. 1.

Finis est vna ex causis.

27
Secunda pars principalis primæ partis huius prologi.

25
Ad hunc text. habes q. 1. l. 1.

Finis & bonum duplex.

26
Bonum vniuersi est duplex, & vni ordinatur ad aliud.

phus est: fabula namque ex miris constituitur: quare si ad ignorantiam fugiendam philosophati sunt, palam quia propter scire, studere persecuti sunt, & non usus alicuius causa.

Hæc est secunda pars principalis istius primæ partis prologi, & quia hucusque Aristot. probar dignitatem huius scientiæ ex eius naturali appetibilitate, nunc ostendit idem ex eius essentiali speculatiuitate. Circa quod duo facit: primò probat hanc scientiam esse speculatiuam per rationem. Secundò per signum. Secunda ibi: *Testatur autem hoc.* In prima parte intendit talem rationem: Omnis illa scientia, in qua quæritur ipsum scire propter seipsum, est speculatiua, non practica: Metaphysica est huiusmodi; ergo, &c. Minor probatur sic: Illa scientia, quæ quæritur solum propter fugam ignorantiam, intendit ipsum scire propter se: sed Metaphysica est huiusmodi; quod ostendit ex hoc, quòd circa istam scientiam, & alias speculatiuas, ex admirari cæperunt homines philosophari; admiratio autem oritur ex ignorantia; nam qui dubitat, & admiratur, dubitare videtur: philosophati sunt ergo homines propter fugam ignorantiam. Dicit ergo, *quòd verò ista scientia non sit actiua*, id est, practica, sed speculatiua, *patet ex primis philosophantibus: nam per admirationem cæperunt homines philosophari nunc, & primùm*: licet differenter quantum ad hoc: quia à principio erant *mirantes pauca dubitatiua*, quæ fortè magis erant in promptu, vt eorum causæ cognoscerentur: *sed post*, id est, ex cognitione minorum, *paulatim processerunt ad maiora: dubitantes de maioribus*, id est, quærentes eorum causas, *vt de passionibus Luna*, puta de Eclipsi: *& de his, quæ sunt circa Solem, & astra*, puta de quantitate, & de motibus ipsorum, *& de mundi generatione*: nam mundum quidam dixerunt generatum à casu: quidam ab intellectu, vt Anaxagoras: quidam amore, vt Empedocles. Certum est autem, quòd *qui dubitat, & admiratur, ignorare dicitur: & propter hoc Philosophus dicitur Philomythes, id est, amator fabulæ*: quod est proprium Poëtarum; idèò comparatur Philosophus Poëtæ: quia vterque versatur circa admiranda; vnde subdit: *fabula namque ex miris, id est, admirandis, constituitur.* Concludit ergo conclusionem intenteam: *quare inquam si ad ignorantiam fugiendam, quam arguit illa admiratio, philosophati sunt: palam quia propter notitiam, scilicet propter ipsum scire scientiam persecuti sunt, id est, secuti sunt quærentes: & non causâ alicuius usus, vel operationis, quæ est praxis; & idèò tales scientiæ sunt speculatiuæ, & non practicæ.*

Notandum, quòd, sicut dictum est, dubitatio, & admiratio ex ignorantia sumunt ortum, cum enim videmus effectus manifestos, quorum causas non videmus, admiramur circa effectus illarum causarum: ex eo ergo, quòd admiratio fuit causa inducens homines ad Philosophiam, idèò Philosophus amator fabulæ vocatur, quod est, proprium Poëtarum. Vnde &c. quidam antiqui, qui de rerum principiis tractauerunt per quendam modum fabularum, dicti sunt Poëtæ Theologantes: & vt dicitur, fuerunt septem Sapientes, de quibus etiam aliquid dicitur infra, in isto primo. Quia ergo fabula ex admirandis constituitur, idèò Philosophus Poëtæ comparatur.

Scoti Oper. tom. IV.

ut, nam & ipse circa admiranda versatur, vt prædictum est.

Notandum vltra, quòd cum Aristot. prius vsus fuit nomine *sapientia*, nunc vtitur *Philosophia*, quod pro eodem sumitur: dicitur enim quòd cum antiqui studio sapientiæ insistentes sapientes vocarentur, Pythagoras interrogatus quid se profiteretur esse, noluit se nominare sapientem, vt antecessores sui: quia præsumptuosum hoc esse censebat; sed dixit se esse Philosophum, id est, amatorem sapientiæ: nomen philosophiæ, & nomen sapientis in nomen Philosophi est mutatum: & hoc nomen congruit præfenti proposito: nam ille videtur amator sapientiæ propriè, qui sapientiam, non propter aliud, sed propter sapientiam quærit: qui autem quærit eam propter aliud, magis illud aliud amat, & quærit; quia propter quod vnumquodque tale & illud magis, ex primo Posteriorum. Deinde cum dicit:

Testatur autem ipsum quod accidit: nam ferè cunctis existentibus, qua sunt necessariorum ad voluptatem, & eruditionem, talis prudentia inquiri cæpit. Palam igitur quia propter nullam ipsam quærimus aliam necessitatem.

Probat hanc scientiam esse speculatiuam à signo, dicens, quòd hoc quod dictum est, scilicet quòd sapientia, vel philosophia sit inuenta propter se, & propter ipsum scire, & non propter aliquod, scilicet propter necessitatem vitæ, *testatur hoc accidens*, id est, euentus circa sapientiæ inuentores: *nam ferè cunctis iam eis existentibus, quæ vel sunt necessariorum*, id est, de numero eorum, quæ sunt necessaria ad vitam, & ad voluptatem, & quietem, siue delectationem vitæ pertinentibus, vt dicebatur. suprà, & ad eruditionem, id est, ad introductionem in alias scientias pertinentibus, vt supple scientiæ fermocinales & potissimè Logica. Omnibus, inquam, iam existentibus, & repertis: *talis prudentia*, de qua nunc est sermo, *inquiri cæpit*; ergo palam tanquam à signo probatum, *quia propter nullam aliam necessitatem quærimus sapientiam*, sed supple propter seipsam tantum: & per consequens est speculatiua, & non practica.

Notandum, quòd secundum intentionem Philosophi, scientia speculatiua est dignior practica: ex hoc ergo quòd probat istam scientiam esse speculatiuam, eius dignitatem putat sufficienter se probasse.

Sed vt dicimus homo liber, qui suimet, & non alterius causa est; Sic & hæc sola libera est scientiarum: sola namque hæc sua causa est.

Postquam Philosophus probauit dignitatem huius scientiæ, ex eius naturali appetibilitate; & ex eius essentiali speculatiuitate; nunc ostendit idèò ex eius libertate ingenua. Circa quod duo facit: primò facit quòd dictum est. Secundò ex dictis concludit corollarium quoddam ad eius pertinens dignitatem. Secunda ibi: *Propter quod & iuste.* In prima parte intendit talem rationem: Illa scientia est libera, quæ est gratiâ sui ipsius, & non gratiâ alterius; sed Metaphysica est huiusmodi; ergo, &c. Minorem probat à simili: quia homo iste dicitur

Philosophus unde dicitur, & quæ fuit primus inuentor vocabuli?

Text. 5.

Metaphysica propter seipsam quæritur.

19

Tertia pars principalis primæ partis prologi.

Metaphysica libera est & sapientius gratia.

Metaphysica est scientia speculatiua.

Opinio de mundi generatione.

28
A. I. causas illorum effectuum.

liber, qui est gratiâ suiipsius: serui enim dominorum sunt, & propter dominos operantur, & quicquid acquirunt, domino acquirunt. Dicit ergo secundum quod dicimus, ille homo liber est qui scilicet est gratiâ suiipsius, & non est causa alterius; sic & hæc, scilicet Metaphysica ipsa sola libera est scientiarum, id est, inter scientias; sola namque est suiipsius causa.

Sed videtur falsum, quod hîc dicitur, scilicet quoddam sola hæc scientiarum sit gratiâ suiipsius, nâ hoc videtur commune omnibus scientiis speculatiuis, vt patet ex dictis. Dicendum quod hæc litera, hæc sola, potest dupliciter exponi, vno modo prout refertur ad genus scientiarum speculatiuarum in genere: ita quod supponit ly sola, pro omni scientia speculatiua, & sic verum est quod solæ scientiæ speculatiuæ sunt gratiâ suiipsius, quia propter ipsum scire, & non propter aliud quæruntur; idèo liberales propriè dicuntur: scientiæ autem, quæ ad aliud ordinantur, puta ad aliquod opus, vel vtilitatem, dicuntur non liberales, sed potiùs seruales, vt sunt omnes practicæ communiter: saltem mechanicæ: alio modo exponit, quod litera, sola, refertur ad istam scientiam, quæ cum sit circa altissimas causas, & circa causam finalem omnium, vt prædictum est: nam considerat vltimum finem omnium, propter quod omnes aliæ scientiæ ad eam ordinantur, tanquam in finem; & ideo ista scientia inter omnes maximè est gratiâ suiipsius. Deinde cum dicit:

Propter quod & iustè non humana putetur eius possessio. Multipliciter enim hominum natura serua est.

Concludit ex dictis quoddam corollarium, pertinens ad huius scientiæ dignitatem. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò excludit errorem quandam iuxta dicta. Secunda ibi: *Quare secundum.* In prima parte intendit concludere ex prædictis, quod ista scientia non sit humana possessio, & intendit talem rationem. Scientia maximè libera non potest esse possessio naturæ illius, quæ multipliciter est ministra: sed natura humana multipliciter est ministra; ergo ista scientia, quæ est maximè libera, vt prædictum est, non est possessio humana. Dicit ergo quod propter hoc, quia, scilicet ista scientia est maximè libera: *iustè eius possessio non putetur humana*, multis enim in locis, id est, quantum ad multa natura humana ministra est.

Notandum, quod natura humana dicitur ministra, eo quod multis necessitatibus subditur, pro statu vitæ, ex quo accidit quod frequenter dicimus illud quod propter se quærendum est, non humana putatur eius possessio. Vnde licet melius sit philosophari, quàm ditari: non tamen indigenti, vt dicitur tertio Top. Illa ergo scientia, quæ propter seipsam quæritur, est, quæ non competit homini, vt possessori, quâ ad libitum vt potest & liberè; illa autem scientia, quæ propter se tantum quæritur, non potest homo liberè vt, cum ab ea frequenter impediatur, propter necessitatem vitæ. Rectè ergo Metaphysica non est possessio humana, quia non subest homini ad nutum, cum ad eam perfectè non valeat peruenire, illud tamen modicum, quod de ea habet, præualeat omnibus, quæ per alias scientias cognoscuntur. Deinde cum dicit:

Quare secundum Symonidem solus quidem Deus hunc habet honorem: virum verò non dignum quærere quæ secundum se est scientiam.

Excludit errorem quandam iuxta dicta. Circa quod tria facit, primò præmittit errorem. Secundò ponit causam erroris. Tertio excludit illam causam. Secunda ibi: *Sic autem dicunt.* Tertia ibi: *Sed nec diuinum.* Dicit ergo quod hæc scientia non est humana: immò secundum Symonidem, qui fuit quidam poëta sic dictus: *Solus Deus sic hunc habet honorem*, scilicet quod velit istam scientiam, quæ est tantum propter se quærenda, virum, id est hominem, non esse dignum quærere hæc scientiam quæ est secundum se, supple secundum suam conditionem: vt potest quæ non ordinatur ad necessitatem vitæ hominis; quasi diceret quod solus Deus habet quærere hanc scientiam, & non homo. Deinde cum dicit:

Si autem vera dicunt illi quidem poëta: quia diuinum natum est inuidere hac in re, id ipsum contingere maximè verisimile: & infortunatos eos homines esse, qui hæc superflua quærunt.

Ponit causam erroris, proueniebat enim iste error Symonidis ex errore aliorum Poëtarum, qui dicunt quod diuinum, id est, res diuina inuidet: ita quod ex inuidia Deus non vult ab hominibus haberi ea, quæ ad suum honorem pertinent, & hoc contingere maximè iustum est, si in aliis hominibus Deus inuidet: multò iustius in hoc, scilicet in scientia ista, quæ est honoratissima inter omnia. Nam secundum opinionem eorum, oportet homines imperfectos infortunatos esse, fortunatos enim homines dicebant, quando Dijs sua bona communicare volebant: sed ex inuidia bona sua Deus eis communicare nolèbat: sequitur, omnes extra perfectionem huius scientiæ existentes, imperfectos esse, & infortunatos.

Notandum, quod ex hoc loco videtur posse fumi hoc argumentum: quod etiam secundum mentem Arist. Deus non est agens ex necessitate naturæ, cuius oppositum communiter tenetur. Nam, vt dicitur, si Deus est inuidus, omnes reliqui ab eo erunt infortunati: sed hoc non sequitur, nisi bonum aliorum sit ab ipso Deo voluntariè agente: si enim necessariò agat quantum inuideat, ager: nullus erit infortunatus. Sed hoc non cogit: quia Arist. non loquitur ex intentione propriâ; sed antiquorum Poëtarum, qui forsam concederent Deum agere ex libertate voluntatis, non necessitate naturæ: licet oppositum Aristoteles fuerit opinatus. Deinde cum dicit:

Sed nec diuinum inuidum esse conuenit: sed secundum prouerbia, multis in rebus mentiuntur Poëta.

Excludit causam erroris, dicens, quod diuinum, id est, res diuina, puta Deus, non contingit esse inuidum, & idèo dicto Poëtarum non est credendum: quia secundum prouerbia, Poëta multa mentiuntur.

Notandum, quod inuidia in Deo cadere nõ potest: tum quia inuidia dicitur passionem, quia est appetitus doloris in contrarium, qui Deo omnino repugnat;

Qualiter intelligi debet solam Metaphysicam esse suiipsius gratiâ.

Vt natura humana dicitur ministra.

Capi. 4.

Quomodo Metaphysica non est possessio humana?

radere ne-
quit.
Vide secun-
dum Topi-
cor. c. 5.

repugnat; tum quia quantum ad obiectum inui-
dia est vel respectu maioris: vel eius qui cre-
ditur, vel speratur esse maior: nullus autem est
maior Deo, nec esse potest, quod Deo notum est:
& ideo inuidere non potest: Tum (& est quasi
idem) quia inuidia est tristitia de prosperitate ali-
cuius, quatenus bonum alterius putatur diminu-
tio boni proprii, quod in Deo accidere non po-
test: quia suum bonum diminui non potest ex
bono alterius: quinimo ex eius bonitate, sicut
fonte indeficienti, effluunt bona omnis creaturæ:
quare radix & fundamentum illorum Poëtarum
falsum est, vnde Plato ait, quod à Deo est remo-
ta omnis inuidia. Deinde cum dicit:

33
Quarta
pars princi-
palis primæ
partis.

*Nec tali aliam honorabiliorem oportet exi-
stimare: nam maximè diuina, & maximè ho-
noranda: talis autem dupliciter utique erit
solum; quam enim maximè Deus habet, dea
scientiarum est: utique si sit diuinorum aliqua:
sola autè ista ambo hac sortita est: Deus enim
videtur omnibus causa esse, & principium
quoddam: & talem scientiam aut solus, aut
maximè Deus habet. Necessarios hac qui-
dem igitur omnes, verò dignior nulla.*

Metaphysica
aliis scientiis
honoratur.

Ponit quartum medium, ad probandum dig-
nitatem huius scientiæ, quod sumitur ex eius
honorabilitate præcipua: & intendit talem ra-
tionem: ista scientia est maximè diuina; ergo
maximè honorabilis, & per consequens dig-
nissima. Consequentia apparet, quia Deus est
honorabilior omnibus rebus, ergo scientia diui-
na erit honorabilior omnibus aliis scientiis. An-
tecedens probat dupliciter, nam scientia diuina
dicitur, vel ratione subiecti habentis, quia sci-
licet Deus eam habet; vel ratione obiecti, quia
est de diuinis: utroque modo ista scientia est di-
uina. Dicit ergo, quod non oportet existimare a-
liam scientiam esse honorabiliorem tali, id est,
quam ista: nam ipsa est maximè diuina, & ma-
ximè honoranda. Quod probat, quia ea sola est
talis diuina dupliciter: quam enim maximè ha-
bet Deus, cuiusmodi supple est Metaphysica, di-
cta dea scientiarum est, id est, de numero scienti-
arum: vel est diuina quam maximè Deus habet
iterum quantum ad secundum, nam & si qua,
scilicet scientia sit diuinorum, id est, de diuinis:
ea tamen, id est, ista, sortita est hac ambo, scili-
cet quod est de diuinis, & maximè eam Deus
habet. Quod autem sit de diuinis, probatur cum
subdit: Deus enim videtur esse quoddam causa-
rum omnibus, id est, inter omnes causas Deus
est prima causa. Cum ergo ista scientia consi-
deret de primis causis, ut prædictum est, sequi-
tur quod maximè consideret de Deo. Subdit
autem quantum ad primam conditionem scienti-
æ diuinæ, quod talem scientiam de qua nunc
est sermo, aut solus Deus habet, aut maximè.
Et ex his finaliter concludit, quod licet aliæ
scientiæ ab illa omnes sint magis necessariae eâ,
id est, quam illa, scilicet ad vtilitatem, vel ne-
cessitatem vitæ; non vlla tamen dignior quam
ista.

Quod solus,
vel maximè
Deus habet
Metaphysi-
cam.

Notandum, quod cum Deus sit incompre-
hensibilis à quacunque creatura; prout scilicet
incomprehensibilitas dicit, vel negat, adæqua-
tionem actus ad obiectum; ideo scientiam Me-
taphysicam, prout est de Deo; aut solus Deus
Scoti Oper. tom. IV.

habet: aut maximè. Solus quidem habet secun-
dum perfectam comprehensionem: sed maximè
habet, eo quod et si ab hominibus haberetur, non
tamen ut possessio, sed sicut eis aliquid à Deo
commodatum. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Secundò principaliter ostendit digni-
tatem huius scientiæ, ex eius vtilitate
quæ est, ut cognitis causis, cesset admira-
tio, & ignorantia: quod exponit optimè
Doct. de immensurabilitate diametri,
& costæ, quam hîc tangit Philosophus.
Vide Doct. 2. d. 2. q. 9. & Euclidem ab
ipso ibi citatum.

Secunda
pars princi-
palis prolo-
gi.

*Oportet autem aliquo modo constituere or-
dinem ipsius ad contrarium nobis, quæ à prin-
cipio questionum. Incipiunt quidem enim,
ut diximus, omnes ab admirari, ut fit cum
mira quedam spectantur, causâ nondum per-
spectâ, miranturque si ita res se habeat, ut
circa Solus conuersiones, aut diametri quadra-
ti incommensurabilitatem: mirum enim vi-
detur esse omnibus si quid minimorum nunc
mensuratur. Oportet autem in contrarium
ut ad dignius iuxta proverbium confirmare,
quemadmodum & in his cum didicerit: ni-
hil enim ita mirabitur vir Geometricus, quam
si diameter commensurabilis fiat. Quæ qui-
dem igitur sit natura scientiæ quasita dictam
est, & quæ sit intentio, qua oportet adipisci
questionem, & totam methodum.*

Postquam Philosophus induxit auditorem ad
amorem huius scientiæ, ex eius dignitate, nunc
inducit ipsum ad idem ex eius vtilitate. Vtilitas
autè huius scientiæ est, quod ista ordinatur ad no-
titiam causarum ex rebus: quæ summa vtilitas est:
nam ex notitia causarum dependet notitia om-
nium aliorum. Hoc autem declarat, ostendendo
ad quem finem illa scientia ordinatur: quia scili-
cet ad contrarium eius, quod fuit in principio
philosophantibus: illud autem fuit admiratio &
ignorantia, & ideo finis huius scientiæ est certi-
tudo cognitionis, quod est oppositum ignoran-
tiæ, & admirationis: & hoc est quod ait, quod
oportet confirmare, id est, terminare ad contra-
rium earum, quæ à principio, questionum: nam il-
la scientia incipit à questione, & dubitatione, &
terminatur ad conditionem, quod est certitudo;
ideo subdit, incipiunt enim, ut diximus, à principio
ab admiratione: quæ admiratio erat si res se ha-
bent, quemadmodum mirabilia anthomata, id
est, casualia, quæ videntur à casu mirabiliter eue-
nire: nondum scilicet illis philosophantibus
primis, speculantibus causam, ut circa con-
uersionem Solis, quæ fit in duobus punctis de-
scribentibus duos Tropicos, æstiualem scilicet,
& hyemalem: quorum punctorum primus,
qui describit Tropicum æstiualem, est pun-
ctus Cancræ; secundus, qui describit Tropicum
hyemalem, est primus punctus Capricorni: non
enim speculantibus circa causam minimorum
scita causa erit admiratio: sicut Geometri-
cis diametrum esse non commensurabilem,

34
Finis Meta-
physica est
certitudo.

Mirum quidem videtur, quod aliquid quod non est minimorum, id est, de numero indiuisibilium non mensuratur omnibus, id est, cuiuscunque alij diuisibili: nam non mensurari videtur esse solius indiuisibilis: sicut vnitas, quæ etsi non mensuratur; tamen ipsa mensurantur aliâ: constat autem quod diametrum quadrati, & latera eius non sunt indiuisibilia, nec minima. Addit autem quod cum inquisitio Philosophiæ ab admiratione incepit, oportet proficere, & terminare ad contrarium, & ad dignius, iuxta vulgare prouerbiū, quod dicit, quod semper proficere est in melius: hoc autem contrarium & dignius est cognoscere causas eorum, de quibus prius admittamur; quia quando homines iam sciunt causas, non amplius admirantur, sicut apparet in exemplis dictis: non enim ita mirabitur Geometer, si diameter non fiat commensurabilis: cum scilicet sciuerit causam huius. Vltimò epilogat ergo quod dictum est, quæ sit natura quæritæ scientiæ, scilicet Metaphysicæ: quia scilicet est vniuersalis, desiderabilis, speculatiua, libera, honoranda, non humana proprie, sed diuina, vt dictum est, & quæ sit intentio finalis huius scientiæ, in qua oportet habere quæstionem terminatam, & totam methodum. Nam finis huius scientiæ est cognoscere causas, ne de effectibus amplius admitemur. Spectat etiam ad ipsam cognoscere primas causas, & primâ principia rerum, de quibus in ista scientia quæritur, & determinatur, & ad earum notitiam tota ista scientia principaliter ordinatur.

Epilogus.

Termini scilicet
est inquisitio
qui sunt
Text. c. 50.
& inde.

Notandum, quod omnis motus terminatur ad contrarium eius, à quo incepit; vnde cum inquisitio veritatis sit quidam motus ad scientiam, oportet quod terminetur ad contrarium eius vnde incipit: incepit autem ab ignorantia, & admiratione; vt prius ostensum est, admiratio autem erat, si res ita se haberet sicut *anthomata* quæ videntur à casu mirabiliter euenire. Casualia enim non sunt à causa determinata, ex 2. Physicorum: admiramur autem de eis propter ignorantiam: similiter nunc à principio Philosophi nondum potentes rerum causas speculari, admirabantur omnia, quasi quædam casualia, sicut circa conuersiones Solis: sequitur ergo quod ista inquisitio ad contrarium eius terminetur, & quod est circa notitiam, de causis rerum, vt à nobis ignorantia, & admiratio auferatur.

Quare diameter
est incommensurabilis
costa?
Vide in 7. d.
2. q. 9. & in
Euclide.

Notandum etiam, quod, vt dicitur, diameter est incommensurabilis lateri, quia proportio quadrati diametri, ad quadratum lateris, non est sicut proportio numeri quadrati, ad alium numerum quadratum; sed sicut proportio duorum ad vnum: quare sequitur secundum regulas Geometricas, quod proportio lateris ad diametrum, est sicut proportio numeri ad numerum: quare commensurari non possunt; illæ enim solæ lineæ sunt commensurabiles, quarum proportio mutua est sicut numeri ad numerum: hæc autem non sunt geometriam scienti: ille ergo, qui huius quæstionis ignorat causam, admiratur; sed vir Geometricus, qui nouit causam, non amplius admiratur.

SVMMA SECVNDA.

Incipit hic tractare Philosophus de causis, & principiis rerum secundum varias, & repugnantes inter se antiquorum

opiniones, de quibus inferius per ordinem videbitur. Quod notat hic Doctor prope initium capitis primi, non negasse Aristotelem materiam esse de quiditate rei, fusè probat esse de quiditate, contra Albert. & alios, 3. d. 2. q. vn & 7. Met. q. 16. Vide ibi Scholium primum,

CAPVT I.

Causarum in modos diuisio; veterumque opinionum de causa materiali.

Quoniam autem manifestum quod earum quæ à principio causarum oportet sumere scientiam (Tunc enim scire dicimus vnumquodque, quando primam causam cognoscere putamus) Causæ verò quadrupliciter dicuntur, quarum vnâ quidem causam dicimus esse substantiam, & quod quid erat esse: reducitur enim in ipsam quare primum ad rationem vltimam: causa autem & principium ipsum quare primum. Alteram verò materiam, & subiectum. Tertiã autem vnde principium motus. Quartam verò ei causam oppositam, & quod est cuius causa, & bonum: finis enim generationis, & motus omnis est. Sufficiens enim quidem igitur de his speculatum est in his, quæ sunt de natura.

Finis pro
cio, incipit
tractatus.

Hic finito proemio subiungitur tractatus,

Ad cuius euidentiam notandum, quod quia in prologo præostensum est, quod ista scientia, quia sapientia, versatur circa causas, & principia, & quia de causis, & principiis entium fuerunt varietate opinionum inter Philosophos antiquos, idcirco Philosophus in isto tractatu duo facit. Primò pertractat opinionem antiquorum de rerum principiis. Secundò opinionem propriam. Secunda ibi in principio secundi libri. *De veritate quidem.* Circa primum duo facit. Primò resumit causarum numerum positum in 2. Physic. Secundò descendit ad pertractandum opinionem antiquorum. Secunda ibi: *Accipiamus tamen.* Dicit ergo, *quoniam verò manifestum est, scilicet quod sapientia est causarum speculatrix, oportet à principio, nostræ inquisitionis sumere scientiam, quæ est causarum, id est, oportet prius determinare de causis, & reddi causam huius: quia tunc singula; id est, singuli homines, vel scibilia, scire dicuntur homines, quando putamus nos non ignorare causam primam, in qua stat resolutio causarum in quolibet genere causæ. Causa autem quatuor dicuntur, quarum vnâ dicimus substantiam, & quod quid erat esse, id est, formam, à qua principaliter dependet quiditas rei. Et quod forma sit causa probat, quia ipsum quare primum, id est, quæstio quærens quare est aliquid, quæ quærit de causa, reducitur ad vltimam rationem, id est formam, ipsum autem quare primum querit causam, & principium.* Si ergo quæstio quærens de causa reducitur ad formam, respondendo per formam, signum est, quod forma habet rationem causæ: dicit autem rationem, id est formam vltimam, nam incipiendo à formis proximis procededo vsque ad vltimum ipsius quare, reducimus ad causam formale, vnde verò id est, aliâ, dicimus materiam. Tertiã vnde principium

Text. com.
28. & inde.

Causæ quatuor.

motus, scilicet efficientem. *Quartam verò causam oppositam ei*, scilicet efficienti, scilicet causa finalis. Vnde subdit, quòd illud est causa, & bonum, & est finis omnis generationis, & omnis motus, finis autem habet rationem boni: addit autem, quòd de his causis sufficienter speculatum est, in Physica, scilicet in 2. Phys. hoc dicit, vt se excuset de prolixiori consideratione causarum quoad præsens.

Sec hie occurrit vnum dubium, Qualiter causæ considerantur à Physico, & à Metaphysico, vtrum eodem modo, vel alio? Dicendum, quòd quatuor causæ, in quantum quælibet in suo genere, dat esse, circumscribendo rationem motus, & mutationis, pertinent ad Metaphysicam. Materia quidem & forma, in quantum sunt partes essentialis: efficiens verò in quantum dat esse circumscribendo motum: licet enim non agat nisi mouendo, tamen ratio dantis esse, prior est ratione mouentis. Finis verò in quantum res, secundum sui entitatem, ad istum ordinatur, licet non possit illum attingere nisi per motum, vel operationem; tamen prior est ratio ordinis secundum esse, quam secundum operationem: pertinent autem dictæ quatuor causæ ad Physicum, in quantum dant esse, includendo rationem motus & mutationis, & sic alio modo hic, & ille determinat, & considerat de eisdem.

Notandum, quòd consuetudo est Aristotelis hic, & alibi, nominare causam formalem substantiam, quòd quid est rei, non quòd intendat materiam excludere à quidditate rei, quia oppositum vult in septimo huius text. com. 33. expressè, sed quatenus est principalior pars quidditatis, & definitionis rei.

Notandum etiam, quòd Aristoteles communiter loquens de causa efficiente, vocat eam, unde principium motus, non quòd efficiens efficiat mouendo, non enim agens omne agit mouèdo, vt patet de Deo; sed dicit quandam operationem, quia vbi aliquid causatur per motum, ibi efficiens propriè mouet: finis enim non mouet nisi metaphoricè, forma enim non mouet, vt quòd, licet sit ratio quo agendi: materia autem propriè est magis ratio patiendi, quam agendi: sed efficiens mouet propriè, & idèd appellatur, Vnde est principium motus.

Notandum etiam, quòd finis est oppositum efficienti, secundum oppositionem principij, & finis, nam motus incipit ab efficiente, & terminatur in finem: nominat autem causam finalem per tria nomina. Primò, quòd ipsa est oppositum efficienti, & hoc competit sibi, quia est terminus, & finis motus. Secundò, quòd est eius causa, & hoc competit sibi, quia est primum in intentione. Tertio, quòd est bonum, & hoc sibi conuenit, quia est per se appetibilis, nam bonum est, quòd omnia appetunt, ex 1. Ethic. Deinde cum dicit:

Accipiamus tamen nobis priores ad entium perscrutationem venientes, & de veritate philosophantes: palam enim quia & illi dicunt principia quedam, & causas. Si igitur illorum sententias in medium attulerimus, aliquid euenerit sanè, quòd ad propositum doctrinæ huius accommodabitur; aut enim aliud aliquod causa genus inueniemus, aut modò magis dictis credemus.

Accedit ad pertractandum opinionem antiquo-

rum de causis, & principiis. Circa quòd duo facit. Primò, assignat causam huius pertractationis. Secundò, prosequitur de intento. Secunda ibi: *Primum quidem igitur.* Dicit ergo, quòd quamuis de causis pertractatum sit in libris Physicorum, tamen nunc accipiamus, scilicet opinionem illorum, qui priores nobis, id est, prius quam nos fuerunt, venientes ad perscrutationem entium, & de veritate philosophantes, quia ipsi scilicet causas ponunt & principia; & reddit causam huius, quia superuenientibus nobis considerare eorum opinionem erit aliquod opus vitæ, quæ est vita in præsentí methodo, id est, erit aliquid pernecessarium, & perutile ad præsens negotium, & vitur metaphora eo modo, quo quælibet res utilis alteri, potest esse de vitæ eius, vel quasi opus vitæ respectu eius. Alia translatio habet planius sic. *Est aliquid præteritum opera*, id est, præambulum methodo, id est, præsentí scientiæ, quæ nunc à nobis quaeritur. Utilitas autem est ista, quia pertractando opiniones eorum, aut inueniemus aliud genus causa, à quatuor prædictis, aut modò dictis magis credemus, scilicet quòd ipsæ sunt causæ, & non plures. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Opinio tenens materiam esse principium materiale rerum, cum suis fundamentis Item opinio Thaletis Milesij, asserentis aquam esse omnium tale principium. Nota pulchram relationem Doctoris de septem sapientibus Græciæ, de quibus Aug. 18. ciuit. 24. 25. & de tribus Poëtis Theologis apud Græcos, de quibus vide Laërtium.

Primum igitur Philosophantium plurimi solas eas, quæ in materia specie putauerunt omnium esse principia: nam ex quo sunt omnia entia, & ex quo sunt primò, & in quod corrumpuntur ultimò, substantia quidem manente, in passionibus verò mutata: hoc elementum, & id principium dicunt esse eorum quæ sunt.

Prosequitur ad narrationem opinionum. Circa quòd duo facit. Nam primò opinionem antiquorum de principiis narrat. Secundò, contra eorum positiones disputat. Secunda ibi: *Ergo quicumque ipsum esse.* Prima in duas. Primò facit quòd dictum est. Secundò sub quodam capitulo, vel compendio recolligit dicta ab antiquis, ostendens qualiter in suis opinionibus, quatuor genera causarum tetigerunt. Secunda ibi: *Breuius igitur & capitularim.* Prima in duas. Primò narrat opinionem ponentium rerum principia rebus inexistentiæ, & non separata. Secundò, opinionem ponentium separata, vt fuit Plato. Secunda ibi: *Post dictas verò.* Prima in duas: nam primò ponit opiniones de principiis distinctionem rerum, & motum ab entibus non negantes, & tales opiniones fuerunt loquentium magis naturaliter. Secundò, ponit opiniones distinctionem rerum, & motum ab entibus penitus amouentes: cuiusmodi fuerunt Parmenides, & Melissus loquentes minus naturaliter. Secunda ibi: *Sunt aliquid qui dicunt.* Prima in duas. Primò ponit opinio-

Quare pertractauit Philosophus opiniones antiquorum de causis.

Vbi supra.

Causa quomodo considerantur à Metaphysico & Logico. Vide Doct. in Theorem. & 2. dist. 1. Report. q. 2. & in 2. dist. 1. q. 3.

Causa formæ.

Efficiens vocatur unde principium motus.

Finis nominatur tripliciter.

36

*Opinio penen-
tium rerum
principia.*

nem philosophorum ponentium principia rerum corpora. Secundò, ponentium incorporea, cuiusmodi fuerunt Pythagorici. Secunda ibi : *In his autem.* Prima in duas. Primò ponit opiniones Philosophorum entitatem à rerum principiis non negantes. Secundò, opiniones entitatem à rerum principiis aliquid auferentes, quales fuerunt Democritus, & Leucippus, ponentes rerum principia, ens, & non ens, puta vacuum, & plenum. Secunda ibi : *Leucippus verò.* Prima in duas : nam primò ponit opinionem solam naturalem causam ponentium. Secundò, opinionem ipsi materiae efficientem addentium. Secunda ibi : *Procedentibus autem sic.* Prima in duas. Primò ponit opinionem horum in generali. Secundò, descendit ad quosdam in speciali. Secunda ibi : *Et Thales enim.* Prima in duas : nam primò ostendit quid illi antiqui senserunt de rerum substantia. Secundò, quid senserunt consequenter de rerum generatione, & corruptione. Secunda ibi : *Et propter hoc generari.* Dicit ergo, quod primum quidem plurimi philosophantium, id est, eorum, qui tantum philosophati sunt de natura rerum, putauerunt omnium principia esse solùm illa, quae sunt in materiae specie, id est, in genere causae materialis, cuius positionis tangit quadruplex medium sumptum à quatuor conditionibus materiae, quae videntur ad rationem principij pertinere. Primum est : nam illud ex quo res est, videtur esse principium ipsius rei : sed materia est huiusmodi ; ergo &c. & hoc est, quod dicit, quod materia est id, in quod corruptuntur ultimò, id est finaliter, scilicet omnia entia. Tertium medium est : nam id ex quo primò fit aliquid, videtur esse causa rei, quia res per generationem procedit ad esse : sed materia est huiusmodi, quia ex ea fit res per se, non per accidens, vt ex priuatione ; ergo &c. & hoc est, quod dicit, quod materia est ex quo sunt primò, scilicet entia. Quartum medium est : nam illud videtur esse principium, quod in generatione & corruptione manet : nam principia oportet manere : sed materia est huiusmodi ; ergo &c. & hoc est, quod dicit, substantia, scilicet materiae manente, quae est secundum eos tota substantia rei, passionibus verò mutatis : puta formis & accidentibus, hoc, scilicet materia, est elementum, & illud dicunt esse principium eorum quae sunt, id est, omnium entium. Deinde cum dicit ;

38 *Et propter hoc non generari quicquam putant, neque corrumpi, quasi tali natura semper conseruata, sicut neque dicimus Socratem generari simpliciter quando fit bonus, aut musicus : neque corrumpi quando deponit habitus istos, propterea, quòd subiectum maneat Socrates ipse, sicut nec aliorum quicquam. Oportet igitur esse aliquam naturam, aut unam, aut plures vna, ex quibus, aut ex qua conseruata cetera sunt. Pluralitatem tamen & speciem talis principij non idem omnes dicunt.*

Ostendit quid consequenter ad principium senserunt de generatione, & corruptione rerum, & est quòd secundum eos contingit nihil generari, & corrumpi simpliciter. Dicit ergo, quòd quia materia est secundum eos tota substantia rei, propter hoc nihil putant generari, nec corrumpi simpliciter, cum talis natura, scilicet materia, quae est tota rei substantia, semper conseruata sit : sic enim

Socratem quando fit bonus, aut musicus, dicimus non generari simpliciter : nec corrumpi cum deponit habitus illos, cum ipse Socrates, qui est subiectum harum transmutationum, maneat idem : similiter, nec illorum, id est, aliorum, aliquid, supple dicunt, nec generari, nec corrumpi simpliciter ; sed solùm secundum quid. Addit autem, quòd materiae sic conuenient in ponendo causam materialem, tamen differebant, quia quidam eorum ponebant materiam vnã, quidam plures, ponentes etiam plura differebant, quia non omnes eadem ponebant, & hoc est, quòd dicit, quòd secundum eorum positiones, oportet aliquam esse naturam talem, scilicet materialem, aut vnã, aut plures vna, de quibus alia fiunt, illa, scilicet natura, conseruata, quare oportet materiam manere, pluralitatem verò & speciem talis principij, scilicet materiae, non omnes idem dicunt, vt patebit ex sequentibus.

Notandum, quòd secundum quod habetur 1. de generatione, 5. Physic. Generatio, vel corruptio est duplex. Simpliciter, & secundum quid. Generatio, vel corruptio simpliciter, est in substantia, quòd scilicet forma substantialis generatur, vel corrumpitur, vt si ex aqua fiat ignis : sed generatio, vel corruptio secundum quid est, quando manente substantia rei, fit transmutatio circa accidentia, & passiones, vt cum Socrates fit musicus, vel bonus, vel cum deponit hos habitus, vt fiat ex musico non musicus, vel ex bono non bonus. Cum igitur secundum opinionem antiquorum, materia sit tota substantia rei (nam ad notitiam formae substantialis non peruenerunt, sed ad materiam, quam oportet manere secundum ipsos, tamquam ingenerabilem, & incorruptibilem) sequitur secundum eos, quòd nulla est generatio, vel corruptio simpliciter, sed secundum quid, quia substantia rei semper manente, solùm fieret mutatio circa accidentia, & passiones, Deinde cum dicit :

Sed Thales quidem talis Philosophiae princeps, aquam ait esse, unde & terram esse super aquam assererat,

Descendit ad quosdam opiniones speciales. Circa quòd duo facit. Primò ponit opinionem ponentium huiusmodi principia, vnum tantum. Secundò, opinionem ponentium principia plura esse. Secunda ibi : *Empedoclem verò.* Prima in tres. Primò ponit opinionem ponentium aquam esse huiusmodi principium. Secundò, aërem ponentium. Tertio, ignem. Secunda ibi : *Anaximenes autem.* Tertia ibi : *Anaxagoras verò.* Prima in duas. Primò ponit opinionem. Secundò, positionem rationem. Secunda ibi : *Forſan enim.* Dicit ergo, quòd Thales princeps talis Philosophiae, scilicet speculatiuae, ait esse aquam, primum rerum principium ; ex hoc autem dicebat ulterius, quòd terra est super aquam sita, sicut principium super suum principium, unde terram super aquas esse assererat. Hanc opinionem tangit Philosophus 2. de Caelo. vbi inquit de loco terrae, & dicebant quidam, quòd terra erat natans super aquam. Quod si eis obijceretur, quòd terra submergeretur, si esset super aquas dicebant quòd non, quia propter magnam latitudinem terrae prohibetur eius submersio, sicut videmus de quibusdam corporibus grauibus, quae submergi prohibentur propter latitudinem, quae alias submergerentur nisi latitudo prohiberet.

Notandum, quòd post Poetas Theologos de quibus in prologo facta est mentio aliqualis, dicitur

Text. com.
11.
Text. com.
7.
Generatio &
corruptio duplex.

39
Prima opinio quae ponit principium rerum materiale aquam.

Text. com.
78.
Opinio ponentium terram natantem super aquam.

De 7. sapien-
tibus.

citur fuisse apud Græcos septem Sapientes, quorum primus fuit Thales Milesius, qui ut videtur secundum Magistrum, in historiis 4. lib. Regum in fine, fuit in tempore Zedechiz Regis, & tunc est facta eclipſis Solis, quam prædictus philosophus prædixerat esse futuram. Quidam dicunt quod fuit tempore Achas: non curemus. Secundus fuit Pythacus Mityleneus, tempore etiam Zedechiz. Alij quinque fuerunt, vnus Solon Atheniensis, alius Chilon Lacedæmonius, alius Perian- der Corinthius, alius Cleobulus Lydius, alius Bias Prienensis, qui fuerunt omnes tempore Babylonica captiuitatis. Thales transfuit se ad considerandas causas rerum, alijs sex circa moralia occupatis, dicta etiam sua litteris commendans, & propter hoc Thales dicitur princeps talis Philoſophiz, scilicet speculatiue: nam inquirens de rerum principijs, quod pertinet ad speculatiuum artificem, moralia & practica dereliquit. Deinde cum dicit:

Forſan opinionem hanc accipiens, quia cunctorum nutrimentum humidum videbat esse, & ipsum calidum ex hoc factum, & animal hoc viuere, ex quo fit verò, hoc est principium omnium. Propter hoc igitur eam est accipiens existimationem. Et quia cunctorum spermasa materiam habent humidam, aqua verò natura principium est humidum.

Ratio pro di-
cta opinione
40

Ponit positionis rationem. Circa quod duo facit. Primò ostendit quod Thales mouebatur ad hoc ponendum ex rationis euidencia. Secundò, ex auctoritatis antiquorum efficacia. Secunda ibi: *Sunt autem & aliqui.* Primò enim ostendit, quod mouebatur quadruplici ratione, sumpta à quadruplici signo, ad ostendendum aquam esse principium rerum. Primum est, quod incrementum viuientium, oportet esse humidum, ex eisdem autem nutrimur & viuimus, 2. de Gener. Dicit enim, quod *forſan hanc opinionem accipiens*, scilicet Thales, *quia cunctorum nutrimentum videbat esse humidum.*

Thales cur a-
quam rerum
principium
posuit.Text. com.
50.

Secundum signum est, quod esse cuiuslibet corporeæ rei, & maxime viuientis, conseruatur per calorem proprium naturalem: calor autem naturalis fundatur in humido radicali, ex quo videtur, quod humidum, & aqua sint principium effendi rebus; idè dicit, quod supple Thales ipse dicebat, *ipsum calidum*, scilicet naturale esse factum ex hoc, id est, humido, siue aqua.

Tertium signum est, quod vita animalis consistit in humido: nam quando durat humidum radicale, viuunt animal, quando deficit moritur: *uiuere autem viuentibus est esse*, ex 2. de anima. Quare videtur quod ipsum humidum sit principium effendi, sicut est principium viuendi: & hoc est quod ipse dicit, quod supple Thales dicit, *animal viuere hoc*, id est, humido: addit autem quod *illud ex quo fit aliquid*. solum esse consequitur, *videtur esse principium omnium.* Vnde concludit, quod *propter hoc igitur est*, id est, contingit accipere eam existimationem, id est, dictam opinionem.

Text. com.
37.

Quartum signum est, quia generationes viuentium, quæ sunt nobilissima entia, sunt ex semine, quod est natura humida communiter, sicut patet: ex quo patet quod humor videtur generationis principium. Cum ergo ipsa aqua sit principium humiditatis; sequitur quod aqua sit primum principium simpliciter; idè dicit, quod *quia cunctorum*

rum, vel viuentium spermasa naturam habent humidam: aqua verò natura, id est, naturaliter apparet, esse principium humidum, secundum eum; idè supra dixit, quod aqua est principium substantiale rerum. Deinde cum dicit:

Sunt autem & aliqui antiquiores, & multum ante eam, quæ est nunc, generationem: primos Theologizantes sic putant de natura existimasse. Oceanum enim & Tethyn generationis parentes fecerunt, sacramentum Deorum aquam, Stygem ab ipsis Poëtis vocatam. Honorabilis enim quoniam antiquius: sacramentum autem quod honorabilius. Siquidem igitur antiquorum aliqua ista, & senior fuit de natura opinio, forſan utique incertum erit. Thales quidem secundum hunc modum pronunciaſſe dicitur de prima causa: Hippo- nem quidem enim omnium non utique aliquis dignificabit posuisse cum his propter sui intellectus prauitatem.

Auctoritas
pro dicta o-
pinione.

Ostendit quomodo mouebatur ad dictam positionem ex auctoritatis antiquorum efficacia. Dicit quod *sunt aliqui antiquiores, & multo ante eam, quæ nunc est, generationem*, id est multò ante priores, quam sit generatio hominum, qui nunc sunt, qui & primò fuerunt Theologizantes, qui sic putant existimandam de natura rerum, scilicet quod aqua est naturale, & substantiale rerum omnium principium, in quo Thales eos imitatur: nam illi priores *fecerunt parentes*, id est, principia generationis, *Oceanum*, id est, mare, & *Tethyn*, id est, Deam aquæ: dicebant etiam *sacramentum* id est, *sacrum iuramentum Deorum esse aquam, vocatam à poëtis Stygem*, id est, aquam infernalem, & quia Dij iurabant per aquam; idè asserant, quod aqua esset honorabilior, quam Dij: nam *sacramentum*, id est, iuramentum, fit per illud, quod est honorabilius, & per consequens antiquius, id est, prius natura honorabilius, id est, perfectius: perfectum autem est prius simpliciter imperfecto. Vnde ex hoc patet, quod aquam dicebant esse priorem Dijs, & quia illi antiqui posuerunt aquam esse principium rerum, dicit quod si aliqua antiquior, vel senior, id est, prior fuit opinio de natura, forſan nobis non est manifestum. Addit autem quod quidam Philosophus antiquus Hipponas nomine, qui, in libro de Anima, Ipus dicitur, non est dignus ponere, vel suadere aliquid cum his dictis, propter suæ scientiæ, vel intelligentiæ imperfectiorem. Quod potest dupliciter intelligi. Vel quia nihil addit supra sententiam ipsius Thaletis, aut quia imperfectè dixit, & reddidit se indignum, ut eius sententia hinc cum alijs tractaretur. Vnde primò de Anima, inter grossiores Philosophos computatur, ubi etiam habetur, quod posuit animam esse aquam,

Iuramentum
debet fieri per
prius & hono-
rabilius.Text. com.
31.

Notandum, quod, ut dicitur, tempore Iudicum Israël, fuerunt apud Græcos quidam Poëtæ famosi, primi in scientia, qui Theologi dicti sunt, eo quod de diuinis modo fabuloso, quod est proprium Poëtarum, quædam carmina faciebant, loquentes etiam de rerum principijs. Fuerunt autem tres, ut dicitur, scilicet Orpheus, qui famosior fuit. Secundus Museus. Tertius Linus. Et quia fuerunt tempore Iudicum, ut est dictum, patet, quod diu ante fuerunt, quam Thales, & multò magis quam Aristoteles, qui fuit tempore Alexandri.

41
Poëtæ famosi
tres.

Alexandri. Isti autem Poëta sub quibusdam ænigmatibus fabularum de natura rerum aliquid tradiderunt. Dixerunt enim quòd Oceanus, vbi est magna congregatio aquarum, & Tethys, quæ est Dea aquarum, quæ etiam, vt habetur fabulariter in Ouidio maiori, nupsit Pelio filio Iouis. Hi, inquam, dixerunt esse parentes generationis, dantes scilicet in hoc intelligere aquam esse generationis principium sub similitudine fabularum: dicentes etiam quòd Dij iurabant per aquam dictam *Tethyn*, ex hoc volebant, quòd aqua esset honorator ipsis Diis & prior, intelligentes per ipsos Deos corpora cælestia, quæ omnia patent esse dicta modo Poëtico fabularum. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Tres aliæ opiniones de principiis rerum referuntur. De Philosophis, harum opinionum authoribus, Doctor refert quales fuerunt, & quando floruerunt, de quibus vide Laërtium,

Anaximenes autem, & Diogenes, aërem priorem aquâ, & maxime principium simplicium corporum ponunt.

2. Opinio ponens aërem principium materiale.

Ponit opiniones ponentium huiusmodi principia esse aërem. Dicit ergo, quòd *Anaximenes, & Diogenes posuerunt aërem esse principium, & priorem aquâ*, naturaliter, & maxime ponunt ipsum, scilicet aërem principium omnium corporum simplicium elementorum, & per consequens aliorum.

Notandum, quòd iste Anaximenes fuit tertius à Thalete, fuit enim discipulus Anaximandri, qui fuit discipulus Thaletis, & Diogenes fuit discipulus Anaximenes, & isti ambo conueniunt quantum ad hoc, quia aërem dixerunt esse rerum principium, sed differēbant, quia Anaximenes ponit principium aërem esse rerum simplicium loquendo simpliciter. Diogenes verò addit hoc, quòd aër non posset esse principium rerum, nisi quia erat compos diuinæ rationis, sicut primo de Anima, habet prolixius declarari. Motuum autem huius fuit ex respiratione animalium, per quam vita animalium conseruatur: cuius signum est, quòd animalia tandiu viuunt quandiu respirare possunt, & cum respirare cessant, cessant viuere. Deinde cum dicit:

Hippasus autem Metapontinus, & Heraclitus Ephesus ignem.

3. Opinio ponens ignem principium materiale.

Ponit opinionem ponentium huiusmodi principia esse ignem, dicens, *Hippasus Metapontinus & Heraclitus Ephesus dicunt ignem*, supple esse rerum principium, scilicet materiale. Motuum huius opinionis sumpsit forte originem ex subtilitate & actiuitate ipsius ignis, quæ videntur condiciones principij, vt dicitur inferius. Tunc sequitur illa pars.

Empedocles verò, quatuor iam dictis addens terram quarum, ea namque dixit semper manere, & numquam fieri, nisi pluralitate, & paucitate congregata, & disgregata in vnum, ex vno.

4. Opinio ponens 4 elementa principium materiale.

Vbi ponit opinionem ponentium plura principia materialia, & diuiditur in duas, quia primò ponit opinionem ponentium plura principia determinata numero. Secundò opinionem ponentium infinita. Secunda ibid. *Anaxagoras verò*. Ponit ergo opinionem Empedoclis, quantum ad duo. Primò quantum ad hoc quòd tria prædicta elementa, scilicet aquam, aërem, & ignem dixit esse rerum principia addens eis quartum, scilicet terram: posuit enim quatuor elementa semper manere, & non generari, nec corrumpi: sicut & illi qui ponunt vnā causam materialem: nam principia oportet manere, vt dicitur 1. Physic. Text. Com. 42. attamen per aggregationem, & disgregationem pluralitatum & paucitatum dixit ex eis quatuor generari omnia alia, & corrumpi: & hoc est quod dicit, quòd ea, scilicet quatuor elementa, oportet semper manere, & non fieri. id est, non generari, & corrumpi, sed supple omnia alia ex eis generari, & corrumpi, pluralitate, & paucitate congregata in vnum, & distincta, id est diuisa, ex vno.

Notandum, quòd iste Empedocles, (sicut habetur 1. & 8. Physic. & adhuc dicitur infra) posuit quatuor principia materialia, scilicet quatuor elementa, & duo principia effectiua, scilicet amorem & litem: & hoc modo dicit mundum infinitus corrumpi, & infinitus generari. Nam aliquo tempore regnante amore (cuius est congregare) congregabantur omnia elementa, & in vnum conueniebant, & tunc mundus corrumpebatur, & fiebat vnus Chaos confusum, in quo erant simul omnia elementa: alio autem tempore, scilicet regnante odio (cuius est disgregare) omnia elementa, & omnes partes vniuersi diuidebantur ab inuicem, & fiebat rerum distinctio, ex illo vno Chaos confuso, & sic iterum mundus generabatur. Per istam ergo congregationem, paucitatem, & pluralitatem elementorum, & suarum etiam partium, volebat saluare generationem, & corruptionem. Deinde cum dicit:

Anaxagoras verò Clazomenius isto quidem ætate prior, factis verò posterior, infinita dicit esse principia: nam ferè omnia corpora partium consimiliū, vt ignem, aut aquam, ita generari, aut corrumpi ait: congregatione aut disgregatione solum: aliter autem, nec generari, nec corrumpi, sed manere sempiterna. Ex his quidem igitur solam quis causam intelliget eam, quæ in materia specie dicitur.

42. Empedoclis imaginatio, de generatione & corruptione rerum.

5. Opinio ponens principia materialia infinita.

Ponit opinionem ponentium illa plura principia materialia infinita, dicit quòd *Anaxagoras Clazomenius*, à patria sic dictus, isto, scilicet Empedocle ætate prior, factis autem posterior, quòd dupliciter potest intelligi, vel quia minus bene dixit, ponendo principia infinita; vel quia posterius philosophatus est: iste, inquam, dixit principia esse infinita: nam ferè omnia dixit esse partium consimilium, vt ignem, aut aquam, id est, nō tantū posuit principia rerum esse ignem, aut aquam, aut alia elementa; sed etiam infinitas partes similes cuiuscunque, dixit enim, quodlibet esse in quolibet, & quodlibet fieri ex quolibet, quia infinitæ partes cuiuscunque erant in quolibet, & ita dicebat res generari, aut corrumpi congregatione, aut disgregatione solum: aliter autem non contin-
gebat

gebat res generari, aut corrumpi, sed tamen dixit permanere sempiterna illa, scilicet principia infinita, quæ dicebant esse infinitas partes cuiuscumque. Vltimò concludit quòd ex his igitur, scilicet opinionibus prænaratis, solam quis intelligit causam, que est dicta in specie materia, id est, in genere cause materialis: nam omnes prædictæ opiniones non faciunt mentionem nisi de causa materiali.

Anaxagoræ dicebat quòd, libet fieri ex quolibet.

Notandum, quòd iste Anaxagoras dicitur fuisse discipulus Diogenis: qui ut dictum est, & amplius dicitur primo Physicorum, ubi eius opinio prolixius tractatur; posuit principia materialia rerum, esse infinita, & in hoc minùs benè dixit, quàm Empedocles qui ponit ea esse finita. Nam quòd potest fieri per pauciora, & finita, non est ponendum fieri per plura, & infinita, ut dicitur primo Physicorum, text. com. c. 40. & 50. & idèò hic dicitur Anaxagoras prior esse ætate, quàm Empedocles, sed posterior factis, id est, dictis, quatenus minùs benè dixit: non enim solum dixit principia rerum esse ignem, & aquam, & cætera elementa, sicut Empedocles; sed omnia quæ sunt similia partium, ut caro, os, medulla, sanguis, & cætera homogenea, quorum infinitas partes cuiuslibet ponebat esse in quolibet, & fieri de quolibet; ita quòd generatio fieret per quandam extractionem partium similibus: puta si ex aqua fieret ignis, hoc erat quia infinitæ partes ignis quæ latebant in aqua, segregabantur ab ipsa aqua, & secundum hunc modum apparebat ignis ex aqua generatus. Et quantum ad hoc conveniebant cum Empedocle, quia sic & ipse generationem & corruptionem dicebat fieri per congregationem, & disgregationem illarum partium similibus infinitarum, & aliter nihil fieri, vel corrumpi.

SVMMÆ SECVNDÆ CAP. II.

Veterum opiniones de causa efficiente.

S V M M A R I V M.

Refert in hoc capite vsque ad §. *isti quidem*, Primò opiniones eorum, qui causam efficientem posuerunt propter motum, variè tamen rem explicantium. Secundò eorum, qui illam posuerunt, non tantum propter motum, sed etiam propter bonum, & malum. Tertio eorum, qui dicunt primum efficiens esse vnicum. Quarto eorum, qui illud dixerunt esse amorem. Quintò eorum, qui posuerunt talia principia esse contraria.

Procedentibus autem sic ipsa res viam verbificavit & coëgit querere. Si enim quàm maxime omnis corruptio, & generatio ex aliquo vno, aut pluribus est: quare hoc accidit, & qua huius est causa; non utique facit ipsum subiectum transmutare seipsum. Dico autem veluti neque lignum, neque æs alterutrum horum permutandi est causa: neque enim lignum facit lectum, neque æs statuum; sed aliud quid mutationis causa est: hoc autem querere est aliud principium querere, ut si nos di-

Opinio ad-dentium causam efficientem materialis.

camus, unde principium motus?

Postquam Philosophus recitavit opinionem solam causam materialem ponentium: nunc recitat opinionem ipsi materiae causam efficientem addentium. Circa quòd duo facit. Primò ponit opinionem eorum, qui causam efficientem posuerunt propter motum. Secundò opinionem eorum, qui non solum causam efficientem propter motum: verum etiam propter causam boni, & mali in entibus posuerunt. Secunda ibi: *Post hos autem*. Prima in duas, primò præmittit rationem, qua ad ponendum huiusmodi causam antiqui Philosophi cogebantur. Secundò subiungit qualiter ad illam rationem diuersi diuersimodè se habebant. Secunda ibi: *Ergo omnino*. Ratio autem, quæ eos cogebat ad ponendum causam efficientem, talis fuit: nam nulla materia, vel subiectum transmutat seipsum ad formam. Exemplum de ligno, & ære: nam lignum non transmutat se ad formam lecti, neque æs ad formam statuae; ergo præter causam materialem oportet dare aliud quòd principium, unde motus & transmutatio orientur: illud autem est efficiens unde motus: & hoc est quòd dicit: *Si ipsis Philosophis procedentibus sic*, hanc scilicet inquisitionem, *res ipsa*, id est veritas rei, quam quærebant, eis *viam fecit*, & *querere coëgit* aliud principium à materia: *si enim quàm maxime*, id est, vniuersaliter corruptio, & generatio est ex aliquo vno, supple principio materiali, aut pluribus, dubium supple est *quare hoc contingit, & qua ipsa causa* queritur, scilicet aliud à materia, nam non sufficit materia sola. Unde subditur, *non enim subiectum facit seipsum transmutare: dico autem veluti lignum, vel æs: quòd licet sit materiale subiectum: nullum tamen in quantum tale, est causa mutandi suimet: nec enim lignum facit lectum*, id est, transmutat se ad formam lecti: *nec æs ad statuum, sed aliquid aliud est causa mutationis*, scilicet artifex ipse. *Hoc autem querere*, scilicet causam istius transmutationis, est *querere aliud principium*, supple quam materiam, *ut si dicamus unde principium motus*, quòd est principium effectiuum. Deinde cum dicit:

Ratio dictæ opinionis.

Igitur omnino qui talem à principio vitam tetigerunt: & vnum esse subiectum, nihil difficultatis sibi met fecerunt. Verum quidam vnum omne dicentium quasi ab ea questione deuicti: ipsum vnum immobile dicunt esse, & naturam totam, non solum secundum generationem & corruptionem (hoc enim antiquum est, & quòd omnes esse, confessi sunt) verum & secundum vnam mutationem omne est; & hoc eorum est proprium: Vnum ergo solum dicentium ipsum esse nulli talem intelligere causam conuenit nisi forte Parmenidi, & hoc in tantum, quia non solum vnam causam; sed & duas aliquo modo ponit esse causas. Plura verò facientibus, magis conuenit dicere, ut ipsum calidum & frigidum, aut ignem, aut terram: utuntur enim quasi motiuam habente naturam igne: aqua verò, & terra huiusmodi econuerso.

Ostendit qualiter ad dictam rationem antiqui Philosophi diuersimodè se habebant: nam ad eam

Varietas opinionum circa dictam.

eam taliter se habebant. Quidam enim ex ea non se aggrauabant, quia de ea non curabant. Quidam enim ad fugiendum eam, ne ponerent aliquod principium præter materiale, posuerunt omnia esse vnum & immobile, vt Parmenides & Melissus, præterquam per vim, saltem secundum apprehensionem sensus; & duas causas tetigerunt, scilicet materialem & effectiuam, vt infra dicitur. Quidam verò, qui pluralitatem entium consenserunt magis coacti dicta ratione, causam efficientem posuerunt, & hoc est quod dicit; *Ergo omnino. Quidam supple omnino qui talem à principio tetigunt & vnum dixerunt esse subiectum*, id est, materiam, *se non aggrauabant*, scilicet ex dicta ratione: erant enim contenti ratione, causam motus penitus negligentes: *verum, pro sed, quidam dicentium vnum esse omne*, scilicet omnia quasi ab ea *questione deniti*, id est, à dubitatione, vel ratione, *ipsum*, supple vniuersum, *ens vnum immobile dicant esse, & naturam eorum*: & illud vnum non solum supple dicunt immobile secundum generationem, & corruptionem: *hoc enim antiquum est, & secundum quod omnes Philosophi sunt confessi*, scilicet nullam esse generationem, & corruptionem simpliciter, vt dictum est superius: *verum etiam isti supple dicunt*, illud vnum esse immobile, *secundum aliam immutationem omnem*: & ita totum vniuersum esse vnum ens omnino immobile: *& hoc est proprium eorum*, in quo ab aliis primis Naturalibus differebant; qui saltem motum rarefactionis in entibus concedebant; & sic ex vno principio materiali plura generabant: licet generationem & corruptionem non ponerent esse simpliciter: sed secundum quid, vt dictum est. Patet ergo nulli dicentium vniuersum esse vnum tantum, *conferunt intelligere talem causam*, scilicet causam motus: ex quo enim motum ab entibus auferebant, frustra quæretent causam motus, *nisi tantum Parmenidi, & huic*, contingebat ponere causam motus, quatenus non solum vnum principium, vel vnum ens secundum rationem, sed duas ponit esse causas: saltem secundum sensum, vt inferius dicitur. Pro quanto ergo plura patebant, oportebat eum ponere plures causas, quarum vna mouens, & alia mota esset: ex vno enim subiecto non possunt intelligi esse plura, nisi concurrat aliquo modo motus: aliis autem *plura entia facientibus magis contingit dicere*, id est, ponere causas motus, & assentire præmissæ rationi: ponebant enim causas rerum *calidum, aut frigidum, aut ignem, aut terram*; ita tamen quod *utuntur ipso igne, tanquam habente naturam mobilem actiuam: aqua verò & terrâ, & huiusmodi; alij e converso*, id est, principio passiuo; & sic secundum hoc ignis erat causa efficiens; & alia vt materia, & principium subiectiuum. Deinde cùm dicit:

Post hos autem & talia principia, tanquam non sufficientia existentium generare naturam: iterum ab ipsa veritate, velut aiebamus, coacti sequens quæserunt principium. Ipsius enim & bene hoc quidem eorum qua sunt, habetur illa fieri: forsitan neque ignem, neque terram, neque aliud quicquam; nec verisimile causam esse, nec illos conueniens existimare. Neque iterum ipsi anthropomato, & fortuna tantam committere rem bene habere.

2. Opinio
addentium
causam effi-
cientem.

Tangit opinionem eorum, qui hanc causam, scilicet efficientem, non solum propter motum, sed etiam propter bonum & malum, in entibus posuerunt. Circa quod duo facit. Primò præmittit eorum dictum. Secundò exponit eorum defectum, ostendens quòd insufficienter hoc fecerunt. Secunda ibi: *Ergo omnes*. Prima in duo: primò præmittit rationes, quibus ad id ponendum mouebantur. Secundò descendit ad ponendum opiniones eorum speciales. Secunda ibi: *Dicens*. Ratio autem quâ mouebantur, erat illa, quia prædicta principia siue materialia, siue effectiua, non sufficiebant ad causandum tantam diuersitatem dispositionis bonæ in diuersis entibus, Quia cùm illa principia sunt corporalia naturaliter agentia; puta ignis, & aqua, semper vno modo, & vniformiter causant. Nec potest dici, quòd illa accidant à casu, & fortuna: & sicut quædam *anthomato*, id est, à casu accidentia; nam hæc eueniunt frequenter, & in pluribus: fortuita autem, & casualia eueniunt vt raro, vt patet ex 2. Physicor. Text. Com. 48. & idè ipsius bene se habere oportet causam aliam inuestigare. Dicit ergo, quod *post hos prædictos Philosophos, & talia principia*, scilicet corporalia, & naturalia ab eis posita, habitum, id est, ad consequenter se habens quæsierunt, ac si illi antiqui non sufficerent *generare naturam existentium*, id est, entium aliud, in quantum quæsierunt principium, coacti iterum ab ipsa veritate: *velut superius aiebamus*, id est, dicebamus: *ipsius enim esse, & bene esse*: id est, bonæ dispositionis, quæritur eorum qua sunt, id est, entium habere: *illa verò fieri*, id est, siue quantum ad bene habere entium, siue quantum ad bene fieri, *forsitan, nec ignem, nec terram, nec aliquid fieri talium*, supple corporum materialium, *nec est verisimile causam esse: nec est conueniens istos sic existimare*, ex eo supple, quòd agunt semper vniformiter per naturam: quia agens naturale semper agit vno modo, *nec iterum*, supple est conueniens existimare ipsum bene se habere: *quod sint anthropomato*, id est, casualia: *& quod ad fortunam eorum tantum committatur causalitas*, vel dispositio bona: nam supple hæc, patet esse falsum, per hoc quòd huiusmodi dispositiones bonæ entium, siue quantum ad loca naturalia, in quibus corpora naturalia sunt ordinata, & determinata: siue quantum ad partes animalium bene dispositas, & ordinatas: inueniuntur vel semper, vel frequenter; quod non potest dici de his, quæ eueniunt à casu & fortuna: quia talia sunt vt raro, & propter hoc necessarium fuit alterum inuenire principium bonæ dispositionis rerum præter quatuor elementa: alia litera habet, *nec iterum ipsi anthropomato, & fortuna*: & est idè quod prius. Deinde cum dicit,

Quod est
principium
bona disposi-
tionis rerum.

Dicens & aliquis intellectum vnum inesse, quemadmodum etiam in animalibus, & natura causam, & mundi, & ordinis totius, vt purificans apparuit priores omnia præter conuenientia dicentes. Palam quidem igitur Anaxagoram scimus hos sermones tetigisse, atamen habet prius Hermetimus Clazomenius causam dicendi. Siquidem igitur opinantes simul ipsius bene causam, principium existentium esse posuerunt, & tale vnde motus existentibus inest.

Descendit

45
Prima opinio
specialis ponens
principium esse
vnicum.

Descendit ad eorum opiniones speciales. Circa quod duo facit. Primò ponit opinionem eorum, qui dicunt illud principium esse vnum. Secundò eorum, qui dicunt esse plura, & contraria. Secunda ibi: *Quoniam verò contraria.* Prima in duas. Primò tangit opinionem Anaxagoræ, qui illam causam dixit intellectum. Secundò opinionem Hesiòdi, qui illam dixit amorem. Secunda ibi: *Suspiciabitur aliquis autem.* Dicit ergo quòd post prædictam rationem est *aliquis dicens intellectum vnum esse quemadmodum spiritum, id est, animam, in animalibus; ita & in natura rerum, & illum intellectum esse causam mundi, & ordinis, scilicet totius vniuersi, scilicet in quo ordine consistit bonum, scilicet intrinsecum totius vniuersi; vt etiam dicitur 12. Metaphysicorum, text. 52. & in hoc apparatus purificans, id est, ad veritatem puram reducens priores, scilicet Philosophos, dicentes prater conuenientiam, id est, inconuenientiam; in hoc, quòd non tetigerunt dictam causam. Palam enim ipsum Anaxagoram tetigisse hos sermones, scilicet de causa efficiente; etiam causam dicendi habet prius: quia hic scilicet non habet à se primo: sed à quodam alio Philosopho priori, qui dicebatur Hermotimus Clazomenius. Concludit ergo quòd opinantes causam, & principium essendi ipsius bene posuerunt tale, scilicet principium, quod inest existentibus, id est, entibus; unde motus, id est principium efficiens. Deinde cum dicit:*

Suspiciabitur autem utique aliquis Hesiodum primum quæsiuisse huiusmodi. Et utique, si quis alius amorem, aut desiderium in existentibus, quasi principium posuisset, vt Parmenides; etenim hic tentans monstrare vniuersi generationem, primum quidem ait Deorum amorem fore prouidentem omnibus. Hesiodus verò omnium primum chaos fuisse, deinde terram latam, & amorem, qui omnia condecet immortalia; quasi necessarium sit in existentibus causam, quæ res ipsas moueat, & congreget. His quidem igitur quomodo oporteat distribuere de hoc, quis primus liceat indicare posterius.

Opinio Parmenidis, & Hesiodi.

Tangit opinionem Hesiòdi, qui illam causam dixit esse amorem; & dicit quòd *aliquis suspiciabitur Hesiodum quæsiuisse primò huiusmodi, scilicet causam bonæ dispositionis rerum: & si quis alius: id est, quamuis fortè aliquis alius amorem, aut desiderium in existentibus, id est, entibus, quasi principium posuisset, vt Parmenides: etenim hic, scilicet Parmenides, tentans monstrare generationem vniuersi: primum quidem ait, scilicet esse principium generationis vniuersi; dixit fore amorem Deorum prouidentem omnibus; Hesiodus verò dixit primum omnium, scilicet principium materiale fuisse quoddam chaos confusum: deinde terram latorem, supple ex illo esse factam, vt scilicet esset receptaculum aliorum: nam, vt dicitur 4. Metaphysic. text. com. 16. locum & receptaculum dixit esse rerum principium. Vltra autem illud chaos posuit illud receptaculum, scilicet amorem: qui amorem condecet & omnia immortalia: cuius ratio potest esse communicatio bonitatis, quam dixit esse Deorum prouidentem entibus, videtur procedere ex amore: nam be-*

Scoti Oper. tom. IV.

nefium videtur esse effectus amoris, cum probatio dilectionis sit exhibitio operis: si ergo corruptibilia habent in suo esse bonam dispositionem ab ipsis Diis immortalibus; oportet amori immortalium hoc attribui: Deos autem, & immortalia vocat forsan corpora cælestia, & forsan aliquas substantias separatas, quas ponebat causas & principia rerum esse: patet igitur quòd posuit duo principia: Chaos, scilicet, & Amorem: cuius scilicet causam subdit, dicens: *quasi necessarium sit in existentibus, id est, in existentibus; non solum supple esse causam motam, quæ est materia, & chaos: sed etiam esse causam mouentem, quæ ipsas res congreget, & moueat, id est, res ex illo Chaos generet congregando, vel disgregando, modo, quo antiqui loquebantur de rerum generatione. Addit autem: Oportet quoque hos, scilicet Anaxagoram, & Hesiodum distribuere, quis sit prior, & de hoc poteris posterius iudicari: quando scilicet agitur de Deo: dicit enim quòd iste Hesiodus fuit ante tempus Philosophorum de numero Poëtarum: sed vtrum Anaxagoras, qui primum principium posuit intellectum, sit prior in sua sententia; vel Hesiodus, qui posuit illud principium esse amorem: & posset forsan aliquis dubitare: hoc autem dicit posterius esse indicandum.*

Beneficium quid?

Amor an sit principium bonæ dispositionis in rebus.

Quis fuit prior, Anaxagoras, an Hesiodus?

Notandum, quòd isti qui primum principium dixerunt esse amorem, non bene expresserunt, vel planè posuerunt; idè dicit suspensionem fuisse apud antiquos: quòd scilicet Hesiodus, qui posuit principium bonæ dispositionis rerum, vel quicumque alius, posuerunt amorem esse principium in rebus.

Notandum etiam, quòd hoc quòd dicit, Parmenidem posuisse rerum principium per amorem, non repugnat opinioni suæ, quæ posuit omnia esse vnum ens, & immobile: nam licet secundum rem, & secundum rationem diceret omnia esse vnum: vltra hoc secundum sensum dicebat esse plura, & istius pluralitatis, & distinctionis rerum dicebat esse causam ipsum amorem, sicut aliquatim dictum est supra, & dicitur amplius infra. Deinde cum dicit:

Saluus Parmenidem: potest.

Quoniam autem contraria bonis inesse videbantur in natura, & non solum ordinatio & bonum; sed inordinatio & turpe, & plura mala melioribus, & prava bonis: sic alius aliquis amorem introduxit & litem: singula singulorum causam horum. Si quis enim assequatur & accipiat ad intellectum, & non ad quæ balbutit dicens Empedocles, inuenit amorem quidem causam esse aggregatorum bonorum, litem verò malorum. Quare si quis dixerit quodammodo dicere Empedoclem, bonum & malum principia, forsan bene dicit si bonorum omnium ei bonum est causa, & malorum malum,

46

Ponit opinionem eorum, qui posuerunt huiusmodi principia esse plura, & contraria. Ad cuius euidentiam notandum, quòd ratio mouens eos, fuit ista: quia cum contrariorum contraria sint principia, & in entibus multa mala reperiantur, & multa inordinata, quæ sunt contraria bonis; oportet eorum causam contrariam assignare: Ista enim non eueniunt à casu cum simul multa & frequenter, imò plura bonis; idè Empedocles posuit duas causas: amorem, in quantum

Tertia opinio specialis ponens principia effectiua esse plura.

Opinio ponēs
amorem
principium
bonorum, o-
dium verò
malorum.

causa bonorum, & odium malorum. Dicit ergo: quoniam, pro quia, in natura videbantur esse contraria bonis, & non solum inueniuntur in natura ordinatio, & bonum, id est, entia ordinata & bona; sed etiam inordinatio & turpe, id est, inordinata & mala, ita quod plura sunt mala melioribus & prava bonis, si, id est, propter hoc, aliquis alius amorem induxit & odium esse, scilicet rerum principia, singula causam esse horum singulorum, id est, reddendo singula singulis, ut amor sit causa bonorum, & odium sit causa malorum, secundum opinionem Empedocles; unde subdit quod si homo sequatur & accipiat, id est, aspiciat ad sententiam, quam scilicet Empedocles inrendebat; & non ad verba, quae dicit balbutiendo: nam verba forsitan videntur aliud sonare, inueniet, supple secundum sententiam eius, amorem esse causam aggregatorum, id est, bonorum, odium verò malorum: unde concludit, ergo si quis dixerit modo quodam Empedoclem ipsum dicere principia esse bonum, & malum, forsitan bene dicit. Si pro quia secundum eius opinionem, bonum est causa bonorum, & malum malorum.

Notandum, quod secundum Empedoclem, amoris est congregare, & odij disgregare; quia ex congregatione existit rerum generatio, ex qua res habet situm bonum, & suum esse: ex disgregatione verò existit rerum corruptio, ex qua res habent malum, & non esse; ideò amorem, qui est quoddam bonum, dixit esse causam bonorum; & odium, quod est quoddam malum, dixit esse causam malorum. Aduertendum aurem, quod licet aliquorum malorum posuerit esse causam malum, scilicet corruptionis rerum: & aliquorum bonorum posuerit causam bonum, scilicet generationis rerum; tamen non sequebatur vniuersaliter esse verum, quod omnia bona erant per amorem, nec omnia mala per odium. Nam cum secundum eum distinctio vniuersi partium esset per odium, & constitutio & vnio per amorem, sequitur quod amor esset causa corruptionis, quae fit ex vnione, & odium esset causa generationis, quod fit ex distinctione partium vniuersi; unde dictum suum reducit contra eum; sicut inferius amplius apparebit. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Refutat primò, eos qui posuerunt efficiens propter bonum, & malum, & postea sigillatim reliquarum opinionum defectus ostendit.

47

Isti quidem igitur, sicut diximus, & vsque ad hoc duas causas tetigerunt, quas in Physicis determinamus: materiam quidem, & id unde motus principium: obscure quidem, & non manifestè: sed qualiter in bellis ineruditi faciunt: etenim illi circumducti saepe bonas plagas faciunt. At nec illi ex scientia: nec isti sunt assimilati scientibus dicere, quod dicunt. His enim ferè vsi videntur nihil nisi parum.

Vbi postquam posuit opinionem eorum, qui non solum propter motum, sed etiam propter bonum, & malum, in entibus posuerunt causam effectiuam, ostendit eos insufficienter locutos fuisse. Circa quod duo facit. Primò in ge-

nerali. Secundò in speciali de singulis. Secunda ibi: Anaxagoras quidem. Dicit ergo, quod omnes isti praedicti Philosophi, sicut diximus, vsque ad hoc superuenerunt, quod duas causas tetigerunt: earum scilicet, quas determinauimus in Physicis, scilicet materiam, & unde motus, id est, efficiens: sed tamen obscure quidem, & non manifestè, hoc fecerunt, quia scilicet non aspexerunt ad quod genus causae reducuntur ea, quae causas & principia esse dicunt; unde accidit eis, simile ei, quod faciunt in bellis aliqui ineruditi: illi scilicet ineruditi circumducti, id est, circumdati ab hostibus saepe percutiunt; id est, inferunt bonas plagas, & bonos ictus, & hoc, supple faciunt, à casu, & non ab arte, & tamen artem non habent praeliandi. Unde subdit quod nec illi, scilicet ineruditi, faciunt ex scientia; nec isti, scilicet Philosophi, de quibus est sermo, assimilati sunt scientibus dicere, quod dicunt, id est, dicunt sicut scientes: quod probat ex hoc: quia cum supple dictas causas posuissent; his, scilicet causis, ferè vsi videntur nihil nisi parum: quia ergo dictis causis in paucis utebantur; signum est, quod non ex arte; sed magis casualiter eas posuerunt. Deinde cum dicit:

Anaxagoras autem artificialiter vititur ad mundi generationem intellectu: nam quando dubitat, quae causa ex necessitate inest, tunc tradit ipsum. In aliis verò omnia magis causa eorum quae fiunt, quam intellectum, ponit.

Ostendit in speciali in quo singuli defecerunt. Circa quod duo facit. Primò ostendit in quo Anaxagoras errauit. Secundò in quo Empedocles. Secunda ibi: Empedoclem. Dicit ergo quod Anaxagoras artificialiter vititur intellectu ad mundi generationem: nam quando dubitat quae causa ex necessitate est, scilicet quae res distinguat, & mundum generet, tunc tradit ipsum, scilicet ipsum esse causam mundi. In aliis autem omnibus assignat causas magis, supple ex aliis omnibus quam ex intellectu. Vult dicere, quod generationis vniuersi dicit intellectum esse causam: sed in generationibus rerum particularium alias assignat causas; quare videtur difformiter loqui de principio effectiuo. Deinde cum dicit:

Empedocles plus quidem vititur causis, sed tamen nec sufficienter, nec in his inuenitur quod concessum est. Multis igitur in locis apud ipsum amor disgregat: is autem congregat; nam cum in elementa quidem ipsum vniuersum aliè distrahatur, tunc ignis in unum, & elementorum aliorum singula concernuntur: cum autem iterum in unum ab amore conueniunt, necesse est rursus, ut ex singulis particulae secernantur.

Ostendit in quo Empedocles errauit. Circa quod duo facit. Primò facit, quod dictum est. Secundò ostendit quid habet Empedocles proprium ultra alios Philosophos. Secunda ibi: Empedocles igitur. Dicit ergo, quod Empedocles determinans de causis rerum, plus vititur causis, à se positis, quam Anaxagoras. Posuit enim principia quatuor elementa, & amorem, & odium, in quae princi-

Ostendit in generali insufficientiam dictarum Opinionum.

Ostendit in speciali insufficientiam scientiam Anaxagora.

48
Ostendit in insufficientiam Empedoclis.

principia & generationem, & corruptionem omnium rerum reducebat, quod Anaxagoras non fecit. Verum *sed nec sufficit, nec in his*, scilicet causis, *inuenitur, quod confessum est*, id est, positum ab eo, tanquam per se notum, quod odium aliquo tempore regnaret in elementis, & alio tempore determinato amor, cum tamen hoc non fit per se notum, & hoc est vnum in quo deficit. In secundo deficit, quia in his, quæ dixit uon inuenitur id, quod ab eo confessum, id est, suppositam est quasi principium, scilicet quod amor congreget, & odium disgreget; *multis quidem in locis*, oppositum reperitur, scilicet quod amor diuidat, & odium congreget. Vnde dicit, quod amor quidem secernit, id est, diuidit, odium verò concernit, id est, coniungit, quod probat: *nam tunc ipsum omne*, id est, vniuersum *distrahitur*, id est, diuiditur *in elementa*, quod fit in generatione mundi, tunc partes, scilicet, *ignis in vnum* conueniunt, & *similiter singula*, id est, singulæ partes omnium *aliorum elementorum concernuntur*, id est, in vnum congregantur, ex quo patet, quod odium non solum segregat partes, scilicet ignis, à partibus aëris & aliorum, sed etiam congregat adinuicem partes eius, & similiter est de aliis, econuerso autem in corpore vniuersi. Vnde subdit, *cum autem iterum, elementa, scilicet, in vnum conueniunt ab amore, necesse rursum ut particula singulorum* elementorum à singulis *secernantur*, id est, diuidantur: nam elementa non possunt adinuicem commisceri, nisi se inuicem penetrarent, & sic partes vnus simul essent cum partibus alterius ad constituendum vnum chaos mixtum, & confusum, quod esse non potest; nisi partes inuicem à quibuslibet diuidantur. Patet ergo ex prædictis secundum opinionem Empedoclis quod amor non tantum congregat, sed etiam disgregat in mundi corruptione, & odium non solum diuidit, sed etiam congregat in mundi generatione, cuius oppositum asserbat. Deinde cum dicit:

Empedocles quidem igitur præter priores prius hanc causam diuidens induxit, non vnum faciens motus principium; sed diuersa & contraria: amplius autem quæ in materia specie dicuntur elementa quatuor primus dixit: non tamen vitur quatuor, sed ut duobus existentibus solum: igne quidem secundum se. Oppositis verò quasi vna natura, terra, & aëre, & aqua. Sumet autem utique aliquis id speculari ex versibus. hic quidem igitur sicut diximus, sic & tot dixit principia.

Posuit duo principia esse diuina rerum.

Ostendit quid habet Empedocles proprium ultra alios Philosophos, & ponit duo. Primum est quod causam vnde motus, diuisit in duas contrarias, & hoc est quod dicit, quod *Empedocles inter priores*, scilicet Philosophos, *primus causam diuidens induxit non vnum faciens principium motus*, scilicet causam efficientem; *sed diuersa & contraria*, scilicet amorem & odium. Secundum est, quod causam materialem posuit quatuor elementa, non quod vtatur quatuor elementis, vt quatuor, sed vt duobus, quia ignem ponit ex vna parte, & alia tria ex alia parte, dicens, quod ignis habet naturam actiuam, & alia tria naturam passiuam. Et hoc est quod dicit, quod *amplius autem dicta elementa, quatuor dixit esse in materia specie*, id est, Scoti Oper. tom. I V.

Quomodo posuit quatuor elementa esse causam materialem?

in genere causæ materialis, *sed ut duobus existentibus solum vitur*, scilicet istis quatuor, *igne quidem secundum se*, id est, vna parte: *oppositis verò scilicet terra, aqua, & aëre quasi vna natura*, scilicet passiuæ & opposita ipsi igni. Addit autem quod *aliquis potest sumere ex elementis trasuissis*, scilicet ab ipso, id est, ex principiis doctrinæ suæ: alia translatio habet *ex versibus*, quia dicitur suam Philosophiam metricè tradidisse. Cor. lit ergo, *hic igitur*, scilicet Empedocles, *sicut diximus, sic & tot dixit esse rerum principia*, scilicet quatuor materialia, & duo effectiua.

S V M M A R I V M.

Sententia Democriti, & Leucippi, principia rerum, esse plenum, & vacuum, quæ iuxta eorum mentem explicat bene Doctor. de qua agitur 1. de Gener. tex 5. & 6. vbi expenditur quid senserint hi de rerum generatione. Ponitur etiam in quibus conueniebant, & differebant ab illa opinione supra relata, quæ tantum ponebat vnam causam materialem.

Leucippus verò & collega eius Democritus elementa quidem plenum & inane dicunt esse, dicentes velut hoc quidem ens, illud verò non ens: horum autem plenum quidem & solidum ens, inane quidem non ens. Propter quod & nihil magis ens non ente esse dicunt, quia nec inane corpore, causas autem entium hac ut materiam.

49

Postquam Philosophus recitauit opinionem Philosophorum entitatem à rerum principiis non negantium, nunc ponit opinionem aliorum entitatem à rerum principiis aliquæ alterentium, cuiusmodi fuerunt Democritus & Leucippus, ponentes principia rerum esse ens, & non ens: puta vacuum & plenum. Circa quod duo facit. Primum facit quod dictum est, & declarat quid Democritus, & Leucippus senserunt de rerum principiis. Secundum quid senserunt de rerum generatione. Secunda ibi: *Et quemadmodum*. Dicit ergo, quod *Leucippus & amicus eius Democritus elementa quidem*, id est, principia rerum, *dicunt esse plenum & inane*, id est, vacuum, *dicentes velut hoc quidem ens*, scilicet plenum, *illud verò non ens*, scilicet vacuum, quod consequenter exponit dicens: *horum verò plenum quidem, & solidum esse ens, inane verò, id est, vacuum, non ens; quare nihil magis quidem dicunt*, si principium ens non ente, id est, quam non ens, quia scilicet vtrumque ponunt rerum principium; *ea verò*, scilicet vacuum & plenum ponunt esse *causas entium, ut in materia* in genere, id est, in genere causæ materialis.

Opinio auferentium entitatem à rerum principiis.

Notandum, quod isti duo Philosophi dicuntur amici, & sodales, quia in omnibus concordabant, & quod dicebat vnus, alius asserbat. Ad cuius euidenciam sciendum, quod (vt innuitur in primo de Generatione; vbi eorum opinio diffusius tractatur) cum quidam Philosophi posuissent omnia entia esse vnum ens, & continuum, & immobile saluare non valentes, vt eis videbatur, motum & distinctionem rerum sine vacuo, vacuum autem omnino ponere abhorrebant; superuenit Democritus, eorum rationi consentiens, scilicet motum & distinctionem rerum sine vacuo esse non posse. Distinctionem autem, &

Quare dicuntur amici Leucippus, & Democritus?

Democritus primò posuit vacuum.

motum in rebus saluare volens posuit vacuum esse, & omnia corpora esse vacua, & ex quibusdam corporibus indiuisibilibus esse composita: videbatur autem sibi, quod non posset ratio assignari, quare vniuersum ens magis diuisum est in ista parte, quam in alia, vnde non poneret totum ens esse continuum: prælegit vbiq; & totaliter esse diuisum, quod non posset esse nisi remaneret aliquod indiuisibile: talia autem corpora indiuisibilia coniungi non possunt; nisi interueniente vacuo, quia nisi inter duo eorum vacuum mediaret, oporteret ex his duobus aliquod continuum constitui, quod tamen negabat propter iam dictam rationem: sic igitur magnitudinem cuiuslibet corporis, ponebat constitui ex illis corporibus atomis, vel indiuisibilibus, vel indiuisibilia spacia implentibus, & ex quibusdam spacijs vacuis, quæ interiacent corporibus atomis, quæ poros etiam nominabat. Cum ergo plenum habeat rationem entis, & vacuum non entis; idèd principia rerum ponebat ens & non ens, & non magis ens, quam non ens. Deinde cum dicit:

50 *Et quemadmodum qui vnã faciunt subiectam substantiam aliam passionibus eius generant, rarum & spissum principia passionum ponentes: eodem modo & hi differentes causas aliorum dicunt esse, Has verò tres dicunt esse figuram, ordinem, & positionem: differre enim aiunt ens & rhythmo, & diathige, & trope solum: horum autem rhythmus figura est, & diathige est ordo, & trope positio. Differt enim A à B figura. AN autem à NA ordine, Z autem ab N positione, De motu verò vnde & quomodo inest existentibus; & hi aliis similiter neglexerunt dimiserunt de duabus quidem igitur causis; vt diximus in tantum videtur à prioribus esse questum.*

Quid senserunt sic opinantes de rerum generatione.

Ostendit quid isti senserunt de rerum generatione, comparando eos ad antiquos Philosophos, qui ponebant tantum vnã causam materialem: conueniebant enim isti cum illis in duobus. Primum quidem, quia sicut illi antiqui ex illa vna materia generabant diuersa, secundum diuersas illius materiae passiones, quæ sunt rarum & densum; ita & Democritus, & Leucippus dicebant ex corporibus atomis, & poris diuersa entia constitui propter differentias illorum corporum atomorum, & hoc est, quod dicit, quod quemadmodum, scilicet illi antiqui, qui vnã faciunt subiectam substantiam, id est, materiam, aliam à passionibus eius scilicet materiae, generant ponentes principium passionum rarum & densum, ad quæ tanquam ad principia omnes passiones alias reducebant, eodem modo & hi, scilicet Democritus, & Leucippus, dicunt esse differentes causas aliorum, quæ scilicet ex illis corporibus atomis generabant, & eas, scilicet differentias triplices dicunt esse, figuram scilicet, ordinem & positionem: quibus differententiis differabant illa corpora atoma, & per consequens ex eis composita differabant abinuicem: differentia quidem secundum figuram attenditur ex hoc, quod aliud est circulare, & aliud triangulare: differentia verò secundum ordinem attenditur ex hoc, quod vnũ est prius, & aliud posterius; sed differentia secundum positionem

Differunt corpora tripliciter secundum antiquos.

attenditur ex hoc, quod vnũ est ante, & aliud retrò, vnũ est dextrum & aliud sinistrum, vnũ est sursum & aliud est deorsum: per hunc modum dicebant omnia ab inuicem differre. Vnde subdit Philosophus, quod secundum eos supple differt vnũ ens ab alio, vel rhythmo, id est, figura, aut diathige, quod est ordo, aut trope, quod est positio, quod probatur per similitudinem in litteris, differt enim A, à B, in figura, nam illæ non habent eandem figuram, AN autem à NA ordine. Nam A, est prior quam N, in ordine litterarum, Z autem differt ab N positione. Secundum enim Grammaticos, Semiuocales non possunt poni ante Liquidas in eadem syllaba; ante quas ponuntur Mutæ. Alia translatio habet litteras Græcas, & est eadem sententia, & exempla ponemus manifesta nobis, qui Græcum ignoramus. Sicut ergo propter istam triplicem differentiam litterarum ex eisdem litteris differenter se habentibus, fiunt Tragediæ, & Comædiæ diuersæ syllabæ, & diuersæ dictiones, ita ex eisdem corporibus atomis differenter se habentibus modo prædicto, diuersas rerum species generabant. Secundò quidem isti ambo Philosophi conueniebant cum antiquis, quia sicut illi antiqui causam motus neglexerunt, id est, causam effectiuam, ita & isti, licet illi corpora indiuisibilia ponerent esse per se mobilia. Et hoc est, quod dicit, quod de motu verò vnde, aut quomodo inest rebus; id est, de causa efficiente, quæ est principium, vnde motus, hi, scilicet ambo similes aliis scilicet antiquis, neglexerunt. Vltimò epilogat quod de duabus causis, scilicet materiali & efficiente in tantum videtur esse questum prius, scilicet, ab antiquis, vt diximus. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Sententia Pythagoricorum, numeros, & alia quædam Mathematica, esse rerum principia, explicatur cum suis fundamentis, & ponuntur varij modi dicendi ipforum, variæque motiua pro sua sententia.

In his autem & ante nos vocati Pythagorici Mathematica tangentes: primi autem produxerunt, & in eis nutriti horum principia esse omnia putauerunt. Horum autem quoniam numeri natura sunt primi, & in numeris videbantur multas speculari similitudines existentibus & factis magis quam in igne, & aqua, & terra, quia talis numerorum quidem passio iustitia, talis autem anima, & intellectus: alia verò tempus, & aliorum, vt est dicere vnumquodque similiter.

Postquam Philosophus recitauit opinionem antiquorum philosophorum ponentium principia rerum esse corporea. Nunc recitat opinionem ponentium principia esse incorporea quales fuerunt Pythagorici. Circa quod duo facit, quia primò dicit quid opinati sunt de rerum substantiis. Secundò quid opinati sunt de rerum principiis. Secunda ibi: Sed cuius gratia. Prima in duas, secundum quod ponit duo ex quibus Pythagorici mouebantur ad opinandum numeros esse rerum substantiam. Secunda ibi: amplius autem,

Opinio ponentium rerum incorporea principia.

De Philo-
sophorum an-
tiqua dicitur.

Ad euidentiã primũ sciendum, quòd antiquitũs fuerunt duo genera Philosophorum, quorum aliqui dicebantur Ionici, alij Pythagorici. Primi morabantur in illa terra, quæ nunc Græcia dicitur; & isti fumpserunt principium à Thalete, qui princeps Philosophorum nominatus, est, vt iam superius fuit dictum. Alij fuerunt in Italia quæ pro tunc magna Græcia dicebatur; vnde Italici dicti sunt: quorum Philosophorum princeps, fuit Pythagoras, & idẽd Pythagorici dicuntur: qui produserunt quædam Mathematica; & in eis nutriti, quia semper circa Mathematica intendebant. Horum autẽ Mathematicorum principia, putauerunt cunctorum, scilicet, entium principia esse; consuetum est enim apud homines, quòd per ea quæ nouerunt, volunt de rebus iudicare, & quia inter Mathematica numeri sũt principia* naturã, id est, naturaliter; idẽd nisi sunt similitudines existentibus, id est, entibus & factis quantum ad esse, siue quantum ad fieri entium; nisi, inquam, sunt multa in numeris speculari magis, quàm in igne, terra, aqua, & alijs similibus elementis. Prædicti enim philosophi respicientes ad retum sensibiliũ passiones adaptabãt proprietates rerum ad numerorum passiones; vnde dicebant quòd aliqua passio numerorum est causa iustitiæ, & aliqua est temporis, & sic de alijs. Et hoc est quod subdit Philosophus, quia scilicet Pythagorici dicebant: quia hæc talis passio numerorum est iustitia, id est, causa iustitiæ: illa autẽ, scilicet talis passio, anima, & intellectus, alia autẽ tempus, & aliõrum, vt sic dicam, singulorum similitè: vt sic, scilicet passiones numerorum intelligantur esse rationes, & principia omnium apparentium in rebus sensibilibus; siue ad res voluntarias, quod designatur per iustitiam, quæ est habitus voluntatis; siue quantum ad formas substantiales rerum naturalium, quod intelligitur per intellectum & animam; siue quantum ad accidentia, quod intelligitur per tempus.

Notandum quòd Pythagorici dicuntur primum Mathematica produxisse, quia etiam eos Platonici circa materialia sunt secuti; ita quòd ipsi non ab alijs, sed ab eis alij materialia susceperunt. Deinde cum dicit:

52 *Amplius autẽ & harmoniarum in numeris speculantes passiones & rationes: quoniam & alia quidem numeris secundum naturam omnem videbantur assimilata esse. Numeri autẽ omnes naturã primi, elementa numerorum existentium elementa cunctorum esse existimauerunt, & totum calum & harmoniam esse, & numerum. Et quæcunque habebantur confessa monstrare, & in numeris, & harmonijs ad cali passiones, & ad partes, & ad ornatum totum hoc colligentes adaptabãt; & si quid alicui deficiebat annexebant, vt ipsis totum negotium esset connexum. Dico autẽ puta quoniam perfectus denarius, esse videtur, & omnem comprehendere naturã numerorum, & quæ secundum calum feruntur decem quidem esse dicunt: solis autẽ nouem existentibus manifestis: idẽd ἀριθμόνα, id est, aduersam terram decimam faciunt. De his autẽ certius est à nobis in alijs determinatum.*

Scoti Oper. tom. IV.

Ponit secundum motuum, quod est, quia considerabant, & erant speculantes passiones, & rationes, id est, proportionem harmoniarum, id est, consonantiarum musicalium in numeris, id est, secundum naturam numerorum: vnde cum soni consonantes sint quædam sensibilia, idcirco per eandem rationem nisi sunt, id est, conati, assimilare numeris omnia alia entia secundum naturam; ita quòd numeri sunt primi omnis nature, id est, in tota rei natura: & propter hoc existimauerunt elementa, id est, principia numerorum esse elementa cunctorum entium; & totum calum dicebant harmoniam & numerum quendam; vnde quæcunque habebant monstrare confessa, id est, concessa in numeris, & in harmonijs adaptabãt ad cali passiones, sicut sunt motus & eclipses, & aliud huiusmodi, & ad partes eius, cuiusmodi sunt cæli, & orbis diuersi. Iterum adaptabant ad totum ornatum cali; cuiusmodi sunt stellæ diuersæ, & figuræ diuersæ, quæ accidunt in constellationibus, & aliud huiusmodi. Et si quid deficiebat in rebus, scilicet sensibilibus & manifestis, quæ non viderentur numeris posse adaptari, adaptabant continuata eis omne esse negotium, scilicet ipsa de nouo ponebant, ad hoc quòd totum negotium eorum, quod erat, vt sensibilia numeris adaptarent, continuarentur; sicut patet in vno exemplo. Dico autẽ quoniam denarius numerus videtur esse perfectus, & omnem comprehendere naturam numerorum: eo scilicet, quòd est primus numerus, & comprehendit in se naturam omnium numerorum, quia omnes alij numeri à denario, non videntur nisi repetitio numeri denarii; propter quod Plato faciebat numerum vsque ad decem; secundum quod dicitur, 12. Metaphysicorum, text. c. 42. & 3. Physicorum, text. c. 61. Vnde secundum Pythagoram spheræ, scilicet quæ secundum calum feruntur decem, dicuntur esse manifestis existentibus solim nouem, quæ apprehenduntur; septem ex motibus planetarum; octaua verò ex motu stellarum fixarum: nona autem ex motu primi mobilis, qui est primus motus & diurnus: & idẽd ἀριθμόνα, id est, spheram in contrarium motam. Et dicitur ab ἀρτί quod est contra: decimam faciunt, scilicet Pythagorici. Vltimò epilogat quòd de his quæ pertinent ad opinionem Pythagoræ certius in alijs determinatum est, scilicet in 13. & in 14. libro huius scientiæ, qui sunt vltimi libri.

Notandum, quòd Pythagoras nonam spheram, quam dixit ἀριθμόνα, id est, in contrarium motam, inferioribus spheris posuit in contrarium moueri, de qua opinione agitur prolixè in secundo libro de Cælo, & mundo. Text. c. 51. & inde. Dicebat enim ex motu cælorum fieri quendam musicam melodiam: sicut enim ex proportionem sonorum contrariorum; puta grauis, & acuti, fit quædam musica harmonia; ita dicebat in cælo esse vnum motum ad oppositam partem alijs motibus, scilicet motu primi mobilis qui est ab Oriente in Occidentem alijs motibus inferioribus procedentibus ex aduerso, scilicet ab Occidente in Orientem, ex quorum motuum proportionem dicebat causari suauissimam melodiam. De qua opinione, non oportet nunc prolixius pertractare, quia magis pertinet ad secundum de Cælo & mundo; vbi Philosophus hanc opinionem pertractat & reprobatur euidenter. Deinde cum dicit:

ponentes prin-
cipia numero-
rum esse prin-
cipia cuncto-
rum entium,
& calum esse
harmoniam.

Numerus
spherarum se-
cundum Py-
thagoram.

Quare posuit
motum cali
esse harmo-
niam?

Sed cuius quidem gratia superuenimus, hoc est ut accipiamus, & de his quae ponunt esse principia, & quomodo in dictas cadunt causas: atque videntur & hi numerum putare principium esse, & quasi materiam existentibus, & quasi passiones, & habitus. Numeri verò elementa par & impar, & horum hoc quidem finitum: illud verò infinitum: unum autem ex his utrisque esse, etenim parem & imparem; numerum autem ex uno, numeros, sicut dictum est, totum calum.

Quid senserunt de verò principia sic opinantes.

Declarat quid Pythagorici senserunt de rerum principiis. Circa quod duo facit. Primò ostendit quae posuerunt rerum principia. Secundò qualiter illa principia ad quatuor causas redncantur, Secunda ibi: *Et his igitur ambobus.* Prima in tres, secundum quod narrat tria motiva eorum, qui posuerunt numeros principia. Secunda ibi: *Eorundem autem.* Tertia ibi: *Quemadmodum Alcmaon.* Dicit ergo quod cuius gratia ad opinionem, scilicet Pythagorae pertractandum, hoc est, ut de his tractemus, quae secundum eorum opinionem possunt esse rerum principia & quomodo cadunt in dictas causas; videntur enim hi, scilicet Pythagorici, putare numerum esse principium & quasi materiam existentibus, id est, entibus, & scilicet passiones & habitus numeri esse quasi passiones, & habitus rerum; fortè per passiones intelligentes accidentia citò transeuntia, & per habitus accidentia permanentia, quod exponens dicit quòd *numeri elementa*, id est, principia, dicebant esse *par & impar*: istae enim videntur primae differentiae numerorum, & hoc quidem, scilicet impar ponebant *finitum: illud quidem*, scilicet par ponebant *infinitum*. Sed ex his duobus, scilicet pari & impari, finito, & infinito, non solum numerum constituebant, sed etiam ipsum unum, id est ipsam vnitatem: etenim ipsa vnitatis par est & impar in virtutem omnes differentiae numeri virtualiter cõpetunt vnitati, ex eo quòd omnes differentiae numeri in vnitatem resoluuntur; cuius ratio est: quia in ordine cuiuslibet numeri paris, siue imparis, siue quadrati, siue perfecti, & sic de singulis differentiis numerorum; semper inuenitur vnitatis esse prior: sicut patet scientibus Arithmetice. Vltra, iste Pythagoras sicut dicebat ipsum numerum componi ex pari & impari; ita dicebat esse numerum ex uno: id est, vnitatibus, ut dictum est. & totum calum esse numeros; id est, caelum & omnia sibi similia, esse ex numeris, ut dictum est supra. Iste ergo ordo est, quem de rerum principiis afferebat.

Quare Pythagoras attribuit in finitatem numero pari & infinitatem impari.

Notandum, quòd Pythagoras attribuebat infinitatem numero pari; finitatem autem numero impari, motus ad hoc ponendum ratione, & signo; secundum quod dicitur 3. Physicorum, capit. de infinito, text. c. 36. & inde. Ratione quidem, quia in corporibus quandam infinitatem aspicimus: quia corporea semper sunt diuisibilia in duo aequalia: diuisio enim continui tendit in infinitum, quia semper est diuisibilis in duas medietates. Cum ergo de ratione numeri paris sit posse diuidi in duas aequales medietates; idcirco videtur numerus par de se ipso habere infinitatem quandam. Sed quia additã vnitatem constituitur numerus impar, qui amplius non est diuisibilis in duas aequales vnitates, idè videtur de se habere finitatem quandam, quia eius diuisio stat cum

peruentum est ad vnitatem, quae remanet indiuisa, & idcirco numero impari attribuebat finitatem: Signo autem mouebatur: quia numeri impares, qui sunt extra, & alij ab vnitatem, semper faciunt eandem speciem numeri: si numeri impares accipiantur ordinatè, scilicet unum, tria, quinque, septem, nouem, & sic in infinitum: nam isti omnes congregati semper constituunt numerum quadratum. Verbi gratia, unum & tria faciunt quatuor, qui est primus numerus quadratus. Et vltra, quatuor & quinque faciunt nouem, qui est etiam numerus quadratus. Vltra, nouem & septem faciunt sedecim, qui est etiam numerus quadratus, & sic de alijs in infinitum. Sed numeri pares non habent se isto modo: nam unum & duo faciunt tria: tres autem & quatuor faciunt septem. Septenarius autem numerus est alterius speciei à ternario: nam ternarius est numerus primus, & incompressus dupliciter. Tum quantum ad ductum numerorum, nullus enim numerus ductus in alium, vel seipsum, facit numerum ternarium. Tum quia non fit ex aggregatione numerorum: nulli enim duo numeri simul congregati faciunt ternarium: septenarius autem fit primus, & incompressus, quantum ad ductum numerorum: quia scilicet nullus numerus ductus in se, vel in alium numerum, facit septem: non tamen est incompressus quantum ad aggregationem numerorum: nam quatuor & tria simul congregata faciunt numerum septenarium: quia scilicet numeri pares additi ordinatè vnitati, variant semper speciem in infinitum; idè Pythagoras numerum parem attribuebat infinito: sed quia numeri impares ordinatè sumpti, modo praeposito, semper seruant vnitatem specierum; idè numerum parem attribuebat finito.

Ternarius est alterius speciei à septenario, ut est primus, & incompressus.

Notandum etiam, quòd passiones, & habitus numerorum ponebat Pythagoras esse passiones, & habitus eorum illo modo: dicebat enim quòd passio alicuius numeri, secundum quam dicitur numerus esse par, erat iustitia in rebus, propter aequalitatem diuisionis: quia tales numeri aequaliter diuiduntur vsque ad vnitatem numerorum: ut octonarius diuiditur in duos quaternarios; quaternarius verò in duos binarios; binarius autem in duas vnitates: similiter verò accidentia alia assimilabat accidentibus numerorum. Deinde cum dicit:

Eorundem autem alij decem dicunt esse principia secundum correlationem dicta: finitum, & infinitum: par, & impar: unum, plurale; dextrum, sinistrum: masculinum, femininum: quiescens, motum: repletum, curuum: lucem, tenebras: bonum, malum: longius altera parte, & quadrangulare.

Ponit secundum modum, quo quidam Pythagorici numeros esse rerum principia crediderunt. Dicit ergo quòd *eorundem*, scilicet Pythagoricorum, quidam dicunt esse decem principia dicta, secundum quandam coelestiationem, aut correlationem. Isti enim non tantum posuerunt vnam contrarietatem in principiis, ut praedicti; sed etiam posuerunt decem principia secundum correlationem, id est, accipiendò vnumquodque illorum cum suo correlario, vel coelementario contrario: & sic sunt viginti, scilicet decem ex vna parte, & decem ex alia parte opposita; quae enumerat,

Quae passiones numerorum posuit Pythagoras esse aliarum rerum.

Ponentes decem principia rerum secundum correlationem.

enumerat, finitum, & infinitum; par & impar: unum, & plurale: dextrum, & sinistrum: masculinum, & fœmininum: quiescens, & motum: rectum, & curuum: lucem, & tenebras: bonum, & malum: quadrangulare & altera parte longius.

Notandum, quodd huius positionis potuit esse ratio, quodd isti non solum accipiebant prima principia; sed etiam proxima generum singulorum: ponebant ergo primò finitum, & infinitum, sicut prædicti. Secundò par, & impar; sicut prima rerum principia: & quia ex pari, & impari causabantur numeri, ponebant tertio differentiam numerorum, scilicet vnum, & plura; quæ duo ex pari, & impari causabantur. Et quia ex numero constabantur magnitudines, secundum quod numerus positionem habet: nam, secundum eos, punctus nihil aliud est, quam vnitas posita, & linea dualitas posita: idcirco quarto loco ponebant positionem habentia dextrum, & sinistrum: quorum vnum, scilicet dextrum, perfectionem dicit, aliud verò, scilicet sinistrum imperfectionem. Et quia naturalia addunt super mathematica virtutem actiuam, & passiuam; idcirco quinto loco ponebant masculinum, & fœmininum, quorum vnum pertinet ad virtutem actiuam, quod perfectionem dicit; alterum autem ad passiuam, & imperfectionem dicit, sicut de se patet. Et quia ex virtute actiua, & passiuam, sequitur motus, & quies in rebus; idcirco sexto loco ponebant principia motum, & quietem: quorum vnum, scilicet motus, deformitatem & imperfectionem dicit: alterum verò, scilicet quies vniformitatem, & perfectionem dicit. Nam secundum Aristotelem 6. Phis. tex. c. 31. & alibi, sicut moueri est aliter nunc se habere, quam prius, ita quiescere est non aliter se habere nunc quam prius. Et quia primæ differentie motus sunt rectum, & circulare; idè septimo loco posuerunt principia rectum, & curuum, quorum vnum, scilicet rectum pertinet ad numerum parem; vnde lineam rectam dualitatem asserunt; alterum verò, scilicet curuum, siue circulare, ratione vniformitatis (quia scilicet circulus ex vna linea constat) pertinet ad numerum impari, qui ratione vnitatis indiuisiorem, & vnitatem quandam habet. Vterius quia non solum ponebant principia rerum quantum ad motus, & actiones naturales, sed etiam quantum ad actiones animales; idcirco quidem quantum ad cognitionem, ponebant octauo loco principia, scilicet, lucem, & tenebras: nam lux videtur principium cognitionis; tenebræ verò ad ignorantiam pertinent. Sed quantum ad appetitum ponebant nono loco principia bonum, & malum: bonum enim videtur in quod tendit appetitus, malum à quo refilit, & recedit. Vterius quia diuersitas perfectionis, & imperfectionis non solum inuenitur in naturalibus, & voluntariis virtutibus, & motibus; sed etiam in magnitudine, & figuris: idcirco quantum ad hoc ponebāt decimo loco quadrangulare, id est quadratum, & altera parte longius.

Quadratum quid?

Dicitur autem quadratum, figura ex quatuor lateribus æqualibus, cuius anguli sunt quatuor recti.

Figura autem altera parte longior dicitur;

cuius omnes anguli sunt recti, & altera vicissim sibi opposita sunt æqualia: non tamen omnia latera sunt æqualia omnibus. Ex omnibus præcedentibus patet, quodd vna coordinatio principiorum habet rationem priuationis, & imperfecti, illa scilicet quæ se tenet ex parte infiniti & paris; alia enim coordinatio habet rationem perfecti, & habitus respectu alterius: illa scilicet, quæ se tenet ex parte finiti, & imparis, sicut patet intuenti, & ista sufficienter dicta de hac opinione, ad habendum aliquo modo sensum litteræ præsentis. Deinde cum dicit:

Quemadmodum Alcmaeon Crotoniates suscipere, aut hic ab illis, aut illi ab hoc hunc sermonem acceperunt: etenim fuit etate Alcmaeon, sene existente Pythagora: his verò consimiliter enumeravit; nam ait esse duo, multas humanorum dicens contrarietates, non sicut hi determinatas. sed quascumque, ut album, nigrum; dulce, amarum; bonum, malum; magnum, paruum. Hic quidem indeterminate proiecit de ceteris. Pythagorici verò, & quot & qua contrarietates enunciant,

Ponit tertium modum quo aliqui Pythagorici rerum principia numeros posuerunt, dicens, quodd Alcmaeon Crotoniates, à ciuitate, vnde fuit oriundus, sic dictus, videtur suscipere, id est, idem opinari, quod prædicti Pythagorici, qui principia rerum posuerunt esse contraria, vnde, aut hic habuit ab illis; aut illi ab hoc, scilicet Alcmaeonem hunc receperunt sermonem, id est, opinionem. Vtrumque autem esse potuit: nam ille Alcmaeon fuit tempore Pythagoricorum, quod ostendit cum subdit, etenim pro quia, Alcmaeon fuit philosophatus Pythagora iam existente sene, vnde valde similiter enunciauit his Pythagoricis dictis: nam sicut illi posuerunt principia esse contraria, sic ille ait duo esse, quæ multa sunt humanorum, id rerum sensibilibus contrarietates, id est, quodd multitudo rerum sensibilibus est in quadam dualitate constituta: intelligens per dualitatem opposita contraria. Sed ab eis differebat, quia illi principia contraria ponebant in numero determinato: idem autem Alcmaeon posuit principia quæcumque contraria indifferenter; & hoc est quod dicit, quodd iste supple Alcmaeon fuit, dicens, non sicut hi determinatas principiorum contrarietates, sed quascumque contingentes, ut album, nigrum; dulce, amarum; bonum, malum; magnum, paruum. Hic quidem Alcmaeon indeterminate proiecit de ceteris, scilicet contrarietatibus principiorum, Pythagorici verò quot, & qua contrarietates enunciant.

In quibus conueniebat & differebat positio Alcmaeonis à Pythagorici?

Ab his ergo ambobus tantum est accipere, quia contraria sunt existentium principia: quot verò ab aliis, & qua hæc sint: qualiter tamen ad dictas causas conuenit adducere, planè quidem non est dearticulatum ab illis. Videntur autem in materia specie elementa ordinare, ex his enim, ut ex his, qua insunt, constitui, & plasmati dicunt substantiã. Antiquorum quidã

igitur elementa natura plura dicentium, ex his sufficiens est intellectui speculari.

Ad causam
materiale
reducuntur
principia re-
rum contra-
ria à prædi-
ctis assigna-
ta.

Ostendit qualiter ista principia posita à Pythagoricis, ad dictas causas quatuor reducuntur. Dicit ergo, quòd *ex ambobus*, scilicet Alcmaeone, & Pythagoricis, *unum est accipiendum, quòd principia existentium*, id est, entium *contraria sunt*, quòd non ab aliis dictum est; *quòt verò, & quæ*, scilicet sunt hæc, quomodo etiam principia contraria ab eis posita, *ad dictas causas contingit adducere*, id est, reducere, *planè quidem non est dearticulatum*, id est, distinctè expressum *ab eis*: nunc autem *videntur ordinare elementa*, id est, principia, vel ut in *specie materiae*, id est, in genere causæ materialis. Quòd probat, quia ipsi dicunt *substantiam rei plasmani, & constitui ex his*, scilicet principiis, quæ ipsi ponunt, vt ex eis, quæ insunt: ista autem videtur esse conditio materiæ, nam materia est ex qua fit ens cum insit.

Notandum quòd hoc, quòd ait Philosophus, 1. Physic. text. c. 82. & 5. Metaph. tex. c. 4. quòd principia contraria sunt posita à Pythagoricis, & non ab aliis, intelligendum est quantum ad causam materiale: nam causam efficientem posuit Empedocles contraria, puta amorem & odium. Antiqui etiam Philosophi contraria posuerunt principia, vt rarum & densum, verumtamen ista contrarietas erat ex parte formæ: isti autem Pythagorici contrarietatem posuerunt ex parte materiæ, & non illi sicut patet ex prædictis. Vltimò epilogat dicens quòd *antiquorum dicentium elementa*, id est, principia rerum, *ex his sufficit sententiam*, id est, opinionem eorum *speculari*.

In quibus Py-
thagorici, &
antiqui alij
differunt de
contrarietate
principiorum.

SVMMA SECUNDAE CAP. III.

Opiniones distinctionem à rebus auferentium, & recitatarum opinionum epilogatio.

SVMMA RIVM.

Opinio quorundam Philosophorum, quòd vniuersum est vna natura existens, & ponitur varietas huius sententiæ iuxta Parmenidem, Melissum, & Xenophanem, & præfertur Parmenides, eiusque sententia magis exponitur, & hoc est quòd continetur in prima parte huius capituli vsque ibi. *Ex dictis, &c.*

Sunt autem aliqui qui de vniuerso, quasi vna existente natura, enunciauerunt: modo verò non eodem omnes, neque ipsius benè, neque secundum naturam.

Opin. auferen-
tium distin-
ctionem, &
motu de prin-
cipiis reru
primò in com-
muni.

Postquam Philosophus posuit opinionem de principis distinctionem rerum, & motum ab entibus non negantium, & idè loquentium magis naturaliter: nunc ponit opinionem de principis distinctionem rerum, & motum penitus auferentium, & loquentium minus naturaliter. Circa quòd tria facit. Primò, præmittit eorum opinionem in compuni. Secundò, ostendit qualiter consideratio huius opinionis ad præsentem scientiam spectet & qualiter non. Tertio, comparat ad inuicem ipso opinantes. Secunda ibi: *Igitur ad præsentem*. Tertia ibi: *Igitur hi*. Dicit ergo, quòd

sunt aliqui à prædictis, qui enunciauerunt de omni, id est, toto vniuerso, quasi de natura vna: posuerunt enim totum vniuersum esse vnum ens, *aytem*, pro sed: *sed non eodem modo omnes*, vt inferius patebit: in ipso autem modo, quo diuersificati sunt, *nec quidem benè, nec secundum naturam*, supple. sunt locuti. Ratio huius est, quia isti motum à rebus auferebant: quare non naturaliter loquebantur, cum naturalis motum præsupponat. Iterum, nullus eorum benè quidem dixit: quia positionem impossibilem poluerunt rationibus Sophisticis confirmatam, vt infra patebit. Deinde cum dicit:

Ad præsentem quidem igitur causarum perscrutationem, nullatenus congruit de ipsis sermo: non enim vt Philosophorum quidam, qui vnum posuerunt ipsum esse ens: tamen generant ex materia quasi ex vno, sed alio dicunt hi modo. Illi namque motum apponunt, ipsum esse generantes: hi verò immobile dicunt esse.

Ostendit qualiter pertractare, vel considerare istam opinionem spectet ad præsentem scientiam, & qualiter non. Circa quòd tria facit. Primò, ostendit quòd non spectet si consideretur positionis conclusio. Secundò, quòd spectet si consideretur positionis ratio. Tertio, incidenter tangit opinionem Xenophanis, qui ad opinionem Parmenidis, & Melissi accedebat. Secunda ibi. *Attamen quidem*. Tertia ibi: *Xenophanes verò*. Dicit ergo, quòd *ad præsentem perscrutationem* causarum *nullatenus de his sermo congruit*, quia scilicet isti causas à rebus auferebant, *nec enim supple istorum sermo est, vt Philosophorum antiquorum, qui ipsum ens posuerunt vnum, illi enim generant ens ex illo vno*, scilicet materia. *Sed hi alio modo dicunt, nec possunt generationem, nec qualitatem rerum seruire: cuius causam subdit, illi namque, scilicet antiqui ei quòd dicunt*, id est, illi vni quòd ponunt, *motum apponunt*: non enim auferebant motum à rebus, *ipsum omne*, id est, vniuersum *generantes: sed hi illud vnum ens, quòd ponunt, immobile dicunt esse.*

Notandum quòd isti Philosophi posuerunt tantum vnum ens, & quia vnum non potest esse causa sui ipsius: idcirco non potuerunt causas ponere in rebus: nam positio causarum diuersitatem arguit in rebus, quòd antiquis Philosophis non accidebat, licet ponerent vnum esse ens, ex quo vt ex materia alia generabant. Ratio huius diuersitatis est, quia antiqui Naturales motum in rebus concedentes, illud vnum principium materiale mobile esse dicebant, & idcirco per aliquem modum, puta per rarefactionem, & condensationem ex illo vno diuersa entia generabant; ita tamen quòd diuersitatem non ponebant esse secundum substantiam; sed secundum accidens, vt superius fuit dictum. Sed isti illud vnum, quòd ponebant, dicebant esse penitus immobile, & idcirco ex illo vno negabat diuersa generari, quia nec secundum substantiam, nec secundum accidens pluralitatem in rebus poterant saluare, nec per consequens causam & causatum; vnde cum ad præsentem perscrutationem pertineat querere de causis, patet istam positionem esse relinquendam, si positionis conclusio pensetur. Deinde cum dicit:

Attamen tantum conueniens est presenti speculationi. Parmenides quidem enim vide-

tur unum secundum rationem tangere: Melissus vero ipsum secundum materiam. Quare & hic quidem finitum, ille vero infinitum id ait esse.

Ostendit quòd ista positio ad præsentem per-
scrutationem pertineat, si consideretur positionis
ratio. Dicit ergo, quòd licet isti prædicti diuer-
sitate, & per consequens causalitatem tolle-
rent à rebus: *attamen tantum est conueniens*, id
est, propriū *præsenti speculationi*, pertractare istā
positionem intantum, scilicet dicere quantum ad
positionis rationem. Vnde *Parmenides videtur*
tangere unum esse. scilicet *ens secundum rationem*
id est, ex parte formæ: *Melissus vero ipsum*, sci-
licet *ens secundum materiam*, id est, considerabat
ex parte materiæ, & quia finitum pertinet ad for-
mam: infinitum verò ad materiam; idè *Melissus*
dixit esse unum ens infinitum; *Parmenides*
verò unum ens finitum. Patet igitur quòd in-
quantum considerabant ens ratione formæ, &
materiæ, ad præsentem considerationem, quæ
inquirir de causis, pertinet tractare de eorum opi-
nionem, cum materia, & forma sint de numero cau-
sarum.

Notandum quòd, vt innuitur i. *Physic. text.*
com. 10. & 25. & habetur infra parum post,
Parmenides ad suam opinionem vtebatur tali rati-
one: Quicquid est præter ens, est non ens; &
quicquid est non ens, est nihil; ergo quicquid
est præter ens, est nihil: sed ens est vnum; ergo
quicquid est præter vnum, est nihil, & per con-
sequens omnia sunt vnum. In quo patet, quòd
ipse considerabat ipsam formalem rationem ef-
fendi, quæ videtur sibi esse vna, & idè tetigit
ens ex parte formæ. Melissus autem considera-
bat ens ex parte materiæ; arguebat enim sic, vt
habetur i. *Physicorum*, text. com. 10. & 23.
Quod est factum, vel generatum, habet princi-
pium; igitur quod non est generatum, non habet
principium: sed ens non est generatum; ergo
non habet principium; quod autem non habet
principium, non habet finem: quod autem non
habet principium, nec finem, est infinitum: quod
autem est infinitum, est immobile; quia infinitum
numquam mouetur extra se, quia totum occu-
pat; ergo ens est vnum infinitum, & immobile.
Quòd autem ens non generetur, probat sic: quia
si generatur, aut generatur ex ente, aut ex non
ente: non potest dici, quòd ex non ente, quia ex
nihilò nihil fit: nec ex ente, quia aliquid esset
antequam fieret; ergo ens nullo modo generatur.
In quo patet, quòd tetigit ens ex parte materiæ:
nam probat vnitatem entis ex eo, quòd non ge-
neratur ex aliquo priori, quod propriè pertinet
ad materiā, quæ est ingenerabilis, & incorrupti-
bilis, quia finitum pertinet ad formam: infini-
tum verò pertinet ad materiam. Melissus, qui
considerauit ens ratione materiæ, posuit esse
vnum ens infinitum; sed Parmenides, qui consi-
derauit ens ex parte formæ, posuit esse vnum ens
finitum, sicut dictum est in sententiando. Quo-
modo autem rationes istorum peccent, nec con-
cludant, non est præsentis speculationis, sed ma-
gis spectat ad librum *Physicorum*. Deinde cum
dicit:

*Xenophanes verò primus horum unum
dixit. Parmenides enim, qui huius dicitur*

*discipulus, nihil explanauit: neque de na-
tura horum neutra visus est tangere, sed ad
totum calum respiciens, ipsum unum dicit
esse Deum.*

Incidentaliter tangit opinionem Xenophanis,
qui ad opinionem Parmenidis, & Melissi acce-
debat. Dicit ergo: *Xenophanes verò primus*
horum unum dicens, id est, qui fuit primus inter
dicentes omnia esse vnum: *huius dicitur fuisse*
discipulus Parmenides: iste, inquam, nihil expla-
uauit, scilicet quā ratione diceret omnia esse vnu:
neque de natura horum neutra visus est tangere,
id est, quòd neque sumens rationem ex parte ma-
teriæ, neque ex parte formæ, sic de neutra natu-
tura; id est, neque de materia, neque de forma
attingit quantum, scilicet ad rationabilitatem dicē-
di; vnde sequitur, quòd *iste respiciens ad totum*
calum dixit ipsum esse unum Deum, supple sine
aliqua ratione.

Notandum, quòd ipsi antiqui opinati sunt ip-
sum mundum esse vnum Deum; vnde Xenopha-
nes videns omnes partes mundi esse similes in
hoc, quia corporeæ, iudicauit de eis quasi omnia
essent vnum compositum. Ex quo patet, quòd
prædicti Philolophi posuerunt vnitatem omnis
entis considerantes, & attendentes ad materiā,
vel ad formam: iste verò aspiciens ad totum
compositum. Deinde cum dicit:

*Hi quidem, sicut diximus, prætermitten-
di sunt ad præsentem inquisitionem. Duo qui-
dem & penitus tamquam existentes parum
agrestiores, Xenophanes & Melissus. Par-
menides autem magis videns visus est dice-
re: nam præter ens nihil dignatur esse: ex
necessitate ens opinatur esse unum, & aliud
nihil. De quo manifestius in *Physicis* dixi-
mus.*

Comparat adinuicem opinantes ipsos. Circa
quod tria facit. Primò, facit, quod dictum est,
præferens ipsum Parmenidem Xenophani & Me-
lisso. Secundò, exponit magis opinionem Par-
menidis: Tertio, corollarè recolligit, quæ dicta
sunt de opinionibus antiquorum. Secunda ibi:
Coactus verò. Tertia ibi: *Igitur ex dictis*. Dicit
ergo, quòd sicut diximus, *hi*, scilicet qui motum,
& diuersitatem, & per consequens causalitatem
ab entibus auferebant, *prætermittendi sunt ad
præsenti inquisitionem*: si supple consideretur
positionis conclusio, vt iam dictum fuit: sed *duo
quidem, scilicet Xenophanes, & Melissus omnino*,
scilicet sunt prætermittendi, *quasi parum*, id est,
aliquantulum, *agrestiores*, id est, rudiores & mi-
nùs subtiliter procedentes. *Sed Parmenides visus
est dicere magis videns*, id est, magis intelligens,
*nam ipse supple vitur tali ratione: Quod est præ-
ter ens*, est non ens, & quod non est ens, *nihil di-
gnatur esse*, id est, est dignum iudicari esse nihil:
vnde ex hoc *opinatur ex necessitate ens vnum esse,
& aliud nihil*, id est, quòd quicquid est præter
ens & vnum, est nihil: *de quo manifestius diximus
in *Physicis**, scilicet in i. lib. *Physic. text. com.*
10. & 25. & hoc dicit ad excusandum se de pro-
lixitate tractatus huius opinionis. Deinde cum
dicit:

*Coactus verò apparentia sequi, & unum
quidem*

*Rationes pro
opinionem
antiquorum.*

*Opin. Xeno-
phanis.*

*Penitus
mundum esse
unum Deum.*

58

*Præferet Par-
menidem
aliis duobus*

quidem secundum rationem; plura verò secundum sensum opinans esse duas causas, & duo principia rursus ponit, calidum, & frigidum: ut ignem & terram dicens: horum autem quoniam secundum ens calidum ordinati; alterum verò secundum non ens.

Exponit magis opinionem Parmenidis; dicit, quòd licet supple cogatur Parmenides dicta ratione ad opinandum omnia esse vnum; *Coactus tamen sequi apparentia*, quia scilicet ad sensum apparet entium multitudo, volens saluare vtrumque, scilicet rationem, & sensus apparentiam: *dixit vnum quidem esse secundum rationem, plura autem secundum sensum*: in quantum ergo ponebat pluralitatem entium secundum sensum, poruit saluare causalitatem in rebus. Vnde subdit quòd *ipse*, scilicet Parmenides, *ponit rursus duas causas, & duo principia: calidum & frigidum, ut ignem & terram, dicens.* id est, quòd alterum eorum attribuebat igni, scilicet calidum, quòd videbatur pertinere ad causam efficientem; alterum verò, scilicet frigidum, attribuebat terræ, quòd videbatur ad causam materialem pertinere. Addit autem quòd *horum quod quid est, calidum secundum ens ordinatur, alterum autem, scilicet frigidum, secundum non ens.*

Notandum quòd iste Parmenides, ne videatur contradicere suæ rationi, quæ concluditur, quicquid est præter vnum, est nihil; dicebat, quòd vnum istorum duorum, scilicet calidum erat ens; alterum verò, quòd est præter illud vnum, quòd est ens, scilicet frigidum, dicebat esse non ens secundum rationem & secundum rem, licet esset ens secundum sensus apparentiam. Sciendum autem, quòd quantum ad hoc ad veritatem aliquam accessit: nam principium materiale, quòd ponebat esse terram, vel frigidum, non est ens in actu, sed in potentia; iterum, priuatio habet rationem non entis ex 1. Physic. text. com. 75. terra autem, quam ponebat materiam, & frigidum, quòd habet rationem priuationis respectu alterius contrarij, sunt aequaliter non ens, ut iste asserbat.

SUMMARIVM.

Epilogus prædictarum opinionum, & fusior explicatio opinionis Pythagoricorum, seu Italicorum,

Text. co. 1. *Ex dictis quidem igitur de rationi consentientibus iam sapientibus hoc accepimus: à primis quidem principium esse corporeum: aqua namque, & ignis, & similia, corpora sunt, & ab his quidem vnum: ab illis verò plura principia corporea; utrisque tamen hac nihil in materia specie ponentibus, & cum hac illam vnde motus, & hanc ab his quidem vnam, ab illis verò duas.*

Text. co. 2. *Igitur vsque ad Italicos, & absque illis mediocrius dixerunt alij de ipsis. At tamen, ut diximus, duabus sunt causis vsi; & harum alteram, hi quidem vnam, illi verò duas, faciunt illam vnde motus.*

Recolligit corollariè, quæ dicta sunt de opinione antiquorum, Et primò quæ dicta sunt de

opinionibus primorum Philosophorum. Secundò, quæ dicta sunt de opinione Pythagoricorum. Secunda ibi: *Pythagorici verò.* Dicit ergo concludendo quòd *ex dictis Philosophis*, scilicet consentientibus, idem, scilicet causam materialem esse rerum totam substantiam, & iam ratione sapientibus, id est, qui iam per rationem incipiebant scire & sapere causas rerum ea accepimus, scilicet ea quæ dicta sunt, à primis Philosophis supple accepimus esse primum principium corporeum; quòd probat, namque pro quia aqua & ignis, & similia, corpora sunt, quæ, scilicet illi ponebant esse rerum principia, sed differenter: quia ab his quidem vnum, ab illis verò plura principia corporea, scilicet ponuntur esse: patet enim ex præcedentibus, quòd Thales, Anaxagoras, & Diogenes tantum vnum principium ponebant. Empedocles autem & Democritus plura ponebant, utriusque tamen in hoc conueniebant: quia principium siue vnum siue plura: ea in materiæ specie ponebant, id est, in genere causæ materialis: à quibusdam verò ponentibus talem causam, scilicet materialem cum ea, scilicet materia, illam secundum principium motus, id est, causam efficientem etiam ponebant; sed differenter; quia ab his quidem eam, scilicet causam efficientem esse vnam, ab illis verò duas, supple esse positas, patet ex prædictis. Anaxagoras quidem posuit illam causam esse vnam, scilicet intellectum, & Parmenides amorem. Empedocles verò posuit duo, scilicet amorem & odium. Igitur prædicti Philosophi, qui scilicet fuerunt vsque ad Italicos, id est, Pythagoricos absque illis, & non communicantes cum illis Pythagoricis in suis opinionibus mediocrius de his dixerunt, scilicet principia, qui supple non assignabant ad quòd genus causæ huiusmodi principia reducuntur, & tamen, ut diximus, duabus vsi sunt causis, scilicet efficiente & materiali, & harum alteram, scilicet efficientem ipsam, scilicet vnde motus principium, hi quidem vnam: illi verò duas faciunt, sicut patet ex prædictis. Deinde cum dicit;

Pythagorici verò duo quidem principia faciunt secundum eundem modum; tantum autem addiderunt quòd & proprium eorum est: quia finitum, & infinitum, & vnum, non aliquas alias putauerunt esse naturas, ut ignem, aut terram, aut aliud aliquid tale; sed infinitum ipsum, & vnum, horum esse substantiam, de quibus prædicantur: quapropter & numerum esse substantiam omnium.

De his igitur secundum hunc enunciauerunt modum, & de eo quidem quòd quid est dicere & definire cøperunt: valde autem simpliciter tractauerunt, superficialiter namque desinuerunt: & cui primò inerat terminus dictus, hoc esse substantiam rei putauerunt; ut si quis existimet ratione idem esse duplum & dualitatem, eo quòd inest primò duobus duplum; sed fortasse duplo & dualitati non idem esse: si autem non, multa ipsum vnum erit, quòd & illis accidit. De prioribus quidem igitur & aliis, tot est accipere.

Recolligit quæ dicta sunt de opinione Pythagoricorum, & quantum ad illud habebant communè

Recolligit dicta de opinione antiquorum

Qui ponunt vnum principium corporeum, & qui plura.

Text. co. 3.

Text. co. 4.

In quibus
conueniebant
& differebat
Pythagorici
ab aliis ?

mune cum prædictis, & quantum ad illud quod erat eis proprium, & in quo differebant à prædictis. Dicit ergo quoddam *Pythagorici*, qui scilicet ponebant duo principia, dixerunt secundum eundem modum, quo scilicet Empedocles, & alij antiqui, & in hoc conueniebant cum antiquis: verumtamen habebant duo propria in quibus differebant à prædictis; vnde subdit, quoddam *tantum autem addiderunt*, scilicet Pythagorici, quod est proprium eorum, quia finitum, & infinitum, & vnum, non putauerunt esse aliquas alias naturas, quasi essent accidentia aliis naturis, quæ possunt dici infinitæ; vt ignem, aut terram, aut aliquod tale aliud; sed infinitum ipsum, & ipsum vnum dixerunt esse substantiam horum, de quibus prædicantur: quapropter, supple ex hoc concludebant, numerum, scilicet qui ex vnitatibus constituitur, esse omnium substantiam, & hoc est vnum primum, in quo Pythagorici ab aliis Naturalibus differebant; nam alij Naturales sunt aliter locuti, vt patet ex 3. Physicorum, capit. de Infinito, quia licet ponerent vnum, & infinitum; tamen attribuebant illa alicui alteri naturæ, sicut accidentia subiecto, puta igni, vel aquæ, vel alicui alteri; sed Pythagorici ipsum infinitum, & ipsum vnum non dicebant esse accidentia alicui alteri naturæ; sed magis esse naturas ipsas, & substantias rerum.

Secundum est, in quo Pythagorici differebant à prædictis, quia ipsi inceperunt dicere, & definire quidditates rerum, licet imperfectè; vnde dicit quoddam *de his igitur*, quæ sunt dicta, enunciauerunt secundum hunc modum: iterum, & de ipso, quod quid est, & sperant dicere, & definire, & valde simpliciter tractauerunt, & superficialiter autem definiunt, scilicet quidditates rerum: nam definiunt non attendebant in definitionibus assignandis nisi vnum tantum: dicebant enim quoddam si aliquis terminus dictus, id est, definitio inesset alicui primò, quoddam hoc esset substantia illius rei, & hoc est quod subdit. Cui primò inest dictus terminus, hoc esse substantiam rei putauerunt, vt si quis existimet idem esse duplum, id est, duplam proportionem, & dualitatem, eo quoddam duplum, id est, dupla proportio, primò inest vnum, quia ens primò inuenitur in vno, quàm in multis; eo quoddam multa ex vno constituuntur; idè dicebant quoddam ens est ipsa substantia vnus; hanc autem determinationem, & modum definiendi improbat, cum subdit: Sed fortasse duplo, & dualitati non est idem esse, licet supple dualitas sit duplata quoddam sint idem secundum rationem, sicut definitio, & definitum; quod probat, cum subdit, si autem non, supple est sicut nos dicimus, sequitur quoddam multa vnum essent: quod, & illis conuenit, id est, oportet dicere, quoddam supple apparet esse falsum. Ratio huius consequentiæ est, quia contingit aliqua multa primò inesse alicui vni. Exemplum, dualitati primò inest paritas, & proportio dupla; sequeretur igitur quoddam par, & duplum, sint idem in se, cum sint idem ipsi dualitati: sequeretur etiam, quoddam quocumque esset duplum, illud esset idem dualitati, ex quo duplum ponitur substantia dualitatis: & sic cum multa alia sint dupla, multa dupla essent vnum, quod est dualitas. Vltimò còcludit quoddam de prioribus, scilicet Philosophis, qui posuerunt, scilicet tantum vnum principium materiale, & aliis posterioribus, qui posuerunt plura, tot est accipere, vt dictum est.

Text. co. 25.
& 27.

Notandum, quoddam Pythagorici, qui posuerunt duo principia, dixerunt secundum eundem modum cum antiquis, pro quanto illi, sicut antiqui, posuerunt aliqui eorum duo principia contraria, quorum vnum erat principium bonorum, & aliud malorum, vt patet de Empedocle, & aliis quibusdam: ita Pythagorici: sicut patet ex coordinatione principiorum contrariorum, quam ponebant modo præexposito. Verumtamen non eodem modo, quia Empedocles illa principia contraria posuit ex parte causæ mouentis, siue efficientis: Pythagorici verò ex parte materialis, vt superius fuit dictum.

SVMME SECVNDÆ

CAPVT IV.

Recitantur opiniones ponentium principia ab entibus separata; & ostenditur qualiter antiqui Philosophi aequaliter quatuor genera causarum tetigerunt.

SVMMARIVM.

Sententia Platonis, qui post prædictos Philosophos floruit, de rerum principiis, ac de ideis; quam explicat Doctor, & de sententia Cratylis, & Heracliti: & hoc est quod tractatur in prima parte huius capituli, vsque ad §. *Vtrum vnum*, &c.

Post dictas verò philosophias Platonis superuenit negocium, in multis quidem hos sequens: aliam verò præter Italicorum philosophiam habens: nam ex nouo consentiens Cratylis, & Heracliti opinionibus, sensibilibus omnibus semper defluentibus, & scientia de eis non existente, hoc quidem & posterius ita suscepit. Socrate verò circa moralia negociante, & de tota natura nihil: in his tamen vniuersale quaerente, & de definitionibus primò intellectum firmante illum suscipiens propter tale putauit, quasi de aliis hoc factum, & non de sensibilibus aliquo: impossibile namque est communem rationem esse alicui sensibilem semper transmutantium. Sic itaque talia quidem entium ideas & species appellauit: sensibilia verò propter hæc, & secundum hoc dicit omnia: nam secundum participationem esse multa vniuersorum speciebus, participatione verò secundum nomen transmutatum. Pythagorici quidem enim existentia dicunt esse numerorum immutationem. Plato verò participatione nomen transmutans. Participationem tamen aut immutationem, quæ sit utique specierum, dimiserunt in communi quaerere.

Postquam Philosophus narrauit opinionem ponentium rerum principia rebus inexistencia non separata; nunc narrat opinionem ponentium principia ab entibus separata, qualis fuit Plat. Circa quod duo facit. Primò ponit opinionem

Text. co. 5.

61

Text. co. 6.

eius quantum ad hoc, quod opinatus est de rerum substantiis. Secundò quantum ad hoc, quod opinatus est de rerum principiis. Secunda ibi : *Quoniam autem species.* Prima in duas ; quia primò ponit opinionem eius quantum ad ea quæ opinatus est de ideis. Secundò quantum ad ea quæ opinatus est de Mathematicis. Secunda ibi : *Amplius autem sensibilis.*

Philosophorum duo genera.

Plato studiosus in inquisitione veritatis.

Ad euidentiã primæ partis, notandum, quòd duo fuerunt antiquius philosophorum genera : quidam in Græcia, dicti Naturales : quidam in Italia, dicti Pythagorici. Plato autem fuit secutus multum Philosophos naturales, qui in Græcia erant, puta Empedoclem, Anaxagoram, & alios huiusmodi. Postea autem peruenit ad Philosophiam Pythagoricorum, nam ipse, quia erat studiosus ad inquisitionem veritatis, ubique terrarum Philosophos perquisiuit, vt eorum dogmata sciret ; sicut recitat Hieronymus in epistola ad Paulinum ; vnde in Italiam, videlicet Tarentum dicitur peruenisse, vbi ab Archira Tarentino discipulo Pythagore, de opinione Pythagoricorum est instructus ; & hoc est quod dicit, quòd *post omnes dictas Philosophias Philosophorum, scilicet antiquorum, Platonis superuenit negotium,* qui scilicet immediatè Aristotelem præcessit ; vnde eius discipulus legitur fuisse ; Plato quidem in multis hos, scilicet antiquos Philosophos iam dictos sequens, alia propria fuit habens præter philosophiam Italicorum, id est, Pythagoricorum, in quorum opinione, vt iam est dictum, postmodum est instructus : nam, supple cum naturales Philosophos, qui fuerant in Græcia, velle sequi ; secutus est & conueniens, id est, consentiens, opinionem Cratylis & Heracliti ex nouo, id est, tanquam ex nouis ; qui scilicet posuerunt omnia sensibilia esse in fluxu, vt de his non possemus scientiam habere ; vnde subdit, scilicet quasi secundum illorum opinionem sensibilibus, id est, sensibilibus omnibus semper desuentsibus, & scientia de eis non existente, ea quidem ipse, supple Plato, posterius ita suscepit, conueniens, scilicet cum eis particularium & sensibilibus scientiam esse non posse. Socrates, qui fuit magister Platonis, & discipulus Cratylis, qui fuit auditor Anaxagoræ, vt dicitur, propter hanc opinionem, quæ suo tempore pullulauit ; scilicet de sensibilibus scientiam esse non posse, de naturis rerum, noluit aliquid perferutari ; sed dimissis naturalibus, ad moralia se transtulit inquirenda, & hoc est quod dicit : *Socrate verò circa moralia negociante, & de tota natura nihil in his quidem,* scilicet moralibus vniuersale, id est, vniuersalem naturam quarente, & definitionibus primò intellectum firmante, illum, scilicet Socratem, recipiens supple Plato, vt pote eius discipulus, nam propter hoc suscepit, hoc quasi de aliis hoc eueniens ; quòd scilicet posset in eis vniuersale aliquid inuenire, & non in aliquo sensualium, id est, sensibilibus : & vult dicere, quòd licet in aliis generibus esset benè possibile naturam vniuersalis accipi, de qua possit scientia haberi, & definitio assignari : hoc tamen erat impossibile in sensibilibus, & naturalibus inueniri, cum ista sint continuè transmutata. Et hoc est quod subdit : *impossibile namque est communem rationem, definitionem, esse alicuius sensibilibus semper transmutantium,* id est, cum sensibilia semper & continuè transmutentur. Ratio huius est, secundum eos, quia oportet definitionem esse communem, id

Opinio Platonis de ideis.

Explicatur qualiter posuit ideam?

est, quòd conueniat omni, & semper : quare definitio aliquam immobilitatem requirit, & ideo huiusmodi entia vniuersalia, quæ sunt à rebus sensibilibus separata, de quibus definitiones assignantur, ideas & species existentium, id est, entium, appellauit ; sensibilia verò omnia dicebat esse propter ea, & secundum ea, quæ scilicet sunt entia separata ; puta species & ideæ ; quod probat cum subdit : *nam speciebus attribuebat multa vniuersorum secundum participationem,* id est, multa indiuidua naturam communem specie, vel idearum simpliciter participantium, vt Plato dicebat : quia ipsa species, vel ipsa idea, est ipsa natura speciei, quæ est homo existens per essentiam : indiuiduum autem est homo per participationem, in quantum, scilicet participat specificam naturam. Nam indiuiduum, aliquid addit super naturam speciei ; puta proprietatem, siue differentiam indiuiduale, quæ est indiuiduationis præcisã causa, & vocatur hæc cetitas. Ipsa autem species, puta homo, vel asinus, nihil aliud includit à natura speciei, & propter hoc homo species, dicitur per se homo, siue homo per essentiam : indiuiduum autem, puta Socrates, dicitur homo per participationem : hoc autem nomen per participationem, accepit Plato à Pythagoricis ; sed tamen transmutauit ipsum nomen, id est, quantum ad nomen, quod declarat cum subdit : *Pythagorici quidem dicunt existentia, id est, entia numerorum immutationem :* ita quòd loco immutationis vsus est nomine participationis, & sic transmutauit nomen. Addit autem pro reprobatione Pythagoricorum, dicens, quòd quæ scilicet immutatio, si sit specierum, in communi quarere dimiserunt, videlicet dicere, licet Pythagorici ponerent participationem, id est, immutationem ; non tamen perferutari sunt qualiter species communis participet ab indiuiduis sensibilibus, siue ad ea immutetur ; quod tamen Platonici tradiderunt.

Homo per essentiam, & homo per participationem.

Notandum quòd Plato entia separata, de quibus dixit scientiam esse, & definitionem assignari, nominauit existentium species, & ideas : ideas quidem, id est, formas, in quantum ad earum similitudinem sensibilia generantur : species verò, in quantum erant principia cognoscendi ; sed siue sic, siue non sic, non est multum curandum.

63
Plato quare vocabatur entia separata, quæ ponebat nunc ideas, nunc species?

Notandum etiam, quòd omnia sensibilia dicuntur esse propter prædictas ideas, & secundum eas : propter eas quidem, in quantum ideæ sunt sensibilibus causæ essendi : secundum eas verò in quantum sunt eorum exemplaria.

Notandum etiam, quòd Pythagorici dixerunt numeros esse causas rerum ; ita quòd ista entia sensibilia erant, quasi quedam immutationes numerorum ; nam in quantum numeri, qui de se positionem non habent, positionem accipiebant, corpora sensibilia causabant : sed quia Plato ideas immutabiles existimabat, vt sic de eis possent scientiæ haberi, & definitiones assignari ; non debebat vt nomine immutationis ; sed loco immutationis vsus esse participationis nomine. Deinde cum dicit :

Quare vsus est nomine participationis, & non immutationis.

Amplius autem præter sensibilia & species, Mathematica rerum intermedia dicit esse, & differentia à sensibilibus quidem, quia sempiterna sunt & immobilia : à speciebus, eo quòd hæc quidem multa quadam similia sint : Species autem ipsum vnura vnaqueque solum.

Ponit

Ponit opinionem Platonis, quantum ad ea quæ opinatus est de Mathematicis, quæ ponebat intermedia. Dicit ergo, quod *amplius præter sensibilia & species*, id est, ideas dicit esse *Plato Mathematica infra res*, id est, rerum intermedia, infra sensibilia, & ideas, quasi sunt quædam tertiæ substantiæ, *differentia quidem à sensibilibus inferioribus, quia*, ista supple Mathematica, *sempiterna sunt, & immobilia*: sensibilia autem sunt corruptibilia, & mobilia sicut patet. Hoc autem fortè opinabatur ex ratione sciētīæ Mathematicæ, quæ abstrahit à motu: à speciebus verò, id est, ab ideis, differunt: quia scilicet Mathematica sunt multa quædam similia, id est, multa indiuidua similia sub vna specie: putà multæ lineæ, & multæ superficies, & huiusmodi: *species autem*, id est, idea est, *vna, & eadem singula solam*, id est, quod plures ideæ non sunt differentes solo numero, & similes sub vna specie communi.

In quo deceptus est Plato?

Notandum, quòd Mathematica ponit multa sub vna specie differentia secundum numerum, ad saluandum demonstrationes Mathematicas: nisi enim essent duo trianguli eiusdem speciei, frustra demonstraret Geometria aliquos triangulos esse similes: similiter autem in aliis figuris. Hoc autem non accidit in ideis, siue substantiis separatis: nam cum in idea separata nihil aliud sit nisi vnum, siue natura speciei, non potest esse singula nisi vna: sicut nec idea hominis, & similiter est de aliis ideis.

Non oportet modum essendi sequi modum intelligendi.

Notandum etiam Platonem in sua opinione propter hoc errasse, quia modum essendi credebatur assimilari omnino modo intelligendi, & sic res esse abstractas, quantum ad esse, sicut quantum ad cognosci. Quia igitur intellectus humanus intelligit abstrahendo, non tantum vniuersalia à singularibus, sed etiam particularia, putà Mathematica abstracta à materia sensibili, & etiam ab existentia naturali: idcirco vtrique abstractioni dixit correspondere duplicem abstractionem, quantum ad esse rei; putà posuit vniuersalia, & ideas realiter separatas: iterum multa Mathematica differentia numero, & eiusdem speciei, in singulis speciebus esse similiter realiter separata; putà plures triangulos, & plures quadrangulos, vnde ex hoc sequitur quod habuit oppositum modum, quantum ad Aristotelem, & quantum ad inquisitionem Physicæ veritatis; nam Plato ab vniuersalibus suam considerationem inchoans, ad inferiora & sensibilia quodam ordine descendebat: Aristoteles autem e contrario fecit: nam à sensibilibus incipiens, ad inquirendam veritatem de vniuersalibus procedit: non quòd poneret vniuersalia realiter separata; sed solum secundum considerationem intellectus: quia abstrahentium non est mendacium, vt dicitur 2. Physicorum tex. com. 18. Non enim oportet quòd modus essendi sequatur modum intelligendi, sed vnum distincti modi; vnde non oportet nec vniuersalia nec Mathematica esse realiter separata quamuis separatim & distinctim à sensibilibus cognoscantur, quare motiuum Platonis nullum fuit. Deinde cum dicit:

63
Text. co. 7.

Quoniam autem species causa sunt aliis, elementa illarum, omnium quæ sunt, elementa esse putauit. Magnum igitur & paruum; vt materiam esse principia: vnum autem, vt substantiam dixit. Ex illis enim secundum participationem vnius, species esse numeros.

Scoti Oper. tom. IV.

Ponit opinionem Platonis quantum ad hoc, quòd opinatus est de rerum principiis. Circa quòd duo facit. Primò, ostendit qualia principia Plato entibus assignauit. Secundò, ad quòd genus causæ ipsa principia reducantur. Secunda ibi: *Palam autem ex predictis*. Prima in duas. Primò facit, quòd dictum est. Secundò, eius opinionem comparat ad opinionem Pythagoræ. Secunda ibi: *Est vnum esse*. Dicit ergo, quòd quoniam, pro quia/species, id est, id est, ideæ sunt causæ alius, entibus, scilicet secundum opinionem Platonis, *elementa illarum*; scilicet idearum putauerunt, scilicet Platonici esse elementa, id est, principia omnium existentium, id est, entium: ergo supple hoc, *magnum & paruum quasi materiam dixerunt esse principia idearum, quasi verò substantiam*, id est, formam, *ipsum vnum*, sic etiam principia existentium: quia quòd est principium principij, est etiam principium principiat.

Quid opinatus est Plato de principiis rerum?

Notandum, quòd secundum Platonem, sicut ideæ sunt formæ sensibilibus, ita ipsum vnum est forma idearum: sicut igitur sensibilia constituuntur secundum eum ex principiis materialibus, quæ sunt magnum, & paruum, secundum participationem idearum: ita ipsæ ideæ, quas dicebat esse numeros, constituuntur secundum eum ex magno & paruo secundum participationem ipsius vnius: vnitas enim secundum additionem & subtractionem, (in quibus consistit ratio magni & parui) constituit varias species numerorum. Cum igitur Plato opinaretur ipsum vnum esse substantiam omnis entis, non distinguens, vt Commentator dicit, inter vnum quòd est principium numeri, & de genere Quantitatis: & vnum quòd conuertitur cum ente. Videbatur enim sibi quòd secundum hunc modum multiplicarentur diuersæ ideæ separatæ ex vno, quòd est substantia communis, sicut ex vnitate multiplicantur diuersæ, & variæ species numerorum. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Comparatur opinio Platonis cum sententia Pythagoræ, quoad conuenientiam, & differentiam, & explicatur differentię causa, & Plato refutatur, & præferuntur Philosophi naturales.

Vnum tamen substantiam, & non aliquid aliud, ens dici vnum consimiliter Pythagoricis dixit, & numeros esse causas ceteris substantiæ, similiter vt illi.

Comparat opinionem Platonis ad opinionem Pythagoræ. Primò penes conuenientiam. Secundò, penes differentiam. Secunda ibi: *Pro infinito autem*. Dicit ergo, quòd conueniebant in duobus. Primò, scilicet quia Plato dicebat, *vnum esse substantiam rerum, & non aliud ens dici vni*, vt etiam Pythagorici dixerunt: vult dicere quòd sicut Pythagorici dicebant, quòd ipsum vnum non predicatur de aliquo alio ente, sicut accidens de subiecto, & quædam existentia natura: sed ipsum vnum significat substantiam rei, sic & Plato dixit. Secundò conueniebant, quia scilicet Plato dicebat *numeros esse causas substantiæ cunctis rebus; similiter sic illi*, id est, Pythagorici dixerunt. Ista autem secunda conuenientia sequitur ex prima, quia si numerus non est aliud quam collecta vnitates, sequitur quòd si vnitas est rei substantia, vt prima

In quibus conueniebant Plato & Pythagoras?

conuenientia dicebat ; ergo similiter & numerus, vt dicit secunda. Deinde cum dicit :

64
Tex. com. 8.

Pro infinito autem, vt vno dualitatem facere, & infinitum ex magno & paruo, hoc proprium ipsius est. Amplius hic quidem numeros præter sensibilia: illi verò numeros esse dicunt res ipsas, & Mathematica intermedia horum non ponunt.

In quibus differunt Plato, & Pythagoras?

Comparat eos penes differentiam. Et primò ipsam differentiam præmittit. Secundò causam differentiæ subiungit. Secunda ibi : *Vnum igitur*, dicit ergo, quòd differunt in duobus. Primò, quia *pro infinito quasi vno*, quod scilicet Pythagoras, vt principium materiale ponebat, vt prædictum fuit, ipsi scilicet Platonici *dualitatem facere*, quia Plato ex parte materiæ posuit magnū & paruum, & sic *infinitum*, quod Pythagoras ponebat, vt vnum principium, *ex magno & paruo*, supple Plato consistere dicebat, & hoc est proprium opinionis suæ in comparatione ad Pythagoram. Secundò differabant, quia *hic quidem*, scilicet Plato *numeros præter sensibilia ponebat*, & hoc dupliciter, vt patet ex prædictis : quia secundum ideas & Mathematica intermedia ponebat esse separata, quorum quælibet dicebat esse quosdam numeros, *illi verò*, scilicet Pythagorici, *ipsas res dicunt esse numeros* vtique, & *inter hæc Mathematica non ponunt*: non enim ponebant Mathematica intermedia inter sensibilia, & ideas separatas ; sed omnia esse in sensibilibus. Deinde cum dicit :

Vnum quidem igitur & numeros præter res facere, & non vt Pythagorici, & specierum introductio. propter eam quæ in rationibus perscrutationem euenit: priores enim Dialecticam non participauerunt.

Subiungit causam differentiæ, & primò ponit causam secundæ differentiæ. Secundò ponit causam primæ. Secunda ibi : *Dualitatem verò*. Dicit quòd *vnum & numeros facere*, id est, ponere, *præter ipsas res*, vt scilicet dicebat Plato, & *non Pythagorici*, & iterum, *specierum*, id est, idearum, *introductio euenit*, scilicet ipsi Platoni *propter perscrutationem in rationibus*, id est, in definitionibus rerum: Platonici enim, vt dictum fuit supra, non credebant de rebus sensibilibus posse definitiones assignari, cum sint secundum eum in continuo fluxu & mutatione, & hac ratione quasi coacti posuerunt quasdam res separatas, de quibus possent dari definitiones : *sed priores*, id est, Pythagorici, qui Platonem præcesserunt, *non participauerunt Dialecticam*, ad quam pertinet speculati definitiones, & vniuersalia, & propter hoc Pythagorici non curauerunt ponere vniuersalia separata. Deinde cum dicit :

Dualitatem autem facere alteram naturam: quia numeri extra primos naturaliter ex ea generantur velut ex aliquo ἐκπαράγω, id est, sigillo.

Dial. Eleg. est speculati de definitionibus.

* Effigie.

Ponit causam primæ differentiæ. Circa quod tria facit. Primò facit, quod dictum est. Secundò dicit Platonem in hoc irrationabiliter locutum. Tertio recitat rationem, qua mouebatur Plato ad

hoc ponendum. Secunda ibi : *Equidem è contrario*. Tertia ibi : *Videtur autem ex vna*. Dicit ergo, quòd *dualitatem facere*, scilicet Platonici, *naturam aliam specie à natura ipsarum specierum*, quia omnes numeri extra, id est, præter primos ex ea, scilicet dualitate, *naturaliter generantur velut ex aliquo ἐκπαράγω*, id est, exemplari : *ἐκπαράγω* enim idem est, quod exemplari : dualitatem autem istam intelligit magnum & paruum, quæ Plato ponebat ex parte materiæ.

Notandum, quòd secundum Geometras vno modo dicuntur numeri primi, quos nullus alius enumerat. Exemplum, ternarius, quinquarius, septenarius; & sic de aliis: isti enim sola vnitate numerantur: numeri verò quos alius numerus numerare potest, nò dicuntur primi, sed compositi. Exemplum, quaternarius, quem numerat binarius; & generaliter omnis numerus par à binario, siue à dualitate numeratur ; vnde quia numeri pares attribuantur materiæ, cum eis attribuantur infinitum sicut superius fuit dictum, ex hac ratione posuit Plato ex parte materiæ dualitatem, ex qua sicut ex quodam exemplari omnes alij numeri generantur præter istos, qui dicuntur primi, modo præexposito. Deinde cum dicit.

Numeri primi & compositi, qui?

Equidem è contrario contingit: non enim rationabile ita: nunc quidem enim ex materia multa faciunt: species verò semel generatur solum.

Ostendit Platonem in hoc irrationabiliter locutum. Dicit ergo, quòd supple licet Plato dualitatem ex parte materiæ assignabat, & ex parte formæ contrarietatem, vnde subdit: *Nec enim ita est rationabile*, supple quod ponebat Plato; sicut quod ponebant Philosophi antiqui: *nunc enim ex materia*, scilicet ita *multa faciunt*, supple Philosophi antiqui, *nam species*, id est, forma *solum semel generat*, id est, constituit ipsa, scilicet materia semper ita permanente.

Notandum, quòd sicut apparet, ex 1. Physic. tex. c. 56. & 82. & alibi sæpè. Philosophi naturales posuerunt vnitatem in materia, & pluralitatem & contrarietatem in forma: ponebant enim materiã rerum naturalium aliquod corpus, putã ignem, aërem, vel aquam, vel huiusmodi, & ex isto vno dicebant diuersas res constitui secundum raritatem, & densitatem, quæ principia formalia ponebant esse, & hæc rationabilius quàm Plato: nam Philosophi naturales ex vna materia generabant multa per quandam formarum successiōem, quia materia modò est sub vna forma, modò sub alia, primã iam corruptã: vna autem forma vnum solum & semel constituit totum compositum generatum, nec potest esse successiue in diuersis, cum corruptum at corruptionem compositi; ex quo apparet euidenter quòd vna materia respicit potentialiter, & successiue plures formas, & non è conuerso: quare rationabilius est ponere vnitatem ex parte materiæ, & pluralitatem ex parte formæ, quòd faciebat antiqui naturales, quàm è conuerso ponere vnitatem formæ, & pluralitatem ex parte materiæ, quod faciebat Plato. Deinde cum dicit :

Antiqui ponebant materiam rerum naturalium, aliquod corpus.

Rationabilius est ponere pluralitatem ex parte formæ, quàm materia.

S V M M A R I V M.

Expeditur motiuum Platonis, & ad quod genus causæ principia ab eo defignata, reducuntur,

Videtur autè ex vna materia vna mensura. Speciem

Tex.com.9.

Speciem autem quam inducit vnus existens multa facit: similiter quoque sic se habet masculus ad feminam: hac autem ab vno implesur coitu: masculus verò multas implet, quamuis he immutationes principiorum illorum sunt. Plato quidem igitur de questis ita diffinit.

Cur Plato posuit pluralitatem ex parte materiae, & unitatem ex parte formæ.

Recitat rationem, qua mouebatur Plato ad sic ponendum, quæ sumitur à signo. Dicit ergo, quod videtur, scilicet Platoni ex vna materia esse vna mensura, id est, quod vnum recipitur in aliquo secundum vnam mensuram recipientis: nam diuersæ receptiones habent ortum ex diuersa ratione, vel mensura recipientium; vna ergo materia, quæ est receptiua formarum, habet tantum vnam mensuram, scilicet rationem recipiendi, quia diuersitas rerum, & formarum, habet ortum ex diuersitate materiæ, & non ex diuersitate efficientis formam inducentis, quia vnum efficiens multas formas ex materia alia, & alia generare potest. Vnde subdit: *Speciem autem quam inducit, scilicet agens, vnus existens multas facit*, quod declarat per simile: *similiter quoque sic se habet masculus ad feminam*, sicut supple agens ad materiam: *hac enim femina ab vno*, motu, id est, ab vno actu masculi agentis, impletur, id est, imprægnatur, *ille vero*, scilicet masculus agens, *multas*, supple feminas implet; *tales ergo mutationes*, seu participations, seu instantia illorum principiorum sunt; quas scilicet ponebat Plato: hoc enim nomen immutationis accipit à Pythagorico, vt superius fuit dictum, vel aliter: quia Plato mutauit opinionem de principiis, quæ opinionem habuerunt primi Philosophi naturales. Concludit ergo; *Plato de quasiis*, scilicet causis rerum, *ita diffinit*, & determinat.

Notandum, quod ista diuersitas inter Platonem, & alios Philosophos naturales, orta est ex diuerso modo considerandi. Philosophi enim naturales considerabant sensibilia subiecta transmutationi, in quantum idem subiectum subiicitur contrariis successiue, qui posuerunt unitatem subiecti, & diuersitatem formæ: sed Plato ex consideratione vniuersalium descendebat ad ponendum principia sensibilia: quia igitur causa distinctionis singularium sub specie vniuersali, est aliqua entitas positiua, scilicet differentia, siue proprietas indiuidualis, quæ largo modo potest dici materia; eo quod constituit rem in esse maxime susceptibili, quod est conditio materiæ: quia inquam sic est; idè Plato forsan unitatem posuit ex parte formæ, & pluralitatem ex parte materiæ. Deinde cum dicit:

66

Palam igitur ex dictis quia duabus causis solum est usus, ipsa quæ est eius quod quid est; & ipsa materia: species enim eius quod quid est causa sunt aliis. Speciebus verò vnum. Et quæ materia subiecta de qua species: hac quidem in sensibilibus: hac autem in speciebus. Vnum verò in speciebus dicitur, quia hac dualitas est magnum & paruum. Amplius boni & mali causam dedit elementis singulis. Singulare quidem magis dicimus priores inuestigare quosdam Philosophorum vt Empedoclem, & Ana-

Scot'i Oper. tom. I.V.

xagoram.

Ostendit ad quod genus causæ principia à Platone posita reducantur. Dicit ergo quod *palam est dictis: quia Plato, scilicet usus est solum duabus causis: ipsa*, scilicet *quæ est eius quod quid est*, id est, forma, & *ipsa quæ est secundum materiam*: quod declarat, cum subdit. *Species enim*, id est, *ideæ, sunt aliis scilicet rebus; eius quod quid est esse, id est, causa formalis: & illa*, scilicet materia, *est materia subiecta, de qua sunt species*, scilicet magnum, & paruum: patet enim ex prædictis, quod sicut ipsum vnum ponebant causam formalem ipsarum idearum, ita magnum & paruum ponebant causam materialem earundem: & *hac quidem*, scilicet causa materialis & formalis, non solum supple sunt in ipsis ideis, *sed etiam in sensibilibus. Vnum enim in speciebus dicitur*, quod supple eodem modo se habet ad sensibilia, sicut ipsum vnum ad ipsas species siue ideas: quia *eadem est dualitas*, quæ respondet sensibilibus pro materia. Addit autem quod *amplius*, scilicet Plato, *assignans causam eius quod est bene & male singulis elementis*, scilicet ab eo positis, & hoc sic: nam causam boni ascribebat ideæ specierum: causam verò mali ipsi materiæ: *quod magis dicimus inuestigasse priores quosdam Philosophorum, vt Anaxagoram & Empedoclem.*

Notandum autem, quod secundum opinionem Platonis, sicut ipsum vnum erat causa formalis ipsarum idearum, magnum autem, & paruum causa materialis; sic respectu sensibilibus ipsam ideam, quæ habet rationem vnius, ponebat vt causam formalem, & magnum, & paruum causam materialem: sic quod tam hic, quam ibi esset semper vnitas ex parte formæ, & dualitas ex parte materiæ.

Notandum etiam, quod Plato visus est assignare causam boni & mali in rebus, nam causam boni attribuebat ideæ, quæ se tenet ex parte formæ, & causam mali attribuebat magno & paruo, quæ se tenent ex parte materiæ. Quidam etiam primorum Philosophorum conati sunt dare causam boni & mali, vt fuerunt Anaxagoras, & Empedocles, qui conati sunt assignare causam boni, & mali, vt patet ex prædictis, & in hoc quod tangebant causas boni, & mali, ad ponendum causam finalem aliquam accesserunt, licet per accidens, & non per se, vt in fine dicitur. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Recapitulat prædicta placita antiquorum Philosophorum explicans qualiter singuli, etsi insufficienter, tetigerunt quatuor genera causarum, discurrens per singulas causas: tandem concludit vtilitatem inquisitionis factæ, de opinionibus antiquorum.

Breuius igitur summatimque narrauimus, quinam, & quo pacto de principiis veritatēque dixerunt. Veruntamen tantum ex his habemus, neminem inquam de principio causaque dicentium præter ea, quæ in hęc quæ de natura sunt à nobis determinata, dixisse.

Ad quod genus causæ pertinet: principia à Platone assignata.

Text. com. 10.

Vbi postquam Philosophus recitauit opinionem antiquorum de causis rerum: nunc sub quodam compendio recolligit breuiter quæ dicta sunt ab eis: ostendens quòd in suis opinionibus prædicta quatuor causarum genera tetigerunt. Circa quod tria facit. Primò ostendit, quòd antiqui præter dictas causas nullam aliam posuerunt in genere causæ. Secundò ostendit, quomodo eas omnes aequaliter tetigerunt. Tertio, ex dictis concludit vtilitatem huius inquisitionis factæ de opinionibus antiquorum. Secunda ibi: *Sed omnes obscure*, vel secundum aliam litteram. *Tenuiter quidem*, Tertiam ibi: *Ergo quia restitit*. Dicit ergo *breuiter*, & capitulariter, id est, sub quodam capitulo, & compendio *pertransiuimus*, id est, diximus, qui Philosophi, & quomodo dixerunt de principis rerum, & de veritate, quantum, scilicet ad ipsarum rerum substantiam: *attamen ab eis tantum habemus, quod dicentium*, id est, de numero determinantium, *de principio, & causa rerum nullus*, supple alius dixit esse principium, & causam præter ea, scilicet principia & causas, quæ determinata sunt in *Physicis*, scilicet 2. *Phys. text. com. 28.* & inde, vt statim inferius apparebit. Deinde cum dicit;

Sed omnes obscure quidem illa tamen tetigisse videri.

Ostendit quomodo dictas quatuor causas aequaliter tetigerunt. Circa quod duo facit. Primò proponit, quòd obscure, & insufficienter eas tetigerunt. Secundò declarat qualiter eas in speciali tetigerunt. Secunda ibi: *Illi namque*. Dicit ergo, quòd licet antiqui quatuor causas tetigerunt, & non solum nihil addiderunt, sed omnes videntur appropinquare illis non manifestè, sed obscure. Ratio istius obscuritatis & insufficientiæ est: quia non assignauerunt, secundum quod genus causæ essent rerum causæ principia posita ab eis, sed solum simpliciter, & absolute illa posuerunt: quæ tamen possunt reduci ad aliquod genus causæ. Deinde cum dicit:

Quidam enim vt materiam principium dicunt, siue vnum, siue plura supponant: & siue corpus, siue incorporeum id ipsum ponant: veluti Plato quidem magnum dicens ac paruum: Italici autem infinitum, Empedocles verò ignem, terram, ærem, atque aquam, & Anaxagoras eorum quæ sunt similium partium infinitatem. Hi igitur omnes talem causam tetigerunt, & insuper qui ærem, aut ignem, aut aquam; aut igne quidem densius: ære verò subtilius posuere. Sunt enim qui primum elementum tale esse dixerunt, atque hi solum hanc causam tetigere.

Declarat qualiter eas in speciali tetigerunt. Circa quod quatuor facit. Primò ostendit quomodo tangebant causam materialem. Secundò, quomodo effectiuam. Tertio, formalem. Quarto, finitiuam, id est, finalem. Secunda ibi: *Alij verò*. Tertia ibi: *Quod quid erat esse*. Quarta ibi: *Cuius verò causa*. Dicit ergo quòd illi namque, scilicet Philosophi priores, dicunt principium quasi materiam, id est, omnes in hoc conueniunt, quòd ponunt principium materiale rerum: differunt ta-

Ostendit quomodo antiqui tangebant causam materialem.

men in duobus. Primò, quia *aliqui vnum: aliqui vno plura supponunt*, scilicet esse principia materialia. Patet enim ex prædictis, quòd aliqui posuerunt principium materiale vnum; puta Thales, & Diogenes: quidam plura, vt Empedocles & Anaxagoras. Secundò differunt: quia principium illud materiale quidam posuerunt corpus: vt Empedocles, & alij prædicti. Quidam posuerunt incorporeum, vt Plato dicens *magnum & paruum*; quæ scilicet non significat aliquod corpus. *Italici verò*, id est, Pythagorici ponunt *infinitum*, quod supple similiter non est corpus. Et Empedocles ponit supple principia materialia, *ignem, aquam, terram, & ærem*. Anaxagoras *infinitatem similium partium*, id est, infinitas partes similes: patet ergo quòd Empedocles & Anaxagoras posuerunt principia materialia corporea; vnde subdit, quòd *hi omnes*, id est, prædicti, *sunt tangentem talem causam*, scilicet materialem, & non solum isti, sed amplius quicumque supple ponunt principium rerum, *aut ignem, aut terram, aut ærem, aut aquam, aut aliquod spissius igne, & subtilius ære*. Etenim pro quia, *quidam quoddam tale dixerunt esse primum elementum rerum*, sicut fuit forsitan Heraclitus, qui posuit principium rerum vaporem, vt habetur primo de Anima, per vaporem forsitan intelligens aliquod corpus medium inter ærem, & ignem: quod scilicet erat densius igne, & rarius ære. Concludit ergo, quòd *eam solum causam, scilicet materialem hi*, id est, prædicti Philosophi tetigerunt. Deinde cum dicit;

Quidam autem, & eam vnde est principium motus, vt qui concordiam discordiamque, vel mentem, vel cupidinem, principium faciunt.

Ostendit quomodo tangebant causam efficientem. Dicit ergo quòd alij verò, supple cum causa materiali, simul ponebant principium vnde motus, id est, causam efficientem: vt quicumque faciunt principium rerum amorem, & odium, sicut Empedocles; aut intellectum, sicut Anaxagoras; aut aliquid extra hoc, id est, præter hoc, sicut fuit Parmenides, qui posuit ignem, vel calorem, vt superius fuit dictum. Deinde cum dicit:

Quidam autem verò substantiamque dilucide quidem nemo reddidit: maxime verò hi dicunt, qui formas ponunt. Neque enim, vt materiam sensibilem, neque vt causam vnde est principium motus, formas ipsas, & ea quæ sunt in formis esse existimant: immobilitatis enim causam magis, & vt res sint in quiete formas inquirunt esse: sed quiditatem formæ quidem ceterorum cuique præsent, ipsum autem vnum formis.

Ostendit quomodo tangebant causam formalem, & dicit, *quod quid erat esse, & substantiam*, id est, formalem, quæ principaliter dicit esse rei, & substantiam: *nullus plane dedit*, id est, rebus assignauit: *maxime autem appropinquant*, ad ponendum causam formalem, qui *species*, id est, ideas posuerunt, & eas rationes in speciebus ponunt, quæ sunt vnitas & numerus, & alia huiusmodi, quæ ad ipsas species, id est, ideas videntur pertinere, & talia huiusmodi, quæ scilicet sunt in speciebus: *nec*, scilicet ponunt, *vt materiam sensibilibus; nec vt hoc proueniens*, id est,

Quomodo tangebant causam efficientem?

68

Quomodo tangebant causam formalem?

id est, ipsis rebus *principium motus*. Vult dicere quod tales rationes, quæ pertinent ad ideas, puta vnum & numerus, non sunt principium rebus sensibilibus, vt materia: nec vt principium vnde motus; vnde subdit, quod *immobilitatis dicunt esse magis causas, & eius quod est in quiete*. quicquid enim necessarium in sensibilibus inuenitur, dicebant hoc causari ex ideis, & ipsas ideas in quiete, & sine motu esse: vt sic de eis vniformiter se habentibus possent demonstrationes scientificæ fieri, & diffinitiones assignari. Subdit autem, quod ipsæ species præstant singularis aliorum, id est, rebus singularibus quod quid erat esse, id est, quidditatem, sicut speciebus vnum, id est, quod sicut ipsum vnum est *quod quid est idearum*: sic ideæ sunt *quod quid est singularium sensibilium*.

Notandum, quod licet antiqui Philosophi tangerent aliquid pertinens ad formam rei, sicut Empedocle, qui posuit os, & carnem, & huiusmodi consistere in quadam ratione, & quadam proportionem elementorum, vt habetur expressè i. de Anima, Text. 25. & 59. & inde non tamen hoc, quod pertinet ad formam rei ponebat per modum causæ: & idem dicit Philosophus, quod nullus plane posuit, *quod quid erat esse*, & substantiam in rebus, i. causam formalem. Deinde cum dicit:

Id verò gratiâ cuius actiones, mutationes, motusque fiunt, aliquo quidem modo causam esse dicunt. Sic autem non dicunt, nec eo modo quo sua natura flagitat, qui namque mentem, aut concordiam dicunt, vt bonū quidem hæc causas ponunt, non tamen, vt horum gratiâ quicquam sit eorum, quæ sunt, aut fiat; Sed vt ab his horum profluant motus. Similiter & hi qui & id quod est, aut ipsum vnum, talem naturam inquirunt esse. Causam quidem illud esse substantia, non tamen huiusce gratiâ esse, vel fieri dicunt: quare partim dicunt, partim non dicunt, ipsum bonum causam esse, non enim simpliciter, sed per accidens dicunt.

69.

Quomodo tangebant causam finalem?

Ostendit quomodo tangebant causam finalem. Dicit ergo, quod Philosophi cuius causæ, id est, causam finalem propter quam fiunt actus, & trāsmutationes, & motus modo quodam dicunt: ita verò, id est, alio modo, non dicunt, nec quod verè naturum est, id est, nec quando est verè causā: nam hi dicentes causam esse intellectum, vt Anaxag. aut amorem, vt Empedocles, ponunt esse causas, vt bonum quidem, id est, vt causas boni, & tamen non finalis: bonum autem potest intelligi dupliciter. Vno modo sicut causā finalis, in quantum in aliquid fit gratia alicuius boni. Alio modo per modum causæ efficientis, vt quando dicimus, quod bonus artifex facit bonum opus: dicti verò Philosophi posuerunt bonum, vt causam non sicut finem, sed sicut efficiens: vnde subdit, quod supple isti ponunt bonum causam, non quod gratia horum, scilicet bonorum, quæ ponunt causas, aut existens, aut factum aliquid enim, id est, quod non gratia illius boni aliquid existat, vel fiat, quod pertinet ad causam finalem, sed vt ab his, scilicet bonis, quæ ponunt causas horum, scilicet entium, quæ fiunt, vel existunt, procedat motus quidem ad esse, & fieri rerum, quod pertinet ad rationem causæ efficientis. Intellectus ergo & amor si sunt causæ rerum secundum opinionem illorum, non erunt

Scoti Oper. tom. IV.

causæ in ratione finis; sed in ratione mouentis. Similiter autem dicentes causas esse vnum & ens, vt Pythagorici & Platonici, cui, scilicet, vno & enti attribuebant rationem boni talem naturam dicunt quidem esse substantiam, id est, per modum causæ formalis, vt dicebat Plato: vel per modum materiæ, vt dicebant Pythagorici, non tamen dicebant huius causæ, aut esse, aut fieri aliquid in rebus. Vult dicere quod Plato, & Pythagorici ponentes vnum & ens esse rerum principia non dixerunt ea esse, cuius causæ alia sint, vel fiant, quod pertinet ad causam finalem; sed posuerunt ea pertinere ad substantiam rei: siue vt materia, vt dicebant Pythagorici: siue vt forma, vt dicebat Plato. Concludit ergo, quare dicere & non dicere, modo quodam accidit eis: bonum causam esse, & modo quodam non, vnde subdit: non enim simpliciter, sed secundum accidens dicunt.

Notandum, quod bonum secundum propriam rationem habet rationem finis: nam bonum est, quod omnia appetunt ex i. Et hic. cap. i. illud autem in quod tendit appetitus, videtur habere rationem finis: hic ergo ponit bonum esse causam simpliciter, qui ponit ipsum esse causam finalem: ille verò qui attribuit bono alium modum causalitatis, ponit ipsum esse causam per accidens: quia non secundum propriam rationem boni, sed ratione eius, cui accidit esse bonum: puta ex hoc, quod est esse actiuum, vel motiuum. Vnde patet, quod prædicti Philosophi ponebant bonum esse causam per accidens, quia posuerunt bonum in genere causæ efficientis, & non in genere causæ finalis: ponebant enim pro causa illud cui conuenit esse finem, scilicet, ipsum bonum, vt patet ex prædictis. Deinde cum dicit:

Quod quidem igitur rectè determinatum est de causis, & quot, & quæ nobis testimonium præbere videntur, & hi omnes aliam causam tangere non valentes. Adhuc autem quia querenda sunt principia, aut sic omnia, aut horum aliquo modo, Palam quomodo etiam horum vnusquisque dixit, & quomodo habet de principijs. Contingentes autem dubitationes post hoc pertranscimus de ipsis.

Bonum habet rationem finis.

Text. c. 11.

Concludit ex dictis vtilitatē inquisitionis factæ de opinionibus antiquorum, & ponit duplicem vtilitatem: prima est, quod ipsi testimonium præbent non esse aliud genus causæ: à quatuor supra dictis. Vnde dicit: ergo, quia rectè definitum est, scilicet à nobis de causis quot sunt, quantum ad numerum, & quæ, quantum ad substantiam, testimonium nobis videntur præbere, & hi omnes, scilicet Philosophi prædicti, aliam causam addere non valentes, scilicet, ad quatuor supra dictas. Secunda vtilitas est, quod ex dictis patet, quod principia rerum sunt querenda in ista scientia. Vnde dicit, adhuc autem supple est manifestum ex dictis, quia querenda sunt principia in ista scientia: aut sic omnia, quæ scilicet antiqui posuerunt, aut horum aliquod, & aliquo modo; maximè enim hæc scientia considerat causam formalem & finalem, & aliquomodo etiam mouentem; ergo omnes causas modo præexposito circa principium tractatus huius primi libri. Iterum palam est quomodo quilibet Philosophorum dixit, & quomodo de principijs habens quæstiones, id est, dubitationes contingente:

Vtilitas inquisitionis facta de opin. antiquorum est duplex.

patet enim aequaliter ex dictis, quilibet eorum in quo dixit bene, & in quo malè: subdit autem, quòd *post hoc oportet de eis pertranseamus*, id est, opinionem eorum pertractemus, vt sic magis pateat in quo bene, & in quo malè dixerunt: quod dicit propter sequens capitulum, in quo disputat contra opiniones prædictorum Philosopherum, quorum opiniones sunt superius recitatae.

SVMMA TERTIA.

Antiquorum opiniones de rerum causis, ac principis, confutantur.

In hac summa continentur tria capita, quibus Philolophus opiniones superius recitatas de rerum principis, impugnat. In prima parte cap. I, vsque ad §. *Idem igitur*; refutat ponentes vnum principium corporeum: contra quos tres rationes adducit in communi; postea specialibus rationibus eos impugnat. Primò redarguit, quòd omiserint ignem, Secundò quòd terram.

CAPVT I.

Aduersus eos, qui vnum, & eos, qui plura principia corporea omnium rerum statuebant.

70 *Quicumque quidem igitur vnum ipsum esse, & vnã quãdam naturam esse, vt materiam ponunt & eam corpoream, & magnitudinem habentem, palam quia multipliciter delinquant.*

Postquam Philosophus opiniones antiquorum de causis, & principis, recitauit, nunc contra eas incipit disputare; vnde ista pars diuiditur in duas. Primò disputat contra opiniones dictas. Secundò concludit intentum, & continuat se ad dicenda. Secunda ibi: In fine huius primi. *Quoniam ergo dictus*. Circa primum duo facit. Primò disputat contra eos, qui principia rerum corporea ponebant, & magis Physicè loquebantur. Secundò contra eos, qui principia rerum incorporea ponebant, & minùs Physicè loquebantur. Secunda ibi:

Quicumque verò de omnibus. Prima in duas, nam primò disputat contra ponentes principij vnitate. Secundò contra ponentes principiorum pluralitatem. Secunda ibi: *Idem quolibet*. Prima in duas. Quia primò in generali. Secundò magis specialiter disputat contra eos. Secunda ibi: *Et adhuc facile*. Prima in duas. Primò proponit, quod ponentes vnum principium materiale multipliciter deliquerunt. Secundò ponit rationes contra eos: Secunda ibi: *Corporum elementa*. Dicit ergo quòd *quicumque ipsum omne*, id est; vniuersum ponunt *vnum esse, & vnã quãdam naturam*, id est, materiam, & eam corpoream & magnitudinem, id est, dimensionem habentem, palam supple ex dictis, quia multipliciter deliquerunt. Deinde cum dicit:

Corporum enim elementa ponunt solus:

incorpororum verò non existentibus, & incorporeis.

Ponit tres rationes contra eos. Secunda ibi: *De generatione verò*. Tertia ibi: *Amplius autem non substantiam, &c.* In prima parte talem inuit rationem: Quicumque omnibus entibus principia habentibus, principia non assignat, insufficienter de principis opinatus est: sed ponentes tantum vnum principium materiale sunt huiusmodi; ergo &c. Minorem probat, quia principium corporeum non potest entibus incorporeis applicari: sed multa sunt entia incorporea, quæ scilicet habent principia; ergo omnibus entibus principia habentibus, principia non assignant; ergo insufficienter loquuntur de principis. Dicit ergo, quòd *corporum enim elementa*, id est, principia ponunt solus, scilicet dicti Philosophi: *incorpororum autem non existentibus, & incorporeis*, id est, licet sint entia incorporea, principia non assignant. Deinde cum dicit:

De generatione quoque & corruptione causam dicere conantes, & de omnibus Physicè tractantes, motus causam auferunt.

Ponit secundam rationem, quæ potest sic formari: Quicumque in sui positione necessariò præsupponit motum, tractans de principis, debet principium motus assignare: sed isti necessariò supponebant motum esse, quod patet, tum quia causas generationis & corruptionis supponebant, quæ vel sunt motus, vel sine motu esse non possunt; tum quia de rebus naturalibus naturaliter pertractabant: naturalis autem præsupponit motum; ergo debuerunt motus principia assignare; sed non fecerunt, quia non assignabant causam efficientem, quæ est principium vnde motus; ergo insufficienter de principis tractauerunt. Dicit ergo, quòd *de generatione, & corruptione causas dicere conantes*, scilicet antiqui *de omnibus Physicè*, id est, naturaliter tractantes, motus causam auferunt. Deinde cum dicit:

Amplius autem substantiam nullius posuere causam, nec quod quid est.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Res naturalis non tantum constat ex materia, sed etiam ex forma; ergo ipsi cum formam non posuerunt causam, siue principium rerum, insufficienter de de causis naturalium dixerunt. Dicit ergo, quòd *amplius nec substantiam*, id est, formam, *ponere causam nullus*, supple voluit, *nec ipsum quod quid est*, quod est idem.

Notandum, quòd rei formam vocat rei substantiam, & quod quid est: substantiam quidem, inquantum ipsa est principale principium substendi: quòd quid autem, inquantum est principium cognoscendi: nam quòd quid est, est obiectum intellectus, ex 3. de Anima. Vel aliter substantiam, inquantum est principalis principium essendi: quòd quid est, inquantum est principalis principium definiendi: nam principalior pars definitionis est differentia, quæ à forma rei sumitur. Deinde cum dicit:

Et ad hoc facile esse quodcumque simplicium corporum principium, exceptã naturã, non considerãtes eam quæ ex inuicem generationem, aliter

Disputat contra antiquos ponentes vnum principium materiale.

forma vocatur substantia rei, & quòd quid est, & quare?

Text. c. 13. *qualiter faciunt. Dico autem ignem, & aquam, & terram, & aërem: hac quidem enim congregatione: illa verò disgregatione ex adinuicem fiunt: hoc autem ad prius esse & posterius plurimum differunt. Inqualiter enim utique videbitur maximè elementare esse omnium, ex quo primo fit congregatione: tale verò est, quod minutissima partis & subtilissimum est corporum; unde quicumque ponunt ignem principium, maximè confesè rationi huic dicunt: tale verò & aliorum unusquisque confitetur elementum esse quoddam corporum: Nullus enim posteriorum. & unum dicentium terram elementum esse voluit, palam quia propter magnitudinem partialiatis. Quodlibet autem trium elementorum iudicem quandam accepit: hi namque ignem; illi verò aquam; alij aërem hoc esse dicunt. Sed quare terram non dicunt quemadmodum hominum multi: omnia namque terram esse dicunt. Dicit autem & Hesiodus terram primam corporum factam esse: sic enim antiquam, & popularem contingit existimationem esse. Secundum igitur hanc rationem, nec si quis horum aliquid dicit præter ignem, nec si quis aëre quidem spissius hoc ponit, aqua verò subtilius, non rectè utique dicit.*

Text. c. 14. *Disputat contra eos magis in speciali. Circa quod duo facit. Primò disputat contra eos specialiter, qui prætermiserunt ignem ponere principium. Secundò contra eos, qui prætermiserunt terram. Secunda ibi: Si verò est, quod in generatione. In prima parte, quæ continet litteram prolixam, intendit talem rationem. Omnes Philosophi antiqui circa principium materiale sic se habuerunt, quòd nullus eorum posuit terram esse principium per se; idèd dicit, quòd omnia elementa præter terram habuerunt iudicem. Ratio motiua fuit, quia de ratione principij est subtilitas & simplicitas, & quia terra est grossior inter omnia elementa; idèd nullus terram esse principium iudicauit. Ad subtilitatem ergo aspicientes aliqui dixerunt illud principium esse aquam, quia ipsa est subtilior quàm terra; aliqui aërem, quia ipse est subtilior quàm aqua; aliqui ignem, quia ipse est subtilior aëre: tunc sic, si subtilitas est causa ponendi aliquod principium esse; ergo quanto subtilius, tanto magis debet poni principium; sed ignis est subtilissimum corporum; ergo & maximè principium: malè ergo fecerunt ponentes aliquod corpus esse principium, puta aquam, vel aërem, prætermittendo ignem: & hoc est quod in tota ista littera intendit.*

Quare antiqui Philosophi non posuerunt terram principium materiale rerum?

Dicit ergo, refutans eorum positionem, quòd adhuc quodlibet simplicium corporum, id est, elementorum esse quoddam principium, quodammodò faciunt, scilicet antiqui præter terram: quæ scilicet corpora simplicia; nam sunt speculantes adinuicem generationem, id est, quæ adinuicem generantur: quod exponens subdit: Dico autem, & ignem, & aquam, & aërem, & terram, scilicet adinuicem generari, hac enim congregatione, illa verò disgregatione ex adinuicem fiunt: hoc autem ad prius esse, & posterius plurimum differunt, scilicet generari a-

liquid per congregationem, & disgregationem. Vult dicere quòd elementa spissiora & grossiora generantur ex subtilioribus per congregationem, id est, condensationem. Subtiliora autem ex grossioribus fiunt per disgregationem, id est, rarefactionem: & quia illud ex quo aliquid generatur, habet respectu eius rationem prioris; idèd dicit, quòd multum differunt hoc esse prius, vel posterius, quod sequitur, & ostendit cum subdit: videbitur enim nunc, scilicet alicui elementum maximè omnium; illud, scilicet ex quo fit primò aliquid congregatione, id est, per congregationem, & inspissationem: tale verò, ex quo, scilicet fit aliquid isto modo, est minutissima partis, & est subtilissimum corporum: patet ergo, quia illud ex quo fiunt alia per inspissationem, est subtilissimum, & partes habens minutissimas: oportet quòd sit simplicius, & prius ipso composito; patet quòd tale principium habeat rationem prioris: quod magis etiam exponit per antiquorum positiones: subdit enim, unde quicumque ponunt ignem principium, maximè confitendo hac rationem dicunt, scilicet quia est corpus subtilissimum; tale verò, scilicet corpus subtile, confitetur quilibet aliorum, scilicet Philosophorum, esse ipsum elementum, id est, principium corporum: quod patet, quia nullus præteriorum, scilicet Philosophorum naturaliter loquentium, unum primum dignatus est terram ponere elementum; palam, id est, propter istam rationem, scilicet propter magnitudinem partialitatis, id est, quia terra est magnarum, & grossarum partium: quodlibet autem trium elementorum, scilicet aliorum à terra, iudicem quandam accepit: hi namque ignem: hi verò aquam: alij verò aërem hoc, scilicet unum principium dicunt esse: sed quare non dicunt, & terram, scilicet esse principium, quemadmodum hominum multi, omnia namque terram esse dicunt: dicit autem, & Hesiodus terram principium fieri omnium corporum, tanquam, scilicet principium eorum: sic enim antiquam, & publicam, id est, communem contingit esse suspicionem, id est, opinionem, quòd terra sit principium, & substantia omnium rerum. Vult dicere quòd quare Philosophi non dixerunt terram esse principium, non fuit causa, quia fuit contra communem omnium opinionem, nam multitudo hominum hoc existimabat quòd terra esset omnium substantia; sicut & ipse Hesiodus, qui vnus de prioribus Poëtis Theologice dicitur fuisse. Restat ergo quòd hac sola ratione posteriores Naturales negauerunt terram esse principium, propter spissitudinem, & grossitudinem suarum partium: constat autem quòd aër, & alia elementa, & si quid etiam est medium inter ea, vt superius dicebatur, habent grossiores partes quàm ignis; si ergo aliquid ponitur principium propter partium subtilitatem, multò magis ignis. Et hoc est quod concludit, ergo secundum hanc rationem, scilicet antiquorum, nec si quis horum, scilicet elementorum aliquid dicit esse, scilicet principium præter ignem: nec si quis ponat aliquod medium esse, scilicet principium, scilicet aëre spissum, aquam verò subtilius: nec rectè dicit: quia scilicet secundum illam rationem solus ignis, & nullum aliud elementum ponendum est esse principium.

Hesiodus principium omnium corporum posuit terram.

Notandum, quòd illud medium, quod antiqui ponebant principium, quidam dixerunt esse me-

dium inter ignem, & aërem: spissius quidem igne, subtilius autem aëre, ut superius dicebatur: quidam verò dixerunt illud esse medium inter aërem, & aquam: spissius quidem aëre, & subtilius aquâ, ut hîc dicitur expressè. Ratio huius positionis esse potuit, quia antiqui Philosophi loquentes de rerum principiis, maximè loquebantur de principio materiali, puta illud vnum suæ plura: principium autem materiale de se non habet contrarietatem, sed est in potentia ad vtrunque contrariorum. Cùm igitur in extremis magis referretur contrarietas quàm in medio; idèd aliqui Philosophi posuerunt principium rerum aliquod medium altero duorum modorum dictorum, credentes ex hoc magis tangere naturam materialis principij. Deinde cùm dicit;

Si verò quod est generatione posterius naturâ prius: & quod est digestum, & contractum posterius generatione: horum utiq; erit contrarium: aqua quidem aëre prior, & terra aquâ. De ponentibus quidem igitur causam vnam, qualem diximus, sint hæc dicta.

Tex. c. 15.

Posterius generatio ne prius secundum naturam,

Ponit secundam rationem, quæ est contra prætermittentes terram, & potest sic formari: quod est posterius generatione, est prius secundum naturam, & per consequens magis principium: processus quidem naturalis est ab imperfecto ad perfectum; sed quod est densius, & compositius, est posterius generatione, quia natura procedit in sua actione à simplicibus ad composita: ergo tale est prius natura, & magis principium; vltra: sed terra est corpus densius, & compositius quantum ad partium densitatem; ergo terra magis est principium; non ergo debuit prætermitti. Dicit ergo: *si verò quod est generatione posterius, est prius natura, & quod est digestum, & contractum*, id est, congregatum & spissum, *posterius: est generatione, contrarium erit horum, quæ scilicet dicta sunt: aqua quidem est prior aëre; quia, scilicet spissior: & terra prior quam aqua*, eadem ratione. Concludit autem: *ergo de ponentibus causam vnam, qualem diximus, scilicet materialem, sint ea dicta.*

Notandum, quòd, ut supra dicebamus, non solum elementa spissiora ex subtilioribus generantur; sed etiam è conuerso: non solum enim ex terra ignis generatur, sed etiam ex igne terra: omnia enim elementa ex se inuicem generantur secundùm quod dicitur 2. de generat. Tex. c. 7. & inde, ex ea ergo parte, quâ grossiora ex subtilioribus generantur, quâto corpus est subtilius, tâto magis est ponendum principium, cùm illud ex quo alia fiunt, habent principij rationem. Subtilissimum autem corpus est ignis, & sic secundùm istam viam ignem ponendum est magis necesse esse principium, quàm aliquod aliorum. Ex ea autem parte qua è conuerso subtiliora ex grossioribus generantur, & quanto corpus est grossius, tanto magis ponendum est esse principium: grossissimum autem corporum est terra, & sic secundùm istam viam terra magis ponenda erat principium quàm aliquod aliorum. Ex quibus patet quod cogebantur contrariis rationibus, ut diuersa principia ponerent, & sic deficerent dupliciter: tum quia ignem & terram prætermittent: tum quia dato quòd ponerent principia, includebant in sua positione repugnantiam manifestam, cùm

Quomodo defecerunt dicti antiqui dupliciter ostendit.

aliàs principium non ponerent nisi vnum. Deinde cùm dicit.

S V M M A R I V M,

Refutat opinionem ponentem plura principia materialia, relatam supra nu 41. eodem communi fundamento, quo præcedentem, & vltra tribus specialibus rationibus.

Idem igitur, & si quis hæc plura ponit, velut Empedocles, quatuor dicit esse corpora, vel secundum naturam. Etenim huic hæc quidem eadem: alia verò propria accidere necessarium est.

74

Disputat contra ponentes plura principia materialia, & primò contra Empedoclem, qui posuit huiusmodi principia finita, scilicet quatuor elementa: secundò contra Anaxagoram; qui præter intellectum posuit principia materialia infinita. Secunda ibi: *Anaxagoras verò.* Prima in duas. Primò proponit opinionem Empedoclis esse reprobadam. Secundò arguit specialiter contra eam. Secunda ibi: *Ex ad inuicem enim.* Dicit ergo quòd *idem quoque sequitur, & si quis ea*, scilicet principia materialia, *plura ponit*, id est, quòd idem inconueniens sequitur contra ponentes plura, quod sequitur contra prædictas, *velut Empedocles, qui quatuor dicit esse corpora*, id est, esse principia, tum scilicet quia ipse non assignauit, sicut nec prædicti, principium entium incorporeum; tum quia causam formalem etiam prætermisit; tum quia propter rationes proximè supradictas debuit, vel tantum ignem, vel tantum terram principium assignare: accidunt enim etiam contra eum alia inconuenientia propria, ut dicemus; idèd dicit; *etenim ut huic hæc quidem eadem; alia verò propria accidere est necesse.* Deinde cùm dicit:

Contra ponentes plura principia materialia.

Ex ad inuicem enim generata cernimus, quod non semper igne, & terra eodem corpore permanente. Dictum autem est de eis in Phisicis.

Arguit contra eum per tres rationes. Secunda ibi: *De mouerium causa.* Tertia ibi: *Ex toto.* In prima parte intendit talem rationem: Principia oportet manere, ut ostensum est 1. Phisicor. Text. c. 42. & inde, quia principia nõ debent esse ex aliis, nec ex alterutris; sed illa quatuor corpora nõ manent, & sunt ex alterutris, ut puta: quia videmus ea ex se inuicem generari; ergo ipsa non sunt rerum principia. Dicit ergo, quòd *ex se ad inuicem generata cernimus*, scilicet, quatuor elementa, *quod non semper igne, & terra eodem modo manent.* Similiter autem est de aliis duobus, scilicet de aëre & aqua. Subdit autem quòd *dictum est in Phisicis de eis*, quòd scilicet oportet principia manere incorrupta. Deinde cùm dicit:

I. Ratio.

Principia debent manere, nec debent esse ex alijs, nec ex alterutris.

Et de mouentium causa, vtrum vnum, aut plura, ponendum, nec rectè, nec rationabiliter putandum esse dictum omnino.

4. Ratio.

Ponit secundam rationem contra hoc, quod dixit principia effectiua esse duo & contraria, scilicet amorem, & odium; & intendit talem rationem: Principium entium efficiens non est nisi vnum, vt probatur 8. physicorum, text. com. 48. & inde. & 12. huius, text. com. 43. & inde & ante. quia licet principia proxima diuersorum sint diuersa, tamen principium omnium est vnum tantum; sed scientia ista, & Empedocle. intendit de primis rerum principiis; ergo irrationabile est ponere plura principia effectiua. Dicit ergo, quod de mouentium causa, id est, causa mouente, vtrum vnum, aut plura, sint ponenda, nec recte, nec rationabiliter putandum est omnino dictum esse, ab Empedocle. Deinde cum dicit:

Non sunt ponenda plura principia effectiua.

75

Et ex toto alterationem auferri aut necesse sic dicentibus; non enim ex calido frigidum, nec ex frigido, calidum erit. Quid enim ex hoc patietur hac contraria, & qua est vna natura, que sit ignis, & aqua? quod ille non ait.

3. Ratio.

Ponit tertiam rationem; & arguit sic: Illa positio quæ totaliter aufert à rebus motum alterationis, est irrationabilis: sed ponere principia materialia esse quatuor, aufert totam alterationem à rebus; ergo talis positio est irrationabilis. Minorem probat; quia alteratio necessarii præsupponit subiectum commune vtrique terminorum; quia vnum contrarium non fit aliud, nisi quatenus commune est subiectum, & subest vtrique successiuè: Empedocles autem ponebat subiecta diuersa; putà subiectum calidi, ignem; & frigidi, aquam: ergo ex frigido non potest fieri calidum per alterationem. Dicit ergo, quod ex tali positione, scilicet Empedoclis, *neesse est ex toto auferri alterationem sic dicentibus: non enim ex frigido calidum, nec ex calido frigidum erit*, supple secundum eius viam; vnde subdit, *quid enim ex hoc patietur contraria? scilicet vt substantiam: & qua est natura vna? quæ sit scilicet communis igni, & aquæ; supple non est dare secundum opinionem eius; idè dicit quod iste hoc non ait.* Deinde cum dicit:

Ponentes quatuor principia materialia auferunt motum alterationis à rebus.

S V M M A R I V M.

Refutat opinionem Anaxagoræ ponentis infinita principia, relata supra, num. 42. de qua habetur 1. Phys. tex. 32. 33. sed fatetur hunc cæteris subtiliùs posuisse intellectum impermixtum, seu separatum, primum principium effectiuum. Doctor trahit Anaxagoram ad sensum bonum, sententiæ Catholicæ, de rerum principiis, conformem.

Text. co. 16.

Anaxagoram verò si quis susceperit, elementa duo dicere suscipiat maximè secundum rationem, quam ille quidem non dearticulauit: secutus est enim ex necessitate dicentes eam.

Disputat contra Anaxagoram, qui præter intellectum, posuit principia materialia infinita. Circa quod duo facit. Primò proponit qualiter eius positio potest bene & malè intelligi. Secundò il-

lud exponit. Secunda ibi: *Nam absurdo.* Dicit ergò, quod si quis vult suscipere, opinionem, scilicet Anaxagoræ, esse veram, elementa duo dicere, id est, de eo quod posuit duo principia, scilicet materiam, & efficiens, suscipiat maximè secundum rationem, quam scilicet ipse videtur secutus: qui quadam necessitate veritatis coactus; vt scilicet sequeretur eos, qui hanc rationem exprimunt: ipse verò non dearticulauit eam. Et hoc est quod dicit, *quam*, scilicet rationem, *ille non dearticulauit: secutus est enim ex necessitate dicentes eam.* Vult dicere quod eius opinio est vera quantum ad hoc quod non expressit: falsa autem quantum ad hoc quod expressit. Deinde cum dicit:

Contra Anaxagoram disputat.

Nam absurdo existente taliter dicere permixta esse à principio omnia. Et quod oportet accidere quod impermixta præexistat, & quia non aptum est cuiuslibet permisceri quodlibet. Adhuc autem, quia passionibus, & accidentibus separantur à substantiis: eorum enim permixtio est, & separatio.

76

Exponit quod proposuit. Circa quod duo facit, quia primò ostendit qualiter dixit malè, quantum ad ea quæ expressit. Secundo qualiter bene, quantum ad ea quæ non expressit. Secunda ibi: *Tamen si quis.*

Ad euidentiã primæ partis notandum, opinionem fuisse Anaxagoræ: sicut magis apparet primo Physicorum, text. com. 32. & 33. & inde. quod à principio vniuersi fuit vnum chaos confusum, in quo erant permixta omnia, sine aliqua actuali rerum distinctione, quæ per intellectum fuerunt postea segregata, & distincta, & posita in esse specifico, & actuali. Contra hoc confusum chaos arguit Arist. breuiter tangendo quatuor rationes: tum primò, quia secundum hoc distinctio rerum, & generatio non fuisset ab æterno: sed aliquando fuissent simul omnia, quod Philosophus habet pro absurdo; idè dicit quod supple Anaxagoras, malè dixit *tanquam absurdo existente totaliter dicere secundum principium*, id est, à principio omnia permisceri; & quod supple non fuerit rerum distinctio, & generatio ab æterno. Tum secundò, quia si sic, illud chaos haberet rationem posterioris respectu rerum distinctarum, quod est contra rationem principij; quia principium prius est principiato. Consequentia patet, quia res impermixta, & indistincta ab illo chaos se habent ad ipsum chaos confusum, sicut simplex ad compositum; sed simplex prius est composito naturaliter. Dicit ergo quod, supple Anaxagoras, malè dicit, *& quod oportet accidere quod impermixta præexistant*, scilicet ipsi chaos confuso, & permixto. Tum tertio, quia non quodlibet est aptum permisceri cuiuslibet, vt ostensum est primo de generatione, text. com. 82. & inde. sed quorum est alteratio mutua: quia mixtio est, mixtibilium alteratorum vicissim. Dicit ergo, quod, supple Anaxagoras, malè dixit, ponendo in illo chaos quodlibet cum quolibet esse mixtum; & non aptum natum est quodlibet cuiuslibet permisceri. Tum quarto, quia si sic, ergo accidentia possunt naturaliter à subiecto separari; quod est absurdum. Consequentia patet, quia eorum est separatio quorum est mixtio: Anaxagoras autem posuit quod omnia accidentia cum substantiis essent simul mixta in illo chaos confuso, & per

Opinio Anaxagora ponentis à principio vnum chaos confusum resuratur.

Simplex est prius compositio.

Mixtio quidè

consequens possunt ab inuicem separari: & hoc est quod dicit, quod supple Anaxagoras malè dixit: quia adhuc quod sequitur contra eum quòd passiones, & accidentia à substantiis separantur: eorundem enim est permixtio, & separatio. Deinde cum dicit:

77
Text. co. 17.

Tamen si quis prosequitur de articulo quæ vult dicere, forsitan apparebit mirabilius dicēs: quando namque nihil erat discretum, palam quia nihil erat verum dicere de substantia illa. Dico autem quòd neque album, neque nigrum, aut fuscum, aut alium colorem, sed non colorata erant ex necessitate: horum enim colorem aliquem haberet. Similiter autem & sine sapore eadem hac ratione nec aliud similitum quicquam: nec enim quale aliquid id possibile esse, nec quantum, nec quid: aliqua enim in parte dictarum specierum inesset utique ei; sed hoc impossibile permixtis omnibus, iam enim discreta essent.

Quomodo saluari potest opinio Anaxagora?

Ostendit qualiter eius positio bene potest intelligi, quantum ad ea quæ non expressit. Circa quod tria facit. Primò ostendit quòd ipse magis accessit ad naturam principij materialis. Secundò quòd subtilius tetigit naturam principij effectiui. Tertio excusat de prolixiori harum opinionum perscrutatione. Secunda ibi: *Sed permixta.* Tertia ibi: *Verum quidem, & hi.* Dicit ergò, quòd licet malè dixerit quantum ad ea quæ expressit; tamen si quis prosequitur eius, scilicet opinionem articulo, id est, articulatiter inquirens, quæ vult dicere, quantum scilicet ad suam intentionem, licet verbis exprimere nesciret, forsitan apparebit dicere mirabilius, id est, subtilius aliis supple Philosophis antiquis, quia supple magis accessit ad naturam materiæ. Quando namque nihil erat discretum, vel distinctum; sed supple omnia in illo chaos erant mixta, palam, quia nil erat verum dicere, puta de illa substantia, scilicet mixta, quam ponebat, scilicet rerum materiam: quod exponit primò in coloribus dicens: *dico autem nec album, nec nigrum, nec caruleum, nec alium colorem,* supple contingebat de illa substantia prædicari, vt si diceretur alba, vel nigra; nam aliàs talis color nõ esset cum rebus aliis permixtus; sed nec colorata erant: ex necessitate enim horum, scilicet specialium colorum aliquem haberet, id est, non solum de ista substantia aliquis color specialis non poterat prædicari, sed nec etiam color, quia de quocumque prædicatur genus, necesse est de eo aliquam illius speciem generis prædicari: 2. Topic. cap. 10. Si igitur illa substantia non est alba, nec nigra, &c. sequitur quòd nec sic esset colorata. Similiter autem est de aliis generibus, vnde subdit: *Similiter autem, & sine sapore erit illa substantia; eadem quoque ratione nec aliud similitum:* vnde nec ipsa genera prima de illa substantia poterant prædicari, puta, Substantia, Quantitas, Qualitas, &c. quia si sic, necesse esset aliquam specierum illorum primorum generum de illa substantia prædicari, quod est impossibile, quando omnia sunt permixta. Rationem subdit: *nihil enim nec quale, aliquid id esse possibile, nec quantum, nec quid; aliqua enim in parte dictarum specierum inesset ei,* scilicet substantiæ illi, sed hoc est impossibile permixtis omnibus, id est, cum

omnia simul sint permixta: iam enim discreta essent, id est, distincta, & non mixta; illa scilicet quæ de tali substantia possunt distinctè prædicari.

Notandum quòd talis est natura materiæ, vt nullam formam actu habeat, quæ de ipsa possit actu prædicari, sed haber omnes in potètia, ex hoc ergo quòd Anaxagoras sic locutus est de illo chaos mixto, & confuso, sicut fuit dictum, ad naturam materiæ videtur approximasse multum. Est tamen aliqua differentia, quia mixtum illud, quod ponebat, licet non esset actu aliquid eorum quæ in ipso dicebantur permisceri, nihilominus tamen ponebatur aliquid esse actu, quod de ipsa materia dici non potest, si de se naturaliter consideretur, & suis propriis naturalibus relinquatur. Deinde cum dicit:

Nulla forma potest prædicari de materia.

78
Text. co. 18.

Dicit autem permixta omnia præter intellectum: hunc autem impermixtum solum, & purum, Ex his itaque accidit ei dicere principia ipsum verum: hoc enim simplex, & impermixtum & alterum quale ponimus indeterminate; antequam determinetur, & quandam speciem participet. Quare dicit quidem non rectè, nec plene: videtur tamen aliquid dicere simile posterius dicentibus, & nunc apparentibus magis.

Ostendit, quòd præ aliis subtilius tetigit naturam principij effectiui, quod posuit intellectum. Dicit ergo quòd permixta dicit esse omnia, scilicet Anaxagoras, præter intellectum, & hunc, scilicet intellectum dicit impermixtum solum, & purum: ex his autem accidit, id est, et, Anaxagoræ, scilicet dicere principia, supple duo: unum ipsum, scilicet intellectum, quem ponit simplicem & impermixtum, & esse supple principium in genere cause efficientis; & alterum, scilicet indeterminate, id est, mixtum, & confusum, quale nos, scilicet ponimus materiam, antequam determinetur, & quandam speciem, id est, aliquam formam, participet: materia enim prima de se est indeterminate, nisi specificetur per aliquam formam, cum in potentia sit ad omnes. Concludit ergo quare nec sic Anaxagoras dixit rectè, nec plene, scilicet quantum ad ea quæ expressit, videtur tamen aliquid dicere propinquantibus posterius, & nunc magis apparentibus, id est opinio-nibus Aristotelis, & Platonis, quæ sunt veriores, & magis apparentes quantum ad id, quod rectè de prima materia, & de primo principio tradiderunt.

Anaxagoras subtilius tetigit materiam principij effectiui quam alij.

Notandum quòd opinio Anaxagoræ possit trahi ad bonum sensum, & ad Theologicam veritatem; nam secundum Scripturam, & Doctores à principio creationis mundi fuit creata materia prima, non sub aliqua determinata, & specifica forma, sed erat quedam massa confusa, & mixta, pertingens scilicet à centro terræ vsque ad circumferentiam primi cœli: quod Emphyreum, siue cristallinum nominatur: & illa massa, vt habetur Gene. primo, aliquando nomine terræ, aliquando nomine abyssi, aliquando nomine aquarum nominatur. De ista autem massa factæ sunt res distinctæ, secundum opera sex dierum, & hoc ab intellectu diuino puro, & immixto, vnde ibidem Genes. primo, dicitur, quòd Spiritus Domini ferebatur super aquas, eo modo quo, scilicet intel-

Qualiter opinio Anaxagora potest verificari Catholica.

Etus artificis fertur super lignum, & aliam materiã, vt ex ea fabricet artificialia, & hæc est veritas Catholica. Ad propositum, si Anaxagoras forsitan per illud chaos confusum intellexit materiam primam, sic creatam, & per intellectũ immixtum, & purum, intellexit diuinum intellectum; verissime opinatus est de rerum principiis: quare non immeritò aliis Philosophis hæc præfertur. Deinde cùm dicit:

Verum hi quidem his, qui circa generationem sermonibus, & corruptionem, & motum proprij sunt solùm. Verum namque circa talis substantiæ principia, & causas querunt solùm.

Excusat se de prolixiori perscrutatione opinionum prædictarum, dicens, *Verum* pro sed, sed quidem quia hi, scilicet sermones dictorum Philosophorum, sunt proprii ipsi sermonibus, scilicet naturalibus, qui sunt circa generationem, & corruptionem, & motum, id est supple pertractate opiniones istas ad Physicum magis pertinet, quam ad scientiam præsentem: unde subdit, *frere, verum namque solùm querunt*, scilicet dicti Philosophi, principia & causas talis substantiæ, scilicet generabilis, corruptibilis, & mobilis, de qua est ipsius Philosophi Physici speculari. Dicit autem ferè, quia de aliis substantiis non curabant; licet quædam principia ab eis posita possent ad alia extendi, vt patet maximè de intellectu, quem Anaxagoras posuit: quia igitur non posuerunt principia communia omnibus substantiis, quod pertinet ad scientiam præsentem; sed principia substantiarum corruptibilium tantum, quod pertinet ad Philosophiam naturalem: idcirco pertractate eorum opiniones potius est illius negocij, quam præsentis; idèd non est amplius curandum de istis.

SVMME TERTIÆ

CAPVT II.

Discutiuntur opiniones ponentium principia rerum incorporea.

SVMARIVM.

In hoc capite vsque ad §. *Qui verò ideas* 18 refutat Pythagoricorum sententiam relaram supra, num. 5. ponentem numeros principia rerum (quam tamen in quibusdam præfert opinioni antiquorum Naturalium, qui scilicet, solùm entia sensibilibus admittebant) tribus rationibus, quas benè explicat Doctor.

Quicumque verò de omnibus existentibus faciunt Theoricam: existentium autem hæc quidem sensibilia: illa verò insensibilia ponunt, palam quia de utrisque generibus perscrutationem faciunt. Propter quod magis utique immorabitur aliquis, de eis quid bene, aut non bene dicunt, ad præsentem nobis propositorum perscrutationem.

Postquam Philosophus disputauit contra eos,

qui principia rerum aliqua corporea ponebant, & magis Physicè loquebantur, nunc disputat contraponentes principia incorporea, & qui minus Philosophicè sunt locuti. Circa quod duo facit. Primò ostendit, quòd consideratio harum opinionum magis spectat ad præsentem scientiam, quam consideratio prædictarum. Secundò contra eas incipit disputare. Secunda ibi: *Pythagorici ergo quidem*. Dicit ergo, quòd quicumque faciunt ipsam Theoricam, id est, considerationem de omnibus existentibus, id est, entibus, & existentium, id est, entium, hæc quidem sensibilia, illa verò in insensibilia ponunt, palam quia de utrisque generibus perscrutationem faciunt, id est determinat tã de entibus sensibilibus, quam insensibilibus, cuiusmodi fuerunt Platonici, & Pythagorici; propter quod magis aliquis de eis inuestigabit, quòd bene, aut non bene dicunt: nihil enim hoc pertinet ad præsentem perscrutationem propositorum, id est, quam proponimus in ista scientia tradere: nam supple, cùm ista scientia sit de omnibus entibus communiter, ad eam magis pertinet pertractate istorum opiniones, qui de omnibus entibus tam sensibilibus, quam insensibilibus faciunt Theoricam; quòd de prædictis Philosophis dici non potest, qui ferè de solis entibus naturalibus; & mobilibus pertractabant. Deinde cùm dicit:

Pythagorici quidem igitur vocati principis & elementis extraneis à physiologis sunt vsi: causa verò, quia acceperunt ea ex non sensibilibus. Nam Mathematica existentium sine motu sunt extra ea, quæ sunt circa Astrologiam.

Disputat contra ponentes principia rerum incorporea.

Text. co. 19.

Disputat contra eos. Circa quod duo facit: quia primò disputat contra opinionem Pythagoræ, qui huiusmodi principia posuit rebus inexistencia, scilicet numeros. Secundò contra Platonem, qui principia rerum posuit separata, scilicet ideas. Secunda ibi: *Qui verò ideas*. Prima in duas, Nam primò comparat opinionem Pythagoricorum ad opinionem Philosophorum naturalium. Secundò disputat contra opinionem Pythagoræ, adducendo rationes. Secunda ibi: *Ex quo verò modo*. Prima in duas, nam primò comparat dictas opiniones penes differentiam, quæ erat in principiorum positione. Secundò penes conuenientiam, quæ erat in prædictorum consideratione. Secunda ibi: *Disputant quidem*. Dicit ergo, quòd philosophi, qui Pythagorici sunt vocati, vsi sunt principis & elementis extraneis, id est, extraneo modo à Physiologis, id est, naturalibus Philosophis, cuius causam subdit, dicens, *causa verò supple, est, quia*, scilicet Pythagorici acceperunt ea non ex sensibilibus, sicut supple naturales, sed ex Mathematicis, quæ supple abstrahunt à motu; nam materialia existentium, id est, sunt de numero entium, sine motu extra, id est, præter ea quæ sunt circa Astrologiam; hæc est Mathematica, circa quam versatur Astrologia.

80

Notandum, quòd secundum Philosophum 2, Physic. text. com. 16. & inde. Aliæ sunt scientiæ puræ uaturales, quæ, scilicet principia & res, circa quas sunt, accipiunt à sensu. Aliquæ sunt puræ Mathematicæ, scilicet, quæ tam principia, quam alia circa quas sunt, abstracta habent à materia sensibili; & à motu, vt Arithmetica, & Geometria. Quædam sunt mediæ, nec purè Philosophicæ; nec purè Mathematicæ, quæ, scilicet accipiunt

Scientia triplex.

cipiunt principia materialia, & applicat ea ad res naturales, & ad motum, sicut est Astrologia. Cùm ego dicitur, quòd scientiæ Mathematicæ abstrahunt à motu & à materia sensibili, intelligendum est de purè Mathematicis, & non de mediis, sicut est Astrologia. Deinde cùm dicit:

Disputant tamen & tractant omnia de natura; generant enim cælum, & quod circa huius partes & passiones, & operationes accidunt, observant, & principia, & causas in hac dispensant, quasi aliis Physiologis consentientes: quia ens, hoc est, quodcumque sensibile est, & comprehendit vocatum cælum. Causas verò & principia sicut diximus.

Text.co.10

Dicunt sufficientia pertingere usque ad ea, quæ sunt entium superiora, & magis quam de natura rationibus convenientia.

81

Comparat dictas opiniones penes convenientiam, quæ erat in prædictorum consideratione. Dicit ergo, quod Pythagorici *disputant, & tractant omnia de natura*, id est, de omnibus naturalibus; *generant enim cælum*, id est, tractant, de generatione cæli, & observant omnia, quæ scilicet accidunt *circa partes eius*, scilicet cæli, putà quæ dicuntur diuersæ spheræ vel diuersæ stellæ, & quæ accidunt *circa passiones*, ut sunt eclipses, & huiusmodi; & *qua circa operationes*, ut sunt motus corporum cælestium, & effectus eorum in istis inferioribus, & *principia, & causas suas dispensant*, id est, unicuique prædictorum causam propriam adaptant & assignant, quasi aliis Physiologis consentientes, id est, quòd videntur consentite aliis Philosophis naturalibus, scilicet quia *ens hoc est quodcumque sensibile quod comprehendit vocatum cælum*, id est, quod hoc solum sit ens, quod comprehenditur sub cælo, quod videmus; quasi nulla essent entia nisi sensibilia. *Causas verò & principia sicut diximus sufficientia dicunt pertingere ad ea, quæ sunt superiora*, entium, id est, quòd licet ponerentur quasi omnia entia essent sensibilia, nihilominus tamen causæ, & principia, quæ ponebant, non erant determinata tantum sensibilibus; sed erant sufficientia ascendere ad superiora, id est, entia intelligibilia, & propter hoc erant *convenientia magis, quam de natura rationibus*, id est, magis quam rationes naturalium, quæ scilicet non poterant extendi ultra sensibilia.

Præfert Pythagoricos antiquos naturalibus.

Notandum, quòd isti Pythagorici tractantes de omnibus naturalibus, putà de cælo, & de his, quæ apparent, & accidunt circa cælum, videbantur consentire Philosophis naturalibus, scilicet quòd solum illud esset ens, quod esset sensibile; licet principia ab eis posita essent magis sufficientia: ut pote quæ poterant etiam extendi ad entia insensibilia, non sic principia posita à naturalibus, quæ erant principia corporea. Pythagorici enim; qui ponebant principia incorporea, scilicet numeros, quamvis non ponerent principia nisi corporum sensibilibus; ponebant tamen principia entium intelligibiliù, quæ non sunt corporea, sicut & Plato dicitur postea fecisse. Deinde cùm dicit:

Ex quo tamen modo motus inerit finito, &

infinito solum suppositis, & pari & impar non dicant.

Et quomodo sine motu, & transmutatione possibile generationem, & corruptionem esse, aut eorum quæ feruntur opera circa cælum?

Text.co.11

Adducit tres rationes contra opinionem Pythagoricorum. Secunda ibi: *Amplius autem, siue.* Tertia ibi: *Amplius autem quomodo oportet.* In prima parte intendit talem rationem: Ille qui in sui opinionem necessarid præsupponit motum, insufficienter agit de rerum principiis, nisi assignauerit causam motus, aut qualiter sciet quomodo motus eueniret rebus? sed Pythagorici præsupponunt motum: agunt enim de generatione & corruptione eorum, quæ sunt circa cælum, quæ sine motu esse non possunt, & tamen causam vnde motus, id est, efficientem prætermittunt; ergo insufficienter agunt de rerum principiis. Dicit ergo. *Ex quo verò inerit motus*, scilicet in rebus ipsi finito & infinito, *pari, & impari subiectis*, id est, entibus principiis in genere causæ materialis, *non dicunt*, quòd est insufficienter dictum: *aut quomodo est possibile sine transmutatione & motu, generationem & corruptionem esse, aut eorum*, id est, factorum *operationes circa cælum*? quasi diceret, nequaquam est possibile. Deinde cùm dicit:

Amplius autem, siue quis det eis, ex his esse magnitudinem siue ostendatur hoc, tamen quomodo erunt hæc corporum leuia; illa verò gravitatem habentia? ex quibus enim supponunt, & dicunt, nihil magis de Mathematicis corporibus dicunt quam de sensibilibus. Vnde de igne, & terra, & aliis huiusmodi corporibus nihil dixerunt; sicut nihil de sensibilibus existimo dicentes proprium.

82

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Ille insufficienter agit de rerum principiis, qui per principia, quæ ponit, non potest causam assignare eorum, quæ accidunt in rebus; sed per principia quæ posuit Pythagoras, non potest causa assignari, quia quædam sunt corpora gravia, & quædam leuia, cùm principia ista, putà numeri, sint communia Mathematicis, quæ non sunt leuia, nec gravia; ergo Pythagoras insufficienter egit de rerum principiis. Dicit ergo quòd *Amplius siue quis dicit esse magnitudinem ex his*, scilicet numeris; sicut, siuple Pythagoras, qui magnitudines dicebat componi ex numeris, *siue hoc ostendatur per rationem, siue non: tamen quomodo hæc quidem*, scilicet corpora *erunt leuia: illa verò gravitate habentia?* quasi dicat, non potest ratio assignari: principia enim, scilicet numeri, *ex quibus supponunt & dicunt nihil magis de Mathematicis dicunt corporibus, quam de sensibilibus naturalibus. Vnde de igne, aut terra, aut aliis huiusmodi corporibus nihil dixerunt; sicut dicentes nihil proprium existere de sensibilibus dixerunt*, secundum nostram existimationem. Deinde cùm dicit:

Contra Pythagoricos.

Amplius autem quomodo oportet accipere eas quidem esse numeri passiones, & numerum circa cælum existentem & factorum, & ab initio,

82
Tex. co. 11.

initio, & nunc: numerum verò alium nullum esse præter numerum hunc ex quo constituitur mundum?

Tex. com. 23

Nam cum in hac parte, opinio & tempus sit eis, parum verò desuper, aut subitus iniustitia, aut discretio, aut permixtio; demonstrationem autem dicunt, quia horum unumquodque numerus est. Accidit autem secundum hunc locum iam pluralitatem esse constitutarum magnitudinum, quia passiones hæ sequuntur singula loca. Vtrum idem est numerus, qui in celo est, quæ oportet accipere, quia horum unumquodque est, aut præter hunc alius? Plato namque aliud ait esse: existimas etiam quidè & ille numeros hac esse & horum causas: illos verò intelligibiles, hos verò sensibiles. De Pythagoricis ergo dimittatur ad præsens: sufficit. n. ea tangere tantum.

Tex. co. 14.

83

Ponit tertiam rationem, quæ sic formari potest: Illa positio est absurda, quæ repugnantiam includit: sed positio Pythagoricorum est huiusmodi; ergo, &c. Minor sic ostenditur: quia Pythagoras ex vna parte ponebat, quod numerus est causa omnium: ex alia parte non ponebat alium numerum præter istum, qui est substantia rerum: ex quo sequitur, quod idem esset causa sui, quod est impossibile & repugnans, & in hoc præfert Platonem ipsis Pythagoricis: quia Plato distinxit, & posuit quendam intellectualem numerum, & quendam sensualem siue sensibilem: interferit autem demonstrationem, siue rationem Pythagoræ, quia probat omnia esse numerum secundum substantiam, & est: quia omnia sunt disposita & ordinata secundum numerum quendam & proportionem, & quantum ad loca, & quantum ad proprietates naturales & proprias passiones: nam aliàs sequeretur deordinatio, & quantum ad iustitiam & discretionem, id est, separationem, & quantum ad mixtionem. Dicit ergo: *Amplius autem quomodo oportet accipere passiones numeri, & numerorum ipsum esse causas existentium & factorum, circa cælum ab initio mundi, scilicet usque nunc; sicut scilicet dicebat Pythagoras; numerorum verò alium nullum esse præter hunc numerum, ex quo constituitur mundus: quasi diceret: Hoc est impossibile, cum idem non sit causa sui ipsius. Adducit etiam rationem eius, quæ dicebat omnia secundum substantiam esse numerum, nam cum in hac parte, scilicet vniuersi sint entia contingentia, de quibus, scilicet est operatio, & de eis sit tempus, vt subsistunt temporibus, in quantum, scilicet aliquando sunt, aliquando non sunt, parum verò desuper, aut subitus iniustitia, aut discretio, aut permixtio, scilicet sequitur in rebus, & hanc scilicet dicunt demonstrationem esse, quia horum unumquodque numerus est, id est, quod si ista generabilia, & corruptibilia essent parum supra, aut parum subitus, scilicet in vniuerso aliter quam sunt ordinata; ponerentur inordinate per modum iniustitiæ, dum scilicet aliquæ res sortirentur nobiliorem locum, aut minus nobilem quam sibi debeatur; aut per modum distinctionis, vel discretionis, in quantum corpus si poneretur extra locum suum, diuideretur à corporibus similis naturæ: vel per modum mixtionis, & confusiois, dum corpus extra locum suum positum oporteret permisceri alteri corpori, seu alteri naturæ: putà si aliqua*

Nota de ordine vniuersi secundum Pythagoram & suam ratio.

Scoti Oper. tom. IV.

pars ignis esset in loco aëris, vel terræ. Quare ad fugiendum ista inconuenientia, dicebat Pythagoras habere omnia entia in vniuerso ordinatum situm, & determinatam proportionem, & per consequens omnia esse numeros: nam omnis determinata proportio est secundum numeros. Ad dicit autem ibi: *Accidit autem*, quod quia accidit secundum hunc locum, scilicet vniuersi, esse iam pluralitatem constitutarum magnitudinum, quia hæ passiones sequuntur singula loca; vtrum igitur idem est hic numerus, qui est in celo, id est, in toto corpore sensibili, quod celo clauditur, quem scilicet numerum oportet accipere, quia unumquodque horum est, aut præter hunc alium. Vult dicere, quia videmus ex alia parte, quod magnitudines constitutæ in diuersis locis sunt plures & diuersæ, quia propriæ passiones consequuntur singula loca vniuersi, quibus corpora differunt ab inuicem, nam aliæ sunt passiones corporis existentis sursum, & aliæ existentis deorsum. Si igitur ratione prædicta dicat Pythagoras omnia sensibilia esse numerum, & appareat diuersitas in sensibilibus secundum diuersa loca, restat quærere vtrum tantum sit vnus numerus, qui est in toto corpore sensibili, quod clauditur sub cælo; qui quidem numerus vocatur substantia vniuscuiusque sensibilis; aut præter istum numerum, qui est substantia sensibilem, sit alius numerus, qui sit eorum causa: nam Plato distinxit alium numerum, qui est substantia sensibilem, vt qui est causa; vnde subdit, quod Plato namque ait alium esse, scilicet qui est causa sensibilem, & alium qui est causa cælestium, hos quidem numeros sensibiles, illos verò intellectuales causas. *Existimas enim Plato, sicut Pythagoras ea, scilicet corpora sensibilia esse numeros & horum causas, scilicet esse ipsos numeros, quod supple, quia Pythagoras non fecit mentionem, distinguendo numerum insufficienter locutus est & imperfectè. Vltimè epilogat, de Pythagoricis ergo dimittatur ad præsens, quia scilicet hæc sufficiunt, nec oportet amplius hic morari; sed tantum sufficit retigisse.*

SUMMÆ TERTIÆ CAP. III.

Impugnantur fusè ponentes principia à rebus separata, seu ideas.

S V M M A R I V M.

Refutat Platonicos ponentes ideas principia rerum. quibus tamen se connumerat, quia prius Platonius fuit: motiua, modòsque dicendi ipsorum sigillatim conuellit fati fusè, sex rationibus, quarum efficaciam optimè exponit Doctor.

Qui verò ideas posuerunt, primus quidem existentium accipere causas quærentes, alia his equalia numero attulerunt: vt si quis numerare volens paucioribus quidem existentibus putet non posse: plures verò faciens numerare, nã verè aequales aut non pauciores his sunt species. De quibus quærentes causas ab his ad illas perueniunt; secundum unumquodque enim aquinocum homogenum aliquid est, & circa substantias aliorum est in multis unum, in his, & in sempiternis.

84
Tex. co. 15.

E

Impro

*Hic disputat
contra Plato-
nem quoad
substantias
& principia
rerum.*

Improbata opinione Pythagoricorum, qui posuerunt principia incorporea, non tamen separata, sed in rebus existentia, puta numeros; hæc improbat opinionem Platonis ponentis principia separata, scilicet ideas. Circa quod duo facit, quia primò arguit contra eum, quantum ad hoc quod opinatus est de rerum substantiis. Secundò quantum ad hoc, quod posuit de ideis. Secundò quantum ad hoc quod dixit de Mathematicis, Secunda ibi: *Volentes enim substantias*. Prima in duas, quia primò arguit contra eum in quantum posuit ideas, siue species separatas. Secundò in quantum posuit ideas esse quosdam numeros. Secunda ibi: *Amplius si sunt numeri species*. Prima in duas, quia primò arguit contra suæ positionis conclusionem. Secundò contra positionis, vel conclusionis rationem. Secunda ibi: *Amplius autem*. In prima parte quasi modo derisorio dicit positionem de ideis quasi irrationabilem. Dicit ergo quòd *qui ideas posuerunt, vt Platonici, putà qui supple deliquerunt, quia querentes accipere causas horum existentium, id est, entium sensibilem, alia supple à sensibilibus huius numero aequalia attulerunt, id est, quòd adinueniunt quaedam alia noua entia aequalia in numero sensibilibus; quod videtur inconueniens, quia simile est; vt si quis paucioribus quidem existentibus numerare volens putat non posse: plura verò faciens numerat*. Vult dicere, quòd positio Platonis est inconueniens: quia qui querit causam aliquarum rerum de ipsis, debet ipsas res certificare, non addere alias res, ex quarum additione crefcat difficultas inquirendi: quia hoc est simile, vt si quis vellet numerare res aliquas, quas non putat posse numerare, eo quòd sint pauciores; sed velit eas numerare multiplicando eas per additionem aliarum rerum; hoc enim videtur irrationabile: quia facilius numerantur & certificantur pauca, quàm multa: numerus enim tanto est certior, quanto est minor & propinquior vnitati, quæ est mensura certissima, vt habetur decimo huius, tex. com. 3. & inde. Quia igitur inquisitio de causis rerum est quaedam mensuratio, & certificatio de naturis rerum: idcirco Plato, qui ad notificandum res sensibiles addit quaedam alias res separatas, adiungit difficultatem Anaxiomaticam, accipiens, quod est difficilius ad manifestationem faciliorem. Quòd autem ideas separatae sint æquales sensibilibus, ostendit consequenter, nam serè æquales, aut non pauciores: sed supple plures sunt species, id est, ideas huius, scilicet sensibilibus, de quibus querentes causas ipsas, ab his processimus nos, scilicet Platonici, ad eas scilicet ideas; cuius rationem assignat, cum subdit; *vna enim species dicitur aliquid vniuocum, & circa substantias aliorum est vnum in multis & in his, sensibilibus; & sempiternis*, quia ratio propter quam Platonici posuerunt ideas, fuit ista: quia videbant in omnibus vniuocis esse vnum in multis, vnde illud vnum ponebant esse speciem separatam: hoc autem non inuenitur solum in his sensibilibus, quæ sunt corruptibilia; sed etiam in Mathematicis, quæ sunt sempiterna: quia in eis multa sunt vniuersi speciei, vt superius dicebatur, & secundum hoc omnibus speciebus, siue sensibilibus, siue Mathematicorum respondet idea aliqua. Ex prædictis patere potest qualiter ideas sunt æqua-

*Non oportet
accipere diffi-
ciliora ad ma-
nifestandum
faciliora.*

les, aut non pauciores ipsis sensibilibus: quia ideas vel ponuntur solius speciei, & sic erunt æquales numero istis sensibilibus, si sensibilia secundum diuersas species numerentur, & non secundum diuersa indiuidua, quæ sunt quasi numero infinita; vel ponuntur ideas non solum specierum, sed etiam generum, & sic sunt plures ideas quam species sensibilibus: quia ideas tunc erunt omnes species, & propter hoc omnia genera. Vel aliter, vt dicantur esse æquales, in quantum ponebant eas esse species sensibilibus, & ideo non pauciores, sed plures, in quantum ponebant eas non solum esse species sensibilibus, sed etiam Mathematicorum.

Notandum, quòd in isto loco, & per totum sequentem textum Philosophus connumerat se Platonici, vt pote, quia primò Platonici fuit, & discipulus Platonis.

Notandum enim quòd alia translatio, vbi nos habemus: *vnaquæque species dicitur aliquid vniuocum*: habet sic: *vnaquæque enim æquiuocum homonymum est*: licet autem prima littera sit melior, vtraque tamen saluari potest. Prima sic: vnaquæque species dicitur aliquid vniuocum, in quantum scilicet est vnum in multis, & conuenit cum illis, de quibus prædicatur nomine & ratione speciei. Secunda littera sic: vnaquæque enim, scilicet illarum idearum, est cum istis sensibilibus quodam æquiuocum vel homonymum, quòd idem est; quia scilicet communicat cum istis sensibilibus in nomine: sicut enim Socrates dicitur homo, ita & illa idea; differunt tamen ratione, pro quanto ratio Socratis includit materiam sensibilem: ratio verò hominis idealis abstrahit à materia sensibili. Deinde cum dicit:

Amplius autem secundum quos modos ostendimus, quia sunt species, secundum nullum intellectum videntur horum. Ex quibusdam verò non est necesse fieri syllogismum: ex quibusdam verò est, & non quorum putamus, horum sunt species.

Arguit contra positionis rationem. Circa quod duo facit. Quia primò præmittit modos, quibus procedendum est contra rationes Platonis. Secundò exponit & prosequitur illos modos. Secunda ibi: *Quia secundum rationes*. Ponit autem duos modos, quibus contra rationes Platonis inuehit. Primus modus est, quòd rationes eius non concludunt, nec faciunt Syllogismum. Secundò, quia rationes eius sunt reducibiles contra eum. Dicit ergo quòd *amplius supple rationes, vel modi secundum quos ostendimus*, nos scilicet Platonici: *quia sunt species*, id est, ideas *secundum nullum horum videntur*, id est, quòd non cogunt, quod exponit. *Ex quibusdam enim, scilicet illarum rationum, non est necesse fieri syllogismum*; quia scilicet non concludunt: *ex quibusdam verò est*, id est, contingit fieri syllogismum, & non quorum putamus, horum sunt species, id est, quòd ex quibusdam modis, vel rationibus fit syllogismus; sed non ad propositum Platonis, nam per aliquas suarum rationum ostenditur, quòd ideas separatae sunt quarundam rerum, quarum species, vel ideas Platonici non esse putabant: similiter etiam quòd ideas non sunt illarum rerum, quarum ideas esse putabant, & sic rationes suæ sunt reducibiles contra eum. Deinde cum dicit:

Quia secundum rationes eas, quæ ex scientiis,

85
*Arist. suis
discipulus
Platonis.*

Al. homogenum.

Tex. com. 17

Impugnatio
rationes Platonis.

tiis, species omnium erunt, quorumcumque sunt scientia, & secundum unum in multis, & negationibus.

Prosequitur duos modos. Primo secundum, & secundo primum ibi: *Omnium autem dubitabit.* Prima diuiditur in sex, secundum quod sex rationes fabricat contra eum. Secunda ibi: *Et secundum quod aliquid.* Tertia ibi: *Amplius autem.* Quarta ibi: *Et omnino qua sunt.* Quinta ibi: *Amplius autem ad existimationem.* Sexta ibi: *Haec uero substantiam.* Ad euidentiã primæ partis,

Quare Plato posuit ideas?

Notandum, quod ratio motiua Platonis ad ponendum ideas fuit, vt de eis scientia, & definitio possit esse, nam de sensibilibus non poterant haberi secundum eum, vt superius dicebatur. Ex hoc primò sic arguitur contra eum: quorumcumque sunt scientiæ, illorum sunt ideæ, quia secundum eum propter scientiam necessitas fuit idearum; sed non solum de affirmationibus, sed etiam de negationibus habetur scientia; sunt enim aliquæ conclusiones demonstratiuæ negatiuæ; ergo negationum sunt ideæ, cuius oppositum Plato ponebat; & hoc est quod dicit, *quia secundum rationes scientiarum species, id est, ideæ omnium erunt, quorumcumque sunt scientia, & sicut unum in multis*, quod est per affirmationem, vbi vnum prædicatum dicitur de multis in quantum de subiecto vniuersaliter prædicatur: sed tam de affirmationibus, quàm de negationibus sunt scientiæ, & per consequens ideæ. Deinde cum dicit:

Et secundum intelligere autem aliquid corruptibilem; phantasma enim aliquid bonum est.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest, eadem assumpta maiore, quæ prius, & additur minor sic: sed de corruptibilibus secundum quod corruptibilia, cuiusmodi sunt illæ naturæ, quarum est sensus, & phantasma, habetur scientia: nam de his est scientia Physica; ergo corruptibilem sunt ideæ, & per consequens aliquæ ideæ sunt corruptibiles, cuius oppositum assererat. Dicit ergo, *& secundum aliquid corruptibilem corrumpi intelligitur*, erit supple ideæ: *horum enim aliquid est phantasma*, id est, cognitio per phantasma. Deinde cum dicit:

Text. co. 18.

Amplius autem rationum certissima; alia quidem eorum, quæ ad aliquid ideas faciunt, quorum non dicunt esse secundum se genus: Alia uero tertium hominem dicunt esse.

Ponit tertiam rationem, quæ habet duas conclusiones, quæ vtique rationibus certissimis concluduntur. Prima est, quod eorum quæ sunt ad aliquid sunt ideæ; quod tamen negabat Plato, dicens, ideas esse substantias per se existentes, & absolutas: Ita conclusio sequitur eodem modo quo prius, scilicet eorum quæ sunt ad aliquid sunt scientiæ; ergo & ideæ: antecedens est euidens; sed consequentia valet per se. Secunda conclusio est, quia si sic, erit dare tertium hominem; consequens est falsum; ergo antecedens: sed consequentia sequitur ex eius positione, vt dicitur. Dicit ergo, *amplius autem rationum certissima*, supple probant quod sequitur, *alia quidem faciunt, id est, probant esse ideas, eorum quæ ad aliquid, quorum non dicunt*, scilicet Platonici, *secundum*

Plato non posuit ideas eorum quæ sunt ad aliquid.

se genus, id est, ideam secundum se existentem separatam: alia uero, scilicet rationes dicunt, id est, probant tertium hominem.

Notandum, quod esse tertium hominem secundum opinionem Platonis potest tripliciter exponi. Vno quidem modo, quod intelligatur homo idealis esse tertius à duobus particularibus, & sensibilibus hominibus; qui suscipiunt prædicationem hominis idealis: sed ista expositio non vadit ad intentionem Philosophi contra Platonem disputantis, nam Plato hoc non haberet pro inconuenienti, imò pro necessario. Alio modo exponitur, vt dicatur tertius homo, qui dicatur communis, & homini ideali, & homini singulari, & sensibili; nam cum homo idealis, & homo sensibilis communicent rationem hominis, sicut duo homines singulares: sicut homo idealis ponitur tertius præter duos homines singulares sensibiles, ita oportet ponere alium tertium hominem præter hominem idealem, & hominem singularem sensibilem. Sed nec ista expositio videtur esse secundum mentem Philosophi, nam ad hoc inconueniens deducit ratio, scilicet sexta quæ sequitur ad idem inconueniens bis deducere superfluum videtur. Tertio modo exponitur, quod Plato posuit in quibusdam generibus tria; aliqua scilicet sensibilia, aliqua Mathematica, & aliquas species, siue ideas, sicut in numeris, & huiusmodi: sed non videtur maior ratio, quare in quibusdam rebus ponantur melius quàm in aliis: oportebit igitur in specie hominis ponere hominem, qui sit tertius inter hominem sensibilem, & hominem idealem. Deinde cum dicit:

Et omnino qua sunt de speciebus rationes auferunt ea quæ magis esse volunt, dicentes esse species, quàm ipsas ideas. Accidit autem ei dualitatem non esse primam secundum numerum, & ad aliquid ipso quod secundum se. Et omnia quæcumque aliqui de speciebus opiniones sequentes opposuerunt principis.

Ponit quartam rationem, quæ potest sic formari: Quicumque per suam positionem remouet aliqua sibi magis necessaria, quàm sit sua positio, inconuenienter opinatur: sed rationes quas Plato posuit de ideis auferunt quædam principia, quæ Platonici ideas dicentes, volunt magis vera esse, quàm hoc ipsum quod est ideas esse; ergo Plato inconuenienter opinatur. Minorem autem sic ostendit: quia ideæ, secundum Platonem, sunt priores rebus sensibilibus, & Mathematicis: sed ipsæ ideæ sunt numeri secundum ipsum, & magis numeri impares quàm pares, quia numerum imparem attribuēbat formæ, parem autem materiæ; vnde Plato dualitatem posuit ex parte materiæ; sequitur quod alij numeri sunt priores dualitate, quàm ponebant, sicut materiam sensibilem; scilicet magnum, & paruum, cuius contrarium Platonici maximè asserbant, scilicet dualitatem esse principium in genere numerorum. Tamen sicut probatum est per rationem præcedentem, quæ ponit ideas relationum, quæ scilicet secundum se sunt ad aliquid, & ipsa idea est prior ideato quod ideam participat; sequitur quod ipsum ad aliquid sit prius absoluto, quia secundum se, & ad se dicitur: nam substantiæ sensibiles absolutæ sunt quæ tantum participant

87
Tertius homo secundum Platonem quomodo datur?

Al. veriora, vel notiora.

Quod ideae sint numeri secundum Platonem & præcipue impares.

ideas, hoc autem videtur absurdum, quod relationum sit prius absoluto. Dicit ergo, quod omnino rationes quæ sunt de speciebus, id est, de ideis, auferunt ea, scilicet quæ dicentes esse species magis volunt esse, scilicet vera quam ipsas ideas esse, quod declarat cum subdit: *Accidit enim*, scilicet secundum Platonis opinionem dualitatem non esse primam secundum numerum, quod scilicet abhorrebat, & sequitur etiam, Ad aliquid esse prius ipso quod secundum se, id est, ipso absoluto. Addit autem, quod omnia quacunque aliqui sequentes opinionem de speciebus principii opposuerunt, id est, quod similiter est de aliis inconuenientibus, quæ sequentes opinionem de ideis dicunt opposita principii per se notis, quæ ipsi etiam maximè concedebant. Deinde cum dicit:

88

Text.co.29.

Amplius autem secundum existimationem quidem, secundum quam esse dicimus. & ideas, erunt non solum substantiarum species, sed multorum aliorum: etenim conceptus vnus non solum circa substantiam, sed & de aliis est. Et scientia non solum sunt ipsius substantiæ, sed & aliorum. Accidunt autem, & mille talia alia.

Text.co.30.

Secundum verò necessitatem, & opiniones de eis si sunt participabiles species substantiarum; necesse est ideas esse solum: non enim secundum accidens participantur, sed oportet hac vnusquisque participari, in quantum non de subiecto dicuntur. Dico autem, ut si quid per se duplo participat, hoc & sempiterno participat, sed secundum accidens: accidit enim duplo sempiternum esse, quare substantia erit species.

*Aperitur
generatio
Platonis.*

Ponit quintam rationem, quæ sic formari potest: Illa positio est impossibilis, quæ contradictionem includit euentem: sed positio de ideis est huiusmodi; ergo, &c. Minorem declarat, quia secundum positionem eius ex vna parte sequitur, quod non solum substantiarum, sed etiam accidentium sint ideæ, cum eorum sint definitiones, & scientiæ. Ex alia parte dicit, quod non sunt ideæ nisi substantiarum. cuius ratio est, quia ideæ participantur: ea autem quæ sunt per accidens non participantur, sicut ostendit per exemplum de duplo participante per se duplum, id est, duplum separatum, & perpetuum, & per consequens participat perpetuam; sed hoc est per accidens, quia alias duplum sensibile esset duplum per se perpetuum; ergo positio de ideis est omnino impossibilis. Dicit ergo, *amplius ad existimationem*, id est, ad opinionem, *secundum quam quidem nos*, scilicet Platonicis dicimus esse ideas, non solum substantiarum erit species, sed multorum aliorum, scilicet accidentium, quod probat. *Etenim*, pro, quia conceptus vnus, id est, simplex, quo scitur res, qui est non solum circa substantias, sed, & de aliis est, scilicet accidentibus, *scientia non solum sunt ipsius substantiæ, sed & aliorum*, scilicet accidentium: *accidunt autem, & mille talium alia*, id est, non solum propter definitiones, & scientias oportet esse ideas accidentium secundum opinionem Platonis; sed etiam propter mille alia, id est, plurima alia; puta quia Plato ponebat ideas esse principia essendi, & fiendi rebus, & plurima alia; quæ etiam conueniunt accidentibus, secundum verò necessitatem, & opinionem de his, id

est, secundum opinionem Platonis de ideis, & secundum necessitatem, ut sunt, id est, necessariz sensibilibus, si sunt participabiles species, scilicet à sensibilibus substantiarum solum necesse est ideas esse: quod probat, *non enim secundum accidens*, id est, ea quæ sunt secundum accidens participantur, *sed eam*, id est, ideam oportet participari ab vnouoquo in quantum non de subiecto dicitur: non per accidens, quod declarat, *dico autem, ut si quid participat per se duplo*; hoc & sempiterno participat: qualiter, scilicet ipsum duplum per se est sempiternum: sed hoc est secundum accidens, *Accidit enim ipsi duplo sempiternum esse, quare sequitur supple, quod substantia erit species*, id est, idea, quæ participatur, & non supple eorum quæ sunt per accidens, & tamen secundum rationem sumptam ex ratione scientiarum oportet ideas esse accidentium, sicut & substantiarum, Deinde cum dicit

Ha verò substantiam hic significant & ibi. Aut quid erit ipsum esse dicere aliquid præter hoc vnus in multis. Et siquid eadem species idearum, & participantium aliqui erit commune: quid enim in corruptibilibus dualitatibus, & dualitatibus quidem multis, sed sempiternis dualitas magis vnus, & idem quam in hac & alia: si verò non eadem species æquiuocatio erit, & simile, & si quis vocat hominem Calliam; & lignum, nullam illarum communitatem inspicens.

Ponit sextam rationem, quæ talis est: substantiæ tam sensibiles, quam ideæ significant substantiam, & sunt substantiæ, ergo vel sunt eiusdem rationis, & speciei, vel non: si sic, ergo conueniunt in aliquo communi, quod est vnus in multis, & illud necessariz per se erit idea, nam illud quod est vnus in multis ponit ideam, ergo erit dare aliam ideam tertiam, & sic in infinitum. Nec valet si dicas quod ideæ, cum sint incorruptibiles, non indigent aliis ideis: quia etiam per se Mathematicorum sunt ideæ, non obstante quod Mathematica sint incorruptibilia: si des aliam partem, quod scilicet non sunt eiusdem rationis, vel speciei; ergo erunt æquiuoca, sicut Callias & lignum sculptum, sicut homo æquiuocè, & tunc sequitur contra te quod ideæ non erunt principia cognoscendi substantias sensibiles, nam vnus æquiuocum non dat notitiam de altero, & hoc est quod dicit: *ha verò hic*, id est, substantiæ sensibiles substantiam significant, & ibi, id est, substantiæ idealeas similitè, quare necesse est apparere quid præter eas vnus in multis, id est, aliquam ideam tertiam: & siquid eadem species erit aliquid commune idearum, & participantium, id est, sensibilibus substantiarum. Si dicatur quod ideæ non indigent aliis ideis, cum sint incorruptibiles: hoc reprobatur dicens, *quid enim magis in dualitatibus corruptibilibus*, sicut sunt illæ sensibiles, & dualitatibus multis quidem sed sempiternis, cuiusmodi sunt dualitates Mathematicæ, dualitas opposita, scilicet tertia vnus, & idem: *aut in ea, aut in alia*; quasi diceret quod non potest reddi ratio, quod ideæ non habeant alias ideas, quia sunt incorruptibiles, cum Mathematica ponantur incorruptibilia, & tamen ponitur idea communis Mathematicis, & sensibilibus, sicut dualitas ponitur vna idea, & eadem communis dualitatibus sensibilibus

*Probat
processus in
infinitum in
ideis.*

89

communis dualitatibus sensibilibus corruptilibus, & dualitatibus Mathematicis sempiternis: non est autem ratio, quare magis hinc quam ibi. *si verò non eadem*, scilicet si substantia idealis, & sensibilis non sunt substantia eadem communis, & uniuocæ, species, id est, idea substantiæ æquiuocum erit, & simile erit si quis vocat hominem Calliam & lignum, supple figuratum figura hominis, nullam communisatem inspicit, ex parte rei, & per consequens idea non erit principium cognoscendi res substantiales, cum vnum æquiuocum non ducat per se in cognitionem alterius. Tunc sequitur illa pars;

S V M M A R I V M.

Contra intentum Platonis ostendit ideas nihil conferre sensibilibus; quia non profunt eis quoad motum, scibilitatem, vel exemplaritatem: nec sunt eorum substantia, nec fieri: & probat singula, & de exemplaritate fusiùs.

90
Text. 60 31.

Omnium autem dubitabit aliquis maximè quid conferunt species sempiternis sensibilium, aut his qua fiunt, & corrumpuntur.

Vbi exponit alium modum impugnandi Platonis rationes, scilicet quòd non concludant, nec faciant syllogismum.

Ostendit rationem Platonis non concludere.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd Plato in suis rationibus hoc concludere intendebat, quòd scilicet ideas essent necessariæ propter ista sensibilia: sed Aristoteles obuians huic, probat quòd ideas in nullo profunt, nec sint necessariæ pro istis sensibilibus, in quo intentum rationum Platoniarum destruit, & quòd concludere intendebat. Circa quòd duo facit, quia primò proponit intentum. Secundò probat ipsum. Secunda ibi: *Nec enim motus.* Dicit ergo quòd *omnium dubitabit aliquis maximè*, id est, quòd inter omnia dubitabilia, quæ sunt contra Platonem, illud est maximum, *quid conferunt species*, id est, ideas, *sempiternis sensibilium, aut his qua fiunt & corrumpuntur*, quasi diceret, nihil, id est, quòd ideas positæ à Platone non videntur aliquid conferre sensibilibus, nec sempiternis, vt sunt incorruptibilia cælestia; nec corruptibilibus, vt sunt corpora elementaria. Deinde cum dicit:

Nec enim motus, nec transmutationis vilius sunt causa eis.

Probat quòd ideas nihil profunt istis sensibilibus, & intendit hanc rationem; si ideas in aliquo prodesse; hoc esset, vel quantum ad motum, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad exemplaritatem; vt pote quòd essent exemplaria sensibilium; vel quantum ad substantiam, puta quòd essent substantiæ sensibilium; vel quantum ad eorum fieri; sed nullo dictorum modorum proficiunt eis, vt probabitur; ergo non sunt ponendæ propter ista sensibilia. Maior patet ex sufficienti diuisione. Minor probatur, & quia minor habet quinque partes: idèd quinque facit. Primò enim probat, quòd non proficiunt quantum ad motum. Secundò, quòd non ad scientiam. Tertio, quòd non ad exemplaritatem. Quarto, quòd non ad substantiam. Quintò, quòd non quantum ad fieri sensibilium.

Idea Platonis nihil profunt sensibilibus.

Seco Oper. tom. IV.

bilium. Secunda ibi: *At verò sed nec ad scientiam.* Tertia ibi: *Dicere exemplaria.* Quarta ibi: *Amplius autem videbitur.* Quinta ibi: *In Phædone verò.* Dicit ergo quòd *nec motus, nec transmutationis vilius est eis*, scilicet sensibilibus causa, scilicet ipsa idea.

Rationem huius non dicit, quia superius eam tetigit, & est: quia ideas non introducuntur propter motum, sed magis propter immutabilitatem; Plato enim, quia opinabatur, omnia sensibilia esse in continuo motu, & fluxu, dixit de sensibilibus non posse haberi scientiam certam, & fixam, quia oportet ponere aliquod fixum stans immobile, quòd dicebat esse ideam; si igitur ideas sunt immobiles, magis videntur poni principia immobilitatis, quàm motus; puta quòd si aliquod fixum, & eodem modo se habens reperitur in rebus sensibilibus; quòd hoc fit propter participationem idearum, quæ immobiles per se ponuntur, Deinde cum dicit:

Tenendo opinionem Platonis idea neque ponitur causa motus.

91

At verò nec ad scientiam quicquam auxiliatur eis qua est aliorum: nec enim illa horum substantia, nam in his essent. Nec ad esse conferunt; cum non insint participantibus. Sic enim forsitan causa videbitur esse album permixtum albo; sed hac quidem ratio valde mobilis est quam Anaxagoras prius, & Hesiodus posterius, & alij quidam dixerunt. Facile namque colligere multa absurda, & impossibilia ad talem opinionem. At verò nec ex speciebus sunt alia secundum vllum modum consuetorum.

Ostendit, quòd ideas non profunt sensibilibus ad scientiam, & intendit talem rationem: scientia cuiuscunque rei habetur per cognitionem suæ propriæ substantiæ, & non per cognitionem aliqui alterius extrinseci; sed ideas sunt aliæ substantiæ, & extrinsecæ à substantiis sensibilibus; ergo earum cognitio non proficit ad cognitionem substantiarum sensibilium. Nec valet, si dicatur quòd ideas sint substantiæ sensibilium, sicut eis participantibus: sicut si intelligamus ipsum album per se existens separatam, & illud permixtum albo, quòd est in subiecto particulari, & sensibili. Hæc enim ratio est valde mobilis, id est, destructibilis; quia ad eam sequuntur multa inconuenientia, dicit enim quòd *nec ad scientiam, qua est aliorum*, id est, sensibilium, quæ sunt alia ab ideis, *nihil auxiliatur eis*, scilicet ponere ideas; *nec enim iste*, scilicet ideas, *sunt substantia horum*, scilicet sensibilium, *nam essent in his*, quia scilicet substantia uniuersuiusque non est separata à re, cuius est substantia, *nec ad esse, cum non insint participantibus: sic enim forsitan opinamur nos*, scilicet Platonici, *causas esse*, scilicet ipsas ideas: *vt album*, scilicet separatam *permixtum albo*, quòd est in subiecto. Vnde subdit: *sed hac quidem ratio mobilis*, id est, destructibilis est valde, *quam Anaxagoras prius, tetigit, & Hesiodus posterius, & alij etiam quidam dixerunt*, & bene supple dictum est, quòd illa ratio est destructibilis: *facile namque est colligere multa impossibilia ad talem*, id est, contra talem opinionem: sequitur enim, sicut supra contra Anaxagoram dicebatur, quòd accidentia possunt esse sine subiectis; quia eorū solūm est mixtio, quorum est possibilis separatio, &

Idea non conferunt sensibilibus ad scientiam.

Substantiæ nequit separari à re.

è conuerso. Subdit autem quòd *nec ex speciebus sunt alia secundum nullum modum consuetorum ditorum*, id est, quòd non potest dici ideas proficere ad scientiam sensibilium sicut eorum substantia : nec quòd sint principia per modum participationis, & assistentiæ ; sed nec etiam potest dici, quòd ex speciebus, sicut ex principiis, siue alia, id est, sensibilia secundum aliquem modum, qui consueuit dici. Ex hoc patet, quòd quia eadem sunt principia essendi, & cognoscendi, oportet quòd ideas non conferant ad scientiam, cum non possint esse principia essendi ; dicit autem secundum nullum modum consuetorum dici, quia Plato inuenerat multos nouos modos, ynum ex alio procedendi. Deinde cum dicit :

92
Tex.com. 12
Dicere uerò exemplaria esse, & eis alia participare, uaniloquium est, & Metaphoras dicere poeticas.

Idea non proficiunt sensibilibus, ut exemplaria.

Ostendit, quòd ideas non proficiunt sensibilium, ut exemplaria. Circa quòd duo facit. Primò proponit intentum. Secundò probat ipsum. Secunda ibi : *Nam quòd est opus*, dicit ergo quòd dicere ipsas ideas esse exempla, & alia, scilicet tam sensibilia, quam Mathematica participare eis, est inconueniens, tum quia hoc est uaniloquium, id est, uacuum, & nulla est necessitas ponere talia exemplaria, ut dicitur ; tum quia hoc est dicere poeticas Metaphoras, quòd sibi uerecundum est scilicet Platoni, qui debet ex propriis procedere, & docere, quòd dicit propter hoc : quia Plato productionem naturalium assimilat factioni artificialium, ubi artifex respiciens ad aliquod exemplar, producit aliquid simile suæ arti. Deinde cum dicit :

Quid enim est quòd agit ad ideas respiciens ? contingit enim, & esse, & fieri simile quocumque, & non assimilatum ad idem. Quare & existente Socrate, & non Socrate existente, fiet qualis Socrates.

Exemplar requiritur ad inducendam similem formam in artificiali.

Probat propositum tribus rationibus, quarum secundam ponit ibi : *Similiter palam*, tertiam ibi : *Amplius autem*. In prima parte intendit talem rationem : exemplar ad hoc requiritur, ut artifex inducat similem formam in suo artificiali respiciendo ad exemplar : uidemus enim in naturalibus, quòd similia ex similibus generantur, sicut homo ex homine : aut ergo illa similitudo prouenit in rebus generatis per aspectum alicuius agentis ad exemplar, aut non ; si non, ergo nulla est utilitas respicere ad ideas, sicut ad exemplar ; si sic, ergo est causa similitudinis, ad quòd sequitur inconueniens, quòd aliquis generetur similis Socrati, siue posito, siue non posito ipso Socrate, quòd apparet esse falsum : quia nisi Socrates agat in generatione, numquam aliquis similis Socrati generatur ; si ergo est falsum, quòd similitudo rei generata non dependeat ab agente proximo particulari, uaniloquium est ponere aliqua exemplaria separata. Dicit ergo, nam *quòd est opus*, id est, utilitas ad ideas respiciens ? quasi diceret nulla, contingit enim esse, & aliquid fieri simile illi, scilicet agenti particulari, supple ex hoc solo, quòd respicitur ad exemplar secundum istam opinionem quia, & existente, & non existente, supple ipso Socrate, fiet quidem Socrates, id est, generabi-

tur similis Socrati, quòd supple est inconueniens manifestum.

Norandum, quòd illa ratio non destruit exemplaria, siue ideas Theologicas, quæ in intellectu diuino obiectiuè habent esse ; agens enim naturale, si intendit sibi simile generare, hoc est quia aliquod superius agens per intellectum ipsum determinat, dando sibi talem formam, per quam possit, & intendit sibi simile generare. Natura enim licet agat propter finem, ut dicitur 2. Phisic. Text.com. 49. & inde non tamen cognoscit finem ; sed dirigitur ad finem ab aliquo cognoscente finem, propter quòd dicit Commentator 12. Metaphisicæ, c. 18. quòd natura non agit nisi rememorata ex causis superioribus ; opus enim naturæ est opus intelligentiæ, qui est Deus omnia cognoscens : sed rationes ideales sunt ipsæ res politæ in esse cognito, & obiectiuo intellectui diuino ; sed hęc uerum est, quòd pro uinuocatione generationis in istis inferioribus saluanda, non est necessarium ponere ideas Platonicas ; sicut hic arguit Aristoteles contra eum. Deinde cum dicit :

93
Similiter autem palam, quia si sit Socrates sempiternus, erunt eiusdem exemplaria plura, quare & species, ut hominis, animalis, aut bipedis. Simul autè τὸ αὐτὸ ἀνθρώπος.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest : si ideas ponuntur exemplaria sensibilium ; ergo unius exemplari erunt plura exemplaria, quòd uideretur inconueniens & superfluum. Consequentia patet ex hoc, quia sicut Socrates aliquid addit supra hominem, ita homo aliquid addit supra animal, & ipse Socrates utrumque participat : si igitur præter Socratem sensibilem, poneretur alius Socrates sempiternus, quasi exemplaris ; sequitur quòd ille Socrates sensibilis haberet plura exemplaria scilicet Socratem sempiternum, & ideam hominis. Eadem etiam ratione sequitur, quòd species hominis habet plura exemplaria, ut animal & ipsum bipes, & ipsa similiter hominis idea. Dicit ergo. *Similiter palam, quia etiam si sit Socrates sempiternus, erunt eiusdem exemplaria plura* modo præposito : *quare & species hominis habebit*, supple plura exemplaria, ut animal & bipes. *Similiter autem τὸ αὐτὸ ἀνθρώπος*, id est, idea hominis, quæ supple habebit plures alias ideas & plura exemplaria. Deinde cum dicit :

Amplius autem non sensibilem species exemplaria ; sed etiam ipsarum, ut genus specierum. Quare idem erit exemplar & imago.

Ponit tertiam rationem, quæ sic formari potest : sicut se habet species ad indiuiduum, sic se habet genus ad speciem : sed species sunt exemplaria indiuiduorum ; ergo genera erunt exemplaria specierum. Dicit ergo quòd *non solum species erunt exemplaria sensibilium*, id est, indiuiduorum ; *sed etiam earum specierum, ut genus*, id est, genus erit exemplar specierum, quòd scilicet est inconueniens, quia idem erit exemplum, id est, exemplar & imago, id est, exemplatum. Deinde cum dicit :

Tex.co. 33.
Amplius uidebitur esse utique impossibile, separatim substantiam, & cuius est substantia. Quare quomodo idea rerum substantia erunt existentes separatim ?

Ostendit,

Licet rationes Arist. destruant ideas Platonicas, non tamen ideas diuinas

Superfluum ponitur unius exemplari plura exemplaria,

Idea Platonicæ non possunt esse substantia sensibilium.

Ostendit, quòd ideæ non proficiunt sensibilibus, quantum ad substantiam, id est, quòd sint substantiæ sensibilium. Et intendit talem rationem impossibile esse ipsam substantiam rei separatam ab ipsa re: sed ideæ ponuntur separatæ ab ipsis sensibilibus; ergo non possunt esse substantiæ sensibilium. Dicit ergo quòd *Amplius autem videbitur, scilicet verè alicui impossibile esse separatam substantiam, & illud cuius est substantia; ergo quomodo ideæ existentes substantiæ rerum scilicet secundum Platonem, separatæ erunt?* quasi diceret impossibile est esse. Deinde cum dicit:

Tex. c. 34.

In Phædone verò sic dicitur, quasi ipsius esse & fieri causa sint species. Et etiam in existentibus speciebus cum non sunt participantia, si sit quod movit.

94

Neque enim esse causa sensibilium.

Ostendit quòd ideæ non proficiunt sensibilibus quantum ad eorum fieri. Licet Plato hoc dixerit in Phædone id est in quodam libro sic nominato: ibi enim ponit quòd ideæ sunt cause sensibilium, & quantum ad esse, & quantum ad fieri. Contra hoc arguit duplici ratione. Secundam ponit ibi, *Et multa sunt alia*. In prima parte intendit talem rationem: posita causâ sufficienti ponitur eius effectus: sed existentibus speciebus, siue ideis, non propter hoc fiunt hæc ipsa indiuidua participantia ipsas ideas, nisi sit aliquod motuum, id est, agens particulare, quod moueat ad speciem & ad formam; ergo ideæ non erunt cause rerum, quantum ad esse, & quantum ad fieri: litera patet.

A. I. fiunt.

Notandum, quòd ideæ secundum Platonem semper sunt vniformiter se habentes. Si igitur ideis positis fierent indiuidua sensibilia, sequitur quòd indiuidua semper essent, & semper fierent: quod apparet esse falsum; ergo ideæ non proficiunt sensibilibus nec quantum ad esse, nec quantum ad fieri: maximè cum secundum Platonem ideæ non ponantur cause motiæ: vt iam superius fuit dictum. Deinde cum dicit:

Et multa alia, vt domus & annulus, quorum non dicimus species esse: quare palam quia contingit alia esse & fieri: præter tales causas; quales & nunc dictæ sunt.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: sicut se habent artificialia ad causas artificiales, sic naturalia ad causas naturales: sed artificialia, puta domus & annulus, fiunt à causis suis, quorum Platonici species non ponebant; ergo naturalia contingit fieri à suis proximis causis naturalibus & non ab ideis. Dicit ergo, *quòd multa alia sunt scilicet artificialia, vt domus, & annulus, quorum species esse non dicimus nos scilicet Platonici. Quare palam, quia contingit aliqua fieri & esse scilicet naturalia præter tales causas, quales nunc dictas*, id est, præter ideas, vel tales causas, quales nunc dictas, id est, naturales quales contingit esse nunc dictas, id est, quòd sic res naturales fiunt à causis naturalibus proximis, sicut artificialia à rebus artificialibus, vt nunc proximè dictum fuit &c.

Al. dictæ.

S V M M A R I V M.

Refutat Platonem ponentem suas ideas esse numeros, sex rationibus, quas

optimè exponit Doctor, earum efficaciam confirmans.

Amplius, si sint numeri species, quomodo cause erunt? virum quia alij numeri sunt existentia ipsa, vt hic quidem numerus homo: ille verò Socrates, & alius Callias? Quid igitur his sunt cause illi? Nec enim refert, si hi quidem sempiterni sunt, illi verò non.

95.
Text. c. 35.

Si verò quia rationes numerorum, & hic vt symphonia, palam quia est vnum quid, quorum sunt rationes. Si itaque hæc materia, manifestum quia & ipsi numeri aliqua rationes sunt aliis ad aliud. Dico autem si est Callias ratio in numeris ignis, & terra, & aqua, & aeris; & τὸ αὐτὸ ἀνθρώπων: siue numerus quis existens: siue non. Tamen erit ratio in numeris quorundam, & non numerus. Et non erit quis præter ea numerus.

Text. c. 36.

Postquam philosophus disputauit contra Platonem, quantum ad hoc, quòd posuit ideas separatatas; nunc disputat contra eum quantum ad hoc, quòd posuit ideas esse numeros, & diuiditur in duas partes. Quoniam primò probat positionem Platonis de numeris. Secundò de magnitudinibus. Secunda ibi: *Volentes autem*. Prima diuiditur in sex, secundum sex rationes, quas ponit contra ponentes numeros. Secunda ibi: *Amplius ex multis*. Tertia ibi: *Amplius est aliquod*. Quarta ibi: *Amplius vnitates*. Quinta ibi: *Amplius quare*. Sexta ibi: *Amplius autem cum dictis*. In prima parte inuenit rationem, & tres responseiones possibiles fieri, & earum reprobationes tangit breuiter & obscure. Ratio talis est: Impossibile est ideam esse causam & principium suimet: sed, per te, illa sensibilia sunt quidam numeri. Si ergo ideæ sunt quidam numeri, & sunt cause sensibilium, vt dicis; ergo numeri erunt cause, & principia numerorum, & per consequens idem erit causa suimet. Si respondeas, Primò, quòd alij sunt numeri illi, & hi, vt Plato etiam dixit, sicut dictum fuit suprâ. Contrâ, quia cum vtrique sint numeri, & conueniant in ratione numeri: non videtur ratio quare magis illi sint cause istorum & isti non illorum, vel debes dicere quare: idè dicit: *quid igitur his sunt cause illi*. Si dicas secundò, quòd illi numeri sunt sempiterni, isti non: idè illi possunt esse cause istorum, & non è conuerso. Contrâ, quia propter hoc nihil differrent: nam sempiternitas, vel non sempiternitas sunt rationes absolute: esse autem causam & causam sunt rationes respectiue; idè ex sempiternitate, vel non sempiternitate non potest reddi sufficiens ratio: quia hoc sit causa, & illud sit causerum, nisi plus addas: ideo dicit quòd nec sic differunt. Si dicas tertio, quòd illa sensibilia sunt quædam rationes, id est, proportioniones numerorum sicut symphonia musicalis; & idè numeri illi sunt cause istorum: quia proportioniones numerales applicantur istis rebus eo modo, quo numeri dicuntur cause symphoniæ, & proportioniones numerales applicantur ad symphoniam.

Contra ideas Platonis in quantum esse numeros posuit.

Contrâ: quia ex hoc sequitur, contra te, quòd ideæ non erunt numeri. Separati, idè nullus erit

separatus. Probatio huius consequentiæ: quia si sic oportet quod illi numeri, siue proportionēs numerales, applicentur ad aliquod genus, sic quod quicquid continetur sub illo genere, sit substantialiter quaedam proportio numeralis: sicut proportionēs numerales, quæ sunt principia symphoniz applicantur ad aliquod genus, scilicet ad sonum, ut quicquid continetur sub sono, sit quaedam proportio numeralis. Illud ergo genus in proposito sit materia: puta quod idæ illæ sunt quaedam proportionēs terræ, æris, vel aquæ, & ignis, ex quibus res materialiter componuntur sensibiles, & tunc sequitur, quod idæ non erunt numeri separati: sed numeri applicati, & quaedam proportionēs rebus applicatæ, cuius contrarium assererat, & hoc est quod dicit: *Amplius si species, id est, idæ sunt numeri: quomodo erunt causa?* scilicet sensibilibus: quasi, dicat, non potest dici: cum ipsa sensibilia sint etiam quidam numeri, & sic idem esset causa suimet. Postea tangit primam solutionem dicens: *utrum quia ipsa existentia, id est, ipsa sensibilia entia, sunt alij numeri, scilicet ab ipsis idæis, ut hijs quidem numerus homo: ille verò Socrates, & alij Callias: sed hoc supple non sufficit: quid igitur, id est, quare his sunt causa illi?* quasi diceret, quod non potest dari ratio, cum utriusque communicent in nomine & ratione numeri. Postea innuit secundam solutionem dicens: *nec enim differunt, si hi quidem numeri sempiterni; isti vero non*, modo præexposito. Postea innuit tertiam solutionem dicens: *si verò, scilicet dicas, quod hæc scilicet sensibilia: sunt rationes, id est, proportionēs numerorum, ut symphonia: palam quia quorum unum quid, id est, genus quorum sunt rationes ad quod applicantur illæ proportionēs: sed si hæc sit materia: manifestum & ipsi numeri ideales scilicet & separati alicuius erunt rationes, id est, proportionēs ad aliam, scilicet applicatæ, quod exponit: Dico autem si est Callias ratio, id est, proportio in numeris terræ, & æris, ignis, & aquæ, & τὸ αὐτὸ ἀνδρῶν & ἄλλων, id est, homo idealis siue numerus quis existens, siue non: tamen ipse, scilicet homo idealis, erit ratio, id est, proportio quorundam in numeris, & non erit quis numerus præterea, id est, præter res numeratas, id est, quod homo idealis erit proportio aliquorum numerorum, siue ipse in se ponatur numerus esse, siue non, secundum duas opiniones. Nam quidam dicunt idæ esse numeros, ut Platonici: quidam non, ut Philosophi aliqui naturales, & sic nullus erit numerus separatus. Deinde cum dicit:*

Text. co. 37.

Amplius ex multis numeris vnus fit numerus: ex speciebus autem vna species qualiter?

96

Ponit secundam rationem. Circa quod duo facit. Primò præmittit rationem. Secundò excludit quandam responsonem. Secundà ibi: *Sed si nec ex eis.* In prima parte intendit talem rationem: Ex multis numeris fit vnus; ergo si idæ sint numeri, ex multis idæis fieret vna: quod est impossibile, quod scilicet ex multis diuersarum specierum constitutur aliquod vnum in specie. Dicit ergo. Quod *amplius ex multis numeris fit vnus numerus: ex speciebus autem, id est, idæis qualiter fiet vna species?* quasi dicat, hoc est impossibile.

Quo ex elementis generatur forma mixta.

Notandum, quod impossibile est fieri aliquod vnum secundum speciem ex multis diuersarum specierum: nisi ista diuersa corrumpantur quantum

ad suas formas, & non maneat in actu perfecto proprio formali. Exemplum, ex quatuor elementis, quæ sunt alterius speciei, generatur mistum vnus speciei: puta lapis: ipsa tamen elementa corrumpuntur totaliter quantum ad suas formas, & transeunt in ipsum mistum secundum opinionem quam credo veriorē. Ad propositum ex diuersis speciebus non fit aliquod vnum secundum rationem speciei: sed ratione indiuiduorum, quæ possunt adinuicem alterari & permisceri. Species autem numerorum, si coniungantur, numerum constituunt: sicut ternarius & quaternarius constituunt septenarium: quod de idæis non videtur posse intelligi. Deinde cum dicit:

Est opinio. Doct. in 2, dist. 15.

Text. co. 38.

Sed si nec ex ipsis sed ex vnis, ut in milleuario quomodo se habent vnitates: siue enim eiusdem speciei, multa inconuenientia accidunt; siue non eiusdem speciei, nec eadem sibi inuicem: nec alia omnes omni-

quomodo namque differunt impassibiles existentes? Nec enim rationabilia hæc; nec consentanea menti.

97

Excludit responsonem, quæ posset dari à Platone, scilicet quod ex multis numeris non fit vnus numerus: sed quilibet numerus fit ex vnitatibus; immediatè hæc excludit, dicens quod si dicatur quod nec numerus fit ex eis, id est, ex numeris: sed ex vnis, id est, vnitatibus: ut in numero milleuario, vel quolibet alio: quia quomodo se habent adinuicem illæ vnitates, quæ numerum faciunt: quia vel sunt conformes adinuicem, vel difformes: si namque conformes, multa inconuenientia accidunt: quia scilicet sequitur contra ponentes idæ esse numeros, quod diuerse idæ non differant secundum substantiam: sed solum secundum excessum vnus super aliam; sicut vnus numerus excedit alium in pluralitate vnitatum: videtur etiam inconueniens quod vnitates sint multæ & non differant: sed sint conformes, cum ad multitudinē sequatur diuersitas & difformitas aliqualis: si verò non sunt conformes, hoc potest esse dupliciter. Vno modo, quod vnitates vnus numeri sint difformes ab vnitatibus alterius numeri, puta vnitates senarij ab vnitatibus ternarij, & tamen vnitates eiusdem numeri sint sibi inuicem conformes. Alio modo, quod vnitates eiusdem numeri, nec sibi inuicem, nec vnitatibus alterius numeri sunt conformes. Et hanc diuisionem innuit cum dicit: *Et si non conformes, nec eadem sibi inuicem, nec alia omnes omnibus;* quæ scilicet pertinent ad diuersos numeros; quod autē non ponatur difformitas inter vnitates arguitur; quia omnis difformitas est per aliquam formam, vel passionē: sicut corpora mixta sunt difformia caliditate, frigiditate, dulcedine, amaritudine, & huiusmodi passionibus; vnitates autē cum sint impassibiles, secundum Platonem, nõ habent tales passiones, nec per consequens possunt per tales passiones difformari ab inuicē, & differre. Et hoc est quod dicit, *quomodo namque differunt, scilicet vnitates impassibiles existentes,* quasi dicat, quod nequaquam. Concludit ergo quod ea supple quæ de idæis, & numeris dicta sunt à Platone nec sunt rationabilia, id est, conclusa per certā rationem: nec intelligentia confessa, id est, nec per se nota: sicut principia quæ solo intellectu sunt nota, & confessā. Deinde cum dicit:

Multitudo arguit difformitatem.

Causa difformitatis sunt passiones.

Al. intelligere.

Amplius

98

Amplius autem aliud aliquod genus numeri facere est necesse, circa quod sit Arithmetica.

Text. c. 39

Et omnia intermedia dicta ab aliquibus simpliciter, ex quibus fiunt principia: aut quia intermedia eorum qua hic, & ipsorum erunt.

Ponit tertiam rationem, quæ sic formari potest: Si ideæ sunt numeri, ergo erit aliquod tertium genus numerorum inter ideas, & res sensibiles, de quibus erit Arithmetica; consequens videtur inconueniens & superfluum, cum tam ideæ quam res sensibiles sint quidam numeri: quare infra sensibilia, & ipsas ideas ponere oportet numeros medios, non videtur consequentia neganda: quia sicut in aliis generibus tu ponis eadem media, & eadem ratione in genere numerorum debes ponere aliquod medium. Dicit ergo quod *Amplius autem necesse est, facere aliquod aliud genus numeri, quod scilicet sit medium inter ideas, & res sensibiles: quæ omnia ponuntur quidam numeri esse: circa quod genus medium erit Arithmetica: & hac omnia infra dicta, id est, intermedia; ut sunt dicta secundum Platonem, aut sunt sicut ex quibus simpliciter fiunt, scilicet ex proximis principis: aut ex quibus fiunt primis, hoc autem dicit: quia secundum vnam opinionem videtur quod numeri sint immediata principia aliquorum Mathematicorum, nam vnum dicebant constituere punctum, & binarium lineam, & ternarium superficiem, & quaternarium corpus, secundum quod dicitur primo de Anima. text. com. 5. & inde. Secundum autem aliam opinionem Mathematica videntur resolui in numeros: sicut in prima principia, & non proxima: nam corpora dicebant componi ex superficiebus; superficies ex lineis; lineas ex punctis; puncta ex vnitatibus, quæ constituunt numeros, de qua opinione habetur tertio de Cælo, & mundo, text. com. 26. & inde. utroque tamen modo numeri erunt principia Mathematicorum: sicut enim Mathematica erant principia media inter sensibilia, & ideas; ita oportet facere aliquod genus numeri medium inter numeros, qui sunt ideæ, & numeros qui sunt substantiæ rerum, de quibus sit Arithmetica, ut de proprio subiecto: postea destruit conclusionem dicens arguendo: *quare infra principia, id est, sensibilia, & species, id est, ideas supple erit aliquod medium: quod dicendum non videtur, cum sint numeri tam sensibilia, quam ideæ. Deinde cum dicit:**

Quomodo numeri sunt principia Mathematicorum duobus modis secundum quosdam.

99

Text. co. 10.

Amplius vnitates, quæ sunt in dualitate: utraque est ex aliqua priore dualitate quamuis impossibile.

Ponit quartam rationem, quæ sic formari potest: Si ideæ essent numeri, ergo aliqua dualitas esset prior vnitatis: consequens est falsum, ergo & antecedens. Consequentiam breuiter probat dicens: *amplius vnitates, quæ sunt in dualitate, utraque, scilicet tam sensibilis, quam Mathematica, est ex aliqua priore dualitate, & hoc est impossibile: vult dicere quod ea, si quæ sunt in sensibilibus, & Mathematicis, ponuntur causata ex ideis; ergo si aliqua vnitatis reperitur in sensibilibus, & Mathematicis, oportet quod vtraque vnitatis talis dualitatis posterioris, sit causata ex*

priori dualitate, quæ est idea dualitatis: sed hoc est impossibile, quod vnitatis ex dualitate causetur, sed magis potest dici e conuerso. Deinde cum dicit:

Amplius quare vnum numerus est collectus? Etus?

Ponit quintam rationem, quæ talis est: Multa non concurrunt ad constituendum aliquod vnum, nisi sit aliqua causa coniungens illa concurrentia multa: siue sit causa extrinseca, ut agens; siue intrinseca, ut aliquod vinculum copulans, & coniungens; puta viscus, & clausus: sed nullum istorum potest dici de vnitatibus; ergo vnitates non constituunt ideam vnam. Ideo dicit: *Amplius quare vnum est numerus collectus? quasi diceret, quod non videtur posse causa dari. Deinde cum dicit:*

Multa non faciunt vnum, nisi adsit aliquid coniungens vtraque

Amplius cum dictis, si sint differentes vnitates, oportebit vtrique dicere quemadmodum quicumque elementa quatuor, aut duo dicunt. Etenim horum quilibet non commune dicit elementum esse, ut corpus: sed ignem, & terram, siue sit commune corpus ipsum, siue non. Nunc autem dicitur quasi vno existente, quemadmodum igne, aut aqua, similitum partium: si verò sic, non erunt substantiæ numeri. Sed palam, quia sic omne est aliquod vnum ipsum, & hoc est principium. Quare multipliciter dicitur ipsum vnum, aliter enim impossibile est.

Text. co. 41.

Ponit sextam rationem, quæ sic formari potest: Si numeri sunt ideæ, & substantiæ rerum, oportet quod vel vnitates sint differentes, vel conuenientes, ut superius dicebatur: si sunt differentes, sequitur quod vnitatis, in quantum vnitatis, non sit principium; sicut patet à simili: nam aliqui Philosophi naturales ponentes quatuor elementa esse principia, ut Empedocles, non ponebant corpus commune esse principium, licet corpus sit quoddam commune ipsis quatuor elementis: sed ponebant principia rerum terram, aquam, aërem, ignem, quæ sunt corpora differentia; vnde licet vnitates sint differentes, non tamen est dicendum, quod ipsa vnitatis, in quantum vnitatis, sit principium; quamuis omnes conueniant in ratione vnitatis, quod est contra Platonem, qui vult quod ipsum vnum sit principium: sicut naturales dicunt principium esse ignem, vel aërem, vel aquam, vel aliquod huiusmodi. Et hoc est quod dicit: *Amplius autem, cum dictis, scilicet rationibus, supple est ista ratio quæ sequitur, quia si sint vnitates differentes, oportebit ita dicere quemadmodum dicunt quatuor elementa alij duo eorum, scilicet esse principia, ut fuerunt Philosophi naturales: quod exponit dicens, etenim quisque horum, scilicet Philolophorum, non dicit elementum, id est, principium aliquod commune, ut corpus: sed ignem, & terram: siue corpus sit commune, siue non: quia de hoc non curabant; nunc autem dicit ab eis, quasi vno existente, scilicet illo principio quod ponebant: quemadmodum aut igne, aut aqua similitum partium: si verò sic est, numeri non erunt substantiæ rerum, id est, quod si hoc est verum, quod conclusum est contra Platonem,*

100

Vnitatis in quantum vnitatis non est principium.

nem, scilicet quod vnum in quantum vnum, non sit principium, & substantia rerum, sequitur quod numerus non erit substantia rerum: quia numerus non ponitur substantia rerum, nisi prout constituitur ex vnitatibus, quæ dicuntur substantia rerum: & per consequens est contra hoc quod dicitur; ideas esse numerosi secundum substantiam. Si detur alia pars, scilicet quod vnitates non sint differentes, sed vniformes; *palam quia omne, id est, totum vniuersum est aliquid vnum, & idem ex quo substantia cuiuslibet rei est, ipsum vnum, quod est indifferens: sequitur etiam quod hoc, id est, illud vnum est principium, scilicet omnium, quod est impossibile: tum ratione positionis in se, quæ de se est impossibilis, scilicet quod omnia sint vnum substantialiter: nam omne vnum est vnum propria vnitatem: & si illud vnum in numeris esset principium, res non differrent: quod est impossibile: tum quia concludit repugnantiam contradictionis, eo quod ponit omnium rerum esse vnam substantiam, & tamen illud vnum est principium, nam vnum, & idem, non est principium suimet; nisi forsan dicatur quod vnum dicitur multipliciter: vt sic diuisa multipliciter vnius dicantur omnia esse forsan idem genere, non idem specie, vel numero: idem dicit, quod multipliciter dicitur vnum, scilicet vnum genere, vnum specie, & vnum numero, aliter enim impossibile est, scilicet saluare omnia esse vnum, nisi diuidendo vnum modo dicto. Tunc sequitur illa pars.*

Al. distincta
vnitatem di-
cuntur.

SUMMARIUM.

Refutat Platonicos ponentes magnitudines esse substantiam rerum sensibilem, duabus rationibus, quas bene explicat Doctor, ac etiam illam Platonico-
rum positionem.

101
Text. co. 41.

Volentes autem substantias ad principia reducere. Longitudinem quidem ponimus ex producto, & breui; & ex aliquo paruo, & magno; & planum ex lato, & arcto; corpus verò ex profundo, & humili.

Vbi disputat contra Platonem, quantum ad id quod posuit de magnitudinibus Mathematicis. Circa quod duo facit. Primò præmittit eius positionem. Secundò subiungit positionis impro-
bationem. Secunda ibi: *At tamen quomodo habebit.* Dicit ergo, quod Platonici volentes rerum, substantias ducere, id est, reducere ad principia, id est, prima, ponimus nos, scilicet Platonici, longitudes quidem, id est, lineas supple componi ex producto, & breui, & ex aliquo paruo, & magno: & planum, id est, superficies ex arcto & lato, id est, stricto, & amplo: corpus verò ex profundo, & humili.

Notandum, quod cum Platonici ponebant magnitudines esse substantias rerum sensibilem, scilicet lineam, superficiem, & corpus, assignantes principia istorum, putabant se rerum principia omnium assignasse: dicebant enim lineas componi ex longo & breui, & sic de aliis, ex eo quod ponebant principia omnium rerum esse contraria: quia etiam linea est prima inter continuas quantitates, tribuebant ei magnum, & paruam

Ponentes
principia om-
nium rerum
esse contraria.

vt ex hoc quod ista duo ponebant principia lineæ, ostendatur quod etiam sunt principia aliarum quantitarum: dicit enim constitui lineam ex aliquo magno, & paruo: quia enim in ideis ponebant magnum, & paruam, vt prædictum fuit: sed secundum quod ad firmum contrahuntur, quodammodo determinantur ad magnitudinem: ita quod primò constituantur lineam, & consequenter reliquas magnitudines. Deinde cum dicit:

At quomodo habebit aut planum lineam? aut solidum lineam, & planum? Aliud autem genus est, & latum, & arctum: & profundum & humile: quemadmodum ergo nec numerus est in eis: quia multum & paucum ab his alterum: palam quia nec aliud quicquam superiorum inerit inferioribus. At verò nec genus profundum latum: esset enim planum aliquod corpus,

102
Text. co. 43.

Subiungit istius positionis improbationem, Circa quod duo facit, secundum quod per duas rationes arguit contra eam. Secunda ibi: *Amplius autem puncta.* In prima parte intendit talem rationem: Quorum principia sunt diuersa, & ipsa sunt diuersa; sed principia prædictorum magnitudinum secundum dictam positionem sunt diuersa; ergo ipsæ magnitudines sunt diuersæ. Quomodo ergo poterit dici quod superficies habeat in se lineam, & corpus lineam, & superficiem? quasi diceret, non videtur. Dicit ergo; *Attamen, si supple prædicta sunt vera: quomodo aut habebit planum,* id est, superficies, *lineam: aut solidum,* id est, corpus, *lineam, & planum?* quasi diceret, non videtur. Cuius rationem subdit, *aliud est enim genus, scilicet principiorum, latum & arctum, quæ sunt principia superficie; & aliud humile & profundum; quæ sunt principia corporis: quod declarat per simile in numero: multum etiam & paucum, quæ ponuntur principia numeri, sunt alterius generis à longo & breui, & aliis prædictis, & idem numero non continetur in his magnitudinibus; sed est per se separatus: vnde eadem ratione nec illud quod est superius inter prædicta erit in inferioribus, sicut linea non erit in superficie, nec superficies in corpore. Et hoc est quod dicit, ergo numerus nec est in eis, scilicet dictis magnitudinibus: quia multum & paucum, quæ scilicet sunt principia numeri; diuersum est ab his, scilicet à principiis dictis, palam, quia nec aliud nihil superiorum inerit inferioribus: vt dictum est. Subdit. *At verò, sed nec latum est genus profundum: quod probat, etenim aliquod corpus: esset latum, id est, superficies.* Hoc autem dicit, quia fortè aliquis poneret quod prædictorum contrariorum principia sunt genera aliorum: sicut quod longum esset genus lati, & latum genus profundum: vt superficies corporis: quod patet esse falsum; quia tunc corpus esset aliqua superficies. Deinde cum dicit:*

Amplius puncta ex quo existunt? Huic quidem generi & Plato oppugnabat: tanquam existente Geometrico dogmate. Sed lineam principium vocabat. Hic autem multoties indiuisibiles lineas posuit: quamuis necesse sit tantum aliquid horum esse. Quare ex qua ratione linea est, & punctus est.

103

Erravit Plato non ponendo aliquam principia ex quibus essent puncta.

Ponit secundam rationem, quæ potest sic formari : Positio Platonis implicat contradictionem; ergo ipsa est impossibilis. Consequentia est evidens : sed antecedens probatur, ex eo quod Plato aliquando posuit punctum principium, aliquando lineas indivisibiles: erravit enim in hoc, quia cum punctus sit terminus linearum, sicut linea superficiem: & superficies corporis : sicut posuit aliqua principia, ex quibus prædicta componuntur, ita debuit aliquod ponere ex quo essent puncta : quod tamen prætermisit: & quantum ad hoc dicit: *Amplius puncta ex quo existunt?* quasi diceret, quod Plato prætermisit ex quo essent puncta, quod tamen debuit dicere. Postea addit quantum ad id quod dicta ratio concludebat, dicit, *de hoc quidem genere, scilicet de puncto, Plato contendebat, id est, variè loquebatur, nam aliquando secundum eum, doctrina Geometrica existens de puncto etiam ipsum, scilicet punctum, vocabat principium lineæ: hoc autem, id est, principium rerum, posuit multoties lineas indivisibiles: de quibus, scilicet est doctrina Geometrica: & est necesse terminum aliquem esse harum, id est, quod tamen propter hoc quod posuit lineas indivisibiles esse principia omnium magnitudinum, non evasit quin puncta sint principia componentia magnitudines, cum sint principia indivisibilia linearum: id eo subdit, ex qua ratione, scilicet lineæ indivisibiles est, supple principium magnitudinum, eadem ratione & punctus est: quia quod est principium principij, est etiam principium principiat.*

S V M M A R I V M.

Refutat ea quæ dixit Plato de principiis essendi, sex rationibus. Nota, Doctorem hinc in tex. 47. ex Philosopho colligere, ens esse vniucum omni enti, de quo agit quasi problematicè 4. Met. q. 1. sed resolutiù tenet esse vniucum 1. d. 3. q. 3. num. 7. & q. 2. à num. 5. & d. 8. q. 3. à num. 11. & q. 21. de Anima, vbi plura dixi de hoc in commentario.

104
Text. co. 44.

Omnino autem sapientia de manifestis causam inquirente: hoc quidem prætermisimus: nihil enim de causa diximus, unde principium est transmutationis: horum verò substantiam dicere putantes: ipsorum alias quidem substantias esse dicimus. Quomodo verò ille substantia superuacua, dicimus; nam & participare sicut prius diximus, nihil est. Neque quod in scientiis videmus existere causam, propter quam intellectus omnis, & omnis natura facit. Nec hanc causam, quam modo dicimus esse unum principiorum idearum, speciesque tangunt. Sed ea facta est Mathematica presentibus Philosophia dicentibus, aliorum gratia ea oportere tractari.

Hic Philosophus disputat contra Platonem quantum ad hoc, quod opinatus est de rerum principiis. Circa quod duo facit. Primò disputat contra eum, quantum ad ea, quæ sensit de principiis essendi. Secundò quantum ad ea, quæ sensit de principiis cognoscendi. Secunda ibi: Quo-

modo autem aliquis. Prima in sex: secundum quod sex rationes addunt contra eum. Secunda ibi: *Amplius autem substantiam.* Tertia ibi: *Et de motu siquidem.* Quarta ibi: *Et quod quidem videtur esse.* Quinta ibi: *Nullam autem habent.* Sexta ibi: *Et omnino existentium.* In prima parte intendit talem rationem: Illa positio est insufficientis, quæ tractans de causis rerum, aliqua causarum genera prætermittit: sed positio Platonis est huiusmodi, nam prætermisit causam efficientem, & finalem: formalem & materialem tetigit; ergo ista positio est in sufficientis. Dicit ergo, quod omnino sapientia, id est, Philosophia, inquirente causam de manifestis, id est, de his quæ sensu apparent: hac enim, id est, principia, & causas rerum prætermisimus nos, id est, Platonicis, nihil enim diximus de causa, quæ est principium transmutationis, id est, de causa efficiente: horum verò substantiam, id est, causam formalem rerum, dicere putantes: alias quidem esse substantias dicimus, id est, ideas separatas à sensibilibus: quomodo verò ille substantia superuacua dicimus, id est, modus, quo Platonicis assignabant, illas ideas esse separatas rerum substantias superuacuas est: nullam scilicet habens efficaciam, nec veritatem: dicebant enim, ideas substantias esse rerum secundum participationem, quod excludit dicens, nam & participare nihil est, sicut superius diximus: nec supple ponimus, causam, scilicet finalem, quam existentem videmus in scientiis: quæ, scilicet propter causam finalem demonstrant: propter quam, scilicet finalem causam omnis intellectus, & omnis natura facit, id est, omne agens siue per intellectum, & à proposito; siue naturaliter, agit propter istam causam, quæ est finis: ut probatur 2. Physicorum, text. com. 49. & inde. Addit etiam, nec qui, scilicet ponunt species, id est, ideas, tangunt causam quam dicimus esse unde principium, id est, efficientem: hoc est dictum, quod ponentes ideas, sicut non tangunt finalem causam, sic nec tangunt efficientem, quæ fini opponitur, ut dicebatur circa principium huius primi: sed facta sunt Mathematica presentibus, id est, sensibilibus, Physicè dicentibus, & aliorum; scilicet sensibilibus, gratia tractari oportere, ipsa Mathematica, scilicet, hoc est dictum, quod istis Platonicis præmittentibus in sua Philosophia dictas causas, facta sunt naturalia quædam Mathematica sine motu, dum prætermittent principium, & finem motoris: unde dicebant, quod Mathematica oportet tractari non solum propter seipsa, sed gratia sensibilibus, in quantum passiones Mathematicorum sensibilibus adaptant. Deinde cum dicit:

Amplius autem substantiam subiectam ut materia, magis Mathematicam aliquis suscipiet, & magis predicari, & differentiam esse substantia, & materici, ut magnum, & paruum, sicut Physiologi rarum & spissum primas subiecti dicentes esse differentias has. Hac namque sunt superabundantia quadam, & defectus.

Ostendit Platonem errasse circa principia essendi rerum.

105
Text. co. 43.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Illud quod est materia rei, magis est substantia rei, & prædicabile de re, quam illud quod est separatum à re: sed ideae sunt separatæ à rebus sensibilibus secundum te; ergo materia erit magis prædicabilis de re quam ideae separatæ; cuius oppositum

Magis predicatur de re

*materia sibi
inexistens,
quæ aliquid
ab ea separa-
tum.*

oppositum Plato ponebat. Dicit igitur quodd, *Am-
plius substantiam subiectam, ut materiam magis
suscipiet quis Mathematicam, id est, esse substan-
tiam Mathematicorum, & aliorum sensibilem:*
nam ideas ponebant respectu utrorumque; &
*magis, scilicet prædicari debet materia de re, quia
non est separata à re, quam supple idea separata;*
quod tamen est impossibile. Et addit, aut quo-
modo Platonicus accipiebant rei materiam dicen-
tes, quod *differentiam substantiæ, & materiæ;* di-
cunt supple Platonicus, *magnum & paruum: sicut
Physiologi, id est, Philosophi naturales, rarum &
spissum dicentes esse primas differentias subiecti, id
est, materiæ, per quas materia transmutabatur:*
*ea namque scilicet rarum & spissum, sunt quadam
superabundantia & defectu.* Nam rarum est, quod
parum habet de materia: spissum, quod multum:
dimensionibus existens æqualibus, rarum er-
go & spissum quodammodo habent rationem
magni & parvi, quæ ponebat Plato: & tamen
supple secundum Platonem, ipsæ idæ magis sunt
substantiæ sensibilem, & Mathematicorum, quam
magnum & paruum, quæ sunt ut materia. Dein-
de cum dicit:

*Rarum &
spissum quid?*

*Et de motu siquidem hæc erit causa motus:
palam, quia moventur species. Sin autem, unde
venit?*

Text. 60. 48

*Tota namque de natura auferetur perscru-
tatio.*

Ponit tertiam rationem, quæ potest sic forma-
ri: Si idæ sunt causæ sensibilem, inter ideas erit
aliqua idea motus, vel non; si sic, cum motus non
possit esse sine mobili, sequitur quod idea moue-
tur: quod est contra Platonem: si autem non sit
idea motus, & ea quæ sunt in sensibilibus, ponun-
tur causari ab ideis; non erit datæ unde veniat
motus ad illa sensibilia: & sic tollitur tota scientia
naturalis; quæ de rebus mobilibus inquirat. Dicit
ergo, *de motu siquidem hæc erunt causa motus,
palam quia moventur species, id est, idæ: si autem
non, unde venit, scilicet motus in rebus: quasi
diceret, non est datæ unde: & sic, tota namque
auferetur perscrutatio de natura.* Deinde cum
dicit:

106

*Et quod videtur facile esse monstrare, quod
vnum omnia non sint. Ex positione namque
omnia vnum non sunt, sed id aliquid vnum
siquis dat omnia, & nihil hoc, si non genus
dat vniuersale esse. Hoc autem in quibusdã
impossibile.*

Ponit quartam rationem, quæ sic formari po-
test: Si vnum esset substantia omnium rerum, ut
Platonicus dixerunt; ergo omnia erunt vnum; con-
sequens est falsum manifestè; ergo & antecedens.
Antecedens patet à similibus de Philosophis natura-
libus, qui dicentes aquam, vel tale quid omnium
esse rerum principium, ponebant omnia secun-
dum substantiam esse aquam, vel aliquod tale.
Dicit ergo; quod *quidem videtur facile esse mon-
strare, quod vnum omnia non sunt:* quod supple
sequitur ad opinionem Platonis. Si fortè aliquis
dicat, quod ex positione Platonis sequitur, omnia
esse vnum simpliciter, sed aliquid vnum: sicut
dicimus aquam esse vnum secundum genus, &

secundum speciem: si sic dicatur; hoc non posset
esse, ut videtur, nisi ipsum vnum esset vniuersale
genus omnium, quod videtur impossibile in qui-
busdam: sicut dicitur in 3. lib. Et hoc est, quod
dicit: *nam ex positione, scilicet Platonis, non omnia
sunt vnum: sed si quis dicat omnia vnum esse id
aliquid: nec hoc, supple esse possibile, si non dat,*
id est, ponat, *genus esse vniuersale, scilicet ipsum
vnum: hoc autem impossibile in quibusdã, scilicet
videtur; per illum enim modum posset dici
omnia esse vnum vniuersaliter, sicut dicimus ho-
minem, vel equum, esse substantialiter animal.*
Deinde cum dicit;

*Nullam namque rationem habent natura,
qua sunt post numeros, longitudo, latitudi-
nes, & solida: nec qua modo sunt, aut futura
sunt. Nec si aliquam habent virtutem. Hæc
enim nec species possibile esse, non enim sunt
numeri. Nec intermedia. (Sunt enim Mathe-
matica.) Nec corruptibilia.*

Sed rursus videtur aliud hoc genus.

Text. 60. 47.

Ponit quintam rationem. Ad cuius euiden-
tiam notandum, quod post numeros ponebat
Plato esse substantias rerum sensibilem longitu-
dines, id est, lines, latitudines, & soliditates, ex
quibus scilicet sensibilia corpora componebantur;
contra quod dicit; quod *nullam habent rationem,
ut scilicet ponantur rerum substantia post nume-
ros ipsæ longitudo, & soliditates: nec qua modo
sunt, aut futura sunt, id est, nec in præsentem, nec
in futuro: nec habent aliquam potestatem, ad hoc,
scilicet quod sint causæ rerum: quod probatur,
quia Plato ponebat tria rerum genera, scilicet
sensibilia, ideas, & Mathematica: intermedia au-
tem cuiusmodi sunt lineæ, & superficies, quæ po-
nuntur componere sensibilia; non possunt poni
esse idæ: quia idæ sunt essentialiter numeri, hæc
autem sunt post numeros; nec possunt interme-
dia esse Mathematica: quia Mathematica sunt se-
parata à sensibilibus; hæc autem non; cum po-
nantur componere sensibilia corpora: nec possunt
poni sensibilia esse, nam sensibilia sunt corrupti-
bilia; hæc autem non; ergo vel ista erunt nihil,
vel erunt quoddam quartum genus, quod Plato
non dixit, & hoc est, quod dicit: Ea namque, sci-
licet lineæ, & superficies, &c. *nec possibile est esse
species, id est, idæ: non enim sunt numeri, sicut scilicet
idæ: nec sunt, quæ infra, id est, Mathematica
intermedia propter rationem dictam: nec sunt cor-
ruptibilia, cuiusmodi sunt sensibilia, ut dictum est;
sed rursus videtur hoc esse aliud quartum genus,
quod scilicet Plato non dixit.**

*Rerum gene-
ra secundum
Platonem
sunt tria.*

Notandum, quod cum dicitur lines, & super-
ficies, &c. non esse substantias, vel principia, nec
in præsentem, nec in futuro: per præsentem intel-
liguntur immobilia, quæ se habent eodem modo:
per futura verò intelliguntur generabilia, & cor-
ruptibilia, quæ habent esse post non esse, quasi in
futuro. Deinde cum dicit:

*Et omnino existentium quærere elementa,
non diuidentem multipliciter dicta, inuenire
impossibile est. Et aliter secundum hunc mo-
dum quæreres ex quibus sunt elementis.
Ex quibus enim facere, aut pati, aut ipsum
rectum non esse accipere: sed siquidem
substantiarum*

107
*Immobilia
solum sunt
præsentia
mobilia verò
futura, &
præterita,
Deus ergo est
qui est: om-
nia alia fue-
runt & erunt.*

substantiarum solum esse contingit: tunc quia existentium omnium elementa, aut querere, aut putare habere, non est verum.

Ponit sextam rationem, quæ sic formari potest: impossibile est accipere principia alicuius multipliciter dicti, nisi multiplicitas diuidatur. Cum ergo ens dicatur multipliciter, quia dicitur de substantia, & de aliis generibus; Plato inconuenienter assignauit principia existentium, id est, entium non diuidendo entia inter se. Dicit ergo; quod *omnino querere elementa*, id est, principia existentium, id est, entium: *non diuidens dicta multipliciter, impossibile est inuenire*, & quia aliquis posset aliquibus conuenientibus in nomine, & differentibus in ratione assignare principia propria singulis sine hoc, quod distingueret vnum multiplex, hoc Platonici non fecerunt, & hoc declarat cum dicit, quod, & *aliter*, id est, aliâ ratione inconuenienter rerum principia quaesierunt, *Querentes ex quibus elementis, scilicet sunt entia*: sed secundum hunc modum quo scilicet quaerebant: quia omnibus entibus sufficientia principia non aptabant: quia supple ex eorum dictis non est accipere, *ex quibus, scilicet principiis, est facere, aut pati, aut rectum*, & sic de aliis accidentibus: quia solum scilicet assignabant principia substantiarum. Vnde subdit: *sed si substantiarum solum contingit esse, scilicet principia: tunc omnium entium existentium, non est verum, aut querere elementa, aut putare habere*: non enim omnium entium sunt eadem principia simpliciter, vt ostendetur duodecimo huius, text. c. 2. & in q. 2. in expositione.

Ecce secundum Arist. alia à substantia habent propria existentiam.

Multiplicitas entis qualis.

Notandum, quod quia ens habet conceptum vniuocum communem omnibus entibus, vt ostendetur quarto huius, ideò multiplicitas entis, quam tangit hic Philosophus, non est multiplicitas conuenientium solo nomine: sed est multiplicitas suppositorum, quæ vniuocationi entis non repugnat, & hoc modo habetur intentio Philosophi contra Platonem: quia cum ens habeat multa contenta supposita sibi, scilicet substantiam, æqualitatem, quorum non sunt eadem principia simpliciter, vt ostendetur duodecimo huius; ideò Plato insufficienter egit assignando principia rerum, non distinguendo ens in suas partes subiectiuas, quæ distinctio nõ est æquiuoci: sed est verè vniuoci entis. Tunc sequitur illa pars,

S Y M M A R I V M,

Refutat quatuor rationibus Platonem ponentem, ideas esse principia cognoscendi. Nota iuxta tertiam rationem eius, materiam esse de rei quidditate. De quo dist. 3. d. 2. & 7. huius q. 16.

108

Quomodo autem aliquis discet omnium elementarum Palam est, quia non est possibile præexistere cognoscentem prius. Sicut enim Geometrizare discentem, alia quidem oportet præscire, quorum est scientia, & de quibus debet discere, non præscit: ita & in aliis, Quare si qua est omnium scientia, vt quidam aiunt, nihil utique præexistet, hoc cognoscens.

Text. 60. 41.

Quamuis sit omnis disciplina per præcogni- Scoti Oper. tom. IV.

ta, aut omnia, aut quadam, aut per demonstrationem, aut per definitiones. Oportet enim ex quibus est diffinitio, præscire & esse nota: similiter autem, & que per inductionem.

Vbi disputat contra Platonem quantum ad ea, quæ sensit de principiis cognoscendi. Ad euidenciam cuius notandum, quod Plato causas, & principia cognoscendi in nobis posuit ideas, ita quod secundum eum eadem sunt principia essendi, & cognoscendi. Contra quod arguit Philosophus per quatuor rationes. Secunda ponitur ibi: *At verò quod si existit*. Tertia ibi: *Amplius quomodo aliquis*. Quarta ibi: *Amplius autem*. In prima parte intendit huiusmodi rationem: Ideæ sunt causæ cognoscendi, ergo nihil contingit nos addiscere: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentiam ipse probat ex hoc, quia nullus addiscit ea, quæ præcognoscit. Dicit ergo, *quomodo autem aliquis addiscit elementa*, id est, principia omnium, si supple ex ideis in nobis scientia causatur? quasi dicat quod non: quod probat scilicet quod nihil contingit addiscere; *palam autem quia non est possibile*, scilicet addiscere, *præexistere prius cognoscentem*: quasi scilicet nullus id præcognoscit, quod addiscere debet: sicut manifestat per exemplum: *nam sicut discitentem Geometriam*, licet præcognoscat aliqua, quæ sunt necessaria ad demonstrandum, putat principia, non tamen præcognoscit, quod addiscere debet: similiter est in aliis scientiis: *quare si qua est omnium scientia, vt quidam aiunt, non præexistit hoc utique præcognoscens, quamuis sit omnis disciplina per præcognita, aut omnia, aut quadam, id est, si ideæ sunt rationes omnium scilicet, vt aiunt Platonici; ergo non possumus aliquid addiscere, nisi dicatur aliquis addiscere res, quas præcognouit: veruntamen si ponatur aliquis addiscere, oportet quod præcognoscat illa, quæ addiscit, aut omnia, id est, vniuersalia, quorum quædam præcognoscuntur notitiâ habitâ per demonstrationem, vel definitionem; aut quædam, id est, particularia præcognoscuntur notitiâ habitâ per inductionem. Ideò subdit, *aut per demonstrationem, aut per definitionem: oportet enim ex quibus est definitio præscire, & esse nota aliqua*, id est, vniuersalia, *similiter autem, & que per inductionem*, vt sunt quædam particularia.*

Ostendit Platonem errasse circa principia cognoscendi verum esse ideam.

Notandum, quod virtus dictæ consequentiæ, & etiam consequentis tenet ex hoc: nam Plato dicebat, illas ideas esse essentias & substantias rerum: si igitur erant causæ sciendi, nihil addiscere poteramus, sed omnia essent nobis naturaliter nota, & per consequens nihil possemus obliuisci, cum semper ideæ inessent, vel adessent nobis. Deinde cum dicit:

At verò si existit connaturalis, mirum quomodo latemus habentes potissimam scientiarum.

Text. co. 49.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Si ideæ sunt causæ cognoscendi; ergo nihil contingit nos obliuisci: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentiam probatur sicut, & præcedens. Dicit ergo, *Quod si existit connaturalis*, scilicet nobis scientia, id est, si ideæ sunt causæ scientiæ: *mirum est quomodo obliuiscimur potissima disciplinarum*, id est, potissimæ disciplinæ. i. scientiæ, si illa est nobis connaturalis, nec eius possetus obliuisci, sicut patet de notitia principiorum, quæ nullus ignorat: si ergo scientia in nobis

nobis caufetur ab ideis, non poffemus earum obliuifci, quod eft contra Platonem, qui dicit animam obliuifci ſcientiæ, quam habet naturaliter de omnibus propter unionem ad corpus, & quodd poſtea per doctrinam addiſcit, quod prius nouit: vt ſic addiſcere non fit aliud, niſi remiſſi. Deinde cum dicit:

109

Amplius autem quomodo aliquis cognofcit ex quibus eſt? & quomodo erit manifeſtum? etenim hoc habet dubitationem. Ambiges enim aliquis quemadmodum, & circa quaſdam ſyllabas. Hi namque ſy ma ex f. & y. & m. & a. dicunt eſſe. Alij uero quendam alium ſonum dicunt, eſſe & cognitorum nullum.

ponit tertiam rationem quæ talis eſt: Ad cognitionem rei non ſolum oportet ſcire formam rei: ſed etiam principia materialia, ex quibus conſtat illa res: ſed ex ideis non poſſunt cognoſci niſi principia formalia, cum ideæ ponantur formæ rerum; ergo ideæ non ſunt ſufficientia principia cognoſcendi rem; ſi principia materialia ſint ignota. Maiorem probat, quia de principiis materialibus contingit aliquando dubitare: ſicut de illa ſyllaba, ſy ma, de qua quidam dubitant, utrum ſit compoſita ex quatuor litteris, aut ſit tantum una littera habens proprium ſonum. Dicit ergo, quod *amplius quomodo aliquis cognofcit, ſupple principia materialia rei ex quibus eſt, & quomodo, erit manifeſtum*: quaſi diceret, quod non, & ſubdit, *etenim hoc habet dubitationem: ambiger enim aliquis*, ſcilicet de principiis materialibus rei: *quemadmodum eſt circa quaſdam ſyllabas: hi namque ſy ma ex f. & y. & m. & a. dicunt eſſe: alij uero quendam alium eſſe ſonum dicunt, & cognitorum nullum*, id eſt, dictam ſyllabam unam litteram habentem proprium ſonum præter dictas, & cognititas quatuor litteras prædictas. Deinde cum dicit:

Amplius autem quorum eſt ſenſus, quomodo aliquis non habens ſenſum cognofcet? quamuis oportebat ſi omnium ſint elementa ex quibus, quemadmodum compoſite uoces ſunt ex propriis elementis.

Hinc argum. contra Arabes, & quorundam Theologos de inſtinctu inſelligentiarum.

ponit quartam rationem, quam intendit talem: Si ideæ ſunt cauſæ cognoſcendi; ergo ſenſibilia cognoſcimus ſine ſenſu: conſequens eſt falſum; ergo antecedens. Conſequentia probatur, ex hoc quod ſi ideæ cauſant in nobis ſcientiam omnium: cauſant ergo, & ſcientiam ſenſibilem. Cum ergo ſcientia ab ideis inſit nobis per inſtinctum quendam, & non per ſenſum: habemus ſcientiam de ſenſibilibus ſine ſenſu. Dicit ergo quod, *Amplius autem, quorum eſt ſenſus: hæc ſcilicet ſenſibilia: quomodo aliquis cognofcit non habens ſenſum?* quaſi diceret, impoſſibile eſt, & oportet equidem, ſupple ſenſibilia cognoſcere, ſi pro qua ea ſunt, *elementa omnium*, ex quibus tantquam ex materia fiunt res: *quemadmodum uoces compoſite*, puta ſyllabæ, vel dictiones, *compoſite ex propriis elementis*. Neceſſarium eſt ergo cognoſcere ſenſibilia, & tamen eſt impoſſibile ſine ſenſu, ſicut cæcus à natiuitate non poteſt ſcientiam de coloribus habere, quia deficienti ſenſu deficit ſcientia, quæ eſt ſecundum illum ſenſum ex 1. poſter. tex. 33. Tunc ſequitur illa pars.

Quod quidem igitur dicta in Phyſicis cauſas querere, niſi ſint omnes, & extra hæc nullam habemus dicere. palam eſt ex prius dictis. Sed tenuiter hæc & modo quodam omnes prius dicta ſunt: modo uero quodam nullatenus.

Balbuiens enim uifa eſt prima Philoſophia, de omnibus uelut nouum exiſtens circa principium. & primum: quoniam Empedocles os dicit eſſe rationem, hoc autem eſt, quod quid erat eſſe, & ſubſtantia rei. At uero ſimiliter neceſſarium, & carnis, & aliorum ſingulorum eſſe rationem, aut nihil: propter hoc enim, & caro, & os eſt, & aliorum unumquodque, & non propter materiam, quam ille dicit ignem, & terram, & aërem, & aquam. Sed hoc alio dicente quidem ſimiliter dixit ex neceſſitate; manifeſte uero non dixit. De talibus quidem igitur oſenſum eſt prius. Quæcumque uera de iſtis hiſ dubitauit aliquis, reſumamus iterum. Nam forſan ex iſtis abundabimus aliquid ad poſteriores dubitationes.

Vbi Ariſtoteles pertractatis opinionibus antiquorum de cauſis, & principiis entium concludit, & recolligit circa dicta, & continuat dicta dicendis. Dicit ergo, quod *quoniam ergo dictas cauſas in Phyſicis, niſi ſint querere omnes*, ſcilicet Philoſophi antiqui, & quod *extra hæc nullam habemus dicere*, id eſt, nullam aliam tetigerunt: *palam eſt ex prius dictis*: ſed tamen antiqui Philoſophi illas quatuor cauſas tetigerunt, obſcure tamen, & modo quodam omnes, ſcilicet cauſæ prius dictæ ſunt ab eis, modo uero quodam nullatenus. Unde accidit eis ſicut pueris, qui nouiter tentantes loqui balbutiendo proferunt quæ loquuntur: ideo dicit quod *balbuiens uifa eſt prima Philoſophia de omnibus, aut noua exiſtens circa principia rerum*: ſicut patet de Empedocle, quoniam, & ipſe Empedocles ipſum os dicit rationem, id eſt, proportionem miſtionis: *hæc autem eſt, quod quid erat eſſe, & ſubſtantia rei*, id eſt, quod quia illa proportio elementorum miſtionum uidentur eſſe, forma rei, neceſſe eſt eſſe rationem, id eſt, proportionem miſtionis, *carnis, & aliorum ſingulorum, aut nihil*, id eſt, propter hoc enim, & non propter aliud omnia iſta uidentur eſſe ex elementis commiſta, & propter hoc enim Empedocles *caro, & os eſt, & aliorum unumquodque, & non propter materiam quam ſcilicet materiam, ille dicit ignem, & terram, & aërem, & aquam*, id eſt, quod ex hoc patet, quod caro, & os, &c. non ſunt illud, quod ſunt propter materiam: ſed propter principium formale, quod ponat illam miſtionem: *ſed hæc alia quidem dicente dixit ſimul ex neceſſitate*, manifeſte enim non dixit, id eſt, quod Empedocles coactus neceſſitate ita dicente, & oſtendente poſuit hoc, licet non expreſſit manifeſte: quia clarè non tetigit naturam formæ, *de talibus ergo oſenſum eſt prius*, licet ab eis imperfectè dicta ſunt: *quæcumque uero de hiſ dubitauerit aliquis*, ſcilicet ad unam partem, uel ad aliam, *recapitulabimus iterum*, ſcilicet in 3. libro: *nam forſan ex eis*, ſcilicet ex talibus dubitationibus, *inueſtigabimus aliquid*, ſcilicet uile, ad poſteriores dubitationes, quas ſcilicet per libros ſequentes, & rotam iſtam ſcientiam determinando proſequemur, & ſic eſt finis huius primi libri.

110.
Tex. co. 50.
Al Quoniã
ergo dictas.

Tex. co. 51.

Epilogus
primi libri.

LIBER SECVNDVS.

Refutatis antiquorum opinionibus in primo libro, accedit in hoc secundo ad propriam intentionem, in quo tribus capitibus agit de pertinentibus ad considerationem veritatis in communi, explicans caput primum, quomodo eius consideratio sit facilis, et difficilis. Liber iste etiam est ex parte proximalis, et unicam tantum continet summam in tria capita diuisam. Quod ait Doctor infra cap. 1. num. 3. confusa esse prius nobis nota, intellige, cognitione confusam, non distinctam, de quo vide eum primo huius, q. 10. et ibi Scholium primum. De eo quod ait ibidem, num. 4. difficultatem intelligendi esse ex parte intellectus nostri; vide ipsum hic, q. 3. et ibi Scholium vltimum. Quod ex peccato sit, nos dependere à phantasmatis in intelligendo, docet 2. d. 3. q. 8. ad primum, et alias ex Augustino.

SUMMA VNICA.

De Speculatione Veritatis.

CAPVT I.

Quomodo facilitas, & difficultas accidunt circa considerationem veritatis?

DE veritate autem theoria sic quidem difficilis est, sic verò facilis.

Hic incipit secundus liber: vbi Philosophus postquam pertractauit opinionem antiquorum de causis, & principiis entium, accedit ad suam propriam intentionem, pertractando ea, quæ pertinent ad considerationem huius scientiæ.

Ad cuius evidentiam notandum, quòd omnis scientia est de veritate. Differenter tamen est hoc, quia aliæ scientiæ particulariter considerant de veritate, ista autem vniuersaliter, & ideo ad hanc propriè pertinet considerare, quæ respiciunt vniuersalem veritatem. Et secundum hæc, ista pars diuiditur in duas: quia primò agit Philosophus de his, quæ spectant ad considerationem veritatis in communi. Secundò descendit ad ea, quæ spectant specialiter ad considerationem huius scientiæ. Secunda ibi, in principio tertij: *Neesse est ad quaestam*. Prima diuiditur in tres, quia primò præmittit qualiter facilitas, & difficultas accidant circa noticiam, & considerationem veritatis. Secundò, ostendit ad quam scientiam maximè pertinet considerare, & habere noticiam veritatis. Tertio exponit modum acquirendæ veritatis. Secunda ibi: *Vocari verò Philosophiam*. Tertia ibi: *Contingunt autem*. Prima in duas, quia primò facit, quod dictum est. Secundò, ostendit quomodo homines mutuo se iuuant in acquisitione veritatis. Secunda ibi: *Non solum autem his*. Prima in duas: quia primò proponit, quòd consideratio veritatis est quodammodo facilis, & aliquo modo difficilis. Secundò probat propositum ibi: *Signum autem*. Dicit ergo, quòd *theoria*, id est, speculatio, vel consideratio, de veritate sic quidem, id est, vno Scoti Oper. tom. I V.

Veritas, & scientia de veritate duplex.

Speculatio veritatis est facilis, & difficilis.

modo, difficilis, sic quidem, id est, alio modo facilis. Deinde cum dicit:

Signum autem est, neque dignè quemquam adipisci ipsam posse: nec omnes exortes esse; sed vnumquemque aliquid de natura dicere. Et secundum singulos quidem nihil, aut parum ei immistere, ex omnibus autem coaceruatis fieri magnitudinem aliquam.

Probat propositum, assignando causam dicti. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quomodo, consideratio de veritate est facilis. Secundò, quomodo est difficilis. Secunda ibi: *Sed habere*. Prima in duas: quia primò reddit causam dicti. Secundò corollariè infert quoddam ex prædictis. Secunda ibi: *Quare sic videtur*. Dicit ergo, quòd *signum est* supple, quòd consideratio de veritate sit facilis, *nullum eam dignè acquirere posse: nec omnes exortes esse*, id est, si nullus eam perfecte habeat: tamen nec omnes latet: ideo dicit, *sed vnumquemque quidem de natura aliquid dicere*, id est, quòd quilibet aliquid nouit, & potest enuntiare de natura rerum: cuius probatio est, quia secundum vnumquemque quidem nihil, aut parum ei est immistere, ex omnibus autem, coarticulatis fieri magnitudinem aliquam, id est, quòd quilibet seorsum nihil, aut parum nouit de veritate, & parum immittit ad gazophylacium veritatis: tamen si omnia coarticulentur, & congregentur, fieri aliqua vna magna quantitas. Deinde cum dicit:

Quare si sic videtur habere, ut prouerbialiter dicimus: in foribus quis delinquet? sic quidem utique erit facilis.

Infert quoddam corollarium ex prædictis, dicens: *quare* supple quilibet potest aliquid de veritate cognoscere: licet parum sic videtur habere, scilicet circa noticiam veritatis, ut dicimus prouerbialiter, in foribus quis delinquet? id est, sicut dicimus communiter, quod irianuis domorum nullus errat: licet enim interiora domus possint ignorari, tamen circa introitum nullus errat:

Ad hunc textum vide iam q. 1 2.

Prouerbia.

similiter in cognitione veritatis sunt aliqua per se nota, circa quæ nullus errat, vt sunt prima principia: putà, *non contingit idem esse, & non esse, & omne totum est maius sua parte.* Circa conclusiones autem, ad quas per talia principia, quasi per ianuam peruenitur, contingit errare; concludit ergo quòd *hoc modo, cognitio veritatis est facilis; inquantum, scilicet est cognitum principium per se notum, per quòd, quasi per ianuam omnibus notam, introitur ad noticiam veritatis.*

Notandum, quòd hæc quæ in noticiâ veritatis se habent, vt fores in domo: sunt principia complexa, quæ secundum complexionem sunt sicut locus ianuæ, quem nullus ignorat. Deinde cum dicit:

Habere autem totum, aut partem non posse, difficultatem eius ostendit.

Ostendit quomodo sit difficilis consideratio veritatis. Circa quòd duo facit. Primò proponit intentum. Secundò reddit causam dicti. Secunda ibi: *Forsan autem.* Dicit ergo, quòd *habere ibi scilicet in consideratione veritatis totum, & partem non posse, ostendit difficultatem eius.*

Notandum, quòd hoc quòd dicitur de toto, & de parte exponitur vno modo sic, scilicet quòd duplex est via procedendi ad cognitionem veritatis: vna quidem per modum resolutionis, secundum quam procedimus à compositis ad simplicia, & à toto ad partem: sicut dicitur 1. physic. text. c. 3. quòd confusa sunt nobis prius nota, & secundum hanc viam tunc est perfecta notitia veritatis, cum peruenitur est ad cognoscendum distinctè singulas partes rei. Alia via est per modum compositionis, per quam proceditur conuerso scilicet à simplicibus ad composita, & à partibus ad totum: & secundum hanc viam tunc est perfecta, & imperfecta eo modo, quo imperfectum largè dicitur pars perfecti: quia igitur multi imperfectè cognoscentes veritatem opinantur, se cognoscere perfectè, nescientes distinguere inter perfectum, & imperfectum, & inter totum & partem: idè ex hoc ostenditur difficultas circa noticiam veritatis. Deinde cum dicit:

Forsan autem, & difficultate duobus modis existente, nõ in rebus, sed in nobis est eius causa. Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem diei sese habent, sic & anima nostra intellectus ad ea, quæ sunt omnium natura manifestissima.

Reddit causam dicti. Dicit ergo, *forsan existente difficultate, scilicet cognoscendi secundum duos modos supple, vel ex parte rerum cognoscibiliu, vel ex parte intellectus cognoscentis: non in rebus, id in nobis est causa eius, scilicet difficultatis cognoscendi.* Vult dicere, quòd licet difficultas cognoscendi videatur accidere, vel ex defectu rei, quæ cognoscitur; vel ex defectu intellectus, qui cognoscit: tamen causa huius difficultatis non est ex parte rerum, sed ex parte nostra: quòd probat cum subdit, *sicut oculi nycticoracum se habent ad lucem diei, sic & intellectus anima nostre ad ea, quæ sunt manifestissima in natura, & idè signum est, quòd defectus ille cognoscendi non est ex parte rerum: cum illæ sint manifestissimæ, quantum est de se, & sua natura: sed defectus est ex parte intellectus: sicut defectus visionis non est ex parte luminis diei, sed ex parte oculi nycticoracis, &c.* Deinde cum dicit:

S Y M M A R I V M.

Gratias esse agendas his, qui pro veritate eruenda laborarunt, siue eam rectè comprobauerint, siue non: quia eorum opera aliis deseruit ad eius indagacionem. Timotheus iste, de quo est sermo (ex Suida floruit tempore Philippi Mæcedonis, & Alexandri Magni, quem ferunt illo cantante arduum Mineruæ modulum, adè per mortum, vt inter audjendum, ad arma concitaretur, diceretque regia carmina talia esse debere. Phrygnis fuit (vt dicitur) primus citharista apud Athenienses, & Magister Timothei licet non in toto fortè excellens, dignus tamen citharistæ agantur ratione iam dictâ.

Non solum autem his dicere gratiam iustum est, quorum opinionibus aliquis communicauerit, sed & his qui adhuc superficialius enunciauerunt: etenim hi conferunt aliquid: nam habitum quidem nostrum præexercitati sunt. Nam si Timotheus non fuisset, multam melodiam non haberemus: si autem non Phrygnis, Timotheus non fuisset, Eodem autem modo & de enunciantibus veritatem, à quibusdam verò opinionibus quasdam accepimus: sed alij, vt hi forent, fortè causa fuerunt.

Ostendit quomodo homines mutud se iuant in acquisitione veritatis, q. d. quòd non solum iustum est reddere gratias his, scilicet præcedentibus, qui aliquid dixerunt de veritatis natura: ita quòd nobiscum communicauerunt in veritate inuenta: sed etiam illis qui superficialiter enunciauerunt: etenim, pro quia, hi, id est, tales, aliquid nobis conferunt, nam habitum quidem nostrum, id est, intellectum, præexercitati sunt: idè posteriores debent regratiari præcedentibus: quia aliquo modo in sciendo dependent ab illis: nisi enim fuisset Timotheus, multam non haberemus melodiam, id est, compositionem musicalem: quia nos fundamur super id quòd ipse reperit, & si Phrygnis non fuisset præcedens, Timotheus non fuisset, id est, non reperisset, quòd reperit: quia inuenit virtute illius: sic & de enunciantibus veritatem à quibusdam accepimus quasdam opiniones, quos credimus benè dixisse, quibus etiam alij fuerunt causa.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd intellectus virtute principiorum deuenit in posteriora, & ex lumine intellectus, & virtute principiorum possunt elici ex principiis multa posteriora; sic sequentes Philosophi accipientes principia, licet pauca à præcedentibus, ex illis multa potuerunt elicere; si ergo tradiderunt principia vera, illis regratiandum est, quia profuerunt ad veritatem recipiendam: si autem tradiderunt principia non omninò vera, etiam illis est regratiandum, quia dederunt occasionem, vt illis reprobatis vera principia reperiremus.

Circa prima principia nullus errat.

Duplex via procedendi ad cognitionem veritatis.

Ad hunc extortum è q. 2.

5
Tex. com. 1.

Antiqui regratiandi, & honorandi sunt.

SVMMAE VNIC. CAP. II.

Cuius scientiæ sit speculari de veritate, & an detur processus in infinitum in causis?

SVMMA R I V M.

Veritatis considerationem maximè ad Metaphysicam spectare. De causa æqui-uoca, & vniuoca de quibus hîc loquitur Doct. vide eum 1.d.3. q.8. & 4.d.12.q.3. num. 24. De veritate quam hîc tangit, vide eum 1.6. huius q.3. & ibi nostra Scholia, & in supplemento de anima disp.3. sect.7.8.9. Quòd verò non detur processus in infinitum in causis, vt hîc tangitur in 5. tractat. Doct. bene 1.d.2. q.2. art.1. à num.11.& de primo Princ. c.3. & hîc q.4.5. reliqua huius capit. infrâ suo ordine notantur,

6
TEXT.CO.3. **V**ocari verò Philosophiam veritatis scientiam rectè habet: nam Theorica finis est veritas, & practica opus: etenim si quomodo res sese habent, intendunt practici. Non tamen eius causam per se: nec vt perpetuo talis est; sed vt ad aliquid, atque vt nunc speculantur.

Postquâ Philosophus præmisit qualiter facilitas & difficultas accidit circa considerationem, & notitiam veritatis; nunc ostendit ad quam scientiam maximè spectat considerationem veritatis: intendens probare, quòd ad Metaphysicam. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò declarat quoddam, quod in sua probatione supponebat. Secunda ibi: *At verò quia principium.* Prima in duas: quia primò probat quòd ad Metaphysicam spectat considerare simpliciter veritatem. Secundò, quòd ad ipsam quàm maximè spectat. Secunda ibi: *Nescimus autem.* In prima parte intendit talem rationem: Metaphysica est scientia speculatiua non practica; ergo est scientia veritatis. Antecedens supponitur ex prologo huius libri. Consequentiam autem probat ex differentia scientiæ speculatiuæ, & practicæ: quia finis speculatiuæ est veritas; practicæ verò opus. Dicit ergo, quòd Philosophiam, 1. Metaphysicâ, vocari scientiam veritatis rectè habet: nam finis Theoricæ. i. speculatiuæ, est veritas; practica autem opus. i. praxis, quæ est actus voluntatis elicitus, vel imperatus, sicut declaratum fuit in prologo primi sententiarum, quæst. 4. quòd enim practica ordinetur ad opus, declarat hîc cum subdit, *etenim, pro quia, & si practici intendunt quomodo se habent, scilicet veritas in rebus: non tamen secundum se: sed ad aliquid, & nunc speculantur,* id est, quòd illam veritatem non intendunt per se, vt finem: sed vterius ordinant illam ad dirigendam aliquam praxim: circa aliquod obiectum particulare operabile, & ad aliquid nunc, id est, secundum aliquod determinatum tempus. Deinde cum dicit:

Finis speculatiua, & practica.

7
TEXT.CO.4. *Nescimus autem verum sine causa. Vnumquodque verà maximè ipsum aliorum dicitur.* Scoti Oper. tom. I V.

tur, secundum quod etiam aliis inest vniuocatio: puta ignis est calidissimus, etenim est causa aliis hic calor. Quare & verissimum, quod posterioribus est causa, vt sint vera. Quapropter semper eorum principia, semper esse verissima necesse est: non enim quandoque sunt vera, quandoque non: nec illis causa aliquid est veri vt sint; sed illa aliis: quare vnumquodque sicut se habet, vt sit, ita & ad veritatem.

Probat, quòd ad Metaphysicâ spectat quàm maximè consideratio veritatis, & intendit talem rationem. Scientia Metaphysicâ considerat verissimam, & maximè veram; ergo maximè est scientia veritatis. Cõsequentiã est euidentis: sed ad probandum antecedens intendit talem rationem: Metaphysica considerat primas causas & prima rerum principia; sed illa sunt verissima; ergo Metaphysica considerat verissima. Maior huius rationis supponitur ex prologo; quia ibi probata est: & minorem ipse declarat ex hoc, quòd illud est maximè tale, quod est causa omnibus aliis vt sint talia, & nihil est ei causa, vt sit tale: sicut exemplificat de igne: sed primæ causæ & prima principia rerum sunt huiusmodi quantum ad veritatem; ergo sunt maximè vera. Dicit ergo, quòd nescimus verum sine causa: scientia ergo quæ est de vero, habet alias, quas causas, quæ etiam habent veritatem: quia verum non potest sciri ex falsis. Addit autem vitam propositionem, quod vnumquodque est illud aliquorum maximè, id est maximè tale, quod aliis inest vniuocatio, id est, quod est causa vniuoca aliis vt sint talia: vt ignis est calidissimus: enim, pro quia, hic, id est ignis, causa caliditatis est aliis, scilicet elementis: illud ergo est verissimum, quod est causa posterioribus, vt sint vera. Ex quo concludit, *quapropter principia semper existentium, id est, corporum cælestium, cuiusmodi sunt substantiæ separata: semper necesse est esse vera, id est sunt verissima: eius assignat rationem duplicem. Primò, quia non quandoque sunt vera & quandoque non: & in hoc præcellunt generabilia & corruptibilia: quæ quandoque sunt, & quandoque non sunt. Secundò, quia illis non est alia causa, scilicet suæ veritatis, sed illa sunt causa aliis: & in hoc præcellunt corpora cælestia, licet sint sempiterna, tamen habent causam sui esse & sui motus. Ex prædictis infert quandã conclusionem, dicit quare vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad veritatem.*

Metaphysica maximè considerat veritatem,

Quid est maxime tale?

Notandum, quòd duplex est genus causæ: quædam est causa vniuoca: quædam æqui-uoca. Vniuoca dicitur quantum ad præsens spectat, quæ habet similem formam illi quam producit, æqui-uoca verò dicitur, quæ non habet formam similem illi quam producit, licet eam habeat in virtute. Exemplum primi, ignis producens alium ignem. Exemplum secundi, Sol generans ignem: ad excludendum ergo causam æqui-uocam, quæ licet sit causa aliis vt sint talia, ipsa tamen non est in se forma talis: & ideo signanter dixit Philosophus: *vnumquodque est maximè tale, secundum quod aliis inest vniuocatio:* Sol enim licet sit causa caliditatis in istis inferioribus; ipse tamen non est in se formaliter calidus: in causis autem vniuocis intelligendum est, quòd hæc dicitur habere veritatem.

Causa duplex, vniuoca, & æqui-uoca, & æqui-uoca.

Notandum etiam, quòd quia veritas est passio entis, idè sequitur esse rei proportionabiliter: &

idcirco concludit Philosophus ex prædictis, quòd quia ea quæ possunt esse aliis causa essendi vera, sunt maxime vera, sequitur, quòd vnumquodque eo modo quo habet esse, habeat etiam veritatem; vt ea quorum esse est sempiternum, sit etiam veritas sempiterna; & quorum esse non est semper, & quorum esse habet causam, similiter veritas habet causam: & quorum non, non: quia etiam veritas in intellectu oritur ex veritate in re, idcirco sicut res habet esse, sic etiam est apta nata verè cognosci: vt sic semper ab ipso esse rei oriatur conformitatis veritatis, siue in re, siue in intellectu; quare benè dicit Philosophus, quòd *vnumquodque sicut se habet ad esse, ita se habet ad veritatem.*

Veritas esse
quiritur rei en-
tiam propo-
sitionabili-
ter, de quo &
in 6. lib. q. 3.

Veritas du-
plex comple-
xa, & incom-
plexa.

Notandum etiam, quòd posset esse dubium de qua veritate hic loquitur Philosophus: vtrum de veritate incomplexa, quæ est passio entis; vel de complexa, quæ est veritas propositionis: & iuxta hoc, vtrum intendat de primis principiis & causis incomplexis, cuiusmodi sunt substantiæ immateriales, vel de principiis complexis: quando dicitur prima principia esse principia verissima. Vnde dicendum, quòd licet de vtriusque verum sit quòd hæc dicitur; tamen intellectus principalis Philosophi est loqui de veritate incomplexa, & principio incompleto: ex quo enim vult habere, quòd substantiæ immateriales sunt verissima, de quibus est sapientia quæ Metaphysica nominatur. Deinde cum dicit:

9

Text. co. 5.

Et manifestum est, quòd res habent principium, & quòd causa rerum entium non sunt infinita, neque secundum rectitudinem, neque secundum speciem, scilicet vt species earum sint plusquam possint numerari in infinitum: impossibile enim est secundum naturam, vt aliquod sit ex alio in infinitum, v. g. caro est ex terra, & terra ex aqua, & aqua ex aere, & aer ex igne, & hoc in infinitum, & non cesset in aliquo. Neque etiam est possibile secundum illud ex quo est principium motus. v. g. quòd homo mouetur ab aere, & aer à Sole, & Sol à luce, & hoc in infinitum. Et similiter etiam est in eo quòd est propter quid, impossibile est enim in hoc etiam procedere in infinitum. v. g. vt cursus propter sanitatem, & sanitas propter fortunam, & fortuna propter aliud, & sic in eo quòd est, scilicet essentia.

Probat quoddam suppositum in ratione proximè dicta: supponit enim esse aliqua prima principia & primas causas. Hoc probat, quia in causis non est processus in infinitum, sed est dare statum, & deuenire ad aliquod primum principium in quolibet genere causæ. Circa quòd duo facit, quia primò proponit intentam conclusionem Secundo subiungit eius probationem. Secunda ibi: *Mediorum.* Dicit ergo quòd, scilicet *palam est ex dicendis, quòd est quoddam principium, scilicet esse & veritatis rerum; & quòd non sunt infinita causa existentium; nec ad directam Theoriam, id est, nec procedendo in directum, secundum vnam speciem causæ; puta secundum speciem causæ materialis: & sic de aliis: nec secundum speciem, supple sunt infinitæ causæ: ita, scilicet quòd sunt infinita species causarum; & ex-*

In nullo ge-
nere causa
dicitur proces-
sus in infini-
tum.

ponit quòd dixerat, causas non esse infinitas in directum. Primò in causis materialibus: *nec enim ex materia est possibile progredi in infinitum, vt fiat hoc ex hoc: veluti vt dicamus carnem fieri ex terra, vt ex materia: terram verò ex aqua; aquam verò ex aere: aërem autem ex igne, & hoc non stare; sed supple procedere in infinitum. Secundo exponit in causis efficientibus dicens, nec unde principium motus, id est, nec in causis mouentibus, vel efficientibus est processus infinitus, vt dicas moueri hominem ab aere: & hunc, scilicet aërem moueri à Sole; Solem autem ab alio & huiusmodi, scilicet processus nullum esse finem. Tertio exponit in causis finalibus, dicit, *similiter autem nec illud cuius est causa, id est, secundum causam finalem, possibile est ire in infinitum: vt si dicamus, quòd ire, id est, ambulare, est causa sanitatis: illa verò, scilicet sanitas, est causa felicitatis: & felicitas sit causa alicuius, id est alterius in infinitum. Quarto exponit in causis formalibus dicens, quòd, *similiter est & in quod quid erat esse rei, exempla non ponit, quia de se patent: puta quòd in prædicitis formalibus, & primo modo per se non est processus in infinitum, vt quòd animal prædicetur de homine, & aliquod aliud de animali, & ulterius in infinitum.***

S V M M A R I V M.

Non deri processum in causis probat, discutiendo per singulas; explicat varios modos, quibus vnum ex aliis fieri dicitur.

Mediorum enim extra quæ est aliquid vltimum & primum, necesse est, quòd prius est causam ipsorum esse. quæ sunt post se: nam si dicere nos oporteat vnum trium causam, quòd primum est dicimus: non enim quòd est vltimum; nullius enim quòd finale est; sed nec medium; nam vnius. Nihil enim differt vnum aut plura esse nec infinita, aut finita. Infinitorum enim secundum istum modum, & omnino infiniti partes omnes mediae sunt, similiter autem vsque modo. Quare si ex toto nihil est aliquid primum. Nec ex toto causa nulla est.

10
Text. co. 6.

Postquam Philosophus posuit, quòd in causis non est processus in infinitum: nunc probat intentum. Circa quòd duo facit, quia primò probat, non esse in causis processum in infinitum secundum eandem speciem & in directum. Secundo, quòd sit impossibilis infinitas secundum speciem. Secunda ibi: *Sed si infinita.* Prima in quatuor, nam primò ostendit idem in genere causæ efficientis. Secundo in genere causæ materialis. Tertio in genere causæ finalis. Quarto in genere causæ formalis. Secunda ibi: *At verò nec in deorsum.* Tertia ibi: *Amplius autem & quòd cuius est causa.* Quarta ibi: *Sed nec quòd quid erat esse.* In prima parte intendit talem rationem: Si causæ efficientes procedunt in infinitum; ergo nulla est causa efficiens: consequens est falsum; tum quia contradicit sensui, tum quia contradicit antecedenti: consequentia probatur, quia si causæ sint infinitæ; ergo nulla erit prima, & si non est prima, nec aliqua sequens: ergo nulla. Dicit ergo, quòd *mediorum extra quæ est dare aliquid primum & ali-*

Probat indu-
ctiue non da-
ri processum
in infinitum
in aliquo ge-
nere causa &
primò in effi-
cientibus.

& ali

& aliquid vltimum : quæ sunt duo extrema : *necesse est illud quod est primum, esse causam ipsorum post se, id est, eorum, quæ posterius sequuntur, scilicet tam mediorem, quam vltimi, quod declarat: quia si nos fuerimus interrogati, quod trium oportet dare causam, id est, acceptis tribus, scilicet primo, medio, & vltimo: si interrogemur, quod illorum sit causa aliorum, quod primum est dicimus, scilicet esse causam; non enim quod vltimum, scilicet est causa, nullus enim quod finale est, id est, vltimum supple ponit esse causam medij, vel primi: sed nec medium, supple est causa, nam vnius, id est, quod medium solum est causa vnius, scilicet vltimi, & non primi. Addit autem, quod nihil differt esse plura, scilicet media, aut supple vnum, nec infinita, aut finita, vult dicere, quod ad propositum non differt medium esse vnum vel plura, infinita, vel finita: quia siue sint multa, siue pauca, semper habent rationem vnius, id est, rationem medij: quatenus omnia sunt media: infinitorum verò secundum modum istum, & omnino partes infiniti omnia media sunt. Ratio huius est: quia ante omnem, scilicet causam efficientem, est aliqua prima. Si ergo dicat causæ efficientes dicto modo ponantur procedere in infinitum, sequitur quod omnes causæ erunt mediæ: similiter oportet dicere, quod cuiuslibet infiniti, siue in ordine causæ, siue in ordine magnitudinis, omnes partes sunt mediæ: quia si ponatur aliqua non esse medium, illa vel erit prima vel vltima, quod repugnat infinito, nam infinitum caret principio & fine. Addit quod, similiter autem vsque modo: vult dicere, quod licet alicuius finiti partes mediæ non sint mediæ vniufcuique, pro quanto aliqua sunt propinquiotes principio quam aliæ; hoc tamen non potest poni in infinito, vbi nec est primum, nec est vltimum, & idem similiter vsque modo, id est, vsque ad quamcunque partem, quam modo signaueris, omnes partes simul erunt mediæ: quare si ex toto, id est totaliter, nihil est aliquid primum, supple in causis efficientibus, si procedatur in infinitum: ex toto nulla causa est, quia amor primæ causæ omnes secundæ causæ remouentur.*

Contra rationem Philosophi instatur, quia videtur petere principium: nam supponit omnes causas esse medias si essent infinitæ; ergo præsupponit primum, & vltimum. Respondeo, supponitur quod omnes causæ essent mediæ per abnegationem primitatis & finitatis: non enim accepit Philosophus quod essent infinitæ causæ mediæ positivè; ita quod esset aliqua prima simpliciter, & aliqua vltima in quatum comparatione dicantur mediæ; sed accipit negativè, scilicet per negationem primæ causæ simpliciter, & vltimæ, & sic tenet ratio sine petitione principij. Deinde cum dicit:

At verò neque in deorsum possibile est in infinitum ire, ipso sursum habente principium, ut ex igne quidem aquam, ex hac verò terram, & ita semper aliquod fieri aliud genus.

Probat intentum in genere causæ materialis, Circa quod duo facit, quia primò proponit intentum. Secundò probat. Secunda ibi: *Dupliciter enim.* Dicit ergo, quod, *nec in deorsum*, id est, in causis materialibus, *possibile est ire in infinitum, ipso sursum habente principium: ut si dicatur quod*

ex igne quidem, ut materia, est aqua: ex hac autem, id est, aqua, esse terram, & ita semper ex hoc aliquod aliud fieri genus.

Notandum, quod sursum & deorsum possunt dupliciter exponi. Vno modo sic, nam patiens dicitur subiici agenti: vnde procedere in agentibus est ire sursum: sed procedere in patientibus est ire deorsum: agere autem attribuitur efficienti, passio verò materiæ; processus ergo in causis efficientibus est processus sursum: processus in causis materialibus est deorsum: supposito ergo quod in sursum, id est, in causis efficientibus, sit dare aliquod primum; et primò ostensum est; probat etiam quod in deorsum, id est, in causis materialibus sit dare statum. Alio modo exponi potest, quod in genere causarum materialium supponitur vnum principium: quia in sursum, quod est basis & fundamentum aliorum. Et potest dubitari, vtrum procedatur in infinitum in deorsum secundum processum eorum, quæ ex materia generantur? huic autem expositioni omnino seruiunt exempla quæ ponit: non enim dicit, ut ignis ex aqua, & hoc ex alio; sed è conuerso, ut ex igne aqua, & ex hac terra &c. Vnde supple ponentes primam materiam quærimus, an sit processus in infinitum in his, quæ ex materia generantur. Deinde cum dicit:

Dupliciter enim fit hoc ex hoc, non ut hoc dicitur post hoc, ut ex istius Olympia; sed aut ex puero mutato vir, aut ex aqua aer.

Probat intentum, circa quod tria facit. Primò distinguit duos modos fiendi hoc ex hoc. Secundò probat quod neutro illorum modorum contingit procedere in infinitum. Tertio declarat, quo illorum modorum dicitur res fieri ex primo principio materiali. Secunda ibi: *Sed utroque modo.* Tertia ibi: *Similiter autem & impossibile.* Prima in duas, quia primò distinguit duplicem modum, quo fieri dicitur hoc ex hoc; secundò comparat illos modos penes differentiam. Secunda ibi: *Ergo sic ex puero.* Dicit ergo quod *dupliciter fit hoc ex hoc*, per se, scilicet, & propriè: *non ut quia dicitur post hoc*, id est, excludendo illum modum, quo dicitur aliud fieri hoc ex hoc: quia fit hoc post hoc: nam ille modus fiendi non est propriè hoc ex hoc, *ut ex istius sunt Olympia*: nomina sunt Græca & significant quædam festa Græcorum, quorum vnum post aliud colebatur; ut sic vnum festum diceretur fieri ex alio, quia fiebat post aliud: ut si diceremus, quod festum Sancti Francisci fit ex festo Beati Michaelis, quia fit post illud, non enim dicitur propriè: & idem istum modum excludimus, & accipimus modum quo propriè dicitur hoc ex hoc fieri. Quod est dupliciter, vno modo ut *ex puero mutato dicitur fieri vir*: alio modo ut *ex aqua fit aer*.

Notandum, quod modus quo dicitur fieri hoc ex hoc, quia fit post hoc, ut in exemplo prædicto, est improprius; nam fieri est quoddam mutari: in omni autem mutatione non solum requiritur ordo terminorum, sed etiam subiectum, quod transit & substat vtrique terminorum: sicut patet ex primo Physicorum, text. com. 60. r. c. 4. & 8. Idem. 5. Physic. r. & 2. de Ge. & 12. Met. & 8. huius, quod assignari non potest in exemplo dicto, vbi imaginatur tempus, quod est subiectum diuersorum festorum, cum tamen idem

Sursum, deorsum, exponitur dupliciter.

Al. omnes mediz.

Negato primo omni adstruuntur.

Medium duplex.

II
Text. co. 7.

Idem probat in causis materialibus.

12

Aliquid ex alio fieri contingit dupliciter.

Idem 5.
Phyfic.
1. & 2. de
Gen. & 12.
Met.

tempus non maneat sub utroque facto quod finit; oportet ergo aliquid subiectum realiter mutari, ubi proprie dicitur fieri hoc ex hoc: sicut ex puero mutato debet fieri vir, & ex aqua aer. Deinde cum dicit:

13 *Ita quidem igitur ex puero fieri virum dicimus; quomodo ex eo quod fit, id quod factum est, aut ex eo quod perficitur, perfectum; semper enim est medium inter esse & non esse generatio; & ita quod fit existentis & non existentis. Est autem addiscens qui fit sciens; & hoc est quod dicitur, quod fit ex addiscente sciens. Hoc verò ut ex aere aqua, corrupto altero,*

Comparat penes differentiam dictos modos, & ponit duas differentias. Secundam ponit ibi *Propter quod illa.* Dicit ergo, quòd modus ille quo dicitur fieri hoc ex hoc, sicut, *dicimus, virum fieri ex puero, accipitur ex eo quod fit, & quod factum est; aut ex eo, quod perficitur, & quod perfectum est, id est, quòd hoc modo dicimus fieri hoc ex hoc, sicut ex eo quod est in fieri & in perfici, fit illud quòd iam factum est; aut illud quod iam perfectum est: sicut enim generatio est medium inter esse & non esse; ita illud quod est in perfici, fit illud quod iam perfectum est, & perfici est medium inter ens & non ens quia igitur ex medio peruenitur ad extremum, dicimus quòd ex eo quod fit & generatur, & ex eo quod perficitur, fit illud quod iam & generatum & perfectum est: & sic dicimus quòd vir fit ex puero, & ex addiscente fit sciens. Vnde subdit, *est autem addiscens qui fit sciens: & hoc est quod dicitur, quod fit ex addiscente sciens: nam addiscens se habet, vt in fieri ad scientiam: hoc verò, id est, in alio modo, quo dicitur aqua fieri ex aere, vnum extremum non se habet vt medium ad alterum; sed magis vt extremum ad extremum; vt sic ex aere fiat aqua. Qualiter autem generatio fit medium inter esse & non esse, cum tamen esse & non esse videantur esse contradictoria, dicemus in quarto huius, quando quaeretur, virum inter contradictoria possit esse medium. Deinde cum dicit.**

14 *Propter quod illa quidem non reflectuntur ad inuicem, nec fit ex viro puer, non enim fit ex generatione quod fit, sed est post generationem. Sic enim est dies ex aurora, quia post hanc, propter quod nec aurora ex die, Altera verò reflectuntur.*

Ponit secundam differentiam, quæ sequitur ex prima, dicens, propter quod, scilicet in quibus illa dicuntur fieri hoc ex hoc, vt ex medio extremum & imperfecto perfectum, non reflectuntur ad inuicem, nec fit ex viro puer, sicut scilicet è conuerso ex puero vir, cuius rationem subdit; *nec enim ex generatione fit, quod fit, id est, terminus generationis, quod est esse; sed est post generationem: sicut dies dicitur fieri ex aurora, quia fit post hanc: quare non reflectitur, vt supple aurora fiat ex die. Vult dicere, quòd ratio huius est, quia illa duo, ex quorum vno dicitur habent fieri secundum istum modum, non se habent ad inuicem sicut duo termini mutationis; sed sicut ea quorum vnum est post alterum: sicut esse quod est terminus genera-*

In qua mutatione reperitur reflexio extremorum ad inuicem, in qua no.

tionis, est post generationem, & dies post auroram, & vltimum post medium, quæ se consequuntur secundum ordinem naturalem: quare repugnat eis reflexio propter ordinem, qui mutari non potest, vel reflecti. Vnde si consideremus illa duo, scilicet generationem, quæ est quædam via: & ipsum esse, quod est terminus generationis, non differunt quantum ad hoc ab illo modo quem exclusimus, in quo dicitur hoc fieri ex hoc; quia fit post hoc: sicut ex aurora dicitur fieri dies, quia fit post auroram. Vnde sicut nec ibi, ita nec hinc est possibilis reflexio. Altera verò reflectuntur, id est, secundum alium modum, quo fit hoc ex hoc, potest esse reflexio. Sicut enim ex aere corrupto generatur aqua, ita è conuerso: nam illa duo non se habent ad inuicem secundum ordinem naturalem, vt medium ad extremum; sed habent se sicut duo extrema, quorum vtrumque poterit esse vltimum & primum. Deinde cum dicit,

Vtroque autem modo impossibile est in infinitum ire: existentium enim intermediorum necesse est finem esse. Quædam verò ad se inuicem reflectuntur: alterius enim corruptio est generatio alterius.

Ostendit, quòd neutro istorum modorum contingit procedere in infinitum. Primò de primo modo: prout ex puero dicitur fieri vir; nam talis se habet, vt medium inter duo extrema, scilicet inter esse, & non esse: sed positus extremis impossibile est media esse infinita, quia habere extrema repugnat infinito; ergo secundum istum modum non est procedere in infinitum: & hoc est quod dicit, quòd *vtroque modo est impossibile ire in infinitum: nam intermediorum existentium, id est, talium mediorum, necesse est finem esse: ex quo supple supponuntur extrema talium mediorum. Secundò probat idem de secundo modo ex hoc; quia in alio modo inuenitur reflexio extremorum ad inuicem, nam alterius generatio, est alterius corruptio: vbicunque autem est reflexio, fit reditus ad primum: ita, scilicet, quòd illud quod fuit primò principium, fit postea terminus, quòd infinito non potest competere; quia infinitum non habet principium, neque terminum; ergo nullo modo potest in infinitum fieri hoc ex hoc. Deinde cum dicit:*

15 *Similiter autem impossibile est primum sempiternum corrumpi: quoniam enim non est infinita generatio in sursum, necesse est id ex quo corrupto primo aliquid factum est, non sempiternum esse.*

Ostendit quo dictorum modorum fiant res ex primo principio materiali.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd Philosophus ponit duo, quæ communiter omnes Philosophi concesserunt. Primum est, quòd fit aliquid primum principium materiale; ita quòd in generatione rerum non procedatur in infinitum ex parte superiori, scilicet eius ex quo generatur. Secundum est, quòd prima materia est sempiterna: & ex hoc secundo supposito sequitur, quòd ex prima materia non fit aliquid secundo modo, scilicet sicut ex aere corrupto fit aqua; quia cum materia sit sempiterna, corrupti non potest. Nec potest dici, quòd materia sit sempiterna per successionem; sicut dicimus per generationem huc mundum esse sempiternum: hoc enim excluditur per primam suppositionem, quia

Non fit homo ex hoc in infinitum procedendo.

Datur primum principium materiale secundum omnes sed sempiternum secundum Philosophum.

quia generatio non est infinita in sursum, sed est deuenire ad aliquod primum principium materiale, quod ulterius non fit ex aliquo priori: idè dicit quòd, *similiter est impossibile primum sempiternum*, id est, primam materiam, *corrumpi*, cum sit sempiterna: *quoniam etiam non est infinita generatio in sursum*: idè supple est deuenire ad aliquod primum principium materiale: quod probat, quia *neesse est illud, ex quo primo corrupto aliquid est factum, non esse sempiternum*, ergo cum prima materia sit sempiterna, non potest aliquid fieri ex prima materia secundo modo, ut est aliquid corruptum, & ex ipso est factum, scilicet secundo modo, ut ex aliquo corrupto. Restat igitur, ut ex prima materia fiat aliquid primo modo, scilicet sicut ex imperfecto, & in potentia existente; quod est quoddam medium inter purum non ens, & ens in actu.

S V M M A R I V M.

Non dari processum in genere causæ finalis probat quatuor rationibus, vide Doct. 1. d. 2. q. 2. art. 1. & de primo princ. c. 3. & ibi Scholium tertium.

16
Text. co. 8.

Amplius autem & quod est cuius causa finis est: tale verò quod non est alius causa: sed & alia illius. Quare si quidem fuerit tale ipsum vltimum, non erit infinitum. Sed si nihil tale, non erit quod cuius causa.

Postquam Philosophus probauit, non esse processum in infinitum in genere causæ efficientis, & materialis, nunc probat quòd nec in genere causæ finalis. Circa quod quatuor facit, secundum quod quatuor rationes adducit ad conclusionem probandam quam intendit. Secunda ibi: *Sed si qui infinitum*. Tertia ibi: *Sed nullus conabitur*. Quarta ibi: *Nec etiam erit*. In prima parte intendit talem rationem: Si causæ finales procedant in infinitum; ergo nulla causa finalis est: consequens est falsum, tum quia contradicit sensui: tum quia contradicit antecedenti. Consequentia probatur, quia finis est cuius causa alia sunt, & ipse non est causa alicuius: oportet ergo finem vltimum esse, & per consequens non procedere in infinitum. Dicit ergo, quòd *amplius finis est id, quod est cuius causa; tale verò est, quod non est causa alicuius*, id est, alterius, sed alia illius, scilicet gratiâ sunt, *quare si quidem ipsum*, scilicet cuius causa, fuerit vltimum, non erit infinitum, si verò non erit tale, id vltimum, non erit cuius causa, id est, non erit finis, quare tolletur hoc genus causæ quod est finis.

Non datur processus in infinitum in causis finalibus.

Notandum, quòd licet in ordine finitum sit dare finem; qui est gratiâ alterius, puta finem sub fine; est tamen deuenire ad aliquem finem vltimum, qui ulterius non est gratiâ alterius, sed omnia alia sunt gratiâ eius. Deinde cum dicit:

Sed qui infinitum faciunt, latent auferentes boni naturam.

Ponit secundam rationem, quam intendit talem: Si causæ finales procedant in infinitum; ergo nullum bonum erit in natura: consequens est falsum; ergo & antecedens. Probatio consequen-

Finis & bonum idem sunt.

tiæ, quia finis & bonum idem sunt; sed qui ponit fines infinitos, tollit finem ex ratione præcedenti, ergo tollit bonum. Dicit ergo quòd *si qui infinitum faciunt supple in causis finalibus; obliuiscuntur auferentes naturam boni*. Deinde cum dicit:

Vide Sco. q. 3. prol. sententiarum. & d. 1. eiusdem.

Et nullus conabitur aliquid facere ad terminum non futurum venire.

Ponit tertiam rationem, quam intendit talem: Si fines sint infiniti; ergo nullum est agens in natura: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentia probatur, quia nullus conabitur aliquid facere ad finem non futurum venire: sed si fines sunt infiniti; ergo impertransibiles, & per consequens nullum erit agens, cum ad finem non possit peruenire. Dicit ergo quòd *nullus conabitur aliquid facere non futurum venire ad terminum*. Deinde cum dicit:

Neque usique erit intellectus practicus in talibus; nam causa alicuius semper facit, qui intellectum habet: hac enim est terminus: finis enim terminus est.

17
Text. co. 9.

Ponit quartam rationem, quam intendit talem: Si fines sunt infiniti, ergo nullum est agens per intellectum; consequens est euidenter falsum; ergo antecedens. Consequentia probatur, quia omne agens per intellectum intendit finem, & cognoscit quòd non posset, si fines essent infiniti. Dicit ergo quòd *nec aliquid erit intellectus*, id est, agens per intellectum, *in talibus*, scilicet in infinitis: *nam causa alicuius semper facit, qui habet intellectum*, hoc enim terminus est, finis verò terminus est. Loquitur de intellectu practico, qui semper agit propter finem, qui est praxis. Tunc sequitur illa pars.

Dato processu in finibus, nullum esset agens per intellectum.

S V M M A R I V M.

Non dari processum in causis formalibus, probatur quatuor rationibus. An omne quod mouetur, quod tangit Doct. hic tex. 1. 2. habeat materiam, discutit q. 15. de Anima, tractans an in anima, & Angelo sit materia; tex. 1. 3. innuit non dari processum in speciebus, ita ut non sit dare nobilissimam. de quo vide eum hic q. 6. & ibi Scholium 1. vbi varia eius loca de hoc afferuntur.

Sed nec quod quid erat esse conuenit reduci ad aliam definitionem multiplicantem rationem,

Tex. com. 10

Vbi ostendit, quòd in causis formalibus non sit processus in infinitum. Circa quod duo facit, Primò proponit intentum. Secundò probat ibi: *Semper enim qua est.*

In causis formalibus non datur processus in infinitum.

Ad euidentiam primæ partis notandum, quòd forma est vnde primò sumitur definitio speciei; quare processum in formis oportet accipere secundum processum in definitionibus: in definitionibus autem vna pars est prior altera; sicut genus est prius differentiâ, & vna differentia est prior altera: idem ergo est esse processum in infinitum in formis, & esse processum in infinitum in defi-

in defi

in definitionibus. Dicit ergo quod *non contingit*, quod quid erat esse *reduci ad aliam definitionem multiplicatam rationem*: supple in infinitum: puta quod sic multiplicetur ratio definitiua, vt sicut qui definit hominem, in eius definitione ponit animal, ita quod definitio hominis reducitur ad definitionem animalis: sic definitio animalis reducatur vterius in definitionem alterius, & sic in infinitum. Deinde cum dicit:

18

Semper enim, quæ ante est, communiter est: & quæ posterior est, non est: cuius autem primum non est, nec habitum est.

Probat propositum per quatuor rationes. Quarum secunda ponitur ibi: *Amplius scire*. Tertia ibi: *Sed cognoscere non est*. Quarta ibi: *Sed materiam*. In prima parte intendit talem rationem: Si causæ formales procedunt in infinitum; ergo nulla causa formalis est. Consequens est falsum euidenter, & contradicit antecedenti; ergo & antecedens. Consequentia patet, quia si formæ sunt infinitæ, nulla erit prima, & si prima non est, nulla posterior erit. Dicit ergo quod *semper enim forma, scilicet quæ ante est, id est, prior, magis est*, non quod sit perfectior, sed quia est vniuersalior: forma enim generis vniuersalior est quam forma speciei, licet sit imperfectior: idè dicit: quia forma, scilicet *quæ est posterior, non est*, scilicet vbi cumque forma prior est; non enim vbi cumque est forma animalis, ibi est forma hominis, & ex hoc vltra arguit. *Cuius autem primum non est, nec habitum est*, id est, consequenter se habens; si ergo formæ sunt infinitæ, nulla erit prior; ergo nec altera posterior, Deinde cum dicit:

Primum duplex & vtrouque remoto remouetur consequenter entia.

19
Text. co. 11.

Amplius scire destruunt omnes, qui ita dicunt: non enim possibile scire, antequam ad indiuidua perueniatur.

Ponit secundam rationem quam intendit talem: Si causæ formales sunt infinitæ; ergo nihil contingit scire; consequens est euidenter falsum; ergo & antecedens. Consequentia præbatur, quia nihil contingit scire priusquam perueniatur ad indiuidua, quod supple non contingit, si formæ sunt infinitæ.

Notandum, quod ly, *indiuiduum*, potest poni tripliciter, vno modo, quod indiuiduum accipiatur non pro indiuiduo singulari, quia singularium non est scientia: sed indiuiduum dicatur ipsa species specialissima, quæ vterius per differentias essentialis, vel specificas non diuiditur, vt sit sensus, quod non contingit scire, scilicet perfectè, quousque perueniatur ad speciem specialissimam: quia scire in genere est scire aliquid imperfectè, & secundum istam expositionem dicimus, quod sicut prima ratio concludebat, non esse in causis formalibus processum in infinitum secundum sursum: sic ista secunda probat, quod non sit processus in infinitum indeorsum: quia sic non esset peruenire ad indiuiduam speciem. Secundo modo exponitur, vt per *indiuiduum* intelligatur supremum genus, cuius ratio non est vterius diuisibilis in aliqua priora. Diuisio enim formalis non solum est, secundum quod genus diuiditur per differentias essentialis, per eius diuisionis priuatio nem species specialissima potest dici indiuiduum, sed etiam secundum

Indiuiduum quod propositum potest sumi tripliciter.

Processus in infinitum imaginari dupliciter.

quod definitio diuiditur in partes definitionis, vt sit sensus, quod *non contingit scire*, scilicet per definitionem, priusquam perueniatur ad indiuidua, id est, ad suprema genera; quibus ignoratis ignorantur omnia posteriora, & secundum hanc expositionem illa secunda ratio sicut prima probat non esse in causis formalibus processum in infinitum in sursum. Tertio modo exponitur, vt per indiuiduum intelligatur propositio immediata, vt sit sensus, quod si procedatur in definitionibus, vel causis formalibus in infinitum secundum sursum, nulla erit propositio immediata, & per consequens non contingit aliquid scire per demonstrationem concludentem conclusionem ex principiis immediatis deductam, Deinde cum dicit,

Et cognoscere non est: nam quæ sic sunt infinita, quomodo contingit intelligere?

Ponit tertiam rationem, quæ ducit ad hoc inconueniens, quod tota cognitio habita tollitur, quæcunque sit. Circa quod duo facit. Primum adducit rationem. Secundum excludit falsam responsionem. Secunda ibi: *Non enim simile*. In prima intendit talem rationem: Si causæ formales sunt infinitæ, nihil omnino contingit scire; consequens est falsum euidenter; ergo antecedens. Consequentia patet, quia ad cognitionem rei oportet cognoscere formam rei: si ergo in formis proceditur in infinitum, non contingit eas intelligere; ergo, &c. Dicit ergo, quod *non est*, id est, non contingit *cognoscere*, si supple causæ formales sunt infinitæ, *nam quæ sic sunt infinita quomodo oportet intelligere*: quasi diceret, impossibile est. Deinde cum dicit:

Non enim simile in linea, quæ secundum diuisiones quidem non stat. Intelligere verò non est non statuentem. Propter quod non enumerabit sectiones, qui per infinita procedet.

20

Reprobat falsam responsionem: posset enim aliquis dicere, quod res posset cognosci non obstante infinitate formarum sicut linea, quæ in infinitum diuiditur. Hanc responsionem excludit, d. quod *non est simile in linea, quæ quidem non stat secundum diuisiones*: non enim est simile: quia in linea est infinitas in potentia: in formis si esset, haberet esse in actu; vnde subdit quod *intelligere non est statuentem*, id est, quod impossibile est aliquid intelligi, nisi in aliquo stetur: vnde linea in quantum stat, vt finita in actu habet puncta terminantia, & sic potest intelligi: secundum enim quod non stat in diuisione lineæ, non potest sciri; idè subdit: *propter quod non enumerabit, supple aliquis, sectiones*, id est, diuisiones, quæ procedunt in infinitum: quia igitur formæ si essent infinitæ, essent actus; idè nullo modo posset sciri. Deinde cum dicit:

Infinitum duplex in potentia, & in actu.

Linea quomodo intelligi potest?

Sed materiam in eo, quod mouetur, intelligere necesse est, & infinito nihil est esse, aut non. Si verò non est infinitum, quid est infinito esse?

Text. co. 12.

Ponit quartam rationem, quæ talis est, quod necesse est intelligere materiam in moto, id est, in omni eo, quod mouetur; materia autem habet rationem

Materia est prope nihil.

rationem infiniti: infinito autem competit esse nihil: materia enim quæ intelligitur rationem infiniti habere, de se nullam habet formam: quia de se est quasi nihil. Si ergo ei, quod, est infinitum, competit esse nihil, sequitur per oppositum, quod ipsa forma, quæ dat esse, non sit infinita; ergo in formis non erit processus in infinitum. Dicit ergo, quod *neesse est materiam intelligere in moto, & infinito, quod supple est materia, nihil est, scilicet quantum est de se: esse autem non, id est, forma quæ dat esse, non est infinita: quare non erit infinitum in esse, id est, in formis.*

tudinem minus nota, & magis extranea. Nam consuetum notius,

Postquam Philosophus præmisit facilitatē, & difficultatem, quæ accidunt circa considerationem veritatis, & quod ad scientiam Metaphysicæ maximè spectat habere notitiā veritatis, nunc ostendit modum acquirentiæ veritatis. Circa quod tria facit: Primò præmittit virtutem consuetudinis in acquisitione veritatis. Secundò subiungit diuersos modos, quos diuersi obseruant in acquisitione veritatis. Tertio ex dictis describit regulam, & modum magis conuenientem, quem obseruare oportet in acquisitione veritatis. Secunda ibi: *Alij igitur si non. Tertia ibi: Propter quod oportet.* Prima in duas. Quare primò intentum proponit. Secundò probationem addit, quæ est per signum. Secunda ibi: *Quantam.* Dicit ergo quod *auditiones contingunt entibus, id est, hominibus secundum consuetudines: nam ut consueuimus, ita dignamur dici.* Vult dicere, quod ea quæ sunt nobis consuetæ, & in quibus nutriti sumus, libentius audimus, & suscipimus, & sic videtur nobis dignum debere dici, & non aliter; vnde subdit quod *ea qua non videntur similia, & sunt præter ea, quæ scilicet consueuimus, videntur nobis magis extranea, & minus nota propter inconsuetudinem, nam consuetum, supple notius est* quoad nos. Ratio huius est, quia consuetudo est quedam natura, & vertitur in naturam; vnde habitus qui ex consuetudine generatur, vt habetur 2. Ethic. cap. 1. inclinatur per modum naturæ: propter quod illud videtur vnicuique ad quod secundum habitum inclinatur. Et idè quæ sunt secundum habitum, videntur homini notiora; verbi gratiâ, homines nutriti, & habituati in opinione alicuius Doctoris, nihil dignantur audire, vel suscipere, quod repugnat opinioni illius, & quicquid consonat illi opinioni, reputant verum, & suscipiunt libentissimè, & gratanter. Deinde cum dicit:

Quæ sunt magis consuetæ nobis, libentius recipimus.

Consuetudo est quedam natura.

21

Notandum, quod ex illa auctoritate, quod in omni eo, quod mouetur, oportet intelligere materiam: videtur posse haberi, quod in cælo sit materia, cum cælum moueatur. Veruntamen qui sunt alterius opinionis, distinguunt de materia, quod materia dupliciter dicitur, vel quæ est altera pars compositi cum forma constituenta per se vnum, vel potest accipi materia pro subiecto. Primò modo materia non est in cælo, nec in Angelis. Secundo modo ponitur in vtrisque, & hanc materiam sufficit intelligere in omni eo, quod mouetur: sed de illa quæstione querendum est amplius in octauo huius, & idè vsque tunc differatur. Tunc sequitur illa pars:

Materia duplex.

Vide Scot. in secundo de motu Angelor. d. 2.

Sed si infinita essent pluralitate species causarum, non esset ita cognoscere. Tunc enim scire putamus, cum causas ipsas nouerimus, infinitum verò secundum adiectionem non est pertransire in finito tempore.

Tex. co. 13.

Vbi probat, quod non est possibilis infinitas in causis secundum speciem. Et talem rationem intèdit: Si causæ sunt infinitæ; ergo nihil cõtingit nos cognoscere; consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentiā probatur; quia tunc opinamur scire, cum causas cognoscimus, infinitum autem non contingit scire. Dicit ergo, quod *si species causarum essent infinita pluralitate, non esset, id est, non contingeret, nec ita cognoscere: tunc enim putamus scire, cum nouerimus ipsas causas: infinitum verò secundum adiectionem, scilicet speciei vnus ad aliam non est pertransendum, in infinito tempore, id est, secundum illam infinitatem: ita quod possent cognosci omnes causæ, si ponantur infinitæ.*

Species causarum esse finitas ostendit.

Quantam verò vim habeat, quod consuetum est, leges ostendunt, in quibus fabularia, & puerilia magis quidem valent cognitione de eis propter consuetudinem.

Probat quod dixerat per signum, dicens *quantam vim habeat, quod consuetum est*, id est, consuetudo, ostendunt leges, scilicet humanæ: *in quibus propter consuetudinem, quedam fabularia, & puerilia magis valent cognitione, id est quàm cognitio veritatis de eis.*

Consuetudinis vs.

SVMME VNICÆ

CAPVT III.

Modus acquirendi notitiā veritatis.

SVMMARIVM.

Magnam esse virtutē consuetudinis, ad acquirendam veritatem, suadet Doctor exemplo variarum nationum suis ritibus addictarum. Reliqua quæ in hoc capite tractantur, inferiùs noto.

Notandum, quod leges humanæ, quæ ad ciuilem conuersationem, vt ad finem ordinantur, institutæ sunt ab hominibus, vt ciues ad bonum ciuile inducantur, & à malis retrahantur: secundum autem diuersitatem nationum sic sunt multa instituta, & friuola, & vana, quæ homines à pueritia in eis nutriti, propter consuetudinem magis approbant, quàm notitiā veritatis, & hoc est signum quantam efficaciam habeat consuetudo. Deinde cum dicit:

SVMMARIVM.

Quinque modi acquirendi veritatem, quos Doctor benè explicat, ex Philosopho, ponens regulam, nempe priùs acquirendum

22
Tex. co. 14.

Contingunt autem auditiones secundum consuetudines entibus: nam ut consueuimus ita dignamur dici, & quæ præter ea non similia videntur: sed propter inconsue-

rendum modum sciendi, id est, Logicam quàm scientiam. De quo vide eum q. i. super vniuersalia.

23
Tex. co. 15.

Alij autem si nõ Mathematicè quis dicet, non recipient dicentes. Alij si non exemplariter, Et hi testem induci dignantur poetam. Et illi quidem omnia certè. His verò flebilis est certitudo, aut propter impotentiam complectendi, aut propter micrologiam. Habes enim aliquid quod certum est tale. At quæadmodum in symbolis, & ratiocinationibus non liberum quid quibusdam esse videbitur.

Modi acquirenda veritatis quinque

Ponit diuerfos modos, quos diuerfi obseruant in acquisitione veritatis, & ponit quinque modos. Primus est, quod alij igitur, propter consuetudinem, scilicet non recipiunt dicentes, si non Mathematicè quis dicet, id est, non dicatur eis modo Mathematico: quod potest esse duplici de causa, vel quia propter consuetudinem in Mathematicis sunt nutriti, vel propter dispositionem animæ: quia scilicet sunt fortis imaginationis. Secundus modus est, quod alij sunt, qui scilicet nihil volunt recipere de veritate, si non exemplariter, id est, nisi eis aliquid signum sensibile proponatur, quod potest accidere, vel propter consuetudinem, vel propter debilitatem intellectus, & dominium in eis potentie sensitivæ. Tertius modus est, quia hi testem induci dignantur aliquem Poëtam, id est, nihil reputant dignum recipi, nisi adducatur testimonium Poëtæ, vel alicuius doctoris: quod potest accidere, vel propter consuetudinem, vel propter defectum iudicij intellectus non valentis iudicare, vel intelligere rationem: non enim credentes rationi petunt sibi dari testimonium alicuius. Quartus modus est, quia illi, scilicet alij omnia, alia supple, certè quærunt, id est, alij sunt, qui per certitudinem omnia volunt dici, & per diligentem inquisitionem rationis: quod potest accidere, vel propter consuetudinem, vel propter bonitatem, & subtilitatem intellectus quærentis rationem omnium, de quibus est certa ratio possibilis assignari. Quintus modus est, quod his verò, id est aliis, certitudo est flebilis, id est, tristabilis, quod, scilicet aliquid per certitudinem inquiratur, cuius causam assignat duplicem: quia hoc potest accidere, aut propter impotentiam complectendi, id est, quia habent debilem intellectum ad videndum complexiones principiorum ad conclusiones, & notorum ad ignota: aut propter micrologiam, id est, paruorum ratiocinationem; tale autem, id est, simile habet aliquid, quod certum est, id est, certam inquisitionem de re, quod, scilicet nihil quantumcunque paruorum prætermittit indiscussum, quod exponit cum subdit, unde quemadmodum in symbolis, id est, in compositis contractibus, videtur quibusdam non liberum esse, scilicet computare minima, & parua: sic & in rationibus, id est, scientificis. Vult dicere, quod sicut in conuiuio magno videtur repugnare liberalitati, & largitati, computare minima: ita videtur quibusdam esse in scientia veritatis, quod scilicet videtur esse quædam inopportunitas, & illiberalitas, si in cognitione veritatis minima discutiantur. Deinde cum dicit:

24

Propter quod oportet erudiri quomodo singula sunt recipienda. Et absurdum est quærere

simul scientiam, & modum sciendi. Est autem neutrum facile accipere.

Ex dictis describit regulam, & modum magis conuenientem, quem obseruare oportet in acquisitione veritatis. Circa quod duo facit. Primum quod dictum est. Secundum ostendit, quod vnus modus inquirendi veritatem, qui est potissimus inter numeratos, non est in omnibus scientiis obseruandus. Secunda ibi: *Acribologia verò*. Dicit ergo, quod quia supple diuerfi varios modos quærunt circa notitiam veritatis, propter hoc oportet erudiri quomodo, id est, secundum quem modum, singula, scilicet in singulis scientiis, sunt recipienda, ea, scilicet quæ traduntur; & subdit, quod absurdum est quærere simul scientiam, & modum sciendi: est autem neutrum facile accipere. Vult dicere, quod quia non est facile duo simul accipere, absurdum est simul velle habere scientiam, & modum sciendi: propter quod oportet prius habere modum sciendi, quàm scientiam, & per istum modum procedere ad considerationem, & notitiam veritatis.

Oportet prius discere modum sciendi quàm scientiam.

Notandum, quod, secundum expositionem Commentatoris, per modum sciendi intelligit Philosophus Logicam, quæ modus sciendi dicitur omnibus aliis scientiis, vt est vtens: omnes enim scientiæ Logica vtuntur, vt quatenus Logica tradit modum definiendi, syllogizandi &c. huiusmodi, quæ à Logica accipiunt omnes aliæ scientiæ, & per quæ procedunt ad inquisitionem, & notitiam veritatis: prius ergo addiscenda est Logica, & sic est ad alias scientias procedendum ad inquisitionem, & notitiam veritatis. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

De Mathematicis dari maiorem certitudinem, Metaphysica tamen in se certior est, & etiam nobis, eius principiis iam perspectis, vt notaui in proœmio, §. Scientiam vno.

Acribologia verò Mathematica non in omnibus est expectanda, sed in nõ habentibus materiam: propter quod non naturalis est modus: omnis enim forsitan natura materiam habet: ideoque primum perscrutandum quid est natura: ita namque, & de quibus est Physica manifestum erit: & si vnus scientia, aut plurium est causas, & principia considerare.

25
Tex. co. 16.

Ostendit, quod vnus modus, qui est potissimus ad inquirendum veritatem, ille scilicet qui est per certitudinem, non est in omnibus scientiis obseruandus. Dicit ergo, quod *acribologia Mathematica*, id est, certitudo demonstrandi, quæ est maxime in Mathematicis, non est accipienda in omnibus, scilicet scientiis, sed in non habentibus materiam, id est, in abstractis à materia: propter quod non est naturalis modus, id est, quod ille modus, qui est per certitudinem demonstrationis, non spectat ad Philosophum naturalem: omnis enim forsitan natura materiam habet: ideò est alius modus inquirendi veritatem in scientia naturali, quem exponit cum subdit: ideò primum perscrutandum est, quid est natura: ita namque manifestum erit de quibus est Physica, id est, de quo est scientia

scientia naturalis, & iterum pefcrandum est, *fi unius scientia*, fcilicet naturalis, est *considerare causas, & principia*, aut hoc fit, plurimum scientiarum. Hunc autem modum obseruat Philofophus 2. Phyl. text. com. 3. & inde, quia primò definit naturam, & postea determinat de causis rerum; per hunc enim modum potest patere, quis modus demonstrandi competat Philofopho naturali.

Differetia materialium & immaterialiũ, quoad ontitatem, & cognitionem nostram.

Notandum, quòd ea, quæ habent materiam, sunt subiecta motui, & transmutationi, propter quod non potest de eis haberi omnimoda certitudo, quia non eueniunt necessariò, nec femper, sed vt frequenter sicut dicitur 2. phyl. text. com. 48. Immaterialia verò propter causam op-

positam, quia scilicet abstrahunt à motu, sunt quantum est de se certissima: non tamen sunt nobis certissima sicut suprà dictum fuit de substantiis separatis, & hoc est propter defectum nostri intellectus: sed Mathematica sunt abstracta à materia, & tamen non sunt excedentia intellectum nostrum, & idèd sunt nobis certissima, & de eis certissimas demonstrationes fabricamus.

Notandum etiam, quòd omnia naturalia dicit habere materiam forsitan, vt caueat sibi à corporibus cælestibus, quæ secundum eum, vel non habent materiam, vel non habent talem, qualem ista inferiora: idèd dubitatiuè loquitur, quæ autem fuerit intentio Philofophi circa materiam in cælo, inquiretur diligentius in octauo huius.

LIBER TERTIVS.

IN hoc libro determinat Philofophus de iis, que specialiter pertinent ad considerationem huius scientia: diuiditur autem in duas Summas; quarum prima dubitationes proponit; secunda examinat. In prima parte capituli primi usque ad text. 2. ostendit Philofophus, vt acquiratur scientia à principiis nobis notis; agendum esse de iis, de quibus dubitatur, vel dubitari potest, cuius rei quadruplex datur ratio.

SVMMA PRIMA.

Dubitationes multe proponuntur.

CAPVT I.

Ostendit causas dubitationis.

Text.com.1.

NEcesse est autem ad quesitam scientiam nos aggredi primùm de quibus dubitare primùm oportet. Hac autem sunt quæcunque de ipsis aliter susceperunt quidam: & si quid extra hoc prætermisum est.

Postquam Philofophus in secundo libro determinauit de his, quæ spectant ad considerationem veritatis in communi, nunc descendit ad determinandum ea, quæ spectant specialiter ad considerationem huius scientia. Circa quod duo facit. Primò procedit modo disputatiuo, & dubitatiuo. Secundò procedit modo determinatiuo, siue demonstratiuo. Secunda ibi, in principio quarti: *Est autem scientia quedam*. Prima in duas. Quia primò præmittit suum intentum. Secundò prosequitur de intento. Secunda ibi: *Primum ergo de quibus*. Prima pars, quæ est quoddam proœmium huius tertij, diuiditur in duas. Quia primò proponit suam intentionem in generali. Secundò exponit eam in speciali. Secunda ibi: *Est autem dubitatio*. Prima in duas. Quia primò præmittit suam intentionem. Secundò subiungit intentionis rationem. Secunda ibi: *Inest autem inuestigare*. Dicit ergo primò sic, quòd ad quesitam scientiam, scilicet à nobis de principiis necesse est

Proœmium huius tertij, in quo suam intentionem

aggredi ea, de quibus dubitare nos oportet primùm, supple antequam veritas determinetur; ea verò sunt, scilicet dubitabilia, scilicet de quibus intendimus: *quæcunque quidam*, scilicet antiqui Philofophi, de ipsis aliter susceperunt, id est, opinati sunt aliter quam habeat veritas rei; & si quid extra hoc est, ab eis scilicet prætermisum, quod dicit propter hoc, quod ipse inquit de quibusdam, quæ Philofophi antiqui dimiserunt. Deinde cum dicit:

præmittit, & eius rationem quadruplicè ostendit.

Inest autem inuestigare volentibus præteritum opera bene dubitare: posteriorum enim inuestigatio priorum est solutio dubitatorum: Soluere verò non est ignorantis vinculum: sed mentis dubitatio hoc de re demonstrat. In quantum enim dubitat, in tantum similiter ligatis est passus. Impossibile enim vtrisque procedere ad id, quod est ante. Propter quod, & difficultates oportet speculari omnes prius, & harum causas.

Subiungit, & assignat istius intentionis quadruplicem rationem: quarum secunda ponitur ibi: *Et quia quærentes*, Tertia ibi: *Et adhuc*. Quarta ibi: *Amplius melius*. Dicit ergo, quòd volentibus inuestigare, scilicet veritatem, inest, id est, oportet bene dubitare ab initio, id est, principio inquisitionis. Cuius rationem subdit, quia inuestigatio posteriorum, in inquisitione veritatis non est aliud, quam solutio priorum dubitatorum, quod declarat per simile in solutione ligaminis corporalis dicens, quòd soluere non est ignorantis nodum; nam ille, qui ignorat nodum, non potest ipsum dissoluere: sed mentis dubitatio hoc enim

G simile

simile de re demonstrat: sic enim videtur se habere dubitatio de re ad mentem, sicut ad corpus nodatum, vel ligatum: *in quantum aliquis dubitat, in tantum enim est passus similiter*, id est, aliquid simile ligatis, impossibile est enim utrisque pervenire ad quod est ante, id est, quod sicut ille, qui habet pedes ligatos, non potest procedere ad anteriora secundum viam procedendi, vel progrediendi: sic ille, qui dubitat, quasi habens mentem ligatam, non potest ad anteriora procedere secundum viam speculandi. Ideò subdit, *propter quod oportet speculari prius omnes difficultates harumque causas*: sicut enim ligatus corporaliter si vult solvere vinculum, & nodum, oportet quòd prius respiciat vinculum, & nodum ligaturæ: sic ille, qui vult solvere dubitationem prius debet considerare difficultates, & earum causas. Deinde cum dicit:

Et quia quærentes sine dubitatione primò similes sunt quò oportet ire ignorantibus,

Assignat secundam rationem dicens, quòd oportet, supple prius dubitare: *quia quærentes*, supple veritatem, *sine investigatione*, scilicet dubitorum, *similes sunt ignorantibus quò oportet ire*, id est, illis, qui nesciunt, quò vadant. Ratio huius est, quia sicut terminus viæ intenditur ambulante, ita exclusio dubij est finis intentus à speculante & inquirente veritatem. Sicut ergo ille, qui nescit, quò vadit, non potest pervenire ad terminum, nisi forsitan à casu: sic nec aliquis potest directè inquirere veritatem, nisi dubitationem prævideat, & præcognoscat. Deinde cum dicit:

Et adhuc neque quando questum invenit, aut non cognoscit. Finis enim huic est non manifestus. Prædubitantem verò manifestus.

Ponit tertiam rationem, quæ videtur explicare secundam, dicens quòd *adhuc* quando scilicet aliquis, qui nescit quò vadit, nec quando questum inveniet cognoscat, id est, cum pervenerit ad locum, ad quem tunc intendebat, ignorabit utrum ille sit terminus, & utrum sit sistendum, vel ulterius procedendum. Similiter est de illo, qui inquireit veritatem sine dubitatione: ideò dicit, quòd *finis huic non est manifestus, prædubitantem verò est manifestus*. Deinde cum dicit:

Amplius melius: necesse est enim habere ad iudicandum eum, qui audiit velut adversariorum, & dubitantium omnes rationes.

Ponit quartam rationem, quæ sumitur ex parte auditoris. Dicit ergo, quòd *amplius melius est*, scilicet inquirere dubitationes, *necesse est enim eum, qui audit, habere ad iudicandum sicut adversariorum, & dubitantium omnes rationes*, scilicet quòd auditorem oportet iudicare de auditis, ut sicut in iudiciis nullus potest benè iudicare, nisi audiat rationes utriusque partis, ita necesse est audientem Philosophiam, & iudicantem de veritate audire omnes rationes adversariorum dubitantium, quòd fit inquirendo prius dubia, quæ accidunt circa veritatem, quæ inquirentur. Deinde cum dicit:

Dubitatio
nullis est speculanti.

Inquirenti
de veritate
consideranda
rationes utriusque partis.

Idem 2. de
Anima.
Tex. co. 146.

SVM MÆ PRIMÆ CAP. II.

Dubitaciones variæ ad hanc scientiam spectantes proponuntur.

SVM M A R I V M.

In prima parte huius capituli vsque ad §. *Et utrum*, proponuntur dubitationes ex parte considerationis huius scientiæ.

E*st autem dubitatio prima quidem de quibus præmialiter dictis dubitavimus. Utrum unius, aut multarum est scientiarum causas speculari? Et utrum substantia principia prima est scientiæ huius scire solum? Aut etiam de principiis de quibus ostendunt omnes? Ut utrum contingit unum, & idem simul dicere, & negare, aut non? & de aliis talibus? Et si est circa substantiam, utrum una circa omnes, aut plures sunt? Et si plures, utrum omnes cognatae, aut earum hæ quidem sapientiæ? Illa verò aliquid aliud dicende sunt? Et hoc idem quoque necessarium est quærare: utrum sensibiles substantiæ esse solum sunt dicende, aut præter hæ aliæ? Et utrum unicae sunt, aut plura genera substantiarum, ut facientes species, & Mathematica inter ista, & sensibilia dixerunt? De his ergo, ut diximus perscrutandum est, & utrum circa substantias solum est speculatio? aut circa qua accidunt secundum se substantiis? Adhuc autem de eodem, & diverso, simili, & dissimili, & contrarietate, & de prioribus, & posterioribus, & de aliis omnibus talibus, & de quibuscunque Dialectici intendere tentant, ex probabilibus solum perscrutationem facientes, quorum Theoria est de omnibus. Amplius autem his eisdem quacunque secundum se accidunt, & non solum quid est horum unumquodque: sed utrum uni est unum contrarium?*

Exponit suam intentionem in speciali, enumerans dubitationes omnes, circa quas versatur ista scientia. Circa quod duo facit. Primò enumerat dubitationes pertinentes, & tenentes se ex parte considerationis istius scientiæ. Secundò enumerat dubitationes tenentes se ex parte rerum consideratarum in ista scientia. Secunda ibi: *Et utrum principia, & elementa*. In prima parte enumerat, & proponit quæstiones tenentes se ex parte considerationis istius scientiæ.

Prima dubitatio est, de quibus in prædictis dubitavimus, id est, dubitando proposuimus, scilicet in fine secundi libri: *utrum scilicet speculari causas, quæ sunt quatuor, sit unius scientiæ, aut multarum scientiarum?*

Secunda dubitatio est, *utrum istius scientiæ sit scire solum prima principia substantia: aut etiam considerare de principiis ex quibus, scilicet omnes scientiæ ostendunt*, id est, demonstrant sicut sunt prima principia, *ut utrum contingit unum, & idem simul*

Tex. com. s.

4

Hic enumerat dubitationes ex parte considerationis huius scientiæ.

simul discere, id est, affirmare & negare? & de aliis talibus: sicut sunt, omne totum est maius sua parte.

Tertia dubitatio est, & *si est circa substantiam, id est, dato quòd ista scientia versetur circa substantiam: quæstio, est utrum una scientia sit circa omnes substantias: aut sunt plures scientiæ de diversis substantiis? quia supple videtur prima facie, quòd de pluribus substantiis debent esse plures scientiæ.*

Quarta dubitatio est, quòd & si plures, id est, dato quòd plures scientiæ sint de pluribus substantiis, quæstio est *utrum omnes sint cognate, id est, vnus generis, aut non? ita quòd quædam hæc quidem dicenda sunt sapientia: illa verò, id est, alia aliquid aliud: sicut videmus quod Geometria & Arithmetica sunt cognate: quia vtraque est in genere scientiæ Mathematicæ, quædam autem scientiæ sunt alterius generis: vt Mathematicæ & naturales: videtur enim primo aspectu quòd cum substantiæ materiales & immateriales non sint vnus rationis, quòd scientiæ circa omnes substantias non sint vnus rationis, nec eiusdem generis.*

Quinta dubitatio est, & hoc idem necessarium est *querere, utrum substantia sensibiles dicenda sunt esse solum, vt dixerunt antiqui Philosophi naturales: aut præter eas, scilicet substantias sensibiles & materiales sunt alia intelligibiles & immateriales, vt posuit Plato: & etiam Arist. vt patebit 7. & etiam 12, huius libri, tex. c. 6. & inde tex. com. 5. & inde.*

Sexta dubitatio est, quòd dato quòd sint aliquæ scientiæ separatae à sensibilibus, quæstio est, *utrum sint vniuersales, id est, vnus generis tantum: aut sint plura genera substantiarum, vt dicunt facientes species, & ideas, & Mathematica intermedia inter ideas & sensibilia, quales fuerunt Platonici, vt dictum fuit in primo libro? De his igitur dubitationibus perscrutandum est vt prædiximus.*

Septima dubitatio est, *utrum speculatio istius scientiæ sit solum circa substantias, aut circa ea que secundum se accidunt substantiis, id est, circa proprias passiones substantiæ? Videtur enim prima facie quòd ad eandem scientiam pertinet considerare subiectum & per se accidentia subiecti.*

Octava dubitatio est, *utrum ista scientia consideret de quibusdam, quæ videntur sequi ens in quantum ens, scilicet de eodem & de diuerso, simili & dissimili: & de contrarietate, & de priore & posteriore, & aliis omnibus talibus, de quibuscunque Dialectici teneant intendere? nam Dialectici facientes perscrutationem ex probabilibus solum eorum theoria, id est, consideratio, est de omnibus. Circa enim idem laborant Metaphysicus, & Dialecticus, vt dicitur in 4. huius, tex. c. 5. licet Dialecticus procedat ex probabilibus, non tamen necessariis: videtur enim ex vna parte quòd cum ista quæ numerata sunt, sint communia, quòd pertineant ad considerationem scientiæ Metaphysicæ; sed videtur ex alia parte, quòd ex quo Dialectici est considerare talia, qui procedit ex probabilibus, quòd non pertineant ad considerationem Metaphysicæ: cuius est demonstrare ex necessariis.*

Nona dubitatio est quoad illa communia, quæ consequuntur ens in quantum ens: quæ talis est quæstio, *utrum ad istam scientiam pertineat considerare de istis communibus: non solum quid est vnumquodque eorum: sed etiam quæcunque secundum se accidunt his eisdem: vt utrum vnum sit*

Scoti Oper. tom. I V.

contrarium vni: & sic de aliis.

Notandum, quòd licet omnes dictæ dubitationes pertineant ad considerationem istius scientiæ, tamen aliquo modo inter se distinguuntur: quod quomodo hoc sit, patebit inferiùs, quando de istis dubitationibus profectetur: sufficit enim pro nunc dubitationes prædictas enarrare. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Quatuordecim considerationes ex parte rerum consideratarum in hac scientia, de quibus postea suo ordine.

ET *utrum principia & elementa genera sunt: aut in que diuiditur existentium singulum? Et si genera, utrum quæcunque dicuntur de indiuiduis finalia: aut prima, vt utrum homo, aut animal principium est magis quam singulare? Maximè verò querendum est, & tractandum, utrum est aliquid præter materiam, causa secundum se, aut non? Et hoc separabile aut non? & utrum vnum, aut plura numero? Et utrum est aliquid præter synolon? Dico autè synolon quando prædicatur aliquid de materia, aut nihil, aut horum quidem, horum verò non. Amplius autem utrum principia numero, aut specie determinata, & que in rationibus, & que in subiecto? Et utrum corruptibile & incorruptibile eadem, & diuersa? Et utrum incorruptibilia omnia, aut corruptibilia corruptibile? Amplius autem quod omnium difficillimum est, & plurimam habet dubitationem: utrum vnum, aut ens quemadmodum Pythagorici, & Plato dicebat, non alterum aliquid est, sed entium substantia: aut non, sed aliquid alterum ipsum subiectum, vt Empedocles amorem dicit; alius verò ignem; alius aquam, aut aerem? Et utrum principia sint vniuersalia, aut singularia rerum? Et potestate, aut actu? Amplius autem utrum aliter, aut secundum motum? Hæc enim dubitationem præstant magnam. Adhuc autem numeri, & longitudines, & figura, & puncta substantia quædam sunt, aut non? Et si substantia, utrum separata à sensibilibus, aut in eis? De his enim omnibus non solum difficile veritatem ipsam inquirere; sed nec ratione quidem bene dubitare facile est.*

Enumerat dubitationes tenentes se ex parte rerum consideratarum in ista scientia & enumerat 14. dubitationes.

Prima dubitatio est, *utrum principia & elementa, de quibus considerat ista scientia, sint genera vniuersalia; aut sint illa in que diuiditur singulum existentium, id est, illa vltima, in que diuiditur singulare existens? Ratio huius dubitationis potest esse, quia elementum rei dicitur, ex quo primò res componitur, & in quod vltimò diuiditur. Est autem duplex modus compositionis & resolutionis. Vnus secundum quem conceptus specierum resoluuntur in genera, &*

Dubitationes ex parte rerum consideratarum hic enumerat.

Nota modum
resolutionis
& compositionis
duplicem,

secundum hunc modum genera videntur esse elementa. Secundus modus est magis realis & naturalis, secundum quem corpora naturalia dicuntur resoluti in elementa: & secundum hunc modum non genera communia: sed corpora elementaria erunt principia & elementa rerum.

Secunda dubitatio est, quod dato quod genera sint principia rerum, est questio *utrum* illa principia sint *quæcunque finalia*, id est, *ultima aut prima*, id est, *illa qua primò, & proximo de indiuiduis dicuntur*, sicut sunt species specialissimæ, quæ largo modo, & Platonicè dicuntur genera, pro quanto de pluribus indiuiduis prædicantur: aut prima, scilicet genera principia sint rerum, ut sunt genera generalissima, ut *utrum principium sit animal aut homo*: quia secundum Platonicos est magis principium circa singularia, id est, magis existens *quam singulare*.

6
Diuisio duplex.

Ratio huius dubitationis sumitur ex duplici diuisione: quarum vna est secundum quam genera in species diuiduntur. Alia est secundum quam species resoluuntur in genera; nam illud, quod est vltimum in diuidendo, videtur in componendo esse principium & elementum.

Tertia dubitatio est, quod *maximè quærendum est, & tractandum, utrum sit aliqua causa præter materiam, aut non?* Ista dubitatio habuit ortum ex opinionibus antiquorum, qui solam materiam ponebant causam & substantiam rerum, ut in primo libro dicebatur.

Quarta dubitatio est, quod dato, quod sit aliqua causa rerum præter materiam, est questio, *utrum hæc sit separata*, ut dicebat Plato, *aut non*, ut quidam alij posuerunt.

Quinta dubitatio est, quod dato, quod sit aliquid separatum à materia, est questio *utrum* illud sit *unum numero*, ut Anaxagoras, qui posuit vnum intellectum: *aut sint plura*, ut posuit Plato: & etiam Aristoteles.

Sexta dubitatio est, *utrum sit aliquid aliud præter synolon*, id est, simul totum, quod est singulare, aut nihil: & exponit quid vocat synolon. Dico autem *synolon quando prædicatur aliquid de materia; aut nihil*: addit etiam quod si sit dare aliquid præter synolon, est dubium *aut de his quidem: de illo verò non*, id est, in quibus sit & in quibus non; & qualia sunt in quibus est; & qualia in quibus non?

Synolon quid est?

Notandum, quod ut imponitur Platoni, ipse posuit hominem, & leonem, & huiusmodi, esse quasdam formas separatas, quæ de istis inferioribus prædicantur: & per hoc homo prædicatur de Socrate, vel Platone, quod ista materialia sensibilia participant illam formam separatam. Socrates ergo, & Plato dicuntur *synolon*, id est, simul totum constitutum ex hoc quod materia participat formam separatam, quæ est quoddam prædicatum de materia, id est, de istis inferioribus materialibus. Est ergo ista dubitatio, *utrum quidam indiuidui sit separata ab ipso indiuiduo, vel non: & in quibus sit verum, & in quibus non?* Quam dubitationem pertractat & determinat 7. huius.

Septima dubitatio est, *utrum principia de quibus considerat. ista scientia, sint determinata numero, aut specie: & qua in rationibus, & qua in subiecto?* id est, quantum ad causam formalem, & quantum ad causam materialem siue subiectiuam. Dicimus enim tria esse principia, ut habetur 1. Physic. text. co. 56. iste autè numerus ternarius potest intelligi, vel secundum nume-

rum, id est, quod sit vna forma numero, & materia vna numero, quæ sunt principia natura: vel potest intelligi iste numerus ternarius secundum speciem, scilicet, quod sint multe cause materiales, quæ conueniunt in specie, & ratione materia, & sic de alijs.

Octaua dubitatio est, *utrum corruptibilem, & incorruptibilem sint eadem principia, aut diuersa*: & dato quod diuersa, *utrum omnia principia sint incorruptibilia, aut corruptibilia sint principia corruptibilia*: sicut i. corruptibilem sunt principia incorruptibilia.

Nona dubitatio est, quam dicit esse difficilissimam omnium, & habere plurimam dubitationem, *utrum unum & ens sint substantia omnium, & non aliquid diuersum; quemadmodum dicebant Pythagorici, & Plato: aut non; sed sit aliquid alterum aliud vnum ipsum subiectum ipsi vni & enti diuersum ab eis: quod subiectum Empedocles dixit esse amorem: alius verò ignem, ut Heraclitus: alius verò aquam, ut Thales: alius aërem, ut Diogenes. Plato enim, & Pythagorici dixerunt vnum, & ens esse rerum substantiam, & non additum aliquid substantiæ. Empedocles autem & alij naturales dixerunt vnum, & ens esse aliquid additum substantiæ rerum: sicut quoddam accidens superadditum substantiæ: substantiam autem rerum ponebant ignem, aut aquam, &c. Empedocles autem posuit amorem subiectum esse vnus, & entis: quem amorem ponebat principium rerum, ut efficiens: ut dictum fuit in primo libro. Dicit autem istam dubitationem esse difficilissimam, quatenus ex ea pendet opinio tota Platonis, & Pythagoricorum, & ponentium numeros esse rerum principia.*

7
Resumit breuiter op. antiquorum de substantia rerum & ens & vno,

Decima dubitatio est, *utrum principia rerum sint vniuersalia, aut singularia*, id est, *utrum ea quæ ponuntur, ut principium, habeant rationem principij, & sint vniuersalia, vel habeant rationem singularis.*

Vndecima dubitatio est, *utrum principia sint potestate an actu?* & hæc duo videntur conuenienter quæri de principio materiali, eo quod ponebant antiqui Naturales aliqua corpora actu, puta ignem, aut aquam, &c. vel sit tantum ens in potentia, ut posuit Arist.

Duodecima dubitatio est, *utrum secundum motum, aut aliter?* id est, *utrum principia rerum sint causæ solùm secundum motum, sicut posuerunt antiqui Naturales materiam, vel efficiens: aut sint aliter, quam secundum motum principia; sicut dixit Plato ponens ideas esse principia, non secundum motum, sed secundum quandam participationem. Addit autem quod hæc, scilicet dubia quæ dicta sunt, præstant magnam dubitationem, ex hoc, scilicet quod circa ea Philosophi antiqui abinertem discordabant.*

Decimatertia dubitatio est, *utrum numeri, & longitudo, & figura, & puncta sint quedam substantiæ; aut non?* Aliqui enim Philosophi, ut Pythagorici, & Platonici posuerunt huiusmodi Mathematica esse rerum principia, & substantias.

Decimaquarta dubitatio est, dato, quod huiusmodi Mathematica sint substantiæ, est questio, *utrum sint substantiæ separata à sensibilibus, ut ponebat Plato; aut sint in eis?* id est, in sensibilibus, ut Pythagorici ponebant? Addit autem rationem pertractandi dubitationes dictas, dicens quod *de his omnibus, supple oportet querere; quia non solum difficile est inquirere ipsam veritatem de*

*eis : sed nec est bene facile dubitare rationem inueni-
endo, scilicet rationes probabiles pro, & contrâ.*

Notandum quòd licet omnes prænumeratæ quæstiones teneant se ex parte rerum, quæ subsunt considerationi huius scientiæ, tamen inter se aliqualiter distinguuntur; sicut patebit inferius pertractando ipsas.

SVMMA SECVNDA.

In hac Summa examinantur propositæ difficultates, in cuius primo capite vsque ad §. *At verò*, agitur, an vnus scientiæ sit speculati omnia genera causarum? & pars negatiua suadetur primò.

CAPVT I.

Disputantur difficultates de causarum, principiorum, ac substantiarum cognitione.

Text. co. 3.

Primū ergo de quibus in primis diximus, *virum vnus aut plurium scientiarum sunt speculanda omnia genera causarum?*

Postquam Philosophus in præcedenti parte, quæ est in prologo huius tertij, præmisit suam intentionem, nunc exequitur de intento, disputando de quæstionibus prædictis, & formando rationes pro, & contrâ. Circa quod duo facit: quia Primò disputat de quæstionibus, quæ se tenent ex parte scientiæ considerantis. Secundò de quæstionibus, quæ se tenent ex parte rerum consideratarum. Secunda ibi: *Amplius virum sensibiles?* Prima in duas, quia primò facit quod dictum est, secundum quod consideratio huius scientiæ respicit causas & principia. Secundò, vt respicit causata & principata. Secunda ibi: *Totaliter qua substantiarum.* Prima in duas; quia primò facit, quod dictum est, vt consideratio scientiæ respicit causas, & principia incompleta. Secundò, vt respicit complexa. Secunda ibi: *At verò de principijs.* Prima in duas, quia primò proponit quæstionem. Secundò arguit ad quæstionem. Secunda ibi: *Vnius enim scientia.* Dicit ergo quòd *primum*, supple est inquirendum, *de quo in primis diximus*, scilicet enumerando quæstiones: vt sic ordo disputandi correspondeat ordini proponendi. Et est quæstio prima, quam prius primò proposuit, *virum vnus scientia, aut plurium scientiarum sit speculati omnia genera causarum?* Deinde cum dicit:

Vnius enim scientia quomodo erit non contraria principia existentia cognoscere?

Arguit ad quæstionem. Circa quod duo facit, quia primò ponit rationes ad ostendendum, quòd ad eandem scientiam non pertinet considerare omnes causas. Secundò supponendo, quod pertineat ad diuersas scientias, mouet quandam aliam quæstionem annexam. Tertio ex quæstione annexa pertractata concludit conclusionem primarum rationum. Secunda ibi: *At verò si causarum scientia.* Tertia ibi: *Quapropter videtur.* Prima in duas secundum duas rationes quas adducit. Secunda ibi: *Amplius autem.* In prima parte intendit talem rationem: Contraria sunt vnus

Scoti Oper. som. IV.

scientiæ; ergo quæ non sunt contraria, non spectant ad vnam scientiam. Dicit ergo, quòd si *vnus scientia quomodo erit cognoscere*, scilicet principia *non existentia contraria?* quasi diceret, quòd non.

Notandum, consuetudinem esse Philosophi, quòd cū pertractat aliquam materiam disputando, non solum adducit rationes probabiles, vel necessarias; sed interdum etiam sophisticas, sicut patet 4. huius, & in isto tertio frequenter. Vnde illa ratio, quæ nunc facta est sicut dicit Commentator; & est euidentis de se: peccat per Consequens arguendo à destructione Antecedentis. Deinde cum dicit:

*Amplius autem multis existentium non insunt omnibus omnia. Quo namque modo possibile est motus principium esse in immobilibus, aut boni naturam: si quidem omne quod est bonum secundum se, & propter suam naturam finis est, & ita causa, quod illius causa, & fiunt, & sunt cætera. Finis autem, & cuius causa actus cuiusdam est finis: sed actus omnis cum motu. Quare in immobilibus non contingit hoc esse principium; Nec esse aliquid autò-
αγαθόν, id est, per se bonum. Vnde & in Mathematicis per hanc nihil ostendit causam. Nec est demonstratio nulla eo quod melius, aut deterius; sed nec omnino nullus alium alicuius reminiscitur; Quapropter, & Sophistarum quidam, vt Aristippus, ipsas præneglexit. In aliis enim artibus & illiberalibus, vt Technica, & Coriaria cò quod melius, vel deterius dici omnia, Mathematicas verò, nullam de bonis, & malis facere rationem.*

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Si vnus scientiæ est considerare omnes causas, ergo quæcumque scientiæ considerant vnam causam, considerabunt omnes: consequens est falsum; ergo & antecedens. Falsitatem consequentis ostendit prolixè in litera. Dicit ergo, quòd *amplius multis existentium*, id est, de numero entium *non insunt omnia*, scilicet genera causarum omnibus, & per consequens, scientia considerans talia entia, non considerabit omnes causas: quod declarat primò de causa efficiente: *quo namque modo est possibile principium vnde motus*, id est, efficiens *in immobilibus?* quasi diceret, quòd non. Cum ergo sint multa etiam entia immobilia, sicut patet ex opinione Platonis, & etiam Aristotelis, scientia considerans talia entia immobilia non considerabit causam mouentem, cum talia entia non habeant principium, vnde motus. Secundò ostendit hoc idem in causa finali, dicit *aut supple*, quomodo est possibile ipsorum immobilium *esse boni naturam*, id est, causam finalem quæ habet rationem boni? quasi diceret, quòd non: quod probat cum subdit: *si pro quia*, quia *omne quod est bonum secundum se, & propter suam naturam est finis, & ita potior causa, quia illius causa cætera sunt, & fiunt; finis autem & cuius causa, est finis*, id est, terminus actus cuiusdam, id est, actionis, vel operationis; *sed omnis actus*, id est, omnis actio, vel operatio *est cum motu*, vt videtur, *quare sequitur,*

Philosophus in disputando adducit, quædam rationes sophisticas,

Non omnia causata habent omnes causas, nec omnis scientia illas considerat.

Al. si quid

Prosequitur problematice disputando, & primo ad quæst.

quod non contingit id esse principium, scilicet finem in immobilibus, cum talia abstrahant à motu, nec videtur esse aliquid *κρυόγαστον*, id est, per se bonum; vult dicere quòd, quia illa quæ sunt per se existentia absque materia, sunt necessarìo immobilia, idè non videntur esse bona, vt ponebat Plato, qui omnia immaterialia, & separata vocabat per se existentia, puta ideam hominis, vocabat per se hominem; quia non participatam in materia. Iterum per se bonum vocabat illud, quòd est sua bonitas non participata, cuiusmodi est primum principium. Hanc autem rationem dictam confirmavit per quoddam signum, dicens unde supple, quia in immobilibus non est ratio finis, & boni; idcirco in *Mathematicis*, quæ abstrahunt à motu, nihil ostendit per eam, scilicet causam finalem: nec est vera demonstratio eius quod melius aut deterius, id est, in *Mathematicis* nihil demonstratur ex ratione boni, puta quòd hoc modo sit; quia melius est hoc modo esse, aut deterius, si ita non esset: vt si diceretur, quòd triangulus habet tres, quia melius est quod habeat tres, quàm si non haberet. Idè subdit, quòd nec omnino nullus remittitur, scilicet in *Geometria*, alicuius talium, scilicet modorum demonstrandi ex ratione boni, vel finis, vel forme, vel sint tales plures modi: quapropter quidam de numero *Sophistarum*, vt *Aristippus*, ipsam enim neglexit, scilicet demonstrationem per causam finalem: ex quo, scilicet, quòd talem demonstrationem reputabat vilem. Vnde subdit, quòd ille, scilicet *Aristippus* ponebat, quod in aliis artibus liberalibus, seruilibus, & vilibus: vt in *Tectonica* & *Coriaria*, & artibus aliis mechanicis, dici omnia, scilicet assignari ex hoc, quòd aliquid deterius, id est vilius, vel melius, *Mathematicas* vero, scientias nullam facere rationem de bonis, & malis, cum scilicet sint certissimæ & nobilissimæ. iste autem *Aristippus* dicitur fuisse de secta *Epicureorum*.

In *Mathematicis* non est demonstratio per causam finalem.

Naturalis scientia demonstrat ex causa finali.

Bonum triplex, honestum, utile & delectabile.

Notandum, quòd licet in *Mathematicis* non probetur aliquid ex fine, & ex ratione boni, vt prædictum est, tamen hoc faciunt aliquæ aliæ scientiæ; sicut naturalis scientia, quæ vt plurimum demonstrat ex causa finali, vt habetur 2. *Physic.* vnde assignamus causam quare habet pedes, vt melius possit ambulare & sibi acquirere necessaria ad vitam.

Notandum etiam, quòd vt habetur 4. *Ethicor.* cap. 9. & circiter, sed expressius habetur 8. *Ethicor.* triplex est bonum, scilicet bonum honestum, bonum vile, & bonum delectabile. Primum est bonum secundum se, & habet rationem finis propriè, & est amabile amore amicitie. Secundum bonum habet magis rationem amabilis amore concupiscentie, & sic potest habere rationem finis; non tamen ita propriè sicut primum bonum: magis autem habet rationem eius, quod est ad finem; sicut medicina vilis ad sanitatem ordinatur ad sanitatem, vt ad finem. Tertium bonum, scilicet delectabile magis etiam habet rationem eius, quod est ad finem; licet rationem finis habeat aliquo modo: non tamen sic sicut primum bonum. Benè ergo ait *Aristoteles*, quòd omne quod est bonum propter se, & secundum suam naturam, quod propriè est bonum honestum: finis est, & ita causa cuius gratia sunt, & fiunt alia. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M,

Si de variis causis variæ dentur scientiæ, quænam erit nobilior? Excludit materiam, ratione à Doctore assignata.

AT verò si scientia causarum sunt plures, & altera, alterius principij, qua earum est dicenda qua queritur? Aut quis maxime rem quesitam est sciens eam habentium?

I A

Interponit quandam aliam quæstionem annexam. Circa quod tria facit. Primò proponit quæstionem quæ habet duas partes. Secundò demonstrat secundam partem quæstionis. Tertiò resumit quæstionem quantum ad primam partem specialiter. Secunda ibi: *Conuenit autem eidem*, Tertia ibi: *Igitur ex dudum determinatis*. Dicit ergo, at verò dato quòd sint plures scientia causarum, & altera alterius principij, puta quòd vna scientia considerat de causa formali, alia de causa finali, &c. Est quæstio, qua earum sit dicenda illa, scilicet scientia, qua queritur? id est, quæ illarum scientiarum debeat dici sapientia, de qua modò queritur, & intenditur, & hæc est prima pars quæstionis. Secundam partem subdit: aut supple est quæstio quis maxime rem quesitam sciens, est habentium, eas, scilicet causas, id est, quod si aliqua res sit, quæ habeat plures causas, est quæstio quis maxime cognoscit illam rem earum, quæ considerantur per diuersas scientias, & causas. Deinde cum dicit:

Contingit enim eidem omnes modos causarum inesse, vt domus. Vnde quidem motus ars, & edificator: cuius verò causa opus, & materia terra, & lapides; species verò ratio.

Demonstrat secundam partem quæstionis: ex hoc scilicet quòd inuenitur aliqua res habens omnes causas. Dicit ergo, quòd conuenit aut contingit eidem rei inesse omnes modos causarum, vt ipius domus ars, & edificator est, vnde motus, id est, causa efficiens. Cuius verò causa, id est, causa finalis, est operatio, id est, vsus, vel habitatio: materia autem sunt terra & lapides; species verò, id est, causa formalis est ratio, id est compositio, vel proportio domus. Vel per rationem domus intelligit formam domus, quam artifex in mente habet, quæ 7. *Metaphysicæ* text. co. 23. vocatur, quod quid erat esse, & prima substantia: & ibidem dicitur, quòd ex domo intra, quæ est ipsa domus imaginata, fit domus cum materia, quæ est domus extrinseca. Deinde cum dicit:

Igitur ex dudum determinatis quam decet vocare scientiarum sapientiam, habet rationem quamlibet appellari: in quantum senior quidem, & principalior, cui veluti seruientes non contradicere scientias alias certum est: que finis enim boni talis est: sunt enim huius causa cætera.

Resumit quæstionem specialiter, quantum ad primam partem, & adducit rationes. Circa, quod tria facit. Quia primò inducit rationem ad ostendendum, quòd scientia considerans causam finalem, mereatur nomen sapientie, dato quòd de diuersis

I I
Quomodo in vna re concurrunt omnes causa?

versis causis, diuersæ scientiæ tractarent. Secundò inducit rationem ad probandum idem de causâ formali. Tertiò de causâ efficiente. Secunda ibi: *In quantum verò primarum.* Tertia ibi: *Circa generationem.* Dicit ergo, quòd *ex determinatis dudû.* in primo libro, *quam,* scilicet scientiam decet *vocare sapientiam, habet rationem qualibet.* scilicet, de quacunque causâ considerat appellari, scilicet nomine sapientiæ: & primò quantum ad scientiam, quæ considerat causam finale, intendit talem rationem: Scientia directiua aliarum, & ad quam aliæ ordinantur, meretur magis nomen sapientiæ. (Hæc enim est conditio sapientiæ, vt dictum fuit in prologo primi libri;) sed sciētia considerans de fine est huiusmodi, quia ex fine omnia alia diriguntur, & ad finem omnia alia ordinantur; ergo talis scientia erit senior, id est dignior: & illæ erunt subseruientes sibi, & per consequens ipsa meretur magis nomen sapientiæ. Dicit ergo, quòd *in quantum* scilicet sapientia est, *quidem senior & principalior,* est dignior, *cui non contingit alias scientias contradicere sibi veluti seruientes sibi:* quia per eam diriguntur: quia in quâ sic est, iustè sciētia quæ est de fine & bono talis est, scilicet quæ dicatur sapientia. *Huius enim causâ,* id est, propter finem *cetera sunt:* signum huius est: quia ars architectonica, ad quam pertinet finem considerare, principalitur & imperat aliis artificibus, sicut vsualis imperat nauifaciæ, & nauifaciua dolatiuæ, quæ præparat materiam ad formam nauis: si igitur sapientia est præceptiua aliarum, maximè videtur propter hoc pertinere ad scientiam de fine. Deinde cum dicit:

Scientia directiua aliarum, est senior, & dignior illis,

12

In quantum verò primarum causarum, & maximè scibilis diffinitiuæ est esse: quæ substantia, utique erit talis. Multis enim modis idem scientibus, magis quidem scire dicimus eum qui nouit in ipso esse quid res, quàm in non esse: & horum eorundem alium alio magis. Sed maximè quid est, & non quantum, aut quale, aut quid facere, aut pati apta nata est. Amplius autem & in alijs scire singula, & quorum demonstrationes sunt: tunc putamus existere, quando scimus quid est, vt tetragonizare quid est; quia mediæ intentio. Similiter autem & alijs.

Adducit rationem pro scientia considerante de causâ formali. Et intendit talem rationem: Illa scientia quæ considerat primas causas, & est scientia maximè certa, meretur magis nomen sapientiæ; hæc enim est conditio sapientiæ, vt patet ex prologo primi libri: sed scientia considerans causam formalem est huiusmodi, quod patet ex hoc, quia inter diuersos modos sciendi, maximè dicimus illum scire, qui scit esse rei, & quod quid erat esse eius; ergo talis scientia magis meretur nomen sapientiæ. Dicit ergo, quòd *in quantum verò sapientia,* supple est *diffinitiuæ esse primarum causarum, & maximè scibilis,* ex hoc, scilicet videtur quod scientia substantia, id est, de causâ formali & substantiali erit talis, scilicet sapientia: multis enim modis scientibus idem, id est, inter multos modos sciendi rem, magis quidem dicimus scire eum qui nouit in ipso esse, quid est in ipsa re, quàm in non esse, id est, quòd magis scit ille aliquid, quàm qui scit aliquid non esse. Demonstratio

Scientia de causa formali maximè sapientia nomen meretur.

enim & scientia affirmatiua potior est, quàm ipsa negatiua: sicut patet primo posteriorum: & horum eorundem qui, scilicet sciunt esse aliquid: alium alio magis dicimus scire: sed maximè qui scit quid est & non quantum est, aut quale, aut quod est apta nata facere aut pati: scire autem quid est, est scire formam rei. Amplius autem & in alijs, scilicet proprietatibus scire singula, & quorum sunt demonstrationes, vt sunt propriæ passionibus: tunc putamus existere, quando scimus quid est, puta vt quid tetragonizare, quia scilicet est mediæ inuentio, similiter autem & in alijs.

Vide notanter Scot. q. 3. prolog. Sens. in solutione. 1. lateral.

Notandum, quòd ipsum quod quid est, non solum inuenitur in substantiis, sed etiam in accidentibus; & idèd sicut in substantiis, tunc putamus maximè scire rem, quando scimus quid est: ita etiam in accidentibus, & in alijs proprietatibus, quorum sunt demonstrationes, tunc maximè scimus cum scimus de eis, quod quid est.

13 Quod quid est reperitur etiam in accidentibus.

Notandum, quòd tetragonifinus dicitur secundum Geometram superficies quadrati, vel

Tetragonifinus quid?

quadrangularis, non habentis omnia latera æqualia, sed alteram partem longiorem, cui si velimus inuenire quadratum æquale habens omnia latera æqualia, oportet inuenire lineam mediæ proportionis, & tetragonizare, id est, quadrare tetragonifinum. Ad cuius euidentiã notandum, quòd regula est in Geometria, quòd quandocunque tres lineæ sunt proportionales, illud quòd resultat ex prima & tertia, est æquale ei, quod resultat ex ductu secundæ lineæ in seipsam; quod manifestius apparet in tribus numeris proportionalibus, vt sunt duo, quatuor, octo: nam sicut se habent quatuor ad duo, ita se habent octo ad quatuor, & idèd illud, quod resultat ex ductu binarij in octonarium, est æquale ei, quod resultat ex ductu quaternarij in seipsum: nam bis octo, faciunt sexdecim: similiter quater quatuor faciunt sexdecim. Similiter in proposito, si accipiantur tres lineæ proportionales, quarum prima sit duarum palmarum, secunda quatuor, tertia octo, quadrangulus constitutus ex prima lineâ, & ex tertia, erit æqualis quadrato, constituto ex ductu secundæ lineæ in seipsam: quia secunda lineâ quæ est quatuor palmarum, est quædam mediæ & proportio mediæ inter lineam duarum palmarum, & tertiam, quæ est octo palmarum. Tetragonizare ergo, id est, quadrare quadrangulum, cuius altera pars est longior, est inuenire medium proportionem modo præexposito: & qui hoc scit, scit quid est tetragonizare, id est, quadrangulum quadrare. Deinde cum dicit:

Tres numeri proportionales.

Circa generationes verò, & actus, & circa omnem transmutationem opinantur nos perfectè cognoscere, quando cognoscimus principium motus. Hoc autem alterum, & oppositum fini.

14

Adducit rationem pro scientia considerante de causâ efficiente. Dicit ergo, quòd *circa generationem, & actus, & circa omnem transmutationem:* tunc supple dicimus maximè scire, quando cognoscimus principium unde motus, id est causam efficientem: nam motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur 3. Phisic. ergo scientia confide-

Scientia considerans de causâ efficiente videtur maximè sciētia.

cientie videtur maxime scientia.

rans de causa mouente, videtur esse maxime scientia, & per consequens maxime meretur nomen sapientie. Addit autem, quod hoc, scilicet principium mouens, & efficiens, est diuersum, & oppositum fini, id est, efficiens est principium oppositum principij finis, sicut dictum fuit in primo libro.

Notandum, quod de causa materiali prætermisit facere mentionem, quia materia cum sit ens in potentia, & ens imperfectum quantum est de se, minus quam alia causa facit ad cognitionem rei, & idè dato, quod aliqua scientia consideret seorsum de causa materiali, non videtur posse haberi ratio, quod illa meretur magis nomen sapientie. Deinde cum dicit:

Quapropter videtur alterius esse scientia causarum harum singulas speculari.

Pertractatâ quæstione annexâ concludit conclusionem primarum rationum, ad quæstionem principale dicens: *quapropter videtur alius, id est, alterius esse scientia speculari singulas harum causarum.*

Veritas quæstionis.

Vide 5. Th. hic copiosius.

Et tamen veritas quæstionis principalis est, quod vnus scientiæ est considerare omnia genera causarum. Cuius ratio est, quia scientiæ cuius est considerare effectum, est considerare omnes causas eius: sicut de domo superius declarabatur; ergo ad illam scientiam pertinet considerare omnes causas. Hoc apparet manifestè in Physica 2. lib. text. com. 28. & inde. & de Metaphysica 5. Metaphysicæ cap. de consis, text. com. 2. & inde. licet Physica, & Metaphysica, differenter considerent de omnibus causis; sicut dictum est in primo libro. Nec rationes in contrarium concludunt. Prima est sophistica, & arguit à destructione Antecedentis, vt prædictum est. Secunda etiam ratio non valet: non enim sequitur, quod si alicuius scientiæ non est considerare omnes causas; ergo nullius. Neganda est consequentia: quia potest esse, quod alicuius vnus scientiæ sit considerare omnes causas, & alicuius non.

SVM MARIVM.

An de principiis complexis detur vna, & eadem scientia? & an eadem de his, & de substantiis? rationes pro parte negatiua.

Text. cq. 4.

AT verò de principiis demonstrationis, *utrum vnus scientia est, aut plurimum, dubitatio est? Dico autem demonstratiuas communes opiniones, ex quibus omnes demonstrant. Vt quoniam omne necessarium est, aut dicere, aut negare, & impossibile idem simul esse, & non esse, & quæcumque alia tales propositiones. Vtrum harum vna scientia, & substantia, aut alia. Et si non vna est, quam oportet appellare, qua nunc est quaesita?*

15

Postquam Philosophus disputauit quæstiones respicientes principia incomplexa, nunc disputat eas, quæ respiciunt principia complexa. Circa quod duo facit. Primò proponit quæstionem. Secundo obiicit pro, & contra. Secunda ibi: *Vnius igitur esse.* Dicit ergo quod *dubitatio est de prin-*

cipiis demonstratiuis, quæ scilicet sunt complexa, utrum sunt vnus scientia, aut plurimum, id est, utrum considerare de eis pertineat ad vnam scientiam, vel ad plures? & exponit quæ sunt huiusmodi principia. Dico autem demonstratiuas, & communes opiniones; ex quibus omnes scilicet scientiæ demonstrant; vt quoniam omne necessarium est, aut dicere, aut negare, & impossibile est idem simul esse, & non esse: & quæcumque alia tales propositiones: & dato quod sint vnus scientiæ, est quæstio utrum sit vna scientia harum, & substantiæ, aut alia, id est, utrum scientia considerans de substantia, & de talibus principiis sit vna, vel sit alia, & alia: & dato quod non sit vna, sed quod alia scientia consideret de substantia, & alia de illis principiis communibus, est dubium, quam illarum oportet appellare, qua nunc est quaesita, id est, sapientia.

2. q. principalis.

Prima principia qua.

An sit vnus scientia considerare principia communia, & substantiam.

16

Principia communia qua dicuntur & qualiter intrans demonstrationis aliarum scientiarum?

Notandum, quod principia communia, de quibus exemplificat, dicuntur communes opiniones, vel conceptiones, quatenus omnes scientiæ vtuntur eis in demonstrando: non quod ipsa ingredientur demonstrationem secundum substantiam, cum ipsa sint communia, & demonstratio procedat ex propriis: sed pro quanto principia omnium scientiarum habent per illa communia robur, & firmitatè, idè licet non ingredientur demonstrationes aliarum scientiarum secundum substantiam, ingredientur tamen virtualiter. Deinde cum dicit:

Vnius igitur esse non est rationabile, Quid enim magis Geometria, quam qualiscumque de his proprium est audire? Si igitur similiter quidem qualiscumque est. Omnium verò non conuenit. Sicut nec aliarum: ita nec ipsas substantias cognoscentis, proprium est de ipsis cognoscere.

Arguit ad quæstionem. Primò ad partem negatiuam, scilicet quod non est vnus scientiæ considerare principia demonstrationis, & substantiam. Secundo arguit ad partem affirmatiuam oppositam. Secunda ibi: *At verò si alia.* Prima in duas secundum quod duas rationes adducit pro ista parte. Secunda ibi: *Simul autem.* Dicit ergo, quod non est rationabile esse vnus scientiæ; quod scilicet ipsa consideret dicta principia. Cuius causam subdit, *quid enim magis Geometria, quam qualiscumque alterius scientiæ est proprium de his obaudire, id est, considerare: quasi diceret, quod non, cum pertineat ad omnes: sed nec hoc videtur verum: idè dicit, quod omnium verò non conuenit quia videtur superfluum, quod in diuersis scientiis de eisdem tractetur. Si igitur nec vna, nec omnes scientiæ considerant dicta principia, sequitur, quod nulla, nec per consequens illa quæ est de substantia; ergo non est eiusdem scientiæ considerare de substantia, & de principiis prædictis: & hoc est quod concludit, quod sicut nec aliarum, ita nec ipsius cognoscentis, id est, considerantis substantias ipsas, est proprium cognoscere de his. Deinde cum dicit:*

Quod non sit vnus scientia considerare principia communia & substantiam.

Simul autem, & quomodo erit ipsarum scientia? Quid quidem enim, & vnumquodque horum existit ens, & nunc nouimus. Vtuntur igitur eis, vt notis artes alia. Si autem demonstra-

170

riò de eis est, oportebit aliquod igitur esse subiectum: & hæc quidem passiones: illa verò dignitates eorum. Nam de omnibus esse demonstrationem, impossibile est: necesse est enim ex aliquibus esse, & circa aliquid, & aliquorum demonstrationem. Quare accidit omnium esse genus vnum aliquid demonstratorum: omnes enim demonstratiue dignitates utuntur.

Consideratio scientifica duplex.

Principia cõmunia nequeunt cognosci per definitionem, vel demonstratiuem.

Tria qua necessario requiruntur ad demonstratiuem.

Ponit secundam rationem, quam intendit talem: Omnis consideratio scientifica, vel est per definitionem, vel per demonstrationem: sed principia demonstrationis prædicta non possunt cognosci per definitionem, quia statim cognoscuntur quid sunt, notis terminis; nec per demonstrationem; quia cum in demonstratione sint tria, scilicet subiectum, passio, & principia, ipsorum principiorum non est demonstratio, aliàs esset processus in infinitum, & per consequens scientia non esset de substantia. Dicit ergo, quòd simul autem, quæ erit scientia eorum, scilicet dignitatum? quasi diceret, nulla: quia illa scientia, vel esset definitiua, vel demonstratiua; & quòd non definitiua probat, cum subdit. *Horum igitur cuiuslibet quid inest, id est, quid sunt, & nunc nouimus, id est, statim in principio cognoscimus notis terminis;* & propter hoc *aliæ artes utuntur eis, ut notis, scilicet quid sunt.* Vltèrius probat, quòd nõ cognoscatur scientiã demonstratiuã dicens: *si autè de eis est scientia demonstratiua exiget aliquod genus esse subiectũ, & hæc quidè passiones; illa verò dignitates eorum;* hæc enim tria ad demonstrationem requiruntur, necesse est enim demonstrationem esse ex aliquibus, scilicet principiis, & circa aliquid, scilicet circa subiectum, & aliquorum, scilicet accidentium propriorum: sed impossibile est dignitates demonstrari: tum ex parte principij; nam *de omnibus esse demonstrationem est impossibile:* quia esset processus in infinitum: tum ex parte subiecti, quia cum vna scientia sit vnus generis subiecti, oporteret, quòd illa quæ demonstraret dignitates, haberet vnum subiectum: cum ergo omnes scientiæ vtantur istis dignitatibus, omnes scientiæ haberent vnum subiectum commune, quod est falsum: idè subditur; *quare accidit aliquid esse vnum, ergo omnium demonstratorum, id est, omnium scientiarum demonstratiuarum:* omnes enim scientiæ demonstratiuæ ipsi dignitatibus utuntur. Deinde cum dicit;

S V M M A R I V M.

Dato plures esse scientias de principiis, & substantiis, quæ illorum principiorum? resoluitur de his agere hanc scientiam vnicam. tex 5. Arguitur pro, & contra, an vna scientia sit de omnibus substantiis; de quo vide Doctorem 1, huius, q 9.

18

AT verò si alia, quæ substantia, & quæ de his, quæ eorum principaliter, & prior est? vniuersaliter enim maximè omnium principia sunt dignitates. Et si non est Philosophi, cuius erit alterius de eis speculari veritatem, & falsitatem?

Arguit ad partem affirmatiuam oppositam, & dicit, quòd si alia est scientia, scilicet quæ est de substantia, & alia, quæ est de his, scilicet dignitatibus: restat dubium, quæ earum est principalior, & dignior: nam videtur ex vna parte, quòd scientia de dignitatibus esset prior: nam dignitates sunt principia maximè vniuersalia omnium, & per consequens videtur, quòd scientia de eis esset vniuersalior, & prior. Et ex alia parte cum substantia sit primum ens, scientia de substantia erit prima Philosophia. Et si igitur Philosophi, scilicet primi, cuius est substantia speculari, nõ est supple de huiusmodi dignitatibus, cuius alium, id est, alterius, scientia erit speculari de eis veritatem, & falsitatem? quasi diceret, quòd nullius alterius.

Veritas huius quæstionis est sicut apparet ex quarto huius, text. com. 7. & circiter. quòd eiusdem scientiæ, scilicet Metaphysicæ, est considerare de substantia, & de dignitatibus: nam cum subiectum Metaphysicæ sit ens in quantum ens, idè eius est considerare talia principia communia, quæ in ente, vel in partibus entis fundantur, sicut patet de primo principio simpliciter quidem, quod est: *Impossibile est idem simul esse, & non esse.* Nec rationes in oppositum concludunt. Prima non, quia licet omnes scientiæ vtantur dictis principiis, non tamen sequitur, quòd omnes considerent ipsa; sed accipiunt ea ab vna aliqua communi, cuius est illa cõmunia cõsiderare, & hæc est Metaphysica. Secunda ratio procedit ab insufficienti; nõ enim omne, quod scitur, per definitionem, vel demonstrationem scitur: nisi illa tantum, quorum cognitio est ex aliquo priori: principia autem cum sint prima simpliciter, non possunt cognosci ex aliquo priori: sed cognitis terminis, statim in lumine naturali intellectus cognoscentis, cognoscuntur, vt declaratum fuit in 2. lib. text. com. 5. Tunc sequitur illa pars:

Totaliter quæ substantiarum, vtrum vna omnium est, aut plures scientiæ?

19

Vbi disputat quæstiones, vt consideratio huius scientiæ respicit principia, quæ sunt substantiæ, & accidentia. Circa quod duo facit, secundũ quod mouet duas quæstiones. Secunda ibi: *Amplius autem.* Prima in duas, quia primò mouet quæstionem. Secundò arguit pro, & contra. Secunda ibi: *Siquidem ergo.* Est ergo prima quæstio, *vtrum vniuersaliter sit vna scientia omnium substantiarum, aut plures scientiæ,* quæ scilicet considerent substantias diuersas. Deinde cum dicit:

Eiusdem scientia est considerare substantiam, & dignitates.

Satisfit argumentis in oppositum

Quodlibet nequit per demonstrationem sciri.

3. q principia.

Si quidem ergò non vna, cuius substantiæ ponenda est scientia ista?

Arguit ad quæstionem. Primò ad vnã partem, scilicet quòd vnus scientiæ est omnes substantias considerare. Secundò arguit ad oppositum, ibi: *Vnam verò omnium.* Dicit ergo, quòd si quidem non est vna, scientia scilicet de omnibus substantiis, est dubium, cuius substantiæ ista scientia, scilicet Metaphysica est ponenda, scilicet consideratiua? quasi diceret, quòd non possit assignari? cum omnes substantiæ sint partes entis. Deinde cum dicit

Vnam verò omnium non est rationabile, etenim demonstratiua vna de omnibus erit vti qua

utique per se accidentibus. Si quidem omnis demonstratiua circa aliquod subiectum speculatur per se accidentia ex communibus opinionibus. Et circa idem igitur genus accidentia pro se eiusdem est speculati ex eiusdem opinionibus: nam circa ipsum, quia vnus, & ex quibus vnus, suo eiusdem, siue alius. Quare & accidentia siue haec speculabuntur, aut ex his vna.

20

Arguit ad oppositum, & intendit talem rationem: Si vna scientia est omnium substantiarum; ergo vna scientia erit omnium per se accidentium, etenim, pro quia, tunc esset vna scientia demonstratiua in omnibus per se accidentibus. Cuius causam subdit; etenim omnis demonstratiua scientia speculabitur singula accidentia, circa aliquod subiectum ex communibus opinionibus, vel conceptionibus; cuiusmodi sunt principia prima dummodo fiat ex eisdem principiis. Nam circa ipsum, quia vnus est demonstrare: quia ita est per aliqua principia vnus, & ex quibus vnus, id est, quod demonstrare, quia ita est, aliquando pertinet ad vna scientiam; & demonstrare principia ex quibus demonstrabatur, quia ita est, pertinet ad vnam scientiam: quandoque quidem ad eandem, quandoque vero ad aliam. Ideo subdit, siue eiusdem, siue alius, id est, alterius: quare accidentia siue speculabuntur hoc siue ex his, semper illa scientia erit vna.

Notandum quod, principia demonstrationis non semper sunt indemonstrabilia simpliciter: sed quod est conclusio vnus demonstrationis, potest esse principium alterius demonstrationis, & quoniam sic est demonstrare talia principia, quandoque pertinet ad eandem scientiam, quandoque ad aliam. Exemplum primi in Geometria, quod triangulus habet tres, &c. per hoc quod angulus extrinsecus trianguli est aequalis duobus intrinsicis sibi oppositis, hoc etiam probari potest. Cuius probatio etiam pertinet ad Geometriam. Exemplum secundi: Musicus probat, quod tonus diuiditur in duo semitona inaequalia, per hoc, quod proportio sexquialta non potest diuidi in duo aequalia, cum semper sit superparticularis: sed hoc probare non tantum pertinet ad Musicam, sed etiam ad Arithmeticum. Aliud exemplum, quod Chirurgicus probat, quod vulnera circularia tardius sanantur per hoc, quod partes circuli difficilius coniunguntur: hoc autem probare non pertinet ad Chirurgicum, sed ad Geometricum. Sic ergo patet, quod aliquando diuersitas scientiarum oritur ex diuersitate principiorum, puta quando vna scientia demonstrat principia alterius: secundum quem modum se habent scientia subalternans, & scientia subalternata: sed supposita identitate principiorum remanet identitas scientiarum: dummodo sint eadem per se accidentia, & idem genus subiectum, ut si vna, & eadem scientia consideret subiectum, & eius per se accidentia.

Veritas huius quaestionis est, quod sicut habetur ex quarto huius, vnus scientia est considerare de omnibus substantiis, vel secundum proprias rationes substantiae, vel secundum communem rationem, secundum quam omnes substantiae sunt entia, & primae partes entis: haec scientia est Metaphysica, cuius est considerare de ente inquantum ens, & omnes partes entis: puta de substantia, ut de nobili parte sui subiecti primi; nec ra-

tio ad oppositum cogit, quia Metaphysica licet consideret de omni substantia sub ratione entis, non oportet tamen propter hoc, quod consideret omnia specialia accidentia per se, sed solum per accidentia entis, quae conueniunt substantiae secundum rationem entis. Ad alias autem scientias conuenit considerare particulariter passiones substantiae; secundum propriam, & particularem rationem. Deinde cum dicit;

S V M M A R I V M,

Arguitur pro & contra, an Metaphysica sit tantum de substantiis, an etiam de accidentibus earum? resoluit Doctor affirmatiue, de quo fusius quarto huius.

Amplius autem, vtrum circa substantias solum est Theorica, aut & circa ipsas accidentia? Dico autem, ut si solidum quadam substantia est, & linea, & superficies, vtrum & eiusdem scientia est ea cognoscere, & accidentia circa vnumquodque genus, de quibus Mathematica ostendunt, aut alius.

Text. co. 6.

Ponit secundam quaestionem. Circa quod duo facit. Primum mouet quaestionem. Secundum arguit pro & contra. Secunda ibi: Nam si eiusdem. Dicit ergo, quod amplius autem est quaestio, vtrum Theorica, id est, consideratio huius scientiae, sit solum circa substantias, aut etiam circa accidentia eius, scilicet substantiis. Dico autem, ut si dicatur, quod solidum, id est, corpus est quadam substantia, & similiter linea, & superficies, ut quidam, scilicet Platonici, & Pythagorici posuerunt: vtrum eiusdem scientia est ea cognoscere, & accidentia circa vnumquodque genus tale, de quibus, scilicet accidentibus, Mathematica ostendunt, aut alius, id est, alterius scientiae. Deinde cum dicit:

A. 9. principalis, sed est 7. in ordine supra in proemia ex parte considerationis huius scientiae.

Nam si demonstratiua quadam eiusdem erit, & quae est substantia. Non autem videtur eius quod quid est, esse demonstratio.

Arguit ad quaestionem & primum ad partem negatiuam. Secundum ad partem affirmatiuam oppositam. Secunda ibi: Si vero diuersa. Dicit ergo, quod si eiusdem, scilicet scientiae, est considerare accidentia & substantias: cum scientia, quae considerat accidentia, sit demonstratiua: sequitur, quod demonstratiua quaedam erit, quae est substantiae, non autem videtur eius quod est esse demonstratio, quia hoc est impossibile cum definitio sit indicans substantiam, & quod quid est, sicut apparet ex 2. Poster. Deinde cum dicit:

Si vero diuersa: quae erit speculans circa substantiam accidentia? hoc enim reddere est valde difficile.

Arguit ad opinionem dicens, quod si diuersa, scilicet scientiae, est considerare substantias & accidentia quae erit speculans accidentia circa substantiam; quasi dicat, quod nulla: non erit enim assignare quae scientia speculetur accidentia circa substantiam, quia vtrumque consideraret: & tamen hoc

22

Ipsius quod quid est, non est demonstratio

Vna scientia potest demonstrare principia alterius.

21

Veritas quaestionis. Qualiter Metaphysica considerat omnes substantias.

hoc videtur ad omnes scientias pertinere : quælibet enim scientia considerat passiones circa proprium subiectum : & tamen hoc reddere esset valde difficile : immò impossibile, si alterius scientiæ esset considerare substantiam, & alterius passiones.

Veritas huius quæstionis est (vt colligitur ex 4. huius) quòd eiusdem scientiæ est considerare de ente inquantum ens ; & de substantia & de per se passionibus tam entis, quàm substantiæ. Nec ratio ad oppositum cogit : quia licet eadem scientia consideret de substantia ; & de accidentibus, non tamen eodem modo : sed de substantia considerat modo definitiuo, vt arguebat ratio : de accidentibus autem considerat modo demonstratio.

S Y M M A R I V M.

Quoad res consideratas in hac scientia ; Primò agit contra ideas Platonicas, seu quidditates existentes separatas de quibus l. i. tex. 5. Item contra ponentes Mathematica à materia separata, de quibus ibi.

Amplius autem utrùm sensibiles substantiæ esse sola sint dicenda, aut præter eas alia? Et utrùm vnica, aut plura genera substantiarum sunt : vt dicentes species & intermedia circa qua Mathematicas dicunt esse scientias?

Postquam Philosophus pertractauit quæstiones tenentes se ex parte considerationis huius scientiæ, nunc pertractat quæstiones se tenentes ex parte rerum consideratarum. Circa quod duo facit, quia Primò disputat quæstiones de principiatis. Secundò quæstiones de principiis. Secunda ibi : *Et de principiis.* Prima in duas, quia primò proponit duas quæstiones de substantiis, circa quas ista scientia principaliter versatur. Secundò arguit ad partes. Secunda ibi : *Quomodo ergo dicimus?* Proponit ergo duas quæstiones, quarum prima est, *utrùm in vniuersitate entium sola substantiæ sensibiles sint dicenda esse*, sicut communiter antiqui Naturales dicebant, non ponentes nisi entia sensibilia : aut præter eas, scilicet substantias sensibiles, sint alia substantia, sicut posuerunt Platonici, & etiam Aristotol. Secunda quæstio est, dato quòd sint alia substantiæ præter sensibiles, *utrùm sint vnica*, scilicet vnus generis; aut sint plura genera substantiarum, sicut sunt differentes species; id est, ideas, & quæ sunt infra, id est, Mathematica intermedia, circa quæ dicunt esse, scientias Mathematicas : vt dicebatur in primo libro. Quidam enim Platoniorum præter substantias sensibiles posuerunt solum vnum genus substantiarum separatarum, scilicet idearum, vt per se hominem immaterialem, & per se equum, & sic de aliis speciebus separatis. Alij verò posuerunt aliud genus substantiarum separatarum, scilicet Mathematica media inter ideas & sensibilia, circa quæ dicebant esse Mathematicas scientias. Deinde cum dicit :

Quomodo ergo dicimus species causasque & substantias secundum se, dictum est in prioribus de ipsis sermonibus.

Arguit ad propositas quæstiones. Circa quod duo facit, quia Primò innuit quomodo sumi possit ratio ad probandum esse substantias separatas. Secundò arguit ad partem contrariam negatiuam. Secunda ibi : *Multis autem.* Dicit ergo, quòd *quomodo dicimus species*, id est, ideas esse causas rerum & substantias secundum se, id est, separatas. *Dictum est de eis in prioribus sermonibus*, scilicet in primo libro, pertractando opinionem Platonis : & idè ex his quæ ibi dicta sunt, sumi possunt rationes pro parte affirmatiua propositarum quæstionum. Deinde cum dicit :

Multis autem modis habentibus difficultatem nullo minus absurdum dicere quidem alias esse naturas præter eas, quæ sunt in cælo: has autem easdem dicere sensibilibus : nisi quia hæc quidem sempiterna : illa verò corruptibilia. Nam per se dicunt hominem esse, & equum, & sanitatem. Aliud autem nihil simile facientes Deos esse dicentibus, & humana speciei esse. Nihil enim aliud fecerunt illi quàm homines sempiternos : nec hi species, nisi sensibiles sempiternas.

Arguit ad partem oppositam, circa quod duo facit. Quia primò arguit ad ostendendum non esse ideas à sensibilibus separatas. Secundò ad ostendendum non esse Mathematica intermedia separata. Secunda ibi : *Amplius si quis præter.* In prima parte intendit talem rationem : Corruptibile & incorruptibile differunt, supple specie : immò etiam genere, vt dicitur circa finem decimi huius; ergo inconueniens est dicere incorruptibilia esse eiusdem speciei cum istis sensibilibus, & corruptibilibus ; ergo inconueniens est, & impossibile illo modo ponere ideas. Dicit ergo, quòd *multis modis habentibus difficultates*, scilicet contra opinionem de ideis: vt dictum fuit in primo libro contra Platonem, *nullo aliorum minus est absurdum*: immo magis absurdum, *dicere quidem esse aliquas naturas*, scilicet ideas separatas præter eas quæ sunt in cælo, id est, præter res sensibiles quæ in cælo continentur : sed tamen dicere *eas esse easdem*, scilicet secundum speciem *sensibilibus nisi quia hæc quidem vt sempiterna*, scilicet ideæ separatae : *illa verò corruptibilia* : Platonici enim licet ideas separatas ponerent eiusdem speciei cum sensibilibus ; ponebant tamen aliquam differentiam, quatenus ideas ponebant entia incorruptibilia : sensibilia esse entia corruptibilia, non obstante identitate specifica horum, & illorum : quod exponit, cum subdit : *nam per se*, scilicet hominem dicunt *hominem esse*, scilicet Platonici, id est, hominem idealem separatum, & *similiter equum, & sanitatem : aliud autem nihil est*, id est, non est aliud secundum speciem ab homine sensibili, vel equo, vel sanitate : & sic de aliis, quod supple est inconueniens : nam isti sunt facientes *similes dicentibus Deos esse humana speciei*, scilicet similes speciei cum hominibus : quæ fuit opinio Epicureorum secundum Tullium in libro de natura Deorum : *isti enim nihil aliud fecerunt quàm homines sempiternos esse illos*, scilicet Deos ; dicebant enim quosdam homines deificatos, & incorruptibiles : quos Deos appellabant : *nec hi*, scilicet Platonici ponentes *species*, id est, ideas faciebant aliud quam res sensibiles esse sempiternas : &

24

Corruptibile
& incorruptibile
differunt specie.

Opinio Epicureorum.
Non contra
modernos Epicureos.

sic

Scientia aliter
considerat
de substantia,
& aliter de
accidente.

23
Tex. co. 7.

ſic corruptibilia & incorruptibilia eſſe eiuſdem ſpeciei; quod eſt impoſſibile per naturam. Dein- de cùm dicit :

Amplius autem ſiquis præter ſpecies, & ſenſibilia intermedia ponas, multas habebit dubitationes. Palam enim, quia ſimiliter lineæ præter ipſas & ſenſibiles erunt & unumquod- que aliorum generum. Igitur quoniam A- ſtrotologia harum una eſt, erit quoddam cælum, & Sol, & Luna, & alia ſimiliter caleſtia. Et quomodo hiſ credere oportet? Neque enim immobiliter rationabile eſſe. Mobile verò omnino impoſſibile. Similiter autem de quibus Perſpectiva tractat, & in Mathematicis Harmonica. Etenim hoc impoſſibile præter ſenſibilia eſſe propter eaſdem cauſas: nam ſi ſunt ſenſibilia intermedia & ſenſus: palam quia, & animalia erunt intermedia ipſorum, & corruptibilium.

25

Arguit contra ponentes Mathematica inter- media: & quia quidam poſuerunt ea à ſenſibili- bus ſeparata, & quidam poſuerunt ea in ſenſibi- libus. Primò ergo arguit contra eos, qui pone- bant ea eſſe ſeparata, & ſecundò arguit contra eos, qui poſuerunt ea eſſe in ſenſibilibus. Secunda ibi: *Sunt autem aliqui.* Prima in duas, quia primò arguit contra eos. Secundò inquit rationem ad- poſitum & pro eis. Secunda ibi: *At verò nec ſenſibilium.* Prima in tres ſecundùm quod tres rationes fabricat contra eos. Secunda ibi: *Dubi- tabit autem.* Tertiã ibi: *Simul autem nec verum.* In prima parte intendit talem rationem: Eiuſdem rationis eſt vnã ſcientiam Mathematicam eſſe circa lineas ſeparatas, & omnes alias ſcientias Ma- thematicas, quæ verſantur circa aliqua alia Ma- thematica à lineis: ſed ſunt aliquæ ſcientiæ Ma- thematicæ, quæ non verſantur circa aliqua entia Mathematica ſeparata, verbi gratiã, Aſtrotologia, Muſica, & Perſpectiua; etgo ſimiliter ſcientia de lineis, vel quæcunque alia, non erit circa aliqua Mathematica ſeparata. Dicit ergo, quòd *amplius ſiquis præter ſpecies*, id eſt, ideas, & præter ſenſibi- lia, ponat quæ dicuntur intrã, id eſt, *Mathematica ſeparata, multas habebit dubitationes*, id eſt, impoſ- ſibilia quæ ſequuntur: *palam enim, quòd ſimiliter*, ſcilicet, *erunt lineæ*, quæ ſunt, ſcilicet mediæ præter eas, ſcilicet lineas ideales, & ſenſibiles, id eſt, me- diæ inter has & illas: ita ſupple erit *circa unum- quodque aliorum generum*: quod oſtendit eſſe impoſſibile, dicens, *igitur quoniam Aſtrotologia eſt una harum*, id eſt, de numero ſcientiarum Mathematicarum, *erit quoddam cælum*, præter ſenſibile, & ſimiliter *Sol & Luna, & alia ſupercæleſtia & quomodo credere hiſ oportet?* quali diceret, quod eſt incredibile: quod probat, quia ſupple tale cælum ſeparatum, vel eſſet immobile, vel mobile. Non poteſt dici, quòd immobile, *nihil enim ra- tionabile eſſe immobile* ſupple in cælo, cum cælum ſit naturale: ſemper verò mobile eſſe eſt omnino impoſſibile; quia nihil ſeparatum à materia naturali poteſt moueri. Secundò oſtendit hoc eſſe impoſſibile de aliis ſcientiis Mathematicis, dicit *ſimiliter autem*, eſt impoſſibile eſſe media ſepara- ta eadem, & de quibus tractat *practica Perſpe- ctiva, & in Mathematicis*, de quibus ſcilicet agit

Non eſſe ma- thematicam intermedia ſeparata.

Al. cum natu- rale ſit vt videmus cæ- lo, quòd ſem- per mouetur.

Harmonica, id eſt, Muſica. Perſpectiua enim tra- ctat de lineis, viſualibus: Muſica verò de ſonis audibilibus: *hac eſt enim impoſſibile eſſe media præter ſenſibilia*, cùm ipſa ſunt quædam ſenſibilia; idè ſubdit; *propter eaſdem cauſas, nam ſi illa ſenſibilia ſunt intrã*, id eſt, intermedia, *palam quia ſenſus ſunt intermedij*; & cùm ſenſus non ſint ſine animali, ſequitur quòd *animalia erunt intrã ea*, id eſt, ideas & corruptibilia. Alia tranſlatio habet *ipſorum & corruptibilium*: & eſt idem, quod ſupple manifeſtum eſt eſſe impoſſibile, & falſum. Deinde cùm dicit:

Dubitabit autem aliquis, & circa quæ exi- ſtentium quærere oportet has ſcientias. Nam ſi in hoc differt Geometria à Geodaſia ſolum: quia hæc quidem horum eſt quæ ſentimus, illa verò non ſenſibilium; palam quia & præter medici- nalem, & alia erit ſcientia: & præter vnã- quamque aliarum inter ipſam medicinalem, & hanc medicinalem. Sed quomodo hoc poſſi- bile? Etenim ſalubria quædam utique erunt præter ſenſibilia & ipſum etiam ſanum.

T. III. CO. 8.

Ponit ſecundam rationem, quæ talis eſt: Si in illis generibus, id eſt, entium, de quibus ſunt ſcientiæ Mathematicæ, eſt dare tria, ſcilicet ſenſi- bilia, ideas, & intermedia; eadem ratione & in omnibus aliis entibus: ſed hoc eſt falſum, vt oſten- detur; ergo illud ex quo ſequitur. Dicit ergo, quòd dato, ſupple, quòd in Mathematicis ſit dare illos tres gradus entium dictos. *Dubitabit aliquis circa quæ exiſtentiam oportet quærere eas ſcientias*, ſcilicet Mathematicas, id eſt circa quòd illorum trium verſantur ſcientiæ Mathematicæ: *nam ſi in hoc ſolum differt Geometria & Geodaſia*, id eſt, à ſci- entia de menſuris ſenſibilibus: *quia hæc quidem, ſcilicet Geodaſia eſt horum quæ ſentimus*, id eſt, de ſenſibilibus: *illa verò, ſcilicet Geometria non eſt ſenſibilium*; ſed ſupple, eſt de intermediis, *palam quia & præter medicinalem erit alia ſcientia*, ſcilicet quæ erit de intermediis medicinalibus: & præ- ter aliarum ſingulas, id eſt, quòd ſimiliter eſt de aliis ſcientiis quibuſcunque; ergo aliqua ſcientia erit medicinalis intermedia, quæ ſcilicet erit in- ter hanc ſcilicet medicinalem, quæ eſt de ſenſibili- bus, & illam medicinalem quæ ſcilicet erit de ideis: *ſed quomodo hoc eſt impoſſibile?* quali diceret, nul- lo modo: quod probat, *nam nunc ſalubria quæ- dam erunt præter ſenſibilia*; ergo *ſalubre*, id eſt, quòd cùm medicina ſit circa ſalubria, id eſt; ſana- tiua, ſi medicina eſt media, ſequitur quòd ſunt quædam ſanatiua media præter ſenſibilia ſana- tiua, & idealia, quod eſt euidenter falſum. Patet igitur quòd ſcientiæ Mathematicæ non ſunt circa aliqua intermedia ſeparata. Deinde cùm dicit:

26

Scientia Ma- thematicæ nã ſunt circa illa intermedia ſeparata.

Similiter autem nec hoc verum, quia Geo- daſia ſenſibilium eſt magnitudinum & cor- ruptibilium, corrupta enim eſſet utique cor- ruptis.

Ponit tertiam rationem. Vbi notandum, quòd opinio prædicta ponebat aliquam ſcientiam eſſe circa magnitudines ſenſibiles, & ſic eſſe aliã ſci- entiam circa inſenſibiles, ex quo haberetur eſſe ali- quas magnitudines mediã: contra hoc eſt præ- ſens ratio. Dicit ergo quòd *ſimul autem nec hoc*

27

eſt

est verum: quia Geodæsia est sensibilem magnitudinum, & corruptibilem, vt superius dicebatur: etenim, pro quia corrupta, scilicet magnitudinibus esse corrupta, scilicet ipsa Geodæsia: scientia enim videtur corrumpi corruptis rebus: nam te non sedente, non erit vera opinio, quæ opinabatur te sedere: corrumpi autem videtur esse contra rationem scientiæ, quæ videtur necessaria & incorruptibilis; ergo vt videtur sequi ad dictam opinionem, nulla scientia etiam naturalis erit de sensibilibus; sed omnis vel erit de rebus intermediis, vel erit de ideis. Quod apparet euidenter esse falsum. Deinde cum dicit:

S Y M M A R I V M.

Arguitur pro ponentibus Mathematica, media inter ideas, & sensibilia.

AT. verò nec sensibilem erit magnitudinum: nec circa cælum hoc Astrologia. Nec enim sensibiles linea tales sunt, quales dicit Geometer: nihil enim rectum sensibilem, ita nec rotundum. Tangit enim regulam non secundum punctum circulus, sed vt Pythagoras ait Geometras redarguens. Nec motus, nec reuolutiones cæli similes, de quibus Astrologia facit sermones, nec astris puncta naturam habent eandem.

Arguit ad opinionem, & pro dicta opinione; & intendit talem rationem: Omnis scientia est de rebus, quæ sic se habent quales in scientia traduntur; sed Mathematica sensibilia non sic se habent, sicut traduntur in scientiis Mathematicis; ergo scientiæ Mathematicæ non sunt de talibus sensibilibus: oportet ergo dare aliqua media, de quibus sint. Minorem ostendit in quibusdam exemplis, vt patebit. Dicit ergo, at verò non videtur supple. scientias Mathematicas, esse sensibilem magnitudinum: nec enim Astrologia erit circa hoc cælum, quod est sensibile, & subdit probationem, nec enim linea sensibiles tales sunt, quales dicit Geometer: qui supple. dicit quòd linea recta tangit circulum in puncto; nihil tamen rectum, nec rotundum, id est circulate ita se habet sensibilem, id est, quòd in sensibilibus non est reperire aliquam lineam rectam, vel superficiem, nec circulum aliquem, qui sic se tangant, scilicet in puncto: idem subdit, quòd circulus tangit regulam, id est, lineam rectam, vel superficiem non secundum punctum; sed vt Pythagoras ait redarguens Geometras, id est, quòd propter istam rationem Pythagoras nitebatur destruere certitudinem Geometricarum scientiarum: quia scilicet in re, non esset inuenire tres magnitudines; quales Geometra dicebant. Addit etiam alias instantias dicens, quòd nec motus, nec reuolutiones cæli sunt similes, id est, tales, quales sunt illæ; de quibus Astrologia sermones facit: multa enim forsitan ponunt Astrologi de motibus & de reuolutionibus cælorum, quæ non se habent sic in re: sicut ostendit cum subdit, quòd puncta non habent eandem naturam astris: Geometra enim vtuntur aliquando illis stellis, quasi quibusdam punctis, cum tamen stellæ sint corpora grandis magnitudinis. Videtur ergo oportere dare aliqua Mathematica intermedia, quæ sic se habeant sicut Mathematica tradit,

Scqti Oper. tom. IV.

de quibus sint scientiæ Mathematicæ. Deinde cum dicit:

Sunt autem & aliqui qui dicant esse quidem intermedia hæc, inter species & sensibilia; non tamen sine sensibilibus; sed in his quibus accidentia impossibilia omnia quidem pluris est orationis pertransire. Sufficit autem & talia speculari.

Text. co. 9.

Arguit contra aliam opinionem, quæ ponebat Mathematica intermedia esse in sensibilibus, & non separata. Circa quod duo facit. Primò præmittit & proponit illorum opinionem. Secundò arguit contra eam, ibi: Non enim. Dicit ergo, quòd sunt aliqui qui dicunt esse, id est, ponunt esse infra species; id est, ideas & sensibilia quæ dicta sunt, scilicet Mathematica intermedia non extra sensibilia: sed in his, scilicet sensibilibus esse: quibus omnia quidem impossibilia accidentia, quæ scilicet sequuntur contra eos: pluris orationis, id est, maioris negocij est pertransire: sufficit tamen speculari talia, supple. nunc breuiter & succinctè.

29
An sine intermedia Mathematica in sensibilibus?

Notandum quòd istius opinionis videtur fuisse illi, qui dixerunt locum esse quoddam dimensiones per se existentes: quæ omnia sensibilia corpora localia penetrabant: quam opinionem Aristot. prolixè pertractat. 4. Physicorum, cap. de loco, text. co. 37. & inde. ideo hic breuiter transit circa eam. Deinde cum dicit:

S Y M M A R I V M.

Reijciuntur illa Mathematica, & sententia de ideis iuxta mentem Aristotelis refutatur.

Non enim in talibus congruum est habere sic solum: sed palam, quia & species contingit in sensibilibus esse: eiusdem enim rationis vtraque hæc sunt.

Arguit contra dictam opinionem per quatuor rationes. Secunda ponitur ibi: Amplius autem. Tertia ibi: Et non esse, Quarta ibi: Totaliter. In prima parte intendit talem rationem: Eiusdem rationis videtur esse ponere ideas, & Mathematica intermedia, quia, vt runque ponitur, vt abstractio rerum correspondeat abstractioni intellectus, vt dictum fuit in primo libro: si igitur Mathematica ponuntur esse in sensibilibus, pari ratione & ideæ, quod est contra opinionem de ideis. Dicit ergo, quòd non solum congruum est se habere in talibus, scilicet Mathematicis, sed palam: quia species, id est, ideas contingit esse in sensibilibus: eiusdem enim rationis vtraque ea sunt. Deinde cum dicit:

Amplius autem duo solida in eodem necesse est esse loco.

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Si Mathematica sunt in sensibilibus; ergo duo corpora erunt simul: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia patet, quia corpus cum sit quoddam Mathematicum, simul erit cum corpore sensibili: duo autem corpora quomodocumque accepta siue Mathematicò,

30
Duo corpora nequeunt esse simul ex natura sua.

Quæ notitia corrumpitur corruptis rebus. & quæ non.

18

Idem Euclidem in 3. lib.

sine Physicè, siue mixtim, sunt simpliciter incompossibilia secundum naturam propter repugnantiam dimensionum. Dicit ergo, quod *amplius necesse est esse duo solida*, id est, duo corpora in eodem loco. Deinde cum dicit;

Et non esse immobilia in motis existentia sensibilibus.

Ponit tertiam rationem, quæ sic formari potest: Si Mathematica sunt in sensibilibus; ergo Mathematica mouentur; consequens est falsum; quia Mathematica abstrahunt à motu. Consequentia patet; quia ad motum alicuius mouetur ea quæ sunt in eodem; cum ergo sensibilia moueantur, si Mathematica sint in sensibilibus; oportet quod ipsa etiam moueantur. Dicit ergo quod supple impossibile est Mathematica *non esse mobilia existentia*, id est, cum existant in sensibilibus motis. Deinde cum dicit;

Totaliter autem cuius causâ quis ponet utique esse quidem ipsa, esse autem in sensibilibus. Eadem enim contingent inconuenientia eis quæ prædicta sunt: erit enim aliquod cælum præter cælum; tamen non extrâ; sed in eodem loco: quod magis est impossibile. De his ergo dubitatio multa quomodo oportet positam habere veritatem?

Ponit quartam rationem, quæ sic formari potest: Omnis positio est irrationabilis, ad quam sequitur maius inconueniens, & quæ ponitur sine ratione; sed opinio prædicta est huiusmodi: quia ponitur sine ratione, & ad eam sequuntur omnia inconuenientia, quæ sequuntur ad illam opinionem, quæ ponit Mathematica non esse in sensibilibus, & adhuc plura, vt patet ex dictis; ergo illa opinio est omnino irrationabilis. Dicit ergo quod *totaliter cuius causâ*, id est, quâ ratione ponet quis quidem, scilicet Mathematica esse in sensibilibus: eadem ratione supple, *eadem inconuenientia contingent eis quæ prædicta sunt*, id est, contra dictam opinionem, quia erit aliquod cælum præter cælum, scilicet sensibile: non tamen extrâ: sed in eodem loco, quod est magis impossibile: secundum enim istam viam cælum Mathematicum esset simul cum cælo sensibili. Vltimo epilogat, quod de his ergo quæstionibus multa est dubitatio: quomodo oportet habere positam veritatem, id est, quomodo habent veritatem?

Veritas quæstionis.

Veritas huius quæstionis est secundum quod colligitur ex 7. & 13. & 14. huius, text. com. 51. & inde, quod nec ideas, nec Mathematica intermedia est ponere realiter separata. Nec ratio in oppositum sumpta ab abstractione intellectus valet, vt dictum fuit in primo libro, non enim oportet esse separata secundum rem quæcunque separatim ab intellectu cognoscuntur: nam multa sunt coniuncta in re: quæ distinctè concipiuntur; & tamen abstrahentium non est mendacium, vt habetur secundum physicorum, text. com. 18. illa autem ratio quæ hic iniungitur, scilicet quod non fit dare tales magnitudines, quales à Mathematica scientia traduntur, non cogit: quia vel est dare aliquas magnitudines sic in re se habentes: putâ quod aliquis circulus tangat planum in puncto, & sic de aliis, vel saltem eis non repugnat sic habere in re: & hoc sufficit ad veram scientiam

habendam: quia vera scientia, vt plurimum abstrahit ab existentia. Quod autem dicitur Geometria vt suppositionibus falsis; vt putâ astris quasi punctis, non est intelligendum, quod Geometria supponat altra esse puncta simpliciter, cum aliquando demonstret quamlibet stellam visu notabilem esse maiorem tota terra: verum tamen hoc ponit aliquando non simpliciter, vt dictum est; sed in comparatione alicuius magnitudinis cæli, quæ excedit in magnitudine multum qualitatem astris, vt sic in comparatione, astrum dicatur, quasi punctum.

Sermones Astrologorum plerumque sunt hyperbolici, anonomastici, & comparatiui.

SVMMÆ SECVNDÆ CAP. II.

Examīnāntur quæstiones de generibus,

SVMMARIYM,

In priori parte huius cap. vsque ad §. Adhuc autem, arguit tripliciter pro, & contrâ, an principia, seu elementa rerum sint genera, quæ de pluribus prædicentur, vel alia ex quibus vnumquodque consistit, vt ex partibus?

ET de principiis, vtrum oportet genera elementa, & principia suscipere. Aut magis ex quibus cum insimul est vnumquodque primis?

Text. co. 19.

Postquam Philosophus disputauit quæstiones de principiis, nunc prosequitur quæstiones de principiis. Circa quod duo facit. Quia primò disputat quæstiones pertinentes ad principiorum quidditatem, quæ scilicet sint principia. Secundò quæstiones pertinentes ad principiorum qualitatem, siue proprietatem. Secunda ibi: *Ad hoc autem vtrum substantia*. Prima in duas, quia primò disputat quæstiones de principiis, prout eorum natura, siue quidditas respicit vniuersalitatem. Secundò prout respicit separabilitatem. Secunda ibi: *Est autem habitata his*. Prima in duas, secundum quod duas quæstiones mouet, & disputat de principiorum vniuersalitate. Secunda ibi: *Adhuc autem si quam maximè*. Prima in duas, quia primò proponit quæstionem: Secundò arguit pro & contrâ. Secunda ibi: *Vt vocis elementa*. Dicit ergo, quod; supple quæstio est, *de principiis: vtrum principia, & elementa rerum oportet suscipere esse genera, aut magis*, supple sint principia, & elementa illa ex quibus est vnumquodque, cum insint & primis, id est, vtrum principia rerum sint genera, quæ de pluribus prædicantur, vel sint ea, ex quibus vnumquodque est sicut ex partibus?

Sequitur q. de principis, q. 3. Hac est prima superiorum assignata de numero q. ex parte consideratorum in hac scientia.

Aduertendum quod de talibus partibus ponit duas conditiones. Prima est, quod insint ad differentiam contrarij, vel priuationis, ex quibus dicitur aliquid fieri, cum non insint. Exemplum, dulce dicitur fieri ex amaro, vel ex non dulci, quæ tamen non insunt ipsi dulci, & idè non sunt elementa eius. Secunda conditio est, quod sint prima, ad differentiam secundorum componentium. Exemplum, vt corpus animalis dicitur fieri ex carnibus, & ossibus, quæ insunt animalis; tamen quia non componitur ex eis, vt ex primis, sed potius ex aqua, & aère, & igne, & terra; idè carnes, & ossa

Quomodo corpus hominis fit ex carnis, & ossibus?

offa non dicuntur esse elementa animalis. Deinde cum dicit:

Vt vocis principia, & elementa videntur esse ea, ex quibus componuntur voces omnes primis: sed non commune vox. Et diagrammatum ea dicimus elementa, quorum demonstrationes insunt in aliorum demonstrationibus, aut omnium, aut plurimorum.

33

Arguit ad quæstionem. Circa quod duo facit. Primò probat quod dictum est. Secundò excludit quandam repositionem, quæ posset dari. Secunda ibi: *At verò non utrobique.* Prima in duas. Primò arguit ad hanc partem, quòd scilicet ea, ex quibus primis aliquid componitur, sint principia, & elementa rerum. Secundò arguit ad partem oppositam. Secunda ibi: *In quantum cognoscimus.* Prima in tres, secundum quòd tres rationes adducit. Secunda ibi: *Amplius autem.* Tertia ibi: *Et adhuc autem.* Prima ratio sumitur ex rationalibus scientiis, ex quibus propositum ostendit inductivè, & ponuntur duo exempla: primum est de voce litterata, & articulata: idèd dicit, quòd principia, & elementa vocis videntur esse ea, ex quibus primis omnes voces componuntur, vt sunt litteræ: sed non genus commune, quod est vox. Secundum exemplum est in diagrammatibus, id est, in demonstratiuis descriptionibus figurarum Geometricarum. Dicit ergo; quòd diagrammatum ea dicimus elementa quorum demonstrationes, aut omnium, aut plurimum insunt aliis demonstrationibus, & non supple, ponit elementum hoc commune, quòd est diagramma.

Litteræ sunt elementa vocis.

Quomodo demonstrationes priores dicuntur elementa posteriorum?

Al. principium vaius.

Vade communiter lib. Euclidis dicitur liber elementarum.

Amplius autem corporum, qui dicunt esse plura elementa, & qui vnum, ex quibus componuntur, & constat principia esse dicunt, vt Empedocles ignem, & aquam, & quæcum his: hæc elementa dicit esse ex quibus sunt entia inexistentibus. Sed non vt genera dicit ea eorum, quæ sunt.

34

Ponit secundam rationem, quæ procedit ab auctoritate, in rebus naturalibus, dicens quòd amplius, qui dicunt elementa corporum, scilicet naturalium esse plura, & qui dicunt esse vnum, principia dicunt esse, ex quibus, scilicet corpora constituuntur, & constant tanquam scilicet inexistentibus, & primis, vt Empedocles ignem, & aquam, & quæ sunt infra, scilicet aërem, & terram, quorum aër est infra ignem, & terra infra aquam. Dicit esse elementa ex quibus inexistentibus sunt entia, scilicet naturalia: sed non dicunt Scoti Oper. tom. IV.

scilicet Empedocles & alij Naturales, genera esse principia eorum quæ sunt. Deinde cum dicit:

Et adhuc autem, & aliorum si quis vult naturam speculari, vt lectus ex quibus partibus est, & quomodo compositus; tunc cognoscat eius naturam. Ex quibus quidem igitur rationibus non utique erunt principia genera existentium hæc sunt.

Ponit tertiam rationem, quæ procedit in artificialibus, dicens, & si quis vult speculari naturam ad hæc quæ dicta sunt, scilicet naturalia, & aliorum, scilicet à naturalibus patè artificialia, vt lectum ex quibus partibus, scilicet constat lectus, & quomodo componitur, tunc cognoscat eius naturam, scilicet quòd genera non sunt principia lecti: sed potius partes ex quibus constat. Concludit ergo, quòd ex his quidem rationibus, supple patet, quòd genera non sunt principia existentium, id est, entium. Deinde cum dicit:

In quantum enim cognoscimus unūquodque per definitiones: principia autem definitionum sunt ipsa genera; necesse, & definitiorum principia, genera esse.

Arguit ad partem oppositam per tres rationes. Secunda ponitur ibi: *Et si est eorum.* Tertia ibi: *Videntur autem quidam.* In prima parte intendit talem rationem: Eadem sunt principia essendi, & cognoscendi: sed principia cognoscendi sunt definitiones, & principia definitionum sunt genera; ergo genera erunt principia essendi. Dicit ergo quòd in quantum autem cognoscimus, unumquodque per definitiones, & ipsa genera sunt principia definitionum: necesse est igitur genera esse principia definitiorum. Deinde cum dicit:

Genera sunt principia definitionum.

Et si est eorum, quæ sunt accipere scientiam: specierum scientiam accipere, secundum quas dicuntur entia specierum autem principia genera sunt.

Ponit secundam rationem, quæ in hoc consistit, quòd scientia vniuscuiusque est secundum quod scitur species eius, secundum quam res est quiditatiuè, sicut Socrates cognoscitur quid est, in quantum scitur quid est homo: genera autem sunt principia specierum: quia species constat ex genere, & differentia, ergo genera erunt principia aliorum: quia quod est principium principij consequenter est principium principiatu. Dicit ergo, et si, pro quia, eorum quæ sunt accipienda, scientia est acceptatio specierum, secundum quas dicuntur entia, scilicet quiditatiuè: specierum autem genera sunt principia, & per consequens aliorum. Deinde cum dicit:

35
Item sunt principia specierum.

Videntur autem quidam dicentium elementa existentium vnum, aut ens, aut magnum, aut paruum, vt generibus eis uti.

Ponit tertiam rationem, sumptam ab auctoritate Platonico, videntur enim quidam Platonicis dicere vnum, aut ens, aut magnum, aut paruum esse elementa existentium, id est, entium, & vti eis, vt generibus: quare videtur, quòd elementa sint genera rerum. Deinde cum dicit:

Elementa existentium secundum Platonicos.

At verò neque utrobique possibile dicere principia. Ratio namque substantia est una: diuersa verò erit, quæ est per genera definitio, & quæ dicitur ex quibus est inexistentibus.

86

Vnius rei vna definitio. Genera, & partes simul, non posse esse principia rei.

Excludit quandam responſionem, quæ dari poſſet, ſcilicet vtraque tam genera, quàm partes, ex quibus res conſtant, eſſe principia; quod excludit tali ratione: Vnius rei vna eſt definitio, ſicut & vna eſſentia: ſed non eſt eadem definitio, quæ datur per genera, & quæ datur per partes, ex quibus aliquid componitur; ergo non eſt eadem definitio rei vtraque hæc, & illa, ex principiis autem rei poteſt ſumi definitio eſſentialis rei; ergo impoſſibile eſt principia rerum eſſe genera ſimul, & partes rei. Dicit ergo, quod non eſt poſſibile dicere, ipla eſſe principia utrobique; id eſt, vtraque tam genera, quàm partes; ratio namque ſubſtantie, id eſt, definitio ſubſtantialis eſt vna: diuerſa verò erit definitio, quæ eſt per genera, & quæ dicitur, vel ex quibus, id eſt, ex partibus quæ inſunt, ergo vtraque non erunt rerum principia, Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Arguit vtrinque tripliciter, an genera communiffima, vel vltimæ ſpecies ſint rerum principia. Docteur notat vnam rationem Philoſophi eſſe ſophiſticam.

Adhuc autem ſi quàm maximè principia genera ſunt, quæ oportet exiſtimare prima generum principia, aut vltima prædicta de indiuiduis? Etenim hoc dubitationem habet.

Quæſt. 4.

Hæc eſt ſecondæ ſuperius aſſignata ex parte conſiderationis.

Ponit ſecundam quæſtionem. Circa quod duo facit: quia primò proponit quæſtionem. Secundò arguit ad vtramque partem. Secunda ibi: *Nam ſi vniuerſalia.* Dicit ergo, quod adhuc autem ſuppoſito ſcilicet quod genera ſint maximè principia; eſt quæſtio vtrum oportet exiſtimare principia prima generum, id eſt, genera communiffima, aut vltima prædicata de indiuiduis, id eſt, ſpecies ſpecialiffima, quæ proximè, & vltimè de indiuiduis prædicantur? etenim hæc, ſcilicet quæſtio habet dubitationem. Deinde cum dicit:

Nam ſi quæ vniuerſalia ſunt magis principia palam, quia ſuprema generum: hæc namque dicuntur de omnibus. Tot ergo erunt entium principia, quot genera prima. Quare erunt ens, & vnum principia, & ſubſtantia: hæc namque de omnibus maximè dicuntur exiſtentium vnum eſſe, neque vnum, neque ens; nam nec eſſe differentias. Cuiuslibet generis eſſe, & vnam eſſe quamlibet. Impoſſibile autem prædicari, aut ſpecies generis de propriis differentiis, aut genus ſine ſuis ſpeciebus. Quare ſi eſt vnum genus, aut ens, nulla differentia, nec vnum, nec ens erit. At verò ſi non ens, & vnum genera, nec principia erunt, ſi principia genera.

37

Arguit ad quæſtionem. Circa quod tria facit: quia primò inducit rationes ad probandum pri-

ma genera non eſſe principia prima. Secundò inducit rationes ad probandum ſpecies vltimas eſſe magis principia. Tertio arguit ad oppoſitum huius ſecundi. Secunda ibi: *At verò ſi magis.* Tertia ibi: *Iterum autem quomodo oportet.* Prima in tres ſecundum tres rationes. Secunda ibi: *Amplius quæ ſunt intermedia.* Tertia ibi: *Adhuc autem magis.* In prima parte intendit talem rationem: Si ſuprema genera ſunt magis principia; ergo principia non ſunt genera. Conſequens contradicit antecedenti. Conſequentia probatur, quia ſi ſuprema genera ſunt magis principia, hoc eſt ratione maioris communitatis; ergo communiffima maximè erunt principia; hæc autem communiffima ſunt ens, & vnum, quæ de omnibus generaliter prædicantur: ſed ens & vnum non ſunt genera: quod probat ex hoc, quia tunc differentia eorum non erunt ens, vel vnum, & per conſequens eſſent nihil; ergo principia non ſunt genera, quod fuit conſequens. Et hoc eſt quod dicit: *nam ſi vniuerſalia ſunt magis principia, palam quia ſuprema generum erunt ſupple maximè principia, namque pro quia, ea dicuntur de omnibus: tot igitur erunt principia entium, quot ſunt prima genera: quare ens, & vnum erunt principia ſubſtantia,* id eſt, ſubſtantialia rerum, namque pro quia, ea ſcilicet ens & vnum maximè de omnibus dicuntur, id eſt, prædicantur. Poſtea probat, quod ens, & vnum non ſunt genera: dicens quod non eſt poſſibile, nec vnum, nec ens eſſe vnum, id eſt, aliquid genus exiſtentium. Cuius cauſam ſubdit, namque pro quia, differentias cuius, unque generis neceſſe eſt, & quilibet eſſe, & vnam eſſe; quia ſupple ens, & vnum de omnibus prædicantur, impoſſibile eſt autem ſpecies prædicari de propriis differentiis, aut genus ſine ſuis ſpeciebus. Vult dicere, quod nec ſpecies prædicatur de differentiis ſeorum ſumptis, nec genus ſine ſpeciebus, quod dicit pro tanto; quia genus quatenus prædicatur de ſpecie, eatenus prædicatur quodammodo de differentia, quæ includitur in ratione ſpeciei. Ratio primi eſt, quia cum differentia ſit pars integralis, & eſſentialis ſpeciei: idèd ſpecies non poteſt de differentia prædicari, ſicut nec totum de parte ſua integrali prædicatione quiditativa dicente, hoc eſt hoc, de qua nunc loquimur. Ratio ſecundi eſt, quia differentia cum diuidat, & contrahat ipſum genus; idcirco eſt extra rationem generis, ſicut contrahens eſt extra rationem contracti, & per conſequens genus non poteſt de differentia prædicari; vnde concludit Philoſophus: *quare ſi vnum, aut ens ſunt genera, nulla differentia erit, nec vnum, nec ens:* at verò ſi vnum, aut ens non ſunt genera, vt probatum eſt; ergo nec erunt principia: ſi principia ponantur genera, quæ eſt conſuſio principalis.

Notandum, quod, vt ſuperius dicebatur, non eſt multum innitendum rationibus Philoſophi in hoc tertio, quod concludantur, quia Philoſophus intendit hîc arguere ad partes oppoſitas quæſtionum, quas diſputauit, ſicut ipſe promiſit in proœmio huius tertij: duo autem oppoſita non poſſunt concludi, niſi vbi argumentum alterum ſit Sophiſticum, quod Commentariorum dicit (vt ſuperius dicebatur de primo argumento ad primam quæſtionem ſuperius diſputatam) quod ibi eſt fallacia Conſequentis, ſcilicet quod ſi contraria pertinent ad eandem ſcientiam; ergo non contraria non pertinent. Dico ſimiliter hîc, quod ſi ens, & vnum eſſent genera, non ſequitur, quod eorum differentia eſſent nihil; ſed bene ſequitur, quod

Si ſuprema genera ſunt principia ratione communitatis, ergo communiffima erunt maximè principia.

Ens non eſt genus: vide 3. diſt. p. 9. 3.

Quod genus non prædicatur de differentia, nec eſt ſpecies, oſtendit.

Differentia contrahens eſt extra rationem contracti.

38

quòd non essent ens, vel vnum quidditatiuè, & formaliter sicut oportet concedere de primis contractiuis entis, per quæ ens descendit ad inferiora. Vnde cum Philosophus infert, quòd si vnum esset genus, aut ens, nulla differentia, aut ens, aut vnum erit. Quæro, aut inrepedit inferre, quòd differentia non erit ens, vel vnum per se primo modo, & sic concedo, nec hoc est inconueniens specialiter de vno, cum vnum sit passio entis; aut intendit inferre negatiuam absolutè, & tunc consequentia non valet: non enim, si rationale est differentia animalis, sequitur quòd rationale non est animal absolutè: sed quòd non est animal primo modo, quòd est etiam in proposito. Deinde cum dicit:

Text. co. II. *Amplius autem intermedia, & coaccepta cum differentiis erunt genera usque ad indiuidua. Nunc autem hæc quidem videntur esse: illa verò non videntur.*

39

Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Si prima genera ponuntur principia, eo quòd sunt communia, & de pluribus prædicantur; ergo omnia communia de pluribus prædicata sunt principia, & genera: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia patet: quia omnia intermedia inter indiuidua, & genera prima, sunt communia de pluribus prædicata: si ergo omnia talia sunt genera, & principia, sequitur, quòd species specialissimæ, quæ sunt de numero talium, erunt principia, & genera, quòd apparet esse falsum: quia species specialissima non est genus. Dicit ergo, *amplius*, supple, si sic est, *intermedia omnia coaccepta cum differentiis*, quæ sunt omnia contenta scilicet à primis generibus, *usque ad indiuidua, erunt genera*, quòd est falsum: vnde subdit: *Nunc autem hæc*, scilicet species subalterna videntur, scilicet genera: illa verò, scilicet species specialissimæ non videntur esse genera. Deinde cum dicit:

Adhuc autem magis differentia sunt principia quàm genera. Si autem & hæc principia, infinita, ut ita dicatur, erunt principia. Aliter & si quis primum genus principium ponat.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Si prima genera sunt principia; ergo differentia erunt principia: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentia patet: quia non solum primæ genera sunt principia cognoscendi speciem, sed etiam multò magis differentia, cum sint actus, & principia formalia speciei, per quæ res maximè cognoscitur. Falsitas consequentis patet ex hoc, quia differentia rerum sunt infinita, scilicet quoad nos: quòd patet, si accipiat primum genus, putà substantia, cuius differentia sunt nobis innumerabiles; principia ergo rerum essent infinita: quòd est impossibile. Dicit ergo, *adhuc autem differentia sunt magis principia quàm genera*, & si hæc scilicet differentia, *sunt principia, infinita, ut ita dicatur, quoad nos erunt principia*; quòd patet supple in se considerando multitudinem differentiarum: *aliterque si aliquis ponat principium primum genus*, scilicet genus substantiæ, sub quo quidem innumerabiles differentia continentur. Deinde cum dicit:

At verò & si magis principij speciei habens

Scoti Oper. tom. IV.

est vnum: vnum autem indiuisibile est. Indiuisibile verò omne, aut secundum quantitatem, aut secundum speciem. Prius autem quòd secundum speciem. Genera verò diuisibilia in species. Magis utique vnum vltimum erit predicatum. Non enim est genus homo aliorum hominum.

Arguit quòd species specialissimæ sint magis principia, quàm genera prima, & hoc per tres rationes. Quarum secunda ponitur ibi: *Amplius in quibus*. Tertia ibi: *Amplius autem*. Prima ratio procedit ex opinione Platoniorum, qui posuerunt ipsum vnum esse principium: tunc sic, ipsum vnum habet rationem indiuisiōnis, quia vnum est, quòd in se indiuisum est, & diuisum ab omni alio; ergo quòd est magis indiuisibile, magis erit principium: sed species specialissima est magis indiuisibilis quàm genus, ergo erit magis principium quàm genus. Minor ostenditur: quia indiuisibile dicitur dupliciter, vel secundum quantitatem, vt punctus; vel secundum speciem, putà, quòd non diuiditur in plures species. Indiuisibile autem secundo modo est principalius, quàm indiuisibile primo modo, sicut species rei est principalior quàm eius quantitas. Si ergo aliquod vnum indiuisibile ponatur principium, multò magis species specialissima ponetur principium. Dicit ergo, *at verò & si magis habens speciem principij est vnum*, id est, quòd species magis habet rationem principij; quia vnum, quòd scilicet ponitur principium secundum Platonicos: *vnum autem est indiuisibile, omne verò diuisibile, vel est secundum quantitatem, vel est secundum speciem, & prius*, & principalius quòd secundum speciem, & per consequens suum oppositū scilicet indiuisibile secundum speciem erit principalius: *magis enim erit vnum vltimum predicatum*, scilicet species specialissima quàm genera: *genera enim sunt diuisibilia in species*, quòd patet, quia homo non est genus aliorum hominum: sed supple species cum sit diuisibilis in indiuidua, & non in species. Deinde cum dicit:

Amplius in quibus, & prius & posterius est, non est possibile in his aliquid esse præter ipsa. Vt si prima numerorum est dualitas, non erit numerus aliquis præter species numerorum. Similiter autem nec figura aliqua præter species figurarum. Si autem non horum schola, aliorum erunt genera præter species. Horum enim maximè genera esse videntur. In indiuiduis verò non est hoc prius, & illud posterius.

Ponit secundam rationem, quæ etiam procedit ex opinione Platonis.

Ad cuius euidentiā notandum, quòd secundum opinionem Platonis, quando aliquid vnum dicitur de pluribus non secundum prius, & posterius, illud ponitur esse aliquod vnum separatim: qualiter se habet species respectu indiuiduorum, & ided ponebat ideas separatas specierum, putà hominem præter omnes homines: quando verò aliquid dicitur de pluribus secundum prius, & posterius: illud non ponebat separatim; secundum quem modum se habet genus

Vnum quid.

Indiuisibile duplex secundum quantitatem & secundum speciem.

Comparatio ergo fuit secundum speciem, & non secundum genus.

41
Quod Plato præcisè posuit ideas specierum, & non generum, & quæ?

respectu specierum : quarum vna habet rationem prioris, & perfectioris respectu alterius; ideo non ponebat ideas generum separatas : tunc sic: Communia separata secundum Platonem sunt principia : sed solæ species sunt separatae secundum eundem, ergo solæ species erunt principia, & non genera. Dicit ergo, quod *amplius in his in quibus est prius, & posterius, non est possibile, secundum Platonem esse aliquid præter hoc, id est, aliquid separatum præter ea de quibus dicitur, quomodo se habet genus respectu specierum : si prima scilicet species numerorum est dualitas, non erit aliquis numerus præter species numerorum : similiter autem nec figura aliqua, erit præter species figurarum* : quia supple tam species numerorum quam etiam figurarum se habent secundum prius & posterius : nam dualitas ponitur prima species numeri, & ternarius secunda : & sic de aliis. Similiter triangulus ponitur prima species figuræ, & quadrangulus secunda, & sic de aliis ; quod si genera erunt præter species, id est, si ponantur genera separata à speciebus, non erit horum, sed aliorum schola, id est, erit eorum alia doctrina & regula, quam sit regula & doctrina Platonis : horum enim, scilicet specierum maxime videntur genera, id est, communia speciebus : in indiuiduis vero non est hoc quidem prius & illud posterius ; quare supple species eis communis erit secundum Platonem separata, & per consequens magis principium.

Ideo latet a-
quiuocatio in
generibus.

Species sunt
sicut numeri.

Prius & po-
sterius habet
ordinem essen-
tialem, & nu-
meralem.

Quomodo ne-
gatur ordo ab
indiuiduis
eiusdem spe-
ciei, & quo-
modo non,
qua re, 3. di.
2. q. 7.

Notandum, quod prius & posterius dicunt ordinem : Iste autem ordo vel est inter distincta essentialiter & specificè ; vel inter distincta solum numeraliter, non specificè. Exemplum primi, vt homo & asinus respectu animalis. Exemplum secundi, albedo intensa & remissa respectu albedinis in communi ; primus ordo est essentialis, secundus autem non. Inter species ergo est ordo essentialis secundum perfectius & imperfectius : non sic autem in indiuiduis eiusdem speciei, sicut hic ait Philosophus. Ex hoc tamen non negatur, quod in indiuidua secundum prius & posterius habeant ordinem prout secundum magis & minus perfectius & imperfectius participant naturam propriæ speciei. Negat autem Philosophus ab indiuiduis esse ordinem essentialem solum qui est in distinctis secundum speciem. Deinde cum dicit :

Amplius ubi hoc quidem melius: illud vero vilius, semper quidem est melius prius. Quare neque horum erit vtiq; genus. Ex his quidem igitur ea qua de indiuiduis predicantur, magis inquam generum principia esse videntur.

42

Ponit tertiam rationem, quæ sumitur ex meliori & peiori : quia in quibuscunque vnum est melius alio, semper illud quod est melius, est prius naturaliter : & secundum Platonem quæ sic se habent, non habent vnum genus commune separatum, & sic idem quod prius : quia species sub genere sic se habent, quod vna habet rationem melioris respectu alterius ; ideo dicit quod *amplius ubi hoc quidem melius ; illud vero vilius, semper quod est melius, est prius ; quare nihil horum est genus, scilicet separatum.* Concludit ergo, quod *ex his igitur, scilicet ex tribus rationibus prædictis, magis videntur esse principia qua de indiuiduis*

sunt predicata, scilicet species specialissima, magis inquam generum, id est, quam genera. Accipitur autem Genitiuus pro Ablatiuo casu more Græcorum, qui carent ablatiuo. Deinde cum dicit :

S V M M A R I V M.

Alia ratio suadens genera communissima esse prima rerum principia. Doctor resoluit rationes factas pro & contra, secundum Platonem tantum procedere ; quia secundum veritatem nullum est genus, vel species separata à rebus. Ad mentem Aristotelis explicat genera, & differentias, magis esse principia, cum sint essentialia, quam partes integrantes : comparando prædicata communia inter se, superiora sunt magis principia ; quia inferiora ex eis fiunt.

Iterum autem quomodo oportet hac existimare principia non facile dicere. Principium enim & causam oportet esse præter res, quarum principium est, & possibile ab eis separatum esse. Tale vero aliquid præter singularia esse propter quod vtiq; aliquis suscipit, nisi quia vniuersaliter & de omnibus predicatur. At vero si propter hoc, magis vniuersalia magis ponenda sunt principia. Quare principia prima erunt genera.

Arguit ad oppositum tali ratione: Principia rerum oportet esse separata ab his, quorum sunt principia, quod verum est de principiis extrinsecis ; ergo quanto magis separata, tanto magis erunt principia : sed genera sunt magis separata à rebus, quia vniuersaliora, quam species specialissima ; ergo erunt magis principia. Dicit ergo, *quomodo oportet hac, scilicet species specialissimas existimare, id est, opinari esse principia, non est facile dicere : cuius causam subdit, enim ; pro quia, principium & causam oportet esse præter res, quarum est principium, & possibile esse in his separatum: tale autem aliquid esse præter singularia, scilicet separatum propter quid, id est, quare aliquis suscipit, id est, opinatur, nisi quia vniuersaliter de omnibus predicatur : quasi diceret, quod hæc est causa & nulla alia, ideo concludit ; sed si propter hoc aliquid ponatur, separatum, magis vniuersalia magis sunt principia, ponenda: quare prima genera erunt principia.*

Veritas harum questionum potest sic haberi, scilicet quod si genera & species accipiantur modo prædicto Platónico, sic videntur procedere rationes factæ pro & contra ; sed secundum veritatem non est dare talia vniuersalia separata, & sic quantum ad primam questionem partes rei erunt principia & elementa rei, & non aliquid genus commune. Quantum autem ad secundam, nec species, nec genera erunt principia. Si vero loquamur modo Platónico, & non secundum veritatem, sic genera erunt magis principia quam partes, quantum ad primam questionem ; & intermedia species magis quam genera, quantum ad secundam ; quia solum specierum

43

Veritas harum
questionum.

Partes
rei sunt ele-
menta eius,
non species,
nec genera.

specierum posuit Plato ideas : quas principia rerum ponebat esse. Si autem loquamur secundum viam Arist. sic videtur posse dici quantum ad primam questionem, quod genera communia, puta genus & differentia, cum sint principia essentialia & quiditativa, sunt magis principia quam partes, de quibus quaeritur quæ sunt principia integralia & materialia. Sed pro quanto genus & differentia sumuntur à materia & forma, quæ sunt principia essendi & cognoscendi rem compositam ab eis : quantum ad secundam questionem videtur posse dici, quod genera sunt magis principia, quam species, pro quanto sunt etiam principia specierum : propter quod autem vnumquodque tale, & illud magis : vnde genus & differentia sunt principia speciei & quantum ad esse, quia ex eis componitur, & quantum ad cognosci, quia per ea definitur. Ad argumenta autem facta in oppositum quid sit dicendum, sic potest patere ex prædictis : nec de eis multum est curandum. Sicut nec de aliis quæ dicuntur in isto tertio, sicut dictum fuit supra.

S V M M A R I V M.

Arguitur pro & contrà, an vniuersalia sint verè separata. Doctor resoluit negatiuè. Quæstio eadem est ferè cum præcedenti.

Text. co. 12.

Est autem habita his dubitatio & omnium difficillima, & ad considerandum maxime necessaria, de quo oratio nunc existit.

44

Postquam Philosophus disputauit quæstiones de quiditate principiorum, vt respiciunt vniuersalitatem ; Nunc disputat quæstiones prout quiditas principiorum respicit separabilitatem. Circa quod mouet duas quæstiones. Secunda ponitur ibi : *Amplius autem si quam maxime.* Circa primam quæstionem duo facit. Primò quæstionem proponit. Secundò ad quæstionem arguit pro & contrà, Secunda ibi : *Nam si non.* Dicit ergo quod est quadam dubitatio habita his quæ, scilicet proximè dicta sunt difficillima omnium ad considerandum maxime necessaria, de qua nunc existit ratio, scilicet vltimò posita.

Notandum, quod in vltima ratione præcedentis quæstionis, tactum est de separabilitate principiorum, & idè iuxta hoc est dubitatio habita, id est, consequenter se habens, scilicet vtrum vniuersalia sint separata à sensibilibus, sicut præmissa ratio supponebat. De ista autem dubitatione dicit tria. Primum, quod est consequenter se habens ad præmissa ; quatenus consideratio præcedentis quæstionis dependet ex ista : nam si vniuersalia non sint separata, non erunt principia : si autem sunt separata, erunt principia secundum illam viam. Secundum est, quod est difficillimum omnium dubitationum ad istam scientiam pertinentium, quatenus magni Philosophi diuersimodè de ipsa senserunt. Nam platonici posuerunt vniuersalia separata, & alij Philosophi negauerunt. Tertium est, quod est maxime necessaria ad considerandum, quatenus ex ea dependet tota notitia de substantiis tam materialibus, quam immaterialibus. Deinde cum dicit ;

Nam si non est aliquid præter singularia ; singularia verò infinita, quomodo cõtingit accipere scientiam ? Nam in quantum vnum ali-

quid & idem, & in quantum vniuersale aliquid est, in tantum omnia cognoscimus.

Arguit ad quæstionem : & primò ad partem affirmatiuam. Secundò ad partem negatiuam. Secunda ibi : *At verò si hoc est.* In prima parte intendit talem rationem : Omnis scientia est de realiter existentibus ; sed omnis scientia est de vniuersalibus : nam singularia cum sint infinita, sciri non possunt, nisi in quantum reducuntur ad aliquod vnum commune, quod est vniuersale ; ergo vniuersalia sunt realiter existentia, & per consequens separata. Dicit ergo, *nam si non est aliquid præter singularia*, supple tolleretur scientia, *singularia enim infinita sunt* : infinitorum quoque non contingit scientiam accipere : *nam in quantum aliquid vnum & idem, & in quantum vniuersale aliquid est*, scilicet separatum in tantum omnia, scilicet singularia cognoscimus, Deinde cum dicit :

At verò si hoc est necesse, & oportet aliquid esse præter singularia, necesse vsique erit genera esse præter singularia, aut vltima, aut prima : hoc autem quia impossibile, nuper ostendimus dubitando.

Arguit ad oppositum dicens quod si hoc est necesse, & oportet aliquid esse præter singularia, scilicet separatum, necesse erit ista genera, quæ ponunt præter singularia, aut esse prima, aut vltima : hoc autem quia impossibile est esse, scilicet separata, nunc dubitauimus, scilicet ex præcedenti dubitatione. Patet ergo quod vniuersalia non sunt à singularibus separata.

Nec ratio ad oppositum cogit : nam sicut sæpè dictum est, modus sciendi vel intelligendi non omnino sequitur modum essendi : multa enim seorsum intelligimus & scimus, quæ seorsum non existunt. Deinde cum dicit :

S V M M A R I V M.

Arguit dupliciter dari vniuersale, vel aliquid separatum à sensibilibus. Item ad oppositum. Doctor ex ipso negatiuè resoluit, docens dari substantias immateriales. Soluat quomodo à Philosopho dicitur motus cœli finitus, & infinitus sine contradictione.

Amplius autem si quam maxime est aliquid præter simul totum, quando prædicatur aliquid de materia : vtrum si est aliquid, præter omnia oportet aliquid esse : aut præter quadam esse, & præter quadam non esse ; aut præter nihil ?

Ponit secundam quæstionem, circa quam sic procedit, quod primò quæstionem ponit, secundò ad quæstionem arguit pro, & contrà, ibi : *Siquidem nihil.*

Ad euidentiã primi, notandum quod prima quæstio est vniuersalior, quam ista secunda : prima enim quærebatur generaliter, vtrum vniuersale esset separatum à singularibus ? Singulare autem aliquod est compositum ex materia & forma : non autem omne singulare. Sicut enim multa singularia simplicia simplicitate quæ oppo-

45

Singularia sunt infinita nec de eis est scientia.

Veritas quæstionis.

46

5. 2. Hac q. 1. agit motu
3. 4. & 5. q. 1. superius assignatarum ex parte consideratarum.

nitur compositioni ex materia & forma, sicut sunt omnia singularia accidentium, & etiam multa singularia substantia; puta substantia separata. De singularibus autem compositis ex materia & forma est maxima & specialis difficultas, vtrum in talibus sit aliquod separatum de quo querit ista secunda quaestio; idem dicit. *Quia amplius si quam maxime est, id est, valde dubitabile si est aliquid praeter simul totum*, id est, praeter singulare compositum ex materia & forma; quod exponit dicens, *quando predicatur aliquid de materia*, Plato enim posuit ista sensibilia & materialia participare vniuersalia separata: aut vniuersalia participatum praedicaretur de singulari, & sic constitueretur quoddam simul totum. Est ergo quaestio, scilicet trimembris, vtrum si est aliqua species, id est, idea separata a talibus singularibus, & an oporteat aliquid esse praeter omnia, aut praeter quaedam esse & praeter quaedam non esse; aut praeter nihil. Deinde cum dicit:

Si quidem igitur nihil est praeter singularia, nihil utique erit intellectuale, sed omnia sensibilia, & nullius scientia: nisi quis dicat esse scientiam sensuum.

Arguit ad quaestionem. Primò ad partem affirmatiuam. Secundò ad oppositam negatiuam. Secunda ibi: *At verò si iterum*. Prima in duas, secundum quod duas rationes inducit. Secunda ibi: *Amplius autem nec sempiternum*. In prima parte intendit talem rationem: Si nihil est separatum praeter singularia; ergo nihil est intelligibile, vel sensus & scientia erunt idem: consequens vtrumque est falsum, sicut patet; ergo antecedens. Consequentia probatur ex hoc, quia omne singulare est sensibile: si ergo nihil est praeter singularia, singularia omnia erunt sensibilia, & nihil intelligibile, & per consequens cum de sensibilibus non sit scientia, nulla erit scientia de rebus, nisi quis dicat scientiam & sensum esse idem, vt dixerunt aliqui antiqui; quod tamen est falsum. Dicit ergo, *quod si quidem nihil est praeter singularia*, scilicet separatum, nihil erit intelligibile; sed omnia sensibilia, & scientia nullius erit; nisi quis dicat esse scientiam. Deinde cum dicit:

Amplius autem nec sempiternum est aliquid, nec immobile: nam sensibilia omnia corrumpuntur & in motu sunt.

47 Ponit secundam rationem quae talis est: Si extra singularia nihil existit separatum; ergo nihil est sempiternum: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia est euidentis, quia singularia omnia sunt corruptibilia; si ergo nihil est praeter singularia, nihil est sempiternum. Falsitatem autem consequentis probat dupliciter. Primò ex parte materiae. Secundò ex parte formae. Et secundum hoc ista pars diuiditur in tres. Quia primò ponitur dicta consequentia. Secundò probatur falsitas consequentis ex parte materiae. Tertiò ex parte formae. Secunda ibi: *At verò si sempiternum*. Tertia ibi: *Amplius autem cum sit*. Dicit ergo, quod *amplius autem si supple nihil est separatum a sensibilibus*, sequitur quod *nec sempiternum est aliquid, nec immobile: nam sensibilia omnia corrumpuntur & in motu sunt*. Deinde cum dicit:

At verò si sempiternum nihil est, nec generationem esse possibile est. Necessè est enim aliquid esse quod sit, & ex quo sit, & horum vltimum ingentum si statatur, & ex non ente generari impossibile.

Probat falsitatem consequentis, Primò ex parte materiae. Et dicit quod, *at verò si nihil est sempiternum, nec est possibile esse generationem alicuius*, quod scilicet est manifestè falsum. Probat autem istam consequentiam, quia scilicet in omni generatione *necessè est aliquid esse quod factum est, vel quod sit & ex quo sit; & hoc vltimum*, scilicet ex quo sit, quod est materia, necessè est esse ingentum, quod probat: si pro quia, quia generatio stat, & non procedit in infinitum; & ex non ente impossibile est generari aliquid; vult dicere quod materia ex qua alia generantur, est ingenta, & per consequens sempiterna. Quia si generatur: vel generatur ex ente, vel ex non ente. Non potest dici quod ex non ente: quia ex nihilo, nihil fit per naturam. Si generatur ex alio ente, quaeretur de illo alio, vtrum sit ingentum; & sic vel generatio procedit in infinitum, vel stabitur ad aliquid ingentum & sempiternum. Deinde cum dicit:

Amplius autem cum sit generatio & motus finè esse necessè est: Motus enim nullus est infinitus, sed motionis omnis est finis; Generari enim non possibile quod impossibile est factum esse. Quod autem est generatum; necessarium est esse quando primum factum est.

Probat idem ex parte formae, & hoc per duas rationes: quarum secunda ponitur ibi: *Amplius si materia*. In prima parte intendit talem rationem: Omnis motus & generatio & vniuersaliter omnis mutatio est finita secundum terminos; cum ergo forma sit terminus generationis, non erit procedere in infinitum in formis; sed erit aliqua forma vltima, cuius non sit aliqua generatio vt videtur. Sicut ergo materia ex qua aliquid generatur, ponitur esse ingenta, ab eo quod non proceditur in infinitum; ita videtur quod oporteat ponere aliquam formam esse ingentam, ex eo quod in formis non sit processus in infinitum; sed omnis est finis, supple quantum ad terminos: & generari quidem non est possibile, quod impossibile est factum esse, id est, nisi talis generatio posset terminari ad factum esse: quod autem est generatum, necessè est esse, quando primum factum est, id est, in termino generationis, qui est factum esse, oportet esse generatum.

Notandum, quod Philosophus videtur sibi contradicere; nam 8. Physic. & 12. huius, text. co. 10. & inde. ostendit motum caeli esse infinitum, & tamen hic videtur asserere motum esse finitum: sed sciendum quod, vt habetur iuxta finè sexti Physic. infinitas in motu, potest dupliciter intelligi, vel secundum durationem, vel secundum terminos. Primò modo motus caeli est infinitus, secundum viam Philosophi: & hoc probat ipse 8. Physic. Secundò autem modo, omnis motus etiam caelestis est finitus, licet enim vna circulatio succedat alteri sine fine, qualibet tamen circulatio in se finita est secundum terminos, à quo, & ad quem, & hoc modo verum est, quod

6. Q. hac est q. 6. Superius assignata ex parte consideratarum.

Materia esse ingentam.

48

Omnis motus est finitus.

Datur forma ingentia.

Text. co. 34. & 41. & inde.

Motus esse finitus, vel infinitum contingit intelligi dupliciter,

quodd hîc dicitur, omnes motum esse finitum. Deinde cum dicit :

Amplius autem si materia est, quia ingenita est, multo rationabilius est substantiam quando illa fit esse. Nam si hæc non erit, nec illa, nihil erit omnino. Sed si hoc est impossibile, necesse est aliquid esse præter synolon, scilicet formam, & speciem.

Si materia est ingenita, multo magis & forma.

Ponit secundam rationem sumptam ex parte formæ, quæ sumitur à minori dicens: quodd amplius si materia est ingenita, multo rationabilius est substantiam, id est, formam, scilicet esse ingenitum, quando ipsa fit esse, id est, quia per illam scilicet formam res habet esse magis supple quam per materiam: nam si hæc non erit, nec illa, id est, si nec materia, nec forma est ingenita, nihil erit omnino, scilicet ingenitum: sed si hoc est impossibile, ut probatum est: necesse est aliquid esse præter synolon, id est, simul totum compositum ex materia, & forma: puta formam, & speciem, nam materia de se non potest existere. Deinde cum dicit :

49

Sed si hoc iterum quis ponit, dubitatio est in quibus hoc ponet, & in quibus non? Nam quodd in omnibus non possibile sit, manifestum est: non enim utique ponemus domum aliquam præter singulares domos.

Arguit ad partem oppositam negatiuam dicens, quodd si iterum quis hæc ponit, scilicet aliquam formam esse separatam præter singularia composita ex materia, & forma: est dubium in quibus sit hoc verum, & in quibus non: nam quia in omnibus non existimatur, scilicet aliquid esse sic separatam, manifestum est scilicet in artificialibus: non enim ponimus aliquam domum separatam præter aliquas domos, id est, singulares.

Veritas quaestiois.

Veritas huius quaestiois sumitur ex 7. huius, text. com. 51. & circiter. & ex 12. text. co 29. & inde. nam præter sensibilia non est ponere aliquas formas sensibiles separatas: est tamen ponere aliquas substantias immateriales separatas, puta intelligentias. Rationes autè ad oppositum nõ cogunt: non enim sequitur, quodd de sensibilibus non sit scientia: nec quodd scientia, & sensus sint idem: nam, ut sæpè dictum est, non est idem modus essendi rei in se, & in consideratione intellectus: quia res in se materiales, & corruptibiles modo immateriali, & incorruptibili ab intellectu concipiuntur; nec sequitur, quodd forma si non est separata à materia, generetur: quia forma per se non generatur, ut habetur 7. huius, text. com. 22. & inde. In quibusdam ergo ponere oportet formas separatas, & in quibusdam non: nam omnium sensibilibus formæ non existunt separatae: illa autem, quæ secundum suam naturam sunt immaterialia, & insensibilia, existunt à sensibilibus separata, cuiusmodi sunt Intelligentiæ, de quibus agetur, 12. huius libri,

Forma immaterialium sunt separata, sensibilibus vero non.

S V M M A R I V M.

Non dari formam vnam omnium, quæ sint eiusdem speciei. vide Doct. 7. huius q. 7.

A Dhuc autem utrùm substantia vna erit omnium, ut hominum? Text. co. 13

50

Postquam Philosophus disputauit quaestiones pertinentes ad principiorum quiditatem, nunc disputat quaestiones pertinentes ad principiorum qualitates, siue proprietates. Circa quod tria facit: quia primò disputat quaestiones de principiiis penes eorum identitatem, vel diuersitatem. Secundò penes eorum actualitatem, vel potentialitatem. Tertio penes eorum singularitatem. Secunda ibi; *His autem à fine.* Tertia ibi: *Et utrùm vniuersalia.* Prima in duas. Primò facit quod dictum est. Secundò inquirat, quomodo ratio principij se habeat ad rationem vnius. Secunda ibi: *Omnium autem ad considerandum.* Prima in tres, quia primò in speciali quaerit de principio formali, utrùm sit vnum numero respectu omnium sub vna specie contentorum? Secundò vniuersaliter quaerit hoc idem in omnibus principiiis, utrùm sint eadem numero? Tertio magis specialiter quaerit de vnitatem, & diuersitate principiorum? Utrùm scilicet sint eadem principia corruptibilem, & incorruptibilem? Secunda ibi: *Amplius autem de principiiis.* Tertia ibi: *Nec minor dubitatio.* Prima in duas: quia primò proponit quaestioem. Secundò arguit ad eam, Secunda ibi: *Sed impossibile.* Dicit ergo, quodd adhuc est dubitatio utrùm substantia, id est, forma sit vna omnium, scilicet existentium sub vna specie, ut hominum? Deinde cum dicit:

7. q. hæc q. & sequens tangunt motiui. 7. quod superius assignata ex parte considerata.

Sed inconueniens est, non enim vnum omnia quorum substantia vna, sed multa, & differentia, sed & hoc extra rationem est.

Arguit ad vnam partem quaestiois, scilicet ad partem negatiuam, per duas rationes: Quarum secunda ponitur ibi: *Simul autem & quomodo.* In prima parte intendit talem rationem: Si omnium sub vna specie existentium est vna forma; ergo multorum differentium erit vna forma, quodd manifestè videtur esse falsum. Consequencia patet, quia ea, quæ sunt sub vna specie, sunt multa, & differentia. Dicit ergo, sed hoc est impossibile, scilicet vnam esse formam omnium talium: nõ enim omnia erunt vnum quorum substantia, & forma ponitur esse vna, sed erunt multa & differentia: hoc autem est extra rationem. Deinde cum dicit:

Simul autem & quomodo fit materia horum vnumquodque, & est synolon ambo hæc?

Ponit secundam rationem, quam intendit talem: illud quod est in se vnum indiuisum, non concurret cum alio diuerso ad componendum multa: sed materia diuiditur in singularia: ergo forma vna, & eadem, non poterit concurrere cum diuersis partibus materiæ ad componendum plura singularia; ita quodd singulare in synolon, id est, simul totum, & singulare complectens ea ambo, scilicet materiam, & formam: idè dicit, quodd simul autem scilicet cum præcedenti ratione, quomodo fit materia horum singulorum, id est, singulorum, & est synolon, id est, singulare, ea ambo, scilicet complectens materiam, & formam: quasi diceret, quodd non videtur.

Eandem formam nõ posse cum vna materia cõstituire singularia.

Ad oppositum non arguit. Quia rationes ponendæ in sequenti quaestioe, & quæ positæ sunt supra

51

suprà de separatione vniuersaliũ, faciunt pro illa parte: nam si vniuersale sit separatum, necesse est, vnam esse formam, & substantiam eorum, quæ sub eadem specie continentur: nam vniuersale ponitur substantia singularium,

Veritas qua-
stionis.
Text. co. 10.
& inq̃.

Veritas huius quæstionis patet ex 7. huius, vbi ostenditur, quòd substantia, & quod quid est rei, non est aliud à re, & per consequens impossibile est, eandem quiditatem, vel formam esse plurius, vt plura sunt; licet omnium singularium sub vna specie sit vna forma specifica, & communis, quæ diuiditur realiter in singularia. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Arguit pro & contra, an principia sint eadem, vel diuersa specie, aut numero. Doctor resoluit, efficiens, & finem in idem numero coincidere: materiam, & formam non. de quo 12. huius. vide eum Theor. 19.

Tex. co. 14.

Amplius autem de principijs, & hinc dubitabit aliquis. Nam si specie sunt vnum, nihil numero erit vnum.

Quærit vniuersaliter de omnibus principijs, Vtrum sint eadem numero, vel eadem specie, vel diuersa numero? Circa quod duo facit, quia primò inducit rationes ad probandum, quod sint eadem numero. Secundò arguit ad oppositum. Secunda ibi: *At verò si vnum.* Prima in tres, secundum quod breuiter tangit tres rationes pro illa parte. Secunda ponitur ibi: *Nec iterum.* Tertia ibi: *Et scire.* In prima parte fecit talè rationè: quicquid in principijs reperitur, illud oritur ex principijs: si ergo in principijs non inuenitur vnum numero, sed solum vnum specie; ergo nihil erit in principijs vnum numero, sed tantum vnum specie, quod est falsum. Dicit ergo primò tangens quæstionem, quòd *amplius dubitabit aliquis de principijs*, scilicet generaliter, hæc scilicet quæ dubitata sunt de principio formali, vtrum scilicet sint eadem numero principia, vel non? Secundò tangit dictam rationem dicens, *namque pro quia si specie vnum sunt*, scilicet principia nihil erit vnum numero, scilicet in principijs, Deinde cum dicit:

Nec iterum vnum ipsum & ens.

§2

Tangit secundam rationem, quæ talis est: Illud quod est ipsum vnũ, vel ipsum ens, oportet quòd sit vnum numero; si igitur principium rerum non sit vnum numero, sed vnum specie; ergo nihil erit ipsum vnum & ipsum ens, quæ scilicet vnum & ens separata ponuntur rerum principia; idè dicit quòd *nec iterum ipsum vnum & ens* erunt supple vnum numero. Deinde cum dicit:

Et scire quomodo eris, si non aliquid erit vnum in omnibus.

Omnis scientia est vniuersalis.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Omnis scientia est de vniuersali, quod est vnum in multis: quia de singularibus non est scientia. Cum igitur scientia de principijs dependeat ex scientia principiorum, si igitur principia non sint

eadem numero, non poterit de eis esse scientia, vt videtur; nec per consequens de principijs, & sic tollitur omnis scientia; idè dicit. *Et scire quomodo eris*, id est quomodo continget: *nisi fuerit quid vnum in omnibus*, quasi diceret, quòd non. Deinde cum dicit:

At verò si vnum numero, & vnum quolibet principiorum, & non quemadmodum in sensibilibus alia aliorum, vt in hac syllaba, BA. specie eadem existente, & principia specie eadem, etenim hæc sunt numero diuersa. Si autem non ita, sed quæ sunt existentium principia numero sunt vnum, non erit præter elementa aliud quicquam. Nam numero vnum aut singulare dicere nihil differt. Sic enim dicimus singulare numero vnum: vniuersale verò quod in his est. Sicut igitur si vocis elementa numero essent determinata tot omnes litteras esse necesse esset quot elementa: non existentibus quidem duobus eisdem, nec pluribus.

Arguit ad oppositum, quòd non sint idem numero, intendens talem rationem: Si principium omnium entium sint eadem numero, ergo nullum erit dare principium: consequens est euidenter falsum, & contradicit antecedenti. Consequentia patet ex hoc, quia principium cum sit relatiuum, arguit diuersitatem ad principiatum, cui opponitur relatiuè: si autem principium sit vnum numero, tollit principiatum: quia vnum numero dicitur quod est semel tantum, nam vnũ numero & singulare idem sunt; ergo principium non erit principium. Dicit ergo, quòd si quolibet principiorum est vnum numero, & non se habent, scilicet principia entium, quemadmodum in sensibilibus videmus quod aliorum numero sunt alia principia numero; videmus enim quod in hac syllaba, BA. specie autè eadem existente, & principia sunt eadem specie; ea tamen sunt numero diuersa: nã quot sunt numero syllabæ BA. tot sunt numero B, & A, licet B, & A, quotiescumque sumantur, sint eadè literæ specie, sicut & ipsa syllaba supple specie est eadem quotiescũque sumpta; vnde addit quòd si non est ita, sed quæ sunt scilicet principia existentium, sunt vnum numero, non erit aliquid præter elementa, scilicet principia: nam dicere vnum numero, aut dicere singulare vnumquodque vt habet alia litera, nihil differt: sicut enim dicimus singulare vnum numero, vniuersale verò quod est in his, scilicet singularibus: si igitur elementa vocis essent numero determinata, necesse esset tot omnes esse litteras quot sunt elementa; ita quòd non esset distinctio inter principia, & principia, & sic literæ non possent multiplicari, vt essent duo, vel plura; idè subdit non quidem existentibus duobus, nec pluribus. Eadem ergo ratione, si omnium entium sint eadem principia numero, sequitur quòd nihil sit præter principia, quod videtur falsum; cum principium dicatur ad aliquid, & sit alicuius principium: quare principium non erit principium si nihil sit præter ipsum.

Veritas huius quæstionis colligitur ex 12. huius, text. com. 19. & inde vbi habetur, quòd principia extrinseca entium, vt sunt efficiens, & finis sunt

53

Vnum numero quid.

Principium includit relationem formalem.

Veritas quaestionis.

Principium duplex, & vtriusque subdividitur.

sunt eadem numero omnium loquendo de primo efficiente, & de ultimo fine, qui est Deus benedictus : Etenim secundum eum omnes substantiæ immateriales, puta; Intelligentiæ, quæ sunt principia rerum extrinseca, & separata, sunt eadem respectu omnium : Principia autem intrinseca, ut sunt materia, & forma, & privatio sunt alia aliorum simpliciter ; licet possint esse eadem secundum proportionem, ut ibi exponitur. Principia etiam extrinseca proxima, puta agens particulare, & finis, possunt esse diuersa diuersorum. Nec rationes ad oppositum cogunt : nam non est necesse quantum ad primam rationem, quod si principium sit vnum numero, quod principia sunt vnum numero : quia ab eodem principio numero possunt procedere effectus numero diuersi. Nec valet etiam quantum ad secundam rationem, quod ipsum vnum & ipsum ens non sunt vnum numero, propter eandem causam, & maxime cum ipsum vnum, & ens, non sint aliquid realiter separatum, ut posuerunt Platonici. Nec oportet quantum ad tertiam rationem, quod vniuersale, de quo est scientia, sit vnum numero in multis; sed potest esse vnum alia vnitatem, quæ est minor vnitatem numerali, ut habet declarari 7. huins. Ratio autem ad oppositum, si aliquid valet, concludit de principijs intrinsecis; sicut patet in exemplo syllabæ BĀ, cuius principia intrinseca sunt A, & B, & concessum est talia principia intrinseca esse numero diuersa. Deinde cum dicit :

S V M M A R I V M.

Non eadem esse principia corruptibilium, & incorruptibilium. Reiciit responsiones varias, & præcipuè Theologorum poetarum, de gustantibus nectar, & manna. Doctor reiciit circa hoc expositionem. D. Thomæ.

TEXT. CO. 15.

Non enim minor dubitatio modernis, & prioribus relinquatur. Vtrum eadem corruptibilium & incorruptibilium sint principia vel diuersa?

9. Q. hæc 9. est 8. superior assignata ex parte consideratarum.

Quærit magis specialiter de vnitatem, & diuersitate, vtrum scilicet sint eadem principia corruptibilium, & incorruptibilium? Circa quod duo facit. Primò proponit quæstionem. Secundò arguit pro & contrà ibi: *Nam si eadem*. Dicit ergo quod quædam dubitatio, quæ non minor modernis relinquatur, scilicet Philosophis sequentibus Platonem, quàm prioribus; scilicet antiquis, quæ est: *vtrum sint eadem principia vel diuersa corruptibilium & incorruptibilium*. Deinde cum dicit :

55

Nam si eadem sint, quomodo hæc quidem incorruptibilia : illa verò corruptibilia, & propter quam causam ?

Arguit ad quæstionem, & primò inducit rationes, ad probandum non esse eadem principia corruptibilium & incorruptibilium. Secundò arguit ad oppositum, scilicet quod non sint diuersa. Secunda ibi : *Si verò diuersa principia*. Prima in duo, quia primò ponit rationem. Secundò excludit duplicem responsionem. Secunda ibi : *Qui*

quidem igitur, In prima parte intendit talem rationem : Ex eisdem principiis sequuntur iidem effectus ; sed corruptibilia & incorruptibilia non sunt iidem effectus ; ergo eorum non sunt eadem principia, idè dicit ; *nam si eadem sunt, scilicet principia omnium : quomodo hæc quidem corruptibilia, illa verò incorruptibilia sunt, & propter quam causam ?* quasi diceret, quod non posset assignari. Deinde cum dicit :

Idem esse est arguit idem acem principij.

Qui quidem igitur circa Hesiodum, & omnem quicumque Theologi solum ad ipsos persuasiones curauerunt ; nos autem neglexerunt. Deos enim facientes principia, & ex Deis dicunt esse facta : quæ verò non gustauerunt nectar, & manna, mortalia facta esse dicunt.

Excludit duplicem responsionem, quæ datur ad rationem dictam. Primò excludit responsionem Poeticam. Secundò excludit responsionem naturalem, siue Philosophicam. Secunda ibi : *A diuinitatibus verò*. Prima in tres, quia primò solutionem præmittit. Secundò ipsam includit. Tertio exulat se de diligentiori improbatione talis positionis : Secunda ibi : *Palam quod hæc omnia*. Tertia ibi : *Sed de fabulose*.

Ad euentiam primæ partis, sciendum quod sicut tactum fuit in primo libro apud Græcos, fuerunt ante Philosophos naturales quidam sapientes vocati Poetæ Theologi, qui veritatem diuinorum occultè sub quodam fabularum velamine tradiderunt, sicut Orpheus, & quidam alij. Dicit ergo quod *quidam Hesiodistæ*, id est, sectatores *Hesiodi & omnes alij qui erant vacati Theologi solum ad eos*, id est, ad seiplos curauerunt *facere persuasionem ; nos autem spreuerunt*, id est, veritatem ; quam intendebant taliter tradiderunt, quod tantum eis erat nota & non nobis : quia, scilicet veritatem tradiderunt sub quadam vmbra fabularum quæ eis tantum nota erant. Isti igitur Hesiodistæ *facientes principia rerum esse quosdam Deos & ex diuinis dicunt alia esse facta immortalia, illa verò que non gustauerunt ipsum nectar, & manna, dicunt esse facta mortalia*, id est, dixerunt quod illi numero de Deorum, qui nõ gustauerunt quandam cibum dulcem, qui nectar, vel manna vocatur, facti sunt mortales ; qui autem gustauerunt, facti sunt immortales. Et per istum modum forsitan voluerunt saluare eadem principia, scilicet Deos esse omnium principia, tam corruptibilium, quàm incorruptibilium : sed inter ipsos Deos esset dicta differentia, ut sic dii mortales essent principia corruptibilium : immortales autem ipsorum incorruptibilium ; licet omnes illi conuenirent in ratione Deitatis, & sic haberent aliquam identitatem.

56
Poeta Theologi diuina occultè tradentes.

Fictio Poetica de Deorum diuersitate. Vide Sco. in 7. di. 2. vbi hanc fictionem tangit.

Notandum, quod, ut dicit quidam expositor, sub ista fabula potuit contineri aliquid veritatis, ut scilicet per nectar, & manna, intelligatur bonitas primi principij : nam omnis dulcedo dilectionis, & amoris refertur ad bonitatem : omne autem bonum oritur à primo bono ; potuit ergo esse intellectus illorum Poetarum, quod ex participatione summæ bonitatis aliqua reddantur incorruptibilia, ut illa quæ perfectè participant diuinum esse, ut intelligentiæ, & corpora cælestia : quadam verò propter longè distat à primo principio, quod est non gustare nectar, vel manna, non pos-

sunç

sunt perpetuò conseruari secundùm identitatem numeralem, sed tantùm specificam, vt habetur 2. de Anima. text. com. 35. & 2. de Generatione. text. com. 59. Sed quæ utilitas est immorari circa intentionem fabularum? licet ergo istud forsitan sit benè dictum, tamen dubium est, & fortè falsum, quòd illa fuerit intentio Poëtarum. Deinde cùm dicit:

57 *Palàm quòd hac omnia sibi nota dicentes equidem de allatione harum causarum super nos dixerunt: nam si gratiã voluptatis, vt ipsi tangunt, non est causa existendi neëtar & manna: si verò existendi, quomodo erunt sempiterni cibo egentes?*

Excludit istam responsonem dicens, palàm esse quòd ipsi, Hesiodiste, sunt dicentes sibi hac omnia, scilicet tanquam sibi nota, & non nobis, & etiam de allatione harum causarum dixerunt præter nos, id est, quòd quando afferuntur illæ causæ ad propositam quæstionem: hoc est supra nostrum intellectum. Et idè subiungit talem rationem contra illud quod sonant eorum verba: quicquid sit de eorum occulta intentione: nam Dij, aut gustauerunt illud neëtar, & manna propter delectationem, aut propter necessitatem essendi: hæc enim de causa cibus sumitur: sed neutrum potest dari: nam si gratiã voluptatis, id est delectationis, ea tangunt, id est, gustant, sequitur quòd neëtar, & manna non erunt eis causa existendi, vt ex hoc fiant incorruptibiles: nam delectatio sequitur esse rei, & non præcedit. Si verò causa existendi, id est, propter necessitatem essendi, sumunt illum cibum, quomodo egentes illo cibo erunt sempiterni? quasi diceret, quòd non: quia omne indigens cibo, est corruptibile: nam cibus sumitur ad restaurationem deperditi, etiam corrumpitur, & transit in substantiam aliti: quòd autem est corruptibile, non potest alteri esse causa incorruptibilitatis. Deinde cùm dicit:

Sed de fabulosè sophisticantibus non est dignum cum studio intendere.

58 Excusat se de diligentiori improbatione dictæ positionis, dicens, quòd de fabulosè sophisticantibus, id est, philosophantibus, non est dignum intendere cum studio. Ratio huius est, quia si quis vult contra eorum dicta disputare secundùm quod exterius sonant; ridiculosa sunt, & vana, cùm per modum fabulæ proferantur: si verò vult inquirere de veritate, quæ latet sub illis verbis, illa immanifesta est, & occulta. Et ex hoc aliqui volunt accipere, quòd Aristot. disputans contra Platonem, & alios consequenter Philosophos, disputat magis contra dicta, quàm contra intentionem; eò quòd ipsi doctrinam suam sub quadam obscuritate, & velamine verborum tradiderunt, quòd non pertinet ad Philosophum, qui ex propriis non per ænigmata, vel extrema debet procedere. Deinde cùm dicit:

S V M M A R I V M.

Refutat responsonem Empedoclis ponentis principia communia corruptibilem, & incorruptibilem. Doctor explicat eius positionem.

A Dicentibus verò per demonstrationem, oportet sciscitari: interrogantes quare ex eisdem existentia; hæc quidem sempiterna secundùm naturam sunt, illa verò corrumpuntur existentium. Quoniam autem nec causam dicunt, nec rationale est sic habere, palàm quòd nec eadem principia, nec causa ipsorum erunt,

59 Excludit secundam responsonem quorundam Naturalium. Circa quòd tria facit. Quia primò refumit dictam responsonem. Secundò ponit illorum responsonem. Tertio addit responsonis improbationem. Secunda ibi: *Etenim qui existimabit.* Tertia ibi: *Videbitur autem nihilominus.* Dicit ergo, quòd supple prætermisissis illis, qui scilicet veritatem sub fabulis tradiderunt: oportet sciscitari, id est inquirete veritatem à dicentibus, id est, tradentibus veritatem per demonstrationem interrogantes, scilicet ab eis quare ex eisdem, scilicet principis, hæc quidem existentia, sunt secundùm naturam sempiterna: illa verò corrumpuntur existentium, id est, de numero entium: sed quandoque, nec ipsi causam dicunt, nec est rationale sic se habere, scilicet ex vt eisdem principis sint corruptibilia, palàm quia eadem causa non sunt eorum utrorumque. Deinde cùm dicit:

Etenim & Empedoclis, quem maximè sibi consona dicere quispiam arbitrabitur, idem sanè contingisse videtur. Ponit enim principium quoddam causam corruptionis odium.

Ponit quorundam naturalium responsonem, & dicit quòd supple responso ad dictam quæstionem quam aliqui existimabit dicere maximè ei cōfessè, id est, quæ videtur magis conueniens ad quæstionem Empedoclis, est illa, quam Empedocles assiggnauit, & tamè hic scilicet Empedocles, idem passus est cum aliis: quia scilicet eius responso est inconueniens, vt ostenditur: sicut & aliorum: ponit enim principium quoddam, scilicet odium, esse causam corruptionis.

Notandum, quòd Empedocles posuit quædam principia communia corruptibilem, & incorruptibilem, vt innuitur in littera: sed cum hoc posuit quoddam principium speciale, scilicet odium elementorum esse causam corruptibilem, vt sic istud principium adiunctum aliis principis faceret corruptibilitatem in entibus: unde sicut patet ex primo huius, & innuitur 1. de Anima, solum Deum posuit Emped. non compositum ex odio, intelligens per Deum, vt communiter exponitur, corpus cæleste, & omnia incorruptibilia. Deinde cùm dicit:

Videbitur nihilominus, & extra unum hoc generare: nam omnia ex hoc alia sunt præter Deum; dicit ergo ex quibus omnia, & quæcumque erant, & quæcumque erunt, & arbores pullulauerunt, & viri, & femina, bestiaque, & vultures, & aqua nutriti pisces, & Dei longæni, & præter hæc palàm; quia si non esset in rebus, & esset unum omnia, vt ait: nam quando conuenerunt, tunc vltimum omnium stabat odium.

Arguit contra istam responsonem tripliciter.

Primò

Omnia præter Deum secundùm Empedoclem, erant composita ex odio.

Text. co. 18. Text. cc. 80.

60

Primò ostendens, quòd contradicit suæ opinioni. Secundò quòd est insufficientis. Tertiò quòd non est ad propositum. Secunda ibi: *Similiter ipsius transmutationis.* Tertia ibi: *Attamen tantum spulum.* Prima in tres. Quia primò ostendit, quòd dictum est ex parte odij. Secundò ex parte ipsius Dei. Tertiò ex parte amoris. Secunda ibi: *Propter quòd accidit.* Tertia ibi: *Similiter autem nec amor.* Dicit ergo, quòd secundum opinionem Empedoclis, hoc scilicet odium, quòd ponebat causam corruptionis, *videbitur nihilominus generare*, id est, esse causa generationis, *extra unum*, id est, præter vnum, quòd non ponebant ex odio componi. Idèò subdit, *nam omnia sunt ex hoc*, id est, ex odio præter Deum, id est, quòd secundum eius opinionem omnia sunt composita ex odio, & aliis principiis præter unum, scilicet Deum, quem vtrique dicebat componi ex aliis principiis, præter quam ex odio: Deum autem appellabat cælum: cælum enim dicebat componi ex quatuor elementis, & ex amicitia tantum, sed omnia alia etiam componi ex odio. Idèò subdit: quòd dicit ergo ex quibus, scilicet principiis simul cum odio omnia sunt, scilicet composita, & quæcunque sunt, quantum ad præsentia; & quæcunque erunt, quantum ad futura; & quæcunque erant, quantum ad præterita, *ut arbores, quæ pullulauerunt, & viri, & femina, bestia, putà animalia terrestria, & vultures, quantum ad volucres; & pisces nutriti in aqua, quantum ad aquatica, & Dij etiam longæui*, omnia breuiter ponebat componi ex odio, & aliis principiis: ad hæc etiam scilicet secundum opinionem Empedoclis palam quia si non erit in rebus, omnia essent vnum, per amicitiam, & generatur chaos confusum, tunc vltimò per odium separantur, & ab inuicem dissoluuntur. Cùm igitur esse mundi consistat in ordine, & distinctione rerum: odium erit causa generationis mundi, cùm diuidat, & distinguat res.

Verba Empedocli.

Dij longæui qui intelliguntur?

Notandum, quòd per Deos longæuos, quos ponebat componi ex odio, fortè intellexit stellas, quas ponebat aliquando corrumpi post longum tempus: vel intellexit demones, quos Platonici dicebant esse animalia aerea: vel intellexit Deos in forma humana, quos posuerunt Epicurei, vt dictum est supra in hoc eodem tertio. Deinde cùm dicit:

S V M M A R I V M.

Odium non magis esse causam corruptionis, quàm generationis, nec amorem causam generationis, vel existentia. Reiiicitur etiam stulta eius responsio de mundo infinities genito, & producto.

Propter quòd, & accidit ipsi felicissimum Deum minus prudentem esse aliis: non enim cognoscit elementa omnium: nam odium non habet. Notitia verò simili similis fiat. Terram namque ait per terram cognoscimus, & per aquam aquam, & per affectum affectum, & adhuc odium per odium trisite. Sed vnde ratio hæc etiam palam; quia accidit ei odium non magis corruptionis quàm existendi causam esse.

61

Ponit secundam rationem ex parte Dei sumptam.

Scoti Oper. tom. IV.

Ad cuius euidenciam notandum, quòd secundum quòd habetur primo de Anima, tex. com. 25. opinio fuit Empedoclis sicut & multorum aliorum, quòd anima esset composita ex principiis omnium rerum, vt sic posset anima omnia cognoscere: dicebant enim simile cognosce à simili, vt terra cognosci per terram, & aqua per aquam, & sic de aliis; & idèò oportebat animam componi ex terra, aqua, & ex aliis. Empedocles ergo quia posuit sex principia rerum, scilicet quatuor elementa, vt principia materialia, & amorem & odium, vt principia effectiua; dixit animam esse compositam ex quatuor elementis, & ex amore & odio, vt sic posset omnia cognoscere: cùm secundum eum simile simili cognoscatur. Deus ergo qui est felicissimus, est imprudentior aliis, cum non cognoscat omnia, quæ alij cognoscunt, quòd videtur absurdum, & hoc est quòd dicit Philosophus: *propter quòd, quia scilicet Deus non est compositus ex odio, accidit ei, scilicet Empedocli, Deum felicissimum esse minus prudentem aliis: non enim cognoscit omnia elementa; nam odium non habet. Notitia verò similis fit simili*, secundum eum, vt sic terram cognoscimus per terram, & aquam per aquam, & affectum, id est, amorem per affectum, & odium per odium, difficile, id est, cum odium sit malum, est quoddam difficile & graue: sed quia illa ratio videtur esse præter propositum principale, idèò rediens ad propositum dicit, *sed vnde ratio, scilicet erat prius, hoc enim palam, scilicet contra Empedoclem, quia accidit ei ipsum odium non magis esse causam corruptionis quàm existendi*, id est, generationis: sicut patet ex prædictis. Deinde cùm dicit:

Similiter autem nec amorem existendi magis quàm corruptionis: colligens enim in vnum corrumpit alia.

Ponit rationem sumptam ex parte amoris. Dicit ergo, quòd *similiter nec amor est causa existendi*, id est, generationis, sicut dicebat Empedocles. Nam ex alia parte dicebat, quòd amor colligit, & congregat: *colligens autem in vnum corrumpit alia*, & per consequens erit causa corruptionis, quod negabat. Patet ergo ex prædictis quòd positio eius implicet repugnantiam, & contradicit sibi ipsi.

Notandum, quòd secundum Empedoclem sicut amor congregabat elementa in vnum, sic odium separabat: quia igitur congregatio in vnum chaos est corruptio elementorum in se, & similiter separatio elementorum ab inuicem, & ab illo vno chaos est generatio elementorum secundum naturas proprias, & in se, idèò sequitur, quòd amor sit causa corruptionis, & odium generationis. Si ergo Empedocles ex alia parte dicat, amorem esse causam generationis, & odium corruptionis, contradicit sibi ipsi euidenter. Deinde cùm dicit:

Similiter ipsius transmutationis causam nullam dicit: nisi quia sic aptum natum fuit. Ait vtrique, magnum odium in membris nutritum est, & ad honorem intendebat perfectio tempore qui mutabilis dissoluit sacramentum: quare necessarium ens transmutari, causam verò necessitatis nullam ostendit.

Ostendit responcionem Empedoclis esse insufficientem.

Opinio ponens animam constatam ex propriis omnium rerum.

Argumentum contra negantes Deum alia à se cognoscere.

Odium est graue.

Amor congregat, & odium separat.

62

*Imaginatio
Empedocles
mundum in-
finitis gene-
rari, & cor-
rumpi.*

Ad cuius euidenciam notandum, quòd vt ha-
beatur 8. Physicorum, iuxta principium, tex. com.
2. & hoc idem hic tangitur, opinio fuit Empedo-
clis mundum infinitis generari, & infinities
corrumpi: nam secundum eum amor, quem po-
nebat principium generationis, regnabat, & do-
minabatur super odium tempore determinato, in
quo tempore mundus durabat & existeret gene-
ratus, odium verò quod ponebat principium cor-
ruptionis, similiter regnabat & dominabatur su-
per amorem in alio tempore, in quo tempore
mundus manebat corruptus, & post illud tempus
redibat amor vt prius, & post amorem odium: &
sic successiue per infinitum: tempus autem illud,
in quo regnabat amor, vel odium dicebat esse
quendam annum magnum. Quod si ab eo quere-
retur causa huius, quare scilicet amor regnabat
vno tempore & odium alio, nullam assignabat
causam; nisi quia aptum natum erat esse, quod est
insufficienter dictum, de qua insufficientia redar-
guit eum Philos. in hoc loco. Dicit ergo, quòd
similiter quoque nullam dicit esse causam, eius vel
ipsius transmutationis, quòd scilicet amor quan-
doque congregat, quandoque odium separatur, nisi
quia sic aptum natum fuit: ponit consequenter
verba Empedocles quæ vt dicitur in Græco me-
tricè erant scripta: sunt autem verba eius ista,
*alias, utique magnum odium in membris nutritum
est, & ad honorem tendebat perfecto, vel partito
tempore qui mutabilis soluit sacramentum.*

63
*Vniuersum
si similauit
Empedocles
animali.*

Ad cuius euidenciam notandum, quòd Empe-
docles Poeticè locutus est de toto mundo, ad in-
star vniuersi animalis: in cuius membris primò est
maxima convenientia, quam vocabat amorem,
vel concordiam; postea verò paulatim incipit
esse aliqua dissolutio, quam vocabat discordiam:
similiter in partibus vniuersi erat à principio ma-
gna concordia, & postea paulatim in membris, id
est, in partibus vniuersi nutritum est odium
quousque odium intenderet, id est, procederet ad
honorem, scilicet vt dominaretur super elementa.
Et hæc perfecto, vel partito quodam tempore
determinato, & completo quodam anno, quem
ponebat Empedocles, qui scilicet odium vel dis-
cordia vel annus mutabilis existens soluit, vel dis-
soluit sacramentum, id est, vnionem elementorum
præcedentem. Postea Aristot. rediens ad propria
verba, & faciens mentionem in hoc quod dixe-
rat, mutabilis, subiungit exponens *quare necessa-
rium ens transmutari*: quasi diceret quod sic Em-
pedocles affirmavit prædicta; ac si necesse sit esse
transmutationem odij & amoris: *causam verò ex
necessitate nullam ostendit*: quæ supple in vno ani-
mali apparere esse causa transmutationis odij &
amoris, scilicet propter motum cæli, qui est cau-
sa generationis & corruptionis in rebus: quod
de toto vniuerso causa assignari non potest; ex
quo patet insufficientia dictæ positionis. Deinde
cum dicit:

*Attamen tantum solum dicit confesse. Non
enim existentium hæc quidem corruptibilia:
illa verò incorruptibilia facit, sed omnia cor-
ruptibilia præter elementa, Dicta verò nunc
hæc dubitatio est cur hæc quidem, illa verò nõ
si ex eisdem sunt. Quod quidem utique non
erunt eadem principia tot dicta sunt.*

propositum dicens: quòd hic solum dicit confesse,
id est, manifestè, scilicet quod non ponit, vel facit
existentia, id est, entia, hæc quidem corruptibilia: illa
verò incorruptibilia; sed omnia esse corruptibilia
præter elementa; qua re non videtur euadere
dictam dubitationem: nam dicta dubitatio est, si
omnia sint ex eisdem principiis, cur hæc quidem
sunt, scilicet corruptibilia: illa verò non? quare
sua responso non est ad propositum, concludit
ergo ad totum præcedens dicens, ergo quod qui-
dem non sunt eadem principia, scilicet omnium, tot
dicta sunt.

Sed hic est dubium de dicto Philosophi, quan-
do dicit, scilicet Empedoclem posuisse omnia cor-
ruptibilia præter elementa: cum tamen supra di-
xerit solum vnum, scilicet Deum esse incorru-
ptibilem, & non compositum ex odio. Propter
quod sciendum quòd Empedocles in rebus po-
suit duplicem corruptionem ex duplici causâ
procedentem: vnâ quidem secundum confu-
sionem elementorum & totius mundi, quam fa-
ciebat amor: aliam verò rerum singularium, cu-
ius principium erat odium, sicut apparet ex su-
pradictis: à prima corruptione non excipiebat
Deum: cum in eo poneret amorem, sed à secunda
excipiebat Deum: cum in Deo odium non poneret,
vt dictum est superius. Deinde cum dicit:

*Empedocles
posuit dupli-
cem corrup-
tionem in
rebus.*

S V M M A R I V M.

Rursus arguit dupliciter eadem esse
principia corruptibilium, & incorruptibi-
rium.

S I verò diuersa principia vna quidem du-
bitatio: utrum & incorruptibilia hæc erunt,
aut corruptibilia? Nam si corruptibilia mani-
festum: quia necessarium & ea ex aliquibus
esse: omnia enim corruptur in ea ex quibus
sunt. Quare contingit principiorum alia prin-
cipia esse priora. Hoc autem & impossibile: siue
stet; aut in infinitum vadat. Amplius autem
quomodo erunt ipsa corruptibilia, si destruen-
tur principia? si verò incorruptibilia, cur ex his
quidem incorruptibilibus existentibus corru-
ptibilia erunt, ex diuersis verò incorruptibilia?
Hoc enim non rationabile est. Sed aut impos-
sibile, aut multa oratione eget.

Arguit ad partem oppositam quæstionis, per
duas rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Am-
plius autem nec conatus*. In prima parte intendit
talem rationem: Si sunt diuersa principia corru-
ptibilium, & incorruptibilium, vel hæc & illa sunt
corruptibilia, vel sunt incorruptibilia: sed neu-
trum istorum potest dari; ergo, &c. Non enim
potest dari quòd sint corruptibilia: quia omne
corruptibile corrumpitur in ea ex quibus est: si
igitur principia corruptibilium sunt corruptibi-
lia, oportebit ponere alia principia priora ex qui-
bus sint, & sic procedetur in infinitum in prin-
cipiis, cum ad principia corruptibilia non possit
esse status. Tam quia si principia corruptibi-
lium sunt corruptibilia, oportet ea aliquando
corrumpi. Postquam autem sunt corrupta, non
possunt esse principia, quia quod non est, non po-
test esse principium alicuius: & tamen entia corru-
ptibilia semper causantur successiue, & per con-
sequens principia eorum non erunt corruptibilia

*Arguit non
esse diuersa
principia cor-
ruptibilium
& incorru-
ptibilium.*

Si dicatur, quòd principia corruptibilium sunt incorruptibilia, remanet dubium: cum à principiis incorruptibilibus procedant aliqui effectus corruptibiles & aliqui incorruptibiles: quod non videtur possibile. Dicit ergo, quòd *si diuersa sunt principia, scilicet corruptibilium & incorruptibilium, est quidem vna dubitatio, vtrum hæc, scilicet principia corruptibilium, sint incorruptibilia aut corruptibilia? nam si corruptibilia, manifestum est, quòd necesse est ea ex quibus sunt; quare contingit principiorum esse alia principia priora: hoc autem est impossibile, scilicet quòd principij sit principium, siue stet, siue in infinitum vadat. Amplius autem quomodo corruptibilia erunt, scilicet semper si principia auferantur? quasi diceret esse impossibile: & tamen oportet principia auferri si corrumpantur. Si verò incorruptibilia sint principia corruptibilium, cur ex his, scilicet principiis incorruptibilibus existentibus erunt corruptibilia? quasi diceret quòd non potest esse: hoc enim non est congruum; sed aut est impossibile, aut eget multa ratione, id est, inquisitione. Deinde cum dicit:*

Amplius autem nec conatus est aliquis diuersa dicere, sed eadem omnium principia omnes dicunt. Verum primum dubitatum concedunt tanquam hoc parum aliquid accipientes.

Posit secundam rationem, quæ sumitur ab opinione communi omnium: dicens quòd *amplius nec aliquis conatus est dicere diuersa: sed eam dicunt omnium principia, verum pro sed, primum dubitatum, id est, primam rationem factam ad oppositum, concedunt tanquam hæc parum aliquid accipientes, id est, opinantur illam rationem parum ponderare, quare eam despiciunt.*

Veritas huius quæstionis colligitur ex 12. huius, tex. com. 19. & inde, quòd scilicet prima principia effectiua, & motiua, sunt eadem omnium; puta Intelligentiæ & corpora cœlestia; licet inter se differant, quatenus quædam eorum sunt immobilia, puta Intelligentiæ: quædam sunt mobilia, scilicet corpora cœlestia, quæ mediante motu causant generationem & corruptionem in entibus, principia verò intrinseca sunt diuersa simpliciter, licet sint eadem secundum proportionem, vtibi habet exponi; & etiam principia intrinseca corruptibilium; vt puta materia & forma non sunt per se corruptibilia, sed per accidens, vt dicitur 7. huius, tex. com. 22. & inde. Nec etiam rationes hinc inde factæ cogunt, vnde ab eodem principio primo potest esse effectus corruptibilis & incorruptibilis, propter diuersitatem principiorum intrinsecorum; principia etiam non procedunt in infinitum; esto tamen quòd corrumpantur in aliqua priora cum sint simplicia, sicut vitâ comite in septimo huius habet prolixius declarari.

SVMME SECVNDÆ CAP. III.

An ens, & vnum sint rerum substantiæ.

S V M M A R I V M.

In hoc capite vsque ad §. At verò, ponuntur variz opiniones, an vnum, & ens Scoti Oper. tom. IV.

sint substantiæ existentium, & an ipsorum sit aliquod ens, & vnum? rationes ponuntur singularum opinionum.

Omnium autem difficillimum ad considerandum, & ad cognoscendum veritatem maxime necessarium: vtrum vnum & ens substantiæ entium sunt? Et vtrum ipsorum non alterum aliquid ens, hoc vnum quidem, hoc autem ens est? Aut oportet querere quid est ipsum ens & vnum, quasi subiecta alia natura?

Postquam Philosophus disputauit quæstiones de principiis penes eorum identitatem, vel diuersitatem, nunc inquirat quomodo ratio ipsius principij se habeat ad rationem vnus. Circa quod tria facit, quia primò inquirat, quomodo vnum & ens se habeant in ratione principij, vtrum scilicet sint principium formale & substantia omnium entium? Secundò vtrum ea quæ ex vna oriuntur secundum opinionem Platonis, puta Mathematica sint rerum principia? Tertio vtrum idæ, quas ponebat Plato quasdam vnitates separatas, sint rerum principia? Secunda ibi: *His autem habita est dubitatio.* Tertia ibi: *omnino verò dubitabit.* Prima in tres, quia primò proponit quæstionem. Secundò recitat opinionem Platonis, scilicet vtriusque partis ibi: *Hi namque illo modo.* Tertio inducit rationem ad vtramque partem ibi: *Accidit autem.* Dicit autem quòd *omnium*, id est, inter omnes quæstiones motas est *vnum difficillimum ad considerandum*, scilicet propter efficaciam rationum pro vtraque parte: & *ad cognoscendum veritatem maxime necessarium*, scilicet quia ex hoc dependet veritas de substantia rerum, est ergo quæstio, *vtrum vnum & ens sint substantiæ existentium*, id est, entium: & *vtrum eorum*, scilicet entis & vnus, *non sit aliquod aliud ens aut vnum: hoc quidem vnum, illud verò ens, est: aut oportet querere quid est ipsum ens & vnum quasi subiecta alia natura?*

Notandum, quòd de vno fuerunt duæ opiniones, vt dictum fuit in primo libro; nam aliqui, sicut Platonici, & Pythagorici, dixerunt ipsum vnum, & ens esse substantiam rerum; ita quòd non subiicitur eis aliqua altera natura, quæ scilicet sit subiectum entis, & vnus, quasi accidentium; sed quod ipsum vnum & ens est ipsa tota natura, & substantia rei: aliqui enim vt purè naturales dixerunt vnum & ens non esse substantiam rei; sed quasi accidentia; quibus subiiciebant aliquam alteram naturam quasi subiectum, puta aquam, vel aërem; & sic de aliis secundum variam opinionem de principiis: quæ principia dicebant rerum substantiam. Deinde cum dicit:

Hi namque illo modo, illi hoc modo putant naturam se habere. Plato namque, & Pythagorici non aliud aliquid ens, nec vnum, sed hoc ipsorum naturam esse, quasi existente substantia ipsum vnum esse, & ens aliquid. Alij verò de natura, vt Empedocles, vt ad motus reducens, dicit quia vnum & ens est: videbitur enim vtrique dicere hoc amor esse: causa nãque est, hic omnibus vnum esse. Alij verò ignem: alij aërem dicunt esse vnum hoc, & ens ex qua

68

10 Q. hæc q. est q. superius assignata ex parte consideratorum.

Opinio duplex de ente & vno.

66

Veritas huius quæstionis. Prima principia effectiua sunt eadem omnium.

67 Ab eodem principio potest procedere effectus corruptibilis, & incorruptibilis.

entia esse & facta esse. Similiter autem & qui plura ponunt elementa. Necessè namque & his tot dicere ens & vnum, quot principia dicunt esse.

69

Recitat opinionem ad vtramque partem, & dicit, quòd hi, id est, aliqui Philosophi putant naturam se habere, scilicet rerum illo modo: quidam alio modo. Plato namque & Pythagorici non dicunt vnum & ens esse aliquid aliud, supple à natura rerum, sed hoc idem naturam esse quasi substantiam eorum existente aliquid idem quod est vnum & ens. Alij vero de natura, id est, Philosophi naturales, vt Empedocles quasi ad notius reducentes, dicunt quòd est vnum & ens, id est, quòd attribuit vnum & ens alicui alteri naturæ; quasi vnum & ens reducentes ad aliquid notius: quod dicebant esse vnum & ens, vnde supple Empedocles, videtur dicere hoc, id est, illud quod subiicitur vni & enti esse amorem, & cuius causa est; quia hic, scilicet amor, est causa omnibus, vt sint vnum: amor enim videtur esse causa vnitatis. Alij vero Philosophi naturales, dicunt esse vnum & ens ignem: alij autem aerem; ex quo tanquam ex principio, dicunt esse entia facta: similiter autem & qui plura ponunt elementa, id est, principia, necesse est namque his tot dicere ens & vnum quot dicunt esse principia. Vult dicere quòd Philosophi naturales attribuebant vnum & ens alicui naturæ subiectæ, quam ponebant principium substantiale rerum, siue illud principium ponerent vnum, siue plura secundum varias opiniones positas in primo libro. Deinde cum dicit:

Accidit autem siquidem quis non ponit esse quandam substantiam vnum & ens, nec aliorum esse vniuersalium nullum: hæc namque vniuersalia sunt maximè omnium. Si verò non est aliquid vnum ipsum, neque ipsum ens, nihil aliorum aliquid erit præter ea que dicta sunt singularia. Amplius autem non existente vnius substantia, palam quia, nec numerus erit quasi natura alia ab existentibus separata: numerus enim vnitates: vnitates verò quod verè vnum aliquid est. Si autem aliquid est ipsum vnum & ens, necesse est substantiam ipsorum esse quòd sit ens & ipsum vnum. Non enim aliquid aliud vniuersaliter prædicatur, sed hæc ipsa.

70

Inducit rationes pro vtraque parte. Et primò pro opinione Platonica & Pythagorica: Secundò pro opinione physica quæ fuit aliorum Naturalium. Secunda ibi: *At verò si erit aliquid.* In prima parte intendit talem rationem: Ipsum vnum & ens separatum, vel est quædam substantia, vel non. Si dicatur quòd non, sequitur duplex inconueniens. Primum, quod cum vnum & ens sint maximè vniuersalia si non sint quædam substantia separata, sequitur quòd nullum vniuersale erit separatum, & per consequens quod nihil sit in rebus præter singularia, quod videtur inconueniens, vt dictum est in præcedentibus questionibus. Secundum inconueniens est: quia cum numerus non sit aliud quàm vnitates ex quibus componitur: vnitates autem non est aliud quàm ipsum vnum; si igitur ipsum vnum non sit separatum, vt quædam substantia per se existens, sequi-

Numerus & vnitates quid?

tur, quòd numerus non erit quædam natura separata ab his, quæ sunt in materia, quod videtur inconueniens secundum ea, quæ dicta sunt in præcedentibus. Si detur secunda pars ditionis, scilicet quòd vnum, & ens sit aliquid existens separatum; sequitur quòd ipsum sit substantia omnium, de quibus ens, & vnum prædicantur: nam omne separatum existens, quod de pluribus prædicatur, est substantia eorum de quibus prædicatur, quod maximè competit vni, & enti; quæ maximè vniuersaliter de omnibus prædicantur, & per consequens sunt maximè omnium substantia. Dicit ergo, quòd *Si quis non ponit vnum & ens esse quandam substantiam*, scilicet separatam, accidit nec aliorum vniuersalium vllum esse, scilicet separatum; ea namque, scilicet vnum & ens, sunt maximè vniuersalia omnium. Si verò vnum & ens non est aliquid separatum, vix aliorum aliquid erit præter ea, que sunt singularia, quod fuit primum inconueniens. Amplius autem substantia vnius non existente, scilicet separata, palam quia nec numerus erit: quasi natura alia separata ab existentibus, id est, ab entibus materialibus; numerus enim est vnitates: Vnitates verò est aliquid, quod est ipsum vnum, & hoc fuit secundum inconueniens. Si verò vnum & ens est aliquid, scilicet separatum, necesse est vnum & ens esse substantiam eorum de quibus scilicet prædicantur; etenim pro quia, non prædicatur vniuersaliter aliquid aliud, nisi ea ipsa, scilicet vnum & ens, id est, quòd nullum vniuersale sic generaliter de omnibus prædicatur, sicut vnum & ens. Deinde cum dicit:

Prædicatum esse subiecto idem hic sequitur.

71

S V M M A R I V M.

Opinio Philosophorum naturalium, vnum & ens esse ignem, vel ærem. Reijciuntur iterum idæ.

AT verò si erit aliquid ens ipsum, & ipsum vnum multa, erit dubitatio, quomodo erit diuersum aliquid præter hoc? Dico autem quomodo erunt vno plura entia. Quod enim diuersum est ab ente, non est. Quare secundum Parmenidis rationem accidere est necesse vnum omnia esse entia, & hoc esse ens.

Arguit pro opinione contraria, quæ fuit Philosophorum naturalium, & ponit duas rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Amplius si indiuisibile.* Prima in duas, quia primò proponit rationem: Secundò ostendit, quod ex ista ratione difficilis est opinio Platonis. Secunda ibi: *Vtrobique verò difficile.* In prima parte intendit talem rationem: quicquid est separatum ab vno, vel ente, est non ens; sed si ens, & vnum sunt separata ab alijs entibus inferioribus, ipsa inferiora separata ab ente, vel vno; igitur ipsa inferiora essent non entia, quare non possent esse multa: sed ad saluandum ipsa esse entia oportebit redire ad opinionem Empedocles, scilicet quòd omnia sint vnum, & per consequens tollitur pluralitas ab entibus. Dicit ergo, quòd *at verò si dicitur ipsum ens, & ipsum vnum*, scilicet separata, multa erit dubitatio, quomodo erit aliquid diuersum præter ea, scilicet præter ens, & vnum. Dico autem quomodo erunt entia plura vno, quod enim diuersum est ab ente, nõ est: quare secundum rationem Parmenidis necesse est accidere omnia entia esse vnum, scilicet vnum esse ens, & nihil aliud, quod scilicet est absurdum. Deinde cum dicit:

Ens & vnum non esse separata ab inferioribus.

Al. Parmenidis.

Vtrobique

72

Vtrobique verò difficile: siue namque non sit vnum substantia, siue sit ipsum vnum, substantiam esse numerum est impossibile. Si quidem igitur non sit: dictum est prius propter quid. Si autem fuerit, eadem est dubitatio, & de ente. Ex aliquo namque, & præter vnum erit ipsum aliquod aliud vnum. Nihil enim esse est necesse. Omnia autem entia, aut vnum sunt, aut multa, quorum est vnum vnumquodque.

Ostendit quòd ex ista ratione accedit difficultas in opinione Platonis, dicentis ipsum vnum esse rerum principium, & substantiam. Dicit ergo; quòd *vtrobique*, id est, ex vtraque parte est difficile, scilicet siue dicatur, quòd ipsum vnum non sit scilicet substantia, separata: siue quòd sit. Nam supple quòdcunque detur, *impossibile est numerum esse substantiam* rerum, quòd exponit: quia si non, id est, si vnum non sit substantia separata, dictum est prius; quia, scilicet numerus non erit rerum substantia cum hoc posito non potest esse separatus: quòd si est, scilicet vnum substantia separata, eadem est dubitatio, & de ente: sicut scilicet & de vno, ex aliquo namque præter ens erit hoc aliud vnum; id est quòd si vnum, & ens sunt separata, & substantia rerum, quicquid erit præter vnum, & ens separatum, erit nihil; ergo si ponatur aliud vnum præter vnum separatum: puta aliquod vnum materiale, tale vnum erit nihil, cum sit præter ens, & vnum, quòd est substantia rei: idèò subdit, quòd *nihil enim necesse est esse*: ex isto ergo vno materiali, & secundo cum sit nihil, non poterit constitui multitudo in entibus, & tamen omnia entia, aut sunt vnum, aut multa; quorum quòdlibet est vnum: quia ex vno, & ente constituitur multitudo entium: Ideo subdit: *omnia autem entia, aut vnum, aut multa quorum quòdlibet est vnum.*

Vis istius rationis est, quòd Plato quicquid det de separatione vnius, non potest euadere inconueniens, vel contra se, vel contra veritatem simpliciter: nam si ipsum vnum non ponatur separatum, sequitur quòd nec numerus erit separatus, cum numerus ex vnitatibus constituitur; & tunc sequitur, quòd non sit rerum substantia, cum secundum eum nihil sit rerum substantia, nisi sit aliquid separatum. & hoc contradicit suæ positioni: nam ponit numerum substantiam rerum esse. Si verò vnum ponatur separatum: eadem ratione & ens, & tunc, vel aliquid erit vnum præter vnum separatum, vel non: si non; ergo omnia erunt vnum, vt ait Parmenides, & sic tollitur multitudo ab entibus: si verò sit dare aliquid vnum quasi secundarium, & materiale præter vnum separatum, tale vnum erit nihil; cum sit præter ens, & vnum quæ sunt separata, & ponuntur rerum substantia, & per consequens ex tali vno non poterit causari entium multitudo, & sic idem quòd prius. Deinde cum dicit;

Amplius, si indiuisibile est vnum ipsum secundum Zenonis dignitatem, nihil vti que erit. Quòd enim nec additum, nec ablatum facit maius, nec minus: non aut hoc esse existentium. Tanquam palam, quòd existente magnitudine ipso ente, etsi magnitudo corporalis: hoc enim omnino ens. Alia verò aliqua-

liter quidem addita faciunt maius: aequaliter autem nihil, vt superficies, & linea. Punctum verò & vnitatis nullatenus.

Ponit secundam rationem. Circa quam tria facit. Quia primò præmittit rationem. Secundò subiungit eius solutionem. Tertio describit difficultatem, quæ adhuc remanet Platonis post datam solutionem. Secunda ibi: *Sed quoniam hoc speculatur*. Tertia ibi: *Sed quomodo ex vno*. In prima parte intendit talem rationem: Si vnum separatum ponitur; ergo vnum separatum nihil est: consequens est falsum, & includens oppositum in adiecto. Consequentia probatur, ab auctoritate Zenonis: cuius principium fuit, quia illud, quòd additum alteri, vel remorum, non facit maius, vel minus, est nihil, & per consequens, quòd omne ens est aliqua magnitudo, & magnitudo corporalis: quia talis propriè facit maius, vel minus; sed vnum cum sit indiuisibile, non facit maius, vel minus additum alteri, vel ablatum, & per consequens vnum, sicut & punctus, est nihil. Dicit ergo, quòd *amplius, si vnum est indiuisibile, sequitur quòd erit nihil secundum Zenonis dignitatem*, id est, principium. *Quòd enim nec additum, nec ablatum facit maius, vel minus, non dicit esse existentium*, id est, de numero entium: *tanquam palam sit secundum eum*: quia in omni ente existente mensura, id est, magnitudine: cum enim omne ens sit magnitudo corporalis; hoc enim, scilicet corpus est omnino ens, ex eo, scilicet quòd secundum quamlibet partem facit maius, & minus additum alteri, vel ablatum, cum habeat omnes dimensiones: *alia verò, scilicet à corpore aequaliter addita faciunt maius, aequaliter autem non, vt superficies, & linea*: quia scilicet superficies facit maius, scilicet secundum longum, vel latum; non tamen secundum profundum: linea verò secundum longum tantum: *punctum verò, & vnitatis nullatenus*; quare sequitur secundum Zenonem, quòd punctus, & vnitatis sint omnino nihil: superficies autem, & linea sunt aequaliter ens, & aequaliter non ens: corpus verò est omnino ens. Deinde cum dicit;

Sed quoniam hic speculatur onerosè, & contingit esse indiuisibile, vt & sic ad illum aliqua habeatur responsio: maius enim non facit, sed plus additum tale.

Ponit dictæ rationis solutionem, dicens, quòd *quoniam ipse Zenon ponderosè*, id est, grosse, & ruditer, *speculatur hoc*, scilicet tale principium, scilicet quòd *nullum indiuisibile contingit esse*: idèò supple oportet, *vt habeatur responsio ad illum*, id est, ad hominem: licet non sit responsio quantum ad rem, vt dicamus, quòd *tale indiuisibile additum alteri non facit maius, sed facit plus*, & hoc sufficit ad rationem entis: nam in continuis est ens, quòd facit maius, & in discretis ens, quòd facit plus. Quare non sequitur, quòd indiuisibile sit non ens. Deinde cum dicit;

S V M M A R I V M.

Dux difficultates contra Platonicos, ponentes vnum esse principium numeri, & magnitudinis. Resolutio, ens, & vnum dicere eandem naturam, & substantiam cum rebus, vide Doct. 4. huius, q. 2.

74

Principium Zenonis. Si ens ponitur separatum, sequitur, quòd erit nihil.

73
Plato siue ponat separationem vnius siue non, incipit in absurdum.

75
Indiuisibile facit, plus non autem maius.

Sed quomodo ex vno tali, aut pluribus Serit magnitudo? Simile namque est, & lineam ex punctis esse dicere.

Ponit duas difficultates, quæ sequuntur Platonicos post datam solutionem: quarum secunda ponitur ibi: *At verò si quis.* Dicit ergo, *sed quomodo ex tali vno, aut pluribus erit mensura*, id est magnitudo? quasi diceret esse impossibile: *nam simile est hoc, & dicere lineam ex punctis.*

Notandum, quòd Platonici illud vnum indiuisibile dicebant esse causam non solum numeris; sed etiam magnitudinis: còcesso ergo, quòd vnum additum alteri faciat plus, vt sic sit causa sufficiens numeris; non tamen videtur posse dici, quòd sit causa magnitudinis, vt Platonici posuerunt. Vt, scilicet ex vno indiuisibili, vel ex pluribus talibus constituitur magnitudo: nam hoc dicere simile est, ac si dicatur lineam componi ex punctis: nam tam vnitas, quàm punctus indiuisibilia sunt. Deinde cum dicit:

At verò & si quis ita putat factus sit, vt quidam dicunt, ex vno ipso, & alio non vno aliquo numerus, nihil minus est querendum, quare, & quomodo quandoque quidem numerus: quandoque autem magnitudo erit, quòd factum est: si non vnum inæqualitas, & eadem natura erat. Nec enim quomodo ex vno, & hac; nec quomodo ex numero aliquo, & hac fient utique magnitudines palam.

Ponit secundam difficultatem. Ad cuius euidenciam notandum, quòd aliqui Platonici opinati sunt numerum constitui ex vno indiuisibili, & ex aliquo alio, quòd est vnum formaliter: sed participat vnum sicut quædam natura materialis, & illud tale aliqui dicunt esse magnitudinem: nominabant enim illud quandam inæqualitatem, vel inæquale: iterum Plato ponebat ex isto materiali inæquali, & aliquo numero formali fieri magnitudines; sic quòd ex primo numero, qui est dualitas, fiebat alius numerus: ex quo alio numero, & aliqua inæqualitate fiebat magnitudo. Contra hoc dicit hîc Philosophus, quòd ex tali positione dubium est, & difficile quomodo ipsæ magnitudines possent constitui ex ipso vno indiuisibili, vel numero formali, & ex aliquo materiali, quòd dicunt inæqualitatem quandam. Dicit ergo, quòd *at verò si quis ita suscipiat*, id est opinetur, *vt dicunt quidam*, scilicet Platonici, quòd *numerus fiat ex ipso vno, & aliquo alio non vno, nihil minus est querendum quare, & quomodo quandoque quidem numerus, quandoque verò mensura, id est magnitudo erit, quòd factum est, scilicet ex talibus principiis, si eadem natura qua est inæqualitas non est vnum, nec est etiam palam quomodo ex vno, & hac, scilicet natura materiali, fiant mensura, & magnitudines.*

Veritas huius quæstionis colligitur ex quarto huius, vbi probatur, quòd ens, & vnum dicunt eandem naturam, & substantiam cum rebus: quia idem est homo, & vnus homo, & ens homo; & per consequens non sunt separata à rebus: quia substantia vniuscuiusque non est separata ab eo cuius est.

Aduertendum tamen, quòd vnum est duplex; quoddam est passio conuertibilis cum ente, de quo loquitur Aristoteles quarto huius, text. co. 3.

vbi probat illud quòd dictum est. Aliud est vnum, quòd est principium numeri, quòd quidem significat rationem mensuræ primò & per se: ita quòd ex tali vno deriuatur ratio mensuræ ad alia genera; sicut habetur 10. huius, cap. 2. text. com. 2. c. 3. 4. huius. Platonici verò, vt ait Commentator, non distinguebant inter vnum, quòd conuertitur cum ente, & quòd est principium numeri, & ideo dicentes vnum esse substantiam rei, ponebant numeros esse consequenter substantias rerum, in quantum ex pluribus vnitatibus substantialibus componuntur.

Nec rationes ad oppositum cogunt: nam illa ratio, qua putat se concludere inconuenientia, non concludit inconuenientia: nam verum est, quòd nullum vniuersale est præter singularia separatim, quòd fuit primum inconueniens; nec numerus est rerum substantia, loquendo de numero quomodo ipsi loquuntur, qui causatur ex diuisione continui, & est de genere quantitatis.

SVM MÆ SEC V N D Æ

C A P. I V.

An numerus, & magnitudo sint substantiæ, necne!

S V M M A R I V M.

In prima parte huius capituli vsque ad §. *At verò si hoc*: ponitur sententia ponens numerum, corpora, superficies, seu puncta, esse substantias sensibilibus. Varij modi explicandi huius sententiæ.

His autem habita est dubitatio, *vt vtrum numeri, & corpora, & superficies, & puncta substantia aliqua sunt, aut non?*

Postquam Philosophus inquisiuit quomodo vnum & ens se habeant in ratione principij, nunc inquirat vtrum ea, quæ ex vno oriuntur, secundum opinionem Platonis, puta Mathematica, sint principia? Circa quòd duo facit: Quia primò quæstionem proponit. Secundò ad quæstionem arguit. Secunda ibi: *Nam si non.* Dicit ergo, quòd *est quadam dubitatio habita, id est consequenter se habens his quæ dicta sunt: vtrum numeri, & corpora, & superficies, & puncta sint aliqua substantia istorum sensibilibus, & supple separatæ, vel non?*

Notandum, quòd dicit istam quæstionem esse habitam ad prædictam: quia in dubitatione prædicta, quærebatur, vtrum vnum sit substantia rerum, vnum verò est principium numeri: numerus verò videtur substantia magnitudinis, sicut & punctum, quòd est principium magnitudinis secundum Platonicos: punctum quidem videtur esse vnitas habens positionem, & linea dualitas habens positionem, & superficies ternarius habens positionem, & corpus quaternarius habens positionem: hæc enim videtur fuisse opinio Platonis; vt habetur 1. de Anima, text. co. 68.

Nam si non sunt, diffugit nos quidnam sit ipsum ens, & quam entium substantiarum Passiones enim, & motus, & ad aliquid, & dispositiones, & orationes nullius videntur substantiam significare: dicuntur enim omnia de subiecto aliquo, & nihil hoc aliquid. Quia verò maxime substantiam significare videntur

Vnum duplex, id est, quòd est passio entis, & illud quòd est principium numeri.

Text. co. 17

77

11. q. Hac. q. est 13. Superius assignata ex parte consideratorum.

Quantitas continua fit ex discretis, secundum Platonem hoc dicit.

Positio Platoniconum de indiuisibilitate.

96 Quomodo ponebant Platonici constitui numeri, & magnitudinem?

Veritas quaestii. Ens, & vnum non sunt separata à rebus.

*tur: aqua, & ignis, & terra ex quibus compo-
sita corpora constant; horum calores quidem,
& frigiditates, & similes passiones non sunt
substantia. Corpus verò hoc patiens solùm re-
manet, ut ens aliquod, & substantia aliqua
existens.*

78

Arguit ad quæstionem: & primò ad partem af-
firmatiuam. Secundò ad partem negatiuam. Se-
cunda ibi: *At verò si hoc quidem.* Prima in duas:
quia primò inducit rationes. Secundò ex rationi-
bus concludit quoddam consequens. Secunda ibi:
Propter quod multi. Prima in duas, secundum duas
rationes: quarum prima principaliter arguit de
corpore, quòd sit substantiale principium entium:
secunda de aliis Mathematicis à corpore, quòd
sint magis principia quàm corpus. Secunda ibi:
Sed corpus est. Dicit ergo, quòd *si* supple prædicta
Mathematica non sunt, id est substantiæ rerum:
diffinit à nobis quid sit ipsum ens substantialiter,
& qua namque sunt substantia entium: etenim, pro
quia, passiones, & motus, & ipsum ad aliquid, id est,
relationes, & dispositiones, & orationes prout sci-
licet prolatae ponuntur de genere Quantitatis,
nullam substantiam videntur significare: dicuntur
enim omnia de aliquo subiecto, & nihil hoc aliquid,
id est, nullum eorum significat hoc aliquid, id est,
substantiam: qua verò maxime videntur significare
substantiam sunt aqua, ignis, terra, ex quibus con-
stant corpora composita, id est, mixtura in quibus cor-
poribus inueniuntur aliquæ dispositiones & ac-
cidentia: sed horum calores & frigiditates & simi-
les passiones non sunt substantia: corpus verò hoc
patiens ut subiectum solùm remanet, ut aliquod
ens & substantia aliqua existens, ex quo sequitur
quòd corpus sit principaliter principium substan-
tiæ rerum.

Al. At vero
corpus.

Quare enu-
merando ele-
menta, hic
prætermisit
aërem?

Notandum quòd in numerando elementa præ-
termisit aëre, propter hoc, quia est minus sensibi-
lis, vnde aliqui opinati sunt aërem nihil esse, di-
centes plenum aëre vacuum esse, ut habetur 4.
Physicorum, text. co. 52. ipse etiam Arist. secundo
de Anima, cap. de Sono, text. co. 81. nominat ipsum
aërem vacuum, vtens modo loquendi antiquo-
rum. Deinde cum dicit;

*At verò corpus est minus substantia su-
perficie, & hæc linea, & hæc vnitate, & pun-
cto: his enim diffinitur corpus. Et hæc quidem
sine corpore contingere videntur esse: corpus
verò sine his est impossibile.*

79

Ponit secundam rationem probantem ipsa Ma-
thematica magis esse substantiæ rerum, quàm ip-
sum corpus dicens: quòd corpus est minus substan-
tia superficie, id est, quàm superficies: & ea, scilicet
superficies minus quàm linea, & ea linea minus
quàm vnitas vel punctus. Ad quod probandum in-
nuit medium duplex. Tum primò, quia illud per
quod aliquid diffinitur, videtur eius substantia;
cum diffinitio sit indicatiua substantiæ: sed corpus
diffinitur per superficiem, & superficies per lineam,
& linea per punctum & punctus per vnitatem, nam punctus est vnitas posita; ergo
superficies erit substantia corporis; idè dicit, quòd
his enim diffinitur corpus: Tum secundò, quia il-
lud quod est prius, videtur magis esse substan-
tia: sed superficies est prior naturaliter quàm ip-

Diffinitio est
substantia
diffiniti.

Quibus diffi-
nitur corpus?

sum corpus: eodem modo potest argui de aliis
speciebus quantitatis per ordinem; idè dicit,
quòd hæc quidem videntur esse contingere sine cor-
pore: corpus verò impossibile est esse sine his. Deinde
cum dicit:

*Propterea multi quidem & priores substan-
tiam & ens putabant corpus: alia verò huius-
modi passiones: quare & principia corporum
entium esse principia. Posteriores verò & sa-
pientiores his esse opinabatur numeros. Quæ-
admodum ergo dicebamus: si non sunt substā-
tia hæc, omnino nulla substantia est; nec ens
nullum: non enim horum accidentia dignum
est vocare entia.*

Concludit quoddam consequens ex prædictis
dicens, quòd propter prædictas rationes multi an-
tiquorum maxime priores Philosophi substantiā
& ens putauerunt corpus esse, id est, quòd nihil
putabant esse ens, vel substantiam nisi corpus:
alia verò omnia esse passiones & accidentia huius,
scilicet corporis: vnde principia corporum dice-
bant esse principia entium, vnde sicut dictum est
in libro primo, volentes inquirere principia en-
tium, inquirebant principia corporum: posterio-
res verò, id est, alij Philosophi posteriores, qui
putati sunt sapientiores esse quàm isti, opinabantur
numeros, scilicet esse rerum substantiam: isti fue-
runt Pythagorici, & Platonici: in quantum enim
numeri componuntur ex vnitatibus, vnium autem
videtur esse rerum substantia, consequenter nu-
merum posuerunt esse rerum substantiam. Epilo-
gat ergo, quòd quemadmodum dicebamus, si non
sint substantia, id est, Mathematica dicta scilicet
numeri, lineæ, superficies & corpora, nulla omnino
sunt substantia, nec ens: non enim est dignum ac-
cidentia horum vocare entia, scilicet ipsa non sunt
entia: & hoc supple secundum opinionem dicto-
rum Philosophorum. Deinde cum dicit:

80

Quare Pla-
tonici & Py-
thagorici nu-
merum con-
stituerunt: ra-
rum substan-
tiam?

S V M M A R I V M,

Prædicta Mathematica non esse princi-
pia rerum. Quod dicitur ratione tertia,
superficiem externam tantum esse in
actu, intelligitur quoad terminationem:
quia internæ superficies continuant, &
idem est de aliis indiuisibilibus internis.

AT verò si hoc quidem confessum est: quia
magis sunt substantia longitudines cor-
poribus, & puncta. Hæc autem non videmus
qualium utique erunt corporum; nam in sen-
sibilibus impossibile esse non utique erit sub-
stantia nulla.

Arguit ad partem oppositam negatiuam per
quatuor rationes; sed quæ sequuntur non sunt
directè ad partem negatiuam quæstionis: sed con-
tra hoc quod conclusum est in secunda ratione
præcedente, scilicet quòd alia Mathematica à cor-
pore, sunt magis principia quàm corpus, cuius
oppositum probant istæ quatuor rationes, &
ex hoc sequitur propositum: quia si quod ma-
gis videtur esse, non est; nec illud quod mi-

81

nus; ergo si alia Mathematica à corpore non sunt principia, de quibus magis videtur secundum eos; multominus corpus erit principium de quo minus videtur. Secunda ratio ponitur ibi: *Amplius ea.* Tertia ibi: *Adhuc autem.* Quarta ibi: *Nam ad dicta, vel nam cum dictis,* vt habet alia littera. In prima parte intendit talem rationem: Longitudines & puncta non sunt substantia rerum; ergo nec corpus. Consequentia patet à maiori, si aliquis scilicet opinetur longitudines & puncta esse magis substantiam, quam corpus. Antecedens probatur, quia hæc sunt accidentia corporum, nam punctus est terminus linearis, & linea superficies &c. sed ista non possunt esse substantia, quia sunt termini corporum sensibilium, & variantur circa idem subiectum, sicut alia accidentia; ergo nihil aliud erit substantia. Dicit ergo, quod *as verò si hoc quidem aliquis confisetur quod longitudines corporum & puncta sint magis substantia quam,* scilicet corpora: *non videmus qualium corporum sunt ea,* scilicet linea, superficies &c. quæ ponuntur esse substantia: *nam si sint in sensibilibus corporibus, impossibile est talia esse substantias propter dictam causam, non vique nulla substantia erit.* Deinde cum dicit;

Amplius hæc omnia videntur dimensiones esse corporis, hoc quidem ad latitudinem, hoc verò ad profunditatem, illud ad longitudinem.

Ponit secundam rationem quæ talis est: Dimensiones corporis non sunt substantiæ, sed omnia prædicta sunt quædam dimensiones corporis: puta superficies secundum latitudinem, linea verò secundum longitudinem; corpus autem secundum profunditatem; ergo huiusmodi talia non erunt substantia; idè dicit quod *omnia hæc videntur esse dimensiones corporis, hæc quidem ad latitudinem: illa verò ad profunditatem & aliud ad longitudinem,* modo præposito. Deinde cum dicit:

Adhuc autem similiter inest in solido quacunque figura. Quare si nec in lapide Mercurius, nec medietas cubi in cubo sit vt segregata; igitur nec superficies: nã si quæcunq; & vtiq; hæc erit determinans medietatè; eadem autè ratio est & in linea, & in puncto, & vni-tate. Quare si maxime quidem substantia est corpus: hoc autem magis hæc. Nec sunt autem hæc, nec substantia aliqua, diffugit quid est ens, & quæ substantia entium.

Ponit tertiam rationem quæ talis est: Omnis substantia est actu in eo cuius est substantia: sed superficies, & alia Mathematica, non sunt actu in eo cuius ponuntur esse substantia, ergo non sunt veræ substantiæ. Maiorem declarat ex eo quod omnes figuræ sunt potentialiter in corpore solido, puta in lapide, vel in ligno, & nulla est in actu, nec per consequens superficies est in actu quæ nata est terminare talem figuram, quæ est ibi in potentia; nulla enim superficies est actu in corpore, nisi illa tantum, quæ actu terminat ipsum corpus continuum; quam non constat esse substantiam. Dicit ergo quod *adhuc autem quacunque figura est in solido, id est, in corpore: similiter, scilicet*

est in potentia; quare si nec in lapide est Mercurius, id est figura Mercurij: nec medietas corporis cubi est in cubo sicut segregata, id est, diuisa in actu: sed supple vt inquit tam Mercurius in lapide quàm medietas cubi in cubo sunt ibi in potentia & non in actu: quia inquam sic est non igitur erit superficies in actu; illa scilicet, cuius est terminare figuram vel medietatem cubi: nam si quacunque superficies præter exteriorem habet esse ibi in actu, ergo & ista quæ terminat medietatem vel figuram medietatis, quod supple falsum est. Addit autem quod eadem ratio est in linea & in puncto & in vni-tate; quod scilicet non sunt actu in continuo. Concludit ergo, si omnia dicta Mathematica sunt substantia, maxime quidem substantia est corpus: hæc autem, scilicet linea & superficies, & alia præter corpus; oportet magis eo, id est, corpore esse substantias; & magis videtur esse substantiæ: quare si ea non sunt; scilicet in actu & per consequens non sunt aliqua substantia, diffugit, scilicet cognitionem nostram, vt scilicet videatur quid sit ipsam ens, vel substantia entium. Et nota quod corpus cubum vocatur corpus, quod habet sex superficies vt taxillus. Deinde cum dicit:

Nam cum dictis & circa generationem & corruptionem accidunt irrationabilia. Videtur enim substantia non ens prius nunc esse, aut prius existens, posterius tamen non per fieri & corrumpi hoc pati. Puncta verò & lineas, & superficies non contingit, neque fieri, neque corrumpi, quandoque quidem existentes, quandoque verò non existentes: nam quando copulantur, aut diuiduntur, corpora simul: quandoque quidem vna copulatorum, quandoque verò dua diuersorum sunt. Quare non compositorum est, sed corruptum est diuisorum, quia sunt prius non existentes. Non enim indiuisibile punctum diuisum est in duo. Et si generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur.

Ponit quartam rationem. Circa quod duo facit: quia primò præmittit rationem. Secundo declarat eam per quoddam simile. Secunda ibi: *Similiter autem se habet.* In prima parte intendit talem rationem: Omnis substantia quæ aliquando est, aliquando non est, generatur & corrumpitur: sed linea puncta & superficies aliquando sunt, aliquando non sunt sine generatione & corruptione; ergo talia non sunt substantia. Prima pars minoris patet: quia si corpus aliquod diuiditur, sunt ibi nouæ duæ superficies, quæ prius non erant: similiter cum quæ corpora vniuntur & continuantur, ex duabus superficiebus, fit vna communis, licet in potentia, ad quam vt communem partes continui copulantur; & nulla est in actu: quæ superficies prius erant postea non sunt. Secunda pars minoris probatur, quia omne quod generatur, vel corrumpitur, habet materiam: sed hæc non habent materiam, propter sui simplicitatem, ergo talia sunt, & nõ sunt sine generatione & corruptione. Dicit ergo, *nam cum dictis, scilicet inconnouentibus, alia scilicet accidunt irrationabilia, quæ sunt circa generationem & corruptionem; videtur enim substantia prius non ens, & nunc esse, aut prius existens*

nibus, & tenuis contiminoorum duplicibus, sed omnia tunc exponere.

Corpus cubi quid?

83

Linea, puncta superficies aliquando sunt, sicut aliquando non sunt sine generatione & corruptione.

81
Corpus non esse substantiam rerum.

Dimensiones corporis non possunt esse substantia.

82

Notabile de partibus figuræ, dimensionibus.

existens, posterius autem non cum generatione & corruptione ea pati, id est, quod omnis substantia, quæ habet esse post non esse cum generatione & corruptione patitur, puncta vero, lineæ & superficies non contingit, id est, generari nec corrumpi: quandoque quidem existens; quandoque non existens. nam quando copulantur & distinguuntur corpora simul, id est, ad inuicem, quandoque quidem una, scilicet fit superficies copulatorum, quandoque fiunt due disjunctorum, quia non compositorum est; sed corruptum est diuisorium, quæ sunt prius non existentes, id est, quod diuisio corpore fiunt duæ superficies: non ex illa diuisa in duas, cum superficies sit indiuisibilis; sed illa prima definit esse, & quando ex duobus corporibus fit vnum coniunctum, non fit vna superficies ex duabus, sed illæ duæ primæ existentes definunt esse, & sunt non existentes, idem subdit, quod punctum indiuisibile non est diuisum in duo, id est, quod simile est de puncto, & de linea sicut de superficie, nã sicut superficies non potest diuidi in duas cum sit indiuisibilis secundum profunditatem, sic nec linea in duas, cum sit indiuisibilis secundum latum: similiter & punctum, cum sit indiuisibile omnino, non potest diuidi in duo puncta. Addit autem ad probandum quod talia sunt, & non sunt sine generatione & corruptione, dicens: quia si generantur & corrumpuntur, ex aliquo generantur, scilicet ex materia: quod supple de talibus non potest dici. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M,

Declarat quomodo dicitur linea non generari, nec corrumpi, ex epllo nũc temporis, quod manet idẽ secundum substantiam, licet varietur secundum esse. Doctor ex ipso lib. 13. & 14. docet prædicta Mathematica non esse substantias, sed accidentia rerum: ex ipso etiam explicat, quomodo idem nunc temporis, secundum substantiam dicatur manere, & variari, secundum esse; licet verè nullum instans temporis maneat, de quo fusc agit 2. d. 2. q. 2. Instatur contra. num. 4. Quod hinc ait mobile secundum se non mensurari tempore, sed xuo, ibi docet quæst. 4. §. Primum essentialiter. num. 9.

Similiter autem se habet circa nunc in tempore: non enim hoc contingit fieri & corrumpi; attamen videtur aliquid semper esse, non substantia aliqua existens. Similiter autem palam quia se habet & circa puncta, & lineas, & superficies: eadem enim ratio: nam omnia similiter, aut termini, aut dimensiones sunt.

Declarat dictam rationem in quodam simili, scilicet in nunc respectu temporis. Et innuit talem rationem: Sicut se habet nunc ad tempus, ita se habet punctus ad lineam: sed nunc nec generatur, nec corrumpitur, est tamen idem secundum substantiam, licet varietur secundum esse; ergo similiter punctum non generabitur nec corrumpetur: & similiter est de linea respectu superfi-

ciei: & sic de superficie respectu corporis: nam sicut nunc est terminus temporis & quædam diuisio pro quanto tempus diuiditur per nunc: ita punctum est terminus & diuisio lineæ, & linea superficiæ, & superficies corporis. dicit ergo quod similiter se habet circa nunc in tempore: non enim contingit hoc vel fieri vel corrumpi: quia supple si sic, generatio eius, vel corruptio eius, mensuraretur tempore, vel instanti: & sic mensura illius nunc esset aliud nunc in infinitum, vel tempus: quod est impossibile. Addit autem quod nunc ipsum videtur semper esse aliud quantum ad esse: substantia tamen eius non est alia & alia existens; palam autem quia similiter se habet & circa puncta, & lineas & superficies modopræposito: eadẽ enim est ratio: nam omnia similiter sunt termini aut dimensiones.

Veritas huius quæstionis est, quod ista Mathematica non sunt substantia rerum, sed accidentia, sicut Philosophus ostendit 13. & 14. libro huius, ubi istam quæstionem prolixius pertractat: nec ratio ad oppositum cogit, nam fallit secundum æquiuocationem, non distinguens de corpore, secundum quod est de genere Substantiæ, vel de genere Quantitatis: sicut patet per exempla quæ adducit, aquæ, ignis, & terræ, &c. quæ sunt corpora de genere Substantiæ, composita ex materia & forma: ipsæ autem dimensiones, quæ sequuntur talia corpora, non sunt substantiæ, sed magis pertinent ad genus quantitatis: sic enim decipiebantur ponentes numeros substantiarum rerum: quia non distinguebant inter vnum, quod est principium numeri, & quod conuertitur cum ente, vt superius dictum fuit.

Notandum, quod ex illo loco, & ex 4. Physic. capitulo de tempore, text. com. 90. oritur vna opinio satis communis, quod scilicet nunc est idẽ secundum substantiam in toto tempore; licet sit aliud & aliud secundum esse, vt hic & 4. Physic. vt supra videtur dicere Philosophus expressè, quod declaratur sic: quia substantia ipsius nunc responderet substantiæ ipsius mobilis: variato autem ipsius nunc secundum esse, responderet variationi motus: vnde secundum defluxum motus variatur, & ita secundum esse; licet maneat idem secundum substantiam, propter identitatem mobilis in toto motu. Sed contra istam opinionem, in quantum verba videntur sonare, arguitur per duas rationes Philosophi. ex 4. Physic. text. com. 92. primò sic: Illa dicuntur simul, quæ sunt in eodem nunc indiuisibili; si ergo idem est nunc in toto tempore; ergo illa quæ fuerunt ante millesimum annum, & quæ sunt hodie, erunt simul, quod est euidenter falsum. Responderetur, quod omnia possunt esse in eodem nunc realiter; sicut vnum & idem mobile realiter per suum motum habet esse in omnibus partibus spatij: non tamen omnia sunt in eodem nunc secundum rationem, sicut nec est idem mobile secundum rationem, prout habet esse in diuersis partibus spatij. Contrà, quia vniuersitas similitatis accipienda est, vt correspondeat identitati ipsius nunc: vt quæ sunt in eodem nunc realiter, sunt simul realiter, & quæ sunt in eodẽ nunc secundum rationem, sunt simul secundum rationem; si ergo in toto tempore est idem nunc realiter alterum, secundum rationem eius, illa quæ fuerunt in millesimo anno & quæ sunt hodie, erunt simul realiter & secundum veritatem, licet non sint simul secundum rationem, quod nullus sanæ mentis diceret, vt videtur.

Nunc ingenerabile & incorruptibile manet idem in toto tempore.

85
Veritas quæstii.

Corpus duplex.

Totam hanc litteram habet Doct. 2. d. 2. q. 2.

Arguitur contra opinionem ponentem nunc esse idem secundum substantiam in toto tempore.

84
Hic arguitur in quod quæritates sibi respoctus, sed oppositum tenendo sange hac plura.
Al. ex vna

Præterea secundò sic: Cuiuslibet continui sunt duo termini distincti: sed tempus est quoddam continuum, cuius termini sunt ipsa *nunc*, ergo ipsa sunt distincta. Ista ratio declarat, quia ipsū *nunc* secundum substantiam est aliquod indiuisibile de genere Quantitatis. Tunc quæro cuius continui est terminus; vel cuius discreti pars; quia omnē indiuisibile quod est per se de genere Quantitatis, vel est terminus continui, vel pars discreti: si ponatur pars discreti, ergo tempus ponitur discretū, quod Philosophus non concederet. propriè loquendo: si ponitur terminus continui, ergo oportet quod sit aliud: secundum quod terminat aliam, & aliam partem continui, quod est propositum. Respondetur quod vnum & idem *nunc* secundum rem potest terminare aliquod tempus ex vtraque parte: sicut vnum; & idem mobile per suum motum terminat aliquod spatium ex vtraque parte: quia prius existens in principio alicuius spatij fit postea per motū in fine illius spatij. Cōtra, quia ista esse accidunt illi *nunc* eidē secundum substantiam & secundum rem, quia per te illud *nunc* manet idem sub diuersis esse, & per consequens ista esse accidunt sibi; ergo non per se, sed per accidens erit terminus temporis, quod est falsum: nam omnē indiuisibile de genere Quantitatis per se terminat quantitatem, vel est pars discreti: quare sequitur quod tale idem *nunc* non sit indiuisibile per se in genere Quantitatis.

Præterea ista esse quæro cuius generis sunt: si sunt indiuisibilia de genere Quantitatis, ergo sufficiunt ad terminandum proprium continuum absque illo *nunc* secundum substantiam, quod nullus diceret: si autem sunt alterius generis, putà Qualitatis, ergo qualitas erit per se ratio terminandi continuum in genere quantitatis, quod est falsum. Videntur ergo rationes Philosophi stare, nec ipse eas aliquando soluit, sicut patet inquirenti capitulum de tempore in 4. Physicorum.

Præterea ad principale: Si idem *nunc* secundum substantiam fueret per totum tempus; ergo totus eius fluxus componeretur ex indiuisibilibus, & per consequens tempus secundum eos *nunc* fluens causat tempus: consequens est falsum manifestè, ergo antecedens. Probatio consequentiæ, quia *nunc* indiuisibile non posset fluere nisi secundum diuersa esse, quæ necessariò sunt indiuisibilia: probat autem Philosophus 6. Physic. text. com. 89. quod indiuisibile non potest moueri: quia tunc motus eius componeretur ex indiuisibilibus: quia prius pertransiret minus quàm æquale sibi & quàm maius: esset ergo tempus compositum ex indiuisibilibus, quod est contra Philos.

Præterea, omnis mutatio habet aliquam mensuram: si ergo idem *nunc* secundum substantiam mutatur secundum diuersa esse, oportet eius, & suorum esse quærere aliquam mensuram: sed illa, vel erit tempus, vel *nunc*.

Dicendum ergo aliter, quod *nunc* est aliud, & aliud secundum substantiam in toto tempore, sicut est aliud & aliud punctum in tota linea. Sed ad saluandum Philosophum, quia videtur prima facie dicere oppositum; Notandum, quod non est intentio Philosophi, quod idem *nunc* maneat in toto tempore; sed quodcumque *nunc* de pluribus consideratur secundum se est idem, & hoc est dicere idem secundum substantiam: consideratum autem in ordine ad tempus præteritum, & futurum, cum sit terminus præteriti, & principium

futuri, distingui dicitur secundum esse: quia alia est ratio termini, & alia principij. vt sic ergo vnū *nunc* habet identitatem secundum substantiam, hoc est, ad se, & habet distinctionem secundum esse respectu partium temporis, & non est tanta identitas ipsius *nunc* in toto tempore, cum illa sint infinita, quanta est identitas vnus instantis: igitur instans in toto tempore verè est aliud. & aliud, secundum substantiam. Et ad hoc valet declaratio Philosophi, quam isti adducunt pro se de mobili, quod manet idem non quidem mobile, vt absolute præcedit mutationem: quia hoc modo non est tempus mensura eius, nec aliquid pertinens ad tempus: sed fortè, vt sic ænum est mensura eiusdem, de quo alias: sed mobile, vt est sub vna mutatione, est idem secundum substantiam, id est, secundum esse istius mutationis consideratæ secundum se: est autem aliud secundum esse, hoc est, vt sub illa mutatione terminat præteritum & initiat futurum, & secundum hoc dicitur alibi, & alibi esse, non quidem actu; sed in eodem vno *nunc* medio inter extrema; in quantum illud terminat motum secundum prius *vbi*, & inchoat motum secundum posterius *vbi*: dicitur alibi & alibi esse, quatenus mutari est aliquid respectu vtriusque extremi.

In 1. sententiarum vbi supra.

SVMME SECVNDÆ

CAPVT V.

Dubitationes de ideis, & an principia sint in potentia, vel actu, & an sint vniuersalia, vel singularia?

SVMMARIVM.

In hoc capite vsque ibi: *Nam si aliter*, arguit pro & contra ponentes ideas principia rerum. Doctor resoluit ex ipso negatiuè.

Omninò verò dubitabit aliquis, quare & oportet quærere alia quadam præter sensibilia, & intermedia, vt quas ponimus species.

Text. co. 18.

Postquam Philosophus inquisiuit quomodo vnum & ens se habent in ratione principij, & & vtrum Mathematica sint rerum principia, nunc inquirat vtrum idem, quas ponebat Plato vnitates separatas, sint rerum principia? Circa quod duo facit: quia primò proponit quæstionem. Secundò arguit pro & contra. Secunda ibi: *Nam si idem*. Dicit ergo, quod supple dato, quod Mathematica non sint rerum sensibilibus principia: *omninò dubitabit aliquis, quare oportet quærere quadam præter sensibilia, & præter Mathematica*, quæ sunt infra i. intermedia vt species, id est, ideas quas ponimus, supple quasi quoddam tertium genus. Deinde cum dicit:

88

1. q. Hac q. est 14. superius assignata ex parte considerato rum.

Nam si idem quia Mathematica à presentibus in aliquo quodam differunt, in esse verò plura similis speciei nihil differunt. Quare non erunt ipsorum principia numero determinata, quemadmodum, & presentium litterarum numero

89

Conclusio duobus responsiva.

87

Nunc est aliud, & aliud secundum substantiam in toto tempore etiam secundum Philos.

numero quidem omnium non sunt principia determinata, sed specie. Si vero sumat huius quis syllabæ, aut huius vocis harum erunt, & numero determinata? Similiter autem, & in intermediis, infinita namque sunt, & illic quæ eiusdem speciei. Quare si non sunt præter sensibilia, & Mathematica, alia quadam qualia dicuntur species ipsas quidam, non erit una numero, & specie substantia. Nec principia entium numero erunt quanta aliqua, sed specie. Ergo si hoc est necessarium, & species est necessarium propter hoc esse? etenim si non bene dearticulantur dicentes, sed hoc est, quod volunt, & hoc ipsos necesse dicere, quia specierum unaqueque substantia quadam est, & nihil secundum accidens.

89
Quare idea sunt necessaria secundum penam eam?

Arguit ad quætionem, & primò ad partem affirmatiuam, assignans rationem, quare oporteat ponere species separatas. Secundò arguit ad partem oppositam negatiuam. Secunda ibi: *At verò si ponimus.* In prima parte intendit talem rationem: Si nihil esset separatum præter sensibilia, & Mathematica; ergo principia entium non erunt determinata numero: consequens est falsum, quia sic contingeret principia rerum esse infinita numero; ergo & antecedens. Consequentia probatur ex hoc; quia sicut in sensibilibus inueniuntur plura numero sub vna specie, ita & in Mathematicis: si ergo principia sensibiliu non sunt determinata numero, sed tantum specie, ita esset de Mathematicis. Videtur ergo, quòd necessarium sit esse ideas præter sensibilia & Mathematica. Dicit ergo, quòd *Mathematica quidem à presentibus*, id est, à sensibilibus in aliquo, scilicet in eo quòd abstrahi habet à materia sensibili, differunt: in esse verò plura similis speciei nihil differunt: sicut enim plures equi sunt sub vna specie equi, ita plures circuli sunt sub vna specie circuli; si ergo sic est: eorum, scilicet Mathematicorum, non erunt principia numero determinata, quemadmodum, nec presentium litterarum: exemplificat enim in vocibus, quarum principia sunt litteræ; idè subdit: quod omnium scilicet vocum non sunt principia determinata numero, sed specie, nisi quis sumat scilicet principia huius syllabæ particularis, aut huius vocis, harum erunt principia numero determinata: vult dicere, quòd principia sensibilibus non sunt in numero certo, nisi aliquis accipiat principium huius indiuidui, sive huius syllabæ vel illius: litteræ enim, quæ sunt principia vocis litteratæ, non sunt sub aliquo numero certo secundum numerum, sed solum secundum speciem: non enim tantum vnum A, vel tantum vnum B, nisi secundum speciem: similiter autem, & in his, quæ sunt infra, id est, in Mathematicis intermediis sunt infinita secundum numerum: licet sint specialia, id est, determinata secundum speciem, puta si dicatur, quòd principia pentagoni sunt quinque latera, & quinque anguli, hoc est secundum speciem: quia secundum numerum possunt multiplicari in infinitum: quare si non sunt præter sensibilia, & Mathematica, alia quadam qualia quidam, scilicet Platonicis, dicuntur species, id est, ideas: sequitur quòd non erit una substantia numero, sed specie; ergo si hoc est necessarium, scilicet substantiam, & principia esse numero determinata, necessarium est propter

hoc esse species; id est, ideas, & hoc est, quod volunt dicere isti scilicet Platonicis, licet non bene dearticulant, id est, certificant hoc, dicentes & quidem necesse est eos hic dicere, quòd scilicet singula specierum, id est, quælibet idea est quadam substantia, & non secundum accidens, id est, cui nihil conuenit per accidens, sed solum illud, quod est de ratione speciei. Deinde cum dicit:

At verò si ponimus species esse, & vnum numero principia, & non specie: diximus quæ contingere necesse est impossibilia.

Arguit ad oppositum dicens, quòd, at verò si ponimus esse species, id est, ideas, & principia vnum numero, id est, determinato numero, & non solum specie supple iam diximus, scilicet superius in hoc eodem tertio, & etiam in primo libro: quia impossibilia contingere est necesse, scilicet contra ponentes.

Veritas huius quætionis est, sicut patet ex 7. huius, quòd non est ponere species separatas præter Mathematica, & sensibilia; sicut nec Mathematica præter sensibilia, vt habetur 13. & 14. huius text. co. 45. & inde. Nec ratio ad oppositum cogit: quia licet principia effectiua, vt sunt Deus & Intelligentiæ sint numero certo, etiam secundum viam Philosophi, vt patet 12. huius, text. com. 42. & inde. principia tamen intrinseca rerum materialia, & formalia non sunt determinata numero; sed sicut indiuidua sub vna specie sunt multiplicabilia in infinitum secundum numerum; sic & principia intrinseca eorum: nec hoc est aliquod inconueniens: quia illa infinitas non ponitur actualis, sed potentialis tantum. Tunc sequitur illa pars:

His autem affine est querere, vtrum potestate sunt elementa, aut alio aliquo modo.

Vbi Philosophus disputat quæstiones de principis penes eorum actualitatem, vel potentialitatem. Circa quod duo facit. Quia primò proponit quætionem. Secundò arguit pro & contra. Secunda ibi: *Nam si aliter.* Dicit ergo quòd affine, id est, in fine quætionum huius tertij est querere vtrum elementa, id est, principia sint potestate, an aliquo alio modo, id est, actu?

Notandum, quòd ista quæstio videtur introduci occasione antiquorum Naturalium, qui solum principium materiale posuerunt, quod est in potentia: Plato autem qui posuit ideas, posuit principia esse in actu. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M .

Arguit pro & contra, an principia sint in potentia vel in actu. Doctor resoluit efficiens esse in actu. Item materiam esse in actu entitatio, sed in potentia subiectiua; forma etiam quando principiat, est in actu; finis tamen, quando finalizat, quandoque est tantum in potentia obiectiua, vt quando volo potionem amaram, propter sanitatem acquirendam.

90

Veritas quaestii.

Infinita duplicia.

Tex. co. 19.

13 9.
Hac q. est 11.
superius assignata ex parte consideratorum.

Nam si aliter, aliquo aliter prius erit ali- quid principis aliud: prior enim erit po- testas causa illa. Possibile autem non necessa- rium est illo modo se habere.

Arguit ad questionem. Et primo ad proban- dum principia esse in potentia. Secundo arguit ad oppositum ibi: *Si vero potestate.* In prima parte intendit talem rationem: Si principia non sunt in potentia; ergo aliquid est prius ipsis princi- piis: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequencia probatur, quia illud est prius à quo non conuertitur subsistendi consequentia; sed be- nè sequitur, quod si aliquid est in actu quod pos- sit esse, & non conuertitur quod si potest esse, quod sit actu; ergo potentia, est prior actu: si igitur principia non sunt in potentia, aliquid erit prius. Dicit ergo: *nam si aliter* sunt principia quàm in potentia *aliquid aliud erit prius* ipsis principis: *prior enim est potentia illa causa*, id est, quàm principium, quod non poneretur esse in potentia; sed possibile non est necessarium illo modo se habere, quod scilicet sit aliquid prius quàm principium. Deinde cum dicit;

92

Si vero potestate sint elementa, nihil entium esse contingit: nã possibile est esse quod nõdum est ens: sit enim non ens. Nihil autem sit impos- sibile esse. Has igitur dubitationes necessa- rium est dubitare de principis.

Quod est idem in potentia, nondum est.

Arguit ad oppositum per talem rationem: Si principia rerum sunt in potentia: ergo nullum ens est in actu: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequencia probatur, quia illud quod est in potentia nondum est: quia illud quod est, non fit: quod autem est, possibile fit; ergo omne possibile est non ens: si autem principia non sunt cum sint in potentia, sequitur quod nec aliquis effectus erit. Dicit ergo, quod si, elemen- ta, id est, principia *sint potestate, nihil entium con- tingit esse: nam illud est in potentia esse quod non- dum est ens: quia nihil impossibile esse fit: sed supple quod fit non est.* Ultimo epilogat, dicens, quod eas dubitationes quæ dictæ sunt, necesse est quarere de principis.

Quod impossi- bile est esse, impossibile est fieri.

Veritas qua- sita.

Veritas istius questionis est, quod loquendo de principis effectiuis, talia principia sunt in actu: quia nihil efficit nisi, quod est in actu: lo- quendo autem de principis intrinsecis, forma est quidam actus: materia autem est in potentia subiectiua opposita actui formali; licet in se sit quoddam ens in actu distinctum contra nihil, vel contra potentiam obiectiuam: nam materia non est nihil. Nec rationes ad oppositum cogunt. Prima quidem non, quia licet potentia præcedat actum respectu eiusdem generabilis, & corruptibilis, si- cut arguit ratio; tamen actus est prior potentia simpliciter: quia nihil transit de potentia ad actum, nisi reducatur, ad actum per aliquod ens actu, si- cut habetur 9. huius. text. com. 13. Ratio ad op- positum arguit de potentia obiectiua: quia quod sic est in potentia, est non ens, & de tali concessum est nullum principium esse in potentia. Tunc se- quitur illa pars:

Materia est ens in actu entitatio & in potentia sub- iectiua.

Quomodo po- tentia prior est actu.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

Arguit pro, & contra, vniuersalia esse principia rerum. Doctor ex ipso resol- uit negatiuè, soluens rationem in oppo- situm.

ET vtrum vniuersalia sint, aut, vt dixi- mus, singularia?

Text. co. 10.

93

Vbi Philosophus disputat questiones de prin- cipiis penes eorum singularitatem, & vniuersali- tatem. Circa quod duo facit: quia primo propo- nit questionem. Secundo arguit pro, & contra. Secunda ibi: *Nam si vniuersalia.* Est ergo quæstio vtrum principia sint vniuersalia, aut singularia? Sed hic est vnum dubium, qualiter ista quæstio differat à duabus aliis superius disputatis, quarum prima fuit; vtrum principia sint vniuersalia, & genera. Secunda, vtrum principia sint magis supra- ma genera, quàm immediatè prædicata de indiuiduis? Dicendum quod illarum duarum quæstio- num altera, scilicet prima, quærebat de vniuersali- tate principiorum absolutè. Vtrum scilicet gene- ra essent magis principia, quàm partes, ex quibus res constar: altera verò scilicet secunda quærebat de vniuersalitate comparatà, comparandò scilicet magis vbiuersale ad minùs vniuersale. Sed ista quæstio quærit de vniuersalitate comparandò v- niuersalitatem simpliciter ad singularitatem sim- pliciter: vtrum scilicet principia sint vniuersalia, vel singularia; & in hoc distinguitur ista quæstio ab illis. Deinde cum dicit:

14. q. Hac q. est 10 superius assi- gnata ex par- te considera- torum.

Nam si vniuersalia non erunt substantia: nihil enim communium hoc aliquid significat, sed quale: substantia verò hoc aliquid est: sed si est hoc aliquid, & ponitur, quod communi- ter prædicatur, multa erit animalia. Socrates, ipseque homo & animal: si significat vnum- quodque hoc aliquid & vnum. Si igitur vni- uersalia sunt principia hac contingunt.

94 Principia nõ esse vniuer- salia.

Arguit ad questionem, & primo ad osten- dendum principia non esse vniuersalia. Secundo arguit ad oppositum. Secunda ibi: *Si autem non vniuersalia.* In prima parte intendit talem ratio- nem: Si principia sunt vniuersalia; ergo princi- pia non sunt substantia: consequens est falsum, quia saltim principia substantiæ, de quibus prin- cipaliter quæritur, sunt substantia; cum ex non substantiis non fiat substantia: ergo antecedens ex quo sequitur, erit falsum. Consequencia probatur, quia omnis substantia videtur significare hoc ali- quid: vniuersalia autem magis significant quale quid; quod si dicas, quod vniuersale significat hoc aliquid, sequitur quod aliquod vnum hoc aliquid, putà Socrates, erit multa hoc aliquid, cum de Socrate multa vniuersalia prædicentur, scilicet homo, animal, &c. Dicit ergo, quod si vniuersalia, scilicet ponantur principia esse: sequitur scilicet quod principia non erunt substantia: nihil enim communium, id est, vniuersalium significat hoc ali- quid putà Socrates, sed si supple vniuersale est hoc aliquid, & ponitur quod communiter prædi- catur, multa, id est, vnumquodque; singularè erit ani- malia,

Hinc argu- mentum con- tra Nominati- les.

malia, id est, multa hoc aliquid. Putà Socrates erit homo, & animal: quare quodlibet horum trium erit hoc aliquid, si singulum eorum sit hoc aliquid & unum: si igitur principia sunt vniuersalia, hæc, scilicet impossibilia coniungunt.

*Qualium
dupl. 2.*

Notandum, quòd omne vniuersale, significat quale quid, non quidem propter qualitatem accidentalem, sed substantialem: nam aliqua est qualitas substantialis, vt habetur 3. huius de differentia specifica, capit. de qualitate, text. com. 19. Ratio huius est, quia hoc aliquid videtur importare id quod secundum se existit: quod non potest competere vniuersali, quod est vnum in multis, & idè nullum vniuersale est hoc aliquid, propriè loquendo: substantia autem significat hoc aliquid; non quidem omnis substantia, sed sola prima, quæ propriè, & per se existit. Et ex hoc patet, quòd illa ratio parum cogit. Nam secundæ substantiæ vtique sunt substantiæ, licet non significent hoc aliquid, sed magis quale quid. Deinde cum dicitur:

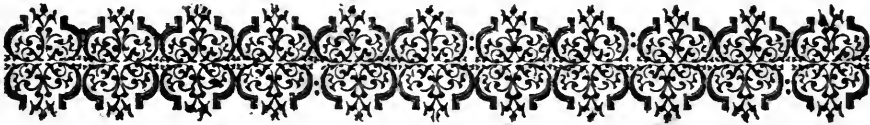
Si autem non vniuersalia, sed quasi singularia, non erunt scibilia: vniuersales enim sunt omnium scientiæ. Quare erunt principia diuersa priora principis vniuersaliter predicata: si futura est esse eorum scientia.

Arguit ad oppositum per talem rationem: Si principia non sunt vniuersalia; ergo non sunt scibilia: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentia patet ex hoc. Quia scientia est tantum de vniuersalibus, & non de singularibus. Falsitas consequentis probatur: quia tunc nihil sciretur, cum ignoratis principiis ignorentur, & alia. Vel si dicas, quòd oportet ipsa principia sciri, habebis dare alia principia priora vniuersalia, de quibus scientia possit esse. Dicit ergo, quòd *si principia non sint vniuersalia, sed quasi singularia, sequitur quòd non erunt scibilia: quia scientia omnium sunt vniuersales*, id est, de vniuersalibus: quare sup. si principia oportet sciri, erunt aliqua principia diuersa, & priora principis, scilicet istis quæ ponuntur: quæ principia alia, & priora erunt; vniuersaliter predicata, si futura est esse scientia eorum, id est, si de eis oporteat scientiam habere.

Scientia tantum est vniuersalium.

Veritas istius quæstionis habetur ex 7. huius, tex. com. 45. & inde, vbi probatur, quòd vniuersalia non sunt principia, nec substantia rerum: quare oportet esse singularia. Nec ratio ad oppositum cogit, quòd de singularibus non sit scientia, quia singularia licet singulariter existant, possunt tamen ab intellectu vniuersaliter concipi secundum aliquam naturam communem abstrahibilem ab eis, secundum quam erit scientia de eis.

Veritas huius quæstionis.

LIBER QVARTVS.

Descendit Philosophus in hoc 4. libro ad tractanda, quæ determinate ad hanc scientiam spectant, in quo de obiecto, eiusque partibus, affectionibus, & principiis tractat. De quibus Doctor optimè agit hic, & per quinque quæstiones, quas super hunc librum disputat. Diuiditur autem iste liber in duas Summas, quarum prima inquirat ad quæ se extendit consideratio Metaphysica. Secunda agit de cognitione principiorum. In primo capite summa primæ resoluitur, ens quæ tale, esse huius scientiæ obiectum, de quo vide Doct. hic q. prima: quod tangit de sensu re-duplicatiuo, vide eum quodlib. 3. & 3. dist. 11. quæst. 2. & Theorem. 20.

SVMMA PRIMA.

De quibus habeat prima Philosophia pertractare?

CAPVT I.

Ens vt ens, & omnes eius partes à primo Philosopho considerari.

Tex. com. 1.

Et autem scientia quædam quæ speculatur ens in quantum ens, & quæ huic insunt secundum se.

Postquam in lib. 3. processit modo disputatio circa inquisitionem veritatis eorum, quorum Scoti Oper. tom. IV.

speculatio pertinet ad præsentem scientiam, nunc procedit circa idem modo determinatiuo, & demonstratiuo. Circa quod duo facit: Primò enim declarat ambitum huius scientiæ, ostendens ad quæ se extendit consideratio Metaphysica, ex quo colligitur veritas quæstionum prius disputatarum, tenentium se ex parte huius scientiæ considerantis. Secundò inquirat veritatem eorum, quæ subsunt considerationi scientiæ Metaphysicæ, ex quo colligitur veritas quæstionum prius disputatarum, tenentium se ex parte rerum consideratarum: sic enim distinguebantur omnes quæstiones propositæ in 3. libro vt patuit ibi: *Primum ergo de quibus.* Secunda incipit in principio septimi libri, ibi: *Ens dicitur multipliciter.* Circa primum tria facit. Quia primò facit, quod dictum est. Secundo, vt nõ labore in equiuoco, distinguit intentiones, siue significata nominũ, quæ subsunt cõsiderationi huius scientiæ. Tertio describit

modum, quo ista scientia considerat de prædictis, Secunda ibi in principio quinti huius: *Principium dicitur aliud quidem*. Tertia ibi in principio sexti: *Principia & causa quaruntur*.

Qualibet
rana scientia
respicit tria.
Vide in pro-
lo. Sent. q. 3.
Diuidit li-
brum in tres
partes.

Ad euidentiã primæ notandum, quòd scientia Metaphysicæ supponitur esse vna. Vna autem scientia vt dicitur primo postter. text. 43. respicit tria considerata, ad quæ se extendit scilicet subiectum, & partes subiecti, & iterum passiones subiecti: vna, inquit, scientia est quæ est vnius generis: quæcumque ex primis componuntur & partes aut passiones horum sunt per se, & secundum hoc iste quartus liber diuiditur in tres partes. Primò enim secundum quod dicit Commentator, statuit subiectum huius scientiæ, ostendens circa quæ versatur. Secundò ostendit quòd versatur circa vnum & multa, idem & diuersum, & hoc vt circa passiones entis. Tertio ostendit quòd versatur circa prima principia, quæ dicuntur dignitates fundatæ in ente, & in terminis conuertibilibus cum ente: vel quæ sunt partes entis. Secunda ibi: *Si igitur ens & vnum*. Tertia ibi: *Dicendum autem vtrum*. Circa primum duo faciunt. Primpò ostendit, quomodo ista scientia se habeat circa ens, probans quòd ad eam solam pertineat considerare ens inquantum ens. Secundò qualiter se habeat ad partes entis. Secunda ibi: *Ens autem multis modis*. Prima in tres, quia primò supponit, quòd est aliqua scientia, quæ speculatur ens inquantum ens. Secundò ostendit quòd illa non est aliqua particularium scientiarum. Tertio quòd illa est Metaphysica quam intendimus. Secunda ibi: *Hac autem nulli*. Tertia ibi: *Quoniam autem principia*. Dicit ergo, quòd est quædam scientia, quæ speculatur ens inquantum ens, & quæ huic insunt secundum se, id est, proprias passiones quæ per se insunt enti, inquantum ens. Ratio huius est, quæ tractata fuit circa principium istius operis in prima quæstione: quia scilicet ens inquantum ens & passiones entis, vt sic, non sunt de se nota, nec desperata cognosci; ergo possunt cognosci, & cognoscuntur in aliqua scientia: alioquin deficeret nobis aliqua scientia nobis possibilis haberi, quod est inconueniens: quare oportet esse quandam scientiam, quæ speculatur ens inquantum ens, & passiones quæ per se insunt enti inquantum ens.

Ens & eius
passiones de-
bent ab ali-
qua scientia
considerari.

2

De reduplicati-
onis vide
idem 3. q. quo
libet.
Dicitur redup-
licatiua dup-
pliciter potest
sumi.

Notandum, quòd ly *inquantum*, & quælibet dictio reduplicatiua potest teneri dupliciter: scilicet vel reduplicatiuè vel specificatiuè. Primo modo sumitur, quando illud quod sequitur immediatè reduplicatiuè, notatur esse causa formalis & præcisã inhærentiæ prædicati ad subiectum. Secundo modo sumitur, quando illud quod sequitur reduplicatiuè immediatè, accipitur tantum secundum suam rationem formalem, sine præcisione causalitatis inhærentiæ prædicati ad subiectum. Exemplum primi. *Triangulus inquantum triangulus habet tres*; nam hic ly *triangulus*, qui sequitur ly *inquantum* est, formalis ratio & præcisã inhærentiæ prædicati ad subiectum: nam forma specifica trianguli est formalis, & præcisã ratio, quòd *habere tres*, insit triangulo, quæ est eius passio adæquata inhærens sibi per se primò. Exemplum secundi: *homo inquantum homo est albus*: hic enim ly *homo*, qui sequitur ly *inquantum*, non est causa formalis inhærentiæ prædicati ad subiectum; alioquin omnis homo necessãriò esset albus, sed accipitur tantum secundum suam rationem formalem, sine illa præcisione

causalitatis; vt sit sensus, homo inquantum homo, id est, illud quod est homo est albus: isto enim modo ly *inquantum* solùm specificat, & non reduplicat subiectum. Ad propositum cum hic dicitur, quòd quædam scientia scilicet Metaphysica speculatur ens inquantum ens; ly *inquantum* accipitur reduplicatiuè, ad denotandum quòd ratio formalis entitatis est ratio formalis subiectiua huius scientiæ: vt quicquid consideratur in ista scientia, consideretur sub ratione quæ ens formaliter, vel reduplicatiuè. Deinde cum dicit:

Hac autem nulli in parte dictarum eadem est. Aliarum enim nulla intendit vniuersaliter de ente inquantum ens: verum partem eius abscondentes aliquam circa hanc speculantur ipsum accidens, velut scientiarum Mathematica.

3

Ostendit quòd talis scientia considerans ens inquantum ens, non est in parte dictarum eadem, id est, quòd non est aliqua scientiarum dictarum particulariter: enim pro quia, nulla scientia aliarum, scilicet particularium scientiarum, intendit vniuersaliter de ente inquantum ens: verum abscondentes aliquam partem eius, id est, entis circa hanc scilicet partem entis speculantur ipsum accidens, supple per se, velut scientia Mathematica: quare sequitur quòd scientia considerans ens, communiter non est eadem alicui particularium scientiarum.

Nulla scientia
particularis
considerat
ens in vni-
uersali in-
quantum ens.

Notandum, quòd nulla scientia alia à Metaphysica considerat ens inquantum ens communiter: quia sic consideraret de omni ente, sed considerant de aliqua parte subiectiua entis, puta Mathematica de ente immobili, & sic de aliis: & ratione huius nominantur scientiæ particulares respectu scientiæ Metaphysicæ, quæ considerat de toto ente, & idèd Metaphysica non est eadem alicui earum. Deinde cum dicit:

Sola Meta-
physica confi-
derat ens in-
quantum ens.

Quoniam autem principia & extremas quarimus causas, palam quia natura cuiusdam ipsum secundum se esse necesse est. Si ergo & entium elementa quærentes hac quaesierunt principia, necesse & entis elementa esse non secundum accidens, sed inquantum entia, unde & nobis entis inquantum est ens prima causa sunt accipienda.

4

Probat quòd illa scientia, quæ considerat ens inquantum ens, est scientia Metaphysicæ quam hic intendimus: & intendit talem rationem: Eiusdem scientiæ est considerare principia entis inquantum ens, & ipsum ens inquantum ens: sed scientia Metaphysicæ considerat principia entis inquantum ens; ergo, &c. Minorem probat, quia ista scientia considerat prima principia, & primas causas, vt ostensum est in prologo primi libri: prima autem principia sunt causæ vniuersales omnis entis. Dicit ergo, quòd *quoniam quarimus*, scilicet in ista scientia, *principia & causas extremas*, id est, primas: *palam quia illas necesse est esse per se cuiusdam natura*, scilicet entis in communi: quod declarat ex opinione antiquorum dicens: *si ergo quærentes*, scilicet antiqui, *elementa*, id est, principia rerum, *quaesierunt ea princi*

Probat ad
Metaphysicæ
speciare con-
siderationem
entis inquan-
tum ens.

principia, scilicet entis in quantum ens : quia inquam sic est, necesse est esse principia entis non secundum accidens, sed in quantum sunt entia ; unde & nobis accipienda sunt causa prima entis in quantum ens.

Notandum, quod ly in quantum ens, potest accipi dupliciter : vt dictum est, scilicet vel specificatiue, vel reduplicatiue. Primo modo accipitur cum hic dicitur, quod entis in quantum ens sunt primæ causæ. Primæ enim causæ causant propriè entitatem : quia sunt causæ vniuersales omnis entitatis. Secundæ enim causæ inferiores magis causant talitatem entis, siue entitatis : quia causant tale vel tale ens, non omne ens, nec aliquando ens in quantum ens : si autem ly in quantum ens, acciperetur reduplicatiue ; ergo omne ens haberet causam, quod est falsum : quia processus infinitus esset in causis & causatis : de hoc amplius dictum fuit in prima quæstione circa principium huius libri, quæte ibi. Deinde cum dicit :

Ens autem multis modis dicitur, sed ad vnum, & ad vnam aliquam naturam, & non æquiuocè.

Ostendit qualiter Metaphysica se habeat ad partes entis, intendens, quod considerat omnes partes entis, scilicet tam substantias quàm accidentia. Circa quod duo facit ; quia primò præmittit quoddam necessarium. Secundò arguit ad propositum ostendendum. Secunda ibi: *Sed quemadmodum.* Dicit ergo, quod ens dicitur multis modis non æquiuocè, sed ad vnum ; & ad vnam aliquam naturam, id est, secundum quandam attributionem, & analogiam ad aliquod vnum.

Notandum, quod duplex est multiplicitas : quædam significatorum, & quædam supposito- rum. Prima multiplicitas est æquiuocorum, quando scilicet aliquod vnum est commune pluribus, sine aliqua communitate, quæ sit ex parte rei. Secunda multiplicitas est vniuocorum : species enim habet multa indiuidua supposita sibi, non obstante vniuocatione ad sua supposita, & sic accipitur in proposito, cum dicitur : *ens dicitur multipliciter* : quia ens verè est vniuocum ad omnia entia Metaphysicè loquendo. Deinde cum dicit :

SUMMARIUM.

Arguit Metaphysicam considerare omnia entia, siue ens dicat conceptum vniuocum omnibus entibus, siue non : & siue ens, & vnum dicant vnã naturam, siue non. De quo Doctor hic q. 2.

Sed quemadmodum salubre omne ad sanitatem: hoc quidem in cõseruatione: aliud verò in actione: aliud verò quia est signum sanitatis: hoc autem quia illius est susceptibile, & medicabile ad medicinam: hoc enim in habendo medicinam dicitur medicabile: illud verò in exhibendo bene natum ad ipsam: & aliud per actus medicatiua. Similiter autem & alia sumemus his dicta. Ita verò & ens multipliciter dicitur quidem: sed omne ad vnum principium: hoc quia substantia etiam

Scoti Oper. tom. IV.

dicuntur: illa verò quia passiones substantia: alia verò quia via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua, aut generatiua substantia, aut ad substantiam dictorum, aut horum cuiusdam negationes, aut substantia. Quapropter & non ens esse non ens dicimus.

Arguit ad propositum, scilicet quod Metaphysica considerat omnes partes entis per duas rationes, quarum Secunda ponitur ibi : *Omnis autem generis.* Prima in duas : quia primò præmittit rationem. Secundò soluit quandam dubitationem. Secunda ibi : *Vbiq; verò primi.* In prima parte intendit talem rationem : Omnia entia habent attributionem ad aliquod vnum ens ; ergo omnia entia pertinent ad vnã scientiam, & per consequens ad istam. Circa hæc rationem sic procedit. Primò præmittit antecedens. Secundo subiungit probationem consequentiæ. Tertio concludit ipsum consequens. Secunda ibi : *Quemadmodum ergo.* Tertia ibi : *Palam ergo.* Antecedens autem declarat per simile ad sanitatem & ad sanatiuum. Dicit ergo, quod quemadmodum salubre, id est, sanatiuum se habet ad sanitatem, secundum quandam attributionem, hoc quidem, dicitur salubre in cõseruatione, sicut dicta : *illud verò in actione,* sicut potio: *aliud verò quia est signum sanitatis,* vt veritas : *hoc autem quia est susceptivum illius,* id est, sanitatis, vt animal, *similiter medicinale,* id est, effectiuum medicinæ se habet ad medicinam, secundum quandam attributionem : hoc enim dicitur medicinale in habendo medicinam; vt medicus: *illud verò in existendo,* susceptibile ad medicinam ; vt homo aptus ad habendum medicinam : *aliud verò per actus existentium medicina,* vt sunt instrumenta, per quæ medicina ministrat : *similiter autem potest dici in aliis dictis,* sicut sumitur in istis : sicut ergo est in istis, ita verò & ens multipliciter dicitur : sed omne ens ad vnum principium reducitur, scilicet ad ipsum ens in communi, vel ad ipsam substantiam, ad quam omnia alia entia habent attributionem; unde subdit, *hac enim dicuntur entia, quia sunt substantia: illa verò quia sunt passiones substantia;* vt accidentia : *alia quia sunt via ad substantiam,* vt motus, & generationes, aut corruptiones, aut priuationes : quæ sunt via ad non esse substantia: aut qualitates, quæ sunt effectiue aut generatiue substantia, aut ad substantiam dictorum, vt sunt quædam qualitates & accidentia actiua, iterum negationes quorundam horum, quæ scilicet habent habitudinem ad substantiam : aut etiam ipsius substantiæ supple dicuntur esse, unde dicimus quod non ens est non ens : quod non esset verum, nisi negationi, & non enti aliquo modo competere- ret ipsum ens: omnia enim prædicta dicuntur aliquo modo substantiæ quatenus habent aliquam attributionem ad ipsum ens, vel ad substantiam modo præpositam; licet secundum alium, & alium gradum, vt patet intuenti. Deinde cum dicit :

Quemadmodum ergo & salubrium omne vna est scientia, ita hoc & in aliis, non enim solum eorum que secundum vnum dictorum est vnus scientia speculari: sed & dictorum ad vnã naturam, etenim hoc modo quodam secundum vnum dicuntur.

7

In hoc: entis in quantum ens sunt primæ causæ, ly in quantum sumitur specificatiue.

TEX. com. 1.

5

Multiplicitas duplex.

Ens est vniuocum omnibus entibus.

6 Probat Metaphysicam considerare omnes partes entis.

Ambitum Metaphysica hic ostenditur.

Est vt sic & est vt non.

*Scientia est
considerare
illa qua attri-
buuntur ad
suum obiectum.*

Subiungit probationem consequentiæ, & arguit sic: Eiusdem scientiæ est considerare ea, quæ habent ordinem attributionis, vt scientiæ medicinæ omnia salubria: sed omnia entia sunt huiusmodi; vt ostensum est; ergo ad vnam scientiam spectat considerare omnia entia. Maiorem ostendit ex hoc quod vnus scientiæ est considerare non solum illa quæ dicuntur ad vnum aliquid, quod formaliter participant & vniocè, sed etiam quæ ad aliquam vnam naturam dicuntur secundum rationem attributionis. Exemplum primi, vt omnes lineæ ad lineam, & omnes numeri ad numerum. Exemplum secundi: omnia salubria ad sanitatem. Entia autem primo modo dicuntur ad ens. Secundo modo ad substantiam. Dicit ergo, quod *quemadmodam omnium salubrium est vna scientia, ita & in aliis: non enim solum vnus scientia speculati dictorum circa vnum*, id est, ea quæ dicuntur vniocè ad vnum, *sed etiam dictorum ad vnam naturam*, scilicet secundum attributionem: *talìa enim quodammodo dicuntur ad aliquod vnum*, ratione cuius vnus scientiæ est omnia illa speculati. Deinde cum dicit:

Palàm ergo, quia & entia vnus est scientia speculati in quantum entia.

Ostendit consequens dictæ consequentiæ principalis: *palàm*, inquit: *quia vnus scientia est speculati entia in quantum sunt entia*, sicut intelligendo quod ly *in quantum*, accipiat reduplicatiuè. Deinde cum dicit:

Vbiq; verò propriè primi est scientia, & ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur: ergo si est hoc substantia substantiarum, oportet principia & causas habere philosophum.

Soluit quandam dubitationem: quia dixerat omnia entia pertinere ad Metaphysicam. Dubitaret aliquis vtrum æquè primo consideraret de omni ente? ad quod responderet quod nō, sed principalitè intendit de substantia, cuius ratio est: quia scientia considerans aliqua plura habentia ordinem attributionis, principalitè considerat illud ad quod omnia alia attribuuntur, cuiusmodi est substantia inter omnia entia; idè dicit quod *vbiq;*, id est, in quacunque scientia quod est *scientia primi, ex quo alia pendent, & propter quod dicuntur*, id est, in pluribus considerat de illo primo, ad quod omnia alia attribuuntur; ergo *si hoc primum est substantia, oportet primum Philosophum*, id est, Metaphysicum, *habere principia, & causas substantiæ.*

Notandum, quod intentio Aristot. est in loco isto, quod primus Philosophus agit principalitè de substantia, vt denobiliori parte sui subiecti primi, quod est ens, sicut dictum fuit iuxta principium huius libri. Ex quo patet, quod argumentum illorum, qui ex loco isto volunt probare, quod substantia sit subiectum primum huius scientiæ, & non ens in quantum ens, non vadit ad mentem Philosophi. Deinde cum dicit:

Omnis autem generis vnus sensus est vnus, atque scientia, vt Grammatica vna ens omnes speculatur voces. Quapropter & entis in quantum ens quascunque species speculati v-

nus est scientia genere: species autem specierum.

Ponit secundam rationem ad probandum, quod Metaphysica considerat omnes partes entis, quæ sic potest formari: Ea quæ sunt vnus generis, & vnus rationis, vt sic, pertinent ad vnam scientiam: sed omnia entia, vt sic, sunt vnus generis, & vnus rationis generalis; ergo omnia entia, vt sunt entia, pertinent ad vnam scientiam, quæ est Metaphysica, vt probatum est supra. Dicit ergo, quod *omnes*, id est, omnium eorum, quæ sunt *vnus generis, & vnus sensus est, & vna scientia*, sicut visus est de omnibus visibilibus, & Grammatica vna existens *speculatur omnes voces*, quapropter *vnus scientia* genere, id est generalis est, *speculati quascunque species entis in quantum est ens, & species specierum*, id est, quod species, id est, partes subiectiæ entis secundum rationes speciales faciunt scientias particulares.

Ex prædictis patet veritas illius questionis, quæ querebatur in 3, vtrum vnus scientiæ sit considerare substantias, & accidentia: quia ostensum est, quod sic, vt patet ex præcedentibus.

*Metaphysica
considerat
omnia entia,
vt sunt en-
tia.*

SVMMA SECUNDÆ CAP. II.

Hanc scientiam considerare passiones entis, siue disiunctas, siue non.

S V M M A R I V M.

Ostendit duabus rationibus Metaphysicam considerare *vnus*, & species *vnus*, & sic de reliquis passionibus simplicibus entis, quæ sunt *verum, bonum, & c.* infert, hic considerari *vnus*, sicut *ens*, cum tot sint partes *vnus*, quot *entis*, quod bene explicat Doctor: deinde partes primæ Philosophiæ, seu Metaphysicæ distingui secundum partes vnus, & maximè substantiæ.

Si igitur ens & vnus idem, & vna natura: eo quod se adinuicem consequuntur, sicut principium, & causa: sed non vt vna ratione ostensa. Nil autem differt, nec si similiter suscipiamus, sed & operæ pretium magis.

Postquam Philosophus ostendit circa quod versatur ista scientia, vt circa subiectum, ostendens quod circa ens, & circa partes entis, nunc ostendit quod ista scientia versatur circa *vnus* & *multa, idem, & diuersum, & c.* huiusmodi, vt circa passiones entis.

Ad cuius euidenciam notandum, quod passiones entis sunt in duplici genere. Quædam sunt vnice, quæ vno nomine designantur, & istæ simpliciter sunt conuertibiles cum ente. Quædam sunt disiunctæ, quæ disiunctis nominibus designantur, & hæ non sunt simpliciter conuertibiles cum ente; sed sub disiunctione, per quam disiunctionem circumloquimur vnam passionem entis innominatam nomine proprio. Exemplum primi: *Vnum, bonum, & verum*. Exemplum secundi: *Idem, vel diuersum, contingens, vel necessarium: actus, vel potentia, & c.* Secundum hoc ergo ista pars

9
Tex. com. 3.

Passiones en-
tis duplicis.

*Quomodo
Metaphysica
principaliter
est de sub-
stantia?*

pars diuiditur in duas. Quia primò ostendit, quòd Metaphysica considerat *unum*, & species *vnus*, per *unum* dans intelligere alias passiones simplices, & vnicas. Secundò considerat passiones diuisas, & contrarias. Secunda ibi: *Quoniam autem vnus*. Prima in duas, quia primò ostendit, quòd huius scientiæ est considerare de vno. Secundò infert quædam corollaria ex dictis. Secunda ibi: *Quare quot*. Prima in duas, quia primò proponit intentam conclusionem. Secundò subiungit eius probationem. Secunda ibi: *idem enim*. Dicit ergo, quòd *ens & unum sunt unum & idem natura: quia consequuntur se adinuicem, ut principium, & causa, sed non ut ostensa vna ratione: nihil autem differt, nec si similiter accipimus, sed opera pretium magis*, id est, quòd primus modus identitatis magis est in proposito.

Ens & unum idem.

Dicere eandem naturam contingit dupliciter.

Principium quid. Causa quid. Quomodo ens & unum sunt idem?

Notandum, quòd dupliciter dicunt aliqua eandem naturam: vno modo, quia habent identitatem realem, & distinctionem rationum realium ex natura rei. Alio modo, quia sunt idem secundum rem, & secundum rationem realem. Exemplum primi, vt causa, & principium: nam eadem res est causa, & principium, sed secundum aliam, & aliam rationem realem: nam principium dicitur ratione primitatis: idem enim dico primum, & principium, ex 1. Poster. text. 5. sed dicitur causa ratione dandi esse: quia causa est ad cuius esse sequitur aliud, & istæ rationes non sunt eadem ex natura rei, & vna est prior alia, sicut patet. Exemplum secundi, vt tunica, & vestis, & quæcunque synonyma. Primo modo sunt idem ens, & vnum, & non secundo modo, vt ostenditur inferiùs, in quæstione quadam. Deinde cum dicit:

10

Idem enim vnus homo, & homo, & ens homo, & non diuersum aliquid ostendit secundum dictionem repetitam: homo, & ens homo, & vnus homo. Palam autem, quia non separantur, nec in generatione, nec in corruptione: similiter autem, & in vno. Quare palam, quia additio in his idem ostendit, & nihil aliud vnum præter ens.

Limia vt 2. d. 1. q. 4. sol. nendo 1. principale habet Scot. Idem sunt vnus homo, & ens homo.

Probat intentam conclusionem per duas rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Amplius autem vnuscumque*. In priua parte intendit talem rationem: *Quæcumque vni, & eidem realiter sunt eadem, inter se sunt eadem realiter: sed ens, & vnum sunt huiusmodi: quia sunt eadem realiter homini, & cuiuscumque alteri; ergo sunt idem realiter inter se*. Minorem probat ex hoc: quia quæcumque sunt inseparabilia quantum ad suum esse, & suum non esse, illa sunt idem realiter: sed homo & ens homo, & vnus homo, sunt huiusmodi; ergo, &c. Dicit ergo, quòd *idem sunt vnus homo & ens homo & non diuersum aliquid ostenditur secundum repetitam dictionem* ipsum quod est *homo, & est vnus homo, & homo: palam autem* quod dictum est, scilicet homo, & ens homo *non separantur, nec in generatione, nec in corruptione*, id est, nec quantum ad esse, nec quantum ad non esse, quod vnqm non potest esse sine alio: *similiter autem, & se habet de vno: quare palam quia additio in his, cum dicitur homo, vel ens homo, vel vnus homo, hoc ostendit, & nihil aliud*, scilicet realiter est *unum: præter ens; idem enim est generari hominem, & vnũ hominem, & entem* Scoti Oper. tom. I V.

hominem, & similiter de corrupti. Deinde cum dicit:

Amplius autem cuiuscumque substantia est vnus non secundum accidens: similiter autem & quòd quidem ens aliquid.

Ponit secundam rationem quæ talis est: *Quæcumque duo prædicant substantiam alicuius rei, sunt idem realiter: sed ens, & vnum sunt huiusmodi: quia substantia vniuscuiusque est vnum, & ens, non secundum accidens, sed per se, licet differenter: quia est vnum per se secundo modo: sed ens per se primo modo; ergo vnum & ens sunt idem realiter*. Dicit ergo, quòd *amplius substantia cuiuscumque est vnus, non secundum accidens; sed sup. per se secundo modo: similiter cuiuscumque est ens, non supple per accidens, sed per se primo modo*. Deinde cum dicit:

Quæcumque duo prædicant substantiam alicuius rei, sunt idem realiter.

Quare quotcumque vnus sunt species, tot & entis, de quibus quòd quid est eiusdem scientia genere speculari. Dico autem de eodem, & simili, & aliis talibus. Ferè autem omnia reducuntur contraria in principium.

11

Speculata sunt autem à nobis, & in ecloga contrariorum. Text. co. 4.

Concludit ex prædictis, quòd istius scientiæ est considerare vnum sicut, & ens. Circa quod duo facit: quia primò facit, quòd dictum est. Secundò etiam concludit ex dictis, quòd partes primæ Philosophiæ distinguuntur secundum partes vnus, & etiam substantiæ, quæ est principalior pars sui subiecti primi. Secunda ibi: *Et tot partes sunt*. Dicit ergo, quòd sup. quia sic est, quòd vnum, & ens dicunt eandem naturam, sequitur, quòd *quot sunt species, id est, partes vnus, tot sunt, & entis, de quibus quidem est speculari eiusdem scientiæ genere, id est, generalis qualis est Metaphysica. Dico autem de eodem, & simili, & aliis talibus, quæ scilicet sunt partes vnus: addit etiam, quòd ferè omnia contraria referuntur, id est, reducuntur ad illud, scilicet ad vnum, vt ad primum principium. Speculata autem sunt ista in ecloga contrariorum, id est, in tractatu Elcon de contrariis, qui ponitur quarto huius. Dicit autem ferè: quia cum in omnibus contrariis alterum habeat priuationem inclusam respectu alterius, oportet omnia contraria reduci ad prima priuatiua inter quæ ipsum vnum est præcipuum quatenus concludit quandam indiuisiorem: multitudo etiam quæ ex vno causatur, est causa diuersitatis, differentiæ, & contrarietatis.*

Notandum, quòd quia *ens, & vnum* eandem significant naturam, oportet tot species, id est, tot partes subiectiuas esse *vnus*, sicut & *entis*, sibi inuicem correspondentes: sicut enim partes entis sunt *substantia, quantitas, qualitas*, sic & partes vnus sunt, *idem, æquale, simile*: nam *idem*, est vnum in substantia; *æquale*, vnum in quantitate; & *simile*, vnum in qualitate; similiter secundum alias partes entis possunt sumi alia partes *vnus*, si essent nomina imposta: sicut igitur vnus scientiæ est considerare omnes partes entis, & ita omnes partes *vnus*, scilicet *idem, æquale, & simile*. Deinde cum dicit:

Correspondent partes vnus partibus entis.

Et tot partes sunt Philosophiæ quot sub-

stantia: quare necessarium est aliquam primam, & habitam ipsi: statim enim existunt genera habentia ens, & unum: quapropter & scientia hac sequuntur: est enim Philosophus, ut Mathematicus dictus: etenim hac partes habet, & prima quaedam, & secunda est scientia, & alia consequenter in Mathematicis.

Concludit ex dictis, quod partes primæ Philosophiæ distinguuntur secundum partes *vnus*, & *entis*, & specialiter secundum partes substantiæ, de qua principaliter intendit, vt de principaliori parte sui subiecti primi. Dicit ergo, quod *tot sunt partes Philosophiæ*, id est, istius, *quot sunt substantia*, quare aliquam necesse est esse primam, & eas habentem, id est, quia partes huius Philosophiæ distinguuntur secundum partes substantiæ, quæ habent pro genere *vnus* & *ens*, vt in consideratione *vnus* & *entis* diuersæ partes istius scientiæ vniuntur: ita quod licet substantiæ sint diuersæ; omnes tamen ad vnam scientiam pertinebunt: idè subdit. *Existunt enim statim genera ens, & vnus habentia se*, scilicet æqualiter ad omnes substantias; *quapropter, & hac scientia consequuntur*, quod declarat à simili in Mathematicis: *nam Philosophia dicta Mathematica habet partes quarum vna scientia est prima, & alia secunda, & alia deinde in Mathematicis*, id est, Mathematica habet diuersas partes, quarum vna est prima, & principalis, vt forsitan Arithmetica: alia secunda, vt forsitan Geometria: alia fe consequenter habens ad istas, vt Musica, per spectiua &c. similiter autem in proposito licet non sit omninò simile; quia Arithmetica, & Geometria sunt simpliciter diuersæ scientiæ: vna autem est scientia de omnibus substantiis, quæ est Metaphysica, licet habeat diuersas partes.

De vnitare
Metaph. vi-
de infr. in 6.
9.1.
Metaphys. est
vna vnitare
generis habet
plures partes.

Notandum, quod Metaphysica est vna scientia vnitare generis, cuius partes sunt plures: vna quaedam quæ est de substantia sensibili, de qua agit 7. & 8. huius: & ista pars est prima primitate doctrinæ: nam omnis doctrina incipit à notioribus. Alia pars est de substantia insensibili, & immateriali, de qua agit 12. huius, & ista pars est posterior posterioritate doctrinæ, licet sit prima primitate dignitatis, & intentionis istius scientiæ: veruntamen quia omnia scita reducuntur ad ens & vnus, quæ sunt genera, id est, generalia generaliter de omnibus prædicata; idè hæc scientia habet vnitatem.

13 *Quoniam autem vnus est opposita speculari, vni autem opponitur pluralitas; negationem autem, & priuationem vnus est speculari: propter vtroque modo speculari vnus, cuius negatio, aut priuatio, aut simpliciter dicta quia non inest illi, aut alicui generi. Huic quidem ergo vni differentia adest, præter id quod est in negatione: illius enim absentia negatio est. In priuatione verò subiecta quadam fit natura, de qua priuatio dicitur.*

Metaphysicā
considerare
omnes pas-
siones disun-
ctas entis.

Postquam Philosophus ostendit, quod Metaphysica considerat de vno, dans intelligere per vnus alias passionem entis simplicem, & vnitas, nunc ostendit, quod Metaphysica considerat omnes passionem entis disiunctas & contrarias. Circa quod duo facit. Primò probat intentum. Secun-

dò concludit ex dictis quædam contraria. Secunda ibi: *Palam igitur ex his*. Prima diuiditur in quatuor, secundum quatuor rationes quas adducit ad propositum ostendendum. Secunda ponitur ibi: *Et Philosophi de omnibus*. Tertia ibi: *Signum autem*. Quarta ibi: *Amplius contrariorum*. Prima in tres: quia tangit primò virtutem rationis, & addit quoddam incidens, scilicet quod hæc scientia considerat de priuatione, & negatione. Secundo resumit rationem & concludit intentum. Tertio excludit quandam cauillationem. Secunda ponitur ibi: *Sed vni pluralitas*. Tertia ibi: *Quare quoniam multipliciter*. Vis ergo primæ rationis est in hoc, quod vnus scientiæ est opposita considerare: sed vnus & pluralitas sunt opposita; ergo illius scientiæ est considerare pluralitatem, cuius est considerare ipsum vnus: ista autem est Metaphysica, vt prædictum est. Addit etiam quod quia de ratione vnus est priuatio & negatio; idè hæc scientia considerat de priuatione, & negatione. Dicit ergo, quod *quoniam vnus scientia est opposita speculari, & vni est opposita pluralitas*; iterum quia supple vnus importat, vel implicat negationem, & priuationem; idè *vnus scientia est speculari negationem, & priuationem*: illius, scilicet quæ de vno speculatur; idè subdit quod *vtique speculatur vnus*, id est, ex vtroque dependet consideratio vnus, de cuius ratione est negatio & priuatio: nam vnus dicit quandam indiuisiōnem oppositam diuisiōni, quæ pertinet ad multitudinem, quæ vni opponitur; idè subdit: *cuius*, scilicet vnus, *negatio aut priuatio, aut simpliciter dicta quia non inest illi*, qualis est negatio extra genus, aut alicui generi, qualis est negatio infra genus, & huic quidem, scilicet vni adest differentia propter quod est in negatione, id est, propter quod differet hoc vnus in negatione: quia negatio tantum dicit absentiam alicuius sine hoc, quod determinet subiectum; idè negatio absoluta potest verificari tam de ente, quàm de non ente: priuatio verò connotat subiectum determinatum; idè dicit, quod *illius absentia negatio est, in priuatione verò fit quadam subiecta natura, de qua dicitur priuatio*. Ex quo patet, quod cum negatio, quæ in ratione vnus includitur, sit negatio in subiecto (alias vnus posset dici de non ente) sequitur quod vnus differet à negatione simpliciter, & magis declinat ad naturam priuationis, vt dicitur 10. huius, text. co. 9. & inde.

Notandum, quod ex hac ratione, & præcedenti lectione patet, quod huius scientiæ est considerare de vno, tum quia vnus dicit eandem naturam cum ente, vt patet modo præexposito; tum quia opponitur pluralitati, & idè dicitur fortè quod propter vtrumque hæc scientia speculatur vnus; licet ly *vtique* possit aliter exponi, & fortè melius, vt iam expositum est construendo literam.

Notandum etiam, quod duplex est negatio: quædam est simpliciter, & extra genus, per quam absolutè dicitur, quod hoc non est illud: alia est negatio in genere, siue infinitans, per quam aliquid negatur non absolutè: sed intra metas alicuius generis, sicut cæcum dicitur, quod non habet visum: non tamen omne non habens visum est cæcum; sed in genere animalium; quod natum est habere visum. Vnde negatio extra genus potest verificari tam de non ente, quod non est natum habere affirmationem, quàm de ente, quod est natum habere & non habet. Vnde tam chy-

Vnus scientia est opposita considerari.

14
Vnum importat priuationem, & negationem.

Negatio duplex, extra & intra genus.

meta, quàm lapis, quàm etiam homo, potest dici non videns: non sic autem de priuatione, quæ est negatio intra genus, quia non omne non videns potest dici cæcum; sed solum quod est aptum natum habere visum: talem negationem, vel priuationem includit ipsum vnum, ut prædictum est.

Notandum etiam, quod licet superius probatum fuerit, quod *unum* fortè dicat aliquid positium: tamen hoc non obstante, includit aliquam negationem non formaliter, sed quasi consequenter: quæ quidem negatio fundatur super illud, quod dicit positium.

Veruntamen sciendum, quod ista negatio, vel priuatio quam importat ipsum vnum, non est priuatio multitudinis: quia cum priuatio sit posterior habitu, sequeretur, quod multitudo esset prior ipso vno, quod est falsum, cum vnum sit principium multitudinis, & ipsa multitudo definiatur per vnum: nam multitudo est quædam aggregatio vnitatum: si autem multitudo esset prior quam vnum, posset ipsum definire, & sic esset circulus in definitionibus. Idcirco dicendum, quod *unum* importat priuationem diuisionis, non quidem diuisionis quantitatiuæ, cum ista sit determinati generis; sed priuationem diuisionis formalis, quæ fit per opposita, cuius radix est oppositio contradictoria: nam illa sic adinuicem diuiduntur, quæ ita se habent, quod hoc non est illud. Primò igitur ex natura rei intelligitur ipsum ens. Secundò non ens. Tertio intelligitur diuisio. Quarto consequenter intelligitur *unum*, quod priuat diuisionem. Quintò, & vltimò intelligitur multitudo, de cuius ratione est diuisio. Hæc autem diuisa dicto modo non possunt habere rationem multitudinis, nisi cuiilibet illorum, attribuatur prius ratio *vnus*. Istam autem priuationem, vel negationem primam, quæ est indiuisio à se, consequitur secunda negatio, quæ est non identitas, vel diuisio ab omni alio. Deinde cum dicit:

16

Vni autem pluralitas opponitur, quare & opposita dictis diuersumque, & dissimile, & inæquale, & quæcumque alia dicuntur, aut secundum eadem, aut secundum pluralitatem, & vnum est dicta cognoscere scientia. Quorum vnum quidem aliquid contrarietas est: differentia enim quædam contrarietas est, differentia autem diuersitas.

Ordo trans-
cendens at-
tributionis.

Resumit rationem, & intentum concludit dicens, quod *uni* opponitur pluralitas: quia igitur supple vnus scientiæ est opposita speculati: idè dictæ scientiæ, scilicet Metaphysicæ est cognoscere vtrumque: quare igitur cum supple ista scientia speculetur *unum* & species *vnus*, scilicet idem, simile, & æquale. *Similiter* oportet, quod speculetur *opposita dictis, scilicet diuersum, dissimile, & inæquale, & quæcumque alia dicuntur*, id est, reducuntur ad ista, aut ad pluralitatem, & vnum: quorum *unum*, scilicet eorum quæ sic reducuntur ad pluralitatem, est *contrarietas*, nam *contrarietas est quædam differentia*, & maxima, ut habetur 10. huius, text. com. 13. *differentia verò est quædam diuersitas*, ex quibus patet, quod ad istam scientiam pertinet de contrarietate speculati. Deinde cum dicit:

Quare quoniam vnum multipliciter dicitur, & hac multipliciter quidem dicuntur, at-

tamen vnus omnia cognoscere est. Non alterius enim si multipliciter, sed si nec secundum vnum, nec ad vnum rationes referantur alterius tunc. Quoniam verò omnia ad primum referuntur, ut quæcumque vnum dicuntur ad primum vnum: Similiter dicendum est de eodem & de diuerso, & contrariis se habere. Ergo diuisum quotiens dicitur singulum sic reddendum est ad primum in singulis prædicamentis quomodo ad illud dicitur: hoc enim in habendo illud: illa verò in faciendo: alia verò secundum aliquos dicuntur tales modos. Palam ergo, quod in dubitationibus dictum est, quia vnus est de his, & de substantia sermonem habere, hoc autem erat vnum eorum, quæ in dubitationibus.

Excludit quandam cauillationem: fortè enim diceret aliquis, quod cum prædicta opposita dicantur multipliciter, sicut & ipsum vnum à quo oriuntur; idè non est vnus scientiæ considerare de ipsis. Ad quod respondet, quod hoc non obstante, quod talia dicantur multipliciter; nihilominus pertinent ad eandem scientiam, quatenus dicuntur ad aliquid vnum secundum ordinem attributionis. Dicit ergo, quod *quoniam vnum dicitur multipliciter, & ea, scilicet quæ determinantur ab vno, scilicet idem & diuersum, & talia etiam dicuntur multipliciter: attamen vnus scientia est omnia cognoscere. scilicet Metaphysicæ: non enim sunt scientiæ diuersæ simpliciter sup. de his, quæ multipliciter dicuntur: sed si nec secundum vnum, id est, vniuocè, nec ad vnum, scilicet analogicè rationes taliū referuntur, tunc de talibus sunt diuersæ scientiæ. Vult dicere, quod de pluribus, quæ nec habent vnitatem vniuocationis, nec vnitatem attributionis ad aliquod vnum, sed sunt purè æquiuocata: de talibus inquam sunt scientiæ diuersæ; sicut de cane cælesti considerat Astrologia; de cane verò marino, vel latrabili considerat Physica, sed sic non est in proposito; idè subdit. *Quoniam verò ad primum aliquod omnia referuntur, ut quæcumque vnum ad aliquod primum vnum, id est, quæcumque significantur per hoc nomen vnum reducuntur ad vnum primum; licet sint multa, & diuersa: similiter oportet se habere, & de eodem, & diuerso, & contrariis.* Sic ergo in talibus procedendum est: quia Primò videnda est eorum multiplicitas, quot modis vnumquodque dicatur. Secundò inuestiganda est eorum reductio, & ordo attributionis; idè subdit; ergo *diuisum quotiens dicitur singulum sic reddendum*, id est, reductendum est ad primum, quado aliquid ad aliud reductitur: in singulis talibus nominibus quæ de pluribus prædicantur, & dicuntur, puta quod hoc ibi reductitur ad aliquod primum in habendo illud: illud verò faciendo: alia verò secundum alios modos dicuntur, id est, reducuntur. Vltimò epilogat quod *palam est quod dictum est in questionibus*, scilicet tertij libri: *quia vnus est huius*, scilicet scientiæ, est habere sermonem, id est, considerationem de his quæ dicta sunt & de substantia, hoc enim erat vnum dubitatorum, id est, vna questionum disputatarum ibidem. Deinde cum dicit:*

Et Philosophi est de omnibus posse speculari: nam si non Philosophi, quis erit qui inue-

Quando va-
rietatis obie-
ctorum va-
rietas scientiæ,
& quando
non?

17

Text. co. 5.

figabit si idem Socrates & Socrates sedens ? aut si unum uni contrarium, aut quid est contrarium aut quoties dicitur ? Similiter autem, & de aliis talibus ?

18

Metaphysicus antonmalius philosophus,

Ponit secundam rationem. Circa quod duo facit. Primò sub quæstione proponit quod istius scientiæ, & non alterius, est considerare de prædictis. Secundò format rationem. Secunda ibi: *Quoniam ergo unius.* Dicit ergo quod Philosophi, id est Metaphysici, qui primus Philosophus antonomastice dicitur, est posse speculari de omnibus, scilicet prædictis: *nam si non est Philosophi quis est, scilicet alius qui intelligat, si est idem Socr. & Socrates sedens ? aut si unum uni est contrarium, aut quid est contrarium aut quoties dicitur, scilicet contrarium ? similiter autem & de his talibus ?* quasi diceret, quod nullus est alius, qui scilicet consideret de prædictis ; puta de eodem & diverso, & de contrariis & aliis huiusmodi. Deinde cum dicit :

Quoniam ergo unius in quantum est unum, & entis in quantum est ens, eadem secundum se passiones sunt, sed non in quantum numeri, aut linea, aut ignis, palam quia illius scientiæ est, & quid sunt cognoscere & accidentia ipsius ; & sic non peccant qui de ipsis intendebant, quasi non philosophantes ; sed quia prius his est substantia, de qua nihil prorsus intelligunt. Quoniam sicut sunt & numeri in quantum numerus propria passiones, ut imparitas, paritas, commensuratio, equalitas, excedentia, & defectio, & hac secundum se & ad invicem in sunt numeris ; similiter autem & de solido, & immobili, & mobili, & levi, & gravi, sunt alia propria sic : & enti in quantum est ens sunt quedam propria, & ea sunt de quibus est Philosophi perscrutari veritatem.

19

Ens habet passiones.

Considerat Geometricus in universali quæstum.

Ponit tertiam rationem quæ talis est: Eiusdem scientiæ est considerare subiectum & passiones eius, ergo ens & passiones eius ; sed ens in quantum ens habet proprias passiones, sicut linea in quantum linea, & numerus in quantum numerus ; ergo Metaphysica quæ considerat ens in quantum ens, considerabit prædictas passiones eius. Dicit ergo quod *quoniam unius in quantum unum, & entis in quantum ens, sunt eadem secundum se passiones, quæ quidem non sunt linea, aut numeri, aut ignis in quantum talia ; nam passiones entis in quantum ens, nullius inferioris sunt passiones per se primo, & in quantum huiusmodi ; quare inquam sic est palam, quia illius scientiæ, scilicet Metaphysicæ est cognoscere quid est subiectum, scilicet ipsum ens & unum, & eorum accidentia ; & idem non peccabant qui de eis intendebant, quasi non philosophantes ; sed quia principium est substantia de qua nihil audiunt, id est, quia ens in quantum ens habet quedam propria, quæ sunt communia ; idem consideratio de eis pertinet ad Philosophum ; & idem illi, qui de eis intendebant, quasi non peccant quasi non philosophari sunt ; sed quia dimittunt illa quæ pertinent ad considerationem primæ Philosophiæ : quia substantiæ obliuiscuntur, cum tamen substantia sit principium, de qua Philosophus principaliter intendit. Subdit*

autem declarando quomodo ens in quantum ens habet passiones : quoniam sicut numeri in quantum numeri, sunt propria passiones, ut imparitas & paritas, commensuratio & equalitas excedentia, & defectio, & alia quæ secundum se in sunt numeris ad se invicem ; id est sub disjunctione : *similiter autem solido, id est corpori mobili, & immobili, gravi, & levi sunt alia propria, id est, propria passiones : & sic & enti in quantum ens sunt quedam propria, & ea sunt de quibus est Philosophi perscrutari veritatem.*

Notandum, quod licet unum sit verè passio entis, tamen Philosophus hinc dicit, eandem esse passiones entis & unius, quod dicit pro quanto, quia unum est prima passio & immediatius adherens ipsi enti, mediante qua insunt omnes aliæ passiones ; & idem quodammodo habet rationem subiecti respectu omnium aliorum, ut sic dicantur æqualiter passiones esse eadem utriusque. Deinde cum dicit :

Signum autem: Dialectici namque & Sophista eandem subindunt figuram Philosopho: quia Sophistica apprens solum est sophia, & Dialectici de omnibus disputant, omnibus autem ens commune est. Disputant autem de his videlicet: quia Philosophia sunt ipsa propria: nam circa idem genus versantur & Sophistica & Dialectica cum Philosophia: sed differt ab hac quidem modo potestatis: ab illa verò vita proheresi. Est autem Dialectica tentatiua, de quibus Philosophia est sciens: & Sophistica quidem apprens, ens verò non.

Ponit tertiam rationem quæ talis est: Circa idem versantur Dialecticus, Philosophus, & Sophista: sed Dialectici & Sophistæ disputant de prædictis omnibus, quæ sunt entis passiones; ergo & Philosophus. Hanc rationem declarat, ostendens quomodo Dialecticus & Sophisticus differant à Philosopho, & quomodo conveniant. Dicit ergo quod *signum est, scilicet quod Philosophi est considerare de prædictis: nam Dialectici & Sophista subindunt eandem figuram, id est, similitudinem cum Philosopho, quod declarat: quia Sophistica est apprens sophia, id est, sapientia supple solum: quia est apprens, & non existens: quod autem habet apparentiam alicuius rei, habet aliquam similitudinem cum ea: similiter autem & Dialectici disputant de omnibus: quia habent ens commune pro subiecto: quia commune omnibus est ens: disputant enim Dialectici, scilicet de his prædictis communibus, quæ sunt communia Philosophiæ. Et reddit causam dictorum, nam circa idem genus versatur Sophistica & Dialectica cum Philosophia, & ratione huius habent ad invicem convenientiam: quia quælibet scientiarum istarum versatur circa totum ens, in quo conveniunt omnia, de quibus quælibet istarum se intromittit. Sed differunt, quia supple Philosophia differt ab hac, scilicet Dialectica, modo potestatis: nam maioris virtutis est consideratio Philosophi; quam Dialectici, pro quanto Philosophus procedit de prædictis omnibus demonstratiuè, & per certitudinem. Dialecticus verò ex probabilibus, quæ solum habent opinionem generare: ab ista verò, scilicet à Sophistica differt supple Philosophus*

Quæ sensa dicuntur esse eadem passiones entis & unius.

20 Dialectici & Sophista disputant de passivibus ensi.

In quibus conveniunt & differunt Philosophus, Dialecticus, & Sophista videri Commemoremur hic.

Philosophus *vita probere*, id est, electione, siue intentione finis : quia supple Philosophus intendit veritatem : Sophista verò apparentiam veritatis, vt scilicet videatur scire, licet non sciat. Subdit autem declarationē dicte differentie dicens, quòd *Dialectica est tentatiua de quibus Philosophia est sciens*: quia considerat de eis per demonstrationē, quæ habet generare propriè scientiam : *sophistica quidem visa, ens verò non*, id est, apparens & non existens : cum tantum intendat apparere scire, dato quòd non sciat, propter quod distinguitur à Philosopho.

Notandum, quòd Dialectica & Sophistica distinguuntur, quia quædam est docens, & quædam est vtens : dicitur docens hæc, vel illa, vt habet considerare de proprio subiecto, dando modū & artem arguendi, & syllogizandi verè, & apparenter, reddendo singula singulis : sed dicitur vtens hæc vel illa, quando modo arguendi adiuuente vtitur ad arguendum vel ad concludendum aliquid in aliis scientiis. Primo modo quælibet earum habet aliquam rationem scientiæ, quatenus circa proprium subiectum quælibet modo aliquam demonstratio speculari. Secundo autem modo recedunt à ratione scientiæ. Philosophus ergo comparans eas in loco isto ad Philosophiam, dicens solam Philosophiam esse scientiam, accipit eas vt vtentes : sic enim ex probabilibus vel ex apparentibus versatur circa omne ens; vnde Dialectica hæc dicitur tentatiua, pro quantum communes intentiones quas cōsiderat tanquam quædam extranea applicat ad propria in aliis scientiis. Deinde cum dicit :

S V M M A R I V M.

Hæc est altera pars huius capituli, in qua Philosophus quatuor rationibus ostendit omnes passiones diuisas entis considerari in hac scientia; inferens hinc tria corollaria, quæ clarè ponuntur.

Amplius autem contrariorum altera cōelementatio, priuatio, & omnia referuntur ad ens & non ens, & ad vnum, & pluralitatem, vt status vnus, & motus pluralitatis. Entia verò & substantiam consentiuntur ex contrariis ferè omnes componi : omnes enim principia dicunt contraria : hi namque par & impar : illi calidum & frigidum : alij autem finitum & infinitum, alij amorem & odium; omnia verò & alia videntur reducta ad vnū & pluralitatem : sumatur enim ipsa reductio à nobis, principia verò, & omnia quæ ab aliis & in genera hæc cadunt.

Ponit quartam rationem quæ talis est : Quæcunque reducuntur ad vnum & ens, pertinent ad considerationem huius scientiæ, quæ versatur circa vnum & ens; sed omnia prædicta sunt huiusmodi; ergo, &c. Minorem declarat inductiue. Primò quomodo contraria reducuntur ad ens & non ens, in quantum alterum habet rationem priuationis & alterum rationem habitus. Secundo quomodo aliqua reducuntur ad vnum & plura, vt motus & quies : in quantum enim motus habet rationem alteritatis & diuersitatis cuiusdam, re-

ducitur ad plura : quies verò in quantum habet rationem vniformitatis & cuiusdam vnitatis, reducitur ad vnum. Nam quiescere est non aliter se habere nunc quam prius ex 6. Physic. text. com. 32. Tertiò vtens opinio antiquorum omnia dicit esse contraria, vel ex contrariis : si ergo contraria reducuntur ad ens & non ens, vnum & plura; sequitur quòd omnia entia similiter reducuntur: nam cum principia reducuntur ad vnum & ens, & per consequens principia, sequitur quòd omnia entia quæcunque sunt, est vnus scientiæ speculati. Dicit ergo quòd *amplius alia cōelementatio contrariorum, priuatio, & omnia referuntur ad ens & non ens* : semper enim duorum contrariorum alterum habet rationem habitus & entis : alterum verò priuationis & non entis, quatenus priuatio est formaliter quædam negatio, quæ est non ens. Similiter secundò aliqua reducuntur ad vnum & non pluralitatem vt status, id est, quies quæ scilicet habet rationem vnus & motus pluralitatis. Vterius cum *ferè omnes*, scilicet Philosophi antiqui *consentiuntur entia & substantiam componi ex contrariis*, vt scilicet Philosophi omnes *quidem dicunt principia contraria*, licet differenter : *nam hi dicunt talia contraria, scilicet par & impar*, vt Pythagoras : *illi verò calidum & frigidum*, vt Parmenides : *alij finem*, id est, finitum & infinitum, vt dictum est in primo libro: *alij amorem & odiū*, vt Anaxagoras. Ex quo patet, quòd omnia contraria reducuntur ad ens modo prædicto. Addit autem quòd sicut supple prædicta contraria reducuntur ad ens : & ita videntur reduci ad vnum, & multitudinem, & pluralitatem : *sumatur autem*, id est, supponatur *hic à nobis ipsa reductio* : quia supple longum esset ostendere de singulis contrariis : tamen hoc sit manifestum, quòd omnia contraria reducuntur ad vnum & ens : & omnia tam principia quam principia incident aut in vnum, aut in ens, ided dicit, *principia verò & que sunt præter alia*, id est, principia reducuntur supple ad vnum & ens quasi genera : non quòd sunt vera genera, sed ratione sui communitatis dicuntur genera, id est, generalia & communia: si igitur omnia contraria sunt principia vel ex principiis, oportet quòd ad vnum & ad ens reducuntur; vnde patet ex prædictis, quòd contraria habent duplicem reductionem ad ens, vnâ ratione priuationis, aliam quatenus contraria sunt principia, quæ habent reduci ad vnum & ad ens, quasi ad genera.

Notandum, quòd omnia enumerata contraria aliquam rationem reducuntur ad vnum & pluralitatem, quod patet inducendo : nam imparitas habet aliquid vnitatis ratione suæ indiuisibilis: paritas verò pertinet ad pluralitatem quatenus habet homogenea congregare: calidum habet rationem vnitatis, frigidum verò pertinet ad pluralitatem ratione oppositi, in quantum habet disgregare homogenea, commiscendo & congregando heterogenea : finitum etiam habet rationem vnus : infinitum verò pluralitatis, quæ potest augeri in infinitum : amor autem habet rationem vnitatis, sicut patet : odium verò rationem pluralitatis pro quanto habet separare. Deinde cum dicit :

Palàm igitur & ex his, quia vnus est scientia eius in quantum ens speculati; omnia namque aut contraria aut ex contrariis, principia verò contrariorum vnum & pluralitas.

Quis scire
quid.

Quomodo
ens & vnum
sunt genera?

23
Prædicta cō-
traria reducuntur
ad vnum in
genere.

21
Dialectica
& Sophistica
duplex.

Dialectica
tentatiua
vnde
dicitur.

Tex. co. 6.

22

Hac autem vnius scientiæ, suo secundum vñũ dicuntur, siue non, vt forsã habet veritas. At tamen si multipliciter dicitur vnum ad primum, tamen alia dicuntur, & contraria similiter.

Concludit ergo tria corollaria ex prædictis. Secundum ponitur ibi: *Et propter hoc*. Tertium ibi: *Ergo quia vnius*. Primum corollarium est ad confirmationem dicti suprã in principio huius quarti, quod sequitur ex nunc dictis, scilicet quòd vnius scientiæ est considerare ens in quantum ens, quod sic patet, *omnia namque aut sunt contraria, aut ex contrariis*; contraria autem reducuntur ad vnum & plura; idè dicit quòd *principia contrariorum sunt vnum aut pluralitas*: sed ea, scilicet vnum & plura, est *vnus scientia considerare, vt prius ostensum est*; sequitur ergo quòd vnius scientiæ sit considerare omnia entia, & *hac siue vnum & ens dicuntur secundum vnum*, id est, verè vniocè, siue non, vt forsã habet veritas: *attamen & si vnum dicitur multipliciter, ad primum alia dicuntur*, id est, reducuntur, & *contraria similiter*: & propter hoc, scilicet quòd ens & vnum non sit vniuersaliter dictum de omnibus, quale est genus propriè: aut ens sit separabile sicut posuit Plato, vt forsã non est; sed hoc quidem ad vnum primum: illa verò in eo quòd consequenter se habent ad illud primum. Vult dicere: siue *vnum*, siue *ens* sunt genera, siue non: & siue sunt vniuersalia separata, vt ait Plato, siue non; tamen omnia entia dicuntur ad vnum saltem secundum attributionem, de quibus Metaphysica agit prius, & principaliter: de aliis verò posterius & consequenter: videtur autem ista litera bis, isto aduerbio dubitandi, scilicet *forsã*: quia siue ens sit vniocum omnino, siue non, sicut forsã est verum, loquendo de vniocatione Physica, quæ tollit omnino ordinem analogiæ, & proportionis: siue etiam vniuersalia sunt separata, siue non; sicut ostendetur 7. huius, nihil refert ad propositum, quin de ente in quantum ens, speculetur scientia vna: ex quo omnia entia habent ad aliquod vnum analogiam secundum ordinem attributionis.

Tollit instantiam de aquiuocatione entis.

24

Non omnia entia sunt contraria, nec ex contrariis, vt voluit antiqui,

Notandum, quòd cum ait Philosophus omnia entia vel esse contraria, vel esse ex contrariis, loquitur modo antiquorum, qui solum posuerunt entia illa corpora sensibilia, quæ vtique sunt contraria, vel composita sunt ex contrariis: substantiæ autem incorruptibiles, & immateriales, cuiusmodi sunt corpora cælestia, & Intelligentiæ, non sunt contraria, nec ex contrariis composita. Deinde cum dicit:

Et propter hoc: & si non est ens, aut vnum vniuersaliter, & idem in omnibus, aut separabile, vt forsã non est, sed hac quidem ad vnum; illa verò in eo quòd consequuntur. Et idè non est Geometriæ speculari quid contrarium, aut perfectum, aut vnum, aut ens, aut idem, aut diuersum, nisi ex suppositione.

Ponit secundum corollarium dicens, quòd propter hoc quòd dictum est, non est Geometriæ speculari, scilicet de prædictis, quæ sunt communia consequentia ens in quantum ens, vt quid est contrarium, aut perfectum, aut ens idem, aut diuersum; nisi ex econditione, vel suppositione, pro

quanto accipit ea, & supponit à primo Philosopho in quantum sibi est necessarium: similiter intelligendum est de aliis scientiis particularibus. Deinde cum dicit:

Quòd quidem igitur vnus scientia est ens in quantum ens speculari, & quæ insunt eis in quantum est ens manifestum. Et quia non solum substantiarum, sed & accidentium eadem est theoria, & de dictis, & de priore, & posteriore; & de genere, & specie, & toto, & parte, & aliis talibus.

Ponit tertium corollarium, dicens quòd manifestum est quòd vnus scientia est speculari ens in quantum ens: ex quo etiam manifestum est quòd eadem theoria, id est, consideratio est, non solum substantiarum, sed etiam accidentium: & similiter est eadem theoria dictorum, scilicet superius, putà eiusdem; & diuersi, similis & dissimilis, &c. sed etiam de priori, & posteriori genere, & specie, & toto, & parte, & aliis talibus, quæ supple communia sunt enti, & consequuntur ens in quantum ens, & per consequens de ipsis omnibus conuenit speculari.

SVMMA SECVNDA

De principiorum cognitione.

In hac summa per sex capita contenta fusè agit Philosophus de principiis demonstrationis in ordine ad considerationem. Primò disputat de principiis omnibus communibus. Secundò fusè impugnat negantes prima principia, vt concedentes contradictoria simul vera, vel falsa, &c. examinans quibus motiuis in tales errores inciderunt. In cap. 1. vsque ibi. nisi *Physicorum*. docet ad Metaphysicum spectare considerationem de substantiis, & principiis, seu dignitatibus, quas scientes particulares supponunt.

C A P V T I.

Ad Philosophum pertinere considerationem de omnibus communibus principiis,

Dicendum autem, vtrum vnus scientia, aut diuersa; de vocatis in Mathematicis dignitatibus, & de substantia? Text. co. 7.

Postquam Philosophus ostendit, quòd ista scientia versatur circa ens in quantum ens, & circa passiones entis, nunc ostendit quòd ista scientia versatur circa prima principia demonstrationis, quæ dicuntur dignitates. Circa quod duo facit, quia, Primò ostendit propositum de omnibus illis principiis communiter. Secundò specialiter intentum de primo principio, Secunda ibi: *Congruis autem maxime*. Prima in tres, quia Primò proponit quæstionem, vtrum scilicet sit vnius scientiæ considerare de substantia, & principiis communibus, quæ dicuntur dignitates. Secundò subiungit quæstionis solutionem. Tertio ponit solutionem

15

olutionis rationem. Secunda ibi: *Palam autem.* Tertia ibi: *Omnibus enim.* Dicit ergo quòd dicendum est, *utrum omnis scientia aut diuersa sic supple speculari de substantia & de vocatiu dignitatibus in Mathematicis?*

Notandum, quòd ista principia magis appropriantur Mathematicis scientiis quàm aliis, quatenus certius demonstrant & manifestius vtuntur istis principiis per se notis, resolendo omnes suas demonstrationes in ista principia simpliciter prima. Deinde cùm dicit:

Palam autem, quia vnius est, & eius quæ est Philosophi, quæ de his perscrutatio.

Ponit quæstionis solutionem, dicens esse manifestum quia perscrutatio de his est vnius scientia eius, quæ est Philosophi, id est, Metaphysici, quam intendimus. Deinde cùm dicit:

Omnibus enim insunt existentibus, sed non generi alicui separatim ab aliis: & vtuntur omnes, quia entis sunt in quantum est ens, vnumquodque autem genus ens. In tantum verò vtuntur in quantum eis sufficiens est; hoc autem est quantum continet genus de quo demonstrationes ferunt. Quare quoniam manifestum quod in quantum sunt entia, insunt omnibus; hoc enim est eis commune de ente in quantum est ens cognoscentis, & de eis est speculatio.

Ponit rationem circa datam solutionem. Circa quod tria facit. Primò quod dictum est. Secundò excludit quosdam errores circa huiusmodi principia. Tertio concludit intentum. Secunda ibi: *Sed Physicorum.* Tertia ibi: *Quia igitur Philosophi.* Prima in duas secundum quod dupliciter probat dictam solutionem. Primo à causâ. Sedò à signo ibi: *Vnde nullus.* In prima parte intendit talem rationem: Illa quæ communiter consequuntur omne ens, pertinent ad hanc scientiam Philosophalem, quæ est de omni ente: sed talia principia communia sunt huiusmodi; ergo, &c. Minorem ostendit, quia omnes scientiæ vtuntur eis circa quoddam ens particulare, de quo considerant, secundum quod sufficit eis: quod non esset, nisi consequantur ens in quantum ens. Dicit ergo, quòd supple principia communia, quæ dicuntur dignitates, insunt omnibus existentibus, id est, entibus & non alicui generi entis separatim & seorsum ab aliis, & omnes, scilicet scientiæ, vtuntur eis, eo quia sunt entis in quantum ens: & reddit causam quare omnes scientiæ vtuntur eis, quia vnumquodque genus subiectum scientiæ est ens, id est, recipit prædicationem entis: in tantum verò vtuntur scientiæ particulares illis principiis communibus in quantum eis sufficiens est: hoc autem est in quantum continet genus, scilicet subiectum, de quo scientiæ particulares ferunt ipsas demonstrationes, quare manifestum est, quòd supraddicta principia insunt omnibus in quantum sunt entia; hoc enim est eis commune quod sunt circa ens: quia scilicet consequuntur ens in quantum ens: manifestum est ergo quòd speculatio de his principiis est scientia cognoscentis ens in quantum ens.

Notandum, quòd sicut habetur ex primo Poete. text. com. 24. cap. illo. *Difficile autem est nosse:*

ista principia communia, quæ dicuntur dignitates, non ingrediuntur demonstrationem secundum substantiam: sed tantum secundum virtutem, pro quanto omnia principia particularium scientiarum firmantur per ea, & roborantur. Ratio huius est, quia demonstratio procedit ex propriis nõ ex communibus: si tamen ista principia contrahantur & applicentur ad propria, sic aliquid & secundum substantiam ingrediuntur demonstrationem: non quidem in sua communitate, sed contracta vt dictum est: ad propria alicuius scientiæ, & sic scientiæ vtuntur eis, quantum eis sufficit, & requirit eorum subiectum proprium. Exemplum: Geometriæ quandoque vtitur illo principio: *si ab equalibus equalia demas, &c. contrahendo ipsum sic: si ab equalibus lineis equalis lineas demas, quæ remanent sunt equalis;* & sic aliis. Deinde cùm dicit:

Vnde nullus particulariter intendendum nititur dicere de eis aliquid si vera, aut non, nec Geometer, nec Arithmeticus.

Ponit secundam rationem sumptam à signo dicens, quòd nullus intendendum particulariter, id est, nullus tradens scientiam de aliquo particulari, nititur dicere aliquid de eis, scilicet huiusmodi principiis communibus, si sunt vera aut non; nec etiam Geometria nec Arithmetica, de quibus magis videretur; eo quòd maximè vtuntur istis principiis, vt prædictum est; vnde est signum, quòd considerare de ipsis pertinet ad scientiam quæ considerat de ente communiter in quantum ens, qualis est Metaphysica. Deinde cùm dicit:

S V M M A R I V M.

Reiicit errorem eorum, qui negabant substantias insensibiles, & eorum, quæ dicta principia demonstrare volebant. Ostendit specialiter hanc scientiam esse de primo principio.

Nisi Physicorum quidam merito facientes hoc, soli namque putantur de tota natura intendere & de ente. Sed quoniam adhuc Physio aliquis est superior, vni enim aliquod genus entis est natura, vniuersalis sanè & circa primam substantiam theorizantes, & de his utique perscrutari habebunt. Est autem sophia quedam Physica, sed non prima.

Excludit quosdam errores circa huiusmodi principia. Circa quod duo facit: quia primò excludit errorem illorum, qui se intromittebant de dictis principiis, cum ad eos nequaquam pertinerent. Secundò errorem illorum qui de ipsis tractabant aliter quàm oportet de eis tractare. Secunda ibi: *Quicumque verò conantur.* Dicit ergo quòd quidam Physicorum hoc facientes, scilicet tractantes de principiis communibus nisi, id est, conati sunt hoc facere, & hoc merito: soli namque putantur intendere de natura & de ente: vult dicere quòd quidam antiqui Naturales opinati sunt nullam esse substantiam præter naturalem & sensibilem, & sic secundum eos, cùm omne ens sit sensibile & naturale, idem est intendere de natura & de toto ente, & sic ad eos pertinere considerare de

Quare dignitates non ingrediuntur demonstrationem nisi contrahantur.

Scientiæ particulares præ supponunt prima principia.

28
Error duplex de primis principiis hic excluditur.

Quare appropriantur dignitates Mathematicæ?

Metaphysica est considerare prima principia.

26

27

de primis principiis quæ habent considerari ab eadem scientia, quæ considerat de ente: sed hoc excludit tanquam falsum dicens: *sed quoniam adhuc est aliquis Philosophus prior Physico, scilicet Metaphysicus: nam ipsa natura, id est, res naturalis & mobilis est unum aliquod genus entis universalis: probatum est enim alibi scilicet 8. Physicò text. com. 48. 53. & 78. quod omne ens immobile est nobilissimum, & superius ente mobili, de quo considerat Philosophus naturalis: de quo ente pertinet considerare ad illam scientiam, quæ considerat ens in communi quæ erit alia à Physica: quæ etiam considerabit de talibus principiis communibus; idèd dicit quòd ipsius scilicet scientiæ universalis theorizantis circa primam substantiam, scilicet immobilem, erit utriusque speculatio, & de his utriusque scilicet principiis communibus: Physica enim est sophia, id est, quædam particularis Philosophia, sed non prima; quæ scilicet considerat ens in quantum ens, & ea quæ communiter ens consequuntur. Patet ergo ex prædictis quòd illi Philosophi naturales intrinsece se de huiusmodi principiis communibus, excedebant limites proprios, cum tamen ad eos non pertineat, licet merito hoc fecisset supposita hypothese quam ponebant, scilicet quòd omne ens esset naturale: quia tunc Philosophia naturalis esset prima simpliciter & de omni ente, sicut habet 6. huius, text. co. 3. Verumtamen eorum suppositum erat falsum, Deinde cum dicit;*

Text. com. 8

Quicumque verò conantur dicentium quiddam de veritate quo oportet modo recipere, propter ignorantiam analyticorum hoc faciunt. Oportet enim de his presentibus venire, sed non audientes querere.

29

Excludit secundum errorem eorum, qui de principiis communibus pertractabant aliter quam deberent volentes scilicet ipsa demonstrare. Dicit ergo, quòd *quicumque dicentium quiddam de veritate dicentium principiorum conantur dicere, id est, demonstrare & quo oportet modo recipere propter ignorantiam analyticorum, id est, scientiæ de demonstratione, quæ traditur in Logica: oportet enim prævenire, id est, præcognoscere præscienties de his, scilicet principiis communibus & non querere audientes, id est, quod illi, qui acquirunt scientiam per demonstrationem, oportet quòd præveniant ad cognoscendum huiusmodi principia communia & ipsos discipulos audientes, id est, instruendos in aliqua scientia, non oportet querere de his, vt scilicet querant ea sibi demonstrari, sed oportet quemlibet ducendum supponere ipsa & habere in mente, sicut habetur primo Posteriorum. Deinde cum dicit:*

Oportet præcognoscere prima principia.
Text. 5.

Quod quidem igitur Philosophi, & de omni substantia speculantis, in quantum congruit, & de omnibus syllogisticis principiis est perscrutari palam,

Concludit intentum dicens palam, est quòd Philosophi, scilicet Metaphysici est perscrutari de omnibus principiis syllogisticis speculantis etiam de omni scientia in quantum est de huiusmodi principiis communibus,

Notandum, quòd huiusmodi principia com-

munia sunt communiter nota omnibus, eo quòd termini eorum cadunt in conceptione cuiuscunque: que nam componuntur ex terminis communibus, qui sunt noti prius nobis; eò quòd nostra cognitio incipit à communibus & confusis, vt habetur 1. Phys. text. com. 3. isti autem termini communes sunt ens, totum, pars, æquale, inæquale, & similia, & quia huiusmodi termini communes pertinent ad considerationem Metaphysicam, & per consequens huiusmodi principia sunt de consideratione eius; considerat autem Metaphysicus dicta principia non demonstrando; sed rationes terminorum declarando; vt quid sit totum, & quid sit pars, &c. quòd facit in quinto, quibus terminis notis, statim intellectus assentit veritati talium principiorum in virtute naturalis luminis intellectus. Tunc sequitur illa pars:

Principia cognoscimus in quantum terminos, &c.

Termini communes.

30

Congruit autem maximè cognoscentem circa unumquodque genus habere dicere firmissima rei principia. Quare & de entibus in quantum sunt entia omnium firmissima, est autem hic Philosophus ipse.

Vbi ostendit specialiter, quòd ista scientia veratur circa primum principium simpliciter. Circa quòd duo facit: quia primò innuit rationem probantem, quòd ad Metaphysicum spectat illud primum principium: & secundò incipit determinare, & exequitur de eo. Secunda ibi: *Et firmissimum omnium.* In prima parte intendit talem rationem: In quocunque genere scientiæ ille est maximè cognoscentem, qui nouit firmissima, & certissima eius principia: sed Metaphysicus est cognoscentem maximè, vt patet ex prologo huius libri, & inter principia communia, & metaphysicalia illud, quòd est primum principium, est firmissimum; ergo Metaphysicus maximè considerat illud primum principium. Dicit etgo, quòd *circa unumquodque genus scientiæ congruit maximè cognoscentem dicere, id est, cognoscere firmissima rei principia: certitudo enim cognitionis dependet ex principiorum cognitione, & certitudine: quare & de entibus in quantum sunt entia, oportet supple principia præcognoscere omnium firmissima: est autem hic Philosophus ipse, qui scilicet mouit talia principia, & maximè quòd est primum principium inter ipsa. Deinde cum dicit:*

Primum principium simpliciter est Metaphysici considerare.

S V M M A R I V M.

Ponit tres conditiones primi principij, quas optimè explicat Doctor, applicans eas ad propositum.

Firmissimum autem principium omnium est circa quòd impossibile est metiri, notissimum enim esse tale est necesse, nam circa ea quæ ignorans decipiuntur omnes, & non conditionale. Quòd enim necessarium habere quòdcunque entium intelligentè, hoc verò non conditionale: quòd autem cognoscere est necessarium quemcunque cognoscentem, & venire ad habentem est necesse. Quòd quidem igitur tale principium omnium est firmissimum palam.

Incipit determinare; & exequitur de ipso modo

31

modo declaratio ostendens quid sit, & quale sit. Secundò determinat de eo modo defensio defendens ipsum contra negantes disputans contra eos. Secunda ibi: *Sunt autem quidam*. Prima dividitur in duo. Primò enim præmittit, quæ sunt conditiones principij firmissimi. Secundo applicat eas ad propositum. Secunda ibi: *Quid verò sit illud*. Ponit ergo tres conditiones principij firmissimi. Prima conditio est, quòd circa ipsum non contingit mentiri, vel errare; idè dicit, quòd *firmissimum omnium principiorum est id scilicet circa quod impossibile est mentiri*. Cuius causam subdit, enim pro quia, tale scilicet principium firmissimum necesse est esse notissimum; ex quo sequitur, quòd non contingit decipi circa illud, cum circa ea qua ignorant decipiuntur omnes. Secunda conditio est, quòd non sit conditionale, id est, notum ex suppositione, vel conditione, sed sup. sit per se notum; idè dicit, quòd supple principium firmissimum oportet non esse conditionale. Cuius causam tangit: quia illud principium, quod necessarium est habere intelligentem quodlibet entium hoc non est conditio, id est, non est habitum ex conditione, vel ex suppositione, quasi non sit per se notum. Tertia conditio est, quòd supple principium firmissimum necessarium est cognoscere, & necesse est venire habenti ipsum, non supple per demonstrationem, sed notis terminis, postea concludit palam esse, quod tale principium, quod scilicet habet omnes dictas conditiones, est omnium firmissimum. Deinde cum dicit:

Quod verò sit illud post dicamus.

Idem enim simul esse, & non inesse eidem, & secundum idem impossibile, & quæcumque alia determinarem usque sicut determinata ad Logicas difficultates.

Applicat dictas conditiones ad propositum de primo principio. Circa quod duo facit: quia primò dicit quid sit illud primum principium. Secundò adaptat ei dictas conditiones. Secunda ibi: *Illud enim firmissimum*. Dicit ergo, quid sit illud, scilicet principium firmissimum, scilicet postea dicamus, & posito, quòd sit ipsum, scilicet quòd simul esse, & non esse eidem est impossibile, & oportet addere quæcumque alia sunt determinata ad Logicas difficultates, id est, oportet addere alias omnes conditiones requisitas ad impossibilitatem contradictionis positas 1. Elenchorum c. 3. scilicet quod impossibile est aliquid eidem inesse secundum idem ad idem: similiter & in eodem tempore, & huiusmodi, quæ ponuntur in definitione elenchi, qui est syllogismus contradictionis. Deinde cum dicit:

Hoc autem omnium firmissimum est principiorum; habet enim dictam determinationem. Impossibile namque quæcumque idem existimare esse, & non esse, quemadmodum quidem quidam putant dicere Heraclitum, non enim est necesse, quæ aliquis dicit hoc existimare. Si verò non, contingit simul inesse eidem contraria: determinata sint autem à nobis, & huic propositioni consueta. Contraria verò est opinio opinioni, quæ contradictionis. Palam quia impossibile simul existimare eundem esse, & non esse idem simul enim habebit

Scoti Oper. tom. IV.

contrarias opiniones qui de hoc est mentitus.

Adaptat isti principio dictas conditiones. Primò primam. Secundò secundam. Tertiò tertiam. Secunda ibi: *Quapropter omnes*. Tertia ibi: *Natura namque*. In prima parte intendit talem rationem: Si contingat aliquem opinari, quòd idem sit & non sit; ergo eidem simul inerunt contraria: consequens est falsum; ergo antecedens, & per consequens nullum contingit decipi, vel errare circa hoc principium. Consequentiam probat ex hoc; quia contrariæ opiniones sunt illæ, quæ sunt contradictionis, vt habetur circa finem secundi libri Periherm. si ergo aliquis diceret, quòd cõtingeret aliquem opinari idem simul esse, & non esse, sequitur quòd ille, quod sic opinaretur, haberet simul contrarias opiniones. Dicit ergo, quòd idem, scilicet principium, quod nunc dictum est. *Est firmissimum omnium principiorum: habet enim dictam determinationem*, id est, primam conditionem supra determinatam: quod primò ostendit dicens, quòd impossibile est suscipere, id est, opinari quemlibet idem esse, & idem non esse, sicut quidam dicunt Heraclitum hoc fuisse opinatum, sed licet hoc dixerit voce, non tamen opinabatur mente: idè dicit, quod non est sic quemadmodum quidam putant, Heraclitum dicere: non enim est necesse ea, quæ aliquis dicit, scilicet voce, ea & suscipere, id est, opinari mente; postea tangit rationem ad oppositum dicens: si verò non, supple verum sit, quòd dictum est, sequitur quod contingit eidem contraria simul inesse, determinetur ergo nobis eadem, id est, quod ostendebatur propositum propositione consueta, quæ scilicet declarata est in Logicis, scilicet in 2. Perihermenias, quæ est ista, quod contraria quidem est opinio opinioni, quæ est contradictionis, quia ergo sic est, palam quia impossibile est eundem simul suscipere esse, & non esse, enim pro quia, si sic, iste quidem mentitus habebit contrarias opiniones, quod supple est impossibile.

Notandum, quòd, vt probatur 2. Perihermenias, iuxta finem, si duo haberent duas opiniones contrarias, istæ opiniones non sunt contrariæ primò, & per se: si enim vnus opinatur, quòd Socrates est bonus, & alius opinatur, quòd Socrates est malus, non essent opiniones primò, & per se contrariæ, sed quod vnus opinetur, Socrates est albus, & alius opinetur, Socrates non est albus: si igitur vnus opinetur Socratem esse bonum, & idem opinetur Socratem non esse bonum, tunc erunt opiniones contrariæ per se, & primò: si igitur aliquis opinatur idem simul esse, & non esse, opinabitur duo contradictoria esse simul vera, & per consequens habebit simul duas contrarias opiniones; quare eidem simul inerunt contraria, quod est impossibile. Deinde cum dicit:

Quapropter omnes demonstrantes in hanc reducunt ultimam opinionem.

Adaptat dicto principio secundam conditionem, & innuit talem rationem: Illud, ad quod referuntur omnes demonstrationes, non habetur ex suppositione, sed est per se notum: sed dictum principium est huiusmodi, ergo, &c. Dicit ergo quasi concludens ex dictis: *quapropter*, quia supple sic est, quod circa illud principium non contingit mentiri, idè omnes demonstrantes reducunt in eam ultimam opinionem, id est, in istam propositionem, & dignitatem ultimam, quæ est dignitas dignitatum. Deinde cum dicit:

Conditiones
primi principij tres.

Firmissimum.

Absolutum
non cognitum
ex suppositione.

Evidens ex
terminis.

Tcx. com. 9.

Primum
principium.

52

Impossibile
est aliquem
existimare
idem simul
esse, & non
esse.

33

Opiniones
contrariæ tri-
plex.

Natura namque principium, & aliarum dignitatum hac omnium.

Adaptat ad dictum principium tertiam conditionem, & intendit talem rationem: Illud quod est notum in naturali lumine intellectus non habetur per demonstrationem, quia demonstratio est de ignotis: sed dictum primum principium est huiusmodi; ergo, &c. Dicit ergo, quod dictum primum *principium est natura*, id est, naturaliter prius, & hæc scilicet propositio, vel dignitas est *aliarum omnium dignitatum* supple prior, ex quo sequitur, quod non habetur per demonstrationem: qualiter autem prima principia fiant nobis nota in lumine naturali intellectus, declaratum fuit in quadam quæstione in prologo primi libri, & in quadam quæstione posita in secundo libro.

Demonstratio est de ignotis.

SVMME SECVNDÆ

CAP. II.

Contra dicentes, contingere posse idem esse, & non esse.

SVMMARIVM.

In hoc capite vsque ibi: *Amplius si homo*, reicit duos errores de primo principio, explicans quomodo dici possit aliquid demonstrari.

Sunt autem quidam, qui, ut diximus, dicunt contingere idem esse, & non esse, & existimare ita: Viuntur autem ratione hæc multi eorum, qui de natura. Nos autem nunc accipimus quasi impossibile existente simul esse & non esse. & propter hoc ostendimus, quia firmissimum id principiorum omnium est.

34
Processus de sensibus.

Postquam Philosophus determinavit de primo principio, modo declaratio ostendens quid, & quale sit, nunc procedit ad determinandum de ipso modo defensionis, defendens ipsum contra negantes ipsum disputans contra eos. Circa quod duo facit? Primò enim tangit & excludit duos errores circa primum principium. Secundò regressit super primum errorem disputans prolixè contra ipsum. Secunda ibi: *Principium verò ad omnia*. Prima in duas secundùm duos errores quos ponit: primus est negantium: secundus, est demonstrare volentium illud principium ibi: *Dignantur autem & hoc*. Dicit ergo, quod sunt quidam qui, ut diximus de Heraclito, dicebant contingere idem esse, & non esse, et enim existimare, id est, opinari, ita esse, hæc autem ratione, vel positione, *viuntur multi eorum, qui sunt de natura*, id est, multi Philosophi naturales, sicut inferius dicitur: *nos autem accipimus nunc quasi impossibile existente aliquid simul esse & non esse*, hoc enim supponendo; *per hoc enim ostendimus, quod illud principium firmissimum omnium est*, ut patet ex precedentibus. Deinde cum dicit:

Primus error circa primum principium.

Volunt autem & hoc demonstrare quidam propter ineruditionem, est enim ineruditio non cognoscere quorum oportet querere de-

monstrationem, & quorum non oportet: totaliter quidem enim omnium esse demonstracionem est impossibile: nam in infinitum procederet, ut nec ita foret demonstratio. Si verò quorundam non oportet querere demonstracionem, quod volunt magis esse tale principium non habent dicere.

Ponit secundum errorem volentium, scilicet primum principium demonstrare. Circa quod duo facit: quia Primò ostendit primum principium non posse demonstrari simpliciter. Secundò quod potest aliquid demonstrari, accipiendo scilicet improprie demonstrari. Secunda ibi: *Est autem demonstrare*. Dicit ergo, quod quidam *dignantur*, id est, dignum iudicant, *demonstrare hoc*, scilicet principium *propter ineruditionem*, vel indisciplinationem, siue ignorantiam artis demonstrandi, quod exponit cum subdit: *est enim ineruditio non cognoscere quorum oportet demonstracionem querere, & quorum non oportet: omnium enim esse demonstracionem est impossibile: nam in infinitum procederet, scilicet demonstrator, vel supple esset circulus in demonstratione, quorum utrumque est impossibile; idè subdit; quare nec ita fieret demonstratio; oportet igitur aliqua esse indemonstrabilia. Si verò quorundam non oportet querere demonstracionem, id est, si oportet aliqua esse indemonstrabilia, ut dictum est, quod *dignantur tale esse principium, scilicet indemonstrabile dicere non habent, scilicet prætermissio illo, quod sit primum.**

35

Secundus error.

Non omnium esse demonstracionem ostendit.

Idem non potest demonstrare seipsum.

Notandum, quod sicut habetur ex 1. poster. text. 5. & 6. idem non demonstratur per seipsum, sed per aliud: nam aliter idem esset prius, & posterius, notius & minus notum respectu sui, cum demonstratio procedat ex prioribus, & notioribus: si igitur omnia essent demonstrabilia, vel oportet esse circulum in demonstrationibus, vel processum infinitum, quorum utrumque improbat Philosophus 1. poster. si ergo oportet dare aliqua simpliciter indemonstrabilia, multò magis primum principium, de quo nunc est sermo, erit simpliciter indemonstrabile: quia si istud non sit indemonstrabile, non habemus dicere, quod aliud sit indemonstrabile, cum de illo magis videatur ratione suæ primitatis. Deinde cum dicit:

Est autem demonstrare elenchicè, & de hoc quia impossibile si solum aliquid dicit qui dubitat: si verò nihil, derisio est querere rationem ad nullam habentem rationem, in quantum non habet rationem: similis enim planta talis in quantum talis iam est. Elenchicè autem demonstrare utique videbitur parum differre, & demonstrare. Quia demonstrans quidem, quod in principio; sed nec tali existente causa, elenchus utique erit, & non demonstratio.

Ostendit quomodo aliquid potest dici dictum principium posse demonstrari. Dicit ergo, quod est, id est, contingit demonstrare de hoc, id est, principio, *elenchicè*, id est, argumentatiuè: quia impossibile est, scilicet idem simul esse, & non esse: ex hoc si ille, qui dubitabit, scil. de dicto principio; solum aliquid dicit, id est, dummodò aliquid nomine significet: si verò nihil significet, per nomen, derisio est querere rationem ad nullam habentem rationem, in quantum non habet rationem, scilicet in loquendo;

36

Primum principium potest aliquaviser demonstrari ex quo sequi videtur, quod omnium potest esse aliqualis demonstratio.

loquendo; talis enim in quantum est talis, similis est planta: quæ scilicet nihil significat voce, vel signo aliquo: bruta enim aliquid, vel per voces, vel per signa naturalia significant: exponit autem modum, quo primum principium potest demonstrari, dicens, quod *elenchicè*, id est, argumentatiuè demonstrare, scilicet primum principium: dico autem differre, & demonstrare, si supple simpliciter opinabitur sic demonstrans: quia quæret, quod est in principio. Vult dicere, quod multum differt demonstrare primum principium modo argumentatiuo, & modo elenchico, & demonstrare ipsum simpliciter: nam primum non est inconueniens. Secundum autem est impossibile: quia si aliquis vellet primum principium demonstrare, videtur petere principium: quia non posset accipere ad eius demonstrationem, nisi aliquid quod ex virtute illius principij dependet: sed quando fit demonstratio simpliciter, & non per modum elenchi, & syllogismi probabilis, non sequitur illud inconueniens; vnde subdit: *sed nec tali causa* in demonstratione simpliciter, *existente argumentatio erit, & non demonstratio.*

Demonstratio duplex.

Notandum, quod primum principium non potest simpliciter demonstrari, cum nihil sit prius eo: potest tamen demonstrari improprie: scilicet modo argumentatiuo, siue syllogismo Elenchico, qui est syllogismus contradictionis, & hoc supponendo, quod vnum aliquid significet: hoc enim est vnum principium contra negantes primum principium, vt patebit statim infra. Deinde cum dicit:

37
Tex. co. 10.

Principium verò ad omnia talia non velle, aut esse aliquid dicere, aut non esse: hoc enim forsitan utique quis opinabitur, quod à principio petere: sed significare quidem aliquid & ipsi, & alij. Hoc enim necesse est, si dicat aliquid: si enim non, cum tali non utique erit sermo, nec ipsi ad seipsum, nec ad alium. Siquis autem hoc dederit, erit demonstratio: iam enim erit aliquid definitum, sed tamen non demonstrans, sed sustinens: interimens enim rationem, sustinet ratione.

Regreditur super primum errorem disputans prolixè contra ipsum.

Ad cuius euidentiã notandum, quod istud principium, *Impossibile est idem simul esse, & non esse*, multum est affine principio, scilicet, *De quolibet est vera affirmatio, vel negatio*: nam quasi ex illo sequitur, & in illo virtualiter continetur. Secundum hoc hæc pars diuiditur in tres. Primò enim disputat contra ponentes contradictoria esse simul vera. Secundò disputat contra ponentes ea simul esse falsa ratione mediij, quod ponunt inter duo contradictoria, & per consequens negantes illud principium: *de quolibet affirmatio, vel negatio*. Tertio disputat contra quosdam errores annexos, & his opinionibus communicantes. Secunda ibi: *A: verò nec contradictoria*. Tertia ibi, iuxta finem huius quarti: *His autem determinatis*. Prima in duas, quia primò disputat contra eos communiter, Secundò magis specialitèr. Secunda ibi: *Est autem non idem modus*. Prima in duas, quia primò facit, quod dictum est. Secundò ostendit, & adaptat opinionem Pythagoricorum isti positioni negantium primum principium. Secun-

Scoti Oper. tom. IV.

da ibi: *Est autem ab eadem opinio*. In prima septem viis procedit contra eos, Prima sumitur ex nominis significatione. Secunda ex termini, vel nominis prædicatione. Tertia ex rerum distinctione. Quarta ex certitudinis cognitione. Quinta ex veritatis conditione. Sexta ex rerum fuga, & electione. Septima ex falsitatis comparisone. Secunda ibi: *Omnino verò destrunt*. Tertia ibi: *Amplius si contraditionis*. Quarta ibi: *Amplius autem circa omnia*. Quinta ibi: *Amplius igitur aut habere*. Sexta ibi: *Vnde maxime*. Septima ibi: *Amplius si quam maxime*. Circa primum sic procedit. Primò exponit modum siue principium quo contra eos arguendum sit. Secundò arguit contra eos secundum datum modum, & principia. Secunda ibi: *Primum ergo manifestum*. Dicit ergo, quod principium, scilicet procedendi, *ad omnia talia*, id est, contra omnia talia inopinabilia, *non dignari*, id est, non esse dignum dicere aliquid esse, aut non esse, id est, non oportet accipere pro principio aliquam propositionem affirmatiuam, vel negatiuam: *hoc enim forsitan aliquis opinabitur, quod est à principio quære*, id est, quod esset petitio principij, sicut dictum fuit supra, & oportet supple accipere pro principio, scilicet *significare hoc aliquid*, scilicet ipsum vnum, & ipsi, qui scilicet loquitur, & alij, scilicet cui loquitur, & ipsum audit: *hoc enim necesse est si aliquid dicat*, vel loquatur: *si autem non*, id est, si non concedat vnum aliquid significare, *cum tali non erit sermo, nec ei ad seipsum, nec ad alium*; quare supple cum tali derisorium est loqui, vel disputare: *sed si quis dederit hoc, & concesserit statim erit demonstratio*, contra eos: *iam enim aliquid erit definitum*, id est, distinctum à suo contradictorio; quod per vnum significatur, sicut patebit infra, *sed causam non demonstrans, verum pro sed, & sustinens*, id est, quod hoc faciendo non erit demonstrare simpliciter primum principium, sed erit tantum ratio sustinens, & defendens primum principium contra negantes ipsum, ille enim, qui sustinet rationem, scilicet veram, destruit rationem falsam, quasi contradicens sibi, vt patet. Deinde cum dicit:

38
Incipit disputare contra primum errorem primo communiter ex prima via nominis significatione.

Primum quidem igitur manifestum, quod hoc idem verum est, quod significat nomen esse, aut non esse: quare non utique omne sic, & non sic se habebit.

Arguit contra eos secundum datum principium, & modum. Circa quod duo facit secundum quod dupliciter arguit. Secunda ibi: *Amplius si homo*. Dicit ergo, quod si nomen aliquud significat, vt supponitur, *hoc primum est manifestum, quod hoc quidem verum est, quod vnum significat hoc aliquid esse, aut non esse*, id est, quod hoc erit manifestum, quod hæc propositio est vera, quod vnum aliquid significat, & eius contradictoria, quam negat, est falsa: quia saltem hoc habemus, quod non omnis affirmatio est vera cum sua negatione: idèò concludit: *quare non utique omne sic, & non sic se habet*. Deinde cum dicit:

39

S V M M A R I V M.

Nomen vnum significat naturam seu vnum quid, non autem vnum, & non vnum; vnde conuincit nulli, conuenire posse simul esse, & non esse.

L 2

473

Amplius si homo significat unum, sit hoc animal bipes. Dico autem significare hoc, si hoc est homo, si sit aliquid homo, hoc est hominem esse, Nil autem differt, nec si plura quis dicat significare, solum autem definita; ponetur enim utique singulis rationibus alterum nomen. Dico autem, ut si non dicat hominem unum significare, sed multa, quorum unus quidem una ratio animal bipes: sunt autem & alia plures. sed definita numero. Ponetur enim proprium nomen secundum unamquamque rationem: si autem non ponatur, sed infinita significare dicat, palam quia non utique erit ratio: nam non unum significare, nihil significare est. Non significantibus autem nominibus auferetur adinuicem disputare, secundum veritatem autem. & ad seipsum. Nihil enim contingit intelligere nihil intelligentem unum: si autem contingit, ponatur huic rei nomen unum.

Tex. com. II Sit itaque sicut à principio dictum est significans aliquid nomen, & significans unum.

z. Suppos.

40

Ponit secundam rationem contra eos. Circa quod duo facit: quia primò præmittit quædam necessaria. Secundò ex illis arguit ad propositum. Secunda ibi: *Necesse itaque.* Prima in tres secundum quod tria præmittit. Primum, quòd nomen unum significat unum. Secundum est quod sequitur ex primo, quòd hoc nomen homo, significat id quod est hominem esse, non autem id quod est hominem non esse. Tertium est quòd homo, & non homo, non significant unum. Secunda ibi: *Nec itaque contingit hominem.* Tertia ibi: *Si autem non significat.* Dicit ergo, quòd si homo significat unum, sit hoc unum animal bipes: hoc enim unum quod significat nomen, est definitio rei & quidditas, ideò subdit: *dico autem hoc unum significare si hoc est homo; hoc est hominem esse, id est, si animal bipes est quod quid est hominis, hoc erit significatum huius nominis homo.* Ad probandum autem quòd unum nomen significat, inuenit talem rationem; quia si nomen significat plura, aut finita, aut infinita; si finita, habetur propositum; si infinita, peribit omnis disputatio. Ideò dicit, *nihil differt ut si quis plura dicat significare solummodo quòd tantum definita, id est, si illa plura sunt finita; ponatur enim in singulis rationibus diuersum nomen, id est, quòd cuiuslibet quidditati & rationi significata potest imponi nomen proprium & diuersum: dico autem ut si dicat aliquis hominem non significare unum, sed multa, quorum unus quidem una ratio sit animal bipes: sunt diuersa & plures, scilicet alia rationes significata: sed definita numero: ponatur enim proprium nomen secundum unamquamque rationem.* & tunc redibit id quod prius, scilicet quòd quodlibet unum nomen, unum significabit: *si autem non ponatur significare finita, sed videtur significare infinita, palam, quia non erit ratio, id est, locutio vel disputatio: quod patet sic: nam non unum significare, nihil est significare: sed non significantibus nominibus auferetur adinuicem disputatio & secundum veritatem & ad ipsum, id est, ad hominem. Quod autem non significare*

Quod significatur & intelligitur, est unum.

unum, sit nihil, probat ex hoc: quia nomen significat intellectum, siue conceptum mentis; si igitur nihil intelligitur, nihil significatur: sed nihil intelligitur nisi unum, vel sub ratione vnus: quia intellectus illud, quod intelligit, ab aliis distinguit; ideò dicit quòd nihil contingit intelligere nisi unum intelligentem: sed si contingit, id est, quia contingit aliquod unum intelligere, imponatur huic rei, quæ intelligitur, unum nomen, & sic ut à principio dictum est, ipsum unum aliquid significans est unum significans: sic ut sicut à principio dictum est significans aliquid & significans unum, supple sunt idem,

Significare sequitur intelligere.

Notandum, quòd cum Aristot. ait, quòd cum unum nomen unum significat, tantum loquitur ex intentione de nomine uniuoco solum, quod patet: tum quia infra supponit, quòd si aliquod nomen significat plura, hoc erit secundum æquiuocationem; tum quia hic statim dixit quòd si unum nomen plura significet, nihil differt solummodo illa plura sunt finita: quia cuiuslibet illarum rationum plurium poterit nomen proprium imponi, & redibit idem quod prius: unde patet quòd nomen æquiuocum plura significans, non est unum simpliciter. Intendit ergo Aristot. quòd nomen simpliciter unum, significat unum & secundum unam rationem: quare etiam addit quod contingit unum tantum intelligere sicut verum, quod & si plura intelligit, non nisi in quantum sunt aliquo modo unum, & secundum unam rationem, unde & possit eis imponi unum nomen tantum. Deinde cum dicit;

41 Nomen uniuocum est simpliciter nomen unum.

Vide Scot. sup. l. elem.

Non itaque contingit homini esse significare, quòd quidem non esse homini si homo significat non solum de uno, sed & unum. Non enim hoc significat unum significare quod de uno: quoniam sic utique muscum, & album, & homo, unum significarent; quare unum omnia erunt synonyma: namque & non erunt esse & non esse idem, nisi secundum æquiuocationem, ut si quem nos hominem vocamus, abij non hominem vocent. Dubitatum verò hoc non est, si contingit idem esse, & non est hominem secundum nomen, sed secundum rem.

Ponit secundum præmittendum, scilicet quòd hoc nomen homo significat idem, quod est hominem esse tantum. Dicit ergo, *nec contingit itaque hominem esse non esse hominem: si homo significat non solum de uno, sed & unum, id est, quòd si hoc est verum quod nomen significans unum non solum significat de uno, & subdit quòd ideò dicitur unum, quia de uno sed significat id quod est unum simpliciter, & secundum unam rationem, hinc est quòd homo significat id quod est hominem esse, quod non significat id quod est hominem non esse: non enim dignamur, id est, non dignum iudicamus unum significare quod est de uno: quoniam sic muscum, & album, & homo, significarent unum, in quantum scilicet omnia de uno verificantur: quare sequitur quòd omnia erunt unum.* Cuius ratio est: quia album dicitur de homine: & propter hoc est unum cum homine, eadem ratione erit idem cum lapide, cum dicatur de lapide; ex quo sequitur, quòd homo & lapis erunt unum & idem cum sint idem vni. Tertio quia quæ sunt eadem vni & eidem: eadem sunt sibiijunctæ: quare sequitur, quòd omnia nomina erunt synonyma, id est,

z. Suppos.

Hoc nomen, homo, tantum significare hoc quod est hominem esse.

id est, quod significantia eandem rem in nomine; cum ergo esse & non esse verificentur de eodem, secundum negantes primum principium: oportet tamen quod aliud sit id quod est hominem esse, & id quod est hominem non esse; sicut id quod est album, & quod est musicum, est aliud & aliud secundum rationem: licet de eodem dicantur, puta de Socrate: Ideo concludit quod *non erunt idem esse & non esse, nisi secundum æquiuocationem*: quod dicit ad significandum quod homo non significat uniuocè hominem esse, & non esse hominem; esto quod possit utrumque æquiuocè significare, *ut si quem nos hominem significamus: alij, scilicet in alia lingua non hominem vocent: sed hoc non est modò dubitarum vel quæsitum, si contingit simul idem esse hominem, & non esse hominem secundum nomen, scilicet æquiuocum, sed si sit idem secundum rem, & secundum rationem*. Ex quibus omnibus patet quod hoc nomen *homo*, ita significat hominem esse, quod non significat hominem non esse: & accipitur hic esse hominis pro quidditate hominis, quam significat nomen, nam ratio quam significat nomen est quidditas rei, quod per definitionem exprimitur. Deinde cum dicit:

Si autem non significet alterum homo & non homo, palam quia non esse homo ab esse homini non erit alterum: quare erit homini esse non homini esse: unum enim erit: hoc enim significat esse unum, ut vestimentum & indumentum si ratio una. Si verò erit unum, & unum significat homini esse, & non homini: sed ostensum est quod alterum significat,

Ostendit tertium præmittendum, scilicet quod *homo & non homo* non significant unum & idem. Et intendit talem rationem: *homo* significat id quod est hominem esse, id est, quod quid est hominis, & *non homo* id quod non esse hominem, id est quod quid est non homo: si igitur *homo & non homo* idera significant; ergo esse hominem & non esse hominem erunt idem & non aliquid diuersum, & per consequens unum de alio prædicabitur, & erunt idem secundum rationem, sicut vestimentum & indumentum: quia idem nomen puta *homo*, utrunque significaret: cuius oppositum præostensum est; ergo *homo & non homo* non significant unum & idem. Dicit ergo quod *si non significat diuersum homo & non homo: palam quia non esse hominè non erit diuersum, ab esse hominè: quare erit esse non hominem, esse hominem, id est, prædicabitur unum de alio in quid, & prædicatione dicente, hoc est hoc, unum enim erunt secundum rationem: nam hoc significat esse unum, ut vestimentum & indumentum si ratio sit una: si verò erunt unum, scilicet hominem esse, & hominem non esse, & unum, scilicet nomen puta *homo* significabit hominem esse, & hominem non esse: sed ostensum est, id est, suppositum tanquam superior ostensum, quia diuersum significant: ostensum est enim quod hoc nomen *homo* significat hominem esse, & *non homo* significat non esse hominem. Ex quo patet quod non sunt idem esse hominem, & non esse hominem: quare *homo & non homo*, non idem significant: quod est intentum. Deinde cum dicit;*

Neceffe itaque si verum quod est dicere, quia homo animal est bipes; hoc enim erat

quod significabat homo: sed si hoc necesse, non contingit, non esse hoc ipsum animal bipes, hoc enim significat, necesse esse impossibile non esse hominem. Non igitur contingit simul verum esse dicere idem hominem esse, & non esse hominem: eadem autem ratio & in non esse hominem.

Text. c. 11.

Arguit ad propositum ex præmissis. Circa quod tria facit. Primum enim ex prædictis format rationem. Secundò subiungit cuiusdam suppositi probationem. Tertio excludit quandam cauillationem. Secunda ibi: *Nam hominem esse*. Tertia ibi: *Si respondeatur ad interrogatū*. In prima parte intendit talem rationem: Necesse est quod homo sit animal bipes: hæc est ratio, quam significat hoc nomen *homo*, ut prædictum fuit: sed quod est necesse esse, non contingit non esse: quia istæ æquipollent, scilicet necesse est esse, & non contingit non esse: vel non possibile est non esse: si igitur non possibile est non esse; ergo impossibile est hominem non esse animal bipes. Ex quo patet quod non contingit affirmationem & negationem simul esse veram de homine, scilicet quod homo sit animal bipes, & quod non sit animal bipes. Dicit ergo quod *necesse est itaque verum dicere si quidem, quia homo est animal bipes: hoc enim erat quod significabat homo: sed si hoc necesse non contingit non esse hoc ipsum, animal bipes: hoc enim significat necesse esse quod est impossibile non esse: quia illæ propositiones æquipollent: non igitur contingit simul verum esse dicere idem hominem esse, & non esse hominem*. Addit autem quod *eadem ratio est & in non esse hominem: quia scilicet necesse est non hominem esse non animal bipes, & per consequens non contingit non esse non animal bipes, & sic ulterius ut prius*.

Hic plura notabis de æquipollentiis modalium.

Notandum, quod ea quæ præmissa fuerunt, sic valent ad istam rationem: quia si daretur quod *homo & non homo* idem significant, vel quod hoc nomen *homo* significaret utrumque illorum, scilicet hominem esse & non esse hominem, posset negari ista proposito, scilicet quod necesse sit hominem esse animal bipes; ex quo *homo & non homo* idem significant: vel hoc nomen *homo* utrunque significaret, scilicet id quod est esse hominem, & id quod est non esse hominem. Deinde cum dicit:

Nam esse & non homini esse alterum significat: si quidem album esse & hominè esse alterum, multum enim opponitur illud magis, quare significat diuersum. Si autem & alium dixerit significare & unum ratione cum homine & lapide, idem dicemus quod & prius dictum est, quia unum omnia sunt, & non solum opposita. Si autem hoc non contingit, contingit quod dictum est.

Subiungit cuiusdam suppositi probationem, probando enim quod hoc nomen, *homo*, non significat id quod est non esse hominem, dixerat quod id quod est esse hominem, & id quod est non esse hominem sunt diuersa, dato per impossibile quod dicerentur de eodem, & hoc est quod hic vult probare per talem rationem: Magis opponuntur esse hominem & non esse ho-

Esse hominem & non esse hominè, esse diuersa probatur.

minem, quàm homo, & album quæ sunt diuersa secundum rationem, non obstante quòd sint idè subiecto; ergo esse hominem, & non esse hominem multò magis erunt diuersa. Minorem ostendit sicut prius ducendo ad inconueniens, scilicet quòd omnia erunt vnum. Dicit ergo quòd hominem esse & non esse hominem esse, diuersum, scilicet: sunt: multum enim magis opponitur id quàm supple homo & album, quare significat diuersum. Si autem album idem dixerit aliquis significare, scilicet cum homine & unum ratione: idem dicimus quòd & prius dictum est, scilicet quòd omnia vnum sunt, & non solum opponitur, id est, quòd non erunt opposita, sed omnia erunt vnum, vt superius deductum fuit: si autem hoc non contingit, contingit quòd dictum est, scilicet quòd esse hominem, & non esse hominem sunt diuersa, Deinde cum dicit:

Si respondeatur ad interrogatum. Si autè apponat interrogati simpliciter & negationes, non respondetur ad interrogatum. Nihil enim prohibet esse idem & hominem, & album, & alia mille secundum pluralitatem. Attamen interrogante si verum est dicere hominem hoc esse, aut non respondendum est vnum significatum & non addendum, quia & album & magnum; etenim impossibile infinita entia accidentia permeare, aut igitur omnia permeentur, aut nullum. Similiter autè & si nullus est idem homo, & non homo, non est correspondendum interroganti, si homo est, quia est simul & non homo, si non, & alia quacumque acciderunt sunt correspondentia quacumque sunt, aut non sunt, si autem hoc non fecerit, non disputat.

44

Excludit quandam cauillationem, quâ posset responderi ad prædicta: aduersarius enim interrogatus an necessarium sit hominem esse animal bipes, & non esse animal bipes: posset respondere dando affirmationem, & negationem: hoc autem Philosophus excludit, dicens prædictam conclusionem sequi; idè dicit, quòd si responderetur ad interrogatum, sequitur supple propositum nostrum, scilicet sic vel sic: vel si apponatur interroganti simpliciter de affirmatione velit, respondens addere & negationes, non videtur respondere ad interrogatum, id est, quòd si interroganti simpliciter de affirmatione, velit respondens addere negationem in sua responsione, vt dictum est modo prædicto: non respondet ad interrogata, quòd declarat sic, nihil enim obest idem, puta Socratem, esse hominem, & album, & alia huiusmodi mille in pluralitate, attamen interroganti si verum sit dicere hominem esse hoc, aut non: puta esse album, vel non esse album, respondendum est tantum vnū significatum, & non est addendum: quia est album, & nigrum, & magnum, & huiusmodi alia: quia supple oportet alia accidentia alicui respondere simul, aut nullum: sed omnia simul non possunt, cum sint infinita, etenim impossibile est, quæ sunt infinita accidentia permeare, id est, pertransire: aut igitur omnia permeentur in respondèdo scilicet aut nullum: dicuntur autem accidentia alicuius esse infinita non simpliciter, sed quoad nos: sic enim infinita accidunt eidem, saltem secundum relationem, & comparisonem ad infinita acci-

Non contingit infinita pertransire.

dentia, & consequentia. Patet igitur ex dictis, quòd non solum id de quo queritur, est respondendum, & nihil eorum quæ accidunt quæsitò: similiter igitur in proposito: dato quòd nullus idem esset homo, & non homo, interroganti, si est homo, non est respondendum: quia est simul supple homo, & non homo si non pro nisi: nisi & alia quæcumque accidunt sunt responde nda quacumque sunt, aut non sunt: si enim hoc non facit, non disputat, quia vt prædictum est, vel omnia accidentia sunt respondenda, quæcumque sunt, aut non sunt, secundum quòd interrogatio est affirmatiua, vel negatiua, vel nullum est respondendum, aliter nulla esset disputatio.

S V M M A R I V M.

Si negatio & affirmatio verificantur de eodem, omne prædicatum esset accidentale, ostendit consequentis falsitatem. Explicat benè Doctor varios modos prædicandi per accidens.

Omnino verò destruuunt, qui hoc dicunt substantiam, & quòd quid erat esse, omnia namque dicere accidere eis est necesse, & verè homini esse, aut animali esse non esse.

Text. co. 13.

Postquam Philosophus disputauit contra negantes primum principium per viam, quæ sumitur ex nominis significatione, nunc disputat contra eos ex secunda via, quæ sumitur ex termini, vel nominis prædicatione, & intendit talem rationem: Si affirmatio & negatio sunt simul veræ de eodem, ergo nullum erit prædicatum substantiale, & in quid, sed solum per accidens: consequens est falsum; ergo & antecedens. Circa hanc consequentiam sic procedit. Primò proponit ipsam consequentiam. Secundò subiungit consequentiæ probationem. Tertio ostendit falsitatem consequentis. Secunda ibi: Nam si quid fuerit. Tertia ibi: Si verò omnia secundum accidens. Dicit ergo, quòd illi, qui hoc dicunt, scilicet quòd affirmatio, & negatio simul verificentur de eodem, omnino destruuunt substantiam, id est, prædicatum substantiale, & quòd quid erat esse, id est, prædicatum in quid: necessarium enim est eis dicere omnia accidere, id est, omnia prædicata esse per accidentis, & non esse quòd verè homini esse, id est, prædicatum significans quid est homo, aut conuenit animalis esse, id est, nec esse prædicatum significans quid est animal; sed supple omnia prædicata esse per accidens, vt prædictum est. Deinde cum dicit:

Al. ponentes contradiçtoriam esse simul vna.

45
Secunda via ex termini vel nominis prædicatione.

Nam si erit quòd verè homini esse hoc non erit non homini esse, aut non esse homini, quâuis hæ negationes huius; vnū enim erat quòd significabat, & erat hoc alicuius substantia. Significare verò substantiam est, quia non aliquid aliud ipsi. Si autem erat ipsi quòd verè homini esse, quòd verè non homini esse, aut quòd verè non esse homini, aliud erit. Quare dicere eos est necesse, quia nullius erit talis ratio, sed omnia secundum accidens; hoc enim determinata est substantia & accidens, album enim accidit homini, quia est albus, sed non verè album.

Probat

Probat dictam consequentiam hoc modo scilicet quia ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Dicit ergo: *nam si quid fuerit: quod est hominis esse*, id est, si detur oppositum consequentis, scilicet quod sit aliquid prædicatum in quid significans esse & quod quid est hominis, & hoc scilicet tale prædicatum, non erit non hominem esse aut non esse hominem: huius enim, scilicet esse hominem sunt due prædictæ negationes, scilicet non hominem esse & non esse hominem: ex quo patet, quod si aliquid sit quid est homo vel esse hominem, id est, aliquid prædicatum dictum in quid de homine, quod affirmatio & negatio non verificabitur de eodem, quia scilicet de eo quod est esse hominem non verificatur non hominem esse, aut non esse hominem: cuius probationem subdit: *unum erat quod significabat substantiam, & hoc erat alicuius substantia*, vult dicere quod probatum est supra, quod hoc quod significat nomen est vnum, iterum dictum est, quod illud quod significat substantiam, est aliquid rei, & non aliquid aliud; idem dicit, quod *significare substantiam est quod non est aliud ipsi esse; si igitur finit ipsi quod est verè hominis esse illud quod verè est non hominis esse; aut quod non esse homini: sequitur quod esse homini aliud erit*, scilicet à se vult dicere, quod si illud quod est esse hominem, siue quod quid est homo fuerit, vel non esse hominem, vel esse non hominem: constat quod erit quoddam alterum à se; *quare necesse est eos dicere: quare nullius talis erit ratio*, id est, diffinitio significans quod quid est esse rei, sed omnia secundum accidens, id est, quia omnia prædicata erunt per accidens; sed hoc enim determinata est substantia & accidens, id est, quod in hoc distinguitur prædicatum substantiale ab accidentali: quia vnumquodque est verè, id quod de ipso substantialiter prædicatur: sed non sic est de prædicato per accidens: nam homo dicitur albus non quod verè sit illa albedo, sed quia albedo vel album sibi accidit: quia est albus denominatiuè, sed non quia albedo. Ex quibus omnibus patet, quod prædicatum quod prædicatur substantialiter, non potest esse realiter nisi vnum; sed prædicatum per accidens non est necesse esse vnum tantum, nec per consequens substantiale sed accidentale. Patet igitur ex prædictis probatio consequentiæ, quod si de aliquo simul verificetur affirmatio & negatio, putà esse hominem & non esse hominem: quod nullum erit prædicatum substantiale & in quid, cum illud sit tantum vnum realiter: affirmatio autem & negatio, putà esse hominem & non esse hominem, non sunt realiter vnum prædicatum. Deinde cum dicit:

46
Tex. co. 14.
Si verò omnia secundum accidens dicuntur, nullum primum erit vniuersale: si autem semper accidens de subiecto aliquo significat prædicationem, in infinitum igitur ire necesse est, sed impossibile: neque enim plura duobus completitur. Accidens enim non accidentia accidet, nisi quia ambo eidem accidunt, dico autem ut album, musicum, & homo albus, quia ambo homini accidunt. Sed non Socrates musicus ita, quia ambo accidunt alicui alteri: quoniam igitur hæc quidem ita, illa verò illo modo dicuntur accidentia, quæcumque sic dicuntur ut album Socrati, non contingit infinita esse in

superius, ut Socrati albo alterum aliquod sit accidens, non enim fit aliquod vnum ex omnibus. Nec albo itaque aliquid aliud erit accidens ut musicum; nihil enim magis illi quam illud huic accidit. Et simul determinatum est, quia hæc quidem ita accidunt, hæc autem ut musicum Socrati, quæcumque verò sic non accidenti accidunt, sed quæcumque illo modo, quare non omnia secundum accidens dicuntur. Erit igitur aliquid & ut substantiam significans, si autem hoc, ostensum est quia impossibile prædicari contradictiones.

Ostendit falsitatem consequentis dicens, quod si omnia prædicata dicuntur secundum accidens, sequitur quod nullum erit prædicatum vniuersale, id est, nullum erit prædicatum per se, & secundum quod ipsum: accipitur enim hic vniuersale, sicut primo poster, scilicet quod inest per se, & de omni, & secundum quod ipsum: hoc autem est impossibile, quod semper prædicatio sit de subiecto aliquo per accidens; idem dicit: *si autem semper accidens de subiecto aliquo significat prædicationem, necesse est prædicationes in infinitum ire*: quatenus eidem possunt accidere infinita: verum pro sed, sed hoc est impossibile: *non enim plura duobus completitur*, id est, quod prædicatio accidentaliter completitur tantum duos modos in quorum nullo est processus infinitus, vt dicitur. Vnus modus est secundum quod accidens prædicatur de accidente, & hoc idem quia ambo accidunt eidem subiecto; idem dicit quod *non accidit accidens accidenti, nisi quia ambo eidem accidunt: dico autem aut album est musicum & hoc*, scilicet musicum est album, & conuerso quia ambo homini accidunt. Secundus modus per accidens est, quando accidens prædicatur de subiecto, vt cum dicitur, Socrates est musicus, quæ est prædicatio per accidens, non quod ambo accidant tertio, sed quia alterum accidit alteri; idem dicit: *sed non Socrates, ita dicitur musicus, quia ambo accidunt alicui diuerso*: sed supple quia vnum, scilicet musicum, accidit alteri scilicet Socrati: in neutro autem istorum modorum per accidens contingit prædicationem procedere in infinitum: quia oportet stare ad subiectum; vnde dicit: *quoniam igitur hæc quidem ita, illa verò sic dicuntur accidentia*, id est, prædicata per accidens quæcumque sic dicuntur ut album Socrati: qui fuit secundus modus, non conuenit infinita esse superius, ascendendo, scilicet à subiecto ad prædicatum: vt si diceretur quod Socrati accidit album: & Socrati albo accidit aliquid aliud: nam hoc haberet esse dupliciter. Vno modo sic quod ex Socrate & ex albo fieret vnum, & sic sicut Socrates est subiectum vnum albedinis: ita Socrates albus esset subiectum vnum alterius accidentis: & hunc modum tangit Philoſophus, & excludit dicens, quod supple non contingit talia prædicata per accidens esse infinita: vt superius dicebatur: vt si dicatur quod Socrati albo inſit aliquid aliud accidens: & sic in infinitum, hoc autem est impossibile: *non enim fit aliquid vnum*, scilicet per se ex omnibus indifferenter: quia non ex subiecto & accidente: vnde non potest dici, quod Socrates albus sit vnum subiectum, idem subdit nec itaque ambo, scilicet subiecto & accidenti aliquid aliud erit accidens ut musicum: quod scilicet do

Non omnia prædicata sunt secundum accidens.

Prædicatio per accidens duplex. Quando & qualiter accidens est subiectum accidentis?

Non conuenit procedere infinitum in prædicationibus nec per se nec per accidens.

Al. albo.

ambobus quasi de vno prædicatur. Alio modo haberet esse quod sicut Socrati inest album : ita ipsi albo inest aliud accidens, puta musicum, & sic in infinitum: & hunc modum tangit, & excludit dupliciter.

47

Tum primò, quia non est ratio quare musicum magis accidat albo, quam è conuerso; vnde non erit ordo inter album & musicum quantum ad rationem subiiciendi: vnde quantum ad hoc videntur æqualiter se habere; idè dicit: *nihil enim magis hoc illi quam illud huic accidit.* Tum secundò, quia definitum est & ostensum, quòd alius modus prædicandi per accidens est ille, in quo accidens prædicatur de accidente ab illo, in quo prædicatur accidens de subiecto, vt musicum de Socrate, idè dicit, quòd *& simul finita sunt*, id est, determinata: *quia hæc quidem ita accidunt*, quando scilicet accidens prædicatur de accidente: hoc autem vt musicum Socrati: quando scilicet accidens prædicatur de subiecto: in illo autem modo, de quo nunc est sermo, non accipitur prædicatio per accidens: quia accidens de accidente prædicatur: sed illo modo quo prius locuti sumus; idè dicit, quòd *quacunque verò sic*, id est, illo modo prædicto quòd in prædicatione per accidens. Secundo modo non est processus infinitus, & de primo modo per accidens non videtur Philosophus facere mentionem, sed tamen potest patere ex prædictis, quòd nec etiam in primo modo est processus infinitus, ibi enim prædicatur accidens de accidente: quia ambo prædicantur de vno subiecto: quia descendendo à prædicato ad subiectum, est deuenire ad ipsum subiectum vt ad terminum: nec est vltà procedere, sed oportet ibi stare: sic igitur manifestum est, quòd in prædicatione per accidens, non est processus infinitus. Ex quibus omnibus concludit Philosophus, quòd *quare*, inquit, *non omnia secundum accidens dicuntur: erit igitur aliquid & substantiam significans*, id est, aliquid prædicatum substantiale: *sed si hoc est verum, ostensum est, quia impossibile est contradictiones simul prædicari* supple de eodem, quæ est conclusio principalis.

48

Modi prædicandi per accidens sunt tres.
Quare tacuit Philosophus hic certum modum prædicationis per accidens?

Notandum: quòd Philosophus primo Poster. text. 35. distinguit tres modos prædicationis per accidens, quorum duo sunt qui hîc ponuntur, scilicet quando accidens prædicatur de subiecto, vel accidens de accidente. Exemplum primi: *homo est albus.* Exemplum secundi: *musicum est album.* Tertium autem modum ponit, quando scilicet subiectum prædicatur de accidente: vt si dicatur *musicum est homo*; non tamen propter hoc debet diiudicari, nam ille tertius modus reducitur ad istum, quando accidens prædicatur de subiecto: nam conuersius est istius & quantum ad propositum non refert loqui de isto, vel de illo: quia eodem modo probatur non esse processum in infinitum in illo, sicut nec in isto & propter hoc fortè Philosophus non curauit facere mentionem de isto. Tunc sequitur illa pars:

S V M M A R I V M.

Omnia esse vnum, si contradictoria dentur simul vera. Hinc reiicit opiniones Pythagoræ, & Anaxagoræ.

Text. co. 15.

Amplius si contradictiones simul de eodem vera sunt omnes, palam quoniam omnia erunt: erit enim idem triremis, & mur-

rus & homosi de omni aliquid aut affirmare, aut negare contingit.

Vbi ponit tertiam viam contra eos, quæ sumitur ex rerum distinctione: & intendit talem rationem: Si contradictoria sunt simul vera de eodem; ergo omnia sunt vnum, & per consequens entia non sunt distincta, consequens est falsum; ergo, & antecedens. Circa istam rationem sic procedit. Primò præmittit rationem consequentiæ. Secundò ponit eius probationem. Secunda ibi: *Sed dicendum est eis.* Prima in duas, quia primò facit quod dictum est. Secundò adaptat hanc consequentiam & eius falsum consequens ad duas opiniones Pythagoræ, scilicet & Anaxagoræ. Secunda ibi: *Quemadmodum est necesse.* Dicit ergo, quòd *amplius si contradictiones simul vera de eodem sunt omnes, palam quia omnia erunt vnum: erunt enim vnquam triremis, id est, nauis habens tres ordines remorum, & murus, vel sicut habet alia litera, vniuersis, & homo, & hic supple omnia erunt vnum, si omnium contingit aliquid affirmare & negare.* Deinde, cum dicit:

Tertia via ex rerum distinctione.

Quemadmodum est necesse dicenibus rationem Pythagoræ: nam alicui si videtur non esse triremis homo, palam quia non est triremis. Quare & est si contradictio vera, & fit utique quod Anaxagoræ simul res omnes esse vt nihil verè vnum sit. Indefinitum igitur videntur dicere & putantes ens dicere de non ente dicunt: nam possestate ens & non vniuersæ sua definitum est.

49

Adaptat dictam consequentiam, & inconueniens ad duas opiniones, quarum vna fuit Pythagoræ, qui dixit quicquid videtur esse verum; idè dicit, quòd *similiter est necesse*, scilicet omnia esse vnum dicenibus rationem, id est, opinionem Pythagoræ: nam si videtur alicui homo non triremis, palam quia non est triremis: quare & est si contradictoria vera, id est, si alicui videatur contradictoria esse simul vera de eodem, & per consequens omnia erunt vnum, vt prius. Secunda opinio fuit Anaxagoræ, qui posuit omnia esse simul, & quodlibet fieri ex quolibet; idè dicit: *quod sit itaque Anaxagoræ simul res omnes esse vt nihil verè sit vnum distinctum*, scilicet ab aliis; sed quòd omnia sunt vnum in quadam confusione; idè dicit, quòd *indefinitum igitur videntur dicere*, scilicet ipsum ens, & putantes, scilicet Anaxagoras & sequentes eum, dicere ens, id est, loqui de ente, supple perfecto, quòd est in actu dicunt de non ente, id est, de ente in potentia, sicut dicitur infra in hoc eodem quarto, *nam ens possestate*, id est, in potentia indefinitum est de se, & non ens in telèxiæ, id est, ens in actu.

De veritate apparentium opinio Pythagoræ.

Opinio Anaxagoræ.

Notandum, quòd iste Anaxagoras vt dicitur 1. phys. text. co. 32. posuit quolibet esse in quolibet quòd si verè sit, omnes res essent simul, & nõ esset aliquid verè vnum in actu & ab aliis distinctum; vnde Anaxagoras credens loqui de ente perfecto & in actu, magis loquebatur de ente imperfecto, quòd est ens in potentia: quia omnes res sunt in materia non in actu distincto, sed in potentia & in confusione quadam: sic igitur secundum Anaxagoram omnia essent vnum modo præposito. Deinde cum dicit:

At verò dicenda est ipsi de omni affirmatio aut

Ens duplex, in potentia, & in actu.

aut negatio, inconueniens enim si unicuique sua negatio quidem inest: qua verò alterius quod nõ inest, ei non inerit. Dico autẽ ut si verum est dicere hominem quia non homo, palam quod & non tritemis: ergo si affirmatio necesse & negationem: si autem non existat affirmatio, negatio inerit magis quam qua sua; ergo si & illa inest, inerit & qua ipsius tritemis: si autem hoc, & affirmatio. Hæc ergo contingunt hanc dicentibus rationem.

quia nec homo nec non homo erit, nam duorum due negationes: si autem una ex utrisque, illi & hoc, una utique erit opposita.

Addit quoddam inconueniens, quod sequitur ad dictam opinionem, scilicet quod affirmationes & negationes erunt simul falsæ, & per consequens quod illa opinio includit repugnantiam contradictionis. Dicit ergo, quod non solum prædicta inconuenientia, supple sequuntur ad hanc opinionem, sed etiam quia non est necesse dicere & negare: quia nec affirmatio nec negatio erit vera, sed ambæ falsæ: quod probat sic; nam si verum, supple est dicere, quia scilicet aliquod sit homo & non homo, palam, quia nec illud erit homo, nec non homo, utraque erit falsa: nam istorum duorum quæ scilicet sunt homo & nõ homo, sunt duæ negationes scilicet nõ homo, & non homo, reddendo singula singulis: si autem illa una ex utrisque, id est, si ex utrisque affirmationibus primis fiat vna affirmatiua propositio, putà dicendo Socrates est homo & non homo, & ea una erit opposita, id est, quod erit vna negatiua opposita composita ex duabus negatiuis, scilicet quod Socrates non est homo, nec non homo, ex quibus sequitur quod nec affirmatio, nec negatio erit vera, sed vtraque falsa.

Notandum, quod Philosophus in loco isto accipit affirmatiuam de prædicato infinito, tanquam negatiuam, ex eo quod æquipollet negatiuæ de prædicato finito; vnde inferit istas duas: Socrates non est homo: Socrates nõ est non homo, negates & falsificantes has duas: Socrates est homo: Socrates est non homo: quia ambæ sunt affirmatiuæ; licet valeant quantum affirmatiua & negatiua de prædicato finito.

Notandũ etiam, quod ista ratio sicut etiã & quædã sequentes videtur petere principiũ: nam aduersarius sicut concederet has affirmatiuas: Socrates est homo: Socrates est non homo: ita & concederet oppositas negatiuas, & similiter e conuerso: concedit enim contradiçtoria simul verificari de eodem, & ided ex veritate negatiuarum non potest inferri falsitas affirmatiuarum isti aduersario: verum quia Philosophus procedit hoc modo disputatiuo, sicut & in tertio libro, ideo quædam rationum non multum cogunt, sicut apparebit in sequentibus rationibus, & sicut dictum fuit in tertio libro, ided quædam harum rationum non valent. Tunc sequitur illa pars;

S V M M A R I V M.

Negationem & affirmationem non posse verificari simul de omnibus, neque de aliquibus; contra assertorem utriusque membri fusè disputat.

Amplius autem circa omnia ita se habet, & est album, & non album, & ens, & non ens, & circa alias dictiones negationesque modo simili, aut non: sed circa quasdam quidem, & circa quasdam non.

Vbi ponit quartam viam procedendi contra eos, quæ sumitur ex certitudine cognitionis. Circa quæ sic procedit. Primò præmittit quandam diuisionem. Secundò arguit contra membra eius. Secunda ibi: Et si quidem non. Dicit ergo quod amplius

30

Probat ponentem contradiçtoria vera de eodẽ cogi ad ponendum, omnia esse vnum.

Probat præfatam consequentiam. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò addit quoddam inconueniens, quod sequitur contra istos: & posset esse ratio per se, scilicet quod affirmationes & negationes non erunt veræ, sed falsæ simul de eodem. Secunda ibi: Et quia non est. Dicit ergo quod supple ex quo ipsi ponunt affirmationem & negationem simul verificari de eodem; Dicendum est eis generaliter quod de omni sit vera affirmatio, & negatio quæcunque, inconueniens enim est si unicuique sua propria negatio inest: qua verò est alterius quidem non inest ei: magis enim videtur quod de vnoquoque prædicetur negatio alterius, quam negatio propria, quod exponit, cum subdit. Dico autem ut verum est dicere, quia homo non est homo, palam quia magis verum erit dicere, quod homo non est tritemis, ut sicut conceditur ab aduersario, quod homo est homo & nõ est homo: ita etiã concedatur quod homo est tritemis; ergo si est affirmatio, scilicet vera de aliquo, necesse est negationem scilicet esse veram de eodem: quia aut prædicatur de eo affirmatio, & per consequens negatio secundum te, aut si nõ prædicatur affirmatio, prædicabitur negatio alterius magis quam negatio propria, ided dicit, sed si non est affirmatio, negatio inerit magis quam sua; sicut si tritemis non prædicatur de homine, prædicatur de eo non tritemis, multò magis quam non homo; ergo si ipsa, scilicet propria negatio inerit, & qua ipsius tritemis, ut si hoc est verum quod homo nõ est homo, & hoc ergo erit verum, quod homo non est tritemis: si autem hoc, igitur affirmatio, scilicet quod si negatio prædicetur, ergo & affirmatio secundum te, qui ponis vtraque verificari de eodem: si igitur homo non est tritemis, homo est tritemis: & eadem ratio erit de quolibet alio: quare omnia essent vnum. Vnde concludit quod dicentibus hanc rationem, id est, opinionem, ea supple inconuenientia contingunt, scilicet quod omnia essent vnum, quod est euidenter falsum.

Notandum, rationem in hoc consistere, quod si de quolibet est vera affirmatio & negatio propria, multò magis erit de eo vera negatio alterius, quod est diuersum ab eo: ut si verum est dicere quod homo non est homo, multò magis est verum dicere, quod homo non est tritemis: sed per te, qui ponis affirmationem & negationem verificari de eodem, si homo non est tritemis, sequitur quod homo erit tritemis, & eadem ratione potest argui de quocunque alio: quod scilicet prædicatur de alio, prædicatione dicente, hoc est hoc, & per consequens omnia erunt vnum. Deinde cum dicit:

Et quia non necesse aut dicere aut negare: nam si verum quia homo & non homo, palam

Quod affirmatiua de prædicato infinito æquipollet negatiua ut hic.

Quod rationes philosophi hic petas principium.

Magis potest verificari de aliquo negatio alterius quæ propria.

52 Text. co. 16.

51

Quarta via ex certitudine cognitionis.

Arguitur à
sufficiens di-
uisione.

amplius supple si affirmatio & negatio simul verificantur de eodem: *aut si habent circa omnia, ut est album, & non album, & ens, & non ens, & circa alias dictiones, id est, affirmationes, & negationes se habent: aut circa aliquas sic, & circa aliquas non:* Deinde cum dicit:

Et si quidem non circa omnes: ha utique erunt confessa.

Arguit contra membra dictæ diuisionis, & primò contra secundum membrum. Secundò contra primum ibi: *Si verò circa omnes.* Dicit ergo, quòd *si quidem non est verum circa omnes, ha utiq;* scilicet in quibus non est verum, *erunt confessa,* simpliciter, & absolute, ita quòd sic erit vera negatio, quia affirmatio erit falsa, & e conuerso, & sic saltem in talibus habetur propositum, quòd non erit affirmatio, & negatio vera de eodem. Deinde cum dicit:

Si verò circa omnes iterum, aut de quibuscumque dicere & negare, & de quibuscumque negare, & dicere, aut de quibus quidem dicere, & negare, sed de quibuscumque negare non de omnibus dicere.

Arguit contra primum membrum. Circa quod duo facit, quia primò subdiuidit illud primum membrum. Secundò arguit contra membra subdiuisionis ibi: *Et si sic.* Dicit ergo, quòd *si hoc est verum circa omnes, scilicet quòd contradictoria sunt vera de eodem.* Hoc iterum potest esse dupliciter, vno modo, *scilicet quòd de quibuscumque scilicet est verum negare: sit etiam verum dicere,* id est, affirmare, & e conuerso, id est, quòd de quibuscumque sunt veræ negationes, sunt etiam veræ affirmatiues, & e conuerso, aut alio modo, quòd *de quibuscumque est verum dicere, id est affirmare, sit verum, & negare: sed de quibuscumque negare non de omnibus dicere,* id est, affirmare, id est, quòd de quibuscumque verificantur affirmationes, verificentur negationes: sed non e conuerso. Deinde cum dicit:

Et si sic erit aliquid firmiter non ens, & hæc erit firma opinio, & si ipsum non esse firmum aliquid sit, & notum; notior utique erit dictio quam opposita negatio.

Negatio non
est notior af-
firmatione.

Arguit contra membra huius diuisionis, & primò contra secundum membrum. Et secundò contra primum ibi: *Si verò negando.* In prima parte intendit talem rationem, & ducit ad hoc inconueniens: quia *si sic:* sequitur quòd negatio erit notior affirmatione, quòd est falsum. Dicit ergo, quòd *& si sic, scilicet quòd de quibuscumque sunt veræ affirmationes, sunt veræ negationes, sed non e conuerso:* sequitur quòd *non ens, id est, negatio erit aliquid firmum,* id est, certum *& ea erit firma opinio, quæ scilicet est de propositione negatiua.* Cuius ratio est: quia semper negatiua erit vera, non autem affirmatiua; idèd dicit, quòd *si ipsum non esse, id est, negatio, firmum quidem sit, & notum,* supple magis quam affirmatio, sed hoc est falsum. Idèd subdit: *notior enim erit dictio, id est, affirmatio, quam negatio.* Ratio huius est: quia veritas alicuius negatiuæ semper dependet ex ve-

ritate alicuius affirmatiuæ; vnde conclusio negatiua semper requirit alteram præmissarum esse affirmatiuam: quia ex puris negatiuis nihil sequitur; sed conclusio affirmatiua nullam præmissam requirit negatiuam, sicut patet ex 1. Priorum. c. 5. & inde. Deinde cum dicit:

Si verò negando similiter, & quocumque negare dicere necesse de his; aut verum diuidentem dicere, ut quod album, & iterum, quòd non album, aut non,

Arguit contra primum membrum. Circa quod duo facit: quia primò subdiuidit illud membrum. Secundò arguit contra membra eius ibi: *Et si quidem non.* Dicit ergo, quòd *si verò negando similiter de quibus est negare, de his necessarium est dicere, id est, affirmare:* hoc est, quòd si detur primum membrum, quòd de quibuscumque sunt veræ negationes, sunt veræ affirmationes. & e conuerso, hoc potest esse dupliciter: quia *aut hoc est verum dicere diuidentem, id est, diuisim, ut quòd album, & iterum, quòd non album, aut non* supple diuisim, sed supple coniunctim, id est, quòd si semper affirmatio, & negatio sint veræ simul, aut hoc erit diuisim, scilicet quòd vtraque sit vera seorsum, puta quòd sit verum dicere seorsum, quòd homo est albus, & iterum seorsum, quòd homo non est albus, aut solum est verum coniunctim non diuisim, puta quòd ista copulatiua sit vera, *homo est albus, & homo non est albus.* Deinde cum dicit:

Et si quidem non verum diuidentem dicere, non, dicit hoc, & non est nihil, nõ entia autem; quomodo utique pronuntiabunt, aut ibunt? Et omnia utique erunt unum, ut & prius dictum est, & idem erit, & homo, & Deus, & triremis, & ipsorum contradictiones. Si autem similiter de vnoquoque, nihil differret aliud ab alio: nam si differret, erit hoc verum & proprium.

Arguit contra membra huius diuisionis: & primò contra secundum membrum. Secundò contra primum ibi: *Similiter autem &c.* Prima in duas, secundum quòd illud membrum ducit ad duplex inconueniens. Secundum ponitur ibi: *Et omnia erunt unum.* Dicit ergo, quòd *si quidem verum non est dicere diuidentem,* est primum inconueniens: quia *non dicit ea* id est, non asseret affirmationem, & negationem, & sunt nihil, quasi dicat, quòd ambe erunt falsæ, sed *non entia quomodo pronuntiabit, aut intelliget?* quasi dicat, quòd nullo modo: quia si nihil est verum, non poterit dici, nec intelligi. Secundum inconueniens ponit, cum subdit. *Et omnia erunt unum, ut prius dictum est,* in præcedenti ratione; sequitur enim quòd *idem erit homo, & triremis, & eorum contradictiones,* scilicet quòd non homo, & non triremis, quòd sic patet; quia si affirmatio, & negatio simul dicantur de vnoquoque, tunc nihil differt unum ab alio: nam si differret oporteret, quòd aliquid diceretur de vno, quòd non de altero diceretur; idèd dicit, quòd similiter de vnoquoque nihil differt aliud ab alio: *nam si differt, hoc erit verum, & proprium,* id est, quòd aliquid esset verum determinatè, & non proprium vni, quòd non conuen-

54

Al. & non
crit nihil.

nire alteri : quia non de quocumque verificaretur affirmatio, verificaretur & negatio : certum est autem quod illa sunt vnum, quæ nullo modo differunt, quare sequitur omnia esse vnum. Deinde cum dicit :

S V M M A R I V M.

Afferentem affirmationem, & negationem de eodem, non tantum coniunctim, sed etiam diuisim. deducit ad quatuor inconuenientia. Doctor colligit omnes præfatas rationes, ad vnam integram, notatque aliquas earum esse petitiones.

55
Tcx. c. 17. *Similiter autem, & si diuisim contingit verum esse, accidit quod dictum est. Adhuc autem quia omnes verum dicunt, & omnes mentientur, & ipse idem si ipsum falsum dicere constituitur. Simul autem palam, quia de nullo est adhuc perscrutatio: nihil enim dicit, nec enim ita, nec non ita dicit, sed ita & non ita. Et iterum hæc negat ambo, quia nec ita, nec non ita: nam si non, iam erit utique aliquid determinatum. Amplius si quando affirmatio est vera, negatio est falsa, & si hæc vera, affirmatio falsa, non erit utique simul idem dicere, & negare verè, sed forsitan dicit utique hoc esse, quod à principio positum est.*

Arguit contra primum membrum ducens ipsum ad quatuor inconuenientia, quorum secundum ponitur ibi: *Adhuc autem*. Tertium ibi: *Similiter autem palam*. Quartum ibi: *Amplius si quando*. Dicit ergo quod *similiter autem si supple dicatur primo modo, scilicet quod diuisim contingit verum dicere*, id est, quod non solum coniunctim vera sit affirmatio, & negatio de eodem, sed etiam diuisim supple sequuntur quatuor inconuenientia: quorum primum est, quod supple ista positio *significat ipsum dictum*, id est, demonstrat hoc esse verum, quod immediatè dictum est, scilicet quod omnia sunt vnum: hoc enim modo affirmatio, & negatio dicereur similiter, & de vnoquoque: quia non erit differentia vnus ad aliud, vt superius deductum fuit. Secundum inconuenientia est ibi: *Adhuc quia scilicet omnes verum dicent*: nam quilibet, vel dicit affirmationem, vel negationem: & vtraque ponitur vera, & omnes etiam mentientur: nam hoc contradictorium est eius, quod quilibet dicit esse verum, & per consequens illud, quod ipse dicit, est falsum secundum legem contradictoriorum, & idem etiam homo confiteatur se ipsum falsum dicere, nam cum dicit negationem esse veram, dicit se dixisse falsum, cum dixit affirmationem. Tertium inconuenientia est ibi: *Similiter autem palam adhuc, quia de nihilo nunc est perscrutatio*, id est, quod non poterit esse perscrutatio, vel disputatio; non enim potest disputari cum illo, qui nihil concedit; ideò subdit: *nihil enim dicit, nec enim ita, nec non ita dicit, sed ita, & non ita: iam si non*, id est, si non omnia ista neget: nam utique erit aliquid determinatum, ita quod sequitur, quod

ille dicat, vel nouerit aliquid determinatè verum, quod est contra suppositum. Quartum inconuenientia est ibi: *Amplius si quando*, quod sumitur ex definitione veri, & falsi; verum enim est, cum dicitur esse, quod est: vel non esse, quod non est: falsum autem est, cum dicitur non esse, quod est, aut esse, quod non est. Ex quibus definitionibus patet, quod affirmatione existente verà, negatio erit falsa: tunc enim dicitur non esse, quod est: similiter de conuerso negatione existente verà, affirmatio erit falsa: quia tunc dicit esse, quod non est; ideò dicit, quod *amplius est quando affirmatio vera est, negatio est falsa*: & similiter supple de conuerso: *non ergo contingit simul dicere, id est, affirmare, & negare verè*: addit autem quod *forsan hic dicit*, scilicet aduersarius, *esse, quod est à principio positum*: posset enim dicere, quod hic est petitio principij: nam qui ponit contradictionem esse simul veram, non concederet hanc definitionem veri, & falsi.

Ex omnibus præcedentibus potest integrari vna totalis ratio, quæ talis est dicendo: Si affirmatio, & negatio sunt veræ de eodem, aut hoc erit verum de omnibus, aut de quibusdam; si de quibusdam, non videtur ratio, quare in quibusdam sit verum, magis quàm in aliis: si detur primum membrum, facit, quod sit verum in omnibus. Vel hoc erit verum conuertibiliter, scilicet quod de quocumque sit vera affirmatio, sit vera negatio, & conuerso; vel non conuertibiliter, scilicet quod de quocumque est vera affirmatio, sit vera negatio, sed non conuerso: si secundo modo, sequitur quod negatio erit certior, & notior affirmatione, quod est falsum. Si primo modo adhuc dupliciter: quia vel hoc erit diuisim, vel coniunctim, si coniunctim, sequuntur duo inconuenientia: primum est, quod ille non asseret affirmationem, & negationem, & quod ambo erunt falsa: secundum est, quod omnia erunt vnum: si dicas, quod verum est diuisim, sequuntur quatuor inconuenientia. Primum quod omnia erunt vnum sicut prius. Secundum quod omnes verum dicent, & omnes mentientur, & idem homo confitebitur se dixisse falsum. Tertium est, quod tollitur omnis perscrutatio, & disputatio. Quartum quod probatur ex definitione veri, & falsi, scilicet, quod affirmatio, & negatio sint verè simul, quod est impossibile.

Notandum, quod ex his potest patere id quod supra dicebatur, scilicet quod aliqua harum rationum non cogunt, sed magis petere videntur: nam duo membra, id est, secundi inconuenientia, scilicet quod omnes mentientur, & quod idem homo confitebitur se falsum dicere, negaret aduersarius: quia non sequitur, quod si contradictoriū alicuius, quod quis loquitur, est verum, quod dictum suum sit falsum: quia istud concedit aduersarius, contradictoria esse simul vera: hoc quod ad primum: nec sequitur, quod si aliquis dicit affirmationem esse veram, quod confiteatur se dicere falsum, cum dicit negatiuam; quia vtramque asserit esse simul veram. Quartum etiam inconuenientia non sequitur sicut ipsemet dicit, sed petit. Dicendum ergo, vt prius, quod aliqua harum rationum non concludunt, sed adducuntur modo disputatio, sicut & rationes tertij libri, vt ibidem fuit dictum sufficienter.

)}{

Verum quid
& falsum è-
conuerso

56
Recolligit re-
sultum argu-
mentum totū
diuisum, iū
factum.

Petunt ple-
rumque argu-
menta huius
4. sicut 2. 3.
suprà.

SYMMARIUM,

Alia tres viæ contra ponentem contradictoria simul vera. Vna ex ratione veritatis, quæ est conformitas ad rem; alia quod nemo deberet vnum contradictoriorum magis appetere, quàm alterum, Tertia ex comparatione falsitatis, quia non magis mentiretur dicens, quatuor esse quinque, quàm esse mille.

57

Amplius quidem igitur, qui aut existimans habere aliquam, aut non habere mentitus est: qui autem ambo, verum dicit: nam si verum dicit, quid utique erit, quod dicitur: quia talis est entium natura; si verò non verum dicit, sed magis verum dicit, qui illo modo existimat, iam aliquam se habebunt entia, & hoc verum utique erit, & non simul, & non verum. Si autem similiter, & omnes mentientur, & vera dicent, nec pronuntiandum, nec dicendum est tali; similiter enim hoc, & non hoc dicit. Si autem nihil suscipit, sed similiter existimat, & non existimat, quid utique differenter habebit à plantis?

Quinta via ex veritatis conditione.

Al. existimans

Hic, ut dicebatur, ponit Philosophus quintam viam procedendi contra ponentes affirmationem, & negationem simul verificari de eodem, quæ sumitur ex veritatis conditione, quæ scilicet est conformitas siue correspondentia rei, ad opinionem siue vocem, quæ profertur: nam sequitur si vox est vera: ergo sic est in re. Dicit ergo, quod amplius igitur si supple affirmatio, & negatio ponuntur simul esse vera: sequitur quod aut habere suscipiens, id est, ille qui opinatur affirmationem tantum esse veram, aut non habere, id est, ille qui opinatur tantum negationem esse veram mentitus est: qui verò ambo supple similiter opinatur verum dicit; nam si verum sit, quod ita est in re sicut in opinione, vel in voce, sequitur quod ita erit in re, sicut iste opinatur, qui ambo opinatur vera: ideo subdit: nam si verum dicit quis, utique erit ipsam verum, quod dicitur: quia talis est entium natura, id est, determinata, & qualis dicitur scilicet vt non patiat verum esse oppositum eius, quod dicitur, & per consequens, quod non patiat affirmationem, & negationem simul: si verò non verum dicit, ille scilicet qui opinatur affirmationem, & negationem simul esse veram: sed magis verum dicit, qui illo modo verum existimat, scilicet quod tantum affirmatio, & tantum negatio vera sit ad hoc supple manifestum est, quod entia se habebunt aliquam, id est, aliquo modo determinatè, & hoc verum dicit, scilicet quod hoc erit verum determinatè, & non simul erit verum, & non verum: ex quo sola affirmatio, vel sola negatio ponitur esse vera; sed si similiter, & omnes, qui simul dicunt, vel utramque partem contradictionis, vel alteram tantum esse veram mentiuntur, & vera dicunt, nec pronuntiandum, nec dicendum est tali, id est, quod nec disputandum, nec loquendum est cum tali, qui hoc ponit: similiter enim ea, & non ea dicit, id est, eadem

negat, & affirmat: si autem nihil determinatè supple suscipit, id est, mente opinatur; sed similiter existimat, & non existimat, scilicet mente opinatur: sicut supple profertur voce: quid utique differenter habet à plantis? quasi diceret, quod nihil: nam bruta etiam animalia habent aliquas apprehensiones, & conceptiones determinatas.

Notandum, quod hæc etiam quinta ratio petit: stat enim in hoc, quod si contradictio, vel altera pars contradictionis est vera, sicut per vocem significatur, sequitur, quod ita erit in re, & per consequens negare hoc est falsum: sed aduersarius istam illationem negaret: concedit enim contradictoria esse simul vera tam in voce quàm in re. Dicendum ergo est de ista ratione, sicut de aliis præcedentibus dictum fuit. Tunc sequitur illa pars:

Veritas in voce supponit veritatem in re.

18

Vnde & maximè manifestum est, quia nullus ita disponitur, nec aliorum, nec dicentium hanc rationem. Quare namque vadit domum, & non quiescit putans ire? Neque statim neque diluculo vadit in puteum, aut torrentem si contingit, sed videtur timens tanquam non similiter putans, non bonum esse incidere, & bonum; palam ergo, quia hic quidem melius existimat, hic autem non melius. Si autem hoc in bono, & non bono, necesse est similiter esse, & in aliis, & hoc quidem hominem, hoc autem non hominem, & hoc quidem dulce, illud autem non dulce putare necesse est: non enim ex aquo omnia querit & existimat. Quando enim putans melius aquam bibere, & hominem videre, deinde ea querit: quamvis oportebat si idem erat, similiter homo, & non homo: sed quod dictum est, nullus qui non videtur hac quidem timens, illa verò non. Quare sicut videtur, omnes existimant habere simpliciter, sed non circa omnia, sed circa melius, & deterius.

Text. co. 18.

Vbi ponit sextam viam procedendi contra eos, quæ sumitur ex rerum fuga, & electione, quæ est signum manifestum, quod nullus opinatur idem esse bonum, & non bonum, & per consequens contradictoria non esse simul vera. Circa quod duo facit, quia primò præmittit rationem. Secundò excludit falsam responsum. Secunda ibi: Et finem non scientes. Dicit ergo, quod vnde, id est, quod ex hoc, quod homo, qui sic opinatur, non differt à plantis, maximè manifestum est, quod nullus ita disponitur, vt simul tradat affirmationem, & negationem simul verificari de eodem, nec dicentium hanc rationem, id est, opinionem, nec quæ aliquis aliorum: quare namque vadit ad domum, & non quiescit putans se ire: vult dicere, quod si idem est ire ad domum & non ire: quare aliquis vadit ad domum, & non quiescit in vno loco? nam secundum eum; idem est ire, & non ire; ex quo igitur aliquis vadit ad domum, & non quiescit, patet quod putat aliud esse ire, & non ire: similiter forsitan, nec aliquis vadit rectè viam, quæ supple ducit ad puteum, aut torrentem. Ratio huius est, quia incidere in puteum, vel torrentem non similiter putat esse bonum, & non bonum: nam aliter non magis vitaret, quàm eligeret: quia igitur vitat casum, & non eligit, palam quia accipit, id est,

Sexta via ex rerum fuga, & electione.

Al. si autem notanter.

Quilibet vitat sibi nocivum, & eligat magis conueniens.

opinatur, hoc quidem esse melius, scilicet non cadere in puteum: hoc autem non melius, scilicet cadere in puteum: sed si hoc, scilicet est verum, quod hoc quidem melius, illud verò non bonum, similiter supple est in aliis: quia, scilicet necesse est suscipere, id est, opinari, quod hoc quidem dulce, illud autem non dulce. Cuius probationem subdit; non enim ex equali omnia querit, & suscipit quando putat esse melius aquam bibere, supple quam non bibere, & hominem videre, supple quam non videre. Unde ex ista diuersa opinione sequitur, quod deinde ea querit, scilicet determinatè vnum, & non aliud, & tamen supple si opinaretur contradictoria esse eadem, puta quod idem esset homo, & non homo, oporteret, scilicet quod vtraque æqualiter quæreret, puta dulce, & non dulce: sed quod dictum est, nullus est, qui videatur hoc quidem timens, illa verò non timens: quare sicut videtur omnes suscipiunt: id est, opinantur, habere simpliciter, scilicet quod idem non sit esse, & non esse, & omnes opinantur se habere veritatem, vel in affirmatiua, vel in negatiua tatum, & non vtraque simul, aut si non circa omnia, hoc scilicet opinantur, sed saltem circa meliora, & deteriora, id est, quod saltem hoc opinantur in bonis, vel in malis, vel in melioribus, & deterioribus: ex tali enim diuersitate opinionis sequitur, quod omnes homines aliqua timent, & fugiunt, & aliqua profsequuntur. Huic rationi astruit, & est simile quod dicit Auicenna, scilicet quod negantes primum principium deberent tandiu verberari, quousque cognoscerent, & confiterentur, quod aliud est verberari, & non verberari, quia vnum fugiunt, scilicet verberari; & aliud eligunt, scilicet non verberari, Deinde cum dicit:

Si autem non scientes, sed opinantes, multo magis curandum utique erit de veritate. Quemadmodum infirmo existente, quam sano de sanitate. Etenim opinans ad scientem non salubriter disponitur ad veritatem.

59

Excludit quandam falsam responsonem; diceret fortè aliquis, quod homines quedam eligunt tanquam bona: quedam fugiunt tanquam mala, id est, non bona, non quasi scientes veritatem, sed quasi opinantes, quod non sit idem bonum, & non bonum, licet idem sit secundum rei veritatem: hoc excludit Philosophus dicens, quod si supple est verum, quod homines non sunt scientes, sed opinantes, multo magis curandum est, scilicet eis, de veritate, vt scilicet addiscant veritatem quemadmodum infirmo magis curandū est de sanitate, quam sano, etenim, pro quia: opinans, scilicet non verum, ad scientem, id est, in respectu ad scientem, non salubriter disponitur ad veritatem: habet enim se ad scientem, sicut infirmus ad sanum: quatenus opinio videtur quidam defectus scientiæ, sicut infirmitas est defectus sanitatis: patet igitur quod homines debent curare de inuenienda veritate, quod non esset, si simul esset aliquid verum, & falsum, & nihil esset determinatè verum. Tunc sequitur illa pars.

Amplius si quæ maximè se omnia sic habet, & non sic, sed magis, & minus, verum est in natura entium: non enim utique similiter dicimus duo esse paria & tria: nec similiter mentitus est qui quatuor tria opinatus est, & qui mille. Si igitur non similiter, palam quia

Scoti Oper. tom. IV.

alter minus: quare magis verum dicit. Si ergo, quod magis affinius: erit utique aliquid verum, cui affinius, quod magis verum, & utique si non est, sed iam aliquid est firmitus, & verius & ratione remoti utique erimus incondita, & prohibente aliquid mente determinare.

Vbi ponit septimam viam procedendi contra eos, quæ sumitur ex falsitatis comparatione. Dicit ergo, quod amplius si quem maximè se habet ita, quod omnia sic se habent, & non sic, id est, quod omnia simul vera sic sint, & falsa: sed tamen in natura entium hoc magis, & minus est verum: non enim similiter dicimus duo paria, & tria, id est, quod non similiter se habet ad veritatem dicere, quod duo sunt paria, & tria similiter sunt paria: quia alterum est verum, & alterum est falsum, nec similiter mēiretur, qui si opinaretur, quod quatuor sunt tria id est, quinque, & quod quatuor mille, quod tamen falsum est: si igitur, supple nō similiter sunt falsa, scilicet dicere, quod quatuor sunt quinque, & quod quatuor sunt mille: sed quod est minus falsum, aequaliter est magis verum; quatenus vero est propinquius, sicut minus nigrum dicitur propinquius albo, & quasi magis album, idè dicit: quare magis verum, subdit: si ergo quod magis affinius, erit aliquid verum simpliciter, scilicet cui affinius, quod est magis verū, id est, quod non esset aliquid affinius, vel propinquius: nisi esset aliquid simpliciter verum cui propinquius, vel affinius esset magis verum, & minus falsum. Etenim si non est, sed iam esset aliquid firmitus, & verius, id est, quod dato, quod per dictam rationem non sequatur, quod aliquid sit simpliciter verum, iam tamē, scilicet simpliciter habemus, quod aliquid sit verius, & conformius aliorum, & per consequens non similiter se habent affirmatio, & negatio ad veritatem, & certitudinem, & à ratione, id est, opinione, vel positione remoti erimus, non condita, scilicet per istam rationem nunc dictam, & etiam alias præcedentes, à positione inquam non condita, & prohibente mente definire.

Prima enim definitio consideratur in affirmatione & negatione, vnde qui affirmationem, & negationem simul dicit esse veram de eodem, excludit omnem definitionem, suæ demonstrationē: vocat enim hanc opinionem non conditam, id est, temperatam: tunc enim opinio est bene temperata, quando non implicat repugnantiam: cum autem implicat, tunc opinio non est bene temperata: talis autè est opinio, quæ dicit contradictoria simul verificari de eodem. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Ex dictis opinionem Pythagoræ refutat afferentis quæcunque apparent esse vera; quia hinc sequeretur contradictoria simul esse vera.

Est autem & ab eadem opinione Pythagoræ ratio, & necesse similiter ipsas ambas, aut esse, aut non esse: nam si que videntur omnia sunt vera, & apparentia, necesse omnia simul vera, & falsa esse. Multi namque contraria inuicem existimant, & non eadem opinantes sibi ipsis mentiri putant. Quare necesse idem esse, & nō esse, & si est hoc necesse putata omnia vera esse.

Septima via ex falsitatis comparatione.

Opinio temperata.

Tex. co. 14

Efficax argumentum Auicenna.

Al. Et finem mentientes.

Qualiter opinio se habet ad scientiam

esse: *opposita namque inuicem opinantur mentientes, & verum dicentes; ergo entia si sic se habent, verum dicunt omnes, Quod quidem igitur ab eodem sunt intellectu utraque rationes palam.*

60

Vbi adaptat opinionem Pythagoræ ad prædictam opinionem.

Opinio Pythagoræ de veritate apparentium.

Ad cuius euidentiã notandum, quòd Pythagoras posuit oninia quæ videntur alicui esse vera: quod si verum sit, necesse est quòd affirmatio & negatio sint simul vera, vel falsa, & per consequens quòd omnia sint simul vera, vel falsa, sicut sequebatur ad dictam positionem, & hoc est quod dicit, quòd *ab eadem opinione est ratio, id est positio Pythagoræ, & necesse est eos ambos, scilicet Pythagoram, & eum qui est dictæ opinionis, similiter, supple ponere, aut esse, aut non esse, id est, omnia esse simul vera, vel falsa, & per consequens quòd contradictoria sint simul vera de eodem, quòd sic ostenditur: nam si quæ videntur omnia sunt vera & apparentia, necesse est omnia simul vera esse & falsa esse, quod sic patet: multi namque homines contraria sibi inuicem suscipiunt, id est, contraria sibi inuicem opinantur, & putant mentiri non de ea opinantes sibi, id est, quòd putant mentiri eos, qui non eadem opinantur: sed è conuerso, quare necesse est idè esse & non esse, id est, quòd si quicquid alicui videtur, hoc est verum, sequitur quòd vtrique mentiantur, & vtrique verum dicat; & sic quòd idem sit & non sit: quare sequitur ad opinionem Pythagoræ quòd contradictoria sunt simul vera: & si hoc sequitur, necesse est omnia visa, id est, apparentia esse vera, quæ fuit opinio Pythagoræ: *opposita namque sibi inuicem homines opinantur mentientes, & verum dicentes, quia ex hoc quòd opposita sibi inuicem opinantur: sequitur quòd quilibet eorum mentiuntur secundum veritatem, & quilibet eorum verum dicunt; ergo entia si sic se habent, scilicet quòd contradictoria simul de eodem verificentur: sequitur quòd verum dicunt omnes: vt quicquid alicui videtur, sit verum: vnde concluditur: quare ergo ab eodem sunt in intellectu utraque rationes, id est, opinioniones, palam; ex vna enim alia sequitur; vt dictum est.**

At. quidam.

SVM MÆ SEC VND Æ C A P. III.

Contra ponentes contradictoria simul vera de eodem, & asserentes omne, quod opinamur, & apparet, verum esse.

S V M M A R I V M.

In prima parte huius capituli vsque ibi: *Similiter autem*, ostendit alios ex dubitatione, alios ex proteruia in errorem incidere; primis id euenit in proposito ex sensibilibus. Alij spontè volunt, tales opinioniones, licet impossibiles, defendere.

61

EST autem non idem modus homiliae ad omnes: *hi namque persuasione egent, illi vi: quicunque enim dubitasse existimauerunt,*

horum bene curabilis ignorantia: non enim ad orationem, sed ad mentem obuiatio est eorum. Quicunque verò orationis causa dicunt, horum argutio curatio: & eius quæ in voce orationis, & eius quæ in nominibus.

Hic in specialiter disputat contra negantes primum principium.

Postquam Philosophus disputauit communiter & generaliter contra eos, qui concedunt contraria, siue contradictoria simul verificari de eodem, nunc disputat contra eos magis specialiter, ostendens quomodo diuersimodè est procedendum contra diuersos, qui ex diuersis viis in dictos errores inciderunt. Circa quod duo facit. Primò ponit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Venit autem dubitantibus.* Dicit ergo, quòd *non est idem modus homiliae, id est, popularis allocutionis, vel secundum aliam literam constructionis, id est, ordinatæ dispositionis, vel persuasionis, ad omnes, scilicet dictas opinioniones quæ sunt vel de veritate contradictionis, vel de veritate apparentium: hi namque persuasionem egent: illi verò vi secundum quod dupliciter incidunt in dictas opinioniones quidam ex dubitatione, quidam quidem ex proteruia: quicunque enim ex dubitatione ita suscipiunt, id est, opinantur: cum occurrunt eis aliquæ sophisticæ rationes, ad quas sequuntur dictæ opinioniones nescientes eas soluere, concedunt conclusionem, horum bene, inquam, id est, est curabilis ignorantia: non enim obuiatio eorum, id est, quòd eis non est obuiandum, ad orationem, id est, ad rationem, quam ponunt sophisticam, sed ad mentem: vt scilicet solatur de mentibus eorum dubitatio, per quam in huiusmodi opinioniones deuenerunt: & tunc recedunt à talibus opinionibus: quicunque verò orationis causa dicunt, id est, qui prosequuntur dictas opinioniones, ex aliqua dubitatione eos ad hoc inducent: sed causâ orationis, id est, ex quadam proteruia volunt tales opinioniones impossibiles defendere, & tenere propter seipsas, ex eo scilicet quia eorum contraria non possunt demonstrari: horum medela est argumentatio, quæ est in voce orationis, & in nominibus, id est, ex significato nominis, & hoc modo arguebatur contra eos in prima via de septem superius. Deinde cum dicit:*

Venit autem dubitantibus hac opinio ex sensibilibus. Quæ quidem eius quod simul contradictiones, & contraria existere videntibus: ex eodem facta contraria. Ergo si non contingit fieri non ens, præexistit similiter res ambo ens, vt Anaxagoras mixtum omne in omni ait, & Democritus: etenim inane, & plenum similiter secundum quamcunque partem præexistere. Quamuis hoc quidem horum esse non ens: illud verò ens.

Hic exequitur de intento.

Ad cuius euidentiã notandum, quòd contra eos, qui in dictum errorem ex proteruia inciderunt argumentatum est supra ex nominis significatione, & idèd nunc tantum procedit contra eos, qui ex dubitatione in dictum errorem deuenerunt. Circa quod duo facit: quia primò disputat contra eos, qui ponebant contradictoria simul verificari de eodem. Secundò contra eos, qui opinabatur omnia apparentia esse vera. Secunda ibi: *Similiter autem.* Prima diuiditur in duas: quia

62

quia primò eorum motiuum, & rationem præmittit. Secundò illius rationis solutione subiungit. Secunda ibi: *Ad eos quidem igitur ex his.* Dicit ergo quòd *ea opinio*, quæ est de cõtradiçtoriiis, id est, quæ est, quòd cõtradiçtoria simul sint vera: *venit quibusdam dubitantibus*, id est, per modum dubitationis *ex sensibilibus*; vbi videmus ex vno facta esse cõtraria, id est, per modum generationis & motus: videmus enim quòd ex terra fit aqua, quæ est frigida, & aër qui est calidus; ergo si pro quia: quia *nõ conuenit fieri non ens præfuit similiter res ambo ens*, id est, quia omne quòd fit, fit ex priùs existente: quia quòd non est, non contingit fieri: cum ex nihilo nihil fiat; idèò secundùm eos oportet quòd res ex qua fiunt contraria, sit priùs habens in se ambo contraria: & eadem ratione cõtradiçtoria: nam sicut ex eodem fit calidum & frigidum, ita ex eodem fit frigidum & nõ frigidum: & hæc fuit ratio motiua illorum, per quam etiam rationem posuit Anaxagoras omnia misceri, quatenus videbat quòdlibet fieri ex quolibet, putans nihil posse fieri ex alio: nisi priùs præfuisset. Iterum huic rationi assentit Democritus ponens principia rerum plenum & vacuum, vt dictum fuit in primo libro, idèò dicit Philosophus, quòd isti supple mouebantur ex dicta ratione: vt etiam *Anaxagoras ait omnia esse mixta in omnibus, & etiam Democritus, hic etenim*, scilicet Democritus, *inane*, scilicet vacuum; & *plenum posuit similiter secundùm quamlibet partem*, scilicet corporis, & etiam *hec horum esse ens*, scilicet plenum: *illud verò non ens*, scilicet vacuum, vt iam dictum fuit in primo huius. Deinde, cum dicit:

Ad eos quidem igitur qui ex his existimant dicemus: quia modo quodam rectè dicunt, & modo quodam ignorant: ens enim dupliciter dicitur. Est ergo quomodo contingit fieri aliquid ex non ente, est autem quomodo non, & simul esse idem ens, & non ens, sed non secundum idem. Ens potestate namque contingit simul idem esse contraria, actu verò non.

Ponit dictæ rationis solutionem. Circa quod duo facit, secundum duas solutiones quas ponit. Prima est per distinctionem. Secunda per instantiam siue interemptionem. Secunda ibi: *Amplius autem dignamur*, id est, dignum iudicamus, *eos suscipere*, id est, opinari, *aliquam substantiam entium*, id est, numero entium, *cui nec inest motus, nec corruptio, nec generatio omnino*, supple sicut probatum est 8. Physic. text. com. 45. & inde. quo posito, pater, quòd non potest concludi ex eorum ratione, quòd tali substantiæ insint contraria, vel cõtradiçtoria, cum ex ea nihil fiat. Deinde cum dicit:

tradiçtoria, vt prædictum fuit. Respondetur distinguendo de ente: quia quoddam est ens in potentia: cum ergo dicitur, quòd *ex non ente nihil fit*: verum est ex non ente in potentia, ex ente autem in potentia, fit omne quòd fit, puta ex materia, quæ est ens in potentia, & nullum en in actu quantum est de se: & in tali ente in potentia utique sunt contraria & cõtradiçtoria simul, non actualiter sed potentialiter: materia enim est in potentia ad vtrunque.

Notandum etiam, quòd vt habet declarari 7. huius, duplex est potentia quantum ad præsens spectat, scilicet subiectiua & obiectiua. Prima potentia nominat subiectum potentæ. Secunda potentia nominat obiectum potentæ. Primo modo materia est ens in potentia. Secundo modo rosa non existens possibilis produci, est ens in potentia: quia igitur potentæ opponitur actus, idèò duplex similiter est actus: vnus qui opponitur potentæ subiectiue, & iste est actus formæ: alius qui opponitur potentæ obiectiue, & iste est actus existentæ, quæ est ipsa res actualiter existens. Primo modo accipiuntur hic actus, & potentia, non secundo modo: verumtamen actus & potentia primo modo sumpta non sunt differentie entis communiter sumpti, sed secundo modo sumpta; vnde quando Philosophus 5. huius capitulo de ente diuidit ens per actum & potentiam, non accipit potentiam subiectiuam & actum ei oppositum, sed potentiam obiectiuam & actum ei oppositum; vnde diuisio de ente posita in loco isto est alia ab illa posita in 5. huius, text. com. 14. quinimò tota ista diuisio cadit sub altero membro illius diuisionis: nam omne ens huius fit in potentia subiectiua, siue in actu sibi opposito, est ens in actu, quòd opponitur potentæ obiectiue; vnde ista prima diuisio videtur subdiuisio illius. Deinde, cum dicit:

Amplius autem dignificemus ipsos existimare, & aliam substantiam esse entium, cui nec motus existit, nec corruptio, nec generatio omnino.

Ponit secundam solutionem, quæ est per instantiam siue interemptionem, dicens, quòd *amplius autem dignamur*, id est, dignum iudicamus, *eos suscipere*, id est, opinari, *aliquam substantiam entium*, id est, numero entium, *cui nec inest motus, nec corruptio, nec generatio omnino*, supple sicut probatum est 8. Physic. text. com. 45. & inde. quo posito, pater, quòd non potest concludi ex eorum ratione, quòd tali substantiæ insint contraria, vel cõtradiçtoria, cum ex ea nihil fiat. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Reiicit specialiter asserentes omnia apparentia esse vera, & Democritum tenentem nihil certò, & determinatè esse verum. De quo agit Doctor.

Similiter autem & qua circa apparentia veritas quibusdam ex sensibilibus venit: verum enim non pluralitate iudicari putant, oportet nec paucitate. Idem verò his dulce gustantibus esse videtur quidem, illis verò amarum. Quare si omnes laborauerint, aut omnes desiperint; duo autem, vel tres sani sint,

Motiuum antiquorum potentium oppositum principij.

Ex non ente nihil fit ex-poitur.

64. Potentia & actus sunt duplices. Quare q. 9. huius in 500-10

Qualiter accipit philosophus actum & potentiam 5. meta. eorum diuisus ens in illa.

63. Text. c. 10.

Soluit motiuum antiquorum dupliciter.

Ens duplex.

Qualiter ex non ente fit ens, & cõtraria dicuntur de eodem, & qualiter non?

Tex. co. 21

aut intellectum habeant, hos quidem videri laborare, & desipere, alios verò non. Amplius autem multis aliorum animalium contraria videri & nobis, & ipsi autem unicuique ad seipsum non eadem secundum sensum semper videri. Quae igitur horum vera, vel falsa non manifestum: nihil enim magis hac quam illa vera, sed similiter. Propter quod Democritus ait, aut nihil esse verum, aut nobis non manifestum.

65

Contra ponentes omnia apparentia esse vera.

Disputat contra opinantes omnia apparentia esse vera. Circa quod duo facit: quia primò prae-mittit eorum motiuas rationes. Secundò subiungit earù solutiones disputando, scilicet contra eas. Secunda ibi: *Nus autem & hanc*. Prima in dūs; quia primò ponit vnum motiuum, quod erat cō-mune eis, & praecedentibus de contradictione simul vera. Secundò ponit motiua propria istorum ibi: *Omnino verò*. Dicit ergo, quòd sicut supple opinio ponens cōtradictoria esse simul vera, venit quibusdam ex sensibilibus modo praedicto: *similiter & quae est circa apparentia veritas*, id est, opinio, de veritate apparentium venit quibusdam ex sensibilibus: illis, scilicet qui non ex proterua, sed ex hac dubitatione in hanc opinionem deuenit; & hoc idèd, quia de eisdem sensibilibus habetur opiniones contrariae à diuersis, & hoc tripliciter. Vno modo à diuersis numero, eisdè tamen specie, vt quod vnus homo iudicat dulce, alius homo iudicat amarum; idèd dicit, quòd idem his quidem gustantibus videtur dulce, illis verò amarum. Alio modo habentur contrariae opiniones à diuersis non solùm numero; sed etiam specie: quia aliquādo quod est lapidum brutis, est hominibus prauis saporis; idèd dicit, quòd amplius autem multis aliorum animalium contraria videntur & nobis.

Contrariae opiniones de eisdem habentur à diuersis tripliciter.

Alio modo habentur contrariae opiniones ab eisdem non solùm specie, sed etiam numero, vt idem homo secundum diuersa tempora, & diuersas dispositiones iudicat idem nunc dulce, & nunc amarum, nunc album, nunc nigrum: idèd dicit, quòd etiam suimet unicuique ad seipsum non eadem secundum sensum videntur supple semper: *quae igitur horum vera sit, aut falsa*, id est, quae istarum opinionum sit dicenda vera, aut falsa non est manifestum; nihil enim magis est quam illa vera, sed similiter, id est, quòd non est ratio, quare vna earum sit magis vera quam altera: quia oportet, quòd æqualiter ambæ sint verae, aut ambæ falsae: propter quod ait Democritus, aut quod nihil est verum, scilicet determinatè in rebus, aut si est, non est nobis manifestum. Sed quia posset aliquis dicere contra hanc opinionem, quòd potest dari aliqua regula, qua potest discerni de contrariis opinionibus quae sit vera inter eas, vt scilicet dicamus, quòd illud sit verum iudicium de sensibilibus, quod dant sani: non autem quod dant infirmi: similiter de veritate, illud sit verum iudicium, quod dant sapientes, & intelligentes: non autem quod dant insipientes, & ignorantēs: idèd ipsi respondent ad hanc objectionem: quam responsonem ponit Philosophus in principio istius literae: *dicunt enim, quod verum, id est, certum iudicium de veritate, non debet indicari ex pluralitate, nec ex paucitate*, vt scilicet illud dicatur verum, quòd videtur multis, & falsum, quòd videtur paucis: quia aliquando non est sic sanitas, aut ægritudo, siue sapientia, & insipientia, quia non videntur aliter differe quam secun-

Tollunt instantiam antiqui suo modo.

dum multitudinem, & paucitatem: quia si omnes vel plures laborarent, id est, essent infirmi, aut omnes insanirent, id est, essent insani, vel insipientes & fatui: duo autem, vel tres sani essent, aut intellectum haberent: hos quidem, scilicet duos, vel tres iudicant supple videri laborare, & insanire: illos verò, scilicet omnes & multos, non, id est, quòd illi multi reputarentur sapientes, & isti pauci insipientes: similiter intelligendum est de sanitate, & ægritudine; ex hoc ergo volūt isti quòd non magis credendum est de sanitate, vel veritate iudicio sani, & sapientis, quam iudicio ægroti, & insipientis reddendo singula singulis.

Notandum, quòd idèd forsan Democritus opinatus est nihil esse verum determinatè in rebus, aut si est quòd latet nos, eò quod nostra cognitio ex sensu oritur: iudicium autem sensus non est determinatè verum, cum non semper vniformiter iudicet: quia non videtur aliqua certitudo esse in nobis de veritate: vt determinatè posset dici, hæc opinio est vera, & opposita determinatè est falsa: sed istud motiuum nullum est; tum quia sensus nunquam decipitur circa proprium obiectum sibi proportionatum; tum quia dato, quòd sensus decipiatur ex aliqua improportione, siue ex parte materiae, siue ex parte obiecti, siue ex parte medij: tamen non est necessarium propter hoc intellectum semper decipi: nam intellectus, cum sit potentia superior, posset corrigere errorem sensus; sicut dictum fuit in quadam quaestione in prologo primi libri. Deinde cum dicit:

Omnino verò propter existimare prudentiam quidem sensum, & hunc autem esse alterationem, quod videtur secundum sensum ex necessitate verum esse dicunt.

Ponit motiua propria istorum, qui opinati sūt omnia apparentia esse verà, & sunt duo: quorum primum sumitur ex parte sensus. Secundum ex parte sensibilibus, quod ponitur ibi: *Horum autem opiniones*. Prima in tres, quia primò ponit causam motiuam huius opinionis sumptam ex parte sensus. Secundò recitat diuersorum opiniones, qui in dictam causam concordabant. Tertio arguit contra eos. Secunda ibi: *Ex his*. Tertia ibi: *Aut & grauissimum*. Dicit ergo quòd omnino verò, quare supple ab antiquis suscipitur, id est, opinatur prudentia esse sensus, id est, quòd scientia nihil est nisi sensus: non enim distinguebant inter sensum & intellectum, quare inquam sic est, *hunc autem esse per alterationem quod videtur secundum sensum dicunt de necessitate esse verum*, id est, quòd cum cognitio sensus fiat per quandam alterationem, & immutationem à sensibili: idèd videtur quòd cognitio sensus correspondeat naturæ rei sensibilis, & sic oportet quòd illud sit verum quod apparet secundum sensum: quia igitur secundum eos omnis cognitio est sensitua, sequitur quòd omne illud sit verum, quod apparet alicui: secundum sensum aliquo modo.

Notandum, quòd ista ratio deficit; tū quia non distinguitur inter sensum & intellectum; tū quia supponit iudicium sensus nunquam decipi, quod falsum est: nam decipitur frequenter circa obiecta communia, & per accidens, decipitur etiam quādoque circa obiecta propria, vel propter improportionem obiecti, vel propter indispositionem organi, & inde est quòd sensus quandoque iudicat de sensibili aliter quam sit in re. Deinde cum dicit:

66

Quando sensus decipiuntur, & unde regulantur, quae omnia habet dicit. 3. 4. 1. 2. 4.

Secundum motiuum & est duplex.

Al. quibus, &

Decipitur sensus plerumque & quare & circa quae.

S Y M M A R I V M.

Quatuor opiniones Philosophorum de veritate rerum, cum earum motiuis.

67 **E**X his enim Empedocles & Democritus & aliorum; ut consequens est dicere, unusquisque talibus opinionibus facti sunt rei, etenim Empedocles permutantes habitum permutare dicit prudentiam. Ad presens enim consilium augetur in hominibus, & in aliis dicit. Quia quantum alteri transformati sunt, tantum ipsi & semper sapere altera affuit.

Recitat quasdam opiniones, quæ in dicta motiua concordabant, & diuidit in quatuor partes, secundum quatuor opiniones, quas recitat Philosophus. Secunda ponitur ibi: *Parmenides verò*. Tertia ibi: *Anaxagoras quoque*. Quarta ibi: *Dicunt & Homerum*. Dicit ergo quod ex his, id est, rationibus prædictis, *Democritus & Empedocles & singuli aliorum facti sunt rei talibus opinionibus, ut est dicere*, id est, probabiliter potest haberi ex eorum dictis: etenim, pro quia: quia *Empedocles permutantes habitum*, id est, dispositionem corporis, *dicit palam prudentiam permutare*, id est, supple intellectum, cuius est prudentia, cum sequatur dispositionem corporis sicut sensus: nam secundum eum prudentia crescit hominibus ad apparens, id est, quod per hoc quod aliquid apparens incipit de nouo ipsi homini, perfectio scientiæ fit in homine, ex hoc quod dispositio corporis variatur, & in aliis, scilicet locis, scilicet Empedoclis, quod quantum ad alterationem transformantur, id est, secundum quantitatem, qua homo transformatur ad alteram dispositionem corporis, tanta eisdem semper curare difficile inquit, id est, quod totæ caræ sue sollicitudines, siue prudentiæ hominibus adueniunt, quot variationes sunt in corpore: ex quo sequitur quod ad transformationem dispositionis corporalis sequitur transformatio prudentiæ, quod difficile est intelligere tanquam falsum, Deinde cum dicit:

Parmenides verò enunciat eodem modo, ut enim quicumque habuerunt membrorum complexionem, multa flexionis & intellectus hominibus adest. Idem enim est quod quidem sapit membrorum natura hominibus & omnibus & omni. Quod enim plus est intelligentia.

68 Ponit secundam opinionem ad idem, quæ est Parmenidis. Dicit ergo: quod *Parmenides eodem modo enunciat*, scilicet de veritate rerum: sicut Empedocles. Dicit ergo, quod sicut *quilibet homo habet complexionem membrorum circumflexorum: ita intellectus adest hominibus*: quasi diceret, quod in membris hominis est magna diuersitas & circumflexio ad hoc vt talis dispositio membrorum conueniat operationi intellectus, qui sequitur complexionem membrorum: dicit enim quod, *idem est quod sapit de natura membrorum: & quod est in omnibus*, id est, singulis partibus vniuersi, & etiam in homine: ita quod in toto vniuerso illa virtus dicitur Deus: in singulis verò partibus dicitur natura: in homine autem dicitur

Scoti Oper. tom. IV.

intellectus: quia habet plus in homine, quam in aliis partibus vniuersi: quia scilicet in homine illa virtus intelligit propter determinatam complexionem membrorum: non sic autem est in aliis rebus, propter quod debet intelligi, quod intellectus sequatur dispositionem corporis & complexionem, vt sic non differat à sensu. Deinde cum dicit:

Anaxagora quoque pronuntiatio recordatur ad quosdam sociorum eius, quia talia ipsis erunt entia, qualia utique existimauerunt ipsi.

Ponit tertiam opinionem quæ fuit Anaxagoræ, & dicit quod pronuntiatio quoque *Anaxagora recordatur ad quosdam amicorum*, id est, quod locutus est ad suos socios, & amicos reducens eis ad memoriam: *quia talia erunt eis entia qualia suscipiunt*, id est, opinantur; ita quod secundum eum veritas resequatur opinionem. Deinde cum dicit:

Dicunt autem & Homerum videri hanc habentem opinionem quia fecit Hectorem tanquam in ecstasi fuerit à plaga iacere aliud sapientem, tanquam sapientes quidem & desipientes, sed non eadem. Palam ergo quod si utraque prudentia, & entia simul sic, & non sic se habent.

Ponit quartam opin. quæ fuit Homeri dicentis, quod dicunt supple *quidam Homerum videri habentem eandem opinionem, quia fecit*, id est, posuit in sua opinione *Hectorem iacere ut in ecstasi ab ipsa plaga*, id est, vulnere inflicto sibi, & *aliud sapientem*, id est, cogitantem quam prius quasi sapientem quidem & non cogitantem, id est, quasi in illo statu, in quo iacebat percussus, esset cogitans & non cogitans, id est, sapiens & non sapiens erat, quamuis secundum illa quæ prius sapiebat & non ignorabat, non erat sapiens. Vltimo epilogat quantum ad istas opiniones dicens, quod *palam ergo si utraque prudentia*, id est, opiniones contrariæ secundum quas opinatur hic contraria, & mutatur ab vna dispositione corporis ad aliam, supple sunt veræ, sequitur quod *entia simul sic se habent, & non sic se habent*: ita quod contrariæ opiniones sint simul veræ, & nulla earum sit falsa.

Notandum, quod ille Homerus dicitur fuisse Poëta, qui in suis carminibus poëticis loquens de quodam bellatore, qui dictus fuit Hector, & fuerat in quodam bello grauiter vulneratus, ita vt iaceret quasi amens & alienatus à sensu, dixit quod Hector iacebat aliud sapiens quam prius, quia nunc sibi alia videbantur quæ nunc sapiebat & non prius, putans quod quicquid apparet sit verum, & sic Hector verè sciebat illa quæ sibi in isto statu & ecstasi apparebant.

Notandum etiam quod duæ primæ opiniones scilicet Empedoclis, & Parmenidis ad hoc tendunt quod intellectus & sensus sunt idem, ita quod intellectus sequatur complexionem corporis quod est proprium sensus. Aliæ verò duæ opiniones quæ sunt Anaxagoræ & Homeri ad hoc tendunt quod omnia vera sint quæ apparent, sicut patet intuenti. Deinde cum dicit.

Quare & grauissimum accidens est: nam si qui maximè contingens verum viderunt: hi autem sunt maximè quærentes ipsum &

M 3

ante:

cellestus. & contra.

Opinio Anaxagora.

69 Opinio Homeri facta.

Epilogus.

Intentiū Parmenidis & Empedoclis.

Opinio Empedoclis apparentis.

In toto vniuerso Deus. in partibus vniuersi natura: sic in homine in-

amantes: hi tales habent opiniones & talia enunciant de veritate, quomodo non est dignum & respuere philosophari conantes. Nam volantia persequi, erit veritatem utique inquirere,

Arguit contra dictos Philosophos dicens, quòd & gravissimum accidens est eis scilicet accidit: nam si qui maximè viderunt verum quod contingit, id est, quantum contingit post se ab homine videri, & hi sunt, scilicet prædicti Philosophi qui id, id est, verum sunt maximè quærentes: hi tales habent opiniones, & talia enunciant de veritate, quomodo inquam non est dignum dolere istos sic respuere philosophari: quasi diceret, debent dolere de hoc quòd eorum studium frustratur, si veritas inveniri non potest: nam si secundum eos, nullum verum potest ab homine determinatè sciri, quærendo veritatem est quærendo impossibile, sicut ille qui fugat volatilia: quanto enim magis persequitur, tanto magis ab eo elongantur; idèò subdit: nam veritatem quærendo est volatilia fugare. Deinde cum dicit:

Text. co 12.

Huius autem opinionis causa est: quia de entibus quidem veritatem intendebant: entia autem putaverunt esse sensibilia solum: in his verò multa quæ indeterminati natura existit, & quæ entis sicut diximus, propter quod decenter quidem dicunt, non vera autem dicunt. Sic enim congruit magis dicere, quàm sicut Epicarmus ad Xenophanem.

Ponit motiva eorum sumpta ex parte sensibilibus, & sunt duo: quorum primum sumitur ex sensibilibus infinitate, siue indeterminabilitate: Secundum sumitur ex sensibilibus mutabilitate & instabilitate. Secundum ponitur ibi: *Amplius autem totam.* Dicit ergo, quòd causa opinionis horum, id est, dictorum Philosophorum fuit: quia cum ipsi intendebant quidem veritatem, scilicet cognoscere de omnibus entibus, putaverunt, id est, opinati sunt entia esse sensibilia solum: in his verò, id est, in sensibilibus multa existit natura infiniti, & hoc est ratione materiæ, quæ de se est indeterminata & in potentia ad omnes formas: similiter ut diximus in sensibilibus est multum supple de natura entis, scilicet indeterminati: puta quia esse rerum sensibilibus se habet ad diversa: quia vni videtur sic, & alteri aliter vel aliter: quia in sensibilibus est multum de natura quæ est entis, quatenus, sicut diximus, sola sensibilia sunt entia, scilicet secundum eorum opinionem ipsique decenter, id est, probabiliter quidem dicunt, scilicet prædicti Philosophi, propter dictam rationem: sed non vera dicunt in hoc scilicet, quòd nihil ponunt determinatum esse: sic enim congruit magis dicere sicut supple ipsi dicunt, aut pro quâ, quâ sicut Epicarmus dixit ad Xenophanem, qui formas dicebat esse immobilia, & necessaria, & certitudinaliter sciri.

Notandum, quòd licet materia, quantum esse de se, sit indeterminata & indifferens ad omnes formas, tamen determinatur per formam ad certum modum, & gradum existendi: cum nihil sit actualiter, siue formaliter: quia igitur res magis cognoscitur per suam formam, quàm per materiam, nõ est negandum quin de re possit haberi cognitio determinata: ita videtur horum Philoso-

Materia determinatur per formam & compositum principalium cognoscitur sicut & constituitur.

phorum positio; licet habeat aliquam probabilitatem, & magis quàm opinio Epicarmi loquentis ad Xenophanem: non tamen vera ponit pro quanto negat à rebus omnem determinatam cognitionem. Deinde cum dicit:

Amplius autem omnem videntes hanc motam naturam: de permutatione autem nihil verum dicemus. Circa verò omnino permutans non contingere verum dicere: ex hac existimatione pullulavit opinio dictorum summa quæ est dicentium Heraclitizare, & qualem Cratylus habuit. Qui tandem nihil opinatus est oportere dicere, sed digitum movebat solum. Et Heraclitum increpuit dicentem, bis in eodem lumine non est intrare; ipse enim existimavit nec semel.

Ponit secundum motivum sumptum ex sensibilibus mutabilitate, & instabilitate. Dicit ergo, quòd amplius naturam autem videntes, scilicet Philosophi totam hanc naturam sensibilem esse motam de permutabilitate, id est, de permutabili, & mobili, nihil dicitur verum circa omnino verò semper permutans, id est, quòd circa naturam rerum sensibilibus permutabilem omnino permutant; ita quòd nihil in ea fixum contingere verum determinatè esse potest de tali natura secundum eos: quæ autem eorum fuerint motiva, patet ex hoc: nam ex ea opinione pullulavit doctorum Philosophorum opinio extrema, id est, quæ venit ad extremum illius scilicet finem, quæ est dicentium Heraclitizare, id est, sequi opinionem Heracliti, & quâ habuit Heraclitus, qui scilicet posuit omnia continuè moveri, & nihil esse determinatè verum, qui scilicet Heraclitus ex tali opinione tandem supple ad hanc dementia peruenit, quòd opinatus est nihil oportere dicere, id est, verbo exprimere, sed digitum movere solum, scilicet quòd volebat; unde & Aristippum prohibuit, id est, reprehendit dicentem: quia bis in eodem lumine non est intrandum, id est, quòd non potest homo bis intrare: Putabat enim iste Aristippus, quòd antequam homo intraret secundò fluviium, prima aqua fluminis iam defluerat; nec eadem quæ prius: is enim, scilicet Heraclitus existimavit scilicet quòd nec semel potest homo in eundem fluviium intrare: quia antequam semel etiam intraret, dicebat totam aquam defluxisse.

Notandum, quòd motivum istorum Philosophorum pro hac opinione fuit, quia opinati sunt totam naturam entium esse mobilem, & continuè moveri, de eo verò, quòd movetur, ut sic, nihil potest determinatè verum dici: nam quia omne, quòd movetur, fit, & est in continuo fluxu habens aliquid de utroque termino; idèò non potest dici hoc, vel illud determinatè. Exemplum de isto, quòd movetur ab albo in nigrum, nec est determinatè album, nec determinatè nigrum: si igitur omnes res sunt in continuo motu, & fluxu, non poterit dici de rebus aliquid determinatè verum; ex quo sequitur, quòd veritas opinionem non sequitur, determinatum modum essendi in rebus: sed magis quòd hoc sit esse verum unumquodque, quòd apparet cognoscenti, & veritas rei stet in apparere: ex hac igitur radice orta est opinio istorum, quæ peruenit usque ad opinionem Heracliti: qui etiam posuit omnia esse in continuo fluxu, & moveri, & nihil determinatè esse verum: propter

71

Opinio Heracliti nihil oportere dicere, sed tantum digitum movere.

Vide 1. d. 3. q. 4. in Sco.

Ponentes omnia moveri, seu esse in continuo fluxu.

propter quod opinatus est non debere loqui , sed solum digitum moueri ad exprimentum conceptum mentis. Putabat enim , quòd veritas rei quam exprimere volebat , priùs transferat quàm vox siue oratio profertur; vnde Aristippum dicentem , quod in eodem flumine non conuenit bis intrare, redarguebat Heraclitus dicens, quòd nec contingit semel propter continuum fluxum aque: similiter ad propositum dicebat, quòd non solum bis potest homo dicere aliqua, aut loqui; sed nec etiam semel propter continuum fluxum rerum.

S V M M A R I V M.

Opinionem Philosophorum de mutabilitate sensibilibum refutat sex rationibus. vide. Doct. 2. de An. q. 9. num. 32. vbi ex Philosopho docet, non omnia esse in continuo motu.

72 **N**OS autem ad hanc questionem dicimus: quia permutans quando permutat, habet quandam ipsius veram rationem non existimari esse.

Motiuu prædicta soluit, & impugnat.

Postquam Philosophus præmisit motiuas rationes de apparentium veritate, nunc subiungit earum solutiones, disputando contra eos. Circa quod duo facit. Primò disputat contra hoc quod dicebant de mutabilitate sensibilibum. Secundò contra hoc, quod dicebant de veritate apparentium. Secunda ibi: *De veritate verò quod non.* Prima in sex secundum sex rationes, quas adducit ad propositum. Secunda ponitur ibi: *Et quidè est dubitatissimum.* Tertia ibi: *Sed hac prætermittentes.* Quarta ibi: *Amplius autem dignum.* Quinta ibi: *Amplius autem palam.* Sexta ibi: *Et enim contingit.* In prima parte innuit talem rationem: Quicumque opinatur non esse, quod non est, ille veram habet opinionem, & veram profert orationem, si hoc profert, & enunciat: sed illud quod mutatur, dum mutatur, non est: nec illud à quo mutatur, nec illud ad quod mutatur; ergo aliquid verè potest opinari, & enunciari de eo, quod mutatur, scilicet quod non est, nec hoc, nec illud. Dicit ergo quòd *nos autem dicimus ad hanc orationem.* id est, opinionem ponentem, quòd de eo, quod mutatur nihil potest verè dici: *quia permutans id est, permutabile dum permutat, id est, quando permutatur, habet quandam orationem.* scilicet veram eis, scilicet secundum eos, scilicet *non existimari esse.* id est, quòd non existimetur aliquid esse simpliciter, & idè saltem quantum ad hoc erit aliqua fixa, & determinata veritas in rebus. Deinde cum dicit:

Et quidem est dubitatissimum: abiiciens enim habet aliquid eius, quod abiicitur, & eius, quod fit iam necesse aliquid esse omninò: Quia si corrumpitur, existet aliquid ens, & si fit ex quo fit, & à quo generatur, necesse est esse, atque hoc non esse in infinitum.

Al. à quo

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Omne quod mouetur, habet aliquid de termino ad què, quia vt sic partim est in termino a quo, & partim in termino ad quem, vt probatur 6. Physic. text. cpm. 7. & 87. vnde ipsius facti, id est, eius quod fit necesse est iam aliquid esse; ergo saltem hoc est verum determinatè dicere, & opinari de eo, quod

Posse aliquid opinari de eo quod mouetur.

mouetur. Dicit ergo, quòd supple *Dubitatissimum est,* etiam contra eos, qui ponunt de eo, quod mouetur nihil verè posse dici: *nam permutans,* id est, permutabile *habet aliquid eius, quod abiicitur.* id est, de termino in quem permutatur, & facti, id est, eius, quod fit necesse est iam aliquid esse: nam vt probatur 6. Physic. text. com. 52. & circiter. omne quod fit fiebat, & ante omne fieri præcedit factum esse, & omninò *si corrumpitur, aliquid existet,* id est, erit aliquid ens: quia supple. si omninò non esset, iam non esset in corrumpi, sed in corrupto esse: similiter & si fit, id est, si aliquid generatur, *necesse est esse, & illud ex quo fit,* id est, materia, & à quo generatur, id est, generans, & *hoc non esse in infinitum:* probatum est enim secundo huius, text. com. cap. 5. & inde, quòd nec in causis materialibus nec efficientibus est processus in infinitum. Pater igitur ex prædictis, quòd de eo, quod mouetur, potest aliquid opinari, & enunciari; tum quia in omni eo, quod mouetur, & generatur, & corrumpitur, est aliquid de vtroque termino; tum quia in omni generatione, & motu oportet ponere subiectum, & agens generans, vel mouens. Deinde cum dicit:

Al. à quo.

Sed hac prætermittentes illa dicamus, quia non est idem permutare secundum quantitatem, & secundum qualitatem: Secundum quantitatem quidem igitur fit idem non manens, sed secundum speciem omnia cognoscimus.

73

Ponit tertiam rationem, quæ rectè obuiat causæ motiuæ dictæ opinionis.

Ad cuius euidenciam notandum, quòd dicti Philosophi ponentes omnia sensibilia continuè moueri, mouebantur ex rebus, quæ augentur: videntes enim, quòd aliquid per multum tempus, puta per biennium crescit secundum modicam quantitatem, crediderunt, quòd motus acti esset continuus, ita quòd quantitas secundum quàm fit augmentum, diuideretur proportionabiliter secundum partes temporis sic, vt in qualibet parte temporis fieret augmentum alicuius quantitatis, cuius proportio esset ad totam quantitatem, sicut proportio partium temporis ad totum tempus: sicut igitur iste motus est insensibilis, ita similiter putauerunt, quòd omnia, quæ videntur quiescere mouentur continuè; licet motu insensibili, siue imperceptibili. Ista autè opinio de motu augmèti, scilicet quòd fit continuus, falsa est sicut ostendit Philosophus 8. Physic. text. c. 13. ponens exèplu de gutta aquæ cauante lapidem: nam licet gutta vltima quodammodo in virtute præcedentium amoueat partem lapidis; non tamen dicendù, quòd ista amotio fieret in toto tēpore præcedenti, quo cadebant guttæ præcedentes: licet tunc fieret ista dispositio ad amotionem, vel cauationem, quæ fit per vltimam guttam. Similiter in proposito secundum Philosophum ibidem non est imaginandum si aliquid crescit secundum aliquam quantitatem, puta per palmu in aliquo tempore, puta in biennio, quòd ille motus augmenti fiat continuè in toto illo tempore modo prædicto; sed fit dispositio in tempore aliquo præcedenti, & quòd in vltimo illius temporis fit augmentum quantitatis: concessò tamen, quòd ita esset de motu augmenti, sicut ipsi opinantur, non tamen sequitur ita esse in omni motu. Dicit ergo Philosophus contra eos, quòd *prætermittentes hac que dicta sunt, ista dicamus, quia, scilicet, non idem dici-*

Nota de motu augmenti. Quare 2. d. 2. q. 91

Opinio ponens omnia sensibilia continuè moueri.

Quomodo gutta cauans lapidem.

mus, *permutare secundum quantitatem, & secundum qualitatem*: nam isti motus alteri sunt; ergo *secundum quantitatem si non manens*: id est, non sit quiescens illud quod augetur secundum quantitatem: *sed tamen secundum speciem*, id est, qualitatem, vel formant, *omnia cognoscemus*. Vult dicere, quod licet concedatur eis, quia quis sit falsus, quod motus secundum quantitatem sit continuus in rebus, tamen secundum qualitatem, vel formam non oportet omnia continuè moueri: quare cum res magis sit cognoscibilis per suam formam quam per suam quantitatem, sequitur quod cognitio determinata haberi poterit de rebus. Deinde cum dicit:

Text. c. 13.

Amplius autem dignum est increpare sic existimantes, quod sensibilem in minoribus numerum scientes sic habentem de toto caelo similiter enunciauerunt. Nam circa nos sensibilis locus, in generatione, & corruptione perseverat solum ens, sed iste, ut dicatur nulla pars est omnis: quare iustius utique propter illa hoc reueriti fuissent, quare propter hoc de illis errauerunt.

74

Ponit quartam rationem dicens, quod *amplius dignum est increpare*, id est, contemnere, *sic recipientes*, id est, opinantes, scilicet, quod *quia in minoribus numerum sensibilem scientes sic habentem*, scilicet naturam: *similiter & de toto caelo enunciauerunt*, id est, quod isti tenuerunt ex hoc, quod omnia sensibilia putabant continuè moueri ex hoc, quod numerum paucorum sensibilibum inueniunt sic se habere; cum tamen multa sensibilia, scilicet corpora caelestia sint immobilia, praeterquam motu locali: *nam locus sensibilis circa nos*, id est, sensibilia quae sunt circa nos in loco siue sphaera actiuorum, & passiuorum, *existit ens solum in generatione, & corruptione*: sola enim sensibilia, quae sunt in isto loco sunt generabilia, & corruptibilia: *sed iste locus, ut ita dicatur est nulla pars omnis*, id est, vniuersi, id est, quod nihil est respectu vniuersi: *quare iustius est, ut propter illa hoc reueriti fuissent*, quam propter haec illa diiudicaretur, id est, quod quia omnia corruptibilia sunt, quasi nihil respectu illorum sensibilem incorruptibilem; ideo stultum videtur de tota natura sensibilium iudicare propter ista pauciora, unde intolerabilius esset, quod tota natura sensibilis diiudicaretur propter ista pauciora, quam quod fiat e conuerso.

Præpositè
discurrit, qui
ex mobilitate
paucorum
sensibilium,
inferunt, omnia
similiter
moueri.

Nota de
quantitate
terra, & numero
sensibilium
inferiorum.

Quare Prolemaum primo
Almagesti.

Notandum, quod ista sensibilia, quae sunt circa nos dicuntur esse nihil, non simpliciter, sed respectu vniuersi & corporum sensibilem, quae sunt maximè quantitatis; ideo ait Aristot. vt ita dicatur locus iste nulla pars est omnis, id est, vniuersi, & hoc sic patet: nam sicut probant Astrologi, tota terra se habet sicut centrum respectu caeli vltimi; respectu cuius, vt dicunt, non habet sensibilem quantitatem, quod probant ex hoc: sicut patet in tract. de sphaera c. 1. quia sex signa Zodiaci apparèt semper super terram, quod non esset si aliquam partem notabilem caeli ipsa terra nobis occultaret: quando ergo dicit Philosophus sensibilia, quae sunt circa nos esse minoria, & pauciora secundum numerum, videtur loqui improprie de numero: quia secundum dicta, illa paucitas accipienda est pro paruitate quantitatis continuæ, & non pro paruitate numerali: vel forte posset dici, quod etiam ista sensibilia inferiora sunt pauciora illis secundum numerum, si numerentur omnes caeli, & omnes circuli sphaerarum, puta omnes deferen-

tes, & æquantur & epicycli: omnes etiam stellæ, quae sunt innumerabiles: sic etiam fortè sensibilia illa sunt plura istis etiam secundum numerum. Deinde, cum dicit:

Amplius autem palam, quia & ad hos eadem olim dictis dicemus: quod enim est immobilis natura quadam ostendendum ipsis, & credendum eis.

Ponit quintam rationem dicens, quod *amplius palam quia ad hos*, id est, contra hos, *dicemus eadem dictis olim*, id est, ea quae supra dicta sunt in hoc eodem 4. lib. scilicet quod est quaedam natura immobilis: scilicet natura mouentis primi: *nam quia est quadam natura immobilis, dicendum est*, supple contra eos, *& eis credendum est*, id est, quod ipsi debent hoc credere tanquam probatum, scilicet in 8. Physic. text. com. 45. & inde, quare falsum est dicere omnia esse in continuo motu, & quod nihil possit de rebus verè enunciari, siue opinari. Deinde, cum dicit:

Equidem contingit simul dicentibus esse, & non esse, quiescere magis dicere omnia quam moueri: non enim est aliquid in quod permutetur: nam omnia sunt omnibus.

Ponit sextam rationem dicens, quod supple, ista positio, quae dicunt omnia moueri, repugnat illi quae ponit, scilicet contradictoria de eodem esse simul vera: *nam dicentibus idem simul esse, & non esse, contingit dicere omnia quiescere magis quam moueri: non enim est illud in quod aliquid permutatur*: nihil enim permutatur ad quod iam sibi inest: nam habitibus praesentibus cessat motus & generatio, vt dicitur 1. de Generatione, text. com. 55, *omnia autem insunt omnibus*, si idem contingat esse simul, & non esse, Vt superius ostensum fuit: quia omnia essent vnum. Ita igitur positio videtur à seipso dissonare, & repugnare. Tunc sequitur illa pars:

Dicentes omnia moueri, desunt opinione, contradictoria esse simul vera de eodem.

S V M M A R I V M.

Probat septem rationibus, non omne apprensens esse verum. Quod hic tangit Doctor, sensum non decipi; intellige circa proprium obiectum, positis requisitis, & ablatis impedimentis, de quo vide eum q. 10. de An. & ibi commentarium con. 5. De deceptione sensus, & qualiter corrigitur per intellectum, vide eundem 1. d. 3. q. 4. n. 11. Quod ait etiam text. 25. in fine, sensum non esse reflexiuum; vide tractatum q. 9. de An. in comment.

DE veritate autem, quod non omne apprensens verum primum quidem: quia neque sensus falsus proprius est, sed phantasia non idem sensui.

Text. co. 24.

Vbi Philosophus disputat contra hoc, quod dicebant de veritate apparentium. Circa quod duo facit: quia primò disputat contra illos, qui ex aliqua dubitatione; vel ratione in dictam opinionem deuenerunt. Secundò contra illos, qui ex proteruita in eandem rationem inciderunt. Secunda ibi: *Sunt autem aliqui*. Prima diuiditur in septem, secundum septem rationes, quas fabricat contra eos.

76

Ita arguit contra antiquos quoad veritatem apparentium.

eos. Secunda ponitur ibi: *Deinde dignum.* Tertia ibi: *Amplius autē de futuro.* Quarta ibi: *Amplius autē in sensibilibus.* Quinta ibi: *Quorum in eodem tempore.* Sexta ibi: *Verum & hac.* Septima ibi: *Et ex toto.* Dicit ergo, quod supple postquam ostensum est, quod non omnia sensibilia sunt in continuo moueri: nunc supple ostendendum est de veritate, quia non omne apparens est verum. Primum quidem, quia sensus non est falsificabilis proprii obiecti, sed phantasia qua non est idem sensus.

Certitudo, & deceptio sensuum. Vide 3. disp. 1. q. 4.

Notandum, quod sensus numquam decipitur circa proprium obiectum, ut obiectum est, ut dicitur 2. de Anima, text. com. 63. sed bene phantasia, quæ non est idem sensui, sed est motus factus à sensu secundum actū, ut dicitur 2. de Anima, text. com. 160. potest decipi circa obiectum ex eo, scilicet quod ad phantasiam aliquādo non recte perueniunt immutationes sensuum, propter aliquod impedimentum: diuersitas ergo iudicij, quæ accidit circa sensibilia, non provenit ex sensu, sed magis ex phantasia: quia igitur isti Philosophi hanc diuersitatem iudicij attribuebant sensui, secundum quam vnus iudicat sentire falsum de quo alius verum sentit, irrationabiliter fecerunt. Si verò dicitur, quod aliquando circa propria obiecta accidat error sensus: dicendum est, quod supposita proportione obiecti ad sensum, & distantia conueniente, & proportionato organo, & medio, talis error non est ex sensu, sed à phantasia, ex cuius dispositione accidit aliquando, quod obiectum sensus aliter percipiatur à phantasia quàm à sensu, sicut patet de phreneticis habentibus læsum organum phantasiæ. Deinde cum dicitur

Error sensus circa propriū obiectum provenit à phantasia non à sensu.

Deinde dignum mirari, si hæc dubitant: vtrum tanta sunt magnitudines, & colores tales, quales à remotis videntur, aut quales de propè? & vtrum qualia sanis, aut qualia laborantibus? Et grauiora vtrum qualia debilibus, aut qualia robustis? Et vera vtrum qualia dormientibus, aut qualia vigilantibus? Quod quidem enim non putant palam. Nullus ergo si putauerit se de nocte Athenis esse ens in Libya, vadit ad Lyceum.

77 Agens quantum remotius agit, tanto debilius.

Ponit secundam rationem dicens, quod dignum est mirari si hic, supple aliqui querunt, vel dubitant vtrum tanta sunt mensura, id est, quantitates, & similiter colores vtrum sint tales quales videntur à remotis, aut quales videntur propinquius: constat enim quod virtus agentis pro quanto videtur remotius agere, tanto debilius agit, sicut ignis minus potest ignire remotus quam propinquus, magnitudines ergo, vel colores, tantæ, vel tales sunt iudicandæ, quantæ, & quales videntur de propinquo: quia perfectiori modo immutant sensum de propinquo quàm à remotis: similiter etiam mirum est, si aliquis dubitet vtrum supple aliqua sunt talia qualia videntur sanis, aut qualia laborantibus? Constat enim quod sani recte iudicant de sensibilibus, quatenus habent organa disposita & recipiunt immutationes sensibilibum pro vt sunt; non sic est de infirmis propter causam oppositam, quatenus habent organa sensuum indispōita & infēcta: similiter mirum est, si aliquis dubitet vtrum supple pondera sunt qualia videtur debilibus, aut qualia robustis. Constat enim quod robusti verius iudicant de ponderibus quàm debiles: nam in debilibus est difficultas ad sustinendum pon-

Varietas iudiciorum oritur ex varietate dispositionum.

dus, non tantum ex magnitudine ponderis, sicut etiam in robustis, sed vltra etiam ex debilitate virtutis; vnde etiam parua pondera videntur eis magna. Similiter mirum est si ali quis dubitet vtrum, vera sint qualia videntur dormientibus, in quibus sunt ligati sensus, aut qualia videntur vigilantibus? Exponit autem quia mirum est si dubitant de prædictis: quia ex eorum actibus patet quod non dubitant, nec opinantur omnia iudicia esse æqualiter vera; ideo subdit: nam quia non existimant, id est, non sic opinantur, palam: nullus enim eorum si suscipit, id est, opinatur, de nocte esse Athenis ens in Libya, vadit ad Lyceum. Vult dicere, quod si aliquis existens in Libya videretur in somnis sibi esse Athenis, surgens à somno non faceret talia, qualia faceret si in vigilia hoc vidisset; iret enim ad Lyceum, id est, ad quendam locum sic dictum, qui est Athenis, si in vigilia se videret esse Athenis: quod non facit quando hoc solum in somnis videt. Ex quo patet quod non opinatur æqualiter esse verum, quod videtur dormienti, & quod videtur vigilantibus. Similiter autem potest argui de aliis quæstionibus prædictis: licet enim de talibus querant voce, de eis tamen non dubitant mente. Patet ergo, quod ratio eorum nulla est: illa scilicet per quam ponunt omnia apparentia esse vera: ex eo scilicet quod contrariorum opinantium non potest iudicari secundum eos quæ sit verior, vt superius dicebatur: hoc enim falsum est, vt patet ex nunc dictis. Deinde cum dicitur

Amplius autem de futuro, vt & Plato dicit, nequaquam similiter propria medici opinio, & ignorantes velut de futuro sanos sapere, aut non de futuro.

78

Ponit tertiam rationem dicens, quod amplius vt dicit Plato, de futuro similiter non est propria, id est, firma, vera & digna, credo opinio medici, scilicet experti in medicina, & ignorantis, scilicet medicinam de hoc futuro supple infirmos fore sanos, aut non de futuro. Ratio huius est, quia medicus expertus cognoscens, causas ægritudinis, potest iudicare verè de sanitate futura, quod non potest imperitus & ignorans medicinam. Ex quo patet falsam esse opinionem, quæ dicit omnes opiniones æqualiter esse veras. Deinde cum dicitur

Amplius autem & in sensibilibus non similiter propria alicui & proprii aut propinqui, & eius quod ipsius: sed de coloribus quidem visus, non gustus: de saporibus gustus, non visus.

Tex. co. 15.

Ponit quartam rationem dicens, quod amplius in sensibilibus non est similiter propria, id est, æqualiter vera cognitio proprii obiecti & alieni: sicut non sic verè visus iudicat de sono, sicut de colore: similiter non est æqualiter vera cognitio sensus respectu proprii obiecti aut propinqui, id est, proprii obiecti, & eius quod ipsius, id est, substantiæ quæ est obiectum per accidens: nam iudicij sensus semper est verum de proprio obiecto, sed est falsum quandoque de obiecto communi: quod est magnitudo, & numerus, & huiusmodi, quæ ponuntur secundo de Animal text. 64. & 65. et etiam de obiecto per accidens quod est substantia, puta diarij filius: decipitur etiã plus circa obiecta aliena, quæ sunt propria alterius sensus, & quantum ad hoc subdit, quod de coloribus quidem visus supple

Sensus non iudicat de obiecto alieno sicut de proprio.

supple iudicat verè, *non gustus: de saporibus gustus, non visus: ex quo patet quòd dicere omnia iudicia sensuum esse vera æqualiter, est omnino extra rationem. Deinde cùm dicit:*

79

Quorum unusquisque in eodem tempore circa idem nunquam dicit, simul ita & non ita habere: sed nec in altero tempore circa passionem dubitauit, sed circa id cui accidit passio: dico autem puta idem quidem vinum videbitur utique, aut mutatum, aut corpore mutato, quandoque quidem esse dulce, quandoque autem non esse dulce, sed quod non dulce quale est, quando fuerit nunquam mutauit, sed semper de ipso verum dicit, & est ex necessitate futurum tale dulce,

Ponit quintam rationem dicens, quòd quorum, scilicet sensuum, quisque, id est, quilibet, nunquam in eodem tempore circa idem, scilicet obiectum, dicit simul ita & non ita se habere; visus enim non dicit in eodem tempore aliquid esse simul album & non album; sed nec in diuerso tempore circa passionem dubitauit, id est, quòd licet sensus in diuersis temporibus videtur de eodem obiecto opposita iudicare; tamen dubitatio nunquam accidit ex iudicio sensus circa ipsam passionem sensibilem quæ est obiectum; aut pro sed: *circa quod*, id est, circa subiectum, cui accidit passio: dico autem veluti idem vinum videtur aut mutatum, id est, quòd idem eidem gustui aliquando iudicatur esse dulce, aliquando non dulce: hoc est à mutato corpore, id est, organo gustus; quod aliquando est infectum aliquo humore & sapore prauo; & sic quicquid gustat, videtur sibi non esse dulce; vel mutato corpore, id est, vino ipso, quod est subiectum nunc dulcedinis, nunc acritatis, sed non dulce quale est: quando fuerit nunquam mutatur, id est, quòd nunquam gustus mutat iudicium suum, quando dulce tale iudicat quale percipit in obiecto quin iudicet ipsum esse dulce; vnde subdit, aut pro sed, sed semper de eodem dicit verum, & est ex necessitate futurum tale dulce, id est, quòd gustus de ipsa dulcedine semper verum dicit, & eodem modo. Ex quo patet quòd si iudicium sensus semper esset verum, vt ponebant isti, sequitur per necessitatem, quòd dulce, siue natura dulcedinis sit talis, qualem iudicat sensus gustus, & per consequens quòd aliquid sit in rebus determinatè verum, vltèrius sequitur quòd nunquam contradictoria sunt vera de eodem: quia sensus nunquam iudicat aliquid simul esse album & non album, vt prædictum fuit. Deinde cùm dicit.

80

Quamuis & hæc hæ rationes omnes destruant, quemadmodum & substantiam non esse nullius: ita nec ex necessitate nihil: necessarium enim non contingit aliter, & aliter se habere. Quare & si quidem est ex necessitate, non habebit ita & non ita.

Al. vnde & hæ, vel verū & hæ.

Ponit sextam rationem dicens, quòd omnes hæ rationes & opiniones dictæ, quemadmodum auferunt nullius esse substantiam, id est, prædicatū substantiale vt præostensum fuit, ita ponunt nunc ex necessitate esse nihil: nec esse aliquod prædicatum necessarium: necessarium enim est quod non contingit aliter se habere, nam si omne quod est ita, & non

ita, vt ponunt dicentes contradictoria, vel contradictorias opiniones esse simul veras de eodem, sequitur quòd nihil erit necessarium, quin contingat aliter se habere; sed istud consequens est falsum; ergo & antecedens ex quo sequitur, idèd subdit: *quare & si quid est ex necessitate, scilicet in rebus, non se habebit ita & non ita.* Deinde cùm dicit:

Totaliter quia si est sensibile solum, nihil utique erit solum non existentibus animatis; sensus enim non erit: neque igitur sensibilia esse, neque sensationes forsitan verum: sentientis enim passio hæc est subiecta vero non esse quæ sensum faciunt, & sine sensu impossibile: non enim sensus suimet est, sed est aliquid alterum præter sensum, quod prius esse sensu est necesse: Mouens enim moto prius est natura, & utique si adinuicem dicuntur hæc ipsa, nihil minus.

Ponit septimam rationem, quæ sic formari potest: Si nihil est verum nisi ex hoc quod apparet sensui; ergo nihil est nisi vt est sensibile in actu; consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia est euidentis: falsitas consequentis patet ex hoc, quia tunc nihil esset, nisi esset sensus, & per consequens nisi esset animal: quod est falsum: quia obiectum sensibile cùm sit mouens sensum, est prius sensu, sicut omne mouens est prius motu, prius autem in suo priori non dependet à posteriori, nec per consequens remouetur ad remotionem posterioris: idèd dicit: & si supple dicta opinio vera esset, sequitur ex toto, id est, vniuersaliter quòd si sensibile solum est, id est, quod si nihil sit verum nisi vt sentitur, quòd, nihil erit non existentibus animalibus animatis: sensus enim, supple non erit, sine animali, nam sensibilia, scilicet in actu, non esse sensibilia, supple sine sensu, forsitan verum est: nam esse sensibile in actu, est passio sentientis: certum est enim quòd nihil actu sentitur sine aliquo actu sentiente: subiecta verè, id est, obiecta, quæ sensum faciunt, scilicet in actu, non esse sine sensu est impossibile: si supple accipiantur non vt actu sentiantur; sed vt sunt in potentia, vt sunt possibilia sentiri: quod sic patet, quia sensus non est suimet: non enim sensus est potentia reflexiua, vt sentiat seipsum, sed est aliquod, scilicet obiectum diuersum, præter sensum, quod necesse est esse prius sensu: mouens enim prius est natura moto: addit autem, quòd si adinuicem dicantur, id est, quòd licet mouens & motum adinuicem referantur; & per consequens videntur simul esse: nihilominus eadem sequuntur quantum ad propositum: quòd scilicet mouens prius sit moto quantum ad suum esse absolutum: licet enim mouens & motum, sensibile & sensus semper referantur proportionabiliter accepta, puta sensibile in potentia, ad sensuum in potentia, & sensibile in actu ad sensum in actu, & e conuerso, & per consequens vt sic sunt simul naturæ; tamen non sequitur quòd si sensus non sit actu, quòd sensibile non sit in actu essendi, cum quo actu essendi stat quòd non sit sensibile in actu, sed tantum in potentia, vt nullo visu existente mixta esset alba, & per consequens visibile esset quantum est de se.

Al. totaliter.

Posset hic inferri quòd sensus nō est potentia reflexiua.

Foris Philosophus accipit hic prioritatem naturæ pro prioritate originis.

SVMME SECVNDÆ

CAP. IV.

Contra sustinentes ex proteruia, omnia apparentia vera esse.

SVM MARIVM.

In toto capite tradit qualiter obuiendum iis, qui in opinionem de contradictionis simul veris, ex proteruia inciderunt, & refutantur duplici ratione. Concludit ergo impossibile esse contradictoria esse simul vera.

Tex. co. 16.

81

SVNT autem quidam qui dubitant hoc *Spersuasorum*, & has rationes solam dicentium: *quarunt enim, quis est qui iudicat sanum, & omnino circa singula recte iudicantem?* Tales verò dubitationes similes sunt dubitationi *utrum dormimus nunc, aut vigilamus*; Possunt autem dubitationes omnes tales idem omnium enim rationem hi dignificant esse: principium enim quarunt; & hoc per demonstrationem accipere: quicumque quidem non persuasi sunt. & manifesti, sunt in actibus. Sed quod diximus hac ipsorum passio est, rationem enim quarunt quorum non est ratio; demonstrationis enim principium non est demonstratio. Hi quidem igitur facile hoc credent, est enim non difficile sumere.

Postquam Philosophus disputavit contra eos, qui ex dubitatione, siue ex aliqua ratione in opinione de veritate apparentium deuerunt, nunc disputat contra eos, qui in eadem opinione ex proteruia inciderunt. Circa quod duo facit. Primo facit quod dictum est. Secundò epilogat circa determinata. Secunda ibi: *Ergo quoniam quidem igitur*. Prima in duas, quia primò exponit eorum positionem. Secundò subiungit eorum improbationem. Secunda ibi: *Si autem non omnia*. Prima in duas, quia primò ponit eorum motiuam repositionem siue rationem, cuius etiam falsitatem tangit. Secundò exponit eorum intentionem. Secunda ibi: *In sermone autem*. Dicit ergo quòd supple præter illos, qui in dictam opinionem inciderunt; *sunt aliqui qui interrogant persuasos*, id est, deceptos in his, scilicet opinionibus, ut supple eos retineant in deceptione, & has solùm supple rationes habent pro confirmatione suæ opinionis, has inquam rationes quæ dicentur: nam supple si eis dicatur quòd de contrariis opinionibus sit magis credendum sanis quam infirmis: & sapientibus quàm insipientibus, & vigilantibus quàm dormientibus: *quarunt enim quis est qui conualescentem iudicat, & omnino iudicantem recte circa singula*, id est, quarunt quomodo posset discerni certitudinaliter sanus ab infirmo, sapiens ab insipienti, & vigilans à dormiente, & sic breuiter in omni diuersitate, opinionum quis eorum sit qui rectè iudicat: nam aliquis videtur sapiens quibusdam, qui ab aliis insipiens existimatur: similiter est de aliis prædictis: *tales verò, supple, dubitationes, supple sunt irrationa-*

Haec principialiter contra ponentes apparentium veritatem.

Eiususio antiquorum proterua.

Proterua nūquam persuadetur.

biles: nam similes sunt illi, scilicet dubitationi, *utrum dormimus nunc, vel vigilamus*: omnes autē tales dubitationes valent idem, quatenus ex eadem radice procedunt: hi enim dignantur esse, id est, tanquam dignam volunt esse omnium rationem, id est, demonstrationem: *quarunt enim principium, scilicet demonstrationis*: & illud accipere scilicet per demonstrationem: quod tamen est impossibile: quoniam ergo quod non persuasi sunt, id est, mente de veritate opposita, manifesti sunt sūt in actibus suis, secundum quod diximus, nam ut prædictum fuit, oppositum faciunt his quæ dicūt: nam alia & alia faciunt, & secundum iudicium & habitum dormiendo, vel vigilando: *hec autem est passio eorum, scilicet infirmitas: quia rationem, id est, demonstrationem, quarunt quorum non ratio*: nam illius quod est principium demonstrationis non est demonstratio. Hoc igitur hi facile credent, id est, quod est satis facile ad credendum: est enim non difficile sumere, supple per demonstrationem hoc quod dicitur: ars enim demonstrandi ostendit omnium non esse demonstrationem ad vitandum processum in infinitum in demonstrationibus: hoc autem utrum nunc dormiamus, vel vigilemus: & utrum simus sani, vel infirmi, est per se notum, & oportet supponere sicut principium demonstrationis. Deinde cū dicit:

Non omnium esse demonstrationem hic ostendit.

In sermone autem vim solam querentes impossibile quarunt: contraria namque dicere dignificant statim contraria dicentes.

82

Exponit eorum intentionem, dicens quòd illi qui quarunt vim in sermone solā, id est, quòd nō mouetur ex aliqua ratione nec difficultate alicuius dubitationis, sed solū innituntur verbis, putantes se omnia posse dicere, licet ea probare non possint: & hoc dicunt propter proteruiam: isti, inquam, quarunt impossibile: contraria namque dicere dignantur recte contraria dicentes: quia intendentes, & volentes contraria simul esse vera, dicunt recte contrariam repugnantiam & contrarietatem in sua positione implicantes, ut patet iam ex dictis, & patebit iam ex dicendis. Deinde cū dicit:

Omnia agnoscere dicere videtur proteruo sibi licere.

Si autem non omnia sunt ad aliquid, sed quadam sunt & ipsa secundum se: non utique est omne quod apparet; nam quod apparet, alicui apparet. Quare qui dicit omnia quæ apparent esse vera, omnia quæ sunt facit ad aliquid. Propter quod & obseruandum vim in sermone querentibus, simul autem & sustinere sermonem dignificantibus quod non apparet est: sed quod apparet, cui apparet, & quando apparet: & in quantum: & ut. Si autem sustineant quidem sermonem, non sic autem sustineant, accidit ipsis contraria citò dicere: contingit enim eidem secundum visum mel apparere, gustui verò non. Et oculis duobus existentibus non eadem utique visui si sint dissimiles. Quoniam ad dicentes propter olim dictas causas quod apparet verum esse: & propter hac omnia similiter esse falsa, & vera. Neque enim omnibus eadem apparere contingit. Neque ipsi semper eadem, sed multoties

TEXT. CO. 27.

multoties contraria secundum idem tempus: tactus enim duo dicitur in digitorum variatione, visus autem unum, sed non quidem idem, & secundum idem sensui, & similiter, & in eodem tempore. Quare hoc utriusque erit verum: sed forsitan propter hoc necesse dicere his, qui non propter dubitationem, sed orationis causa dicentibus quod hoc non est verum, sed huic verum.

Ponit prædictorum proteruorum improbationem. Circa quod duo facit, quia primo ostendit quomodo eis obuiandum sit apparenter, quasi destruendo eorum positionem. Secundò qualiter obuiandum sit eis existenter & secundum veritatem. Secunda ibi: *Et sicut prius dictum est.* Dicit ergo quòd verum pro sed, id est, non omne quod apparet, esse verum: sit verum, si non omnia sunt ad aliquid, sed quedam secundum se & absoluta: nam quod apparet, alicui apparet, & idè hoc, quod est apparet, includit relationem quandam: quia qui dicit, omnia quæ apparent, esse vera, facit omnia quæ sunt, id est, omnia entia esse ad aliquid, id est, relatiua, scilicet in respectu ad sensum vel opinionem, quod supple est falsum, scilicet omnia formaliter esse relatiua, & nihil esse formaliter absolutum; quapropter quæretibus, id est, prædictis Philosophis, qui quærent vim in sermone: similiter quoque, & sermonem dare dignantibus, id est, si aliquis dignetur eis concedere sermonem, id est, opinionem quam ipsi ponunt, custodiendum est eis, id est, cauendum, quia scilicet non apparet: sed apparetis cui apparet, & quando, & ubi, id est, quòd non debent concedere absolute quòd omne apparet sit verum, sed solum illi cui apparet & quando & ubi apparet: hoc enim esse verum secundum quid, non simpliciter. Cuius rationem subdit, scilicet quòd ita respondendum sit, dicens, verum pro sed: sed qui dant, id est, qui concedunt sermonem simpliciter concedentes omnia apparentia esse vera: & non ita dant, id est, concedunt supple cum determinationibus prædictis, accidit enim statim dicere contrarium, id est, concedere contraria esse simul vera: contingit enim eadem secundum visum; supple mel apparet, vel forsitan propter similitudinem coloris, puta quia est rubeum: gustui verò, saporem non apparet illud esse mel propter dissimilitudinem saporis: & similiter, oculis existens duobus, & diuersis, non eadem est visio, utriusque, sed sunt dissimiles quandoque, puta si aliquando vnus oculus sit infectus aliquo humore infecto & nigro: alter verò humore puro: per oculum infectum apparebunt omnia nigra, non autem per alterum: subdit autem causam, quare hoc quòd dictum est sit obseruandum, & custodiendum. Causa enim huius ad ipsos dicentes verum esse, quòd apparet propter iam dictas causas: quia propter hoc omnia dicunt simul esse vera & falsa, quòd non omnibus eadem apparent, nec eidem sèper eadem: sed multoties contraria etiam secundum idem tempus, & hoc supple secundum diuersos sensus, vt prædictum est. Patet etiam, quòd visus iudicat esse vnum, tactus autem duo, vt patet in digitorum variatione: lappillus enim vnus duobus digitis inflexis apparet esse duo secundum tactum, vnus autem secundum visum: aut pro sed, sed nullatenus eidem, & secundum idem sensui: & similiter in eodem tempore videtur, quòd hoc sit verum, id est, quòd

licet secundum diuersos sensus appareant hominibus contraria: non tamen eidem homini & secundum eundem sensum: & similiter in eodem tempore videtur quòd hoc sit verum, scilicet contraria simul esse: addit autem, quòd forsitan illud erat necesse dicere, id est, respondere sic dictis Philosophis, dicentibus hoc non propter dubitationem, sed orationis causa, id est, propter proteruam: quia hoc non est verum, scilicet simpliciter: sed hoc est verum secundum quid: quia scilicet quòd hoc videtur vni, potest alteri non videri verum; sed hæc non sunt contradictoria, quia hoc concessio non sequitur contraria, vel contradictoria esse simul vera. Deinde cum dicit;

Et sicut prius dictum est, necesse ad aliquid facere omnia, & ad opinionem, & sensum. Quare non factum est, nec erit nihil, nullo præopinante. Si verò factum est, aut erit, palam quia non erunt omnia ad opinionem.

Ostendit qualiter prædictis Philosophis sit obuiandum existenter, & secundum veritatem. Circa quòd duo facit, secundum quòd duas rationes adducit contra eos. Secunda ponitur ibi: *Amplius si vnum.* Dicit ergo quòd sicut prius dictum est, necesse est facere omnia ad aliquid, scilicet ad opinionem & ad sensum: si supple quòd apparet, verum sit, ex quo sequitur, quòd non factum est, nec erit nihil nullo præopinante, vel vt habet alia littera, nec erit nullus præopinans, accipit enim genitiuum pro ablatiuo more Græcorum qui carent ablatiuo: si verò hoc supple est falsum & est verum quòd aliquid factum est: & erit, nullo scilicet præopinante palam, quia non erunt omnia ad aliquid, scilicet ad opinionem, & ad sensum. Posito enim per impossibile vel possibile quòd nullus esset sensus, vel opinio, nihilominus multa essent facta, & fierent, & fortè ita est de facto, quòd multa sunt in vniuerso quæ nunquam fuerunt cognita per sensum, puta sunt in profundo maris vel circa centrum terræ. Deinde cum dicit:

Amplius si vnum ad vnum, aut ad determinatum. Et si idem & dimidium, & aequale, sed non aequale ad duplum, neque dimidium ad aequale ad opinans: itaque si idem est homo, & opinatum non est homo opinans, sed opinatum. Si verò vnum quodque fuerit ad opinans, ad infinita erit specie opinans.

Ponit secundam rationem, dicens: *Amplius: quia vnum ad vnum refertur tantum, nõ ad quodcunque vnum, sed ad determinatum,* quòd patet: quia si idem est dimidium & aequale, non dicitur ad duplum in quantum aequale, sed in quantum dimidium: verum si idem homo sit opinatum & opinans; non dicitur opinans ad idem in quantum homo: sed in quantum opinatum, id est, quòd similiter si nem homo qui est opinans, sit etiam opinatus, non refertur homo ad opinans in quantum est opinans vel homo, sed in quantum est opinatus, si verò vnum quodque fuerit ad opinans, ad infinita specie erit opinans, id est, quòd si omnia, entia in quantum sunt huiusmodi, referuntur ad opinans in quantum est opinans, sequitur quòd ipsæ opinans non sit vnum, cum ad

83

Hic obuiat existenter proteruam antiquorum.

Forè multa sunt sensibilia nunquam cognita per sensum,

Hic obuiat apparenter proteruam antiquorum.

Vide 3. q. 5. & 1. di. 2. q. 5.

Quare oculi aliquando iudicat omnia esse nigra, vel aliter coloris cuius nõ iudicet

vnum tantum referatur, sed erit infinita specie, cum infinita ad ipsum referantur, quod est euidenter impossibile. Ex quo patet quod falsum est, quod omnia ad opinans referantur, & per consequens quod omne illud sit verum quod apparet.

Notandum, quod qualiter verum sit, quod vnum ad vnum tantum referatur, dicitur in quinto in capitulo, de ad aliquid: quia hoc verum est quod primum & per se vnum ad vnum tantum refertur: pro nunc vero ratio Philosophi intendit quod secundum illos omnia entia essent formaliter ad aliquid, & sicut entia specificè distinguuntur, sic & relationes haberent specificè distingui, & ideo cum idem secundum eandem relationem primum, & per se non possit referri nisi eidem secundum relationem, oporteret quod quot sunt species entium, tot essent relationes oppositæ in ipso opinante, & per consequens infinitæ, saltim quoad nos, & cum ipsum opinans esset etiam formaliter ad aliquid, sequitur quod non esset vnum specie, sed quasi infinita specie, quod est euidenter falsum. Deinde cum dicit:

Quod quidem igitur firmissima opinio omnium non esse simul veras oppositas dictiones, & quid accidit ita dicentibus, & quare ita dicant, tot sunt dicta.

Epilogat circa determinata, & facit duo: quia primum concludit conclusionem principalem. Secundum infert ex ea quoddam corollarium. Secunda ibi: *Quoniam autem impossibile.* Dicit ergo, quod quia cunctorum est opinio firmissima, quod inter omnes opiniones, ista est firmissima, scilicet simul non esse veras oppositas dictiones, id est, propositiones iue contradictiones: quæ etiam accidit ita dicentibus, scilicet contradictoria simul esse vera, & quare ita dicunt, id est, quæ fuerit eorum causa motiua ad sic dicendum, tot dicta sunt. Deinde cum dicit:

Quoniam autem impossibile est contradictionem simul esse veram de eodem, palam quia nec contraria simul inesse eidem contingit: contrariorum enim alterum est priuatio non minus; substantia autem priuatio negatio est ab aliquo determinato genere. Si igitur impossibile est simul affirmare, & negare verè: impossibile & contraria simul inesse nisi, aut aliqua ex parte ambo, aut alterum quidem aliqua ex parte, alterum verò simpliciter.

Infert quoddam corollarium ex conclusione nunc conclusa dicens: *quoniam impossibile est contradictionem simul esse veram de eodem*, vt nunc dictum fuit Ratim. *Palam quia nec contingit contraria simul eidem inesse*, cuius causam subdit: *etenim pro qua, alterum contrariorum est priuatio: non autem substantia priuatio*, id est, quod licet priuatio sit quædam negatio substantiæ, ab aliquo determinato genere, id est; in aliquo subiecto determinato, vel in aliquo determinato genere: quatenus priuatio est negatio infra genus, vt dictum fuit supra in hoc eodem quarto, nihilominus tamen sicut est in aliis oppositis, sic est in contrariis: quia alterum contrariorum includit priuationem, siue negationem alterius; licet aliquid positivè addat vltra priuationem; alterum enim contra-

riorum est imperfectius altero; & ex hoc habet annexam alterius priuationem: *si igitur impossibile est affirmare simul & negare verè*, sequitur, quod *impossibile est contraria simul inesse*: quatenus vnū dicit priuationem siue negationem alterius, vt dictum est: tamen possibile est ambo contraria inesse simul non simpliciter, sed quandoque, vel quo, id est, secundum quid: vel alterum quandoque, vel quo, id est, secundum quid, alterum verò simpliciter. Exemplum primum, si aliquid sit album secundum vnam partem, & nigrum secundum alteram: tunc enim ambo contraria insunt eidem non simpliciter, sed secundum quid: sicut patet in scuto cuius medietas est alba, & medietas nigra. Exemplum secundi, quando alterum contrariorum inest secundum plures partes, vel principales, alterum verò secundum aliquam partem, minus principalem, sicut patet de Æthiope, qui niger est simpliciter, albus autem secundum quid: hoc enim duplici modo inesse contraria eidem non est inconueniens: simpliciter autem inesse eidem ambo contraria, vel ambo contradictoria, est omnino impossibile.

Nota limitationem inhaerentia simul eidem contrariorum duplicem.

SUMMÆ SECVNDÆ

CAP. V.

Contra ponentes medium inter contradictoria.

S V M M A R I V M.

In hoc capite primum refutat septem rationibus ponentes contradictoria esse simul falsa, ratione medij, quod inter illa ponunt. Secundum ponit motium talis opinionis, & commune medium contra omnes opiniones prædictas, declarans etiam ad quas opiniones Philosophorum dictæ opiniones consequuntur.

AT verò nec contradictionis medium esse contingit, sed necessarium, aut dicere, aut negare vnum de vnoquoque. Palam autem primum definitibus quid verum, & quid falsum. Dicere namque ens non esse, aut non ens esse falsum; ens autem esse, & non ens non esse verum. Quare & dicens esse, aut non esse, verum dicit aut mentietur: sed neque dicit ens non esse, aut esse, neque non ens.

Postquam Philosophus disputavit contra ponentes contradictoria simul esse vera de eodem, & per consequens negantes illud principium primum, quod impossibile est idem simul esse, & non esse, nunc disputat contra ponentes contradictoria simul esse falsa ratione medij, quod ponunt inter contradictoria, & per consequens negantes illud principium: De quolibet est affirmatio vera, vel negatio. Circa quod duo facit. Primum enim disputat contra ipsorum positionem. Secundum contra motium positionis. Secunda ibi: *Euenit autem quibusdam.* Prima in septem secundum quod septem rationes adducit ad propositum. Secunda ibi: *Amplius autem medium.* Tertia ibi: *Amplius autem omne intellectuale.* Quarta ibi: *Amplius præter omnes.* Quinta ibi: *Amplius in quibuscunque.* Sexta ibi: *Amplius autem in*

Hic disputat contra ponentes contradictoria esse simul falsa.

Al. intelligibile.

Vnum referri ad vnum vel plura qualiter contingit. Vide q. 12. Quolibet, & in predicamentis, cap. de relatione.

84

Infert conclusionem in opinionem.

Contraria non insunt eidem simpliciter, & formaliter nec in esse possunt.

88

Inter contra-
dictoria non
datur medium.

infinisum. Septima ibi: *Amplius autem quando.* Dicit ergo, primò quare nec inter contradic-
tionem esse contingit, scilicet medium; *sed necessa-
rium est, aut dicere, id est, aut affirmare; aut ne-
gare unumquodque de vnoquoque,* vel vnum de
quocumque *palam est. primum quidem definiendi-
bus;* scilicet nobis *quid verum; & quid falsum,*
nam ex definitione veri, & falsi patebit propo-
situm. Vnde subdit definitiones veri, & falsi di-
cens, quod falsum *est dicere ens non esse, quod est:
aut non ens esse,* id est, esse, *quod non est: verum
autem est dicere ens esse,* id est, quod est: & *non
ens non esse,* id est, quod non est: aut non esse ve-
rum dicit, aut mentitur, aut supple si dicit verum
non dicit ens, id est, quòd qui dicit verum non
dicit non esse, quod est: aut esse, quod non est: sed
supple oppositum: qui autem dicit falsum, patet
ex prædictis, quòd vel dicit non esse, quod est, vel
esse quod non est. Ex quibus definitionibus patet,
quòd qui dicit verum oportet, illud esse verum, si
dicit illud esse, & non esse si dicit illud non esse:
similiter patet, quòd qui dicit falsum, oportet il-
lud esse: si dicit illud non esse, & oportet illud non
esse, si dicit illud esse; ergo per necessitatem erit
vera affirmatiua, vel negatiua: quod negat qui in-
ter contradictoria ponit medium: quia tunc nec
affirmatio, nec negatio esset de necessitate vera,
sed possent ambæ esse falsæ. Deinde cum dicit:

Definitio ve-
ri, & falsi.

86

*Amplius autem medium erit contradic-
tio- nis, quemadmodum pallidum albi, & nigri,
aut quemadmodum neutrum hominis, & e-
qui. Siquidem igitur sic non permutabitur,
nam ex non bono in bonum permutatur, aut
ex bono in non bonum: nunc autem non sem-
per videtur. Non est enim permutatio nisi in
contraria & media: si autem est medium & sic
utique erit aliqua in album non ex non albo
generatio, nunc autem non videtur.*

Ponit secundam rationem, quæ sic formari po-
test: si inter contradictoria est medium, ergo nihil
omnino contingit mutari: consequens est falsum;
ergo antecedens. Probatur consequentia sic: quia
medium inter aliqua dupliciter contingit esse:
vno modo quando medium participat aequaliter
vtrumque extremorum, & est eiusdem generis
cum extremis. Alio modo accipitur medium per
abnegationem extremorum, & est alterius gene-
ris ab extremis. Exemplum primi, vt rubeum
est medium inter album, & nigrum. Exemplum
secundi, vt asinus potest dici medium inter e-
quum, & hominem: quia nec est homo, nec est e-
quus. Si secundo modo sit medium inter contra-
dictoria, patet quòd tollitur mutatio inter ea:
quia omnis mutatio est inter ea, quæ sunt eius-
dem generis, & oportet prius per medium transi-
re. Si primo modo, sequitur quòd sit motus ad
album, & non erit ex non albo: quia non tantum
est motus ab extremo in extremum, sed etiam ex
medio ad extremum: hoc autem videtur incon-
ueniens, quòd sit motus ad album, qui non erit
ex non albo. Dicit ergo, quòd *amplius* si supple
inter contradictoria sit medium, aut tale medium
contradictionis erit: *quemadmodum viride est me-
dium albi & nigri,* quod est medium eiusdem ge-
neris cum extremis; *aut quemadmodum medium
hominis, & equi,* quod est medium per negationem

Medium du-
plex.

vtriusque, & alterius generis ab extremis; ergo si
sic est isto secundo modo, sequitur quòd aliquid
non mutatur, quod sic probat: *Nam* omne quod
permutatur, aut *permutatur ex bono in non bonum;*
aut ex hoc scilicet *ex non bono in bonum:* omnis enim
permutatio est aequaliter inter contradictoria,
vel priuatiuè opposita; nam termini primi omnis
mutationis sunt habitus, & priuatio; ynde cum est
mutatio inter contraria, alterum contrariorum in-
cludit negationem, sive priuationem alterius. *Nunc
autem,* supple si isto modo ponatur medium inter
contradictoria, *non apparet,* scilicet quando sit mu-
tatio ex non bono in bonum, vel e conuerso: *non
enim est permutatio nisi inter contraria, & media,*
quæ scilicet sunt eiusdem generis: quia omnis mu-
tatio est ab extremo in extremum, vel in medium
eiusdem generis: sed si inter contradictoria non fit
transitus per medium, sequitur quòd non poterit
esse mutatio ab extremo contradictionis in me-
dium, quod ponitur esse alterius generis, nec per
consequens ab extremo in extremum: sed si est
medium inter contradictoria primo modo, scilicet
medium eiusdem generis participans naturam v-
triusque extremi, sequitur quòd esset generatio in
album, & non album: *sic quod erit aliqua generatio
in album non ex non albo, nunc autem non videtur,*
quòd aliqua generatio terminetur ad album, quæ
non fiat ex non albo: nam tale medium ponitur
esse neutrum inter duo extrema, scilicet quòd nec
est album, nec est non album. Deinde cum dicit:

Termini pri-
mi motus
qui?

87

*Amplius autem omne intellectuale, & in-
telligibile mens aut affirmat, aut negat: hoc
autem ex definitione palam est, cum verum
dicit, aut mentitur. Quando autem sic compo-
nit dicens, aut negans, verum dicit, quando
autem non sic, mentitur.*

Ponit tertiam rationem dicens: *omne intelli-
gibile,* id est, omne quod intelligit, aut sentit aut *af-
firmat, aut negat, hoc autem est palam ex definitio-
ne,* scilicet veri & falsi: *quia verum dicit, aut men-
titur,* siue affirmet scilicet, siue neget, *quandoqui-
dem intellectus sic componit dici,* id est, *affirmans,
aut negans,* sicut supple est in re, *verum dicit, quando
verò non sic, mentitur:* ex quo patet, quòd oportet
affirmationem, vel negationem esse veram, sicut
deductum fuit in prima ratione, quæ non videtur
ab ista differre multum, & sic inter contradictoria
non est medium aliquod. Deinde cum dicit:

Al. intelle-
tuale.

Al. dicens.

*Amplius præter omnes oportet esse contra-
dictiones nisi orationis causa dicatur; quare
& nec verum dicit aliquis, nec non verum
dicit, & præter ens, & non ens erit, quare &
præter generationem, & corruptionem trans-
mutatio quadam erit.*

Ponit quartam rationem, dicens, quòd *amplius*
si medium est in contradictione, oportet hoc di-
cere in omnibus contradictionibus, scilicet quòd
præter omnes contradictiones sit aliquid verum,
quod est medium inter eas: *nisi dicas causa oratio-
nis,* id est, ex proterua, & absque omni ratione,
quia sic dicere placet: quare sequitur supple quòd
cum verum & non verum sint quædam contra-
dictoria, erit aliquid *quod non est verum nec fal-
sum* quod patet esse falsum ex definitione veri, &
falsi superius posita. Similiter sequitur, quòd
præter

Vide Scot. in-
stantiam 8. d.
4. & 36. d. 1.

præter ens, & non ens erit aliquid, cum ens, & non ens sint contradictoria: quare sequitur quædam etiam transmutatio præter generationem, & corruptionem: nam cum generatio sit ad esse, & corruptio sit ad non esse, esset quædam tertia transmutatio ad illud medium inter esse, & non esse, quod videtur absurdum. Deinde cum dicit:

Amplius in quibuscumque generibus negatio, & contrarium insunt, & in his erit, ut in numeris, neque impar, neque non impar numerus erit, sed impossibile, ex diffinitione verò palam:

88 Ponit quintam rationem dicens, quod *amplius in quibuscumque generibus negatio & contrarium inest*, vel infert secundum aliam litteram, id est, quod in omnibus generibus, vel saltem in quibusdam negatio inest, vel ponitur loco contrariæ differentiæ, & erit in eodem genere cum altero contrariorum: nam contraria sunt in eodem genere, & per consequens negatio, quæ accipitur loco contrariæ differentiæ, erit in eodem genere, si inter affirmationem, & negationem est aliquid medium, & in omnibus his erit, scilicet medium, *ut in numeris erit aliquis numerus neque par, neque impar, sed palam est ex diffinitione* par, & impar hoc esse impossibile: nam par numerus dicitur, qui potest diuidi in æquales partes: impar verò, qui sic non potest diuidi: vicinique videtur non posse sumi medium; ergo nec erit medium inter affirmationem, & negationem. Deinde cum dicit:

Amplius in infinitum vadet, & non solum in infinita, quæ sunt erunt, sed plura. Iterum enim est hoc negare ad dictionem & negationem, & hoc erit aliquid, nam substantia est quædam ipsius alia,

89 Ponit sextam rationem, quæ ducit ad duplex inconueniens, dicens quod *amplius autem* si supple inter affirmationem & negationem sit dare medium, sequitur quod *non solum ea quæ sunt erunt in infinita*, id est, sesquialtera proportione sed plura, & in infinitum vadet. Vult dicere quod ponentes medium inter affirmationem & negationem, habent ponere quoddam tertium præter illa duo, inter quæ secundum aliquos alterius opinionis non est medium: tria autem ad duo se habent in sesquialtera proportione. Secundum ergo opinionem eorum, qui ponunt inter affirmationem & negationem medium in primo aspectu, apparet quod omnia erunt in sesquialtera proportione ad ea, quæ ponuntur ab aliis alterius opinionis: quia non solum erunt affirmationes & negationes, sed etiam media earum, & hoc est primum inconueniens. Secundum inconueniens est, quod erunt plura in infinitum: nam omne quod contingit affirmare, contingit & negare: sed contingit affirmare ista tria esse scilicet affirmationem, & negationem, & medium; ergo contingit & negare: quia igitur negatio est aliud ab affirmatione, sequitur quod erit quoddam quartum præter illa tria: erit enim substantia eius, & ratio alia à prædictis, sicut ratio negationis est alia ab affirmatione: ideo subdit quod *iterum enim erit hoc negare ad dictionem*, id est, ad affirmationem & negationem, & hoc erit supple quartum: *nam substantia quædam est ipsius alia*, scilicet à tribus prædictis: similiter contingeret negare illa quatuor, & illa negatio esset

Scoti Oper. tom. IV.

quoddam quintum, & sic in infinitum, quia essent plura quam modò ponantur in infinitum, quod est secundum inconueniens. Deinde cum dicit:

Amplius interrogante si est album, dicit quia non nihil aliud negavit quam ipsum esse: negatio verò est quæ non esse.

Ponit septimam rationem quæ stat in hoc: quia si aliquis interroget aliquem, vtrum cygnus, vel aliquod aliud sit album, vel non, per necessitatem vel respondens assentit quod sic, vel non: si consentit, ergo concedit affirmationem veram esse: si non assentit, patet quod negat illud, quod interrogans interrogavit; ergo respondens necessarîo habet concedere affirmationem, vel dare negatiuam, & per consequens inter ista non est medium. Dicit ergo, quod *amplius quoniam interroganti si est aliquid supple album dicens*, id est, respondens quod non, *nihil aliud negavit quam ipsum esse*, de quo scilicet interrogans interrogavit: *negatio verò ista*, scilicet quam respondens dat, *est non esse*: quia scilicet negat illud album esse. Deinde cum dicit:

Venit autem hæc opinio quibusdam, sicut & alia inopinabilem. Quando enim soluere non possunt orationes contentiosas: annuentes orationi, confirmant verum esse quod est syllogizatum. Hi quidem igitur propter talem causam dicunt, illi verò propter omnium rationem inquirere.

Declarat motium huius positionis. Circa quod tria facit. Primò enim præmittit motium huius positionis. Secundò subiungit motium & principium procedendi contra eos. Tertio exponit aliquas opiniones Philosophorum dictam opinionem sequentium. Secunda ibi: *Principium autem ad hos*. Tertia ibi: *Videtur autem Heracliti*. Dicit ergo, quod *ista opinio enenit quibusdam, sicut & alia inopinabilem*, id est, sicut alie opinionones de numero inopinabilem hoc modo quo dicitur; & ponit duas causas: prima est, quia *quando aliqui non possunt soluere orationes contentiosas*, id est, Sophisticas annuentes orationi, id est consentientes, *confirmant verum esse quod est syllogizatum*, id est, quod concedunt conclusionem Sophisticè syllogizatum. Secunda causa est, quam subdit: dicit igitur, *propter talem causam*, quæ scilicet dicta est, *dicunt*, scilicet aliqui dictæ opinionis, *illi verò*, id est, alij *propter omnium rationem querere* probantem de omnibus: quam igitur probare non possunt, nolunt concedere, sed negant. Deinde cum dicit:

Principium autem ad hos omnes ex diffinitione, diffinitio verò fit ex ipso significare aliquid necessarium esse. Ratio namque, cuius nomen est signum, diffinitio fit.

Describit modum, siue principium procedendi cõtra eos, qui sic de primis principiis opinantur, dicens quod *principium ad hos omnes*, id est, contra omnes istos, sumitur *ex diffinitione veri & falsi, diffinitio enim fit ex ipsis significare aliquid necessarium esse*, id est, quod necessarium est eis concedere rerum definitiones: si concedant nomina

Par & impar quid?

90
Tex co. 13.

Secunda via
contra ponentes
contradictoria esse
nulla falsa.

Hic sequitur
quod negatio
dicat aliam
formalitatem
ab affirmatione.

aliquid significare. Ratio namque cuius nomen est signum. definitio fit: si verò supple negent nomen aliquid significare isti, sicut dictum fuit; non differunt à plantis, nec est cum eis loquendum, neque disputandum. Deinde cum dicit:

Videtur autem Heracliti quidem ratio dicentis omnia esse, & non esse, omnia vera facere. Quæ verò Anaxagora esse aliquid medium contradictionis, quare omnia falsa, Nam quando miscentur, nec bonum, nec non bonum, est mixtum, quare nihil dicitur verum.

Exponit ad quas opiniones Philosophorum dictæ opiniones consequuntur. Dicit ergo, quòd videtur oratio, id est, opinio Heracliti dicentis omnia esse, & non esse, & omnia esse in continuo moueri: ista inquam opinio videtur esse ad quam sequitur vna positio iam dicta: nam si omnia mouentur, & per consequens contingit idem simul esse & non esse, quatenus omne quod mouetur habet non esse admixtum cum esse, sequitur quòd omnia sint vera, quæ fuit vna opinio de prædictis: quæ verò est Anaxagoræ, id est, opinio Anaxagoræ ponit aliquid esse medium contradictionis; quare sequitur secundum eum omnia esse falsa: fuit enim opinio Anaxagoræ, sicut patet primo Physicorum, tex. c. 32. & inde, & dictum fuit etiam in primo huius, quòd quodlibet fit ex quolibet, & quodlibet est in quolibet: quòd autem est sic permixtum, non est aliquod extremorum; idèò subdit: nam quando miscentur, scilicet omnia secundum eum, illud mixtum nec est bonum, nec est non bonum; quare nihil contingit dicere verum, sed omnia esse falsa propter medium contradictionis: nam si illud mixtum nec est bonum, nec est non bonum, nec est dulce, & sic de aliis contradictoriis, sequitur quòd erit quoddam medium inter contradictoria, & per consequens, sequitur nihil esse verum, sed omnia falsa esse; nam secundum veram opinionem, nihil ponitur nisi affirmatio vel negatio: si igitur tam affirmatio quàm negatio ponitur esse falsa, per consequens omnia falsa erunt, &c.

Sequitur ex opinione Anaxagoræ omnia esse falsa.

SVMME SECVNDÆ

C A P. VI.

Non omnia esse falsa, nec omnia vera: Item non omnia quiescere, nec etiam omnia moueri.

S V M M A R I V M.

In hoc cap. vsque ibi. *Palam autem*, refutat asserentes omnia esse simul vera, & falsa, quatuor rationibus, excludens quandam falsam responsonem.

Determinatis autem his, palam quòd vno modo dicta, & de omnibus, impossibile est esse sicut quidam dicunt. Hi quidem nihil dicentes verum esse, nihil enim prohibere dicunt sic omnia esse, sicut diametrum Commensurabilem esse. Illi verò omnia vera; serè namque ipsi rationes eadem Heraclito: nam qui dicit quòd omnia sunt vera & omnia fal-

sa, & seorsum dicit rationem utramque: quare si sunt impossibilia illa, & hoc impossibile est,

Postquam Philosophus disputauit contra ponentes contradictoria simul esse vera, & contra ponentes inrer contradictoria esse medium, & per consequens posse simul esse falsa; tunc disputat contra quosdam errores annexos, & prædictis opinionibus communicantes.

Ad cuius euidenciam notandum, quòd error qui est circa esse & non esse, accidit circa verum & falsum, cum verum & falsum habeant definiti per esse & non esse, vt patet ex prædictis: verum autem & falsum supponuntur & considerantur à Logico, qui versatur circa entia rationis: verum autem & falsum propositionis, (de quo modò est sermo) sunt in mente, vt dicitur 6. huius tex. co. 8.

Iterum ex errore circa esse & non esse, accidit error circa motum & quietem: nam quòd mouetur vt sic; quodammodo non est: nam motus est actus entis in potentia, 3. physic. tex. co. 6. & inde, quòd vero quiescit vt sic quodammodo est. Improbatis ergo erroribus circa esse, & non esse, nunc improbat istos errores consequentes; & primò, errores circa verum & falsum, quæ sunt de consideratione Logici. Secundò improbat errores circa motum, & quietem, qui sunt de consideratione Physici. Secunda ibi: *Palam autem quia nec*. Prima in duas, quia primò præmittit opiniones falsas circa verum & falsum. Secundò subiungit earum improbationes. Secunda ibi: *Amplius autem*. Dicit ergo quòd definitis, id est, determinatis his quæ dicta sunt palam quòd impossibile est esse, sicut quidam dicunt, scilicet quòd vniuocè dicta, id est, vno modo opinandum sit de omnibus, vt scilicet omnia sint similiter falsa, & similiter omnia vera, sicut quidam dicentes nihil verum esse, sed supple omnia falsa: nihil enim prohibere dicunt sic omnia esse, sicut diametrum esse commensurabilem, quòd est manifestè falsum: & sic dicunt omnia esse falsa. Illi verò, id est, alij dicunt omnia esse vera: & hæc namque orationes, id est, opiniones sunt serè eadem ipsius Heracliti, id est, quòd consequuntur ad opinionem Heracliti, vt prædictum fuit, qui dixit idem simul esse & non esse, ad quòd sequitur omnia esse vera & falsa: subdit autem, nam qui dicit quòd omnia sunt vera & omnia falsa, & hoc supple simul, & seorsum dicit rationem utramque horum: quare si illa sunt impossibilia, & hoc impossibile esse; hoc est, quia fortè enim aliquis diceret, quòd præter etiam duas opiniones dictas, est etiam tertia, scilicet quòd omnia sunt simul vera vel falsa; ad quòd quasi tacitè respondens dicit, quòd qui hoc ponit, vtrumque prædictorum ponit: quia si illa sunt impossibilia, necesse est & illud esse impossibile, id est, illam tertiam opinionem. Deinde cum dicit:

Amplius autem euidenter contradictiones sunt, quas non est possibile simul esse veras, nec falsas omnes, & hoc quidem putabitur magis contingere ex dictis.

Subiungit improbationes dictarum opinionum. Circa quòd quatuor facit, secundum quòd quatuor rationes adducit ad propositum. Secunda ibi: *Sed ad omnes*. Tertia ibi: *Amplius si omne*. Quarta ibi: *Accidit itaque*. Dicit ergo, quòd amplius autè palam, quia sunt aliqua, scilicet contradictiones, quas non est possibile simul esse veras: nec simul esse falsas: sicut supple sunt verum & non verum; &

Verum & falsum definitur per esse, & non esse.

Errores de vero & falso.

Al. simul.

92

Impugnatio dictorum errorum.

ens & non ens : & hoc etiam putabitur magis contingere ex prædictis , id est ; quòd est manifestum ex prædictis . Si igitur in istis contradictionibus necesse est alteram partem esse veram , & alteram rem esse falsam , patet quòd nec omnia sunt vera ; nec omnia sunt falsa . Deinde cùm dicit :

Sed ad omnes tales orationes oportet querere quemadmodum in superioribus sermonibus dictum est , aut esse aliquid , aut non esse , sed significare aliquid . Quare ex definitione disputandum , accipientes quid significat esse verum aut falsum .

Si autem nihil aliud verum dicere quàm negare falsum , impossibile omnia falsa esse , est enim necesse contradictionis partem alteram esse veram .

93 Ponit secundam rationem dicens , quòd ad omnes tales orationes , id est , opinioniones oportet querere quemadmodum in superioribus dictum est , supple concedendum esse aut aliquid esse , aut non esse , id est , aliquam propositionem affirmatiuam , vel negatiuam : quia vt supra dicebatur , hoc videretur petere principium , sed hoc supple oportet petere , & concedere , nomen aliquid significare : quo concessio , scilicet ex definitione veri & falsi , oportet disputare , scilicet contra eos accipientes quid significet verum & falsum , id est , definitionem veri & falsi : nam ratio quam significat nomen est definitio vt prædictum fuit , sed si nihil aliud est verum quàm dicere , id est affirmare , & falsum nihil aliud est huam negare , & iterum supple , falsum non est aliud quàm affirmare illud quod negare , verum est , & conuerso , sequitur quòd impossibile est omnia falsa esse : est enim contradictionis alteram partem necessario esse veram .

Notandum , quòd verum non est aliud quàm dicere esse quod est & non esse quod non est : falsum autem dicere esse quod non est , aut non esse quod est . Ex quo patet quòd verum est dicere illud esse , quòd falsum est dicere non esse : vel verum est dicere non esse , quòd falsum est dicere esse : similiter autem falsum est dicere illud esse , quòd verum est dicere non esse : vel falsum est dicere non esse , quòd verum est dicere esse . Ex quo patet per definitionem veri & falsi ; quòd nec omnia sunt vera , nec omnia sunt falsa . Deinde cùm dicit :

Amplius si omne , aut dicere , aut negare est necesse , utraque falsa esse impossibile est , altera namque pars contradictionis est falsa .

Ponit tertiam rationem dicens : quòd amplius necesse est omne aut dicere , id est , affirmare vel negare , ex eo , scilicet quòd superius probatum est non esse medium inter contradictionem : quia inquam sic est : impossibile est utraque , scilicet partes contradictionis esse falsas : altera namque pars contradictionis est falsa , & altera supple vera ; ex quo patet non omnia esse vera , nec omnia esse falsa . Deinde cùm dicit :

Accidit itaque & famatum est de omnibus talibus orationibus , ipsas seipsas destruere , nam qui omnia vera dicit , orationis sue contrariam veram facit , quare & suam non

veram , contraria enim non dicit ipsam esse veram : Qui verò omnia falsa & ipse seipsum .

Ponit quartam rationem , circa quam sic procedit , quia primò ponit veram rationem . Secundò excludit falsam responsonem . Secunda ibi : *Sed si auferant .* Dicit ergo , quòd accidit etiam , scilicet ad omnes dictas opinioniones hoc inconueniens , scilicet seipsas destruere ; & hoc est famatum , id est , famosum dictum de omnibus talibus opinionibus , scilicet orationibus , quòd probatur sic : nam qui dicit omnia esse vera , facit veram esse contrariam suæ rationis , id est , opinionis , quare eius non veram , contraria enim non dicit eam esse veram , id est , quòd contraria suæ opinionis facit , quòd sua opinio non est vera ; ergo qui dicit illam contrariam esse veram , dicit suam opinionem non esse veram , quia destruit suam opinionem , & contradicit suæ opinioni : qui verò dicit omnia esse falsa , & seipsam , supple dicit se sic esse falsum ; quare & iste sic contradicit sibiipsum . Deinde cùm dicit :

Si autem accipiat , hic quidem contrariam quòd non vera sola est , ille verò suam propriam , quòd non falsa . nihilominus infinitas accidit ipsis petere orationes veras & falsas . Nam qui dicit veram orationem , verus est ; hoc autem in infinitum vadit .

Excludit falsam responsonem : diceret enim aliquis forte , quòd ille , qui dicit omnia esse vera , excipit ab ista vniuersalitate suam contrariam : similiter qui dicit omnia esse falsa excipit suam opinionem : hanc responsonem excludit dicens , quòd si auferant , id est , si excipiant , hic scilicet contrariam quidem suæ opinionis , dicens illam non veram solam , ille qui scilicet ponit omnia esse vera : ille verò , qui ponit omnia esse falsa excipit , scilicet suam propriam opinionem , quia non falsam : si inquam sic dicatur , nihilominus erit , id est , contingeret eis querere : id est , repetere infinitas orationes veras & falsas : nam qui dicit vnā orationem esse veram , hoc etiam in infinitum vadit : vult dicere , quòd si respòdetur modo prædicto , sequitur quòd contingeret eis repetere infinitas orationes veras , & falsas , & hoc contra ponentes omnia esse vera , & omnia esse falsa : si enim datur vna opinio falsa , vt dicunt ponentes omnia esse vera , sequitur etiam infinitas esse falsas : similiter si datur vna opinio vera esse , vt dicunt ponentes omnia esse falsa , sequitur etiam infinitas esse veras ; quòd sic patet , nam si ista opinio est vera , Socrates sedet , & ista erit vera , Socratem sedere est verum : & si ista est vera , ista vltèrius est vera , Socratem sedere est verum , & sic in infinitum : semper enim qui dicit de oratione vera , quòd vera sit verum est , & verum dicit ; similiter qui dicit de oratione falsa , quòd sit falsa , falsum est ; & hoc potest procedere in infinitum , putà qui dicit orationem falsam esse veram , falsum est & falsum dicit , & sic vltèrius in infinitum . Deinde cùm dicit :

S V M M A R I V M .

Non omnia semper moueri , nec semper quiescere ; nec omnia aliquando moueri , nec omnia aliquando quiescere ; quæ omnia Doctor clarissimè exponit .

Vide Scot. super lib. Elench. q. 52.

94

Tex. co. 29.

93 Modus conuincendi negantes prima principia.

Verum quid, falsum quid.

Alteram partem contradictionis est vera.

Ad hunc textum est vltima q. lib. 4.

95

Palàm autem hoc, quia nec qui omnia quiescere dicunt, vera dicunt, nec qui omnia moueri.

Improbat errores circa motum, & quietem; & primò errorem dicentium omnia moueri semper, vel omnia quiescere semper. Secundò errorem dicentium omnia aliquando moueri non semper, vel aliquando quiescere non semper. Secunda ibi: *Sed nec omnia.* Prima in duas, quia primò ponit erroneam opinionem. Secundò subiungit eius improbationem. Secunda ibi: *Nam si quiescunt.* Dicit ergo, quòd ex prædictis est manifestum, quòd nec opinio dicens omnia moueri, nec opinio dicens omnia quiescere, vera est. Deinde cum dicit:

Nam si quiescunt omnia, semper hac vera, & falsa erunt. Videtur autem hoc transmutatum: nam qui dicit aliquando ipse non erat, & iterum non erit.

Opinio humana transmutatur, quia accidens non est stabilis subiecto.

Improbat dictum errorem, & primò quantum ad vnam partem, vel opinionem, quæ scilicet ponit omnia quiescere. Secundò quantum ad aliam, quæ ponit omnia moueri ibi: *Si verò omnia.* Dicit ergo, quòd si omnia quiescunt, sequitur quòd omnia erunt semper vera, & falsa, id est, sequitur quòd quicquid est verum, semper est verum, & quicquid est falsum, semper sit falsum: nam posito, quòd omnia quiescant, nihil mouebitur à sua dispositione in qua est: illud autem antecedens est falsum, idèò subdit, quòd videtur hoc transmutatum, id est, quòd veritas, vel falsitas propositionis transmutatur: nec hoc est irrationabile, quòd opinio, vel propositio transmutetur: *nam etiam, qui dicit,* id est, homo qui opinatur, vel profert propositionem *ipse aliquando non erat, & iterum aliquando non erit:* si igitur ipse homo opinans, vel proferens propositionem mutatur, quia aliquando non est: quid mirum si ipsa opinio, vel propositio mutetur? Deinde cum dicit:

Si verò omnia mouentur, nihil erit verum; ergo omnia falsa: sed hoc ostensum est quia impossibile est.

Improbat secundam partem, vel secundum errorem, qui ponit omnia moueri semper, per duas rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Amplius*

ens. Dicit ergo, quòd si verò dicatur, quòd omnia semper mouentur, sequitur quòd nihil erit verum, sed omnia erunt falsa; cuius ratio est, quia omne quod mouetur, vt sit nondum est: quod autem verum est, iam est: *sed ostensum est* supra scilicet quòd hoc est impossibile, scilicet omnia esse falsa, & nihil esse verum. Deinde cum dicit:

Amplius ens permutari est necesse; nam ex aliquo in aliquid est permutatio.

96

Ponit secundam rationem, dicens, quòd *amplius necesse est ens unum permutari,* id est, quòd omne, quod permutatur est ens: *nam permutatio est ex aliquo in aliquid* ita scilicet quod subiectum motus habet aliquid de vtroque termino, & manet idem sub vtroque terminorum: quare quod mutatur, est aliquid manens: quare non omnia mouentur. Deinde cum dicit:

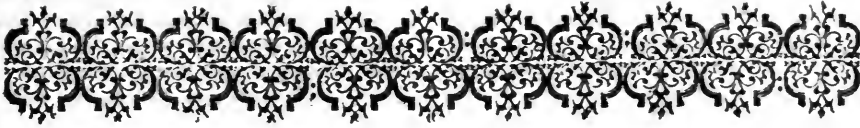
Quod mutatur, vel mouetur manet sub vtroque termino.

At verò nec omnia quiescunt, aut mouentur aliquando, semper autem nihil. Etenim est aliquid quod semper mouet, quæ mouentur, & primum mouens immobile ipsum.

Improbat errorem dicentium omnia aliquando moueri, non semper, vel omnia aliquando quiescere, non semper; idèò dicit, quòd *nec hoc supple,* est verum, quòd omnia quiescant, aut moueantur aliquando, *semper autem nihil,* supple mouetur, vel quiescit: *sunt enim quadam quæ semper mouent mota,* vt sunt corpora caelestia, & est aliquid quod primum mouens, quod est idem ipsum immobile, scilicet quod est immobile semper idem manens, & hoc est primum mouens.

Notandum, quòd vt potest haberi ex loco isto, & magis expressè ex 8. physic. tex. c. 22. & inde, hoc non est verum, quòd omnia semper moueantur, cum sit dare aliqua immobilia; nec est verum, quòd omnia semper quiescant, cum sit dare multa, quæ semper mouentur: nec est verum, quòd omnia aliquando quiescant, aliquando moueantur: nam est dare aliqua, quæ semper mouentur, & nunquam quiescunt, & aliqua quæ nunquam mouentur; & est ista veritas, quòd aliqua semper mouentur, vt corpora caelestia, & aliqua nunquam mouentur, vt primum mouens, quod est Deus, & etiam Intelligentiæ secundum viam Philosophi: aliqua autem sunt, quæ aliquando mouentur, & aliquando quiescunt, vt omnia generabilia, & corruptibilia, &c.

Aliqua semper quiescunt aliqua semper mouentur.

LIBER QUINTVS.

Ntequam de rebus ipsis tractet, præmittit in toto hoc libro (qui unicam tantum Summam continet in 19. capita diuisam) quorundam nominum spectantium ad considerationem huius scientiæ, acceptiones; ex quorum notitia tractandorum veritas maximè dependet. Imprimis ponit cap. I. varias acceptiones principij, vt comparatur ad rerum cognitionem, generationem, & factionem.

SVMMA VNICA.

Nonnullorum nominum multipliciter dictorum significationes distinguuntur.

CAPVT PRIMVM.

De principio.

Tex com. 1.

P *Principium dicitur aliud quidem vnde aliquid rei mouebitur primum, vt longitudinis, & via. Hinc quidem hoc principium, ex opposito autem alterum.*

Postquam Philosophus in quarto huius declarat ambitum huius scientiæ, ostendens ad quæ se extendit consideratio Metaphysica, nunc in 5. libro, ne labore in æquiuocis, distinguit intentiones, siue acceptiones, siue significata nominum, quæ subsunt considerationi huius scientiæ.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd sicut dictum est in 4. lib. quælibet scientia versatur circa tria considerata, scilicet circa subiectum, circa passiones subiecti, & circa principia subiecti. Secundum hoc ergo iste quintus liber diuiditur in tres partes: quia primò Philosophus distinguit significata, siue intentiones nominum, quæ significant causas, & principia; secundò quæ significant ens, & partes entis, quod est subiectum huius scientiæ; tertio quæ significant passiones entis. Secunda ibi: *Vnum dicitur.* Tertia ibi: *Perfektum verò dicitur.* Prima in duas, primò enim facit, quod dictum est. Secundò distinguit vnum nomen significans quoddam consequens causas, & principia, scilicet necessarium, nam causa necessariò influit ad esse causati. Secunda ibi: *Necessarium dicitur.* Prima in quatuor: nam primò distinguit hoc nomen *principium.* Secundò hoc nomen *causa.* Tertio hoc nomen *elementum.* Quarto hoc nomen *natura:* quorum quodlibet significat suo modo rationem causalitatis. Secunda ibi: *Causa verò.* Tertia ibi: *Elementum verò dicitur.* Quarta ibi: *Natura quidem.* Prima in duas, quia primò distinguit diuersos modos principij. Secundò reducit eos ad vnam communem rationem. Secunda ibi: *Omnium igitur.* Circa

Scientia versatur circa tria.

Hic liber diuiditur in tres partes.

primum tria facit; quia primò ponit modos principij, secundum quod principium comparatur ad rerum cognitionem. Secundò ponit modos principij, secundum quod principium comparatur ad rerum generationem, & factionem. Tertio ponit modum vnum principij, secundum quod comparatur ad rerum cognitionem. Secunda ibi: *Aliud vnde primum generatur.* Tertia ibi: *Amplius vnde nota res.* Prima in duas, secundum modos principij, ita quod primum sumitur simpliciter; secundum verò secundum quid, & ad hominem. Secunda ibi: *Aliud autem vnde.* Dicit ergo, quòd principium dicitur aliud quidem, id est, vno modo, vnde aliquis mouet primum ipsam re: id est, illa pars magnitudinis, vnde primo incipit illa res moueri, vt in longitudine, & in via; hinc quidem hoc principium, & contrario verò diuersum; id est, quòd in longitudine, siue in via, ex parte illa est principium à quo motus incipit: ex parte verò contraria diuersum; id est, finis vel terminus motus.

Notandum, quòd sicut habetur ex 3. 4. & 6. Physicorum, text. com. 70. text. com. 99. text. com. 5. & inde. secundum prius, & posterius in magnitudine, siue spatio, sumitur prius, & posterius in motu, & in tempore. Ex isto ergo modo principij accepto penes spatium in quo est motus, potest accipi correspondentem principium in motu illa pars, quæ respondet primæ parti spatij; & principium in tempore illa pars, quæ respondet primæ parti motus, & spatij, Deinde cum dicit:

Aliud vnde vsique optinè fiet vnumquodque, vt doctrina non à primo rei principio aliquando inchoandum est, sed vnde facillimè addisces.

Ponit secundum modum dicens, *aliud*, id est, alio modo dicitur principium; vnde *opportune fiet vnumquodque*, id est, illud vnde quis opportunè incipit traueri, vel optimè, vt habet alia littera: *vt est disciplinarum*, id est, sicut videmus in disciplinis: nam ibi aliquando non est inchoandum scilicet addiscere à primo rei principio. *Sed vnde facile addisces*, id est, quòd quandoque aliquis incipit addiscere, non ab eo, quod est principium simpliciter primum secundum naturam; sed ab eo, quod est magis notum quoad nos, quod est quandoque posterius secundum naturam, & ex hoc patet, quod dicebatur in diuidendo: quia primum

Al. ad rerum entitatem vel metionem.

Principij accipio secundum vnum modum.

Vnde sumitur prius & posterius in tempore, & motu.

Alia acceptiones principij.

primus modus est principij simpliciter accepti ; sed secundus modus est principij accepti secundum quid , & ad hominem : nam illud quod isto modo est primum , est quandoque posterius simpliciter , vt patet ex prædictis , Deinde cum dicit :

Aliud unde primum generatur inexistente , vt nauis sedile , & domus fundamentum ; & animalium alij cor , alij cerebrum , alij quocumque sortiantur tale putant .

Ponit modos principij in comparatione ad rerum generationem , & factionem . Circa quod duo facit : Primum enim ponit vnum modum , secundum quem principium factionis est intrinsecum . Secundum ponit alios modos , secundum quos principium est extrinsecum . Secunda ibi : *Aliud autem unde* . Dicit ergo , quod aliud id est , alio modo dicitur principium ; unde primum generatur res inexistente , id est , illa pars rei est principium generationis ex qua rei generatio inchoatur : vt nauis sedile , & domus fundamentum . In naui enim primum fit sedile , id est ; carina quæ est quasi fundamentum nauis ; similiter in domo primum fit fundamentum , & animalium alij suscipiunt . id est ; opinantur illam partem esse cor , alij cerebrum , alij quacumque talium , secundum diuersas opiniones .

3

Notandum , quod sicut habetur 1. & 2. de Anima , tex. co. 19. & tex. co. 13. animal distinguitur à non animali motu , & sensu : principium autem motus est à corde , vt habetur in lib. de Somno , & Vigilia . Principium autem sensus licet etiam sit à corde , vt ibidem dicitur , tamen operationis sensus maximè apparent in capite circa cerebrum . Aliqui ergo Philosophi considerantes animal ex parte motus dixerunt , cor esse primum in generatione animalis . Aliqui verò considerantes ex parte sensus dixerunt , cerebrum esse primum in generatione animalis . Aliqui etiam considerantes animal ; secundum aliquas operationes dixerunt partem aptam illi operationi esse principium animalis , vt hepar , aut aliquod huiusmodi : secundum verò sententiam Aristotelis prima pars animalis est cor : sicut patet 3. de Animalibus cap. 3. & inde non longè à principio , & de Somno , & Vigilia : nam omnes animæ , & spiritus à corde sumunt originem , & inde vadunt ad alias partes corporis animalis . Deinde cum dicit :

Aliud unde fit primum non inexistente , & unde principium motus natus initiari , & permutatio , vt puer ex patre , & matre , & bellum ex conuicio .

Ponit modos principij secundum quod principium factionis est extrinsecum , & ponit duos modos , quorum primus est secundum quod principium extrinsecum reperitur in naturalibus : secundus est secundum quod tale principium reperitur in mobilibus , & artificialibus : Secunda ibi : *Aliud cuius secundum* . Dicit ergo , quod aliud id est , alio modo dicitur principium illud unde fit primum non inexistente , & unde motus natus est initiari primum , vt puer ex patre , & matre ; qui sunt principium suæ generationis , & bellum

ex conuicio incipit : bellum enim , oritur ex conuicio prouocante bellantes ad bellandum ; similiter est in alijs mutationibus naturalibus , & quod illud dicitur principium motus extrinsecum , ynde est ille motus initiatus . Deinde cum dicit :

Aliud secundum cuius voluntatem mouentur , qua mouentur , & mutantur , quia mutantur , vt secundum ciuitates principatus , & potestates imperia , & tyrannides . Principia dicuntur , & artes , & harum architectonica maximè .

Ponit secundum modum prout principium extrinsecum factionis reperitur in mobilibus siue artificialibus dicens , quod aliud , id est , alio modo dicitur principium , secundum cuius voluntatem mouentur mobilia , & mutantur mutabilia , vt secundum ciuitatem dicuntur principia principatus , & potestates , & imperia : nam ex voluntate istorum fiunt ; & mouentur omnia inter ciues . Addit , etiam simile esse in artificialibus posse dici .

Circa quod sciendum , quod principia supple artificiatorum dicuntur artes , quia ab arte incipit motus , & actio artificij construendi , & harum scilicet artium architectonica maximè , supple dicuntur principia : nam ars architectonica principiat , & imperat alijs sibi seruentibus , sicut declaratum fuit in primo libro .

Notandum , quod principatus , & potestates dicuntur esse in ciuitate , qui præferuntur in officijs particularibus : puta Vicarij , Balliui , Iudices , & huiusmodi . Dicuntur autem imperia illi , qui dominantur ciuitatibus , & imperant , puta Reges . Deinde cum dicit :

Amplius unde cognoscibilis res primum , & hæc dicitur principium rei , vt demonstrationum suppositiones : toties autem & cause dicuntur , omnes enim causa principia .

Ponit vnum modum principij in ordine ad rerum cognitionem dicens , quod amplius supple dicitur principium illud , unde primum fit notæ res , & illud tale dicitur rei principium , unde res primum innotescit , vt sunt suppositiones , id est , principia demonstrationum . Dignitates enim , & suppositiones dicuntur principia demonstrationum . Addit autem , etiam dicuntur causa ; quoties supple , & quot modis dicitur principium : omnes enim causa sunt quadam principia , licet non eodem modo : nam in plus se habet principium quam causa ; nam terminus à quo in motu potest dici principium unde motus , non tamen causa . Deinde cum dicit :

Omnium igitur principiorum commune est primum esse unde aut est , aut fit , aut cognoscitur : horum autem hæc quidem inexistensia sunt , illa verò extra ; quapropter , & natura principium , & elementum , & mens , & voluntas & substantia , & quod cuius causa : multorum enim & cognitionis , & motus principium est bonum , & malum .

Reducit omnes modos principij ad vnam communem

Alia acceptio
nes principij.

Varia opinio-
nes de prin-
cipio genera-
tionis anima-
lium .

Cor est prima
pars anima-
lis .

Al. morali-
bus .

Alia dua ac-
ceptiones
principij .

4

Al. morali-
bus .

Principia ar-
tificiatorum
sunt artes .

Principatus
potestates &
imperia qui
dicuntur .

3
Acceptio prin-
cipij in ordi-
ne ad rerum
cognitionem .

Principium
in plus est
quæ causa .

munem rationem, dicens, quod *omnium principiorum*, id est, omnium prædictorum modorum est hoc commune unum, scilicet esse primum, aut est, aut sit, aut cognoscitur, id est, aliquid dicitur primum, vel quantum ad esse sicut prima pars rei quantum ad tertium modum: vel quantum ad fieri, quantum ad primum, secundum, quartum, quintum modum, ut patet intuenti: siue quantum ad cognitionem, quantum ad vltimum modum: hæc autem scilicet principia hæc quidem sunt inexistencia, ut in tertio modo, hæc autem extra, ut in omnibus aliis modis: quapropter, & natura; & elementum sunt principium intrinsecum, ut inferius patebit, & mens, id est, intellectus; & voluntas, quæ sunt principia artificialium, supple sunt principium extrinsecum; *substantia etiam*, id est, forma dicitur principium, scilicet intrinsecum, & quod est cuius causa, id est, finis dicitur etiam principium, sed extrinsecum: quod probat, quia *multorum est principium, & cognitionis, & motus id quod est bonum & etiam malum*: finis autem habet rationem boni, ut dicitur capitulo sequenti: bonum autem dicitur principium in profectuendo, sed malum in fugiendo; omne, ergo principium reducitur ad rationem primitatis: nam idem dico principium, & primum, ut patet 1: posterius.

SVMME SECUNDÆ CAP. II.

De Causa.

SVMMA RIVM.

Ponit varias acceptiones quatuor causarum, quæ ad multas difficultates solvendas deseruiunt, de quarum proprietatibus, speciebus, & modis fusiùs in reliqua parte capitis, ut suis locis notabitur.

6
Tcx.com.1. **C**AUSA vero dicitur uno quidem modo ex quo fit aliquid, inexistente, ut æs statua, & argentum phiala, & horum genera.

Postquam Philosophus distinxit hoc nomen principium, runc distinguit hoc nomen causa. Circa quod duo facit. Primum enim distinguit causarum species. Secundò causarum modos. Secunda ibi: *Modi vero causarum*. Prima in tres: primò enim distinguit species causarum. Secundò declarat quosdam conditiones, & proprietates consequentes ipsarum causarum species. Tertio, ut facilius appareat eius doctrina, resumit species causarum reducens ad quatuor, & exemplificans de eis. Secunda ibi: *Accedit autem multotiens*. Tertia ibi: *Omnès verò causa*. Prima in quatuor secundum quod distinguit quatuor species causarum: primò enim exponit speciem causæ materialis: secundo speciem causæ formalis: tertio speciem causæ efficientis: quarto speciem causæ finis. Secunda ibi: *Alio verè modo species*. Tertia ibi: *Amplius unde principium*. Quarta ibi: *Amplius ut finis*. Dicit ergo quòd *causa dicitur uno modo ex quo aliquid fit ut inexistente*,

Causa materialis quid.

id est, intus existente, ut æs statua, & argentum phialæ & horum genera.

Notandum, quòd aliquid dicitur fieri ex aliquo, non tantum ex materia, sed etiam ex priuatione & contrario, ut dicitur primo Phisic. text. com. 43. & inde differenter tamen: nam ex priuatione & contrario fit aliquid non ut ex existente, nam si album fit ex non albo, vel ex nigro, ipsum nigrum, vel non album, non manet, nec inexistit ipsi albo: quinimmo còrumpuntur ad generationem albi, sed ex materia fit aliquid ut ex inexistente: nam æs manet & inexistit ipsi statua facta ex ære, & similiter argentum phialæ: non solum autem ista sunt de genere causæ materialis, sed etiam eorum genera. Sicut igitur æs dicitur materia statua, & argentum phiala: sic etiam metallum & corpus & huiusmodi quæ sunt genera æris, & argenti, possunt dici genera statua & phiala. Deinde cum dicit:

Fieri ex aliquo còtingit dupliciter.

7
Alio verò modo species & exemplar, hæc autem est ratio ipsius quod quid erat esse, & huius genera, ut eius quod diapason duo ad unum, & totaliter numerus, & partes qua in ratione.

Exponit speciem causæ formalis dicens, quòd alio modo supple dicitur causa species, id est, forma, & exemplar: hæc autem est ratio ipsius quod quid erat esse: forma enim maximè pertinet ad quiditatem rei, & eius genera, id est, quòd sicut genus materiz reducitur ad causam materialem: sic genus formæ ad causam formalem: quòd declarat cum subdit, *ut eius quod est diapason*, supple est causa formalis, duo ad unum, id est, proportio duorum ad unum: tradunt enim Musici, quòd quando duo soni se habent adinuicem in dupla intere, dicitur inter eos esse consonantia, quæ dicitur diapason, & ided dualitas, siue proportio dupla, quæ oritur ex dualitate, est forma ipsius diapason, & totaliter numerus, qui scilicet est genus dualitatis, est etiam supple forma ipsius diapason: iterum partes qua sunt in ratione, id est, in definitione, supple sunt etiam formæ.

Diapason quid sit.

Notandum, quòd forma rei vocatur species, quatenus est principium essendi & specificandi: nam vnaquæque res ponitur in specie per suam formam, & distinguitur specificè à quocunque. Vocatur etiam exemplar quatenus est principium generandi, & assumilandi genitum generanti, in generatione vniuoca, ut sic ipsa forma generantis sit quoddam exemplar, ad cuius similitudinem ipsum genitum vniuocè generatur: ita etiam & forma appropriatè vocatur ratio eius, & quod quid erat esse, non quin materia pertineat ad definitionem rei, & quod quid erat esse rei, sicut vult Philosophus 7. & 8. huius text. com. 33. & infra. text. co. 6. & 9. expressè, sed hæc dicitur per quandam appropriationem quatenus forma est principalior pars definitionis, & principalius faciens ad quiditatem rei.

Forma dicitur species, & exemplar. Forma appropriatè dicitur quod quid erat esse, & rei essentia.

Nota de partibus formalibus, & materialibus rerum.

8
Notandum etiam, quòd partes rei sunt in duplici genere, sicut dicitur 7. huius: text. com. 34. quedam sunt partes formales, & quedam sunt partes materiales. Dicuntur autem partes formales illæ, quæ pertinent ad speciem & quiditatem specificam rei, ut quiditas est, & hoc modò cum materia pertineat ad esse specificum rei, ut ibidem probat

Materia potest dici pars formalis rei.

probat Philosophus, text. com. 2. & inde. non tantum forma, sed etiam materia est pars formalis rei. Sed dicitur pars materialis illa, quæ non respicit, nec pertinet ad quidditatem specificam rei, vt specifica est, sed magis vt indiuidua est; & hoc modo, vt ibidem dicitur, semicirculus est pars materialis circuli, & non formalis. Quando ergo dicit Philosophus quod omnes partes definitionis sunt formæ, non intendit excludere materiam, cum materia sit de essentia speciei, & pars definitionis rei, vt habetur secundo Physic. text. com. 33. & inde. & 7. & 8. huius, text. com. 6. & 9. quinimo ipsa materia sicut. est pars formalis rei, sic potest dici formæ rei isto modo, vt per partem formalem intelligamus partem essentialem rei, modo præexposito. Deinde cum dicit;

Amplius unde principium permutationis primum, aut quietis, vt consiliator & pater pueri, & omnino efficiens facti, & permutans permutati.

Exponit speciem causæ efficientis, dicens quod amplius supple, dicitur alio modo causa: unde principium primum permutationis aut quietis, vt consiliator dicitur causa, & pater dicitur causa pueri: & omnino, id est, vniuersaliter, efficiens facti, & permutans permutati.

Notandum, quod causa efficiens distinguitur quia quædam est principalis, & quædam est secundaria, & coadiuuans. Iterum potest distingui, quod quædam est vniuersalis, & quædam est particularis. Quantum ergo ad causam principalem & secundariam dicit: unde primum principium vt consiliator, ita quod per primum principium intelligatur causa principalis, & per consiliatorē causa secundaria. Quantum verò ad causam particularem & vniuersalem, dicit, pater pueri, & efficiens facti, & permutans permutati: efficiens enim est vniuersaliter quàm pater, & commutans & permutans, quàm efficiens: vt habetur primo de generatione. text. com. 25. capitulo de actu. Deinde cum dicit:

Amplius vt finis; hæc autem quod est cuius causa, vt ambulandi sanitas; nam propter quid ambulat? vt sanetur; & dicentes ita putamus reddidisse causam.

Exponit speciem causæ finalis. Circa quod duo facit: quia primò determinat de fine. Secundo de his quæ sunt ad finem. Secunda ibi: *Et quæcumque mouente.* Dicit ergo quod amplius, supple dicitur causa, vt finis: hæc autem est quod cuius causa, vt ambulandi sanitas: nam si supple interrogetur, propter quid ambulat? dicimus vt sanetur; & dicentes, id est, respondententes ita putamus reddidisse causam: ex hoc ergo probatur, quod finis habet rationem causæ; quia ad quæstionem factam propter quid, quæ querit de causa, respondemus per finem, & putamus nos respondisse, & assignasse causam eius quod queritur: & hoc modo sanitas est causa ambulandi. Deinde cum dicit:

Et quæcumque mouente alio intermedia

sunt finis, vt sanitatis attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, aut organa: hæc namque omnia finis gratiâ sunt. Differunt autem ab inuicem tanquam entia: hæc quidem vt organa: illa verò vt opera; ergo causa ferè toties dicuntur.

Determinat de his quæ sunt ad finem ostendens quæ se habent ad finem: dicens quod quæcumque mouente alio sunt, intermedia sunt finis, id est, gratiâ finis: vult dicere quod omnia quæ sunt media inter primum mouens, & vltimum finem, sunt gratiâ finis, siue sunt ad finem: vt sanitatis, scilicet gratiâ, fit attenuatio, aut purgatio, aut pharmacia, id est, medicina laxatiua, aut organa, id est, instrumenta per quæ ministratur aliqua medicina ad sanitatem ordinata, vt clyster quo ministratur pharmacia, & lanceola, quæ fit phlebotomia: hæc namque omnia sunt gratiâ finis, id est, sanitatis differunt tamen ab inuicem tanquam entia, hæc quidem vt organa: illa verò vt opera. Patet etiam quod purgatio & attenuatio dicunt quædam operationes: clyster verò & lanceola, & huiusmodi, quædam organa, siue instrumenta.

Notandum, quod ista, quæ enumerata sunt, se habet secundum quendam ordinem ad ipsam sanitatem: nam attenuatio est propinquissima sanitati; purgatio verò est per quam acquiritur attenuatio; organa verò, siue instrumenta, sunt quibus pharmacia ministratur: Vltimò epilogat quod causa ferè toties dicuntur: & dicit ferè secundum Alex super 2. Physic. text. com. 30. propter causas per accidens: nam omnes causæ dictæ sunt causæ per se; vel hoc dicit propter modos causarum inferius ponendos. Deinde cum dicit:

SVM MARIVM.

Tres conditiones, seu proprietates, quæ causas consequuntur, explicantur de quibus pulchras habet Doctor notationes.

Accidit autem multoties dictis causis; & multas eiusdem esse causas non secundum accidens, vt statua statua factina & æs, non secundum aliquid aliud, sed in quantum statua, verum non eodem modo: sed hoc quidem vt materia: illud verò vt vnde motus.

Declarat quædam conditiones & proprietates consequentes dictas causas, & sunt tres. Secunda ponitur ibi: *Et ad inuicem.* Tertia ibi: *Amplius autem.* Dicit ergo quod ipsi causis dictis multoties, vt prædictum est, accidit multas esse causas eiusdem rei, non secundum accidens, sed supple per se: vt statua ipsa res statua factina, vel ipsæ statuæ factor, vt habet alia litera, & etiam æs, non secundum aliquid aliud, sed in quantum statua, id est, non per accidens sed per se, sed non eodem modo sunt causæ; sed hoc quidem, scilicet æs, vt materia: illud autem scilicet statua factor, vt vnde motus, id est, vt causa efficiens. Deinde cum dicit:

Declarat qualiter media ordinantur ad finem.

10

Ad eandem rem concurrunt plures causa.

Et

Nota de effi-
ci: me dupli-
cè distinc-
tionem.

Ad huc tex-
tum est 1. q.
lib. 3.

9
Explicat
quid sit cau-
sa finalis.

Et adinuicem cause sunt, ut laborare causa est euexia, & hac laborandi, sed non eodem modo: verum hoc quidem ut finis, illud verò ut principium motus.

Ponit secundam conditionem, dicens quòd aliquæ sunt causa adinuicem sibi ipsis, ut laborare est causa euexia, id est, bonæ dispositionis quæ est in sanitate, & hæc euexia est causa laborandi, sed non eodem modo, verum pro sed, sed hæc quidem scilicet euexia est causa ut finis: illud verò, scilicet laborare ut principium motus, id est, causa efficiens: labor enim moderatus causat bonam dispositionem effectiue malos humores corporis consumedo; ista autem dispositio est id ad quod labor ordinatur ut ad finem.

Notandum, quòd sicut efficiens & finis sibi hoc modo correspondent, sic etiam materia & forma: efficiens enim est causa finis, & e converso, tamen differenter: nam efficiens est causa finis quantum ad esse, nam producit formam quæ est finis; sed finis est causa efficientis, non quantum ad esse, sed quatum ad causare, quatenus finis mouet efficiens ad causandum, & efficiens agit ex appetitu finis: similiter forma est causa materiæ, & e converso, etiam quantum ad esse, quatenus forma dat materiæ esse, & actum specificum, materia verò sustentat formam: nam loquendo naturaliter; sicut est impossibile materiam existere sine forma, sic & formam sine materia. Qualiter autem aliqua duo possent sibi inuicem esse causa, non obstante quòd causa sit prior simpliciter quam causatum; ex quo videtur sequi, quod idem respectu eiusdem sit prius & posterius simpliciter, & secundum naturam, patebit in questione inferius ponenda. Deinde cum dicit:

Amplius autem & idem quandoque contrariorum est causa: quod enim presens huius causa est, hæc absens causa videtur quandoque de contrario, ut absentia gubernatoris deperditionis, cuius erat presentia causa salutis: utraque verò presentia, & priuatio causa sunt ut mouentes.

Ponit tertiam conditionem causarum dicens, quòd amplius autem quod hoc idem quandoque est causa contrariorum: quod enim presens est causa huius, hoc absens, causamur, id est, accusamus, id est, dicimus quandoque esse causam de contrario, id est, quòd idem quandoque quod est causa vnius contrarij per sui presentiam, est causa alterius per sui abientiam, quod exponit cum dicit: ut absentia gubernatoris est causa perditionis, cuius erat presentia causa salutis: utraque verò & presentia & priuatio: id est, absentia, sunt causa ut mouentes, id est, de genere causæ efficientis: hoc autem dicit ne fortè aliquis crederet referendum esse ad diuersa genera causarum, sicut duæ primæ conditiones.

Est autem attendendum quòd quado idem est sic causa contrariorum non est eodem modo, sed vnus est causa per se, & alterius per accidens: gubernator enim per se saluat nauem, sed per accidens perdit, quando non est præsens. Deinde cum dicit:

II
Efficiens est causa finis, & e converso.
Quomodo materia est causa forma, & e converso?

Quomodo idem est causa contrariorum?

S V M M A R I V M.

Quatuor tantum esse causarum genera, & exemplificat in singulis, cui apponit Doctor optimas notas.

OMnes verò causa dictæ in quatuor cadunt modos manifestissimos: nam elementa syllabarum & materia factorum, ut & ignis, & terra, & salia omnia corporum: & partes totius, & suppositiones, conclusionis, ut ex quo causa sunt. Horum autem hæc quidem quasi subiectum ut partes: illa verò ut quod quid erat esse, ut totum & compositio & species. Sperma verò, medicus, & consiliator, & omnino efficiens omnia sunt causa vnde principium permutationis, aut status: alia verò ut finis, & bonum aliorum, nam quod cuius causa optimum & finis aliorum vult esse. Nihil autem differt dicere siue bonum, siue apparens bonum. Causa quidem igitur hæc & tot sunt specie.

Text. c. 13.

12

Resumit omnes dictas species causarum, ostendens eas esse quatuor tantum, exemplificans de eis dicens, quòd omnes dictæ causa cadunt in quatuor manifestissimos modos: nam elementa, id est, litteræ syllabarum & materia factorum, puta artificialium, ignis, terra, & huiusmodi corporum simplicium elementorum, etiam partes totius, & suppositiones, id est, principia respectu conclusionis: omnia supple ista sunt causa ut ex quo, id est, de genere causæ materialis, & sic exemplificat primò est de causa materiali dicens quod horum supple ex quo res constituitur, hæc supple habent quasi subiectum, & materiam: ut partes & cætera supradicta. Secundò exemplificat de causa formali, dicens, sed illa, id est, alia se habent ut quod quid erat esse: id est, ut formalis causa, ut totum, compositio, species. Tertio exemplificat de causa efficiente, dicens, sperma verò & medicus, & consiliator, & omnino efficiens, omnia supple hæc sunt causa, vnde principium permutationis aut status, id est, quietis. Ponit autem sperma inter causas efficientes ratione virtutis actiue, quæ est in spermate; nam secundum suam opinionem sperma viri habet virtutem actiuam in generatione fætus: menstrua autem fæminæ se habent ut materia, & cedunt in substantiam fætus: de quo vtrum verum sit, vel non, habet declarari in 8. huius. Quarto exemplificat de causa finali dicens, quòd alia causa se habet, ut finis, & bonum aliorum: nam quod est cuius causa, est optimum inter alia, & vult esse finis aliorum; vult esse, id est, habet aptitudinem, ut sit finis aliorum: addit autem, quòd nihil refert dicere bonum, siue apparens bonum: hoc autem dicit si forte diceretur, quòd non semper finis bonus est: nam aliquando aliqui præficiunt sibi malum finem: quando inordinatè agunt; puta latro, vel homicida; idè dicit, quòd nihil differt, siue ille finis sit bonus existenter, siue apparenter; nam omne agens agit propter illud, quod sibi apparet bonum, hoc enim per se intendit; licèt illud sit malum secundum esse: latro autem intendit ditari, & homicida vindicare iniuriam,

Exemplificat quatuor genera causarum

Bonum duplex
Al. præficiens, vel præstigiatur.

iniuriam, quæ eis videntur bona magis quam opposita: nullum enim agens agit respiciens per se ad malum: vltimò epilogat, quòd *causa quidam hæ sunt, & eor species*, sicut dictum est.

13
Qualiter
principia re-
spectu conclu-
sionis sunt in
genere causa
efficientis, &
materialis.

Notandum, quòd omnia enumerata in prima parte literæ reducuntur ad causam materialem: nam literæ sunt materia syllabarum, patet de se, & materia artificialium, puta lignum, vel lapis; ignis etiam, & terra, aqua, & aer, sunt materia corporum mixtorum, partes etiam; nam quæcunque quantitates, seu quantitativæ, & materiales sunt materia totius. Præmissæ etiam dicuntur materia conclusionis: nam in præmissis est considerare medium, & duas extremitates, quarum vna de altera concluditur virtute medij, quòd nõ intrat conclusionem; præmissæ igitur possunt dici causa efficiens conclusionis ratione medij: sed sunt materia conclusionis ratione extremitatis maioris, & minoris, quæ sunt partes conclusionis.

Notandum etiam, quantum ad secundam partem literæ, quòd forma comparata ad materiam dicitur totum, & compositio & species aliter, & aliter secundum quòd materia sumitur tripliciter in diuersis: quædam enim est materia secundum compositionem, vt lapides sunt materia domus, & isti correspondet forma, quæ dicitur compositio. Alio modo est materia secundum alterationem quandam, vt cibus alteratus dicitur esse materia corporis, vel sanguinis, & isti materiæ correspondet forma, quæ dicitur species: nam alimentum corruptum, & conuersum suscipit speciem, & formam aliti. Alio modo accipitur materia secundum alterationem sunt, & compositionem, vt quatuor elementa sunt materia mixti, eo modo quo manet in mixto, & isti materiæ correspondet forma, quæ potest dici totum, sicut ex aqua, & melle fit quoddam totum, quòd dicitur hydromeli.

Materia potest sumi in diuersis tripliciter. Et totiens sumitur forma.

S V M M A R I V M.

Varij modi, seu combinationes causarum; sunt enim communes vel propriæ; per se, vel per accidens; actu vel potentia; simplices vel compositæ: quorum quilibet duo membra opposita continet, & variè subdiuidi possunt; quæ benè explicat Doctor.

14 **M**odi verò causarum numero quidè multi sunt; capitulati verò, & hi pauciores. Dicuntur enim cause multipliciter, & ipsarum speciei eiusdem prius, & posterius alia quam alia, vt sanitatis medicus, & artifex, & eius, quòd est diapason duplum, & numerus, & semper continentia quæcunque singularium.

Postquam Philosophus distinxit causarum species, nunc distinguit causarum modos. Circa quòd tria facit; quia primò ponit quatuor modos, siue combinationes causarum; secundò reducit eos in se inuicem. Tertio ponit quoddam documentum circa prædicta. Secunda ibi: *At tamen omnia*. Tertia ibi: *Differunt in tantum*.

Ad euidentiã primæ partis sciendum, quòd modi causarum possunt quadrupliciter combinari. Prima combinatio est, vel sunt propriæ, vel communes. Secunda, vel sunt per se, vel per accidens. Tertia, vel sunt actu, vel potentia. Quarta, vel sunt simplices, vel complexæ. Primò ergo exponit primum modum. Secundò secundum. Tertio tertium, & Quarto quartum. Secunda ibi *Amplius autem, vt accidens*; Tertia ibi: *Præter omnes autem*. Quarta ibi: *Amplius autem complexa*. Dicit ergo quòd *modi causarum multi quidem numero, capitulati verò*, id est, principales, & capitales *sunt pauciores*, & hi qui sequuntur: *dicuntur enim cause multipliciter & earum conspicialium*, id est, causarum, quæ sunt in eodem genere, supple est aliqua diuersitas; quia *altera, supple causa est prius, & altera est posterius*, id est, propria, & ille est primus modus, & prima combinatio causarum, quòd exponit cum subdit, vt *causa sanitatis est medicus, & artifex*, scilicet medicus est causa propria, artifex causa communis, sicut patet, & iste causæ pertinent ad genus causæ efficientis: *similiter supple ipsius diapason est causa duplum & numerus*: duplum vt causa propinqua, & numerus, vt communis. Addit autem, quòd *semper quæ sunt continentia singularia se habent supple sicut causæ communes, & vniuersales*.

nbina Categorias modorum causarum sunt quadruplices

Notandum, quòd modi causarum hinc traditi sumuntur multum vniuersaliter: nam quilibet eorum habet sub se multos modos, quatenus possunt accipi secundum diuersa genera causarum: similiter est de per se, & de per accidens; iterum per se, & per accidens sunt duo modi, & tamen ducuntur ad vnum commune, & ad vnam combinationem. Iterum causæ dicuntur multipliciter non solum quantum ad diuersitatem generis, vel speciei; sed etiam quantum ad causas particulares, quæ reducuntur ad idem genus: benè ergo dicitur, quòd modi causarum sunt multi numero; sed capitales, & sub compendio accepti sunt pauciores.

15

Modi iam assignati possunt vltimus subdiuidi.

Notandum etiam, quòd causa communis, & propria in eodem genere causæ dupliciter sumi possunt, scilicet vel secundum communitatem causalitatis, vel secundum communitatem prædicationis. Exemplum primi. Sol & homo generant hominem: Sol est causa communis isto modo, & homo est causa propria, & particularis. Exemplum secundi, artifex, vt communis, & medicus vt propria. Patet autem quòd artifex de medico prædicatur; non Sol de homine, sicut patet: ytroque autem modo commune se habet, vt continens, & proprium, vt contentum, licet difformiter. Vniuersalia enim, & genera continent sua inferiora, & virtutes cælestes continent inferiores, illà continentia, quæ competit causis essentialiter ordinatis; prætermisso autem primo modo, exemplificat de secundo. Deinde cum dicit:

Causa communis, & propria sumitur dupliciter.

Continentia duplex.

Amplius autem vt accidens, & horum genera veluti statua aliter Polycletus, & aliter statua factor, quia accidit statua factori Polycleto esse. Et continentia accidens, vt homo causa statua, aut & totaliter animal, quia Polycletus homo, & homo animal. Sunt autem & accidentium alia aliis remotius, & propinquius, vt si albus, & muscus causa dicantur statua, & non solum Polycletus, aut homo.

Expo

16

Exponit secundum modum dicens, quod *Amplius*, supple est quædam causa, *ut accidens, & horum genera*: quædam supple per se *veluti statua*: aliter est causa *Polycletus*: nomen est proprium *ut Socrates*: & *aliter statua factor*: nam supple statua factor supple est causa per se, *Polycletus* verò causa per accidens: sic & vniuersalia continentia *Polycletum*, *ut homo & animal*; idem subdit, quod & *continentia per accidens*, id est, causam per accideris, sunt supple causa per accidens: *ut homo est causa statua, aut ex toto*, id est, *vniuersaliter animal*: quia *Polycletus homo est, & homo animal*. Subdit verò, quod *acciderium*, id est, cauluram per accideris, *alia sunt remotiora aliis, alia propinquiora, ut si non solum Polycletus aut homo*, dicantur supple causæ per accidens statua: sed *album, & musicus etiam dicantur causa statua* isto modo: nam supple album, & musicus sunt causæ per accidens remotiores, quàm *Polycletus*, aut *homo*.

Notandum, quod per se causa statua est ipse statua factor, nam habet propriam formam, scilicet artem, quæ per se ordinatur ad talem effectum, & est sibi principium quo formale: ipsi autem statua factori vt sic accidit, quod sit *Polycletus*, vel *Socrates*: nam dato, quod non esset *Polycletus*, vel *Socrates*, nihilominus posset facere statuam per artem quam habet, & idem vt stat sub isto attributo, quod est esse talem artificem accidit sibi esse *Polycletum*: sicut autem causa per se diuiditur in vniuersale, & particulare, siue in prius, & posterius; ita etiam causa per accidens, scilicet non solum *Polycletus*, sed etiam *homo*, vel *animal*.

Notandum etiam, quod per accidens potest dupliciter sumi, scilicet vel ex parte effectus, vel ex parte causæ. Primo modo dicitur, causa per accidens respectu eius, quod accidit effectui per se, quod potest etiam dupliciter intelligi. Vno modo, quia habet ordinem necessarium ad effectum per se, sicut remotio impedimentum habet ordinem necessarium ad effectum, & propter hoc agens remouens impedimentum dicitur agens per accidens. Exemplum: aperiens fenestrâ est causa illuminationis domus, & remouens trabem est causa descensus Japidis existentis super trabem. Alio modo potest esse, quando effectus per accidens habet aliquem ordinem ad effectum per se non necessarium, nec vt in pluribus, sed vt raro. Exemplum, vt inuentio thesauri ad possessionem foueæ, & hoc modo casus, & fortuna dicuntur causæ per accidens secundo *Physicorum*, t. c. 50. & inde, sed dicitur causa per accidens ex parte causæ: quando scilicet dicitur causa effectus id quod accidit causæ per se. Exemplum, hoc modo album, & musicum, & etiam *Polycletus* dicuntur causæ statua per accidens, quia quodlibet eorum accidit statua factori, vt statua factor est: sed sunt ibi gradus secundum propinquos, & remotios: nam licet *Polycletus*, album, & musicum, sint causæ per accidens ipsius statua factoris; nihilominus tamen *Polycletus* est causa propinquior quàm album, & musicum: quatenus *Polycletus* est magis idem cum statua factore, quàm album & musicum: nam *Polycletus* est sibi idem realiter, & per se: album autem, & musicum sunt sibi idem per accidens, & non idem realiter: iterum album, & musicum inter se habent ordinem propinquioris, & remotioris, quatenus musica est in eodem subiecto proximo cum arte statua factiua, quæ est principium formale per se ipsi artifici: nam tam musica quàm talis ars sunt in intellectu,

Scoti Oper. tom. IV.

tu, vt in subiecto: licet altera sit in intellectu pratico, altera in speculatio; realiter tamen non sunt nisi vnus intellectus: albedo autem est in corpore, vt in subiecto, in quo non est ars statua factiua; & idem licet vtraque sit causa per accidens statua: musicum tamen est causa propinquior, & album, remotior. Deinde cum dicit:

Præter omnia autem, & proprie dicta, & secundum accidens, hæc quidem vt potentia dicuntur: illa verò vt agentia, vt ipsius edificari edificator, aut edificans edificator.

Exponit tertium modum causarum. Circa quod duo facit, quia primò facit, quod dictum est. Secundò autem ostendit istos modos, & istas combinationes similiter reperiri in causis, & effectibus. Secunda ibi: *Similiter autem*. Dicit ergo, quod præter omnes huiusmodi causas dictas proprie, id est, per se, & secundum accidens adhuc supple, hæc quidem, scilicet causæ dicuntur potentia, id est, sunt causæ in potentia: alia verò vt agentia, id est, sunt causæ in actu, vt *edificationis edificator* est causa, scilicet in potentia: aut etiam *edificans*, scilicet est causa in actu: *edificator* enim significat habentem habitum quo potest edificare: *edificans* autem significat actum iam edificandi. Deinde cum dicit:

Similiter autem dicuntur, & in quibus causæ sunt causæ dictis, vt huius statua, aut statua, & omnino imaginis, aut aris huius, aut aris, aut omnino materia, & in accidentibus similiter.

Ostendit dictos modos similiter esse in effectibus dicens, quod *similiter dicuntur causa, & in quibus sunt causæ*, scilicet effectus dictis modis, vt supple *edificator* est causa *huius statua*, quod est particulare, & posterius, aut *statua*, quod est vniuersale, & prius, & omnino *imaginis*, quod est magis vniuersale, & magis prius: Similiter est aliqua causa *huius aris*, quod est particulare, & posterius, aut *aris*, quod est vniuersale, & prius, aut omnino *materia*, quod est vniuersalissimum, *similiter autem, & in accidentibus*, id est, in effectibus per accidens: nam supple statua factor, qui est causa statua per se potest dici esse causa per accidens albi, & nigri, quæ accidunt ipsi statua, vt causantur ab ipso statua factore.

Notandum, quod sicut causa potest accipi specialiter, & generaliter; per se, & per accidens; in actu, & potentia, similiter & effectus, sed de actu, & potentia tacuit forsân Philosophus causa breuitatis. Deinde cum dicit:

Amplius autem complexa hæc, & illa dicuntur, vt nec Polycletus, nec statua factor, sed Polycletus statua factor.

Exponit quartum modum dicens, quod *amplius supple dicuntur causa quædam complexa & hæc, & illa*, scilicet per se, & per accidens, & dicuntur supple etiam incomplexè, & singulariter, vt nec *Polycletus* dicitur causa complexa seorsum, nec *statua factor* seorsum, sed *Polycletus, & statua factor* simul: vult dicere, quod causæ possunt accipi dupliciter. Vno modo compositè, & complexè: Alio modo simpliciter, & incomplexè.

O Exem

Intellectus practicus, & speculatiuus est idem intellectum realiter.

Accidit artificiali, quod sit Polycletus, vel Socrates.

17

Per accidens dupliciter sumitur.

18

Causa possumus sumi dupliciter.

Exemplum primi. Polycleus statuæ factor, hic enim accipitur simulcausa per se, & per accidens. Exemplum secundi; si ipse Polycleus accipitur seorsum, vel statuæ factor seorsum, & ista est combinatio causarum. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Omnes prædictos causarum modos reduci ad vltimum, scilicet actum & potentiam, hunc tamen docet cæteris differre.

19 *Attamen omnia hæc sunt pluraliter sex, dupliciter autem dicta: aut enim ut singulare, aut ut genus, & ipsius secundum se: aut secundum accidens, aut ut genus accidentis, aut ut complexa hæc, aut ut simpliciter dicta. Amplius, ut agentia, aut secundum potentiam.*

Reducit dictos modos, & combinationes causarum in se inuicem.

Ad cuius euidenciam notandum, quod tres combinationes de prædictis possunt reduci ad aliam, quæ est tertia; nam proprium & commune, per se & per accidens, simplex & compositum, siue complexum reducuntur ad potentiam, & actum, cum quodlibet illorum potest distingui per potentiam; & actum: cum ergo sint tres combinationes reductæ ad aliam, tunc habet sex modos, quorum quilibet distinguitur per actum, & potentiam; ex quo sequitur, quod omnes modi sic multiplicati erunt duodecim, ut dicit Commentator cap. 3. huius: idem dicit quod *attamen omnia*, quæ dicta sunt, sunt pluraliter sex: sed dupliciter dicta: ex eo scilicet, quod quilibet illorum modorum diuiditur per potentiam, & actum: aut enim dicuntur causæ, ut singula, aut ut genus, id est, sicut singulares, aut sicut generales, quantum ad primam combinationem; aut secundum se, aut secundum accidens, aut ut genus accidentis, quantum ad secundam combinationem: quæ siue secundum quod causæ possunt accipi per se, vel per accidens, & genus accidentis: aut ut complexa: hæc autem ut simpliciter dicta, quantum ad tertiam combinationem, & quia omnes istæ combinationes possunt distingui per potentiam, & actum, ut prædictum est; idem subiungit: *amplius* supple omnia prædicta dicuntur ut agentia, id est, causa in actu, aut secundum potentiam.

Modi causarum quot numero.

20 *Distinctio causarum duplex.*

Notandum circa prædicta, quod alia est distinctio causarum per species, & alia per modos prædictos: nam distinctio per species est quasi per differentias essentielles, quatenus sumitur penes diuersas rationes causalitatis constituentes diuersas species causarum: diuisio verò per modos accipitur penes diuersas habitudines causarum, idem est quasi per differentias accidentales, quæ speciem causæ non diuersificant: nam tales habitudines sunt in his, quæ habent eandem rationem essendi in genere, vel in specie, sicut sunt per se per accidens propinquum, & remotum, &c. sicut patet per dictos modos, siue per dictas combinationes inuenti. Deinde cum dicit:

Differunt autem instantum, quod agentia quidem & singularia simul sunt, & non sunt, & ipsa, & quorum causa, ut hic medens cum hoc conualescente, & hic adificator cum hoc

adificio. Quæ autem secundum potestatem non semper: corrumpuntur enim non simul domus & adificator.

Ponit quoddam documentum circa dictas combinationes dicens, quod supple licet omnes causæ diuidantur per potentiam, & actum, tamen differunt instantum quidem quod agentia, & singularia, id est, causæ in actu, & singulares simul sunt, & non sunt, & ipsa & quorum sunt causæ, id est, effectus eis correspondentes, ut hic medicus cum hoc conualescente, qui scilicet sit sanus per medicinam, & hoc adificans cum hoc adificio: quæ verò sunt secundum potestatem non semper, id est, quod causæ effectus accepti in potentia non semper simul sunt, & non sunt: non enim simul corrumpuntur adificium & adificator: patet enim quod adificium potest manere corrupto adificatore, & e conuerso, sed impossibile est aliquid adificari actu, nisi sit aliquis adificans actu, & huiusmodi.

S V M M Æ V N I C Æ

C A P. III.

De Elemento.

S V M M A R I V M.

Ponit in hoc capite vsque ibi, *transferrentes*, descriptionem elementi, & diuersos modos eius, & iuxta quatuor particulas, quæ & conueniunt, secundum quartum modum eius, Doctor contra D. Thomam ostendit esse materiam secundam, explicatur dicta descriptio tribus exemplis.

Elementum verò dicitur, ex quo componitur primò inexistente in diuisibili specie in aliam speciem. T. c. 4.

21

In ista parte, ut dicebatur, distinguit Philosophus hoc nomen elementum. Circa quod duo facit. Primò enim ponit diuersos modos elementi. Secundò exponit istorum modorum conuenientiam ostendens quid habeant commune. Secunda ibi: *Omnius autem commune*. Prima in duas secundum duos modos elementi. Primus modus est proprius. Secundus modus est improprius, & transumptiuus. Secunda ibi: *Et transferentes*. Prima in duas, quia primò præmittit elementi proprie sumpti rationem quandam siue descriptionem. Secundò subiungit descriptionem declarationem. Secunda ibi: *Et vocis elementa*. In descriptione autem elementi ponit quatuor particulas. Prima est, quod *elementum est id ex quo componitur*, scilicet res, per quod apparet, quod elementum pertinet ad causam materialem, & distinguitur à forma; ex quo, dicitur habitudinem causæ materialis. Secunda est, *Primò*, nam elementum debet esse primum ex quo aliquid fit, & per hoc distinguitur elementum à materia proxima disposita; quæ non est prima in compositione; nec per consequens vltima in resolutione, & propter hoc corpus organicum non est proprie elementum hominis: nam etiam corpus est. resolubile in aliquid prius pura

Elementum sumitur dupliciter.

Descriptio elementi proprie sumpti.

puta in primam materiam. Tertia particula est: *inexistente*: elementum enim est principium inexistens, & per hoc distinguitur à materia transeunte, vel à contrario, vel à priuatione: nam licet ex contrario, vel priuatione dicatur res fieri; non tamen priuatio, vel contrarium inexistit rei; quæ fit, vt dictum fuit capitulo de causa. Elementum autem oportet manere. Quarta particula est: *indiuisibili specie in aliam speciem*, id est, quod elementum debet esse vnius rationis indiuisibilis in partes alterius rationis, & per hoc distinguitur à toto heterogeneo. Ex istis colligitur, quod ista ratio elementi propriè competit materiæ primæ, vt patet discurrendo per singulas particulas, vnde malè dicit quidam expositor, qui materiam primam dicit esse expertem ab hac ratione elementi, ex hoc, quod dicitur, quod elementum est indiuisibile specie, & idè, vt dicit, quia materia non est in specie, non est propriè elementum, sed hoc non valet, quia æquiuocat de specie: non enim loquitur hîc Philosophus de specie, quæ dicitur esse generis: sic enim materia non est in genere, vel in specie, nisi per reductionem, sed accipit speciem pro substantiali, & ratione formali, & hoc modo materia prima est indiuisibilis: quia eius substantia non est resolubilis in principia siue in partes alterius rationis. Vltèrius patet: quod hæc ratio elemèti non conuenit primò quatuor corporibus vocatis elementis; quia illa corpora puta ignis, aqua, terra, &c. vtique sunt resolubilia in materiam, & formam quæ sunt alterius rationis vt patet 1. phys. t. c. 2. & alibi frequèter, & statim infra dicitur ibi. *Similiter autem & corporum dicuntur elementa*, scilicet antiqui; Philosophus nominat ea non elemèta simpliciter, sed vocata elementa: sic enim dicebantur ab antiquis qui ponebant illa quatuor cõpora, vel omnia, vel quædam esse rerum principia prima, nec etiam vltèrius resolubilia in alia priora. Deinde cum dicit:

22 *Et vocis elementa, ex quibus vox cõponitur, & in qua diuiditur vltimò. Illa verò non adhuc in alias voces ab ipsis specie diuersas, sed & si diuidantur, particule sunt eiusdem speciei, vt aqua particula aqua, sed non syllaba.*

Declarat dictam rationem, & specialiter quantum ad vltimam particulam per exemplum, & diuiditur in tres partes, secundum tria exempla, quæ adducit: Primum est in vocalibus, siue in fermocinallibus. Secundum est in naturalibus. Tertium est in scientialibus. Secunda ibi: *Similiter autem & corporum*. Tertia ibi: *Similiter autè aquè diagramatò*. Dicit ergo, primò, quia dictum est quod elemètum est indiuisibile specie: patet, quia supple dicimus *vocis elementa ex quibus vox componitur*, scilicet primò, & in qua diuiditur vltimò: literæ enim dicuntur elementa vocis, quatenus ex literis primò voces componuntur, & in literas vltimò resoluuntur; quod enim est vltimum in resolutione, est primum in compositione, sed illa, scilicet elementa vocis non, supple diuiduntur in alias species ab eis specie diuersas, at pro sed, sed si diuidantur, scilicet ipse literæ, particule sunt conformes, id est, eiusdem rationis: vt particula aquæ est aqua, non syllaba: nam pars syllabæ non est syllaba.

23 Sed hîc est vnum dubium: quomodo scilicet litera fit diuisibilis, vt Arist. innuit. Dicitur à quodâ *Scoti Oper. tom. IV.*

expositore, quod litera in prolatione est diuisibilis secundum tēpora, quatenus litera longa habet duo tempora; breuis vnum, & hoc modo particule in quas litera diuideretur essent vnius rationis specificæ. Sed contrà, tum quia secundum Grammaticam, diuisio in tempora, siue habere duo tempora, vel vnum, non competit literæ, sed syllabæ: non enim dicitur vna litera longa, alia breuis in quantum litera est, sed si sic, hoc est, vt litera per se facit syllabam, & accentum: competit autem syllabæ per se: tum quia esto, quod ita esset, adhuc non esset ad mentem Philosophi, quia tempus cum sit mensura extrinseca prolationis literæ, vel syllabæ, nec litera, nec syllaba potest diuidi in tempora, vt in particulas habentes rationem elementi, nam elementum est inexistens. Dicendum ergo aliter, quod litera est simpliciter indiuisibilis in alias voces; nec habet quoad hoc rationem elementi. Sciendum tamen, quod aliquando benè arguitur, & ostenditur veritas alicuius non solum ex positione possibilis, sed etiam impossibilis. Exemplum, impossibile est hominem non esse risibilem: sed illo posito adhuc esset verum, quod homo esset rationalis: quia homo non esset non risibilis per esse possibilis; sed magis fortè è conuerso: hunc modum loquendi seruat hîc Aristot. cum dicit, quod & si literæ diuidantur, supple ponendo impossibile: illæ particule literarum essent conformes vnius rationis specificæ: quod non potest dici de syllaba: sicut patet. Deinde cum dicit:

Similiter autem & corporum dicuntur elementa dicentes in qua diuiduntur corpora vltima. Illa autem non adhuc in alia specie differentia corpora, & siue vnum siue plura talia hæc elementa dicuntur.

Ponit secundum exemplum in naturalibus dicens, quod *similiter autem dicuntur* scilicet antiqui, illa elementa corporum in qua diuiduntur corpora: vt in vltima: illa autem non adhuc, scilicet diuiduntur in alia corpora differentia specie; sed supple in particulas conformes: sicut quilibet pars ignis est ignis; & siue talia elementa dicantur esse vnum siue multa secundum diuersas opiniones de principiis in primo libro tractatas. Deinde cum dicit:

24 *Similiter autem, & qua diagrammaton dicuntur elementa, & omninò qua demonstrationum: nam primæ demonstrationes, & in pluribus demonstrationibus existentes hæc elementa demonstrationum dicuntur, sunt autem tales syllogismi primi ex tribus per medium vnum.*

Ponit tertium exemplum in scientialibus, dicens, quod *similiter dicuntur elementa, & que diagrammatum*, id est, demonstrationum Geometricarum: & omnino, id est, vniuersaliter demonstrationes supple, quæ sunt inexistentes in demonstrationibus dicuntur elementa, sunt autem tales syllogismi primi, supple concludentes aliquid ex tribus terminis per aliquod medium.

Notandum; quod (vt dicebat in 3. lib.) demonstrationes Geometricæ, & vniuersaliter quæcunque demonstrationes non semper procedunt ex simpliciter immediatis, sed accipiunt quandoque præmissas, præsyllogizabiles, & illæ priores demõ-

Arguis cõtra expositionem S. Thoma.

Veritas probatur dupliciter.

Litera nõ est diuisibilis.

Impugnatur expositio S. Thom. hic.

Præfata ratio elemèti non conuenit quatuor communibus elementis.

Al. & quæ sunt diagrammatum.

Elementa vocis.

Nota de syllogismo primis, & nõ primis, & demonstrationibus talibus.

strationes dicuntur elementa posteriorum : quatenus posteriores ex illis prioribus virtualiter componuntur, & in eas vltimò resoluntur. Exemplum sit prima demonstratio ista: *Omnis homo est risibilis : Socrates est homo; ergo Socrates est risibilis*. Ista demonstratio accipit maiorem mediatam possibilem demonstrari per aliam priorem demonstrationem, accipiendi pro medio definitionem sic : *Omne animal rationale est risibile : omnia homo est animal rationale; ergo omnis homo est risibilis* : supple posito quòd illa secunda demonstratio procedat ex præmissis simpliciter immediatis; ipsa arguit ex tribus terminis per vnum medium; sed prima demonstratio procedit virtualiter ex quatuor terminis, quatenus accipit maiorem mediatam includentem quartum terminum, quod est medium : & idèd secunda demonstratio est elementum primæ, quatenus prima in secundam resoluitur vltimò; & ista vltimò non est resolvable in aliam priorem, & idèd dicitur syllogismus primus. Similiter dicendum esset de minori propositione primæ demonstrationis, dato quòd esset mediatam; nã esset demonstrabilis per aliam priorem, & tunc prima demonstratio procedit virtualiter ex quinque terminis, & tunc idem, quòd prius.

Primæ demonstrationes immediatæ sunt elementa mediatarum, dicunturque syllogismi primi.

25

S V M M A R I V M.

Explicat secundum modum improprium elementi, & iuxta eum duas conclusiones, quas clarè explicat Doctor, & quomodo elementum dicitur indiuisibile.

Et transferetes autem elementum vocat hinc quodcunque vnum ens, & paruum ad multa fuerit utile, quapropter & paruum, & simplex, & indiuisibile dicitur elementum.

Ponit secundum modum elementi, ut sumitur à quibusdam improprie, siue transumptiue. Circa quod duo facit. Primò enim ponit illum modum. Secundò iuxta istum modum sic acceptum à quibusdam, infert duas conclusiones ibi : *Vnde venit maximè*. Dicit ergo, quòd hinc, id est, ex præmissa ratione, siue descriptione elementi, quidam transferetes vocant elementum, ad significandum supple quodcunque vnum ens, & paruum quod ad multa fuerit utile: quapropter secundum eos illud, quod est paruum, scilicet in quantitate, & simplex, non compositum ab alijs, & indiuisibile, scilicet in alia diuersa, elementum dicitur.

Transumptiua acceptio elementi.

Norandum, quòd ex eo, quòd elementum est indiuisibile secundum speciem, modo præexposito, acceperunt aliqui, quòd elementum sit vnum & paruum; sed ex eo, quòd est primum, quòd sit simplex; ex eo autem, quòd ex elementis alia fiunt, dixerunt elementum esse ad multa utile. Deinde cum dicit :

Quare dicitur elementum utile ?

Vnde venit maximè vniuersalia elementa esse, quia vnumquodque eorum vnum ens, & simplex in multis inest, aut omnibus, aut quæ plurimis. Et vnum, & punctum principium quibusdam videntur esse.

Iuxta modum elementi sic acceptum; infert duas conclusiones, quarum secunda ponitur ibi :

Quoniam ergo vocata. Dicit ergo, quòd supple, ex eo, quòd aliqui sic transumptiue accipiunt elementum: *venit hoc, quod supple habet dicere, maximè vniuersalia esse elementa, quia vnumquodque eorum est vnum ens, & simplex*. Vniuersale enim dicitur vnum secundum rationem: dicitur simplex ratione abstractionis: quia quòd abstractius tantò simplicius: *inest etiam multis, & hoc siue omnibus, sicut sunt vnum & ens: aut quamplurimis, sicut sunt alia vniuersalia: & propter hoc vniuersale potest dici esse utile ad multa*. Subdit autem, quòd supple per eandem rationem *vnum & punctum videntur quibusdam esse principia, siue elementa: quia scilicet vtrumque istorum est vnum & simplex, & utile ad multa*.

Qua ratione vniuersalia dicitur elementa.

26

Notandum, quòd nec vniuersalia, nec vnum, nec punctus, proprie participant rationem elementum: vniuersalia quidem, quia non habent rationem materiæ, ex quibus particularia componuntur, realiter loquendo, sed magis prædicant eorum quiditatem; punctus verò non est materia linearum: quia linea non componitur ex punctis, Vnitas videtur fortè posse dici elementum numeri, nam vnitati respectu numeri competunt omnes particulæ positæ in descriptione elementi, Deinde cum dicit :

Nec vniuersalia, nec vnum, aut punctus participant rationem elementum proprie.

Quoniam ergo vocata genera vniuersalia, & indiuisibilia (vna enim est ipsorum ratio) elementa genera dicunt aliqui, & magis quam differentiam. Quoniam vniuersale magis genus: nam cui differentia inest, & genus sequitur; sed cui genus, non omnino differentia.

Infert secundam conclusionem, dicens, quòd quoniam ipsa vniuersalia, quæ dicuntur genera: sunt supple magis vniuersalia, & indiuisibilia, quam species: *nam ipsorum, scilicet generum, est vna ratio, & simplex: quare, inquam, sic aliqui dicunt genera esse elementa, & magis quam differentiam, quæ scilicet constituit speciem: quoniam genus est magis vniuersale, nam cui differentia inest, sequitur, quod & genus, quia de quocunque prædicatur differentia, prædicatur & genus: sed non conuertitur: idèd subdit; Sed cui genus non omnino differentia.*

Notandum, quòd genus dicitur esse indiuisibile; & habere vnam rationem, quatenus genus, quod nullo modo est species, non potest habere rationem, vel definitionem, quæ ex genere, vel differentia componatur; vnde definitio non est nisi speciei. Vnde & si aliquod genus, puta subalternum dicitur definitum, hoc est, ut habet rationem speciei: & idèd species est proprie diuisibilis: & propter hoc dixerunt isti genera esse magis elementa quam species, & etiam quam differentia; licet differentia sit æquè simplex, & fortè simplicior quam genus, de quo alijs. Ex his omnibus potest patere solutio cuiusdam questionis, quæ fuit in tertio libro t.c. 2. & inde, disputata, vtrum scilicet genera sint magis elementa? Deinde cum dicit :

Quomodo vniuersalia est simplicia, & magis elementum ?

Omnium autem commune est elementum esse cuiuslibet, quod primò inest cuique.

Ostendit quid habent commune omnes dicti modi elementi, dicens quòd omnium, scilicet dictorum modorum, est hoc commune quòd elementum etiam cuiuslibet, dicitur esse id quod inest primo cuiusque, modo præexposito, &c.

SVMME VNICÆ CAP. IV.

De Natura.

SVMMARIVM.

In hoc capite vsque ibi. *Nasci verò*, ponitur triplex acceptio naturæ. Tertia coincidit cum diffinitione eius. 2. Phys. in 3. est principium motus, & quietis, vbi bene notat Doctor sumi principium passiuè, non actiuè, de quo agit q. 1. prol. & 2. d. 18. & 4. d. 43. q. 4.

Natura verò dicitur uno quidem modo nascentium generatio.

In ista parte, vt dicebatur, distinguit Philosophus hoc nomen *natura*, quæ etiam habet rationem prinipij, vt dicitur. Circa quod duo facit: quia primò præmittit diuersos modos naturæ. Secundò reducit eos ad vnum principalem cui attribuuntur. Secunda ibi: *Ex dictis igitur*. Prima in duas, quia primò facit, quod dictum est. Secundò exponit, & declarat magis quosdam illorum modorum. Secunda ibi: *Natura autem materia prima*. Prima in duas, quia primò præmittit quinque modos accipiendi naturam. Secundò concludit ex his, quid sit habens naturam: Secunda ibi: *Natura quidem igitur*. Prima in quinque secundum quinque modos naturæ. Secunda ibi: *Vno verò*. Tertia ibi: *Amplius unde motus*. Quarta ibi: *Amplius autem natura*. Quinta ibi: *Amplius autè alio modo*. Dicit ergo, quod *natura dicitur uno modo generatio nascentium*, id est, natiuitas viuientium: nasci enim proprie est viuientium, quæ dicitur natura: generatio autem non viuientium non dicitur proprie natura, quod ipsum nomen sonare videtur, vt si quis extendens ly, y dicat *physim*.

Notandum quod *physis* significat naturam apud Græcos, & quod accipitur pro generatione viuientium habet primum y productum. Si verò pro principio accipiatur, sicut communiter vtitur isto nomine, habet primum y breue. Deinde cum dicit:

Vno verò ex quo generatur primo, quod nascitur inexistente.

Ponit secundum modum dicens, quod *uno verò*, id est, alio modo dicitur natura *id ex quo vt inexistente generatur primum quod nascitur*.

Notandum, quod iste secundus modus non videtur distingui à quarto: quia hîc & ibi capitur pro materia vt patebit: sed tamen potest dici, quod ille & iste modus distinguuntur sicut speciale, & commune: nam secundus modus accipit naturam pro principio intrinseco, ex quo quod est in rebus nascentibus, qualia sunt sola viuientia, vt dictum est; sed quartus modus accipit illud principium generaliter in omnibus quomodolibet generatis, vt patebit. Deinde cum dicit:

Amplius unde motus primus in quolibet natura entium in ipso inquantum ipsum existit.

Ponit tertium modum. Circa quod duo facit. Scoti Oper, tom. IV.

Primò ponit illum modum. Secundò quia suprâ mentionem fecerat de nasci; exponit quid sit proprie nasci. Secunda ibi: *Nasci verò*. Iste autem tertius modus est idem cum natura definita 2. Phys. t. c. 3. per hoc quod est principium motus, & quietis, &c. & hoc est quod dicit, quod *amplius* supple dicitur natura entium illud: *unde est primus motus in quolibet, & existit in ipso inquantum ipsum est*, dicit autem in ipso inquantum ipsum est: quia natura, quæ est principium motus, & quietis inexistit mobili per se, & non secundum accidens, vt haberet diffusius 2. Phys. t. c. 3. & inde, vnde licet in medico qui egrotat insit principium sanitatis, puta ars medicinæ: non tamen inest sibi per se inquantum infirmus est: quia aliàs omnis infirmus haberet tale principium; sed inest sibi inquantum medicus: sanatur autem non inquantum medicus, sed inquantum ægrotus; & ided principium sanationis in medico non est principium motus sanationis per se, sed per accidens, & per consequens tale principium non est in eo, natura sic accepta.

Sed aduertendum quod hoc principium motus quod dicitur *natura*, à quo dicitur motus naturalis distinctus contra violentum, accipitur non pro principio actiuo, vt quidem dicunt: sed pro principio passiuo: quod probatur primò sic: quia naturalis mutatio est secundum quam passum mutatur, sicut aptum natum mutari est à quocunque agente. Vnde 8. Phys. Philosophus assignans causam quare elementa naturaliter mouentur ad sua loca, quata leuia sursum, & grauia deorsum; dicit quod causa huius est, quia sic apta nata sunt moueri, sed nunquam passum est sic aptum natum, propter principium actiuum inexistens sibi, sed propter principium passiuum, quo sic naturaliter inclinatur; ergo ista naturalitas est ex parte principij passiuui naturaliter inclinati. Præterea secundò natura, vt est principium motus & mutationis naturalis, est principium intrinsecum: quia est principium motus & quietis eius in quo inest: sed natura respectu principij passiuui est principium intrinsecum, & non ratione principij actiuui; ergo ista naturalitas accipienda est ex parte principij passiuui, & non actiuui. Minor probatur ex secundo Phys. t. c. 3. & inde, vbi dicitur quod accidit infirmo, qui mutatur ad sanitatem quod sit medicus, vel habeat artem, quæ est principium actiuum sanitatis: quia tunc sanaretur inquantum medicus, quod est fallum: accidit enim infirmo qui sanatur esse medicum. Præterea tertio hoc idem patet ex definitione naturæ: quia *natura est principium motus & quietis eius in quo inest primò & per se*, ex secundo Phys. t. c. 3. sed impossibile est quod principium actiuum motus sit in moto primò & per se: quia quod mouens & motum concurrant in eodem accidit; quod patet, quia possunt separari; ergo natura sic accepta non dicitur de principio actiuo; ergo de passiuo. Deinde cum dicit:

SVMMARIVM.

Explicatur quid sit nasci, & tres conditiones nascentium; Item alix duæ naturæ acceptiones, vna qua sumitur pro materia; alia pro forma.

Nasci verò dicuntur quæcunque augmentum habent per alterum in sangendo: conasci autem & adnasci vs embryo. Differunt autem

In definitione natura hic, & 2. Phys. sumitur principium passiuè.

Vide q. 1. prolo. & d. 18. 2. & d. 43. 4. q. 4.

19

Natura vt est principium motus naturalis est intrinsecum.

27
T. c. 5.

Natura sumitur 5. modis.

Nasci est vltimum duntaxat.

Physis Græcè, natura Latine.

2. Acceptio natura.

28

3. Acceptio natura.

connascentia à tactu: hic enim nihil prater tactum alterum necesse est esse. In simul autem natis est aliquid vnum idem in ambobus, quod facit per tangi, simul nasci & vnum esse secundum continuum & quantum, sed non secundum quale.

Conditiones nascensium tres.
1. Quod nascensia habeat augmentum.

2. Quod illud augmentum habeant per aliterum.

3. Quod tale augmentum fiat per tactum & connascentiam.

Differens tactus, & connascentia.

Al pro tactu.

Exponit quid sit propriè nasci, de quo fecerat mentionem: & ponit tres conditiones. Prima est quòd nasci dicuntur propriè quæcunque habent augmentum: differt enim generatio viuientium à generatione non viuientium: quia non viuens, non augmentatur, nec coniunctura vnitur generanti sed diuisum, vt cum ignis generatur ab igne: generatio autem viuientium, quæ propriè dicuntur nasci, vt dictum est, fit per quandam vnionem ad principium generationis, sicut cum in arbore nascitur fructus, vel ramusculus; & quia: additio quanti ad quantum facit augmentum; idem in generatione viuientium, videtur esse augmentum quoddam. Secunda conditio est, quòd illa dicuntur nasci, quæ habent dictum augmentum per alterum; id est, per appositionem alicuius alterius diuersi, & per hoc distinguitur istud augmentum ab augmento propriè sumpto, quòd est distincta species motus: nam in augmento dicto propriè augetur aliquid in seipso, per hoc quòd illud quòd additur transit in substantiam eius quòd augetur, sicut alimentum transit in substantiam aliti & nutriti: sed illud quòd nascitur, non transit in substantiam illius à quo nascitur: sed magis ei apponitur tanquam alterum & diuersum, vt patet in exemplo dicto. Tertia conditio est, quòd tale augmentum fit in tangendo & in connascentia & annascentia, vt embryo. Omne enim faciens augmentum potest fieri dupliciter: vel per solum contactum, vel per solam connascentiam, & coaptationem vnus alteri in extremitis. Exemplum primiparies additus parietis. Exemplum secundi, capilli nati ex capite: in generatione autem viuientium vtraque fit appositio, vt patet in embryonibus; qui non solum tangunt matricem, sed etiam aligantur & connascentur: differt autem illa connascentia à tactu; hic enim scilicet in tactu nihil alterum est necesse esse prater tactum, id est, nihil est necessarium prater tangentia quòd faciat ipsa esse vnium; sed in simul natis, connatis, vel annatis est aliquid idem vnum in ambobus quòd facit pro tangi, id est, loco tactus simul ea nasci, id est, coniuncta & ligata, & vnum esse secundum continuum & quantum: sed non secundum quale, quòd dicit propter hoc: quia illud vnum, quòd est ligamentum adnatorum: non oportet quòd alteret ligata à suis dispositionibus; & idem licet faciat ipsa esse vnium secundum continuitatem quandam quantitatis; non tamen oportet quòd faciat ea vnium secundum qualitatem. Deinde cum dicit:

31

Amplius natura dicitur ex quo primo aut est, aut sit aliquid entium natura, inordinato existente & immutabili à sua propria potestate, vt statua, & vasorum areorum as natura dicitur, & ligneorum lignum: similiter autem & in aliis. Ex his enim est vnumquodque saluata prima materia: hoc enim modo & existentium natura elementa dicunt esse naturam: alij ignem, alij terram, alij aquam, alij aërem,

alij aliquid aliud tale, dicentes alij quadam horum, alij verò hac omnia.

Ponit quartum modum dicens, quòd amplius id est, alio modo dicitur natura id ex quo primo, aut est, aut sit aliquid entium, & hæc est prima materia, quæ est principium rei, & quantum ad esse, & quantum ad fieri existente natura inordinato, & immutabili à sua propria potestate, id est, quòd ipsa materia existit in natura de se inordinatum quoddam: pro quanto caret de se omni forma; ipsa tamen est immutabilis in sua potestate: quia ipsa non potest seipsam transmutare ad formam, sed habet transmutari ab exteriori agente, vt as dicitur natura statua, & vasorum areorum, & lignum ligneorum: similiter autem & in aliis. Exemplificat autem in artificialibus dans intelligere naturalia: mos enim est philosophi adducere notiora ad notificandum minus nota: materia ergo ex qua primò res fit, dicitur natura rei isto modo. Ideò subdit: ex his enim, scilicet are & ligno, quæ sunt materia est vnumquodque saluata prima materia: hoc enim modo natura existentium dicunt supple antiqui elementa esse natura, alij ignem, alij aquam, alij terram, alij aërem, alij aliquid aliud tale dicentes, putà aliquod medium inter ignem & aërem, vel inter aërem & aquam: alij quadam horum non omnia: alij omnia supple dicunt, hæc esse elementa & materiam rerum secundum diuersas opiniones de principiis rerum positas in primo libro.

Notandum, quòd vt tactum fuit in primolibro antiqui nihil vel parum tegerunt de forma substantiali, sed totam substantiam rerum potauerunt esse materiam semper manentem & saluatam: formas autem esse quædam accidentia: ac si naturalia essent quædam artificialia, quorum formæ accidentia sunt vt dicitur 8. huius, text. co. 5. & inde, & idem secundum diuersas opiniones, sicut diuersi diuersimodè opinati sunt de principio materiali, sic & de natura rerum: quam ponebant solam esse materiam: alij ignem, alij aërem, &c. Terram enim nullus philosophorum posuit esse principium ferorsum, sed cum alijs, vt Empedocles, qui posuit principia rerum quatuor elementa. Deinde cum dicit:

Amplius autem alio modo dicitur natura existentium natura substantia, vt dicentes naturam primam compositionem esse, vt Empedocles dicit quòd natura nullius est existentium, sed solum mixtio, & permutatio permixtorum est. Natura verò in hominibus nominatur: quapropter & quæcunque natura sunt, aut sunt iam existente ex quo nata sunt fieri, aut esse, non dicimus naturam habere si non habent speciem & formam.

Ponit quintum modum dicens, quòd alio modo dicitur natura existentium natura substantia, id est, forma vt dicentes naturam primam esse compositionem ipsorum, scilicet mixtorum, vt Empedocles dicit quòd nullo existentium natura supple est aliquid appositum, sed solum mixtio, & permixtio mixtorum: natura verò in hominibus nominatur hoc modo, vt homines, qui sunt diuersæ permixtionis, dicant habere diuersam naturam: subdit autem rationem quæ vsi sunt ad probandum formam esse naturam rei, dicit quapropter quæcunque natura

4. Acceptio natura.

Quod materia est natura existentis.

Admodum docendi Arist.

Imaginatio antiquorum de substantia rerum, quam posuerunt solam materiam.

32

Forma est natura.

5. Acceptio natura.

natura sunt, aut. fiunt, non dicimus habere naturam, iam existente, supple principio materiali, ex quo nata sunt fieri, aut esse si non habent speciem & formam, id est, quòd nulla res dicitur habere naturam ex hoc solo quòd habet materiam ex qua fit; nisi etiam habeat speciem & formam, quod est idem: vnaquæque enim res dicitur habere propriam naturam & speciem principaliter per suam formam. Deinde cum dicit:

Natura quidem igitur quod ex his vtrisque est, ut animalia & eorum partes.

Concludit ex prædictis quid sit habens naturam: nam si natura dicitur de materia & forma, sequitur quòd illud quod est ex his vtrisque, est quidem natura, id est, ens naturale; & habens naturam, ut animalia, & eorum partes, puta ossa & carnes, & huiusmodi. Deinde cum dicit:

Natura autem materia prima; & hac dupliciter; aut que ad ipsum prima, aut omnino prima, ut operum æreorum, ad ipsum quidem primum æs; totaliter vero forsan aqua si omnia liquabilia aqua.

Exponit & declarat quosdam modos prædictorum, scilicet quartum & quintum; primò quartum, & secundò quintum ibi: *Species autem & substantia.* Dixerat enim de quarto modo, quòd natura dicitur id, ex quo primo aliquid fit: hæc est materia, nunc exponit ly *primà*: nam prima materia, quæ dicitur natura, potest dupliciter accipi: materia prima: quia vel prima simpliciter, vel prima ad aliquid: quia scilicet immediata & proxima huic. Dicit ergo quòd *prima materia dicitur natura dupliciter*, id est, quod prima potest dici dupliciter, *aut quod ad ipsum prima*, id est, respectu alicuius, *aut omnino* vel ex toto *prima*, id est, simpliciter prima, *ut operum æreorum ad ipsum quidem primum æs*, id est, quòd respectu artificialium, quæ fiunt ex ære, prima materia est æs, id est, materia proxima & immediata: *totaliter autem*, id est, vniuersaliter *forfan aqua, si omnia liquabilia aqua*, vult dicere quòd respectu eorum quæ fiunt ex ære, prima materia, scilicet non simpliciter, sed secundum quid, puta materia immediata & proxima est æs: materia autem prima simpliciter est aqua: quia in aquam omnia liquabilia resoluuntur: nam ut habetur quarto Meteororum, *text. com. 28. & inde.* omnia illa quæ liquefcunt calido, & indurantur, frigido, sunt aqua magis. Vnde omnium metallorum aqua videtur esse primum principium materiale. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Declaratur fufius natura sumpta pro forma. Doctor rejicit expositionem D. Thomæ de forma totius. Reducuntur cæteri modi naturæ ad hunc; quia forma est maximè natura.

ET species, & substantia, hæc autem est finis generationis. Metaphora vero iam

& omnis omnino substantia natura dicitur propter hæc; quia & natura substantia quædam est.

Exponit quintum modum: dixerat enim quòd forma est natura: hic dicit quædam de forma, scilicet quòd ipsa est species, & substantia rei, & finis, id est, terminus formalis generationis: quia illa forma est substantia rei; ideò secundum quandam metaphoram extensam, omnis substantia est natura. Dicit ergo quòd supple forma quæ dicitur natura quinto modo est *species & substantia; hæc autem est finis generationis, metaphora vero iam & omnino*, id est, vniuersaliter *omnis substantia dicitur natura propter hæc*, id est, propter formam quæ natura, id est, forma, substantia quædam est.

Notandum, quòd, ut habet declarari in 7. huius, *text. com. 27. & 32.* terminus generationis duplex est: quidam formalis *quo*: quidam principalis & primus *quod*. Primus est forma, secundus autem compositum: nam compositum per se generatur, ut ibidem dicitur: forma autem per accidens.

Notandam etiam, quòd hanc literam exponit quidam de forma totius, quæ est ipsa totalis quiditas & substantia rei: sed hoc non videtur bene dictum: quia forma, de qua loquitur hic Philosophus, est terminus generationis, ut patet ex littera: quiditas autem, ut quiditas est, abstrahit ab omni generatione: nam equitas est tantum equitas secundum Auicennam, quinto Metaphysicæ suæ cap. 1. Deinde cum dicit:

Ex dictis igitur prima natura, & proprie dicta est substantia quæ principium motus habentium in se in quantum ipsa. Materia namque quia huius est susceptiva esse dicitur natura, & generatoinis; & generari: quia sunt ab hac motus & principium motus natura existentium, hæc est inexistentis, aut potestate, aut actus.

Reducit omnes modos naturæ ad vnum principalem, intendens quòd omnes modi naturæ reducuntur ad naturam, quæ est forma: forma enim est magis natura, ut patet 2. Physic. materia enim dicitur natura, quia susceptiva formæ: natiuitas verò & vniuersaliter omnes generationes dicuntur natura: quia sunt ad formam ut ad terminum, vel ut sunt à forma ut à principio formali quo: quia omne agens agit propter formam: ipsa autem forma est principium motus in rebus, vel in potentia, vel in actu, non enim mouens semper mouetur actu. Dicit ergo quòd *ex dictis igitur patet, quòd prima natura, & proprie dicta*, id est, principaliter, *est substantia*, id est, forma rei, *quæ est principium motus rerum habentium in se in quantum ipsa*, id est, quòd ipsa forma est per se principium motus eorum, quæ in se habent principium motus eorum, cuiusmodi sunt omnia naturalia; vnde ad formam omnes modinaturæ reducuntur; ideo subdit: *materia namque dicitur esse natura, quia est susceptiva huius*, scilicet formæ, *& generationis & generari*, similiter *quia sunt motus ab hac*, id est, à forma, ut à principio, quo

Forma est magis natura materia.

Habens naturam quid?

33

Aliud exponit alij hinc locum.

Materia prima duplex.

Aqua est principium omnium metallorum materiale.

Al & nomen. x. c. io. nem.

34 Terminus generationis duplex ut quo. & quod.

Arguit contra D. Thomam de qua hic loquitur Aristoteles non esse quiditatem rei.

Tex. co. 12. & inde.

Omnes naturæ reducuntur ad formam.

Et natura est principium motus existentium, id est, rerum existentium secundum naturam hoc est inexistens, aut potestate, aut actu: forma enim non semper facit motum in actu: quia potest impediri vel propter extrinsecum prohibens vel propter indispositionem materiæ, vel quouis alio modo.

Notandum, quod cum forma dicitur hic principium motus, vel potest referri ad principium actuum ut expositum est, vel ad principium passivum à quo motus fortitur naturalitatem, ut dictum est: nam forma quandoque, ut patet, est principium passivum; sicut patet in omnibus subiectis respectu propriarum passionum: nam esse risibile competit homini ratione propriæ formæ, & descendere deorsum competit graui propter formam propriam, & ideo quod hic dicitur non repugnat illi quod prædictum est, scilicet quod natura à qua dicitur motus naturaliter dicitur principium passivum.

Quod forma potest dici principium passivum motus & status.

Et sine quibus homini bonum non contingit, aut esse, aut fieri; aut aliquod malum expellere, aut privari; veluti bibere pharmacum necessarium ut non labores, & ad Æginam navigare ut pecuniam recipiat.

ponit secundum modum dicens, quod supple
necessaria dicuntur illa, sine quibus non contingit
aut esse, aut fieri aliquod bonum, aut expellere, aut
privari aliquod malum, ut bibere pharmacum, id
est, medicinam laxatiuam, est necessarium ut non
laboret, id est, ut non febricitet aliquis: est enim
hoc necessarium, non quia sine hoc non possit animal
viuere: sed quia sine hoc non posset bene
viuere: quia hoc confert ad expellendum vel vitandum
malum, puta ægritudinem, & navigare
ad Æginam, supple hoc est necessarium, ut pecuniam
recipiat, id est, quod navigare ad illum locum
qui dicitur Ægina est necessarium: non quia
sine hoc non possit esse homo, sed quia sine hoc
non posset aliquod bonum adipisci, puta pecuniam,
quæ forsitan sibi in tali loco daretur; & ideo
talis navigatio est sibi necessaria ut pecuniam
recipiat. Deinde cum dicit:

2. accipio
necessarij.

Necessarium illud quod confert ad melius esse.

SVMME VNICÆ

C A P. V.

De necessario.

S V M M A R I V M.

In toto hoc capite ostenditur necessarium sumi quatuor modis, quo: clarissime explicat Doctor, & reliquos tres reducit ad quartum, reiciens D. Thomæ expositionem.

Tex. c. 6.

Necessarium dicitur, sine quo non contingit esse aut viuere, quasi concausali, ut respirare, & cibus animali necessarium: nam sine his esse est impossibile.

35

Postquam Philosophus distinxit intentiones siue significata nominum quæ significant causas & principia, nunc distinguit hoc nomen necessarium significans quoddam consequens causas & principia, quatenus causa necessariò influit ad esse causati. Circa quod tria facit: Primò enim præmittit modorum necessarij distinctionem. Secundò subiungit illorum modorum reductionem. Tertio concludit ex dictis multiplicem conclusionem. Secunda ibi: *Et secundum hoc necessarium.* Tertia ibi: *Hoc quidem itaque.* Prima in quatuor secundum quod ponit quatuor modos necessarij. Secunda ibi: *Et sine quibus.* Tertia ibi: *Amplius vim faciens.* Quarta ibi: *Amplius non contingit.* Dicit ergo, quod necessarium dicitur, vno modo illud sine quo non contingit; scilicet aliquid viuere aut esse quasi concausali; id est, quod licet non sit causa rei principalis, est tamen quædam concausa: ut respirare, & cibus est necessarium animali: nam sine his impossibile est esse ipsum animal; respirare enim & cibus licet non sint causæ principales vitæ, sunt tamen quædam concausæ, quatenus sine respiratione, quæ est ad contemperamentum caloris naturalis, & sine cibo per quem restauratur aliquid deperditum, & impeditur totalis consumptio humiditatis radicalis, animal, videre non potest. Deinde cum dicit:

1. accipio necessarij.

Vide 39. d. 1. soluendo argumenta 4. 9.

Amplius vim faciens & vis: hoc autem est quod præter impetum & prauoluntatem impediens & prohibens, violentum enim necessarium dicitur.

ponit tertium modum. Circa quod duo facit, quia primò ponit illum modum. Secundò ex illo infert duplex corollarium. Secunda ibi: *Quapropter & triste.* Dicit ergo, quod amplius, id est, alio modo dicitur necessarium, vis, id est, violentia, & vim faciens, id est, violentiam faciens; vnde violentia dicitur quædam necessitas: hoc autem, scilicet violentia, est aliquid impediens & prohibens præter impetum & prauoluntatem, id est, contra appetitum naturalem & rationalem, violentum enim necessarium dicitur.

3. accipio necessarij: quæ violentum necessarium dicitur.

Notandum, quod ut declaratum fuit in primo libro quidam est appetitus naturalis, quidam rationalis: primus appetitus potest dici quidam impetus quatenus non est liber; vnde quod mouetur secundum talem appetitum mouetur quadam necessitate & impetu naturæ, ut grauiam mouentur deorsum propter appetitum centri: secundus appetitus potest dici prauoluntas vel propositum: quia est ipsa voluntas quæ est appetitus rationalis: illud ergo quod prohibet vel impedit illa quæ sunt supple secundum appetitum naturalem vel rationalem, est violentum & dicitur necessarium isto modo. Deinde cum dicit:

37
Appetitus duplex naturalis & rationalis.

Idem 3. Ethic. cap. 2.

Quapropter & triste sicut Zenonis ait: omnis enim res necessaria tristis est, & vis necessitas quadam est, ut Sophocles dicit: sed vis me hoc facere cogit.

Infert duplex corollarium ex dictis. Secundum ponitur ibi: *Et videtur necessitas.* Dicit ergo, quod quapropter: quia supple necessarium dicitur isto modo; ideo omne violentum est triste, & flebile, sicut ait Ennius, quidam Philosophus, vel poeta sic dictus cuius verba subdit: *omnis enim res necessaria tristis est, & vis, id est, violentia, est quadam necessitas, ut Sophocles dicit, quidam poeta*

AL. Zenonis.

sic

fic dictus; cuius verba subdit: *sed vis, id est, necessitas, vel violentia me hoc facere coëgit.*

Notandum, quòd vt prædictum est, violentia dicit impedire voluntatem: illa verò quæ sunt contraria voluntati contristant: nam tristitia est de his quæ accidunt nobis nolentibus; & idèd omne necessarium isto modo quod est violentum est contristatium. Deinde cùm dicit:

Et videtur necessitas non aliquid increpabile esse rectè: contrarium enim motui secundum præuoluntatem & secundum cogitationem.

Inferit secundum corollarium, dicens, quòd necessitas, isto modo dicta, videtur esse aliquid non increpabile rectè: quia est contrarium motui secundum præuoluntatem, & secundum excogitationem.

Notandum, quòd non rectè culpamur, nisi de his, quæ voluntariè facimus. Vnde Augustinus dicit, quòd peccatum adèd est peccatum, quia voluntarium, quòd si non esset voluntarium iam non esset peccatum, & idèd dicitur communiter, quòd necessitas magis meretur veniam, quàm increpationem: quia igitur necessitas violentiæ est contraria præuoluntati & excogitationi, vt prædictum est; idèd rectè dicitur quòd talis necessitas, siue violentia, non est increpabilis, siue reprehensibilis. Deinde cùm dicit:

Amplius quod non contingit aliter se habere necessarium dicimus sic se habere.

Ponit quartum modum, dicens, quòd amplius, id est, alio modo dicitur necessarium, quod non contingit aliter se habere: tale dicimus necessarium sic se habere.

Notandum, quòd ille quartus modus distinguitur à tribus primis: quia quartus modus est simpliciter, alij verò secundum quid, quod sic ostendit quidam expositor: dicit enim quòd necessitas absoluta competit rei secundum illud quod est intimum, siue illud sit forma, siue materia, siue ipsa rei essentia: sicut dicimus animal necesse esse corruptibile, quia hoc sequitur eius materiam, in quantum est compositum ex contrariis. Iterum dicimus quòd animal necessariò est sensibile: quia hoc sequitur eius formam. Iterum, dicimus animal necessariò esse substantiam animatam sensibilem: quia hoc est eius essentia. Sed necessarium secundum quid non absolutè, est illud cuius necessitas dependet ex causa extrinseca: puta ex fine, vel ex efficiente: finis autem vel est ipsum esse absolutum, vel est aliquod bonum habere. A primo fine sumitur necessitas primi modi, à secundo verò fine accipitur necessitas secundi modi; sed necessitas quæ est ab efficiente, pertinet ad tertium modum: nam violentia est, quando aliquid mouetur ab exteriori agente ad id ad quòd ex propria natura non potest habere aptitudinem. Sed illa expositio videtur deficere: nam primus modus sumitur per comparisonem ad viuere: viuere autem, et si habet forsitan rationem finis, nò tamen finis extrinseci, vt iste imaginatur, sed intrinseci, quia viuere, viuentiibus est esse: 2. de An. t. c. 37. Nisi dicas quòd accipitur viuere nò pro primo, sed pro secundo actu, qui est ipse motus vite: sed hoc non dicitur ad re: quia etiam respirare, & alimentum fumere quòd est necessarium secundum modo, isto modo est necessarium. Accipit

ergo pro viuere quod est primus actus; non pro viuere quod est secundus actus: nisi consequenter & quasi per accidens. Aliter ergo dicendum, quòd quartus modus est absolutus; alij verò duo primi modi ad aliquod bonum intrinsecum, vel extrinsecum acquirendum, vel malum possibile euitandum. Tertius per comparisonem ad agens extrinsecum violentum. Sed quartus modus accipitur absolutè, & in se, sicut patet. Deinde cùm dicit:

Et secundum hoc necessarium, & alia dicuntur aliquid aliter omnia necessaria: violentum enim necessarium dicitur aut facere, aut pati tunc, quando non contingit secundum impetum propter cogens, vt hanc necessitatem existentem, propter quam non contingit aliter: & in concausalibus viuendi, & boni similiter. Nam cùm non contingit, hic quidem bonum: illic verò viuere & esse sine aliquibus necessaria hæc, & causa necessitatis quadam est hæc.

Reducit omnes modos necessarij ad quartum modum, sicut omne comparatum reducitur ad aliquod absolutum. Circa quod duo facit. Primò enim reducitur omnes modos repertos in rebus. Secundò modos repertos in actibus intellectus, scilicet in demonstratiuis. Secunda ibi: *Amplius demonstratio.* Dicit ergo, quòd secundum hoc necessarium dictum, scilicet quarto modo dicuntur aliquid aliter necessaria omnia alia: violentum enim dicitur necessarium aut facere, aut pati tunc quando non contingit, supple. secundum impedimentum aliter agere, propter cogens, id est, propter violentiam agentis, vt supple. talis, necessarium habeat, necessitate existente, propter quam non contingit aliter se habere: & iste fuit tertius modus. Consequenter ostendit idem de primo & secundo, dicens, quòd & in concausalibus viuendi, quantum ad primum modum, & similiter in causis boni, quantum ad secundum: nam hæc dicuntur necessaria, cùm non contingit hic quidem bonum: quantum ad secundum modum: illic verò viuere & esse sine aliquibus, quantum ad primum modum: causa enim hæc sine qua supple. non contingit esse, vel viuere, vel bonum habere, & malum vitare, est quadam necessitas, vt ex hoc sit prima ratio necessarij: quia impossibile est aliter se habere. Deinde cùm dicit:

Amplius demonstratio necessariorum est, quia non contingit aliter se habere, si demonstratum est simpliciter: huius autem causa est, quæ prima sunt, si impossibile aliter se habere ex quibus est syllogismus.

Reducit ad quartum modum modos necessitatis, repertos in demonstratiuis, in quibus inuenitur necessitas, quantum ad principia, & quantum ad conclusiones. Dicit ergo, quòd amplius supple. demonstratio est necessariorum, quantum ad conclusiones: quia non contingit aliter se habere, si demonstratum est simpliciter: quod dicit ad differentiam demonstrationis, quæ est ad hominem non simpliciter, in qua demonstratione non semper concluditur necessarium: huius autem scilicet conclusionis demonstratæ causa est quæ sunt principia si impossibile est aliter se habere principia, ex quibus est syllogismus, scilicet demonstratiuis.

Notandum,

Quomodo
violensum
contristat?
Aug. 14.
c. 15.

38

1. E. hic. c. 5.
2. de lib. art.
& alibi. Ne-
cessitas non
est increpabi-
lis.

4. acceptio
necessarij.
D. Thomas
sic declarat
cui concordat
Alexander.

Impugnatur di-
ctum D. Th.

39

Quomodo
quarta acce-
ptio distin-
guitur à tri-
bus primis.

Omnes mo-
dos necessarij
reducit ad
quartum mo-
dum & primo
repertos mo-
dos in rebus.

40

Reducit ad
quartum mo-
dum modos
repertos in
demonstrati-
uis.

Demonstratio
duplex.

Notandum, quòd demonstratio simpliciter est ex necessariis, vt patet primo posteriorum, tex. c. 8. & inde, & quia præmissæ siue principia demonstrationis sunt causæ conclusionis, vt ibidem dicitur; idè oportet & ipsa esse necessaria non contingentia aliter se habere: quia ex non necessariis non necessario sequitur contrario necessaria; sicut causa non necessaria non causet effectum necessarium. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Ex præmissis de modis necessarij tres colligit conclusiones benè explicatas à Doctore,

Horum quidem utique altera causa essendi necessaria: horum autem nulla, sed propter hac alia sunt ex necessitate.

Concludit ex prædictis triplicem conclusionem, quarum secunda ex prima: & tertia ex secunda secundum quendam ordinem sequitur. Secunda ibi: *Quare primum*. Tertia ibi: *Ergo si que sunt*. Prima ergo conclusio est quòd quia, vt immediatè & statim dictum est, principia & conclusiones demonstrationis sunt necessaria, vt patet: principia autem sunt causæ conclusionis; ergo sequitur quòd necessarium quædam sunt causæ, quædam causata. Dicit ergo, quòd *horum quidem*, id est, necessarium alia sunt quorum, *altera est causa necessaria essendi: horum autem nulla*, supple est causa, *sed propter hac alia sunt ex necessitate*, id est, quòd sunt aliis causa necessaria essendi. Deinde cum dicit;

Necessaria sūt duplicia, quædam causa, & quædam causata.

Quare primum & necessarium, propriè quidem simplex est: Hoc enim non contingit pluribus modis habere: quare nec aliter & aliter; iam enim pluribus modis utique habere.

Esse aliquod necessarium principium, & primum & simplex.

Ponit secundam conclusionem, quæ sequitur ex prima: si enim aliqua necessaria sunt causæ, & aliqua sunt effectus, & in causis non est processus in infinitum; ergo aliquod est principium necessarium, & illud oportet esse simplex. Dicit ergo, quòd supple, quia sic est *primum propriè necessarium est quod simplex est*, quod probat: quia ea quæ sunt composita sunt materialia, & per consequens possunt pluribus modis & aliter & aliter se habere, quod est contra rationem necessarij; idè dicit, *hoc enim, scilicet primum necessarium, non contingit pluribus modis se habere, quare nec aliter, & aliter: quia si sic, iam pluribus modis utique sic se haberet; & idè oportet primum necessarium omnino esse simplex.*

Necessaria complexa & incomplexa, & in vtrifque est deuenire ad aliquod primum simplex.

Notandum, quòd necessarium quædam sunt complexa, & quædam incomplexa, & in quolibet ordine est deuenire ad aliquod primum: & illud oportet esse simplex simplicitate sibi competente: quia in ordine incomplexorum si fit secundum rem aliquod est primum necessarium simplex omnino indiuisibile, puta prima Intelligentia: si verò fit secundum intellectum, est deuenire ad aliquem primum terminum dicentem conceptum omnino simplicem, & irresolubilem in alios conceptus, qui erit conceptus simpliciter simplex, puta ens. Similiter in ordine complexorum est deuenire ad aliquam propositionem affirmatiuam primam simplicem, id est, immediatam, quæ non potest di-

uidi in duo accepto medio, cum sit simpliciter indemonstrabilis. Deinde cum dicit:

Ergo si que sunt sempiterna & immobilia nihil illis est violentum, nec etiam præter naturam.

Ponit tertiam conclusionem, quæ sequitur ex secunda: quia enim est dare aliquod primum necessarium, quod non se habet aliter & aliter: si quæ sunt huiusmodi necessaria, ibi non potest esse violentum aliquod, nec præter naturam: nam violentum est quod contra naturalem, vel rationalem appetitum monetur ab aliquo extrinseco agente; & per consequens iam illud non est necessarium, vel sempiternum, vel immobile. Dicit ergo *si que sunt* supple necessaria, *sempiterna & immobilia*, vt sunt substantiæ separatæ, *nihil est illis violentum, nec præter naturam.*

Sempiterna & immobilia nihil est præter naturam.

S V M M Æ V N I C Æ

C A P. VI.

De vno.

S V M M A R I V M.

In priori parte huius capituli vsque ibi: *Secundum se*, exponit nomen *ens*, eiusque partes, & primò varios modos vnus per accidens, & partes vnus per se. De vtroque vno vide Doctorem, 1. di. 1. 3. di. 2. 6. n. 48 & 2. di. 1. 2. qu. 1. & 3. di. 2. q. 2. n. 10.

VNum dicitur aliud secundum accidens, aliud secundum se: secundum accidens quidem vt Coriscus & musicus, & Coriscus musicus: idem enim est dicere Coriscus, quia musicus, & Coriscus musicus, & musicum & iustum, & musicus & iustus Coriscus. Omnia enim hæc vnum dicuntur secundum accidens; iustum quidem & musicum, quia vni substantia accidunt: musicum verò & Coriscus, quia alterum alteri accidit. Similiter autem & modo quodam musicus Coriscus cum Corisco vnum: quia altera partium alteri accidit eorum quæ sunt in oratione, vt musicum Corisco, & musicus Coriscus iusto Corisco; quia vtriusque pars eidem vni accidit: nihil enim differt quàm Corisco musicum accidere.

Text. com 9

42

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia principia & causas, nunc distinguit nomina significantia subiectum, scilicet ens, & partes entis, quæ sunt subiectum huius scientiæ.

Sed statim occurrit dubium: quia cum vnum sit passio entis, & ostensum est in 4. huius, videtur quòd non debeat hîc poni inter nomina significantia subiectum huius scientiæ. Respondeo, quod loquendo largè, vt subiectum accipitur pro materia, sic omnia considerata in scientia dicuntur subiectum, & hoc modo ipsum vnum, pertinet ad cōsiderationem huius scientiæ. Contrà: quia similiter omnes passionem pertinent ad subiectum huius scientiæ, & per consequens ista pars non distinguitur ab illa. Perfectum verò dicitur, vt dicitur,

43

cebatu,

cebat, distinguit nomina significantia passionis. Dicendum quod inter illa, quæ sunt materia huius scientiæ, & per consequens subiectum, est ordo: quia quædam sunt principalius, & quædam minus principaliter considerata. Intentio enim Metaphysici primò & principaliter est circa ens, secundò principaliter circa vnum, quæ est passio immediatius adhærens ipsi enti, vt dictum est in primo, & 4. huius. Tertio principaliter est circa nobiliorem partem sui subiecti primi: aliz autem passionis ab vno sunt posteriores & respectu huius minus principaliter intentæ; & pro tanto ipsum vnum potest connumerari inter nomina significantia subiectum, & hoc modo hæc pars potest distingui ab illa. *Perfectum verò.* Secundum hoc ergo ista pars diuiditur in duas: quia primò distinguit nomina significantia subiectum: Secundò nomina significantia partes subiecti: Secunda ibi: *Eadem verò dicuntur.* Prima in tres, quia primò distinguit ipsum vnum. Secundò ens. Tertio substantiam, quæ quomodo se habeant dictum est. Secunda ibi: *Ens dicitur.* Tertia ibi: *Substantia autem dicitur.* Prima in duas, quia primò præmittit quandam bimembrem diuisionem. Secundò exponit membra ibi: *Secundum accidens quidem.* Dicit ergo, quod vnum aliud dicitur secundum accidens & aliud secundum se. Deinde cum dicit. *Secundum accidens quidem.* Exponit membra dicte diuisionis, & primò primum de per accidens. Secundò secundum de per se. Secunda ibi: *Secundum se verò vnum.* Prima in duas: quia primò exponit illud membrum in terminis singularibus. Secundo in terminis communibus. Secunda ibi: *Similiter autem siue in genere.* Sententia primæ partis est quod vnum per accidens dicitur quadrupliciter. Primus modus est secundum quod vnum accidens comparatur ad subiectum: vt Coriscus musicus. Secundus est cum vnum accidens comparatur ad aliud, vt musicum iustum. Tertius est cum accidens comparatur ad subiectum complexum ex subiecto, & alio accidente, vt Coriscus & Coriscus musicus; vel conuerso, vt musicus & Coriscus musicus. Quartus est cum complexum comparatur ad complexum. Exemplum vt Coriscus musicus ad Coriscum iustum, hæc enim omnia sunt vnum per accidens: & hoc est quod dicitur secundum accidens quidem supple dicitur vnum, vt Coriscus & musicus: idem enim est dicere Coriscum musicum & Coriscum & musicum; & iste fuit primus modus: & musicum & iustum, & musicus iustus Coriscus, & iste fuit secundus modus; omnia enim hæc dicuntur vnum per accidens: iustum quidem & musicum, sunt vnum: quia vni substantiæ accidunt, scilicet subiecto quantum ad secundum modum: musicus verò & Coriscus, supple sunt vnum: quia alterum alteri accidit, quantum ad primum modum: & in hoc tangit differentiam primi modi ad secundum. Postea accedit ad tertium modum dicens, *familiter autem & modo quodam sunt vnum musicus Coriscus,* cum Corisco: quia altera partium alteri accidit eorum qua sunt in oratione, id est, in termino complexo: vt musicus, quodammodo accidit Corisco, & iste fuit tertius modus. Addit autem quantum ad quartum modum, quod musicus Coriscus est vnum Corisco iusto: quia vtriusque, scilicet termini complexi, pars eidem vni accidit, puta subiecto, vnde subdit, *nihil enim differt,* supple hoc dicere, *quam musicum accidere Corisco:* pro tanto enim iustum & musicum sunt vnum:

quia musicum accidit Corisco, cui inest iustum, & idè vtraque pars termini complexi accidit eidem subiecto, scilicet Corisco: & iste fuit quartus modus. Pater autem ex prædictis qualiter isti modi distinguuntur inter se. Deinde cum dicit:

Similiter autem siue in genere siue in vniuersalis alicuius nominibus dicatur accidens, vt quia homo idem & musicus homo, aut enim, quia homini vni existenti substantia accidit musicum esse, aut quia ambo singulariū alicui accidunt, vt Corisco, tamen non eodem modo ambo insunt, sed homo quidè forsàn, vt genus, & substantia; illud verò vt habitus, aut passio substantiæ. Ergo quacumque secundum accidens dicuntur vnum, hoc modo dicuntur.

Exponit quod dixerat in terminis communibus; & possunt accipi quatuor modi correspondentes quatuor prædictis, licet Philosophus non exprimat nisi tres modos: vnum cum res complexa comparatur ad simplicem, vt si homo musicus comparatur ad hominem; idè homo, & homo musicus sunt vnum per accidens: alius est si accidens comparatur subiecto, vt musicum homini: tertius est cum ambo insunt, & comparatur tertio, scilicet termino singulari, puta Corisco; vt si dicatur Coriscus est homo musicus. Dicit ergo, quod similiter autem accipitur, supple vnum per accidens, siue in genere, siue in nomine alicuius vniuersalis dicatur accidens, id est, si ipsum nomen accidentis accipiat vniuersaliter, vt quia homo idem, & musicus homo, quantum ad primum modum: aut quia vni homini existenti substantia accidit musicum esse, puta si dicatur homo musicus, & iste est secundus modus: aut quia ambo, scilicet homo & musicus, accidunt alicui singularium, vt Corisco, puta si dicatur Coriscus est homo musicus, non tamen eodem modo insunt: quia scilicet homo inest Corisco, vt prædicatum substantiale: musicum verò, vt accidens. Idè subdit, *sed hoc quidè forsàn, vt genus:* puta si accipiat animal loco hominis, & in substantia, id est, vt prædicatum substantiale: illud verò musicum, vt habitus, vel passio substantiæ: concludit, *ergo quacumque dicuntur vnum secundum accidens, dicuntur hoc modo.* Deinde cum dicit:

Secundum verò vnum dictorum alia dicuntur eò quod continua sunt, vt onus vinculo, & lignum cum visco: Et linea est reflexa sit, continua, aut una dicitur, sicut & partium singula tibia, & brachium. Ipsorum autem magis vnum continuum natura quam arte: continuum verò dicitur cuius motus vnum secundum se, & non possibile aliter: vnus autem cuius indivisibilis: indivisibilis autem secundum tempus.

Declarat, siue exponit secundum membrum dicte diuisionis. Circa quod duo facit, quia primò distinguit modos vnus per se. Secundò modos sui oppositi quod est multa. Secunda ibi: *Palam autem, & que multa.* Prima in duas: quia primò distinguit modos vnus per se secundum diuisionem, quæ vnum diuiditur realiter. Secundò secundum diuisionem, quæ vnum diuiditur Logicè. Secunda ibi: *Amplius autem alia secundum numerum.* Prima in duas, quia primò facit quod dictum est. Secundò

Nota bene quomodo vnum cum se passio entis dicitur subiectum, vel materia huius scientiæ secundum alios passionibus entis.

Al. vniua.

Vnum per accidens quadruplex.

44

Al. dicit.

45
Explicantur
densio vnus
modi se habendi vnus
per accidens.

T. com. 8.

46
Modi vnus
per se realiter
accepti
sunt 5. principales.

cundò reducit omnes illos modos ad vnum principalem. Secunda ibi: *Vniuersaliter enim quacunque*. Prima in quinque, secundum quinque modos. Primus modus est, vnum continuitate. Secundus, vnum subiecto. Tertius, vnum genere. Quartus, vnum diffinitione. Quintus, vnum indiuisibilitate. Secunda ibi: *Amplius autem alio modo*. Tertia ibi: *Dicuntur autem vnum*. Quarta ibi: *Amplius autem vnum*. Quinta ibi: *Omnino verò*.

Impropria
acceptio v-
pini secundū
continuitatē.

Al. conti-
nuatio.

Prima in duo, secundum duos modos continuitatis, quorum primus est improprie secundum quod se extendit ad contiguitatem. Secundus verò est proprie sumptus. Secunda ibi: *Secundum se autem continua*. Dicit ergo, quod diciturum, id est eorum quæ dicuntur vnum secundum se: *alia dicuntur*, scilicet vnum: *eo quod continua dicuntur*. Primò supple accipiendū continuum pro contiguo, quod est continuum per aliquod, *ut onus*, supple lignorum est vnum, supple vinculo, quod ligat onus; & ligna cum visco: ligna enim conuiscata ad inuicem dicuntur vnum propter viscum, quod coniungit: sed hoc contingit dupliciter: quia quandoque talis contiguitas ligaturum sit secundum lineam rectam, quandoque secundum lineam reflexam, & hoc modo partes animalis dicuntur vnum continuum: sicut tibia cum coxa, & brachium cum vlna: hæc enim sicut patet coniunguntur per quandam reflexionem; ideo subdit, quod *linea est reflexa sit continua*, aut *vna dicitur sicut singula partium animal*, ut *vlna*, & *brachium* modo prædicto: subdit verò, quod *ipsorum* supple, quæ sunt continua per aliud *magis sunt vnum*, quæ sunt continua natura quam que arte: nam illud vnum per quod fit continuo, per naturam non est extraneum à natura rei; est enim inter vnam, & brachium meum aliquod coniungens, puta aliquis neruus, vel cartilago, vel aliquod huiusmodi, quod est quid de natura eius, quod continuatur; non sic autem est in his, quæ coniunguntur arte: nam vinculum, siue viscus, siue aliquod huiusmodi, est omnino extraneum à natura eorum, quæ ligantur. Ex quo patet, quod ea, quæ naturaliter ligantur, magis accedunt ad ea, quæ verè sunt continua quam ea, quæ per artem colligantur. Vnde ad maiorem euidentiam prædictorum subdit diffinitionem veri continui: dicens, quod *continuum est cuius motus est vnus secundum se*, & non est possibile aliter se habere: impossibile est enim, quod partes continui diuersis motibus moueantur. Quis autem sit motus vnus ostendit cum subdit, *vnus autem* supple est motus, qui est indiuisibilis: indiuisibilis autem secundum tempus, ut scilicet dum mouetur vna pars continui, simul & alia moueatur: non enim potest esse, quod vna pars continui moueatur alia quiescente, nec in diuersis temporibus diuersæ partes continui moueantur.

Diffinitio cō-
tinui proprie
accepti.

47

Continuum
duplex flexi-
bile, & inflexi-
bile.

Notandum, quod continuum est duplex, sicut potest haberi ex 4. Met. tex. c. 42. & inde, quoddam flexibile, ut virga lignea; quoddam inflexibile, ut later; aut lapis. Primum continuū est continuum secundum lineam reflexam. Secundum continuum est secundum lineam rectam, tale enim continuum habet motum indiuisibilem, quantum ad omnes suas partes: non sic est de continuo flexibili, & secundum lineam reflexam, ut patet, in exemplo supraposito. Dicit autem, quod continui est vnus motus secundum se: nam possibile est continuum moueri vno motu per se, & alio motu, vel pluribus aliis per accidens. Exemplum, homo in nati existens potest moueri per se motu proprio

contra motum nauis, & nihilominus per accidens mouetur ad motū nauis: diffinit autem continuum per motum, & non per vnitatem termini, ad quem partes continui copulantur, ut in lib. Prædicamentorum cap. de Quantitate, quia ex diffinitione data ex parte motus possunt sumi diuersi gradus vnitatis in diuersis continuis, ut patebit: non autem ex diffinitione data per termini vnitatem.

Sed videtur dubium, quod dicitur, scilicet continui esse motum indiuisibilem secundum tempus; nam 6. Phys. t. c. 33. probatur quod tempus diuiditur secundum diuisionem spatij, & mobilis, sed nullum mobile, vel spatium est indiuisibile, ut probatur in eodem sexto, t. c. 4. & inde, ergo nec aliquod tempus mensurans motum. Dicendū quod motus dupliciter potest sumi: vno modo absolute & in se: alio modo in comparatione ad aliquod determinatum signum, quod signatur in spatio: Primo modo loquitur hic Philosophus, & sic verum est, quod dicitur, quod vna pars continui non prius incipit moueri quam alia. Secundo modo loquitur 6. Physic. nam illud signum signatum in magnitudine, vel spatio transit prior pars mobilis in priore parte temporis, licet simul moueantur cæteræ partes mobilis, si mobile continuum sit. Deinde cum dicit:

Dubium.
Motus sumi-
tur duplici-
ter.
Vide 2. di. 2.
q. 9.

De quo motu
est verum,
quod vna
pars continui
non prius in-
cipit moueri
quam alia?

S V M M A R I V M.

Modus vnus per se, de continuo proprie sumpto, ut distinguitur à contiguo, explicatur. Quod hic norat Doctor tex. 9: aliqua posse continuari in diuersis subiectis, difficile est, de quo dixi Schol. 3. ad quæst. 20. lib. 7. huius.

Secundum se autem continua quacunque non tactu sunt vnum: nam si ponis se tangentia ligna, non dices hoc vnum esse, nec lignum, nec corpus, nec aliud continuum nullum. Quæ itaque omnino sunt continua vnum dicuntur, quamuis reflexionem habeant, & adhuc magis quæ non habent reflexionem, ut tibia, aut crur quam femur: quia contingit non vnum esse motum femoris, & recta quam reflexa magis vnum; reflexam verò & angulū habentem vnam, & non vnam dicimus: quia contingit non simul esse motum eius, & simul: rectè verò semper simul, & nulla pars habens magnitudinem, hæc quidem quiescit, hæc autem quidem mouetur, quemadmodum reflexa.

Iuxta primum modum vnus, quod est vnum continuitate, ex quo posuit vnum modum improprium, prout continuum se extendit ad contiguum: ponit secundum modum, ut continuum proprie accipitur dicens, quod secundum se autem continua, quacunque non sunt vnum solo tactu: quod declarat per exempla, nam si ponis ligna se tangentia, non dices ea esse vnum lignum, nec vnum corpus; nec aliquod continuum vnum, id est, nec aliquid aliud quod sit de genere continui. Ex quo patet differentia inter continua, & contigua: quæ itaque sunt continua omnino vnum dicuntur, quamuis habeant reflexionem, puta dux lineæ reflexæ continuatæ ad vnum punctum in quo constitunt angulum; adhuc magis, supple

48

Propria ac-
ceptio conti-
nui.

lunt

sunt vnum illa continua, qua non habent reflexionem, ut tibia scorum, & crur scorum quam femur, id est, compositum ex tibia, & crure, vel coxa simul. Ratio huius est, quia linea recta non potest habere nisi vnum motum, sed reflexa potest moveri pluribus, puta si vna pars intelligatur quiescens, & alia mota, ut patet in exemplo dato: quia coxâ quiescente potest tibia moveri, vel conuerso; non sic est de tibia scorum accepta, & idèd continuum secundum lineam rectam est magis vnum, & continuum, quàm secundum lineam reflexam, & hoc est, quod subdit: *quare contingit non vnum esse motum femoris* id est, compositi ex tibia, & crure, vel coxa, & recta sunt magis vnum quàm reflexa: reflexam verò, scilicet lineam, & angulum habentem vnam & non vnam dicimus: quia contingit simul, & non simul esse motus eius, quantum scilicet ad partes suas: rectè verò linea semper simul supple est motus eius quantum ad omnes partes suas, & nulla pars, talis lineæ, habens magnitudinem: hac quidem quiescit, hæc quidem mouetur quemadmodum reflexa: sed omnes supple partes simul mouentur, vel simul quiescunt.

Notandum, quòd, ut patet ex prædictis, tam in continuo improprie accepto, quam proprie, potest distingui continuum secundum lineam rectam, & secundum lineam reflexam, & vtrobique est magis vnum continuum, quod est continuum secundum lineam rectam: vnde continuum secundum lineam reflexam in secundo modo non videtur differre à continuo secundum lineam reflexam in primo modo, ut patet per exempla, quæ vtrobique eadem ponuntur. Deinde cum dicit:

Amplius alio modo dicitur, eo quòd subiectum sit specie indifferens: indifferens verò, ut quorum indiuisibilis species secundum sensum: subiectum autem aut vltimum, aut primum ad finem. Vinum enim vnum dicitur, & aqua vna in quantum indiuisibile secundum speciem, & liquores omnes vnum dicuntur, ut oleum, vinum, & fluida: quia omnium vltimum subiectum. Nam aqua, aut aer omnia hæc sunt.

Ponit secundum modum vnus, dicens, quòd amplius alio modo dicitur vnum; eo quòd subiectum sit specie, id est, forma indifferens: indifferens verò supple dicitur secundum speciem cuius indiuisibilis est species secundum sensum, id est, quando eadem species sensibilis non diuiditur in actu: nam si alicuius subiecti vna pars sit alba, & alia nigra, tale subiectum non erit vnum, ut hîc loquimur. Subdit autem, quòd istud subiectum sit vnum, potest accipi dupliciter, dicens subiectum autem, aut erit primum, id est, proximum: aut vltimum ad finem, id est, finale ad quòd peruenitur in fine resolutionis: vinum enim scorum acceptum dicitur vnum, ex eo, quòd omnes partes eius communicant in aliquo subiecto primo, quòd est indifferens secundum speciem, & similiter aqua, dicitur vnum in quantum indiuisibilis secundum speciem: omnes autem liquores, ut oleum, vinum & omnia fluida dicuntur vnum: quia omnium est idem subiectum vltimum in quo resoluntur: nam omnia aut sunt aqua, aut aer, quæ est radix omnium humidorum, scilicet aqua: facit mentionem de aere non quòd aer sit principium omnium fluidorum secundum opinionem suam, sed fortè secundum opinionem aliorum.

Scoti Oper. tom. IV.

Notandum, quòd iste secundus modus videtur aliquid addere supra primum: nam aliqua possunt esse continua, quæ tamen in subiecto sunt diuersa secundum speciem & formam, puta ramus ficcus ramo virenti in arbore, & manus arida coniuncta brachio viuenti: talia enim sunt vnum primo modo, non secundo. Dicit autem subiectum indifferens specie, cuius indiuisibilis est species secundum sensum: per formam sensibilem dans intelligere etiam formam substantia'em, ut per notiora intelligantur illa, quæ sunt minus nota nobis. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Alij duo modi vnus, scilicet secundum genus, & secundum differentiam, explicantur. Omnes alij modi ad vltimum reducuntur Doctor ostendit horum modorum sufficientiam.

Dicuntur autem vnum, & quorum genus vnum differens oppositis differentiis, & hac dicuntur omnia vnum: quia genus vnum, quod subiicitur differentiis, ut homo, equus, canis, vnum quidem: quia omnia animalia, & modo itaque simili sicut materia vna.

Ponit tertium modum vnus circa quòd duo facit. Primum enim ponit illum modum. Secundò subdiuidit illum ibi: *Hæc autem quandoque*. Dicit ergo, quòd dicuntur alio modo vnum quorum genus vnum est differens, id est, diuisum oppositis differentiis, & hæc dicuntur omnia vnum: quia genus est vnum quod subiicitur huiusmodi differentiis, ut homo: equus, canis, sunt vnum, quia sunt omnia ista animalia, sicut illa sunt vnum, quorum materia est vna.

Notandum, quòd illa quæ dicuntur vnum materia, distinguuntur per formas, sicut genus per differentias, & idèd aliquid est simile hæc & ibi: genus enim licet proprie non sit materia, quatenus prædicatur de specie & significat totum: materia autem est pars, tamen genus sumitur à re, siue à realitate materiali & determinabili: differentia verò à formali & determinatiua: similis ergo modus isti est ille, quo aliqua sunt vnum materia.

Notandum, quòd etiam iste tertius modus conuenit in aliquo cum secundo, & in aliquo differt conuenit, quia sicut aliqua dicuntur vnum, quia subiectum est vnum, ita hæc dicuntur vnum, quia genus est vnum, quod est subiectum differentiis: sed differunt in hoc, quia in illo modo subiectum manet vnum indistinctum secundum formam: sed in isto modo genus distinguitur per differentias, sicut quasi per diuersas formas. Deinde cum dicit:

Hæc autem quandoque quidem ita vnum dicuntur, quandoque verò genere superiore quod idem dicitur si sint vltima species generis superiores his, ut isosceles & isopleuros sunt vna & eadem figura, quia ambo triangulus, sed trianguli non idem.

Subdiuidit tertium modum quòd hæc, id est, aliqua dicuntur vnum genere, ita ut dictum est: quia

Linea recta non potest habere nisi vnum motum, reflexa vero plures.

49 Continuum secundum lineam rectam est magis vnum continuo secundum reflexam.

Text. c. 9.

Qua dicuntur vnum ratione subiecti indifferencie tam primi, quam vltimi, in quibus resolutione

Radix humidorum aqua.

50

Text. co. 10.

Qua dicuntur vnum genere

Conueniunt genus & materia, & differunt.

51

S V M M A R I V M.

quantum animal, vnum animal, & si inquantum magnitudo, vna magnitudo. Plura quidem igitur vnum dicuntur per alterum aliquid facere, aut pati, aut habere, aut ad aliquid esse vnum. Quæ autem primò dicuntur esse vnum quorum substantia vna: vno verò aut continuatione, aut specie, aut ratione: etenim numeramus vt plura, aut quæ non continua, aut quorum non vna species, aut quorum ratio non vna.

54

Postquam Philosophus distinxit modos vnius dicti secundum se, nunc reducit omnes illos modos vnius ad vnum principalem. Circa quod tria facit: primò enim reducit omnes modos ad quintum modum. Secundò addit vnum modum, qui est quasi idem primo modo, sed aliquid addit, scilicet perfectum esse secundum speciem. Tertio dat quandam proprietatem ipsius vnius propriè & principaliter accepti. Secunda ibi: *Amplius autem est*. Tertia ibi: *Vni verò esse*. In prima parte intendit talem rationem: Ille modus vnius, cuius participatione dicuntur vnum quæcunque sunt vnum, est modus principalis, ad quem omnes alij reducuntur: sed quintus modus est huiusmodi, ergo, &c. Minorem in qua stat virtus rationis, declarat dicens: *vniversaliter enim quæcunque non habent diuisionem, inquantum homo, sunt vnum homo*, puta Socrates vel Plato, qui non diuiduntur in ratione hominis: *si verò inquantum animal, supple aliqua non habent diuisionem, sunt vnum animal*, puta homo & asinus: *similiter si inquantum magnitudo*, vt omnes magnitudines: *similiter si inquantum mensura, est vna mensura*. Ex his autem modis vnius oriuntur quidam alij; idèd subdit: *plura quidem dicuntur vnum per alterum aliquid facere*, sicut plurimi homines ædificantes domum dicuntur vnum, vt sic: *aut quantum ad pati*, vt multi homines patientes tertianam dicuntur vnum, vt sic: *aut quantum ad habere*, puta duo homines possidentes vnam rem dicuntur vnum, vt sic: *aut quantum ad aliquod vnum in existendo*, puta multi homines albi dicuntur vnum: quatenus quilibet est albus, & sic de alijs: *quæ autem primò dicuntur vnum*, scilicet quantum ad istos modos secundarios, *sunt illa, quorum substantia est vna: aut continuatione*, quoad primum modum: *aut specie*, quantum ad secundum & tertium, secundum quod vnitas generis habet aliquid simile cum vnitate speciei, vt sic dicantur vnum aliqua: vel ex vnitate speciei, siue rationis in genere: *aut supple quorum est vna substantia ratione*, quantum ad quartum & quintum modum. Ex hoc patet, quòd illi quinque modi priùs dicti sunt primè & principales: omnes autem alij sunt consequentes & annexi. Probat autem quòd illis quinque modis dicantur aliqua vnum per suum oppositum quod est multa, dicens, *etenim*, pro quia, *numeramus aliqua vt plura: aut quæ non sunt continua*, per oppositum ad primum modum: *aut quorum non est vna species*, quantum ad secundum & tertium modum: *aut quorum ratio non est vna*, per oppositum ad quartum & quintum. Deinde cum dicit:

Scoti Oper. tom. IV,

Ponit sextum modum vnius coincidentem ferè cum primo. Item proprietatem vnius propriè dicti, nempe quòd sit principium numeri, siue sumatur vt aliquid de genere quantitatis, siue vt transcendens: quod explicat Doctor, vide eum hic q. 4.

Amplius autem in quocunque vnum continuitate dicimus esse, si sit continuum & quantum: est autem vt non si non aliquod totum sit: hoc autem; si non speciem habeant vnam, vt non videntes vtiq; dicimus similiter vnum qualitercunque partes compositas calciamenti, nisi propter consinuitatem. Sed si sit, vt calciamentum & speciem habeat aliquam vnam: Quapropter & qua circuli maximè vna linearum, quia tota & perfecta est.

55

Ponit sextum modum vnius, qui est quasi idem primo, addens hoc quod est esse perfectum secundum speciem, dicens quòd *amplius autem est* quidem supple vnum, quocunque continuitate dicimus esse si sit quantum & continuum, & iste est primus modus secundum quem aliqua dicuntur vnum ex sola continuitate: *est autem vt non, si non sit aliquod totum*, id est, perfectum: hoc est, si non habet speciem vnam; & idèd iste modus addit vnitatem speciei vltra vnitatem continuitatis, vt videntes vtiq; qualitercunque partes calciamenti esse compositas, non dicemus similiter esse vnum nisi tantum propter consinuitatem, vt accipitur vnum pro continuo, qui fuit primus modus: sed si se habet vt calciamentum, sic & habeat iam, aliquam vnam speciem: tunc supple dicimus omnes partes calciamenti esse vnum illo modo; ex quo concludit vnam contradictionem, dicens: *quapropter & qua circuli*, id est, linea circularis est, maximè vna linearum, id est, inter lineas, quia est tota & perfecta.

6. Acceptio vnius.

Vnum specio secundum quandam totalitatem, & debbium ordinem partium.

Notandum, quòd linea circularis non solum est vna vnitate continuitatis, sed etiam vna vnitate cuiusdam totalitatis & perfectionis, quod non habet linea recta; nam licet linea recta sit continua, non dicitur tamen esse perfecta ex eo, quòd sibi potest aliquid addi: non autem sic linea circulari, sicut patet: perfectum autem dicitur cui nihil deest, 3. Phisic. i. c. 63. & idèd linea circularis dicitur perfecta, & totalis, non autem linea recta.

Linea circularis est prima & perfectior linearum.

Aduertendum tamen, quòd ista vnitas secundum speciem, quæ pertinet ad istum modum, non est vnitas speciei, siue generis solum quæ pertinet ad secundum modum; sed est vnitas speciei vt est existens in quadam totalitate, requirens etiam debitum ordinem partium, vt patet in exemplo posito de calciamento; ita quòd vnitas speciei requisita pro isto modo, addit aliquid supra vnitatem speciei requisitam pro secundo modo, sicut patet intuetri. Deinde cum dicit:

Vni verò esse principium est alicui numero esse: prima namque mensura principium alicui esse est: nam quo cognoscimus primò hoc est prima mensura cuiuslibet generis. Principium

Text. c. 12.

Reducit modos dictos vnius ad 5. principalem,

cipium ergo cognoscibile circa quodlibet vnum. Non idem autem in omnibus generibus vnum: hic enim est discrimen: illic autem vocalis, aut consonans; grauitas autem alterum, & motus etiam aliud. Vbiq; verò vnum, aut quantitate, aut specie indiuisibile. Secundum quantum quidem igitur & in quantum quantum indiuisibile. Quod quidem igitur omnino tale, & sine positione dicitur vnitas: quod autem omnino tale & positionem habens punctum: quod autem secundum vnum linea; quod verò secundum duo superficies: omnino verò & tripliciter diuisibile secundum quantitatem corpus est: facta verò conuersione dualiter quidem diuisibile superficies; vnicè autem linea; nullatenus diuisibile secundum quantitatem punctus & vnitas: hoc autem non habens positionem vnitas, illud verò habens positionem punctus.

57

Proprietus
vnius est esse
principium.

Ponit quandam proprietatem vnius propriè & principaliter accepti, quæ est, quòd de ratione vnius est esse principium numeri; idèd dicit quod vni esse est alicui numero esse principium, quod ex hoc patet: quia prima mensura habet rationem principij, ex hoc quòd mensura est principium cognoscendi mensurata: nam res mensurata cognoscuntur per mensuram; vnum autem habet rationem mensuræ, idèd dicit: nam illud quo primo cognoscimus, hoc est; prima mensura cuiuslibet generis entis, principium ergo cognoscibilis, siue noti circa quodlibet est vnum; vult dicere quòd illud quo res mensuratur & cognoscitur, habet rationem principij: quia res per sua principia cognoscitur; nam vnum est principium cognoscendi in quolibet genere entis: hoc tamen vnum quod est principium cognoscendi, nò est idem in quolibet genere: idèd subdit, non autem idem in omnibus generibus vnum: hic enim, scilicet in consonantiis illud vnum est discrimen vel dieis; dieis enim, vt dicitur, est semitonium: nam tonus diuiditur in duo semitonia in æqualia, quorum vnus vocatur dieis in musicis: Illic autem, scilicet in vocibus illud primum & vnum est littera vocalis aut consonans, sed supple magis vocalis propriè est vnum: grauitas autem alterum, id est, quòd in grauib; & in ponderibus est etiam proprium vnum, quod est principium, & mensura in tali genere, puta vnica, vel aliquid huiusmodi: & motus alterum, id est, quòd in motibus etiam est aliquid vnum, quòd est mensura omnium motuum, scilicet motus simplicissimus, qui est motus primi mobilis, vt habetur secundo de Cælo & Mundo, tex. co. 28. & circiter. Vbiq; verò vnum est indiuisibile, aut quantitate, aut specie, id est, quòd in omnibus istis est hoc commune quòd illud quod habent pro mensura prima, est indiuisibile, vel secundum quantitatem, vel secundum speciem: secundum quantitatem igitur & in quantum quantum indiuisibile, id est, illud quod est indiuisibile, & primum in genere quantitatis, quod quidem omnino, scilicet est indiuisibile, & sine positione, dicitur vnitas: quod autem omnino & positionem habens est punctus: licet enim tam vnitas quàm punctus sit omnino indiuisibile secundum quantitatem, tamen punctus super vnitatem addit positionem: quod autem secundum vnum, id est, secundum vnã tantum dimensionem, est diuisibi-

Ratio mensura
composita
indiuisibili.

Vnitas.
Punctus.
Linea.
Superficies.
Corpus.

le, est linea: quod autem secundum duo, id est, secundum duas dimensiones est superficies: omnino autè & tripliciter, id est, secundum tres dimensiones, diuisibile secundum quantitatem est corpus: & illæ descriptiones conuertuntur: nam sicut omnis linea est secundum vnã dimensionem, scilicet longitudinem: ita conuerteretur omne diuisibile secundum vnã dimensionem est linea, & sic de aliis; idèd subdit, quòd facta conuersione dualitatis quidem diuisibilis est superficies: vnicè autem linea: nullatenus autem diuisibile secundum quantitatem, vnitas & punctus licet differant, quia hoc quidem, scilicet vnitas est non habens positionem: illud verò, scilicet punctus est habens positionem.

Notandum, quòd sicut dictum fuit in 4. huius quemadmodum est duplex vnum, ita est duplex numerus sibi correspondens: de ratione ergo vnius est quòd sit principium numeri, sibi correspondens, vnum ergo quod est de genere quantitatis est principium numeri; qui est de genere quantitatis: qui scilicet causatur ex diuisione continui vnum verò quod conuertitur cum ente; est principium numeri transcendentis, qui est numerus entitarum. Benè ergo dicit Philoſophus quòd ratio vnius est quòd sit principium alicuius numeri.

Notandum etiam, quòd sicut hic dicitur, & magis expressè in 10. huius, tex. co. 2. & inde. Ratio mensuræ primò competit vni quod est principium numeri; & ex hoc transfertur ad alia genera, vt scilicet aliud sit mensura in quolibet genere. Vbi aduertendum, quòd vnum in comparatione ad numerum habet duplicem rationem, scilicet rationem mensurantem per applicationem, & rationem deſclarantis & dantis cognitionem de numero: vnitas enim aliquoties sumpta adæquat omnem numerum datum, & mensurat ipsum: per vnitatem etiam cognoscitur, nam per vnitatem habet numerus diffiniri; ex ipso ergo vno transfertur ratio mensuræ, vt sic in quolibet genere illud dicatur esse mensura, quod habet alteram harum rationum respectu omnium, quæ sunt in illo genere. Exemplum ponitur; albedo ponitur mensura in genere colorum; & patet quòd non est dicendum, quòd albedo per sui replicationem aliquoties sumpta, mensuret omnes alios colores; & idèd non competit sibi illa prima ratio vnius: habet tamen rationem mensuræ; quatenus albedo vt perfectior color, & habens quasi rationem habitus respectu aliorum colorum, est apta nata dare notitiã de aliis coloribus. Similiter se habet in aliis generibus: vt illud dicatur mensura in quolibet genere, quod habet hæc, vel illam rationem vnius, sicut cubitus, vel aliquid tale dicitur mensura in genere pannorum: quia per sui replicationem aliquoties sumptus, dat notitiã de panno. Deinde cum dicit

S V M M A R I V M.

Vnum diuiditur Logicè, in vnum genere, specie, numero & proportione; de qua diuisione Doctor hinc agit q. 4. Impugnât S. Thomam afferentem materiam esse principium indiuiduationis. De quo latè agit 2. d. 3. q. 5. 6. & 7. huius, q. 1. Explicatur habitudo istorum modorum, & quomodo oppositum vnius nempe multa, tot modis dicitur, quot ipsum vnum.

Amplius autem alia secundum numerum sunt vnum; alia secundum speciem; alia

58

Vnum est
principium
numeri siue
quantitatiui,
siue transcen-
dentis.

De ratione
vnius ad nu-
merum com-
parati sunt
duo.

59
De mensura
perfectioris
& quantioris
molu.

alia secundum genus; alia secundum analogiam; numero quidem, quorum materia vna; specie, quorum ratio vna; genere, quorum eadem figura prædicationis secundum proportionem: quæcunque se habent vs aliud ad aliud.

Diuisio Logice vnicæ in 5. modos.

Vbi diuidit vnum secundum dispositionem Logicam. Circa quod duo facit: quia primò ponit illorum modorum distinctionem. Secundò eorum mutuam habitudinem & reductionem. Secunda ibi: *Semper itaque.* Dicit ergo, quòd amplius alia sunt vnum secundum numerum; alia secundum speciem; alia secundum genus; alia secundum analogiam: numero quidem sunt vnum, quorum materia est vna, id est, differentia, siue proprietas indiuidualis, quæ est præcisa causa indiuiduationis; specie verò sunt vnum, quorum ratio, id est, diffinitio, est vna: diffinitio enim propriè est speciei, cum diffinitio constet ex genere & differentia, ex quibus propriè constat species. Vnde si aliquando genus, puta subalternum, diffiniatur, hoc est vt habet aliquid rationem speciei, sicut dictum fuit supra capitulo, de Elemento. *Genere verò dicuntur vnum, quorum eadem est figura prædicationis,* id est, quæcunque sunt in eodem Prædicamento: quodlibet enim Prædicamentum habet proprium modum prædicandi, distinctum ab aliis Prædicamentis; sicut omnes qualitates prædicantur de subiecto per modum formæ informantis. *Secundum verò proportionem,* id est, secundum analogiam dicuntur vnum, quæcunque sic se habent vs aliud ad aliud. Quod dupliciter exponitur: vno modo: vt duo comparantur ad vnum secundum diuersas habitudines, puta vrina & medicina comparantur ad sanitatem, altera vt signum, altera vt causa. Alio modo exponitur, vt comparantur duo diuersa ad alia duo diuersa, vt sicut se habet serenitas ad ærem: sic tranquillitas ad mare; & idè serenitas & tranquillitas sunt vnum proportionem, & vtrumque significat quietem quandam, reddendo singula singulis.

Genus sub alternum nõ diffinitur nisi vt habet rationem speciei.

60
Opinio D. Thomæ, & Averrois. Quid sit principium indiuiduationis, vide Scot. in 2. d. 3. & 7. huius, 7. 13. Probat materiam non esse principium indiuiduationis.

Notandum, quòd ex hoc loco quòd dicitur quòd illa sunt vnum numero, quorum materia est vna, sumunt quidam argumentum, quòd materia, quæ est altera pars compositi, est causa indiuiduationis. Sed contra istam opinionem arguitur, quia si materia est causa indiuiduationis, vbi eadem materia, ibi erit idem indiuiduum: sed eadem est materia in generato & corrupto; ergo generatum & corruptum erunt idem indiuiduum, quòd est euidenter falsum. Confirmatur: si primò ex aqua generetur ignis, & secundò ex igne generetur aqua, patet quòd aqua primò corrupta, & aqua secundò generata habent eandem materiam, & sunt eiusdem speciei; ergo aqua prius corrupta & secundò generata esset eadem numero; quòd est falsum: quia tunc per naturam corrupta possent redire eadem numero.

Præterea, quòd est causa indiuiduationis est causa distinctionis: sed materia non est causa distinctionis, quia actus distinguit ex 7. Metaphysicæ, tex. co. 6. 29. materia non est actus; ergo, &c.

Præterea, materia est de essentia speciei, vt probatur 7. huius tex. com. 33. & 8. huius tex. co. 6. 29. sed quòd est de essentia speciei, non est causa indiuiduationis, quia tunc species esset indiuidua, & hæc: ergo materia non erit causa indiuiduationis. Confirmatur, quia semper contractiuum est extra rationem eius quòd contrahitur: sed materia est

Scoti Oper. tom. IV.

de ratione speciei; ergo species, siue natura specifica, non potest per materiam contrahi ad hæc ceitatem, siue indiuiduationem: nec auctoritas hic posita cogit, nam hic æquiuocè capitur materia.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd materia & forma opponuntur relatiuè, ex 2. physic. text. com. 26. & quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & reliquum, ex primo Topic. c. 12. Forma autem (quantum ad præfens spectat) accipitur dupliciter, scilicet pro forma partis, quæ est altera pars compositi; vel pro forma totius, quæ est ipsa quidditas. Similiter materia correspondenter dicitur dupliciter, quia quædam est materia, quæ opponitur formæ partis, & hæc est materia, quæ est principium essentiale rei constituens cum forma vnum ens per se: quædam est materia, quæ opponitur formæ totius, & ipsi quidditas, & per consequens est extra rationem quidditatis rei formaliter, & hæc est materia, quæ est differentia, siue proprietas indiuidualis: quæ est causa propria hæc ceitatis, & indiuiduationis, quæ potest nominari hæc ceitatis. Cum ergo dicit Philosophus quòd illa sunt vnum numero, quorum materia est vna, loquitur de materia non primo modo, sed secundo modo dicta, quæ congruè & propriè vocatur materia, quatenus constituit rem in esse vltimo subiucibili, & materialiter: non autem in esse formali: quia, vt dictum est, non pertinet formaliter ad formale quidditatem rei, & ista expositio consonat literæ Philosophi: subdit enim quòd illa sunt vnum specie, quorum ratio est vna: ratio quidem sumitur pro quidditate; quæ dicitur forma respectu esse indiuidualis. Deinde cū dicit:

Semper itaque posteriora præcedentia sequuntur, vt quæcunque numero specie vnum: sed quæcunque specie non omnia numero: sed genere omnia vnum quæcunque & specie. Quæcunque verò genere non omnia specie, sed proportione, & quæcunque proportione non omnia genere.

Ostendit istorum modorum mutuam habitudinem, & reductionem, quæ est ista, quòd in istis modis semper posterius sequitur ad præcedens, & non conuertitur: quæcunque enim sunt vnum numero, sunt vnum specie, sed non conuertitur, & sic de aliis; & hoc est quòd dicit, quòd semper ipsa posteriora sequuntur ad præcedentia, vt quæcunque sunt vnum numero, sunt vnum specie: sed quæcunque sunt vnum specie, non numero supple sunt vnum: sed omnia sunt vnum genere, quæcunque sunt vnum specie: quæcunque verò vnum genere, non omnia sunt vnum specie, sed proportione; id est, quòd quæcunque sunt vnum genere, sunt vnum proportione: sed quæcunque, sunt vnum proportione, non omnia supple sunt vnum genere. Deinde cū dicit:

Palàm autem & quòd multa oppositè dicuntur vni: nam alia non existendo continua, alia in habendo materiam diuisibilem secundum speciem aut primam, aut vltimam, alia in habendo rationes plures quid erat esse dicentes.

Distinguit modos oppositi vni: quòd est multa, dicens palàm esse quòd multa dicuntur opposita vni, nam alia supple dicuntur multa non existendo continua, & hoc contra primum inodum; alia

61

Forma duplex.

Materia duplex.

Quomodo materia est causa indiuiduationis.

Qualiter se inferunt illius modi vni: Logicè diuisi?

62

supple dicuntur multa in habendo materiam diuisibilem secundum speciem aut primam, id est, proximam, aut vltimam, id est, finalem, ad quam vltimò stat resolutio; & hoc est contra secundum & tertium modum vnius: per diuisionem enim proximæ materiæ dicuntur multa vinum & oleum, sed per diuisionem vltimæ, & finalis materiæ dicuntur multa vinum & oleum & lapis: si ergo materia accipitur largè pro subiecto, vel pro genere, patet quòd iste modus multi opponitur illi secundo modo & tertio modo vnius: alia verò dicuntur multa, in habendo rationes plures, id est, diffinitiones dicentes quòd quid erat esse; & hic modus sumitur per oppositionem ad quartum modum vnius.

Notandum, quòd vt prædictum est, & habetur primo Topic. c. 12. quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis dicitur & reliquum: quia igitur vnum & multa opponuntur, ideò iuxta modos ipsius vnius accepti sunt modi ipsius multi: præterquam de quinto modo: cuius ratio assignatur, quia quod opponitur quinto modo vnius, non propriè habet rationem multi, nisi secundum quid & in potentia: quintus enim modus vnius fuit propter aliquid, quod dicitur vnum vnitate indiuisibilitatis: ex hoc autem quòd per oppositum est aliquid diuisibile, non propter hoc est multa simpliciter, nisi in potentia, & secundum quid: sic enim quòd est vnum primo modo, est multa, vt opponitur quinto modo, vt dictum est,

SVMMÆ VNICÆ

C A P. VII.

SVMMARIVM.

Ens diuiditur in per se, & per accidens, & hoc secundum in tres modos, quibus Doctor alios duos addit Secundum scilicet ens per se, in omnia, quæ in prædicamentis continentur. An verò ens bene diuidatur in decem genera, tractat Doctor hîc q 5. An hæc decem distinguantur realiter, q 6. vbi vide Scholia.

Text. co. 13. **E**ns dicitur, hoc quidem secundum accidens, illud verò secundum se.

Ens duplex,
per se, & per
accidens.

Postquam Philosophus distinxit hoc nomen vnum, nunc distinguit hoc nomen ens, & duo facit: quoniam primò diuidit ens in ens per se, & in ens per accidens. Secundò subiungit diuisionis declarationem. Secunda ibi: Secundum accidens quidem. Dicit ergo, quòd ens dicitur hoc quidem secundum accidens: illud verò secundum se.

63

Notandum, quòd ista diuisio entis in per se, & per accidens, est alia ab illa, quæ diuiditur in substantiam & accidens: quod patet, quia ens per se diuiditur postea in decem prædicamenta, inter quæ sunt nouem prædicamenta accidentis. Sciendum igitur quòd diuisio entis in substantiam & accidens est secundum quòd ens absolute consideratur: sic enim accidens in se consideratum dicitur ens, & similiter substantia dicitur ens: sed diuisio entis in per se & per accidens est secundum quòd ens consideratur in respectu, puta

Dicta diuisio
differt à di-
uisione entis
in substan-

comparando accidens ad substantiam dicendo homo albus, vel accidens ad accidens, vt dicendo album musicum, & sic est ens per accidens; circumscribitur autem ista comparatione, puta accipiendo hominem seorsum, vel albedinem seorsum, et ens per se. Deinde cum dicit;

tiam, & accidens.

Secundum accidens quidem, vt iustum musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem, similiter dicentes, vt musicum edificare, quia accidit edificatori musicum esse, aut musico edificatorem, hoc enim esse hoc, significat accidere hoc huic. Sic autem & in dictis, quando hominem musicum dicimus, & musicum quando hominem, aut album musicum, aut hunc album, Hoc quidem quia ambo eidem accidunt: illud verò quia enti accidit, hoc autem musicum hominem, quia huic accidit musicum, sic autem dicitur & esse album, quia enim accidit ille est. Quæ quidem igitur secundum accidens esse dicuntur sic dicuntur, aut eo quòd eidem enti ambo insunt, aut quia illud enti inest, aut quia ipsum est cui inest, de quo ipsum predicatur.

Declarat dictam diuisionem. Primò quantum ad membrum de per accidens. Secundò quantum ad membrum de per se ibi: Secundum se verò. In prima parte ponit tres modos entis per accidens. Primus modus est cum accidens comparatur, & predicatur de alio accidente, vt cum dicitur, iustum est musicum. Secundus modus est cum accidens predicatur de subiecto, vt dicendo: homo est musicus. Tertius modus est cum subiectum predicatur de accidente, vt dicendo, musicus est homo: qui modi quomodo differant specie ipse tangit in littera. Dicit ergo, quòd supple secundum accidens dicitur ens: vt cum dicitur iustum esse musicum, & iste est primus modus: & etiam dicitur hominem esse musicum: quantum ad secundum modum: & musicum esse hominem, quantum ad tertium modum: quod declarat per simile in causis per accidens, dicens: similiter dicentes, supple ens per accidens, vt musicum edificare: nã supple ideò dicimus musicum edificare, eo quòd accidit edificatori musicum esse, aut econuerso musico edificatorem, hoc enim esse hoc, id est, musicum edificare, significat hoc accidere huic: sic autem & in dictis, quando dicimus hominem esse musicum, quantum ad secundum modum, & musicum hominem, quantum ad tertium: aut album esse musicum aut econuerso: hunc scilicet musicum esse album quantum ad primum modum: quorum differentiam subdit dicens, quòd hoc quidem supple dicitur ens per accidens, quia ambo eidem accidunt quantum ad primum modum: pro tanto enim album & musicum sunt vnum, quia ambo accident tertio, scilicet subiecto: illud verò quia enti, id est, subiecto, accidit hoc, scilicet accidens quod predicatur, quantum ad secundum modum: aut dicendo musicum esse hominem, quia huic, scilicet homini, accidit esse musicum, quantum ad tertium modum: pro tanto enim est verū quòd musicus est homo, quia ipsum musicū accidit homini: sic & ipsum musicum dicitur esse album, quia cui accidit, scilicet musicum, inest album, vt iam dictum fuit exponendo primum modum. Concludit ergo, quæ quidem igitur dicuntur

74
Modi entis
per accidens
tres.

Primus modus
entis per
accidens.

dicuntur secundum accidens; ante quod eidem enti ambo insunt, quantum ad primum modum: aut quia enti, id est, subiecto illud inest, scilicet prædicatum quod est accidens, quantum ad secundum: aut quia ipsum, scilicet subiectum quod ponitur à parte prædicati in illud cui inest, scilicet accidens, de quo ipsum subiectum prædicatur, quando scilicet accidens ponitur ex parte subiecti, & hoc est quantum ad tertium modum.

Notandum quòd possent etiam addi duo modi entis per accidens; vnus quando terminus complexus per accidens prædicatur de termino incomplexo: exemplum, vt homo est homo musicus. Alius est, cum terminus complexus per accidens comparatur, & prædicatur de alio similiter complexo, vt si dicatur, homo musicus est homo iustus. Sed quia per istos modos tres positos in litera, possunt etiam intelligi isti duo modi, pro quanto ad istos reducuntur, sicut patet, idèd forsân Philosophus de illis non curauit. Deinde cum dicit:

Alij duo modi entis per accidens.

Text. c. 14.

Secundum se verò dicuntur esse quæcunque significant figuras prædicationis, quoties enim dicitur, toties esse significat. Quoniam ergo prædicatorum alia quid est significant; alia quale; alia quantum; alia ad aliquid; alia facere; alia pati; alia ubi; alia quando; horum unicuique idem esse significat.

Prosequitur de alio membro diuisionis, scilicet de ente per se. Circa quod duo facit, secundum duas diuisiones, quas ponit de ente per se. Prima est, vt diuiditur in decem prædicamenta. Secunda est, vt diuiditur per potentiam & actû. Secunda ibi: *Amplius autem & esse significat.* Prima in tres, primò enim facit quòd dictum est. Secundò remouet quoddam dubium. Tertio incidentaliter addit quoddam diuisionem, siue acceptionem entis, prout ens & non ens extenduntur ad ens & non ens rationis. Secunda ibi: *Nihil enim refert.* Tertia ibi: *Amplius esse & est.* Dicit ergo quòd secundum se dicuntur esse quæcunque significant figuras prædicationis, id est, diuersa prædicamenta: quoties enim dicitur, scilicet aliquid esse, toties esse significat, id est, tot modis significatur ens: quoniam Prædicamentorum alia quid est signifi aut, id est, substantiam; alia quale; alia quantum; alia ad aliquid; alia facere, id est, actionem; alia pati; alia ubi; alia quando. Horum unicuique significat esse idem, quod est dictum denominatiuè ab ente.

Sed est dubium cum communiter ponantur esse decem Prædicamenta, & Philosophus non enumeret nisi octo. c. 14. huius. Respondet Commentator, quòd id fecit causâ breuitatis. Contrâ, quæ prolixitas fuisset dicere duo verba, maxime cum sint necessaria, non videtur. Vnde nec in tota Metaphysica inuenitur, quòd aliquando decem enumerat. Vnde occasione huius quærentur aliqui vtrum sint plura vel pauciora quam decem Prædicamenta: quærent etiam iuxta hoc, vtrum per istam diuisionem, quæ ens diuiditur in decem Prædicamenta, ipsa distinguantur realiter: sed quia neutra hærum quæstionum possent breuiter pertractari, idèd causâ breuitatis vsque ad

Prima diuisio entis per se in decem, videlicet genera.

Hæc duas quæst. habet Scot. super hoc s. enucleatus. De numero, & diuisione Prædicamentorum.

aliud tempus differantur, supponendo cum communi schola, & quòd prædicamenta realiter distinguantur, & quòd non sint plura quam decem, neque pauciora: quando omne ens prædicamentale sit in aliquo istorum decem, vel saltem reducatur. Deinde cum dicit:

Nihil enim refert, homo conualescens est, aut homo conualescit: vel homo vadens est, aut secans, vel hominem vadere, aut secare. Similiter autem, & in alijs.

Remouet quoddam dubium: quia enim quædam prædicantur, in quibus hoc verbum, *est*, explicitè non ponitur, vt cum dicitur homo ambulat, fortè crederet aliquis, quòd tales prædicationes non pertinerent ad prædicationem entis: hoc remouet dicens, quòd nihil refert dicere, *homo est conualescens, aut homo conualescit*: aut dicere, *homo est vadens, aut secans: vel dicere hominem vadere, vel secare: similiter autem, & in alijs.* Vult dicere, quòd in omni prædicatione ponitur verbum essendi, implicitè, vel explicitè: nam si ibi ponitur aliquod verbum, illud resoluitur per participium, & per *est*; vnde idem est dicere, *homo est conualescens*, quod *homo conualescit*; & sic de alijs. Deinde cum dicit:

Amplius autem, & esse significat, quia verum: non esse, quia non verum, sed falsum. Similiter in affirmatione, & negatione, vt quod est Socrates, musicus, quod est verum: aut quod est Socrates albus, quod est verum: hoc autem non est diameter commensurabilis, quod est falsum.

Incidentaliter addit quoddam acceptionem entis, prout ens, & non ens extenduntur ad ens, & non ens rationis, dicens, quòd *esse*, & *est* significant, quia verum, id est, aliqua propositio, & aliquod dictum est verum: non esse autem, quia non verum, sed falsum; & hoc similiter in affirmatione & negatione, quia siue propositio sit affirmatiua, siue negatiua: cum dicimus ipsam esse, significamus ipsam esse veram: & cum dicimus ipsam non esse, significamus ipsam esse falsam: veram, vt dicentes affirmando quòd *Socrates est musicus*, quia hoc verum est; negando etiam dicendo, quòd *Socrates non est musicus*: quia hoc verum est: hoc autem dicendo; quòd *diameter non est incommensurabilis*, scilicet lateri quadrati dicimus quòd est falsum: falsum enim est diameter non esse incommensurabilem; & idèd sic negando dicimus falsum. Similiter possumus dare exemplum quando affirmando etiam dicimus esse falsum, puta dicendo hominem esse asinum.

Notandum, quòd iste modus accipiendi ens, differt ab ente accepto in prima diuisione entis, prout ens diuiditur in decem genera: quia ibi accipitur ens reale; & extra intellectum: hic autem accipitur ens intentionis prout scilicet significat habitudinem prædicati ad subiectum in propositione: quæ habitudo capitur ab intellectu componente, & diuidente, & comparante terminum subiectum, & illa habitudo dicitur esse, vel non esse ipsius compositionis secundum quod

66

In omni propositi. ne includitur verbum substantiuum.

Vide Scot. in 3 dis. 6. q. 1. ubi appellat esse in propositio in categoriæ rematicum.

Hæc patet sup. in 4. in definitionibus veri & falsi.

67

Ens duplex. Hic accipitur diuisio prima entis in ens reale, & intentionis.

propositio est vera, vel falsa. Ex quo patet, quòd iste modus accipiendi. ens comparatus ad primū se habet ad ipsum sicut effectus ad causam: quia ab eo, quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa dicitur, vt habetur in Prædicamentis. Deinde cum dicit:

S Y M M A R I V M,

Explicatur diuisio entis in potētiam, & actum. Doctor benè explicat potētiam obiectiuam & subiectiuam, de quo agit, 2. d. 12. q. 1. & dist. 13. ad 3. pro Goffredo. Notat etiam diuisum hīc non dici de membris, quia alterum est distrahens, nempe potentia.

Amplius esse significat & ens, hoc quidem potestate dicibile: illud verò quod actu: horum enim dictorum terminorum esse dicimus, & quod potestate dicibile est terminorum, & quod actu, & scire similiter, & potens vti scientia, & vrens, & quiescens, & cuius inest quies, & potens quiescere: similiter autem, & in substantiis. Etenim Mercurium in lapide dicimus esse, & medietatem linea, & frumentum nondum perfectum. Quomodo verò potens, & quando nondum, in aliis determinandum.

Secunda diuisio entis per se per potētiam & actum.

Ponit secundam diuisionem entis per se, prout scilicet diuiditur per potētiam & actum, dicens esse significat, quod hoc quidem ens est dicibile potestate, id est, in potētia, illud verò actu: subdit autem, quòd horum dictorum terminorum, qui scilicet significant decem Prædicamenta, dicimus esse & quod est dicibile potestate, & quod actu: potētia enim, & actus diuidunt omne ens, & omne Prædicamentum, quod exponit per quædam exempla, dicens, quòd similiter aliquis dicitur scire, vel quia est potens vti scientia, vel quia est vrens, scilicet in actu: similiter dicitur aliquis quiescens, & ille cui iam inest quies in actu, & qui est potens quiescere: similiter autem, & se habet in substantiis, etenim Mercurium, id est, imaginem Mercurij dicimus esse in lapide supple in potētia, & medietatem linea supple dicimus esse in linea, similiter in potētia: sicut omnes partes continui sunt in continuo in potētia: quia verò fuit opinio quorundam Mathematica esse substantias, vt dictum est in 1. libro, idēd lineam hīc connumerat inter substantias, ex eo, quod istam opinionem nondum plenè reprobauit: similiter frumentum nondum perfectum, puta quando est in herba, dicitur supple frumentum in potētia. Subdit autem quòd quando aliquid fit potens, id est, in potētia, & quando non, sed supple est in actu, in aliis determinandum est, scilicet in nono huius.

Notandum, quòd sicut dictum fuit in quarto libro, duplex est potētia scilicet obiectiua, & subiectiua, & dicitur potētia subiectiua respectu subiecti, vt cum dicimus, quòd forma est in potētia materiæ, sed dicitur potētia obiectiua respectu termini in comparatione ad agens; & hoc modo rosa non existens, sed possibilis pro-

duci, dicitur hoc modo esse in potētia. Similiter est duplex actus huic duplici potētia oppositus, actus oppositus potētia subiectiue est actus formalis, qui est ipsa forma: actus autem oppositus potētia obiectiue est actus existentie actualis, & tunc dicitur aliquid esse isto modo, quando actualiter existit. Ad propositum cum Philosophus diuidit ens per actum, & per potētia, accipit potētia obiectiuam, & actum sibi oppositum, sic enim actus, & potētia sunt differentie entis. Sed contra, quia omne diuisum prædicatur de ente in potētia obiectiua, cum illud sit non ens; nam rosa non existens est formaliter non ens, & nihil; ergo ens non diuiditur per talem potētia. Respondeo quòd diuisio alicuius est duplex, quia quædam est diuisio distrahens, & quædam non. Exemplum primi, si dicatur quòd homo quidam verus, quidam pictus: nam esse pictum distrahit hominem; sicut esse mortuum. Exemplum secundi, vt cum dicitur, quòd animal quoddam est rationale: quoddam irrationale. In prima diuisione, diuisum non prædicatur de diuidente distrahente; ista enim est falsa, homo pictus est homo; sicut & ista, homo mortuum est homo. In secunda diuisione concedo, quòd quòd diuisum prædicatur de vtroque diuidente, vt patet in exemplo dicto: quia animal siue rationale, siue irrationale, est verè animal: diuisio autem entis per actum, & potētia est omnino distractiua diuisio: nam potētia distrahit ab ente; & idēd non sequitur quòd ens in potētia sit ens. Quando ergo arguitur, quòd omne diuisum prædicatur de per se diuidentibus, dico quòd falsum est de diuisione facta per distrahens, qualis est diuisio entis per actum & potētia: ad differentiam primæ diuisionis entis per se prout diuiditur in decem genera, quia verum ens distinguitur in decem Prædicamenta, secundum diuerfos, &c.

Diuisio duplex distrahens, & non distrahens.

Non prædicatur super diuisum de quolibet diuidente.

S Y M M A E V N I C A E

C A P V T V I I I.

De Substantia.

S Y M M A R I V M.

Explicatur in toto hoc capite diuisio substantiæ in primam, & secundam: tangit aliam acceptionem substantiæ secundum Platonicos, item quòd accipitur pro forma, reducit tamen quatuor hos modos ad 1. & 2.

Substantia dicitur & simplicia corpora, vt terra, & ignis, & aqua, & quacunq; talia, & vniuersaliter corpora ex his consistētia, & animalia, & damonia, & partes omnium horum: hæc autem dicuntur omnia substantia, quia non de subiecto dicuntur, sed de his alia.

Text. co. 19.

68
Potētia a-
ctiua duplex
obiectiua, &
subiectiua
quibus vtrū-
que duplex
actus simili-
ter.

In ista parte, vt dicebatur distinguit Philosophus, hoc nomen substantia, quæ est principalior pars

pars subiecti primi huius libri. Circa quod duo facit : quia primò distinguit modos substantiæ. Secundò reducit omnes modos ad duos. Secunda ibi : *Accidit itaque*. Prima diuiditur in quatuor, secundum quod quatuor modos substantiæ ponit. Secunda ibi : *Alio verò modo*. Tertia ibi : *Amplius quacunque*. Quarta ibi : *Amplius quòd quid erat esse*. Dicit ergo primò, quòd *substantia dicitur vno scilicet modo ipsa simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua & quacunque talia, & vniuersaliter corpora quacunque sunt*, siue simplicia, siue mixta, & etiam animalia *constantia ex his*, scilicet corporibus simplicibus, vel mixtis quæ sunt homogena, puta carnibus, & ossibus, & huiusmodi, & *damonia & partes horum, hæc autem omnia dicuntur substantia: quia non dicuntur de subiecto, sed alia de his* dicuntur : hæc est descriptio primæ substantiæ data in Prædicamentis, cap. de Substantia. Per quod Philosophus dat intelligere, quòd per istum primum modum intelligit primam substantiam, quæ est substantia particularis.

Notandum, quòd per damonia Philosophus hæc intelligit idola, quæ vt Dij ab antiquis ponebantur, vel intelligit quedam rationalia animalia, quæ Platonicis, vt eis imponitur, duo esse ponebant, & esse similis speciei cum hominibus, secundum aliquos, vt dictum fuit in tertio huius, vnde quidam, vt dicitur, vocatus Apuleius Dæmones sic definit: Dæmones, inquit, animalia sunt corpore aërea, mente rationalia, animo passibilia, tempore æterna. Deinde cum dicit:

Alio verò modo quodcunque fuerit causa existendi inexistens in talibus : quacunque non dicuntur de subiecto, vt anima animalis.

Ponit secundum modum dicens, quòd *alio modo dicitur substantia quacunque fuerit causa existendi inexistens in talibus quacunque non de subiecto dicuntur*, id est, in prædictis substantiis primis quæ non dicuntur de subiecto; & dicit, inexistens, ad remouendum causas extrinsecas; vnde subdit, quòd *anima supple est causa existendi inexistens animalis*, etenim dicitur esse substantia animal.

Notandum, quòd ad istum modum substantiæ potest reduci materia, quæ est principium inexistens primæ substantiæ: possunt etiam ad hunc modum reduci secundæ substantiæ, quæ de conceptu formali, & intrinseco sunt primæ substantiæ. Deinde cum dicit :

Amplius quacunque particula existentes sunt in talibus terminantes, & hoc aliquid significantes : quibus destructis destruitur totum, vt superficie, corpus, vt quidam dicunt, & superficies linea, & totaliter numerus videtur esse quibusdam talis; nam destructo nihil esse, & terminare omnia.

Ponit tertium modum, qui est secundum opinionem Platonicorum, & Pythagoricorum, dicens quòd *Amplius supple dicuntur substantia quacunque particula sunt existentes in talibus*, scilicet in prædictis substantiis, quæ sunt terminantes, id est, terminum earum, & hoc aliquid

significantes secundum eos, quibus destructis destruitur totum, vt superficie supple quæ corpus terminatur destructa, & corpus scilicet destruitur: numerus videtur esse talis, scilicet quòd sit substantia omnium rerum : nam destructo numero nihil esse dicunt, & terminare omnia supple dicunt ipsum numerum.

Notandum, quòd secundum illos linea est pars superficiæ, & superficiæ corporis : dicebant enim lineas componi ex punctis, & superficies ex lineis, & corpus ex superficiebus, de qua opinione habetur prolixius 3. de Cælo, & Mundo, text. c. 5. & inde. ex quo sequitur, quòd puncta esset substantia lineæ, & linea superficiæ, & superficies corporis. Iterum secundum hæc opinionem videtur numerus esse vniuersaliter substantia omnium entium, quatenus remoto numero, secundum eos, nihil remanet in rebus: quia quòd non est vnum, nihil est; & similiter, quæ non sunt plura, nihil sunt. Numerus etiam dicitur terminare omnia : ex hoc quòd omnia per numerum mensurantur. Sed tamen istud motuum eorum nullum est : non enim sequitur, quòd illud, sine quo res esse non potest, sit substantia illius rei; sed potest esse aliqua proprietas consequens rei substantiam: secundum quemmodum se habent propriæ passionis ad subiecta propria. Peccabant etiam isti specialiter quantum ad numerum, non distinguentes inter vnum, quòd conuertitur cum ente, & quòd est principium numeri: nam bene verum est, quòd nullum ens potest esse non vnum, quòd est passio entis, licet sit non vnum, quòd est principium numeri, qui est de genere Quantitatis, de quo loquebantur ponentes Mathematica esse rerum substantias, de qua opinione fuit dictum in primo huius. Deinde cum dicit :

Amplius quòd quid erat esse cuius ratio est diffinitio, & hæc substantia dicitur vniuersalisque.

Ponit quartum modum dicens, quòd *amplius*, id est, alio modo, dicitur substantia quòd *quid erat esse*, id est, quiditas rei : *cuius ratio est diffinitio*, id est, quam significat diffinitio, & *hæc dicitur substantia vniuersalisque*. Ex quo patet quomodo differt iste quartus modus à secundo. Nam secundus modus accipit substantiam pro forma partis; iste verò pro forma totius, quæ est ipsa rei totalis quiditas, comprehendens non tantum formam, sed etiam materiam. Deinde cum dicit :

Accidit itaque secundum duos modos substantiam dici subiectum vltimum, quòd non adhuc de alio dicitur, & quodcunque hoc aliquid ens, & separabile fuerit : tale verò vniuersalisque forma & species.

Reducit omnes dictos modos ad duos, dicens *substantia vno modo est, secundum quam dicitur subiectum vltimum*, id est, prima substantia, quæ ita subiicitur, quòd non adhuc de alio predicatur, & quòd est hoc aliquid ens, quasi per se existens, & separabile fuerit, id est, distinctum ab omnibus aliis : *tale verò*, id est, alio modo dicitur substantia *vniuersalisque forma & species* : sicut etiam dictum fuit, in quo concludit secundum, & quartum modum: nam tã forma partis, quàm

Substantia sumitur 4. modis.

Dæmones apud Philosophum possunt intelligi dupliciter.

Dæmo quid, secundum Apuleium?

70 Quòd est intrinsecum substantiale aliorum dicitur substantia eius.

71 Opinio Platonicorum de substantia verum.

Vnum duplex.

Forma duplex.

forma totius, dicitur forma, & species, sicut etiam dictum fuit in præcedentibus, distinguendo de materia, prout opponitur formæ partis, vel formæ totius. Sed tertium modum prætermittit pro eo, quod est secundum opinionem aliorum falsum.

S V M M Æ V N I C Æ

C A P I T I X.

De eodem, diuerso, & differenti. Item de simili, & dissimili. Item de oppositis, contrariis, & diuersis specie.

S V M M A R I V M.

In hoc capite vsque ibi, *Contraria dicuntur*, explicantur nomina, idem per se, & per accidens, cuiusque oppositum, scilicet, diuersum, seu differens. Item simile, & dissimile. Ponit quatuor modos oppositionis, eorumque sufficientiam, de quo cap. de oppositis. Vide Doctorem quæst. 37. & 38. de Prædicamentis.

Eadem verò dicuntur, hæc quidem secundum accidens, ut album, & musicum idem, quia eadem accidunt; & homo, & musicum, quia alterum alteri accidit; & musicum autem homo, quia musicum homini accidit, utriusque autem hoc, & horum utrumque illi; etenim, homini musico, & homo, & musicum idem dicitur, & his illud.

Tex. non habens com. sed multum notabilis.

72

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia subiectum huius scientiæ, nunc distinguit nomina significantia partes subiecti. Circa quod duo facit; quia primò distinguit nomina significantia partes vnius. Secundò nomina significantia partes entis. Secunda ibi: *Potestas dicitur*. Prima in duas. Primo enim facit quod dictum est. Secundo distinguit nomina significantia ordinem, scilicet prius; & posteriora, quod consequitur ad vnum: nam vnum esse est principium esse, ut dictum fuit supra capit. de vno. Secunda ibi: *Priora & posteriora*. Prima in duas: Primò enim distinguit nomina significantia partes vnius, & sui oppositi, quod est *multa*. Secundò distinguit quædam nomina significantia quædam secundarias partes multitudinis, quæ reducuntur ad diuersum, & differens. Secunda ibi: *opposita dicuntur*.

Considera quomodo 1. 3. sint partes vnius, cum cap. 1. 3. resolutiones fundentur super vniuersale bene.

Ad euidentiã primæ partis notandum est, quòd ut dictum fuit in quarto huius, partes vnius sunt idem, simile, & æquale: partes autem multitudinis sunt diuersum, dissimile, & inæquale. In loco autem isto est, ut dicitur, vel dicuntur, quia in eis est nobis occulta multiplicitas: secundum hoc ergo, ista pars diuiditur in duas: quia primò distinguit hoc nomen idem, & suum oppositum. Secundò hoc nomen, simile & suum oppositum. Secunda ibi: *Similia autem dicuntur*. Prima in duas: quia primò distinguit ipsum idem. Secundò eius oppositum, scilicet diuersum. Secunda ibi: *Diuersa verò*. Prima in duas, secundum quod

idem potest dupliciter accipi, scilicet per se, & per accidens. Primò ergo distinguit idem per accidens dictum. Secundò idem per se dictum. Secunda ibi: *Alia verò secundum se*. Prima in duas, quia primò ponit modos eiusdem per accidens. Secundò infert conclusionem quandam ex prædictis. Secunda ibi: *Quapropter*.

In prima parte ponit quinque modos eiusdem per accidens. Primus modus est, cum accidens dicitur idem accidenti, puta dicendo, quòd album, & musicum sunt idem. Secundus est cum accidens dicitur esse idem subiecto, puta musicum esse idem homini. Tertius modus est conuersus secundus, cum subiectum dicitur idem accidenti puta homo musico. Quartus modus est, quando accidens incomplexum idem dicitur esse complexo ex subiecto, & accidente, ut si musicum dicatur esse idem homini musico. Quintus modus est, cum terminus complexus dicitur esse idem subiecto simplici, vel accidenti simplici: ut si dicatur, quòd homo musicus est idem homini seorsum, vel ipsi musico seorsum. Dicit ergo quòd dicuntur hæc quidem secundum accidens, ut album, & musicum dicuntur idem: quia eadem scilicet subiecto accidunt, & iste fuit modus primus. Pro tanto ista est vera: album est musicum: quia utrumque accidit alicui tertio, in quo sunt vnum: & iterum homo, & musicum, id est, quod musicum prædicatur, & dicitur esse idem homini per accidens, quia alterum scilicet musicum accidit alteri, scilicet homini: & iste fuit secundus modus, vbi prædicatum accidit subiecto. Iterum musicum & homo, id est, quòd homo prædicatur, & dicitur esse idem musico: quia musicum accidit homini: & iste fuit tertius modus, vbi subiectum accidit prædicato. Iterum utriusque, id est, termino complexo ex subiecto, & accidente dicitur esse idem hoc, id est, accidens, quod de illo termino prædicatur, & ille fuit quartus modus, puta dicendo, homo musicus est musico. Iterum horum utrumque, id est, terminus complexus ex utroque dicitur esse idem illi, id est, termino incomplexo, & iste fuit quintus modus, puta dicendo homo est homo musicus. Potest autem accipi ex parte subiecti, ut dictum est, terminus incomplexus significans subiectum, vel accidens. Ideò subdit, quòd homini scilicet seorsum, & musico, seorsum dicitur esse idem homo, & musicum, simul & his, scilicet homini musico, illud puta homo, vel musico, quando accipitur conuersus secundum quartum modum. Deinde cum dicit:

Quapropter & omnia hæc vniuersaliter non dicuntur: non enim est verum dicere quòd omnis homo idem, & musicum: nam vniuersalia secundum se existunt: accidentia verò non secundum se, sed in singularibus simpliciter dicuntur: idem enim videtur esse Socrates, & Socrates musico, nam Socrates non in multis, propter quod non omnis Socrates esse musico neque Socrates dicitur, quemadmodum omnis homo, & hæc quidem sic dicuntur eadem.

Infert ex dictis quandam conclusionem, dicēs, quapropter omnia hæc, in omnibus modis prædicandi, in quibus scilicet prædicatur idem per accidens, non dicuntur vniuersaliter: non enim

73
Idem per accidens dicitur 5. modis.

74

enim

Differenti idē
per se, & idē
per accidēs in
modo prædi-
candi.

enim est verum dicere scilicet necessariò, quòd omnis homo est idem, & musicus, id est, quòd omnis homo sit idem musico: cuius causam subdit: nam vniversalia secundùm se existunt: accidentia autem non secundùm se, id est, quod in propositione vniversali in qua prædicatum dicitur de subiecto vniversaliter, prædicatum conuenit ipsi vniversali secundùm se, & non ratione singularium: non sic autem est vbi prædicatum est idem secundùm accidens subiecto: quia tale prædicatum non inest secundùm se ipsi vniversali, sed ratione singularium, de quibus illud prædicatum prædicatur simpliciter; idè subdit: sed in singularibus simpliciter dicitur, idē enim videtur esse, scilicet subiecto: Socrates, & Socrates musicus: nam Socrates non est in multis, quia scilicet non est vniversale, propter quod non dicitur omnia Socrates, quemadmodum omnis homo, & hæc est ratio: quia prædicatum idem per accidens non prædicatur vniversaliter de termino singulari, quia singulare non est vniversale: licet prædicetur simpliciter de eo: quia talia accidentia primò insunt singulari, & ex consequenti dicitur inesse vniversali; idè enim homo est albus, quia Socrates est albus. Concludit ergo, quòd hæc eadem sic dicuntur. Deinde cum dicit;

Idem per se dicitur modis.

Alia verò secundùm se, quemadmodum & vnum: etenim quorum materia vna, aut species, aut numero, eadem dicuntur, & quorum substantia vna,

75

Distinguit modos eiusdem per se. Circa quod duo facit. Primo enim facit quod dictum est. Secundò infert conclusionem quandam ex prædictis ibi: *Quare palam.* Dicit ergo quòd alia verò supple dicuntur eadem secundùm se, quemadmodum, & vnum, id est, quòd eisdem modis, quibus dicitur vnum per se, dicitur & idem per se: etenim eadem dicuntur quorum materia est vna, aut specie, aut numero, & in hoc tanguntur duo modi eiusdem per se correspondentes secundò, & tertio modis vnus, dicuntur etiam eadem quorum substantia est vna, & in hoc tanguntur tres modi eiusdem per se, correspondētes primò, & quarto, & quinto, modis vnus: nam substantia vna potest dici, vel ratione continuitatis, quoad primum modum; vel ratione vnitatis in diffinitione & ratione, quoad quartum, & quintum modum. Deinde cum dicit;

Quare palam quia identitas vnitatis quaedam plurium essendi, aut quando vititur vno, ut pluribus, veluti quando dixerit ipsum ipsi idem; nam ut duobus vititur eodem.

Infert ex dictis conclusionē quandam, dicēs palā esse: quia identitas est quædam vnitatis, aut plurium essendi; id est, quando illa quæ dicuntur idem, sunt plura secundùm esse, & tamen dicuntur idem in quantum in aliquo conueniunt, aut quia sunt vnum secundùm esse, & tamen intellectus vnus vititur vno, tanquam duobus: veluti quando dixerat ipsum idem ipsi, nā eodem vititur ut duobus, puta dicendo idem sibi idem. Ex hoc sumitur ar-

Vide in q. hu-
ius s. c. de re-
lacione.

gumentum, quòd identitas numeralis non sit relatio realis; nam relatio realis requirit duo extrema distincta realiter, idem autem à seipso non distinguitur realiter. Deinde cum dicit:

Diuersa verò dicuntur quorum, aut species plures, aut materia, aut ratio substantia. Et oppositè omninò eidem dicitur diuersum.

Diuersum
totiè quotiàs
& idem.

Distinguit oppositum vnum, quod est diuersum. Circa quod duo facit: quia primò distinguit ipsum diuersum. Secundò ipsum differens, quod est quasi idem cum diuerso ibi: *Differentia verò.* Dicit ergo quòd diuersa dicuntur vno modo, quorum species sunt plures, puta homo, & asinus: alio modo quorum materia est alia, & potest accipi materia pro subiecto, vel genere, & sic possunt sumi duo modi diuersitatis iuxta alietatem materiæ. Alio modo dicuntur diuersa, quorum ratio substantia, id est, diffinitio substantialis est alia, & subdit, quòd omninò diuersum opponitur eidem, idè tot modis potest accipi, quot modis ipsum idem: quia quot modis dicitur vnum oppositorum, tot modis & reliquum correspondenter. Deinde cum dicit:

Differentia verò dicuntur quacunque diuersa sunt idem aliquid entia, & non solum numero, sed specie, aut genere, aut portione.

Distinguit ipsum differens. Circa quod tria facit. Primò enim ponit vnum modum. Secundò alium. Tertio ostendit quæ propriè sint differentia. Secunda ibi: *Amplius.* Tertia ibi: *Et contraria.* Dicit ergo quòd differentia dicuntur quacunque dicuntur diuersa idem aliquid entia, id est, in aliquo vno conuenientia, siue illud sit vnum numero, vt Socrates scribens differt à Socrate non scribente: tamen vnt idem in Socrate siue illud sit idem in specie, vt Socrates, & Plato, qui conueniunt in homine: siue illud sit vnum genere, vt homo, & asinus conuenientes in animali: siue illud sit vnum portione, sicut tranquillitas maris, & serenitas aëris, quæ differunt, & tamen communicant secundùm quandam proportionem in hoc quod est esse quietum. Deinde cum dicit:

Differens dicitur dupliciter, vel vno modo distinctat.

Amplius quorum diuersum genus.

Ponit secundum modum dicens, quòd *Amplius*, id est, alio modo dicuntur differentia quorum genus est diuersum, & idè non sunt aliquid idem entia in aliquo vno specie, vel genere, &c. sed fortè in aliquo transcendente, vt substantia, & quantitas in ente. Deinde cum dicit:

Et contraria & quacunque habent in substantia diuersitatem.

Ostendit quæ propriè sunt differentia, dicens quòd *contraria & quacunque habent in substantia diuersitatem*, supple sunt propriè differentia, sicut duæ species sub genere: quæ duabus contrariis differentiis, & substantialibus differunt, & conueniunt

conueniunt in genere : posset tamen tota ista littera præcedens exponi sic, quòd totum sit vnus modus, & exemplificat de diuersis : quomodo sunt differentia, & aliquid idem entia.

*Differentia
& diuersitas
differunt, &
conueniunt.*

Notandum, quòd sicut potest elici ex littera, diuersa propriè dicuntur quæ vt sic non respiciunt aliquam conuenientiam, sed solum dicuntur diuersa, vt non conueniunt; & ex hoc sequitur, quòd illa, quæ in nullo simpliciter conueniunt, sunt propriè diuersa, & dicuntur primò diuersa, vt sunt vltimæ differentia; secundum quod fuit ostensum quarto huius; sed differentia, non tantum respiciunt diuersitatem, sed etiam conuenientiam in aliquo vno; & idè dicuntur diuersa idem aliquo entia, vt dictum est. Deinde cum dicit :

Similia dicuntur quacumque idem passa, & plura idem passa, aut diuersa, & quorum qualitas vna.

77

Hic distinguit hoc nomen simile. Circa quod tria facit. Primò enim ponit modos similes. Secundò ostendit, quæ debeant dici maximè similia. Tertio innuit distinctionem oppositi quod est dissimile. Secunda ibi : *Et secundum quacunque.* Tertia ibi : *Opposita verò.* Innuit autem tres modos similis dicens, quòd similia dicuntur vno modo, *qua sunt omnino idem passa*, puta duo patientes febrem similes dicuntur : alio modo dicuntur similia aliqua *plura que sunt passa idem, aut diuersa*, sicut duo homines dicuntur similes non solum si patiantur idem, puta ambo tertiana; sed etiam si patiantur diuersa, puta vnus febrem, alius verberationem : alio modo dicuntur similia, *quorum est qualitas vna*, puta duo equi albi, & iste est proprius modus ad quem reducuntur etiam prædicti, pro quanto istæ passiones possunt dici quædam qualitates : vnum enim in qualitate facit simile. Deinde cum dicit :

Similia dicuntur triplaciter.

Et secundum quacunque alterari contingit contrariorum, horum quod plura habet, aut magis propria, huic est simile; opposita verò similibus dissimilia.

Ostendit quæ debent dici maximè similia : dicens quòd secundum quacunque contrariorum contingit alterari, id est, cum sint multæ contrarietates, in quibus fit alteratio; *horum quod plura habet, aut magis propria, est huic simile*, id est, ille qui alteri similis secundum plures contrarietates, aut secundum magis proprias, est maximè illi similis. Exemplum primi, vt duo homines quorum vterque sapiens, vterque liberalis, &c. Exemplum secundum, aqua est magis similis aëri, quam ignis, pro quanto assimilatur sibi in humiditate, quæ est principalior, & magis propria qualitas aëris, quam caliditas, in qua sibi assimilatur ignis. Vltimò innuit distinctionem dissimilis dicens, quòd dissimilia dicuntur opposita similibus, & idè iuxta modos similia possunt accipi per oppositum modi dissimilis. Tunc sequitur illa pars :

Quis dicitur maximè similis ?

Opposita dicuntur contraria, contradictio, & ad aliquid, & priuatio, & habitus.

78

Vbi distinguit quædam nomina significantia quædam secundarias partes multitudinis, quæ

reducuntur ad differens, & diuersum. Circa quod duo facit : quia primò distinguit modos oppositionis. Secundò dat documenta ad cognoscendum, aliqua esse opposita. Secunda ibi : *Et ex quibus.* Distinguit ergo quatuor modos siue species oppositionis, dicens, quòd *opposita dicuntur contradietiones*, id est, contradictoria, & contraria & ad aliquid, id est, relatiua, & priuatio, & habitus.

Modi oppositionis. 4.

Notandum, quòd sufficientia ista quatuor specierum oppositionis potest sic haberi : quia opposita, vel ponunt se, vel excludunt se. Si primo modo, sic sunt relatiua, quæ ratione mutæ dependentiæ simul sunt, & non sunt : si secundo modo, vel vtrumque extremum ponit aliquid, vel nihil : si vtrumque ponit aliquid, sic sunt contraria, quæ sub eodem genere dicunt duas naturas positivas maximè distantes : si verò vtrumque non est aliquid posituum, sed alterum negatiuum, vel est negatio simpliciter, sic sunt contradictoria, vel est negatio in subiecto apto nato, & determinato, & sic sunt opposita priuatione. Deinde cum dicit :

Sufficientia modorum oppositionis.

Et ex quibus, & ad quæ vltima, vt generationes, & corruptiones, & quacunque verò non contingunt simul adesse amborum susceptibili, hæc opponi dicuntur aut ipsa, aut ex quibus sunt. Nam pallidum & album simul eidem non insunt; propter quod ex quibus sunt, opponuntur his,

Ponit duo documenta ad cognoscendum aliqua esse opposita. Primum in comparatione ad motum, vt si aliqua duo sic se habent, vt alterum sit terminus ad quem motus, & mutationis, & alterum sit terminus ad quem, illa erunt opposita : nam omnis motus est ab opposito in oppositum; idè dicit, quòd illa *ex quibus*, vt ad terminos ad quos, *vt generationes, & corruptiones* supple sunt opposita. Secundum documentum est in comparatione ad subiectum : nam illa quæ simul non possunt inesse eidem subiecto, opponuntur, vel ipsa, vel ea ex quibus sunt : idè dicit quòd *quacunque simul non contingit adesse susceptibili amborum hæc opposita dicuntur, aut ipsa*, vt sunt extrema, puta album, & nigrum; *aut ex quibus sunt*, supple media contrariorum, quæ etsi non sint propriè opposita, sunt tamen opposita ista ex quibus sunt, scilicet extrema : *nam pallidum, & album simul eidem non insunt propter quod extrema scilicet, ex quibus sunt*, scilicet media, opponuntur his, scilicet mediis : nam sic ex impossibilitate extremorum arguitur ipsa media esse opposita extremis.

Documenta notanda ad cognoscendum opposita.

Notandum, quòd signanter dicit opposita illa, quæ non possunt inesse simul eidem susceptibili amborum : quia aliquando non opposita possunt simul esse in eodem subiecto, pro quanto illud subiectum non est susceptibile amborum, vt albedo & scientia : quæ habet subiecta distincta, & idè ex ista impossibilitate non arguitur, quòd ipsa sint opposita, quia ista impossibilitas non est ex eorum oppositione, sed ex carentia subiecti susceptibilis amborum. Deinde cum dicit :

79
Non omnia quæ non sicut simul in eodem subiecto sunt opposita.

S Y M M A R I V M.

Contrariorum duo modi exponuntur, & modi contrarietatis propriè dictæ, ad quam tria requiruntur, scilicet in eodem genere circa idem obiectum, à quo se mutuo expellunt; & ab eadem scientia considerari. Ponit quatuor modos specificæ diuersitatis.

Contraria dicuntur quæcumque non possunt simul adesse eidem differentium secundum genus: & quæ plurimum differunt eorum, quæ sunt in eodem genere; & quæ plurimum differunt eorum, quæ in eodem susceptibili; & quæ plurimum differunt eorum, quæ sunt sub eadem potestate; & quorum differentia maxima, aut secundum genus, aut simpliciter, aut secundum speciem.

ria: sanum ergo & ægrum sunt verè contraria: quia cadunt sub eodem genere, & habent fieri circa idem subiectum, scilicet animalis, & pertinent ad eandem scientiam, scilicet medicinæ: plurimum etiam distant. Deinde eum dicit:

Alia verò contraria dicuntur; hæc quidem in talia habere, alia in talium susceptibilia esse: alia in actiua, alia in passiuæ esse talium, aut agentia, aut patientia, aut abiectiões, aut accèptiones, aut habitus, aut priuationes esse talium.

Distinguit modos contrarietatis in secundò contrariis, dicens, quòd alia verò dicuntur contraria, hæc quidem in habere talia, scilicet verè contraria supradicta, scilicet aqua & terra dicuntur contraria, quia altera est humida, & altera est sicca: alia dicuntur esse contraria, pro eo quòd sunt susceptiua talium, scilicet contrariorum primorum: sicut sanatiuum & ægrotatiuum, quorum vnum est susceptibile in potentia sanitatis: alterum ægritudinis: alia sunt contraria in esse actiua, alia in esse passiuæ talium, & hoc in potentia: aut esse agentia, aut patientia in actu. Exemplum primi, calefactiuum, & frigefactiuum: calefactibile & frigefactibile. Exemplum secundi calefaciens & frigefaciens actu: calefactum & infrigidatum actiua: aut abiectiões, aut accèptiones, aut habitus, aut priuationes esse talium, in quo tangit quòd generationes contrariorum, & habitus & priuationes contrariorum, quæ sunt termini generationis & corruptionis, omnia ista dicuntur contraria: quia per comparisonem ad ipsa primò contraria, vt non tantum album & nigrum dicuntur contraria, sed etiam generatio albi & generatio nigri, & similiter corruptio, & iterum priuatio nigri; & priuatio albi, &c. omnia enim prædicta dicuntur contraria secundum aliquam habitudinem istam, vel illam ad primò contraria. Deinde cum dicit:

Quoniam autem ens & vnum multipliciter dicuntur, sequi est necesse, & alia quæcumque secundum hæc dicuntur: quare idem & diuersum & contrarium vt sic diuersum secundum vnamquamque Categoriã.

Remouet quoddam dubium: quæreret enim fortè aliquis, quare prædicta, scilicet idem & diuersum, &c. dicuntur multis modis, ad quod respondet dicens, quòd quoniam ens & vnum multipliciter dicuntur, vel intelliguntur: idè necesse est sequi quòd alia quæcumque secundum hæc dicuntur, etiam multipliciter, scilicet idem & diuersum, &c. idè subdit, quare idem & diuersum, & contrarium vt est quoddam diuersum, supple dicuntur multipliciter, vt sic diuersum diuidatur secundum vnamquamque Categoriã, id est, in vnoquoque Prædicamento. Deinde cum dicit:

Diuersa verò specie dicuntur quæcumque eiusdem generis existentia, non subinuiçè sunt, & quæcumque in eodem genere existentia differentiam habent, & quæcumque habent contrarietatem. Et contraria diuersa sunt specie ab inuicem, aut omnia, aut dicta primum, & quoruncumque in finali generis specie rationes diuersa, vt homo & equus indiuidua genere & rationes eorū diuersa. Et quæcumq; in eadè

81
Secundò contraria dicuntur 3. modis.

Ens & vnum multiplex sunt & horum passiones.

80
Contraria duplicia.

Primò contraria dicuntur dupliciter.

D. Thom. hic sic exponit.

De ratione contrariorum sunt tria.

Distinguit modos contrarietatis. Circa quod tria facit. Primò distinguit modos contrarietatis in primò contrariis. Secundò in secundò contrariis. Tertio remouet dubium. Secunda ibi: Alia verò. Tertia ibi: Quoniam autem ens. Ponit autem duos modos contrarietatis: vnum improprium, alium magis proprium, dicens quòd contraria dicuntur vno modo, quæcumque non possunt adesse eidem differentium secundum genus, id est, licet differant genere, vt si diceretur, quòd albedo, & scientia sunt contraria, nec possunt esse in eodem subiecto: iste enim modus est improprius: nam contraria propriè accepta oportet esse in eodem genere. Secundum modum subiungit dicens: quòd supple contraria dicuntur, quæ plurimum differunt eorum quæ sunt in eodem genere: & quæ plurimum differunt eo quòd in eodem susceptibili, scilicet habent esse: & quæ plurimum differunt eorum quæ sunt sub eadem potestate, id est, scientia, quæ dicitur potentia rationalis, g. huius, text. com. 3. & 10. & inde. vna enim scientia est contrariorum: subdit etiam quandam rationem generalem contrariorum quòd contraria sunt, quorum differentia est maxima, aut simpliciter, aut secundum genus, aut speciem, quòd exponitur sic: simpliciter quidem, vt in motu locali duo puncta terminantia motum cœli; puta punctus Orientis, & punctus Occidentis; secundum genus verò, id est, in eodem genere, id est, duæ species per duas differentias diuisiua generis constitutæ: secundum speciem autem, vt duo indiuidua per duas accidentales, & contrarias differentias diuersa. Aliter exponitur & magis ad mentem Philosophi, videtur, quòd differentia maxima secundum speciem intelligatur in duabus speciebus, siue differentiis contrariis, sed secundum genus in duobus generibus subalternis: simpliciter autem in duobus generalissimis, & in quibuscumque quomodocumque maximè distantibus.

Notandum, quòd ex descriptione secundi modi accipiendi contraria, qui est proprius modus, colligitur quòd tria sunt de ratione contrariorum, scilicet esse in eodem genere, & habere idem subiectum, & comprehendi sub eiusdem scientiæ consideratione: dicit autem contraria differre plurimum, vt excludat genera contrariorum, quibus etiam conueniant tres dictæ conditiones, non tamè distant plurimum: & idè non sunt verè contraria. Scoti Oper. tom. XV.

Q substra

Substantia entia differentiam habent: eadem vero specie his oppositè dicta.

82
Diversa species
dicuntur quin
upliciter.

Distinguit modos specificæ diversitatis, quorum primus est, quando aliqua sunt in eodem genere, non tamen sunt subalterna; idè dicit, quòd *diversa specie dicuntur quacunquè existentia eiusdem generis non sunt sub inuicem*, cuiusmodi sunt homo & asinus sub animali: vel etiam scientia & dulcedo sub qualitate; licet non diuidantur ab inuicem contrariis differentiis, vel oppositis. Secundus modus est, quando aliqua sunt in eodem genere, & diuiduntur contra inuicem differentiis, siue sint contraria siue non; idè dicit, quòd *diversa specie dicuntur, quacunquè in eodem genere existentia differentiam habent*, puta rationale, & irrationale; bipes, & quadrupes. Tertius modus est, quòd aliqua habet cõtrarietate in subiecto, vt ea quæ diuiduntur differentiis contrariis, siue ipsa sint contraria, vt album & nigrum, quæ diuiduntur per congregatiuum, & disgregatiuum; siue non sint contraria, vt homo & equus, quæ diuiduntur per rationale & irrationale; idè dicitur, quòd etiam dicuntur diversa specie *quacunquè in substantia habent contrarietatem*, modo prædicto. Et subdit quòd *contraria sunt diversa specie ab inuicem, aut omnia, aut dicta principium*, id est, quæ principaliter dicuntur. Quartus modus est quando sunt duæ species specialissimæ: vt homo & equus, quæ distinguuntur propriis differentiis & definitionibus; idè dicit, quòd diversa specie dicuntur, *quoruncunquè sunt diverse rationes in finali*, id est, in specialissima specie generis, vt homo & equus quæ sunt indiuidua genere, & eorum rationes sunt diversa; vocat autem species specialissimas indiuidua, quatenus sunt indiuisibiles in vteriores species: vnde & vocantur quandoque species atomæ, id est, indiuisibiles. Quintus modus est, quando aliqua accidentia sunt in eodem subiecto simul, modo quo dicitur in quæstione; idè dicit, quòd diversa specie dicuntur *quacunquè existentia in eadem substantia differentiam habent*: subdit autem quòd *eadem specie dicuntur oppositè his*, id est, per oppositum ad dicta: quia quot modis dicitur vnum oppositum, tot modis dicitur & reliquum.

Species specialissima indiuidua nominatur.

SVMME VNICÆ

CAPVT X.

De priori, & posteriori.

SVMMARIVM.

Explicat in hoc capite varios modos prioris, & posterioris, secundum locum, tempus, motum, quantitatem discretam, cognitionem, & rerum substantiam, seu quietitatem, reducens reliquos modos ad hunc vltimum, de quo vide ipsum cap. de priori, & Doctorem, q. 43. de Prædicam. & hîc q. 8.

Text. co. 16. **P**riora & posteriora dicuntur quadam quidem, tanquam existente aliquo pri-

mo & principio in vnoquoque genere, quod propinquius quidem principio alicui determinato, aut simpliciter, aut natura, aut ad aliquid, aut ubi, aut ab aliquibus,

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia partes vnius, nunc distinguit nomina significantia ordinem, scilicet prius & posterius, quod consequitur ad vnum, vt prædictum est. Circa quòd duo facit. Primò enim præmittit quandam communem rationem ipsius prioris & posterioris. Secundò iuxta illam rationem distinguit diuersos modos. Secunda ibi: *Vt hac quidem secundum locum*. Dicit ergo quòd *priora & posteriora dicuntur quadam quidem tanquam existente aliquo primo, & principio in vnoquoque genere, & tunc supple illud dicitur prius, quod est propinquius illi principio determinato*; sic quòd talis ordo principij, & illius quod est propinquum principio, aut est supple tale principium primum simpliciter in natura, puta pater est principium filij, aut ad aliquid, id est, in comparatione ad aliquid quod non est primum simpliciter; & secundum naturam, sed potest esse posterius naturaliter, puta quod est principium quantum ad cognitionem, quomodo principiata sunt prius nota, & notiora quo ad nos, non secundum naturam: vel potest esse sic principium quo ad perfectionem, & dignitatem, vel aliquo quouis modo: aut potest esse prius & principium secundum ubi, aut aliquibus aliis modis.

83

Prius quid

Norandum est, rationem prioris in hoc consistere, quia, vt supra, in quocunquè genere est aliquid primum in illo genere, vel simpliciter, vel ad aliquid &c. vt dictum est: & in comparatione ad illud primum dicitur aliquid prius: vt illud quod est propinquius primo, est prius: similiter intelligendum est de posteriori per oppositum, vt illud dicatur posterius quod est remotius à primo. Deinde eum dicit.

In quo consistit ratio prioris?

Vt hoc quidem secundum locum inexistendo propinquius, aut natura alicui loco determinato, vt medio, aut vltimo, aut sicut euenit quod verò remotius posterius.

84

Distinguit modos prioris iuxta datam rationem. Circa quòd duo facit. Primò ponit modorum prioris distinctionem. Secundò eorum reductionem ad vnum principale modum. Secunda ibi: *Modo itaque quodam*. Prima in tres secundum quod ordo prioris & posterioris potest sumi tripliciter. Primò penes rerum quantitatem. Secundò penes rerum cognoscibilitatem. Tertio penes rerum substantiam & entitatem siue quietitatem. Secunda ibi: *Alio verò modo*. Tertia ibi: *Alia verò secundum naturam*. Prima in duas secundum quod quantitas est duplex, continua scilicet & discreta. Primò ergo distinguit istos modos penes quantitatem continuam. Secundò penes quantitatem discretam. Secunda ibi: *Alia secundum ordinem*. Prima in tres secundum tres modos; quorum primus accipitur secundum locum. Secundus penes tempus. Tertius penes motum. Secunda ibi: *Alia secundum tempus*. Tertia ibi: *Alia secundum motum*. Continuatur ergo sic, dictum est quòd prius est quod

Ordo prioris & posterioris sumitur tripliciter.

Modi prioris omnibus enumeratis sunt 10.

Quod est propinquius primo, *ut hoc quidem in-
existendo propinquius secundum locum*, aliquem
determinatum, siue ille locus sit determinatus esse
prius secundum naturam, siue ad placitum; idem
subdit, *aut esse supple propinquius alicui loco
determinato naturæ*, id est, à natura; *ut medio*, id est,
centro; *aut vltimo*, id est, circumferentiæ; *aut supple
determinato sicut euenit*, id est, secundum placitum:
quod verò est remotius, scilicet à tali loco de-
terminato, *est posterius*, secundum locum.

Notandum, quòd locus centri & circumferen-
tiæ sunt loca determinata à natura, ut quoddam
principium in motu locali, ut graui mouentur ad
medium, & leuia à medio ad vltimum: si ergo
centrum accipiat pro primo principio in tali
ordine, quod erit propinquius terræ, erit prius, &
remotius erit posterius, puta aqua prior aëre, &
aër prior igne: si verò circumferentiæ cæli acci-
piatur pro principio, in tali ordine erit e conuerso:
aliquando verò istud primum principium est de-
terminatum secundum placitum non à natura,
secundum quod in aliquo loco vel magnitudine
possunt homines significare, ut placet aliquam
partem esse primam quam volunt, & tunc quod
erit propinquius illi, erit prius, & quod remotius,
erit posterius. Deinde cum dicit:

*Alia secundum tempus: hoc quidem enim
eo quod remotiora nunc, ut in factis: priora
namque Troica Medis quia remotiora nunc:
hoc autem eo quod propinquius nunc, ut in fu-
turis: priores enim præterea ludi Ionis, ludis
Apollinis esse dicuntur: quia propinquius nunc,
& ipso nunc, ut in principio, & primo vsi sūt.*

85
Ponit secundum modum acceptum penes ordi-
nem temporis, dicens quòd *alia dicuntur priora
secundum tempus licet differenter: hac quidem eo
quod sunt remotiora à præsentis nunc, ut in factis*,
id est, in præteritis, *priora namque sunt Troica*, id
est, bella Troiana *Medis*, id est, quàm bella Medo-
rum, atque Persarum: ratio huius est, quia bella scilicet
Troica sunt remotiora à præsentis nunc; *alia
verò dicuntur priora: quia sunt propinquiora &
magis affinia præsentis nunc, ut in futuris, prius e-
nim est Nemea Pythiis*: nomina sunt festorum fu-
tutorum: ut si dicatur tempore Paschali, quòd
prius est, festum Ascensionis, quàm festum Penteco-
stes, quia propinquius præsentis nunc: vnde in tali
ordine vsi sunt, scilicet homines ipso nunc præsen-
ti, *ut principio, & primo*. Alia litera, ubi nos habemus
nomina dictorum festorum, habet sic: prius enim
Menelaus Pyrho, sed est, ut dicitur, litera
corrupta: quatenus tempore Aristotelis, *Sic dicit
D. Thomas*, uterque illorum erat præteritus: in
præteritis autem non est prius quod est propin-
quius præsentis nunc, sed quod est remotius, ut
dictum est. Sed posset litera saluari, si Menelaus
& Pyrrhus acciperentur pro duobus hominibus
futuris: quorum vnus propinquior esset præsen-
ti nunc, quàm alius; in tali ergo ordine vimur
ipso præsentis nunc, ut principio in tempore respec-
tu cuius dicatur aliquid prius, vel posterius, se-
cundum propinquitatem, vel remotiorem: & hoc
habuit dicere Aristoteles pōnens tempus æter-
num, quo posito non potest dari aliquid primum
in tempore, nisi aliquid nunc inter præteritum
& futurum: cum, ex hypothesi tempus sit infini-
tum ex vtraque parte. Deinde cum dicit:

Scoti Oper. tom. IV.

*Alia secundum motum: propinquius enim
primo mouenti est prius, ut puer viro, princi-
pium autem & hoc quoddam simpliciter. Alia
secundum potestatem; excedente enim pote-
state & quod potentius, est prius: tale verò est
cuius secundum prauoluntatem sequi est ne-
cesse alterum & posterius, ad eò ut non mouen-
te illo non moueatur, & mouente moueatur, &
est prauoluntas principium.*

Ponit tertium modum acceptum penes ordi-
nem in motu, dicens, quòd *alia supple dicuntur
priora secundum motum: propinquius enim primo
mouenti est prius, ut puer viro*, quia scilicet propin-
quior est primo mouenti, scilicet generanti: *hoc
autem*, scilicet primum generans, *est principium
quoddam simpliciter*, & secundum naturam, &
non ad plures: sicut euenit, ut dicebatur de loco
in primo modo: iuxta etiam istum modum *alia
dicuntur priora, scilicet secundum potestatem*, ut in
motibus voluntariis: nam supple inter homines in
potestatibus constitutos *excedens potestate & quod
est potentius, est prius: tale verò est secundum cuius
prauoluntatem*, id est, propositum imperans, *necesse
est sequi alterum: & posterius*, scilicet quod habet
obedire *ut non mouente illo, non moueatur*, & mo-
uente mouetur, qualiter se habet Rex in regno, &
Princeps in ciuitate, *& hac prauoluntas est princi-
pium respectu cuius quod est propinquius, est
prius, & quod remotius, posterius: & iste est ordo
dignitatis*. Deinde cum dicit:

*Alia secundum ordinem, hac autem sunt
quacunque ad aliquid vnum determinatum
distant secundum rationem, ut Socrates res-
tosátou πρίτερον, & Σαρύτην, υἱόν; hic quidem
enim qui sumitur, hac autem quæ media
principium; hac quidem igitur priora dicun-
tur hoc modo.*

Distinguit modos priores penes quantitatem
discretæ; & est vnus modus, dicens, quòd *alia sup-
ple dicuntur priora secundum ordinem*, qui scilicet
inuenitur in quibusdam rebus nõ continuatis, sed
quadam discreta ordinatione ordinatis: *hac autem
sunt quacunque ad aliquid vnum determinatum
distant secundum rationem*, id est, secundum ali-
quam proportionem determinatam: *ut parastata
& tritostata*: ita quòd parastata est prius, tritosta-
ta posterius. Parastata dicitur ille, qui stat iuxta
aliquem, puta Regem: & dicitur à *παρά* quod est
iuxta, & *ἵστος* *stos, stas*, quasi iuxta stans: sed trito-
stata dicitur ille, qui stat tertius ab eo: & id eòd
parastata est prius quàm tritostata, cum sit propin-
quius illi primo, puta Regi. Similiter secundum
istum modum *paraneta sunt priores netis*. Vbi
sciendum quòd in instrumentis Musicis chordæ
grauæ dicuntur hipatæ: sed acutæ dicuntur netæ:
mediæ autem mesæ, paranetæ verò dicuntur quæ
sunt iuxta netas propinquiora mesis, id est, mediis
& id eòd chordæ mediæ habeat locum principij,
quibus propinquiores priores esse censentur, scilicet
paranetæ neris. Ex hoc dat differentiã in-
ter exempla data dicēs, *hac quidē enim*, scilicet pa-
rastata & tritostata: ille qui est summus, puta rex
habet rationē principij: *hac autē chorda quæ est me-
dia est principium*. Cōcludit ergo quod *hac quidē
dicuntur priora hoc modo*. Deinde cum dicit:

Q 2 Alia

Al. siue à
casu.

Principium
in loco est
duplex.

Quod est pro-
pinquius pri-
mo dicitur
primum.

86

Hinc confir-
matur argu-
mentum Sco-
contra Phi-
losofos de
contingentia
rerum.

85
Priora. secū-
dum tempus
dicuntur du-
pliciter, qua
sunt propin-
quiora nunc
præterito &
qua nunc
præsentis.

Parastata
quis dicitur?

Tritostata
quis?

Alio verò modo quod cognitione est prius, ut est simpliciter prius.

ponit modos prioris & posterioris sumptos penes rerum cognitionem. Dicit alio modo quod supple dicitur aliquid prius, quod est cognitione prius, ut simpliciter prius, id est, quod tale est simpliciter prius, cum res per sua principia cognoscatur: & non est prius secundum quid, ut de loco dicebatur in primo modo. Deinde cum dicit:

Horum autem aliter: & qua secundum rationem & qua secundum sensum, nam secundum rationem vniuersalia priora: secundum autem sensum singularia. Et secundum rationem accidens toto prius: ut musicum musico homine. Non enim est ratio tota sine parte: equidem non contingit musicum esse, non existente aliquo musico: amplius priora dicuntur priorum passionibus; ut rectitudo lenitate, hoc enim linea secundum se passio est: illud verò superficiei: hac quidem itaque sic dicuntur priora & posteriora.

Triplex est aliquid est prius cognitione intellectiva.

Sensus est singularis per se intellectus illius, & vniuersalis per se non aquò primo.

Subdistinguit istum modum. Vbi sciendum est quod cognitio est duplex scilicet intellectiua & sensitiua: aliter autem sunt aliqua priora secundum sensum: & aliter secundum rationem & intellectum, & idem secundum quod variatur cognitio, variatur illud quod est prius cognitione. Dicit ergo quod horum, scilicet quæ sunt priora cognitione, aliter sunt, scilicet priora, quæ secundum rationem, id est, cognitionem intellectiuam, & aliter quæ secundum sensum. Et ponit tres modos, quibus aliquid est prius cognitione intellectiua, secundum rationem priora sunt vniuersalia, singularibus; secundum autem sensum singularia, & iste est primus modus, cuius ratio est; quia sensus non sentit vniuersalia nisi per accidens, ut cognoscendo Socratem cognoscit hominem, qui in Socrate includitur: intellectus autem per se intelligit vniuersale: singularia autem vel non intelligit, vel non æquè primo; & idem vniuersalia sunt priora secundum intellectum; singularia secundum sensum. Iterum secundum rationem prius est accidens ipso toto, scilicet composito ex subiecto & accidente, ut musicum, est prius musico homine, cuius rationem subdit: non enim erit tota ratio, scilicet hominis musici sine parte: etenim non contingit musicum esse non existente aliquo subiecto musico; idem ergo tota ratio hominis musici non potest cognosci sine ratione partis: quare secundum rationem simpliciora sunt priora compositis: cuius oppositum est aliquando in in sensu prius cognoscente compositum, quam simplicia & partes; & iste est secundus modus. Amplius. Tertio modo dicuntur priora secundum rationem passionibus priorum, ut rectitudo est prior lenitate: hac enim, scilicet rectitudo, secundum se est passio lineæ: illud verò, scilicet lenitas est passio superficiei; & idem quia linea est prior superficiei, rectitudo erit prior lenitate: cuius oppositum quandoque accidit in sensu cognoscente prius passionibus compositorum & posteriorum, quam passionibus priorum. Concludit ergo quod hac quidam itaque sic dicuntur priora & posteriora, scilicet secundum ordinem cognitionis rerum. Deinde cum dicit:

Alia verò secundum substantiam & naturam quacunque contingit esse sine aliis, & illa non sine illis; qua diuisione usus est Plato. Quoniam autem esse multipliciter dicitur: primum quidem substantiam prius; deinde aliter quæ secundum potentiam, & secundum actum: nam alia secundum potentiam priora sunt, alia secundum actum: ut secundum potentiam quidem, dimidietas toto, & pars toto, & materia substantia: secundum actum verò posteriora, nam dissoluta secundum actum erunt.

Ponit modos prioris & posterioris, sumptos penes rerum substantiam, siue quiditatem. Dicit ergo quod alia verò supple dicuntur priora, secundum naturam & substantiam, id est, secundum ordinem quiditatis naturæ in essendo: & hoc tripliciter. Vno modo quacunque contingit esse sine aliis, & illa non sine illis, & illud est prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia: ut dicitur in Prædicamentis, cap. de priori. & hac diuisione, id est, hoc modo accipiendi prius & posteriorius, usus est Plato, volens scilicet propter hoc quod vniuersalia sunt priora in essendo, quam singularia; & superficies quam corpora; & lineæ quam superficies; & numerus quam omnia alia: quemadmodum dictum fuit capitulo de Substantia. Alio modo dicuntur sic priora substantiæ accidentibus; idem dicit, quod quoniam esse, id est, ens dicitur multipliciter, scilicet de substantia, de qualitate, & aliis accidentibus, primum quidem subiectum est prius, isto modo: propter quod substantia est prior accidente. Alio modo dicuntur sic priora quæ se habent secundum potentiam & actum, id est, secundum quod ens diuiditur per potentiam & actum; nam alia sunt priora secundum potentiam, alia secundum actum. Secundum potentiam quidem priora sunt, dimidietates toto, id est, dimidium rei, quam tota res; & pars toto; & materia substantia, id est, forma. Patet enim quod hæc omnia comparantur ad illa, quibus dicuntur priora, ut potentia ad actum: nam & partes sunt potentia respectu totius, & materia respectu formæ. Secundum actum verò posteriorius, id est, omnia prædicta sunt posteriora; nam dissoluta secundum actum erunt, id est, quod prædicta non sunt in actu, nisi per resolutionem: in qua resolutione ipsum totum est prius; nam resolutio toto in suas partes ipsæ partes sunt actu, quæ prius erant in potentia. Deinde cum dicit:

Modo itaque quodam omnia prius & posteriorius dicta sic dicuntur. Quædam enim secundum generationem, quæ sine aliis esse contingit, ut totum partibus: hac autem secundum corruptionem, ut pars toto: similiter autem & alia.

Reducit omnes modos prioris & posterioris ad hos modos vltimos: & sic generaliter ad primum, secundum quod dicitur quod potest esse sine aliis, & non conuertitur. Dicit ergo, quod modo quodam omnia dicta secundum prius & posteriorius secundum hoc dicuntur: quædam enim possunt esse sine aliis, secundum generationem ut totum partibus; nam cum totum generatum est, partes non sunt nisi in potentia: & idem secundum

Ordo prioris & posterioris secundum quiditatem triplex.

Applicatio ubique ad totum & partem & eorum identitatem & distinctionem.

Secundùm generationem totum potest esse in actu : & secundùm corruptionem partes possunt esse in actu sine toto in actu : similiter autem, & alia, id est, quòd similiter se habet in aliis modis prioris & posterioris. Prius enim in suo priori, & vt prius est, non dependet à posteriori, sed magis econverterto, & idèd priori non repugnat esse sine posteriori, sed posteriori repugnat esse sine priori: quod habet magis declarari 7. huius, quaestione de prioritate Substantiæ ad omnia alia entia secundùm tempus.

S V M M Æ V N I C Æ
C A P. X I.

De potentia & possibili.

S V M M A R I V M.

In prima parte huius cap. explicat quatuor modos potentiz. Doctor reiicit D. Thomam negantem graue à se moueri, de quo fusè agit 2. d. 2. quæst. 10. & 9. huius, quæst. 14.

Tex. co. 17.

Potestas dicitur alia quidem principium motus; aut mutationis: aut in altero; aut inquantum alterum: vt edificatiua potestas est qua non existit in adificato. Sed ars medicinalis potestas ens existit utique in sanato, sed non inquantum sanatum est. Ergo totaliter principium mutationis, aut motus, dicitur potestas in altero, aut inquantum alterum.

90

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia partes vnius, nunc distinguit nomina significantia partes entis. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est, secundùm quod ens diuiditur per potentiam & actum. Secundò vt diuiditur per decem Prædicamenta. Secunda ibi: *Quantum verò dicitur.*

Sed ista assignatio non videtur propria: quia potentia quæ est differentia entis, est potentia obiectiua, vt dictum fuit suprà, de qua potentia nulla fit mentio in præfenti capitulo: similiter de actu sibi opposito & sibi condiuiso nihil hic agitur. Posset dici quòd licet potentia de qua hic agitur, non sit illa potentia, quæ proprie est differentia entis, vt dictum est suprà, capitulo de ente: tamen largo modo & fortè secundùm aliam diuisionem entis, ista potentia posset dici differentia entis, quatenus omne ens vel est in potentia de qua hic agitur, vel non: & sic non est faciendâ magna vis in proposito, dummodò intentio Philosophi & literæ habeatur. Secundùm hoc ergo hæc pars diuiditur in duas: quia primò distinguit varios modos potentiz & impotentiz: possibilis & impossibilis. Secundò reducit omnes ad vnum primum principale. Secunda ibi: *Quæ verò secundùm potentiam.* Prima pars in duas: quia primò ponit modos potentiz. Secundò modos impotentiz oppositæ. Secunda ibi: *Impotentia autem est.* Prima in duas, quia primò ponit modos potentiz in abstracto. Secundò modos potentiz in concreto, puta modos potentis, siue possibilis. Secunda ibi: *Dicta ve-*

Scoti Oper. tom. IV.

rò potestate. Prima in quatuor, secundùm quatuor modos potentiz, quos ponit. Secunda ibi: *Hæc autem ab alitero.* Tertia ibi: *Adhuc autem.* Quarta ibi: *Amplius quicunq;.* Primus modus pertinet ad potentiam actiuam, quam describit, dicens quòd potentia, id est, potestas, dicitur hoc quidem principium, scilicet actiuum motus, aut mutationis, aut in altero, vel inquantum alterum: passum enim mobile, vel mutabile, aliquando est distinctum & separatum ab agente, & tunc potentia actiua est principium simpliciter transmutandi alterum: aliquando verò illud passum non est separatum, nec alterum simpliciter ab agente: puta cum aliquid agit in seipso, vel mouet seipsum; & tunc potentia actiua est principium transmutandi alterum, non tamen simpliciter: quia idem inquantum idem non agit in seipsum; vnde exemplat de vtroque dicens, vt edificatiua potestas, puta ars edificandi, est *quæ non existit in adificato*, & idèd est principium transmutandi simpliciter alterum. Sed *ars medicinalis, quæ est potestas*, scilicet ad sanandum, existit utique in sanato, puta cum medicus est infirmus & sanat seipsum: tunc enim ista potentia est in sanato, sed non inquantum sanatum, quia medicus per accidens sanat seipsum, vt dicitur secundo Physicorum text. com. 3. & tunc potentia actiua est principium transmutandi alterum non simpliciter, sed inquantum alterum. Vnde concludit, ergo *totaliter potestas dicitur principium*, scilicet actiuum, *mutationis in altero, aut inquantum alterum.*

Notandum, quòd quidam expositor aliter exponit istam literam, dicit enim quòd illa potentia isto modo dicta, est quoddam principium motus, vel mutationis in eo quod mutatur, scilicet ipsa materia, vel aliquod principium formale, ad quòd sequitur motus; sicut ad formam grauis & leuis sequitur motus sursum & deorsum; & hoc principium non potest dici potentia actiua, ad quam pertinet iste motus: quia omne quod mouetur, ab alio mouetur: nec aliquid mouet seipsum nisi per partes; inquantum vna pars mouet aliam, ex 8. Physicor. text. com. 28. & inde. Potentia ergo secundùm quod est principium in eo in quo est, non comprehenditur sub potentia actiua, sed sub passiuâ. Sed ista expositio vel non est ad intentionem literæ, vel exponit literam de potentia passiuâ, & tunc minus valet: tum quia est contra mentem Philosophi: quia loquitur hic de potentia actiua, & sic distinguitur secundus modus à primo, vt patebit: tum quia supponit falsum: quod scilicet forma grauis non sit principium actiuum motus grauis, sed quòd principium motus sequitur ad eam, quasi ad materiam: nam ostendetur 9. huius, quòd graui & leui mouentur à seipsis effectiue: tum quia mouentibus se cuiusmodi sunt animalia, principium, siue potentia actiua motus est in toto, vt patet ex 7. & 8. Physicor. cuius oppositum dicit iste: tum quia aliquod indiuisibile, puta Angelus, potest se ipsum mouere effectiue, vt veri Theologi tradunt, & tamen non habet partem & partem, quatum vna mouet aliam: tum quia contradicit sibi ipsi, nam infrà ibi, *Dicta verò potestate*, dicit quòd iste primus modus possibilis accipitur correspondenter primo modo potentiz, & iste modus est de possibili, siue de potente actiue sumpto, vt ipse idem dicit. Deinde cum dicit:

Potentia sumitur 4. modis.

91
D. Thom.

Obicit contra diuisionem D. Thom. sed saluat consequenter eam.

Impugnata dicitur expositio. Quare 2. q. 10.

92

Hac autem ab altero in quantum alterum, secundum quam enim patiens patitur aliquid quandoque quidem: si quodcumque pati sit possibile: dicimus esse ἀτομαδῆς, quandoque autem non secundum omnem passionem, sed si ad melius.

Pati ab altero contingit dupliciter.

Ponit secundum modum, qui pertinet ad potentiam passivam dicens, quod *hac autem*, id est, alio modo dicitur potentia principium motus, vel mutationis, *ab altero*, aut *in quantum alterum*, quod dicit propter hoc: quia aliquando passum patitur vel movetur ab altero simpliciter: aut *in quantum alterum*, puta cum movetur vel patitur a seipso, ut prædictum fuit; & hæc potentia est: potentia *secundum quam patiens aliquid patitur*; nam illud principium propter quod alicui competit pati, vel moveri ab aliquo, est ipsa potentia passiva: hæc autem potest esse dupliciter: aliquando quidem dicitur pati simpliciter quicquid sit illud quod potest pati siue sit bonum, siue malum: aliquando verò ex hoc quod potest pati non malum, sed aliquod bonum excellentius & melius; & hoc est quod dicit, quod secundum potentiam passivam patiens aliquid patitur, *quandoque quidem si possibile sit pati quodcumque*, scilicet siue bonum, siue malum, *dicimus tale esse, ἀτομαδῆς*, id est, potens passivè, siue patiens, *quandoque autem non secundum omnem passionem*, sed secundum aliquid excellentius, ut si sit possibilis ad aliquid melius. Ratio huius est, quia posse pati aliquem defectum quandoque attribuitur impotentia, ut patebit infra parùm post, ut posse vinci, vel superari: & posse non pati, attribuitur potentia, ut qui vinci non potest potens dicitur. Deinde cum dicit:

93

Ahuc autem ut bene hoc efficiatur, aut secundum voluntatem, quandoque enim solum utique ambulantes, aut loquentes non bene autem, aut non ut vellet: non dicimus posse loqui, aut ambulare, similiter autem & in pati.

Ponit tertium modum, dicens quod *ahuc autem* dicitur potentia supple principium faciendi aliquid, non quocumque modo sed bene, *ut bene hoc efficiatur: aut secundum praevoluntatem*, id est, secundum quod homo disposuit, quod declarat per exempla ad oppositum: *quandoque enim solum utique ambulantes, aut loquentes, non bene aut non, ut vellet, non dicimus posse loqui aut ambulare*; & idè supple per oppositum bene ambulantes, & loquentes dicimus posse loqui, & posse ambulare: *similiter autem & in pati*, ut scilicet illud dicatur posse pati, quod potest bene pati: & non posse pati, quod non potest bene pati. Exemplum, dicimus lignum posse comburi quod est bene, & de facili combustibile, & non posse comburi quando malè, & de difficili comburitur. Deinde cum dicit:

Amplius quicumque habitus secundum quos impassibilia omnino & immutabilia, aut non facile in peius mobilia potestates dicuntur: Franguntur autem & conteruntur & cur-

Posse agere & pati anisomastice.

vantur, & omnino corrumpuntur non per posse, sed per non posse, & deficere in aliquo. Impassibilia verò solum aut vix, aut & modicum patiuntur propter potentiam, & posse aliquid se habere.

Ponit quartum modum, dicens quod *amplius*, id est, alio modo dicuntur potestates, id est, potentia *quicumque habitus*, id est, formæ siue dispositiones, *secundum quos aliqua sunt impassibilia & immutabilia*, vel omnino, *vel non facile mobilia in peius*: ea enim quæ in peius mutantur, magis hoc habent ratione impotentia, quam potentia; idè dicit, quod corruptibilia, *supple franguntur & conteruntur, & curvantur, & omnino corrumpuntur non per posse*, id est, non ratione potentia, *sed per non posse & deficere in aliquo*, puta quia deficit eis aliquod principium, per quod possunt resistere corruptenti, & idè corruptens damnatur super ea. Illa verò quæ non possunt pati tales defectus, *aut vix & paulatim*, vel modicum patiuntur; habent hæc propter potentiam, idè dicit, *quod impassibilia solum, aut vix & paulatim*, id est, tardè *aut modicum patiuntur*: accidit supple eis propter potentiam & propter habere aequaliter posse, id est, aliquam passionem, vel perfectionem, qua possunt resistere contrario corruptenti: & forsan istè habitus, vel dispositio est illa potentia, vel impotentia, quæ est de specie secunda qualitatibus, secundum quam sanantium dicitur, quod habet potentiam ad sanandum; & impotentiam per oppositum. Deinde cum dicit:

Magis ergo impotentia debet attribui malè agere quam potentia.

S Y M M A R I V M.

Quatuor modi possibilis, seu potentia in concreto, declarantur. Item modi his oppositi, scilicet impossibilis, seu impotentia in concreto. De potentia & impotentia logica quomodo hic tangit Doctor, vide eum d. 7. num. 7, & d. 20. reducuntur cæteri modi potentia & possibilis ad primum, qui est potentia activa.

Dicta verò potestate toties, & potes uno quidem modo dicitur quod habet motus principium, aut mutationis. Etenim id à quo status quiesve proficisci potest, potens aliquid in altero, aut in quantum alterum. Vno verò si quid ab ipso aliud potestatem habet talem.

Ponit modos potentia in concreto, scilicet modos possibilis, siue potentis. Circa quod quatuor facit, secundum quod ponit quatuor modos, *possibilis vel potens*, correspondentes dictis quatuor modis potentia. Secunda ibi: *Vno autem si habet*. Tertia ibi: *Vno verò in non habendo*. Quarta ibi: *Amplius autem hac omnia*. Dicit ergo primò quod *dicta potestate*, id est, potentia quatuor supple modis, *toties dicitur potens*, & possibile, quod pro eodem habetur: *vno quidem modo dicitur, supple potens, quod habet*, supple immediatè & de se, *principium*, scilicet actuum, *motus & mutationis*: etenim sistitium dicitur, tamen potens aliquid in altero, aut in quantum alterum.

Possibile vel potens accipitur 4. modis.

Al. alio modo.

terum. Vno verò dicitur, sic potens, si quid aliud habet ab ipso talem potestatem, & in hoc tangit duos modos possibilis, siue potentis, secundum potentiam actiuam: nam potens actiue dicitur vno modo, quia per seipsum potest immediatè agere, vt fistitium, id est, potens facere stare, vel sistere aliud per se & immediatè: alio modo dicitur sic potens, quia agit mediante alio, cui potentiam suam committit, sicut Rex agit mediante Balliuo. Deinde cum dicit:

95 *Vno autem si habet permutari in quodlibet secundum potestatem, siue in peius siue in melius: etenim corruptibile videtur esse possibile corrumpi, aut utique non corrumpi; si erat impossibile. Nunc autem dispositionem quandam habet, & causam, & principium talis passionis. Aliquando quidem igitur per habere aliquid videtur, aliquando per priuari tale esse. Si autem priuatio est habitus aliquo modo: omnia in habendo utique erunt aliquid: æquiuocè verò dicimus ens; quare in habendo habitum quandam & principium est possibile, & habendo huiusmodi priuationem si contingit habere priuationem.*

Secunda acceptio possibilis correspondens potentia passiuæ.

96 *Secunda acceptio possibilis correspondens potentia passiuæ. Ponit secundum modum possibilis correspondentem secundo modo potentia, scilicet potentia passiuæ, dicens quod alio modo, supple dicitur potens, vel possibile, si habet potestatem, scilicet passiuè permutari in quodlibet, siue melius, siue in peius: etenim corruptibile videtur, hoc modo possibile esse corrumpi: & hoc est in peius esse permutari: aut non visque corrumpi, id est, non esse corruptibile per oppositum; si erat impossibile, scilicet corrumpi: nunc autem illud, supple quod est possibile aliquid pati, habet quandam dispositionem & causam in se talis mutationis, quæ scilicet est principium patiendi, quod dicitur potentia passiuæ. Subdit autem quomodo istud principium passiuum potest inesse possibili, dupliciter, scilicet vel positiuè, vel priuatiuè: idè dicit quod aliquando itaque videtur supple aliquid esse possibile, per habere aliquid: aliquando per priuari tale esse. Exemplum primi, homo dicitur possibilis mori per habere in se positiuè principium corruptionis, puta materiam, vel aliquem inordinatum humorem. Exemplum secundi: si dicatur potens vinci, vel superari, propter priuationem fortitudinis naturalis. Aliquando autem isti duo modi patiendi in vnum reducuntur: si autem inquit, priuatio aliquo modo est habitus, tunc omnia supple erunt visque possibilis in habendo aliquid: & sic vterque modus erit in habendo aliquid, quod erit principium patiendi. Subdit autem probationem quomodo priuatio largo modo dicatur habitus: æquiuocè, inquit, dicimus ens, scilicet de affirmatione & negatione, habitu & priuatione, vt dictum fuit in quarto huius: nam negatio & priuatio non participant naturam entis formaliter, cum formaliter sint nihil; & idè solo nomine entia dicuntur, & sic æquiuocè loquendo negatio & priuatio dicuntur habitus quoadmodum & ens; idè concludit: quare, scilicet vniuersaliter, possibile est in habendo quandam habitum & principium, & habere huiusmodi priuationem, si contingit habere pri-*

Quando priuatio est habitus & negatio ens.

uationem, largo modo potest dici habitus, sicut dicitur forma primo Physicorum, vt sic habere priuationem sit quoddam habere. Deinde cum dicit:

Vno verò in non habendo ipsius potestatem, aut principium in alio, in quantum est aliud corruptiuum.

Ponit tertium modum possibilis, siue potentis, correspondentem quarto modo potentia: qui erat non posse corrumpi, nec in peius permutari. Dicit ergo quod alio modo dicitur potens in non habendo ipsius, id est, in ipso, potestatem, aut principium in alio, in quantum aliud corruptiuum, ex eo scilicet quod habet virtutem, vt non possit corrumpi ab aliquo extrinseco corruptiuo. Deinde cum dicit:

Tertia acceptio possibilis correspondens potentia non potenti corrumpi.

Amplius autem hæc omnia aut in solum accidere fieri, aut non fieri; aut in bene: nam in inanimatis inest talis potestas, vt in organis: aliam enim dicunt posse sonare lyram, aliam verò non, si non est bene sonans.

96

Ponit quartum modum possibilis siue potentis correspondentem tertio modo potentia, qua aliquid dicebatur potens ad bene agendum, vel bene patiendum; idè dicit quod amplius hæc omnia, id est, omnes dicti modi pertinentes ad agere & pati, sunt aut in solum accidere fieri, aut non fieri simpliciter: aut in bene: sicut exemplificat in rebus inanimatis: nam in inanimatis est talis potestas vt in organis, id est, in instrumentis musicis: dicunt, scilicet musici, aliam supple lyram posse sonare: aliam non posse sonare, si est non bene sonans.

Quarta acceptio correspondens potentia ad bene agendum, vel patiendum.

Notandum, quod sicut patet ex prædictis, aliquid potest dici potens agere, vel quia potest agere simpliciter, vel quia potest bene agere. Similiter potens pati dupliciter dicitur, vel quia potest pati simpliciter, vel quia potest bene & facilliter pati, & hoc pertinet ad istum modum possibilis, vel potentis. Deinde cum dicit:

Potens agere vel pati dicitur dupliciter.

Impotentia autem est priuatio potentia, & talis principij sublatio quadam qualis dicta est: aut omnino, aut in apto nato habere, aut quando aptum natum est iam habere: non enim dicunt similiter impossibile generare puerum, & eunuchum.

Distinguit modos impotentia, quæ opponitur potentia. Circa quod duo facit. Primò distinguit modos impotentia in abstracto. Secundò in concreto. Secunda ibi: *Et impossibilia.* Prima in duas, quæ præmittit quandam rationem, communem huius quod est impotentia. Secundò innuit modos impotentia. Secunda ibi: *Amplius autem.* Dicit ergo primò quod impotentia est priuatio potentia: quod probat ex duobus, quæ sunt de ratione priuationis proprie dicte: vnum est quod tollat habitum, aliud est quod requiratur determinatum subiectum, idè dicit quod impotentia est sublatio talis principij, quod est quædam potentia; & hoc est primum requisitum ad priuationem: propter secundum addit quod supple talis sublatio & remotio potentia, aut omnino, id est, vniuersaliter vt sic quæcunque remotio potentia impotentia dicatur: aut in apto nato habere, id est,

Impotentia quid? Duo requiruntur ad rationem priuationis.

est, solum tunc quando subiectum est natum habere potentiam secundum tempus determinatum, quod declarat: *quia non similiter dicunt, scilicet homines puerum impossibile generare, & virum & eunuchum.*

Priuationo triplex, impropria, minus impropria, & propriissima.

Notandum, quod hic tanguntur tres modi priuationis. Primus est secundum quod priuatio dicitur quæcūque sublatio habitus simpliciter, vt si dicatur lapis cæcus. Secundus est, vt est sublatio in subiecto apto nato, non respiciendo ad tempus determinatum, vt si catulus ante nonum diem dicatur cæcus, & puer priuatus potentia generandi. Tertius est, vt priuatio est sublatio habitus in subiecto apto nato, & secundum tempus determinatum, scilicet quando iam est aptum natum habere, vt si homo vel simpliciter frigidus vel eunuchus dicatur priuatus potentia generandi. Primus modus est improprius. Secundus minus improprius. Tertius propriissimus. Deinde cum dicit:

Amplius aut secundum utranque potentiam est impotentia opposita ei, quæ solum motiua, & ei quæ bene motiua.

Impotentia potius sumitur quoties potentia.

Innuat modos impotentia. Ad cuius euentiam sciendum quod sicut potentia est duplex, scilicet potentia actiua & passiuæ, utraque etiam istarum dupliciter potest sumi, vel vt est principium agendi, vel patiendi simpliciter, vel vt beneficium & impotentia per oppositum potest totidem modis sumi; ideo dicit quod *amplius secundum utranque potentiam est impotentia opposita ei, quæ solum motiua, & ei quæ bene motiua*: vel vt habet alia litera, & *solum mobili, & bene mobili*, id est, potentia actiua, quæ est ad mouendum simpliciter, vel bene mouendum: & similiter potentia passiuæ, quæ est ad simpliciter moueri, vel ad moueri bene. Deinde cum dicit:

97

Impossibilia verò hæc quidem secundum potentiam hanc dicuntur.

Impossibile duplex & utranque multiplex.

Ponit modos impotentia in concreto. Circa quod duo facit, secundum duos modos impossibilis, quorum primus est realis. Secundus Logicus. Secunda ibi: *Alia alio modo*. Dicit ergo quod *impossibilia hæc quidem dicuntur secundum hanc impotentiam*, quæ dicta est & diuisa in quatuor; & ideo correspondenter potest accipi impossibile quatuor modis, secundum quod potentia dicitur actiua, vel passiuæ; & utraque dupliciter, vt est principium simpliciter, vel principium vt bene, & hæc est impotentia realis, à qua denominatur impossibile. Deinde cum dicit:

Alia alio modo, puta possibile & impossibile: impossibile quidem cuius contrarium ex necessitate verum, vt diametrum commensurabilem esse est impossibile: quia falsum tale cuius contrarium non solum verum, sed & necesse non commensurabilem esse; ergo commensurabile non solum falsum, sed ex necessitate falsum.

Ponit secundum modum *impossibilis* qui est Logicus.

Potentia Logica & realis, & duplex.

Ad cuius euentiam notandum, quod potentia est duplex: quædam est Logica, & quædam realis. Potentia Logica dicit quendam modum

compositionis factæ ab intellectu, quæ est non repugnantia extremorum; & potentia hoc modo non dicit aliquod principium, quo quis sit potens, sed sufficit sola non repugnantia terminorum; vt posito quod nullus homo esset, nec aliquod agens potens hominem producere in esse, si esset aliquis intellectus componens istam propositionem, *Homo erit*, ista esset possibile quatenus termini non repugnarent. Alio modo dicitur potentia realis, quæ est principium agendi, vel patiendi; & quia potentia est nomen relatiuum; ideo hoc nomen *potentia*, vel potest sumi pro eo quod per se significat quod est ipse respectus, vel pro eo quod connotat, & denominat quod est proximum fundamentum talis relationis, & illud est proximum agendi, vel patiendi.

Impotentia hic correspondens. Vide 7. d. 1. & 2. & 9. Met.

Similiter impotentia per oppositum est duplex, scilicet Logica & realis, ita quod impotentia Logica est quidam modus compositionis factæ ab intellectu fundatus super repugnantiam terminorum vt dicendo, homo est asinus. Impotentia realis est, quæ aliquod non est potens ad agendum, nec realiter patiendum: & sicut impotentia est duplex per oppositum, similiter & impossibile dicitur dupliciter: vel impossibile reale, vel impossibile Logicum, de quo agit hic Philosophus. Secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in tres. Primum proponit, quod *possibile & impossibile accipiuntur alio modo à prædictis*; & declarat quid sit impossibile isto modo. Secundum ostendit quid sit possibile per oppositum. Tertium incidentaliter addit quendam modum potentia metaphoricè sumptæ. Secunda ibi: *Contrarium verò*, Tertia ibi: *Secundum metaphoram*. Dicit ergo quod *alia alio modo dicuntur*, puta *possibile & impossibile*, dicta supple denominatiuè à potentia, vel impotentia Logica. *Impossibile est hoc modo cuius contrarium est ex necessitate verum, vt diametrum*, scilicet quadrati, esse commensurabilem: & ergo commensurabile esse, non solum est falsum, sed ex necessitate falsum: & tale falsum est impossibile hoc modo. Deinde cum dicit:

Impotentia duplex.

Impossibile Logicum.

98

Contrariorum alia: huic impossibile quando non necesse fuerit contrarium falsum esse, vt sedere hominem possibile est: non enim ex necessitate non sedere est falsum. Ergo quidem possibile vno modo, sicut dictum est, quod non ex necessitate falsum significat: alio verò verum esse, alio contingens verum iam.

Ostendit quid sit possibile per oppositum, dicens, quod possibile, quod contrarium habet, scilicet impossibile, de quo dictum est, dicitur quando eius contrarium non fuerit de necessitate falsum, vt *sedere hominem est possibile*: quia ipsum non sedere non est de necessitate falsum. Ex quo subiungit, quod possibile isto modo potest sumi tripliciter; vno modo quod est falsum, non tamen de necessitate: ideo dicit, *ergo possibile sic dictum, vno modo est, quod significat falsum non ex necessitate*, puta hominem sedere quando non sedet: nam eius oppositum non est verum necessariò. Alio modo dicitur sic possibile, quod est verum, sed supple, non de necessitate: quia eius oppositum non est falsum necessariò, vt Socratem sedere, quando

Possibile Logicum, & est triplex.

quando sedet, est hoc modo possibile. Alio modo dicitur impossibile iam contingens verum, id est, quod licet nondum verum sit, tamen contingit in proximo ipsum esse verum. Deinde cum dicit:

Secundum Metaphorâ autem, qua in Geometria dicitur potentia: Hac quidem igitur possibilia non secundum potentiam.

Addit incidentaliter quendam modum potentiz metaphoricè sumptæ. Dicit ergo quod potentia qua dicitur in Geometria est secundum metaphoram; unde hac quidem dicunt possibilia non secundum potentiam: scilicet tealem.

Notandum, quod in Geometricis sumitur quandoque potentia, cum dicitur, quod linea est in potentia ad quadratum; & quod ternarius est in potentia ad nouenarium. Ratio huius est quadam similitudo ad potentiam realem: nam sicut ex eo, quod est in potentia, fit illud, quod est actus; sic ex ductu alicuius lineæ in seipsam, resultat quadratum eius, & ex ductu ternarij in seipsum confurgit nouenarius: nam ter tria nouem sunt, & ideo dicimus, quod linea potest in quadratum, & ternarius potest in nouenarium; & ista potentia potest aliquo modo reduci ad potentiam Logicam, ut sicut possibile, & impossibile Logicum dicuntur non secundum aliquam potentiam realem, sic nec possibile metaphoricum: ideo dicit, quod talia possibilia dicuntur non secundum potentiam modo præ exposito. Deinde cum dicit,

Quæ verò secundum potentiam omnia dicuntur ad primam unam: hoc autem est principium mutationis in alio in quantum aliud: alia namque dicuntur possibilia: hoc quidem eorum in habendo ad aliquid aliud talem potentiam; illa verò in non habendo sic alia in sic habendo: similiter autem & impossibilia. Quare propria diffinitio prima potentia utique erit principium permutatiuum in alio in quantum aliud.

Reducit omnes modos potentiz, & possibilis ad primum modum potentiz, quæ est potentia actiua: & similiter omnes modos impotentiz, quæ opponitur primæ potentiz: ex quibus vltimò concludit diffinitionem potentiz actiuz, quod est principium transformandi aliud, in quantum aliud. Dicit ergo, quod ea quæ dicuntur secundum potentiam, scilicet realem, omnia dicuntur ad unam primam potentiam, quæ, scilicet est potentia actiua: hoc autem est principium transformationis in alio in quantum aliud: & hanc reductionem declarat: alia namque dicuntur possibilia eorum: hoc quidem in habendo aliquid aliud talem potentiam, scilicet actiuam in ipsum, & tale est possibile secundum potentiam passiuam: illa verò in non habendo, scilicet aliquid aliud talem potentiam in ipsa, & hæc sunt possibilia tertio modo possibilis, quæ scilicet non possunt corrumpi ab exteriori corruptiuo: alia dicuntur possibilia, in sic habendo, ut sunt possibilia in quarto modo possibilis, quæ sic habent potentiam, ut bene agant, vel bene patientur: similiter autem & impossibilia, id est, quod sicut omnia possibilia reducuntur ad unam primam potentiam, scilicet actiuam: sic omnia impossibilia ad aliquam primam impotentiam,

quæ opponitur potentiz primæ: & ideo concludit: quare proprie diffinitio prima potentie erit utique principium permutatiuum in alio in quantum aliud, hæc est potentia actiua, ut patet ex dictis.

Potentia actiua quia?

S V M M Æ V N I C Æ
C A P. XII.

De Quanto.

S V M M A R I V M.

In hoc capite ponitur descriptio quantitatis, seu quantitatis, & variæ eius diuisiones, & subdiuisiones, de quibus Doctor 4. d. 10. q. 1 & de Prædic. q. 17. 18. & seqq. & hic q. 9. & 10. Explicat benè, quantum per se, & per accidens, secundum varios accidentalitatis modos. Resoluit de tempore, & loco, quomodo ad quantitatem spectant.

Quantum verò dicitur, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum utrumque, aut singulum unum aliquid, & hoc aliquid natum est esse.

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia partes entis, prout ens diuiditur per potentiam, & actum; nunc distinguit nomina significantia partes entis, prout ens diuiditur in decem genera.

Ad cuius euidenciam notandum, quod prætermisâ substantiâ, de qua supra actum est, capitulo de Substantia, omnia alia membra possunt reduci ad tria membra vniuersalia, scilicet Quantitatem, Qualitatem, & Relationem: nam Prædicamenta alia à tribus primis sunt formaliter respectus quidam. Secundum hoc ergo Philosophus tria facit. Primò distinguit nomen quantitatis. Secundò nomen qualitatis. Tertiò nomen relationis. Secunda ibi: *Quale dicitur*. Tertia ibi: *Ad aliquid dicuntur*. Prima in duas: quia primò præmittit quantitatis quandam communem rationem. Secundò iuxta illam rationem subiungit quantitatis distinctionem. Secunda ibi: *Multitudo ergo*. Dicit ergo, quod quantum dicitur, quod est diuisibile in ea quæ insunt: id est, partes suas proprias, & inexistentes: quorum utrumque, aut singulum est aptum natum esse unum aliquid, id est eiusdem rationis: & esse hoc aliquid, id est, indiuiduum quantitatis.

Notandum, quod in ista ratione, siue descriptione quantitatis, ponuntur tres particule. Prima est quod sit diuisibilis in partes, quæ insunt; per quod differt à diuisione, corporis mixti: nam corpus mixtum, et si resoluiatur in elementa, elementa tamen non inexistunt mixto, quia non sunt in eo actu, sed virtute & in potentia tantum; eo modo quo formæ imperfectiores continentur virtualiter in forma perfectiori: & hoc modo formæ elementorum continentur virtualiter in forma mixti, eo modo quo loquitur Philosophus 2. de Anima, text. com. 31. quod negatiuum est in sensitiuo, sicut trigonum in tetragono. Secunda particula est, quod vtraque pars, aut singula, in quas diuiditur quantum, sit vnū aliquid: id est, eiusdem rationis

100

Ratio communis quantitatis, vel quantitatis, & notabilis eius expositio.

Vide 3. d. 2. & q. 13. 7. huius, & hic. Elementa continentur tantum virtualiter in mixto.

Potentia in Mathematicis, qua & qualis?

Linea potest in quadratum, & ternarius in nouenarium.

99

Omnes modi potentie reducuntur ad potentiam actiuam, & impossibilia ad impotentiam oppositam illi.

Qualibet pars
quanti est
quanta.

rationalis in toto, & in partibus. Et per hoc differt à diuisione corporis heterogenei: nam quantum, vt quantum, est totum homogeneum: nam quælibet pars quanti est quanta. Tertia particula est, quòd vtraque pars sit apta nata esse hoc aliquid de se, & per hoc differt diuisio quanti à diuisione compositi in partes essentialis, scilicet in materiam, & formam: nam nec materia, nec forma est apta nata esse de se hoc aliquid, & indiuiduum. Deinde cum dicit:

101

Multitudo ergo quantum aliquid si fuerit numerabilis; magnitudo autem si mensurabilis fuerit.

Postià descriptione quantitatis, subiungit eius diuisionem. Circa quod duo facit, secundum quod ponit duas diuisiones quantitatis. Secunda ibi: *Amplius alia*. Prima in quatuor: nam primò distinguit quantitatem in continuam & discretam. Secundò describit membra huius diuisionis. Tertio subiuidit alterum membrum. Quarto addit quoddam necessarium. Secunda ibi: *dicitur autem*. Tertia ibi: *Magnitudinis verò*. Quarta ibi: *Eorum autem*. Dicit ergo, quòd *multitudo est aliquid quantum*. id est quantitas discreta, si fuerit numerabilis: *magnitudo autem*, supple dicitur quantitas continua, si fuerit mensurabilis, & hoc intelligendum est passiuè: nam passiuè numerari pertinet ad quantitatem discretam, & mensurari ad continuam: licet mensurare actiue deriuetur ex quantitate discreta ad continuam, vt habetur 10. huius, text. com. 3. & inde. nam ratio mensuræ prius competit quantitati discretæ. Deinde cum dicit:

Dicitur autem multitudo quidem diuisibile potestate in non continua; magnitudo autem quod in continua.

Multitudo
quid?
magnitudo
quid?

Describit membra diuisionis dictæ, dicēs, quòd *multitudo dicitur*, quod est *diuisibile potestate*, id est, in potentia, in non continua: *magnitudo autem est*, quod est diuisibile in continua. Deinde cum dicit:

Magnitudinis verò que quidem ad vnum continua, longitudo; que autem ad duo, latitudo; que autem ad tria, profunditas.

Continua di-
uiditur in li-
neam, super-
ficiem, &
corpus.

Subdiuidit alterum membrum, scilicet quantitatem continuam, in tres species, secundum quod magnitudinem esse diuisibilem in continua potest esse tripliciter, secundum tres species magnitudinis: idè subdit quòd *magnitudinis, que quidem est continua*, & diuisibilis ad vnum, id est, secundum vnā dimensionem, est *longitudo*, id est, linea: *que autem ad duo*, id est, ad duas dimensiones, est superficies: *que autem ad tria, est profunditas*, id est, corpus. Deinde cum dicit:

102

Horum autem pluralitas quidem finita, numerus; sed longitudo, linea; & latitudo, superficies; & profundum, corpus.

Omnis ma-
gnitudo &
numerus sūt
finita.

Addit quoddam necessarium dicens, quòd *horum, quæ dicta sunt, pluralitas quidem*, id est, multitudo finita dicitur numerus: *sed longitudo*, scilicet finita, dicitur linea; & latitudo finita superficies; & profundum, finitum corpus. Ratio huius dicti est: quia sicut dictum fuit, omnis multitudo, siue nu-

merus est numerabilis: sed infinitum non potest numerari; ergo omnis multitudo est finita: quid si sit infinita? iam non est numerus. Similiter omnis magnitudo est mensurabilis, vt dictum est: sed infinitum non potest mensurari; & idè omnis magnitudo est finita: siue sit linea, siue superficies, siue corpus. Deinde cum dicit:

Amplius alia dicuntur secundum se quanta quadam: alia secundum accidens: vt linea, quantum aliquid secundum se: musicum verò secundum accidens.

Ponit secundam diuisionem quantitatis. Circa quod duo facit: quia primò ponit eam. Secundò eam declarat & exponit. Secunda ibi: *Eorum verò que secundum se*. Dicit ergo, quòd *amplius alia dicuntur quanta: quadam secundum se: alia secundum accidens: vt linea quidem est quanta secundum se: musicum verò per accidens*. Deinde cum dicit:

Eorum verò que secundum se sunt, alia secundum substantiam sunt, vt linea quantum quid: nam in ratione quid est dicente quantum quid existit.

Exponit propositam diuisionem. Circa quod duo facit: quia primò, exponit mēbrum de per se. Secundò de per accidens. Secunda ibi: *Secundum accidens verò*. Prima in duas secundum duos modos, quibus aliqua dicuntur quanta per se. Secunda ibi: *Alia passiones*. Dicit ergo, quòd *eorum quæ sunt quanta secundum se, alia sunt secundum substantiam*, id est, significantur per modum substantiæ, & subiecti: vel alia sunt secundum substantiam, id est, substantialiter quanta, & in primo modo dicendi per se, vt *linea est quantum quid: nam in ratione*, id est, diffinitione lineæ dicente, *quid est, existit quantum quid*, id est, ponitur quantitas: nam linea est quantitas continua: similiter est de aliis, puta de superficie, & de corpore: nam si ista diffiniuntur, in eorum diffinitione habet poni quantitas. Deinde cum dicit:

Alia passiones & habitus talis sunt substantia, vt multum & paucum, & productum & breue, & latum & strictum, & profundum & humile, & graue & leue, & alia alia: sunt autem & magnum & paruum, & maius & minus, & secundum se & ad inuicem dicta quanti passiones secundum se; transferuntur etiam & ad alia hæc nomina.

Ponit secundum modum dicens, quòd *alia*, supple per se pertinent ad genus quantitatis, quæ sunt *passiones & habitus talis substantia*, id est, talium quæ sunt substantialiter quantitas, puta linea, superficies, &c. vt *multum, & paucum*, quæ sunt per se passiones numeri; & *productum & breue, quæ sunt per se passiones lineæ*: & *latum, & strictum*, quæ sunt passiones superficiei; & *profundum & humile*, quæ sunt passiones corporis: & *graue, & leue, & alia talia*, quæ sunt passiones corporis: non secundum veritatem, quia magis pertinent ad genus qualitatis, vt dicitur infra capite sequenti: sed secundum opinionem aliorum, qui dicebant multitudinem superficierum, vel atomorum, causare grauitatem in corporibus, & eorum paucitatem causare leuitatem: de qua opi-

Tange in sū-
tiam de linea
infinita 6.
Top. c. 16. Vide
8 di. 1. q. 2.

Secunda di-
uisio quanti-
tatis, inquan-
ta per se, &
quanta per
accidens.

Quanta per
se duplicia.

103

Varia passio-
nes quanti-
tatis proprie
dictæ, secun-
dum triplicem
eius dimen-
sionem.

nione habetur prolixè 3. de Cælo & mûdo. Sûnt autem similiter magnum & paruum, & magis & minus, quæ scilicet sunt passiones communes omnium quantitatum & secundum se, id est, absolute dicta ad invicem, id est, relative dicta: hæc inquam sunt secundum se passiones quanti: quare dicuntur hoc modo pertinere ad genus quantitatis. Hæc enim dicta aliquando sumuntur absolute & in se, aliquando in respectu, puta cum aliquid dicitur magnum & paruum in comparatione ad aliud: addit autem, quod hæc nomina quantitatis transferuntur quandoque etiam ad alia, puta cum albo, vel dulcedo dicitur magna, vel parva, vel huiusmodi.

Notandum, quod isti duo modi sic distinguuntur: quia secundum primum aliqua dicuntur per se pertinere ad genus quantitatis directe, vt subiecta: secundum autem modum secundum dicuntur pertinere quædam indirectè, vt passiones. Patet per exempla, quæ inducuntur, nam linea & superficies sunt subiectum, & similiter numerus: paucum & multum, productum & breve, &c. sunt passiones. Deinde cum dicitur:

Secundum accidens verò dictorum quantum hoc quidem sic dicitur, sicut dictum est: quia musicum quantum & album per esse quantum aliquid cui insunt.

Quantum per accidens duplex.

Exponit secundum modum de per accidens, & ponit duos modos, quibus aliqua dicuntur quanta per accidens. Secundum ponitur ibi: *Hæc autem motus.* Dicit ergo, quod dictorum quantum, id est, eorum quæ dicuntur quanta secundum accidens: hoc quidem sic dicitur, scilicet quantum per accidens, sicut dictum est: quia musicum dicitur quantum & album similiter per esse quantum quidem cui insunt, id est, per hoc quod insunt subiecto quanto; & idè dicuntur quanta ratione subiecti: quia quanta est superficies, tantum album esse dices, vt dicitur in prædicamentis cap. de Quantitate. Deinde cum dicitur:

Alia vt motus & tempus; etenim huiusmodi quanta quædam dicuntur & continua, eo quod illa diuisibilia sunt, quorum sunt hæc passiones: dico autem non quod mouetur, sed quod motus est: nam per esse quantum illud, & motus est quantum: tempus verò per ipsum, scilicet motum.

Ponit secundum modum, secundum quem aliqua dicuntur quanta per accidens, vt motus & tempus: etenim pro quia, huiusmodi quædam dicuntur quanta & continua, eo quod illa sunt diuisibilia, quorum sunt hæc passiones: nam motus est quædam passio mobilis, & tempus est passio motus, tempus enim est diuisibile, & continuum propter motum: motus autem propter magnitudinem mobilis, & spacij in quo est motus; idè subdit: dico autem quod supple motus & tempus sunt quanta & diuisibilia propter aliud, non quod mouetur, id est, non propter mobile, quod mouetur, sed secundum quod motus est, id est, propter spacium in quo est motus: nam per esse quantum illud, id est, spacium, & motus est quantum: tempus verò supple est quantum per ipsum, scilicet motum.

Sed occurrit duplex dubium, Primò quia Philosophus in libro Prædicamentorum cap. de Quantitate enumerat tempus inter quantitates per se, hic autè ponit ipsum quantitatem per accidens. Secundo

quia ibidem in Prædicamentis locum ponit inter species quantitatis: hic autem tacet de loco; videtur enim sibi contradicere propter primum, insufficiens propter secundum. Dicitur & satis bene, quod ratio primi est: quia in Prædicamentis Philosophus distinxit species quantitatis secundum diversam rationem mensuræ: tempus autem habet aliam rationem mensuræ à magnitudine, quatenus tempus est mensura extrinseca: magnitudo autem rei est eius mensura intrinseca; idè ponitur ibi tempus alia per se species quantitatis: hic autem considerat species quantitatis modo Metaphysico secundum esse quantitatis; quæ igitur habent esse quantitatis effectiue ab alia quantitate non ponuntur per se quantitates, sed per accidens: huiusmodi sunt tempus & motus, vt dictum est, & dicitur amplius in questione. Ratio secundi est: quia locus habet distinctam rationem mensuræ, & idè in Prædicamentis ponitur species quantitatis, & non hic ex eo, quia non habet distinctum esse quantitatis à superficie: quia locus est superficies, ex 4. Physic. text. com. 39. & inde. & propter rationem oppositam motus etiam ibi non ponitur species quantitatis, quatenus non habet aliam rationem mensuræ, quam tempus, vel magnitudo.

SVM MÆ VNICÆ CAP. XIII

De Quali.

SVM MARIVM.

Ponit in hoc capite quatuor modos Qualis, seu Qualitatis, sed eos reducit ad duos. De quibus vide Doctorem 4. d. 6. q. 10. & de Prædicam. q. 30. 36. omisit Philosophus hic quartum modum, quem posuit cap. de Qualitate, ratione à Doctore assignata.

Quale dicitur uno quidem modo differentia substantia, vt quale quid homo animal: quia bipes, sed & equus quadrupes, & circulus quidem equalis: quia quædam figura: quia agnon, quasi differentia secundum substantiam qualitate existente. Vno quidem itaque modo hac dicitur qualitas differentia substantia.

Cap. 13.

Text. c. 19.

Hic, vt dicebatur, distinguit Philosophus nomen qualitas. Circa quod duo facit, quia primò distinguit qualitatis modos. Secundò reducit eos ad duos principales. Secunda ibi: *Ferè vsiq;* Prima in quatuor secundum quatuor modos qualitatis. Secunda ibi: *Alio verò.* Tertia ibi: *Amplius quævisq;* Quarta ibi: *Amplius secundum virtutem.* Dicit ergo quod uno modo dicitur quale differentia substantia, id est, differentia substantialis, quæ substantialiter ab aliquo distinguitur, & ex hoc differentia dicitur prædicari in quale, vt si queratur quale animal est homo: responderetur quod quadrupes, & qualis figura est circulus, responderetur quod agnon, id est, carens angulo: quasi differentia secundum substantiam existente qualitate; id est, quod ex hoc patet, quod differentia substantialis est quædam qualitas:

109

Modi qualitatum quatuor

Accipio qualitas pro differentia essentiali substantia.

Hoc facit pro opinione Scoti de motu Anageli.

De quantitate.

qualitas: nam illud per quod respondetur ad interrogacionem factam per quale, videtur esse quædam qualitas. Concludit ergo, quod *vno itaque modo dicitur qualitas differentia substantia*, id est, differentia substantialis.

E, de qualitate.

Sed est dubium quare istum modum qualitatis, ponit hic Philosophus, & in Prædicamentis prætermisit. Dicitur quod Philosophus in Prædicamentis agit de ipsis Prædicamentis, & de his, quæ in Prædicamento continentur: quia igitur qualitas isto modo non continetur sub Prædicamento qualitatis; idè ibi prætermisit istum modum: hic autem quia agit de significatione nominum pertinentium ad considerationem huius scientiæ; idè loquitur de qualitate isto modo, cum nomen qualitatis vno modo significet differentiam substantialem. Deinde cum dicit:

106

Alio autem modo, ut immobilia & Mathematica sicut numeri quales quidam sunt: quemadmodum compositi, & non solum ad unum entes, sed quorum imitatio superficies & solidum: hi vero sunt quoties quanti, aut quoties quot quanti, & totaliter præter quantitatem existit in substantia: nam substantia cuiuslibet quod semel, ut ipsorum sex, non quæ bis, aut ter sunt: sed quæ semel: sex enim semel sunt sex.

Secunda acceptio qualitatis.

Ponit secundum modum dicens, quod alio modo supple dicuntur qualia *Mathematica immobilia*, quæ abstrahunt à motu: magnitudines enim & numeri sunt quædam Mathematica, in quibus vimur nomine qualis: sic numeri quidem dicuntur quales, quemadmodum id est, in quantum sunt compositi, & non solum ad unum entes: sicut enim dictum fuit in primo libro, numeri in compositus dicitur, quem non mensurat aliquis alius numerus: sed sola unitas, ut ternarius: sed numerus compositus dicitur, quem mensurat aliquis alius numerus; sicut fenarius & octonarius, qui non mensurantur sola unitate: similiter dicuntur numeri quales, quorum imitatio est superficies, & solidum, id est, secundum quandam imitationem superficiæ, quæ habet duas dimensiones; longitudinem & latitudinem, in quantum numerus ducitur in numerum eundem, vel alium vno ductu, ut dicendo *bis duo, bis tria*: quia per hoc quod dicitur, *tria*, designatur prima dimensio: per hoc quod dicitur *ter tria*, designatur secunda dimensio; idè dicit, quod hi numeri dicuntur quales secundum imitationem superficiæ, aliquoties quanti, id est, quantum ad istum vnum ductum: sed ad imitationem corporis, vel solidi quando est duplex ductus, vel eiusdem numeri in seipsum, vel diversorum in vnum. Exemplum primi: *ter tria ter*, vel *bis tria bis*. Exemplum secundi, dicendo *bis tria quater*, & hoc est, quod dicit: *Aut quoties quot quanti*: sic enim & numerus consideratur quasi ad tres dimensiones corporis. Et addit quod totaliter præter quantitatem existit in substantia, id est, quod in tali ordinatione numerorum consideratur aliquid per modum substantiæ: sic ipse numerus qui ducitur in alium puta *tria*, & aliquid per modum quantitatis, scilicet ipse ductus numeri in seipsum, vel in alium, ut dicendo *bis tria*, binarius significatur per modum quantitatis mensurantis; quæ etiam est qualitas numeri, & ly *ternarius* per modum substantiæ: illud enim quod existit in substantia numeri, præ-

Al. secundum quantitatem.

ter quantitatem ipsam, quæ dicitur qualitas eius, est substantia numeri, sic intelligendo, quod substantia numeri dicitur ipse numerus semel prolatus: in hoc, quod dico *tria*: quantitas autem secundum quam attenditur eius qualitas, dicitur multiplicatio, siue ductus numeri in numerum. Vnde subdit, *nam substantia cuiuslibet*, scilicet numeri est, quod semel dicitur, ut ipsorum sex, supple substantia est semel sex: *sex enim est semel sex, & non quod dicitur bis aut ter*, id est, bis tria, aut ter duo, nam hoc pertinet ad eius qualitatem; nam dicere numerum esse superficiale, vel solidum, quadratum, vel cubicum, vel huiusmodi, est dicere ipsum esse qualem, & iste modus qualitatis est quarta species, quæ ponitur in Prædicamentis, scilicet forma, vel circa hoc aliquid constans figura. Deinde cum dicit:

Al. sunt,

Amplius quæcunque passionibus earum, quæ mouentur substantiarum, ut calor, & frigiditas; albedo & nigredo; grauitas & leuitas: & quæcunque talia secundum quæ dicuntur mutari corpora permutantium.

107

Ponit tertium modum, dicens, quod amplius, id est, alio modo dicuntur qualitates quæcunque passionibus earum substantiarum, quæ mouentur, & alterantur secundum huiusmodi passionibus, ut calor & frigiditas, & albedo & nigredo, & grauitas & leuitas, & quæcunque talia, secundum quæ corpora permutantium, id est, de numero permutabilium, dicuntur permutari motu, scilicet alterationis, & ista est tertia species qualitatis, scilicet passio, vel passibilis qualitas. Deinde cum dicit:

Tertia acceptio pro passionibus substantiarum quæ mouentur.

Amplius secundum virtutem & vitium, & omnino bonum & malum.

Ponit quartum modum, dicens, quod amplius, id est, alio modo dicitur qualitas, vel quale secundum virtutem, & vitium, & omnino bonum & malum. id est, ista dicuntur qualitates, per quæ aliquid disponitur, vel per vitium, vel virtutem, & intelligitur per bonum & malum, scilicet per scientiam, & ignorantiam; sanitatem & ægritudinem; continentiam & incontinentiam; & hæc est prima species qualitatis, quæ est habitus, vel dispositio.

Quarta acceptio pro illo quo disponitur quis per vitium & virtutem, &c.

Notandum, quod hic Philosophus prætermittit secundam speciem qualitatis. Cuius ratio est: quia illa species est potentia, vel impotentia, qua aliquis disponitur ad feliciter agendum, vel patiendum: talis autem potentia, vel impotentia, potest reduci ad tertium, vel ad quartum modum potentia, ut dictum est supra capitulo de potestate; & idè in loco isto ipsam prætermittit. Deinde cum dicit:

Quare secundam speciem qualitatis hic prætermittit.

Ferè namque secundum duos modos dicere quale est, & horum vno principalissimo: prima quidem qualitas substantia differentia: huius autem quædam pars, & quæ in numeris qualitas: nam differentia quædam substantiarum est, sed aut non motorum, aut non in quantum sunt mota; hæc autem passiones motorum in quantum sunt mota, & motuum differentia: virtus autem & vitium passionum pars quædam est, differentias enim ostendunt motus & actus secundum quos faciunt aut patiuntur, aut bene, aut prauè, quæ sunt in motu; possibile namque

108

namque sic moueri aut agere bonum, quod autem sic & contrariè prauum. Maxime autem bonum & malum significant quale in animatis, & horum maxime in habentibus probrefim.

Qualitas qua est Mathematica reducitur ad primum modum, scilicet differentiam essentialem.

Reducit dictos modos ad duos principales dicens, quod *ferè itaque dicitur quale secundum duos modos*, ita quod alij duo ad istos reducuntur: *horum autem dicitur qualitas uno modo principalissimè, scilicet prima qualitas, quæ secundum primum modum dicitur differentia speciei, id est, differentia substantialis & specifica; & ad hunc modum reducitur qualitas, quæ est in numeris, & in aliis Mathematicis; ideo subdit, quod huius, scilicet modi est quedam pars qualitas, quæ est in numeris: nam differentia quedam substantiarum, id est, quod huiusmodi qualitates sunt differentie substantiales Mathematicorum, & dicuntur mathematicæ substantiæ fortè secundum opinionem Platoniorum, & Pythagoricorum, qui Mathematica rerum substantias posuerunt, vt dictum fuit in primo libro. Sunt autem huiusmodi qualitates supple differentie substantiarum, aut non motarum, aut non in quantum sunt mota: quod dicit propter hoc, quod quantum ad propositum, non differt siue Mathematica sint quedam substantiæ per se existètes separatæ à motu, siue insint substantiis mobilibus secundum esse: separatæ autem secundum considerationem: nam primo modo essent qualitates non motarum; secundo verò motarum; licet non in quantum mota. Subdit autem quantum ad secundum modum principalem dicens: *hæ autem supple dicuntur qualitates passiones motorum in quantum mota, & etiam differentia motuum*: quia scilicet secundum eas differunt alterationes, quæ sunt secundum huiusmodi qualitates, puta calefieri, & infrigidari secundum calidum, & frigidum. Ad hunc autem modum reducitur ille quo virtus & vitium dicitur qualitas: hic enim modus est quedam pars passionum, & reddit causam: quia scilicet virtus & vitium ostendunt qualdam differentias motus, & actus secundum bonè, & malè secundum quos motus scilicet & actus faciunt, aut patiuntur, aut bonè, aut prauè quæ sunt in motu: nam virtus est secundum quam aliquis se bonè habet ad agendum, vel patiendum; vitium autem secundum quod malè: ideo dicit, quod possibile namque sic moueri, aut agere, scilicet secundum virtutem est bonum, quod autem & contrariè prauum. Et subdit quod maxime bonum & malum, id est, habitus secundum quos aliquis disponitur bonè, vel malè, puta scientia & ignorantia; sanitas & ægrotudo maxime significant quale, id est, qualitatem in rebus animatis: quia maxime in his reperiuntur, sicut patet; & horum maxime in habentibus probrefim, id est, electionem: cuiusmodi sunt animalia participantia rationem: nam inter animata ista sunt magis capacia talium habituum, vt apparet quantum maxime in habitibus animæ, siue sint mortales, siue intellectuales.*

Virtus, & vitium quid.

Qualitates animatarum nobiliores.

SVMMÆ VNICÆ

CAP. XIV.

De Ad aliquid.

SVMARIVM.

Tres modi relatiuorum, in hoc capite explicantur. Primus fundatur super vnitatem. Secundus super actione, & passione. Tertius super ratione mensuræ. De quibus vide Doctorè. i. d. 3. q. 5. & d. 30. & hic q. 12. & Prædicam. q. 25. & sequentibus.

AD aliquid dicuntur alia per se, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum ad multiplicati partem, & continens ad contentum. Alia vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile, & omnino actiuum ad passiuum; alia verò vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

109
TEX. C. 10.

Distinguit Philosophus nomen relationis. Circa quod duo facit. Primò distinguit modos relatiuorum, quæ sunt relatiua per se primò. Secundò eorum quæ non sunt per se primò, sed per aliud & per accidens. Secunda ibi: *Secundum se quidem igitur*. Prima in duas: quia primò proponit tres modos relatiuorum. Secundò exponit & profertur de eis. Secunda ibi: *Dicuntur autem*. Ponit tres modos relatiuorum quorum primus sumitur penes rerum quantitatem siue numerositatem. Ideò dicit, quod ad aliquid, id est, relatiua dicuntur, alia quidem vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & totaliter multiplicatum, id est, multiplex ad multiplicati partem, id est, ad submultiplex, & continens ad contentum, id est, excedens ad excessum: nam omne excedens secundum quantitatem quodammodo continet illud quod exceditur, quia est tantundem & amplius. Secundus modus sumitur penes rerum actionem, & passionem, siue passibilitatem & actiuitatem. Ideò subdit quod alia supple dicuntur ad aliquid; vt calefactiuum ad calefactibile quantum ad actionem & passionem naturalem, & sectiuum ad secabile, quantum ad actionem artificialem, & generaliter omne actiuum ad passiuum. Tertius modus sumitur penes rerum perfectionem & mensurabilem: vnde subiungit, quod alia supple dicuntur ad aliquid, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum.

Modi relatiuorum per se sunt tres.

Excedens vt continet excessum.

Notandum, quod vt dicit quidam expositor; mensura & mensurabile non accipiuntur hic secundum quantitatem proprie dictam, quæ est de genere quantitatis (quia hoc pertinet ad primum modum, vbi est relatio mutua) sed accipitur secundum commensurationem esse rei & varitatis, vt veritas scientiæ mensuratur à scibili, & veritas sensus ab obiecto sensibili, & propter hoc, vt patebit inferius, in isto modo non est mutua relatio: sed in quo deficit hoc dictum, dicitur infra. Deinde cum dicit,

D. Thomac.

100

Dicuntur autem prima quidem secundum numerum, aut simpliciter aut determinate ad ipsos, aut ad vnum, ut duplum quidem ad vnum, ut numerus determinatus. Multipliciter vero secundum numerum ad vnum, non determinatum autem, ut hunc, aut hunc. Hemiolium autem ad subhemiolium secundum numerum ad numerum determinatum; superparticulare autem ad superparticulare, sed indeterminatos, ut multiplex ad numerum.

Prosequitur de dictis tribus modis. Primò de primo. Secundò de secundo. Tertiò de tertio. Secunda ibi: *Actiua verò & passiva.* Tertia tibi: *Secundam numerum quidem.*

Relationes primi modi fundantur super aliquod de genere quantitatis.

Ad euidenciam primæ partis notandum, quod relationes primi modi fundantur super aliquod de genere Quantitatis, scilicet super numerum, vel super continuum: priùs tamen reperitur relatio istius modi in numeris, & inest dupliciter: vno modo comparando numerum ad numerum, ita quòd oportet vtrumque extremum esse numerum. Alio modo comparando numerum ad vnum, ita quòd solùm alterum extremum est numerus, & sic est multiplex proportio secundum primum modum: ab istis autem discretis deriuatur ad continua, sed tamen aliqua reperitur relatio in discretis, quæ non reperitur in continuis sicut dicitur postea. Ratio huius est: quia in numeris est mensura sic, quòd vnitas aliquoties replicata reddit alterum extremum; sed in cõtinuis non est sic, sed aliquando est proportio incommensurabilis, sicut diametri ad costam. Secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in duas: quia primò prosequitur de relatiuis primi modi, secundum quod consequuntur ipsum numerum. Secundò prout sequuntur ipsum vnum, quod est principium numeri. Secunda ibi: *Et amplius aequalis.* Prima in duas. Primò facit quod dictum est. Secundò remouet quoddam dubium. Secunda ibi: *Continens autem & contentum.* Dicit ergo quòd relationes siue relatiua prima, id est, primi modi dicuntur quidem secundum numerum, scilicet prout numerus comparatur ad numerum, vel comparatur ad ipsum vnum: quorum quodlibet potest esse dupliciter: quia vel est vtròbique secundum comparisonem ad aliquod determinatum, vel ad aliquod indeterminatum. Ideò dicit quòd talia prima relatiua secundum numerum dicuntur aut simpliciter, id est, indeterminatè, aut determinatè ad ipsos, scilicet numeros: vt quando numerus comparatur ad numerum, aut ad vnum; & subdit exempla pro vtraque parte dicens, quòd *duplum quidem ad vnum, ut numerus determinatus*, id est, quòd si duplum comparatur ad vnum, tunc est comparatio numeri determinati: *multiplex verò secundum numerum ad vnum, non determinatum, aut ad hunc, vel ad hunc*, id est, quòd si multiplex secundum numerum comparatur ad vnum, tunc est comparatio numeri indeterminati: nam numerus multiplex non dicit hunc vel illum numerum determinatum. Subdit etiam exempla prout numerus ad numerum comparatur, dicens, quòd si *Hemolium* comparatur ad *subhemolium*, est supple comparatio secundum numerum ad numerum determinatum: si verò comparatur superparticulare ad superparticulare, erit supple comparatio secundum numeros indeterminatos, ut cum mul-

tiplex comparatur ad vnum in exemplis priùs.

Ad euidenciam huius litteræ notandum, quòd cum omnis mensuratio, vel proportio in continuis deriuetur à numeris, vt prædictum est; ideò omnes relationes primi modi, quæ attribuuntur quantitati, appropriantur numero. Proportio autem numeralis diuiditur in duas, quarum vna dicitur inæqualitas, & altera æqualitas. Inæqualitas habet duas species, scilicet excedens, vel maius: & excessum, vel minus. Sciendum etiam quòd ipsum inæquale excedens, vt tradunt Arithmetici, habet quinque species, quarum duæ recitandæ sunt solùm pro exemplis Philosophi positis, vt aequaliter intelligantur. Vbi sciendum quòd numerus maior respectu minoris quandoque est multiplex, quando scilicet aliquoties continet numerum minorem, sicut sex continet duo ter; & si quidem contineat ipsum bis, dicitur duplum, quemadmodum se habent duo ad vnum, & senarius ad ternarium: si continet ipsum ter dicitur triplum: si quater quadruplum, & deinceps, & ista est prima species. Vltèrius sciendum, quòd numerus maior quandoque continet totum minorem semel, & vltra aliquam partem eius; & tunc dicitur superparticularis: minor verò contentus dicitur subsuperparticularis. Et si quidem continet totum & mediam partem eius, vocatur sesquialter, siue hemolius, quod idem est sicut se habent sex ad quatuor: si autem tertiam, dicitur sesquitercius, sicut se habet quatuor ad tria: si verò quartam, dicitur sesquiartus: sicut se habent quinque ad quatuor, & sic deinceps, & ista est secunda species.

Notandum etiam, quòd prima species proportionis, scilicet multiplicitas consistit in comperatione numeri, ad vnum: quolibet enim eius species reperitur primò in aliquo numero respectu vnitatis: duplum enim primò conuenit binario comparato ad vnum: similiter proportio tripla ternario respectu vnitatis, & sic de aliis: quia igitur proportio dupla primò reperitur inter duo & vnum; ideò accipit inde ista proportio denominationem: & dicitur proportio duorum ad vnum. Vnde quicumque numerus dicitur duplus ad aliũ, semper minor numerus habet rationem vnus, & maior duorum: quia talis est proportio qualis duorum ad vnum, sicut se habent sex ad tria; ideò dicit quòd relatio dupli per hoc est, quòd comparatur numerus determinatus ad vnum: non sic est de aliis proportionibus. De tribus speciebus aliis non est cutandum: quia nihil faciunt ad propositum præsens, nec ad sensum litteræ; sed apparet ex dictis, quòd si comparatur multiplex ad vnum, est comparatio numeri indeterminati: si verò comparatur duplum ad dimidium, est comparatio numeri determinati: nam duplum est quædam determinata species, vt dictum est. Apparet etiam quòd si comparatur numerus sesquialter, vel hemolius ad subhemolium, comparatur numerus determinatus ad determinatum: si verò comparatur superparticulare ad subsuperparticulare, comparatur numerus indeterminatus ad numerum indeterminatum, vt patet ex dictis: quia superparticulare est quoddam genus indifferens ad multos numeros, in ista secunda specie: & similiter subsuperparticulare. Deinde cū dicit,

Continens autem ad contentum omnino indeterminatum secundum numerum: numerus enim commensurabilis. Secundum non comensurabilem

III

Duplex proportio vniuersalis.

Notabilis doctrina de proportionibus numerorum. Sed D. Tho. hic prolixius habet hæc. vide Boet. I. Arith. c. 11. & inde.

I 12

Surabilem autem numerum dicuntur continēs enim ad contentum tantum quid est & amplius: hac autem indeterminata: quodcumque enim euenit, est aut æquale, aut non æquale: hac igitur ad aliquid omnia secundum numerum dicuntur, & numeri & passiones.

Remouet quoddam dubium: quia enim dictū est & innuit in litera quod proportio & mensuratio à discretis ad continua deriuatur: crederet forte aliquis, quod vniformiter esset hic & ibi: sed hoc non est verum, quia, vt dictum fuit, aliqua proportio est hæc in discretis, quæ non est in continuis: continuas enim quantitates contingit habere proportionem ad inuicem: sed non secundum numerum aliquem determinatum, nec indeterminatum. Nam licet omnium quantitatum finitarum sit aliqua proportio, nõ tamen omnium est proportio materialis, sed aliqua numeralis: quorūlibet enim duorum numerorū est vna mensura communis, quæ aliquoties sumpta reddit quemlibet numerum datum: non sic in continuis: sed sunt quedam quantitates incommensurabiles sicut diametrum quadrati se habet ad latūs quadrati. Cuius ratio est, quia non est proportio diametri ad latūs, sicut proportio numeri ad numerum. Idem dicit quod continens ad contentum omnino indeterminatum secundum numerum, id est, quod cum in quantitatibus vna dicitur maior alia, & se habet sicut continens ad contentum, non solum aliquando ista proportio non attenditur secundum aliquam speciem determinatam numeri: sed etiam nec secundum aliquem numerum simpliciter. Cuius causam subdit: *numerus enim supple omnis commensurabilis: quia, vt dictum est, omnes numeri habent vnā communem scilicet vnitatem: sed continens ad contentum non semper supple dicitur secundum numerum commensurabilem: nam continens dicitur ad contentum: quia est tantum & amplius: hoc autem est indeterminatum: vtrum scilicet sit commensurabilis: quodcumque enim euadit, id est, quod quantitas quæcumque accepta est æqualis, aut non æqualis: esto quod non sit commensurabilis: concludit ergo quod hæc igitur omnia dicuntur ad aliquid secundum numerum, & numeri passiones, id est, commensurationes, siue proportiones.*

Notandum ad maiorem euidentiam huius literæ, quod quia proportio primò quidem reperitur in numeris, nam omnes numeri sunt mutuo commensurabiles, quatenus omnes communicant in prima mensura scilicet vnitatem: sunt autem variaz proportionales numerorum secundum quod diuersi numeri diuersimodè comparantur ad inuicem: nam alia est proportio trium ad duo, quæ dicitur hemiola, vel sesquialtera, & alia quatuor ad tria, quæ dicitur sesquitercia, vt prædictum est: tamen quia quantitates continuæ non resoluntur in aliquod indiuisibile, quemadmodum numeri in vnitatem: idem non est necessarium omnes continuas quantitates esse adinuicem commensurabiles: sed contingit esse aliquas, quarum vna excedit aliam, quæ tamen non habent vnā communem mensuram, vt dictum est de diametro: quæcumque autem continuæ quantitates habent mutuam proportionem, sicut est proportio numeri ad numerum: illæ habent vnā comunem mensuram. Exemplum, si vna sit triū palmorum, alia quatuor: vtraque mensuratur palmo. Deinde cū dicitur:

Et amplius æquale, & simile, & idem, secundum alium modum: secundum enim vnum dicuntur omnia: eadem namque quorum vna est substantia, similia verò sunt quorum qualitas est vna: æqualia quorum quantitas est vna. Vnum autem numeri principium est & metrum: quare hæc omnia ad aliquid dicuntur secundum numerum quidem, non tamen eodem modo.

Prosequitur de relatiuis primi modi, vt fundatur super vnum dicens, quod amplius secundum alium modum à prædictis dicuntur supple relatiua: *æquale, & simile, & idem, omnia enim hæc dicuntur secundum vnum: eadem namque dicuntur, quorum vna est substantia: similia verò quorū qualitas est vna: æqualia verò quorum quantitas est vna. Vnum autem est metrum, id est, mensura, & principium numeri, quare hæc omnia dicuntur ad aliquid secundum numerum, id est, secundum aliquid pertinens ad genus numeri, non autem eodem modo: quia sicut dictum est, primæ relationes erant secundum numerum comparatum ad numerum, vel ad vnum: istæ autem sunt simpliciter secundum vnum.*

S Y M M A R I V M.

Explicat relatiua secundi modi, quæ dicuntur secundum potentiam actiuam & passiuam: hæc relationes non fundantur super actione & passione, vt notat hic Doctor, & tenet 4. d. 13. q. 1. ad quintum: sed super ipsis potentiis: actio autem & passio, sunt ratio, seu dispositio fundationis.

Actiua verò & passiuæ secundum potentiam actiuam & passiuam sunt, & actiones potentiarum, vt calefactiuum ad calefactibile, quia potest, & iterum calefaciens ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur tanquam agentia.

Postquam Philosophus profecutus est de primo modo relatiuorum, nunc prosequitur de secundo. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò ostendit quod priuatio reducit ad habitum: & ideo negatio ad affirmationem; ideo ad hunc modum reducit relationes dictas secundum priuationem potentie. Secunda ibi: *Amplius quadam.* Prima in tres, quia primò exponit illum secundum modum. Secundò distinguit ipsum à primo. Tertio subdiuidit illum per comparisonem ad tempus. Secunda ibi: *Eorum quæ sunt.* Tertia ibi: *Eorum autem quæ secundum potentiam.* Dicit ergo primò quod actiua & passiuæ, quæ sunt relatiua, secundo modo dicuntur secundum potentiam actiuam & passiuam, & secundum actiones potentiarum, vel supple passiones, quæ sunt agere, & pati: vt calefactiuum ad calefactibile, supple refertur: quia potest, id est, secundum potentiam actiuam, & passiuam: nam calefactibile dicitur, quod potest caleferi. Calefactiuū verò, quod potest calefacere: & iterum calefaciens dicitur ad illud, quod calefit, & secari ad illud quod secatur, tanquam agentia, id est, secundum actus potentiarum actiuæ, scilicet & passiuæ.

Hinc patet qualiter diameter est in commensurabilis cosa. Vide 4. 6. & 7. propositiones 10. Euclidis, & 9. 1. 2. Diostorem.

113

Varia proportionales numerorum.

Quæ quantitates cõmuna habent mensuram communem?

Super quod fundatur secundus modus relatiuorum?

Vide in 4. d.
13. q. 1. & q.
12. quoslib.

Fundamen-
tum proximiū
secundi modi
relatiuorum
nō generatio,
sed potentia

Notandum, quòd Philosophus videtur hic in-
nuere quòd relationes secundū modi fundentur
per super actionem & passionem. Sed contrā,
quod non est, nihil fundare potest; sed transeunte
actione & passione manet relatio, vt patet de pa-
tre & filio: nam transeunte actu generandi, ad huc
manet paternitas, quādiu manet filius, & econ-
uerso. Respondeo quòd relationes secundū modi
non fundantur super actionem & passionem pro-
pter rationem dictam: veruntamen actio & passio
sunt quaedam dispositiones praeuiae, & necessariò
requisitae ad huiusmodi relationes: si potentia,
potentia; si actu, actu: pater enim dicitur ad filium,
quia in ipso praefuit generatio actiua: filius etiam
dicitur ad patrem, quia in ipso praefuit generatio
passiua; & hoc modo intelligit hic Philosophus
in littera: si ergo quæras quid sit fundamentum
proximū harum relationum: dicitur quòd ipsa
potentia actiua, vel passiua. Deinde cum dicit:

115

*Eorum verò quæ sunt secundum numerum
non sunt actiones: sed quomodo in aliis di-
ctum est: quod autem secundum motum fle-
xiones non existunt.*

Al. relatiu-
rum.

Distinguit istum secundum modum à primo
dicens, quòd eorum, scilicet relationum *quæ sunt
secundum numerum*, qui fuit primus modus, non
sunt actiones, hoc autem quomodo sit dictum est in
aliis, scilicet in 2. Phys. tex. com. 18. & circiter. vbi
ostensum est quomodo Mathematica abstrahunt
à motu; ideò subdit, quòd actiones *quæ sunt se-
cundum motum non existunt*, scilicet in Mathema-
ticis.

Actio du-
plex.

Notandum, quòd in Mathematicis non sunt
actiones reales; cum sicut dictum est, abstrahant
à motu; tamen dicitur communiter, quòd ibi sunt
actiones metaphoricè dictæ, puta multiplicare,
diuidere, &c. Deinde cum dicit:

*Eorum autem quæ secundum potentiam, &
secundum tempus iam dicuntur ad aliquid, vt
quod fecit ad factum, & facturum ad facien-
dum: sic enim pater filij dicitur pater: hoc qui-
dem enim fecit, illud autem passum quid est.*

Subiunxit istum secundum modum in com-
paratione ad tempus, dicens, quòd eorum, scilicet
quæ sunt relatiua *secundum potentiam*, qui est se-
cundus modus: dicuntur iam ad aliquid *secun-
dum tempus*: nam aliqua dicuntur ad aliquid se-
cundum tempus præteritum, vt quod fecit ad fa-
ctum: puta pater ad filium: quia ille genuit, iste ge-
nitus est, & aliquid passum est: similiter aliqua di-
cuntur secundum tempus futurum, vt facturum
ad faciendum. Deinde cum dicit:

*Amplius quaedam secundum priuationem
potentia, vt impossibile, & quacumque sic di-
cuntur, vt inuisibile,*

Impossibile,
inuisibile, &
huiusmodi
quæ aliter sunt
relatiua.

Reducit ad hunc modum relationes dictas se-
cundum priuationem potentia dicens, quòd am-
plius supple dicuntur relatiua illo modo *quæcum-
que secundum priuationem potentia, vt impossibile,
& quacumque sic dicuntur, vt inuisibile*: nam inui-
sibile & impossibile dicuntur respectu alicuius,
puta impossibile, vel inuisibile huic vel illi. Tunc
sequitur illa pars.

Prosequitur idem, explicans tertium mo-
dum relatiuorum, eiusque differentiam
ab aliis duobus,

*Secundum numerum quidem igitur & po-
tentiam dicta ad aliquid: omnia sunt ad
aliquid; eò quòd ipsum, quod est alterius, dici-
tur ipsum quidem, sed non eo, quod ad illud
aliud. Mensurabile verò, & scibile, & intelle-
ctuale, eò quòd aliud ad ipsum dicitur ad ali-
quid dicuntur: nam intellectuale aliquid sig-
nificat quòd ipsius intellectus est.*

116

Vbi prosequitur de tertio modo relatiuorum,
Circa quod duo facit. Primò distinguit ipsum à
duobus primis. Secundò remouet dubium siue
errorem. Secunda ibi: *Non autem intellectus*. Dicit
ergo, quòd dicta igitur ad aliquid secundum nu-
merum, quantum ad primum modum, & secun-
dum potentiam, quantum ad secundum: omnia sunt
ad aliquid eò, quòd ipsum quod quidem est alterius
ipsum quod est, dicitur, sed non eo, quòd aliud ad
illud: vult dicere, quòd relatiua secundum duos
primos modos referuntur mutuo non ex eo, quòd
aliud tantum referatur, & propter hoc aliud dica-
tur ad ipsum referri: multiplex enim referatur ad
submultiplex, & econuerso, & calefactiuum ad
calefactibile, & econuerso; non sic enim est in
tertio modo; ideò subdit, quòd *mensurabile & sci-
bile & intellectuale dicuntur ad aliquid*; supple
non de se, sed quod alterum dicitur ad ipsum: nam
intellectuale, id est; obiectum intellectuale signifi-
cat: quia ipse est intellectio: similiter est de sen-
sibili respectu sensus; hæc enim quantum est de
se; non referuntur, nisi quatenus alia referuntur
ad ipsa, puta sensus ad sensibile, & intellectus ad
intelligibile. Cōstat ergo in hoc ista differentia:
quia in tertio modo relatiuorum non est mutua
relatio, sicut est in primis duobus modis. Deinde
cum dicit:

*Non est autem intellectus ad hæc cuius est
intellectus: bis enim idem dictum utriusque erit;
similiter autem & alicuius visus est visus, &
non cuius est visus; quamuis hoc verum sit di-
cere, sed ad colorem, aut ad aliquid tale. Illo
verò modo bis idem diceretur; quia est visus
cuius est visus.*

Remouet dubium & errorem, posset enim ali-
quis credere quod sicut scientia, vel intellectus re-
fertur per se primo ad ipsum scibile: ita per se pri-
mo referatur ad ipsum scientem, vel intelligentē,
quod excludit dicens, quòd *intellectus*, id est, actus
intelligendi non, supple dicitur ad hoc cuius est in-
tellectus: nam supple cum iam referatur ad ipsum
intelligibile, sequitur quòd idem bis utriusque erit di-
ctum, & per consequens quod idem haberet du-
plex esse: cum esse relatiui sit ad aliud se habere:
similiter autem visus non est alicuius visus, id est,
videntis, quamuis hoc sit verum dicere, quod scilicet
visus est videntis; licet non vt correlatiuum,
sed vt actus, vel accidens: sed supple, vt ad correla-
tium dicitur visus ad colorem, vel ad aliquod tale:
quod dicit ex hoc, quod multa sunt visibilia
quæ non sunt colorata, vt habetur 2. de Ani-
ma:

In quo differ-
terius mo-
dus relatiu-
rum à du-
bus primis, &
est intentio
Sec. ubique,

Vide 3. q.
quodlib.

ma : tex.com.72. & inde. *illo verò modo*, scilicet si visus refertur ad videntē *bis idem diceretur* : quia visus est ex alia parte ipsius, supple visibilis, cuius est visus, vt correlatiui. Tunc sequitur illa pars.

117

Secundum se quidem igitur dicta ad aliquid hæc quidem sic dicuntur: illa verò si ipsorum genera sunt talia, vt medicina eorum que ad aliquid: quia ipsius genus scientia videtur esse eorum que ad aliquid. Amplius secundum quæcunque habentia dicuntur ad aliquid, vt aequalitas, quia æquale, & similitudo quia simile: alia verò secundum accidens, vt homo ad aliquid: quia accidit ei duplum esse: hoc autem est eorum que ad aliquid, vt album si acciderit eidem album & duplum.

Modi relationum quasi per accidens sunt tres.

Relatio est quo & non quod refertur. Sed considerata instantias propter relationes communes, quæ in omni ente fundantur, lege 9. dist. Constat.

Vbi agit de relatiuis per aliud, & quasi per accidens. Et ponit tres modos, quorum primus est, cum aliquid refertur ratione sui generis: iste vtique modus est per se, sed non primò, vt dictum est: secundus modus est cum aliquid dicitur referri in abstracto: quia refertur in concreto, & iste quidem modus est per aliud, & quasi per accidens, & non per se. Relatio enim in abstracto putata similitudo, ita habet rationem quo, quòd non habet rationem quod. Tertius modus est propriè per accidens, puta cum subiectum dicitur referri ratione accidentis sibi inherentis; vt cum dicitur homo duplus, vel similis, ratione quantitatis, vel albedinis, quæ sibi insunt. Dicit ergo, quòd dicta ad aliquid secundum se; hæc quidem sic dicuntur, vt prædictum est: illa verò, id est, alia dicuntur ad aliquid si ipsorum sunt genera talia, quæ scilicet dicantur ad aliquid: vt medicina eorum que ad aliquid: quia ipsius genus scientia videtur esse eorum, que ad aliquid: & iste fuit primus modus: amplius secundum quæcunque habentia dicuntur ad aliquid, id est, aliqua abstracta dicuntur ad aliquid: quia concreta habentia abstracta dicuntur ad aliquid vt æqualitas, supple dicitur ad aliquid quia æquale, & similitudo quia simile; & iste fuit secundus modus. Alia verò dicuntur ad aliquid secundum accidens, vt homo dicitur ad aliquid, quia ei accidit duplum esse: hoc autem scilicet duplum est eorum que dicuntur ad aliquid, vt etiam album supple: quia accidit ei, scilicet homini albū & duplum esse, vt sicut homo dicitur duplus, quia duplum ei accidit, ita supple dicatur similis, quia album sibi accidit. Differt autem dicere fundamentum relationis & subiectum. Fundamentum dicitur illud, in quo relatio immediatè fundatur, puta similitudo in albedine: subiectum verò dicitur id, in quo fundatur mediante fundamento proximo, puta similitudo in homine mediante albedine: fundamentum autem per se refertur, albedo enim per se est similis: sed subiectum per accidens refertur; idè dicitur hîc, quòd homo per accidens est similis, vel duplus.

Fundamentum, & subiectum relationis differunt.

minus dicitur. perfectum sumi tribus modis, quos reducit ad duos. Exponit etiam modos perfecti secundum respectum. Quod ait hîc Doctor ex Philosopho dari terminum magnitudinis in naturalibus, tradit 2. d. 2. q. 9 & 4. d. 10 q. 1.

Perfectum verò dicitur unum quidem, cuius non est extra aliquid accipere nullam particulam, vt tempus perfectum vniuscuiusque hoc extra quod non accipere tempus aliquod quod sit huius temporis pars.

TEXT.CO.11.

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia causas, & principia, & nomina significantia subiectum, & partes subiecti huius scientiæ, nunc distinguit nomina significantia quasdam conditiones entis, quæ extensio nomine possunt dici passiones, vel quasi passiones communes entis. Et diuiditur in duas partes. Primò enim distinguit nomina significantia perfectionem entis. Secundò nomina significantia defectum & imperfectionem entis. Secunda ibi: *Falsum dicitur.*

118

Ad euidentiã primæ partis sciendum, quòd totum & perfectum sunt quasi idem ex 3. Phisic. text. com. 64. Secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in duas. Primò distinguit nomina significantia entis perfectibilitatem. Secundò entis totalitatem & partialitatem. Secunda ibi: *Ex aliquo esse.* Prima in duas: quia primò facit quod dictum est. Secundò distinguit nomina significantia quasdam conditiones consequentes rationem perfecti. Secunda ibi: *Terminus dicitur.* Prima in duas. Primò distinguit modos perfecti secundum quod aliqua dicuntur perfecta simpliciter & absolutè. Secundò secundum quod dicuntur perfecta in respectu. Secunda ibi: *Alia verò.* Prima in duas: nam primò præmittit modorum perfecti distinctionem. Secundò eorum reductionem ad duos modos principales. Secunda ibi: *Secundum se dicta.* Prima in tres secundum tres modos, quorum primus sumitur penes entium quantitatem dimensionum. Secundus penes entium quantitatem perfectiã. Tertius penes entium perfectionem vel terminationem finitiã. Secunda ibi: *Et quod secundum.* Tertia ibi: *Amplius quibus.* Dicit ergo, quòd perfectum dicitur vno quidem, id est, vno modo, cuius non est extra accipere quidem nullam particulam, vt tempus vniuscuiusque dicit perfectum, hoc est extra quod non est accipere tempus quod sit pars huius temporis, vt si dicatur annus perfectus, quoniam nulla pars anni potest extra accipi quæ deficiat. Deinde cum dicit:

Perfectum accipitur, 3. modis.

Et quod secundum virtutem, & quod eius quod bene, non habens excedentiã ad genus, vt perfectus medicus, perfectus fistulator, quando secundum speciem propria virtutis in nullo deficiunt.

Ponit secundum modum, qui sumitur penes rei quantitatem perfectiã. Circa quod duo facit. Primò ponit illū modum. Secundò assignat causam eius. Secunda ibi: *Et virtus perfectio.* Prima in duas, secundum quod ille modus potest accipi propriè; vel transumptiuè. Secunda ibi: *Sic autem transferentes.* Dicit ergo quòd supple alio modo dicitur perfectum quod secundum virtutem

S V M M Æ V N I C Æ

C A P V T X V.

De perfecto, termino, & secundum se.

S V M M A R I V M.

Ostendit in hoc capite vsque ibi, *Ter-*
Scoti Oper. tom. IV.

Ut aliquid dicitur perfectum secundum virtutem in aliquo genere.

non habet hyperboleam, id est, excedentia eius quod bene, id est, ad hoc quod aliquid fiat bene, ad genus, id est, secundum illud genus: ut perfectus medicus & perfectus fistulator, quando secundum speciem propria virtutis in nullo deficiunt: vult dicere, quod tunc aliquid dicitur perfectum secundum virtutem in aliquo genere, cui nec deficit aliquid secundum illam virtutem, nec habet excedentiam ad hoc quod aliquid bene fiat: nam ut dicitur secundo Ethic. cap. 5. dicimus illud bene se habere secundum quod non habet plus nec minus quam debet habere: virtus enim est quæ habentem perficit, & eius opus bonum reddit. Deinde cum dicit:

119

Sic autem transferentes & ad mala dicimus, calumniatorem perfectum, & latronem perfectum: quoniam & bonos dicimus ipsos, ut latronem bonum, & calumniatorem bonum.

Metaphora bonum malum & contra oppositum.

Ostendit quomodo iste modus sumitur quandoque transumptiue, dicens, quod sic autem transferentes, scilicet nomen perfecti, ad mala dicimus sycophantam, id est, calumniatorem perfectum & latronem perfectum, quando supple non deficiunt ab aliquo, quod eis conueniat in quantum huiusmodi sunt, nec supple hoc mirandum est, quoniam etiam ipsos dicimus bonos, ut bonum latronem: si igitur istos cum sint mali, bonos vocamus, nimirum si ea quæ sonant imperfectionem perfecta vocamus. Cuius ratio est: quia sicut boni se habent in operationibus suis bonis, sic etiam isti in suis operationibus. Deinde cum dicit:

Text. c. 41.

Et virtus quadam perfectio: unumquodque enim tunc perfectum, & substantia omnis tunc perfecta: quando secundum speciem propria virtutis nulla defecerit pars eius quæ secundum naturam magnitudinis.

Cuiuslibet natura est de terminata quantitas secundum augmentum, & decrementum. Vide 2. d. 2. q. 9. & 10. d. 4. q. 1.

Assignat causam huius, dicens, quod virtus est quadam perfectio: nam virtus perficit rem, & ideo hæc est causa quare aliquid dicitur perfectum secundum virtutem: unumquodque enim tunc est perfectum, cum substantia eius est perfecta, & tunc eius substantia est perfecta quando ei nulla deficit pars secundum speciem propria virtutis eius magnitudinis: quæ secundum naturam est.

Notandum, quod ut habetur secundo de Anima, tex. com. 41. omnium natura constantium est certus terminus magnitudinis, secundum augmentum & decrementum, ita quod quælibet res naturalis habet determinatam quantitatem virtutis suæ naturalis: est enim aliqua quantitas dimensiuæ determinata in specie humana, ultra quam nullus homo protenditur in magnitudine; & similiter est aliqua quantitas determinata, citra quam nullus homo procedit in paruitate: similiter est de virtute naturali hominis: quia est aliqua virtus in natura humana, quæ maior in nullo homine reperitur, & est aliqua ita parua, quod nulla minor est in aliquo homine: sicut igitur primus modus accipitur ex hoc, quod nihil deficit rei de quantitate dimensiuæ sibi naturaliter competente; ita secundus modus accipitur ex hoc, quod nihil deficit rei de quantitate perfectiuæ, & virtutis sibi debite secundum propriam naturam. Deinde cum dicit:

Amplius quibus inest finis studiosus, hæc dicuntur perfecta, secundum habere enim finem perfecta.

120

Ponit tertium modum, qui sumitur penes perfectionem, vel terminationem finitiuam. Circa quod duo facit: secundum quod ille modus potest accipi dupliciter. scilicet proprie, vel transumptiue. Secunda ibi: *Quare quoniam finis.* Dicit ergo, quod amplius, id est, alio modo, supple dicuntur perfecta, quibus inest finis, id est, quæ iam perueniunt ad finem: si tamen sit finis studiosus, id est, bonus, puta homo, qui iam adeptus est felicitatem. Secundum enim habere finem dicuntur talia perfecta: qui autem consequitur in malis finem suum, magis meretur dici imperfectus, quam perfectus. Deinde cum dicit:

Ideo in malis est melior actus potentia, 9. huius.

Quare quoniam finis ultimorum aliquid est, & ad praua transferentes dicimus perfectè perditum esse, & perfectè corruptum esse: quia nihil deest corruptionis & mali, sed in ultimo est. Quapropter & mors secundum Metaphoram dicitur finis, quia ambo ultima: finis autem & cuius causa sit ultimum.

Ostendit quomodo iste modus accipitur transumptiue, dicens, quod quoniam finis est aliquid ultimorum: ideo supple istum modum ad praua, id est, ad mala transferentes, dicimus aliquem perfectè perditum esse, & perfectè corruptum esse, quando nihil deest corruptionis & mali, sed est in ultimo quapropter & eadem ratione & mors dicitur finis secundum Metaphoram.

Sed quia ambo, scilicet tam perditio, quam corruptio non sunt, cuius causa aliquid fiat, quia natura non intendit malum nec corruptionem. Notandum quod, ut fuit dictum supra capitulo de causa, finis & bonum idem sunt: quod ergo habet rationem mali & non boni, non proprie habet rationem finis; mors ergo & corruptio licet sint quædam ultima, non tamen habent rationem finis, quatenus sunt quædam mala in natura: ad rationem autem finis non sufficit sola ultimitas, nisi etiam adfit ratio bonitatis. Deinde cum dicit:

Finis & bonum idem, sed qualiter, quare Scot. q. 3. prolo. sens.

Secundum dicta quidem sic perfecta toties dicuntur, alia quidem quia secundum bene in nullo deficiunt, nec hyperbolen habent, nec aliquid extra accipitur; alia omnino secundum quod omnino non habent hyperbolen in unoquoque genere, nec aliquid est extra.

121

Ostendit quomodo omnes modi perfecti reducuntur ad duos modos principales. Dicit ergo, quod perfecta quidem dicta secundum se series dicuntur, scilicet dupliciter: alia quidem supple dicuntur perfecta quæ secundum bene in nullo deficiunt, id est, quibus omnino nihil deficit de bonitate simpliciter: nec habent hyperbolen, id est, excedentiam: ita scilicet quod in bonitate à nullo exceduntur, nec extra aliquid accipiunt: quia scilicet non egent aliqua exteriori bonitate: & hæc videtur esse conditio primi entis, cui nihil deficit perfectionis: nam in eo est summa & perfecta bonitas, quæ à nullo excedi potest: alia verò, id est, secundum alium modum dicuntur perfecta secundum quod in unoquoque genere deter-

Omnes modi perfecti reducuntur ad duos modos.

Deus ergo est quo maius cogitari non potest & solus perfectus.

minato

minato non habens, scilicet hyperbolen, id est, excedentiâ: nec est aliquid extra, quæ sibi debentur secundum illud genus, puta si dicatur perfectus homo, nihil deficit de perfectione, vel bonitate competente homini, nec exceditur ab aliquo in specie humana. Deinde cum dicit:

Alia verò iam secundum ipsa, aut in faciendo aliquid tale, aut in habendo, aut congerendo tali, aut in aliquo dicitur ad primo dicta perfecta.

Modi perfecti
in respectu
sive nõ per se

Ponit & distinguit modos perfecti secundum quod aliqua dicuntur perfecta in respectu, quæ dicitur alia verò supple dicuntur perfecta, non secundum se ipsa, id est, absolute, sed supple in respectu, scilicet per comparationem ad ea quæ absolute sunt perfecta: aut in faciendo aliquid tale, id est, ex eo quod faciunt ad perfectionem: sicut medicina dicitur perfecta quia inducit sanitatem: aut in habendo, scilicet aliquid perfectum: vt si dicatur homo perfectus qui habet scientiam perfectam: aut in congerendo tali, scilicet perfecto: vt si imago dicitur perfecta, quæ habet similitudinem & repræsentat hominem perfectum: aut in aliquo dicitur ad primo dicta perfecta, id est, quod etiam dicitur aliquid perfectum qualitercunque referatur ad ea, quæ secundum se primis modis dicta sunt perfecta. Tunc sequitur illa pars:

S V M M A R I V M.

Explicatio termini & quatuor modorum quibus sumitur; explicatur etiam particula, secundum quod, & quatuor etiam modi quibus sumitur, de quo vide Doct. 4. d. 12. q. 1. ar. 1. & Quodl. q. 3.

Tex. co. 11.
Al. cons. quæntes.

Terminus dicitur quod est cuiusque vltimum, & cuius extra nihil est accipere primi, & cuius infra omnia primi.

Vbi distinguit nomina significantia quædam conditiones significantes rationem perfecti.

122

Ad cuius euidentiâ notandum, quod vt patet ex prædictis perfectum dicitur esse aliquid terminatum & absolutum, non depēdens ab alio, sed habens ea quæ sibi competunt secundum proprium genus, & non priuatum aliquo sibi cōpetentē: secundum hoc ergo ista pars diuiditur in tres. Primò distinguit hoc nomen terminus. Secundo hoc nomen, secundum quod, vel in eo quod. Tertio hoc nomen habitus. Secunda ibi: Secundum quod. Tertia ibi: Habitus verò. Prima in tres. Primò assignat rationem communem termini. Secundo iuxta illam distinguit modos. Tertio comparat ad principium. Secunda ibi: Et quodcunque. Tertia ibi: Quia palam. Dicit ergo quod terminus cuiuslibet rei est quod est vltimum eius, & extra quod nihil est accipere primi, & cuius primi omnia sunt infra: vult dicere quod illud est terminus sui, extra quod nihil est pertinens ad illam rem; & intra quod sunt omnia pertinentia ad integritatem rei terminatæ. Dicit autem primi, id est, adæquati & præcisi, ad dif-

Terminus
quid?

ferentiam termini communis, puta si diceretur cœlum esse terminus viuentium: nam infra talem terminum multa continentur, quæ sunt extra ipsa viuentia: aliter exponitur primi, ex eo scilicet quod contingit illud quod est vltimum primi esse principium secundi: sicut nunc quod est vltimum præteriti est principium futuri. Deinde cum dicit:

Et quodcunque fuerit species magnitudinis, aut habentis magnitudinem.

Distinguit modos termini; & ponit quatuor. Secundus modus ponitur ibi: Et finis. Tertius ibi: Cuius causa. Quartus ibi: Et substantia. Dicit ergo quod finis dicitur vno modo quodcunque fuerit species magnitudinis, aut habentis magnitudinem, id est, quod in quolibet species magnitudinis, vel habentis magnitudinem dicitur terminus, vt si linea dicatur terminus superficies, & superficies corporis, vel etiam hominis, vel animi habentis magnitudinem corporalem. Deinde cum dicit:

Et finis cuiusque. Tale verò ad quod motus & actus & non à quo, & quandoque ambo & à quo & in quod.

Ponit secundum modum dicens, quod supple terminus dicitur alio modo finis cuiusque; tale verò est illud ad quod est motus & actus, & non à quo, id est, terminus ad quem, & non terminus a quo: sicut si terminus generationis dicatur esse, & non: non esse: quandoque tamen ambo à quo & ad quem dicuntur termini: secundum quod communiter dicimus omnem mutationem esse inter duos terminos à quo, & ad quem. Deinde cum dicit:

Et cuius causa.

Ponit tertium modum dicens quod alio modo, supple dicitur terminus cuius causa aliquid fit; tale enim est motus & actio vltimum, & sic terminus. Deinde cum dicit:

Et substantia cuiuslibet, & quod quid erat esse cuique. Cognitionis enim hic terminus: si autem cognitionis & rei.

Ponit quartum modum dicens, quod alio modo, supple dicitur terminus substantia cuiuslibet, & quod quid erat esse cuique, id est, definitio substantialis cuiuslibet rei, indicans quid erat esse rei: hic enim est terminus cognitionis: si autem cognitionis, ergo & rei. Diffinitio enim explicat principia essentialia & intrinseca rei: quibus res cognoscitur: vnumquodque enim cognoscitur per sua principia; & ideo diffinitio dicitur terminare rem quatenus claudit omnia essentialia rei, per quæ res cognoscitur perfecta.

Notandum, quod distinctio modorum termini magis est materialis quàm formalis: sumitur enim sicut patet, penes ipsas res quæ terminantur. Deinde cum dicit:

Quare palam quia quoties principium dicitur, toties & terminus, & adhuc amplius: principium enim terminus est quidam, sed terminus non omnis principium.

Expositio D.
Thom.

123

Terminus
accipitur
quadrupliciter.

Al. tale enim
est vltimum
in cognitionis
sicut terminus
secundo modo
dictus est mo
tus, &c.

Quod diffinitio
recte terminus
dicitur
Videat. &
6. Topic.

Text co. 13.

124

Vide Sco. in 4.
d. 12. ar. 1. g.

Comparat terminum ad principium concludens ex prædictis palam esse: quia quoties dicitur principium, toties dicitur terminus, & adhuc amplius: quia omne principium est terminus quidam, sed non omnis terminus principium. Patet enim ex prædictis quod vno modo accipitur terminus pro eo, ad quod est motus & mutatio, qui dicitur terminus ad quem: & tamen non potest dici illud principium motus, vel mutationis: in aliis autem modis omne illud quod dicitur terminus, potest dici principium, sicut patet inducendo: omne etiam principium potest dici terminus largo modo. Tunc sequitur illa pars:

Secundum quod dicitur multipliciter: vno quidem modo species & substantia cuiusque rei, ut secundum quod bonum per se bonum.

Vbi distinguit hoc nomen, *secundum quod vel in eo quod*. Circa quod tria facit. Primum facit quod dictum est. Secundum distinguit modos per se, & secundum se; quia hæc ambo sunt propinqua. Tertium quia ipsum *secundum quod* ultimo modo significat dispositionem quandam, ut patebit, idem distinguit nomen dispositionis. Secunda ibi: *Quare secundum se*. Tertia ibi: *Dispositio dicitur*.

Ad euidenciam primi, notandum quod *secundum quod vel in eo quod*, quod idem est, dicitur quandam reduplicationem: unde distinctio ipsius *secundum quod* potest applicari ad omnes dictiones, vel modos reduplicationis, maxime quantum ad tres primos modos: nam quælibet reduplicatio potest reduplicare quodlibet genus causæ. Ponit ergo quatuor modos ipsius *secundum quod*. Secunda ponitur ibi: *Alio vero*. Tertia ibi: *Omnino vero*. Quarta ibi: *Amplius secundum quod*. Dicit ergo quod *secundum quod dicitur multipliciter, vno quidem modo substantia & species cuiuslibet rei*, id est, forma substantialis rei, ut secundum opinionem Platonem ipsum *per se bonum*, id est, idea boni est illud *secundum quod* est aliquid bonum. Secundum istum primum modum, ly *secundum quod*, notat & reduplicat causam formalem, ut si dicatur quod homo in quantum rationalis, vel in eo quod rationalis, est homo, & intelligens. Deinde cum dicit:

Alio vero in quo primum & aptum natum est fieri, ut color in superficie. Primo quidem ergo dictum secundum quod species est. Secundo autem ut materia cuiusque & subiectum unicuique primum.

Ponit secundum modum, dicens quod *alio modo dicitur secundum quod, in quo primum natum est aliquid fieri, ut color in superficie*, & hoc modo ly *secundum quod* notat, & reduplicat causam materialem, ut si dicatur quod corpus est coloratum secundum quod habet superficiem: nam superficies est materia & subiectum primum & proximum coloris. Vnde subdit differentiam huius secundi libri ad primum, dicens quod *primo modo quidem igitur dictum secundum quod species est*, id est, forma. *Secundo autem modo ut materia cuiuslibet, & subiectum primum unicuique*. Deinde cum dicit:

Omnino vero ipsum secundum quod pariter & causa existit: nam secundum quod venit, aut cuius causa venit dicitur, & secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum est, aut cuius causa syllogismi sunt, aut paralogismi.

Ponit tertium modum, dicens quod *omnino*, id est, vniuersaliter *ipsum secundum quod toties, & causa existit*, id est, quod tot modis dicitur quot causa: nam si quaeratur *secundum quod venit*, idem est ac si quaeratur *cuius causa venit*: & similiter dicitur: *secundum quod paralogizatum est, aut syllogizatum*: aut cuius causa syllogismi, aut paralogismi sunt, aut facti sunt.

Notandum, quod tertius modus includit duos priores & addit alios duos; ex eo quod *secundum quod*, vel *in eo quod*, notat, & reduplicat non solum causam formalem, vel materialem, sed etiam efficientem & finalem, ut si diceretur quod homo est secundum quod ordinatus ad beatitudinem, quantum ad causam finalem; vel secundum quod generatus ab alio homine generante, quantum ad causam efficientem. Deinde cum dicit:

Amplius autem secundum quod quidem secundum positionem dicitur, ut secundum quod stetit, aut secundum quod vadit: hæc namque omnia positionem significant & locum.

Ponit quartum modum dicens: quod *amplius*, id est, alio modo *secundum quod*: significat quod *secundum positionem dicitur, ut secundum quod stetit, aut secundum quod vadit: hæc omnia namque positionem significant & locum*: si enim dicitur, iste stetit secundum quod hunc: aut vadit secundum quod hunc: est sensus quod stat aut vadit iuxta hunc, quæ quandam positionem secundum locum dicunt.

In idiomate
Græco ille
duos sonat.

S V M M A R I V M.

Quinque modi per se, seu secundum se, explicantur; quomodo correspondent quatuor modis positus 1. Post. explicat Doctor. vide eum 1. Post. q. 15. explicatur etiam quid sit dispositio, & tres acceptiones eius.

Quare & secundum se multipliciter dicitur esse necesse: vno quidem enim modo secundum se, quod quid erat esse unicuique: ut Callias, & quod quid erat esse Calliam.

Distinguit quinque modos ipsius per se, vel secundum se, quod videtur propinquum ipsi *secundum quod*. Secundus ponitur ibi: *Alia vero*. Tertius ibi: *Amplius autem*. Quartus ibi: *Amplius cuius*. Quintus ibi: *Amplius quæcunque*. Dicit ergo, quasi concludens ex prædictis: *quare & secundum se necesse est dici multipliciter, vno modo quidem dicitur secundum se, quod quid erat esse*, id est, diffinitio vniuersalisque: ut Callias, & quod quid erat esse Calliam: hoc enim modo tota diffinitio inest secundum se rei cuius est diffinitio

Modi secundum se sunt quinque.

Vide Sco. in
Quodl. q. 3.
Secundum
quod accipitur
quadrupliciter,

finicio: Philosophus autem non curat de exemplis quandoque. Callias enim cum sit singulare non habet propriè diffinitionem, vt dicitur 7. text. co. 53. tamen eo modo quo diffiniri potest: vel si habet, illa inest sibi per se. Deinde cum dicit:

126

Alia verò quæcunque in eo, quod quid est existunt: vt animal Callias secundum se: nam in ratione inest animal: animal enim quoddam Callias.

Ponit secundum modum dicens, quòd alio modo dicitur secundum se quæcunque existunt in eo, quod quid est, id est, quæcunque partes positæ in diffinitione rei, vt *Callias est animal secundum se: nam in ratione, id est, diffinitione Callia ponitur animal, Callias enim est quoddam animal.* Deinde cum dicit:

Amplius autem si in ipso ostensum est primò: aut in ipsius aliquo vt superficies secundum se alba, & viuens secundum se homo: anima namque pars quedam est hominis in qua primò est ipsum viuere.

Ponit tertium modum, dicens, quòd dicitur secundum se: si in ipso ostensum est primò, aut in aliquo ipsius, id est, si aliquid sit in aliquo sicut in subiecto primo, vel toto, vel in aliqua parte subiecti vt *superficies est alba secundum se totam: primum enim subiectum coloris est superficies: homo autem est viuens secundum se supple ratione partis: anima namque quedam est pars hominis, in qua primum est ipsum viuere, scilicet sicut in subiecto primo. Et accipitur hic viuere, vt nominat actum secundum, qui est opus vitæ: talis enim actus conuenit homini per animam in qua est, vt in subiecto proximo sicut est ipsum intelligere: potest etiam accipi pro primo actu, quia ille etiam licet in sit toti coniuncto communicatiue: inest tamen per animam communicantem esse, & viuere corpori: quia viuere viuens est esse, vt habetur 2. de Anima. Deinde cum dicit:*

Text. c. 37.

Amplius cuius non aliqua alia causa est: hominis enim multe sunt causæ animal bipes. Attamen secundum se homo, homo est.

Ponit quartum modum dicens: quòd amplius dicitur secundum se illud cuius non est aliqua causa alia: sicut est propositio immediata per se nota, quæ non habet medium quod sit causa in hærentiæ prædicati ad subiectum: licet enim hominis multe sunt causæ, scilicet animal & bipes, quæ sunt causæ intrinsecæ hominis, attamen homo secundum se est homo: vnde nullum medium est ad probandum istam propositionem, homo est homo, quia quærere quare ipsum est ipsum, nihil est quærere, vt habetur 7. huius, capitulo vltimo text. com. 59. Deinde cum dicit:

Amplius quæcunque insunt soli & in quantum solum quia separatam secundum se.

Ponit quintum modum dicens, quòd amplius supple dicuntur secundum se quæcunque soli insunt & in quantum solum, id est, quòd istud secundum se dicitur ratione solitudinis: quia ipsum secundum se dicitur aliquid separatam: per hoc ergo iste modus distinguitur à præcedentibus, in quibus non dicitur aliquid inesse, vt solum ibi aliquid soli inesset, vt diffinitio, & propria passio subiecto.

Al in quantum soli.

Notandum, quòd istorum quinque moderum duo primi qui realiter sunt vnus, pertinent ad primum modum per se positum 1. Poster. & respondetur primo modo ipsius secundum quod: sicut patet inuienti. Tertius autem modus reducit ad secundum positum. 1. Posteriorum. text. com. 24. Quartus verò ad quartum licet extenso modo. Sed quintus ad tertium licet aliqualiter impropiè quatenus ibi accipiatur solitarium incomplexè: hinc autem complexè. Deinde cum dicit:

Qualiter quatuor modi per se 1. Poster. assignati correspondet quinque modis secundum se hic enumeratis.

Dispositio dicitur habentis partes ordæ.

Distinguit nomen dispositionis propter causam dictam. Circa quod tria facit. Primò præmittit rationem communem dispositionis. Secundò iuxta illam distinguit modos dispositionis. Tertio ostendit quoddam suppositum. Secunda ibi: *Aut secundum locum. Tertia ibi: Positionem enim.* Dicit ergo quòd *dispositio dicitur habitus, & ordo habentium partes*, id est, ordo partium in habentibus partes. Deinde cum dicit:

127 Dispositio quid?

Aut secundum locum, aut secundum speciem, aut secundum potentiam.

Distinguit tres modos, quorum primus est secundum ordinem partium in loco, & sic est Prædicamentum positionis, vel situs. Secundus est ordo partium secundum potentiam, id est, virtutem naturalem; & sic est species qualitatis secundum quam aliquis dicitur dispositus ad sanitatem, vel ægritudinem, ex eo quòd partes eius habent aliquem ordinem in virtute actiua, vel passiuæ. Tertius est ordo partium secundum speciem, & sic est differentia quantitatis, quæ dicitur positio, vt dicitur in Prædicamentis: quia quantitas quedam est habens positionem, vt superficies: quedam non, vt tempus. Deinde cum dicit:

Modi dispositionis tres. Vide Commentatorem qui aliter exponit, sed hic satis subtilis.

Cap. de Quantitate.

Positionem enim oportet quandam esse sicut & ipsum hoc nomen dispositio ostendit.

Ostendit quoddam suppositum, quòd scilicet dispositio significet ordinem sicut ipsum nomen ostendit, & ideò suppositum istud probat dicens, quòd *dispositionem oportet positionem quandam esse*: positio autem ordinem dicit.

SVMME VNICE

CAP. XVI.

De habitu, passione, priuatione, & habere.

SVMMARIVM.

In hoc cap. vsque ibi. Passio vno. exponit

ponit tres acceptiones habitus. Quod ait Doctor, actionem sumi pro re acta, vide eum 4. d. 13. q. 1. num. 11. 12. ubi probat actione de genere Actionis, sumi pro respectu extrinsecus adueniente. Vide eum qu. 7. de An. & ibi commentarium.

128
Tex. c. 25.

Habitus verò uno modo dicitur quidem tanquam actio quadam habentis & habiti, ut quidam actus aut motus: nam quòdo hoc quidem facit, illud verò fit, est factio intermedia; sic & habentis vestem, & habita vestis est intermedius habitus. Nunc quidem igitur manifestum, quòd non contingit habere habitum: in infinitum enim vadet si habitus fuerit habere habitum.

In ista parte, ut dicebatur distinguit hoc nomen habitus. Circa quod duo facit. Primò quod dictum est. Secundò distinguit quòdam alia nomina habentia propinquam considerationem, & habitudinem ad habitum. Secunda ibi: Passio dicitur.

Sed occurrit dubium, quare hic tractat de his cum dispositio & habitus, secundum aliquam suam acceptionem, sunt Prædicamenta & partes entis. Dicendum quòd, hoc facit propter quasdam alias acceptiones, secundum quas non significat Prædicamenta, sed quasdam alias conditiones, quæ sunt quasi quòdam passiones entis. Prima pars diuiditur in tres secundum tres modos habitus. Secunda ibi: *Alio verò modo*. Tertia ibi: *Amplius autem habitus*. Dicit ergo, quòd habitus dicitur uno quidem modo tanquam actio quadam habentis & habiti, & loquitur similitudinariè: nam sicut actio est quòdam medium inter agens & passum: sic habitus isto modo est quòdam medium inter habens & habitum: licet habitus non sit actio; ideo subdit, quòd habitus supple est, ut actus quidam, aut motus: nam sicut quando hoc quidem facit, illud verò fit, est actio intermedia; ita habentis vestem & habita vestis est habitus intermedius: addit autem quòd habitum scilicet vestem: manifestum quòd non contingit habere habitum alium sic, scilicet quòd adhuc sit aliud habitus intermedius inter vestem & habitum, vel inter habitum, & ipsum habitum, sic quòd habitus habeat alium habitum: in infinitum enim vadet si habitus, id est, rei habitus fuerit, id est, contingerit habere habitum: homo enim sic habet ipsam vestem habitam, quòd non dicitur habere habitum rei habitæ, sicut agens producit factum mediante factione: actio enim sicita habet rationem quo, quod non habet rationem quod; sic habitus ita habet rationem quo, quod non habet rationem quod, ut ipse habitus dicatur haberi.

Notandum, quòd actio & passio sunt idem motus, ut dicitur 3. Physicorum, text. com. 18. & circiter, accipiendo actionem pro re acta: sed differunt in hoc: quia actio dicitur, ut est ab agente, & passio, ut recipitur in passio: viroque autem modo est medium inter agens & passum, siue significetur, ut actus, id est, actiue & ex parte agentis: siue ut motus, id est, passiue, & ex

Quare hic
agitur de ha-
bitu?

Modi habi-
tus tres.

129
Al. & nò ha-
bere, & hoc
intelligo ac-
cipiendò ha-
bitum pro
subtra'o: sed
formaliter ip-
sum intelli-

parte patientis. Vnde alia translatio habet potestis, quod significat factionem, ut si transeat ab agente in patientem, est medium factio actiua, quæ est actus facientis: si verò à patiente in faciens, sic est medium factio passiuua. Similiter intelligendum est in proposito de habitu, qui si consideretur ex parte habentis intelligitur quasi ut actio, & significatur per hoc, quod dicitur habere: si verò ex parte rei habitæ, sic intelligitur, ut quòdam passio motus; & sic dicitur haberi, id est, significari per hoc, quod est haberi: habitus autem hoc modo dicitur est vnum de decem Prædicamentis. Deinde cum dicit;

Alio verò modo habitus dispositio dicitur secundum quam bene, vel male disponitur dispositum, & aut secundum se, aut ad aliud, ut sanitas habitus quidam: dispositio tanque talis.

Ponit modum secundum, dicens quòd alio modo habitus dicitur dispositio secundum quam ipsum dispositum disponitur vel bene, puta sanitate & scientia, vel male, puta ægitudine & ignorantia: subdit autem, quod vtrumque scilicet bene & male disponi dicitur: aut secundum se, & absolute, aut per respectum ad aliud, ut sanitas est quidam habitus: nam supple est talis dispositio, secundum quam aliquid supple est bene dispositum in se, & absolute. Potest etiam accipi exemplum pro alio membro de respectu: nam cursor dicitur, qui est bene dispositus ad aliquid agendum, puta currendum. Deinde cum dicit:

Amplius habitus quidem dicitur si est pars dispositionis talis: quapropter & partium virtus habitus quidam est.

Ponit tertium modum dicens, quòd amplius dicitur habitus si est pars talis dispositionis, quapropter & virtus partium est quidam dispositio: vult dicere quòd habitus etiam dicitur non solum dispositio totius, sed etiam dispositio partis, quæ est pars dispositionis totalis, siue sit dispositio corporalis, siue animæ. Primo modo bonæ dispositiones partium animalis sunt partes bonæ dispositionis totius animalis, puta sanitas capitis, vel hepatis. Secundo modo virtutes partium animæ, ut temperantia, quæ est in virtute concupiscibili, prudentia in rationali parte animæ; vnde patet, quòd iste tertius modus est quòdam pars secundi modi. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Passionem sumi quatuor modis, quod bene explicat Doctor. Item priuationem sumi quinque modis, de quo vide Scot. 1. d. 18. q. 1. quod tangitur, inter bonum, & malum dari medium. probat Doctor. 2. d. 41.

Passio uno quidem modo dicitur qualitas secundum quam alterari contingit, ut album & nigrum, dulce & amarum, & granitas & leuitas, & quacunquæ alia talia.

Distinguit

quòd non est,
quòd habet,
nec, quòd ha-
betur, sed in-
sum quomodo.

Secunda ac-
ceptio habi-
tus.

Tertia acce-
ptio.

Habitus, seu
dispositio du-
plex. & vtra-
que adhuc
duplex.

Text. c. 17.

Distinguit quædam nomina habentia propinquam considerationem, & habitudinem ad habitum. Circa quod duo facit. Primò distinguit ea, quæ respiciunt habitum per modum oppositionis. Secundò ea, quæ per modum effectus denominationis. Secunda ibi: *Habere multipliciter dicitur*. Prima in duas. Primò agit de passione, quæ videtur opponi habitui per modum imperfecti. Secundò de priuatione, quæ directè, & per se opponitur habitui. Secunda ibi: *Priuario*. Prima in quatuor secundum quatuor modos passionis. Secunda ibi: *Alia verò*. Tertia ibi: *Et maxime tristes*. Quarta ibi: *Amplius*. Dicit ergo, quòd *pari modo dicitur uno modo qualitas secundum quam contingit alterari, ut album nigrum, dulce amarum: granitas & lenitas, & quæcunque alia talia*, & hæc est tertia species, Qualitas quæ dicitur passio & passibilis qualitas in Prædicamentis, cap. de Qualitate, in qua specie qualitatis est alteratio propriè dicta, ut probatur 7. Physic. text. com. 14. & inde. Deinde cum dicit:

Alia verò modo horum actiones & alterationes iam. Amplius horum magis nociua alterationes & motus.

Ponit secundum modum dicens, quòd alio modo dicuntur passionis *actiones & alterationes*, & motus *horum*, id est dictarum qualitarum: & hoc modo passio est vnum Prædicamentum distinctum, ut calefieri, dealbari: in quantum tamen dicunt illum respectum, qui est passio, ut transmutati ad agens, ut transmutans: passio enim sicut & actio sunt formaliter respectus: nam & si dealbari, & alij motus non accipiuntur pro dicto respectu, sed pro ipsa forma fluente, quæ est ipsa res acta & producta: sic motus est in eodem genere cum re, ad quam motus est, nec sic facit Prædicamentum de se, sed est in eodem genere cum termino, ut dicitur 3. Physic. text. com. 4. & inde. Deinde cum dicit:

Et maxime tristes nociua.

Ponit tertium modum, dicens, quòd supple alio modo dicuntur passionis dictæ alterationes, non quæcunque, sed *maximè* quæ sunt *tristes & nociua*; & hoc modo non dicitur pati, qui sanat, sed qui infirmatur: quod non habet rationem mali, puta ad sanitatem, vel albedinem, magis dicitur perfici quàm pati: nam talis forma quæ per hanc alterationem acquiritur, est quædam perfectio mobilis, & passio. Deinde cum dicit:

Amplius magnitudines calamitatum & tristitum passionis dicuntur.

Ponit quartum modum, dicens, quòd *Amplius magnitudines calamitatum & tristitum*, siue lamentantium, & etiam magnitudines exultantium *passiones dicuntur*: vult dicere, quòd quia ea, quæ parua & modica sunt quasi reputantur, idè hoc quarto modo dicuntur passionis non quæcunque alterationes nociuæ, sed si habent magnitudinem nocuenti: ut magnæ tristitiæ, & magnæ calamitatis: hoc etiam modo dicuntur passionis magnæ lætitiæ, quatenus excessus lætitiæ est nociuus: vnde quandoque aliqui infirmati, & inuenti sunt mortui propter excessiuam lætitiæ. Deinde cum dicit:

Priuario dicitur uno quidem modo non habet aliquid natorum haberi, etsi non sit id natum sic habere, ut oculis priuari dicitur planta.

Text. co. 17

Distinguit hoc nomen *priuario*, quod rectè opponitur habitui. Circa quod duo facit: nam *priuario* non solum includit in sua ratione negationem, sed etiam aptitudinem subiecti. Idè primò distinguit modos *priuationis* ex parte aptitudinis. Secundò ex parte negationis. Secunda ibi: *Et quotiens*. Prima in quatuor secundum quatuor modos sic acceptos. Secunda ibi: *Alia verò*. Tertia ibi: *Amplius si aptum*. Quarta ibi: *Amplius autem*. Dicit ergo quòd *priuario dicitur uno modo si aliquid non habet aliquid natorum haberi*, id est, aliquid eorum, quæ sunt apta nata haberi, etsi pro quamuis, ipsum non sit natum habere illud, ut *planta dicitur priuari oculis*: oculi enim sunt apti nati haberi: licet non à planta, quæ dicitur oculis priuari, & idè iste modus sumitur secundum quod aptitudinem considerationem non ex parte subiecti sed ex parte rei, qua dicitur priuari; & idè iste modus est improprie dictus. Deinde cum dicit:

Alia verò si aptum habere aut ipsum, aut genus, & non habet, ut aliter homo cæcus visus priuari dicitur & talpa: hoc quidem secundum genus, illud verò secundum se.

132

Ponit secundum modum sumptum ex parte aptitudinis subiecti, dicens quòd *alio modo*, supple dicitur aliquid priuatum, *si non habet illud quod aptum est habere, aut ipsum, aut suum genus, ut aliter homo cæcus dicitur priuari visu, & aliter talpa: homo enim secundum se est natus habere visum, talpa verò secundum se, & secundum rationem speciei non est nata habere visum: sed quia suum genus scilicet animal est natum habere visum; idè dicit: hoc quidem*, id est, talpa dicitur *secundum genus* supple priuari visu: *Illud autem*, id est, homo supple, *secundum se*, dicitur priuari visu pro quanto secundum se est aptus habere visum, & non tantum secundum genus. Deinde cum dicit:

Vide 28. d. 1. Priuatio secundum genus & secundum se.

Amplius si aptum natum, & quando aptum natum habere, & non habet: Cæcitas enim priuatio quadam est: scilicet cæcus non est secundum omnem ætatem, sed in quantum est habere, si non habet: similiter autem & in quo, & secundum quod, & ad quod, ut si non habet aptum natum.

Ponit tertium modum qui sumitur non ex parte subiecti tantum, sed etiam temporis, & aliarum circumstantiarum. Dicit ergo, quòd *amplius* supple dicitur aliquid priuatum, *si non habet quod natum est habere, & quando*, quantum ad tempus; & in quocunque scilicet loco fuerit, & secundum quod scilicet quantum ad partem; & ad quod, quantum ad terminum determinatum; & ut quantum, quoad modum habendi: *cæcitas enim est quadam priuatio, sed cæcus non est secundum omnem ætatem*, puta cæcus ante nonum diem, sed si non habet in ætate in qua est aptus habere; *similiter*

Priuatio si priuatio in parte, diuersa nam circumstantiarum.

Modi passionis. 4.

Actio & passio sunt formaliter respectus.

131 Alteratio per se est potius perfectio quàm passio.

Vide 15. d. 3.

similiter autem & si non habet aptum natum, & in quocunque fuerit, quantum ad circumstantiam loci: sicut nox dicitur priuatio in loco ubi nata est esse lux; vnde non dicitur esse in locis, ad quos lumen Solis non consuevit peruenire, puta in occultis cauernis montium & terrarum, & secundum quod, quantum ad circumstantiam partis, ut homo non dicitur caluus, si non habet pilos in oculis, sed si non habet in parte illa, in qua est natus habere: & ad quod, quantum ad circumstantiam termini determinari, ut homo non dicitur paruus, nec priuatus statuta debita, si non sit magnus sicut vnus mons; & ut quantum, quoad circumstantiam modi; sicut homo non dicitur cæcus si non videt ita acutè sicut aquila.

333 Notandum, quòd istorum trium modorum priuationis primus est impropriissimus, secundus est minùs proprius, sed tertius est propriissimè acceptus. Deinde cùm dicitur:

Amplius cuiusque per vim ablatio priuatio dicitur,

Ponit quartum modum, dicens quòd *amplius* dicitur priuatio cuiusque per vim ablatio, scilicet violenta. Violentia enim est contra impetum naturalem, & voluntarium, ut dictum fuit suprà, capitulo de Necessario; & ideò ablatio violenta dicitur priuatio eius quòd quis natus est habere, secundum impetum, vel appetitum hunc vel illum. Deinde cùm dicitur:

Et quoties ab eo quod a priuatiua particula negationes dicuntur, toties & priuationes dicuntur: nam inaequale non habere aequalitatem aptum natum dicitur.

Distinguit modos priuationis ex parte negationis quæ in priuatione formaliter includitur. Et diuiditur in quinque secundum quinque modos. Secunda ibi: *Inuisibile verò.* Tertia ibi: *Amplius & eo.* Quarta ibi: *Amplius quod non.* Quinta ibi: *Amplius omnino.*

Modi priuationis ex parte negationis.

Ad euidentiã istorum, notandum quòd Græci vtuntur hæc præpositione, à, ad significandum negationes & priuationes in compositionibus, sicut nos vtimur ista præpositione, in, & hoc est quod dicit quòd *quoties dicuntur negationes ab eo quod a particula priuata posita à principio dictionis per compositionem toties dicuntur & priuationes: nam inaequale dicitur non habere ipsum aptum natum aequalitatem*, id est, quòd inaequale vno modo dicitur quod non habet aequalitatem si aptum natum est habere. Deinde cùm dicitur:

Indiuisibile verò & eo quòd nõ habeat omnino colorem, & eo quòd turpiter, & sine pede, & eo quòd non habeat omnino pedes, & eo quòd turpes.

Ponit tertium modum, dicens, huiusmodi supple priuationes & negationes dicuntur puta inuisibilis, vel eo quòd omnino non habeat colorem: ut vox dicitur inuisibilis: vel eo quòd turpiter habet, sicut etiam sine pede dicitur, eo quòd non habeat omnino pedes, & eo quòd turpes, sicut claudus pedibus. Aduertendum autem quòd

Eadem habentur 2. de Anima.

iste secundus modus incidit cum primo, & possunt ambo sub vno comprehendi, secundum quod satis innuit litteræ processus. Deinde cùm dicitur:

Amplius & eo quòd parum habeat, ut non igneum: hoc autem est prauè aliquo modo habere.

134

Ponit tertium modum dicens quòd *amplius* supple significatur aliquid priuatiuè, vel negatiuè eo quòd parum habeat, ut non igneum dicitur supple quia habet modicum de igne: & addit quòd hoc autem est aliquo modo prauè habere, per quod innuit quòd ille tertius modus cõtinetur sub secundo, pro quãto parũ habere est quoddã prauè, vel turpiter habere; vbi autem nos habemus, non igneum, litera Græca habet ἀπυρον & est nomen Græcum, & idem est: nam ἀπυρον Græcè idem est quod non igneum Latinè. Deinde cùm dicitur:

Apyron quid significat?

Amplius quod non facile, aut non benè, ut infecabile non solum quia non secatur, sed quia non facile, aut quia non benè.

Ponit quartum modum, dicens quòd *amplius*, supple dicitur priuatiuè, vel negatiuè quod non est facile aut non benè, ut infecabile, scilicet dicitur non solum quia non secatur, sed quia non est facile, aut quia non benè, scilicet secatur. Deinde cùm dicitur:

Amplius omnino non habere; cæcus enim non dicitur monoculus, sed qui in ambobus non habet visum.

Ponit quintum modum, dicens quòd *amplius* supple dicitur aliquid priuatiuè, vel negatiuè omnino non habere: cæcus enim hoc modo non dicitur monoculus, sed qui in ambobus oculis non habet visum.

Propter quod non omnis homo bonus, aut malus, aut iustus iniustus, sed & medium.

Vltimo infert quoddam corrolarium dicens quòd quapropter, quia supple non ex quocunque defectu bonitatis aliquis dicitur malus, ut patet ex prædictis; ideò non omnis homo est bonus, vel malus, aut iustus, aut iniustus; sed est dare medium. Cuius ratio est, quia bonitas & virtus non stant in puncto; sed in quadam latitudine, & ideò si aliquis parum recedit à virtute, vel bonitate, non statim cadit in habitum contrarium. Vnde secundo. Ethic. dicitur quòd aliquis non vituperatur ex hoc quòd parum recedit à medio virtutis; & ideò talis non potest dici nec omnino bonus, nec omnino malus, sed est dare medium: sicut carens vno oculo, vel vno pede, vel prauos habens oculos, vel pedes; nec dicitur omnino cæcus, vel priuatus pedibus: nec omnino videns nec habere pedes, sed est dare medium. Tunc sequitur illa pars.

Medium per abnegationem boni & mali datur. Cap. vltimo

):(

S V M M A R I V M.

Quatuor modi verbi *habere* explicantur. De octo modis effendi in, quos hic Doctor reducit ad quatuor ipsius *habere*. Vide eum 4. Physic. tex. 2. 3. c. de *Loco*.

135
Tex. c. 28.

Habere multipliciter dicitur. Vno quidem modo ducere secundum suam naturam, aut secundum suum impetum: propter quod febris dicitur habere hominem, & Tyranni ciuitates, & vestimentum induiti.

Vbi distinguit ea quæ respiciunt habitum per modum effectus denominationis, scilicet ipsum habere. Circa quod duo facit. Primò distinguit modos ipsius habere. Secundò innuit similem distinctionem modorum effendi in, de quibus agitur 4. Physic. cap. de *Loco* t. c. 23. Secunda ibi: *Ex aliquo esse*. Prima in quatuor, secundum quatuor modos. Secunda ibi: *Alio in quo*. Tertia ibi: *Alio ut continens*. Quarta ibi: *Amplius prohibens*. Dicit ergo, quòd *habere dicitur multipliciter, vno quidem modo supple est habere aliquid, ducere illud secundum suam naturam* in rebus naturalibus, aut secundum suum impetum, quantum ad res voluntatis, propter quòd febris dicitur habere hominem, ex eo scilicet quòd febris distrahit hominem à sua naturali dispositione, & ducit eum, & trahit ad naturam, & dispositionem febris: hoc etiam modo Tyranni habent ciuitates, & induiti habent vestimentum, pro quantum secundum impetum voluntatis Tyrannorum aguntur res in ciuitate: vestimentum etiam assignatur ipsi induto, & trahitur ad figuram eius: ad hunc etiam modum pertinet habere possessionem, quatenus homo secundum voluntatem vitur re possessa. Deinde cum dicit:

Alio in quo utique aliquid extiterit, ut in susceptibili, ut as habet speciem statua, & infirmitatem corpus.

Secunda accipio habere.

Ponit secundum modum, dicens quòd alio modo dicitur habere illud in quo utique aliquid existit ut in susceptibili, ut as habet speciem statua, & corpus habet infirmitatem: nam as est subiectum statua, & corpus infirmitatis, & similiter de aliis. Deinde cum dicit:

136

Alio ut continens contentum: nam in quo est contentum haberi ab hoc dicitur, ut lagenam habere humidum dicimus, & ciuitatem homines, & nauem nautas: sic autem & totum habet partes.

Tertia accipio.

Ponit tertium modum, dicens quòd alio, scilicet modo dicitur habere ut continens habet contentum: nam contentum dicitur haberi ab hoc in quo est, ut lagenam dicimus habere humidum, puta vinum, vel aquam, & ciuitatem dicimus habere homines, & nauem nautas; sic autem secundum hunc modum totum habet partes.

Notandum, quòd vt habetur 4. Physic. cap. de *Loco*, t. c. 34. & circiter, totum còrinet partes sicut locus locatù; sed est differentia in hoc quòd locus est separatus à locato & diuisus; non sic totum à partibus, vnde locatum est quasi quædam pars di-

Scoti Oper. som. IV.

uisa; & ided contentia totius habentis partes pertinet ad hunc modum. Deinde cum dicit:

Amplius & prohibens secundum suum impetum aliquid moueri, aut operari habere dicitur hoc ipsum: ut columna ponderosa supposita, ut Poëta faciunt Atlantiem cælum habere tanquam casurum super terram: quemadmodum Physiologorum quidam dicunt.

Ponit quartum modum. Circa quod duo facit. Primò ponit ipsum. Secundò comparat ipsum ad tertium modum. Secunda ibi: *Hoc autem modo*. Dicit ergo, quòd *amplius ipsum prohibens aliquid moueri, aut operari secundum suum impetum dicitur habere hoc ipsum*, scilicet quòd prohibet, ut *columna dicuntur habere ponderosa supposita*, ex eo scilicet quòd prohibent illa moueri deorum secundum suum impetum, vel appetitum naturalem, sicut etiam Poëta faciunt, id est, ponunt Atlantiem habere cælum tanquam casurum super terram, nisi supple Atlas cælum sustineret: sicut etiam dicitur secundo de Cælo & Mundo, t. c. 4. quidam Poëtae finxerunt quòd Atlas sit quidam gigas sustinens ipsum cælum ne super terram cadat, quemadmodum quidam Physiologorum, id est, naturalium dicunt, ponentes cælum esse compositum ex elementis, ut Empedocles, & per consequens ponunt ipsum esse corruptibile aliquando, & sic corruptum caderet super terram.

Notandum, quòd, vt dicitur, ista fictio habuit ortum ex aliqua veritate: nam Atlas dicitur fuisse quidam magnus Astrologus, qui subtiliter motus omnium cælestium corporum perscrutatus est, ex quo dictum est ipsum totum cælum sustinere. Patet autem ex dictis qualiter iste modus distinguitur à primò: nam ibi habens cogit habitum, vt sequatur suum impetum, & est ei causa motus violenti: hic autem ipsum habens prohibet habitum à suo motu naturali, & est ei causa quietis violentæ. Deinde cum dicit:

Hoc autem modo continens dicitur quæ continet habere quasi separata utique secundum suum impetum singula.

Comparat hunc modum ad tertium reducens illum ad istum, dicens quòd hoc modo continens prohibet, sicut patet in vase continente vinum: prohibet enim separari ab inuicem partes vini. Deinde cum dicit:

Et in aliquo autem esse simili modo dicitur ut consequenter ipsi habere.

Innuat similem distinctionem modorum effendi in, dicens quòd *esse in aliquo dicitur consequenter & simili modo ipsi habere*.

Notandum, quòd 4. Physic. cap. de *Loco*, t. c. 23, distinguitur octo modi effendi in aliquo, quorum duo sunt prout totum integrale est in partibus, & è conuerso: alij duo secundum quod totum vniuersale est in partibus subiectiuis & è conuerso. Quintus est secundum quod forma est in materia, siue sit forma substantialis, siue accidentalis. Sextus est secundum quod moues est in mouete, & effectus in efficiente, vt regnum in rege. Septimus secundum quod aliquid dicitur esse in suo fine. Octauus, est secundum quod aliquid est in vase continente,

Quarta accipio.

Fictio poetica de Atlante.

137

Atlas quis fuerit. Vide Plin. l. 7. cap. 16. plinius Diodor. l. 4. ante finem.

8. Modi effendi in rebus ducuntur ad 4. modos habere

& omnino in loco, Isti autem octo modi essendi in, possunt reduci ad quatuor modos ipsius habere : nam quatuor primi , & etiam octauus reducuntur ad habere tertium. Quintus vero ad secundum. Sextus ad primum. Septimus autem ad primum, vel quartum, secundum quod ex fine mouentur, vel quiescunt res, quæ sunt ad finem sicut de se est manifestum.

S V M M Æ V N I C Æ
C A P. XVII.

De ex aliquo, & parte.

S V M M A R I V M.

In prima parte huius capituli explicantur sex modi, quibus vnum ex aliquo fieri dicitur: quatuor primis modis aliquid fit ex alio per se, & propriè ac primò: quinto modo, per se, sed non primò. Ultimo modo impropriè tantum.

138
Text. c. 29.

EX aliquo esse dicitur vno quidè modo ex quo est vt materia, & hoc dicitur aut secundum primum genus, aut secundum ultimam speciem, puta sicut quadam, vt omnia liquabilia ex aqua: est autem veluti ex are statua.

Modi essendi ex aliquo sunt sex.

Materia duplex.

Al. fluida

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia entis perfectibilitatem, nunc distinguit nomina significantia entis totalitatem & partialitatem. Et primò significantia partialitatem. Secundò significantia totalitatem. Secunda ibi: *Totum dicitur.* Ad euidentiã primò notandum, quòd totum ipsum dicitur esse ex partibus, idè primò distinguit modos ex quo. Secundò distinguit nomen partis. Secunda ibi: *Pars dicitur.* Prima in sex secundum sex modos. Secunda ibi: *Alio verò.* Tertia ibi: *Alio ex opposito.* Quarta ibi: *Hoc autem, vt ex parte.* Quinta ibi: *Alia verò si secundum.* Sexta ibi: *Alio verò post.* Dicit ergo, quòd ex aliquo dicitur esse aliquid, vno quidem modo ex quo est, vt materia. Et hoc dupliciter, aut secundum primum genus, id est, accipiendo materiam remotam & communem: aut secundum ultimam speciem, id est, accipiendo materiam proximam. Exemplum primi, puta quadam sunt vt omnia liquabilia ex aqua. Aqua enim est materia remota, & communis omnium liquabilium: nam in aquam vltimò resoluuntur. Exemplum secundum, veluti statua est ex are: æs enim est materia statua proxima. Deinde cum dicit:

Alio verò ex primo mouente principio, vt ex quo pugna ex conuittio: hoc enim principium pugna.

Causa pugna conuittio.

ponit secundum modum dicens, quòd alio scilicet inodo dicitur esse aliquid ex aliquo, vt ex primo principio mouente, vt pugna est ex conuittio, vt ex quo: hoc enim scilicet conuittio est principium pugna: ex conuittio enim & iniuriã mouentur homines ad pugandum. Deinde cum dicit:

Alio ex compositio ex materia & forma, vt ex toto pars, & ex Iliade versus, & ex domo

139

lapides: finis enim est forma: perfectum verò habens finem.

Ponit tertium modum, dicens, quòd alio scilicet modo fit aliquid ex aliquo, vt ex compositio ex materia, & forma, & hoc modo fiunt simplicia per viam resolutionis, vt ex toto fiunt partes, & versus ex Iliade, id est, ex tota historia Troiana, quæ dicitur resolui in multos versus, ex quibus componitur, sicut totum resoluitur in partes, & similiter ex domo fiunt lapides isto modo, cuius causam subdit: quia finis est forma: perfectum verò dicitur habens formam.

Al. habens finem.

Notandum, quòd in natura est duplex processus: vnus compositiuus, alius resolutorius: sicut igitur in primo processu totum dicitur fieri ex partibus; ita in secundo è conuerso partes dicuntur fieri ex toto resolutio: nam vnumquodque resolutur in ea ex quibus componitur: quia ergo forma est finis generationis: idè perfectum est, quod habet formam: nam perfectum dicitur cum attingit finem, vt iam dictum est, supra cap. de perfectio. In processu ergo resolutorio cum ipsum totum perfectum resolutur in partes est motus, quasi à forma ad materiam: sicut in processu compositiuo est è conuerso: nam cum partes componunt totum, quod quasi motus à materia in formam; & idè ista præpositio ex, quæ significat principium, competit vtrobique: quia in processu compositiuo designat materiale principium: sed in processu resolutorio denotat formale principium, Deinde cum dicit:

In natura est processus duplex. Vide 18. d. 2.

Forma est finis: perfectum est habens formam.

Hoc autem vt ex parte speciei species, vt homo ex bipede, & syllaba ex elemento: aliter enim hoc, & statua ex are: nam ex sensibili materia est composita substantia, sed & species ex speciei materia. Hæc quidem igitur sic dicuntur.

Ponit quartum modum, dicens, quòd hoc, id est, alio modo dicitur aliquid ex aliquo, vt species ex parte scilicet speciei & essentiali, vt homo ex bipede, quæ supponitur differentia hominis specifica, & syllaba ex elemento, quod etiam est eius pars essentialis: subdit autem differentiam huius modi ad primum dicens: *aliter enim est hoc, & aliter statua est ex are:* quod pertinet ad primum modum: *nam ipsa supple statua est quadam substantia composita ex sensibili materia;* scilicet ex are: sed species componitur ex materia speciei, quantum ad istum modum: concludit ergo, quòd hæc quidem sic dicuntur.

Notandum, quòd vt habetur 7. huius, cap. de partibus diffinitionis, t. c. 34. & inde, partes rei sunt in duplici genere: quædam enim dicuntur partes speciei & formales: quædam indiuidui & materiales: dicuntur autem partes formales & speciei, quæ competunt rei secundum suum esse quidditatum & specificum, & hæ partes sunt quæ intrant diffinitionem rei: sicut se habent elementa ad syllabam, & materia & forma vniuersaliter sumpta ad speciem: partes autem materiales dicuntur, quæ accidunt rei, & hoc modo æs est pars statua, & semicirculi sunt partes circuli, & digitus est pars hominis. Distinguitur ergo iste quartus modus à primo: quia primus accipit partes materiales ex quibus res materialiter constat: quartus autem partes formales, quæ dicuntur partes speciei. Deinde cum dicit:

Partes duplices.

Alia

140

Alia verò si secundum partem aliquam horum aliquis existerit modorum, ut ex patre & matre puer, & ex terra planta, quæ ex aliqua parte ipsorum.

ponit quintum modum, quod alia supple dicitur fieri ex aliquo si secundum aliquam partem eorum, id est, dicitur modorum aliquis existerit, ut puer dicitur fieri ex patre & matre, & planta ex terra: quia sunt ex aliqua parte ipsorum: patet enim, quod puer non fit ex tota substantia patris, vel matris, quæ sunt principium effectuum generationis pueri: similiter nec planta fit ex tota terra, sed puer fit ex aliqua parte substantiæ parentum ab eis ministratæ, & planta fit similiter ex aliqua parte terræ. Deinde cum dicit:

Alia verò post quod tempore, ut ex die nox, & ex serenitate hyems, quia hoc post hoc. Horum autem hæc quidem quia habent transmutationem ad inuicem ita dicuntur, ut & quæ nunc sunt dicta: hæc autem eo quod secundum tempus, & consequenter solum, ut ex æquinoctio fiebat navigatio, quia post æquinoctium fiebat, & ex Dionysio Thargelia, quia post Dionysia.

Ponit sextum modum dicens, quod alio scilicet modo fit supple aliquid ex aliquo: quia fit post tempore, ut ex die fit nox & ex serenitate hyems: & iste modus fieri hoc ex hoc dicit solum ordinem, scilicet quia hoc fit post hoc. Cum enim dicitur quod ex die fit nox, est sensus, quod post diem fit nox: addit autem quod horum quæ, scilicet sic se habent, quod vnum fit ex aliquo isto modo contingit dupliciter: hæc quidem ita dicuntur quia habent ad inuicem transmutationem: ita quod habent ordinem non solum secundum tempus: sed etiam secundum motum, ut quæ nunc sunt dicta: quia scilicet consequitur terminos motus, scilicet diuersa vbi Solis, ut patet de nocte & die, hyeme, æstate: hæc autem, id est, alia dicuntur eo quod solum secundum tempus se habent, consequenter supple, & non habent ordinem terminorum eiusdem motus; ut si dicatur, quod navigatio fiebat ex æquinoctio, id est, fiebat post æquinoctium: patet enim quod ista non sunt termini eiusdem motus sicut priora, sed pertinent ad diuersos motus: hoc etiam modo ex Dionysio sunt Thargelia, quia scilicet post Dionysia: nomina sunt Græca, & significant festa, quorum vnum post aliud celebratur; ut si diceretur, quod ex festo Sancti Michaëlis fit festum Sancti Francisci, quia fit post illud.

Notandum, quod isti sex modi prædicti sic se habent, quia secundum quatuor primos dicitur aliquid fieri ex aliquo per se, & propriè, & primò: secundum autem quintum modum per se quidem, sed non primò, quia solum secundum partem. Secundum autem sextum modum fit aliquid ex aliquo impropriè, quia fieri aliquid ex aliquo non solum dicit ordinem, ut quia facit hoc post hoc, sed etiam dicit causam aliquo modo. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Pars sumitur quatuor modis; quos benè explicat Doctor, ostendens eos non coincidere.

Scoti Oper. tom. IV.

Pars dicitur quidem uno modo in quam diuiditur utique quantum quocunque modo: semper enim ablatum à quanto, ut quantum est, pars illius dicitur, ut trium duo pars quodammodo dicuntur.

Vbi distinguit nomen partis. Circa quod quatuor facit, secundum quod ponit quatuor modos, quibus pars dicitur. Secunda ibi: *Amplius in qua.* Tertia ibi: *Amplius in qua.* Quarta ibi: *Amplius que sunt.* Prima in duas, secundum quod primus modus potest dupliciter accipi. Secunda ibi: *Alia verò modo.* Dicit ergo, quod pars dicitur uno modo in quam utique quantum diuiditur quantumcumque, id est, quantumcumque fuerit minor quantitas, in quam maior diuiditur: semper enim ablatum à quanto in quantum est quantum dicitur pars quantum illius: ut duo dicuntur aliqualiter pars trium, & hæc est pars non aliquota: quia scilicet aliquoties sumpta non reddi ipsam totam. Deinde cum dicit:

Alia verò modo que talia mensurant solum: propter quod duo trium sunt quidem, ut dicitur pars, sunt autem ut non.

Ostendit quomodo potest accipi aliter iste primus modus, dicens, quod alio modo, supple dicitur pars, que solum, id est, præcisè mensurat totum: & hæc dicitur pars aliquota: propter quod duo sunt, ut dicit pars trium, scilicet primo modo, sunt autem ut non isto, scilicet secundo modo.

Notandum, quod pars quanta rei quanta dicitur dupliciter: quia quædam est pars aliquota, quædam non aliquota: dicitur pars aliquota, quæ aliquoties sumpta reddit, & mensurat præcisè totum, sicut duo sunt pars quaternarij & senarij: nam bis duo præcisè faciunt quatuor, & ter duo sex: dicitur autem pars non aliquota quæ aliquoties sumpta non reddit præcisè ipsam totum, sed vel plus, vel minus, & hoc modo duo sunt pars trium, & quatuor sunt pars ipsorum sex; idem ait Philolopius, quod duo sunt vno modo pars trium, scilicet pars non aliquota: sunt autem ut non, quia scilicet non sunt pars trium aliquota, ut patet ex prædictis. Deinde cum dicit:

Amplius in qua diuiditur utique species sine quantitate, & hæc partes huius dicuntur: quare species generis dicuntur esse partes.

Ponit secundum modum, dicens, quod amplius supple dicuntur partes, illa, in qua aliquid diuiditur sine quantitate, & hæc partes dicuntur illius, quod sic diuiditur, qualiter species dicuntur esse partes generis. Genus enim diuiditur in species, non diuisione quantitativa, sed formali, & essentiali, quod fit per differentias specificas. Deinde cum dicit:

Amplius in qua diuiditur aliquid: aut ex quibus componitur totum, aut species, aut habens speciem, ut sphaera area, aut cubi aerei, & es pars; hæc autem est materia in qua species, & angulus pars.

Ponit tertium modum dicens, quod amplius supple dicuntur partes, illa, in qua aliquid diuiditur, aut ex quibus totum coponitur: sine illud, fit species,

S. 2 aut

Pars quadrupliciter dicitur.

143

Pars duplex, scilicet aliquota, & non aliquota.

Genus diuiditur in species diuisione essentiali.

Hoc modo creatura fit ex nihilo communitè licet sufficeret ordo natura.

Dionysia, id est, Bacchanalia. Thargelia ludii in honorem Apollinis.

141

aut habens speciem, puta indiuiduum: dictum est enim supra, quòd quaedam sunt partes formales & speciei: quaedam materiales & indiuidui, *vt as est pars sphaerae area, aut cubi arci: hac autem materia est, id est, pars materialis in qua, scilicet species recipitur, vel haec autem, id est, indiuidua, puta sphaera area, & cubus aereus, sunt vt materia, id est, materialia, in quibus species inclusa reseruat: indiuidua enim quae contrahunt speciem per aliquam differentiam indiuidualem, dicuntur largè materia, vt dictum est supra capit. de Vno; ideò dicuntur materialia respectu speciei, & angulus est pars speciei, & formalis ipsius trianguli* Deinde cum dicit:

Amplius quae sunt in ratione unumquodque ostendente, & ea partes sunt totius, propter quod & genus speciei pars dicitur: aliter autem species generis pars.

ponit quartum modum, dicens, quòd *amplius* supple dicuntur partes, ea, *quae sunt in ratione*, id est, diffinitione *ostendente unumquodque*, & hoc quidem modo genus & differentia sunt partes speciei & totius. Et quia supra in secundo modo species dicebatur partes generis: hinc autè dicitur è còuerso; ideò subdit, quòd hoc non est eodem modo, dicens *propter quod genus pars speciei: aliter autem species dicitur pars generis*: species autem est pars generis subiectiua, genus autem est pars speciei integralis, & essentialis.

Notandum, quòd isti quatuor modi sic distinguuntur: quia in secundo modo accipitur pars subiectiua, vt dictum est; sed in aliis tribus accipitur pars integralis, differenter tamen: quia in primo modo accipitur pars integralis quantitativa; in tertio verò modo pars integralis essentialis rei in se considerata; in quarto autem modo pars essentialis integralis rei considerata vt est quoddam diffinibile.

S V M M Æ V N I C Æ
CAP. XVIII.

De toto, & multo, & genere,

S V M M A R I V M.

In hoc capite vsque ibi: *Amplius quantum*; describitur totum, & diuiditur in vniuersale, & integrale; & explicatur vtrumque membrum: quod tangit Doctor secundum quosdam antiquos, caelos esse animatos, de eo dubitarunt etiam quidam Sancti; nec ratione conuinci potest oppositum; de quo Doctor. 2. d. 14. quaest. 1. & ibi Schol. 3. secundum membrum subdividitur in continuum per naturam, & continuum per artem.

Totum dicitur & cuius nulla pars abest, ex quibus dicitur totum natura, & continens contenta, vt unum aliquid sint illa.

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia entis partialitatem, nunc distinguit nomina significantia entis totalitatem. Circa quod duo facit: quia primò determinat de toto in commu-

ni. Secundò in speciali de quodam toto scilicet est genus. Secunda ibi: *Genus dicitur*. Prima in duas: nam primò determinat de toto. Secundò de eius oppositis. Secunda ibi: *Colobor dicitur*. Prima in duas: nam primò assignat quandam totius communem rationem. Secundò iuxta illam rationem declarat modorum totius distinctionem. Secunda ibi: *Hoc autem dupliciter*. Poneit ergo rationem totius, quae includit duo. Primum pertinet ad totius integritatem, Secundum ad eius vtilitatem, dicens, quòd *totum dicitur cuius nulla pars abest ex quibus totum dicitur*, id est, constituitur natura, id est, secundum naturam propriam, & hoc fuit primum: iterum totum est *continens contenta*, id est partes, quae se habent, vt contenta; ad hoc scilicet vt illa contenta sint aliquid unum in toto, & hoc fuit secundum. Deinde cum dicit:

Hoc autem dupliciter: aut enim vt unumquodque unum, aut vt ex his unum.

Distinguit modos totius. Circa quod duo facit, Primò praemittit quandam binembrem diuisionem. Secundò subdit membrorum eius declarationem. Secunda ibi: *Vniuersale quidem*. Dicit ergo, quòd *hoc*, scilicet totum est *dupliciter: aut enim unumquodque*, scilicet contentum à toto est ipsum unum, scilicet totum continens: *aut ex his*, scilicet contentis constituitur ipsum unum, scilicet totum. Et per hoc dat intelligere duplex totum, scilicet totum vniuersale, cuius quaelibet pars est ipsum totum; quatenus tale totum praedicatur de suis partibus praedicatione dicente; hoc est hoc: aliud totum integrale quod ex suis partibus constituitur, tamen nulla eius pars est ipsum totum: quia nullum tale totum de suis partibus praedicatur. Deinde cum dicit:

Vniuersale enim quidem, & quod totaliter dicitur, vt totum aliquid ens: sic est vniuersale quasi continens multa in praedicari de vnoquoque, & unum omnia esse, & unumquodque, puta hominem, equum, deumque, omnia animalia.

Exponit membra praedictae diuisionis, & primò membrum de toto vniuersali. Secundò de toto integrali. Secunda ibi: *Continuum verò*. Dicit ergo; quòd *vniuersale quidem, & quod dicitur totaliter*, id est, praedicatur communiter, dicitur quoddam totum, & sic est *vniuersale quasi multa continens*, scilicet vt partes subiectiuae ex eo, scilicet quod est praedicabile de vnoquoque, id est, de vnaquaque illarum partium contentarum: sic quòd vnunquodque & omnia illa contenta sunt id unum, scilicet totum vniuersale, puta si animal dicatur isto modo continere hominem & equum & Deum, quae omnia sunt animalia: animal enim praedicatur de vnoquoque istorum praedicatione dicente, hoc est hoc.

Notandum, quòd sicut dictum fuit in 1. lib. & etiam in 3. aliqui antiqui posuerunt corpora caelestia; puta Solem & Lunam & alias stellas esse corpora animata, & quosdam Deos: alij dixerunt, vt Platonici, esse quaedam animalia, & daemones appellabant, & vt Deos quidem colebant: alij autem ponebant quosdam homines deificatos & esse eiusdem speciei cum hominibus sensibilibus; incorruptibiles tamen & perpetuos, quos Deos appellabant: horum autem opinione vitur

Phi

Expositio specialis.

Genus est pars speciei & contra dicitur modo tam.

Qualiter membra non coincidunt ostendit.

Totum quid?

Totum duplex scilicet vniuersale, & integrale.

145

Totum vniuersale quod?

Tex c. 31.

144

Varia interpretatio nominum deorum secundum antiquos.

Philosophus hic non curans de exemplo computans Deum inter animalia. Deinde cum dicit :

Continuum verò & finitum quædo vnum aliquid ex pluribus est, quæ insunt, maximè quidem potentia, si autem non & energia.

146

Exponit secundum membrum. Circa quod duo facit. Primò ipsum exponit. Secundò ipsum subdividit. Secunda ibi : *Horum verò.*

Ad euidentiã primi notandum, quòd licet totum integrale non tantum sit in continuis, sed etiam in non continuis & discretis; exponit tamen illud totum in continuis, vbi forsan est magis manifestum, quòd dicitur. Dicit ergo, quòd *continuum & finitum*, id est, perfectum totum integrale dicitur, quædo sit vnum aliquid ex pluribus quæ insunt: maximè quidem si insunt in potentia: si autem non scilicet sunt in potentia, quòd insunt energia, id est, in actu: idem enim significat energia, quòd in actu.

Al. interior actio.

Notandum, quòd vt probatur 3. Physic. cap. de infinito. t. c. 66. infinitum magis habet rationem partis, quam totius, & idèd Philosophus loquens de hoc toto integrali dicit ipsum continuum, & infinitum.

Partes in toto possunt accipi dupliciter.

Notandum etiam quòd partes, ex quibus totum constat, possunt accipi dupliciter, & possunt esse in toto dupliciter scilicet vel in potentia, vel in actu: in potentia quidem sunt in toto, quòd est verè vnum: vt habetur 7. huius, t. c. 60. & 7. Phys. circa finem, t. c. 37. sed partes sunt actu in toto, quòd non est verè vnum, nisi sicut aceruus; magis autem est vnum & per consequens totum, quòd habet partes in potentia, quam quòd habet in actu; licet sit oppositum, aspiciendo ad partes: nam partes magis habent esse cum sunt in actu, quam cum sunt in potentia: alia litera sic habet, quòd *continuum est vnum de pluribus quæ insunt maximè quidè perfectio*, id est, in actu: *si autem potestate*, & postea sequitur litera nostra: sed vt dicitur, & bene illa litera superfluit, & fuit fortè vitium transferentis, qui fortè inuenit duas literas & trãstulit vtrãque, & sic fecit errorem, vt ambæ literæ in vnum coniungerentur. Deinde cum dicit:

S. Thom. sic notauit.

Horum verò eorundem magis, quæ sunt natura quam arte talia, quæadmodum & in vno dicimus tanquam existente totalitate vnione aliqua.

147

Hic subdividit secundum membrum postquam ipsum exposuit. Circa quod duo facit, secundum quòd inuit duas diuisiones. Secunda ibi : *Amplius quanto.* Dicit ergo, quòd *horum eorundem, scilicet continuorum magis sunt talia*, scilicet tota quæ sunt supple continua natura quam quæ arte: quemadmodum dicimus, & in vno supra cap. de Vno, vbi dictum est, quòd illa, quæ sunt continua per naturam, sunt magis vnum quam quæ sunt continua ab arte, tanquam totalitate existente vnione aliqua, id est, ac si totalitas sit quedam vnio, ita quòd magis totum est & magis vnum: ex his habemus vnam diuisionem membri illius, scilicet quòd quedam sunt continua per naturam: quedam per artem. Deinde cum dicit :

Continua duplicia.

S V M M A R I V M,

Totum integrale, seu cõtinuum, ratione positionis, diuiditur in tres species; de Scoti Oper. tom. IV.

vna dicitur omne; de altera, totum; de tertia vtrumque nomen.

Amplius quanto habente principium & medium & vltimum. Quorum quidem non facit positio differentiam, omne dicitur: quorum verò facit, totum: & quacumque ambo dicuntur & totum & omne. Sunt autem hæc quorum natura quidem eadem manet transpositione: forma verò nõ, vt cera & vestis: etenim totum & omne dicuntur: habent enim ambo. Aqua verò & quacumque humida sunt, & numerus, omne quidem dicuntur; totus verò numerus & tota aqua non dicitur nisi metaphoricè. Omnia verò dicuntur in quibus omne, vt in vno, in his omnia, vt in diuersis; omnis hic numerus; omnes hæc unitates.

Ponit secundam diuisionem dicens, quòd *amplius*, ipso quanto habente principium medium, & vltimum, secundum scilicet quedam ordinem positionis in partibus continui: nam omne totum continuum est quantitas habens positionem: hoc inquam supposito horum, scilicet continuo rum, quorum positio non facit differentiam, omne dicitur: talia autem sunt omnia humida, vt dicitur: partes enim aquæ quocunque modo transponantur non faciunt differentiam in subiecta aqua; & idèd in talibus ad significandum totalitatem vtimur hac dictione, *omnis*, dicendo, omnis aqua: quorum autem supple positio facit differentiam, dicimus totum & non omne: sicut patet de homine, & de domo & huiusmodi: non enim est homo qualitercunque partes hominis ordinentur: putã si pes esset in fronte, & cor in manu, &c. impossibile enim esset hominem sic posse viuere, vel stare; & idèd talis dispositio facit differentiam in substantia hominis: similiter est de domo, & huiusmodi: in talibus ergo dicimus totum, & non omne: vt totus homo, & tota domus, & non omnis, accipiendo aliquem hominem, vel aliquam domum: quæcunque verò ambo dicuntur, scilicet illa in quibus ambo accidunt: quòd scilicet positio facit in eis differentiam quodammodo: in talibus dicimus, totum, & omne: sunt autem quorum hæc aliqua natura, scilicet materia manet eadem: vt cera & vestis, quæ si transponantur in suis partibus mutata figura, materia tamen manet eadem; licet in se quantum est de se retineant propriam figuram: quòd non est de aqua, & de alijs humidis, cum tetrauerentur, & per consequens figentur termino alieno: talia ergo de quibus nunc loquimur, dicuntur totum, & omne: habent enim ambo, scilicet quòd positio in eis quodammodò facit differentiam, & quodammodò non: & per hoc differunt ab humidis, quæ cadunt sub primum membrum; idèd subdit quòd aliqua verò & quæcunque sunt humida, & etiam numerus dicitur quidem omne: totus verò numerus, & tota aqua non dicitur nisi metaphoricè, quòd dicit fortè secundum proprietatem Græci idiomatis: licet apud nos dicatur tota aqua, & totus numerus: addit autem quòd omnia illa dicuntur in quibus dicimus omne vt in vno, nam in his dicuntur omnia vt in diuersis: vult dicere quòd in quibus vtimur hac dictione, *omnis*: sicut ipsum totum vnum & acceptum in singulari dicitur omne; sic par-

De quibus omne, & totum rectè dicuntur scorsum.

tes eius diuerſæ dicuntur omnia in plurali : vt dicendo *omnia hic numerus*, & *omnes hæc vnitates* in plurali : ſimiliter ſicut dicitur omnis aqua : ita poteſt dici de partibus eius, omnes aquæ.

Ex his patet vna diuiſio trimembris , ſcilicet quòd quædam ſunt continua , quorum poſitio partium non facit differentiam in ſubſtantia , vt ſunt numerus , & omnia humida , & in talibus vtinur hac diſtione, *omnis*. Et nota quòd de ratione talium ſunt duo : vnum eſt, quòd ſint tota homogenea, eiusdem ſcilicet rationis in toto & in partibus : aliud eſt quòd de ſe non habeant propriam figuram , vt ſint retentia de ſe alicuius figuræ , ſed terminentur & figurentur ſemper termino alieno : quædam ſunt continua quorum poſitio in partibus facit differentiam in ſubſtantia , & in talibus vtinur hac diſtione *totum*. Et nota quòd de ratione talium eſt quòd ſint tota heterogenea, vt homo & aſinus, & huiuſmodi. Quædam ſunt continua , quorum poſitio in partibus quodammodo facit differentiam , & quodammodo non, & in talibus vtinur vtraque diſtione, ſcilicet, *omnis* & *totum*. Et nota quòd de ratione talium ſunt duo : vnum eſt, quòd talia ſint tota homogenea, vt dicebatur de primis : aliud eſt quòd ſint retentia figuratum propriarum, & non ſemper terminentur termino alieno , & per hoc diſtinguuntur à primis. Et ex hoc patet cauſa huius diuiſionis : quia enim hæc diſtione *omnis* , eſt diſtributia ; ideò in termino cui additur , requirit multitudinem , vel in actu , vel in potentia propinqua : quia ergo humida , & ea quæ ſunt homogenea, ſunt diuiſibilia in partes eiusdem rationis : quia quælibet pars aquæ eſt aqua ; ideò in vna aqua ſunt multæ aquæ , licet in potentia : ſicut in vno numero ſunt multæ vnitates, licet etiam in potentia : alioquin numerus non eſſet per ſe vnus, & propter hoc in talibus dicimus, omnis numerus , omnis aqua &c. Propter cauſam verò oppoſitam in totis heterogeneis , non dicimus *omnes*, dicimus tamen *totum* , ex eo quòd *totum* perfectum requirit ſimilitatem partium , & talia ſunt huiusmodi tota , quorum ratio, & perfectio non eſt communicabilis alicui de partibus, & ideò dicimus totum nomen & non omne. Deinde cum dicit.

S V M M A R I V M.

Explicat quid ſit *colobon* , ſeu diminutum , quod eſt oppoſitum *totius* , ad quod ſeptem requiri, bene oſtendit Doctòr ; atque tria requiri ad partem diminutam, ſeu colobam.

Diminutum verò dicitur *quantorum non quòdcunque, ſed partibile oportet illud eſſe, & totum*: nam duo non ſunt diminuta altero ablato vno : non enim vnquam id cuius ablatione diminutum quippiam ſit, & id quod reſtat , equalia ſunt. Neque omnino quiſque numerus eſt diminutus : etenim ſubſtantiam oportet manere ; ſi calix diminutus eſt, adhuc oportet eſſe calicem. Numerus autem adhuc non idem parte ſublata.

Determinat de oppoſito *totius* quod eſt *colobon*,

id eſt , truncatum ; vnde alia littera habet quantum diminutum, vel defectiuum. Eſt ergo intentio Philoſophi oſtendere quid eſt colobon, vel truncatum. Circa quod duo facit : primò narrat ea quæ requiruntur ex parte totius quod truncatur. Secundò ea quæ requiruntur ex parte partis truncatæ, & quæ à toto deficit. Secunda ibi : *Adhuc autem*. Quantum ad primum enumerat ſeptem, quæ requiruntur ad hoc quòd aliquid totum ſit colobon. Primum eſt, vt illud totum ſit aliquid quantum , habens partes quantitatuas , in quas diuiditur ; ideò dicit quòd *colobon dicitur quantorum* , id eſt, quòd ſit de numero quantum : & per hoc diſtinguitur à toto vniuerſali , quod non eſt diuiſibile ſecundùm quantitatem ; & ideò ſublata vnâ parte ſubiectiua , non poteſt dici colobon. Secundum eſt, quòd colobon non dicitur quòdcunque quantum , ſed quòd ſit partibile in partes alterius rationis , & ſit totum conſtitutum ex diuerſis partibus ; ideò dicit quòd non quòdcunque ſupple quantum eſt colobon , ſed oportet illud eſſe partibile & totum : & per hoc diſtinguitur colobon à partibus homogeneis , in quas totum heterogeneum diuiditur, & ideò caro, vel os, non poſſunt dici colobon , licet ſint quanta. Tertium eſt, quòd colobon non poteſt dici aliquid habens duas partes , ſi altera tollatur : quia pars ablata à colobon non debet eſſe æqualis reſiduo ; ideò dicit quòd *duo*, puta numerus binarius non ſunt coloba altero vno ablato : quia colobonia, id eſt, pars ablata, & reliquum quod remanet, non eſt æqualis, & ideò oportet quòd ſemper reſiduum ſit maius illo quod auferitur. Quartum eſt, quòd ſubſtantia colobi manet etiam amota parte , & propter hoc numerus non poteſt eſſe colobus : quia ablata quacunque vnitate ſtatim variatur ſubſtantia numeri, ideò dicit quòd *nec totaliter*, id eſt, vniuerſaliter *nullus numerus ſupple eſt colobus* : etenim pro quia : oportet manere ſubſtantiam, ſcilicet colobi, ſicut ſi calix truncetur pede, adhuc manet calix ; ideò dicit quòd *adhuc oportet eſſe calicem ſi calix ſit colobon*, id eſt, colobus : numerus autem non adhuc idem, ſcilicet manet ablata vna parte. Quintum eſt quòd colobon dicitur habere partes diſſimiles : licet non conuertatur : nam numerus habet aliquo modo partes diſſimiles, puta quaternitas dualitatem & trinitatem , & tamen numerus non eſt colobus ; ideò dicit quòd adhuc ſupple oportet quòd coloba ſint diſſimilium partium, nec tamen hæc omnia, quæ ſcilicet habent partes diſſimiles, ſunt ſupple coloba, numerus enim habet partes diſſimiles, vt dualitatem & trinitatem : & tamen numerus non eſt colobus. Ratio huius dicti aſſignatur, quia in toto homogeneo, quod eſt ſimilium partium , ratio totius ſaluatur in qualibet parte, ideò ſi vna pars auferatur, reliqua non dicitur coloba : oportet ergo colobon eſſe totum heterogeneum, & diſſimilium partium. Qualiter autem ſit intelligendum quòd numerus habeat partes diſſimiles, & per conſequens diuiſibiles, vt hic dicitur, dictum fuit ſuprà, capitulo de Quantum. Sextum eſt, quòd colobon oportet eſſe tale, quòd habeat determinatam poſitionem partium, & ideò illa in quibus poſitio non facit differentiam , non poſſunt dici coloba ; ideò dicit, quòd totaliter , id eſt, vniuerſaliter nullum eſt colobon eorum, quorum poſitio non facit differentiam : ſed oportet eſſe talia quæ habent in ſubſtantia poſitionem, ſcilicet determinatam, vt homo, equus, & alia tota heterogenea. Septimum eſt, quòd colobon oportet

148
Continua
ſtiplicia.

Quare lyom-
nis, applica-
tur homoge-
neis, & lyo-
tum hetero-
genis.

Al. totum
animal.

Vt totum ſit
colobon, re-
quiruntur 7.

Al. reliqua.
Al. non ſunt
equalia.

Non omnia
quæ habent
partes diſſi-
miles ſunt
coloba.

Al. partes ſi-
miles & par-
tes diſſimiles.

oportet esse totum continuum, non discretum; & idè harmonia, quæ componitur ex numeris musicis, non potest dici coloba, esto quòd sibi aliqua pars subtrahatur: idè dicit quòd ampliùs continua supple oportet esse coloba: nam harmonia licèt sit ex eis, quæ sunt dissimilium partium, & habent positionem (quod dicit pro quanto voces acutæ, & graues non quomodocunque ordinatæ habent hanc, vel hanc harmoniam, licèt harmonia non habeat propriè positionem, quæ est differentia quantitatis, sicut nec numerus) licèt inquam sic sit, tamen harmonia non fit coloba, ex eo scilicet quòd non est continua, sed discreta. Deinde cum dicit:

150

Adhuc autem est partium dissimilium sint, nec hæc omnia diminuta dici possunt: numerus enim est ut dissimiles habent partes, ut dualitatem & trinitatem. Sed totaliter quorum non facit differentiam positio, nullum est diminutum, ut aqua aut ignis: sed oportet talia esse que in substantia positionem habeant. Ampliùs continua sunt oportet; nam harmonia est ex eis que sunt dissimilium partium, & positionem habent: diminuta autem non fit. Adhuc autem nec qualibet tota, nec hæc cuiuscunque particula priuatione diminuta sunt: etenim diminutum non faciunt, neque que principalia substantiæ, nec que ubicunque entia, ut si perforatur calix non diminutus: sed si ansa, vel extremitas aliqua: & homo dicitur diminutus, non si carnem, aut splenem, sed si extremitatem, & hanc non quamuis, sed que non habet generationem ablata tota, quapropter calui non sunt, nec dicuntur diminuti.

Et pars dicitur coloba, vel totum in ordine ad partem requiritur tria

Enumerat conditiones requisitas ad colobon ex parte partis quæ truncatur, & auferitur, & sunt tres. Prima est, quòd pars oblata non sit principalis, sine qua scilicet substantia rei esse non possit; idè dicit quòd *adhuc autem sicut nec qualibet tota supple dici possunt coloba*: ita nec hoc scilicet totum dicitur colobon ex priuatione cuiuscunque particule: non enim oportet nec quæ propria, vel principalia substantiæ, id est, quòd oportet partem ablatam non esse principalem substantiæ rei. Ratio huius est, quia ut dictum est supra, oportet colobon etiam manere ablata parte: sublata autem parte principali rei, iam non remanet res, ut homo truncato capite. Secunda est, quòd pars ablata debet esse in extremitate colobi, & non interior, idè dicit, quòd *nec ubicunque entia*, id est, quòd ista quæ auferuntur, non sunt ubicunque, *ut si perforatur calix*: & supple de medio eius pars aliqua auferatur, scilicet calix, non erit colobus: *sed si auferatur auris*, id est, aliqua particula calicis, ad instar auris, aut aliqua eius extremitas, tunc supple dicitur colobus: similiter homo non est colobon si amittat carnem, id est, aliquid de carne pedum, vel brachij, aut si amittat splenem: aut aliquam partem anteriorem; sed aliquam extremitatem amittat, puta manum, aut aurem. Tertia conditio est, quòd ista particula in extremitate, ex cuius subtractione dicitur colobon, dicitur esse talis

Al. debet.

quòd iterum non renascatur; quod si sic, non propterea dicitur colobon: idè dicit quòd *hæc pars*, scilicet à qua dicitur colobon: non omnem supple partem oportet esse; *sed cum non habet generationem ablata à toto*, puta sicut sunt manus, vel pedes, idè infert *quapropter calui non sunt colobi*: si supple capilli debeant iterum renasci, ut cum aliquis ex infirmitate perdidit pilos. Tunc sequitur illa pars:

S Y M M A R I V M.

Explicantur quatuor modi quibus sumitur genus. Primo pro continua generatione. Secundo pro primo mouente. Tertio pro subiecto. Quarto pro eo quod primum inest in diffinitone, quomodo sumitur apud Logicos. Quod innuitur hic matrem non concurrere actiue, non ita est, ut benè probat Doctor 3. d. 4. tantum dicitur hic eam ministrare materiam, & fortè quia eius semen magis materiale est, minusque actiuum.

Genus dicitur, hoc quidem si sit generatio continua speciem eandem habentium, ut dicitur donec usque hominum genus sit, quia donec est generatio continua ipsorum.

Text. c. 33

Vbi agit in speciali de quodam toto, quod est genus. Circa quod duo facit: quia primò distinguit modos generis. Secundo modos quibus aliqua dicuntur differre genere. Secunda ibi: *Diuersa genere*. Prima in duas. Primò facit quod dictum est. Secundo resumit illos modos & concludit intètum. Secunda ibi: *Genus igitur*. Prima in quatuor secundum quatuor modos generis. Secunda ibi: *Illud verò*. Tertia ibi: *Amplius autem*. Quarta ibi: *Amplius ut in rationibus*. Dicit ergo, quòd *genus dicitur hoc quidem si sit generatio continua aliquorum habentium eandem speciem*: ita quòd talis generatio continua dicitur genus, *ut cum dicit, donec usque sit genus hominum*, id est, donec est generatio continua ipsorum, & iste est primus modus prior, scilicet multitudo hominum ad inuicem, & ad vnum primum principium habitudinem aliquam & relationem habens, ut omnes Romani ad Romulum. Deinde cum dicit:

151

Genus dicitur quadupliciter.

Illud verò à quo sunt primo mouente ad esse; sic enim dicuntur Ellines genere, & Iones, quia hi ab Elline; illi verò à Ione primo generante, & magis qui à generante quam qui à materia: dicuntur enim & à famina genere ut & Pyrrha.

Ponit secundum, dicens, quòd *illud à quo ut à primo mouente ad esse*, id est, à primo generante sunt, id est, procedunt aliqua, dicitur supple *genus: sic enim dicuntur aliqui Ellines genere & Iones: quia hi scilicet Ellines sunt ab Elline, & illi à Ione ut à primo generante*. Addit autè quòd magis denominantur à patre quam à matre; idè dicit quòd *magis quidem à generante quam à materia*.

Denominatio plerumque fit à patre.

materia, id est, quàm à matre, id est, quæ ministrat materiam generationis; licet quandoque accidat oppositum, scilicet quòd denominatur à matre; idè dicit, quòd etiam dicuntur à *famina genere*, ut à *Pyrrha* supple dicuntur aliqui *Pyrrhani* vel *Pirrhades*. Deinde cum dicit;

152

Amplius autem ut superficies figurarum genus superficialium, & solidum solidorum: figurarum enim magis unaquaque hæc quidem superficies talis, hoc autem solidum tale; hoc autem est, quod subiicitur differentiis.

Ponit tertium modum, ut genus accipitur pro subiecto, dicens quòd *amplius*, supple dicitur genus, ut *superficies* dicitur genus *figurarum superficialium*, & *solidum*, id est, corpus *solidorum*, id est, figurarum solidarum. Causam autem huiusmodi subdit dicens, quòd *unaquaque figurarum hæc quidem est superficies talis*; ita quòd superficies talis prædicatur de figura superficiali: *hoc autem*, id est, *solidum tale*: ita quòd ipsum solidum, hoc est corpus prædicatur de tali figura, scilicet solida; subdit autem quod *hoc autem*; id est, subiectum est, quod subiicitur differentiis, & in hoc tangit duplicem causam, quare proprium subiectum dicitur genus: una est, quia sicut genus prædicatur de specie, & ponitur in eius diffinitione; ita & proprium subiectum de accidente: nam superficies prædicatur de figura superficiali, & ponitur in eius diffinitione, & similiter solidum de solida; alia causa est, quia sicut genus subiicitur contrariis differentiis; sic proprium subiectum se habet ad accidentia: dicitur enim quod hæc figura solida est talis solida; & hæc figura superficialis est talis superficies, quasi figura sit quædam differentia qualificans superficiem, vel solidum; & prædicatur de subiecto in quale, ad modum differentie; ut sicut dicimus, animal rationale, ita dicimus superficies quadrata, vel triangularis; ita quòd subiectum subiicitur accidentibus, supple differentiibus ad modum generis. Deinde cum dicit:

Amplius ut in rationibus, quod primum inest, quod dicitur in eo, quod quid est hoc genus, cuius differentia dicuntur qualitates.

Genus est prima pars diffinitionis.

Ponit quartum modum dicens, quòd *amplius*, id est, alio modo dicitur genus, quod *primum inest*, id est, primò ponitur in *rationibus*, id est, diffinitionibus, quod dicitur, id est, prædicatur in eo, quod quid est, & hoc est genus, cuius differentia dicuntur qualitates: omnis enim diffinitio constituitur ex duobus conceptibus, quorum vnus & primus est quidditativus, qui est conceptus generis: alius est qualificativus, qui est conceptus differentie, & idè differentie dicuntur quædam substantiales qualitates, Deinde cum dicit:

Al. qualitativum.

Genus igitur toties dicitur; aliud quidem secundum generationem continuam speciei eiusdem; aliud quidem secundum primum mouens eiusdem speciei; aliud verò materia: Cuius differentia enim & qualitas est, hoc est subiectum quod dicimus materiam.

153

Refumit dictos modos, & concludit intantum

dicēs, quòd *genus ergo toties dicitur*, ut dictum est aliud quidem secundum generationem continuam eiusdem speciei, quantum ad primum modum: aliud quidem secundum primum mouens, id est, generans eiusdem speciei, quantum ad secundum modum: aliud verò, ut materia quantum ad tertium modum & quartum: genus enim subiectum est materia accidentium: genus etiam prædicabile dicitur materia: tum quia sumitur à re, siue à realitate materiali rei: tum quia sicut materia est in potentia, & determinabilis per formas, sic & genus per differentias específicas; idè subdit, *cuius*, scilicet generis, *differentia est qualitas*: hoc est subiectum, quod dicimus materiam: sic enim se habet genus ad differentiam, sicut subiectum ad qualitatem,

Genus congruè subiectum & materiale dicitur.

S V M M A R I V M,

Duo modi, quibus aliqua dicuntur diuersa genere; Doctor explicat generis Physici, & logici differentiam.

Diuersa verò genere dicuntur, quorum diuersum primum subiectum, & non resoluitur alterum in alterum, nec ambo in idem, ut species & materia diuersum genere.

Distinguit modos, quibus aliqua dicuntur differere genere. Circa quod duo facit, secundum quod ponit duos modos. Secunda ibi: *Et quæcunque*. Dicit ergo, quòd *diuersa genere dicuntur, quorum primum subiectum est diuersum*, sicut dicimus, quòd primum subiectum colorum est superficies, & primum subiectum saporum est humidum; & idè color & sapor distinguuntur genere subiecto, quod est genus Physicum; & idè subdit, quòd talia sunt quorum alterum non resoluitur in alterum: & hæc est secunda conditio requisita, & propter hoc figuræ superficiales, & solidæ erunt diuersæ genere; nisi fortè dicitur, quòd solidum resoluatur in superficies; secundum illam opinionem, quæ ponit corpora componi ex superficibus, & resoluuntur in ipsas: iterum tertio oportet quòd nec ambo in idem aliquod resoluantur, ut species, id est, forma, & materia sunt diuersa genere, ex eo quod secundum suas proprias entitates non habent aliquod tertium commune in quod resoluuntur, & iste modus; sicut patet correspondet tertio modo generis: quod est genus Physicum. Deinde cum dicit:

Diuersa genere dicuntur dupliciter.

Verum est resolutio Physica & prædicabili formali.

Et quæcunque secundum diuersam figuram Categoriae entis dicuntur: alia namque quid est significant entium: alia quale quid: alia aliud ut diuisum est prius: nec enim hæc resoluuntur, neque inuicem, neque in vnum aliquod.

154

Ponit secundum modum, dicens quòd supple diuersa genere dicuntur quæcunque dicuntur secundum diuersam figuram Categoriae, id est, prædicationis entis: *Alia namque entium significant quid est*, id est, substantiam, *alia quale quid: alia*, scilicet aliis modis, ut est *prius*, scilicet capit. de ente diuisum, nec enim hæc resoluuntur in inuicem: quia vnum Prædicamentum non continetur sub alio: nec resoluuntur in aliquod vnum, quod scilicet

licet sit genus : nam licet ens sit commune prædicatum in quid de omnibus generibus ; ens tamen non est genus : iste autem modus , sicut patet , correspondet quarto modo generis , quod est genus Logicum : primi autem duo modi generis non multum pertinent ad Physicam , & realem considerationem , & idè de diuersitate generis illis modis correspondentè Philosophus non curauit .

Notandum , quod sicut hic tangitur , & habet declarari . i. o. huius , duplex est genus : quoddam Physicum , quoddam Logicum ; genus Physicum attenditur penes subiecti identitatem , scilicet primi , vt illa dicantur idem genere Physico , quæ habent idem subiectum , vel eandem materiam secundum rationem , & quæ non , non : genus autem Logicum attenditur penes identitatem alicuius realitatis vnius de pluribus vniocè prædicabilis , vt illa dicantur idem genere Logico , quæcunque conueniunt in vna aliqua tali realitate prædicabili de eis , & quæ non , non .

Ex quo patet corollarè , quod aliqua possunt differre genere Physico , quæ tamen idem erunt genere Logico , vt omnes substantiæ corporeæ , & incorporeæ sunt idem genere Logico : quia omnes præter Deum sunt in genere substantiæ , & tamen differunt genere Physico , quia non habent vnã materiam communem : similiter omnes colores & sãpores sunt idem genere Logico , quia omnes sunt de genere Qualitatis , & tamen differunt in genere Physico , quatenus non habent idem subiectum primum , vt prædictum est : nunquam tamen è conuerso , quod aliqua sint idem genere Physico , & differant genere Logico , &c .

Genus duplex.
Quæ sunt eiusdem generis Physici & quæ logici?

Considera in substantias.

tres : quia primò distinguit nomen falsi , vt falsitas reperitur in re . Secundò vt reperitur in ratione , siue diffinitione . Tertid vt reperitur in homine . Secunda ibi : *Ratio verò* . Tertia ibi : *Homo autem falsus* . Prima in duas secundum duos modos . Secunda ibi : *Alia verò quæ sunt* . Dicit ergo , quod *falsum dicitur vno modo , vt res falsa & huius* , scilicet rei falsæ , hoc quidem per non componi , id est , quod res dicitur falsa , vno modo per hoc , quod oratio significans rem incongruè componitur : vel quia non est composita , puta si sit falsum contingens ; vel quia impossibile est omninò componi si sit falsum omninò impossibile , sicut dicitur diametrum esse commensurabilem , quod est exemplum secundi ; aut se sedere , si tu supple non sedeas , quod est exemplum primi : nam te sedere , vel non sedere , est contingens : horum enim hoc quidem est falsum semper , scilicet diametrum esse commensurabilem : illud verò quandoque , scilicet te sedere : quia licet non sedeas , contingit tamen te sedere : sic enim hæc dicuntur non entia , quia scilicet non est sic in re , sicut exprimitur per orationem ; Deinde cum dicit :

Falsum triplex.

Falsum in diffinitione contingit dupliciter.

Alia verò quæ sunt quidem entia , & apta nata sunt videri , aut non , qualia sunt , aut quæ non sunt , vt pictura & somnia : hæc namque sunt aliquid quidem , sed non quorum faciunt phantasiã . Res ergo falsæ sic dicuntur : aut quia non sunt ipse , aut quia ab eis phantasiã non entis est .

156.

SVMME VNICE

CAP. XIX.

De Falso,

SVMMARIVM.

In hoc capite vsque ibi : *homo autem* , Explicantur modi falsitatis , prout in re contingit dupliciter . Item vt contingit in diffinitione , & oratione . Reicitur Antistenes , qui dixit nihil posse dici de alio præter propriam diffinitionem . In quo cõsistat falsitas , dixi supplem. de An. disp. 3. sec 9. vide Doctorem 6. huius q. 3. & ibi Scholium secundum .

Falsum dicitur vno modo , vt res falsa & huius hoc quidem per non componi , aut per impossibile esse componi ; sicut dicitur diametrum esse commensurabilem , aut te sedere : horum enim falsum ; hoc quidem semper , illud verò quandoque : sic enim non entia hæc .

155
Tex. c. 34.

Postquam Philosophus distinxit nomina significantia entis perfectionem : nunc distinguit nomina significantia entis defectum & imperfectionem . Circa quod duo facit : primò distinguit nomen falsi . Secundò nomen accidens . Accidens enim comparatum ad substantiam defectum quandam includit . Secunda ibi : *Accidens dicitur* . Prima in

Ponit secundum modum , dicens , quod supple alia dicuntur falsa in re quæ sunt , id est , quæ in se sunt entia , & apta nata sunt , scilicet aliquid apparere , vel videri : aut pro sed , quæ non sunt , id est , qualia non sunt , vt sciographia & somnia . & dicitur sciographia , id est , vmbrosa descriptio : vmbra enim videtur esse res quandoque cuius est vmbra , vt si vmbra hominis videtur esse homo : similiter est de somnio : hæc namque sunt quidem aliquid , sed non illa quorum phantasiã , id est , apparentiam faciunt . Vltimò comparat dictos modos dicens , quod *res ergo sic dicuntur falsæ : aut quia ipse non sunt* , quantum ad primum modum ; aut quia ab eis est phantasiã , id est , apparentia non entis , id est , eius quod non est ; licet illa res sit aliquid in se , quantum ad secundum modum .

Secundum aliam litesã.

Norandum , quod vt potest haberi ex litera , secundus modus distinguitur à primo dupliciter : vno modo quia primus modus respicit res complexas : secundus autem modus res incomplexas . Alio modo quia primus modus attenditur circa res , quæ simpliciter non sunt : secundus autem modus circa res , quæ simpliciter vtique sunt , sed non sunt secundum quid : quia scilicet non sunt quales , vel quomodo apparent , & hanc differentiam tangit Philosophus expressè . Deinde cum dicit :

Differunt dicto duo modi dupliciter.

Ratio verò falsa , quæ est non entium in quantum falsa . Vnde omnis ratio falsa alterius quam cuius est vera : vt quæ circuli falsa irigoni . Cuiuslibet autem ratio est quidem , vt vna quæ est eius , quod quid erat esse : est autem vt multa : quoniam idem aliquo modo ipsum , & ipsum passum , vt Socrates & Socra-

157

res musicus: falsa autem ratio nullius est simpliciter ratio.

Distinguit nomen *falsi* prout reperitur in ratione, vel diffinitione. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò excludit quendam errorem. Secunda ibi: *Quapropter Antisthenes.*

Falsum in diffinitione contingit dupliciter.

Ad euentiam primi notandum, quòd diffinitio & generaliter oratio dicitur falsa dupliciter, scilicet vel simpliciter, vel ad aliquid. Dicitur autem falsa simpliciter illa, quæ includit repugnantiam in partibus, & idè oratio nulli competit, sed est penitus non entis. Exemplum, si dicatur animal insensibile incorporeum: hæc oratio est omninò falsa simpliciter, quia in se claudit repugnantiam terminorum. Dicitur autem falsa ad aliquid, quæ quidem in se vera est, nullam repugnantiam includens; & idè est alicuius entis: quia tamen attribuitur alicui enti cuius non est, idcirco falsa dicitur. Exemplum, si diffinitio hominis attribueretur equo, & talis oratio est non entis in quantum falsa; idè dicit, quòd *oratio*, siue diffinitio dicitur falsa, *quæ est non entium in quantum falsa*, & hæc est falsa ad aliquid non simpliciter; unde omnis oratio est falsa alterius, ut diffinitio, quæ est circuli est falsa trigoni, id est, trianguli: *ratio autem*, id est, diffinitio propria cuius est: licet quidem, ut una quæ est, quod quid erat esse: est autem, ut & multa; id est, quòd quodammodò sunt etiam multæ diffinitiones vnus: quod exponit dicens: *quoniam*, pro quia, *idem est aliquid ipsum*, scilicet subiectum præcisè sumptum & ipsum passum, id est, cum passione sumptum, ut *Socrates & Socrates musicus*: sunt enim idem, non simpliciter & per se, sed per accidens: certum est autem, quòd alia est diffinitio Socratis & Socratis musici: ambæ autem dicuntur esse eiusdem aliquid: loquendo tamen proprie & per se, diffinitio non est nisi vnica vniuoci: addit autem, quòd *falsa autem ratio nullius est ratio simpliciter*, & hæc est falsa simpliciter modo præposito. Deinde cum dicit:

158

Quapropter Antisthenes opinatus est fatuè nihil dici dignatus, nisi propria ratione vnum in vno, ex quibus accidit non esse contradicere, ferè autem neque mentiri.

Excludit ex dictis errorem quendam. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò ad maiorem euentiam improbationis addit quoddam notabile. Secunda ibi: *Est autem vnumquodque*. Concludit ergo ex dictis, dicens *quapropter Antisthenes fatuè est opinatus nihil dignatus dici*, id est, prædicari de re nisi propria ratione vnum in vno: voluit enim iste Antisthenes, quòd quia voces sunt signa rerum, sicut res non habet nisi vnã, & propriam essentiam: sic nihil possit prædicari de re in propositione, nisi eius propria diffinitio: ita quòd de vno subiecto nunquam dicatur nisi vnum prædicatur: cuius improbationem subdit dicens: *ex quibus accidit non esse*, id est, non contingere *contradicere: ferè autem ne mentiri*, quod sic patet: quia si de homine prædicatur animal, quod est de ratione eius, non poterit prædicari de ipso non animal, nec formari propositio negatiua, & sic non erit contradicere. Similiter non contingere mentiri: propria enim

Al. prædicta diuisionis.

Error Antisthenis.

diffinitio est vera de re cuius est: si ergo de nullo potest prædicari nisi propria diffinitio, nulla erit propositio nisi vera, & per consequens non erit mentiri. Deinde cum dicit;

Est autem vnumquodque dicere non solum sua ratione, sed & ea qua aliorum falsò quidem penitus, & aliqua etiam ex parte verè sicut, & octo dupla dualitatis ratione. Hac quidem igitur ita dicuntur falsa.

Addit quoddam notabile, ad maiorem euentiam prædictæ diuisionis, dicens, quòd *est*, id est, contingit *vnumquodque dicere*, id est, de vnoquoque prædicari *non solum sua ratione*, id est, secundum suam propriam diffinitionem, *sed etiam ea, qua est alterius: falsò quidem & omnino*: est autem, ut & verè, id est, quòd si hoc fiat vniuersaliter, est omnino falsa talis prædicatio: aliquo tamen modo potest esse vera, sicut octo dicuntur *dupla ratione dualitatis*: ratio enim dupli stat in proportione duorum ad vnum, sicut dictum fuit in capitulo de Ad aliquid: octo autem, ut sunt duplum, aliquo modo sunt duo, quatenus in duo æqualia diuiduntur: concludit ergo, quòd *hæc quidem ita dicuntur falsa*. Deinde cum dicit;

Al. improbationis.

S V M M A R I V M.

Hominem esse falsum, quia sibi eligit, vel quia alios docet falsas opiniones. Hinc reiicit asserentes eandem orationem esse veram, & falsam, & hominem voluntariè praua facientem, esse meliorem; quia hic moraliter peior est eo, qui nolens praua facit: potest tamen quoad scientiam esse perfectior.

Homo autem falsus, qui promptus & electiuus talium rationum, non propter aliud aliquid, sed propter id ipsum.

159

Distinguit nomen *falsi* prout falsitas reperitur in homine. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò ex dictis excludit quosdam opiniones, ibi: *Quare & in Hippia*. Prima in duas secundum quod ponit duos modos. Secunda ibi: *Et qui aliis*. Dicit ergo, quòd *homo dicitur falsus, qui est promptus, & electiuus talium rationum*; scilicet falsarum. Alia litera, habet prohereticus, & est idem, quod electiuus, nam prohereticus electio dicitur. Homo ergo falsus tales eligit orationes, *non propter aliud quidem, sed propter id ipsum*: habitus enim delectat & faciliat operantem, ut sic habens habitum operetur, non propter aliquid extrinsecum, ut homicida propter delectationem actus occidendi: nam si occidat propter aliquod extrinsecum, puta, ut furetur, magis est fur, quàm homicida: similiter in proposito ille, qui eligit falsum dicere propter aliud, puta propter lucrum, ut sunt quidam mimi: magis est auarus quàm falsus: falsus propriè est, qui eligit falsas orationes, non propter aliud, sed propter id ipsum: quia scilicet delectatur in arte mentiendi. Deinde cum dicit:

Homo falsus dicitur dupliciter.

Occidens ut furetur magis est fur quàm homicida.

Quis proprie falsus.

Et qui aliis talium factor rationum: sicut res dicimus esse falsas quacunq[ue] falsam faciunt phantasiam.

ponit secundum modum, dicens, quod supple homo etiam est falsus, qui aliis est factor talium rationum, scilicet falsarum; sicut dicimus res esse falsas, quacunq[ue] falsam faciunt phantasiam, id est, apparentiam, vt dictum fuit supra. Deinde cum dicit:

160

Quare & in Hippia oratio refutatur, vt eadem vera & falsa: potentem enim mentiri accipit falsum: hic autem sciens & prudens.

Excludit opiniones aliorum de homine falso.

Excludit ex dictis opiniones quasdam, & sunt duæ, quarum secunda ponitur ibi: *Amplius volentem.* Dicit ergo concludens ex dictis quod supple, quia homo est falsus, qui eligit, vel qui facit falsas rationes, & idèd testificatur ratio, id est, opinio in Hippia, id est, in quodam libro Platonis sic dicto, quæ scilicet opiniones ponebat, quod eadem ratio esset vera & falsa: dicit enim illa, opinio, & accipit hominem potentem mentiri esse falsum: sed supple hoc est inconueniens: quia hoc potest homo sciens, & homo prudens, & sic homo prudens, & homo sciens esset falsus.

Notandum, quod cum idem homo possit mentiri, & verum dicere, sequitur quod idem homo sit verus & falsus: si ex hoc, quod potest mentiri, sit falsus; & sic similiter eadem ratio erit vera & falsa. Cum igitur homo sciens, & homo prudens possit mentiri, esset utique falsus, quod non est dicendum: quia non facit, nec eligit opiniones, siue rationes falsas: ex qua ratione, vt dictum fuit homo dicitur falsus. Deinde cum dicit:

Al. oratio

A posse ad esse non sequitur semper.

Amplius volentem praua meliorem: hoc autem accipit falso per inductionem: nam voluntarius claudicans non voluntario melior claudicare dicens imitari claudicantem: quoniam si claudus voluntarius deterior forsitan sicut in more & hoc.

Excludit aliam opinionem, quæ dicebat hominem, qui facit turpia, vel mala volens, esse meliorem quam qui facit nolens. Dicit ergo, quod amplius hoc falsum est volentem praua, id est, facientem praua: voluntarie esse meliorem: accipit autem scilicet ista opinio falsa, quod ponit per inductionem, scilicet in aliis similibus: nam vt dicit voluntarius claudicans est melior non voluntario, id est, illo qui claudicat contra suam voluntatem, dicens, ista scilicet opinio praua supple agere, imitari ipsum claudum: vt scilicet sit similiter utrobique: quoniam si claudus voluntarius est deterior forsitan sicut in more & hoc. Vult dicere, quod quodammodo est verum, quod dicitur: nam claudus voluntate est deterior quantum ad morem: quia facit opus fatui: tamen perfectior est quantum ad virtutem progressiuam. Similiter & hoc, id est, in proposito, qui praua agit voluntate, est deterior quantum ad morem: quamuis fortè sit perfectior quantum ad aliquam aliam potentiam, vel virtutem: quemadmodum etiam voluntate dicens falsum, licet sit peior quantum ad morem, ramen est perfectior, & magis intelligens quam ille, qui putat se verum dicere, & tamen falsum

Vide 8. Physicæ, &c. 8.

dicit, & mentitur: ista tamen opinio non est vera simpliciter, quia vitiosus nullus dicitur, nisi qui voluntate, & ex electione malum operatur: quia si hoc facit contra voluntatem, & ex necessitate non est sibi imputandum: nam necessitas violentiæ non est increpabilis, vt dictum fuit supra, cap. de Necessario, Tunc sequitur illa pars.

Necessario peccat in eo, quod vitare non potest.

SVMME VNICÆ

CAP. XX.

De Accidente.

SVMMARIVM.

In hoc capite per totum exponuntur duo modi accidentis. Primus accidentis per accidens, & dupliciter exponitur. Secundus accidentis per se, per quod intelligitur omne aliud quod non est de essentia rei. De aliis acceptionibus accidentis, vide Doct. 4. d. 12. q. 1. & 7 huius q. 1. De modis hic positris vide eum de Vniuersal. quæst. 3. 1. 32.

Accidens dicitur quod inest alicui, & verum est dicere: tamen neque ex necessitate, neque secundum magis, puta iam aliquis fodiens plantam fossam thesaurum inuenit. Hoc igitur accidens fodienti fossam inuenire thesaurum: nec enim ex necessitate hoc ex hoc, aut post hoc: nec vt secundum magis si quis plantat thesaurum inueniet.

161
Tex. c. 35.

In qua distinguit nomen accidentis, & diuidit in duas secundum quod ponit duos modos accidentis. Primus modus sumitur penes accidens per accidens. Secundus penes accidens per se. Secunda ibi: *Dicitur & aliter.* Prima in duas, quia primò exponit illum modum. Secundò assignat causam eius quare sic dicatur. Secunda ibi: *Nec est aliqua.* Prima in duas secundum quod accidens potest attendi penes fieri, vel penes esse. Primò ergo exponit ipsum penes fieri. Secundò exponit ipsum penes esse. Secunda ibi: *Et si quis utique.* Dicit ergo, quod accidens dicitur vno modo, quod inest alicui, & quod est verum dicere, id est, affirmare quod scilicet inest: non tamen ex necessitate, neque secundum magis, id est, vt frequenter, sed vt rarè: puta cum aliquis fodiens fossam plantæ, id est, ad plantandum aliquam plantam inuenit thesaurum: hoc igitur est accidens fodienti fossam: quod est inuenire thesaurum: quia nec ex necessitate est hoc ex hoc, scilicet quod fouea sit causa necessaria inueniendi thesaurum: aut post hoc, vt sit quædam consequentia, vel ordo necessarius, vt hoc sit post hoc, sicut dicimus, quod dies est post noctem, licet nox non sit causa diei: nec est vt secundum magis, id est, vt frequenter, vt si quis plantat inueniat thesaurum, sed supple hoc est & fit, vt rarè. Deinde cum dicit,

Accidens accipitur dupliciter. Vide Scot. super Porphyrio cap. de Proprietate & Accidente.

Et quis utique musicus erit albus: sed quoniam nec ex necessitate, nec vt secundum magis hoc fit, accidens ipsum dicimus.

162

Exponit

Exponit istum modum accidentis, ut accidens attenditur penes esse, & diuiditur in duas: quia primò facit, quod dictum est secundum quod accidens attenditur penes esse, in subiecto. Secundò ut attenditur penes esse, quantum ad alias circumstantias, puta penes esse in loco, vel tempore. Secunda ibi: *Quare quoniam*. Dicit ergo, quòd similiter supple dicitur per accidens & si quis vrique musicus erit albus: sed quoniam nec ex necessitate, nec ut secundum magis, id est, ut frequenter hoc fit, ut scilicet musicus sit albus; idèd ipsum dicimus esse per accidens penes esse in subiecto. Deinde cum dicit:

Quare quoniam est existens aliquid, & alicubi & horum quaedam, & alicubi, & quandoque quodcunque extiterit quidem: sed non quia hoc, aut nunc, aut hic accidens existit.

Accidens secundum varias circumstantias.

Exponit istum modum penes esse quantum ad alias circumstantias, dicens quòd quoniam aliquid est existens supple non tantum in subiecto: sed etiam alicubi, quantum ad locum: horum scilicet quae sunt alicubi, & etiam quandoque quantum ad tempus in omnibus istis contingit esse per accidens: si non sunt secundum quod huiusmodi: idèd dicit, quòd quodcunque extiterit quidem dicimus: sed non quia hoc, quantum ad subiectum, puta si album dicatur musicum: quia musicum non est in albo in quantum album: aut nunc, quantum ad tempus, puta si sit magnum frigus in ætate sub Cane: hoc enim accidit: quia non accidit in ætate in quantum ætas est: aut hic, quantum ad locum: ut si leue sit deorsum hoc erit per accidens: quia leue non est deorsum in quantum tale. Deinde cum dicit:

Nec est aliqua causa determinata accidentis, sed contingens: hoc autem indeterminatum. Accidit enim alicui Æginam venire si non propter hoc aduenit, ut illuc veniat, sed ab hyeme expulsus, aut à latronibus captus, uenit quidem & est accidens, & non in quantum ipsum, sed in quantum alterum; hyems enim est causa non quòd nauigabat, veniendi. Hic autem erat Ægina.

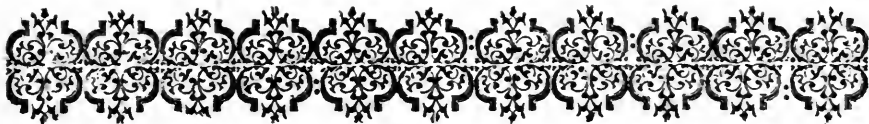
Assignat causam talis accidentis, quare sic dicitur, & est quia tale accidens non habet causam determinatam; idèd dicit, quòd nec est aliqua

causa determinata talis accidentis, sed contingens, id est, contingenter, & à fortuna: hac autem, id est, causa contingens, & à fortuna est quoddam indeterminatum: sicut patet per exempla, accidit enim alicui venire Æginam, id est, ad ciuitatem sic dictam si non propter hoc aduenit, ut illuc veniat, id est, quòd si non propter hoc incepit suum motum, ut ad talem locum veniret: sed expulsus ab hyeme, id est, à tempestate maris, quàm hyems commouit: aut captus à latronibus, qui supple ipsum deduxerunt: enenit quidem & est per accidens: quia scilicet præter intentionem; idèd subdit, aut, pro sed, non in quantum ipsum, sed in quantum alterum, id est, propter aliam causam extrinsecam: hyems enim est causa veniendi, supple ad locum non quòd nauigabat: hic autem erat Ægina: quia supple non intendebat Æginam nauigare. Deinde cum dicit:

Dicitur & aliter accidens, ut quacunque inexistunt unicuique secundum se, non in substantia entia; veluti triangulo duos rectos habere, & hac quidem contingit sempiterna esse, illorum vero nullum. Huius autem ratio in aliis.

Ponit secundum modum accidentis, qui sumitur penes accidens per se: dicens quòd aliter dicitur accidens, ut quacunque inexistunt, id est, insunt unicuique secundum se non in substantia entia, id est, quòd non sint de essentia illius cui insunt, & per hoc ostendit, quòd tale accidens pertinet ad secundum modum dicendi per se, non ad primum: nam in primo modo prædicatum est de essentia subiecti: non sic in secundo modo: ut triangulo inest habere duos rectos, sicut accidens proprium. Addit autem ad differentiam primi modi, quòd hæc quidem, id est, accidentia secundo modo contingit esse sempiterna: semper enim triangulus habet tria: illorum verò, scilicet accidentium primi modi nullum est sempiternum: quia sunt ut rarè, sicut dictum est: huius autem ratio habetur in aliis, scilicet in sexto huius, t. c. 5. & inde, & secundo Physicorum t. c. 48. & inde. Patet autem ex prædictis, quòd accidens primo modo opponitur ipsi per se, & multo magis ipsi substantialiter: sed accidens secundo modo non opponitur ipsi per se, sed tantum ipsi substantialiter: nam proprium accidens sic per se inest subiecto, quòd tamen est extra essentialem, & formalem conceptum sui subiecti.

Accidens potest dici illud quod inest quidem rei, non tamen est de eius essentia.

LIBER SEXTVS.

Postquam tractatum est in libro quarto ad quæ se extendit hæc scientia; & lib. 5. de nominibus, quæ subsunt eius considerationi; in hoc sexto, per duas Summas contentas, tradit modum considerationis eius circa prædicta, quod specialiter exequitur in Summa prima; in altera excludens aliqua entia, qua non considerantur ab hac scientia. In principio cap. 1. usque ibi: Nec de ipso. Docet principia entis inquantum ens ab ea considerari, reliquas verò scientias considerare aliquod particulare genus entis.

SUMMA PRIMA.

Declaratur de quo ente prima Philosophia consideret, ex distinctione considerationis, & modi diffiniendi aliarum scientiarum.

CAPVT PRIMVM.

De differentia Physicæ à quibusdam aliis scientiis, quæ hic exprimuntur.

Tex.com.1.

Prin cipia & cause queruntur entium, palam autem quòd inquantum sunt entia; est enim aliqua causa sanitatis & conualescentia. Sunt etiam Mathematicorum principia, elementa, & causa. Et totaliter omnis scientia intellectualis participans aliquid intellectus circa causas & principia est, aut certiora, aut simpliciora.

Postquam Philosophus in 4. libro declarauit ambitum huius scientiæ, ostendens ad quæ se extendat consideratio Metaphysica; & in 5. libro distinxit nomina, quæ subsunt considerationi huius scientiæ; nunc in sexto describit modum considerationis huius scientiæ circa prædicta, ad quæ se extendit. Circa quod duo facit: primò facit quod dictum est. Secundò remouet errorem, siue dubitationem possibilem oriri ex prædictis. Secunda ibi: *Sed quoniam ens simpliciter*. Circa primum sic procedit: primò enim proponit quandam conclusionem iam positam in quarto libro. Secundò comparat hanc scientiam ad alias, vt ex hoc venetur modum proprium considerationis huius scientiæ. Secunda ibi: *Sed omnes ista*. Proponit ergo hanc conclusionem quòd huius scientiæ est considerare principia entis inquantum ens: & intendit eam probare tali ratione: Eiusdem scientiæ est considerare subiectum & principia subiecti: sed Metaphysica considerat ens inquantum ens, vt proprium subiectum; ergo & considerat principia entis inquantum ens. In ista ratione primò præmittit conclusionem. Secundò ostendit maiorem per simile in aliis scientiis, ibi: *Est enim aliqua causa*. Minorem autem sup-
Scoti Oper. tom. IV.

Conclusio
principalis, 4.
& 6. Meta-
physica.

ponit ex quarto libro. Dicit ergo quòd principia & cause entium queruntur in ista scientia, palam autem quòd in quantum entia sunt, quod patet per alias scientias: est enim aliqua causa sanitatis & conualescentia, quam scilicet considerat medicus: similiter Mathematicorum, puta figuratum & numerorum sunt principia & elementa & causa, per quæ scilicet Mathematicus procedit, & totaliter, id est, generaliter omnis scientia intellectualis participans aliquid intellectus, puta siue sit scientia speculatiua, vel practica: circa causas & principia est, talis scilicet scientia: aut, scilicet illa principia sunt certiora aut simpliciora, quod dupliciter exponitur: vno modo vt per certiora intelligantur principia naturalia, quæ sunt certiora quoad nos, quia sensui propinquiora; per simpliciora autem intelliguntur principia Mathematica, quæ simpliciter & secundum naturam sunt priora & notiora. Alio modo vt principia certiora dicantur, quæ sunt magis nota & exquiritur: simpliciora autem quæ magis superficie tenus inquiruntur, vt sunt principia mortalia, quæ sumuntur ex his quæ eueniunt vt frequenter.

Expositio S.
Thoma.

Notandum autem, quòd principia entis inquantum ens possunt intelligi vel incomplexa, vt sunt substantiæ separatae; vel complexa, vt sunt prima principia demonstrationis, quæ dicuntur dignitates, de quibus dictum est in quarto libro: de verisque tamen verum est quòd hic Philosophus proponit: nam scientia Metaphysicæ considerat hæc & illa. Deinde cum dicit:

2
Principia
entis dupli-
cia, complexa
& incomplexa.

Sed omnes ista circa vnum quid, & genus aliquod circumscripta de hoc tractant: sed non de ente simpliciter, nec inquantum est ens.

Comparat hanc scientiam ad alias, vt ex hoc habeat proprium modum considerandi in ista scientia. Circa quod duo facit. Primò enim ostendit differentiam huius scientiæ ad alias penes subiectum primum, & hoc in generali. Secundò exponit illam differentiam magis in speciali. Secunda ibi: *Quoniam verò Physica*. Prima in duas, quia primò facit quod dictum est. Secundò ex differentia dicta infert tres conclusiones. Secunda ibi: *Nec de ipso quod quid est*. Dicit ergo quòd omnes ista scientiæ particulares, de quibus mentio est facta, sunt præscripta, id est, præcisæ & determinatæ circa aliquod vnum genus entis particulariter: & de hoc tractant, puta de numero, vel magnitudine: sed non de ente simpliciter, id est,

Consideras
ergo Meta-
physicæ ratio-
nem in uni-
uersali.

est, vniuersaliter: nec inquantum ens est: sed secundum particularem rationem: inquantum scilicet magnitudo est: solus autem Metaphysicus tractat de ente simpliciter inquantum ens est, Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Ex differentia data huius scientiæ ab aliis, ad eam tantum spectat agere de eo, quod quid est. Explicat benè Doctor, quomodo hæc, & aliæ scientiæ agunt de eisdem obiectis. Hinc infert primò non esse demonstrationem de substantia: secundò alias scientias non dicere si est, nec quid est suorum subiectorum.

NEc de ipso quod quid est ullam rationem faciunt; sed ex hoc aliq̄ quidem secundum hoc facientes ipsum manifestum, aliq̄ per suppositiones accipientes quod quid est, sic quæ secundum se insunt generi circa quod sunt demonstrant, aut magis necesse, aut infirmius.

3 Ex data differentia infert tres cõclusiones, quarum secunda ponitur ibi: *Quapropter palam*. Tertia ibi: *Similiter autem*. Dicit ergo, quòd quia supple sic est, quòd ista scientia tractat de ente, inquantum ens, & quia eiusdem scientiæ est tractare de ente inquantum ens, & de ipso quod quid est, pro quanto vnumquodque est ens formaliter per suum proprium quod quid est: idè aliæ scientiæ sicut nec tractant de ente simpliciter, sic nec de ipso quod quid est nullam faciunt ratione, id est, determinationem; sed ex hoc, scilicet quod quid est, aliq̄ quidem facientes ipsum manifestum, id est, supple ponentes vt principium ex sensu: aliq̄ verò accipientes ipsum quod quid est per suppositionem, scilicet ab aliqua scientia priori: sic supple supponentes ipsum quod quid est, demonstrant quæ secundum se insunt generi, id est, proprias passiones quæ per se insunt generali subiecto, circa quod negociantur: aut magis necessariè aut infirmius: nam scientiæ Mathematicæ certius demonstrant: naturales autem infirmius, quia procedunt ex his quæ non sunt semper, sed vt frequenter. Patet autem quòd loquitur hic de quod quid est subiecti, quod est primum medium in demonstratione potissima, vt hic dicitur expressè; vtrum autem hoc habeat veritatem magis est proprium considerationis Logicæ.

Notandum autem, ad euidentiam huius literæ, quòd eius quod quid est non est demonstratio, sicut nec in alia scientia, sic nec in Metaphysica; sed aliæ scientiæ quod quid est sui subiecti supponunt ex sensu: si tantum confusam cognitionem illius requirunt, puta ad sciendum binarium esse parem, sufficit quælibet cognitio confusè accepta de binario à sensu; cum quo etiam fiat ignorantia, an binarius sit accidens, vel substantia, quantitas, aut qualitas: aut quod quid est sui subiecti accipiant aliunde, id est, à Metaphysico, si distinctam eius notitiam requirunt, puta non scietur quòd homo est animal perfectissimum, sine notitia subiecti: an sit substantia vel accidens, & sic procedendo: & hoc aliquo modo accipitur à Metaphysico: qui Metaphysicus de eo quod quid est

distinctè cognoscendo, rationem facit, prout est possibile rationem fieri ad quod quid est inquirendum. Cum enim talis ratio sit via diuisiua, ex secundo Posteriorum, t. 4. & inde, quæ debet incipere à communissimis, quæ certum est inesse illi cuius quid queritur, quatenus illa communissima à Metaphysico considerantur: eatenus Metaphysicus iuvat ad faciendum rationem de quod quid est subiectorum specialium: & etiam quatenus diuidens in processu suo dirigitur per quædam principia Metaphysica communia, vt de quolibet affirmatio, vel negatio.

Sed contra istud instatur: nam Metaphysica non videtur ita necessaria quin quicumque artifex vt ens Logica, cuius vsus est communis, etiam Metaphysicè possit quod quid est sui subiecti inquirere.

Respondeo, quòd in tali inquisitione nullus est artifex; quia ista inquisitio præcedit omnem processum scientiæ, quæ est per demonstrationem: supposito quod quid est subiecti, siue confuso, siue distincto: sed in diuidendo Metaphysicus est: & quoad processum rationis, Logicus est.

Contra: si procedatur per conceptus essentialis ad Metaphysicum non spectantes, vt per conceptus corporis: antequam diuidendo habeatur quid subiecti, nunquid talis est in procedendo Metaphysicus, vel naturalis?

Respondeo; prædicatū in quid naturaliter notius est de subiecto quàm quæcunque passio, sed non nobis, & idè si ordine naturalis notitiæ procederet diuidens, nihil faceret, nisi abiiceret disconueniens, & acciperet conueniens: sed qui sibi notitiam acquirit ex aliqua passione notā viā sensus, vnum abiicit & aliud assumit. Vel ex aliquibus propositionibus sibi aliunde notis, & quatenus illis vtitur talis artifex, est talis qualis ille ad quem illæ propositiones spectant: licet imperfectè sit talis: omnis autem inuestigans quid per diuisionem, etiam si non per omnia intermedia procedat, Metaphysicis vti oportet: nullus est ita particularis sciens præcisè, puta Arithmeticus, vel Geometer, vel Physicus, nisi qui præcisè confusam notitiam subiecti accipit ex sensu, & isto supposito, passiones ostendit illi inesse, quas ex tali notitia potest de eo ostendere. Et licet talis perfectus Arithmeticus, est tamen imperfectè sciens, quia etiam ipsum numerum binarium imperfectè nouit: potest enim ignorare an sit substantia & an sit ens, si nunquam conceptum entis ab illo abstraxit: & hoc intelligit, nisi in demonstrando vtatur aliquibus principiis communibus, pro quorum intellectu oporteret conceptus communes abstrahere. Ex his patet quòd cum rei cognoscibilis essentialior sit cognitio illa, quæ est in particulari ad cognoscendum ipsum in particulari & distinctè, & de quocunque subiecto speciali, prima cognitio habeatur in scientia propria de ipso. Secundò autem in Metaphysica, essentialius cognoscit quælibet scientia specialis quid proprii subiecti, quàm Metaphysica. Metaphysicus etiam sine ista perfectus est: sed particularis sine illa non sic, nam applicando Metaphysicam ad notitiam confusam, potest perfectior haberi notitia de subiecto, quàm habeat particularis inquantum talis: & sic exposita videtur litera Philosophi, Deinde cum dicit:

Quapropter palam quia non est demonstratio substantiæ; nec eius quod quid est ex tali inductiōe, sed quidam alius modus ostentionis.

etiam in q. 1.
hæc habet
Doc. soluendo
principale,

Prima conclusio.

Al de hoc.

Mathematicus excedit
Physicum in
certitudine
demonstrationis.

4

Nota totum de inuestigatione quod quid est Logice & Metaphysica, quod

Secunda conclusio.

Ponit secundam conclusionem, quæ sequitur ex prima: quia enim *quod quid est* est principium demonstrationis, palam est ex tali inductione, quia non est demonstratio substantiæ: nec eius *quod quid est*, scilicet subiecti: sed est quidam alius modus ostensionis, puta via diuisiua: & alij modi qui secundo Posteriorum pertractantur t. 17. capitulo illo: *Opportet autem quomodo venari* Deinde cum dicit:

Similiter autem nec si est, aut non est genus, circa quod versantur, quicquam dicunt propter eiusdem rationis esse ipsum quod quid est manifestum facere, & si est hoc.

Tertia conclusio.

Ponit tertiam conclusionem quæ sequitur ex dictis; sicut enim nulla scientia particularis facit rationem de eo quod quid est: similiter nihil dicunt, nec si est, aut non est genus subiectum, circa quod versantur. Cuius causam subdit, *propter esse eiusdem rationis ipsum quod quid est facere manifestum & si est hoc*, scilicet ipsum genus subiectum eius est quod quid est.

Notandum, quod vt habetur secundo Posteriorum t. 2. & inde, & specialiter, t. 8. quæstio *quid est* supponit quætionem *si est*: si ergo scientiæ particulares supponunt *quid est* sui subiecti, multo magis supponunt ipsum *si est*: nam qui supponit posterius magis supponit prius: & hoc est quod dicitur primo Posteriorum, t. 2. & inde, quod de subiecto oportet præsupponere *si est*, & *quid est*. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Ponit differentiam inter scientiam practicam, & Physicam, quam benè Doctor declarat. Quod ait naturalitatem motus sumi penes principium passiuum. Tractat benè. 2. d. 18.

Quoniam verò *Physica scientia est circa genus quoddam entis: nam circa talem est substantiam, in qua est principium motus, & status in ea, palam quia nec actiua, nec factiua est: factiuarum enim in faciente principium, aut intellectus, aut ars, aut potentia quedam. Actiuarum verò quæ agente probarens: idem enim agibile, & eligibile. Quare si omnis scientia aut actiua, aut factiua, aut Theorica. Physica Theorica quedam est; sed Theorica circa tale ens quod est possibile moueri, & circa substantiam quæ secundum rationem: vt secundum magis, non separabilem solum.*

6 Exponit magis in speciali dictam differentiam huius scientiæ ad alias.

Al. scientia.

Ad cuius euidenciam notandum, quod quidam antiquorum, vt dictum est in primo libro, opinantes nullum ens esse præter entia sensibilia, necessariò habuerunt ponere Physicam esse de omni ente, & per consequens esse primam Philosophiam: sensibilia autem sunt notiora nobis, & per consequens entia Physica: vt ergo à manifestis Scoti Oper. som. IV.

stioribus incipiat, primò comparat & distinguit Physicam à scientiis practicis. Secundò ab aliis scientiis speculatiuis. Ex quibus colligitur differentia huius scientiæ Metaphysicæ ad alias quantum admodum considerandi. Secunda ibi: *Opportet autem*. In ista parte intendit talem rationem: Scientia practica versatur circa subiectum, in quo non est principium motus & quietis: sed Physica versatur circa subiectum, in quo est principium motus & quietis; ergo Physica non est scientia practica. Dicit ergo, quod *quoniam scientia Physica est circa quoddam genus entis: nam circa talem est substantiam, in qua est principium motus & status*, id est, quietis in ea, palam quia nec est factiua, nec actiua, quæ sunt scientiæ practicæ: nam principium factiuarum est in faciente, puta intellectus: aut ars, quæ est habitus practicus intellectus, aut potentia quædam, puta potentia executiua, qua mediante artifex operatur: hæc enim tria concurrunt ad factionem. Actiuarum autem supple principium est probarens; id est, electio quæ est in agente: nam idem est obiectum agibile & eligibile: quia circa idem versatur actio & electio: quare si omnis scientia est actiua, aut factiua, quarum vtraque est practica, aut est Theorica, id est, speculatiua, Physica erit quedam Theorica, id est, speculatiua, & non practica: sed tamen talis Theorica quæ versatur circa tale ens quod est possibile moueri, & circa substantiam, quæ secundum rationem non est separabilis, scilicet à materia sensibili, vt secundum magis, id est, vt in pluribus: quod dicit propter animam rationalem, quæ aliquid cadit sub considerationem huius scientiæ naturalis, vt patet secundo Physicorum, t. c. 26. & circiter, & tamen eius substantia est à materia sensibili separabilis.

Notandum, quod omnia scientia practica vel est actiua, vel factiua: sicut omnis praxis est actio, vel factio: dicitur autem actio operatio immans, puta intelligere, & eligere, siue velle. Et ideò scientiæ actiue dicuntur istæ, quæ dirigunt in praxim, quæ est actio, & sunt scientiæ morales, puta prudentia. Factio verò dicitur operatio transiens in exteriorem materiam, vt ædificare & secare; & ideò scientiæ factiue dicuntur, quæ dirigunt in praxim, quæ est factio, vt sunt scientiæ mechanicæ, puta ars.

Notandum etiam, quod principium motus & quietis potest accipi actiue & passiue: sed tamen principium à quo dicitur motus, vel mutatio naturalis, & de quo hic loquitur Philosophus, est principium passiuum, vt probatum fuit in quinto libro, capitulo de Natura. In hoc enim distinguuntur naturalia ab artificialibus, quia omnia naturalia habent in se principium passiuum, quo naturaliter tendunt & inclinatur ad formam naturalem inducendam: artificialia autem non habent talem inclinationem; sed vel sunt in potentia neutra: vel habent inclinationem ad oppositum: sicut patet in ædificiis, vbi grauiam ponuntur sursum, quod est contra naturalem inclinationem grauis. Ex quo apparet falsum intellectus illorum, qui ex hoc dicto, & similibus, volunt arguere esse in materia aliquod inchoatum formæ coactiuum, & ad generationem & ad naturalitatem generationis saluandum, de quo amplius dicitur 7. huius.

Subiectum Philosophia naturalis quid?

Physicam esse speculatiuam ostendit.

Scientia practica duplex.

Actio & factio quid?

Principium motus & quietis duplex.

Naturalis motus penes quid ascendit debet & in quibus naturalis ab artificialibus differunt.

Vide 18. d. 2.

SVMMA SECUNDA

CAP. II.

Differentia Physicæ ab aliis Theoricis, & modus considerandi, & definiendi Metaphysici,

SVMMA RIVM.

Positâ in primo cap. differentiâ Physicæ à scientiis practicis, nunc ponitur in hoc capite modus, & differentia eiusdem ab aliis speculatiuis, ex quo habetur modus proprius considerandi Metaphysici, qui ponitur in initio huius cap. vsque ibi. *Si verò.*

T.C.C.1.

Oportet autem quod quid erat esse, & rationem quomodo est, non latere: tanquam sine hoc querere nihil facere sit. Diffiniendum autem, & ipsorum quod quid est; hæc quidem ita sunt ut simum: illa verò ut concauum. Differunt autem hæc, quia simum quidem conceptum est cum materia, est autem simum nasus concauus, concauitas verò sine materia sensibili. Si ergo omnia Physica similiter simo dicuntur, ut nasus, oculus, facies, caro, os, totaliter animal, folium, radix, cortex, totaliter planta: nullius enim ipsorum sine motu ratio, & semper habent materiam, palam quomodo oportet in Physicis ipsum quod quid est querere, & diffinire. Ideoque & de anima quaedam est speculari Physici quæcunque non sine materia est. Ergo quia Physica est Theorica manifestum est ex his.

8

Postquam Philosophus distinxit Physicam à scientiis practicis, nunc distinguit eam ab aliis scientiis Theoricis, seu speculatiuis, penes modum diffiniendi, & considerandi: ex quo habetur modus proprius considerandi huius scientiæ. Circa quod duo facit. Primò exponit huiusmodi differentiam. Secundò mouet, & remouet dubitationem quandam ex prædictis. Secunda ibi: *Dubitabit enim.* Prima in tres. Primò enim exponit proprium modum diffiniendi & considerandi scientiæ Physicæ. Secundò scientiæ Metaphysicæ. Tertio Mathematicæ. Secunda ibi: *Sed & Mathematica.* Tertia ibi: *Si verò est immobile.* Dicit ergo, quod oportet non latere quod quid erat esse & rationem, id est, diffinitionem: quomodo scilicet sit assignanda in qualibet scientia ad videndum differentiam scientiarum tanquam sine hoc querere, scilicet differentiarum scientiarum nihil sit facere. Cuius ratio est, quia ut dictum fuit, omnes scientiæ diuersum modum obseruant in diffiniendo; & subdit quod diffiniendum & ipsorum quod quid est, id est, eorum quæ diffiniuntur: hæc quidem ita sunt ut simum; illa verò ut concauum: differunt autem, quia simum quidem est conceptum cum materia sensibili: nam simum est nasus concauus, concauitas verò supple est sumpta & concepta sine materia sensibili; & idè diffinitio simi erit cum materia sensibili; non autem diffinitio concaui, nam in diffinitione concaui, vel curui

Variatur scientia ad varietatem modi diffiniendi & concauum quid sint & qualiter diffiniuntur.

non ponitur aliquod corpus sensibile, puta nasus, vel pes, &c. nam abstrahit à quolibet tali. Est enim concauum, cuius medium exit ab extremis: quod potest cõpetere non solum sensibilibus materialibus, sed etiam Mathematicis: subdit autem si, pro quia: *igitur omnia Physica dicuntur*, id est, diffiniuntur *similiter simo*, scilicet cum materia sensibili, sicut patet in partibus animalis, ut nasus, oculus, facies, caro, os, & totaliter, id est, generaliter totum animal: similiter etiam in partibus plantæ: ut folium, radix, cortex, & totaliter, id est, generaliter omnis planta: nullius enim ipsorum quæ dicta sunt ratio, id est, diffinitio est sine motu, & semper habent materiam, scilicet sensibilem, & mobilem: quia inquam sic est, palam quomodo oportet in Physicis ipsum quod quid est querere, & diffinire: quia cum materia sensibili. Ex hoc infert quòd ipsius Physici est speculari quaedam de anima quæcunque, scilicet anima non est sine materia. Concludit ergo quòd manifestum est ex his quòd Physica est quaedam Theorica, habens supple proprium, & determinatum modum diffiniendi, qui prædictus est.

Modus diffiniendi Physici.

Notandum, quòd ut habetur 2. Physic. t. c. 26. & circiter, consideratio Physica extendit se ad omnes formas, quæ habent esse in materia, & vltra non procedit; & idè terminus eius est ad formam rationalem, non inquantum separabilis est à corpore, sed inquantum est actus corporis; & idè secundo de Anima t. c. 6. & inde, diffinitur anima, quòd est actus, vel forma organici corporis, & idè subdit hic Philosophus, quòd Physici est considerare de anima, quæcunque non est sine materia; & idè de formis separatis vt sunt Intelligentiæ, non amplius se intromittit Physicus, sed transcendunt considerationem eius. Deinde cum dicit:

9

Qualiter & quare, & de qua anima considerat Physicum.

Sed est & Mathematica Theorica, sed si immobilium est, & separabilium, non est adhuc manifestum. Quia tamen Mathematica inquantum immobilia, & inquantum separabilia speculatur palam.

Exponit proprium modum diffiniendi, & considerandi scientiæ Mathematicæ, dicens, quòd etiam scientia Mathematica est Theorica: non enim est actiua, vel factiua, cum abstrahat à motu: sed nec adhuc est manifestum si est immobilium & separabilium, scilicet secundum esse, id est, quòd adhuc non est ostensum, vtrum illa circa quæ versatur scientia Mathematica sint immobilia, & separata secundum esse: quod tamen scientia Mathematica speculatur quædam inquantum immobilia, & inquantum separabilia, palam est.

Immobilium & separabilia duplicia. Modus diffiniendi Mathematici.

Notandum, quòd ut dictum fuit in primò libro, opinio fuit quorundam, scilicet Platonis, quòd Mathematica, puta numeri & magnitudines, essent separata secundum esse à motu & à materia sensibili. Ponebant enim ipsa media inter ideas & sensibilia; sed quia hæc opinio nondum est improbata, & pertracta vsque ad 13. & 14. libros; idè hæc sub dubio relinquunt. Philosophus, dicens non esse manifestum vtrum Mathematica sint immobilia & separabilia, scilicet secundum esse à materia sensibili, hoc tamen est manifestum quòd de ipsis considerant scientiæ Mathematicæ, inquantum sunt immobilia, & separabilia secundum considerationem, dato quòd non secundum esse. Et per hoc patet differentia inter Mathe

10

Mathematicam & Physicam scientiam: nam Physica considerat & diffinit concepta cum materia sensibili: Mathematica autem abstrahit à tali materia, vt sicut definitiones Physicæ sunt sicut finium, ita definitiones Mathematicæ erunt sicut concavum. Vnde sicut Physica sunt in materia sensibili secundum esse, & secundum considerationem, sic Mathematica abstrahunt à materia sensibili secundum considerationem, licet non secundum esse.

S V M M A R I V M.

Exponitur modus considerandi metaphysici, & quomodo ab aliis distinguitur. De quo optimas notas ponit Doctor. Vidi eum hic q. 1. vbi fusiùs explicat sufficientiam diuisionis scientiæ speculatiuæ, in Physicâ Mathematicam, & Diuinam, seu supernaturalem, id est, Metaphysicam. Vide ibi Scholium quartum. Redditur triplex ratio quare hæc vocatur Theologia.

SI verò est immobile aliquid, & separabile, & sempiternum, palam quia est Theorica id noscere, non tamen est Physica: nam de mobilibus quibusdam est Physica. Nec Mathematica, sed prioris ambarum; Physica namque circa inseparabilia quidem, sed non immobilia, Mathematica autem quedam circa immobilia quidem, sed inseparabilia forsân, verum quasi in materia. Prima verò circa separabilia, & immobilia. Neesse verò quidem omnes causas sempiternas, & maximè has, hæc namque cause sunt manifestis sensibiliùm.

Exponit modum proprium considerandi, & diffiniendi scientiæ Metaphysicæ, de qua nunc intenditur dicens, quòd si est aliquòd immobile & separabile, scilicet secundum esse, & per consequens sempiternum, palam quia noscere idem, id est, talè ens est scientiæ Theorica, & non alicuius practicæ: nam scientia practica cum sit actiua, vel factiua, non abstrahit à motu: non tamen est Physica scientiæ supple considerare tale ens immobile, & sempiternum: nam Physica est de quibusdam, scilicet entibus mobilibus, nec etiam est Mathematica: Mathematica enim non considerat separata secundum esse, sed solùm secundum considerationem: sed supple consideratio de tali ente erit alicuius scientiæ prioris ambarum, cuius causam subdit: Physica namque versatur circa entia inseparabilia, scilicet à materia sensibili, sed non immobilia: non enim abstrahit à materia nec à motu. Mathematica autem quedam supple versantur circa immobilia quidem, sed tamen inseparabilia, scilicet à motu, & materia sensibili forsân verum est: & dicit fortè, forsân propter causam iam dictam: quia scilicet veritas huius nondum erat determinata: prima verò scientia Theorica versatur supple circa separabilia, scilicet secundum esse & immobilia: addit autem quòd neesse est omnes quidem causas sempiternas esse: & maximè has, scilicet quæ sunt immobiles & immateriales: hæc namque sunt causa manifestis sensibiliùm, id est, ipsi sensibilibus nobis maximè manifestis.

Scoti Oper. tom. IV.

Notandum, quòd significanter dicit quosdam scientias Mathematicas esse circa immobilia, quia non est verum de omnibus, sicut enim dicitur 2. Physic. t. c. 16. & inde, aliquæ sunt scientiæ, purè Mathematicæ, vt Geometria & Arithmetica, quæ versantur circa Mathematica non applicando illa ad motum, & idèd versantur circa immobilia: quedam non purè Mathematicæ, quæ quidem applicant quedam Mathematica ad motum, sicut est Astrologia, & talis Mathematica non versatur circa immobilia.

Notandum, quòd sicut probatur 1. de Generat. text. com. 10. & 2. text. com. 56. ad saluandum perpetuitatem generationis, oportet dare primas causas generationis & corruptionis esse sempiternas, vt sunt prima materia & motus solis in Zodiaco, idèd dicit hic quòd neesse est omnes causas, scilicet primas, sempiternas esse, & inter eas maximè has quæ scilicet sunt immobiles, & immateriales, vt sunt substantiæ separata, de quibus agit scientia Metaphysica: ex quibus etiam sortitur primitatem dignitatis, vt propriè dicatur prima Philosophia.

Notandum etiam, quòd ex distinctione harum trium Scientiarum speculatiuarum, quæ assignata est penes earum subiecta prima, patet causa distinctionis huius, quam ponit Aristoteles in litera, penes modos diffiniendi; idèd enim Metaphysicus diffiniendo omnino abstrahit à materia: quia sicut ens, quòd primò considerat, ita & quodlibet in quantum sub eius considerationem cadit, non includit materiam, secundum quòd dictum est primo huius in prologo: Mathematica verò quia considerat substantiam corpoream sub tali conceptu, secundum quem includit principia propria quantitatis; & idèd necessariò requirit materiam; licet non vt principium potentiale, siue mobile; idèd Mathematicus semper diffinit cum materia, non in quantum est principium motus: Physica verò quia considerat substantiam corpoream, in quantum in conceptu, quem de corpore habet, includuntur principia motus, & operationis; idèd per materiam sic diffinit, non quòd motum ponat in diffinitione, quia ille est passio apud eum; sed materiam secundum considerationem contractam, secundum quam est principium motus. Deinde cum dicit:

Quare tres erunt Philosophia Theorica, Mathematica, Physica, & Theologia.

Concludit ex prædictis numerum scientiarum speculatiuarum. Circa quòd duo facit. Primò facit quòd dictum est. Secundò probat quoddam suppositum in conclusione. Secunda ibi: *Non enim immanifestum.* Dicit ergo, quare supple patet ex prædictis, quòd tres erunt Philosophia Theorica, id est, speculatiua, scilicet Mathematica, Physica & Theologia, scilicet, Metaphysica & Philosophia prima. Deinde cum dicit:

Non enim immanifestum, quia si alicubi diuinum existit, in tali natura existit.

Probat per duas rationes quæ supposuerat, hanc scilicet scientiam dici Theologiam. Secunda ibi: *Et honorabilissimam.* In prima parte innuit talem rationem: Scientia de diuinis potest dici Theologia; sed Metaphysica est huiusmodi, ergo &c. Minorem tangit, dicens quòd non est immanifestum: quia si alicubi, id est, in aliquo genere entium

T 3 existit

In quo differit
Physicus à
Mathematisco.

Mathematica duplex.

Perpetuitas generationis arguit perpetuitatè causæ primæ eius.

12

Ron distinctionis modi diffiniendi trium Theoricarum notabilis.

Theoricarum. Modus diffiniendi Metaphysica.

11

Numerus & obiecta sufficientia & diffinitionum trium primarum

Ad hunc textum est quæstio 1. lib. 6.

Numerus Theoricarum primarum.

Al. quod. Quare Metaphysica Theorica non dicitur?

existit aliquid diuinum, existit in tali natura, scilicet natura entis, & sempiterni, & immobilis, & immaterialis, de quo tractat illa scientia. Deinde cum dicit:

Et honorabilissimam scientiam oportet circa honorabilissimum genus esse, ergo Theorica aliis scientiis desiderabiliores sunt, hac autem de Theoricis.

13 Ponit secundam rationem, quæ sic formari potest: Nobilissima scientia est circa nobilissimum subiectum: sed Metaphysica est nobilissima; ergo est circa nobilissimum subiectum: nobilissimum subiectum sunt tres diuinæ; ergo Metaphysica est de rebus diuinis, & per consequens potest dici Theologia, & diuina. Dicit: ergo quoddam honorabilissimam scientiam oportet esse circa nobilissimum genus entis, ad quod genus pertinent res diuinæ. Hæc fuit maior rationis: & addit pro minori quoddam scientia Theorica sunt honorabiliores aliis scientiis, id est, practicis: hac autem, scilicet Metaphysica, est honorabilior aliis scientiis Theoricis, & per consequens ipsa est simpliciter honorabilissima & nobilissima. Deinde cum dicit:

Tex. com. 3. *Dubitat enim utique aliquis, utrum prima Philosophia sit vniuersalis, aut circa aliquod genus, & naturam vnã, non enim idem modus nec in Mathematicis, quia Geometria, & Astrologia circa aliquam naturam sunt, illa verò vniuersaliter est omnibus communis.*

Remouet quandam dubitationem ex prædictis. Circa quod duo facit: quia primò mouet dubitationem, secundò subiungit dubitationis solutionem. Secunda ibi: *Si quidem igitur.* Dicit ergo, quoddam dubitabit utique aliquis utrum prima Philosophia, id est, Metaphysica sit vniuersalis, ut scilicet consideret ens commune & vniuersale: aut sit circa aliquod genus & naturam, vnã determinatam: & tangit rationem pro parte negatiua, dicens, non enim est idem modus, supple huius scientiæ, ut in Mathematicis: quia Geometria & Astrologia, quæ sunt Mathematicæ, circa aliquam determinatam naturam sunt: illa verò, id est, prima Philosophia est vniuersaliter omnibus communis, & idem considerabit de ente in communi. Rationem pro parte opposita non ponit, sed potest haberi ex prædictis: nam si Metaphysica est de ente immobili & separato, videtur quoddam sit alicuius naturæ determinatæ, & non de omni ente. Deinde cum dicit:

Dubium de consideratione à Metaphysico,

14 *Si quidem ergo non est aliqua altera substantia præter naturæ consistens: Physica utique erit prima scientia, sed si est aliqua substantia immobilis, hæc prior, & Philosophia prima, & vniuersalis sic.*

Tex. com. 4. *Et quia prima de ente inquantum ens, huius utique erit speculari, tunc etiam & quid est, & qua sunt inquantum ens.*

Ponit dictæ dubitationis solutionem, dicens, quoddam siquidem non est aliqua altera substantia præter naturas consistentes, id est, præter substantias naturales, de quibus est Physica: Physica utique erit prima, quia tunc omne ens esset Phy-

sicum & naturale: sed si, pro quia, est aliqua substantia immobilis: & per consequens non Physica, hæc, scilicet scientia erit prior: vel hæc scilicet Metaphysica, quæ tractat de tali substantia, erit prior, & prima Philosophia; & per consequens vniuersalis ex eo, quia est prima & huius utique erit speculari de ente inquantum ens, & de ipso quod quid est, ut dictum fuit circa principium huius sexti: & etiam considerabit ea quæ insunt enti inquantum ens, id est, passionibus entis, ut dictum fuit in 4. libro, ut sic ista scientia sit prima primitate dignitatis, quatenus considerat de ente immobili & diuino; & primitate communis & vniuersalitatibus, quatenus considerat de ente vniuersaliter inquantum ens est: nam eiusdem scientiæ est considerare de ente in communi, & de substantia immateriali, & immobili, ut de nobiliori parte entis, ut declaratum fuit in primo libro; & per hoc soluitur ratio tacta in oppositum,

Metaphysica est prima Philosophia duplici primitate.

SVMMA SECVNDA.

Declarantur quædam entis species, quæ ab hac scientia secluduntur.

In hac summa declarantur illa entia, ad quæ se non extendit consideratio huius scientiæ: & secundum hoc in primo cap. vsque ibi, & hoc. ostendit hanc scientiam non considerare ens per accidens, cuius duplex ponitur acceptio. Latè probatur inductiue, de quo disputat Doctor hîc q. 7. Primò agit de ente per accidens, ut opponitur enti per se diuiso in decem Genera.

C A P. I.

Excluditur à consideratione huius scientiæ ens per accidens secundum varias eius acceptiones.

Sed quoniam ens dictum simpliciter dicitur multipliciter, quorum vnum est quidem quod secundum accidens, & aliud quod ut verum, & non ens est falsum. Præter hæc autem sunt figura categoricæ, ut quid, quale, quantum, ubi, quando, & si quid aliud significat hoc modo. Amplius præter hæc omnia quod potestate, & quod actu.

Postquam Philosophus descripsit modum considerationis huius scientiæ, nunc remouet errorem, siue dubitationem oriri possibilem ex prædictis: dictum est enim nunc proximo & in principio huius sexti, & in principio quarti, & alibi frequenter, quoddam huius scientiæ est considerare ens inquantum ens: ex hoc aliquis posset credere quoddam de omni ente est huius scientiæ speculari: hunc errorem excludit Philosophus ostendens quoddam de non ente non est huius scientiæ speculari, & hoc est quod intendit in sequenti littera demonstrare. Circa quod tria facit: quia primò separat à consideratione huius scientiæ ens per accidens. Secundò ens verum. Tertio epilogat circa determinata & continuat dicta dicendis.

15

Secunda

Secunda ibi: *Quia autem verum.* Tertia ibi: *Quia quidem ut accidens.*

Ad euidentiã primi notandum est, quòd ens per accidens dupliciter accipitur. Vno modo vt ly *per accidens*, negat vel priuat perfectatẽ rei secundũ se acceptæ: & hoc est ens per accidens, aggregatum ex rebus diuersorum generum, vt homo quantus, vel album quantum: vel ex rebus intermediorum, vt album dulce, & tale ens per accidens, vt patet ex 5. huius cap. de Ente text. com. 13. opponitur enti secundũ se, quòd diuiditur in decem Genera: quia tale ens per accidens non habet vnum conceptum quiditatum, per quẽ possit in aliquo vno genere collocari. De isto ente per accidens loquitur Arist. 5. huius, cap. de Ente t. c. 13. & c. de Vno, tex. c. 7. de eo etiã est sermo 7. huius, tex. c. 11. & inde, quando negatur ens per accidens habere, quòd quid est; & iterum, tex. com. 20. & inde, quòd quid est non est idem illi.

Alio modo dicitur ens per accidens, prout ly *per accidens*, non priuat perfectatẽ in entitate rei secundũ se, sed in comparatione ad aliquam causam, & sic dicitur ens per accidens respectu alicuius causæ, ad cuius fieri, vel esse talis causa non ordinatur essentialiter, sed euenit præter intentionem talis causæ aliud intendenti, & tale est ens fortuitum & casuale. Secundũ hoc ergo ista pars diuiditur in duas: quia primò separat à consideratione huius scientiæ ens per accidens, dictũ primo modo, Secundò, secundo modo, ostendens quòd neutrum, vt sic pertinet ad considerationem alicuius scientiæ, & per consequens nec huius. Secunda ibi: *Attendendum est.* Prima in duas: quoniam primò refertur quãdam entis diuisiones positas in quinto. Secundò accedit ad probandum intentum, Secunda ibi: *Quoniam itaque.* Dicit ergo, quòd *quoniam ens simpliciter* id est, vniuersaliter dictũ, dicitur multipliciter: quorum vnum quidem erat, quòd quid est secundũ accidens, & aliud quòd vt verum, id est, verum propositionis & non ens vt falsum; præter autem hæc sunt tertio figura categorica, puta tales in quæ ens diuiditur vt quid, id est, substantia & quale, & quantum & vbi & quando: & si quid aliud significat hoc modo, scilicet ipsum ens. Amplius quartò præter hæc omnia supple dicitur ens, quòd potestate, & quòd actu: hæc enim quatuor diuisiones entis positæ sunt in 5. cap. de Ente. tex. com. 13; & inde, Deinde cùm dicit:

Quoniam itaque multipliciter dicitur ens primũ de eo, quòd secundũ accidens est dicendum, quòd nulla est circa illud speculatio.

Accedit ad probandum intentum. Circa quòd duo facit. Primò proponit intentam conclusionem. Secundò subiungit conclusionis probationem. Secunda ibi: *Signum autem.* Dicit ergo, quòd quoniam ens dicitur multipliciter, vt dictum est. Primò dicendum est de eo, quòd secundũ accidens, id est, de ente per accidens, quòd circa illud nulla est speculatio alicuius, scilicet scientiæ. Deinde cùm dicit:

Signum autem: nulla scientia enim neque actiua, neque factiua studiosa est de eo, neque Theorica. Non enim faciens domum facit quæcunque accidit domui facta: infinita enim sunt; his quidem enim voluptuosam, illis no-

ciam: aliis autem vtilem nihil prohibet esse factiuam, & alteram, vt est dicere ab omnibus entibus, quorum nullius est factiua.

Probat propositam conclusionem. Primò per signum. Secundò per rationem. Secunda ibi: *Et hoc rationabiliter.* Prima in duas, quia primò probat intentum per signum, inducendo in scientiis practicis. Secundò inducendo in Theoricis. Secunda ibi: *Eodem verò modo.* Dicit ergo, quòd signum est supple, quòd circa ens per accidens nulla est speculatio, quia nulla scientia, nec actiua, nec factiua, quantum ad practicas: nec Theorica, quantum ad speculatiuas est studiosa, id est, inquisitiua de eo, id est, de ente per accidens, quòd primò declarat in practicis, non enim faciens domum facit, quæcunque accidit domui facta: infinita enim sunt, id est, ea, quæ possunt domui accidere: nihil enim prohibet domum esse factam, his quidem voluptuosam, id est, delectabilem ad manẽdum, illis autem nocivam: aliis autem vtilem, puta qui in domo aliquid vtile acquirunt: iterum ipsam domum, vt est esse alteram, id est, dissimilem ab omnibus entibus, scilicet domibus; quorum nullius, scilicet quæ accidit domui est factiua ars, id est, ædificatiua: cùm enim talia sunt quasi infinita, non possunt cadere sub considerationem artis: ars ergo ædificatiua solum est ædificatiua domus, & eorum quæ sibi per se in sunt, & non alicuius eorum, quæ domui per accidens inexistunt. Deinde cùm dicit:

Eodem autem modo nec Geometria speculatur sic accidentia figuris: nec si alterum est trigonum, & trigonum duos rectos habens.

Ostendit idem inducendo in scientiis Theoricis, dicens, quòd eodem modo nec Geometria speculatur sic accidentia figuris, id est, ea, quæ sunt in figuris per accidens: sed supple illa, quæ sibi per se insunt: nec etiã speculatur si alterum est trigonũ, & trigonũ duos rectos habens: Geometria enim vtiq; speculatur, quòd triangulus habet tres: sed non si aliquid alterũ, puta lapis vel est triangulus: quia hæc accidit triangulo, vt triangulus est, quòd sit lapideus, vel æreus, & sic de aliis, quæ per accidens sibi insunt, puta quòd sit magnus, vel albus.

S V M M A R I V M.

Scientiam non agere de ente per accidens; quia est non ens. Probatur dupliciter. Doctor bene explicat quòd ait Philosophus, Sophistas maximè versari circa fallaciam accidentis. Vide eum super lib. 6. Elench. q. 4 5. & sequentibus.

ET hoc rationabiliter accidit: quemadmodum enim solum nomine accidens est.

Probat propositum per rationem, quæ talis est: Omnis scientia speculatur ens, quòd est ens secundũ rem: sed ens per accidens non est ens secundũ rem, sed solo nomine; ergo nulla scientia speculatur ens per accidens. In ista ratione sic procedit: quia primò ponit virtutem rationis. Secundò probat minorem ibi: *Vnde Plato.* Maiorem autem supponit tanquam veram, & manifestam in omnibus scientiis realibus. Dicit ergo, quòd & hoc, quòd dictum est, scilicet quòd de ente per accidens nulla scientia speculatur rationabiliter

biliter accidit, quemadmodum enim accidens, id est ens per accidens solum est nomine & per consequens non est reale; de quo habet esse. omnis scientia realis, & hæc est virtus rationis. Deinde cum dicit:

Vnde Plato modo quodam non malè, Sophisticam circa non ens ordinavit; sunt enim Sophisticarum rationes circa accidens, ut est dicere maximè omnium: utrum idem aut diuersum, musicum & Grammaticum; & musicus Coriscus & Coriscus. Et si omne quod est, & non semper, factum est. Quare si musicus ens Grammaticus est factus & Grammaticus ens musicus, & quacumque alia tales rationum sunt: videtur enim accidens propinquum quidem non enti.

18

Probat minorem suæ rationis. Primò auctoritate. Secundò ratione. Secunda ibi: *Palàm autem.* Dicit ergo, quòd *propter hoc*, supple quod ens per accidens est quodammodò ens solo nomine; idèd *Plato modo quodam non malè, sed benè ordinat Sophisticam esse circa non ens*: nam vt diuersas scientias ordinaret circa diuersa subiecta: ipsam Sophisticam scientiam ordinat circa non ens. Cuius causam subdit, *quia rationes sophisticarum maximè, ut est dicere omnium, sunt circa accidens*, id est, circa fallaciam accidentis, quæ paralogismos maximè latentes facit. Vnde primo Elench. cap. 4. dicitur, quòd secundum accidens sapientes etiam maximè falluntur; & exemplificat de quibusdam paralogismis accidentis. Primus est, *Verùm sint idem aut diuersum, musicum & Grammaticum*; & formetur sic paralogismus: Musicus est aliud à Grammatico: sed musicus est Grammaticus, ergo musicus est aliud à se. Hic enim committitur per accidens, quia maior est vera per se: minor autem per accidens; & idèd ipsi musico, vt est aliud à Grammatico accidit, quòd sit Grammaticus. Secundus est: *Verùm musicus, & Coriscus, sint idem; vel diuersum*, & formetur sic: Coriscus est alter à musico: sed Coriscus est musicus; ergo Coriscus est alter à se. Hic enim committitur accidens sicut priùs. Tertium paralogismum tangit cum dicit, *& si omne quod est & non semper factum est: quare si musicus ens Grammaticus est factus, & Grammaticus ens musicus*: & formetur sic: Omne quod est, & non semper fuit, est factum: sed musicus est Grammaticus, & non semper fuit; ergo musicus Grammaticus est factus, quòd est fallum ex eo, quòd nulla vna generatio terminatur ad esse musicum, & Grammaticum: sed altera ad esse Grammaticum, & altera ad esse musicum. Hic enim committitur accidens, quia maior est vera de ente per se: minor autem accipit ens per accidens. Et addit quòd *similiter sunt quacumque aliarum rationum*: tale enim accidens *videtur propinquum quidem non enti*. Ratio huius assignatur, quia sic vnumquodque est ens in quantum vnum est. Ex duobus autem, quorum alterum alteri accidit, non fit vnum nisi secundum nomen, prout scilicet alterum de altero prædicatur, vt si dicatur homo Grammaticus, vel e converso: ita quòd ex eis non fit propriè vnum aliquid, & idèd ens per accidens dicitur non ens, *vel propinquum non enti*: quia igitur scientia Sophistica est apparet, & non existens: maximè versatur circa ens

Ars Sophistica præcipuè versatur circa accidens.

Vide Scot. super 6, Elench.

per accidens, vt sic congruè circa non ens ponatur à Platone. Deinde cum dicit:

Palàm autem & ex huiusmodi rationibus: nam alio modo entium generatio & corruptio. Eorū verò, quæ sunt secundum accidens non est.

Probat eandem minorem ratione, quæ talis est: Entium realium est generatio & corruptio: sed entis per accidens non est generatio & corruptio; ergo ens per accidens non est ens reale. Dicit ergo, quòd *palàm* supple est intentum *ex huiusmodi rationibus*, quibus supple vtuntur Sophistæ: *nam entium alio modo, scilicet quàm per accidens, est generatio, & corruptio: eorum verò quæ sunt secundum accidens non est*: nam sicut dictum est supra, non est aliqua vna generatio musici, & Grammatici, sed altera & altera seorsum: entis autem per se est vna generatio, vel corruptio, & idèd ens per accidens quodammodò dicitur non ens, vel propinquum non enti.

Ex prædictis apparet quòd Philosophus hucufque vbique locutus est de ente per accidens primo modo: tum quia in principio capituli resumit diuisiones entis positas in quinto, ad ostendendum, quòd hîc accipitur ens per accidens quod opponitur enti per se diuisio in decem Prædicamenta; tum quia exemplificat de tali per accidens; nam domus delectabilis est hoc modo ens per accidens, & similiter figura alba, vel nigra, & triangulus lapideus, vel æreus: tum quia tale ens per accidens dicit esse non ens, quod non est ita verum de ente per accidens secundo modo, vt patebit infra.

Hæcenus de per accidens primo modo.

S V M M A R I V M.

Ens per accidens casuale, seu fortuitum explicatur, & ostenditur de eo non dari scientiam. Probat variis exemplis; quæ benè explicat Doctor. Vide eum de effectu casuali in Quodlib. & hîc q. 2. vbi docet, quo sensu scientia sic de ente per accidens, seu casuali. Vide ibi Schol. secundum.

Attamen dicendum est amplius de accidente, in quantum conuenit, quæ eius natura, & propter quam causam est. Simul enim forsitan palàm erit, & quare eius non erit scientia.

Text. com. 5,

Postquam Philosophus separauit à consideratione huius scientiæ ens per accidens dictum primo modo, nunc separat ens per accidens dictum secundo modo. Circa quod duo facit. Primò facit quòd dictum est. Secundò excludit quandam opinionem, per quam remouetur ab entibus per accidens isto modo. Secunda ibi: *Quot autem sint principia.* Prima in duas: Primò proponit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Quoniam igitur sunt.* Proponit ergo tria dicenda de tali ente per accidens, dicens, quòd amplius attendendum est de accidente in quantum contingit, scilicet tractare de ipso. Primò *qua sit eius natura.* Secundò *propter quam causam est*; simul enim ex his supple erit tertium manifestum, scilicet *quare eius non est scientia.* Deinde cum dicit:

20

Prosequitur de per accidens secundo modo.

Quoniam igitur sunt in entibus: hæc quidem semper similiter se habentia, & ex necessitate

Accidens secundum modo quid?

ri: sed sunt plurima secundum magis, id est, frequenter: quia inquam sic est, *necessè est quòd ens secundum accidens nec semper, nec secundum magis sit, vel fiat, ut hoc quod dico albus est musicus: quoniam verò sit aliquando vt rarò, & non semper, erit secundum accidens.* Deinde cum dicitur

Si autem non, omnia ex necessitate erunt. Quare materia erit causa contingens praterquam, ut in pluribus aliter accidentis.

23

Probat quoddam suppositum, scilicet quòd ens per accidens fit aliquando: quia si non, omnia erunt ex necessitate: quia tunc nullum ens esset in paucioribus, nec vt rarò. Subdit autem, quòd materia, scilicet indisposita, erit causa contingens ipsius prater quòd vt in pluribus aliter accidentis; id est, ipsius accidentis vt rarò, quòd est aliud ab accidente vt in pluribus.

Notandum, quòd, vt patet ex prædictis, Philosophus loquitur hinc de ente per accidens, prout per accidens non priuar perfectitatem in entitate rei secundum se, sed in comparatione ad aliquam causam, modo præposito: quia scilicet euenit prater intentionem talis causæ aliud intendentis, nec obstat, quòd dicit hinc materiam, scilicet indispositam, esse causam contingentis in paucioribus: nunquam enim propter materiam indispositam agens deficeret ab intento, si esset virtutis sufficientis. Deinde cum dicitur:

Principium autem hoc oportet sumere, vtrum nihil est nec semper nec secundum magis, aut hoc impossibile. Est igitur aliud prater hoc quòd vtrumque contingit, & secundum accidens.

Remouet duas dubitationes, quarum solutiones oportet supponere in proposito, quarum secunda ponitur ibi: *Sed vtrum.* Est ergo prima dubitatio, vtrum omnia entia sint per accidens, & nihil sit semper, nec vt frequenter; & soluit quòd non, quia cum illud quòd est vt in pluribus sit causa entis per accidens: oportet esse & illud quòd est semper, & illud quòd est vt in pluribus. Præmittit ergo quæstionem, dicens, quòd *principium oportet hic supponere*, id est, solutionem harum quæstionum oportet supponere in proposito; tanquam principium: & subiungit primam quæstionem *vtrum nihil est nec semper, nec secundum magis*: sed supple omnia per accidens: & soluit dicens, *aut hoc est impossibile*, propter causam iam dictam: *est igitur quòd contingit prater vtrumque*, scilicet prater semper, & prater vt frequenter: & hoc est secundum accidens. Deinde cum dicitur:

Sed vtrum hoc quidem vt in pluribus, & quòd semper nulli insunt, aut sunt quadam sempiterna. De his quidem igitur posterius perscrutandum.

24

Ponit secundam quæstionem, quam dicit inferiùs, scilicet in duodecimo huius, esse perscrutandam, & est, vtrum omnia sint possibilia, & nihil sit necessarium, nec sempiternum; idè dicit, quòd *vtrum hoc quòd est vt in pluribus, & quòd semper nulli inest*: ita quòd nihil sit semper: sed omnia sint vt in pluribus, & possibilia, aut sint quadam sempiterna, de his quidem igitur posterius

Aliter Philosophus, & aliter Theologus hic sentit.

est perscrutandum, oportet enim hinc supponere aliqua esse semper: inferiùs enim, scilicet in duodecimo, probabitur aliquas substantias esse sempiternas. Deinde cum dicitur:

Quia aut scientia non est accidentis palam, scientia namque omnis, aut est eius quòd semper, aut eius quòd secundum magis; etenim quomodo quisquam docebitur, aut docebit alium? Oportebit enim diffiniri, aut per semper, aut per magis, ut quia vtile melicratum febricitanti vt secundum magis. Quòd autem prater hoc non habebit docere, quando puta noua Luna, aut enim semper, aut in pluribus, & quòd noua Luna, accidens autem prater hoc.

Quòd quidem igitur est accidens, & propter quam causam, & quia scientia non est eius dictum est.

Ostendit tertium considerandum de tali ente per accidens, concludens quasi ex prædictis quòd entis per accidens non est scientia, & facit talem rationem: Ea quorum est scientia vel sunt semper, vel frequenter: sed ens per accidens nec est semper, nec frequenter; ergo de ente per accidens non est scientia. Dicit ergo, quòd *autem scientia non est accidentis*, id est, entis per accidens, *palam enim per istam rationem: omnis namque scientia aut est eius quòd est semper; aut eius quòd secundum magis*: quòd probat dicens, *quomodo enim docebitur, aut docebit alium?* quasi diceret quòd non. Vult dicere, quòd aliquis, non potest doceri ab alio, nec docere alium de eo quòd non est semper, vel frequenter: oportet enim diffiniri illud, supple de quo est doctrina, *aut per semper, aut per magis, ut quia melicratum*, id est, aliquid confectum ex commixtione mellis & aquæ, confert supple febricitanti, *est vt secundum magis*, & ens determinatum & diffinitum, & in pluribus: *quòd autem est prater hoc*, id est, prater illud quòd euenit semper, vel frequenter, quale est ens per accidens, *non habebit aliquis docere, quando scilicet sit, vel fiat puta noua Luna*, id est, quòd sic, vel sic fiat in nouillunio: quia quidem supple determinatur esse in noua Luna, *aut est semper, aut in pluribus: accidens autem est prater hoc*, id est, prater ens semper, & prater ens frequenter. Hæc fuit minor rationis. Vel fortè hoc quòd dicitur de noua Luna potest esse aliud exemplum eius, quòd determinatur ad esse semper, vel frequenter; puta quòd in nouillunio fit pluuia, vel aliquid huiusmodi. Vltimò epilogat quid sit accidens, quantum ad suam naturam: *& per quam causam, & quia eius non est scientia, dictum est*: hæc enim tria de ente per accidens fuerunt propoſita, & ostensa suprâ.

Tex. com. 6. Adhuc textum est q. 2. lib. 6.

De ente per accidens secundo modo non est scientia.

S. V M M A R I V M.

Refutat opinionem tenentem cuiuslibet effectus dari causam necessariam, & omnium quæ sunt, & corrumpuntur, dari causam per se; quia hinc sequitur tolli contingentiam; quòd probat fusè, & per exempla, quòd benè explicat Doctor. Ostendit effectum per accidens reduci ad causam per se vltimatè, tamen sæpè eius reductio fit in causam per accidens.

Infert

Infert Doctor ex ipso hinc falli eos, qui ponebant Fatum.

Tex. com. 7.

Quod autem sint principia, & causa, generabilia & corruptibilia, siue generari & corrupti palam.

25

Postquam Philosophus separauit à consideratione huius scientiæ ens per accidens, secundo modo dictum, nunc vt dicebatur excludit opinionem quandam, per quam remouetur ab entibus ens per accidens isto modo. Fuit enim opinio quorundam, quod ad causam positam necessariò sequitur effectus, cui addendo aliam propositionem scilicet quod omnium quæ fiunt, & corruptuntur, est aliqua causa per se; sequitur necessariò quod nihil sit contingens, vel per accidens: sed quod omnia eueniant de necessitate; excludendo ergo hanc opinionem, sic procedit, quia primò facit quod dictum est. Secundò ex dictis infert quandam conclusionem. Tertiò mouet quandam questionem. Secunda ibi: *Palam ergo*. Tertia ibi: *Sed ad principium quale*. Prima in duas: quia primò proponit conclusionem, quam intendit. Secundò subiungit conclusionis intentam probationem. Secunda ibi: *Si enim non hoc*. Dicit enim palam esse ex dicendis, scilicet quod sint principia & causa generabilia & corruptibilia, id est, ponibilia in esse, vel non in esse: siue generari & corrupti, id est, absque hoc quod effectus ponatur necessariò esse, vel non esse, ita quod positâ causâ non necessariò ponatur effectus. Deinde cū dicit:

Si enim non hac, omnia ex necessitate erunt; si eius quod fit & corruptitur non secundum accidens causam aliquam necesse est esse.

Non omnia eueniunt de necessitate.

Probat positam conclusionem, & intendit talem rationem: Si positâ causâ per se, vel non positâ necessariò ponitur effectus, vel non ponitur: addendo aliam propositionem quod omnis eius quod fit, vel corruptitur, sit causa per se, & non per accidens; ergo omnia essent de necessitate: consequens est falsum; ergo & antecedens. In ista consequentia sic procedit quod primò præmittit eam. Secundò probat eam. Secunda ibi: *Vtrum enim erit*. Dicit ergo; quod si enim non est verum hoc, scilicet quod positâ causâ, vel non positâ, non necessariò sit effectus, vel non sit, sequitur quod ex necessitate omnia erunt, si supple addatur quod eius quod fit, vel corruptitur, necesse est esse aliquam causam non secundum accidens, sed per se. Deinde cū dicit:

Vtrum enim erit hoc, aut non: si hoc fiat, erit; si autem non, non. Hoc autem, si aliud erit & ita manifestum, quia semper tempore ablato à finito tempore veniet usque ad nunc.

26

Probat dictam consequentiam. Circa quod duo facit. Primò ponit probationem consequentem. Secundò declarat eam, inducendo per exempla. Secunda ibi: *Quare hic moritur*. Dicit ergo, quod supple si queratur de aliquo *vtrum hoc erit futurum aut non*: sequitur supple ex prædictis, quod dato antecedente, quod omne quod fit habet causam per se, quâ positâ necesse est ipsum fieri, quod alterum sit verum de necessitate: quia si hoc fiat, quod scilicet ponitur eius causa, sequi-

tur supple quod illud fiat, de quo queritur vtrum sit futurum: si autem non, non. Hoc autem si aliud erit, id est, quod similiter sequitur quod necessariò illa causa sit futura: si aliud sit futurum quod ponitur eius causa: & ita manifestum est quia semper ablato tempore à tempore finis, veniet usque ad nunc. Constat enim quod quantumcunque tempus futurum accipiat, siue post vnum annum, siue post quatuor, quod illud tempus est finitum, inter præsens nunc, & terminum illum. Quia igitur causa præcedit tempore effectum in talibus, oportet quod procedendo ab effectu ad causam, auferatur aliquid de tempore futuro appropinquando magis ad præsens nunc: quia igitur omne finitum resecatur à quodam finito aliquoties sumpto, vt dicitur primo Physicorum, t. c. 47. contra Anaxagoram, sequitur quod sic procedendo ab effectu ad causam, & iterum ab illa causa ad eius causam, & sic deinceps, auferetur totum tempus futurum, quod ponit finitum: vt sic perueniatur ad præsens nunc, & sic ille vltimus effectus eueniet de necessitate. Deinde cū dicit:

Quare hic moritur infirmitate, aut vi: si exit hoc: aut si facit; sed hoc si aliud; & ita veniet ad quod nunc est. Aut in factorum aliquid, vi si sitit: hoc quidem si comedit mordacitiam. Sed hoc aut est, aut non. Quare ex necessitate morietur, aut non morietur. Similiter autem & si superfiliat aliquis ad facta, eadem ratio: iam enim est hoc in aliquo: dico autem factum. Ex necessitate ergo omnia erunt que sunt futura, vt moriturum fore viuentem. Iam enim factum est aliquid, vt contraria in eodem corpore. Sed si infirmitate, aut vi, non dum nisi hoc factum fuerit.

Declarat dictam probationem consequentiam, inducendo per exempla, dicens quia si supple omnis effectus habet aliquam per se causam, ad quam necessariò sequitur, oportet quod hic moritur, aut infirmitate, aut vi, id est, per violentiam si exit, scilicet domum suam: ita quod exitus domus est causa mortis eius, quæ poterit accidere, vel ex infirmitate, puta si exiens domum propter æstum, vel frigus, incurrat in febrem, propter quam moritur; vel ex violentia, puta si exiens domum inuenitur ab inimicis, & occiditur ab eis, ita quod exitus domus, vt dicitur erit causa mortis huius: aut si facit, id est, quod ex necessitate exhibit domum propter aliquam causam, puta quia vult repetere pecuniam à creditore: ita quod repetitio pecuniæ erit causa exitus domus: sed hoc si aliud, id est, quod similiter erit de necessitate, quod velit repetere pecuniam propter aliam causam, puta propter necessitatem, scilicet propter indigentiam; & ita supple procedendo ab effectu ad causam veniet ad quod nunc est, id est, ad aliquod præsens. Aliud exemplum ponitur, quod videtur concordare litteræ sequenti, vt dicatur iste exire domum propter aliam causam, puta, quia vult haurire aquam: sed hoc etiam propter aliam causam, scilicet quia sitit: & sic veniet ad quod nunc est: & est idem quod prius: aut in aliquid factorum, id est, præteritorum: vt si dicatur quod iste sitit, quia comedit in præterito mordacitiam, id est, aliqua acuta, vel falsa, quæ inducunt sitim: sed hoc aut est, aut non, id est, quod talis causa

Declaratio exemplaris 1. Exemplum.

2. Exemplum.

Actus, & moralitatis excitant sim.

causa antecedens supponitur esse, vel non esse; quare sequitur quod ex necessitate iste morietur, aut non morietur: ita quod de necessitate effectus erit futurus, vel non futurus. Addit autem quod similiter est eadem ratio, si aliquis supple procedens ab effectu ad causam supersiliat, id est, transeat ad facta, id est, præterita reducendo, scilicet effectum futurum non solum ad causam præsentem sed etiam præteritam. Cuius causam subdit, quia hoc quod dico factum, id est, præteritum iam est in aliquo, id est, quod iam est secundum aliquem modum, scilicet in quantum factum, vel præteritum; licet enim diluuium non sit modus ut in præsentibus; est tamen ut præteritum, quia verum est dicere nunc diluuium fuisse. Et sicut iam ponitur aliquo modo causa antecedens, ad quam ex conditionali necessitate sequitur effectus, ergo ex necessitate erunt omnia quæ sunt futura: eo modo quo dicimus viventem aliquem moriturum fore, scilicet absolute, quia scilicet iam factum est aliquid, ut contraria simul esse in mixto: ad quod necessitate sequitur tale corpus esse corruptendum: sed si infirmitate aut vi, id est, quod iste morietur propter infirmitatem, vel violentiam, nondum, scilicet est necessarium, nec habet causam determinatam necessariam: nisi hoc factum fuerit, id est, de qua possit dici quod iste morietur, nisi talis causa fuerit. Deinde cum dicit:

Palam ergo quia usque ad aliquod vadit principium, hoc autem non ab hoc ad aliud, erit ergo eius quod utcumque euenit ipsum, & causa generationis ipsius nulla.

28

Infert quandam conclusionem ex prædictis: quia enim ens per accidens dicitur sic per aliquam comparationem ad causam per accidens, esto quod effectus per accidens possit immediate reduci ad aliquas causas per se, vltima tamen reductio stat ad causam per accidens, quæ vltimè in aliam non reducit. Exemplum, ut iste moritur quia iugulatur; iugulatur autem, quia incidit in latrones: hæc omnia per se eueniunt: vltimè incidit in latrones, quia exiuit domum: hæc est causa per accidens: non enim exiuit propter hoc ut incideret in latrones; & idem mors huius euenit per accidens. Dicit ergo, quod palam ex dictis, quia supple reductio effectuum futurorum, & contingentium in suas per se causas vadit usque ad aliquod principium, quod scilicet est causa per accidens: hæc autem non adhuc ad aliud supple reducit, quod scilicet sit eius causa per se: erit ergo eius quod utrumque euenit, id est, effectus fortuiti, & per accidens, ipsum, scilicet principium, & causa generationis ipsius, scilicet causæ per accidens: nulla erit, scilicet causa prior, quæ scilicet sit eius per se causa. Deinde cum dicit:

Sed ad principium quale, & causam quale reductio talis?

Tex. com. 8.

Virum ut ad materiam, aut ad quod cuius gratia, aut ut ad mouens maxime perscrutandum. Ergo de ente secundum agens præmittatur, determinatum est enim sufficienter.

Mouet quandam quæstionem: quia enim statim dictum est quod causæ entis per accidens reducuntur ad aliquod principium, cuius non est ali-

qua per se causa: nunc quærit ad quale principium & quale causam fiet reductio talis, utrum ad materiam, aut ad quod cuius gratia, id est, ad causam finalem, aut ut ad mouens, id est, ad causam efficientem, & hoc maxime perscrutandum est.

Notandum, quod in ista enumeratione præmittit causam formalem; ex eo quod incidit in idem numero cum fine, ut dicitur 2. Physic. t. c. 70. & idem per finem dat etiam intelligere formam. Hanc autem quæstionem hic soluere præmittit, supponens solutionem eius, ex 2. Physic. text. com. 50. & circiter, ubi ostensum est casum & fortunam, quæ sunt causæ talium entium per accidens, debere reduci ad causam efficientem. Vltimò epilogat dicens: ergo de ente per accidens præmittatur: sufficienter enim determinatum est, de eo, illo scilicet modo, quo de ipso est possibile determinare.

Notandum, quod ex sententia Philosophi in loco isto, patet falsam esse opinionem quorundam Philosophorum, ponentium Fatum & Prouidentiam: dixerunt enim quod contingentia, quæ hic fiunt, & videntur per accidens euenire, reducuntur in aliquam virtutem corporis celestis, quam Fatum vocant, per cuius actionem ea quæ videntur fieri per accidens cum quodam ordine producuntur. Similiter qui ponunt prouidentiam dicunt ea quæ hic aguntur ordinata esse secundum ordinem prouidentia: vult enim hic Philosophus non omnia quæ fiunt reduci in causam per se, ex qua necessitate sequantur: aliter omnia essent de necessitate, ut isti etiam habent dicere; sed istas opiniones pertractare altioris est negocij; ideo Theologus dimittat.

Contra ponentes Fatum & prouidentiam.

SVMMÆ SECVNDÆ. CAP. II.

Quomodo excluditur à consideratione huius scientiæ, ens verum.

SVMMARIUM.

Id hoc capite usque ibi, *Quoniam autem.* Declarat ens verum esse circa compositionem, & diuisionem, & sæpè contradicere falso, & non esse in rebus. Circa quod ponit Doctor bonas nōras, & fusè tractat hic q. 3. Vide ibi Schol. 2. in quo varia eius loca adduco, quibus de hoc agitur. De quo latè egi supplem. De Anima, dif. 3. sec. 7. 8. 9.

Quod autem ut verum ens, & non ens ut falsum: quoniam secundum compositionem & diuisionem; totaliter verò circa partitionem contradictionis. Verum quidem enim affirmationem in composito habet: negationem verò in disiuncto. Sed falsum habet partitionis contradictionem.

Postquam Philosophus separauit à consideratione huius scientiæ ens per accidens, nunc separat ens verum. Circa quod duo facit: quia primò inquirat quid sit tale ens. Secundò excludit ipsum à consideratione huius scientiæ. Secunda ibi: *Quoniam autem compilatio.* Prima in tres. Primò enim facit quod dictum est. Secundò mouet quandam

30

quandam dubitationem. Tertio probat quod dixerat. Secunda ibi: *Quomodo autem.* Tertia ibi: *Non enim verum & falsum.* Supponendo ergo quòd ens dicatur vno modo de vero, & non ens de falso: dicit quasi duo de tali ente; ex quibus potest aequaliter intelligi quid sit tale ens: primū dictum est quod tale ens est circa cōpositionem & diuisionem, & hoc siue vnum, siue cōceptuum; licet differenter. Secundum dictum est, quòd verum & falsum patiuntur sibi contradictionem, quia altera pars est vera & altera falsa. Dicit ergo, *quòd ens dictum vs verum; & non ens, vs falsum: quoniam secundum compositionem & diuisionem*, id est, habent esse circa compositionem & diuisionem: ita quòd per compositionem intelligitur affirmatio, vbi prædicatum notatur in esse subiecto: per diuisionem verò intelligitur negatio, vbi prædicatum notatur separari & diuidi à subiecto: siue talis compositio, siue diuisio sit in voce, & in oratione, vbi est veritas & falsitas vt in signo: siue sit in conceptibus mentis, vbi est in subiecto, & hoc fuit primum dictum. Et addit propter secundum quòd *totaliter*, id est, vniuersaliter tale ens, vel non ens, quod est verum vel falsum, sunt *circa participationem contradictionis*: nam verum & falsum omnem contradictionem sibi partiuntur, ita quòd altera pars est vera, & altera falsa; vnde subdit quod *ipsum verum habet affirmationem in composito, & negationem verò in disiuncto*: sed est oppositum de falso; ideò dicit, quod *falsum habet partitionis contradictionem.*

Notandum, quòd cum contradictio constet ex affirmatione & negatione, vt dicitur primo Perihermenias: affirmatio & negatio dupliciter possunt sumi, scilicet vno modo, circa terminos coniunctos in re: sicut homo & animal: si igitur ex his terminis formetur vna contradictio, dicendo, *homo est animal, homo non est animal*: tunc affirmatio erit vera, & negatio erit falsa. Alio modo affirmatio & negatio, possunt sumi circa terminos disiunctos in re, vt homo & equus: si ergo ex his terminis formetur vna contradictio, dicendo, *homo est equus: homo non est equus*, tunc erit conuerso: quia affirmatio erit falsa, & negatio erit vera: & secundum hunc modum verum & falsum partiuntur sibi contradictionem: vt dicitur hic in litera: nam verum & falsum propositionis de quibus nunc est sermo, non possunt esse circa voces & conceptus simplices, sed habent esse circa compositionem & diuisionem, siue affirmationem & negationem, quæ sunt partes contradictionis. Deinde cum dicit:

Quomodo autem quod simul, aut quod separatim intelligere accidit alius sermo. Dico autē quod simul, & quod separatim, vt non in eo quod consequenter, sed in vno aliquid fieri.

Mouet quādam dubitationem: dictum est enim quòd verum & falsum sunt circa compositionem & diuisionem: omnis autem compositio & diuisio debet esse plurimum: est ergo dubitatio *quomodo intellectus intelligit* ista plura, quæ componuntur & diuiduntur: *virum simul aut separatim, alius est sermo*: quia hoc magis spectat ad librum de Anima: & exponit dubitationem, in quo etiam innuit solutionem, dicens *dico autem quod simul & separatim, vt non eo quod consequenter, sed in vnum aliquid fieri.*

Notandum, quòd *esse simul* quandoque significat vnitatem, vt cum dicimus aliqua esse simul secundum tempus, quæ sunt in vno & eodem nūc temporis: quandoque significat quandam propinquitatem eorum quæ consequenter se habent, vt si duo homines dicantur simul esse in loco, quorum loca sunt propinqua & consequenter se habentia. Primo modo intellectus componens, vel diuidens intelligit plura: & non secundo modo, nam si intellectus intelligat hominem & risibile quodlibet seorsum, & secundum se, vt sunt quedam duo: sequitur quòd intelligat ea duobus conceptibus simplicibus, non formando compositionem, vel diuisionem, si autem formet ex eis cōpositionem, vel diuisionem oportet quòd intelligat ea vt vnum: in quantum ex eis vnum aliquid constituitur: sicut intellectus intelligens partes alicuius totius, intelligit eas, vt vnum in quantum intelligendo eas, intelligit ipsum totum: intelligendo enim hominem, non prius intelligit pedem, postea manum, postea caput &c. sed intelligit omnes partes simul, vt ex eis vnum aliquid fit: similiter in proposito intelligit simul prædicatum & subiectum, vt ex eis vna affirmatio, vel negatio constituitur. Deinde cum dicit:

Non enim est verum & falsum in rebus, vt quod quid verum bonum: quod autem malum falsum, sed in mente. Circa verò simplicia, & quod est, nec in mente est: ergo quæcunque oportet speculari circa sic ens, & non ens posterius perscrutandum.

Probat quod dixerat, scilicet quòd verum & falsum sunt circa compositionem & diuisionem, quod probat per quandam diuisionem, dicens: quòd *verum & falsum non sunt in rebus, vt quod quidem bonum verum: quod autem falsum malum*, id est, quòd non sunt in rebus, sic intelligendo quòd verum sit quoddā bonum, quatenus verum perfectionem quandam dicit, & falsum sit quoddam malum quatenus falsum dicit defectum quandam: non ergo sunt in rebus, *sed in mente*, id est, in intellectu, *circa verò simplicia & quid est nec in mente est*, id est, quòd cum intellectus habeat duas operationes, vnam qua intelligit simplicia, & quid est: aliam qua componit, & diuidit, & intelligit complexa: non tamen verum & falsum est circa primam operationem: quia intellectus intelligit simplicia & quid est, sed circa secundam: relinquitur ergo per locum à diuisione quòd ex quo verum & falsum non sunt in rebus, nec in mente circa primam operationem, quòd sunt circa secundam, quæ est compositio, vel diuisio mentis, & hoc principaliter; consequenter sunt circa compositionem & diuisionem vocis, quæ est signum mentis: addit autem, quòd *quæcunque oportet speculari circa ens & non ens sic acceptum posterius perscrutandum est*, scilicet in aliis libris: aliqua enim dicuntur de tali ente, 9. huius text. c. 21. & inde, cap. vlt. & aliqua tertio de Anima, text. c. 21. & inde, & multa alia in libris Logicalibus.

S V M M A R I V M.

Ens verum, sensu explicato, non considerari ab hac scientia, alio tamen sensu consideratur ab ea; de quo optimè Doct. agit hic q. 3. Vide ibi Schol. 2. Epilogat dicto hoc libro de ente per accidens, & ente vero.

Simul accipitur dupliciter Quod intellectus simul intelligit extremam cōplexionis & generaliter quæcunque componentia intelligendo totum.

32

Non in rebus sed in intellectu sunt verum & falsum.

Verum & falsum & cōditiones eorū hic perstrahat.

Al partitionis. C. 5. & inde. Affirmatio & negatio duplex.

Quomodo verum & falsū partiuntur sibi contradictionem.

31

Ad hunc
textum est
q. 3. lib. 6.

Quoniam autem complexio & diuisio est
in mente & non in rebus. Quod autem
ita ens alterum ens à propriis: aut quia quid
est, aut quia quale, aut quia quantum, aut si
quod aliud copulet aut diuidat mens.

De ente vero
Physica non
considerat.

33

Excludit tale ens à consideratione huius scien-
tiæ: & intendit talem rationem: Ens de quo con-
siderat ista scientia, est ens reale extra animam;
sed ens verum est huiusmodi, ergo &c. Di-
cit ergo quod quoniam complexio & diuisio de
qua nunc est sermo, est in mente & non in rebus;
ideò sequitur quod ita ens, id est, tale ens est al-
terum ens à propriis, id est, ab his quæ sunt propriè
entia & extra animam, de quibus Metaphysicus
considerat: hoc autem ens reale est quod quid
est, id est, substantia, aut quia quale, aut quia
quantum, aut si quod aliud copulat mens aut diui-
dit: intellectus enim componit, vel diuidit entia
realia vt sunt concepta, & intellecta apud ipsum.
Tunc sequitur illa pars.

Ad hunc
textum est,
q. 4. lib. 6.

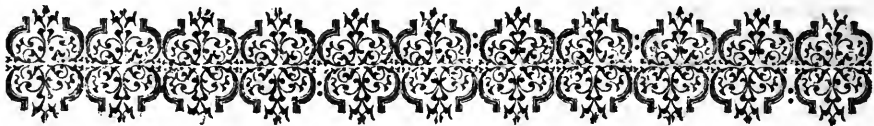
Quia quidem vt accidens; & quod vt
verum ens præmittendi, causa enim huius
quidem indefinita, illius verò mentis aliqua
passio, & vtraque circa reliquum genus entis
& non extra: ostendunt autem aliquam natu-
ræ entis. Quapropter ea quidem præmit-
tantur. Perscrutanda verò sunt ipsius en-
tis causa, & principia in quantum ens. Palam
autem in quibus determinauimus de quoties
vnumquodque dicitur, quia multipliciter di-
citur ens; significat enim hoc quod quid est.

Vbi epilogat circa prædicta in isto cap. & in
præcedenti, ostendens quod ens per accidens, &
ens verum, sunt extra considerationem huius
scientiæ, & postea continuat se ad dicenda. Dicit
ergo, quod ens quidem vt accidens, & ens vt ve-
rum est præmittendum, & subdit causam dicens:
quod huius, scilicet entis per accidentis, est causa
indefinita, id est, indeterminata, & ideò non ca-
dit sub arte, vt dictum fuit supra, illius verò, id
est; entis veri est, scilicet aliqua causa mentis
passio, id est, operatio intellectus componentis, &
diuidentis, & ideò non est ens reale. Tangit etiam
vnam rationem communem vtriusque, dicens
quod vtraque, scilicet tam ens per accidens, quam
ens verum ostendunt, vel sunt circa reliquum ge-
nus entis ab ente per se, & non extra, ostendunt
aliquam naturam entis, ens etiam per accidens,
vt sic non dicit aliquam naturam entis, quod sit
ens per se vnum extra intellectum; licet quælibet
eius pars sit ens per se, loquendo de ente per acci-
dens in comparatione ad causam à qua sic dicitur,
non est ens per se extra, quatenus euenit præter
intentionem talis causæ, subdit autem, quapropter
quia sic est, ea quidem, scilicet talia entia,
præmittantur: & continuat se ad dicen-
da, dicens quod perscrutanda sunt principia &
causa entis per se, in quantum ens, scilicet quod
est ens per se, de quo palam est in quibus deter-
minauimus de quoties, id est in 5. libro, quem no-
minat librum de quoties: ex eo, quia ibi distinxit
intentiones & significationes nominum, quoties
dicantur: ibi enim vbi determinatum est quoties
vnumquoque dicitur: dictum fuit quia ens mul-
tipliciter dicitur, sicut patet in cap. de Ente, &
hoc modo prosequitur in principio septimi, vt
patebit.

Epilogum.

Nec ens verum
nec ens per
accidens in-
quantum sa-
le est reale.

Continuus
dicta dicens,
Quare lib. 5.
dicitur quo-
ties
Text. co. 13.
& inde,

LIBER SEPTIMVS.

IN hoc libro incipit agere de præcipuo huius scientiæ subiecto, nempe de
substantia; quia hæc est præcipuum ens, & ideò præcipue in hac scientia con-
sideratur; quod verò sit primum ens in prima parte capituli primi duplici-
ter probat: à primitate productionis, scilicet, & causationis. Prima ergo Summa hu-
ius libri proponit de substantia tractandum esse. Secunda tractat.

SUMMA PRIMA.

De substantia agendum esse cum sit
primum entium.

CAPVT I.

Substantiam multis modis esse primum
omnium entium.

ENS multipliciter dicitur, sicut diuisissimè
in his qua de quoties. Significat enim
hoc quod quid est, & hoc aliquid: illud verò
quod quale, aut quantum, aut aliorum vnum-

quodque sic prædicamentorum.

Toties autem ente dicto palam: quia horum
primum ens est, quod quid est, quod significat
substantiam.

Text. com. 1.

Postquam Philosophus determinauit, & ex-
posuit ea, quæ se tenent ex parte considerationis
huius scientiæ, quæ est sapientia (nam in quarto
declarauit ambitum eius, ostendens ad quæ se
extendit consideratio Metaphysica; & in quinto
distinxit intentiones nominum, quæ subsunt con-
siderationi huius scientiæ; & in sexto descripsit
proprium modum considerandi in hac scientia.
Ex quibus omnibus potest colligi solutio quæ-
stionum disputatarum in tertio, tenentium se ex parte
considerationis huius scientiæ; nunc in septimo
incipit

Continuatio,
& ratio ordi-
nis.

incipit determinare de rebus, quæ subsunt considerationi huius scientiæ. Ex quibus potest colligi solutio questionum ibidem disputatarum, tenentium se ex parte rerum consideratarum.

Ad cuius evidentiam notandum, quod, sicut iam dictum est in quarto, & quinto, quælibet scientia versatur circa tria in genere, scilicet circa subiectum, & circa passiones subiecti, & circa principia. Secundum hoc ergo totum hoc, quod sequitur in toto libro Metaphysicæ diuiditur in tres partes: quia primò de ente, quod est subiectum primû huius scientiæ. Secundò de vno & de aliis passionibus entis inquantum ens. Tertio de primis principiis entis inquantum ens. Secunda in principio 10. *Vnum quia multis modis*, Tertia in principio 12. *De substantia quidem Theoria*. Vel in principio 11. *Quia quidem igitur sapientia circa principia*. Prima in duas: quia primò determinat de ente, vt diuiditur in decem Prædicamenta. Secundò vt diuiditur per potentiam & actum: hoc enim duplici modo diuiditur ens: vt patet in quinto huius cap. de ente. Secunda in principio 9. text. com. 13. & inde. *De primo igitur ente*. Circa primum duo facit: Primò præmittit quandam conclusionem quam principaliter intendit. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Dicitur autem substantia si non multiplicius*. Conclusio quam intendit est ista: quòd cum Metaphysica intendat de ente inquantum ens, & per consequens de omni ente; principaliter tamen intendit de substantia: & secundum hoc hæc pars diuiditur in duas: quia primò præmittit & probat dictam conclusionem. Secundò dat ordinem procedendi circa ipsam. Secunda ibi: *Videtur autem substantia existere*. Prima in duas secundum quod dupliciter probat dictam conclusionem. Primò quidem per rationem, & à rei veritate. Secundò à rei iudicio, siue ab auctoritate, & consuetudine antiquorum. Secunda ibi: *Et quod olim & nunc*. In prima parte intendit talem rationem: Substantia est primum ens in genere entium; ergo Metaphysicus de substantia principaliter intendit: consequentia est euidens: quia quod est prius in aliquo genere principaliter intenditur in illa scientia, quæ est de illo genere: quia ergo Metaphysicus considerat de ente inquantum ens, sequitur quòd principaliter intendit de substantia; si substantia sit primum ens. Circa hanc ergo rationem sic procedit: nam primò præmittit antecedens. Secundò ipsum probat. Tertio ipsum exponit. Secunda ibi: *nam quando dicimus*. Tertia ibi: *Multipliciter quidem sicut diximus in his, quæ de quoties*, id est, in quinto libro, vbi ostensum est quoties huiusmodi nomina dicuntur, enim pro qua, hoc scilicet ens significat quod quid est, & hoc aliquid, id est, substantiam: illud verò quod quale, aut quantum, aut aliorum vnumquodque sic Prædicamentorum: totiens autem ente dicto, id est, cum ens totiens dicitur palam, scilicet ex dicendis: quia horum primum ens est, quod quid est, quod significat substantiam. Deinde cum dicit:

2 *Nam quando dicimus quale quid hoc: aut bonum dicimus, aut malum: sed non tricubitum, aut hominem: quando verò quid est: nec album, nec calidum, nec tricubitum, sed hominem aut Deum.*

Scoti Oper. tom. IV.

Probat dictum antecedens dupliciter. Primò ex primate prædicationis. Secundò ex primate causationis siue causalitatis. Secunda ibi: *Alia verò dicuntur*. In prima parte intendit talem rationem: Prædicatum simpliciter in quid est prius quam prædicatum in quale quid, vel quàm qualitas, vel quantitas: sed substantia est prædicatum simplex in quid: alia autem in quale quid, vel inquantum quid; & sic de aliis, ergo &c. Maior parte, quia simplex prius est, quam compositum: prædicatum autem in quid est simplex respectu prædicati in quale quid, vel quantum quid: de ista ratione solum tangit virtutem dicens quòd supple manifestum est: substantiam esse primum ens: *nam quando dicimus de aliquo quale quid sit, hoc dicimus aut bonum, aut malum, quod scilicet significat qualitatem, sed non tricubitum, id est, quantitatem aut hominem, id est, substantiam: & idè supple quando dicimus quale est, aut quid non dicimus tricubitum aut hominem: quando verò dicimus de aliquo quid est: nec supple ipsum esse album, aut calidum dicimus, quæ significant qualitates: nec tricubitum, quod significat quantitatem, sed hominem aut Deum, quæ substantiam significant*. Vnde patet ex his, quod substantia est prædicatum simplex in quid: alia autem entia sunt prædicata complexa, scilicet in quale quid, aut inquantum quid, &c. Ratio huius est, quia accidens prædicatur de substantia denominatiuè & in concreto: concretum autem accidentis includit duo, scilicet ipsum subiectum, ratione cuius dicit quid. Includit etiam ipsam formam accidentis, ratione cuius dicit quale, aut quantum, & huiusmodi: & propter hoc dicuntur prædicari in quale quid, vel inquantum quid. Deinde cum dicit:

3 *Alia verò dicuntur entia, eo quòd taliter entis: hæc quidem qualitates esse illa verò quantitates, alia passiones, alia aliud quid tale.*

Ponit secundam rationem sumptam ex primate causalitatis, quam intendit talem: Illud quod est causa alterius in aliquo genere est prius eo in illo genere: quia causa prior est causato: sed substantia est causa omnium accidentium in genere entis, ergo substantia erit primum ens respectu aliorum de illa ratione solum ponit minorem vbi est virtus rationis. Circa quam sic procedit, quia primò proponit eam. Secundò probat eam à quodam signo ibi: *Vnde & vsique*. Dicit ergo, quòd alia, scilicet entia à substantia, dicuntur entia inquantum taliter vel totaliter entis, id est, inquantum habent habitudinem ad tale ens, quod est substantia, vt ad causam: hæc quidem quantitates esse: ista verò qualitates: alia passiones aut aliquid aliud tale: omnia enim huiusmodi sunt talis entis, id est, substantiæ, vel quantitates, vel qualitates, &c. vt sui subiecti & causæ propriæ.

S V M M A R I V M.

Probat substantiam esse priorem accidente, quia hoc nequit separari à substantia: nam de se est aptum alteri inesse; idè negat separari posse à substantia, nõ quod hæc secudum ipsum, sit de essentia accidentis; sed quia posuit ordinem causarum necessarium, de quo fusè Doct. 4. d. 12. q. 1.

V 2 Vide

Scientia quilibet considerat principaliter tria.

Conclusio principalis huius 2. quod Metaphysica principaliter agit de substantia.

Primitatem substantia respectu aliorum ostendit.

Primitas duplex, prædicationis, & causationis.

Al. minore.

Al. composita.

Quare substantia est prædicatum simplex, accidens verò compositum.

Substantia est causa omnium accidentium in genere entis.

Ad hunc
scixum est
quest. 1. lib. 7.

Vnde & dubitabit aliquis, utrum vadere & sanare, & sedere unumquodque ipsorum sit ens aut non ens: similiter autem & in aliis talibus nihil enim ipsorum est, nec secundum se aptum natum, nec separari possibile à substantia: sed magis siquidem vadens entium aliquid est, & sedens & sanans. Hac autem magis apparent entia, quia est aliquid subiectum ipsis determinatum, hac autem est substantia, & unumquodque quod quidem in categoria tali apparet, bonum enim aut sedens non sine hoc dicitur. Palam ergo quia propter eam & illorum singula sunt.

I. ext. com. 5.

Quare primum ens, & non aliquid ens, sed ens simpliciter substantia utique erit.

Probat quod dixerat à quodam signo dicens, unde quia supple sic est, quòd talia sunt entia substantiæ modo prædicto. Ex hoc utique dubitabit aliquis utrum vadere, & sanare & sedere unumquodque ipsorum sit ens: similiter autem & in talibus, sumptis in abstracto pro quanto, ut sic non significant cum habitudine, vel dependentia ad substantiam. Et idè est fortè dubium apud aliquem utrum sint entia vel non: sic accepta in abstracto: cuius causam subdit, quia nihil ipsorum est, de facto: nec est secundum se aptum natum: nec possibile separari substantia: quia unumquodque eorum est natum alteri inesse, & propter hoc quando sumuntur in abstracto: ac si essent à substantia separata, videntur non esse entia; & propter hoc entia accepta in concreto magis videntur esse entia; idè subdit, quòd magis siquidem est aliquid ens entium sedens & sanans, quæ sunt accidentia accepta in concreto: hac autem magis apparent entia, quia est aliquid subiectum eis determinatum: hoc autem est substantia;

Concreta accidenti videntur magis entia quam eorum abstracta. Vide q. 1. huius 7. in Scoto.

Al. illorum.

Al. primum.

Expositio notabilis. Vide 12. d. 4. q. 1.

& idè unumquodque talium accidentium in concreto, quod quidem in tali categoria apparet, id est, videtur importare & includere prædicamentum Substantiæ: Etenim pro quia, bonum aut sedens, quæ sunt accidentia concreta: non hoc dicitur, id est, substantia: licet enim accidens concretum, quantum ad principale significatum, significet solam formam accidentis; nam album solam qualitatem significat, ut dicitur in Prædicamentis, cap. de Substantia, nihilominus tamen connotat subiectum cui inest; & idè non dicitur sine hoc, id est, sine subiecto, quod est substantia: quia ergo sic est palam: quia propter eam, id est, propter substantiam, sunt singula aliorum: quare sequitur ulterius, quid substantia erit utique primum ens, & non aliquid ens, id est, non ens secundum quid, & propterea 5. Physic. text. com. 7. generatio in substantia dicitur simpliciter generatio: alteratio autem generatio secundum quid.

Notandum, quòd Philosophus hinc in litera, & alibi frequenter asserit, quòd accidens non potest esse sine subiecto: dicit enim quòd nihil ipsorum est, nec aptum natum, nec possibile separari à substantia: non quidem quia ponit subiectum de essentia accidentis: immò ex eis constituitur ens per accidens; nec quia de essentia accidentis absoluti ponit habitudinem, vel respectum quemcumque ad subiectum, quia esset contradictio, quòd per se in ratione absoluti includatur aliquis respectus, tunc enim esset absolutum & non ab-

solutum: sed tantummodò hoc asserit Philosophus, quia ponit ordinem causarum simpliciter necessarium ita quòd prima causa non potest causare causatum secundæ causæ sine causa secundæ subiectum autem habet aliquam causalitatem respectu accidentis, loquendo de naturali ordine causarum, & idè sine ista causa posita in ordine suæ causalitatis, negaretur à Philosopho accidens esse, & pro tanto 1. Physic. text. com. 39. dicitur contra Anaxagoram quòd intellectus quærens segregationem passionum à substantiis, erit quærens impossibilia; sed non est impossibile quòd includat aliquid repugnans primæ rationi, siue quiditati accidentis absoluti, etiam secundum mentem Aristotelis nam 4. Physic. cap. de vacuo, text. com. 58. quærit istam quæstionem: si esset spatium in quo tantum esset color, aut sonus, utrum illud esset vacuum: si autem ex prima intelligentia eius, quod est colorem esse intelligeret ipsum esse in subiecto: cum subiectum eius non possit esse nisi corpus, tunc ex intellectu positi haberetur corpus ibi esse, & corpus ibi non esse, & ita ista hypothesis posita respondendum esset statim quòd spatium illud esset vacuum, & non vacuum, & sic quæstio esset nulla.

Quare Philosophus dixit accidens non posse separari à substantia

SVM MÆ PRIMÆ.

C A P V T II.

Probat variam primitatem substantiæ, & variæ de substantiis opiniones referuntur.

SVM MARIVM.

Probat substantiam esse primum ens tempore, cognitione, & diffinitione. De prima parte huius conclusionis habet Doctor hinc quæst. 2. & de aliis duabus, alias duas sequentes quæstiones, in quibus rem optimè explicat. Vide ibi q. 2. Scholium tertium, hinc & ibi ad mentem Philosophi prius tempore explicat Doctor, per esse separabile ab accidente, quod est esse prius ipso natura.

Multipliciter quidè igitur dicitur ipsum primum, sed substantia omnium primum ratione, & notitia, & tempore, & natura.

Ad huc text. est q. 2. & 4. lib. 7.

Postquam Philosophus probavit substantiam esse primum ens, quod fuit antecedens principalis rationis; nunc exponit illud antecedens, qualiter, scilicet substantia sit primum ens, & qua primitate. Circa quod duo facit: quia primò proponit intentum. Secundò probat ipsum. Secunda ibi: *Aliorum enim*. Ponit ergo tres conclusiones postea probandas, scilicet quòd substantia est primū ens triplici primitate, dicens, quòd multipliciter quidè dicitur, quòd primum, id est, quòd primum dicitur multis modis, ut patet ex 5. huius cap. de principio, text. com. 1. *sed substantia est primum omnium*, supple entium ratione, id est, diffinitione, & notitia, id est, cognitione, & tempore, Deinde cum dicit:

Primitas substantia respectu aliorum est triplex.

Aliorum

Aliorum enim categorematurn nullum est separabile: hæc autem sola separabilis est.

Probat propositas conclusiones: circa quod tria facit: quia primò probat substantiam esse primum ens primitate temporis. Secundò probat substantiam esse primum ens primitate diffinitionis. Tertiò probat substantiam esse primum ens primitate cognitionis. Secunda, ibi: *Et ratione.* Tertia ibi: *Et scire.* In prima parte probat hanc conclusionem, quòd substantia est primum omnium entium tempore, tali ratione: Illud quod est separabile ab aliquo, & non econuerfo, est prius eo secundum tempus: sed substantia est huiusmodi respectu omnium aliorum entium, ergo substantia est primum omnium entium secundum tempus. Dicit ergo, quod *aliorum categorematurn*, id est, Prædicamentorum, nullum est separabile, scilicet à substantia: *hæc autem sola*, scilicet substantia est supple *separabilis* ab aliis. Deinde cum dicit:

Et ratione hoc primum, necesse enim in vniuscuiusque ratione substantia, rationem esse.

Probat secundam conclusionem, scilicet quòd substantia est primum omnium entium diffinitione, & intendit talem rationem: Illud quod ponitur in diffinitione alterius; & non econuerfo, est prius illò diffinitione: sed substantia est huiusmodi respectu omnium aliorum entium; ergo substantia est primum omnium entium diffinitione. Ideò dicit, quòd *hoc*, scilicet substantia est primum omnium aliorum ratione, id est, diffinitione: etenim pro quia: *necesse est in ratione vniuscuiusque esse rationem substantia.*

Notandum, quòd diffinitio & diffinitum sunt perfectè idem; idèò vbi ponitur vnum, potest etiam poni reliquum: quia igitur substantia ponitur in diffinitione accidentis, similiter potest poni diffinitio substantiæ, accipiendo rationem pro nomine: ideo ait Aristoteles quòd necesse est in ratione vniuscuiusque poni substantiæ rationem. Deinde cum dicit:

Scire autem tunc singula maximè putamus, quando quid est homo cognoscimus, aut ignis, magis quàm cum quale, aut quantum, aut ubi: quoniam tunc horum eorundem singula scimus, quando quid est ipsum quale, aut quantum scimus.

Probat tertiam conclusionem, scilicet quòd substantia est primum omnium entium cognitione; & intendit talem rationem: Illud est prius cognitione, quod est magis notum & magis rem notificat: sed substantia est huiusmodi respectu omnium aliorum entium; ergo &c. Minorem ostendit in littera, dicens quòd *scire etiam singula, tunc maximè putamus, quando cognoscimus cuiuslibet substantiam. puta quid est homo, aut quid est ignis, quàm supple quando cognoscimus quale, aut quantum, aut ubi est, quoniam pro quia, tunc etiam horum eorundem*, scilicet accidentium singula maximè scimus quando scimus quid est ipsum quale, aut ipsum quantum.

Notandum, quòd res eo modo quo est ens, est intelligibilis & cognoscibilis, cum ens sit obie-

ctum primum intellectus: quia igitur alia Prædicamenta non sunt entia nisi per substantiam, & quia taliter entis, idèò dicuntur cognosci propriè, in quantum aliquammodo participant modum cognitionis substantiæ: quòd est cognoscere quid est vnumquodque, puta quid est quale, aut quid est quantum: Ex quo patet, quòd substantia est primum cognitum primitate perfectionis, vt dicitur. Deinde cum dicit:

Et quod olim, & quod nunc, & quod semper quaesitum, & semper dubitatum est quid ens: hoc est qua substantia: hoc enim hi quidem vnum esse dicunt: illi verò plura quàm vnum, & hi quidem finita, illi verò infinita. Quapropter nobis maximè, & primum, & solum, vt est dicere de sic ente speculandum quid est.

Probat, vt dicebatur, cõclusionem principalem intentam à rei iudicio, siue ab auctoritate, & consuetudine antiquorum, dicens, quòd illud quòd olim quantum ad præteritum, & nunc quantum ad præsens, & semper quaesitum & semper dubitatum est, supple apud antiquos Philosophos quid sit ens, hoc est quid substantia, id est, nihil quaerebant, nec dubitabant nisi de substantia: *hoc enim*, scilicet ens quod est substantia, *hi quidem dicunt esse vnum, illi verò plura quàm vnum*, & inter illos, qui ponebant plura, *hi quidem finita: illi verò infinita*: secundum diuersas opiniones de principiis rerum pettractatas in primo libro: quæ principia ponebant rerum substantias, & idèò tractantes de ente ad solas substantias intendebant, & quidam illud principium, & substantiam rerum ponentes vnum tantum, vt Thales & Anaximenes; quidam plura, quorum aliqui ponebant illa plura finita: vt Empedocles, aliqui infinita, vt Anaxagoras & Democritus. Vltimò cum dicit, *Quapropter nobis & maximè*, ex antecedente probato concludit conclusionem principaliter intentam, dicens, *quapropter quia supple sic est, quòd substantia est primum ens, idèò nobis perscrutandum est maximè & primum*, id est, principaliter, & *solum, vt est dicere de sic ente*, id est, de substantia, quid est.

Notandum, quòd licet Metaphysica maximè & principaliter consideret de substantia, vt hic dicitur, & dictum fuit in 4. huius circa principium; non tamen solum nec præcisè considerat de substantia, cum sit de toto ente, & idèò signanter ait Aristoteles: *solum, vt est dicere de sic ente*: hoc enim, quod dicitur, *vt est dicere*, est additio diminuens, qua additione solemus vti in his, quæ non habent omninò veritatem. Tunc sequitur illa pars.

S V M M A R I V M.

Manifestum est dari substantias sensibiles; & ponit varias sententias de substantiis separatis, de quibus dictum est libro primo, & plus dicitur lib. 12.

Videtur autem substantia inexistere manifestissimè quidè corporibus; unde animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus: & naturalia corpora, vt ignè, & aquam, & terram, & talium singula, & quæ

Substantia est primum primitate temporis.

Ad hunc text. est q. 3. lib. 7. Prioritas diffinitionis.

Diffinitio & diffinitum sicut & nomè & ratio sunt idem.

Prioritas cognitionis.

Cognitio sequitur rei essentialitatem.

Text.com. 5. 7

Al. quæ substantia.

Varia opiniones de substantia

Licet principaliter substantiam non tamen solam considerat Metaphysica.

8

conque, aut partes eorum, aut ex his sunt, aut partibus, aut omnibus, ut cælum & partes eius ut astra, & Luna, & Sol.

Vbi postquam Philofophus probauit intentam conclusionem, dat modum procedendi circa ipsam. Circa quod tria facit. Primò ostendit de substantia quid manifestum sit. Secundò quid dubium sit. Tertio quid dicendum sit, declarans ordinem procedendi. Secunda ibi: *Vtrum verò hæc.* Tertia ibi: *De his igitur.* Dicit ergo quòd substantia quidem manifestissime existere videtur in corporibus; & idèd substantiam esse manifestum est. *Vnde animalia, & plantas, & eorum partes substantias esse dicimus, & similiter alia naturalia corpora, ut ignem, aut aquam, aut terram, & singula talium;* quod dicit propter opinionem quorundam, qui, ut dictum fuit in primo libro, ponebant elementa media. Et etiam dicimus substantias, quorumque sunt aut partes eorum. scilicet elementorum, ut lapis, &c. particularia mixta: aut ex omnibus, ut rota sphaera actiuorum & passiuorum. *Iterum cælum, quod est alterius naturæ ab elementis, & partes eius, puta astra, & Sol, supple dicimus esse substantias naturales.* Deinde cum dicit:

9 *Vtrum verò hæc sola substantia sunt, aut & alia aut horum quidem nulla: altera autem quaedam perscrutandum.*

Ostendit quid dubium sit circa substantiam & facit duo: quia primò proponit dubium. Secundò exponit ipsum ex diuersitate opinionum. Secunda ibi: *Videntur autem quibusdam.* Dicit ergo, quòd licet manifestum sit sic esse substantias naturales. *Vtrum verò sola sint substantia, ut posuerunt antiqui Naturales, aut & alia, ut dixerunt Platonici: vel etiam horum quidem nullum, supple sit substantia: altera autem quaedam ab istis scilicet sint substantiæ perscrutandum est, scilicet tanquam dubium quoad præfens.* Deinde cum dicit:

Videntur autem quibusdam corporis termini, ut superficies, & linea, & punctus, & unitas esse substantia magis quam corpus & solidum. Amplius præter sensibilia: hi quidem non opinantur esse aliquid talium: illi verò plura, & magis entia sempiterna; ut Plato species ipsas, & Mathematica, duas substantias. Tertiam verò sensibilem corporum substantiam: sed Speusippus plures substantias ab vno inchoans, & principia cuiuslibet substantiæ esse: dixit; aliud quidem numerorum; aliud magnitudinum, deinde anime, & hoc modo protendit substantias. Quidam verò species & numeros eandem dicunt habere naturam: alia verò lineas & superficies usque ad primam cæli substantiam, & sensibilia, secundas asserunt substantias esse.

Exponit propositum dubium ex diuersitate opinionum dicens, quòd quibusdam videntur corporis termini, ut superficies, & linea, & punctus, & unitas esse magis substantia quam corpus & so-

lidum, ut dictum fuit in 3. huius. Amplius supple ista opinio bifurcatur: quia hi quidem, scilicet Pythagorici non opinantur aliquid talium esse præter sensibilia, ut Plato ponens ipsas species, vel ideas, & Mathematica duas species, id est, duos ordines substantiarum separatatum. Tertiam verò substantiam ponit corporum sensibilem: Ex hoc ergo quòd illa entia sunt separata per consequens ponebat ea magis entia quam sensibilia, quæ sunt corporalia: quia verò ponebat duos ordines illorum entium, scilicet ideas & Mathematica intermedia: vnum autem tantum ordinem sensibilem: idèd ponebat illa esse plura sensibilibus. Speusippus verò qui ut dicitur fuit successor Platonis, & nepos eius filius fororis, posuit plures substantias, id est, ordines substantiarum, inchoans ab vno, id est, in vnoquoque ordine ponens vnum principium omnium substantiarum illius ordinis; & sic ponens principia cuiuslibet substantiæ supple primò ipsas ideas. Aliud quidem principium posuit numerorum, quos post ideas ponebat substantias primas; aliud magnitudinum, quas ponebat substantias secundas; deinde, supple ponebat substantiam anime, & hoc modo protendit substantias, id est, ordinem substantiarum supple vsque ad corpora corruptibilia. Quidam verò, supple differentes à Platone, & Speusippo, dicunt species, id est, ideas, & numeros habere eandem naturam: & sic non distinguebant inter ideas & primum ordinem Mathematicorum, scilicet numerorum: Alia verò omnia dicunt esse habita, id est, consequenter se habentia ad numeros, puta linea & superficies usque ad primam substantiam cæli, & alia sensibilia, quæ in vltimo ordine ponebant: sic ergo ex diuersitate istarum trium opinionum patet, quid dubium sit circa substantias ipsas. Deinde cum dicit:

De his igitur quid dicitur bene, aut non bene, & quæ sunt substantia, & vtrum aliqua sunt præter sensibiles, aut non sunt, & ista quomodo sunt? Et vtrum est aliqua substantia separabilis, & quare & quomodo, aut nulla præter sensibiles, perscrutandum cum descripsimus prius substantiam quid est.

Ostendit quid sit circa ipsam substantiam dicendum, declarans ordinem procedendi dicens, quòd de his igitur, scilicet de prædictis, quid dicitur bene, aut non bene, dicendum est: iterum quæ sunt substantia, & vtrum supple Mathematica, & ideas sunt aliqua substantia præter sensibiles, aut non sunt, & ista dato, quòd sint substantia, quomodo sunt, id est, quem modum essendi habent, et si supple ista Mathematica, & ideas non sunt præter substantias sensibiles, vtrum est aliqua substantia separabilis, scilicet secundum esse, & quare aut quomodo, aut nulla est substantia præter sensibiles: hoc quidem perscrutandum est, scilicet 12. lib. & ultra, cum primò descripsimus substantiam, scilicet sensibilem quid est: quod facit in hoc septimo, & octauo huius,

SVMMA SECVNDA

De ipsa Substantia pertractatur.

Ponit diuisionem substantiæ in qua-

tuor

Hic Al. profet ponit, sed hic intelligitur de substantia quid manifestum sit ostendit.

De substantia quid dubium sit inuestigat.

Antiquorum varia opinio: de substantiarum unitate.

Speusippus successor Platonis.

10 Text.com. 6.

Text.com. 7.

Ordo dicendorum de substantia assignatur hic.

tuor membra, & coincidit cum eius diuisione: in primam, & secundam, de qua cap. de Substantia. Describit primam substantiam, seu subiectum, & diuidit in materiam, formam & compositum; de quo secundo de Anima, text. 1. formam ait priorem esse materia, & composito, & perfectiorem materia, de quo Doctor hic q 6.

C A P V T I.

Quot modis dicatur substantia, & quæ proprie substantia sit, de qua substantia sensibili, & intelligibili.

Dicitur autem substantia si non multiplicius de quatuor, maximè etenim, quod quid erat esse, & vniuersale, & genus substantia videtur esse cuiusque; & quartum horum subiectum.

11

Postquã Philosophus præmisit & probauit istã conclusionem, quod scilicet cùm Metaphysica intendat de ente in quantum ens, & per consequens de omni ente principaliter tamen de substantia: nunc exequitur de intento, determinans principaliter de substantia. Circa quod duo facit: quia primò præmitteit quãdam vilia & necessaria ad intentum. Secundo procedit ad intentum. Secunda ibi: *Et primò dicemus.* Prima in duas secundum quod præmitteit duas principales diuisiones de substantia; & dat ordinem & modum procedendi circa membra & partes diuisionis. Secunda ibi: *Consistentur autem.* Prima in duas: primò præmitteit vnam de substantia diuisionem. Secundo subiungit alterius membri sub diuisionem. Secunda ibi: *Tale verò modo.* Prima in duas: nam primò ponit vnam quadrimum membrum diuisionem. Secundo exponit vltimum membrum diuisionis, ibi: *Subiectum verò est.* Dicit ergo quod *substantia si non dicatur multiplicius: dicitur tamen maximè de quatuor: etenim quid erat esse, id est, quidditas, siue forma totius, dicitur vno modo substantia: alio modo dicitur vniuersale substantia, scilicet secundum opinionem, illorum, qui ponunt ideas esse quãdam vniuersalia, & substantias singularium de singularibus prædicata. Alio modo genus videtur esse substantia cuiuscunque, id est, primum genus, vt sunt vnum & ens, quæ quidam ponebant maximè substantias vniuscuiusque rei: quartum horum est subiectum, id est, quod quarto modo substantia dicitur subiectum, id est, substantia particularis, quæ subiicitur omnibus superioribus.*

1. Diuisio substantia. Substantia dicitur quadrupliciter.

Diuisio substantia hic & in prædicamentis postea est ferè eandem.

Notandum, quod ista diuisio substantiæ est quasi eadem cum illa, quæ ponitur in Prædicamentis, scilicet quod substantiarum alia est prima, & alia est secunda: nam per subiectum intelligitur hæc substantia prima; per genus verò & vniuersale, quod videtur ad species pertinere intelliguntur secundæ substantiæ. In Prædicamentis autem præmitteit primus modus hic positus, ex eo, quod ibi loquitur de substantia ordinabili in Prædicamento: hoc autem vel est genus, vel est species, vel indiuiduum, vel aliquod princi-

pium, quod est in genere per reductionem: quidditas autem non est ordinabilis in Prædicamento: quia vt sic nec est aliquod principium partiale, nec est vniuersale, nec particulare, nec genus, nec species, nec vnum, nec multa; sed equinitas est tantum equinitas, secundum Auicennam s. Metaph. Deinde cùm dicit:

Subiectum verò est de quo alia dicuntur, & illud ipsum non adhuc de alio: propter quod primùm de hoc determinandum est: maximè namque videtur esse substantia subiectum primum.

12

Exponit vltimum membrum huius diuisionis, dicens quod *subiectum est illud de quo alia dicuntur, id est, principaliter, & id ipsum non adhuc de alio dicitur, propter quod de ipso primò determinandum est.* Cuius causam subdit; namque pro quia, *subiectum, id est, particularis substantia, maximè videtur substantia; vnde in Prædicamentis dicitur, quod prima substantia proprie & principaliter & maximè substare dicitur.*

Subiectum in proposito quid?

Notandum, quod prædicatio est duplex quædam per se, & quædam per accidens, & illa quæ est per se: quædam est superioris de inferiori: quædam eiusdem de se. Cùm ergo ait Philosophus, quod subiectum, id est, prima substantia non adhuc dicitur de alio, non intendit negare quin prima substantia possit prædicari de alio per accidens, vt dicendo: hoc album est Socrates; vel quin etiam possit prædicari de se ipsa dicendo: Socrates est Socrates, sed vult dicere, quod non prædicatur de aliquo inferiori: quia non habet inferius se, cùm sit simpliciter, & omni modo incommunicabilis. Deinde cùm dicit:

Prædicatio duplex per se & per accidens.

Quomodo prima substantia possit de alio prædicari?

Tale verò modo quodam materia dicitur, & alio modo forma; tertio verò quod ex his.

Ponit istius vltimi membri subdiuisionem. Secundo comparat membra eius ad inuicem. Tertio declarat qualiter agendum sit de membris, siue partibus huius diuisionis. Secunda ibi: *Quare si species.* Tertia ibi: *Attamen qua nunc.* Prima in duas: nam primò proponit subdiuisionem. Secundo exponit eam per exempla. Secunda ibi: *Dico autem materiam.* Dicit ergo quod *tale verò, scilicet subiectum quod dicitur prima substantia, vno modo quodam dicitur materia, & alio modo forma. Tertio verò quod ex his, id est, compositum, & est illa vulgata distinctio substantiæ, quæ ponitur etiam 2. de Anima, text. com. 2 quod substantia quædam est materia, quædam forma, quædam compositum.* Deinde cùm dicit:

Subdiuisio substantia quarto modo accepta.

Dico autem materiam quidem as: formam autem figuram speciei: quod autem ex his statuant totam.

13

Exponit dictam subdiuisionem per exempla, dicens, *Dico autem materiam quidem as: formam autem, id est, figuram speciei, id est, dans speciem ipsi statuat: quod autem ex his compositum, scilicet totam statuant.*

Notandum, quod sicut dictum fuit aliàs, Philosophus quandoque non curat de exemplis, nisi

Exempla Aristotelis philosophi

rumque proportionem & non identitatem important.

quod sentiat qui addiscit : quia igitur artificialia quantum ad suas formas sunt nobis notiora naturalibus ; idè datam diuisionem de substantia explanat, dando exempla artificialia : sed secundum rei veritatem figurà statuat, & aliæ formæ artificiales non sunt substantiæ, sed magis accidentia, vt habetur 8. huius ; text. com. 5. & 12. vnde per hæc, quæ hîc dicuntur de artificialibus intelligenda est materia, & forma substantialis, & compositum in naturalibus, quæ verè sunt substantiæ, & substantiæ primæ si singulariter sumantur. Deinde cum dicit :

Quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso quod ex utrisque prior erit propter eandem rationem.

Comparat membra dictæ diuisionis ad inuicem : & primò secundum opinionem propriam. Secundò secundum opinionem antiquorum ibi : *Et materia substantia.* Prima in duas. Primò facit, quod dictum est. Secundò remouet dubium. Secunda ibi : *Nunc quidem igitur.* Dicit ergo, quòd si species, id est, forma : si, pro quia, forma est prior materia, id est, quàm materia, & magis ens, sequitur propter eandem rationem, quòd erit prior ipso quòd est ex utrisque, id est, composito. Ratio huius est : quia materia est prior composito, sicut principium principio : si igitur forma est prior materia, sequitur quòd si prior composito : quia quicquid est prius priore est prius posteriore ; & est alia ratio, quatenus compositum includit materiam ; & ratione huius potest dici forma prior ; idè dicit Aristoteles, quòd propter eandem rationem forma est prior composito, propter quàm scilicet est prior materia. Dicitur autem forma magis ens & prior quàm materia, non prioritare generationis, sed perfectionis : quia etiam ipsa existit per formam communicantem sibi esse. Deinde cum dicit :

Nec quidem igitur typo dictum est quid est substantia : quia est id quod non de subiecto, sed de quo alia.

Text. com. 8.

Oportet autem non solum ita : non enim sufficiens, Ipsum enim hoc immanifestum.

14

Remouet dubium : fortè enim crederet aliquis, quòd diuisiones datæ de substantia sufficiant ad cognoscendum de substantia quid sit, quòd excludit dicens : quia *nunc quidem igitur typo*, id est, in quodam generali, & vniuersaliter dictum est quid substantia sit : quia scilicet substantia est illud quod non de subiecto prædicatur : sed de quo alia : oportet autem non solum, ita, scilicet diffinire substantiam, non enim est sufficiens : hoc enim ipsum est immanifestum.

Notandum, quòd prædicta notificatio de prima substantia, quòd scilicet de nullo dicitur, sed alia de ipsa, videtur quædam definitio ; siue descriptio Logica, sumpta penes modum prædicandi ; sed hoc non sufficit ad sciendum quòd quid est substantiæ ; nam per talem descriptionem Logicam, & communem non exprimuntur essentialia principia rei, sine quibus, quòd quid est non potest perfectè sciri,

S V M M A R I V M.

Sententia antiquorum, quòd sola ma-

teria sit substantia rerum, & iuxta eam materia describitur. Contra quos ostendit, materiam non esse maximè ens. Vide Doctorem hîc quæst. 5. & 2. d. 12. q. 1. vbi optimè discutit naturam materiæ, & difficultates concernentes eam ; probans contra D. Thomam eam esse ens actuale, & propriam habere existentiam.

ET adhuc materia substantia fit : si enim non ipsa substantia quæ est alia diffugit ; aliis enim sublati nihil præter ipsam apparet remanens ; nam alia quidem corporum sunt passiones, & factiones, & potentia. Longitudo verò, & latitudo, & profunditas quantitates quedam sunt, sed non substantia. Quantitas enim non substantia, sed magis cui insunt hæc ipsa primum, illud est substantia ; at verò ablata longitudine, latitudine & profundo, nihil videmus remanens, nisi si quid est determinatum ab his. Quare materiam necesse videri solam substantiam sic intendentibus.

Comparat ad inuicem membra dictæ subdivi- sionis secundum opinionem antiquorum. Circa quod duo facit : Primò enim facit quòd dictum est, & adducit eorum rationem. Secundò arguit contra eos. Secunda ibi : *sed impossibile.*

Ad euidentiã huius notandum, quòd antiqui Philosophi ex debilitate fortè intellectus non pertingentes ad notitiã formæ substantialis, posuerunt totam substantiam rerum esse solam materiam : hanc substantiam alij dicentes ignem, alij aquam, alij aërem, &c. vt patet ex primo huius : ita quòd secundum eos materia erat maximè substantia & ens ; idè sola materia erat tota substantia rei. Circa hoc ergo sic procedit : quia primò præmittit huius opinionis rationem. Secundò iuxta hoc subiungit materiæ descriptionem, ibi : *Dico autem materia.* Dicit ergo quòd & materia substantia sit, supple maximè secundum opinionem antiquorum : quorum rationem subdit : *enim*, pro quia : si non ipsa, scilicet materia, sit substantia diffugit, scilicet à nobis, quæ est alia, scilicet substantia præter materiam : aliis enim, scilicet à materia sublatis, supple à rebus sensibilibus, in quibus substantia est maximè manifesta, vt superius dictum est : nihil apparet remanens præter supple quàm materia : nam aliorum à materia, aliæ quidem sunt passiones corporum, puta calidum, frigidum, album, & dulce, &c. aliæ sunt factiones, puta generationes & corruptiones, & motus : aliæ sunt potentia, puta qualitates de secunda specie, vel potentiæ, id est, artes, siue habitus practici, qui potentiæ rationales nominantur, de quibus omnibus clarum est, quòd non sunt substantiæ : quia qualitas non est substantia, sed magis illo modo est substantia illud, cui primum insunt hæc ipsa, id est, dictæ dimensiones, scilicet dictæ dimensiones, scilicet quantitates : nam primum subiectum omnium est substantia : at verò ablata longitudine, latitudine, & profunditate nihil videmus, scilicet remanere, nisi supple subiectum si quid est determinatum, id est, distinctum & terminatum ab his, scilicet dimensionibus, quòd est ipsa

Error anti- quorū de ma- teria & sub- stantia rerū.

15

Alalia.

ipsa materia: quia ex ratione dicta, sic intendensibus, scilicet antiquis necesse est videri solam materiam esse, scilicet substantiam: sed ista ratio fefellit antiquos, ex eo, scilicet quòd, vt dictum est, non deueniunt in noticiam formæ substantialis; & ideo sola accidentia posuerunt formas rerum, ipsam materiam totam rerum substantiam fore arbitantes. Deinde cum dicit:

Ad hunc textum est 9. s. lib. 7. 16

Dico autem materia quæ est secundum se nullatenus, neque quid, neque quantitas, neque aliquid aliud eorum dicitur, quibus ens est determinatum, est enim quoddam de quo prædicatur horum quodlibet cui est esse alterum, & categoriarum unicuique, alia namque de substantia prædicantur; hac verò de materia. Quare, quòd est ultimum secundum se, neque quid, neque quantitas, neque aliud aliquid est, neque negationes, & enim hæc erunt secundum accidens. Ex his ergo speculantibus accidit substantiam, esse materiam.

Describit mater per exclusionem aliorum.

Subiungit iuxta prædictam opinionem materie descriptionem, dicens. dico autem materiam quæ secundum se, id est, secundum suam quiditatem, neque est quid, id est, substantia, neque qualitas, neque aliquid aliud dicitur aliorum generum quibus ens est determinatum, id est, per se diuisum. Vnde subdit quòd supple ipsa materia, est quoddam de quo quodlibet horum prædictorum prædicatur, scilicet denominatiuè: cui, scilicet materie est esse alterum, & unicuique categoriarum prædictarum ita quod materia, quæ subiicitur aliis habet diuersum esse ab his, quæ de ipsa denominatiuè prædicantur: ad cuius declarationem subdit, alia namque, scilicet genera de substantia prædicantur, prædicatione denominatiua: hac verò, id est, substantia de materia prædicatur, scilicet denominatiuè: sicut enim accidentia prædicantur denominatiuè de substantia, vt dicendo, lapis est albus, sic substantia prædicatur de materia, vt dicendo: ista materia est lapidea. Ex quo sequitur quòd *Illud quod est vltimum subiectum*, scilicet materia, de qua omnia alia prædicantur secundum se, id est, secundum suam quiditatem: nec est quid, id est, substantia, nec quantitas: nec aliquid aliud: quod per se fit in genere, & non solum materia non est aliquid tale, sed nec itaque negationes: ita quòd materia sit formaliter negatio, vt negationes de materia formaliter prædicentur. Cuius causam subdit, enim, pro quia: ha, scilicet negationes erunt per accidens, supple in materia; quod fortè dicit ad excludendum opinionem Platonis, qui non distinxit inter materiam & priuationem, vt dicitur, 1. Physic. text. com. 79. Vltimò concludit: quia speculantibus ex his, scilicet prædictis rationibus accidit dicere materiam esse substantiam; scilicet solam & maxime vt superius dicebatur.

Substantia prædicantur de materia denominatiua.

17 Prædicatio duplex: Vide Scot. 3. q. Quòd artic. 3.

Notandum, quòd prædicatio est duplex: quædam essentialis, & quædam denominatiua. Exemplum primi: homo est animal. Exemplum secundi: mel est dulce: prædicatio etiam denominatiua est duplex: quædam est extrinseca & alterius generis, puta cum ens vnus generis prædicatur de ente alterius generis. Exemplum: homo est albus,

& quædam intrinseca & eiusdem generis, puta cum pars prædicatur de toto, vel totum de parte: quando vtrumque est eiusdem generis, exemplum: homo est animatus, vel anima est humana. Et est differentia inter has prædicationes denominatiuas: quia illa quæ extrinseca est, non est conuertibilis: nam licet benè dicatur homo est albus; non tamen e conuerso propriè dicitur: albedo est humana: sed illa quæ est intrinseca vtique potest conuerti: nam sicut benè dicitur: homo est animatus: ita e conuerso: anima est humana. Hoc etiam modo compositum prædicatur de materia, vt hic dicitur; & e conuerso materia de composito, vt patet quinto huius capitulo sexto, text. com. 12. Quando ergo ait Philofophus quòd de materia horum prædicatur Prædicamentorum vnumquodque non intendit de Prædicatione essentiali, sed denominatiua: alioquin magis concluderetur quòd materia esset substantia, vel quantitas &c. quàm quod nullum eorum esset: loquitur ergo de prædicatione denominatiua. Attendendum tamè quòd aliter alia prædicamenta prædicantur denominatiuè de substantia, vel de materia, & aliter substantia de materia: quia accidentia prædicantur de substantia, & de materia denominatiuè prædicatione extrinseca: substantia verò prædicatur de materia denominatiuè prædicatione intrinseca; & ideo ex hac prædicatione non potest inferri quòd materia non sit de essentia substantiæ compositæ. Deinde cum dicit:

Sed impossibile: etenim separabile & hoc aliquid inesse videtur maxime substantiæ. Quapropter species & quod ex ambobus substantia videtur esse magis quàm materia.

Ad hunc textum est, q. 6. lib. 7.

Arguit contra dictas opiniones, ostendens quòd materia non est maxime substantia per talem rationem: De ratione substantiæ videntur esse duo, scilicet quòd sit separabilis ab aliis, & quòd sit hoc, aliquid; sed materia non est huiusmodi; ergo materia non est maxime substantia. Dicit ergo, sed impossibile, scilicet est, materiam esse maxime substantiam, aut solam materiam esse substantiam: etenim pro quia: esse separabile; & esse hoc aliud: videtur inesse maxime substantiæ, quòd supple non competit materiæ: sed magis composito per formam: quapropter species, id est, forma, & quod ex ambobus, id est, compositum, videbitur esse substantia magis quàm materia.

18

Notandum, quòd maxime proprium videtur esse substantiæ, quòd sit separabilis: nam accidens non est separabile per naturam à substantia, sed substantia ab accidente: iterum alia entia magis significant quale quid, quàm hoc aliquid, substantia autem propriè significat hoc aliquid, neutrum autem horum competit materiæ secundum se. Nota materia nec est separabilis, nec est hoc aliquid: forma autem licet non sit separabilis & hoc aliquid: tamen quia per formam fit compositum ens actu, vt sic potest esse separabilis, & hoc aliquid; ideo sequitur quòd forma & compositum sint magis substantia quàm materia. Deinde cum dicit:

Attamen eam quæ nunc ex ambobus substantiam. Dico autem eam quæ ex materia & forma dimittendum. Posterior enim est &

Ostendit contra antiquos materia non esse maxime ens. De ratione substantiæ.

Forma, & compositum magis substantia quàm materia. Text. com. 9.

aperta

aperta: manifesta autem est aliquantulum & materia. Itaque de tertia autem perscrutandum est hac nam maximè dubitabilis.

*Principaliter
prosequitur
de forma o-
missis compo-
sitis & mate-
ria pronunc.*

Declarat qualiter agendum sit de membris, siue partibus præcedentis diuisionis dicens, quod licet supple forma & compositum sint magis substantia quam materia: attamen substantiam que est ex ambobus, dico autem eam que est composita ex materia & forma, nunc id est, ad præsens, dimitendum. Cuius duplicem causam tangit: tum quia est posterior, naturaliter quàm materia & forma, sicut principiatur principiis, & idè cognitio materiæ & formæ præcedit cognitionem substantiæ compositæ: tum quia substantia composita est apta, id est, manifesta cum scilicet subiacet sensui: & est confessã ab omnibus antiquis; & idè non oportet tantum circa ipsam immorari. Et addit quòd materia etiam aliquantulum est manifesta, scilicet in opinione antiquorum, qui solam materiam substantiam ponebant; & idè relinquitur quòd de tertia substantia, scilicet de forma perscrutandum sit supple potius & principalius.

Notandum, quòd hoc dicit specialiter ad improbandum opinionem antiquorum, qui formam substantialem tanquam minùs notam omninò dimittebant, & idè ad videndù veritatem de forma substantiali, de qua verissimè est scientia; dicit quòd de ea perscrutandum est quàm maximè: utpote quia maximè est dubitabilis, Tunc sequitur illa pars.

S Y M M A R I V M.

Substantias, alias dari sensibiles, alias intelligibiles, & priùs tractat de sensibilibus, quia notiores nobis, & sic via disciplinæ priores: aliæ verò quia remotiores à sensu, minùs nobis notæ sunt: etsi in se notiores.

19

Constentur autem substantias esse sensibilibus quidam: quare in his querendum priùs.

TEXT. 10.

Quoniam autem in principio diuisimus quos modis determinauimus substantiam: & horum unum videtur esse quod quid erat esse speculandum est de ipso.

*3. Diuisio
principale
substantia.*

Vbi ponit secundam diuisionem principalem de substantia. Circa quam sic procedit: quia primò proponit intentum, secundò assignat causam dicti. Secunda ibi: *Opera prætium.*

*Substantia
duplex.
Ratio ordinis
in sensibilib.*

Ad euidentiã primi notandum, quòd Philosophus hîc supponit vnam diuisionem de substantiæ, scilicet quòd substantiarum quædam sunt sensibiles: quædam intelligibiles: quâ suppositã proponit duo. Primum est quòd de substantiis sensibilibus, quæ sunt manifestæ magis, & concessæ ab omnibus, est priùs agendum, quàm de intelligibilibus & separatis; idè dicit quòd *constentur*, supple omnes esse quædam substantia sensibilia, id est, quædam sensibilibus esse substantias; quare priùs querendum est in his, tanquam de notioribus, quia substantias intelligibiles non omnes constentur: & hoc ordine prosequitur ut pa-

tebit: nam in hoc septimo, & in octauo sequenti agit de substantia sensibili, sed in duodecimo, & deinceps agit de substantiis intelligibilibus separatis. Secundum quod proponit est quòd cum substantia vno modo dicatur quod quid est rei ut prædictum est, de ipso quod quid est substantiæ speculandum est; idè dicit quòd *quoniam in principio huius capituli diuisimus quos modis determinauimus substantiam, & horum quidem unum videtur esse quod quid erat esse, de ipso speculandum est.* Deinde cum dicit:

Opera prætium enim transeundum ad quod notius: disciplina enim ita fit omnibus per minùs nota natura ad nota magis, & hoc opus est, quemadmodum in actibus facere ex vniuscuiusque bonis totaliter bona singulis bona: sic ex ipsis notioribus quæ natura quidem nota ipsi nota: quæ autem singulis nota, & prima multoties debiliter nota, & parum aut nihil, entis habent. Attamen ex malè quidem noscibilibus; ipsi autem noscibilibus, quæ omnino noscibilia noscere tentandum: procedentes sicut dictum est per hac eadem.

20

Assignat causam dicti, quare scilicet priùs de substantia sensibili agendum sit, dicens, quòd hoc est operæ prætium, id est, quoddam præ necessarium & preparatorium ad insequendum, id est, ad transeundum ad illud quod est notius, scilicet secundum naturam: cuiusmodi sunt substantiæ intelligibiles: nam ex substantiis sensibilibus disponitur ad cognoscendum, substantias intelligibiles, de quibus principaliter hic intenditur. Cuius causam subdit: *quia ita fit disciplina omnibus hominibus, scilicet procedendo per minùs nota natura ad nota magis.* omnis enim addiscens præcognoscit aliqua sibi nota, quæ frequenter sunt minùs nota secundum naturam, ex quibus procedit ad notitiam eorum, quæ sunt notiora secundum naturam, & sibi minùs nota: cuiusmodi sunt magis remota à sensu, & hoc opus facere est necessarium: quemadmodum ex actibus humanis vbi ex bonis vniuscuiusque hominis particularis sunt totaliter, id est, vniuersaliter bona, & per consequens vnicuique bona: sicut per militare huius & illius militis peruenitur ad victoriam totius exercitus, quod est quoddam bonum commune: sic in proposito est notioribus ipsi, scilicet addisceti peruenitur ad ea quæ sunt nota natura & ipsi, scilicet addiscenti sunt postea nota in fine: quæ autem sunt nota simpliciter & primò, scilicet quo ad nos: sunt multoties debiliter nota, scilicet simpliciter secundum naturam; & ratio huius est, quia ea quæ sunt notiora nobis; parum aut nihil habent entis: vnumquodque autem sicut est ens sic est cognoscibile, attamen hoc non obstante, ex malè quidem cognoscibilibus, scilicet secundum naturam tentandum est nosce noscibilia omnia, id est, simpliciter & secundum naturam procedentes sicut dictum est, per hac, scilicet ipsa sensibilia notiora nobis ad intelligibilia nobis minùs nota: dicit autem ea quæ sunt nobis minùs nota esse debiliter, nota secundum naturam multoties, quia non semper est: nam quandoque ut communiter dicitur, eadem sunt notiora nobis & secundum naturam, ut Mathematicis quæ quia

Ordo cognoscendi.

abstrahunt

In Mathematicis & ex terminis evidentius notis eadem sunt primò nota nobis & natura.

abstrahunt à motu, & à materia sensibili sunt notiora secundum naturam : & eadem sunt etiam nobis notiora. Pater etiam de primis principiis complexis, quæ sunt notissima secundum naturam & in se : & etiam quoad nos, cum sint sicut fores in domo, ubi nullus delinquit, ut habetur secundo huius. Idcirco signanter dicit, quod multoties.

SVMME SECVNDÆ

C A P. II.

De substantia sensibili; & quod quid est.

SVMMARIVM.

Explicat quod quid est substantiæ sensibilis, excludens ab eo prædicatum per accidens, & propriam passionem, & fusè probans ens per accidens non habere quod quid est, seu diffinitionem. Vide Doctorem hîc q. 7. Vbi tractat de quod quid est.

Text. c. 11. 21

ET primò dicemus quædam de ipso Logice, quid est quod quid erat esse unumquodque quod dicitur secundum se, non enim est tibi esse musicum esse, non enim secundum reipsum es musicus; quod ergo dicitur secundum reipsum.

Postquam Philosophus præmisit quædam vtilia & necessaria ad intentum, nunc procedit de intento determinando de quod quid est substantiæ sensibilis. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est, modo quodam Logice & per quædam principia communia, puta via prædicationis, & diuisionis, & huiusmodi. Secundò magis Metaphysico, & per principia substantialia substantiæ sensibilis. Secunda in principio octauo. ibi *Ex dictis igitur sillogizare oportet.*

Notandum autem quod Metaphysica & Logica quodammodo circa idem verantur ex quarto huius, text. com. 5. idèò magnam affinitatem & convenientiam habent; & idèò Metaphysica aliquando in inquisitione veritatis induit modum Logici, & aliquando e converso. Prima ergo pars dididitur in septem, secundum quod iste totus septimus liber habet deinceps septem capitula principalia. Primò enim inquirit quid sit ipsum quod quid erat esse: quia scilicet Logice loquendo, est quoddam collectum ex prædicatis in quid, & per se primo modo. Secundò inquirit quorum sit. Tertiò quomodo se habeat ad illud cuius est, vtrum sit idem, vel diuersum ab eo. Quarto inquirit de causis generationis substantiarum sensibilium, siue de ipsius, quod quid est generatione, vtrum scilicet quod quid est sit aliquid separatum, & causa generationis, vt dixerunt Platonici, vel non; & vtrum sit generabile, vel non. Quintò inquirit ex quibus partibus constituatur. Sextò inquirit vtrum quod quid est, sit aliquod vniuersale separatum, prædicabile de supposito, vt ait Plato. Septimò ostendit quod quod quid est, habet rationem principij: & causæ respectu eorum quæ sunt substantiæ, sensibiles. Secunda ibi: *Quoniam vero sunt.* Tertia ibi: *Vtrum autem idem.*

Metaphysica & Logica sunt affines.

Diuisio totius huius, 7. lib. notabilis.

Quarta ibi: *Horum autem que fiunt.* Quinta ibi: *Quoniam vero diffinitio ratio est.* Sexta ibi: *Quoniam de substantia.* Septima ibi: *Quid autem oportet dicere.* Prima in duas: quia primò remouet à diffinitione, & à quod quid est rei prædicatum per accidens. Secundò prædicatum per se secundi modi; ex quo relinquunt quòd sola prædicata in quid, & per se primi modi, pertinent ad quod quid est & diffinitionem rei. Secunda ibi: *Nec etiam hac esse.* Dicit ergo quòd quia supple agendum est de quod quid est substantiæ sensibilis: idèò primò dicemus quædam de eo Logice, ostendendo supple quid est quod quid erat esse rei, & subdit quòd unumquodque, scilicet quod quid erat esse: est quod dicitur secundum se; id est, quòd accipit prædicata per se, nam prædicata per accidens non pertinent ad quiditatem rei: idèò subdit, non enim musicum esse est tibi esse; id est, non pertinet ad tuum esse quiditatum: nec enim tu es musicus secundum te ipsum, id est, per se sed per accidens: quod ergo dicitur secundum reipsum, id est, illud pertinet ad tuum quod quid est, quod tu es secundum reipsum, id est, per se, & non per accidens.

Aduertendum quòd Aristoteles communiter in toto sequenti ad designandum quod quid est rei vtitur hoc modo loquendi, scilicet hoc esse, dans per ly esse; intelligere solum esse essentiale & quiditatum rei; prædicata ergo per accidens, puta musicum esse, vel album esse: quia sunt extra rationem & essentiam rei; idèò non videntur pertinere ad essentiam rei. Deinde cum dicit:

Nec etiam hoc omne: non enim quod ita secundum se ut superficiem album: quia non est superficiem esse album esse: at verò neque quod est ex utrisque ut superficiem alba esse, quare? quia adest ei hoc. In qua igitur non inerit ratione ipsum dicentem ipsum: hac ratio eius quod quid erat esse singulis. Quare si superficiem alba esse, est superficiem esse semper, albo & leni esse, idem erit & unum.

Remouet à quod quid est, prædicata secundum se, sicut prædicata per se secundo modo. Dicit ergo quòd nec etiam hoc omne quod, scilicet prædicatum per se, pertinet ad quod quid est esse rei: quia propria passio prædicatur per se de subiecto, & tamen nõ pertinet ad diffinitionem subiecti; idèò subdit: non enim supple inest alicui secundum se: ut superficiem inest album: quia non est superficiem esse, album esse, id est, quòd quod quid est superficiem non est quod quid est albi, vel album esse: quia alia est quiditas superficiem, & albedinis: & addit quòd non solum album esse non est, quod quid est superficiem: sed nec est ipsum compositum ex utrisque, quod est esse superficiem album est quod quid est, vel esse superficiem simpliciter sumptæ: si quæras quare, responderetur, quia adest ei hoc, id est, quia album adhæret superficiem, tanquam extrinsecum formaliter essentia superficiem & propter hoc totum illud, quod est superficiem alba, non pertinet ad essentiam, siue quod quid est superficiem. Subdit ergo, quòd illa ratio, id est, diffinitio in qua ratione non inerit ipsum, scilicet subiectum dicente, id est, diffiniente ipsum, id est, prædicatum, hac ratio erit ipsum, quod quid erat esse singulis. Vult dicere quòd quia in secundò modo prædicandi per se subiectum ponitur in diffinitione prædicati: nam passio, quæ prædicatur secundo

Prosequitur Logice de quod quid est substantiæ sensibilium. Prædicatum triplex. Tantum prædicata primi modi pertinent ad quod quid est.

Quid intelligit Philosophus communiter per hoc esse.

22

Non omne quod prædicatur per se, est de quiditate rei.

Rectè ergo, dicit Scot. 2. d. 1. q. 2.

secundo modo, habet diffinitionem ad additum; nam subiectum ponitur in diffinitione passionis: in primo autem modo prædicandi per se, est e-conuerso: nam prædicatum, vel est diffinitio, vel ponitur in diffinitione subiecti: quia inquam sic est; idè illa diffinitio, quæ accipit prædicata, in quorum diffinitione non ponitur ipsum subiectum; sed magis e-conuerso, illa erit ratio, quod quid erat esse præ singulis, quæ diffiniuntur. Concludit autem ex prædictis: nam ex quo ad quod quid est esse rei non pertinent prædicata: per accidens, nec prædicata per se secundo modo, relinquunt quod illa pertinet ad quod quid est rei: quæ prædicantur primo modo per se, in quorum ratione, id est, diffinitione, non ponitur subiectum. Subdit autem probationem, ducendo ad inconueniens, quod prædicata per se secundo modo non pertinent ad quod quid est rei, dicens, quia si superficiem alba est superficiem esse: semper, id est, vniuersaliter albo & leni esse, erit unum & idem esse, quod est falsum.

Esse coniungit plures passiones eiusdem subiecti.

Notandum, quod eidem subiecto contingit inesse plures passiones, quæ prædicantur per se secundo modo, sicut album & lenem, & huiusmodi passiones sunt superficiem: eadem autem ratio est de omnibus huiusmodi passionibus, & de vna, vt si albedo pertinet ad quod quid est superficiem, eadem ratione & lenitas, & huiusmodi alia: quia igitur, quæ vni & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem; sequitur quod si superficiem esse est album esse: quod quid est passionis, sit idem cum quod quid est subiecti; sequitur quod quiditas albedinis & quiditas lenitatis sit vna, quod est euidenter falsum; ex quo sequitur quod propria passio: siue quiditas propriæ passionis non pertineat ad subiecti quiditatem.

Quod quid erat esse accipitur apud Aristot. dupliciter.

Notandum etiam propter sequentia, quod Aristoteles æquiuocè videtur loqui de hoc, quod est, quod quid erat esse, nam quandoque per quod quid erat esse, intelligit ipsam rationem: siue diffinitionem experimentem rei essentiam; & tunc loquitur magis Logicè: secundum quem modum locutus est nunc in proposito: quandoque per quod quid erat esse intelligit ipsam rei essentiam, quæ per diffinitionem exprimitur, & tunc loquitur magis realiter & Metaphysicè, secundum quem modum loquitur in sequentibus frequenter. Deinde cum dicit:

Text. eo. 12.
23

Quoniam verò sunt & secundum alias Categorias composita: est enim aliquod subiectum cuique qualitati, & quantitati, & quando, & ubi, & motui. Perscrutandum ergo, si est ratio ipsius, quod quid erat esse cuiusque ipsorum esse, & inest his ipsum quod quid erat esse, vt albo homini quod quid erat albo homini: sit namque nomen ipsi vestis, quid est vestis esse.

Inquirit quorū quod quid erat esse.

Inquirunt quorum sit diffinitio, & quod quid est. Circa quod duo facit: quia primò circa hoc proponit quæstionem. Secundo subiungit quæstionis solutionem. Secunda ibi: *At verò nec secundum se.* Dicit ergo quod quoniam sunt aliqua composita secundum alias Categorias, id est, secundum Prædicata alia à Substantia: quia non solam in genere Substantiæ est aliquod compositum, quod dicitur ex eo, quia nunc inquirunt quiditatem substantiarum sensibilem, quæ sunt composita: enim pro quia, supple in substantiis compositis est materia subiecta formæ: sic est aliquid sub-

iectum cuiusque, id est, vnicuique aliorum generum, vt qualitati, & quantitati, & quando, & ubi, & motui &c. quia inquam sic est, quod est aliquid compositum ex subiecto & accidente; perscrutandum est ergo si est ratio, id est, diffinitio expositiua ipsius quod quid erat esse vniuscuiusque earum, & inest his ipsum quod quid erat esse, quod per diffinitionem exprimitur, vt si albo homini, quod est subiectum compositum ex subiecto & accidente: sit quod quid erat esse albo homini, id est, habeat quod quid est in quantum huiusmodi; & quia albus homo exprimitur per duas diffinitiones, propter quod videtur alicui quod essent duæ res, & idè non possent diffiniri vna diffinitione, idè subdit: *sit itaque nomen ipsi vestis: ita quod gratia exempli: albus homo vocetur vestis, & tunc redibit quæstio quid est vestis esse, scilicet vtrum vestis habeat, quod quid est: sicut igitur substantia composita est ex materia & forma substantiali, ita vestis erit quoddam compositum ex substantia, vel ex subiecto & accidente: sicut igitur substantia composita diffinitur, est quæstio vtrum vestis potest habere diffinitionem. Deinde cum dicit:*

Virum ens per accidens possit diffiniri & etiam ipsum accidens. 1. Solutio quaestionis.

At verò neque hoc est ex eorum numero, quæ per se esse dicuntur, aut ipsum non secundum se dupliciter dicitur, & huius est aliud quidè ex additione: aliud verò non. Hoc quidè enim ex eo dicitur id quod diffinitur, quia ipsum alij adiciuntur, vt si albo esse diffiniens dicat albi hominis rationem. Hoc autem eo, quod aliud ipsi, vt si significat vestis album hominem, diffinitur vestis, vt album. Albus itaque homo est quid album: non tamen quod quid erat esse albo esse sed vestis esse. Ergo est quod quid erat esse aliquid, aut totaliter, aut non.

24

Subiungit propositæ quæstionis solutionem. Circa quod duo facit, secundum duas solutiones, quas adducit. Secunda ibi: *Diffinitio etiam aut.* Prima in tres: nam primò præmittit quæstionis solutionem. Secundo excludit quandam cauillationem. Tertiò ex prædictis infert & concludit quandam conclusionem. Secunda ibi: *Quare quod quid erat esse.* Tertia ibi: *Non erit igitur nulli.* Prima in duas: nam primò proponit solutionem. Secundo probat eam. Secunda ibi: *Quod quidè enim.* Sententia primæ partis consistit in hoc quod nec vestis, puta homo albus, quod est ens per accidens, nec ipsum per accidens, quæ est altera pars, puta album: habent quod quid est, & diffinitionem. Dicit ergo, quod nec hoc, scilicet vestis est secundum se dictorum, id est, eorum quæ dicuntur ens per se: sed per accidens: nam homo albus, quod significatur per vestis est ens per accidens, vt prædictum est, & hic & in quinto huius, c. de Ente. Et subdit, aut pro sed ipsum supple non secundum se: scilicet, sed quod est vnum per accidens dicitur dupliciter: nam alio modo dicitur per accidens homo albus, & alio modo e-conuerso albus homo: idè subdit, quod huius quidem est aliquid, hoc quidem ex additione: illud verò non: nam in diffinitione hominis non necessariò additur album, nec eius diffinitio: sed magis e-conuerso supposito, quod homo sit subiectum albi; idè subdit quod supple horum duorum quæ dicuntur non secundum se: hoc quidem, scilicet

Ens per accidens non diffinitur, & similiter de accidente intelligit per accidens duplex.

licet homo additur quod diffinitur, id est, in diffinitione albi : quodcumque diffinitur : nam in diffinitione accidentis ponitur subiectum, *ut si albo esse diffiniens dicat albi hominis rationem*, id est quod diffinitio albi complectetur hominem album, *ut sit quasi diffinitio hominis albi*, & non tantum albi : supple ponendo semper, *ut dictum est*, quod homo sit proprium subiectum albi : quia Philosophus frequenter non curat de exemplis : *hoc autem*, scilicet in secundo modo per accidens hoc, scilicet albrum : additur homini per accidens *eo quod aliud ipsi*, id est, quia homo additur ipsi albo in diffinitione, & non e converso, *ut si vestis significet album hominem*, *ut prædictum est* : ille qui diffinit vestem diffinit *ut album* : nam sicut in diffinitione vestis oportet ponere hominem, & album, sic in diffinitione albi oportet ponere utrumque. Ex quo patet, quod *albus utriusque homo est albus* ; ita quod album prædicatur de homine albo, dicendo, quod albus homo est albus, & etiam e converso : tamen hoc ipsum, quod est album esse hominem, non est quod quid erat esse albo esse sed vestis esse : quæ scilicet, ut suppositum est, significat hoc compositum, quod est *albus homo* : licet ergo album prædicetur de albo homine, non tamen est idem, quod quid erat esse ipsius albi, & ipsius, quod est albus homo, & ita non est, quod quid est albi hominis. Iterum concludit, quod si album habet, quod quid erat esse : non tamen habet aliam diffinitionem quam illam, quæ est albi hominis : quia cum in diffinitione accidentis ponatur subiectum, oportet, quod hoc modo diffiniatur album sicut albus homo, ut dictum est, ergo est quod quid erat esse aliquid, *at totaliter, aut non*, id est, quod ex prædictis sequitur, quod diffinitio aut est ipsius totalitatis, id est, totius compositi ex homine albo, puta vestis, & non ipsius albi ; aut non totius, sed alterius partis tantum, scilicet hominis, quod est hoc aliquid : sed homo albus, vel album non est hoc aliquid, sed homo tantum quod est substantia. Deinde cum dicit :

Quod quidem enim quid erat esse, est illud quod aliquid erat esse. Quando verò aliud de alio dicitur, non est, quod quidem aliquid hoc aliquid, ut albus homo, non est quod verè hoc aliquid, si quidem hoc substantiis inest solum.

25

Probat datam solutionem, & intendit talem rationem : Quod non habet quid, eius non est, quod quid est, & diffinitio : sed homo albus, vel album non habet quid ; ergo, &c. Minorem ostendit sic : Quod non est aliquid erat esse : non habet quid est : sed homo albus, vel album non est aliquid erat esse : quia aliquid erat esse & esse aliquid, vel hoc aliquid proprium est substantiarum ; ergo nec habet quid est. Dicit ergo, quod hoc quod quod quid erat esse est idem, quod id quod est aliquid erat esse : quando verò aliud de alio dicitur, scilicet, per accidens sicut accidens de subiecto : non est quod quidem aliquid, vel hoc aliquid, *ut cum dicitur albus homo non est quod quidem aliquid, vel hoc aliquid* : si quidem, hoc aliquid solum inest substantiis : nam homo albus, vel album magis significat quale quid, quam hoc aliquid. Ex quo sequitur quod non habet, quod quid erat esse. Deinde cum dicit :

Scoti Oper. tom. I. P.

Quare quod quid erat esse, est quorumcumque ratio est diffinitio : diffinitio verò est, non si nomen rationi idem significet : omnes enim rationes essent utique diffinitiones : erit enim nomen quod cuilibet rationi idem. Quare & Ilias diffinitio erit : sed si primi alicuius fuerit. Talia verò sunt quæcumque dicuntur, non eo, quod aliud de alio dicatur.

Text. c. 6. 13.

Excludit quandam cavillationem. Diceret enim aliquis, quod sicut inuenitur aliqua ratio nominis significantis substantiam, ita etiam inuenitur aliqua ratio nominis significantis accidens, quam rationem crederet esse diffinitionem accidentis, quod excludit, dicens, quod quod quid erat esse, non est supple omnium habentium qualemcumque rationem notificatam nominis : sed omnium quorumcumque ratio est diffinitio : diffinitio verò est, non si nomen rationi idem significet, id est, non solum si talis ratio significet idem cum homine : quia sic omnes rationes expositivæ nominum essent termini, id est, diffinitiones : enim pro quia, erit unumquodque nomen quod cuilibet rationi significabit idem, nam cuilibet rationi potest poni tantum unum nomen, ut huic quod est homo albus, imponebatur hoc nomen, quod est vestis : alias sequitur, quod Ilias, id est, tractatus compositus de bello Troiano erit diffinitio : nam totus iste tractatus est una ratio exponens bellum illud : sed tunc solum est diffinitio, si fuerit alicuius primi, id est, alicuius per se prædicati primo modo, cuiusmodi sunt genus & differentia : talia verò, scilicet prædicata sunt quæcumque dicuntur, id est, prædicantur per se : non eo, quod aliud de alio dicatur, scilicet per accidens, sicut album prædicatur de homine, vel e converso. Deinde cum dicit :

Nomina significatiua rerum, non esse definitiones rerum.

Uideatur oppositum huius dicere, 4. huius ; Tex. co. 28. Sed & consequens, ut patet & non oppositum recte.

Non erit igitur quicquam non generis specierum existens quod quid erat esse, sed his solum. Hæ namque videntur non secundum participationem dici, & passionem, nec ut accidens. Sed ratio quidem erit cuiuslibet & aliorum quid significat si est nomen, quia hoc huic inest, aut pro sermone simplici certior. Diffinitio verò non erit, nec quod quid erat esse.

26

Concludit ex prædictis quandam conclusionem : quia enim diffinitio est, quæ accipit prædicata prima, & per se primo modo, puta genus, & differentiam. Ex hoc sequitur, quod sola species generis, & nihil aliud, habeat propriè diffinitionem : nam sola species est, quæ habet propriè genus & differentiam. Dicit ergo, quod supple quod quid erat esse, siue diffinitio non erit nulli : quod scilicet non est existens specierum generis, id est, de numero specierum existentium sub aliquo genere propter causam dictam : sed his solum, scilicet speciebus supple inest diffinitio, & quod quid est : hæ namque, scilicet species de genere, scilicet substantiæ, videntur non secundum participationem dici, nec secundum passionem, nec secundum accidens, quæ tria videtur impossibile habere diffinitionem posse, & quod quid est, ut diceret : sed supple in aliis à specie : ratio quidem erat esse cuiuslibet aliorum quid significat si est nomen ; quia hoc huic inest,

Solius habentis speciei generis, & differentiam est diffinitio, & hoc propriè loquendo.

Non diffinitiva sunt tria.

Ens per accidens non habet quid.

inest, id est, quòd in aliis à specie posset esse ratio declarans quid significat nomen, quod fit vno modo, quando nomen minùs notum exprimitur per aliud nomen notius: quia hoc *inest*, id est, quòd de eo prædicatur, puta si hoc nomen *Philosophus* exponatur per hoc nomen *sapiens* sic intelligendo, quòd ratio exponens nomen, puta *Philosophum* sumitur à nomine notiori, quod de eo prædicatur, puta ab hoc, quod est *sapiens*, vt sic exponatur nomen minùs notum per nomen magis notum. Aut supple fit alio modo, quando *pro sermone simplici*, id est, ad exponendum vnum nomen simplex sumitur *certain* ratio, id est, aliqua ratio magis nota: puta si ad exponendum hoc nomen *Philosophus* sumatur hæc ratio: *amator sapientia: diffinitio verò non erit*, scilicet talis ratio: *nec erit quod quid erat esse* illud, scilicet, quod per talem rationem exprimitur, siue exponitur.

Declarare significatum nominis coniungit dupliciter.

Tria qua impediunt ali- quid posse diffiniri.

Notandum, quòd tria sunt, quæ videntur posse impedire aliud diffiniri. Vnum est si illud de quo aliquod genus prædicatur participat illud genus, sicut lignum dicitur aqueum: aqua enim prædicatur de ligno secundum quandam extrinsecam participationem; & idèò lignum non potest diffiniri per tale genus, id est, per aquam, cum aqua non sit de essentia ligni: species autem non participat hoc modo genus, sed per essentiam: nam species essentialiter est genus; & non solum participat aliud eius. Aliud est si illud, quod de alio prædicatur, sit vt subiectum respectu propriæ passionis, sicut homo prædicatur de risibili, & tamen essentia hominis non est formaliter quidditas risibilis: species autem non se habet, vt passio respectu generis, sed sicut illud cui ipsum genus est idem per essentiam. Aliud est, si illud, quod de alio prædicatur, sit accidens eius, vt cum musicum prædicatur de homine: homo enim non est essentialiter ipsum musicum: sicut species est essentialiter ipsum genus: nullum ergo trium prædictorum est genus illius de quo prædicatur, & per consequens non potest, vt sic, propriè, diffiniri: propter autem rationem oppositam species habet propriè diffiniri; idèò ait Philosophus, quòd hæc namque scilicet species de genere substantiæ, quæ solæ secundum eum hinc propriè diffiniuntur: videntur non secundum participationem dici & passionem: nec vt accidens, modo præexposito.

SVMME SECVNDÆ

C A P. III.

Quomodo aliis à substantia competit diffinitio?

S V M M A R I V M.

Aliis à substantia, diffinitionem, seu quod quid est, competere tantum secundum quid, non simpliciter, seu primò, quod benè explicat Doctor. Vide eum hinc quæstione septima.

Tck. c6. 14

AUtem & diffinitio sicut, & quod quid est multipliciter dicitur: etenim quod quid est vno quidem modo significat substantiam, & hoc aliquid: alio verò modo quodcumque prædicamentorum quantitatem & qualitatem, & alia quacunque talia. Sicut enim & ens existit

27

in omnibus, sed non simpliciter, sed huic quid primò, illis verò consequenter: ita & quod quid est simpliciter quidem substantia; alio verò modo aliis: etenim qualitatem dicemus vtrique quid est. Quare & qualitas est eorum quæ quid est, sed non simpliciter: sed sicut de non ente Logicè dicunt quidam esse non ens, non simpliciter, sed non ens: sic & qualitatem.

Postquam Philosophus posuit vnã solutionem quæstionis prædictæ, per quam negauit ens per accidens posse diffiniri, nunc ponit secundam solutionem, quæ concedit aliquo modo esse diffinitionem vestis, & accidentium. Circa quod duo facit. Primò præmittit solutionem. Secundò mouet quædam dubitationes ad affirmationem datæ solutionis. Secunda ibi: *Habet autem dubitationem*. Prima in tres: quia primò solutionem ponit. Secundò eam exponit. Tertiò eam probat. Secunda ibi: *Oportet quidem igitur*. Tertia ibi: *Illud autem palam*. Dicit ergo, quòd aut etiam, supple dicendum est alio modo quàm priùs scilicet quòd *diffinitio dicitur multipliciter sicut & ipsum quod quid est: nam supple ipsum quod quid est, vno quidem modo significat substantiam, & hoc aliquid: alio verò modo quacunque aliorum Prædicamentorum, scilicet quantitatem, qualitatem & quacunque talia: sicut enim & ipsum ens existit in omnibus, id est, prædicatur de omnibus generibus; sed non similiter, id est, non æquè primò: sed huic quidem, id est, substantiæ primò: illis verò, id est, aliis Prædicamentis consequenter & posterius: ita & quod quid est simpliciter quidem conuenit substantiæ: alio verò modo aliis, id est, secundum quid, & non simpliciter respectu substantiæ: quod probat, quia etenim qualitatem dicemus quid, puta, quid est dulcedo? dicemus quòd est qualitas: similiter est in aliis Prædicamentis; quare & qualitas est eorum, quæ habent quod quid est: non quidem simpliciter, sed sicut de non ente dicunt quidam Logicè non ens esse, vt si dicatur, quod non ens est, non quidem simpliciter: quod scilicet non ens sit ens; sed quod est non ens, & hoc est esse ens secundum quid & negatiuè: sic & qualitatem, supple dicemus esse ens, & habere quid est secundum quid, & non simpliciter.*

Notandum, quòd cum dicitur qualitas esse ens, eo modo quo Logicè dicitur non ens esse, non est omninò simile: exempla enim ponimus non vt ita sint, &c. Vnde secundum Damascenum, cap. 73. vt superius dicebatur: *quod in omnibus est simile, idem vtrique erit, & non exemplum*: necesse est enim in exemplis considerare & simile & dissimile: sed hoc dicitur ad denotandum ordinem prioris & posterioris, substantiæ, & accidentis, in participatione entitatis: nam substantia est ens simpliciter prius & perfectius quàm accidens: non sic autem quòd accidens non sit formaliter ens, sicut non ens non est formaliter ens: nisi loquendo Logicè modo prædicto: stat ergo solutio in hoc, quòd quia diffinitio dicitur multipliciter, sicut & ens; idèò sicut ens dicitur primò & principaliter de substantia, secundariò verò & quasi secundum quid de accidente: sic & diffinitio conuenit simpliciter, & per se primò ipsi substantiæ: secundum quid verò, & per se non primò conuenit accidenti. Deinde cum dicit:

Oportet quidem igitur intendere, & quomodo

2. Solutio ad quæstionem.

Sicut ens & quod quid est contingit analogicè vniuere substantia & accidenti sic & diffinitio.

Quomodo accidens habent quid?

28

Diffinitio per se primo conuenit substantiæ secundariò verò accidenti.

T.com. 15.

do oportet dicere circa vnumquodque: non tamen magis quàm quomodo habet. Quapropter & nunc quoniam, quod dicitur est manifestum & quod quid erat esse similiter inerit. Primum quidem & simpliciter substantiæ; deinde aliis, quemadmodum quid est. Non simpliciter quid erat esse, sed qualitati, aut quãtitati quid erat esse: oportet enim aut equiuocè hoc esse dicere entia, aut addentes, aut auferentes. Quemadmodum & quod non scibile scibile: quoniam hoc quidem relictum est: neque equiuocè dicere: nec eodem modo: sed quemadmodum aliquid medicinale, eo quod ad idem quidem & vñ; non idem autem & vnum: attamen non equiuocè: nihil enim medicatiuum corpus, & opus, & vas dicitur, nec equiuocè, nec secundum vnum, sed ad vnum. Hoc quidem igitur quocumque modo quis velut dicere differt nihil.

Declaratio dictæ solutionis.

29

Exponit datam solutionem dicens, quòd quia diffinitio & quod quid est conuenit substantiæ, & accidētibus modo prædicto: oportet quidem igitur intèdare quomodo oportet dicere, id est, assignare & accipere diffinitionem, circa vnumquodque diffinibile, non tamen magis quàm quomodo se habet, id est, non aliter quàm habet se rei veritas: quàm etiã se habet secundum rem: quapropter & manifestum est, quod nunc dicitur, scilicet quod quid erat esse similiter, scilicet conuenit substantiæ & accidenti. Primum quidem simpliciter inerit substantiæ, deinde id est, consequenter & posterius inerit aliis: non quidem simpliciter: sed quemadmodum quid est nō simpliciter quid erat esse; sed supple cum determinatione, vt qualitati, aut quãtitati quid erat esse: oportet enim aut equiuocè dicere hoc, scilicet essentiam esse substantiã & accidens, & per consequens equiuocè habere diffinitionem, & quod quid est: aut addentes aut auferentes, id est, secundum magis & minus, vel secundum prius & posterius: vt supple accidens dicatur ens, quemadmodum non scibile, dicitur scibile: non scibile enim dicitur scibile, non simpliciter, quia hoc esset contradictio; sed secundum quid, quatenus de non scibili scitur hoc, quòd ipsum non scitur, vel non potest sciri. Subdit, quoniam hoc quid relictum est, scilicet quòd ens, & per consequens diffinitio, & quod quid est dicatur de substantiã & accidente: nec equiuocè, nec eodẽ modo, id est, æquè primo omni modo: sed quemadmodum medicinale, supple dicitur de diuersis, quodam ordine attributionis, eo quod ad idem quidem & vnum, id est, per aliquem respectũ ad aliquod vnum non idem autem & vnum, id est, nō omnino æquè primò de omnibus, de quibus dicitur: non tamen nec equiuocè: sed supple quodam ordine: nihil enim medicatiuum dicitur corpus, quòd est susceptiuum medicinæ, & opus quod est medicinam exercere, & vas per quod medicina ministratur, hæc inquam dicuntur medicatiua: neque quidem equiuocè: quia in equiuocis non est ordo attributionis: similiter intelligendum est in proposito, quòd ens, & per consequens diffinitio, & quod quid est conuenit substantiæ & accidētibus non quidem equiuocè, nec æquè primò, sed quodam ordine secundum prius & posterius. Vterius cum addit: Hoc quidem igitur, potest dici, quòd approbat istam secundam solutionem datam, dicens, quòd habet quidem igitur quocumque modo velis quis dicere, scilicet vel secũ-

Alistas duas solutiones datas.

dum primam, vel secundum hanc secundam solutionem nihil differt: nam vt dicebatur in prima solutione, quòd accidentia non habent diffinitionem, intelligendum est per se primò & simpliciter respectu substantiæ: cum autem hinc in secunda solutione conceditur accidentia habere diffinitionem, intelligendum est posterius & secundum quid, vt prædictum est. Deinde cum dicit:

Diffinitio solutiones non multum differre ostendit, & utramque acceptat.

Illud autem palam quia quæ primò, & simpliciter diffinitio, & quod quid erat esse substantiarum est, & non solum; sed etiam aliorum similiter est: verumtamen non primò.

T.com.16.

Probat solutionem datam, & primò eam refutit. Secundò eius probationẽ subiungit, ibi: Non enim est. Dicit ergo, quòd illud autem est palam ex prædictis, & etiam dicendis, quia diffinitio & quod quid erat esse: quæ quidem est primò & simpliciter substantiarum, similiter est aliorum, scilicet accidentiã: verumtamen non primò. Deinde cum dicit:

Non enim est necesse, si hoc ponimus huius diffinitionem esse quod vtrique rationi idem significat, sed cuidam rationi; hoc autẽ si vnus fuerit, non eo quod continuum, sicut Ilias, aut quacumque colligatione; sed si quoties dicitur vnum; vnum verò dicitur sicut ens; ens autem hoc quidem hoc aliquid, aliud verò quantitatẽ, aliud qualitatem significat. Quapropter erit albi hominis ratio & diffinitio; alio verò modo, & albi, & substantia.

30

Subiungit probationem dictæ solutionis, quæ in hoc consistit: sicut vnumquodque est ens & vnum sic habet quod quid est & diffinitionem: sed ens per accidens sicut homo albus, non est ens simpliciter, sed secundum quid & per accidens; igitur similiter & correspondentẽ competit ei quod quid est & diffinitio, & hoc est, quod dicit, quòd non est necesse si hoc ponimus huius diffinitionem esse, quod vtrique idem significat, id est, quòd non omnis ratio idem significans nomini, quod exponitur est diffinitio eius. nec nomen expositum erit diffinitum: quia scilicet significat idem tationi: sed supple esse diffinitionem conuenit determinatione cuidã rationi, quæ scilicet significat vñ. Ideò subdit, Hoc autem si fuerit vnus, id est, vnus entis per se, non quòd sit vnum, eo quòd continuum, id est, vnitate continuitatis; quia hoc non sufficit ad vnitatem diffinitio, vt sic vnus ratio possit dici diffinitio: sicut Ilias, id est, poëmã, siue tractatus de bello Troiano, quod fuit factum in quadam continuitate temporis, non est supple diffinitio: nec etiam sufficit, quòd sit vnumquodque colligatione: sicut domus, vel onus lignorum: sed supple tunc ratio erit diffinitio, si significet quoties dicitur vnum per se, & subdit quòd vnum dicitur toties, supple sicut ens per se: ens autem per se significat hoc quidem hoc aliquid, id est, substantiam: aliud verò qualitatem, & sic de aliis: quia igitur de ratione diffinitionis est, quòd significet vnum: sequitur quòd eo modo quo aliquid est vnum, eo modo habebit diffinitionem: quapropter oris albi hominis ratio, id est, diffinitio secundum quid & per accidens: alio verò modo & albi & substantia: albi quidem simpliciter & per se, licet non primò: substantiæ verò per se primò.

Notandum, quòd secundum mentem Philosophi sententia literæ stat in hoc, quòd primò &

31

Recolligit re-
soluis dicta.

simpliciter diffinitio & quid erat esse substantia-
rum est, & non solum: sed aliorum similiter est:
non tamen primò, vt dicitur in litera; & probat,
quia ratio significans idem nomini non est diffi-
nitio; sed si illud cuius per se est ratio, est per se
vnum: vnum verò dicitur sicut ens, intellige per
se ens: ens autem hoc quidem significat hoc ali-
quid, aliud quantitate, aliud qualitatem, &c.
quod verum est de ente per se, quod diuiditur in
decem Genera, ex 5. huius, cap. de Ente, tex. c. 14.
ergo quodlibet istorum est vnum per se ens, & ita
ratio est vnum per se ens, & ita ratio istorum est
diffinitio; & hoc est quod concludit: *quapropter
erit albi hominis diffinitio & ratio, & aliter albi &
substantia*, quia substantia erit per se primò, albi
simpliciter & per se, sed non primò: albi hominis
secundùm quid, & per accidens.

Habere diffi-
nitionem co-
ringit tripli-
citer.

SVMME SECVNDÆ CAP. IV.

De diffinitione accidentium copulatorum.

S V M M A R I V M.

Exponit accidens copulatum, id est,
determinatum, requirens subiectum; non
posse diffiniri sine additione subiecti, quod
optimè explicat Doctor, quod adducit in
exemplum, in diffinitione albi, non poni
hominem, sed animal poni, in diffinitione
S. Francisci & S. Patricij, non leue argu-
mentum est Doctorem fuisse Hibernum,
quia simul eum patre & patrono suæ reli-
gionis, adiungit patrem, & patronum na-
tionis, hoc inter alia multa ad hunc effe-
ctum adduxi c. 1. viræ Scoti, vt moralem
persuasionem, quia si Anglus fuisset S.
Francisco S. Georgium: si Scotus S. An-
drea, vel S. Colubam adiunxisset. Res-
pondit quidam, hoc dictum esse, non à
Scoto, sed Antonio Andrea Aragoueo.
Saluâ pace tanti viri dixerim, fallitur toto
cælo. Siquidem Antonius Andreas Meta-
physicam edidit distinctâ, quæstionariam
tamen, & ex Scoti quæstionibus inlar cõ-
pendij, collectam; expositionem verò in
textum nunquam edidit. Hanc fateor
quæ Scoti est ordinavit, expurgavit, &
adornauit vt faterur Mauri ius, in eius ti-
tulo. Ipse Scotus eam citat in quæstioni-
bus, & in Theologia vt in præfatione no-
raui; eius nomine edita est; & ab omnibus
citur. Scriptores bibliothecarum om-
nes, eam ipsi tribuunt; sola imaginatio
respondentis eam ipsi aufert, qui in æqui-
uoco multum asserens, sed inde nihil aut
parum metens; ne Scotum Hibernum
agnosceret hoc præclaro opere eum ini-
què spoliât.

Habet autem dubitationem si quis non
dicat diffinitionem esse ex additione ra-
tionem cuiusnam erit diffinitio ipsorum non
simplicium, sed copulatorum. Ex additione

enim necesse patam facere, dico autem vt est
natus, & concavitas, & simitas, ex duobus di-
ctum, eo quod hoc in hoc est. & non secundum
accidens, neque concavitas, neque simitas pas-
sio nasci, sed secundum se. Neque vt album Cal-
lia, aut homini, quia Callias albus cui accidit
hominem esse. Sed vt masculinum animali,
& quantitati æquale, & omnia quacunque se-
cundum se dicuntur existere. Hæc autem sunt
in quibuscunque existit, aut ratio, aut nomen,
cuius hæc passio, & non contingit ostendere se-
paratim sicut album sine homine contingit, sed
non femininum sine animali.

Mouet duas dubitationes ad affirmationem da-
tæ solutionis, quarum secunda ponitur ibi: *Est
autem & alia dubitatio*. Prima in duas, quia primò
præmittit dubitationem. Secundò soluit eam, &
applicat ad propositum. Secunda ibi: *Quare horum*.

Ad euidentiã huius prænotanda sunt duo.
Primum est quòd quidam dixerunt nullam diffi-
nitionem esse ex additione: ita quòd nihil ponitur
in diffinitione alicuius, quod sit extra essentiam
diffiniti; quorum fortè fuit ratio motiua, quia cum
diffinitio indicet quiditatem rei, idè nihil poni-
tur in diffinitione, vt videtur, quod sit extra qui-
ditatem diffiniti.

Secundum notandum est, quòd quædam sunt
accidentia simplicia, quædam copulata; quod du-
pliciter intelligi potest: vno modo vt dicatur acci-
dens simplex, quod non habet subiectum determi-
natum, quod ponatur in eius diffinitione; sicut
cutuum & concavum, & alia materialia; sed dicitur
accidens copulatum quod habet subiectum deter-
minatum, sine quo non potest diffiniri sicut simum,
vel aquilinum. Alio modo vt dicatur accidens
simplex seorsum sumptum sine subiecto, puta vt
cum dicitur simum, vel aquilinum. Accidens autè
copulatum cum sumitur cum subiecto, puta cum
dicitur natus simus, quântum æquale, numerus par,
& huiusmodi: primo tamen modo videtur loqui
Aristoteles de accidente copulato, vt patebit. Dicit
ergo, quòd *habet dubitationem si quis dicit rationem
ex additione non esse diffinitionem cuius erit diffi-
nitio ipsorum, scilicet accidentium, non simplicium,
sed copulatorum: ex additione enim necesse est pa-
tam facere, scilicet diffinitionem accidentium co-
pulatorum, cum sine propriis subiectis nõ possint
diffiniri*. Exemplum, *dico autem vt est natus, & cõ-
cavitas, & simitas*. Si enim accipiantur ista tria,
patet quòd concavitas non est accidens copulatum,
quia non determinat sibi aliquod subiectum; cum
possit conuenire ligno, & lapidi, & circulo, & na-
so: simitas autem est accidens copulatum, cum
respiciat subiectum determinatum, scilicet nasum;
idè subdit, quòd *supple simitas erit aliquid di-
ctum ex duobus, eo quòd hoc in hoc*, id est, eo quòd
significat accidens in subiecto determinato: &
*tamen nec concavitas, nec aquilitas, vt habet alia
litera, & melius, quatenus aquilitas est accidens
copulatum, de quo nunc est sermo, non autem
cõcavitas: nec ergo aquilitas, nec simitas erit passio
nasci, per accidens: sed secundum se, nec supple simi-
tas, vel aquilitas inerit naso, vt album, inest Callia,
aut homini per accidens, in quantum Callias est
albus, scilicet cui Callia, in quantum est albus, acci-
dit esse hominem, sed infert naso per se, vt mascu-
linum animali, & æquale quantitati, & omnia
quacunque*

Opinio negã-
tium diffiniri
per additionem32
Accidens
aliud simplex
aliud copu-
latum.Accidens co-
pulatorum po-
tè intelligi
dupliciter &
similiter sim-
plex.

1. Dubium.

T. G. 17.

quacunq̄ dicuntur alicui existere secundum se, scilicet secundo modo, sicut passio inest subiecto: *hec autem sunt in quibuscunq̄, id est, in quorum diffinitione existit: & ponitur aut ratio, id est, diffinitio; aut nomen, id est, subiectum, cuius est hec passio*: ubi cunq̄ enim ponitur diffinitum, potest poni diffinitio: quia igitur in diffinitione passionis ponitur subiectum, potest etiam poni diffinitio subiecti, vt si dicatur quod risibile est homo habens aptitudinem ad actum ridendi. Et subdit, quod *non contingit ostendere separatim, id est, diffinire aliquod accidens copulatum, sicut contingit album sine homine: sed non femininū, sine animali*: in diffinitione enim albi non ponitur necessarīo homo: sed in diffinitione Francisci, vel Sancti Patricij necessarīo ponitur animal, sicut subiectum in diffinitione propriæ passionis. Deinde cū dicit:

23

Quare horum quod quid erat esse, & est diffinitio, aut non est alicuius, aut si est, aliter est, quemadmodum diximus.

Soluit illam dubitationem, & applicat eam ad propositum, concludens ex prædictis: *quare patet quod non est diffinitio, scilicet alicuius horum, scilicet accidentium copulatum: si supple teneatur primum dictum quod nulla diffinitio sit ex additione, qualis est diffinitio substantiarum: aut si est ipsorum diffinitio: aliter est, quàm substantiarum: quemadmodum diximus, scilicet in hac secunda solutione. Solutio ergo dubitationis est ista, quod nulla talis diffinitio est ex additione: non tamen hoc verum est vniuersaliter, nam accidentia copulata habent utique diffinitionem, sed alio modo quàm substantiæ: quia habent ex additione, & idē per posterius, & non æquē primō, vt superius dicebatur.*

S V M M A R I V M.

Exponit quomodo ponitur subiectum in diffinitione accidentis copulati, sine nugatione, & quare nullum accidens diffiniri potest, sine additione subiecti. De quo vide Doctorem 4. d. 12. q. 1. num. 11. & ad tertium & hic q. 7.

Tex. cō. 18.

E*st autem & alia dubitatio de eis: si enim idem est simus nasus, & concauus nasus, idem erit simum & concauum. Si verò non: quia impossibile est dicere simum sine re cuius est passio secundum se, & est simum concauitas in naso: nasum simum dicere, aut non est, aut bis idem erit dictum: nasus nasus concauus: nasus enim simus nasus concauus erit. Propter quod inconueniens est inesse talibus quod quid erat esse: si autem non in infinitum sunt: naso namque nasi simum adhuc aliud inerit. Palam itaque quia solius substantia est diffinitio.*

Nam si aliarum Categoriarum; necesse est ex additione esse vi equalis & imparis; non enim est sine numero, nec qua feminini est sine animali, ex additione verò dico in quibus accidit idem bis dicere; sicut in his: si verò hoc

Scoti Oper. tom. I V.

verum, non copulatum erit vt numeri imparis.

Ponit secundam dubitationem. Circa quod ^{2. Dubium,} duo facit: quia primò ponit eam. Secundò soluit & applicat eam ad propositum. Secunda ibi: *Sed lateat.* Dicit ergo, quod *est & alia dubitatio de eis*, scilicet de accidentibus copulatis: quia supple aut est idem dicere nasus simus, & nasus concauus, aut non: *si enim idem supple est dicere simus nasus, & concauus nasus*, sequitur quod *idem est simum & concauum*, cū idem, scilicet nasus utriusque auferatur, quod tamen est falsum vt videtur: *si autem non, supple sunt idem nasus simus, & nasus concauus*, ita quod simum non sit idem quod concauum. ex eo scilicet, *quia impossibile est dicere, id est, intelligere simum sine re*, id est, subiecto cuius est passio secundum se, puta sine naso: *quia simum est concauitas in naso: sed supple concauum potest dici sine naso: ita quod simum habet plus quàm concauum, scilicet ipsum nasum: si inquam sic dicatur, sequitur quod non est, id est, non contingit dicere nasum simum, aut idem erit bis dictum* nugatoriē, scilicet *nasum nasus concauus*: semper enim loco nominis potest poni diffinitio nominis: si ergo dicendo nasus simus, est idem dicere quod nasus concauus, idem bis dicitur, quod est inconueniens, propter quod *inconueniens est*, vt videtur *talibus*, scilicet accidentibus copulatis *in esse quod quid erat esse: si autem non supple hoc habeatur pro inconuenienti, quod talia accidentia habeant quod quid est, sequitur quod sunt in infinitum*, id est, quod fiet in infinitum eiusdem nominis repetitio: *namque pro quia, naso simo adhuc aliud inerit*, id est, addetur iterum nasus: & sic in infinitum sumpta ratione pro nomine: nam dicendo nasus concauus, patet quod loco concaui potest accipi simum: nam concauitas in naso est simitas: & loco simi iterum potest accipi nasus concauus, & sic in infinitum, *palam itaque*, quia vt videtur *solius substantia est diffinitio: nam si esset aliarum Categoriarum, id est, aliorum Prædicamentorum, necesse est ex additione, scilicet subiecti esse: vt est diffinitio equalitatis & imparis*, quæ habent sumi ex additione suorum subiectorum: *non enim supple diffinitio imparis, sine numero: nec diffinitio que est feminini sine animali*: si femininum enim est quædam passio animalis: si verò supple est diffinitio aliquorum ex additione, sequitur quod idem bis dicitur: *ex additione enim dico in quibus accidit bis dicere, sicut in his quæ dicta sunt: si verò hoc est verum, quod scilicet sequatur hoc inconueniens: sequitur quod non erit diffinitio accidentium copulatum, vt numeri imparis.* Deinde cū dicit:

Sed lateat: quia non certè dicuntur rationes; si verò sunt & horum termini: aut alio modo sunt; aut quemadmodum dictum est multipliciter oportet dicere esse diffinitionem, & quod quid erat esse. Quare sic quidem nullius erit diffinitio, nec quod quid erat esse alicui inerit nisi substantiis; sic autem erit.

35

Soluit dubitationem, & eam applicat ad propositum, dicens, quod *lateat*, scilicet sic dubitatem, quia rationes non dicuntur certè, id est, certitudinaliter quasi vniuniformiter, & æquē primò dictæ, sed supple secundū prius & posterius: vt prædictū

X 3 est:

Hos duos hic nomenas Scotus, quia vnu erat patris Religiois, aliter patria ipsius.

Tex. cō. 19.

34

est: *si verò horum, scilicet accidentium copulato- rum sunt termini, id est, aliquæ rationes, aut sup- pletales termini, alio modo sunt, quàm diffinitio- nes: aut quemadmodum dictum est oportet dicere diffinitionem, & quid erat esse multipliciter, dici: quia sic quidem, id est, per se primò nullius erit dif- finitio, neque quid erat esse inerit alicui, nisi sub- stantiis, sic autem, id est, non primò, & consequen- ter & posterius erit, supple aliorum à substantia.*

Notandum, quòd sicut dictum fuit in princi- pio, idèd subiectum ponitur, vt additum in diffi- nitione accidentis: quia accidens cum sit forma inhærens, & dependens, de natura sua non potest perfectè concipi, nisi cointelligatur illud cuius est forma, & ad quod dependet, illud autem est sub- iectum: quia igitur diffinitio propria exprimit perfectum conceptum rei, & quietatiuum intel- lectus; idèd necessariò in diffinitione accidentis additur subiectum. Non sic est de substantia, nam substantia in sua natura est ens absolutissimum, non inhærens, nec dependens ad aliud, & idèd in eius diffinitione non oportet addi aliquod imper- tinens, ad sui quiditatem. Ad propositum patet ex prædictis quòd cum dico, nasum simum, non oportet sumere nasum concauum loco simi: quia nasus non ponitur in diffinitione simi, nisi sicut extrinsecum & additum: vnde simum & con- cauum idem sunt realiter & ad se, licet ipsum si- mum addat vltra concauum quandam habitudi- nem ad subiectum determinatum, & in subiecto determinato, quòd est nasus, nihil differt simum à concauo, nec oportet circa nasum ponere aliquid vltra concauum loco simi: & sic non oportet acci- pere nasum concauum loco simi. Vltimò cum dicit:

Quod quidem igitur est diffinitio qua quidem ipsius quid erat esse ratio, & quid erat esse, aut solum substantiarum est, & maxime, & primum, & simpliciter palam.

Epilogat circa datas solutiones de principali quæstione huius capituli, dicens, quòd palam igitur est, quòd diffinitio qua est ratio ipsius quod quid erat esse, aut solum substantiarum est, sicut prima solutio habet, aut primò & simpliciter est sub- stantiarum, & aliorum per posterius & secundum quid, vt dicebat solutio secunda.

SVMME SECYNDÆ. CAP. V.

In quibus quod quid est, idem est cum eo cuius est, in quibus non?

S V M M A R I V M.

Quod quid est, seu diffinitionem, non distingui ab eo cuius est, seu à diffinito: de quo tractat Doctor hic q. 7. Vide eum 2. d. 3. q. 5. ad tertium. Vbi explicat Philo- sophum dicentem, *in habentibus materiam, non esse idem quod quid est, cum eo cuius est.* Vt sensus sit, habentia differentias individuales, quas intelligit per mate- riam; non esse per se primò idem cum suo quod quid est, quia addunt ei rationes in-

diuiduales. Hinc reiciuntur ideæ Pla- tonis, quia quod quid est, indistinctum ab eo cuius est, sufficit ad scientias, ad quas tantum positæ sunt ideæ.

Vtrum autem idem est aut alterum quod quid erat esse, & vnumquodque per- perscrutandum est, est enim aliquod operæ pre- sium de substantia ad perscrutationem.

Postquam Philosophus inquisiuit de quod quid est, & quorum sit; nunc inquirat quomodo se habet ad illud cuius est, vtrum sibi sit idem, vel diuer- sum.

Circa quod tria facit: quia primò proponit quæstionem. Secundò subiungit eius solutionem. Tertio addit eius defensionem, docens soluere sophismata possibile fieri contra solutionem. Secunda ibi: *Singulum.* Tertia ibi: *Sophistici autem Elenchi.* Dicit ergo, quòd perscrutandum est v- trum idem est: aut alterum quod quid erat esse, & vnumquodque, scilicet cuius est, quod quid erat esse: & subdit vtilitatem quæstionis huius, dicens enim pro quia, supple hoc inquirere est aliquod operæ pretium, id est, quodam præparatorium nec- cessarium ad perscrutandum de substantia, de qua scilicet inferius intendit: inquit enim infra v- trum vniuersalia sint rerum substantiæ, & vtrum partes diffiniti intrent diffinitionem eius, ad quæ est vile videre de identitate quod quid est cum eo cuius est. Deinde cum dicit:

Singulum enim non aliud videtur esse à suimet substantia, & quod quid erat esse dicitur singuli substantia.

Soluit quæstionem propositam. Circa quod duo facit: quia primò præmittit solutionem. Sec- undò subiungit eius probatiorem & declara- tionem. Secunda ibi: *In dictis verò secundum se.* Prima in duas: quia primò facit quod dictum est. Secundò obiicit contra solutionem. Secunda ibi: *In dictis quidem vtrique.* Dicit ergo, quòd *sin- gulum non videtur esse aliud à suimet substantia: sed quod quid erat esse; dicitur esse substantia singuli,* id est, vniuersaliusque cuius est quod quid est; ergo quod quid est. non est aliud ab eo cuius est quod quid est; & hæc est veritas quæstionis propositæ, quòd vnumquodque eo modo quo habet quod quid est, habet ipsum idem sibi, vt patebit infra. Deinde cum dicit:

In dictis itaque secundum accidens vide- bitur vtrique diuersum esse, vt albus homo, al- terum & albo homini esse, si enim idem homi- ni esse & albo homini idem, idem enim homo & albus homo vt dicunt, quare & albo homi- ni & homini.

Obiicit contra solutionem. Circa quod duo facit: quia primò ponit rationem sophisticam contra solutionem datam. Secundò soluit eam ibi: *Aut non necesse.* In prima parte intendit pro- bare quòd in dictis secundum accidens non est idem quod quid est cum eo cuius est. Et intendit talem rationem: Si in dictis secundum accidens est idem quod quid est cum eo cuius est; ergo quod quid est hominis albi est idem cum homine: con- sequens est falsum euidenter; ergo & anteceden- dens.

Quare diffi- nitur acci- dens per sub- iectum.

Vide 12. d. 4. q. 1.

Simum qua- liter diffini- guntur à con- cauo?

Epilogus.

Tex. co. 20.

De identitate quod quid est cum eo cuius est, in- quiris & de- terminat hic.

Ad hunc tex- tum est q. 7. lib. 7.

Quod quid est, est idem cum eo cuius est.

37

Obiectio.

Et si quidem absolute ab inuicem, harum quidem non erit scientia; hæc autem non erunt entia, Dico autem absolui, si nec bono ipsi existit esse boni, nec huic esse bonum; scientia enim cuiuslibet per hoc quod quid erat illi esse, & in bono & in aliis similiter se habet. Quare si nec bono esse bonum, nec quod ens ens, nec quod uni unum: similiter autem omnia sunt, aut nullum quod quid erat esse. Quare si neque quod ens ens; nec aliorum ullum, amplius cui non inest bono esse non bonum.

Probat quod ipsum quod quid est non est separabile ab eo cuius est; & intendit talem rationem: Si quod quid est est separabile ab eo cuius est, ergo res quarum est quod quid est non sunt scibiles, nec formaliter entitates: consequens est falsum, ergo antecedens. Circa istam rationem sic procedit: quia primò ponit consequentiam. Secundò exponit antecedens ibi: *Dico autem*. Tertid probat consequentiam, quantum ad utramque partem ibi: *Scientia enim*. Dicit ergo, quod si quidem erunt absolute ab inuicem, id est, quod quod quid est non solum sit diuersum ab eo cuius est: sed etiam absolutum & separatum: sequitur quod harum, scilicet rerum, quarum est quod quid est non erit scientia: iterum sequitur quod hæc quorum est quod quid est non erunt entia, scilicet formaliter, hæc fuit consequentia. Exponit antecedens: *dico autem absolui si nec bono ipsi*, id est, *ideæ existit esse boni*, id est, *quod quid est boni: nec iterum huic*, scilicet particulari bono inest esse bonum, id est, *quod quid est boni: vt sic quod quid est boni non solum intelligatur separatum ab idea boni, sed etiam à particulari bono: vel aliter: nec huic*, scilicet *quod quid est boni inest esse bonum*: vt licet quod quid est boni intelligitur separatum ab ipso bono, ita è conuerso. Postea probat consequentiam, dicens, *scientia enim vniuscuiusque in hoc supple consistit quod sciatur quod quid erat esse illi essentia, vt se habet in bono & in aliis similiter: si igitur quod quid est sit separatum à re, sequitur quod non scietur inesse illi rei, & per consequens illa res non erit scibilis, idè subdit: *quare si nec bono esse*, id est, quiditati boni inest bonum; nec quod ens, id est, quiditati entis inest ens: nec quod uni unum: similiter autem omnia sunt aut nullum quod quid erat esse, id est, quod eadem est ratio in omnibus quod omnia, vel nullum sit idem cum suo quod quid est: quare si neque quod ens ens nec aliorum nullum, id est, quod si ipsum ens non inest ipsi quod quid est entis, ergo nec è conuerso quod quid est entis inest entis, sed etiam separatum: & similiter de aliis, scilicet de bono, & de vno, de quibus prædixerat. Si igitur vnaquæque res scitur per suum quod quid est, sequitur quod nulla res erit scibilis, si suum est separabile ab eo, quod fuit primum inconueniens. Deinde quod secundum inconueniens sequatur, ostendit dicens: *amplius cui non inest bono esse non est bonum*, id est, quod si quod quid est boni est separatum à bono, sequitur quod quod quid est boni non est bonum, scilicet formaliter. Similiter intelligendum est de aliis, quod cui non inest quod quid est entis non est formaliter ens: si igitur quod quid est rei sit separatum à re, sequitur quod nulla res erit formaliter ens, quod fuit secundum inconueniens: vniquodque enim est formaliter per suum quod quid est libi inexistens.*

Quod quid est non posse separari ab eo cuius est; aliam res habens quod non esset scibilis nec formaliter ens.

Quoniam vnumquodque perfectè scis?

Notandum, propter litteram præcedentem, quod consuetudo est Philosophi, quando loquitur de ideis Platonis vocare ipsas, ipsum tale, puta ipsum hominem, vel ipsum equum, &c. per ipsum volens intelligere earum separationem, & per se existentiam, & idè hinc in littera ideam boni vocat ipsum bonum, vt dictum est exponendo litteram. Deinde cum dicit:

Neesse igitur vnum esse benignum & benigno esse, & bonum & bono esse, & quacunque non secundum aliud dicuntur, sed primò & secundum se: etenim hoc sufficiens si extiterit, quamquam non sint species, magis autem forsitan etsi sint species.

Simulque palam; quia si sint idea, quales quidam dicunt, non erit substantia subiectum: has enim substantias esse est neesse, non de subiecto autem, alioquin erunt secundum participationem. Ex his itaque rationibus patet vnum & idem non secundum accidens esse ipsum vnumquodque, & quod quid erat esse, & quod scire vnumquodque horum est quod quid erat esse scire. Quare secundum expositionem neesse est vnum aliquid esse ambo.

Ex probatione data infert conclusionem intentionem, dicens, quod supple quia sic est: *neesse est igitur vnum esse benignum, & benigno esse*, id est, *quod quid est benigni: & bonum & bono esse*, id est, *quod quid est boni: & similiter est de aliis, quacunque non dicuntur secundum aliud*, id est per accidens, sed primò per se: quia in dictis secundum accidens alia ratio est, vt dicitur: & subdit, *etenim hoc est sufficiens ad hoc, scilicet quod res sint scibiles, & formaliter entes si hoc extiterit*, scilicet tantum verum, quod supple *quod quid est sit idem cum eo cuius est, quamquam non sint species*, id est, ideæ quas Platonici ponebant, propter hoc vt res essent scibiles propter ideam, & formaliter entes participatione idearum: *magis autem forsitan*, hoc supple est sufficiens ad propositum, scilicet quod quod quid est sit idem cum eo cuius est: *etsi proquamuis, sint species*, id est, dato quod ideæ essent, magis enim est res scibilis, & formaliter ens per id quod sibi est inexistens, & coniunctum, quam per id quod est ab ea separatum: *similique palam quia si sunt idea, quales quidam*, scilicet Platonici dicunt esse, sequitur quod subiectum, id est, particularis substantia, non erit substantia: *Has enim, scilicet ideam neesse est esse substantias secundum Platonicos, non de subiecto autem*: proprium enim est substantiæ non de subiecto dici: *erunt enim secundum participationem*, id est, quod si ideæ sint, vt ait Plato, ista sensibilia partialia erunt substantiæ secundum participationem idearum, & per consequens illæ ideæ erunt de subiecto; quia si non, vt oportet dicere, ergo particularis substantia non erit substantia: quia non participabit substantiam idealem. *Ex his itaque rationibus patet quod sunt vnum & idem, non secundum accidens ipsum vnumquodque, & quod quid erat esse vniuscuiusque, & quod scire vnumquodque eorum est scire quod quid erat esse eius: quia secundum expositionem istam, scilicet quod eadem sunt principia essendi & cognoscendi, vt patet ex dictis, neesse est vnum aliquid, scilicet esse ambo*, scilicet quod quid est & cuius est.

T. c. 21.

41

Arist. vocat ideam Platonis quandoque ipsum tale.

Infert conclusionem intentionem.

Epilogum.

*Quod idea
Platonis fru-
stra ponitur.*

Notandum, quòd ex epologo illo innuitur improbatio Platonis ponentis ideas: nam sicut dictū est, ipse posuit ideas ad hoc vt res scirentur per ideas, & essent formaliter entes earum participatione: si igitur ad hoc sufficit opinio Philosophi, scilicet *quod quid est*, est idem, & coniunctum illi cuius est: siue ponantur ideas, siue non ponantur, & magis etiam sufficit hoc quàm idea, esto quòd ponantur, manifestum est quòd vanum est ponere ideas, & ideò, vt derisoriè dicitur primo Posteriorum t. 35. ideas gaudeant & quiescant: monstra enim sunt. Vnde & duæ rationes hic adductæ ad probandum ipsum *quod quid est* esse idem, & non separatum ab eo cuius est, specialiter inuadunt opinionem Platonis: primò quidem, quia tunc idea non essent primæ substantiæ, quod est contra Platonem: secundò autem, quia tunc res non essent scibiles, nec formaliter entes, quod tamen Plato volebat saluare per ideas.

S V M M A R I V M.

In ente per accidens *quod quid est*, non esse idem cum eo cuius est. Quod bene explicat Doctor, iterum dupliciter probatur, in ente per se, idem esse quod quid est, cum eo cuius est, & rationem regressus assignat Doctor,

Secundum accidens verò dictum vt musticum, aut album, & quod quid erat esse idem esse dicere verè non licet; propterea quod duplex significat id inquam cui accidit, & ipsum quod accidit. Quare est quidem vt idem est autem vt non idem quod quid erat esse & ipsam: nam homini & albo homini non idem, sed passioni autem idem.

Offendit quomodo se habet in dictis per accidens de proposta questione. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò regreditur ad probandum quod suprà dixerat de *quod quid est* in dictis secundum se, quòd scilicet sit idem cum eo cuius est. Secunda ibi: *Absurdum verò*. In prima parte intendit istam conclusionem, quòd in ente per accidens non est idem *quod quid est* cum eo cuius est, & intendit talem rationem: Quod non habet *quod quid est*, non habet *quod quid est* idem sibi: sed ens per accidens non habet *quod quid est*; ergo non habet *quod quid est* idem sibi, ergo, &c. Minor probatur, ex hoc, quia ens per accidens, puta homo albus, includit duo, scilicet substantiam & accidens, quæ sunt duo diuersa non habentia aliquod vnum quid. Dicit ergo, quòd ens dictum secundum accidens, vt musticum & album accepta scilicet cum subiecto, non est verum dicere quòd idem sit quod quid erat esse: & ipsum scilicet cuius est propter duplex significare: nam homo albus duo significat scilicet subiectum cui accidit esse album: & ipsum accidens, ideò concludit, *quare est quidem vt idem est autem vt non idem quod quid erat esse & ipsum*, scilicet in dictis per accidens: nam ipsi homini seorsum, & albo homini simul, ratione scilicet subiecti non est idem, scilicet quod quid est hominis albi: *passioni autem*, id est, ipsi accidenti, puta albo, est idem.

Notandum, quòd quia homo albus significat

duo, vt patet si dicatur quòd ipsum *quod quid est* hominis albi sit idem homini albo: dupliciter potest intelligi, scilicet vel quòd sit idem homini albo simul, vel homini albo seorsum: non potest dici quòd sit idem toti coniuncto, quia illud non habet *quod quid est* vt dictū est: nec quòd sit idem homini seorsum, quia substantia non habet diffinitionem ex additione: sed potest dici quòd est idem ipsi albo seorsum: nam cum albi habeat diffinitionem ex additione subiecti eodem modo diffinitur, sicut homo albus. Vnde superius dictum est quòd album eodem modo diffinitur sicut vestis, per quam significatur homo albus, *quod quid est* ergo non est idem enti per accidens cuius est, nisi fortè secundum quid & per accidens, sicut nec habet *quod quid est* nisi secundum quid, & per accidens: vt dictum fuit. Deinde cum dicit:

Absurdum verò apparebit & si quis unicuique nomen imposuerit ipsorum quod quid erat esse: erit enim & propter illud aliud ei quod quid erat esse, vt equo ipsi quod quid erat equum esse equo alterum. Et quid prohibet & nunc esse quedam statim quod quid erat esse: siquidem substantia est quod quid erat esse. At verò non solum vnum, sed & ratio eadem ipsorum; sicut palam est ex dictis: non enim secundum accidens vnum quod vni esse & vnum.

Regreditur ad probandum quod suprà dixerat; scilicet quòd in dictis secundum se idem est *quod quid est* cum eo cuius est: & adducit duas rationes: quarum secunda ponitur ibi: *Amplius si aliud*. Dicit ergo, quòd supple dicere *quod quid est*, esse aliud ab eo cuius est *absurdum* apparebit, si quis imposuerit nomen unicuique ipsorum *quod quid erat esse*: enim pro quia, supple eadem ratione, prater illud *quod quid erat esse* aliud erit: addidit vni ei quod quid erat esse: Ex quo sequitur quòd ipsi *quod quid erat esse* A, cum quidam res, sit *quod quid est*, & alterum ab A, sequitur eadem ratione quòd huic quod est *equo esse erit aliud quod quid erat esse*; quòd si dicatur quòd *quod quid est* ipsius A, non est aliud ab A, *quid prohibet nunc esse quedam statim quod quid erat esse*, id est, quòd à principio quædam sint suum *quod quid erat esse*, quasi diceret quòd nihil: quia eadem ratione standum est in primo, qua staretur in secundo, & subdit: *at verò*, supple non solum quod quid est, & illud cuius est sunt vnum quomodocunque, sed ipsorum ratio est eadem, scilicet realis & essentialis, sicut palam est ex dictis, non enim facit vnum secundum accidens: sed per se & realiter vnum, & quod vni esse, id est, *quod quid est* vnus. Deinde cum dicit:

Amplius si aliud erit in infinitum sunt, hoc quidem quod quid erat esse vni esse; illud verò vnum: quare & in illis erit eadem ratio. Quod quidem igitur in primis, & secundum se dictis unicuique esse, & vnum quodque est idem & vnum, palam.

Ponit secundam rationem, dicens, quòd si erit aliud, scilicet *quod quid est* ab eo cuius est in infinitum sunt, id est, proceditur: nam tunc erunt duo, &

Quod quid est ens per accidens esse idem sibi potest intelligi dupliciter.

43

Iterum probat primam conclusionem.

Suppletur clarior ex S. Thoma.

44

In dictis secundum accidens qualiter idem & non idem est quod quid est & illud cuius est?

Quomodo concreta accidentium duo significant & quomodo nō.

& hoc quidem quod quid erat esse, uni esse, id est, quod alterum erit, quod quid est vnus: illud verò, id est, aliud erit ipsum vnum: quare & illis erit eadem ratio: nam erit tertium, quod erit quod quid est illius secundi, quod est quod quid est vnus, & sic in infinitum, quod est impossibile; idè concludit: quod quidem igitur in primis, & secundum se dictis vnum & idem sunt vnumquodque & unicuique esse; palam est.

Norandum, quòd hæc duæ rationes quasi integram vnã totam rationem & perfectam, quæ sic formari potest. Si quod quid est, est aliud ab eo cuius est; imponatur sibi vnum nomen & sit B, ipsum verò cuius est sit A: tunc B habet quod quid est, sit C, aut igitur C est idem ipsi B, aut aliud: si idem, standum fuit in primo quod scilicet B esset idem A, cuius est, & hoc dicit prima ratio: si verò C est aliud ab ipso B; ergo habebit aliud quod quid est: sit D, tunc quærã vtrum D sit idem ipsi C, & sic erit processus infinitus, & hoc dicit secunda ratio.

Notandum etiam, quòd necessarium fuit Philosopho redire super illo, quòd priùs probauerat, scilicet quòd quod quid est in dictis secundum se, est idem cum eo cuius est: nam rationes superiùs adductæ sumptæ sunt supponendo ideas Platonis, quas postea improbauit: nunc autem inductæ sunt rationes propriè acceptæ ex parte ipsius quod quid est; sicut patet ex dictis. Deinde cum dicit:

Sophistici autem Elenchi ad positionem hanc palam quod eadem solvuntur solutione, vt si idem Socrates, & Socratis esse, nihil enim differt, nec ex quibus interrogabit vtiq; aliquis, nec ex quibus solutiones fuerint. Quomodo quidem igitur quod quid erat esse idem, & quomodo non idem unicuique dictum est.

Docet defendere solutionem quæstionis principalis ostendens quomodo possunt solui sophistica possibilia fieri contra solutionem, & dicit quòd eadem solutione qua scilicet soluta est quæstio prædicta, solvuntur *sophistici Elenchi ad hanc*, id est, contra hanc positionem ostendentes, scilicet quod quid est non esse idem cum eo cuius est. Vnde si arguatur sophisticè: Socrates est albus; ergo album & Socratem esse sunt idem: sit enim accidens variando medium: nam ipsi Socrati, vt est idem cum suo, quod quid est, accidit quòd sit albus; idè subdit, quòd nihil differt nec ex quibus interrogabit aliquis, nec ex quibus fuerit vtiq; solvens, id est, quòd nihil differt quin ex data solutione habeatur, & quomodo oportet interrogare, id est, opponere contra sophisticè obuiantes, & quomodo eis oporteat soluere & respondere, ad vtrumque enim habetur via ex data solutione quæstionis principalis. Vltimò epilogat quod dictum est: quando quod quid erat esse est idem, & quando non idem unicuique dictum est.

Excludit sophisticas casualitates.

Epilogus.

SVMME SECVNDÆ
CAPVT VI.

Entium alia natura, alia arte, alia casu, omnia verò ab aliquo, ex aliquo, & aliquid fuerit.

SVMMARIVM.

Ponitur triplex modus generandi; à natura, ab arte, & à casu, quorum suffi-

cientiam benè explicat Doctor, reiecta expositione D. Thomæ. Ponitur etiam alia diuisio requisitorum ad generationem, scilicet ab aliquo, ex aliquo, & aliquid; quæ tria in omni generatione concurrunt, vt hîc benè ostenditur discurrendo per tres illos generandi modos.

Eorum autem que fiunt, hæc quidem natura fiunt, hæc autem arte, illa autem casu.

In isto capite vt dicebatur, inquit Philosophus de generatione ipsius quod quid est siue de causis generationis substantiarum sensibilium.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd Plato propter tria dicitur ideas, siue species posuisse: tum scilicet propter scientiam, tum propter existentiam, tum propter generationem horum sensibilium: dicebat enim ideas necessarias, vt per eas scientia de istis sensibilibus habeatur, & vt earum participatione res sensibiles existerent, & vt essent principia generationis rerum sensibilium. Postquam ergo in præcedenti capite ostensum est, quòd non sunt necessariae nec propter scientiam, nec propter existentiam, nunc in præsentis capite ostendit Philosophus quòd non sunt necessariae propter generationem, ostendens quòd non sunt ideæ causæ generationis sensibilium, sed ad hoc sufficiunt agentia particularia. Circa quod duo facit: quia primò præmittit quædam vtilia, & necessaria ad intentum. Secundò declarat intentum: Secunda ibi: *Quoniam ab aliquo fit*. Prima in duas; quia primò præmittit quædam diuisiones de rerum generatione. Secundò exponit eas ibi: *Et generationes autem*. Prima in duas secundum duas diuisiones, quarum prima sumitur penes res generatas, & penes modum generationis. Secunda penes requisita ad generationem. Secunda ibi ponitur: *Omnia verò*. Dicit ergo, quòd eorum que fiunt hæc quidem fiunt ab arte: hæc quidem à natura; alia autem à casu, siue αὐτομάτως, quod idem est, id est, à per se vano.

Norandum quod sufficientia huius diuisionis sic assignatur à quodam expositore. Quia causa generationis, vel est causa per se, vel est causa per accidens: si est causa per se, principium motus, vel est in eo in quo est, & sic est natura, vel est ipsum, & sic est ars: quia ars non est in ædificato, quod fit, sed in ædificante: si verò est causa per accidens, sic est casus & fortuna, quæ ambo hîc sub casu comprehendit. Sed contrà: quia vel iste expositor intendit assignare hanc sufficientiam penes causam effectiuam generationis, vel penes passiuam: si penes effectiuam; ergo malè dicit, quòd si illa causa, vel principium motus & generationis sit in re, sic est natura: nam illud principium motus & quietis naturalis, quod est in re & à quo dicitur generatio naturalis non competit principio actiuo, sed passiuo, vt ostensum est in 5. huius: si autem penes causam passiuam; ergo malè dicit, quòd si illa causa & principium sit extra rem quæ generatur, sic est ars: nam ars ad causam efficientem pertinet, ex 5. huius cap. de causa, & idè non videtur loqui vniformiter de causa. Aliciter ergo dici potest, quòd sufficientia ista sumitur penes causam effectiuam: nam causa generationis, vel est per se, vel per accidens: si per accidens, sic est casus & fortuna: si per se, vel agit de necessitate, vel à proposito: Si primo modo, sic est

T.c.22.

Ad hîc text. est. q. 8. lib. 7.

46

Plato posuit ideas propter tria.

Res sunt tripliciter.

Impugnatur opinio pro-
positionem D. Thomæ.

Opinio propria.

Causa generationis est triplex, est natura : si secundo modo, sic ars : ad hos enim duos modos agendi reducitur omne agens per se: ex 2. Physic. t. c. 49. & inde. Deinde cum dicit :

47

Omnia verò qua fiunt, ab aliquo fiunt, & ex quo aliquo, & aliquid: hoc autem aliquid dico secundum quamlibet Categoriam, aut enim hoc, aut quale, aut quantum, aut quando.

Requisita ad generationem sunt tria.

Ponit secundam diuisionem sumptam penes requisita ad generationem, dicens, quòd *omnia qua fiunt ab aliquo fiunt*, scilicet à generante aliquo; & *ex aliquo*; scilicet ex materia, & etiam *aliquid* est quod fit; quod est terminus generationis. Et subdit, quòd *hoc aliquid dico secundum quamlibet Categoriam: aut enim supple hoc* aliquid significat, id est, substantiam, *aut quantum, aut quale, aut quando, &c.*

Hoc aliquid sumitur dupliciter.

Notandum, quòd generalius accipit hinc hoc *aliquid*, quàm superius: nam suprà ait, quòd hoc aliquid propriè est in substantiis: hinc autem dicit per hoc aliquid posse intelligi quodlibet Prædicamentum, in quo potest esse generatio, vel simpliciter, vel secundum quid; vel per se, vel per accedens. Sufficientia autem huius diuisionis sic sumi potest: quia in omni generatione transit aliquid de potentia ad actum: nihil autem transit de potentia ad actum, nisi per aliquod ens actum, ut dicitur 8. huius, t. c. 15. & hoc est agens à quo res fit; potentia verò conuenit materiæ ex qua res fit: actus verò rei, quæ fit. Deinde cum dicit :

Et generationes autem naturales hæ sunt, quarum generatio ex natura est.

Exponit dictas diuisiones hoc modo, ostendens quomodo tria quæ ponit secunda diuisio, reperiantur in quolibet trium, quæ ponit prima diuisio, scilicet quòd sicut in generatione naturali est reperire ab aliquo, & ex aliquo, & aliquid quod fit; sic in generatione artis, & à casu: secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in tres: quia primò facit quod dictum est. Secundò ex hoc infert quandam conclusionem. Tertio remouet quandam dubitationem. Secunda ibi: *Quare sicut dicitur*. Tertia ibi: *Ex quo verò ut materia*. Prima in tres: quia primò ostendit propositum in generatione naturali. Secundò in artificiali. Tertio in fortuita, siue in casuali. Secunda ibi: *Generationes verò alia*. Tertia ibi: *Si verò à casu*. Prima in duas: quia primò exponit quid importetur nomine generationis naturalis. Secundò ostendit propositum, quod intendit. Secunda ibi: *Hoc autem ex quo*. Dicit ergo, quòd *generationes quidem naturales hæ sunt, quarum generatio ex natura est*, id est, quarum principium est natura & non ars, vel intellectus; ut cum generatur aer, vel aqua, vel aliquid huiusmodi. Deinde cum dicit :

48

Hoc autem ex quo fit, quam dicimus materiam: hoc autem à quo eorum, quæ natura aliquid sunt; hoc autem aliquid, ut homo, vel planta, vel aliquid aliud salinum, quæ maximè substantias dicimus esse.

Exponit præmissæ diuisiones.

Ostendit propositum quod intendit: & diuiditur in tres, quia primò facit quod dictum est. Secundò probat quod dixerat quantum ad vnum trium, de quo magis dubium est. Tertio compara-

rat omnia alia ad naturam. Secunda ibi: *Omnia Tertia ibi: Vniuersaliter verò*. Dicit ergo primò, quòd in generatione naturali *hoc ex quo res fit, est quam dicimus materiam: hoc autem à quo, scilicet fit aliquid eorum quæ natura sunt*, quod scilicet dicitur agens, *hoc autem aliquid*, quod scilicet fit, est homo, aut planta, aut aliquid salinum, quæ maximè dicimus esse substantias: nam sicut dictum fuit circa principium huius septimi, cap. de Substantia, substantiæ naturales maximè confessæ sunt esse substantiæ ab omnibus, particulares etiam substantiæ, circa quas est generatio maximè sunt substantiæ, ut dicitur in Prædicamentis. Deinde cum dicit :

Omnia verò qua fiunt aut natura, aut arte habent materiam: possibile enim & esse & non esse eorum quodlibet: hæc autem est quæ in vnoquoque materia.

Probat quod dixerat, scilicet quòd vnum trium, scilicet principium ex quo res sunt, requiritur in omni generatione non solum in naturali, vel in casuali, sed in artificiali: quia de aliis duobus patet est. Dicit ergo, quòd *omnia quæ fiunt, aut natura, aut arte habent materiã*. Cuius causam subdit: quia *quodlibet eorum*, quæ sic fiunt, est possibile esse & non esse: hoc autem, quo scilicet aliquid potest esse & non esse, est illud quod in vnoquoque est materia: nam materia est in potentia ad formam, qua res habet esse, & ad priuationem, qua non habet esse, & omninò in omni generatione requiritur materia, ex qua res fit & generatur. Deinde cum dicit :

Materia est quæ res potest esse, & non.

Vniuersaliter verò & ex quo natura, & secundum quod natura. Factum enim habet naturam, ut planta aut animal, Et à quo quæ secundum speciem dicta natura, quæ eiusdem speciei: hæc autem in alio: homo namque hominem generat. Sic igitur fiunt, quæ fiunt propter naturam.

49

Comparat omnia alia tria ad naturam, ostendens quomodo quodlibet eorum posset dici natura: & dicit quòd *vniuersaliter*, illud supple ex quo est generatio naturalis, dicitur natura: ut etiam probatur 2. Physic. t. c. 7. & inde. Iterum illud secundum quod generatio dicitur naturalis, dicitur natura, puta ipsa forma generati, quæ terminat generationem: factum enim, id est, res generata, habet naturam, scilicet formam, ut planta, aut animal: generatio enim dicitur naturalis, quæ est via in naturam, quæ est forma, ut dicitur 2. Physic. t. c. 14. Iterum principium à quo scilicet fit generatio, ut ab agente est dicta natura, quæ *secundum speciem*: quæ scilicet est eiusdem speciei supple cum natura generati: *hæc autem est in alio*, scilicet secundum numerum: *homo namque generat hominem*, & tamen certum est, quòd homo generans, & homo genitus non sunt idem numero: quia nulla res est, quæ se ipsam gignat ut fit, secundum Augustinum 1. de Trin. cap. 1. sunt ergo tantum idem specie. Vnde 2. Physic. t. c. 70. dicitur quòd forma & finis generationis incidunt in idem numero: generans incidit cum eis non in idem numero, sed in idem specie. Concludit ergo, quòd *sic igitur fiunt, quæ fiunt propter naturam*.

Tria membra secunda diuisionis reducuntur ad secundum primum.

Aduertendum autem, quòd hoc quod hinc dicitur,

Quando generans & generatum sunt idem specie?

tur, quod principium generans est eiusdem speciei cum generato, non est verum vniuersaliter; sed tantum in generatione vniuersa, nisi identitas speciei sumatur largè, pro quacunque conformitate etiam in genere, vt dicitur inferius. Vnde alia litera habet, quod principium à quo secundum speciem dicta natura aut conformis. Deinde cum dicit:

Generaciones verò alia dicuntur factiones: Omnes autem factiones sunt ab arte, aut à potestate, aut à mente.

In quo differt generatio artificialis à naturali?

Ostendit propositum in generatione artificiali. Circa quod duo facit: quia primò distinguit generationem artificialem à naturali. Secundò exequitur de generatione artificiali. Secunda ibi: *Ab arte verò sunt.* Prima in duas: Primò facit quod dictum est. Secundò ponit quoddam notandum circa generata ab arte. Secunda ibi: *Harum autem quedam.* Dicit ergo, quod generationes alie, scilicet à naturalibus, puta artificiales; dicuntur factiones: omnes autem factiones, vel sunt ab arte, aut à potestate, aut à mente, scilicet intelligendo, quod omnes, id est, generationes artificiales sunt ab arte dirigente, & inclinante ad opus, & à mente operante, & à potestate, id est, potentia exequente: hæc enim tria agentia concurrunt ad opus artis quodlibet in suo ordine & modo agendi, & omnia tria simul constituunt perfectum principium in artificialibus.

Notandum, quod licet fortè secundum proprietatem Græci Idiomatis, generationes alie à naturalibus, vt sunt artificiales, dicuntur, à proprietate factiones, quæ factio dicitur in Græco praxis; tamen apud nos benè vtitur nomine factio- nis in generatione naturali: cum generatio naturalis sit operatio transiens, & non semper immanens: dicimus enim, quod ignis facit ignem & alinus alinum.

S V M M A R I V M.

Generationem artis, aliquando fieri à casu: præter intentionem artificis, vt contingit etiam in generatione naturali. Item ab arte fieri species, id est, ideas quarumcumque rerum, & explicatur quomodo hæc sint principia generationis, & quod in generatione artis, principium ad intrà, & ad extrà, sumitur opposito modo: quæ omnia, optimè explicat, & quomodo vltimum in intentione, est primum in executione, & e contra.

Harum autem quedam sunt à casu & à fortuna: similiter vt in factis à natura.

Quaedam enim & illic eadem & ex spermate sunt & sine spermate. De his quidem igitur posterius perscrutandum.

F. c. 23.

Generata ab arte sunt duplicia.

Ponit quoddam notandum circa generata ab arte, dicens, quod harum, scilicet generationum quæ sunt ab arte, quedam sunt à casu & à fortuna, quando scilicet artifex intendit aliquem finem, & euenit alius finis, præter intentionem suam. Vnde cum aliquis intendit se conficere, & ex hoc præter eius intentionem euenit sanitas: hoc

fit à casu, vt dicitur infra, & hoc similiter contingit in arte: sicut in factis à natura. Virtus enim seminis assimilatur arti, vt dicitur infra. Illic enim, scilicet, in factis à natura quædam eadem sunt à natura & sine spermate, & tunc dicitur fieri à casu: de his quidem igitur perscrutandum est posterius, scilicet in hoc capite eodem.

Sed occurrit dubium, quomodo dictum Philosophi verum sit, scilicet quod generata sine spermate, puta per putrefactionem, sunt generata à casu: videtur quod non: nam aliqua generata sine spermate sunt naturalia & per se, vt etiam vult Commentator. 11. huius. cap. 18. Respondeo, quod nihil prohibet aliquam generationem esse per se, & esse casualem, & per accidens, relatà ad diuersas causas. Exemplum, sanitas generata ex confractione præter intentionem confractionis, si referatur ad naturam regitiam corporis, non euenit per accidens, nec à casu; sed est per se intenta: sed relatà ad intentionem confractionis euenit per accidens, & à casu, sicut etiam dictum fuit. 6. huius cap. de Ente per accidens: similiter in proposito, generatio alicuius animalis generati sine spermate, puta ex putrefactione, si referatur ad causam particularem, euenit per accidens & à casu: nam calor qui est in putrefacto, non intendit naturaliter generationem talis animalis, quemadmodum intendit virtus, quæ est in spermate; sed relatà ad causam vniuersalem; quæ est virtus cæli, & regitiam omnium quæ sunt naturaliter hinc inferius, non euenit à casu; sed est per se intenta: nam de intentione vniuersalis causa est, vt omnes formæ quæ sunt in potentia materie, ad actum deducantur: restit igitur Philosophus comparat ea quæ ab arte fiunt his, quæ à natura generantur. Deinde cum dicit:

Ab arte verò sunt quorumcumque species est in anima: speciem autem dico quod quid erat esse cuiusque & primam substantiam. Etenim contrariorum modo quodam eadem species: priuationis enim substantia, qua substantia est opposita, vt sanitas infirmitatis: illius enim absentia ostenditur infirmitas, sanitas autem, qua est in anima, ratio est in scientia.

Exequitur de generatione artificiali, ostendens modum talis generationis, maximè quantum ad principium effectiuum: quia de materiali iam dixit. Circa quod duo facit: quia primò describit quid sit principium actiuum in tali generatione, Secundò ostendit quando à tali principio fiat generatio artis. Secunda ibi: *Fit itaque sanitas.* Dicit ergo, quod ab arte fiunt quorumcumque species, id est, exemplar, est in anima, scilicet artificis. Et subdit: *speciem autem dico, quod quid erat esse & primam substantiam* cuiusque, scilicet artificiatum. Et addit quod modo quodam est eadem species contrariorum, scilicet in anima. *Fit enim* pro quia, substantia, id est, species priuationis est eadem substantia, id est, speciei, que est opposita, vt sanitas infirmitatis: nam per eadem speciem cognoscitur sanitas & infirmitas: quia absentia illius, id est, sanitatis, est infirmitas: sanitas autem que est in anima: est quedam ratio & scientia, scilicet obiectiue per quam cognoscitur vtrumque.

Notandum, quod speciem artificiatum vocat Aristoteles ipsum exemplar, siue ideam artificiatum, quæ est ipsa res artificialis posita in intellectu obiectiue,

Dubium.

51

Solutio,

Eadem generatio potest dici per se & per accidens siue à casu.

52

Principium vnum artificiatum quid?

Al. in scientia.

Quod artificium in esse obiectiuo est species, & quod quid erat esse & substantia prima, & idem contrarium.

obiectiuè, & in esse cognito, puta ipsa sanitas, vel domus intellecta, vel imaginata; & hæc vocatur prima substantia, quia ab ea, vt à causa factiua sumitur principium ad producendum in re extra ipsum artificiatum, tanquam aliam secundam substantiam: vocatur etiam *quod quid erat esse*: quia ipsa est quiditas & substantia rei fiendæ posita in esse ideali & in esse cognito obiectiuè: hæc autem species est eadem contrariorum: per quod differt à specie, siue à forma naturali, quæ non est vna contrariorum: cuius ratio est, quia forma naturalis est propter dare esse: forma cognita est propter cognitionem: quia igitur vnum contrarium perdit esse propter aliud, non tamen perdit cognosci: quoniam vnum contrarium per aliud cognoscitur: hinc est, quod formæ reales naturales sunt contrariæ contrariorum: sed forma in esse cognito potest esse vna contrariorum. Deinde cum dicit:

Fit itaque sanitas intelligentia ita: quoniam hæc sanitas necesse est: si sanitas erit hoc existere, puta regularitatem: sed si hoc calorem; & ita semper intelligit donec vtrique adducat in hoc, quod ipse valet vltimum facere: deinde iam ab hoc motus factio vocatur ad sanandum. Quare modo quodam accidit ex sanitate sanitatem fieri, & domum ex domo sine materia materiam habentem: medicinalis enim est & adificatiua species sanitatis & domus: dico autem substantiam sine materia, quod quid erat esse.

Ostendit quomodo à tali principio fit generatio artis. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quomodo sanitas, quæ est in anima fit principium sanitatis extrà. Secundò quomodo in generatione artis diuersimodè sumitur principium. Secunda ibi: *Generationum verò*. Dicit ergo, quod sanitas, scilicet exterior fit ex intelligente ita, id est, quod aliquo artifice intelligente: quoniam sanitas est hæc, puta adæquatio, siue regularitas humorum, vel qualitatum naturalium. *Vnde si sanitas erit, id est, debet esse, necesse est hoc existere, puta regularitate, sed si hoc scilicet regularitas debeat esse, calorem supple necesse est esse, per quem scilicet humores adæquanteur & regulantur, & ita semper procedendo, scilicet à posteriori ad prius intelligit: supple id quod est inducivum caloris, & sic deinceps, donec vtrique adducat, siue reducat in hoc vltimum, quod ipse statim valet facere, puta dare talem potionem, quod quidem est vltimum in intentione: sed primum in executione. Ideò subdit, quod dictus iam motus qui est ab hoc, scilicet vltimo, vocatur factio ordinata ad sanandum: quia ab isto incipit executio sanationis: ex quo concludit, quare accidit modo quodam sanitatem habentem materiam, id est, existentem in materia extrà fieri ex sanitate sine materia quæ scilicet est in anima obiectiuè; & similiter domum habentem materiam fieri ex domo siue materia: nam ipsa species sanitatis & domus est supple obiectiuè ipsa ars medicinalis & adificatiua, reddendo singula singulis, dico autem, supple talem speciem & substantiam siue materiam quod quid erat esse vt expositum est. Deinde cum dicit:*

Generationum verò & motuum hæc quidè intelligentia vocatur, illa verò factio; Quæ
Scoti Oper, tom. I V.

quidem à principio & à specie intelligentia; quæ verò ab vltimo intelligentia factio: similiter autem & in aliis intermediis vnumquodque fit. Dico autem vt si conualefcit oportet adæquari, quid igitur est adæquari hoc, hoc autem erit si calefactum fuerit, hoc verò quid est hoc, existit autem hoc potestate, hoc autem iam in ipso. Faciens itaque & vnde inchoat motus sanandi, si quidem ab arte, est species quæ in anima.

Ostendit quomodo in generatione artis diuersimodè sumitur principium: & dicit quòd generatio & moriuu quæ scilicet sunt in arte, hæc quidem vocatur intelligentia: illa verò, id est, alia vocatur factio quæ quidem supple incipit à principio & à specie rei fiendæ, puta ipsa excogitatio artificis vocatur intelligentia: & ista vt dictum est extenditur ab illo quod est primum in intentione, & vltimum in executione vsque ad illud, quod est primum in executione, & vltimum in intentione. Illa verò quæ e converso incipit ab vltimo intelligentia, id est, ab illo ad quod prima actio quæ dicitur intelligentia, vltimò terminatur, vocatur factio, & hoc est ipse motus executionis ad quoddam opus exterius. Vna ergo actio est in artifice immanens & quasi intentionalis, quæ incipit ab eo quod est primum in intentione, & vltimum in executione, & terminatur ad id quod est primum in executione, & vltimum in intentione, & hæc est ipsa dispositio, siue excogitatio artificis de re faciendâ, quæ vocatur intelligentia. Alia operatio est transiens & realis, quæ e contrario incipit ab eo quod est primum in executione, & vltimum in intentione, & terminatur ad id quod est primum in intentione, & vltimum in executione: & hæc est ipsa executio artis: quæ vocatur factio. Et addit, quod similiter vnumquodque fit & in aliis intermediis sicut supple dictum est de factione artis respectu formæ vltimò inducendæ per operationem artis: dico autem vt si conualefcit, id est, ad hoc vt conualefcit oportet adæquari, scilicet humores, vt sicut medicus ad hoc vt inducat sanitatem, incipit à considerando quid est sanitas: sic vt inducat adæquationem, quod est maximè propinquum sanitati, oportet quòd sciat quid est adæquatio: quia est supple quædam debita proportio humorum, hoc autem si fuerit calefactum, scilicet corpus, si quis infirmetur ex defectu caloris, & iterum supple oportet scire hoc, scilicet quid est caleferi, puta si dicatur quòd caleferi est accipere calidam medicinam. Hoc autem, scilicet dare talem medicinam existit in potestate scilicet medici: hoc autem iam in ipso, id est, in potestate eius; vt talem medicinam ministret. Concludit ergo quòd faciens itaque id est, principium factiuum & vnde inchoatur motus sanandi: si quidem ab arte supple sanitas inducatur est ipsa species quæ est in anima, siue sit species sanitatis, siue intermediorum per quæ sanitas inducitur per artem. Deinde cum dicit:

Si verò à casu ab hoc quod quidem faciendi est principium faciens ab arte, vt quod in mederi forsan à calefactione principium: hoc autem fricatione facit.

Agit de generatione fortuita, siue casuali. Circa quod duo facit: Primò ostendit propositum qua

54

Principium generationis artificialis duplex.

Actio artificis duplex.

Al. adæquari.

55

Processus sanandi via intentionis & executionis & sic de alijs artificialibus.

Primum in intentione est vltimū in executione.

Quomodo fit generatio casualis. Vide I. di. 2. part. 2. q. 4.

quomodo fiunt generationes casuales. Secundò concludit conclusionem intentam, ibi: *Calor itaque*. Dicit ergo si vero à casu supple fit sanitas, tunc ab hoc quod faciens est principium faciendi ab arte, id est, tunc principium generationis sanitatis fit ab hoc quod est principium faciendi sanitatem illi, qui secundum artem facit sanitatem; eadem enim fiunt ab arte & à casu: quando scilicet principium est in materia, sine arte, quod esset principium motus factionis; si idem fieret ab arte: & hoc intelligendum est principium factionis, quod est ultimum in intentione, & primum in executione, ut principium quod est in mederi, id est, in medicando ad sanandum animal à casu forsan à calefactione, hoc autem facit fricatione, ita quod fricatio est principium, unde incipit sanatio cum aliquis sanatur à casu, quia ex confricatione excitatur calor præter intentionem confricationis, qui calor inducit sanitatem.

S V M M A R I V M.

Infert ex dictis duo. Primum, calorem inductum à casu, vel ab arte esse sanitatem, vel partem sanitatis: secundum, omnia quæ generantur, fieri ex materia; quæ clarè explicat Doctor; atque etiam quomodo materia ex qua aliqua fiunt, prædicatur de ipsis, non in abstracto, sed denominatiuè.

Calor itaque in corpore aut pars est sanitatis, aut sequitur eum aliquid tale quod est pars sanitatis, aut per plura: hoc autem ultimum faciens, & quod est ita pars est sanitatis, ut lapides domus, & alia aliorum.

Infert ex dictis quandam conclusionem, dicens quod calor itaque in corpore inductus, scilicet vel per confricationem, vel à casu, vel per medicinam, vel ab arte, aut est pars sanitatis, aut sequitur, scilicet calorem aliquod tale quod est pars sanitatis, puta si calor non immediatè indicat sanitatem; sed mediante aliquo quod consequitur calorem, puta dissolutio malorum humorum, quæ fit per calorem, aut per plura, id est, quod hoc potest fieri non tantum per vnum: sed etiam per plura media quæ sequuntur calorem, puta si calor consumit malos humores, prohibentes meatus corporis, quibus consumptis fit ordinatus fluxus spirituum per corpus: hoc autem ultimum faciens, & quod est ita, scilicet immediatè inducens sanitatem, est pars sanitatis: similiter est in aliis artificialibus, ut domus sunt partes lapides & aliorum artificialium similiter.

Notandum, quod cum dicitur hinc in littera quod calor est pars sanitatis: vel illud quicquid sit quod ultimum est inductum sanitatis, intelligendum est quod est pars sanitatis virtualiter non formaliter: nam calor continet sanitatem, non tamen secundum ultimum eius gradum formaliter, sed excellentiori modo, sicut causa æquiuoca: idè illam causat: sic est etiam in omnibus genitibus à casu: patet enim quod sanitas, de qua exemplificat, potest virtualiter contineri in aliqua qualitate absoluta reductiua aliarum ad æqualitatem, æqualitas autem, vel

est sanitas, vel concomitans sanitatem. Deinde cum dicit:

Quare sicut dicitur impossibile factum esse si nihil præexistit. Text. cò. 24

Quod quidem igitur pars ex necessitate existit palam: materia namque pars est: inest enim & fit hoc: sic igitur & eorum quæ in ratione. Vtroque autem modo dicimus areos circulos quid sunt, & materiam dicentes, quia as; & speciem quia figura talis, & hoc est genus in quo primo ponitur. Aereus itaque circulus habet in ratione materiam.

Concludit ex prædictis quandam conclusionem, scilicet quod in diffinitione omnium generabilium oportet acciperè materiam. Dicit ergo, quare supple quia sic est quod omne quod generatur, generatur ex materia: idè sicut dicitur còmuniter impossibile est aliquid esse factum si nihil præexistit: quia ex nihilo nihil fit secundum communem scholam omnium Philosophorum, *Palam autem: quia illud quod præexistit pars est; quod patet, quia inest, scilicet rei quæ fit, & fit hoc: quia materia de potentia reducitur ad actum: si igitur supple sic est quod materia est pars rei, & inexistens, igitur est eorum quæ in ratione, id est, de numero eorum quæ ponuntur in diffinitione rei. Exemplum si diffinitur areus circulus non solum ponitur in diffinitione eius figura, vel forma, sed etiam as quod est materia; idè subdit; quod utroque modo dicimus, id est, diffinimus areos circulos quid sunt, & materiam dicentes: quia as & speciem, id est, formam: quia figura talis & hoc, scilicet figura, est genus in quo primo ponitur, & primò collocatur circulus areus. Aereus itaque circulus habet in ratione, id est, in diffinitione materiam. Similiter intelligendum est de omnibus naturalibus quod diffiniuntur per materiam; sicut dictum est 6. huius, & primo Physic. circa finem. Deinde cum dicit;*

Ex quo verò ut materia fit quedam: dicuntur quando fiunt non illud sed illius modi, ut statua non lapis, sed lapidea: homo autem conualescens non dicitur illud ex quo.

Excludit quandam dubitationem circa quam sic procedit; quia primò dubitationem proponit. Secundò eam soluit. Secunda ibi: *Causa verò*. Dicit ergo, quod illud ex quo aliquid fit, ut materia, quedam dicuntur quando fiunt non illud, sed illius modi, id est, quod materia ex qua aliqua fiunt quandoque prædicatur de ipsis non in abstracto ut dicantur esse illud, id est, materia, sed illius modi, id est, denominatiuè: ut statua non dicitur lapis, sed lapidea: sed quandoque non est sic: quia homo conualescens non dicitur illud, scilicet laborans ex quo fit: licet enim conualescens fiat ex laborante: non tamen recipit prædicationem eius, etiam in concreto, ut conualescens dicatur laborans, vel infirmus: est ergo dubitatio quæ sit causa huius. Deinde cum dicit:

Causa verò quia fit ex priuatione & subiecto, quod dicimus materiam: ut homo & agrotans fit sanus. Magis tamè ex priuatione dicimus, ut ex agrotante sanus, quam ex homine. Text. cò. 25

Ultimum inductum sanitatis est pars eius non formalis sed virtualis.

§ 6
Esse partem alicuius potest intelligi dupliciter.

Materia est necessaria quoad esse & definitionem rerum materialium, & naturalium, & artificialium.

ne. Propter quod egrotans quidam qui sanus non dicitur, sed homo & homo sanus. Quorum verò priuatio non manifesta & innominabilis, ut in are figura cuiuslibet, aut in lateribus & lignis domus: ex his videtur fieri, ut illic ex egrotante. Propter quod sicut nec ibi ex quo hoc illud non dicitur; nec hinc statua lignum, sed producitur lignea non lignum, & aenea non as; lapidea sed non lapis, & domus lateritia, sed non lapides.

Text. cō. 16.

Quoniam neque quod ex ligno fit statua, aut quod ex lateribus domus, si quis valde inspexerit: non utique simpliciter dicit: quia oportet permutationem fieri ex quo, sed non permanente propter hoc quidem ita dicitur.

Aliquid fit ex aliquo dupliciter.

58

Soluit dictam dubitationem, dicēs quod causa huius est: quia supple dupliciter fit aliquid ex aliquo, scilicet ex priuatione & ex subiecto, quod dicimus materiam, ut homo fit sanus, quod est subiectum, & laborans fit sanus, quod est oppositum: magis tamen dicimus aliquid fieri ex priuatione, quam supple ex subiecto, ut ex laborante sanus, quam ex homine: sed supple hoc fieri hoc magis dicimus in subiecto, quam in priuatione: ut quod homo fit sanus, quam laborans fiat sanus: propter quod quia sic est laborans quidem non dicitur ille, scilicet qui sanus: sed dicitur magis homo, & e converso homo dicitur sanus, & non de priuatione, dicendo laborans est sanus: & quia in quibusdam priuatio est ignota & immanifesta; idē subdit: quorum verò priuatio non manifesta & innominabilis, ut est priuatio cuiuslibet figura in are, & priuatio domus in lateribus, & lignis; idē supple in talibus videtur materia loco priuationis, dicentes ex his aliquid fieri ut illic ex laborante: ubi priuatio est manifesta: ut si dicamus quod statua fit ex are, & domus ex lapidibus & lignis, sicut dicimus, quod sanus fit ex laborante: propter quod sicut nec ibi ex quo hoc, scilicet fit aliquid, ut ex priuatione: illud non dicitur, id est, nō prædicatur de illo quod fit, quia non dicimus quod sanus fit laborans: ita nec hinc dicimus quod statua fit lignū, sed producitur, scilicet abstractum in concreto, dicendo quod supple statua est lignea, non lignum, & aenea non as, lapidea & non lapis: domus etiam dicitur lateritia & non lateres: quia si quis valde, id est, subtiliter inspexerit: patet quod nec statua fit ex ligno simpliciter loquendo: aut domus ex lateribus, nō utiq; simpliciter dicit in talibus, scilicet fieri hoc ex hoc: quia oportet permutationem fieri ex quo; sed non permanente, id est, quod per aliquam permutationem fiunt ista ex illis: sicut ex aliquo permutato & non permanente, as enim transmutatur cum ex eo fit statua & similiter lateres & ligna. Concludit ergo propter quod quidem igitur, ita dicitur, id est, fit talis prædicatio in prædictis.

Notandum, solutionem istam in hoc stare; quia dupliciter fit aliquid ex aliquo. Vno modo ex priuatione, vel contrario, & tunc videtur hoc modo loquendi: quod hoc fit ex hoc: & non hoc est hoc: quia vnum oppositum non existit alteri; & idē vni nō prædicatur de alio, etiā denominatiue, prædicatione dicēte hoc est illius modi, vel illius. Alio modo fit aliquid ex aliquo, ut ex subiecto, quod dicitur materia: & tunc videtur hoc modo

Scoti. Oper. tom. I V.

loquendi, quod hoc fit ex hoc, & hoc est illius modi: quia non prædicatione in abstracto, sed in concreto, ut dicitur in littera, ut cum dicimus: Homo est sanus, non sanitas: & statua lapidea, non lapis. Ratio huius est, quia materia est parviniestens rei, & idē potest de re prædicari saltem in concreto, & denominatiue: quando autem priuatio est immanifesta, tūc videtur subiecto loco priuationis, & eodem modo loquendi propter eandem causam: ut non dicimus quod statua fit as, sed ex are: nec quod domus fit lapides, sed ex lapidibus, vel producendo abstractum in concreto, modo præposito.

Statua ab ipse & quare.

SVMMÆ SECVNDÆ CAP. VII.

Non fieri per se formam, vel materiam, sed compositum ex vtriusque.

SVMMARIVM.

Ut probet ideas Platonis non esse necessarias ad generationem; ostendit non generari per se materiam, nec formam; sed compositum. De quo fusè agit Doctor hinc q. 8. & 9. Vide sum. 2. d. 3. q. 6. num. 22. ubi dicit ideas non requiri ad generationem, & 4. d. 12. q. 4. num. 25. ubi docet quod generatur esse compositum, & idem habet d. 13. q. 1. n. 27. & 1. d. 38. q. 2. & fusè hinc q. 10.

Quoniam verò ab aliquo fit quod fit: hoc autem dico unde principium generationis est, & ex aliquo, fit autem non priuatio hoc, sed materia. Iam enim diffinitum est quomodo hoc dicimus, & quomodo fit hoc; Hoc autem est sphaera, aut circulus, aut quodcumque euenit aliorum. Quemadmodum nec subiectum, as inquam ipsum sic, nec sphaeram, nisi secundum accidens facit, quia aenea sphaera est, & illam facit; nam hoc aliquid facere, ex totaliter subiecto hoc facere est. Dico autem quia as rotundum facere est non rotundum, aut sphaeram facere, sed alterum aliquid: aut speciem hanc in alio.

50

Postquam Philosophus præmisit quædam necessaria ad intentum, nunc accedit ad propositum, volens ostendere quod ideae Platonis, si ponantur, non possunt esse causa generationis: vel quod non est necesse eas ponere propter generationem. Circa quod tria facit: quia primò ostendit quid sit illud quod per se terminat generationem. Secundò ostendit propositum: quod scilicet ideae non sunt necessariò ponendæ propter generationem. Tertio quædam dubia determinat possibilita oriri ex prædictis. Secunda ibi: *Vtrum igitur*. Tertia ibi: *Dubitabis autem aliquis*. Prima in duas: quia primò probat quod forma non generatur per se, sed tantum per accidens. Secundò quod compositum ex materia & forma per se generatur. Secunda ibi: *Aeneam verò sphaeram.*

Y 2

Prima

Materia prædicatur denominatiue de materiali. idē 9. huius Text. cō. 12.

Ex quo aliquid fit ut ex priuatione nō prædicatur de eo, sed ex quo fit ut subiecto, vel materia, prædicatur in concreto, non tantum in ab-

Terminus generationis per se & per accidens quis?

Prima in tres: quia primò conclusionem intentam proponit. Secundò eam probat. Tertio eam probatam concludit. Secunda ibi: *Nam si facit.* Tertia ibi: *Palàm ergo.* Dicit ergo quòd sicut ostensum est priùs, quòd fit, ab aliquo fit: hoc autem dico unde est principium generationis, id est, agens, iterum fit ex aliquo: fit autem non priuatio hoc, sed materia, id est, quòd illud ex quo: aliquid fit non est ipsa priuatio, sed materia: iam enim distinctum est, scilicet parum ante, quando hoc dicimus, scilicet quòd aliter fit ex materia aliquid, & aliter ex priuatione: iterum est ipsum quòd fit, quòd est terminus generationis: hoc autem est aut sphaera, aut circulus, aut quocunque euenit aliorum; hæc enim tria concurrunt in omni generatione; vt dictum est priùs. His ergo præmissis & suppositis, subdit quòd quemadmodum supple nec ipsum agens facit subiectum, id est, materiam quæ est æs, sic nec facit sphaeram, id est, formam sphaericam, nisi secundùm accidens: quia ænea sphaera est & illam facit, id est, quòd facit æneam sphaeram, quòd est compositum: & quia ænea sphaera est sphaera, & habet formam sphaeræ: idèd agens facit per accidens ipsam formam sphaeræ. Vnde subdit: *nam facere hoc aliquid, est facere hoc ex aliquo subiecto totaliter*, id est, quòd vniuersaliter est verum: *dico autem quia facere æs rotundum*, id est, formam rotunditatis non est facere sphaeram, id est, formam sphaeræ, sed alterum aliquid, id est, compositum: aut speciem hanc in alio, id est, formam in materia, & hoc est facere compositum: non ergo fit forma nisi per accidens. Deinde cum dicit:

Nam si facit ex aliquo facit alio: hoc enim subiiciebatur, vt facere æneam sphaeram. Hoc autem ita, quia ex hoc quòd est æs, hoc facit, quòd est sphaera. Si igitur & hoc facit ipsum, palàm quia similiter faciet, & ibunt generationes in infinitum.

60

Quod forma per se non generatur ostendit.

Probat conclusionem propositam & intendit talem rationem: Si forma per se fit, ergo erit processus infinitus in materiis & formis: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentia probatur ex hoc, quia omne quòd fit, fit ex aliquo, vt ex materia, vt suppositum est priùs: si igitur forma fiet; fiet ex materia, & per consequens erit composita ex materia & forma; & tunc quæteretur iterum de forma formæ, & sic in infinitum, cum omne generatum habeat materiam & formam. Dicit ergo *nam si supple agens aliquid facit, & ex aliquo facit*, scilicet ex materia: *hoc enim subiiciebatur*, id est, supponebatur prius, vt supple agens dicitur facere æneam sphaeram: *hoc autem ita: quia ex hoc, quòd est æs & materia: facit hoc, quòd est sphaera ænea: si igitur facit, & hoc ipsum*, scilicet ipsam formam, palàm quia faciet, scilicet ex aliqua materia, & ibunt generationes in infinitum. Deinde cum dicit:

Palàm ergo quòd nec species fit, aut quocunque oportet vocare in sensibili formam: nec est enim generatio, nec quòd quid erat esse huic: hoc enim est quòd in alio fit, aut ab arte, aut à natura, aut potestate.

Concludit probatam conclusionem, dicens

palàm esse, quòd nec species, aut quocunque oportet vocare formam in sensibili, scilicet materia, non fit, nec est eius generatio, nisi per accidens: *hæc enim*, scilicet forma & quòd quid est: id quòd fit in alio, scilicet in materia & in aliquo composito singulari: cuius est per se generatio, & hoc aut ab arte, aut à natura, aut à potestate, id est; à quocunque agente generaliter.

Notandum, quòd forma quæ est pars rei, non generatur nisi per accidens, propter rationem dicta: ipsa autem species vniuersalis & suum quòd quid est (nam species habet, quòd quid est per se primò.) non generatur nisi per accidens, scilicet ad generationem singularium, quorum est per se generatio, ex primo huius: generato enim Socrate, non per se generatur homo, & quòd quid est hominis, sed per accidens; idèd dicit Philosophus, quòd nec fit species, nec forma sensibilis, nec etiam quòd quid erat esse. Deinde cum dicit:

Æneam verò sphaeram esse facit: facit enim ex ære & sphaera: nam in hoc hanc speciem facit, & hæc est sphaera ænea: hoc autem sphaera esse, eius verò quòd est sphaera esse, omnino si est generatio, ex aliquo aliquid erit. Oportebit enim diuisibile esse semper quòd fit, & esse hoc quidem hoc, & hoc hoc: dico autem hoc quidem materiam, illud verò speciem. Si igitur est sphaera ex medio figura æqualis, huius hoc quidem est, in quo erit quòd facit, hoc autem in illo, hoc autem omne, quòd factum est, vt ænea sphaera. Palàm igitur ex dictis, quia quòd quidem vt species, aut vt substantia dicitur, non fit, synodus autem secundùm hanc dicta fit, & in omni generato materia inest, & est hoc quidem hoc, & hoc hoc.

Ostendit quòd ex quo materia non generatur nec forma, quòd compositum est illud quòd primò generatur, dicens quòd æneam verò sphaeram facit esse; facit enim ex ære, id est, ex materia & sphaera, id est, ex forma, quæ est terminus formalis generationis: *nam facit hanc speciem*, id est, formam, siue figuram sphaeræ in hoc, id est: in ære, quòd est materia, & hoc est sphaera ænea, quòd est compositum, hoc autem, scilicet figura sphaeræ est sphaera esse, id est, forma sphaeræ; eius autè quòd est sphaera esse omnino, si generatio erit aliquid ex aliquo, sicut ex materia, oportebit enim semper quòd fit, esse diuisibile, & esse hoc quidem hoc, & hoc hoc, id est, esse partem, & partem, quòd exponit, dico, autem, quòd hoc quidem materiã, illud verò speciem, id est, formam, si igitur est sphaera ex medio figura æqualis, id est, quòd si forma sphaeræ est, quòd fit figura, scilicet solida à cuius medio omnes linee ductæ ad circumferentiam sunt æquales, oportet quòd huiusmodi supple sphaeræ æneæ hoc quidem, scilicet materia, est illud in quo erit illud, quòd facit agens, scilicet forma: hoc autem in illo, scilicet forma, quæ est figura ex medio æqualis, hoc autem omne, id est, totum quòd factum est, vt ænea sphaera, quòd est ipsum compositum: vltimò, cum dicit Palàm igitur, concludit quantum ad istud capitulum, dicens quòd quia supple omne, quòd fit oportet esse, supple diuisibile, igitur palàm est dictum, quia quòd quidem, vt species, aut vt substantia, id est, quòd quid est, vel forma substantialis rei non fit, synodus autè secundùm hanc dicta, id est, compositum;

Vniuersalia sicut & forma generantur per accidens.

61

Al. id est, quòd quid est sphaeræ.

Text. cò. 17. Ad huc text. est, quæst. 9. lib. 7.

Totum suum per se suum per accidens est primò terminus generationis.

In omni generato est materia & forma.

compositum, quid dicitur & determinatur à tali forma, & substantia fit, & etiam palam est, quòd in omni generatione est materia, & est hoc quidem hoc, & hoc hoc, id est, habet duas partes, quarum vna est materia & altera est forma.

SVMME SECVNDÆ

CAPVT VIII.

Non dari aliquam formam à singularibus separatam.

SVMARIVM.

Ideas non esse necessarias: primò quia alioquin genitum non esset hoc aliquid: secundò quia non sunt vtilis; tertio non possunt esse causæ exemplares generationis. Nota quomodo dicit generationem mali esse præter naturam, de quo Doctor. 2. d. 37. q. 1. Nota etiam omnem generationem esse aliquo modo vniuocam, vel saltem omne generans generare sibi simile aliquo modo, de quo vide Doctorem 2. d. 27. q. 2. ad primum & 4. dist. 44. q. 2. in fine.

Vtrum igitur est quedam sphaera præter has, aut domus præter lateres, aut nunquam facta est.

T. c. 28. c. 8. Ad huc text. est qu. 11. lib. 7.

Postquam Philosophus ostendit quid sit illud, quod per se terminat generationem, nunc ostendit propositum, quòd scilicet ideæ non necessariò sunt ponendæ propter generationem.

Ad cuius euidenciam notandum, quòd vt imponitur Platoni, dupliciter posuit ideas causas generationis, scilicet in ratione generantis, & in ratione exemplaris. Primò ergo agit contra primum. Secundò contra secundum, ibi: *In quibusdam verò*, Prima in tres, quia primò ponit intentum sub quæstione. Secundò arguit ad partem negatiuam, scilicet quòd ideæ, vel formæ separatæ non possunt poni propter generationem. Tertio concludit propositum probatum. Secunda ibi: *Si sic erit hoc aliquid*. Tertia ibi: *Manifestum igitur*. Est ergo quæstio, *utrum igitur est quedam sphaera præter has*, id est, utrum sit aliqua forma vniuersalis præter singularia, vt quòd sit quedam sphaera separatæ à materia præter has sphaeras singulares, quæ sunt in materia; aut sit aliqua domus separatæ à materia præter lateres, ex quibus scilicet particulares construuntur: aut nunquam facta est, scilicet aliqua talis domus, vel sphaera separatæ.

62
Dupliciter posuit Plato ideas causas generationis. An sit aliqua forma vniuersalis præter singularia?

Ibi tamen loquitur de mathematicis.

Notandū, quòd licet Plato non poneret formas artificialium separatæ, vt dicitur 2. Physic. text. com. 19. Philosophus tamen mouet quæstionem in artificialibus, vt per artificialia, quæ sunt notiora, intelligatur esse quæsitum in naturalibus, quorum ponebat Plato formas separatæ, vt utrum sit homo vniuersalis præter carnes & ossa, ex quibus constant homines particulares. Deinde cum dicit:

Scoti Oper. tom. I. P.

Si sic erat hoc aliquid, sed quia tale significat; hoc autem & determinatum non est; sed facit & generat ex hoc tale, quod quando generatum est; est hoc tale, hoc autem est omnè. hoc. Callias autem & Socrates est quemadmodum sphaera aenea hoc; homo verò & animal quemadmodum sphaera aenea totaliter.

Arguit ad partem negatiuam quæstionis, & intendit talem rationem: Si ideæ, siue puræ formæ separatæ, sunt causæ generationis, ergo genitum non erit hoc aliquid compositum: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentia probatur: quia generans & genitum assimilantur: sed ideæ si sint, non erunt hoc aliquid; sed quale quid: quia non essent aliquid determinatum, sed commune & vniuersale; ergo ipsum genitum erit quale quid, & non hoc aliquid. Aliter formatur ratio, & est idem: quia si sic, ergo ideæ separatæ, erunt hoc aliquid: consequens est falsum: quia non sunt aliquod determinatum, sed quale quid, vt prædictum est. Consequentia probatur, per id quod prius, quia generans & genitum assimilantur: genitum autem est hoc aliquid & determinatum, vt Socrates, ergo generans erit hoc aliquid determinatum. Dicit ergo quòd *si sic*, id est, si ponantur formæ immateriales causæ generationis, erit hoc aliquid, scilicet illa forma separatæ, siue ideæ: sed non est quia tale, id est, quale quid significat hoc autem determinatum non est tale, scilicet forma vniuersalis separatæ, quod supple falsum est, quia si generatum est tale hoc, id est, hoc aliquid determinatum, quod facit & generat aliquid ex hoc, id est, ex materia, & quando generatum est, est hoc tale, id est, hoc aliquid determinatum, ita quòd generans & genitum sunt hoc aliquid: quia assimilantur, vt dictum fuit iuxta principium huius capituli. Quòd autem genitum sit hoc aliquid probat cum subdit: *hoc autem omnè*, scilicet genitum hoc, Callias autem & Socrates est: quemadmodum hac sphaera aenea, quorum quodlibet est hoc aliquid determinatum: homo verò vel animal, quemadmodum sphaera aenea totaliter, id est, vniuersaliter dicta, non sunt supple hoc aliquid determinatum, & per consequens non sunt hoc aliquid generatum. Deinde cum dicit:

63
Quòd ideæ non sunt ponendæ propter generationem probatur.

Manifestum ergo quia specierum causæ, sicut consueti sunt quidam dicere species, si sunt quedam præter singularia ad generationes & substantias nihil vtilis, neque vtiq; erunt propter hoc substantia secundum se.

Ostendit propositum, dicens quòd si sunt species quedam præter singularia, nihil vtilis sunt ad generationes & substantias rerum: sicut quidam, scilicet Platonicus consueti sunt dicere specierum causæ, id est, ad hoc vt ponantur species, id est, ideæ: nec vtiq; erunt propter hoc substantia secundum se, scilicet existentes separatæ: vna enim causæ; quare Plato posuit ideas, est vt essent causæ generationis in rebus: si igitur non sunt causæ generationis, vanum est ponere ideas. Deinde cum dicit:

Ideæ non deserviunt ad generationem.

In quibusdam verò palam, quia generans tale quidem est quale generatum, nec tamen ideæ nec vnum numero, sed vnum specie, vt

64

in Physicis, homo namque hominem generat, nisi quid præter naturam fiat, ut equus mulum, & hoc quoque simile, quod enim commune est super equum & asinum, non est nominatum proximum genus, sunt autem ambo forsan velut mulus. Quare palam, quia non oportet quasi exemplum speciem probare, maxime enim in his exquirentur forma, nam substantia maxime hæc, sed sufficiens est generans facere & speciei causam esse in materia. Omnis verò iam talis species in his carnibus ossibus Callias & Socrates, & diuersa quidem propter materiam, diuersa namque idem verò specie, nam indiuidue species.

In generatione generans & genitum sunt idem specie, non numero.

Ostendit quòd idæ non sunt necessariae propter generationem in ratione exemplaris, siue assimilantis, dicens quòd in quibusdam palam est: licet fortè in aliis sit dubium quòd generans est quidem tale, quale est genitum, non tamen idem, nec unum numero, sed unum specie, vt dictum est in *Physicis*, 2. *Physic. text. com. 70.* quòd generans & genitum non incidunt in idem numero, sed in idem specie; *homo namque hominem generat.* Similiter intelligendum est de aliis rebus naturalibus, quòd qualibet res generat sibi simile in specie, nisi fiat aliquid præter naturam, vt cum generat equus mulum. Dicitur autem ista generatio præter naturam; quia est præter intentionem naturæ particularis: nam virtus in semine equi intendit producere naturaliter simile in specie equo generanti, quia tamen non potest propter inobedientiam materiæ, generat simile quòd potest; vnde in generatione muli est aliquo modo similitudo geniti ad generans; idè subdit: & hoc quoque simile, est enim aliquod genus proximum, non nominatum, quòd est commune super equum & asinum: sunt autem ambo forsan velut mulus: ita quòd continentur sub aliquo genere proximo còmuni & equo & asino: còtinetur etiã mulus sub illo genere, in quo genere sit asinus, & sic assimilatur aequaliter generanti; ergo omnia generata aliquo modo assimilantur particularibus generantibus: quare si sic est palam quòd non oportet probare speciem, scilicet aliquam separatam: quasi exemplum ad cuius similitudinem sint res generatæ, vt dicebat Plato, maxime enim in his, scilicet naturalibus exquirentur talia exempla: nam hæc, scilicet substantiæ naturales maxime sunt substantiæ, respectu, scilicet artificialiũ sed in his sufficiens est generans, scilicet particulare, facere, scilicet talem similitudinem & esse causam speciei, id est, formæ in materia, quòd est esse causam compositi: omnino verò iam talis species, id est, forma quæ est in his carnibus & ossibus, est supple aliquod determinatũ singulare, vt *Callias & Socrates* & supple generans & genitum sunt diuersa quidem propter materiam, diuersa namque supple materialiter; idem verò specie est, scilicet vtraque forma generantis & geniti: nam indiuidua species, id est, forma est alia, scilicet & alia in generante & genito, ex quo patet, quòd superfluum est ponere aliquam formam separatam, quæ sit causa generationis rerum in ratione exemplaris, siue assimilantis, cum ad hoc sufficiat forma agentis particularis, quæ est in materia.

Notandum, quòd Philosophus hinc in littera

videtur concedere omnem generationem esse aliquo modo vniuocam. Ad cuius euidentiã sciendum, quòd omnis generatio est aliquo modo vniuoca: nam omnia sunt aequaliter ab vniuocis: quia agens vel habet formam, quam producit formaliter in se, & tunc generatio est simpliciter vniuoca; aut habet formam illam in virtute non formaliter, & tunc generatio non est simpliciter vniuoca, sed tantum secundum quid. Ex quo colligitur, quòd etiam in putrefactis est aliquo modo generatio vniuoca, quia agens superius vniuersale virtualiter habet formam generati per putrefactionem, etsi non formaliter.

Notandum, quòd ex hoc quòd hic dicitur quòd generans & genitum sunt diuersa propter materiam, volunt aliqui materiam esse causam distinctionis numeralis & indiuiduationis: quæ opinio improbatæ est 5. huius, cap. de Vno: sed quòd hic dicitur, nihil facit pro eis, si bene intelligatur.

Ad cuius euidentiã notandum, quòd intentio Philosophi est quòd idæ non sunt necessariae propter generationem: quia tam distinctio generantis a genito, quam etiam assimilatio geniti cum generante: quæ duo requiruntur ad generationem vniuocam, possunt haberi sine ideis. Agens enim particulare ex forma sua habet vnde assimilaret sibi passum & generans genitum, & ex materia habet quòd sit distinctum à genito non principaliter; licet tamen sequatur necessariò quòd distinguatur per materiam à genito, quia materiam non suam, sed aliam percipit per formam terminantem generationem: sua enim materia iam perfecta est formaliter; & ex hoc quòd assimilatur per formam, assimilatur aliam materiam quam suam: & ita sua materia alia est ab illa quæ priuatur forma tali. Cuiuscunque est autem alia materia, ex quo materia est pars essentialis rei, ipsum est aliud ab eo: dico tunc quòd assimilatio, vel similitudinis principalis ratio est ipsa forma inter generans & genitum: & hoc non secundum vnitatem, vel identitatem indiuidualem, in quantum forma est hoc: sed secundum vnitatem, vel identitatem illam minorem, in quantum forma est, quæ est vnitatis aliqua minor vnitatis numerali: & secundum hoc est ratio generandi.

Forma etiam est principium distinctionis prius quam materia, quia sicut forma est illud principalis, quo compositum est quam materia; ita etiam est principalis, quo compositum est vnum, & per consequens in se indistinctum, & ab alio distinctum. Appropriatè tamen distinguendo inter assimilatiuum & distinctiuum, forma est assimilatiua: ita quòd non materia propriè: quia non est qualitas substantialis, vel accidentalis: materia autem est distinctiua appropriatè loquendo: quia necessariò ex hoc caret forma, distinguit ab illa materia quæ præhabet formam, & ita compositum à composito. Aliter posset dici breuius, distinguendo de materia, vt in 5. huius, pro vt est altera pars essentialis constituens cum forma partis vnum per se: & de tali non est sermo hic, nec ipsa est causa indiuidualis distinctionis: vel pro vt materia dicit proprietatem indiuidualem: quæ etiam materia potest dici, & sic vtrique generans generat aliud, quòd est aliud & distinctum per talem materiam quæ est indiuiduationis causa. Prima responsio melior & melius saluat litteram Philosophi vt videtur.

Omnis generatio est vniuoca.

Vide in prolo. sen. q. fin. li ad finem.

Vide in 2. d. 3. q. 6. ad finem. Ad generationem vniuocam requiruntur 2.

Quomodo materia est principium distinctionis numeralis. Al. forma.

Assimilatiuum & distinctiuum propriè & principaliter est forma; propriè verò & conuenienter est materia.

Appropriatè verò assimilare est forma, & distinguere materia.

Materia. 2.

Quòd generatio muli est præter naturam & qualiter?

Adde ex S. Thom. & aliis expositoribus hic plura.

Nominatur illud genus iumentum.

Idæ non est exemplar in generatione naturali.

65

SVMME SECVNDÆ

C A P. IX.

Aliqua ab arte, & casu fieri, alia non: Item omnia ex vniuoco generari, & compositum, non formam terminare generationem.

SVMMARIVM.

Vt soluat dubitationem. Quare aliqua fiunt, nunc ab arte, nunc à casu, vt sanitas; alia ab arte tantum, vt domus. Notandum ex Doctore quædam generari immediatè, id est, sine femine; quædam mediatè, seu propagatione. De quo vide sum. 2. d. 18. Nota etiam ex eodem 1. d. 2. q. 2. num. 27. generata per propagationem, & putrefactionem contingere esse eiusdem speciei, vt experientia constat in multis plantis.

Dubitat autem aliquis quare alia fiunt arte, & à casu, vt sanitas, alia non vt domus.

Postquam Philosophus probauit quòd ideæ non sunt necessariò ponendæ propter generationem: nunc determinat quædam dubia possibilis oriri ex prædictis. Et diuiditur in duas secundum duo dubia quæ remouet. Secunda ibi: *Non solum autem.* Prima in duas: quia primò mouet vnum dubium & soluit. Secundò ex data solutione concludit quædam veritatem superiùs præostenfam. Secunda ibi: *Palam vero ex dictis.* Prima in duas: quia primò proponit dubitationem. Secundò subiungit eius solutionem. Secunda ibi: *Causa verò est.* Dicit ergo, quòd dubitabit aliquis, quare aliqua fiunt ab arte, & à casu, vt sanitas: alia verò non, vt domus, quòd scilicet sic fit ab arte quòd non fit à casu.

Notandum, quòd ista dubitatio oritur ex prædictis: dictum enim fuit suprâ quòd ab arte sunt ea quorum est species in anima artificis, vt sanitas inducta per artem medicinæ. Dictum fuit etiam quòd eadem quæ fiunt ab arte, fiunt etiam à casu, quando est principium in materia sine arte, quod esset principium motus factiois, si idem fieret ab arte: vt sanitas causatur à calore extrinseco per confractionem: hoc autem non est verum in omnibus, vt patet de domo, quæ non potest fieri à casu, sed ab arte solum; ergo est dubitatio quæ est causa huius. Deinde cum dicit:

Causa verò est quia hoc quidem est materia incipiens generationis in facere & fieri aliquid eorum, quæ ab arte in qua existit aliqua rei pars. Hac quidem ialis est qualis moueri ab ea, illa verò non, & huius hæc quidem potens, hæc autem est impotens, multa namque possunt quidem ab ipsis moueri sed non sic puta saltare. Quorum igitur talis est ma-

teria, vt lapides impossibile sic moueri nisi ab alio, sic tamen utique & ignis. Propter hoc, hæc quidem non habent sine habente artem, hæc autem erunt: ab his enim mouebuntur non habentibus artem quasi artem, moueri verò potentibus eis, aut ab aliis non habentibus artem, aut ex parte.

Soluit dubitationem.

Ad cuius euidenciam sciendum, quòd aliqua generantur vniuocè, & aliqua æquiuocè. Exemplum primi homo generans hominem. Exemplum secundi: generatio vermis ex putrefactione: & eorum etiam quæ generantur vniuocè, quædam generantur immediatè, quædam mediatè. Exemplum primi: ignis generat ignem sine aliquo medio. Exemplum secundi: asinus generans asinum mediante femine. In generatis igitur vniuocè non immediatè requiritur necessariò ratio seminalis: sed non requiritur necessariò in generatis immediatè. Ratio huius est: quia ratio seminalis ponit quoddam medium inter generans & genitum, vt etiam absente generate possit generatio continuari: sed absente generate mediatè, puta asino masculo, continuatur generatio in ventre femellæ asinæ: absente autem generate immediatè, puta igne non continuatur generatio ignis: sed statim aqua redit ad suam frigiditatem, si ex aqua debeat ignis generari; ergo in generatis immediatè non requiritur necessariò ratio seminalis. Confirmatur, quia ibi non concurrit semen, nec concurrit ratio seminalis: nam ratio seminalis est aliqua forma seminis, in quantum est semen, siue sit forma substantialis seminis, siue, quod magis videtur, sit aliqua qualitas consequens necessariò formam seminis: ratio ergo seminalis non est sine femine; sed in generatis mediatè concurrit semen, & non in generatis immediatè. Patet ergo quòd in his, & non in illis requiritur necessariò ratio seminalis, eadem ratione, nec requiritur ratio seminalis propriè in generatis æquiuocè; tum quia ibi non concurrit semen: tum quia absente generate non continuatur illa generatio, sicut patet. In generatis igitur naturaliter & mediatè, vt sunt animata communiter, & in quibusdam generatis artificialiter, exigitur in materia quædam virtus, & ratio seminalis, vel aliquod simile, quod dicitur propter generata per artem, in quorum materia est quandoque aliqua virtus actiua, quasi tenens locum rationis seminalis, quam virtutem vocat hic Aristoteles partem rei: non quòd sit pars formæ generandæ, vel inchoatio, sed est quædam virtus, siue ratio seminalis in generatis naturaliter, vel aliquod simile in generatis ab arte: quæ virtus continet virtualiter formam generandam, eo modo, quo hic infra, & suprâ etiâ dixit calorem esse partem sanitatis. Vbi ergo est huiusmodi pars, possunt talia non solum ab arte, sed etiam à casu generari, vt patet de sanitate, & vbi non, non, vt patet de domo.

Dicit ergo quòd *causa dictæ dubitationis est, quia horum quidem quæ fiunt ab arte, materia est incipiens, scilicet vt principium generationis in facere & fieri aliquid eorum quæ sunt ab arte, in qua scilicet materia, existit supple non semper, sed quandoque aliqua pars rei, scilicet aliqua virtus, vt ratio seminalis: quandoque supple non existit in materia talis pars, & idèd hæc quidem, scilicet materia, talis est, qualis potens moueri ab ea,*

Generatio alia æqui-uoca alia vniuoca, & hæc duplex.

67 Nota de ratione seminali. Vide. 1. d. 2.

Ratio seminalis quid? In quibus requiritur ratio seminalis?

Pars rei. 1.

Quare aliqua eadem fiunt ab arte, & à casu, & aliqua alia ab arte tantum.

Solutio dubij

68

Text. cò. 29. cap. 9.

Ad huc text. est qu. 12. lib. 7.

66

1. Dubium.

id est, à seipsa : vt quando scilicet habet dictam partem rei: *illa verò non*, quando scilicet non habet illam partem. Exemplum in corpore humano, quod est materia, sanitatis existit quandoque aliqua virtus actiua, puta calor, vel huiusmodi per quam corpus potest seipsum mouere ad sanitatem : sed in lapidibus & lignis non existit aliqua talis virtus, per quam talis materia possit seipsam mouere ad formam domus : & hinc est quòd homo potest sanari non solum ab arte, sed etiam à casu propter illam virtutem inexistentem sibi, non autem domus sic, propter carentiam talis virtutis. Subdit autem quòd *huius quidem hæc sic potens, hæc autem impotens*; id est, quòd quando materia potest seipsam mouere modo prædicto, contingit dupliciter : quia per illam virtutem intrinsicam, quæ dicitur pars rei, quandoque potest sic moueri, sicut per artem moueretur ; sicut patet in sanatione ; nam virtus corporis humani, similiter aliquid agit ad sanitatem sicut ars: *quandoque non potest sic à se moueri sicut moueretur per artem, puta tripudiare*: multi enim sunt qui ignorantes saltandi artem, siue tripudiani, possunt mouere quidem seipsos, sed non sic sicut si haberent dictam artem. Concludit ergo propositum, quòd illa *quorum talis est materia, quales lapides sunt materia domus, impossibile sit moueri nisi ab alio* : ex eo, quia carent illa virtute actiua, quæ est principium mouendi seipsum : *si tamen utique est ignis*, id est, quòd hoc etiam habet veritatem in naturalibus, sicut in artificialibus: nam ignis non potest generari nisi ab alio : ex eo, quia in materia ignis non est illa virtus actiua. Seminalis, quia potest materia seipsam ad formam transmutare in absentia generantis ; & propter hoc hæc quidem, scilicet artificialia, quæ scilicet non habent illam partem rei, quæ dicitur ratio seminalis, vel aliquod simile in artificialibus, *non erunt sine habente artem*, vt est domus: *hæc autem*, quæ scilicet habent talem partem, *erunt supple sine arte*, & à casu: *mouebuntur enim supple eorū materiæ ab his, scilicet agentibus nõ habentibus quasi artē*, & etiam supple habentibus, cum possint fieri vtroque modo ; idè subdit quòd, *moueri verò partibus eis*, scilicet ab agentibus sine arte, contingit dupliciter ; *aut ab aliis non habentibus artem*, id est, quòd vno modo possunt etiam moueri materiæ ab aliis extrinsecis sine arte, & non à seipsis: vt illa scilicet quæ non habent illam partem rei, puta si ex ære fiat statua ab aliquo agente non habente artem; *aut ex parte*, id est, alio modo possunt à seipsis moueri, vt quæ habent dictam partem rei, vt corpus humanum mouens seipsum sine arte ad sanitatem.

S V M M A R I V M,

Tangit tres gradus vniocæ generationis. Primus est quando generans & genitum conueniunt in forma specifica, & modo effendi, vt cum ignis generat ignem. Secundus, cum conueniunt in forma, sed non effendi modo, vt domus intrà & extrà ; quia intrà est tantum intentionaliter, sed extrà realiter. Tertius quando generans habet formam geniti tantum virtualiter, & hinc est tantum secundum quid vniocus. Declarat quomodo

calor in motu, hoc vniocationis gradu generatur, & eodem modo sperma concurrere ad generationem, quadam virtute formatiua fœtus, de quo bene agit Doctor 2, d. 18.

Palam verò ex dictis, quia modo quodam omnia fiunt ex vnioco, quemadmodum naturalia ; aut ex parte vnioco, vt domus ex domo ; aut ab intellectu: ars enim species est aut ex parte, aut habente aliquam partem, nisi secundum accidens fiat. Tex. cò. 30.

Ex data solutione concludit quendam veritatem iam superius præostensam. Circa quod duo facit : quia primò ex prædictis concludit conclusionem. Secundò subiungit eius declarationem. Secunda ibi: *Causa namque*. Dicit ergo quòd *palam est ex prædictis, quia modo quodam omnia fiunt ex vnioco* : scilicet totaliter simpliciter, quemadmodum naturalia ; vt ignis genitus ab igne, & homo ab homine : *aut ex parte vnioco*, id est, non totaliter, sed in parte vnioco, vt domus, scilicet exterior, & in materia, ex domo, scilicet in mente, & sine materia: *aut ab intellectu*, scilicet formato per speciem domus, siue habitu artis faciendi domum ; *ars enim quædam species est rei fiende per artem* : aut tertio modo fit, scilicet aliquid ex vnioco, *aut ex parte forma præexistente in generante, vel in materia: aut ex habente*, scilicet materia, vel generante aliquam partem, exponendo partem non formalem, sed virtualem, modo quo calor dicitur pars sanitatis: & subdit, hæc intelligenda esse *nisi aliquid fiat secundum accidens*. tunc enim non oportet esse similitudinem vniocationis inter generans & genitum, sicut voluptas, siue delectatio domus : nam faciens domum per accidens facit eam delectabilem, siue voluptuosam ad habitandum, vt dicitur 6. huius text. com. 4.

Notandum, quòd hinc tangit Philosophus tres gradus generationis vniocæ. Primus est, quando generans & genitum assimulantur in forma, & in modo essendi formæ: quemadmodum se habent naturalia: nam ignis generans & ignis genitus habent eandem formam in specie, & eundem modum essendi formæ: nam vterque ignis habet formaliter & realiter formam ignis. Secundus modus est, quando generans & genitum habent similem formam, non tamen secundum eundem modum essendi formæ, quemadmodum artifex se habet ad artificialia : nam licet domificator habeat formam domus quam facit: tamen forma domus existit in domificatore modo quasi intentionali non reali : domus autem extrà habet realiter formam domus. Tertius gradus est, quando generans non habet similem formam in specie cum genito : sed habet formam geniti non formaliter, sed virtualiter solum : quæ virtus vocatur hinc pars rei, siue illa virtus, siue pars sit in generante, puta in Sole: siue in intelligentia generante tanam ; siue sit in materia cui à tali agente est immissa aliqua vis actiua, qua potest seipsam transmutare ad formam: puta si dicatur rana generari à materia putrefacta habente in se aliquam vim actiuam acceptā à Sole. Primus modus est

69
Omnis generatio est vnioco, sed diuersimode.

Gradus generationis vniocæ tres.

est propriissimè, & simpliciter vniucos. Secundus minus propriè, tertius solùm secundùm quid, vt dictum fuit suprâ. Deinde cùm dicit:

tellectus speculatiui & practici: quia vterque procedit in sua operatione ex quod quid est obiecti, siue subiecti. Deinde cùm dicit:

70

Causa namque faciendi prima secundùm se pars: calor enim in motu calorem in corpore facit; hic verò est, aut sanitas, aut pars, aut sequitur eum pars aliqua sanitatis, aut sanitas ipsa: propter quod & dicitur facere: quia illud facit sanitatem cui consequitur & accidit calor.

Similiter itaque his & qua sunt natura constituta se habent: nam sperma facit sicut qua ab arte: habet enim potestatem speciem, & à quo, sperma est aequaliter vniucos: non enim omnia sic oportet querere, vt ex homine homo: etenim femina ex viro: vnde mulus non ex mulo, sed si non oratio fuerit.

71

Tex. cõ. 31.

Quare quemadmodum in syllogismo omnium principium est substantia: nam ex quo quid est syllogismi sunt & hic generationes.

Declarat præmissam veritatem. Circa quod tria facit: quia primò declarat eam in artificialibus. Secundò in naturalibus. Tertio comparat generata per naturam ad generata per artem. Secunda ibi: *Similiter itaque.* Tertia ibi: *Quæcunque autem à casu.* Dicit ergo, quòd *prima causa faciendi aliquid secundùm se, est pars formæ generandæ;* accipiendo partem modo præposito: *calor enim in motu calorem in corpore facit:* cùm enim per motum generatur calor in corpore, ipse calor est quodammodò in motu non formaliter, patet, sed in virtute actiua, quæ dicitur pars caloris, vt sic calor existens in motu virtualiter generat calorem existentem in corpore formaliter, quæ est generatio vniuca secundùm quid: *is verò, id est, calor in corpore generatus à motu est, aut sanitas ipsa, aut pars sanitatis, aut sequitur eum,* scilicet calorem *pars aliqua sanitatis, aut sanitas ipsa.* Vult dicere, quòd iste calor inducens sanitatem, aut est ipsa sanitas formaliter; aut pars sanitatis non formalis, sed virtualis. Et hæc secunda pars disiunctiua est vera: si calor immediatè inducat sanitatem, vt causa partialis: si aliqua alia requiratur, aut sequitur ipsum calorem pars aliqua sanitatis, non formalis, sed virtualis: quando scilicet calor non immediatè, sed mediante alio, puta mediante dissolutione maiorum humorum: vel aliquo alio inducit sanitatem: aut est sanitas ipsa non formaliter, sed virtualiter, si calor inducat sanitatem vt totalis causa. Hoc enim quadruplici modo potest intelligi se habere calor ad sanitatem, propter quod supple motus dicitur facere scilicet sanitatem: *quia illud facit sanitatem cui consequitur,* id est, quod consequitur & accidit ex motu, scilicet calor, ita quòd motus mediante calore dicitur facere sanitatem: vel aliter propter calorem dicitur facere sanitatem, quia illud facit sanitatem cui consequitur, vt accidit scilicet sanitas; vt quando calor mediante alio, scilicet dissolutione humorum, inducit sanitatem, ad quam dissolutionem consequitur sanitas. *Quare quemadmodum in syllogismo principium omnium est substantia,* id est, quod quid est rei, quod est principium & medium in demonstratione, nam syllogismi, scilicet demonstratiui sunt quod quid est: ita & hic generationes sunt ex quod quid est: sicut enim intellectus speculatiuus procedit ad demonstrandum passionem de subiecto ex ipso quod quid est; sic intellectus practicus procedit ad opus siue ad generationes operatiuas ex ipsa specie artificiati, quæ est supple prima substantia, & quod quid est, & in hoc est similitudo in-

De virtute feminis hinc possunt plura inferri.

Femina non est vniucos boni simpliciter, sicut vir.

Differunt virtutes formatiua in naturalibus & artificialibus. Generatio ex semine qualiter vniucos.

72

Quæcunque autem à casu, ibi fit quorumcunque materia potest à se ipsa moueri hoc motu quo sperma mouet. Quorumcunque verò non, ea impossibilia sunt fieri aliter quam ex ipsis.

Comparat generata per naturam ad generata per artem, dicens quòd sicut fit ibi, scilicet in arte, quòd *quæcunque sunt à casu quorumcunque materia potest à se ipsa moueri; eo motu quo scilicet mouetur ab arte: quando verò non potest sic moueri, tunc id quod fit ab arte, non potest aliter fieri quam ab arte, similiter in naturalibus, scilicet aliqua possunt fieri à casu, & sine spermate, scilicet quæcunque quorum materia potest à se ipsa moueri hoc motu quo sperma mouet ad generationem, scilicet animalis, vt patet in generatis ex putrefactione: quorumcunque verò supple materia*

In naturalibus aliqua generantur à casu

non

Quomodo calor est in motu & quomodo est pars caloris in corpore & causa eius vniuca?

Forma generantis ad formam potest comparari quadrupliciter.

Conuenientia notabilis intellectus speculatiui & practici.

Hinc potest inferri quòd quod quid est subiecti si medium demonstrationis.

ex semine: aliquid vero tantum ex semine sicut artificialibus. Quare generatio per putrefactionem dicitur à casu?

non potest à seipsa moueri, *illa impossibilia sunt fieri aliter quam ex ipsis*, scilicet seminibus, puta homo le equus, vt superius dicebatur.

Notandum vt præexpositum fuit supra: illa quorum materia potest à seipsa moueri eo modo quo sperma mouet, puta putrefacta, dicuntur fieri à casu, non simpliciter, sed vt referuntur ad causam particularem, respectu cuius accidunt; quia præter intentionem talis causæ; & ideo per accidens & à casu; licet respectu causæ vniuersalis eueniant per se, & in ratione causæ. Ex hoc etiam quod hinc dicitur, patet quod nec omnia animalia possunt generari ex semine, & sine semine, vt dicitur Auicenna posuisse: nec nulla possunt utroque modo generari vt ait Commentator, text. com. 32. vt prolixius dictum fuit supra. Deinde cum dicit:

Non solum autem de substantia ostendit ratio non fieri speciem; sed de omnibus similiter primis communis ratio, vt quantitate & qualitate, & aliis Categoriis: fit enim velut aenea sphaera, sed non sphaera, nec es: sed in are si fit. Semper enim oportet præexistere materiam, & speciem, & in quid & in qualitate, & in quantitate, & in aliis similiter Categoriis. Non enim fit quale, sed quale lignum; neque quantum, sed quantum lignum, aut animal.

Ad huc text. est qu. 10. lib. 7.

2. Dubium. 73

Remouet secundum dubium circa prædicta dictum fuit supra quod forma non generatur sed compositum: posset ergo hinc esse dubium, vtrum hoc sit verum tantum de formis substantialibus; aut etiam de accidentalibus, & hoc dubium hinc remouere intendit. Circa quod duo facit: quia primo ostendit esse verum in vtrisque. Secundo assignat differentiam inter ipsa. Secunda ibi: *Sed proprium substantia. Dicit ergo, quod non solum ratio superius facta ostendit de substantia, id est, de genere Substantia non fieri speciem, id est, formam, sed est ratio communis, similiter de omnibus primis, id est, Prædicamentis quæ sunt prima genera, vt de Quantitate, & Qualitate, & aliis Categoriis, id est, Prædicamentis: fit enim velut aenea sphaera, id est, compositum, sed non fit sphaera, id est, forma nec es, id est, ipsa materia: & in are si fit, id est, quod si ipsa sphaera fiat aliquo modo; non fit simpliciter, & per se, sed fit in are, id est, in materia, quod est fieri per accidens: semper enim oportet præexistere materiam & speciem, id est, formam eo modo quo partes essentielles præcedunt naturaliter generationem compositi; & hoc quod dictum est, verum est & in quid, id est, in Substantia, & in Quantitate, & in Qualitate, & in aliis similiter Categoriis: non enim fit quale, id est, qualitas; sed quale lignum, id est, compositum: nec fit quantum, id est, Quantitas, sed quantum lignum, aut quantum animal, quæ sunt composita ex subiecto & accidente.*

Exempla Aristot. commentariis sunt artificialibus tanquam in magis notis.

Aduertendum tamen, quod sicut dictum fuit sæpè, Philosophus non curans de exemplis, per artificialia dat intelligere naturalia: per hoc ergo quod dicit, quod non fit per se ipsum es, nec ipsa sphaera, sed sphaera aenea quæ est quoddam artificiatum, intelligendum est similiter de composito naturali, vt quod in generatione lapidis, nec fit

per se forma lapidis, nec materia eius, sed ipse totus lapis. Deinde cum dicit:

Sed proprium substantia ex his accipere est: quia necesse præexistere semper aliquam substantiam actu existentem qua facit, vt animal, si animal nascitur. Quale verò & quantum non necessarium, nisi potestate solum.

Vide Scot. 12. dist. 4. art. 2. Differunt generationes substantia & accidentis. Hinc sequitur quod accidens non attingit formam substantialem productum.

Assignat differentiam inter substantiam & accidentia, dicens quod proprium substantia, scilicet respectu accidentium ex his accipiendum est: quia supple quando substantia generatur necesse est semper præexistere alteram substantiam actu existentem, qua facit, id est, generat substantiam: vt si fit animal, oportet præexistere animal, à quo scilicet generatur: quando scilicet est generatio animalis per propagationem, & ex semine: quale verò & quantum non necessarium nisi potestate solum, id est, quod in quali & in quanto, & in aliis accidentibus, quando generantur, non erit necessarium quod præexistat quale, aut quantum actu, sed solum in potentia; siue ista potentia referatur ad potentiam materiae, & subiecti, siue ad potentiam agentis: nam principium actiuum substantia non potest esse nisi substantia: principium autem actiuum accidentis potest esse substantia & non accidens.

S Y M M Æ S E C V N D Æ

C A P V T X.

An partes sint priores toto, & an earum rationes in totius ratione ponantur:

S Y M M A R I V M.

Diffinitionem habere partes seu conceptus, quiditatum, & qualificatum. Quærit an partes sint priores toto. Doctor optimè declarat terminos, speciem, totum, materiam, partem. Litteras esse de ratione syllabæ, incisiones tamen, seu femicirculos non esse de ratione circuli, explicatur Item partes materiales, vt carnem & ossa esse de ratione indiuiduorum, non tamen de ratione speciei, cuius ratio redditur. Vide Doct. 2. d. 2. q. 2. n. 3.

Quoniam autem diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet: vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei similiter se habet. Dubitantur iam ac oportet partium rationem esse in totius ratione, an non: in quibusdam enim videtur esse; in quibusdam non: nam circuli ratio non habet eam que incisionum. Quæ autem syllaba habet eam que elementorum, & tamen diuiditur in incisiones, vt syllaba in elementa.

Text. c. 6. 3. cap. 10.

74 Ad huc text. est, qu. 16. lib. 7.

In isto capitulo: vt dicebatur, Philosophus inquirat ex quibus partibus constituitur quod quid est. Et diuiditur in duas. In prima facit quod dictum est.

est. In secunda ostēdit quomodo ex eis fiat vnum. Secunda ibi: *Nunc autem dicamus*. Prima in duas: quia primò proponit qualdam dubitationes. Secundo subiungit earum solutiones. Secunda ibi: *Aur multipliciter dicitur*. Prima pars in duas secundum duas dubitationes, quas proponit arguendo pro & contrà. Secunda ibi: *Amplius autem*. Dicit ergo, quòd *quoniam diffinitio est ratio*, id est, quædam oratio & compositio nominum: quia vna dictio non potest propriè esse diffinitio, & *omnis oratio habet partes*; ita quod sicut oratio se habet ad rem: ita se habet similiter pars orationis ad partem rei: quia inquam sic est:

Alratio.

1. Dubium.
An pars vel eius diffinitio diffinitio totius

idèd dubitatur iam an oportet rationem partium esse siue poni in ratione totius: & arguit ad questionem ostendens vnde dubitatio sumat ortum: quia in quibusdam videtur esse & in quibusdam non: quod scilicet in ratione siue diffinitione totius ponuntur partes siue diffinitiones partium: nam circuli ratio, id est, diffinitio non habet eam qua incisionum, id est, partium circuli incisarum, siue diuisarum à circulo, vt sunt duo semicirculi, vel aliæ partes minores eius: semicirculus enim vel diffinitio eius non ponitur in diffinitione circuli: diffinitio autem quæ est syllaba habet eam qua est elementorum, id est, litterarum: nam syllaba diffinitur per literas: vt si dicatur quòd syllaba est vox composita ex litteris: & tamen circulus diuiditur in incisiones, sicut syllaba in elementa,

Diffinitio & diffinitum vniuersum diffinitum certum secus si vociferò, & passiuè dicat.

Notandum, quòd quia diffinitio & diffinitum sunt perfectè idem, idèd vbicumque vtimus vno, possumus vti & reliquo: idem ergo est querere de diffinitione & diffinito, vtum partes ponantur in diffinitione totius: diffinitum enim oportet esse compositum ex materiali & formali, vt patebit magis in 8. huius: cum igitur diffinitio exprimat principia diffiniti, oportet diffinitionem esse compositam & habere partes; constat enim ex duobus conceptibus: vno quiditatio, & alio qualitatio, qui expriment principium materiale & formale ex parte diffiniti, ideo sicut ait Philosophus quòd sicut se habet tota diffinitio ad totum diffinitum, siue rem diffinitam, sic partes diffinitionis ad partes rei. Deinde cum dicit:

75

Amplius autem si priores sunt partes toto, & recti acutus est pars, & digitus hominis; prior erit acutus recto & digitus homine, videntur autem illa esse priora; secundum rationem namque dicuntur ex illis, & inesse siue inuicem priora.

2. Dubium.
An pars sit prior toto vel conuerso.

Ponit secundam dubitationem, dicens quòd *amplius supple est dubitatio, si partes sunt priores toto*: & supple videtur quòd sic: quia si acutus, scilicet angulus est pars recti anguli, & digitus est pars hominis, sequitur quòd acutus erit prior recto, & digitus homine: quia supple simplex est prius composito: dicitur autem angulus acutus pars recti, ex eo quòd angulus rectus potest diuidi in duos acutos vel in plures. Et subdit arguendo ad oppositum: *videntur autem illa esse priora*: scilicet rectus acuto, & homo digito, propter duplicem rationem: tum quia secundum rationem dicuntur esse ex illis: acutus enim & digitus dicuntur secundum rationem, id est, diffinitionem esse ex illis, id est, ex homine & recto; nam in diffinitione acu-

ti ponitur rectus: & in diffinitione digiti ponitur homo: illud autem videtur prius alio; quòd ponitur in eius diffinitione, & non conuerso: tum quia in esse sine adinuenem sunt priora, id est, quòd illa quæ possunt esse sine aliis, & non conuerso dicuntur priora illis, ex 5. huius cap. de Priori: text. com. 16. homo autem potest esse sine digito, & non conuerso: quia digitus abscessus non est digitus, vt dicitur infra: quare homo videtur digito esse prior: similiter & de recto & acuto angulo. Deinde cum dicit:

Aur multipliciter dicitur pars, quorum vnus quidem modus est qui mensurat secundum quantitatem.

Sed hic quidem pratermittatur, ex quibus verò substantia est vt partibus perscrutandum est. Si igitur est hoc quidem materia; illud verò species, aliud ex his, & substantia est materia & species.

Soluunt propositas dubitationes. Circa quod tria facit: quia primò præmittit solutionem. Secundo subiungit eius expositionem & declarationem. Tertio soluunt quandam dubitationem quæ potest oriri ex prædictis. Secunda ibi: *Dicitur est igitur*. Tertia ibi: *Dubitatur autem merito*.

Ad euidenciam litteræ sequentis, vt plenius, & citius eius intellectus habeatur, præmitto tres necessarias distinctiones. Prima est quòd species tripliciter accipitur à Philosopho: accipitur vno modo species pro forma, quæ est altera pars intrinseca compositi de qua habetur 5. huius, cap. de Causa, & hinc statim potest. Alio modo dicitur species ipsa rei quiditas & forma totius, puta humanitas: de ista specificè dicitur infra, *speciem autem dico quòd quid erat esse*: vbi etiam vult Philosophus quòd materia est pars speciei. Alio modo accipitur species pro vniuersali abstracto, quòd distinguitur contra particulare: cuius secundum Aristotelem est primò quòd quid est. Vnde parum potest dicitur: *ex quibus est speciei ratio non conuenientis*, & vocat conuenientem formam partis, & infra: vniuersalis & speciei est diffinitio. Secunda distinctio est de materia quæ est altera pars compositi: nam hoc modo tripliciter accipitur materia à Philosopho: vno modo vt non est contracta per aliquod sibi adueniens, sed solùm absolute accepta, vt est principium potentiale illius cuius est, & sic est pertinens ad quiditatem rerum materialium, vt dicitur. Alio modo accipitur materia non in vniuersali vt prius, sed vt contracta per indiuiduitatem: provt scilicet accipitur materialiter, Alias numeraliter & in particulari. Alio modo accipitur materia magis contractè, vt contrahitur per accidens, secundum quòd materia contrahitur per existentiam: & hoc dupliciter: quia vel per accidens, necessariò requisitum, sicut est pars integralis non remota: eo modo quo semicirculus dicitur pars materialis circuli; vnde semicirculus nō cadit in diffinitionem circuli, sed vt sic accidit circulo: est tamè materia circuli magis propinqua quàm æs, vel ferrum: tale enim accidens est necessariò requisitum: vel alio modo, qui est tertius, accipitur magis per accidens ad quòd contrahitur materia, scilicet accidens præter necessarium, eo modo quo cera, vel litteræ cereæ dicuntur materia syllabæ: quia syllaba potest esse sine illis, & conuerso. Tertia distinctio

Tex. cō. 34.

Quare 22. 2.
3. 9. 16. huius

Species tripliciter accipitur.

76

Materia accipitur 3. modis
Per accidens duplex.
Varia accipiones materia indiuidui, & simul totius.

distinctio est de simul toto: nam simul totum, aliquando accipitur ab Aristotele pro composito vniuersali, vt infra text. com. 35. dicitur sic, *homo verò & equus, & quacunq[ue] ita considerantur in singularibus vniuersaliter autè non sunt substantia*, id est, formaliter, sed simul totum ipsum vniuersale compositum ex materia & forma vniuersaliter acceptis. Aliquando accipitur *simul totum* pro indiuiduo substantiæ, & hoc dupliciter secundùm quod indiuiduū substantiæ dupliciter potest accipi: vno modo largè, prout scilicet indiuiduum substantiæ abstrahit ab existentia & tempore; & per consequens indiuiduum sic acceptum per se est in Prædicamento, & tale indiuiduum nihil includit in sua ratione; quare sibi repugnat suscipere prædicationem naturæ, & ipsius quod quid est; vnde talia indiuidua non generantur, nec corrumuntur per se, sicut nec vniuersalia. Alio modo accipitur indiuiduum substantiæ & *simul totum* strictè, prout includit existentiam & tempus; vt hic homo existens, & hic lapis existens, & talia sunt, quæ per se generantur & corrumuntur, & de talibus non est scientia, nec diffinitio propriè: quia cùm abstrahuntur à sensu, ignotum est vtrum sint, vel non: eorum tamen in absentia potest esse opinio.

77

Vifis istis ista pars diuiditur in duas: quia primò præmittit quædam necessaria pro solutione. Secundò exponit ipsam solutionem. Secunda ibi: *Quapropter & circuli ratio*. Prima in tres secundùm quòd tria præmittit: nam primò ostendit quòd materia est pars essentialis rei. Secundò ostendit cuius sit pars, & cuius non. Tertio quid propriè pertinet ad essentiam specificam rei. Secunda ibi: *Est quidem vt materia pars*. Tertia ibi: *Dicendum enim speciem*. Dicit ergo, quòd *pars dicitur multipliciter, quarum quidem vnus modus est, quod mensuras secundum quantitatem*, id est, pars quantitatis, sicut binarius dicitur pars quaternarij, & cubitus bicubiti: *Sed hic quidem modus partis prætermittatur*, scilicet pro nunc: quia perferendum est modò ex quibus, scilicet est substantia rei, vt partibus, id est, quòd nunc perferendum est non de partibus quantitatis, sed de partibus quiditatis, ex quibus constituitur diffinitio exprimens substantiam rei. Et subdit, *si pro quia, ergo hoc quidem materia: illud verò forma, & species sunt quippe partes substantiæ rei: aliud autem est ex his*, scilicet compositum: quia inquam sic est, & *substantia est materia & species*, id est, forma similiter quod ex his, id est, compositum quodlibet horum trium erit substantia, vt dictum fuit supra. Deinde cùm dicit:

Et quod ex his est quidem, vt materia pars alicuius dicitur: est autem vt non. Sed ex quibus speciei ratio vt concavitatis non est pars caro: hæc namque materia est in qua fit: similitatis verò pars aliqua est, & totius quidem statua pars est æs; eius autem quod & species dicitur statua, non.

Cuius sit pars materia?

Ostendit cuius sit pars materia, & cuius non, dicens, quòd *materia quidem est pars alicuius*, scilicet compositi: *est autem non*, scilicet formæ quæ est altera pars: *sed ex quibus scilicet materia & forma: ratio speciei*, scilicet vniuersalis, puta hominis, *vt concavitatis non est pars caro*, vt per concavitatem intelligitur forma, & per car-

nem materia, & per compositum ex concavitatis & carne, puta natus cauus, caro ergo non est pars concavitatis, sed similitatis: idè subdit, *ea namque, scilicet caro est materia in qua fit*, scilicet ipsa species, siue forma: *similitatis aliqua verò pars est*, scilicet caro, & similiter totius est quidem statua quæ est composita pars æs, quod est materia: eius autem quod dicitur species, siue forma statua non est pars, scilicet ipsum æs. Deinde cùm dicit:

Dicendum enim speciem: & in quantum habet speciem vnumquodque, sed materiale nunquam secundum se est dicendum.

Ostendit quid propriè pertinet ad essentiam specificam rei. Dicit ergo, quòd *dicendum est speciem & in quantum speciem habere vnumquodque*, id est, quod illud est specificum & pertinens ad rei speciem, quod competit rei secundum esse quiditatum rei & specificum; & idè forma & materia vniuersaliter sumpta, quæ sunt partes essentialis speciei, dicuntur partes specificæ & formales, quomodo loquitur Philosophus in 5. huius capitulo de Causa text. com. 2. quòd omnes partes diffinitionis sunt formæ: illud autem quod est extra essentiam specificam rei, puta quæ competit rei secundum esse indiuiduale, omnia talia dicuntur materialia, & quasi per accidens; idè materia contracta ad indiuiduationem est pars materialis rei: nec pertinet ad rei diffinitionem, vt dicitur; idè subdit, *sed materiale nunquam secundum se est dicendum*, supple ad speciem pertinere. Deinde cùm dicit:

Quapropter circuli ratio non habet ipsam, quæ est incisionum, sed quæ syllaba eam quæ est elementorum; nam elementa rationis partes sunt sicut speciei & non materia, incisiones verò huiusmodi sic partes, vt materia in quibus sunt, propinquant tamen speciei quam æs quando in ære sit rotunditas. Est autem vt neque elementa omnia syllaba in ratione insunt, vt hæc cerea, aut quæ sunt in ære. Iam enim vt æs, & hæc pars syllaba quasi materia sensibilium.

Ex præmissis elicit solutionem specialiter primæ dubitationis. Circa quod duo facit: quia primò præmittit solutionem. Secundò ex ipsa concludit corollarie quendam conclusionem. Secunda ibi: *Aliis quidem inerat*, vel secundum aliam translationem: *horum quidem igitur inerat*. Prima in duas quia primò ponit ipsam solutionem. Secundò respòdet ad oppositam rationem. Secunda ibi: *Etenim linea*. Dicit ergo, *quapropter*: quia supple sic est, *ratio circuli non habet eam, quæ est incisionum*: partes enim circuli non intrant diffinitionem circuli, sed rei, seu diffinitio, quæ est syllaba, habet eam quæ est elementorum, id est, litterarum: cuius rationem subdit: *nam elementa sunt partes rationis speciei*, id est, partes conuenientes syllabæ secundum suam speciem, & non materia, id est, non sunt partes materiales: *incisiones verò sunt partes sic, vt materia huius*, scilicet circuli particularis in quibus partibus sunt, vel sunt supple circuli particulares: semicirculi enim sunt extra rationem specificam circuli: quia circulus non respicit incisiones, nisi secundum esse indiuiduale, & idè dicuntur

78

Quid pertinet ad rei essentiam?

79

Solutio dubiorum & specialiter primi.

Quare litteræ ponuntur in diffinitione syllaba & non semicirculi in diffinitione circuli?

dicuntur circuli partes materiales : tamen propinquius se habent speciei quàm as quando in are fit rotunditas, id est, circulus : nam vt superius dicebatur, semicirculus est materia superior & propinquior, & magis necessaria circuli, quàm as, vel ferrum, quæ sunt materia circuli remota & præter necessaria, subdit etiam quòd est, id est, contingit, vt nec omnia elementa, id est, literæ sint in ratione syllabæ, vt hæc litera cerea, vel terrea : aut literæ quæ sunt in are prolata: iam enim & ea, id est, talis litera est pars syllabæ quasi materia sensibilis: sicut enim as est materia præter necessaria circuli : quia circulus potest esse sine are, & idè as est materia magis remota & per accidens, quàm semicirculus, sine quo non potest esse; ita in proposito literæ terrea, vel cerea sunt materia per accidens & præter necessaria syllabæ, quatenus syllaba sine talibus literis potest esse : quia non pertinet ad eius rationem. Deinde cum dicit :

Etenim linea non si in dimidia corrumpitur, aut homo in ossa, aut nervos & carnes. Propter quod & sunt ex his sic vt entibus substantia partibus, sed vt ex materia: etenim quidè quod simul totum partes, speciei verò & cuius ratio non adhuc. Quapropter nec in rationibus.

Soluit oppositam rationem: dicebatur enim supra, quòd sicut syllaba diuiditur in elementa, sic circulus in incisiones. Ex quo videtur quòd incisiones sunt partes formales circuli & intrant eius diffinitionem sicut elementa syllabæ: ad quod respondet dicens, quòd supple hoc non sufficit: non enim si linea diuisa in dimidia, id est, in duas partes, corrumpitur, sicut homo supple resolutus, vel diuisus in ossa, & in nervos, & in carnes corrumpitur, non propter hæc sunt, scilicet linea & homo ex his talibus partibus, vt ex partibus entibus substantiæ, ita quòd carnes & ossa sint partes substantiales, id est, formales hominis, & similiter dimidietates lineæ, sed sunt ex his quasi ex materia, id est, vt ex partibus materialibus: enim pro quia, eius quod quidem est simul totum & particulare sunt istæ partes, speciei verò scilicet vniuersalis, quæ diuiditur contra singulare, cuius speciei est propria ratio, id est, diffinitio: non amplius supple sunt tales partes: quapropter nec in rationibus, id est, diffinitionibus supple ponuntur tales partes, Deinde cum dicit :

Horum quidem igitur inerit talium partium ratio: horum verò non oportet inesse, si non fuerint simul sumpti: nam propter hoc quedam quidem ex his, vt principia sunt in que corrumpuntur: quedam verò non sunt. Quæcunque igitur simul sumpta species & materia sunt, vt simam, aut aeneus circulus, hoc quidem corrumpitur in hoc, & pars ipsorum materia. Quæcunque verò non concipiuntur cum materia sed sine, vt rationes speciei solum: hæc non corrumpuntur, aut omninò, aut taliter non. Quare illorum principia quidem & partes quæ sunt sub ipsis: speciei verò nec partes, nec principia hæc, & idè corrumpitur lutea statua in lutum, & sphaera in as, & Callias in carnem & ossa. Amplius autem circulus in

incisiones, est enim aliquis qui concipitur cum materia: æquiuocè namque dicitur circulus, qui simpliciter dicitur & singuli: quia non est proprium nomen singulorum.

Solutione data concludit quandam conclusionem, dicens, quòd horum quidem, vel aliis quidem, scilicet compositis ex partibus inerit ratio partium scilicet materialium: aliis verò, id est, ipsis speciebus vniuersalibus, non oportet inesse nisi sint concepta, vel simul sumpta scilicet cum materia indiuiduata, vel sint contracta ad indiuiduationem. Licet enim tales partes materiales non sint de ratione speciei, nisi natura specifica contrahatur ad esse hoc; sunt tamen de ratione ipsius compositi particularis. Idè subdit: nam propter hoc quedam, scilicet particularia composita sunt. ex his partibus materialibus, alias principis, in que corrumpuntur: quedam verò non sunt, scilicet ex talibus partibus materialibus: ergo quæcunque sunt concepta, puta composita particularia, species & materia scilicet particulares sunt, id est, quòd sunt composita ex materia particulari & forma, vt simam, aut aeneus circulus, hæc quidem corrumpuntur in hæc, id est, in partes materiales, ex quibus componuntur, & pars ipsorum est materia scilicet indiuidua: quæ verò non concipiuntur cum materia: sed sine materia, scilicet indiuidua, vt rationes, id est, quidditates speciei, vt sunt ipsæ species vniuersales, solum hæc non corrumpuntur aut omninò aut non totaliter, scilicet per se, sed per accidens: species enim vniuersales, puta homo, aut equus, nec sunt omninò corruptibiles, nec sunt omninò incorruptibiles: sed solum per accidens corrumpuntur, scilicet ad corruptionem simul totius, id est, particularis, quod per se corrumpitur. Vnde subdit, quare illorum scilicet particularium compositorum, quæ sunt sub eis, scilicet sub speciebus vniuersalibus, sunt partes & principia, scilicet huius partes materiales: speciei verò vniuersalis, nec sunt partes nec principia, & idè composita supple particularia corrumpuntur, vt lutea statua, scilicet particularis corrumpitur in lutum, & sphaera, scilicet particularis in as, & Callias in carnem, & ossa: amplius autem circulus scilicet particularis in incisiones, est enim aliquis scilicet circulus particularis, qui simul concipitur cum materia scilicet indiuidua. Et subdit, æquiuocè namque dicitur circulus ille, qui simpliciter, id est, vniuersaliter dicitur, & singulariter, id est, singularis, cuius ratio est, quia non est nomen proprium singulorum, id est, particularium circulum.

Notandum, conclusionem Philosophi in hoc stare: quia licet partes materiales non sint de ratione speciei, sunt tamen de ratione indiuidui, siue compositi singularis, & quia vnumquodque per se corrumpitur & resoluitur in ea ex quibus per se componitur, idè particularia composita per se corrumpuntur in tales partes materiales, puta Callias in carnem & ossa: species autem, puta homo, vel est omninò incorruptibilis, vel non corruptibilis in tales partes materiales, nisi per accidens, scilicet ad corruptionem particularis hominis.

Notandum etiam, quòd aliquando particularia sub specie habent propria nomina alia à nomine speciei: aliquando non habent, sed nominantur nomine speciei. Exemplum primi: particulares homines, puta Socrates & Plato &c. Exemplum secundi: particulares circuli, qui non nominantur nisi

81

Conclusio collateralia.

Partes materiales etsi non sint de ratione speciei nec rationes earum, sunt tamen de ratione simul totius.

Quæ species & quomodo sunt corruptibiles, & quæ non?

Simul totum per se corrumpitur, species verò per accidens, quod verum est de simul toto physico & specie proportionaliter.

82

Compositum singulare habet partes materiales, in quas resoluitur, quod non competit quidditati, nisi per accidens.

Materia circuli duplex.

Quæ litera pertinet ad diffinitionem syllabæ, & quæ non?

80

Partes integrales, & materiales in quantum sales non ponuntur in diffinitione Metaphysica.

nomine circuli : quando igitur est secundo modo, nomen speciei dicitur conuenire æquiuocè ipsi partibus : non quòd nomen speciei quantum ad rem significatam, quæ est ipsa materia specifica, prædicetur æquiuocè de indiuiduo ; sed prout significat hoc indiuiduum, inquantum huiusmodi ; licet enim dicendo Socrates est homo, *ly homo*, non sit æquiuocum ad Socratem ; tamen si hoc nomen *homo* imponatur alicui indiuiduo, vt nomen proprium, tunc æquiuocè conuenietur speciei, & indiuiduo : similiter in proposito, nomen circuli æquiuocè conuenietur speciei & circulo indiuiduo, vt ait Philosophus in litera.

SVMME SECVNDÆ.

CAP. XI.

Quæ partes sunt simul cum toto, & quæ non, & quæ in definitione, & quæ non ?

SVMMARIVM.

Partes essentielles, seu in quas species resoluitur, esse priores diffinitio : secus est de partibus integralibus, seu remotis, vel partium partibus, quæ magis spectant ad particularia ; non ad speciem. Notat tamen partes principales, simul esse cum toto, quia sine ipsis totum perit. Notat etiam compositum sumi in vniuersali, & singulari, concludens materiam esse partem eius vtroque modo.

Dictum est quidem igitur & nunc ipsum verum & tamen amplius & manifestius dicemus repetentes : nam quacunque sunt rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæ sunt priores, aut omnes aut quedam : recti verò ratio non diuiditur in acuti rationem, sed quæ est acui in quæ est recti : vtitur enim diffinitio acutum recto ; minor enim recto acutus : Similiter autem & circulus, & semicirculus se habent : semicirculus enim diffinitur circulo, & digitus toto : talis enim hominis pars digitus. Quare quacunque sunt partes vt materia, & in quæ diuiditur, vt in materiam totum sunt posteriora : Quacunque verò vt rationis & substantiæ secundum rationem priora, aut omnia aut quedam.

Postquam Philosophus posuit solutionem, nunc exponit & declarat ipsam : nondum enim dixerat de prioritate, quando partes sunt priores & posteriores composito : de quo quærebatur secunda dubitatio, & idèd nunc supplet quod dimiserat. Circa quod duo facit : primò ponit dictæ solutionis declarationem. Secundò solutionem declaratam adaptat ad propositam quæstionem. Secunda ibi : *Interrogationi verò* : prima in duas : quia primò ponit ea quæ spectant ad solutionem secundæ quæstionis de prioritate & posterioritate partium ad totum. Secundò ea, quæ ad primam quæstionem scilicet partes diffinitæ debent poni in diffinitione to-

tius, & quæ non. Secunda ibi : *Sed rationis partes*. Prima in duas : quia primò solutionem proponit. Secundò per exempla eam exponit. Secunda ibi : *Quonia verò animalium*. Dicit ergo, quòd id quod superius in solutione prædicta est dictum, scilicet dictum est igitur & nunc ipsum verum, id est, quòd illud dictum est in se verum, & tamen amplius repetentes dicemus manifestius, Et subdit : *namque quacunque sunt partes rationis, & in quæ ratio diuiditur hæ namque priores sunt*, scilicet diffinitio, aut omnes, aut quedam, ita quòd partes, quæ ponuntur in diffinitione alicuius sunt priores ipso ; ratio verò recti, scilicet anguli non diuiditur in rationem acuti, sed è conuerlo, ratio quæ est acuti diuiditur, scilicet in eam quæ est recti, diffinitens enim acutum vtitur recto, vt si dicatur, quòd acutus angulus est minor recto, quamuis ergo acutus angulus sit pars recti, non tamen ponitur in eius diffinitione nec est prior ipso : similiter autem se habent circulus & hemicyclus, id est, semicirculus : semicirculus enim diffinitur circulo, vt si dicatur quòd semicirculus est mædia pars circuli, & similiter digitus diffinitur toto supple homine, vt si dicatur quòd digitus est talis pars hominis, quare, quia & supple prius dictum est, quòd partes formales sunt partes rationis, & non partes materiales, quæ scilicet competunt rei secundum esse indiuiduale, & contractum ad existentiam : dictum est etiam nunc quòd partes rationis solæ sunt priores scilicet ipso diffinito : *Quacunque verò sunt partes rationis & substantiæ, quæ est secundum rationem, id est, quiditatis, quæ per diffinitionem exprimitur, sunt priora scilicet diffinito aut omnia aut quedam.*

Notandum, quòd diuisio totius in partes fit dupliciter, vel in partes propinquas, vel in partes remotas. Voco autem partes propinquas, quæ immediatè constituunt totum : remotas verò quæ mediatè, puta partes partium principalium. Exemplum primi : anima & corpus respectu hominis. Exemplum secundi : pes & manus, & huiusmodi respectu corporis ; & iterum visus & auditus & huiusmodi potentia respectu animæ. Primæ partes dicuntur formales, & sunt simpliciter priores toto, & illæ immediatè intrant diffinitionem rei : secundæ partes dicuntur materiales, & sunt posteriores, nec intrant immediatè diffinitionem rei : quia sine eis potest totum esse, & idèd non sunt simpliciter necessaria, nisi conditionaliter ; vt si homo est perfectus : vnde non intrant diffinitionem rei propinquè, sed remotè & mediatè, pro quanto partes principales intrant, quarum istæ sunt partes ; idèd ait Philosophus, quòd partes diffinitionis sunt priores, aut omnes, aut quedam. Deinde cum dicit :

Quonia verò animalium anima est forma ipsorum, hæc enim substantia est animati, quæ secundum rationem substantia est, & species, & quod quid erat esse tali corpori, vniuscuiusque enim pars si diffiniatur bene, nõ sine opere diffinietur, quod non existit sine sensu. Quare huiusmodi partes priores aut omnes, aut quedam simul toto animali, & secundum vnum quodque ita similiter. Corpus verò & huiusmodi partes posteriores substantia hæc & quod diuiditur in hæc, vt in materiam non substantia, sed simul totum.

Exponit dictæ solutionem. Circa quod tria facit. Primò

Nomen speciei conuenit æquiuocè speciei, & indiuiduo.

Solutio. 2. dubij licet tangat etiam primum dubium.

Quæ partes sunt priores toto, & quæ non ?

Totum diuidi dupliciter.

T. c. 35

Ad hunc textum est q. 15. lib. 7.

Sum. 2. c. 11

83

84

Primò enim facit quod dictum est. Secundò soluit rationem in oppositum quæstionis factam. Tertio ad declarationem dicti addit quædam notanda. Secunda ibi: *Eo quidem igitur, quod simul totum.* Tertia ibi: *Quædam verò simul.* Dicit ergo, quòd quoniam anima animalium est supple prior toto animali, manifestum est: *hec enim scilicet anima est substantia que secundum rationem & species, & quod quid erat esse, tali corpori, id est, quòd anima est forma substantialis;* per quam principaliter habet diffiniri & exprimi quod quid est animalis, & etiam corpus animalis, quod est tale corpus, scilicet organicum, quod probat, quia qualibet pars animalis, vt oculus, per quam videt, & pes, per quam ambulat, *si bene diffinatur, non sine opere,* id est, propria operatione diffinietur, quòd scilicet opus, vel corpus, seu pars corporis, non existit sine sensu, vel supple motu, vel aliis operationibus partium animæ. Ex quo patet quòd cum in diffinitione partium corporis oporteat vti anima, quòd partes huius, scilicet animæ, sunt priores, integro, siue simul toto animali, quod est compositum: *aut omnes, vt in animalibus perfectis habentibus omnes partes potentiales animæ: aut quædam, vt in animalibus imperfectis: & similiter est secundum vnumquodque aliud, quòd scilicet partes formales & diffinitiuæ sunt priores toto diffinito: corpus verò & huiusmodi, scilicet corporis partes posteriores sunt ea substantia aliàs hac substantia, id est, forma, quæ est anima, cum anima diffiniat corpus & partes eius, vt dictum est, & ideo quòd diuiditur in hac, scilicet, in partes corporis vt in materia, non est substantia, id est, ipsa forma sed integrant simul totum quòd est ipsum particulare compositum.* Deinde cum dicit:

Eo quidem igitur quod simul totum priora, hac est vt sic, est autem vt non, neque enim possunt esse separata, neque enim quocunque modo se habens digitus animalis, sed æquiuocus qui mortuus.

Soluit rationem factam ad oppositum huius quæstionis: arguebatur enim, quòd partes sunt priores toto, sicut simplex est prius composito, quòd soluit dicens, quòd *eo quidem quòd est simul totum,* id est, compositum, *hac, scilicet partes,* puta partes corporis sunt priora *est vt sic, est autem vt non:* quia supple licet sint priores prout comparantur ad totum, sicut simplex ad compositum, vel aliquo alio modo, vt dicitur in notabili; non tamen omni modo, *nec enim separata possunt esse, supple sine toto animali, & omnino non sunt priores eo modo quo dicitur esse prius illud quòd potest esse sine alio.* Vnde subdit *nec enim quocunque modo se habens est digitus animalis, nisi æquiuocè qui est mortuus:* digitus enim mortuus & separatus ab animali non caret digitus nisi æquiuocè.

Notandum quòd Philosophus, sicut patet ex litera, loquitur de partibus materialibus, quæ competunt toti secundum esse individuale, & contractum ad existentiam: tales autem partes sunt simpliciter posteriores, nec pertinent ad diffinitionem rei; vnde Commentator super locum istum ait sic: *Totum præcedit partem magis quam pars totum: quoniam prius est totum parte prioritate forma ad materiam, & pars est prior toto prioritate materia ad formam, scilicet tempore indi-*

Scoti Oper. tom. I V.

iduali, & ideo partes circuli præcedunt circumulum indiuidualem non uniuersalem, & ideo diffinitio est partium præcedentium speciem, & hoc est vnum eorum per que dissoluitur quæstio prædicta. Hac Commentator. Deinde cum dicit:

Quædam verò simul, quæcunque præcipalia, & in quo prima ratio, & substantia, puta si hoc cor, aut cerebrum: nihil enim dicitur vtrum tale.

Addit quædam notanda ad declarationem dicti, & sunt duo, quorum secundum ponitur ibi: *Homo verò & equus.* Dicit ergo, quòd quædam sunt partes simul cum toto supple quantum ad hoc, quia sicut partes non possunt esse sine toto puta animali, sic nec è conuerso; huiusmodi autem sunt quæcunque prima, id est, principales partes corporis, & in quo primo consistit ratio & substantia, id est, forma, quæ est anima, puta *si hoc cor, aut cerebrum: nihil enim differt ad propositum vtrum tale,* id est, vtrum tales partes principales sint cor, aut cerebrum, secundum diuersas opiniones tactas, scilicet in 5, huius cap. de Principio; t. c. r. vnde quantum ad hoc, quòd est non posse esse sine inuicem tales partes simul sunt cum toto. Deinde cum dicit:

Homo autem, aut equus, & qua ita in singulari: Vniuersaliter autem non sunt substantia, sed simul totum quoddam ex hac materia, & hac ratione vt vniuersaliter: singulare verò ex vltima materia, vt Socrates iam est, & in aliis similiter. Pars quidem igitur est & speciei: speciem autem dico quòd quid erat esse, & simul totius eius quòd ex specie & materia ipsa est.

Ponit secundum notandum, scilicet quòd compositum potest accipi vniuersaliter & particulariter, dicens, quòd *homo & equus, & qua ita* considerantur esse in singularibus vniuersaliter supple dicta, *non sunt substantia,* id est, forma tantum, puta anima, sed compositum quoddam ex materia & forma determinata, non quidem vt singulariter, sed vniuersaliter: homo enim dicit compositum ex anima & corpore: non autem ex hac anima, & hoc corpore; *singulare verò vt Socrates est iam* scilicet compositum ex vltima materia, scilicet indiuidua, puta Socrates est compositum ex hac anima & ex hoc corpore; & in aliis scilicet singularibus est similiter. Vltimò concludit quòd materia est pars tã speciei, quàm indiuidui, dicens: igitur supple, *patet quidem quòd materia est pars speciei: speciem autem dico quòd quid erat esse,* id est, ipsam quidditatem specificam, & non solum formam partis: iterum est pars integralis simul totius, id est, indiuidui compositi ex substantia & materia indiuiduali: non solum ergo materia est de essentia indiuidui, sed etiam speciei. Deinde cum dicit:

S V M M A R I V M.

Partes speciei, seu formales, esse partes diffinitionis, non autem partes materiales, seu indiuidui; quia hoc non habet diffinitionem, de quo vide Doctorem 2. d. 3. q. 6 ad tertium. Docet etiam materiam secundum se esse ignotam, quòd benè exponit Doctor hic, & 2. d. 1. 2. q. 1.

Z 2 Sed

Declaratio exemplaris dictionum.

Hic videtur sequi circulos in diffinitionibus, cum anima per corpus & contra diffiniatur.

Primum notabile dictionum declarationum.

86

Secundum notabile Compositum duplex.

Nedum singularis materialis, sed quidam etiam materia pars.

Soluit motum 2. dubij,

Totum & pars, & prioritas & posterioritas multplex.

Verum est quòd operationem, secus quòd formam organicam.

*S*ed rationis partes quæ speciei solùm sunt: Ratio verò est ipsius vniuersalis: circulo enim esse & circulus, & anima esse, & anima idem, & totius autem, puta circuli huius & singularium alicuius, aut sensibilis, aut intellectualis: intellectuales autem dico vt Mathematicos, & sensibiles vt areos & ligneos: horum autem non est diffinitio, sed cum intelligentia, aut sensu cognoscuntur, hoc est cum actu videtur. Abeuntes vero ex actu non palam: vtrum quidem sunt, aut non sunt, sed semper dicuntur & cognoscuntur vniuersalis ratione.

ponit ea quæ spectant ad solutionem primæ quæstionis, Circa quod duo facit. Primò enim facit, quod dictum est. Secundò reddit causam cuiusdam dicti. Secunda ibi: *Materia quidem*. Dicit ergo, quòd quia supple ostensum est, quæ sint partes speciei, & formales, & quæ partes indiuidui, & materiales; idè dicendum quòd *partes rationis*, id est, diffinitionis sunt illæ *quæ sunt speciei*, & non supple partes indiuidui: cuius rationem subdit, quia *ratio*, id est, diffinitio est vniuersalis, & etiam quia diffinitio est quod quid est debet esse idem cum eo cuius est, quòd est verum solùm de vniuersalibus, non de singularibus; idè subdit, quòd *circulus & circulo esse*, id est, diffinitio, vel quod quid est circuli, & *anima & anima esse*, idem sunt cum sumuntur vniuersaliter: *integri*, verò, vel simul totius, id est, indiuidui, non supple est diffinitio, id est, quod quid est non est idem sibi per se primò, sicut nec habent diffinitionem per se primò, vt circuli huius particularis, & singularium alicuius: nullius enim talis singularis est diffinitio propria, aut sensibilis, aut intelligibilis, id est, siue singularia sint intelligibilia & materialia, siue sensibilia, quòd exponens subdit: *intellectiua verò dico vt Mathematicos circulos*, sicut & *sensibilia vt areos & ligneos*, & horum non est diffinitio, sed cum intelligentia, id est, phantasia, vel imaginatione, quantum ad indiuidua Mathematica; aut sensu quantum ad sensibilia cognoscuntur: hoc est cum actu videntur, abeuntes, alias abeuntia, verò ex actu scilicet sentiendi, quantum ad sensibilia; vel imaginandi, quantum ad Mathematica; non est palam, vtrum sunt, aut non sunt, sed semper dicuntur, & cognoscuntur in ratione vniuersalis.

Notandum, quòd Philosophus loquitur hîc de singulari contracto ad existentiam, siue naturalem, & realem, siue imaginariam; & de tali verum est, quòd non cognoscuntur vt sic, cognitione scientifica, cum eorum non sit diffinitio; sed solum cognitio aliqua sensitua: & idè cum sunt absentia ab actu sensus, incertum est vtrum existant, vel non existant: sciuntur tamen in ratione & scientia sui vniuersalis, non in ratione propria singularis. Deinde cum dicit:

Materia quidem ignota secundum se; materia verò alià sensibilis, alia intellectualis: sensibilis quidem vt as, & lignum, & qualibet mobilis materia; intellectualis verò quæ in sensibilibus existit, non inquantum sensibilia, vt Mathematica.

Quomodo igitur habet de toto, & parte & priore & posteriore dictum est.

Reddit causam cuiusdam dicti: quare scilicet singularia sunt ignota absentia à sensu, dicens, quòd *materia quidem* quam scilicet singularia includunt, *ignota est secundum se*, & hæc est ratio quare singularia absentia sunt ignota; & subdit, quòd *materia alia est sensibilis, & alia intelligibilis: sensibilis quidem, vt as & lignum & quæcunque alia materia mobilis; intelligibilis verò quæ existit in sensibilibus scilicet secundum esse, sed non inquantum sensibilia*, scilicet secundum considerationem, vt sunt Mathematica, & in omnibus talibus materia vtroque modo secundum se est ignota.

Notandum, quòd sicut dictum fuit supra, materia dicitur secundum se ignota, quia non est prima ratio, nec potissima cognoscendi; sed magis forma, quæ est etiam causa cognoscendi materiam; nam materia est cognoscibilis per analogiam ad formam, ex 1. Physic. t. c. 69. Vel Philosophus dicit materiam esse ignotam secundum se: quia loquitur de cognitione scientifica, & de materia contracta ad esse existentia: talis quidem materia est ignota scientificè, & est causa contingentia in rebus; idè non facit cognitionem scientificam singularium quorum est, sed abstracta à sensu non habetur de eis nisi opinio. Vltimò epilogat quòd *quomodo se habet de toto & parte, & de priore & posteriore dictum est*: patet enim ex præcedentibus quid hîc tenendum sit. Deinde cum dicit:

Interrogationi verò obuiare est necesse, quando quis interrogat vtrum rectus, & circulus, & animal priora, aut in quas diuiduntur, aut ex quibus sunt partes, quia non simpliciter. Si quidem enim est & anima, animal aut animatum, aut vnumquodque unicuique, & circulus quod circulo esse, & rectus quod recto esse, & substantia recti quod quidem est, & quomodo dicendum est posterius, puta his, quæ in ratione, & quæ recto vniuersali: etenim hic quidem est materia qui areus rectus, & qui in lineis figurabilibus; hic autem sine materia his, quæ in ratione posterior: Eis verò quæ in singulis partibus prior: simpliciter autem non dicendum. Si verò altera, & non est anima animalis, & sic hoc quidem dicendum; hoc autem non dicendum sicut dictum est.

Adaptat solutionem declaratam ad propositam quæstionem prius, dicens, quòd supple per prædictam solutionem necesse est obuiare interrogationi, quando quis interrogat vtrum rectus, angulus & circulus, & animal sint priora scilicet suis partibus: aut è conuerso partes in quas diuiduntur, & ex quibus sunt, sint supple priores ipsis totis, quia supple non est respondendum simpliciter; sed supple sub distinctione secundum duas opiniones siquidem anima est animal, aut animatum, secundum vnâ opinionem, quæ dicit quòd idè sunt forma, & tota species, ita quòd forma est tota essentia rei, vt anima sit totum animal: aut vnumquodque scilicet sit idem cum forma, quæ unicuique inest: & circulus sit idem quod circulo esse, id est, cum forma circuli: & rectus quod recto esse, & substantia recti, id est, forma recti: si inquam sic est, dicendum, id est, determinandum quid quidem sit posterius, & quo sit posterius, puta, quia supple secundum hoc partes materiarum erunt posteriores,

Itarum pertractas solutionem 1. di. b. ij.

Quæ partes pertinent ad quod quid est & quæ non.

Singularium non est diffinitio nec scientia.

Existentia est duplex.

Quomodo singularia sciuntur?

87

T. c. 3. 6.

Singularia materialia à sensu abeuntia sunt immanifesta.

Quare materia dicitur ignota.

vide 2. d. 3.

88

Applicatio ad quæstionem.

2. Opinio de quod quid est rerum materialium.

Vtrum partes sint priores totò in qua dicitur opinio?

his

his qua sunt in ratione, & qua recto, quia scilicet sunt posteriores ipso recto communi & vniuersali, & priores recto particulari; idem subdit, etenim hic, qui est *anem rectus*: est quidem cum materia, scilicet sensibili, & ille qui est in *lineis singularibus*, est supple in materia intelligibili: *hac autem* scilicet rectus vniuersalis, qui est *sine materia* secundum hanc opinionem erit posterior his quidem, scilicet partibus formæ, que sunt in ratione: nam partes diffinitionis priores sunt diffinito, sed est prior eis partibus, scilicet materię que sunt in singularibus, id est, in singularibus: simpliciter autem non dicendum: nam secundum hanc opinionem oportet distinguere inter partes materiæ, & partes formæ, & idem inter materiam communem & indiuidualem, cum materia excludat à ratione speciei. Est ergo iste ordo secundum hanc primam opinionem, quod partes materiales erunt posteriores partibus rationis, quæ sunt partes formæ, & ipso etiam communi, quod diffinitur: ipsum autem commune diffinitum erit quidem prius partibus materialibus, quæ sunt partes singularis, sed erit posterius ipsis partibus rationis: ita quod ipsæ partes rationis omnium erunt priores. Si verò secundum aliam opinionem, anima est altera, & non idem quod animal totum, tunc sic hoc quidem dicendum est: hoc autem non sicut dictum est prius. Secundum autem hanc opinionem non solum oportet distinguere inter partes formæ, sed etiam inter materiam communem & particularem, sic enim materia & forma in communi sunt partes speciei, & priores ipsa specie, intrant etiam diffinitionem speciei; materia autem & forma in particulari sunt partes indiuidui, & posteriores ipsa specie, nec intrant diffinitionem speciei, vt prædictum est; & idem sic distinguendo de partibus, hoc quidem dicendum est, hoc autem non dicendum de partibus si interrogemur vtrum partes sunt priores toto.

SVMME SECVNDÆ CAP. XII.

Quæ partes sunt speciei, quæ non: & recapitulatio dictorum de quod quid est, & diffinitione, & aliis,

SVMMARIVM.

Vt constet quæ partes sunt speciei, tractat de duplici materia; vna est sine qua species esse nequit, vt caro & ossa in homine; alia quæ per accidens requiritur, vt æs, vel lignum in circulo. Refutat eos qui in vniuersum negabant materiam esse partem speciei, tribus rationibus.

Dvbisabitur autem merito, quæ speciei sunt partes & qua non, sed simul sumpti: hoc enim non manifesto existente non est diffinire unumquodque: vniuersalis enim & speciei est diffinitio. Quæ igitur sunt partium vt materia, & qua non, si non fuerint manifestæ, nec ratio erit manifesta quæ rei.

Postquam Philosophus posuit & declarauit solutionem dubitationum prædictarum; nunc *Suori Oper. tom. IV.*

determinat quandam dubitationem oriri possibilem ex prædictis: distinxerat enim prius inter partes speciei formales, & partes indiuidui materiales: nunc ad maiorem euentiam inquit quæ sint partes speciei & quæ non. Circa quod tria facit: quia primò pertractat dictam dubitationem. Secundò ostendit quid vltra determinandum ab his restat, quæ determinata sunt. Tertio capitulum colligens, epæ dicta sunt de quod quid est & de diffinitione quæ ligat circa determinata. Secunda ibi: *Vtrum autem est*. Tertia ibi: *Quid igitur est quod quid est*. Prima in duas: quia primò proponit dubitationem cum sua causa. Secundò accedit ad solutionem. Secunda ibi: *Quæcumque quidem*. Dicit ergo, quod supple propter ea, quæ dicta sūt merito dubitatur, quæ sunt partes speciei, & quæ non; sed simul sumpti, id est, quæ sunt partes non speciei, sed indiuidui: quod dicitur simul sumptum, & subdit causam dubitationis: quia hoc non existente manifesto, non conuenit diffinire unumquodque: enim pro quia, diffinitio est speciei & vniuersalis: non supple singularis: species enim proprie diffinitur, quia ipsa constat ex genere & differentia, quæ sunt constitutiuæ diffinitionis: si igitur non fuerint manifestæ quæ partium sunt vt materia, id est, materiales & quæ non; sed supple sunt partes specificæ & formales: nec ratio, id est, diffinitio speciei erit manifesta: nam prædictum fuit, quod in diffinitione ponuntur partes formales, & non materiales. Deinde cum dicit:

Quæcumque quidem igitur facta in diuersis specie, vt circulus in ære & lapide & ligno; hac manifesta esse videntur. Quia nihil circuli substantia æs, neque lapides propter separari ab ipsis: quæ verò non videntur separata, nihil prohibet similiter his se habere, vt si circuli omnes videantur ænei: nihil enim vti que minus erit æs speciei: hoc autem ferre mente non est difficile, vt hominis species semper in carnibus apparet, & ossibus, & talibus partibus. Vtrum igitur & sunt partes huius speciei & rationis, aut non sed materia: sed quia non & in aliis fiunt non possumus separare.

Accedit ad solutionem dubitationis, & diuiditur in duas: quia primò proponit solutionem alienam. Secundò solutionem propriam. Secunda ibi: *Quare omnia reducere*. Prima in duas: quia primò præmittit aliorum solutionem. Secundò subiungit eius dubitationem. Secunda ibi: *Accidit itaque*. Prima in duas: quia primò ponit aliorum solutionem quantum ad sensibilia. Secundò quantum ad Mathematica. Secunda ibi: *Quoniam autem hac videtur*. Dicit ergo, quod quæcumque videntur esse facta in diuersis, scilicet materiis specie, vt circulus qui scilicet inuenitur fieri in ære & lapide & ligno: hac quidem, scilicet æs, lapis, & lignum sunt manifesta: quia nihil substantia circuli, scilicet secundum naturam specificam, nec æs, nec lapis. Cuius causam subdit: propter separari ab ipsis: nihil enim potest separari ab eo, quod est de ratione suæ naturæ specificæ: quia igitur circulus potest separari à quolibet istorum: cum possit fieri in diuersis materiis; idem nullum eorum esse pars substantialis, vel specificæ circuli: in talibus ergo, quæ in diuersis materiis possunt fieri, manifestum est,

Indiuiduum dicitur simul sumptum.

90

Solutio aliorum quoad sensibilia.

Diffinitio & diffinitio sunt inseparabilia.

Partes duplices.

Ordo notabilis secundum primam opinionem.

Ordo secundum secundam opinionem qua est ærior.

T. 4. 37.

Cap. 12.

89

quod materia non est pars speciei ipsorum. Et subdit: *quæ verò videntur non separata*, id est, quæ non possunt fieri in diuersis materiis specie, sed in materia propria, à qua non videntur separata: sicut species hominis non apparet nisi in carnibus & ossibus; quæ inquam sic sunt *nihil prohibet sic se habere* his, quæ dicta sunt, vt scilicet nec sic materia sit pars speciei: *vt si omnes circuli videantur aenei: nihil enim utique erit as speciei*, id est, quod æs non semper erit pars speciei, dato, quod circulus nunquam fieret nisi in ære: *hoc autem auferre mentis*, id est, intellectu, est *difficile*, quia si ex hypothesi nunquam circulus separaretur actu ab ære: posset tamen separari mente: quia circulus potest intelligi absque ære: cum æs non sit pars speciei, vel pars substantialis circuli: sed hoc est difficile, vt videtur, scilicet intelligere seorsum ea, quæ nunquam existunt seorsum, licet hoc sit possibile: quia intellectus bonè distinguit inter ea, quæ non separantur in actu existendi. Similiter si species hominis intelligatur in carnibus, & ossibus, & huiusmodi partibus, potest queri, *verum igitur hæc sunt partes speciei, & rationis*, id est, diffinitionis hominis, aut non, sed materia, id est, licet sint partes materiales: sed quia supple species hominis, & species circuli, non sunt in aliis partibus materiæ, sed in materia determinata, vt prædictum est, idè non possumus de facili separare supple per intellectum, tales species à sua materia determinata. Est ergo sententia huius opinionis, quod materia nullo modo est pars speciei. Deinde cum dicit:

Quoniam autem hoc videtur contingere, immmanifestum quando.

Dubitant quidam iam & in circulo & in trigono, quasi non sit competens lineis diffiniri & continuo, sed omnia hæc similiter dici, ac si sint carnes & ossa hominis, & as & lapis circuli: & referunt omnes ad numeros; & lineæ rationem eam quæ duorum esse dicunt.

Ponit solutionem aliorum quantum ad Mathematica, & diuiditur in duas: quia primò ponit eorum solutionem. Secundò assignat differentiã inter eos. Secunda ibi: *Et ideas dicentium*. Dicit ergo, quod *quoniam hoc videtur contingere* in aliquibus, quod scilicet materia non est pars speciei, licet species non fiat nisi in materia illa: *immmanifestum est autem quando* scilicet hoc contingit; idè *quidam iam dubitant*; supple non solum de sensibilibus, sed etiam in Mathematicis: *vt in circulo & trigono*, id est, triangulo: *quasi*, supple secundam istos, *non sit competens diffiniri*, scilicet circulo & trigono *lineis, & continuo*, quæ sunt materia Mathematica: cum scilicet non sint pars speciei: *sed hæc omnia similiter dici*, supple in comparatione ad circulum, vel trigonum, *sicut carnes & ossa sunt partes hominis, & as & lapis circuli*. Et subdit, quod isti, scilicet *referunt omnes istas species ad numeros, & rationem lineæ dicunt esse eam quæ duorum*, id est, dualitatis.

Notandum, quod isti quorum opinio recitatur, dicebant quod sicut materia sensibilis non est pars speciei in sensibilibus, vel naturalibus, ita nec materia intelligibilis est pars speciei in Mathematicis, cuius materia est ipsum continuum, puta linea, vel superficies: & idè dicunt quod triangulus, vel circulus, non diffinitur lineâ, vel continuo, cum non sint partes speciei, sicut nec carnes & ossa sunt

partes speciei hominis, nec æs & lapis circuli: & quia sublato continuo, vel lineâ, à circulo, vel triangulo, nihil restat, nisi vnitas, vel numerus, quatenus triangulus habet tres lineas, & circulus vnã; ita referunt omnes species ad numeros: ita quod numeri sunt species omnium Mathematicorum, ex quo negant lineas esse partes speciei. Vnde rationem dualitatis dicunt esse rationem lineæ, scilicet rectæ, quatenus linea recta habet pro terminis duo puncta: & isti sic opinati fuerunt Platonici. Deinde cum dicit:

Et ideas dicentium hi quidem ipsammet lineam dualitatem: hi autem speciem lineæ: quidam enim speciem eandem, & cuius species vt dualitatem & speciem dualitatis, in linea verò non aduc.

Assignat quandam differentiã inter istos, dicens quod *dicentium ideas hi quidem ipsam lineam*, dicunt supple esse *dualitatem* idealem: quia non ponunt lineam mediam aliam ab idea lineæ: *hi autem*, id est, alij dicunt supple dualitatem esse *speciem lineæ*, & non lineam: nam lineam ponunt quoddam medium, ita quod dualitas est ipsa idea alia à linea Mathematica intermedia, & subdit quod *quidem eorum eandem dicunt esse speciem*, id est, ideam, & illud cuius est *species, vt dualitatem, & speciem*, id est, ideam *dualitatis*. Cum enim ponerent ideas esse quosdam numeros, idè generaliter in numeris dicebant non differre ideam, & illud cuius est idea; *in linea verò non aduc*: sed supple ponebant differre lineam, & ideam lineæ, vt dictum fuit etiam iuxta principium huius septimæ: nam post ideas quas dicebant esse numeros, ponebant alia habita, scilicet superficies & lineas vsque ad primam substantiam cæli, & sensibilia Deinde cum dicit:

Accidit itaque vnã multorum esse speciem, quorum species videtur esse altera, quod & Pythagoricis accidit.

Ponit improbationem dictæ solutionis, & arguit per tres rationes, quarum prima ponitur hic. Secunda verò ratio ponitur ibi: *Et contingit*. Tertia ibi: *Quamuis sic*. In prima parte intendit talem rationem; Si soli numeri sunt species; ergo diuersa specie habebunt vnã speciem: consequens est manifestè falsum; ergo & antecedens. Consequentia probatur, quia tunc quæcunque participarent vno numero, participarent vna specie: sed diuersa specie participant vno numero, verbi gratiã, vnus numerus est in triangulo propter tres lineas; & in syllogismo propter tres terminos; & in corpore propter trinam dimensionem; ergo omnium istorum quæ, sicut patet, differunt specie, esset vna species, siue idea. Dicit ergo, quod *accidit multorum esse vnã speciem, quorum species videtur esse altera, quod*, scilicet inconueniens, non solum Platonici accidit, sed etiam Pythagoricis, qui scilicet numerum ponebant rerum substantiam & naturam. Deinde cum dicit:

Et contingit vnã omnium facere per se speciem: alia verò non species.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: si nulla materia est pars speciei, vt dicebant isti, ergo omnium erit vna tantum species: consequens est falsum;

Aliquid est difficile quod non impossibile.

T. c. 13.

91

Solutio aliorum quoad Mathematica.

Opinio Platoniorum re-soluentium omnia in numeros.

Varietas Platoniorum de Mathematicis.

Improbatio dictorum.

fallum; ergo & antecedens. Consequentia probatur ex hoc, quod secundum Platonicos hoc nomen dualitas attribuitur materiæ, & vnica speciei: sola ergo vnitas est species: dualitas verò, & alij numeri non erunt species: quatenus materiam includunt, & sic vna est tantum species omnium rerum, cum omnes res ponantur quidem numeri, ideò dicit, quod supple secundum istam responsionem contingit facere omnino per se vnã speciem; alia vero ab illa vna specie non erunt species. Deinde cum dicit:

Quamuis sic vnã omnia erunt. Quod quidem igitur habent dubitationem quandam, quæ sunt circa diffinitiones, & propter quam causam dictum est.

Ponit tertiam rationem, quæ arguit ex inconuenientiâ conclusio in secunda ratione: nam si omnium est vna species, ergo omnia sunt vnũ, saltem secundum speciem, quod est euidenter falsum: ideò dicit, *quamuis*, supple hoc posito, *omnia sic erunt vnũ*, scilicet secundum speciem. Vltimò concludit, *quod quidem quandam habent dubitationem, quæ sunt circa diffinitiones & propter quam causam dictum est*: nam omnia prædicta ostendunt difficultatem circa ipsam diffinitionem.

S V M M A R I V M.

Materiam pertinere ad quiditatem materialium; de quo Doctor hic q 16 & 3. d. 2. 2. de parabola Socratis iunioris, id est, Platonis, quam hic tangit. Vide Doctorem 2 d 2 q 2. num. 3 vbi eam explicat rationem; assignat quare semicirculi & similes partes non sunt partes diffinitionis. Vide Doctorem iam citatum.

Quare omnia reducere ita, & auferre materiam, superfluum est: quædam enim forsitan hoc in hoc sunt, aut sicut hæc habentia. Et parabola de animali quam consuevit Socrates iunior dicere, non bene se habet: abducit enim à veritate, & facit suspicari, quasi contingens sit hominem esse sine partibus; sicut sine ære circulum. Sed hoc non simile: sensibile namque aliquid forsitan animal; & sine motu non est diffinire: quare nec sine partibus se habentibus qualitercunque: non enim semper hominis est pars manus: sed potens opus perficere. Quare animata existens pars: non animata verò non pars.

Ponit solutionem propriam, intendens quod materia est pars speciei, quod prædicta solutio negabat. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò solutionem ipsam datam concludit, notificans eam per exempla. Secunda ibi: *Palam autem & quod anima*. Prima in duas: quia primò ponit suam solutionem quantum ad naturalia. Secundò quantum ad Mathematica. Secunda ibi: *Circa Mathematica*. Dicit ergo, quod quia supple dicta inconuenientia sequuntur ad dictam opinionem: ideò *superfluum est omnia*, id est, omnes species rerum reducere, scilicet

ad numeros, & auferre materiam, scilicet totaliter à specie: quædam enim forsitan sunt hoc in hoc, id est, forma in materia: aut saltem sic habentia sicut illa, supple quæ habent formam in materia, quod dicit quatenus naturalia propriè habent formam in materia, & Mathematica per quandam similitudinem: quia scilicet figura trianguli se habet ad lineas sicut forma naturalis ad materiam, & ideò utrobique non est forma sine materia sibi correspondente, & ideò parabola quam consuevit dicere Socrates iunior, vel minor, id est, Plato, de animali non bene se habet: quia abducit à veritate, id est, extra veritatem, & facit suspicari, id est, opinari quasi sit contingens hominem esse sine partibus, scilicet materialibus, puta sine carnibus & ossibus; sicut contingit circulum esse sine ære: nam æs non pertinet ad speciem circuli; vt prædictum est: sed hoc non est simile: quia supple licet circulus non sit de sua ratione ens sensibilis: quia æs quod est materia sensibilis non est pars speciei eius: non tamen sic est in proposito: *sensibile namque aliquid forsitan est animal, & sine motu*, id est, sine materia mobili & sensibili non est diffinire: animal enim distinguit à non animali motu & sensu: quid nec partibus se habentibus qualitercunque, id est, aliquo modo ad motum potest supple animal esse, vel diffiniri: non enim manus omnino, id est, quocunque modo, est pars hominis, sed quando est perficere potens opus competenter, scilicet manus: & quia hoc non potest sine anima, quæ est principium talis operationis, ideò subdit, *quare manus*, supple existens, *animata erit pars hominis, non animata verò*, puta manus abscissa & mortua, non est pars.

Ostendit materiam pertinere ad quiditatem materialium.

Differunt naturalia à Mathematicis quo ad diffinitiones. Manus abscissa non est pars hominis.

Quare dicit parabola & quare Socratem iunior.

Partes speciei duæ.

Notandum, quod opinionem Platonis auferentis materiam à specie, vocat parabola derisorie, quatenus affimilatur fabulæ: quæ ex parabolis & metaphoris componitur, vt in 3. huius dictum fuit. Vocat etiam Platonem Socratem minorem, vel iunior, ex eo, quia fuit discipulus Socratis, & secutus est doctrinam eius. Patet ergo ex prædictis quod partes necessariæ ad operationem speciei exercendas, sunt partes speciei mediæ & remotæ, quatenus sunt partes principalium partium, puta animæ vel corporis. Deinde cum dicit:

Circa Mathematica autem quare non sunt partes rationes rationum, vt circuli hemicycli: non enim sunt sensibiles. Hoc autem nihil differt: erit enim materia quorundam, & non sensibilibus, & omnis quod non est quod quid erat esse, & species eadem secundum, sed hoc aliquid. Circuli quidem igitur non erit eius qui vniuersalis, singularium verò erunt partes hæ, sicut dictum est prius. Est enim materia, hæc autem sensibilis, hæc autem intellectualis.

95

Ponit solutionem suam quantum ad Mathematica, dicens, quod circa Mathematica quare non sunt partes rationes rationum, id est, quare diffinitiones partium non sunt partes ipsorum totorum: vt quare hemicycli, id est, semicirculi non supple ponuntur in diffinitione circuli: non enim, scilicet hemicycli sunt sensibiles sicut supple æs est materia sensibilis; dixerat enim supra quod animal sensibilis non poterat diffiniri

Solutio propria quo ad Mathematica.

Tcx. cõ. 39.

94

Solutio propria quoad materiam.

ſine materia ſenſibili, ſicut circulus poteſt diffini-
ri ſine aere, quod eſt materia ſenſibilis; & ideò ne
poſſit dici ſimiliter in propoſito, ideò hoc exclu-
dit, dicens ſemicirculos, ſive hemicyclos, non eſſe
materiam ſenſibilem: quare ergo ſemicirculi non
intranſ diffinitionem circuli: & ſoluit dicens:
aut nihil differt in propoſito utrum partes ſint
ſenſibiles, ſive non: erit enim materia quorundam
non ſenſibilem: materia ſcilicet intelligibilis, &
talis ſupple materia, quæ non eſt pars ſpeciei: erit
omnis eius, quod non eſt quod quid erat eſſe, & ſpec-
ies eadem ſecundùm ſe, ſed hoc aliquid, id eſt, in-
diuiduum determinatum. Vult dicere, quòd in-
diuiduum quod non eſt ipſa ſua ſpecies, quatenus
addit aliquid ſuprà ſpeciem, & eius quod quid eſt,
non eſt idem ſibi per ſe primò, vt dictum fuit in
præcedentibus: tale inquam indiuiduum habet
partes materiales, puta contractas ad indiuidua-
tionem, vel ad exiſtentiam, quæ non ſunt partes
ſpeciei, ideò ſubdit, quòd ſupple ſemicirculi non
erunt partes circuli eius qui eſt vniuerſalis: ſingu-
larium verò, id eſt, particularium circulorum
erunt hæ partes, ſcilicet ſemicirculi, ſicut dictum
eſt priùs: & propter hoc non intranſ diffinitio-
nem circuli, quia diffinitio eſt vniuerſalis ſpeciei,
vt prædictum eſt. Et ſubdit, eſt enim materia hæc
quidem ſenſibilis: hæc autem intelleſtualis, & utro-
bique verum eſt quod dicitur, ſcilicet quòd par-
tes materiales modo prædicto non ſunt partes
ſpeciei. Deinde cum dicit:

Quare ſemi-
circuli non
ſunt partes
diffinitionis
circuli.

96

*Palàm autem & quòd anima eſt quadam
ſubſtantia prima, corpus autem materia, homo
verò aut animal quod eſt ex utriſque vt vni-
uerſale, ſed Socrates aut Coriſcus vt ſingulari-
ter. Siquidem igitur anima dupliciter dicitur,
aliq̄ namque vt animam, aliq̄ verò vt to-
tum, ſi verò ſimpliciter anima hoc & corpus
hoc, vt quidem vniuerſale, & ſingulare.*

Anima du-
plex & ſimi-
liter corpus
& compoſitū.

Concludit datam ſolutionem ipſam notificans
per exempla dicens: palàm eſſe quòd anima qui-
dem eſt ſubſtantia prima, id eſt, forma ſubſtantia-
lis: corpus autem materia: homo autem aut ani-
mal quod eſt ex utriſque vt vniuerſale, id eſt,
compoſitum vniuerſale: Socrates autem vt Co-
riſcus, vt ſingulariter, & compoſita ſingularia.
Cuius cauſam ſubdit: ſiquidem anima dicitur
dupliciter, ſcilicet in vniuerſali & in particulari;
ergo eadem ratione & ipſum compoſitum: & hoc
etiam eſt verum ſecundum utranque opinionem
priùs dictam: aliq̄ namque, ſupple dicunt homi-
nem & animal, vt animam, ita quòd anima ſit
tota eſſentia animalis: aliq̄ verò vt totum, id eſt,
compoſitum & non animatum: ſi verò ſimplici-
ter anima hæc & corpus hoc, vt quod quid vniuer-
ſale & ſingulare, id eſt, dato quòd animal ſit com-
poſitum ex anima & corpore, ſi ipſa ſimplicia,
ſcilicet anima & corpus, dicuntur vniuerſaliter &
particulariter, ſequitur etiam quòd compoſitum
ſic dicatur: ſimiliter ſecundum aliam opinionem,
quæ non eſt ſecundum mentem philoſophi, ſed
Platonis, vt patet ex prædictis. Tunc ſequitur
illa pars.

*Virum autem præter materiam talium ali-
qua ſubſtantiarum, alia, & oportet quærere
ſubſtantiam ipſorum alteram quandam vt*

*numeros: aut aliquid tale perſcrutandum eſt
poſterioris: huius enim gratia & de ſenſibili-
bus ſubſtantiis tentamus diffinire, quoniam
modo quodam Phyſicæ & ſecundæ Philoſophia
opus circa ſenſibiles ſubſtantias ſpeculatio,
non ſolum enim de materia oportet ſcire Phy-
ſicum, ſed & de ea quæ ſecundum rationem
& magis.*

*In diffinitionibus verò quomodo partes
quæ in ratione, & quare vna ratio diffinitio,
palàm enim quia res vna, res verò quomodo
vna partes habens ſpeculandum eſt poſterioris.*

T.com. 41.

Vbi oſtendit quid vltra determinandum reſtat,
ab his quæ determinata ſunt de ſubſtantia, & duo
ſunt: quorum primum præmittit, dicens, quòd
utrum præter materiam talium, id eſt, præter ſub-
ſtantias materiales & ſenſibiles, de quibus actum
eſt, ſit alia aliqua ſubſtantiarum præter mate-
riam, id eſt, immaterialis: ita quòd oportet quærere
quandam ſubſtantiam eorum, ſcilicet ſenſibilem;
diuerſam ſupple à materia ſenſibili, vt numeros
aut aliquid tale, puta ideas, vt quidam dicunt per-
ſcrutandum eſt poſterioris, ſcilicet in vltimis libris
huius ſcientiæ; huius enim gratia, id eſt, propter
ſubſtantias immateriales de ſubſtantiis ſenſibilibus
tentamus diffinire: nam ſupple de illis immateri-
alibus eſt propria ſpeculatio huius ſcientiæ, &
non ſic propria de ſenſibilibus. Vnde ſubdit;
quoniam modo quodam Phyſicæ, & ſecundæ Phi-
loſophia opus eſt circa ſenſibiles ſubſtantias ſpecu-
latio: Phyſica enim eſt ſecunda Philoſophia &
non prima: propriè autem negociatur circa ſub-
ſtantias ſenſibiles & materiales: prima autem
Philoſophia circa immateriales; vnde de ſenſibi-
libus & immaterialibus inquantum huiusmodi,
non conſiderat, niſi quatenus dicunt, & iuuant ad
cognitionem ſubſtantiarum immaterialium. Et
ſubdit, quòd non ſolum oportet ſcire Phyſicum de
materia, ſed etiam de ipſa quæ eſt ſecundum ratio-
nem, id eſt, de forma & magis ſupple, quàm de
materia: quia vt probat 2. Phyſic. tex.com. 12. &
inde, natura magis dicitur de forma quàm de
materia. Iterum ſecundò reſtat determinandum,
in diffinitionibus quomodo ſe habent partes, quæ
ſunt in ratione, id eſt, diffinitione, & quare diffini-
tio eſt vna ratio, cum ſupple ex multis partibus
componatur: palàm enim: quia ſcilicet res quæ
diffinitur eſt vna, & ideò diffinitionem indican-
tem ipſam rem oportet eſſe vnã; quomodo verò
res habens partes eſt vna, poſterioris ſpeculandum
eſt, ſcilicet in 8. huius: primò enim quæritur de
vniatè diffinitionis, ſcilicet cap. ſequenti.

S V M M A R I V M.

Repetit dicta: quare ſcilicet ſemicircu-
li non ſunt partes diffinitionis circuli, li-
teræ tamen ſunt partes ſyllabæ: Docet
primam ſubſtantiam eſſe idem cum ſuo
quod quid eſt, ſed per primam, non intelli-
git particularem, ſed ſubſtantiam more
Platonico, iuxta cuius doctrinam totum
ferè hoc caput traditur. Reſolutio eſt,
naturam communem eſſe idem per ſe
primò cum ſuo quod quid eſt, ſeu diffini-
tione

tionem, indiuidua, quæ intelligit Philosophus per concepta cum materia, id est, differentia indiuiduali sunt idem eidem, per se secundò, ut hîc explicat Doctor, & c. d. 3. quæst. 5. ad tertium, & hîc futuus q. 7.

97 **Q**uod quidem igitur est quod quid erat esse, & quomodo ipsum secundum se de omni dictum est. Et quare horum quidem ratio quæ eius quod quid erat esse habet partes diffinitæ: horum autem non. Et quod in substantia quidem ratione qua sic partes ut materia non inerunt: neque enim sunt illius partes substantia, sed totius: huius autem est aliquammodo ratio & non est: nam cum materia non est, indeterminatum enim est: secundum autem primam substantiam est, ut hominis quæ anima ratio: substantia namque est species: quæ inest ex qua & materia tota dicitur substantia, ut concavitatis; nam ex hac & naso, simus nasus, & simitas est, bis enim & his inerit nasus.

TEX. cõ. 41.

In tota verò substantia, aut naso simo, aut Callia inest & materia, & quod quid erat esse, & unumquodque in quibusdam idem ut in primis substantiis, ut curuitas & curuitati esse, si prima est. Dico autem primam quæ non dicitur per aliud in alio esse, ut subiecto, vel materia. Quæcunque vero ut materia, aut concepta cum materia non idem neque secundum accidens unam, ut Socrates & musicum, hæc enim eadem secundum accidens.

Epilogus.

Capitulatim colligit quæ dicta sunt de quod quid est, & de diffinitione, & epilogat circa determinata, dicens, quod supple dictum est quod est quod quid erat esse, & quomodo, supple quod quid est prædicatur, secundum se & de omni, dictum est: quare etiam ratio & quod quid erat esse aliorum habet partes diffinitæ, horum autem, id est, aliorum non, puta: literæ ponuntur in diffinitione syllabæ, & non semicirculi in diffinitione circuli, quia dictum est, quod in ratione substantia, id est, in diffinitione substantiali, quæ sic sunt partes, ut materia non sunt, non enim partes materiales sunt partes substantia illius, id est, speciei, sed totius, scilicet indiuidui: huius autem, scilicet indiuidui est aliquammodo ratio, id est, diffinitio, & aliquammodo non: nam acceptum cum materia, scilicet indiuiduali non est supple diffinitio: erit enim cum materia quoddam indiffinitum, & indeterminatum: sed supple ipsius indiuidui accepti, secundum primam substantiam, id est, speciem, est supple diffinitio: non enim indiuiduum habet aliam diffinitionem quam species. Et subdit, quod hominis quæ anima ratio, id est, quod diffinitio hominis est illa, quæ est animæ: hoc est, quod in diffinitione hominis necessariò ponitur anima, non excludendo tamen corpus, & partes principales, ut Philosophus dixit: substantia namque est species, id est, forma quæ inest, scilicet materiæ, ex qua forma & materia dicitur, id est, diffinitur, tota substantia composita, ut concavitatis, quæ est quædam forma:

Al. quàm speciei.

nam ex ea ut ex forma, & naso ut ex materia, est simitas; ut est, quoddam compositum ex utroque, ut ex partibus, & supple, quod nasus non sit pars concavitatis inclusa in eius ratione: patet, quia bis erit in eis nasus, si supple dicatur nasus concavus: semel enim dicitur proprio nomine, & semel ut includeretur in concavitate; & idè propter negationem vitandam, ipse nasus sic est pars simitatis, vel nasi simi, quod non est pars ipsius concavitatis, nec èconuerso; idè subdit, quod in tota verò substantia, scilicet composita, ut in naso simo, concluditur supple ipse nasus, ut materia aut Callia inest, & materia indiuidualis: speciei enim materia est vniuersaliter de ratione speciei: sic & materia indiuidualis de ratione indiuidui: Subdit etiam quod dictum est, & quia quod quid erat esse, & singulum, scilicet cuius est in quibusdam est idem, ut in primis substantiis, id est, in speciebus vniuersalibus, ut curuitas & curuitati esse, id est, quod quid est curuitatis sunt idem si prima est, id est, si curuitas sit prima substantia & species. Et exponit: quid vocat primam substantiam: quia non substantiam particularem, ut in prædicamentis; idè dicit: dico autem primam quod non dicitur esse per aliud in alio, ut materia, id est, quæ non habet formam in subiecto, & materia signata & indiuiduali: quæcunque verò sunt ut materia, aut concepta cum materia, scilicet indiuiduali, ut sunt singularia, non sunt idem, scilicet quod quid est cum eo cuius est: nec etiam sunt unum secundum accidens, ut Socratem & musicum: hæc enim sunt eadem secundum accidens, scilicet Socrates & musicus: omnia enim hæc determinata sunt in præcedentibus.

Prima substantia multiplex apud Philosophum.

Notandum, quod hîc per primam, scilicet substantiam, vel intelligit Aristoteles speciem vniuersalem, ut distinguitur à particulari, quæ non habet hoc in hoc, id est, formam in materia signata, eo modo quo dictum est in exponendo literam. Vel aliter potest exponi, quòd per primas substantias intelligit ideas separatas, more Platonico, qui eas primas substantias appellabat; & tales substantiæ non habent hoc in hoc, id est, formam in materia, cum à Platone ponantur puræ formæ, quarum etiam est diffinitio secundum eum, & sic curuitas idealis erit prima substantia, & non curuitas sensibilis, vel Mathematica.

98
Primam substantiam in proposito potest exponi dupliciter.

Notandum etiam, quod cum ait Philosophus, quod quid est, esse idem cum eo cuius est in primis substantiis, & non in conceptis cum materia, vel per primas substantias intelligit species vniuersales, ut dictum est, & per concepta cum materia intelligit ipsa indiuidua, quæ non habent, quod quid est, idem sibi per se primò sicut species, ut alias dictum fuit: vel loquitur more Platonico, per primas substantias ideas significans, & per concepta cum materia omnia sensibilia & naturalia: si enim quod quid est, sit primo per se illarum substantiarum in illis solum esset idem, quod quid est, cum eo cuius est per se primò. Nec mireris, si textus vel sic, vel sic exponatur: quia totum hoc capitulum videtur Platonice,

Quomodo in primis substantiis duntaxat sunt idem quod quid est & cuius est? Plerumque more Platónico & restatim loquitur Aristoteles.

paucis improbationibus interpositis;

sicut patet ex præcedentibus

si attendis.

);(

SVMME SECUNDAE

CAP. XIII.

Quo pacto ex partibus diffinitionis fiat vnum: vbi de diffinitionibus secundum diuisionem, multa.

SVMMARIVM.

Arguit dupliciter contra vnitatem per se diffinitionis, resolvens eam esse per se vnam, cuius perfectibile seu materia, est genus: perfectivum, seu forma, differentia.

Tex. c6.42.

Cap. 13.

99

Nunc autem dicamus primum in quantum in Analyticis de diffinitione non dictum est, in illis enim dubitatio dicta operapretium rationibus de substantia est. Dico autem hanc dubitationem quare quidem vnum est cuius rationem diffinitionem esse dicimus, ut hominis animal bipes, sit enim hoc ipsius ratio. Quare igitur utique hoc vnum est, secundum non multa animal, & bipes.

Postquam Philosophus inquisit ex quibus partibus, quod quid est, & diffinitio integratur; nunc inquit quomodo ex partibus diffinitionis fiat vnum, ita quod capitulum præcedens dicatur capitulum de partibus diffinitionis; & præfens capitulum licet sub illo contineatur, dicatur capitulum de vnitatem diffinitionis. Circa quod tria facit: quia primò proponit quæstionem. Secundò arguit ad quæstionem. Tertio subiungit quæstionis solutionem. Secunda ibi: *In hoc namque*, Tertia ibi: *Oportet autem intendere*. Dicit ergo, quod nunc primò dicamus in quantum in Analyticis non dictum est, id est, illud quod in 2. Poster. de diffinitione non dictum est, in illis enim, scilicet Analyticis, dubitatio quadam supple de diffinitione dicta, id est, mota est, sed non soluta, operapretium enim, id est, prænecessaria, rationibus de substantia, id est, speculationi de substantia, de qua in ista scientia principaliter intenditur: dico autem dubitationem hanc, quare diffinitionem vnius, rei dicimus esse rationem vnam, cum supple componatur ex multis partibus, ut diffinitio hominis est animal bipes: sit enim, id est, supponatur, hoc esse ipsius ratio, id est, diffinitio: quare igitur hoc, scilicet animal bipes vnum est, sed non multa, hic supple quæritur. Deinde cum dicit:

In hoc namque homo, & album multa quidem sunt; cum alterum non insit alteri: vnum verò quando inest & patitur aliquid subiectum homo: tunc enim vnum fit & est albus homo. Hic autem non participat alterum altero: genus enim non videtur participare differentias: simul enim contrariis idem participaret: nam differentia contraria sunt, quibus differt genus.

Arguit ad quæstionem, & primò ad partem negatiuam, scilicet quòd ex eis non fiat vnum. Secundò ad partem oppositam, scilicet affir-

matiuam. Secunda ibi: *Oportet autem vnum esse*. Prima in duas secundum duas rationes. Prima sumitur ex hoc, quòd ex genere & differentia non fiat vnum. Secunda ex hoc, quòd non ex pluribus differentiis. Secunda ibi: *Si verò & participat*. In diffinitione enim ponuntur genus & differentia quandoque vna, quandoque plures, ut dicitur. Dicit ergo, quòd in hoc namque homo & album sunt multa quidem, & non vnum cum alterum non insit alteri, sed accipiuntur seorsum, Vnum verò sunt quando supple album inest, & subiectum quod est homo aliquid patitur, id est, suscipit hanc passionem, quæ est albedo: quando, scilicet albedo sibi actu inhæret: tunc enim fit vnum, scilicet per accidens & non per se, & est albus homo. Ex hoc potest accipi maior rationis sic: ex illis quorum vnum non inest alteri non fit vnum; sed sic est in proposito de genere & differentia; idè subdit: *hoc autem cum dicitur*. animal bipes, alterum, scilicet animal non participat altero, scilicet bipede sicut homo participat albo: genus enim non videtur participare differentias. Cuius causam subdit, nam differentia sunt contraria quibus differt, id est, diuiditur genus, & non idem genus participat contrariis differentiis: quia qua ratione participet vna, eadem ratione reliqua. Deinde cum dicit:

Si verò & participat eadem ratio si sunt differentia plures, ut gressuum bipes non alatum. Quare namque hoc vnum, sed non multa: non enim quia insunt, nam sic ex omnibus erit vnum.

Ponit secundam rationem, dicens: *si verò dicitur, quòd genus participat differentia: tamen supple adhuc est eadem ratio ad probandum diffinitionem esse vnam si plures differentia sunt*, id est, ponuntur in diffinitione ut istæ tres gressuum, bipes, non alatum, & ponantur in diffinitione hominis: quare namque hæc sunt vnum, & non multa, quasi dicat non videtur ratio: non enim potest assignari ratio ex hoc, quia insunt, supple vni scilicet homini, nam sic ex omnibus erit vnum: quia omnia essent vnum inter se & cum subiecto, & etiam per se vnum, quia sic loquimur de vno: & vterius quia accidentia eadem accidunt diuersis subiectis sequitur quod diuersa substantia essent vnum, puta Æthiops & coruus, quibus nigredo inest, & sic procedendo omnia essent vnum: dato ergo per impossibile quòd genus participaret differentia, & sic ex genere & differentia fieret vnum, non tamen videtur quòd ex pluribus differentiis fiat vnum propter istam rationem. Deinde cum dicit:

Oportet autem vnum esse quæcunque in diffinitione: diffinitio enim ratio quadam est vna, & substantia vna, quare vnius alicuius oportet ipsam esse rationem, etenim substantia vnum quidem & hoc aliquid significat, ut diximus.

Arguit ad partem affirmatiuam oppositam, dicens, quòd oportet vnum esse quæcunque in diffinitione, ponuntur: enim pro quia: diffinitio est quædam vna ratio, & substantia, scilicet rei quam indicat est vna, quare rationem ipsam oportet esse vnius alicuius, & per consequens ipsam esse vnam: etenim substantiam

Arguit ad partem negatiuam quæstionem.

Quæstio de vnitatem diffinitionis & diffinitio.

Alias propter quòd quid illud cuius rationem diffinitionem esse dicimus est vnum, scilicet quòd quid est, quòd scilicet per diffinitionem significatur ut diffinitio hominis, &c.

100

101

substantia quam indicat est unum quidem, & hoc aliquid significat, ut diximus, scilicet quia ostensum est, quod diffinitio est substantiarum propriè. Deinde cum dicit :

Oportet autem primum intendere de his, quæ secundum diuisiones diffinitionibus : nihil enim aliud est in diffinitione quam primum dictum genus & differentia : alia verò genera sunt primum, & cum hoc comprehensa differentia, ut primum animal, habitum verò animal bipes; & iterum animal bipes non alatum, similiter autem & si per plura dicantur. Omininò verò nihil differt per plura, aut per pauciora dici, quare nec per pauca, aut per duo, Duorum verò hoc quidem differentia: illud verò genus, ut eius quod animal bipes, animal equidem genus, differentia autem alterum.

102

102 Ponit quæstionis solutionem. Circa quòd duo facit, quia primò præmittit quandam diuisionem. Secundò accedit ad quæstionis solutionem. Secunda ibi : *Si ergo genus.* In prima parte intendit quod diffinitio dupliciter assignatur. Vno modo ex genere primo generalissimo & omnibus differentis vsque ad vltimam, & hoc est quando genus proximum est innominatum : tunc enim circumloquimur ipsum per genus remotum & differentias omnes communes vsque ad vltimam: & tunc genus remotum tenet locum generis proximi cum omnibus differentis præcedentibus & communibus. Secundo modo assignatur diffinitio ex genere proximo & vltima differentia, & hoc quando proximum genus est nominatum & vltima differentia est nobis nota. Exemplum primum, ut si dicatur quòd homo est substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis; dato quòd genus proximum ignoretur. Exemplum secundi, ut si dicatur quòd homo est animal rationale : dato quòd animal sit genus proximum & rationale sit vltima differentia. Et hoc est quod dicit *oportet primum intendere* ad videndam scilicet vnitatem diffinitionis *de diffinitionibus quæ*, scilicet assignantur *secundum diuisiones* : supple generis in differentias : *nihil enim aliud est in diffinitione quam primum genus: & differentia: alia verò*, scilicet genera intermedia *sunt primum genus & cum hoc comprehensa differentia*; genus enim intermedium nihil aliud est quam primum genus, id est, remotum : & cum hoc includit differentiam aliquam vnã vel plures, *ut si primum genus est animal, habitum verò, id est, consequenter se habens animal bipes, & iterum tertio animal bipes non alatum: similiter autem etsi per plura dicantur, id est, si aliquod genus per plures differentias dicatur : quia nihil differt ad propoliturum : si per plura aut pauciora dicatur* : ut scilicet per duas differentias, vel per tres, semper circumloquimur genus proximum per intermedium primi generis & speciei : nam genus proximum nihil aliud est quam primum genus & cum hoc comprehensæ differentia, ut animal nihil aliud est quam substantia, quod est primum cum aliquibus differentis : nam animal est substantia animata sensibilis : & sic omnis diffinitio resoluitur in primum genus & aliquas differentias. Et subdit quantum ad secundum modum : *duorum verò,*

id est, si diffinitio assignetur per aliqua duo : *hoc quidem est differentia, illud vero genus: ut eius quod est animal bipes, animal quidem est genus; alterum autem scilicet bipes est differentia supposito quòd animal sit genus proximum, & bipes differentia vltima.* Deinde cum dicit :

Si ergo genus simpliciter non est præter eas quæ ut generis species : aut si est quidem, ut materia est : vox enim genus & materia, differentia autem species & elementa ex hæ faciunt palam quod diffinitio est ex differentiis ratio.

103

Accedit ad solutionem. Circa quòd duo facit : quia primò ostendit quomodo ex genere & differentia fiat vnum ; ita quòd pluralitas generis & differentia non impedit diffinitionis vnitatem : & hoc est quantum ad secundum modum diffiniendi. Secundò ostendit quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum : ita quòd pluralitas differentiarum non impedit diffinitionis vnitatem, & hoc est quantum ad primum modum. Secunda ibi : *At verò & oportet.* In prima parte intendit talem rationem : Ex proprio perfectibili & proprio perfectiuo eiusdem generis fit vnum per se, sicut ex potentia & actu : sed genus & differentia sunt huiusmodi, ergo, &c. Minor pater: quia genus est ut materia, & proprium perfectibile: differentia verò specifica est ut forma, & proprium perfectiuum materia: sicut ergo ex forma & materia fit vnum per se : ita ex genere & differentia, ex quibus diffinitio integratur, fit vnum per se ; & hoc est quod dicit : *si pro quia : ergo genus non est simpliciter*, supple aliquid præter eas species quæ sunt generis: *aut si est quidem, ut materia est* : genus enim habet rationem materia: cui differentia addita constituit speciem : *vox enim est genus & materia*, scilicet litterarum, quod pater : quia differentia, supple vocis additæ voci, *faciunt species*, scilicet vocum & litterarum. Quòd etiam sit materia pater, quia *supple differentia faciunt elementa*, id est, lineas, *ex hæ*, scilicet ex voce quasi ex materia : quia inquam sic est palam quia *diffinitio est ratio*, scilicet vna ex differentiis, scilicet constituta. Ex hoc patet quòd ratio ad oppositum non concludit ; licet enim differentia non insit generi eo modo quo album inest homini: quia differentia non prædicatur de genere sicut album de homine, quatenus genus non participat differentiam formaliter nec conuerso: nihilominus tamen differentia aduenit generi ut proprius actus & perfectio propriæ potentia, & perfectibilis; & ideo constituit vnum per se.

Genus se habet ut materia, differentia verò ut forma.

Notandum, quòd negantes pluralitatem formarum : hinc volunt sumere argumentum, quòd vnitas diffinitionis est per hoc, quòd genus nihil est præter generis species, saltem secundum esse quiditatum. Sed hoc non est verum : quia accipitur auctoritas truncata : nam sequitur : *genus non est præter eas quæ sunt generis species; aut si est quidem, est ut materia.* Secunda pars disunctionis est vera, vnde ad illud secundum membrum subdit exemplum : *vox enim genus est & materia, &c.* Est igitur intentio Philosophi quòd illud quod importatur per genus, nihil est nisi potentiale respectu specierum.

Vide 11. di. 4. q. 3. & hic 1. q.

Al. distictionis.

Tex. cò. 43.
Ad hunc textum q. 19.
lib. 7.

Duplex modus assignandi diffinitionem ubique notandus.

Genus subalternum quid.

S V M M A R I V M.

Quod pluralitas differentiarum non impedit unitatem diffinitionis. Quod ait scissio pedis, pedalitas quædam est, non intelligit sic, quod differentia inferior includat superiorem; sed quod diuidat, sum. de quo fusè Doctor 4. d. 11. q. 3. ad primum pro prima opinione, nu. 48 & hîc q. 17. & q. 9. & 13. de Vniuersalibus. Vbi vide Mauritium & Antonium Andream hîc q. 15. ex pluribus tamen differentiis per accidens, non fit per se vnum, & explicat exemplo De ratione per se vnius vide Doctorem 2. d. 12. q. 1. & libro octauo huius, q. 4.

AT verò & oportet diuidi differentia differentiam vt animalis differentia est pedalitas. Item animalis habentis pedes differentiam scire oportet in quantum habens pedes. Quare non est dicendum habentis pedes aliud alatum, aliud non alatum, si quidem bene dicit: sed propter non posse fieri hoc: sed si aliud habens scissos pedes: aliud non scissos pedes; hæc namque sunt differentia pedis: nam scissio pedis pedalitas quædam est, & sic semper vult procedere donec vltique veniat ad non differentiam. Tunc autem erunt tot species pedis, quot differentia, & pedes habentia animalia equalia differentiis.

Postquam Philosophus ostendit quomodo ex genere & differentia fiat vnum; ita quod pluralitas generis & differentia non impediatur diffinitionis unitatem; nunc ostendit quomodo ex pluribus differentiis fiat vnum, ita quod nec pluralitas differentiarum impedit unitatem diffinitionis. Circa quod duo facit: quia primò ostendit qualiter in diffinitione multæ differentia sunt sumenda. Secundò ostendit quod differentia si debite sumantur, earum pluralitas non impedit unitatem diffinitionis. Secunda ibi: *Si itaque hæc sic.* Dicit ergo, quod *at verò oportet*, supple in diffinitionibus ubi habent poni multæ differentia, *diuidi differentia differentiam.* id est, differentia primam in differentiam secundam: *vt differentia animalis est pedalitas:* & quia est differentia communis, ideo oportet ipsam diuidi per aliam differentiam, quæ *si differentia animalis habentis pedes: in quantum habens pedes*, id est, quod sit differentia per se & non per accidens: ideo subdit, *quare non est dicendum quod habentis pedes aliud est alatum, alterum non alatum: si quidem bene dicit*, id est, si homo vult bene dicere diuisionem differentiarum, quia habere alas accidit habenti pedes: nec est eius per se differentia: & subdit: *sed propter non posse fieri hoc*, id est, quod quandoque propter necessitatem: quia differentia per se sunt nobis ignota; ideo loco eorum vtimur differentiis per accidens, quatenus aliud non possumus: & subdit modum quo per se diuiditur hæc differentia pedalitas dicens: quod si supple animal habens pedes diuidatur: sic quod aliud est habens pedes scissos, aliud non habens pedes scissos: tunc supple fit bene: hæc

namque sunt differentia pedis, scilicet scissum, & non scissum: nam scissio pedis est quædam pedalitas, & sic semper vult procedere, scilicet diuidens differentias: donec vtrique veniat ad non differentiam, id est, ad differentias vltimas non habentes vltiores differentias: tunc autem tot erunt species pedis, quot differentia, & animalia habentia pedes equalia differentiis: nam quælibet differentia vltima constituet speciem animalis habentis pedes.

Notandum, quod cum dicitur quod scissio pedis est quædam pedalitas, non est intelligendum quod sit prædicatio per se primo modo: & quod differentia inferior includat superiorem: sed quod inferior per se dat diuidere superiorem, in quantum huiusmodi, & hanc diuisionem per se innuit per ista abstracta, *scissio & pedalitas.* Deinde cum dicit:

Si itaque hæc sic se habent, palam quia finalis differentia substantia rei erit, & diffinitio, si non oportet multis eadem dicere in terminis. superfluum enim accidit hoc dicentibus, nam quando dicit animal habens pedes bipes, nihil aliud dixit quam animal pedes habens, & duos pedes habens & si hoc diuidat propria diuisione multis dicit, & equaliter differentiis, siquidem differentia differentia fiat, una erit quæ finalis species & substantia,

Ostendit quod si differentia debite sumantur, earum pluralitas non impedit diffinitionis unitatem. Circa quod duo facit: quia primò ostendit propositum. Secundò concludit intentum. Secunda ibi: *Quare palam.* Prima in duas: quia primò ostendit quomodo ex multis differentiis fiat vnum, si differentia per se sumantur. Secundò quod hoc non erit si per accidens sumantur. Secunda ibi: *Si verò secundum accidens.* In prima parte intendit talem rationem eandem quæ prius: Ex actu & potentia eiusdem generis fit per se vnum: sed multæ per se differentia in diffinitione ordinatè sumptæ sunt huiusmodi, ergo, &c. Minor probatur: quia vltima & finalis differentia se habet ad præcedentes vt actus & perfectio ad potentiam, cum sit substantia rei & diffinitio vltimate & perfectiue: & omnes aliæ sunt potentiales respectu eius: omnes enim præcedentes cum genere primo circumloquuntur genus proximum, quod se habet vt materia respectu finalis differentia.

Ideo dicit: quod *si itaque hæc sic se habent*, scilicet vt dictum est, quod differentia in diffinitione accipiantur per se, & non per accidens, *palam quia finalis differentia est substantia rei & diffinitio* prædicto modo. Quod autem differentia finalis sit vltimate & perfectiue rota diffinitio & substantia rei, patet, quia aliàs esset negatio in diffinitione; ideo dicit, quod *si non oportet in terminis*, id est, in diffinitionibus, *eadem dicere multis: superfluum enim erit*, supple hoc & negatoriū: quod sic patet, quia cum diffinitio habeat unitatem ex aliqua differentia, ergo vel à finali, vel ab aliqua alia: si à finali, habetur propositum: si ab alia, vel ista est vna cū finali, vel sunt duæ: si vna, ergo negatio: si duæ, ergo diffinitio non est vna: quia ex duobus in actu vltimate & perfectio non fit vnum per se: & hoc est quod dicit: *accidit autem hoc*, scilicet

Nec per se includitur seu prædicatur differentia superior in vniuersali de inferiori.

103

Differentia sunt duplices.

Ex pluribus differentiis per se fit per se vnum.

Qualiter differentia plures in diffinitione posita debent accipi abique negatione.

104
Ad hunc textum est q. 17. lib. 7.

Quomodo plures differentia sunt sumenda in diffinitione.

Al. filios.

AL.quarenus.

scilicet inconueniens de nugatione : nam quando supple aliquis dicit, id est, diffinit animal habens pedes, bipes : nihil aliud dicit quam animal pedes habens, duos pedes habens : quia bipes nihil aliud est quam duos pedes habens, & ita erit nugatio qualiter, ly bipes videtur includere ly habere pedes, & sunt quasi eadem differentia: & ita si utraque ponitur, erit nugatio: similiter & si hoc quod est bipes diuidatur propria diuisione, id est, per differentias per se, non per accidens multoties dicit, & equaliter differentiis, id est, quod idem toties dicitur quot sunt differentia: nisi supple ab vltima differentia non includente priorem habere diffinitio vnitatem, puta si bipes vltimis diuidatur: dicendo quod bipes aut habet pedes scissos, id est, in tres digito, sicut in quatuor: semper enim multiplicando differentias multiplicatur repetitio eiusdem: nisi, ut dictum est, vltima à qua diffinitio habet vnitatem non includeret præcedentes, idem subdit, quod siquidem igitur fiat differentia differentia, accipiendo scilicet plures differentias, vna erit qua est finalis species & substantia rei.

106

Notandum, quod negantes plures formas hinc sumunt argumentum: quia si finalis differentia quæ dicit rationem formæ dicit, totam substantiam rei, ergo non est ibi alia & alia forma, à quarum prima sumatur genus, & differentia à secunda, quia tunc differentia vltima non esset tota substantia diffiniti. Sed hoc nihil valet: non enim potest intelligi quod tota ratio quiditatiua sit in vltima differentia: tunc enim genus superflueret in diffinitione: quia sola vltima differentia totam essentiam rei exprimeret: sed debet sic intelligi, quod completiue est tota substantia rei, sicut à forma vltima completiue est tota essentia habentis formam. Deinde cum dicit:

Si verò secundum accidens, ut si diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum: tot quot vtrique sectiones fuerint.

Ostendit quomodo ex multis differentiis non fit vnum, si sumantur per accidens, dicens quod si verò secundum accidens, supple aliquis sumat differentias: ut si diuidat, habentis pedes, aliud album, aliud nigrum: tunc supple tot erunt differentia finalis, quot vtrique fuerint sectiones, id est, diuisiones, quia tunc vna non subordinabitur alteri; nec per consequens facient vnum per se: ex hoc patet quod ratio superius facta ad oppositum non concludit: procedit enim de differentiis sumptis per accidens, quæ non faciunt vnum, nisi subiecto tantum, quæ vnitas non sufficit ad diffinitionem. Deinde cum dicit:

Quare palam quod diffinitio ratio est quæ est ex differentiis: & harum ex finali secundum rectum.

Concludit intentum. Circa quod duo facit: quia primum ponit conclusionem. Secundum manifestat eam per quoddam signum. Secunda ibi: *Palam autem.* Dicit ergo, quod supple ex prædictis est, palam quod diffinitio est ratio, scilicet vna, quæ est ex differentiis, & harum, scilicet differentiarum supple est vnitas ex finali, differentia secundum rectum, id est, quando sumuntur differentia ordinatè: ut differentia minus communis sub communi, & non sumuntur à latere, & per accidens.

Scoti Oper. tom. IV.

Vnitatem diffinitionis multis differentiis, desumi ex vltima; alioquin sequeretur nugatio addendo superiorem differentiam inferiori; vel è contra; neque ex hoc quod non fit ordo inter differentias, ut vna includat aliam, sequitur; non esse plures formas in composito. Ut bene explicat Doctor hic, de quo latè agit 4. di. 11. q. 3. num. 28. & a. num. 33. & hic q. vltima.

Palam autem erit, si quis transponat tales diffinitiones, ut eam qua est hominis dicens: animal bipes, pedes habens, superfluum enim est habens pedes, dicto bipede; sed ordo non est in substantia, quomodo namque oportet intelligere, hoc quidem posterius, illud verò prius. De diffinitionibus quidem igitur secundum diuisiones tot dicantur primum, quales quadam sunt.

107

Probat dictam conclusionem, quod scilicet finalis differentia sit substantia, & diffinitio perfectiue & vltimatè: alioquin ut dictum est, in diffinitione esset nugatio, sicut patet transponendo differentias: nam sicut prius, addendo posteriorem differentiam priori, erit nugatio similiter, & è conuerfo addendo priorem posteriori: quia non est ordo quantum ad hoc in substantia, id est, in his quæ spectant ad substantialem rationem & diffinitiuam rei: semper enim erit nugatio præponendo, vel postponendo negata: & nihil refert dicere hoc prius: hoc posterius, idem dicit, quod palam erit, scilicet quod conclusum est, si quis transponat tales diffinitiones, id est, differentias positas in diffinitione ut aliquis dicat eam, scilicet diffinitionem qua est hominis esse animal bipes, pedes habens: vbi transponitur ly bipes quæ cum sit differentia posterior, ponitur prior, idem subdit: *superfluum enim est dicere habens pedes, dicto bipede: sed non est ordo in substantia,* id est, in substantiali diffinitione, modo iam dicto: *quomodo namque oportet intelligere, hoc quidem prius; illud verò posterius:* quasi dicat, quod non, si negetur finalis differentia esse substantia rei completiue. Vltimò epilogat dicens, *de diffinitionibus igitur secundum diuisiones,* id est, quæ accipiuntur secundum diuisionem generis in differentias & differentiarum in differentias dictum est: *quales quædam sunt dicta* primum scilicet quæ accipiunt partes formales speciei & per se prædicata & alia quæ dicta sunt & ostensa primum in præcedentibus.

Qualiter complementum vnitatis & ensitatis diffinitionis & diffinitis est ab vltima differentia? Modus cognoscendi nugationem.

Epilogus.

Notandum, quod negantes plures formas, hinc sumunt argumentum: quia si non est ordo in substantia, ergo non est ibi alia & alia forma: quia si sic, iam esset ordo in substantia rei secundum ordinem formarum: sed hoc nihil valet ad propositum: Philosophus enim antè immediatè voluit quod si est nugatio addendo differentiam priorem posteriori, pari ratione erit nugatio è conuerfo: non enim est talis ordo in substantiis: hoc est, in his quæ pertinent ad rationem substantialem alicuius, siue diffinitiuam, quod aliud &

108
Vide in 4. vbi supra.

A a alius

Qualiter vltima differentia est tota rei substantia suo modo exponis.

Ex pluribus differentiis per accidens non fit per se vnum.

Concludis intentum.

alius ordo fiat & tollat nugationem : Vnde non est intentio Philofophi quòd diffinitio non poffit dari per genus , & per multas differentias non fe mutud includentes fecundum nugationem : nam fi ponantur in diffinitione multæ differentia ordinatæ , non fequitur nugatio ; fed fupponendo oppofitum illius , quod vult Philofophus probare , fequitur nugatio : hoc est quòd ab vltima differentia non fit vnitas rei : quia quandoque fi genus fit remotius , datur per multas differentias : fi ergo tunc vnitas non est ab vltima differentia , cum vnitas compofiti fit ab vltima differentia , cum hæc non fit vltima , erit aliqua alia vltima & actus : & cum multæ fint ibi , tunc de illis effæt aliqua differentia vltima , & vltimus actus , & ab ea excompofitum vnum : & tunc , aut erunt duæ , aut erunt vna ; fi vna , erit nugatio , cum vtraque ponatur : fi aliud , & aliud , & vtrunque in actu , & cum ex duobus in actu vltimo non fit vnum , fequitur quòd ex illis duobus non fiat vnum . Exemplum huius patet in littera , vt fi diffinitio hominis est animal habens pedes bipes , ly bipes finalis differentia , à qua completiue est fubfiantia , & vnitas diffinitionis , non est includens formaliter differentiam priorẽ , quæ est habens pedes : alioquin fequuntur inconuenientia prædicta .

Cap. 14.

S V M M Æ S E C V N D Æ

C A P V T X I V .

Vniuerfalia Platonice accepta fubfiantias non effe .

S V M M A R I V M .

Refumit diuifionem fubfiantia , quam pofuit in initio huius libri : licet enim hæc diuifio verbis differat ab illa , re eadem videtur ; vt notat Doctõr Probat dupliciter vniuerfale non effe fubfiantiam , (& fumit vniuerfale Platonice ,) excludens rationis primæ refponfionem .

Tex. cõ. 44.
Ad huc text.
est , quæ. 18.
lib. 7.

109

Quoniam verò de fubfiantia perferuatatio eſt ; iterum redeamus : dicitur autem ſicut ſubiectum fubfiantia eſſe , & quod quid erat eſſe , & quod ex his & vniuerſale . De duobus quidem igitur dictum eſt : etenim dictum quod quid erat eſſe , & de ſubiecto : quia dupliciter ſubiicitur , aut hoc aliquid ens , vt animal paſſionibus , aut vt materia actui .

Text. cõ. 45.

Videtur autem & vniuerſale cauſa quibusdam eſſe maximè , & eſſe principium vniuerſale , vnde & de hoc tractemus .

In iſto capitulo , vt dicebatur ſuperius , agit Philoſophus de fubfiantia & quod quid eſt ſecundum quod vniuerſale dicitur fubfiantia à quibusdam , inquirens vtrum vniuerſalia ſint . Circa quod facit duo . Primò proponit intentum & continuat dictis dicenda . Secundò exequitur de intento . Secunda ibi : Videtur enim impoſſibile . Dicit ergo , quòd quoniam de fubfiantia eſt perferuatatio , ſcilicet in iſta ſcientia : iterum redeamus , reſumendo ſcilicet diuifionem fubfiantia , vt ap-

pareat quid dictum ſit , & quid dicendum reſtat , & ſubdit : dicitur autem ſubfiantia eſſe ſicut ſubiectum , id eſt , materia , quæ formæ ſubiicitur , & alio modo , quod quid erat eſſe , id eſt , forma , & tertio quod ex his , id eſt , compoſitum ex vtroque , & quarto ſecundum quosdam dicitur ſubfiantia vniuerſale ; de duobus quidem igitur horum quatuor dictum eſt : etenim pro qua , dictum eſt de quod quid erat eſſe & iterum de ſubiecto , quia dupliciter ſubiicitur . Vno modo vt ſubiectum paſſionibus ; alio modo vt materia formæ , id eodem dicit : aut ſupple ſubiicitur , vt hoc aliquid ens , ſcilicet in actu : vt animal paſſionibus : & ſimiliter quodlibet ſubiectum paſſionibus ſuis & accidentibus : aut vt materia ſubiicitur actui & formæ ſubfiantiali ; de his quidem dictum eſt ſuprà , quando oſtenſum eſt qualiter materia & partes materiales pertinent ad ſpeciem , vel ad indiuiduum . Et ſubdit , quòd vniuerſale videtur quibusdam eſſe maximè cauſa & principium : & ſupple non ſolum materia & quod quid eſt vnde & de hoc , ſcilicet vniuerſali tractemus : agit enim deinceps in hoc ſeptimo de vniuerſali : de ſubfiantiis autem compoſitis & ſenſibilibus agit in 8. huius , ad quem iſte ſeptimus ordinatur .

Subfiantia
quadrupliciter
dicitur .

Subiectum
duplex ſcilicet
quod ſubiicitur
paſſionibus
& quod
ſubiicitur
forma .

Notandum , quòd diuifio fubfiantia , quæ hîc reſumitur , reſtit in idem cum illa , quæ ponitur circa principium huius ſeptimi : ibi enim pofuit quatuor , ſcilicet quod quid erat eſſe , & vniuerſale , & genus , & ſubiectum : ſubiectum autem ſubdiuiditur in materiam , formam , & compoſitum : ſed hîc loco formæ ponitur quod quid erat eſſe , quatenus , vt patet ex præcedentibus , quod quid eſt maximè ſe tenet ex parte formæ . Iterum genus & vniuerſale hîc ſub vno comprehenduntur , quatenus genus eadem ratione ponitur fubfiantia qua , & vniuerſale , vt dicitur : remanent ergo quatuor modi fubfiantia quæ prædicti ſunt . Deinde cû dicit :

Videtur enim impoſſibile eſſe ſubfiantiam eſſe quocumque vniuerſaliter dictorum ; primum enim ſubfiantia quæ vniuerſaliter , propria vniuerſaliter , quæ non iueſt alij , vniuerſale verò commune eſt , dicitur enim hîc vniuerſale quod pluribus in eſſe natum eſt . Cuius ergo ſubfiantia hoc erit aut enim omnium aut nullius : omnium autem non eſt poſſibile , vniuerſale autem ſi erit , & alia huius erunt , quorum enim vna ſubfiantia eſt , & quod quid erat vnum , & ipſa vnum .

110

Ad hunc textum
ponitur
q. 13. & 14.
lib. 7.

Exequitur de intento . Circa quod duo facit : quia primò oſtendit quòd vniuerſalia non ſunt fubfiantia , eo modo quo dixerunt quidam . Secundò exponit quid directè & quid non directè dixerunt ſic ponentes . Secunda ibi : Sed ſpecies dicentes . Prima in duas : quia primò oſtendit generaliter vniuerſalia non eſſe rerum fubfiantias . Secundò oſtendit hoc ſpecialiter de vno & ente , quæ maximè rerum fubfiantia ponebantur . Secunda ibi : Quoniam verò vniuerſale dicitur . Prima in duas : quia primò probat quòd vniuerſalia non ſunt fubfiantia . Secundò quòd non ſunt ſeparata . Secunda ibi : Maniſeſtum autem . Prima in duas ſecundum duas vias , per quas oſtendit propoſitum ; nam primò probat intentum per rationes ſumptas ex parte prædicationis , prout vniuerſalia vt vniuerſalia dicuntur prædicari de inferioribus . Secundò ex parte

parte compositionis, prout inferiora dicuntur componi ex vniuersalibus. Secunda ibi : *Amplius autem & impossibile*. Prima in duas quia primò præmittit rationes. Secundò excludit cauillosam responſionem. Secunda ibi : *Sed an sic*. Prima in duas secundum duas rationes. Secunda ibi : *Amplius substantia dicitur*. In prima parte intendit talem rationem: Substantia vniuersaliusque est propria sibi & nulli alij inest: sed vniuersale nulli est proprium, ergo vniuersale nulli est substantia. Minorem declarat: quia vniuersale pluribus natum est inesse: aut ergo erit substantia omnium, aut nullius: non omnium, quia substantia est propria illi cuius est, ergo nullius. Dicit ergo, quòd impossibile videtur, scilicet ex dicendis: quòd cuncte vniuersaliter dictorum esse substantiam: primum enim substantia que vniuersaliusque propria, scilicet est illi cuius est, que non inest alij: vniuersale verò commune est & non proprium alicuius: hoc enim dicitur vniuersale, quòd natum est inesse pluribus. Cuius ergo, scilicet illorum plurium hoc, id est, vniuersale erit substantia: aut enim omnium, aut nullius, omnium autem non est possibile: quia, vt dictum est, substantia vniuersaliusque est propria sibi: & per consequens plurium plures sunt substantiæ & diuersæ: vniuersus autem eorum si erit, scilicet vniuersale substantia: sequitur quòd omnia erunt hoc, id est, quòd omnia quibus vniuersale inest, erunt ipsum vnum, cuius ponitur esse substantia: quòd probat: quorum enim substantia vnum est, & quòd quid erat esse vnum, & ipsa vnum sunt: relinquunt ergo ex prædictis, quòd vniuersale nullius sit substantia.

Notandum, quòd Philosophus non intendit simpliciter negare substantias vniuersales: nam contradiceret sibi: nam genera & species in prædicamento Substantiæ ponit esse substantias secundas, vt patet in prædicamentis: sed negat substantias vniuersales eo modo quo Platonicè ponebant, scilicet esse aliqua vniuersalia, quæ erunt substantia, & quòd quid est singularium; & ab eis realiter separata: hoc enim est impossibile: nam quiditas & substantia cuiuslibet est propria sibi, & sibi realiter inexistens, sicut probat ista prima ratio: dicitur autem vniuersale quòd natum est esse in pluribus: nec semper actu de pluribus prædicatur: sed hoc accidit sibi: sufficit autem quòd sit aptum, & non repugnat sibi vt vniuersale esse pluribus communicabile: quandoque enim solum habet vnicum suppositum actu sub se, vt patet de phœnice, de Sole, & de Luna, vt dicitur infra. Deinde cum dicit:

Tex. cò. 46. *Amplius substantia dicitur que non de subiecto, & vniuersale de subiecto aliquo dicitur semper.*

Ponit secundam rationem, quæ talis est: substantia non dicitur de subiecto: vniuersale dicitur de subiecto: ergo vniuersale non est substantia. Dicit ergo, quòd *amplius substantia dicitur que non de subiecto, & vniuersale semper dicitur de aliquo subiecto*.

Sed occurrit dubium, quomodo verum sit quòd substantia non dicitur de subiecto: nam secundæ substantiæ prædicantur de subiecto, vt dicitur in Prædicamentis, cap. de Substantiæ.

Respondeo: potest dici quòd realiter loquendo & secundum esse nulla est substantia communis, quæ de alio prædicetur, licet hoc sit verum Logi-

Scoti Oper. tom. IV.

cè loquendo, eo modo quo loquitur Philosophus in Prædicamentis, vt allegatum est. Plato autem posuit vt sibi imponitur, substantias vniuersales secundum esse, & realiter separatas, prædicabiles de inferioribus: & sic benè procedit ista ratio contra eum; licet simpliciter, & aliàs assumat maiorem falsam. Deinde cum dicit:

Sed an sic quidem non contingit, vt quòd quid erat esse: in ipso autem existit, vt animal in homine, & equo. Ergo palam quia quedam est ipsius ratio: differt autem nihil: nec si non omnium ratio est eorum quæ sunt in substantia. Nihil enim minus substantia erit hoc alicuius, vt homo hominis in quo existit; quare idem accidit iterum, erit enim substantia in illius substantia, vt animal in quo est species, vt proprium existit.

Excludit quandam responſionem cauillosam, qua posset obuiari primæ rationi, vbi dictum est omnia esse vnum, quorum est substantia, & quòd quid est vnum: diceretur enim forsan quòd vniuersale non est substantia quæ sit propria vni, vt quòd quid erat esse: quòd excludens dicit: *sed an sic quidem non contingit*, scilicet vniuersale esse substantiam, vt quòd quid erat esse: in ipso autem inexistit, supple est substantia inexistens, vt animal quidem in homine & equo. Vult dicere quòd forte posset obuiari dictæ rationi, dicendo quòd vniuersale non est substantia, & sicut quòd quid erat esse, licet sit substantia existens in partibus, vt animal in homine, & equo: natura quidem animalis non est sic in homine, quòd sit ei propria, cum etiam sit in equo: ad quòd excludendum subdit: *ergo palam quia est quedam*, id est, aliqua ratio ipsius, scilicet animalis quòd ponitur substantia communis: *differt autem nihil*, id est, nihil ad propositum, *si non est ratio*, id est, diffinitio, omnium eorum quæ sunt, id est, ponuntur in substantia, id est, in diffinitione substantiæ rei: quia tunc esset processus infinitus in diffinitionibus: *nihil enim minus substantia erit alicuius hoc*, scilicet quæ ponitur non habere diffinitionem, quàm si haberet *vt homo hominis in quo existit: quare idem accidit iterum quòd prius: erit enim substantia in illius substantia*, id est, quòd ista substantia communis; licet non ponatur propria alicui inferiorum: oportet tamen quòd sit propria illius communis *vt animal in quo est species proprium existit*, id est, sicut animal si sit quedam substantia communis; prius prædicabitur de illo communi, & eius erit propria substantia, siue sit diffinibilis siue non: si ergo talis substantia est propria alicui vni, non poterit prædicari de pluribus, nec alteri inesse, & sic idem quòd prius.

S V M M A R I V M.

Quatuor rationibus probat vniuersale non esse substantiam; ex parte compositionis, quasi hæc, vt inferior, illud includat, vt superius componens. Doctor singulas optimè exponit, & quomodo inde non sequitur diffinitum non esse compositum. ex realitatibus, quia rationes procedunt contra vniuersale Platonicum tantum.

Positio Platonis, sed non assertiua.

113
Excludit etiam rationem ad primam rationem.

Al. particularibus.

Probat in generali vniuersalia non esse substantias contra Platonem. Vniuersale quidam

111

112

Quomodo Philosophus accipit hic vniuersale ostendit.

Quomodo substantia prædicatur de subiecto & quomodo nō?

Text. cō. 47.

114

Amplius autem impossibile & inconueniens hoc esse substantiam; si est ex ali- quibus, non ex substantiis esse, nec ex eo quod hoc aliquid, sed ex quali, prius enim erit non substantia, & qualis substantia, & ipso hoc quod est impossibile, nec enim ratione, nec tēpore, nec generatione passiones possibile est priores esse substantia, erunt enim separabiles.

Per viam compositionis probat vnuerſalia non esse substantias.

Probat quod vnuerſalia non sunt substantiæ ex parte compositionis, prout inferiora dicuntur componi ex vnuerſalibus. Circa quod duo facit: primò adducit rationes ad propositum. Secundò dubitationem quandam excludit. Secunda ibi: *Accidit autem quod habet dubitationem*, Prima in quatuor, secundum quod quatuor rationes ponit, Secunda ibi: *Amplius Socrati*. Tertia ibi: *Sui autem*. Quarta ibi: *Amplius autem*. In prima parte intendit talem rationem: Si vnuerſalia sunt substantiæ; ergo substantia erit ex non substantiis; consequens est falsum: quia ea ex quibus res est, sunt priora; & sic non substantiæ erunt priores substantia, cuius oppositum ostensum fuit supra: quia substantia est prima omnium diffinitione & tempore. Consequencia patet: quia vnuerſalia magis significant quale quid: si igitur substantiæ consent ex vnuerſalibus: substantia erit ex non substantiis. Dicit ergo, quod *amplius impossibile est inquam talem substantiam esse ex non substantiis nec ex eo quod est hoc aliquid: sed ex quali*, id est, ex his quæ significant quale quid, quod probat, quia tunc, *non substantia & quale erit prius ipsa substantia quod est impossibile: nec enim ratione*, id est, diffinitione, nec tempore, nec generatione, possibile est passiones esse priores substantia; quia si sic, erunt separabiles, scilicet à substantia, quod est impossibile: hoc enim prius est tempore alio, quod scilicet potest esse separatim sine illo, vt dictum est circa principium huius septimi; & tunc supplendum est quod ea ex quibus aliquid componitur, sunt priora generatione & tempore, & quandoque etiam diffinitione: si igitur vnuerſalia significant quale quid, non potest dici quod sint substantiæ, ex quibus constituitur hoc aliquid.

Se. 1 ratio Philosophi non videtur concludere, quia secundæ substantiæ, puta genera & species in prædicamento Substantiæ, cap. de substantia, licet non significant hoc aliquid, sed quale quid, vt dicitur in Prædicamentis, non tamē significant quale accidentale, sicut passiones, sed quale substantiale: ratio autem Philosophi procedit ac si vnuerſalia significant quale accidentale, sicut passiones. Respondet, quod ratio Philosophi concludit contra Platonem: nam si vnuerſalia sint quædam res eo modo, quo ponit Plato, scilicet quod sint res aliæ à singularibus, & per consequens si significant qualitatem singulariū, oportet quod infint eis, vt substantiis, & sic significantur quale accidentale: nam omnis qualitas quæ est res alia ab eo cuius est qualitas, & est in eo cuius est, sicut in subiecto est qualitas accidentalis, patet de albedine respectu corporis. Vnuerſalia igitur quæ à Platone ponuntur separata, & per consequens aliæ res à singularibus, oportet quod significant quale accidentale singulariū; posita Hypothesi quidem sequitur inconueniens, sed non sequitur ad opinionem Philosophi: quia ipse non ponit vnuerſalia separata, nec alterius naturæ à singularibus. Deinde cum dicit:

Quomodo procedit argumentum Philosophi: ad hominem, licet non ex forma & simpliciter est ergo similes ex hypothesi. Al. subiectis.

Text. cō. 48.

116

Amplius Socrati inerit substantia substantia: quare duorum erit substantia: totaliter vero accidit si est substantia homo, & quacunque ita dicuntur: nihil eorum qua in ratione esse nullius substantiam, neque sine ipsis existere; nec in alio. Dico autem non esse quoddam animal præter aliqua, nec aliud eorum qua in rationibus nullius. Ex his itaque speculantibus palam quia nihil vnuerſaliter existens est substantia, & quia nullum communiter prædicatum significat hoc aliquid, sed tale,

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Si vnuerſalia sunt substantiæ; ergo vna substantia erit in duobus; consequens est falsum: quia ostensum est supra quod vna substantia erit propria vnus tantum. Consequencia patet ex hoc: quia tunc homo erit substantia Socratis, & similiter animal erit substantia hominis, & per consequens Socratis: & sic in Socrate erunt duæ substantiæ, scilicet homo & animal, & ita vna substantia, puta animal erit in duobus; puta in homine & in Socrate. Idè dicit quod *amplius Socrati inerit substantia substantia*: id est, ipsum animal quod est substantia hominis: qui etiam homo est substantia Socratis: *quare scilicet ipsum animal, erit substantia duorum*. Et subdit quod *totaliter*, id est, vnuerſaliter, *accidit hoc* in omnibus tanquam verum: & non solum in Socrate, quia si homo est substantia & quacunque ita dicuntur, id est, alia quæ sic dicuntur species sunt similiter substantiæ: sequitur quod *nihil eorum qua in ratione*, id est, in diffinitione specierum ponuntur, *nullus esse substantiam, nec poterunt existere sine ipsis*: in quorum scilicet diffinitione ponuntur, *nec in alio*, scilicet existent: *dico autem vt non esse quoddam animal præter aliqua*, scilicet animalia, id est, præter species animalis: *nec aliquid aliud nullis eorum qua in rationibus*, id est, in diffinitionibus ponuntur: hoc enim generaliter verum est de omnibus vnuerſalibus, quæ ponuntur in diffinitionibus specierum, siue sint genera, siue differentiæ: quia nullum eorum substantia est eo modo quo ponebat Plato. Ratio huius patet ex dictis: quia cum species sint substantiæ singularium, sequitur quod ea quæ ponuntur in diffinitionibus specierum sunt substantiæ: & sic erunt in singularibus plures substantiæ, & vna substantia erit purum, vt de Socrate ostensum fuit. Concludit ergo quod *ex his itaque speculantibus palam est, quia nihil vnuerſaliter existens, id est, nullum ens vnuerſale, est substantia, & quia nullum communiter prædicatum, id est eorum, quæ communiter prædicantur significat hoc aliquid, sed tale*, vel quale quid. Deinde cum dicit:

Sin autem alia quoque multa accident, & tertius homo.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Si vnuerſalia sunt substantiæ, ergo oportet dare tertium hominē: consequens est falsum: ergo & antecédēs. Dicit ergo, *sin autem*, id est, quod si non detur prædicta conclusio, scilicet quod nullum vnuerſale significat hoc aliquid *multa quoque alia accident inconuenientia*, & supple quod est *tertius homo*.

Notandum, quod sicut dictum fuit alias, hoc inconueniens quod sequitur de tertio homine, quod

Duplex expositio huius quod est esset tertium hominem contra Platonem.

quod sequitur ad Platonem, dupliciter exponitur: vno modo vt præter duos singulares homines sit tertius homo qui est communis. Sed hæc prima expositio non est ad mentem litteræ: quia licet secundum veritatem sit inconueniens dare tertium hominem communem separatim, Plato tamen hoc non reputaret inconueniens; immò necessarium secundum Platonem de ideis, & idè nihil concluditur contra eum. Aliter ergo exponitur, vt scilicet præter hominem communem & singularem, oportebit ponere tertium hominem; cum homo communis & singularis conueniant in nomine & ratione, sicut duo homines singulares; præter quos ponitur à Platone tertius homo communis; ex hoc quia conueniunt in nomine & ratione, & tunc sequitur eadem ratione quod sit dare quartum & quintum hominem, & sic in infinitum. Deinde cum dicit:

Tex. c6.49.

Amplius autem est ita manifestum, impossibile enim substantiam ex substantiis esse inexistentibus sic vt actu: duo namque sic actu, nunquam sunt vnum actu, sed si potestate duo fuerint, erunt vnum, vt que duplum ex duobus dimidiis potestate, nam actus separas. Quare si substantia vnum, non erit ex substantiis inexistentibus, & secundum hunc modum quidem dicit Democritus rectè, impossibile enim esse ait ex duobus vnum, aut ex vno duo fieri, magnitudines enim indiuisibiles substantias faciunt, similiter igitur manifestum, quia & in numero habebit; si est numerus compositio unitatum sicut dicitur à quibusdam, aut enim non vnum dualitas, aut non est unitas in ipsa actu.

117

Ponit quartam rationem, dicens, quod amplius, & ita est manifestum, scilicet vniuersalia non esse substantias hæc ratione, quæ sic formari potest. Impossibile est ex pluribus existentibus in actu fieri vnum, quia actus distinguit, & separat: sed vniuersalia sunt substantiæ in actu, secundum te; ergo ex talibus substantiis actu existentibus non erit vna aliqua substantia, vt tu dicis: & hoc est quod subdit, impossibile est enim substantias esse ex substantiis sicut in actu existentibus: duo namque sic actu nunquam sunt vnum actu: sed si fuerint duo potestate erunt vnum: nam vnum in actu bene potest esse plura in potentia: vt dupla, scilicet linea, quæ est in actu ex duobus dimidiis potestate: ita quod vna linea in actu, putà dupla, bene constat ex duobus dimidiis, quæ sunt in ea in potentia non in actu: & subdit causam dicti: actus enim separas, vnumquodque enim distinguitur ab alio per proprium actum & formam: quare si substantia, putà particularis, est aliquod vnum, non erit ex substantiis, scilicet sibi inexistentibus actu; & idè supple si est ex vniuersalibus, sequitur quod vniuersalia non erunt substantiæ in actu vt dicebat Plato. Et subdit, quod secundum hunc modum quem dicit Democritus, & rectè in hoc dicit: ait enim impossibile esse ex duobus fieri, vnum, aut ex vno duo. Cuius dicti rationem subdit: magnitudines enim indiuisibiles faciunt rerum substantias, scilicet Democritus & sequaces eius, sicut dictum est supple de magnitudine: similiter igitur manifestum; quia & in Scoti Oper. tom. IV.

Ex duobus in actu non fit vnum supple si sint formales actus & realiter distincti.

Actus distinguunt & separas, licet approprientur materia vt supra pauci.

Per dictum Democriti confirmat suam rationem.

numero se habebit, si numerus est compositio unitatum, sicut dicitur à quibusdam: quia tunc aut dualitas non est vnum, & similiter nec quicumque alius numerus: aut unitas non est actu in ipsa, scilicet dualitate, & hoc verum est: alioquin dualitas & quicumque alius numerus non esset per se vnum, sed solum aggregatione, vt aceriùs.

Notandum est dictum Democriti tale fortè habuisse motiuum: quia scilicet ipse non distinguens inter potentiam & actum, ponens etiam magnitudines indiuisibiles esse rerum substantias, & hoc supposito rectè dixit; volens quod sicut in vno in actu non sunt multa in actu; quia iam non esset vnum vt dictum est; ita nec sunt multa in potentia: ex quibus substantiæ rerum ponuntur indiuisibiles. Vel aliter, quod supposita sua positione, scilicet quod magnitudines indiuisibiles sint rerum substantiæ, & sic semper esse in actu, rectè dixit quod ex eis nunquam fiat vnum per se posità hypothefi. Deinde cum dicit:

Habet autem quod accidit dubitationem: si enim neque ex vniuersalibus possibile est esse nec vnam substantiam, propter tale aliquid: sed non hoc aliquid significare: nec ex substantiis contingit actu esse; neque vnam substantiam: incomposita utique erit substantia omnis: quare nec ratio utique erit neque vnius substantia. At verò videtur omnibus, & dictum est dudum aut solum substantia esse terminum, aut maxime: nunc autem neque si huiusmodi: nullius igitur erit diffinitio: aut modo quodam erit, modo autem quodam non. Manifestum autem erit quod dicitur magis in posterioribus.

T.com. 50.

118

Excludit quandam dubitationem, dicens, quod illud quod accidit, scilicet ex prædictis habet dubitationem: si enim vt dictum est nec vnam, id est, nullam substantiam possibile est esse ex vniuersalibus propter tale aliquid; sed non hoc aliquid significare, id est, propter hoc quod vniuersale significat quale quid, & non hoc aliquid: nec etiam supple sicut dictum est, ex substantiis actu contingit esse: nec vnam, id est, nullam substantiam, si inquam sic est, omnia substantia erit utique incomposita: quare nec ratio, id est, diffinitio utique erit, nec vnius, id est, nullius erit substantia: nam diffinitio cum sit ratio habens partes, non potest dari nisi de substantia composita: at verò, oppositum supple videtur omnibus, & dudum dictum est, aut solum substantia esse terminum, id est, diffinitio: nec aut maxime: nunc autem conclusum est supple quod nec huius, scilicet substantiæ est diffinitio; igitur sequitur quod nec nullius erit diffinitio. Et tangit solutionem dubitationis cum subdit: aut modo quodam erit, scilicet substantia ex substantiis: modo autem quodam non; manifestum autem erit magis quod dicitur ex posterioribus, scilicet infra in hoc eodem septimo: & etiam ex octauo libro: quia licet substantia non sit ex substantiis in actu; est tamen ex substantiis in potentia existentibus in toto.

Dubium.

Diffinitio arguit compositionem diffinitio ex realis vel proportionalibus eu. Solutio.

Cap. 15.

SVMME SECVNDÆ

CAPVT XV.

Inconuenientia quæ sequuntur contra asserentes ideas substantias esse, & separatas, atque ex genere & differentiis constare. Item substantias separatas Platonis & singulare etiam incorruptibile diffinibilia non esse.

SVMMARIVM.

Ex dictis infert inconuenientia contra ideas, si earum assertor teneat species componi ex genere & differentia; quia genus tunc non esset idem numero in variis speciebus, quod fusè probat; neque etiam diuersum in eis, & hoc quatuor rationibus: quod inconueniens ex comparatione generis ad indiuidua sensibilia, clarius sequitur.

Tex. cõ. 51.

119

Manifestum autem ex his ipsis, quod euenit ideas ponentibus substantias & separabiles esse, & simul speciem ex genere facientibus & differentiis.

Postquam Philosophus probauit vniuersalia non esse substantias, nunc probat quòd vniuersalia non sunt substantiæ separatae. Circa quod duo facit: quia primò facit quod dictum est. Secundo regreditur ad determinandum dubitationem quandam quam supra dimiserat insolutam. Secunda ibi: *Manifestum est autem quòd substantiarum.* Prima in duas: quia primò ostendit quòd vniuersalia non sunt substantiæ separatae. Secundo quòd dato quòd sint, non sunt diffinibiles, vt dicebat Plato. Secunda ibi: *Quoniam verò substantia.* Prima in duas: quia primò ostendit propositum comparando genera ad species. Secundo comparando genus ad indiuidua. Secunda ibi: *Amplius autem in sensibilibus.* Prima in duas: quia primò proponit intentam conclusionem. Secundo subiungit eius probationem. Secunda ibi: *Si enim sunt species.* Dicit ergo, quòd manifestum est ex his ipsis, quæ dicta sunt, & quæ dicentur, accedens, id est, inconueniens quod accidit ponentibus, id est, dicentibus ideas esse substantias separabiles, & simul cum hoc facientibus, id est, ponentibus speciem componi ex genere & differentiis, hæc enim duo coniuncta ducunt ad inconueniens, vt patebit.

Conclusio quam intendis in hac parte.

Ideas specierum duntaxat posuit Plato.

Notandum propter ea quæ sequuntur, quòd ponebat Plato ideas specierum; non autem generum, vt dicebatur tertio huius, propter causam ibi dictam; & idem quædam probationes sequentes ducunt ad hoc, quòd scilicet si species sunt separatae, ergo & genera, contra Platonem. Deinde cum dicit:

Si enim sunt species, & animal in homine, & equo, aut unum & idem numero sunt, aut alterum,

Quod vniuersalia non

Probat propositam conclusionem, & intendit talem rationem: Si species sunt separatae & com-

positæ ex genere & differentia, puta homo & equus & huiusmodi: tunc animal quod est genus, aut est vnum & idem numero in homine & equo, aut alterum: sed neutrum potest dari, si species sunt substantiæ separatae & compositæ ex genere & differentia, ergo, &c. Circa istam rationem sic procedit. Primò præmittit maiorem. Secundo probat minorem ibi: *Ratione namque.* Dicit ergo, *si enim sunt species, supple separatae, & animal, quod est genus, est in homine & in equo: aut unum & idem numero, supple animal est in vtroque, aut alterum: constat enim quod genus est in pluribus speciebus.* Deinde cum dicit:

si substantia separata ostendit.

Ratione namque patam quia unum: eandem enim dicit rationem dicens in vtroque: ergo si est aliquis homo ipsum secundum se hoc aliquid, & separatum, necesse est ex quibus, vt animal, & bipes, hoc aliquid significare, & esse separabilia, & substantias: quare & animal.

120

Probat minorem rationis. Circa quod duo facit: quia primò probat vnam partem minoris, scilicet quòd non sit idem animal in homine, & in equo. Secundo probat aliam partem, scilicet quòd non alterum. Secunda ibi: *Sed si alterum.* Prima in duas: quia primò innuit probationem minoris, scilicet quod debeat poni idem. Secundo addit eius improbationem. Secunda ibi: *Siquidem igitur.* Dicit ergo, quòd ratione, id est, per rationem probabilem, est patam quia unum, scilicet animal est in homine & in equo: eandem enim exhibet rationem dicens in vtroque, id est, quòd si assignetur ratio animalis, vt animal dicitur de vtroque, scilicet de homine & de equo, eadem ratio assignabitur, puta quòd est substantia animata sensibilis: nam genus secundum vnam rationem dicitur de speciebus, sicut species de indiuiduis; ergo si est aliquis homo ipsum secundum se hoc aliquid separatum, id est, quoddam demonstrabile subsistens separatum: ex quo supple species secundum vnam rationem de indiuiduis prædicatur: necesse est pari ratione ea ex quibus, supple species constituitur vt animal, & bipes, quæ sunt genus, & differentia esse hoc aliquid & separabilia, supple à suis inferioribus: & esse substantias, scilicet per se stantes: quia & animal erit, supple vnum numero per se existens quod de homine & de equo prædicabitur. Deinde cum dicit:

Ostendit quod si species sine separatis quod esse & genus contra Platonem.

Siquidem igitur idem & in equo: sicut tu in te ipso: quomodo in separatim existentibus unum erit? Et quare non, & sine ipso erit & animal hoc?

Deinde siquidem participatione bipedis & multipedis, impossibile aliquid accidit: contraria namque simul inerunt ipsi, & huic enti: sin autem quis modus quando dicit aliquis utique animal esse bipes, aut gressibile, sed forsitan componitur, & copulatur, aut miscetur: verum omnia inconuenientia.

Tex. cõ. 52.

Ostendit istam partem minoris esse impossibilem tripliciter. Tum primò, quia idem numero esset in existentibus separatim, quod est impossibile; idem dicit: *siquidem igitur: supple idem numero animal est in homine, & in equo, sicut tu in te metipso, quomodo in separatim existentibus unum*

121

*vnnum erit? Quasi diceret hoc esse impossibile: nam ideæ secundum Platonem ponuntur ab inuicem separatae: sicut ergo tu non es nisi in teipso, & non in pluribus, sic nec idem animal numero potest esse in diuersis separatis. Tum secundo, quia eadem ratione haberet poni idea generis, sicut & idea speciei contra Platonem: homo enim ponitur separatus, quia est vnum de multis prædicatur: quare ergo non eadem ratione anima, ex quo ponitur vnum in homine & in equo, erit non animal, quod supple ponitur vnum numero in diuersis. Quasi diceret quòd non potest dici ratio. Tum tertio, quia species composita ex genere & differentia quomodo esset vna? Quia aut hoc esset, quia genus participat differentia; aut quia essent composita vt domus; aut copulata vt scannum; aut mixta vt lapis: primum non, cum genus non participet differentia: quia tunc idem numero genus participaret contrariis differentis, & eidem inessent contraria: non secundo modo, quia illa quæ sic faciunt vnum, siue per compositionem, siue per copulationem, siue per mixturam, semper se habent sicut partes, & non prædicantur de toto: genus autem & differentia prædicantur de specie. Iterum in illis vna & eadem pars numero non potest esse in diuersis: genus autem ponitur idem numero in homine, & in equo, & hoc est quod dicit: *Deinde si quidem, supple species constat ex genere & differentia, participatione bipedis & multipedis*, ita quod animal participatione bipedis, quod est differentia, constituar hominem; & participatione multipe dis constituat equum; impossibile aliquid quidem accidit: contraria namque simul inerunt ipsi vni & huicenti, id est, animali, quod ponitur vnum ens numero demonstratum: si autem non supple fiat per modum participationis: quis modus erit, cum aliquis utique dixerit animal esse bipes, aut gressibile: constituens supple speciem aliquam vnâ ex his duobus: quasi diceret quòd non potest dari modus. Et subdit, *sed forsitan, supple dicit aliquis, quod componitur & copulatur & miscetur*, scilicet vnum alteri de his duobus, & ex eis fiat vnum altero istorum modorum trium: verum pro sed, omnia sunt inconuenientia propter causam dictam. Deinde cum dicit:*

Sed si alterum in vnoquoque, infinita ergo erunt, vt est consequens dicere quorum substantia animal: non enim secundum accidens ex animali homo. Amplius multa erunt ipsum animal, substantia enim in vnoquoque animal: non enim de alio dicitur, si autem non ex illo erit homo & genus ipsius illud, & amplius idea omnia ex quibus erit homo; igitur non quidem alterius erit idea, alterius vero substantia: impossibile namque. Ipsum igitur animal erit vnumquodque eorum qua in animalibus. Amplius ex quo hoc, & quomodo ex ipso animali, aut quomodo possibile est esse animal, quod est substantia hoc ipsum præter ipsum animal.

Probat secundam partem minoris, scilicet quod non sit alterum animal in homine & equo; & hoc quadrupliciter. Tum primo, quia vnum genus, puta animal est substantia infinitorum: quia spe-

cies sunt quasi infinitæ, & genus est substantiâ cuiuslibet speciei, & sic animal pertinet ad substantiam hominis, & eadem ratione ad substantiam equi. Quòd autem aliquid vnum pertineat ad substantiam infinitorum videtur impossibile, & hoc est quod dicit: *sed si supple dicas quòd alterum animal est in vnoquoque*, id est, in vnaquoque specie: ergo vt consequens est dicere isti positioni, *infinita sunt quorum est substantia animal: homo enim constat ex animali non secundum accidens, sed supple per se*, quatenus est de substantia speciei, vt dictum est. Tum secundo, quia ipsum animal, quod est genus, erit multa, sicut species sunt multæ; nam animal substantia est vniuscuiusque speciei de quibus prædicatur in quid, non sicut de aliquo diuerso à sua substantia, & hoc est quod dicit: *Amplius ipsam animal erit multa*, quod est inconueniens: animal enim est substantia in vnoquoque, id est, in vnaquoque specie: non enim dicitur, id est, prædicatur de specie, vt de alio, id est, sicut de alieno; si autem non, scilicet prædicetur de specie vt de alio: sequitur quòd homo erit ex illo, scilicet animali: & illud erit genus ipsius, scilicet hominis: quare supple si species sunt multæ, & ipsum genus erit multa: quod videtur inconueniens. Tum tertio, quia omnia superiora, ex quibus componitur homo, erunt ideæ, puta animal & bipes, quod est contra Platonem, qui solum specierum posuit ideæ vt dictum est: tunc ergo non erit verum dicere, quòd vniuersalium aliqua sunt ideæ: aliqua substantia idearum, vt ipsi dicunt. Consequenter patet ex hoc: quia ex quibus sunt diuersa animalia, secundum diuersas species cuiuslibet speciei respondebit aliquid proprium de substantia animalis, quod est genus, & per consequens animal genus erit idea.

Et hoc est quod dicit, quòd *amplius omnia ex quibus homo*, scilicet componitur, erunt ideæ: ideæ non potest dici quòd alterius quidem erit idea & alterius erit substantia: impossibile namque est hoc. Plato enim ponebat quòd vniuersalium quædam sunt ideæ, vt species; quædam substantia idearum non ideæ, vt genera & differentia: concludit ergo quòd *ipsum igitur animal*, quod est genus, erit vnumquodque eorum qua sunt in animalibus, id est, quæ continentur in speciebus animalis. Tum quarto, quia si homo ponatur separatus ab animali, quomodo animal erit de substantia & de compositione hominis: non videtur possibile, & hoc est quod dicit: *amplius supple est dubium, ex quo componatur hoc, scilicet quod est homo, & quomodo ex ipso animali, per se supple constituitur; aut quomodo possibile est animal esse quidem substantiam*, scilicet hominis hoc ipsum, id est, homo præter ipsum animal, cum homo sit quid separatum præter animal: quasi diceret quòd non est possibile. Deinde cum dicit:

Amplius autem in sensibilibus hæc accidunt, & his absurdiora: si itaque impossibile sic se habere, palam quia non est idea ipsorum, sicut quidam dicunt.

Probat propositum, comparando genus ad singularia sensibilia, dicens quòd *amplius hæc, scilicet inconuenientia quæ dicta sunt, accidunt in sensibilibus, id est, in singularibus, & in his absurdiora*: si scilicet genera & alia vniuersalia ponantur substantiæ singularium, sicut ponuntur specie-

Quod idem animal sit in numero in pluribus speciebus itaque impossibile habet.

Al. dari.

Modi vnitatis unionis sunt. 4.

122

123

Quod sit idem animal in omnibus suis speciebus probat.

Probat vniuersalia non esse substantias separatas.

rum quatenus natura generis magis distat à singularibus quam à specie : si igitur impossibile est sic se habere, palam quia non est idea ipsorum, scilicet sensibilibus singularium, sicut quidam dicunt, scilicet Platonici.

S Y M M A R I U M.

Admisso vniuersalia esse substantias separatas, ramen erunt indiffinibiles contra Platonem, qui propter diffinitionem & scientiam, posuit ideas; quod probat; quia istæ ideæ sunt singulares, si admittantur, quia per se existentes, & de singularibus non est scientia, nec diffinitio, quod fusè probat. Intelligit de singulari existenti, de quo nequit esse scientia, quia potest esse, & non esse; sed de singulari, abstrahendo ab existentia, potest esse scientia & diffinitio, non per se primò, vt benè explicat Doctor.

T. c. 35.

Quoniam verò substantia altera, & quod simul totum, & ratio. Dico autem quia hoc quidem sic est substantia cum materia concepta ratio, illa verò ratio totaliter, Quacunque quidem igitur ita dicuntur, horum quidem est corruptio, etenim generatio huius, rationis autem non est ita vt corrumpatur, neque enim est generatio; non enim fit domui esse. sed quod huic domui, verum sine generatione & corruptione sunt, & non sunt; ostensum est enim quia nullus hic generat nec facit, unde & substantiarum sensibilibus singularium, nec diffinitio, nec demonstratio est, quia habent materiam, cuius natura talis est, vt contingat & esse, & non esse. Quapropter corruptibilia omnia singularia ipsorum; ergo si demonstratio necessarium, & diffinitio scientifica, & non contingit, sicut nec scientiam, quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse. Sed opinio tale quidem est, ita nec demonstrationem, nec diffinitionem, sed opinio est contingens aliter se habere, palam quia non utique ipsorum, nec diffinitio, nec demonstratio, non enim sunt manifesta corrupta scientiam habentibus, & cum à sensu abscesserint, & salutaris rationibus in anima eisdem, non erit nec diffinitio amplius, nec demonstratio. Propter quod oportet eorum ad terminum studentem, cum aliquis diffiniat aliquid singularium, non ignorare, quia semper auferre est, non enim contingit diffinire, nec itaque ideam nullam est diffinire, singularium enim idea, vt dicunt, & separabilis est.

Ostendit, quòd dato quòd vniuersalia ponantur substantiæ separatae, quòd tamen non erunt diffinibiles, quòd est contra Platonem. Ex hoc enim Platonici ideas posuerunt, vt de eis essent diffinitiones & demonstrationes vt de necessariis: nam de sensibilibus ponebant non posse esse scien-

tiam propter eorum motum & variationem. Circa quod duo facit: quia primò probat intentum à priori, & per rationem. Secundò à posteriori, & à signo. Secunda ibi: *Quoniam propter quid nullus*. Prima in tres, secundum quod adducit tres rationes se mutuo suppletentes. Secunda ibi: *Necessarium verò*. Tertia ibi: *Quomodo igitur*. In prima parte intendit talem rationem: Nullum singulare est diffinibile: id est ideæ si sint, sunt singulares, cum ponantur per se existentes: ergo ideæ non erunt diffinibiles. Maior probatur, quia diffinitio non est de corruptibilibus, sicut nec scientia, nec demonstratio: sed singularia sunt corruptibilia & generabilia: quia habent materiam qua res potest esse & non esse, ergo singularia non sunt diffinibilia.

Dicit ergo, quòd quoniam substantia dicitur altera, & quod simul totum, id est, singulare compositum ex materia & forma, & ideo & alio modo dicitur substantia ratio, id est, forma: quod exponit, dico autem quòd hoc quidem, id est, substantia composita sic est substantia: quia ratio, id est, forma concepta cum materia: illa verò ratio, id est, illa substantia quæ est forma, est ratio totaliter, id est, purè formaliter, non includens materiam, nam materia sic est pars compositi; quòd non est pars formæ, vt iam dictum est supra: quacunque igitur ita dicuntur quòd scilicet substantiæ compositæ: horum quidem est corruptio: etenim pro quia generatio huius: nam corruptio & generatio sunt circa idem; rationis autem, id est, formæ ipsius, non est ita vt corrumpatur: quia nec generatio est supple ipsius formæ; non enim fit domui esse, id est, forma domus: sed quòd quid est huic domui, id est, tota domus composita: verum pro sed, sine generatione & corruptione sunt & non sunt, scilicet ipsæ formæ simplices: ostensum enim est supra in hoc eodem septimo: t. c. 27. & circiter, quia nullus hac scilicet formas generat nec facit: nam ars practica est factiua: ostensum est enim supra, quòd formæ non fiunt per se, sed per accidens, scilicet ad generationem compositi quòd per se fit. Et subdit, propter hoc autem, scilicet quia substantiæ sensibiles singulares sunt generabiles & corruptibiles: ideo substantiarum sensibilibus & singularium nec est diffinitio, nec demonstratio: quia habent materiam, cuius natura talis est vt, scilicet id quod habet talem materiam contingat esse & non esse: materia enim ratione priuationis annexa machinatur ad malum, vt dicitur primo Physicorum, t. c. 80. quapropter omnia singularia corruptibilia sunt ipsorum, id est, omnia de numero ipsorum sensibilibus, ex eo scilicet, quia habent materiam, sunt corruptibilia, ergo si demonstratio & diffinitio scientifica, id est, quæ facit scire, & est medium demonstrationis, necessarium est, vt dicitur primo libro Posteriorum: t. 5. & 14. & iterum si non contingit si, ut neque scientiam quandoque ignorantiam esse, sed opinio tale quid est: ita nec demonstrationem, nec diffinitionem: quodlibet enim istorum est de necessariis, quæ semper vera sunt: sed opinio supple est contingens aliter se habere, quòd scilicet nunc potest esse verum, nunc potest esse falsum: si inquam ita est palam quia non utique erit diffinitio, nec demonstratio ipsorum, scilicet singularium sensibilibus corruptibilium: non enim sunt manifesta corrumpi, id est, corruptibilia habentibus scientiam de eis: cum abscesserint à sensu, quo cognoscuntur; & ideo salutaris eisdem rationibus quiditatius eorum in anima,

Quod vniuersalia non sunt diffinibilia dato quod ponantur more Platónico.

124

Singulare per se generatur & corrumpitur.

Forma non est generatio nec corruptio scilicet per se.

De singularibus sensibilibus non est scientia nec diffinitio.

Materia est causa corruptionis.

Scientia est necessarium diuinarum.

Vide 3. 9. prol. sen.

Opinio est contingens.

Vide 7. q. Quod q. conclusio 2.

anima, quibus singularia cognoscuntur: *non erit de eis nec diffinitio, nec demonstratio: quapropter oportet studentem ad terminum*, id est, ad diffinitionem eorum, scilicet singularium *quando quis diffinit aliquod singularium non ignorare*: sed supple debet scire: *quia semper est auferre*, id est, contingit singulare corrumpi manente illa diffinitione, quam fingit. Et subdit conclusionem cum minori dicens, *sed nec ideam nullam est*, id est, contingit *diffinire*: hæc est conclusio: *idea enim ut dicunt singularium*, id est, de numero singularium est: quia ut dicunt *separabilis est*, & per se existens.

Idea non est diffinitio.

125

De quo singulari loquitur Philosophus, hic ostendit.

Notandum quod Aristoteles in tota ista litera loquitur de singulari contracto ad existentiam, & de tali verum est quod non est de eo nec scientia, nec demonstratio, nec diffinitio: quia ibi immanifestum est, cum abscesserit a sensu, vtrum existat, vel non existat: & ad hoc facit ratio, quam tangit Philosophus: *demonstratio inquit est necessariorum, & diffinitio & scientia: & non contingit sicut nec scientiam quandoque scientiam, quandoque ignorantiam esse, ita nec demonstrationem, nec diffinitionem, scilicet quandoque contingit esse talem, quandoque non esse talem*. Et ex hoc concludit: palam autem ipsorum, scilicet singularium corruptibilium neque scientiam, neque diffinitionem esse: *non enim sunt manifesta corrupta scientiam habentibus cum d sensu abscesserint & saluaris rationibus eiusdem in anima*. Vult dicere quod si de contingenti, vel de corruptibili, ut tale, esset diffinitio, vel demonstratio: cum illud tale possit quandoque esse, quandoque non esse; saluata tamen ratione in anima, sequitur quod esset quandoque scientia de isto obiecto, & quandoque ignorantia: quandoque demonstratio, & quandoque non demonstratio, quod est impossibile, ex quo habetur ista propositio, quod cum ratio in anima possit manere eadem non manente existentia actuali obiecti, sequitur, quod existentia, ut existentia, non est per se ratio obiecti, ut scibile est: quia ratio scientifica non potest manere eadem in anima, non manente eodem, quod est per se scibile, ut scibile est. Siue autem scibile possit existere in re, siue non; saltem ratio eius, ut scibile est, potest manere eadem in anima, non manente existentia: ita quod non includit eam in ratione scibilis: loquendo autem de singulari abstracta ab existentia, vtrique potest esse diffinitio; demonstratio & scientia, de tali singulari non per se primo. Ratio huius est, quia, ut dictum est in præcedentibus, singulare nihil addit ultra speciem, quod pertineat ad eius quiditatem, & ideò non habet aliud quid quam speciei: nec aliam diffinitionem à diffinitione speciei: & quia diffinitio subiecti est medium in demonstratione potissima, per quam generatur scientia, sequitur, quod de singulari non sit alia demonstratio, & scientia, quam illa, quæ est speciei,

S V M M A R I V M.

Probat fuscè singulare, etiam incorruptibile, non esse diffinibile, & consequenter nec illas ideas, etiam si dicatur incorruptibiles esse. Assumptum probat, quia diffinitio conuertitur cum diffinito: conueniret enim cuilibet singulari alij eiusdem speciei: vel fieret per aliqua acci-

dentalia superaddita essentia. Reiciit solutiones ad hoc, quinque rationibus, confirmans suam sententiam.

Necessarium verò ex nominibus esse rationem: nomen autem non faciet diffiniens; ignotum enim erit: posita autem communia omnibus. Ergo necesse inesse & alij hæc, ut si quis re diffiniat animal, dicet gracile, aut album, aut aliquid aliud, quod in alio sit.

T. c. 54.

126

Ponit secundam rationem, quæ supplet primam: diceret enim Plato ad primam, quod arguit de singulari materiali corruptibili, quales non ponuntur ideæ, & ideò nihil concludit: addit ergo aliquid secundum hanc rationem. Circa quam sic procedit: quia primò præmittit rationem. Secundò excludit falsam responsonem. Secunda ibi: *Si quis autem dicat*. In prima parte intendit talem rationem: Diffinitio debet conuerti cum diffinito: sed de singulari & per consequens de idea, quæ ponitur singularis, non potest dari diffinitio conuertibilis cum diffinito; ergo idea non potest diffiniri. Dicit ergo, quod *necessarium est rationem*, id est, diffinitionem, *esse ex nominibus pluribus: nomen autem, scilicet vnum non facit diffinitionem: si pro quia, nomen non facit diffinitum, id est, non exprimit totam essentiam diffiniti: ignotum enim erit: cum enim omne diffinitum sit compositum, oportet quod diffinitio explicet principia eius, ut perfecte cognoscatur; quod non potest fieri per vnum nomen tantum: Et subdit quod *posita autem, scilicet nomina, quæ ponuntur in diffinitione, oportet esse communia omnibus, scilicet singularibus: quia supple aliàs si essent propria singulari essent synonyma, & idem omnino significantia, & sic non explicarent principia rei intrinseca; ergo necesse est hæc, scilicet nomina, quæ ponerentur in diffinitione singularis inesse alij, cum sint communia, & per consequens diffinitio esset aliis communis, quod est contra rationem diffinitionis, ut si quis re diffiniat, qui es singularis: dicet, scilicet quod tu es, animal gracile, aut album, aut aliquid aliud quod sit in alio, id est, quod erit commune aliis.**

Al. ergo hæc secundam rationem.

Diffinitio debet esse conuertibilis cū definitio.

Notandum, quod omninò singulare contractum ad existentiam non potest proprie diffiniri, vel quia eius diffinitio non esset conuertibilis, puta si diffinitio speciei attribueretur ei, vel quia habet dari per accidentalialia, addendo scilicet communia accidentia, per quæ simul sumpta apparet esse aliud ab alio: quorum vtrumque repugnat veræ diffinitioni. Deinde cum dicit:

Singulare nō potest per se primò diffiniri.

Si quis autem dicat nihil prohibere, separatim quidem omnia multis, simul verò huic soli inesse.

127

Remouet falsam responsonem. Circa quod duo facit: quia primò proponit responsonem. Secundò excludit ipsam ibi: *Primum quidem*. Dicit ergo, quod *si quis autem dicat*, id est, quod posset aliquis dicere *nihil prohibere omnia quidem*, id est quodlibet eorum, quæ ponuntur in diffinitione ideæ singularis, conuenire *separatim multis: simul autem accepta inesse vni soli*, cuius scilicet assignatur diffinitio. Deinde cum dicit:

Enasfo.

Primum

Primum quidem quia & ambobus ut animal bipes, animalis & bipedi, & hoc in eternis quidem.

Excludit illam
euanfionem.

Excludit hanc responfionem per quinque rationes, quatum fecunda ponitur ibi: *Et necesse effe.* Tertia ibi: *Deinde quia priora.* Quarta ibi: *Deinde autem fi ex ideis.* Quinta ibi: *Amplius de multis.* Dicit ergo, quòd *primum quidem* fupple contra dictam responfionem est *quod & ambobus*, id est, quòd diffinitio assignata alicui ideæ est communis pluribus, puta duobus, vt si fupple diffinitio ideæ hominis fit *animal bipes*: hæc fupple duo conuenient *animali*, & *bipedi*, id est, ideæ animalis, & ideæ bipedis: quia istæ duæ simul fumptæ erunt animal bipes; quare ista diffinitio non erit proprie ideæ hominis; & hoc est fupple inconueniens, *quod quidem* fequitur *in fempiternis*, fcilicet in ideis, quæ ponuntur fingularia fempiterna. Deinde cùm dicit:

Et necesse effe priora existentia, & partes compositi: quinimò & separabilia. fi homo separabile, aut enim nihil, aut ambo. Si quidem igitur nihil, non erit genus præter species, fi verò erit & differentia.

Ponit fecundam rationem dicens, quòd fupple non folùm diffinitio ideæ hominis conuenient animali & bipedi, vt dictum est, *sed etiam necesse est, animal bipes effe existentia priora* homine, & *effe partes compositi* hominis, qui componitur ex vtroque, & ex hoc fequitur, quòd diffinitio hominis priùs conueniat animali & bipedi, quàm homini, quod est contra rationem diffinitionis, quod fcilicet priùs conueniat alteri, quàm diffinito. Et fubdit: *at verò fequitur quod fcilicet animal & bipes erunt separabilia fupple ab homine & aliis animalibus: fi homo est separabile fupple ab indiuiduis: quia ficut homo est fuperius ad indiuidua, fit animal & bipes ad hominem: aut enim nihil, id est, nullum commune erit separabile, aut ambo prædicta, fcilicet animal & bipes erunt etiam separabilia fupple ab homine, & aliis animalibus: fi quidem ergo dicatur quod nihil, id est, nullum vniuerfale fit separabile: fequitur quòd genus non erit præter species, id est, à speciebus feparatum, & per confequens genus non fignificaret fubftantiam fecundùm Platonem: fi verò genus erit, fcilicet feparatum à fpecie ergo & differentia: cum fit fimiliter communior fpecie, & tunc habetur propositum, quòd diffinitio hominis priùs conueniat bipedi & animali. Deinde cùm dicit:*

Deinde quia priora ipfo effe, hæc verò non confequenter auferuntur.

128

Ponit tertiam rationem, quæ est confirmatio fecundæ probationis, fcilicet quod animal & bipes funt priora homine, quæ talis est: illa funt priora aliis in effe, quibus ablatis alia auferuntur & non è conuerfo: fed ablatis animali & bipede, aufertur homo, & non è conuerfo: quia poffunt faluari in alio, puta in gallo; igitur priora homine funt animal & bipes: hanc rationem breuiter tangit, dicens, *Deinde* quòd fupple animal & bipes funt priora in effe ipfo, fcilicet homine, patet ex hoc quia fupple eis ablatis aufertur homo: hæc

Signum prioritatis naturæ.

verò, fcilicet animal & bipes non è contra auferuntur ad ablationem, fcilicet hominis. Deinde cùm dicit:

Deinde autem fi ex ideis idea, magis enim incomposita funt ex quibus aliquid conftat.

T. c. 55.

Ponit quartam rationem, quæ etiam explicat fecundam, fcilicet quòd animal & bipes funt priora homine: dato etiam quod non funt feparata ab homine: fed ex eis homo componatur: ita quòd idea hominis cõponatur ex ideis animalis & bipedis, & est ratio talis: incomposita, vel fimplicia priora funt cõpofito: fed data hypotheſi, animal & bipes erunt magis incomposita & fimplicia quàm homo, ergo priora. Dicit ergo, quòd *deinde fi ex ideis*, componantur *ideæ*; ita quòd animal & bipes componantur homine, & non ficut feparabilia ab homine, vt præcedens ratio prætendebat, adhuc fupple habetur propositum: nam *magis funt incomposita* & per confequens priora: animal fupple & bipes *ex quibus homo componitur* quàm ipfe homo. Deinde cùm dicit:

Amplius de multis oportebit & illa prædicari ex quibus idea, vt animal & bipes, fin autem quomodo cognofcetur? erit enim idea quedam quam impoffibile de pluribus prædicari quàm de vno. Non videtur autem, sed omnis idea effe participabilis.

Ponit quintam rationem, dicens quòd *amplius* non folùm fequuntur dicta inconuenientia: *sed etiam egebit, vel oportebit illa, ex quibus fcilicet idea* hominis componitur, *vt animal, & bipes, prædicari de multis* non folùm fupple feorfum, vt dicebat prima ratio præcedens; fed etiam coniunctim fumpta: *fi autem quomodo cognofcetur?* quòd fcilicet animal & bipes funt ideæ, quali diceret, quòd non, quia tunc erit *quædam idea, quam impoffibile est prædicari de pluribus quam de vno: non videtur autem* hoc effe verum: *sed omnis idea effe participabilis* fupple fcilicet à multis, & ideo tam idea animalis quàm bipedis poteft de pluribus prædicari. Ex hoc vltèrius fequitur ad propositum, quòd fi quælibet idea est pluribus communicabilis; ergo & idea hominis, & per confequens vt fingularis est, non erit diffinibilis: quia quicquid additur formæ, fivè naturæ fpecificæ contrahens ipfam ad effe fingulare, illud est extra eius formalem, & quiditatiuam rationem, & fic vt fingularis est, non est diffinibilis, nifi diffinitione fpeciei, vt dictum est.

Notandum, quod fi animal & bipes fumpta coniunctim non poffunt de pluribus prædicari, non cognofceretur, quòd funt ideæ ipſius hominis: patet enim quòd idea animalis poteft de pluribus prædicari: fi ergo hæc duo coniuncta, fcilicet animal & bipes non poffunt, nifi de vno prædicari, fequitur quòd bipes reſtingeret & contraheret animal ad vnum, ita quòd illa alia idea, quæ est bipes, prædicatur de vno tantùm, quod est contra rationem ideæ: nam idea cùm ponatur exemplar, participabile est à multis: nam multa poffunt procedere ab vno exemplari: id quæ ergo fingularis nullo modo effe diffinibilis propter rationem prædictam.

Simplicia priora compositi, & partes toto, fcilicet natura vol origine.

Al. minus composita.

129

Ideæ funt pluribus communicabiles.

Differentia addita generi non reddit ipſum incommunicabile.

S V M M A R I V M.

Singulare etiam incorruptibile, & vnicum in vna specie, adhuc non posse diffiniri, quia talis diffinitio non conuertetur cum eo, quia non repugnat dari aliud singulare eiusdem speciei. Exemplum ponit de Sole, sed idem est de quocunque singulari, etiam spirituali, vt notat hic Doctor, & probat q. 13 huius & 2 d. 3 q. 7. vbi agit, an dari possint plures Angeli eiusdem speciei.

Quemadmodum ergo dictum est, latet quod impossibile diffinire in sempiternis: maxime vero quacunqve vnica, vt Sol, & Luna: non solum enim peccant additione taliu, quibus ablatis adhuc erit Sol, puta terram gyrans, aut nocte absconditum: si enim steterit, aut apparuerit, non adhuc erit Sol; sed absurdum, si non; Sol enim substantiam quandam significat: Amplius quacunqve in alio continentur, vt si aliter fiat talis, palam quia Sol erit. Communis ergo ratio, sed erat singularium Sol, vt Cleon aut Socrates.

Ponit tertiam rationem principalem, quæ supplet etiam præcedentes. Prima enim ratio procedit ex corruptione singularis, quæ, vt dictum est, contra Platonem non concludit. Secunda procedit ex communitate partium diffinitionis, quæ etiam non concluderet, vt videtur, quando esset tantum vnum singulare sub specie: nam tunc nomina sumpta in diffinitione non conuenirent nisi vni. Ideo Aristoteles addit hanc rationem tertiam, quæ consistit in hoc: quod qualitercunque singulare diffiniatur, esto quod sit vnicum in vna specie, nihilominus diffinitio illa peccaret dupliciter: quia vel daretur per talia, quibus ablatis ipsum diffinitum maneret, puta si detur per accidentalialia: vel si sub illa specie fieret aliud indiuiduum; quatenus formæ specificæ non repugnat pluribus communicari, tunc illa diffinitio esset vtrique singulari communis, dato quod per sola etiam essentialialia daretur, ergo cum nullo esset conuertibilis.

Dicit ergo, quod quemadmodum prædictum est latet, scilicet sic opinantes propter rationes iam dictas, quod impossibile est diffinire in sempiternis, id est singularia sempiterna: maxime vero in illis supple quacunqve sunt vnica, scilicet in vna specie, vt Sol, & Luna: non solum enim peccant, qui hoc putant additione talium, quibus ablatis adhuc erit Sol: si scilicet diffinitio Solis datur per accidentalialia, vt si diffiniendo Solem dicatur, quod est *περί γῆν ἰδρ*, id est, terram gyrans, aut *νυκτινοεῖς*, id est, nocte absconditum, si enim steterit Sol non gyrando terram; aut apparuerit, ita quod non abscondatur in nocte, non adhuc erit Sol: quasi diceret, quod imò erit. Vnde subdit quod absurdum si non: nam istis ablatis, quæ accidunt Soli adhuc manebit Sol: quia Sol substantiam quandam significat: illa autem sunt accidentalialia, per quæ diffiniuntur. Amplius autem supple peccant isti diffinientes Solem: quia accipiunt quacunqve con-

tingunt in alio esse, vt si fiat alter talis, id est, alius Sol similiter in specie: palam quia Sol erit: communis ergo ratio, id est, quod diffinitio data in specie de Sole erat communis, id est, ipsius speciei communis vtrique Soli: sed Sol erat, id est, supponebatur singularium, id est, de numero singularium, vt Cleon aut Socrates. Ex his ergo patet quod ideæ non possunt diffiniri, dato quod ponantur sempiternæ, & vnica sub vna specie.

Notandum, quod communicari pluribus suppositis nulli naturæ specificè repugnat: imò nec naturæ diuinæ, de qua minùs videtur, cum sit de se hæc. Vnde mirù est quod ab aliquibus negatur posse esse sub vna specie plura indiuidua in sempiternis, cum necessariò tamen habeant concedere naturam diuinam communicari, & esse communem tribus. Ad propositum, dato, quod sub vna specie non sit nisi vnum singulare, non tamen repugnat naturæ specificæ, vt sub ea fiat aliud singulare, & tunc diffinitio data de primo singulari esset ipsius speciei communis, & per consequens vtrique communis singulari, & non conuertibilis cum altero eorum. Deinde cum dicit:

Quoniam propter quid nullus ipsorum terminum profert ideam: fiet enim vtrique manifestum tentantibus. Quare verum quod modo dictum est,

Probat conclusionem principalem à signo ex hoc, scilicet quod nullus ponentium ideam tentauit aliquando ideam diffinire. Dicit ergo: quoniam pro quare, propter quid nullus eorum, qui scilicet ponunt ideam, profert terminum, id est, diffinitionem ideam: enim pro quia, tentantibus supple eis diffinitio aliquam ideam fieret manifestum quia verum sit quod nunc dictum est, scilicet quod nulla idea potest propriè diffiniri, vt ponebat Plato, Patet ergo ex prædictis, quod ideæ non sunt substantiæ separabiles, nec diffinibiles.

131

Vide q. 13. huius Scot. de diffinitione singularis.

Communicabilitas est passio natura inquantum talis.

Vide 3. d. 2. q. 7. & 2. q. Quodlib.

Probat à signo & à posteriori quod prius à priori ostendit,

S V M M Æ S E C V N D Æ.

C A P. XVI.

Substantiam componi ex partibus, quæ sunt in potentia. Item, ens & vnum substantiam non esse.

S V M M A R I V M.

Substantiam componi ex partibus existentibus in potentia, non in actu, quod bene explicat Doctor, quod ait de animalibus anulosis, quod eorum animæ sint diuisibiles, & plures in potentia in quolibet, traditur primo de Anima, tex. 93. & c. 2. tex. 20. de quo vide in nostro supplemento de Anima disp. 1. sect. 8.

Manifestum est autem, quod substantiarum esse existimatarum plurima potestate sunt, vt ipse partes animalium, nihil etenim separatum est: quando autem separata fuerint, tunc entia sunt, vt materia omnia terra, ignis, & aer: nihil enim ipsorum vnum est: nisi vt cumulus antequam digeratur, & fiat aliquid ex ipsis vnum. Maxime autem vtrique

T. c. 56.

Ad hunc text. est q. 10. & l. 7.

132

Cap. 16.

aliquis

130

Ostendit impossibilitatem diffinitionis singularis sine per accidentalialia sine per essentialia assignare.

Secundum aliam litteram.

aliquis animatorum suspicabitur partes & eas, qua anima propinqua ambas fieri entes, & actu & potentia, eo quod principia habent motus ab aliquo in suis inuenturis. Propter quod quadam animalia diuisa viuunt, sed tamen potentia omnia erunt quando fuerit vnum & continuum natura, sed non vi, aut copulatione; tale namque est orbatio,

Postquam Philosophus disputauit contra Platonem ostendens, quod vniuersalia, siue ideæ, non sunt substantiæ separatae, & dato quod essent, quod non sunt diffinibiles; nunc determinat quandam dubitationem, quam supra dimiserat insolutam, scilicet qualiter substantia componatur ex partibus: ostensum enim fuit quod nec potest componi ex passionibus, nec ex substantiis actu existentibus; vult enim quod partes ex quibus substantia componuntur, sint substantiæ existentes in potentia, non in actu. Dicit ergo, quod manifestum est, quod substantiarum esse existimatarum, quales sunt substantiæ sensibiles, & earum partes, quæ ab omnibus confessæ sunt esse substantias, vt dictum est circa principium huius septimi. t. c. 49. Alium inquam substantiarum plurima sunt potestate, id est, in potentia non in actu, vel ipse partes animalium, & similiter est de aliis partibus: & quod sint in potentia patet: quia nihil ipsorum est separatum, scilicet ab inuicem: sed sunt vnita in toto, & per consequens non sunt in actu, cum actus distinguat & separat, vt prædictum est: quando autem separata fuerint mutuo per resolutionem totius, tunc quidem erunt entia, scilicet in actu non quocunque modo, sed omnino, vt materia: partes enim separatae, licet sint actu, non tamen actu partes, sed vt materia existens sub priuatione formæ totius & in potentia, vt patet de terra & igne & aëre, quæ vt sunt partes mixti, existunt in potentia, non in actu: separata verò existunt in actu, non quidem vt partes, sed vt materia: nihil enim ipsorum, scilicet elementorum antequam digeratur, id est, alteretur & transmutetur, & fiat ex ipsis aliquid vniam, scilicet mixtum: nullum inquam ipsorum est vnum, scilicet cum alio: sed vt coæruatio, id est, sicut aceruus, vel cumulus, qui non est aliquid vnum simpliciter, sed secundum quid, puta aceruus milij. Vel aliter nihil ipsorum, id est, nihil ex ipsis est vnum. Subdit autem quod licet omnes partes sint in potentia, vt materia: maxime tamen aliquis suspicabitur partes animatorum, & eas partes, quæ sunt anima propinqua ambas fieri entes & tene, id est, actu & potestate, id est, potentia propinqua actui, ex eo quia viuunt, id est, ex hoc quod quadam animalia diuisa viuunt, vt sunt animalia anulosa: partes ergo animæ in talibus animalibus, quæ sic diuisa viuunt, & eriam partes organice animatorum, videntur esse in actu & in potentia propinqua actui: quatenus habet principia distinctarum operationum. Vnde quandoque vna parte quiescente alia mouetur & aliquid operatur: sed hoc remouet, dicens quod supple licet tales partes animæ & animatorum sunt propinque actui: at tamen omnia erunt in potestate, id est, in potentia, quando fuerint, scilicet ipsum totum vnum & continuum natura, id est, per naturam: sed non vi, id est, violentia, puta si partes diuisorum animalium ligarentur simul, aut copulatione, vel complantatione, vt quando surculus inferitur plantæ, antequam vnatur plantæ, existit in actu, postea vnitur, & existit in poten-

Regreditur ad solutionem dubij de compositione substantiarum

Al. Omnia.

Hic infert plura de esse elementorum in mixto.

Notabile de animalibus anulosis & partibus eorum.

Aliqua fieri vnum contingit tripliciter.

tia: tale namque, scilicet quod est vnum violenter, aut complantatione orbatio est, id est, contra naturam: nam talia non fiunt vnum secundum regulam naturæ,

Notandum, quod sicut habetur 1. & 2. de Anima in animalibus, quæ diuisa viuunt, est vna anima in actu, sed plures in potentia; quando autem anima diuisa est, fiunt plures animæ numero, quæ tamen sunt vna specie: in plures ratio assignatur, quia hoc accidit propter imperfectionem talium animalium, quia enim habent animam imperfectam, virtutis, non potentem habere diuersas operationes, ad quas requiritur diuersitas organorum; ideo requirunt modicam diuersitatem partium, cuius oppositum est in animalibus perfectis propter oppositam rationem. Tunc sequitur illa pars,

SUMMARYM.

Ens & vnum non esse substantias duplici ratione probat: explicans quid rectè, & quid non rectè, dixerunt Platonici. De his omnibus, Vide Doctorem q. 18. huius, vbi disputat an detur vniuersale in rebus, & 2. d. 3. q. 1. & 6.

Quoniam verò vnum dicitur sicut & ens, & substantia vnus vna, & quorum vna numero, vnum numero, palam quia nec vnum, nec ens contingit substantiam esse rerum, sicut neque elemento esse aut principio: sed querimus quidem principium, vt ad notius reducamus. Magis igitur horum substantia est ens & vnum quam principium, & elementum, & causa.

Vbi ostendit specialiter, vt dicebatur, quod vnum & ens non sunt rerum substantiæ. Circa quod duo facit: quia primò proponit intentam conclusionem. Secundò subiungit conclusionis probationem. Secunda ibi: Sed nec ita. Dicit ergo, quod vnum dicitur sicut & ens, ex eo, quod sunt conuertibilia & de omnibus prædicantur, & substantia vnus est vna, id est, quod vnum sicut & ens prædicat substantiam rei, ita quod vnus rei vna est substantia: & vterius quorum substantia est vna numero, illa sunt vnum numero: quia inquam sic est, palam quia nec vnum, nec ens, contingit esse rerum substantiam, sed supple prædicantur de substantia sicut de subiecto: sicut nec elemento esse aut principio, id est, ipsa ratio elementi, & principij, dicit supple substantiam rei, quæ est elementum, vel principium: sed querimus quid sit principium, id est, illud cui contingit esse elementum vel principium, vt ad notius reducamus, scilicet ad subiectam substantiam: subdit autem quod ens & vnum magis horum sunt substantia quam principium, & elementum, & causa: & ratio huius est, quia propinquiora sunt substantiæ rerum, quatenus elementum, principium, & causa formaliter dicunt selem habitudinem re ad rem: nam sunt nomina relatiua: sed vnum & ens significant id quod conuenit rei ratione suæ substantiæ: licet ens & vnum eo modo quo de eis Plato loquebatur, scilicet quod essent separata a rebus, non sine rerum substantiæ, sed oportet querere vterius aliquam naturam subiectam, cui conueniat esse ens & vnum: nam substantia rei non est separata à re. Deinde cum dicit:

133
T. c. 93.
T. c. 20.

Quod in animalibus animalibus annulosis sine plures anima potentia.

T. c. 57.

Quod in generali probatione vnus de vniuersalibus, hoc in specialibus de vno & ente prædicat.

Ens & vnum sunt interna rebus est non rerum substantia sine.

Sed

134

Sed nec ista sunt, si nec aliud commune quicquam substantia sit: nulli namque inest substantia: sed huic & habenti ipsam cuius est substantia.

Probat præmissam conclusionem duplici ratione, quarum secunda ponitur ibi: *Amplius quod unum.* In prima parte intendit talem rationem: Nullum commune est rerum substantia: sed ens & unum sunt quædam communia: imò communissima, ergo &c. Maior patet: quia dictum fuit suprâ quod substantia rei nulli inest, nisi illi cuius est propria: commune autem pluribus inest; ergo nullum commune rei substantia est. Dicit ergo, quod *sed nec ista*, scilicet unum & ens sunt supple rerum substantia: *si pro quia, neque aliud commune nihil est substantia*: Cuius probatio est, quia nulli, scilicet alteri inest substantia, sed solum huic & habenti ipsam cuius est substantia. Deinde cum dicit:

Amplius quod unum apud multa non erit simul: quod autem commune simul apud multa existit. Quare palam, quia nulla uniuersalium existit præter singularia separatim.

Ponit secundam rationem quæ talis est: Contra rationem vnus est esse simul in multis, sic intelligendo vt dicebat Plato, scilicet quod ipsum vnũ sit quædam substantia per se existens: quia sic esset vnum numero: sed commune est in multis; ergo vnum, quod ponitur sic commune, non potest esse tale vnum, scilicet substantia per se existens, vt ponebat Plato. Dicit ergo quod *amplius* ipsum quod est vnum non utique erit *vnũ simul apud multa, sed commune simul existit apud multa.* Vltimò epilogat quantum ad totum capitulum præcedens, dicens: quare supple ex prædictis *palam est, quia nullum uniuersale existit separatim præter singularia.* Tunc sequitur illa pars:

Sed species dicentes hic quidem rectè dicunt separantes eas, si substantia sunt: illic autem non rectè, quia vnã in multis dicunt speciem.

135

Vbi postquam Philosophus probauit uniuersalia non esse substantias separatas, ostendit in quo Platonici dixerunt rectè, & in quo minùs rectè, Circa quod tria facit: quia primò præmittit eorum dictum. Secundò subiungit causam dicti. Tertiò ostendit errorem causæ & motiui. Secunda ibi: *Causa verò.* Tertia ibi: *Quamuis utique.* Dicit ergo primò, quod supple Platonici dicentes species & ideas, *hac quidem rectè dicunt, separantes eas si substantia sunt*, id est, ponentes eas separatas quatenus ponunt eas substantias singulariũ sensibilibus: de ratione enim substantia est præexistere separatim: idea autem non potest esse per se existens, nisi esset à singularibus separata, maxime cum ponatur communis pluribus singularibus: dato ergo antecedente, scilicet quod ideae sunt substantia: rectè dicitur quod sint separata: *illic verò*, id est, ex alia parte non rectè dicunt: *quia in multis vnã speciem ideam esse dicunt*: hæc enim videntur repugnare quod aliquod vnũ sit in multis, & quod sit per se existens separatim. Deinde cum dicit:

Scoti Oper. tom. IV.

Causa verò quia non habent reddere quæ tales substantia sunt incorruptibiles præter singulares & sensibiles: ergo faciunt easdem specie corruptibilibus: has enim scimus autò hominem & autò equum addentes sensibilibus verbum ipsum.

Assignat causam dicti: quare, scilicet Platonici ponebant substantias separatas & cum hoc esse in multis. Dicit ergo, quod *causa verò* huius dicti est: quia supple Platonici probantes per rationem, quod oportet esse aliquas substantias incorruptibiles & incorporeas: *quia non habent*, id est, non possunt reddere, vel assignare *quæ sunt tales substantia incorruptibiles, præter istas singulares & sensibiles, ergo faciunt*, id est, fingunt supple ipsas esse *easdem specie istis corruptibilibus*: ita quod esset aliquis homo separatus eiusdem speciei cum homine corruptibili, & similiter in aliis: sed supple differenter de illis, & his loquebantur: *has enim*, scilicet substantias separatas sentimus supple ex doctrina Platonis: dicendo *autò vnũ hominem, & autò equum*, scilicet per se hominem, & per se equum: *addentes sensibilibus*, scilicet substantiis hoc nomen, vel dictionem *autò* ad designandum, scilicet substantias separatas: nam *autò* significat idem quod per se. Ex quo patet quod Plato voluit substantias separatas esse eiusdem speciei cum istis sensibilibus, & differre in hoc tantum: quia illis separatis addebant hanc dictionem *autò* quod idem est quod *per se* ad designandum perfectitatem existentia, & separationem in illis substantiis, vt sic homo separatus dicatur per se homo, & non homo singularis corruptibilis. Deinde cum dicit:

Quamuis utique si non videremus astra, non minùs existimo forent substantia sempiterna post eas quas nos videmus. Quare & nunc, si non habemus quæ sunt, tamen esse quasdam forsã est necessarium. Quod quidem igitur neque uniuersaliter dictorum quicquam substantia, neque vna ex substantiis, manifestum est.

Ostendit errorem huius causæ, vel motiui dicentis, quod hoc non est verum, *quamuis utique* sit similis, supple error: sicut si posito quod *non videremus astra, nihilominus existimo*, id est, opinor forent utique *substantia sempiterna*, præter illas quas nos videremus: quia supple constaret nobis per rationem esse alias substantias incorruptibiles: quia etiam etsi nunc non habemus dicere quæ sunt tales scilicet substantia separata: *tamen forsã necessarium est esse quasdam*, scilicet substantias à sensibilibus separatas: & supple alterius speciei ab eis. Dicit autem *forsã*: quia nondum probatum est aliquas esse substantias separatas vsque ad 12. librum.

Notandum, sensum huius litteræ esse, quod promotiuum Platonis ad ponendum substantias separatas, & eiusdem speciei cum sensibilibus habuit similem errorem, sicut si nos non videremus astra, nec aliqua corpora incorruptibilia, & tamen innotesceret nobis per rationem esse aliqua corpora incorruptibilia, & diceremus illa esse eiusdem speciei cum corruptibilibus, puta dicendo quod est. quidam homo incorruptibilis, &

B b

quidam

Motiũ Platonis ad ponendum ideas separatas.

136

Ostendit motiuum dictũ esse erroneũ.

Epilogus.

Text. cõ. 58.

Quid rectè & quid non dixerit Platonici ostendit.

quidam asinus, & huiusmodi, & tamen hoc non est verum: quia dato quod non videremus astra, & alia incorruptibilia; nihilominus tales substantiæ sempiternæ erunt præter has, id est, alterius speciei ab his quas nos videmus. Vltimò concludit intentum quantum ad duo, quæ patent ex prædictis in isto capitulo; quorum vnum est, quod nullum vniuersale sit substantia; secundum est quod substantia non sit ex substantiis in actu. Dicit ergo, quod quidem igitur nihil nec dictorum vniuersaliter, id est, nullum vniuersale sit substantia, quantum ad primum: nec vna, id est, quod nulla substantia est ex substantiis, scilicet in actu manifestum est ex prædictis.

Inferi duas
conclusiones
principales ex
dictis.

S V M M Æ S E C V N D Æ

C A P. XVII.

Quid propriè substantiam dicere oporteat, càmque non elementum, non compositum, sed principium esse, vbi de quæstione propter quid latius.

S V M M A R I V M.

Tractat quomodo quod quid est, habet rationem principij, & causæ, quia de eius inexistèntia non posset formari quæstio, quærens propter quid: sed quæstiones tales in i sum reducuntur. Nota de quatuor quæstionibus scibilibum quæ hîc dicit Doctor, & vide 2. Poster. text. 1. & ipsum ibi, q. 4. vbi agit de præcognitionibus, ad primum ibi: Reducit quæstionem propter quid, ad quæstionem quid est, & quæstionem quia est, ad quæstionem si est.

Quid autem oportet dicere, & quale quid substantiam; iterum aliud principium facientes dicamus. Forsan enim ex his erit palam, & de illa substantia quæ est separata à sensibilibus substantiis.

Hoc est vltimum capitulum huius septimi, vbi, vt dicebatur, Philosophus inquit de ipso, quod quid est, quomodo habeat rationem principij & causæ: & necessitas huius capituli sic ostenditur: quia in principio huius septimi promisit Philosophus se tractaturum de substantia, & quod quid est rerum sensibilibum, quam substantiam posuit Plato vniuersalia, & ideas separatas, quam opinionem statim improbauit; & quia de ipso quod quid est, nondum locutus fuit nisi modo Logico, ex quo nondum plenè patet, quid sit quod quid est; ideo nunc de ipso ad habendum pleniorè notitiã, ostendit quomodo quod quid est habet rationem principij & causæ. Circa quod duo facit: quia primò proponit intentum continuando dicta dicendis. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: Quoniam ergo substantia. Dicit ergo quod supple improbatã opinione Platonis, dicendum est quid secundum veritatem & quale quid oportet dicere substantiam, id est, ipsum

quod quid est rei, & hoc dicamus ultra faciente aliud principium: quia supple prius Logice; nunc autem magis realiter loquimur, forsã enim, supple ex dicendis de substantia & quod quid est sensibilibum, palam erit & de illa quæ est a sensibilibus substantiis separata: nam, vt dictum fuit supra, substantiæ sensibiles multum iuuant ad notitiã habendam de substantiis separatis; licet non sint eiusdem speciei, vt dicebat Plato. Deinde cum dicit:

Quoniam ergo substantia & principium & causa quedam est; hinc est procedendum.

138

Exequitur de intento. Circa quod duo facit: quia primò præmittit intentam conclusionem, Secundò subiungit eius probationem. Secunda ibi: Queritur autem ipsum propter quid. Dicit ergo quod quoniam substantia, id est, quod quid est rei principium & causa quedam est, scilicet respectu eorum, quæ per se insunt rei; hinc, id est, ex dicendis est transcendendum, id est, ostendendum. Deinde cum dicit:

Conclusio.

Queritur autem ipsum propter quid semper sic, propter quid aliud aliquid alij alicui inest. Nam querere propter quid muscus homo, muscus homo est, aut est quod dictum est querere propter quid homo muscus est, aut aliud: nam quod quid est propter quid ipsum est ipsum, nihil est querere.

Probat præmissam conclusionem. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quod ipsum quod quid est est principium & causa. Secundò cuius modi sit principium & causa. Secunda ibi: Quoniam verò ex aliquo. Prima in duas: quia primò probat dictam conclusionem. Secundò remouet circa dicta quandam dubitationem. Secunda ibi. Latet autem maximè. In prima parte dicit talem rationem: Illud de cuius inexistèntia non potest formari quæstio, quærens causam & propter quid, sed potius in ipsum quæstiones quærentes de causa, & propter quid reducuntur, habet rationem principij & causæ: quia ex quo eius non est causa quare inexistit, ipsum est causa aliorum quare ei inexistunt: cum causa & causatum sufficienter diuidant ipsum ens: sed substantia & quod quid est rei est huiusmodi: quia de eius inexistèntia illi cuius est, non potest formari quæstio quærens de causa & propter quid, sed potius omnes tales quæstiones causæ in ipsum reducuntur: nam quod quid est est principium propter quid demonstrationis quare passiones insunt subiecto; ergo ipsum quod quid est habet rationem principij & causæ. Maior est euidentis; sed minorem ipse probat ex hoc, quia nullus quærit propter quid homo est homo, vel ipsum est ipsum, sed semper quæstio de causa & propter quid conuenit: quare ipsum est aliquod aliud: Probatio autem minoris stat in duabus propositionibus: prima est, quod quæstio propter quid quærens de causa nunquam quærit de substantia, & quod quid est, vt quare ipsum est ipsum: secunda est quod quæstio propter quid quærit quare ipsum est aliud.

Ipsum quod
quid est prin-
cipiũ, & cau-
sa quare aliq
insunt.

Contra negã-
tes diffinitio-
nem subiecti
esse medium
demonstratio-
nis potissima.

Circa ergo probationem minoris, in qua stat tota virtus rationis, sic procedit Philosophus: quia primò manifestat primam propositionem, scilicet quod quæstio propter quid quærens de causa, nunquam

137
Tex. cõ. 59.

Cap. 17.

nunquam quærit de substantia, & quod quid est, vt quare ipsum est ipsum. Secundò manifestat secundam propositionem, scilicet quod quæstio propter quid quærit, quare ipsum est aliud. Secunda ibi: *Quæres autem aliquis.* Prima in duas: quia primò proponit propositionem. Secundò probat eam ibi: *Oportet enim ipsum quia.* Dicit ergo, quod ipsum propter quid semper sic queritur, id est, quod ipsa quæstione propter quid semper vitimur, quando quærimus quare aliquod aliud inest alicui, & non supple propter quid ipsum sit ipsummet; nam quære propter quid musicus homo est musicus homo: aut est quod dictum est quære quare musicus homo est, aut aliud, id est quæstio potest intelligi dupliciter: Vno modo, vt illud quod dictum est quærat, puta si de hoc toto, quod est homo musicus quærat hoc totum, quod est homo musicus. Alio modo, vt quærat aliud de alio, vt scilicet de homine, qui est musicus quærat non propter quid sit homo, sed propter quid musicus. Vnde statim excludit primum modum intelligendi dicens: nam hoc quidem supple quære propter quid ipsum est ipsum, nihil est quære, puta si quærat totum de toto, vt propter quid musicus homo est homo musicus, & similiter si quærat quare homo est homo, & huiusmodi. Deinde cum dicit:

est homo, sed vnumquodque affirmatur de seipso: subdit autem, quod hoc autem erat vnum esse, id est, quod ista causa coincidit cum prima, scilicet quod vnumquodque est vnum & idem sibi: nam vnum esse est indiuisibile esse, vt dictum est in 5. huius: addit etiam, sed hoc commune: quia dicitur de omnibus, & est quod breue, id est, quod concessio quod hæc secunda ratio esset alia à prima; nihilominus hoc erit commune omnibus: quia vnumquodque est indiuisibile ad seipsum, & hoc est breue, id est, principium quod est partium in quantitate, & maximum in virtute, vt habetur 2. Elench. & idem est per se notum, sicut alia principia communia, quæ nullus debet ignorare: non igitur potest quæri propter quid ipsum est ipsum.

Vnumquodque esse ipsum est per se notum.

C. finali.

S V M M A R I V M.

Ostendit quæstionem propter quid, quære quare ipsum de quo est, est aliud, non autem quare ipsum est ipsum; quod explicat Doctor. Ostendit etiam dubium esse quid respondendum ad quæstionem in simplicibus quærentem quid est homo, vel simile, sine prædicatione vnus de alio; ad quod Doctor dat duas explanationes. Concludit corollaria in simplicibus non esse quæstionem, nec doctrinam: quod explicat Doctor reiecta explanatione D. Thomæ.

Quæres autem aliquis propter quid homo est animal tale: hoc quidem igitur palam; quia non queris quare, qui est homo, homo est. Aliquid ergo de aliquo querit propter quid existit. Quia verò existit, oportet manifestum esse: nam si non ita, nihil queris, vt propter quid tonat, quia sonitus fit in nubibus: aliud enim ita de alio est quod queritur, & propter quid, puta lateres & lapides domus sunt. Palam igitur quod queris causam: hoc autem est quod quid erat esse, vt est dicere Legicè, quod in quibusdam quidem cuius causa, vt forsan est in domo, & in lecto: in quibusdam verò quid mouit primum: nam causa & hoc, sed talis quidem causa in fieri queritur & corrumpi, altera verò, & in esse.

Ostendit secundam propositionem, scilicet quod quæstio propter quid quærit quare ipsum est aliud, dicens, quod quæret aliquis propter quid homo est animal tale: hoc quidem igitur palam, quod non quærit propter quid qui est homo est homo, id est, propter quid homo est homo: aliquid igitur de aliquo querit propter quid existit: quia non querit idem de seipso, sed aliquid de aliquo propter quid aliud inexistit alteri: quia verò existit oportet esse manifestum: nam quæstio propter quid præsupponit ipsum: nam si non est ita nihil queris; vnde si aliquis quærat propter quid homo est animal, oportet esse manifestum quia est animal; similiter vt si quærat propter quid est sonituum: nam supple quia fit

141

Quomodo propter quid queris de aliis quod inest per quod quid.

In quæstionibus propter quid factus est in ipso quod quid.

140

Oportet enim ipsum, quia quod ipsum esse existere manifesta est. Dico autem vt quia Luna patitur eclipsim. Ipsius autem quia ipsum vnæ est ratio & vna causa in omnibus, propter quid homo homo, aut musicus homo musicus, nisi quis dicat, quia indiuisibile ad ipsum vnumquodque; hoc autem erat vnum esse, sed hoc commune, quia de omnibus & quod breue.

Probat dictam propositionem. Ad cuius euidenciam notandum est, quod cum sint quatuor quæstiones, vt habetur 2. Poster. text. 1. scilicet si est, & quid est, & quia est, & propter quid est, quarum duæ sunt simplices, scilicet si est, & quid est, & alia duæ sunt compositæ, scilicet quia est, & propter quid est; & istæ quatuor quæstiones mutuo se præsupponunt: nam quæstio quid est, præsupponit quæstionem si est, & quæstio propter quid est, quæstionem quia est, & etiam quæstionem quid est & per consequens quæstionem si est: ita quod quæstio propter quid est, omnes alias præsupponit: ex quibus patet, quod quære propter quid ipsum est ipsum est nihil quære, cum iam præsupponebatur; idem dicit: quod supple cum quæritur propter quid oportet ipsum quia esse & ipsum esse, id est, ipsum si est, existere entia manifesta: quod exponit dicens: dico autem, vt quare Luna patitur eclipsim: oportet esse manifestum: quia Luna patitur eclipsim: aliter quæstio esset nulla. Vnde subdit: ipsius autem quia ipsum: id est, quia ipsum est ipsum vna est ratio & vna est causa in omnibus, quæ supple nulli latet: quia scilicet vnumquodque est idem, vnum sibi, vt propter quid homo est homo, & propter quid musicus est musicus, nisi quis forte dicat, quod causa huius est, quia vnumquodque est indiuisibile ad seipsum, vt scilicet propter hoc non posse diuidi aut negari idem à seipso, puta dicendo, homo non

Nota ordinationem quatuor quæstionum scilicet scilicet.

sonus in nubibus : ita enim aliud de alio est questum, scilicet sonitus de nube : similiter si queratur propter quid huiusmodi, vt lateres & ligna sunt domus : hoc enim est querere aliquid de aliquo, scilicet domus de lateribus & lignis : ita quod semper questio propter quid querit aliquid de aliquo: palam igitur: quia supple ista questio queritur causam : hoc autem est quod erat esse, vt est Logicè dicere, id est, loquendo Logicè : nam Logicus est artifex rationalis, qui omnem causam dicit pertinere ad quod quid est: quod, scilicet quod quid est, quod communiter est causa : in quibusdam quidem est cuius causa, id est, causa finalis, vt forsan in domo aut in lecto: cum ergo queritur propter quid lateres & ligna sunt domus, potest responderi per causam finalem, vt, scilicet defendamur à frigore & vento, & ab aliis nociuis ; in quibusdam verò quod mouet primum, id est, causa efficiens & mouens: nam causa & hac, id est, quod causa efficiens vtique est causa, vt si queratur propter quid lateres & ligna sunt domus, potest responderi propter edificatorem : finis enim & efficiens sunt causa efficiendi formæ in materia. Subdit autem differentiam inter causam efficientem & finalem, dicens quod talis quidem causa, scilicet efficiens queritur tantum in fieri & corrumpi: altera verò, scilicet finalis, queritur in esse & non solum supple in fieri & corrumpi. Ratio huius differentia assignatur: quia efficiens est causa transformandi formam ad materiam, quod fit in ipso generari & corrumpi ; sed finis in quantum mouet agentem potest etiam dici causa in generari & corrumpi ; sed in quantum res habet esse per suam formam, quæ est finis generationis, potest dici quod ipse finis est causa etiam in esse, cum inexistat rei : loquendo etiam de fine extrinseco potest dici, quod in quantum res per suam formam ordinatur ad finem, ipse finis etiam est causa in essendo.

Notandum, quod Logicus qui considerat modum prædicandi: id est quicquid potest responderi ad quid est, dicit pertinere ad quod quid est rei: siue illud sit intrinsecum, vt materia & forma, siue extrinsecum, vt efficiens & finis. Vnde secundo Poster. dicit, quod quod quid est & diffinitio est medium in demonstratione, & ostendit quomodo per omnes causas potest demonstrari; ita quod quæcunque causa, siue intrinseca, siue extrinseca potest accipi pro medio demonstrationis, & pertinere hoc modo ad quod quid est rei: sed Philosophus realis, qui considerat rei essentiam solas causas intrinsecas, dicit ad quod quid est pertinere: bene ergo hic ait Philosophus: hæc causa, de qua querit questio propter quid, quæcunque sit, erit quod quid erat esse: si Logicè dicitur. Deinde cum dicit :

Latet autem maxime quod queritur in his que non de aliis dicuntur, vt homo quid est queritur ; propter simpliciter dici, sed non diffinitè quia hoc aut hoc.

Mouet dubium circa dicta.

Remouet quandam dubitationem, circa quam sic procedit : quia primò proponit eam: secundo corrigit & excludit: tertio quoddam ex dictis corollariè concludit. Secunda ibi : Sed oportet corrigentes. Tertia ibi : Palam igitur. Dicit ergo, quod illud quod queritur, scilicet in qualibet questione vbi dicitur queri aliud de alio, later

maximè, id est, habet dubitationem in his que non de aliis dicuntur, scilicet in questionibus simplicibus, in quibus non queritur, vel prædicatur aliquid de aliquo : vt cum dicitur quid est homo, & hoc supple later propter simpliciter dici; sed non diffinitè, quia hoc aut hoc, id est, quod causa huius latentia est, quia in tali questione profertur vnū simplex vt homo, & non queritur aliquid de aliquo, puta homo de Socrate, & de aliis suppositis hominis.

Sed occurrit dubium, quia videtur ista dubitatio Philosophi non esse ad propositum: nam supra factus est sermo de questione propter quid, & non de questione quid est. Dicendum quod questio quid est & propter quid quodammodo incidunt in idem, vt præbatur secundo Poster. & idè questio quid est potest transmutari in questionem propter quid : nam questio quid est : querit de quiditate propter quam id de quo queritur quid est prædicatur de quolibet suo supposito; propter hoc enim Socrates est homo : quia conuenit sibi id quod responderetur ad questionem quid est homo ; idem ergo est querere quodammodo quid est homo, & querere propter quid Socrates est homo, vnde signatè ait Philosophus quod hoc facit dubitationem : quia in questione non diffinitur, vel additur: quia hoc aut hoc: quia supple si adderetur, non lateret quod eadem est ratio in questione, qua queritur quid est homo, & in aliis questionibus, de quibus supra Philosophus est locutus. Deinde cum dicit :

Sed oportet corrigentes querere, si autem non, commune eius quod nihil querere, & eius quod querere aliquid sit.

Quoniam verò oportet habere : quia & existere ipsum esse: palam itaque quia querit materiam quare est, vt domus hac quare: quia huius existunt quod erat domui esse, & homo hic, aut corpus hoc, tate habens : quare queritur causa materia ; hoc autem est species qua aliquid est, hæc autem substantia.

Excludit & corrigit dictam dubitationem, dicens quod oportet ad excludendam supple dictam dubitationem corrigentes querere, id est, prædictam questionem corrigere, vt scilicet loco eius qua queritur quid est homo, queratur propter quid Socrates est homo ; si autem non, supple sic corrigatur, sequitur quod aliquid sit commune, cuius quod est nihil querere, & quod est aliquid querere; quod dupliciter exponitur. Vno modo sic : quia dictum est supra quod querere ipsum de ipso est nihil querere, sed querere aliquid de aliquo est aliquid querere: quia igitur questio propter quid, in qua queritur aliquid de alio, & questio quid est, in qua non videtur queri aliquid de alio, nisi prædicto modo corrigatur, sibi inuicem communicant, vt dictum est, sequitur quod aliquid erit commune questionis in qua nihil queritur, & questionis in qua aliquid queritur. Alio modo exponitur sic, quod scilicet si ista questio non corrigatur sic, vt dictum est, sequitur inconueniens dictum : nam tunc aliquid queritur quando fit questio de aliquo quod est: tunc verò nihil queritur quando fit questio de eo quod non est : si igitur in questione quid est, non oportet aliquid supponere, & aliud

Alio Logicus & aliter Metaphysicus considerat quod quid est.

Differentia in efficientem & finalem causam.

Finis duplex.

T. 2. & inde.

Logicus & Philosophus realis non eodè modo considerat quid est.

142

Questiones quid est & propter quid est sunt affirmes.

Text. 2. & inde. Al. transformari.

Text. c. 60.

143 Excludit & corrigit dictam dubitationem.

aliud querere de illo, ita posset fieri ista quæstio de non ente sicut de ente: quare quæstio, *quid est* erit facta communiter & de aliquo & de nihilo: prima tamen expositio videtur probabilior. Subdit autem: *Quoniam verò*, supple in hac quæstione qua quæritur quid est homo, oportet habere tanquam notum & existere tanquam verum ipsum esse, id est, hoc ipsum esse, id est, hoc ipsum quod est esse hominem: Aliàs quæstio esset nulla, quia, ut dictum est, quæstio *quid est* præsupponit quæstionem *si est*: quia inquam sic est, *palàm itaque quia materiam queris propter quid est*, id est, quòd communiter propter quid, siue ipsum quod *quid est* inest alicui supposito, quod est quasi materiale respectu eius de quo quæritur *quid est*: nam ut dictum est supra, corrigendo quæstionem, idem est querere quid est homo, & querere propter quid Socrates est homo: Similiter si quærimus si est domus, idem est ac si quæramus propter quid hęc, scilicet lateres & ligna, sint domus: quia scilicet propter hoc, quia sunt partes domus: *existunt quod erat domus esse*, id est, propter hoc quod quiditas domus est in talibus partibus, & similiter supple cum quærimus, quid est homo, ac si quæramus propter quid hic, puta Socrates, est homo, quia scilicet inest ei quiditas hominis: aut etiam, id est, aut si quærat propter quid *hoc corpus hoc habens*, id est, sic se habens, puta corpus organicum, est homo: corpus enim organicum est materia hominis, sicut lateres & ligna sunt materia domus: *quare* supple in omnibus talibus *queritur causa materia*: propter quid scilicet materia pertineat ad naturam eius quod diffinitur, & de quo quæritur quid est: *hoc autem*, scilicet causa de qua quæritur quæ est causa materia, est *species*, id est, forma *qua aliquid est*: *hęc autem*, scilicet forma, est *substantia*, id est, *quod quid est* rei: nam de forma totius, quæ est ipsa quiditas, est nunc sermo. Ex his ergo patet conclusio principaliter intenta, scilicet quòd substantia, & quod *quid est* rei habet rationem principij & causæ, & quòd omnes quæstiones quærentes de causâ, in ipsum quod *quid est* vltimò reducuntur. Deinde cum dicit:

Concludit principale in-
tantum.

144

Palàm igitur quoniam in simplicibus non est quæstio nec doctrina, sed alter modus quæstionis talium.

Corollarium.

Concludit quoddam corollarium ex prædictis: quia enim ostensum est quòd in omni quæstione quæritur de aliquo; vel de causâ materia, quæ est forma; vel de causâ formæ in materia, ut est finis & efficiens: sicut patet ex prædictis; idèd *palàm igitur quod in speciebus*, id est, in terminis incomplexis ut sic, non est quæstio, scilicet propter quid, nec doctrina, scilicet demonstratiua, sed alter modus quæstionis, id est, inquisitionis talium, puta quia innotescent nobis vel per diffinitionem, vel per sensum, vel alio modo.

Expositio S.
Thomæ.

Notandum, quòd istam litteram quidam expositor aliter exponit, volens per simplicia intelligere substantias simplices, non compositas ex materia & forma, quia enim in omni quæstione aliquid est notum, & aliquid ignotum quod quæritur, idèd tales substantiæ, nõd sunt quæstioni: quia vel totæ cognoscuntur, vel totæ ignorantur, & eadem ratione de eis non est doctrina scientifica, quæ fit ex hoc quod scimus per syllogismum propter quid; sed talium est alius modus quæstionis

Scoti Oper. tom. IV.

nis, quatenus cognoscuntur per effectum, puta per substantias sensibiles, quæ nos aliquo modo ducunt in earum cognitionem. Sed contra; nam substantiæ simplices si sint simplices quantum ad sua intrinseca essentialia: nihilominus habent aliquas proprietates de eis scibiles per demonstrationem; saltem intellectui potenti eas cognoscere, ut ostensum est in sexto huius, & per consequens potest formari de eis quæstio propter quid, terminabilis per veram demonstrationem, & per doctrinam demonstratiuam.

Contra eam
insistat.
Demonstratio
semper est de
quæstione
complexa.

Aliter ergo dicendum est, quòd per simplicia intelliguntur termini incomplexi, quicumque, de quibus ut sic non est quæstio determinabilis per demonstrationem: & doctrinam syllogisticam: nam demonstratio & doctrina syllogistica semper est de quæstione quæ est complexa: concludit enim passionem de subiecto per medium propter quid, dicens causam; sed est de eis alius modus quæstionis & ostensionis, scilicet diffinitivus: nam sicut demonstratio est complexa; ita & diffinitio est incomplexi.

S V M M A R I V M.

Explicat quale principium & causa sit substantia, seu quod quid est rei. Videtur ponere quòd sit natura ex partibus composita, & ab eis re distincta quod exemplificat in syllaba ex litteris composita. Doctor benè rem explicat. An verò totum sit tertia entitas à partibus vnitis re distincta, difficilis quæstio est, quam tractat Doctor 3. di. 2. quæst. 2. vbi affirmatiuè videtur eam resolvere, nisi aliter glossetur. Vide ibi Scholium nostrum. Sed 8. huius q 4 in fine, & 1. Physic q 9. negatiuam partem habet quod confirmat illam glossam.

Quoniam verò compositum ex aliquo fit, ut vnum sit omne, sed non ut cumulus, sed ut syllaba, & syllaba, ba, non est elementa, nec idem b. & a, nec caro, ignis, & terra: dissolutis quidem enim, hæc non adhuc sunt, ut caro, & syllaba, elementa verò sunt & ignis & terra. Est igitur aliquid syllaba, non solum elementa vocalis & consonans, sed & alterum aliud aliquid. Et caro non solum, ignis & terra, aut calidum, aut frigidum, sed & alterum aliquid.

145

Inquirat cuiusmodi principium & causa sit ipsa substantia, & quod quid est rei. Circa quod dicitur facit: quia primò præmittit quoddam necessarium. Secundò declarat propositum. Secunda ibi: *Si igitur necesse*. In prima parte tangit quandam distinctionem compositionis alicuius ex pluribus, dicens quòd *quoniam verò*, aliquando supple *compositum ex aliquo fit*: hoc modo: *ut omne*, id est, totum sit vnum per se: *sed non ut acerrimus*, sed ut syllaba: cum supple in omnibus talibus ipsum compositum sit aliquid præter partes; idèd subdit: *syllaba autem non est elementa*, id est, ipsæ litteræ ex quibus componitur: nec ista

Compositio
& compositum
est duplex.
Hic conclusio

est Anaxarcho's
contradicere
sibi.
1. Phys. c. 17.
nisi substan-
tialiter expo-
natur hinc
inde.

In compo-
sitione per se
datur 3. en-
tias.

Compositum
per se unum
& unum per
aggregationem.

146

syllaba, ab, est idem quod ipsum a, & ipsum b, ex quibus constat: nec caro est idem quod ignis & terra, quod probat: nam dissoluta, id est, diuisis istis partibus, ex quibus sit compositio adiuuicem, hæc quidem, id est, composita non sunt: ut caro & syllaba: elementa uero sunt, scilicet corrupta syllaba; & ignis, & terra, supple manent, corrupta carne; est ergo syllaba aliquid præter elementa: & non solum est ipsa elementa: scilicet littera uocalis quæ est a, & consonans quæ est b, sed etiam est aliquid alterum præter elementa. Et similiter caro non solum est ignis, aut calidum, & terra aut frigidum; per quæ scilicet elementa commiscentur & alterantur; cum calidum & frigidum sint qualitates actiuæ, sed etiam supple ipsa caro est aliquid alterum. Per hoc ergo subintelligitur alterum membrum diuisionis, scilicet quod aliquando compositum non est aliquid unum, nec aliud à partibus, sed est sicut cumulus, vel aceruus, quod non est unum nisi aggregatione. Primo ergo modo compositum est simpliciter & per se unum, & aliud à suis partibus; sed secundo modo ipsum compositum non est unum simpliciter & per se, sed secundum quid, nec est aliud à suis partibus. Deinde cum dicit:

Si igitur necesse est illud aut elementum aut ex elementis esse: siquidem elementum iterum eadem ratio erit, ex hoc enim est igne, & terra erit caro, & adhuc alio: quare in infinitum ibit. Si uero ex elemento; palam quia non uno, sed pluribus, aut illud ipsum erit: quare rursus in hoc eandem dicemus rationem, & ita in carne, vel syllaba.

Declarat propositum. Circa quod duo facit: primò præmittit unam quæstionem & arguit ad eam. Secundò subiungit quæstionis solutionem. Secunda ibi: *Videbitur autem.* Est ergo quæstio, quia cum ostensum sit quod in carne & syllaba est aliquid præter elementa: quia igitur ita est, igitur necesse, est illud aliud esse elementum aut ex elementis: quia omne quod est, videtur esse aut elementum, aut ex elementis: sed quicquid detur, videtur sequi inconueniens, scilicet quod erit processus infinitus: unde subdit, *siquidem elementum, id est, si illud aliud quod est in carne & syllaba præter elementa & elementum; iterum eadem ratio erit & de isto & de aliis elementis ex quibus componitur: connumerandum cuius aliis erit: caro enim erit composita ex igne & terra, & ex illo alio quod ponitur elementum præter elementa; & cum probatum sit quod in omni composito per se uno, est aliquid aliud præter elementa, erit eadem quæstio adhuc de illo alio; quod si est elementum aliud, illud tale elementum erit compositum ex suis partibus, & etiam aliquo alio: illud aliud est elementum præter elementa, & istud elementum etiam erit ex suis partibus, & adhuc ex aliquo alio: & illud aliud esset elementum pari modo, & sic in infinitum. Si uero detur altera pars scilicet quod illud aliud præter elementa non sit elementum, sed ex elemento, vel ex elementis, adhuc sequitur illud inconueniens: palam enim quia non erit ex uno tantum elemento, sed ex pluribus elementis: quia si ex uno tantum elemento, sequeretur quod esset tantum illud elementum unum: quod enim est ex igne tantum, tantum ignis est: ex uno non fit aliquod compositum: quare si supple*

Quæstio con-
tradicta de 3.
entitate.

fit ex pluribus elementis, ut oportet dicere, *rursus in hoc eandem dicemus rationem; sicut in carne & in syllaba: quia scilicet in illo erit aliquid præter elementa ex quibus est, & de illo alio, iterum redibit quæstio quæ prius, utrum scilicet sit elementum, aut ex elementis, & sic erit processus infinitus.* Deinde cum dicit r

Videbitur autem utique esse aliquid hoc & elementum, & causa essendi: hoc quidem caro, hoc uero syllaba: similiter autem & in aliis, substantia autem uniuscuiusque hoc: hoc enim causa prima essendi.

Ponit dictæ dubitationis solutionem. Circa quod duo facit: quia primò ponit solutionem, quæ videtur danda prima facie. Secundò corrigit ipsam ibi: *Quoniam uero quedam.* Dicit ergo, quod illud quod supple in compositis ponitur aliud esse ab elementis, *videbitur utique prima facie esse aliquid, scilicet quod non sit ex elementis, sed hoc esse elementum & causa essendi: hoc quidem carnem, hoc uero syllabam: similiter autem & in aliis: & iterum supple videbitur quod hæc sit substantia uniuscuiusque, id est, quiditas & quod quid est uniuscuiusque hoc enim, scilicet substantia, & quod quid est rei est prima causa essendi.* Deinde cum dicit:

Quoniam uero quedam non sunt substantia rerum; sed quæcunque substantia secundum naturam, & natura constituta sunt: manifestabitur utique quibusdam hæc natura substantia, quæ est non elementum; sed principium, elementum uero est in quod diuiditur inexistens, ut materiam, puta syllaba quod a, & b.

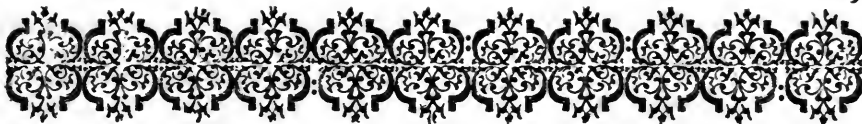
Corrigit dictam solutionem in duobus: unum est quantum ad hoc quod dixit illud tale quod est præter elementa esse substantiam uniuscuiusque: quia hoc uerum est non in rebus quæ non sunt substantiæ, sicut in syllaba quæ non videtur substantia; sed pertinere magis ad genus quantitatis, sicut & oratio: sed est uerum in rebus quæ sunt substantiæ, & hoc loquendo strictè de substantia. Aliud in quo corrigenda est solutio, est quantum ad hoc, quod illud tale præter elementa dixit esse elementum: non enim propriè dicitur elementum, quia elementum pertinet ad genus causæ materialis, ut patet ex 5. huius cap. de Elemento, tex. co. 4. sed potest dici magis propriè principium essendi, & hoc est quod dicit, quod *quoniam quedam rerum non sunt substantia, sed quæcunque sunt substantia secundum naturam, quantum ad esse, & naturam, id est, per naturam constituta sunt quantum ad fieri: naturalia enim maximè confessa sunt causæ substantiæ, ut dictum fuit circa principium huius septimi: quia in quantum sic est: manifestabitur utique quod hæc natura, de qua scilicet nunc est sermo, est substantia in quibusdam, scilicet in naturalibus & non supple in omnibus, & hoc fuit primò corrigendū, & subdit quod ad secundū, quæ, scilicet natura, non est elementum, sed principium, supple formale & quiditatiuū: elementum uero est illud in quod diuiditur aliquid inexistens ut materiam, puta elementa supple huius syllabæ quæ est ab: sunt a, & b, & ex hoc habetur solutio dubitationis: quia cum dictū principium sit formale, & quiditatiuū, non est elementum, neque ex elementis, loquendo propriè de elemento.*

147

Solutio quæ-
stionis.

Corrigit solu-
tionem.

Cuiusmodi
principium &
causa sit
ipsum quod
quid est esse
dit.

LIBER OCTAVVS.

IN hoc libro agit de principiis entis naturalis, & sic videtur ad *Physicum* pertinere, verum magis ad *Metaphysicum*, quia sub consideratione *Meta-* *physica* ista tractat, de quo lib. I. huius, *quæst.* I. & lib. 9. *quæst.* 4. Incipit ex dictis lib. I. quasi *Logicè* de substantia, tractare de eadem magis realiter, tanquam de nobiliori parte subiecti huius scientiæ, cuius ponit ex iam dictis varias acceptiones. Sumitur enim pro quiditate, & pro supposito, & secundum alios dicitur substantia genus magis quam species. Additur his opinio de ideis.

SVMMA VNICA.

De principiis substantiarum sensibilium, materia scilicet, & forma.

CAPVT PRIMVM.

Substantiæ diuisio, & materiam substantiam esse.

Text. c6. 1.

EX prædictis itaque syllogizare oportet & colligentes capitulum finem imponere.

Postquam Philosophus in septimo libro inquisit de substantia, & quod quid est substantiæ sensibilis, modo Logico & communi; nunc inquit de eodem magis realiter, & per principia, applicando ad substantias sensibiles ea quæ in septimo *Logicè* sunt dicta: Circa quod duo facit; quia primo præmittit suam intentionem. Secundo exequitur de intento. Secunda ibi: *Sensibiles enim substantiæ*. Prima in tres: quia primo proponit suam intentionem in generali. Secundo replicat quædam supradicta in speciali. Tertio continuat dicta dicendis. Secunda ibi: *Dictum est itaque*. Tertia ibi: *Quoniam autem quod quid erat esse*. Dicit ergo, quod ex prædictis utique supple in septimo, ubi inquisitum est *Logicè* de substantia rerum, oportet syllogizare, applicando scilicet dicta ibi ad res naturaliter existentes, & *recolligentes capitulum*, id est, summam & in capitulo resumentes quæ dicta sunt, oportet finem imponere dictis, id est, tractatui de substantia, quod fiet addendo hoc octauo ea quæ fuerunt dicta prius. Deinde cum dicit:

Dictum est itaque quod substantiarum queruntur cause, & principia & elementa: substantia verò hæc quidem confessa sunt ab omnibus, sed de quibusdam singulariter quidam enunciauerunt confessa quidem physica, ut ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora. Deinde planta & partes earum, & animalia, & partes animalium, & tandem cælum & partes cæli. Singulariter verò quidam substantias dicunt esse species, & Mathematica.

Alias verò accidit ex rationibus substantias esse quod quid erat esse, & quod subijcitur: adhuc aliter genus magis speciebus & vniuersale magis singularibus: vniuersali verò & generi & idea copulantur: nam secundum eandem rationem substantia videntur esse.

Text. con. 2.

Resumit quædam dicta in speciali, dicens quod dictum est itaque, scilicet in septimo, quia supple in ista scientia queruntur, scilicet principaliter, *cause & principia, & elementa substantiarum*: licet enim *Metaphysica* consideret de omni ente in quantum ens; principaliter tamen considerat de substantia, ut de nobiliori parte sui subiecti primi: ut sæpe dictum est; & per consequens de principiis substantiæ: subdit etiam quod *substantia verò hæc quidem confessa sunt ab omnibus: ut sunt substantiæ naturales; sed de quibusdam, scilicet substantiis, quidam singulariter; & non omnes enunciauerunt, ut dictum fuit circa principium septimi: quod exponit cum subdit: confessa quidem Physica, id est, quod substantiæ naturales sunt confessa communiter ab omnibus, ut ignis, terra, & aqua, & alia simplicia corpora; deinde secundum ordinem nobilitatis plantæ, & partes earum; animalia, & partes animalium; & tandem cælum & partes cæli, puta Orbes & Stellæ: singulariter verò quidam dicunt esse substantias species, id est, ideas & Mathematica; de qua opinio dictum est in primo libro, & alibi frequenter: subdit etiam quandam diuisionem, siue modos accipiendi substantiam dictos in præcedentibus, dicens quod *alias substantias accidit esse ex ratione quod quid erat esse, id est, quod vno modo dicitur ipsa substantia quiditas rei, quæ per rationem, id est, per diffinitionem exprimitur. Alio modo, & quod subijcitur, id est, ipsu subiectu, siue ipsum suppositum substantiæ: hæc enim est vna diuisio substantiæ, scilicet quod substantia dicitur & de quiditate, & de supposito quiditatis. Et subdit, quod adhuc supple secundum opinionem aliorum dicitur substantia genus magis speciebus, id est, magis quam species; & vniuersale singularibus, id est, quod generaliter vniuersale dicitur magis substantia quam singulare secundum illam opinionem. Subdit etiam quod vniuersali verò & generi, id est, opinioni secundum quam genus & vniuersale dicuntur substantia, copulantur ideæ, id est, opinio de ideis, nam secundum eandem rationem videntur esse**

Metaphysicus considerat prius ens principaliter substantiam & principia: immo materialem.

De quibus dicitur substantia generaliter ab omnibus & specialiter à Platonicis.

Præmittit suam intentionem in generali.

esse substantia, vniuersalia scilicet ideæ. Deinde cum dicit:

Quoniam autē quod quid erat esse substantia est; huius autem ratio, diffinitio: propter hoc de diffinitione, & de secundum se diffinitum est. Quoniam autem diffinitio ratio est, ratio autem partes habet, necesse & de parte erat considerare quā substantiā partes, & quæ non; & hæc diffinitioni opus sunt, amplius autem nec vniuersale substantia, nec genus. De ideis verò & Mathematicis posterus perscrutandum est; nam præter sensibiles substantias, quidam dicunt eas esse, nunc autem de confessis substantiis tractabimus; hæc verò sensibiles.

Continuatio.

Continuat dicta dicendis, quod quoniam supple ostensum est in septimo quod quid erat esse est substantia: huius autem ratio diffinitio est: per diffinitionem enim exprimitur quod quid est rei, & propter hoc de diffinitione & de secundum se, quatenus diffinitio constat ex prædicatis per se primo modo diffinitum est, scilicet ibidem in septimo, quoniam autem diffinitio ratio est: ratio autem habet partes; idem necesse erat considerare, & de parte, id est, de partibus diffinitionis: quæ, scilicet sunt partes substantiæ diffinitæ; & quæ non: & si hæc, scilicet partes diffinitionis diffinitioni opus sunt, id est, oporteat diffinitæ: vel secundum aliam litteram, vtrum eadem sunt partes diffinitionis & diffinitæ: amplius supple ostensum est quod nec vniuersale, nec genus sit substantia: hæc enim omnia prædicta pertractata sunt in septimo. Et subdit quantum ad dicenda, quod de ideis & Mathematicis; quas supple quidam singulariter enunciantur esse substantias, posterus perscrutandum est, scilicet in decimotertio, & in decimoquarto, libris nam præter sensibiles substantias quidam dicunt eas esse, scilicet Platonici: nunc autem, scilicet statim tractabimus de substantiis, scilicet ab omnibus confessis: hæc verò sunt sensibiles, id est, naturales, vt sic ex notioribus ad minus nota procedamus. Deinde cum dicit:

Text. c. 3.

3

Sensibiles autem substantia omnes materiam habent, est autem substantia quæ subiicitur, aliter quidem materia, materiam verò dico quæ non hoc aliquid ens actu; potestate autem est hoc aliquid, aliquid verò ratio & forma, quia hoc aliquid ens ratio separabile est. Tertium verò est quod est ex his, cuius solius generatio & corruptio & separabile simpliciter, nam secundum rationem substantiarum hæc quidem separabiles, illa verò non.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quod materia & forma sunt principia substantiarum sensibilium. Secundò inquirat de ipsarum vnione adinuicem. Secunda ibi: De dubitatione verò dicta. Prima in duas: quia primò facit quod dictum est. Secundò determinat de eis sigillatim. Secunda ibi: Oportet autem non ignorare. Prima in duas: quia primò facit quod dictum est. Secundò concludit ex præmissis quod diffinitiones perfectæ debent conti-

neri simul materiam & formam. Secunda ibi: *Et vt in substantiis quidem.* Prima in duas: quia primò probat quod omnis substantia sensibilis habet materiam. Secundò probat hoc idem de forma. Secunda ibi: *Quoniam autem quæ quidem.* Prima in duas: quia primò declarat quid sit materia, diuidens eam contra alias acceptiones substantiæ, & cum hoc præmittit intentum. Secundò probat quod materia est principium omnium substantiarum generabilium & corruptibilium. Secunda ibi: *Quia verò substantia.* Primum autem ostendit ex hoc, quia substantia sensibilis non est materia, cum sit actu; nec forma, cum sit per se existens & separabilis realiter, & non solum ratione sicut forma; ergo est tertium complectens materiam & formam; Dicit ergo, quod *sensibiles substantia omnes habent materiam;* quatenus scilicet omnes sunt mobiles & per consequens habent materiam: *est autem substantia aliter quidem,* id est, vno modo materia quæ subiicitur: *materiam autem dico: quod non est hoc aliquid ens actu,* scilicet quantum est de se: *potestate verò est hoc aliquid: materia enim est in potentia ad omnes actus formales: aliter verò; id est, alio modo dicitur substantia ratio & forma, quia est hoc aliquid ens,* id est, ens actu, siue actus separabilis quidem à materia; licet supple non realiter. *Tertium verò est quod est ex his,* scilicet compositum cuius solius est generatio & corruptio, scilicet per se: quia materia & forma non generantur nisi per accidens, ex 7. huius, & est *separabilis simpliciter,* id est, potens per se realiter existere separatim, & subdit: quod *substantiarum secundum rationem,* id est, formarum: *hæc quidem sunt separabiles,* vt sunt formæ Mathematicæ, non quidem secundum rem, sed secundum rationem: *quædam verò sunt inseparabiles,* vt supple sunt formæ naturales: quæ vt sic nec secundum rem, nec secundum rationem separantur à materia, vt patet ex sexto huius, text. com. 4. Deinde cum dicit:

Quod verò substantia est materia palam: nam in omnibus oppositis mutationibus est aliquid quod subiicitur mutationibus; vt puta secundum locum; quod nunc hic iterum & alibi: & secundum augmentum quod nunc quidem est tantum iterum minus aut maius: & secundum alterationem, quod nunc quidem est sanum iterum egrotat: similiter autem secundum substantiam, quod nunc quidem est in generatione, iterum in corruptione: & nunc quidem subiectum & hoc aliquid, iterum autem quod subiicitur sic secundum priuationem.

Probat quod materia est principium omnium substantiarum generabilium & corruptibilium, Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò quia locutus fuit de mutationibus naturalibus comparat eas adinuicem. Secunda ibi, *Et hæc sequuntur.* Dicit ergo, quod quia substantia est materia, id est, quod materia sit principium substantiæ sensibilis & mobilis, palam est: *nam in omnibus oppositis mutationibus,* id est, in omni mutatione, quæ est inter terminos oppositos est aliquid quod est subiectum, scilicet commune mutationibus, id est, terminis mutationum, vt in mutatione secundum locum, est supple aliquid subiectum commune quod nunc est hic, & iterum alibi,

Omnis substantia sensibilis participat materiam.

Substantia triplex materia, forma & compositi. 6.

Solius compositi est generatio & corruptio per se. 7. huius, Text. c. 6. 27. Adde plura ne videatur implicatio hic & parū ante.

4

Materia est principium omnium substantiarum generabilium & corruptibilium, & harum mutationum subiectum primum.

Termini mutationū substantiarum. q. 8. huius c. 12. 1. Physic. Tex. cō. 69. Modus cognoscendī materiam.

alibi, & in mutatione secundum augmentum est aliquod subiectum quod nunc est tantum, & iterum minus si supple diminuat, aut maius, si augmentetur, & iterum secundum alterationem supple est aliquod subiectum quod nunc est sanum & iterum laborans: similiter autem & in mutatione secundum substantiam, est supple aliquod commune subiectum, quod nunc est in generatione, & iterum in corruptione; materia enim est subiectum generationis & corruptionis: & nunc quidem supple materia est subiectum hoc aliquid, id est, est sub forma secundum quam est actu, & hoc aliquid; & iterum est subiectum secundum priuationem, materia enim nunc est sub forma, nunc est sub priuatione quæ sunt termini primi mutationis in substantia: mutatio enim fecit cognoscere materiam: quatenus nunc est sub vno termino, nunc sub alio: quod esset impossibile; nisi esset aliquod tertium à terminis realiter distinctum. Deinde cum dicit:

Et hanc sequuntur alia mutationes: aliarum verò ut vnam aut duas, hoc non sequitur: non enim necesse, si quidem materia habet localem, hoc & generabilem & corruptibilem habere. Quæ enim differentia simpliciter fieri, & non simpliciter, in Physicis dictum est.

Comparat adinucem mutationes naturales de quibus fecerat mentionem dicens: quòd hanc, scilicet mutationem substantiæ, sequuntur alia mutationes: quicquid enim est generabile & corruptibile, oportet quòd sit alterabile & mutabile secundum locum & secundum quantitatem; sed non conuertitur, scilicet quòd mutatio in substantia sequitur ad omnes alias: aliquid enim est mobile secundum locum, vt cælum, & aliquid alterabile secundum illuminationem & obscuritatem, licet non sit vera alteratio, & tamen cælum nec est generabile, nec corruptibile: idèò subdit, quòd aliarum verò, scilicet mutationum, aut vnam, scilicet secundum locum; aut duas; puta si illuminatio est alteratio modo prædicto, hac, scilicet mutatio in substantia non sequitur: non enim est necesse si quid habet materiam localem, id est, mobilem secundum locum, hoc & generabilem & corruptibilem habere, id est, subiectam generationi & corruptioni: materia enim est vtique generabilis & corruptibilis subiectiue, vt declaratum fuit. 7. huius, in quadam quæstione. Subdit autem, quòd quæ sit differentia inter simpliciter fieri, & non simpliciter, sed secundum quid, in Physicis enim, id est, in 5. Physic. text. com. 7. idem 1. Physic. t. c. 62. dictum est: ibi enim dicitur quòd secundum substantiam fieri est generatio simpliciter, sed secundum accidens fieri est generatio secundum quid: hoc autem addit, quatenus locus fuerat tam de mutatione in substantia, quæ est generatio, & corruptio; quemadmodum de mutatione in accidentibus, vt sunt alteratio & mutatio secundum locum, & secundum quantitatem.

SVMME VNICÆ CAP. II.

Formam esse de substantia sensibilium, & diffinitiones complecti materiam, & formam.

SVMMARIUM.

Formam esse de substantia sensibilium. Reicit Democritum ponentem corpora indiuisibilia, esse rerum principia, de quo lib. 2. Per differentias intelligit formas à quibus defumuntur, & quidem substantiales, licet exempla ponat in accidentalibus.

Quoniam quidem ut subiecta, & ut materia substantia confessæ est: hac autem qua potestate, reliquum eam qua ut actus substantia sensibilium est dicere quid est.

T. com. 5.
6

Postquam Philosophus probauit materiam esse principium substantiarum sensibilium: nunc probat idem de forma. Circa quod duo facit; quia primò præmittit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Democritus quidem.* Dicit ergo, quòd quoniam substantiam, quæ quidem est ut subiecta, & ut materia confessæ est, supple ab omnibus antiquis, vt patet in primo libro, qui solam materiam dicebant esse substantiam omnium; hac autem, id est, substantia, materia est potestate, id est, est ens in potentia: quia inquam sic est, reliquum est, substantia sensibilium, qua est ut actum, id est, forma, dicere quid est. Deinde cum dicit:

Democritus quidem igitur tres differentias simul esse existimauit, nam subiectum, corpus secundum materiam, vnum & idem differt, aut ἔστωμ quod est figura, aut τροπή, quod est compositio, aut διαίρη quod est ordo.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit: quia primò probat hanc conclusionem, quòd forma est principium essendi substantiarum sensibilium. Secundò remouet dubium, quòd posset oriri ex prædictis, ibi: *Substantia quidem igitur.* In tota prima parte intendit talem rationem: Illud est principium essendi rebus, cuius distinctio, & variatio facit distinctionem in esse rerum: quia eadem sunt principia essendi, & distinguendi: sed forma est huiusmodi; ergo &c. Maior est per se euidens, & idèò circa probationem minoris insistit. Circa quod duo facit. Primò præmittit illius minoris prolixam probationem. Secundò concludit intentam conclusionem. Secunda ibi: *Palam itaque ex his.* Circa probationem minoris sic procedit: quia primò recitat quandam opinionem de distinctione rerum, & improbat. Secundò ex illa improbatione infert minorem quam intendit. Secunda ibi: *Quare palam.* Prima in duas; quia primò opinionem recitat: secundò eam improbat. Secunda ibi: *Videntur autem.* Dicit ergo, quòd *Democritus quidem igitur simul existimauit*, id est, opinatus est, tres, scilicet esse differentias, id est, quòd omnes differentiarum reum ad tres in genere reducuntur: nam corpus subiectum, & materiam dicit supple esse vnum, & idem secundum naturam: differunt autem aut ἔστωμ id est, figura, aut τροπή, quod est potentia: aut διαίρη quod est ordo.

Quod forma sit principium essendi & distinguendi in substantiis sensibilibus.

Notandum, quòd, vt dictum fuit in primo huius,

Tripletter

Ordo mutationum triū generum.

Al. quam.

secundū De-
mocrītiū dif-
ferunt.

huius, opinio erat huius Democriti quòd cor-
pora indiuisibilia & atoma essent rerum prin-
cipia, quæ corpora ponebat in genere causã
materialis, & esse vnus naturæ quantum est de
se: sed dicebat ea differre tripliciter, scilicet figu-
rã, quatenus quædam illorum atomorum ponebat
triangulatia, quædam sphærica, & huiusmodi.
Alio modo differrebant positione, quatenus quæ-
dam erant sursum, quædam deorsum, quædam ad
dexteram, quædam ad sinistram. Alio modo dif-
ferrebant ordine, quatenus quædam eorum po-
nebat priora: quædam posteriora, & secundum
has differentias in atomis, volebat assignare diffe-
rentias in rebus. Deinde cum dicit:

7 *Videntur autem multa differentia esse, vt
alia quidem compositione dicuntur materia,
sicut quæcunque mixtura, quemadmodum
melicratum: alia autem ligatione, vt capitis
ligatura: alia visco, vt liber: alia clauo, vt
arca. Alia in pluribus horum: alia positione,
vt liminare inferius, & superius: hæc enim in
positione aliquantulum differunt: alia tempore
vt cæna, & prandium; alia loco, vt spiritus:
alia sensibilibus passionibus, vt duritie, &
mollitie, & spissitudine, & raritate, & siccitate,
& humiditate. Et hæc quidem horum, in
quibusdam: alia omnibus his, & omnino alia
superabundantia, alia defectu.*

Improbatur De-
mocrītiū.
Varia rerum
differentia,
sed acciden-
tal' est.

Improbatur dictam opinionem, ostendens De-
mocrītum esse insufficientem, dicens quòd viden-
tur esse multa differentia in rebus, quæ supple non
reducuntur in prædictas, vt alia quidem dicuntur
compositione materia, id est, differunt secundum
diuerfos modos compositionis in partibus mater-
ialibus sicut quæcunque mixtura, id est, quòd quo-
rundam partes materiales componuntur per mo-
dum mixtionis, quemadmodum Melicratum: Alia
ligatura, quæ, scilicet aliquo vinculo colligantur,
vt ligatura capitis: alia visco, vt liber: alia gom-
pho, id est, clauo, vt arca: alia pluribus horum
modorum prædictorum: alia etiam differunt posi-
tione, vt liminare superius, & inferius: hæc namque
positione aliquantulum differunt: alia tempore, vt præ-
dium, & cæna: prandium verò dicitur comestio
matutina; cæna verò vespertina. Alia differunt
loco, vt spiritus, id est, ventus: nam ventorum alius
flat ab Oriente: alius ab Occidente, & sic de aliis.
Alia differunt sensibilibus passionibus, vt duritie,
& mollitie, & spissitudine, & raritate, & siccitate,
& humiditate: & hæc quidem supple differunt qui-
dem horum quibusdam: alia verò omnibus his:
secundum quod habent plures, vel pauciores de
differentiis prædictis, & omnino, id est, generaliter:
alia differunt supple superabundantia, alia
defectu, quatenus omnes prædictæ sensibiles pas-
siones reducuntur secundum antiquos ad super-
abundantiam & defectum, vt dicitur 1. Physic.
text. com. 32. Deinde cum dicit:

8

*Quare palam, quia, & esse toties dicitur:
limes enim inferior est, quia ita ponitur, &
esse sic ipsum poni significat, & crystallum esse
siccissimum inspissurum. Quorundam verò esse, &
omnibus his diffinietur, quia alia sunt mixta,*

*alia complexa, alia ligata, alia inspissata, alia
aliis differentiis iuncta, vt manus, aut pes.*

Infert probationem minoris quam intendit.
Circa quod duo facit: primò facit quod dictum
est: secundò ponit quoddam notandum circa di-
ctam. Secunda ibi: *Sumenda igitur.* Dicit ergo,
concludens ex prædictis quare supple, quia dictæ
differentiæ sunt rerum constitutiua: palam, scilicet
quia esse, scilicet rerum toties dicitur quoties
supple dicuntur differentiæ: nam differentia con-
stituit, & distinguit: *limes enim est inferior: quia
ponitur ita, & ipsum sic poni significat esse*, id est,
propriam ipsius rationem, & similiter crystallum
esse est ipsum sic inspissari: quorundam verò esse in
omnibus his diffinietur, id est, quod esse quarun-
dam rerum differt dictis modis omnibus: quia
alia sunt mixta, alia complexa, alia ligata, alia
inspissata, alia aliis differentiis sicut manus, &
pedes, & similiter alia partes, quæ habent suas
proprias differentias, quibus differunt, puta se-
cundum quod ordinantur ad operationes animæ.

Notandum, quòd differentia sumitur à for-
ma, & idè quòd hîc dicitur de differentiis,
scilicet quòd sunt principia distinguendi, &
essendi, intelligendum est de formis: quia verò
differentiæ specificæ substantiales sunt nobis
vt plurimum ignotæ; idè Philosophus non cu-
rans de exemplis exemplificat de differentiis acci-
dentalibus, quæ sunt notiores, vt per eas intelli-
gamus similiter se habere de differentiis, & for-
mis substantialibus, quæ sunt nobis minùs notæ,
Deinde cum dicit:

9 *Sumenda sunt igitur genera differenti-
arum, hæc namque erunt principia essendi, vt
quæ in magis, & minus, aut spisso, & raro, &
talibus: omnia namque hæc superabundan-
tia, & defectus sunt, siquidem, autem figura,
aut lenitate, aut asperitate, aut recto, aut
curuo: his autem erit esse misceri, oppositè verò
non esse.*

Ponit quoddam notabile circa dicta, dicens, quòd
quia supple differentiæ, & formæ rerum consti-
tuunt, & distinguunt esse rerum. Ad maiorem
euidenciam dictorum sumenda sunt genera diffe-
rentiarum: reducendo, scilicet posteriores diffe-
rentias ad priores & communes: hæc namque,
scilicet genera erunt principia essendi in toto illo
genere, vt supple in differentiis quæ sunt in magis,
aut minus, aut spisso, & raro, & aliis talibus, omnia
namque hæc sunt superabundantia, & defectus ad
quæ reducuntur: similiter liquidem, aut figura,
aut lenitate, aut asperitate, id est, si quæ perti-
nent ad huiusmodi: aut recto, & curuo, id est,
reducuntur ad rectum, & curuum quæ sunt pri-
mæ differentiæ figuræ, & adhuc his autem erit
esse misceri: oppositè verò non esse, id est, quòd etiam
aliæ reducuntur ad mixtum ex eo, quòd quædam
sunt, quorum esse consistit in quodam misceri, &
non esse eorum opposito, scilicet non misceri.
Deinde cum dicit:

*Palam itaque ex his, quia si substantia
causa essendi unumquodque, quod ex his est
quærendum quæ est causa essendi horum
unumquodque.*

Concludit

Differentia
constituit, &
distinguit.

Al. contem-
perata.

Al. formalibus.

Notabile cir-
ca dicta.
Al. differen-
tiarum.

Dantur ge-
nera & spe-
cies in diffe-
rentiis.

Conclusio. Concludit conclusionem principaliter intentam, dicens, *palam itaque esse ex his* : quia *si substantia*, id est, forma; & differentia substantialis *est causa*, id est, est principium *essendi unumquodque quod ex his est*, querendum *que est causa essendi horum unumquodque*: quia, scilicet illud est forma essentialis rei. Deinde cum dicit :

Substantia quidem igitur nihil horum nec combinatum; at tamen proportionale in quolibet.

Remouet dubium, quod posset oriri ex prædictis: quia enim loquendo de formis, scilicet de differentiis solum exemplificauerat de accidentalibus, crederet forte aliquis, quod ea, quæ dicta sunt non essent vera de differentiis, siue formis substantialibus, & hoc remouet dicens quod *nihil quidem igitur horum qua dicta sunt*, est *substantia nec combinatum*, i. affine: quod scilicet sit aliquod pertinens ad genus substantiæ: *at tamen proportionabile in quolibet*, id est, quod ea quæ dicta sunt de accidentalibus, intelligendum est proportionabiliter sic se habere in substantialibus. Et est expositio Commentatoris, qui in isto loco dicit sic: *manifestum est ergo*, & c. id est, cum nomina & definitiones sunt per has differentias, & itæ differentia sequuntur formas substantiales entium: manifestum est, quod formæ substantiales sunt secundum numerum istarum differentiarum: & dicit hoc, quia itæ differentia dictæ sunt accidentia; sed accipiuntur loco differentiarum substantialium propter latentiam differentiarum substantialium. Hæc Commentator. Hoc etiam dictum fuit in quodam notabili. Tunc sequitur illa pars:

S V M M A R I V M.

Definitiones complecti materiam & formam: materias diuersas, formas habere diuersas: solos eos diffinire, qui materias & formas, aut his æquiualentia coniungunt.

ET *ut in substantiis id quod de materia prædicatur, est actus ipse, sic & in aliis diffinitionibus maxime, ut si limen inferius oporteat diffiniri, lignum, aut lapidem, ita possumus dicemus, & domum lateres, & ligna sic posita: aut adhuc, & quod cuius causa in quibusdam est, si verò crystallum aquam congelatam, aut spissatam, ita in symphonia, aut acuti, & grauis commixtio talis. Eodem quoque modo, & in aliis.*

Vbi postquam Philosophus probauit materiã, & formam esse principia substantialium sensibilibus: ostendit ex dictis, quod diffinitiones perfectæ debent complecti simul materiam, & formam; vnde Commentator dicit hic, cap. 6. in principio, quod Philosophus intendit declarare quod partes compositi sunt partes diffinitionis, & quod diffinitiones perfectæ sunt illæ quæ continent omnes partes ex quibus est compositum, & hæc est forma, & quod est in ente quasi materia. Circa quod duo facit: quia primò concludit ex prædictis quod dictum est, & explanat per exem-

pla: secundò infert quædam corollaria Secunda ibi: *Palam ergo*. Dicit ergo, quod *ut in substantiis, quemadmodum de materia prædicatur, ipse actus, id est, quod sicut in genere Substantiæ differentia quæ se habet, ut actus, & forma, aduenit generi, quod se habet ut materia ad constituendum perfectam diffinitionem rei: sic se habet maxime in diffinitionibus aliorum generum: ut si est opus diffinire limen inferius, dicemus ipsum esse lignum aut lapidem sic possumus*: ita quod lignum, aut lapis, se habet ut materia, & talis positio se habebit, ut forma: & similiter si sit opus diffinire domum, dicemus quod *est lateres, & ligna sic posita*: ita quod lateres, & ligna se habent ut materia, & positio talis se habet ut forma. Et addit, *aut adhuc, & cuius causa*, finis est *in quibusdam diffinitionibus*: aliquando enim finis à quo dependet necessitas formæ, ponitur in diffinitione rei. Subdit etiam alia exempla ad propositum: *si verò, supple oportet diffinire, crystallum, dicemus ipsum esse aquam ita congelatam, aut spissatam*, ita quod aqua est ut materia, & modus congelationis ut forma: similiter diffinendo *symphoniam dicemus, quod symphonia est talis commixtio acuti, & grauis*, ita quod acutum & graue sunt ut materia; & talis commixtio acuti, & grauis ut forma: *eodem quoque modo est in aliis.*

Notandum, quod cum Philosophus dicit quod ipse actus, id est, forma, prædicatur de materia, vel differentia de genere, non est intelligendum de prædicatione in abstracto, dicente, hoc est hoc, cum sit omnino alterius rationis; sed est intelligendum de prædicatione denominatiua, eo modo quo animal dicitur rationale, & sic addendo differentiam generi, quasi formam materiæ, constituitur perfecta rei diffinitio. Deinde cum dicit:

Palam itaque ex his, quia actus alius alterius materie, & ratio: aliorum enim compositio aliorum mixtio, & aliorum aliud quid dictorum.

Infert ex prædictis duo corollaria, quorum secundum ponitur ibi: *Propter quod diffinientium*. Dicit ergo, quod *palam est ex his, qua dicta sunt, quia alius actus, & ratio*, id est, forma est alterius materie: nam diuersarum materialium diuersæ sunt formæ: *aliorum enim supple actus & formæ est compositio, aliorum est mixtio, aliorum aliud quid dictorum supra*. Deinde cum dicit:

Propter quod diffinientium hi quidem dicentes, quid est domus: quia lapides, lateres, & ligna potestate domum dicunt: materia namque hac. Illi verò vas protectiuum pecuniarum, & corporum, aut aliud aliquid tale ad dentes, actum dicunt. Alij namque ea ambo componentes tertiam, & eam qua ex his substantiam: videtur enim qua quidem per differentias ratio speciei, & actus esse: qua verò est in existentibus materie magis. Similiter autem, & quos Archytas approbauit terminos, simul enim utriusque sunt, ut quid est serenitas? quies in aëris pluralitate: aër quidem materia: actus, & substantia quies, quid est tranquillitas? maris aquitas. Subiectum quidem ut materia, mare: actus autem, & forma aquitas.

Per formam & materiam materialia diffinienda sunt proportionaliter.

Crystallus quid?

Symphonia quid?

Forma de materia, vel differentia de genere qualiter prædicatur.

12

Primum corollarium.

Variatur actus ad variationem materie licet non seper contra.

10
Excludit dubium,

In exemplis querenda est proportio & non idéitas. c. 5. circame dium.

11

Hinc argumentum de inclusionem quid sit materia in quiditate materialium.

Secundum
corollarium.

Ponit secundum corollarium, dicens *propter quod supple* quia ita est, quod in diffinitione vnū se habet, vt actus, aliud vt materia; *ideo hi quidem diffiniuntur dicentes quid est domus, quia*, scilicet lateres lapides, & ligna potestate domum dicunt: *has namque sunt vt materia*, id est, quod diffiniens rem per solam materiam insufficienter diffiniunt: quia talis diffinitio non notificat rem, nisi quantum ad esse possibile, & non vt habet esse actus: *illi verò, id est, alij diffiniunt domum quod est vas proteclium pecuniarum, & corporum, aut aliquod aliud tale addentes*, scilicet in diffinitione domus actum, id est, formam dicunt tantum; & ideo insufficienter diffiniunt: alij verò complectentes ea ambo, scilicet materiam & formam, tertiam substantiam, & eam qua ex his, id est, substantiam compositam diffiniunt, & ideo perfecte diffiniunt. Et subdit, quod ratio, id est, diffinitio qua quidem est ex differentiis tantum: videtur esse speciei, id est, formæ, & actus: quia solum exprimit formam rei: *qua verò est inexistens*, id est, ex partibus intrinsecis & materialibus rei: *etiã magis materia*, ex eo, quia solum exprimit rei materiã: licet autẽ tã materia, quàm forma sint partes inexistentes: tamen appropriatè dicitur materia inexistens, quatenus ipsa sic diffinitur: quod est ex qua res fit cum in sit, ex 5. huius cap. de Causa, text. com. 2. & 4. Subdit autem, quod *similiter* se habent termini, id est, diffinitiones quos Archytas recepit vel approbauit: *vtiusque etenim sunt*, scilicet tam materiæ quàm formæ: quia vtrumque complectuntur, vt, *quid est serenitas: quia est quies in aëris pluralitate*, id est, in multo aëre: quia si paucus aër, puta inclusus in ore quiescat: non propter hoc dicitur esse serenitas, & in hac diffinitione aër quidem est, vt materia: *substantia autem, & actus*, id est, forma, est ipsa quies: similiter si diffiniatur tranquillitas, dicendo quod est *maris equitas: subiectu quidẽ vt materia est mare, actus autẽ, & forma ipsa equitas*. Ex his ergo patet quod prædicta diffinitio complectitur materiam, & formam: propter hoc enim laudatur hic Archytas. Vltimò cum dicit:

Palàm itaque ex dictis qua sit sensibilis substantia, & quomodo hac quidem vt materia: illa verò vt forma, & actus; tertia autem qua ex his.

Nota hoc loco
tertiam enti-
tatem.
Epilogus.

Concludit totum præcedens, dicens palàm esse ex prædictis, qua sit sensibilis substantia, & quomodo est hac vt materia: illa verò vt forma quia actus. Tertio verò qua ex his, id est, substantia composita ex vtriusque.

S V M M Æ V N I C Æ

C A P. III.

Non formam, sed compositum per se generari, item solam formam non esse totam rei quiditatem.

S V M M A R I V M.

Tractat quomodo secundum Platonem nomen species significat ideam, seu

formam separatam per se primò, & secundariò compositum. Sed secundum ipsum species per se primò significat compositum.

Oportet autem non ignorare, quia aliquando latet vtrum significet nomen substantiam compositam, aut actum, & formam; vt domus vtrum signum communis, quia tegmentum ex lateribus, & lapidibus sic compositis, aut actus & speciei, quia tegmentum: & linea; vtrum dualitas in longitudine? aut quia dualitas: & animal, vtrum quia materia anima in corpore; aut anima hæc namque substantia, & actus corporis alius,

14
Text. com. 7.

Postquam Philosophus probauit quod materia, & forma sunt principia substantiarum sensibilium: nunc determinat de materia, & forma sigillatim, & vniuersaliùs quàm priùs. Circa quod duo facit: quia primò determinat de forma. Secundò de materia. Secunda ibi: *De materiali autẽ substantia.*

Ad euidentiã primi notandum, quod hinc Philosophus inquirat de forma iuxta ea quæ Plato posuit de forma. Plato quidem præcipue visus est tangere principium formale rerum: posuit autem formas rerum esse ideas & numeros: secundum hoc ergo hæc pars diuiditur in duas: quia primò inquirat Philosophus de forma in comparatione ad ideas, vel species. Secundò in comparatione ad numeros. Secunda ibi: *Palàm autem.*

Plato attribuit ideis suæ formis 4. proprietates.

Ad euidentiã etiam primi notandum, quod Plato posuit quatuor de formis, siue ideis. Primum est, quod nomina specierum, siue idearum, significant tantum formam, & non formam cum materia. Secundum est, quod forma est aliquid præter partes materiæ: ponebat enim formas separatas. Tertium est, quod forma est ingenerabilis, & incorruptibilis. Quartum est (quod idem est cum secundo) quod scilicet formæ sunt à sensibilibus separatæ. Secundum ergo hoc, hæc pars diuiditur in quatuor. Primò enim inquirat vtrum nomen speciei significet solam formam, vel compositum ex materia & forma. Secundò vtrum forma sit aliquid præter partes materiales. Tertio vtrum formæ rerum sint ingenerabiles, & incorruptibiles. Quarto vtrum sint separatæ à sensibilibus. Secunda ibi: *Non videtur itaque.* Tertia ibi: *Necessarium itaque.* Quarta ibi: *Si autem sunt corruptibilium.* Prima in tres: quia primò proponit quæstionem. Secundò subiungit Platoniam solutionem. Tertio exponit quæstionis intentionem, puta mentem Platonis. Secunda ibi: *Erit autem vtriusque.* Tertia ibi: *Sed hoc ad aliquid.* Dicit ergo, quod oportet non ignorare: quia aliquando supple latet aliquos, vtrum nomen scilicet speciei significet substantiam compositam aut actum & formam tantum; vt hoc nomen domus vtrum sit signum communis, id est, significet ipsum commune compositum: quia tegmentum ex lateribus, & lapidibus sic compositis: quia lateres, & ligna se habent vt materia: sed tegmentum, & ipse modus compositionis tegmenti est vt forma: aut supple dictum nomen sit signum actus & speciei, id est, formæ, puta quod significet tantum ipsum

An nomen
speciei signifi-
cetur tantum
formam?

ipsum *segmentum*: iterum *utrum linea sit dualitas in longitudine*, id est, quod significet dualitatem in longitudine: aut *quia dualitas tantum*, id est, utrum significet dualitatem tantum: & utitur hoc exemplo modo Platónico, qui posuit numeros formas in magnitudine: ita quod linea nihil aliud sit quam dualitas in longitudine: sic quod dualitas sit forma, & longitudo materia lineæ. Est ergo quæstio utrum hoc nomen *linea* significet tantum dualitatem quasi formam: aut dualitatem in longitudine, quasi formam in materia: iterum hoc nomen *anima* quid significet: *quia aut animam in corpore*, id est, formam in materia: *aut animam*, id est, formam tantum: *hec namque*, scilicet *anima est substantia & actus* substantialis, id est, forma corporis alicuius, puta corporis Physici organici. Deinde cum dicit:

15 *Erit autem utique, & in utrisque animal, non ut una ratione dictum; sed quasi ad unum.*

Solutio Platónica nomen primò significare formam & compositum secundario.

Ponit Platonicam solutionem quæ stat in hoc, quod cum forma separata sit tota substantia rei secundum eum; idè nomen per prius significat formam, & secundario compositum: dicunt enim Platonicus quod homo qui est compositus ex materia, & forma, dicitur participatione hominis idealis, qui est forma tantum; & idè nomen dicitur de utrisque non æqualiter; sed secundum prius, & posterius, & secundum quandam analogiam, & attributionem: & hoc est quod dicit, quod *animal*, id est, hoc nomen animal *erit utique & in utrisque*, scilicet de animali ideali quod est tantum forma; & de animali composito *non una ratione dictum; sed quasi ad unum*, scilicet secundum attributionem modo præexposito. Deinde cum dicit:

T. c. 8.

Sed hec ad aliquid aliud quidem conferunt: ad quæstionem verò substantia sensibilis nihil: nam quod quid erat esse speciei, & actus competit, nam anima, & anima esse idem, hominis verò esse, & homo non idem, nisi & anima homo dicatur. Sic autem alicui quidem, alicui verò non.

Intentionem quæstionis declarat.

Exponit quæstionis intentionem, ad quid scilicet tendit quæstio, & est sententia ista, quod ad propositum de substantia sensibili, de qua nunc agitur, nihil valet ista quæstio secundum mentem Platonicam: quia in quibusdam, scilicet in formis simplicibus idè est *quod quid est* cum eo cuius est: sed non in compositis, pro quanto compositio includit materiam, quæ est extra rationem *quod quid est*, & quiditas secundum opinionem eius: nam quiditates ponebat puras formas: si ergo nomen solam formam significat erit *quod quid est* idem cum eo cuius est: nam per nomen significatur id cuius est: si autem nomen significet compositum, non erit idem *quod quid est* cum eo cuius est: & hoc est quod dicit; *sed hec* supple quæ nunc dicta sunt *ad aliquid aliud quidem differunt, ad quæstionem verò substantie sensibilis nihil*, modo præexposito. Et subdit ad quid tendit quæstio secundum mentem Platonicam: *nam quod quid erat esse*, existit, scilicet idem speciei & actui, id est, formæ, nam *anima, & anima esse*, id est, animæ quiditas idem: *hominis verò esse*, id est, quiditas hominis

Scoti Oper. tom. IV.

compositi, & homo non sunt idem nisi, & anima homo dicatur, scilicet secundum opinionem Platonicam: sic autè alicui est supple idem, quod quid est, puta ipsi principaliter formæ: *alicui verò non*, puta composito ex materia, & forma secundum opinionem Platonicam.

Notandum, quod istam quæstionem de significato nominis, Philosophus non prosequitur nisi Platonicè, nec ipse hic exprimit suam intentionem. Vnde sciendum quod ad quæstionem aliter dicendum esset secundum viam Platonicam, & aliter secundum viam Aristotelis, nam secundum Platonicum respondendum est, ut supra ibi: *Erit autem utique*. Sed secundum Aristotelem, dicendum est quod nomen speciei significat compositum ex materia, & forma: cuius ratio est, quia ratio quam significat nomen est diffinitio ex 4. huius, t. c. 28. essentia autem speciei, & diffinitio includit materiam, & formam, ut patet ex prædictis; ergo nomen significat compositum ex materia, & forma. Confirmatur, quia illud est per nomen significatum quod per intellectum intelligitur: quia rebus intellectis nomina imponuntur; sed *quod quid est* rei est obiectum intellectus, ex tertio de Anima, & *quod quid est* rei est compositum ex materia, & forma, ex 7. huius, & ex hoc eodem octavo, ergo nomen speciei significabit compositum.

16

Al. Itaque Solutio q. secundum Philosophum.

Nomen significat rei essentiam. Vide 1. di. 4.

S V M M A R I V M.

Sententia Platonicam solam formam esse totam rei quiditatem, reiicitur, quia forma est pars, ergo non tota substantia.

Non videtur itaque quærentibus, syllaba *N* ex elementis, & compositione, nec demus lateres, & compositio, & hoc rectè, non enim compositio, & mixtio ex his est quorum est compositio, & mixtio. Similiter autem nec aliorum quicquam, ut limen positione, non ex limine positio. sed magis hoc ex illa. Nec itaque homo est animal, & bipes, sed aliquid oportet esse quod præter hoc est, si hoc materia, neque autem elementum, neque ex elementis, sed substantia, quod auferebat materiam dicunt.

Inquirat de secundo, utrum scilicet forma sit aliquid præter partes materiales. Circa quod duo facit: quia primò ponit circa hoc Platonicam opinionem. Secundò tangit eius improbationem. Secunda ibi: *Si ergo hec causa.*

Ad evidentiam primi notandum est, quod cum Plato poneret formas rerum separatas; idè dicit formam esse aliquid, præter partes materiales, ita quod syllaba non erit composita ex literis, quæ sunt partes materiales, & ex compositione, quæ est forma, tanquam compositio esset elementum, vel pars materialis sicut literæ; & similiter de aliis compositis; idè dicit, quod si homo componitur ex animali, & bipede, ut ex partibus materialibus, quod homo erit aliquid præter animal, & bipedem, nec erit elementum, nec ex elementis: quia forma non est ex elementis, puta compositio, vel mixtio non est ex his partibus materialibus, quarum est compositio, vel mixtio; sed est aliquid præter eas, & hoc idè dixit, quia à quiditate rei omnino materiam auferebat: dicit ergo,

17

Forma est aliquid præter partes materiales secundum Platonicam.

De identitate quod quid est cum eo cuius est secundum Platonicam.

non videtur itaque quærentibus, id est, Platonis mouentibus istam quæstionem, quòd syllaba sit ens ex elementis, & compositione: ita quòd compositio, quæ est forma syllabæ sit elementum eius sicut literæ: nec supple videtur eis quòd domus sit lateres, & compositio, vt supple domus constituitur ex his quasi ex partibus materiæ, & hoc re-
 lè supple dicunt positâ eorum opinionè, non enim compositio, & mixtio ex his quorum est compositio, & mixtio supple constituitur, similiter autem nec aliorum nihil: quia omnem formam ponunt præter partes materiæ, vt liminare supple inferius constituitur ex positione, quæ est eius forma: non autem è conuerso positio ex liminari; sed magis hæc, scilicet materialia sunt ex illa, id est, ex forma: nec itaque homo est anima, & bipes si ponatur quòd animal, & bipes sunt materia hominis sed aliquid oportet esse quòd præter hoc est, id est, quòd homo erit aliquid aliud præter hoc quòd est materia hominis, nec autem supple homo erit elementum, nec ex elementis, sed substantia, id est, compositio vt forma: quòd dicunt, scilicet Platonici auferentes materiam à rebus. Deinde cum dicit:

18

Si ergo hæc causa ipsius esse, & substantia hoc, ipsam vtiq; substantiam non dicent.

Impugnatio dicti Platonis im-
 mediatiè præcedentis.

Tangit dictæ opinionis improbationem, quæ stat in hoc, quòd si sola forma est substantia tota, & quidditas rei; ergo compositum ex materia & forma non erit illa substantia: quia tunc quidditas & forma etiam quædam pars, pars autem vt sic non dicit totam substantiam compositi; vnde dicit, quòd si ergo hæc, scilicet forma est causa ipsius esse substantiam, id est, principium essendi, sequitur quòd hoc, id est, particulare compositum ex materia & forma, ipsam vtiq; substantiam non dicent, scilicet Platonici.

S V M M A R I V M.

Contra Platonem formas esse generabiles & corruptibiles, sed non per se, quia compositum tantum per se generatur, de quo c. 7. huius, tex. 2.7. & ibi fusè q. 10. reicit Platonem ponentem formas separatas adducens contra eum dictum Antisthenis negantis diffinitionem, quia ponebant quidditates rerum simplices, sed reicit vtrumque.

Necessarium itaque hanc, aut sempiternam esse, aut corruptibilem, sine corrupti; aut factam esse, sine fieri. Monstratum autem est, & declaratum in aliis, quia speciem nullus facit, nec generatur sed efficitur hoc, fit autem quod ex his.

Non sempiternas vt voluit Plato sed generabiles, & corruptibiles cū Arist. materiales formas esse.

Inquirit de tertio vtrum, scilicet, formæ rerum sint ingenerabiles, & incorruptibiles, & ponit vnam distinctionem: cuius prima pars est secundum opinionem Platonem: secunda verò secundum opinionem Aristotelis, & hæc secunda est tenenda tanquam vera. Dicit ergo, quòd necessarium est itaque hanc, scilicet formam aut esse sempiternam, vt dicebat Plato ponens formas rerum esse sempiternas, & à materia separatas; aut esse corruptibilem sine corrupti, & factam esse, id est, generatam sine fieri, id est, generari, & hæc est senten-

tia Philosophi, qui ponit formas in materia generabiles, & corruptibiles, non per se, sed per accidens; idè subdit: demonstratum autem est, & declaratum, scilicet in septimo, quia speciem, id est, formam, nullus facit, nec generatur, scilicet per se, sed hoc, id est, compositum ex materia, & forma; causa huius ostensa est in 7. Deinde cum dicit:

Si autem sunt corruptibilem substantia separabiles nondum est palam.

19

Inquirit de quarto vtrum, scilicet formæ sint à sensibilibus separata. Circa quòd duo facit: quia primò præmittit opinionem Platonis: secundò ponit eius impugnationem. Secunda ibi: Attamen quia quorundam. Dicit ergo, quòd si substantia, id est, formæ separabiles sunt corruptibilem, id est, rerum corruptibilem, vt dicebat Plato, non est palam. Deinde cum dicit:

Forma sunt separata secundum Platonem.

Attamen quia quorundam non contingit, palam quacumque non possibile est præter ipsa alia esse, vt domum, aut vas.

Ponit dictæ opinionis impugnationem. Circa quòd duo facit: quia primò ponit quandam impugnationem apparentem, & excludit eam: secundò impugnationem veram ibi: Quare dubitatio. Prima in duas: quia primò eam ponit: secundò eam excludit. Secunda ibi: Forsan quidem igitur. Dicit ergo, quòd licet supple Plato ponat formas rerum corruptibilem separatas: attamen quia quorundam, scilicet corruptibilem non contingit supple formas esse separatas, palam est, quacumque, scilicet non est possibile præter ipsa, scilicet materialia, esse alia vt domum, aut vas: quia scilicet impossibile est formam domus, aut vasis, esse à sua propria materia separatam. Deinde cum dicit:

Impugnatio apparetis tantum.

Forsan quidem igitur, nec substantia sunt, nec aliud ipsa hoc, nec aliquid aliorum quacumque non natura constituta sunt, naturam enim solam vtiq; quis ponet eorum, que in corruptibilibus substantiam.

T. c. 9.

20

Excludit istam impugnationem, dicens quòd forsan quidem igitur, nec ipsa, scilicet formæ quæ dictæ sunt, nec aliorum quacumque non sunt natura, id est, per naturam constituta, id est; nullum aliorum artificialium, nec sunt substantia, nec aliquid, scilicet per se existens; & idè separari non possunt: solam enim naturam, id est, formam naturalem ponit vtiq; quis substantiam eorum, id est earum formarum que sunt in corruptibilibus.

Impugnatio impugnationis.

Notandum, quòd formæ artificiales sunt accidentia; ita quòd tota substantia artificialium est eorum materia: nihil enim habet rationem substantiæ in ipsa arca, nisi lignum ex quo fit: formæ autem naturales sunt de genere substantiæ; & idè Plato solas formas substantiales posuit esse separatas à materia, propter quòd quia impugnatione prædicta procedebat de artificialibus, scilicet quòd forma domus, aut vasis non fit à materia separata; idè non vadit contra Platonem: quia hoc ipsum ipse concedit; igitur illa impugnatione fuit solium apparetis, non existens. Deinde cum dicit:

Tota substantia artificialium est eorum materia.

Plato formas non posuit artificialium.

Quare dubitatio quam Antisthenici, & sic indocti dubitauerunt, habet tempus quoddam quod

quod non est ipsum, quid est diffinire; terminum enim rationem esse longam, sed quale quid est contingit dicere, sicut argentum quidem quid est non, quia aut quale, stannum.

Diffinitio includit materiam, & formam.

Impugnatio positionem Platonis de separatione formarum.

fe habet, vt materia; & differentiam, quæ se habet vt forma, quæ respondent duabus rebus, vel saltem duabus realitatibus ex parte diffiniri: quarum vna est materialis, & alia formalis. Ex quibus patet, quòd si species rerum essent formæ simplices, vt ponebat Plato, earum non contingeret diffinitionem esse, vt patet ex prædictis.

21

Arguit existenter contra Platonem, Circa quod duo facit: quia primò inducit contra Platonem rationem Antisthenis: secundò soluit quoddam falsum suppositum in ratione: secunda ibi: *Quare substantia.*

S V M M Æ V N I C Æ

C A P. I V.

Quo pacto substantiæ numeri dici possint.

S V M M A R I V M.

Vide Doct. in 8. d. 1. q. 2. in solutione prime.

Positio Antisthenis diffinitionem negantia.

Ad euidentiã autem huius, notandum est, quòd Antisthenes posuit omnes quiditates rerum esse simplices, & ex hoc negauit diffinitionem totaliter à rebus; quia diffinitio est oratio longa: si ergo quiditas sit simplex, non poterit exprimi per diffinitionem; vnde dixit, quòd si aliquid rei diffinitio assignetur, illa non indicabit quid rei, sed quale, id est, simile: vt si dicatur, quòd argentum diffinitur; illa diffinitio non indicat quid sit argentum, sed aliquid simile, puta stannum, & sic de aliis. Iam rationem inducit Philosophus contra Platonem: nam Plato non negauit diffinitionem à rebus, & tamen posuit res illas simplices, quarum ponebat esse diffinitiones, scilicet quiditates separatas. Dicit ergo: *quia si supple ponantur formæ separatæ, vt dicebat Plato, dubitatio quam dubitauerunt Antisthenici, & sic indocti, id est, licet in hoc videantur indocti habere tempus quoddam supple contra Platonem: quia non est ipsum quid est diffinire: hæc enim fuit dubitatio illorum, quòd nihil contingat diffinire diffinitione dicente quid est rei: cuius causam subdit: quia terminum, id est, diffinitionem oportet esse rationem longam: nam omnis diffinitio habet partes ex 7. huius, t. c. 33. & idem supple si assignetur aliqua diffinitio, non indicabit quid est, sed quale quid est contingit dicere, id est, cui aliquid est simile sicut argentum quidem quid est non supple indicabit eius diffinitio si detur; sed quia aut quale quid sit, puta stannum aut aliquid huiusmodi. Deinde cum dicit:*

Quare substantia est quidem cuius contingit esse terminum, & rationem, vt composita, siue sensibilis fuerit, siue intellectualis: primum autem ex quibus hoc, non est siquidem aliquid de aliquo, significat ratio diffinitiuã: & oportet hoc quidem vt materiam esse, illud verò vt formam.

Cap. 4. T. c. 10.

22

Forma simplex non est diffinibilis.

Ad hunc text. est q. 2. lib. 8.

Forma comparatur numero, secundum quatuor cõuenientias, quas benè Doctõr, & consequenter illud axioma quod hic habetur, *formæ sunt sicut numeri*, de quo 2. d. 3. q. 7. ad tertium. Impugnatio Doctõr opinionem D. Thomæ de vnitãte numeri & suam clarè ponit, de qua vide eum. 1. d. 24. & 3 d. 22. num. 18.

Palam autem, & quasi sint aliquãter numeri substantia, sic sunt, & non sunt, vt quidam dicunt vnitãtum multitudo: nam diffinitio numerus quidam est, diuisibilis est enim, & in diuisibilia, non enim infinita rationes, numerus autem tale.

Postquam Philosophus determinauit de forma per comparisonem ad species, siue ideas, nunc determinat de ea per comparisonem ad numeros.

Et nota, quòd hîc Philosophus loquitur de forma prout dicitur de substantia, & de quiditate rei expressa per diffinitionem, quæ est forma totius: quam Plato posuit simplicem, & à sensibilibus separatam. Circa quod quatuor facit, secundum quod comparat quiditates rerum ad numeros secundum quatuor cõuenientias, quarum prima sumitur penes formam, & numeri diuisibilitatem: secunda penes eorum immutabilitatem: tertia penes eorum per se vnitãtem: quarta penes eorum inuariabilitatem. Secunda ibi: *Es quemadmodum nec à numero.* Tertia ibi: *Et numerorum oportet.* Quarta ibi: *Quemadmodum nec numerus.* Dicit ergo, quòd *palam est, quasi substantia, id est, quiditates rerum sint aliquãter numeri, sic sunt, scilicet sicut potest haberi ex prædictis, & non vt quidã dicunt, scilicet Platonici, quòd sunt supple numeri vnitãtum: nam diffinitio indicans quiditatem rei est quidam numerus, qui est diuisibilis in indiuisibilia: non enim rationes, id est, diffinitiones sunt infinita: numerus autem aliquid tale, scilicet quòd est diuisibilis in indiuisibilia.*

Numerus & forma cõueniunt quadrupliciter.

Vide in 2. d. 3. q. 7.

Prima cõuenientia formarum, & numerorum.

Numerus alius vnitãtum, alius rerum.

Antisthenem impugnatio.

Diffinitio arguit compositionem diffinitiuã.

In diffinitionibus est status ad non diffinibilia.

Diffinitio significat aliquid de aliquo.

Excludit suppositum Antisthenis, ostendens quòd quiditates rerum non sunt simplices, sed compositæ, & ita potest de eis diffinitio assignari, dicens *quare supple ad soluendum dubitationem Antisthenis, oportet dicere quòd substantia est quidem cuius contingit esse terminum, & rationem, id est, diffinitionem, puta composita: siue ista substantia fuerit sensibilis, siue intellectualis: omnis enim substantia diffinibilis necessariò est composita. Et subdit quòd ea primum ex quibus: hæc, scilicet substantia composita, vel diffinitio constituitur, non est, id est, non cõtingit diffiniri: quia aliter esset processus infinitus in diffinitionibus, & idem quia talia, ex quibus primò componuntur diffinitiones, sunt simplicia, idem non contingit ea diffiniri: cuius causam subdit: siquidem pro quia, ratio diffinitiuã significat aliquid de aliquo, & oportet hoc quidem vt materiam: illud verò, vt formam esse: omnis enim diffinitio complectitur genus; quod*

Scoti Oper. tom. IV.

C c a quo:

quo : quorum vnum est vt materia, & aliud est, vt forma ; & ista diuisio diffinitionis assimilatur diuisioni numeri: nam sicut diuisio numeri non procedit in infinitum; sed stat ad aliqua indiuisibilia, puta ad vnitates : sic & diuisio diffinitionis: nam diffinitiones non procedunt in infinitum. Exemplum vt si diffinitio hominis diuidatur in aliqua duo, puta in animal, & rationale sicut *a* & *b* & iterum *a* diuidatur in *c* & *d* stabitur aliquando ad aliqua indiuisibilia : nam in causis materialibus, vel formalibus non contingit procedere in infinitum ex 2. huius, t. c. 5. & inde, propter quod diuisio hominis assimilatur diuisioni numeri ; & non diuisioni continui ; quod potest procedere in infinitum. Deinde cum dicit :

Et quemadmodum nec à numero ablato aliquo, aut addito, ex quibus numerus est, non adhuc idem numerus est, sed alter, quamuis minimum auferatur, aut addatur, sic nec diffinitio, nec quod quid erat esse, nec adhuc erit ablato aliquo, aut addito.

Ad huc tex.
cit. q. 3. lib. 8.

23

2. Conuenientia.

Ponit secundam conuenientiam, dicens, quòd quemadmodum, nec à numero ablato aliquo, aut addito, ex quibus est numerus, non adhuc est idem numerus, sed alter : quamuis quantumcunque minimum addatur, & auferatur : sic nec diffinitio, nec quod quid erat esse non adhuc erit, supple idem ablato aliquo aut addito.

Notandum hanc conuenientiam in hoc stare, quòd sicut est in numero quòd quantumcunque magna, vel parua pars numeri addatur, vel subtrahatur à numero, statim variatur species numeri : patet enim quòd addita vnitate quæ est minimum in numero ipsi ternario, statim fit quaternarius, & sublata fit binarius : quæ sunt alia species à numero ternario, sicut inquam est in numero, sic est in quidditate, & diffinitione rerum. Exemplum, substantia animata sensibilis est quidditas, siue diffinitio hominis : si verò subtrahatur *ly sensibile* statim constituitur quidditas, siue diffinitio plantæ. Ex quo patet quòd quidditas specifica rei in indiuisibili consistit. Deinde cum dicit :

Et numerum oportet esse aliquid quo vnus: quod nunc non habent dicere, quo vnus siquidem est vnus; aut enim non est, sed vt aceruus, aut siquidem est dicendum quid, quod est faciens vnum: ex multis & diffinitio vna est, similiter autem neque hanc habent dicere, & hoc merito accidet : eiusdem enim rationis, & substantia, vnum ita, sed non, vt dicunt quidam, vt vnitas quedam existens, aut punctum, sed εντελεχεια, & natura vna quedam.

3. Conuenientia.

Ponit tertiam conuenientiam, dicens quòd numerum oportet esse aliquid quo vnus, id est, per se vnum quod nunc non habent dicere si numerus est vnus, quo fit vnus illi, qui scilicet sic loquuntur de numero, scilicet sic ac si numerus non fit per se vnus : aut enim supple non est simpliciter vnus, sed quedam aggregatio, cum scilicet componatur ex multis vnitatibus : aut si est vnus, scilicet simpliciter, dicendum quid est faciens ipsum numerum vnum ex multis vnitatibus, quod ipsi dicere non

possent : numerus ergo est aliquid per se vnum ; alioquin non esset per se in genere, & similiter diffinitio est vna, supple per se : similiter autem nec hoc habent dicere, quia scilicet diffinitio fit vna, illi scilicet qui negant ipsam per se vnã, & hoc merito accidet : quia eiusdem est rationis quod substantia, id est, quidditas quam significat diffinitio, est ita vnum per se, sicut numerus ; sed non supple quidditas rei est vna, vt vnitas quedam existens, aut punctus, vt quidam dicunt, scilicet quòd sit vna & indiuisibilis, sicut vnitas, vel punctus ; sed vnitas quæque, scilicet quidditas rei est natura quedam & entelechia, id est, actus quidditarius, compositus ex materia ; & forma.

Notandum, hanc conuenientiam stare in hoc, quòd sicut est numerus per se vnus, & non est vnus sicut aceruus, sic & quidditas rei, siue diffinitio, est per se vna, sicut ostensum est 7. huius cap. de Vnitate diffinitionis, t. c. 42. & inde ex eo, scilicet quia differentia cõparatur ad genus, vt actus proprius ad proprium perfectibile, & potentiam. Sed occurrit vnum dubium à qua vnitate numerus sit vnus formaliter. Dicitur à quodam expositore, quòd numerus est vnus ab vltima vnitate: ita quòd omnes alia sunt partes materiales: sola autem vltima est formalis, & completiua omnium aliarum; vt sicut diffinitio est vna ab vltima differentia specifica, sic numerus fit vnus ab vltima vnitate. Sed contra hoc: quia 5. huius, capit. de Toto, t. c. 3. dicitur quòd in quibuscunque posuio non facit differentiam in substantia, vel in figura, ibi dicitur omnis, & non totum, & exemplificat in liquidis, & numeris ; ergo si prima vnitas fiat vltima, & è conuerso, nulla fiet differentia in substantia numeri, quod esset impossibile secundum te : quoniam vltima vnitate mutata, cum sit per se specifica, & formalis, fieret alia forma, & per consequens alius numerus. Vel formatur sic, quia si sic; ergo vltima vnitate mutata mutabitur substantia numeri : consequens est falsum, tum quia est contra Aristotelem vbi supra : tnm quia per solam mutationem relationis ordinis fieret aliud, & aliud absolutum, quod est falsum : consequentia patet ex prædictis. Præterea omnes vnitates constituentes numerum possunt esse æquæ primæ natura & tempore, puta si multa indiuidua eiusdem speciei simul crearentur : quæro ergo quare vna earum est vltima natura, quod non habes dicere. Si dicas quòd vltimò accipitur à numerante. Contra : quia possum facere è conuerso, & erit prima quæ fuerat vltima. Præterea forma est formaliter in materia, alioquin non fieret vnum per se ex eis: si tantum esset iuxta posuio earum : sed vltima vnitas non est formaliter in aliis vnitatibus ; igitur non est forma aliarum. Dicendum ergo aliter quod in numeris est considerare vnitatem in duplici genere : quia quedam sunt vnitates materiales, ex quibus materialiter integratur, & est vnitas à qua numerus, puta quaternarius est vnus numerus specie : hæc autem vnitas est sua forma specifica, vel passio consequens formam ; sicut homo est vnus sua forma, vel vnitate consequente, vt passio suam formam : hæc autem vnitas non ponit in numerum cum quaternarij vnitatibus quinque materialibus : quia non est materialis ; & hæc vnitas est totalis à qua dicitur totum denominatiuè vnum, & in secundo modo dicendi per se : hæc autem vnitas propria quaternarij est innominata : similiter est in aliis speciebus numerorum. Deinde cum dicit :

Al. hanc per se vnitas conuenit quidditatibus & diffinitionibus & numeris proportionabiliter.

24
Diffinitio est oratio longa, tamen est vna.

Dubium de vnitate numeri.

Opinio D. Thomæ refutatur.

Vide 24. d. 1. Parisiensis.

Opinio propria: vnitas numeri duplex.

Vide in q. 5. huius q. 9.

Et

25

Et quemadmodum nec numerus habet magis, aut minus: nec quæ secundum speciem substantia, sicut siquidem quæ cum materia. De generatione quidem igitur, & corruptione dictarum substantiarum, quomodo contingit, & quomodo impossibile, & de reductione ad numerum, sit usque ad hoc determinatum.

Comparat materiam ad materiam.

An omnium sit una materia.

Materia proxima phlegmatica quæ?

Materia proxima cholera quæ?

Etsi uniuersale omnium materialium sit una prima materia propinqua tamen sunt varia variorum.

Eiusdem possumus esse plures materia.

Nota propriâ opinio. Dicitur de elementis respectu mixti.

Processus naturalis est duplex.

rationem ad alias causas: tertio vtrum materia vniformiter fit in omnibus sensibilibus. Secunda ibi: Contingit autem. Tertia ibi: In naturalibus quidem. Prima in duas: quia primò inquiritur, vtrum omnium sit vna materia, vel plures: secundò quomodo è conuerso sunt plures materiae vnicæ. Secunda ibi: Fiunt autem. Dicit ergo, quod de materiali autem substantia oportet non latere: quia si pro quamuis, omnia sint ex eodem primo principio materiali, puta ex prima materia, aut ex eisdem ut primis, scilicet principiis materialibus; vt si sint plures primæ materiae, puta quatuor elementa, quæ communiter ponuntur principia materialia rerum generabilium, & licet sit eadem materia, vt principium his quæ fiunt: quod dicit quatenus materia non solum est principium quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri: licet inquam ita sit, tamen est aliqua propria cuiuslibet rei, vt phlegmatis est propria materia, id est, proxima, & disposita ipsa dulcis aut crassa: ex eo, scilicet quod talia habent quandam similitudinem cum phlegmate ratione humiditatis: cholera vero supple propria materia sunt amara, aut quedam alia ex eo, scilicet quia amara ratione superabundantis caloris consumentis humiditatem sunt calida, & sicca, & ratione huius habent cum cholera similitudinẽ, & propinquitatẽ; & subdit quod forsã hæc, scilicet duo amara, & dulcia ex eodem, id est, sunt ex aliquo vno primo principio materiali: omnes enim materiae proximæ resoluuntur in vnam primam, quæ est valde primum, & principium subiectum generationis, & corruptionis, vt dicitur primo de Generatione & corruptione, t. c. i. & inde. Deinde cum dicit:

Fiunt autem plures materia eiusdem, quando alterius altera fuerit, vt phlegma ex crasso, & dulci, si crassum ex dulci: ex cholera vero per resolu cholera in primam materiam: dupliciter enim hoc ex hoc: aut quia principium erit: aut quia ex resolutio in principium.

Ostendit quomodo è conuerso sunt plures materiae vnus, dicens quòd eiusdem sunt plures materia quando se habent ordinatè quod altera est materia alterius, vt phlegma ex crasso, & dulci, & crassum est ex dulci: crassum enim, siue pingue, cum sit sapor medius, vt patet lib. de Sensu, & Sensato, habet fieri ex extremis, quæ sunt dulce, & amarum: est ergo iste ordo quod phlegma est ex crasso siue pingui: crassum autem est ex dulci, & sic eiusdem, scilicet phlegmatis erunt duæ materiae ordinatæ, scilicet crassum, & dulce, quorum alterum est materia alterius: addit autem quòd ex cholera supple dicitur aliquid fieri, per resolu cholera in primam materiam. Dupliciter autem fit hoc ex hoc: aut quia primum erit, aut quia ex resolutio in principium.

Notandum, sicut offensum fuit in 7. huius: quòd duplex est processus naturæ: vnus compositius, & alius resolutorius: secundò primò processum fit aliquid ex illo quod est primò naturali ter in via generationis; & hoc modo fiunt principia ex principiis, & composita ex simplicibus: & sic cholera fit ex prima materia: secundum autem processum alium fit aliquid ex illo quod est vltimum in via generationis: & hoc modo sunt principia ex principiatis, & simplicia ex compositis: vnumquodque enim resoluuntur in ea ex quibus

4. Conuenientia.

Qualiter quiditates suscipiuntur magis, & minus.

Epilogus.

Quod de forma totius, & non partiu intelligi debent dicta comparationes.

Ponit quartam conuenientiam dicens, quòd quemadmodum numerus nec habet magis nec minus; sic nec substantia secundum speciem, id est, natura, siue quiditas specifica; sed siquidem talis supple substantia habet magis, aut minus quæ cum materia. Vult dicere, quòd licet natura specifica, vt sic, nec suscipiat magis aut minus: tamen cum materia, id est, contracta ad esse indiuiduale, & materiale potest suscipere magis, & minus. Vltimò epilogat circa determinata, dicens quòd usque ad hoc sit determinatum de generatione, & corruptione dictarum substantiarum, scilicet formalium quomodo contingit: quia scilicet per accedens generantur, & corrumpuntur, & quomodo est impossibile, scilicet eas generari, & corrumpi: quia per se iterum dictum est de reductione earum ad numerum secundum conuenientias prædictas.

Notandum, quòd ex dictis patet, quòd istæ similitudines non intelliguntur de forma, quæ est pars, sed de forma totali, quæ est essentia rei: quia hoc probant omnes similitudines: non enim forma partis resoluuntur in diuisibilia, nec diffinitur quoad primam: nec ei aliquid additur in quantum forma: quia respectu additi fieret materia, quoad secundam: nec vnitas formæ est ab aliquo alio ab ipsa, sicut vnitas numeri est ab aliquo alio præter vnitates, quoad tertiam. Nec valet dicere, quòd forma non recipit magis secundum speciem, id est, secundum formam, quoad quartam similitudinem.

S V M M Æ V N I C Æ

C A P. V.

S V M M A R I V M.

Quomodo variæ sint materiae (nempe secundæ) variarum rerum, & quomodo sint plures materiae eiusdem.

T. c. i. i.

DE materiali autem substantia oportet non latere: quia etsi ex eodem omnia primo, aut eisdem, aut primis, & eadem materia, vt principium his quæ fiunt, est tamen aliqua propria cuiuslibet, vt phlegmatis est prima materia dulcis, aut crassa: cholera vero amara, aut alia quedam: forsã autem ex eodem.

26

Postquam Philosophus determinauit de forma per comparationem ad ideas, & ad numeros: hinc determinat de materia. Circa quod duo facit: quia primò determinat de materia modo determinatiuo: secundò modo dubitatiuo. Secunda ibi: Habes autem dubitationem. Prima in tres: quia primò inquit de materia per comparationem ad ea quæ fiunt ex materia: secundò per comparationem. Scoti Oper. tom. IV.

Sermo de materia.

quibus componitur, & hoc modo ex cholera dicitur fieri primum principium materiale per resolutionem in illud principium materiale.

S V M M A R I V M,

Contingit fieri diuersa ex eadem materia, non prima, sed secunda, qua ex agente diuersitas rerum oritur: de quo vide 4 d. 43. q 3 §. 3 opinio. nu. 9. & 1. d. 4. q 4. explicat quomodo respondendum querenti causam, per singula causarum genera.

Contingit autem una materia existente fieri diuersa propter mouentem causam, ut puta ex ligno, & arca, & lectus: quorundam verò altera materia ex necessitate alteris existentibus, ut ferra non utique fiet ex ligno, nec in mouente causa hæc non enim faciet ferram ex lana, aut ligno: si ergo idem contingit ex alia materia facere.

T. c. 12.

Palàm, quia ars, & principium quod est vt mouens idem: nam si, & materia altera, & mouens, & quod factum est.

28

Comparat materiam ad alias causas.

Determinat de materia per comparisonem ad alias causas, & primò per comparisonem ad agens tantum: quæ quidem comparatio est secundum quod materia est principium generationis. Secundò per comparisonem ad omnes causas generaliter, prout materia est principium cognitionis. Secunda ibi: *Quando itaque aliquis.* Dicit ergo, quòd una materia existente contingit fieri diuersa propter mouentem causam: vel quia supple est alia, & alia causa mouens: vel quia eadem causa mouens potest ex eadem materia facere diuersa. Primo modo est in actione naturali. Secundo modo est in actione artificiali, & de hoc secundo membro exemplificat tantum dicens *ut puta ex ligno* supple fit ab artifice arca, & lectus: subdit etiam quòd quorundam verò ex necessitate est altera materia *ipsis existentibus alteris*; ita quòd diuersitas rerum non solum est ex parte agentis; sed & ex parte materię: non dico primæ materię: quia ista est vna omnium; sed materię proximæ: non enim quodlibet est natum fieri ex qualibet materia, *ut ferra non ex ligno utique fiet: nec in mouente causa hæc*; id est, quia non est in potestate artificis vt hoc fiat: nunquam enim eandem materiam attribuit cuilibet operi: *non enim faciet ferram ex lana, & ligno*: quia etiam materia talis propter sui mollitiem non est apta ad opus ferræ, quod est diuidere, & secare dura. Ex hoc colligitur ista conclusio, quòd diuersitas rerum est ex mouente & ex materia: licet non semper ambo concurrant. Subdit autem, quòd si igitur contingit facere idem ex alia, & alia materia sicut scyphum ex ligno, & argento, *palàm quia ars, & principium quod est mouens, oportet esse idem: nam si materia est altera, & similiter mouens, id est, agens est alterum: & quod factum est, id est, effectus, supple erit necessariò diuersus.* Ex hoc habetur alia conclusio, quòd identitas effectus est ex identitate efficientis, & materię; licet identitas vtriusque non semper necessariò concurrat: si autem vtrunque sit diuersum & effectus erit diuersus.

Identitatis effectus est ex identitate efficientis & materię vel alterius tantum. Vide. 43. d. 4. q 3.

Notandum, quòd hanc partem ideò Philosophus introducit: quia prius dixerat quòd vna est materia prima omnium. Ex quo forsitan aliquis dubitaret qualiter ex vna materia contingit fieri res diuersas: nam antiqui naturales tollentes causam agentem, attribuebant hæc fieri à casu, ponentes ex vna materia fieri diuersa per raritatem, & densitatem, vt patet in primo huius: t. c. 43. & inde, ad quod remouendum ostendit hic Philosophus quòd diuersitas in rebus ouenit ex causa efficiente, & etiam ex materia non prima; sed proxima, vt patet ex prædictis. Deinde cum dicit:

Diuersitas in rebus ouenit ex causa efficiente.

A. 1. 1. Ph.

Quando itaque aliquis quaesierit quid causa? quoniam pluribus modis dicuntur cause, omnes oportet dicere causas contingentes, vt hominis, qua causa vt materia? equidem menstrua. Quid autem vt mouens? equidem sperma. Quid vt species? quod quid erat esse. Quid vt cuius causa? finis: forsitan autem hac ambo idem.

29

Agit de materia per comparisonem ad alias causas, prout materia est principium cognitionis. Circa quod tria facit: quia primò ostendit quòd ad quaestionem de causa oportet respondere omnes causas. Secundò quales causas oportet respondere. Tertio epilogat circa dicta. Secunda ibi: *Oportet autem proxima:* Tertia ibi: *Circa naturales.* Dicit ergo, quòd *quando itaque quis quaesierit quid causa, id est, quid sit causa alicuius: quoniam pluribus modis dicuntur causa, oportet dicere, id est, respondere omnes causas contingentes, id est, quæcunque contingunt esse causa: illius rei, cuius causa quaeritur: quod dicit quatenus non omnia habent omnes causas: verumtamen naturalia, & maximè generabilia, & corruptibilia habent omnes causas, vt si quaeratur, quid sit causa hominis vt materia, dicendum equidem quod menstrua: quid autem mouens, id est, causa efficiens, equidem sperma: quid verò vt species, id est, forma, equidem quod quid erat esse, id est, propria quidditas, siue forma hominis: quid autem vt cuius causa, est finis.* Subdit autem quòd *forsan hac ambo, scilicet finis, & forma coincidunt in idem numero ex 2. Physicorum, t. c. 70. dicit autem forsitan: quia non omnis finis coincidit in idem numero cum forma rei, puta finis extrà: vel etiam finis intrà, qui est operatio immanens, puta felicitas: sed est verum de fine generationis quæ est forma geniti.* Deinde cum dicit:

Hinc argumentum contra negantes materiam pertinere ad quod quid est rei materialis.

Finis duplex & prius ad hoc duplex.

Oportet autem proximæ causas dicere que materia, non ignem, aut terram, sed propriam.

Ostendit quales causas oportet respondere: quia scilicet proximæ. Dicit ergo, quòd oportet dicere, id est, respondere supple ad quaestionem querentem quid sit causa rei, *proximas causas: vt si quaeratur quid sit materia supple hominis, non debemus respondere ignem, aut terram, quæ sunt materia communis omnium generabilium & corruptibilium, sed propriam materiam, puta quòd materia hominis est corpus organicum sic vel sic complexionatum.*

Materia duplex.

Notandum, quòd cognitio rerum dependet ex cognitione causarum: sicut igitur per causas primas,

Causa & cognitio rei duplex. primas, & remotas habetur cognitio rei, sic per causas proximas habetur cognitio rei, & perfecta, & imperfecta: & ided ad habendum perfectam notitiam de re, non solum cognoscere oportet causas primas & remotas, sed etiam causas proprias, & propinquas. Deinde cum dicit:

Epilogus. Circa naturales quidem substantias, & generabiles necesse sic versari, si quis recte versatur. Si profectò haec causa, & tot, & oportet causas cognoscere.

Scire est verum causas cognoscere. Epilogat circa dicta, dicens quod circa substantias naturales, & generabiles necesse est sic versari, ut dictum est, si quis recte versatur, ut si omnes eius causæ proximæ assignentur: si pro quia: profectò hec sunt cause, & tot, ut prædictum est: & oportet causas cognoscere, supple ad habendum notitiam rei: tunc enim vnumquodque scire arbitramur, cum cognoscimus eius causas.

S V M M A R I V M.

Tangit an materia cœlestium, si datur, sit eiusdem rationis cum materia sublunarium: Doctor 2. d. 14. q. 1. ostendit iuxta ipsum talem materiam non dari, eamque secundum veritatem datam, esse eiusdem rationis cum materia sublunarium de quo benè tradit etiam q. 15. de Anima. Accidens non habere materiam ex qua, tripliciter probatur: de quo Doctor hîc, quæst. 1.

30 **I**N naturalibus quidem sempiternis, aut substantiis alia ratio: forsan enim quedam non habent materiam, aut non talem; sed solum secundum mobilem.

Postquam Philosophus quæsiuit de materia per comparisonem ad ea quæ sunt ex materia, & per comparisonem ad alias causas: nunc inquirat utrum materia vniiformiter sit in omnibus sensibilibus. Circa quod duo facit: quia primò inquirat quomodo materia sit in substantiis sempiternis. Secundò quomodo in accidentibus. Secunda ibi: *Nec quæcunque itaque.* Dicit ergo, quod in substantiis naturalibus, & sempiternis, ut sunt corpora cœlestia, alia ratio est, id est, quod aliter est materia in illis quam in substantiis generalibus, & corruptibilibus: forsan enim quedam, scilicet substantiæ sempiternæ, non habent materiam; aut si habent, non talem, quæ sit subiecta generationi & corruptioni, sed solum mobilem secundum locum: corpora enim cœlestia licet non sint mobilia secundum substantiam; sunt tamen secundum locum: quia igitur transmutatio fecit cognoscere materiam; ideo eo modo habent materiam quo sunt transmutabilia: quod quomodo sit intelligendum dicetur infra in quæstionibus. Deinde cum dicit;

Nec quæcunque itaque natura quidem, non substantia vero, non est his materia, sed quod subiicitur substantia, puta quæ causa eclipsis, quæ materia, non enim est, sed Luna quod patitur, quæ causa, ut mouens; & corrumpens

lumen? terra.

Quod autem cuius gratia, forsan non est. Quod verò ut species? ratio, sed non manifesta, si non concausa fuerit ratio, ut quid eclipsis priuatio luminis. Si verò addatur à terra in medio obiecta, etiam concausa ratio hac. Somni verò non manifestum quid primum patiens, sed quod animal etiam primum, verum hoc secundum quid, & quid est primum, cor an aliud aliquid, deinde à quo, deinde quid passio, quæ illius, & non totius, quia immobilis est talis utique, sed hoc per aliquid pati quod primum.

Inquirat quomodo materia sit in accidentibus. Circa quod tria facit. Primò ostendit quod accidentia non habent materiam ex qua, sed in qua, & hoc modo inductiuo: secundò ostendit idem modo probatiuo: tertio concludit quandam conclusionem ex prædictis. Secunda ibi: *Quoniam verò sine generatione.* Tertia ibi: *Nec omnis rei.* Dicit ergo, quod supple non solum substantiæ sempiternæ non habent materiam; sed nec quæcunque, natura quidem, id est, secundum naturam sunt non substantia verò, id est, non tamen sunt substantia, sed supple accidentia, non est in his, scilicet materia ex qua, sed quod subiicitur substantia, id est, quod habent materiam in qua scilicet substantiam, quæ subiicitur accidentibus, & pro tanto dicitur materia accidentium; puta si quærat, quæ est causa eclipsis ut materia non enim est assignare nisi subiectam, scilicet Lunam quæ est subiectum quod patitur, scilicet talem passionem. Causa autem quæ est ut mouens, id est efficiens, & corrumpens lumen est terra, scilicet interposita inter Solem, & Lunam existentem in capite, & in cauda Draconis: quod autem cuius causa, id est, causa finalis: forsan non est: cuius causa assignatur: quia illa, quæ dicunt defectum in natura non sunt propter finem, nec videntur intenta à natura; sed eueniunt, vel ex defectu naturæ, vel causæ agentis, ut habetur 2. Physic. tex. com. 81. & circiter. Dicit autem forsan, quia diffinitio est consideratio causarum circa ea, quæ contingunt in motibus cælorum. Et subdit: *quod verò ut species,* id est, causa formalis eclipsis, est ratio, id est, diffinitio eius; sed illa ratio non est manifesta, si ratio illa fuerit cõcausa, id est, nisi causa eclipsis exprimat in eius diffinitione, ut quid est eclipsis: si dicitur quod priuatio luminis: hæc erit diffinitio, siue causa: si verò addatur, quod est priuatio luminis, à terra in medio obiecta, id est, interposita: hæc ratio erit quasi concausa, & tunc eius diffinitio erit magis manifesta. Ponit etiam aliud exemplum in accidente, quod est somnus, dicens, non est manifestum quid sit primum patiens, id est, primum subiectum somni, sed quod animal, supple sit subiectum somni verum est. verum pro led. secundum quid primum, id est, primo hoc, id est, somnus in fit animalis, & an quidem tale primum sit cor: vel aliquid aliud tale, scilicet non est manifestum. Deinde, supple videndum est, à quo, scilicet sit somnus ut à causa agente: utrum scilicet ab euaporatione alimenti, vel ab alio huiusmodi. Deinde, supple oportet considerare, quid sit hæc supple passio, scilicet somnus: quæ scilicet est passio, illius, cui primò inest, & non totius, scilicet animalis cui primò non inest;

Materia alia ex qua alia in qua, 31

In accidentibus non est materia ex qua, sed in qua.

Eclipsis quid,

Al. manifestum est,

An omnium sensibilibus sit materia eiusdem rationis. Qualiter sit materia in cælestibus.

Auerr. hic.

Ad huc text. est, quæ. 1. lib. 8.

Tex. cõ. 13.

inest quia utique somnus est quædam *talis immobilitas*: sed hæc supple competit animali, per passum aliquid quod est primum, scilicet subiectum talis mutationis. Ex prædictis patet quod eclipsis, & somnus, & similiter alia accidentia non habent materiam ex qua, sed solum in qua, quod est ipsum primum subiectum eorum, quod debet poni in eorum definitione.

Somnus quid sit & subiectum quo & quod eius atque efficiens.

Notandum, quod sicut habetur lib. de Somno & vigilia, somnus est passio animalis; non tamen animal est primum subiectum eius; sed aliqua pars animalis, cui primò inest somnus, & per illam conuenit toti animali eo modo quo dicimus, quod hoc est intelligens per intellectum, cui primò conuenit intelligere, & per intellectum conuenit toti homini; illa autem pars, cui primò conuenit somnus non est manifestum quæ sit, utrum cor, vel cerebrum, vel aliquid aliud: quia de hoc sunt opinioniones; somnus autem, ut ostenditur alibi supra, est quædam immobilitas, vel quies partis sensitivæ animæ; nam in somno perfecto omnes sensus quiescunt, & cessant ab operatione sentiendi. Deinde cum dicitur:

Tex. c6, 14

Quoniam verò quædam sine generatione, & corruptione sunt, & non sunt, ut puncta siquidem sunt, & totaliter species, & forma: non enim album fit; sed lignum album, aut ex aliquo, & aliquid, omne quod fit, fit. Non omnia utique contraria fiunt ex inuicem, sed aliter albus homo ex nigro homine, & album ex nigro.

32

Ostendit quod accidentia non habent materiam ex qua modo probatio, & intendit talem rationem: Illud quod non est per se generabile, & corruptibile, non habet materiam ex qua: quia omne tale generatur ex materia, & corrumpitur in materiam: sed accidentia sunt huiusmodi, ergo accidentia non habent materiam ex qua. Minorem huius rationis ostendit, dicens quod quoniam quædam sunt, & non sunt sine generatione, & corruptione, id est, sine hoc, quod ipsa per se generentur, siue corrumpantur: manifestum supple est ex præcedentibus; & exemplificat ut siquidem sunt puncta & totaliter, id est, generaliter species, & forma quæcumque sunt: non enim album, supple fit per se sed lignum album: cuius causam subdit: quia omne quod fit, fit ex aliquo, quod est materia, & fit aliquid, scilicet ad quod generatio terminatur, & illud est forma, ex quo habetur quod omne quod per se fit est compositum ex materia, & forma, & idè puræ formæ per se non fiunt. Unde subdit, non utique omnia contraria fiunt ex se inuicem, sed aliter fit homo albus ex nigro homine: quia scilicet per se, & aliter album ex nigro, quia scilicet per accidens. Vult dicere, quod cum dicitur contraria fieri ex se inuicem, aliter se habet in compositis, & in simplicibus: quia ex homine nigro fit homo albus, quod est quoddam compositum, & ita per se fit; sed ex nigro fit per accidens album, quod significat solam formam: quia forma non fit per se, sed per accidens.

Nota ubique de generatione accidentium.

Solius compositi est per se generatio, & corruptio.

Nomine compositi est per se generatio, & corruptio.

Sed videtur quod ista ratio Philosophi sit circularis; nam supra in septimo tex. com. 27. & citatè, probatum est accidentia, & formas quascunque non per se generari, eo quod non habent materiam ex qua generentur; hic verò probatur e conuerso quod accidentia, & formæ quæcumque

non habent materiam ex qua, eo quod per se non generantur.

Respondeo quod non est inconueniens demonstrare circularitè secundum aliud genus demonstrationis, immò nec tunc est propriè circulus, ut ostensum fuit s. huius capit. de Causa in quadam questione. Potest ergo dici quod prima ratio posita in septimo est propter quid, & à priori: hæc autem secunda est quia, & à posteriori: sic enim demonstratur effectus per causam, & propter quid, & causa per effectum demonstratione quia, sine aliquo inconuenienti. Deinde cum dicitur:

Nec omnis materia est; sed quorum generatio est & transmutatio ad inuicem. Quæcumque autem sine transmutatione sunt, aut non, non est horum materia.

Concludit quandam conclusionem ex prædictis, dicens, quod nec est materia omnis rei, sed istorum, quorum est generatio, & transmutatio ad inuicem, scilicet per se: quæcumque autem sunt, & non sunt sine transmutari, scilicet per se ut sunt accidentia, & aliæ quæcumque formæ, horum non est materia, ut prædictum est. Tunc sequitur illa pars:

Concludit ex prædictis quod non est materia ex qua,

S V M M A R I V M.

Duo dubia; primum, quomodo materia se habet ad contraria: secundum, quare vinum non est materia aceti, & viuens mortui: agitur de regressu à priuatione ad habitum, quod bene explicat Doctor.

Habet autem dubitationem quomodo ad contraria materia uniuscuiusque se habet, ut si corpus potentia sanum, contrarium verò infirmitas sanitatis, tunc ambo potentia. Et aqua potentia, & vinum, & acetum.

33

Vbi determinat de materia modo dubitatio. Circa quod mouet duas dubitationes, quarum secunda ponitur ibi: Dubitatio autem quædam. Prima in duas: quia primò præmittit dubitationem: secundò addit solutionem. Secunda ibi: Aut huius quidem. Dicit ergo, quod habet dubitationem quomodo materia uniuscuiusque se habet ad contraria: utrum scilicet æqualiter, & æquè primò corpus sit in potentia sanum, & infirmum: nam contrarium infirmitati est sanitas, tunc supple, ut videtur, ipsum corpus est in potentia ambo, supple æqualiter: sanitas est quædam æqualitas humorum, & infirmitas quædam inæqualitas: videtur autem quod æqualitas, & inæqualitas æquè primò, & æqualiter respiciant subiectum: similiter aqua est in potentia vinum & acetum: nam vinum, & acetum sunt contraria, & aqua est materia eorum; sicut etiam omnium humorum: quare videtur eadem ratione qua prius quod sit æqualiter in potentia ad utrumque. Deinde cum dicitur:

1. Dubium.

Sanitas & infirmitas quid?

Aqua humorum materia.

Aut huius quidem secundum habitum, & secundum speciem materia, illius verò secundum priuationem, & corruptionem præter naturam.

Ponit dicte dubitationis solutionem, dicens, quod

Solutio.

quòd supple non est ita: sed *aut huius quidem*, scilicet vini magis est secundum habitum, & secundum speciem: illius verò scilicet aceti secundum priuationem, & corruptionem præter naturam, vult dicere quòd formà vini se habet, vt habitus quidem & species, sed forma aceti vt priuatio, & corruptio vini; & sic materia prius respicit ipsum vinum quàm acetum, & sic comparatur ad acetum vino mediante; sicut etiam materia prius semper respicit habitum quàm priuationem. Deinde cum dicit:

Dubitatio autem quadam emergit, & quare vinum non materia aceti, nec potentia acetum, quamuis ex ipso fiat acetum, & viuens potentia mortuus:

Quamuis aqua sit materia communis vini, & aceti non tamen est aqua primò in potentia propinqua ad utrumque.

2. Dubium.

34

Cur vinum non est materia aceti, & viuens mortuus?

Ponit secundam dubitationem. Circa quod tria facit: quia primò præmittit dubitationem: secundò addit solutionem: tertio infert quandam conclusionem. Secunda ibi: *Aut non*. Tertià ibi: *Et quæcunque itaque*. Est ergo dubitatio ista: *quare vinum non est materia aceti, nec in potentia acetum, & quare viuens non est supple materia mortui, & in potentia mortuus*: vt scilicet vinum ordinetur ad acetum, & viuum ad mortuum, sicut potentia ad actum. Ratio huius dubitationis quam tangit Philosophus, est, quia scilicet illud ex quo aliquid, videtur esse materia illius, eo modo quo lignum ex quo fit statua, dicitur materia statuæ: cum igitur ex vino fiat acetum, & ex viuo mortuum, dubitatur quare vinum non est materia aceti, nec viuum est materia mortui. Deinde cum dicit:

Aut non, sed secundum accidens corruptiones: animalis verò materia hoc secundum corruptionem mortui potentia, & materia, & aqua aceti: fit enim ex hijs, vt ex die nox.

Solutio.

Ponit dictæ dubitationis solutionem, dicens, *aut non*, supple sic est quòd vinum sit materia aceti, vel viuum mortui, sed secundum accidens corruptiones: hæc verò materia, quæ est animal est potentia, & materia mortui secundum corruptionem; & aqua supple est materia aceti: fit enim ex hijs, scilicet acetum ex vino, & ex viuo mortuum, vt ex die nox.

Quod ex vino fit acetum vt ex die fit nox: & similiter de mortuo & viuo: sunt enim materia corruptenda & non inexistemes.

Notandum, hanc solutionem in hoc stare, quòd quia acetum est corruptio vini, ideò non fit acetum ex vino, & mortuum ex viuo sicut ex materia, nisi fortè per accidens, quatenus fit ex materia eius; sicut sphaera fit ex statua per accidens, in quantum fit ex materia eius. Vnde statua non est materia sphaeræ, sed æs, vel ferrum: similiter in proposito vinum non est materia aceti, sed materia vini quæ est aqua. Similiter viuum non est materia mortui, sed elementa quæ sunt materia viuui. Cum ergo dicitur acetum fieri ex vino, & mortuum ex viuo: si referantur ad vinum ipsum, vel ad ipsum viuum, putà animal, secundum suas formas: tunc hæc præpositio ex designat ordinem tantum, & est sensus, quòd in eadem materia post formam vini est acetum; & post formam animalis est mortuum, eo modo quo dicimus quod ex die fit nox: quia scilicet fit post diem. Deinde cum dicit:

Et quæcunque itaque sic transmutantur ad

inuicem, ad materiam oportet redire: vt si ex mortuo animal, in materiam primam, deinde fit animal; & acetum in aquam, deinde fit vinum.

Concludit ex dictis, dicens, quòd quæcunque sic transmutantur ad inuicem sicut, supple acetum fit ex vino, & mortuum ex viuo, putà ex animali, oportet redire ad materiam, id est, quòd si debet fieri conuersio transmutationis, fiet per resolutionem ad primam materiam: deinde dicit, vt si ex mortuo fit animal: quia scilicet corpus, mortuum resoluitur in elementa, & ex elementis peruenitur ad generationem animalis, secundum debitum processum naturæ: similiter si supple ex aceto, dicitur fieri vinum, oportet vinum resolui, in aquam & deinde fit vinum.

Notandum; quòd vt communiter dicitur aliquando à priuatione ad habitum est regressus, & aliquando non: priuatio enim aliquando respicit subiectum mediante motu, aliquando mediante forma. Tunc enim priuatio respicit subiectum mediante forma, quando aliquid est informatum aliqua forma, respectu cuius potest sibi priuatio euenire. Exemplum, oculus informatus visu potest priuari visu per cæcitatem, sed tunc priuatio respicit subiectum mediante motu: quando aliquid est priuatum aliquo, & potest illud acquirere mediante motu. Primo modo est in proposito: sic enim acetum est priuatio vini: & mortuum viuui; & in talibus nunquam est regressus à priuatione in habitum, nisi fiat resolutio in primam materiam: cuius ratio communiter assignatur: quia quando materia secundum ordinem respicit diuersa, non potest esse reditus à posteriori in prius nisi modo prædicto. Exemplum, in generatione animalis ex cibo fit sanguis, & ex sanguine semen, & ex semine animalis: iste ordo non potest mutari: vt scilicet ex semine fiat sanguis, & ex sanguine cibus, nisi per resolutionem in primam materiam: quia cuiuslibet rei est determinatus modus generationis per naturam. Et propter hanc rationem non fit regressus ab aceto in vinum, nec à mortuo in animal, nec à cæcitate in visum: nisi modo prædicto, quatenus materia respicit tales priuationes mediantibus habitibus, & formis. Quando autem materia respicit priuationem sine tali ordine: vel priuatio respicit materiam non mediante forma, sed mediante motu: à tali priuatione potest esse regressus in habitum, vel formam, sicut à tenebris ad lucem: quia tenebræ nihil aliud est nisi absentia luminis in medio: & similiter à priuatione formæ aquæ potest fieri regressus ad formam aquæ per generationem naturalem.

35

Hinc habes qualiter fit resolutio ad materiam primam in omni generatione & corruptione.

Qualiter à priuatione ad formam est possibile regressio. Priuatio duplex.

36

SVMME VNICE

CAPVT VI.

Dubitationis solutio. Quæ causa est vt diffinitiones, & numeri vnum sint in rebus omnibus, & vnionis materiæ ac formæ?

SVMMARIVM.

Positâ duplici ratione dubitandi, docet diffinitionem esse vnam per se; quia ibi est per se potentia, & per se actus. De quo

quo Doctor 2. d. 12. q. 1. & hinc q. 4. explicat id ipsum in Metaphysicis.

Tex. cō. 15.
Ad hūc text.
est, q. 4.
lib. 8.
Cap. 6.

DE dubitatione verò dicta circa diffinitiones, & numeros, quæ causa essendi vnum deinceps dicendum esse videtur: omnium enim quæcunque plures partes habent, & non est ut acervus quod totum; sed inest aliquid totum præter partes, est aliqua causa. Quoniam in corporibus his quidem tactus causa est essendi vnum; aliis verò viscositas, aut altera aliqua passio talis. Diffinitio verò ratio est vna non coniunctio: quemadmodum Ilias; sed per vnius esse. Quid igitur est quod facit vnum hominem: & propter quid vnum, sed non multa: puta quia animal, & bipes?

Postquam Philosophus ostendit quòd materia, & forma sunt principia essentialia substantiarum sensibilium, nunc inquit de ipsarum vnione, inquitens quomodo constituantur per se vnum. Circa quod tria facit: quia primò præmittit quandam dubitationem. Secundò addit solutionem. Tertio excludit multiplicem opinionem. Secunda ibi: *Palàm itaque*. Tertia ibi: *Propter hanc verò*. Prima in duas secundum duas rationes, quas adducit ad ostendendum istam quæstionem esse dubitabilem. Secunda ibi: *Aliterque & si est*. Dicit ergo, quòd de dubitatione dicta, superius cap. de forma, circa diffinitiones, & numeros quæ causa est essendi vnum, id est, quid faciat tam numeros quæ diffinitiones esse vnum: hoc supple est consideratum, quòd omnium quæcunque habent plures partes, & ipsum quod est totum non est acervus; sed totum est aliquid præter partes: est aliqua causa, quæ scilicet ipsa facit esse vnum; quoniam & in corporibus his, id est, sic habentibus vnitatem, tactus est causa essendi vnum, id est, in quibusdam corporibus contactus est causa vnitatis eorum: aliis verò viscositas, aut aliqua talis altera passio, aut aliquid aliud huiusmodi: diffinitio verò, supple certum est quòd est vna ratio, constituta scilicet ex pluribus, non quòd sit vna coniunctio, id est, aggregatione partium, quemadmodum Ilias, id est, poema, siue tractatus factus de historia Troiana, qui est tantum vnus sola aggregatione partium, vt dictum est in septimo, sed scilicet diffinitio est vna simpliciter per vnius esse, id est, per hoc est indicatiua vnius rei. Est ergo dubitatio, quid igitur est quod faciat hominem esse vnum, & similiter eius supple diffinitionem, & propter quid sunt vnum sed non multa, puta animal, & bipes, quasi diceret: quòd cum animal, & bipes sint quædam duo, ex quibus constituitur homo, & diffinitio hominis, meritò dubitabitur, quare homo non est plura, sed aliquid vnum. Deinde cum dicit:

Aliterque & si est, vt aiunt quidam, ipsum aliquid animal, & ipsum bipes: quare namque non illa ipsa homo est, & erunt secundum participationem homines non hominis: & neque vnius sed duorum, scilicet animalis, & bipedis, & totaliter utique non erit homo vnum, sed plura, animal, & bipes.

37

Ponit secundam rationem ostendentem istam quæstionem dubitabilem, quæ quidem procedit secundum opinionem Platonis, dicens quòd aliter, supple ostenditur ista quæstio dubitabilis: si vt quidam aiunt, scilicet Platonici, est ipsum animal aliquid, scilicet separatum, & per se existens: & similiter ipsum bipes: si inquam sic est, quare namque non illa ipsa homo est, id est, quòd meritò queritur, quare homo non est illa duo simul sumpta, & tunc homines, scilicet particulares essent secundum participationem non hominis, nec alicuius vnus; sed supple participatione duorum, scilicet animalis, & bipedis, & totaliter itaque, id est, vniuersaliter, hoc erit verum quòd homo non erit aliquid vnum, sed plura, scilicet animal & bipes: supposita ergo opinione Platonis, meritò dubitatur quomodo homo sit aliquod vnum ex animali & bipede constitutus, quæ videntur aliqua duo. Deinde cum dicit:

Al. erunt,

Al. utique.

Palàm itaque quia sic quidem acceptantibus vt consueverunt diffinire, & dicere non contingit reddere, & soluere dubitationem. Si autem vt dicimus, hoc quidem materia, illud verò forma; & hoc quidem potentia, illud verò actus non adhuc dubitatio utique videbitur esse quod queritur.

Ponit solutionem. Circa quod duo facit: quia primò tangit virtutem solutionis. Secundò exponit solutionem, Secunda ibi: *Est autem hac dubitatio*. Dicit ergo, palàm esse: quia sic quidem acceptantibus, vt consueverunt diffinire, & asserere, scilicet Platonici ponentes vniuersalia, & quiditates separatatas non contingit reddere, & soluere dubitationem, quare scilicet homo sit aliquid per se vnum: quia tunc supple non possit reddi causa huius vnitatis: si autem est vt dicimus, scilicet vt superius dictum fuit, scilicet quòd in quiditate rei, siue diffinitione: hoc quidem est vt materia, illud verò vt forma: & hoc quidem, scilicet materia est, potentia illud verò, id est, forma est actu: non adhuc videbitur esse dubitatio. quod queritur, sed statim erit manifestum.

Solutio bi membra,

Notandum, virtutem huius solutionis in hoc stare, vt magis patebit infrà, quòd homo, & quælibet diffinitio est per se vnum, quatenus componitur ex materia, & forma, sicut ex potentia, & actu, nec est querenda alia causa intrinseca quare ista faciant vnum, nisi quia hoc est vt potentia, illud verò vt actus. Deinde cum dicit:

Est enim hæc dubitatio eadem, & si terminus vestimenti sit rotundum es: sic enim utique signum nomen huius rationis. Quare cum queritur quid est causa essendi vnum rotundum, & es? Non adhuc utique dubitatio videtur: quia hoc quidem materia, illud verò forma. Quid igitur huius causa est: scilicet quòd potentia ens actus sit præter faciens in quibus generatio? nulla namque est causa altera eius quod est potestate sphaera actu esse sphaerã, sed hoc erat quod quid erat esse utique.

38

Quare diffinitio & diffinitum per se vnum.

Exponit dictam solutionem. Circa quod tria facit. Primò exponit eam in naturalibus. Secundò in Mathematicis. Tertio in Metaphysicis, puta in

Sermo de vnione materia & forma.

Dubium & probabilitas eius duplex r. c. 9 & 10. idem in 7. s. f. 42.

Diffinitio est vna, vnitatis qua sufficiens ter indicat vnum esse rei.

ta in substantiis separatis. Secunda ibi: *Est autem materia.* Tertia ibi: *Quæcumque verò.* Dicit ergo, quòd *hec dubitatio prædicta est eadem*, supple cum ista, si queratur, quare *vestimentum est vnum rotundum*: si ponatur quod *terminus*, id est, diffinitio *vestimenti sit as rotundum*, vtiur exemplo artificiali, & manifestiori, vt per artificialia naturalia intelligamus: *non enim curat de exemplis*, sit enim, id est, supponatur quod *hoc nomen scilicet as rotundum sit signum rationis*, id est, significet diffinitionem vestimenti: quia *cum queritur quid est causa essendi vnum rotundum*, & *as non adhuc videbitur vtrique dubitatio: quia hoc quidem*, scilicet *as est vt materia: illud verò*, scilicet *rotundum est vt forma*, nulla enim est alia causa huius, nisi agens coniungens formam materiæ quasi actum potentia; idèò subdit, *quid igitur est causa huius*, scilicet *quod ens in potentia sit actu præter faciens*, id est, agens in quibuscunq; est generatio, id est, in omnibus generabilibus, & naturalibus, quasi diceret, quòd nihil aliud; idèò subdit: *nulla enim est altera causa*, scilicet ab agente huius, *quod est spheram potestate actu esse spheram*: quare enim educendo formam de materia constituit ens in actu, quod fuerat in potentia: nec oportet querere aliam causam intrinsecam, quare ex forma & materia fiat vnum. Idèò concludit: *sed hoc erat, quod quid erat esse vtrique*, scilicet materiæ, & formæ quòd ex eis scilicet fiat vnum, quatenus vnum est potentia, & aliud actus: Deinde cum dicit:

39 *Est autem materia alia intellectualis, alia sensibilis, & semper rationis, hoc quidem materia; illud verò actus est, vt circulus figura superficialis,*

Exponit dictam solutionem in Mathematicis, dicens, quòd *materia alia quidem est intellectualis, alia sensibilis, & semper rationis*, id est, diffinitionis: *hec quidem est materia; illud verò actus, vt circulus* si supple diffiniatur, quòd *est figura superficialis*: quia scilicet *ly figura erit vt forma*, & *ly superficialis*, est vt materia.

Notandum, quòd materia sensibilis est materia naturalis, quæ scilicet est subiecta qualitatibus sensibilibus, puta calido, & frigido, & huiusmodi à quibus Mathematica abstrahunt: sed materia intellectualis est Mathematica, puta lineæ, superficies, & generaliter ipsum continuum, & à tali materia non abstrahunt Mathematica; sed sicut in diffinitione naturalium oportet ponere materiam sensibilem; sic in diffinitione Mathematicorum oportet ponere materiam intelligibilem, sicut patet in diffinitione circuli prædicta: eadem igitur est causa vnitatis diffinitionis hæc, & ibi: quia scilicet vnum est, vt materia, & potentia; aliud vt forma, & actus, excepto quòd in Mathematicis non est propriè agens coniungens formam materiæ, sicut in naturalibus. Deinde cum dicit:

100, cò. 1. 6. *Quæcumque verò non habent materiam, nec intellectualem, nec sensibilem, statim quidem vnum aliquid est eorum vnumquodque. Quemadmodum, & quod ens aliquid hoc quod quale, vel quod quantum: quapropter, & non inest in diffinitionibus, nec ens, nec vnum, & quod quid erat esse statim vnum aliquid est, sicut, & ens aliquid. Quapropter non est*

aliqua alia causa vnum essendi nulli horum, neque essendi ens aliquid: statim enim vnumquodque ens est aliquid, & vnum aliquid, non vt in genere, & ente, & vno, nec vt separabilibus existentibus præter singularia.

Exponit eandem solutionem in Metaphysicis, puta in substantiis separatis dicens, quòd *quæcumque non habent materiam intellectualem, quæ Mathematica: nec sensibilem*, sicut naturalia, puta vt sunt substantiæ immateriales, *statim vnumquodque est quod vnum aliquid esse*, id est, quòd statim sunt vnum: nec oportet expectare vnionem formæ cum materia fienda per agens, sicut est in his, quæ habent materiam: quod exponit per quoddam simile: *quemadmodum* (inquit) *& quod est ens aliquid hoc quod quale, & hoc, quod quantum*, id est, quòd sicut ens descendit in decem Genera statim: nec oportet expectare aliquod medium; sed statim est Substantia, vel Qualitas, vel Quantitas, & ita in proposito talia entia immaterialia statim sunt vnum; nec oportet aliud expectare: ex quo inferit: *quapropter non est in diffinitionibus, nec ens, nec vnum*: quia scilicet ens, & vnum non sunt genera, quæ per aliquas differentias mediatas ad decem Prædicamenta contrahantur: subdit etiam quòd *quod quid erat esse*, supple in talibus substantiis separatis in immaterialibus, *statim est vnum aliquid, sicut, & ens aliquid*: quia scilicet non oportet expectare aliquid ex quo talis substantia habeat esse, vel vnitatem. Idèò subdit: *quapropter non est nulli horum aliqua alia causa*, supple extrinseca, *essendi vnum, nec essendi ens*, quasi illa, scilicet causa agens, sit necessaria ad coniungendum formam materiæ ex quo talis substantia habeat vnitatem, & entitatem: quia ibi non est materia, vt supponitur, idèò addit, quòd *statim vnumquodque est ens aliquid, & vnum aliquid non vt in genere & ente, & vno*, id est, non sic intelligendo quòd vnum, & ens sint genera: *nec separabilibus existentibus*, scilicet nec etiam intelligendo, quòd nec vnum, nec ens sint existentia separata præter singularia, vt Platonicis putauerunt.

Notandum, quòd sicut dictum fuit quarto, & quinto huius: licet ens contrahatur ad decem Genera, non per veras differentias, & propter hoc non habeat veram rationem generis: multoties tamen descendit per modos essendi ab ente saltem formaliter distinctos: non enim sunt eiusdem rationis contrahibile, & contractiuum: ad propositum autem pro quanto est simile, quod sicut ens, vel vnum non expectant aliquid quasi distinctum realiter ab eis, quod constituit substantiam, qualitatem, &c. sed quasi seipsis: quia scilicet per modos intrinsecos essendi statim fiunt quid, vel quale, vel quantum, &c. ita in substantiis separatis & simplicibus: quia non est materia quasi expectans aduentum formæ, vt faciant per se vnum; idèò statim sunt ens, & vnum.

S V M M A R I V M.

Reiicit opiniones Platonicorum, de causa vnitatis diffinitionis & compositi; resoluens nullam esse huius causam intrinsecam, nec esse querendam rationem quare materia, & forma faciunt vnum: datur

Expositio di-
de solutionis
Physica.

Quare ex
materia &
forma fit per
se vnum?
Agens est
coniungens
formam cum
materia.

Expositio
Mathematica
eiusdem
solutionis.

Materia du-
plex.

In quibus cõ-
ueniunt &
differunt Phy-
sica & Ma-
thematica?

Expositio
Metaphysica
præcisa solu-
tionis.

Substantia
separata sta-
tim sunt ens
& vnum.

Quomodo ens
seipso est
quolibet
Prædicamen-
torum, & quo-
modo non.

datur tamen causa extrinseca, scilicet agens, vel vniciens formam.

40

Propter hanc verò dubitationem hi quidem participationem dicunt, & causam aliquam participationis, & quid est participare dubitant. Hi autem coexistentiam animæ: sicut Lycophron ait esse scientiam eius, quod est scire, & anima. Alij verò compositionem, aut coniunctionem animæ cum corpore viuere,

Excludit quasdam opiniones contrarias his quæ dicta sunt. Circa quod tria facit: primò eas proponit: secundò eas improbat: tertid causam erroris manifestat. Secunda ibi: *Et quidem eadem.* Tertia ibi: *Causa verò.* In prima parte ponit tres opiniones, quæ intendunt, quòd ex materia, & forma fiat vnum per aliquod medium intrinsecum vnitiuum eorum: quod medium prima opinio dicebat participationem; secunda coexistentiam; tertia compositionem, vel coniunctionem; nominantes concretum nomine abstracti, volentes dicere, quòd illud medium est quoddam participatiuum, siue coexistentium, siue compositum, vel coniunctum. Dicit ergo, quòd propter hanc dubitationem, de qua nunc scilicet est sermo: hi quidem, scilicet Platonicè dicunt participationem, qua scilicet inferiora participant superiora; puta hic homo hominem, & homo animal & bipes, & dubitant, id est, inquirunt, causam aliquam, scilicet mediam participationis, & quid sit participare, vt ex hoc scilicet patefceret, quare ex animali & bipede fieret vnum aliquid: hi autem, id est, alij coexistentiam animæ, scilicet cum corpore, puta dicatur animatio, dicunt supple causam vnitatis hominis: sicut Lycophron, ait, esse scientiam, supple causam, & medium, eius quod est scire, & animæ, quare scilicet anima copulatur ipsi scire, ita quòd scientia vniat animam cum scire: alij verò compositionem aut coniunctionem animæ cum corpore, puta viuere, supple dicunt esse causam vnitatis hominis. Deinde cum dicit:

Et quidem eadem ratio in omnibus, etenim sanum esse erit, aut coexistentia, aut colligatio, aut coniunctio animæ, & sanitatis, Et æ esse trigonum compositio æris, & trigoni, & album vnum esse compositio superficies, & albedinis.

Improbat dictas opiniones, dicens, quòd & quidem si supple hoc verum est de anima, & corpore quod sit aliquod medium vnitiuum, eadem ratio erit in omnibus alijs, quæ scilicet sic se habent, vt materia, & forma, & sic sanum esse erit, aut coexistentia, aut colligatio, aut coniunctio, sup-

Viuere est esse rei pululans ex forma, & materia coniunctione.

ple media anima, & sanitatis, & similiter æ esse trigonum, id est, compositio, scilicet Metaphysica, æris & trigoni, copulans scilicet figuram triangulè cum ære, quod est materia, & similiter album esse, erit compositio, scilicet media, superficies & albedinis, quæ omnia scilicet apparent esse falsa: quare, & illud erit falsum, quod viuere, vel quodcumque aliud sit medium coniungens animam cum corpore: viuere enim non est aliud quàm esse rei pululans ex coniunctione animæ, & corporis non medians. Deinde cum dicit:

Causa verò quia potentia, & actus quarunt vnum faciens, & differentiam: est autem, vt dictum est, & ultima materia, & forma idem, & hac potentia, hac actu. Quare simile est querere vnus, quæ causa, & vnum essendi: vnum enim aliquid vnumquodque, & quod potentia, & quod actu, vnum aliquammodo est. Quare causa nulla alia nisi, vt quasi mouens ex potentia ad actum: quacunque verò non habent materiam omnia simpliciter sunt, quod verè entia aliquid.

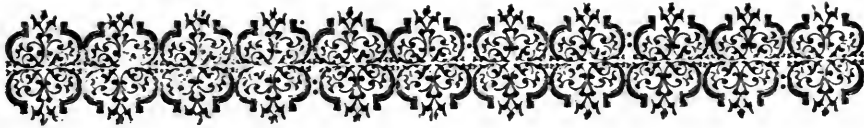
Manifestat causam erroris in dictis opinionibus, dicens, quòd causa verò quart supple talia dixerunt est: quia quarunt quid sit faciens vnum potentis, & actus, & etiam differentiam eorum quasi scilicet oporteat eos copulari per aliquod vnum medium sicut ea, quæ sunt actualiter distincta; sed ramen vt dictum est, ultima materia, id est, proxima, & disposita, & forma etiam, propria sunt, idem, & potentia: hac actu, id est, quòd vnum est sicut potentia, & aliud sicut actus, quare simile est querere quæ causa est vnus, scilicet rei & querere supple, quæ est causa, essendi vnum, id est, quare illa res sit vna: vnumquodque enim est vnum aliquid in quantum scilicet est, & quod potentia, & quod actu est aliquammodo vnum, id est, quia ex actu, & potentia fit vnum: quare nulla alia causa, supple intrinseca scilicet est faciens vnum: nisi id quod, vt mouens ex potentia ad actum, id est, nisi agens quod est causa extrinseca reducens rem de potentia ad actum. Addit autem quòd quacunque verò non habent materiam: omnia sunt entia: quod verè aliquid vnum simpliciter, id est, per seipsa & non per aliquam causam, siue intrinsecam, siue extrinsecam coniungentem formam materiæ; sed statim sunt aliquid ens, & vnum per se existens, vt dictum fuit prius.

Notandum, quòd sicut colligitur ex prædictis nulla est causa media, & intrinseca, quare ex materia, & forma fiat vnum quasi vinculum coniungens materiam cum forma; sed huius vnitatis vtique est aliqua causa extrinseca, puta agens producens formam, & coniungens eam materiæ reducendo ens in potentia ad actum.

Causam erroris dicantur opinionum ostendit.

Eadem est causa essendi & vnitatis.

Immateria- lia non habet causam intrinsecam nec extrinsecam mouentem entitatis, & vnitatis, sed bene extrinsecam producentem.

LIBER NONVS.

Repone dicenda; in hoc libro agit de diuisione entis in actum & potentiam, & prius agit de his, ut considerantur in rebus mobilibus, quia à notioribus nobis, ordine doctrine venitur ad magis ignota. Doctor de hac materia disputat exactissime 15. questiones hoc libro, & longè resolutius, quàm in cæteris libris huius operis. In prima autem Summa huius libri agitur de potentia; in secunda de actu, de quibus suis locis distinctius infra.

SUMMA PRIMA.

De Potentia.

CAPVT PRIMVM.

De diuisione entis in actum, & potentiam.

Tex. com. 1.

1

DE primo quidem igitur ente, & ad quod omnes alia Categoria entis referuntur, dictum est, videlicet de substantia: nam secundum substantia rationem dicuntur alia entia quantitas, qualitas, & alia sic dicta: omnia namque habebunt rationem substantie, vt diximus in primis sermonibus.

Hic incipit nonus liber, vbi postquam Philosophus determinauit de ente, vt diuiditur per decem Genera; nunc determinat de ente, prout diuiditur per potentiam, & actum. Circa quod duo facit, quia primò proponit intentum: secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Quia ergo multipliciter dicitur.* Prima in duas: quia primò resumit quid iam dictum sit: secundò ostendit quid dicendum. Secunda ibi: *Quoniam verò dicitur ens.* Dicit ergo, quòd de primo quidem ente, scilicet de Substantia, & ad quod omnes alia Categoria entis referuntur, id est, reducuntur dictum est, scilicet in præcedentibus. Et quòd ad substantiam omnia alia entia reducuntur, manifestat, cum subdit: *nam alia scilicet entia Quantitas, Qualitas, & alia sic dicta dicuntur secundum substantia rationem: omnia namque habebunt rationem substantie, vt diximus in primis sermonibus,* scilicet in septimo huius, tex. c. 2. & inde, vbi ostensum est, quòd in rationem, id est, in diffinitionem accidentis cadit necessariò substantia propter dependentiam, quam accidentia habent ad substantiam, vt ad primum ens: omnia enim alia reducuntur ad substantiam, vt ad primum, vt ostensum fuit quarto, & septimo huius, t. c. 2. & inde in vtroque. Deinde cum dicit:

Quoniam verò dicitur ens hoc quidem eo quod quid, aut quantitas, aut qualitas: aliud secundum potentiam, & actum, & secundum opus. Determinabimus de potentia, & actu, & primò de potentia, quæ dicitur quidem maxime proprie; non tamen utilis est ad quod volumus nunc. in plus enim est potentia, & actus

Scoti Oper. tom. I V.

eorum quæ dicuntur secundum motum solum. Sed cum dixerimus de hac in determinationibus, de actu ostendemus, & de aliis.

Ostendit quid dicendum, quoniam ens dicitur uno modo; hoc quidem in eo, quod quid, id est, Substantia, aut Qualitas, aut Quantitas, aut verò secundum potentiam & actum, & secundum opus: nam vt dicitur infra, hoc nomen actus denominatum est ab hoc nomine opus, siue operatio: quia inquam sic est, determinabimus de potentia, & actu, & primò de potestate, id est, de potentia, quæ maxime proprie dicitur, potentia scilicet rerum naturalium, & possibilem moueri; non tamen est utilis ad quod nunc volumus, id est, ad præsens negotium: ad plus enim, id est, vt in pluribus: potestas, id est, potentia, & actus eorum quæ dicuntur solum secundum motum, id est, vt in pluribus est in rebus mobilibus: sed dicentes de ea, scilicet de potentia, & actu supple, vt sunt in mobilibus, dicemus inquam in determinationibus, scilicet istis ostendemus, & de aliis, scilicet de potentia & actu, vt reperiuntur in aliis rebus à sensibilibus, & mobilibus.

Notandum, quòd potentia, & actus dupliciter considerari possunt. Vno modo generaliter, vt cōsequuntur ens in quantum ens, & sic non solum reperiuntur in rebus mobilibus, sed etiam in immobilibus, & intellectualibus, vt patebit infra. Alio modo potentia, & actus considerantur magis particulariter, scilicet vt reperiuntur in rebus sensibilibus, & mobilibus, prout motus diffinitur esse actus entis in potentia, 3. Phys. t. c. 6. Philosophus ergo prius agit de potentia, & actu, prout sunt eorum, quæ sunt in motu: quamuis potentia & actus in pluribus reperiuntur: quia tamen principalis intentio huius scientiæ est considerare de ente in quantum ens, & de aliis quæ consequuntur ens necessariò: idèò potentia, & actus, vt considerantur specialiter in rebus mobilibus, dicuntur non esse utilia, nec pertinere ad id quod nunc volumus, id est, ad præsentem considerationem: quia magis pertinent ad istam scientiam, vt cōsequuntur ens in communi, & reperiuntur etiam in rebus immobilibus: quia tamen à notioribus ordine doctrinæ peruenitur ad minus nota; idèò prius agendum est de potentia, & actu, vt sunt eorum quæ dicuntur secundum motum, quæ sunt nobis notiora, & postea ageatur de eis, vt sunt in rebus immobilibus (puta in substantiis separatis) quæ sunt minus nota, de quibus in ista scientia principaliter intenditur: per sensibilia enim iuuamur in notitiâ insensibiliū, vt dictum est in 7. huius, t. c. 4. & inde.

2
Ostendit dicenda.

Ordine doctrinæ, potentia & actus considerari possunt dupliciter.

Metaphysica primò intendit de ente in quantum ens, secundò de consequentiis eius illud.

Ad hunc textum est q. 1. lib. 9. & etiam q. 2.

SYMMARIUM.

Diuidit potentiam in sua significata; vide Doctorem de variis acceptionibus eius, 1. d. 7. nu. 7 & d. 20. & hinc q. 2. vbi in Scholio primo alia loca ipsius citantur.

3
Tex. cō. 2.
Ad hunc textum est q. 3.
lib. 7.

Quod quidem igitur multipliciter potentia, & posse determinatum est à nobis in aliis: harum autem quæcumque quidem æquiuocè dicuntur potentia prætermittantur, Quædam enim similitudine quadam dicuntur, quemadmodum in Geometria, & possibilis & impossibilis dicimus, eo quòd aliquo modo sunt, aut non sunt, Quæcumque autem ad eandem speciem, omnes principia quadam sunt, & ad primum unum dicuntur, quod est principium transmutationis in alio, in quantum aliud est.

Ad hunc textum est q. 4 lib. 7. & vsque ad § 3.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit: quia primò determinat de potentia, & actu absolute, & in se: secundò comparatè. Secunda ibi: *Quoniam autem ipsum prius.* Prima pars in duas: primò determinat de potentia: secundò de actu. Secunda ibi: *Quoniam verò de potentia.* Prima in duas: quia primò determinat de potentia in se: secundò in relatione ad ea quorum est. Secunda ibi: *Quoniam verò in inanimatis.* Prima in duas: quia primò agit de potentia: secundò de impotentia quæ potentia opponitur. Secunda ibi: *Et in potentia.* Prima in duas: quia primò refertur de potentia quædam distinctiones positas in quinto, ostendens cum hoc de quibus hic sit agendum: secundò infert ex prædictis quædam conclusiones. Secunda ibi: *Palam igitur.* Prima in duas: quia primò intentum proponit: secundò de intento exequitur. Secunda ibi: *Nam hoc patiendi.*

Sermo de potentia absolute.

Potentia triplex.
Vide 7. d. 1.
c. 2.

Ad euidenciam primi, notandum, quòd potentia tripliciter potest sumi, vt patet ex quinto huius, t. c. 17. scilicet potentia realis, & potentia Logica, & potentia metaphorica. Pri. nò modo est verè potentia: aliis duobus modis dicitur potentia æquiuocè. De potentia igitur primo modo agendum est, sed alij duo modi potentia prætermittendi sunt; & hoc est, quòd dicit, quòd quia potentia, & posse dicitur multipliciter, determinatum est nobis in aliis, scilicet in quinto huius; harum autem, scilicet potentiarum, quæcumque, scilicet dicuntur æquiuocè potentia prætermittantur, vt scilicet est Logica potentia, & metaphorica; idè subdit: *quædam enim dicuntur, supple potentia quadam similitudine, quemadmodum in Geometria eo modo quo dicimus potentia lineæ esse quadratum eius, & quòd linea potest in quadratū suum: & similiter in numeris dicimus, quòd ternarius potest in nouenarium, quòd est quadratum eius, eo quòd ternarius ductus in seipsum facit nouenarium: nam ter tria nouem faciunt: sic etiam ex linea; quæ est radix quadrati ducta in seipsam fit quadratum; similiter est in numeris; vnde radix quadrati assimilatur materię ex qua res fit, & idè quadam similitudine, & metaphorica dicitur posse in quadratum; sicut materia dicitur posse in res, & hæc est potentia metaphorice dicta. Et subdit quantum ad potentiam Logicam, quòd *quædam dicimus possibilis, & impossibilis, eo quòd aliquo**

modo sunt, & non sunt: dicitur enim possibile Logicum, cuius contrarium non necesse est falsum esse, impossibile cuius oppositum necessariò est verum, vt dicitur quinto huius, t. c. 7. talis enim potentia, vel impotentia dicitur esse modus compositionis terminorum simplicium fundatus super repugnantiam, vel non repugnantiam terminorum, vt ostensum fuit: his ergo prætermittis subdit de qua potentia agendum sit, dicens: sed *quæcumque, supple potentia, reducuntur ad unam speciem, puta quia, omnia sunt quædam principia, & dicuntur, id est, reducuntur ad unum primum quod est principium transmutationis in alio in quantum aliud: de omnibus supple talibus est agendum,*

Tamè de potentia reali est hic determinatum.

4
Differentia diciturum potentiarum.

Notandum, quòd potentia realis distinguitur à potentia Logica, siue metaphorica, per hoc quòd potentia realis nominat principium actus realis transmutationis, siue actiuum sit, siue passiuum: potentia autem Logica & metaphorica non dicitur aliquod tale principium, vt patet ex prædictis: potentia autem realis licet dicatur multipliciter; omnes tamen modi reducuntur ad potentiam actiuam, quæ est principium transmutationis in alio, in quantum aliud, vt dictum est in quinto, text. com. 17. & dicitur statim, & de tali potentia nunc agendum est duabus aliis prætermittis, Deinde cum dicit:

Nam hæc quidem patiendi est potentia, quæ in ipso patiente principium mutationis passiuæ ab alio in quantum aliud est: hæc autem habitus impassibilitatis eius quia in deterius, & corruptionis ab alio in quantum aliud à principio transmutationis. In his inest omnibus terminis prima potentia ratio; iterum autem hæc potentia dicuntur, aut solam faciendi, aut patiendi, aut ipsius bene. Quare in harum rationibus insunt aliquæ prior rationes potentiarum.

Exponit quòd dixerat, quomodo, scilicet omnes modi potentia realis reducuntur ad unum, scilicet ad potentiam actiuam; dicens: *nam hæc, id est, vno modo dicitur potentia patiendi; id est, potentia passiuæ, quæ est in ipso patiente est principium mutationis passiuæ ab alio in quantum aliud est, id est, ab agente à quo passum transmutatur, & sic aliquid potentia passiuæ reducitur, & refertur ad actiuam. Alio modo dicitur potentia dispositio quædam, ex qua aliquid habet quòd nò possit pati transmutationem in deterius, sicut patet in bene dispositis mente, vel corpore, & similibus; idè subdit, quòd hæc autem habitus impassibilitatis eius corruptionis, quæ est in deterius, & supple eo quòd aliquid non potest pati ab alio principio transmutationis in quantum aliud, quòd est principium actiuum, & idè iste modus potentia reducitur etiam ad potentiam actiuam, sicut & primus modus; vnde subdit: *nam in omnibus his terminis, id est, diffinitionibus vtriusque modi potentia inest ratio prima potentie, scilicet actiue: nam per eam habent diffiniri; vt patet ex prædictis: iterum potentia dicitur alio modo non solum propter hoc, quòd est posse agere, vel pati simpliciter: sed etiam per hoc quòd est posse bene agere, vel pati: dicimus enim aliquem posse currere non ex hoc, quòd possit currere simpliciter, sed quòd possit bene currere: sed dicimus cum non posse, si non potest bene,**

Reducuntur omnes modi potentia realis ad unum, & qualiter?

puta

puta si claudus: similiter dicimus signum esse diuisibile; eo quòd potest bene, & faciliter diuidi; sed ferrum dicimus non posse diuidi, quia non bene, nec faciliter diuiditur; & ille etiam modus potentia reducitur ad potentiam primo modo: quia in posse bene actiue, vel passiuè includitur posse simpliciter; & per potentiam simpliciter habent diffinitur; idè subdit, quòd iterum *ha potentia prædicta dicuntur dupliciter, aut solum facienda aut patiendi*, scilicet absolute, & simpliciter, aut ipsius bene, quare in ipsarum rationibus, id est, diffinitionibus, insunt rationes; id est, diffinitiones priorum potentiarum, id est, potentiarum simpliciter sumptarum; patet ergo ex prædictis quòd omnes modi potentia reducuntur, & referuntur ad potentiam actiuam, & per eam habent diffinitur: quare autem in diffinitione tam potentia actiua quam passiuæ ponitur, quod est principium transmutationis ab alio, vel in alio non simpliciter; sed in quantum aliud, dicitur infra in quaestione quæ sequitur,

S V M M A R I V M.

Comparat potentiam actiuam, & passiuam inter se, & viderur velle eas in re distingui. Sed sufficit distinctio formalis; quod bene probat Doctor 2. d. 25. ad tertium principale: vide eum ibi ad primum Goffredi, & d. 2. q. 10. & latè hic quæst. 14.

Palàm igitur quia est quidem ut vna potentia facienda, & patiendi: nam possibile est, & habere ipsum potentiam patiendi, & eo quod aliquid pati potest ab ipso: est autem ut alia: hæc quidem enim in patiente, propter habere enim quoddam principium, & esse materiam quoddam principium, patitur patiens, & aliud ab alio. Crassum enim combustibile est, cedens autem sic impressibile est: similiter autem, & in aliis. Hoc autem in faciente, ut calor, & edificatiua, hoc quidem in calefactiuo, hoc autem in edificatiuo.

Concludit ex dictis duas conclusiones, quarum secunda sequitur ex prima. Secunda ibi: *Quapropter in quantum.* Dicit ergo, palàm esse ex dictis, quia potentia facienda & patiendi, id est, actiua, & passiuæ est quidem quasi vna: si scilicet consideretur ordo secundum quem vna dicitur per respectum ad aliam: nam possibile dicitur aliquid vno modo per se, & per habere potentiam patiendi, & alio modo, eo quod aliud ab eo, id est, eo quòd habet potentiam, ut ab eo aliud patitur, & hoc modo potentia actiua coincidit quodammodo cum passiuam: ex hoc aliquid habet potentiam actiuam, quatenus habet potentiam, ut ab eo aliud patitur: alio autem modo potentia actiua, & passiuæ non sunt vnæ: si scilicet considerentur penes fundamenta, vel supposita in quibus sunt; idè subdit: est autem quasi alia, scilicet potentia actiua, & passiuæ: hæc namque scilicet potentia passiuæ est in patiente: etenim pro quia, patiens patitur, & aliud ab alio, scilicet ab eo propter habere, scilicet in se quoddam principium & esse materiam principium quoddam: materia enim est principium quo patiens patitur: crassum enim, id est, pingue est combustibile, scilicet quia habet ta-

Scoti Oper. tom. IV.

lem materiam quæ est principium patiendi tali passione, quæ est comburi: similiter cedens sic, id est, quòd similiter illud quod sic cedit, puta tangenti, ut recipiat aliquam impressionem sicut cetera, habet supple talem potentiam quæ est principium sic patiendi: similiter suppositum sit impossibile, id est, quòd similiter aliquid suppositum, puta malculum eunuchiatum est impossibile ad generandum, & est subiectum proprium huius passionis, quæ est eunuchari: similiter autem, & in aliis: semper enim potentia passiuæ est in patiente: alia verò, id est, potentia actiua est in faciente aliquid ut calor, & ars edificatiua: alia namque potentia, scilicet ars est in edificatiuo, id est, in ædificante, alia, scilicet calor est in calefactiuo. Deinde cum dicit:

Quapropter in quantum simul natum est, nihil patitur ipsum à seipso: vnum enim, & non aliud est.

Ponit secundam conclusionem, quæ sequitur ex prima: quia enim dictum est quod potentia actiua, & passiuæ sunt in diuersis; idè infertur quapropter in quantum simul aptum natum est, nihil idem patitur à seipso, id est, quòd nihil est aptum natum agere in seipsum, vel pati à seipso, sed est vnum, & idem sibi; sed potentia actiua, & passiuæ sunt in diuersis, ergo nihil potest pati à seipso. De inde cum dicit:

Et impotentia, & impossibile, & quæ tali potentia contraria est, priuatio est: quare eiusdem, & secundum idem omnis potentia est in potentia.

Priuatio autem dicitur multipliciter, etenim non habens, & aptum natum si non habet, aut omnino, aut quando aptum natum est, & aut sic, puta perfectè, aut saltem quocumque modo: in quibusdam verò si apta nata habere non habeant vi, priuata esse hæc dicimus.

Agit de impotentia quæ potentia opponitur, dicens quòd impotentia & impossibile, scilicet dictum secundum impotentiam quæ est contraria tali potentia, quæ dicta est, priuatio est: impossibile enim priuat potentiam: ex quo infertur quòd omnis potentia, & impotentia sunt eiusdem & secundum idem. Ratio huius est: quia habitus, & priuatio habent fieri secundum idem, & circa idem; idè & quot modis dicitur potentia, tot modis dicitur impotentia. Vltimò, quia mentionem fecerat de priuatione: tangit modos priuationis, quos iam posuerat in 5. huius, t. c. 27. dicens, quòd priuatio dicitur multipliciter: vno etenim, modo non habet, scilicet simpliciter, puta si lapis dicatur priuatus auditu: quia nō habet auditum: alio modo dicitur priuatum aliquo si est aptum natum, habere, id est, si nō habet: quòd potest esse dupliciter: vno modo, si non habet omnino, id est, generaliter, puta si cæculus dicitur priuatus visu, quoniam non habet visum generaliter: aut alio modo si non habet, quando aptum natum est habere, puta post nonum diem. Et hoc etiam contingit dupliciter, aut sic vno modo tanquam omnino, id est, dicitur priuatum eo quod nullo modo. habet illud, aut non habet, aliquo modo determinato, scilicet bene & perfectè, puta cum dicitur cæcus ille, qui non videt bene: subdit etiam quòd in quibusdam, dicimus

Expositio singularis.

Ad hunc textum est q. 14. lib. 9. 6

Secundum sequens.

Text. com. 3

Impotentia quid?

Priuatio quæplex.

Primum sequens.

Quando potentia actiua & passiuæ coincidunt, & quando & qualiter non?

privati aliqua *si apta nata*, sunt *habere* aliquid, & *non habent* *vs privata*, quando scilicet per violentiam perdidierunt ea quæ erant habere apta nata, & hoc modo privatio accipitur pro violentia.

SYMMÆ PRIMÆ CAP. II.

De diuisione potentia in rationalem, & irrationalem.

SYMMARIVM.

Diuiditur potentia in rationalem, & irrationalem; explicantur membra; & quomodo prima sit oppositorum, secundanon. De quo Doctor hinc quæst. 15. hinc habet pulchras notas.

7
Ad hunc textum est q. 15. lib. 9. Cap. 2.

Quoniam autem hæc quidem in inanimatis, & in anima, & anime in rationem habente; palam quia & potentiarum alia erunt irrationales; alia cum ratione, quapropter omnes artes, & scientia factiua potentia sunt; principia namque permutabilia sunt in alio inquantum aliud.

Sermo de potentia comparatim.

Postquam Philosophus determinauit de potentia in se; nunc agit de potentia in resolutione ad ea quorum est. Circa quod duo facit: primò distinguit potentiam penes ea quorum est. Secundò inquiri de similitudine potentia, & actus in essendo. Secunda ibi: *Sunt autem quidam*. Prima in duas: quia primò præponit quandam distinctionem. Secundò subiungit partium eius comparisonem. Secunda ibi: *Sed que cum ratione*. Dicit ergo, quòd *quoniam* supple potentia sunt principia agendi, & patiendi, vt ostensum est: *hæc quidem talia principia sunt in inanimatis, illa verò in inanimatis, & in anima, & anime in habente rationem*: quia inquam sic est, palam quia potentiarum alia sunt irrationales: alia cum ratione. Et exponit quæ sunt potentia cum ratione, dicens: *quapropter omnes artes, & factiua, id est, practica scientia, puta mechanicæ, & etiam morales, potentia sunt, scilicet rationales, quod patet: namque pro quia sunt principia permutabilia in alio inquantum aliud, quæ fuit distinctio potentia actiua.*

Potentiarum alia rationales, alia irrationales.

Declaratio notabilis distictionis de potentia.

Norandum, hanc esse distinctionem quòd potentiarum quædam sunt rationales: quædam irrationales: nam cum potentia sunt principia agendi, & patiendi, vt dictum est: quædam talia principia sunt in rebus inanimatis, quædam in animatis, & in anima, quod dicit, quia animata componuntur ex corpore, & anima: principia autem agendi, & patiendi, quæ sunt in corpore animatorum non distinguuntur ab illis quæ sunt in rebus inanimatis; & idè coincidunt cum potentiis irrationabilibus: iterum quia plures sunt anima, omnes alia, scilicet ab anima rationali, non differunt in agendo, & patiendo ab inanimatis: quatenus agunt impetu naturæ, ita quòd magis aguntur quàm agant, vt sunt anima vegetatiua, & sensitua, & partes earum; idè etiam tales potentia pertinent ad irrationales; idè dicit quòd talia principia sunt in anima, & anime in habente rationem: potentia ergo irrationales sunt in rebus inanimatis, & etiam animatis quantum ad potentias

quæ consequuntur corpus, & etiam quæ consequuntur animam aliam a rationali: potentia autem rationales sunt tantum in rebus animatis secundum animam rationalem tantum, nam ipsa sola habet dominium sui actus; & secundum hoc omnes scientia practica, siue earum operationes transeunt in materiam exteriorem, vt sunt artes, puta fabrilis, & coriaria: siue non transeunt, vt sunt scientia morales, puta prudentia: omnes inquam tales dicuntur potentia rationales: sunt enim habitus anime rationalis, secundum quos animal rationale multa operatur; idè sunt principia transmutationis in alio inquantum aliud. Deinde cum dicit:

Et quæ quidem cum ratione omnes contrariorum sunt eadem, & quæ irrationales vna vnus, vt calidum calefaciendi solum: medicina autem infirmitatis, & sanitatis.

Comparat membra dicta distinctionis ad inuicem. Circa quod tria facit: primò ostendit differentiam inter dictas potentias. Secundò assignat causam differentia. Tertiò reuertitur ad comparandum quosdam modos potentia superius iam præmissos. Secunda ibi: *Causa verò*. Tertia ibi: *Palam autem*. Dicit ergo, quòd potentia quæ, scilicet sunt cum ratione, id est, rationales omnes sunt eadem contrariorum: quæ autem sunt irrationales, non est nisi vna vnus, id est, non se habent ad opposita; sed per se loquendo vna est tantum ad vnum effectum, quod manifestat per exempla, dicens, *vt calidum*, quod habet potentiam irrationalem, *est solum* potentia calefaciendi: calidum enim per se loquendo tantum calefacit, & non frigefacit, nisi fortè per accidens, scilicet vel quia aperiendo poros exhalat calidum interius: vel quia consumendo humidum quod est materia calidi, consumit, & destruit ipsum calidum, & sic infrigidat consequenter: *medicina* autem quæ est potentia rationalis, vt prædictum est: est *infirmitatis, & sanitatis*. Est ergo ista differentia quòd potentia rationales se habent ad opposita: irrationales autem non, sed ad alterum oppositorum tantum. Deinde cum dicit:

Potentia rationales se habent ad opposita: irrationales non.

Quomodo calidum frigefacit?

Causa autem quia ratio est scientia: ratio autem eadem ostendit rem, & privationem; non tamen similiter, & est vt amborum: est autem vt existentis magis; quare necesse, & tales scientias esse quidem contrariorum, esse verò huius quidem secundum se; illius verò non secundum se; etenim ratio huius quidem secundum se; illius verò quodammodo, & secundum accidens. Nam negatione, & ablatione ostendit contrarium, etenim privatio potentia contraria; hæc autem ablatio alterius.

Quoniam autem contraria non sunt in eodè, scientia autè est potentia in habendo rationem, & anima motus habet principium. Salubre quidè sanitatem solum facit, & calefactiuum caliditatem, & frigefactiuum frigiditatem. Sciens verò ambo, est enim amborum quidem ratio, non similiter autem, & in anima quæ habet motus principium; quare ambo ab eodem principio mouebit ad ipsum copulans, propter quod secundum rationem potentia sine ratione potentibus

Tex. cõ. 4.

potentibus faciunt contraria. Vnum enim principium continetur ratione.

9 Assignat causam huius differentię, dicens, quod causa, supple dictę differentię est, quia *scientia*, quę ponitur in anima rationali est *quedam ratio*, scilicet rei scitę in anima: *eadem autem ratio ostendit rem, & priuationem eius: non tamen similiter & est ut amborum*, scilicet rei, & priuationis: est autem quasi *existentis magis*. Vult dicere, quod licet eadem sit ratio, & rei, & priuationis, tamen non similiter, & magis, & per prius manifestat ipsam rem existentem, quę se habet per inodum habitus, quám ipsam priuationem: *quia necesse est tales scientias esse quidem contrariorum: esse verò huius quidem secundum se: illius verò, id est, alterius non secundum se, etenim pro quia, ratio*, scilicet rei, scitę in anima, est huius quidem per se: *illius verò modo quodam, & secundum accidens*; unde medicina per se, & prius est cognitiua, & effectiua sanitatis, posterius autem, & quodammodò per accidens, infirmitatis. Subdit autem, *nam contrarium ostendit negatione, & ablatione, etenim priuatio prima est contrarium, & ipsa est ablatio alterius: quia enim prius locutus fuerat de priuatione, & nunc transfulerat ad contrarium; ideò ad renouendum dubium, vult dicere quod eadem est ratio de contrario, & priuatione: nam sicut priuatio dicitur, & est quędam negatio, vel ablatio; ita etiam, & contrarium; nam priuatio videtur primum contrarium: quia, vt dicitur in decimo, r. com. 1. §. prima contrarietas est priuatio, & habitus: omnium enim contrariorum vnum est sicut perfectum, & alterum sicut imperfectum respectu alterius; puta nigrum respectu albi, & sic vnum contrarium est quasi quędam priuatio, quę est ablatio alterius. Ostenso ergo, quod eadem scientia est contrariorum, subdit causam dictę differentię, dicens: *quoniam verò contraria non sunt in eodem, & scientia est potentia, scilicet rationalis in habendo rationem; scilicet in anima, & anima habendo supple, scientiam, habet principium motus*, hinc est quod *salubre quod supple habet potentiam naturalem irrationalem, solum facit sanitatem, & calefactum caliditatem, & frigiditatem frigiditatem*, eadem scilicet ratione: *sciens verò ambo*, scilicet opposita facit, *enim pro quia, ratio quę est in anima est amborum, scilicet oppositorum; licet non similiter, vt dictum est: & in anima quę habet principium motus, est supple talis ratio*. Vult ergo dicere Philosophus quod quia res naturales agunt per formas sibi inexistentes: impossibile est autem eidem inesse formas contrarias; hinc est quod res naturales quorum sunt potentię irrationales non possunt facere contraria, sed faciunt vnum tantum: potentia autem rationalis, puta scientia quatenus est contrariorum; ideò sciens habens talem potentiam potest in opposita; licet non similiter, vt ostensum. Ex quo infert: *quapropter ipsa supple anima ab eodem principio, quę est potentia rationalis, puta scientia, mouebit, id est, faciet ambo, scilicet opposita ad idem, scilicet principium terminans vel copulans, vtramque scilicet operationem, vel motum: quatenus scilicet similitudo illius principij saluatur in vtroque oppositorum per illud principium in esse productorum. Concludit ergo, unde possibilis, siue potentia secundum rationem, id est, secundum potentiam rationalem faciunt contraria sine ratione possibilibus: nam possibilis secundum potentiam irratio-**

Quare potentia rationalis se habet ad opposita declaras.

Scientia prius est habitus quam priuatio.

Quare potentia irrationalis est tantum vnius oppositorum.

nalem non possunt nisi vnum tantum: huius causam tangit, *vnum enim principium*, quod scilicet est oppositorum *continetur ratione*: nam potentia rationalis est vna oppositorum, vt ostensum est.

Notandum, quod Aristoteles videtur causam huius differentię ponere talem: quia forma naturalis est solummodo principium assimilandi vni opposito similitudine naturali; sicut ipsa est ipsa, & non opposita: forma autem intellectus, puta scientia est principium assimilandi oppositis similitudine intentionali, sicut ipsa est virtualis similitudo oppositorum cognitorum, cum alterum oppositorum includat priuationem alterius: agens autem illius est actiuum: quod potest sibi assimilare secundum formam qua agit, ideò videtur Aristoteles ponere dictam differentiam.

Sed contrā: tum primò, quia forma naturalis potest esse principium efficiendi virtualiter opposita, sicut pater de Sole, qui dissoluit glaciem, & constringit lutum. Tum secundo; quia solummodo intellectum, vel scientiam videtur ponere potentiam rationalem, quod falsum est: quia voluntas est magis potentia rationalis, vocando potentiam rationalem, quę potest in opposita: nam voluntas ratione suę libertatis magis potest in opposita.

Respondeo de hoc dicitur ampliùs inferiùs in quadam quęstione; tamen ad præsens potest dici breuiter, quod potentia rationalis debet sic intelligi esse ad opposita, quod est oppositarum actiuum siue actionis, & negationis eius, puta quod potest agere, & non agere; sic ergo loquendo de potentia rationali propria, & completa, voluntas est tantum potentia rationalis, vel saltem nihil completè habet rationem potentię rationalis non concurrente voluntate.

Ad primum ergo, cum arguitur de Sole, dicendum quod forma naturalis si est illuminata, & principium oppositorum in diuersis materiis oppositis, cuiusmodi est forma Solis, sic est illorum determinatè: sicut illa forma quę est vnius oppositorum est illius determinatè; nam præsentè passo receptiuo huius formę, & illius, non est in potestate sua alterutrum istorum: sicut nec esset si esset vnius tantum: præsentè enim passo, necessariò Sol constringit, & necessariò dissoluit, nec potest suspendere suam actionem: voluntas autem agens siue circa hoc oppositum, in quod potest, siue circa illud, non est ex se principium determinatum, sed potest se determinare ad alterutrum: dictum est autem quod potentia rationalis vel est voluntas vel non, vel non est sine voluntate.

Ad secundum, dicendum, quod Aristoteles non excipit voluntatem à potentia rationali: nisi vt potentia rationalis sumitur incompletè, puta intellectus vel scientia, quę nullius extrinseci est causa, nisi facta determinatione aliunde, scilicet à voluntate eligente. Deinde cum dicit:

Palam autem quia ipsius bene potentiam sequitur solum faciendi aut patendi potentia: hanc verò illa non semper: necesse enim bene facientem facere, sed solum facientem non necesse bene facere.

Comparat ad inuicem quosdam modos potentię iam præmissos: dictum enim fuit supra quod dupliciter aliquid habet potentiam, scilicet vel quia potest agere, aut pati absolutè; vel quia potest

10

Resolutio dictorum.

AL intentionalis.

Obicit & soluit notanter.

Potentia rationalis nomine quid debet intelligi? Potentia rationalis est duplex.

Potentia naturalis est duplex.

Sola voluntas est potentia rationalis completa in se.

In plus est facere

quādam benè
facere.
Quare con-
uertibiliter
arguere in eis
non licet.

potest benè agere, vel pati. Dicit ergo, *palàm esse, quia potentiam sp̄s benè sequitur potentia faciendi, aut patiendi solum*; quicquid enim potest agere, vel pati benè, sequitur quòd potest agere, vel pati absolute: nam ad partem in materia sequitur totum in modo, non tamen conuertitur; ideo subdit: *eam verò, scilicet potentiam, quæ supple est posse absolute, non semper sequitur illa, quæ scilicet est posse benè; benè facientem enim necesse est facere, sed solum facientem absolute non semper est necesse benè facere, vt per se est satis manifestum.*

SVMME PRIMÆ

CAPYT III.

Contra negantes potentiam nisi cùm res est in actu.

SVMMARIVM.

Refutat in hoc capite negantes potentiam nisi quando actu operatur, quatuor rationibus concludens oppositum; & explicans possibile, & actum.

Tex. cō. 5.

11

*S*unt autem quidam, qui dicunt vt Megarici, quando operatur solum posse & quando non operatur non posse; vt non edificantem non posse edificare, sed edificantem quando edificat: similiter autem & in aliis.

Sermo de sim-
plicitate po-
tentie &
actus.

Postquam Philolophus distinxit potentias penes ea quorum sunt: nunc inquit de similitate potentie & actus in essendo. Circa quod duo facit: quia primò excludit opiniones falsas. Secundò determinat veritatem. Secunda ibi: *Omnibus autem potentiis.* Prima in duas secundum duas opiniones, quia primò excludit opinionem, quæ dicit, quòd nihil est impossibile nisi quando est in actu. Secundò excludit opinionem quæ dicit è conuerso, quòd omnia sunt possible; licet non sint in actu. Secunda ibi: *Si autem est quod dictum est.* Prima in duas: quia primò facit quod dictum est. Secundò determinat quasdam veritates circa potentiam, & actum. Secunda ibi: *Est autem possibile.* Prima in tres. Primò præmittit opinionem. Secundò addit eius improbationem. Tertid ex improbatione prædicta concludit conclusionem oppositam. Secunda ibi: *Quibus accidentia.* Tertia ibi: *Si ergo non contingit.* Dicit ergo, quòd sunt quidam vt Megarici sic vocati, qui dicunt, supple quòd tunc tantum est aliquid in potentia, quando est in actu, puta aliquid tunc solum posse quando operatur, scilicet in actu: & quando non operatur non posse vt non edificantem, scilicet in actu dicunt non posse edificare: sed edificantem quando edificat, dicunt supple posse edificare: similiter autem & in aliis. Deinde cùm dicit:

1. Opinio de
similitate po-
tentie &
actus.

Quibus accidentia inconuenientia non est difficile videre: palàm enim quia non est edificator si non edificet: nam edificatorem esse, est esse potestatem edificare: similiter autem & in aliis artibus. Si igitur impossibile sales habere artes non discentem aliquando & accipientem

& non habere non abycientem aliquando: aut enim obliuione, aut passione aliqua, aut tempore: non enim utique re corrupta: semper enim est, quando cessauerit non habebit artem. Iterum qui statim edificabit aliquid accipiēs,

12

Improbat dictam opinionem, & ponit quatuor rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Et inanimata.* Tertia ibi: *Sed nec sensum.* Quarta ibi: *Amplius si impossibile.* In prima parte intendit talem rationem: Si nihil habet potentiam, nisi quando actu operatur; ergo nullus est edificator, nisi quando actu edificat: consequens est falsum; ergo & antecedens. Consequentia est euidens, nam edificator dicitur, qui potest edificare: si ergo nullus habet posse, nisi quando actu agit, sequitur quòd nullus est edificator: nisi quando actu edificat. Falsitas consequentis probatur ex duabus propositionibus. Prima est, quia ille qui prius non habet artem, non potest eam postea habere, nisi accipiat eam de nouo, vel addiscendo, vel inueniendo. Secunda est, quia si aliquis habet artem, non potest eam amittere, nisi aliquo modo ipsam abiiciat, aut per obliuionem, aut per infirmitatem, aut quouis alio modo: si igitur aliquis non habet artem, quæ est potentia rationalis, nisi quando eā vtitur, secundum te; ergo edificator quando inciperet edificare, tunc de nouo acciperet artem, vel addiscendo, vel inueniendo: & quando desineret edificare, perderet eam aliquo dictorum modorum, quorum vtrunque est manifeste falsum. Dicit ergo, quibus, scilicet Megaricis, accidant accidentia, scilicet inconuenientia, non est difficile videre, palàm enim quia supple, si sic est, non est edificator si non edificat, scilicet in actu; cuius probationem subdit: nam esse edificatorem, est posse edificare: similiter autem & in aliis artibus; ideo secundum eos nullus esset edificator nisi actu edificaret: & subdit propositiones probantes falsitatem consequentis, dicens, *si igitur impossibile est sales habere artes, supple illum qui prius non habet, non discentem aliquando, & accipientem*: hæc fuit prima propositio: & similiter est impossibile, non habere, supple illum qui prius habet non abycientem aliquando: aut enim obliuione aut passione, id est, infirmitate aliqua; aut tempore, vt quando ex longitudine temporis aliquis perdit scientiam: & subdit: *non enim re corrupta*, id est, quòd habens artem non oportet quòd perdat eam per corruptionem rei; quia ars non est cognitio rei quæ est, sed quæ futura, & quæ fienda est: semper enim est ars, scilicet artificis, quæ est quæ potest fieri aliquid per partem; vnde ars non oportet quòd corrumpatur ad corruptionem rei, sicut accidit in aliis: nam Socrate non scribente, destruitur opinio quæ opinatur Socratem scribere. Hæc fuit secunda propositio. Ex quibus infert, quando quiescet, supple aliquid edificare, non habebit artem: quod est inconueniens: Iterum ille qui statim edificabit, id est, incipiet edificare, quando incipiet, statim artem non nouerit, quasi diceret, quòd erit impossibile; & tamen erit secundum te aliquid accipiens. Deinde cùm dicit:

Improbat di-
ctam opin.

Quòd posse
non necessariò
est simul &
præcisè cum
agere, probat.

Scientia qua-
modo perditur?

Al. habuit.

Scientia manet corruptis rebus.

Et inanimata utique similiter. Neque enim frigidum, neque calidum, neque dulce, neque omnino sensibile quicquam erit non sentientibus, quare Protagora rationem eis dicere contingit.

13

Ponit secundam rationem, quæ talis est: quia si sic, ergo frigidum non est frigidum, nec calidum est calidum, nisi quando actu sentiuntur: consequens est falsum: quia tunc rediret opinio Protagoræ de veritate apparentium. Consequentia patet ex hoc, quia prædicta sunt principia actiua, & motiua sensus, & per consequens habent potentiam actiuam: si ergo potentia non inest alicui, nisi quando agit, sequitur quod nihil erit calidum, nisi dum sentitur, & actu immutat sensum: & similiter est de aliis sensibilibus. Dicit ergo, quod *inanimata similiter*, scilicet ostendunt ipsum esse falsum: *nec enim frigidum, nec calidum, nec dulce, nec amarum, nec omnino nihil erit sensibile non sentientibus* supple nobis: *quare continget eos dicere Protagora rationem*, qui posuit veritatem rei stare in solo apparere, vt dictum est in 4. huius, t. c. 19. Deinde cum dicit:

At verò nec sensum quicquam habebis si non sentiat, nec operetur, si ergo cacum non habens visum, aptum verò natum, & quando aptum natum est, & amplius ens, idem erunt caci sape die vno, & surdi.

Ponit tertiam rationem quæ talis est: Si nullus habet potentiam, nisi quando actu operatur, ergo non actu sentiens non habet potentiam sentitiuam: consequens est falsum, quia tunc animal dormiens non erit animal, cum non habeat sensum. Dicit ergo, quod *neque sensum quicquam habebis si non sentis, nec operatur actu, si ergo cacum est non habens visum, aptum verò natum, & quando aptum est habere: & amplius ens*, id est, cum hoc fit ens, & existit aptum habere: sequitur quod *idem vna die eris sape surdus & cacus*, scilicet quando videret actu, & quando audiret visu, & auditu, & quando non: non: o: tamen esset aptus natus habere, tunc esset cæcus, & surdus: accidit enim quod in vna die sæpe nec audimus actu, nec videmus. Deinde cum dicit:

Amplius si impossibile quod priuatum potentia: quod non sit impossibile erit factum esse, sed quod impossibile est factum esse, dicens, aut esse, aut futurum esse mentitur, nam possibile hoc significauit. Quare hæ rationes auferunt motum, & generationem, semper enim stans stabit, & sedens sedebit, non enim surgit si sedet, impossibile namque erit surgere quod non potest surgere.

Ponit quartam rationem, quæ talis est: quia si sic, ergo impossibile est non factum fieri: consequens est falsum, quia tunc aufertur omnis motus, & generatio. Consequentia probatur, quia impossibile est operari priuatum potentia operandi: sed non actu operans non habet potentiam operandi secundum te, ergo impossibile est illud operari, & per consequens nunquam poterit fieri id quod non est factum. Dicit ergo: *amplius si impossibile*, id est, impotens est quod priuatum est potestate, sequitur quod *non factum impossibile est fieri*: sed dicens esse aut futurum esse quod impossibile est fieri, mentietur: nam impossibile hoc significat, scilicet quod eius oppositum necessarium est verum: & per consequens ipsum non contingit esse: quare hæ rationes, id est, opiniones auferunt

motum, & generationem: semper enim stans stabit, & sedens sedebit: non enim stabit, id est, poterit stare, *si sedens*, id est, quod non habet potentiam ad surgendum quando est sedens, secundum eos: & ita non est possibile eum surgere, & per consequens impossibile est eum surgere. Similiter intelligendum est de omni alia mutatione. Deinde cum dicit:

Si ergo hoc non contingit dicere, palam quia potentia, & actus alterum sunt. Ille verò rationes potentiam, & actum idem faciunt, propter quod, & non paruum aliquid querunt destruere.

Quare contingit possibile quidem aliquid esse, non esse autem, & possibile non esse, esse autem. Similiter autem, & in aliis Categoriis possibile est vadens esse, & non vadere, & non vadens possibile esse vadere.

Concludit ex prædictis oppositam conclusionem, dicens: si ergo *non contingit hac eadem scilicet inconuenientia dicere* quæ dicta sunt, id est, si volumus vitare dicta inconuenientia, palam quia potentia, & actus diuersa sunt: illa verò rationes, id est, prædictæ opiniones faciunt idem, potentiam, & actum, ex hoc scilicet quod ponunt tunc tantum aliquid esse in potentia quando est in actu: propter quod non paruum hi, imò supple magnum aliquid querunt destruere: quia scilicet tollunt motum, & generationem à rebus, quare supple hoc est falsum: quia oportet dicere quod *contingit aliquid quidem esse possibile, & tamen non esse*; & similiter *aliquid esse, & tamen possibile non esse*: similiter autem, & in aliis Categoriis, id est, prædicamentis: *vadens enim possibile est non vadere, & non vadens possibile est vadere*: in contingentibus enim illud quod non est actu, est possibile esse; & quod actu est, possibile est non esse. Deinde cum dicit:

Est autem possibile hoc cui si extiterit actus cuius dicitur habere potentiam; nihil erit impossibile. Dico autem, puta si possibile sedere, & contingere sedere, huic si inest sedere, nihil erit impossibile, & aut moueri, aut mouere, aut statui aut statuere, aut esse, aut fieri, aut non esse, aut non fieri similiter.

Ad euidentiã dictorum determinat quasdam veritates circa potentiam, & actum; & diuiditur in duas: quia primò ponit descriptionem possibile. Secundò ostendit originem nominis huius quod est actus. Secunda ibi: *Venit autem actus*. Dicit ergo, quod hoc autem est possibile cui si extiterit actus cuius dicitur habere potentiam, id est, quod si ponatur in actu ad quem est in potentia, non erit impossibile: dico autem vt si aliquid possibile est sedere, & contingere sedere, & huic si inest sedere, scilicet actus sedendi non erit impossibile, & similiter est in aliis, aut moueri, aut mouere, aut statui, aut statuere, aut esse aut fieri, aut non esse, aut non fieri similiter. Deinde cum dicit:

Venit autem actus nomen qui ad entelechiã compositus, & ad alia ex motibus maxime. Videtur actus maxime motus esse, quapropter. &

Hac ratio procedit comparando sensibile ad sensum.

Al. ipsum esse falsum.

Hac ratio procedit comparando sensibile ad sentire.

T. c. 6.

14

Priuatum potentia impossibile est operari.

Hac ratio procedit, comparando nondum factum ad fieri futurum vel presentem.

T. c. 7.

Ponit conclusionem oppositam conclusioni dictæ opinionis.

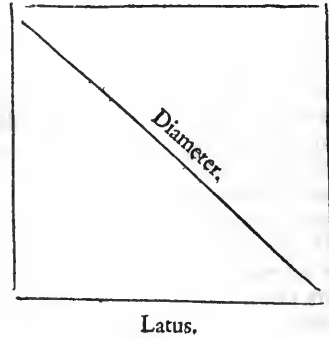
15

1. Veritas.

Possibile quid?

non existentibus non assignant moueri, alias autem quasdam Categorias puta intellectua- lia, & concupiscibilia non esse entia, mota verò non, hoc autem quia non entia actu, erunt actu, non entium enim quedam potentia sunt, non sunt autem quia non entelechia sunt.

est idem falsum, & impossibile; nam te nunc stare falsum quidem est, & non impossibile.

a. Veritas.

Vnde hoc nomen actus, & quid significat.

Qua Prædicamenta conueniunt non entibus?

Non attribuitur actus non entibus.

16

Resolutio dictorum de nomine actus & significatio eius.

Manifestat originem huius nominis quod est actus quod est impostum ad significandum entelechiam & ad alia, puta formam & perfectionem, & huiusmodi: actus inquam secundum nomen venit maximè ex motibus: nam ex motu habuit originem hoc nomen actus: videtur enim actus maximè esse motus: quapropter & non existentibus, id est, rebus quæ non existunt, non reddunt vel non assignant, scilicet omnes homines ipsum moueri: alias autem quasdam Categorias, id est, quædam alia Prædicamenta, attribuiamus supple non existentibus, puta non entia dicimus esse intelligibilia, & concupiscibilia: mota verò non dicimus: hoc verò idèd est, quia non entia actu erunt actu, si scilicet eis tribueretur motus, cum motus sit actus, quod tamen est falsum: quædam enim non entia sunt in potentia, non autem sunt, id est, non propter hoc dicuntur esse: quia non sunt entelechia, id est, actu.

Notandum, quòd modi significandi sequuntur modos intelligendi; & idèd quia nomina sunt signa conceptuum, intellectus primò illis nomina imponit quæ primò intelliguntur; licèt quandoque posteriora sint secundum naturam: motus autem quatenus sensu percipitur, maximè est nobis notus inter cæteros actus; & idèd motui primò impostum est nomen actus: & ab eo ad alia est translatum, propter quod motus non attribuitur rebus quæ non sunt: quia cum motus sit actus, sequitur quòd ea quæ non sunt actu, essent actu, quòd esset contradictio manifesta. Tunc sequitur illa pars:

SVM MÆ PRIMÆ
CAP. IV.

Contra ponentes omnia esse possibilia.

SVM MARIVM.

Contra asserentes omnia esse possibilia; quia diameter nequit commensurari costæ. Explicat benè Doctor, quid sit possibile.

T.c.8.

SI autem est quod dictum est possibile in quantum sequitur; palàm quia non contingit verum esse aliquid dicere: quia possibile hoc: non erit autem, vs & impossibilia esse sic diffugiat. Dico autem, puta si quis dicat possibile diametrum commensurari; non tamen commensurabitur, non cogitans impossibile esse: quia nihil prohibet possibile aliquod ens esse, aut fieri: non esse verò, aut non futurum esse. Sed illud necesse ex positis sit, & supponamus esse, aut fieri: quod non est quidem; possibile autem, quia nihil erit possibile. Non enim

Vbi excludit secundam opinionem, quæ ponit omnia esse esse possibilia; licèt non sint actu. Circa quod duo facit: quia primò hanc opinionem impugnat. Secundò quandam veritatem circa consequentia possibilium manifestat. Secunda ibi: Similiter autem palàm. Dicit ergo, quòd si possibile est illud quod dictum est in quantum sequitur, scilicet quòd si ponatur esse in actu, non sequitur impossibile, palàm quia non conuenit aliquid verum esse dicere, supple quòd quidam dicunt, scilicet quòd vnumquodque est possibile, & non erit, id est, quamuis nunquam sit futurum: quia impossibile idèd esse fugiendum: vel vt habet alia trãslatio, vt impossibilia esse sic diffugiens. Vult dicere, quòd per hanc positionem impossibilia tolluntur secundum eos qui hoc dicunt: dico autem vt si quis dicat possibile esse diametrum, scilicet quadratum commensurari, supple lateri quadrati: quia tamen hæc positio quantum ad aliquid dicit verum, & quantum ad aliquid falsum, idèd subdit, quòd nihil prohibet possibile esse aut fieri, non autem esse, aut non futurum esse: multa enim sunt possibilia esse, quæ nunquam erunt: licèt hoc non sit verum de omnibus, idèd subdit: sed illud necesse est ex positis, id est, ex dictis superiùs, & supponamus, id est, oportet supponere esse, aut futurum esse quòd non est quidem possibile, aut non erit impossibile, id est, quòd oportet supponere illa tantum possibilia esse, aut fieri, quæ licèt non sint, ipsis tamen positis in esse non sequitur impossibile. Ex quo sequitur impugnatio opinionis, quòd scilicet diametrum esse commensurabile non est possibile: quia eo posito sequitur impossibile, & idèd non solùm est falsum, sed etiam impossibile, quæ multum distant; idèd subdit, non enim est idem falsum esse & non possibile, id est, impossibile esse: nam te stare: nunc quidem falsum est, si supple sedes: non est tamen impossibile: multa enim sunt falsa, sed non sunt impossibilia.

2. Opinio excluditur.

Falsum duplex.

Falsum & impossibile non conueniuntur.

Resolutio dictorum.

Notandum hanc opinionem partim falsam esse, & partim veram: nam eorum quæ non sunt, quædam sunt possibilia esse; puta Antichristum esse, qui nondum est: quædam verò non sunt possibilia, puta diametrum commensurari, vel alinum esse risibilem. Ita ergo opinio, quantum ad id quod dicit falsum, impugnatur ex diffinitione possibilis priùs posita, quam hïc oportet supponere: nam si possibile est, quo posito in esse, non sequitur impossibile, sequitur quòd alinum esse risibilem, & similia sit impossibile, cum ad ea posita in esse sequitur impossibile. Deinde cum dicit:

Similiter

Similiter autem palam: quasi a ente, necesse b esse. Et possibili ente a & b necesse est esse possibile: si enim non necesse esse possibile, nihil prohibet non esse possibile esse: si autem possibile, ergo quando a possibile erit esse, si ponatur a nihil impossibile esse accidit: b autem necesse esse, sed erat impossibile. Sit itaque impossibile, et si impossibile necesse esse a, necesse & b esse sed erat primum impossibile, ergo & secundum. Si igitur sit a possibile, & b erit possibile, si quidem sic se habebant, ergo a ente, necesse & b esse. Si itaque sic se habentibus a, b, non est possibile b, ita nec a, b habebit ut positum est, et si a possibili ente, necesse est b possibile esse. si est a necesse est b esse, nam possibile esse ex necessitate b esse si a sit possibile, hoc significat si sit a & quando, & ut erat possibile esse, & illud tunc esse, & ita esse necesse.

Manifestat quandam veritatem circa consequentiam possibilium: dixerat enim quod possibile est ex hoc quod ad ipsum non sequitur impossibile: sed possibile: intendit ergo istam veritatem, quod in conditionali vera si antecedens est possibile, consequens erit possibile: sit a antecedens & b consequens. Tunc arguitur sic: si a est possibile; ergo & b est possibile, quia si non, da oppositum; ergo b non est possibile, & per consequens impossibile; sed si b est impossibile; ergo a quia ad oppositum consequentis, sequitur oppositum antecedentis: sed positum erat a esse possibile; ergo oportet quod si a est possibile, quod b sit possibile, & hoc uniformiter, ut sicut a & quando a est possibile, similiter & b. Dicit ergo, quod similiter aut palam quod si a ente, id est, existente, necesse est b esse, ergo scilicet sequitur, & possibile ente a id est si a est possibile esse, necesse est b possibile esse: quia datur oppositum consequentis, nihil prohibet non esse possibile esse, scilicet ipsum b, & per consequens ipsum a, quia ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis: si autem a possibile erit, ut supponitur; ergo quando a possibile est esse: si ponitur a scilicet in esse, nihil accidit impossibile esse: sic enim superius diffinitum est possibile b autem necesse, id est necessarium sequitur ad a ut supponitur; sed erat impossibile, id est, ipsum b supponitur impossibile: nam idem est esse impossibile, quod est non possibile: sit itaque impossibile, scilicet ipsum b & si impossibile, necesse est esse, id est, quatenus ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis, necesse est a & b esse, scilicet impossibile: sed erat, id est, supponitur quod posito a necesse est esse b, ergo primum est impossibile & secundum quod scilicet b est impossibile, quod habet rationem prioris in secunda illatione; ergo & secundum, scilicet ipsum a erit impossibile, quod est contra suppositum: oportet ergo sic se habere, quod si a est possibile & b erit possibile: si quidem sic se habebant quod a ente, necesse est b esse: sic itaque se habentibus a, b quod scilicet ad a sequitur b non est possibile b ita, scilicet se habere, quod sit impossibile existente a possibili: quia si sic; nec a, b se habebit ut positum est, scilicet quod ad a sequitur b, ergo, si a possibile ente, necesse b esse possibile esse, ut ostensum est: oportet quod

si est a, necesse b esse: nam ex necessitate possibile est b esse, si a est possibile: hoc enim significat supple cum dicitur quod si est a est b, quod si a est possibile quod b necessarium est possibile, sic intelligendo quod si est a & quando, & ut erat possibile esse & illud, scilicet b tunc, & ita necessarium esse est, scilicet possibile; ita quod secundum circumstantias quibus b est possibile, & ipsum q sit possibile; ergo, &c.

Notandum, quod possibile dupliciter sumitur: vno modo, ut opponitur necessario, & hoc modo possibile dicitur quod contingit esse, & non esse. Alio modo sumitur possibile ut opponitur impossibili, & sic est commune contingenti, & necessario, ut patet ex primo libro Priorum, cap. 18. Primo modo non loquitur hic Philosophus de possibili: quia potest esse quod antecedens sit possibile hoc modo, scilicet contingens esse, & non esse: & tamen consequens erit necessarium. Exemplum, si Plato videt; ergo Plato est animal: loquitur ergo de possibili secundo modo: sic enim verum est quod si antecedens est possibile quod consequens etiam sit possibile: sumendo possibile ut opponitur impossibili, & sic procedit probatio Philosophi, sicut patet.

Notandum, quod dictum Philosophi non convertitur, scilicet quod si b est impossibile; ergo a est impossibile quod similiter e converso sit: nam ex impossibili potest sequi necessarium. Exemplum: si homo est equus, ergo homo est sensibilis: si enim ad consequens impossibile sequitur antecedens impossibile, non oportet sic esse e converso, ut patet in exemplo dato.

18

Possibile aliud quidem opponitur necesse aliud impossibile.

Ex impossibili potest sequi necessarium.

Al. simul autem.

T.c.19.

Declarat non veritatem de consequentis possibilium.

Ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis.

SUMMA PRIMÆ.

C A P. V.

Quomodo potentia ad actum reducuntur?

SUMMARIUM.

Explicat potentias naturales, & acquiritas, docens illas dari a natura, has vero exercitio acquiri. Item potentias irracionales reduci ad actum statim, applicatis actiuo, & passiuo: rationales vero non ita, nisi velit potens, quod bene explicat Doctor, & quod tantum voluntas est potentia rationalis completa, de quo vide eum hic q. 17.

Omnibus autem potentiis existentibus his quidem cognatis, ut sensibus: his autem consuetudine, ut qua est fistulandi: aliis autem disciplinatu, ut qua est artium: has quidem necesse eos, qui praexercitati fuerint, habere quacunque consuetudine, & ratione: non tales autem, & eas qua sunt in pati, non necesse.

T.c.10.

19

Postquam Philosophus exclusit quarundam opinionum falsitatem: nunc determinat veritatem. Circa quod duo facit: quia primo praeimit quod aliquando potentia praecedit actum, aliquando sequitur. Secundo inquirat quomodo potentia praecedens actum ad actum reducatur. Secunda

Quid sententia de firmitate vel praesentitate potentia & actus.

cunda ibi : *Quoniam verò possibile est.* Dicit ergo, quòd omnibus potentiis existentibus his quidem generatis, id est, naturalibus *ve sensibus* : sensus enim sunt potentia naturales in animalibus : *his autem consuetudine*, id est, acquisitis per consuetudinem, & ars *quæ est fistulandi*, aut tibizandi : *aliis autem scilicet potentiis more*, siue *disciplinatu*, id est, per disciplinam, siue per doctrinam acquisitis, *vt quæ est arium*, id est, sicut artes, puta medicina, & alie : *istarum supple potentiarum has quidem quæcunque sunt consuetudine, & ratione*, id est, quas acquirimus per *consuetudinem, vel rationem, necesse est præagentes habere*, id est, acquiri per actus; vnde in his actus præcedit potentiam : nam habitus generantur per actus : alias verò potentias *non tales* quæ scilicet sunt generatæ, & *quæ sunt in pati*, puta potentias sensitivas, *non necesse est* quòd scilicet actus præcedat potentiam : nam fistulando fit aliquis fistularum, & considerando fit aliquis sciens : non tamen sic est in potentiis naturalibus : non enim audiendo acquirat aliquis sensum auditus ; sed ex hoc quòd habet potentiam auditivam, fit postea audiens : sicut ergo in primis potentiis actus præcedit potentiam, sic in istis sequitur.

Notandum tamen, quòd loquendo de potentiis, vel habitibus acquisitis ex consuetudine, vel more, est considerare actus in duplici genere : quia quidam sunt generatiui potentia, quidam sunt elicitivi à potentia ; & fortè hi, & illi sunt idem, excepto primo actu generante primum gradum illius habitus, qui dicitur potentia : nam ille solus non elicitur ab habitu. In quantum ergo isti actus sunt generatiui, præcedunt potentiam ; in quantum verò elicitivi, sequuntur potentiam. Ratio vtriusque patet, quia causa præcedit effectum. Contra : quia nihil idem est causa, & effectus respectu eiusdem ; quia sic esset prius & posterius eodem. Respondeo, verum est secundum idem, sed non est sic hic : nam actus generatiuus potentia, excepto primo actu, elicitur, & est effectus gradus præcedentis in habitu, generat tamen & est causa gradus sequentis : nam actus elicitus augmentat habitum, Deinde cum dicit :

Quoniam autem possibile aliquid possibile, & quandoque & quodammodo, & quæcunque alia necesse adesse in diffinitione, & hæc quidem secundum rationem possunt mouere, & potentia ipsorum cum ratione : hæc autem irrationabilia & potentia etiam irrationales : & illas quidem necesse inanimato esse : has verò in ambobus.

Inquit quomodo potentia præcedens actum ad actum reducat. Circa quod duo facit : quia primò ostendit quomodo circa hoc differunt adinuicem potentia rationales, & irrationales. Secundò exponit quomodo reducantur ad actum potentia rationales. Secunda ibi : *Necesse ergo diversum.* Prima in tres : Primò ad hanc differentiam assignandam quædam necessaria præmittit. Secundò dictarum potentiarum differentiam subiungit. Tertio causam dictæ differentia exponit. Secunda ibi : *Tales quidem potentia.* Tertia ibi : *Hæc autem omnes.* Præmittit ergo duo : vnum est quòd in ratione, id est, diffinitione possibilis multa sunt consideranda ; idè dicit, quòd *quoniam*

verò possibile est aliquid possibile, puta scribere, curere, vel cantare, & *quando*, id est, quando oportet considerare etiam circumstantiam temporis : quod enim aliquid potest, non potest illud quocunque tempore indifferenter, sicut masculus non potest semper generare, sed tempore determinato, scilicet quando est vir, & *quomodo*, id est, oportet considerare modum possibilis : non enim quocunque modo potest aliquid agere, vel pati, puta si aliquis potest scribere velociter, non tardè, vel è conuerso : & similiter *quæcunque alia necesse est adesse in diffinitione*, id est, quòd oportet considerare has, & alias circumstantias, quæ in diffinitionibus rerum determinare oportet : & similiter in diffinitione possibilis, puta quo loco, aut quo instrumento, & huiusmodi. Aliud quod præmittit est, quòd *alia quidem possunt mouere secundum rationem, & potentia ipsorum sunt cum ratione* scilicet rationales : *hæc autem*, scilicet *possibilia sunt irrationabilia, & potentia ipsorum sunt irrationales : & illas quidem potentias, scilicet rationales necesse est esse inanimato* : quia non possunt esse in rebus animatis : *has verò*, scilicet potentias irrationales *in ambobus*, scilicet in rebus animatis, & in inanimatis, vt expositum fuit superius : nam omnes potentia non solum corruptibiles, sed etiam animæ, præterquam animæ rationalis, & quæ subsunt imperio rationis, cadunt, & computantur inter potentias irrationales. Deinde cum dicit :

Tales quidem potentias necesse quando vt possunt actiuum, & passiuum appropinquant ; hoc quidem facere, illud verò pati, illas verò non necesse.

Subiungit dictarum potentiarum differentiam, dicens, quòd *tales quidem potentias*, scilicet irrationales, *quando vt possunt*, id est secundum quod expedit, *actiuum & passiuum appropinquant* : necesse est hoc quidem *facere* : *illud verò pati*. Ratio huius est, quia potentia irrationales sunt potentia, quæ non habent dominium sui actus, & actiuo, & passiuo approximatis, puta igni, & combustibili, necessariò sequitur actio : *illas verò*, scilicet potentias, scilicet rationales *non necesse est sic se habere* : non enim necesse est fistulatoreum fistulare, etiam præsentè passo. Ratio huius est, quia potentia rationales habent dominium sui actus, ratione voluntatis concurrentis, vt dicitur infra. Deinde cum dicit :

Hæc quidem enim omnes vna vnius factiua : illa autem contrariorum : quare simul facient contraria. scilicet si agerent approximas a passiuo sine aliquò determinante. Hoc autem impossibile.

Assignat causam dictæ differentia, dicens quòd *hæc*, scilicet potentia irrationales *omnes sic se habent*, quòd *vna est factiua vnius*, & idè supple præsentè passo, scilicet conuenienti potest facere illud vnum ; *illa verò*, scilicet potentia rationales sunt *contrariorum*, vt superius dictum fuit : *quare supple si præsentè passo potentia rationales necessariò facerent*, ea quorum sunt factiua, sequitur quòd *simul facient contraria* ; sed hoc est impossibile, sicut patet de se, nam tunc medicina simul induceret ægritudinem, & sanitatem. Deinde cum dicit :

Necesse

Al. cognitio vel cõnatis, id est, indifferenter, vel congeneratis, id est, naturalibus, vel connaturalibus,

Quæ potentia præcedunt actum.

Actus & habitus considerari possunt dupliciter.

Qualiter idè actus & generatur, & generatur ab habitu ?

20

1. Præambulum.

Vide 7. d. 1.

Posse aliud aliosum, aliud circumstantiarum : vel sic, aliud remouit aliud propinquum.

2. Præambulum.

Possibile & potentia duplex.

21

Differentia dictarum potentiarum.

Actiuo & passiuo appropinquatis, quando necesse est sequitur actio.

Vide 1. q. prolog. sent. & hic q. finali.

Necessè ergo alterum aliquid esse quod proprium est. Dico autem hoc appetitum, aut proheresim: quod enim desiderabis principaliter hoc facies quando ut potest existieris, & appropinquaveris passivo. Quare potens secundum rationem omne necessè est quando desiderat cuius habes potentiam, & ut habet hoc facere. Habet autem presente passivo, & ita se habente facere, si autem non facere, non poterit.

Ostendit propositum de potentia rationali, quomodo scilicet reducatur ad actum. Circa quod duo facit: quia primò præmittit veritatem intentioni, ostendens per quid ad actum reducatur, ex quo non sufficit approximatio passivi. Secundò ex veritate ostensa excludit duo dubia possibilia oriri ex prædictis. Secunda ibi: *Nullò namque exteriorum.* Dicit ergo, quòd quia supple potentia rationalis se habet communiter ad contraria, & à communi non procedit effectus determinatus, nisi sit aliquid determinans illam causam ad hunc effectum, magis quàm ad illum: quia inquam sic est: *ergo necessè est esse quid diversum, scilicet præter potentiam rationale, quod est proprium, id est, aliquid quod appropriet & determinet illam potentiam ad alterum contrariorum: dico autem hoc appetitum, id est, voluntatem, aut proheresim, id est, electionem quo est actus voluntatis, quod enim aliquis desiderabit, hoc maxime facies, quando sicut potest existit, id est, quando est in dispositione, qua est potens facere, & appropinquaveris passivo: hæc enim etiam requiritur: quare omne possibile, vel potens secundum rationem necessè est: quòd si faciat quando desiderat illud cuius habet potentiam ut habet hoc facere. Vult dicere, quòd sicut potens potentia irationali necessariò agit præsentè passivo: ita potens potentia rationali quando desiderat, id est, est determinatum per appetitum necessariò facit illud cuius habet potentiam, & eo modo quo habet: hoc autem presente passivo, & ita se habente potest facere: si autem non, facere non poterit.*

Notandum quòd, ut dicebatur priùs, & dicitur magis in quæstione, potentia rationalis est voluntas, ut hîc loquimur de rationali: vel saltem non est sine voluntate: vnde intellectus vel scientia non est potentia rationalis, nisi incompleta, quando Philosophus communiter loquitur de potentia rationali: Quia igitur intellectus ut distinguitur à voluntate, est potentia merè naturalis, nec habet per consequens dominium sui actus præsentè passivo; idè oportet quòd determinetur per voluntatem ad actum, cum de se indeterminato possit in oppositò, qua determinatione facta necessariò exit in actum quantum est de se: nisi forsitan per voluntatem refrænatur: voluntas enim per suum imperium potest suspendere non solum actum proprium, sed etiam actum intellectus: & per consequens actum practicum artis, siue dirigentis, siue exequètis, & idè id edificator potest non edificare etiam præsentè passivo. Deinde cum dicit:

Nullò namque exteriorum prohibente adhuc adiungere nihil adhuc oportet. Potentiam enim habet ut est potentia faciendi. Est autem non omnino: sed habentium aliquo modo; in quibus excluduntur quæ exterius prohibent.

Remouent enim hoc eorum qua in determinatione apponuntur quadam.

Ex veritate ostensa excludit duo dubia possibilia oriri ex prædictis: quorum secundum ponitur ibi: *Propter quod nec si simul.* Possit enim dubitare aliquis, quare cum ait quòd potens potentia rationali quando desiderat necessariò agit præsentè passivo; non addidit si nihil exterius prohiberet: & hoc remouet, dicens quòd nullatenus oportet determinare, id est, addere, nullo exteriorum prohibente: quia dictum est quòd necesse est agere si habeat potentiam sufficientem ad agendum: idè dicit, quòd *potentiam enim habet ut est potentia faciendi: est autem hoc non omnino*, id est, quolibet modo: *sed habentium aliquo modo*, id est, quando habet potentiam debito modo, & sufficienti in quibus dictis determinantur vel excluduntur quæ exterius prohibent: *auferunt enim hoc*, id est, exterius prohibentia quædam eorum quæ sunt existentia in determinatione, id est, in diffinitione, scilicet possibilis, ut videlicet quòd tale possibile prohibitum per exterius prohibens, non sit possibile tunc, vel non possibile tali modo, & alia huiusmodi, ita quòd per ea quæ superius sunt dicta debere attendi in diffinitione possibilis, *remouentur implicite exterius prohibentia*, & idè non fuit necessarium modò addere illud. Deinde cum dicit:

Propter quod nec si simul volunt, aut cupiuntur facere duo, aut contraria facient. Non enim ita simul habent ipsorum potentiam: nec est simul faciendi potentia, quoniam quorum est sic facient.

Remouet secundum dubium: dictum est enim quòd potens potentia rationali, quando desiderat necessariò agit, ex quo videtur quòd possit simul contraria facere, cum aliquando desideret contraria: saltem secundum appetitum sensitium, quod remouet dicens: *propter quod nec si simul volunt, aut cupiuntur facere duo, aut contraria, non propter hoc facies: non enim ita habent potentiam simul ipsorum*, scilicet contrariorum quòd *simul contraria faciant: quoniam quorum est sic facies*, id est, sed sic facient contraria, sicut habent potentiam, ut scilicet alterum contrariorum possint facere quod magis desiderant.

SVMMA SECVNDA

De actu.

CAP. I.

De diuisione actus, & ut aliquid est in potentia proximè & remotè.

SVMMARIVM.

Agitur de actu, qui Metaphysicè est existere rei; diuiditur in primum & secundum; aliquando est coniunctus potentia, aliquando non, ut in vidente; in continuo autem & vacuo, semper est actus coniunctus potentia, quia potentia ad actum

Causa dicta differentia.

Quomodo potentia rationales reducuntur ad actum?

Conuenientia potentiarum dictarum in necessitate agere.

Quomodo intellectus est potentia rationalis incompleta & determinatur & completur per voluntatem.

Et de libertate voluntatis hic.

1. Dubium circa dicta. Solutio.

2. Dubium. Solutio.

Hic habes similitudinem potentia & potentiam similitatu.

actum diuisionis, & euacuationis, in his nunquam cessat. De quo vide Doctorem 2.d.2.q.9.nu 22.

liter in toto dicimus dimidietatem esse in potentia: quia auferetur utrique, id est, quod est possibile ut illa pars dimidia auferatur a toto & tunc supple erit in actu: & similiter scientem, & non speculantem dicimus supple esse in potentia, si potest speculari: hac vero actu, quando scilicet actu speculari; ex quibus patet quod aliter res est in potentia, & aliter res est in actu. Deinde cum dicit:

T.c.11.

24

Quoniam autem de potentia qua secundum motum dicitur, dictum est, de actu determinemus quid est actus, & quale quid: etenim possibile simul manifestum erit diuidentibus: quia non solum hoc diximus possibile quod aptum natum est mouere aliud, aut moueri ab alio, aut simpliciter, aut modo quodam; sed, & aliter: quapropter querentes de his superuenimus.

Sermo de actu absolute.

Postquam Philosophus determinauit de potentia: nunc determinat de actu. Circa quod duo facit: Primo proponit intentum. Secundo exequitur de intento. Secunda ibi: Est autem actus. Dicit ergo, quod quoniam dictum est de potentia dicta secundum motum qua scilicet est in rebus mobilibus principium actuum, & passuum: nunc determinabimus de actu, quid est, & quale quid est: etenim simul cum hoc erit manifestum ipsum possibile, id est, habens potentiam diuidentibus, scilicet nobis ipsum actum: nam supple actus non solum inuenitur in rebus mobilibus, sed etiam in immobilibus; ex quo patet quod quia potentia dicitur ad actum, non solum hoc dicitur possibile quod aptum natum est mouere aliud actiue, aut moueri ab alio passiuè, aut simpliciter, puta cum potentia sumitur absolute: aut modo quodam, puta cum potentia sumitur cum determinatione huius quod est bene agere, vel bene pati, sed etiam aliter, supple sumitur potens, scilicet secundum ordinem ad actum; & hoc sine motu: quapropter querentes, & de his tractabimus.

Actus & potentia duplex.

Notandum, quod licet nomen actus sumptum sit à motu, ut prædictum est; tamen non solum actus dici motu: actus enim, & potentia dupliciter dici possunt: vno modo vt abstractaunt à motu: alio modo vt includunt motum. Primo modo dicuntur Metaphysicè, ita quod actus dicit actum essendi siue existendi cui opponitur potentia obiectiua. Secundo autem modo dicuntur Physicè, determinato ergo de potentia, & actu vt dicuntur Physicè, dicendum est de eis vt dicuntur Metaphysicè. Deinde cum dicit:

25

Est autem actus existere rem non ita sicut potentia dicimus, vt in ligno Mercurium, & in toto medietatem; quia auferetur utriusque, & scientem, & non speculantem: si potest speculari hoc actu.

Al. quando aliquid.

Actus Metaphysicus quid?

Vide in 4.d. 11. art. 2. q. 1. iuxta principium.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit. Primo ostendit quid sit actus. Secundo quomodo aliquid est in potentia ad actum. Secunda ibi: Quando vero potestate. Prima in duas: primo ostendit de actu quid sit. Secundo distinguit actum. Secunda ibi: Dicuntur autem actu. Prima in duas. Primo facit quod dictum est. Secundo remouet dubium ibi: In singularibus autem. Dicit autem quod actus, supple Metaphysicus, est rem existere; ita quod existentia est actus rei: non autem ita est sicut dicimus aliquid supple esse potestate, id est, potentia: dicimus autem potentia: vt in ligno Mercurium, & non in actu: & simi-

Palam autem inductione in singularibus quod dicere volumus: & non oportet omnis rei terminum querere: sed proportionale conspiceret: quia vt edificans ad edificabile, & vigilans ad dormiens, & videns ad claudens quidem oculum: visum autem habens, & segregatum ex materia ad materiam & elaboratum ad illaboratum est aliud, & huius differentie alteri parti sit actus determinatus: alteri autem potabile.

Remouet dubium.

26

Remouet dubium: posset enim aliquis dubitare, quia per diffinitionem non exprimit quid sit actus: quod remouet dicens, quod inductione, id est, per inductionem in singularibus est manifestum quid dicere volumus, scilicet quid sit actus, & non oportet omnis rei terminum, id est, diffinitionem querere, sed proportionale, id est, per proportionem mutua aliquorum duorum est conspiceret, quid scilicet sit actus: quia sicut, supple se habet edificans ad edificabile, & vigilans ad dormiens, & videns ad claudens oculum, habens tamen visum, & segregatum ex materia sicut forma educta de materia, vel per naturam, vel per artem se habet ad ipsam materiam & similiter paratum, & elaboratum, ad hoc quod non est paratum, vel non elaboratum: & huius differentie alteri partium sit actus determinatus, & alteri potabile, id est, quod in omnibus istis altera pars erit actus, & altera pars erit potentia: sic quod ex huiusmodi singularibus exemplis possumus cognoscere inductione de potentia; & actu quid sint.

Non omnium est querenda propria diffinitio; sed plura rotificansur per eis proportionabilia.

Notandum, quod sicut dictum fuit 8. huius, non cuiuslibet rei potest dari diffinitio: aliter esset processus in infinitum in diffinitionibus: est enim deuenire ad aliqua prima simplicia simpliciter indiffinibilia. Potentia ergo & actus cum sint de primis differentiis, siue passionibus entis, diffiniri proprie non possunt cum non habeant aliquid prius se, per quod possunt diffiniri, sed inanimati possunt per exempla, in singularibus inducendo, eo modo quo prædictum est. Deinde cum dicit:

Resolutio difficultatum.

Actus & potentia sunt simpliciter simplicia, igitur diffinibilia.

Dicuntur autem actu non omnia similiter, sed aut proportionaliter, vt hoc in hoc: aut ad hoc sic hoc in isto aut ad istud. Hac quid est enim vt motus ad potentiam: illa vero vt substantia ad aliquam materiam.

Distinguit actum, & potentiam, & ponit duas diuisiones, quarum prima est quod actus quidam est primus, qui est forma rei; quidam secundus, qui est operatio. Secunda distinctio est quod actus quidam est coniunctus potentia; quidam est separatus. Secunda ponitur ibi: Alter

Al. distinctiones.

27

Aliter autem. Dicit ergo quod non omnia dicuntur esse actus, sed supple diuersimodè; quæ diuersitas apparet per diuersas proportionès: idèò subit: *sed aut proportione*, dicendo quod supple hoc est in hoc, puta sicut visus est in oculo, ita auditus est in aure. Aut alio modo, vt si dicamus ad hoc, id est, sicut se habet hoc ad hoc, puta visus ad videndum, ita hoc ad hoc, puta auditus ad audiendum: hac enim secunda proportio est vt motus, scilicet comparatur ad potentiam, scilicet motiuam: & similiter quæcunquè alia operatio comparatur ad potentiam operatiuam: illa verò, scilicet prima proportio est vt substantia, id est, vt forma comparatur supple ad aliquam materiam: nam forma est in materia, ex quibus omnibus colligitur ista prima distinctio actus, quod scilicet quidam est primus, vt forma; quidam secundus vt operatio. Deinde cum dicit:

Aliter autem, & infinitum, & vacuum, & quæcunquè talia dicuntur potentia, & actu multis entium vt videnti, & vadenti, & visibili: hac quidem enim contingit & simpliciter verificari aliquando: hoc enim visibile, quia videtur: illud verò, quia videri possibile, sed infinitum non ita potentia est tanquam actu futurum separabile, sed notitia, eo enim quod non deficiat diuisio, ostendunt esse potentia hunc actum, inseparari verò non.

Quod quidem igitur actu, & quid est, & quale ex his, & similibus manifestum est nobis.

Ponit secundam distinctionem, dicens quod infinitum, & vacuum & quæcunquè talia dicuntur potestate, & actu, aliter supple dicuntur esse in potestate, & actu multis, id est, quam multa alia entium, vt videnti & vadenti, & visibili hac namque contingit simpliciter vera esse: aliquando quod, scilicet aliquando sunt in potentia tantum, aliquando tantum in actu: hoc enim est possibile videri: quia videtur, & tunc est tantum in actu: illud verò quia est possibile videri; & tunc est tantum in potentia: similiter intelligendum est de vidente & vadente, sed infinitum non ita est potestate, id est, in potentia tanquam actu futurum separabile scilicet à potentia, ita scilicet quod infinitum sit tantum in actu: sed notitia, id est, quod bene actus, & potentia in infinito distinguuntur cognitione; vnde subdit eo enim quod non deficiat diuisio, puta in infinito secundum diuisionem ostendunt actum ipsum esse cum potestate simul, separatione verò non: nunquam enim actus separatur à potentia, vt scilicet quandoque diuisio, & sit totum diuisum in actu: sed semper actus est coniunctus potentie: quia semper est ulterius diuisibile. Similiter est intelligendum de vacuo, licet enim possibile sit locum euacuari ab hoc, vel ab illo corpore, nunquam tamen totaliter euacuatur quin remaneat plenum alio corpore, ita quod in vacuo semper est actus coniunctus potentie. Ex his colligitur secunda distinctio actus, scilicet quod quidam actus est semper coniunctus potentie, quidam verò est separatus, quatenus aliquid, puta visibile, quandoque actu videtur, quandoque non, sed est possibile videri. Vltimò epilogat: dicens quod quid igitur est actu, & quid est actus & quale, ex his, & similibus est nobis manifestum. Deinde cum dicit:

Quomodo aliquid est in potentia, proxime, & remote; & quomodo materia prædicatur denominatiuè de materiato.

Quando autem potentia est vnumquodque, & quando non, determinandum: non enim quandoque vt terra generatione est potentia homo, aut non, sed magis cum iam fiat sperma: sed neque hoc simpliciter forsan. Quemadmodum igitur nec à medicina omne vtiq; sanabitur, nec à fortuna, sed est aliquid quod possibile est, & hoc est sanum potentia. Terminus autem eius quod ab intellectu actu fit ex potentia ente, quando volitum sit nullo exteriorum prohibente, ibi autem in eo quod sanatur, quando nihil prohibet eorum qua in ipso. Similiter autem potentia, & domus si nihil prohibeat eorum qua in his, & materia fieri domum, nec est quod oporteat adici, aut remoueri, aut permutari hac domus potentia, & in aliis similiter quoruncunquè extrinsecus principium est generationis, & quoruncunquè etiam in ipso habente. Quæcunquè nullo exteriorum impediente erunt per ipsum; quale sperma nondum: oportet enim in alio, & permutari, quando verò iam per suum principium est tale, iam hac est potentia, illa verò altero egent principio, vt terra nondum est statua potentia, permutata enim erit as.

Ostendit quando aliquid est in potentia ad actum. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est, ostendens quod materia sub qua dispositione existens est in potentia ad actum. Secundò ostendit quod materia sic disposita, & in potentia prædicatur de materiato denominatiuè. Secunda ibi. Videtur autem quod dicimus.

Ad euidentiam primæ partis notandum, quod sicut dictum fuit 7. huius, effectus quidam natus est fieri à natura, & ab arte vt sanitas: quidam non est nisi ab arte solum, vt domus; & licet sanitas educta per naturam sit effectus per se comparatus ad causam naturalem, nihilominus tamen dicitur esse per accidens, si comparatur ad causam, puta ad artem, quæ illum effectum non intendit, & idèò talis sanitas dicitur accidere à fortuna: non enim est inconueniens eundem effectum euenire per se, & per accidens reletum ad diuersas causas, vt ostensum fuit 7. & 6. huius. Dicit ergo, quando vnumquodque est potestate, id est, in potentia & quando non, determinandum est: nec enim quandoque, id est, quod non qualitercunquè dispositum aliquid potest dici in potentia, vt terra generatione est potestate homo, id est, nunquid potest dici quod terra sit in potestate homo: quasi diceret, quod nõ idèò subdit aut non hoc oportet: sed magis, supple tunc est in potentia homo, cum iam sit sperma ex materia præcedenti: nec hoc forsan est simpliciter in potentia, vt dicitur: vnde subdit quod quemadmodum nec omne, supple qualitercunquè dispositum, sanabitur à medicina, nec à fortuna, id est, à natura modo præ-

Varietas effectuum quoad naturam & artem & per se & per accidens.

Quando aliquid est propriè in potentia ad aliud sic ostendit.

Actus duplex, primus & secundus.

Tex. cò. 12.

28

Actuum alia sunt coniunctus potentia, alius separatus.

In diuisione conuini in infinitum est actus coniunctus potentia. Vide 1. di. 2. q. 9. & in q. 2. huius.

29

expofito: *fed eſt aliquid ſupple ſic diſpoſitū, quod eſt poſſibile ſanari, ſcilicet ab arte, vel à natura, & hoc eſt ſalubre poteſtate, id eſt, ſanabile in potentia.* Vult dicere quòd cuiuslibet aſioni reſpondet determinatum paſſum: ita quòd illud eſt in potentia propriè, quòd vnica aſione poteſt ad actum reduci: vt illud dicatur ſanum in potentia, quòd vnica aſione artis, vel naturæ poteſt reduci ad actum fanitatis: vnde ad huius euidentiam ſubiungit diſſinitionem huius poſſibilis reſpectu artis, vel naturæ, dicens quòd *terminus*, id eſt, diſſinitio eius quòd à mente, id eſt, quòd ab intellectu, ſcilicet ab arte ſit entelechia, id eſt, in actu ex ente in potentia eſt, quando volubile vel volutum, ſcilicet artiſce ſit ſupple in actu nullo exteriorum prohibente: & tunc dicitur ſanum in potentia: quia per vnã operationem artis fiet ſanum: *illuc autem in ſanato*, id eſt, in illis qui ſanantur per naturam, tunc ſupple dicitur aliquid ſanum in potentia quando nihil prohibet eorum qua ſunt in ipſo, id eſt, quando non eſt interius aliquod impedimentum fanitatis quòd ſcilicet debeat prius tranſmutari quàm virtus naturalis intrinſeca, & ſanans poſſit efficere fanitatem: ſed poteſt per vnica actionem: ſubdit enim alia exempla in his quæ ſunt per artem dicens: quia *ſimiliter tunc materia eſt poteſtate domus; ſi nihil prohibet fieri domū eorū qua ſunt in materia & in his*, puta lapidibus & lignis: *nec eſt aliquod quod oportet a deſſe aut abeſſe, aut permutari hac in domum poteſtate*, id eſt, antequam materia quæ eſt in potentia, in domum tranſformetur; & propter hoc lutum propriè non eſt in potentia domus, quatenus oportet ipſum prius tranſmutari vt ex eo fiant lateres; qui iam præparati poſſunt dici in potentia domus: ſubdit quòd *ſimiliter eſt in aliis extra qua eſt principium generationis: & in ipſo habente quòdlibet*, id eſt, ſiue habeant principium ſuæ generationis extrà, vt ſunt artificialia, ſiue intrà, vt ſunt naturalia: & tunc ſupple ſunt in potentia ad actum, quando nullo exteriorum impediēte erunt per ipſum, id eſt, poſſunt per ipſum propriū principium ad actum reduci, quale nondum eſt ſperma: *oportet enim in aliud permutari*, ſcilicet ipſum ſperma, vt ſic mediantibus multis permutationibus ex eo animal generetur: *quando verò per ſuum principium, ſcilicet actiuum iam eſt tale*, ſcilicet proximè diſpoſitum iam eſt hoc in potentia: *illa verò qua ſcilicet habent prius tranſmutari*, quatenus nō poſſunt reduci ad actum per vnã ſolam actionem, *egens altero principio, ſcilicet actiuo præparante materiam: quòd interdum eſt aliud à perfectiſſe quòd inducit vltimam formam: quòd declarat cum ſubdit, vt terra nondum eſt in potentia ſtatua: non enim vnã aſione, nec vno agente, reducitur in actum; vnde addit: *permutata autem*, ſcilicet per naturam erit *as*, & tunc fiet ſtatua per artem.*

Notandum, quòd aliquid eſſe in potentia ad aliquid eſt dupliciter: ſcilicet vel in potentia propinqua, vel in potentia remota. Primo modo aliquid eſt in potentia propriè, & ſic loquitur hīc Philoſophus: non tamen intendit negare, quin prima materia ſit in potentia ſaltem remota ad formas, ad quas inducēdas requiruntur multæ tranſmutationes præcedentes: ſic enim lutum eſt in potentia domus, & ſperma eſt in potentia animal, & ſic de aliis quibuscunq; licet non ſit in potentia primo modo. Deinde cum dicit:

Videtur autem quòd dicimus eſſe non hoc;

ſed illinum, vt arca non lignum, ſed lignea: & lignum non terra ſed terreum. Iterum terra ſi ſit, non aliud ſed illinū, & ſemper illud potentia ſimpliciter quòd poſterius eſt, vt arca non terra, nec terrea; ſed lignea: hac enim potentia arca, materia arca hoc: ſimpliciter quidem ipſius ipſum ſimpliciter; huius verò hoc lignum: ſi verò aliquid eſt primum quòd non adhuc de alio dicitur illinum: hac prima materia eſt; vt ſi terra aërea eſt, & aër non ignis, ſed igneus, ignis eſt prima materia hoc aliquid exiſtens; in hoc enim differt vniuerſale, & ſubiectum per eſſe hoc aliquid, aut non.

Oſtendit quòd materia ſic diſpoſita prædicatur de materiato denominatiuè. Circa quòd duo faciunt: primo facit quòd dictum eſt. Secundò comparat prædicationem hanc ad prædicationem paſſionis de ſubiecto. Secunda ibi: *Vtputa paſſionibus*, Dicit ergo, quòd *videtur autē ſupple materiatum quòd ſit ex materia quòd dicimus eſſe non hoc, ſed illinum*, quòd materiatum non prædicatur de materia in abstracto prædicatione dicēte hoc eſt hoc; ſed prædicatione denominatiua, quæ deſcribitur per hoc quòd eſt illinum dictum denominatiuè ab hoc quòd eſt illud vt arca non dicitur lignum, ſed lignea: nec lignum dicitur terra, ſed terreum: iterum terra ſi ſit, id eſt, ſi habet aliam materiam priorem, non dicitur quòd eſt illud, ſed illinum, & ſemper illud potentia ſimpliciter, id eſt, illud quòd ſit in potentia ſimpliciter, & propriè modo prædicto: quòd poſterius eſt, id eſt, prædicatur denominatiuè de eo quòd eſt immediatè poſterius, vt arca non dicitur terrea, vel terra; ſed lignea. Ratio huius eſt, quia terra non eſt propriè in potentia ad arcam, vt ſuperius dicebatur, quia non poteſt vnã ſola aſione tranſmutari in arcam: lignum autem eſt in potentia arca; & idè terra non poteſt prædicari de arca, nec prædicatione denominatiua, nec in abstracto: lignum autem poteſt prædicari denominatiuè, vt arca non dicatur terrea, vel terra, ſed lignea; idè ſubdit, quòd *hoc enim*, id eſt, lignum eſt in potentia arca, & materia arca & proportionabiliter: quia arca in vniuerſali eſt materia lignum vniuerſaliter; & ſimiliter arca in particulari lignum ſimiliter in particulari; idè ſubdit quòd *hoc quidem ſimpliciter*, id eſt, lignum dictum vniuerſaliter; ipſius, ſcilicet arca, ſimpliciter, id eſt, vniuerſaliter: huius verò in particulari hoc lignum in particulari. Subdit etiam ſi verò eſt aliquid primum quòd non adhuc de iſto dicitur illinum, id eſt, quòd non habet aliquid quòd de ipſo prædicetur denominatiuè, illud ſcilicet eſt materia prima, vt ſi terra eſt aërea: ita quòd aër ſit materia terre, vt dixerunt quidam, & prædicetur de terra denominatiuè: & ſimiliter aër non eſt ignis, ſed igneus; ita quòd ignis ſit materia aëris, & prædicetur de eo: ſimiliter ſi ſupple ignis non denominatur ab aliqua materia priori, ignis erit prima materia hoc aliquid exiſtens, id eſt, ſi ſit hoc aliquid exiſtens, & particulare ad differentia vniuerſalis: in hoc enim differt vniuerſale, & ſubiectum per eſſe hoc aliquid, aut non. Vult dicere Philoſophus quòd licet primum vniuerſale prædicetur de aliis, & alia non de ipſo, ſicut dictum eſt de prima materia, quæ ſupponitur eſſe ignis, gratia exempli; idè ad differentiam vniuerſalis oportet addere quòd materia prima

Diſſinitio enim in potentia in ordine ad artem vel naturam.

Al. illinum modi vt ſupra 1. 7. 1. c. 24. habet vel illinum.

Qualiter & qua materia prædicatur de materiato?

Idem infra 1. 2. huius, t. c. 27.

Proportio eſt principiorum & principiorum in vniuerſalitate & ſingularitate.

Opin. Heraclicus.

Potentiarum alia propinqua alia remota.

aliquid existens, quod non competit vniuersali. Deinde cum dicit:

51

Vt puta passionibus quod subiicitur homo, & corpus & anima: passio autem musica, & album. Dicitur autem musica adueniente secundum illud non musica, sed musicum, & non albedo homo, sed album; nec ambulatio, aut motus; sed ambulans, aut motum, ut illinum. Quacunquē quidem igitur sic, vltimum substantia.

Conuenientia prædicationis passionis de de subiecto & materia de materiato.

Comparat dictam prædicationem materiæ ad prædicationem passionis de subiecto, & facit tria. Primò comparat secundum conuenientiam. Secundò secundum differentiam. Tertiò assignat causam dicti. Secunda ibi: *Quacunquē quidem.* Tertia ibi: *Et rectè itaque.* Dicit ergo, quòd sic supple prædicatur materia de materiato, *ut puta,* id est, quòd sicut id quod subiicitur passionibus, *ut homo, & corpus, & anima: passio autem musicum, & album,* ita supple quòd passio dicitur de subiecto denominatiuè: *dicitur autem illud,* scilicet subiectum, *adueniente musica non musica, sed musicum; & homo dicitur non albedo, sed album: nec dicitur ambulatio, aut motus, sed ambulans, aut motum, ut illinum,* id est, non in abstracto, sed secundum prædicationem denominatiuam: sicut etiam dicebatur de prædicatione denominatiua materiæ de materiato; & idèd quantum ad hoc est similitudo hic & ibi. Deinde cum dicit:

Quacunquē verò non sic, sed species quedam, & hoc aliquid quod prædicatur vltimum materia, & substantia materialis,

Comparat hanc ad illam prædicationem secundum differentiam, dicens, quòd *quacunquē quidem igitur sic,* supple dicuntur sicut accidentia, & passiones de subiecto, *vltimum,* scilicet quod subternitur ipsi, est substantia, scilicet composita, & in actu: *quacunquē verò non sic prædicantur,* sed illud quod prædicatur est *quedam species, & hoc aliquid,* id est, aliqua substantia materialis, puta terra, aut lignum: *vltimum,* scilicet in talibus quod subternitur omnibus aliis est materia, scilicet prima, & substantia materialis, quæ supple non est composita, nec de se in actu, per quod differt à primis. Deinde cum dicit:

Et rectè itaque accidit illinum dici secundum materiam, & passiones: ambo namque indeterminata.

Tex. co. 1;

Quando quidem igitur aliquid est potentia, & quando non, dictum est.

Rationem dicti assignat notanter.

Assignat causam dicti, dicens quòd *rectè itaque accidit secundum materiam & passiones dici illinum,* id est, fieri prædicationem denominatiuam: nam pro quia, *ambo,* scilicet tam materia: quam passio, quæ prædicantur sunt: *indeterminata:* nam accidens determinatur, & diffinitur per subiectum: materia autem per id ad quod est in potentia, & ratione huius, nec hoc, nec illa prædicatur prædicatione dicente hoc est hoc, sed solum denominatiuè. Vltimò epilogat: quòd *quandoquidem igitur dicendum aliquid esse in potentia, & quando non, dictum est.*

Scoti Oper. tom. IV.

SVMMÆ SECVNDÆ

CAP. II.

Actum priorem esse potentia duplici prioritate.

S V M M A R I V M.

Actum priorem esse potentia, diffinitione, & tempore, seu generatione: id tamen non semper verum esse respectu omnis potentia. Soluit obiectionem in contrarium.

Quoniam autem ipsum prius determinatum quot modis dicitur; palam quia prior est actus potentia. Dico autem potentia non solum determinata, qua dicitur principium permutatiuum in alio in quantum aliud; sed totaliter omni principio motiuo, aut immobilitatiuo: etenim natura in eodem fit; in eodem enim genere potentia, principium enim motiuum sed non in alio; sed in eodem in quantum idem. Omni itaque tali prior est actus ratione & substantia, tempore verò est quidem ut sic, est autem ut non.

32

Postquam Philosophus determinauit de potentia, & actu absolute: nunc determinat de eis comparatè. Circa quod tria facit: primò comparat potentiam, & actum penes ordinem prioris, & posterioris. Secundò penes bonum & malum. Tertiò penes ipsum intellectum. Secunda ibi: *Quia autem melior,* Tertia ibi: *Inuenitur itaque.* Prima in duas. Primò ponit intentum. Secundò ipsum probat. Secunda ibi: *Ratione quidem.* Dicit ergo, quòd *quoniam determinatum est,* scilicet in quinto huius, text. coment. 16. *quot modis dicitur ipsum prius, palam,* scilicet ex dicendis: quia actus est prior potentia; non solum illa determinata superius, qua dicitur principium permutatiuum in alio, in quantum aliud, qua dicta est prius potentia actiua, sed totaliter, id est, vniuersaliter de omni principio motiuo, aut immobilitatiuo, id est, siue sit principium motiuum, siue principium immobilitatis, puta quietis, aut actionis, quæ est sine motu, puta intelligere, & velle: & subdit, *etenim natura fit in eodem,* scilicet genere cum potentia: *in eodem enim genere est,* supple natura, ipsi potentia: quia supple vtrunquē est principium motus: vnde subdit quòd natura est, *principium motiuum, sed non in alio; sed in eodem in quantum idem,* id est, in quantum huiusmodi, vt habetur 2. Physic. text. 3. Ex quo patet quòd cum natura non solum sit principium motus, sed etiam quietis, quòd similiter potentia non solum est principium motus; sed etiam sit principium immobilitatis. Hoc præmissò, subdit quòd intendit quòd *omni itaque tali potentia prior est actus ratione, id est, diffinitione, & substantia, id est, perfectione: tempore verò quidem est, ut sic, est autem ut non,* sicut patebit infra. Deinde cum dicit:

Sermo de potentia & actu comparatè, & primò penes bonum & posterius.

Prioritas actus respectu potentia triplex.

Ratione quidem igitur quia prior, palam, nam per contingere actu esse possibile est, quod

E c 2 primo

primò possibile, puta dico edificatorem potentem edificare, & speculatorem speculari, & visibile potens videri, eadem autem ratio, & in aliis, quare necesse rationem præexistere, & notitiam notitia.

Probat intentum. Circa quod tria facit: quia primò probat prioritatem diffinitionis. Secundò prioritatem temporis & generationis. Tertio prioritatem substantiæ & perfectionis. Secunda ibi: *Tempore verò.* Tertia ibi: *At verò & substantia.* In prima parte intendit talem rationem: Illud est prius alio, ratione, & diffinitione; per quod aliud habet diffiniri & non e converso: sed potentia habet diffiniri per actum & non e converso, ergo &c. Dicit ergo, *palam quidem igitur: quia supple actus est prior quam potentia ratione, nam possibile est quod primò possibile per contingere esse actus, id est, quod prima ratio possibilis in hoc est, quòd contingit ipsum agere, vel esse in actu, puta dico qui edificat esse potentem edificare, & speculatorem potentem speculari, & visibile potens videri, eadem ratio est & in aliis: quare necesse est rationem, id est, diffinitionem actus præexistere, id est, priorem esse ratione potentia & notitiam notitia; id est, quòd actus sit prior potentia, & quantum ad diffinitionem, & quantum ad notitiam. Deinde cum dicit:*

Actum præcedere potentiam diffinitione ostendit.

In quo consistit ratio possibilis.

33

Tempore verò prius specie idè agens prius, sed numero non. Dico autem hoc, quia hoc quidem homine iam ente secundum actum, & frumento, & vidente prius est tempore materia, & semen, & visum, quæ potentia sunt homo, & frumentum, & videns, nondum autem actus, sed his tempore priora altera entia actu ex quibus hæc facta sunt. Semper enim ex potestate ente fit actu ens ab actu ente, ut homo ex homine, musicus à musico, semper mouente aliquo primo, mouens autem actum iam est.

Text. c. 14.

Dictum est autem in sermonibus de substantia, quia omne quod fit ex aliquo, & ab aliquo, & hoc specie idem.

Probat quomodo actus sit prior potentia, & tempore, & generatione, & quomodo non. Circa quod duo facit: primò ostendit inrentam conclusionem. Secundò remouet quandam obiectionem. Secunda ibi: *Vnde Sophisticus.* Prima in duas: primò declarat intentum in potentiis passivis: secundò in quibusdam actiuis. Secunda ibi: *Quapropter, & videtur impossibile.* Dicit ergo, quòd supple actus est prior potentia tempore, specie idem agens, sed non numero, id est, agens vel ens actu quòd est idem specie, sed non idem numero est prius quam ens in potentia, quod exponit cum subdit: *Dico autem hoc: quia hoc quidem homine iam ente secundum actum, & similiter frumento, & vidente prius est tempore, & materia respectu hominis, & semen respectu frumenti, & videns; nondum autem actu, reddendo singula singulis. Vult dicere quòd respectu eiusdem in numero potentia præcedit actum tempore: prius enim materia fuit in potentia ad hominem, quam esset actu homo, & similiter est de aliis exemplis: non ta-*

Ostendit quando actus præcedit tempore potentia passivam.

men hoc est verum simpliciter; vnde subdit: *sed his, scilicet quæ existunt in potentia, sunt priora tempore altera entia in actu scilicet agentia ex quibus facta sunt hæc, id est, per quæ ista reducta sunt ad actum, & idè simpliciter loquendo ens in actu est prius ente in potentia.* Vnde subdit vniuersali bonam propositionem: *semper enim ex ente potestate fit ens actu ab actu ente, quod est ipsum agens, ut homo, scilicet in potentia fit supple homo actu: musicus supple in potentia fit musicus in actu, & semper mouente aliquo primo, id est, ab aliquo mouente primo reductoris supple ens in potentia ad actum: mouens autem, id est, agens est iam ens in actu: dictum autem est in sermonibus de substantia, id est, in 7. huius, text. c. 22. & inde, quòd omne quod fit, fit ex aliquo, scilicet vt materia & ab aliquo, scilicet vt ab agente, & hoc est idem specie, scilicet cum eo, quòd fit, vt ibidem expositum fuit. Ex his ergo patet, quòd licet idem numero prius tempore sit in potentia; tamen simpliciter aliquod ens actu, puta agens, quòd ponitur idem specie cum genito, est prius tempore quam ens in potentia. Qualiter autem tam in generatione vniuoca quam in æquiuoca est aliqua similitudo inter generans, & genitum, vt sic generans, posset dici aliquo qualiter idem specie cum genito, dictum est in septimo, & habet in 12. adhuc amplius declarari: Deinde cum dicit:*

Notabilis propositio.

Quapropter & videtur impossibile esse, edificatorem esse, qui non edificauerit quicquam aut citharædum, qui non citharizauit: nam addiscens citharizare citharizans addiscit citharizare: similiter autem & in aliis.

34

Declarat intentum in quibusdam potentiis actiuis, dicens, *quapropter, quia supple sic est quòd quædam potentia; puta artes acquiruntur per actus, vt ostensum fuit supra; idè videtur impossibile esse aliquem edificatorem esse, qui non edificauerit aliquid, aut citharædum, qui non citharizauit; ita quòd in istis actus præcedit potentiam, etiam in eisdem numero; vnde subdit: nam addiscens citharizare citharizans, id est, exercitans se in actibus citharizandi addiscit citharizare: similiter autem est in aliis, scilicet artibus: hoc autem infert ex prædictis: dictum enim fuit, quòd potentia musicum sit actu musicum, à musico in actu, puta addiscendo à doctore non potest autem addiscere artem, nisi exercendo actus artis, & sic etiam in eodem numero actus præcedit potentiam. Deinde cum dicit:*

Vnde sophisticus elenchus factus est: quia non habens quis scientiam faciet cuius est scientia: addiscens enim non habet.

Remouet quandam obiectionem. Circa quod duo facit: primò obiectionem præmittit: secundò ipsam soluit & excludit. Secunda ibi: *Sed quia eius quòd fit.* Dicit ergo, *vnde supple ex prædictis factus est sophisticus elenchus, id est, syllogismus veritati contradicens apparetur, quem ponit dicens: quia non habens quis scientiam faciet id cuius est scientia: addiscens enim non habet: formetur sic obiectio: Addiscens artem operatur actum artis secundum te: sed addiscens artem non habet artem: ergo non habens artem operatur actum artis: quòd videtur falsum. Deinde cum dicit:*

T. com. 10. huius 9.

Actus est prior tempore potentia etiam actiua licet non omni.

Obiicit contra dicta sophisticè.

Sed

35

Sed quia eius quod fit, factum est aliquid & totaliter eius, quod mouetur motum est aliquid; palam autem in his, qua de motu hoc, & discentem necesse habere aliquid scientia forsân.

Sic igitur, & hoc palam, quia & actus sit prior potentia secundum generationem, & tempus:

T.com.1.5.

Solutio obiectionis.

Soluit, & excludit dictam obiectionem: stat autè solutio in hoc: nam sicut probatur 6. Physic. text.c.7. & 87. omne quod mouetur partim habet de termino à quo, & partim habet de termino ad quem; ita quod ante omne quod est factum esse, habet aliquid de termino, & de facto esse, scilicet imperfectè, quia igitur illud quod fit, & mouetur addiscendo aliquam artem, aliquid habet de facto esse, & de termino ad quem, id est, de arte illa quâ addiscit: non est inconueniens si aliqualiter potest facere opus artis; licet non sic perfectè, sicut si haberet perfectam artem: sicut illud quod calefit potest aliqualiter calefacere, quatenus iam aliquid habet acquisitum de calore; licet non sic perfectè calefaciat, sicut si perfectè haberet calorem, & esset iam in termino motus. Cùm ergo dicit quod addiscens artem non habet artem, est ut sic, est ut non: non habet quidem secundum gradum perfectum; habet tamen aliquid de arte secundum gradum imperfectum; & ratione huius potest facere opus artis: licet non ita perfectè, sicut si haberet totam artem. Non ergo sequitur conclusio, quæ infertur, quod aliquis non habens artem faciat actum artis. Dicit ergo, quod quia eius quod fit, aliquid factum est, & totaliter, id est, vniuersaliter, eius quod mouetur, aliquid est motum, palam autem hoc in ipsis de motu, id est, quod hoc est manifestum 6. Physic. text.com.7. & text. com. 52. quia inquam sic est, necesse est discentem habere forsân aliquid scientia ad quam, scilicet mouetur & quam addiscit, & idèd supple ratione huius potest exercere actum artis. Concludit ergo quantum ad totum præcedens: *quare si igitur & hoc, supple verum est, palam etiam: quia actus sit prior potentia secundum generationem, & tempus.*

Qualiter addiscens habet artem & actum eius.

Epilogus.

Actus procedentes habitus & sequentes sunt eiusdem speciei, quod tamen bene examinabitis.

Notandum, quod non est inconueniens eundem actum specie esse à potentia habituata, & non habituata, licet non æquè perfectum, vnde primus actus generatiuus habitus est elicitus à potentia non habituata: nihilominus tamen est eiusdem speciei cum actibus sequentibus, qui eliciuntur à potentia habituata: nam actus habet specificari principaliter ex obiecto, & idèd manente eodem obiecto erit idem actus specie: licet potentia varietur penes habere habitum, vel non habere: sed si quaeratur utrùm primus actus generatiuus artis sit opus artis, dico quod non, sed similis,

SVM MÆ SECVNDÆ
CAP. III.

Actum priorem esse potentia, perfectione, & de actione immanente, & transeunte.

SVM MARIVM.

Actum esse priorem potentia, perfectione, probat duplici ratione, & inductione tam in actiuis, quàm in passiuis potentiis.

Scoti Oper. tom.

36

AT verò & substantia primum quidem, quia que generatione posteriora, specie, & substantia sunt priora, ut vir puero, & homo spermate, hoc quidem enim iam habet speciem, illud verò non.

Postquam probauit Philosophus de actu prioritate rationis, & prioritatem temporis, siue generationis, nunc probat prioritatem substantiæ, siue perfectionis. Circa quod duo facit: quia primò probat intentum per rationem sumptam ex parte corruptibilem, quæ aliquando sunt in potentia, aliquando in actu: secundò per rationem sumptam ex parte incorruptibilem, quæ semper sunt in actu, ut ad corruptibilia comparantur. Secunda ibi: *At verò, & magis proprie.* Prima in duas secundum duas rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Et quia omne.* In prima parte intendit talem rationem: Illud quod est posterius generatione, est prius substantia, & perfectione: sed actus est huiusmodi respectu potentia; prius enim est generatione aliquid in potentia quàm sit in actu: Ergo &c. Dicit ergo quod non solum actus est prior potentia ratione, & tempore sed *at verò, & substantia*, id est, perfectione *primum quidem:* nam *posteriora generatione sunt priora specie, & substantia*, id est perfectione, *ut vir puero, & homo spermate: hoc enim, scilicet vir, & homo iam habet speciem*, id est, perfectionem: *illud verò, scilicet puer, vel sperma non.* Ratio huius assignatur: quia processus generationis naturalis est imperfecti ad perfectum: & ideo vir est perfectior puero, & homo spermate, ex quo generatur: tunc autem supplenda est minor quod actus in eodem est posterior generatione secundum naturam quàm potentia: ergo erit prior potentia perfectione.

Officium prioritatem actus secundum perfectionem respectu potentia.

Quomodo posteriora generatione sunt priora perfectione.

Videtur autem propositio Philosophi esse falsa: quia si sic, ergo accidens est perfectius substantia, cùm sit posterius generatione quàm substantia. Dicendum quod prius, & posterius dupliciter sumi possunt, vel in eodem genere, vel in diuerso: propositio ergo Philosophi intelligenda est de priori, & posteriori quæ sunt in eodem genere: sic enim, quod est posterius generatione est prius perfectione: nam natura procedit ab imperfecto ad perfectum ut prædictum est: substantia autem, & accidens sunt alterius generis, & idèd non est instantia de substantia, & accidente in proposito. Deinde cùm dicit:

Processus perfectionis naturalis quist

Prius & posterius habet considerari dupliciter. Vide 11. d. 4. q. 3.

Et quia omne ad principium vadit quod fit, & finem: principium enim cuius causa, finis verò cuius generatio: finis autem actus, & huius gratia potentia sumitur.

37

Ponit secundam rationem quam intendit talem: Illud quod habet ratione finis est perfectius his, quæ sunt ad finem: sed actus habet rationem finis, & potentia habet rationem eius, quod est ad finem: ergo, &c. Circa hoc sic procedit: primò ponit rationem: secundò probat minorem, scilicet quod actus habet rationem finis. Secunda ibi: *Non enim ut visum.* Dicit ergo, quod etiam supple actus est prior potentia, perfectione: *quia omne quod fit vadit ad principium & finem: etenim pro quia, finis cuius causa* supple aliquid sit est principium: nam vt ostensum est in 5. huius, t.c.1. & 2. finis habet ratione principij, & causæ: idèd subdit,

Finis perfectior his que sunt ad ipsum, etiam actus perfectior potentia.

Al. quod cū actus sit finis potentia ergo prior & posterior.

quòd generatio est causa finis; & ideo finis habet rationem perfectioris: actus autem est finis potentia: ex quo sequitur quòd actus sit prior potentia, ergo perfectior. Deinde cum dicit:

Non enim ut visum habeant, vident animalia; sed ut videant, visum habent.

Probat minorem rationis. Circa quod tria facit: quia primò probat actum habere rationem finis modo inductiuo: secundò probat hoc idem modo signato, id est, à signo: tertio probat hoc idem modo syllogistico ducendo ad inconueniēs. Secunda ibi: *Quapropter & docentes*. Tertia ibi: *Nam si non*. Prima in duas: primò ostendit propositum, inducendo in potentis irrationalibus naturalibus: secundò in rationabilibus acquisitis, & utraque sunt actiue: tertio inducendo in potentis passiuis. Secunda ibi: *Similiter autem*. Tertia ibi: *Amplius materia*. Dicit ergo, quòd supple benè dictum est quòd actus est finis potentie: non enim animalia vident, vt visum habeat, id est potentiam visiuam; sed visum habent, vt videant id est, quòd potentia ordinatur ad actum vt ad finem, & non e conuerso. Deinde cum dicit:

Similiter autem, & edificandi scientiam vt adificent, & Theoricam vt speculentur, sed non speculantur, vt Theoricam habeant nisi meditantur; hi autem non speculantur, sed in quantum sic, aut quia non egent speculari.

Ostendit idem inducendo in potentis actiuis rationabilibus acquisitis, dicens quòd *similiter autem* homines supple habent *scientiam edificandi, vt adificent, & Theoricam*, id est, scientiam speculatiuam, vt *speculentur: sed non e conuerso speculantur: vt habeant Theoricam, nisi meditantur*, id est, quando addiscunt, & meditantur ea quæ pertinent ad scientiam, vt sic acquirant eam: *hi autem non in quantum speculantur*, supple simpliciter, & perfecte; *sed in quantum sic*, id est, imperfectè, & secundum quid vt prædictum fuit: *aut pro sed, quia non egent speculari*, id est, speculari simpliciter non est propter aliquam indigentiam; sed est vt iam scientia habita & acquisita: non sic autem speculantur addiscen es; sed propter indigentiam scientiæ acquirendæ. Deinde cum dicit:

Amplius materia potentia est, donec veniat ad speciem, quando verò actu est tunc in specie: similiter autem & in aliis, & quorum motus est finis.

Ostendit idem inducendo in potentis passiuis, dicens quòd supple *Amplius materia est in potentia donec veniat ad speciem*, id est, formam: *quando verò actu est; tunc est in specie*, id est, sub forma: *similiter autem est in aliis, & quorum motus est finis*, id est, quæ mouentur propter finem: nam omnia ordinantur ad actum, vt ad finem motus. Patet ergo ex his, quòd actus est finis potentie. Deinde cum dicit:

Propter quod sicut docentes operantem cum ostenderit, putant finem reddidisse, & natura similiter.

Ostendit propositum modo significato, id est, à signo, dicens: *quapropter*, quia supple sic est: quòd actus est finis potentia; idè *docentes putant finem reddidisse*, id est, se ad finem peruenisse cum instruxerunt agentem; id est, discipulum *operantem* actum artis, & *natura similiter* peruenit ad finem quando consequitur, & attingit actum, & hoc est signum quòd actus habet rationem finis. Deinde cum dicit:

Nam si non sit ita, Passosus Mercurius erit, non manifestum enim, & scientia si interius aut exterius quemadmodum ille, opus enim finis: actus autem opus. Propter quod, & nomen dicitur actus secundum opus, & tendit versus entelechiam.

Ostendit quòd actus habet rationem finis modo Syllogistico ducendo ad inconueniēs. Circa quod duo facit: primò facit quòd dictum est: secundò quia mentionem fecerat de operatione & actu, distinguit operationem in transeuntem & in manentem. Secunda ibi: *Quoniam verò est horum*. Dicit ergo: *nam si non sit ita*, scilicet quòd finis & perfectio sint in actu, sequitur supple quòd non apparebit differentia inter aliquem sapientem & aliquem insipientem; idè dicit quòd *Passosus*; qui fuit quidam insipiens, erit *Mercurius*; qui fuit quidam sapiens: *non enim manifestus* supple erit *Mercurius in sua scientia, et si exterius scientia aut interius, quemadmodum ille*, id est, quòd non erit manifestum, siue habeat scientiam interius quantum ad actum speculandi interiorum: siue quantum ad exteriorum, sicut nec ille *Passosus*. Ratio huius est; quia non per potentiam, sed per actum scientiæ manifestatur aliquis esse sciens: *opus enim* id est, operatio est finis, scilicet scientiæ factiue: *opus autem*, id est, operatio est quidam actus. *Propter quod*, vt dictum fuit supra, *nomen actus dicitur secundum opus*, id est, lumitur ab operatione & motu, & *tendit*, id est, deriuatur inde *versus entelechiam*, id est, ad formam quæ dicitur entelechia, id est, actus.

S V M M A R I V M.

Explicatur actio immanens & transiens, de quibus vide Doctorem 1. d. 3. q. 6. n. 32 & q. 9 ad 3. & 4. d. 10. q. 5. & d. 11. q. 2. & quodlib. 13. art. 3.

Quoniam verò est horum quidè vltimum usus, & visus visio, & præter hanc nullum sit alterum à visu opus. A quibusdam verò fit aliquid ab opere, vt operatum, vt ab edificatoriâ, domus præter adificationem: tamen non minus hic quidem finis: hic autem magis finis potentie est: nam adificatio in adificato, & simul fit, & est cum domo. Quorumcunque igitur aliquid alteru est, quod fit præter usum horum actus in facto est, vt adificatio in adificato, & contextio in contexto; similiter autem, & in aliis, & totaliter motus in eo quod mouetur. Quorum verò non est aliquid aliud opus præter actionem in ipsis existit actio, vt visio in vidente, & speculatio in speculante, &

Arguit ad idem à significato.

Potentia rationabiles duplices.

Quòd actus sit finis potentia ostendit idè 2. Ethic. cap 1.

38

Inductiuè in potentis actiuis & passiuis probat quòd dictum est.

Text. c. 16.

In textu Graeco habetur ὁ Πάσσωρος Ἐρμῆς Passosus Mercurius.

Differentia sapientis & insipientis attenditur per nos operari.

39

& vita in anima: quare, & felicitas, vita namque qualis quadam est.

T.c.17.

Quare manifestum est quod substantia, & species, actus quidem est. Secundum hanc rationem palam vidique quia prior substantia est actus potentia, & ut diximus, tempore semper præcipitur actio alia ante aliam usque ad eam qua est semper mouentis principium.

40

Quia locutus fuerat de operatione, distinguit ipsam in transeuntem & permanentem. Dicit quod quoniam verò horum, id est, potentiarum actiuarum, vel actionum, vel operationum quidem ultimum visus, id est, quod vltimus finis est solus visus potentia, & non aliquid exterius operatum, ut visus visio, & præter hanc, scilicet visionem nullum alterum opus sit a visui; & ideo: ista operatio est immanens habens rationem finis: à quibusdam verò, scilicet potentia actiui sit aliud, supple præter ipsam actionem, ut ab arte adificatoria sit domus præter adificationem: & subdit, tamen non minus hic quidem finis: hic autem magis finis potentia est, id est, quod præter hanc differentiam potentiarum actiuarum, ipse actus non minus est finis hinc quàm ibi: cuius causam subdit: nam adificatio simul fit, & simul est cum domo, ex quo pater quod si domus, siue quodlibet aliud adificatum est finis: non excluditur quin actus sit etiam finis potentia: subdit etiam quod quorumcumque igitur potentiarum est aliquid alterum, quod sit præter visum, id est, præter ipsam actionem, horum actus, id est, actio, est in facto, ut adificatio in adificato, & contextio in contextio: similiter autem & in aliis, & totaliter, id est, vniuersaliter motus est in eo, quod mouetur: quorum verò, id est, in illis potentia, quarum non est aliquod aliud opus præter actionem: in ipsis, scilicet agentibus, actio existit, ut visio in vidente, & speculatione in speculante, & vita in anima, ita quod per vitam intelligatur secundus actus, puta opera vitæ, quare & supple felicitas est operatio immanens in agente: namque pro quia, supple felicitas qualis est quadam vita, scilicet vita perfecta, accipiendi vitam, similiter pro secundo actu: consistit enim in speculatione ex 1. & 10. Eth.c.9. & c.10. & ideo sup. cum operatio sit in operante, felicitas erit in felice: habetur ergo ex prædictis quod operatio quadam est immanens, quadam transiens, & quod operatio immanens est in ipso operante, ut in subiecto; transiens autem in ipso operato. Vltimò epilogar quantum ad præcedentia, dicens, quod manifestum est quod substantia, & species, scilicet forma est quidam actus: palam etiam quia actus est prior potentia substantia, id est, perfectione, & secundum rationem, id est, distinctionem, & etiam tempore, ut diximus: semper enim præcipitur, vel præcipitur actus alius ante alium, secundum quem scilicet agens est in actu, & hoc usque ad eum actum, qui est semper mouentis primum: primum enim mouens est in actu tantum: quia nihil transit de potentia ad actum, nisi per ens actus; & ideo simpliciter loquendo actus est prior potentia, etiam tempore, ut patet ex prædictis.

Actioni alia est immanens & alia transiens, & qualiter differunt.

Felicitas est operatio & vita perfecta.

Epilogus.

421

Al. principiu. In actum purum duratione & perfectione omnium potentiarum & actuum multitudine.

Notandum, quod duplex est actus: quidam est productiuus; quidam productus. Primus actus proprie dicitur actus productiuus: secundus actus proprie dicitur operatio intrinseca, & immanens,

quia scilicet ipsum operans perficitur vltimatè. Veruntamen operatio quandoque actio nominatur: habet enim duas condiciones, in quibus conuenit cum actione. Prima est quod semper est in fieri; non dico fieri successiuè, quia operatio est indiuisibilis; sed sic est in fieri quia in continua dependentia est ad eandem causam, & secundum idem, sicut est dependentia rei consueta ad causam consueta. Secunda conditio est, quod operatio transit in obiectum, sicut in terminum, licet non accipientem esse per ipsam; sed præsuppositum in suo esse; & propter istas duas condiciones operatio potest dici actio, sicut propter easdem dicitur actus secundus; & tunc ista distinctio actionis in transeuntem, & immanentem, si sic intelligatur, non est generis in species; sed vocis in significationes: nam actio transiens est verè actio de genere actionis; sed actio immanens est verè qualitas. Alio modo actio de genere actionis potest diuidi in actionem immanentem & transeuntem, sicut superius in inferiora: quia non solum actio de genere actionis est ad formam inductam per motum in passio alio ab agente; sed etiam est ad formam inductam in ipsomet agente. Illa enim forma absoluta, quæ est operatio immanens cum sit noua, oportet quod sit terminus alicuius actionis proprie dictæ, per quam accipit esse. Quando ergo forma terminans actionem est extra ipsum agens; tunc actio ista transit: quando verò forma terminans actionem est in ipso agente; tunc actio ista manet: & sic dupliciter potest intelligi distinctio Philosophi de actione transeunte, & immanente. Ille tamen secundus intellectus de hac distinctione actionis transeuntis, & immanens, licet verus sit; non tamen est de intentione Philosophi hic in litera, sicut primus, ait enim. Non est aliquid aliud opus præter actionem, id est, aliquis terminus operatus præter ipsam operationem; & sequitur quod, in istis existit actio, ut visio in vidente: vbi satis exprimit quod visionem vocat actionem immanentem, non autem aliquam aliam, cuius visio sit terminus productus.

Operatio dicitur actio propter duo. Vide 3. d. 1. q. final. & in quod. q. 13. art. 3.

Diuisio actionis in immanentem & transeuntem vno modo est vocis in significatione; alio modo generis in species.

ΣΥΜΜÆ ΣΕΚΥΝΔÆ

C A P. I V.

Actum priorem esse potentia probatur ex comparatione ad corruptibilia.

S V M M A R I V M.

Actum esse priorem potentia perfectione, probat comparatione incorruptibilibus, ad corruptibilia, respectu quorum sunt sicut actus. Explicat potentiam contradictionis, quæ secundum quid tantum competit sempiternis. Infert ex dictis quatuor conclusiones.

At verò, & magis proprie, nam sempiterna priora substantia sunt corruptibilibus: est autem nihil potentia sempiternum.

42

Postquam Philosophus probauit actum esse priorem potentia substantia, & perfectione per rationem sumptam ex parte corruptibilem, quæ aliquando sunt in potentia, aliquando in actu:

Offendis insensum ex parte incorruptibilem operatione.

nunc ostendit idem per rationem sumptam ex parte incorruptibilium, quæ semper sunt in actu, ut ad corruptibilia comparantur. Circa quod duo facit: primò ostendit veritatem propositi intenti: secundò excludit falsitatem cuiusdam Platonici dicti. Secunda ibi: *Si ergo aliqua sunt*. Prima in tres: primò facit quod dictum est: secundò concludit ex dictis quasdam conclusiones: tertio exponit quasdam comparationes inter corruptibilia & incorruptibilia, de quibus fecerat mentionem. Secunda ibi: *Nec eorum qua*. Tertia ibi: *Imitantur autem*. In prima parte intendit talem rationem: Sempiterna sunt priora corruptibilibus secundum substantiam, & perfectionem: sed sempiterna comparantur ad corruptibilia, ut actus ad ad potentiam: quia sempiterna sunt semper actu, & non in potentia; corruptibilia verò sunt in potentia ad esse, & non esse; ergo actus est prior potentia secundum substantiam & perfectionem. Circa hoc sic procedit: primò ponit rationem: secundò subiungit minoris probationem. Secunda ibi: *Ratio verò*. Dicit ergo, quod *ad verò, & magis propriè* supple ostenditur supple sic quam prius; quod dicit pro tanto, quia in ista ratione quæ sequitur, non sumuntur actus & potentia in eodem sicut prius, sed in diversis, & arguitur per rationem magis evidentem. Ponit ergo rationem, dicens: *nam sempiterna sunt priora corruptibilibus substantia*, id est, secundum substantiam: *est autem nihil sempiternum in potentia*, sicut supple sunt corruptibilia, & in hoc tangit totam rationem virtualiter. Deinde cum dicit:

Ratio verò hæc omnis potentia simul contradictionis est, quod quidem enim non possibile existere, non utique existet in aliquo: possibile autem omne contingit non actu esse; quod ergo possibile esse, contingit & non esse. Idem igitur possibile esse, & non esse: possibile verò non esse, contingit non esse: contingens autem non esse corruptibile, aut simpliciter aut hoc ipso quod dicitur contingere non esse, aut secundum locum, aut secundum quantum, aut secundum quale: simpliciter autem quod secundum substantiam. Nihil ergo incorruptibile simpliciter potentia est ens simpliciter: aliquid autem nihil prohibet, aut quale, aut ubi: actus ergo omnia.

Probat minorem rationis, & arguitur sic: omnis potentia est potentia contradictionis: sed sempiterna non sunt in potentia contradictionis; ergo non sunt in potentia, & per consequens sunt in actu. Dicit ergo, quod *ratio verò hæc*, scilicet ad probandum, scilicet nihil sempiternum esse in potentia: quia *omnis potentia est simul contradictionis*, & loquitur de potentia passiva, qua aliquid potest esse, & non esse, vel simpliciter, vel secundum quid: quod probat per oppositum: *quod quidem non est possibile existere non utique existit in aliquo*: vult dicere quod ubi non est talis potentia, non contingit utraque pars contradictionis: quia quod non est possibile esse nunquam erit: quia non possibile aequipollet impossibili, & impossibile non ipsi necesse esse. Et subdit: *omne autem possibile contingit non esse actu, quod ergo est possibile esse, contingit esse & non esse: idem igitur est possibile esse, & non esse: ex quo patet, quod potentia*

est simul contradictionis: quia possibile esse contingit non esse: hæc enim duo aequipollet: contingens autem non esse est corruptibile, aut simpliciter, aut hoc ipsum quod dicitur, & secundum quid contingere non esse, puta aut secundum locum; ut si contingit aliquod corpus non esse in loco, tunc est corruptibile secundum locum: similiter autem secundum quantum, aut secundum quale, quodlibet enim horum modorum est aliquid corruptibile secundum quid: simpliciter autem, quod secundum substantiam, supple potest esse, & non esse. Concludit ergo intentum quod nihil incorruptibile simpliciter est ens in potentia simpliciter: nam patet ex dictis quod omne, quod est in potentia in quantum huiusmodi, est corruptibile, & hoc si simpliciter sumitur, id est, secundum substantiam: subdit autem quod *aliquid contingit*, id est, secundum quid nihil prohibet, supple ipsa incorruptibilia esse in potentia, ut secundum quale, aut secundum ubi. Patet enim quod Luna est in potentia, ut à Sole illuminetur, & etiam Sol est in potentia quando est in vbi Orientis, quod sit in vbi Occidentis: omnia igitur supple sempiterna, & incorruptibilia sunt actu, ut huiusmodi: hæc fuit minor rationis principalis.

Notandum, quod duplex est esse, scilicet esse substantiale, & simpliciter, & esse accidentale, & secundum quid: similiter aliquid potest dici in potentia contradictionis dupliciter correspondere, scilicet vel quia potest esse, & non esse simpliciter: vel quia potest esse, & non esse secundum quid Sempiterna ergo, etsi non sunt in potentia contradictionis simpliciter, tamen nihil prohibet ea esse in potentia contradictionis secundum quid, ut patet ex prædictis de Luna. Et similiter est de aliis corporibus cælestibus, nam omnia sunt illuminabilia à Sole, ut tradunt Astronomi, & omnia sunt mobilia ad vbi, Deinde cum dicit:

Nec eorum qua ex necessitate sunt, & ipsa prima: nam si hæc non essent, nihil utique esset.

Concludit ex dictis quatuor conclusiones, quarum secunda ponitur ibi: *Nec utique motus*. Tertia quæ sequitur ex secunda ibi: *Propter quod semper agit Sol*. Quarta ibi: *Non est autem timendum*. Dicit ergo, quod non solum supple nihil incorruptibile simpliciter est ens in potentia simpliciter; sed *nec eorum qua sunt ex necessitate*, supple aliquid est in potentia: quia necessaria semper sunt in actu, & non possunt esse, & non esse: cuius causam subdit, & quidem *ipsa prima*, id est, quod necessaria sunt prima inter omnia: *nam si hæc non essent, nihil esset utique aliorum*.

Notandum, quod necessaria non solum dicuntur de sempiternis incomplexis; sed etiam in rebus corporalibus sunt quedam necessaria complexa, puta hominem esse risibilem, & animal esse animal, & huiusmodi; & de his verum est, quod non sunt in potentia contradictionis: sunt enim prima, quibus ablati alia auferuntur; sublati enim prædicatis necessariis, tolluntur prædicata per accidens. Vel posset hoc referri, ad incomplexa necessaria, talia autem sunt Intelligentiæ, quæ sunt prima entia, quibus ablati alia auferuntur: quæ etiam non sunt in potentia contradictionis ad esse, & non esse, patet, Deinde cum dicit:

Neque utique motus, si quis est sempiternus: nec si quid motum sempiternum non est secundum

Corruptibile duplex.

Omnia sempiterna præter primum sunt corruptibilia secundum quid, licet Philosophus non ita universali loquatur propter Intelligentias.

Esse, & potentia contradictionis duplex.

Sempiterna sunt in potentia contradictionis secundum quid.

44

Primum sequens.

Omnia sempiterna est necessarium & econtra.

Necessarium & sempiternum duplex.

Sempiterna priora corruptibilibus.

Corruptibilia sunt in potentia ad esse, & non esse.

43 Omnis potentia est contradictionis.

Hic introducuntur combinationes & aequipollentia modalium.

secundum potentiam motum, nisi unde quod huius autem materiam nihil prohibet existere.

Ponit secundam conclusionem, concludens de motu sempiterno quod dixerat de substantiis sempiternis, dicens, quod *nec vtrique motus si quis est sempiternus: nec si quid est motum sempiternum; ita quod semper moueatur non est secundum potentiam motum, scilicet quod nec talis motus, nec quod mouetur tali motu, est in potentia; nisi unde quo, id est, nisi ut ab hoc ubi transeat in illud ubi: motus enim est actus entis in potentia, & ideo oportet omne, quod mouetur esse in potentia ad terminum motus: licet non sit in potentia ad ipsum moueri, & subdit quod huius autem, quod scilicet mouetur motu sempiterno, nihil prohibet materiam existere, eo modo quo expositum est §. huius, in quadam questione, esse materiam in cælo, secundum viam Philosophorum. Deinde cum dicit:*

Propter quod semper agit Sol, & astra, & totum cælum.

Ponit tertiam conclusionem, quæ sequitur ex secunda; quia enim illud quod mouetur motu sempiterno, puta cælum, & astra, agit mediante motu, & ideo sequitur *propter hoc quod Sol, & astra, & totum cælum semper agit, & propter hoc ex perpetuitate motus cæli, probat Philosophus perpetuitatem generationis, & corruptionis, ut patet secundo de generatione, text. com. § 6. & inde. Deinde cum dicit:*

Non est autem timendum nequando stent quod timent qui de natura, neque laborant hac agentia, non enim inest potentia contradictionis ipsis, ut corruptibilibus motus, ut laboriosa sit continuatio motus: nam substantia materia, & potentia non actu causa huius,

Ponit quartam conclusionem, quæ etiam sequitur ex prædictis: quia enim cælum semper mouetur, *non est timendum, nequando stent, quod timent qui de natura, scilicet quidam naturales Philosophi, puta Empedocles, & sui sequaces, qui posuerunt mundum quandoque corruptum, quandoque generari secundum quod nunc lis: nunc amicitia regnat, ut dictum est 1. & 3. huius: & subdit, quod etiam hac agentia, id est, corpora cælestia, quæ semper agunt, id est mouentur, nec laborant in eo scilicet quod mouentur, non enim inest ipsis motus secundum potentiam contradictionis, ut quandoque moueantur, & quandoque non: ut est in corruptibilibus, quæ habent esse per motum ut continuatio motus sit in eis laboriosa: cuius causam subdit: nam substantia materia, & potentia, non actu causa huius est. Vult dicere, quod causa, quare corruptibilia mouentur cum labore, est: quia non sunt in actu; sed in potentia ad moueri, & non moueri, nec habent ex natura, vel ex substantia sua, quod semper moueantur: patet enim quod animalia in mouendo fatigantur: similiter & de aliis.*

Notandum autem, quod Philosophus loquitur de perpetuitate motus secundum ea; quæ nouit per viam naturalem: licet nulla eius ratio concludat necessarium: quia secundum rei veritatem mo-

tus cæli aliquando inceptus, & aliquando finitur: licet naturæ corporis cælestis quantum est de se non repugnet continuo, & perpetuo moueri.

S V M M A R I V M.

Corruptibilia conueniunt cum sempiternis, quod semper agant ex parte sua: differunt ab eis, quod sint in potentia seductionis. In bonis actus est melior, & in malis prior potentia.

Mitantur autem incorruptibilia, & qua in transmutatione sunt entia, ut terra, & ignis: etenim hæc semper agunt, nam secundum se, & in seipsis habent motum.

Comparat corruptibilia sempiternis, de quibus fuerat locutus. Circa quod duo facit: quia primo comparat ea penes conuenientiam: secundo penes differentiam. Secunda ibi: *Potentia vero. Dicit ergo, quod ea entia, scilicet corruptibilia qua sunt in transmutatione, ut terra, & ignis imitantur, scilicet ipsa corpora incorruptibilia: hæc etenim, scilicet corruptibilia, puta ignis, semper agunt, ignis enim quantum est de se, semper igni præsentem passio, & similiter terra, & alia huiusmodi semper agunt suas operationes naturales: cuius causam subdit: nam secundum se, & in ipsis, id est, in seipsis habent motum, quatenus scilicet habent formas proprias, quæ sunt principia naturalium operationum & motuum: assimilantur ergo corporibus incorruptibilibus, quæ etiam semper agunt ut prædictum est. Deinde cum dicit:*

Potentia verò alia de quibus diffinitum est omnis contradictionis sunt, nam possibile sic mouere potest & non sic, quæcumque secundum rationem, irrationabiles verò per aliud esse, & non contradictionis erant eadem.

Comparat ea penes differentiam dicens, quod *potentia alia ex quibus diffinitum est, id est, quod potentia alia rerum corruptibilium, de quibus supra declaratum fuit, omnes sunt contradictionis, cuius oppositum ostensum est de incorruptibilibus, & aliis substantiis sempiternis, quæ non sunt in potentia contradictionis: tamen aliter est & aliter in diuersis potentiis; nam possibile secundum rationem, id est, secundum potentiam rationalem, potest sic, & non sic mouere, ut dictum fuit supra, & hoc modo sunt contradictionis: irrationabiles verò, potentia erant eadem contradictionis per adesse, & non; licet supple de se semper operentur vno modo.*

Notandum, quod absque exceptione omnes potentia passiuæ ex se sunt contradictionis, & sic loquitur supra Aristoteles: potentia verò actiua, de quibus est hic sermo, sunt contradictionis, sicut exponit Philosophus per adesse & non: quod si intelligatur passiuo approximato, & non approximato; sic omnis actiua cuius actio dependet a passio, potest esse contradictionis, non ex se; sed aliunde, si intelligatur de impedimento quod potest adesse & non; sic omnis potentia actiua naturalis corruptibilis est impedibilis, etiam per causam naturalem aliam actiuam: sed nulla naturalis siue irrationalis ex se habet posse oppositas actiones elicere

Secundum sequens. Applicat quod dixerat de sempiternis ad motum & anobile aternum ubi pondera ly si.

Tertium sequens. Vide 48. d. 4. q. 2.

45

Quartum sequens.

Vnde sit in animalibus fatigatio in laborando?

Excusat Philosophum & determinat veritatem

Tex. cõ. 18.

Conuenientia corruptibilium & incorruptibilium corporum.

46

Differentia eorundem.

Potentia contradictionis aliter conuenit rationalibus & aliter irrationalibus potentiis.

Resolutio difficultatum notabilium, vide q. ult. huius 9. ad finem.

elicere circa idem: siue ex se agere, vel non: quomodo potentia rationalis est ex se contrarietatis, vel contradictionis, vt superius expositum fuit, in quadam quæstione, & sic patet qualiter potentia rationalis, & irrationalis actiua est contradictionis differenter. Deinde cum dicit:

47

Si ergo sunt aliqua natura tales, aut substantia quales dicunt, qui in rationibus ideas, multo magis sciens utique erit aliquid quam per se scientia, & motum quam motus, hic enim actus magis, illa autem potentia horum quod quidem igitur est prius actus potentia, & omni principio mutabili, palam.

Contra Platonicos.

Ex prædictis concludit falsitatem cuiusdam Platonici dicti; vnde dicit quod si ergo sunt aliqua tales natura aut substantia quales dicunt, qui in rationibus ideas. Plato enim, vt sibi imponitur, dixit esse formas separatas, quas dicebat maximè esse: ponebat enim scientiam separaram, quam dicebat per se scientiam, & esse primum in genere scibilem, & similiter motum separatum, esse primum in genere mobiliū: si, sic inquit, dicatur, multo magis, vt patet ex prædictis; erit utique sciens supple primum in genere scibilem, quam per se scientia. id est, quam scientia separata, & motum, id est, mobile quod mouetur quam motus, scilicet separatus: hec enim supple sciens, & mobile quod mouetur, sunt magis actus: illa autem, scilicet inotus & scientia potentia eorum: ostensum est autem prius quod actus est prior potentia: quare dictum Platonicum erit nullum. Vltimò epilogat quod quidam igitur actus est prior quam potentia & omni principio mutabili, id est, possibili passiuæ, palam, scilicet ex dictis. Tunc sequitur illa pars:

Epilogus.

T. com. 29.

Quod autem, & melior, & honorabilior studiosa potentia actus ex his est palam, quæcunque enim secundum posse dicuntur, idem est potens contraria, vt quod dicitur posse, & conualescere idem est, & languens, & simul, eadem enim potentia conualescendi, & laborandi, & quiescendi, & mouendi, adificandi, & destruendi, & adificari, & corrui. Posse quidem igitur contraria simul existit, contraria verò est impossibile simul existere, vt sanum esse, & laborare, quare necesse est horum alterum esse bonum, posse verò similiter vtrumque, aut neutrum, actus verò melior est.

48

Sermo comparatum potentia, & actus penes bonum, & malum.

Vbi postquam Philosophus comparauit actum ad potentiam, penes ordinem prioris & posterioris: nunc comparat ea penes bonum & malum. Circa quod duo facit: primò veritatem præmit it: secundò quædam corollaria concludit. Secunda ibi: Palam ergo. Prima pars in duas: quia primò probat quod actus est simpliciter melior potentia in bonis, secundò conuerso in malis. Secunda ibi: Necesse autem. In prima parte intendit talem rationem: Id quod est simpliciter bonum est melius eo, quod est secundum quid bonum, & mixtum cum malo: sed actus est huiusmodi respectu potentia in bonis, scilicet quod actus est simpliciter bonus: potentia verò secundum quid bona, & mixta cum malo; ergo actus est simpliciter me-

Actum esse meliorem rationis in bonis probat.

lior quam potentia in bonis. Dicit ergo quod manifestum est ex his, quod actus est melior, & honorabilior studiosa potentia, hoc est, potentia quæ est ad bonum: cuius ratio est, quia potentia est ad contraria, & idèò subdit: quæcunque enim dicuntur secundum posse, id est, habent potentiam in bonis idem est potens ad contraria; vt quod dicitur posse conualescere idem est, & languens simul, scilicet in potentia: eadem enim est potentia conualescendi, & laborandi, id est, infirmandi, & quiescendi, mouendi, & edificandi, & destruendi, & adificandi & corruiendi passiuè. Patet igitur; quod posse quidem contraria simul existit: simul enim est potentia ad contraria: sed contraria simul existere in actu est impossibile, vt sanum esse, & laborare: quare horum, scilicet contrariorum necesse est alterum esse bonum: similiter & supple alterum esse malum: posse verò, id est, potentia est, similiter ad vtrumque: aut pro sed, neutrum habet supple in actu: actus ergo est melior. Vult dicere quod contrariorum alterum habet rationem boni, puta esse sanum; aliud verò habet rationem mali, puta esse ægrotum: similiter, & in aliis: actus ergo in bonis, pura esse sanum, est simpliciter bonum; potentia verò, quia est simul ad contraria, & neutrum habet actu, non est bonum, nisi secundum quid, quatenus respicit alterum contrariorum, quod habet rationem boni: tamen sic vt est bonum secundum quid est bonum admixtum malo: quatenus etiam respicit simul alterum contrariorum, quod habet rationem mali. Deinde cum dicit:

Al. & adificari & corrui.

Potentia est secundum quid bonum & malum, actus verò simpliciter.

Necesse autem, & in malis finem, & actum esse deteriore potens, quod enim potens idem ambo contraria.

49

Probat quod in malis actus sit peior potentia, & intendit talem rationem: Illud quod est simpliciter malum, peius est eo, quod est secundum quid malum, & mixtum cum bono: sed actus est huiusmodi respectu potentia; ergo &c. Minor probatur: quia potentia est ad vtrumque contrariorum simul, quorum neutrum habet actu; & idèò potentia ad malum est secundum quid malum: est etiam admixta bono, quatenus respicit alterum contrarium simul, quod habet rationem boni: actus autem est simpliciter malus. Dicit ergo quod necesse est finem, & actum in malis esse deteriore potentia: quod enim potens est, id est, in potentia, idem est supple in potentia, ambo contraria, & tunc vt prius. Deinde cum dicit:

In malis potens esse meliorem actus probat.

Palam ergo, quia non est aliquid quod malum præter res, posterius enim ipsi natura malum quam potentia.

Concludit quædam corollaria & sunt duo secundum ponitur ibi: Non ergo nec in his. Dicit ergo, quod palam, quoniam id quod est malum non est aliquid præter res, scilicet quæ sunt bonæ secundum naturam suam; ita quod intelligatur aliquid separatum malum à rebus: cuius causam subdit: enim pro quia, malum ipsi natura posterius quam potentia, id est, quod malum est magis elongatum à perfectione naturæ, quam potentia, ex quo sequitur, quod cum potentia non sit aliquid præter res. Deinde cum dicit:

Primum sequens.

Peccatū ergo nihil, etiam secundum Aristotalem.

Non ergo nec in eis, quæ à principio, & sempi

piternis quicquam est, neque malum, neque peccatum, neque corruptum, etenim corruptio malorum.

Ponit secundum corollarium, quod sequitur ex primo: quia enim malum est posterius à perfectione naturæ quàm potentia, & potentia non est in rebus sempiternis, nihil eris malum nec peccatum natura nec corruptum, id est, corruptio; corruptio enim est de genere malorum, est autem hoc intelligendum de corruptione simpliciter, & in substantia: nam corruptio secundum quid, puta secundum ubi, aut secundum quale, nihil prohibet esse in rebus sempiternis, ut prædictum fuit,

SYMMÆ SECUNDÆ

C A P. V.

Actum priorem esse potentia, perfectione.

S V M M A R I V M.

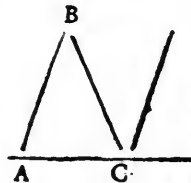
Actum esse priorem potentia, cognitione, duobus exemplis geometricis optimè ostenditur per totum sequens caput.

Inveniuntur autem, & diagrammata actus, inam diuidentes inveniunt, si verò essent diuisa, manifesta utique essent, Nunc autem insunt potentia, propter quid duo recti trigonum, quia qui circa unum punctum anguli aequales duobus rectis, si ergo educeretur, qui iuxta costam, videnti utique statim esset palam propter quid in semicirculo rectus universaliter, quia si aequales tres, quæ bases duæ, & quæ ex medio superstant recta videnti, palam enim illud sciuit, quare palam, quia potentia entia ad actum reducta inveniuntur.

Postquam Philosophus comparauit actum ad potentiam penes prius, & posterius, & penes bonum, & malum: nunc comparat eas penes intellectum. Circa quod duo facit: quia primò comparat actum ad potentiam penes actum intellectus, qui est intelligere, vel cognoscere: secundò penes verum, & falsum; quæ sunt circa actum intellectus. Secunda ibi: *Quoniam autem ens.* Prima in duas secundum quod dupliciter ostendit quòd actus habet magis rationem cognoscibilis quàm potentia: primò ostendit hoc inducendo in exemplis: secundò probando à causa priori. Secunda ibi: *Causa verò.* Dicit ergo, quòd diagrammata, id est: descriptiones figurarum Geometricarum inveniuntur, id est, cognoscuntur per inuentionem actus, id est, quando fiunt actus: nam diuidentes, supple Geometrarum, puta lineas, & superficies, inveniunt, scilicet vera esse ea, quæ quæruntur: patet autè quòd diuisio est reductiua ad actum eius, quod fuit in potentia; partes enim sunt potentialiter in toto: vnde subdit: *si verò essent diuisa utique essent illa,* scilicet quæ quæruntur: nunc autè, scilicet ante diuisionem, & reductionem ad actum sunt in potentia; & idè supple non statim fit notum quòd quæritur, quòd declarat per duo exempla;

quorum primum est de passione trianguli dicens: ut supple si quæzatur propter quid duo recti trigonum, i. propter quid triángulus habet tres angulos æquales duobus rectis: & subdit causam: quia circa unum punctum sunt anguli aequales duobus rectis: si ergo educeretur id est, protenderetur angulus, scilicet exterior qui est iuxta costam, id est, latus trianguli, videnti utique statim esset palam, scilicet quòd triangulus habet duos rectos. Secundum exemplum est de qualitate, & rectitudine anguli descripti in semicirculo, dicens: ut si supple quæzatur propter quid angulus supple descriptus in semicirculo est universaliter rectus: & subdit causam: quia si aequales tres, & quæ bases duæ, & quæ ex medio superstant recta: palam enim videnti qui illud sciuit: quòd scilicet talis angulus semicirculi sit semper rectus: concludit ergo intentum: quare palam, quia entia in potentia remota reducta ad actum inveniuntur, id est, veraciter cognoscuntur.

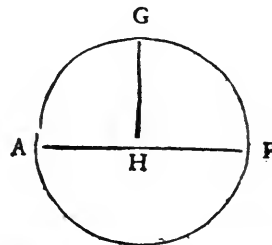
32. Euclidis.

Ad euidentiã primi exempli describitur Triángulus A, B, C, & protendatur basis eius quæ est A, C, in directum, & continuum: tunc igitur hæc basis protracta, & protensa cum latere trianguli quod est B, C, constituet angulum extrinsecum in puncto C, qui æqualis est duobus intrinsecis sibi oppositis, scilicet angulo A, & angulo B, certum est autem quòd duo anguli circa punctum, C, quorum vnus est extrinsecus triangulo, & alius intrinsecus æquipollent duobus rectis: nam secundum regulam Geometricam, linea recta super aliam rectam qualitercunq; cadens constituit duos angulos rectos, aut æquipollentes duobus rectis: ex quo sequitur quòd angulus intrinsecus constitutus in puncto C, cum aliis duobus, qui sunt angulus, A, & angulus B, qui erant æquales angulo exteriori circa punctum C, omnes scilicet tres sunt necessariò æquales duobus rectis; idè ait Philosophus, quòd causa per quam probatur quòd triangulus habet duos rectos, est, quia anguli circa vnum punctum C, quorum vnus est extrinsecus producendo basim trianguli: statim utique videnti scilicet talem dispositionem figuræ, esset palam quòd scilicet triangulus habet duos rectos.

51 Theoria Geometrica de triangulo & passionibus eius quare in primo elementorum Euclidis.

13. Euclidis.

Ad euidentiã secundi exempli describitur semicirculus A, G, F, & in puncto G, qualitercunq; cadat in semicirculo, constituitur angulus, cui subternatur basis A, F, quæ est diameter circuli: dico ergo quòd angulus, G, est rectus cuius probatio est, quia cum linea A, F, sit diametrum circuli, oportet quòd transeat per centrum quod est, H; producatùr ergo linea H, G, sic; igitur linea H, G, est æqualis lineæ H, A, quia sùt ductæ à cè-

Ingeniosa declaratio Geometrica.

Secundum sequens. Dixerat foris Philosophus peccatum in Angelis sed suis principis conformiter loquitur.

T.com. 10. 30

Sermo comparatiuus potentia & actus penes intellectum.

Diagrammata quæ?

tro ad circumferentiam. Ducatur etiam linea recta, *A, G*, quæ constituet triangulum cum linea, *A, H*, & linea, *H, G*, ergo in triangulo isto isto, *A, G, H*, æqualis est angulus partialis, *G*, angulo, *A*, quia omnis trianguli, cuius omnia latera sunt æqualia, anguli qui sunt supra basim sunt æquales: duo ergo anguli scilicet angulus, *A*, & angulus, *G*, simul sumpti sunt dupli solius anguli, *G*: sed angulus, *G, H, F*, ex hoc quod est exterior, est æqualis duobus angulis partialibus oppositis, scilicet angulo, *A*, & angulo, *G*: ergo angulus *G, H, F*, totalis est duplus anguli *G*, partialis. Similiter subtrahatur linea recta, *G, H*, tunc probabitur sicut prius quod angulus *F*, est æqualis angulo *G*, huius secundi trianguli, qui est *G, F, H*, eo quod duo latera, scilicet *H, G*, & *H, F*, sunt æqualia cum sint ducta à centro ad circumferentiam, & angulus exterior *A, H, G*, erit æqualis utriusque intrinseco opposito, scilicet angulo, *G*, & angulo *F*, & per consequens duplus anguli, *G*, intrinseci. Patet ergo ex omnibus his quod duo anguli intrinseci, scilicet *A, H, G*, & angulus, *G, H, F*, sunt duplum totius anguli, *A, G, H*, sed duo anguli, scilicet angulus *A, H, G*, & angulus *G, H, F*, sunt aut recti, aut æquales duobus rectis: quia linea, *G, H*, cadit super lineam, *A, F*, ergo angulus, *G*, totalis, qui est in semicirculo, est rectus, & hoc est quod ait Philosophus, quod causa per quam demonstratur esse rectus angulus, qui est in semicirculo, est: quia tres scilicet lineæ æquales sunt, scilicet duæ in quas diuiditur basis: puta linea, *A, H*, & linea, *H, F*, & tertia, quæ est media istarum duarum superflans recta, scilicet linea, *H, G*, proiecta super basim à centro ad circumferentiam: qua dispositione facta videnti erit palam scienti illud, id est, scienti principia Geometriæ: erit inquam palam, quod angulus, qui est in semicirculo est rectus facta diuisione & reductione ad actum modo prædicto. Deinde cum dicit:

52

Causa verò quia intelligentia est actus; quia & ex actu potentia, & propter hoc facientes cognoscunt: posterius enim generatione qua secundum numerum actus.

Probat prioritatem actus in ratione cognoscibilis à priori.

Probat intentum à priori, & à causa, & intendit talem rationem: Obiectum & potentia proportionantur: sed intellectus est quidam actus; ergo obiectum in actu est magis proportionatum ipsi intellectui; & per consequens magis cognoscibile ab intellectu. Ideò dicit, quod *causa verò*, scilicet dicti præcedētis est; *quia intelligentia*, id est, intellectus est actus; vnde concludit: *quare ex actu cognoscitur potentia*, id est, ens in potentia magis cognoscitur cum reducit ad actum: & *propter hoc facientes*, id est, reducentes aliquid ad actum cognoscunt, vt patet in descriptionibus suprædictis: enim pro quia, *actus est posterius generatione* quàm potentia: *qua secundum numerum*, id est, in eodem numero, vt superius dictum fuit.

SVMMÆ SECUNDÆ

CAP. VI.

Quo pacto ex veritate, & falsitate actus sit præstantior potentia?

SVMMARIUM.

Verum & falsum esse magis propriè circa ea, quæ sunt actu, quàm circa ea quæ sunt potentia. Explicatur diuersitas de veritate in rebus, & in oratione: & in simplicibus, & complexis: Doctor benè explicat singula, & quid verum & falsum mentale.

Quoniam autem ens dicitur, & non ens, hoc quidem secundum figuras categoricas: illud verò secundum potentiam, aut actum horum aut contraria, hoc autem maxime propriè, aut verum, aut falsum.

Tex. cō. 21.

Comparat actum ad potentiam penes verum, & falsum, quæ sunt circa actum intellectus, intendens quod verum, & falsum sunt propriè circa ea quæ sunt actu, magis quàm circa ea quæ sunt in potentia. Circa quod tria facit. Primò proponit intentam conclusionem. Secundò addit eius probationem. Tertio ex dictis infert quandam conclusionem. Secunda ibi: *Hoc autem in rebus*. Tertia ibi: *Palam etiam & quod*. Dicit ergo quod *quoniam ens & non ens oppositum dicitur*, siue diuiditur dupliciter, hoc quidem id est vno modo secundum figuras categoriarum, id est, secundum decem Prædicamenta: illud verò, scilicet alio modo secundum potentiam aut actum: aut horum contraria, sic exponendo quod horum, id est, tam entis, quàm non entis contraria, id est, siue accipiuntur actu, vel potentia, quæ sunt contraria: hoc autem, scilicet quod est in actu, siue ens, siue non ens maxime propriè dicitur verum aut falsum; ita quod verum, & falsum propriè competunt rei quando est, eo modo quo est, & est in actu, siue ens, siue non ens, siue vnum contrarium, siue aliquid, quatenus vtrumque contrarium contingit esse & in potentia, & in actu. Deinde cum dicit:

Comparat quoad intellectum actum ad potentiam & hoc quoad veritatem & falsitatem.

Diuisio entis duplex.

Verū & falsū competunt propriè his qua sunt in actu.

Hoc autem in rebus est componi aut diuidi. Vnde verus est diuisum diuidi, & compositum componi. Mentitur autem contrario se habens atque res ipse se habent quandocunque est, aut non est quod verum dicitur aut falsum: hoc perscrutandum quid dicimus. Non enim propter nos existimare te verè album esse, tu albus es: sed propter te esse album nos hoc dicentes verum dicimus.

53

Probat dictam conclusionem. Circa quod tria facit. Primò probat conclusionem quantum ad verum, & falsum in substantiis compositis. Secundò in incomplexis, & simplicibus. Tertio recapitulat quod dixerat de vtrisque. Secunda ibi: *Circa incompota verò*. Tertia ibi: *Esse verò vt verum*. Prima in duas. Primò proponit rationem ad probandum intentum. Secundò ex dictis infert quandam diuersitatem circa veritatem & falsitatem in opinione & oratione. Secunda ibi: *Si igitur hoc quidem*. In prima parte intendit talem rationem: Verum, & falsum sunt circa compositionem & diuisionem intellectus, cui correspondet

Verum & falsum & compositio atque diuisio duplex.

Causam veritatis & falsitatis in opinione intellectuus est correspondentia actualis ex parte rei.

ponderet cōpositio autem & diuisio in re: cōpositio autem, & diuisio in re importat actum, & non potentiam; ergo similiter verum & falsum sunt circa compositionem, vel diuisionem intellectus. Dicit ergo, quod hoc autem, scilicet verum, & falsum in rebus est componi aut diuidi, scilicet ipsas res: vnde aliquis putans diuidi diuisum verum esse, id est, veram habet opinionem, vt qui putat asinum non esse equum: & similiter qui compositum componi putat, mentitur autem è contrario se habens, &c. id est, falsam habet opinionem, vt qui putat asinum non esse animal. Vult dicere, quod ex hoc quod verum & falsum in rebus non est aliud quàm ipsas res diuidi aut componi: idè qui putat diuidi quod est diuisum in re, aut componi quod est compositum in re, verum putat: mentitur autem è conuerso habens res, id est, qui in sua opinione habet è contrario res quàm se habeant in natura sua, vt qui opinatur asinum esse equum, aut asinum non esse animal quandoque est aut non est: quare quod verum dicitur aut falsum, hoc perferendum quod dicimus, id est, quod quando aliquid est, aut non est, tunc dicitur verum & falsum, & hoc quod dicimus perferendum est, scilicet qualiter est in rebus: non enim propter nos existimare se esse album ex es album: sed è conuerso propter se esse album nos dicentes hoc, verum dicimus: res enim est causa veritatis, & falsitatis in opinione, & oratione, & non è conuerso.

Notandum, quod ex his patet verum esse, quod Philosophus dixerat, scilicet quod verum, & falsum in rebus est ipsas res componi, & diuidi scilicet in actu: veritas enim, & falsitas quæ est in opinione, siue oratione composita, vel diuisa, reducitur ad compositionem vel diuisionem rei in actu vt ad causam: quia igitur intellectus format compositionem, sumendo duo quorum vnum respectu alterius se habet vt formale, & vt alteri inexistens, puta prædicatum respectu subiecti; idè oportet quod ex parte rei, puta in substantiis compositis, sit aliqua compositio aliquorum duorum, quorum vnum se habet vt forma, siue accidentalis, siue substantialis, & essentialis; & alterum se habet vt materia, & subiectum, puta cum dicitur homo est animal, vel homo est albus: oportet enim hæc esse composita in re, si vera debeat esse compositio, vel propositio quam intellectus format, siue intra se, siue extra se: cum per vocem format orationem: ab eo enim quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa esse. Deinde cum dicit:

Si igitur hæc quidem semper componuntur, & non impossibilia diuidi: hæc verò semper diuisa, & impossibilia componi: hæc autem contingunt contraria. Esse quidem est componi, & vnum esse, & non esse non componi sed plura esse. Circa contingentia quidem: igitur eadem sit falsa, & vera opinio, & oratio eadem: & contingit quandoque veram esse, & contingit quandoque esse falsam: circa impossibilia verò aliter se habere non fit aliquando verum aliquando falsum; sed semper hæc vera, & hæc falsa.

veritatem, & falsitatem in opinione, siue oratione; quia enim compositio, & diuisio in re est causa veritatis, & falsitatis in opinione, & oratione, sequitur quod secundum differentiam compositionis, & diuisionis quæ est in rebus, sit differentia veritatis, & falsitatis quæ est in opinione, & oratione: in rebus autem reperitur differentia, quam exprimit Philosophus dicens: si pro quia, igitur hæc quidem semper componuntur, scilicet in re, & sunt impossibilia diuidi, puta homo, & animal, hæc verò, id est, alia semper sunt diuisa, & impossibilia componi, puta homo, & asinus: hæc autem, id est, quædam alia contingunt contraria, puta ambulans, quatenus homo quandoque ambulat, quandoque non ambulat: esse quidem in quo supple consistit compositio intellectus aut orationis est componi & vnum esse, id est; significat quandam compositionem & vnionem: non esse verò in quo supple consistit diuisio, & negatio, significat non componi, sed plura esse; id est, tollit compositionem, & ponit diuersitatem: quia inquam sic est, patet quod circa contingentia quidem igitur quæ, scilicet possunt componi, & diuidi eadem, scilicet numero, opinio, siue oratio, sit vera, & falsa: & contingit quandoque veram esse, & quandoque falsam; puta hæc opinio, siue oratio: homo ambulat, est vera, homine ambulante; & falsa, homine quiescente: circa verò impossibilia aliter se habere, puta quæ semper componuntur, vel semper diuiduntur, non fit aliquando vera aliquando falsa, scilicet opinio, vel oratio: sed quæ vera est, semper vera est, puta homo est animal: & quæ est falsa, est semper falsa, puta asinus est equus: Patet ergo ex his quod secundum trinam diuersitatem circa compositionem, & diuisionem in re oritur trina diuersitas circa veritatem & falsitatem in opinione, & oratione. Deinde c m dicit:

Circa incomposita verò quidem esse aut non esse, & verum, & falsum: non enim est compositum, vt sit quidem quando diuisum fuerit, vt album lignum aut incommensurabilem diametrum, nec verum, & falsum similiter existet adhuc & in aliis.

Ostendit oppositum quantum ad verum, & falsum, in substantiis incompositis, & simplicibus, quales secundum Aristotelem sunt substantiæ immateriales. Circa quod tria facit. Primò præmittit quod non eodem modo est verum & falsum in simplicibus, sicut in compositis. Secundò ostendit quomodo verum, & falsum sint in simplicibus. Tertio quod dixerat adaptat ad propositum ostendendum. Secunda ibi: Sed est verum quidem. Tertia ibi: Et omnes sunt actu. Prima in duas secundum duas rationes, quas assignat. Prima est, quia scilicet simplicia non sunt composita sicut illa. Secunda est, quia non eodem modo habent esse: sicut autem res se habet ad esse sic ad veritatem. Secunda ponitur ibi: Ac sic nec verum. Dicit ergo, quod circa incomposita verò ut sunt substantiæ immateriales, & simplices quid esse, & non esse, & verum, & falsum, id est, quod in talibus non est verum, & falsum propter compositionem, aut diuisionem quæ sit in rebus, sed per hoc quod cognoscitur de eis quid est, aut non cognoscitur. Cum enim intellectus attingit

Rerum quædam semper sunt composita: quædam semper diuisa: quædam verò alternatim se habentes & pro potentia aliter in intellectu componente & diuidente est veritas vel falsitas.

Esse & non esse quid?

Compositio & diuisio & veritas & falsitas diuersificantur tripliciter.

Quod non sit verum & falsum in simplicibus & in compositis ostendit.

Resolutio dictionum.

54

Subiectum & prædicatum in enunciatione correspondens materialiter & formaliter in rebus extra.

T. c. 22.

55

Infert ex dictis quandam diuersitatem circa Scoti Oper. tom. IV.

Modus cognoscendi simplicia.

ad cognoscendum quod quid est alicuius simplicis, tunc est verum: cum verò non attingit; sed forte attribuit sibi aliquid aliud, tunc intellectus est falsus: subdit autem causam dicti: non enim est compositum supple in rebus simplicibus, ut quandoque sit quidem compositum, & non sit, quandoque diuisum fuerit: sicut lignum album, aut diametrum incommensurabilem, quod dupliciter exponitur. Vno modo sic, quòd in simplicibus non est compositio: ut posset dici quòd quando res componitur, quòd tunc intellectus componens esset verus, vel quando res diuiditur, tunc intellectus componens esset falsus. Alio modo sic, quòd in simplicibus non est compositio; ita quòd cum dicitur de eo quòd sit, significetur affirmatiue eius compositio; & cum dicitur de eo quòd non sit, significetur negatiue eius diuisio sicut in rebus compositis; verbi gratia, cum dicitur lignum est album, significatur eius compositio: & cum dicitur quòd diametrum non est commensurabile, significatur eius diuisio: vtraque expositio ad idem tendit; prima tamen planior. Concludit ergo Philosophus, quòd verum, & falsum non adhuc similiter existet in his, scilicet simplicibus, & in aliis, scilicet compositis, ut patet ex prædictis. Deinde cum dicit:

Aut sicut nec verum in his idem, sic nec esse.

Al. Ac.

Assignat secundam rationem dicens, quòd nec sic est idem verum in his, scilicet simplicibus sicut nec esse: quia igitur aliter habent esse simplicia quàm composita, sequitur quòd aliter in eis est verum: nam sicut res se habet ad esse, sic se habet ad veritatem, ex 2. huius. Patet igitur ex duplici hac ratione quòd verum, & falsum non est eodem modo in compositis sicut in simplicibus. Deinde cum dicit:

Sicut se habet res ad esse sic ad veritatem.

Sed est verum quidem aut falsum attingere quidem, & representare verum: non enim idem affirmatio, & representatio; ignorare autem non attingere: decipi enim circa quod quid est non est, sed aut secundum accidens. Similiter autem, & circa compositas substantias, non enim est decipi.

Quomodo verum est in simplicibus?

Ostendit quomodo sit verum, & falsum in simplicibus. Dicit ergo, quòd verum quidem aut falsum est supple in simplicibus hoc modo attingere quidem, scilicet mente ad ipsum simplex hoc verum est: quod est in simplicibus, & subdit: non enim est idem affirmatio, & dictio siue representatio, quòd dicit ad remouendum dubium, quantum representatio siue dictio, quandoque sumitur pro affirmatione, ut patet 4. huius, r. c. 16. vbi dicitur quòd dictio est notior quàm negatio: non sic autem sumitur in proposito; sed hoc dicere, idem est quòd representare, siue significare per vocem: quædam tamen littera non habet dicere, sed representare: sic ergo vult Philosophus quòd attingere mente, & representare voce ipsum quid est rei simplicis, est esse verum in simplicibus: non attingere autem, scilicet mente ipsum simplex, est omnino ignorare; simplex enim, quia non est compositum, non potest sciri secundum quid sui, & secundum quid sui ignorari; & idè qui non attingit ad quod quid est eius, ipsum omnino igno-

Dictio vel dicere accipitur dupliciter.

Aliud representare vel dicere & aliud affirmare.

rat; & subdit: decipi enim, id est, dicere falsum circa quod quid est, scilicet simplicium non est, id est, non contingit: sed aut pro nisi secundum accidens. Hoc autem idè dicit, quia dixerat quòd attingere simplicia est dicere verum in eis, propter quod videretur quòd non attingere esset dicere falsum, aut decipi: & tamen hoc non dixit, sed quòd non attingere est ignorare: cuius causam tangit; quia non contingit decipi, supple circa quod quid est, nisi secundum accidens. Vnde tertio de Anima tex. com. 26. dicitur, quòd sicut sensus semper est verus circa proprium obiectum, sic intellectus circa quod quid est eius proprium obiectum non decipitur. Ratio huius est, quia aut intellectus attingit quod quid est rei; & tunc verè cognoscit quid est res: aut non attingit; & tunc non apprehendit illam rem; quare circa eam non verificatur, nec decipitur.

Notandum, quòd, sicut dictum fuit 6. huius cap. de vero, tex. com. 8. verum in intellectu est duplex, scilicet verum incomplexum, & verum complexum, secundum duplicem operationem intellectus, secundum quarum vtranque natus est conformari obiecto, ut mensuratum mensuræ, ex 5. huius, cap. de Aliquid text. 20. Est autem inter istas veritates vna differentia: quia veritati incomplexæ non opponitur falsitas; sed ignorantia, iuxta illud quòd allegatum est tertio de Anima, tex. com. 27. quòd intellectus circa quod quid est semper est verus: sicut sensus circa proprium sensibile; & hoc intelligendum est præcipue circa conceptum simpliciter simplicem. Et voco conceptum simpliciter simplicem, qui non est resolvable in alios conceptus, sicut est conceptus entis, & conceptus vltimarum differentiarum. De tali ergo conceptu verum est illud tertij de Anima: nam intellectus simplex circa conceptum non simpliciter simplicem, licet non possit esse formaliter falsum; potest tamen esse virtualiter falsus; apprehendendo scilicet aliquid sub determinatione non conueniente, sed repugnante sibi: & hoc modo dicitur 5. huius cap. de Falso, tex. c. 34. quòd est aliqua ratio in se falsa, puta ista: animal rationale insensibile; & tamen illa ratio in se falsa est intelligibilis simplici apprehensione; licet ipsa non includat aliquid quid, nisi forte, quid nominis. Secundum hunc modum potest exponi intentio Philosophi in capit. præsentis, vbi ipse videtur distinguere de intelligentia simplicium, in quantum est circa quid simplicium, & circa quid compositorum: nam circa quid compositorum cadit deceptio per accidens: quia scilicet compositum est narum facere conceptum, non simpliciter simplicem, in quo potest cadere falsitas virtualiter: non sic autem in quid simplicium: si enim, ut dicit quidam expositor, intelligeret per accidens, scilicet in attribuendo alteri illud quid, non esset differentia; quia ita in quid simplicium potest intellectus simplex esse falsus per accidens isto modo, sicut in quid compositorum. Secundæ autem veritati, quæ est veritas complexa, opponitur ignorantia priuatiue, & falsitas contrariè, quando vniuntur scilicet ea quæ in re non sunt vnita. Aliter exponitur ly decipi per accidens: nam circa quod quid est nullus decipitur, nisi componendo aut diuidendo: quòd quidem contingit dupliciter in substantiis compositis: vno modo componendo diffinitionem, cum re diffinita: aut etiam diuidendo, puta dicendo: asinus est animal rationale mortale: aut homo non est animal rationale morta-

Nec falli nec decipi, sed ignorare opponitur verò in simplicibus.

Quare plura ad hac 3. & 8 d. 1.

57

Verum mentale duplex & differentia eorum.

Falsitas duplex.

1. Expositio, Resolutio dictorum de deceptione esse quòd quid est per accidens.

Quare Alex. de Alexand. hic.

2. Expositio, S. Thom.

mortale: patet ergo, quòd vtrouique est falsũ. Alio modo si diffinitio constituitur ex partibus repugnãtib; pura dicẽdo: homo est animal insensibile. Primo modo, diffinitio est falsa, quia nõ est huius. Secundo modo, est falsa in se: hoc enim duplici modo diffinitio est falsa, vt patet ex 5. huius, ca. de falso, t. c. 34. In simplicibus verò substantiis non potest esse deceptio circa quòd quid est per accidens, nisi primo modo: nam quòd quid est ipforum non est compositum ex pluribus circa quorum compositionem posset falsum accidere: prima tamen expositio subtilior & verior videtur, & contradicit isti secundæ, vt ibi dictum fuit.

S V M M A R I V M.

Substantias simplices esse semper actu, & totaliter sciri, vel totaliter ignorari. Infert inde quòd in immobilibus non est deceptio secundum quando, quòd explicat Doctor.

58 **E**T omnes sunt actu non potentia; generantur enim vtrique & corrumpuntur: nunc autem ens ipsum non generatur, nec corrumpitur; ex aliquo enim vtrique generaretur. Quæcunque igitur sunt quòd verè, esse enim quid, & actu, circa hoc non est decipi; sed aut intelligere aut non. Sed quòd quid est queritur de ipsis, si talia sunt aut non.

Applicatio
diuorum.

Ea quæ dixerat adaptat ad propositum ostendẽdũ, scilicet quòd verum magis est in actu quàm in potentia: ostendat enim hoc circa composita, quatenus verũ est circa cõpositionẽ, & diuisionẽ, quæ actu designantur ibi esse; sed in simplicibus quatenus non est in eis falsum; sed verum tãdũ: propter quòd non sunt in potentia, sed in actu. Dicit ergo, quòd omnes, scilicet substantiæ simplices, & immateriales sunt actu non potentia. Cuius causam subdit, enim pro quia generantur & corrumpuntur, cum potentia sit contradictionis: nunc autẽ ipsum ens, scilicet simpliciter, nõ generatur nec corrumpitur: ex aliquo enim vtrique generaretur, & sic ens simplex esset cõpositum, quòd est cõtrãdictio manifesta: sèper ergo actu sunt: & quia verũ maxime cõsistit circa actũ; idẽd subdit, quòd quæcunque igitur sunt quòd verè aliquid esse, & actu, putã quiditates, & formæ, siue substantiæ simplices & immateriales: circa hoc nõ cõtingit decipi, id est, esse falsitatem, sed aut intelligere, puta si mète attingatur: aut non: sed supple penitus ignorantur, si non attingatur mète, & subdit: sed quòd quid est queritur de ipsis si talia sunt, aut non. Vult dicere, quòd licet in eis non cõtingat decipi secũdum se; cõtingit tamen cum de ipsis queritur quid e², vtrũ sint talia vel non; & hoc est decipi per accidens: puta si queratur de aliqua substantia simplici, vtrũ sit terra, vel aliqua substantia corporea, aut non: quòd si dicatur quòd sic, propter talem compositionem erit falsitas per accidens, quasi simili modo, vt inducebatur. Deinde cum dicit:

Esse verò vt verum, & non esse vt falsum, unum quidem esse si componitur verum, & hoc autem si non componitur falsum, unum autem si verè ens sic est: si verò non ita, non est. Verum autem intelligere ipsa: falsum verò non est, nec deceptio, sed ignorantia, non qualis cæcitas, ca-

Scoti Oper. tom. IV.

citas enim est vt vtrique si intellectuum omnino non habeat aliquis.

Recapitulat de vero, & falso, tã circa cõposita, quã circa simplicia, dicẽs quòd esse verò quòd supple significat vt verũ, & non esse quòd significat vt falsum: unũ quidẽ, id est, vno modo dicitur in cõpositis quòd quidẽ est verũ, si cõponitur, scilicet in re illud quòd supple cõponit intellectus: hoc autem falsũ si non cõponitur, scilicet in re. Vnũ autẽ, id est, alio modo est supple in simplicibus, & immaterialibus, si verè ens sic est, id est, quòd tũc est verum quando id quòd est verè ens, id est, substantia simplex, sic est sicut intelligitur: si verò nõ est ita, non est supple verũ: nec intellectus est verus; vnde verũ est ipsa intelligere: falsũ verò nõ est ibi, nec deceptio, sed ignorantia, vt supra expositũ est, & exponit qualis ignorantia sit, dicẽs nõ qualis cæcitas, nã cæcitas est priuatiõ potẽtiæ visuæ: vnde ignorantia similis cæcitati esset, si homo nõ haberet intellectũ, per quẽ posset illas substantias intelligere; idẽd subdit: cæcitas enim est vt vtrique si aliquis nõ habeat omnino intellectũ. Ex hoc apparet manifestè quòd secũdum mète Aristotelis intellectus humanus nõ potest attingere ad cognoscẽdũ substantias simplices, & immateriales, de quo ostensum est 2. huius; quomodo habeat veritatem. Deinde cum dicit:

Recapitulatio
distorum
de veritate
& falsitate
in compositis
& proportio-
naliter in
simplicibus.

Ignorantia
duplex.

Corroliarium
notabile.

Palam etiam & quia de immobilibus non est deceptio secundum quando: si quis immobilia, vt trigonum si non permulari putat, non opinabitur quandoque duos rectos habere, quandoque non; permularetur enim vtrique sed aliquid quidem: aliquid verò non, vt parem numerum primum esse nullum: aut aliquos quidem esse, aliquos autẽ non esse, circa verò vnũ numero nec hæc, non enim aliquem quidem, aliquem verò non putabit, sed verum dices, aut mentietur, vt semper sic se habente.

Ex prædictis, infert quandã cõclusionem, dicẽs palam esse quòd immobilibus non est deceptio secũdũ quãdo: vt si quis immobilia putaret esse mobilia, & cõtingẽtia aliter se habere: tunc posset decipi secũdũ quãdo: quatenus non sèper sunt: in cõtingẽtib; enim cõtingit decipi secũdum quãdo, quatenus nõ sèper sunt, puta si Socrates scribit, & hoc aliquis opinetur: potest alius decipi de eo quòd opinetur ipsũ nõ scribere quãdo scribit. Similiter est de aliis contingentibus, quòd non contingit in rebus immobilibus, si quis putaret ea immobilia esse, vt trigonum si quis non putat permulari: sed supple esse immobile non opinabitur ipsũ, scilicet triangulum, quandoque habere duos rectos, scilicet æquipollẽter, & quãdoque nõ habere duos rectos, enim pro quia, iam vt patet permularetur vtrique, supple triangulus: subdit autem, sed aliud quidem, aliud quidem non. Vult dicere, quòd in rebus immobilibus contingit quandoque sub aliquo communi accipere aliquid quòd sic se habet, & aliquid quòd non: sicut puta sub triangulo aliquem æquilaterum, & aliquem non: & similiter sub numero pari aliquem numerum primum, aliquem non: & cõtingit dubitare de numero pari: vtrũ nullus sit primus, vel aliqui primi, & aliqui non; idẽd dicit, vt parem numerum nullum esse primum: aut aliquos quidem, aliquos autem non dicitur autem numerus primus, quem sola vnitas mensurat: & hoc modo inter nume-

Infert ex di-
cũs conclusio-
nẽ notabilem.

60

Decipi secun-
dum quando
quid? & in
quibus con-
tingit?

Numerus
primus quis?

59

ros partes solus binarius est primus, & nullus aliorum. Hoc ergo modo contingit vti que errare & decipi circa immobilia: accipiendo aliqua plura sub aliquo primo. Subdit autem, quod circa vnum numero supple in rebus immobilibus, nec hoc contingit, scilicet errare aut decipi, quantum ad hoc: vnius causam subdit: non enim supple in eodem numero aliqua putabit aliquem quidem supple sic se habere, aliquem vero non, sed verum dicit aut mentietur, ut semper sic se habente illo, supple vno secundum numerum: quia vnum nu-

mero non diuiditur in multa: est ergo conclusio Philosophi quod in rebus immobilibus si quis ea putet immobilia circa idem numero, non contingit decipi nec secundum quando, nec secundum supposita, cum illud idem numero semper similiter se habeat; licet circa diuersa numero contingat decipi modo prædicto. Patet ergo ex omnibus præcedentibus conclusio principalis huius capituli, quod cum immobilia sint semper actu, quod verum magis est circa actum, quam circa potentiam.

In immobili-
bus circa idem
in specie acci-
dere potest
deceptio, non
circa idem in
numero.

LIBER DECIMVS.

Quæ in l. 5. c. 6. tractauerit de vno, resumit tamen illum tractatum hic ubi suscipit de vno, & passionibus illud consequentibus, disputat; ponit quatuor modos vnius, secundum continuitatem, formam, speciem, seu vniuersalem, numerum seu individualitatem, quos reducit ad vnam rationem indiuisibilitatis. Ponitur duplex modus prædicationis vnius, scilicet de suo quod quid est, & de aliis. Prima ergo summa huius libri agit de vno in se considerato; secunda de ipso respectu multitudinis.

SVMMA PRIMA.

De vno in se considerato.

CAPVT PRIMVM.

Quatuor modi Vnius explicantur.

Tex. cō. 1.

I

VNum quia multis modis dicitur in diuisis de quoties, dictum est prius. Multipliciter vero dicto capitales modi sunt quatuor primorum, & secundum se dictorum vnum, sed non secundum accidens.

Scientia om-
nis considerat
tria.

Sermo de vno
absoluitur.

Sicut dicebatur in principio septimi huius, quælibet vna scientia versatur circa tria, sicut circa subiectum; & partes eius, & circa passiones subiecti, & etiã circa principio subiecti. Postquã ergo Philosophus in præcedentibus determinauit de ente, quod est subiectum. Primũ huius scientiæ, nunc determinat de vno, & de aliis consequentibus, vnum, quæ sunt passiones entis inquantũ ens. Circa quod duo facit. Primò determinat de vno in se, & absolute. Secundò in cõparatione ad suum oppositum, quod est multa. Secũda ibi: *Opponuntur autẽ*. Prima in duas: quia primò agit de ipsius vnius multiplicitate. Secundò de eius quadam proprietate. Secũda ibi: *Maximè verò*. Prima in tres quia primò præmittit modorũ vnius distinctionẽ. Secundò ponit omnium modorũ vnius reductionẽ. Tertio exponit ipsius vnius prædicationem. Secunda ibi: *Dicitur quidem vnum*. Tertia ibi: *Oportet autem intelligere*. Prima in duas. Primò proponit intentũ. Secundò exequitur de intẽto. Secunda ibi: *Cõtinuũ enim*. Dicit ergo, quod prius in diuisis de quoties, id est, in quinto huius, vbi diuisa sunt significata, & intentiones nominum, quæ pertinent ad hanc scientiam; ibi inquam dictum est, quia vnum multis modis dicitur: dicto verò multipliciter, scilicet ipso vno; quatuor tamen sunt modi capitales,

id est, principales primorũ & secundum se dictorũ vniũ, sed non secũdũ accides. Vult dicere, quod quatuor sunt modi principales vnius, accipiendo vniũ secundum quod primò & per se dicitur, & nõ per accides: quia vniũ per accides habet suos modos, vt patet 5. huius capitulo de vno. Deinde cum dicit

Modi princi-
pales vnius
per se de qui-
bus incedit
sunt 4.

Continuum enim aut simpliciter, aut maxime quod natura, & non tactu, nec ligatione: & horum magis vnum; & prius, cuius indiuisibilior motus est, & magis simplex.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit: quia primò ponit modos vnius, vel sumuntur penes indiuisibilitatẽ motus, vel mutationis. Secundò modos qui sumuntur penes indiuisibilitatẽ rationis. Secunda ibi: *Hec autẽ si ratio sit vna*. Prima in duas: quia primò facit quod dictũ est. Secundò infert quãdam conclusionẽ ex prædictis. Secunda ibi: *Quare palam est*. Prima in duas secundũ duos modos. Secũda ibi: *Amplius tale*. Dicit ergo, quod supple vnum dicitur continuum, aut simpliciter, id est, vniuersaliter, quocunque modo sit aliquid cõtinuum, aut maxime quod natura, id est, quod secundum naturam est continuum, & non tactu aut ligatione, sicut est fasciculus lignorũ. Similiter intelligendum est de aliis modis, quibus aliqua non à natura, sed à arte continuantur, siue ligantur, puta clauo, aut visco, aut aliquo huiusmodi. Et subdit quod horum, quæ scilicet sunt continua per naturam, scilicet illud prius, & magis est vnum, cuius motus est indiuisibilior, & magis simplex.

1. Modus.

2
Continuum
duplex.

Notandum, quod vt dicebatur in 5. huius, c. 8. aliquid est cõtinuũ secundum lineã rectã, vel etiã circulkrem: aliqua sunt cõtinua secundum lineam reflexam. Continuuũ primo modo, est inflectibile; & idẽo habet motum indiuisibilem, quantum ad omnes suas partes: non sic continuum secundum lineam reflexam; sed contingit vnã partem moueri alia quiescente; idẽo in ratione vnius quod

quod est vnum continuitate, est dare gradus: propter quod dicit Philosophus quod illud est magis vnum, cuius motus est indiuisibilior, & magis simplex, quantum scilicet ad suas partes. Continuum enim dicitur, cuius motus est vnus secundum se, & indiuisibilis secundum tempus: cuius ergo motus est magis indiuisibilis, illud est magis continuum, & per consequens magis vnum secundum contiuuitatem. Deinde cum dicit:

Amplius tale, & magis totum, & habens aliquam formam, & speciem: maximè autem siquid natura est tale, & non vi, ut quacunque visco, aut clauo, aut coniunctione; sed habet in se quod est causa sibi vsq; sit continuum: tale verò eo quod in motum vnum esse, & indiuisibilem loco, & tempore.

Ponit secundum modum, qui scilicet addit aliquid supra primum: hoc enim modo dicitur vnum quod est continuum, & vltra hoc est quoddam totum habens aliquam vnā formam, & speciem, ita quod iste modus supra vnitatem continuitatis addit vnitatem formæ, secundum quam res est aliquid totum habens speciem, puta cum dicitur animal vnum, vel homo vnus, ab vnitatis formæ. Subdit etiam, quod maximè dicitur vnum, supple isto modo, *si quid est tale natura*, id est, per naturam, & non vi, ut quacunque visco aut clauo, aut coniunctione aliqua vniuntur: sed illud quod est vnum per naturam habet in se causam ut sit continuum: quia scilicet per naturam suam & non aliunde, & per consequens est magis vnum. Addit etiam quod tale verò, supple vnum & continuum est eo quod in motu vnum esse & indiuisibile, id est, eo quod eius est vnus motus & indiuisibilis loco, & tempore: sic intelligendo, loco quidem; quia versus quamcunque differentiam loci mouetur vna pars, mouetur & alia: tempore autem, quia quandocunque mouetur vna pars, & alia. Hoc autem additum potest referri non solum ad istum secundum modum vnum, sed etiam ad primum: utrobique enim verum est quod ipsius continui est vnus motus indiuisibilis; si perfectè sit continuum, Deinde cum dicit:

Quare palam si quid per naturam motus habet principium primi primum, vsq; puta dictionis circulationem, quare hac prima magnitudo vna; hoc quidem itaque sic vnum continuum, aut totum.

Infert quendam conclusionem ex prædictis: quia enim dictum est quod aliquid continuum, & totum per naturam dicitur vnum, quia motus eius est vnus; idè infert quod palam est quod si quid habet per naturam principium primi motus, illud supple est primum vnum in magnitudine; & subdit, *vsq; puta dictionis circulationem: quare hac erit prima magnitudo vna*: probatur enim 8. Physic. c. 5. §. 5. & inde, quod latius, id est, motus localis est primus motus; & inter motus locales circulatio: cælum ergo primum quod habet in se principium talis motus, siue principium passiuum, quatenus est summè aptum moueri motu circulari: siue principium actiuum, quatenus habet intelligentiam sibi inexistentem, & appropriatam motricem sui, erit prima vna magnitudo.

Scoti Oper. tom. IV.

Vltimò epilogar quod hac quidem itaque sic dicuntur vnum, aut sicut continuum, quantum ad primum modum: aut sicut totum, quantum ad secundum. Deinde cum dicit:

Hec autem si ratio vna fuerit, talia verò sunt quorum intellectiua, talia autem quorum indiuisibilis, indiuisibilis verò eius quod indiuisibile specie, aut numero, numero verò singulare indiuisibile, specie verò quod in scibili & scientia.

Ponit modos vnum qui sumuntur penes indiuisibilitatem rationis. Circa quod duo facit: Primò ponit illos modos qui sunt duo. Secundò infert quandam conclusionem ex prædictis. Secunda ibi: *Quare vnum itaque*. Dicit ergo, quod hac autem, di est, quædam alia dicuntur vnum si ratio fuerit vna: talia verò sunt quorum intelligentia est vna, quæ scilicet vna & simplici apprehensione ab anima concipiuntur: talia autem sunt quorum, scilicet intelligentia vna, quorum est indiuisibilis: indiuisibilis verò eius quod est indiuisibile specie, aut numero, per quod tangit duos modos; vnde subdit, quod numero indiuisibile est singulare: specie verò cognoscibili, & scientia, id est, quod est vnum secundum notitiam & secundum scientiam, nam scientia est propriè de specie: nec singularia sunt scibilia aliter quàm per scientiam speciei; loquendo propriè de scientia. Deinde cum dicit:

Quare vnum utique erit primum quod substantiis causa vnum.

Infert ex prædictis quandam conclusionem: quia enim secundum hos modos dicitur aliquid vnum, propter vnitatem rationis; substantia autem est prior ratione omnibus aliis entibus; ex hoc sequitur quod primum vnum secundum istos modos erit vnum substantia, & per consequens illa substantia quæ est causa vnitatis aliis, scilicet primum ens; idè dicit: *quare primum utique vnum erit, quod substantiis est causa vnum*; tale est ens primum. Deinde cum dicit:

Dicitur quidem igitur vnum tot modis continuū natura, & totum, & singulare, & vniuersale: omnia enim hac vnum per indiuisibile esse, horum quidem motum: illorum autem intelligentiam aut rationem.

Ponit reductionem omnium prædictorum modorum vnum: resumendo ergo quæ dicta sunt, dicit, quod vnum quidem dicitur tot modis, scilicet quatuor. Primò continuum natura. Secundò totum, & Tertio singulare, & Quarto vniuersale: quod scilicet est species: omnia dicuntur esse vnum per esse indiuisibile; & idè omnes modi vnum reducuntur ad vnā rationem, quæ est ratio indiuisibilitatis: horum quidem supple quantum ad primos duos modos per esse multum, scilicet indiuisibilem: illorum autem intelligentiam, aut rationem, esse scilicet indiuisibilem, & hoc quantum ad alios duos modos. Deinde cum dicit:

Oportet enim intelligere quia non similiter dicendum qualia vna dicuntur, & quid est

Continuum natura duplex.

Centinum quid?

3

2. Modus.

Totum continuū duplex.

Ratio vnitatis in duobus dictis modis.

Illatum ex dictis, primum mobile est primum hic duobus modis dictis.

Primum motuum quæ?

Principium motus calis duplex.

Epilogus.

4

3. & 4. modi vnius.

Vnum numero & specie quid?

Solius speciei est scientia

Ens. primum est primum vnum dictis vltimis duobus modis.

5

Reductio modorum vnius ad vnā rationem scilicet indiuisibilitatem.

T. c. 2.

uni esse, & ipsius ratio: dicitur enim unum tot modis, & unumquodque erit unum horum cuiusque extiterit horum aliquis modorum: uni autem horum esse: & quandoque quidem horum alicui inerit, quandoque autem alij, quod, & magis propinquum nomini est, potentia verò illa.

6

Exponit ipsius vnius prædicationem, & intentio sua est, quòd vnum aliter prædicatur de suo quod quid est quod est indiuisibile esse, vt dictum est, & aliter de aliis speciebus, quæ dicuntur habere vnitatem: nam de suo quod quid est prædicatur sicut idem de eodem, & diffinitum de diffinitione; quasi in primo modo dicendi per se: de aliis autem rebus prædicatur non per se primo modo, sed per se secundo modo & quasi per accidens; eo modo quo dicitur habere rationem accidentis: vnum enim est passio entis. Circa hoc duo facit: Primò proponit intentum. Secundò manifestat per simile in elemento & in causa. Secunda ibi: *Sicut de elemento & causa.* Dicit ergo, quòd oportet intelligere quod non similiter est sumendum dici, id est, prædicari, qualia unum dicuntur, scilicet res aliæ, quæ participant rationem vnitatis, & quid est vni esse & ipsius ratio quod est indiuisibile esse. Vult dicere, quòd vnum non similiter prædicatur de suo quod quid est, & de aliis rebus; dicitur enim unum tot modis, supple vt prædictum est; & unumquodque eorum, id est, rerum quæ participant vnitatem, vnum horum cuiusque extiterit aliquis istorum modorum, id est dicuntur vnum aliquo dictorum modorum, puta vel vnum continuitate, vel vnum ratione; &c. vni autem horum esse, id est, indiuisibile esse, quandoque quidem horum alicui inerit, quandoque autem alij. Vult dicere, quòd licet vnum, vel indiuisibile esse, prædicetur de aliis rebus; de diuersis tamen aliter & aliter, scilicet quod in omni indiuisibile esse magis propinquum nomini, id est, nomini vnius tanquam idem sibi in primo modo per se: illa verò, id est, illæ res in potentia, quatenus alias res denominat: & quæ participant rationem vnius sunt subiectum & potentiale vnius, vt passionis. Deinde cum dicit:

Sicut de elemento, & causa si oportet dicere in rebus determinatam, & nominis terminum reddentem. Est quidem enim forsitan, vt elementum ignis: est autem secundum se, & infinitum, aut aliquid aliud tale, est autem vt non: non enim idem igni, & elemento esse, sed vt quidem re. & natura ignis elementum: nomen verò significat eo quòd hoc acciderit ipse, quia est aliquid ex hoc, vt primo inexistente; sic, & in causa, & in vno, & talibus omnibus: propter quod, & vni esse indiuisibili est esse. Quod quidem hoc enti, & inseparabili, aut loco, aut specie, aut mente, aut & toto, & determinato.

Manifestat quod dixerat de vno per simile in elemento, & causa, dicens, quòd sic supple est dicendum de vno sicut de elemento, & causa: si oportet determinatam dicere in rebus, id est, accipere elementum, & causam secundum determinationem ad res, prout scilicet aliquam rem, puta ignem, vel aliquam dicimus esse causam, vel elementum, &

nominis, scilicet elementi, vel causæ reddentem terminum, id est, diffinitionem, puta assignando rationem elementi, vel causæ, aliter dicitur de suo quod quid est, & diffinitione; & aliter de igne, vel de quacunque alia re, quæ ponitur causa, vel elementum: nã de suo quod quid est diceretur quasi idem de eodem, & quasi per se primo modo; ideò subdit: *est quidem enim ignis, vt elementum, secundum opinionem eorum, qui posuerunt ignem esse principium rerum; est autem forsitan supple elementum infinitum secundum se, id est, separatum, & per se existens, & hoc secundum opinionem Pythagoricorum, qui posuerunt infinitum separatum esse elementum omnium, aut aliquid tale secundum diuersas opiniones de elementis, & principiis rerum, est autem vt non.* Vult dicere, quòd ignis, aut infinitum, est vno modo idem quod elementum: alio modo non idem; quòd exponit dicens; *non enim idem igni, & elemento esse, id est, non sunt idem essentialiter, & in primo modo dicendi per se; sed vt quidem re, & natura ignis elementum est, id est, quòd ipse ignis qui est quædam res, & natura cui competit esse elementum: est enim denominatiuè, & secundo modo dicendi per se; vnde subdit, quòd nomen supple elementi, vel causæ dictum de igne significat eo quòd acciderit ipse, scilicet igni; ignis igitur elementum, vel causa: quia est aliquid scilicet ipse ignis ex quo fit, scilicet aliquid vt ex hoc primo inexistente, quod est diffinitio elementi, vt patet ex 5. huius, t. c. 4. & subdit, quod sic, id est, similiter est in causa, & in vno, & in omnibus talibus, sicut supple dictum est de elemento: propter quod, & vnum esse, siue vni esse, est esse indiuisibile, quod quidem hoc supple competit per se secundo modo, enti, & inseparabili, id est rei indiuisibili, aut loco, aut specie, aut mente, aut & toto, & determinato, scilicet ad singularitatem secundum diuersos modos vnius.*

Notandum, sententiam Philosophi, & simile, quod adducit, in hoc stare, quòd sicut nomen elementi, vel causæ aliter prædicatur de suo quod quid est, puta de hoc, quod est esse illud ex quo aliquid fit primo cum inest; quod est quod quid est, ipsius elementi, & aliter prædicatur de re cui conuenit esse elementum, vel causam, puta de igne, vel infinito: nam de suo quod quid est prædicatur, vt idem de eodem per se primo modo. De igne autem prædicatur quasi per accidens, & per se secundo modo; sic & ipsum vnum de suo quod quid est, quod est indiuisibile esse, prædicatur essentialiter, & quasi per se primo modo: de rebus autem quibus conuenit esse vnum, quatenus habeant rationem indiuisibilis, aut loco, aut specie, aut aliquo modorum vnius, prædicatur quasi per accidens, & per se secundo modo: ex quo colligitur quòd ipsum de diuersis diuersimodè prædicatur.

SVMME PRIMÆ

C A P. II.

Vnum habere rationem mensuræ, & mensuræ proprietates explicantur.

SVMMA RIVM.

Vnum maximè habere rationem mensuræ, & quod est primum in vnoquoque genere, esse metrum cæterorum: de quo

Elementum
& causa accipitur & denominatur dupliciter.

Opiniones
varia de elementis primis rerum.

Elementum
quid?

Ratio vnius
qua?

Resolutio
dictorum.

Vnum prædicatur dupliciter.

Aliter de suo quod quid est & aliter de entibus prædicatur vnum.

Expositio singularis.

Doctor .i. d.8. q. 3. num. 24. Item ab uno rationem mensuræ ad alia derivari: explicat quomodo ratio mensuræ conueniat grauitari, aut velocitati.

quapropter unum numeri principium secundum quod numerus.

Inferit ex dictis conclusionem quandam: quia enim dictum est quod numerus cognoscitur, & mensuratur vno; idem concludit, quod ex quo primo cognoscitur, scilicet ipse numerus, hoc est, ipsum unum: quapropter unum est principium numeri secundum quod numerus. Deinde cum dicit:

Vnum est principium, & mensura numeri.

Hinc autem, & in aliis dicitur metrum quod primo unumquodque cognoscitur, & metrum vniuscuiusque unum in longitudine, in latitudine, in profunditate, in grauitate, & velocitate.

Tex. c6.3.

Ostendit quomodo ratio mensuræ, & vnus deriuatur ad alia genera secundum quod participant rationem quantitatis. Circa quod duo facit; primo facit quod dictum est: secundò remouet dubium quod posset oriri ex prædictis. Secunda ibi: *Gravitas enim.* Dicit ergo, quod hinc, id est, ex vno quod est principium numeri, dicitur & in aliis, scilicet generibus metrum, id est, mensura vniuscuiusque illud quo unumquodque primo cognoscitur, & metrum vniuscuiusque, id est, mensura in vnoquoque genere est vnum, id est, habet rationem vnus in isto genere, puta in longitudine, in profunditate, quæ pertinent ad genus dimensionis, & similiter in grauitate, quantum ad genus ponderum, & velocitate quantum ad genus motuum: in quolibet enim horum generum illud quod est mensura, habet rationem vnus in illo genere, & similiter est in aliis. Deinde cum dicit:

Ratio mensura transfertur ad alia ex vnitase in numeru.

Gravitas enim, & velocitas commune est in contrariis; duplex enim eorum vtrumque ut graue, & quod est quantacumque habens inclinationem, & quod est habens excessum inclinationis, & velocitas, & quantacumque motum habens, & excessum motus, est enim velocitas quadam & tardi, & grauitas leuioris.

Remouet dubium, quod posset oriri ex prædictis: licet enim certum sit de dimensionibus quod sint quantitates, & per consequens quod eis proprie conueniat mensurari; tamen posset aliquis dubitare de velocitate, & grauitate, quæ magis videntur qualitates: ad quod remouendum ostendit quomodo pertinent ad genus Quantitatis, & quomodo eis conuenit ratio mensuræ. Dicit ergo quod *grauitas, & velocitas habent supple commune in contrariis*, id est, quod vnum contrariorum habet aliquam rationem alterius, puta quod graue est aliquo modo leue, & e conuerso; & velox est aliquo modo tardum, & e conuerso; non quidem absolute, sed in respectu, quod declarat cum subdit: *vtrumque enim eorum est duplex, ut graue dicitur supple vno modo absolute, & quod est quantacumque habens inclinationem*, scilicet ut feratur ad centrum, non considerando vtrum multum, vel parum habeat de tali inclinatione. Alio modo supple dicitur comparatiue, puta quod est habens excessum inclinationis respectu alterius; vt si dicitur quod terra est magis grauis quam aqua; & ferrum quam stipula. Et est intelligendum quod

10

Qualiter velocitati, & grauitati conuenit ratio mensura?

Graue & velox accipi possunt dupliciter.

8
Cap. 2.

Maximè verò in eo, quod est metrum esse primum vniuscuiusque generis, & maximè proprie quantitatis, hinc enim venit ad alia metrum, etenim est quo quantitatis cognoscitur, cognoscitur verò, aut vno, aut numero quantitatis in quantum quantitatis, numerus autem omnis vnus quare omnis quantitatis cognoscitur in quantum quantitatis vno.

Bermo de proprietate, vnus quæ est esse mensuram.

Postquam Philosophus determinauit de ipsius vnus ratione scilicet indiuisibilitate, & eiusdem multiplicitate: nunc agit de ipsius vnus proprietate, ostendens quomodo vnum habet proprie rationem mensuræ. Circa quod duo facit; primo ostendit quod vnum quod est de genere Quantitatis habet proprie rationem mensuræ, & exinde deriuatur ad alia genera: secundò requirit specialiter qualiter vnum quod est mensura, se habeat in genere Substantiæ. Secunda ibi: *Secundum substantiam verò.* Prima in duas: primo ostendit propositi veritatem: secundò excludit à proposito quandam improprietatem. Secunda ibi: *Et scientiam autem.* Prima in duas: primo facit quod dictum est: secundò exponit quasdam proprietates mensuræ, quæ sunt notandæ. Secunda ibi: *In omnibus autem his.* Prima in duas: primo ostendit quod vnum, quod est proprie mensura, est de genere Quantitatis discretæ: quia est principium numeri, & quod exinde deriuatur ad alia genera. Secundò exponit, quod dixerat scilicet quomodo ratio vnus & mensuræ extenditur, & deriuatur ad alia genera secundum quod participant rationem quantitatis. Secunda ibi: *Hinc autem, & in aliis.* Prima in duas: primo facit quod dictum est: secundò inferit ex dictis conclusionem quandam. Secunda ibi: *Et ex quo.* Dicit ergo, quod illud quod est primum vniuscuiusque generis est maximè in eo, quod est metrum esse: quia illud quod, est primum in vnoquoque genere est maximè mensura aliorum in illo genere: & subdit quod hoc est, maximè proprium quantitatis: hinc enim ad alia venit, id est, quod ratio mensuræ primo conuenit quantitati, & exinde ad alia genera deriuatur: cuius causam subdit: etenim, pro quia metrum, id est, mensura est quo cognoscitur quantitatis, supple quæcunque sit, siue quantitas dimensionis, siue perfectionis: cognoscitur verò quantitatis in quantum quantitatis, aut vno aut numero, puta vno, vt cum dicimus: vnum palmum. Numero verò, vt cum dicimus duos palmos, vel tres, & subdit: omnis autem numerus cognoscitur vno: quilibet enim numerus mensuratur vnitase aliquoties sumpta, ex quo inferit: quare omnis quantitatis in quantum quantitatis cognoscitur vno: dixit autem: in quantum quantitatis, vt hoc intelligatur de mensura quantitatis, nam res alio modo sunt cognoscibiles quam numero, puta si considerentur secundum alias suas proprietates à quantitate, vt quod homo est risibilis, & quod triangulus habet tres, & huiusmodi. Deinde cum dicit:

Mensura in omni genere quid?

Mensurare est proprium quantitatis. Quantitas duplex. Quantitas cognoscitur dupliciter. Prima mensura quantitatum est vnitase.

9 Ex quo primo cognoscitur hoc ipsum vnum,

primo modo grauitas non pertinet ad genus Quantitatis, nec sibi conuenit ratio mensuræ; sed secundo modo ratione talis excessus habet aliqualièr rationem quantitatis, & mensuræ. Et subdit, quomodo similiter est de velocitate, nã *velocitas* dicitur vno modo absolute *quantũcumque motum habens*: alio modo cõparatiuè, puta vt *habens excessum motus*, intelligendo sicut prius de grauitate, quod velocitas primo modo non pertinet ad genus Quantitatis, vt sibi conuenit ratio mensuræ; sed secundo modo conuenit, & subdit: *enim* pro quia, *quãdam velocitas*, supple repetitur in *tardo* respectu tardioris, & similiter *grauitas in leui* respectu lenioris. Exemplum primi: si lignum dicatur velociter moueri sursum respectu plumbi, quod cæteris paribus tardius mouetur sursum. Exemplum secundi: si dicatur aer est grauis respectu ignis, licet sit leuis respectu aquæ; idè dicebatur superius quod grauitas, & leuitas habent commune in contrariis.

Notandum, quod quantitas est duplex; quædam dimensiona, quædam perfectiua. Prima quantitas solum est in genere Quantitatis: secunda verò in omni genere, & in omni forma habente gradus; & hoc modo reperitur quantitas in grauitate, & leuitate, & velocitate, & huiusmodi; vnde comparata ad inuicem habent rationem quantitatis, secundum quod mutuo se excedunt in gradu talis formæ, vt hinc vult Philosophus. Ex quo patet quod ratio mensuræ per se primo conuenit quantitati discretæ; & principaliter *vn*, quod est principium numeri, & discretæ quantitatis: per se autem non primo competit omni alij quantitati, siue sit quantitas dimensionis, siue sit quantitas perfectionis in quocunque genere assignetur.

S Y M M A R I V M.

Tres proprietates mensuræ, scilicet secundum indiuisibilitatem, diuersitatem, & vniformitatem, seu vnigenitatem, explicantur, vide Doctorem 2. d. 2. quæst. 2. art. num. 10. & 4 d. 48. q. 2.

11 **I**N omnibus autem his metrum, & principium vnum aliquid, & indiuisibile, quoniam & in lineis vtiuntur quasi indiuisibili pedali vbiq; namque metrum vnum aliquid querunt, & indiuisibile, hoc autem quod simpliciter, aut quali, aut quanto. Vbiq; quidem igitur videtur non esse auferre aut addere, hoc est certum metrum; quapropter numerus certissimum, unitatem enim ponunt omnino indiuisibilem. In aliis verò imitantur tale; à stadio enim, & talento, & semper maiore latebit vtiq; & additum aliquid & ablatum magis quàm à minore, quare à quo primo secundum sensum non contingit, hoc omnes metrum faciunt, & humidorum, & siccorum, & grauitatis, & magnitudinis, & tunc putant cognoscere quantum, quando cognoscunt per hoc metrum.

Exponit quasdam proprietates mensuræ, & sunt tres: quarum prima attenditur penes eius indiuisibilitatem: secunda penes eius vnitatem, vel

diuersitatem: tertia penes eius vniformitatem vel homogeneitatem. Secunda ibi: *Non semper autem*. Tertia ibi: *Semper autem cognatum*. Prima in tres: primo præmittit illam proprietatem, & exponit in dimensionibus: secundo in motibus: tertio in vocalibus & sonoris. Secunda ibi: *Et motus autem*. Tertia ibi: *Et in musica*. Dicit ergo, quod in omnibus his, ad quæ supple deriuatur ratio mensuræ, illud quod est metrum, & principium est aliquid vnum, & indiuisibile: quoniam in lineis, id est, in commensuratione linearum *vruntur*, scilicet homines, *linea pedali quasi indiuisibili*: ita quod linea pedalis mensurat alias: *vbiq; namque querunt*, scilicet homines metrum, id est, mensuram, *aliquid vnum & indiuisibile*: hoc autem est aliquid simplex aut quali, aut quanto, id est, vel secundum qualitatem, vel secundum quantitatem; puta si diceretur secundum qualitatem: albedo est illud simplex quod est mensura colorum; vt inferius dicitur. Secundum quantitatem verò vnitas in numero, & linea pedalis in lineis. Subdit autem causam, quare mensura debet esse aliquid indiuisibile, quia scilicet mensura debet esse certissima. Dicit ergo, quod *vbiq; quidem videtur*, scilicet esse aliquid à quo non contingit aliquid auferre, aut addere, hoc est certum, id est, certa mensura: *quapropter numerus est certissimum*, supple inter mensurata; *unitatem enim*, per quam scilicet numerus mensuratur *ponunt*, scilicet homines omnino indiuisibilem: ita quod vnitas non recipit aliquid additionem, vel subtractionem: *in aliis vero*, generibus mensuræ supple eorum, *imitantur tale*, scilicet vnum, quod est indiuisibile: ex eo scilicet quod sumunt pro mensura aliquid minimum, prout possunt à quo scilicet nihil possit latenter amoueri, vel addi; idè subdit, quod à stadio enim, & talento: quorum primum pertinet ad longitudines, & secundum ad pondera, & semper similiter à maiore latebit vtiq; & additum, & ablatum magis quàm à minore: quare illud à quo primum secundum sensum, supple perceptibiliter non contingit, scilicet aliquid addere, vel auferre, hoc omnes metrum faciunt, & humidorum, id est, in humidis, vt sunt oleum, & vinum, & siccorum, id est, in siccis, vt sunt grana tritici, vel milij, & similiter grauitatis, quantum ad pondera; & magnitudinis, quantum ad dimensiones; & tunc putant cognoscere quantum, id est, quantitatem rei, quando cognoscunt per hoc metrum, quod est scilicet minimum, & à quo non contingit secundum sensum aliquid auferre, vel addere.

Notandum, quod licet omnis mensura habeat rationem indiuisibilis, tamen differenter est hoc verum in numeris, & in aliis; ad quæ transfertur ex numeris ratio mensuræ: nam in numeris vnitas, quæ est mensura, est simpliciter, & omnino indiuisibilis: in aliis verò generibus illud quod est mensura non est simpliciter indiuisibile; sed solum ad placitum, vt patet de linea pedali, & de vnica in ponderibus, & sic de aliis: quorum quodlibet cum sit quoddam continuum, aliqualièr erit diuisibile in infinitum: homines tamen accipiunt pro mensura aliquid indiuisibile, & minimum prout possunt ad saltandum certitudinem mensuræ, & propter hoc, vt dicit Philosophus, numerus est certissimum mensuratum, quatenus habet certissimam mensuram. Deinde cum dicit:

Et

Vide 2. d. 2. par. 1. & 48. d. 4. q. 2.

1. Proprietas mensura est indiuisibilitas,

Mensura debet esse certissima.

Indiuisibile & à signo declaratur primam proprietatem mensura.

12

Vide in numeris quàm in aliis reperitur ratio mensura. Indiuisibile vel minimum etiã duplex.

Quantitas alia dimensiona alia perfectiua.

Proprietates mensura.

Tex. cō. 4.

Et motum aut simplici motu, & velocissimo. Paruissimum enim hic habet tempus: quapropter in Astrologia tale vnum principium, & metrum: motum enim regularem supponunt velocissimum eum qui cali ad quem alios iudicant.

Secundo in motibus eandem proprietatem manifestat.

Exponit dictam proprietatem in motibus dicens, quod & motum aut supple mensurant homines aliquo motu simplici, id est, vniiformi, & velocissimo: hoc enim paruissimum habet tempus: cuius est motus cæli; idem subdit, quapropter in Astrologia, accipiunt supple homines tale vnum principium, & metrum: supponunt enim motum regularem, & velocissimum eum qui cali, id est, motum cæli ad quem, id est, per quem alios motus iudicant, & mensurant: ille enim motus habet rationem minimi ratione suæ velocitatis. Deinde cum dicit:

Et in musica diesis, quia minimum est, & in voce elementum, & hac omnia vnum aliquid ita, non ut commune aliquid quod vnum, sed sicut dictum est.

3. Tertiò in sonoris eandem proprietatem declarat.

Exponit dictam proprietatem in vocalibus, & sonoris, dicens, quod etiam in musica diesis, & supple prima mensura: quia minimum diesis quod est differentia duorum semitonorum: tradit enim musici, quod tonus diuiditur in duo semitonia æqualia: illud autem in quo vnum semitonium excedit alterum dicitur diesis, quod est quid minimum: similiter, & in voce elementum, supple est mensura, & subdit, quod hac omnia, id est, omnes mensuræ istæ sunt ita, aliquid vnum, non ut commune aliquid quod vnum, id est, non sic intelligendo quod aliquid vnum sit communis mensura omnium; sed sicut dictum est, scilicet quod quodlibet genus habet aliquod vnum, quod est eius propria mensura. Deinde cum dicit:

Non semper autem numero vnum metrum; verum aliquando plura ut dieses dua, quæ non secundum auditum, sed in rationibus, & voces plures quibus mensuramus, & diameter duobus mensuratur, & latus, & magnitudines omnes.

2. Proprietas mensura quæ est vnitas, vel diuersitas declaratur hic.

Ponit secundam proprietatem mensuræ, quæ attenditur penes eius vnitatem, vel diuersitatem. Circa quod duo facit: primò præmittit illam proprietatem: secundò epilogat circa dicta. Secundò ibi: *Sic itaque metrum.* Dicit ergo, quod licet supple mensura habeat rationem vnus: non tamen semper est vnum numero metrum: quia quandoque vnus rei sunt plures mensuræ; vnde subdit: *verum pro sed, aliquando sunt plura,* scilicet mensurantia, *ut dua dieses,* id est, sicut in musicis sunt duo semitonia, quæ mensurant tonum, vel aliquod huiusmodi; *quæ non secundum auditum* supple discernuntur, quatenus sensus non percipiat differentiam in numerus paruorum; *sed in rationibus,* id est; secundum diuersas rationes proportionum discernitur supple eorum differentia, quæ causantur ex diuersis proportionibus numerorum: similiter, & voces sunt plures quibus mensuramus, puta cum quantitas metri examinatur, mensuratur per diuersos pedes, & diuersas

Quantitas ignota inuenitur per

syllabas longas, & breues: similiter autem, & diameter mensuratur duobus, & similiter latus quadrati, & generaliter omnes magnitudines: ratio huius assignatur: quia vt tradunt Geometræ, nunquam quantitas ignota inuenitur, nisi per duas quantitates notas. Deinde cum dicit:

duas quantitates notas.

Sit itaque metrum omnium, quod vnum quod cognoscimus ex quibus est substantia: diuisidentes aut secundum quantitatem, aut secundum speciem: & idè quod vnum indiuisibile: quia quod primum singularum indiuisibile: non similiter autem omne indiuisibile, vt pes, & vnitas; sed hoc quidem omnino: illud verò indiuisibile ad sensum volunt, sicut dictum est iam, nam forsitan omne continuum est diuisibile.

14

Epilogat circa dicta, sic itaque est manifestum quod vnum est, metrum, id est, mensura omnium: cuius causam subdit: quia supple vnum est illud ad quod terminatur rei diuisio, qua cognoscimus ea, scilicet ex quibus est substantia, cuiuslibet diuisidentis, scilicet totum in partes: siue sint partes secundum quantitatem, aut secundum speciem, vt materia & forma, & aliæ partes essentielles, & idè illud quod supple per se est vnum: est indiuisibile, cum sit mensura per quam res cognoscitur: quia illud supple quod est primum singularum: primum, scilicet in compositione, & vltimum, scilicet in diuisione est indiuisibile, & per hoc, vt dictum est, habet res cognosci. Addit autem, quod non similiter est indiuisibile omne, scilicet quod habet rationem mensuræ, vt pes, & vnitas; hoc quidem, scilicet vnitas omnino est supple indiuisibilis: illud verò, scilicet pes, puta linea pedalis volunt, scilicet homines esse, indiuisibile ad sensum, sicut iam dictum est supra; puta quia ad placitum institutum est tale aliquid pro mensura; licet non sit simpliciter indiuisibile; vnde subdit: *nam forsitan omne continuum est diuisibile.* Dicit autem forsitan, vel propter opinionem quorundam ponentium magnitudines indiuisibiles, vt fuit Democritus; vel quia est aliquod continuum minimum, quod non est vltius diuisibile, puta continuum naturale, quod est minimum naturale: nam est dare minimam carnem, & minimum os, vt habetur 1. Physic. r. c. 36. & inde, tamen omne continuum Mathematicum est diuisibile in infinitum. Deinde cum dicit:

Epilogus.

Hic argumentum propositione Doc. de minimis.

Semper autem cognatum est metrum: magnitudinum quidem enim magnitudo, & secundum vnumquodque longitudinis longitudo, latitudinis latitudo, vocis vox, grauitatis grauitas, vnitatis vnitas: sic enim oportet accipere, sed non quod numerorum numerus, & quidem oportebat si similiter, sed non similiter dignificant, sed aut si vnitatum vnitates dignificarent metrum, sed non vnitatem: numerus autem pluralitas vnitatum est.

15

Ponit tertiam proprietatem mensuræ, quæ attenditur penes eius vniformitatem, & vnigenitatem, dicens quod semper metrum est cognatum, id est, vnus generis cum mensurato; sicut supple mensuræ, magnitudinis est quædam magnitudo, & secundum

3. Proprietas mensura, quæ est vniformitas & vnigenitas.

secundum unumquodque mensuratum ut quod latitudinis, sit supple mensura latitudo, & longitudinis longitudo, & vox vocis, & grauitas grauitatis, & vnitas unitatis: sic enim oportet accipere si supple proprie loquamur, sed non quod numerum, sit mensura numerus: nam numerus non habet rationem mensuræ proprie, sed vnitas; & ideo ad designandum vnigenitatem debet dici vnitas esse mensura vnitatum, & non numerorum, & subdit, quod & quidem oportebit si similiter, id est, quod secundum rei veritatem oportet concedere quod numerus sit mensura numerorum, vel etiam vnitas numerorum si similiter acciperetur, vel concederetur; sed non similiter dignificant, id est, dignum iudicant aliqui supple vnitatem esse mensuram vnitatum, & numerum numerorum, vel etiam vnitatem numeri, propter differentiam quæ videtur esse inter numerum, & vnitatem: quod reprehendit, dicens quod supple attendere hanc differentiam, id est ac si dignificarent id est, dignum iudicarent vnitates esse metrum, id est, mensuram vnitatum sed non vnitatem, quatenus scilicet vnitas videtur differre ab vnitatibus, sicut singulare à plurali: similis autem ratio est de mensura vnitatum, & numeri; igitur pari ratione potest concedi, quod vnitas sit mensura numeri: cum numerus non sit aliud quam plures vnitates. Vult ergo Philosophus, quod non obstante vnigenitate mensuræ ad mensuratum potest concedi, quod vnitas est mensura numeri, sicut conceditur quod vnitas est mensura vnitatum. Tunc sequitur illa pars:

Al. vnitarum.
Non numerus sed vnitas est mensura numeri.

Numerus quid?

Tex. cõ. 5.

16

Et scientiam autem metrum rerum dicimus & sensum propter idem: quia cognoscimus aliquid ipsis, quoniam mensurantur magis quam mensurant. Sed accidit nobis veluti si in alio nos mensurante cognoscamus quanti sumus per cubitum ad tantum nostri addiscere.

Excludit quandam falsitatem.

Mensurantur & non mensurant scientia & sensus: nobis.

Quomodo res extra sunt mensura sciendi & sentiendi in nobis?

nitæ sunt mensuræ, per quas possumus percipere vtrum per sensum, vel intellectum aliquid verè cognoscimus: nam actus sentiendi, & scientia speculatiua in nobis causatur à rebus: aliter tamen esset de scientia quæ est causa rerum, vt scientia diuina & etiam scientia artificis: nam talis scientia est mensura rerum, vt tunc res dicatur perfecta, quando attingit ad similitudinem talis scientiæ. Deinde cum dicit:

Al. specialiter.

Pythagoras verò hominem ait omnium esse metrum ac vtique si scientem diceret aut sentientem, hos autem quia habent, hic quidem sensum, ille verò scientiam: quæ dicimus esse metra eorum quæ subijciuntur. Nihil itaque dicentes superabundans videntur aliquid dicere.

17

Redarguit Pythagoram, qui assentiebat prædictæ improprietati, dicens quod Pythagoras verò ait hominem esse metrum, id est, mensuram omnium, aut scientem, aut sentientem, id est, in quantum est sciens aut sentiens: hos autem, scilicet homines dicunt Pythagorici esse mensuram omnium: quia hic quidem habet sensum: ille verò scientiam, quæ scilicet scientiam, & sensum dicimus esse metra eorum, id est, rerum scibilem, & sensibilem, quæ subijciuntur, scilicet vt obiecta cognita: & subdit eorum redargutionem, quod nihil itaque dicentes, scilicet Pythagorici, superabundans, id est, magnum: videntur tamen aliquid dicere, puta quia latenter innuunt quod volunt dicere.

Homo est mensura rerum secundum Pythagoræ quod improbatur hic.

Notandum, quod, vt dictum est 4. huius, Pythagoras & eius sequaces opinati sunt de veritate apparentium quod res essent tales quales nobis apparent, vel quia sic sentimus, vel quia opinamur eas: propter quod sensum & scientiam ponebant mensuram rerum, & per hoc dicebant mensuras rerum; & per hoc dicebant hominem esse mensuram omnium, puta per sensum omnium scibilem, & per scientiam, siue intellectum omnium scibilem, siue intelligibilem: Philosophus autem connumerat se cum eis, vt dicimus, sicut, & in 1. libro connumerabat se cum Platonicis: ex eo, quia quandoque fuit secutus philosophiam Platonis, & Pythagoræ. Deinde cum dicit:

Cur posuit Pythagoras hominẽ mensurã rerum.

Quod quidem igitur vni esse maximè est secundum nomen, quod determinat metrum quoddam, & maximè quantitatis; deinde qualitatis, palam: erit autem tale hoc quidem si est indiuisibile secundum quantitatem, illud autem si secundum qualitatem, propter quod indiuisibile est aut simpliciter, aut in quantum vnum.

18

Epilogat. circa dicta dicens: quod quidem igitur vni esse maximè est secundum nomen, quod determinat metrum quoddam, id est, quod de ratione vnus maximè est quod sit mensura, & hoc est maximè proprium quantitatis, deinde qualitatis, & similiter de aliis generibus, palam supple est ex prædictis: & subdit, quod hoc autem, scilicet metrum, erit quidem si erit indiuisibile secundum quantitatem: illud autem si secundum qualitatem, propter quod id quod est vnum, est indiuisibile aut simpli

Epilogus.

simpli

Duo haec
nunc declarata
enumerat.

simpliciter, puta vnitas, aut inquantum vnum, id est, aut secundum quid, & inquantum vnum, licet non simpliciter, vt dictum est de mensuris aliorum generum à numero. Hic ergo duo sunt manifestata ex prædictis, scilicet quod ratio mensuræ maximè conuenit vni, & quod illud vnum quod est mensura, est indiuisibile vel simpliciter, vel secundum quid, & ad placitum.

Ratio mēsuræ primò discretæ quantitati deinde alia cōuenit. Conditiones vnus respectu numeri sunt dua.

Notandum, quod, sicut dictum fuit s. huius, t. c. 18. & 20. & tangitur hic in litera: ratio mensuræ per prius in numeris reperitur, & exinde ad alia genera transfertur: nam vnitas, quæ est principium numeri, maximè mensura est, & certissima: quia minima & indiuisibilis simpliciter: vnitas autem comparata ad numerum, quæ mensurat, habet rationem principij quo numerum cognoscimus, & quo numerum per replicationem mensuramus: nam vnitas, & facit cognoscere numerum, & per replicationem sui aliquoties sumpta reddit omnem numerum datum. Ex his autem duabus conditionibus vnitatis translata est per quandam similitudinem ratio mensuræ ad alia genera: quandoque enim dicitur mensura in aliquo genere illud, quod per sui replicationem aliquoties sumptum reddit quodlibet in illo genere, puta in ponderibus vncia, & in magnitudinibus cubitus, vel aliquid huiusmodi: quandoque autem dicitur mensura in aliquo genere, non quod mensuret alia per replicationem; sed quia tanquam notius in illo genere facit cognoscere alia in illo genere. Exemplum: albedo ponitur mensura isto modo in genere colorum; quatenus plus participans de lumine, est quid notius, & perfectius colorum, & mensurat isto modo omnes alios colores: quia color tanto perfectior, quanto magis ad albedinem appropinquat. Mensura primo modo nominatur mensura quantitatiua; sed mensura secundo modo dicitur mensura cognitionis, & perfectionis. Vnde ergo ait Philosophus, quod ratio mensuræ primò reperitur in numeris, & exinde ad alia genera deriuatur, secundum aliquam similitudinem modo nunc dicto.

Mensura duplex: Quantitatiua, & perfectiua.

Albedo quare est mensura colorum?

quod vnum est, & quomodo oportet de eo suscipere: vtrum velus substantia aliqua existente ipso vno, sicut ipsi Pythagorici dicunt prius, & Plato posterius: aut magis supponitur aliqua natura, & quomodo oporteat notius dici, & magis sicut qui de natura: illorum enim alius amicitiam dixit esse, quod vnum, alius aërem, alius infinitum.

Postquam ostendit quod vnum de genere Quantitatis habet proprie rationem mensuræ, & exinde deriuatur ad alia genera: nunc specialiter inquirat quomodo vnum, quod est mensura se habeat in genere substantiæ. Circa quod duo facit: primò facit quod dictum est: secundò comparat ad inuicem ens, & vnum, de quibus fuerat locutus. Secunda ibi: *Quia verò idem significat.* Prima in tres: primò proponit vnam quæstionem: secundò subiungit eius solutionem: tertio epilogat circa determinata. Secunda ibi: *Si itaque nullum.* Tertia ibi: *Quod quidem igitur.* Dicit ergo, quod quia supple iam patet quomodo vnum: quod est mensura se habeat in Quantitate, & in aliis generibus: nunc querendum est, vtro modo, id est, quomodo se habeat ipsum vnum secundum substantiam, & naturam rerum scilicet quemadmodum tractauimus in dubitationibus, scilicet in 3. huius, t. c. 2. & inde. & subdit quæstionem istam quid est hoc ipsum quod vnum, & quomodo oportet de eo suscipere, id est, opinari, id est, vtrum ipso vno existente aliqua substantia per se existente separata, sicut Pythagorici dicunt prius, & Plato posterius sequens eos: aut magis ipsi supple vni supponitur aliqua natura, scilicet subsistens ipsi vni, & quomodo oportet notius dici, & magis, id est, secundum quæ naturam subiectæ magis debet dici illud vnum vt per notius, sicut dicunt, qui de natura, id est, Philosophi naturales, illorum enim ipsum quid vnum alius dicit esse amicitiam, puta Empedocles, qui posuit quatuor elementa principia materialia, & duo principia agentia priora illis, scilicet amorem & odium, inter quæ amor præcedit, vt perfectum, & principium bonorum, & idè quia primum principium dicitur vnum, posuit quod ipsum, quod est vnum esset amor, & quia etiam amor habet vnitate, vt dicebatur 3. huius, text. com. 2. & inde. *Alius autem*, puta Diogenes, dicit aërem: supple esse illud quod vnum, quatenus posuit aërem principium omnium. *Alius*, scilicet Melissus dicit infinitum esse, supple illud quod vnum: posuit enim vnum ens immobile infinitum, vt patet 1. Physic. text. com. 15. & inde. Est ergo ista quæstio quomodo vnum se habeat ad substantias, & naturas rerum: vtrum ipsum vnum sit aliqua substantia per se existens, vel recipiatur sicut accidens in subiecto in aliqua natura quæ ei substat. Deinde cum dicit:

Sermo de vno quoad rerum substantiam, & sui ipsius.

Propositio quid de entitate vel substantia vnus.

Opinio antiquorum de substantia vnus.

SUMMÆ PRIMÆ

C A P. III.

An vnum sit rei substantia, ipsiusque ad ipsum ens comparatio.

SUMMARIUM.

Inter varias opiniones suprâ lib. 3 de ratione vnus relatas, quas hic Doctor connumerat; approbat eam, quæ tenet ens, vt vnum, non esse substantias rerum existentes per se, vel separatas: primò quia nullum datur vniuersale existens: secundò quia ens, & vnum, in omni genere habentur, non tantum in genere Substantiæ: de hoc vide Doctorem, 4. huius q. 2. & ibi Schol. 4. & 5.

Secundum substantiam verò, & naturam quarèdum est vtro modo se habeat: quemadmodum in dubitationibus tractauimus quid

Si itaque nullum vniuersalium esse substantiam est possibile, sicut in sermonibus de substantia, & ente dictum est, nec ipsum hæc substantia nisi vnum aliquid præter multa possibile est esse: commune namque, sed sicut prædicatum solum, palàm quod neque ipsum vnum; nam ens & vnum vniuersaliter prædicantur maximè de omnibus, quare nec genera nature quadam, & substantia separabiles

les ab aliis sunt: nec unum genus contingit esse propter eas causas, propter quas quidem nec substantiam.

Solutio quæst.

Ponit quæstionis solutionem, & diuiditur in duas secundum quod dupliciter probat quod ens, & vnum non sunt aliqua substantiæ rerum per se existentes separatæ: primò per rationem sumptam à causa, & à priori: secundò per rationem sumptam à simili. Secunda ibi: *Adhuc autem similiter.* In prima parte intendit talem rationem: Nullum vniuersale dictum de multis est substantia per se existens: sed ens, & vnum sunt maximè vniuersalia dicta de omnibus; ergo ens, vel vnum, non est substantia per se existens. Maior patet, tum ex 7. huius, vbi probaturum est quod nullum vniuersale est substantiarum quia vnum per se existens est commune multis conunitate prædicationis; ergo, &c. Dicit ergo, quod si pro quia, itaque *nullum vniuersale possibile est esse substantiam, sicut dictum est in sermonibus de substantia, & ente*, scilicet in 7. huius, tex. com. 45. & inde, vbi agit de ente, & specialiter de substantia; quia inquam sic est, *nec hoc ipsum, ut vnum aliquod possibile est esse substantiam præter multa: namque*, pro quia, commune est supple ipsum vnum, est supple aliquid separatum existens: nam ens, & vnum maximè vniuersaliter de omnibus prædicantur; ex quo sequitur, quod non sunt aliqua substantia subsistens: quare nec genera sunt quædam nature, & substantia separabiles, ut ponebat Plato: *nec unum*, scilicet quod nec hoc dicitur pro tanto; quod vnum contingit esse genus: quia supple vnum non est genus, propter easdem causas propter quas, nec ens supple est genus, nec substantia, scilicet subsistens. Vel aliter, quod *nec unum*, id est, nullum genus contingit esse substantiam per se existentem, propter easdem causas, &c. nam eadem ratione omne genus, & vniuersale negatur esse substantia sicut & ens; & sic ista ratio generaliter concludit contra Platonem, quod scilicet nullum commune, & vniuersale sit substantia per se existens.

Notandum, quod ait, nullum commune, quod est prædicatum esse substantiam subsistentem, ad excludendum commune secundum causalitatem: prima enim causa, quæ maximè est communis conunitate causalitatis est per se subsistens. Deinde cum dicit:

Adhuc autem similiter in omnibus necesse est se habere.

T. com. 7.

Dicuntur autem equaliter ens, & vnum. Ergo quoniam in qualitatibus est aliquid quod vnum, & aliqua natura & similiter in quantis, palàm quia, & totaliter querendum quid, & quod vnum: quemadmodum, & quid ens, tanquam non sufficiens quod hoc ipsum ipsius natura.

Ponit secundam rationem sumptam à simili, quam intendit talem: Sicut se habet ens ad vnum in aliis generibus, sic in genere Substantiæ; quia ens, & vnum æqualiter de omnibus prædicantur: sed sic est in aliis generibus quod ens, & vnum non sunt ipsa natura, vel substantia rei

per se existens: quinimò est aliqua natura subtrata, & denominata ab ipso vno; quæ quidem natura est vna mensura omnium, quæ sunt in illo genere; ergo sic se habebit, & in genere Substantiæ. Circa hanc rationem sic procedit: primò ponit rationem: secundò declarat minorem rationis per exempla plura: tertio infert conclusionem principalem. Secunda ibi: *At verò in coloribus*; Tertia ibi: *Quare siquidem.* Dicit ergo, quod *adhuc necesse est*, scilicet ipsum vnum similiter se habere in omnibus, scilicet generibus: cuius causam assignat dicens, *quia ens, & vnum dicuntur*, id est, prædicantur equaliter, scilicet de omnibus generibus: ergo quoniam in qualitatibus est aliquid quod vnum, & aliqua natura supple dicitur esse vna denominatiue: *similiter & in quantis*: quia inquam sic est, *palàm quia, & totaliter*: id est, generaliter querendum est quid est quod vnum: quemadmodum, & quid ens, ut tanquam non sit sufficiens dicere, quod hoc ipsum, scilicet quod est vnum est natura ipsius quod scilicet vnum dicitur: oportet igitur querere aliquam naturam subtrata, cui competat esse vnum, & ens. Deinde cum dicit:

At verò in coloribus est aliquid quod color vnus, puta albus; deinde alij ex hoc etiam nigro videntur geniti: nigrum enim priuatio albi, & ut lucis tenebra; hæc enim est priuatio lucis; quare si entia essent colores, essent utique numerus quidam entia; sed quorum, palàm utique quia colorum, & ipsum vnum esset utique aliquid vnum, puta album. Similiter autem si melodia esset, numerus utique esset: diesim equidem; sed non numerus substantia ipsorum, & ipsum vnum esset utique aliquid cuius substantia nõ ipsum vnum; sed diesis: similiter autem, & in sonis elementorum, utique essent entia numerus, & ipsum vnum elementum vocale, & si figura rectilinea, figurarum utique esset numerus, & ipsum vnum trigonum; eadem autem ratio, & in aliis generibus.

Declarat minorem rationis per plura exempla, scilicet quod in aliis generibus queritur aliqua natura talis cui conuenit esse vnum: primò in coloribus dicens, quod *at verò in coloribus est aliquid quod est color vnus, puta album*, scilicet quod est mensura, & primum inter colores: quia tanto color est perfectior, quanto appropinquat ad album: & subdit, quod *deinde sunt alij geniti: ex hoc scilicet albo & nigro*, ut sunt medij colores, ex quo patet quod sunt posteriores, & subdit, quod *nigrum verò est priuatio albi ut tenebra lucis: hæc enim tenebra est priuatio lucis*: quia igitur album est id quod est primum & vnum in coloribus; ideò subdit, quod *quare si omnia entia essent colores: entia utique essent quidam numerus*, id est, haberent quandam numerum; sed si queratur quorum, scilicet tunc esset numerus: palàm utique quia colorum, & non supple aliquarum rerum existentium separatim, & ipsum vnum esset utique aliquid vnum, scilicet quod subiiceretur ipsi vni ut album, similiter autem & si omnia supple entia, essent melodia, esset utique numerus, scilicet melodiarum: *essent equidem dieses*, aut aliquid huiusmodi,

Nec ens nec vnum esse substantiam per se existentem.

Hæc expositio est singularis, sed text. aliter sonare videtur. Quare alij expositores hic.

22
I. Exemp.

Hinc argumentum pro epin. ponente compositionem mediorum. sed dic conuenienter.

Albedo est mensura colorum eius

privatio est
nigredo.
2. Exemp.
3. Exemp.

huiusmodi, puta toni; sed numerus non esset substantia ipsorum, scilicet entium: & ipsum vnum esset utique aliquid, puta diefis, cuius substantia non vnum, non sic quod ipsum vnum esset substantia sed diefis: similiter autem utique & in sonis, puta si omnia entia, essent soni, essent utique entia, quidam numerus elementorum; id est, litterarum, & ipsum vnum esset elementum vocale, id est, littera vocalis, quæ est prima litterarum, quatenus sine ea non possunt sonare aliæ litteræ: similiter, & si supple omnia entia essent figura rectilinea: tunc utique esset numerus figurarum, quasi scilicet aliorum subiectorum, & ipsum vnum esset trigonum, id est, triangulum: quia vt tradunt Geometræ, est prima figura rectilinea, quatenus in triangulum omnes figuræ rectilineæ resoluuntur: eadem autem est ratio, & in aliis generibus: quia scilicet numerus, vel ipsum vnum non esset substantia rerum; sed semper quæritur aliquid substratum ipsi vni, vel numero.

Notandum, quod nigrum dicitur privatio albi, non quod sit pura privatio sicut tenebra: nam tenebra nihil dicit positivum; nigrum autem dicit aliquid positivum, cum sit quedam species coloris, & contraria albo: utrunque autem contrariorum semper dicit aliquam naturam positivam: sed pro tanto nigrum dicitur privatio albi, quia participat minimum de luce, quæ est substantia colorum; & ideo comparatur ad album sicut defectus quidam, eo modo quo communiter dicimus, quod contrarium alterum habet rationem privationis & imperfectionis respectu alterius. Deinde cum dicitur:

Quare si quidem in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, & in motu numeris existentibus, & uno aliquo in omnibus, numerus est quorundam, & ipsum vnum aliquid vnum; sed non hæc ipsius substantia, & in substantiis necesse est similiter se habere: similiter enim se habet in omnibus.

Inferri conclusionem intentionem.

Inferri conclusionem principalem dicens: quia si quidem ita est, supple in omnibus generibus, puta in passionibus, & in qualitatibus, & in quantitatibus, & in motu numeris existentibus, & uno aliquo in omnibus: numerus qui est quorundam & ipsum vnum est aliquid vnum, sed non ipsius substantia, id est, quod in omnibus talibus inuenitur numerus, & vnum; & ita quod numerus, & ipsum vnum non sunt substantia illorum, de quibus dicuntur; sed numerus dicitur de quibusdam rebus, & ipsum vnum requirit aliquam naturam subiectam, quæ dicatur vnum: quia inquam sic est in aliis generibus, necesse est, & in substantiis similiter se habere: similiter enim se habet in omnibus, vt prædictum est.

S V M M A R I V M.

In omni genere esse naturam vnam, non quod ipsum vnum sit quiditatiuè ipsa natura. Item ens & vnum non distinguuntur realiter.

Quod quidem igitur vnum in omni genere est quedam natura, & nullius natura hoc ipsum quod vnum, palam; sed sicut in

Scoti Oper. tom. IV.

coloribus colorem vnum querendum ipsum quod vnum; sic in substantia substantiam vnam ipsum vnum.

Epilogat circa determinata, dicens, palam esse quod in omni genere est quedam natura, & nullius natura hoc ipsum, quod separatum vnum, id est, quod in omni genere est natura aliqua, de qua dicitur vnum, non quod ipsum vnum sit ipsa natura; sed quia dicitur de ea: scilicet ergo in coloribus querendum est ipsum, aliquem colorem vnum, sic & in substantia supple querendum est, substantiam vnam, & ipsum vnum, id est, aliquam vnam substantiam, de qua dicatur vnum.

Circa prædicta posset occurrere vnum dubium, scilicet quæ sit ista vna substantia, quæ est prima, & mensura omnium substantiarum. Dicitur a quodam expositore, & est sententia Commentatoris hic in septimo Commento, aliàs in 4. vbi dicit Philosophus aliquam esse vnam primam substantiam, quæ sit mensura aliarum; & vult Commentator quod illa sit Deus, vel primus motor. Sed hæc expositio nulla est: tum quia non videtur habere intentionem Aristotelis, qui, sicut patet ex littera, quærit an in substantiis sit aliquid vnum quod sit mensura aliorum: an hoc sit ipsum vnum: & probat ex intentione contra Platonem quod non sit ipsum vnum, sed aliquid cui: conuenit ipsum vnum, sicut est in omnibus aliis generibus; & concludit in fine: quare si quidem in passionibus, & qualitatibus, & in quantitatibus ipsum vnum aliquid vnum; sed non hoc ipsius substantia, & in substantiis necesse est similiter se habere. Supra quæ litteram ponit Commentator verba præallegata: sed si primus motor poneretur mensura ipsius generis Substantiæ, hoc ipsum vnum poneretur mensura: quia primus motor propter suam summam simplicitatem multo verius esset hoc ipsum vnum, quàm idea Platonis. Tum quia si sic; ergo sicut in aliis generibus primum est aliquid illius generis, ita primus motor esset aliquid de genere Substantiæ, quod est erroneum: quia Deus non cadit in genere propter sui infinitatem. Quid igitur est mensura prima illius generis? Respondeo, aliqua substantia illius generis prima, cui conuenit vnitas sita: non autem primus motor est mensura intrinseca illius generis, sicut nec aliorum.

Notandum, quod quatenus primus motor est mensura extrinseca omnium, aliquo modo est intermediator mensura substantiarum, quæ sunt perfectiora entia, quàm accidentium quæ sunt remotiora ab ipso; nullius tamen generis primus motor est mensura intrinseca. Tunc sequitur illa pars:

Quia verò vnum significat aliquo modo vnum, & ens, palam per assequi equaliter Categorias, & quia non sunt in vno vna, vt neque in quid est, neque in quale, sed similiter se habet sicut ens, & per hoc quod vnus homo non predicat alterum ab homine aliquid, quemadmodum necesse præter quiddam quale, & quantum, & vni esse id quod unicuique esse.

Comparat ad inuicem ens, & vnum, de quibus fuerat locutus, dicens: palam est quia idem significant aliquo modo vnum, & ens, & dicit aliquo modo quia idem realiter, non tamen idem formaliter,

24

1. Dubium.
Vide 8. d. 1. q.
2. soluendo
argumenta
2. opin.

Quæ substantia est mensura aliarum?

Deus non est in genere.

Solutio.

Mensura duplex.

Tex. cõ. 8.

Epilogus in omni genere est proprium quid.

25

Identitatem entis & v-

G g quod

nus probat
tripliciter.

quod probat tripliciter: tum primò, quia sicut ens non est in aliquo Prædicamento, sed consequitur omnia, sic & vnum: idèd dicit, quòd supple vnum & ens idem significant per assequi æqualiter Categoriarum, id est, Prædicamenta: & quia non sunt in nulla vna Categoria vt nec in quid est, id est, in Substantia, nec in quale, & sic de aliis; sed similiter se habet sicut ens, quòd scilicet non est in aliquo genere. Tum secundò, quia sicut ens prædicat naturam omnium generum, sic & vnum eorum de quibus prædicatur; idèd dicit, quòd supple vnum, & ens idem significant per hoc, quòd vnus homo non prædicat alterum aliquid ab homine, & dicit non alterum, scilicet realiter; licèt alterum formaliter prædicet: quemadmodum necesse, id est, ens supple prædicat alterum præter quid, scilicet Substantiam, aut quale aut quantum.

Aliiter ens & vnum prædicantur de quolibet, & quomodo sunt idem & non idem?

Aduertendum tamen, quòd non est omnino simile de ente, & de vno: nam ens prædicat eandem naturam realiter, & formaliter omnium Generum, de quibus quiditativè prædicatur. Vnum verò, quia est passio entis, & cuiuslibet entis, licèt prædicet eandem naturam realiter, non tamen eandem formaliter: tamen hoc sufficit ad intentionem Philosophi, quòd vnum, & ens significant idem, scilicet realiter. Tum tertio, quia vnum esse est esse vnicuique: nam res sicut recedit ab vnitatem, ita & ab entitate; idèd dicit quòd, & vni esse est id quod unicuique esse.

Infantia.

Sed videretur Philosophus sibi repugnare, nam primò probauit vnum, & ens non esse rerum substantiam: hinc autem dicit quòd non prædicantur aliam naturam ab his de quibus prædicantur. Dicendum quòd superius arguebat contra Platonem: & verum est quòd vnum, & ens non sunt substantia rerum, eo modo quo ponebat Plato, scilicet per se existens separata: sic enim vniuersalia essent primæ substantiæ per se subsistentes: nihilominus tamen ens & vnum significant substantiam rerum secundum viam Philosophi; non quòd sint aliqua separata, sed existunt secundum esse in ipsis singularibus, licèt per intellectum abstrahantur: abstrahentium autem non est mendacium, secundo Physicorum, tex.com. 18.

Solutio.

num & multitudo vt indiuisibile & diuisibile, quòd quidem enim diuisum, aut diuisibile, multitudo quadam dicitur, indiuisibile vero, aut non diuisum, vnum.

26

Postquam Philosophus determinauit de vno in se & absolute, determinat nunc de ipso vno in comparatione ad suum oppositum, quòd est multa. Circa quòd duo facit: quia Primò describit eorum mutuam oppositionem. Secundò exponit eorum multiplicem acceptionem. Secunda ibi: Est autem vnus quidem. Prima in tres. Primò ostendit secundum quid est accipienda oppositio inter vnum & multa. Secundò ad quòd genus oppositionis ista oppositio reducitur. Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi: Quoniam ergo oppositiones. Tertia ibi: Dicitur autem ex contrario. Dicit ergo, quòd vnum & multa opponuntur secundum plures modos, quorum vno, scilicet modo opponuntur vnum, & plura vt indiuisibile & diuisibile, quòd declarata; dicens, quòd illud quidem quòd est, aut diuisum, scilicet actu, aut diuisibile, scilicet de propinquo, multitudo quadam dicitur: indiuisibile vero, aut non diuisum vnum, & supple dicitur. Ex quo patet quòd licèt vnum & multa pluribus modis opponantur, vt dicitur infra; vno tamen modo sicut indiuisibile & diuisibile opponuntur.

Sermo de vno comparatiuè.

Oppositio vni & multæ declaratur.

Indiuisum & diuisibile & eorū opposita duplicia sunt.

Notandum, quòd ea quæ sunt diuisa actu, euidentis est quòd multa sunt: diuisibilia autem facilliter, vt sunt multa humida, puta aer & aqua, & huiusmodi, quatenus appropinquant diuisioni, propter facilitatem & aptitudinem ad posse diuidi, quadam multitudinem important; vnde dicimus multam aquam, & multum aërem, & sic de aliis. Deinde cum dicit:

Multa de pluribus dicitur.

Quoniam ergo quatuor modis oppositiones dicuntur, & horum secundum priuationem dicitur alterum, contraria vtique erunt, & neque vt contradictio, neque vt ad aliquid dicta.

27

Ostendit quo genere oppositionis vnum & multa opponuntur, dicens quòd quoniam oppositiones dicuntur quatuor modis, vt patet ex 5. huius tex.com. carente, & horum alterum dicitur secundum priuationem, manifestum est quòd contraria vtique erunt, scilicet vnum & multa, vel indiuisibile & diuisibile, & nec vt contradictio, nec vt ad aliquid dicta.

Notandum, quòd vnum & multa non opponuntur contradictoriè, quia nec vnum nec multa possunt dici de non ente: patet, & tamen de ente, siue de non ente, semper est vera altera pars contradictionis: iterum altera pars contradictionis est puta negatio, sed vnum, & multa, vt trunque dicit aliquid posituum. Similiter patet quòd vnum, & multa non opponuntur relatiuè, sed vt sic dicuntur absolute & ad se: non etiam opponuntur proprie, vt priuatio, & habitus: nam priuatio formaliter nihil ponit: sed vnum, & multa, vt trunque dicit formaliter aliquid posituum, vt iam dictum est: quare relinquitur à diuisione: quia si opponantur, opponuntur vt contraria, non enim sunt plures quam quatuor species oppositionis.

Quo genere oppositionis vnum & multa opponuntur.

Notandum etiam, quòd licèt vnum & multa diuisibile & indiuisibile, vt sic, non opponantur modo

SVMMA SECUNDA.

De vno respectu multitudinis, & de contrarietatibus plurima.

CAPVT PRIMVM.

De variis modis vni, & multitudinis, & consequentibus ipsa.

SVMMARIVM.

Vnum & multa opponi variis modis, quos benè explicat Doctor. Item variis modis accipi vt trunque; sumit idem, simile, & æquale quasi partes vni, explicans identitatis tres modos; & quatuor modos quibus aliquid dicitur simile. Vide 5. huius, tex. 13.

T.com. 9.

Opponuntur autem vnum & multa secundum plures modos, quorum vno v-

modo relatiuo; nihilominus tamen secundum quod habent rationem mensuræ, & mensurati, vnum multa, & indiuisibile diuisibile vtique opponuntur modo relatiuo. Deinde cum dicit:

Dicitur autem ex contrario, & ostenditur ipsum vnum ex diuisibili indiuisibile propter magis sensibilem multitudinem esse, & diuisibile, quam indiuisibile; quare ratione, prior multitudo indiuisibili propter sensum.

Remouet quoddam dubium: dixerat enim quod vnum se habet ad multa vs indiuisibile ad diuisibile: cum igitur indiuisibile sit quædam priuatio diuisibilis, & priuatio sit natura posterior habitu, sequitur quod vnum sit posterius multitudine; & tamen superius dictum est, quod vnum est principium ex quo, & per quod cognoscitur multitudo. Ad quod respondet, dicens quod ipsum indiuisibile, & vnum dicitur, id est, cognoscitur, & diffinitur, & ostenditur ex suo contrario, & ex ipso diuisibili, & hoc (supple) propter magis esse sensibile ipsam pluralitatem, quam (supple) vnum & diuisibile quam indiuisibile: quia scilicet ipsa pluralitas est prior indiuisibili, non secundum naturam, sed secundum sensum.

Notandum; quod vt frequenter ea, quæ sunt priora, & magis nota secundum naturam, sunt minus nota, & posteriora quoad nos. Vnde primo Physicorum dicitur, quod confusa, & composita, quatenus cadunt sub sensum, prius sunt nobis nota: simplicia verò sunt nobis posterius nota, licet sint simpliciter, & secundum naturam notiora. Similiter in proposito, licet secundum naturam, & simpliciter, ipsum vnum sit prius notum quam pluralitas, non tamen quoad nos; & idem ipsum vnum ex priuatione, scilicet ex diuisione multitudinis diffinitur & cognoscitur, vt hic dicit Philosophus, quatenus ipsa pluralitas, & diuisibile est magis sensibile quam ipsum vnum, & indiuisibile. Deinde cum dicit:

Est autem vnus quidem, sicut & in diuisione contrariorum descripsimus, idem, & simile, & æquale, pluralitatis verò, diuersum, & diuisibile, & inæquale.

Exponit ipsius vnius, & multi multiplicem acceptionem. Circa quod duo facit. Primò distinguit vnum, & multa in suas partes. Secundò exequitur determinando de partibus. Secunda ibi: *Dicto verò eodem.* Dicit ergo, quod sicut descripsimus in diuisione contrariorum, scilicet in quinto huius, textu, non habente commentum. *ipsius vnius est idem, & simile, & æquale,* supple sicut partes eius: nam idem est vnum in Substantia; & simile vnum in Qualitate, æquale autem vnum in Quantitate; pluralitatis verò sunt supple partes, *diuersum, dissimile, & inæquale,* quæ sunt contraria prædictis. Deinde cum dicit:

Dicto verò eodem multipliciter, vno quidem modo secundum numerum, quod dicimus aliquando ipsum.

Exequitur determinando de partibus. Circa quod duo facit. Primo determinat de partibus *Scoti Oper. som. IV.*

vnius. Secundò de partibus multitudinis. Secunda ibi: *Quare palam quod diuersum.* Prima in duas: quia primò ostendit quor modis dicitur idem. Secundò quot modis dicitur simile. Secunda ibi: *Similia verò.* De equali verò non profequitur, cuius ratio assignatur, vt dicebatur quinto huius; vel quia modi eius sunt ignoti, vel quia non habet aliquos modos, secundum quos diuiditur in suas species. Prima in tres, secundum tres modos. Primus est idem numero, & subiecto. Secundus est idem numero & specie. Tertius est idem specie tantum. Secunda ibi: *Hæc autem si ratione.* Tertia ibi: *Amplius autem si ratio.* Dicit ergo, quod ipso eodem dicto multipliciter vno quidem modo dicitur idem secundum numerum, puta quæ sunt idem subiecto, esto quod non sunt vnum secundum rationem, vt album & musicum: puta si idem homo sit albus, & musicus; & subdit quod tale idem secundum numerum dicimus aliquando ipsum; puta si dicatur quod homo est ipsum album, vel ipsum musicum: cuius ratio assignatur, quia hoc pronomen ipsum, est relatiuum supple identitatis: relatiuum autem semper refert idem suppositum; & idem vbicumque ponitur hoc quod dico ipsum, designat idem esse numero suppositum. Deinde cum dicit:

Hoc autem si ratione, & numero vnum sunt, vt tu tibi ipsi, & specie, & materia, vnum.

Ponit secundum modum, dicens, quod hoc autem, id est alio modo dicitur idem si fueris vnum ratione & numero; ita quod non tantum subiecto, vt tu tecum es, supple idem numero. & ratione; idem dicit quod supple tu tecum es vnum & specie & materia & specie, id est, natura specifica; & materia, id est, in supposito, & indiuiduo. Deinde cum dicit:

Amplius autem si ratio prima substantia vna fuerit, vt æquales lineæ rectæ eadem, & æqualia, & isogonia, & tetragonia, & etiam plura: sed in his æqualitas vnitas.

Ponit tertium modum dicens, quod amplius autem supple dicitur idem si ratio, id est, specifica prima substantie, id est, suppositi particularis fuerit vna; licet supple suppositum non sit vnum, vt quæ sunt vnum specie, distincta tamen numero; vt æquales lineæ eadem, & æqualia isogonia, & tetragonia, id est, quadrata, & etiam plura: sed in his æqualitas est vnitas.

Notandum, quod Philosophus non curans de exemplis, vtitur exemplis secundum opinionem illam, quæ ponit quantitates esse rerum substantias: sic enim plures lineæ rectæ essent quasi plura supposita substantiæ conuenientia: in vna aliqua specie; puta in vna aliqua mensura communi, si sint æquales: quia secundum hunc modum multæ lineæ rectæ, & æquales essent diuersa supposita numero; idem tamen in vna ratione specifica. Similiter etiam plura tetragonia, id est, figuræ habentes quatuor angulos; similiter isogonia, id est, æqualium angularum, puta plura quadrata æqualia in quantitate, & æquales angulos habentia dicuntur idem isto modo; ita quod æqualitas est in eis, quædam specifica vnitas; licet sint numero distincta. Deinde cum dicit:

Remouet tunc obiectum.

Profequitur partes vnius & primò identitatem quæ est triplex.

Al. ad.

18

20

Tex. 66. 10.

Partes vnius & multi quæ?

Alia acceptio identitatis.

Resolutio vltimo dicitur de identitate specifica.

Isogonia, & tetragonia quid?

Tex. c6. 11.

Similia verò si non sint eadem simpliciter entia; nec secundum substantiam in differentia subiectiuas; sed si secundum speciem eadem sint, ut maius tetragonum minori simile, & inæquales rectæ: hæc namque similes quidem: eadem verò simpliciter non.

30

Similium
modi 4. esse
quantur.

Ostendit quot modis dicitur simile, & ponit quatuor modos similis. Secundus est ibi: *Alia autem.* Tertius ibi: *Alia si sit.* Quartus ibi: *Alia si plura.* Dicit ergo, quòd similia verò dicuntur vno modo si non sint eadem simpliciter entia; id est, secundum speciem substantiæ: nec sunt in differentia secundum substantiam subiectam. id est, quòd nec sunt eadem in supposito: sunt tamen eadem secundum speciem, scilicet Qualitatis, ut maius tetragonum minori simile, id est, minori tetragono, quæ, scilicet anguli, & latera eorum sunt proportionalia, & conueniunt in figura tetragoni, sunt supple tunc sicut similia in specie; licet distinguantur supposito. Iterum rectæ, scilicet lineæ, & inæquales, sunt supple similes hoc modo, quatenus habent rectitudinem, vel naturam aliquam, quasi vnam qualitatem in specie; idèò subdit: *hæc namque*, scilicet lineæ, scilicet rectæ inæquales sunt quasi similes: simpliciter tamen non eadem.

Quid identitas
& quid
similitudo.

Notandum, quòd quandoque vnitas secundum rationem perfectam speciei potest dici identitas: quando verò est vnitas non secundum totam rationem speciei, potest dici similitudo; puta si diceretur quòd ea quæ sunt vnum in genere, sunt similia; quæ verò sunt vnum specie, dicuntur eadem; & idèò Philosophus superius lineas rectas æquales, & tetragona æqualia, dixit esse eadem secundum tertium modum: nunc autem tetragona inæqualia, & lineas rectas inæquales, dicit esse similia, non eadem simpliciter.

1. Modus similitudinis.

Notandum etiam, quòd iste primus modus similis correspondet tertio modo eiusdem. Quia enim qualitas, sicut & quantitas fundantur in substantia; idèò vbi est vnitas substantiæ, est aliquo modo vnitas qualitatis, & quantitatis: tamen illa vnitas denominatur à priori, scilicet à substantia, & non à quantitate, vel qualitate; propter quod vbi est vnitas substantiæ, ibi est identitas, & æqualitas, vel similitudo. Oportet ergo ad similitudinem, vel æqualitatem adesse substantiæ diuersitatem: & idèò benè ait Philosophus, quòd similia dicuntur ea quæ non sunt eadem simpliciter entia, scilicet, secundum speciem substantiæ, nec in differentia secundum substantiam; id est, secundum suppositum: sed sunt eadem secundum speciem, scilicet qualitatis, ut tetragona inæqualia, & lineæ rectæ inæquales, ut prædictum est. Deinde cum dicit:

Quare identitas à substantia denominatur.

31

Alia si eandem speciem habentia, in quibus magis & minus sit: nec magis sunt, nec minus.

2. Modus,

Ponit secundum modum, dicens: quòd alia autem dicuntur similia si habentia, id est, participantia eandem speciem qualitatis, puta albedinem in quibus sit magis, & minus, id est, quæ qualitas potest suscipere magis, & minus; ipsa tamen nec sunt magis nec minus; ita quòd participant illam formam in æquali gradu; puta duo alba æquè intensata: alia enim dicitur similia. Deinde cum dicit:

Alia si sit eadem passio, & una specie, ut

album valde, & minus, similia dicuntur esse: quia vna species ipsorum.

3. Modus.

Ponit tertium modum, dicens, quòd alia dicuntur esse similia, si sit vna & eadem passio in specie, esto quòd participant illam secundum magis, & minus: dicuntur enim similia: quia est vna species, id est, vna qualitas ipsorum quam participant; licet secundum magis & minus. Deinde cum dicit:

Alia si plura habent eadem quam altera, aut simpliciter: aut quæ in promptu, ut stannum argenteo, vel auro ignis, aut rubicundum, aut rufum.

Ponit quartum modum, dicens, quòd alia supple dicuntur similia si habent plura eadem quam altera, id est, non propter conuenientiam in vna qualitate tantum; sed etiam in pluribus; puta si conueniant in pluribus quam differant, & hoc aut simpliciter, id est, secundum rem: aut quæ in promptu, id est, quantum ad ea quæ in promptu apparent nobis, ut stannum dicitur proprie simile argenteo quatenus in pluribus conueniunt; & similiter ignis est similis auro, aut croceum, & rubrum dicuntur supple similia isto modo.

S V M M A R I V M.

Diuersum quod est oppositum eiusdem, secundum tres modos explicatur, & quomodo differt à differenti.

Quare palàm quòd diuersum, & dissimile multipliciter dicitur: & hoc quidem aliud oppositè, & idem, propter quod omne, ad omne, aut idem, aut aliud.

32

Hic determinat de partibus multitudinis. Circa quod duo facit. Primò determinat de dissimili, & de diuerso. Secundò de differenti. Secunda ibi: *Differentia verò, & diuersitas.* Prima in duas. Primò ponit modos diuersitatis. Secundò remouet dubium circa dicta. Secunda ibi: *Diuersum quidem.* Prima in tres secundum tres modos. Secundus ponitur ibi: *Hoc autem.* Tertius ibi: *Tertium autem.* Dicit ergo, quòd palàm, scilicet ex prædictis, quòd diuersum & dissimile dicuntur multipliciter. Ratio huius est, quia simile & dissimile, idem & diuersum opponuntur: si ergo ut ostensum est idem & simile dicuntur multipliciter, sequitur quòd diuersum, & dissimile multipliciter dicantur. Nam ut habetur primò Topic. cap. 12. quomodo vnum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum. Subdit primum modum diuersi, dicens, quòd hoc quidem supple dicitur diuersum, quod est aliud oppositè, id est, per oppositum ad idem: quapropter omne ad omne, scilicet comparatum aut est idem, aut aliud: sicut enim idem dicebatur omne quod est ipsum: ipsum autem est relatiuum identitatis sicut diuersum est relatiuum diuersitatis, & idèò omne ad omne relatum, aut est idem, aut diuersum.

Pertrahit de partibus multitudinis, & primò de diuerso.

1. Modus diuersi.

Quare omne ens omni ensi est idem, vel diuersum.

Notandum, quòd modos ipsius dissimilis Philosophus prætermitit propter hoc fortè, quia facilliter apparet quomodo modi dissimilis sumendi sunt per oppositum ad modos similis. Deinde cum dicit:

Hoc autem, si non, & materia, & ratio

Cognito uno oppositè

est una: quapropter & tu, & propinquus diuersus.

Ponit secundum modum, dicens, quòd hoc autem, id est, alio modo dicuntur supple diuersa, si materia, id est, suppositum, & ratio, supple talis indiuidualis, non sit una: & hoc modo sunt diuersa numero duo indiuidua: idèd subdit: quapropter & tu, & propinquus tibi es diuersus, & non es diuersus, scilicet à te. Deinde cùm dicit:

Tertium autem ut quæ in Mathematicis.

Ponit tertium modum, dicens, quòd tertium autem, id est, tertio modo dicitur diuersum, ut quæ in Mathematicis, puta si lineæ inæquales dicantur diuersæ: & similiter de aliis huiusmodi. Deinde cùm dicit:

Diuersum quidem igitur aut idem per hoc ad omne dicitur, quæcunque dicuntur, & unum, & ens; non enim contradictio est eiusdem; quapropter non dicitur in non entibus, non idem autem dicitur. In entibus verò omnibus dicitur: Aut enim unum aut non unum aptum natum, & ens, & unum. Diuersum quidem igitur & idem ita opponuntur.

Remouet dubium circa dicta: dictum est enim quòd omne ad omne comparatum est idem aut diuersum: posset quis dubitare an hoc esset verum in non entibus sicut in entibus; idèd hoc remouet dicens, *diuersum quidem igitur aut idem propter hoc omne dicitur quæcunque dicuntur & unum, & ens; & non supple est verum in non entibus: cuius causam subdit: non enim est contradictio eiusdem & ipsius, id est, quòd idem & diuersum non opponuntur contradictoriè: quia in contradictoriis utique verum est quòd semper altera pars est vera tam de ente quàm de non ente: idèd subdit: quapropter supple idem, & diuersum non dicitur in non entibus: non enim opponuntur contradictoriè, ut dictum est, sed contrariè non idem autem quòd scilicet opponitur contradictoriè ipsi eidem dicitur supple de non ente: & subdit, in entibus verò omnibus dicitur supple idem, & diuersum: aut enim unum aut non unum aptum natum est, & ens, & unum, id est, quòd omne ens, & unum in se si comparatur alteri; aut est unum sibi, & tunc erit idem: aut non est aptum natum esse unum sibi, & tunc erit diuersum. Concludit ergo, quòd *diuersum quidem igitur, & idem ita opponuntur*, ut dictum est.*

Notandum, quòd licet *idem, & diuersum* striatè loquendo solùm sint in genere Substantiæ: nam unum in Substantia est idem: tamen extendendo nomen *Substantia* ad essentiam cuiuslibet entis, sic omne ens omni enti comparatum, aut est idem, aut diuersum. Deinde cùm dicit:

Differentia verò, & diuersitas aliunde, diuersum enim, & à quo est diuersum non necesse aliquo esse diuersum; omne namque aut diuersum, aut idem quodcunque est ens: differens verò ab aliquo, aliquo sanè differt, quare necesse ipsum idem aliquid esse quo differunt: hoc autem idem ipsum genus, aut species, omne namque differens, differt, aut genere, aut specie; Genere quidem, quorum non est communis

Scoti Oper. tom. IV.

materia, nec generatio ad inuicem, ut quorumcunque alia figura Categoria: specie verò, quorum idem est genus: dicitur autem genus secundum quòd ambo idem dicuntur secundum substantiam differentia; contraria verò differentia sunt, & contrarietas est differentia quadam.

Determinat de differenti. Circa quòd duo facit: primò determinat de differenti in generali comparando differens ad diuersum. Secundo specialiter agit de quadam specie differentiæ, scilicet de contrarietate: nam contrarietas est quædam differentia, & habet specialem difficultatem. Secunda ibi: *Quoniam autem differre contingit*. Prima in duas. Primò comparat differens ad diuersum. Secundo probat quòd dixerat inductiue. Secunda ibi: *Quia autem hoc bene*. Dicit ergo, quòd differentia verò & diuersitas sunt aliud: enim pro quia, *diuersum non necesse est aliquo esse diuersum*: sed supple te totis sunt diuersa: nam diuersa se totis distinguunt. Et dicit non necesse, quia etiam diuersa possunt aliquo differre, & aliquo conuenire, quando diuersum accipitur pro differenti; sed non est necesse, quia omne differens est diuersum, sed non conuertitur: quia aliqua diuersa sunt seipsis totis & non aliquo distinguuntur; vnde subdit, *omne namque quodcunque est ens, aut est idem, aut diuersum*. Patet ergo quid sit diuersum propriè sumptum. *Differens verò ab aliquo, est differens aliquo, & aliquo supple conueniens: quia necesse est idem aliquid*, id est, unum aliquid esse quo differunt, scilicet differentia: hoc autem quòd ipsum idem, id est, illud quo non differunt, est aliquid idem in illis quæ sic non differunt: & illud quòd est idem in pluribus quæ non differunt, & in quo differentia differunt est, aut genus, aut species: omne namque differens differt aut genere aut specie; genere quidem, quorum non est materia communis, nec generatio ad inuicem. Genus etiam in Logicis sumitur à materia, quæ est genus Physicum: quæ autem non communicant in materia, non habent ad inuicem generationem, ut quorumcunque est alia figura Categoria, id est, Prædicamenti: ista supple differunt genere, nec habent ad inuicem tranſmutationem, ut sunt superficies & dulcedo: non enim fit dulcedo ex superficie, nec è conuerso. *Specie verò sunt, supple differentia quorum idem est genus: dicitur autem genus secundum quòd ambo, scilicet differentia specie dicuntur idem, differentia tamen secundum speciem*, id est, secundum formam, & differentiam specificam: & subdit, quòd *contraria verò sunt differentia, & contrarietas est differentia quadam*, vt inferiùs ampliùs apparebit. Deinde cùm dicit:

Quòd autem hoc benè supponimus, palam ex inductione: omnia enim differentia, & eadem videntur, & non solum diuersa entia, sed hac quidem genere diuersa, hac autè in eadem copulatione Categoria; quare in eodem genere & in eadem specie; determinatum est autem in aliis qua sunt genere eadem, aut diuersa.

Probat quòd dixerat inductiue, dicens, quòd autem benè supponimus hoc, supple quòd dictum est de differenti, palam est ex inductione: nam

Inductiue ostendit quòd de differenti-

T.com.13.

Prosequitur de differenti quòd est species vel pars multitudinis. Comparat autem diuersum ad differens & notificat vtrunque.

Al. quòd non est, & omittere aliud nõ sequens.

Differens duplex.

Al. secundum substantiam contrarietas est differentia.

ficum cognoscitur & reliquum. 2. Modus.

33

3. Modus.

Non diuersi sed non idèd est contradictorium eiusdem vel ipsius idem, vnde in plus est non idem quàm differens vel diuersum seu distinctum.

Idem & diuersum accipi possunt dupliciter. Vide 19.d.1.

T.com.11.

34

33

ribus premi-
sit.

omnia differentia, scilicet in aliquo videntur, & hæc esse eadem, scilicet in aliquo, & non solum diuersa entia, sed etiam in aliquo conueniunt: & subdit, sed hæc quidem sunt diuersa genere, hæc autem in eadem copulatione Categoria, id est, in eodem genere, puta species, quæ in vno genere conueniunt, & differunt specificis differentiis; & in eadem specie, puta indiuidua, quæ in vna specie conueniunt & differunt differentiis indiuidualibus; & subdit, quæ sunt eadem genere vel diuersa, determinatum est in aliis, scilicet in quinto huius capitul. de oppositione, text. com. carente. Patet ergo inducendo quod differentia in aliquo conueniunt & in aliquo differunt: diuersa verò, quæ propriè & primò sunt diuersa, se totis distinguuntur.

SVMME SECVNDÆ CAP. II.

Contrarietatem esse perfectam differentiam, & quomodo vnum vni contrariatur?

SVMMARIVM.

Describit contrarietatem, explicatque inductiue, docens maximam esse tantum inter extrema: & explicans eam esse perfectam differentiam, & quomodo vnum tantum vni est contrarium; quia contrarietas est vna distantia cuius tantum duo possunt esse vltima extrema.

36

Quoniam autem differre contingit ab inuicem differentia plus, & minus, est aliqua maxima differentia.

Sermo de
contrarietate
qua est spe-
cies differen-
tia.

Postquam Philosophus determinauit de differenti generaliter: nunc determinat de contrarietate, quæ est quædam differentia. Circa quod duo facit. Primò ostendit quod contrarietas est maxima differentia. Secundò inquiri qualiter contraria differant; vtrum scilicet genere, vel specie. Secunda ibi: *Diuersa verò*. Prima in duas. Primò determinat de contrariis quantum ad extrema. Secundò quantum ad media. Secunda ibi: *Quoniam verò contrariorum*. Prima in duas, quia primò inuestigat quæ sit natura contrarietatis. Secundò excludit quædam dubia circa dicta. Secunda ibi: *Quoniam verò vnum*. Prima in duas, quia primò inquiri de contrarietate in se, scilicet quid sit. Secundò determinat de contrarietate per comparisonem ad alias species oppositionis. Secunda ibi: *Prima verò contrarietas*. Prima in duas. Primò ponit diffinitionem contrarietatis. Secundò reducit omnes alias diffinitiones contrariorum ad diffinitionem contrarietatis suppositam. Secunda ibi: *Necesse autem alios terminos*. Prima in duas. Primò præmittit contrarietatis diffinitionem. Secundò infert quædam corollaria ex prædictis. Secunda ibi: *At verò manifestum*. Prima in duas. Primò præmittit quoddam necessarium. Secundò ex illo concludit diffinitionem contrarietatis. Secunda ibi: *Et hæc dico*. Dicit ergo, quod quoniam pro quia, differentia, id est, ea quæ differunt, contingit ab inuicem differre plus, & minus, sequitur quod

Suppositum
necessarium.

est aliqua maxima differentia. Ratio huius assignatur, quia aliter esset procedere in infinitum, nisi esset dare aliquam maximam differentiam, quæ maior nequit esse, vbiunque ergo est maius & minus, ibi est dare maximum. Deinde cum dicit:

Et hæc dico contrarietatem: quia verò maxima est differentia, palam, ex inductione: genere namque differentia non habent viam inuicem; sed distant magis & incomparabiliter; differentibus verò specie, generationes ex contrariis, sunt ut vltimis: vltimorum verò distantia maxima est; quare, & quæ contrariorum.

Ponit diffinitionem contrarietatis, dicens, quod hæc, scilicet maximam differentiam dico contrarietatem: hæc ergo est diffinitio eius, quia scilicet contrarietas est maxima differentia: quam diffinitionem exponit, dicens quod verò ipsa, scilicet contrarietas est maxima differentia; palam ex inductione: differentia enim, id est, illa quæ differunt genere, non habent viam ad inuicem, id est, transmutationem; sed distant magis incomparabiliter, id est, ea quæ differunt genere non sunt conferibilia, id est, comparabilia mutuo; sed distant plus quam oportet ad hoc quod in eis possit accipi differre secundum magis & minus, & ad hoc quod possit esse via, siue transmutatio mutua ab vno in aliud; nec per consequens in eis est maxima differentia: inter ea enim quæ maximè differunt intelligitur quædam via transmutationis mutue, per hoc quod prius magis differunt, & postea minus; & subdit quod in differentibus verò specie, oportet supple esse maximam differentiam: cuius causam tangit, quia generationes sunt & sunt ex contrariis mutuo, ut ex vltimis; quod dicit pro tanto, quia quandoque generatur medium ex extremo, vel e conuerso, puta rubeum ex albo, vel e conuerso: quandoque generatur medium ex medio, puta croceum ex liuido, vel e conuerso: istæ tamen generationes non sunt ex vltimis: patet, quia potest ulterius procedi vsque ad alterum extremum; ideo dicit quod generationes ex contrariis sunt ut ex vltimis, ut cum ex albedine generatur nigrum vel e conuerso; & subdit quod vltimorum verò distantia maxima est: quare supple & differentia & distantia, quæ est contrariorum, est similiter maxima, & habetur propositum. Deinde cum dicit:

At verò maximum in unoquoque genere perfectum, maximum enim cuius non est excessus, & perfectum cuius non est adhuc extra sumere aliquid possibile, finem enim habet perfecta differentia, sicut, & alia, eo quod finem habeant perfecta dicuntur, nihil autem extra finem, vltimum autem in omni, & continet, propter quod nihil extra finem, nec eget aliquo quod est perfectum.

Quod quidem ergo contrarietas est differentia perfecta, ex his palam.

Infert ex prædictis quædam corollaria, & sunt duo. Secundum ponitur ibi: *Hic autem entibus*. Prima in duas: quia primò concludit corollarium. Secundò excludit quoddam dubium siue ponit quoddam

Datur maxi-
ma differen-
tia.

Vbi possumus
& comparati-
uus ibi su-
perlatiuus.

37
Diffinitio cō-
trarietatis.

Non genere
sed specie
differentibus
comparatio
& transmuta-
tio & repugnantia
ponuntur.

Extremorum
tantum est
maxima di-
stantia & repugnantia:
minima verò
mediorum
mutuo.
Maior autem
horum &
extremorum.

T. com. 14.

quoddam notandum. Secunda ibi: *Multipliciter autem dicitur*. Primum corollarium est quod contrarietas est perfecta differentia, quod probatur sic: nam illud quod est maximum in vnoquoque genere, est idem, quod perfectum: sed contrarietas est maxima differentia, ergo est perfecta differentia. Maior patet ex hoc; quia maximum dicitur quia non exceditur, perfectum dicitur extra quod non potest aliud sumi: nam omnia dicuntur perfecta ex hoc, quod petueniunt ad finem: extra autem finem rei nihil est. Ex quo patet quod eadem videtur definitio maximi & perfecti. Dicit ergo, quod *at vero maximum in vnoquoque genere est perfectum*; quod probat quia *maximum quidem dicitur cuius non est excessus, & perfectum cuius non est possibile adhuc aliquid extra sumere*; quod patet: quia differentia perfecta habet finem sicut, & alia dicitur perfecta eo quod habeant finem, id est, pertingant ad finem: quia extra finem nihil est: *ultimum enim in omni re, & illud quod continet rem, est supple finis: quare extra finem nihil est nec id quod perfectum est eget aliquo*. Concludit ergo quod *quidem contrarietas perfecta est differentia, palam est ex his, ex hoc scilicet quod est maxima*. Deinde cum dicit:

Multipliciter autem dicitur contrariis sequitur quod perfectè ita sicut utique quod est contrariè esse existit ipsi.

Ponit quoddam notandum, quod potest esse remotio duobus: crederet enim forte aliquis quod omnia contraria essent perfecta differentia, quod remouet dicens: *quia multipliciter dicitur contrariis, ut dicitur inferius, sequitur quod perfectè est supple differentia: itaque ut utique existit esse ipsi contrariis*. Vult dicere, quod cum contraria dicantur multipliciter, non equaliter omnia erunt perfectè differentia, sed eo modo quo competit eis esse contraria, competit, & perfectè differre: quia quibusdam, scilicet per prius; quibusdam secundariè, & per posterius. Deinde cum dicit:

His autem entibus palam quod non contingit vni plura contraria esse; nec enim ultimo ulterius: & erit utique aliquid, nec distantie vnius plura sunt quam duo vltima.

Ponit secundum corollarium, scilicet quod vnum tantum vni est contrarium & non plura; quod probat per duas rationes. Secunda ponitur ibi: *Totaliter autem*. In prima parte intendit talem rationem: Vnius distantie sunt tantum duo vltima: sed contrarietas est quedam distantia vltimorum, cum sit maxima: ergo habet tantum duo vltima: & per consequens tantum vnum vni contrarium. Dicit ergo, quod *his autem entibus, id est, sic se habentibus vt dictum est palam quod non contingit plura quam duo vltima*,

Notandum, quod ex hoc loco potest sumi argumentum ad probandum illam vnitatem naturæ specificæ, quæ est minor quam vnitatem numeralis, de qua dictum est quæstione de vniuersali: nam vnius contrarietatis sunt duo extréma, vt hic dicitur; sed certum est quod ista extréma non sunt duo secundum solam vnitatem numeralem: quia tunc hoc album huic nigro esset tantum contrarium; quod est falsum: oportet ergo quod quolibet extremum contrarietatis sit vnum aliqua

vnitatem communiore, quæ est minor vnitatem numerali: hæc est vnitatem naturæ specificæ, sic enim albedo in specie contrariatur nigredini in specie, & est vnum vni contrarium. Deinde cum dicit:

Totaliter autem si est contrarietas differentia: differentia verò duorum, quare, & perfectæ.

Ponit secundam rationem quæ talis est *differentia est aliquorum duorum*: sed contrarietas est quedam vna, & maxima differentia; ergo erit duorum; & per consequens vnum vni tantum contrariatur. Dicit ergo, quod *totaliter autem, id est, generaliter si contrarietas est differentia, differentia verò est duorum; sequitur quod contrarietas est perfecta differentia, & per consequens duorum: & tunc idem quod prius*. Deinde cum dicit:

Necesse autem, & alios terminos esse veros contrariorum: etenim plurimum differt perfecta differentia. Genere autem differentibus non est magis extra accipere his qua specie: ostensum est enim quia ad ea qua sunt extra genus non est differentia: horum autem hæc maxima, & in eodem genere plurimum differentia contraria: maxima namque differentia horum qua perfecta, & qua in eodem susceptibili plurimum differentia; eadem enim est materia contrariis, & qua sub eadem potentia plurimum differentia, etenim scientia circa vnum genus qua vna, in quibus perfecta differentia maxima.

Reducit omnes diffinitiones datas de contrariis ad diffinitionem contrarietatis suppositam, dicens quod per illam omnes alie verificantur, & sunt quatuor, quarum primam ponit, dicens quod *necesse est autem alios terminos, id est, diffinitiones contrariorum esse veros per primam, scilicet diffinitionem, etenim pro qua; perfecta differentia plurimum differt*. Per hoc innuit primam diffinitionem contrariorum, quæ est, quod contraria sunt quæ plurimum differunt: hoc enim apparet esse verum ex prædictis: ostensum est enim quod contrarietas est differentia perfecta, perfecta autem differentia facit plurimum differre: namque pro quia, *in differentibus genera non est magis extra accipere, id est, non contingit aliquid accipere magis differens, & his qua specie: ostensum enim, scilicet est quia ad ea qua sunt extra genus non est differentia, scilicet sed diuersitas, horum autem, id est, in his qua differunt speciei, hæc scilicet differentia est maxima, quæ scilicet est contrarium: ex quo patet quod contraria sunt quæ plurimum differunt*. Secunda diffinitio est, quod *contraria sunt plurimum differentia in eodem genere: hoc etiam verificatur ex dictis: namque differentia horum, quæ scilicet sunt sub eodem genere, est illa quæ est perfecta differentia: contrarietas autem, vt ostensum est, est perfecta differentia, ex quo patet quod contraria sunt in eodem genere plurimum differentia. Tertia diffinitio quod*

supple contraria sunt que in eodem susceptio plurimum sunt differentia: hoc enim verificatur ex dictis: enim pro quia, eadem est materia contrariis, cum habeant ad inuicem transmutationem, vt

Differentia est aliquorum duorum.

40

Reducit aliam quatuor diffinitiones contrariorum ad iam datam.

1. Diffinitio.

2. Diffinitio.

3. Diffinitio.

Primum sequens: contrarietas dumtaxat est perfecta differentia.

Maximum & perfectum idem, & quod vtrumque.

Finis quid & condiciones eius.

Notabile rationem dubium excludens.

In differentia contrariorum dantur gradus.

39
Secundum sequens.

Vnum tantum vni contrariatur.

Inferri notanter ex dictis motuum pro vnitatem reali minori numerali.

4. *Diffinitio.* prædictum est: & per consequens habent esse circa idem susceptivum. Quarta diffinitio est, quod supple contraria sunt quæ supple sub eadem potentia, id est, sub eadem scientia sunt plurimum differentia: scientia enim dicitur potentia rationalis, ut patet 9. huius: hæc autem diffinitio verificatur ex prædictis, etenim pro quia, scientia quæ est vna, est circa unum genus: contraria autem sunt in eodem genere, ut ostensum est, & sub vna scientia, vel potentia: & subdit in quibus, scilicet contrariis est perfecta differentia, & maxima, ex quo colligitur quod contraria sunt quæ sub vna scientia, vel potentia sunt plurimum differentia.

SVMMAE SECVNDÆ

C A P. III.

Contrarietatem dicere priuationem, & habitum, & omnem contrarietatem priuationem esse, non è contra.

S V M M A R I V M,

Contrarietatem dicere priuationem & habitum: & distingui à contradictione ad quam comparatur, secundum convenientiam & differentiam. Vide 5. huius tex. 19. non omnem priuationem esse contrarietatem, sed benè è contra, quod quomodo verum sit, benè explicat Doctor; & quæ contraria habent, & quæ caerent medio.

T.c.15.

Cap. 3.

41

Prima verò contrarietas habitus; & priuatio est; sed non omnis priuatio: multipliciter enim dicitur priuatio: sed quacunque perfecta fuerit.

Postquam Philosophus determinauit de contrarietate in se ostendens quid sit, nunc determinat de ipsa in comparatione ad alias species oppositionis. Circa quod duo facit: Primò proponit intentum. Secundò probat ipsum quantum ad aliquid quod dimiserat non probatum. Secunda ibi: si ita quo generationes. Prima in tres. Primò comparat contrarietatem ad priuationem. Secundò ad contradictionem. Tertio etiam comparat priuationem ad contradictionem. Secunda ibi: si igitur opponuntur. Tertia ibi: Priuatio verò quidam. Prima in duas: primò proponit quod priuatio, & habitus sunt principium contrarietatis: secundò exponit quomodo ex prima contrarietate alia contraria deriuentur. Secunda ibi: Alia autem contraria. Dicit ergo, quod prima verò contrarietas, id est, principium contrarietatis est habitus & priuatio quatenus scilicet in omni contrarietate includitur priuatio, & habitus ex eo, quod vnum contrarium habet rationem imperfecti, & priuationis respectu alterius, ut nigrum respectu albi; & subdit: sed non omnis priuatio habet supple rationem contrarij: multipliciter enim dicitur priuatio; sed quacunque, scilicet priuatio perfecta fuerit, illa supple habet rationem contrarij.

Principium contrarietatis sunt habitus & priuatio.

Notandum quod strictè loquendo, non omnis

priuatio habet rationem contrarij, puta illa, quæ est mediorem ad extrema, nam talis priuatio non est perfecta cum aliqua sit maior illa, scilicet quæ est extremi ad extremum; & talis habet rationem contrarij modo prædicto; sicut ait Philosophus in litera sicut patet. Deinde cum dicit:

Priuatio duplex. Imperfecta & perfecta.

Alia autem contraria secundum hoc dicuntur, hoc quidem per habere; illa, verò per facere, aut factiua esse: alia autem per acceptiones esse, & abiectioes horum, aut aliorum contrariorum.

Ostendit quomodo ex prima contrarietate, quæ est priuatio & habitus modo prædicto alia contraria deriuentur, dicens quod alia autem contraria dicuntur secundum hoc, & hoc differenter, hoc quidem per habere, sicut album & nigrum quæ habent in se inclusam priuationem, & habitum: illa verò per facere, puta dealbans, & denigrans, quæ actu faciunt priuationem, & habitum: aut per factiua esse, id est, per hoc quod habent virtutem, qua possunt facere priuationem, & habitum, ut dealbatium, & denigratum: alia autem per acceptiones esse, puta dealbari, & denigrari, aut, quia sunt abiectioes, id est, corruptiones, horum, puta corruptio albedinis & corruptio nigredinis, & subdit: aut aliorum contrariorum, id est, posteriorum à primis. Vult dicere, quod non solum dicuntur contraria aliqua ex hoc, quod habent dictas habitudines ad dicta contraria; sed etiam si habent eas ad contraria posteriora, quæ sequuntur, puta si cygnus, vel coruus dicuntur contraria ex hoc, quod habent album, & nigrum, quæ dicuntur contraria per hoc quod habitum, & priuationem includunt. Ex his patet, quod contraria multipliciter dicuntur, ut superius dicebatur in litera. Deinde cum dicit:

Multiplex contrarietas deriuata ex priuatione prædicta.

42

Contraria per habitudinem ad contraria posteriora.

Si ergo opponuntur, contradictio, priuatio, & contrarietas, & ad aliquid: horum autem primum contradictio; contradictionis autem nihil est medium: contrariorum autem contingit, quod quidem non idem contradictio, & contraria palam.

Comparat contrarietatem ad contradictionem, ostendens quod contrarietas non est contradictio, per talem rationem; Contradictioni repugnat habere medium; sed contrarietati non repugnat habere medium; ergo contrarietas non est contradictio. Dicit ergo si pro quia, igitur aliqua supple opponuntur, vel sicut contradictio, vel sicut priuatio, vel ut contrarietas, vel ut ad aliquid hæc enim sunt quatuor species oppositionis; horum autem primum est contradictio. Et subdit contradictionis autem nihil est medium: contrariorum autem conuenit, scilicet esse medium: ex quo concludit, quod quidem igitur contradictio non est contrarietas, palam est.

Differentia contradictionis, & contrarietatis per non habere, & habere modum.

Species oppositionis quatuor.

Al. contingit.

Notandum, quod contradictio dicitur esse primum inter species oppositionis ex hoc, quod concluditur in aliis oppositis: nam vnum oppositum includit negationem alterius, sicut non album includitur in nigro, & è conuerso, & non videns includitur in cæco, & è conuerso, & sic de aliis: & ex hoc fortè accidit, quod quælibet opposita repugnant simul esse, sicut affirmatio, &

Qualiter contradictio est prima oppositi: onuma.

& negatio nunquam se simul patiuntur. Deinde cum dicit:

43 *Priuatio verò contradictio quadam est: aut enim quod impossibile est totaliter habere, aut si quod aptum natum habere, non habeat priuatum, aut totaliter, aut aliquammodo determinatum est: multipliciter enim iam hoc dicimus, sicut diuisum est à nobis in aliis; ergo priuatio quadam est contradictio, aut in potentia determinata, aut concepta cum susceptiuo.*

Comparat priuationem ad contradictionem penes conuenientiam, & differentiam. Circa quod duo facit: primò facit quod dictum est: secundò concludit quandam conclusionem ex prædictis. Secunda ibi: *Quapropter contradictionis.* Dicit ergo, quòd *priuatio est quadam contradictio, quia priuatum est, aut quia impossibile est habere totaliter*: puta si dicatur lapis insipiens, vel priuatus sapientia: *aut alio modo quòd non habet quodcumque aptum natum est habere*, puta si homo non habet visum, & hoc potest esse dupliciter, *aut ut totaliter*, id est, quomodocumque non habeat: *aut aliquammodo determinatum*, id est, si non habeat cum aliqua determinatione; puta, si non habeat tempore determinato, vel quia imperfectè habet, ut imperfectè videns cæcus dicitur, & sic de aliis determinationibus; idèò subdit quòd *multipliciter enim iam hoc dicimus*, scilicet priuationem sicut diuisum est à nobis in aliis, scilicet in 5. & in 9. huius; t.c. 27. t.c. 3. vnde concludit quòd *priuatio ergo est quadam contradictio, aut in potentia determinata, scilicet ad habitum, aut concepta cum susceptiuo.* Vult dicere quòd ex prædictis patet quòd priuatio est quadam contradictio: nam aliquid dicitur priuatum ex hoc, quòd non habet; priuatio tamen non est contradictio simpliciter, & absolute, sed contradictio quadam. Cuius ratio est, quia contradictio, quantum est de se, verificatur tam de ente, quàm de non ente: verè enim dicitur quòd non ens non videt, & quòd lapis non videt, & idèò contradictio, quantum est de se, non requirit existentiam subiecti apti: priuatio autem necessariò requirit subiectum, vel simpliciter, vel subiectum aptum, & idèò non ens non potest dici cæcum; idèò dicit Philosophus quòd priuatio, aut erit in potentia determinata cum aptitudine, scilicet ad habitum, aut saltem concepta cum susceptiuo, id est, cum subiecto, est, quòd non habeat aptitudinem ad habitum, eo modo quòd lapis dicitur esse cæcus; & idèò priuatio est contradictio non absolute, sed contradictio quadam, ut dicit Philosophus in littera. Deinde cum dicit:

44 *Quapropter contradictionis quidem non est medium, sed priuationis alicuius: est æquale namque aut non æquale omne: æquale verò aut inæquale non omne, nisi solum in susceptiuo equalitatis.*

Concludit quandam conclusionem ex prædictis dicens: *quapropter*, quia supple sic est quòd contradictio verificatur tam de ente quàm de non ente: priuatio autem supponit subiectum; idèò *contradictionis non est medium: namque pro quia, omne supple tam ens quàm non ens aut est æquale aut non æquale; quæ scilicet sunt contradictoria:*

æquale verò aut inæquale, quæ scilicet sunt priuatiuè opposita, non omne nisi solum in susceptiuo equalitatis.

Medium oppositorum est duplex.

Notandum, quòd ut dictum fuit in 4. huius, medium inter opposita dupliciter potest intelligi; vno modo secundum formam; alio modo secundum subiectum. Primo modo est medium inter quædam contraria. Exemplum, inter albedinem, & nigredinem est aliqua forma media, puta rubeo, & palledo. Secundo modo est medium inter priuatiuè opposita, & etiam inter contraria immediata, non autem primò modo. Exemplum, lapis est quoddam subiectum, quòd nec est videns nec cæcum: iterum nec est pater nec est filius, nec est sanus, nec æger, & tamen non est dare aliquam formam mediam inter visum, & cæcitate, nec inter paternitatem, & filiationem, nec inter sanitatem, & ægritudinem: contradictoria verò utroque modo carent medio, non enim est aliqua forma media, nec aliquod subiectum, de quo non verificetur alterum contradictorium. Cum ergo ait Philosophus, quòd alicuius priuationis est medium, intelligendum est de medio, non secundum formam, sed secundum subiectum; non enim omne subiectum est æquale, vel inæquale, nisi de subiecto apto nato susceptiuo æqualitatis. Deinde cum dicit:

Si itaque generationes ipsi materia ex contrariis sunt, aut ex specie, & ex speciei habitu, aut priuatione aliqua speciei, & forma, palam quia contrarietas priuatio quadam, & utique omnis.

T.c. 16.

45

Probat quòd prius dixerat, scilicet quòd priuatio, & habitus est principium contrarietatis, quòd supra dimiserat non probatum. Circa quòd duo facit: primò probat intentum syllogisticè: secundò inductiue. Secunda ibi: *Palam autem per inductionem.* Prima in duas: primò facit quòd dictum est: secundò ostendit quòd iton omnis priuatio est contrarietas: hæc enim duo fuerunt superius proposita. Secunda ibi: *Priuatio verò non omnis.* In prima parte intendit talem rationem: illa ex quibus sunt generationes sunt contraria, nam omnis motus, & mutatio est inter contraria, vel media prout habent rationem contrariorum: sed ex priuatione, & habitu sunt generationes; ergo priuatio, & habitus sunt quædam contrarietas. Dicit ergo: *si pro quia, itaque generationes sunt ipsi materia, ut subiecto ex contrariis, ut ex terminis: quia supple omnis generatio, aut erit supple ex specie, id est, forma, aut habitu speciei, quòd est idem, aut ex priuatione aliqua speciei, & forma: quia inquam sic est, palam est quia omnis contrarietas erit quadam priuatio.* Deinde cum dicit:

Probat ostensue habitum & priuationem esse principium contrarietatis.

Priuatio verò non omnis forsan contrarietas, causa verò, quia multipliciter contingit priuari priuatum, ex quibus enim permutationes extremis, contraria.

Ostendit quòd non omnis priuatio sit contrarietas, per talem rationem: Contrarietas est maxima distantia, sed non omnis priuatio est maxima distantia, nam media includunt priuationem extremorum, à quibus non maximè distant; ergo, &c. Dicit ergo quòd *non omnis forsan priuatio est contrarietas: causa verò est: quia multiplici-*

Non omnis priuatio contrarietas.

Comparat priuationem ad contradictionem secundum conuenientiam & differentiam.

Priuatio tripliciter sumi potest.

Priuatio quid.

Priuatio est contradictio diminuta quia negatio in genere.

Illatum ex dictis.

Contradictionis non est medium, priuationis sic.

ter contingit priuatum priuari supple, vel sine distantia vltimorum, vel mediorem ad vltima; siue etiam mediorem inter se: contraria verò sunt hæc ex quibus sunt permutationes, vt extremis, id est, vltimis. Deinde cum dicit:

46 *Palàm autem, & per inductionem, omnis enim contrarietas habet priuationem alterius contrariorum, sed non similiter omnia, nam inæqualitas æqualitatis, dissimilitudo similitudinis, & malitia virtutis.*

Probat indu-
ctiue eandem
conclusionem.

Probat propositum inductiue. Circa quod duo facit: quia primò ostendit propositum in singulis contrariis inducendo: secundò ad prima contraria reducendo. Secunda ibi: Sufficit autem. Prima in tres: primò manifestat propositum: secundò probat quoddam suppositum: tertio ex dictis infert quandam veritatem. Secunda ibi: *Differt autem.* Tertia ibi: *Quapropter horum.* Dicit ergo, quòd palàm autem per inductionem supple quòd contrarietas sit priuatio, omnis enim contrarietas habet priuationem alterius contrariorum: dictum est enim supple quòd vnum contrariorum habet rationem imperfecti, & priuationis respectu alterius; sed non similiter omnia, id est, quòd non est similiter in omnibus cõtrariis: quòd scilicet vnum est priuatio alterius; & subdit ad probandum inductiue, quòd vnum contrariorum sit priuatio alterius: nam inæqualitas est supple priuatio æqualitatis, & dissimilitudo similitudinis, & malitia virtutis. Deinde cum dicit:

Differt autem, vt dictum est, hoc quidem enim si solum priuatum, hoc autem si est, aut quando, aut in quo, vt si ætate aliqua, aut principali, aut omnino.

47

Probat quoddam suppositum, scilicet quòd non similiter est in omnibus contrariis, quòd vnum sit priuatio alterius, dicens: quòd differt autem, vt dictum est: cuius causam subdit: enim pro quia, aliud supple dicitur priuari aliquo si est solum priuatum, id est, ex hoc quòd est priuatum quocunque modo: hoc autem, id est, aliud dicitur priuatum si aliquando, id est, si sit priuatum secundum aliquod determinatum tempus: aut in quo, id est, secundum aliquam determinatam partem. Exemplum primi: vt si in ætate aliqua supple sit priuatum: dicitur enim aliquis priuatus potentia generandi si in ætate, & tempore determinato sit impotens ad generandum, & non, si in ætate puerili. Exemplum secundi: aut priuati, scilicet dicitur priuatum secundum partem determinatam si sit priuatum in aliqua parte principali aut omnino, id est, in toto. Dicitur enim aliquis priuatus albedine, non si aliqua eius pars sit non alba, puta pupilla oculi; sed si plures, vel omnes eius partes, aut aliqua principalis, puta tota facies non sit alba. Ex diuersitate ergo priuationis, quæ includitur in altero contrariorum, patet quòd non similiter in omnibus contrariis vnum contrarium est priuatio alterius. Deinde cum dicit:

Diuersitas
priuationum
enarratur.

Quapropter horum quidem est medium; sed neque bonus homo nec malus, aliorum verò non est, sed necesse est esse; aut parem, aut imparem, amplius alia quidem habent suppositum deter-

minatum, alia autem non. Quare palàm quia semper alterum contrariorum dicitur secundum priuationem.

Ex dictis infert quandam veritatem, dicens: quapropter supple quia sic est, quòd priuatio diuersimodè includitur in contrarietate; idèd sequitur quòd horum quidem, scilicet contrariorum, est medium, supple secundum subiectum: quia est aliquis homo nec bonus nec malus: aliorum verò contrariorum non est, scilicet medium: sed necesse est supple numerum esse parem aut imparem. Subdit etiam, quòd sequitur amplius quòd alia quidem contraria habent suppositum, id est, subiectum determinatum, alia verò non: & concludit quòd palàm, quia semper alterum contrariorum dicitur secundum priuationem respectu alterius.

Notandum, quòd inter bonum, & malum dicitur esse medium secundum subiectum: quia homo bonus dicitur secundum virtutem: virtus enim est, quæ perficit habentem, & opus eius bonum reddit; 2. Ethic. c. 5. non omnis autem, qui virtute caret, est dicens malus; quia puer non dicitur malus quamuis careat virtute: diceretur tamen malus si in ætate perfecta virtutem non haberet, quam tamen deberet habere. Patet ergo quòd ex diuersitate priuationis secundum quòd aliquid potest dici priuatum, vel simpliciter, vel in aliqua parte, aut tempore determinato, accidit quòd contrariorum quædam habent medium secundum subiectum, etiam secundum subiectum, secundum quòd sunt apta nata fieri, vt patet in exemplo dicto: quædam non habent tale medium, vt patet de pari, & impari circa numerum; cuius causa est, quia numerus impar dicitur, qui non habet paritatem simpliciter, & quocunque modo determinatum.

Notandum etiam, quòd ex hoc quòd prius dictum est, quòd scilicet quædam priuatio determinat sibi subiectum: quædam non determinat; nam dictum est quòd quandoque aliquid dicitur priuatum, si non habet aliquid quòd etiam non est aptum natum habere: ex hoc, inquam, sequitur, quòd contrariorum, siue habent medium, siue non, quædam determinant sibi subiectum quædam non: puta si dicatur quòd bonitas virtutis determinat sibi subiectum, puta hominem in ætate perfecta, & similiter eius priuatio: tunc puer non erit neque bonus, neque malus. Causa huius est, quia cum priuatio includatur in contrarietate, simile iudicium est de contrarietate sicut de priuatione. Deinde cum dicit:

Sufficit autem, & si principia, & genera contrariorum, puta vnum, & multa, alia namque ad hæc reducuntur

Probat propositum reducendo ad prima contraria, dicens quòd sufficit autem supple ad probandum, quòd alterum contrariorum sit priuatio; si prima, & genera contrariorum, supple sic se habeant, quòd vnum sit priuatio alterius, vt sunt vnum, & multa: alia namque, scilicet contraria ad hæc reducuntur quasi ad genera. Patet enim quòd ad vnum & multa omnia alia reducuntur, puta simile & dissimile, idem & diuersum, & sic de aliis: si igitur vnum, & multa se sic habent, quòd alterum includat priuationem alterius quatenus se habent vt indiuisibile, & diuisibile vt prædictum fuit; sequitur quòd eodem modo se habeat

84

Quorundam
contrariorum
datur subie-
ctum mediū
per abnega-
tionem: alio-
rū verò non.

In numeris
cur non da-
tur mediū.

49

Puer cur non
dicitur ma-
lus:

Sicut priua-
tiue opposi-
tum, ita &
contrariorum
quædam de-
terminans
sibi subiectum
quædam non.

T.c. 17.

Vnum &
multa sunt
prima cõtra-
ria, ad quæ
omnia alia
reducuntur.

habeat in aliis contrariis, quæ ad vnum, & multa reducuntur. Patet enim quodd idem, & simile, & æquale, & huiusmodi habent rationem *vnus*; fundantur enim super *vnum*: diuersum autem, & dissimile, & inæquale, & huiusmodi habent rationem multitudinis, quatenus diuersitatem dicunt, sicut est per se manifestum.

SVMME SECVNDÆ

CAP. IV.

Quò pacto æquale magno, & paruo opponatur?

SVMMARIVM.

Arguit tripliciter æquale opponi magno, & paruo, & ad oppositum saltem quod non contrariè; resoluens quod priuatiuè opponuntur.

Quoniam autem vnum vni contrariū est, dubitabit aliquis quomodo opponuntur vnum, & multa, & æquale, magno, & paruo.

Postquam Philosophus determinauit de natura contrarietatis: nunc determinat quædam dubia orientia ex prædictis: Circa quod duo facit: Primò proponit dubia. Secundò exequitur de ipsis. Secunda ibi: *Vtrum enim*. Dicit ergo, quod quoniam vnum vni est contrarium, vt præostensum fuit; dubitabis aliquis quomodo opponuntur vnum, & multa; cum supple multis opponantur pauca; & similiter quomodo æquale opponatur magno & paruo. Videtur ergo ex his habere instantiam quod dictum est: quia tam multa quàm æquale videntur opponi duobus secundum contrarietatem, & non vni tantum: nam multa contrariantur vni, & paucis: æquale verò magno, & paruo. Deinde cum dicit:

Vtrum enim semper in oppositione dicimus, vt vtrum album, aut nigrum? & vtrum album, aut non album? & vtrum verò homo, aut albus? non dicimus nisi ex suppositione, & quærentes vt vtrum venit Cleon, aut Socrates? sed non necesse est in vno aliquo genere hoc.

Exequitur de prædictis. Circa quod duo facit: primò pertractat dubitationem de oppositione æqualis ad magnum, & paruum: secundò aliam dubitationem de oppositione *vnus* ad multa. Secunda ibi: *Similiter autem, & de vno*. Prima in duas: quia primò circa hanc dubitationem procedit arguendo: secundò determinando. Secunda ibi: *Restat igitur*. Prima in duas. Primò arguit quod æquale opponitur aliquo modo magno, & paruo. Secundò arguit ad aliam partem, quod scilicet non opponitur eis contrariè. Secunda ibi: *Sed accidit*. Prima in tres, secundum tres rationes quas adducit. Secunda ponitur ibi: *Amplius inæqualis*. Tertia ibi: *Et dubitatio inuat*. In prima parte intendit talem rationem: Ista dictione *vtrum*, solùm *vtrum* in oppositis: sed hac dictione *vtrum* vtimur in his tribus, scilicet æquali, magno, & paruo; ergo ista tria opponuntur. Circa istam rationem sic procedit: quia primò probat maiorem. Secundò addit sibi minorem, &

concludit conclusionem. Secunda ibi: *Si itaque*. Prima in duas. Primò declarat istam maiorem exemplariter. Secundò declarat eam à priori, & à causa. Secunda ibi: *Sed hoc inde venit*. Dicit ergo, quod *vtrum enim*, id est, hac dictione *vtrum* dicimus semper, id est, vtimur in oppositione, vt *vtrum* aliquid supple sit album, & nigrum, quæ sunt contraria, & *vtrum sit album aut non album* quæ sunt contradictoria: *vtrum verò sit aliquid homo aut album: non dicimus nisi ex suppositione* supponendo scilicet quod aliquid non possit esse homo, & album; quasi homo, & album essent opposita: & tunc quærentes: *vtrum scilicet aliquid sit homo, vel album est supple simile: vt si quæretur, vtrum venit Cleon, aut Socrates* supponendo, scilicet quod non veniant ambo simul: *sed hoc non est secundum necessitatem in aliquo genere, quàm supple in oppositis, in quibus de necessitate quærendo vtimur hac dictione vtrum*. Deinde cum dicit:

Sed hoc inde venit: nam opposita sola non contingit simul existere, quo, & hic vtitur in eo quod vter venit? Si enim simul contingeret, ridiculosa erit interrogatio: si verò & ita similiter incidat in oppositionem in id quod vnum aut multa, vt vtrum ambo venerit, aut alter?

Declarat idem à priori, & à causa, & ponit talem rationem: quia hæc dicitio *vtrum* est virtualiter disunctiua; idè solùm vtimur ea in his quæ non contingit simul esse vera: opposita autem sunt huiusmodi, quod non palàm contingit simul esse vera; ergo hac dictione *vtrum* vtimur tantum in oppositis. Dicit ergo, quod *hoc inde venit*, scilicet quod ipsa dictione *vtrum* vtimur in oppositis, & non in aliis: *nam opposita sola non contingit simul existere; & hoc est quo vtitur in eo quod vtrum venit*, id est, iste qui quærit *vtrum* veniat Cleon, aut Socrates: *si enim simul contingeret eos, scilicet simul venire derisoria foret ista interrogatio: si verò ita est, quod scilicet hac dictione *vtrum* vtimur in his quæ non contingit simul existere: similiter incidet supple dicta quæstio in oppositionem, quæ est inter vnum & multa, vt supple quæramus de Cleone, & Socrate *vtrum veniant ambo aut alter*: ista autem quæstio patet quod est secundum oppositionem multorum ad vnum: supposito autem quod alter tantum veniat, tunc restat quæstio, *vtrum veniat Cleon, aut Socrates*: nam facta hypothese Cleon, & Socrates se habent quasi opposita respectu actus veniendi. Deinde cum dicit:*

Si itaque in oppositis semper est ipsius vtrum interrogatio; dicitur autem vtrum magis, aut minus? aut æquale? aliqua oppositio adhuc æqualis: non enim alteri soli contrarium, nec ambobus: quid enim magis aut maiori aut minori?

Addit minorem rationis, & concludit conclusionem, dicens, *si itaque interrogatio ipsius, vtrum, est semper in oppositis: hæc fuit maior: dicitur autem vtrum hoc supple sit magis alio aut minus, aut æquale: hæc est minor; sequitur quod erit quedam oppositio æquale ad hoc, scilicet ad magnum, & paruum: hæc est conclusio: & subdit quod supple*

Maior.

Ly vtrum habet locum in oppositis

51

Vox vtrum quid, & in quibus vsurpatur?

T.c.18.

Conclusio.

ipsum

Videtur non solum vnum vni contrariè contra dicitur. 14.

Quod æquale opponatur contrariè magno, & paruo probat.

ipsum *æquale non est contrarium alteri soli*, puta vel magno tantum, vel paruo tantum: *nec etiam ambobus* scilicet seorsum, & est idem quod prius: & subdit rationem huius: *quid enim supple magis æquale*, erit contrarium *aut minori, aut maiori*, quasi diceret, quod nulla est causa, & ideo vel nulli contrariatur, vel utriusque: aliter exponitur *ly nec ambobus*: referendo ad prædicta, vt sit sensus quodd secundum prædicta videtur, quodd æquale non sit contrarium ambobus, cum vnum vbi sit contrarium: prima tamen expositio videtur magis texere textum. Deinde cum dicit:

Amplius inæquali contrarium est æquale, quare in pluribus erit aut in vno: si verò inæquale significat idem simul amborum, utique erit quidem oppositum ambobus.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: *æquale est contrarium inæquali*: sed inæquale verificatur de ambobus, scilicet de magno & paruo: quia tam magnum quam paruum est inæquale; ergo æquale opponitur, & est contrarium ambobus, Dicit ergo, quodd *Amplius æquale est contrarium inæquali: quare ipsum inæquale erit in pluribus, aut id est, non, & non in vno*, vel quàm *in vno: si verò inæquale significat idem simul amborum*, scilicet magni, & parui, quia de utroque dicitur, sequitur quodd *supple æquale erit utriusque oppositum ambobus*, scilicet magno, & paruo. Deinde cum dicit:

Et dubitatio iuuat dicentes inæquale dualitatem esse.

Ponit tertiam rationem, quæ procedit secundum opinionem Pythagoræ, qui inæqualitatem, & alteritatem attribuebat dualitati, & numero pari; æqualitatem autem, & identitatem numero impari; formatur sic ratio: *Æquale opponitur inæquali*; sed inæquale competit dualitati: ergo æquale opponitur duobus. Hanc rationem tangit breuiter, dicens, quodd *& dubitatio illorum*, scilicet qui sunt dicentes *inæquale esse dualitatem, iuuat* scilicet in proposito, vt dictum est. Deinde cum dicit:

Sed accidit vnum duobus esse contrarium, quod est impossibile.

Arguit ad oppositum, per duas rationes, quodd scilicet æquale non opponitur contrariè magno, & paruo: secunda ponitur ibi: *Amplius æquale*. Prima ratio talis est: vnum non est contrarium duobus; sed magnum, & paruum sunt quædam duo; ergo æquale non contrariatur ambobus. Dicit ergo, quodd si *supple æquale contrarietur magno, & paruo, accidit vnum esse contrarium duobus, quod est impossibile*, vt ostensum fuit prius. Deinde cum dicit:

Amplius æquale quidem medium videtur esse magni, & parui, contrariatio autem inter media neque videtur, neque ex diffinitione possibile: non enim utique erit perfecta mediatio alicuius existens, sed magis habet semper suimet aliquod medium.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Medium non contrariatur extremis; sed æquale est quoddam medium magni, & parui: ergo, &c.

Maior videtur manifesta, tam ex se, quàm ex diffinitione contrarietatis: nam contrarietas est maxima, & perfecta distantia: distantia autem mediæ ad extremum non est maxima: quia extrema magis distant. Dicit ergo, quodd *amplius æquale quidem videtur esse medium magni, & parui, contrariatio autem inter media, id est, mediæ ad extrema: neque videtur*, scilicet sicut patet de se: *nec est possibile*, sicut patet ex diffinitione, scilicet contrarietatis. Concludit ergo, quodd *non utique erit perfecta*, scilicet contrarietas existens mediatio alicuius, id est, mediæ ad extrema; sed magis ipsa, scilicet contrarietas semper habet suimet aliquod medium; id est, eorum quæ habent inter se aliquod medium. Deinde cum dicit:

Restat igitur aut vt negationem opponi, aut vt priuationem; alterius quidem utique itaque non contingit; quid enim magis magni aut parui? amborum igitur negatio priuatiua, quapropter ad ambo utrum dicitur, ad alterum verò non; utrum maius, aut æquale, aut utrum æquale, aut minus; sed semper tria.

Soluit dubitationem. Circa quodd tria facit. Primò ex prædictis infert quodd æquale opponitur magno, & paruo aliter quàm secundum contrarietatem. Secundò ostendit determinatè secundum quam speciem oppositionis. Tertiò ex dictis concludit quandam conclusionem. Secunda ibi: *Non priuatio autem*. Tertia ibi: *Quapropter medium*. Dicit ergo, quodd *restat igitur ex prædictis, scilicet ipsum æquale opponi magno & paruo, aut vt negationem, aut vt priuationem eorum*: & subdit, quodd altero istorum modorum opponitur utriusque, & non alteri tantum; & hoc dupliciter. Tum primò, quia non est ratio quare æquale sit magis negatio, vel priuatio magni quam parui, vel è conuerso; ideo dicit, quodd *alterius quidem igitur non contingit; quid enim magis magni aut parui* est supple ipsum æquale negatio, vel priuatio. Quasi diceret, quodd nulla est ratio: *amborum igitur erit negatio priuatiua*. Tum secundò per signum: quia hac dictione *utrum* utimur quærendo de æquali in respectu ad utrumque, per quodd patet, quodd æquale opponitur utriusque, cum tantum in oppositis vtrumque hac dictione *utrum*, vt prædictum est. Dicit ergo, *quapropter ad ambo, scilicet magnum & paruum: utrum dicitur, ad alterum verò non*; vt non quærimus supple *utrum hoc sit magis, aut æquale illi*, aut *utrum sit æquale aut minus, sed semper tria*, scilicet ponimus, scilicet *utrum sit aut magis, aut minus, aut æquale*.

Norandum, quodd hoc Aristoteles infert ex prædictis: nam primæ rationes probant quodd æquale opponitur magno & paruo: secundæ autem quod non vt contrarium: quare restat quodd opponatur alio modo oppositionis, & circumscripta oppositione relatiua: sic enim æquale, & inæquale opponuntur, & non æquale ad magnum, & paruum; relinquuntur ergo quodd æquale opponatur ad magnum, & paruum, sicut eorum negatio, vel priuatio. Deinde cum dicit:

Non priuatio autem ex necessitate: non enim omne æquale quod non maius aut minus; sed in quibus aptum natum est esse: est itaque æquale quod neque magnum, neque paruum, aptum natum

Contrarietas perfecta est tantum extremorum.

34

Determinatio dubij de oppositione æqualis ad magnum, & paruum.

Non relatiue nec contrariè opponitur æquale magno & paruo. & quodd utriusque, & non alteri dicitur, & non alteri dicitur oppositatur ostendit.

Quomodo æquale opponatur ad magnum, & paruum.

S. Thom.

52

Inæquale competit magno, & paruo.

T. c. 10.

Optimo Pythagoræ de inæqualitate, & alteritate.

Argumentum ad oppositum.

Vnum non contrariatur duobus.

53

Æquale est medium.

natum magnum aut paruum esse, & opponitur ambobus ut negatio priuatiua.

nominata, quædam innominata, est ista: nam medium includit priuationes duorum contrariorum extremorum: quandoque ergo ambæ illæ priuationes cadunt super aliquod vnum determinatum susceptiuum, & tunc est vnum tantum medium, & potest faciliter nominari, sicut est æquale: ex hoc enim est aliquod nec maius, nec minus: quia habet vnam; & eandem quantitatem. Quandoque verò illud susceptiuum, supra quod cadit vtraque priuatio contrariorum, dicitur multipliciter, & non est vnum tantum susceptiuum ambarum priuationum coniunctarum, & tunc non habet vnum nomen tantum; sed vt sic remanet omnino innominatum, sicut quod neque est bonum, nec malum: vel habet diuersa nomina, sicut hoc quod est, nec album, nec nigrum: hoc enim nō est vnum tantum; sed multi colores medij, in quibus cadit hæc negatio priuatiua: illud enim quod nec est album, nec nigrum, est rubeum, aut pallidum. Deinde cum dicit

variorū datur medium nominatum, aliorum vero innominatū.

55
Secundum negationem priuatiuam, & non absolutam opponitur æquale magno & paruo. Æquale quid?

Determinat secundum quam speciem oppositionis opponatur æquale magno, & paruo, dicens, quod nō, id est, hæc particula (*non*) quæ includitur in ratione æqualis, quatenus æquale dicitur quod nec est maius, nec minus: non est negatio supple simpliciter, sed est priuatiua. Ratio huius est: quia negatio simpliciter dicitur generaliter de quolibet, cui non inest sua opposita affirmatio; sed non est sic in proposito; vnde subdit: *non enim omne, quod non est maius aut minus est æquale; sed in quibus est aptum natum esse, scilicet quod sit maius aut minus; est itaque æquale, quod nec est magnum nec est paruum, aptum natum esse magnum aut paruum*: hæc enim est diffinitio æqualis, sicut & aliæ priuationes diffiniuntur: omnis enim priuatio connotat subiectum aptum natum, & per hoc differt à negatione simpliciter. Ex hoc ergo concludit quod ipsum supple æquale opponitur ambobus scilicet magno & paruo, vt negatio priuatiua, id est, vt negatio quæ est priuatio: nam priuatio est negatio in subiecto apto nato.

S V M M A R I V M.

Æquale esse medium inter magnum, & paruum: & vnde quædam mediâ sunt innominata, alia non.

Quapropter, & medium est, & quod neque malum neque bonum opponitur ambobus, sed innominatum; multipliciter enim dicitur vtrumque, & non est vnum susceptiuum: sed magis quod neque album, neque nigrum: vnum verò non hoc dicitur, sed determinati coloris in quibus dicitur priuatiuè negatio hæc: nam necesse, aut pallidum, aut rubeum esse, aut tale aliquid aliud.

56
Æquale est medium inter magnum & paruum. Mediorum alia nominatum aliud innominatū sed tantum per abnegationem dicitur.

Ex dictis concludit conclusionem quandam. Circa quod duo facit: Primò concludit conclusionem: Secundò excludit quandam derisoriam obiectionem. Secunda ibi: *Quare non rectè*. Dicit ergo, quapropter supple: quia sic est, quod æquale nec est magnum, nec paruum aptum natum ad vtrumque, sequitur quod æquale est medium scilicet inter magnum & paruum, nam quod tali modo se habet ad contraria, est medium inter ipsa; vt quod nec malum, nec bonum, opponitur ambobus, & est supple medium inter malum, & bonum; ergo, & æquale erit medium inter magnum, & paruum; sed est differentia: quia non est nominabile. Vult dicere quod hæc est differentia: quia quod nec est magnum, nec paruum, est nominatum: dicitur enim æquale: sed quod nec bonum nec malum, est innominatum: cuius causam subdit: *multipliciter enim dicitur vtrumque, & non est vnum susceptiuum vtriusque, scilicet priuationis contrariorum: sed magis quod nec album, nec nigrum: vnum verò non hoc dicitur, sed sunt quidam colores aliquantisper determinati in quibus dicitur priuatiuè hæc negatio, scilicet neque album neque nigrum: nam necesse est, aut sub album, id est, rubeum, aut pallidum esse, aut aliquid tale.*

Al. nominatum.

Notandum, quod ratio quam tangit Philosophus, quare quædam mediâ contrariorum sunt

Quare non rectè increpant opinantes similiter dici omnia, vt sit calcei, & manus medium, quod neque calceus, neque manus: quoniam quidem, & quod neque bonum, neque malum, boni, & mali tanquam omnium futuro aliquo medio.

57

Excludit quandam derisoriam obiectionem. Circa quod duo facit: primò eam præmittit: secundò eam excludit. Secunda ibi: *Non est autem,*

Ad euidentiam primi sciendum: quod quidam ex hoc quod neque bonum, nec malum ponitur medium inter bonum, & malum, dicebant quod eadem ratione posset poni medium inter quæcunque, puta medium inter manum, & calceum, quod nec est manus, nec calceus. Dicit ergo, *quare supple: quia sic est quod est aliquod susceptiuum natum esse vtrumque extremorum in his, in quibus medium assignatur per abnegationem vtriusque extremi: idem patet quod nec rectè increpat, id est, derident opinantes similiter dici omnia, vt sit medium calcei, & manus quod nec calceus nec manus: quoniam pro quia, quod neque bonum neque malum ponitur supple medium boni, & mali, tanquam omnium futuro aliquo medio, scilicet secundum eos. Deinde cum dicit:*

Cautilatio derisoria contra prædicta.

Non necesse autem accidere hoc: hæc quidem enim oppositorum connegatio est, quorum est medium aliquod, & distantia aliqua nata est esse: horum autem non est differentia: nam in alio genere quorum connegationes, quare non vnum quod subiicitur.

Excludit dictam obiectionem, dicens, quod non est autem necesse hoc accidere, scilicet quod ipsi dicunt, enim pro quia connegatio, id est, illa coniunctio negationum simul quæ constituit medium per abnegationem vtriusque, est oppositorum, quorum est aliquod medium per abnegationem, & aliqua distantia nata est esse inter ipsa, scilicet quasi inter extrema vnius generis, vt dictum fuit supra, horum autem quæ scilicet illa accipiunt, puta calcei & manus & similia non est differentia, id est, distantia talis: nam sunt in alio genere quorum

Excludit dictam cautilationem.

Non omnium indifferenter aequè rectè ponitur

Quare aliorum con-

medium per
abnegationē.

connegationes, id est, simul ambe negationes accipiuntur supple ab eis pro medio: quare non est unū subiectum susceptivum, scilicet priuationis vtriusque extremi, & per consequens medium non possunt habere, ut patet ex prædictis.

SYMMÆ SECVNDÆ

C A P. V.

Quo pacto vnum, & multa opponuntur

SYMMARIVM.

Quomodo vnum & multa, item multum & paucum opponuntur, bene explicatur: de varia acceptione multi, & differentia inter multum & multa, Doctor bene tradit.

T. c. 20.

Similiter etiam, & de vno, & multis dubitabit ut aliquis, nam si multa simpliciter vni opponuntur, accidunt quadam impossibilia: nam vnum paucum, aut pauca erit: nam multa, & paucis opponuntur.

58
Prosequitur
secundū dubium de op-
positione videlicet vni-
us ad multa, &
paucorum ad
multa.

Postquam Philosophus pertractavit primam dubitationem de oppositione æqualis ad magnū, & parvum, nunc pertractat dubitationem secundam de oppositione vni ad multa. Circa quod duo facit: quia primò procedit ad questionem arguendò: secundò veritatem determinando. Secunda ibi: *Vno quidem modo*. In prima parte intendit talem rationem. Si vnum & multa opponuntur, ergo vnum, & paucum sunt idem: consequens est falsum, ergo antecedens. Circa hanc sequentiam sic procedit, quòd primò probat consequentiam duplici ratione: secundò falsitatem consequentis. Secunda ibi: *Amplius si ut in longitudine*. Prima in duas secundum duas rationes. Secunda ibi: *Amplius duo*. Prima ratio stat in hoc: quia vnum vni est contrarium; si igitur multa opponantur vni simpliciter absque aliqua distinctione, sequitur quòd vnum, & pauca sunt idem, cum ipsi multo etiam opponatur paucum. Dicit ergo, assignans primò rationem dubitationis quòd similiter autem dubitabit usque ad quos de vno, & de multis qualiter scilicet opponantur; nam si multa opponuntur vni simpliciter, non distinguendo supple de multo, ut patebit inferiùs accidunt quadam impossibilia. Et subiungit primam rationem: nam vnum erit pauca, namque pro quia, multa etiam opponuntur paucis: & per consequens vnum & pauca erunt idem, cum vni vni opponatur contrariè, ut superiùs deducebatur. Deinde cum dicit:

Amplius ipsa duo sunt multa, si duplex multiplex: dicitur autem secundum duo: quare vnum paucum: ad quid enim sunt multa ipsa duo, nisi ad vnum & paucum? nihil enim est minus.

ponit secundam rationem, quæ talis est: Multa opponuntur paucis; sed duo sunt multa, quòd patet; quia duplex est multiplex: per locum à coniugatis; ergo duo opponuntur paucis; sed duo non possunt esse multa ad aliquod paucum, nisi ad vnum: quia nihil est minus duobus nisi vnum: ergo si

multa opponuntur vni, sequitur quòd vnum erit paucum. Dicit ergo, quòd *amplius duo sunt multa*, si pro quia, *duplex est multiplex*: dicitur autem secundum duo, scilicet, aliquid esse multiplex; quare vnum erit etiam paucum: ad quid enim sunt duo multa, nisi ad vnum, & paucum? quasi diceret, quòd non: non enim est minus aliquid supple duobus, nisi vnum. Deinde cum dicit:

Amplius sicut in longitudine, & productivum & breve, sic in multitudine multum, & paucum, & quoadcunque fuerit multum, & multa, & multa multum, si non ad aliquid forte differant in continuo bene terminabili, paucum multitudo erit quedam, quare vnum multitudo quadam est, si quidem est, & paucum, hoc autem necesse, si duo sunt multa,

Probat falsitatem consequentis sicuti vnum & paucū sunt idem: ergo vni, & multa erunt idem, quòd est evidenter falsum. Consequentiam probat ex hoc: quia sicut productum, & brevè sunt passionis longitudinis: sic multum, & paucum sunt passionis pluralitatis: sed omne brevè est quædam longitudo; ergo omne paucum est quædam pluralitas, & quoddam multum, & si multum, ergo multa: nam omne multum est etiam multa; nisi forsan in quibusdam humidis habeat instantiam, ut dicitur: si ergo vnum est paucum, & per consequens multum, sequitur quòd vnum erit multa: circa hoc autem sic procedit: quia primò ponit istam rationem. Secundò exponit quoddam suppositum. Secunda ibi: *Sed forsan*. Dicit ergo, quòd *amplius si sic se habent multum, & paucum in pluralitate quòd productum, & breve in longitudine, & quoadcunque fuerit multum, & multa: & econverso, quod est multa est etiam multum: si nō pro nisi, nisi forte aliquid differat in continuo bene terminabili, scilicet termino alieno, ut sunt humida: si inquam sic est, sequitur quòd omne paucum erit quadam pluralitas: quare vnum est quadam pluralitas: si quidem pro quia supple ipsum vnum supponitur in consequente quòd sit paucum: hoc autem quòd scilicet vnum sit paucum est necesse si duo sunt multa, ut superiùs dicebatur. Deinde cum dicit:*

Sed forsan multa dicuntur quidem, ut multum sed ut differens, velut aqua est multum; multa autem non; sed quacunq; diuisa in his dicuntur.

Exponit quoddam suppositum, scilicet, quòd omne quòd est multum est multa, & econverso, nisi in cōtinuo bene terminabili, ut sunt humida. Dicit ergo; *sed forsan* in quibusdam, scilicet dicuntur multa quidem ut & multum indifferenter; sed supple in quibusdam est differens, scilicet multum, & multa velut aqua; quæ scilicet dicitur multa si sit vna continua, & non dicitur multæ; sed quacunq; in his sunt diuisa, scilicet in actu dicuntur supple indifferenter multum & multa.

Notandum, quòd huiusmodi humida quæ dicuntur à Philosopho bene terminabilia termino alieno, ut vinum, aqua, ær, & huiusmodi humida, quæ sic se habent quòd in ipsis est aliquod cōtinuum, & dicitur multum, puta multa aqua, multum vinum; & hoc, quia propter facilitatem diuisionis sunt propinqua multitudini, ut superius dictum fuit. Veruntamen quando aliquid eorum est continuum

Vnum esse
paucum ostendit
ad impossibile.

Omnia pauca
multa, &
omne multum
paucum præter
quam in hu-
midis.

60

In continuo
bene terminabili,
non dicitur indifferenter
multum, & multa:
in aliis
dicitur.

Quare in
cōtinuo hu-
midis dicitur
multum, non
multa, in aliis
verò non.

59

continuum, sic dicitur esse multum singulariter, quod non dicitur multa pluraliter, puta vna aqua continua dicitur multa aqua, & non multæ aquæ: sed in aliis non est sic: quia non dicuntur multa, nisi actu sint diuisa: lapis enim continuus non dicitur multus sed magnus: facta autem eorum diuisione non solum dicitur quoddam sit multum, sed etiam quod sit multa; & idem in aliis continuis exceptis humidis, quæ sunt bene terminabilia termino alieno, non refert dicere multum, aut multæ: ex quo sequitur conclusio principalis, quod si vnum est multum; ergo vnum erit multa quod est euidenter falsum. Deinde cum dicit:

Vno quidem modo si fuerit multitudo habēs excedentiam, aut simpliciter, aut ad aliquid; & paucum similiter multitudo defectum habens: hoc autem ut numerus, quod & opponitur vni solum: ita enim dicimus vnum, aut multa, ut si quis dicat vnum, & pluraliter vna: aut albū, & alba, & mensura ad metrum, & mensurabile: sic & multiplicationes dicuntur: multa enim vnusquisque numerus: quia vnum, & quia mensurabilis vno vnusquisque, & ut quod opponitur vni non paucis; sic igitur sunt multa, & ipsa duo: ut autem multitudo habēs excedentiam, aut ad aliquid, aut simpliciter non sunt; sed multitudo sunt primum pauca simpliciter ipsa duo, multitudo enim est quod defectum habens prima.

61 Determinat veritatem dubitationis. Circa quod tria facit. Primò ostendit quod multum aliter, & aliter opponitur vni, & paucis. Secundò exponit qualiter opponitur ipsi vni. Tertio epilogat circa dicta. Secunda ponitur ibi: *Opponitur itaque vni. Tertia ibi: Multitudo autem.* Prima in duas. Primò præmittit veritatem. Secundò ex dictis excludit quandam falsitatem. Secunda ibi: *Quapropter non rectè.*

Ad euentiam primæ partis, sciendum, sententiam huius partis in hoc stare, quod multum potest considerari dupliciter. Vno modo ut significat multitudinem absolute, & simpliciter, puta ut est in se quidam numerus: & hoc modo opponitur vni, & non paucis: hoc etiam modo dualitas est quædam multitudo, & duo sunt multa. Alio modo potest considerari multum, ut significat multitudinem in respectu, scilicet secundum quædam excedentiam ad aliud, vel simpliciter, vel per respectum ad aliquid, ut dicitur; & hoc modo multum opponitur paucis, non vni: hoc etiam modo duo non sunt multa, sed pauca. Per hanc igitur distinctionem de multo cessat contrarietas controuersie supradictæ, factæ in arguendo: nam æquiuocat de multo sic vel sic accepto, sicut patet. Dicit ergo, quod supple ipsa multa dicuntur vno quidem modo si fuerit pluralitas habens excedentiam, aut simpliciter, aut ad aliquid; & paucum similiter, dicitur pluralitas habens defectum, id est, excessum à pluralitate excedente; hoc autem id est, alio modo dicitur multum supple absolute ut numerus, qui dicitur quædam multitudo absolute: & tunc supple multum opponitur vni soli, & non supple paucis: quia scilicet multum, siue multa, hoc modo dicta sūt quasi plurale huius quod est vnum: idem subdit, quod itaque namque dicimus vnum aut multa: ut si quis dicat vnum, & vna plurali-

Scoti Oper. tom. IV.

ter: aut album, & alba, & mensura ad metrum, & mensurabile: quatenus, scilicet mensuratur vno: ut dicitur infra. Et subdit, quod sic, id est, secundum hanc acceptionem dicuntur multiplicia, scilicet à multis; namque pro quia, vnusquisque numerus est multa isto modo; idem secundum quemlibet numerum dicitur aliquid multiplex, ut à binario duplum, à ternario triplum, à quaternario quadruplum. Et subdit causam: quia quilibet numerus dicitur multa: quia vnusquisque vnum, id est, refertur ad vnum: & quia est commensurabilis vno; & hoc supple multum opponitur vni, non paucis: sic enim, & duo sunt multa: ut multa, scilicet opponuntur vni: & duo sunt numerus quidam: ut autem, scilicet ipsum multum est pluralitas habens excedentiam, aut ad aliquid: aut simpliciter non est, id est, duo non sunt multa: sed ipsa duo sunt primum simpliciter, & pauca: enim pro quia, scilicet ipsa duo est quidem pluralitas habens primum, id est, primo defectum; & per consequens dualitas est prima paucitas: quia nihil est paucius duobus: quia vnum non est paucum, cum paucum sit pluralitas defectum habens, ut prædictum est.

Notandum, quod multum ut est pluralitas habens excedentiam potest intelligi dupliciter, scilicet ut dicit pluralitatem excedentem simpliciter, vel per respectum ad aliquid: simpliciter quidem quando aliquid dicitur esse multum, quatenus excedit pluralitatem, quæ solet intuenti in rebus aliis sui generis, puta si dicatur: multum frigus, quando est frigus ultra communem cursum: sed dicitur per respectum ad aliquid: puta si decem equi dicantur multi per respectum ad quinque equos. Deinde cum dicit:

Quapropter nec rectè destitit Anaxagoras cum dixisset, quod simul omnes res erant infinitæ, & multitudinæ, & paruitate: oportebat autè dicere pro & paruitate, & paucitate: non enim infinita: quoniam paucum non propter vnum, ut quidam dicunt; sed propter duo.

Ex dictis concludit quandam falsitatem, dicens quapropter Anaxagoras non rectè affirmavit, siue destitit à prius dicto, dicens, vel cum dixisset: quia simul res omnes erant infinitæ & pluralitate, id est, per additionem, & paruitate, id est, per diuisionem: & supple postea corrigens se dixit, quod oportebat autem dicere pro & paruitate, & paucitate; & tunc supple dixit male: non enim sunt infinitæ, scilicet res in paucitate: quoniam pro quia, paucum non est propter vnum, ut quidam dicunt, sed propter duo: ubi autem est dare primum, non est procedere in infinitum: & idem res non essent infinitæ, ut dicebat.

Notandū, quod, ut dictum fuit primo huius, Anaxagoras dixit generationem rerum fieri per intellectum segregantem res ab ipso vno chaos cōfuso, in quo posuit generationem infinitam: deinceps dixit res existentes in illo mixto habere infinitatem, sic quod ante distinctionem rerum omnes res simul existentes erant infinitæ secundum pluralitatem, & paucitatem: & quantum ad hoc rectè dixit: nam in quantitate continua reperitur infinitum secundum diuisionem: quam quidem infinitatem intelligebat per paruitatem: sed in quantitate discreta reperitur infinitum secundum additionem, quam intelligebat per pluralitatem: cum ergo hoc dixisset rectè, destitit ab hoc dicto, & affirmavit oppositū nō rectè;

Dualitas est prima paucitas, & primus numerus, & multitudo.

62

Paucū quid? Multum excedet duplex. Multum dicitur per respectum ad paucum.

Contra Anaxagoram.

63

Imaginatio Anaxagora de rerum generatione. Infinitas aliter in continuo, & aliter in discretis attenditur.

Determinatio dubitationis de oppositione vnus & multi, & pauci. Multum dupliciter accipitur coniungit.

Al conuenientia.

Aliter multitudo accipitur, ut opponitur vni, & aliter ut opponitur paucis.

nam postea visum fuit sibi quòd loco eius, quòd dixerat paritatem, deberet dicere paucitatem: sed illa correctio est non recta: nam res non possunt esse infinitæ paucitate, cum sit dare primum paucum, scilicet ipsa duo. Vbi autem est dare primum, in infinitum procedere nõ contingit. Quòd autem ipsum vnum non sit paucum, sicut nec multum, vel multa vt prædictum est, patet, quia aliter sequeretur quòd vnum esset multa: quod est sic; ergo aliquid esset minus vno, quod esset paucum; & iterum illud esset multum eadem ratione, & sic vterius per infinitum, quod est absurdum ponere.

S V M M A R I V M.

Vnum & multa opponi relatiuè tertio modo relatiuorum, ad eum modum quo scientia, & scibile. Item multum opponi paucis, vno modo; vni verò duplici modo.

T. com. 11.
64

Opponitur itaque vnum multis, vt metrum mensurabili: hoc autem vt quæ ad aliquid quacunque non secundum se eorum quæ ad aliquid. Diuisum autè à nobis in alii: quia dupliciter dicuntur quæ ad aliquid: alia namque vt contraria: alia vt scientia ad scibile; quia dicitur aliquid aliud ad ipsum.

Exponit in quo genere oppositionis opponitur multum vni. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quòd multum opponitur vni relatiuè. Secundò comparat istam oppositionem ad illam qua opponuntur scibile, & scientia. Secunda ibi: Similiter autem dicta. Prima in tres. Primò proponit intentam conclusionem. Secundò tangit probationem. Tertio concludit quoddam cotolatum ex prædictis. Secunda ibi: Vnum verò esse. Tertia ibi: Quapropter non omne. Dicit ergo, quòd opponitur itaque vnum multis vt metrum, id est, mensura mensurabili: hæc autem opponitur vt ad aliquid: non tamen quacunque sunt per se eorum quæ sunt ad aliquid, id est, non sic intelligendo, quòd sint ad aliquid secundum seipsa: diuisum autem est à nobis in alii, scilicet in 5. huius cap. de Ad aliquid: quia dupliciter dicuntur, quæ sunt ad aliquid: alia namque vt contraria, id est, vt mutua relatiua, vt sunt, pater, & filius, quæ mutuo referuntur, & per se; & hæc dicit esse ad aliquid, vt contraria propter mutuitatem relationis: alia verò sunt ad aliquid, vt scientia ad scibile: quia dicitur aliquid aliud ad ipsum, id est, quòd referuntur non mutuo; sed alterum eorum dicitur ad aliquid; non quia ipsum referatur, sed quia econuerso ad ipsum aliquid refertur; patet de scientia, & scibili: nam scibile non refertur ad scientiam, nisi quatenus ad ipsum scientia refertur.

Notandum, quòd vt declaratum fuit 5. huius cum sint tres modi relatiuorum; in solis duobus primis est relatio mutua, non sic in tertio modo; & idè relatiua secundum duos primos modos sunt relatiua secundum seipsa, quatenus vtrumque hoc ipsum quod est ad aliud dicitur, quare relatiua secundum tertium modum non sunt relatiua secundum seipsa propter causam positam: quia igitur vnum & multa, vt se habent sicut mensura, & mensurabile, referuntur tertio modo

relatiuorum, non sunt de numero eorum, quæ secundum seipsa sunt ad aliquid. Deinde cum dicit:

Vnum autem esse minus aliquo, puta duobus, nihil prohibet non enim si minus, & paucum: multitudo autem quasi genus est numeri; est enim multitudo vno mensurabilis; & opponuntur aequaliter vnum, & numerus, non vt contrarium; sed vt dictum est eorum quæ ad aliquid quadam: inquantum enim metrum hoc; hoc autem mensurabile: sic opponuntur.

65

Tangit probationem dictæ conclusionis, & intendit talem rationem. Illa quorum vnum mensurat aliud, opponuntur relatiuè: sed vnum mensurat ipsum multum, quod est quidam numerus; nam numerus est pluralitas mensurabilis vno; ergo vnum, & multa opponuntur relatiuè. Dicit ergo quòd nihil prohibet, vnum esse minus aliquo vt duobus, hoc autem dicit, quia de ratione mensuræ est, quòd sit aliquo modo vnum minimum; & quia dixerat supra; quòd vnum non est paucum; quare in plus se habet minus quàm paucum, & paucum est quoddam minus, & addit quòd pluralitas verò, scilicet absolute supra, quæ opponitur vni, vt prædictum est, quæ est genus numeri: est enim numerus pluralitas mensurabilis vno, & opponuntur aequaliter vnum, & numerus, non vt contrarium, id est, non vt relatiua mutua; sed sicut dictum est opponuntur, vt scilicet quadam eorum quæ sunt ad aliquid, quæ scilicet non mutuo referuntur; sic autem supple opponuntur vnum, & numerus, siue vnum, & multa inquantum vnum est metrum: hoc autem est, mensurabile, scilicet numerus, siue multum.

Numerus quidè

Probat vnum & multa opponi relatiuè.

Vnum est metrum numeri.

Notandum, quòd quidam expositor expones istam litteram, dicit quòd pluralitas, vel multitudo absoluta, quæ opponitur vni, quod conuertitur cum ente, est quasi genus numeri: quia numerus nihil aliud est quàm pluralitas mensurata vno; ita quòd vnum secundum quòd simpliciter dicitur ens indiuisibile, conuertitur cum ente: secundum autem quòd accipit rationem mensuræ determinatur ad genus Quantitatis, in qua proprie inuenitur ratio mensuræ. Similiter pluralitas, secundum quòd significat entia diuisa, non determinatur ad aliud genus: secundum autem quòd significat aliud mensuratum, determinatur ad genus Quantitatis, cuius species est numerus, idè dicit: numerus est pluralitas mensurata vno, & quòd pluralitas est quasi genus numeri, non quòd simpliciter sit genus. Sicut enim ens non est genus proprie loquendo; sic nec vnum, quod conuertitur cum ente, nec pluralitas ei opposita; sed est quasi genus: quia habet aliud de ratione generis, inquantum est communis. Hæc ille.

Sed hæc expositio deficit: quia numerus non solum reperitur in genere Quantitatis, qui scilicet causatur ex diuisione continui; sed est etiam numerus transcendentis, cuius principium est vnum, quod conuertitur cum ente, vt dictum fuit 4. huius cap. de Vno. Falsum ergo est dicere, quòd vnum, vt est mensura, & pluralitas, vt est aliud mensuratum, sint determinati generis: quia in quolibet etiam genere est aliud quod vnum, quod est mensura. Omnis ergo multitudo, quocunque modo sumpta, est quidam numerus, & vnum principium

S. Thom. 66

Impugnata ex-
positionem.
S. Thom. Numerus & vnum accipiuntur dupliciter.

Vbi est primum illud non est infinitum.

Vnum, & multa opponuntur relatiuè.

T. com. 20.

Relatiua duplicia.

Scibile vt refertur ad scientiam.

In solis duobus primis modis relatiuorum est mutuitas. Vni & multum pertinet ad tertium modum.

Quomodo pluralitas generis est numerus

pium numeri, & per consequens mensura. Dicitur autem pluralitas esse genus numeri non propriè; & ideo dicitur quasi genus: sed forsitan pro tanto, quia ratio pluralitatis videtur absolutior ratione numeri: quia numerus videtur addere rationem mensurabilis super pluralitatem: licet omnis numerus sit pluralitas, & omnis pluralitas sit numerus aliquis, saltem transcendens: teneatur ergo prima expositio. Deinde cum dicit:

67

Quapropter non omne quodcumque fuerit vnum, numerus est, puta si quid indivisibile est.

Concludit quoddam corollarium ex prædictis, dicens *quapropter* quia supple ita est, quod *vnum*, & *multa*, siue numerus, non habent mutuam dependentiam, quia vnum potest esse sine altero, & nõ e converso, ideo sequitur quod *non omne quodcumque fuerit vnum, numerus est*, id est, quod licet si est numerus, sequitur, quod sit vnum; non tamen e converso, quod vbiicumque est vnum, est numerus, ut si quid est indivisibile, vel indivisibile, puta punctus, vel aliquid aliud, quod est vnum: ibi enim est vnum non tamen numerus: per oppositum intelligendum est de relatiuis, quæ mutuo referuntur: nam ibi neutrum potest esse sine reliquo: non enim est filius sine patre, nec e converso. Deinde cum dicit:

Similiter autem dicta scientia ad scibile non similiter assignatur; videbitur enim utique scientia metrum esse scibile, verò quod mensuratur,

Comparat oppositionem, quæ est inter vnum, & multa ad illam, quæ inter scibile ad scientiam. Circa quod duo facit. Primò proponit veritatem. Secundò assignat causam dicti. Secunda ibi *Accidit autem*. Dicit ergo, quod *ipsa scientia dicta ad scibile similiter*, sicut supple dicitur multa, vel numerus ad vnum secundum rei veritatem, non tamen *similiter assignatur*, scilicet à quibusdam, quia, ut dicebatur superius, *videbitur utique*, supple Pythagoricis *scientia esse metrum*, id est, mensura: *scibile verò, quod mensuratur*: hoc autem est falsum, ut supra ostensum fuit. Deinde cum dicit:

68

Accidit autem quidem scientiam omnem scibile esse, scibile verò non esse scientiam, quia modo quodam scientia mensuratur scibili,

Assignat causam dicti, dicens, quod *accidit omnem scientiam esse abicivis scibili*; ita quod si est scientia, oportet quod sit scibile: *scibile verò non omne esse scientiam*: quia, scilicet non sequitur quod si est aliquod scibile, quod sit scientia de eo: cuius causam subdit, quia *scientia modo quodam mensuratur scibili*: nunc autem sic est, quod si est mensura, non necesse est esse mensuratum; sed e converso; sicut si est vnum, non necesse est esse numerum, sed bene e converso, ut prius dictum est. Ex quo sequitur quod scibile sit mensura scientiæ, & non e converso, quod est contra Pythagoram. Deinde cum dicit:

Multitudo autem nec paucis est contraria, sed huic quidem multum, sicut excedens multa

titudo excessa multitudinis, neque ipsi vni omnino, sed hoc quidem, ut dictum est, quia diuisibile, illud autem, quia indivisibile, hoc ut ad aliquid, ut scientia scibili si fuerit numerus, vnum verò metrum.

Epilogus.

Epilogat circa dicta, dicens, quod *multitudo*, siue *pluralitas*, ut habet alia litera: si supple sumatur absolute, & simpliciter, *nec est contraria paucis*: sed supple opponitur vni, ut præostensum est: *verum* pro sed, huic, id est, paucis, quod significat pluralitatem *excessam*, opponitur supple multum: *sicut pluralitas excedens opponitur pluralitati excessæ*: nec opponitur supple ipsi *vni omnino*: secundum istum modum: & subdit, *sed hoc quidem, ut dictum est*, scilicet multum, opponitur vni dupliciter. Vno modo quod *hoc quidem*, scilicet multum, est *diuisibile*: illud verò, scilicet vnum, quia *indivisibile*, & hoc id est, alio modo: quia *ut ad aliquid*, id est, opponitur relatiuè, *ut scientia* opponitur *scibili*, & hoc si supple multum fuerit pluralitas: quæ est numerus, *vnum verò fuerit metrum*, id est, mensura: tunc enim vnum & multa se habebunt, ut mensura, & mensuratum, & per consequens eruat opposita relatiuè: hæc autem omnia ostensa sunt superius.

Qualiter multum paucis simpliciter, vni verò dupliciter opponitur?

Notandum, quod ex prædictis patet ista conclusio, quod idem potest opponi eidem alia, & alia specie oppositionis secundum aliam, & aliam rationem acceptam: nam *vnum*, & *multa* opponuntur contrariè, sicut diuisibile, & indivisibile, & absolute concepta habent huiusmodi rationes, scilicet esse diuisibile, vel indivisibile, quæ sunt rationes absolute, opponuntur etiam relatiuè, secundum quod vnum habet rationem mensurati, & alterum habet rationem mensurati.

Vnum vni diuersimodè opponi contingit.

SVMME SECVNDÆ

C A P. VI.

Media contrariorum in eodem genere cum ipsis contrariis esse, ac ex ipsis componi.

S V M M A R I V M.

Media esse ex contrariis, atque eiusdem generis cum extremis. Item mutationem per se tantum esse inter opposita: & inter oppositionis species, sola contraria habere media.

Quoniam autem contrariorum contingit medium esse aliquid, & quorundam esse necesse ex contrariis esse.

T. com. 12. 69

Postquam Philosophus determinavit de contrariis quantum ad extrema, nunc agit de contrariorum mediis. Circa quod duo facit. Primò proponit intentam conclusionem. Secundò exequitur eius probationem. Secunda ibi: *Omnia namque media*. Dicit ergo, quod *quoniam contingit aliquid esse medium contrariorum, & quorundam*, scilicet contrariorum est medium ut superius dictum fuit: quia inquam sic est, *necesse est inedia esse ex contrariis*. Deinde cum dicit:

Sermo de mediis contrariorum.

Media ex contrariis esse est necesse.

Ad esse numeri, vel multitudinis sequitur esse vni, non e contra.

Sicut scientia ad scibile sic numerus ad vnum comparatur, sed Pythagoras oppositè sentit.

Scientia ad scibile quomodo? Mensuratum dependet à mensura, & non e contra.

Omnia namque media in eodem sunt genere, & quorum sunt media; media enim hac dicimus in quacumque permutari prius est necesse quod permutatur, ut ab hypate in neten, nisi transit per minimam rationem, prius veniet ad medios sonos. Et in coloribus si veniet ex albo in nigrum prius veniet ad puniceum, & plumbeum, quam ad nigrum; similiter autem, & in aliis.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit quia primò probat quadam præambula necessaria ad dictam conclusionem principalem, quam præmittit. Secundò præostendit quibusdam necessariis, accedit ad ostendendum conclusionem principalem, quam intendit. Secunda ibi: *Si verò sunt in eodem genere.* Prima in duas: quia primò probat quòd media sunt vnus generis cum extremis, Secundò quòd media sunt tantum inter opposita. Secunda ibi: *At verò omnia media.* In prima parte intendit talem rationem: Omnis mutatio est inter ea quæ sunt eiusdem generis; sed medium est illud per quod, vel in quod fit mutatio in extremum; ergo media sunt eiusdem generis cum extremis: de ista ratione primò ponit minorem. Secundò maiorem. Tertio conclusionem. Secunda ibi: *Permutari verò.* Tertia ibi: *Necesse est ergo* Dicit ergo primò, quòd *omnia namque media*, & etiam extrema supple *quorum sunt media, sunt in eodem genere*: cuius probationem subdit: *media enim hac dicimus in quacumque permutari prius est necesse quod permutatur*, scilicet ab extremo in extremum: hæc autem fuit minor rationis, quam declarat in duplici exemplo. Primum est in sonis dicens, vt si aliquis transit ab hypate in neten per mediam rationem veniet prius ad medios sonos.

Ad cuius euidenciam nota, quòd in sonis quidam sunt graues, & quidam acuti, & quidam medij, & secundum hanc distinctionem sonorum distinguuntur chordæ in musicis instrumentis: illæ enim chordæ quæ reddunt graues sonos dicuntur hypatæ; illæ verò quæ reddunt sonos acutos dicuntur nete, vt etiam dictum fuit quinto huius, cap. de Priori: text. com. 16. si ergo aliquis musicus vult descendere paulatim, & ordinatè à sonis grauibus ad acutos, quod est transire per mediam rationem, oportet, quòd prius veniat ad medios sonos. Secundum exemplum est in coloribus dicens, quòd *in coloribus si veniet*, id est, si aliquid mutatur ex albo in nigrum, prius veniet ad puniceum, & plumbeum quam ad nigrum: similiter autem est, & in aliis supple mediis. Deinde cum dicit:

Permutari verò ex alio genere in aliud genus non est nisi secundum accidens, vt ex colore in figuram; necesse est ergo media, & quorum sunt media in eodem genere esse.

Ponit maiorem rationis dicens, quòd non est, id est, non contingit permutari ex alio genere in aliud genus, vt ex colore in figuram, nisi fortè per accidens, puta si mutationem in colore concomitatur mutatio in figura: per se autem fit mutatio è colore in colorem, & à figura in figuram: ex hoc ergo habetur maior rationis, scilicet quòd omnis mutatio est inter ea quæ sunt eiusdem ge-

neris. Vltimò infert conclusionem, dicens, quòd necesse est ergo media, & extrema quorum sunt media, in eodem genere esse. Deinde cum dicit:

At verò omnia media sunt oppositorum quorundam, ex his enim solis secundum se est permutari; quapropter impossibile esse media non oppositorum, esset enim permutatio, & non ex oppositis.

Probat secundum præambulū necessariū. Circa quod duo facit: quia primò ostendit quòd media sunt oppositorum. Secundò ostendit quorum oppositorum sunt. Secunda ibi: *Oppositorum verò.* In prima parte intendit talem rationem: Omnis mutatio est inter ea, quæ sunt opposita: sed medium est eorum inter quæ est mutatio; ergo medium est oppositorum. Dicit ergo, quòd *at verò omnia media sunt quorundam oppositorum: enim pro quia, ex his solis*, id est, ex oppositis est, id est, contingit secundum se permutari: quapropter impossibile est media esse non oppositorum: quia supple si non esset oppositorum permutatio, esset ex non oppositis, quod est falsum.

Notandum, quòd vt habetur primo, & 5. Physic. text. com. 43. & inde. & alibi sæpè, omnis mutatio est inter opposita, per se loquendo: ex nigro enim per se fit album, & ex amaro dulce: album autem non fit ex dulci, per se loquendo, nisi fortè per accidens, quatenus dulce contingit esse nigrum ex quo nigro fit per se album, & idèd ait Philosophus, *quod ex his solum*; id est, ex oppositis secundum se est, id est, contingit permutari. Deinde cum dicit:

Oppositorum verò contradiccionis quidem medium non est, hæc enim est contradiccionis oppositio, cuius cuiuscumque altera pars adest non habentis vllum medium, cæterorum verò alia ad aliquid, alia vt priuatiua, alia contraria, eorum autem qua ad aliquid quæcumque non contraria, non habent media, causa verò, quia non in eodem genere sunt, quid enim scientia, & scibilis medium? sed magni, & parui.

Ostendit quorum oppositorum sunt media: quia scilicet contrariorum, & hoc declarat inducitur, dicens quòd *oppositorum verò ipsius contradiccionis quidem non est medium: hæc enim contradiccionis est oppositio, cuius cuiuscumque altera pars adest non habentis medium vllum*, siue enti, siue non enti, vt dictum fuit suprà. Contradictoria ergo non habent medium: cæterorum verò *oppositorum alia sunt ad aliquid, alia priuatiua*, id est, priuatio & habitus: alia sunt contraria: eorum autem qua sunt ad aliquid quæcumque non contraria, id est, quæcumque non mutuo referuntur non habent medium: causa verò huius est: quia talia relatiua non sunt in eodem genere: alia autem non mutua dicuntur non esse in eodem genere: quatenus alterum tantum secundum se refertur, & alterum nõ; idèd subdit, *quid enim est medium scientia, & scibilis*; quasi diceret, quòd nullum: sed magni, & parui, quæ sunt contraria, id est, supple medium æquale, vt superius dicebatur.

Notandum, quòd Philosophus loquitur hic de medio secundum formam: tali autem medio carent contradictoria: carent etiam relatiua quæ-

Media sunt eiusdem generis cum extremis. Medium quid?

70
Hypate & nete quid?

Transitio ad extrema est per media.

Inter altera genere per accidens mutari contingit.

71

Oppositorum est duntaxat medium.

T. com. 16. & inde. Mutatio per se est ex oppositis.

72
Contradictorium quid?

Quorum oppositorum datur medium secundum formam, & quorum non?

Resolutio dictorum.

cunque siue sint contraria, siue non contraria: licet de non contrariis prober hinc Philosophus in litera. Priuatiuè etiam opposita earent etiam tali medio, vt superius dictum fuit: relinquunt ergo per diuisionem, quòd sola contraria propriè habent medium secundum formam, & tamen non dico quòd omnia contraria habent tale medium: cum quædam eorum sint immediata, sed econuerso est verù, quòd omnia talia media sunt contrariorum: qualiter autem tam relatiua, quàm priuatiuè opposita habent medium secundum subiectum, & qualiter contradictoria earent omni medio, dictum fuit supra.

S V M M A R I V M.

Species contrarias habere alia contraria priora se, & species medias habere alia priora media; Item media componi ex extremis, quod tripliciter probatur.

T.com. 23.
73

SI verò sunt in eodem genere media, vt ostensum est, & media contrariorum, necesse ipsa componi ex his contrariis; nam aut erit aliquod genus ipsorum aut nullum: & si quidem genus erit, ita vt sit prius aliquid contrarius, differentia priora contraria, erunt facientes species contrarias vt generis: ex genere enim, & differentiis species, vt si album, & nigrum contraria: est autem hic quidem segregatiuus; ille verò congregatiuus color: hæc differentia, congregatiuum, & segregatiuum priores. Quare hæc contraria inuicem priora: at verò contraria differentia magis sunt contraria.

Refertur iam dicta.

Præmissis quibusdam necessariis accedit ad ostendendum conclusionem principalem. Circa quod duo facit. Primum ostendit, quòd omnes species contrarias habent aliqua contraria priora se. Secundò ostendit, quòd species mediæ habent aliqua media priora se. Tertio ostendit, quòd huiusmodi media sunt composita ex extremis, quod est principaliter intentum. Secunda ibi: *Et reliqua media.* Tertia ibi: *Prima autem differentia.* Dicit ergo, concludens ex prædictis quòd si verò media sunt in eodem genere cum extremis, vt ostensum est; & iterum media sunt contrariorum solum: vt etiam probatum est, necesse est ipsa, scilicet media, componi ex his contrariis, scilicet extremis: hæc est conclusio principaliter intenta & subdit, ostendens quòd species contrarias habent aliqua contraria priora se, ex quibus constant: nam aut erit aliquod genus ipsorum, scilicet contrariorum aut nullum; & supple non est dicendum, quòd nullum, quia tunc non haberent medium, cum medium non sit nisi eorum, quæ sunt eiusdem generis, vt dictum est; & si quidem erit genus, scilicet contrariorum sicut oportet dicere, ita vt sit aliquid prius ipsis contrariis, scilicet genus: oportet quòd differentia contrarias priores, scilicet speciebus contrariis erunt facientes, id est, constituentes species contrarias vt generis, id est, ex ipso vno genere: ex genere enim & differentiis species supple constituuntur, quod patet per exemplum, vt si album, & nigrum sunt contraria, id est, species

Species contraria habet priora contraria.

Species unde constituuntur.

contrarias habentes supple aliquod idem genus, puta colorem: est autem hic quidem, id est, album segregatiuus color: ille autem, id est, nigrum congregatiuus color oportet quòd differentie, scilicet congregatiuum, & segregatiuum sint priores, scilicet quàm album, vel nigrum: quare, quia supple hic & ibi est contrarietas, sequitur quòd hæc omnia contraria sunt se inuicem priora: quia, scilicet differentie contrarias sunt priores, quàm species contrarias, cum sint principia ipsarum: at verò etiam differentia contraria erunt magis contraria; quatenus scilicet sunt causa contrarietatis ipsis speciebus, & propter quod vnumquodque & ipsum magis. Deinde cum dicit:

Propter quid vnumquodque tale & illud magis.

Et reliqua, & media ex genere erunt, & differentiis: vt quicumque colores albi, & nigri sunt medij, oportet hos ex genere dici: est autem genus color, & ex differentiis quibusdam, hæc verò non erunt prima contraria: si autem, non erit vnusquisque aut albus, aut niger: altera igitur media, ergo primorum contrariorum hæc erunt.

74

Ostendit quòd species mediæ habent etiam aliqua priora se ex quibus constant, dicens, quòd reliqua media erunt ex genere, & differentiis: ex eo, scilicet quòd media sunt species eiusdem generis, & omnis species constat ex genere, & differentia, vt quicumque colores sunt medij albi, & nigri, oportet hos dici, id est, constitui, & diffiniri ex genere: est autem genus color, & etiam ex quibusdam differentiis, scilicet constituuntur medij colores: hæc verò, scilicet differentie ex quibus constituuntur medij colores, non erunt principia contraria, id est, illæ differentie, quæ constituunt species contrarias, puta album, & nigrum: si autem quilibet, scilicet color medius non erit aut albus, aut niger, quia illæ primæ differentie, puta congregatiuum, & segregatiuum cum genere, quod est color, non constituunt nisi album, vel nigrum: altera igitur, id est, quòd oportet igitur quòd differentie constituentes medios colores erunt media primorum contrariorum: cuius ratio est: quia sic se habent differentie ad differentias, sicut species ad species: quia igitur colores medij sunt species mediæ inter contrarias species; sequitur quòd eorum differentie constitutiæ sunt mediæ inter contrarias differentias: quæ prima contraria dicuntur; & idè inter congregatiuum visus, & segregatiuum, dato quòd sint differentie contrarias constitutiæ albi, & nigri, erunt aliquæ differentie mediæ constitutiæ colorum mediolorum, sicut A, B, C, Deinde cum dicit:

Species media habet media priora.

Al. prima vel propria.

Sicut dicitur species media sic & differentia, quare non omnes differentie sunt propria contraria.

Prima autem differentia congregatiuum, & segregatiuum, quia hæc prima sunt. Quarendum autem quacumque contraria non in genere, ex quo media ipsorum, necesse enim quæ sunt in eodem genere ex incompositis genere componi, aut incomposita esse, contraria namque incomposita sunt ex inuicem; quare principia.

75

Ostendit quòd huiusmodi media contrariorum sunt composita ex extremis, & diuiditur in

tres, secundum quod innuit tres rationes ad probandum intentum. Secunda ponitur ibi: *Sed quæ sua media.* Tertia ibi: *Quonia autem non sunt altera,* in prima parte intendit talem rationem. Illa quæ sunt simplicia in vnoquoque genere sunt principia componentia aliorum in illo genere: sed extrema contrariorum sunt simplicia in illo genere; ergo &c. & per consequens media contrariorum erunt composita ex extremis. Probatio minoris: quia extrema contrariorum non sunt composita ex inuicem, nec ex mediis: quia iam non maxime distarent; ergo sunt simplicia, & hoc est quod dicit, quod *prima autem differentia* supple in genere colorum sunt *disgregatum, & congregatum,* & per consequens, *hæc sunt prima* ex quibus, scilicet componuntur omnes species generis. Et subdit, quod *quærendum autem quæcumque contraria non in genere ex quo media ipsorum:* alia altera habet sic, *quæcumque verò contraria non sunt in genere ex aliquo sunt mediis, vel ipsorum,* in his autem quæ sunt in eodem genere facile est hoc videre; unde subdit, quod *neccesso namque est ea quæ sunt in eodem genere aut componi ex incompositis,* id est, ex simplicibus, aut *incomposita esse,* id est, simplicia: hæc fuit maior rationis; & subdit, *contraria namque sunt incomposita ad inuicem,* quia vnum non componitur ex reliquo: *quare erunt principia* ex quo sunt simplicia, & per consequens ex ipsis componuntur media. Deinde cum dicit:

Media contrariorum componi extremis probat.

Contraria sunt simplicia & principia, media verò composita, & principia.

76

Quæ autem intermedia, aut omnia, aut nullum: ex contrariis verò fit aliquid: quare erit transmutatio in hoc prius quam in ipsa; utriusque enim & mixtus erit, & magis: medium igitur erit hoc contrariorum? & alia igitur omnia composita quæ sunt media: nam huius quidem magis: illius verò minus compositum est aequaliter, ex illis quorum dicitur esse: huius quidem magis: illorum verò minus.

Transitus inter contraria fit per mediū nunc aequaliter participat, nunc inæqualiter extrema.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Aut omnia media sunt composita ex extremis, aut nullum: quia quæ ratione vnum, & aliud: sed aliquod medium est compositum ex extremis: quia cum est transmutatus ab extremo in extremum per medium, ipsum medium videtur habere plus de vno extremo quam de alio, vel saltem æqualiter aliquid de utroque, puta in puncto medij; ergo &c. & hoc est, quod dicit, quod *quæ sunt media, aut omnia* supple sunt composita ex extremis, aut nullum, quia eadem est ratio de omnibus. Et subdit, quomodo aliquod est medium ex extremis, dicens: quod *aliquod supple medium fit ex contrariis extremis: quia erit transmutatio prius in hoc,* id est, in medium quam in ipsa, scilicet contraria extrema: *utriusque enim & minus erit, & magis,* id est, quod participat aliquid de utroque extremo secundum magis, & minus: cum enim aliquid mutatur de albo in nigrum, vel e conuerso prius fit minus album, vel minus nigrum, quam perfectè album, vel nigrum. Ex quo infert; ergo hoc tale in quod, scilicet prius venit minus, & quod participat extrema secundum magis, & minus erit etiam medium contrariorum; ergo sequitur, quod *talisa omnia quæ sunt media sunt composita,* scilicet ex extremis, nã illud, scilicet medium quod huius quidem, scilicet extremi est magis: illius verò minus, est compositum aequaliter ex illis quo-

rum dicitur esse, huius quidem magis; illius verò minus, ex quo patet quod media contrariorum sunt aequaliter composita ex contrariis simplicibus, & extremis. Deinde cum dicit:

Quoniam autem non sunt altera priora eiusdem generis contrariis; omnia utique ex contrariis media erunt: quare & inferiora omnia, & contraria, & media ex primis contrariis erunt.

77

Quod quidem igitur media; & in eodem genere omnia, & intermedia contrariorum, & componuntur ex contrariis omnia, palam.

T. con. 24.

Ponit tertiam rationem quæ talis est: Illa quæ sunt priora in vnoquoque genere sunt principia componentia posteriorum: sed extrema contrariorum sunt priora in suo genere; ergo &c. Dicit ergo, quod *quonia non sunt altera priora contrariorum eiusdem generis,* id est, quàm contraria in eodem genere, sequitur quod *omnia utique media erunt ex contrariis:* ex quo concludit vltetius, *quare & inferiora,* supple ipso genere, & *contraria, & media:* id est, omnes species illius generis, tam contrariæ quàm mediæ erunt ex his contrariis, id est, ex primis differentiis contrariis; sequitur enim quod si species mediæ sunt ex speciebus contrariis: species autem contrariæ sunt ex primis differentiis contrariis; ergo generaliter omnes species tam mediæ, quàm contrariæ, & extremæ erunt ex primis contrariis differentiis. Vltimò epilogat, dicens, quod *quidem igitur media* supple sunt contrariorum, & quod *in omni eodem genere sunt omnia media contrariorum, & quod omnia componuntur ex contrariis, palam est,* scilicet ex dictis.

Componentia sunt priora compositis. Omnes species eiusdem generis sunt ex contrariis.

Epilogus.

SYMMÆ SECYNDÆ

CAP. VII.

Differentiam, seu diuersitatem secundum speciem contrarietatem esse.

S V M M A R I V M.

Explicat quid est esse diuersum specie; & inter opposita, sola contraria esse eiusdem generis, sed diuersa specie. Species autem ad suum genus comparatas nec esse eiusdem, nec diuersæ speciei:

Diuersum autem specie ab aliquo diuersum est, & oportet hoc ambobus inesse, ut si animal diuersum est specie: ambo animalia. Necessè ergo in eodem genere esse diuersa specie: tale enim genus voco, quo ambo vnum, & idem dicuntur, non secundum accidens habens differentiam, siue ut materia ens, siue aliter: non solum enim oportet commune existere, puta ambo animalia; sed & alterum utriuslibet hoc ipsum animal, & hoc quidem equum: illud verò hominem, propter quod hoc commune diuersum ab inuicem est specie. Erit itaque secundum se; hoc quidem tale animal, illud

78

verò

verò tale, ut hoc quidem equus, illud verò homo. Necessè ergo differentiam hanc diuersitatem esse generis; dico enim generis differentiam diuersitatem quæ diuisum facit hoc ipsum.

Postquam Philosophus determinauit de natura contrarietatis, ostendens quid sit, quia scilicet est differentia maxima; nunc inquit, quæ differentia, utrum contraria differant, scilicet genere, vel specie. Circa quod duo facit. Primò determinat veritatem. Secundò mouet quædam dubia circa dicta. Secunda ibi: *Dubitabis autem aliquis.* Prima in duas. Primò ostendit quòd contraria differunt specie, non genere. Secundò ex dictis concludit qualdam conclusiones. Secunda ibi: *Quare palam.* Prima in duas. Primò ostendit quòd differentia secundum speciem est propriè ipsius generis distincti per species. Secundò ostendit quòd contraria sunt huiusmodi, quæ differunt secundum speciem. Secunda ibi: *Contrarietas igitur.* Dicit ergo, quòd *diuersum verò specie*, id est, quòd in diuersitate secundum speciem, illud quòd est diuersum ab aliquo est diuersum, & oportet hoc, scilicet genus diuersificatum inesse ambobus, scilicet speciebus diuersis: hic enim duo requiruntur, quòd scilicet diuersa specie conueniant in vno genere, & tamen quòd inter se inuicem distinguantur, ut si animal est diuersum specie, id est, diuersificatum in suas species, puta in hominem & equum, oportet quòd ambo, scilicet homo, & equus sint animalia; ergo ea quæ sunt diuersa specie, necesse est esse in eodem genere: tale namque uoco genus quo ambo species, scilicet, quæ sunt diuersæ, ut homo, & equus dicunt vnum idem: non secundum accidens: id est, quòd prædicatur de ambobus, & diuersificatur in ambo: non secundum accidens, quòd supple genus est habens differentiam, scilicet non secundum accidens, siue supple ipsum genus sit ens ut materia siue aliter. Et subdit exponens quòd dixerat, scilicet quòd genus est illud quo ambo differentia specie dicuntur vnū & idem: non solum enim oportet ipsum supple genus existere commune, scilicet ambobus differentibus specie, ut ambo sint animalia: sicut aliquod indiuisum contineat pluribus; sed oportet alterum utrique ipsum animal, id est, quòd ipsum animal, quòd est genus oportet esse alterum, & diuersificatum in ambobus, ut hoc quidem esse equum: illud verò hominem: quapropter hoc commune, scilicet genus est diuersum ab inuicem specie: nam commune diuersificatur in speciebus; erit itaque secundum se hoc quidem tale animal: illud verò tale, ut hoc quidem equus: illud verò homo, ita quòd ipsum commune, quòd est animal, secundum se est vnum secundum vnam differentiam, & aliud secundum aliam; ex quo infert, ergo necesse est hanc differentiam, scilicet secundum speciem esse diuersitatem generis, & exponit quid intelligit per diuersitatem generis, dicens: dico enim differentiam generis diuersitatem inquantum facit, vel quæ facit diuersum hoc ipsum, scilicet genus.

Notandum, quòd ex hac littera colligitur duplex conclusio. Vna est, quòd genus non est aliud separatum ex quo natura generis realiter distinguitur, & diuersificatur per species, quòd est contra Platonem, qui posuit vniuersalia separata; quasi ipsa natura communis non diuersificetur in

inferioribus, quòd tamen falsum est: ostensum enim est in 7. huius, quæstione de conceptu generis, quòd licet conceptus generis sit vnus in se, & alius à conceptibus specierum: tamen ut distinguitur in species est alius, & alius in diuersis. Secunda conclusio est, quòd ipsum genus est realiter distinctum in species, ut tactum est: cuius oppositum aliqui posuerunt, dicentes, quòd anima sensibilis à quo sumitur genus animalis, non differt specificè in homine, & equo, quòd patet esse falsum ex prædictis.

Notandum etiam, quòd licet genus sumatur à materia, vel ab eo, quòd est materiale in re; non tamen se habet omnino, ut materia: nam materia non significat totum compositum, nec prædicatur de materiali prædicatione quidatiua, & dicente, hoc est hoc; sed prædicatione denominatiua, & dicente, hoc est illud: ut patet ex 7. & 9. huius: text. com. 24. genus enim licet sumatur à re quæ est materia, vel à realitate materiali, quæ est ex parte rei: tamen dicitur significare totam speciem, & prædicatur de specie, prædicatione quidatiua, & dicente, hoc est hoc. Et dicit Philosophus, quòd genus est habens differentiam, & diuersificatur per species, siue sit ens, ut materia; siue aliter quomodocumque: quia non est omnino simile de materia & de genere, ut est dictum. Deinde cum dicit:

Contrarietas igitur erit hæc, palam autem, & ex inductione, omnia enim diuiduntur oppositis.

Ostendit contraria differre specie, & hoc dupliciter. Primò inductiue & à diuisione. Secundò syllogisticè. Secunda ibi: *Et quod contraria.* Dicit ergo, quòd hæc igitur supple differentia diuersificans ipsum genus modo dicto, est contrarietas, palam autem, & ex inductione: omnia namque supple genera diuiduntur per opposita, & non nisi per contraria: quòd sic ostenditur: quia contradictoria non sunt necessariò in eodem genere, cum negatio, scilicet nihil ponat: similiter, & priuatiue opposita, nam priuatiue formaliter non est aliud quàm negatio in subiecto. Relatiua etiam non sunt in eodem genere, nisi quæ mutuo referuntur, & talia sunt aliquantulum contraria, ut prædictum est, sed illa per quæ genus diuiditur, sunt eiudem generis; ergo genus non diuiditur per opposita aliquo trium modorum prædictorum; ergo relinquatur per diuisionem, quòd genus per sola contraria diuidatur, quæ faciunt differre specie ea, quæ sub vno genere continentur: hanc autem rationem tangit Philosophus, nec tangit eam, nisi in virtute, patet.

Notandum, quòd causa quare genus diuiditur tantum per opposita assignatur ista: quia eis, quæ non opponuntur, non repugnat simul esse in eodem: sed ea, quæ simul possunt esse, non possunt esse diuisiua generis, cum ea per quæ genus diuiditur sint necessariò in diuersis, & ideo omnis diuisio, etiam cuiuscumque communis, oportet quòd fiat per ea, quæ aliquantulum opponuntur, & repugnant. Deinde cum dicit:

Et quod contraria in eodem genere sunt ostensum est, nam contrarietas erat differentia perfecta, differentia verò quæ specie omnis aliquid est. Quare hoc idem, & genus in ambobus, quare, & in eadem coëlementatione

omnia

Quomodo contrarietas differre materia & genus? T. com. 17. Hoc idem sup. lib. 5. m. 50.

80

Contrarietas esse differentiam specificam ostendit.

Sola opposita contraria sunt necessariò eiudem generis.

S. Thom. Quare omnis diuisio datur per opposita aliquantulum.

In diuersitate specifica duo conueniunt.

Al. Vtrilibet. Genus diuersificatur in speciebus.

Diuersitas generis quidam

79 Resolusio dictorum.

omnia contraria Categoria, quacunq; specie differentia, & non genere, diuersaq; ab inuicē maximē, perfecta enim ipsorum differentia, & simul inuicem non fiunt. Ergo differentia contrarietas est, hoc enim est diuersa esse specie in eodem genere, entia contrarietatem habere entia indiuidua, eadem verō specie quacunq; contrarietatem non habent indiuidua entia, in diuisione enim, & in mediis fiunt contrarietates prius quā ad indiuidua perueniatur.

81
Conditiones
differentia
specie qua?

Ostendit propositum syllogisticē, & intendit ralem rationem: Illa quæ habent conditiones ad Differentiam secundum Speciem requisitas, verē differunt secundum speciem: sed contraria sunt huiusmodi; ergo contraria differunt secundum speciem. Probatio minoris, nam contraria sunt in vno genere, & sub isto sunt realiter differentia; quia contrarietas est perfecta differentia: sed istæ sunt conditiones requisitæ ad differentiam secundum speciem, vt patet ex prædictis, ergo &c. & hoc est, quod dicit quod ostensum est quod contraria sunt in eodem genere, nam contrarietas erat differentia perfecta: differentia verō qua species, id est, quæ est secundum speciem omnis est alicuius aliquid, id est, alicuius differentis ab aliquo, vt prædictum est: quare, & hoc genus supple idē est in ambobus, quæ scilicet differunt secundum speciem: quare sequitur quod omnia contraria sunt in eadem cōtēntatione Categoria, id est, in eodem genere, vel Prædicamento: quacunq; id est, contraria sunt differentia specie, & nō maximē diuersa ab inuicem in genere: hoc autem addit ad excludendum corruptibile, & incorruptibile, de quibus inferius ostenditur, quod sint diuersa ab inuicem; licet non conueniant in genere: enim pro quia, supple contrarietas est perfecta differentia, & simul inuicem non fit; ergo quia supple sic est, quod contraria habent dictas conditiones: sequitur quod contrarietas est differentia, scilicet secundum speciem: hoc enim est differre, siue esse diuersa specie entia in eodem genere habere contrarietatem entia indiuidua, id est, quod differant secundum species indiuiduas, id est, specialissimas, quæ vterius specificæ non diuiduntur, & tamen existunt sub vno genere; & subdit, quod supple per oppositum dicuntur eadem specie quacunq; entia indiuidua: id est, singularia non habent contrarietatem, & addit: nam in diuisione, & in mediis fiunt contrarietates, priusquam ad indiuidua perueniatur, Vult dicere, quod contrarietates non solum fiunt in diuisione supremorum generum; sed etiam mediiorum, & subalternorum priusquam veniatur ad species indiuiduas, scilicet specialissimas & atomas, quæ vterius per differentias specificas non diuiduntur.

Differentia
specie qua?
Eadem spe-
cie qua?

Species &
particularia
dicuntur in-
diuiduum a-
liter tamen
& aliter.

Notandum, quod, sicut patet ex litera, nomen indiuidui æquiuocē sumitur, nā & species specialissimæ, & etiam particularia dicuntur indiuidua, sed aliter, & aliter: quia species specialissimæ dicuntur indiuidua, non obstante quod diuidantur per differentias indiuiduales, & quasi materiales, per quas natura specifica diuiditur: & contrahitur ad hæccitatem, siue indiuiduationem: sed particularia dicuntur indiuidua, quatenus nullo modo sunt vterius diuisibilia in aliqua inferiora, sicut patet. Deinde cum dicit:

Quare palam, quia ad id quod vocatur genus, nec idem nec diuersum specie, quicquam est eorum qua conueniunt vt generis specierū, nam materia negatione ostenditur, genus autem materia, quod dicitur genus, non vt Heraclidarum; sed vt in natura.

82

Concludit ex dictis duas conclusiones. Secunda ponitur ibi: Nec ad ea que non, Prima conclusio est ista, quod species comparatæ ad suum genus nec sunt idem specie, nec diuersæ; & hoc est quod dicit: quare palam, quia supple ipsæ species contentæ sub genere comparatæ ad vocatum genus, nec sunt idem nec diuersum specie: enim pro quia, scilicet ipsum genus nihil est conuenientium specierum vt generis, id est, non est de numero specierum conuenientium in genere: cuius causam subdit: nam materia cognoscitur negatione, id est, cognoscitur per negationem omnium formarum, cum de se ipsa sit informis: genus autem dicitur quidem vt materia, vt superius dicebatur; & exponit se de quo genere loquitur, dicens genus non quidem Heraclidarum; sed vt in natura, id est, quod accipit genus, non quod dicitur de generatione hominum, puta genus Heraclidarum, vel Alexandrinorum, & huiusmodi: sed accipit genus prout in natura rerum reperitur.

Species nec
idem nec di-
uersum spe-
cie est à suo
genere quod
applicat ple-
rumque.
Materia neg-
atione cog-
noscitur.
Genus du-
plex.

Notandū, quod illa dicuntur eadē specie quæcūq; habent vnā differentiam; sed dicuntur diuersa specie, quæ diuersas & oppositas differentias habent: quia igitur genus de se nullam habet differentiam, sed sicut materia est informis, & expoliata omni forma, quantum est de se: sic est genus ab omni differentia, cum se habeat ad differentias, vt materia ad formas; idē genus comparatum ad suas species, nec est cum eis idem specie, nec diuersum. Deinde cum dicit:

Neque ad ea que non in eodem genere, sed differunt genere ab illis, specie verō ab eis que in eodem genere, contrarietatem enim necesse est esse differentiam, non differre specie, hoc autem inest in eodem genere existentibus solum.

83

Ponit secundam conclusionem quæ est ista: quod differentia secundum speciem est propriè in eisdem genere, & non in diuersis genere. Dicit ergo, quod supple nec aliqua differunt specie ab eis que non sunt in eodem genere: sed differunt genere ab illis: specie verō supple differunt ab eis que sūt in eodē genere: cuius causam subdit: enim pro quia, contrarietatem necesse est, esse differentiam non differre specie: id est, non sic quod contrarietas differat specie, & habeat rationem quod; sed est illud quo formaliter aliqua differunt specie; vnde subdit: hac autem, scilicet differentia, quæ est contrarietas, inest solum existentibus in eodem genere; & idē propriè loquendo contraria, & differentia secundum speciem sunt in eodem genere.

Sicut contra-
rietas in a, &
specie differ-
entia est eorū-
dem dumtaxat
genere
propriè.
Hic habes
quod relatio
est quo, & nō
quod in simi-
li.

SVMMA SECVNDÆ

CAP. VIII.

Quæ contrarietas, facit diuersitatem specificam, & quæ genericam?

S.V.M

S V M M A R I V M.

Mouet dubia, ad secundum contraria formalia facere diuersa specie. materialia non quod benè explicat Doctor: materia- le autem hic sumitur, pro differentia nu- merica, seu indiuiduali, de quo Doctor 2. d. 3. qu. 6. ex hoc ad primum dubium ostenditur masculum & foemina non differre specie, licet sint contraria.

Dubitat autem utique aliquis quare foemina à viro non specie differt, con- trario masculino, & foeminino existente, diffe- rentiâ autem contrarietate. Neque animal masculinum, & foemininum diuersum est spe- cie, quamuis secundum se animalis hæc sit dif- ferentia, & non ut albedo aut nigredo, sed in- quantum animal masculinum, & foemini- num est.

Postquam Philosophus ostendit quod contra- rietas est differentia secundum speciem: nunc mo- uet quædam dubia circa dicta. Dicitur enim quod contrarietas est differentia secundum spe- ciem: ita quod contraria differant specie, & sunt idem genere: ne igitur ctedar aliquis hoc esse ve- rum in omnibus generaliter; idè ostendit quod non; sed sunt aliqua contraria quæ non differunt specie, & aliqua etiam quæ differunt genere. Cir- cã quod duo facit. Primò dubitando inquirit, & ostendit quod aliqua contraria non differunt spe- cie. Secundò quod aliqua differunt genere. Se- cunda ibi Quoniam verò contraria diuersa. Prima in duas. Primò præmittit dubitationes. Secun- dò subiungit solutiones. Secunda ibi: Aut quia hæc quidem. Prima in duas. Primò proponit du- bitationem, quam principaliter intendit. Secundò ostendit quandam aliam quæstionem annexam, ex cuius solutione dependet solutio principalis.

Secunda ibi: Est autem dubitatio. Dicit ergo quod dubitabit autem aliquis quare foemina non differt specie à viro contrario existente masculino, & fo- minino, id est, cum foemininum, & masculinum sint contraria; differentia autem sit contrarietate, id est, cum ex contrarietate cauletur differentia secundum speciem vt prædictum est. Iterum quare neque animal masculinum, & foemininum est diuer- sum specie, quamuis hæc sit secundum se differentia animalis, & non supple se habent per accidens ad animal, vt albedo, aut nigredo; sed animal in- quantum animal, id est, per se est masculinum, & foemininum.

Notandum, quod duplex tangitur ratio quare hæc quæstio meritò est dubitabilis. Prima quia contrarietas est differentia secundum speciem. Secunda est quia natura generis diuersificatur in species per differentias per se generis; cum ergo masculinum, & foemininum sint per se differen- tiæ, vel passiones animalis, & non per accidens; vnde per se insunt ipsi animali sicut risibile ho- mini, meritò dubitatur quare non differunt se- cundum speciem. Deinde cum dicit:

Est autem hæc dubitatio ferè eadem, & quare hæc contrarietas facit specie diuersa, hæc

verò non, vt ambulatum, & volatum, sed albedo, & nigredo non.

Addit quædam quæstionem annexam ex qua dependet solutio quæstionis principalis, dicens, quod hæc dubitatio est ferè eadem; vt si quæretur supple quare hæc quidem contrarietas facit, id est, constituit diuersa specie; hæc autè non; vt ambula- rium, & volatum faciunt supple differre specie ipsum animal; sed albedo, & nigredo non: animal enim album ex hoc quod album non differt spe- cie ab animali nigro: nunquam enim duo homi- nes, quorum vnus est albus, & alter niger diffe- runt specie; volatile autem, & gressibile consti- tuunt diuersas species animalis, & tamen tam hæc quàm illa sunt contraria. Deinde cum dicit:

Aut quia hæc quidè sunt proprie passionis generis, illa verò minus, quoniam est hæc qui- dem ratio, hæc autem materia. Quæcunque quidem in ratione sunt contrarietates specie faciunt differentiam; quæ in concepto cum ma- teria non faciunt. Quapropter hominis albedo non facit nec nigredo; nec albi hominis est dif- ferentia secundum speciem ad nigrum homi- nem: nec si vnum nomen imponatur: vt mate- ria enim homo; non facit autem differentiam materia: non enim hominis species sunt homi- nes. Propter hoc quamuis diuersa carnes, & ossa ex quibus hic, & hic, sed simul totum di- uersum quidem; specie verò nõ diuersum: quia in ratione non est contrarietas, hoc autem est vltimum indiuiduum. Callias verò est ratio cum materia, & albus itaque homo: quia Cal- lias albus, secundum verò accidens homo al- mo albus. Nec areus itaque circulus, nec li- gneus, nec triangulus areus, & circulus li- gneus propter materiam specie differunt, sed quia in ratione inest contrarietas.

Soluit dictas dubitationes, & primò dubitatio- nem annexam soluit. Secundò dictam solutio- nem applicat quæstioni principali. Secunda ibi: Masculus verò, & foemina. Prima in duas. Primò ponit solutionem. Secundò remouet quandam obiectionem. Secunda ibi: Vtrum autem materia. Dicit ergo, quod aut supple idè quædam contra- rietas facit differre specie, & quædam non: quia hæc quidem, scilicet contraria sunt proprie passiones generis: illa verò minus propriæ: cuius causam subdit: quoniam pro quia est hæc quidem ratio, & forma; hæc autem materia, differentia ve- rò à forma, & propter hoc, quia materia ordinat per se ad formam; idè illæ sunt differentie propriæ generis, quæ iuduntur à diuersis formis; quæ verò respiciunt rem secundum esse materia- le, & indiuiduale sunt differentie minus propriæ; quapropter primæ faciunt differre specie: secundæ autem non; idè subdit quæcunque quidem contra- rietates sunt in ratione, id est, secundum formam, faciunt differentiam specie: quæ verò in concepto cum materia, id est, secundum esse materiale, & indiuiduale non faciunt supple differentiam secun- dum speciem: Vocat enim hic ipsam materiam, vel ipsam proprietatem indiuidualem, vel ipsam veram

Dubium an- nexum in ge- neraliori for- ma.

Quare qua- dam contra- rietas facit differre spe- cie alia verò non?

T. com. 25.

84

1 Dubium principale. Quare masculus & foemina nõ differunt specie.

Animal in- quantum a- nimal: est fo- mininum & masculinum.

85

86

Solutio dubij annexi. Passio gene- ris duplex. Differentiarum alia formalis & specifica à forma: alia materialis & numeralis & materia.

Materia multipliciter veram

accipi potest.
Vide in 2. d.
3. p. 1. & in
q. 7. huius.

veram materiam, quæ est pars essentialis : tamen
vt contracta ad indiuiduationem, vel etiam ipsum
totum indiuiduum, quod est quoddam materiale
respectu speciei: differentiæ ergo quæ consequuntur
rem secundum esse indiuiduale, non faciunt
differre speciei; vnde subdit, *quapropter albedo homi-
nis non facit, scilicet differre speciei; nec etiam
nigredo: nec est differentia secundum speciem albi
hominis ad hominem nigrum: nec si unum nomen
imponatur; puta si homo albus dicatur homo, &
homo niger similiter; hoc autem addit quatenus
homo albus non videtur aliquid vnum: si autem
nomen imponatur ei, apparebit magis aliquid
vnum: homo ergo albus, & homo niger non dif-
ferunt specie: cuius causam subdit: *nam homo, sci-
licet particularis cui euenit quod sit albus, vel
niger est quasi materia, modo prædicto: materia
autem non facit differentiam, scilicet secundum
speciem: non enim homines, scilicet particulates
sunt species hominis: propter hoc quamuis sint di-
uersæ carnes, & ossa, ex quibus, scilicet constituuntur
hic, & hic homo; sed simul totum, scilicet ipsum
indiuiduum constitutum ex materia, & forma
particulari est quidem diuersum; secundum verò
speciem non est diuersum, scilicet ab alio indiui-
duo: quia contrarietas quæ, scilicet consequitur
indiuidua, puta album, & nigrum non est in ratio-
ne, id est, forma: hoc autem, scilicet indiuiduale,
siue particularis homo est vltimū, & indiuiduum,
quatenus scilicet vterius non est diuisibile, nec
secundum differentias formales, nec indiuiduales;
& subdit quomodo in indiuiduis sit diuersitas,
licet non formalis, dicens, quod *Callias verò est***

Differentia
formales faci-
unt differre
species indiui-
duales, nu-
mero.

*ratio cum materia, scilicet contracta per differen-
tiam indiuidualem, & materialem; & ideo supple
sicut differentia formales faciunt differre species,
sic differentia formales faciunt differre indiui-
dua: & subdit quod homo supple vniuersalis est ita-
que albus: quia Callias est albus; ergo homo est al-
bus secundum accidens: ex quo patet quod al-
bum, vel nigrum non sunt differentia formales
hominis, sed indiuiduales, & materiales: quia ho-
mo non est nisi per accidens, quia scilicet hic ho-
mo particularis est homo albus, & ideo homo al-
bus, & niger non differunt specie: subdit etiam
quod nec circulus æneus, & ligneus supple
differunt specie: & subdit quod nec etiam illa, supple
quæ distinguuntur secundum speciem differunt
propter materiam, id est, propter differentias ma-
teriales vt triangulus æneus, & circulus ligneus;
sed quia est contrarietas in ratione, id est, in dif-
ferentiis formalibus.*

Accidentia
etiam in di-
uiduis deinde,
speciebus
per accidens
conueniunt,
& tantum
numeratim
distinguiuntur.

87
Quæ differ-
tia faciunt
differre spe-
cie: quæ non.

S. Thom.

Notandum, solutionem in hoc stare, quod dif-
ferentiæ quædam sequuntur rem secundum suum
esse formale, & specificum, & tales sunt per se dif-
ferentiæ generis: & per consequens faciunt differre
secundum speciem vt sunt rationale, & irrationale
: volatile etiam, & gressibile, & huiusmodi;
quædam autem differentia consequuntur rem se-
cundum suum esse materiale, & indiuiduale, vt
albedo, & nigredo, & huiusmodi quæ primò com-
perunt indiuiduo, & ex consequenti, & per acci-
dens speciei, vt dictum est, & tales non sunt dif-
ferentiæ per se generis, sed per accidens; nec per
consequens faciunt differre speciei.

Aduertendum autem quod non oportet hic
fumerge argumentum, quod materia, quæ est pars
essentialis, sit causa indiuiduationis, vt ait quidam
expōitor: quia æquiuocatur de materia: accipit
enim Philosophus materiam pro differentia indi-

uiduali, vel pro ipso indiuiduo, quod respectu spe-
ciei est quoddam materiale, & per hoc habet in-
tentum quod differentia contraria consequentis
rem secundum esse materiale, id est, indiuiduale
non faciunt differre specie: de qua materia dictum
est in quinto huius, text. com. 12. capitulo de vno,
& in septimo frequenter. Deinde cum dicit:

*Vtrum autem materia non facit diuersa
specie ens aliquo modo, aut est, vt facit. Propter
quid enim hic equus ab hoc homine diuersus
est specie? equidem rationes ipsorum cum ma-
teria,*

Remouet quendam obiectionem. Circa quod
duo facit. Primò eam ponit. Secundò eam solu-
it. Secunda ibi: *Aur quia est in ratione.* Dicit
ergo, quod aliquis supple posset obuiando quære-
re, *verum* verum sit quod materia, id est, differentia
materialis, ens aliquo modo non facit diuersa specie,
aut est vt facit, id est, videtur quod differentia
materialis faciat differre specie, nam quare hic
equus particularis est diuisum specie ab hoc homine
particulari? Quasi diceret quod non videtur, nisi
per differentiam materialem. Vnde subdit: *equi-
dem rationes ipsorum sunt cum materia, scilicet in-
diuiduali, cum ipsa sint quædam indiuidua; vnde
videtur quod differentia materialis, & indiuidua-
lis causent diuersitatem specificam, cuius opposi-
tium dicebatur. Deinde cum dicit;*

Obiecti cop-
tra dicta,

*Aur quia est in ratione contrarietas: etenim
albi hominis, & nigri equi diuersitas est specie;
sed non in quantum hic albus, & hic niger:
quoniam, etsi ambo albi essent, tamen essent
specie diuersa.*

Soluit hanc obiectionem, dicens, *aur* pro sed,
supple hic homo, & hic equus non differunt specie
propter differentiam materialem; sed quia con-
trarietas ipsorum est in ratione, id est, secundum
formam specificam, vt patet in simili: enim pro
quia, hominis albi, & equi nigri est diuersitas spe-
cie, sed non in quantum hic, scilicet homo est al-
bus, & ille, scilicet equus est niger: quoniam pro
quia, etsi ambo essent albi: nihilominus ta-
men essent diuersa specie. Vult ergo Philoso-
phus, quod sicut diuersitas specifica inter homi-
nem album, & nigrum equum est propter dif-
ferentias formales, & specificas: & non propter
albedinem, & nigredinem, quæ sunt differentia
accidentales, & materiales, vt dictum est: quod
patet ex hoc, quia si ambo essent albi, adhuc dif-
ferret specie: ita similiter hic homo, & hic equus,
licet sint indiuidua concepta cum materia, non
differunt specie propter differentias materiales,
& indiuiduales, sed propter differentias specificas,
& formales. Deinde cum dicit:

88
Solutio obie-
ctionis.

*Masculus verò, & femina animalis sunt
proprie passionis, sed non secundum substan-
tiam, verum in materia, & corpore, propter
quod idem sperma femina, aut masculus fit
patiens passionem aliquam; quid quidem igitur
est esse diuersum specie, & quare alia diffe-
runt specie, alia non, dictum est.*

Applicat

Philosophus
sumit mate-
ria pro prin-
cipio indiui-
duorum.

99
*Applicatio
 dictorum ad
 dubium prin-
 cipale.*

*Masculinum
 & femininum
 sunt
 passiones ani-
 males tamen.*

*Quare species
 differentia
 non faciunt.*

*Ex eodem
 spermate con-
 tingit gene-
 rari masculum
 vel feminam
 & quare?*

Applicat datam solutionem ad questionem principalem, dicens quod masculus, & femina, id est, masculinum, & femininum sunt proprie passiones animalis; unde, & animal habet poni in eorum diffinitione; sed tamen non supple conueniunt animal secundum substantiam, & formam, verum pro se, in materia, & corpore; ita quod sunt differentie materiales: quod probat dicens: unde idem sperma fit femina, aut masculus patiens aliquam passionem: quia si fit calor sufficiens alterans ipsum, fiet masculus: si vero insufficientis ad alterandum, fit femina: licet natura semper intendat generare masculum tanquam perfectius, licet quandoque impediatur per insufficientiam virtutis. Unde femina est animal occasionatum, vt dicitur libro 18. de Animalibus, cap. 3; & quasi præter intentionem naturæ generatur. Epilogat ergo dicens, quid quidem igitur est esse diuersum specie: & quare alia, scilicet contraria differunt specie, & quare non, idem est.

Notandum, quod ex dictis habetur conclusio primæ questionis, nam si masculinum, & femininum sunt passiones, siue differentie materiales, quatenus tenent se ex parte corporis: differentie autem materiales non faciunt differre specie, vt præostensum est, sequitur quod masculus, & femina non differant specie, licet sint contraria.

Notandum etiam ex hoc quod idem sperma diuersimodè alteratum & diuersimodè alterans fit masculus, & femina, apparet quod masculus, & femina non differunt specie: quia ex eodem spermate non possunt diuersa secundum speciem generari: in spermate enim est vis actiua, & omne agens naturale agit ad speciem determinatam: quia producit sibi simile, in quantum potest. Tunc sequitur illa pars:

S V M M A R I V M.

Corruptibile & incorruptibile differre genere Physico; reijcitur quædam contraria opinio, & concluditur inde ideas non dari, quia non differunt specie, & multo minus genere, à sensibilibus; tamen secundum Platonem sunt incorruptibiles, & sensibilia corruptibilia.

100 **Q**uoniam verò contraria diuersa specie, corruptibile autem, & incorruptibile contraria: priuatio enim est in potentia determinata, necesse diuersum esse genere corruptibile, & incorruptibile.

Vbi inquit de secundo, ostendens quod aliqua contraria differunt etiam genere. Circa quod tria fecit. Primò proponit suam veram intentionem. Secundò excludit quandam falsam opinionem. Tertio corollarè concludit Platonis redargutionem. Secunda ibi: Nunc igitur diximus. Tertia ibi: Palam igitur quod non. Dicit ergo, quod quoniam verò contraria sunt diuersa specie, vt præostensum est: corruptibile autem, & incorruptibile sunt contraria, quod probat, nam pro quia, in potentia est priuatio determinata, ostensum est enim 9. huius, t. c. 2. & inde, quod in potentia opposita potentia determinata est quædam priuatio; sed priuatio est principium con-

Scoti Oper. tom. IV.

trarietatis, ergo sequitur quod in potentia sit contrarium potentia: sed corruptibile, & incorruptibile opponuntur secundum potentiam & impotentiam, & per consequens sunt contraria: quia inquam sic est, necesse est corruptibile, & incorruptibile esse diuersum genere, Physico scilicet, non Logico. Concludit autem quod differant genere, quia sicut forma, & actus respiciunt speciem; sic materia, & potentia respiciunt ipsum genus: propter quod contrarietas, quæ est secundum potentiam, facit differentiam secundum genus; sicut contrarietas secundum formam facit differentiam secundum speciem, & idè corruptibile & incorruptibile contrariantur secundum potentiam, & impotentiam, vt dictum est.

Notandum, quod corruptibile, & incorruptibile contrariantur secundum potentiam, & impotentiam, licet differenter: nam si potentia sumatur prout se habet ad posse, aut agere, vel pati simpliciter: tunc corruptibile dicitur secundum potentiam, & incorruptibile secundum impotentiam: sed si potentia sumitur, vt dicit non posse pati aliquod deterius, sic est è conuerso: quia corruptibile dicitur secundum impotentiam, & incorruptibile secundum potentiam, vt est euidentis de se. Deinde cum dicit:

Nunc autem diximus de his vniuersalibus nominibus, vt autem videtur non necesse est corruptibile quodcumque & incorruptibile diuersa specie, quemadmodum neque album, neque nigrum, idem enim contingit esse, & simul si fuerit vniuersalium, quemadmodum homo erit utique & albus, & niger, & singularium: erit enim non simul albus idem, & niger, equidem album contrarium nigro.

Excludit quandam opinionem. Circa quod duo facit: quia primò opinionem recitat. Secundò eam improbat. Secunda ibi: Sed contrarium. Dicit ergo, quod, nunc ergo dicimus de his vniuersalibus sermonibus, de corruptibili enim, & incorruptibili dictum est secundum rationem nominum vniuersalium, secundum quod alterum significat potentiam, & alterum impotentiam: vt autem ostenderetur non necesse est, scilicet secundum quosdam, quodcumque corruptibile, & incorruptibile esse diuersa specie; quemadmodum, nec album, nec nigrum supple est necesse differre specie: contingit enim idem esse, scilicet album & nigrum, tamen differenter, quia si fuerit vniuersalium, id est, de numero vniuersalium, simul erit supple album, & nigrum propter diuersa, scilicet particularia; quemadmodum homo erit utique albus si supple Socrates sit albus, & erit supple niger si supple Socrates sit niger: talia enim accidentia competunt vniuersali propter singularia. Et subdit quod, & singularium, id est, si illud quod dicitur album, & nigrum fuerit de numero singularium, non erit idem simul album, & nigrum, licet supple posset esse vtrunque successiuè, & quidem album est contrarium nigro; & idè non possunt eidem particulari simul inesse, licet successiuè: eodem modo dicebant illi quod in eadem specie possunt simul esse quædam corruptibilia, & quædam incorruptibilia; & idem etiam particulare, quandoque est corruptibile, quandoque incorruptibile non simul.

*Dantur con-
 traria genere
 differentia vt
 corruptibile
 & incorru-
 ptibile.*

*Qualiter cor-
 ruptibile &
 incorruptibile
 secundum
 potentiam &
 impotentiam
 contrariantur*

101

*Opinio
 quorundam
 de possibili-
 tate corrupti-
 bilis &
 incorrupti-
 bilis in eadem
 specie & sic
 de alio con-
 trariis.*

Resolutio di-
Barum.

Notandum, quòd, quia accidens per accidens competit vniuersali propter particularia: ex hoc enim homo est albus, quia Socrates est albus; & ex hoc est niger, quia Socrates est niger, idèd homo in vniuersali simul potest esse albus, & niger ex eo, quòd aliquis homo particularis est niger, & aliquis albus: tamen est impossibile quòd idem homo particularis sit simul albus, & niger, licèt posset esse vtrumque nunc vnum, nunc alterum: similiter ergo dicebant esse de corruptibili, & incorruptibili, modo prædicto. Deinde cùm dicit:

De eodem
vniuersali
duo contraria
posse enun-
ciari.

Sed contrariorum hæc quidem secundum accidens in sunt quibusdam, vt qua nunc dicta sunt, & alia multa: hæc autem impossibile quorum est corruptibile, & incorruptibile: nihil enim est corruptibile secundum accidens: nam accidens contingit non existere, & corruptibile ex necessitate existentium est quibus inest: aut erit idem, & vnum corruptibile, & incorruptibile, si contingit non existere ipsi corruptibile: aut substantia igitur, aut in substantia necesse est inesse corruptibile unicuique corruptibilium. Eadem verò ratio, & de incorruptibili: ex necessitate enim existentium ambo sunt: in quantum igitur, & secundum quod primum hoc quidem corruptibile, hoc autem incorruptibile habet oppositionem: unde necesse est esse diuersa.

102

Impugnatio
dicta opinio-
nis.

Contraria
sunt in du-
plici differe-
ntia.

Corruptibile,
& incorrupti-
bile necessariò
& naturaliter
insunt qui-
bus insunt.

Improbat dictam opinionem, dicens quòd contrariorum hæc quidem, id est, aliqua insunt quibusdam secundum accidens vt qua nunc dicta sunt, puta album, & nigrum in sunt homini, & equo, de quo supra dictum fuit, & multa, scilicet alia contraria, supple sunt talia, in quo verum est quod dicitur, scilicet quòd possunt simul esse in eadem specie, & in eodem singulari successiue: hæc autem, id est, alia contraria sunt in quibus hoc est impossibile; ita quòd est impossibile ipsa non inesse illis, quibus insunt de numero quorum sunt corruptibile, & incorruptibile: nihil est enim corruptibile secundum accidens, id est, contingenter, nam accidens contingit non existere, id est, non inesse quibus inest, & corruptibile est existentium, id est, de numero in existentium de necessitate illis quibus in est: aut si supple hoc non esset: sequitur quod idem, & vnum sit corruptibile, & incorruptibile, scilicet successiue: si corruptibile contingit non existere ipsi, scilicet cui inest, hoc autem consequens est impossibile per naturam. Ex quo infert quòd quia corruptibile non inest secundum accidens; aut igitur corruptibile necesse est inesse unicuique corruptibilium, vt substantiam, aut ali-

quid, scilicet quòd est in substantia: vnumquodque enim est corruptibile per naturam, quæ est substantia, vel est de substantia rei ex septimo huius, t. c. 22. & addit quòd eadem verò ratio est, & incorruptibili, nam ambo, scilicet corruptibile, & incorruptibile sunt existentium, id est, de numero eorum quæ insunt ex necessitate: in quantum igitur, & secundum quod primum, id est, primò, & per se hoc quidem corruptibile: hoc autem incorruptibile habens oppositum, id est, opponuntur, sicut illa quæ insunt alicui in quantum tali & primo, unde necesse est ipsa, scilicet esse diuersa genere, scilicet Physico, quatenus non communicant in materia, vt dicitur in quæstione. Deinde cùm dicit:

Palàm igitur quòd non contingit esse species tales, quales dicunt quidam, erit enim homo hic quidem corruptibilis, hic autem incorruptibilis, equidem specie eadem dicuntur esse species, & non æquiuoca, diuersa verò genere plus distant quam qua specie.

Al. opposi-
tionem.

Corruptibile,
& incorruptibile diffi-
runt.

103

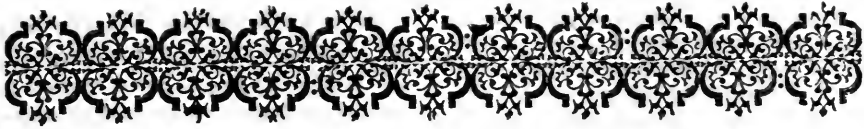
Concludit ex prædictis quandam conclusionem, siue impugnationem, siue redargutionem Platonis, di cens, palàm igitur quòd non contingit esse species, id est, ideas quales dicunt quidam, scilicet Platonici; etenim vt ipsi dicunt hic homo, scilicet sensibilis est corruptibilis: hic autem, scilicet homo idealis, erit incorruptibilis, & tamen vt ipsi dicunt species dicuntur equidem esse eadem specie supple cum sensibilibus & non æquiuocè, supple prædicatur nomen speciei de idea, & de singulari: hoc autem patet esse falsum ex prædictis nam corruptibile, & incorruptibile differunt genere, & per consequens specie & plusquam species idèd subdit quòd diuersa verò genere plus distant quam qua sunt diuersa specie.

Coroll. contra
ideas Platoni-
um.

Notandum, quòd omnia contraria faciunt aliquid differre secundum speciem: licèt ostensum sit quòd quædam non faciunt differre specie, & quædam faciunt differre genere, & hoc respectu alicuius determinati generis: licèt enim album & nigrum non faciunt differre species animalis: faciunt tamen sub eodem genere coloris: similiter masculinum, & foemininum faciunt differre specie in genere sexus: similiter differentia subalternæ, puta sensibile, & insensibile; licèt faciant differre genere subalternato, tamen ista genera subalternata sunt species generis superioris, cùm omnis differentia diuisiua generis sit constitutiua speciei: licèt illa species posset etiam esse genus respectu inferiorum: corruptibile etiam, & incorruptibile aliquo modo faciunt differre specie, saltem sub genere Logico, licèt non sub genere Physico vt dicitur.

Omnia con-
traria sunt
quoquo modo
specie diuer-
sificatiua.

Principium
diuisiuium est
constitutiui.

LIBER VNDECIMVS.

N hoc libro nihil ferè agitur præter repetitionem eorum quæ in superioribus tractata sunt, adiunctis multis in Physica disputatis. Querit primò an una scientia tradatur de principiis rerum, an plures? Solutio est quòd una, ex dictis tertio huius, locis à Doctore hìc citatis. Secundò querit, an unius scientiæ sit tradere de principiis demonstrationis? & respondendum cum Doctore quod sic ex 4. huius. Tertio querit, an unius scientiæ sit tradere de omnibus substantiis? & respondendum affirmatiuè, quòd Doctor explicat ex 4. huius. Diuiditur autem iste Liber in quatuor summas quæ infra suis locis explicantur.

10

SYMMA PRIMA.

Dubitationes de quibus in tertio libro habitus est sermo.

CAPVT PRIMVM.

Mouentur dubitationes circa considerationem huius scientiæ, quæ sapientia dicitur.

Quòd quidem igitur sapientia circa principia scientiæ est, palam ex primis in quibus dubitatum est ad dicta ab aliis de principiis.

Dicebatur in principio septimi huius quòd ista scientia versatur circa tria in genere, scilicet circa subiectum, & partes subiecti, quòd est ens in quantum ens. Secundò & circa passionem, & tertio circa principia sui subiecti. Postquam ergo Philosophus expediuit se de duobus primis: nunc accedit ad determinandum de tertio. Circa quòd duo facit. Primò resumit, & recolligit sub compendio quædam determinata superius in hoc libro, & in libro Physicorum, quæ sunt vtilia ad principale intentum, vt sic disponat se ad tractandum de substantiis separatis quæ sunt principia entium in quantum ens. Secundò prosequitur determinando de principali intento. Secunda ibi: in principio duodecimi. *De substantia quidem theoria.* Prima in tres. Primò resumit, & recolligit dubitationes disputatas in tertio libro huius. Secundò resumit quòd dixerat de ambitu, & modo considerandi huius scientiæ in quarto, & in principio sexti huius. Tertio resumit quòd dixerat de ente imperfecto in 6. huius: & in libro Physicorum, scilicet de ente per accidens, & de motu, & infinito. Secunda ibi: *Quoniam autem Philosophi scientia.* Tertia ibi: *Quoniam autem simpliciter ens.* Prima in duas. Primò resumit dubitationes tenentes se ex parte considerationis huius scientiæ. Secundò tenentes se ex parte rerum consideratarum. Secunda ibi: *Aut adhuc*

Sermo huius s. lib. est resumptiuus dispositiuus & prambularis respectu 11. & fertur propterea ca. 10. Commentis Averrois.

utrum oportet poni. Prima in duas. Primò ponit quæstiones quomodo consideratio huius scientiæ se habet circa principia, & circa substantias. Secundò circa quæ principia, & quas substantias. Secunda ibi: *Sed nec circa dictas.* Prima in duas. Primò ponit dubitationes de consideratione huius scientiæ circa principia. Secundò circa substantias. Secunda ibi: *Adhuc utrum omnium.* Prima in tres. Primò supponit quandam veritatem. Secundò iuxta hoc mouet quæstionem de consideratione huius scientiæ circa principia rerum. Tertio mouet aliam quæstionem de consideratione huius scientiæ circa principia demonstrationis. Secunda ibi: *Dubitabit autem.* Tertia ibi: *Adhuc speculari demonstratiua.* Dicit ergo quòd quidem igitur sapientia est circa principia palam est ex primis, id est, ex dictis in primo libro, in quibus dubitatum est ad dicta ab aliis, scilicet Philosophis, de principiis, scilicet rerum.

Notandum, quòd in primo libro disputatum est contra opinionem antiquorum de principiis rerum, & ibidem ostensum est, vt patet in prologo, quòd sapientia, quæ est Metaphysica & nobilissima scientiarum versatur circa prima principia; quia circa causas altissimas, quæ sunt principia entis in quantum ens. Deinde cum dicit:

Metaphysica considerat principia entis in quantum ens & talia.

Dubitabit autem utique quis utrum unam existimare oportet esse sapientiam, scientiam aut multas? Si quidem enim unam, una autem est semper contrariorum, principia autem non contraria: si autem non unam, quales oportet ponere has?

2

Mouet quæstionem de consideratione huius scientiæ circa principia rerum, dicens, quòd *dubitabit utique aliquis, utrum scilicet sapientiam, quæ scilicet considerat principia, oportet existimare unam scientiam, aut multas;* id est, utrum scientia quæ est Metaphysica, quæ considerat de omnibus causis rerum, sit vna, aut non; & tangit rationem, quòd non, dicens: *si quidem enim una non, supple potest esse: quia una scientia est semper contrariorum: principia autem rerum non sunt contraria,* quia supple si essent contraria, non possent simul convenire ad constitutionem principiatum; ergo sequitur quòd sapientia, quæ

Quæstiones generales.

Prima q. de consideratione Metaphysica circa principia rerum qua etiam in sua motu habita sicut supra in principio, lib.

considerat rerum principia, non erit vna scientia: formatur ratio sic: Considerare contraria est vnus scientia, nam vnus contrarium facit cognoscere aliud; ergo quæ non sunt contraria, non spectant ad vnã scientiam: sed principia non sunt contraria, vt dictum est; ergo, &c. Postea innuit rationem ad oppositum, dicens, *si autem non vnã, sed supple plures scientias, supple oportet existimare circa rerum principia; quales oportet ponere has: quasi diceret, quod non contingit eas assignare.*

Veritas huius quæstionis est quod vnus scientia est considerare omnia genera causarum, vt declaratum est 3. huius, t.c.2. & inde, & patet de Philosophia 2. Phyc. t.c.28. & inde, & de Metaphysica, quæ est sapientia 5. huius, capitulo de Causa: nec ratio in contrarium concludit, nam soluta est: & arguit à destructione antecedentis, sicut patet, vt vult commentator, vt iam dictum est 3. huius, t.c.3.

S Y M M A R I V M.

Quæritur primò, an detur sapientia etiam de accidentibus? affirmandum ex lib. 4. Quæritur secundò, an hæc scientia consideret omnia genera causarum? sic ex 4. huius. Tertiò, an hic tantum agatur de substantiis sensibilibus? Responderetur de omnibus substantiis.

Adhuc autem speculati demonstratiua principia vnus, aut plurium, si quidem enim vnus, quare magis huius quam cuiuscunque? Si autem plurium quales oportet eas ponere?

2. q. de consideratione Metaphysica circa principia demonstrationis.

Mouet quæstionem de consideratione huius scientia circa principia demonstrationis, dicens, quod adhuc supple dubitabit aliquis vtrum speculati, id est, considerare principia demonstratiua sit vnus scientia, aut plurium. Per principia autem demonstrationis accipit hic prima principia, quæ dicuntur dignitates, vt *Impossibile est idem simul esse, & non esse*, & alia huiusmodi: & primò innuit rationem quod non sit vnus scientia talia principia speculati, dicens: *si quidem vnus, quare magis huius, quam cuiuscunque?* Quasi diceret, quod cum omnes scientia vtantur talibus principiis, non videtur ratio quare magis huius scientia sit ista principia speculati, quæ cuiuscunque alterius. Secundò tangit rationem ad oppositum, dicens, *si plurium*, supple scientiarum est dicta principia speculati, *quales oportet has ponere? Quasi diceret, non contingit assignare.*

Veritas huius quæstionis est, vt patet 4. huius, t.c. 7. & inde, & dicitur inferius, quod eiusdem scientia, scilicet Metaphysica est considerare huiusmodi dignitates; nam cum subiectum huius scientia sit ens inquantum ens; idem eius est considerare talia principia communia quæ in ente, vel in partibus entis fundantur, vt patet de primo principio simpliciter, quod est *impossibile idem simul esse, & non esse*: nec ratio in contrarium concludit, nam licet omnes scientia vtantur dictis principiis, non tamen sequitur quod omnes considerent quæ primò ipsa; sed accipiunt ea ab vna aliqua communi cuius est illa communia speculati: hæc est Metaphysica. Deinde cum dicit:

Veritas quasi.

Adhuc vtrum omnium substantiarum aut non? Si quidem enim, non omnium qualium difficile est assignare, si autem omnium vna non manifestum quomodo contingit plurium eandem scientiam esse.

Mouet dubitationes de consideratione huius scientia circa substantias, & sunt duæ, quarum secunda ponitur ibi: *Adhuc vtrum circa substantias*: Dicit ergo, quod adhuc supple dubitabit aliquis, *vtrum scilicet ista scientia sit omnium substantiarum, aut non?* Et primò innuit rationem, quod considerat omnes substantias, dicens, quod *si quidem enim non est omnium, difficile est assignare qualium*, scilicet substantiarum sit, & qualium non. Secundò innuit rationem ad oppositum, dicens, *si autem vna scientia sit omnium, scilicet substantiarum, non est manifestum quomodo, eandem scientiam contingit esse plurium*, cum supple vna scientia sit vnus subiecti generis.

3. q. de consideratione Metaphysica circa substantias.

Vna est scientia vnus subiecti generis.

Veritas autem huius quæstionis patet, vt patet ex quarto huius, t.c. 1. & 2. quod vnus scientia est considerare de omnibus substantiis, non secundum quod substantia, sed secundum rationem communem, quæ est ratio entis: hæc est scientia Metaphysica, cuius est considerare de ente, inquantum ens, & omnes partes entis: principaliter autem de substantia, vt de nobiliori parte sui subiecti primi: nec ratio ad oppositum concludit, quia & Metaphysica, etsi considerat plures substantias, non tamen secundum plures rationes, sed secundum vnã, quæ est ratio entis, vt dictum est: Deinde cum dicit:

Veritas quasi.

Adhuc vtrum circa substantias solum, aut & circa accidentia demonstratio est, si enim circa accidentia demonstratio est, circa substantias non est; si autem altera, quæ vtraque & vtra sapientia? demonstratiua quidem sapientia, quæ circa accidentia, hæc autem circa prima quæ substantiarum.

Mouet secundam quæstionem, dicens, quod adhuc supple dubitabit aliquis *vtrum demonstratio*, id est, sapientia demonstratiua sit circa substantias solum, aut etiam circa accidentia. Et primò innuit rationem, quod non est circa accidentia, dicens, *si enim demonstratio est circa accidentia, sequitur quod non est circa substantias*: quod supple videtur falsum, cum demonstratio concludat accidentia de subiectis. Secundò innuit rationem ad oppositum, dicens, *si autem altera* supple sit scientia demonstratiua circa substantias, & altera circa accidentia: dubium est quæ sit vtraque, & *vtrum sapientia*, id est, quæ earum debeat nominari sapientia: & dicit quod *demonstratiua quidem sapientia* est quæ circa accidentia; & idem videtur, quod scientia, quæ est de accidentibus, esset sapientia, cum scientia demonstratiua necessarid consideret accidentia, quæ demonstrat; sed ex alia parte videtur, quod cum substantia sit primum entium, scientia, quæ esset circa substantias, esset prima; & per consequens sapientia; & idem subdit: quod *hæc autem*, scilicet sapientia, quæ est substantiarum est circa prima principia, cum substantia sit primum ens. Patet ergo quod remanet dubium, quæ illarum scientiarum esset sapientia.

4. q. ad idem.

Altera.

Scientia de substantia est prima scilicet perfectione.

Veritas

Veritas qua-
siti.

Metaphysica
considerat sub-
stantias, &
accidentia,
sed aliter.

Veritas huius quæstionis est, vt patet ex quarto huius, t. c. 1. & 2. & inde, quòd sapientia demonstratiua est de ente, inquantum ens, & de substantia, & de accidentibus, inquantum sunt entia: nec ratio ad oppositum concludit; quia scientia demonstratiua sic est de accidentibus, quòd etiam est de substantiis, licet differenter: nam de accidentibus est, vt quæ demonstrantur, & de substantiis, vt de quo demonstrantur. Tunc sequitur illa pars:

Sed non circa dictas in Physicis causas quaesitam scientiam ponendum, neque enim circa quod cuius gratia: tale enim bonum, hoc autem in operabilibus existit, & existentibus in motu, & hoc primum mouet, tale enim finis, primum autem mouens non est in mobilibus.

Quæstiones
Speciales.

a. q. de con-
sideratione
Metaphysica
circa causas
substantiarum
sensibilium.

Vbi mouet quæstiones magis speciales de consideratione huius scientiæ, scilicet circa quales substantias, & circa qualia principia specularur. Circa quod duo facit. Primò inquit circa quas substantias. Secundò circa quæ principia, ibi: *Dubitabit autem.* Prima in quatuor, secundum quatuor quæstiones. Secunda ibi: *Totaliter autem dubitationem.* Tertia ibi: *At tamen dubitationem.* Quarta ibi: *Totaliter autem dubitabit.* Prima ergo quæstio spectat ad causas substantiarum sensibilium, quam ponit, dicens: *sed neque supple videtur ponendam quaesitam scientiam.* id est, istam scientiam, quam quarimus *circa dictas causas in Physicis*, id est, circa quatuor genera causarum, de quibus habetur secundo Physicorum: t. c. 28. & inde, cuius causam subdit: *nec enim circa quod cuius gratia*, id est, quæ maxime videtur esse circa causam finalem, quæ est potissima; & tamen non est circa illud, quod est cuius gratia, id est, circa causam finalem, quæ propter *tale enim*, id est, causa finalis, quæ est cuius gratia est quoddam bonum: hoc scilicet *bonum existit in operabilibus, & existentibus in motu*; & hoc scilicet bonum, & finis *mouet primum* hoc scilicet efficiens: *tale enim est finis*, quod scilicet mouet ipsum agens: *primum autem mouens non est in mobilibus*; & tamen de immobilibus considerat ista scientia.

Veritas qua-
siti.

Al. 3. vel 5: 1.

Qualiter Me-
taphysicus
considerat
causas.

Veritas huius quæstionis est, quòd ista scientia considera omnia genera causarum, vt dictum est quarto huius: nec ratio ad oppositum cogit: quia Metaphysica considerat causas, vt quælibet in suo genere dat esse circumscribendo motum. Licet enim causa agens non agat quandoque nisi mouendo, tamen ratio dantis esse prior est ex natura rei, vt dictum est primo huius. Qualiter autem ratio finis, & boni sit in rebus immobilibus declaratum est tertio huius, in quadam quæstione. Deinde cum dicit:

Totaliter autem dubitationem habet, vtrum quidem circa sensibiles substantias est quaesita nunc scientia, aut non? & circa quas, aut alias? si enim circa alias, aut circa species, aut circa Mathematica: species quidem enim quod non sunt, palam.

s. q. de con-
sideratione
Metaphysica
circa substan-
tias sensibiles.

Mouet secundam quæstionem de consideratione substantiarum sensibilium, dicens, quòd *totaliter autem* vel adhuc autem habet dubitationem, vtrum *quaesita nunc scientia*, id est, ista scien-

tia, quam quarimus, id est, Metaphysica quidem est circa *substantias sensibiles, aut non*; sed supple circa *alteras* substantias: & tangit rationem quòd non circa alteras; quia si est *circa alteras*, est supple dubium circa quas alteras: aut enim erit *circa species*, id est, ideas, *aut sicut Mathematica*, quæ scilicet aliqui posuerunt intermedia, & subdit quòd *species quidem*, id est, ideas *non sunt palam est*, scilicet ex libris præcedentibus: de Mathematicis autem statim dicitur.

Veritas huius quæstionis est, quòd Metaphysica considerat substantias sensibiles, non vt sunt sensibiles, vel mobiles; quia hoc modo earum speculatio pertinet ad Philosophum naturalem, sed considerat de eis, vt sunt substantiæ, & habent rationem entis; licet principalius considerat de substantiis separatis: non quæ sunt ideas, vel Mathematica media, sed quæ sunt motrices orbium celestium; & ideò ratio ad oppositum nihil cogit.

Veritas qua-
siti.

Qualiter sub-
stantias sen-
sibiles consi-
derat Meta-
physicus?

S V M M A R I V M.

Tertia principalis quæstio, an de Mathematicis separatis sit hæc scientia? Ad quam dicendum ex 3. huius, non dari talia separata. Quarto principaliter quæritur, cuius scientiæ est inquirere, de quibus agit Matheses; & respondetur ex 3. quòd Metaphysicæ. Item quærit de quibus principiis agit hæc scientia, & respondetur de intrinsecis simul, & extrinsecis.

At tamen dubitationem habet, & si esse quis ipsas ponat propter quid quidem, non quemadmodum in Mathematicis sic habet, & in aliis quorum sunt species. Dico autem, quia Mathematica quidem intermedia specierum ponunt & sensibilium, velut tertia quadam præter species, & qua hæc. Tertius autem homo non est: neque equus, præter ipsum, & singulares. Si autem iterum non est, vt dicunt, circa qualia ponendum negotiari Mathematicum: non est enim utique circa ea qua hic; horum enim nullum est, quale Mathematica querunt scientiarum. Neque enim circa Mathematica quaesita nunc est scientia: separabile enim ipsorum nullum: sed neque sensibilium substantiarum, corruptibiles enim.

8

Mouet aliam quæstionem quasi incidenter: quia enim dixit manifestum esse, quòd non sunt ideas separata; istud mouet quæstionem de Mathematicis, dicens, quòd *at tamen habet dubitationem* vtrum Mathematica sint separata. Et primò arguit quòd non, dicens: *si enim quis ponat ipsas*, scilicet ideas separatas, & vltra hoc Mathematica separata media inter ideas, & substantias sensibiles *propter quid quidem*: non sic se habet, & in aliis quorum sunt species, id est, ideas: *quemadmodum in Mathematicis*, id est, quare magis in Mathematicis ponitur media separata, *quàm in aliis*? quæ etiam

6. q. de Ma-
thematicis
separatis
non videtur?

habent ideas. Vnde subdit, *aiso autem, quia quidam ponunt Mathematica quadam intermedia sensibilibus, & specierum, & idearum, & velut quadam tertia entia præter species, & ideas, & supple sensibilia particularia, quæ hæc sunt puta, quia ponunt lineam mediam præter hanc lineam sensibilem, & lineam idealem; & addit: tertius autem homo non est, nec tertius equus præter ipsum, id est, per se hominem, & per se equum, hoc enim modo Platonicæ ideas appellabant, ut dictum est septimo huius: & præter supple hominem, & equum singulares. Non enim videtur ratio quare non in istis; sed solum in Mathematicis intermedia ponantur, ut Platonicæ dicebant. Secundò arguit in oppositum, dicens: si autem non est ita ut dicunt, puta quòd non sint Mathematica separata circa qualia possibile est Mathematicum negotiari. Quasi diceret, quòd est difficile assignare: non enim utique supple negotiatur circa ea quæ hic, id est, circa Mathematica sensibilia, quæ sunt hic, in sensibilibus: nullum enim horum est quale querunt Mathematica scientiarum, puta quòd non sunt tales lineæ, vel tales circuli, quales scientiæ Mathematicæ dicunt esse; & idèd ut videtur, oportet ponere quosdam circulos, & quasdam lineas separatas. Ultimò redit ad quæstionem principalem, dicens, quòd non solum supple non est circa substantias, quæ ponuntur ideæ ista scientia nunc quaestita; sed nec est circa Mathematica: enim pro quia, nullum ipsorum est separabile, scilicet secundum esse, sed neque sensibilibus substantiarum, id est, quòd nec videtur esse circa sensibilibus substantias: quia sunt corruptibiles.*

Veritas huius quæstionis est, quæ dicta est, scilicet quòd Mathematica non sunt realiter separata, nec de ipsis est ista scientia, ut de substantiis separatis. Nec ratio tacta ad oppositum cogit, quòd scilicet non fit dare tales magnitudines, quales à scientia Mathematica quærentur: quia est dare aliquas sic in re se habentes, puta quòd aliquis circulus tangit planum in puncto, & sic de aliis, ut dicebatur tertio huius: vel saltem eis non repugnat sic se habere, ut in 2. Phys. c. 18. dicitur, & sufficit hoc ad veram scientiam habendam, quia vera scientia abstrahit ab existentia. Quòd autem additur quòd ista scientia non est de substantiis sensibilibus, eo quòd sunt corruptibiles: iam responsum est quòd verum est, ut sunt corruptibiles, siue mobiles; tamen sub ratione qua sunt substantiæ, vel ens, de eis pertinet ad istam scientiam speculati. Deinde cum dicit:

Totaliter autem dubitabit utique quis cuius est scientia dubitare de Mathematicorum materia. Neque enim Physicæ, propter circa habentia in ipsis principium motus, & quietis naturalis omne esse negotiū. Neque etiam intendentiis de demonstratione, & scientia: circa hoc ipsum, genus enim inquisitionem faciet. Relinquitur igitur propositam Philosophiam de ipsis considerationem facere.

Ponit quæstionem quartam, quæ quærit cuius scientiæ sit inquirere, de quo scientiæ Mathematicæ considerant, dicens: quòd totaliter autem dubitabit aliquis cuius scientia est dubitare, id est, inquirere de materia Mathematicorum, id est, de quo considerant scientiæ Mathematicæ: nec enim hoc est Physicæ, id est, naturalis scientiæ propter

hoc, quòd omne naturale negotium, id est, quòd tota consideratio naturalis est circa habentia in seipsis principium motus, & quietis, cuiusmodi sunt omnia naturalia; & idèd de ista dubitatione non curat. Iterum nec etiam ampliùs consideratio huius dubitationis est scientiæ intendentiis de demonstratione, & scientia, scilicet Mathematicorum, quæ est ipsa scientia Mathematica: quia ipsa supponit de subiecto quid est; idèd addit: quòd circa hoc genus, scilicet materiam, & subiectum, quòd supponit inquisitionem faciet demonstrando passionem de ipso. Relinquitur ergo propositam Philosophiam, scilicet Metaphysicam facere considerationem de ipsis, scilicet scientiis Mathematicis, de quo debeant cognoscere. Et hæc est veritas quartæ quæstionis. Tunc sequitur illa pars:

Dubitabit autem utique quis si oportet quaerere quaestitam scientiam circa principia vocata ab aliquibus elementa. Hæc autem omnes inexistentia compositis ponunt. Magis autem utique videbitur vniuersalium oportere esse quaestitam scientiam: omnis enim ratio, & omnis scientia vniuersalium, & non extremorum. Quare erunt utique sic primorum generum,

Vbi mouet quæstiones circa quæ principia negotietur consideratio huius scientiæ, & sunt tres. Secunda ponitur ibi: *Hæc autem sient.* Tertiã ibi: *Adhuc autem si magis.* Dicit ergo, quòd dubitabit utique quis, si quaestitam scientiam, id est, Metaphysicam oportet quaerere circa principia vocata elementa ab aliquibus. Et primò tangit rationem ad partem affirmatiuam ex hoc, scilicet quòd omnes ponunt huiusmodi principia inexistentia composito; idèd dicit, quòd hæc autem, scilicet principia omnes ponunt inexistentia, id est, intrinseca compositis; & idèd oportet ipsa cognoscere ad cognoscendum ipsa composita. Postea tangit rationem ad oppositum, dicens, quòd magis utique videbitur hanc quaestitam scientiam oportere esse vniuersalium: enim pro quia, omnis ratio, & omnis scientia est vniuersalium, & non extremorum, siue exteriorum, id est, particularium, quare ista supple scientia erit utique sic primorum generum: vocat autem particularia extrema, quatenus diuisio vniuersalium ad particularia terminatur.

Veritas huius quæstionis est, quòd ista scientia considerat tam de principiis communibus extrinsecis, ut sunt substantiæ separatae, quàm etiam de principiis intrinsecis, quæ dicuntur elementa, puta materia, & forma; licet priùs de illis communibus extrinsecis, quæ sunt principia entis inquantum ens.

S V M M A R I V M.

Duæ aliæ quæstiones proponuntur de rerum principiis. An ens & vnum sint principia: & dictum est quòd non, 3. huius. Item, An genera sint magis principia quam species: de quo etiam lib. 3.

Hæc autem utique sient ens, & vnum, hæc enim maxime utique existimabuntur continere entia omnia, & maxime principia videri. Quia prima natura sunt. Corruptis, enim

Quod alia scientia præsupponit Metaphysicam ostendit.

Veritas quaestii. Al. considerare.

10

8. q. vel 1. huius partii.

Hic inquiri circa qua & qualia principia est consideratio Metaphysica.

Vniuersalium duntaxat scientia omnia.

Veritas quaestii.

Principia intrinseca vocantur elementa.

Veritas quaestii.

Non est scientia de Mathematicis separatis.

Vera scientia abstrahit ab existentia.

7. q. cuius scientia sit determinare materiã Mathematicorum.

enim ipsi cointerimuntur reliqua: omnia enim ens, & vnum. Secundum quod autem differentias ipsis necesse participare, si ponat quis ipsa genera: differentia autem nulla genere participat. Sic nec utique videbitur oportere ipsa poni genera, neque principia.

11
9. q. vel 2. huius partis. An ens & vnum sint genera & rerum principia?

Destructio communibus sequitur particularium destructio, & non contra sed contra quia destructio primis substantiis, &c.

Ponit secundam questionem, quæ est, vtrum ens, & vnum sint genera, & principia rerum. Et primò tangit rationem ad partem affirmatiuam, dicens, quòd *hac autem, scilicet ens, & vnum sicut utique supple genera, & principia rerum: enim pro quia, hac utique maximè existimabuntur continere omnia entia, ratione scilicet suæ communitatis, & maximè possunt videri principia: quia naturaliter, id est, naturaliter sunt prima; enim pro quia, ipsi corruptis consequenter reliqua cointerimuntur, id est, corrumpuntur, & interimuntur: omnia enim sunt ens, & vnum: auferuntur enim reliqua omnia ipsis corruptis, & non e conuerso, ergo sunt prima naturaliter, cum ab eis non conuertatur consequentia essendi. Secundò ponit rationem ad oppositum, dicens: secundum autem quod differentias necesse est participare ipsis, scilicet vno, & ente, si quis ponat ipsa esse genera: nulla autem differentia participat genere: quia inquam sic est, sic utique videbitur non oportere poni ipsa: scilicet vnum, & ens, genera atque principia. Ratio stat in hoc, quòd nulla differentia participat genus; sed est omnino extra eius rationem: sed omnis differentia participat de ente, & vno, & per consequens non essent principia, si genera sunt principia.*

12
Veritas quaestio.

Veritas huius questionis est, quòd *vnum, & ens non sunt genera, vt ostensum est 3. huius, tex. com. 10. nec per consequens sunt principia, eo modo quo Platonici posuerunt, vt probatum est 3. huius: Idem 10. huius, tex. com. 6. nec ratio ad oppositum cogit: non enim omne commune habet rationem generis, & prioris, sed vltra communitatem plura alia requiruntur, quæ non sunt in vno, & in ente, vt potest patere ex prædictis. Deinde cum dicit:*

Adhuc autem si magis principium quod simplicius eo quod minus tale: vltima autem eorum qua ex genere simpliciora generibus, indiuisibilia enim: genera autem in plura, & differentia diuiduntur: magis utique principium videbuntur esse species generibus. Quia autem cointerimuntur generibus species, genera principii assimilantur magis: principium enim quod cointerimit. Qua quidem igitur dubitationem habent hac, & talia sunt aliter.

10. q. vel 3. huius partis. An genera magis quam species ponenda sunt principia.

Ponit tertiam questionem, quæ est, vtrum principia sint magis genera quam species. Et primò arguit quòd species sint magis principia, dicens, quòd *adhuc autem illud quod est, simplicius est magis principium, eo quod est minus tale, id est, minus simplex: vltima autem eorum qua ex genere: id est, quòd illa vltima ad quæ terminatur diuisio generis, vt sunt species sunt simpliciora generibus, quatenus scilicet non diuiduntur vltius in alias species: genus autem diuiditur in plures species, utique species magis videbuntur*

principium generibus, id est, quàm ipsa genera. Secundò arguit in contrarium: quia autem species cointerimuntur generibus, id est, corruptis generibus, quatenus interempto genere interimitur species; idè genera magis assimilantur principii: principium enim est quod cointerimit, id est, quod eo remoto alia auferuntur; & idè genera videntur magis principia.

Ad destructionem principii sequitur aliorum destructio.

Veritas quaestio. Principium duplex.

Quomodo genus simplicius specie & contra. Indiuisibile & diuisibile duplex.

Veritas questionis videtur esse, quòd genera sint magis principia quàm species, pro quanto sunt etiam principia specierum: propter quod autem vnum quodque tale, & illud magis. Vnde genus, & differentia sunt principia speciei, & quantum ad esse, quia ex eis componitur; & quantum ad cognosci, quia per ea diffinitur. Nec ratio ad oppositum cogit, quia species non est simplicior: immò compositior iplo genere; vnde licet sit magis indiuisibilis diuisione specifica, est tamen magis diuisibilis diuisione resolutoria, nam resoluitur in genus, & differentiam ex quibus constat. Vltimò epilogat, dicens, *qua quidem ergo dubitationem habent hac, & talia aliter sunt, id est, hæc, & alia huiusmodi, quæ modò non dicuntur.*

S Y M M Æ P R I M Æ
C A P. I I.

Proponuntur dubitationes de iis, quæ in hac scientia considerari dicuntur.

S Y M M A R I V M.

Mouet questiones circa considerata in hac scientia, de quibus l. 3. art. tex. 2. Prima, an præter singularia, agat de aliquibus per se existentibus & dictum est non dari talia, l. 3. tex. 7. & seq. & l. 7. tex. 45. Secunda, an præter formas sensibiles singulares, sit ponenda aliqua separata; & dicendum nullam sensibilem separatam poni posse, benè tamen substantiam separatam, & immaterialem.

Adhuc vtrum oportet poni aliquid præter singularia, aut non: sed horum quaestio scientia: sed hac infinita. Qua verò præter singularia genera aut species sunt: sed neutrius horum quaestio nunc scientia, propter quid enim impossibile hoc dictum est.

Tex. cõ. 2.

13

Postquam Philosophus resumpsit dubitationes tenentes se ex parte considerationis huius scientiæ: nunc resumit illas quæ se tenent ex parte rerum consideratarum ab ista scientia. Circa quod duo facit. Primò mouet dubitationes quæ respiciunt substantiam. Secundò mouet dubitationes quæ respiciunt principia. Secunda ibi: *Adhuc autem si quidem.* Prima in duas secundum duas dubitationes. Secunda ibi: *Etenim totaliter.* Dicit ergo, quòd adhuc autem supple dubitabit aliquis vtrum præter singularia oportet poni aliquid, scilicet per se existens aut non. Et primò arguitur quòd sic; quia si non, *quaestio scientia*, id est, metaphysica erit horum, id est, de singularibus, & similiter quælibet alia: sed hoc est impossibile, quia hæc, scilicet singularia sunt infinita: de

Questiones ex parte rerum consideratarum resumis hic.

Quaestio 1. An de vtr substantia separata à singulari illi?

Singularia infinita, id est ab arte relinquenda.

de infinitis autem non est scientia. Secundo arguit ad oppositum : quia ea quae sunt praeter singularia, aut sunt genera, aut species ; & per consequens ista scientia esset de generibus , aut speciebus, quod falsum est ; id est subdit : sed neutrum horum est quae sita nunc scientia : propter quod enim hoc est impossibile dictum est : quia scilicet nec genera, nec species videntur esse principia, & tamen ista scientia circa principia versatur.

Veritas quaesita.

Aliter res existit & aliter intelligitur plerumque.

Veritas huius quaestionis est, ut patet ex 7. huius, text. com. 45. & circiter, quia nihil realiter est à singularibus separatam, ut ait Plato, ponens uniuersalia separata, de quibus possit esse scientia; nec ratio ad oppositum cogit : quia sicut iam saepe dictum est, modus sciendi, vel intelligendi, non omnino sequitur modum essendi, & existendi : multa enim seorsum intelligimus; & scimus quae seorsum non existunt, Deinde cum dicit :

14

Etenim totaliter dubitationem habet, utrum oportet aliquam, existimare substantiam separabilem praeter sensibiles substantias ; & eas quae haec, aut non, sed haec esse entia, & circa haec sapientiam existere. Quare quidem enim videmur aliam quandam, & propositum est hoc nobis : dico autem scire si quidem separabile secundum se, & nulli sensibilibus existens.

Quaest. 2. An sit ponenda substantia separata à sensibilibus praeter ens ?

Mouet secundam quaestionem. Circa quod duo facit. Primum proponit quaestionem, & quaestionis necessitatem. Secundò arguit pro, & contra. Secunda ibi : Adhuc autem si praeter. Dicit ergo, quòd etenim totaliter habet dubitationem utrum oportet existimare aliquam substantiam esse separabilem praeter substantias sensibiles, & eas quae haec sunt : puta praeter substantias particulares, aut non : quia supple ista quaestio est necessaria : quia si nulla est praeter substantias sensibiles, sequeretur quòd sola sensibilia sint entia; & per consequens cum sapientia sit scientia de ente, erit circa sola sensibilia, id est dicitur, sed haec, scilicet sensibilia esse entia, & circa haec sapientiam existere : quod supple non videtur, quia in ista scientia quaerimus aliquam substantiam separatam : id est subdit, quòd quaerere quidem videmur, supple in ista scientia, aliam quandam substantiam, & hoc est nobis propositum, scilicet intentum : dico autem scire, id est, scientiam si quidem, est aliquod separabile per se existens, & nulli sensibilibus, id est, in nullo sensibili existens. Deinde cum dicit :

Necessitatem huius, quaesitae.

Adhuc autem si praeter sensibiles substantias est aliqua alia substantia, praeter quas sensibiles substantias oportet ponere hanc esse. Quid enim magis praeter homines, aut equos, quam aliorum animalium ponet quis ipsam, aut totaliter inanimatorum ? aequalisque sensibilibus, & corruptibilibus substantiis perpetuas alteras constituere, extra rationabilia videbitur utique cadere.

Argumentum quòd non.

Arguit ad quaestionem, & primò ad partem negatiuam. Secundò ad partem affirmatiuam. Secunda ibi : Si autem non est separabile. Dicit ergo, quòd adhuc autem si praeter substantias sensibiles est aliqua alia substantia, remanet supple dubium praeter quales sensibilibus oportet ponere hanc, scilicet

et potest dici quòd praeter quosdam tantum, & praeter quosdam non : quid enim magis praeter homines, aut equos, ponit aliquis ipsam, id est, substantiam separatam, quam aliorum animalium, aut totaliter, id est, generaliter inanimatorum : Quasi diceret quòd non videtur ratio quare praeter homines, & equos sensibiles, sit homo, & equus separatus, magis quam in aliis, siue sint animata, siue sint inanimata : nec supple potest dari altera pars, quòd scilicet praeter omnia sensibilia sit aliqua substantia separata : quia tunc sequitur quòd substantiae separatae perpetuae sint aequales numero substantiis sensibilibus, scilicet corruptibilibus : quia tunc sicut homo est corruptibilis, sic erit homo incorruptibilis, & similiter asinus, & leo, & sic de aliis, quòd videtur esse extra rationem : id est dicit quòd constituere substantias perpetuas aequales substantiis sensibilibus, & corruptibilibus videtur utique cadere extra rationabilia. Deinde cum dicit :

Non esse aliam quam substantiam separatiuam praeter sensibilia.

Si autem non separabile à corporibus quaesitum nunc principium est : quid utique aliud quis ponet magis materia ? haec tamen actu quidem non est ; potentia autem est, magisque utique principium principalius haec videbitur esse species, & forma. Haec autem corruptibilis. Quare totaliter non est perpetua substantia separabilis, & secundum se,

15

Arguit ad partem affirmatiuam, & intendit talem rationem : Si non est praeter sensibilia aliqua substantia separata : ergo non erit aliquod primum principium sempiternum : consequens est falsum, ergo, & antecedens. Circa istam rationem sic procedit : quia primò proponit consequentiam. Secundò probat falsitatem consequentis, ibi : Sed inconueniens. Dicit ergo : si non est separabile à corporibus, id est, à sensibilibus quaesitum nunc principium, id est, primum principium, de quo quaeritur quid sit : utrum scilicet sit materia, vel forma, ex quibus duobus substantiae sensibiles componuntur : si, inquam, sic est, quid utique aliud quis ponet magis materia, id est, quòd videtur prima facie quòd materia posset poni principium magis quam aliquod aliud, cum sit primum subiectum semper manens, sicut primi naturales Philosophi posuerunt : sed supple hoc non potest dici : id est subdit quòd haec ratio, scilicet materia non est quidem actu, magis autem est potentia : & tunc supplendum est quòd cum actus sit prior naturaliter potentia ex 9. huius, text. com. 13. & inde, materia non poterit esse primum principium, sed magis forma, quae est actus : id est subdit : magisque utique erit principium principalius haec, id est, quam materia, videbitur esse species, & forma ; sed nec forma supple potest esse principium, cum sit corruptibilis : id est dicit quòd haec autem, id est, forma sensibilibus est corruptibilis : quare si supple forma sensibilibus ponatur primum principium, sequitur quòd totaliter non est aliqua substantia separabilis, & secundum se existens, quòd est consequens. Deinde cum dicit :

Argumentum quòd sic.

Al. quidque.

Sed inconueniens : videtur enim, & quaeritur ferè à gratiosissimis tanquam existens quoddam principium, & substantia talis. Quomodo enim erit ordo non existente aliquo principio perpetuo, & separabili, & manente ?

Probat

16

Probat falsitatem consequentis, dicens: sed hoc est inconueniens, quod scilicet non sit aliqua substantia perpetua separata: videtur enim & ferè quare à pluribus, scilicet Philosophis gratiosissimis, id est, famosis & authenticis; tanquam existens quoddam principium, & substantia talis, scilicet perpetua, & separata: cuius rationem subdit: quòmodo enim erit ordo, scilicet entium in vniuerso, non existente aliquo principio perpetuo, & separabili, & permanenti? quali dicat quod non, quia ordo perpetuitatis non posset seruari, nisi causeretur ab aliquo primo principio permanente.

Veritas huius quæstionis sumitur ex septimo; tex. com. 45. & inde, & ex duodecimo huius, tex. com. 29. & inde. Nam præter sensibilia non est ponere aliquas formas sensibiles separatas: & hoc probat prima ratio, quæ facta est: est tamen ponere aliquas substantias immateriales, separatas, & perpetuas, scilicet Intelligentias motrices orbium cælestium, inter quas est principaliter primum mouens, quod est primum rerum principium: & sic procedit secunda ratio facta ad quæstionem. Tunc sequitur illa pars:

S V M M A R I V M.

An vnum sit principium corruptibile & incorruptibile de quo 12. huius & l. 3. text. 15 inquit iuxta opinionem quod ens & vnum sint principia rerum, an significant hoc aliquid. De quo lib. 3. tex. 16. & lib. 7. tex. 28.

Ad huc autem si quidem est aliqua substantia, & principium tale secundum naturam, quale nunc querimus, & hoc vnum, omnium, & idem perpetuorum, & corruptibile: dubitationem habet propter quid quidem eodem principio existente: hæc quidem sunt perpetua eorum quæ sub principio: hæc autem non perpetua, hoc autem inconueniens. Si autem aliud quidem principium est corruptibile: aliud autem perpetuorum: si quidem perpetuum & quod corruptibile similitèr dubitamus: propter quid enim non perpetuo principio existente, & quæ sub principio perpetua: corruptibili autem existente aliud aliquid principium sit huius, & illius alterum, & hoc in infinitum procedit.

Vbi mouet quæstiones, quæ respiciunt principia. Circa quod tria facit. Primò ponit quæstiones circa principiorum qualitatem, scilicet qualia sunt. Secundò circa principiorum quidditatem, scilicet quæ sunt. Tertio comparat ea quomodo ad inuicem se habeant. Secunda ibi: Si autem aliquis rursus. Tertia ibi: Adhuc autem vtrum principia. Dicit ergo, quod adhuc autem si quidem est, id est, dato quod sit aliqua substantia, & principium tale secundum naturam, quale nunc querimus, habet dubitationem hoc, scilicet principium vtrum sit vnum, & idem perpetuorum, & corruptibile: quia si supple est idem omnium, est supple dubium propter quid quidem principio existente eodem: hæc quidem sunt perpetua eorum quæ sunt sub principio, hæc autem non perpetua;

hoc enim videtur inconueniens, quod scilicet ab eodem principio quædam non: si autem aliud autem principium est: corruptibile, aliud autem perpetuorum, hoc supple potest esse dupliciter. Vno modo quod principium corruptibile sit perpetuum, sicut & perpetuorum. Alio modo quod principium corruptibile sit corruptibile, & vtrumque improbat: primò primum, dicens si quidem principium, scilicet quod est corruptibile, sit perpetuum similitèr dubitamus: propter quid enim principio existente perpetuo, non sunt perpetua, supple ea quæ sunt sub principio: Quasi diceret quod non videtur. Secundò improbat secundum membrum, dicens corruptibile autem existente, scilicet principio corruptibile, sequitur quod huius principij sit aliquod principium, & illius alterum, & hoc in infinitum procedit, quod patet esse falsum, ex 2. huius: tex. com. 5. & inde. Ratio huius consequentis assignatur: quia illud principium corruptibile erit generabile: omne autem generabile habet principium, & sic illius principij erit principium in infinitum.

Veritas huius quæstionis est, quæ patet ex 12. huius, tex. com. 29. & inde, quod principium primum, & primum mouens est vnum omnium: sed ab eo procedunt quædam incorruptibilia, quæ sibi sunt propinquiora, & quædam corruptibilia, quæ sibi sunt remotiora; in quibus generationis, & corruptionis est causa media, puta cælum, quod est incorruptibile secundum substantiam: sed variatur secundum vbi: nec ratio ad oppositum cogit: nam ab eodem primo principio potest esse effectus corruptibilis & incorruptibilis, propter diuersitatem principiorum intrinsecorum: principia etiam non procedunt in infinitum, esto esset quod corrumpantur, vt concludit vna ratio: quia principia intrinseca corruptibilia, quæ ponuntur corruptibilia, non corrumpuntur per se; sed per accidens ex 7. huius: tex. com. 26. & inde, nec per consequens resoluuntur in aliqua priora, cum sint simplicia. Deinde cum dicit;

Si autem rursus aliquis putat maximè principia immobilia esse ens, & vnum ponat, primò quidem si non hic, aliquid, & substantiam, vtrumque ipsorum significat, quomodo erunt separabilia, & per se: talia autem querimus perpetua, quæ & prima principia. Si verò hæc aliquid, & substantia vtrumque ipsorum significat, omnia erunt substantia entia, de quibus enim ens predicatur, de quibusdam autem, & vnum, substantiam autem esse omnia entia falsum.

Mouet quæstiones circa quidditatem principiorum. Circa quod tria facit. Primò querit de quidditate principiorum secundum opinionem eorum, qui ponunt vnum, & ens esse principia. Secundò secundum eos, qui ponunt Mathematica media. Tertio secundum eos, qui ponunt substantiam. Secunda ibi: Si verò lineæ. Tertia ibi: Exhibet autem. Prima in duas, secundum duas rationes, quas adducit ad quæstionem contra eos. Secunda ibi: Adhuc autem. Dicit ergo, quod si rursus aliquis ponat principia rerum ens & vnum, quæ sunt principia maximè immobilia, quæretet aliquis vtrum vtrumque illorum significet hoc aliquid, & substantiam, aut non: si non vtrumque ipso-

17
Veritas qua-
siti.Vnum tãtùm
est primum
principium
omnium, sed
vario modo.
Principia nõ
procedunt in
infinitum.Circa quiddi-
tatem princi-
piorum qua-
rit. 3. q. 9. &
hoc secundum
3. opiniones;

rum

Al quasi.

Necessitas
ponendi pri-
mum ens se-
paratum.Veritas qua-
siti.Quæstiones
circa princi-
pia & primò
circa eorum
qualitatem.

Prima opinio. De ente & vno.
vnum & ens non significant substantiam.
 rum significat, hoc aliquid & substantiam, quomodo erunt separabilia, & per se, scilicet existentia? Quasi diceret quod non erunt, quia nihil præter substantiam potest seorsum existere per se, & tamen talia prima principia querimus, quæ sunt perpetua, & per se existentia: si verò utrumque ipsorum significat hoc aliquid, & substantiam, sequitur quod omnia entia erunt substantia, & nihil supple erit accidens: enim pro quia, ens prædicatur de omnibus: vnum autem, scilicet prædicatur & dicit de quibusdam, quatenus sunt multa de quibus fortè dubium est qualiter vnum prædicatur: sed de hoc dictum est 4. huius, quæstione de Vno; & subdit, omnia autem entia esse substantiam falsum est, cum sint multa accidentia; ergo vnum, & ens non significant substantiam, & hoc aliquid. Deinde cum dicit:

18

Adhuc autem primum principium quod vnum dicentibus: & hoc substantiam: ex vno autem, & materia numerum generant primò, & hanc substantiam dicunt esse: quomodo contingit quod dicitur verum esse: dualitatem enim & reliquorum unumquemque numerum compositorum quomodo vnum, oportet intelligere: de hoc enim neque quicquam omnino dicunt, neque facile est dicere.

Ponit secundam rationem, dicens, quod adhuc autem dicentibus, id est, ponentibus primum principium, ipsum quod est vnum: & hoc, scilicet vnum esse substantiam, ex vno autem, & materia generant numerum primò, id est, vt primum effectum, & hanc, scilicet numeri dicunt esse substantiam: istis inquam sic dicentibus quomodo competit quod dicitur verum esse? Quasi diceret quod non: quod probat ex hoc, quia si numerus componatur ex vno, sequitur quod numerus sit quoddam vnum: sicut quod componitur ex materia, & forma est materiatum, & formatum, quod tamen est impossibile vt videtur; idè subdit: dualitatem enim, & unumquodque reliquorum numerorum compositorum, scilicet ex vno, quomodo oportet intelligere vnum? Quasi diceret quod non: de hoc enim neque dicunt, nihil scilicet ipsi Platonici nec est eis facile dicere, vt videtur.

S V M M A R I V M.

De quiditate principiorum secundum asserentes esse Mathematica. Item secundum eos qui dicunt substantias esse principia, de quibus l. 3. art. tex. 9. Item an dari possit substantia separata. De quibus omnibus actum est l. 3.

Si verò lineas aut his habita: dico autem superficies prima ponat quis principia: hæc autem non sunt substantia separabiles. Decisiones autem & diuisiones hæc quidem superficierum: hæc autem corporum: puncta autem linearum. Adhuc autem termini eorundem horum, Omnia autem hoc in aliis existunt, & separabile nullum est.

2. opin. de Mathematicis.

Inquirit de quiditate principiorum secundum opinionem eorum qui ponunt Mathematica in-

termedia esse principia, & diuiditur in duas secundum duas rationes quas adducit contra eò. Secunda ibi: *Adhuc autem quomodo.* Dicitur ergo, quod si verò quis ponit prima principia esse lineas, aut his habita, id est, consequenter se habentia: dico autem superficies, & alia huiusmodi. Ponant enim corpora componi ex superficieribus, & superficies ex lineis, & lineas ex punctis; hæc autem non sunt substantia separabiles, quasi per se possent existere; quod probat, quia sunt decisiones, & diuisiones linearum. Adhuc autem horum eorundem sunt termini, puta punctus est terminus lineæ, & linea superficiei, & superficies corporis: ex quo inferit quod omnia hæc existunt in aliis; sicut scilicet accidens in subiecto, & nullum est separabile; & per consequens non erunt principia, vt illi Platonici posuerunt.

Notandum, quod punctus est diuisio lineæ, & est terminus. Est diuisio quidem, quia in puncto signato infra lineam habet diuidi lineam si diuiditur. Dicitur etiam terminus, quia extremitates lineæ ad puncta terminantur, & est differentia inter punctum diuisiuum, & terminatiuum; quia punctus qui terminat est actu in lineam; sed punctus qui diuidit est solum in potentia; nisi post factam diuisionem; & tunc iam acquirit rationem terminantis. Similiter intelligendum est de linea respectu superficiei, & de superficie respectu corporis. Ex quo sequitur, quod huiusmodi Mathematica non sunt separata: quia diuisiones, & termini rerum non separantur à rebus quarum sunt termini; nec per consequens erunt principia à rebus separata, vt illi Platonici dixerunt. Deinde cum dicit:

Adhuc quomodo substantiam existimare oportet vnius & puncti? substantia quidem enim omnis generatio est: puncti autem non est, diuisio enim punctum.

Ponit secundam rationem, dicens, quod adhuc quomodo oportet existimare, id est, opinari aliquam substantiam esse vnius, & puncti: quasi diceret, quod non; sic intelligendo quod vnum, & punctum sint quedam substantiæ; quod probat, quia omnis quidem substantia, quæ supple incipit nouiter esse, est generatio, id est, quod accipit esse per generationem: puncti autem non est, supple generatio: punctum enim est quedam diuisio; ita quod ad diuisionem lineæ incipit punctum nouiter esse sine generatione sui: ex quo sequitur quod punctum non est de substantia lineæ, idem intelligendum est de vno. Deinde cum dicit:

Exhibet autem dubitationem, & oportet quidem scientiam esse vniuersalium, & talis: substantia autem non vniuersalium esse; magis autem hæc aliquid, & separabile: quare si circa principia est scientia, quomodo oportet principium existimare substantiam esse?

Inquirit de quiditate principiorum secundum opinionem eorum, qui ponunt substantias esse principia. Circa quod duo facit. Primò inquirit vtum principia sint substantia. Secundò vtum præter primam substantiam sit aliqua. Secunda ibi: *Adhuc autem vtrum est aliquid.* Dicit ergo, quod exhibet autem dubitationem, vtum supple substantiæ sint principia. Et arguit quod non: quia omnem quidem scientiam oportet esse vniuersalium,

19
 Punctus est diuisiuus, & terminatiuus linea quomodo.

Mathematica non sunt rerum principia.

Puncta incipiunt esse sine generatione, quod tamen bene examinabitur consequenter.

20

2. opin. de substantiis.

salium, & salis, scilicet vniuersalis: itaque quælibet scientia est de aliquo vniuersali determinato vt de subiecto: substantiam autem patet non esse de numero vniuersalium; sed magis est hoc aliquid quale non est vniuersale: & separabile, id est, per se existens, ex quo sequitur quod de substantiis non sit scientia: quare, si pro quia, scientia est circa principia: quomodo oportet existimare substantiam esse principium? Quali diceret, non.

Veritas questionum 3.

Principium, & vniuersale dupl. Principium, & principium intrinsecum sunt vniuersale.

Veritas huius questionis, & aliarum duarum questionum est, quod vnum, & ens, quantum ad primam: & Mathematica, quantum ad secundam non sunt rerum principia, nec substantiæ, vt potest colligi, ex 7. huius, tex. com. 28. & inde, & ex 13. & 14. libro huius; vbi istam materiam Philosophus prolixius pertractat: Quoad tertiam questionem si sit sermo de principiis extrinsecis sic aliquæ substantiæ separata, puta Intelligentiæ sunt principia omnium entium vniuersalia vniuersalitate causalitatis: principia autem intrinseca in genere Substantiæ sunt substantiæ: in aliis Generibus sunt similitur in eodem genere cum re principata, eo modo quo sunt principata, & composita intrinsecè, vt declaratum est 8. huius. Deinde cum dicit:

21

Adhuc vtrum est aliquid præter synolon, aut non (dico autem) materiam, & quod cum hac; si quidem enim non, qua quidem in materia, corruptibilia omnia, Si autem est aliquid, species, vtiq; erit, & forma. Hoc igitur in quibus est, & in quibus non, difficile determinare, in quibusdam enim palam non existens separabilis species, puta domus.

4. q. de principiorum quæstione. Synolon quid?

Inquirit vtrum præter primam substantiam, quæ est substantia particularis, sit aliqua, dicens, quod adhuc autem est supple dubitatio, vtrum est aliquid præter synolon, id est, præter singulare, aut non, & exponit quid est dictum synolon: dico autem materiam, & quod cum hac; singulare enim est quoddam materiale respectu speciei, & compositum cum hac scilicet materia indiuiduali, quæ est quædam hæcitas: & arguit ad questionem: si quidem enim non est, supple aliquid præter synolon compositum cum materia: omnia autem, quæ quidem sunt in materia sunt corruptibilia; & tunc nihil esset perpetuum, quod est falsum: si autem est aliquid, præter synolon, illud vtiq; erit species, & forma; & tunc remanet dubium, quia hoc, scilicet forma in quibus est supple separabilis, & in quibus non, difficile est terminare: in quibusdam enim palam est quod species, id est, forma non est existens separabilis, puta forma domus, & similitur omnes aliæ formæ artificiales secundum etiam Platonicos, vt dictum est 8. huius, & dicitur etiam in 12.

Non dantur idea artificialium.

Veritas questionum.

Veritas huius questionis est, quod præter substantias sensibiles, & singulares est aliquid separatum, puta substantiæ immateriales, quæ sunt mouentes cælos; non tamen sunt separate formæ rerum, sensibiles, nec ideae, vel numerus, vt Platonici putauerunt, vt iam dictum est suprâ. Deinde cum dicit:

Adhuc vtrum principia specie, aut numero eadem; si enim numero, omnia erunt eadem.

Mouet vnam dubitationem de comparatione

principiorum ad inuicem, dicens, quod adhuc supple est dubitatio, vtrum principia sint eadem in specie, aut numero, aut non; & arguit ad questionem: si enim sunt eadem numero, omnia erunt eadem numero, quod est falsum. Et est supplenda ratio ad oppositum: quia si non eadem numero, restat querere causam diuersitatis numeralis.

Quæstio de principiorum ad inuicem comparatione.

Veritas huius questionis habetur ex 12. huius, quia prima principia extrinseca sunt eadem numero omnium: quia primum mouens est principium agens; & vltimus finis omnium, vnus numero existens: principia verò intrinseca sunt diuersa simpliciter; licet sint eadem secundum proportionem, & secundum vnitatem transcendentem vniuocam, vt ibidem prolixius deducitur, & declaratur.

Veritas questionum.

Principia, & eorum identitatis sunt duo.

SVMMA SECVNDA.

Proponuntur ea quæ ad huius scientiæ considerationem pertinent. De quibus in 4. libro tractatum est.

C A P. I.

Hanc scientiam considerare de omni ente, vt ens est, & de principiis demonstrationis.

S V M M A R I V M.

In hoc capite resumit quæ fusè tradidit l. 4. de obiecto huius scientiæ, & analogia entis. Docet ens esse vniuocum, de quo Doctor l. 4. q. 1. ostendit omnia contraria reduci ad vnum ens, & quodnam est illud.

Quoniam autem Philosophi scientia est entis in quantum ens vniuersaliter, & non secundum partem: ens autem multipliciter, & non secundum vnum dicitur modum. Si quidem igitur æquiuocè, secundum commune autem nihil, non est sub vna scientia: non enim vnum genus salium: si autem secundum aliquid commune, erit vtiq; sub vna scientia.

Tex. c. 3.

22

Postquam Philosophus recollegit, & resumit quædam questiones, de quibus fuit facta mētio in 3. libr. nunc resumit ea quæ dixerat de ambitu huius scientiæ in quarto, & in principio sexti libri. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò comparat hanc scientiam ad alias ex prædictis. Secunda ibi: *Omnis autem scientia quaris. Prima in duas. Primò ostendit quod huius scientiæ est considerare de omni ente. Secundò ostendit quod eius est considerare prima principia demonstrationis. Secunda ibi: Quoniam autem, & Mathematicus. Prima in duas. Primò ostendit quod omnia entia reducuntur ad vnum commune. Secundò quod ista scientia determinat de omnibus entibus sic reductis. Secunda ibi: Quæ admodum Mathematicus. Prima in duas. Primò facit quod dictum est. Secundò ostendit quid est illud vnum ad quod omnia entia reducuntur. Secunda ibi: *Differt autem nihil. Prima in duas. Primò proponit intentum. Secundo**

Sermo de ambitu & modo considerandi Metaphysica in ordine ad alias scientias.

aliud, supple formaliter, licet sint idem realiter, ex 4. huius: *tamen conuertitur quidem vnum cum alio, ita quod sint idem conuertibiliter: enim pro quia, vnum erit ens aliquid, & conuerso: ens est vnum: & dicit aliquid, quia ens & vnum licet sint idem realiter, tamen formaliter non sunt idem: ratione ergo huius identitatis & conuertibilitatis nihil refert reductionem entium fieri ad ens, vel ad vnum. Deinde cum dicit:*

Quoniam autem sunt contraria omnia eiusdem, & vnius scientiæ speculari: dicitur autem vnumquodque ipsorum secundum priuationem. Et utique quedam dubitabit aliquis quomodo dicuntur secundum priuationem, quorum est intermedium aliquid, quemadmodum iusti, & iniusti. Circa omnia utique talia priuationem oportet poni, non totius rationis sed vltima speciei, puta si est iustus secundum habitum quandam obediens legibus: non semper iniustus erit, tota priuatus ratione, tunc persuaderi autem legibus deficiens in aliquo. Et secundum hac priuatio inest ipsi, eodem autem modo, & in aliis.

Remouet quoddam dubium circa dicta: quia enim dixerat quod omnia contraria, pertinent ad considerationem vnius scientiæ: cuius ratio est: quia vnum contrarium, habet rationem priuationis, quæ cognoscitur per habitum; idem est dubium quomodo contraria, quæ habent, medium dicuntur secundum priuationem, cum priuatio, & habitus sint immediata circa subiectum aptum: hoc autem remouet intendens, quod contraria prout reducuntur ad priuatiua, sunt immediata scilicet circa proprium subiectum: cuius ratio est: quia contrarium includens priuationem isto modo, non priuat totaliter totam rationem habitus, sed perfectionem illius, ut si iustus dicatur quia perfecte obedit legibus: iniustus priuatus dicitur, non qui in nullo obedit, sed qui in aliquo non obedit: si verò acciperetur contrarium proprium, prout contrarietas dicit maximam, & perfectam distantiam, ut dicatur iniustus qui in nullo obedit legibus, tunc erit medium inter ipsa, scilicet qui in aliquo obedit & in aliquo non obedit. Et hoc est, quod dicit quod quoniam autem contraria sunt vnius, & eiusdem scientiæ speculari: dicitur autem vnumquodque ipsorum, scilicet contrariorum secundum priuationem, & ideo utique dubitabit aliquis quomodo quedam contraria dicuntur secundum priuationem; illa scilicet quorum est aliquid intermedium quemadmodum iusti, & iniusti. Et subdit solutionem, dicens, quod circa omnia itaque talia priuationem oportet opponi non totius rationis, scilicet ipsius habitus; sed vltima speciei, id est, perfectionis eius, puta si est iustus secundum habitum quandam obediens legibus, non semper iniustus erit tota priuatus ratione, scilicet ipsius habitus; sed circa persuaderi, id est, obedere legibus deficiens in aliquo, & secundum hoc inest sibi priuatio, id est, habet rationem priuationis respectu alterius contrarij, & habitus: eodem autem modo est, & in aliis, scilicet contrariis. Deinde cum dicit:

De identitate entis, & vnius.

Quare contrariorum vna disciplina.

26

Quomodo omnia contraria se habent, ut priuatio, & habitus cum aliqua sint immediata declaratas.

Priuatio duplex.

Iniustus accipitur dupliciter. Al. tunc.

Hanc scientiam considerare omnia entia, ut reducuntur ad vnum, seu ad ens, ut sic, quod ostendit inductiuè inferens inde, omne ens quantumuis multiplex, dici secundum vnum aliquid commune.

Quemadmodum autem Mathematicus circa ea quæ ex ablatione Theoriam facit, circumtollens enim, omnia sensibilia speculatur, puta, leuitatem, & grauitatem, & duritatem, & contrarium; adhuc autem caliditatem, & frigiditatem, & alias sensibiles contrarietates. Solum autem derelinquit quantum, & continuum, horum quidem ad vnum, horum ad duo, horum verò ad tria, & passiones horum in quantum quanta sunt, & continua, & non secundum aliud aliquid, speculatur, & horum quidem eas, quæ ad inuicem positiones considerat & in his existentia, horum autem commensurationes, & incommensurationes, horum verò rationes. Sed tantum vnam, & eandem ponimus scientiam Geometriam, eodem modo se habet, & circa ens.

Ostendit quod ista scientia determinat de omnibus entibus sic reductis ad aliquod vnum commune, quod est ens in quantum ens. Circa quod tria facit. Primò ostendit per simile quod vnius scientiæ est considerare omnia quæ ad ens reducuntur. Secundò inquiri cuius scientiæ, ostendens quod non alterius quam Metaphysicæ. Tertio infert ex dictis conclusionem intentam. Secunda ibi: *Huius enim accidentia.* Tertia ibi: *Quoniam autem ens.* Dicit ergo, quod quemadmodum Mathematicus facit Theoriam, id est, considerationem, circa ea quæ ex ablatione, id est, quæ sunt abstracta à motu, & à materia sensibili, circumtollens enim, id est, circumscribens, omnia sensibilia, speculatur, ipsa scilicet Mathematica, puta, circumscribens, grauitatem, & leuitatem, duritiem, & eius contrarium, scilicet molliem, adhuc autem caliditatem, & frigiditatem, & alias sensibiles contrarietates: solum autem quantum, & continuum derelinquit, supple in sua consideratione: horum quidem, siue sit supple continuum, ad vnum, id est, secundum vnam dimensionem, ut linea: horum autem ad duo, puta superficies: horum autem ad tria, puta corpus: iterum speculatur, & horum passiones in quantum sunt quanta, & continua, & non secundum aliud aliud, id est, non per accidens, scilicet quia non considerat passiones corporis secundum quod corpus est ferreum, vel ligneum; sed præcisè in quantum quantum; vel continuum: similiter est de linea, superficie, & aliis: iterum considerat horum quidem eas, quæ sunt ad inuicem positiones, puta considerando figuras: iterum in his existentia, id est, accidentia, & etiam horum commensurationes, & incommensurationes, & iterum horum rationes, id est, proportionibus: sed tamen omnium prædictorum ponimus vnam, & eandem scientiam, scilicet Geometriam, quæ considerat de omnibus supradictis. Et subdit, quod eodem modo se habet circa ens, quod scilicet aliqua vna scientia considerat de ente, &

Quod vnius scientia sit considerare attributa, & terminu attributionis eorum.

Quæ & qualiter considerat Metaphysicus. Vide Euclidem in 1. & 10. elementorum.

Al. tantum.

de omnibus quæ ad ens reducuntur, & attribuuntur. Deinde cum dicit:

28

Huius enim accidentia in quantum est ens, & contrarietates ipsius in quantum ens: non alterius scientiæ quam Philosophiæ speculati. Naturali quidem enim non in quantum entia: magis autem in quantum motu participant Theoriam utique quis distribuet. Dialectica enim entia, & Sophistica sunt accidentium quibus entibus; non autem in quantum entia, nec circa ens ipsum in quantum ens est; quare relinquitur Philosophum in quantum entia sunt, esse circa dicta speculatiuum.

Inquiri cuius scientiæ sit huiusmodi considerare, ostendens quod nullius alterius quam Metaphysicæ, dicens, quod huic enim, scilicet enti, accidentia in quantum est ens, & contrarietates eius in quantum est ens, non est alterius scientiæ speculati quam Philosophiæ, id est, Metaphysicæ: quod probat, quia hæc non pertinent neque ad Philosophiam naturalem neque ad Dialecticam, de quibus magis videtur; idem dicit, quod naturali, quidem enim non supple, pertinet considerare entia, in quantum entia, sed supple si quis distribuet Theoriam, id est, considerationem magis in quantum, scilicet entia, motu participant: Dialectica autem, & Sophistica sunt accidentium, id est, considerant accidentia entibus, non in quantum entia, ut sunt secundæ intentiones: nec supple speculantur circa ipsum ens, in quantum ens est: quare relinquitur Philosophum, id est, Metaphysicum esse speculatiuum circa dicta, in quantum, supple sunt accidentia entis, in quantum ens.

Al. de quo. Solius Metaphysici est considerare ens & eius accidentia in quantum talia.

Al. siue.

Naturalis, Dialectica, atque Sophistica ponuntur communitur scientia infra Metaphysicam.

Notandum, quod Philosophia naturalis, & Dialectica cum Sophistica videntur esse scientiæ maximè communes, naturalis quidem Philosophia, quatenus secundum antiquos naturales non erat aliquod ens nisi sensibile: sic enim Philosophia naturalis esset de omni ente; vnde 6. huius, t. c. 3. dictum est, quod si non essent aliqua entia nisi sensibilia, Physica esset prima philosophia, Dialectica, & Sophistica (quatenus considerant quædam secundas intentiones, quæ omni enti possunt applicari) dicuntur etiam scientiæ communes; si ergo aliqua scientia debeat considerare de prædictis, quæ competunt enti in quantum ens, maximè videtur, quod competeret istis: si igitur ad istas non spectat considerare de prædictis, ut ostensum est, multominus pertinet ad aliquam aliam scientiam particularem; relinquatur ergo quod ad primam Philosophiam pertinet considerare de prædictis. Deinde cum dicit:

29

Quoniam autem ens omne secundum unum aliquid, & commune dicitur multipliciter dictum, & contraria eodem modo: ad primas enim contrarietates, & differentias entis reducuntur. Talia autem possunt sub vna scientia esse, dissoluetur utique, quæ secundum principia dubitatio dicta. Dico autem in qua dubitatum est quomodo erit multorum, & differentium genere vna aliqua scientia.

Infert ex prædictis intentam conclusionem, dicens, quod quoniam omne ens dictum, multipliciter dicitur secundum unum aliquod commune, & ea-

dem modo contraria: quia supple omnia reducuntur ad primas contrarietates, & differentias entis: talia autem possunt esse sub vna scientia, ut ostensum est: quia inquam sic est, dissoluitur utique dubitatio, quæ dicta est secundum principia, id est, iuxta principium huius 11. Dico autem in qua dubitatum est, quomodo erit aliqua vna scientia multorum, & differentium genere. Tunc sequitur illa pars;

Conclusionem intentam ex dictis inferri.

S V M M A R I V M,

Hanc scientiam extendere se ad principia demonstrationis; quod etiam inductiue ostenditur.

Quoniam autem Mathematicus utitur communibus, proprie & horum principia erit utique speculati primæ Philosophiæ: quod enim ab equalibus, equalibus ablatis quæ relinquuntur equalia, commune quidem est in omnibus quantis. Mathematica autem id summes circa aliquam partem convenientis materia facit Theoriam, puta circa lineas, aut angulos; aut numeros, aut reliquorum aliquid quantorum, non in quantum autem entia; sed in quantum continuum ipsorum unumquodque, aut unum, aut duo, aut tria. Philosophia autem de his, quæ in parte quidem in quantum horum unicuique aliquid accidit non intendi: circa ens autem in quantum ens talium unum, quod speculatur.

Vbi postquam Philosophus ostendit, quod ista scientia extendit se ad omne ens: nunc ostendit quod extendit se ad prima principia demonstrationis. Circa quod duo facit. Primò ostendit generaliter quod istius scientiæ est huiusmodi principia speculati. Secundò specialiter determinat de primo principio demonstrationis, quod est principium omnium simpliciter. Secunda ibi: *Est autem quoddam in entibus.* Prima in duas secundum quod duplici modo ostendit propositum. Primò per considerationem in scientia Mathematica. Secundò per considerationem in scientia naturali. Secunda ibi: *Eodem autem modo.* In prima parte intendit talem rationem: Quæcunque communia à scientiis particularibus solùm particulariter sumuntur, pertinent ad considerationem huius scientiæ communiter, & generaliter accepta: sed prima principia demonstrationis sunt huiusmodi, ergo, &c. Minorem declarat in scientiis Mathematicis dicens, quod quoniam autem Mathematicus utitur communibus, scilicet principis, proprie, id est, secundum quandam appropriationem, ut exigit sua materia, idem horum principia, id est, huiusmodi principia in sua communitate accepta, erit utique primæ Philosophiæ speculati: quod declarat per exempla: hoc enim principium, quod est: si ab equalibus equalia demas, quæ relinquuntur sunt equalia, est quidem commune in omnibus quantis in quibus, scilicet æquale, & inæquale reperitur: Mathematica autem scientia assumens, supple ista principia cõmunia facit Theoriam, id est, propriam considerationem circa aliquam partem convenientis materia, non enim est aliqua vna scientia Mathematica quæ considerat ea, quæ competunt quantitati in quantum quantitas est: hoc enim

30

Metaphysica est considerare prima principia demonstrationis.

Mathematica considerat principia demonstrationis particulariter: Metaphysica vero vniuersaliter.

pettinet

pertinet ad Metaphysicam : sed scientiæ Mathematicæ, quæ sunt plures, speculantur seorsum ea, quæ competunt huic, vel illi quantitati, vt Arithmetica ea, quæ conueniunt numero ; & ideò dictum principium applicat tantum ad numeros, Geometria verò speculatur ea, quæ conueniunt magnitudini ; ideò dictum principium applicat ad magnitudines : & hoc est quod subdit Philosophus quod Mathematica scientia facit Theoriam, puta *circa lineas, vel triangulos, aut numeros, aut aliquod reliquorum quantorum : non autem, supple Mathematica considerat prædicta, inquantum sunt entia : sed inquantum vnumquodque ipsorum est continuum aut vnum*, id est, secundum vnâ dimensionem, vt linea : aut duo, vt superficies : aut tria, vt corpus ; Philosophia autem, id est, Metaphysica non intendit quæ in parte quidem, id est, de entibus particularibus, inquantum vnicuique eorum aliquid accidit ; sed speculatur vnumquodque talium, scilicet continuum circa ens inquantum ens. Deinde cum dicit :

Eodem autem habet modo, & circa naturalem scientiam Mathematicè : naturalis enim accidentia, & principia speculatur entium, inquantum mota, & non inquantum entia. Primam autem scientiam diximus horum esse secundum quod entia subiecta sunt, sed non alterum aliquid ; propter quod, & hanc, & Mathematicam scientiam partes sapientiæ esse ponendum.

Ostendit idem ex consideratione Philosophiæ naturalis, dicens, quòd eodem modo, se habet circa naturalem scientiam Mathematicè, id est, sicut scientia Mathematica : quia scientia naturalis speculatur accidentia, & principia entium inquantum sunt mota, & non inquantum sunt entia. Primam autem scientiam, id est, Metaphysicam, dicimus esse horum, id est, de his, quæ sunt entia subiecta ; sed non secundum quod aliquid alterum, id est, secundum quod subiiciuntur, vel supponuntur esse entia, & tantum secundum illam rationem, ex quo infert, propter quod & hanc, scilicet scientiam naturalem, & Mathematicam scientiam ponendum est esse partes sapientiæ, id est, Metaphysicæ, eo scilicet modo quo scientia particularis potest dici largo modo esse pars vniuersalis scientiæ, & communis. Ratio autem huius, quòd scilicet principia communia pertinent ad considerationem huius scientiæ, est, quia fundantur in terminis communibus omnibus entibus, vt sunt ens, & non ens ; totum, & pars ; æquale, & inæquale ; idem & diuersum : quia igitur ista communia sunt de consideratione huius scientiæ ; ergo & huiusmodi principia, quæ ex talibus terminis communibus componuntur, vt patet inducendo per singula principia huius.

SVMME SECUNDÆ

CAP. II.

Quòd circa primum principium non contingit falsum dicere : redarguuntur illi, qui oppositum sustinebant.

S P M M A R I V M.

Hanc scientiam considerare illud primum Scoti Oper. tom. IV.

num principium, idem de eodem, non posse negari, & affirmari : docet conditiones primi principij, fusè disputans contra illud negantes, de quo latè dictum, l. 4. tex. 8. & 13. vide Doct. ibi q. 3.

Est autem quoddam in entibus principium, circa quod non est mentiri : contrarium autem necessarium semper facere ; dico autem verum dicere, puta quòd non contingit idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse, & alia ipsis opposita hoc modo.

Cap. 1.

Tex. cò. 4.

32

Postquam Philosophus ostendit, quòd consideratio huius scientiæ extendit se ad prima principia demonstrationis : nunc specialiter ostendit, quòd se extendit ad primum principium demonstrationis, quod inter alia est primum simpliciter : nam sicut omnia entia reducuntur ad vnum, ita omnia principia ad vnum primum principium, Circa quod duo facit. Primò circa hoc principium præmittit veritatem. Secundò excludit falsitatem. Secunda ibi : *Ad dicentem*. Prima in duas secundum quòd duo dicit de principio primo. Primum est, quòd est infallibile, & non contingit mentiri, & est semper verum dicere. Secundum est, quòd est indemonstrabile. Secunda ibi : *Es de talibus*. Illud autem primum principium est, quod impossibile est idem simul esse, & non esse, vt patet ex 4. huius, t. c. 8. & inde, quòd eatenus dicitur primum, quatenus termini eius sunt ens, & non ens, quæ prima impressione imprimuntur in intellectu ; & ideo de ipso Metaphysicus principaliter intendit ; de isto ergo principio dicit Philosophus, quòd est autem in entibus quoddam principium circa quod non est, id est, contingit mentiri, supple mente : *contrariorum autem facere semper est necessarium : dico autem verum dicere, scilicet circa ipsum, puta illud principium est, quòd non contingit idem esse, & non esse secundum idem, & simul, & alia, quæ apponuntur*. Elench. vt dictum est 4. huius, cap. 3. impossibile est enim, quòd aliquis opinetur mente istud principium falsum esse, alioquin opinaretur contradictoria esse simul vera, & per consequens haberet simul contrarias opiniones, vt ostensum est 4. huius. Deinde cum dicit :

Sermo de primo principio simpliciter.

Primum principium quod, & conditio- nes eius.

Et de talibus simpliciter quidem non est demonstratio, adhuc autem est, non enim est ex credibiliori principio hoc ipso facere syllogismum, oportet autem, si quidem erit simpliciter demonstrare.

35

Ponit secundum dictum, vel notandum, quòd scilicet primum principium est indemonstrabile simpliciter, dicens, quòd de talibus, id est, de prædicto primo principio, & consimilibus non est demonstratio simpliciter : est autem adhuc, id est, quòd potest esse demonstratio ad hunc, scilicet ad hominem, vt patet ex quarto huius. Quia autem eius non posset esse demonstratio simpliciter ostendit per talem rationem, quia omnis demonstratio simpliciter est syllogismus procedens ex-notioribus, sed nihil est notius isto principio : ergo, &c. Ideo dicit, quòd non est, id est, non contingit facere syllogismum ex aliquo credibiliori, id est, notiori hoc ipso principio, &

Al. adhuc.

Naturalis considerat particulariter principia demonstrationis. Naturalis & Mathematica qualiter sunt partes Metaphysicæ

tamen oportet supple accipere aliquid notius siquidẽ erit, id est, conginget simpliciter demonstrare.

Notandum, quod, ut patet ex 4. huius, licet primum principium non possit simpliciter demonstrari, potest tamen eius demonstratio esse ad hominem: vel quia concedit aliquid aliud; licet sit minus notum, & negat huiusmodi principium: quia isto concesso offenderetur sibi illud principium esse verum: vel alio modo: quia negando notius in falsitate saltem secundum sensum, quam sit oppositum primi principij, & ex illo concluderetur ad impossibile primum principium esse verum. Deinde cum dicit:

Ad dicentem autem oppositas dictiones veras simul esse, ei qui falsum id esse ostendit, sumendum aliquid tale, quod idem quidẽ erit ei, quod est non contingere idem esse, & nõ esse, secundum unum, & idem tempus, non videbitur autem esse idem: sic enim solum utique demonstrabitur ad dicentem contingere oppositas dictiones verificari de eodem.

Excludit falsitatem, disputando contra negantes illud primum principium. Circa quod duo facit. Primum disputat contra eorum dictum. Secundum contra eorum motiuum. Secunda ibi: *Solvetur autem utique.* Prima in duas. Primum præmittit modum procedendi contra eos. Secundum iuxta modum datu prosequitur contra eos. Secunda ibi: *Futuros itaque.* Dicit ergo, quod ostendenti, id est, volenti ostendere, quod falsum sit ad dicentem, id est, contradicentem *oppositas dictiones*, id est, propositiones *esse veras*, & per consequens negantem primum principium, *sumendum est*, id est, debet sumere aliquid tale, quod *idem quidẽ erit ei*, scilicet *principio*, quod est non contingere idem esse, & non esse, secundum unum, & idem tempus: non videbitur autem esse idem, id est, licet tale assumptum non videatur esse idem isti principio: quia supple si videretur idem, non concederet ipsum aduersarius, sicut non concedit principium. Si autem non est idem realiter, non concluderet propositum, quia primum principium non potest probari ex aliquo notiori; & idẽ vtrumque expedit, & quod sit idem & tamen non videatur idẽ; idẽ subdit: quod sic enim solum demonstrabitur utique ad dicentem, id est, contra dicentem *oppositas dictiones*, id est, contradictoria contingere verificari de eodem; quod scilicet illud quod sumitur licet non videatur, est idem tamen conclusioni, id est, primo principio, quod sibi demonstratur & concluditur esse verum.

S V M M A R I V M.

Tribus rationibus in generali refutat admittentes contradictoria simul vera, de quo latè actum est c. 4. a. in 13. Quod tangit Doctor hic de necessitate consequentiæ, & consequentis, fusiùs tractat I. d. 39. num. 19.

Futuros itaque inuicem ratione communicare, oportet aliquid ipsorum intelligere. Non factu autem hoc, quomodo est communicatio his ad inuicem sermonis? Oportet igitur nominum unumquodque esse notum, & signifi-

ficare aliquid, & non multa, solum autem unum. Si autem plura significet manifestum facere ad quod fert nomen eorum. Dicens itaque hoc, & non esse hoc, quod totaliter esse dicit, non dicit. Quare quod significat nomen, hoc non inquit significare, hoc autem impossibile. Quare si quidem significat aliquid esse hoc, contradictoriam verificari impossibile de eodem.

Iuxta modum datum persequitur contra eos, Primo in generali. Secundum in speciali descendendo ad opiniones quasdam speciales. Secunda ibi: *Cirò autem utique.* Prima in tres, secundum tres rationes, quas fabricat contra eos. Secunda ibi: *Adhuc autem siquid.* Tertia ibi: *Adhuc autem.* In prima parte intendit talem rationem: Si contradictoria sunt simul vera: ergo nomen nihil distinctè significat: consequens est falsum; ergo & antecedens. Hanc rationem exponit dicens, quod *futuros itaque*, id est, si aliqui duo homines debeant inuicem significare, aut *communicare*, ut scilicet vnus rationem suam communicet alteri disputando, oportet aliquid ipsorum intelligere, id est, quod vnus ipsorum intelliget quid ab alio dicitur: *non factu autem hoc, quomodo communicatio sermonis his ad inuicem?* Quasi diceret, quod est impossibile: quia tunc nulla esset disputatio, nisi mutud se intelligerent; & idẽ supple ad hoc, quod vnus eorum intelligat quid ab alio dicitur, oportet unumquodque nominum esse notum, scilicet in sua significatione, & significare aliquid, & non multa, sed unum solum: si autem plura significat, oportet manifestum facere, ad quod horum, scilicet significatorum, *ferre nomen*, id est, in quo significato utitur illo nomine: alioquin vnus non intelligeret quid alius dicere vellet; hoc ergo dato quod nomen significaret aliquid vnum, sequitur itaque quod aliquis dicens *esse hoc*, & non *esse hoc*, puta quod asinus est hoc animal, & quod non est hoc animal, quod totaliter esse dicit, & non dicit, id est, quod illud vnum quod inest asino, puta animal dicit inesse, & non dicit ei inesse: quare quidem quod significat nomen non significat: hoc autem est impossibile: concludit ergo, quare siquidem nomen significat aliquid esse hoc, scilicet aliquod determinatum, impossibile contradictoriam verificari de eodem, ut ostensum est. Deinde cum dicit:

Adhuc autem si quid significat nomen, & hoc verificatur, oportet & hoc ex necessitate esse. Quod autem ex necessitate est, non contingit tunc non esse. Oppositas ergo non contingit dictiones, & negationes verificari de eodem.

Ponit secundam rationem, quæ ex eodem medio procedit, dicens, quod *adhuc autem si nomen significat aliquid*, ut supponitur, & hoc verificatur, supple de illo de quo prædicatur, oportet ex necessitate; & hoc esse, id est, aliquod significatum inesse illi; de quo nomen prædicatur si propositio sit vera: quod autem ex necessitate est non contingit tunc non esse: quia necesse esse, & non contingens non esse æquipollent: concludit ergo quod oppositas igitur dictiones, id est, affirmationes, & negationes, non contingit verificari de eodem.

Notandum,

Licet primū principium non possit demonstrari ad hominem, tamen potest persuaderi.

34

Contra negantes primū principium.

35

Arguit contra negantes primum principium in generali.

Nomine alio quid vnum significare impossibile est primum principium non verificari.

Al non inquit significare.

36

Necessitas duplex: consequens, & consequentia. Vide 39. d. 1.

Notandum, quòd, vt dictum est in quinto huius, quædam est necessitas consequentis, vt quando consequens alicuius consequentia est necessarium: & quædam est necessitas consequentia, vt quando nec antecedens in se, nec consequens in se est necessarium; tamen posito antecedente esse vero: necessariò sequitur consequens esse verum: vt si homo currit, homo mouetur: & hæc est necessitas propositionis hypotheticæ, de qua dicitur, quòd omnis conditionalis vera est necessaria. Posito ergo antecedente quòd nomen aliquod determinatum significat, & quòd significatum nominis insit illi, de quo nomen prædicatur; sequitur necessariò necessitate consequentia, quòd illud prædicatum nominis inest subiecto: & per consequens tunc non contingit non inesse, vt Philolophus deducit. Deinde cum dicit:

Adhuc autem si nihil magis dictio, quam negatio verificatur, dicens hominem, aut non hominem, nihil magis verum dicit. Videbitur autem utique non equum esse dicens hominem, & magis, aut non minus verum dicere, quam non hominem. Quare, & equum dicens eundem esse, verum dicit: Oppositas enim similiter erit verum dicere. Accidet igitur eundem hominem esse, & equum, aut aliorum aliquod animalium. Demonstratio quidem igitur nulla horum est simpliciter, ad ponentem tamen hoc demonstratio,

37

Ponit tertiam rationem, dicens, quòd *adhuc autem si nihil magis verificatur dictio*, id est, affirmatio; *quam negatio; ergo dicens* supple Socratem *esse hominem, nihil magis verum dicit*, quam dicens Socratem *non esse hominem*: quia per te utraque pars est vera: *videbitur autem utique dicens hominem non esse equum magis verum, aut saltem non minus verum dicere, quam ille qui dicit hominem non esse hominem*: quia conueniens est quòd alicui insit sua propria affirmatio, & negatio alterius: si ergo contradictoria sunt simul vera, sequitur quòd *dicere eundem*, scilicet hominem *esse equum, verum dicit: similiter oppositas*, dictiones de eodem, *erit verum dicere: & ideo accidet hominem eundem esse equum, aut aliorum aliud animalium*, pari ratione. Et subdit, quòd nulla *horum quidem est demonstratio simpliciter: tamen ad ponentem hoc*, id est, ad hominem, qui hoc ponit *erit demonstratio: hoc autem addidit ad ostendendum*; quòd nulla dictarum rationum est demonstratio simpliciter: quia ea quæ assumunt sunt minus nota conclusione intenta, vt ià prædictum fuit.

Excludit ealuminiam tationem.

Via rationis immediatè procedens.

Notandum est, istam rationem in hoc stare, quòd si affirmatio, & negatio sunt veræ de eodem, non minus diceret verum ille, qui dicit hominem non esse equum, quam ille qui dicit hominem non esse hominem, & propter causam dictam erit verum dicere, quòd homo est equus, & homo non est equus: cum secundum te affirmatio sit vera sicut negatio: & eodem modo potest concludi, quòd homo est asinus, & quodlibet aliorum animalium: quæ videntur absurda.

S Y M M A R I U M.

Refutat speciales modos Heracliti, & Pythagoræ docentium contradictoria si-
Scoti Oper. tom. IV.

mul esse vera, & dari inter ea medium.

Cisò autem utique quis, & ipsum Heraclitum hoc interrogans modo cogeret confiteri, nunquam oppositas dictiones possibile esse de eisdem verificari. Nunc autem non intelligens seipsum quid quidem dicit, hanc accipit opinionem Totaliter autem si quod dicitur ab ipso est verum, neque utique ipsum hoc verum erit. Dico autem contingere idem secundum vnum, & idem esse tempus, & non esse. Quemadmodum enim, & diuisis ipsis nihil magis affirmatio, quam negatio verificatur: eodem modo, & simul utriusque, & simul complexi, velut vna quadam affirmatione existente, nihil magis negatio quam totum, vt in affirmatione positum verum erat.

Disputat contra negantes primum principium in speciali, descendendo ad opiniones quasdam in speciali. Circa quod duo facit. Primò disputat contra Heraclitum. Secundò contra Pythagoram. Secunda ibi: *Simile autem dictis*. Prima in duas secundum quod Heraclitus duo dicebat: vnum est, quòd affirmatio, & negatio sunt simul vera, & per consequens quòd omnis propositio est vera. Aliud est quòd inter affirmationem, & negationem sit medium, & per consequens, quòd contingeret tam affirmationem, quam negationem esse falsam, & neutra esset vera: immò, quòd nulla propositio esset vera. Primò arguit contra primum. Secundò contra secundum. Secunda ibi: *Adhuc autem si nihil*. Dicit ergo, quòd *quis interrogans utique ipsum Heraclitum hoc modo*, scilicet disputando ad hominem: *cisò cogeret ipsum confiteri nunquam oppositas dictiones esse possibile de eisdem verificari: nunc autem non intelligens seipsum quicquid dicit, hanc accipit opinionem*, scilicet contradictoria verificari de eodem. Et subdit rationem contra eum qua cogitur ad negandum, quòd dicit *totaliter enim si quid dicitur ab ipso est verum*, scilicet contingere idem secundum vnum, & idem tempus esse, & non esse; sequitur quòd *hoc ipsum utique quod ipse dicit non erit verum: sicut enim affirmatio, & negatio accepta seorsum, sunt vera secundum te: & similiter si sumuntur simul tanquam ex eis fiat vna affirmatio, non minus erit vera negatio huius totius compositi ex affirmatione, & negatione; vel non magis verificatur affirmatio quam negatio, eodem modo, & simul utriusque, & simul complexi velut vna quadam affirmatione existente: nihil magis negatio erit, supple vera quam, totum vt in affirmatione positum erat verum.*

38

Disputat in speciali contra negantes primū principium. Error Heracliti duplex.

Notandum, quòd propositio copulatiua, & hypothetica potest esse vera sicut, & categorica, & simplex, & ideo contingit simul accipere eius negatiuam: potest autem tunc hypothetica componi ex duplici affirmatiua, puta, homo sedet, & homo disputat. Potest etiam componi ex duplici negatiua, puta homo non est equus, & homo non est asinus. Potest etiam componi ex affirmatiua, & negatiua; puta homo est animal, & homo non est leo: semper tamen ista hypothetica, siue copulatiua vera, accipitur loco vnus affirmationis. Vnde qui dicit ipsam esse falsam, accipit negatiuam quasi totius illius copulatiuæ. Heraclitus

Propositionē hypotheticam quomodo contingit esse totam veram?

ergo dicens simul esse verum hominem esse, & non esse. accipit hoc, vt vnā quandam affirmationem; vnde eius negatio etiam hoc modo est vera: si ergo affirmatio & negatio sint simul vera, vt ipse dicit, sequitur etiam, quod negatio hæc sit vera, qua dicitur, quod non est verum affirmationem, & negationem simul esse veram: eadem enim ratio est in omnibus, & idem si aliqua negatio est simul vera cum affirmatione sibi opposita; ergo omnes. Ex quibus patet, quod Heraclitus cogitur verè negare, quod prius falsè affirmauit. Deinde cum dicit:

39 *Adhuc autem si nihil est verè affirmare, & hoc vtiq; falsum erit dicere, nullam veram affirmationem existere. Si autem est aliquid, soluetur vtiq; quod dicitur ab his qui talia instant, & penitus auferentibus disputare.*

Contra secundum errorem Heracliti.

Vide 2. di. 1. q. 2. soluendo penultimum principale.

Heraclitus omnem disputationem aufert. Disputatio vero inniuitur.

Arguit contra secundum, quod ponebat scilicet quod nulla affirmatio sit vera. Dicit ergo, quod adhuc autem si nihil est verè affirmare, vt Heraclitus dicit; ergo & hoc ipsum vtiq; erit falsum dicere, scilicet nullam affirmationem veram existere, nam qui dicit nullam affirmationem esse veram, aliquid affirmat, scilicet quod verum est nullam affirmationem esse veram, & per consequens hoc ipsum, quod affirmatur, erit falsum. Et subdit: si autem est aliquid, id est, si aliquid dictum affirmatiue sit verum; soluetur vtiq; quod dicitur ab his, qui talia instant, & penitus auferentibus disputare: isti enim per suam positionem omnem disputationem auferunt omnino. Nam si nihil est verum, non potest aliquid concedi cui disputatio inniuitur: similiter si affirmatio, & negatio sint simul vera, non contingit per sermonem aliquid significare vt prædictum est: & idem Heraclitus vtroque dicto disputationem aufert. Deinde cum dicit:

Simile dictis est, & quod dictum est à Pythagora. Etenim ille dixit omnium esse rerum mensuram hominem, nihil aliud dicens, quàm quod videtur unicuique, hoc, & esse firmiter. Hoc autem factò idem accidit, & esse, & non esse: & malum, & bonum esse & alia; secundum oppositas dictiones dicta: propter multas his quidem videri hoc esse bonum, his autem contrarium. Mensuram autem esse, quod videtur unicuique.

Contra opinionem Pythagoræ de primo principio.

Disputat contra Pythagoram dicens, quod simile autem est quod dictum est à Pythagora dictis, scilicet ab Heraclito ponentia affirmationem & negationem simul esse veram: etenim pro quia, ille, scilicet Pythagoras dixit hominem esse mensuram omnium rerum, nihil aliud dicens quàm quod videtur, puta secundum sensum, & secundum intellectum, vt dictum est 10. huius, c. 5. unicuique, & hoc esse firmiter verum: hoc autem factò, id est, concessò, accidit idem esse, & non esse: idem esse malum, & bonum: & alia secundum oppositas dictiones dicta: propter multas videri, id est, quia multas videtur his hoc esse bonum: his autem contrarium, id est, malum mensuram autem esse unicuique quod videtur, id est, ex hoc quod Pythagoras ipsum videri ponit mensuram rerum, vt scilicet sic se habeat res sicut videtur: opinio autem ista

de veritate apparentium in quarto libro est prolixius pertractata, & impugnata.

SVMME SECUNDE

CAP. III.

Soluuntur motiua ponentium contradictoria esse simul vera, & qui facillè à talibus positionibus retrahuntur, & qui non?

SVMMARIVM.

Soluit primum motiuum asserentium Cap. 3. contradictoria simul vera: nempe quod nihil sit ex non ente, quod benè explicat Dōctor.

Soluetur autem, vtiq; huiusmodi dubitatio, considerantibus vnde venit principium existimationis huius. Tcx. cō. 5, 40

Postquam Philosophus disputauit contra negantes primum principium, quantum ad eorum dictum: nunc disputat quantum ad eorum motiuum. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò concludit quædam corollaria ex prædictis. Secunda ibi: *Quare manifestum ex his.* Prima in duas. Primò facit quod dictum est. Secundò ponit quoddam notandum circa dicta. Secunda ibi: *Ad habentes quidem.* Prima in duas. Primò proponit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Videtur enim quibusdam.* Dicit ergo, quod hæc vtiq; dubitatio, quæ dicta est, ex qua scilicet aliqui mouentur ad ponendum contradictoria esse simul vera, soluetur considerantibus vnde venit principium huius existimationis, id est, opinionis. Deinde cum dicit:

Videtur enim quibusdam quidem ex Physiologorum opinione. Aliis vero, ex non eadem, de eisdem omnès cognoscere: sed his quidem delectabile hoc videri: his autem contrarium.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit. Primò recitat duo eorum motiua. Secundò disputat contra ipsa. Secunda ibi: *Nihil enim ex non ente.* Dicit ergo, quod videtur quibusdam quod supple principium dictæ existimationis sit ex opinione Physiologorum, id est, Philosophorum, qui ponunt nihil fieri ex non ente. *Aliis autem videtur supple, quod principium sit ex non cognoscere omnes eadem de eisdem,* id est, ex hoc quod non omnes iudicant eadem ex eisdem: *sed his quidem hoc videri delectabile: his autem contrarium,* id est, non esse delectabile: ex quo sequitur opposita esse simul vera, si omne quod videtur ponatur esse verum. Deinde cum dicit:

Nihil enim ex non ente fieri: omne autem ex ente ferè omnium est commune dogma eorum, qui de natura. Quoniam igitur non album fit ex albo perfectè existente, & nequam ex non albo. Nunc autem factum non album, fiet vtiq; ex non ente non albo, quod fit non album. Quare ex non ente fiet vtiq; secundum illos, si non existit, non album, idem, & album.

Disputat

*Cōtra primū
motiū.*

Disputat contra prædicta motiua. Circa quod duo facit. Primò disputat contra primum motiū. Secundò contra secundum. Secunda ibi: *Sed & similiter attendere.* Prima in duas. Primò illud motiū exponit. Secundò ipsum soluit. Secunda ibi: *Non difficile autem.* Dicit ergo, quòd *commune dogma est omnium ferè eorum qui de natura, scilicet tractauerunt nihil fieri ex non ente; sed omne quòd fit, ex ente: & subdit: quoniam igitur non album fit ex perfecte existente albo, & nequaquam supple non album ex non albo, iterum nunc autem factum non album fit utriusque ex non ente non albo, quòd fit non album; imò supple ex eo, quòd non est non album. Ex quo infert: quare ex non ente fit utriusque supple non album: secundum illos: si non existit non album, idem, & album, id est, si non album, & album existunt idem; & idè dicebant, quòd est album & non album.*

*Declarat eorum
motiū.*

Notandum, quòd quia non album fit ex albo, fit etiam ex eo quòd non est non album, statim videtur prima facie, quòd non album fieret ex non ente: sicut si diceremus, quòd aqua fit ex non aqua; & idè ad hoc euitandum dicebant, quòd in eo ex quo fit aqua sit latens aqua, vt Anaxagoras, qui ponens quodlibet fieri ex quolibet; dixit quodlibet esse in quolibet. Similiter in proposito dicebant, quòd si non album fit ex eo, quòd non est non album; tamen non album præexistit in eo ex quo fit non album & quia illud ex quo fit non album est album, vt prædictum est; sequitur secundum eos, quòd illud ex quo fit non album, est album simul, & non album: nisi ponatur quòd aliquid fiat ex non ente, quòd ipsi abhorrebant, vt dictum est, & idè ratione huius motiui concedebant contradictoria simul vera esse de eodem, vt quòd idem sit album & non album, & sic de aliis. Deinde cum dicit:

Non difficile autem dissoluere dubitationem hanc. Dicitur enim in Physicis, quomodo ex non ente fiunt que fiunt, & quomodo ex ente.

Solutio motiui.

Soluit hoc motiū dicens, quòd non est difficile soluere hanc dubitationem: dicitur enim in Physicis, id est, i. Physic. t. c. 73, & circiter, quomodo ea, que fiunt, fiunt ex non ente, scilicet in actu & quomodo ex ente, scilicet in potentia.

Aliquid fit ex aliquo dupliciter.

Notandum, quòd, vt habetur i. Physic. t. c. 62, & circiter, dupliciter fit aliquid ex aliquo scilicet per accidens, & per se: Per accidens quidem fit aliquid ex ente in actu: per se verò fit aliquid ex ipsa materia: quæ quidem non est in actu aliquid eorum, quæ fiunt ex ipsa: sed est omnia illa in potentia. Illud ergo ex quo aliquid fit per se, & est ens, & non ens: est quidem ens in potentia; sed non ens in actu. Non ergo oportet, vt isti imaginantur, quòd illud ex quo aliquid fit, sit simul ens & non ens in actu, & contradictoria sunt simul vera de eodem: per quod patet, quòd motiū illud nullum fuit. Deinde cum dicit:

SUMMARIUM.

Refutat secundum motiū eorumdem, nempe id esse verum, vel falsum quòd sic apparet, vel apprehenditur. Ratio quam hic assignat Doctor, quare ocu-

lus supposito ei digito, obiectum vnicum, videt duplum, probabilis est, quam multi tenent: alij tamen probabiliter putant, id ex eo euenire, quia lineæ visuales, seu axes, diuerso situ, ad vtrumque oculum tendunt: de quo vide, quæ dixi, supplemento de Anima d. 2. sec 9 num. 20. Causam huius motiui quinque rationibus refutat, de quo l. 4. à tex. 24.

Sed, & similiter attendere utrisque opinionibus & phantasiis ad ipsos dubitantium stultum. Palam enim ipsorum alteros necesse mentiri. Palam autem hoc ex his, que fiunt secundum sensum. Nunquam enim idem videtur, his quidem dulce, his autem contrarium, non corruptis, & priuatis alteris secundum organum sensus, & indicatoris dictionum saporum: hoc autem existente tali, alteros quidem existimandum mensuram esse, alteros autem non putandum. Similiter autem hoc dico, & in bono, & malo; & pulchro, & turpi, & aliis talibus. Nihil enim differt hoc significare quàm que apparent submittentibus sub visu digitorum, & facientibus ex uno videri duo, oportere esse propter apparere tanta, & iterum vnum. Non mouentibus enim visum, vnum apparet quòd vnum.

Disputat contra secundum motiū, & primò contra ipsum motiū. Secundò contra causam ipsius motiui. Secunda ibi: *Totaliter autem inconueniens.* Dicit ergo, quòd *similiter* supple sicut stultum est propter primum motiū opinari contradictoria esse simul vera de eodem; *ita stultum est attendere*, id est, assentire *utrisque opinionibus & phantasiis* supple Philosphorum dubitantium ad ipsos, id est, contra ipsos: ex hoc supple principio, quòd opinantur omne quòd videtur esse verum: *palam enim*, quòd alterum ipsorum, scilicet sibi contradictorium necesse est mentiri: *palam autem hoc est ex his, que fiunt*, id est, apparent secundum sensum: *nunquam enim videtur, his quidem dulce, his autem contrarium, id est, amarum: non pro nisi*, id est, nisi *corruptis alteris, & priuatis*, id est, nisi in alterum eorum fiat aliqua corruptio aut priuatio *secundum organum sensus, & indicatoris*, id est, secundum sensum, qui iudicat *dictionum saporum*, id est, de dictis saporibus, qui sunt dulce, & amarum: *hoc autem existente tali*, scilicet quòd si in alteris eorum est aliqua corruptio, aut priuatio *existimandum est alteros quidem*, scilicet in quibus non est ista corruptio esse *mensura*, id est, quòd eorum iudicium est accipiendum pro mensura, & regula veritatis: *alteros autem non est putandum*, id est, quòd non est putandum ita esse de alteris in quibus est corruptio. Si ergo de aliquo eodem vnus iudicat, quòd sit dulce, puta sanus; & alter iudicat, quòd sit amarum, puta ægrotus, existimandum est esse, vt iudicat in quo non est corruptio secundum organum sensus: & non vt iudicat ægrotus, qui organum sensus habet corruptum. Et subdit, quòd sicut supple dictum est de cognitione sensus; *similiter autem hoc dico, & in bono, & malo, & pulchro,*

43
*Cōtra secundum
motiū.*

Qualiter discernendum est error sensus, & inuoluntas & quare variè diuersi inuoluntati, & sensu iudicant.

obro, & serpi, & aliis talibus, quæ sepe per intellectum cognoscuntur: quia, videlicet, si alicui videtur secundum intellectum hoc esse bonum, quibusdam vero esse malum: standum est iudicio illius, qui non habet corruptionem in intellectu; puta nec ex prava consuetudine, nec ex prava affectione, nec ex aliqua alia causa. Et subdit, nam si supple alicui dicat oppositum, quod scilicet non magis credendum est his quam illis: nihil differt hoc significare quam dicere supple, quod quæ apparent submittentibus digitum sub visu, id est, oculo, & facientibus ex uno videri duo; unde supple non est standum iudicio illius oculi sic indifpositi, qui iudicat illa esse tanta, scilicet duo propter apparere duo; sed est standum iudicio illius oculi bene dispositi, cui unum apparet quod est unum.

44

Quare ex suppositione digiti oculo unum videtur duo. Alab alio in concursu.

Quare unum videtur & iudicatur unum cum duplicatur eius species visibilibus in non monoculo.

Notandum, quod cum aliquis ponit digitum sub oculo, & mouet oculum, unum obiectum visus videtur esse duo. Cuius ratio assignatur: quia tunc species vnus visibilis duplicatur in vtroque oculo, & quia non conuenient ad locum iudicij communem, ex hoc, quod neruus vnus oculi recedit ab illo concursu propter motum vnus digiti: de quo dictum est primo huius in quadam quaestione. Ideo quælibet species repræsentat obiectum seorsum, & vnus videtur duo: quando autem oculus non sic mouetur, tunc vnus videtur esse vnus: quia licet quodlibet vnus obiectum diuersas species imprimat in duobus oculis; tamen concurrunt ad vnus locum communem, vbi est iudicium sensus interius iuxta cerebrum; & ideo vnus videtur vnus: quia non repræsentant nisi vnus. Tunc ergo iudicandum est de vnitate obiecti secundum iudicium visus, in quo non est aliqua passio extrinseca, puta ex digito submisso: similiter est in aliis. Dicere ergo, quod æqualiter credendum est habenti aliquam corruptionem in sensu, vel intellectu, sicut illi, qui non habet: simile est ac si dicatur vnus esse duo, & vnus esse vnus: quia sic apparet diuersis secundum quod digitus supponitur, vel non supponitur oculo, sicut dictum est. Deinde cum dicit:

Totaliter autem inconueniens ex videri presentia permutantia, & nunquam permanentia in eisdem ex hoc de veritate iudicium facere. Oportet enim ex semper secundum eadem habentibus, & neque vnam permutationem facientibus verum venari. Talia autem sunt quæ secundum mundum: hæc enim non quandoque quidem talia: iterum autem alia videntur, eadem autem semper, & permutatione nulla participant.

Contra causam 2. motus.

Disputat contra causam motini per quinque rationes, quarum secunda ponitur ibi: *Adhuc autem si motus.* Tertia ibi: *Et si secundum quantum.* Quarta ibi: *Adhuc propter quid.* Quinta ibi: *Adhuc si quidem.*

Ex sensibilibus continuo motu factum est iudicare omnia semper moueri.

Ad euidenciam huius sciendum est, quod causa quate ponitur omne, quod videtur esse verum, est quia aliqui putabant res omnes esse in continuo fluxu, & quod nulla natura in rebus esset fixa, & determinata. Unde sequebatur, quod rem esse talem, non esset aliud quam videri esse talem. Contra hoc ergo ponit primam rationem, dicens, quod *totaliter autem est inconueniens ex videri ista*

presentia permutantia, & nunquam permanentia in eisdem, vt sunt ista sensibilia iuxta nos facere ex hoc iudicium de veritate supple omnium. Dato enim, licet sit falsum, quod omnia ista sensibilia presentia, & iuxta nos, essent in continuo fluxu, non oportet sic iudicare de tota natura; sed magis etiam ferari de conuerso; quod ex his, quæ semper vniormiter se habent, fumatur iudicium de veritate rerum. Ideo subdit; quod *oportet enim ex semper habentibus secundum eandem supple dispositionem, & neque vnam, id est, nullam permutationem facientibus venari verum: talia autem sunt quæ secundum mundum, id est, quæ continent mundum, vt corpora caelestia, respectu quorum ista corruptibilia nullius sunt quasi quantitatis, vt Astronomi probant: hæc enim scilicet corpora caelestia non quandoque quidem talia videntur, & iterum alia; sed semper manent eadem, & nulla participant permutatione.*

Esse & veritas mobilium ex immobilibus dependet, & non e contra.

Corpora caelestia, etsi continuo mouentur semper tamen manent immota.

Notandum, quod corpora caelestia licet permouentur quantum ad motum localem, manent tamen semper eadem quantum ad substantiam incorruptam; & ideo magis venanda est veritas de rebus ex his, quæ semper manent, quam ex sensibilibus corruptibilibus, dato, quod sint in continuo fluxu, & mutatione. Cuius contrarium illi faciebant, vt patet ex prædictis. Deinde cum dicit:

Adhuc autem si motus est, & motum aliquid. Mouetur autem omne ex aliquo, ad aliquid. Oportet quidem igitur, quod mouetur esse adhuc in illo, ex quo mouebitur, & non in ipso. Et ad hoc moueri, & fieri in hoc, secundum contradictionem autem non verificari secundum ipsos.

46

Ponit secundam rationem quæ talis est. Quod *adhuc si motus est, in istis sensibilibus, vt ipsi etiam dicunt, oportet quod sit aliquid motum, id est, aliquid mobile, quod mouetur; omne autem mobile mouetur ex aliquo, & ad aliquid: oportet igitur id quod mouetur esse adhuc in illo ex quo mouebitur, id est, in termino à quo, & non esse in ipso, id est, in termino ad quem supple totaliter; sed moueri ad hoc, & fieri, scilicet continue in hoc: quia mobile dum mouetur continue tendit in terminum ad quem in quo nondum est perfectè. Ex quo patet, quod aliqua affirmatio, & aliqua negatio determinatè est vera; quia ea quæ nunc dicta sunt de motu, verum est dicere ita esse. Et subdit: *secundum contradictionem autem non verificari secundum ipsos.* Vult dicere, quod si contradictoria simul verificantur de eodem, sequitur quod nihil moueretur. Si enim idem est esse in termino ad quem, & non esse, non videtur ratio quare aliquid moueatur ad terminum ad quem, in quo nondum est: quia iam esset ibi. Nam secundum aduersarium verum esset dicere quod esset ibi, & non esset ibi: & quod mouetur, & non mouetur, & sic de aliis contradictionibus quibuscumque. Deinde cum dicit:*

Anferat motum tenens contradictionem verificari de eodem.

Et si secundum quantum continue presentia fluunt, & mouentur, & quis hoc ponat, equidem non verum existens, propter quid secundum quale non manet. Videtur enim non minime quæ secundum contradictiones eiusdem prædicari,

cari, & existimare quantum non manere in corporibus, propter & esse quadricubitum idem, & non esse. Substantia autem secundum quale: hoc quidem determinata natura. Quantum autem indeterminata.

nulla natura in sensibilibus, sed semper omnibus motis, & fluentibus.

Ponit quartam rationem, dicens: quòd adhuc si supple in rebus non est esse fixum, nec quantum ad esse, nec quantum ad non esse: propter quid iuveniente medico offerre hunc cibum, offerunt, supple illum, & non alium. Iterum quid magis panis est, aut non est supple panis: Quasi diceret, quòd non, si affirmatio non magis est vera quam negatio secundum dictam opinionem. Quare nihil utriusque habebis, id est, quòd nihil distabit comedere, aut non comedere; sed erunt idem. Nunc autem verum dicentes circa ipsum, & existentem, scilicet cibum, id est, quòd habentes verum iudicium de cibo quasi talis sit, & existat, qualem iubet medicus iussu hoc cibo, offerunt hunc, quem scilicet iubet medicus offerre, quamvis non oportebat, non permanente firmiter nulla natura in sensibilibus, sed continue mota, & fluens & nulla esset fixa: quia tunc non magis panis quam non panis; & non magis esset iste cibum, quam non iste cibum. Deinde cum dicit:

Destruunt artem, consilium, & virtutum consuetudinem, & naturam sic opinantes.

AL & existentes scilicet cibo.

Adhuc si quidem alteramur semper, & nunquam permanemus idem: quid mirabile, si nunquam nobis eadem videntur, quemadmodum laborantibus? Etenim his propter non similiter disponi, secundum habitum, & quando sani erant, non similia videntur, quæ secundum sensus. Ipsa tamen nulla propter hoc participantia permutatione sensibilia. Impressiones autem alias facientia laborantibus, & non eadem. Eodem itaque modo habere, & dicta permutatione facta, foris necessarium est. Si autem non permuatamur; sed si idem permanemus entes, erit utique aliquid manens.

Ponit quintam rationem, dicens, quòd adhuc si supple sic est, quòd omnia sint in fluxu: & nulla sit veritas fixa in rebus; sed hoc sit verum esse, quòd est videri: aut nos supple homines, qui iudicamus de rebus sumus in còtinuo motu, aut nò: & si quidè semper alteramur, & nunquã permanemus idem, id est, eodem modo nos habentes: quid mirabile si nobis eadem nunquam videntur; quemadmodum laborantibus: id est, infirmis non videntur similia illa quæ, scilicet percipiunt secundum sensus, qualia supple videbantur ante ægritudinem propter non similiter disponi secundum habitum, id est, secundum dispositionem corporis, quando supple infirmabantur, & quando sani erant: quia supple infirmitate aliqua videntur eis amara, propter infectionem gustus, quæ eis in sanitate dulcia videbantur. Ipsa tamen sensibilia in se nullam permutationem participantia: alias impressiones facientia laborantibus, id est, infirmis, & non eadem, id est, quòd ipsa sensibilia non propter hoc in se permuatantur, licet faciant diversas impressiones infirmis: quia hoc non est ex ratione obiecti; sed ex ratione organi sensitivi, quòd in infirmo est corruptum, & infectum habens se aliter quàm prius. Et subdit: eodem itaque modo habere, & dicta permutatione facta foris necessarium est, id est, quòd si ergo nos homines, qui quotidie alteramur ex hypothesi, de rebus differ-

49

AL disponi, vel dispositionem.

Quare eadem sensibilia aliter sanis aliter infirmis apparent.

Diversitas iudicij de eadem re est indicantur.

mitter

47

Ponit tertiam rationem. Vbi prænotandum est, vt iam dictum est 4. huius, t. c. 22. & inde, quòd Heraclitus videns aliquid augeri per longum tempus, puta per annum secundum aliquam determinatam quantitatem, putavit etiam, quòd in qualibet parte illius temporis fieret aliquid augmentum licet imperceptibile, & insensibile propter paruitatem quantitatis, quæ augetur. Et hoc opinatus est in omnibus rebus similiter se habere, vt scilicet omnes res quæ videntur quiescentes, realiter continue mouerentur, licet imperceptibiliter: cum post longum tempus earum motus sentiantur. Licet autem hoc suppositum de augmento sit falsum, vt habetur 8. Phisic. t. c. 33. & inde, quòd scilicet augmentum fiat continue, ita quòd in qualibet parte temporis secundum aliquid augmentetur; non enim sic est, sed per totum tempus fit dispositio ad augmentum: & in vltima parte illius temporis fit augmentum, vt ibidem declaratur. Tamen concessio, quòd ita esset de motu augmenti; non tamen sequitur sic esse secundum omnes motus: & hoc est, quòd dicit Philosophus quòd, & si secundum quantum, id est, secundum quantitatem presentia, id est, ista sensibilia, quæ sunt iuxta nos continue fluunt, & mouentur, & quis huiusmodi ponat, id est, concedat, equidè non verum existens, id est, licet non sit verum propter quid secundum quale, id est, secundum qualitatem non manet, Quasi diceret, quòd nò est ratio quin possit manere secundum qualitatem. Et subdit, quòd videtur enim quòd non est minimè; id est, non est paruum, quæ secundum contradictiones eiusdem predicari existimare quantum non manere in corporibus, propter, & esse idem quadricubitum, & non esse: vult diceret, quòd ista opinio quæ ponit contradictoria simul esse vera de eodem, & non videtur minimè, vel parum recedere ab illa opinione, quæ existimat quantum non manere in corporibus; sed supple idem opinatur: & per consequens, quòd idem simul sit, & non sit quadricubitum opinatur. Et addit: substantia autem supple rei determinatur supple secundum quale, id est, secundum aliquam differentiam, vel formam substantialem, quæ est quædam qualitas substantialis ex 5. huius cap. de Qualitate: t. c. 19. hoc quidem, id est, quale substantiale est nature determinata, id est, est determinatè; licet quantum sit nature indeterminatæ, id est, licet quantitas sit indeterminata. Concesso ergo; licet sit falsum, quòd sit continuus fluxus, & motus in rebus secundum quantitatem, nihilominus tamen res habent esse fixum secundum quale, & secundum esse substantiale. Deinde cum dicit:

Adhuc autem propter quid iubente medico hunc cibum offerre, offerunt? Quid enim magis panis est, aut non est? quare nihil, utique aliquid habebit comedere, aut non comedere. Nunc autem vt verum dicentes circa ipsum existente iussu cibo hoc, offerunt hunc, quamuis non oportebat, non permanente firmiter

48

Vide 2. d. 2. q. 9.

Nò omnia continue moueri desinunt.

Res secundum substantiam manet, licet secundum accidens fluat.

mittere iudicamus; nobis est putandum, & non rebus pari ratione sicut de infirmis dicebatur. Et subdit quantum ad secundum membrum disquisitionis, dicens: *si autem nos supple homines, non permuatamur, sed idem entes permanemus; ergo sequitur quod erit aliquid permanens in rebus: & per consequens aliqua veritas fixa de qua possumus verè, & firmiter iudicare.*

SUMMARIVM.

Alios in dictas opiniones incidere ex errore, alios ex proteruita, & horum errorem esse incurabilem, illorum non: de quo l. 4. à tex. 26. inferuntur tria corollaria, Primum, contraria non verificari de eodem. Secundum, medium cum altero extremo non verificari de eodem. Tertium, contra Anaxagoram non quodlibet esse in quolibet, alioquin contraria dicerentur de eodem.

AD habentes quidem igitur dictas dubitationes ex ratione non facile dissolvere non ponentibus aliquid: & horum non ad hoc rationem exquirentibus. Sic enim omnis ratio, & omnis demonstratio fit. Nihil enim ponentes interimunt disputare, & totaliter rationem, Quare ad tales quidem non est sermo. Ad dubitantes autem ex datis defectibus facile obviare, & dissolvere facientia dubitationem in ipsis. Palam autem ex dictis.

A quibus dicta opinio facile remouetur, & à quibus non.

Ponit quoddam notandum circa dicta, dicens, quod ad habentes quidem dictas dubitationes ex ratione, id est, ex proteruita, qui scilicet ex pertinacia nihil concedunt, idem subdit non ponentibus aliquid: & iterum non exquirentibus rationem: sed supple pertinaciter adhaerentibus his quæ falso opinantur: ad tales inquam non est facile dissolvere, supple huiusmodi opiniones. Cuius causam subdit: *sic enim omnis ratio, & omnis demonstratio fit, scilicet concedendo aliquid, & exquirendo rationem de aliquo quæsito: nihil enim ponentes, id est, concedentes interimunt disputare, & totaliter supple rationem argumentatiuam, vel syllogisticam: quare ad tales quidem non est sermo per quem, scilicet à suo errore euellantur.* Et subdit: quantum ad dubitantes autem, id est, si aliqui sint qui ex dubitatione, puta ex debilitate ingenij cadant in dictas dubitationes, facile est obviare, scilicet eorum erroribus ex datis defectibus, & facile est dissolvere facientia dubitationem in ipsis, id est, soluendo ea quæ in ipsis faciunt dubitationem. Palam autem est ex dictis, vbi scilicet solutæ sunt dubitationes, quæ poterant inducere opinantes, id est, in opinionem supradictam.

Notandum, quod Philosophus inuit in his verbis duplicem modum quo aliqui in prædictum errorem inciderunt: quidam scilicet ex proteruita, qui scilicet nihil concedentes suæ opinioni pertinaciter inhærebant; & idem horum difficilis est curatio: quidam verò ex dubitatione, puta quia habentes aliquas sophisticas rationes, quas ex debilitate intellectus soluere non valebant, conclusioni earum annebant: & horum facilis

est curatio, soluendo scilicet illas sophisticas rationes, quæ eis dubitationem ingerebant. Deinde cum dicit:

Quare manifestum ex his, quod non contingit oppositas dictiones de eodem secundum unum tempus verificari: neque contraria, propter dici, secundum priuationem omnem contrarietatem, Palam autem hac ad principium resoluentibus rationes contrariorum.

Concludit quædam corollaria ex prædictis, & sunt quatuor: quorum Secundum ponitur ibi; *Similiter autem neque intermediorum.* Tertium ibi: *Nec itaque.* Quartum ibi: *Similiter autem nec omnes.* Dicit ergo, quare manifestum est ex his, quæ scilicet dicta sunt, quod non contingit oppositas dictiones, id est, affirmationem, & negationem verificari de eodem secundum unum tempus, & per consequens nec contraria, supple verificantur de eodem. Cuius causam subdit propter omnem contrarietatem dici secundum priuationem, quatenus scilicet alterum contrariorum semper habet rationem priuationis. Palam autem est hoc resoluentibus rationes contrariorum ad principium, nam vt dictum est 10. huius, t. c. 15. habitus, & priuatio sunt principium contrarietatis.

Notandum, quod priuatio est quædam negatio in subiecto determinato: contraria autem habent rationem habitus, & priuationis quasi eiusdem affirmationis, & negationis. Si ergo affirmatio, & negatio non possunt verificari de eodem; ergo nec contraria. Deinde cum dicit:

Similiter autem neque intermediorum vltimum possibile est predicari de vno, & eodem. Albo enim existente subiecto, dicentes ipsum esse, neque album, neque nigrum mentietur. Accidit enim album esse ipsum, & non esse: alterum enim complexorum verificabitur de ipso, hoc autem est contradictio albi.

Ponit secundum corollarium, dicens, quod non solum supple contraria non possunt verificari de eodem; sed etiam similiter, nec vltimum intermediorum est possibile predicari de vno, & de eodem, de quo scilicet alterum extremorum prædicatur: albo enim existente subiecto, dicentes ipsum esse, neque album, neque nigrum mentietur: ita quod per ly nec album, nec nigrum, intelligit quodcumque medium datum: medium enim inter contraria includit negationem, siue priuationem vtriusque extremi: siue sit innominatum, siue sit nominatum, & hoc vno nomine, vel pluribus, vt patet 10. huius, t. c. 16. & inde. Vnde rubeum est color, nec albus, nec niger: falsum ergo est dicere de aliquo subiecto albo quod sit rubeum; cuius probationem subdit: *quia sic, accidit enim album esse ipsum, & non esse: enim pro quia, alterum complexorum verificabitur de ipso: hac autem est contradictio albi.* Vult dicere, quod si de subiecto albo verum est dicere, quod sit rubeum: & per consequens nec album, nec nigrum: oportet quod verificetur de illo altera pars illius copulatiuæ complexæ, puta: *neque album*, quæ est contradictio ipsius albi; & per consequens idem subiectum esset album, & non esset album: quæ est quædam contradictio manifesta. Deinde cum dicit:

¶ I. Sequens.

Contraria de eodem non verificari simul.

Quid priuatio?

52

2. Sequens.

Medium, & extremum contrariorum de eodem simul non verificari.

Dicta opinio erronea cuius hic ex proteruita, hic quod ex debilitate intellectus.

Neque enim itaque secundum Heraclitum contingit vera dicere, neque secundum Anaxagoram. Si autem non, accidit contraria de eodem predicari. Cum enim in omni dicat, omnis esse partem: nihil magis dicit dulce esse, quam amarum, aut reliquarum quarumcunque contrarietatum. Siquidem in omni existit non potentia solum, sed actu, & segregatum.

3. Sequens.

Contraria de eodem simul dici ex opinione Heracliti, & Anaxagora sequitur.

Simul contrarietatum non in potentia, sed in actu pluralitas negetur.

Ponit tertium corollarium, dicens: quod si supple ita est, quod affirmatio, & negatio non sunt simul vera de eodem; ergo *neque itaque contingit verum dicere, dicentes secundum Heraclitum, nec secundum Anaxagoram*, quia supple opinio utriusque istorum est falsa; quod declarat de opinione Anaxagoræ quia de Heraclito iam patet ex prædictis; idem subdit: *si autem non supple opinio Anaxagoræ sit falsa, accidit contraria predicari de eodem: cum enim dicat; scilicet Anaxagoras in omni esse partem omnis: quia scilicet dicebat quodlibet esse in quolibet, & ita partem carnis esse in sanguine, & è conuerso, & partem dulcis esse in amaro, & è conuerso; idem sequitur quod aliud nihil magis dicit esse dulce, quam amarum, aut reliquarum quarumcunque contrarietatum: siquidem pro quia: secundum cum supple omne existit in omni non solum potentia; sed etiam actu, & segregatum: quod dicit pro tanto, quia contraria esse in eodem in potentia, non est inconueniens; sed quod sint in actu distincto, est omnino impossibile; ut patet ex dictis. Deinde cum dicit:*

Similiter autem neque omnes falsas, neque veras dictiones possibile esse. Et propter alia multa collectarum utique difficultatum propter hanc positionem. Et quia falsis quidem existentibus omnibus neque hoc ipsum quis dicens verum dicit. Veris autem, falsas esse omnes dicens non mentitur.

4. Sequens.

53

Neque omnes veras, neque omnes falsas esse propositiones.

Ponit quartum corollarium, dicens quod *similiter* autem patet ex prædictis, *neque omnes dictiones, id est, propositiones esse falsas, nec omnes esse veras esse possibile, & propter multa aliarum difficultatum collectarum: quæ propter hanc positionem collectæ sunt hic, & in quarto huius, & quia falsis existentibus omnibus, scilicet propositionibus, sequitur quod *neque hoc ipsum, quod dicimus, quod scilicet omnis propositio est falsa, verum dicit, imò falsum. Iterum veris autem existentibus omnibus propositionibus dicens omnes esse falsas, non mentitur; sed verum dicit; & idem utroque modo illa opinio est falsa, siue ponat omnes propositiones esse veras, siue omnes esse falsas.**

Notandum, quod omnia quæ dicta sunt ab illo loco: *Quoniam autem Philosophi scientia, & cætera, iam sunt posita, & perfectius in quarto libro; & idem si quid onusum est, siue quantum ad litteram Philosophi; siue quantum ad expositionem litteræ, quærat ibi: quia tunc dicta sunt, quæ dicenda occurrant: nec oportet hæc amplius dicere, sed sufficit faciliter, & quasi superficialiter pertransire, &c.*

SUMMA TERTIA.

Prima Philosophia ab aliis scientiis differentia: Item ens per accidens à nulla scientia considerari: de quibus omnibus in libro sexto.

CAPVT I.

Philosophiam primam ab aliis scientiis differre ex modo considerandi, & diffiniendi & illarum diuisio.

SUMMARIUM.

Incipit docere modum considerandi huius scientiæ, de quo fusè egit l. 6. Primò distinguit scientiam naturalem à practica. Secundò Mathematicam à naturali. Tertiò Metaphysicam, seu Theologiam ab istis: de quo l. 6. tex. primo, & secundo.

Omnis autem scientia querit aliqua principia, & causas circa unumquodque eorum qua sub ipsa scibiltum: puta medicatiua, & exercitatiua & reliquarum vnaquaque factiuarum, & doctrinalium. Vnaquaque enim harum circumscribens aliquod genus ipsi, circa hoc negociatur tanquam existens, & ens: non inquantum autem ens, sed aliter quaedam hæc præter has scientias est scientia. Dictarum autem scientiarum vnaquaque sumens aliquam, quod quid est in vnoquoque genere, tentat ostendere aliqua, debilius, aut certius: Sumunt autem, quod quidem est, hæc quidem per sensum, hæc autem supponentes: propter quod, & palam ex tali inductione. quod substantia & eius quod quid est, non est demonstratio.

T. 6.

Postquam Philosophus descripsit ambitum huius scientiæ, ostendens, ad quæ consideranda se extendit, nunc ostendit proprium eius modum considerandi, comparando hanc scientiam ad alias. Circa quod tria facit. Primò ostendit quid habent proprium scientiæ particularis. Secundò comparat adiuicem ipsas scientias particulares penes differentiam. Tertiò comparat hanc scientiam ad alias, quod est intentum. Secunda ibi: *Quoniam autem est quedam de natura.* Tertia ibi: *Quoniam autem est quedam scientia.* In prima parte ponit duo pertinentia ad alias scientias particulares. Primum est, quod quælibet querit principia, & causas circa proprium subiectum. Secundum est, quod quælibet supponit, quod quid est sui subiecti, & hoc est quod dicitur, quod omnis autem scientia querit aliqua principia & causas circa unumquodque eorum scibiltum que sub ipsa, id est, quæ sibi subiciuntur. Et dicit, aliqua, quatenus non omnis scientia considerat omne principium, nec

54

Qualibet scientia particularis habet duo principia sibi propria.

nec

Primū principia & causas subiecti quarete.

Secundum, quod quid est subiecti præsupponere.

Mathematica scientia sunt in primo gradu certitudinis.

Vario modo, varia scientia supponit, quod quid est sui subiecti.

Quod quid est non est demonstratio sed est mediū.

nec omne genus causæ: & exemplificat, puta medicatū: quæ scilicet considerat de sanitate, & exercitatū: quæ scilicet considerat de exercitiis ordinatis ad bonam dispositionē, vel valetudinē corporis, & similiter unaquæque reliquarum factūnarū, id est, practicarū, & doctrinaliū, id est, speculatiuarum scientiarū unaquæque enim harū, scilicet particularium circūscribit: supple ab alijs entibus, aliquod genus subiectum ipsi, circa hoc negociatur tanquā existens circa aliquod ens, sed non inquantū ens: & hoc fuit primum. Et subdit quantum ad secundum pertinens ad scientias, scilicet particulares, dicens, sed altera quædam hæc præter has scientias est scientia, scilicet de ente inquantum ens, pertinet ad quædam scientiam, quæ est alia præter scientias particulares. Dictarū autem scientiarum, scilicet particularium, unaquæque sumens, id est, supponens aequaliter, quod quid est, scilicet subiecti, in unoquoque genere, sentas ostendere reliqua, id est, proprias passiones de subiecto, debilius aut certius, secundum quod sunt gradus certitudinis in demonstrando. Nam Mathematicæ scientiæ certissimè demonstrant: naturales autem minùs certè. Et subdit exponens quomodo scientiæ supponunt, quod quid est subiecti aequaliter, dicens, sumunt autem, id est, supponunt, quod quid est: hæc quidem per sensum, puta si requirunt cognitionem consulam subiecti: hæc autem supponentes, scilicet à Metaphysico, puta si requirunt cognitionem distinctam subiecti, vt declaratum est 6. huius. Ex quo infert: propter quod, & palam, scilicet est, ex tali inductione, quod substantia, & eius quod quid est supple non est demonstratio. Nam quod quid est subiecti supponitur tanquam medium & principium demonstrationis; ideo non demonstratur. Deinde cum dicit:

55 Quoniam autem est quædam de natura scientia, palam quia, & à practica altera, & factiua erit. Factiua quidem enim in faciente, & non in facto motus principium. Et hoc est siue ars aliqua, siue aliqua alia potentia. Similiter autem, & practica non in agibile, magis autē in agētibz motus. Quæ autem Physici circa habentia in ipsis motus principium est. Quod quidem igitur neque factiuam neque actiuam, sed speculatiuam necesse est esse naturalem scientiam, palam ex his. In vnum enim aliquid horum generum necesse cadere ipsam.

Comparat scientias particulares ad inuicem penes differentiam. Circa quod duo facit. Primò distinguit scientiam naturalem à scientiis practicis. Secundò distinguit scientiam Mathematicam à naturali. Secunda ibi: Quoniam autem quod quid est. In prima parte intendit talem rationem: Scientia naturalis est circa ea, quæ habent in se ipsis principium motus, & quætiis: sed nulla practica est huiusmodi; ergo, &c. Hanc rationem exponit, dicens, quod quoniam est quædam scientia, scilicet particularis, de natura palam quia erit altera, & à practica, & à factiua, vt per practicum intelligatur appropriatè practica actiua, & per factiuam practica factiua. Cuius causam subdit: enim pro quia, factiua quidem est principium motus in faciente, & non in facto: & hoc scilicet principium est sicut ars dirigens, siue aliqua alia potentia, puta executiua. Similiter

autem, & practica, id est, actiua est supple principium motus: non enim est in agibili, sed magis est in agentibus. Quæ autem supple sunt scientiæ Physicæ, versantur circa habentia in seipsis principium motus. Concludit ergo, quod quidem igitur, nec actiuam, nec factiuam, sed speculatiuam necessarium est esse scientiam naturalem palam est ex his. Enim pro quia, ipsam scilicet scientiam naturalem necesse est cadere in vnum aliquod horum generum, quod scilicet sit practica, vel speculatiua. Si igitur non est practica, quia nec actiua nec factiua: sequitur quod sit speculatiua.

Notandum, quod, sicut dictum fuit in primo libro, & alibi sæpè, praxis quædam est actio, quædam factio: & dicitur actio operatio, quæ manet, & non transit extra operantem, puta velle, & appetere: sed factio dicitur operatio transiens, puta texere, vel ædificare. Secundum hoc ergo distinguitur duplex scientia practica: vna quæ dirigit in praxi, quæ est actio, & vocatur prudentia, & scientia moralis; alia quæ dirigit in praxi, quæ est factio, & vocatur ars. Prima dicitur practica actiua. Secunda dicitur practica factiua. Deinde cum dicit:

Quoniam autem, quod quid est, necessarium unicuique aequaliter scientiarum scire, & hoc uti principio: oportet non latere qualiter diffiniendum naturali, & qualiter substantia ratio sumenda, vtrum vt simum, aut magis vt concauum. Horum enim simi quidem ratio cum materia dicitur ea, quæ rei; quæ autem concaui, sine materia. Simitas enim in naso, fit propter quod, & ratio ipsius cum hoc dicta est. Simus enim est nasus concauus. Manifestum est igitur, quod carnis, & oculi, & reliquarum partium cum materia semper rationem reddendum.

Distinguit scientiam Mathematicam à naturali, dicens, quoniam autem unicuique scientiarum necesse est scire aequaliter ipsum, quod quid est & hoc uti, vt principio, scilicet demonstrationis, vt prædictum est; ideo oportet non latere qualiter diffiniendum est naturali, & qualiter sumenda est ratio substantia, id est, diffinitio substantialis rei: quia supple secundum diuersum modum diffiniendi distinguuntur scientiæ; & ideo vt appareat qualiter scientia naturalis distinguitur ab alijs, oportet videre quem modum seruat in diffiniendo, vtrum scilicet diffiniat, vt simi diffiniuntur, aut magis, vt concauum: horum enim ratio, id est, diffinitio simi dicitur cum materia eaque est rei, scilicet sensibilis. Ratio autem qua est concaui dicitur sine materia supple sensibili: cuius causam subdit: enim pro quia, simitas fit in naso, sicut in materia sensibili, & determinata, propter quod ratio, id est, diffinitio ipsius est dicta cum hoc, scilicet naso, qui est materia sensibilis: simum est nasus concauus, & hoc est eius diffinitio. Et subdit: manifestum est igitur quod carnis, & oculi, & reliquarū partium reddendum est ratione, id est, diffinitionem cum materia supple sensibili: & similiter intelligendum est de omnibus rebus naturalibus: & tunc supplendum est, quod in diffinitione concaui non ponitur materia sensibilis. Ex quibus omnibus colligitur differentia inter scientiam Mathematicam, & naturalem; quia

Non datur medium inter practicum & speculatiuū.

Praxis duplex.

Practica duplex.

56

Differentia naturalis & Mathematica.

Diuerſitas modi diffinendi diuersitate scientiarum.

Simum quidē

Naturalis diffinitio, vt simum, Mathematicum vt concauum; ideo hic cum materia sensibili, illo vero sine tali.

quia naturalis diffinit per materiam sensibilem sicut finem, & tractat de his, quæ concernunt materiam sensibilem: Mathematica autem diffinit, sicut concantum sine materia sensibili, vt ostensum est iam 6. huius. Deinde cum dicit:

57

Quoniam autem est quedam scientia entis inquantum ens, & separabile, considerandum utrum quidem naturali eandem ponendum esse hanc, aut magis alteram. Naturalis quidem igitur circa habentia motus principium in ipsis est. Mathematica autem speculativa quidem, & circa manentia quedam hæc; sed non separabilia. Circa separabile igitur ens, & immobile altera ab his ambabus scientiis est aliqua: si quidem existit aliqua substantia talis. Dico autem separabilis, & immobilis, quod quidem tentabimus ostendere. Et si quidem est aliqua talis natura in entibus; hoc utique erit alicubi, & quid diuinum. Et hoc utique erit principalissimum principium.

Comparat Metaphysicæ ad particularis scientias stipuliter.

Comparat istam scientiam ad alias scientias particulares, ex quo haberi poterit proptius modus considerandi huius scientiæ. Circa quod tria facit. Primò comparat hanc scientiam ad alias penes subiecti separabilitatem. Secundò penes nobilitatem. Tertio penes vniuersalitatem. Secunda ibi: *Optimè quidem igitur.* Tertia ibi: *Dubitabit autem aliquis.* Prima in duas. Primò facit, quod dictum est. Secundò infert ex dictis quandam conclusionem. Secunda ibi: *Palàm igitur quod tria.* Dicit ergo, quòd quoniam est quedam scientia entis inquantum ens, & inquantum separabile, ad hanc scientiam pertinet speculati non solum de ente communi inquantum ens, sed etiam de ente separato à materia, etiam secundum se, vt sunt Intelligentiæ: quia inquam sic est, *considerandum est utrum hanc scientiam: quæ scilicet considerat de talibus, ponendum sit esse eandem ipsi scientiæ naturali, aut magis esse alteram?* Et statim probat, quòd sit altera dicens, quòd naturali quidem igitur scientia est circa habentia in ipsis, id est, in seipsis principium motus, & per consequens materiam; quia in omni, quod mouetur oportet intelligere materiam: *Mathematica autem est quidem speculativa, & circa quedam manentia; & immobilis; sed non supple separabilia à materia secundum esse: licet sint separata secundum considerationem.* Ex hoc infert; igitur *circa ens separabile supple secundum esse à materia, & immobile, est aliqua alia scientia ab his duabus scientiis, scilicet Mathematica & naturali, & hoc si quidem, id est, si tamen existit aliqua talis substantia; dico autem separabilis, scilicet à sensibilibus, & immobilibus, quod quidem tentabimus ostendere; scilicet inferius in duodecimo. Et si quidem est aliqua talis natura in entibus: quæ scilicet, sit separabilis, & immobilis: hoc utique erit alicubi; id est, attribuetur alicui substantiæ, & hoc utique, quod scilicet habet talem naturam erit quid diuinum, & primum & principalissimum principium. Hæc autem scientia, quæ tractat de huiusmodi immobilibus, & separatis est ista scientia, vt alibi sepè dictum est; vnde, & nominatur scientia diuina. Deinde cum dicit;*

De quibus naturalis? Cælum ergo materiale, dic consequenter. De quibus Mathematica?

De quibus Metaphysica?

Scoti Opera som. IV.

Palàm igitur quòd tria genera speculatiuarum scientiarum sunt, Naturalis, Mathematica, Theorica.

58

Concludit ex dictis quandam conclusionem dicens, quòd palàm igitur, quòd tria sunt genera scientiarum speculatiuarum, scilicet; *Naturalis*, quæ speculatur entia mobilia & materialia, & secundum esse, & secundum considerationem. *Et Mathematica*, quæ speculatur entia, quæ abstrahunt à motu, & à materia sensibili non secundum esse; sed tantum secundum considerationem. Iterum est *Theorica*, quæ versatur circa diuina entia omnino immobilia, & separata à materia etiam secundum esse. Deinde cum dicit:

Theorica scientiæ tres. Nota dignitatem scientiæ à subiecto.

Al. Theologia.

S V M M A R I V M.

Comparat hanc scientiam ad alias, penes nobilitatem, & vniuersalitatem: de quo lib. sexto, text. 2. vide Doctorem ibi. quæst. prima.

Optimum quidem igitur speculatiuarum genus. Harum autem ipsarum vltima dicta, circa honorabilissimum enim est entium. Melior autem, & deterior vnaquæque dicitur secundum proprium subiectum.

Comparat istam scientiam ad alias penes nobilitatem, dicens, quòd genus speculatiuarum scientiarum est optimum, id est, quòd scientiæ speculatiuæ sunt nobiliores aliis: *harum autem ipsarum, scilicet speculatiuarum vltima dicta, scilicet Theorica est supple nobilior: quod probat, quia est circa honorabilissimum entium. Vnaquæque enim scientia dicitur melior, & deterior secundum proprium subiectum scibile: quia igitur ista scientia est de nobilissimo subiecto; ideo ipsa est nobilissima simpliciter.* Deinde cum dicit:

Metaphysicæ nobilissima scientiarum, & quare?

Dubitabit autem utique quis, utrum entis inquantum ens scientiam vniuersalem oportet poni, aut non? Mathematicarum quidem vnaquæque circa vnum aliquod genus determinatum est. Quæ autem vniuersali conueniunt de omnibus. Si quidem igitur naturales substantiæ primæ entium sunt: & naturalis utique prima scientiarum erit. Si autem est altera natura & substantia separabilis, & immobilis; alteram & necesse scientiam ipsius esse, & priorem naturali, & vniuersalem eo quod priorem.

Comparat hanc scientiam ad alias penes vniuersalitatem, dicens, quòd *dubitabit aliquis utrum supple hanc scientiam, quæ est de entibus diuinis; oportet ponere scientiam vniuersalem entis inquantum ens, aut non: & probat quòd sic per diuisionem, dicens, quòd vnaquæque scientiarum Mathematicarum est circa aliquod vnum genus determinatum, quæ est supple scientia vniuersalis communiter de omnibus; & per consequens nulla scientia Mathematica est vniuersalis omnium entium: & subdit: *si quidem igitur substantiæ naturales, scilicet quæ sunt mobiles, & sensibiles sunt prima entium, sequitur quòd & scientia naturalis erit utique prima scientiarum: quia penes ordinem**

59

Sola Metaphysica vniuersalis, & in vniuersali considerat, licet propriè communiæ, & communiæ propria.

subiectorum est ordo scientiarum; si autem est altera natura, & substantia separabilis, supple à naturalibus, & immobilis, necesse est ipsius alteram esse scientiam, & priorem naturali, & etiam vniuersalem eo quòd priorem: quia eadem est scientia, quæ speculatur prima entia, puta substantias immateriales: & quæ est vniuersalis considerans de omni ente inquantum ens: quia ista substantia separata fuit causæ, & principia entis inquantum ens, vt iam dictum fuit sæpe. Quare igitur nec naturalis, neque Mathematica est scientia vniuersalis. De practicis etiam scientiis patet quòd nulla earum est vniuersalis: relinquuntur ergo à diuisione, quòd ista sit vniuersalis considerans de omni ente.

SVMME TERTIÆ.

CAP. II.

Nullam scientiam agere de ente per accidens, nec de ente vero, neque de fortuna, & casu.

SVMMARIVM.

Scientiam non agere de ente per accidens, nec de ente vero, de quo lib. 6. text. 4. vide Doct. ibi q. 2. explicat duos modos entis per accidens; quomodo Sophista maximè versatur circa fallaciã accidentis, explicat benè Doct. hîc, & supra, lib. 6. text. 4.

Text. com. 7.

Quoniam autem simpliciter ens secundum plures dicitur modos, quorum vnus est, qui secundum accidens dicitur, considerandum primo de sic ente.

60
Sermo de ente imperfecto, & primò de ente per accidens.

Postquam collegit quædam de consideratione huius scientiæ, & quædam de differentia huius scientiæ ad alias: hîc, vt dicebatur, resumit, & recolligit Philosophus ea quæ dixerat de ente imperfecto in sexto huius, & in libro Physicorum. Circa quod duo facit. Primò determinat de ente per accidens. Secundò de motu. Secunda ibi: *Est autem hoc quidem.* Prima in duas. Primò resumit quæ dixerat de ente per accidens. Secundò ea quæ dixerat de causâ per accidens in 2. Phys. Secunda ibi: *Quia autem gratia huius.* Prima in duas. Primò proponit intentum. Secundò exequitur de intento, ibi: *Quia quidem autem nulla.* Dicit ergo, quòd quoniam autem ens simpliciter, id est, communiter sumptum, dicitur secundum plures modos, quorum vnus est, qui dicitur secundum accidens, id est, ens per accidens considerandum est de sic ente per accidens: primò, id est, antequam de ente per se, id est, de quo ageretur in consequentibus. Deinde cum dicit:

Quod quidem igitur nulla traditarum scientiarum negociatur circa accidens, palam. Neque enim adificatiua considerat, quid accidet vntibus domo: puta si trîste, aut contrariè habitabunt, neque textina, coriatiua, neque coquinaria. Quod autè secundum ipsam, propriam vnaquaque harum considerat scientiarum solùm; hoc autem est proprius finis.

Exequitur de intento. Circa quod duo facit, Primò determinat de ente per accidens. Secundò remouet tam ipsum, quàm ens verum à consideratione huius scientiæ. Secunda ibi: *Quia autem vt verò ens.*

Ens per accidens duplex,

Ad euidentiã primi notandum est, quòd, vt dictum est in 6. huius, ens per accidens sumitur dupliciter. Vno modo vt ly per accidens priuat perfectiã entitatis rei in se acceptæ, vt est compositum ens ex rebus diuerforum generum, vt homo musicus. Alio modo vt ly per accidens priuat perfectiã entitatis rei non absolute, sed in comparatione ad aliquam causam aliud intendentem, eo modo quo inuentio thesauri dicitur per accidens in comparatione ad fodientem fossam. Secundum ergo hæc, ista pars diuiditur in duas: quia primò agit à proprietate loquendo de ente per accidens primo modo. Secundò de ente per accidens secundo modo. Secunda ibi: *Quia autem neque contingens.* Prima in duas secundum quod dupliciter probat, quòd nulla scientia est de ente per accidens. Primò quidem hoc probat inductiue. Secundò syllogisticè. Secunda ibi: *Nec inquantum musicum.* Dicit ergo, quòd quidem nulla traditarum scientiarum negociatur circa accidens, id est, ens per accidens primo modo, palam est ex dictis: nec enim ars adificatiua considerat quid accidet vntibus domo, quam supple facit, puta si habitabunt in ea homines trîste, aut contrariè, id est, delectabiliter: iterum nec ars textina, nec coriaria, nec coquinaria: supple considerat ea quæ accidunt, puta vel vntibus pannò contexto, quantum ad texturam, vel vntibus sotularibus, quantum ad coriariam. Quod autem est proprium, scilicet subiectum secundum ipsam scientiam illud quoque considerat vnaquaque scientiarum demonstrando, scilicet proprias passiones de proprio subiecto: & hoc est proprius finis, quem supple quælibet scientia intendit. Deinde cum dicit:

Quod nulla scientia est de ente per accidens primo modo probat dupliciter.

Finis scientia cuiusq; quis.

Neque inquantum musicum, & Grammaticum: neque existentem Musicum: quia factus Grammaticus: simul erant ambo; prius non ens quod autem non semper ens factum, & hoc quare simul Musicus factus est, & Grammaticus. Hoc autem nulla querit confessa existentium scientiarum nisi Sophistica: circa accidens enim hæc sola negociatur. Propter quod Plato non malè dixit, dicens circa non ens Sophisticam versari.

61

Probat idem syllogisticè, & intendit talem rationem: Omnis scientia speculatur ens secundum rem: sed ens per accidens non est ens secundum rem; ergo &c. Probatio minoris: quia omne ens secundum rem, quòd nunc est, & non semper fuit est factum, vt patet de aliquo, qui prius fuit Musicus, & prius non fuit Grammaticus: nam nunc est Musicus Grammaticus, & prius non fuit Musicus Grammaticus: & tamen non est factus Musicus Grammaticus: sed Grammaticus tantum; ergo Musicum Grammaticum, quòd est quoddam ens per accidens primo modo, non est secundum rem. Dicit ergo, quòd nec inquantum Musicum Grammaticum neque existentem Musicum, id est, quòd Musicus est Grammaticus non tamen inquantum Musicus: quia si supple Musicus est factus Grammaticus, simul erit supple Musicus Grammaticus

Nulla scientia considerat ens per accidens.

Grammaticus prius hæc non ens ambo, id est, non erant prius hæc ambo simul, scilicet Musicus Grammaticus: quod autem non semper ens est, & supple factum est, oportet quod sit factum: hoc, scilicet quod modo est: quare musicus simul factus est, & Grammaticus, si supple modo est Musicus, & Grammaticus, & non semper fuit: quod tamen falsum est, ut ostensum est: quia iam præfuit Musicus, & idè non fuit factus nisi Grammaticus tantum, Ex quo inferitur: hoc autem, scilicet ens per accidens, nulla querit confessio, id est, manifestè existensium scientiarum nisi Sophistica: hæc enim sola, scilicet Sophistica negotiatur: supple quàm maximè circa accidens quia maximè vitur fallacia accidentis: qua etiam sapientes maximè falluntur ex primo Elenchorum: propter quod Plato non male dixit, dicens Sophisticam circa non ens versari, quatenus scilicet circa ens per accidens versatur.

Notandum, quod ista propositio Philosophi, quod omne quod nunc est, & prius non fuit, factum est, videtur habere instantiam in generatione simpliciter: quia licet substantia composita sit facta, tamen aliquid eius præfuit, scilicet materia. Sed sciendum, quod materia existit nõ quasi actu ens, sed quasi potentia ens: & quia generatio terminatur ad compositum per se ex 7. huius, tex. c. 27. & infrà, idè tora substantia composita ad generationem terminata dicitur esse nunc, & prius non fuisse: quia eius materia, etsi præfuit, non tamen præfuit ut aliquid eius, nisi solum in potentia. Sed in proposito verificatur propositio, ut Musicus factus Grammaticus, præfuit Musicus etiam in actu; & idè non est generatus Musicus Grammaticus, sed Grammaticus tantum, Deinde cum dicit:

Quod autem neque contingens est esse accidentis scientiam, manifestum erit tentantibus scire quid est accidens. Omne itaque dicimus esse hoc quidem semper & ex necessitate; necessitate autem non secundum violentiam dicta, sed secundum quod visumur, in his que secundum demonstrationes: hoc autem ut in plus: hoc verò neque ut in plus neque semper & ex necessitate: sed ut contingit, puta sub Cane fiet utique frigus. Sed hoc neque ut semper, & ex necessitate: neque, ut in plus sit: accidet tamen aliquando utique. Est itaque accidens quod sit quidem: non autem semper, neque ex necessitate, neque ut in plus. Quod quidem igitur est accidens dictum est.

62
De ente per accidens secundo modo non est scientia.

Agit de ente per accidens secundo modo. Circa quod duo facit. Primò ostendit quod nulla scientia tractat de ente per accidens secundo modo. Secundò remouet errorem negantium à rebus tale ens esse per accidens. Secunda ibi: Quoniam autem secundum accidens. In prima parte intendit talem rationem: Omnis scientia speculatur ea quæ sunt semper, vel frequenter: sed ens per accidens non est semper, vel frequenter; ergo nulla scientia speculatur de tali ente. De ista ratione primò proponit minorem. Secundò maiorem ibi: Quia autem non est. Dicit ergo, quod tentantibus, scire quid est accidens, id est, ens per accidens, manifestum erit quod nec erat contingens scientiæ Scoti Oper. tom. IV.

Minor.

tiam esse circa accidens. Et subdit quandam tri-membrem diuisionem, dicens quod omne itaque, quod est, dicimus esse hoc quidem semper, & ex necessitate: non autem necessitate dicta secundum violentiam, sed secundum quod visumur necessitate in his que secundum demonstrationes: & hoc est necessarium quod impossibile est aliter se habere, puta triangulū habere tres tale necessarium concluditur per demonstrationem ex primo Posteriorū text. 5. & 7. & inde: hoc autem ut in plus, id est, quod quædam sunt ut frequenter, puta quod pluuiat in hyeme: hoc enim non est semper de necessitate, sed est ut frequenter: hoc autem, id est, quædam alia nec sunt, ut in plus, id est, frequenter, nec semper, & ex necessitate; sed ut contingit, id est, ut raro, puta sub Cane, id est in diebus Canicularibus fiet utique frigus; sed hoc nec fit ut semper, & ex necessitate, neque ut in plus, id est, frequenter: aliquando tamen utique accidet ut sit frigus. Et subdit: est itaque accidens, id est, ens per accidens quod sit quidem, non semper autem, neque ex necessitate, neque ut in plus. Concludit ergo, quid igitur est ens per accidens dictum est, scilicet quod fit non semper; nec frequenter, sed ut raro: & hoc per comparisonem ad aliquam causam, quæ alium effectum intendit, & non illum. Deinde cum dicit:

Quia non est autem scientia talis, palam. Scientia quidem enim omni semper entis: aut in plus: accidens autem in neutro horum est.

Ponit maiorem rationis cum conclusione, dicens, quia autem non est scientia talis, scilicet entis per accidens, palam est: enim pro quia, omnis scientia est entis quod est semper; aut in plus, id est, frequenter: hæc fuit maior: accidens autem, id est, ens per accidens in neutro est horum: quia euenit ut raro, ut præostensum est. Ex quo sequitur quod non erit scientia de eo.

Minor, 63

S V M M A R I V M.

Refutat tollentes omnino ens per accidens, eorumque responsonem: remouetque in speciali tam ens per accidens, quàm ens verum à consideratione huius scientiæ. De quo actum est 6. huius text. 11.

Quia autem secundum accidens entis non sunt causa, & principia talia qualia quidem secundum se entis, palam. Erunt enim omnia ex necessitate: si enim hoc quidem est huius entis: hoc autem huius: hoc autem non, ut contingit, sed ex necessitate erit: & cum hoc erit causa usque ad vltimum dictum causatum; hoc autem erat secundum accidens. Quare ex necessitate omnia erunt, & quod utrunque contingit, & accidere, & fieri, & non omnino ex generatō aufertur.

Remouet quandam errorem quorundam, qui tale ens per accidens ab entibus auferebant. Circa quod duo facit. Primò ostendit propositum L 1 2 Secundò

Quid sit ens per accidens secundo modo.

Necessitas duplex.

Secundò excludit cauillosam responſionem. Secunda ibi : *Et ſi non exiſtens.*

Excludit errorem negatiuum ens per accidens ſecundò modo.

Ad euidentiam primi notandum eſt , quòd , vt dictum fuit 6. huius text. com. 7. & circiter , opinio fuit quorundam , quòd cuiuſlibet entis eſſet aliqua cauſa per ſe , qua poſita in eſſe neceſſariò ſequeretur effectus : quòd ſi verum eſſet , tunc nullus effectus eueniret per accidens , nec præter intentionem cauſæ ; & idèd tollitur ens per accidens ſecundò modo. Hunc ergo errorem improbat Philoſophus per talem rationem : quia ſi ſic ; ergo omnia euenirent de neceſſitate : conſequens eſt falſum , ergo & antecedens. Hanc ergo rationem exponit Philoſophus , dicens quòd *autem entis ſecundum accidens non ſunt cauſæ , & principia talia* , ſcilicet per ſe , qualia ſunt entis ſecundum ſe , vt ſupple dicunt quidam ; *palam eſt : enim pro quia , ſi ſupple ens per accidens habet cauſas* , ſicut illi dicunt , *erunt omnia ex neceſſitate* : quod ſic declarat : *ſi enim hoc quidem eſt* , ſupple cauſa huius entis , puta alicuius entis , puta alicuius effectus futuri : *hoc autem huius* , id eſt , ille effectus eſt cauſa alterius : *hoc autem non vt contingit* , id eſt , non quocunq; modo ; *ſed erit ex neceſſitate* , id eſt , quòd poſita cauſa neceſſariò ſequitur effectus , cuius *hoc erit cauſa* , & hoc uſque ad vltimum dictum cauſarum : *hoc autem eras* , id eſt , ponebatur eſſe ſecundum accidens ; & per conſequens , quod ponitur per accidens erit *ex neceſſitate* . Quare ſequitur , quòd *omnia eunt de neceſſitate* , & quod auferetur omnino ex generatis , id eſt , ex rebus quæ ſunt : *contingit quod vtrunque* , id eſt , ad vtrunque contingit , & accidit fieri . Quæ omnia ſunt abſurda ſecundum Philoſophiã .

Habet pro inconuenienti omnia ex neceſſitate euenire , quòd ramentum ex dictis eius alibi ſequitur.

64

Notandum , quòd vt iam declaratum fuit ſexto huius , ſi cuiuſlibet effectus ponatur cauſa per ſe , qua poſita neceſſariò ponitur effectus , vt dixerunt quidam , omnia euenirent de neceſſitate . Nam propter iſtam neceſſariam cõnexionem ſi aliquod præteritum , vel præſens ſit cauſa alicuius effectus futuri , puta ſi comedere , vel comediffe inordinatè ſit cauſa ſitis , poſita cauſa ſecundum te neceſſariò ponitur effectus . Iterum ſitis ſit cauſa exeundi domo , puta pro hauirienda aqua : tunc vt priùs , ſi iſte ſicit , neceſſariò domum exit . Iterum exitus domus eſt cauſa incidendi in latrones , qui occidunt eum ; ergo à primo ad vltimum , ſi iſte comedit inordinatè , neceſſariò occiditur : & ſic per iſtùm modum tollitur ens per accidens à rebus , ſi omnia de neceſſitate euenirent ; quòd eſt inconueniens . Deindè cum dicit :

65

Et ſi non exiſtens ; ſed qua ſit cauſa ſupponatur , eadem accidens . Omne enim ex neceſſitate fiet , ſi enim cras eclipſis fiet , ſi hoc fuerit : hoc autem ſi alterum aliquod , & hoc ſi aliud : & hoc itaque modo à finito tempore eo quòd à nunc uſque cras ablato tempore veniet , & quandoque ad exiſtens . Quare ſiquidem hoc eſt , omnia ex neceſſitate qua poſt hoc fiet , vt omnia ex neceſſitate fiant .

Excludit cauillationem.

Excludit quandam cauillosam responſionem , diceret enim fortè aliquis , quòd cauſa contingentium futurorum non eſt iam poſita , vt præſens , vel præterita , vt priùs de præterita ſiti ſupponitur ; ſed adhuc eſt futura , & contingens ; & idèd adhuc ſunt effectus contingentēs , & non eueniunt

de neceſſitate . Hoc autem excludit dicens , quòd *eadem* , ſcilicet inconuenientia accidit , & *ſi non exiſtens* , id eſt , dato quòd cauſa futurorum non exiſtat præſens , vel præterita , ſed qua ſit cauſa ſupponatur , ſcilicet futura , omne enim fiet ex neceſſitate , ſicut priùs : quia ſupple iſta cauſa futura erit futura in aliquo tempore diſtante determinatè à præſenti nunc , puta *ſi cras eclipſis fiet* : quæ ſcilicet eſt cauſa multorum futurorum contingentium *ſi hoc fuerit* , & propter aliquam cauſam exiſtentem : *hoc autem ſi aliquod alterum* , & hoc ſi aliud : *hoc itaque modo* , ſupple per ablationem cauſarum , ablatio tempore ab eo tempore finito , quòd eſt à præſenti nunc vſque ad eclipſim fiendam *veniet quandoque ad exiſtens* , id eſt , ad aliquam cauſam nunc præſentem : quia omne tempus finitum finitur , & terminatur , ſive tollitur quoddam finito aliquoties ablato . *Quare ſi quidem hoc eſt* , id eſt , ſi hæc cauſa præſens ponitur : ergo *omnia qua ſunt poſt hoc* , id eſt , omnes effectus futuri poſt iſtam cauſam præſentem *ſunt ex neceſſitate* : & ſic *omnia ſunt* , & veniunt ex neceſſitate ; & idèd ſequitur idem inconueniens , quòd priùs . Deindè cum dicit :

Finietur finis societas ablatæ finitur.

66

Quod autem vt verè ens , & ſecundum accidens ; hoc quidem eſt in complexione mentis , & paſſio in hac ; propter quod circa ſic quidem ens non queruntur principia ; circa autem quod extra ens , & ſeparabile ; hoc autem non neceſſarium , ſed inſinitum . Dico autem quod ſecundum accidens ; talis autem inordinata , & inſinita cauſa .

Remouet tam ens per accidens , quàm ens verum à conſideratione huius ſcientiæ , dicens *quod autem eſt vt verè ens* , id eſt , ens verum , quòd conſiſtit in compositione , & diuiſione ; & etiam ens *ſecundum accidens* : hoc quidem , ſcilicet ens verum eſt , id eſt , *conſiſtit in complexione mentis* ; id eſt , in compositione intellectus : & *eſt paſſio in hac* , id eſt , in compositione intellectus : *propter quod circa ſic quidem ens* , id eſt , ens verum , non queruntur principia , ſupple in iſta ſcientia : quia circa ens , quòd eſt extra animam , & ſeparabile : vt prædictum eſt , ſpeculari ſupple tantum iſta ſcientia : *hoc autem* , ſcilicet quòd eſt ens per accidens *non eſt neceſſarium , ſed inſinitum* , id eſt , indeterminatum : & idèd talis entis *ſunt cauſa inordinata* , ſcilicet ad inuicem , & inſinita , id eſt , indeterminatæ , & ratione huius : iſta ſcientia non ſpeculari de tali ente , cum omnis ſcientia procedat per cauſas ordinatas , & determinatas .

Tam per accidens , quàm verè ens remouet à conſideratione Metaphyſici , ſed differet .

Notandú , quòd omnia præcedentia ab iſto loco . *Omnis autem ſcientia querit* , vſque hic , habet perfectiùs ſexto huius , & quantum ad textum Philoſophi , & quantum ad eius expoſitionem . Idèd querantur ibi : quia ibidem dicta ſunt , quæ circa iſtam materiam dicenda videbantur .

S V M M A R I V M .

Explicat benè caſum , & fortunam , de quo egit 16. text. 5. & 2. Phyſ. vide Doct. quod lib. vlt. & lib. 6. huius q. 2. qui hic benè explicat caſum correſpondere nature , & fortunam poſiſto : item eandem cauſam , diuerſo reſpectu , eſſe per ſe , & per accidens .

Quod

Quod autem gratiâ huius, in his quæ à natura fiunt, & à mente est.

In quibus sit fortuna.

In quibus fortuna est & mens.

Resumit dicta in Physicis de per accidens secundo modo: seu de fortuna. Agens propter finem, duplex.

Recolligit quæ dicta sunt 2. Physicor. de causa per accidens, quæ est fortuna. Circa quod duo facit. Primò ostendit de fortuna quid sit. Secundò qualis causa sit. Secunda ibi: *Causa autem infinita.* Prima in tres. Primò præsupponit quoddam. Secundo hoc venatur fortunæ diffinitionem. Tertiò infert quandam conclusionem. Secunda ibi: *Fortuna autem est.* Tertia ibi: *Propter quod circa eadem.* Dicit ergo, quòd *illud quod est gratia huius*, id est, aliquid esse propter finem est *in his quæ fiunt à natura*, & quæ fiunt *à mente*, id est ab intellectu: nam, & agens à natura, & agens à proposito agunt propter finem, vt probatur 2. Physic. text. com. 49. & inde. Deinde cum dicit:

67

Fortuna autem est quando aliquid horum fuerit secundum accidens. Sicut enim & ens est: hoc quidem secundum se: hoc autem secundum accidens: sic & causa. Fortuna autem causa secundum accidens in factis secundum electionem eorum, qua gratiâ huius.

Ens, & causa duplex.

Fortuna quid?

Fortuna propositio. & casus natura correspondet.

Ex illo præmissò venatur diffinitionem fortunæ, dicens, quòd *fortuna est* in his *quando aliquid horum*, supple quæ fiunt propter finem, *fiunt per accidens: sicut enim, & ens, hoc quidem est secundum se; hoc autem est secundum accidens: sic & causa*, quia supple quædam est causa supple per se, quædam per accidens. Ex quo infert diffinitionem fortunæ, dicens, quòd *fortuna autem est causa secundum accidens in factis secundum electionem*, id est, à proposito eorum, *qua fiunt gratia huius*, id est, propter finem.

Notandum, quòd cum natura, & propositum sint duæ causæ agentes propter finem, & sint causæ per se, eis correspondent aliæ duæ causæ per accidens, scilicet casus, & fortuna; vt patet ex 2. Physic. text. com. 50. & inde; ita quòd fortuna correspondet, & reducit ad agens à proposito; puta si aliquis à proposito & per electionem fodiat foueam pro plantanda planta, & inueniat thesaurum, ista inuentio thesauri dicitur effectus fortuitus. Casus autem reducit, & correspondet ad naturale agens: puta si tripes cadens stet; idè dicitur 2. Physic. text. com. 60. quòd tripes cecidit, & à casu stetit; benè ergo ait Philosophus, quòd fortuna est causa per accidens, in his quæ fiunt propter finem, & secundum electionem, id est, à proposito.

Et est aduertendum, quòd vna, & eadem causa comparata ad diuersos effectus dicitur causa per se, & causa per accidens, puta fortuna, vel casus. Dicitur causa per se respectu effectus quem intendit: sed dicitur causa fortuita, vel casualis respectu effectus quem non intendit. Exemplum: idem domesticator est causa per se domus, quia illam facere intendit: & est fortuita & per accidens respectu delectationis, vel tristitiæ quæ accidit habitantibus in domo, quia illam non intendit. Similiter eadem causa naturalis, quæ est per se respectu effectus quem intendit, dicitur etiam casus respectu effectus præter eius intentionem. Deinde cum dicit:

Propter quod circa eadem fortuna, & mens. Electio enim non sine mente.

Scoti Opert. tom. I V.

Infert ex prædictis quandam conclusionem, dicens: *propter quod* quia supple sic est, quòd fortuna est in factis secundum electionem: electio autem est à mente, id est, ab intellectu, cointelligendo voluntatem, vt declaratum est 9. huius, in quadam quæstione; idèd *circa eadem sunt fortuna, & mens.* Enim pro quia, *electio non est sine mente.* Idèd dicitur 2. Physic. text. com. 59. quòd fortuna non est in his quæ carent ratione, vt sunt lapides, plantæ, bruta, & etiam pueri, quamdiu carent vsu rationis. Deinde cum dicit:

Causa autem infinita, à quibus utique fiet quod à fortuna. Propter quod incerta humana cognitioni, & causa secundum accidens: simpliciter autem nullius.

68

Ostendit de fortuna qualis sit, ostendit tria de fortuna. Primò quòd est causa incerta. Secundò quando est bona, & quando est mala. Tertiò quòd non est causa prima, sed posterior. Secunda ibi: *Bona autem fortuna.* Tertia ibi: *Quoniam autem nullum.* Dicit ergo, quòd *causa sunt infinita à quibus utique fiet quod sit à fortuna*, vt patet in exemplo dicto: nam aliquis potest inuenire thesaurum fodiendo terram, vel ad plantandum, vel inueniendam aquam, vel ad faciendū sepulchrum, & sic de infinitis. *Propter quod quia supple omne infinitum est ignotum*; idèd fortuna est *incerta humana cognitioni, & est aliqua causa secundum accidens: nullius autem est causa simpliciter*, id est, per se. Deinde cum dicit:

Fortuna est causa incerta.

Bona autem fortuna, & mala cum bonum, aut malum euenerit. Prosperitas autem, & infortunium circa magnitudinem horum.

Ostendit quando fortuna est bona, & quando mala, dicens, quòd *bona autem fortuna, & mala dicitur cum bonum, aut malum euenerit*, scilicet fortuitu, reddendo singula singulis *euertigia autem* id est, eufortunium, & *infortunium dicitur circa magnitudinem horum*: puta si sit magnum malum quod euenit à fortuna, infortunium dicitur: si autem sit magnum bonum, dicitur eufortunium, ab eo quod est bonum. Deinde cum dicit:

Fortuna alia bona, alia mala, & excessum talium nomina.

Quoniam autem nullum secundum accidens prius his quæ secundum se. Neque igitur causa per accidens causis per se erunt priores. Si igitur fortuna, aut casus causa cæli: prius intellectus causa, & natura.

Ostendit quòd fortuna non est causa prima rerum; sed posterior, dicens quòd *quoniam nullum secundum accidens est prius his quæ sunt secundum se: nec igitur supple causa per accidens est prior supple quam causa per se.* Si igitur fortuna, aut casus, quæ sunt causæ per accidens, sint *causa cæli*, vt quidam antiqui putauerunt, oportet quòd *prius sint causa intellectus, & natura*, quæ sunt causæ per se, & ad quas *casus, & fortuna reducuntur*, vt præostensum fuit.

Per accidens tale est posterius per se tali & ad ipsū habet reduci.

Eadem ad diuersa comparata causa est per se & per accidens propositum & fortuna vel casus.

SVMMA QVARTA.

De motu, eiusque diuisionibus, & infinito; de quo diuisionibus aliquorum terminorum, de quibus in 3. & 5. Physicorum.

CAP. I.

De motu, eiusque diuisione,

SVMMARIVM.

Recapitulat dicta de motu & mobili 3. & 5. Physicorum. Ponit quatuor entis diuisiones; ex quibus concludit motus diuisionem, quam inductiue per singulas particulas benè explicat, & probat. Lege Doctor. hinc & 4. di, 12. quæst. 4. numero 26.

T. com. 8.

EST autem quidem hoc actu solum: hoc autem potentia: hoc autem potentia, & actu: hoc quidem ens: hoc autem quantum: hoc autem reliquorum. Non est autem aliquid motus præter res; permutatur enim semper secundum entis Categorias. Comune autem in his nullum est, quod neque in una Categoria. Vnumquodque autem dupliciter existit omnibus: utputa quod hic illud quidem forma ipsius: hoc autem primatio. Et secundum quale, hoc quidem album, hoc autem nigrum. Et secundum quantum, hoc quidem perfectum, hoc autem imperfectum. Et secundum latorem, hoc quidem sursum, hoc autem deorsum; hoc autem leue, hoc autem graue. Quare motus, & permutationis tot species, quot entis.

69
Recolligit di-
ctum in Physicis
de motu
& mobili.

Sermo de mo-
tu.

Postquæ Philosophus recollegit ea quæ dicta erant de ente per accidens 6. huius, nunc recolligit quæ dicta sunt de motu, & de mobili 3. Physicis. Circa quod tria facit. Primò determinat de motu. Secundò de mobili. Tertio exponit quædam concomitantia motum. Secunda ibi: *Immobile autem*. Tertia ibi: *Signum autem secundum locum*. Prima in tres. Primò determinat de motu secundum se. Secundò de infinito quod est quædam passio motus. Tertio diuidit motum in suas species. Secunda ibi: *Infinisum autem*. Tertia ibi: *Permutatur autem*. Prima in duas. Primò inquit de motu quid sit. Secundò in quo sit. Secunda ibi: *Et quod est motus in mobili*. Prima in tres. Primò venatur diuisionem motus via diuisiua. Secundò via inductiua. Tertio via remoriaua, scilicet excludendo opinionem aliorum de motu. Secunda ibi: *Quia autem vera dicimus*. Tertia ibi: *Quod autem bene dictum est*. Prima in duas. Primò præmittit quædam diuisiones. Secundò ex illis concludit diuisionem motus. Secunda ibi: *Diuisio autem*. Primò ergo ponit quatuor diuisiones, quarum prima est, quod ens quoddam est in actu tantum, quoddam potentia tantum, quoddam partim sic, & partim sic. Dicit ergo, quod est au-

1. Diuisio.
Entium aliud
actu tantum,
aliud potentia
solum, aliud
partim utrumque

tem hoc quidem actu solum, puta primum mouens. Vel magis secundum intentionem litterarum: aliquid habens formam in actu, quod ut sic, solum est in actu: quia non potest esse in potentia ad id quod iam habet. Hoc autem, id est, aliud est ens in potentia solum, puta prima materia quantum est de se, quæ ut sic nullum habet actum formaliter, sed est in pura potentia ad formam: similiter quodlibet subiectum carens aliqua forma, quam est aptum habere: quia ut sic est in pura potentia ad illam formam. Hoc autem, id est, aliud est ens in potentia, & actu simul, puta aliquod subiectum habens vnam formam actu, & carens alia ad quam est in potentia. Vel etiam respectu eiusdem formæ, puta cum aliquid iam mouetur ad formam, quia iam habet actu aliquid illius formæ, & tamen est in potentia ad vltiorè gradum ad quæ tendit. Omne enim quod mouetur, partim est in termino ad quod, & partim in termino ad quæ. Secunda diuisio est: quod ens diuiditur per decem. Genera, dicens, quod hoc quidem est ens supple substantia, hoc autem quantum, id est, Quantitas, hoc autem reliquorum, scilicet Prædicamentorum. Tertia diuisio: immò non est diuisio, sed est quoddam necessarium, quod præmittitur: est quod motus non est aliquid præter res: quia, scilicet non est aliquid realiter distinctum a forma secundum quam est motus; sed motus realiter est ipsa forma fluens, ut dicit Commentator 3. Physicorum cap. 4. Ideò subdit quod supple vnumquodque permutatur semper secundum Categorias, id est, Prædicamenta entis: his autem, scilicet decem Prædicamentis nullum est commune, scilicet ut genus: quod neque in una Categoria, id est, quod non sit in aliquo Prædicamento: Si igitur motus est in re alicuius Prædicamenti: sequitur quod sicut Prædicamenta non habent aliquid genus commune, sic nec est aliquod genus commune omnibus motibus: nec motus est aliquod Prædicamentum ab aliis distinctum; sed est in aliquo Prædicamentorum, saltem per reductionem.

2. Diuisio.
Decem genera
verum.
3. Diuisio. Vel
præmissum
necessarium.

Motus realiter
est forma
fluens.

Quartum quod præmittit est: quod vnumquodque dupliciter existit in omnibus, id est, in vnoquoque genere, scilicet secundum perfectionem, & imperfectionem, ut puta supple in genere substantiæ hoc quidem ipsum est ut forma ipsius, hoc autem primatio. Et secundum quale, id est, in genere Qualitatis: hoc quidem album est supple, ut perfectum in genere coloris; hoc autem nigrum, quod habet rationem imperfecti in eodem genere. Similiter secundum quantum; hoc quidem est perfectum; puta magnum; hoc autem imperfectum, puta paruum. Et secundum latorem, id est, in vbi, in quo est motus localis, hoc quidem est sursum; hoc autem deorsum; hoc autem leue; hoc autem graue, ut per leue intelligatur illud quod actu supereminet, & per graue id quod actu subsidet: & patet quod vnum istorum habet rationem imperfecti. Ratio huius diuisionis assignatur: quia omne genus diuiditur per contrarias differentias, ex 10. huius: text. com. 13. & inde: Contrariorum alterum semper habet rationem perfecti, & habitus, alterum rationem imperfecti, & priuationis, ut ibidem ostensum est: text. com. 16. & circiter, & idè benè dicitur quod dupliciter aliquid est in genere, scilicet vel sicut perfectum, vel sicut imperfectum. Vltimò ex omnibus præcedentibus concludit: quare tot sunt species motus, & permutationis quot entis, supple acquisiti per motum; licet

4. Diuisio.
In omni gene-
re datur per-
fectum, & im-
perfectum, saltem
in quo est mo-
tus.
Auc. 4.
Met. c. 1.

Tot species
motus quot
entis per mo-

licet

*non acquisiti
Scot q vltim.
Post pradic.*

licet enim motus non fit in quolibet genere; vt inferius ostender: tamen eo ipso quod motus non est aliquid præter res, distinctum scilicet realiter; tot sunt motus, quot sunt species entis quod acquiritur per motum. Deinde cum dicit:

70

Diuiso autem secundum unumquodq; genus, hoc quidem potentia, hoc autem actu: eius quod potentia in quantum tale est, actum dico motum.

Motus quid:

Ex præmissis concludit diffinitionem motus, dicens, quod *diuiso autem*, supple ente secundum unumquodque genus: quia hoc quidem est ens in potentia: hoc autem actu: eius quod, scilicet est in potentia in quantum tale est, id est, in quantum est in potentia actum dico motum. Hæc est ergo diffinitio motus, scilicet: *Actus entis in potentia, in quantum huiusmodi.* Deinde cum dicit:

Quia autem vera dicimus, hinc palam. Cū enim edificabile in quantum tale ipsum dicimus esse actu in quantum edificatur: & est hæc edificatio: similiter doctrinatio, curatio, ambulatio, saltatio, oratio. Accidit autem cū fuerit actu eodem: & neq; prius, neq; posterius: iam potentia entis cū actu ens operatur: non in quantum ipsum; sed in quantum mobile motus est.

Ostendit quid sit motus via inductiua inducendo, scilicet ostendendo per singulas partes diffinitionis, quod sint bene assignatæ: & diuiditur in tres, secundum tres particulatim positas in diffinitione. Primò exponit hanc particulam; quæ est, *entis in potentia.* Secundò istam, quæ est, *in quantum est tale, vel in quantum huiusmodi.* Tertio istam quod *motus est actu.* Secunda ibi: *Dico autem in quantum sic.* Tertia ibi: *Quia quidem enim.* Dicit ergo, quod *palam est hinc*, id est, ex dicendis quod *vera dicimus*, scilicet diffiniendo motum, vt prædictum est. *Cum edificabile in quantum tale*, quod scilicet significat aliquid existens in potentia *dicimus ipsum esse actu in quantum edificatur, & hæc est edificatio*, id est, ille actus ad quem reducitur, vocatur edificatio: *similiter est in aliis motibus, vt est doctrinatio, curatio, ambulatio, saltatio, & oratio. Accidit autem*, supple moueri talia *cum sunt eadem actu*, id est, cum hæc sunt in actu, & neque prius, neque posterius. Ex quo inferit quod cum ita sit, sequitur quod motus est alicuius entis in potentia, *cum iam actu in potentia operatur*, id est, reducitur ad actum, *non in quantum ipsum*, id est, non secundum quod actus est secundum seipsum; *sed est in quantum mobile*, id est, possibile moueri, quod est esse in potentia ad moueri.

*Inductiua de-
clarat quid
sit motus &
eius diffini-
tionem expo-
nit.*

*Scilicet &
eodem sunt
in potentia.*

*Scot. qu. I.
quodlibet
art. 2.*

71

*Qualiter mo-
tus est actus
entis in po-
tentia & quā-
do dicitur
mobile moue-
ri.*

Notandum, quod nihil mouetur prius quam incipiat moueri: quia tunc adhuc est in termino à quo, nec mouetur posterius, vel postquam est in termino ad quem, quia tunc iam quiescit: mouetur ergo dum se habet medio modo, scilicet cum reducitur ad actum, non perfectè: puta edificabile est in potentia ad edificari: ita quod dum mouetur partim est in actu, licet imperfecto; & partim in potentia quatenus tendit ad perfectionem actus, secundum quem mouetur. Motus igitur est actus ipsius mobilis, non secundum quod est in actu, id

quod est secundum seipsum: quia sic est in actu priusquam etiam incipiat moueri; & sicut est in actu antequam incipiat moueri, ita etiam est in potentia ad vltiorem perfectionem: sed secundum quod est in moueri, tendit ad perfectionem, quam nondum habet. Mobile enim dicitur reduci ad actum per motum, non in quantum est in potentia ad terminum motus; quia dum mouetur, adhuc remanet in potentia ad terminum motus: sed reducitur per motum ad actum qui responder huic potentia, quæ est posse moueri, quia per motum actu mouetur. Patet igitur qualiter motus est actus entis in potentia. Deinde cum dicit:

Dico autem in quantum sic: est enim as potentia statua; sed tamen non eris actus, in quantum est as, motus est. Non enim idem esse, & potentia alicui. Quoniam si idem erat simpliciter, & secundum rationem: erit vtrique eris actus, motus quidam: non est autem idem. Palam autem in contrariis. Posse quidem enim sanari, & posse laborare non idem. Etenim si sanari, & laborare idem esset. Subiectum autem, & sanum, & languens, & humiditas, siue sanguis idem, & vnum. Quoniam autem non idem quemadmodum neque color idem, & visibile possibile, in quantum possibile actus motus est.

Exponit aliam particulam positam in diffinitione motus, quæ est *in quantum tale*, vel *in quantum huiusmodi*, dicens *dico autem in quantum sic*, id est, in quantum tale: *enim pro quia, as est potentia statua*, ita quod idem est as, & est in potentia ad statuam: *tamen secundum diuersam rationem*, idè dicit quod *motus non est actus eris in quantum est as: non enim est idem esse eri, & potentia alicui*, id est, alia est ratio eris in quantum as, & alia in quantum est in potentia statua, vel aliquid aliud. *Quoniam pro quia, si supple as erat idem simpliciter, & secundum rationem*, scilicet in quantum est as, & in quantum est in potentia: sequitur vtrique, quod motus erit quidem actus eris, scilicet in quantum as, sicut supple est actus eris in quantum est in potentia, quod est falsum. *Non autem est idem secundum rationem sic, vel sic acceptum*; quod probat cum subdit. *Palam autem in contrariis*, id est, in potentia ad contraria. *Posse quidem sanari, & posse laborare*, id est, infirmari: *non idem sunt secundum rationem.* Etenim pro quia, tunc idem esset *sanari, & laborare*: quia ratio potentia sumitur ex actu, & licet supple non sit eadem potentia secundum rationem ad vtrumque contrarium; tamen est in eodem subiecto, sicut & ipsum *subiectum est idem contrarium.* Idè subdit, quod *subiectum autem vnum, & idem est sanum, & languens: siue supple illud subiectum sit aliqua humiditas siue sanguis in corpore animalis.* Concludit ergo quod *quoniam autem non est idem*, scilicet secundum rationem posse sanari, & posse laborare: & pari ratione non est idem as, & in potentia as: *quemadmodum, nec color est idem, & visibile*, quod nominat potentiam ad posse videri: sequitur quod *motus est actus possibile in quantum est possibile*, id est, entis in potentia, in quantum est in potentia.

*Exponit
inquantum
in
potentia.*

72

*Idem absolu-
tè sumptum,
& in potentia
vel cū potentia
non est for-
maliter idem.
Potentia con-
trariorum, li-
cet sint idem
subiecto, non
tamen for-
maliter.*

73
Declaratio
radicalis di-
storum.

Notandum, quòd nihil mouetur ad illud, quod est, vel iam actu habet: quia tunc frustra moueretur. Quia igitur æs est actu æs; est tamen in potentia ad formam statuæ; idèd motus non est actus æris in quantum æs; sed in quantum est in potentia ad formam statuæ: quia licet æs, & statua idem sint subiecto; sunt tamen distincta secundum rationem, sicut posse sanari, & posse laborare distinguuntur ratione, vt patet ex distinctione actuum quos respiciunt: licet sint idem subiecto, quatenus idem subiectum est potens sanari, & potens laborare. Ex quo patet quòd motus est actus entis in potentia: non quocunque modo, sed in quantum est in potentia.

Potentia di-
plex.

Aduertendum autem, quòd cum dicitur posse sanari, & posse laborare non sunt idem; Philosophus loquitur de potentia, vt dicit respectum, non fundamentum respectus, quia fundamentum est idem vtriusque; puta aliquis humor, vel sanguis, Respectus autem sunt diuersi, alias cum relationes correlatiuorum commultiplicantur terminis, sequeretur quòd termini ad quos ista potentia dicuntur, puta sanari, & laborare, essent idem, vt arguitur in littera: Quod tamen est manifestè falsum. Deinde cum dicit:

74

Quod quidem enim est hic: & quod accidit tunc moueri quando fuerit actu sic; & nec prius nec posterius, palam. Contingit enim vnumquodque aliquando quidem actu esse; aliquando autem non: puta edificabilis in quantum edificabile: & edificabilis actus in quantum edificabile, edificatio est: aut enim hæc domus est, aut edificatio actus: sed cum domus fuerit, non adhuc edificabile erit, edificatur autem edificabile. Neesse igitur edificationem actum esse: edificatio autem motus quidam. Eadè autem ratio, & in aliis motibus.

Exponit qua-
liter motus
est actus.

Exponit tertiam particulam diffinitionis, scilicet quòd motus sit actus, dicens, *quod quidem enim hic, scilicet motus est, supple actus; & quod tunc accidit moueri, quando sic fuerit actu in mobili: & nec prius, nec posterius, palam est: enim pro quia, vnumquodque supple mobilium cõtingit aliquando esse actu; aliquando autem non; puta edificabile in quantum edificabile, supple potest esse in potentia, vel actu: & edificatio est actus edificabilis in quantum edificabile.* Dicit autem in quantum edificabile; quia materia domus est in potetia ad duo scad formã domus, & ad hoc quòd edificetur; & respectu vtriusque; cõpetit ipsam quandoque esse in actu quandoque in potentia; tamè potentia ad hoc quòd edificetur, designatur per hoc quod dicitur; *edificabile.* Quando igitur edificabile edificatur, tunc fit actu; & edificatio est actus edificabilis in quantum edificabile. Vnde subdit: *aut hæc domus, id est, forma domus est supple actus ipsius edificabilis, aut ipsa edificatio, cum cuilibet potentia responderet aliquis actus; sed supple forma domus non est actus edificabilis in quantum edificabile: quia cum domus, id est, cum forma domus fuerit introducta, non adhuc erit edificabile; sed iam supple erit edificatum: edificabile autem edificatur, id est, fit in actu cum edificatur actu.* Infert ergo quòd neesse est igitur edificationem esse actum. *Edificatio autem est quidam motus,*

Materia do-
mus est in po-
tetia ad duo.
Al. consingit.

Edificatio
non forma e-
dificabilis est
actus eius.

& per consequens motus est actus edificabilis. Et subdit: *eadem est ratio, & in aliis motibus.* Patet igitur ex omnibus prædictis, quòd motus est actus in potentia, in quantum est in potentia.

Notandum, quòd quia motus est quædam forma mobilis vt subiecti; idèd habet diffiniri per subiectum, vt per additum: sicut & omnis forma, siue substantialis, siue accidentalis: & idèd quædam eorum quæ ponuntur in diffinitione motus se tenent ex parte subiecti, quædam ex parte quiditatis ipsius motus. Nam prima particula quæ est actus, ponitur in eius diffinitione quasi genus, & pertinet ad essentiam motus, nam motus intrinsecè, & essentialiter est actus. Aliæ duæ particule, quæ sequuntur, sunt quasi differentie extrinsecæ, & tenent se ex parte subiecti mobilis, quod est ens in potentia, sicut patet.

Quid essen-
tiale, & quid
additum in
diffinitione
motus conti-
netur?

S V M M A R I V M,

Probat diffinitionem datam, reiiciendo aliorum opiniones de motu eorumque motiua,

Quòd autem benè dictum est, palam ex quibus alij dicunt de ipso, & ex eo quòd non facile est aliter diffinire ipsum. Neque enim in alio aliquis genere poterit ponere vti- que ipsum,

Ostendit quid sit motus, & diffinitionem motus, esse benè assignatam, remouendo scilicet & improbando opinionem aliorum de motu. Circa quod duo facit. Primò proponit intentum. Secundò declarat ipsum. Secunda ibi: *Palam autem ex quibus* Dicit ergo, quòd autem benè dictum est, quid supple sit motus, palam est ex quibus alij dicunt, id est, ex his quæ alij dicunt de ipso, scilicet motu, diffinientes ipsum: & etiam ex eo quòd non est facile ipsum, scilicet aliter diffinire: neque enim vti- que poterit aliquis ponere ipsum motum in alio genere, quàm supple in genere actus vt dictum est. Deinde cum dicit:

75
Excludendo
opinionem a-
liorũ de motu
declarat: &
approbat dif-
finitionem da-
tam.

Palam autem ex quibus dicunt hi quidem alteritatem, & inæqualitatem, & non ens.

Declarat intentum. Circa quod duo facit. Quia primò pertractat aliorum opinionem: Secundò causam opinionis. Secunda ibi: *Causa autem in hoc ponendi.* Prima in duas: Primò proponit opiniones. Secundò improbat ibi: *Quorum nullum.* Dicit ergo, quòd palam videtur ex quibus dicunt supple alij, quòd scilicet motus non potest aliter diffiniri: nam alij supple dixerunt motum esse alteritatem: alij inæqualitatem: & alij non ens. Deinde cum dicit:

Opinio aliorũ
de motu, quo
ad suam dif-
finitionem.

Quorum nullum neesse moueri. Sed nec permittatio: neque in hoc, neque ex his magis, quàm ex oppositis.

Improbat dictas opiniones dicens: quòd prædictæ diffinitiones motus non sunt conuenienter assignatæ, quia non conueniunt motui, neque ex parte subiecti mobilis: quia si motus esset alteritas, vel inæqualitas, vel non ens; sequeretur quòd omne alterum, vel inæquale, vel non ens moueretur: quod falsum est: quia nullum horum neesse

Improbatio
di-
t-
cum o-
pinionum.

est

est moueri. Potest enim aliquid esse alterum quod non mouetur, & sic de aliis. Iterum patet hoc idem ex parte terminorum: motus à quo, & ad quem vnde subdit, quod neque permutatio est nec in hoc, nec in his magis quam ex oppositis: quia, scilicet non est magis motus ad non ens, vel inæqualitatem, vel alteritatem, quam ad opposita horum, nec è conuerso magis est motus ex his, quam ex eorum oppositis: quia potest esse motus ex non ente, ad ens, & è conuerso, & ex alteritate ad similitudinem, & è conuerso; & ab inæqualitate ad æqualitatem, & è conuerso similiter: & sic patet tam ex parte subiecti quam ex parte terminorum motus, diffinitiones istas non esse propriè assignatas, cum non sint conuertibiles cum diffinito. Deinde cum dicit:

Causa autem in hoc ponendi: quia indefinitum videtur aliquid esse motus. Alterius cõelementationis principia: quia priuatiua sunt indeterminata. Neque enim hoc, neque tale vllum ipsorum, neque reliquorum Predicamentorum.

76
Causam dicitur opinionum assignat.

Petractat causam opinionum. Circa quod duo facit. Primò eam ponit. Secundò eam excludit. Secunda ibi: *Motusque actus.* Prima in duas. Primò ponit causam opinionum. Secundò motium causam. Secunda ibi: *Cur autem videtur.* Dicit ergo, quòd *causa autem ponendi*, scilicet motum in hoc, id est, in tali genere quòd, scilicet quædam alteritas, aut inæqualitas, &c. est quia motus videtur esse aliquid infinitum, id est, indeterminata sunt alterius cõelementationis principia: quia sunt indeterminata, nec enim vllum ipsorum significat hoc: id est, Substantiam, nec tale, id est, Qualitatem, nec reliquorum Predicamentorum.

Ordo principiorum secundum Pythagoricos est duplex.

Notandum, quòd sicut dictum fuit primo huius, Pythagorici posuerunt duos ordines principiorum, & in quolibet decem principia ordinata: quorum vnum dicebant ordinem bonorum, in quo collocabant illa quæ videntur habere perfectionem, puta bonum, dextrum, masculum, quietem. Alium autem ordinem dicebant malorum, in quo collocabant illa quæ videntur dicere imperfectionem, puta, tenebram, sinistrum, foeminam, & motum. Quæ omnia dicebant esse priuatiua, & indeterminata, nec aliquod eorum significare Substantiam, nec Qualitatem, nec Quantitatem, nec aliquod aliorum Generum: quia igitur motum ponebant in ordine siue cõelementatione priuatorum: idè dixerunt motum esse quandam priuationem, & per consequens quandam non entitatem, vel alteritatem, vel inæqualitatem. Deinde cum dicit:

Cur autem videatur indeterminatus, causa: quia nec in potentia entium: neque in actu est ponere ipsum. Neque enim possibile quantum esse, mouetur ex necessitate, neque quod actu quantum,

Motium dicitur causa opin.

Ponit motium huius causæ: quare scilicet motus computabatur inter indeterminata, dicens quòd *cur autem motus supple videtur interminatus.* Causa est quia non videtur possibile ipsum motum ponere nec in potentia, nec in actu, id est, nec in genere potètiæ, nec in genere actus. Quòd probat enim pro quia, nec illud quod est possibile,

id est, in potentia esse quantum mouetur ex necessitate; nec etiam quod est actu quantum.

Declaratio diciturum.

Notandum; quòd si motus esset in genere potètiæ, tunc quicquid est in potentia ad aliquid, puta ad esse quantum, moueretur ad quantitatem: quod tamen non oportet, quia etiam antequam incipiât moueri ad quantitatem est in potentia ad esse quantum, & tamen nondum mouetur. Similiter si motus esset in genere actus, sequitur quòd tunc quicquid esset in actu, puta actu quantum moueretur ad quantitatem, quod tamen est falsum: quia cum est actu quantum, non mouetur; sed ià est motus terminatus. Quia igitur non poterant ponere motum, nec in genere actus, nec in genere potètiæ: idèd posuerunt ipsum in ordine indeterminatorum, & priuatiuorum modo præposito. Deinde cum dicit:

Motusque actus quidem videtur aliquis: imperfectus autem. Causa autem, quia imperfectum quid possibile cuius est actus, & propter hoc difficile ipsum sumere quid est. Aut enim in priuationem necesse poni, aut in potentiam, aut in actum simplicem, horum autem nullum videtur contingens. Quare, relinquatur quod dictum est esse, & actum, & non actum dictum; videre quidem difficile, contingens autem esse.

Excludit causam prædictæ opinionis dicens: quòd motus quidem videtur esse actus aliquis, tamen imperfectus: causam autem huius est, quia ipsum possibile, id est, mobile quod est ens in potètiâ, cuius motus est actus, est quid imperfectum: & propter hoc scilicet quia motus est actus imperfectus, & subiecti imperfecti difficile est ipsum sumere quid est. Aut enim vt videtur necesse est ipsum poni in priuationem, id est, in genere priuationis, aut in actum simplicem, id est, in genere simplicis actus, & perfecti: horum autem nullum videtur contingens quòd scilicet sit motus. Quare relinquatur supple motum esse quod dictum est, & actum, & non actum dictum, id est, quòd motus est actus, scilicet imperfectus, & non est actus scilicet perfectus; quod quidem difficile est videre; & contingens autem esse, id est, licet sit hoc difficile videre est tamen possibile: quia eo posito nullum sequitur impossibile.

77
Excludit dicitur causam opinionum & motum eius.

Difficile est videre entitatem motus non tamen impossibile.

Notandum; quòd motus est verè actus imperfectus; quia si esset actus perfectus auferret totam potètiâ à mobili respectu illius formæ ad quam est motus: quia actus perfectus non est actus entis in potentia ad albedinem: & idèd tunc motus non esset actus entis in potentia, sed entis in actu: motus autem sic est actus mobilis, quòd non auferret potètiâ ab eo: quia quamdiu mobile est in motu, tandiu est in potentia ad terminum motus. Per motum tamen aufertur à mobili sola potètiâ, quæ erat ad moueri: non tamen omnino: quia mobile semper est in potentia ad ampliùs moueri: quia omne quod mouetur adhuc mouebitur: vt probatur 6. Physic. c. 7. & 52. & circiter, ex quibus patet quòd motus sit est actus mobilis, quòd est actus imperfectus, & actus imperfecti: quia scilicet entis in potentia: vt patet ex prædictis, Tunc se quitur illa pars:

Motus est actus & non actus.

Motus est actus sed imperfectus.

S Y M M A R I V M.

De motu comparato ad subiectum, & ad mouens: est enim in mobili, & operatio seu actus mouentis.

78 **E**T quod est motus in mobili palam, actus est enim huius à motiuo.

In quo subiectus est motus?

Vbi inquitur de motu in quo sit vt in subiecto. Circa quod duo facit. Primò ostendit quòd motus est in mobili. Secundo inquitur quomodo se habet ad mouens. Secunda ibi: *Et motiuus actus.* Dicit ergo, *palam est quòd motus est in mobili,* quòd probat, *enim pro quia, supple motus est actus huius,* id est, mobilis à motiuo, supple causatus. Formetur sic ratio: omnis actus est in eo cuius est forma, & actus: sed motus est actus mobilis, & forma, vt patet ex dictis; ergo motus est in mobili. Deinde cum dicit:

Et motiuus actus non alius est: oportet quidem enim esse actum amborum.

Qualiter motus se habet ad mouens.

Inquitur quomodo motus se habet ad mouens. Circa quod duo facit, Primò proponit intentum. Secundo probat ipsum, ibi: *Motiuum quidem,* proponit ergo duo: vnum est quòd motus est actus, motiuus; id est, mouentis. Aliud est quòd non est alius, scilicet motus qui est motiuus, & qui est actus mobilis: oportet quidem enim motum supple esse actum amborum, scilicet mobilis, & mouentis. Deinde cum dicit:

Motiuum quidem enim est in posse, mouens autem in operari.

Quòd motus sit actus motiuus ostendit.

Probat quæ dixerat. Primò primum. Secundo secundum. Secunda ibi: *Sed est actiuum.* Dicit ergo, quòd *motiuum quidem enim,* omne est in posse, scilicet moueri: & *mouens autem in operari,* scilicet in actu, cum ergo mouens dicatur propter motum, quia scilicet actu mouet, sequitur quòd motus est actus motiuus: formatur sic ratio: Illud est actus altius quo fit in actu: sed motiuum fit in actu per motum, nam motiuum dicitur ex hoc quòd potest moueri: mouens autem quòd actu mouet, & operatur; ergo motus est actus altius motiuus, cum scilicet actu mouet. Deinde cum dicit:

Sed est actiuum mobilis. Quare similiter vnus amborum actus.

Ostendit quòd idem sit actus motiuus, & mobilis dupliciter.

Probat secundum quòd proposuerat, scilicet quòd motus est vnus actus motiuus, & mobilis. Primò hoc probat per rationem. Secundo per exempla. Secunda ibi: *Quemadmodum eadem.* In prima parte intendit talem rationem: Motus est actus motiuus, vt prius dictum est: sed motiuum facit illum motum qui est in mobili, & non alium. Ergo erit vnus amborum: & hoc est quòd dicit quòd supple mouens, vel motiuum est actiuum mobilis: quare sequitur quòd erit vnus actus similiter amborum. Deinde cum dicit:

Quemadmodum eadem distantia, vnum ad duo; & duo ad vnum, & ascendens, & descendens, sed esse non vnum: similiter autem in mouente, & in moto.

Probat idem per exempla dicens quòd quemadmodum est eadem distantia vnum ad duo; & duorum ad vnum, id est, vnus ad duo, & e conuerso. Et similiter eadem est via, siue distantia ascendens, & descendens: sed esse non est vnum: quia differunt secundum rationem; similiter se habet, & in mouente, & in moto, quòd, scilicet idem motus realiter est actus vtriusque, licet differat secundum rationem.

Notandum, quòd licet sit eadem distantia vnus ad duo; & e conuerso; tamen differunt secundum rationem: quia alia est ratio huius distantie, vt se tenet ex parte vnus, & alia vt se tenet ex parte duorum, & propter hoc vt se tenet ex parte duorum vocatur duplicitas: nam duo sunt duplum ad vnum: vt autem se tenet ex parte vnus dicitur dimidietas. Nam vnum est dimidium ad duo. Similiter intelligendum est de via, siue distantia ascendens, & descendens: quia licet sit eadem realiter, differat tamen ratione. Et propter hoc ille dicitur ascendens, & ille dicitur descendens. Similiter etiam intelligendum est in proposito, quòd licet idem motus realiter sit mouentis, & mobilis: differat tamen ratione: quia vt est mouentis habet rationem, vt ab hoc; vt autem est mobilis habet rationem vt in hoc; & potest dici actio, vel passio. Quòd non debet intelligi loquendo de actione, & passione, quæ sunt respectus formaliter: & constituunt Prædicamenta formaliter, & realiter distincta: sed loquendo de actione pro re acta, & producta; vt ostensum est 9. huius, in quadam questione: sic enim eadem forma, quæ vt fluens, est ipse motus, realiter est actus, & producta à mouente, & est recepta in ipso mobili, & passio.

Resolutio illorum.

Hinc habetur quòd cum identitas realis fiat distinctio formalis.

Quomodo actio, & passio sunt idem & quomodo nō? 4. d. 13, q. 1. c. 2.

S Y M M Æ Q V A R T Æ

C A P. II.

De infinito, & an sit possibile actu in magnitudine, vel multitudine?

S Y M M A R I V M.

Positis variis acceptionibus infiniti, & distinctis eius modis, docet esse impossibile quòd derur actu; sensu Platonis, vel Pythagoræ; triplici ratione, de quo 3. Physic. egit.

Infinium autem, aut quòd impossibile pertransire, eo quòd non sit natum pertransiri. Quemadmodum vox inuisibilis, aut pertransitionem habens imperfectam, aut quòd vix, aut quòd natum est habere, & non habet pertransitionem, aut terminum.

79

Postquam Philosophus determinauit de motu ostendens quid sit: nunc ostendit de infinito, quòd est quædam passio motus, sicut & cuiuslibet continui. Circa quòd tria facit. Primò præmittit infiniti multipliciter. Secundo probat eius actualem impossibilitatem. Tertio declarat eius potentialem diuersitatem ostendens, scilicet quomodo est in potentia diuersimodè in diuersis. Secunda ibi: *Separabile quidem.* Tertia ibi: *Infinium autem non idem.* Prima in duas. Primò ostendit quot

Sermo de infinito.

Infinium in actu sumitur quadrupliciter.

quot

quot modis sumitur infinitum in actu. Secundò quot modis sumitur infinitum in potentia. Secunda ibi: *Adhuc autem oppositione*. Potentia autem quatuor modos, quibus potest sumi infinitum in actu, dicens quòd *infinitum autem supple dicitur vno modo, aut quòd impossibile est pertransire, eo quòd nõ sit natum pertransiri, quemadmodum vox dicitur inuisibilis*, quia scilicet nec potest videri, nec est apta videri, cum non sit de genere visibilium: tale autem est infinitum negatiuè, vt punctus, vel vnitas, quia, scilicet sibi repugnat pertransiri, & mensurari: similiter & vox inuisibilis negatiuè, sibi repugnat videri. *Aut dicitur infinitum secundo modo habens pertransitionem imperfectam*: quòd scilicet nondum est pertransitum, licet sit inceptum pertransiri. Puta si aliqua via, quæ incepta est perambulari, dicatur infinita, id est, non finita, vel non terminata. Pro eo, quia nondum est pertransita perfectè. *Aut dicitur infinitum tertio modo, quòd vix*, supple pertransitur. Puta si altitudo cœli, aut profunditas maris, vel aliqua via longa dicatur impertransibilis, & infinita pro eo quòd transcendit facultatem transeuntis, vel mensurantis: licet sit transibilis quantum est de se. *Aut dicitur infinitum quarto modo quòd natum est habere pertransitionem tantum supple quantum est ex suo genere, & talem non habet*: & tale est infinitum priuatiuè: quia licet aptum sit determinari, & finiri, tamen stante hypothefi non habet *talem finem*. Deinde cum dicit:

Adhuc appositione, aut ablatione, aut utroque.

Distinguit modos infiniti: vt sumitur in potentia, & ponit tres modos, dicens, quòd *Adhuc supple dicitur infinitum appositione*. Vno modo vt numerus. Nam quolibet numero dato contingit apponere vnitatem: & hoc modo numerus potest crescere in infinitum: & hoc est tantum secundum potentiam. *Aut dicitur infinitum secundo modo Ablatione*, id est, diuisione, id est, quòd sit aliquod continuum, quòd de se est in potentia, vt possit diuidi in infinitum. *Aut dicitur infinitum tertio modo Viroque*, id est, vtroque modo. Sicut tempus quòd est infinitum appositione, quatenus habet rationem numeri: quia tempus est numerus motus: & est infinitum diuisione, quatenus habet rationem continui, cum sit idem realiter quòd motus. Deinde cum dicit:

Separabile quidem igitur itaque ipsum aliquod ens: sensibile autem non possibile esse. Si enim nec magnitudo est, nec multitudo: substantia autem ipsum infinitum & non accidet, indiuisibile erit. Quod enim diuisibile, aut magnitudo, aut multitudo. Si autem indiuisibile, non infinitum, nisi sicut vox inuisibilis. Sed non sic dicunt, neque nos sic querimus, sed tanquam impertransibile.

Probat infiniti actualem impossibilitatem, ostendens quòd est impossibile dare infinitum actu.

Ad cuius euidentiam notandum, quòd de infinito fuerunt duæ opiniones. Vna Platoniorum, & Pythagoricorum: qui posuerunt infinitum separatum à sensibilibus, & habere rationem principij. Alia fuit Philosphorum naturalium, qui posuerunt infinitum in sensibilibus: non quòd esset ali-

qua substantia: sed quoddam accidens alicui corpori inexistens. Primò ergo procedit contra primam opinionem, quòd scilicet non sit dare infinitum separatum à sensibilibus. Secundò contra secundam, ostendens quòd non sit dare actu infinitum in sensibilibus. Secunda ibi: *Quia autem in sensibilibus*. Prima in tres secundum quòd tres rationes adducit contra primam opinionem. Secunda ibi: *Adhuc quomodo*. Tertia ibi: *Adhuc si secundum accidens*. Dicit ergo, quòd ipsum supple infinitum esse quidem aliquod ens separabile, sensibile autem, id est, separatum à sensibilibus. Vbi ly *sensibile* videtur superfluere. Et patet ex 3. Physic. vnde accepta est ista littera. Quia ibi non ponitur *sensibile*. Tale ergo infinitum non est possibile esse, ita quòd sit quædam substantia per se existens: & non accidens alicui subiecto. Quòd probatur, enim pro quia, *si infinitum est substantia, & non accidens: nec erit magnitudo: nec multitudo*: quia ista non sunt substantia, sed accidens: & per consequens erit indiuisibile. Enim pro quia *id quòd est diuisibile aut est magnitudo, aut multitudo*: quia esse diuisibile est passio quantitatis, quæ diuiditur in continuum, & discretam. Si autem supple infinitum sit indiuisibile, non erit infinitum, nisi sicut vox dicitur inuisibilis, & tale est infinitum negatiuè vt prædictum est. Sed ipsi non sic dicunt nec nos etiam supple *querimus* de infinito sic accepto, sed querimus infinitum tanquam impertransibile, scilicet secundum quartum modum, quòd est infinitum priuatiuè dictum. Formetur sic ratio: Si infinitum est substantia separata per se existens, ergo non erit verè infinitum: consequens repugnat antecedenti, patet, ergo & antecedens est falsum. Consequentia probatur: quia tunc infinitum nec esset magnitudo, nec multitudo: & per consequens indiuisibile, ergo non verè infinitum: vt nunc intendimus de infinito. Deinde cum dicit:

Adhuc quomodo contingit per se esse infinitum: si non & numerus, & magnitudo, quorum passio infinitum?

Ponit secundam rationem, dicens quòd *adhuc quomodo contingit infinitum per se esse*, scilicet separatum: *si non, & numerus, & magnitudo quorum infinitum est passio?* Quasi diceret quòd non formatur ratio sic: Subiecto non existente separato nec passio erit separata: sed infinitum est passio numeri, & magnitudinis: numerus autem, & magnitudo non per se existunt separata: vt ostensum est primo huius, ergo nec infinitum erit separatum. Deinde cum dicit:

Adhuc si secundum accidens, nõ vtiq; erit elementum entium, in quantum infinitum: quemadmodum neque indiuisibile loquela, quamuis vox inuisibilis. Et quòd non est actu esse infinitum, Palam. Erit enim quacunque ipsius pars accepta infinita. Infinito enim esse, & infinitum idem: si quidem substantia infinitum, & non de subiecto. Quare aut indiuisibile, aut in infinita diuisibile, si partibile. Multa autem esse idè impossibile infinita. Quemadmodum enim pars aeris aer, sic infinitum infiniti: si est substantia, & principium. Impartibile igitur & indiuisibile. Sed impossibile est actu infinitum. Quantum enim est necesse esse. Secundum est accidens igitur existit. Sed si sic dictum est quòd

Probat non esse actu infinitum. In infinitis consistit in magnitudine: ut in multitudine: igitur eo conuenit diuisibilitas: quæ est quantitatis passio: non ergo substantia erit separata per se existens.

81

Ponere passionem separata subiecto non esse separatè implicat.

Infinitum in potentia accipitur tripliciter.

80

2. Opinio de infinito in actum.

quod non contingit illud esse principium, sed illud cui accidit aërem, aut parem: hac quidem igitur inquisitio vniuersalis,

82

Ponit secundam rationem quæ stat in hoc: Quia, & si infinitum est aliquid separatum: aut ponitur vt substantia per se existens: aut ponitur vt accidens inhærens alicui subiecto separato, puta magnitudini, aut numero, quæ sunt separata secundum Platonicos. Sed infinitum non est substantia per se existens separata, nec accidens taliter inhærens. Ergo &c. Minorem rationis in qua stat tota ratio in virtute probat, dicens quod si secundum accidens, id est, si infinitum separatum ponat accidens: sequitur quod non erit vique elementum: id est, principium entium in quantum infinitum: sed magis supple illud subiectum cui inest infinitum. *Quemadmodum supple nec inuisibile est principium loquelæ vox: quamuis vox sit inuisibilis: ex eo quod vox est subiectum inuisibilitatis.* Vterius probat quod non sit substantia per se existens separata, dicens quod non est, id est, non contingit infinitum esse actu: quasi supple sit substantia per se existens palam est: enim pro quia, si quidem infinitum sit substantia, & non supple predicatur de subiecto. *Quare sequitur quod aut erit indiuisibile: aut diuisibile in infinitum.* Si autem est parvibile, id est, diuisibile, & substantia: vt supponitur ergo quæcumque pars accepta ipsius erit infinita: idem enim est infinitum esse, & infinitum: quia infinitum est substantia eiusdem rationis in toto & in partibus: quia tunc infinitum predicat totam rationem eius, & propriam quod est infinitum. Sicut igitur quælibet pars aque est aqua, & quælibet pars ignis est ignis: sic quælibet pars ignis infiniti erit infinita: & per consequens erunt multa infinita simul; quod est impossibile, scilicet quod multa infinita constituent vnum infinitum. Cuius ratio est: quia infinitum non est maius infinito: omne autem totum est maius sua parte. Et hoc est quod subdit: *Multa autem infinita esse idem*, id est, constituere vnum infinitum est impossibile: quemadmodum enim pars aëris est aër, sic pars infiniti est infinitum: si ipsum infinitum est principium & substantia supple diuisibilis vt supponitur. Ex quo sequitur quod infinitum non erit diuisibile; ergo erit indiuisibile: sed non potest esse indiuisibile. Ideo subdit: *Sed impossibile est indiuisibile supple esse actu infinitum.* Enim pro quia, supple infinitum esse quantum esse & per consequens diuisibile. Ex quo infert quod si supple infinitum non est substantia, vt ostensum est: ergo accidens existit; id est, sequitur quod erit accidens: sed si sic. Dictum est quod non contingit supple ipsum infinitum esse principium; sed illud cui accidit vt subiecto, puta aërem vt dixerunt quidam naturales; aut parem: vt dixerunt Pythagorici. Patet ergo minor rationis, quod scilicet infinitum si ponitur separatum, non potest esse substantia, nec accidens. Concludit ergo dicens quod *Hac quidem igitur inquisitio est vniuersalis*, id est, transcendens considerationem naturalem: qualiter scilicet inuehitur contra opinionem Pythagoricorum, & Platoniorum, qui fuerunt locuti de infinito non naturaliter, ponentes ipsum à naturalibus, & à sensibilibus separatum. Hic autem Arist. innuit modum Philosophi naturalis tractans de motu, & de consequentibus motu.

Notandum, quod Philosophus videtur sibi

diffonare. Nam hic, & in 3. Physic. t. c. 37. & inde, dicit: Quod quælibet pars infiniti est infinita: & tamen primo de Cælo, & Mundo in demonstrationibus ad demonstrandum cælum non esse infinitum supponit quod si aliqua pars infiniti accipitur, illa erit finita. Dicendum quod pars sumitur dupliciter, proprie & improptie. Pars quidem proprie accepta semper habet aliquam determinatam habitudinem ad totum: quia scilicet aliquoties sumpta mensurat, & reddit totum. Et hoc vel præcisè si sit pars aliquota: vel non præcisè, sed plus, vel minus, si non sit aliquota: vt dictum est 5. huius, cap. de parte. t. c. 25. & inde. Primo modo duo sunt pars ipsius quatuor. Secundo modo duo sunt pars trium: quia nunquam reddunt duo præcisè ipsa tria. Sed dicit pars improptie dicta quæ non habet aliquam determinatam habitudinem ad totum: Primo modo sumendo partem, patet quod pars infiniti non potest esse finita: quia finitum aliquoties sumptum non potest mensurare, nec reddere infinitum: nisi forte diceretur quod finitum infinities sumptum mensurat infinitum: sed hoc est contra rationem partis proprie: hoc ergo modo quælibet pars infiniti habebit esse infinitum: & sic loquitur Philosophus hic, & in 3. Physic. t. c. 30. licet sit impossibile partem esse æqualem toto. Vnde secundum rei veritatem habere partem repugnat infinitum. Secundum autem modo sumendo partem, potest dici quod pars infiniti est finita: & hoc modo loquitur Philosophus primo de Cælo, & Mundo. de parte infiniti. Posito ergo infinitum esse, licet sit simpliciter impossibile, pars eius sic vel sic accepta erit finita, vel infinita: licet infinito repugnet habere partem: vt dictum est: dato tamen antecedente impossibili non est mirum si datur consequens impossibile: quia dato vno inconuenienti, non est mirum si multa sequuntur. Ex primo Physic.

S Y M M A R I V M.

Non esse dabile infinitum in magnitudine, vel multitudine: probatur rationibus Logicis & Physicis, & primò id probat de corpore tam composito quàm simpliciter; secundò idem suadet ex parte loci & locabilis.

Quia autem in sensibilibus non est, hinc palam. Si enim corporis ratio superficialibus determinatur, non erit vique infinitum corpus, neque sensibile, neque intellectuale.

Arguit contra secundam opinionem, quæ ponebat infinitum in sensibilibus: vt accidens inhærens alicui corpori sensibili vt subiecto. Circa quod duo facit. Quia primò improbat istam opinionem Logicè, & probabiliter. Secundò Physicè magis, & realiter. Secunda ibi: *Naturaliter autem & ex his.* Prima in duas. Primò ostendit quod infinitum non potest esse corpus. Secundò quod non potest esse numerus. Secunda ibi: *Neque numerus.* Dicit ergo. *Palam esse hinc*, id est, ex dictis quod infinitum, si non existit in sensibilibus. Enim pro quia, si ratio corporis est quod sit determinatæ superficiebus: sequitur quod non erit vique infinitum neque sensibile, id est, naturale, neque intellectuale. i. Mathematicum. Formetur sic ratio. Nullum infinitum est determinatum; quia infinito repugnat habere terminum: sed omne corpus est determinatum;

Saluat eorundem vniuersam quæ videtur hic & primo Cæli in dictis Philosophi.

Pars dupliciter accipitur & primo modo adhuc dupliciter.

Habere partem repugnat infinito.

Ex impossibili quodlibet. Admisso inconuenienti sequuntur multa.

Non datur infinito maius. id est infinitum non est ex infinito.

84

Contra antiquos naturales ostendit infinitum in actu non dari sensibilibus subiectiui.

Infinitas corpori repugnat

83

Al. contentū minarum : quia contentium superficiæ; ergo
superficiæ. nullum corpus est infinitum. Deinde cū dicit :

*Neque numerus, ut separatus, & infinitus.
Numerale enim numerus, aut numerum habens.*

Nullus numerus vel habet numerum est infinitum.

Probat quod infinitum non potest esse numerus in sensibilibus. Et intendit talem rationem: Quia omnis numerus, vel habens numerum est numerale: sed infinitum non est numerale: quia iam esset numerando pertansibile. Ergo nullus numerus vel habens numerum est infinitum. Dicit ergo, quod nec numerus, ut separatus, & infinitus: ut dixerunt Pythagoras, & Plato; vel supple siue sit existens in rebus sensibilibus numeratis: ut dixerunt aliqui Philosophi naturales, est, supple possibile poni. Enim pro quia, omnis numerus aut habens numerum est numerale: & tunc supplenda est minor propositio ut prius.

Notandum istas duas rationes non esse Physicas, sed Logicas: quatenus non procedunt ex principiis corporis naturalis: sed ex quibusdam communibus; quæ quidem sunt probabilia, non autem necessaria. Quod patet, quantum ad primam rationem: quia qui poneret corpus infinitum, non diceret ipsum terminari superficie: quia hoc pertineret ad corpus finitum. Similiter quantum ad secundam rationem: quia qui poneret multitudinem infinitam, non concederet eam esse numerum: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, ex 10. huius, t. c. 20. mensurari autem repugnat infinito: ut patet. Deinde cū dicit :

Naturaliter autem ex his palam. Nec enim compositum possibile esse, neque simplex.

85
Arguit Physicè ad idem.

Arguit ad propositum per rationes Physicas, & reales. Circa quod duo facit. Quia primò arguit per rationem sumptam ex parte actiui & passivi. Secundò per rationes sumptas ex parte locati, & loci. Secunda ibi: *Adhuc sensibile.* Prima in duas. Primò proponit intentam conclusionem. Secundò subdit conclusionis probationem. Secunda ibi: *Compositum quidem.* Proponit ergo duo in sua conclusionem, & dicit, quod palam est naturaliter, id est, per rationes naturales ex his quæ dicuntur. Enim pro quia, nec corpus supple compositum possibile est esse infinitum; nec etiam corpus simplex. Deinde cū dicit :

Compositum quidem enim non erit corpus, si infinita sunt multitudine elementa. Oportet enim æquari contraria, & non esse vnum ipsorum infinitum. Si enim cuiusque deficit alterius corporis virtus, corrumpitur ab infinito finitū. Vnumquodque autem impossibile infinitū esse. Corpus enim est quod omnino habet distensionem; infinitum autem infinitè distat. Quare infinitum corpus omnino erit infinitum.

86

Probat quod dixerat. Et primò quod corpus compositum, siue mixtum, non potest esse infinitum. Secundò quod nec corpus simplex potest esse infinitum. Secunda ibi: *Nec vnum aut.* Dicit ergo, quod compositum quidem enim corpus non erit, supple infinitum: si elementa, id est, supposito quod elementa corporum compositorum sint infinita multitudine. Et subiungit talem rationem.

Scoti Oper. tom. IV.

tionem: Quia vel omnia elementa erunt infinita in quantitate, aut vnum erit infinitum, & alia finita: alioquin ex elementis multitudine finitis non posset componi corpus infinitum; sed neutrum horum potest dari, ut probabitur, ergo impossibile est corpus compositum esse infinitum. Maiorem probat. Primò quantum ad secundam partem, dicens quod oportet contraria æquari, & non esse vnum ipsorum infinitum. Vult dicere quod non potest vnum eorum esse infinitum; & quod alia sint finita; quia oportet in corpore mixto elementa, quæ contraria sunt, aliquo modo adæquari, si corpus mixtum debeat conservari. Alioquin si vnum excederet, corrumpere alia. Si igitur vnum sit infinitum, & alia finita non esset proportio; & idè infinitum corrumpere omnia alia; & per consequens corpus mixtum non posset stare. Et subdit: *Si enim cuiusque deficit virtus alterius corporis corrumpitur finitum ab infinito.* Hoc autem addit; quia posset aliquis dicere quod corpus finitum in quantitate est virtuosius quàm elementum infinitum; & ita erit æqualitas; daret quod alterum sit infinitum. Puta si diceretur quod in corpore mixto est ignis finitus, & aer infinitus. Et idè hoc remouet, dicens, quod licet virtus vnius elemèti quod ponitur infinitum, deficiat à virtute cuiusque alterius quod ponitur finitum; tamen nihilominus corrumpetur ab infinito. Quod sic patet, quia virtus finiti necessariò est finita; & idè ignis finitus habebit virtutem finitam. Si igitur auferatur ab aère infinito aer æqualis igni, habebit vtique minorem virtutem quàm ignis, in aliqua tamen proportione determinata. Sit igitur virtus ignis quadrupla virtutis aëris. Accipiat quadruplum de aère, ab aère infinito; sequitur quod habebit æqualem virtutem igni, & ulterius totus aer infinitus habebit maiorem virtutem in infinitum quam sit virtus ignis; & per consequens corrumpet ignem, & habetur id quod prius; impossibile est ergo quod in corpore mixto vnum elementum sit infinitum aliis existentibus finitis. Secundò probat primam partem minoris, dicens, quod vnumquodque autem, supple elementum, impossibile est esse infinitum. Enim pro quia, corpus est habens omnino distensionem: quia extenditur secundum omnem dimensionem, infinitum autem distat infinitè, id est, distenditur secundum omnem dimensionem infinitam, quare corpus infinitum erit omnino infinitum, id est, ex omni parte. Et per consequens multa infinita non possunt simul esse in eodem, quia alterum occupat totum, nisi daretur plura corpora esse simul; quod est impossibile. Patet ergo tota ratio. Deinde cū dicit :

Neque vnum, necque aut simplex contingit infinitum esse corpus, neque ut dicunt quidam præter elementa ex quo generantur hoc. Non enim est tale corpus præter elementa. Omne enim ex quo est, dissoluitur in hoc. Non videtur autem hoc circa simplicia corpora, nec ignis, nec aliquod aliud elementorum nullum sine eo quod est infinitum, esse aliquod ipsorum; quemadmodum Heraclitus ait omnia, aliquando fieri ignem. Eadem autem ratio, & in vno quod faciunt præter elementa Physici. Omne enim permutatur ex contrario, puta ex calido in frigidum.

Quod corpus compositum mixtum non possit esse infinitum.

Hinc patet quod loquitur de virtute infinita in sensu 8. Physic.

Excludit cauationem tacitam.

Plura infinita esse simul impossibiles quod confirmat dictum doct. 5. q. quodlibet. Et 2. d. primi.

87

Nullū corpus
simplex posse
esse infinitū.

Probat quōd corpus simplex non potest esse infinitum: & stat ratio in hoc: quia illud corpus simplex; siue ponatur aliquid quatuor elementorum; siue corpus medium præter elementa, sicut dixerūt quidam antiqui, qui ex aliquo tali corpore medio dicebant omnia alia generari vt ex principio: vt dictum est primo huius: siue inquam dicitur sic vel sic: ex quo idem corpus ponitur infinitum, & habere contrarietatem ad alia elementa: sequitur quōd corrumpet omnia alia, & occupabit totum vndique ex omni parte: & per consequens nihil esset nisi illud vnum corpus simplex. Dicit ergo, quōd neque vt dicunt quidam, consistit esse infinitum: quod scilicet sit aliud à quatuor elementis aliquid corpus simplex ex quo generantur hæc omnia sensibilia. *Nō enim est dare tale corpus præter elementa.* Quod probat: *Quia omne ex quo est; & dissoluitur in hoc, id est, vnumquodque resoluitur in ea ex quibus componitur: & tamen supple non videmus corpora resolui in aliud quàm in quatuor elementa.* Ex quo patet quōd non est aliquid corpus simplex præter elementa. Et dato quōd esset, non posset esse infinitum: vt probatur. Et subdit probationem quōd nullum quatuor elementorum potest esse infinitum, dicens, non videtur autem hoc circa corpora simplicia: quia nec ignis, nec aliquod aliud elementorum nullum supple potest esse infinitum: enim pro quia, sine eo quod est infinitum impossibile est esse aliquod omne, id est, quodcumque ipsorum: quia supple id vnum quod est infinitum, id est, dato quōd esset aliquid corpus finitum, oporteret quōd aut esset aut fieret aliquid vnum ipsorum. Quia scilicet conuerteretur propter ecedentiam virtutis quemadmodum ait Heraclitus omnia aliquando fieri ignem, id est, conuerti in ignem propter ecedentiam virtutis ignis. Et subdit quōd eadem autem est ratio de vno illo corpore quod faciunt Physici, id est, quidam naturales præter elementa: & iam dictum est, enim pro quia: omne quod permutatur: permutatur ex contrario, scilicet in contrarium, puta ex calido in frigidum: ex quo sequitur quōd illud vnum corpus medium habet contrarietatem ad alia elementa: quia fit permutatio ex illo vno ad alia etiam secundum ipsos. Quia igitur vnum contrarium corrumpit alterum: sequitur quōd illud corpus corrumpet alia: si ponatur infinitum.

Notandum, quōd licet corpus caeleste sit corpus simplex, & alterius naturæ præter elementa: vt probatur primo de Cælo, & Mundo: t. c. 8. & inde: Tamen de isto non facit Philosophus mentionem: ex eo, quia Philosophi naturales ponentes aliquid corpus infinitum actu, non peruenerunt ad notitiam huius veritatis quōd cælum esset quasi quintum; & natura alia à quatuor elementis: sed putauerunt cælum esse naturæ elementaris. Et idè ista ratio hoc supposito sufficienter procedit contra eos: tamen in primo de cælo & Mundo t. c. 34. & inde probat Philosophus per rationes sensibiles quōd cælum non est actu infinitum. Deinde cum dicit:

Adhuc autem sensibile corpus alicubi: & idem locus totius, & partis, puta terre.

Probat nullum corpus esse infinitum per rationes sumptas ex parte loci, & locati. Circa quod duo facit. Primò præmittit quædam necessaria. Secundò arguit ex illis ad propositum. Secunda

ibi: *Quare si quidem.* Præmittit autem duo; quorum vnum est quōd omne corpus sensibile est alicubi, id est, in loco: & dicit sensibile: quatenus corpus Mathematicū non est propriè in loco: quia nec habet locum, nec tactum nisi Metaphoricè & idè ad differentiam corporis Mathematici, dicit quōd omne corpus sensibile est in loco. Aliud quod præmittit est, quōd idem est locus totius, & partis. *Puta terra* & supple partis eius, quod est intelligendum de loco naturali, ad quem scilicet corpus naturaliter mouetur, & in quo naturaliter requiescit. Deinde cum dicit:

Omne corpus
sensibile est
in loco. Secus
de Metaphy-
sico.

Idem est locus
totius & par-
tis & de quo
loco intelli-
gitur.

S V M M A R I V M.

Corpus infinitum non posse esse homogoneum, nec heterogoneum, & vniuersaliter nullum corpus posse esse infinitum, pluribus rationibus suadet.

Quare si quidè eiusdem speciei immobili erit, aut semper feretur: hoc autem impossibile. Quid enim magis deorsum quàm sursum, aut vbiunque, puta si gleba fuerit vbi hoc mouebitur, aut manebit. Locus enim ipsius connaturalis corporis infinitus. Obtinebit igitur totum locum: quomodo? Et quæ igitur mansio, & motus si vbi que manet non mouebitur. Si autem vbi que non igitur stabit.

Arguit ad propositum ex præmissis per quatuor rationes. Secunda ponitur ibi: *Totaliter autem impossibile.* Tertia ibi: *Adhuc omne.* Quarta ibi: *Totaliter autem.* In prima parte intendit talem rationem: Si aliquid corpus esset infinitum; vel esset homogoneum vel heterogoneum: sed neutrum potest dari; ergo impossibile est aliquid corpus esse infinitum. De ista ratione primò probat minorem in qua est tota ratio. Primò primam partem. Secundò secundà ibi: *Si autem dissimile.* Primam autem partem, scilicet quōd corpus infinitum non possit esse homogoneum, probat ex hoc: quia si sic, ergo vel semper moueretur, vel semper quiesceret: consequens est falsum; ergo antecedens. Consequentiam autem deducit sic, dicens *quare si quidem* hoc, scilicet corpus infinitum sit *eiusdem speciei*, id est, homogoneum, & vnus rationis in toto, & in partibus vt aër, & aqua, & huiusmodi: sequitur quōd erit *immobilis, aut semper feretur*, id est, mouebitur: *hoc autem est impossibile*: vt patet ad sensum. Et subdit probationem huius consequentiam, dicens *quid enim magis deorsum quàm sursum, aut vbiunque* supple mouebitur, aut quiescet, *puta si*, id est, *gleba* vel pars terræ fuerit *vbi hoc mouebitur, aut manebit*, id est, quiescet? Quasi dicat quōd videtur posse assignari. Enim pro quia, *locus connaturalis ipsi corporis*, supple infiniti erit *infinitus. Obtinebit igitur totum locum, & quomodo supple hoc poterit esse, & que igitur mansio & motus*, id est, quomodo poterit simul esse quies, & motus? Quasi dicat quōd non: *Quia si vbi que manet, id est, quiescit, non mouebitur: aut si vbi que scilicet mouetur; non ergo stabit*, id est, quiescet.

Arguit ex
parte loci &
locati nullum
corpus esse in-
finitum.

Corpus infi-
nitum non
posse esse ho-
mogoneum
ostendit.

Notandum, vim huius rationis in hoc stare: nam, vt suppositum est, idem est locus naturalis totius, & partis. Iterum apparet quōd vnumquodque

Non datur
corpus, scilicet
simplex vt
antiqui po-
suerunt.

Vnumquod-
que resolui-
tur in ea ex
quibus com-
ponitur.

Omnia fieri
ignem inquit
Heraclitus.

Al. singula-
res.

*Resolutio di-
sta rationis
qualiter cor-
pus infinitum
non possit esse
in loco nec
quiescens ne-
que motum.*

quodque corpus quiescit in suo loco naturali cum est ibi : & ipsum mouetur naturaliter cum est extra : vt patet .1. de Cælo, & Mûdo. t.c. 100. Si igitur totus locus vbi est corpus homogeneum , infinitum est sibi naturale , ergo erit naturale cuilibet parti eius : & per consequens totum , & quælibet pars eius quiescit. Si autem non est eis naturalis ; sequitur quod totum infinitum , & quælibet eius pars est extra suum locum naturalem ; & per cõsequens totum , & quælibet pars eius semper mouetur. Et sic patet probatio cõsequentiæ. Si dicatur quod aliqua pars sit naturalis toti , & parti eius , & aliqua pars sit innaturalis. Hoc nõ potest esse , quia corpori infinito respõdet locus infinitus ; cū omne corpus sit in loco , ex primo supposito : sed in loco infinito non potest reperiri ratio talis diuersitatis , quia inter locum naturalem , & innaturalem videtur esse aliqua determinata distãtia , & proportio quæ non potest esse in aliquo loco infinito. Ideo dicit , quod non est ratio quare corpus infinitum , aut eius pars moueatur magis deorsum quam sursum , aut vbiunquæ ; sicut de bolo , siue de gleba terræ patet , posito quod terra esset illud corpus infinitum. Quia cū locus infinitus sit ei naturalis , non est ratio , quare totum , vel eius pars mouetur , vel quiescit magis hęc quàm ibi , quia vel quælibet pars illius loci est naturalis , vel nulla ; & per consequens totum corpus infinitum obtinebit totum locum infinitum , & ideò vel semper mouebitur , & per consequens non quiescet : vel semper quiescet , & per consequens non mouebitur , vt ostensum est. Deinde cū dicit :

Si autem totum dissimile , & dissimilia loca. Primum quidem non vnum corpus vniuersi nisi tactu. Deinde autem infinita hæc erunt , aut infinita specie. Finita quidem igitur non possibile : erunt enim hæc infinita. hæc autem non : si omne infinitum , puta ignis , aut aqua. Corruptio autem quod tale contrariis. Si autem infinita , & simplicia ; & loca infinita ; & erunt infinita elementa. Si autem hoc impossibile , & loca finita , & omne necesse est finitum esse.

Probat secundam partem rationis principalis. scilicet quod corpus infinitum non possit esse heterogeneum , dicens , quod si totum supple infinitum est dissimile , id est , heterogeneum habens partes alterius rationis. Ergo habebit loca dissimilia. Et primū quidē , scilicet incõueniēs , quod sequitur est quod corpus omnis , id est , totius infiniti nõ erit vnū nisi tactu. Puta sicut aliquid exerciti ab eo , scilicet quia ea quæ sunt diuersarū specierū non verè sunt vnum continū , vel vnum simpliciter ; puta ignis , & aer , & similia. Et subdit : Deinde si supple illud totum constat ex partibus alterius speciei : aut hæc erunt finita : sic quod diuersitas specificæ , quæ est in partibus sit in aliquo numero certo : aut erunt infinita specie : vt scilicet sint species diuersæ infinitæ illarum partium totius : sed neutrum potest dari. Vnde subdit : Finita quidē igitur non est possibile : enim pro quia , nunc hæc quidem erunt infinita , supple in magnitudine : hæc autem non. Si omne , id est , totum dicitur esse infinitum , puta quod ignis , aut aqua esset supple infinita , & reliqua erūt infinita. Ratio huius est , quia , vt dicebatur in præcedenti ratione , impossibile est aliquid infinitum constitui ex partibus numero finitis : nisi vel omnes par-

Scoti Oper. tom. IV.

tes essent infinitæ in quantitate : quod non potest poni propter eandem rationem , quæ prius : vel saltem aliqua sit , & aliqua non. Si igitur totum infinitum habet partes alterius speciei , finitas tamé numero , oportet quod aliquæ earū sint infinitæ in quantitate , & aliquæ sint finitæ : & hoc est impossibile. Ideò subdit : Quia quod est tale , est corruptio ex contrariis , id est , quod tunc partes infinitæ corrumpent omnes alias partes finitas : vt superius dicebatur. Patet ergo , quod non possent esse finita numero illa , ex quibus , vt distinctis , specie , constitueretur corpus infinitum. Et subdit ad probandum alteram partem disunctiæ , dicens , si autem sunt infinita , scilicet specie , & simplicia , quatenus sunt scilicet primæ partes vniuersi , quas oportet esse simplices : aut non essent primæ : sequitur quod , & loca erunt infinita. Cuius ratio est , quia quodlibet simplex corpus habet locum proprium naturalem , distinctum specie à loco alterius : & ideò si corpora simplicia diuersa specie sunt infinita , & per consequens elementa , quæ sunt corpora simplicia : sequitur quod , & loca erunt infinita , & distincta secundum speciem. Sed hoc est falsum : quia species locorum sunt in numero certo , quia sex : scilicet sursum : deorsum : ante : retro : dextrorsum : & sinistrorsum : vt habetur 4. Physic. t.c. 4. & hic inferius. Iterum impossibile est elementa esse infinita : vt probatur 2. de Generatione , t.c. 35. & inde , & est ratio : quia tunc essent ignota : quia ad cognitionem rei perfectam oportet cognoscere eius principia , & elementa. Hæc est ratio Philosophi 1. Physic. t.c. 35. & circiter , cõtra Anaxagoram qui posuit principia infinita. Et subdit quasi ex opposito consequentis inferendo oppositum antecedentis , & conclusionē quam intendit , dicens : si autem hoc est impossibile , scilicet loca & elementa esse infinita : sequitur quod loca sint finita , & per consequens omne , id est , totum corpus necesse est esse finitum. Patet ergo tota prima ratio , quæ multum est prolixa , sicut patet. Deinde cū dicit :

Totaliter autem impossibile infinitum esse corpus , & locum corporibus , si omne corpus sensibile , aut leuitatem , aut grauitatem habet. Aut enim ad medium , aut ad sursum fertur. Impossibile autem infinitum , aut omne , aut dimidium quodcumque istorum passum est. Quomodo enim diuidens ? aut quomodo infiniti erit ? hoc quidem deorsum , hoc autem sursum , aut extremum est medium.

Ponit secundam rationem , dicens , quod totaliter autem , id est , vniuersaliter impossibile est corpus esse infinitum , & locum corporibus , id est , quod cū omne corpus sensibile , si in loco. Si supponatur , quod omne corpus sensibile , aut habet grauitatē , aut leuitatē : quod quidē verū est secūdam antiquos naturales , contra quos arguit : licet corpus cæleste nec sit graue , nec leue , ex primo Cæli , & Mundi t.c. 18. & inde. Et ideò hoc ipse introducit sub conditione , quasi cõcessum ab aduersario , licet simpliciter non sit verum. Si igitur omne corpus sensibile , & per consequens corpus sensibile , quod ponitur infinitum , est graue , vel leue : aut fertur ad medium , id est , deorsum : aut sursum : quia si sit graue , mouebitur deorsum : si leue , sursum. Impossibile autem infinitum , aut omne , id est , totum , aut dimidium quod-

M m 2 cunque ,

*Species loco-
rum 6 quare
finita nu-
mero ?*

*Elementa ne-
cessario finita
sunt.*

90

*Omne corpus
esse in loco &
grauitatem,
vel leuitatem
participare
secundum
antiquos.*

*Corpus infi-
nitum non
posse esse he-
terogeneum
probat.*

Al. acervi
ex eo.

Omne corpus, aut sursum, aut deorsum mouetur secundum antiquos, & corpori infinito repugnat.

Quod caret extremis caret, & medio.

Al. quod tamen.

91

Corpus infinitum non posse moueri ad medium, sicut nec à vel ad.

Species loci non conueniunt finitio.

Sicut cui conuenit commune, & aliqua eius species conuenit: sic quod est in loco, est in aliqua specie eius.

Quod denominatur à genere & à specie. 2. Top.

*cinque, id est, partem quamcunque passum esse hoc, scilicet quod moueatur sursum, vel deorsum: quia supple medium non inuenitur in aliquo corpore, nisi sit in proportione aliqua ad extrema: quia medium dicitur respectu extremorum: ubi ergo non sunt extrema, nec medium erit: infinitum autem caret extremis; ergo & medio. Vnde subdit: *Quomodo enim diuidens supple ipsum infinitum, aut ipsum infiniti supple corporis, vel loci erit hoc quidem deorsum, hoc autem sursum, aut extremum, aut medium.* Vult dicere, quod corpus infinitum occuparet locum infinitum: in infinito autem nec est sursum, nec medium, vt prædictum est: & idèd siue accipiatur totum corpus infinitum, siue diuidatur in partes, non poterit dici, quod ipsum totum moueatur ad extremum, vel ad mediū; vel quod vna pars moueatur ad medium, & alia ad extremum: & tamen oporteret, si illud corpus esset graue, aut leue, vt supponitur.*

Notandum, quod ista ratio æquè concludit si ponatur aliquod corpus tertium, quod non sit graue, vel leue: sicut oportet ponere secundum viam Aristotelis corpus cæleste. Nam tale corpus secundum naturam mouetur circa medium; ex primo Cæli, & Mundi, t.c.8. & inde. Et tamen medium non potest esse in corpore infinito: vt prædictum est. Deinde cum dicit:

Adhuc omne sensibile corpus in loco, loci autem species sex. Impossibile autem in infinito corpore hoc esse.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: *Omne corpus sensibile est in loco, vt suppositum est: species autem loci sunt sex: vt prædictum est in prima ratione. Impossibile est autem in corpore infinito hoc esse, id est, tales species loci inuenire. Cuius ratio est: quia illæ sex differentiarum, vel species loci sunt quædam extrema distantiarum: infinitum autem non habet extrema, & per consequens corpus infinitum non potest esse in loco, & per consequens ulterius, nullum corpus sensibile est infinitum. Deinde cum dicit:*

Totaliter autem si impossibile locum finitum esse: & corpus impossibile. Quod enim in loco alicubi est: hoc autem significat, aut deorsum, aut sursum, aut reliquorum aliquod. Horum autem unumquodque terminus aliquis.

Ponit quartam rationem, quasi eandem cum tertia, quæ sic formari potest: Impossibile est locum esse infinitum; ergo, & corpus. Cōsequentiā patet, quia omne corpus est in loco, ex supposito; ergo corpus infinitum requirit locum infinitum. Si ergo non sic, id est, nō possit esse locus infinitus, ergo nec erit corpus infinitum. Antecedens probatur sic: Quia quicquid est in loco erit in aliquo loco: sicut quicquid est animal, est quoddam animal: si ergo corpus infinitum est in loco, erit in aliquo loco, scilicet sursum, vel deorsum, aut vel retrò, &c. Sed impossibile est talem locum esse infinitum, quia vnusquisque est terminus alicuius distantiarum determinatarum. Et hoc est quod dicit: quod totaliter autem si impossibile est locum esse infinitum, & corpus, scilicet esse infinitum est impossibile. Enim pro qua, quod est in loco est alicubi: hoc autem significat aut esse deorsum, aut esse sursum, aut aliquod reliquorum, id est, secundum aliquam speciem aliam: vel

differentiam loci. *Horum autem unumquodque est aliquis terminus, supple alicuius distantiarum determinatarum: quod repugnat infinito.*

Notandum, quod prædictæ rationes dicuntur naturales: quatenus sumuntur penes actuum, & passuum; locum & locatum; quæ sunt passionēs & proprietates corporis naturalis in quantum naturale est. Deinde cum dicit:

Infinitum autem non idem in magnitudine, & motu, & tempore, vt vna quædam natura; sed quod posterius dicitur secundum prius; puta motus secundum magnitudinem in qua mouetur, aut alteratur, aut augetur. Tempus autem propter motum.

Ostendit quomodo infinitum in potentia est diuersimodè in diuersis, dicens quod infinitum autem, supple in potentia, non est idem in magnitudine, & motus, & tempore: vt vna quædam natura, quasi vno modo, & vniocè dictum de ipsis: sed supple secundum prius, & posterius: sed quod posterius dicitur secundum prius, id est, quod id quod est posterius inter ista, dicitur infinitum secundum illud quod est prius, puta motus dicitur supple infinitus secundum magnitudinem, in qua aliquid mouetur, scilicet localiter, aut alteratur, aut augetur: tempus autem supple dicitur infinitum secundum motum. Et idèd ista infinitas primò competit magnitudini, secundò motui, Tertio temporis.

Notandum, quod, vt declaratum fuit 5. huius in quadam quæstione. De ratione continui sunt duo: puta posse diuidi in infinitum: & quod partes eius copulerentur ad aliquem terminum communem. Et fuit ibi probatum quod motus formaliter habet aliã quantitatem, & diuisibilitatem à quantitate, vel diuisibilitate magnitudinis: quia motus nō est quãtus formaliter magnitudinis; bene tamen quasi effectiue, & consecutiue diuisibilis motus est à magnitudine: quia secundum diuisionem magnitudinis diuiditur & motus: vt probatur 6. Phisic. text. com. 33. siue sit magnitudo spatij quantum ad motum localem siue magnitudo formæ ad quam est motus: & hoc, vel magnitudo diuisionis, quantum ad motum quantitatis; vel magnitudo perfectionis, & intentionis, quantum ad motum alterationis: vt hic dicitur in litera. Tempus autem (tenendo quod sit idem realiter quod motus,) patet quod non habet diuisibilitatem à motu: quia cum formaliter sit numerus, & per consequens discretum, non potest esse continuum, nec per consequens diuisibile, nisi propter motum cuius est passio. Quantum ad secundum, probatum fuit ibi, quod alium terminum communem, ad quem partes eius copulatur, habet spatium in motu locali: & alium motus localis: tempus autem non habet alium à motu primo, cui est idem realiter: sed ab aliis motibus à quibus realiter distinguitur: vt sunt in motu inferioris, & hoc loquendo de tempore communi.

Quare dictæ rationes naturales dicuntur?

Infinitas potentialiter alter magnitudinis motui & temporis conuenit,

De ratione continui sunt duo.

Alia quantitas motus, & alia magnitudinis formaliter licet hoc ab illa efficiatur.

Magnitudo triplex & est singularis.

Tempus pro formalis quid & qualiter cōtinuum & diuisibile sit.

Cui motus est idem tempus & cui non?

SVMME QVARTÆ

CAP. III.

Motum per se distingui à motu per accidens, & secundum partem. Item quot modis dicitur aliquid in aliud mutari, & in quibus Prædicamentis sit motus.

S V M M A R I V M.

Aliquid moueri & mouere tripliciter :
Per accidens ; secundum partem ; & secundum totum. Item quinque concurrere in omni motu : & de mutatione quadruplici.

Permutatatur autem quod permutatur. Hoc quidem secundum accidens, ut musicum ambulare. Hoc autem eo quod huius aliquid permutatur simpliciter, dicitur permutari, puta quacunquē secundum partes. Sanatur enim corpus, quia oculus. Est autem aliquid, & quod ipsum primum mouetur, & hoc est per se mobile.

Postquam Philosophus determinauit de motus diffinitione, & de eius passione, quod est infinitum : nunc agit de motus diuisione. Circa quod tria facit secundum tres diuisiones motus se inuicem subdividentes. Nam secunda est subdivisio primæ, & tertia secundæ. Secunda ibi : *Est autem aliquid mouens*. Tertia ibi : *Si ergo Pradicament a*. Prima in duas. Primò assignat illam diuisionem ex parte mobilis. Secundò eandem ex parte mouentis. Secunda ibi : *Est autem aliquid, & in mouente*. Dicit ergo, quod omne quod permutatur, permutatur tripliciter, hoc quidem, id est, vno modo secundum accidens ; ut cum dicitur musicum ambulare. Nam musicum non ambulat, nisi quia subiectum, cui inest, ambulat. Pura Socrates ambulat. Ad hunc modum reducitur, quod forma quacunquē siue substantialis, siue accidentalis, mouetur, ad motum compositi : ut anima mouetur per accidens motu corpore. Iterum hoc modo quæcumque pars mouetur per accidens ad motum totius, & etiam contentum ad motum continentis ; ut nauta ad motum nauis mouetur per accidens : hoc autem, id est, alio modo aliquid permutatur. & ex hoc dicitur simpliciter permutari. Pura quacunquē scilicet permutatur secundum partes : corpus enim sanatur, quia oculus sanatur, qui est pars corporis : hoc enim est moueri per se, sed non primò, secundum quod primò diuiditur contra partem. Est autem aliquid quod scilicet tertio modo mouetur ipsum primum, id est, primò, ut primò diuiditur contra partem, ut cum aliquid totum mouetur secundum totum : & hoc est mobile propriè, puta cum animal mouetur secundum se totum : & omnes partes suas. Deinde cum dicit :

Est autem aliquid & in mouente eodem modo. Mouet enim secundum accidens. Hoc quidem secundum partem : Hoc autem per se.

Ponit eandem diuisionem ex parte mouentis, dicens, quod & in mouente est aliquid eodem modo : quia supple est mouens, quod supple mouet secundum accidens ut musicus dicatur ædificare : hoc quidem, id est, alio modo mouet mouens secundum partem, puta homo dicitur impellere lapidem secundum pedem : hoc autem, id est, alio modo mouet per se, id est, secundum se totum ut aqua infrigidans, vel ignis calefaciens. Deinde cum dicit :

Est autem aliquid mouens primum : est autem
Scoti Oper. tom. IV.

aliquid quod mouetur. Adhuc in quo tempore, & ex quo, & in quod. Species autem, & passionis, & locus in quo mouentur mota que mobilia sunt, puta scientia, & caliditas : est autem non caliditas motus sed calefactio.

Ponit secundam diuisionem. Circa quod duo facit. Primò præmittit quædam necessaria. Secundo ostendit propositum. Secunda ibi : *Qua autem non secundum accidens*. Dicit ergo quod in omni supple mutatione sunt quinque. Primum est, quia est aliquid mouens primum : quia omnis motus causatur ab alio quod mouete. Est autem secundum scilicet aliquid quod mouetur, id est, mobile, quod est subiectum motus. Adhuc est tertium scilicet tempus in quo tempore fit mutatio : quia omnis motus est in tempore. Et quartum est terminus ex quo. Et quintum est terminus in quod, id est, terminus ad quem. Et exponit duo vltima, dicens quod species, id est, forme : & passionis, id est, qualitates : & locum supple sunt termini in quo mouetur mota que sunt mobilia. Et exemplificat de passionibus dicens, *Pura scientia, & caliditas*. Et addit : *Est autem motus non caliditas, sed calefactio* : & hoc dicit, quia quibusdam visum fuit quandoque quod caliditas esset ipse motus alterationis : & tunc esset motus, & non terminus motus : & idè dicit quod caliditas non est motus, sed magis ipsa calefactio.

Notandum, quod quia motus non diuiditur specificè ex parte mouentis, sed magis ex parte terminorum à quibus motus habet speciem, & denominationem ut patet 5. Phyl. t. c. 4. & inde, & nec etiam ex parte mobilis, nec ex parte temporis, sed magis ex parte terminorum, ut dictum est ; idè fortè solum exemplificat de terminis motus, sic quod per species intelligit formas substantiales, in quibus est generatio, & corruptio simpliciter : & etiam quantitates in quibus est augmentum & decrementum : per passionis autem intelligit qualitates de tertia specie, in quibus strictè loquendo, est solum alteratio : ut probatur 7. Phyl. t. c. 14. sed per locum intelligit ipsum vbi, in quo est motus localis. Deinde cum dicit :

Qua autem non secundum accidens permutatio, non in omnibus existit : sed in contrariis, & intermediis, & in contradictione. Huiusmodi autem fides ex inductione : permutatur enim quod permutatur, aut ex subiecto in subiectum, aut ex non subiecto in non subiectum, aut ex subiecto in non subiectum, aut ex non subiecto in subiectum. Dico autem subiectum quod affirmatione monstratur. Quare necesse est tres esse permutationes. Qua enim ex non subiecto in non subiectum, non est permutatio : neque enim contraria est, neque contradictio, quia non est oppositio.

Ponit ipsam secundam diuisionem, quæ est subdivisio secundi, & tertij membri primæ diuisionis : quæ scilicet est mutatio non per accidens, sed secundum partem, & per se : vel secundum se totum & per se primò. Diuidit autem illam mutationem penes terminos. Circa quod duo facit. Primò proponit illam diuisionem. Secundò exponit eam. Secunda ibi : *Qua quidem igitur*. Idè dicit, quod illa permutatio qua non est secundum accidens ;

In omni motu concurrunt quinque.

Nō caliditas sed calefactio est motus.

Principaliter penes terminos attenditur specifica diuisio motus

Secunda diuisio motus est subdivisio prima.

93

Sermo de diuisione motus.

1. Diuisio motus.

Per se & primò tripliciter

Triplici dicto moueri corre spondet triplex mouere.

Permutatio
inter quos
terminos exi-
stis.

sed supple per se non existit in omnibus, id est, inter quoscunque terminos; sed in contrariis: vt cum est motus ab albo in nigrum: & etiã intermedis cum est motus à nigro in pallidum, & etiam de pallido in rubeum: sed etiam est permutatio supple in contradictione, id est, inter terminos priuatiue oppositos, qui circa subiectum aptum se habent, vt contradictio; vt declaratum est 4. huius, in quadam quaestione. Vt cum est motus à non igne in ignem; vel è conuerso: vel à non albo in album; aut è conuerso. Ideo dicitur, quod huiusmodi autē fides est ex inductione quod, scilicet permutatio est inter per se terminos determinatos modo dicto. *Nā omne quod permutatur: permutatur quadrupliciter, secundum quod quatuor modis possunt variari termini permutationis. Aut enim est permutatio de subiecto in subiectum.* Puta ex albo in nigrum, & tunc vterque terminus est affirmatiuus, & positiuus: aut ex non subiecto in non subiectum. Puta à non albo in non nigrum: aut à non subiecto in subiectum: & tunc terminus à quo est priuatiuus, & terminus ad quem est positiuus, & affirmatiuus. Aut est mutatio ex subiecto in non subiectum. Puta ex albo in non album: & tunc terminus à quo est affirmatiuus; & terminus ad quem est priuatiuus, siue negatiuus. Et exponit quod intendit per subiectum, quod affirmatione demonstramus, vt patet ex prædictis. Concludit ergo: quare necesse est tres esse permutationes: enim, pro quia: illa quæ est ex non subiecto in non subiectum non est permutatio: nec enim est contraria: nec contradictio: quia non est oppositio.

Cūtingit im-
maginari ali-
quid mutari
4. modis.

Tantum 3.
sunt species
mutationis
in communi.

Notandum, quod cum sint posita quatuor combinationes terminorum mutationis. Vna tamen est inutilis: quia nulla est per se mutatio à non subiecto in non subiectum: quia istæ duæ negationes non sunt contraria, nec contradictoria, nec etiam opposita quocunque modo: quia possunt eidem inesse. Puta non album & non nigrum insunt cuilibet colorum mediorum: rubeum enim nec est album, nec est nigrum: si enim omnis mutatio est inter opposita: vt hic dicitur & probatur 1. Physic. c. 43. & inde, sequitur quod non fit mutatio non subiecti in non subiectum. Quare relinquunt quod sunt tantum tres permutationes. Duæ quidem secundum contradictionem, & vna quidem secundum contrarietatem in terminis.

SVMMARIVM.

Exponit tres mutationes, probans mutationes quæ sunt de subiecto in non subiectum non esse motus. Explicatur id, quod generatur non est in loco. Et quomodo sola mutatio quæ est de subiecto in subiectum, est propriè motus.

Quæ quidem igitur ex non subiecto in subiectum secundum contradictiones, generatio est: quæ quidem simpliciter simplex, quæ est alicuius quadam. Quæ ex subiecto in non subiectum, corruptio.

Exponit dictam diuisionem. Circa quod tria facit. Primò ostendit quod duæ illarum trium mutationum sunt generatio, & corruptio. Secundò probat quod illæ duæ non sunt motus. Tertiò per locum à diuisione concludit quod tertia mutatio habet propriè rationem motus. Secunda ibi:

Si itaque non ens. Tertia ibi: Quoniam autē omnis motus. Dicit ergo quod cum supple sint tres permutationes: illa quidem igitur quæ est ex non subiecto in subiectum secundum contradictionem, id est, qui sunt termini contradictorii: generatio est: & hæc est duplex: quædam quidē simpliciter simplex: quædam autē alicuius quadam. Vult dicere, quod generatio est duplex: quædam simplex, puta cum est mutatio ex non ente simpliciter in ens simpliciter, sumendo ens simpliciter pro substantia, & hæc est generatio in forma substantiali. Quædam autem est generatio secundum quid, vt quando est mutatio de non ente in ens secundum quid, sumendo ens secundum quid pro omni alio à substantia: & ideò mutatio à non albo in album est generatio secundum quid. Et subdit: quod illa mutatio quæ est ex subiecto in non subiectum est corruptio: & hæc est duplex: quædam quidem simpliciter simplex: quædam autem alicuius quadam: exponendo secundum quid, & simpliciter: vt prius. Deinde cum dicit:

Quod duæ
dicarū mu-
tationū sunt
generatio &
corruptio.

Generatio
duplex.

Corruptio
duplex.

Si itaque non ens dicitur multipliciter: & nec quod secundum compositionem, aut diuisionem contingit moueri: nec quod secundum potentiam quod simpliciter oppositum enti. Quod enim non album, aut non bonum tamen contingit moueri secundum accidens. Erit enim utique homo, quod non album: quod autē simpliciter non hoc, nequaquam. Impossibile enim non ens moueri. Si autem hoc, & generationem motum esse. Generatur enim non ens. Si enim, & quam maximè secundum accidens generatur. Sed tamen verum dicere, quod existit non ens, de generato simpliciter. Similiter autem, & quiescere. Hæc itaque accidunt difficilia.

Probat quod istæ duæ mutationes non sunt motus. Circa quod duo facit: Primò probat hoc de generatione. Secundò probat hoc idem de corruptione. Secunda ibi: *Nec itaque corruptio.* Prima in duas secundum duas rationes. Secunda ibi: *Et si omne.* In prima parte intendit talem rationem: Quod mouetur, & quod generatur, nõdū est; ergo generatio nõ est motus. Dicit ergo, quod si itaque non ens dicitur multipliciter sicut & supple ens: nec quod est secundum compositionem, & diuisionem contingit moueri: nec quod secundum potentiam, quod est oppositum enti simpliciter. Vult dicere, quod ens & non ens dicitur vno modo secundum compositionem, & diuisionem: & tale non potest moueri, cum non sit in rebus: sed in mète ex 6. huius, c. 8. Alio modo dicitur secundum potentiam, & actum: ita quod id quod est ens actu est ens simpliciter: quod autem est secundum potentiam est non ens: tale ergo nõ ens, quod est ens in potètia nõ potest etiã moueri quia est oppositum enti simpliciter, quod est ens in actu. Quare autē dixit quod ens secundum potentiam fit quod est oppositum enti simpliciter, ostendit cum addit: quod enim est non album, aut non bonum contingit moueri secundum accidens. Vult dicere, quod ens in potentia oppositum enti in actu, quod non est ens simpliciter, sumendo ens simpliciter pro substantia, non potest moueri: quia quod non est album in actu, aut non bonum in actu, potest moueri per accidens: quatenus ipsum non album non mouetur, sed subiectum quod est ens actu, & cuius est ista priuatio. Ideo subdit: *Erit enim utique homo*

Quod genera-
tio non sit
motus probet

Ens & non
ens accipiuntur
dupliciter

Non ens non
potest moueri
quia quod
mouetur, est.

homo quod est non album : quod autem est non hoc, id est, non simpliciter, & in actu, accipiendo simpliciter secundum substantiam, nequaquam potest scilicet moueri. Si autem hoc est supple verum: & generatiouem, supple esse motum, est supple impossibile. Enim pro quia, non ens, id est, materia quæ est subiectum generationis & non ens de se: sed est in potentia ad omne ens simpliciter: tale inquam non ens generatur, scilicet vt subiectum, Nam generatio denominat subiectum, sicut & motus: vt ostensum est 7. huius. Si igitur generatio esset motus, sequeretur quod non ens moueretur: Et subdit. Si enim & quam maximè secundum accidens generatur: sed tamen verum est dicere de simpliciter generato, id est, de materia, quæ simpliciter generatur saltem subiectiuè: quia existit non ens. Hoc autem addit, quia dixerat quod non ens, id est, materia generatur. Et quia posset forsan aliquis dicere, quod non ens tale non generatur nisi per accidens, idè dicit, quod dato quod sic esset; tamen de eo, quod simpliciter generatur, vt subiectum, verum est dicere quod est non ens: quia materia non est ens modo prædicto: & per consequens subiectum generationis, quod est materia, impossibile est moueri. Et subdit: Similiter autem, & quiescere, quia non ens simpliciter sicut non mouetur, non quiescit: quia motus, & quies habent fieri circa idem. Hæc igitur accidit difficilia, id est, inconuenientia esse: si supple generatio ponatur esse motus.

Notandum, quod ista ratio quæ etiam ponitur 5. Phisic. tex. com. 8. communiter exponitur à quibusdam. Est enim sic intelligenda quod esse, vel non esse referatur ad subiectum, vt sit sensus: quod mouetur est, id est, subiectum motus est aliquod ens in actu perfecto, quantum ad esse substantiale, & specificum: sed quod generatur non est: quia materia quæ est subiectum generationis non est ens perfectum, nec in actu specifico substantiali, cum de se nullam habeat formam: sed est in potentia ad omnes, quantum est de se; & idè est non ens oppositum enti simpliciter, & in actu; & idè generatio & motus videntur distingui penes subiectum modo prædicto. Deinde cum dicit:

Et si omne quod mouetur, in loco: non ens autem non est in loco. Erit enim utique alicubi.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Quod mouetur est in loco: quod generatur non est in loco; ergo generatio non est motus. Dicit ergo: quod supple patet, quod generatio non est motus, si omne quod mouetur est in loco: ex eo scilicet quia motus localis est primus: non ens autem, id est, materia, quæ est subiectum generationis, non est in loco. Erit enim alicubi, id est, quod si materia esset in loco, esset in aliquo loco.

Notandum, quod ista propositio, Quod generatur non est in loco: si intelligitur pro subiecto generationis, falsa videtur esse. Nam si ex aqua generatur ignis, materia aquæ quæ subiicitur generationi est in loco: sicut & ipsa aqua; cum materia non sit separata à forma, nec à magnitudine: vt dicitur 1. de Generatione. Dicendum ergo, quod sic est intelligenda, quod subiectum generationis non est in loco per aliquod, quod subiicitur generationi, vel per illud, quod per generationem acquiritur: quia illa est sola substan-

tia, quæ de se non habet, quod sit in loco: licet concomitetur subiectum generationis quantitas, & respectu eius sit in loco: vt arguitur. Non sic est de aliis mutationibus, quæ omnes videntur supponere aliquam quantitatem in subiecto ratione cuius illud, quod mouetur, est in loco: & pro tanto dicitur non esse in loco, quod generatur, vt subiectum. Deinde cum dicit:

Neque itaque corruptio, motus. Contrarium enim motui motus, aut quies: corruptio autem generationi.

Ostendit idem de corruptione, quod scilicet corruptio non est motus per talem rationem: Si corruptio est motus; ergo, & generatio. Consequens est falsum, vt ostensum est; ergo & antecedens. Consequentia probatur: quia quicquid contrariatur motui, vel est motus, vel quies: sed generatio contrariatur corruptioni: si ergo corruptio est motus, generatio erit motus, vel quies: non quies, patet; ergo motus. Hanc rationem tangit breuiter dicens: quod nec itaque corruptio est motus. Enim pro quia: contrarium motui est motus aut quies: corruptio autem est contraria generationi: & tunc vt prius. Deinde cum dicit:

Quoniam autem omnis motus permutatio quedam. Permutationes autem tres dictæ. Harum autem quæ secundum generationem, & corruptionem non motum: hæc autem sunt, quæ secundum contradictionem. Necessè autem eam, quæ ex subiecto in non subiectum mutationem esse solam. Subiecta autem, aut contraria, aut intermedia. Etenim priuatio ponitur contrarium: & monstratur affirmatione, puta nudum, & edentulum, & nigrum,

Concludit quasi per locum à diuisione, quod tertia mutatio, quæ scilicet est à subiecto in subiectum habet propriè rationem motus, dicens, quod quoniam omnis motus est quadam permutatio: permutationes autem dictæ sunt tres. Harum autem illa quæ est secundum generationem, & illa quæ est secundum, corruptionem, non sunt motus: vt probatum est. Hæc autem sunt secundum contradictionem, id est, inter terminos contradictorios. Quia inquam, sic est necesse eam solam mutationem, quæ est ex subiecto in subiectum esse motum. Subiecta autem, inter quæ supple est motus, aut supple sunt contraria; aut supple intermedia. Et addit: etenim priuatio ponitur contrarium, & monstratur affirmatione: vt edentulum, & nigrum. Vult dicere, quod licet priuatio non videatur esse contrarium: cum tamen sic monstratur affirmatione sicut edentulum, & nigrum, reducit ad contrarium; quia priuatio est prima contrarietas, ex 10. huius, text. com. 15. Et idè inter talia, vt sunt secundum nomen affirmatiuè accepta, & monstrata potest esse motus. Ex quo patet, quod vt accipitur contrarietas prout se extendit ad opposita priuatiuè, omnis motus, & mutatio est aliquo modo inter contraria: nigrum autem dicitur priuatio albi non simpliciter, cum dicat aliquam naturam positiuam: sed ex eo, quod deficit à perfectione albi, sic ita perfectè participat naturam sui generis, puta coloris sicut album, vt prædictum est 10. huius.

Subiectum generationis, scilicet materia generatur subiectum subiectiuè.

Subiectum generationis est non ens.

Non ens non quiescit.

97
Esse & non esse duplex.

Differentia inter subiectum motus & generationis.

Qualiter intelligi debet, quod id quod generatur, non sit in loco.

98

Quod corruptio non sic motus ostendit.

Motui contrariatur duo.

Quod solùm à subiecto in subiectum mutatio sit propriè motus, vel saltem appropriatè de quo bene cogita.

Alaffiuatiuè.

Quomodo omnis motus est inter contraria & quomodo nigrum est priuatio albi: & priuatio contraria?

S V M M A R I V M.

Tres tantum esse motus species per se, probat non esse motum in Ad aliquid, seu relationem, nec in Actionem, aut Passionem. Hinc non habetur, ad relationem extrinsecus aduenientem, non esse motum seu mutationem, de quo vide Doct. 3. d. 1. q. 1. & 4. d. 6. q. 10. & d. 13. q. 1.

S I igitur Prædicamenta diuisa sunt, Substantia, qualitate, loco, facere, aut pati, ad aliquid, quando: necesse tres esse motus, scilicet qualis, quanti, & loci.

99
Tertia diuisio motus qua est subdiuisio secunda quoad 4. membrum eius.

Hic, ut dicebatur, ponit Philosophus tertiam diuisionem motus, quæ est subdiuisio illius mutationis, quæ dicta est esse motus. Circa quod tria facit. Primò proponit intentum. Secundò adducit probationem inrenti. Tertio epilogat circa dicta. Secunda ibi: Secundum substantiam verò. Tertia ibi: Quoniam autem nec substantia. Dicit ergo, quòd si pro qua: ergo Prædicamenta sunt diuisa, substantia, qualitate, loco, id est, ubi, facere, aut pati: aut ad aliquid, & quando, & sic de aliis Prædicamentis: necesse est tres esse motus, id est, tres species motus: qualis, id est, in Qualitate: quanti, id est, Quantitatis: & loci, id est, in Vbi. In his enim tribus generibus, & non in aliis potest esse motus. Deinde cum dicit:

Species motus proprie sunt tres secundum tria genera.

Secundum substantiam autem non, propter nullum esse substantia contrarium.

In substantia non esse motum ostendit: se d. vide 1. q. 8. huius Doct.

Probat intentum. Circa quod tria facit. Primò probat quòd motus non est in Substantia. Secundò quòd non est in Ad aliquid. Tertio quòd non est in Actione, & Passione. Secunda ibi: Nec ad aliquid. Tertia ibi: Nec facientis. In prima parte intendit talem rationem. Omnis motus est inter contraria. vel media: quæ etiam habent rationem contrarij: sed in substantia non est contrarietas, nec per consequens media contrariorum; ergo in substantia non est motus. Maior patet: quia motus, de quo nunc est sermo, est ex subiecto in subiectum, quæ sunt duo termini affirmatiui & contrarij. Et hoc est quod dicit, quòd secundum substantiam non est, supple motus propter nullum esse substantia contrarium. Qualiter autem intelligendum est, quòd substantia nihil sit contrarium: & vtrum aliquo modo possit attendi contrarietas in genere Substantia, dictum est in 10. huius in quadam quaestione. Queratur ibi. Quare etiam negatur motus esse in substantia: & quomodo hoc intelligendum sit, dictum est in quaestione præcedenti. Deinde cum dicit:

Substantia nihil est contrarium ad motum requisitum.

Neque ad aliquid: est enim altero nihil permutato verificari alterum nihil permutatum. Quare secundum accidens motus ipsorum.

In Ad aliquid non esse motum per se mori.

Probat quòd in Ad aliquid non est motus per se primò: sed per accidens, & intendit talem rationem: Illud in quo non fit motus, nisi factu motu in altero, in eo non est motus nisi per accidens: sicut & illud quod mouetur ad motum alterius, dicitur moueri per accidens: vt nauta ad

motum nauis: sed relatio aut Ad aliquid est huiusmodi, ergo, &c. Minor patet, quia non fit de simili non simile, aut dissimile, vel e conuerso, nisi facta mutatione in aliquo extremo secundum quid absolutum, siue in altero correlatiuo. Exemplum: Socrates, & Plato sunt similes secundum albedinem: corrupta albedine in vtroque, vel tantum in altero, sunt ambo dissimiles, qui prius erant similes. Hanc rationem tangit dicens, quòd nec in ad aliquid, supple est motus: etenim pro quia: altero correlatiuo permutato contingit verificari, id est, in veritate mutari alterum, vel permutari secundum quid absolutum. Quare secundum accidens est motus ipsorum, scilicet relatiuorum.

Al. in altero.

Al. veraciter, Excludis solum motum de identitate relationis accidentalis, & fundamenti. quare 1. d. 2. q. 5.

100

Notandum, quòd ex hoc loco sumunt aliqui argumentum, quòd relatio non distinguit realiter a fundamento: quia si sic, compositius esset album simile, quam album solum, quod videtur esse falsum, vt dicunt: cum homo de non simili possit fieri similis, nulla mutatione facta in eo, sicut dicitur hic in litera. Et ex hoc probatur, quòd quia in Ad aliquid non est motus, quòd relatio non distinguit realiter a fundamento, de quo aliàs. Non cogit argumentum. a. Cum enim dicitur, quòd tunc album simile esset compositius dico quòd verum est: quia habet in se actum, & potentiam: puta fundamentum, & relationem. Cum dicitur quòd non, quia in Ad aliquid non est motus, quia aliquis de nouo fit similis sine sui mutatione, dico quòd hoc est falsum. b. Vbi notandum, quòd mutari est aliter se habere nunc quam prius; hoc autem potest esse dupliciter, vel ad se, vel ad alterum. Primo modo mutari est in formis absolutis. Secundo modo in relatiuis. Ad probationem dicendum, quòd ipse ponit quòd non est possibile aliquid se habere aliter ad alterum, nisi aliter se habeat ad se; & hæc est eius ratio: ideò dicit quòd in Ad aliquid non est per se primò motus. Solum ergo hic intendit ostendere in quibus Prædicamentis est motus per se primò, & in quibus non. Confirmatur, quia etiam vult quòd in substantia non est motus: & tamen nullo dubitante in substantia est mutatio; ergo ex intentione eius non habetur, nisi quòd in Ad aliquid non est motus, cum quo stat quòd ibi fit mutatio. Deinde cum dicit:

Al. Sed siue relatio distinguitur realiter a fundamento siue sit idem de quo aliàs argumentum, &c. absque quia & non. a. Album simile compositius, quam album prædict.

b. Mutari quid, & qualiter nunc ad se, nunc ad alterum esse contingit. Vide 13. q. quolibet.

Neque facientis, & patientis vt mouentis, & moti: quia non est motus motus: neque generationis generatio, nec totaliter permutatio nis permutatio.

Probat quòd motus non est in Actione, & Passione. Circa quod duo facit. Primò proponit conclusionem. Secundò subdit conclusionis probationem. Secunda ibi: Dupliciter enim. Dicit ergo, quòd nec facientis, & patientis, id est, actionis, & passionis, & moti, id est, quæ sunt idem quod mouens & motum, scilicet est motus: quia, scilicet ipse motus non est motus, neque generationis generatio. Igitur supple cum actio, & passio sint vel motus, vel generatio, id est, mutatio; sequitur quod actionis, vel passionis non fit motus, vel mutatio.

In substantia est mutatio, licet non motus & similiter in Ad aliquid.

S V M M A R I V M.

Motus non posse esse morum, neque vt subiecti, neque vt termini, alioquin dari

dari processum, & simul aliquid generari, & corrumpi.

Dupliciter enim contingit motus esse motum: aut ut subiecti, velut homo mouetur: quia ex albo in nigrum permutatur. Quare sic, & motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut locum permutat, aut augetur: hoc autem impossibile. Non enim subiectorum aliquid permutatio.

Probat propositam conclusionem: & intendit talem rationem: Si permutationis sit permutatio: hoc habet esse dupliciter, vel ut subiecti, vel ut termini: sed neutrum est possibile, ergo nullo modo permutationis est permutatio, nec per consequens actionis: quia hic loquitur de actione, ut videtur res acta quæ est idem realiter quod motus, & quod passio. Circa istam rationem sic procedit, quia Primò probat primam partem minoris. Secundò secundam. Secunda ibi: *Aut eo quòd alterum.* Dicit ergo, quòd dupliciter contingit, supple intelligere, motus esse motum: aut vno modo, scilicet ut dicimus, quòd homo mouetur: quia permutatur ex albo in nigrum, quare si sic, & motus, aut calefit, aut infrigidatur, aut permutat locum aut augetur: si supple dicatur quòd motus mouetur, ut subiectum. Hoc autem est impossibile: quia permutatio non est aliquid de numero subiectorum, quòd scilicet possit subiici caloti, aut frigori, & huiusmodi. Patet ergo quòd motus non est motus ut subiecti. Deinde cum dicit:

Aut eo quòd alterum aliquod subiectum ex permutatione permutetur in aliam speciem, velut homo ex languore in sanitatem. Sed nec hoc possibile nisi secundum accidens. Omnis enim motus ex alio in aliud est permutatio, & generatio, & corruptio eodem modo. Veruntamen qua quidem ex oppositis, sic aut non sic, non motus. Simul igitur permutatur ex sanitate in ægritudinem, & ex hac ipsa permutatione in aliam. Palam autem quia si languerit, permutatus erit in qualiacunque. Contingit enim quiescere, & adhuc in non contingentem semper, & illa ex aliquo in aliquid aliud erit. Quare opposita erit sanatio: sed per accidens, velut ex reminiscencia in obliuionem permutatur: quia cui existit id permutatur, quandoque quidem in sanitatem, quandoque autem in scientiam.

101
Cum omne quod mutatur, aut ut subiectum, aut ut terminus dicitur mutari: ostendit quòd motus non mutatur primo modo nec secundo. Licet per accidens non tamen per se contingit im-

Probat secundam partem minoris, scilicet quòd motus non possit esse motus ut termini: ita quòd aliquid subiectum mutetur ab aliqua mutatione in aliam. Circa quod quatuor facit secundum quatuor rationes quas adducit. Secunda ibi: *Adhuc autem in insipientum.* Tertia ibi: *Adhuc eiusdem.* Quarta ibi: *Adhuc oportet.* Prima ratio sic formari potest: Quia si sic, ergo aliquid simul mouetur ad opposita; consequens est falsum, ergo & antecedens. Istam rationem sic declarat dicens quòd aut supple alio modo potest intelligi, quòd motus sit motus, ut termini, eo quòd alterum subiectum permutetur ex vna permutatione in aliam speciem permutationis, ut homo permutatur ex

languore in sanitatem. Sed neque hoc est possibile, nisi secundum accidens, quod probat: quia omnis motus est permutatio ex alio in aliud: & generatio, & corruptio eodem modo, veruntamen est, supple differentia in terminis: quia mutatio, quæ quidem est ex oppositis sic, aut non sic, puta ex non esse ad esse: vel econuerso, non est motus, sed supple generatio, & corruptio, quæ sunt inter terminos contradictorios: motus autem non, sed inter contrarios, ut prædictum est. Si igitur, supple sit aliqua permutatio de vna permutatione in aliam permutationem, simul igitur permutatur ex sanitate in ægritudinem, & ex hac ipsa permutatione, scilicet ex ægritudine, in aliam, scilicet permutationem. Ex quo infert, palam autem quia si languerit, scilicet ex languore, permutatus erit in qualiacunque, id est, in quamcunque aliam; puta in dealbationem, vel denigrationem, id est, ex hoc quòd mutatur de sanitate in ægritudinem: ex hac permutatione poterit permutari in quamcunque aliam. Et subdit, contingit enim quiescere, aliquando, id est, in termino alicuius mutationis. Hoc autem quòd prædictum est improbat, dicens, quòd adhuc omnis, supple mutatio fit semper in non contingentem, id est, in oppositum: sicut & omnis mutatio fit in oppositum: & illa, scilicet transmutatio in qua fit transitus, erit ex aliquo in aliud, quare opposita sanatio, id est, quòd de permutatione languoris fiet transitus in oppositam mutationem, quæ est sanatio. Ex quo sequitur quòd colligitur ex prædictis, quòd opposita permutatio fiat in quamcunque aliam: & quòd non fiat nisi in opposita: quòd includit repugnantiam manifestam. Ex quo sequitur vterius, quòd dum aliquid mutatur in vnum oppositorum, simul mutetur in mutationem, quæ tendit in aliud oppositum: quòd est impossibile, quia nunquam natura intendit simul opposita. Et subdit, sed per accidens, supple contingit aliquid mutari de vna permutatione in aliam: licet non per se, ut aliquis, permutatur ex reminiscencia in obliuionem, quia illud, scilicet subiectum, cui existit, scilicet reminiscencia, vel quæcunque alia mutatio; quandoque quidem permutatur in scientiam, quandoque autem in sanitatem, quandoque in obliuionem: & sic de aliis: accidit enim quòd permutatione terminata alia succedit siue opposita, siue quæcunque contingens.

Norandum, istam rationem in hoc stare breuiter, quòd si permutationis est permutatio ut termini: ita quòd vna ad aliam terminetur: illa quæ succedit potest esse opposita: puta si aliquid mutetur à sanatione in ægrotationem: vel potest esse quæcunque contingens, quia si aliquid mouetur de sanitate in ægritudinem, potest succedere, vel quæcunque alia mutatio: puta dealbatio, vel infrigidatio, vel quæcunque alia mutatio: licet omnis mutatio debeat esse ad oppositam. Si igitur aliquid mutatur de vna mutatione ad aliam oppositam: puta de sanatione in ægrotationem: sequitur quòd simul mouetur ad opposita, & per consequens quòd simul sanetur, & infirmetur. Nam ut patet ex r. Phys. text. com. 4. & inde, mutatio denominatur à termino, & denominat subiectum. Vnde motus ad sanitatem dicitur sanatio: & subiectum quod sic sanatur dicitur sanari: similiter motus ad ægritudinem dicitur ægrotatio: & subiectum quod sic mouetur dicitur ægrotari. Si igitur aliquid simul mouetur de sanatione ad ægrotationem, poterit denominari ab vtraque mutatione: & dicitur simul ægrotari, & sanari: quòd est omnino

rari de vna mutatione in aliam, vel simul, vel successiuè.

Natura non intendit simul opposita.

102
Resolutio dictæ rationis.

Mutatio denominatur à termino; & denominatur subiectum.

omnino extra rationem. Per se ergo loquendo, vna mutatio non terminatur ad aliam; licet hoc contingat per accidens: puta si terminata sanatione incipiat subiectum dealbari: sed hoc accidit sanationi, quia posito quòd non succederet dealbatio, nihilominus sanatio esset in se perfectò terminata. Deinde cum dicit:

103

Adhuc in infinitum ibit, si erit permutationis permutatio, & generationis generatio. Necessè igitur, & priorem si posterior: puta si simplex generatio fiebat aliquando, & quòd fit fiebat. Quare nondum erat quòd fiebat simpliciter: si aliquid fiens simpliciter, aut factum. Si itaque, & hoc fiebat aliquando, quare nondum erat tunc genitum. Quoniam autem infinitorum non erit primum: quare neque habitum; neque fieri igitur, neque moueri possibile est, neque permutari nullum.

Si generatio nis esset generationis quòd terminaretur alicuius generatio nec esset aliquid genitum.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Quia si sic, ergo erit processus infinitus in mutationibus. Consequens est falsum; ergo & antecedens. Hanc rationem declarat dicens: *Adhuc autem in infinitum ibit*, supple iste processus permutationis. *Si permutatio erit permutationis, & generatio generationis*: quia tunc supple ad permutationem non perueniretur, nisi per aliam permutationem priorem; & ad illam per aliam priorem, & sic in infinitum. *Quare necesse est esse priorem si posterior sit*. Et hoc est quòd subdit: *necessè est igitur, & priorem, scilicet esse si posterior sit*. *Pura* si ponatur, quòd *generatio simplex*, quæ est generatio in substantia, *fiat aliquando*, ita quòd generationis sit quædam alia generatio, & quòd fit, id est, ipsa generatio, vel ipsum fieri generationis simpliciter *fiat*, scilicet antea. *Quare sequitur quòd nondum erat quòd fiebat simpliciter*, id est, generatio simpliciter; sed supple erat secundum quòd fiebat generatio ipsius generationis. Ideò dicit, quòd *nondum erat quòd fiebat*, id est, generatio simpliciter, *sed aliquid fiens*, id est, quòd fit, *simpliciter aut factum*, id est, quòd res non est dum fit, sed cum facta est tunc primum est. *Si itaque, & hoc*, id est, generatio *aliquando fiebat*: quare *nondum erat tunc genitum*, id est, tunc quando fiebat, & generabatur: & sic in infinitum. *Quoniam autem infinitorum non est primum*, sequitur quòd non est primum, id est, prima generatio generationis. *Quare nec habitum, hoc est posterius & consequenter se habens*; ergo neque, *possibile est fieri, nec moueri, nec permutari nullum*: quòd est euidenter falsum. Deinde cum dicit:

104

Adhuc eiusdem motus contrarium, & quies, & generatio, & corruptio. Quare quòd fit cum fiat: fiens tunc corrumpitur: neque enim consistim factum neque posterius. Esse enim oportet quòd corrumpitur.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Quia si sic, ergo simul datum aliquid generatur, corrumpitur; consequens est falsum, quia quòd corrumpitur oportet esse: sed quòd generatur non est, ergo antecedens est falsum ex quo sequitur. Hanc rationem declarat, dicens, quòd *adhuc eiusdem*, scilicet subiecti, & motus, contrarius, & quies: & etiam generatio, & corruptio, quæ sunt contraria. Nam

opposita habent fieri circa idem. *Quare* si supple idem subiectum mutetur de generatione in corruptionem. Sequitur quòd *fit cum fiat, fiens*, id est, dum generatur, *tunc corrumpitur*; quòd supple est impossibile: enim pro quia, *nec consistim factum*, id est, generatum, *nec posterius*, supple corrumpitur, id est, quòd nihil fit vt statim corrumpatur: enim pro quia, *esse oportet quòd corrumpitur*. Cuius ratio est; quia cum corruptio sit mutatio de esse, ad non esse, oportet illud quòd corrumpitur esse: & per consequens inter generationem, quæ est mutatio ad esse; & corruptionem, quæ est ad non esse, necesse est cadere quietem mediam inesse: & per consequens non erit mutatio de generatione in corruptionem, vt in terminum. Deinde cum dicit:

Ad hoc, & in Quodli. q. 12. exponitur.

Impossibile est aliquid simul vel immediate generari, & corrumpi.

Adhuc oportet materiam subesse ei quòd fit, & permutari: quæ igitur erit? Quomodo alterabile corpus, aut anima aliquid: sic aliquid quòd fit motus, & generatio, & aliquid in quòd mouentur. Oportet enim aliquid esse cum qui huius ex hoc in hoc motum non motum. Qualiter igitur? Neque enim erit disciplina disciplinationis: quare neque generatio generationis.

Ponit quartam rationem, dicens: quòd *adhuc oportet materiam subesse ei quòd fit, & permutari*, id est, permutari quòd mouet: quia in omni mutatione oportet esse subiectum quòd mutatur. *Quæ igitur erit?* supple materia si generatio generetur? Quasi diceret quòd non est dare: & tamen oportet dare aliquam talem materiam. *Quomodo enim est alterabile corpus, aut anima: aut aliquid*, huiusmodi quòd est materia, & mobile: sic oportet esse, *aliquid quòd fit motus, & generatio*, quòd est materia, & mobile: si motus esset ad motum, & generatio ad generationem: & tamen huiusmodi materiam non est assignare motui, & generationi. Iterum in omni supple motu, & generatione oportet esse, *aliquid in quòd mouentur*, & ad quòd terminantur: quia omnis mutatio sicut habet subiectum, ita & habet terminum, id est, quòd oportet esse aliquem, terminum eius, quòd mouetur, & est motum ex hoc in hoc: & illud quòd terminat non est motum: quia terminus motus non mouetur. *Qualiter igitur*, supple hoc contingit? Quasi diceret, quòd est possibile esse. Ideò concludit: *Nec enim erit disciplina disciplinationis*, id est, quòd huius permutationis, quæ est disciplinatio non erit aliqua alia mutatio, quæ ad disciplinacionem terminetur: quæ quasi sit disciplina disciplinationis. Quare sequitur, quòd *nec erit generatio generationis*.

In omni motu materia oportet.

In omni motu esse terminum oportet.

Mutationis non est mutatio nec vt terminus, nec vt subiectum.

Notandum, hanc rationem in hoc stare, quòd in omni mutatione oportet dare duo, scilicet subiectum & terminum: sed si generationis esset generatio, & mutationis mutatio, neutrum posset assignari, nec subiectum, nec terminus; ergo impossibile est, quòd generationis sit generatio, vt termini: aut totaliter mutatio mutationis.

Resolutio rationis.

S V M M A R I V M.

Motum propriè dictum tantum esse in quantum, Vbi, & quale; optimè Doctor refutata expositione D. Thomæ, exponit quare

Vide & Phys. e. c. 62. & in de.

quare Philosophus non exclusit expressè motum à Quando, Situ, & Habitu, sicut ab aliis tribus Prædicamentis.

Quoniam autem neque substantia, neque eius, quod ad aliquid, neque eius quod est facere, & pati: relinquitur secundum quod quale, & quantum, & Vbi motum esse. Horum enim unicuique contrarietas est. Dico enim quale non quod in substantia: etenim differentia quale: sed quod passivum, secundum quod dicitur pati, aut impassibile esse.

105
Tantum ad tria genera est motus.

Epilogat circa dicta, dicens: Quoniam autem, supple non est motus, neque substantia, id est, in genere Substantiæ: Nec eius quod est ad aliquid, id est, in relatione: Nec eius quod est facere, aut pati, id est, in Actione, & Passione; Relinquitur, motum esse, secundum quale, quæ est alteratio. Et secundum quantum, puta augmentatio, & diminutio: Et secundum Vbi: puta motus localis. Horum autem unicuique contrarietas est, id est, quod in his tribus generibus reperitur contrarietas, quæ ad terminos motus requiritur. Et subdit: Dico autem quale, non quod est substantia: etenim differentia, supple substantialis dicitur quædam qualitas: sed dico, quale quod est passivum secundum quod dicitur pati aut impassibile esse.

Notandum, quod qualitas dicitur vno modo de forma, siue differentia substantiali, vt patet 5. huius, tex. com. 19. cap. de Qualitate. Quia igitur dixerat motum esse secundum quale, ne credat aliquis, quod intelligeret de qualitate substantiali, ideo hoc excludit, dicens se loqui de quali secundum quod aliquid dicitur pati: vel impassibile esse, id est, de qualitate tertie speciei, quæ est passio, vel passibilis qualitas: in qua solum, strictè loquendo, est alteratio, vt probatur 7. Physic. tex. com. 14. & inde.

Tantum ad qualitates 3. speciei est motus.

Quare Philosophus omisit 3. ultima Prædicamentis. D. Thomas in princ. huius cap.

Notandum enim, quod Philosophus videtur prætermisisse tria Prædicamenta, scilicet. Quando Situm, & Habitu, de quibus non est locutus: Vtrum in eis sit motus, vel non: quare videtur insufficienter dixisse. Dicitur à quodam expositore, quod Quando significat esse in tempore: tempus autem est numerus motus. Et ideo eiusdem rationis est non esse motum in Quando: & non esse motum in Actione, & Passione, quæ significant aliquater ipsum motum. Nam actio, & passio sumpta pro re acta est idem realiter, quod motus. Positio autem, vel Situs non addit supra Vbi, nisi ordinem partium determinatum: quia nihil aliud, nisi determinatam relationem partium ad inuicem. Habitu etiam importat habitudinem indumenti ad indutum, & sic videtur esse eiusdem rationis, quod non sit motus in Situ, & Habitu, & quod non sit motus in Ad aliquid. Sed ista expositio videtur deficere. Tum primò, quia licet Quando significet esse in tempore, & tempus sit numerus motus, qui est idem, quod actio: non sequitur, quod si in actione non sit motus; ergo nec in Quando; quia Quando est aliquid distinctum realiter à tempore: sicut respectus ab absoluto, & est in alio Prædicamento. Tempus etiam est realiter distinctum ab istis motibus inferioribus quos mensurat. Non ergo valet: In vno distinctorum non est motus realiter; ergo nec in alio. Tum secundò, quia videtur improprie loqui de

Impugnatio expositionem D. Thomæ. Differt tempus à motu particulari & à Quando realiter. Positio duplex.

Positione, quæ est Prædicamentum, & non distinguere inter positionem, quæ est differentia quantitatis, & quæ est Prædicamentum, de qua nunc quærimus, quæ dicit ordinem partium in loco, cuius oppositum iste dicit. Non etiam valet similitudo ad Vbi: quia reducit contra ipsum. Nam si in Vbi est motus; ergo & in Situ, siue in Positione: cum secundum te non addit supra Vbi nisi determinatum ordinem partium. Tum tertio, quia non videtur valere, quod, quia in Ad aliquid non est motus; ergo nec in Situ, nec Habitu, nisi plus addatur: cum sint Prædicamenta realiter distincta. Aliter ergo potest dici, & breuiter: quod cum illa tria genera, de quibus quæritur, sint formaliter quidam respectus: licet non sint de genere Relationis: tamen intelliguntur per relationem de genere Relationis propter eandem rationem. Nam sicut in Ad aliquid negatur esse motus: quia ibi non est motus, primò ex eo, quod nihil mutatur secundum relationem, nisi facta prius mutatione in aliquo absoluto: sic propter eandem rationem negatur esse motus in istis tribus generibus: nunquam enim fit mutatio in Quando, vel in Situ, vel in Habitu, nisi facta prius motu, saltem locali: vel in cælo, quantum ad Quando: vel in partibus corporis, quantum ad Situm: vel in vestimento, vel indumento, quantum ad Habitu: & ideo in his tribus generibus non est motus primò, sicut nec in Ad aliquid. Quia igitur eadem est ratio non esse motum primò in Ad aliquid, & in his tribus, suffecerat Philosopho, fortè causa breuitatis, ostendere, quod in Ad aliquid non est motus primò: cum eadem ratio posset ad quodlibet horum trium generum de quibus quæritur, applicari.

Expositio propria.

Nominem relationis intellexit Philosophus 3. ultima genera quo ad non terminare primo motum.

SYMMÆ QUARTÆ

C A P. IV.

Immobile quot dicatur modis.

S Y M M A R I V M.

Immobile duobus modis sumi. Explicatur quid sit esse simul loco, separari loco, rangi, continuari, contiguari, & alia quæ motum concernunt, de quibus 5. huius, & 3. & 5. Phys. Vide ibi cap. 11.

Immobile autem quod totaliter impossibile moueri, & quod vix in tempore multo tardè incipiens, & quod natum quidem moueri: non potens autem quando natum est, & vbi, & vt, quod voco quiescere immobilium solum: contrarium enim quies motui. Quare privatio utique erit susceptiui. Tex. c. 9. 106

Postquam Philosophus determinauit de motu Vbi, & locutus est de mobili: nunc determinat de opposito, scilicet de immobili. Et ponit tres modos. Vno modo dicitur, Immobile quod totaliter impossibile est moueri. Puta primum mouens, & omnes Intelligentiæ secundum Philosophum, & hoc est immobile negatiue. Alio modo dicitur immobile, quod vix in multo tempore est tardè incipiens, scilicet moueri. Puta aliquis magnus mons,

Immobile accipitur tripliciter.

qui tardè, & difficulter moueretur. *Alio modo dicitur immobile illud, quod est natum quidem moueri, non potens autem moueri quando est natum, & vbi est natum, & vs, id est, sicut natum est moueri, & hoc est immobile priuatiuè. Ideò subdit quòd hoc solum non quiescere de numero immobilium; enim pro quia, quies est contrarium motui, scilicet priuatiuè. Quare supple quies erit vtique priuatiuè motus susceptiui, id est, in subiecto susceptiuo vtriusque: quia habitus & priuatio habent fieri circa idem. Tunc sequitur illa pars:*

Simul autem secundum locum quaecunque in vno loco primum. Et seorsum quaecunque in alio. Tangi autem, quorum vltima sunt simul. Intermedium autem, in quod natum est prius peruenire, quod permutatur, quam in quod vltimum permutatur secundum naturam continuè permutans. Contrarium secundum locum, & secundum rectum plurimum distans. Consequenter autem est, quo post principium ente positione, aut specie, aut aliter qualiter determinato, nihil intermedium eorum, quæ in eodem genere, & cuius consequenter est, vt lineæ lineæ, aut unitates unitati, aut domus domo. Aliud autem nihil prohibet intermedium esse. Quod enim consequenter ens tangit. Quoniam omnis permutatio in oppositis: hæc autem contraria, & contradictio, contradictionis autè nullum intermedium. Palàm quod in contrariis intermedium. Continuum autem quod quidem habitum aliquid. Dico autem continuum cum idem fuerit, & vnum vtriusque terminus quibus tangunt, & continent.

potest signari nisi vna recta: mensuram autem oportet esse certâ ex 10. huius, t. c. 3. & inde. Sextum est: quid sit consequenter dicens, quòd *Consequenter autem est, quo post principium, ente positione, aut specie, aut aliter qualiter determinato*, id est, quòd *Consequenter* dicitur illud, quod est post aliquod primum principium, siue attendatur ordo secundum positionem, siue secundum speciem; sicut binarius est post vnitatem: siue quomodocunque aliter, & nihil est intermedium eorum, quæ sunt in eodem genere cuius est consequenter, id est, quòd nihil eiusdem generis sit medium inter illud, quod est consequenter se habens, vt lineæ, sunt supple consequenter alicui lineæ, aut unitates unitati, aut domus domo: nihil autem prohibet esse intermedium aliud alterius generis: puta si inter duas domos sit media arbor, vel alinus: nihilominus domus illæ se habebunt consequenter. Et subdit ad maiorem declarationem dicti, quòd illud, quod est consequenter, est respectu alicuius consequenter: & etiam quod sit aliquid posterius: non enim vnum est consequenter duorum: quia vnum non est posterius, sed prius quam duo: nec vna noua Luna est, supple consequenter secunda: cum scilicet sit prior secunda. Septimum est: quid sit habitum dicens: quòd *Habitum autem*, dicitur quodcunque ens consequenter tangit, ita quòd habitum addit tactum supra consequenter, vt si duo corpora sint ordinata, & tangant se inuicem. Octauum est: quorum sit medium, dicens: quòd quoniam omnis permutatio est in oppositis. Hæc autem opposita inter quæ est mutatio, aut sunt contraria, aut contradictoria, vt prius dictum est: *contradictionis autem nullum est intermedium*, ex 10. huius, t. c. 15. Quare inquam sic est: *Palàm, quia in contrariis est intermedium tantum*, & hoc idem ostensum est 10. huius, t. c. 14. & inde, inter sola contraria esse medium: hoc autem inducit, quia dixerat quòd consequenter se habent, inter quæ non est medium, & idèd consequens erat ostendere inter quæ possit esse medium. Nonum est: quid sit continuum, dicens, quòd *Continuum autem est, quod quidem est alicuius habitum*: sed addit aliquid: idèd subdit: *Dico autem continuum cum terminus vtriusque eorum, scilicet quæ se tangunt fuerit vnum & idem in quibus tangunt, & continent*: quia scilicet partes continui continentur, & tangunt se in aliquo termino communi: & eodem in quo copulantur, vt partes lineæ in puncto. Deinde cum dicit:

Quare palàm quòd continuum in his sit, ex quibus vnum aliquid natum est fieri secundum contactum.

Concludit tria corollaria ex prædictis. Secundum ponitur ibi: *Et quia primum*. Tertium ibi: *Quare non est*. Dicit ergo, quòd *Palàm quòd continuum est in his ex quibus natum est fieri vnum secundum contactum*: hoc patet ex prædictis: quia continuum requirit identitatem termini communis. Deinde cum dicit:

Et quia primum quod consequenter, palàm. Quòd enim consequenter, non tangit: hoc autem consequenter. Et si continuum, tangit. Si autem tangit, nondum continuum. In quibus autem non est tactus, non est conuascens in his.

Consequenter quid?

Habitum quid?

Quorum est medium.

Al. conueniens. Continuum quid?

108

Primum sequens. In quibus est continuum?

Ponit

107

Tangit 9. concomitantia motuum localem.

Simul quid?

Secus quid?

Tangi quid?

Medii quid?

Contrarium secundum locum.

Vbi Philosophus exponit quædam concomitantia motuum localem. Circa quod duo facit. Primum facit quòd dictum est. Secundò, concludit quædam corollaria ex prædictis. Secunda ibi: *Quare palàm*. In prima parte exponit nouem. Primum est: quid sit simul esse secundum locum, dicens quòd *Simul autem secundum locum dicuntur quæcunque sunt in vno loco primo*, & proprio, & adæquato. Nam si aliqua sunt in vno loco, puta multi homines in vna domo: non propter hoc dicuntur esse simul secundum locum. Secundum est: quid sit seorsum secundum locum: dicens, quòd supple *Seorsum*, dicuntur quæcunque sunt in alio loco Tertium est: quid sit tangi, dicens, quòd *Tangi autem dicuntur quorum vltima sunt simul*: puta duo ligna, vel duo lapides, quorum superficies iunguntur mutuò. Quartum est: quid sit medium: dicens, quòd *Intermedium dicitur illud in quod illud quod continuè permutatur, prius secundum naturam est natum peruenire, quam in vltimum in quod permutatur*: puta si sit motus continuus ab A in C: prius peruenit mobile in B, quam in C, & idèd B est medium. Quintum est: quid est contrarium secundum locum: dicens, quòd *Contrarium secundum locum est, quod est plurimum distans secundum rectum*, id est, secundum rectam lineam. Quia distantia recta non potest mensurari secundum lineam curuam, quia inter duo puncta possunt signari infinitæ lineæ circulares, & dissimiles in magnitudine & paruitate: sed non

2. Sequens

Ponit secundum corollarium, dicens, quod supple palam est etiam, quod inter ista tria, *Consequenter, Contactum, & continuum*, Primum est, & communius est: quod est *consequenter*. Quod probat: quia non enim omne, quod est *consequenter, tangit*: sed *è conuerso* Omne quod tangit, est *consequenter*. Nam contacta oportet esse ordinata secundum positionem, & nulli earum est medium. Ex quo patet, quod in plus est *consequenter* quam *tangit*: & similiter *tangit* est in plus quam *continuum*. Nam quæcunque sunt continua, tangunt se: sed non è conuerso. Ideò subdit, quod, & *si est continuum, tangit*. Si autem tangit, nondum est *continuum*. Dicitur autem quod si est continuum, oportet quod tangat, quia quod est vnum, necesse est simul esse: nisi forte in hoc, quod est *simul esse*, intelligas pluralitatem: tunc enim continuum non erit contactum: sed quatenus illud, quod est simul est vnum, eatenus omne continuum est tangens: sed non è conuerso. Ideò subdit: *In quibus autem non est actus, in his non est connascentia*, id est, naturalis coniunctio: quæ proprie est in continuis: & ideò *continuum* præsupponit *tangit*. Deinde cum dicit:

Quare non est punctum huic vnitati idem. His quidem enim inest tangi: his autem non,

Consequenter est in plus quam tangit & hoc quam continuum.

Connascentia tantum est in continuis.

sed ad consequenter. Et horum quidem intermedium aliquid, horum autem non.

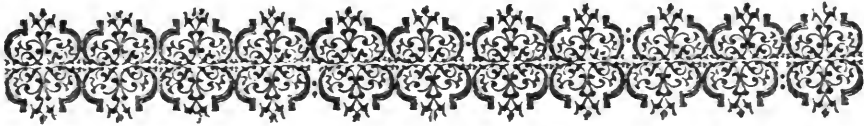
Ponit tertium corollarium, dicens: *Quare supple patet ex prædictis: quia punctum non est idem vnitati*. Quod probat dupliciter. Tum, quia secundum puncta est contactus: non autem secundum vnitates. Ideò dicit *enim* pro quia: *his quidem*, id est, punctis *inest tangi*, id est, conuenit tactus. *His autem*, id est, vnitatibus *non: sed ad consequenter*. Tum, quia inter duo puncta semper est medium, scilicet linea, vt probatur 6. Physic. sed inter duas vnitates non est necesse aliquid medium esse. Ideò dicit quod *horum quidem*, scilicet punctorum est *aliquid intermedium: horum autem*, id est, vnitatum *non*. Hoc autem tertium corollarium inducit Philosophus contra Platonicos, qui dixerunt punctum, & vnitatem esse idem. Nam punctum secundum eos non est aliud quam vnitas positionem habens.

109

3. Sequens

Probat contra Platonicos dupliciter differentiam puncti, & vnitatis.

Notandum, quod omnia supradicta ab illo loco: *Est autem hoc quidem*, vsque huc, accepta sunt de tertio, & quinto Physic. & ideò quia Philosophus quasi incidenter, & recapitulatim ista hinc refert, & sufficit cum Philosopho breuiter pertransisse: quia magis spectat ad librum Physicorum, vnde accepta sunt, istam materiã pertractare.

LIBER DVODECIMVS.

IN huius libri prima parte repetit, & recapitulat, quæ tradidit 1. huius de substantia, eiusque principiis. Primò proponit hanc scientiam præcipue agere de substantia, & probat quatuor rationibus. De quo 7. huius à text. 4. Vide Doctorem ibi, q. 23. & 4. Prima Summa huius libri agit de substantia sensibili. Secunda de immobili. Tertia de vniuersi bonitate.

SVMMA PRIMA

De substantia sensibili.

C A P. I.

De substantia speculatione esse oportere ex antiquorum etiam opinionibus.

DE substantia quidem Theoria est. Nam substantiarum principiata, & causa queruntur.

Tex. com. 1.

I
Accedit ad principaliter intentum scilicet ad speculandum de substantia immateriali, quædam de substantia in communi præmittendo.

Postquam Philosophus in 11. lib. recollegit quædam prius determinata, quæ erant vtilia ad principale intentum. Nunc accedit, & prosequitur de intento, determinando de substantiis immaterialibus, quæ sunt principia entis in quantum ens. Circa quod duo facit. Quia primò recollegit quædam quæ dicta sunt de substantiis in præcedentibus libris. In secunda parte incipit determinare de substantia immobili. Secunda ibi: *Quoniam tres erant substantie*. Prima in duas. Primò præmittit quod ad Metaphysicum pertinet determinare principia substantie. Secundò exequitur determinando de substantia. Secunda ibi: *Substantia verò tres sunt*. Prima in duas. Primò proponit inten-

Scoti Oper. tom. IV.

tam conclusionem. Secundò addit conclusionis probationem. Secunda ibi: *Etenim si eorum*. Dicit ergo, quod Theoria, id est, consideratio Aristotelis est quod Metaphysicus agit principaliter de substantia, vt de nobiliori parte sui subiecti primi, quod est ens: sicut etiam inter substantias principalius agit de substantiis immaterialibus: non obstante, quod agat de omni ente. Et ideò subdit: *quod Principia, & cause substantiarum*, scilicet sunt, quæ queruntur in hac, scilicet scientia principaliter. Deinde cum dicit:

Etenim sitotum quoddam omne, Substantia est prima pars. Et sic quod est consequenter, & ita primum Substantia, deinde Qualitas, aut Quantitas.

Tex. com. 2.

Probat propositam conclusionem, & diuiditur in quatuor, secundum quod quadrupliciter probat intentum. Primò ex substantia primitate. Secundò ex eius principitate, vel entitate. Tertio ex eius separabilitate. Quarto ex antiquorum auctoritate. Secunda ibi: *Simul autem*. Tertia ibi: *Amplius nihil*. Quarta ibi: *Testantur autem*. In prima parte intendit talem rationem: Substantia est primum ens, ergo ista scientia principaliter considerat de

N n

substantia

substantia. Consequentia patet : quia scientia considerans aliqua plura, principaliter considerat de primo ad quod omnia alia ordinantur. Antecedens declaratur per simile: quia si vniuersitas entium esset quoddam totum, ipsa substantia esset prima pars: sicut dicimus, quod cor est prima pars animalis. Vel si omnia entia sint ordinata secundum quandam consequentiam: substantia est principaliter in illo ordine. Sicut Dux in exercitu; & hoc est quod dicit, *Etenim pro quia, si omne, id est, vniuersitas entium esset quoddam totum: ipsa substantia esset prima pars, & si eo quod consequenter, id est, quod si etiam entia se habeant consequenter, & ordinatè, adhuc Substantia esset primum; deinde Qualitas, aut Quantitas.*

Substantia potest poni primum entium dupliciter imaginando.

Ordo principalitatis in rebus sensibilibus est duplex.

Cor dicitur prima pars animalis.

Notandum, quod ista ratio procedit per simile in rebus sensibilibus, ubi reperitur ordo principalitatis dupliciter. Vno modo secundum quod partes habent ordinem in toto sicut cor dicitur prima pars animalis. Alio modo secundum quod aliqua se habent consequenter: licet ex eis non fiat verè vnum totum, scilicet per tactum, puta exercitus, ubi Dux dicitur esse primum: vel vna acies dicitur prima, & alia secunda. Sic in vniuersitate entium Substantia est primum vtroque modo per similitudinem: dato quod tota vniuersitas entium esset, vel sicut quoddam totum vnum, vel sicut quidam exercitus se habens consequenter. Deinde cum dicit:

T. com. 3.

Similiter autem nec entia nihil est simpliciter dicere hæc, sed qualitates, & motus. Aut & non album, & non rectum. Dicimus enim esse, & hoc pura est non album,

2. Sola substantia est simpliciter ens alia verò aliquantuliter.

Nedum accidentia sed negationes & priuationes sunt aliquantuliter entia, sed aliter & aliter.

Al. quia subiectum licet non habeat esse simpliciter, habet ramen aliquod esse per ipsu accidens.

Al. simpliciter.

Quare accidentia dicuntur entia ens, & similiter negationes & priuationes.

Ponit secundam rationem, quæ talis est: Scientia de ente principaliter considerat de eo, quod est ens simpliciter: sed Metaphysica est scientia de ente, & substantia est simpliciter ens, alia autem non dicuntur entia simpliciter, sed per attributionem ad substantiam; ergo Metaphysica principaliter considerat de substantia. Dicit ergo, quod *similiter autem cum dicta ratione est etiam ista ad probandum intentum: quia hæc, id est, alia à substantia, nec sunt entia simpliciter, vt est dicere: sed sunt qualitates, & motus. Et subdit quod etiam non album, & non rectum simpliciter dicuntur entia aliquantuliter: enim pro quia, & hoc dicimus esse: pura quia aliquid est non album. Hoc autem ideo dicit ad hoc, vt non videatur mirum, quod accidentia dicuntur entia, licet non sint simpliciter. Cum etiã priuationes, & negationes dicantur entia aliquantuliter ratione subiecti, sed differenter: quia subiectum habet singulariter aliquid esse per ipsum accidens: sed per negationem, & priuationem ipsius esse singulariter ipsum subiectum magis deficit abesse.*

Notandum, quod, vt dictum est 4. & 7. huius sæpius accidentia dicuntur entia, in quantum taliter entis, id est, substantiæ: non quia accidentia sint entia formaliter, & entia per se, quia sunt causata à substantia; tum quia non possunt existere sine substantia per naturam; tum quia habent attributionem ad substantiam, vt ad primum. Vnde vel sunt qualitates substantiæ, vel motus, vel aliquid huiusmodi: hoc etiam modo negationes, & priuationes habent attributionem ad substantiam, & pro tanto dicuntur aliquantuliter esse, vt declaratum est 4. huius, t. c. 2. & inde. Nec oportet hæc amplius immorari, Deinde cum dicit:

Amplius nihil aliorum separabile.

Ponit tertiam rationem quæ est in hoc; quod substantia est per se existens, & separabilis ab aliis: accidentia autem non habent esse per se, nec possunt separari à substantia, & per consequens substantia est perfectius & nobilior ens: ex quo sequitur, quod scientia de ente principaliter de substantia debet considerate: & hoc est, quod dicit: quia *Amplius nihil aliorum, scilicet à substantia separabile est; supple præter quàm substantia, Deinde cum dicit:*

Testatur autem, & antiqui opere. Nam substantia querebant principia, & elementa, & causas.

Qui quidem nunc vniuersalia substantias magis ponunt: nam genera vniuersalia, quæ dicuntur principia, & substantias esse magis propter Logicè inquirere. Qui verò antiquitatis particularia, vt ignem, & terram, sed non commune corpus.

Ponit quartam rationem, dicens, quod antiqui Philosophi in suo opere restantur hoc. scilicet quod principalis consideratio Philosophi est de substantia. Nam querebant substantia principia, & elementa, & causas, & non supple aliorum: sed hoc fecerunt differenter. Nam qui quidem nunc, id est, Philosophi moderni, puta Platonici, ponunt vniuersalia magis esse substantias, quàm supple particularia. Nam genera quæ sunt vniuersalia dicuntur esse principia, & substantias, magis supple quàm particularia. Propter Logicè inquirere, id est, ex hoc quod de rebus Logicè inquirebant, propter quod vniuersalia abstracta secundum rationem, putauerunt secundum rem abstracta esse, & posuerunt ea substantias & principia rerum. Qui verò antiquitatis particularia, id est, quod antiqui Philosophi posuerunt particularia, esse substantias, & principia rerum, vt ignem, Sicut Heraclitus: & terram, Sicut Empedocles & plures alij: sed non commune corpus, id est, sed non posuerunt aliquid vniuersale, vel commune esse principium: puta hoc commune, quod est corpus, vel aliquid aliud. Tunc sequitur illa pars:

Accidentia sunt inseparabilia secundum Philosophi, 7. huius. T. c. 4. & 1. Phyl. T. c. 19. T. c. 4.

Philosophi omnes de principijs substantiarum causas & elementis causam habuerunt: & non aliorum licet ea variè posuerunt.

SVMMÆ PRIMÆ CAP. II.

Substantiarum triplex diuisio. Et an in omnibus sensibilibus sit eadem materia.

SVMMARIUM.

Triplex dari substantiam, sensibilem mobilem, sensibilem immobilem & immaterialem. De quo lib. 7. huius t. 10. explicat substantiam mobilem, & eius occasione, naturam materiæ, quæ est in potentia ad terminum mutationis, & susceptiua contrariorum: de quo 7. huius text. 4.

Substantia verò tres sunt. Vna quidè sensibilis, cuius alia quidem sempiterna, alia corruptibilis, quæ omnes conficitur, vt planta, & animalia. Sempiterna autem, cuius elementa necesse est accipere siue vnum, siue multa. Alia verò immobilis. Hanc dicunt quidam esse separabilem. Hi quidè in in duo diuidentes. Alij in vnam naturam species ponentes, & Mathematica. Alij horum Mathematica solum,

T. c. com. 5.

T. com. 6.

Ille quidē naturales, cū motu enim sunt. Et hæc alterius, si nullū illis principii cōmune est.

Substantia triplex.

Vbi exequitur de intento determinādo de substantia immobili. Circa quod duo facit. Primò præmittit quandam diuisionem de substantia. Secundò exequitur de partibus diuisionis. Secunda ibi: *Sensibiles verò.* Dicit ergo, quòd *Substantia verò sunt tres. Vna quidem sensibilis, cuius, scilicet duæ sunt partes. Alia quidē substantia est sempiterna, vt sunt corpora cœlestia. Alia quidē corruptibilis quam omnes consueuerunt, vt sunt plāta, & animalia.* Et subdit, quòd *Sempiterna autem, puta cœlum est cuius elementa, id est, principia necesse est supple accipere in hoc libro, sine vnus sunt, siue multa.* Quid fiet inquirendo de substantiis separatis, quæ sunt tam prima mouentia; quàm etiam fines orbium cœlestium, vt dicitur infra. Vtū tamen improprie nomine *elementi*, cū elementum sit principium materiale, & intrinsecum, ex s. huius, cap. de Elemento: tamen substantiæ immateriales, quæ hîc dicuntur elementa cœli, non sunt principia intrinseca, sed extrinseca cœli. Et subdit:

Elementum dupliciter accipi potest.

Triplex opin. antiquorum de substantia immobili.

*Alia verò substantia, quæ est tertia, est immobilis: & hæc est insensibilis, de qua opinio. Vnde addit quòd *Hanc dicunt quidā esse separabilem, scilicet à sensibilibus: quorum opinio bipartitur: quia Hi quidē diuidentes, qui diuidunt substantiam separabilem, ponentes eam in duplici genere. s. in Ideas, & Mathematica intermedia, vt dictum fuit 1. & 3. huius. Alij ponentes species. i. Ideas, & Mathematicam vnā naturam, non distinguentes inter eas, vt primi; & isti omnes fuerunt Platonici Alij autem de numero horum. s. Pythagorici solū Mathematica posuerunt, & non supple Ideas. Et subdit quòd *Ilia quidē substantia. s. sensibilis, siue sit sēpiterna, siue corruptibilis est naturalis, & per consequens de consideratione Physici. Cuius causam subdit: Enim pro quia, talis substantia est cum motu: Naturalis autē considerat de omni ente mobili: sed hæc. s. substantia immobilis & separabilis est alterius. i. de consideratione alterius scientiæ. Et hoc si nullum principium cōmune est ipsis: Quod dicit pro tanto, quia si substantiæ mobiles, & immobiles conueniant in aliquo communi, consideratio de vtraque pertinet ad aliquā scientiam, quæ considerat illud commune. Vnde Philosophia naturalis considerat de substantia mobili, & sensibili tantum. Sed Metaphysica considerat de substantia tam mobili, quàm immobili, inquantum conueniunt in aliquo communi, quod est ens.***

De omni substantia considerat Metaph. sed rāsum de mobilis physicū.

Resolutio disticti de triplici substantia.

Notandum, sententiā huius partis stare in hoc, quòd substantia quædam est sensibilis, & mobilis. Quædam insensibilis, & immobilis. Sensibilis autem est duplex. Quædam sempiterna, vt cœlum. Quædam corruptibilis, vt ista inferiora: puta animalia, & plantæ. Et sic habentur tres substantiæ in genere. De separabili fuerūt duæ opiniones. Quia quædam diuiserunt eam in duo. s. in Ideas, & Mathematica, & quæ ponebant media inter Ideas, & sensibilia. Quorum alij dixerunt ambo tam Ideas quàm Mathematica esse vnus naturæ. Alij verò sola Mathematica posuerunt, non diuidentes substantiam immobilem in duo. De substantia autem sensibili cōsiderat Philosophus naturalis, sed de immobili Philosophus primus: qui etiam considerat de vtraq; substantia, inquantum ad aliquod commune. Ad ens reducitur vtraq;. Deinde cū dicit:

Sensibilis verò substantia mutabilis. Si autem mutatio est ex oppositis, & mediis, sed
 Scoti Oper. tom. I. V.

oppositis nō omnibus. Non albū enim vox, sed ex contrario. Necesse subesse quidem mutabile in contrarietatem. Non enim contraria transmutantur. Amplius hoc quidem manet, aliud verò contrarium nōn manet. Est igitur aliud quid tertium præter contraria materia.

Exequitur de partibus diuisionis. Circa quod duo facit. Primò determinat de substantia sensibili, & mobili. Secundò de insensibili. Secūda ibi: *Sed quoniam tres erant substantiæ.* Prima in duas Primò determinat de principiis substantiæ sensibilis. Secundò inquit de eorū identitate. Vtrūm .s. sint eadem principia substantiæ sensibilis, & aliorum entium. Secūda ibi: *Cause autē, & principia.* Prima in duas. Primò agit de materia. Secundò de forma. Secūda ibi: *Tres verò sunt cause.* Prima in duas. Primò de materia veritatem ostendit. Secundò ex dictis quandam dubitationē soluit. Secūda ibi: *Dubitabis autem vsique.* Prima in tres. Primò probat quod materia sit in rebus sensibilibus. Secundò ostendit quale ens sit. Tertiò quod diuersimodè in entibus existit. Secūda ibi: *Si itaque transmutationes.* Tertia ibi: *Omnia verò materiā habēt.* Dicit ergo, quòd *Substantia sensibilis est mutabilis: vt iam dictum est: si pro quia, omnis mutatio est ex oppositis, & mediis: nō autem ex omnibus oppositis. Vox enim est non album, & tamen cū supple album dicitur fieri ex non albo, non fit ex voce, sed ex contrario: puta ex non albo, quod est nigrum, vel medium.* Et hoc verum est in quacunque mutatione, siue in substantia, siue in accidente, loquendo de terminis concomitantibus mutationes, quæ sunt ipsæ formæ contrariæ, vel mediæ. Quia inquam sic est: *necesse est subesse quidem mutabile. i. aliquid subiectum, quod possit mutari in contrarietatem. i. à contrario in contrariū: quod patet dupliciter. Tum primò, quia contraria non transmutantur inuicem: albedo enim non fit nigrudo: & idè oportet esse aliquid tertium commune, quod transit de vno ad alterum, quod nec est album, nec est nigrū. Tum secundò, quia Amplius in omni supple mutatione hoc quidem manes commune. s. subiectum, quod manet successiue sub vtroque contrario. Aliud verò contrariorum non manet. s. quod est in termino à quo: quia illud corrūpitur. Concludit ergo, quod *Est igitur aliquod tertium præter contraria, inter quæ fit mutatio, & illud est materia.* Deinde cū dicit:*

4 Sermo de substantia sensibili.

Mutatio omnis est inter contraria, vel media. Materia est ponenda necessario subiectū transmutationis transiens & manens.

Si itaque transmutationes sunt quatuor, aut secundum quid, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatem, aut vbi. Generatio quidem simpliciter, & corruptio secundum hoc. Et augmentū, & decrementum, quæ secundum quantitatem. Alteratio autem quæ secundum passionem. Latio autem quæ secundum locum. In contrarietates vtriq; erunt eas, quæ secundum vnumquodque transmutationes: necesse itaque transmutari materiam potentem ambo.

Tex. com. 7.

Inquit de materia quale ens sit. Circa quod tria facit. Primò ostendit, quòd materia est ens in potentia ad vtrumq; contrariū, & ad terminum mutationis. Secundò ex hoc soluit dubitationem antiquorum, negantium generationē rerum. Tertiò adaptat suæ positioni opinionem quorundam aliorum antiquorum affirmantium generationem. Secūda ibi: *Quoniam autem duplex est. Tertia ibi: Et hoc est Anaxagora. Dicit ergo, Si pro quia itaque transmutationes sunt quatuor, aut secun-*

Quale ens sit materia ostendit.

Transmutatio est quadruplex.

dum quid, id est, secundum Substantiam: aut secundum Qualitatem, aut secundum Quantitatem, aut secundum Vbi, quod exponit. *Generatio quidem, & corruptio simplex*, id est, simpliciter est mutatio secundum hoc, id est, secundum substantiam, *Augmentum verò, & decrementum, qua secundum Quantitatem. Alteratio, qua secundum Passionem*, Quæ est tertia species Qualitatis, in qua est proprie alteratio, ut probatur 7. Phys. t. c. 14. & inde. *Latio autem*, id est, loci mutatio est qua secundum locum, id est, secundum Vbi: quia inquam sic est omnes supple dictæ transmutationes erunt utique in eas contrarietates, quæ sunt secundum unumquodque genus in quo est mutatio: cum omnis mutatio, ut dictum est, sit à contrario in contrarium. Ex quo inferit, *Neceesse est itaque materiam*, quæ scilicet ponitur tertium in mutatione transmutari, ut subiectum, *potentem ambo*, id est, quæ est in potentia ad vtrumque extremorum contrariorum. Et hoc verum est in omni mutatione tam substantiali, quam accidentalibus: quia sicut corpus quod mouetur ab albo in nigrum, neutrum habet quantum est de se: sic materia quæ mutatur de forma substantiali in formam substantialem, nullam habet quantum est de se: sed est in potentia subiectiua, quantum est de se ad vtramque.

S V M M A R I V M.

Soluit rationem antiquorum, negantium generationem, & adaptat suæ sententiæ opinionem Anaxagoræ, ponentis vnum chaos, in quo omnia sunt confusa: & Empedoclis, ponentis omnia esse mixta, & vnita per amicitiam, & generationes fieri per discordiam, de quibus actum est in primo huius.

T. com. 8.

Quoniam autem duplex est ens, transmutatur omne ex potentia ente in actu ens, ut puta ex potentia albo etiam actu album: similiter autem in augmento, & decremento, quare non solum secundum accidens contingit fieri ex non ente, sed ex ente sunt omnia: potentia quidem ente, ex non ente verò actu.

Ex dictis soluit dubitationem antiquorum, negantium generationem.

Soluit dubitationem antiquorum generationem negantium.

Ad cuius euidentiã sciendum, quod aliqui antiqui negauerunt generationem, ut tactum fuit 4. huius, t. c. 19. & inde, propter istam rationem: Quia si aliquid generatur, vel fit ex non ente, vel ex ente: non ex non ente: quia ex nihilo nihil fit: nec ex ente: quia tunc iam esset antequam fieret. Hanc autem rationem soluit per distinctionem, dicens, quod quoniam ens est duplex, scilicet ens in potentia, & ens in actu: idem omne quod transmutat: transmutatur ex ente in potentia in ens in actu: ut puta ex albo in potentia, in album actu: similiter autem in augmento, & decremento. Quare non solum supple in genere substantiæ contingit aliquid fieri secundum accidens ex non ente, id est, ex priuatione, quæ est non ens: sed omnia sunt ex ente scilicet materia: potentia quidem ente, ex non ente verò actu.

Notandum, quod ut hic innuitur, & habetur 1. Phys. aliquid fit ex aliquo dupliciter: vel sicut

ex priuatione, vel sicut ex materia, & subiecto. Ex priuatione quidem fit per accidens: sed ex materia per se. Materia autem est ens in potentia subiectiua, & non est aliquid ens in actu, quantum est de se eorum, ad quæ est in potentia. Et propter hoc soluitur ratio negantium generationem. Cum enim arguitur, quod vel fit ex non ente, vel ex ente. Potest dari vtrumque isto modo, scilicet quod fit ex ente in potentia, & ex non ente in actu: & tunc nihil mali sequitur. Deinde cum dicit:

Et hoc est Anaxagora vnũ. Dignius enim est, quàm simul omnia. Et Empedoclis mixtura, & Anaximandri, vel ut Democritus, aut nobis erant omnia potentia, actu verò minime.

Quare materiam habuerunt,

Adaptat suæ positioni opinionem quorundam aliorum, qui generationem affirmabant, de qua habitum est in primo. Dicit ergo, quod hoc, scilicet materia, quæ est in potentia ad omnia est illud vnum Anaxagora. Anaxagoras enim posuit vnũ chaos confusum, in quo dixit omnia esse mixta à principio, & ex illo omnia generari per quandam segregationem. Et subdit quod *Dignius est*, supple ponere materiam, in qua omnia sunt in potentia, quàm ponere omnia simul, scilicet in actu, ut videtur Anaxagoras posuisse. Iterum materia videtur esse ista mixtura Empedoclis & Anaximandri, qui posuerunt à principio omnia esse mixta per amicitiam, postea generata per discordiam disgregantem. Iterum ut ait Democritus nobis, quod omnia erant in potentia prius, actu verò minime. Quare materiam utique erant tangentes: ita quod omnes isti Philosophi aliquid retigerunt naturam materiæ: licet imperfectè, quatenus nesciuerunt distinguere inter potentiam, & actum, sicut Aristoteles, non enim oportet ponere illam mixturam, in qua omnes res existerent in actu propter generationem rerum saluandam: quia ad hoc sufficit materia, quæ est in potentia ad omnia, ut sic ex ea possint omnia generari.

S V M M A R I V M.

Distinguit quodammodo materiam sublunarium, & cœlestium; non tamen hinc sequitur distinguere speciem; imò sunt eiusdem speciei, ut habet Doct. 2. d. 14. q. 1. & q. 15. de Anima. Vide 8. huius text. 12. explicat quomodo generatio fit ex non ente.

Omnia verò materiam habent quæcumque transmutantur, sed aliam; & sempiternorum quæcumque non generabilia, mobilia autem latationem: verum non generabilem habent, sed vnde, & quo.

Ostendit quod materia diuersimodè in entibus existit, dicens, quod *Omnia verò quæcumque transmutantur, habent materiam: sed aliam; & aliam*: quia scilicet ea quæ sunt transmutabilia secundum substantiam habent materiã subiectam generationi, & corruptioni: quæ verò nõ sic, sed sunt mobilia secundum locum, ut sunt sempiterna, non habent talem

Fieri ex aliquo contingit dupliciter. Ens, & non duplex.

T. com. 9.

T. com. 10.

Materia postio saluus generationem.

6

Diuisa in diuersis materiis reperitur.

Materia duplex.

talem materiam : sed solum subiectam motui ideo subdit, quod *quacunq[ue] sempiternorum* non sunt generabilia: sunt autem mobilia latrone, id est, secundum locum, non habent materiam generabilem : sed unde, quo, id est, habent materiam : quæ est in potentia ad terminos motus localis : qui sunt ubi, à quo motus incipit, & ubi quò tendit, & ad quem terminatur. Qualiter autem intelligendum sit sempiterna habere materiam subiectam motui locali, dictum fuit 8. huius quæst. de materia in cælo : nec oportet pro nunc circa hoc amplius morari; quærat ibi. Deinde cum dicit:

T. com. 11.

Dubitabit autem aliquis, ex quali non ente est generatio? Tripliciter enim non ens. Si itaque est aliquid potentia. Attamen non ex quocumque, sed alterum ex altero. Neque sufficiens, quia simul res omnes. Differunt enim materia. Quoniam quare infinita facta sunt, sed non unum? Intellectus enim unus.

Quare si materia una, illud factum est actu cuius materia erat potentia.

Soluit dubitationem ex dictis ortam.

Soluit quandam dubitationem ex prædictis, dicens: quod *dubitabit utriusque aliquis ex quali non ente est generatio.* Dictum est enim quod generatio est transmutatio de non ente. Tripliciter enim dicitur non ens: & ideo merito dubitatur ex quo non ente fiat generatio. Dicitur enim vno modo non ens, quod omnino non est, & ex tali non fit generatio: cum ex nihilo nihil fiat per naturam. Alio modo dicitur non ens ipsa priuatio, quæ formaliter est pura negatio in subiecto; & ex tali fit utriusque generatio, sed per accidens, quatenus fit per se ex materia, cui annexa est priuatio ad generationem necessarium requisita. Alio modo dicitur non ens ipsa materia: quatenus de se est ens in potentia, non in actu; & ex tali fit generatio per se. Et ideo subdit, *Si itaque supple est aliquid potentia*, id est, si aliquid non ens est ens in potentia: ex tali supple non ente fit generatio per se: *attamen non ex quocumque*, id est, quod non propter hoc fit quodlibet ex quolibet: *sed alterum ex altero.* Vnumquodque enim generabile habet determinatam materiam ex qua fit, loquendo de materia propinqua, & immediata, quicquid fit de materia prima. Et subdit, quod *Nec est sufficiens dicere quod omnes res sunt simul*, ut ait Anaxagoras, qui posuit omnia commixta à principio. Nam tres supple differunt materia secundum quod scilicet in diuersis sunt diuersæ materiæ: *Quoniam quare facta sunt infinita, & non unum tantum si supple secundum Anaxagoram una esset materia omnium. Enim pro quia, intellectus est unus*, quem scilicet Anaxagoras ponebat agens. *Quare si materia est una*, sequitur quod *illud factum actu sit supple vnum cuius materia*, id est, ad quod materia erat in potentia, dictum est, num. 8. huius t. c. 12. & circiter, quod si agens sit vnum, & materia una: necesse est effectum esse vnum: tenendum est ergo, quod generatio fit ex non ente, quod est materia: non quidem ex quocumque, sed determinatam ex materia determinata.

Non ens est triplex.

Ex non ente quod est priuatio, & materia sit generatio, ex primo per accidens, & ex alio per se.

Determinati materiali determinata est materia secunda.

7

Notandum, quod dictum Aristotelis non est accipiendum simpliciter tanquam verum: non enim concludit nisi forsitan contra Anaxagoram de quo hic loquitur, qui ponebat vnam materiam, & vnum intellectum esse principia omnium rerum;

Scoti Oper. tom. IV.

Licit contra Anaxagoram concludat ratio Philosophi non tamen simpliciter nisi ex falsis suppositis.

& illum intellectum esse virtutis limitatæ in eo, quod ponebat eum intelligere ad productionem materiæ & non posse producere ipsam, sed præsupponere. Nam secundum veritatem cuius intellectus primus est vnus: quia tamen est infinitæ virtutis, & habet pluralitatem, siue infinitatem idealium conceptionum, potest ex eadem materia, diuersa producere, maxime cum agat liberè contingenter in omni actione ad extra, sicut veri Theologi protestantur.

SVM MÆ PRIMÆ

C A P. III.

Tria esse principia substantiarum sensibilium, & formas aliquas separabiles esse à materia, & quædam non.

SVM M A R I V M.

Dari tria principia substantiæ sensibilis, materiam, formam, & priuationem, & duo prima esse per se principia tertium per accidens. De quo 1. Phys. c. 7. Item solum compositum generari de quo vide Doctorem 7. huius q. 8. 9. & 10. Item formam semper induci quodammodo vniuersè, de quo 7. huius text. 30.

Tres verò sunt causa, & tria principia. Duo quidem contrarietates. Cuius hoc quidem ratio, & species. Illud verò priuatio. Tertium verò materia.

T. com. 12. Cap. 3.

Postquam Philosophus determinauit de materia: nunc determinat de forma. Circa quod duo facit. Primò præmittit vnam diuisionem de rerum principiis. Secundò exequitur de altero principio, quod est forma. Secunda ibi: *Postea quia nec fit materia.* Dicit ergo, quod *Tres sunt causa, & tria principia*, supple substantiæ sensibilis. *Duo quidem contrarietates*, id est, duo contraria. *Cuius hoc quidem est ratio; & species*, id est, forma: *illud vero priuatio*, quæ habet aliquo modo rationem contrarij: vt est dictum 10. huius. t. c. 9. & 15. & cititer. *Tertium autem est ipsa materia*: quam necesse est supponi omni transmutationi, vt præostensum est. Hæc autem tria principia naturæ sic se habent, quod duo sunt principia per se, scilicet materia, & forma, quæ realiter inexistunt rei quam principiant, & causant: sed priuatio est principium per accidens. Ex eo quia, scilicet quod non inexistit rei generatæ: licet sit ad generationem naturalem necessarium requisita, & pro tanto dicitur principium per accidens. Deinde cum dicit:

Sermo de forma. Principia natura tria.

Priuatio cur dicitur principium per accidens.

Postea quod non fit materia nec species. Dico autem vltima. Omne namque transmutat aliquid, & ab aliquo, & in quid. A quo quidem primo mouente, cuius verò materia. In quo verò species. In infinitum ergo sunt, si non solum as fit rotundum. Sed & ipsum rotundum, aut as. Necesse est itaque stare.

8

Determinat de altero principio: quod est forma Circa quod duo facit. Primò determinat de forma secundum se. Secundò in comparatione ad substantiam compositam. Secunda ibi: *Substantia autem tres sunt.* Prima in duas. Primò ostendit, quòd forma non fit per se, nec generatur. Secundò quòd semper inducitur vniuocè aliquo modo. Secunda ibi: *Postea quia quæque.* Dicit ergo, quia postea supple est sciendum, quòd nec materia, nec species, id est, forma fit, id est, generatur supple per se. *Dico autem vltima.* Quia intelligendum est de materia vltima, & forma similiter; quod dicit pro tanto, quia aliqua materia, puta subiectum alterationis, quæ est substantia composita, per se generatur. Et subdit rationem dicti, *Omne namque transmutat aliquid,* id est, quòd in omni transmutatione est aliquid à quo transmutatur, quòd est ipsum mouens, & ex aliquo, id est, aliquid quòd est subiectum transmutationis, quòd est materia, & in quid, id est, aliquid in quod, vt in terminum, fit transmutatio, quòd est forma, & hoc est quòd subdit: *A quo quidè primo mouente, cuius verò materia, in quod verò species,* id est, forma. *Si igitur non solum fit,* id est, generatur *as rotundum,* quòd est compositum: *sed etiam generatur ipsum rotundum:* quòd est forma, *aut as,* quòd est materia, *ergo sunt in infinitum.* Quia cum omne, quòd generatur generetur ex materia, vt dictum est, si materia generetur, generabitur ex alia materia, & forma. Similiter si forma noua, quæ erit pars eius ad quam generatio terminabitur. Et tunc quarètur de illa materia ex qua, & de forma formæ ad quam generatio terminetur, & sic esset processus infinitus in materiis, & formis. Idèd còcludit, quòd *neceffe est itaque stare,* id est, deuenire ad vltimam materiam, & formam, quæ vltèrius non generatur. Et hæc est ratio eadem quæ posita est 7. huius cap. 5. text. com. 27. & circiter. Vtitur autem exemplo artificiali de ære rotundo tanquam notiori, vt per artificialia, naturalia intelligamus similiter se habere. Deinde cum dicit:

Non proceditur in infinitum in materiis & formis.

T. com. 13.

Postea quia quæcunque ex vniuoco fit substantia. Nam, & quæ natura sunt substantia, & alia, aut enim arte, aut natura sunt, aut fortuna, aut casu: Ars igitur principium est in alio. Natura autem principium in ipso. Homo namque hominem generat; reliquæ verò causæ horum priuationes.

9
Omnia forma inducitur quocumque modo vniuocè vel ab vniuoco

Differentia artis & nature.

Fortuna & casus sūt priuationes causarum per se.

Ostendit quòd forma semper inducitur vniuocè aliquo modo, dicens, quòd *Postea* supple est sciendum: *quia quæque,* id est, quæcunque substantia fit ex vniuoco, id est, ex agente simili secundum formam: quòd probat inductiue. *Nam, & quæ sunt natura substantia, & alia,* id est, quòd quæcunque substantia, siue naturalis, siue alia, fit supple ex vniuoco, id est, agente. Nam supple omnes substantiæ, aut sunt arte, aut natura, aut fortuna, aut casu. Et subdit differentiam inter artem, & naturam: dicens, quòd *Ars igitur est principium agendi extrinsecum, & in alio. Natura autem est principium in ipso,* id est, principium intrinsecum motus, & quietis in eo in quo est. Et subdit: *Homo namque hominem generat,* & idèd patet quòd generatio naturalis est ex vniuoco. *Reliquæ verò causæ* puta casus, & fortuna sunt

priuationes & defectus horum, scilicet artis, & nature. Nam sunt causæ per accidens, & reducuntur ad agens naturale, & ad artem siue à proposito, ex 2. Phisicor: text. com. 50. & inde. Vnde fortuna est intellectus agens præter intentionem. Casus autem est natura agens præter intentionem. Et idèd ea quæ fiunt à casu, & à fortuna, non oportet assimilari suis agentibus; respectu quorum dicuntur sic per accidens generare, cum casus, & fortuna sint causæ per accidens; non per se.

Fortuna & casus quidè

Aduertendum autem, quòd de arte non posuit exempla, quia est quasi per se manifestum, quomodo generatio artis est ab vniuoco. Nam ædificator per formam domus, quam habet in mente producit domum extrà: ita quòd ex domo sine materia fit domus in materia; vt dictum fuit septimo huius; text. com. 30. & circiter. Deinde cum dicit:

Quomodo generatio artificialis fit ex vniuoco.

Substantia autem tres sunt. Materia quidem hoc aliquid substantia in apparere. Nam quæcunque sunt tactu & non connascentia materia, & subiectum. Natura verò hoc aliquid in quantum habius quidam. Amplius tertia quæ est ex his singularis, vt Socrates, & Callias.

Determinat de forma in comparatione ad substantiam compositam. Circa quod duo facit. Primò ostendit circa hoc veritatem. Secundò excludit falsitatem. Secunda ibi: *Talè itaque.* Prima in duas. Primò præmittit quandam diuisionem. Secundò accedit ad inquisitionem. Secunda ibi: *In quibusdam igitur.* Dicit ergo, quòd *substantia quidem tres sunt. Materia quidem hoc aliquid substantia in apparere,* id est, quòd substantia dicitur vno modo materia, quæ quantum ad id quòd apparet est substantia hoc aliquid. Nam primi Philosophi naturales solam materiã dixerunt esse substantiam, vt dictum est primo, & septimo huius. text. com. 11. & circiter. text. com. 8. Quam rationem subdit: *Nam quæcunque tactu, & non connascentia materia, & subiectum,* id est, quòd quia viderunt quòd artificiale, quæ fiunt per contactum, & non per vniuocem naturalem tota substantia est materia sola: quia formæ artificiale sunt accidentia ex 8. huius, text. com. 12. idèd putauerunt similiter esse in rebus naturalibus. Idèd subdit: *Natura verò hoc aliquid,* id est, quòd alio modo dicitur substantia ipsa forma, quæ est natura rei, & hoc aliquid, in quantum est habius quidam. *Amplius est tertia substantia, quæ est ex his singularis,* id est, composita ex materia, & forma vt Socrates, & Callias.

Substantia triplex scilicet materia, & forma, & compositum.

Solum materiam antiquè arbitrati sunt esse substantiã rerum.

Artificialium tota substantia est sua materia.

S V M M A R I V M.

Formas artificiales non esse à materia separabiles; idem esse de formis naturalibus, seu materialibus. Verum formam rationalem separabilem esse innuit, et si aliis locis, satis dubius esse videatur, de quo vide Doctorem 4. d. 43. quæst. 2. §. potest dici.

10

IN quibusdam igitur hoc non est præter compositam substantiam, ut species domus: si non est ars. Nec est generatio, nec corruptio horum. Sed alio modo sunt, & non sunt, ut domus qua sine materia, & sanitas, & omne quod secundum artem. Sed siquidem in eis qua sunt natura.

T.com.15.

Quapropter non male Plato ait, quia species sunt quaecunque natura. Siquidem sunt species alia horum, ut ignis, caro, caput: omnia enim materia sunt, & eis qua maximè sunt substantia vltima.

Accedit ad inquisitionem de forma. Circa quod duo facit. Primò proponit in quibus est dubium, & in quibus est certum de inseparabilitate formæ à substantia composita. Secundò ostendit de illis in quibus est dubium: quod etiam ibi est impossibile separatio. Secunda ibi: *Mouentes quidem.* Dicit ergo, quòd *In quibusdam igitur* est supple manifestum hoc, id est, formam non esse præter substantiam compositam ut species, id est, forma domus, & similiter intelligendum est de aliis artificialibus. Cuius ratio est, quia formæ artificialium sunt accidentia: accidens autem non est separabile à subiecto. Et subdit: *Si non ars*, id est, quòd hoc quod dictum est, est verum, nisi forma domus sumatur pro arte, quæ est in mente artificis: quia illa est præter materiam. Et addit quòd *Nec horum*, id est, formarum, neque artificialium, neque earum quæ sunt in mente artificis est generatio, nec corruptio: sed alio modo sunt, & non sunt, ut domus qua est sine materia, & sanitas, & omne quod est secundum artem: quia scilicet formæ non per se generantur, nec corrumpuntur: & hoc dicit de formis artificialibus, quæ sunt in mente artificis: quia illæ aliter habentur quàm per generationem, & corruptionem propriè dictam, puta per doctrinam, vel inuentionem. Et subdit: *Siquidem in eis qua sunt natura*, id est, quòd si aliquæ formæ sint præter substantiam compositam, hoc erit verum de formis naturalibus, quæ sunt substantia: *Quapropter non male ait Plato: quia species*, id est, *Idæ sunt formæ quæcunque sunt natura*, id est, per naturam. *Siquidem supple secundum eum sunt species*, id est, formæ separatæ: *alia horum*, id est, sensibilibium, ut est ignis, caro, caput. *Omnia enim hæc sunt materia vltima eius substantiæ, qua maximè, id est, substantia particularis compositæ, quæ maximè substantia dicitur.* Vult ergo Philosophus, quòd de formis artificialibus est certum quod non sunt separatæ: sed de naturalibus est dubium cum Plato hoc dixerit. Deinde cum dicit:

Forma artificiales sunt à materia inseparabiles, non ita de naturalibus certitudo habetur.

Forma artificiales in mente non propriè generantur, nec corrumpuntur.

Substantia particularis est maximè substantia.

T.com.16.

Mouentes quidem igitur cause, velut prius facta existentes. Quæ autem ut ratio, simul. Quando enim sanatur homo, etiam sanitas est, & figura area sphaera simul, & area sphaera.

T.com.17.

Si autem aliquid manet posterius perscrutandum est. In quibusdam enim nihil prohibet: ut si est anima tales, non omnis, sed intellectus. Omne namque impossibile forsitan.

11
Efficiens præ-

sunt separatæ, & hoc declarat dando differentiam

inter causas formales, & efficientes dicens: quòd *Mouentes*, id est, efficientes quidem igitur causa velut prius facta existentes, id est, præexistunt ipsi composito quod fit. Cuius ratio est: quia efficiens est causa motus, qui ad rem factam terminatur. *Quæ autem ut ratio*, id est, causa formalis simul supple est, & incipit supple esse cum ipsa re formata. *Quando enim homo sanatur tunc sanitas est, & figura area sphaera & ipsa sphaera area supple simul sunt, & incipiunt esse.* Ex quo patet, quòd formæ non sunt separatæ à substantiis compositis: quia si sic, essent sempiternæ, cum earum non sit per se generatio, nec corruptio, ut dictum est: & per consequens præexistenter substantiis compositis, & formatis. *Perscrutandum est tamen si, & posterius aliquid manet*, id est, si aliqua forma manet corrupta substantiæ compositæ. *In quibusdam enim nihil prohibet*, quòd scilicet remaneat, ut si dicatur, quòd *anima sit aliquod tale*, non tamen omnis anima, sed intellectus, id est, anima intellectiva. *Forsan namque est impossibile omne*, id est, quòd omnis anima maneat corrupto animato. Dicit autem *forsan*, quia non est præsentis negocij hoc perscrutari: sed fortè magis spectat ad librum de Anima.

cedit, sed forma simul est cum composito. Vide 1. q. 4. Forma naturales non sunt separabiles à materia præter animam intellectivam, nisi suas miraculum. Vide 4.3. dist. 4. q. 2. Vide 4.9. d. 4. & 4.4. dist. eiusdem & 16. d. 2.

Notandum, quòd alia potentia animæ ab intellectu, & voluntate intellectiva sunt potentia organica: ita quòd quælibet talis dicit aliquod compositum ex virtute animæ, & aliqua parte corporis, quæ est eius organum: puta oculus in visu, & idè separatà animà à corpore talis potentia organica non manet, nisi fortè in radice, & quàm ad id quod se tenet ex parte animæ, cum ipsa anima sit incorruptibilis, cui talis potentia est esse essentialiter idem. Et hoc intelligo de potentiis organicis animæ rationalis: quia in aliis, puta in brutis, & plantis totaliter anima est corruptibilis, & quantum ad essentiam, & quantum ad operationem composito corrupto. Solus ergo intellectus, comprehendendo etiam voluntatem, remanet homine corrupto.

Notandum etiam quòd opinio Philosophi, quæ hic innuitur, videtur satis accedere ad veritatem fidei Christianæ. Nam scientia eius videtur esse, quòd anima intellectiva non sit corpus: ut Plato dicitur posuisse: & hoc quidem verum est, quia anima creando infunditur à Deo, & infundendo creatur: nec etiam corrumpitur corrupto homine, ut quidam antiqui posuerunt, putantes idem esse intellectum & sensum. Philosophus enim non distinguit animam intellectivam ab aliis formis, quantum ad hoc, quia formæ non præexistunt composito: sed quia non manent corrupto composito: quod non est verum de anima intellectiva. Vnum ex his videtur posse colligi quòd opinio Commentatoris de intellectu agente, vel possibili, quem ponit separatum, non consonat cum opinione Aristotelis quia tunc ille intellectus cum ponatur ab ipso esse incorruptibilis, sicut remanet corrupto homine: ita etiam præexistere homini: & tunc si talis intellectus ponatur forma hominis, erit idem cum opinione ponente Ideas esse formas sensibilibium: quam opinionem Philosophus excludit. Si verò non ponatur esse forma hominis, hoc videtur esse extra rationem. De quo alias: quia magis pertinet ad librum de Anima istam materiam pertractare. Deinde cum dicit:

12
Anima intellectiva secundum Arist. est forma hominis & immortalis. Vide 17. d. 2.

Cõtra Comment. 3. de anima c. 5.

Palam itaque quod non oportet propter hoc esse Ideas. Homo enim hominem generat. Qui verò singularis singulariter aliquem. Similiter autem, & in artibus. Medicinalis enim ars ratio sanitatis est.

Idea non sunt necessaria ad generationem nec naturalē neque artificialem.

Excludit quandam falsitatem. Dicebant enim Platonici esse necessarium ponere Ideas, ut substantiæ sensibiles fierent ad similitudinem, & exemplar Idearum: quod excludit: dicens: *palam itaque quia non oportet propter hoc esse Ideas*: quia supple causa particularis sufficit. Nam agens siue naturale, siue artificiale, generat sibi simile. Ideò subdit: quod *homo generat hominem* non supple homo vniuersalis generat supple hominem singularem: *sed qui singularis aliquem*, scilicet singularem: & *ideò singulariter*. Propter hoc non oportet ponere hominem vniuersalem. Et subdit: quod *similiter autem, & in artibus: medicinalis enim ars*, id est, ipsa fanitas existens in mente artificis secundum esse cognitum, est quædam ratio, id est, quædam Idea, vel similitudo sanitatis: quæ scilicet extrâ generatur: hoc idem etiam fuit in 7. declaratum, text.com. 30. & circiter.

SVM MÆ PRIMÆ.

C A P. IV.

Non esse eadem principia substantiæ, & aliorum & quæ principia eadem omnium, & quot?

SVM MARIVM.

Arguitur dupliciter, non esse eadem principia substantiæ, & aliarum omnium. Resoluit esse eadem; quod in sequentibus explicat.

Causæ autem, & principia, alia aliorum sunt, ut est, aut ut non. Si quis dicat vniuersaliter, & secundum proportionem eadem omnium.

Postquam Philosophus determinauit de principiis substantiæ sensibilis: nunc inquit de identitate principiorum: vtrum, scilicet sint eadem principia substantiæ sensibilis, & aliorum entium, an non: quia si sic, assignatis principiis substantiæ sensibilis, assignata erunt principia omnium entium aliorum. Circa quod tria facit. Primò proponit veritatem. Secundò eam pertractat, & declarat. Tertio epilogat circa dicta. Secunda ibi: *Dubitabit autem utique*. Tertia ibi: *Quære verò, quæ principia*. Dicit ergo, quod *causæ autem, & principia sunt alia aliorum*: est quidem ut est: est autem ut non: ut si quis dicat vniuersaliter, & secundum proportionem omnium eadem. Vult dicere, quod aliorum sunt alia principia, & causæ simpliciter loquendo. Tamen loquendo vniuersaliter; & secundum proportionem sunt quodammodo eadem omnium, ut dicitur. Deinde cum dicit:

Dubitabit autem utique aliquis vtrum

altera, aut eadem sint principia, & elementa substantiarum, & eorum quæ sunt ad aliquid, & cuiuslibet Categoriarum similiter

Exequitur pertractando, & declarando veritatem propositam. Circa quod tria facit. Primò proponit vnam quæstionem. Secundò arguit quæstionem. Tertio exponit veritatis solutionem. Secunda ibi: *Sed inconueniens si eadem*, Tertia ibi: *Aut ut dicimus*. Dicit ergo, quod *dubitabit autem utique aliquis vtrum principia, & elementa sint eadem: aut altera substantiarum, & eorum quæ sunt ad aliquid, & similiter cuiuslibet Categoriarum*, id est, aliorum Prædicamentorum.

Notandum, quod ut dicitur ideò specialem mentionem fecit de Ad aliquid: quia relatiua videntur esse magis remota à substantia quam alia Prædicamenta: quatenus habent esse debilius, nec ut plurimum inherent substantiæ nisi mediatis aliis generibus. Puta æquale, & inæquale, mediante Quantitate: & simile, & dissimile, mediante Qualitate: actiuum, & passiuum mediante Actione, & Passione: similiter de multis aliis. Tamen non nego quin relatio possit fundari immediatè in substantia etiam in creaturis: paternitas enim fundatur immediatè in potentia generatiua patris, quæ est idem essentialiter cum anima, & per consequens est substantia: non enim potest fundari in actione generatiua: quia transit, & non manet; & quod non est non potest aliquid fundare: similiter filiatio fundatur immediatè in potentia passiuæ generandi in filio. Deinde cum dicit:

Sed inconueniens si eadem omnium. Ex eisdem enim erunt, quæ ad aliquid & substantiam. Quomodo igitur hoc erit: nam extra Substantiam, & alia Prædicamenta nihil est commune. Prius autem est elementum, quam quorum est elementum. At verò neque substantia elementum est horum, quæ Ad aliquid, nec horum aliquid substantiæ.

Arguit ad quæstionem, probans partem negatiuam per duas rationes. Secunda ponitur ibi: *Amplius quomodo contingit*. Dicit ergo: *Sed inconueniens est si eadem*, supple principia sint omnium, enim pro quia: tunc ex eisdem scilicet principiis, erunt quæ Ad aliquid, id est, relatiua, & ens substantia: quomodo igitur hoc erit. Quali diceret quod non videtur. Nam nihil esse commune extra Substantiam, & alia Prædicamenta: prius autem est elementum quam quorum est elementum. Ergo supple eadem principia talia non possunt poni extra Substantiam, & alia Prædicamenta: quia tunc esset aliquid prius, & communis Prædicamentis. At verò nec substantia est elementum eorum, quæ sunt Ad aliquid: nec horum quæ sunt ad aliquid sunt, scilicet elementum substantiæ. Ideò supple illa principia eadem non possent poni in aliquo genere determinato.

Notandum, istam rationem in hoc stare; quod si sunt eadem principia substantiæ, & aliorum, aut erunt extra genus, aut in aliquo genere, puta in genere Substantiæ, aut aliquo alio. Non potest esse primo modo, quia cum principium sit prius principiato: tunc aliquid esset prius Prædicamentis: puta illa principia, quæ ponuntur eadem, & extra

Al. quæstionis veritatē, An omnium Prædicamentorum sint eadē vel altera principia.

Vbi fundatur relatio paternitatis? Quod non est non potest esse ratio fundandi.

13
T.com. 19.

Principia entium qualiter alia & eadem.

14
Probat non eadem esse principia omnium Categoriarum.

Resolutio rationis.

Hinc argu-
mentum cõ-
tra ensis u-
niuersalitatẽ,
sed tu dic cõ-
sequenter.

extra genus;& per consequens aliquid esset prius
Prædicamentis: quia illud quod est prius reperitur
quandoque cõmuniis, vt animal homine, & hoc
maximè sequitur secundum Platonicos, qui vniuer-
salia ponunt principia: nihil autem videtur com-
muniis Prædicamentis. Nec potest esse secundo
modo, quia principia videntur esse homogenea
cum principiatis: sed impossibile videtur, quòd
Substantia sit principium eorum, quæ sunt Ad
aliquid, aut e conuerso; & similiter est de aliis ge-
neribus. Deinde cum dicit:

T. com. 20.

*Amplius quomodo contingit esse elementa
omnium eadem? Nullum enim possibile esse ele-
mentorum cum ex elementis composito idem.
Vt ei quod est Ba, B, aut A.*

T. com. 11.

*Nec etiam intellectualium elementorum,
vt vnum aut ens. Insunt enim ea singulis
compositorum; nihil igitur erit eorum, nec Sub-
stantia, nec Ad aliquid; sed necessarium est
principia propinqua esse diuersa.*

T. com. 22.

Non sunt igitur omnium eadem elementa.

Ponit secundam rationem, quæ stat in hoc:
Principia, siue elementa, differunt à principiatis,
vt ostensum est 7. huius, cap. vltimo t.c. 60. hoc
idem hic reperitur: Si ergo eadem sunt elementa
Substantiæ, & aliorum generum, sequitur quòd
nullum elementum erit in aliquo genere, quod videt
impossibile: quia omne quod est, necesse est
in aliquo genere esse: non ergo erunt eadem omni-
um principia. Dicit ergo, quia *amplius quomo-
do contingit omnium esse eadem elementa? Quali
diceret, quòd non videtur: nullum enim eorum ele-
mentorum est possibile esse idem cum composito ex
elementis: nihil enim est sui ipsius causa: aut ele-
mentum vt ei, scilicet syllabæ quæ est Ba, est ele-
mentum B, aut A, à quibus supple realiter dis-
tinguitur.* Et subdit: quòd *nec etiam elementorũ
intellectualium, id est, vniuersalium: vt sunt vnum,
aut ens, sunt supple idem, cum his, quæ ex eis
componuntur.* Hoc autem adducit, quia dictum
suum fortè videretur falsum de vno, & de Ente:
& quæ à Platone principia ponuntur: quatenus
quodlibet principiatum est ens & vnum. Et sub-
dit probationem dicti: *quia ea, scilicet Ens, &
Vnum insunt singulis compositorum: & tamen sup-
ple nullum compositum ex eis inest aliis: ex quo
sequitur quod differant abinuicem.* Concludit
ergo quòd *nihil igitur eorum, id est, elementorum,
erit nec Substantia, nec Ad aliquid: & similiter
nec in aliquo genere: sed hoc est impossibile, cum
necessarium est, scilicet quòd omne, quod sit, sit
in aliquo genere: non igitur omnium sunt eadem
principia.* Deinde cum dicit:

Al. sed neces-
sariũ est prin-
cipia propin-
qua esse di-
uersa nõ igitur
&c.

16

*Aut igitur dicimus est quidem vt est: est
autem vt non, puta forsã sensibilibus corpo-
rum vt quidem: species calidum, & alio modo
frigidum priuatio. Materia verò quod poten-
tia hoc primum secundum se. Substantia ve-
rò; & hæc, & quæ ex his quorum sunt prin-
cipia: hoc autem si quidem ex calido, & frigido
sit vnum, vt caro, & os; alterum necesse est ab
illis esse quod factum est. Horum igitur eadem
elementa, & principia. Aliorum verò alia.
Omnium autem ita quidem dicere non est, sed*

*proportionaliter, quemadmodum si quis dicat
quòd principia sunt tria, species, & priuatio,
& materia, sed horum vnumquodque alte-
rum circa genus vnumquodque vt in colore
album, nigrum, superficies, in genere distin-
ctionis temporum, vt tenebra, lumen, aer: Ex
his autem dies, nox.*

Exponit veritatis solutionem. Circa quod duo
facit. Primò declarat quomodo sunt eadem prin-
cipia omnium secundum proportionem. Secundò
quomodo sunt eadem secundum vniuersalitatem.
Hæc enim duo fuerunt prius proposita Secunda
ibi: *Adhuc autem videre oportet.* Prima in duas,
secundum duos modos, quibus ostendit omnium
proportionem, Secunda ibi: *Amplius autem alio
modo.* Prima in duas. Primò ostendit quomodo
sunt eadem omnium secundum proportionem.
Secundò ostendit quomodo sunt eadem omnium
simpliciter. Secunda ibi: *Adhuc præter hæc.*
Prima in duas. Primò ostendit propositum, quan-
tùm ad causas, siue principia intrinseca. Secundò
quantùm ad intrinseca, & extrinseca simul. Secun-
da ibi: *Quoniam autem non solum.* Dicit ergo, quòd
aut, quòd est nota solutionis, est quidem vt dicimus
vt est: est autem vt non. Quòd scilicet sunt eadem
principia omnium: sic enim fuit dictum prius:
quod exponit dicens *puta forsã si dicatur quòd
principia corporum sensibilibus: vt quidem species,
id est, forma sit calidum, & alio modo vt priuatio
sit frigidum. Materia enim sit supple id quod
secundum se est in potentia primum ad hæc quæ
sunt calidum, & frigidum: materia enim est per
se subiectum formæ, & priuationis.* Dicit autem
forsã, quia vltus est calido, & frigido, quæ sunt
qualitates loco formæ, & priuationis substantialis:
non enim curat de exemplis: idè addit: quòd *hæc
verò, & quæ sunt ex his, quorum sunt principia, sunt
substantia, scilicet quòd tam hæc quæ dicuntur
principia quàm principiatæ, quæ sunt ex his, intel-
liguntur, quasi sint in genere Substantiæ.* Puta si
intelligatur componi ignis ex calido quasi ex for-
mæ, & ex propria materia; & aqua ex frigido, qua-
si ex priuatione, & ex materia propria. Et subdit:
*Hoc autem si quidem ex calido, & frigido sit vnum,
vt caro, aut os, id est, quòd si etiam intelligatur
aliquid vnum fieri ex calido, & frigido commix-
tis, vt caro, aut os: necesse est quod factum est esse al-
terum ab illis, scilicet principiiis, puta calido, &
frigido.* Infert ergo quòd hæc igitur sunt eadem
elementa, & principia, aliorum verò supple sunt
alia, scilicet simpliciter. Vnde omnium quidem di-
cere quòd scilicet sint eadem principia simpliciter
non est ita, sed proportionaliter, quemadmodum si
quis dicat, quia, sicut principia supradicta, scilicet
calidum, & frigidum, & materia sunt tria, scilicet
species, & forma, & priuatio, & materia: ita etiam
supple in quolibet alio genere sunt aliqua tria
principia, quæ se habent vt forma priuatio, &
materia: sed horum vnumquodque est alterum cir-
ca vnumquodque genus, vt in coloribus album,
est supple sicut forma, & nigrum vt priuatio: &
superficies est vt materia: & similiter in tempore aer
est supple materia: tenebra vt priuatio: & lumen
vt forma. Ex his autem tribus nox, & dies consti-
tuitur, vt ex principiiis. Est ergo sententia huius
partis; quòd omnium sunt eadem principia pro-
portionaliter: & in quolibet genere est aliquid
vt forma: aliud vt priuatio, aliud vt materia: sed

Al. questionis
veritatem.
Præter hæc
veritatẽ qua-
siti.

Primus mo-
dus ponendi
identitatem
principiorum
secundum pro-
portionem &
simpliciter.
Principia in-
trinseca om-
nium generũ
sunt propor-
tionabiliter
eadem: sim-
pliciter verò
diuersa hoc
dicit.

non sunt eadem simpliciter omnium quatenus in alio, & alio genere est alia, & alia forma: & similiter alia materia, & alia priuatio: patet in exemplis datis.

17
Excludit quorundam expositione inferentium ex hoc textu accidentia habere materiam præter subiectum eorum: quare in qu. 7. & 8. huius in Scot. notabiliter pro & contra de compositione accidentium & in 4. sent. & alibi vt ibi notauit.

Notandum, quod ex hoc modo sumunt quidam argumentum, quod accidens non sit verè forma simplex: sed forma composita ex materia, & forma. Cuius oppositum ostensum est 8. huius. Nam secundum Aristotelem hic, sicut illa quæ sunt in diuersis generibus, sunt simpliciter diuersa: ita & eorum principia propria sunt diuersa simpliciter, & proportionabiliter eadem, & hoc de materia, forma & priuatione, & etiam de mouente, vt dicitur: ergo forma, quæ est in genere accidentis, habet proprium potentiale principium componens ipsum, & non tantum subiectum, & substantiam, vt videtur: quia tunc non viderentur principia generum ita esse alia, sicut sunt ipsa genera, scilicet cum subiectum sit idem omnium accidentium. Respondeo quod tenendo illud potentiale esse subiectum, & accidens esse formam simplicem intrinsecè, satis saluatur Philosophus per exempla quæ ponit, aer, tenebra, & lumen. Vnde exemplificat de subiecto pro materia. Et cum dicitur, quod subiectum non est proprium potentiale, quia tunc principia non essent ita alia sicut principia. Dicendum quod Philosophus 3. Physic. t. c. 9. distinguit inter æs in quantum æs, & in quantum potentia statua: potentiale igitur in substantiis nullius alterius generis est aliquo modo: sed tantum generis substantiæ; licet per reductionem: potentiale verò in genere accidentis, consideratum vt potentiale, & perfectibile, ibi est in illo genere per reductionem: quia tamen sine illa ratione perfectibilis est in se perfectum ens, scilicet substantia, idè secundum se consideratum ponitur in alio genere. Sic facilliter, & fortè ad propositum Aristotelis exponitur illud Prædicamentorum cap. de qualitate, ad finem. quod nihil prohibet in diuersis generibus numerari.

S V M M A R I V M.

Numerando causas intrinsecas, & extrinsecas, docet quatuor esse principia eadem omnium, quæ reduci possunt ad tria; explicans primum modum quo sunt eadem simpliciter, loquendo de primis principiiis.

T. com. 13.

Quoniam autem non solum qua insunt causa, sed eorum qua extra, vtputa mouens, palam quia alterum principium, & elementum: causa verò ambo, & in hac diuiditur principium: quod verò aut mouens, aut sistens, principium est quoddam. Quare elementa secundum analogiam tria, causa autem, & principia quatuor, aliud verò in alio, & prima causa. Quare mouens aliud alij, sanitas, infirmitas, corpus: mouens medicinalia. Species, inordinatio talis, lateres mouens edificatoria. Et in ea diuiditur principium.

18
Principia sã intrinseca,

Ostendit idem quod prius quantum ad principia intrinseca, & extrinseca simul. Circa quod duo

facit. Primò ostendit, quod enumerando causas intrinsecas, & extrinsecas quatuor sunt principia eadem omnium. Secundò docet illa quatuor reducere ad tria. Secunda ibi: *Quoniam autem mouens*. Dicit ergo, quod *quoniam non solum sunt causa rei, que insunt, id est, intrinsecæ: sed etiam eorum qua sunt extra, id est, causæ extrinsecæ, vt puta mouens*: quia inquam sic est, palam quia alterum est, id est, differunt principium, & elementum: ambo verè sunt causa: & principium verò propriè dicitur causa extrinseca, quæ est mouens, à qua scilicet est principium motus: elementum verò est causa intrinseca propriè loquendo; ambo tamen dicuntur causæ. Et subdit: quod *principium diuiditur in hæc*, scilicet in causas intrinsecas, & extrinsecas. Ex quo patet, quod in plus est principium, quam elementum: quia omne, elementum est principium, & non deuerso. Et subdit: *Quod verò est, aut mouens aut sistens, .i. faciens sistere, & quiescere est quoddam principium*, sed non supple elementum; quia elementum est principium intrinsecum, ex quo res fit cum insit, ex 5. huius cap. de Elemento, t. com. 4. Concludit ergo, quod *secundum analogiam*, id est, proportionè tria sunt elementa omnium. Puta materia, forma, & priuatio. Priuatio quidem dicitur elementum, non per se, sed per accidens, vt prædictum fuit. *Causa verò, & principia quatuor* addendo scilicet mouentem causam prædictis tribus elementis: *alia verò in alio, & prima causa*. Ex quo infert: *Quare mouens est aliud alij*, id est, quod sicut tria elementa dicta sunt eadem omnium secundum proportionem, diuersa tamen simpliciter: sic & ipsa causa mouens: quod declarat per exempla: quia supple in sanatis *sanitas* est vt forma; *infirmitas* vt priuatio; *corpus* vt materia: *mouens* ipsa ars medicinalia. Sed supple in edificatiuis, *species* supple domus est forma, *inordinatio verò, talis*, quæ scilicet opponitur ordini ad domum requisito, est vt priuatio, *lateres* autem vt materia: *mouens* autem est ipsa ars edificatiua. Et addit quod *Principium diuiditur in ea*, id est, in quatuor prædicta. Patet ergo, quod de omnibus causis est verum, quod non sunt eadem simpliciter, sed secundum proportionem. Deinde cum dicit:

Quoniam autem mouens in Physicis quidem homo: in his autem qua à mente species, & contrarium. Modo quodam tres vtrique erunt causa. Sic autem quatuor: nam sanitas aliqualiter ars medicinalis; & domus species, edificatoria. Et homo hominem generat.

T. com. 14.

19

Docet prædicta quatuor reducere ad tria ex hoc, scilicet quod forma, & efficiens tam in naturalibus, quam in artificialibus incidunt in idem specie: vt habetur 2. Physic. t. c. 70. Dicit ergo, quod *Quoniam in Physicis*, id est, in naturalibus, *mouens quidem est vt homo: in his autem qua fiunt mente*, id est, ab intellectu, & ab arte, mouens est supple *species* in mente artificis: *aut etiam contrarium* per cuius scilicet remotionem inducitur forma artis. Quia inquam sic est: sequitur quod *Modo quodam erunt vtrique tres causa*, prout scilicet forma, & efficiens incidunt in idem specie. *Sic autem*, .i. alio modo erunt *quatuor*: prout scilicet forma, & efficiens numero distinguuntur.

quam extrinseca omnium generum sunt proportionaliter eadem. Principium, & elementum differunt. Al. Nã principium propriè.

Principium in plus, quam elementum. Elementum quid? Elementa 3. Principia, & causa 4. & qualiter priuatio elementum.

Quomodo causa tres, & quomodo quatuor declarantur.

Nam

Idolum rei in mente artificis quo modo causat.

Nam sanitas aequaliter est supple ipsa forma, siue ars medicinalis, & species, id est, forma domus est ipsa ars edificatoria: accipiendo artem non pro habitu, sed pro forma rei artificialis in esse cognito, & obiectiuo, quæ est quadam similitudo formæ; quæ in materia inducitur. Er subdit, quod homo generat hominem: ita quod in naturalibus reperitur similitudo specificæ formæ inter generans, & genitum. Deinde cum dicit:

Adhuc præter hæc ut primum omnium idem mouens omnia.

T.com.15.

Quoniam autem sunt hæc quidem separabilia: illa autem inseparabilia illa substantiæ; & propter hoc omnium causæ hæc: quia sine substantiis non sunt passionēs, & motus. Deinde hoc erit omnia anima forsân, & corpus; aut intellectus, & appetitus, & corpus.

Quod eadem sunt principia omnium generum simpliciter ostendit.

Ostendit qualiter sint eadē, principia omnium simpliciter, & non solum secundum proportionem; loquendo de primis principiis, quæ sunt etiam eadem numero omnium entium: quod ostendit triplici via. Tum primò, quia causa mouens prima est eadem omnium: idè dicit, quod *adhuc autem*, id est, præter dictas causas est *unum principium omnium, quod est mouens omnia*: quia (vt probatur 8. Phyl. t. c. 45. & habetur infra, text. com. 35. & inde) in ordine mouentium est deuenire ad vnum primum mouens immobile, quod est idem omnium. Tum secundò, ex separabilitate, & primate substantiæ. Nam quia substantia est prima, & est causa omnium entium, idèd. principia substantiæ eadem sunt etiam principia omnium aliorum. Nam quod est causa causæ, etiam est causa causati: & hoc non solum est verum de prima causa efficiente, sed etiam de causis intrinsecis substantiæ. Nam materia cum forma est causa omnium entium, ex 1. Phyl. t. c. 80. idèd dicit, quod *Quoniam supple entium hæc quidem sunt separabilia*, puta substantiæ; *illa verò inseparabilia*, puta accidentia substantiæ: & propter hoc, scilicet principia substantiæ *sunt causæ omnium, quia sine substantiis non sunt passionēs, & motus*: quæ scilicet accident substantiæ. Tum tertio, quia in genere substantiæ est dare aliqua prima principia: puta corpora cælestia, quæ secundum eum sunt substantiæ viuentes, & animatæ, eo modo quo expositum est 8. huius. Ita quod in genere substantiæ erunt principia prima anima, & corpus: vel etiam corpus, & intellectus, & desiderium. Nam anima cæli, eo modo quo ponitur animatum, non habet alias potentias animæ, præter intellectiuam, & desideratiuam: vt dicit Commentator, cap. 12. huius. Dicit ergo, quod *Deinde hæc*, scilicet principia omnium *erunt anima forsân, & corpus: aut intellectus, & appetitus, & corpus*, modo præpositio.

Al. accidentium.

Vide 2. Cæl. c. 13. & lib. de substantia orbis.

10

Intellectus & voluntas diuinas sunt in intelligentia.

Notandum, quod aliæ potentie animæ ab intellectu, & voluntate, puta sensus, non ponuntur esse in Intelligentia, quæ dicitur anima cæli, ex hoc, quia est mortua cæli, licet non forma: quia non solum deseruiunt ad principia, sed etiam ad necessitatem vitæ, vt dicitur lib. de Sensu, & Sensato, & tertio de Anima. t. c. 66. & inde. Et idèd sensus ordinantur ad conseruationem corruptibilibus: propter quod substantia, & corpora incorruptibilia non egent potentis sensitiuis.

SVMMARYM.

Explicat alium modum quo principia sunt eadem omnium, proportionem quadam, & secundum vniuersalitatem.

Amplius autem alio modo proportionaliter principia eadem, vt actus, & potentia, scilicet, & hæc alia quia alii, & aliter. In quibusdam quidem enim quandoque est actus: quandoque potentia, vt vnum, aut caro, aut homo. Cadunt autem, & hæc in dictas causas. Actus quidem enim species si sit separabilis, & quod ex ambobus. Priuatio vero, vt tenebra, aut laborans. Potentia autem materia. Hoc enim est, quod potest fieri ambo. Aliter autem actus, & potestate differunt, quorum non est eadem materia, quorum non est eadem species, sed altera. Quemadmodum hominis causa, elementa, ignis, & terra vt materia, & species propria, & si quid aliud extra, vt pater, & præter hoc Sol, & obliquus circulus. Neque materia etiam, neque species, neque priuatio, neque forma, sed potentia.

T.com.16.

Ponit secundum modum, quo sunt principia omnium eadem secundum proportionem, dicens quod *Amplius alio modo*, sunt eadem principia omnium proportionaliter, vt actus & potentia: ita quod actus, & potentia dicantur principia omnium. Sed est duplex differentia. Vna quidem, quia alia potentia, & alius actus sunt principia in diuersis. Idèd dicit: *Sed hæc alia quæ alii*. Secunda differentia est, quia aliter & aliter est actus & potentia in diuersis. Idèd dicit: quod & aliter. Has autem duas differentias manifestat. Primò secundam, dicens, quod *in quibusdam quidem idem quandoque est actus: quandoque in potentia vt vnum, aut caro, aut homo*: & similiter omnia alia generabilia, & corruptibilia. Alia verò supple sunt semper in actu: & substantiæ sempiternæ. Et subdit quomodo iste secundus modus quo dicuntur principia omnium proportionaliter cadit aliquoties in idem quod primus modus, dicens quod, *Hæc*, scilicet actus & potentia *cadunt in duas causas*, scilicet in materiam, & formam, & priuationem, & efficientem: *species*, id est, forma est quidam actus, esto quod sit separabilis vt Platonici dixerunt, & quod ex ambobus, id est, quod etiam compositum ex materia, & forma, est etiam actus. Priuatio verò, vt puta tenebra aut laborans, id est, infirmum est supple aliquoties actus. Vnde etiam priuatio nominatur forma 2. Ph. t. c. 79. & circiter, sed non expressè. Quod non est intelligendum simpliciter, sed secundum quandam modum se habendi, quia denominat materiam saltem priuatiuè. *Materia autem est potentia: hæc enim*. I. materia est quæ potest fieri ambo, i. sub forma, vel priuatione. cum sit in potentia ad vtrūque. Patet igitur ex dictis quod actus, & potentia incidunt in idem cum materia, & forma, & priuatione: & etiã quod potentia, & actus in diuersis aliter & aliter reperiuntur. Secundò exponit primam differentiam, dicens, quod *Aliter autem differunt actus, & potestate*, id est, potentia, & actus in diuersis quorum non est eadem materia,

Secundus modus potendi identitatem principiorum secundum proportionem.

Actus & potentia sunt principia omnium, sed aliter & aliter.
Al. cū primo

Reducit hunc modum secundum ad primum.

Forma compositum & priuatio sunt actus.

*Principium
& causa ho-
minis quæ
quæ?*

& quorum non est eadem species; sed altera. Materia autem & forma se habent vt actus, & potentia. Quemadmodum hominis causa vt materia sunt elementa, puta ignis, & terra; & huiusmodi. Sed supple causa vt forma est species propria, puta anima. Et causa supple sufficiens, & mouens est si quid aliud extra, id est, aliquid extrinsecum: vt pater, qui est causa efficiens & mouens propinqua, & præter hoc est efficiens remotum Sol, & obliquus circulus, id est, Zodiacus sub quo Sol mouetur, & alij planetæ, quorum quilibet facit ad generationem suo modo. Et subdit quòd supple huiusmodi principia neque sunt entia vt materia, neque species, id est, forma, neque priuatio, neque aliquod cõforme eis: quia scilicet reducitur ad istas causas, vt sunt actus, & potentia: sed supple sunt principia momenta, & per consequens in alio genere causæ: quantum etiam principium mouens reducatur ad actum, vt dictum est. Et tunc supple quòd alia ab homine habent etiã aliam materiam, & aliam formam, & aliud efficiens: & ex hoc patet illa prima differentia. Patet etiam quòd secundum hunc modum eadem sunt principia omnium, non simpliciter sed secundum proportionem. Tunc sequitur illa pars:

T. com. 17.
21

Adhuc autem videre oportet: quòd hoc quidem est vniuersaliter dicere, hoc autem non. Omnium enim prima principia, quòd actu primum hoc, & aliud quòd potentia. Illa quidem igitur quæ vniuersalia non sunt. Principium enim singularium singulare. Homo quidem hominis vniuersaliter, sed non est nullus. Verum Peleus Achilles: tui verò pater, & huius syllaba BA, B, & A, siue totaliter, siue particulariter. Deinde iam quæ substantiarum: alia autem aliorum cause, & elementa sicut dictum est, eorum quæ non in eodem genere colorum, & sonorum, & substantiarum, & quantitatis præterquam proportionaliter: & eorum quæ sunt in eadem specie diuersa non specie, sed quia singularium aliud tua materia, & species, & mouens & mea, vniuersali autem ratione eadem.

*Quòd omnium
sunt eadem
principia se-
cundum vni-
uersaliter
ostendit
Actus & po-
tentia sunt
principia vni-
uersalissima.*

Vbi ostendit quòd sunt eadem principia omnium secundum vniuersaliter: hoc enim fuit propositum superius. Dicit ergo, quòd *Adhuc oportet videre*, quia scilicet hoc quidem est principium dicere, id est, dicitur vniuersaliter: hoc autem non. Et subdit quòd *Omnium etiam prima principia*, supple dicta vniuersaliter, sunt hoc quòd actu primum: & aliud quòd potentia, id est, quòd actus & potentia sunt supple maxime prima principia vniuersalia omnium: quia maxime vniuersalia intelliguntur. Et subdit: *illa quidem igitur quæ vniuersalia non sunt*, id est, quòd actus & potentia non sic debent intelligi vniuersalia principia omnium quæ sunt per se existentia separata, vt Platonij dixerunt. Cuius causam subdit, quia *principium singularium est singulare*: sicut vniuersaliū vniuersale. *Homo quidem supple vniuersalis est principium hominis vniuersaliter; sed non est nullus*, id est, quòd nullus est homo vniuersaliter subsistens: & ideo non est aliquod principium vniuersale hominis vniuersalis, sed singulare singula-

*Vniuersale
duplex.
Al. sed non
vniuersalis
scilicet ho-
mo substi-
stens.*

ris, & hoc realiter loquendo. Cum omnes actus, & generationes sint circa singularia. Ex i. huius, vt *Peleus*, est supple pater, siue principium *Achillis*. Tui verò causa est pater tuus: & hoc B, particulare huius particularis syllaba BA est supple principium, totaliter verò, id est, vniuersaliter B acceptum est principium huius BA simpliciter, id est, vniuersaliter accepti: vt scilicet particularium sint principia particularia, & vniuersalium vniuersalia. Et hoc modo potest dici quòd principia sumpta vniuersaliter sunt eadem omnium: & addit *Deinde quòd iam supple principia, quæ sunt substantiarum*, sunt supple vniuersaliter omnium: in quantum scilicet accidentia causantur à substantiis: vt dictum est. Et subdit, quòd *aliorum autem sunt alia causa, & elementa: sicut dictum est*. Eorum scilicet quæ non sunt in eodem genere; puta colorum, & sonorum, & substantiarum, & quantitatis præterquam proportionaliter. Quia hoc modo sunt eadem omnium, vt dictum fuit. Et similiter eorum quæ sunt eadem specie, quæ non sunt scilicet diuersa specie, sed numero: quia sunt de numero singularium, sunt supple diuersa principia, non specie, sed numero. Puta quia *singularium aliud est tua materia, & species*, id est, forma, & mouens, & aliud mea: vniuersali autem ratione sunt eadem. Nam anima, & corpus vniuersaliter sunt materia, & forma hominis generaliter; sed huius hominis hæc anima, & hoc corpus. Hoc autem adducit, vel addit, quia sicut actus, & potentia vniuersaliter sunt principia omnium, ita oportet quòd secundum quòd descendit communitas principiatorum, descendat etiam communitas principiorum: vt sicut eorum quæ sunt diuersa genera, puta colorum, sonorum, &c. sunt principia, & elementa diuersa genere; sic & eorum quæ sunt diuersa specie, sunt principia diuersa specie: & quæ numero, numero: licet sint eadem omnium secundum proportionem, modo prædicto. Iterum vniuersalium sunt principia, & causæ vniuersales, & particularium particulares: vt dictum fuit etiam quinto huius, cap. de Causa, t. c. 28. Deinde cum dicit:

Querere verò quæ principia, aut elementa substantiarum, & ad aliquid, & qualitatuum, verum eadem, aut diuersa, palam: quia multipliciter dictorum sunt vniuersi cuiusque, diuersorum verò non eadem, sed altera præterquam sic: & sic omnium quidem eadem, aut eo quòd proportionaliter, quia materia, species, priuatio, mouens. Et sic substantiarum cause, vt causa omnium, quia destruuntur destructis. Amplius quòd primū entelechia. Sic alicui altera prima quæcunque contraria, si quæ nec vt genera dicuntur, nec vt multipliciter dicuntur, & adhuc materia.

Quæ quidem principia sensibilibus, & quot & quomodo eadē, & quomodo altera, dictū est.

Epilogat circa dicta, dicens, quòd *Querere quæ sunt principia, aut elementa substantiarum, & ad aliquid, & qualitatuum, verum scilicet sint eadem principia vel altera, palam: quia multipliciter dictorum*, id est, quòd principia sunt multipliciter dicta vniuersi cuiusque, ideo non sunt eadem sed altera diuersorum, supple simpliciter, præterquam sic, id est, nisi aliquo modo, id est, secundum proportionē

In præmio.

*Vniuersalis
vniuersalis
& singularis
singularis sunt
principia.
Idē 2. p. h. c.
36. & 5. hu-
ius 1. com. 3.*

*Ad commun-
nitatem &
particulari-
tatem & di-
uisionē prin-
cipiatorū con-
sequuntur si-
militer prin-
cipia simpli-
citer, licet
eadem sint
omnium pro-
portionaliter.*

*Hinc argu-
mentum con-
tra S. Thom.
de principio
indivisionis.
Vide 3. d. 1. &
1. q. Quodlib.
sup. 7. huius
q. 13.*

T. com. 19.

Eadem esse principia omnium contingit intelligere tripliciter.

& vniuersalitatem. Ideò subdit quòd *Omnium quidem sic sunt eadem principia.* Aut eo quòd *proportionabiliter : quia materia, species, id est, forma, priuatio, mouens;* & sic in quolibet genere reperitur proportionabiliter aliquid quòd se habet vt materia; aliquid vt forma; aliud vt priuatio : aliud, vt mouens. Secundo modo etiam supple sunt eadem principia omnium: quia *cause substantiarum sunt cause omnium, quia destruantur destructis,* scilicet substantiis. *Amplius,* tertio modo supple sunt eadem principia omnium *quod primum, & entelechia,* id est, actus, & potentia sunt tali modo principia : hoc enim triplici modo ostensum est omnium eadem esse principia. Et subdit quòd *sic autem,* id est, alio modo sunt altera prima, id est, principia : puta *quæcunque sunt contraria,* scilicet forma, & priuatio *quæ in diuersis sunt alia, & alia simpliciter:* quæ nec dicuntur vt genera, nec vt materia, id est, quòd forma, & priuatio cum ipsa materia non dicuntur vt genera, id est, vt vniuoecè: & vno modo in omnibus, cum in diuersis sint diuersa, simpliciter loquendo : nec etiam dicuntur multipliciter sic quòd nullo modo conueniant : quia sunt eadem saltem proportionabiliter: vt prædictum est. Vltimò concludit, *Quæ quidè igitur sunt principia sensibilium, quantum ad substantiam; & quos quantum ad numerum, & quomodo sunt eadem, & quomodo sunt altera: dictum est,* supple prius.

Multipliciter dicuntur ad huc,

quæstionem circa dicta. Tertio ex determinatione illius regreditur ad confirmandum veritatem præstentam. Secunda ibi: *Quamuis dubitatio.* Tertia ibi: *Quare non fuit.* Prima in quatuor, secundum quòd quatuor conclusiones probat de illa substantia ad eius existentiam pertinentes. Prima est, quòd illa substantia est sempiterna. Secunda est, quòd est semper actu operans. Tertia est, quòd est essentialiter actus. Quarta est, quòd est immaterialis. Secunda ibi: *At verò fieris.* Tertia ibi: *Adhuc nec si ageret.* Quarta ibi: *Amplius igitur & tales.* Dicit ergo, quòd *Quoniam tres erant substantia, vt prædictum est: dua quidem Physica,* id est, naturales, & materiales: *Vna quidem sempiterna, vt cælum:* Alia vero corruptibilis, vt animalia, & plantæ: Et vna tertia, quæ est, *immobilis.* De hac, scilicet immobili *dicendum est: quia necesse est esse aliquam substantiam sempiternam, & immobilem:* hoc enim probabitur. Deinde cum dicit:

Substantiam immobilem aliquam esse æternam.

Nam substantia prima ensium. Et si omnes corruptibiles, omnia corruptibilia. Sed impossibile motum aut fieri, aut corrumpi : Semper enim erat. Nec tempus. Nec enim impossibile prius, & posterius esse, cum non sit tempus & motus, Ergo sic est continuus vt tempus. Aut enim idem, aut motus est aliqua passio. Motus autem non est continuus ; nisi qui secundum locum. Et huiusmodi qui circulo.

23

SVMMA SECVNDA

De substantia immobili.

C A P. I.

Dari substantiam aliquam immobilem, perpetuam semperque actu existentem. Item actum priorem esse potentia.

SVMMA RIVM.

Dari aliquam substantiam sempiternam. Ratio quæ probatur falsum assumit, scilicet motum & tempus non incepisse, & friuolè probat illam substantiam esse semper operantem; nempe quia alioquin motus non foret æternus. Eadem ratione falsà probat illam substantiam esse actum, & immaterialem: quatuor illæ conclusiones positæ veræ sunt, sed falso nituntur, & erroneo fundamento.

Quoniam autem erant tres substantia : dua quidem quæ Physica, & vna qua immobilis, de hac dicendum est : quia necesse est, esse sempiternam aliquam substantiam immobilem.

Postquam Philosophus determinauit de substantia mobili, & de substantia sensibili: nunc determinat de immobili. Circa quòd duo facit. Primò inquit, & probat illius substantiæ existentiam. Secundo describit eius præcellentiam, inquitens scilicet conditiones eius naturales. Secunda ibi: *Mouet autem sicut appetibile.* Prima in tres. Primò probat aliquam substantiam esse sempiternam & immaterialem. Secundo mouet quandam

Scoti Oper. tom. V I.

Sermo de substantia immobili.

Probat conclusionem intentam per talem rationem : Si non sit aliqua substantia sempiterna, ergo nihil est aliud sempiternum. Consequens est falsum: vt probatur de motu, & tempore, ergo & antecedens. Consequentia patet: quia substantia est primum ens. Si ergo omnis substantia sit corruptibilis, ergo & omne aliud ens, quia corrupto priori, corrumpitur posterius. Dicit ergo, quòd supple substantia immobilis est sempiterna. Nam *substantia sunt prima ensium :* vt probatum est 7. huius : t. c. 4. & inde. Ergo & si omnes, scilicet substantiæ sint corruptibiles; & nulla sempiterna; sequitur quòd, & omnia erunt corruptibilia. Sed hoc est impossibile, quia impossibile est motum fieri, aut corrumpi, id est, nouiter incepisse, aut aliquando totaliter desinere. *Semper enim erat.* Probatum est enim 8. Physicorum, tex. comm. 1. & inde, vt hic supponitur, quòd motus sit sempiternus. Nec etiam supple tempus est possibile aliquid fieri, aut corrumpi. Cuius rationem subdit: *Nec enim possibile est prius, & posterius esse, cum non sit tempus.* Vult dicere, quòd si tempus aliquando incepit, aut aliquando desinit, ergo prius non fuit tempus, quàm esset: sed prius, & posterius non sunt sine tempore, cum sint differentia temporis; ergo tempus esset antequam esset, & esset postquam non esset: quòd est impossibile; ergo tempus erit sempiternum: & si tempus; ergo motus. Ideo subdit: quòd & *Motus ergo sic est continuus vt tempus.* Cuius rationem subdit, *aut enim idem,* est supple tempus cum motu, *aut supple tempus, est aliqua passio motus ipsius :* & hæc secunda pars disunctionis est vera 4. Physicorum, text. comment. 98. & inde, & per consequens si tempus est sempiternum; ergo & motus. Et subdit; quòd *motus non est continuus,* id est, sempiternus, nisi motus, qui est secundum locum, & huiusmodi qui in circulo. Vult dicere, quòd illud quòd dicitur de

1. Concluso.

Impossibile est motum vel tempus incepisse vel desinere esse.

Tempus est idem, vel passio motus. Solutus motus localis circularis est æternus.

sempiternitate motus, intelligendum est de motu locali : & inter motus locales de motu circulari tantum: vt probatur 8. Physicorum, t. c. 5. & inde.

24

Notandum, quòd licet conclusio sit vera, aliquam, scilicet substantiam esse sempiternam, tamè ratio quam adducit Philosophus nulla est, quatenus falsum habet fundamentum: quòd scilicet motus, & tempus sunt sempiterna. Nec ratio quam addit cogit: nõ enim sequitur quòd si tempus aliquando incepit, quòd oporteret ponere prius, aut posterius, nisi fortè imaginata; sicut dicitur quod extra cælum nihil est, ex primo Cæli, & Mundit. c. 69. quia ly *extra* nihil est reale, sed solum imaginatum: & tamen *extra*, & *intra* sic sunt differentie loci; sicut *prius*, & *posterius* sunt differentie temporis. Si ergo extra cælum non oportet ponere aliquem locum: nec ante tempus oportet ponere tempus, nec post tempus, tēpus. Aliæ etiam rationes, quas Philosophus adducit 8. Phys. t. c. 1. & inde, ad probandum sempiternitatem motus, & temporis similiter non concludunt: quas recitare non est præsentis negotij: sed magis spectat ad librum Physicorum: aliunde ergo habet probari sempiternitas substantiæ immaterialis, de qua alii: quia hoc probare veris Theologis relinquatur. Deinde cùm dicit:

At verò si fuerit motuum, aut effectuum, non operans autem aliquid, non erit motus. Contingit enim potentiam habens non agere.

Probat secundam conclusionem, scilicet quòd substantia illa sempiterna est semper actu operans. Circa quod duo facit. Quia primò probat conclusionem. Secundò ex dictis redarguit Platonem. Secunda ibi: *Nihil ergo prodest*. In prima parte intendit talem rationem: Si substantia sempiterna non sit semper operans, ergo motus non est sempiternus. Consequens est falsum, ex prima conclusione, ergo antecedens. Consequencia patet ex hoc, quia cum illa substantia sit mouens, sequitur quòd si ipsa non semper moueatur, & operetur, quòd motus aliquando cessabit. Dicit ergo, quòd *At vero si supple illa substantia sempiterna, erit aliquid motuum aut effectuum*, id est, potens mouere, aut efficere: *non operans autem aliquid in actu*, sequitur quòd *non erit motus*. *Contingit enim potentiam habens non agere*: & idè si illa substantia habet potentiam mouendi, non oportet, quòd moueat in actu: & per consequens motus non semper erit. Si igitur motus debeat esse sempiternus, oportet aliquam esse substantiam super mouentem, & operantem actu. Deinde cùm dicit:

Nihil ergo prodest, nec si faciamus substantias sempiternas, quemadmodum qu. species: si non aliqua potens inerit principium transmutare: non ergo neque ipsa sufficiens, neque alia substantia præter species; nam si non egerit, non erit motus.

Ex dictis redarguit Platonem qui posuit Ideas, dicens, quòd *Nihil ergo prodest* ad saluandū, supple sempiternitatem motus: vt *si facimus substantias sempiternas: quemadmodum qui ponunt species*, id est, Ideas: *si non inerit aliud principium potens transmutare*, id est, nisi illæ substantiæ habeat aliquod principium, & potentiam transmutandi: quod tamen supple est impossibile: quia Ideæ ponuntur quædam vniuersalia: & tamen patet, quòd

vniuersalia non mouent inquantum talia, quia actiones sunt singularium. Et subdit quòd *si ergo nec ipsa*, scilicet Idea est *sufficiens*, supple ad sempiternitatem motus saluandam; ergo *nec alia substantia præter species*, id est, Ideas: puta Mathematica, quæ aliqui posuerunt separata: quia Mathematica, inquantum talia, non sunt principia motus, & idè concludit: *Nam si non egerit*, id est, quòd si non ponatur aliqua substantia, quæ sit principium motus *non erit motus*: & idè oportet ponere illam substantiam semper operantem & mouentem. Deinde cùm dicit:

Adhuc neque si ages: substantia autem ipsius potentia non erit motus æternus. Contingit enim quod potentia est non esse, oportet igitur principium esse tale, cuius substantia actus.

Probat tertiam conclusionem, scilicet quòd illa substantia sit essentialiter actus; & intendit talem rationem: Si illa substantia sempiterna non sit essentialiter actus, ergo motus non erit æternus: cõsequens est falsum, ex prima conclusione, ergo & antecedens. Consequencia probatur: quia si sit in potentia, contingit ipsam non esse: cùm omnis potentia materiæ sit contradictionis: & per consequens non motus; ergo non erit. Dicit ergo, quòd *adhuc si non ages*, supple illa substantia: *substantia autem ipsius est in potentia: non erit motus æternus*. *Contingit enim non esse, quod est in potentia*. Oportet igitur esse tale principium mouens, cuius substantia sit actus, ita quòd nullo modo sit in potentia. Ex hoc patet intentionem Aristotelis esse, in cælo non esse materiam: quia si sic, esset in potentia: & per consequens contingeret ipsum non esse. Cuius oppositum ipse tenet: hoc autem quomodo se habeat, declaratum est 8. huius. Deinde cùm dicit:

Amplius igitur tales oportet esse substantias sine materia. Sempiternas enim esse oportet: si & aliquid aliud sempiternum actu.

Probat quartam conclusionem, scilicet quòd substantia illa sempiterna, siue sit vna, siue plures, oportet quòd sit immaterialis. Et intendit talem rationem: Illa substantia, vel illæ, si plures sunt, sunt essentialiter actus: ergo immateriales. Antecedens patet ex tertia conclusione. Consequencia probatur: quia materia est ens in potentia: quod ergo non est in potentia, sed est actus, non habet materiam. Dicit ergo, quòd *Amplius igitur patet ex dictis, quòd oportet tales substantias esse sine materia*: quia supple materia est in potentia. *Sempiternas enim oportet ipsas esse, si aliquid aliud est sempiternum*. Puta motus, & tempus vt prædictum est: actu igitur esse oportet supple ipsas esse: & hoc vltimò concludit propter dubitationem, quæ sequitur: vt patebit.

Norandum, quòd licet istæ conclusiones prædictæ veræ sint in se: tamen omnes inniuntur ruinoso fundamento. Nam probationes earum procedunt supponendo sempiternitatem temporis, & motus: quòd tamen falsum est: vt prædictum fuit.

S V M M A R I V M.

Primam substantiam, seu rerum principium esse actum non potentiam: pro & contrà arguitur, & tangitur de initio mundi secundum Poetas Theologos, resoluitur esse actum, quia hic prior est potentia

Quamuis ed-
clusio quam
ponit Philo-
sophus hic sit
vera, ratio
tamen est so-
phistica pec-
cans.

Rationes Ari-
stor. de æter-
nitate mundi
sunt sophisti-
ce peccantes.

3. Conclus.
Substantiam
immobilem
aliquam esse
semper actu
operantem.

25

Redarguit
ideas Plato-
nis, quo ad
sempiternita-
tem motus.

3. Conclus.
Substantiam
immobilem
aliquam esse
essentialiter
actum.

Omne quod
est in poten-
tia contingit
non esse.

4. Conclus.
Substantiam
immobilem,
aliquam esse
immateriali.

Conclusiones
dictæ veræ,
sed probatio-
nes falsæ.

potentia diffinitione, & perfectione, ex 9. huius, vide Doct. ibi q. 1.

Igitur quamvis dubitatio. Videtur enim agens quidem omne posse: potest verò non omne agere. Quare prius esse potentia.

Mouet quandam dubitationem, quasi fumentem originem ex prædictis. Circa quod duo facit. Primò arguit ad quæstionem. Secundò addit quæstionis solutionem. Secunda ibi: *Potentiam quidem igitur*. Prima in duas. Primò arguit ad vnam partem. Secundò ad aliam. Secunda ibi: *At verò si hoc*. Est autem dubitatio: vtrum actus sit prior potentia, simpliciter, vt scilicet primum rerum principium sit tale, cuius substantia sit actus, vt prædictum est. Et arguit primò ad partem negatiuam sic: Illud est prius à quo non conuertitur consequentia essendi: vt patet ex 5. huius cap. de priori: t. c. 16. sed potentia videtur huiusmodi respectu actus; Nam omne agens actu videtur posse agere: sed non omne quod potest agere agit actu. Dicit ergo, quòd supple substantia sempiterna est actu, vt conclusum est. *Quamuis* circa hoc sit dubitatio. *Videtur quidem enim omne agens posse*, supple agere. *Quare illud quod est potentia videtur esse prius eo*, scilicet quod est actu. Deinde cum dicit:

At verò si hoc, nihil erit entium: contingit enim quidem posse esse, nondum verò esse. Et etiam sicut dicunt Theologi, qui ex nocte generant: aut vt Physici, erant simul res omnes, dicunt idem impossibile. Quomodo enim mouebuntur si non fuerat actu aliqua causa? Non enim materia ipsa seipsam mouebit: sed tectonica. Nec menstrua, nec terra: sed semina, & genitura.

Arguit ad partem oppositam. Circa quod duo facit. Primò ponit rationem. Secundò ostendit quomodo illi rationi aliqui Philosophi inhaeserunt. Secunda ibi: *Propter quod faciunt*. In prima parte intendit talem rationem: Si potentia est prior actu simpliciter, ergo aliquando nihil erit: consequens est falsum, ergo & antecedens. Consequentia probatur; quia quod est in potentia, contingit quòd nondum sit: si ergo prima entia sint in potentia: contingit quòd non sint in actu: & per consequens, quòd nihil aliquando sit: vt quidam antiqui posuerunt. Dicit ergo, quòd *At verò si supple hoc* est verum, quòd potentia sit prior actu, sequitur quòd *nihil entium erit: contingit enim quidem posse esse, nondum verò esse: & tunc rediunt* opinioniones antiquorum: quarum vna est, quòd mundus esset generatus ex nihilo, & ex simplici priuatione præexistente vt dixerunt quidam Poëtæ Theologi: vt dictum est in 1. lib. idè dicit, quòd *sequitur etiam sicut dicunt Theologi, qui generant*, scilicet mundum ex nocte, id est, ex nihilo, & ex simplici negatione, quam more poëtico ventes metaphora noctem appellabant. Alia opinio fuit Philosophorum naturalium, qui fuerunt posteriores: qui videntes ex nihilo nihil fieri per naturam, posuerunt omnia simul esse confusa: vt Anaxagoras, qui posuit chaos mixtum, & confusa. Vtrique autem posuerunt omnia esse aliquando in potentia, non in actu. Idè dicit, quòd *aut vt Physici*, id est, naturales, dixerunt quòd *omnes res simul erant*, scilicet

Scoti Oper. tom. IV.

in aliquo confuso, & supple vtrique dicunt idem impossibile: quòd scilicet essent omnia in potentia quandoque: quòd hoc sit impossibile probat. *Quomodo mouebuntur*, scilicet ad actu, nisi per aliquod ens actu: vt dicebatur 8. huius, t. c. 12. & inde, Idè subdit: *Nò enim materia, scilicet artificialium ipsa seipsam mouebit: sed tectonica*, id est, ars. *Nec menstrua supple* mouebunt seipsa ad generationem animalis, sed semina, id est, sperma masculi mouebit menstrua, tanquam agès principale: *nec terra supple* mouebit seipsam ad generatione plantarum: sed *genitura*, id est, femina plantarum. Qualiter in genere animalis se habeat semen masculi, & femellæ: & vtrum semen femellæ aliquid actuè operetur ad generationem animalis, dictum est 8. huius.

Norandum quòd opinio poetarum Theologorum, quæ hic tangitur in ratum deficit, quia posuerunt omnia entia sine aliqua exceptione esse in pura negatione, si tamen ita dixerunt: tunc enim valeret ratio Philosophi contra eos: quia cum nihil reduceret de potentia ad actu, nisi per aliquod ens actu, sequitur quòd nullum ens esset omnino, cum nullum ponant ens actu, per quod fiat ista reductio ad actu. Si autem supponatur aliquod ens actu, puta primum ens, nullum est incoueniens quòd per illud ex nihilo, & ex pura negatione res ad actu reducatur: si illud primum ens, sicut oportet dicere, sit virtutis infinitæ, vt dicitur infra. De opinione autem Anaxagore ponentis illud chaos confusum, dictum est in 1. lib. qualiter possit habere sanum intellectum. Deinde cum dicit:

Propter quod faciunt quidam semper actum vt Leucippus, & Plato, semper enim dicunt esse motum: sed quare, & quem, non dicunt, nec sic, nec causam. Nihil enim vt contingit mouetur, sed oportet quidem aliquid semper existere, quemadmodum nunc natura quidem sic, vt verò, aut ab intellectu, aut alio sic. Deinde qualis prior. Differt enim in aptabile quodcumque.

At verò, nec Platonem possibile dicere quod existimat aliquando principium esse, quod ipsum seipsum mouet. Posterius enim, & simul cum celo anima, vt ait.

Ostendit qualiter dicitur rationi quidam Philosophi adhaeserunt, dicens, quòd *propter quod*, id est, propter dictam rationem *faciunt quidam semper actum esse: vt Leucippus, & Plato; semper enim dicunt motum esse* in atomis quas ponebant principia rerum, & ante mundi constitutionem elementa moueri motibus inordinatis: sed postmodum fuisse ordinata, & reducta ad motum ordinatum: sed supple licet benè dixerunt actu semper esse, defecerunt tamen non experimentis quis esset ille motus, & qua esset causa eius, Idè subdit: *sed quare, & quem*, scilicet motum non dicunt *nec sic, nec causam*, id est, nec simpliciter narrando, nec reddendo causam suæ positionis. *Nihil enim mouetur vt contingit* sine aliqua causa determinata: *sed oportet semper aliquid existere*: quòd scilicet sit causa motus: quemadmodum nunc dicimus quòd supple quædam mouentur sic quidè à natura: illa vero vi, i. violèter aut ab intellectu, aut ab aliquo alio sic. Deinde supple defecerunt quia nò dixerunt, *Qualis prior vtrū*, scilicet motus naturalis esset prius, aut volentus, aut aliquis alius. *Differt enim valde quodcumque* est, i. quod-

Agens in omni generatione non est necessarium.

Semen habet virtutem motuam.

Non sunt verba Scoti.

In quo defecerunt antiqui.

Nihil reducit de potentia ad actu, nisi per aliquod ens actu.

28

T. co. 31.

Confirmat suam rationem aliorum Philosophorum positione sed eos defecere plerumque ostendit.

Motus elementorum non est candidum antiquos duplex.

Dubium de prioritate actus respectu potentia.

Quid prius.

Pro parte negatiua.

Ad partem affirmatiuam.

Poëtæ Theologi vt Orphæus, & alij. Positio antiquorum de inchoatione mundi conforma fidei aliquoties.

enque horum dicatur. Et subdit contra Platonem specialiter, dicēs, quod *As verū nec possibile est Platonem dicere, id est, posse excusari ex hoc quod existimat esse aliquando aliud principium, scilicet motus, quod mouet ipsum seipsum*: hoc enim primum mouēs seipsum posuit animam: vt dicitur primo de Anima, t. c. 28. & circiter. Et tamen, vt ipse ait, *Anima fuit postērius, & simul cum celo*. Ita quod non posuit animam ante mundi cōstitutionem: sed post illam inordinationem motus, & simul factam esse cum celo, quod dixit esse animatum: & per consequens secundū eam anima non potest esse principium illius motus inordinati: & per consequens fuit insufficiens illius motus inordinati assertio non assignans causam. Deinde cū dicit:

Potentiam quid est igitur existimare priorem actu est quidem vt bene: est autem, vt non bene. Dicitur est autem in quibuscunque huiusmodi quæstio.

Addit quæstionis solutionem. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò confirmat solutionem per positiones quorundam Philosophorum. Secunda ibi: *Quia autem actus*. Primò igitur soluit dictam dubitationem remittens nos ad 9. librum, dicens quod, *Existimare quidem igitur potentiam esse priorem actu est quidem vt bene: est autem vt non bene. Dicitur est autem, quomodo scilicet in 9. huius, t. c. 13. & inde*. Vbi ostensū est quod actus est prior potentia diffinitione, & perfectione: & etiam tempore, simpliciter loquendo: licet respectu eiusdem generabilis, & corruptibilis potentia præcedat actum. Ratio autem in oppositum non probat potentiam esse priorem, nisi prioritate cuiusdam communitatis, & secundum rationem: licet secundum rem actus præcedit potentiam modo prædicto. Deinde cū dicit:

Quia autem actus prius, testatur Anaxagoras. Intellectus enim actus. Et Empedocles amicitiam, & litem. Et semper dicentes motum esse vt Plato, & Lencippus.

Confirmat dictam solutionem per positiones quorundam Philosophorum, dicens, *quod autem actus, scilicet sit prius, id est, prior simpliciter scilicet potentia testatur Anaxagoras*: quia posuit intellectum esse primum principium mouens. *Intellectus enim actus, scilicet quidam est. Et Empedocles, etiam scilicet hoc idem testatur qui posuit litem, & amicitiam esse causas mouentes: & Lencippus, & Plato, scilicet hoc idem testati sunt, dicentes motum semper esse, scilicet actus: & sic semper actum præcedere potentiam prædicti omnes testificati sunt. Tunc sequitur illa pars:*

S V M M A R I V M.

Infert ex resolutione positam perpetuitatem generationis secundum circulum, quod bene exponit Doctor, & ex perpetua generatione, perpetuitatē motus cæli: quia requiritur vnum agens conformē & aliud difforme. Doctor exponit quænam sint ista secundum Philosophos & comparantur inter se, & redarguitur Plato. Sed quæ hic dicit Philosophus de perpetuitate generationis, & motus; non solum contra fidem sunt, sed contra naturalem rationem esse

videntur; de quo 8. Phys. c. 2. agunt expostiores eius & Theologi 2. d. 1.

Quare non fuit infinito tempore chaos, aut nox, sed eadem semper, aut periodo, aut aliter: si prior est actus potentia.

Vbi postquam soluit dictam quæstionem, regreditur ad confirmandum veritatem præostensam, de substantia immateriali, & immobili. Circa quod tria facit. Primò ex solutione quæstionis quasi inferens conclusionem opinionis contrariæ esse falsam concludit perpetuitatem generationis, dicens generationem esse perpetuam secundum circulum. Secundò ex perpetuitate generationis arguit perpetuitatem motus cæli. Tertiò ex perpetuitate motus cæli arguit perpetuitatē mouentis primi & immobilis, quod est principale. Secunda ibi: *Si itaque semper*. Tertia ibi: *Est igitur aliquid*. Dicit ergo, *Quare* quia supple actus est simpliciter prior quàm potentia, sequitur quod non fuit in tempore infinito chaos, quod posuerunt antiqui naturales, putantes potentiam simpliciter esse priorem actu: & idē dixerunt omnia fuisse in potentia quadam in quodam chaos confuso: & hoc per tempus infinitum: aut entis non fuit nox vt dixerunt Poætæ Theologi, qui propter eandem rationem dixerunt præcessisse per tempus infinitum ante rerum productionem, negationem siue priuationem simplicem, quam appellauerunt noctem. Hoc quidem supple falsum est, sed supple oportet dicere quod semper eadem fuerit aut periodo, aut aliter: si hoc est verum quod actus est prior potentia.

Notandum, secundum opinionem etiam Philosophi, vt magis patet ex secundo de Generatione, t. c. 57. & circiter, quod quia ea, quæ generantur procedunt de potentia ad actum, oportet quod eadem, quæ sunt actu post potentiam, semper fuerunt aliquo modo, scilicet non eadem numero, sed eadem specie: & hoc aut periodo, scilicet secundum generationem circularem prout ea, quæ generantur fuerunt iam eadem non quidem numero, sed specie. Quod quidem fit quadam circulatione, & in periodo generationis; sicut quæ terra ex humectata generatur vapor, & ex vapore pluuia, & ex pluuia terra iterum humectatur. Item ex homine procedit semen, & ex semine iterum homo generatur. Sic ergo eadem specie fiunt tali circulatione. Aut aliter, quod dicit propter opinionem aliorum, puta Anaxagoræ, qui posuit præexistere omnia in illo chaos, ex quo postea dicebat res generari, & eandem procedere de potentia ad actum; vt sic eadem fierent post potentiam in actu. Deinde cū dicit:

Itaque periodo semper oportet aliquid manere semper similiter agens. Si autem debeat fore generatio, & corruptio, aliud oportet agens esse aliter, & aliter. Neesse est igitur quidem sic secundum se agere, sic secundum aliud. Aut ergo secundum alterum, aut secundum primum. Neesse igitur secundum hoc. Cū enim illud ipsique causa, & illi.

Ex perpetuitate generationis arguit perpetuitatem motus cæli. Circa quod duo facit. Primò ex perpetuitate generationis arguit duo esse agentia, quorum vnum sit causa perpetuitatis; puta primum mobile. Alterum quod sit causa alteritatis, puta mobile, quod mouetur in circulo obliquo,

Anima creata simul est cum celo secundum Platonem.

T. com. 32.

29

Solutio dubij.

Ratio ad partem negatiuam soluitur.

Ex falsitate opinionis antiquorum concludit perpetuitatem generationis, & prioritatem actus respectu potentia.

Al. opin. esse Philosophi.

Eadem in circuitu generatur & corrumpitur periodo, vel simpliciter.

Hic deficit text. noua translationis correspondens textui, c. 33. Traductionis Arabicæ.

T. com. 34.

31

Arguit perpetuitatem motus cæli & similiter ex illo ipsius cæli perpetuitate.

vt Sol, & alij planetæ. Hęc enim duo sunt in generatione secundum viâ Philosophi, scilicet perpetuitas, & alteritas, in quantum generatio vnus est corruptio alterius in infinitum. Secundò ex dictis redarguit Platonem, & infert suam intentam conclusionem. Secunda ibi: *Ergo si sic se habent*: Prima in duas. Primò fecit quod dictum est. Secundò comparat illa duo agentia adinuicem ostendens, quòd primum est dignius, & nobilius secundo. Secunda ibi: *Dignius ergo primum*. Dicit ergo, quòd *Si autem debeat fore generatio, & corruptio*, scilicet in istis inferi oribus: oportet esse aliud agens aliter, & aliter, id est, quòd se habeat difformiter in agendo vt agens supple, quòd semper vniformiter agit quòd est primum cælum: hoc autē agens difformiter agens est corpus quod mouetur sub Zodiacò. Er hoc tale agens *Necesse est sic quidē igitur secundū se agere sic verò secundū aliud*, id est, quòd tale agēs quodammodò agit secundum se, id est, ex propria virtute quatenus causet diuersitatem generationis & corruptionis: & quodammodò agit secundum aliud, id est, in virtute alterius, quatenus causet perpetuam generationem, & corruptionem. Et sic: *Aut ergo, ait secundum alterum*, id est, in virtute alicuius alterius, vel secundum primum, id est, in virtute primi, scilicet cæli quod agit vniformiter: & hęc secunda pars disiunctiue est vera. Idèò subdit: *Necesse igitur*, id est, quòd causet perpetuam generationem, & corruptionem *secundum hoc*, id est, in virtute huius primi, quòd semper agit vniformiter: *Illud enim*, scilicet agens quòd semper agit est *causa ipsi, & illi*. Quòd scilicet difformiter agit.

Ad perpetuitatem generationis requiritur duplex agēs perpetuum vni vniforme, & aliud difforme.

32
resol. dictorū.

Notandum, quòd, vt magis haberetur principaliter 2. de Gener. t. c. 56. & inde, per circuitum generationis redeunt eadem, modo prædicto, quæ transeunt de potentia ad actum. Si verò aliquid manet idem secundum circulum generationis perpetuæ, oportet aliquid manere semper idem numero quòd agit vniformiter ad hæc, quòd causet perpetuitatem: nullum enim vnum generabile, & corruptibile potest esse causa talis perpetuitatis, quia vnicum generabile non semper est. Omnia autem non simul sunt, vt probatur 8. Phys. t. c. 2. & inde, & patet de se. Oportet igitur quòd sit aliquòd agens perpetuò, & vniformiter causans dictam perpetuitatem. Illud est primum mobile, quòd semper regulariter, & vniformiter mouetur & reuoluit omnes sphaeras motu raptus, qui est motus diurnus. Quia verò idem, vt dicit. 2. de generat. t. c. 57. non causet nisi idem: in generatione autē, & corruptione est diuersitas, quatenus eadē quadoque generantur, quadoque corrumpuntur; idèò ad saluandū istam alteritatem oportet ponere secundum agens, quòd sit difforme in agendo, & illud est corpus, quòd mouetur sub circulo obliquo, qui est Zodiacus. Nam quòd Zodiacus declinat secundum vtramque sui medietaem ab æquinoctiali: idèò Sol, & alij planetæ, qui sub Zodiacò mouentur, quadoque; appropinquant, quadoque; elongantur, & secundum hoc causet sua propinquitate, & remotione contraria: sicut apparet manifestè, quòd Sole appropinquante ad nos à principio Arietis vsque ferè in finem Virginis, per totum ver, & æstatē generantur & nascuntur herbæ: recedente autem Sole in autumnò, & hyeme, puta à principio Libræ vsque in finem Piscium, corrumpuntur, quæ prius erant generata. Licet autem omnes planetæ ad hoc concurrant, & etiam cælum stellatum, quatenus mouetur super polos Zodiaci motu proprio, contra motū primi mobilis, vt di-

Vniformitas ex primo motu difformitas ex Zodiaci varietate, & motu planetarum.

Cælum stellatum in mobili secundum Philosophum.

cunt Ptolemæus, & alij perfecti Astrologi: licet Aristotel. putauerit cælū stellatum esse immobile vt patet inf. & 2. de Cælo: Et, inquam, licet omnia concurrant ad istam alteritatem, principalius tamen, & euidentius ipse Sol. Tale igitur agens difforme partim agit in virtute propria, vt dictum est: partim in virtute primi cæli. Quia cum primum cælū sit causa perpetuitatis cuiuslibet motus. Ergo & eius, quòd difformiter agit: & per consequens illius, quòd ab eo causetur, scilicet perpetuæ generationis, & corruptionis. Deinde cum dicit:

Dignius ergo primū. Etenim causa illud ipsius semper similiter. Et ipsius aliter alterum: eius autē quòd est semper aliter, palam quòd ambo.

Comparat hæc duo agentia ad inuicem dicens, quòd quia supple secundum agens agit in virtute primi cæli, quòd semper vniformiter agit, ergo illud primum erit dignius. Etenim pro quia, illud erat *causa ipsius semper similiter*, id est, perpetuitatis, & per consequens dignius. *Et ipsius aliter*, id est, alteritatis in generatione, & corruptione, *Alterū*, scilicet agēs est supple causa, eo quòd difformiter agit, *Eius autem, quòd est semper aliter*, id est, ambo: ū simul, quòd est generationem esse perpetuā, *palam*, quòd ambo supple mobilia sunt causæ. Ita quòd primum sit causa perpetuitatis: & secundum sit causa alteritatis modo prædicto. Deinde cū dicit:

33
Dignius est primum mobile agens secundum agente prædicto.

Ergo si sic se habet motus, quid ergo alia oportet querere principia? Quoniam autem ita contingit, & si non sic, ex nocte erunt: simul omnia, ex non ente. Soluentur utique hæc. Et est aliquid semper motum motu incessabili. Hęc autem qua circulo. Et hoc non ratione solum, sed opere palam. Quare sempiternum erit utique primum cælum.

Redarguit Platonem ex dictis, & infert suam intentā cōclusionem, dicens, *Ergo quod sic se habent motus cæli*: quòd supple ex eis potest saluari ppetuitas generationis, & corruptionis: *Quid ergo oportet querere alia principia*, puta ideas, vt Plato: aut litē, & amicitia vt Empedocl. Quasi diceret, quòd nō porter, *Quoniam* pro quia, ita contingit, scilicet assignare causam perpetuitatis, vt dictum est, *Et si non sic*, id est, si non est ita vt nos dicimus: sequitur quòd *erunt ex nocte, & omnia simul, ex non ente*, id est, quòd sequentur inconuenientia, quòd scilicet omnia fiant ex nocte, id est, ex simplici priuatione: aut quòd omnia fuerunt quadoque; simul, aut quòd aliquid fiat ex non ente: ad quæ inconuenientia ducti sunt Philosophi antiqui, vt prædictum est. *Soluentur utique hæc* inconuenientia, scilicet dicendo, supple quòd perpetuitas generationis sit causata à motu cæli: *Et etiam patet, quòd est aliquid semper motum motu incessabili. Hęc autem est, quæ est in circulo*, id est, motus circularis. *Et hoc supple non solum* apparet esse verum ratione, sed etiam palam est opere, id est, per effectū, & sensum, quòd scilicet aliquid semper circulariter mouetur. Concludit ergo *Quare sempiternum erit utique primum cælum*, quòd scilicet circulariter perpetuò mouetur. Deinde cum dicit:

Redarguit Ideas Platonis.

Primum cælum sempiternum.

Est igitur aliquid, & quòd mouet. Quoniam autem quòd mouetur, & mouens & medium. Igitur est aliquid quòd non motum mouet sempiternum, & substantia, & actus ens.

T. co. 35.

34
Perpetuus
primi motoris
ex motu cali
perpetuitate
concluditur.

Ex perpetuitate motus cæli concludit perpetuitatem mouentis primi, & immobilis, dicens, quod quia omne, supple quod mouetur, ab alio mouetur: sequitur quod si est cælum perpetuò mobile, quod est igitur aliquod quod mouet, & est sempiternum in substantia existens actu. Cuius causam subdit: *Quoniam autem, est supple aliquid, quod mouetur tantum, & aliquid quod est mouens tantum, & medium, scilicet quod mouetur, & mouet. Sequitur igitur quod est aliquid quod mouet non motum, sed est immobile, & sempiternum, & per consequens, substantia & ens, & actus:* quia supple si esset in potentia, esset natum ab alio moueri.

Notandum, quod sicut habetur ex 7. & 8. Phys. tex. c. 1. & inde. t. c. 3. 4. & circiter, in ordine mouentium, & mobilium est dare aliquod infimum, quod mouetur tantum: & aliquod, supple, quod est mouens, & nullo modo motum; & aliquod medium, quod mouet & mouetur. Ex quo sequitur, quod est dare aliquod mouens, supple, immobile omnino, tam per se, quam per accedens: quia cum non sit procedere in infinitum in mouentibus, & motis, oportet stare ad aliquod primum mouens immobile omnino: vt ibidem prolixius probatur: & hoc à Philosopho supponitur tanquam alibi probatum, scilicet ex 8. Phys.

Primum motor est ens immobilis. Mouens triplex.

SVMME SECVNDÆ

C A P. II.

Quomodo primum mouens mouet. Item ipsum esse primum appetibile, & motum cæli localem esse.

S V M M A R I V M.

Primum mouens mouere sicut appetibile, & intelligibile quæ sola mouent non mota Videtur velle primam Intelligentiam mouere mediante secunda. Item in primo mouente appetibile, & intelligibile esse idem. licet in aliis communiter non ita contingat.

T. com. 3. 6.

Mouet autem sicut appetibile, & intelligibile: hac enim sola mouent non mota.

Al. immobilis. Sermo de perfectionibus naturalibus substantia immobilis.

Al. intellectus qualitate.

Postquam Philosophus probauit substantiæ immaterialis existentiam, siue sit vna, siue plures: quia de hoc infra specialiter inquiretur; nunc desinit, & inquit eius excellentiam, tractans de quibusdam eius conditionibus naturalibus. Circa quod quatuor facit. Primò inquit de illius substantiæ perfectionali dignitate. Secundò de eius naturali quantitate. Tertio de eius essentiali intelligibilitate. Quarto de eius finali bonitate, in quantum scilicet habet rationem finis, & boni. Secunda ibi: *Primum autem vnam.* Tertia ibi: *Qua autem circa intellectum.* Quarta ibi: *Perferunt autem est autem qualiter.* Prima in duas. Primò inquit, quod dictum est ex parte modi, quo mouet. Secundò ex parte virtutis, quæ mouet. Secunda ibi: *Ostensum est autem.* Prima in duas. Primò ostendit intentam veritatem. Secundò excludit quandam falsitatem. Secunda ibi: *Quicumque autem putant.* Prima in duas. Primò præmittit quoddam quod est radix, & fundamentum ad ostendendū illius sub-

stantiæ perfectionem, scilicet quod mouet vt appetibile, & intelligibile. Secundò exequitur de proposito. Secunda ibi: *Intelligibilis autem.* Prima in duas, Primò proponit intentum Secundò exponit ipsum. Secunda ibi: *Horum autem prima.* Dicit ergo, quod illud supple primum mouens: quod dictum est esse immobile, *Mouet sicut appetibile, & intelligibile: hac enim sola, scilicet appetibile, & intelligibile, mouent non mota.* Formatur sic ratio: Quando duo agentia ordinata sic se habent, quod secundum mouet mobile, in quantum amat, & desiderat, & intelligit primū, ipsum primū mouet sicut appetibile, & intelligibile: sed primū ens, & secunda Intelligentia sunt huiusmodi, ergo, &c. Minor patet, quia mouet ipsū amando, & desiderado.

Primum mouens mouet, vt intelligibile, & appetibile.

Notandum, quod, sicut patet ex 3. de Anima, cap. de Mouente: t. c. 50. & 54. & circiter, aliter est principium motus intellectus practicus; & aliter ipsum obiectum appetibile. Obiectum enim in se manens non motum, mouet potētiam, puta vnum pulchrum visibile, aut pulchrum intelligibile, mouet appetitum ad profectum: & intellectum ad intelligendum: & etiam ad dirigendum prosecutionem, si sit intellectus practicus. Ipse autem intellectus, siue appetitus, mouet, & mouetur. Primum autem mouens, quod est prima Intelligentia, dicitur mouere sicut appetibile, & desiderabile: quatenus motus cæli est causatus ab aliquo proximo mouente, quod est aliqua secunda Intelligentia, quæ mouet cælum propter ipsum primū mouens immobile, vt propter finem amatum, & desideratum, vt scilicet secunda Intelligentia assimilet se primæ in causando, & explicet in actum id quod est in primo mouente virtualiter: non enim motus cæli est propter generationem, & corruptionem inferiorum, vt propter finem: cum finis sit potior eo, quod est ad finem. Prima ergo Intelligentia, de qua hic appropriatè Philosophus loquitur, est primum mouens, quod mouet sicut obiectum appetibile, & intelligibile. Deinde cū dicit:

Obiectum, & intellectus practicus, & appetitus mouent, differunt. Vide Doct. in 4. dist. 48. q. 1. quia hic transiit cum communi declaratione.

Horum autem prima eadem. Concupiscibile quidem enim ipsum apparet: voluntabile autem ipsum primum existens bonum. Appetitus, quia videtur magis, quam videtur; quia appetitus principium est intelligentia.

36

Intellectus autem ab intelligi mouetur.

Exponit id quod proposuerat, dicens, quod horum autem prima eadem, id est, quod in prima Intelligentia idem est primum intelligibile, & primū appetibile. Vult dicere, quod licet apud nos quodque aliud sit, quod mouet sicut desiderabile, vel appetibile bonum; & aliud quod mouet sicut bonum intelligibile, & vtrunque sit mouens non motum: sicut apparet in incontinente, qui secundum rationem mouetur à bono intelligibili: secundum autem appetitum concupiscibilem mouetur ab aliquo delectabili secundum sensum, licet non sit bonum simpliciter, sed solū secundum quid: tamen in primo mouente eadem sunt primum intelligibile, & primum desiderabile. Cuius causam subdit: *quia concupiscibile quidem ipsum apparet, id est, quod concupiscibile secundum sensum est apparet bonum.* Primum autem voluntabile, id est, primum bonum, quod est appetibile appetitu rationali, quæ est voluntas. *Ipsū est existens bonum: & ideo simpliciter existens. Appetitus autem, supple appetitu rationali idem, quia videtur, scilicet esse bonum, magis supple quam*

Intelligibile, & appetibile bonum in prima Intelligentia sunt idem licet in nobis oppositum consistat.

Vide 15. d. 3. & q. de praxi in Prolog.

quàm econtrario, scilicet quod videtur bonum, quia appetitur. Hoc enim interest inter appetitum sensitivum, & rationale: quia id quod appetitur appetitu sensitivo, videtur bonum quâdoque eo quod appetitur. Nam frequenter concupiscentia sensitiva pervertit rationem, vt videatur ei bonum, quod est delectabile, licet non sit bonum simpliciter. Sed id quod appetitur appetitu rationali, idem appetitur, quia videtur bonum secundum se. Vnde 3. de An. t. c. 5; dicitur quod isti duo appetitus sūt quâdoque sibi cōtrarij. Et idem subdit, quod principium supple appetitus rationalis est intelligentia, quia nihil appetitur nisi cognitum, si sensibile, sensibilibiter; si intellectuale, intellectualiter. Intellectus autem mouetur ab objecto intelligibili. Sic ergo primum mouens mouet vt appetibile, & intelligibile: quia in eo hæc ambo sunt eadem, cum ipsum sit bonum secundum se, & simpliciter. Deinde cum dicit:

Intelligibilis autem, altera cōelementatio secundum se, & huius causa substantia prima, & huius quæ simpliciter, & secundum actum.

Prosequitur de proposito. Circa quod facit tria. Primò inquirat perfectiones illius substantiæ ex parte sui, vt habeat rationem intelligibilis, & appetibilis. Secundò ex parte primi mobilis mouet. Tertio ex parte ipsius appetentis, & intelligentis, quod est ipsa anima cæli, puta ipsa Intelligentia, siue sit forma cæli, siue motrix tantum, de quo habitum est 8. huius. Secunda ibi: *Mouet autem.* Tertia ibi: *Deductio enim.* Prima in duas. Primò inquirat eius perfectionem ex hoc, quod habeat rationem intelligibilis, ostendens hanc conclusionem, quod ipsum est primum in ordine intelligibilem. Secundò ex hoc, quod habeat rationem appetibilis, ostendens hanc conclusionem, quod ipsa est primum in ordine appetibilem. Secunda ibi: *At verò, & quod bonum.* Prima in duas. Primò ostendit conclusionem. Secundò remouet dubitationem. Secunda ibi: *Est autem vnum, & simplex.* Dicit ergo, quod *Intelligibilis autem altera est cōelementatio secundum se:* Vult dicere, quod sic mouentia, & mobilia habent suam cōelementationem, & coordinationem: sic & intelligibilia habent suam: quæ coordinatio vocatur intelligibilis, quatenus, vnum intelligibile est principium intelligendi aliud: sicut vnum mouens est alteri principium, & causa mouendi: sicut igitur ex ordine mouentis, & moti probatum est primum mouens esse substantiam, & actum: sic etiam arguit ex ordine intelligibilem esse aliquid primum intelligibile. Ideò subdit, quod *huius, scilicet cōelementationis intelligibilis, substantia est prima.* Nam Metaphysicè loquendo substantia est primum entium cognitione. Ex 7. huius, t. c. 4. Nam accidentia cognoscuntur per substantiam, per quam diffiniuntur, *Et huius quæ simplex, & secundum actum,* id est, inter substantias prius est intelligibile simplex, quàm compositum. Nam intellectio compositorum dependet ab intellectu simplicium: Iterum inter simplicia in genere Substantiæ, actus est prius intelligibilis quàm potentia: quia potentia per actum diffinitur ex 9. huius, t. c. 15. & circiter. Et tunc suppleendum est quod cum primum mouens sit substantia simplex, & actus, ipsa erit primum in genere intelligibilem. Deinde cum dicit:

Est autem vnum & simplex non idem. Vnum enim metrum significat: simplex autem qualiter habens ipsum.

Remouet dubitationem. Crederet enim forte aliquis quod Aristoteles ex hoc quod ait primum mouens esse substantiam simplicem, incideret in opinionem Platonis, qui ponit primum rerum principium, ipsum vnum intelligibile. Hoc autem remouet, assignans differentiam inter vnum & simplex, dicens, quod *autem vnum, & simplex non idem.* Enim pro quia, vnum significat metrum, id est, mensuram, ex 10. huius. *Simplex autem significat* dispositionem quandam absolutam secundum quam aliquid aequaliter se habet. Puta non esse compositum ab aliis: & idem vnum, & simplex videntur formaliter distingui sicut respectuum, & absolutum.

S V M M A R I V M.

Primum mouens esse primum appetibilem: & finem eius, reperiri in immobilibus, quæ benè explicat Doctor.

AT verò, & bonum, & quod propter ipsum eligibile in eadem cōelementatione, & optimum semper; aut proportionale quod primum.

Ostendit substantiam immaterialem, quæ est primum mouens, esse primum in genere appetibilem: quia primum intelligibile, & primum appetibile vel sunt idem numero, vel se proportionabiliter consequuntur. Circa quod duo facit. Primò ostendit conclusionem. Secundò remouet dubitationem. Secunda ibi: *Quia autem est.* Dicit ergo, *At verò & quod bonum, & propter ipsum eligibile,* id est, quod illud quod est per se bonum, & per se eligibile, est in eadem cōelementatione: quia semper optimum, scilicet in genere appetibilem, est supple idem numero cum eo, quod est primum intelligibile: *aut est proportionabile quod primum.* Hoc autem idem dicit, quia intelligibile, vt sic, est in intellectu: appetibile autem vt sic, est in re extrâ: quia bonum, & malum sunt in rebus ex 6. huius, t. c. 8. idem dicit quod sunt idem numero, aut proportionabiliter: licet secundum rem primum intelligibile sit primum appetibile. Et tunc suppleendum est quod cum primum mouens, quæ est substantia simplex & actus; sit primum intelligibile, & eodem modo primum appetibile. Quare sequitur quod erit primum appetibile quod est optimum. Ita quod idem sit primum intelligibile, & primum appetibile. Deinde cum dicit:

Quia autem est quod cuius gratia in mobilibus, diuisio ostendit. Est enim alicui quod cuius gratia: quorum hoc quidem est, hoc verò non est.

Remouet dubitationem. Quia enim bonum, & appetibile habent rationem finis, & finis non videtur esse in rebus immobilibus, vt 3. huius, t. c. 3. dicebatur, idem crederet aliquis quod primum mouens

Quare 7. Esbie.

Aug. 9. de Trin. cap. 3.

T. c. 37.

Intellectus mouetur ab intelligibili.

57

1. Conclusio.

Substantia immobilis est primum intelligibilem.

Ordo intelligibilium ex natura rei Metaphysicè.

38

Vnum & simplex differunt.

Alex aliis.

Al. immobilis.

2. Conclusio.

Substantia immobilis est primum appetibilem.

Differunt quo ad esse intelligibile & appetibile.

Finis duplex.

mouens immobile non esset appetibile, & bonum. Hoc autem remouet, dicens, *Quia autem illud quod est cuius gratia*, id est, finis, fit in rebus immobilibus, ostendit diuiso, quæ. s. datur de fine. *Enim pro quia, id quod est cuius gratia alicui*, id est, finis. *Quorum hoc quidem est*, scilicet finis eius qui præexistit. *Hoc verò est scilicet finis quomodo qui non præexistit*. Vult dicere, quòd finis est duplex scilicet finis *cuius*, quod est ipsum obiectum in quod tenditur; & ille est finis præexistens. Alius est finis *quo* scilicet ipsa operatio qua obiectum attingitur; & hic non præexistit. Primo modo potest esse finis in rebus immobilibus: quia aliquid potest tendere in obiectum immobile per propriam operationem: sicut de facto oportet concedere in beatis, qui per operationem intellectus, & voluntatis tendunt in obiectum immobile quod est Deus. Quicquid ergo sit de fine *quo*, cum iste sit productus per actionem de genere actionis, vt sanitas, & quæcunque forma terminans motum: tamen certum est; quòd finis *cuius* potest in rebus immobilibus reperiri.

In rebus immobilibus reperitur finis cuius est non semper finis quo.

S V M M A R I V M.

Motum primi mobilis esse localem, & primum mouens esse necesse esse, quia immutabile. Item qua necessitate mouetur primum mobile; an finis tantum, vel effectiui.

T.c. 38.

Mouet autem vt amatum, moto verò alia mouentur.

Si quidem igitur aliquid mouetur, contingit, & aliter habere. Quare ratio que prima, & actus est secundum quod mouetur. Ex hac autem contingit aliter habere secundum locum, etsi non secundum substantiam,

40

Inquit perfectiones illius substantiæ ex parte primi mobilis quod mouet. Et vult habere istam conclusionem: quòd prima substantia sit necesse esse. Circa quod duo facit. Primum ostendit motum primi mobilis esse localem. Secundò ex hoc ostendit intentum. Secunda ibi: *Quoniam autem quidem*. Dicit ergo, quòd supple primum mouens mouet vt amatum vt ostensum est; & per consequens necesse est aliquid esse ab ipso primo motum, scilicet primum cælum: *moto verò*, scilicet illo primo mouetur alia: quia mediante primo mobili mouetur inferiora. Et subdit quòd *Siquidem igitur aliquid mouetur*, scilicet perpetuò: puta primum cælum. Vt supponitur *contingit aliter se habere*, id est, quòd oportet quòd contingat ipsum aliter, & aliter se habere: ita quòd semper sit in eadem dispositione quantum ab substantiam: licet varietur quantum ad motum, & dispositiones partium. Vt patet ex 8. Physicorum, t.c. 73. & citat. Ideò subdit: *Quare ratio*, id est, motus localis est prima, & actus secundum quod mouetur, s. primum mobile, secundum alios motus à motu locali: puta secundum generationem, & corruptionem, augmentum, & decrementum: & etiam alterationem: oportet quòd aliter se habeat secundum aliquid absolutè sibi in existens: puta secundum substantiam, vel Quantitatem, vel Qualitatem. Quod autem mouetur localiter, licet se

Al. mouetur

Primum mobile à primo motore primo motu, qui localis est per se moueri.

Differentia motus localis ab aliis.

habeat aliter secundum locum, & secundum vbi, quæ videntur quædam extrinseca locato: non tamen secundum substantiam, nec secundum aliquam formam absolutam, proprie loquendo. Quia igitur cælum se habet sic quòd non variatur secundum substantiam, nec aliquam formam absolutam proprie loquendo: oportet quòd mouetur motu locali tantum. Aliter autem probatur 8. Physicorum, ex hoc scilicet quòd nullus motus potest esse perpetuus, & continuus præter localem, & circularem tantum.

Notandum, quòd quidam expositor dicit, quòd melius dicitur quòd primum mouens mouet quali amatum, quam quasi desideratum: quia desiderium est eius quod non habetur: amatum etiam est habiti. Sed hoc nihil valet: quia desiderium est etiam respectu habiti, vt dictum fuit in 1. huius, in prologo. Vnde & de Deo, à sanctis Angelis iam habito dicitur 1. Petri. In quem desiderant Angeli prospicere. Et ideò vtrumque bene dicitur, & quòd mouet in quantum amatum, & in quantum desideratum. Deinde cum dicit:

S. Thomas. 9.

Al. amor autem.

Desiderium est etiam respectu habiti.

Quoniam autem est quidem mouens ipsum immobile ens, actu ens, hoc non contingit aliter se habere nullatenus. Ratio enim prima mutationum: huius autem que circulo: hac autem mouet hoc, Ex necessitate igitur est ens.

Ex hoc ostendit intentum dicens, quòd primum mouens sit substantia, quæ necesse est esse: & intendit talem rationem: Prima substantia est omnino intransmutabilis: ergo necesse est esse. Consequenter patet, quia oppositum consequentis infert oppositum antecedentis. Antecedens probatur ex hoc: quia cui non inest motus localis, nec aliquis alius: cum primus motus sit localis, vt præostensum est, est omnino intransmutabilis: sed prima substantia non mouetur localiter: quia primum mouens non mouetur motu quo mouet. Ergo nec mouetur aliquo alio motu. Et per consequens est omnino intransmutabilis. Circa hoc autem tria facit. Quia primò ostendit propositum. Secundò exponit ipsum. Tertio infert corollarium. Secunda ibi: *Et necessitas bene*. Tertia ibi: *Ex tali igitur*. Dicit ergo quòd, *Quoniam autem quidem ipsum mouens est ens immobile actu ens, hoc non contingit nullatenus aliter se habere*. Quia scilicet est omnino intransmutabile: quod probat, quia, *Ratio*, id est, motus localis est prima mutationum: huius autem, scilicet lationis que circulo, id est, inter motus locales primas est motus circularis. *Hac autem*, id est, circulatione mouet hoc, scilicet primum mouens: & per consequens non mouetur tali motu quo mouet. Si igitur primū mouens nō mouetur motu circulari, qui est simpliciter primus motus, ergo nec aliquo alio, & per consequens non potest aliter se habere: sed est omnino intransmutabile: ex quo infert, igitur est ens ex necessitate, id est, necesse esse. Deinde cum dicit:

41

3. Conclusio.

Substantia immobilis est necesse esse.

Ratio est primus motus.

Quod non mouetur localiter nec aliter.

Immobile ergo necesse esse.

Et necessitas bene, & sic principium. Nam necessarium toties, hoc quidem vi quod præter imperium. Illud verò, sine quo non bene. Hoc autem non contingens aliter, sed simpliciter. Ex tali igitur principio dependet cælum, & natura.

Exponit

Quæ sit necessitas primi motus declarata.

Necessarium tripliciter.

Exponit quod dixerat, scilicet quæ sit necessitas primi mouentis, in quantum est principium primi motus: ostendens quod est necessitas finis, dicens, quod *Et necessitas cuius est supple in bene se habere. id est, vt habet rationem boni, & finis, & sic est principium supple primi motus, vt f. habet ratione finis, & amati. Quod probat à diuisione: Nā necessariū dicitur triplex, tripliciter. hoc quidē, id est, vno modo vi, id est, secundum voluntiam: quia præter impetum, id est, quod accidit præter impetum rei: puta cū lapis fertur sursum. Illud verò, id est, alio modo dicitur necessarium sine quo non bene supple potest aliquid esse, vel habere finem: sicut cibus est necessarius ad vitā animalis: & currus, & equus ad pertingendum finem, siue terminum itineris. Hoc autem, id est, alio modo dicitur necessarium quod est non contingens aliter se habere: sed simpliciter est, scilicet necessarium, & secundum se. Et est supplem quod primum mouens non mouet necessarium cælum primo modo: quia quæ sunt secundum violentiam, sunt contra naturam. In rebus autem incorruptibilibus nihil euenit contra naturam: ex 9. huius Text. com. 17. & circiter. Nec etiam tertio modo. Quia cū primum mobile sit mouens seipsum, ex 8. philosophorum, quatenus, scilicet habet intelligentiam motricem appropriatam sibi: quod autem mouet seipsum, habet in se quod possit moueri, & non moueri; sequitur quod primum cælum non mouetur necessitate absoluta. Relinquitur ergo, quod mouetur necessitate secundo modo dicta, ita quod necessitas primi motus sit necessitas ex fine: ex hoc quod sine perpetuitate illius motus non esset ordo conueniens ad finem. Primum ergo mouens mouet vt finis. Vnde tertio infert corollarium, dicens quod *Ex tali igitur principio* quod est primum mouens, *dependet cælum, & natura.* Vt scilicet à fine: & etiam à principio effectiuo: cælum quidem, & quantum ad suam substantiam, & quantum ad motum: natura etiam, quatenus omnia naturalia dependent à cælo, & à motu cæli dependent à primo. Ex his infert quidam expositor quod cū necessitas primi motus non sit absoluta: sed ex fine qui est primum principium, scilicet Deus: Illud autem quod intenditur per motum est assimilatio ad ipsum: assimilatio autem ad id quod est intelligens, & volens (qualis est Deus, vt inferius dicitur) attenditur secundum intelligentiam & voluntatem: sicut artificia dicuntur artificii assimilari, in quantum in eis voluntas artificis adimpletur. Quia inquam sic est, sequitur quod tota necessitas primi motus diuina subiaceat voluntati.*

Motus cæli necessitate finis & bene esse est necessarius.

Cælum & natura dependet à primo motore.

S. Thom. Quid intenditur per motum cæli, & qualiter diuina subiacet voluntati?

Deductio autem qualis optima paruo tempore nobis. Sic enim semper illud est, nobis quidem impossibile.

T. c. 39.

Inquirat perfectiones illius substantiæ ex parte appetentis, & intelligentis. Ex quo ostendit duo. Vnum est: quod primum mouens, qui est Deus, est summè felix, & beatus. Secundum est: quod essentialiter viuens, ibi: *Et vita autem.* Circa primum duo facit. Primò quod in ipso intelligente, & appetente primum motum, est maxima delectatio, quæ est eius beatitudo, & felicitas. Secundò ostendit quod in ipso obiecto intelligibili, & appetibili, quod est primum mouens seipsum intelligens, est altior, & perfectior delectatio quam in aliquo aliorum. Secunda ibi: *Seipsum autem intelligit.* Prima in duas. Primò proponit intentum. Secundò probat. Secunda ibi: *Quoniam autem, & delectatio.* Dicit ergo, quod *Deductio*, id est, quædam delectabilis dispositio est supple in ipso desiderante, & intelligente, *qualis optima paruo tempore*, potest supple inesse nobis. Illud enim, scilicet intelligens & desiderans est semper sic id est, in tali dispositione delectabili: quod quidem nobis est impossibile, quod scilicet in illa dispositione optima, & delectabili finis semper: quod intelligendum est pro statu isto: aliter dictum Philosophi non est verum, quicquid ipse senserit, quia fortè futuram vitam non credidit.

43

4. Conclusio. In substantia immobilis est maxima delectatio, que est felicitas ipsius & aliorum.

Delectatio viatoris momentanea.

Dei & Beatorum æterna.

Notandum, quod si primum mouens, quod est Deus, mouet vt intelligibile, & amabile: oportet quod primum mobile ipsum intelligat, & amet, in quantum, scilicet ipsa intelligentia, quæ mouet cælum, intelligit, & amat primum mouens: ex qua intelligence consequitur in ipso summa delectatio: cū eius felicitas consistat in amore, & contemplatione mouentis primi. Quam felicitatem, & nos speramus habere, non pro statu isto, sed pro statu futuro: licet & modò possimus habere aliquam ralem delectationem optimam, licet imperfectam, & in paruo tempore, & alterius rationis ab illa perfecta, quam speramus. Deinde cū dicit:

Quoniam, & delectatio actus huius. Et propter hoc vigilatio, sensus, & intelligibilia, & delectabilissimum. Species verò, & memoria propter hoc. Intelligentia autem que secundum se eius quod secundum se optimum, & que maximè eius quod maximè.

Probat quod dixerat, quod, scilicet in actu huius considerantis, & intelligentis, primum mouens est summa delectatio, dicens: *Quoniam & delectatio huius actus*, id est, quod delectatio sequitur actum intelligentis & desiderantis: Quod probat à signo dicens: *Et propter hoc*, quia scilicet delectatio consequitur operationem actualem, idè vt *vigilatio, & sensus, & intelligentia est delectabilissimum*, id est, quod maxima delectatio est in vigilia, & dum homo actu sentit, aut intelligit: sensus enim, & intellectus in actu comparantur ad sensum, & intellectum in potentia, sicut vigilia ad somnum. Quod probat, quia alia, puta species in memoria; Vel secundum aliam litteram *Species, & memoria* sunt supple delectabiles propter hoc, id est, propter operationem aliquam actualem, in quantum, scilicet: specie,

Vide 1. d. 1. & 49. d. 4.

44

Species in memoria quomodo delectabiles.

SVMME SECVNDÆ

C A P. III.

Primum mouens esse summè felix, viuens, perfectum, virtutis infinitæ, bonum.

S V M M A R I V M.

Primum mouens esse summè felix, & beatum: atque in eo esse maiorem delectationem, quam in vilo alio. Quæ bene exponit Doctor.

vel

vel per speciem in memoria menti nostræ aliqua operationes delectabiles præteritæ, aut futuræ, ingeruntur quasi præsentēs. Ex quo infert quod propter hoc, quia supple delectatio consistit in actu sensus, & intellectus, *intelligentia autem secundum se*, id est, actus intelligendi, in quantum huiusmodi *est eius quod est secundum se optimum*, quod est bonum intelligibile. Nam bonum intelligibile excedit bonum sensibile: sicut bonum immobile, & vniuersale, bonum mobile, & particulare, & per consequens delectatio in actu intellectus est prior illa, quæ est in actu sensus. Ex quo infert & *qua maximè est eius quod maximè*, id est, quod maxima, & perfectissima intelligentia sit maximè optimi obiecti, quod est primum ens, quod est Deus, ad quem sequitur maxima delectatio. Ex quo patet quod intelligentia intelligens, & appetens primum mouens, quod est primum intelligibile, & primum appetibile; maxima fruitur delectatione consequente eius felicitatem. Deinde cum dicit:

Seipsum autem intelligit intellectus secundum transumptionem intelligibilis. Intelligibilis autem sit attingens, & intelligens, quare idem intellectus & intelligibile: susceptibile enim intelligibile, & substantia intelligendum est actualiter habens. Quare illud magis isto, quod videtur intellectus diuinum habere, & speculatio delectabilissimum, & optimum. Si igitur sic bene habet, ut nos, quandoque. Deus semper mirabilis. Si autem magis, adhuc mirabilis habet aliquis.

Ostendit quod in ipso obiecto intelligibili, & appetibili, quod est primum mouens seipsum intelligens, est altior, & perfectior delectatio, quam in quocunque aliorum. Et quasi intendit talem rationem: Propter vnumquodque & illud magis, i. Posteriorum t.c.f. sed alia habent delectationem in quantum attingunt ipsum primum per actum intellectus, & appetitus; ergo multo magis ipsum primum seipsum intelligens, & volens habebit delectationem. Dicit ergo, quod *intellectus* supple alius à primo *intelligit seipsum secundum transumptionem intelligibilis* in quantum transfumit, & concipit in se aliquod obiectum intelligibile. Nam intelligit se intelligendo alia; ex 3. de Anima t.c.f. & 13. Et etiam de primo verum est in quantum concipit obiectum intelligibile non aliud à se: idem subdit, quod *intelligibilis* enim sit supple ipse intellectus attingens, scilicet aliquod obiectum. Ex quo infert: *Quare idem erit intellectus, & intelligibile*, eo modo quo scilicet dicimus fieri idem ex cognoscente, & cognito. Qualiter autem intellectus attingat intelligibile, exponit dicens, quod intellectus se habet ad intelligibile obiectum sicut potentia ad actum, & perfectibile ad perfectionem cuius est susceptiuum: & idem intellectus est susceptiuus obiecti intelligibilis, & specialiter substantiæ, quatenus substantia est proprie, & primum intelligibile: & quia vnumquodque fit actu, prout recipit suam perfectionem: idem intellectus actuatur in quantum scilicet recipit intelligibile: esse autem actu in genere intelligibilium est esse intelligibile, siue intellectus: & quia vnumquodque agit vt est actu: *idem intellectus est agens*, & operans, id est, intelli-

gens in quantum attingit obiectum intelligibile. Quia igitur sic est, quod *intellectus fit actu intelligens* per hoc quod attingit obiectum: & propter vnumquodque, & illud magis, sequitur quod quicquid diuinum, aut nobile, vt est intelligere, & delectari, inuenitur in intellectu attingente primum intelligibile. Multo amplius inuenitur in ipso primo intelligibili comprehendente, & attingente seipsum perfectiori modo: & idem eius delectatio est delectabilissima, & optima. Idem subdit: *Quare illud magis isto, quod videtur est intellectus diuinum habere*, id est, quod intelligere, & quodcunque aliud diuinum magis videtur habere illud primum, quam quodcunque aliorum. Et *speculatio cuius est quidem delectabilissimum, & optimum*. Et subdit: *Si igitur primum intelligibile, quod est Deus: sic bene semper habet vt nos. quandoque Deus semper mirabilis. Si autem magis adhuc mirabilis habet aliquis*. Vult dicere, quod cum delectatio, quam nos habemus intelligendo primum intelligibile, sit optima, licet eam non habeamus semper, sed quandoque; si Deus habet eam semper, mirabilis est eius felicitas: & si eam habet semper nobiliori, & intensiori modo quam nos quandoque, adhuc est mirabilior: Hoc autem sic, quod scilicet illam delectationem habet Deus diuturniorem quam nos, quia æternam; & habet eam perfectiorem, & intensiorem, quia ipse solus seipsum perfecte comprehendit actu infinito, & adæquato ipsi obiecto, quod est ipsa sua propria essentia. Quod de nulla creatura dici potest.

S V M M A R I V M.

Primum intelligibile, quod est Deus, esse viuens; Item bonum, & perfectum non esse excludenda ab illo primo principio, contra Pythagoricos, & alios.

ET *vita autem utique existit: etenim intellectus actus vita, illud autem ipse actus est: actus autem quod secundum se illius vita optima, & sempiterna. Dicimus autem Deum animal esse sempiternum optimum. Quare vita, & duratio continua, & æterna existit Deo: hoc enim Deus.*

Ostendit secundum, quod sequitur ex immediate dicto, quod scilicet primum intelligibile, quod est Deus, est essentialiter viuens, & quædam vita, dicens, quod *vita utique existit*, scilicet ipse Deus, quod probat: *Enim pro quia, actus intellectus*, puta intelligere est quædam *vita*. Ipse autem *Deus est illud*, vel id scilicet primum quod est Deus, est ipse, scilicet actus intelligendi, quia ipse est suum intelligere: *actus autem*, scilicet intelligendi in ipso est, *qui secundum se est vita optima, & sempiterna illius*. Cum intelligere sit homini viuere, & propter hoc supple, *Dicimus secundum vulgarem lationem, & famam, Deum esse quoddam animal sempiternum, & optimum*. Cuius ratio est, quia vita apud nos in solo animali reperitur manifestè: quia plantæ non ita manifestè viuunt; quia igitur vita competit Deo; idem animal nominatur: concludit ergo, *quare vita, & duratio continua, & æterna existit in Deo*, id est, quod Deus

Maior intensio, & excelsio est felicitas substantia per se, quam aliterius cuiusque.

Felicitas Dei, & aliorum in speculatione ipsius consistit.

Intelligibile sensibile, & intellectus sensum excedit.

45

Intellectus quomodo fit intelligibilis.

Intellectus quando fit actu, & quid actu ingeneret intelligibilis.

Al. intellectu.

46

5. Conclusio.

Substantia immobilis est essentialiter vita & viuens.

Intelligere Dei est Deus.

Vide q. 1. quod li. & 2. d. 1. q. 1. & 35. dist. 1. Parisiensis.

Deus hoc *opsum* quod est, est essentialiter sua vita continua & æterna: nec etiam aliud ipse, & vita sua. Confirmatur sic ratio: Illud cui est idem essentialiter suum intelligere, est essentialiter vita: sed primum mouens est huiusmodi; ergo, &c. Maior patet, quia intelligere est vita intelligenti. Minor patet: quia omnis perfectio est essentialiter idem Deo: intelligere autem est perfectio intelligentis.

Notandum, quod sicut viuere potest sumi pro primo actu, qui est essentialiter: vel pro secundo, qui est opus vite: puta sentire, & mouere se, & huiusmodi, sic & intelligere. Nam intelligere quantum ad primum actum, est quidam gradus essendi perfectissimus in entibus, ut sicut viuere quantum ad primum actum, viuentibus est esse: ex 2. de Anima, t. c. 37. Sic intelligere intelligentibus est esse: intelligere pro secundo actu est ipse intellectus actus, qui est quædam vita, & quoddam perfectum, quod est in vita: quia actus perfectior est potentia: & intelligens actu perfectius uiuit quam dormiens: licet autem in omni alio à primo, actus intelligendi distinguatur realiter à substantia intelligentis, cum sit quædam qualitas, & accidens per accidens: tamen ipse Deus est realiter & essentialiter suum intelligere: alioquin haberet se ad ipsum sicut potentia ad actum: & tamen ostensum est, quod eius substantia est actus: nec aliquod accidens potest sibi euenire. Benè ergo dicitur quod substantia primi entis est essentialiter vita, & quod actus eius intelligendi est eius vita æterna, & optima. Deinde cum dicit:

Quicumque autem putant, ut Pythagorici, & Leucippus optimum, & nobilissimum non in principio esse. Quare, & plantarum, & animalium principia causa sunt. Bonum uero, & perfectum in his qua ex his, non rectè existimant. Nam sperma ex alteris est prioribus perfectis; & primum non est sperma, sed perfectum ut priorem hominem dicat aliquis esse spermate. Non enim qui ex hoc fit, sed alterum ex quo sperma,

Quia quidem igitur est substantia alia sempiterna, & immobilis separata à sensibilibus, manifestum est ex dictis,

Excludit quendam errorem, & falsitatem quorundam qui imperfectionem attribuebant primo enti, dicens, quod non rectè existimant quicumque putant, ut Pythagorici, & Leucippus optimum, & nobilissimum non esse in primo principio. Quorum motuum subdit: Quia animalium, & plantarum sunt utriusque cause boni, & perfecti, non tamen bonum, & perfectum reperitur in ipsis principiis, sed in principiatis. Vnde semina quæ sunt principia animalium, & plantarum, sunt imperfecta, & pari ratione putauerunt à primo principio debere excludi bonum, & perfectum: quorum improbationem subdit dicens, quod non rectè existimant. Nam sperma est ex alteris prioribus, & perfectis: & sperma non est primum, supple principium simpliciter, sed aliquod aliud perfectum: ut si aliquis dicat hominem esse priorem spermate: non enim hominem scilicet qui fit, id est, generatur ex hoc spermate, sed alterum ex quo sperma, scilicet deciditur, & hoc est homo generans. Ex

hoc ergo patet motuum eorum nullum esse: quia cum actus sit prior potentia simpliciter, omnino est dare aliquod agens primum, & ens, & in actu: per quod ens in potentia deducitur ad actum, & illud primum agens est perfectum. Ergo bonitas, & perfectio non repugnat principio, & minus primo. Deinde epilogando concludit, dicens, *Quod quidem igitur est substantia aliqua sempiterna, & immobilis, separata à sensibilibus, manifestum scilicet est ex his.*

Actus est prior potentia.

Esse aliquam substantiam immobilem. & sempiternam.

S V M M A R I V M.

Primum mouens esse virtutis infinitæ, quia mouet tempore infinito. Ratio falsa, & conclusio vera. Pulchra dubia mouet Doctor, optimè exponens Philosophum etiam non approbet eius dicta in omnibus, sed in aliquibus reprobet. Concluditur Deum esse impassibilem, & immaterialem.

Ostensum est autem, & non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Verum sine parte indiuisibilis est. Mouet enim per infinitum tempus & non habet potentiam infinitam finitum. Quoniam autem omnis magnitudo finita est, aut infinita: Finita quidem propter quod hoc utriusque non habebit magnitudinem: Infinita uero non, quia totaliter nulla est infinita magnitudo.

Inquiri perfectiones primæ substantiæ mouentis ex parte virtutis qua mouet, ostendens ex hoc quod est substantia incorporea nullam habens magnitudinem. Circa quod duo facit. Primò dicit quod dictum est. Secundò ex omnibus præcedentibus concludit quod illa substantia sit impassibilis, & inalterabilis. Secunda ibi: *At uero, & quia impassibilis.* In prima parte supponendo quod primum mouens sit potentia infinita, quatenus mouet per tempus infinitum, ut probatum est 8. Physicorum; intendit talem rationem, quam etiam accipit ex 8. Phys. t. c. 78. & inde. Omnis magnitudo aut est finita, aut infinita: sed virtus primi mouentis, cum sit infinita ex hypothesis, non potest esse in magnitudine finita: quia nullum finitum habet potentiam infinitam: nec potest esse in magnitudine infinita, quia illam impossibile est dari, ut probatur 3. Physicorum capitulo de infinito, & etiam 11. huius, t. c. 40. & inde, ergo non potest esse substantia primi mouentis in aliqua magnitudine. Dicit ergo, quod *Ostensum est autem in 8. Physicorum, Quia non contingit hanc substantiam, scilicet primam nullam magnitudinem habere. Verum pro sed, est sine parte, id est, impartibilis, & indiuisibilis.* Cuius probationem subdit: *Mouet enim per tempus infinitum, scilicet cum moueat sempiterno tempore, ut prædictum est, & finitum non habet potentiam infinitam. Quoniam autem omnis magnitudo est finita, aut infinita: Finita quidem magnitudinem non utriusque habebit propter hoc, scilicet quod dictum est: quia nullum finitum habet potentiam infinitam. Infinitam uero, scilicet magnitudinem non habebit, quia totaliter nulla magnitudo est infinita.*

48

6. Conclusio.

Substantia immobilis magnitudine moui caret.

Prima substantia habet virtutem infinitam.

Virtus infinita non potest esse in magnitudine.

Intelligere intelligentis est vita.

Omnis perfectio essentialiter est idem Deo.

In solo Deo sunt idem intellectus, & actus intelligendi.

T. c. 40.

T. c. 41.

47

Excludit errorem antiquorum.

Principio esse eo in quantum tali non conuenit imperfectio.

49
 Vide in 1. d.
 2. q. 1. in ad
 probandam
 infinitatem, &
 d. 8. eiusdem
 & in quodli.
 q. 7. & Hicri.
 Gand. quodli.
 4. q. 3. sed de
 liramenta
 Auer. despicie,
 & Nominales
 contemne.

Notandum, quòd, vt dictum est, ista conclusio cum sua probatione sumpta est 8. Physicorum. Et oportet eam supponere, licet multa dubia includat. Vnum est, quando dicit quòd scilicet mouens per tempus infinitum sit virtutis infinitæ: quia si sic, cum quælibet intelligentia inferior moueat suum orbem per tempus infinitum, secundum eum; ergo quælibet esset virtutis infinitæ, quod est erroneum: nisi foris dicatur quòd nulla inferior mouet tempore infinito, nisi in virtute primi.

Quomodo etiam valet illa consequentia: Mouet tempore infinito, ergo est virtutis, vel potentia infinitæ; dubium est. Quantum autem spectat ad præsens, potest breuiter dici, quòd antecedens sic intelligendum est: quòd æquè benè concludit propositum: si possit mouere per tempus finitum, sicut si moueret per infinitum: quia æquè oportet ipsum esse in actu. Sed illud posse patet de primo mouente quantum est de se. Licet igitur non moueat motu infinito, sicut Aristoteles intendit: tamen si accipiat antecedens illud, quòd quantum est ex parte sua potest sic mouere; habetur antecedens verum, & æquè sufficiens ad inferendum propositum. Consequentia autem sic ostenditur esse probabilis: Quia quicquid potest in aliqua plura simul ita perfecte sicut in vnum tantum, quorum quodlibet requirit aliquam perfectionem sibi propriam, illud concluditur esse perfectius ex pluralitate eorum seorsum, ex hoc quòd potest in plura: & per consequens infinitum, si simul possit in infinita. Vtteriùs etiam si naturæ effectus non permittat simul infinita esse, tamen causa, quantum est ex se, si possit simul in infinita, ex hoc sequitur quòd sit infinita: & ita de primo mouente videtur concedendum, quòd si potest causare simul infinita, quòd virtus eius sit infinita: & per consequens si simul habet virtutem causandi infinita: ita quòd quantum ex se posset producere simul infinita, licet naturæ effectus repugnet, adhuc concluditur infinitas virtutis eius. Oportet autem concedere quòd simul possit quantum est ex se, ex quo quantum est ex se potest causare motum infinitum: quia saltem mediante motu infinito potest effectus infinitos producere.

Aliud dubium est. Qualiter verum sit quòd potentia infinita non possit esse in magnitudine. Nec probatio Philosophi 8. Physicorum, videtur cogere. Arguit enim sic: quòd maior potentia est in maiori magnitudine: & ideo potentia infinita non potest esse in magnitudine finita. Nec potest esse in infinita, quia illa est impossibilis; ergo potentia infinita non erit in aliqua magnitudine. Sed istud argumentum non videtur concludere: quia aduersarius, qui dicit potentiam infinitam esse in magnitudine, poneret ipsam esse eiusdem rationis in tota magnitudine, & in qualibet parte magnitudinis, & ita in maiori sicut in minori: ita quòd tota potentia infinita esset in tota magnitudine, & tota in qualibet parte: sicut anima intellectiua est tota in toto corpore, & tota in qualibet parte eius, nec est maior in maiori corpore quam in paruo. Et si istam animam consequeretur potentia infinita intelligendi, illa esset in magnitudine finita: & ita in parte sicut in toto: & in parua sicut in magna. Similiter dicitur in proposito, quòd potentia infinita in magnitudine esset eiusdem rationis in toto, & in parte.

Dicendum, quòd conclusio Aristotelis quam

intendit, est ista: Quòd potentia infinita non est in magnitudine finita, puta dicto extensa per accidens; & hoc probat ratio sua hoc modo: Quæcunque potentia est extensa per accidens, maior, id est, efficacior est in maiori magnitudine partibus. Exemplum de calore in igne, quia maior ignis est maioris, id est, efficacioris potentia in toto quam in parte. Ex quo sequitur quòd omnis talis potentia extensa per accidens quamdiu est in magnitudine finita, potest intelligi crescere in efficacia per augmentum magnitudinis; sed quamdiu intelligitur potens crescere in efficacia, non est infinita secundum efficaciam: ex quo sequitur quòd talis potentia extensa per accidens, quamdiu est in magnitudine finita, est intensiue finita, & non infinita: quia infinitas intensiua non potest esse sine infinitate in efficacia; ergo sequitur quòd potentia infinita in efficacia, vel etiam intensiue non est in magnitudine finita. Et tunc ultra: cum non sit aliqua magnitudo infinita, patet quòd nulla potentia infinita est in magnitudine. Coniungendo autem huic hanc conclusionem, quam probat præcedenti capitulo, scilicet quòd primum mouens est sine materia, sequitur propositum. Nam omni extensione aliquid extenditur: & si extensio esset per se existens, aliquid esset forma informans extensionem, extensa per accidens. Si ergo ista potentia infinita ponatur in magnitudine, quæro quid est extensum ista extensione magnitudinis? Non ipsa potentia infinita, sicut probatur est. Nec ipsa perficit istam magnitudinem extensam sicut forma materiam, quia non est in materia, ex conclusione præostensa; ergo oportet ponere materiam extensam ipsa magnitudine, quæ materia perficeretur potentia infinita; sicut corpus nostrum extenditur magnitudine per se extensa; & perficitur per animam intellectiua non extensam: sed nulla materia est in primo habente talem potentiam, vt præostensum est. Ex ista igitur immaterialitate præostensa à Philosopho habet ratio Philosophi efficaciam, cum hoc, quòd intendit loqui de potentia non extensa per accidens, vt probatum est. Aliter non videtur concludere; sed discutere de prædictis magis spectat ad octauum Physicorum.

Notandum etiam quòd licet virtus corporis celestis moueat inferiora corpora per tempus infinitum, non propter hoc sequitur, quòd sit infinita: quia non mouet nisi motum, & ideo influentia est ex mouente primo, sicut iam tactum est de secunda Intelligentia quæ non mouet tempore infinito nisi in virtute primæ. Nec etiam potest dici, quòd cælum sit virtutis infinitæ, licet duret per tempus infinitum: quia maior duratio nihil perfectionis addit. Nam albedo, quæ vno anno durat, non est perfectior quam si duret vno die tantum. In cælo enim non est virtus actiua sui esse, sed solum susceptiua. Vnde si eius infirmitas duratio arguat infinitam virtutem, non tamen ex parte durantis, sed ex parte principij ipsum producentis & perpetuò conseruantis. Deinde cum dicit:

At verò quia impassibilis, & inalterabilis. Omnes enim alij motus posteriores sunt eo, qui est secundum locum. Hac quidem igitur manifesta quia hunc modum habent.

Concludit ex præcedentibus, quòd substantia primi mouentis est impassibilis, & inalterabilis.

Infinita duratio & actiua non arguit virtutem infinitam.

7. Conclusio.

Et.

Impossibilis effectus non minuit virtutem causa.

Quomodo lex motu infinito probatur virtutis infinita, 8. d. 1. q. 1. & in tract. de primo principio.

50

Qualiter posita infinita non possit esse in magnitudine.

Substantia immobilis est impassibilis & inalterabilis.

Quod non mouetur motu locali, nec alio motu mouetur.

Et intendit talem rationem: Cui non inest primus motus, nec aliquis alius, quia remoto priori remouentur omnia posteriora: sed primum mouens, ut præostensum est, non mouetur motu locali, qui est primus simpliciter; Ergo neque alio motu, & per consequens est omnino impassibilis & inalterabilis. Dicit ergo, quod at verò est supple manifestum: quia & impassibilis, & inalterabilis est supple substantia mouentis primi. Omnes enim alij motus sunt posteriores: eo, qui est secundum locum, & tunc suppleendum est; quod cum non moueatur motu locali, ergo nec aliquid alio consequenter. Vltimò concludit, quod hæc quidem igitur manifesta sunt quia habent modum. Ut præostensum est.

SYMMÆ SECVNDÆ

C A P. IV.

Quot sint numero substantiæ immobiles, ac sphaeræ, quæ ab eis mouentur, quarum motus inuestigat.

S Y M M A R I V M.

Reprehensio antiquis probat plures esse substantias immateriales, quarum numerum ex numero cælorum venatur. Primò suadet prima mouentia esse substantias. Secundò esse inter se ordinata Tertiò eorum numerum indagat. Videtur ponere omnes intelligentias virtutis infinitæ, seu Deos, sed non satis constat de eius mente. Vide Doctorem 1. d. 8. q. 5. & quodli. 7. dubium etiam est an voluerit primum mobile à primo principio moueri, & secundum Doctorem videtur quòd non.

T. c. 42.

Cap. 4.

§ 1

Vtrum autem unam ponendum est talem substantiam, aut plures, & quot, oportet non latere: sed reminisci, & aliorum negationes; quia de pluralitate nihil dixerunt, quod sit planum dicere. Quæ enim circa ideas existimatio nullam perscrutationem habet propriam. Numeros quidem enim dicunt ideas. Sed de numeris quandoque autem sicut de infinitis dicunt: quandoque autem ut vsque ad decadem determinatis. Propter quam causam verò tanta pluralitas est numerorum, nihil dicitur studio demonstratio.

Al. immobilis.

Sermo de numero substantiarum immobilium immaterialium.

Hic, ut dicebatur, inquiri Philosophus de substantiæ immaterialis numerali quantitate. Circa quod duo facit. Primò proponit inquisitionis necessitatem. Secundò accedit ad determinandum veritatem. Secunda ibi: *Nobis autem ex suppositis.* Dicit ergo quòd non oportet latere, sed reminisci, & aliorum negationes: quia scilicet nihil dixerunt de pluralitate substantiarum immaterialium, quòd sit planum dicere, id est, nihil dixerunt planum, & manifestum: vtrum est ponendū unam talē esse substantiā tantū, aut plures: quod sic patet: Existimatio enim, id est, opinio, quæ est circa Ideas, nullā habent propriam perscrutationem, quia scilicet Ideæ non habent rationem alicuius certitudinis, cum per Scoti Oper. tom. I V.

nantur esse omnium rerum communicantium in aliquo communi; & subdit quòd *numeros enim dicunt ideas*: hoc autem addit, quia Platonici posuerunt Ideas esse numeros: ex quibus forsitan videretur, quòd ex parte numerorum possit haberi certa pluralitas Idearum, contra quòd inuehitur dicens: *Sed de numero quandoque quidē sicut de infinitis dicunt: quandoque vsque ad decadem*, id est, decem determinatis. Vult dicere, quòd ponentes Ideas esse numeros, non semper vno modo de pluralitate numerorum loquebatur, nam quandoque numeros dicebatur esse infinitos secundum speciem, & hoc in infinitū: quandoque verò dicebant species numerorum determinari vsque ad decem, & hoc quantum ad numerationem: quia alij numeri post decem videntur iterari secundum nomen numeri denarij, vnde decem enim videtur idē quòd decem & vnū: & sic de aliis. Et subdit cōtra sic opinantes quòd propter quā causā ita sit pluralitas numerorū, scilicet vsque ad decem: nihil dicitur ab eo studio demonstratio, id est, per rationem demonstratiuam. Cuius forsitan ratio est, quia talis demonstratio specierum numeri non est secundum rem, sed secundum nomen tantum: licet aliquis assignet istam rationem, quia numerus denarius confurgit ex processu numerorum vsque ad quaternarium, qui est primus numerus quadratus. Nam vnū, & duo sunt tria: & tria addita faciunt sex: quatuor autem additis faciunt decem. Sed vtrum ista ratio valeat non est præsentis negocij tractare. Tunc ergo suppleendum est, quia ex quo ponentes substantias immateriales maxime fuerunt Platonici ponentes Ideas, cum illi nihil determinatē dixerint de earum pluralitate: Ideo necessarium est nunc inquirere vtrum sit vna ponenda talis, aut plures. Deinde cum dicit:

In numeris quoad eorum rationē in infinitū specificē procedere licet, denominatiuē vsque ad decem antiqui dixerunt.

Al. numerorū denominationem.

Al. progressu

Nobis autem ex suppositis, & determinatis dicendum. Principium quidem enim & primum entium est immobile, & secundum se, & secundum accidens: mouens verò primum sempiternum, & vnum motum. Quoniam autem quòd mouetur necesse est ab aliquo moueri, & primum mouens immobile esse secundum se, & sempiternum motum à sempiterno moueri, & vnum ab vno.

T. c. 45.

§ 2

Accedit ad determinandum veritatem. Circa quòd duo facit. Primò ostendit illas substantias esse plures indeterminatē. Secundò inquiri earum numerum determinatum. Secunda ibi: *Pluralitatem verò.* Prima in tres. Primò ostendit eas esse ordinas. Secundò eas esse substantias. Tertiò esse ordinatas. Secunda ibi: *Necesse & harum latiorum.* Tertia ibi: *Quòd quidem enim sunt.* Prima in duas. Primò refert aliquid esse vnū, primum, principium, immobile. Secundò ostendit quòd præter illud vnū primū sunt etiā alia plura Secunda ibi: *Videmus autē.* Dicit ergo, quòd supple licet alij nihil determinatē dixerint de numero harum substantiarū, ut dictum est: *Nobis autē dicendū est ex suppositis & determinatis* scilicet superius, & in 8. Physic. t. c. 45. & inde, quòd *primum principium entium est quidē immobile, & secundum se & secundum accidens*, quòd scilicet est mouens vnum motum primum, & sempiternū. Cuius causam tangit. *Quoniam omne, quòd mouetur necesse est ab aliquo moueri*, vt probatur 7. & 8. Physic. t. c. 1. & inde. t. c. 33. & circiter necesse est

Primus motor est penitus immobilis æternus, & vnus, vnus æterni mobilis.

*Quod respo-
su cali est
ponendum
mones duplex
de mēte Arist.
vide 7. q. quod
li. & in 1. de
primo princi-
pio. & 2. &
8. d. 1.*

Oportet ergo, quòd sit dare aliud mouens, quòd moueat in ratione amantis, de quo dixit suprà. quòd ipsum consequitur maxima delectatio, ex hoc, quia intelligit, & amat primum mouens: & illud est aliqua secunda Intelligentia, quæ vocatur anima cæli, non in ratione informantis, sed in ratione motricis, vt ostensum est 8. huius, & hæc est expressa sententia Comment. c. 21. huius Vbi exponens Philosophum assignat primo cælo duplex mouens, vnum coniunctum, & aliud separatum. Hæc enim videtur expressa sententia Arist. 8. Physic. t. c. 7. 8. & inde, quòd potentia infinita non potest immediatè mouere corpus in tempore: quia si sic, aliqua potentia finita posset moueri in æquali tempore, eo quòd augmentata virtute motiua minuitur tempus in quo mouet. Secundum hoc ergo dicitur, quòd Deus non potest immediatè causare motum propriè dictum, quia cum sit successiuus necessariò est in tempore. Posuit ergo duo mouentia ordinata: quia primum mouet mediatè, quia dat virtutem secundæ, & quia dat perpetuò illam virtutem, idè est causa perpetuitatis in motu. Finitas autem virtutis receptæ, si finita sit, quæ non est aliud à natura Angeli, qui est secundum mouens, est causa successionis in motu: quia illi virtuti si ponitur finita potest esse aliqua resistentia in mobili, quæ non possit esse respectu virtutis infinitæ. Hæc videtur intentio Aristotelis, Philosophus tamen vtrumque mouens videtur accipere pro vno: & illud præmittit in computationem substantiarum immaterialium, quarum numerum venatur secundum numerum mobilium cælestium, vt patebit infrà.

S Y M M A R I V M.

Tradit de variis astrorum, seu planetarum motibus, vt inde venetur Intelligentiarum numerum. Sed vt aduertit Doctor, tam ipse, quàm Astronomi, quos sequitur, errant de numero cælorum, & orbium; de quo vide Doct. 2. d. 14. q. 2. addo errasse in eo, quod putauit ex numero cælorum numerum Intelligentiarum colligi, cum prima Intelligentia omnes mouere posset.

Pluralitatem verò lationum iam ex maxime propria Philosophia Mathematicarum scientiarum intendere oportet ex Astrologia. Hæc enim de substantia sensibili quidem; sempiterna autem facit Theoricam: alia verò de nulla substantia, puta quæ circa numeros, & Geometria. Quia quidem igitur plures sint eorum, quæ feruntur lationes manifestum est, & parum attingentibus: pluribus enim quàm vna astrorum errantium vnumquodque fertur.

Sed quot sunt hæc nunc quidem, & nos quæ dicunt Mathematicorum quidam, attentionis gratia dicimus: vt mente aliqua pluralitas determinata suscipiatur. Reliquum verò hoc quidem quærentes oportet ipsos: illa verò persuaderi à quærentibus, si quid videatur præter modò dicta ab eo tractantibus: amare quidem vtrosque, persuaderi verò à certioribus.

Inquiri illarum substantiarum numerum determinatum. Circa quod duo facit. Nam quia viâ motus procedit ad inquirendum earum pluralitatem, idè primò inquiri numerum mobilium, & motuum cælestium. Secundò iuxta hoc concludit numerum determinatum substantiarum mouentium, quæ sunt substantiæ immateriales, & immobiles. Secunda ibi: *Quare & substantias.* Prima in duas. Primò proponit viam, & modum huius inquisitionis. Secundò iuxta modum datum profequitur de intento. Secunda ibi: *Endoxus autem.* Dicit ergo, quòd *Pluralitatem verò lationum*, id est, motuum cælestium, oportet intendere, id est, accipere & considerare ex Astrologia, quæ *Mathematicarum scientiarum*, id est, inter Scientias Mathematicas est maxime propria Philosophia ad hoc scilicet inquirendum. Hæc enim scilicet *Astrologia sola supple facit Theoricam*, id est, cõsideratione de substantia sensibili quidem, sempiterna autem, id est, de corpore cælestiali verò scilicet scientiæ Mathematicæ, de nulla supple substantia sempiterna considerant in speciali sicut facit Astronomia. *Putat quæ circa numeros*, id est, Arithmetica, & *Geometria*, quæ versatur circa magnitudines: numerus autem, & magnitudo sunt quædam accidentia. Et subdit, *Quòd quidem igitur plures sint lationes eorû, quæ feruntur planetarum manifestum etiam parum attingentibus*, scilicet scientiæ Mathematicas: quia hoc supple patet ad sensum. *Enim pro quia, vni quodq; astrorum errantium fertur*, scilicet pluribus lationibus quàm vna. Dicuntur autem planetæ aftra errantia: non quòd in se irregulariter moueantur: sed quia præter varios motus quos habent, non semper seruant eandem positionem, & figuram ad alias stellas, vnde propter causam oppositam aliæ stellæ dicuntur fixæ, cum semper sint in eadem distantia, & propinquitate. Et subdit: *Quot sunt hæc*, scilicet lationes planetarum nunc nos dicemus quidem secundum, scilicet ea quæ dicunt quidam Mathematicorum, & hoc attentionis gratia, id est, vt reddamur attentis, & vt menti suscipiatur, scilicet à nobis aliqua pluralitas determinata illarum lationum. *Reliquum verò* si quid videatur præter modò prædicta ab eo tractantibus, id est, si quid aliud apparet postea præter ea quæ dicuntur, & tractantur à modernis: oportet hoc quid quærentes ipsos, id est, vt quæramus per nos ipsos. *Ista verò persuaderi à quærentibus*, id est, quod in hoc persuadeamur ab his, qui de talibus inquirunt. Et subdit, quòd *Amare quidem oportet vtrosque*, scilicet tã eos quorum opinionem sequimur; quàm eos, quorum opinionem fugimus. *Persuaderi autem à certioribus*, scilicet nos oportet; quia illi certius veritatè cognouerunt. Ratio huius potest esse: quia in eligèdo, vel fugièdo opinionè nõ debet homo duci amore, vel odio opinatis: sed potius ipsa veritate: & idè amare quidem vtrosque oportet, quia vtrique iuant ad inquisitionem veritatis: & idè iustum est dicere gratias, vt habetur 2. huius: c. 2. tamen oportet à certioribus persuaderi.

Notandum, quòd illud quod hic dicitur scilicet quòd aliæ scientiæ Mathematicæ ad Astrologia, de nulla substantia cõsiderant, videtur esse cõtra illud, quod dictum est 6. huius. Quòd scilicet scientia Mathematica cõsiderat de substantia corporea, vt de secundo speculabili. Tamen exponendum est, vt ibidem dictum fuit, quòd licet secundum veritatem scientia Mathematica sit de substantia corporea; tamen dicitur esse de quantitate continua, vel discretæ, ex hoc, quia Mathematicus

*Accedit ad
inquirendum
determinatè
numerum
mobilium &
mouentium.*

*De numero
lationum &
orbium primo
pertractat.*

*Astrologia
proprie de
motibus cele-
stibus consi-
derat: ideo
ab ipsa nu-
merum latio-
num & cor-
porum talium
accipere con-
uenit.*

*Quare 7 pla-
netæ dicuntur
stellæ erraticæ*

*Vide 1. Cat.
t. c. 101. &
1. Eth. c. 6.*

Qualiter Mathematica de substantia & accidentibus determinat.

supponit quantitatem, tanquam primam passionem, mediante qua in substantiam corpoream reducuntur omnes alias passionem; quantitatem autem supponit tanquam passionem per se notam: & ideo quadam appropriatione Mathematica dicitur de quantitate, licet realiter sit de substantia corporea, ut ibidem fuit declaratum.

Planetam moueri pluribus modis.

Planetam contingit se habere tripliciter.

Notandum etiam, quod ultra motum diurnum, qui est motus primi mobilis, deprehensum est plures esse lationes planetarum secundum instrumenta Mathematica; puta astrolabium, & quadrantem; &c. Et etiam per rationem, quatenus motus planetæ apparet quandoque velocior, quandoque tardior; & planeta quandoque videtur directus, quandoque retrogradus, quandoque stationarius statione prima, vel secunda: quod non potest esse secundum motum sphaeræ, cum ille sit omnino uniformis. Et ideo ad saluandum hos diuersos motus Ptolemæus, & alij periti Astrologi inuestigauerunt circulos planetarum præter sphaeræ, scilicet deferentes, & Epicyclum, &c. Et ideo bene ait Philosophus, quod astrorum errantium plures sunt lationes quam vna. Deinde cum dicit:

Eudoxus quidem igitur Solem, & Lunam utriusque lationem in tribus posuit esse sphaeris. Quarum primam applanorum astrorum esse. Secundam autem secundum eum qui Zodiaci per medium. Tertiam autem secundum obliquatum in latitudinem animalium. In maioribus autem latitudine obliquati secundum quam Luna fertur, quam secundum quam Sol.

T. c. 46.

Errantium vero astrorum in quatuor cuiusque sphaeris. Quarum primam quidem, & secundam illis eandem esse. Et eam que est applanorum, que omnes est ferens: & eam que sub ea ordinata, & secundum eum, qui per medium Zodiaci lationem habentem, communem omnium esse. Tertia vero omnium eo in circulo polos esse, qui per media signa transit. At quarta lationem per obliquum ad medium circum huius esse. Tertia vero esse sphaera polos aliorum quidem proprios; Veneris vero, & Mercurij eosdem.

18

Prosequitur de intento iuxta modum datum, narrans opinionem illorum quos sequitur, & qui tempore suo erant magis famosi in Astrologia. Et diuidit in duas, secundum duas opiniones, quas adducit. Secunda ibi: *Callipus autem.*

Aristotel. & Astrologi quos imitatus est errauerunt in numero orbium caelestium & circularum.

Ad euidenciam istorum notandum, quod Aristoteles & hi quos sequitur, in multis errauerunt circa Astrologiam. Tum, quia cælum stellarum opinati sunt esse primum mobile, & primum cælum simpliciter: & ideo post illud non posuerunt nisi orbem planetarum, quod falsum est, secundum quod dictum est iam: tamen quia negauerunt epicyclos, & excentricos, id est, circulos deferentes, quorum utrumque ponendum est, ut à magis peritis Astrologis est repertum, ut iam dictum est. Vnde per illos circulos saluant diuersitates apparentes in planetis, siue quantum ad quantitatem, siue quantum ad figuram: siue quantum ad velocitatem, & tarditatem, stationem, retrogradationem, & directionem, &c. De istis opinionibus

non est multum curandum in se, quia hoc est alterius negotij. Primam ergo opinionem recitans, dicit: quod *Eudoxus quidem igitur Solem, & Lunam utriusque lationem in tribus sphaeris posuit esse*, ita quod motum Solis, & Lunæ dixit fieri in tribus: *Quarum primam scilicet lationem, vel sphaeram, tam Solis, quam Lunæ, dixit astrorum applanorum, id est, fixorum; & iste est motus diurnus, quo mouentur ab Oriente in Occidentem motu primi mobilis: quod Eudoxus dixit esse cælum stellatum, ut prædictum est. Quia verò non putauit, quod non solum primum mobile sufficeret ad reuoluendum sphaeras omnes planetarum motu diurno, sicut posuit Ptolemæus, & alij periti Astrologi, ideo assignauit cuiuslibet planetæ sphaeram propriam, in qua moueretur motu diurno. Et ad hunc motum cauendum posuit primam sphaeram Solis, & Lunæ. Secundam autem sphaeram posuit secundum eum: scilicet motum, qui est per medium, scilicet Zodiaci sub linea eclipctica. Nam Sol, & Luna mouentur per medium Zodiaci sub linea eclipctica ab Occidente in Orientem contra motum primum, qui dicitur motus longitudinis: & ad cauendum hunc motum posuit secundam sphaeram. Tertiam autem sphaeram posuit secundum motum obliquatum in latitudinem animalium, id est, signorum Zodiaci, quæ figurantur, ut in pluribus figura alicuius animalis: secundum enim Eudoxum Sol, & Luna non semper sunt sub eclipctica, sed quandoque declinant ab ea, nunc ad Aquilonem, nunc ad Austrum: & iste dicitur motus latitudinis. Quia verò iste motus magis apparet in Luna, quæ in Sole, quatenus plus declinat ab eclipctica. Ideo subdit, quod in maiori latitudine apparet supple obliquari motum, secundum quem Luna fertur, quam secundum quem Sol. Veruntamen secundum Ptolemæum, & Magistrum, in sphaera, licet Luna habeat hunc motum latitudinis, non tamen Sol, sed semper decurrit sub eclipctica. Eudoxus autem, ut ait Simplicius, opinatus est, quod Sol declinat ab eclipctica, nunc versus polum Arcticum, nunc versus Antarcticum, motus ex hoc quia Sol non semper oritur in eodem puncto, cum est in Tropici hyemali, & æstiuo. Propter hunc ergo motum saluandum posuit tertiam sphaeram Solis & Lunæ. Et dicitur quod hanc tertiam sphaeram posuit in Sole reuolui ad eandem partem cum secunda: sed in Luna ad partem eandem cum prima sphaera. Et subdit quod *Errantium vero astrorum aliorum scilicet quinque planetarum, posuit supple motum in quatuor cuiuslibet sphaeris, quarum primam quidem, & secundam dixit esse eandem, id est, eiusdem rationis cum prima, & secunda Solis, & Lunæ; quia motus primus, quem ponebat esse stellarum fixarum; & motus secundus, qui est per medium Zodiaci secundum longitudinem, apparet communiter in omnibus planetis. Idem dicit quod *Et eam scilicet sphaeram, aut lationem, que est applanorum, id est, stellarum fixarum: que est ferens omnes motus scilicet raptus. Et eam scilicet sphaeram, que est ordinata sub ea, & habet motum lationem secundum eum motum, qui est per medium Zodiaci, dixit esse communem omnium* Et subdit quod *Tertia vero sphaera omnium, scilicet aliorum quinque dixit esse polos in eo, qui est per medium animalium, id est, in linea eclipctica. Hæc autem tertiam sphaeram posuit ad cauendum motum latitudinis. Quarum autem lationem posuit esse secundum obliquatum ad medium huius, scilicet tertie sphaeræ. Dicit enim quod quia ponebat omnes sphaeras esse excentricas, sequitur quod ex quo Zodiacus transibat per***

Opin. Eudoxi de numero calorum apparentis licet erronca.

Soli & Lunæ Eudoxius 3. sphaera s attribuit.

Aliis vero quandoque quatuor.

per polos tertiæ spheræ, quòd è conuerso tertia spherata transiret quandoque per polos Zodiaci: ex quo sequitur quòd motus tertia spherata deferret ipsum planetam vsque ad polos Zodiaci, quòd tamen nunquam contingit: & idèd fuit coactus ponere quartam spheram, quæ ipsam planetam deferret, quæ reuoluitur in contrarium tertiæ in æquali tempore, ad impediendum ne plus diuertatur secundum latitudinem à Zodiaco, & ne exeat extra latitudinem Zodiaci plusquam oportet. Et hoc est, quòd dicit quòd *Quarta lationem*, id est, quartum motum planetæ ponebat esse secundum quandam *circulum obliquatum ad medium tertia spheræ*, id est, contra maximum eius circulum, atque motum.

Notandum, quòd iste Eudoxus ad saluandum prædictas diuersitates, quæ apparent in planetis, posuit vnicique planetæ diuersas spheratas concentricas mundo: quarum vnaquæque habet motum proprium, & ex illis motibus causantur ea, quæ apparent circa motus planetarum: iste autem spheratæ sunt in numero 26. Nam cum cuilibet quinque planetarum assignaret quatuor spheratas, omnes simul sunt 20. Quibus si iungantur 3. Solis, & 3. Lunæ: quæ sunt 6. Omnes simul erunt 26. Sic tamen quòd corpus cuiuslibet planetæ intelligatur defixum in vltima suarum spheratarum versus centrum mundi. Deinde cum dicit:

Callippus autem positionem quidem spherarum eandem posuit cum Eudoxo: hoc autem distantiarum ordinem. Pluralitatem verò ei quidem qua Iouis, & ei qua Saturni eandem cum illo dedit. Solis verò, & Luna duas existimabat adhuc apponendas esse spheratas, apparentia si quis est redditurus: reliquis verò planetis singulis vnâ. Necessè autem simul posita omnes apparentia sunt redditura secundum quemlibet errantium: alteras spheratas vna minores esse reuoluentes, & ad idem restituentes, præter primam spheratam semper inferius ordinati astri: sic enim solum contingit planetarum lationem omnia facere. Quoniam igitur in quibus quidem ipsa feruntur spheratis: hæc quidem octo; hæc autem quinque, & viginti sunt. Harum autem solas non oportet reuolui in quibus in sine ordinatum ferunt. Quæ quidem reuoluunt eas, quæ sunt primorum duorum sex erunt. Et quæ ante eas, quæ sunt posteriorum quatuor, sex decim. Omnium itaque numerus, & ferentium, & reuoluentium ea quinquaginta quinque. Si autem Soli, & Luna non addiderit: quia quos diximus motus, omnes spherata erunt septem, & quadraginta. Pluralitas igitur spheratarum tanta sit.

Narrat secundam opinionem, quæ est Callippi, quæ est de pluralitate spheratarum. Iste autem Callippus, vt ait Simplicius, fuit conuersatus Athenis cum Aristotele qui cum Callippo correxerat, & suppleuit ea, quæ inuenta fuerant ab Eudoxo. Vnde in quibusdam conueniebat cum Eudoxo & in quibusdam differebat. Idèd dixit, quòd *Callippus autem posuit eandem positionem spheratarum cum Scoti Oper. tom. IV.*

Eudoxo: hoc autem est, id est, secundum distantiarum ordinem. Quia scilicet ordinabat planetas, sicut Eudoxus, & etiam motus, & spheratas sicut & ipse. Conueniebat etiam, quia pluralitatem scilicet spheratarum ei quidem qua Iouis, & ei qua Saturni eandem dedit, id est, assignauit cum illo scilicet Eudoxo: quia vtique dedit quatuor spheratas, quæ simul sunt octo, sed differebat ab eo in aliis. Idèd subdit, quòd *Solis verò, & Lunæ duas spheratas existimabat adhuc esse apponendas: si quis est redditurus apparentia*, id est, si quis velit assignare, & reddere rationem eorum, quæ apparent circa motus Solis, & Lunæ, ita quòd Sol habeat quinque spheratas, & Luna similiter quinque, quæ simul sunt decem. Has autem duas spheratas addit forsitan propter saluandam velocitatem, & tarditatem apparentem in motibus Solis, & Lunæ: *reliquis verò planetis*, tribus scilicet qui restant, puta Marti, Mercurio, & Veneri, *singulis*, tribus scilicet vnâ spheratam addebat. Ita quòd quilibet habet quinque quæ simul faciunt 15. quæ si addantur præcedentibus simul faciunt 33. & has omnes vocabat deferentes: quatenus secundum eas corpus planetæ ferebatur: illam autem vnâ spheratam addebat illis tribus planetis scilicet Marti, Mercurio, & Veneri, fortè ad saluandam retrogradationem, & stationem quæ apparent in planetis illis. Vltra autem istas spheratas deferentes ponebat alias, quæ vocabant reuoluentes propter causam, quæ dicitur. Et hoc est, quòd subdit: quòd *si omnes, supple spheratæ simul posita*, id est, ordinata & fixata simul sunt redditura, id est, debeant reddere, & causare ea, quæ sunt apparentia, supple de motibus planetarum; si inquam sic est, oportet, supple præter spheratas deferentes prædictas, ponere secundum quodlibet errantium, scilicet secundum quemlibet planetam alteras spheratas reuoluentes, & esse minores vnâ illis, scilicet deferentibus, & ad idem restituentes præter primam spheratam semper inferius ordinati astri: sic enim scilicet ponendo spheratas contingit solum facere, id est, saluare omnia: quæ scilicet apparent circa lationem planetarum.

Vbi ad euidentiâ literæ, notandum, quòd ad ponendum istas spheratas reuoluentes, propter hoc Callippus fuit forsitan coactus, quia vltima spherata superioris planetæ versus centrum, puta Saturni, participat motum omnium superiorum: ita quòd tamen deficiebat in aliquo à motu primæ spheratæ, & propter hoc prima spherata Iouis versus firmamentum, cuius poli insiguntur aliquoties in vltima spherata Saturni, participabat aliquid de motu spheratarum Saturni: & sic non vniformiter mouebatur motu diurno, sicut prima spherata Saturni: quia participans in aliquo semper deficit à participato. Necessè igitur videbatur ponere aliam spheratam reuoluentem ipsam, vt restitueret illud, quòd ei auferebatur de velocitate ex spheratis superioribus: & pari ratione oportebat ponere aliam spheratam reuoluentem secundam spheratam Iouis, & tertiam spheratam reuoluentem tertiam spheratam Iouis. Non enim oportebat ponere aliquam spheratam reuoluentem quartam spheratam Iouis: quia motus quartæ spheratæ versus centrum medium, in qua affixum erat corpus planetæ Iouis, debebat esse compositum ex omnibus motibus superioribus. Secundum hoc ergo Iupiter habebat quatuor spheratas deferentes, & reuoluentes quot deferentes vna minus, vt ait Philosophus, ad idem restituentes præter primam spheratam ordinati astri semper inferius: quia in spherata

Communiter in omnibus originalibus deficit text. hic de 1.4. latitudo, & verba finalia 1. qui habetur non peritralatur.

59

Numerus orbium planetarum 26. secundum Eudoxum.

T.c.47.

61

Quare Callippus reuoluentes posuit quas alij non viderunt ponendas.

Participans semper deficit à participato.

60

inferiori est affixum astrum , cui non responderet aliqua reuoluens. Quæ non puto posse sciri certè. Tamen quantum spectat ad expositionem litteræ Philosophi sufficit scire, quia est : & quia sic posuit Callippus , propter quid quæretur. His præmissis accedit Philosophus ad colligendum numerum sphaerarum prius numeratarum, dicens, quod *Quoniam in quibus quidem ipsa, scilicet astra feruntur sphaeris, id est, sphaeræ deferentes: hæc quidem sunt octo.* Puta quatuor Saturni, & quatuor Iouis. *Hæc autem quinque, & 20. puta 10. Solis, & Lunæ, & quinque aliorum trium, puta Martis, Mercurij, & Veneris, ut prædictum est. Harum autem, scilicet sphaerarum deferentium illas solas non oportet reuolui in quibus in fine feruntur ordinatum,* scilicet astrum sicut iam dictum est. Ex quo inferit, quod illæ sphaeræ, scilicet sphaeræ, quæ reuoluunt eas, scilicet sphaeræ quæ quidem sunt duorum primorum, scilicet Saturni, & Iouis erunt sex, supple reuoluentes : quia cuiuslibet sunt tres, ut dictum fuit. *Quæ autem, reuoluunt supple, eas scilicet sphaeræ, quæ sunt quatuor posteriorum, erunt sedecim, quæ cum sex prædictis faciunt 22. quibus si addantur prædictæ 33. deferentes faciunt 55.* Idè subdit, quod *Omnium itaque numerus, & ferentium scilicet sphaerarum, & reuoluentium eas est 55.*

Numerus orbium secundum opinionem Callippi.

62

D. Thomas.

Aduertendum autem, quod cum post Saturnum, & Iouem sint alij quinque planetæ, apparet quod prætermittit vnum eorum, cum dicit, *posteriorum quatuor* : & ut dicitur præmittit illum vnum, vel ex errore qui quandoque accidit in numeris ; vel fuit error scriptorum, ut loco quatuor scribi debeant quinque, & loco sex, nouem, quia ex subtractione vnus planetæ subtrahuntur tres sphaeræ reuoluentes. Sed quia poterat esse dubium an Lunæ, & Soli sint addendæ duæ sphaeræ, quas Callippus addit : vel an vtiq; sint dandæ duæ sphaeræ solùm, ut posuit Eudoxus. Idè subdit Philosophus : *Si autem Luna, & Soli non addiderit quis motus quos diximus, scilicet Callippum addidisse, omnes sphaeræ erunt 7. & 40.* Quia tam Sol, quam Luna habebant solùm tres sphaeræ reuoluentes : ut ait Eudoxus. Et tunc verum est quod dicitur : quia si à 55. subtrahantur quatuor deferentes, duæ Solis, & duæ Lunæ, & totidem reuoluentes, quæ eis respondent, quæ simul faciunt octo. Pater quod non manent nisi 47. Concludit ergo, quod *pluralitas igitur sphaerarum tanta sit.*

Resolutio dictorum de numero calorum, sed vide in Scot. 2. d. 14. q. 2.

Notandum, quod ut potest patere ex prædictis, Callippus assignat Saturno, & Ioui quatuor sphaeræ deferentes, ut patet, & tres reuoluentes, quæ omnes simul faciunt 14. Ponebat enim reuoluentes æquales deferentibus vna minus. Soli autem, & Lunæ assignauit cuiuslibet quinque deferentes, & quatuor reuoluentes; quæ simul sunt, 18. Aliis autem tribus scilicet Mercurio, Marti, & Veneri, cuiuslibet quinque deferentes, & quatuor reuoluentes, quæ sunt simul 27. Omnes igitur sphaeræ simul sumptæ faciunt 59. tamen quicquid sit in causa, dimisit numerare reuoluentes vnus planetæ ; & alterius à Saturno, & Ioue : quia non enumerat nisi quatuor planetas post illos duos, & sic deficient quatuor reuoluentes. Quæ si auferantur à 59. remanent 55. Vltèrius si duæ sphaeræ quas ille addebat vnæ Soli, & alteram Lunæ non addantur : quia secundum aliquos non sunt addendæ ; tunc auferentur à 55. quatuor deferentes, duæ à Sole, & duæ à Luna, & per consequens quatuor reuoluentes, quæ eis correspondent, quæ simul

sunt octo. Si ergo octo auferantur à 55. remanent 47. & huc est numerus sphaerarum quem Philosophus concludit,

S V M M Æ S E C V N D Æ

C A P. V.

Tot esse Intelligentias, quot cælos secundum Philosophum, cuius opinio comparatur, & accommodatur hæc de re.

S V M M A R I V M,

Concludit tot esse Intelligentias, quot sunt cæli. Sed malè concludit, & erroneè, Quia millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebat ei, Dan. 7. Tria obiecta soluit: de quibus benè Doctõr ; qui in solutione tertij notat, ex Philosopho malè intellecto, D. Thomam colligere, materiam esse principium indiuiduationis, de quo 2. d. 3. q. 5.

Quare, & substantias, & principia immobilia, & insensibilia tot rationabile existimare. Necessarium igitur dimittatur fortioribus dicere.

T. c. 48.

Postquam Philosophus inquisiuit numerum mobilium, & motuum cælestium, ex illis concludit numerum substantiarum immaterialium mouentium. Circa quod tria facit. Primò concludit intentam conclusionem. Secundò excludit triplicem obuiationem. Tertio comparat quod dixerat ad antiquorum opiniones. Secunda ibi : *Si autem nullam.* Tertia ibi : *Tradita sunt autem.* Dicit ergo, quia cum tanta, supple, sit pluralitas sphaerarum, & motuum cælestium, *Rationabile est existimare tot esse substantias,* scilicet immateriales, & principia immobilia, ut habet alia litera, id est, corpora cælestia, quæ mouentur. Dicit autem *rationabile* ad denotandum hoc esse conelufum rationabiliter : quia ex auctoritate aliorum, & non per necessitatem. Idè subdit: *Necessarium enim scilicet dicere dimittatur fortioribus,* id est, subtilioribus quam ipse esset ad hoc inuestigandum. Deinde cum dicit :

63

Numerum Intelligentiarum ex numero motorum primorum & motuum tantum concludit.

Si autem nullam possibile dicere rationem non ordinatam ad astra rationem. Amplius autem omnem naturam, & omnem substantiam impassibilem, & secundum se optimum sortitam, esse finem oportet existimare: nulla erit præter has altera natura; sed hunc substantiarum numerum esse necesse est. Si enim essent alia, mouerent vique fines existentes rationis.

Excludit triplicem obuiationem. Quarum secunda ponitur ibi : *Sed alia quidem esse rationes.* Tertia ibi : *Quia autem vnum calum.* Posset enim forsan aliquis dicere, quod sunt quædam alia substantiæ separata, quibus non correspondent aliqui motus

64
1. Obiectio. Excludit instantiam, ut potest.

motus

motus cælestes. Primò ergo ad hoc excludendum dicit, quòd *Si nullam lationem cælestem est possibile esse non ordinatam ad lationem*, alicuius astri. *Amplius autem*, scilicet si oportet omnem naturam, & omnem substantiam impassibilem sciriitiam optimum esse secundum se, id est, quæ habet suam perfectionem secundum se, & sine motu. Si omnem, inquam, talem potentiam oportet existimare esse finem, supple alicuius lationis cælestis, sequitur quòd nulla est altera natura præter has, supple substantias impassibiles, & immateriales, quæ sunt fines motuum cælestium: sed necesse est hunc esse numerum substantiarum separatarum, qui est numerus motuum cælestium. Si enim essent alia, mouerent utique, ut existentes finis alicuius lationis.

Notandum, quòd ista prima obuiatio est cogens, & Catholica: sunt enim multæ substantiæ immateriales, puta Angeli, qui non sunt motores alicuius orbis, siue motus cælestis. Nec hoc est necessarium: quia possunt esse quædam alia substantiæ separatae dignioris perfectionis, quàm ut deputentur ad aliquam cælestem sphaeram. Vnde, & plurimi sunt Angeli beati, iuxta illud Danielis: *Milia millium ministrabant ei*. Deinde cum dicit:

Sed alias quidem esse lationes impossibile præter dictas. Hoc autem existimare ex latibus rationabile. Nam si quidem ferens, latius gratiâ natum est: & latio omnis lati est alicuius: nulla latio sui gratiâ erit: nec alius alicuius lationis: sed astrorum gratiâ. Nam si fuerit lationis gratiâ: & illam alterius gratiâ oportebit esse. Quare quoniam non est possibile ire in infinitum, finis erit omnis lationis latorum, aliquod diuinorum corporum secundum locum.

Remouet secundam dubitationem. Diceret enim aliquis fortè, quòd in cælo sunt alia lationes plures à prænumeratis, quæ quidem non possunt deprehendi, quatenus ex eis non accidit diuersitas aliqua circa astra, quæ moueri percipiuntur sensu. Hoc ergo excludens dicit, quòd *Alias quidem esse lationes est impossibile præter dictas*. Ex quibus scilicet accidit diuersitas circa astrorum motum. *Hoc autem existimare rationabile ex latibus*, id est, ex astris quæ feruntur. *Nam si omne ferens*, puta sphaeram, natum est gratiâ lati, id est, propter illud quod fertur, & omnis latio est alicuius lati, sequitur quòd nulla erit latio cælestis, quæ sit gratiâ sui, nec gratiâ alicuius alius lationis: sed omnes, supple, lationes sunt gratiâ astrorum, quæ feruntur. *Nam si fuerit latio gratiâ alterius lationis, & illam oportebit esse gratiâ alterius lationis, & sic in infinitum. Quare quoniam non est ire in infinitum*, sequitur quòd finis omnis lationis erit aliquid diuinorum corporum latorum, id est, quæ feruntur secundum cælum, puta planetæ. Corpora enim cælestia vocat diuina, fortè ratione incorruptibilitatis, & permanentiæ æternæ.

Notandum, quòd utique concedendum est, nullum esse motum cælestem, ex quo non possit percipi diuersitas in aliquo astro quòd mouetur: licet secundum veritatem motus cælestes non sunt tales, nec illi quos Philosophus ponit qui non sunt scilicet illarum plurium sphaerarum, quos ponit in quolibet planeta, & aliquos præ-

termittit: qui scilicet sunt motus circulorum deferentium, & epicyclorum ut tradunt Astronomi moderni. Vnde dato, quòd numerus Intelligentiarum esset secundum numerum mobilium cælestium. Aliter esset dicendum de numero quàm Philosophus posuerit. Deinde cum dicit:

Quia autem unum cælum, manifestum. Si enim plures essent cali, ut homines foret principium quidem circa unumquodque specie unam, numero verò multa. Sed quæcunque sunt numero multa multam materiam habent. Vna enim, & eadem ratio multorum, ut hominis. Socrates verò vnus. Quia autem quod quid erat esse non habet materiam primam, entelechia enim. Vnum igitur, & ratione, & numero primum mouens immobile ens: & motum ergo semper & continuè unum solum. Vnum ergo solum cælum.

Remouet tertiam obiectionem. Possent enim forsitan aliquis dicere, quòd sunt plures alij mundi, in quorum quolibet sunt plures, & tot sphaeræ, & motus, sicut & in isto, & idè oportet ponere plures immateriales substantias. Hoc ergo excludens dicit: *Quòd autem sit unum cælum tantum manifestum est. Si enim essent plures cali*, supple numero, & in eadem specie, ut sunt plures homines, sequitur quòd principium, supple primum & immobile, quòd esset circa unumquodque, primum cælum, fieret unum specie, numero verò multa: ita quòd essent plura prima principia secundum numerum communicantia in vna specie: quòd ostendit esse impossibile, dicens: *Sed quæcunque sunt numero multa, & supple vnum specie, habent materiam*, per quam scilicet distinguuntur. *Multorum enim, scilicet indiuiduorum est vna, & eadem ratio specifica, ut ea quæ est hominis. Socrates verò est vnus*, non solum, supple, secundum rationem specificam: sed etiam secundum naturam indiuidualem, sed primum supple principium, quòd est quòd quid erat esse, non habet materiam. Enim pro quia, supple eius essentia est entelechia, id est, primus actus. Materia autem indiuidualis supponit potentialitatem in natura, quam contrahit ad hæccitatem. Concludit ergo, quòd primum mouens est immobile, est igitur unum, & ratione, scilicet specifica, & etiam numero; ergo, & motum, qui scilicet ab eo causatur semper, & continuè, qui est primus motus, oportet esse solum unum; ergo per consequens, *Cælum erit unum solum.*

Notandum, quòd aliqui peruerentes sensum litteræ ex hoc loco sumunt argumentum, quòd materia, quæ est pars essentialis, sit causa indiuiduationis. Nam ista ratio quòd concluditur vnitas cæli ex vnitate motoris, & vnitas motoris, non tantum specie, sed numero, propter hoc, quòd non habet materiam, non videtur valere: nisi distinctio numeralis fieret per materiam: sed non valet, & quiuocat enim de materia, sicut sæpè dictum est. Concedo enim quòd non ponuntur plures motores primi, quia in primo motore non est materia; id est, non est in eo aliquod aliud: sed est de se hæc sine alio contrahente. Nam talis contradictio non stat cum perfecta simplicitate, & idè quiditas Dei est de se hæc. Excludit ergo Aristoteles à primo motore materiam, non solum illam, quæ est altera pars essentialis compositi; sed illam, quæ dicitur

Omnia Intelligentia est finis alicuius lationis immo finis eius est mouere, licet non primo.

AL existētis.

Vide 48. d. 4. q. 2.

T. coin. 49.

66

3. Obiectio.

Ex immaterializare arguitur primi motoris unitatem numeralem, ex ipsius vero unitate motus & mobilis unitatem. Vide 3. d. 2. par. 2. & 2. q. quæst.

65

2. Obiectio. Motus alios cælestes esse præter prædictos asseri tamē posse. Ferens est gratiâ lati, & motus moti.

67

Excludit intellectum D. Thomæ, & aliorum de principio indiuiduationis. Materia duplex. Causa indiuiduationis duplex.

Quid rectè, & quid non dicit hic Philosophus.

icitur proprietates individualis, quæ est causa individuationis, non prima,

S V M M A R I V M.

Comparat sua sensa opinioni antiquorum accommodatè, & videtur planè Intelligentias omnes, Deos facere, & consequenter non vnum tantum Deum agnoscere: Sed variè in hoc exponitur.

T. com. 50.

Tradita sunt autem à senioribus, & antiquis in fabula figura dimissa posterioribus: quia dijsunt hi, & continet diuinam naturam vniuersalem. Reliqua verò fabulosè iam adducta sunt ad persuasionem multorum, & ad opportunitatem multorum, ad leges etiam conferens. Conformes enim hominibus hos, & aliorum animalium quibusdam similes dicunt: & his altera consequentia, & dictis similia. A quibus si quis separans id accipiens solum, quod primum Deos existimauerunt primas substantias esse: diuinè utique esse dictum putabit, & secundum verisimilitudinem. Et sæpè inuenta ad possibile vnaquaque, & arte, & Philosophia: & iterum corruptis; & has opiniones illorum, quasi reliquias vsque nunc saluatas esse.

T. com. 51.

Paterna quidem opinio, & quæ à primis, in quantum nobis manifesta solum.

68

Comparat ea quæ dixerat ad antiquorum opinionem, dicens, quòd ea quæ supple, dicta sunt de substantiis immaterialibus, à senioribus, & antiquis tradita sunt, & dimissa posterioribus, in figura fabula scilicet, quia hi quidem sunt quidam dii: & quòd illud quod est diuinum, continet naturam vniuersam: & hoc etiam patet ex prædictis si omnes substantiæ immateriales dicantur dii, vt videtur Philosophus sentire. Si verò solum primum principium dicatur Deus, tunc erit tantum vnus Deus. Et subdit quòd reliqua verò sunt iam adducta fabulosè, scilicet antiquis ad persuasionem multorum, qui scilicet non possunt capere difficultia, & intelligibilia, & hoc fuit, conferens ad opportunitatem multorum, & ad leges, supple legendas, & obseruandas, pro vtilitate humanæ conuersationis, vt scilicet ex talibus inuentis, suaderetur multitudini, vt vitia fugientes, virtuosa opera exercebant. Hoc autem fabulosè traditum exponit dicens, quòd hos, scilicet Deos, dicunt esse conformes hominibus, & similes quibusdam aliorum animalium: & his alia similia, & consequentia dictis similiter posuerunt: ponebant enim quosdam homines deificatos, & quædam similiter animalia, quæ Deos appellabant, & alia quæ ex his sequuntur. Et subdit: A quibus, scilicet dictis antiquorum, si quis id accipiat solum separans, id est, relinquens alia dicta, quòd primum, id est, quod primò ostensum est à primis Philosophis, primas substantias id est, immateriales, Deos existimauerunt, putabit utique esse dictum diuinè, & secundum verisimilitudinem. Vnde hinc Philosophus videtur apertè consentire opinioni, quæ dicebat omnes substantias immateriales esse Deos: quia hoc afferit esse dictum diuinè, & verisimiliter, &

Antiquorum opinio, dicta de substantiis immaterialibus confirmata.

Quare antiqui plures Deos ponebant.

per consequens videtur secundum eum, quòd quælibet Intelligentia sit quoddam necesse esse, & virtutis infinitæ, vt superius dicebatur. Et de hoc quæretur statim. Et subdit quòd vnaquaque arte, & Philosophia inuenta sæpè ad possibile, id est, secundum humanam possibilitatem, & iterum corruptis. Has opiniones illorum, scilicet antiquorum patet esse saluatas vsque nunc, quasi reliquias. Vltimò concludit, quòd paterna quidem igitur opinio, & quæ à primis tradita est, in tantum nobis est solum manifesta, scilicet per modum fabulae,

Notandum, quòd quia Philosophus opinatus est mundum fuisse ab æterno, idèd habuit ponere consequenter, quòd quælibet ars, & Philosophia frequenter fuit inuenta, & iterum sæpè corrupta: puta vel per bella impedita studium, vel propter diluuiam, vel aliqua alia accidentia. Manifestum enim erat Philosopho, quòd ab aliquo certo tempore ceperant homines Philosophari, & artes inuenire. Videbatur enim irrationabile, quòd per infinitum tempus antè, humanum genus philosophiæ, & aliis artibus priuatum extitisset, sed nos quidem illustrati fide credimus mundum incepisse, nec oportet in hoc Philosopho assentire: quia & negato antecedente, oportet & consequens negare.

69
Quia Philosophus posuit mundi aeternitatem: idea plura falsa consequenter posuit.

S V M M Æ S E C V N D Æ

C A P. VI.

Examinantur nonnullæ dubitationes circa primi intellectus intellectionem.

S V M M A R I V M.

Primum ens esse actu intelligens, & suum intelligere, seque habere pro obiecto motiuo: de quo Doctor 1. d. 2. q. 2. n. §. quarta Conclusio, nu. 24. Quod ait intellectum primi non intelligere aliud à se, benè exponit Doctor, scilicet, quòd sit obiectum adæquatum, vel motiuum eius, omnia tamen alia intelligit, vt terminatiua.

Quæ verò circa intellectum, habent quasdam dubitationes. Videtur quidem enim apparentium diuinissimum. Quomodo verò habens talis erit, utique habet quandam difficultatem.

Hic, vt dicebatur, inquit de substantiæ immaterialis intellectualitate, vel intelligibilitate. Circa quod duo facit. Primò præmittit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: Nam si non. Dicit ergo primò; quòd habent quasdam difficultates, ea supple, quæ spectant circa intellectum, scilicet primi mouentis, & substantiæ immaterialis: Videtur quidem enim apparentium, id est, inter ea, quæ hominibus apparent, primum supple principium esse diuinissimum. Quomodo vero talis, scilicet substantia erit utique se habens: habet enim quasdam difficultates, vt dicitur. Deinde cum dicit:

Sermo de substantiæ immaterialis intellectualitate.

Nam

Nam si non intelligat, quid utique erit insigne; sed habet se quemadmodum, ut si dormiens: siue intelligentia: huius vero aliquid principale. Non enim est hoc sua intelligentia, sed potentia: non utique erit optima substantia. Per intelligere enim honorabile inest.

70

Exequitur de intento. Circa quod duo facit. Primò iuxta hoc præmittit quasdam dubitationes. Secundò accedit ad earum solutiones. Secunda ibi: *Primum quidem igitur*. Prima in duas. Primò mouet quæstiones principaliter intentas. Secundò quandam quæstionem annexam. Cuius solutio iuuat ad solutionem quæstionum principalium. Secunda ibi: *Ergo utrum differt*. Prima in duas secundum quòd mouet duas quæstiones. Quarum prima sumitur ut intellectus primi comparatur ad actum. Secunda ut comparatur ad obiectum. Secunda ibi: *Amplius autem siue intellectus*. Dicit ergo: *Nam si intellectus, supple, primi non intelligat, scilicet in actu: sed, supple in potentia, vel in habitu: quid utique erit insigne, & venerabile. Quasi dicat, quòd nõ erit, sed habet se quemadmodum, & si dormiens*. Vult dicere quòd bonitas, & perfectio intellectus est ex hoc, quòd actu intelligit. Si igitur intellectus primi mouentis non intelligat in actu, sed in potentia solum, non erit quidem insigne, & venerabile, sed habebit se ut dormiens: quia intellectus intelligens solum in potentia se habet sicut dormiens, Nam dormiens habet vtique potentias ad opera vitæ: puta sensum, & intellectum: licet opera vitæ non operetur. Vnde somnus dicitur dimidium vitæ, non per operationem actualem, sed solum potentialem, secundum què non distinguitur felix ab infelice, nec virtuosus ab vicioso. Et addit: *Sive, supple dicatur, quòd intellectus primi intelligat, scilicet actu: huius vero aliquid principale, id est, actus intelligendi scilicet est aliud ab ipso, quia eius intelligentia, id est, actus intelligendi non est hoc, quod est /aa, scilicet substantia: sed, supple, sua substantia comparatur ad ipsum, supple intelligere ut potentia, scilicet ad actum, & perfectibile ad perfectionem. Si inquam sic dicatur, sequitur, quòd, supple, primum intelligens non utique erit optima substantia, Enim pro quia, per intelligere inest ei honorabile: & tunc supplendum est, quòd nihil est optimum, vel nobilissimum, quod est nobile, & honorabile per aliud à se,*

Notandum, quòd intellectus comparatus ad suum actum, quod est intelligere, potest tripliciter se habere. Vno modo quòd non habeat ipsum intelligere in actu, sed solum in potentia, & in habitu, ut dormiens. Alio modo quòd habeat ipsum intelligere, & sit intelligens actu, sic tamen, quòd non sit suum intelligere, sed aliud realiter. Alio modo, quòd intellectus sic intelligat in actu, quòd tamen sit idem realiter, quod suum intelligere. Philosophus ergo proponens dubitationem, probat quòd intellectus primi non potest se habere ad intelligere primo modo. Quia si sic, haberet se ut dormiens: & non esset quid insigne, & venerabile. Nec secundo modo: quia si sic, esset substantia perfectibilis ab alio à se, & per consequens non esset optima substantia. Idè oportet dare tertium, scilicet quòd intellectus primi sit realiter, & essentialiter suum intelligere: ut postea ostendetur. Deinde cum dicit:

Amplius autem siue intellectus sit substantia, siue intelligentia, quid intelligit: aut enim seipsum? aut alterum aliquid? aut idem semper, aut aliud?

Mouet secundam quæstionem, quæ sumitur ut intellectus primi comparatur ad obiectum. Dicit ergo, quòd *Amplius autem siue* supple dicatur, quòd *intellectus primi sit sua substantia*, ita quòd substantia primi sit quidam intellectus: *Sive sit intelligentia*, id est, ipsum intelligere, quod est actus intelligendi, quod quærebat prima quæstio, *quid intelligit?* id est, adhuc restat quæstio, quid habet pro obiecto, quod intelligit: *aut enim intelligit seipsum, aut aliquid alterum: & si aliquid alterum, aut intelligit semper idem, vel aliud*. Puta nunc hoc, nunc illud. Deinde cum dicit:

Aut utrum differt aliquid, aut nihil intelligere bonum, aut contingens?

Mouet quandam annexam quæstionem, cuius solutio iuuat ad quæstiones principales: Circa quod tria facit. Primò proponit quæstionem. Secundò addit eius solutionem. Tertio infert ex dictis duplicem conclusionem. Secunda ibi: *Aut inconueniens*. Tertia ibi: *Palam ergo*. Est ergo quæstio *utrum* supple ad nobilitatem, & perfectionem intellectus *differt aliquid: aut nihil intelligere bonum*, id est, aliquid obiectum nobile, & bonum; *aut contingens*, id est, quodcunque contingit indifferenter. Deinde cum dicit:

Aut inconueniens meditari de quibusdam.

Ponit solutionem volens, quòd differat: quod declarat quodam signo dicens: *Aut inconueniens est meditari de quibusdam*, scilicet quæ sunt vilia: quod non esset, nisi nobilitas obiecti intelligibilis faceret ad nobilitatem intellectus. Ratio huius est, quia actus specificatur principaliter ex obiecto: & idèd quòd obiectum nobilius: tantò nobilior & actus. Ad nobilitatem ergo intellectus multum refert meditari, id est, intelligere obiectum nobile, vel vile. Deinde cum dicit:

Palam ergo, quòd diuinissimum, & honorabilissimum intelligit.

Infert ex dictis duplicem conclusionem. Secunda ibi: *Et non transmutatur*. Dicit ergo, quòd quia, supple, multum differt ad nobilitatem intellectus, intelligere bonum, aut contingens: *palam ergo*, quòd intellectus, supple, primi cum sit nobilissimus, *intelligit obiectum diuinissimum, & honorabilissimum*. Deinde cum dicit:

Et non transmutatur. In indignius enim non transmutatio. Et motus quidam iam tale.

Ponit secundam conclusionem. Quæ sequitur ex prima dicens, quòd quoniam, supple, sic est, quòd intellectus primi intelligit aliquid diuinissimum, & honorabilissimum. Idèd sequitur, quòd *non transmutatur*, scilicet de vno obiecto intelligibili ad aliud: quod probat dupliciter. Tum quia, supple, cum intelligat obiectum dignissimum, esset *transmutatio* in aliud *indignius*, quod non potest competere intellectui primi entis: quia tunc

2. Dubitatio. Vtrum intellectus primi intelligat actum semper & an suum intelligere sit idem sibi.

71
2. Dubitatio.

3. Dubitatio, est incidens.

Solutio q. incidentalis.

Quanto nobilius obiectum, eo actus nobilior.

1. Conclusio.

72
2. Conclusio. Intellectus primi entis non transmutatur de vno ad aliud.

Intellectum ad suum intelligere contingit se habere tripliciter.

tenderet in defectum. Tum secundò, quia tale, scilicet quod est transire de vno obiecto ad aliud, est quidam motus; & idèd non potest competere primo mouenti, quod est immobile omnino.

Solutio 2.
paris 2. dubitationis principalis.
Idem & non aliud intelligit Deus.

Notandum, quòd ex hoc colligitur solutio vltimæ partis quæstionis principalis, qua quærebatur: vtrum intellectus primi intelligeret aliud, & aliud. Quia ostensum est, quòd non transmutatur, sed semper intelligit idem obiectum dignissimum, & honorabilissimum. Deinde cum dicit:

Primum quidem igitur si non est intelligentia, sed potentia, rationabile est; laboriosum esse ei continuationem intelligentia,

73
Solutio prima dubitationis principalis.
Intelligere primi est id substantia eius.

Accedit ad solutiones principalium quæstionum. Circa quod duo facit. Primo facit quod dictum est. Secundò iuxta datam solutionem mouet quandam quæstionem aliam, quæ restabat. Secunda ibi: *Adhuc autem restat*, Prima in duas. Primò soluit quæstionem. primam. Secundò secundam ibi: *Deinde palam*. Dicit ergo, quòd *Primum quidem igitur si supple substantia sit intelligentis non intelligentia*, id est, sum intelligere; *sed potentia*, id est, habet se in potentia ad intelligere, sicut ad perfectionem aliam à se: *rationabile est*, id est, probabile; non necessarium, *Laboriosum esse ei continuationem intelligentia*. Continuationem intellige, id est, continuus actus intelligendi erit ei laboriosus.

Philosophus non necessario concludit identitatem intelligentia & substantia.

Notandum, quòd signanter dixit hoc esse rationabile, quia non est necessarium. Licet enim intellectio beatifica Angeli, & cuiuslibet beati sit differens ab eius substantia; non tamen continuatio perpetua eius est eis laboriosa, immò summè delectabilis. Videtur tamen consequentia Philosophi probabilis, quatenus potentia videtur esse contradictionis. Et idèd si intellectus primi se habet ad suum intelligere, vt potentia ad actum, potest quantum est de se, intelligere, & non intelligere; nec habet ex se, quod continuè intelligat, & per consequens continuationem illam haberet ab alio: quod autem acquiritur ab extrinseco, & non habetur ex sui natura, rationabile est, quòd insit rei cum labore, licet hoc non sit necessarium: sicut datur instantia de motu cæli, cuius continuitas licet dependeat ab extrinseco motore, non est tamen cum labore: vt dictum est 9. huius, tex. com. 17. & circiter. Deinde cum dicit:

Deinde palam: quia aliud aliquid erit dignius quàm intellectus, scilicet intellectuum. Etenim intelligere, & intelligentia erunt indignissimum intelligenti. Quare fugiendum hac eadem. Etenim non videre quidem quædam dignius quàm videre, non si sit optimum intelligentia. Scipsum ergo intelligit, siquidem est potentissimum.

Soluit secundam quæstionem. Circa quod duo facit. Primò præmittit solutionem. Secundò obiicit contra eam ibi: *Est intelligentia*. Vult ergo, quòd intellectus primi non intelligat aliud à se. Et intendit talem rationem. Si intellectus primi intelligit aliud à se, ergo aliquid est dignius eo. Consequens est falsum; ergo antecedens. Hanc rationem exponit, dicens: *Deinde*, scilicet post solutionem primæ quæstionis, *palam est quia* si intellectus primi intelligit aliud à se, sequitur quòd ali-

74
Solutio 2. dubitationis principalis.
Intellectum primi aliud à se non intelligere ostendit.

quod aliud erit dignius quàm ille, scilicet intellectus obiectum. Quod sic patet: *Etenim* pro quia, *intelligere, & intelligentia*, id est, actus intelligendi inerunt ipsi *intelligenti*, etiam, supple, obiectum *indignissimum*. *Quare hoc*, id est, tale intelligere in actu est fugiendum. *Etenim* pro quia, *dignius est quædam non videre, quàm videre in actu*: non si sit optimum *intelligentia*, id est, quòd hoc non esset si intelligentia esset quod optimum, nam tunc nullum intelligere esset fugiendum. Quia igitur aliud intelligere fugiendum est propter indignitatem scilicet obiecti, sequitur quòd etiam nobilitas ipsius intelligere sit etiam ex nobilitate obiecti. Ex quo sequitur quòd ipsum obiectum sit dignius actu intelligendi. Cum igitur ostensum sit, quòd primum intelligens sit essentialiter suum intelligere, sequitur quòd aliquid aliud esset nobilius eo, si intelligeret aliud à se. Idèd concludit Philosophus, quòd *scipsum ergo intelligit: si quidem*, pro quia, *est potentissimum*: & idèd in eo idem per essentiam sunt intelligens, & intellectum.

Obiectum est dignius actu.

Notandum, quòd intellectus primi entis intelligit scipsum, vt obiectum adæquatam: & intelligendo se intelligit alia nobiliori modo, quàm habeant esse in se. Nam essentia diuina virtualiter continet perfectionem, & entitatem cuiuscunque rei. Vnde etiam res, simpliciter loquendo, nobilior esse habent, vt contentæ in essentia diuina, quàm habeant in seipsis. Modò perfectissimè, & distinctissimè representantur intellectui diuino in essentia obiecta vt in speculo perfecto: & idèd ipsæ res creatæ licet forte terminent actum intellectus diuini, non tamen mouent ipsum ad intelligendum, cum omne mouens, vt sic, sit prius, & dignius ipso moto.

Declarat quomodo intellectus primi intelligit alia à se, & tamè tantum se. Vide q. 3. prolog.

S Y M M A R I V M.

Duæ obiectiones, quòd primum mouens non sit suum intelligere & velle, soluuntur. Exponit benè Doctòr duo quæ hinc tanguntur: quomodo scientia sit idem cum scito: & intelligens idem cum intellectu.

ET est intelligentia intelligere intelligentia, videtur autem semper aliis scientia, & sensus, & opinio, & meditatio; ipsius autem in accessorio.

Obiicit contra datam solutionem. Circa quod duo facit. Primo obiicit. Secundò soluit. Secunda ibi: *Aur in quibusdam*. Prima in duas, secundum quòd obiicit dupliciter. Secunda ibi: *Amplius si aliud*. In prima parte intendit talem rationem: Primum mouens intelligit scipsum secundum te: sed ipsum primum est. idem quod sua intelligentia, vt præostensum est; ergo intelligentia primi erit intelligentia intelligentiæ, quia est sui ipsius, quod est idem quod sua intelligentia. Hoc autem videtur falsum, sicut patet in simili: quia actio sensus, & similiter scientia, &c. videntur semper esse alterius. Dicit ergo, quòd si, supple, prædicta vera sint, sequitur quòd *Intelligentia est intelligentia intelligentiæ*, quod supple videtur falsum: quia *scientia, & sensus, & opinio, & meditatio videntur semper esse alius*, id est, alicuius alterius. Et subdit. Quòd *ipsius autem*, id est, sui ipsius est in accessorio. Vult dicere, quòd si contingat quandoque quòd scientia,

75
1. Obiectio contra datam solutionem.

Formalitates Scor. tollant hanc obiectionem.

Alia restus est principalis reflexus accessorius.

da, & sensus, &c. Sit sui ipsius, pura si aliquis sentit se sentire, vel se in se scire, & sic de aliis, hoc est quasi accessorium, id est, mimis principale : quia actus principalis videtur semper esse respectu alterius obiecti. Si ergo intelligere primi non sit nisi intelligentia intelligentiæ, sequitur vt videtur, quod suum intelligere non erit principale, sed quasi accessorium. Deinde cum dicit :

Amplius si aliud aliquid est intelligere, & intelligi, secundum quid ei ipsum bene inest? Non enim idè esse intelligentiæ, & intellecto.

2. Obiectio.

Ponit secundam obiectionem, quæ stat in hoc, quod aliud est intelligere, & aliud est intelligi. Si ergo primum est suum intelligere, & est ipsum quod intelligitur. Restat dubium, cum sit quoddam optimum, secundum quid inerit ei hoc, quod est bene esse eius? Vtrum scilicet secundum hoc, quod est intelligens : aut secundum quod est intellectum. Ideò dicit: *Amplius si aliud est intelligere, & intelligi secundum quid ei quidem ipsum bene inest?* Quasi diceret, quod est dubium. Et addit: *Non enim est idem esse intelligentiæ, & intellecto.* Vult dicere, quod si quandoque idem fuit subiecto intelligens, & intellectum, non tamen sunt idem secundum esse, & rationem : quia aliud est esse intelligentiæ, & intellecto : licet quandoque vt in primo idem sit intelligentiæ, & intellectum. Deinde cum dicit :

Aut in quibusdam scientia res : in factiuis quidem sine materia, substantia enim, & quod quid erat esse. In Theoricis verò rationes, & intelligentiæ. Non aliter igitur existente eo, quod intelligitur, & intellectu, quacunque non materiam habent, idem erunt, & intellectiua eius, quod intelligitur vna.

Soluit has obiectiones, dicens, quod in quibusdam scientia res, id est, quod res scita est idè quod scientia : quod probat inducendo. Primò in scientiis, factiuis, siue practicis, dicens, quod *In factiuis quidem sine materia*, id est, res scita accepta sine materia, est ipsa scientia: accipiendo scilicet scientiam, vt dictum est 7. huius, r. c. 13. & inde, non pro habitu, sed pro obiecto secundum esse cognitum. Hoc enim modo domus sine materia, vt est scilicet obiectiua, id est, in mente artificis, potest dici ars ædificatoria, quod patet. *Quia, & ars, supple, sic accepta est, substantia, siue quod quid erat esse ipsius scilicet rei factæ.* Omnis enim artifex cum agat cognoscendo, operatur cognoscens, quod quid est rei fierendæ. Secundò inducit in scientiis speculatiuis, dicens, quod *In Theoricis verò rationes, & intelligentiæ*, id est, quod ipsa res scita est idem, quod ratio diffinitiuæ, siue ipsa rei quiditas intellecta, quæ potest dici scientia modo prædicto: & idè quod potentia intellectiua, vt diceret: per hoc enim est aliquis sciens, & intelligens, quia habet rei rationem in esse obiectiuo. Ideò subdit quod in his, *Quacunque non habent materiam, non existente aliter eo, quod intelligitur & intellectu*, scilicet in actu, sequitur quod, supple, in primo mouente, cuius substantia est maximè immaterialis, idem erunt, & intelligentiæ eius quod intelligitur vna, id est, ipsum intelligere & intellectum : & sic vna est intelligentiæ intellectæ, & intelligentiæ intelligentiæ.

Solutio obiectionum. Scientia duplex: vide 3. d. l. q. 6. & 7.

In quibus scientia & scitum sunt idem.

Artifex cognoscendo operatur.

In immaterialibus & maximè in primo idem sunt intelligere & intellectum.

Notandum, quod hic tanguntur duæ propositiones, quæ etiam aut similes habentur 3. de Anima. text. com. 15. & inde. Vna est, quod in separatis à materia idem est scientia, & res scita : accipiendo scientiam non pro habitu, sed pro obiecto secundum esse cognitum, eo modo quo dictum est. Potest etiam dici, quod habet veritatem accipiendo scientiam pro habitu. Nam quia res scita vt sic, habet esse vniuersale, & est in intellectu, saltem obiectiue. Ideò aliquam similitudinem, vel conuenientiam habet cum intelligentiæ, & cum scientiæ existente in intellectu, quæ est eius causa, & similitudo, inclinans ad eius considerationem: & pro tanto possunt dici aequaliter idem, prima tamen expositio, realior videtur. Alia propositio est, quod in theoreticis, quæ etiam sunt separata à materia, quatenus omnis scientia abstrahit ab existentia, & aliis conditionibus materialibus obiecti, idem est non solum res scita, & scientia, vt dictum est, sed etiam ipsa potentia intellectiua. Ita quod idem sunt intelligens, & intellectum, eo modo quo fit vnum ex cognoscente & cognito : quia saltem sunt vnum subiecto, & per accidens, ex hoc, quod obiectum intelligibile est in intellectu per speciem accidentaliter in hærentem intellectui. Si igitur in omnibus est sic, sequitur, quod in separatis à materia secundum esse, & non solum secundum considerationem, idem erit intelligens, & intellectum, cum intelligat seipsum. Et ex hoc soluntur præmissæ obiectiones. Patet enim quod in solo Deo est idem intelligentiæ, & intellectum, & per consequens idem est intelligentiæ intelligentiæ, & intelligentiæ intelligibilis: cum idem sit intelligens, & intelligibile: & idem etiam est in eo intelligere, & intelligi à seipso. Et cum quærebatur: secundum quid sibi inuestit suum bene esse? Videtur dicendum, quod in hoc, quod est intelligere: cum in intelligentiæ suæ essentiæ consistat eius felicitas, non excludendo amorem, quo sua essentia iucundissimè fruitur, scilicet summo bono,

Resolutio dictionum.

Obiectum & potentia, & scire quomodo in creaturis etiam sunt idem.

In solo Deo sunt idem intelligentiæ & intellectum.

Per intelligentiam inest suum bene esse primo, includendo voluntatē, quod verum est formaliter.

S V M M A R I V M.

Primum mouens non se intelligere per modum compositi, triplici ratione probat, sed per modum simplicis & incomplexi.

Adhuc autem restat dubitatio, si compositum est quod intelligitur?

Mouet quandam quæstionem circa solutionem datam, & facit duo. Primò quæstionem mouet. Secundò soluit. Secunda ibi: *Transmutabitur enim.*

Ad euentiam primæ patis notandum, quod aliquid dupliciter potest intelligi. Vno modo per modum simplicis, & incomplexi, cum intelligitur quod quid est rei. Alio modo per modum compositi, & complexi, vt cum intelligitur aliqua enunciatio. Cum igitur dictum sit, quod primum intelligit seipsum, restat dubitatio, vtrum intelligat seipsum per modum simplicis, aut per modum compositi. Ideò dicit: *Quia adhuc autem restat dubitatio si compositum est, quod intelligitur.* Deinde cum dicit:

78
Intelligere & intellectum duplex.

Transmutabitur enim in partibus totius.

Soluit quæstionem, probans per tres rationes, quod primum non intelligit se per modum compositi

Primum non intelligit se per modum complexi, & complexi, & est singularis doctrina.

positi. Secunda ratio ponitur ibi: *Aut indiuisibile.* Tertia ibi: *Aut quod quidem.* In prima parte intendit talem rationem: Si primum mouens intelligit se per modum compositi, ergo transmutabitur in intelligendo. Consequens est falsum, vt præostensum est, ergo & antecedens. Consequentia probatur ex hoc: quia in obiecto composito sunt plures partes, quæ possunt intelligi seorsum. Exemplum, licet hoc compositum, *avis volat*, prout est vnum intellectum, simul intelligatur: tamen pars eius, puta *avis*, potest intelligi seorsum, & *ly volat*, potest similiter intelligi seorsum. Ex quo patet, quòd qui intelligit aliquod compositum, potest transmutari ab vna parte in aliam, intelligendo nunc illam, nunc istam. Similiter ergo esset in proposito: si primum mouens intelligeret seipsum, vt aliquod compositum. Hanc rationem breuiter tangit dicens: *Transmutabitur enim in partibus totius*: si supple se intelligeret vt compositum. Deinde cum dicit:

Aut indiuisibile omne, quod non habet materiam, vt humanus intellectus.

Simplici inquit omnia videt Deus.

Ponit secundam rationem, quæ est talis: Obiectum indiuisibile, & simplex non potest verè intelligi, vt compositum: sed primum est indiuisibile, & simplex cum non habeat materiam; ergo non potest se intelligere vt compositum. Hanc rationem tangit breuiter; dicens, *Aut indiuisibile est omne, quod non habet materiam*: & tunc est supple ratio, vt prius. Et ponit exemplum, dicens, *vt humanus intellectus.* Quod potest intelligi vel secundum similitudinem, quantum ad ipsius indiuisibilitatem, vel potius quoad dissimilitudinem in intelligendo; cum intelligat compositum, & non solum simplex; quia sua intelligibilia accipit à materialibus, quod non contingit de intellectu primi. Deinde cum dicit:

Aut quod quidem compositorum habet in aliquo tempore. Non enim habet ipsum bene in hoc aut in hoc: sed in toto quodam quod optimum, & ens aliud aliquid. Sic autem habet ipsa sui ipsius intelligentia toto æterno.

79
Quomodo ergo scit Deus, & quomodo hoc in hoc, & hoc prius, nec & hoc per hoc.

Considera consequenter, & salua dictum Aristotelis.

Ponit tertiam rationem, quæ talis est: Intellectus intelligens compositum non habet suam perfectionem semper, sed quandoque: sed intellectus primi habet suam perfectionem semper, non tantum quandoque; ergo non intelligit se vt compositum. Maior egrèditur ex hoc, quia intellectus intelligens composita, non habet suum bonum, & perfectionem in ista parte, vel in illa, sed in toto: sed partes sunt priores toto, ex quo sequitur, quòd illud quod non habet suum bonum, vel suum optimum in partibus, quæ seorsum sumi possunt, sed in toto ex partibus constituto, non habet suum bonum semper, sed quandoque. Dicit ergo, quòd *Aut quod quidem compositorum*, id est, intellectus, qui est intelligibile compositorum, habet, supple, suam perfectionem in aliquo tempore, & non semper. *Non enim habet ipsum bene in hoc, aut in hoc*, id est, in hac parte, vel in illa: *sed ens optimum*, id est, suum optimum est *aliquid aliud quod est in quodam toto*: sed intelligentia, scilicet primi, quæ est *ipsa sui ipsius*, sic habet toto æterno: quia scilicet, æternaliter intelligit seipsum, non vt compositum, sed vt simplex.

Al. eius optimum.

SVMMA TERTIA,

De bonitate, & natura vniuersi.

C A P. I.

Primum mouens esse finem extrinsecum vniuersi. Refutat diuersas opiniones de rerum principiis.

S V M M A R I V M.

Primum mouens esse finem extrinsecum totius vniuersi: & quomodo totum vniuersum habet pro fine ordinem. De prima parte fusè tradit Doctor 1. d. 2. q. 2. num. 17. probans primum ens esse vltimum finem omnium.

Perscrutandum autem est qualiter habet totius natura bonum & optimum: vtrum separatum quid, & ipsum secundum se: aut secundum ordinem. T.com. 51.

Hic, vt dicebatur, inquit Philosophus de substantia immaterialis finali bonitate, & ostendit quomodo habet rationem finis, & boni in toto vniuerso. Hoc autem facit ostendendo quomodo bonum est in natura vniuersi. Circa quod duo facit. Primò inquit quomodo se habet bonum in natura vniuersi secundum opinionem propriam. Secundò secundum opinionem alienam. Secunda ibi: *Quæcunque vero impossibilia.* Prima in duas, Primò circa hoc mouet dubitationem. Secundò subdit dubitationis solutionem. Secunda ibi: *Aut utroque modo.* Dicit ergo, quòd *Perscrutandum est qualiter natura totius vniuersi habet bonum optimum*, id est, finem proprium: vtrum scilicet *separatum quid & ipsum secundum se*, aut *secundum ordinem*, id est, vel quod habeat bonum, & optimum aliquid separatum à se: vel quod habeat bonum, & optimum in ordine suarum partium.

Notandum, quod ista inquisitio habet locum ex hoc, quod prius dicebatur, quòd primum mouens mouet vt bonum, & amatum: bonum autem habet rationem finis, qui potest esse duplex. Nam quidam est finis extrinsecus, eo modo quo obiectum potentia dicitur finis actus eius. Alius est finis intrinsecus, eo modo quo forma dicitur finis generati cuius est pars: hoc etiam modo ordo partium cum sit forma totius habentis vnitatem ex ordine partium, est finis, & bonum eius. Est ergo quæstio vtrum natura vniuersi habeat finem bonum, & optimum aliquid, quasi separatum, & extrinsecum à se: vel eius bonum, & optimum sit in ordine partium vniuersi. Deinde cum dicit:

Aut utroque modo, sicut exercitus. Etenim in ordine ipsum bene, & dux exercitus, & magis iste. Non enim iste propter ordinem, sed ille propter hunc est.

Ponit dubitationis solutionem. Circa quod duo facit. Primò solutionem proponit. Secundò eam exponit quantum ad vnam partem scilicet quantum ad bonum ordinis. Secunda ibi: *Omnia verò.* Dicit ergo, quòd *Aut supple ipsum vniuersum habet utroque modo*, scilicet bonum, & finem exercit

80
AL immobili.
Sermo de substantia immobilitate finali bonitate, ordine, & perfectione vniuersi.

Vide in Theorem Scotum. Finis duplex intrinsecus, & extrinsecus.

Bonum vniuersi consistit in separato ente, & ordine.

exercitus: etenim pro quia, ipsum bonum .i. ipse exercitus est in ordine, & etiam Dux, id est, in Duce ipse exercitus: quod probat, Non enim ille, scilicet Dux est propter ordinem, quasi propter finem; sed magis econuerfo ille, id est, ordo est propter hunc, scilicet Ducem. Finis autem potior est in bonitate his, quæ sunt ad finem.

Bonum exercitus in quo fiat?

In exercitu est bonum duplex & similiter in vniuerso, & vtroque potius bonum est extrinsecum quam intrinsecum. T. c. 3. h. ius 12.

Notandum, quod sicut in exercitu est considerare duplex bonum: vnu quod consistit in ordine ipsius exercitus: & aliud in Duce, qui exercitui principatur; potius tamen est bonum Ducis, quatenus ordo exercitus ordinatur ad bonum Ducis, vt ad finem, scilicet quia ad complendum voluntatem Ducis pro victoria prosequenda: sic & in vniuerso est bonum vtroque modo. Nam est aliquod bonum separatum, puta primum, quia mouens, ex quo, sicut ex fine & bono appetibili, dependet cælum, & natura: vt prius dictum est. Iterum in partibus vniuersi est ordo, & sic vniuersum habet bonum ordinis, & bonum separatum. Sic tamen, quod bonum separatum est potius in ipsa bonitate: quia totus ordo vniuersi est propter primum mouens, vt propter finem. Quare, scilicet oportet, vt sic à primo mouente sit totus ordo vniuersi, sicut & ordo exercitus non solum est propter Ducem, sed etiam est ab ipso Duce. Deinde cum dicit:

Omnia verò coordinata sunt aliqualiter; sed non similiter, & natatilia, & volatilia, & planta. Et non sic se habent, vt non sit alteri ad alterum nihil; sed est aliquid. Ad vnum quidem enim omnia coordinata sunt.

Declaratio data solutionem.

Exponit dictam solutionem, quantum ad vnam partem, scilicet quantum ad bonum ordinis. Circa quod duo facit. Primum ostendit quomodo partes vniuersi se habent ad bonum ordinis. Secundum quod dixerat declarat magis in quodam simili. Secunda ibi: *Sed quemadmodum.* Dicit ergo, quod *Omnia verò quæ sunt supple, in vniuerso, sunt aliqualiter ordinata: sed non similiter habent omnia, supple, ordinem, scilicet natatilia, & volatilia, & planta.* Et subdit, quod licet, supple *non sint omnia similiter ordinata, nõ tamẽ sic se habent, vt non sit alterius ad alterum nihil; sed est aliquid,* id est, quod non ita se habent *ordinata*, quod vnum eorum non pertineat ad alterum, sed est aliqua affinitas, & ordo alterius ad alterum. Nam plantæ sunt propter animalia, & bruta propter homines. Quod probat, quia *Omnia sunt ordinata ad vnum, scilicet ad finem.* Et idem inuicem quodam ordine connectuntur. Deinde cum dicit:

Sed quemadmodum in domo liberis non licet quod contingit facere: sed omnia vel plura ordinata sunt: seruis verò, & bestiis parum, quod ad commune: multum verò quod contingit. Tale namque principium cuiusque ipsorum natura est.

T. c. 53.

Dico autem puta ad discerni necesse quod omne venire, & alia sunt sic quibus communicant omnia ad totum.

82. Declaratio ordinem vniuersi.

Manifestat quod dixerat in quodam simili, quomodo scilicet omnia sunt ordinata, licet non similiter, dicens quod supple, *sic se habent in toto vniuerso, quemadmodum in domo, vbi Scoti Oper. tom. IV.*

liberis, id est, filiis, non licet facere quod contingit, supple casualiter sine ordine: sed omnia aut plura, eorum quæ scilicet faciunt sunt ordinata: seruis verò, & bestiis, qui parum quidem, supple, participant de ordine, qui est ad commune: multum verò, supple habent de eo, quod contingit, id est, euenit casualiter, & sine ordine: ex eo, scilicet quia plus distans à rectore domus, qui intendit bene commune in tota domo. Et subdit: Tale namque cuiuslibet principium ipsorum natura est. Vult dicere: quod sicut in domo datur in familia ordo secundum mandatum, & legem patrisfamilias, qui est principium vnicuique ordinatorum in domo ad exequendum, scilicet ea, quæ ad ordinem domus spectant: ita natura in rebus naturalibus est principium cuiuslibet exequendi id quod sibi competit de ordine vniuersi. Ita quod sicut ille, qui est in domo inclinatur ad aliquid per legem, & mandatum rectorum domus: ita natura est quasi quædam lex indita rebus naturalibus à primo mouente, per quam inclinatur, & ordinatur in finem debitum. Nam res naturales licet non cognoscant finem, tamen à primo mouente in finem diriguntur, & idem dicuntur agere propter finem, in quem naturaliter inclinatur. Et idem natura non agit, nisi mota à causis superioribus, vt ait commentator. Et subdit: *Dico autem puta ad discerni quidem necesse omnibus exire, & alia sic sunt quibus communicant omnia ad totum.* Vult dicere, quod licet omnia sint ordinata, non tamen similiter se habent ad istum ordinem. Nam est vtrique aliquod commune omnibus, quia necesse est omnia in hoc conuenire, quod discernantur & quantum ad operationes proprias, & distinctas, & etiam quantum ad proprias substantias, & quiditates: & quantum ad hoc ordo rerum non deficit in aliquo. Sed tamen quædam alia sic sunt, quod vniuersaliter hoc habent, quod omnia quæ sunt in eis, communicant ad totum, id est, ordinantur ad bonum commune totius: hoc autem reperitur in illis, in quibus nihil est à casu, nec præter naturam: sed omnia secundum debitum ordinem fiunt, vt sunt corpora cælestia, & substantiæ immateriales: vt dicebatur 9. huius t. c. 17. & ceteris. Quædam verò sunt, quæ quandoque deficient à debita, & propria actione naturali: vt sunt corpora inferiora, in quibus multa eueniunt præter naturam, & à casu: & idem non habent omnia sua communicantia ad totum.

vniuersi gradus per similitudinem ordinis economici. AL. conuenit.

Vide 2. d. 1. q. 1.

In quibus conueniunt & in quibus differunt ordinata moraliter & naturaliter.

83. Declaratio parabola precedentis.

Notandum simile, quod adducitur, in hoc stare: nam sicut in aliqua domo ordinata, sunt diuersi gradus, puta quod sub patrefamilias primus gradus est liberorum, secundus est seruorum, tertius est iumentorum, & bestiarum, quæ seruiunt in domo, puta asini, & canes, & huiusmodi. Hi autem gradus differenter se habent ad ordinem domus, quæ instituitur à gubernatore, & patrefamilias domus: quia liberis non competit aliquid facere sine ordine, sed omnia ordinatè: serui autem, & bestiarum multa præter ordinem faciunt quandoque. Sic etiam intelligendum esse in toto vniuerso: vbi sub primo mouente, qui est patrefamilias, & rector vniuersi, sunt immediatè Intelligentiæ, & corpora cælestia, quasi primus gradus liberorum: sunt ista inferiora generabilia, & corruptibilia, quasi secundus, vel tertius gradus, tanquam seruorum, atque iumentorum. Ita quod in primo gradu omnia eueniunt ordinatè: in secundo autè, & in tertio gradu plurima inordinatè: licet conueniant omnia quantum ad distinctionem propriarum operationum,

De ratione ordinis ius dno.

rationum, & substantiarum, siue quiditatum. Hæc enim duo videntur esse de ratione ordinis: scilicet distinctio ordinatorum, & communicantia eorum ad ipsum totum. Quantum ad primum est ordo in omnibus indeficienter. Quantum autem ad secundum, est quidem ordo indeficienter in quibusdam, quæ scilicet sunt superiora, & proxima primo principio, vt sunt corpora cœlestia, & substantiæ immateriales, in quibus nihil euenit præter naturam, nec à casu: in quibusdam verò deficit, vt sunt corruptibilia, in quibus propter remotionem à primo principio semper vniformiter se habente, multa eueniunt præter naturam, & à casu.

S V M M A R I V M.

Refutat ponentes principia contraria omnium. Item ponentes substantias separatas esse principia, ostendens vtroque defecisse, & in quibus defecerunt. Reicit etiam ponentes bonum esse principium quia rem non explicant.

Qvacunque verò impossibilia omnia accidunt, aut absurda aliter dicentibus. Et qualia gratiosius dicentes, in quibus minima dubitationes oportet non latere.

Inquit quomodo se habet bonum, & ordo in natura vniuersi secundum opinionem aliequam. Circa quod duo facit. Primò proponit intentum. Secundò exequitur de intento. Secunda ibi: *Omnes enim ex contrariis*. Dicit ergo, quòd *Oportet non latere quæcunque impossibilia, aut absurda accidunt aliter dicentibus*, supple de bono, & ordine vniuersi, quàm nos dixerimus: & iterum oportet non latere qualia, scilicet dicunt gratiosius dicentes, id est, illi qui meliùs loquuntur, & in quibus minimæ dubitationes, id est, in quorum dictis dubitationes paucissimæ videntur esse. Deinde cum dicit:

Omnes enim ex contrariis faciunt omnia. Neque autem quod omnia. Neque ex contrariis rectè. Nec in quibuscunque contraria existunt; quoniam ex contrariis erunt, non dicunt.

Exequitur de intento. Circa quòd duo facit. Primò pertractat opiniones Philosophorum naturaliter loquentium, & ponentium principia contraria. Secundò opiniones Philosophorum non naturaliter loquentium, & ponentium principia, & substantias separatas. Secunda ibi: *Amplius si non erunt*. Prima in duas. Primò proponit defectus illarum opinionum. Secundò probat quòd dixerat. Secunda ibi: *Impassibilia namque*. Proponit ergo tres defectus, qui sequuntur illas opiniones, dicens quòd *Omnes enim*, scilicet antiqui Philosophi, faciunt, id est, ponunt, omnia esse ex contrariis, scilicet principis: & subdit primum defectum: *Neque rectè dicunt quòd contrarium sit ex contrario. Nec rectè dicunt quòd omnia sunt ex contrariis*: & istè fuit secundus defectus. Deinde tangit tertium defectum, dicens: *Nec autem rectè dicunt quòd omnia*, scilicet sint ex contrariis in quibuscunque contraria existunt.

Deficient enim, quia non dicunt quomodo omnia erunt ex contrariis. Deinde cum dicit:

Impassibilia enim sunt contraria adinuicem; Nobis autem soluitur hoc rationabiliter, eo quòd tertium aliquid sit. Alij verò alterum contrarium materiam faciunt; quemadmodum quidem est inæquale equali; aut vni multa. Soluitur autem hoc eodem modo. Materia enim quæ vna nulli est contraria.

Probat quòd dixerat. Circa quòd tria facit. Primò ostendit quòd defecerunt ponendo res esse ex contrariis. Secundò quòd defecerunt ponentes omnia esse ex contrariis. Tertiò quòd defecerunt non exponentes quomodo res sunt ex contrariis. Secunda ibi: *Amplius omnia prauis*. Tertia ibi: *Omnes autem contraria dicentes*. Dicit ergo quòd idèd, supple, non rectè dicunt ponentes res esse ex contrariis. *Enim pro quia, contraria, supple in se accepta, sunt impassibilia mutuo, non enim albedo patitur à nigredine, nec è conuerso; & tamen nisi contraria ad inuicem paterentur, & sic ad materiam reducerentur, non posset fieri ex eis aliquid vnum: & subdit: Nobis autem soluitur hoc rationabiliter, eo quòd sit aliquid tertium, id est, materia. Aliter enim vtique ex vno contrario, tanquam ex materia, fit aliud contrarium, & sic vnum contrarium patitur à reliquo. Et subdit: Alij verò alterum contrarium faciunt materiam, & non aliquid tertium, præter contraria, quemadmodum qui inæquale equali, aut vni multa. Illi enim qui posuerunt ista contraria esse principia, scilicet equalitas, & inæqualitas: aut vni, & multa attribuebant æqualitatè, & vnitatem formæ; inæqualitatem autem, & multitudinem materiæ, vt patet de opinione Platonis in primo huius, text. com. 54. licet naturales Philosophi ponerent contrarium, dicentes materiam esse vnam, formas autem esse diuersas, & contrarias. Et subdit: Hoc scilicet dictum eorum soluitur eodem modo: quia materia quæ est vna, nulli est contraria, sed est subiectum commune contrariorum. Deinde cum dicit:*

Amplius omnia prauis participatione sunt extra vnum. Nam prauum ipsum alterum elementorum.

Ostendit quomodo defecerunt in secundo ponentes omnia esse ex contrariis. Circa quòd duo facit. Primò ostendit inconueniens quòd sequitur. Secundò ostendit quomodo ab hac positione discordabat quorundam positio antiquorum. Secunda ibi: *Alij autem nec principia*. Dicit ergo, quòd *Amplius supple secundum eos omnia sunt participatione prauis*, id est, mali, extra, id est, præter vnum, scilicet bonum. *Namque pro quia, ipsum prauum*, id est, malum, dicunt esse alterum elementorum, principiorum.

Notandum, quòd prima genera contrariorum, videtur esse bonum, & malum: quatenus alterum contrarium est vt habitus, & habet rationem boni; & alterum vt priuatio, & habet rationem mali. Ergo si omnia sunt ex contrariis, oportet quòd omnia participant malo, excepto vno, scilicet bono: quòd est principium. Nam malum ponitur alterum principiorum: principia autem non sunt ex se inuicem. 1. Physicor. text. e. 42. Omnia ergo alia erunt ex his duobus principis, scilicet bono, & malo. Sed hoc apparet esse falsum,

Antiqui defecerunt ponentes ex contrariis res esse.

Materia nulli est contraria sed est subiectum contrariorum.

85

Antiqui male posuerunt omnia ex contrariis esse.

Bonum & malum sunt principia omnium secundum illos antiquos.

Recitat opin. aliorum de ordine vniuersi.

84

Tripliciter defecerunt antiqui ponentes principia rerum contrarias.

falsum, quia in corporibus cœlestibus, & substantiis immaterialibus, nihil inuenitur malum, neque peccatum, neque corruptum, quantum ad eorum naturalia. Ex 9. huius t. c. 17. & circiter. Deinde cum dicit :

Alij autem nec principia bonum, & malum, quamuis in omnibus maxime quod bonum, principium.

Quidam alij posuerunt tantum bonum rerum principium quorū eamen defectum ostēdit.

Ostendit quomodo ab hac positione discordabat quorundam opinio antiquorum. Circa quod duo facit. Primò facit quod dictum est. Secundò ostendit insufficientiam illorum discordantium. Secunda ibi: *Alij verò hoc quidem.* Dicit ergo quod *Alij autem nec principia* supple rerum ponunt *bonum, & malum, quamuis* scilicet secundum eos *maximè, principium in omnibus quod bonum;* solum enim bonum recipiebant principium rerum, & per consequens res non esse compositas ex contrariis bono, & malo. Deinde cum dicit :

Alij verò hoc quidem rectè: quia principium, sed quomodocunque bonum principium non dicant: utrumque scilicet ut finis, aut mouens aut species.

86

Ostendit insufficientiam istorum qui sic discordabant: & primò hoc ostendit in communi. Secundò in speciali. Secunda ibi: *Inconuenienter autem.* Dicit ergo, quod *Alij verò hoc quidem rectè dicunt: quia,* ipsi supple, *principium,* ponunt esse ipsum bonum, sed non dicunt quomodo *bonum est principium, utrum ut finis, aut ut mouens, aut ut species;* id est, forma, & idè defecerunt.

Omnes causa præter materiam habent rationē boni. T. com. 22.

Notandum, quod hæc tria, scilicet finis, efficiens, & forma, habent rationem boni, & perfecti; non autem materia: quia ratione priuationis annexæ semper machinatur ad malum, ex primo Physicorum t. c. 80. Et ipsa est secundum quam res potest esse, & non esse, ex 7. huius: Idè de materia non curauit Philosophus hic facere mentionem.

SVMMARIVM.

Refutat opinionem Empedoclis, & Anaxagoræ de rerum principiis, de quibus dictum est l. 1. huius.

Inconuenienter autem & Empedocles, amicitiam enim facit bonum. Hoc autem principium & ut mouens, congregat enim; & ut materia, pars enim mixtura. Si itaque & eidem accidit, ut materiam principium esse, & ut mouens, sed esse non idem, utrum igitur amicitia. Inconueniens autem, & incorruptibile esse litem: sed ipsum autem est mali natura.

Ostendit in speciali defectum aliorum antiquorum bonum duntaxat principium omnium ponentium.

Ostendit istorum in speciali insufficientiam. Circa quod duo facit. Primò ostendit insufficientiam Empedoclis ducens ipsum ad duo inconuenientia. Secundò insufficientiam Anaxagoræ, ducens ipsum ad alia duo. Secunda ibi: *Anaxagoras autem.* Dicit ergo, quod *Inconuenienter autem, & Empedocles* dicit, supple, bonum esse Scoti Oper. tom. IV.

principium rerum: enim pro quia, *amicitiam facit bonum: hoc autem,* scilicet bonum *facit principium dupliciter, & ut mouens, congregat enim,* id est, ex hoc quod habet congregare: & *ut materia, Pars enim mixtura,* id est, ex hoc quod amicitiam ponebat partem corporum mixtorum: dicebat enim mixta esse composita ex quatuor elementis, & ex amicitia, & lite, ut dictum est primo huius. Et subdit: *Si pro quamuis, siaque & eidem accidit esse quandoque materiam, & principium ut mouens: sed non esse idem,* id est, non secundum idem, sed secundum aliam rationem: aqua enim potest esse mouens secundum formam, & mobile, siue materiale, secundum materiam: sed hoc non est secundum eandem rationem. *Utrum igitur amicitia, id est, quod debuit ergo assignare secundum quid amicitia sit materia, & secundum quid sit mouens: quod quia non fecit, idè hoc est primum inconueniens.* Secundum inconueniens subdit, dicens quod *inconueniens est autem, & incorruptibile esse litem: hoc ipsum autem est natura mali:* posuit enim Empedocles litem esse primum principium: incorruptibile quidem secundum ipsum videtur esse ipsa natura mali; & tamen malum, secundum rationabiliter loquentes, ut prædictum est, non ponitur esse principium, sed tantum ipsum bonum. Deinde cum dicit :

Idem contingit esse materia & mouens, quod declarabatur propter eam qua habet. 2. Phys. text. com. 70.

Anaxagoras autem ut mouens quod bonum principium. Intellectus enim mouet, sed gratia alicuius mouet: quare alterum, excepto, ut nos dicimus. Nam medicatiua est sanitas quodammodo: Inconuenientes autem, & contrarium non facere bono, & intellectui.

T. com. 55.

Ostendit insufficientiam Anaxagoræ, ducens ipsum ad duo inconuenientia, dicens quod *Anaxagoras* posuit bonum esse principium: quia intellectus mouet omnia secundum eum: sed, supple, omnis *Intellectus mouet gratia alicuius;* id est, gratia finis: *quare alterum* supple debet ponere principium gratia cuius moueret intellectus: *excepto ut nos dicimus,* id est nisi fortè dicat, ut nos diximus, scilicet quod intelligens, & intellectum sunt idem: ita quod intellectus moueat propter seipsum. *Nam medicatiua est quodammodo sanitas;* exemplum est, quando in his, quæ agunt per intellectum, etiam secundum Philosophum, text. com. 51. supra in hoc 12. aequaliter propter se agunt. Nam ars medicina, quæ quodammodo est ipsa sanitas, ut dictum fuit, agit propter sanitatem, licet non sit eadem numero cum ea propter quam agit nisi fortè sanitatem dicas eandem numero, quæ est in re extrâ, & quæ est in mente artificis, ut obiectum ideale. Et hoc est primum inconueniens. Et subdit secundum, dicens, quod *Inconueniens est autem non facere contrarium bono & intellectui.* Vult dicere quod si vera sit opinio communis, quod contraria sunt omnium principia, sequitur inconueniens contra Anaxagoram quia non posuit aliquid principium contrarium bono, & intellectui.

87

Al. quoniam.

SVMMARIVM.

Asserentes contraria esse rerum principia, improprie & figuratiue loqui; contra quos quatuor adducit inconuenientia, quæ benè exponit Doctör.

T. com. 56.

Omnēs autem contraria dicentes non utuntur contrariis, nisi figuret aliquis.

Huius litteræ usque ad finē nihil correspondet in craductione Arabica nec in commentariis Averrois habitenus communiter visis.

Ostendit defectus antiquorum non declarantium qualiter omnia ex contrariis componantur principis.

Ostendit quomodo defecerunt in tertio, non ostendentes quomodo res sunt ex contrariis. Circa quod duo facit. Primò proponit intentum. Secundò exponit, ostendens quatuor inconuenientia, quæ sequuntur ad eas. Secunda ibi: *Et quia hoc quidem*. Dicit ergo, quòd *Omnes dicentes principia scilicet contraria, non utuntur contrariis*, ad saluandum scilicet ea quæ in rebus apparent: nisi figuret aliquis, id est, nisi figuratiter loquatur, & improprie. Deinde cum dicit:

Et quare hæc quidem corruptibilia, hæc autem incorruptibilia nullus dicit, Omnia namque entia faciunt ex eisdem principis. Amplius autem alij quidem ex non ente faciunt entia: alij autem nisi hoc cogantur, unum omnia faciunt.

Primum inconueniens.

Exponit propositum, ostendens quatuor inconuenientia contra eos. Secundum ponitur ibi: *Amplius propter quid*. Tertium ibi: *Et duo principia*, Quartum ibi: *Et alij quidem*. Dicit ergo, quòd, supple, illi antiqui non possunt reddere causam. Et nullus dicit quare hæc quidem, supple, entia sunt corruptibilia, illa verò incorruptibilia. Omnia namque entia faciunt ex principis contrariis: vt fuerunt antiqui naturales. *Amplius alij quidem faciunt entia ex non ente*, vt poetæ Theologi, qui, vt suprà dicebatur, mundum ex nocte dicebant generari: omnes enim isti non possunt saluare distinctionem entium secundum corruptibilitatem, & incorruptibilitatem, cum eadem principia omnibus principiatibus originaliter assignent. Et idè subdit: quòd *Alij autem vt non cogantur hoc ponere scilicet omnia esse ex non ente*, vel distinctionem entium assignare: dixerunt omnia esse unum, vt fuerunt Parmenides, & Mellissus, ex primo huius, Distinctionem entium totaliter auferentes. Deinde cum dicit:

Amplius propter quid semper erit generatio, & quæ est causa generationis, nullus dicit.

Secundum inconueniens.

88

Ponit secundum inconueniens, dicens: quòd *Amplius nullus eorū dicit*: quia nec potest, supple, propter quid generatio erit semper, id est, sempiterna: nec etiam *quæ est causa* scilicet vniuersalis generationis: quia supple neutrum contrariorum potest esse generationis vniuersalis causa. Deinde cum dicit:

Et duo principia facientibus aliquid necesse primum principalius esse. Et his qui species: quia aliud principium principalius. Propter quid enim participauit, & non participat.

Inconueniens S. Thome.

Ponit tertium inconueniens, dicens, quòd & facientibus duo principia, scilicet contraria, necesse est aliquod principium esse principalius: quod dupliciter exponitur. Vno modo sic: Quòd necesse est eis dicere alterum contrariorum esse principium principalius, cum alterum contrariorum sit vt habitus, alterum vt priuatio. Alio modo quòd necesse est eis ponere aliquod principium primum principalius utroque contrariorum. Ex quo pos-

set dari ratio, quare quædam attribuuntur nunc vni contrariorum, nunc alteri, vt principio, puta quare lis ad segregationem moueat elementa quandoque, & amicitia ad cõgregationem quandoque. Et subdit: quòd *Et his qui species*: id est, Ideas ponunt idem: supple, accidit. Quia scilicet habent ponere aliud principium, supple, principalius, supple speciesbus: *Propter quid enim prius participauit*. Modò autem non participat. Vult dicere quòd quia ea, quæ generantur, & corrumpuntur non semper vniiformiter participant Ideam, idè oportet eos ponere aliud principium, ex quo possit dari ratio, quare aliquod indiuiduum prius participauit Ideam, & modò nõ participat Ideam. Vel è conuerso: quare prius non, & modò sic. Deinde cum dicit:

Et aliis quidem necesse sapientiæ, & honoratissima scientiæ aliquid contrarium esse. Nobis autem non. Non enim est contrarium primo nihil. Nã omnia contraria materiam habent, & hæc potentia est. Contraria autem ignorantia ad contrarium, Nihil primo verò contrarium.

Ponit quartum inconueniens dicens. Quòd, *Et aliis quidem*, qui scilicet ponunt principia contraria, necesse est dicere *Sapientiæ, & honoratissima scientiæ*, quæ est Metaphysica, *Aliquid esse contrarium*, id est, aliquam scientiam esse contrariam Metaphysicæ scientiæ, quæ scilicet tractat de contrario primi principij, de quo agit Metaphysica. Nã Metaphysica agit præcisè de primo principio, & non de eius contrario, vt patet ex primo huius in proemio. *Nobis autem non est*, supple necessarium hoc ponere, *Non enim est contrarium nihil primo*, scilicet principio secundum nos. Nam omnia contraria habent materiam; & hæc, scilicet materia, est in potentia ad vtrumque contrariorum. Et tamen ostensum est prius, quòd primum principium non habet materiam. Et subdit: *Contraria autem est ignorantia ad contrarium*, *Primo verò contrarium nihil*, i. ex quo primo principio nihil est contrarium, sequitur quòd sapientiæ, quæ est de primo principio, non est contraria aliqua scientia: sed ignorantia tantum opponitur sibi. Tunc sequitur illa pars:

89
4. Inconueniens. Tange hic de diuidentibus per oppositum ens & alius instantiam.

Sicut prima enti nihil est contrarium sic Metaphysica nulla scientia, sed ei dumtaxat opponitur ignorantia.

SVMME TERTIÆ.

CAP. II.

Contra ponentes substantias separatas rerum principia. Item ponentes eas connexas.

SVMMARIVM.

Refutat ponentes substantias separatas esse rerum principia, quatuor etiam inconuenientibus contra eos adductis.

Amplius si non erunt præter sensibilia alia, non est principium, & ordo, & generatio, & celestia; sed semper principij principium, vt Theologus, & Physicis omnibus.

Vbi

Vbi pertractat opiniones non naturaliter loquentium, & ponentium principia substantias separatas. Circa quod duo facit. Primò præmittit inconueniens, quod sequitur non ponentes aliquas substantias separatas. Secundò exponit inconuenientia, quæ sequuntur eos, qui ponunt ipsas separatas. Secunda ibi. Si autè erunt species. Dicit ergo, quòd *Amplius si non erunt alia entia præter sensibilia, sequitur quòd non erit principium*, scilicet primum quale ostensum est: *Nec erit ordo, scilicet rerù qualis prius dictus est. Nec generatio, scilicet sphaeræ perpetuæ: Nec caelestia*, scilicet principia, qualia priùs diximus: *Sed semper erit principij, scilicet corruptibile Principium corruptibilis*; Puta quòd Socrates generetur à Socrate: & Socrates à Callia, & sic in infinitum, vt supple videbatur Theologis, & Physicis omnibus: scilicet antiquis naturalibus, qui præter ista principia particularia, & sensibilia nullum vniuersale, & primum principium posuerunt. Oportet enim ponere aliquas substantias separatas secundum viam Aristotelis, vt patet ex præcedentibus. Licet non illo modo quomodo alij posuerunt, de quibus statim dicitur. Deinde cum dicit:

Si autem erunt species, aut numeri, nullius causa. Sin autem, nunquid motus?

Exponit inconuenientia, quæ sequitur contra eos, qui ponebāt huiusmodi substantias separatas, & primò quantum ad eos, qui in huiusmodi substantiis quandam connexionem ordinis concedebant. Secundò quantum ad eos, qui talem ordinem negabant. Secunda sibi: *Dicentes autem numerum*. Prima in quatuor, secundum quatuor inconuenientia. Secundum ponitur ibi: *Adhuc quomodo erit*. Tertium ibi: *At verò nullum*. Quartum ibi: *Adhuc quomodo numeri*. Dicit ergo. *Si autem erunt species*, id est, *Ideæ, aut numeri*, quæ scilicet sint præter sensibilia. *Nullius supple Cause* poterunt esse. *Sin autem*, id est, dato quòd sint causæ alicuius, *Numquid motus*, quasi diceret, quòd non, quia hæc non possunt habere rationem principij mouentis. Deinde cum dicit;

Adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus magnitudo, & continuum? Non enim numerus facit continuum nec vt mouens, nec vt species.

Ponit secundum inconueniens, quòd consistit in hoc, quia magnitudo non est, nisi ex magnitudinibus, ergo cum numerus non sit magnitudo, non poterit ostendi quomodo ex numeris, qui non sunt continui, possit esse magnitudo, & continuum. Ideò dicit, quòd *Adhuc quomodo erit ex non magnitudinibus magnitudo, & continuum?* Quasi diceret, quòd non potest dari modus. *Non enim numerus facit*, id est, causat continuum, *nec vt mouens*, id est, vt efficiens: *Nec vt species*, id est, forma. Cum scilicet numerus non sit continuus, sed discretus.

Deinde cum dicit:

):(

At verò nullum erit contrariorum, & factiuum quod & motiuum, continget utique non esse. At verò posterius quidem ipsum facere potentia: non ergo sempiterna sunt entia, sed sunt intermedium. Interimendum igitur est aliquid horum. Et hoc dictum est.

Ponit tertium inconueniens, dicens, quòd *At verò*, si supple species, & numeri sint prima principia, cum in ipsis non sit contrarietas, sequitur quòd *nullum principium* quod ponitur, scilicet ab eis *factiuum, & motiuum*, scilicet in potentia, non in actu, *erit contrariorum*, id est, de numero contrariorum: *Contingit enim utique non esse*: si supple prima principia erunt contraria. Vel aliter, quòd contingit utique non esse, scilicet generationem, & motum: quòd probat, quia *At verò*, supple si prima principia non sunt mouentia in actu, sed factiua, & motiua, id est, *potentia facere, & mouere*: *posterius quidem erit ipsum facere, quàm potentia*, scilicet faciendi: quòd autem ponitur facere, ponitur non facere. *Non ergo omnia entia sunt sempiterna*, scilicet secundum generationem, & corruptionem continuam. Cuius contrarium priùs ostensum est. Ideò subdit: *sed interimendum est aliquid horum*, quæ dicta sunt, scilicet quo ponebatur prima principia non esse mouentia in actu. Aliter potest ista ratio deduci, quòd *At verò*, supple si *Ideæ*, & numeri sint prima principia, cum in ipsis sit contrarietas: sequitur quòd *nullum ipsorum primorum principiorum erit contrarium*, quòd sit actiuum, siue factiuum, & motiuum: quia numeri & *Ideæ* non possunt esse causæ motus: vt prædictum est. Et quia etiam contraria sola agunt, & patiuntur ad inuicem: ergo sequitur quòd non continget esse generationem, & motum, cum semper facere sit posterius potentia faciendi. Vbi ergo non est potentia, ibi non erit factio, nec motus: noui igitur erit generatio, & corruptio continua; sed hoc consequens est falsum, ergo, & illud ex quo sequitur: quòd scilicet prima principia non sunt mouentia: non erunt ergo numeri, & *Ideæ* prima principia, cum non possint esse mouentia continuè, & semper. Deinde cum dicit:

Adhuc quomodo numeri vnum, aut anima, aut corpus, & species totaliter, & res, nihil dicit nullus, nec continget dicere, si non vt nos dicat, quod mouens facit.

Ponit quartum inconueniens, dicens, quòd *adhuc nullus nihil dicit, nec contingit*, id est, nec potest dicere, *quomodo numeri vnum, aut anima, & corpus, & species totaliter, & res*, id est, quomodo *nullus istorum nihil dicit*, quid faciat vnum esse numerum: *aut animam, & corpus, & generaliter, & formam*; & id cuius est forma: si non dicat *sicut nos*, supple diximus 8. huius, vt. com. 12. & inde, *quòd mouens facit hoc*. Tex. et tunc supplendum est quòd numeri, & *Ideæ* non possunt esse causæ mouentes:

vt proximè dictum fuit.

SVM MARIVM.

Refutat specialiter ponentes substantias separatas inconnexas principia rerum; concludens quod vnus est princeps, qui scilicet est primum efficiens, primus finis, primum eminens, intelligens & volens, suumque intelligere & velle, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, ipsi honor & gloria, in secula seculorum. Amen.

Dicentes autem numerum Mathematicum, & sic semper aliam habitam substantiam, & principia cuiuslibet: alij inconnexam ipsius vniuersi substantiæ faciunt. Nihil enim aliam alij confert aut ens, aut non ens. Et principia multa. Entia verò volunt male disponi: nec bonum pluralitas principatorum. Vnus ergo princeps.

Concludit vt porius à posteriori Dei vniuersitatem: cui fides certitudinem probet Deut. 6. & 1. Cor. 8. Quod subtilissimus Scot. altius probauit 2. d. 1. &

Offendit inconuenientia, quæ sequuntur eos, qui ponunt huiusmodi substantias separatas sine connexione ordinis.

Ad cuius euidentiam sciendam, quod vt dictum est circa principium 7. huius, aliqui Pythagorici, sicut etiam fuit Speusippus, posuerunt plures substantiarum separatam ordines: & in quolibet ordine ponebant vnum primum principium; & ab illo vno illum ordinem inchoabant. Vnde primum ordinem ponebant numerorum: & ibi

assignabant vnum primum principium. Secundum ordinem ponebant magnitudinum: & ibi assignabant aliud primum principium, & sic deinceps. Contra istos arguit Aristoteles: dicens quod *Dicentes autem numerum Mathematicum esse primum, id est, in primo ordine: & sic semper aliam habitam, id est, consequenter se habentem, puta post numerum, magnitudinem: & sic ulterius vsque ad sensibilia, & facientes principia alia, & alia cuiuslibet, scilicet coordinationis, puta quod alia sint: principia numerorum, & alia magnitudinum, & alia sensibilibus: isti inquam sic dicentes, inconnexam, id est, sine ordine, faciunt vniuersi substantiam: puta quod vna pars, nihil conferat ad aliam, aut ens, aut non ens, id est, siue sit, siue non sit. Et iterum faciunt principia multa, supple inconnexa. Sed hoc supple male dicitur, quia Entia nolunt male disponi: hæc supple dispositio entium est optima, vt est possibilis: & hæc etiam est in singulis, quod vnumquodque est optime dispositum, vt congruit naturæ suæ: & per consequens multo magis erit hoc verum in toto vniuerso. Ideo subdit: quod nec est eorum pluralitas principatorum, scilicet in vniuerso: sicut quod nec esset bonum quod in vna domo essent multæ familiæ sibi inuicem incommunicantes. Concludit ergo, dicens, scilicet quia igitur totum vniuersum est sicut vnus principatus. Vnus ergo erit princeps, scilicet primum mouens, & primum intelligibile, & primum appetibile, & bonum omnis boni regens, & gubernans totum vniuersum. Qui est Deus benedictus per secula infinita, trinus in persona & vnus in essentia infinita. Amen.*

in tractat. de primo principio: quod principiatum Maurium Ierusalem, vnde in Iericho descendit curatū faciali intuitu sibi ipsi connexum perpetuo cōcedat. Amen.

Excusat se de aliorum sequentium librorū qui, secundum aliquos, plures sūt duobus, expositione ommissa. Hæc protestatio fidem facit quod titulus quem operi præmisimus, & infra replicauimus vetricis est.

Notandum quod in 13. & in 14. qui sequuntur, pertractat Philosophus opiniones aliorum & maxime Pythagoricorum, & Platonis, qui substantias separatas posuit numeros, & ideas: sed quia in dictis libris plurima ponuntur, quæ ad Philosophiam quam nunc sequimur, modicum nos iuuant: quia etiam de illis opinionibus multa dicta sunt in libris præcedentibus, vt patet primo & tertio huius. Ideo super duos libros sequentes nullus scribit aliquid, nec ipsos aliquando vidi. Idcirco sequens vestigia aliorum sequentes duos libros exponere non curauit.

Volo autem scire omnes litteram istam legentes, quod tam sententiando, quam notando secutus suam doctrinam illius subtilissimi, & excellentissimi Doctoris, cuius fama, & memoria in benedictione est: vtpote qui sua sacra & profunda doctrina totum orbem adimpleuit & facit resonare: scilicet Magistri Ioannis Duns, qui fuit natione Scotus, Religione Minor. Vnde, & verba eius in isto scripto frequenter reperies, sicut ab ipso tradita scripture reperiuntur. Et idcirco si aliquid bene dictum in isto opere reperies, scias à fonte. & profunditate sue doctrinæ, ac scientiæ emanasse. Si quid verò minus bene dictum, aut eius doctrinæ quomodolibet contradicens, meæ imperitiæ ascribatur. Nam ego quantum sapio quantumque capio, quicquid est hic quod ipse exprimere intendebat, pes meus eius vestigia secutus est. Et ideo si aliquid aliud repugnans sibi inueniatur quandoque nunc pro tunc renoco, paratus libenti animo emendare.

CONCLUSIONES
VTILISSIMÆ

EX DVODECIM LIBRIS
Metaphysicorum Aristotelis,

QVICQVID IN ILLIS AB IPSO
resolutum est, mirâ comprehensione, &
breuitate complectentes:

COLLECTÆ

A REVERENDO PATRE
IOANNE DVNS SCOTO
ORDINIS MINORVM.

REVERENDI PATRIS F.
LVCÆ VVADDINGI HIBERNI
PRO TRACTATV
DE CONCLVSIONIBVS METAPHYSICIS,
CENSURA.

OPVSCVLVM hoc solus indigitat Antonius Possevinus, indicato etiam principio: alij operum SCOTI indicadores ab Opere quaestionum, vel Commento literalis in Metaphysicam non distinxerunt. Illud capiet Lector emolumenti, quod si velit, magno laboris compendio scire possit potissima, quae Aristoteles vario & implexo suo Metaphysices opere obscure differuit. MAVRITIVS & CAVELLVS SCOTI opus esse probantes, notas marginales addiderunt, quae maiorem claritatem efferrent brevissimis his resolutionibus, & SCOTI Commentariis super eandem Metaphysicam.

CONCLVSIONES

V T I L I S S I M Æ

EX DVODECIM LIBRIS

Metaphysicorum Aristotelis.

QVICQVID IN ILLIS AB IPSO
resolutum est, mirâ comprehensione, &
breuitate complectentes :

COLLECTÆ

A REVERENDO PATRE

IOANNE DVNS SCOTO
ORDINIS MINORVM.

Conclusiones Libri I.

CONCLVSIONES Metaphysicæ Aristotelis, quas ipse in hoc libro probare, ac determinare assertiuè intendit, prout potero breuiter compilabo, non vacaturus (causa breuitatis) expositioni litterarum, nec discussioni dubitationum, quæ circa aliqua ex conclusionibus ipsius, seu earum media possent occurrere; sed solum sed solum sub conclusiua determinatione, prout littera ipsa sonat; vel ex ea potest elici, electurus sententiam illarum potissimè partium huius doctrinæ, in quibus potissimè vtilitas eius præcipua continetur. Partes verò alias in quibus diffusius contra opiniones antiquorum inuehitur, tanquam minis viles, & amplius tædiosas, prosequi non intendo. In principio igitur libri Metaphysicæ Aristoteles manifestat dignitatem huius scientiæ, quoad duo. Primum quoad conditiones nobiles istius scientiæ: quas manifestat in proœmio huius libri. Secundum quoad istius scientiæ operationem, scilicet, quia eius est vniuersaliter errores aliorum circa principia rerum destruere, & hoc manifestat per effectum, scilicet disputando contra positiones erroneas singulorum.

Conclusiones autem quas Philosophus in proœmio probat, possunt reduci ad sexdecim.

1 Conclusio est, quod *Scientia est, qua desideratur ab omnibus naturaliter*: Et huius probatio

est; Diligimus enim sensus, etsi non propter aliud, saltem propter scire, & maximè ipsum visum, qui maximè facit scire, ibi; *Omnes homines natura scire &c.* Deinde distinctis vniuersaliter gradibus cognitionis in animalibus, ibi; *Alia quidem igitur, & posita excellentiâ cognitionis humanæ supra brutalem, ibi, Animalia quidem igitur, & manifestatis diuersis modis humanæ cognitionis, ibi, Fit autem ex memoria, ponitur.*

2 Conclusio, scilicet, quod *Habens experientiam, excellit in operando habentem sine experientia artem.* Cuius medium est, quia meliùs operatur, qui meliùs nouit ea circa quæ fit operatio; sed tam artifex, quàm expertus operatur circa singularia; expertus autem meliùs nouit ea; quia experientia est cognitio singularium, ars verò vniuersalium, ibi; *Ad agere quidem igitur.*

3 Conclusio ibi, *sed tamen scire, est, quod Artifex excedit expertum in sciendo.* Et huius est triplex mediũ. Primum est, quia artifex scit propter quid; ille autem non propter quid, sed quia solum, ibi, *Hoc autem est.* Secundum est, quia scientis signum est posse docere; sed meliùs potest hoc artifex, quàm expertus, cum sciat propter quid, ibi; *Et omnino scientis.* Tertium est, quia nulla cognitio sensitiua est scientia, vel sapientia: sed experientia est cognitio sensitiua, ergo, & c. ibi: *Amplius.*

4 Conclusio ibi; *Primum quidem igitur, est, quod Scientia speculatiua est nobilior qua practica actiua.* Et huius mediũ est, quia inuentor istius cognitionis ingeniũ excedit aliorũ, & idẽ redditur admirabilior, & honorabilior quàm inuentor illius.

5 Conclusio

*fione scienti-
fica: summam
felicitem
posuit Arist.
1. & 10.
Ethic. com. in
proœmio 8.
Phyf. 6. Eth.
cap. 9. & 14.
multa 2. post.*

3
*Pro hac 4.
vide Scot. de
praxi, etiam
practica ad
penult. l. q. 1.*

Lege cõclus.
in proœm.
1. Phyl.

2
In specula-

Magiftrum
mor. c. 22. &
1. Rhet. c. 11.
6. eth.

5 Conclufio ibi, *Eius autem gratia*, est, quòd *De ratione sapientia est considerate causas rerum.* Medium patet ex habitis, quia quanto magis aliquis confiderat causam, tanto magis est sapiens; vt artifex, quàm expertus. Deinde ibi, *Quoniam autem scientia*, ponuntur sex conditiones sapientis, & sapientia, quarum vltima probatur duobus mediis, quæ patent in littera.

Cont. hoc est
quod habetur
c. 20. 2. Post.
cõtingit scire
in vniuersali
soluitur 7. q.
quodlib. 2. ad
Princ.

6 Conclufio ibi, *Istorum autem hæc quidem*, est, quòd *Habens scientiam vniuersalem scit aliquo modo omnia.* Cuius medium est: *Quia* qui scit vniuersalia, scit aliquo modo ea quæ continentur sub eis.

T. ad 51. Post.
Quia sicut
res se habent
ad esse, &c.
in prin. 1. d. 1.

7 Conclufio ibi, *ferè autem*, est, quòd *Sapientis est scire maximè difficilia*; cuius medium est: quia illa sunt difficiliora, quæ sunt remotiora à sensibus, cuiusmodi sunt vniuersalia.

8 Conclufio ibi, *Scientiarum verò*, est, quòd *Iste habet scientiam certiorè.* Cuius medium est, quia illa scientia certior est, quæ est de simplicioribus, ista autem est huiusmodi, quæ est de magis vniuersalibus.

9 Conclufio ibi, *At verò & doctrinalis*, est, quòd *Iste maximè nouit causas rerum.* Cuius medium est, quia ista scientia causas vniuersales singulorum confiderat.

10 Conclufio ibi, *& noscere*, est, quòd *Hæc scientia est gratia sciendi*; Cuius medium est; quia illa scientia est maximè propter scire, quæ est de magis scibilibus; talis autem est ista, ergo &c.

Cùm sit sa-
pientia, ex
12. concl. hu-
ius 1. c. 1.
Ex 12. huius
ad finem.
Auc. cap. 1.
1. Met. in fin.
2. 4. prol. 1.

11 Conclufio ibi, *Maximè verò*, est, quia *Scientia vniuersalis est principalior aliis.* Medium est, quia illa principalior est, quæ finem altiorè confiderat, hæc autem confiderat finem illum, qui est finis omnium.

12 Conclufio ibi, *Ex omnibus ergo*, est, quia *Scientia vniuersalis proprie est sapientia.* Medium accipitur tam ex sex conditionibus sapientis, & sapientia, quàm ex sex conclusionibus immediatè præcedentibus: formetur ergo syllogismus sic: Quicunque maxime nouit omnia, vt contingit, & difficiliora, & certius, & maximè causas, & eius scientia est maximè propter ipsum scire, & principalior est aliis, est sapiens; sed ille qui habet scientiam vniuersalem est huiusmodi (vt probatum est) ergo, &c. In maiori huius syllogismi continentur sex cõditiones sapientis, vt præactũ est.

2. 4. prolog.
primi huius.

13 Conclufio ibi, *Quia verò non actiua*, est, quòd *Hæc scientia est speculatiua.* Medium, quia studet ad ignorantiam fugiendam, & non propter aliquè finem exteriorè, cuius signum ponitur, ibi, *Testatur autem ipsum*, quid est, quia inuentis iam illis scientiis, quæ sunt propter necessitates humanas: hæc postea inquiri cõpuit.

14 Conclufio ibi, *Sed vt dicimus*, est, quòd *Hæc scientia est liberrima.* Medium est, quia non dependet ab aliqua alia; nec ad finem extrinsecum ordinatur.

5
vide qua no-
sant in expo-
sitione littera.

15 Conclufio ibi, *Propter quod & in se*, est, quòd *Non est humana possessio.* Medium est, quia illa scientia, quæ est liberrima, non potest esse possessio eius naturæ, quæ valdè seruilis est; seruilis verò est humana natura, non in quantum intellectiua, sed propter necessitatè corporis necessariò administrandi, retrahitur ab operibus intellectualibus.

T. com. 1. de
anima.

16 Conclufio ibi, *Nec tali aliam bono*, est, quòd *Hæc scientia est honorabilior, & nobilior omnibus aliis.* Medium est: quia maximè est diuina, tum quia Deus eam maximè habet, tum quia de Deo maximè est, cum sit de primis principiis rerum;

Deus autem est primum principium simpliciter, & causa omnium.

Conclufiones Libri 11.

In secundo libro traditur modus considerandi veritatem in hac scientia. Potest autem iste distingui in tres partes. In prima agit de ipsa veritatis consideratione. In secunda ibi, *At verò quod sit principium*, t. c. 5. probatur status in causis per quas veritas habet considerari, & cognosci. In tertia ibi, *Contingunt autem auditiones*, t. c. 14. ostenditur diuersus modus considerandi veritatem, & possunt in hoc 2. notari 15. conclusiones.

1 Conclufio ibi, *De veritate*, t. c. 1. est, quòd *Consideratio veritatis, est aliquo modo facilis.* Medium est triplex. Primum ibi, *signum autem*, est, quòd licet eam nullus perfectè inuenierit, quilibet ramen de ipsa aliquid inuenit. Secundum ibi, *Sed vnumquemque*, est, quòd licet parum sit quòd ab vnoquoque inuentum est sigillatim; multum ramen est, si coniungatur, quòd ab omnibus est inuentum. Tertium ibi, *Quare sic videtur*, est, quòd quemadmodum existentia extra domum nota est ianua, & interiora domus occulta; sic homini accidit in scientia: scilicet quia principia sunt patentia; licet conclusiones sunt difficiles, & latent.

Multa Scot,
dist. 3. 1. q. 4.
& in princ.
1. post. & 4.
huius t. c. 8.
& 9.

2 Conclufio ibi, *Habere autem totum*, est, quòd *Consideratio veritatis aliquo modo difficilis est.* Medium est duplex. Primum per signum scilicet si penitus esset cognitio facilis; tunc statim perfectè cognoscerentur conclusiones, vel composita, vel causæ, contrarium experimur. Secundum per causam ibi, *forfan autem*, est, quòd intellectui caliganti ad manifestissima naturæ, est difficilis consideratio veritatis; talis autem est noster intellectus.

3 Conclufio ibi, *Non solum autem*, t. c. 2. est, quòd *Debemus esse grati prioribus Philosophis.* Medium est, quòd iuerunt nos ad scientiam, non solum qui benè dixerunt, sed etiam qui errauerunt, dederunt nobis viam exercitij.

Lege 2. cõll
1. c. 34,

4 Cõclusio ibi, *Vocari verò*, t. c. 3. est, quòd *Hæc scientia est consideratiua veritatis.* Medium, est quia est speculatiua, vt patet ex 13. conclusionè primi, finis autem speculatiua est veritas.

5 Conclufio ibi, *Nescimus autem verum*, t. c. 4. est, quòd *Hæc scientia maximè considerat veritatem.* Medium est, quia est de maximis veris, cuius ratio est. Illa sunt maximè vera, quæ sunt aliis causa veritatis, huiusmodi autem est principium. Sicut illud est calidissimum, quod est aliis causa caliditatis, sicut ignis est omnibus causa caloris.

7
Scot. lib. 1. d. 1.
q. 1. ad primũ
principale. &
in proemio
primi huius.

6 Conclufio ibi, *Quare vnumquodque*, t. c. 4. est, quòd *Vnaqueque res sicut se habet ad esse, sic se habet ad veritatem.* Medium patet ex quinta conclusionè huius, scilicet, quia illa maximè sunt, & primò vera, quæ sunt aliis causa veritatis. Deinde ibi, *& manifestum est, quòd res habens principium*, t. c. 5. quia supposuerat in prima conclusionè huius, esse aliqua principia prima, quod non posset esse, si causæ redigerentur in infinitum: idcirco sic probatur esse causas infinitas tam secundum speciem (scilicet quòd non sunt infinitæ species causarum) quàm secundum indiuiduum: scilicet quòd in eadem specie non est vna prius alia in infinitum.

Pars 2. lib.
Pro parte ista
2. lege qua
scribit Fran-
ciscus d. 43.
Conf. q. 9. &
10. & lib. 9.
huius.

7 Conclufio ibi, *Mediorum enim*, est, quòd *In causis mouentibus non in infinitum, accipiendam vnã*

unam ante aliam. Medium est, quia in infinitis non est dare primum: sed si non est causa prima in mouentibus, nec secundum est dare consequentem, quæ dependeat à præcedentibus.

8 Conclusio ibi, *At vero neque deorsum*, t.c.7. est, quòd *In causis materialibus est finis*. Medium est, quia duobus modis fit aliquid ex aliquo; aut tanquam ex medio, & imperfecto fit extremum, & perfectum; vt ex puero vis; aut à tanquam ex vno extremo fit aliud extremum; vt ex aqua aër; sed primo modo, sumitur non infinitum, quia inter duo extrema, media non possunt esse infinita: nec secundo modo, quia ibi fit reflexio, ita quòd dictus primus fit vltimum, & e contra. In illis autem non contingit ambire, in quibus nec primum inuenitur, nec vltimum.

9 Conclusio ibi, *Similiter autem est*, quòd *Primo illorum modorum duorum aliquid fit ex materia, & non secundo*. Medium est, quia materia prima est incorruptibilis: quando autem aliquid fit ex aliquo secundo modo generatio vnus est corruptio alterius.

10 Conclusio ibi, *Amplius autem*, t.c.8. est, quòd *In causis finalibus non itur in infinitum*. Medium est, quia finis est illud propter quod sunt alia, & ipse non est propter aliud: aut igitur erit aliquid tale, & sic erit vltimum, & sic non itur in infinitum; aut si nihil fuerit tale, non erit finis, & sic sequuntur tria inconuenientia. Primum, quòd non fit bonum in rebus, cum bonum, & finis sint idem ibi, *sed qui infinitum faciunt*. Secundum, quòd non erit actus naturalis, cum natura agat propter finem, ibi, & *nullus conabitur*. Tertium, quòd nullus erit agens per intellectum; agens enim per intellectum intendit finem, quem oportet cognoscere; hoc autem non contingeret si fines essent infiniti, *neque vtrique erit*. t.c.9.

11 Conclusio ibi, *Sed nec quod quid erat*, t.c.10. est, quòd *Causæ formales sunt finitæ*. Medium quadruplex. Primum ibi, *semper enim*, est, quia diffinitiones quæ à formis sumuntur, sunt finitæ: aliàs diffinitio posterior non dependeret à priori, vt diffinitio hominis à diffinitione animalis, si non esset dare primam, nec sequentem. Secundum ibi, *Amplius scire*, t.c.11. est, quia non contingeret scire: quia non contingeret peruenire ad indiuidua rei scibilibus, siue per indiuidua intelligas, speciem specialissimam, quæ in alias species non diuiditur; siue genus generalissimum, quod in genera priora non resoluitur; siue propositionem immediatam, cuius termini per medium non diuiduntur, cum non cadat medium inter eos. Tertium ibi, & *cognoscere*, t.c.11. est, quòd cum infinita non possint cognosci, si res haberent formas infinitas nunquam essent cognoscibiles. Quartum ibi, *Sed materiam*, text. comment. 12. est, quòd materia secundum quòd infinita est habet rationem priuationis, cum infinito competat esse nihil, siue non ens. Ergo per oppositam forma secundum quòd finita est, vel habet finitam rationem, habet statum, vel terminum, igitur infinita non est à formis.

12 Conclusio ibi; *Sed si infinita*, t.c.13. est, quòd *Causæ nō sunt infinita secundum speciem*. Medium est, quia tunc nullum caulatum esset cognoscibile.

13 Conclusio ibi, *contingunt autem*, t.c.14. est, quòd *Consuetudo habet vim abstractiuam, seu inclinationem*. Medium est quadruplex. Primum ibi, *Nam vt consueuimus*, est, quòd consuetudo placet. Secundum ibi, & *qua prætere*, quia inueta

displicent. Tertium ibi, *Quantam verò vim habeant*, est, quòd propter consuetudinem audiendi fabulosa multi negligunt veritatem, & vtilitatem legum & ad fabulas conuertuntur. Quartum ibi, *Alij autem si non Mathematica*, t.c.15. est, propter inductionem, quia diuersi propter diuersas consuetudines habent diuersos modos probandi, siue requirunt.

14 Conclusio ibi, *Propter quod oportet erudiri*, t.c.15. est, quòd *Logica est modus sciendi, & vt addiscenda ante istam scientiam*. Medium est, quia vtraque est difficilis, & non sunt duo difficillima simul aggredienda.

15 Conclusio ibi, *Acrobologia*, t.c.16. est, quòd *Certitudo demonstrandi, non est omnibus scientiis equalis*. Medium est, quia scibilia aliqua sunt magis separata à materia, quam alia, & idèd magis certificabilia.

Conclusiones Libri III.

In tertio libro specificat Philosophus, in speciali, & sigillatim materiam huius scientiæ; ponendo scibile; & disputando quæstiones quàm plures, circa quarum considerationem versatur totaliter, & principaliter intentio Metaphysici. Sed quia in hoc libro nullam illarum quæstionum determinat; cum in hoc opusculo solas illas conclusiones compilare intendam quas Aristoteles determinatiue ponit, ac probat, idèd Tertij libri Conclusiones non assigno ex his, quæ in istis libris tribus determinantur, patet enim quòd præambuli sunt ad principale negotium huius scientiæ.

10
Pars octaua libri.

Conclusiones Libri IV.

In quarto libro ostendit Philosophus subiectū huius scientiæ, quod scilicet est ens, inquantū ens & consequentia entis, & videntur tres esse eius principales partes. In prima ostendit quòd ista scientia determinat de ente inquantum ens, & de consequentibus ad ipsum. In secunda ibi, *Dicendum autem vtrum*, t.c.7. ostendit, quòd huius scientiæ est determinare de primis principiis demonstrationis, & quòd sit primum, & principale principium, ad quod omnia alia reducuntur, &c. Tertia ibi, *principiū non est ad omnia talia*, t.c.10. contra negantes huiusmodi principii disputatur.

Duarum autem partium primarum conclusiones ad 19. possunt reduci.

1 Conclusio est, quòd *Hæc scientia est de ente inquantum ens*. t.c.1. Probatio est, quia illa scientia quæ considerat ens inquantum ens, est vniuersalis: quia nulla particularis est huiusmodi; sed hæc vniuersalis non potest dici alia quàm illa quæ quærit prima principia, & primas causas, quales hîc quærimus; vnde antiqui quærentes elementa entis inquantum ens, quærebant huiusmodi principia, & causas, scilicet primas; ergo hæc scientia vniuersalis est de ente inquantum ens. Primò præmittit probationem ibi; *Est scientia quedam*, t.c.1. Secundò infert conclusionem ibi, *Vnde, & nobis entis*, t.c.1.

2 Conclusio est, quòd *De entibus inquantum entia, primam oportet esse scientiam*. Probatio est, quia quæcunque recipiunt prædicationem alicuius vnus, licet non vniuocè, sed analogicè, de ipsis determinare pertinet ad vnā scientiam; sed ea

quæ

quæ continentur sub ente sic se habent respectu ipsius entis, ergo &c. Primò ponitur, & declaratur per exempla minores ibi, *Ens autem multis*, t. c. 2. Secundò maior ibi, *Sed quemadmodum*. Tertiò conclusio ibi, *palam ergo*.

3 Conclusio ibi, *Ubiunque verò*, t. c. 2. est, quòd *Hæc scientia primò, & principaliter agit de substantia*. Medium est, quia substantia est primum & principale ens à quo alia omnia dependent.

4 Conclusio ibi, *Omnia autem generis*, t. com. 4. est, quòd *Hæc scientia est de omnibus entibus*. Medium est, quia omnia sensibilia vnius generis, siue sit vniuocum, siue analogum, pertinent ad vnam scientiam, sicut & omnia sensibilia vnius generis ad vnum sensum: vnde hîc de omnibus entibus inquantum entia determinantur. Speciales autem scientiæ speciales differentias entis considerant.

5 Conclusio ibi, *Si igitur ens, & vnum*, t. c. 3. est, quòd *Hæc scientia habet determinare de vno*. Medium est; quia ens, & vnum sunt idem. Probatio huius duplex est. Prima ibi, *idem enim vnus homo*, t. c. 3. scilicet quia ens, & vnum addita cuiunque nullam faciunt diuersitatem: vnde quando generatur, & corrumpitur vnum, & aliud. Secunda ibi, *Amplius autem cuiuscunque substantia*, t. c. 3. est, quia vtrumque eorum prædicatur essentialiter de omni ente.

6 Conclusio ibi, *Quare quocunque vnius sunt*, t. c. 2. est, quòd *Quot sunt partes vnius, tot & entis, de quibus habet determinare hæc scientia, sicut de particularibus entibus*. Medium patet ex quinta conclusione huius; sed tamen non sunt determinatæ partes vnius, sicut entis in omnibus præsentis.

7 Conclusio ibi, *& tot partes sunt philosophia*, t. c. 4. est, quòd *Istius scientia partes diuiduntur, sicut & partes substantia*. Medium potest sumi ex tertio huius, vnde de substantiis sensibilibus agit in 7. & 8. huius; de insensibilibus autem in 12. Aliud etiam medium huius 7. conclusionis ponitur ibi, *est enim philosophia*, & est à simili scilicet, quòd sicut diuiditur Mathematica per diuisionem sui subiecti, sic etiam hæc scientia.

8 Conclusio ibi, *quoniam autem vnius*, t. com. 4. est, quòd *Istius scientia est determinare de multo, & de consequentibus ad ipsum*. Medium est, quia huius scientiæ est considerare contraria & opposita; sed vni opponuntur multa, & quia scilicet vnum, & multa consequuntur ad ens, quòd dicitur multipliciter, ideo etiam ipsa dicuntur multipliciter, & consequentia ad eas quæ multipliciter debet hîc Philosophus determinare, & quæ per prius, & quæ per posterius dicuntur. Et nota diligenter circa istam conclusionem octauam, differentiam inter priuationem, & negationem. Huius etiam octauæ conclusionis ponuntur alia tria communia media, tam 8. quam 5. Primum ibi, *& Philosophi*, t. c. 5. & est, quòd, eum de vno, & de multo, & de consequentibus ad ea, sicut aliquæ dubitationes, & non hîc alicuius scientiæ particularis illas determinare; igitur erit scientiæ vniuersalis, qualis est ista. Secundum ibi, *signum autem*, t. c. 5. & est, quòd cum Dialecticus, vel Sophista conueniat cum Metaphysico; non in modo, sed in rebus consideratis; & illi considerent ista: ergo & Metaphysicus, quia scilicet ista, *idem & diuersum, simile & dissimile, & contraria*, & huiusmodi, reducuntur ad ens, & vnum, & multa. Tertium ibi, *amplius contrariorum*, t. c. 6. & est, quòd non est

alicuius scientiæ particularis ista determinare, sed ea supponere. Mediū patet ex 8. conclusione huius.

9 Conclusio ibi, *& iam non Geometricè*, est, quòd *Istæ idè & diuersum: simile & dissimile, &c. non pertinent ad Geometricam speculationem*. Medium, quia vnius scientiæ est speculari ens, & consequentia ens, talis autem est Metaphysica ex 8. huius.

10 Conclusio ibi, *palam autem: quia*, t. c. 7. scilicet parum post principium secundæ partis, est, quòd *Huius scientia est determinare de primis, & communibus principis demonstrationis*. Medium est, duplex. Primum per causam ibi, *omnibus enim sūt*, t. c. 7. scilicet, quòd huiusmodi principia consequuntur ens communiter sumptum. Secundum per signum ibi, *vnde nullus*, text. com. 7. scilicet quòd nulla scientia particularis de illis determinat.

11 Conclusio ibi, *Quicunque verò conantur*, t. c. 8. est, quòd *Huiusmodi principia non sunt demonstrabilia*, Medium innuitur ibi, *Propter ignorantiam*, t. c. 8. scilicet, quia sicuti ostenditur primo Posteriorum, t. c. 6. & inde, non est demonstratio nisi mediatorum.

12 Conclusio ibi, *Congruit autem maximè*, t. c. 9. est, quòd *Primum Philosophus debet habere firmissima principia*. Medium est vniuersale, quia cognitio vniuersalis debet esse certissima. Hoc autem patet ex medio 12. 1. libri.

13 Conclusio ibi, *Firmissimum autem*, t. com. 8. est, quòd, *Circa primum principium non contingit decipi*. Mediū est, non decipimur nisi circa ignota.

14 Conclusio ibi, *& non conditionale*; t. c. 8. est, quòd, *Huiusmodi principium accipitur simpliciter, & non ex suppositione: sicut ea quæ ab aliis scientiis supponuntur*. Medium est, quia intellectum cuiuscunque veritatis alterius præcedit necessariò notitia huius principij.

15 Conclusio ibi, *Quod autem cognoscere est necessarium*, t. c. 8. est, quòd *Huiusmodi principium per se venit in notitiam intellectus*. Medium patet ex medio 14. huius. Deinde ibi, *quòd verò sit illud*, t. c. 8. oportet, inquiring, quòd tale principium sit hoc: *Impossibile est idem simul esse, & non esse*.

16 Conclusio ibi, *Impossibile namque*, t. c. 9. est, quòd *Circa illud principium non contingit decipi*. Medium est quia tunc sequeretur, quòd contraria essent simul vera in eodem: scilicet opiiones de contraria positione; quæ probantur esse contraria in fine Perihermenias.

17 Conclusio ibi, *Quapropter omnes*, t. c. 9. est, quòd *Hoc principium est vltimum in resolutione complexorum*. Cum ens sit primum in compositione, sic & hoc principium, quòd componitur ex ente, & resolutione complexorum, se habebit; & hoc innuitur ibi, *Natura namque principium*, & ex his duabus conclusionibus patet, quòd illa tria, quæ in aliis tribus conclusionibus immediate præcedentibus sunt ostensa de principio firmissimo, conueniunt isti principio.

18 Conclusio ibi, *Vult autem*, est, quòd, *Hoc principium est indemonstrabile*. Medium est, quia cum aliqua sint indemonstrabilia, vt patet in 2. Post. t. c. 6. & inde; nullum potest esse indemonstrabilius isto.

19 Conclusio ibi, *Est autem demonstrabile*, t. c. 9. quòd, *Licet hoc principium non sit demonstrabile simpliciter, potest tamen demonstrari per aliquod medium*. Cuius ratio est quia quicunque concedit aliquod medium, concedit saltem implicitè

11

12

De prima principio complexo, vide Francisc. Mayron. in tract. de eo.

Al. Sapientialis.

13

implicitè hoc principium; si autem aliquis nihil concedit, non debet disputari cum eo. Conclusiones tertiar partis non assigno hîc, quia ferè omnes reperiuntur in vndecimo huius, & tunc ibi poterunt assignari.

Conclusiones Libri V.

In quinto libro, distinguit Philosophus multiplicitates nominum significantium res huius scientiæ, hoc enim pertinet ad ipsum, sicut patet ex his, quæ dicta sunt in octava conclusione quarti, & quia in hoc libro procedit non concludendo, sed potiùs distinguendo: idè conclusiones eius assignare non possumus.

Conclusiones Libri VI.

In sexto libro cõparat Philosophus hanc scientiam ad alias scientias, remouens à consideratione hæc quosdam modos entis, de quibus principaliter non intendit: scilicet ens per accidens, & ens vt verum; & secundùm hoc, liber iste continet duas partes principales. In quarum prima comparatur hæc scientia ad alias. In secunda ibi, *Sed quando ens dicitur simpliciter*, tex. c. 4. remouentur prædicti modi entis à consideratione huius scientiæ. Post sunt autem huius libri conclusiones reduci ad 18.

1 Conclusio est, quòd *In hac scientia queruntur principia entis inquantum ens*, ibi, *Principia, & cause queruntur*, t. c. 1. Medium à simili, quælibet enim scientia, vt Medicina, & Mathematica quærit prima principia, & causas sui subiecti.

2 Deinde ibi, *Sed omnes istæ*, tex. c. 1. Assignat differentiam inter hanc scientiam, & alias, subiungens secundam Conclusionem, quæ est, quòd *Nulla scientia particularis inquiris quod quid est*. Medium est, quia vnaquæque ponit quod quid est, vel aliquo modo accipit ipsum.

3 Conclusio ibi, *Similiter autem nec si est*, text. c. 1. est, quòd *Nulla scientia inquiris, vel demonstrat si est, scilicet suum subiectum*. Medium est, quia eiusdem scientiæ, vel rationis, est inquirere, vel demonstrare si est, & quid est.

4 Conclusio ibi, *Quoniam verò Physica est scientia*, t. c. 1. est, quòd *Scientia naturalis est speculatiua*. Medium est, quia omnis scientia, vel est actiua, vel factiua, vel speculatiua; sed scientia naturalis non est actiua, nec factiua; ergo. Probatio minoris: quia principium motus rerum, de quibus est scientia actiua, vel factiua, est in ipso sciente, vel in agente, vel in faciente. Principium autem motus rerum, de quibus est scientia naturalis, est in ipsis rebus. Primò medium ibi ponitur, *quodcumque verò*. Secundò, accepto medio principali inferitur conclusio ibi, *quare si omnis*. Nota tamen, quod hîc actio vocatur operatio, quæ manet in agente, vt dilectio: factio verò illa, quæ tranlit in agentem, vt transmutacionem materiæ exterioris, vt secare, vel vrere.

5 Conclusio ibi, *Oportet autem quod quid*, t. c. 2. est, quòd *Scientia naturalis diffinis per materiam sensibilem*. Medium est, quia res naturales non possunt esse, nec intelligi, sine huiusmodi materia; & declaratur in littera exemplariter, & inductiue.

6 Conclusio ibi, *Ideòque, & de anima*, est, quòd *Physici est determinare de anima, prout est in materia*. Medium patet ex declaratione quintæ huius in textu.

7 Conclusio ibi, *Sed est Mathematica*, tex. c. 2. est, quòd *Scientia de rebus separatis à materia, est Theorica*. Medium est idem cum medio quartæ huius, & idè non reperiunt, scilicet, quia Mathematica scientia non est actiua, vel factiua, &c.

8 Conclusio ibi, *Si verò aliquod est immobile*, t. c. 2. est, quòd *Scientia de rebus separatis à materia, & sempiterna est Theorica*. Medium est idem cum medio quartæ huius, scilicet, quia talis scientia non est actiua, nec factiua.

9 Conclusio ibi, *Nam tum Physicè*, est, quòd *Hæc scientia, quæ est de rebus separatis à materia, & sempiterna, differt à Physica, & Mathematica*. Medium est, quia subiecta earum differunt, & declaratur in littera.

10 Conclusio ibi, *Quare tres erunt*, t. c. 2. est, quòd *Tres sunt modi speculatiua*. Medium patet ex duabus conclusionibus immediatè præcedentibus.

11 Conclusio ibi, *Non enim immanifestum*, tex. com. 2. est, quòd *Hæc scientia quæ est de rebus separatis à materia, & sempiterna est Theologica, siue diuina: sic denominata fuit in textu in conclusione proximè præcedenti*. Medium est duplex. Primum, quia res diuina non potest esse alia quàm illa, quæ est separabilis, & sempiterna; huiusmodi naturam hæc scientia considerat, vt patet ex 8. & 9. conclusione huius. Aliud medium est, quia scientia honorabilissima, (cuiusmodi est ista, quæ est de rebus separatis, & sempiternis) debet esse circa genus honorabilissimum: huiusmodi est genus diuinatum rerum, ibi, & honorabilissimam scientiam.

12 Conclusio per modum dubitationis ponitur ibi, *Dubitabis enim vique aliquis*, tex. c. 3. & est, quòd *Hæc scientia est vniuersalis, & prior aliis*. Quòd autem sit vniuersalis probatur, quasi per locum à diuisione, ibi, *Non enim idem*, vbi ostenditur, quia alie non sunt vniuersales ab ista. Quòd verò sit prior, ostenditur ibi, *Si igitur*, per hoc quòd substantiæ illæ, de quibus determinat, sunt priores: licet de substantiis adhuc nihil determinauerit, idè sub dubitatione loquitur Aristoteles hîc: quia nondum probauit eas esse. Deinde distinguens diuerfos modos entis, ibi, *Sed quoniam ens*, tex. com. 4. Subiungit tandem, ibi, *Quoniam itaque multipliciter*.

13 Conclusio, quòd *Nulla scientia determinat de ente per accidens*. Probatio duplex, prima per inductionem ibi, *signum autem*, & patet secunda ibi, & hoc rationabiliter. Per rationem quæ est, quòd omnis scientia est de ente; ens autem per accidens non est nisi in solo nomine, scilicet inquantum vnum de alio prædicatur, vt album musicum, inquantum enim aliquid est ens, inquantum est vnum. Et hoc medium primò declarat per auctoritatem ibi, *Vnde Plato*. Secundò per rationem: scilicet, quia vnus entis vna est generatio; entis autem per accidens non est generatio, nec corruptio; scilicet vna, ibi, *Palàm autem*.

14 Conclusio ibi, *Atamen dicendum est amplius*, tex. comm. 5. & est, quòd *Ens, vt in pluribus, per suum esse, est causa entis per accidens*. Medium est ex diffinitione entis per accidens, scilicet, quia ens per accidens est ens, vt in paucioribus, & hoc larè in littera, subiungens secundò dubitationes, quæ patent.

15 Conclusio ibi, *Quod autem scientia non est*, tex. com. 6. est, quòd *De ente per accidens non potest esse scientia*. Medium est, quia tale ens, non est semper, nec vt in pluribus.

17

16 Conclusio ibi, *Quod autem sint principia*, tex. com. 7. est, quod *Non omne, quod sit in istis inferioribus, habet causam per se, ut aliqui dicebant*. Medium est, quia tunc omnia euenirent de necessitate: si enim posita causa per se, necesse sit poni effectum (vt ipsi concedebant) & omnis effectus habet causam per se, cum omnia futura possunt reduci ad causas aliquas per se presentes, vel prateritas, scilicet reducendo futurum remotius ad aliquod propinquius, & illud in aliud quousque veniatur in presentis, & ista cum sint posita iam, sequeretur omnia futura de necessitate euenire. Primo ergo pramittitur probatio. Secundo infertur conclusio ibi, *Erit ergo eius quid*. Tertiò subiungitur dubitatio ibi, *Sed ad principium*, t. c. 8.

17 Conclusio ibi, *Quod autem ut verum*, tex. c. 8. est, quod *Ens, quod significat idem quod verum, & non ens, quod significat idem quod falsum, sunt in compositione, & diuisione*. Medium ibi, *Non enim*, est quasi per locum à diuisione, scilicet quia non est in rebus, nec in intellectu simplicium quiditatum, ergo in intellectu diuidente, & componente.

18 Conclusio ibi, *Quoniam autem complexio*, est, quod *Isti duo modi entis, scilicet ens per accidens, & ens ut verum, sunt ab hac scientia relinquendi*. Medium est, quia ens, vt verum non est propriè ens, vel reale, sed mentale, & ideo ad scientiam pertinet de Anima. Praterca ens per accidens non habet certam causam. Item vtrumque horum entium fundatur super ens reale, quod est ens extra animam, & ideo de primo sufficit hinc determinare.

Conclusiones Libri VII.

18

Circa librum septimum, & sequentes attendendum est, quod primò Philosophus agit de substantiis sensibilibus. Secundo repetit aliqua determinata, tam in hac doctrina, quam in libris Physicorum, vt præpatet se ad determinandum de insensibilibus substantiis, & hoc facit in 11. libro. Tertiò de substantiis insensibilibus, siue separatis à materia determinat, scilicet in 12. libro, & vltimo, & hoc dico principaliter. Item primò agit de substantiis sensibilibus, quoad principia suorum generum. Secundo scilicet in 9. quoad modos effendi, scilicet de actu, & potentia. Tertiò quoad diuisionem, siue vnitatem sui esse, & hoc in 10. Item primò inuestigat essentiam, & principia essentialia substantiarum sensibilium, modo magis Logicali, scilicet modo prædicandi, diffiniendi, & inquirendi quæ scilicet sint differentia, & quæ non. Secundo, modo magis reali, scilicet in 8. vbi de materia, & forma, & de earum vnione determinat. In 7. libro videntur esse 9. partes principales. In prima ostenditur de primò ente, de quo ente sit principaliter, & totaliter agendum, scilicet de Substantia. In secunda de qua substantia sit primum agendum ibi, *Dicitur autem substantia*, t. c. 7. In tertia ex quibus sit ipsi *quod quid est*, & quorum ibi, *Et primo dicemus*, tex. c. 11. In quarta vtrum ipsum *quod quid est* sit idem cum eo cuius est, ibi, *Vtrum autem idem*, tex. com. 20. In quinta inquiruntur causæ generationis sensibilium substantiarum ibi, *Eorum verò qua sunt*, tex. c. 22. In sexta inquiruntur quæ partes totius ingrediantur in diffinitione totius ibi, *Quoniam verò diffinitio*, t. c. 33. In septima agitur de vnitatem essentia, quam

diffinitio signat ibi, *Nunc autem dicamus*, tex. c. 6, 42. In octaua probatur, quod vniuersalia non sunt substantia, nec sunt separata ibi, *Quomodo cumque verò de substantia*, tex. com. 44. In nona ostenditur quomodo ipsum *quod quid est* habet rationem causæ, & principij ibi, *Quid autem oportet dicere*, t. c. 59. & possunt huius libri conclusiones reduci ad quadraginta sex.

1 Conclusio est eadem cum tertia quarti, scilicet, quod *De substantia est principaliter agendum*. Probatio huius duplex est. Prima ibi, *Totius autem ente dicto*, t. c. 2. scilicet, quod substantia est primum ens, & principale, & huius declaratio est triplex. Prima per rationem ibi, *Nam quando dicimus*, tex. c. 2. quia ipsa dicit simpliciter quid, alia verò non: sed quale, vel quantum quid: vnde dicuntur entia, quia entis. Secunda per signum, scilicet quia de illis, quæ significant sine substantia, vt de accidentibus in abstracto, dubitatur ab aliquibus vtrum sint entia; non autem de accidentibus concretis, quæ significant, vt in substantia, ibi, *Vnde, & vtrique*, tex. c. 3. Ex quo patet quod substantia est primum ens, & simpliciter ens, cum alia habeant esse ab ea, & concludit hoc ibi, *Quare primum ens*, t. c. 4. subiungens quot, & quibus modis substantia sit prior accidente. Tertia probatio est per auctoritatem ibi, *Et quod olim*, tex. c. 5, scilicet, quia antiqui qui quæsierunt principia entis principaliter, & totaliter, inquisierunt substantiarum principia, siue ponerent vnum principium, siue multa. Et primò pramittuntur probationes huius conclusionis primæ. Secundo ipsa infertur ibi, *Quapropter nobis maxime*, tex. c. 5. Tertiò ostendit Philosophus quæ sunt manifestæ substantia, ibi, *Videtur autem substantia*, tex. c. 5. Quarto ostendit, quæ sunt substantia secundum antiquorum opinionem, ibi, *Videtur autem quibusdam*, t. c. 5. Quintò ostendit quod de iis est inquirendum ibi, *De his igitur, quod dicitur bene*, tex. comm. 6. Deinde ibi, *Dicitur autem substantia*, distinguens, & subdistinguens nomen *substantia*, subiungit ibi, *Quare si species*, tex. com. 7.

2 Conclusio, quæ est, quod *Forma prior sit composito*. Medium est, quia est componens, & principians, quod inuitur ibi, *Quod ex vtrisque*, tex. c. 7. Deinde ibi, *Nunc quidem igitur*, dicit, quod adhuc non est manifesta natura substantia, & subiungit ibi, *Et adhuc materia*, tex. com. 8. Rationem, per quam antiqui, solam materiam, probabant esse substantiam, & patet,

3 Conclusio ibi, *Dico autem materiam*, tex. com; 8. est, quod *De essentia materia non est forma, nec priuatio*. Medium est diffinitio materia, quam primò ponit. Secundo infert conclusionem ibi, *Quare quod est vltimum*, tex. com. 8.

4 Conclusio ibi, *Sed impossibile*, t. c. 8. est, quod *Compositum, & etiam forma est magis, vel verius substantia quam materia*. Medium est duplex, tum, quia scilicet compositum est separabile, id est, distinctum, & per se stans; tum, quia est hoc aliquid, quorum neutrum materia conuenit.

5 Conclusio ibi, *Assamen eam qua nunc*, tex. c. 6. est, quod *De forma potius agendum quam de composito, vel materia*. Medium est triplex: tum scilicet, quia compositum est posterius: tum, quia manifestius, & minorem habet dubitationem: tum, quia ipsa materia erit magis manifesta in opinionibus antiquorū, omnes enim ponebant materiam esse, & etiam ipsam esse maxime substantiam, vt patet ante tertiam conclusionem huius in littera.

19

1. Physicor.
T. c. 41.20
Theor. 21. lo-
ge lib. 4. dist.
11. q. 2. circa
medium, &
in Francisco
11. de Trin.
veri. 2.

Innata est nobis via à notioribus & c. 1. Physic. Pars 3. lib. Pro hac parte habes in A. uic. 2. Metaph. c. 7. & d. 1. 4. q. 1. habes condiciones requisitas lib. 4. dist. 12. q. 1. & q. 4. c. do proprio. lege com. 14. huius 7. Com. ubi supra.

6 Conclusio ibi, *Consentur autem*, tex. com. 9. est, quod *De substantiis sensibilibus, & de earum quidditate est prius agendum, quam de insensibilibus*. Medium est, quia licet illæ sint simpliciter notiores, nobis tamen istæ notiores sunt.

7 Conclusio, scilicet in principio tertiz partis, ibi, *Et primò dicemus quedam*, text. c. 11. est, quod *Ex solis predicatio per se primo modo, debet consisti diffinitio*. Medium est, quia nec prædicata per accidens, nec ea quæ prædicantur per se secundo modo, dicunt rei essentiam, & hoc latè declaratur in littera.

8 Conclusio est, quod *Diffinitio non est accidentis, vel compositi ex subiecto, & accidente, & hoc debet intelligi per se, & primò*. Medium est, quia diffinitio dicit quid, vel aliquid, ipsum autem accidens non dicit quid: sed quale, vel quantum: primò facit quæstionem circa hoc ibi, *Quoniam verò sunt*, tex. com. 12. secundò soluit ibi, *At verò neque*, tex. com. 2. sed veritatem medij tangit, ibi, *Quod quidem enim quod erat esse*.

9 Conclusio ibi, *Aut, & diffinitio sicut, & quod quid*, t. c. 14. est, quod *Est diffinitio sit substantia, & accidentium, tamen per prius est substantia*. Medium est, quia sicut ens per prius dicitur de substantia; ita & ipsum quod quid est, & hoc ibi declaratur diffusè.

10 Conclusio est, quod *Accidentia non possunt diffiniri sine propriis subiectis*. Medium est, quia non possunt intelligi, nec esse sine illis. Hæc conclusio cum medio suo elicitur ex duabus dubitationibus, quas in fine huius tertiz partis mouet, & pertractat. Prima dubitatio præmittitur ibi, *Habet autem dubitationem*, tex. com. 17. Secunda ibi, *Est autem, & alia*, tex. com. 18. Medium autem videtur exprimere in 1. dubitatione cum dicit, *Et non contingit*, text. com. 17.

11 Conclusio est, quæ scilicet est prima in 4. parte huius septimi, ibi, *In dictis itaque secundum accidens*, tex. c. 20. est, quod *In his, quæ dicuntur per accidens (ut homo albus) ipsum quod quid est, non est idem cum eo cuius est*. Medium est, quia talia important duas essentias, scilicet subiecti & accidentis, vna verò diffinitio vnam solam essentiam dicit, & idèd si quod quid est in talibus referatur solùm ad accidens, est idem; si verò ad vtrumque ad accidens, scilicet, & ad subiectum, non est idem. Medium non ponitur hîc in principio, nam solùm arguendo procedit: sed ponitur vltimum medium huius quartæ partis ibi, *Secundum accidens verò dictum*, tex. c. 12.

12 Conclusio ibi, *In dictis verò secundum se*, tex. c. 20. est, quod *In entibus per se, quod quid est est idem cum eo cuius est*, vt pote idèd: quia si sint aliud ab ipso, cum res dependeat à suo quod quid est, tunc erunt quidditates ipsarum idearum posteriores eis, & ita aliquæ substantiæ priores sunt ideis quod est contra Platonicos. Medium secundum, quod probatur simpliciter, & cum ex suppositione, est: quia si quod quid est rei sit aliud ab ea, cum quod quid est sit quedam res, pari ratione, & quod quid est ipsius, quod quid est, erit aliud ab ea, & sic in infinitum. Hoc autem medium ponitur circa finem huius quartæ partis ibi, *Absurdum verò apparebit*, text. com. 21. Vbi videtur ponere duas rationes: sed ambæ reducuntur ad illud medium.

13 Conclusio ibi, *Et si quidem absolute*, t. c. 20. est, quod *Ipsum, quod quid est non est separatum ab eo cuius est*. Medium est, quia tunc sequeretur, Scoti Oper. tom. I V.

quod res non essent scitæ, cum res sciatur per suum quod quid est, & per illud quod est in ea; tum, quia res non existentem secundum se, nec suas quidditates haberent in se. Primum medium ibi, *Scientia enim, secundum ibi, Amplius cui non inest*.

14 Conclusio ibi, *Etenim hoc sufficiens*, tex. com. 20. est, quod *Vana est, & inutilis positio idearum*. Medium duplex est. Primum, quia ponebantur ad saluandum existentiam, & scientiam rerum, ad hoc autem magis, & meliùs sufficit aliud: scilicet quod ipsum quod quid est, sit idem cum eo cuius est, & non separatum ab eo. Secundò, quia sequeretur indiuidua substantiæ non esse substantias, quia vnumquodque est substantia per suam formam, quæ est in eo: hæc autem positio separat formas rerum ab ipsis, & hoc scilicet medium ponitur ibi, *Simulque palam, quia si sunt*, tex. com. 21. deinde in 5. parte præmittens duas diuisiones, vnam à parte modorum quibus aliquid fit, ibi, *Eorum autem que sunt*, tex. com. 22. aliam ex parte illorum, quæ ad factionem requiruntur, ibi; *Omnia verò que sunt*, tex. c. 22. ponitur.

15 Conclusio est, quod *Omnia que sunt, siue ab arte, siue à natura, habent materiam*. Medium, quia omnia talia possunt esse, & non esse.

16 Conclusio ibi, *Vniuersaliter verò*, text. c. 21. est, quod *Forma est natura*. Medium, quia quando aliquid est factum, scilicet quando habet formam, & cuius habet naturam, illius rei habet formam.

17 Conclusio ibi, *& à quo que secundum speciem*, text. comment. 22. est quod *Ea que sunt, à suis similibus sunt*. Hanc autem declarat primò inductiue, siue exemplariter in naturalibus, ibi, *Homo namque*. Secundò ibi: *Generaciones verò, declarat eam in artificialibus, distinguens, primò generationes, quæ non sunt naturales, & ostendens ibi, Ab arte verò sunt*, tex. c. 23. quæ sunt actiones artificiales, ibi, *Fir itaque, sanitas*, ostendit quomodo ab arte procedat, scilicet per similitudinem rei, quæ existit in mente artificis vnde concludit ibi, *Quare modo quodam accidit*, quod sanitas per actiones artis, interiorem, & exteriorem inducitur ibi, *Generationem verò, & motuum*, tex. com. 23. Ex quibus omnino elicitur, quod omne quod fit ab arte, fit ab altero informato, similitudine illius rei, quæ fit: & hoc est medium huius 17. conclusionis quantum ad artificialia.

18 Conclusio ibi, *Faciens itaque, & vnde inchoat*, text. comm. 23. est, quod *Species existens in mente artificis, est principium operandi, siue agendi*. Medium huius patet ex medio 17. huius immediatè præmissæ; vnde incipit ab eodem, à quo, & agens ab arte. Declaratio huius est in exemplo; sicut enim si aliquis præter intentionem agens, fricando se calorem excitat, qui est principium sanitatis, & ita ab excitatione caloris incipit; ita etiam si ab arte operetur, & per intentionem sciret hoc expedire, ab eadem excitatione caloris inciperet. Hoc exemplo concludit ibi, *Calor itaque in corpore*: quia talis calor, vel est pars sanitatis, quando scilicet sanitatem immediatè introducit; vel sequitur ad eum aliqua pars sanitatis: scilicet quando non immediatè ad calorem, sed ad aliquam aliam dispositionem, quæ sequitur, priùs ipsum calorem mediatè, vel immediatè sanitas sequitur. Vnde talem dispositionem, quam immediatè sequitur forma, vocat partem ipsius.

19 Conclusio ibi, *Quare sicut dicitur impossibile*, R r 2 tex.

Pars 4. lib. Lege d. 3. 2. qu. 6. & 2. quodlib. quomodo quod quid est potest ad tria comparari.

21

Pars 5. lib.

22

Ad hoc 2: Physic. com. 14. & circiter.

rex.com.24. est, quòd *Cuiuslibet rei est aliqua pars præexistens*. Medium est, quia præexistit materia, & etiam forma saltem secundum materiam.

20 Conclusio ibi, *Ex quo verò, ut materia, tex. com.24. est, quòd Illud, ex quo aliquid fit, non prædicatur de eo, nisi forte denominatiuè*. Medium ibi, *Causa verò est*, tex. com. 5. quia illud ex quo aliquid fieri dicitur, ut compositum: velut cum dico, quòd domus fit ex lateribus, & lignis, in ipsis lateribus intelligitur priuatio opposita formæ domus.

21 Conclusio est, quòd *Forma non generatur*. Medium est, quia non habet materiam, & formam, quòd autem generatur habet materiam, & formam; quòd patet ex secunda diuisione posita in principio huius quintæ partis: Si enim forma haberet materiam, & formam, tunc quæreretur idem de illius forma, & sic in infinitum. Primò Aristoteles repetens illam diuisionem secundam proponit hanc conclusionem ibi, *Quomodocumque verò ab aliquo fit quòd fit*, tex. com. 26. Secundò probat eam ibi, *Nam si facit ex aliquo, tex. com. 26. Tertio infert probatam ibi, Palam ergo quòd* tex. com. 27.

22 Conclusio ibi, *Æneam verò spheram esse facit*, tex. com. 27. est, quòd *Solum compositum generatur*. Medium est, quia solum ipsum constat ex materia, & forma; unde habet hoc in hoc, id est, formam in materia.

23 Conclusio ibi, *Vtrum igitur est quedam spheræ, tex. com. 28. est, quòd Idea non est causa generationis per modum generantis*. Medium est, quia generans est hoc aliquid, & generatum similiter, Idea verò cum sit à materiâ separata secundum Platonicos, non potest esse hoc aliquid.

24 Conclusio ibi, *In quibusdam verò palam, tex. com. 28. est, quòd Idea non est causa generationis per modum generantis, exemplificans, & causans similitudinem in generato*. Medium est, quia ipsum generans sufficit ad huiusmodi similitudinem producendam, & propter hoc videtur fuisse præmissa.

25 Conclusio ibi, *Et diuersa quidem propter materiam, tex. com. 28. est, quòd Generatum, siue id quòd factum est, est diuersum à generante*. Medium est, quia habet aliam materiam.

26 Conclusio est, quòd *Eorum que sunt ab arte quedam fieri etiam possunt à natura, ut sanitas, & quedam non, ut domus*. Medium est, quia quedam habent principium actiuum, siue motiuum in subiecto in quo fiunt, quedam verò non. Primò proponit hanc conclusionem, & aliam per modum questionis ibi, *Dubitabis, tex. com. 29. secundò subiungit solutionem, ex qua habetur medium istud, ibi, Causa verò est, quia hoc*.

27 Conclusio ibi, *Palam verò ex dictis, tex. com. 30. est, quòd Licet omnia fiant aliquo modo à sibi similibus, non tamen est æqualis similitudo semper in omnibus inter generans, & generatum*. Declaratio huius est per assignationem diuersorum modorum, quibus aliqua fiunt ab aliis, siue ab arte, siue à natura, siue in generantibus vniocè, siue æquiuocè, ex quibus manifestè patet veritas huius 27. conclusionis.

28 Conclusio ibi, *Quæcunque autem à casu, tex. com. 31. est, quòd Eorum que fiunt per naturam quedam etiam fieri possunt à casu, scilicet, sine generante, ut ea que fiunt per putrefactionem: quedam vero non, ut animalia magis completa, ut equi & his similia*. Medium est, quia quorundam materia potest sine spermate, moueri ad formam, quedam verò non.

29 Conclusio ibi, *Non solum autem, est, quòd Forma accidentalis non generatur*. Medium est idem cum medio vigesimæ primæ huius septimi.

30 Conclusio ibi, *Sed proprium substantiæ ex his, t. c. 32. est, quòd Ad generationem substantiarum oportet substantiam præexistere, ad generationem accidentium non oportet accidens præexistere accidenti*. Medium est, quia accidentis substantia potest esse primum principium: hoc medium non exprimitur, quia satis patet. Deinde in sexta parte proponens dubitationes, an oporteat poni partes in diffinitione locorum; & vtrum sint priores ipsis totis, vel e conuerso; & arguens circa hoc, subiungit tandem, ibi, *Aur multipliciter dicitur pars, t. c. 33.*

31 Conclusio est, quòd *Alique partes ponuntur in diffinitione, aliqua verò non*. Medium est, quia aliquæ sunt partes sine quibus diffinitum non potest esse, nec intelligi, & dicuntur partes essentielles, vel species; aliquæ verò sunt, sine quibus diffinitum potest intelligi, ut materia sensibilis facta hæc caro, & hæc ossa; & tales dicuntur partes materiales, vel partes indiuiduæ. Hoc medium satis planè potest haberi, ex his quæ in littera de diuersitate partium diffusè declarat.

32 Conclusio ibi, *Dictum est quidem igitur, tex. c. 35. est, quòd Partes que ponuntur in diffinitione sunt priores suo toto*. Medium est, quia tales partes sunt essentielles, & hoc medium non exprimitur, quia patet: sed ipsam conclusionem hic in littera per exempla declarat.

33 Conclusio ibi, *Sed rationis partes, tex. com. 35. est, quòd Partes speciei sunt partes diffinitionis, non autem partes materia*. Medium est, quia tales per diffinitionem non cognoscuntur, sed solum per imaginationem. Causa verò quare singularia non sunt cognoscibilia cognitione diffinitiuæ, siue intellectuali, est, quia sunt magis materialia. Deinde ostendens qualiter sit respondendum ad continuam secundum positiones diuersas ibi, *Interrogationi verò, tex. c. 36. & tandem proponens dubitationem, quæ scilicet sint partes speciei ibi, Dubitatur autem, tex. c. 37. & soluens eam ibi, Quæcunque quidem igitur, tex. c. 37. ponit secundum, scilicet quòd quidam volebant quòd nec materia sensibilis sit pars speciei in materialibus, nec materia intellectualis, siue imaginabilis, cuiusmodi est quantitas in Mathematicis: sed solos modos ponebant species rerum. Subiungit tandem ibi, *Accidit itaque vnam multorum, t. c. 38.**

34 Conclusio, in qua probat quòd *Numeri non sunt species rerum*. Medium huius principale est, quia quæcunque participant vnum numero, ut tres homines, & tres equi, participant etiam vnam speciem, quòd est falsum. Aliud medium tangit in littera, de qua non multum curo.

35 Conclusio ibi, *Quare omnia reducere, tex. c. 39. est, quòd Materia tam in naturalibus, quam in Mathematicis, est de essentia speciei, non quidem materia indiuidualis, sed communiter sumpta*. Medium est, quia sine tali, ipsa species nec esse, nec intelligi potest, & hoc patet ex eo, quòd dicit ibi, *Ad dancis enim à veritate, & ex illis, quæ ibi sequuntur*.

36 Conclusio ibi, *Verum autem est præter materiam, est, quòd De substantiis separatis est inquirendum in hac scientia*. Medium est, quia de substantiis materialibus, & sensibilibus, quæ principalius pertinent ad naturalem, hic agimus propter illas. Deinde circa finem huius sextæ partis epilogat ea quæ sunt in præcedentibus dicta.

Pars 6. lib.

25

Pro his duabus Conclus. Vide 2. Her. lib. 1. d. 5. q. 1. & com. 8. huius.

De ideis Platonis lego Anicen. lib. 7. sua met. c. 2. 773. & Theo. d. 35. 1. sententiarum.

24

26 Anicen. 3. met. sua c. 5. Scor. lib. 1. d. 1. par. 1. & lib. 3. dist. 12.

Pars 7. lib.

37 Conclusio est, quòd *Essentia quam diffinitio signat, est vna.* Medium est, quia differentia finalis, siue vltima, quæ illam essentiam perficit, & distinguit, est vna. Hæc conclusio primò declaratur in septima parte huius septimi, vbi primò proponit quæstionem ibi: *Nunc autem dicamus, tex. com. 42.* Secundò arguit circa eam ibi: *In hoc namque.* Tertio soluit ibi, *Oportet autem primum intendere, tex. com. 43.* Ex qua solutione elicitur hæc 37. Conclusio, cum suo medio. Deinde in principio partis 8. huius 7. continuans se, ac præmittens diuisionem substantiæ, proponit tandem ibi, *Videtur enim impossibile, text. com. 44.*

38 Conclusio est, quòd *Nullum vniuersale est substantia, & debet hoc intelligi de vniuersali, vt est vniuersale, scilicet prout accipitur ab intellectu, vt vnum in multis; sic enim non est aliquid in se extra intellectum; illud autem quod subest intentioni vniuersalitatæ, vt homo, vel animal, vel substantia, est quod quid erat esse: nam superiora dicunt quidditatem suorum inferiorum.* Hanc autem 38. per sex media videtur probare. Primum est, quòd qualibet substantia, est propria eius cuius est substantia, vniuersale verò non est quid proprium, sed commune; vnde aut esset substantia omnium inferiorum, aut alicuius; omnium non, propter illud quod prædictum est, sed nec alicuius vnus; quia tunc omnia alia essent illud vnum. Hoc medium primò ponitur ibi, *Primum enim substantia, tex. com. 45.* Secundum ibi: *Amplius substantia dicitur, tex. com. 46.* Tertium ibi: *Amplius autem impossibile, tex. com. 47.* Quartum ibi: *Amplius autem est, tex. com. 49.* & omnis quatuor mediis causa breuitatis. Sextum est, quòd species constituitur ex genere, & ex differentia; ex duobus autem actu non existentibus, sit aliquid vnum, & ita patet quòd genus, & differentia, & per consequens alia vniuersalia non sunt substantiæ per se actu existentibus. Et subiungit ibi: *Habet autem quod accidit, tex. com. 50.* dubitationem quandam quæ soluetur inferiùs conclusione 41. huius septimi.

39 Conclusio ibi, *Manifestum autem ex his, tex. com. 51.* est, quòd *Vniuersalia non sunt separata.* Medium principale huius est, quia si vniuersale, vt animal, sit aliquid per se, & separatum existens, aut erit vnum numero, aut multa; si vnum numero, vt videret, ergo vnum numero erit in multis diuisim existentibus; si autem sint multa, sequitur quòd ipsum animal, quòd est vnum in se, secundum positionem Platoniorum, sit multa quasi infinita secundum multitudinem suppositorium. Huius medijs primam partem præmittit ibi, *Sed si alterum in vnoquoque, tex. com. 52.* quædam autem media interponit ibi, & quædam subiungit, de quibus non est multum curandum.

40 Conclusio ibi, *Quorumcumque verò substantia, tex. com. 53.* & est, quòd *Si vniuersalia, vel idee sunt separata, non possunt diffiniri.* Quod est contra Platonicos: hæc enim erat vna causa, propter quam ponebant ideas, vt diffinirentur: sensibilibus enim & corruptibilibus diffiniri non possunt. Medium huius est quædam si idee sit sunt, vt ipsi posuerunt, erunt quædam singularia, cum per se separatæ existant, singularia verò diffiniri non possunt. Huius etiam medijs minorem, scilicet quæ fuit 35. huius, tribus rationibus his probat. Prima, quia singularia sunt corruptibilia. Diffinitio verò sicut & demonstratio non est de corruptibili-

libus: sed de necessariis, & perpetuis datur. Secunda ibi: *Nomen autem non faciet, tex. c. 54.* est, quòd Diffinitio cum singulari conuerti non potest, eo quòd diffinitio constat ex omnibus communibus, non vno, sed pluribus: communia verò cum singularibus non conuertuntur, & remouet quandam obiectionem, quæ posset circa hoc fieri ibi, *si quis autem dicat.* Tertia ibi, *quemadmodum igitur, tex. c. 55.* est, quòd si aliqua singularia possunt diffiniri magis videtur hoc de singularibus semperiternis, & perpetuis, quæ sunt vnica in vna specie, vt Sol, & Luna, quàm de aliis: tum quia ista non sunt corruptibilia, vt prima ratio procedebat: tum etiam, quia *quod quid est* inest speciei, inest etiam ipsi indiuiduo, cum non sit nisi vnicum, & ita videtur quòd diffinitio posset esse conuertibilis cum tali: sed ista non possunt, quia aut adderetur aliquod accidentale ad faciendum diffinitionem conuertibilem, & tunc non esset vera diffinitio, aut sola substantialia ponerentur ibi, & tunc diffinitio non esset conuertibilis: quia et si non inest alij indiuiduo eiusdem speciei, quia non est, posset tamen bene inesse, vt si esset alius Sol: hoc autem est contra naturam diffinitionis. Et addit ibi, *quoniam propter quid,* signum quòd idea non sit diffinibilis, quia scilicet nullus, etiam ponentium eas, aliquando diffiniuit.

41 Conclusio ibi, *manifestum est autem; tex. com. 56.* est, quòd *Inter substantias manifestissimas, cuiusmodi sunt sensibiles, plures sunt in potentia, quàm in actu.* Medium est, quia plures sunt partes quàm tota, partes autem cum non sint separatæ, non possunt actu esse.

42 Conclusio ibi, *Quoniam verò vnum dicitur, tex. com. 57.* est, quòd *Vnum, & ens non sunt substantia per se existentes.* Medium est duplex. Primum, quia sicut patet ex 38. huius, Nullum vniuersale est substantia, ibi, *Sed nec ista.* Secundum est, quia, quod est vnum, vt vna substantia per se existens, non est in multis ibi: *Amplius quod vnum.* Deinde ibi, *sed species dicentes, tex. com. 58.* ostendit quoad quid rectè dixerunt Platonici, & quoad quid non; & ostendit motium eorum esse irrationabile. Deinde in nona, & vltima parte huius septimi, primò continuans se, ibi, *Quod autem oportet dicere, tex. com. 59.* proponit tandem, ibi, *Quoniam ergo substantia.*

43 Conclusio est, quòd *Essentia, siue substantia rei habet rationem principij, & causa.* Medium est, quia de ipsa quidditate non queritur per quæstionem propter quid, vt propter quid homo est homo: quia huiusmodi quæstio non querit idem de se ipso, sed aliud de alio. Hoc autem medium late pertractat in littera,

44 Conclusio ibi, *Palam igitur, t. c. 60.* est, quòd *De illis que sunt penitus simplicia, cuiusmodi est fortè solummodò prima causa) non queritur per quæstionem* propter quid: *sed alio modo cognoscitur, sicut habetur in fine 9. libri.* Medium patet ex declaratione 43. scilicet quia quæstio propter quid semper querit aliquid de alio, in penitus autem simplicibus non est aliud, & aliud.

45 Conclusio ibi, *Quoniam compositum verò ex aliquo sit, est, quòd Quando ex aliquibus sit vnum simpliciter, compositum est aliud à componentibus.* Medium est, quia dissoluto, aut corrupto composito, adhuc remanent componentia.

46 Conclusio est, quòd *Illud quo compositum est aliud à componentibus est forma.* Medium est, quia cum sit principium intrinsecum, & non

28

Pars 8. lib.

Ex hac media solè primum, & 6. deducit, quæ tuorum intermedia omittit. quare in expositione.

27

Eadem cum 10. 9.

Anicm. 5. met. sua c. 3. & cap. 5. lib. 3. Scot. lib. 3. d. 2. q. 2. & lib. 4. d. 4. 3. q. 1. opposit. comment. comm. 17. 1. Phys. 43. 4. Phys. cor. com. 8. 3. cali.

fit elementum, siue principium materiale, ergo est principium formale. Circa hanc conclusionem arguit. Primum ibi, *Si igitur necesse*. Secundò soluit ibi, *Videbitur*, ex qua solutione habetur conclusio. Medium autem habetur tam ex solutione, quam etiam ex argumentatione.

Conclusiones Libri VIII.

29

In Octauo libro, cuius intentio facta est circa principium 7. quatuor partes principales assignari possunt. In 1. parte probatur quòd materia, & forma sunt principia substantiarum sensibilium. In secunda ibi, *Oportet autem non ignorare*, t.c.7. agit de forma sigillatim. In tertia ibi, *De materiali autem substantia*, t.c.11. agitur de materia. In quarta de vñone ipsarum ibi, *De dubitatione vero dicta*, t.c. 15. Possunt autem conclusiones totius 8. ad 25. reduci, præmissa enim continuatione ad dicenda proponit.

1 Conclusio ibi, *Sensibiles autem substantia*, t.c. com. 3. est quòd *Omnis substantia sensibilis habet materiam*. Medium, quia cum talis substantia non sit materia, eo quòd sit in actu, nec forma, eo quòd sit per se stans non solum in ratione, sed in re, oportet quòd sit tertium, hoc est compositum ex materia.

2 Conclusio ibi, *Quod verò substantia est materia*, est quòd *Materia est substantia, & principium generabilem, & corruptibilem*. Medium quia subiicitur generationi & corruptioni, in omni verò mutatione oportet aliquid esse subiectum vtrique termino ipsius, & in generatione, & corruptione: hoc autem non est nisi materia in inferioribus, & superioribus; in inferioribus enim est subiectum generationis, & per consequens omnium aliarum mutationum. In superioribus autem est subiectum motus localis, aut etiam alterationis largo modo sumptæ, vt puta illuminationis, aut etiam obscuracionis non tamen generationis; non enim conuertuntur omnia.

3 Conclusio, quòd *Forma est principium essendi*. Medium est, quia secundum varietatem formarum variatur substantia rerum. Primum se continuat ibi, *quorum quidem*, t.c.5. Deinde medium huius conclusionis prolixè declarat ibi, *Substantia quidem igitur*, t.c. 5. Tertio inquirat differentias rerum quas ponebat Democritus: quia tres tantum ponebat; videlicet, figuram, positionem, & ordinem, ibi, *Democritus quidem igitur*, t.c.5.

4 Conclusio ibi, *Et vt in substantiis*, t.c.6. est, quòd diffinitiones debent dari per materiam, & formam, siue per id quod est materiale & formale; hanc declarat exemplariter: sed medium huius patet ex 2. & 3. conclusione. huius: quia vtrunque est principium.

30

5 Conclusio ibi, *Palàm itaque ex his*, t.c.6. est, quòd *Diuersarum materiarum diuersa sunt forma*. Hanc manifestat inductiue ibi, *Aliorum enim composito*.

6 Conclusio ibi, *Propter quod diffiniuntur*, t.c. 6. est quòd *Illi soli perfecte diffiniunt, qui per materiam, & formam diffiniunt*. Medium, quia qui per solam materiam diffiniunt non dicunt rem nisi in potentia, qui autem per solam formam non dicunt formam esse in materia.

7 Conclusio ibi, *Oportet autem non ignorare*, t.c. 7. est, quòd *Nomen speciei in habentibus materiam, non significat solam formam, sed compositum*. Me-

dium huius est, quia nomen significat essentiam, & in habentibus materiam ipsa materia est pars essentia, vt patet ex 35. 7. huius. Hanc conclusionem videtur intendere, licet eam penitus sic non proponat, nec medium eius sic exprimat.

8 Conclusio ibi, *Non videtur itaque quærentibus*, t.c.8. est, quòd *Forma est aliquid aliud præter partes materiales*. Medium est, quia non est elementum, nec ex elementis, vt patet 46.7. huius & hic repetitur.

9 Conclusio ibi, *Necessarium itaque*, t.c.8. est, quòd *Forma non fit, nec generatur*, vt patet ex 2. 1. 7. & hic etiam repetitur.

10 Conclusio, quam videtur intendere ibi, *Si autem sunt corruptibilem substantia*, t.c. com.8. est, quòd *Si forma sunt separata à materia, vt Platonici posuerunt, non erunt diffinibiles*. Et hæc est eadem cum 40. 7. Medium quod hic ponitur, est, quia simplicium non est diffinitio, sed compositorum. Et nota quòd si bene inspicatur intentio, Philosophus videtur hic velle, quòd non contingeret diffinire quod quid esse, eo quòd diffinitio est composita, res verò secundum eos diffinita, erat simplex, habere locum, vel tempus, quod est contra Platonicos, scilicet, quia ipsi ponebant rem diffinibilem, scilicet ideam esse simplicem: quia separabant illam à materia. Soluit verò Philosophus argumentum interrimendo hoc, quod ipsi supponebant, quòd scilicet res diffinita esset simplex, dicit enim quòd est composita.

11 Conclusio quam intendit, ibi, *Palàm autem quia etsi sunt*, t.c. 10. est, quòd *Diffinitiones, seu essentia rerum signata per eas, sunt sicut numeri*. Medium, quia habent proprietates similes proprietatibus numeri. Hanc autem declarat, assignans quatuor conuenientias circa ideas, & numeros. Prima ibi, *Palàm autem est*; quia sicut numerus diuiditur in indiuisibilia, scilicet in vnitates, ita diffinitio diuiditur in partes indiuisibiles: quia non est procedere in infinitum in formis. Secunda ibi, *& quemadmodum nec à numero*, t.c. com. 10. est, quòd sicuti vnitates addita numero, mutat speciem ipsius, sic & differentia se habet in diffinitione. Tertia ibi, *& numerum oportet esse*, t.c. com. 10. est, quòd sicut numerus est vnus ab vltima vnitates, ita & rei diffinitio est vna ab vltima differentia. Quarta ibi, *& quemadmodum nec numerus habet magis*, est, quòd sicut numerus non recipit magis, & minus, ita nec forma secundum se, nisi in materia.

12 Conclusio ibi, *De materiali autem substantia*, t.c. com. 11. est, quòd *Etsi sit eadem materia prima omnium, sunt tamen diuersa materia propria diuersorum*. Hanc declarat inductiue ibi, *vt phlegmatis*.

13 Conclusio ibi, *Fiunt autem plures materia eiusdem*, t.c. com. 11. est, quòd *Eiusdem rei possunt esse plures materia*. Medium est, quia potest ex vno fieri aliquid mediate, & ex altero immediate, vt phlegma, ex crasso, & crassum, & dulce ex dulci; & ostendit quòd duobus modis fit aliquod ex aliquo, quod satis est in littera manifestum.

14 Conclusio, quam intendit ibi, *Contingit autem vna*, t.c. com. 11. est, quòd *Ad identitatem rerum productarum, requiritur identitas agentis, & materia, saltem ipsius agentis*. Medium, quia si agentia essent inter se diuersa, & similiter materiae essent inter se diuersæ, & etiam res productæ essent inter se diuersæ.

31

Pars 3. lib.
Pro parte ista
3. lego Theor.
10.

Pars 2. lib.
Pro hac parte
2. leg. Theor.
21.

15 Conclusio ibi, *Quando itaque aliquis quaesierit, t. c. 12. est, quòd Cum quæritur causa omnium generabilium, & corruptibilium, oportet omnes causas assignare, & proximas.* Medium, quia ad habendam rei noticiam perfectam oportet omnes causas eius propinquas cognoscere. In huiusmodi autem substantiis omnes causæ inveniuntur, vt ibi declarat.

32 16 Conclusio ibi, *In naturalibus quidem, t. c. 12. est, quòd In substantiis ingenerabilibus, & perpetuis, cuiusmodi sunt corpora super caelestia, non oportet materiam equaliter querere, vel assignare; sicut in generabilibus.* Medium est, quia non est ibi talis materia, qualis in his inferioribus.

17. Conclusio ibi, *Nec quæcunque itaque, t. c. 12. est, quòd In accidentibus non oportet materiam ex qua querere, vel assignare.* Medium, quia non habeat ipsam. Hoc autem medium primò inductiue declarat, ostendens qualiter, & per quas causas accidentia debent diffiniri. Secunda ibi, *quoniam verò quædam t. c. 14. declarat idem syllogisticè.* Medium, quia quæ habent materiam ex qua generantur, vel sunt per se, hæc autem non. Si autem videantur alicui respicienti 22. & 30. septimi, & earum probationes, quòd hæc secunda probatio, & alix conclusiones huius 8. sint circulares; potest dici quòd hæc litera *quoniam verò quædam, t. c. 14. non est ad probandum conclusiones præcedentes, scilicet 17. sed est præambula immediatè sequentis.*

18 Conclusio ibi, *Nec omnis materia, est, quòd Non omnia communicant in materia.* Medium est, quia non omnia ad inuicem transmutantur.

19 Conclusio, quam intendit ibi, *Habet autem dubitationem, t. c. 14. est, quòd Materia per prius se habet ad vnum contrarium, quàm ad alterum, Medium est, quia vnum eorum est forma, vt est perfectio, reliquum verò importat priuationem, & defectum.*

20 Conclusio ibi, *Dubitatio autem quædam t. c. 14. est, quòd Non omne illud, ex quo aliquid fieri dicitur, vt ex vino mortuum, & ex vino acetum est materia eius, scilicet, quòd fit.* Medium est, quia ex talibus non dicitur aliquid fieri.

33 21 Conclusio ibi, *Quæcunque, t. c. 14. est, quòd In talibus non fit reditus immediatè, scilicet, vt ex mortuo fiat visum, & ex aceto vinum, nisi prius fiat resolutio in materiam primam, vt ibi declarat.* Exemplum autem huius patet ex 19. huius, scilicet quòd materia fe habet secundum ordinem quandam ad ipsa contraria. Deinde in 4. parte huius libri proponens dubitationem de vnitare diffinitionis, & numeri, & arguit circa hoc ostendens, quòd non potest solui secundum opinionem Platoniam, & quòd secundum suam scientiam facile potest solui. Probat tandem ibi, *est enim hæc dubitatio t. c. 15.*

22 Conclusio, scilicet quòd *Agens est causa unitatis essentia, in rebus naturalibus.* Medium est quia per ipsum, materia vnitur formæ, scilicet effectiue.

23 Conclusio ibi, *Est autem alia intellectualis, t. c. 15. est, quòd In Mathematicis essentia per diffinitionem est vna.* Medium, quia materia est ibi imaginabilis, non sensibilis, vnde seipsam vnit formæ, vt superficies figuræ.

24 Conclusio ibi, *Quæcunque verò non habent materiam, t. c. 16. est, quòd In habentibus materiam sensibilem, vel imaginabilem (cuiusmodi sunt Intelligentia) est etiam causa unitatis, & vera vni-*

tas. Medium, quia eo ipso quòd habent entitatem, habent etiam vnitatem, & tam citò: quia non est in eis materia præexistens, & expectans vnitatem à forma, sed statim quodlibet. Eorum est vnum, eo ipso quòd est sic ens, & vnum quàm citò est, tam citò est substantia, vel quantitas, vel aliquid aliud ens.

25 Conclusio, est, quòd forma immediatè vnitur materiæ, vt anima corpori. Medium est, quia si per medium anima vnitetur corpori, ita & quælibet alia forma suæ materiæ, vt albedo superficiæ, & tunc quæretur de illo medio, scilicet per quod illi vniretur, & sic aut esset ire in infinitum, aut esset stare, & qua ratione, in vno, & in alio, siue in vltimo & in primo. Primò ponit opinionem circa hoc aliquorum, ponentium, animam, & alias formas vniri per medium ibi, *Propter hanc verò dubitationem, t. c. 16. Secundo eam improbat ibi, & quidem eadem ratio in omnibus, t. c. 16. Tertio ostendit ignorantiam erroris eorum ibi, Causa verò, t. c. 16. vbi factis conclusio ista exprimitur.*

Conclusiones IX. Libri.

34 Liber nonus, in quo agitur de Ente, prout diuiditur per actum, & potentiam, tres videtur habere partes principales. In prima agit de potentia. In secunda de actu ibi, *Quoniam autem de potentia qua est secundum motum, t. c. 11. In tertia de comparatione vnus ad alterum ibi, Quoniam autem ipsum prius, t. c. 12. & ponitur ibi triplex comparatio. Prima est secundum prius, & posterius, Secunda secundum bonum, & malum, ibi, Quod autem melior, t. c. 19. Tertia est secundum intelligentiam, & cognitionem veri, & falsi ibi, Inveniuntur autem, & digrammata. Præmissa igitur continuatione, & manifestata intentione sua in hoc libro, ibi, Quoniam verò ens, t. c. 11. & posita distinctione potentia ibi, Quod quidem igitur dicitur t. c. 2. probat tandem Philosophus ibi, Palam igitur, t. c. 2. primam conclusionem huius libri, in quo videntur 32. conclusiones contineri.*

1 Conclusio, quòd *Nihil patitur à se ipso, Medium quia in alio est potentia actiua, & in alio est potentia passiva. Primò comparat potentiam actiuam ad passiuam secundum conuenientiam, & differentiam, ex quo elicitur istud medium. Secundo infert conclusionem intentam ibi, Quapropter inquantum simul, t. c. 1. & subiungit distinctionem impotentia, & priuationis, eo quòd impotentia est quædam priuatio ibi, & potentia, t. c. 2. Deinde quandam diuisionem potentiarum ibi, Quoniam autem he quidem, t. c. 3. subiungit tandem ibi, Quapropter omnes.*

2 Conclusio est, quòd *Omnis ars, vel operatiua, est potentia.* Medium est, quia principium permutandi aliquid in alio inquantum aliud.

3 Conclusio ibi, *Quæ quidem cum ratione, est, quòd Potentia rationalis est potentia factiua contrariorum, potentia verò irrationalis non.* Medium, quia agens secundum potentiam rationalem agit per speciem, siue per rationem rei, quæ est eadem contrariorum, vt etiam patet ex 17. conclusio 7. in textu; licet huiusmodi ratio non similiter se habet ad contraria illa: agens autem secundum potentiam irrationalem agit secundum formam naturalem, quæ non est eadem contrariorum, nec etiam formæ contrariæ sunt in eodem simul. Pri-

modò præmittit hanc tertiam cõclusionem ibi, & *quæ quidem*. Secundo declarat primam partem medij ibi, *Causa autem*, t. c. 2. Tertio secundam ibi, *Quomodo-
documque autem contraria*, t. c. 4. Quarto infert conclusionem ibi, *Propter quod secundam rationem*, t. c. 4. & postea comparat quantum ad convenientiam ibi, *Palam autem*, t. c. 4.

35
Lege Auic. 4.
sua met. c. 2.
ante medij.

4 Conclusio est, quod *Potentia potest esse sine actu, scilicet in rebus mobilibus*. Cuius contrarium dicebant quidam; afferentes non esse potentiam in aliquo, nisi cum actu agit. Hanc quartam conclusionem probat quatuor medijs, quibus positionem illorum destruit. Primum, quia si daretur contrarium, cum ars sit quædam potentia, ut patet ex secunda huius, sequeretur quod cum aliquis de nouo ædificat, tunc semper de nouo haberet artem, & cum cessat ædificare tunc eam amittit, & ita sine experimento, & doctrina acquireretur ars, & sine obliuione, vel etiam forti passione, vel longitudine temporis amitteretur. Secundum est, quod, quia cum calidum, vel frigidum (& ita de alijs) sit illud quod potest immutari aliquid, ut sensum, sequeretur quod nunquam frigidum sit frigidum, nec calidum sit calidum, & ita de alijs, nisi quando sentitur: sicut & Pythagoras dicebat sensibilia non esse aliquid in se, & absolute, nisi per comparisonem ad perceptionem sensus, quod improbat in 3. par. 4. lib. t. c. 1. & 19. Tertium est, quod quando aliquis non audit, vel videt, sequitur quod sit surdus, vel cæcus, cum careat, secundum hoc, potentia audiendi, vel videndi. Quartum est, quod illud quod non est in actu sit impossibile, & ita sequitur quod omnis motus, & & omnis generatio quæ non est in actu, nunquam possit esse. Primum præmittit propositiones illorum ibi, *Sunt autem quedam que dicuntur*, t. c. 5. Secundò ponit primum medium ibi, *Quibus accidentia*, t. c. 5. secundum ibi, & *inanimata vique similiter*, t. c. 5. tertium ibi, *At verò*, t. cap. 5. quartum ibi, *amplius si impossibile*, t. c. 6. Tertio infert conclusionem intentam ibi, *si ergo non contingit*, t. c. 6. Quarto ostendit quid sit possibile, illud scilicet quò posito nullum sequitur impossibile, ibi, *est autem possibile*, t. c. 7. & postea ostendit unde primò accipiat nomen actus, ibi, *Venit autem actu*, t. c. 7.

Lege lib. 1.
Phys. t. c. 56.
& 16. principis
circa finem plura
habet d. 7. 1.
Scotus.

5 Conclusio ibi, *si autem est quod dictum est*, t. c. 8. est, quod *Non omne quod non est in actu est in potentia*. Medium est, quia tunc impossibilia essent possibilia.

36

6 Conclusio ibi, *similiter autem palam*, t. c. 9. est, quod *Si aliqua propositio conditionalis est vera, tunc si antecedens est verum, & consequens erit verum*. Medium, quia si consequens esset impossibile, ex possibilem sequeretur impossibile, quod est contra definitionem possibilis præmissam, & conuertit hanc sextam ibi, *Esti a possibili*, t. c. 9. Deinde ponit aliam diuisionem potentialium, & assignat differentiam inter membra ibi, *Omnibus autem potentijs*, t. c. 10. & ostendens, quod multa tunc consideranda in ratione possibilis, & repetens illam diuisionem potentialium præmissam ibi, *Quoniam autem possibile*, t. c. 10. subiungit tandem ibi, *Tales quidem potentias*.

Scot. lib. 1. d.
2. q. 4. ad 1.
& d. 1.

Auic. 4.
met. c. 2. lege
prim. principium.

7 Conclusio est, quod *Potentia irrationalis existit in actu, si passiuum dispositione debita, & approximatione sit propinquum suo actiui*. Potentia enim irrationalis est determinata ad vnum, & ideo existit in illud præsentem passiuo; potentia verò rationalis habet se ad contraria, & ideo si præsen-

tia passiuo ad hoc sufficeret, exiret simul in contrarios actus.

8 Conclusio ibi, *Neesse ergo alterum aliquid esse*, t. c. 10. est, quod *Potentia rationalis reducit ad actum, vel existit in actum per appetitum sensiuum, vel rationalem, scilicet præsentem passiuo*. Medium, quia habens talem potentiam agit in his quæ sibi possibilia sunt, siue quæ vult, quod in litera declarat, & excludit objectionem, quæ oriri possit ibi, *Nullo namque exteriorum*.

9 Conclusio ibi, *propter quod, nec si simul*, t. c. 10. est, quod *Agens secundum potentiam rationalem, etsi velit non tamen agit simul duo contraria*. Medium est, quia non habet potentiam ad hoc. Deinde continuans se ibi, *quoniam autem de potentia*, t. c. 11. & ostendens quid sit esse actu ibi, *Est autem actus existere rem*, t. c. 11. & quod actus non potest diffiniri nisi per diuersas comparationes duorum ad inuicem, quorum alterum sit in potentia, & alterum in actu, ut ædificans, & ædificabile habeat notificari, ibi, *palam autem*, t. c. 11. & vterius ponens duas diffinitiones actuum ibi, *Dicuntur autem actu*, t. c. 11. Prima est, quod scilicet quidam est primus, ut visus; quidam secundus, ut videre. Secunda ibi, *Aliiter autem, & infinitum*, quod scilicet quædam possunt perfecte ad actum reduci, & quædam non.

Lib 2. q. 1. ad
4. prima via.
Pars 2. lib.

10 Conclusio ibi, *quando autem potentia*, t. c. 12. est, quod *Materia propinqua, & non remota, est proprie in potentia ad actum*. Medium, quia illa sola potest per vnicam actionem agentis, vnius scilicet proprii ad actum reduci, & ideo terra antequam transiret in æs, non dicitur in potentia ad formam statuæ ætææ, nec arbores antequam sint decissæ, & dolatæ, dicuntur in potentia ad formam domus: quia non per solam ædificantis actionem possunt ad actum reduci, & ostendit ibi, *videtur autem quod dicimus esse*, t. c. 12. quod materia prædicatur de materiato, non quæcumque, sed propinqua; non quocumque modo, sed denominatiue; sicut accidentia, non in abstracto, sed in concreto, de substantijs prædicantur; & inrerponit ex incidenti differentiam inter materiam primam, & vniuersalem, ibi, *In hoc enim differt vniuersale, & subiectum*.

Auic. 5.
met. c. 1. &
comm. 1. met.
com. 17.

11 Conclusio ibi, & *rectè itaque accidit*, t. c. 12. est, quod *Rectè conuenit prædicatio denominatiua materia, & accidentibus*. Medium, quia prædicatio huiusmodi signat prædicatum ipsum non esse in se determinatum, vel absolutum: sed ab alio dependere, tale autem est materia respectu compositi, & accidens respectu substantiæ, vel subiecti. Deinde ibi, *Quomodoque autem ipsum prius*, t. c. 13. proponit quædam generalem conclusionem quam per tres speciales distinguit, ibi, *omni itaque tali*, t. c. 13.

Pars 3. lib.

12 Conclusio, quæ est prima starum trium ibi, *Ratione quidem igitur*, t. c. 13. est, quod *Actus est prior potentia diffinitione*. Medium, quia potentia diffinitur per actum, & non e conuerso.

13 Conclusio, quæ est secunda illarum trium ibi, *Tempore verò prius*, t. c. 13. est, quod *Actus est prior secundum tempus quam potentia, sed non in eodem numero, sed specie*. Medium, quia nihil educitur de potentia ad actum, nisi de aliquo prius in actu existente, ut homo generatur ab homine.

12. huius t. c.
10.

14 Conclusio ibi, *Quapropter & videtur*, t. c. 14. est, quod *Etiã in eodem numero actus præcedit potentiam scilicet acquisitam*. Medium, quia talis

Auic. 4.
met. c. 2. circa
finem.

alis potentia generatur ex actibus, & mouet objectionem ibi, *Vnde sophisticus elenchus*, t. c. 14. & & soluit eam ibidem.

15 Conclusio quæ est tertia illarum trium ibi, *At verò & substantia*, t. c. 15. est, quod *Actus est prior secundum substantiam, siue perfectionem, quam potentia*. Medium triplex. Primum ibi, *primum quidem*, t. c. 15. quia quæ sunt posteriora generatione sunt priora perfectione: sed in eodem secundum numerum, actus est posterior quam potentia, sicut patet ex 13. conclusione huius in textu. Secundum ibi, *& quia omne ad principium*, t. c. 15. quia prius est perfectior his quæ sunt ad finem: actus verò est finis potentia; & declarat hanc minorem, primò exemplificando in potentiis naturalibus sensitivis, ibi, *Non enim, ut visum*, t. c. 15. secundò in potentiis acquisitis, ibi, *Similiter autem*, t. c. 15. tertio autem in potentia passiva, scilicet materia, ibi, *Amplius materia potentia est*, t. c. 16. quartò ibi, *Nam si non sit*, t. c. 16. ducendo ad inconueniens, quòd si complementum, & finis non sunt in actu, non est nobis manifesta differentia inter sapientem & fatuum, cum per actus non per habitus, & potentias à nobis discernantur. Et ad plenioram manifestationem huius minoris subiungit distinctionem actuum à potentiis elicitorum, & assignat differentiam inter eas, ibi, *Quoniam verò est horum*, & postea repetit suam conclusionem, scilicet 15. ostensam per tria media, & etiam 16. ibi, *Quare manifestum*, t. c. 17. Tertium medium huius 15. ibi, *At verò, & magis*, t. c. 17. est, quòd sempiterna, & superiora sunt priora corruptibilibus: sed illa cõparantur ad ista sicut actus ad potentiam, illa enim semper sunt in actu, si enim essent in potentia possent esse, & non esse.

16 Conclusio ibi, *Nec eorum*, quæ est, quòd *Necessaria non sunt in potentia*, & concludit eodem medio, tertio huius 15. si enim possent non esse, & non essent, tunc nihil aliõrum esset: quia contingentia, sine necessariis natura esse non possunt, Eodem etiam medio concluditur.

17 Conclusio ibi, *Neque utique motus*, t. c. 17. quæ est, quòd *Motus sempiternus, siue quod tali motu mouetur, non est in potentia ad ipsum motum, sed ad ubi*, & isto modo habet materiam, scilicet quæ est in potentia ad mutationem loci, & ex hoc 17. concluditur.

18 Conclusio ibi, *Propter quod*, t. c. 17. scilicet, quòd *Corpora superiora semper agunt*. Medium, quia semper sunt in motu.

39 19 Conclusio ibi, *Non est autem timendum*, t. c. 17. est, quòd *Huiusmodi corpora non laborant, nec leduntur in continuatione suarum reuolutionum, & motuum*. Medium, quia non competit eis motus contrarius, vel etiam quies, quantum est de natura illorum, nec sunt in potentia ad hoc.

20 Conclusio ibi, *Imitantur autem incorruptibilia*, t. c. 18. est, quòd *Inferiora assimilantur superioribus quoad aliquod*. Medium, quia inferiora semper agunt, saltem aliqua actiones sibi competentes, vt terra, & ignis.

21 Conclusio ibi, *Potentia verò alia*, est, quòd *Potentia superiorum differunt à potentiis inferiorum*. Medium, quia potentia inferiorum sunt ad opposita, vel in agendo, cuiusmodi sunt potentia rationales, vel saltem in essendo, scilicet vt possint esse, & non esse.

22 Conclusio ibi, *Si ergo aliqua sunt natura*, est, quòd *Forma si ponatur separata (vt scientia) minus erit per se perfecta, quam si sit coniuncta, quod*

est contra Platonicos. Medium est, quia sicut sciens magis dicit actum, sic sciens magis dicit potentiam, & ita de aliis. Actus autem perfectior est quam potentia, vt patet ex 15. huius.

23 Conclusio ibi, *Quòd autem & melior, & honorabilior*, t. c. 14. est, quòd *In bonis actus est melior quam potentia*. Medium est, quia malum impermixtior, cum potentia se habet ad vtrunque, ad bonum scilicet, & ad malum ibi, *Posse verò similiter vtrumque*, t. c. 19.

24 Conclusio ibi, *Necesse autem est*, quòd *In malis actus est deterior quam potentia*. Medium est, quia est bono impermixtior.

25 Conclusio ibi, *Palam ergo: quia non*, est, quòd *Malum non est separatum à rebus*. Medium, quia malum supponit potentiam, vt patet ex 23. & 24. huius: potentia verò non separatur ab eo cuius est potentia.

26 Conclusio ibi, *Non ergo nec in eis*, t. c. 19. est, quòd *In perpetuis non est malum, scilicet natura, cuiusmodi est corruptio, & defectus substantia*. Medium, quia talia non sunt in potentia, vt patet ex tertio medio 15. conclusionis huius. Malum autem præsupponit potentiam, vt patet ex præmissa conclusione.

27 Conclusio ibi, *Inueniuntur autem, & dragmata*, t. c. 20. est, quòd *Ens in actu est illud, quod per se ab intellectu inuenitur, siue intelligitur*. Hanc declarat primò exemplariter: postea per rationem ibi, *Causa verò*, t. c. 20. Medium est, quia obiectum proportionatur potentia; virtus autem intellectiua quidam actus est, idè oportet quòd intelligibile sit aliquo modo in actu.

28 Conclusio ibi, *Quoniam autem ens*, t. c. 21. est, quòd *Verum & falsum sunt circa compositionem, & diuisionem intellectus*, vt patet ex 17. sexti huius. Compositionis autem & diuisionis intellectus correspondet aliqua compositio in re, ab eo enim quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa dicitur. Aristot. in Præd. Compositio autem, & diuisio in rebus aliquo modo important rem actu, & distinguit ibi, *Si igitur hoc quidem semper*, t. c. 21. varios modos compositionum; & secundum hoc ostendit veritatem, falsitatem propositionum diuersimodè se habere.

29 Conclusio ibi, *Circa incompositionem verò*, t. c. 22. est, quòd *In substantiis incompositionis, siue immaterialibus, nec est veritas, nec falsitas, sicut in compositis*. Medium duplex. Primum ibi, *Non enim est*, compositum scilicet: quia non est ibi compositio, sicut in istis; vt compositio formæ cum materia, vel etiam accidentium cum subiecto; vt cum dico lignum album. Secundum ibi, *Aut sicut nec verum*, est, quia non similiter se habent ad esse: quæ autem diuersimodè se habent ad esse, & ad veritatem, vt patet ex 6. conclusione 2 huius, & ostendit ibi, *Sed est verum quidem*, qualiter se habeat veritas illarum, non affirmando vnum de alio: sed solùm intelligendo mente simplicem quiditatem earum, & representando voce: non attingere verò huiusmodi quiditatem est eam ignorare, non tamen ignorare, est falsitas, vel deceptio; non enim est deceptio, nisi circa illa complexa, circa quæ consistit veritas, & falsitas. Talis autem complexio non est in diffinitione, & idè circa quiditatem rerum substantiarum simplicium, vel etiam compositarum, non est deceptio nisi per accidens, scilicet in quantum fit complexio ipsius diffinitionis cum aliqua re composita non rectè: & cum substantia in compositione hic vocentur substantia im-

materiales, si diligenter inspicias ea quæ in litera dicuntur, videbis quod Angeli, & animæ non penitus possunt dici immateriales, quasi carentes omni materia. In talibus enim scilicet penitus immaterialibus, non est veritas secundum Philosophum hîc: sed secundum compositionem, & diuisionem, nec est ibi affirmatio vnius de alio. Constat quod cum intellectus noster Angelum, vel animam cognouerit verè potest componere, & ita affirmare vnum de alio, cum in eis sint multi, & diuersi habitus, & actus, quæ omnia sunt accidentia: vnde quod hîc dicitur, videtur, quod non possit saluari, nisi de prima causa tantum.

41

30 Conclusio ibi, & omnes sunt actu, t.c. 22. est, quod *Tales substantiæ, scilicet simplices, sine compositæ, sine incompositæ semper sunt in actu.* Medium, quia aliàs essent generabiles, & corruptibiles, & haberent materiam quæ est subiectum generationis, & corruptionis, & recolligit ibi, *Essè verò ut verum, ea quæ prædixit de veritate tam circa substantias compositas, quam circa simplices.* Vbi notandum, quod vult Philosophus quod licet habeamus ignorantiam substantiarum spiritualium, non tamen impotentiam ad cognoscendum illas: dicit enim Philosophus, quod huiusmodi ignorantia non est talis, qualis est cæcitas.

31 Conclusio ibi, *Palam etiam, t.c. 22. est, quod In immaterialibus, sine innuariabilibus, sic cognoscantur talia esse, non potest esse deceptio secundum quando, scilicet si presentetur modo sic se habere, & alio tempore aliter.* Medium est, quando non possunt in diuersis temporibus aliter, & aliter se habere, potest tamen ibi esse deceptio secundum supposita, si sint vniuersalia, & exemplificat in litera.

32 Conclusio ibi, *Numero verò circa vnum, est, quod In immaterialibus, & in innuariabilibus, quæ sunt singularia, non potest esse deceptio, non solum secundum quando, nec etiam secundum supposita.* Medium, quia non habent supposita diuersa.

Conclusiones X. Libri.

In decimo libro agitur de vno, quod conuertitur cum ente, & de multo quod ei opponitur, & de his quæ sequuntur ad ea, & eius possunt assignari vndecim partes. In prima agit de distinctione vnius. In secunda ibi, *Maximè verò in eo quod est, t.c. 2. agit de mensura, quæ primò reperitur in ipso vno. In tertia ibi, Secundum substantiam verò, t.c. 6. ostendit qualiter vnum fit in substantia. In quarta ibi, Opponuntur autem vnum, & multa, t.c. 9. agit de oppositione vnius, & multi, & de his quæ sequuntur ad ea. In quinta ibi, Quoniam autem differre, t.c. 13. agit de contrarietate. In sexta ibi, Quoniam autem vnum vni, t.c. 17. agit de oppositione æqualis ad maius, vel minus. In septima ibi, Similiter etiam de vno, t.c. 20. agit de oppositione multi ad vnum, & ad paucum. In octaua ibi, Quoniam autem contrarium, t.c. 22. agit de mediis, quæ sunt inter contraria. In nona ibi, Diuersum autem specie, t.c. 24. agit de differentia secundum speciem. In decima ibi, *Dubitabit autem vni, t.c. 25. ostendit, quæ contraria faciunt differre specie, & quæ non. In vndecima ibi, Quoniam verò contraria, t.c. 26. ostendit, quæ contraria differant genere. In hoc libro possunt distingui 62.**

conclusiones. Primò enim præmittens duos modos, vel duas diuisiones vnius infert ex illis, ibi, *Quare palam, t.c. 1.*

1 Conclusio est, quod *In magnitudinibus mobilibus primum vnum est illud quod primò motu mouetur.* Medium est, quia illud est magis, & prius vnum, cuius motus est magis vnus, & magis continuus, sicut patet ex prædictis duobus modis. Deinde addens duos alios modos, ibi, *Hæc autem sit ratio, subiungit.*

2 Conclusio ibi, *Quare vtrique vnum, & est, quod Illud est primum vnum simpliciter, quod est primum ens, hîc tamen medium hoc non exprimit, quia patet ex 24. 8. deinde recapitulat ibi, Dicitur quidem igitur vnum, quatuor modos vnius antea assignatos.*

3 Conclusio ibi, *Omnia enim hæc vnum, est, quod Omnia quæ dicuntur vnum, dicuntur ratione indiuisibilitatis.* Medium patet ex dictis modis; deinde ostendens, quod diuersimodè prædicatur vnum de suo quod quid est, scilicet esse indiuisibile, & de rebus habentibus vnitatem ibi, *Oportet enim intelligere, text. coment. 2. subiungit tandem.*

4 Conclusio ibi, *Maximè verò in eo, scilicet, quod In genere Quantitatis discretæ reperitur primum mensura, scilicet inter accidentia: Medium est, quia mensura est illud, quo cognoscitur quantitas, quantitas autem vel numero cognoscitur, velut cum dico tres palmos, vel vno, velut cum dico vnum palmum, & omnis numero cognoscitur vno. Ex hoc medio infertur*

5 Conclusio, scilicet *Vnum est principium numeri, ibi, Quapropter vnum, t.com. 2.*

6 Conclusio ibi, *Hinc autem & in aliis dicitur, t. c. 3. est, quod In generibus aliis à quantitate discretæ reperitur mensura, licet non primo.* Hanc primò declarat exemplariter, secundò inductiue in littera.

7 Conclusio ibi, *In omnibus autem, t.c. 3. est, quod Omnis mensura est aliquod indiuisibile simpliciter, ut vnitatis, vel aliquo modo, ut pote secundum negotiationem humanam, ut vncia, vel huiusmodi.* Medium est, quia tale (scilicet simplex, & indiuisibile) quæritur in omnibus pro mensura.

8 Conclusio ibi, *Vbicunque quidem, est, quod Mensura, quæ est vnitatis simpliciter est indiuisibilis, alia verò non: sed imitantur tale quantum possunt, & quanto sunt indiuisibiliores tanto sunt certiores: in magnis de facili laet additio, vel abstractio: Vnde & in ponderibus, & magnitudinibus, & in motibus, & in omnibus aliis mensurandis illud quod est simplicius accipitur pro mensura.*

9 Conclusio ibi, *Non semper autem numero, text.com. 4. est, quod Vnius rei plures sunt mensura.* Hanc exemplariter, & inductiue declarat repetens, & declarans quedam pertinentia ad conclusionem 7. & 8. ibi, *sit itaque metrum omnium, text.c. 4.*

10 Conclusio ibi, *semper autem cognatum, est, quod Mensura est vnius generis cum mensurato.* Hanc similiter declarat inductiue.

11 Conclusio ibi, *& scientiam autem, t.c. 5. est, quod Scientia, & sensus licet dicantur rerum mensura metaphoricè, tamen sunt magis mensurata.* Medium est, quia à seibilibus, vel à sensibilibus mensuratur scientia, vel cognitio sensitiva, tantum enim habet etià de sciètia, vel cognitione sensiti-

5. huius t. c. 11.

Pars 2. lib. De mensura ultra ea quæ notati in expositione vide Landulphii l. 2. q. 2. arg. 1.

43

Vt 10. mensuratur vno 2. & 5. lege 7. Euclidis.

44 Nota ad hoc aliqua in com. 51. 12. huius quod notatur communiter à Doctoribus in dist. 35. primi.

42 De vnitare de qua hic agitur lege Franciscum d. 24. constans qu. 2. & Ockam lib. 1. d. 24. q. 1. & quos notati in expositione.

ua quâtu de scibilibus,vel à sensibilibus accipitur: & reprehendit Pythagorâ,qui asserbat contrariû ibi, *Pythagoras verò, & epilogat quæ de mensura dixerat ibi, Quod quidem igitur.*

Deinde in 3. parte ostendens quomodo *unum* habeat se ad substantiam ponit 12. Conclusionem,est, & *Vnum in genere substantia, non dicit naturam aliquam, vel substantiam per se existentem, & est hæc eadem, quasi cum 42. 7. Medium est duplex. Primum est, quia nullum vniuersale est substantia, vt patet ex 18. 7. Secundum à simili, scilicet quia in aliis generibus accidentium ipsum *unum* non dicit aliquam naturam separatam à rebus ipsorum generum. Primò querit ibi, *Secundum substantiam verò, & naturam, t.c.6. Secundò soluit ponendo primum medium ibi, si itaque nullum. Tertio ponit secundum ibi, Adhuc autem similiter, & declarat ipsum per diuersa exempla ibi, At verò in coloribus, t.c.7. & concludit ipsum declaratum ibi, Quare si quidem.**

Quartò ibi, *quod quidem igitur unum*, infert conclusionem intentam, scilicet hanc duodecimam.

13 Conclusio ibi, *Quia verò unum significat aliquo modo, scilicet secundum rem, licet ratione differant, & hæc est eadem cum medio conclusionis i. libri 4. Medium huius est triplex. Primum ibi, Palam per assequi aequaliter, quia vtrumque, scilicet ens & vnum circuit omnia Prædicamenta. Secundum ibi, & quia non sunt in nullo, scilicet, quia neutrum continetur infra limites alicuius Prædicamenti. Tertium ibi, & per hoc quod vnus homo, quia neutrum eorum dicit aliam naturam à rebus de quibus prædicatur.*

14 Conclusio ibi, *Et vni esse, est, quòd Vnicuique rei est vnum, & idem esse, & esse vnum.* Deinde in 4. parte ibi, *opponuntur autem vnum, & multa, t.c.9. ostendit quòd vnum, & multa opponuntur, vt diuisibile, & indiuisibile: hoc autem patet ex diffinitione quam ponit hic.*

15 Conclusio ibi, *Quomodocumque ergo quatuor modis, est, quòd Vnum & multa opponuntur vt contraria.* Medium non enim opponuntur vt priuatiua, nec vt contradictoria, propriè accipiendo priuationem, quia vtrumque eorum ponit aliquod; nec etiam vt relatiua, quia diuisibile non dicitur relatiuè ad indiuisibile. Nota tamen quòd vt vnum, & multa accipiuntur, vt mensura & mensuratum sic opponuntur relatiuè, vt patebit inferiùs conclus. 43.

16 Conclusio ibi, *Dicitur autem ex contrario, t. c.9. est, quòd Multitudo est nobis notior quàm unitas,* Medium quia est magis sensibilis. Deinde assignans partes multi, & vnus ibi, *Est autem vnus, t.c.10. & ostendens quot modis dicitur idem ibi, Dicitur verò eadem, & quot modis dicitur simile: quia scilicet quatuor modis ibi, similia verò, t.c.11. & quot modis diuersum: quia tribus modis ibi, Quare palam. Subiungit tandem ibi, Diuersum quidem igitur, t.c.11.*

17 Conclusio scilicet, quòd *Idem & diuersum non dicuntur nisi de entibus.* Medium, quia opponuntur contrariè.

18 Conclusio ibi, *Differentia verò & diuersitas, t.c.12. est, quòd Diuersum, & differens differunt.* Medium est, quia diuersum est seipso diuersum, differens autem aliquo differens est, & hoc declarat ibidem, ostendens ea, quæ differunt genere, vel specie; declarat etiam ibidem quæ sunt differentia genere & quæ specie.

Deinde in quinta parte, ostendit quòd est dare maximam differentiam ibi, *Quomodocumque autem differre contingit, t.c.13. Ponit 19. Conclusionem, scilicet quòd Est dare aliquam maximam differentiam.* Medium est, quia vbicumque est inuenire magis & minus, & maximum, cum non sit procedere in infinitum, sed aliquid contingit differre ab alio secundum magis & minus, ergo, &c.

20 Conclusio ibi, *& hanc dico contrarietatem, est, quòd Contrarietas est maxima differentia.* Medium, quia illa quæ sunt diuersorum generum non sunt in quibus reperitur transmutatio vsque ad vltimum, id est, vsque ad contrarium; vt ab albo vsque ad nigrum, vbi est maxima distantia, ex quo patet, quòd inter sola contraria reperitur maxima distantia, siue differentia.

21 Conclusio ibi, *At verò maximum in vnoquoque, t.c.13. est, quòd Contrarietas est perfectio differentia.* Medium, quia perfectum & maximum sunt idem, vt ibi declarat per diffinitionem vtriusque.

22 Conclusio ibi, *Multiplaciter autem dictis, t.c.14. est, quòd Perfectè differre non conuenit omnibus contrariis equaliter.*

23 Conclusio ibi, *His autem entibus, est, quòd Vnum vni est contrarium.* Medium est duplex. Primum ibi, *Nec enim vltimo, scilicet eum contrarietas sit quædam distantia; cuius extrema sunt ipsa contraria: vnus autem distantis duo vltima sunt; ergo. Secundum ibi, Totaliter autem, est, quòd contrarietas est quædam differentia, differentia verò duorum est.*

24 Conclusio ibi, *Necesse autem & alios, t.c.14. est, quòd Contraria sunt quæ plurimum differunt circa idem subiectum.* Medium, quia quæ transmutantur inuicem oportet, quòd habeant eandem naturam vel subiectum.

25 Conclusio ibi, *& que sub eadem potentia, est, quòd Quæ sunt contraria plurimum differunt sub eadem potentia.* Medium ibi, *etenim scientia, & est, quòd cum sint ab vno genere, & patet ex 20. huius, & vnus generis vna vt scientia oportet, quòd sint sub vna scientia, siue potentia. Deinde proponens duas conclusiones ibi, Prima verò contrarietas, t.c.15. quæ quibus hic probantur: sed inferiùs in suis locis in quibus probantur loco 31. & 32. computabuntur, & ostendens quòd multis modis dicuntur contraria. Probat tandem ibi, si ergo opponuntur.*

28 Conclusio scilicet, quòd *Contradictio, & contrarietas differunt.* Medium est, quia contraria habent medium contradictio verò non: sed meliùs patebit inferiùs, scilicet 48. conclusione huius.

29 Conclusio ibi, *Priuatio non contradictio, est, quòd Priuatio, est quædam contradictio.* Medium, quia cum priuari dicatur multis modis, vt ibi tangitur, in omni autem priuatione intelligitur negatio scilicet non habere: sed tamen non est negatio simpliciter: sed negatio quædam ponens subiectum aliquod, vel sine aptitudine, vt si dicatur lapidem priuatum visus; vel cum aptitudine, vt cum dico hominem cæcum. Ex hoc inferitur.

30 Conclusio ibi, *Quapropter contradictio, scilicet, quòd Contradictio, & oppositio priuatiua differunt.* Medium, quia cum priuatio detenninet sibi subiectum (vt patet ex medio præcedentis) priuatiua autem non dicuntur de omni; vnde non omne quod non est æquale, vel inæquale est priuatum.

Not. quòd magis distingui, vel differre fit dupliciter d.7.1. ad primam contra solutionem q.5. & q.1.5. ad primam principale.

46

1. de Genere. t.c. 10. & circa.

Legi 23. & 28. d. 1. & Franciscus notanter q.1. 2. d. cõstat.

Part. 3lib.

Anicm. 6. 1. 7. mes. & lib. 3. c. 2.

Part. 4lib.

De oppositio- ne vnus & multi latè habet Anicm. 3. met. c. 3.

45

Dist. 3. & 2. 6. vtriusque primi.

31 Conclufio ibi, *Si itaque generationes*, t. c. 16. est, quòd *In omni contrarietate includitur priuatiua oppositio*. Medium, quia omne illud de quo fit generatio est priuatio, vel habitus, ex contrariis verò fiunt generationes, ergo, &c.

47

32 Conclufio ibi, *Priuatio verò non omnis*, t. c. 16. est, quòd *Non omnis priuatio est contrarietas*, Medium, quia contrarietas dicit maximam distantiam extremorum, vt patet 20. conclufione huius, priuatio verò non semper est inter maximè distantia, cum etiam in medijs includatur extremorum priuatio. Deinde reuertitur ad probandam 30. Conclufionem; & primò probat eam per inductionem ibi, *Palàm autem*, ostendens quòd in omni contrarietate includitur priuatio, licet non similiter: quia aliqua simpliciter, vt impar; aliqua verò non, sed respectu temporis, vt homo non est insensatus quocumque tempore, sed respectu alicuius temporis; & homo dicitur nudus, qui tantum caret indumento in aliqua parte corporis; ex hoc etiam sequitur aliqua differentia, scilicet quòd aliqua priuatiua non habent fieri nisi circa suum subiectum, vt par, & impar circa numerum; alia verò non, vt bonum & malum, circa hominem. Alia differentia est circa priuatiua, quia aliqua habent subiectum determinatum, siue speciale, vt cæcus & videns; aliqua non, vt opinabile, & inopinabile. Secundò ibi, *sufficit autem*, Probat idem per reductionem ad contraria prima, scilicet quia vnum & multa, quæ sunt contraria prima, ad quæ reducuntur alia; scilicet, idem & diuersum, simile & dissimile, & ita de alijs; includunt in se priuatiua oppositionem, scilicet diuisibile & indiuisibile; ergo & alia, quæ ad ipsa reducuntur. Cum autem dicitur quòd vnum & multa opponuntur priuatiuè, accipitur communiter priuatio, & non prout distinguitur à contrarietate.

Pars 6. lib.

Deinde in 6. part. proponens duas dubitationes pertractandas consequenter ibi, *Vtrum enim semper in oppositione*, tex. c. 17. ponit conclufionem,

33 Conclufio, scilicet, quòd *Per istam dubitationem, vtrum, non querimus nisi de oppositis*. Hanc primò declarat exemplariter; secundò per rationem ibi, *sed hoc*, scilicet, quia per istam distinctionem querimus de his quæ non possunt simul existere. Sola autem opposita, scilicet implicitè, vel explicitè sunt talia; & si queratur de aliquibus non oppositis, non est propriè nisi in quantum reducuntur ad aliquam oppositionem. Querimus enim vtrum veniant Petrus & Ioannes, an tantum Petrus, id est, vtrum vnum homo an multi.

34 Conclufio ibi, *Dicitur autem vtrum magis*, t. c. 18. est, quòd *Æquale opponitur maiori, & minori*. Medium est triplex. Primum ibi, *si itaque in oppositis*, t. c. 18. scilicet, quia per hanc dictionem, *vtrum*, querimus de istis, vt vtrum sit aliquid æquale maiori, vel minori. Secundum ibi, *Amplius*, t. c. 18. scilicet quia æquale est oppositum inæquali: sed inæquale est idem quòd maius, & minus. Tertium innuit ibi, *& dubitatio*, t. c. 19. Sed quia hoc tertium innititur cuidam opinioni Pythagoricæ, quam prolixum est exponere, idè dimittatur.

48

35 Conclufio est, quòd *Æquale non est contrarium maiori, vel minori*. Medium, duplex est. Primum ibi, *sed accidit*, t. c. 19. quia tunc sequeretur, quòd vnum esset contrarium duobus, quod est contra 23. huius. Secundum ibi, *Amplius æquale*,

t. c. 19. quia scilicet cum æquale sit medium inter maius & minus, vt patet in conclufione 38, non potest ab eis maximè distare. Ista autem duas conclufiones scilicet 34. & 35. idè inter alias computari, licet Philoſophus non videatur eas determinare: sed potius argumentatiuè concludere, quia earum veritatem consequenter supponit, vt patet in sequenti conclufione.

36 Conclufio ibi, *Resat igitur*, est, quòd *Æquale opponitur maiori, & minori contradictoriè, vel priuatiuè*. Quòd non opponatur eis contrariè supponitur ex 35. huius. Quòd non etiam relatiuè, patet, quia æquale non refertur nisi ad inæquale; & quod vtrique opponatur patet, nam quia ratione vni, & alteri. Vnde non querimus vtrum aliquid æquale sit, vel maius tantum, vel minus tantum: sed vtrum aliquid sit æquale, vel maius, & hoc est medium huius conclufionis.

37 Conclufio ibi, *Non priuatio autem, est, quòd Æquale opponitur illis priuatiuè*. Vnde ista particula, *non autem*, quæ intelligitur in ratione æqualis, cum dicitur quòd æquale est quod nec est maius, nec minus, importat priuationem. Medium, quia æquale, & maius & minus non dicuntur de omni, sed de rebus determinatis, scilicet de habentibus quantitatem, & idè non opponuntur contrariè, sed priuatiuè.

38 Conclufio ibi, *Quapropter & medium, tex. com. 19. est, quòd Æquale est medium inter maius & minus*. Medium est, quia cum sit in eodem genere dicitur per abnegationem vtriusque.

39 Conclufio ibi, *Quare non rectè, tex. c. 19. est, quòd Medium conuenienter potest accipi per negationem extremorum*. Medium, quia negatio vtriusque extremorum, existentium sub eodem genere cadit super aliquod determinatum, quod est medium inter ea, & in eodem genere cum eis. Primò tangit errorem quorundam incidentium talem medij sumptionem. Secundò soluit ibi, *non necesse autem accidere*, ex qua solutione elicitur hæc conclufio cum suo medio.

40. Conclufio ibi, *Similiter etiam & de vno, tex. com. 20. est, quòd Multum non opponitur vni*. Medium, quia cum multum etiam opponatur paucò, tunc vnum esset paucum, & arguit ibi, *Amplius ipsa duo*, quòd vnum sit paucum: sed quia argumentum non est verum, & soluetur in conclufione sequenti, idè ratio dimittitur ibi, *Amplius sicut in longitudine*, vbi ostendit quòd vnum non est paucum. Medium, quia sicut omne breue est quædam longitudo, ita omne paucum quædam multitudo, siue quædam multum; vbi autem est multa, vel multum, ibi non est vnum, nisi in quibusdam continuis facile diuisibilibus cuiusmodi est aqua, vel aer: dicimus enim multam aquam, non autem multas, nisi sint actu diuisæ, & ita si vnum sit paucum, vnum esset multa.

49
Pars 7. lib.

41 Conclufio ibi, *Vno quidem modo, tex. com. 20. est, quòd Multum, aliter vni, aliter paucò opponitur*. Medium, quia multum prout dicit multitudinem absolute secundum numerum opponitur vni, & non paucò, & hoc modo duo sunt multa; multum verò prout dicit multitudinem respectiuam opponitur paucò & non vni, & hoc modo duo non sunt multa, imò in binario est prima paucitas.

42 Conclufio ibi, *Quapropter non rectè, est, quòd Res non sunt infinita secundum paucitatem, secundum quod dixit Anaxagoras*. Medium est, quia scilicet

scilicet est dare primam paucitatem, scilicet binariam, vt patet ex medio præcedenti.

43 Conclusio ibi, *Opponitur itaque, t.c. 21. est, quod Vnum opponitur multo, vt mensurato, & ita relatiuè.* Non sicut illa relatiua, in quibus est mutua dependentia: sed sicut ea quorum alterum tantum dependet à reliquo, vt ibi exemplificat. Medium, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

44 Conclusio ibi, *Quapropter non omne quodcunque, t.c. 21. est, quod Posito vno non ponitur numerus, sed quod non omne quod est vnum est numerus, sed è conuerso.* Medium patet ex præcedenti, scilicet quod non est in eis mutua dependentia, numerus enim dependet ab vno, sed non è conuerso.

45 Conclusio ibi, *Similiter autem dicta scientia, t.c. 21. est, quod Scientia, & scibile dicuntur relatiuè, sicut numerus, & vnum, vel sicut mensuratum & mensura.* Scientia enim dependet à scibili, quamuis aliquibus Pythagoricis contrarium videatur, vt habitum fuit supra in 11. conclusione huius, & habetur in 3. parte 4. libri. Medium ibi, *Accidit autem, est, quod posita scientia ponitur scibile; sed non è conuerso, ea postea repetit ibi, Multitudo autem, tex. cap. 21. quæ supra dixit conclusione 41. de oppositione multi ad vnum & paucum, & vterius duos modos, quibus opponitur multum vni, opponitur enim vt diuilibile indiuisibili ex 14. conclusione huius, & vt mensuratum mensuræ ex 43.*

Pars 8. lib.

45 Deinde proponens ibi, *Quoniam autem contrariorum, t.c. 22. conclusionem vnã quam probabit inferius subiungit tandem.*

50

46 Conclusio ibi, *Omnia namque, scilicet quod Media sunt in eodem genere cum extremis.* Medium, quia medium est illud in quo fit permutatio de vno extremo in aliud, antequam veniat extremum ad aliud, scilicet si fiat mutatio sine saltu; mutatio autem non fit per se in his quæ non sunt eiusdem generis, quia ea quæ differunt genere non habent eandem naturam communem, vt patet 24. huius.

47 Conclusio ibi, *At verò omnia, est, quod Media sunt inter opposita.* Medium, quia media sunt inter illa inter quæ est mutatio, vt patet ex medio præcedenti, mutatio autem est inter opposita.

48 Conclusio ibi, *Oppositorum verò, est, quod Inter contradictoriè opposita nullum potest esse medium.* Medium, quia contradictio est cuius altera pars ex necessitate additur cuiuslibet subiecto, siue sit ens, siue sit non ens.

49 Conclusio ibi, *Eorum autem qua ad aliquid, t.c. 22. est, quod Illa relaxata in quibus non est mutua dependentia (vt scientia, & scibile) non habent medium.* Probatio huius, quia talia non sunt in eodem genere cum extremis, vt patet ex 46. huius.

Deinde ibi, *si verò sunt in eodem genere, t.c. 23. repetens 46. & 47. & proponens aliã, quam intendit inferius probare.* Primo probat 50. Conclusionem, scilicet quod species contrariæ habent aliqua contraria priora ipsis. Medium, quia habent contrarias differentias, quæ etiam sunt magis contrariæ, quàm species, cum sint causa contrarietatis in eis.

51 Conclusio ibi, *Et reliqua & media, t.c. 23. est, quod species mediæ habent media priora, quæ*

Scoti Oper. tom. IV.

non possunt esse eadem cum differentiis extremorum.

52 Conclusio quam probat ibi, *Querendum autem, est, quod Media componuntur ex extremis.* Medium est triplex. Primum ibi, *Neceffe enim, quia cum extrema sint simplicia, non componitur vnum cum altero; nec etiam componuntur ex mediis, aliis non distarent maxime, oportet quod sint principia aliorum, quæ sunt in eodem genere.* Secundum ibi, *Quæ autem intermedia, quia aut omnia sunt composita ex extremis, aut nullum; quia enim ratione vnum & aliud: sed aliquid medium componitur ex extremis: cum enim fit mutatio de mediis in extremum, & vnum medium dicit plus, id est, habet plus de vno extremo, siue habet minus de alio, omne autem tale est compositum.* Tertium ibi, *Quoniam autem non sunt, scilicet, quia illa quæ sunt priora in aliquo genere, sunt principia posteriorum, extrema verò sunt priora, vt patet ex primo medio.*

Distin. 7. 2. circa finem nosanser da hu.

53 Conclusio ibi, *Quare, & inferiora, t.c. 23. est, quod Omnia que continentur sub genere constituuntur ex primis contrariis, id est, differentiis extremorum.* Medium patet ex 50. huius, & ex 52. deinde repetit tres conclusiones propositas, & ostensas scilicet 46. & 47. & 52. ibi, *quod quidem igitur, t.c. 24.*

51

54 Conclusio ibi, *Diuersum autem specie, t.c. 24. est, quod Differentia secundum speciem est per se, & propriè ipsius generis.* Medium est, quia talis differentia diuersificat siue diuidit ipsum genus in suas species secundum se, & non secundum accidens, vt ibi declarat in litera.

Pars 9. lib.

55 Conclusio ibi, *Contrarietas igitur, est, quod Contrarietas est differentia secundum speciem.* Probatio duplex. Prima ibi, *Palam autem, quia genus diuiditur per opposita, eo quod omnis diuisio fit per opposita, & non possit diuidi per contradictoria, vel priuatiua: quia scilicet priuatio formaliter sumpta est negatio nihil ponens: nec etiam per relatiua, nisi fortè ipsum genus sit.* Ad aliquid, oportet quod diuidatur per contraria. Secunda ibi, *& contraria, quia ad differentiam secundum speciem duo requiruntur, scilicet identitas generis in se, & diuersificatio ipsius per diuersas species: vtunque autem istorum in contrarietate reperitur.*

Al. differentias.

56 Conclusio ibi, *Quare palam, est, quod Species non dicitur idem specie, nec diuersum ad suum genus.* Medium est, quia tunc sequeretur quod genus haberet eandem differentiam diuisiuam cum sua specie, vel oppositam, quod non est verum; sicut enim de essentia materiæ non est aliqua forma, imò per abnegationem omnium formarum notificatur, vt patet ex 3. 7. ita de essentia generis, quod est quasi quædam materia, non est aliqua differentia diuisiua.

57 Conclusio ibi, *Neque ad ea, t.c. 24. est quod Non dicitur aliquod diuersum specie, sed propriè ad illud quod est in alio genere.* Medium, quia differentia secundum speciem est contrarietas, vt patet ex 55. huius.

58 Conclusio est, quod *Aliqua contraria faciunt differentiam secundum speciem, aliqua non.* Medium est, quia aliqua contrarietas accipitur secundum formam, aliqua non: sed secundum materiam; vel secundum indiuidua. Circa hoc primò ponit quæstionem de masculo & femina arguendo ibi, *Dubitabis autem, tex. c. 25. So-*

Pars 10. lib.

Scundò

cundò in generali de omnibus contrariis ibi, *Est autem hac dubitatio*. Tertiò soluit ibi, *Aut quia hac quidem*, & solutionem diffusè per multa exempla declarat, ex cuius declaratione elicitur hæc conclusio cum suo medio.

52
Legeloca qua
in tex. 8. ad
hoc.

59 Conclusio ibi, *masculus verò, t.c. 25. est, quòd Masculinum, & femininum non faciunt differentiam secundum speciem in animalibus*. Medium, quia hæc contrarietas non sumitur à parte formæ, sed ex parte materiæ, vt corporum.

60 Conclusio ibi, *Quoniam verò contraria, t.c. 26. est, quòd Corruptibile, & incorruptibile differunt genere*. Medium, quia contraria differunt specie, illa scilicet quæ accipiuntur secundum formam & actum, vt patet ex 58. huius; ergo & corruptibile & incorruptibile, cum accipiuntur secundum potentiam (dicitur enim corruptibile, quod potest corrumpi) faciunt differentiam secundum genus. Sicut enim differentia, vel species accipitur ab eo, quod est in re formali, vel actuali, vt rationale à natura intellectiua, ita genus ab eo quod est in re potentiale, vel materiale, vt animal à natura sensitua, quæ est materialis in homine respectu intellectiua.

61 Conclusio est, quod *Corruptibile, & incorruptibile insens de necessitate illis quibus insunt, vel conueniunt*. Medium, quia aliter vnum, & idem quandoque esset corruptibile, quandoque incorruptibile. Et quòd idem quandoque esset possibile corrumpi, quandoque impossibile, primò arguit contra 60. conclusionem per hoc, quòd, sicut in eadem specie possunt esse album & nigrum, licet non in eodem indiuiduo, ita corruptibile, & incorruptibile, vt videtur, non videntur differre genere, imò nec specie. Secundò ibi, *Sed contrarium, t.c. 26. soluit ostendens, quòd non est simile de albo, & nigro, & de aliis contrariis secundum accidens, & de corruptibili, & incorruptibili, quæ insunt per se: ex qua solutione apparet hæc conclusio cum suo medio*.

62 Conclusio ibi, *Palàm igitur, t.c. 26. est, quòd Positio idearum non potest esse vera*. Medium, quia tunc sequeretur, quòd corruptibile, & incorruptibile essent idem, & in eodem genere, imò etiam in eadem specie. Idea enim hominis incorruptibilis est, vt dicunt omnes Platonici. Est etiam, secundum eos, eadem secundum speciem cum singulis hominibus corruptibilibus, vt patet ex his quæ in textu dicuntur, & ante 25. conclusionem septimi.

Conclufiones Libri XI.

33
Liber vndecimus, in quo aliqua declarata recolligit, vt dictum est in principio 7. in tres partes principales potest diuidi. In quarum prima recolligit dubitationes quas in tertio libro mouerat. In secunda ibi, *Quoniam autem Phil. t.c. 3. recolligit ea quæ de modo considerationis huius scientiæ declarauit in libro 4. & in principio 6*. In tertia ibi, *Quoniam autem simpliciter ens, t.c. 3. recolligit ea, quæ scilicet declarauit de ente perfectò, & de ente per accidens, & de motu, & de infinito, de quibus partim in 6. huius, partim in libris Physicorum declarauit*. Potest autem istè vndecimus in 11. partes diuidi. In quarum prima mouet dubitationes pertinentes ad hanc scientiam. In secunda ibi, *Quoniam autem Phil. t.c. 3. ostendit, quòd*

hæc scientia est de ente inquantum ens. In tertia ibi, *Quoniam autem Mathematicus, t.c. 3. ostendit quòd eius est considerare principia demonstrationis*. In quarta ibi, *Est autem quoddam, t.c. 4. ostendit primum principium esse, & disputat contra negantes ipsum*. In quinta ibi, *Soluetur autem vsique, t.c. 5. ostendit quæ fuerunt motiua ipsorum negantium, & destruit ea*. In sexta parte ibi, *Omnis autem scientia, t.c. 6. comparat istam scientiam ad alias*. In septima ibi, *Quoniam autem simpliciter ens, c. 7. determinat de ente per accidens, & de causa per accidens*. In octaua ibi, *Est autem hoc quidem actus, c. 8. dererminat de motu secundum se*. In nona ibi, *Infinisum autem, c. 9. agit de infinito*. In decima ibi, *Permutatur autem, c. 10. diuidit motum in partes suas*. In vndecima ibi, *Simul autem secundum locum, c. 11. manifestat quædam cõcomitantia motu, & partes eius*. Prima pars sumitur de tertio huius, t.c. 2. Secunda, tertia, quarta, & quinta de quarto huius, t.c. 1. & inde, t.c. 7. & inde. Sexta & septima vsque ad locum illum, *Quod autem gratia huius, c. 7. vbi incipit de causa per accidens, accipiuntur de 6. huius*. Ab illo autem loco septimæ partis, vsque, ad finem ipsius, ponuntur quædam accepta ex 2. Physic. Decima & vndecima accipiuntur de 3. Physic. Supposito igitur in principio, quòd sapientia considerat causas, & principia rerum, vt patet 5. 1. & ex medio 12. eiusdem ponitur dubitatio. Prima ibi, *Dubitabis autem, scilicet vtrum sapientia sit scientia vna, vel plures*. Secunda ibi, *Adhuc autem, est, vtrum vnus scientiæ, sit considerare principia demonstrationis*. Tertia ibi, *Adhuc vtrum, est, vtrum hæc scientia, quæ est de substantiis sit de omnibus substantiis, aut de quibusdam*. Quarta ibi, *Adhuc vtrum circa, est, vtrum de folis substantiis sit, vel de substantiis, & accidentibus*. Quinta ibi, *Sed non circa dictas, est, vtrum hæc scientia consideret omnia genera causarum*. Sexta ibi, *Totaliter autem, est, vtrum hæc scientia consideret substantias sensibiles*. Septimam quam intendit ibi, *At tamen dubitationem, est, vtrum Mathematica sit separata à sensibilibus*. Octaua ibi, *Totaliter autem dubitabis, est, cuius sit disputare de subiecto, & materia Mathematicæ scientiæ, hoc idem intellige de subiectis aliarum scientiarum specialium*. Nona ibi, *Dubitabis autem, est, vtrum istius scientiæ sit considerare principia intrinseca, quæ vocantur elementa*. Decima ibi, *Hac autem vsique fiunt, est, vtrum vnum, & ens sint principia rerum*. Vndecima ibi, *Adhuc autem si magis, est, vtrum genus sit magis principium rerum, quàm species*. Duodecima ibi, *Adhuc vtrum, est, vtrum oporteat ponere aliquid in rerum natura subsistere præter singularia, aut non*. Decimatertia ibi, *Etenim totaliter, est, vtrum sit aliqua substantia separabilis præter substantias sensibiles quæ sunt hic, & nunc*. Decimaquarta ibi, *Adhuc autem si præter, est, dato quòd sint aliqua separata (sicut Platonici ponebant) vtrum in omni genere, seu specie sit data aliquam separatam, scientiam vtrum sicut vnus ponitur homo idealis, ita capra, & bos, & sic de aliis*. Decimaquinta ibi, *Si autem non separabile, est, dato, quòd non essent aliqua principia separata, sed solum intrinseca, vtrum forma sit magis principium, quàm materia, vel è conuerso*. Decimasexta ibi, *Adhuc autem si quidem, est, vtrum sit vnum, & idem principium corruptibile, & incorruptibile, vel sint diuersa*. Decimasseptima ibi, *Si autem rursus, est, vtrum*

Vndecim prima
questio
habetur
c. 1. sequentes
verò c. 2.

vr̄um, & ens sint principia rerum, sicut Platonici ponebant. Decima octava ibi, *Adhuc autem primum principium*, est, specialiter de vno, scilicet vr̄um ipsū vnum sit primum principium rerum. Decimanona ibi, *Si verò lineas*, est, vr̄um Mathematica, vt lineæ & superficies sint prima principia, vt quidam antiqui ponebant. Vigesima ibi, *Exhibet autem dubitationem*, est, vr̄um principia rerum sint substantiæ. Vigesima prima ibi, *Adhuc vr̄um*, est, vr̄um præter Synolon hoc est, compositum ex materia, & forma, sit aliquod, scilicet non compositum. Vigesima secunda, & vltima, in hac parte ibi, *Adhuc autem*, est, vr̄um principia sint eadem numero, vel specie. Harum autem dubitationum argumenta, quæ in littera ponuntur, omisi, tum propter breuitatem intentam, tum quia ferè nihil in hac parte (sicut nec in 3. lib.) determinatè proponit. Veritates verò ipsarum dubitationum, & loca huius doctrinæ in quibus inueniri possunt in fine huius opusculi, facilius & commodius poterunt assignari. Post dubitationes verò hæc sequuntur dubitationes huius vndecimæ, quæ possunt ad 67. reduci.

Pars 1. libri.

1 Conclusio quam probat ibi, *Quoniam autem Phil. c. 3. eadem est cum secunda 4. & mediū idem.*

2 Conclusio ibi, *Quoniam autem omnis*, est, quod *Omnes aliæ contrarietates reducuntur ad vnā primā quacūque sit illa.* Medium est, quia entia ad quæ ipse contrarietates sequuntur, reducuntur ad aliquod vnum, sicut ad ens, quæ autem sit illa prima contrarietas in secunda probatione 33. conclusionis 10. videtur exponi.

3 Conclusio ibi, *Differt autem nihil*, est, quod *Entia possunt reduci ad vnum sicut ad ens.* Mediū quia ens, & vnum conuertuntur, & sunt idem in te, & est idem medium cum 5. 4. libri.

4 Conclusio ibi, *Quoniam autem sunt*, est, quod *Contraria prout reducuntur ad priuatiua sunt immediata circa proprium subiectum.* Medium, quia contrarium includens priuationem isto modo non tollit totam naturam habitus, sed perfectionem ipsius, vt si iustus dicatur qui perfectè obedit legibus, iniustus priuatiuè dicetur, non qui in nullo obedit, sed qui in aliquo obedit. Si verò accipiat contrarium propriè, scilicet prout contrarietas dicit maximam, & perfectam distantiam, vt habetur ex 21. decimi, vt si dicatur iniustus qui in nullo obedit legibus, tunc erit medium inter ea, scilicet, qui in aliquo obedit, & qui in aliquo non.

5 Conclusio ibi, *Quemadmodum autem*, est, quod *Est aliqua scientia considerans ens generaliter.* Medium à simili, quia sicut est aliqua scientia de quantis, prout sunt quanta, & de his quæ consequuntur ad ea, in quantum talia, vt Geometria, non concernens passiones sensibiles, quæ reperuntur in rebus habentibus quantitates, sic erit aliqua de entibus, & non de specialibus differentiis entium.

6 Conclusio ibi, *Huius enim accidentia*, est, quod *Huius scientia est considerare entia.* Medium quia si alterius esset, magis videretur esse Physicæ, quæ purabatur apud antiquos esse prima, vt patet ex his quæ in secunda probatione 10. conclusionis 4. libri dicuntur in textu, vel esse Dialiecticæ, vel Sophisticæ, quæ sunt communes: nullius autem istarum est; non Physicæ, non enim Physica considerat entia in quantum entia.

7 Conclusio ibi, *Quoniam autem ens*, est, quod

De multis & differentibus specie, & genere, cuiusmodi sunt entia, & de eorū contrarietatibus, potest vna scientia esse. Medium, quia talia reduci possunt ad vnum commune, & eorum contrarietates ad vnā contrarietatem primam, vt patet ex 1. & 2. huius.

8 Conclusio ibi, *Quoniam autem Mathematica*, est, eadem cum decimaquarta; & medium ferè idem, scilicet, quia principia demonstrationis sunt communia ita quod in sui communitate non accipiuntur ab his scientiis, vt à Mathematica vel Physica: sed contracta secundum exigentiam suorum subiectorum.

9 Conclusio ibi, *Eodem autem habet modo*, est, quod *Physica, & Mathematica sunt partes Metaphysicæ, scilicet particularis respectu ipsius.* Medium, quia subiectum ipsius est vniuersale ad subiecta illarum, vt ex medio 8. huius dicitur in textu. Deinde ibi, *Est autem quedam in entibus*, c. 4. proponens quoddam principium primum, & principale circa quod non contingit decipi, scilicet non contingere idem esse, & non esse.

10 Conclusio tandem ibi, *Et de salibus*, scilicet quod *Prædictum principium non est demonstrabile.* Medium, quia nullum principium aliud est notius eo. Deinde proponens modum disputandi contra negantem illud principium ibi, *Addiscitentem autem*, tandem probat.

11 Conclusio ibi, *Futuras itaque*, quæ est *Principium prædictum omnino esse verum.* Hanc primò probat per tria media communia. Primum est, supposito, quod nomen significet aliquod vnum determinatè: tunc enim si tu dicas idem esse, & non esse, vt Petrum esse hominem, & non esse hominem: quia primò affirmans, postea negans significat per ipsum nomen, non significabit aliquod determinatè. Secundum ibi, *Adhuc autem siquidem*, est, quod *Quicquid est verum, est necessarium dum est verum, quod est necessarium non contingit non esse*, eo modo quo non est necessarium, & ita non contingit idem esse, & non esse. Tertium ibi, *Adhuc autem si est*, quia si contingit Petrum esse hominē, & non hominem, non minus erit verū de eo nõ equo, quā nõ hominē, & similiter quodlibet aliud animal, quod est contra sensum. Deinde ibi, *Cirò autem utique quis*, descendens ad opinionem Heracliti, negantis illud principium, & ostendens eum esse fatuum improbat ibi, *Totaliter autem*, vbi ponitur quartum medium huius vndecimæ conclusionis, scilicet quod si affirmatio, & negatio sunt simul veræ in simplicibus siue diuersis, vt idem esse hominem, & non esse hominem, eadem ratione, & in complexis, siue compositis, vt si affirmem ista duo esse idem duorum cum sua negatione, scilicet eorum duorum erit simul vera; & ita sunt simul veræ affirmatio, & negatio, non idem esse hominem & non esse hominem; nam etiam sunt simul veræ, cum negatio huius totius sit vera.

12 Conclusio ibi, *Adhuc autem si nihil*, est, quod *Alia opinio Heracliti ponentis medium esse inter affirmationem & negationem; & omnes affirmationes, & negationes simul possunt esse falsæ, est falsa.* Medium, quia si nulla propositio affirmatiua est vera: nec illa eadē quæ hinc proponitur, erit vera.

13 Conclusio ibi, *simile dictū*, est, quod *Opinio Pythagoræ ponentis iudicium sensus, vel intellectus esse mensuram rerum sensibilibus, vel intelligibilibus, vt scilicet ita sit in rebus sicut vnusquisque iudicas, talis est falsa.* Medium, quia tunc se-

Pars 3. libri.

Novæ primæ conclusiones ponuntur c. 3. Pars 4. libri.

54

56

55

Pars 5. libri. queretur opposita esse simul vera, cum diuersi iudicent contraria de eisdem. Deinde ibi, *Solueretur autem*, ponens duas radices errorum in istis qui negabant ista principia, probat tandem.

Conclusiones ad 9. usque ad hanc ponuntur c. 4.

57

14 Conclusio ibi, *sed & similiter attendere*, scilicet, quod *Non est standum utriusque iudicio aliorum duorum contraria iudicantium*. Medium, quia oportet alterum ipsorum, corruptum iudicantium sensum, vel intellectum habere, & iudicio taliter se habentis non est standum.

15 Conclusio est, quod *Alia opinio Heracliti ponentis omnia esse in continuo fluxu, & adeo velociter mutari, ut nulla natura maneat aliquo tempore fixa in rebus, est falsa*. Medium est, quintuplex. Primum ibi, *Totaliter autem inconueniens*, scilicet quia etsi inferiora sint variabilia, tamen superiora ad quæ tanquam ad principales partes mundi debemus attendere, plus sunt inuariabilia, & secundum esse, & secundum dispositiones intrinsecas. Secundum ibi, *Adhuc autem si motus*, quia quandiu aliquis motus durat, ipsum mobile est in termino à quo, & ita aliquo tempore manere aliquod in rebus potest tamen hoc medium conuenienter applicari potest ad conclusionem vndecimam huius, quæ principaliter intenditur in quarta & quinta parte huius vndecimæ; si enim quandiu aliquid mouetur, nondum est in termino ad quem, non potest de eo verificari contradictio respectu ipsius termini. Tertium ibi, *& si secundum quantum*, quia si res continue fluat secundum quantitatem, secundum opinionem Heracliti credentes res continue crescere (quod tamen non est verum) non propter hoc oportet, quod secundum qualitatem, vel secundum alias dispositiones moueatur: substantia verò magis accipitur secundum qualitatem, quam secundum quantitatem, cum qualitas sit forma substantialis; & ita non oportet quod omnia sint in continuo fluxu. Quartum ibi, *Adhuc autem propter quid*, si quælibet natura subito mutaretur, non oporteret ad iussionem medicæ panem offerre infirmo: quia ante non fieret panis quam sibi posset offerri. Quintum ibi *Adhuc siquidem*, scilicet, quod aut nos continue alteramur, aut non: si sic, non propter rerum mutationem, sed propter nostram diuersitatem, iudicamus de rebus, sicut aliter iudicat idem homo quando est sanus, & quando est infirmus, & ita adhuc res permanebunt secundum mutationem: si verò nos non mutamur; ergo est aliquod fixum in rebus saltem aliquo tempore.

Lege loca quæ super text. istum notauit.

58

16 Conclusio ibi, *Ad habentes quidem igitur*, est, quod *Contra continentes istos errores ex pertinacia rationis, non potest faciliter, nec utiliter disputari*. Medium est, quia nihil concedunt quod sit contra eos, quamuis verum, vel probabile.

17 Conclusio ibi, *Ad dubitationes autem*, est, quod *Cum tenentibus eosdem errores non pertinaciter, sed per aliquas rationes probabiles eis, quæ ipsos faciunt, disputare licet*. Medium, quia possumus eorum rationes soluere, ut iam patet ex dictis hinc, & in tertia parte quarti libri. Deinde repetens vndecimam huius ibi, *quare manifestum*, probat.

18 Conclusio scilicet, quod *Non contingit contraria esse simul vera*. Medium, quia vnum contrarium dicit priuationem, & per consequens negationem alterius.

19 Conclusio ibi, *Similiter autem*, est, quod *Mediū*

non potest simul verificari cum contrario, siue eum extremo. Medium patet ex tertia parte quarti libri, 20 Conclusio ibi, *neque enim itaque secundum Heraclitum*, est, quod *Tam opinio Heracliti, quam Anaxagoræ est falsa*. De Heraclito posuimus in præmissis in isto libro. De Anaxagora autem probat, scilicet quia contraria posuit simul esse, cum poneret quodlibet esse in quolibet actu, & non potentia.

21 Conclusio ibi, *similiter autem*, est, quod *Impossibile est omnes simul propositiones esse veras, vel falsas*. Medium quia si omnes simul falsæ essent, & illa quæ hoc ipsum proponit erit falsa. Si autem omnes simul sunt veræ, tunc qui dicit omnes esse falsas, dicit verum.

22 Conclusio ibi, *omnis autem scientia*, est, quod *vnaquæque scientia inquirat causas suorum scibi-lijum*. Hanc declarat inductiue in littera assignans differentiam inter hanc scientiam, & alias quo ad modum considerandi ens.

23 Conclusio ibi, *distillarum autem scientiarum*, est, ferè eadem cum secunda sexti, & medium idem.

24 Conclusio ibi, *quoniam autem est quadam*, est eadem cum quarta sexti, & medium idem, licet ibi breuius declaratur.

25 Conclusio ibi, *Quoniam autem quod quid*, est eadem cum quinta sexti, & medium idem, licet breuius declaratur.

26 Conclusio ibi, *quoniam autem est quadam scientia*, est eadem cum 9. sexti, & medium idem.

27 Conclusio ibi, *Palam igitur quod tria genera*, est eadem dum decima sexti, & ferè ex eodem medio hæc repetitio concluditur.

28 Conclusio ibi, *optimum quidem igitur*, est, quod *Metaphysica est nobilior omnibus aliis scientiis speculatiuis*. Medium quia de nobiliori subiecto: quia scilicet de altissimo ente considerat.

29 Conclusio ibi, *Dubitabit autem*, est eadem cum tertia sexti, & medium idem. Deinde continuans ibi, *quoniam autem simpliciter ens*, ponit.

30 Conclusio quæ est eadem cum 13. sexti, & medium duplex. Primum per inductionem ibi, *neque enim adificatiua*. Secundum per rationem ibi, *neque inquantum musicum*, scilicet quia ens per accidens, ut musicum esse grammaticum non est propriè ens, cum non sit vnum; vnus enim entis vna est generatio: & idè quia Sophista versatur circa ens per accidens, scilicet quantum ad fallaciam; dicit Plato non malè Sophisticam esse circa non ens.

31 Conclusio ibi, *quomodocumque autem, neque contingens*, est eadem cum 15. sexti, & medium idem.

32 Conclusio ibi, *quod autem secundum accidens*, est eadem cum 16. sexti, & medium idem.

34 Conclusio ibi, *quod autem gratia huius*, est, quod *Fortuna est circa ea quæ sunt ab intellectu*. Medium est ex diffinitione fortunæ, scilicet, quia fortuna est causa per accidens in his quæ sunt ab electione secundum accidens propter aliquem finem. Et primò præmittit quædam præambula ad diffinitionem ibi, *quod autem gratia*. Secundo subiungit eam ibi, *fortuna autem*. Tertio infert conclusionem ibi, *propter quod*, circa.

35 Conclusio ibi, *Causa autem infinita*, est, quod *Fortuna est incerta humana cognitioni*. Medium, quia causæ fortuitorum, sunt infinitæ & indeterminatæ, & incertæ. Et ostendit ibi, *Bona autem*

59

Concl. à 21. usque ad 30. ponuntur c. 61.

Pars 7. libri.

60

autem fortuna, quæ sit fortuna bona, & quæ mala, & quid sit eufortunium, & quid infortunium.

36 Conclusio ibi, *Quoniam autem nullum*, est, quòd causa per accidens, & fortuna, & casus sunt posteriores, quàm causa per se cuiusmodi est intellectus. Medium, quia omne per accidens est posterius eo quod est per se.

37 Conclusio ibi, *si igitur fortuna*, est, quòd fortuna, & casus non possunt esse primæ causæ rerum, seu mundi. Medium patet ex præmissa, scilicet quia prior est intellectus quàm fortuna, & natura quàm casus. Deinde proponens duplicem diuisionem entis ibi, *Est autem hoc quidem*, c. 8. scilicet per actum, & potentiam, & per decem Prædicamenta probat ibi, *non est autem ali-*

38 Conclusio, scilicet, quòd *Motus non est aliud præter res*. Medium, quia omnis motus sit secundum res aliquorum Prædicamentorum, vt sicut ipsis Prædicamentis non est aliquod genus commune, ita in ipsis motibus non est aliquod genus commune distinctum ab aliis.

39 Conclusio ibi, *vnusquodque autem*, est, quòd *In omni genere inueniuntur primario, & habitus seu perfectum, & imperfectum*. Hanc declarat inductiue in litera. Medium tamen eius posset haberi ex 31. decimi; & 15. duodecimi.

40 Conclusio ibi, *Quare motus*, est, quòd *Tot sunt mutationis species & motus, quot sunt species entis illius, quod per motum proprie inducitur*. Medium huius patet ex trigesima huius; si enim motus non est aliud præter res, secundum diuersitatem earum diuersificabitur & ipse motus: nam species subalternæ motus sunt sex quæ ponuntur in Postprædicamentis. Deinde ibi, *Diuisio autem*, diffiniens motum scilicet, quòd motus est actus entis in potentia in quantum huiusmodi. Probat consequenter ibi, *Quòd autem vera dici-*

41 Conclusio, scilicet, quòd *Motus est actus entis in potentia, in quantum huiusmodi*. Medium, quia ædificabilis in quantum ædificabile, actus est ædificatio, & curabilis curatio; huiusmodi autem sunt motus.

42 Conclusio ibi, *Dico autem in quantum*, est, quòd *Motus est actus existentis in potentia in quantum tale*. Quia ens idem sit aliquid quod est ens in actu, & quod est in potentia ad aliud, vt idem est homo, & quod potentia sanum, siue curabile; differunt tamen hæc secundum rationem: aliàs si idem esset secundum rem & rationem, homo in quantum homo, & in quantum potens sanari, & similiter in quantum potens infirmari, per consequens sanari, & infirmari essent idem: curatio autem non est hominis actus, in quantum homo, aliàs semper sanaretur dum esset, ergo est actus in quantum est in potentia sanum, seu curabile.

43 Conclusio ibi, *Quòd quidem enim*, est, quòd *Motus est actus*. Medium, quia cum vnusquodque mobilium quandoque sit actu, quandoque potentia, oportet, quòd vnuique talium correspondear aliquis actus; ergo ædificabilis in quantum ædificabile, est actus, aut ipsa ædificatio, aut forma domus; sed non forma domus, quia quando iam est, non est ædificabile, sed ædificatum; ergo ædificatio est actus ipseus: talis autem est quidam motus, & sic de aliis. Deinde ostendens suam diffinitionem motus bene assignatam

Scoti Oper. tom. IV.

esse ibi, *Quòd autem bene*. Probat

44 Conclusio, scilicet, quòd Alij diffinientes motum esse alteritatem, vel æqualitatem, vel non ens, inconuenienter dixerunt. Medium, quia nullum istorum est necesse inesse motui, nec ratione subiecti, nec ratione termini, nec ratione actus: quia non omne illud in quo est aliquid istorum trium moueri necesse est: quia non inchoatur magis motus ab istis, vel terminatur ad ea quàm ad eorum contraria. Et ostendit ibi, *Causa autem in hoc*, quare illi attribuebant ista motui, scilicet quia motus videtur esse quid indeterminatum. Vnde, & antiqui, scilicet Pythagorici, qui ponebant decem combinationes perfectorum, & imperfectorum, vt patet in 1. libro in illo capitulo, *In his autem ante nos vocati Pythagorici*, connumerabant motum inter imperfecta seu priuatiua. Deinde ostendens quare motus sit indeterminatus ibi, *cur autem videatur*. Probat

45 Conclusio, scilicet, quòd *Motus non est simpliciter idem quod potentia, nec simpliciter, nec penitus idem quod actus*. Medium, quia tunc omne quod esset in potentia ad aliquod, vt ad quantitatem, aut actu quantum, moueretur, quòd patet esse falsum.

46 Conclusio ibi, *Motus enim actus*, est, quòd *Motus est actus imperfectus*. Medium, quia est actus imperfecti, scilicet existentis in potentia.

47 Conclusio ibi, *& propter hoc difficile*, est, quòd *Difficile est accipere, vel cognoscere quid sit motus*. Medium patet ex præmissa, quia quanto minus aliquod habet de perfectione & entitate, eo minus est cognoscibile. Ponit tamen aliud medium ibi, *Causa autem*, scilicet, quòd nec motus idem est, quod priuatiu simpliciter, nec idem quod potentia, nec etiam simpliciter idem quod actus, vt patet ex 45. conclus. huius.

48 Conclusio ibi, *& est motus enim mobilis*, est, quòd *Motus est in mobili*. Medium, quia est actus eius.

49 Conclusio ibi, *& motus actus*, est, quòd *Motus est actus mouens*. Medium, quia motuum dicitur secundum potentiam, mouens autem secundum actum: sed non est in actu nisi per motum.

50 Conclusio ibi, *Quare similiter*, est, quòd *Vnus, & idem motus est actus motus in quantum facit motum, est autem motus mobilis in quantum sit in eo motus: sed motuum facit eundem motum illum; scilicet qui est in mobili, & non alium*. Circa istas duas conclusiones vltimas sic procedit. Primò ponit eas, similiter ibi, *& motus actus*. Secundò subiungit medium 49. ibi, *Motuum quidem enim*. Tertio inuit medium 50. ibi, *Sed est actuum*. Quartò eandem conclusionem declarat per exempla ibi, *Quemadmodum eadem*. Deinde ostendens quot modis dicitur infinitum in actu: quia scilicet quatuor modis ibi, *Infinitum autem*, c. 9. & quot modis ens in potentia, quia scilicet tribus modis ibi, *Adhuc oppositione*, probat tandem ibi, *Separabile quidem igitur*.

51 Conclusio, quòd scilicet *Infinitum non est separabile à sensibilibus, vt scilicet substantia quaedam est principium aliorum (quemadmodum dixerunt Pythagorici)*. Medium triplex. Primum, quia si infinitum est substantia, non erit diuisibile, cum non sit magnitudo, nec multitudo; & per consequens non erit infinitum proprie sumptum, secundum quòd hic intendimus de ipso. Secun-

62

3. met. t. c. 4.

3. Phys. t. c. 18. & inde & isto ibide q. 5.

13. Conclusiones immediate præcedentes habentur c. 8.

Habentur bæ 1. Phys. t. c. 2. & inde. Pars 9. lib.

Omnis conclusiones immediate præcedentes sumuntur ex cap. 7. Pars 8. lib.

Commentator phy. com. 40. Ant. andreas q. 1. 3. principiorum.

61

dum ibi, *Adhuc quomodo*, est, quòd Magnitudo, & multitudo (in quibus propriè habet reperiri infinitum) non separantur à substantiis, cum sint accidentia; ergo nec ipsum infinitum. Tertium ibi, *Adhuc si*, est, quòd si ipsum infinitum fuerit substantia, aut esse diuisibilis; & tunc cum sit simplex substantia, eo quòd est principium, secundum eos, quælibet pars eius erit infinita, sicut quælibet pars aëris est aër, quòd est inconueniens; aut indiuisibilis, & tunc sicut dictum est in primo medio, non est propriè infinitum, & ita cum sit accidens, non erit per se principium, ut ipsi ponebant.

52 Conclusio ibi, *Quod autem in sensibilibus*, est, quòd *Infinitum non est in sensibilibus, scilicet per accidens, siue passio alicuius quantitatæ, ut aliqui naturales ponebant*. Media sunt sex. Primum ibi, *si enim corporum*; scilicet, quòd nec corpus, quòd determinetur superficie, nec numerus, seu habens numerum, numerabilis erit in infinitum. Secundum ibi, *Naturaliter autem*, scilicet, quòd nec corpus simplex, nec compositum potest esse infinitum. De composito probat ibi, *Compositum quidem enim*. scilicet, quia cum elementa sint finita in numero, si compositum esset infinitum secundum quantitatem, oporteret ut alterum componentium esset infinitum secundum quantitatem, & tunc illud destrueretur, aut omnia: & hoc non potest esse, quia vnum infinitum occuparet totum spatium. De simplici autem probat ibi, *Neque vnum*, si enim aliquod quatuor elementorum, vel aliquod medium inter ea, quod aliqui ponebant esse infinitum, cum illud habeat contrarietatem ad alia, destrueret omnia. Tertium medium ibi, *Adhuc autem sensibile*, ubi supponit duo. Primum scilicet quòd omne corpus sensibile est in loco. Secundò, quòd idem est locus totius, & partis. Deinde arguit sic; Si aliquod corpus sit infinitum, aut erit similitium partium, & tunc semper; aut moueretur extra locum in quo est, utpote si esset in loco non naturali, aut semper quiesceret in eodem loco, utpote si esset in loco naturali, quorum utrumque videmus esse falsum de corporibus sensibilibus naturalibus; aut esset dissimilium partium, & tunc non esset vnum, nisi per quandam contactum, seu contiguitatem, sicut aqua, & aër. Præterea, aut illæ partes essent infinitæ secundum speciem; aut finitæ: si finitæ, tunc oporteret saltem alteram ipsarum esse infinitam: si autem partes essent infinitæ secundum speciem, tunc oporteret loca naturalia esse infinita, & etiam elementa essent infinita, quorum utrumque est inconueniens: videmus enim loca naturalium corporum secundum speciem esse finita, utpote sursum, & deorsum; & elementa esse finita, aliàs elementa non possent cognosci. Quartum ibi, *Totaliter autem*, scilicet quòd omne corpus cum sit graue, vel leue secundum opinionem antiquorum ponentium corpora cælestia esse de natura elementorum, mouebitur sursum aut deorsum, vel ad medium: in corpore autem infinito, vel in eius loco non est tales assignare differentias. Quintum ibi, *Adhuc omne*, scilicet, quia sensibile corpus, & differentia loci sunt determinatæ: ut sursum, & deorsum, &c. Hæc autem corpori infinito non conueniunt. Sextum ibi, *Totaliter autem*, scilicet, quia impossibile est corpus esse infinitum, cum habeat determinatas differentias, siue partes, ut prædictum est.

53 Conclusio ibi, *Infinitum autem*, est, quòd *Infinitum per prius dicitur de magnitudine quàm*

de motu, & de motu quàm de tempore. Medium huius patet: continuitas enim inest motui per magnitudinem, & temporis per motum, ut patet ex 4. Physic. t. c. 99. & 113. hoc tamen medium hîc non exprimit. Deinde proponens ibi, *Permutatur autem*, c. 10. quòd tribus modis dicitur aliquid permutari, scilicet per accidens, ut musicum ambulat; & secundum partem, ut corpus sanatur quia oculus; & secundum se, ut lapis mouetur deorsum. Proponens etiam ibi, *Est autem aliquid & in mouente*, quòd scilicet totidem modis dicitur moueri aliquid, ostendens nihilominus ibi, *Est autem aliquid mouens*, quòd quinque requiruntur ad motum: scilicet mouens, mobile, tempus, & duo termini: scilicet à quo, & ad quem, ipsius motus. Proponit tandem.

54 Conclusio ibi, *Quæ autem non secundum accidens, scilicet quòd Mutatio secundum se, non est nisi in contrariis, vel in mediis, vel in contradictoriis*. Huius autem probationem ex inductione dicit esse accipiendam.

55 Conclusio ibi, *Permutatur autem*, est, quòd *Tres sunt permutationes, scilicet ex subiecto in non subiectum, quod est corruptio; ex non subiecto in subiectum, quod est generatio; & ex subiecto in subiectum*. Medium, quia toties possunt termini mutationum opponi: nam non subiectum non opponitur non subiecto, siue negatio negationi; simul enim verificantur de eodem duæ negationes.

56 Conclusio ibi, *Si itaque non ens*, est, quòd *Generatio non est motus, nec quies*. Medium duplex. Primum, quia non ens, siue ens in potentia simpliciter, non mouetur, nec quiescit: quòd autem generatur est non ens, siue ens in potentia simpliciter. Secundum medium ibi, *& si omne*, est, quòd omne quod mouetur, vel quiescit est in loco: quòd autem generatur, cum sit non ens, non est in loco.

57 Conclusio ibi, *Neque itaque corruptio*, est, quòd *Corruptio non est motus*. Medium quia motui opponitur motus, vel quies; ut patet ex 5. Physic. t. c. 53. generatio autem quæ opponitur corruptioni, non est motus, vel quies, ut patet ex præmissa.

58 Conclusio ibi, *Quomodo autem omnis motus*, est, quòd *Ille mutatio, quæ est ex subiecto in subiectum, motus est, sed non illa mutatio quæ est ex non subiecto in non subiectum*, ut patet. Vocatur autem subiectum quicumque terminus mutationis affirmatiuè propositus, ut album, nigrum, & huiusmodi. Deinde proponens vnam conclusionem, quam probat inferius ex quibusdam aliis prius ostendendis probat tandem ibi, *secundum substantiam autem non*.

59 Conclusio, scilicet, quòd *Motus non est in substantia*. Medium, quia non est ibi contrarietas. Et nota quòd motum esse in aliquo genere non appellat aliud quàm rem illius generis per motum induci.

60 Conclusio ibi, *Neque in ad aliquid*, est, quòd *Motus non est in ad aliquid*. Medium, quia ratio potest inueniri in aliquo sine ipsius mutatione, ut aliquid sit simile, & æquale alteri, non per suam mutationem, sed alterius.

61 Conclusio ibi, *Neque faciens*, est, quòd *In actione, & passione non est motus*. Medium, quia motus non est motus, nec mutationis mutatio. Hoc autem medium quatuor modis probat. Primum ibi, *Dupliciter enim*, quia motus non est motus ut subiecti, eo quòd motus non mouetur:

Præcedentes proxime tres conclus. habentur c. 9. Pars 10. lib.

65

Pro his conclusionibus lege com. 10. 1. Physic. & commentatorem ibidem.

63

3. Physic. t. c. 2. & inf. habentur latius que hic dicuntur, & Scot. 3. Physic. suorum q. 6. & 7.

64

nec vt termini, hoc enim non potest esse, nisi secundum quod vna mutatio succedit alteri; & si post vnamquamque alteram contingit esse, vna mutaretur in quamcunq; alteram. quod non est verum, cum quælibet mutatio habeat certos terminos. Et præterea cum mutatio fit in opposita, vt patet ex 54. huius; si vna mutatio mutetur in alteram, mutaretur in oppositam, vt ærotatio in fanationem, & ita simul aliquod tenderet in duo opposita. Secundum ibi, *Adhuc in infinitum*, quia si vnâ mutatio est terminus alterius, eadem ratione & illa prior erit terminus alterius prioris, & sic in infinitum; in infinitis autem non est primum; si autem non est prima generatio, nec consequens, & per consequens tolleretur generari, seu mutari à rebus. Tertium ibi, *Adhuc eiusdem*, scilicet cum opposita habeant fieri circa idem, vt motus oppositi, & quietes oppositæ, & generatio & corruptio; ergo aliquod cum generatur tendit ad corruptionem; hoc autem est impossibile: oportet enim esse quod corrumpitur: vnde nec dum generatur corrumpitur, nec statim dum est generatum. Quartum ibi, *Adhuc oportet materiam*, scilicet quoddam cum in omni mutatione duo requirantur, scilicet subiectum mutabile, seu materia, & terminus: si generatio generetur, oportet ista duo dare: sed generationi non est assignare materiam, nec etiam terminatur generatio, sicut nec terminatur disciplinatio ad disciplinacionem, sed ad scientiam.

riis. In contrariis autem non est medium, vt patet ex quadagesima octaua, conclusione decimi. Deinde ostendens quid sit cõtinuum, quia illud cuius partes copulantur ad eundem terminum, ibi, *continuum autem*, concludit ex hoc ibi, *Quare palam*. 65 Conclusio, scilicet, quod *Continuum habet esse in illis, qua nata sunt vniri ad inuicem*. 66 Conclusio ibi, *& quia primum*, est, quod *Esse consequenter est prius quam tangi, & tangi prius quam continuum esse*. Medium est, quia illud est prius à quo non conuertitur consequentia: hi autem termini sic se habent, quod ad continuum sequitur tangi, & ad tangi sequitur esse cõsequenter, & non è conuerso, vt declaratur in litera. 67 Conclusio ibi, *Quare non*, quod *Punctus, & vnitas non sunt idem*. Medium duplex est. Primum ibi, *Huius quidem*, scilicet, quia punctus conuenit tangi, vnitatibus autem non. Secundum ibi, *& horum quidem*, scilicet, quia inter duo puncta, & in eodem continuo oportet esse aliquod medium, scilicet, lineam, vt patet ex 6. Phyl. inter vnitates verò eiusdem numeri non oportet esse medium.

In Prad. c. de Quantitate 21.

In post. prad. cap. de Priori.

Vide ea que notauit infra in expositione litera.

Conclusiones Libri XII.

Liber duodecimus, in quo Philo sophus agit secundum suam opinionem de substantiis separatis principaliter. In aliis enim libri duobus sequentibus ponit opiniones antiquorum de huiusmodi substantiis, & eas improbat: & 8. partes habet. In prima dicit, quod huius sciẽtiæ sit principaliter de substantia considerare. In secunda verò ibi, *Substantia verò tres t. c. 5.* agit de substantia principis, scilicet de materia & forma. In tertia ibi, *causa autem & principia t. c. 19.* agit de identitate, & diuersitate principiorum substantiæ, & aliorum entium. In quarta parte ibi, *Quoniam autem tres erant, t. c. 29.* ostendit aliquam substantiam sempiternam esse, & immutabilem. In quinta parte ibi, *monet autẽ sicut appetibile, t. c. 36* determinat pertinentia ad perfectionem istius sciẽtiæ. In sexta ibi, *Vtrum autem vnã ponẽdam, t. c. 42.* inquirat de numero substantiarum separatarum. In septima ibi, *Que verò circa intellectum, t. c. 51.* agere videtur de prima causa, in quantum est intelligens, & intellectualis. In octaua, & vltima ibi, *Perseuerantur autem, t. c. 52.* agit de ipsa prout ipsa est bonum, sive appetibile, scilicet prout est finis & vltimum bonum totius vniuersi. Possunt autem huius libri conclusiones ad 78. reduci.

67

1 Conclusio est, quod *In hac scientia agitur principaliter de substantia, & de principis eius*. Medium, quia substantia est primum, & principale ens, & est eadem conclusio cum tertia, quarta, & prima septimi. Medium idem. Hoc autem medium hic non exprimitur, sed probat eam quadrupliciter. Primò ibi, *Etenim si totum, t. c. 2.*, scilicet, quod siue sit quoddam totum verè vnum, siue sit vnum per quandam ordinem suarum partium consequenter se habentium, oportet substantiam esse priorem, & alia entia esse posteriora, & consequenter se habere. Secundò ibi, *similiter autem, t. c. 3.* quia substantia est simpliciter ens, & perfectum ens, alia verò non. Tertid ibi, *Amplius, t. c. 3.* scilicet, quod sola substantia est separabilis per se existens. Quartò ibi, *restantur autem, t. c. 3.* scilicet, quia antiqui, qui de hoc tractauerunt

Lege commentum primum hic.

66

62 Conclusio ibi, *Quoniam autem neque substantia, t. c. 10.* est, quod *In solis tribus predicamentis; scilicet Quantitate, Qualitate, & Vbi est motus*. Medium est duplex. Primum, quia non est in aliis; vt patet ex tribus conclusionibus immediatè præmissis. Secundum ibi, *Horum enim, scilicet quod in tribus est contrarietas: talis autem est terminus motus*. Et exponit, quod non intellexit de qualitate substantiali, quæ idem est quod forma substantialis: sed de accidentalibus, secundum quam subiectum est possibile, seu alterabile. Et nota quod situs non addit supra Vbi nisi determinatum partium ordinem ad inuicem. Vltimus, quia Habitus dicit quandam habitudinem indumenti ad indutum, idèd eiusdem rationis videtur esse quod non sit motus in Ad aliquid, & in his duobus prædicamentis. Item, quia quando significat esse in tempore, & tempus est numerus motus, & actionis, & passionis. Ex hoc quod probat motum non esse in Actione; nec in Passione, fortè supponit non esse motum in Quando, quod est verum.

Lege loca que notauit in vextu isto,

Concl. decem proximè præcedentes habentur c. 10. Pars II. lib.

Deinde ostendens quot modis dicatur aliquod esse immobile, quia tribus modis, ibi, *Immobile autem, t. c. 11.* probat.

63 Conclusio ibi, scilicet quod inter mobilia seu mota *Illud solum quiescit, quod est aptum natum moueri*. Medium, quia quies, & motus habent fieri circa idem, cum quies sit priuatio motus. Deinde ostendens ibi, *similiter autem, c. 11.* quid sit esse sursum, & quid deorsum, & quid tangi, & quid intermedium, & quid contrarium secundum locum, & quid esse consequenter habere, & quid habitum esse. Probat tandem ibi, *Quoniam autem omnis permutatio.*

Sequentes quatuor conclus. habentur c. 11. & vltimo.

64 Conclusio, scilicet, quod *Media sunt inter contraria*. Medium, quia media sunt inter ea in quibus est mutatio, vt patet ex diffinitione medij prætermissa in textu: mutatio verò est inter opposita: aut ergo in contrariis, aut in contradic-

totaliter, & principaliter de substantia, & eius principii inquirebant, licet differenter assignarent substantias, & principia. Alij enim (vt Platonici) ponebant vniuersalia magis esse substantias, & principaliter, alij verò particularia. Deinde in principio secundæ partis distinguens substantiam in sensibilem, & corruptibilem; sicut sunt plantæ; & in substantiâ insensibilem, & sempiternam, sicut sunt corpora cælestia; & in insensibilem, & incorruptibilem, siue immortalem, cuiusmodi sunt substantiæ separatæ ibi, *Substantia verò tres, t.c. 5.* probat tandem ibi, *Illæ quidem naturales, t.c. 9.*

Pars 1. lib.

In princ. 6.
huius lege
hunc 1. & 2.
q. 1. Physf.

68

2. Conclufio, scilicet, quòd *Prima dua substantia sint de consideratione naturalis.* Medium, quia vtraque est mobilis. Tertia verò non pertinet ad vnam scientiam cum illis, nisi in quantum reducuntur ad vnum commune, vt pote ad ens.

3. Conclufio ibi, *Sensibilis verò substantia, t.c. 6.* est, quòd *In sensibilibus substantiis est materia.* Medium duplex. Primum, quia substantia sensibilis est mutabilis: mutatio verò est ab vno cōtraio, vel medio in aliud; cum ipsa contraria non sint subiectum mutationis, oportet præter ipsa esse aliquod aliud, quod ipsi mutationi subiiciatur: hoc autem est materia. Secundum ibi, *Amplius, scilicet,* quòd in omni mutatione manet aliquid: sed ipsa contraria non manent: oportet ergo præter ipsa esse aliquod tertium quod est materia.

Quæst. penul.
1. Physf. Scoti
& 12. dist. 2.

4. Conclufio ibi, *Si itaque transmutationes, t.c. 7.* est, quòd *Materia est ens in potentia.* Medium quia cum quælibet quatuor transmutationum, quæ scilicet sunt secundum Substantiam, Qualitatem, Quantitatem, & Vbi, fiat per contrarietatem alicuius generis, oportet subiectum ipsius transmutationis esse in potentia ad vtrumque contrarium, aliàs non esset susceptivum vtriusque.

Cō. 11. huius
& 1. Physf. t.c.
71. & 78.

5. Conclufio ibi, *Quoniam autem duplex, t.c. 8.* est, quòd *Omnia quæ fiunt, fiunt ex ente.* Medium, quia duplex est ens, in actu, & potentia; ea verò quæ fiunt, fiunt ex ente in potentia.

6. Conclufio est, quòd *Antiqui fuerint loquuti de materia, sed imperfectè.* Hanc primò declarat tangendo opinionem aliquorum antiquorum, ibi, & hoc est *Anaxagoræ, t.c. 9.* Secundò eam concludit ibi, *Quare materiam, t.c. 10.*

Idem 16. 8.
habet, & 14.
d. 2. q. 1. &
cō. 11. 2. huius

7. Conclufio ibi, *Omnia verò, est, quòd Licet tam superiora, quàm inferiora habeant materiam, vt patet ex 3. huius, tamen materia superiorum est alia.* Quia materia superiorum non est subiectum generationis, & corruptionis. Deinde ibi, *Dubitabit autem, t.c. 11.* ostendens, quòd nec ex non ente quod est purum nihil; nec ex non ente, quod idem est quod privatio, nihil fit, nisi fortè per accidens; scilicet in quantum fit ex materia, quæ est subiectum priuationis: sed fit ex non ente, prout non ens dicitur illud, quod non est in actu, sed in potentia. Probat tandem ibi, *Attamen non ex quocunque, t.c. 11.*

T. c. 26. 2.
Physf. & 12.
concluf. 8.
huius.

69

8. Conclufio, scilicet, quòd *Diuerforum diuerse sunt materia.* Medium, quia si esset tantum vna materia, & vnum agēs, sicut ponebat Anaxagoras vnam materiam, & vnum intellectum esse principium rerum, non posset tanta diuersitas rerum esse producta. Nota tamen, quòd hæc conclusio non est accipienda simpliciter tanquam vera, similiter nec eius medium: non enim concludit, nisi contra Anaxagoram fortè, de quo hinc loquitur, qui ponebat intellectum illum limitatæ virtutis in eo quòd ponebat ipsum indigere materia ad produ-

ctionem rerum, & non producere ipsam materiam. Nam secundum veritatem, quamuis intellectus primus sit vnus: quia tamen est infinitæ virtutis, & habet infinitatem, & pluralitatem idealium conceptionum, potest ex eadem materia producere diuersa, & infinita quantum est ex parte sua.

9. Deinde distinguēs tria principia rerum intrinseca, scilicet materiam, formam, & priuationem, ibi, *Tres verò sunt causæ, t.c. 12.* probat tandem nonam conclusioem ibi, *Postea quod fit materia, t.c. 12.* quæ est, quòd *Forma non generatur, sicut nec materia.* Quod est intelligendum de vltima forma vt vltima materia. Medium, enim in omni mutatione oportet esse aliquid quod transmutatur, quod est materia, & aliquid à quo transmutatur, quod est mouens primum, & ad quod transmutatur, quod est species, & forma. Si ergo ipsa forma, & materia generentur, & non totum, quod est æ rotundum, sequitur quòd tam forma quàm materia habeant materiam, & formam; & sic ibi tur in infinitum in materia, & forma, quòd est impossibile: necesse est ergo quòd nec prima forma, nec materia prima generentur. Hæc est eadem cum 21. septimi.

86. dist. 1.
multa etiam
d. 2. par. 1.
Lege in q. 7.
huius, etiam
probat in
vlt. 1. Physf.
hoc 1. Physf.
q. 14. com. c.
17. 7. huius.

10. Conclufio ibi, *Postea quaritur, t.c. 23.* & est eadem cum 17. septimi, & medium idem; licet hoc medium hinc breuiter pertractatur.

11. Deinde distinguens substantias per materiã, formam, & compositum ibi, *Substantia autem, t.c. 14.* ponit tandem 11. Conclusionem ibi, *in quibusdam igitur, t.c. 14.* scilicet quòd *Si aliqua forma separata sit sicut ponebant Platonici, hæc non erat artificialis.* Medium huius patet ex quadragesima septimi, & ex decima octaua, scilicet, quia forma artificialis est accidens, quod habetur ex textu illarum duarum conclusionum: vnde non est præter materiam rei artificialis, nisi prout est in mente artificis.

70
Lege q. 1. 12.
huius.
Ant. Andree
Eth. q. 4. pro-
logi.
Lege Bur-
leum 5.
T. c. 2. 2. Physf.
Comentator
cō. 9. c. huius.

12. Conclufio ibi, *Mouentes quidem, t.c. 16.* est, quòd *Quamuis causa efficiens sint priores suis effectibus, causa tamen formales sunt simul tempore cum his, quorum sunt causa formales.* Hanc declarat exemplariter, scilicet, quia simul est sanitas cum sano, & figura cum figurato.

Vide Anic.
oppositum di-
centem 8. sua
met. c. 1. leg.
8. d. 1. q. 1. &
30. & Fran-
cisf.

13. Conclufio, quam videtur intendere ibi, *Si autem aliquid manet posterius, t.c. 17.* est, quòd *Licet nulla forma prior sit quàm compositum tempore: aliqua tamen manet corrupto composito, hæc autem est anima, non quocunque, sed intellectuina.* Hanc non probat hic: quia non est præteritis negotij disputare de incorruptione animæ.

Mayrò. Au-
ro de cau.
Pro 13. con-
cluf. lege
Lanulphum
lib. 2. d. 16.
& 17.

14. Conclufio ibi, *Palam itaque, t.c. 18.* est eadem cum vigesima tertia septimi, & medium idem, & concluditur ex decima huius.

15. Deinde in principio tertie partis proponens qualiter principia sunt eadem, & mouens de hoc dubitationem ibi, *Dubitabit autem, t.c. 9.* & arguens duobus medijs ad partem negatiuam. Primum ibi, *Sed inconueniens, t.c. 19.* Secundum ibi, *amplius quoque, t.c. 20.* probat tandem decimam quintam Conclusionem ibi, *aut igitur dicimus, t.c. 22.* scilicet, quòd *Quamuis principia rerum non sint penitus eadem secundum rem, sunt tamen eadem proportionaliter.* Medium, quia sicuti in genere Substantiæ est dare causam mouentem, & materiam, & formam, & priuationem, ita & in alijs generibus. Hoc medium declarat, primò exemplariter quantum ad principia rerum intrinseca, scilicet materiam, & formam, &

Pars 3. lib.
81
2. q. quodlib.
art. 1. & 10.
Can. q. 5. 1.
Physf.

& priuationem, quæ prædicta sunt ibi, *Quoniam autem non solum*, t.c. 23. Secundò autem ista quatuor docet ad tria reducere, in quantum mouens, & forma coincidunt in idem speciatim, ibi, *Quoniam autem mouens in Physicis*, t.c. 24.

16 Conclusio ibi, *Adhuc præter*, t.c. 24. est, quòd *Principia rerum aliquo modo sunt eadem numero*. Hanc declarat tripliciter. Primò per hoc quòd primum mouens est vnum numero, ibi, *Adhuc*. Secundò per hoc, quòd illa eadem quæ sunt principia alicuius substantiæ, sunt etiam principia suorum accidentium ibi, *Quoniam autem*, t.c. 25. Tertio per hoc quod in substantiis corporeis est dare aliquas priores animatas, quæ sunt causæ, & principia aliorum, vt corpora cælestia, quæ secundum opinionem Aristotelis hic, & in 2. Cæli, & mundi expressius, sunt animata, & sunt causa generationis, & corruptionis in istis inferioribus ibi, *Deinde hoc erit*.

17 Conclusio ibi, *Amplius autem alio modo*, t.c. 26. est, quòd *Alio etiam modo quod dictum est in 15. huius sunt principia rerum proportionaliter eadem*. Medium, quia scilicet actus & potentia sunt prima in vno genere; ita etiam alio genere, licet differant in diuersis dupliciter. Primò, quia non repetiuntur eodem modo; in quibusdam substantiis, vt in generabilibus & corruptibilibus est actus in potentia. Secundò, quia in diuersis sunt diuersa sicut diuersorum diuersæ sunt materiæ, & formæ. Vnde iste modus identitatis principiorum potest reduci ad illum, qui declaratus est in 15. huius, scilicet in quantum actus, & potentia possunt reduci ad illa tria principia intrinseca, de quibus ibi dictum est.

18 Conclusio ibi, *Adhuc autem videre*, tex. com. 27. est, quòd *Principia rerum sunt eadem vniuersaliter*. Huius declaratio est, quia actus & potentia sunt principia omnium principiarum: sed tamen licet eadem sint vniuersaliter, diuersorum tamen specie, & diuersorum numero diuersa sunt principia numero, vt declarat in littera. Deinde recapitulat ea quæ declarauerat in hac parte 4. de identitate principiorum ibi, *Quare verò quæ principia*, text. com. 28.

19 Conclusio ibi, *Quoniam autem tres*, tex. com. 29. est, quòd *Est dare aliquam substantiam sempiternam immortalem*. Medium, quia sunt aliqua accidentia sempiterna, vt motus, & tempus, sicut probatur in 8. Phys. & hoc probat etiam hic de tempore, quia scilicet si tempus inciperet & desineret, posset esse prius, & posterius antequam ipsum tempus esset; & hoc esset dare prius, & posterius sine tempore. Et nota quòd hæc conclusio est vera: sed eius medium falsum est, sicut & medium aliarum conclusionum sequentium verarum, de quarum tamen falsitate disputare breuitas inchoata non finit.

20 Conclusio ibi, *At verò si*, text. c. 30. est, quòd *Huiusmodi substantia est semper actu agens seu mouens*. Medium, quia aliter motus non esset æternus.

21 Conclusio ibi, *Nihil ergo*, tex. c. 30. est, quòd *Ad saluandam æternitatem motus non valet positio Platonis, ponentis vniuersalia separata, nec etiam positio aliorum ponentium aliqua alia separata, vt Mathematica*. Medium, quia nec vniuersalia, nec Mathematica possunt esse principia motus.

22 Conclusio ibi, *Adhuc neque si ager*, est, quòd *Huiusmodi substantia est idem quod suus actus, scilicet intrinsecus*. Medium, quia quod est in po-

tentia conuenit non esse.

23 Conclusio ibi, *Amplius igitur*, tex. c. 30. est, quòd *Huiusmodi substantia est immaterialis, quia est sempiterna*. Medium, quia non potest non esse, vt patet ex decimaquinta septimi huius: si diligenter attendas huius vigesimamtertiam conclusionem, & eius medium, non excludit omnem materiam ad substantiis spiritualibus: sed solum illam, quæ est subiectum generationis & corruptionis: si enim de omni materia hanc cum suo medio conclusionem intelligas, sequeretur nullam materiam esse in corporibus supercælestibus, quod est contra tertiam huius.

24 Conclusio est, quòd *Actus est simplicior, quam sua potentia, & prior*. Circa quam sic procedit. Primò mouet dubitationem ibi, *Igitur quamuis dubitatio*. Secundò ibi, *Videtur enim*, arguit contrarium, scilicet, quia sequitur: si est actus, est & potentia, & non e conuerso. Tertio ibi, *At verò si hoc*, tex. c. 30. Arguit ad propositum, quia si potentia sit simpliciter prior quam actus; sequeretur, quòd aliquando nihil fuisset, sicut aliqui antiqui volebant, dicentes noctem, id est simplicem priuationem rerum fuisse tempore infinito: & etiam sequeretur, quòd motio nihil esset, quia nihil quod est in potentia potest ad actum reduci, nisi per aliquid aliud actu existens: quia materia à se ipsa non mouetur ad actum, sed per aliud sicut declarat in littera: & per hoc aliqui antiqui sicuti Leucippus & Plato posuerunt semper aliquem actum fuisse, licet de hoc imperfectè dixerint. Quarto ibi, *Potentia quidem igitur*, tex. c. 32. Remittit nos ad solutionem huius quæstionis, & ad præcedentia, scilicet ad tertiam partem libri noni, vbi de hac plures conclusiones habentur. Quintò ibi, *Quod autem actus*, tex. co. 32. Confirmat hanc 24. conclusionem.

25 Conclusio ibi, *Quare non fuit*, tex. com. 32. est, quòd *Falsa est opinio antiquorum, dicentium chaos, vel noctem, id est simplicem priuationem rerum, fuisse tempore infinito*: semper enim fuerunt eadem in specie, quæ sunt modò secundum opinionem Aristotelis ponentis generationem æternam. Hæc vigesimaquinta, sequitur ex vigesimaquarta, si enim actus est simpliciter prior quam potentia, oportet quòd semper fuerit aliquid actu ens, per quod ea quæ sunt in potentia, ad actum reducantur: & ita non est dare quod aliquo tempore fuerit nihil.

26 Conclusio ibi, *Itaque periodo semper*, t.c. 34. est, quòd *Oportet semper esse aliquod agens vniuersum*. Medium, quia ex quo motus generationis est perpetuus, oportet quòd habeat causam perpetuam mouentem actu, quam intelligit esse primum mobile, & motorem ipsius.

27 Conclusio ibi, *Si autem debeat*, text. com. 38. est, quòd *Oportet esse aliquod agens diuersum ad se habens ad ista inferiora*. Medium, quia non solum inuenitur in inferioribus perpetuitas generationis, sed etiam corruptionis; & ideo oportet quod causetur ab aliquo diuersum ad se habente ad hæc inferiora, per hoc autem intelligitur corpus mobile secundum Zodiacum, sicut & Sol, & alij planeta: qui secundum approximationem, & elongationem à nobis causant diuersitatem prædictam: ita quod primum agens est causa perpetuitatis, secundum verò causa diuersitatis.

28 Conclusio ibi, *Dignius ergo*, est, quòd *Primum istorum est dignius, quam secundum*. Medium, quia primum est causa perpetuitatis, secundum

Leges 8. d. 1.
9. 1.
83
Hac materia discussa
à Scotistis
3. dist. 2.
Commentator
7. huius com.
31. Com. 13.
9. huius hanc
exprimit. q. 1.
8. d. 1.

Principio confusa
chaos sine imagine
mole: Extitit.
Hesiod. in
Theogonia.

Habetur 2. de
Gen. ad finem
lege com. 15.
Phys. lib. 8.
faciunt etiam
pro sequentibus
conclusionibus
84

Idem enim
in quantum
idem semper
facit idem. 1.
de Gene.
T. c. 56.

Auic. met.
d. 2.

T. c. 49. 12.
huius & 2. d. 1.
par. 2. & 2. d. 1.
3. met. sua c.
4. 1. Phys. 5.
c. 8.

82
Materia huius
conclusio
habetur 9.
huius per totum,
distingue tamen de
actu & potentia
cum
Scot. 12. d. 2.

Notatio ad
hoc conclusio
est 15. huius.

Pars 4. lib.

18. d. 1. q. 4.
12. q. Centilogij
Occidam
T. c. 10. lib. 4.
Phys.
T. c. 129. &
infra.

Leges huius
lib. 2. d. 2. q. 1.

Actus sunt
singularium
1. huius, &
principio 3.
huius.

2. dist. 1. p. 1
& 1. T. c. 51.
& com. q. 3.
de Anima.

verò diuersitatis: vtrumque autem simul sumptum est causa vtriusque simul sumpti.

Facit ad primum propositum de causis. 7. huius & Aui. 7. met. c. 2. & 3 habetur Platonia imaginatio, nisi secus intelligatur. Lege com. 31. 7. & 18. 12. huius. habetur 1. Cali. T. c. 18 & idem.

29 Conclusio ibi, *Ergo si sic se habet*, text. c. 34. est, quòd *Oportet querere alia principia rerum, sicut Plato ponebat ideas, & Empedocles licem & amicisiam*. Hanc declarat dupliciter. Primò ibi, *Quoniam autem*, scilicet, quia isto modo potest saluari generatio rerum. Secundo ibi, *& si non*, scilicet, quia hoc non posito, quòd scilicet Aristoteles posuit de motu cælesti, videntur sequi inconuenientia quæ ponebant antiqui, scilicet quòd fuerit aliquando nox, vt prædictum est, & sic de aliis.

30 Conclusio ibi, *Soluentur*, text. c. 34. est, quòd *Isto modo soluentur dubitationes, ponendo scilicet motum superiorem causare generationem, & corruptionem in istis inferioribus*.

31 Conclusio ibi, *Quare sempiternum*, text. com. 34. est, quòd *Primum mobile, siue cælum est sempiternum*: & hoc concludit patenter ex conclusione huius quartæ partis.

32 Conclusio ibi, *Est ergo aliquod*, text. c. 35. est, quòd *Primum mouens est sempiternum & immobile*. Medium, quia sicut est dare aliquod motum non mouens, ita oportet dare aliquod mouens primum non mobile, & sempiternum, scilicet cum causet motum, qui est sempiternus secundum opinionem Aristotelis: & huius primi mouentis substantia, est actus, vt patet ex 22. huius. Deinde in principio quintæ partis ibi, *Moues autem*, t. c. 36. Ostendens per quem modum primum mouens mouet, scilicet sicut appetibile, & intelligibile mouent appetitum, & intellectum non mota; pro eo scilicet, quòd Intelligentia quæ mouet cælum, per intelligentiam, siue cognitionem, & amorem primæ causæ, cui se conformare intendit, motum istum continuat. Probat tandem ibi; *Horum autem prima*, trigessimam secundam Conclusionem, quòd ipsum appetibile, quòd est primum mouens, differt ab appetibili, & a concupiscibili secundum sensum. Medium, quia appetibilia secundum sensum ex eo, quòd desiderantur, & delectantur, creduntur esse bona. In primo autem mouente non est sic, imò ex eo desideratur, vnde principium desiderandi est principium ab ipso intelligi motus.

33 Conclusio ibi, *Intelligibilis autem*, t. c. 37. est, quòd *Primum mouens est primum in ordine intelligibilem*. Medium, quia est substantia simplex secundum actum, sua actio, vt patet ex his quæ habita sunt in quarta parte.

34 Conclusio ibi, *Est autem vnum*, text. c. 37. est, quòd *Vnum, & simplex non sunt idem*. Medium, quia vnum significat metram, siue mensuram: simplex autem non, sed dispositionem quandam, scilicet secundum quem aliquid non est ex plurius.

35 Conclusio ibi, *At verò*, text. com. 37. est, quòd *Ipsum primum mouens est prius in ordine appetibilem*. Medium, quia appetibile, & intelligibile sunt idem in re, vel se habent proportionabiliter: & ita quòd est primum in intelligibilibus, erit etiam primum in appetibilibus.

36 Conclusio ibi, *Quod autem est quod cuius gratia*, text. com. 37. est, quòd *In immobilibus potest esse causa finalis*. Medium est per distinctionem finis: quia etsi non sit ibi finis, qui per motum, seu operationem tendentis in finem inducitur; nec etiam arte, vt fanitas per operationem medicinalem; est tamen ibi finis qui motui, seu operationi tendentium in finem, præexistit. Deinde

repetens modum per quem ipsum mouens mouet mobile, & per ipsum alia mouetur, probat consequenter ibi, *Si quid igitur aliquid mouetur*, t. c. 38. 37. Conclusio, scilicet quòd *Motus localis est primum omnium motuum*. Medium; quia est motus primi mobilis. Cum enim primum mobile sit sempiternum, vt patet ex 31. huius, oportet quòd mouetur tali motu, qui non variet esse ipsius, nec aliquam dispositionem intrinsecam: solum autem motus localis est huiusmodi,

38 Conclusio ibi, *Quoniam autem est quidem mouens*, text. c. 38. est, quòd *Primum est necessarium*. Medium, quia non contingit aliter se habere, cum sit omnino immobile, quòd probat: quia si moueretur, moueretur primo motu, scilicet locali circulari, sed hoc motu mouet: nullum autem primum mouens mouetur motu quo mouet, sicut primum alterans non alteratur. Deinde ibi, *Et necessitas*, t. c. 38. Ostendit quæ sit necessitas primi mouentis in quantum est principium primi motus, scilicet necessitas finis. Intelligentia enim quæ est motrix cæli, mouet propter ipsum tanquam propter finem, sine quo bene esse non potest: necessarium enim est illud quo est violentiam, & illud sine quo res non potest bene esse, vel omne illud quòd non contingit aliter se habere.

39 Conclusio ibi, *Ex tali igitur principio*, text. com. 38. est, quòd *A primo mouente dependet cælum*, & videtur sequi Deum esse causam efficientem omnium secundum mentem Aristotelis per consequens alia natura inferiorum, quæ à cælo dependet: hoc tamen sequitur ex eo, quòd mobilia dependent ab immobilibus, & ex eo quòd ea quæ sunt ad finem, dependent ab ipso fine.

40 Conclusio ibi, *Deductio autem*, text. com. 39. est, quòd *Intelligentia apprehendente, siue intelligente ipsum primum mouens, est perfectissima delectatio, quam ibi vocat deductionem, eo quòd per eam intellectus, & voluntas ipsius Intelligentiæ deducuntur, & recipiuntur in ipsum primum intelligibile*. Medium duplex. Primum, quia semper intelligit, quòd nobis impossibile est, ibi, *Sic enim semper*. Secundum, ibi, *Quoniam & dilectio*, scilicet, quòd cum delectatio sequatur ex actu (vnde & in vigilia sensus & intellectus magnæ delectationes fiunt; in specie verò, & in memoria, quæ non sunt de rebus actu existentibus, non est delectatio, nisi in quantum præterita, vel futura, ingerunt delectationem tanquam presentia) oportet quòd in nobilissimo actu sit nobilissima delectatio: nobilissimus autem actus, est intellectus in apprehensione optimi intelligibilis.

41 Conclusio est, quòd *In ipso primo intelligibili se ipsum intelligente, est multo altior, & perfectior delectatio, quam in aliquo intellectu ipsum apprehendente*. Medium duplex. Primum ibi, *Se ipsum autem intelligit*, text. com. 39. Scilicet quòd cum intellectus intelligit seipsum, ex hoc attingit ad suum intelligibile, ad quòd aptus natus est attingere: quia comparatur ad ipsum, tanquam potentia ad actum: etiam cum attingit ipsum, tunc ad ipsum reducitur; & ita intellectus Intelligentiæ reducitur ad actum, & delectationem magnam assequitur, vt patet ex præmissa; multo maiorem ipsum primum intelligendo seipsum: quia propter quòd vnumquodque, & illud magis. Virtutem illius primi mediæ tangit ibi, *Quare illud*. Secundum ibi, *Si igitur sic*, text. c. 39. Scilicet quia multo maior delectatio est in Deo, seipsum semper intelligente, quam possit esse aliquando in nobis:

In principio 4. Phys. & sex. cap. 62. & inde 8. eiusdem.

Sup. 19. conclus. huius.

86

q. 11. d. 1. cont. Aui.

Causa est aduasio potentia, & obiecti eius.

sed

Patet 5. lib.

An autem moueat effectum licet non immodica, sed 8. d. 1. q. 4. discutitur. Lege Landulphum ibidem.

85

De unitate multiplici habet 2. d. 1. p. 2. vnum enim videtur superius ad simplex.

T. c. 2. met. Sed an efficiens videat que ante.

sed in nobis est hoc, quòd cum de ipso, vel de aliqua excellenti veritate aliquid intelligimus, est quandoque iucunditas maxima.

42 Conclusio ibi, *Et vita autem vrique, est, quòd Est vita.* Medium, quia actus intellectus, siue intelligere est vita; Deus autem est suus actus, siue suum intelligere; vt patet ex 22. huius, & patebit magis infrà 60. conclus.

43 Conclusio ibi, *Actus autem quod secundum se, t.c. 39. est, quòd Deus est vita optima. & sempiterna.* Hæc sequitur ex 31. 32. & 35. & ex 42. huius. Addit etiam ibi, *Dicemus autem Deum.* Aliud medium per signum, scilicet quòd ex eo quòd Deus est vita optima, & sempiterna, & vita apud nos in solis animalibus apparet, & inde est, quòd à vulgo dicitur animal sempiternum, & optimum: vnde manifestum est, quòd vita, & duratio continua, & æterna est Deo, hæc enim est Deus, vt hic dicit expressè.

Lege qua habentur q. 1. 8. d. 1. scilicet de perfectione causa extrinseca. & imperfectione causa intrinseca. Hoc medium coloratur 2. & 8. d. 1. q. 1. & habetur etiam hac conclus. 8. Phys. circa finem. Pars 6. lib. De numero intelligentiarum fuerunt errores 5. quos lege in Landulph. lib. 2. d. 3. q. vii.

88 Lege 2. cali. T.c. 17. & inde. Facit ad hoc T.c. 4. & 17. huius. Cur Arist. hoc afferat habet Landulph. ubi sup. erro. 4. Immo à fide Catholicæ, cui falsum subesse non potest, maximum si sit infusa 14. q. quodl. & 21. q. 3.

44 Conclusio ibi, *Quicumque autem putabant, t.c. 40. est, quòd Falsa est opinio Pythagoricorum, & Lenciippi, dicentium non esse nobilitatem in principio huiusmodi.* Conclusio hæc patet ex præmissis conclusionibus istius quintæ partis: addit tamen medium, scilicet quia ipsi non habent rectum motuum ad dicendum hoc; posuerunt enim istud ex hoc quòd aliqua principia, (vt spermata, & semina) essent imperfectiora suis principiatis: hæc autem non sunt prima principia, vt declarat in littera.

45 Conclusio ibi, *Ostensum est autem, t.c. 41. est, quòd Primum mouens nullam habet magnitudinem.* Medium, quia neque finitam, cum virtutem infinitam habeat, mouet enim per tempus infinitum; neque etiam infinitam, quia nulla magnitudo est actu infinita, vt patet ex quinquagesima vnde cimi.

46 Conclusio ibi, *At verò quia, t.c. 41. est, quòd Primum mouens nec est passibile, nec alterabile.* Medium, quia à quo remouetur prius, & posterius: motus autem localis, qui est primus, vt patet ex 37. huius, remouetur ab eo, vt patet ex 38. huius. Deinde in principio sextæ partis ibi, *Vtram autem vnam, t.c. 42. ostendens necessitatem, & numerum separatarum substantiarum ponebat tandem ibi, Nobis autem ex supra positis, t.c. 41.*

47 Conclusio, quòd *Sunt plures motores æterni.* Medium, quia plures sunt motus cælestes, qui sunt secundum opinionem eius æterni. Hoc autem medium, primò latè pertractat: secundò inferet conclusionem ibi, *Necessè & harum latiorum.*

48 Conclusio ibi, *Et mouens sempiternum, & primum, t.c. 4. est, quòd Huiusmodi motores sunt substantie.* Medium, quia ipsa mobilia quibus ipsi sunt priores, sunt substantiæ.

49 Conclusio ibi, *Palàm itaque, est, quòd Tot sunt substantie immobiles, siue separata motrices orbium, quot sunt motus earum.* Hæc sequitur ex duabus immediatè præmissis. Ex quadragesima septima enim habetur quòd sunt plures motores, & quadragesima octaua quòd sunt substantiæ.

50 Conclusio ibi, *Quòd quidem igitur sint substantie, t.c. 44. est, quòd Huiusmodi motores sunt inter se ordinati secundum prius, & posterius.*

51 Conclusio est, quòd *Ab Astrologia debemus accipere numerum motuum cælestium, ibi, Pluralitatem verò.* Medium, quia hæc sola inter Mathematicas de corporibus cælestibus, & motibus eorum considerat.

52 Conclusio ibi, *Quòd quidem igitur, est, quòd*

Plures motus sunt in calo. Medium, quia videmus ad sensum vnumquemque planetarum diuersis motibus ferri. Deinde dicit, quòd vult assignare numerum motuum cælestium secundum opinionem antiquorum Astrologorum, qui scilicet erant famosi tempore suo, ibi, *Sed quod sunt, t.c. 45. & addit quòd si non perfectè dixerunt: ea in quibus defecerunt, vel per nos ipsos quæramus, vel addicamus ab iis potissimè doctoribus.* Post hoc ponit opinionem cuiusdam Astrologi Eudoxi, qui ponebat in calo sphæras 36. & per consequens totidem motus ibi, *Eudoxus quidem igitur, t.c. 45.* Deinde ponit opinionem alterius scilicet Callippi, ex cuius positione colligit esse sphæras 50. vel alio modo 47. licet videatur quòd debeat colligere 56. si perfectè posito Callippi respiciatur: sed non est de hoc curandum, quia parum valet. Ex his positionibus concludit ibi, *Quare ex substantiis, t.c. 48.*

53 Conclusio, scilicet, quòd *Tot oportet esse substantias separatas, & immobiles in calo, que sint principia cælestium motuum, siue tot principia sensibilia, id est, corpora cælestia, sicut quot sunt sphære mobiles in calo, siue sint tot quot posuit Eudoxus, siue Callippus, siue quotcumque sint.*

54 Conclusio ibi, *Si autem nullam, t.c. 48. est quòd Non sunt plures motores huiusmodi, quam sint motus cælestes.* Medium, quia quilibet talis est finis, & complementum alicuius motus: quia quælibet talium substantiarum separatarum est finis, & complementum alicuius motus cælestis. Hæc conclusio cum suo medio falsa est: vnde & Aristoteles sub dubio, & conditionaliter posuit ipsam.

55 Conclusio ibi, *Sed alias, t.c. 48. est quòd Non plures sunt motus cælestes, quam sint sphære, siue mobilia.* Medium, quia non est latius propter se, sed propter illud quod fertur; & idèd quot latiores sunt, tot lata esse oportet.

56 Conclusio ibi, *Quòd autem vnum sit calum, t.c. 40. est, quòd Tantum vnus est mundus, qui celi nomine designatur.* Quia si essent plures in specie conuenientes, differentes autem numero, videtur quòd eodem modo oporteret esse plura principia prima differentia numero: hoc autem est impossibile: quia quæcumque conuenient in specie, & differunt in numero, habent materiam. Licet autem quinquagesima sexta conclusio sit vera, medium tamen eius non est efficax; non enim oportet multiplicare prima principia propter multiplicationem mundorum, quia ab vno possunt esse plures. Deinde ibi, *Tradita sunt autem, t.c. 50. ostendit per quem modum sui antecessores tractauerunt de hac scientia: scilicet magis per modum fabulæ, & narrationem, quam per modum scientiæ.* Aliqui etiam dixerunt Deos multos esse similes aliquibus rebus sensibilibus, vt hominibus rudibus, qui de rebus immaterialibus non poterant intelligere, suaderent melius, ex huius imaginatione obieruntiam legum. In hoc tamen rectè omnes dicebant, quòd Deos primos appellabant. Et quia Aristoteles ponebat mundum æternum, dubitari posset quomodo scientiæ ita tardè essent inuentæ: Respondet sæpè fuisse inuentas, & sæpè eas destructas, & libros earum, scilicet propter diluuiam, & alios casus. In principio 7. partis proponens ibi, *Quæ nota circa intellectum, t.c. 51.*

quòd ea quæ pertinent ad intellectum primæ causæ dubitationem habent, videtur enim quòd ipsa sit dignissima: quomodo tamen hoc sit, difficile est videre. Subiungit tamen duas conclusiones.

Lege com. 45. huius & 35. 2. Cali quid commensator scripsit.

89 Non enim intelligentia sunt practica vt calos moueant.

8 q. quodlibet ar. 2. Lege Theor. 14. hac & sequentibus.

Pars 7. lib.

Prima

Lege 2. d. 1.
p. 1. & d. 35.
1. report.
Franc. d. 36.
Confus.

Prima ibi, *Nam si non intelligat*, scilicet quomodo se habeat intellectus primi ad suum intelligere: nam si sit in potentia, & non in actu semper, non videtur esse quid dignissimum; si etiam sit semper in actu intelligendi, & tamen eius actus sit alius ab eo, adhuc non videtur esse quid nobilissimum, cum nobilitas insit ei per aliud, scilicet per actum. Secunda ibi: *Amplius autem*, scilicet quomodo se habeat intellectus primi ad suum intelligibile; siue enim substantia ipsius primi sit quedam substantia intellectiua, siue sua intelligentia, id est, suum intelligere, quaeritur quid intelligat, scilicet vtrum se ipsum, an aliud? & si aliud, vtrum idem semper, aut modò vnum, & modò aliud?

90

57 Conclusio, quam per modum quaestionis proponit ibi, *Aut vtrum differt*, est, quòd *Nobilitas actus intellectus est ex nobilitate actus intelligibilis*. Medium, quia in eueniens, & indignum est meditari, siue occupare intellectum circa quedam, scilicet vniuersalia, quod non esset inconueniens, si ipsum intelligere ex se haberet nobilitatem, & non ex suo intelligibili: ex hac infertur

Sapit enim actus potentia cognitiua naturam principiorum talis actus d. 2. & 9. primi.

58 Conclusio ibi, *Palàm ergo*, scilicet, quòd *Cum intellectus, & suum intelligibile sit quid nobilissimum, oportet quòd suum intelligere sit quid nobilissimum, & honorabilissimum*.

59 Conclusio ibi, *Et non transmutatur*, est, quòd *Intellectus primi non transit de vno intelligibili ad aliud*. Medium duplex. Primum ibi, *Idignius*, scilicet, quòd cum intelligat quid dignissimum, vt patet ex praemissa, si transiret in aliud, transiret in indignius; quod suae nobilitati non conuenit. Secundum ibi, *& motus quidem*, scilicet, quòd transire de vno intelligibili in aliud est quidam motus; motus autem primo mouenti non comperit, vt patet ex 4. & 5. parte huius duodecimi.

2. & 8. d. 1. in primis quaest.

60 Conclusio ibi, *Primum quidem igitur*, tex. c. 5. 1. est, quòd *Intellectus primi non est differens potentia ab actu intelligendi: sed est idem quod sua intelligentia, siue suum intelligere*. Et in hoc soluitur prima illarum duarum quaestionum, quae motae fuerunt in principio huius 7. partis. Medium, quia si sua potentia differret ab actu, videretur quòd continuatio, siue actus intelligendi, esset ei laboriosa sicut & nobis. Nota tamen, quòd licet haec 60. conclusio sit vera, medium tamen eius non est necessarium, sed probabile. Non enim si potentia differat ab actu, propter hoc actus ipse erit laboriosus, nisi vel ipsum, vel aliquod aliud concomitans ipsum, sit contra naturam. Ponit ergo hinc Philosophus medium probabile, quia superioris in quaestione posuit necessarium, scilicet quòd si intellectus primi esset aliud à suo intelligere, non esset nobilissimum, cum suum intelligere haberet ab alio.

Causa laboris in potentia cognoscens qua sit?

91

61 Conclusio ibi, *Deinde palàm*, tex. com. 5. 1. est, quòd *Ipsium primum non intelligit aliud à se ipso*. Et in hoc soluitur 2. quaestio. Medium, quia cum ipsum intelligere nobilitetur à suo intelligibili, vt patet ex quinquagesima septima, & non ex se, (aliàs intelligere vniuersalia, & occupari circa vniuersalia intelligenda esset quid nobile) si intellectus primi cum sit idem quod suum intelligere, quod ex praemissa patet, intelligeret aliud à se ipso, nobilitatem haberet ab eo. Considerandum quòd Philosophus intendit quòd Deus non intelligat aliud à se ipso, in quantum intelligibile est perfectio intelligentis, & eius quid, est intelligere; tamen non sequitur quòd aliqua sint ei ignota: nam cum ipse sit primum principium omnium, intelli-

Lege hunc 2. d. 1. par. 3. & Landolphum d. 35. par. sui Aue 8 met. sua c. 6. & 7. Franc. d. 36. conf. q. 4.

gendo se, & suam virtutem, perfectè intelligit omnia ad quae sua virtus se extendit. Deinde ibi, *& est intelligentia*, obiicit contra praemissa dupliciter: quia si primum intelligit se ipsum, & ipsum est idem quod sua intelligentia, siue suum intelligere; ergo in tali intelligere non est aliud quam intelligentis intelligentia: sed hoc non videtur, quia sensus, & opinio, & scientia, & meditatio semper videntur esse alterius principaliter: et si aliquid istorum est sui ipsius, sicut aliquis sentit se sentire, & scit se scire, hoc est ex annexo.

62 Conclusio ibi, *Aut in quibusdam*, est, quòd *In ipso primo cum sit quid immateriale, est idem intelligens, & intelligibile*. Medium, quia in rebus materialibus prout sunt scita, siue secundum scientiam practica, siue Theoricam, idem est scientia, & res, scilicet res sine materia; vt idem est domus vt domus sine materia, siue quae est in mente artificis, & scientia domus, vt patet decima septima septimi in textu. Et similiter in Theorica ratio rei, & ipsa res, prout ipsa est in anima, & eius intelligentia idem sunt, siue cognitio; ergo multò magis in Deo. Et in hoc soluntur praemissa dubitationes. Patet enim quòd solum in Deo est intelligentia intelligibilis, cum idem sit intellectus, & intelligibile: & idem est in eo intelligere, & intelligi à se ipso.

T. c. 9. 3. do Anima aliqua ad hoc,

63 Conclusio ibi, *Adhuc autem restat*, tex. c. 51. quam per modum dubitationis proponit. Et est, quòd *Intellectus primi intelligit non componendo: sed per modum intellectus simplicis apprehendens simpliciter quid sit rei*. Medium triplex. Primum ibi, *Transmutabit enim*, scilicet, quia intellectus qui intelligit componendo, transmutatur de vno intelligibili in aliud, modò intelligendo vnam complexam partem, modò aliam. Item, intelligendo modò partem, modò totum. Secundum ibi, *Aut indiuisibile*, scilicet quia omne quod non habet materiam (sicut est primum) est indiuisibile; & ideo compositionem circa se ipsum non potest facere, sicut intellectus humanus: super quo verbo nota expositionem S. Thomae. Tertium ibi, *Aut quod quidem*, scilicet quia intellectus, qui intelligit componendo, non habet suam perfectionem, scilicet verum continuum, cum veritas non sit nisi circa complexionem: ipsum autem primum suam perfectionem, & nobilitatem continuo, & aeternaliter habet. Deinde quaerens in principio 8. partis ibi, *Perscrutandum autem*, tex. com. 5. 2. quomodo bonum sit in vniuerso; scilicet vtrum sit bonum intrinsecum, quod est forma: an bonum extrinsecum separatum, quod est finis. Probat tandem ibi, *Aut utroque modo*.

Pro hac conclusione Vide D. Thomam p. 1. q. 14. art. 14.

Part 8. lib.

64 Conclusio, scilicet quòd *Vtroque istorum modorum est dare bonum in vniuerso*. Cuius declaratio est à simili: quia sicut in exercitu, qui non habet vnitatem continuitatis, sed vnitatem cuiusdam ordinis, sic & in vniuerso. In exercitu autem est dare bonum intrinsecum, siue bonum formae, scilicet ipsum ordinem, siue dispositionem exercitus; & bonum extrinsecum cum sua forma, quae consistit in ordine, & dispositione partium; bonum autem extrinsecum est finis, in quem totum vniuersum ordinatur.

Argumentum à minori c. 27. 21. H. p.

65 Conclusio ibi, *Et magis iste*, est, quòd *Secundum istorum bonorum est magis finis primo*. Medium est, quia primum est propter secundum, sicut in exercitu ibi ipse est propter Ducem.

66 Conclusio ibi, *Omnia verò*, tex. com. 5. 2. est, quòd *Omnia quae sunt in vniuerso sunt ordinata seu*

seu

Intellige ut
hic exponit
dist. 30. l. 4.
in fine.

93

seu connexa ad inuicem. Medium, quia ordinantur omnia ad vnum finem.

67 Conclusio quam probat ibi, *sed quemadmodum*, est, quod *Non omnia sunt equaliter ordinata*. Medium, quia quorundam actiones, ut corporum cœlestium, & substantiarum spiritualium, siue Intelligentiarum ordinatæ sunt omnino: vnde comparantur actionibus liberorum in domo patrisfamilias: sed actiones inferiorum frequenter deficiunt à recto ordine, scilicet aut propter libertatē arbitrij, ut in hominibus; aut propter indispositionē materiæ. Vnde huiusmodi actiones cōparantur actionibus feruorū, & bestiarum, qui nō intēdūt ad bonum commune, sed conseruationem sui ipsius, vel constitutionē, imō frequenter ad contrarium. Et addit ibi, *Dico autem puta*, t. c. 53, quod quantum ad institutionem omnia sunt æqualiter ordinata: sed quantum ad hoc, quod communicent, siue comparentur ad bonum vniuersi, non. Hæc enim duo requiruntur in ordine aliquorum ordinatorum, distinctio scilicet, & distinctorum conuenientia ad bonum commune totius. Deinde intendens prosequi de ordine vniuersorum secundum opinionem aliorum manifestat primò quid intēdit ibi, *Quarumque verò*, t. c. 53. Deinde ponit quandam opinionem antiquorum, scilicet quod omnia sunt ex contrariis: & dicit eos in tribus defecisse, & quia dixerunt res esse ex contrariis, & quia dixerunt omnia ex eis, & quia dixerunt quod omnia generantur ex eis, ibi, *Omnes enim ex contrariis*.

i. de Gen.
c. 50.

68 Conclusio ibi, *Impossibilia enim*, est, quod *Opinio dicentium res esse ex contrariis est inconueniens*. Medium, quia ea ex quibus aliqua fiunt, debent esse passibilia ab inuicē, vt scilicet per hoc reducantur ad vnum medium: contraria verò secundum se sumpta non patiuntur ad inuicem, nisi ratione materiæ eis subiectæ, quod ipsi non assignabant; & idēd ratio est contra eos, non autem contra Aristotelem qui tria principia posuit, vt patet conclusione 9. huius.

94

i. Phys. text.
com. 52. &
circiter 1. de
Gener.

69 Conclusio ibi, *Alij verò*, t. c. 53, est, quod *Falsa est opinio dicentium alterum contrariorum esse materiam sicut dicebant aliqui antiqui. Alij inuale, & aequale, & vnum ponebant multa esse principia, attribuentes inaequalitatem, & multitudinem materiæ, aequalitatem verò, & unitatem formæ*. Medium, quia cum materia vna, & eadem sit susceptiua contrariorum (vt patet ex 4. huius) non potest in sua essentia contrarietatem habere ad alterum illorum.

70 Conclusio est, quod *Opinio dicentium omnia esse ex contrariis est inconueniens*. Medium duplex. Primum ibi, *Amplius*, scilicet cum in omni contrarietate includatur priuatio, vt patet ex 31. decimi; per consequens sequeretur quod malum esset principium omnium, præter quàm ipsius boni, quod est principium. Secundum ibi, *Alij autem*, scilicet quod ista positio discordat à famosis Philosophis, qui posuerunt solum bonum esse principium.

71 Conclusio ibi, *Alij verò hac quidem*, t. com. 54. est, quod *Opinio aliquorum dicentium solum bonum esse principium, est insufficiens*. Medium quia non assignauerunt qualiter sit principium, vtrum vt finis, aut vt mouens, aut vt forma.

72 Conclusio ibi, *Inconueniens autem*, est, quod *Opinio Empedocli dicentis litem, & amicitiam esse prima principia rerum est inueniens*.

Medium duplex. Primum ibi, *Amicitiam enim*, scilicet, quod cum dixit amicitiam tam principium motuum, quàm materiale, non declaratur per quem modum hoc posset esse, dato quod sit verum, cum tamen ista diuersa sint. Secundum ibi, *Inconueniens autem*, text. com. 55. scilicet, quod lis habet naturam mali; inconueniens autem est ponere principium rerum ipsum malum. 73 Conclusio ibi, *Anaxagora autem*, t. c. 55. est, quod *Opinio Anaxagora dicentis intellectum, rerum principium esse, est insufficiens*. Medium duplex. Primum ibi, *Intellectus enim*, scilicet, quod cum intellectus agar propter finem, debuit assignare aliam causam præter intellectum, scilicet finem propter quem agit; nisi dicat sicut dixit Aristoteles 62. & 63. huius: scilicet in Deo idem est intellectus, & intellectum, & idēd non agit intelligendo, seu concipiendo finem alium à se ipso: sed propter seipsum. Sicut ars medicinæ, siue sanitas, quæ est in mente medici, agit propter seipsum, in quantum agit propter sanitatē, quàmuis non propter eandem in numero. Secundum ibi, *Inconueniens autem*, t. c. 55. scilicet, quod si vera est opinio antiquorum, dicentium principia rerum esse contraria, debuit assignare aliud principium, quod esset contrarium bono, siue intellectui; hoc autem medium non arguit absolute, sed ex conditione.

95

74 Conclusio ibi, *Omnes autem contraria*, text. com. 56. est, quod *Opinio dicentium principia rerum esse contraria fuit insufficiens*. Medium quadruplex. Primum ibi, *& quare hac quidem*, scilicet, quod per eam non potest reddi ratio, quare quædam entium sunt corruptibilia, & quædam incorruptibilia, cum sint ex eisdem principiis; vnde ad euitandum hoc inconueniens quidam dicebant res esse ex non ente, aliqui verò tollentes diuersitatem à rebus dicebant omnia esse vnum, vt Parmenides, & Melissus, vt patet in 1. Physic. Secundum ibi, *& duo principia propter quid*, scilicet, quia per istam positionem non potest reddi ratio, quare generatio rerum sit perpetua, nec potest ostendi, quæ sit causa vniuersalis generationis. Tertium ibi, *& duo principia*, scilicet, quod cum ipsi contrariis diuersa conueniant, vt potest diuersæ actiones, & diuersi effectus ordinati ad aliud principium principaliter ipsis contrariis, quod sit causa huius diuersitatis; & hæc quidem sequitur contra ponentes Ideas. Cum enim singularia aliquando sint, aliquando non sint, & per consequens aliquando participant ipsis Ideis, aliquando non; oportebat assignare aliquod aliud à seipsis, quod causet istam varietatem in singularibus ipsis. Quartum ibi, *& alij quidem*, scilicet quod cum prima Philosophia sit de primo principio, & non de secundo contrario, si primum principium habet contrarium, oportebat aliam esse scientiam isti contrariam, quæ sit de illo cōtrario: sed hoc est inconueniens, vt sequitur ad opinionem Aristotelis, qui ponit principium non habere aliquam contrarietatem: omnia autem contraria habent materiam, vt patet ex 46. 10. vnde secundum eum, & secundum veritatem, huic scientiæ non est alia contraria, sed solum ignorantia.

75 Conclusio ibi, *Amplius si non*, est, quod *Oportet aliquas substantias atias à sensibilibus esse*. Medium, quia alias non esset primum principium, nec ordo in rebus, vt assignatus est, nec generatio perpetua,

perpetua, nec motores: sed semper vnus principij corruptibilis esset aliud principium corruptibile, & sic in infinitum, vt visum est aliquibus Metaphysicis, & naturalibus, & videtur hæc 75. esse eadem cum 49. huius.

96

76 Conclusio est, quod *Opinio ponentium quasdam substantias separatas & numeros, est inconueniens*. Medium est quadruplex. Primum ibi, *Si autem essent*. t.c. 56. scilicet, quia talia non possunt esse principia rerū, vel saltem non sunt principia motus, cum sint vniuersalia. Secundum ibi, *Adhuc quomodo*, scilicet, quod secundum hoc non videtur posse assignari principium magnitudinum, cum non fiant ex non continuis. Non enim potest dici, quod numerus sit principium efficiens, vel formale ipsarum magnitudinum. Tertium ibi, *At verò nullum*, scilicet, quia circa Ideas & numeros non innuitur contrarietas, sicut principium agendi, nec sicut actu mouentia, seu agentia; inde sequeretur ipsa principia non esse actu, sed potentia, & ita generatio non esset perpetua & ipsa generabilia, contingentia, nec etiam semper: sed continuantur, vt scilicet fuit conclusum 35. huius; ergo oportet dare aliqua principia rerum. Quartum ibi, *Adhuc quomodo*, est quod per istam positionem, non ostenditur propter quam causam numerus sit aliquod vnum, vel propter quod anima & corpus, & generaliter forma & materia fiant vnum; nisi dicatur sicut dixit Aristoteles 22. octauo huius.

77 Conclusio est, quod *Opinio dicentium diuersos esse ordines rerum, & in quolibet ordine esse aliquod principium, sicut fuit opinio Pythagoræ, posita in fine 1. partus septimi, t.c. 5. est falsa*. Medium duplex. Primum ibi, *Dicentes autem*, scilicet quia tunc substantia vniuersa esset inconnexa, quod est contra 66. huius. Secundum ibi, *& principia*, scilicet, quia tunc non esset vnum rerum principium, sed multa.

78 Conclusio est, quod *Vnus est princeps totius vniuersi*. Mediura, quia entia particularia volunt esse bene disposita, vnumquodque secundum naturam suam; nec pati dispositionem sibi contrariam; ergo multo magis erit dispositio bona in toto vniuerso. Sed contra bonitatem dispositionis est multitudo principiorum, sub aliquo vno non contentorum: sicut esset inconueniens esse diuersas familias sibi inuicem non communicantes; oportet ergo totum vniuersum esse sicut vnum regnum, vel sicut vnus principatus, & quod ab vno Rege, seu Principe gubernetur, qui est Deus altissimus. Primò, præmittit medium huius 78. ibi, *Entia verò nolunt*. Secundò, infert eandem ibi, *Vnus ergo princeps*, qui est benedictus in sæcula.

97

Finita iam collectione Conclusionum illarum Metaphysicæ, quas assignare curabam, quæ sunt in vniuerso 378. nunc superest dubitationum solutiones, quæ in principio vndecimi motæ fuerunt subiungere, falsisque huius scientiæ ex quibus solutiones huiusmodi possunt haberi (provt memotiæ occurrunt) annotare, ex quibus etiam dubitationibus, si diligenter inspiciantur, patebunt nihilominus solutiones illarum rationum, quæ contra dubitationes illas continentur in textu, contra arguentes. Est ergo veritas dubitationis primæ, quod *Sapientia est vna scientia, scilicet scientia vniuersalis, quæ considerat ens, & principia eius, & contrarietates eius communes*, vt

idem, & diuersum, prius, & posterius, & similia, vt haberi potest ex 5. 6. & 7. conclusionibus primi, & ex 8. quarti, & ex 1. sexti, & ex 7. vndecimi. Secundæ autem dubitationis veritas est, quod *Vna est scientia, scilicet Metaphysica, quæ principaliter considerat principia demonstrationis primæ*: cum ad ea pertineat consideratio communium, quæ sunt termini istorum principiorum, sicut ens & non ens, totum, & pars, & huiusmodi. Hæc autem veritas planè habetur ex decima 4. libri, & ex octaua vndecimi. Tertiæ autem dubitationis; & simul quartæ veritas est, quod *Vna scientia, scilicet hæc, est de omnibus substantiis, & accidentibus*: Licet sit principaliter de substantiis, & inter substantias principaliter agit de substantiis separatis, & insensibilibus, & de omnibus istis, in quantum hæc omnia conueniunt in vno genere, seu potius in vno generali subiecto, quod est ens. Hæc autem patet ex 3. & 4. quarti, & sine primæ partis quarti, & septima vndecimi. Veritas quintæ dubitationis hæc est, quod *Hæc scientia considerat omnia genera causarum*: De efficienti, & materiali, & finali simul patet ex 5. parte septimi: de materiali, & formali diuisim per totum octauum: de finali autem patet ex vndecima primi, & ex 36. 38. 64. 65. 66. duodecimi, & in 36. duodecimi huius soluitur argumentum in contrarium factum: de mouente, siue efficiente; patet ex 16. 30. 55. 56. duodecimi, & ex nonnullis aliis eiusdem libri; & de omnibus causis insimul patet ex 2. parte 2. libri.

Veritas sextæ dubitationis est, quod *Licet hæc scientia principaliter agat de substantiis separatis*; tamen de omnibus considerat, quamuis non de sensibilibus, in quantum sunt sensibiles, & mobiles, hoc enim proprium Physici est: sed in quantum sunt substantiæ, vel in quantum sunt entia, & hoc patet ex 36. septimi, & in primo libro in oppositionibus in illo capitulo ibi, *quicumque autem igitur vnum*, text.com. 11. in fine, scilicet ante illud capitulum, *Pythagorici quidem igitur vocati*, text.com. 19. vbi dicit, *quicumque verò de omnibus*. Veritas septimæ quæstionis est, quod *Mathematica non sunt separata secundum rem à sensibilibus, quamuis separantur secundum rationem ab eis*. Et hoc patet in principio 13. libri, vbi de hoc disputant vsque ad illud capitulum *De ideis autem*, text.com. 2. Veritas octauæ quæstionis est quod *Cum nulla scientia particularis demonstret, quod quid est sui proprii subiecti, nec li est, vt patet ex 2. & 3. sexti, relinquitur, quod ad hanc scientiam, quæ principia aliorum considerat, pertineat de eis inquirere*, sicut concludabatur in eadem octaua dubitatione circa principium vndecimi. Vnde ratio hoc concludens ibidem est vera.

Veritas nonæ dubitationis est, quod *Hæc scientia non solum considerat communia: sed etiam principia rerum intrinseca*, scilicet materiam, & formam, sicut patet ex solutione quintæ. Considerat autem hæc intrinseca non solum singulariter: sed & vniuersaliter. Veritas decimæ est, quod *Vnum & ens non sunt genera, sed analogicè*, sicut patet ex 2. quarti, 42. septimi, & ex 12. & 13. decimi, & ex prima vndecimi. Veritas vndecimæ est, quod *Provt vniuersalia sunt principia, scilicet in cognoscendo: genera sunt magis principia, quam species*, cum species diffiniantur per ea, & non e conuerso, sicut patet ex 38. septimi: sunt enim simpliciora. Quod enim genera diuidantur in plura, hoc

Veritas 2. quæstionis.

Veritas 3. quæst. & 4.

Veritas 5. qu.

98

Veritas 6. qu.

Veritas 7. qu.

Veritas 8. qu.

Veritas 9. qu.

Veritas 10. q.

Veritas 11. q.

De 3. 2. d. 1.
Theor. 15.
Occam con-
iunctione 2.
Cenologij.
Sententia sa-
pra ex 2. lli-
dos Homeri,
vt in textu
notauit.

Veritas 1. quæstionis.

hoc est, quia continent plura in potentia, sed species plura in actu; species tamen sunt magis diuisibiles per modum resolutionis compositi in simplicia. Veritas duodecimæ est, quòd *Nihil est in rerum natura existens præter singularia*, sicut patet ex 39. & 40. septimi, & ex 18. duodecimi, sed omnia vniuersalia sunt in consideratione intellectus abstrahentis communia à propriis. Vnde de rebus non vniuersaliter existentibus, sed vniuersaliter consideratis sunt scientiæ. Veritas 13. & 14. est, quòd *Aliqua substantia separata à sensibilibus est, scilicet primi motoris*, sicut patet ex 4. parte, & ex 14. conclusione septimi, & 6. par. 12. libri, & ex 75. conclus. eiusdem: non tamen sunt ideæ rerum sensibilibus, vt Platonici posuerunt; quorum positio improbat 1. libro, in oppositionibus versus finem in illo capitulo, *Qui verò ideæ posuerunt*, tex. com. 25. Improbatur etiam 14. 23. 24. 38. 39. & 40. conclus. septimi, & in 4. parte octaui, & 22. conclus. noni, & in 3. parte decimi, & in 11. 21. 29. 76. conclus. duodecimi, & latius in 13. & 14. libris Met.

Veritas quintædecimæ est, quòd *Forma est magis principium, quam materia, & perfectius*, vt patet ex 5. libro, vbi distinguitur nomen naturæ, & ex 4. septimi, sicut & actus est prior, & principalior quàm potentia, vt patet ex 3. parte noni, &

24. conclus. duodecimi. Veritas 17. 18. & 19. est, quòd *Nec unum, nec ens, nec Mathematica, nec linea, nec superficies sunt principia rerum, cum non sint substantia*, sicut patet ex 42. septimi, & 51. vndecimi, & ex principio duodecimi libri. Veritas vigesimæ est, quòd *Prima principia rerum sunt substantia*, sicut patet ex 4. 5. & 6. parte duodecimi, & de substantiis vniuersaliter compositis potest esse scientia quædam, & substantiæ simplices, & insensibiles, & separatæ pertinent ad cognitionem intellectualem, & scientialem, cum & imaginationem excedant. Veritas vigesimæ primæ, est sicuti in 3. parte duodecimi libri, patet, quòd *Principia rerum intrinseca, scilicet materia, & forma, diuersa sunt in diuersis*: sed principium extrinsecum, quod est primum mouens, vnum est omnium, quamuis mouentia secunda, siue caulata sint diuersa, quod quidem mouens primum est vltimus finis, qui est Deus gloriosus. Ipse namque, sicut ex 32. 33. 35. 39. 78. conclusione duodecimi, est Primum mouens immobile, primum intelligibile, primum appetibile, cæli naturæque principium, ac totius denique Princeps vniuersi, & quomodo ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor, & gloria in sæcula sæculorum.

Amén.

ex veritate
21. haberi
potest.
Veritas 17.
18. & 19.
quæst.
Veritas 20.
quæst.
Veritas 21.
quæst.

Veritas 12.
quæstionis.

Al. 29.

Veritas 13.
& 14. quæ-
stionis.

99

Veritas 15.
quæst.

Veritas 16.
quæst. hic non
ponitur, quia

Finis Conclusionum Metaphysicarum.

R. P. F.

IOANNIS DVNS

SCOTI

DOCTORIS SVBTILIS

ORDINIS MINORVM

Quæstiones subtilissimæ, in Metaphy-
sicam Aristotelis.

Cum Annotationibus

R. P. F. MAVRITII DE PORTV HIBERNI
eiusdem Doctõris fidelissimi quondam interpretis.

*Noviter recognite, ab infinitis vitiis, & mendis, quibus ubique scatebant, castigate,
Notis marginalibus, Scholiis, & Summariis in textum insertis,
magno labore exornate.*

Per R. P. F. HVGONEM CAVELLVM HIBERNVM
Ordinis Minorum in Conuentu Sanctæ Mariæ de Araceli in Vrbe
S. Theologiæ primarium professorem emeritum,

*Quibus in hac impressiõne adduntur liber decimus & duodecimus
qui hucusque desiderabatur.*

R. P. F.

LVCÆ VVADDINGI
HIBERNI

De Quæstionibus Doctoris subtilis
in Metaphysicam.

CENSURA.

NULLVS circa istud opus scrupulus occurrit, omnes Scoti esse fatentur. Circa tempus duntaxat aut scriptiois ordinem dubium inde exoriri potest, quod in Commentariis Oxoniensibus in Magistrum Sententiarum, opus hoc, et vicissim in isto opere Commentarios citet Oxonienses. In 4. dis. 11. quæst. 3. §. Secundum hoc ad primam rationem, citat se in lib. 9. Metaphys. et quod ibi ait: ad ultimam formam, si simul tempore cum aliis formis introducit, non esse mutationem, tractat lib. 9. quæst. 14. numero 9. ubi ad veram mutationem docet requiri, quod privatio duratione precedat formam. Deinde lib. 5. Metaphys. quæst. 7. numero 15. citat Distinctionem XIII. libri secundi Sententiarum, et numero 17. Distinctionem XVII. Libri primi. At sæpè occurrit, ut notat Mauritius hoc loco, Scotum citare in aliis operibus, quod communiter in talibus libris, vel librorum distinctionibus, siue capitulis, non à se, sed ab aliis tractatur; idque ex ipso modo citationis colligi potest; his enim utitur verbis dicitur, tractatur, ponitur, non se dixisse, tractasse, posuisse, aut exposuisse refert, atque ita eo loci ait ponitur Distinct. XIII. secundi lumen esse
Scoti Oper. tom. V I.

speciem lucis. Itaque ante Commentarios Oxonienses, quæstiones has eum scripsisse opinor, sed post alteram elucubrationem in *Metaphysica* textum, in comperto est; quippe illam frequenter in hoc opere citat, ut videre licet ex libro 7. quæst. 1. ad primum, & quæst. 7. numero 3. & quæst. 19. ad primum, & lib. 8. quæst. 4. §. Ideo aliter. Opus est doctissimum, & luculentissimum, sed incompletum: hucusque enim circumferebantur quæstiones in novem duntaxat libros priores; de reliquis, quæ in hac impressione adduntur, meum iudicium ad easdem præfigam.

I N D E X

INDEX QVÆSTIONVM

I N METAPHISICAM.

LIBRI I.

QVÆST. I.

Vtrum subiectum Metaphysicæ sit ens, in quantum ens; vel Deus & Intelligentiæ? 510

II. Vtrum hæc sit vera: *Omnes homines naturâ scire desiderant?* 524

III. Vtrum prudentia sit in brutis? 528

IV. Vtrum ex experienciis generetur ars? 529

V. Vtrum expertus non habens artem, certius operetur, quam artifex inexpertus? 537

VI. Vtrum omnes generationes & actus sint circa singularia? 539

VII. Vtrum Metaphysica sit practica? 542

VIII. Vtrum speculatiua sit nobilior practica? 544

IX. Vtrum ad Metaphysicam spectet cognoscere omnes quiditates? 545

X. Vtrum vniuersalia sint nobis notiora? 549

LIBRI II.

QVÆST. I.

Vtrum prima principia sint naturaliter nota? 551

II. Vtrum difficultas cognoscendi sit ex parte intellectus, vel rerum cognoscibilem? 553

III. Vtrum substantiæ immateriales possint intelligi à nobis secundum suas quiditates pro hoc statu? ibid.

IV. Vtrum sit status in genere causarum? *Scoti Oper. tom. IV.*

rum? 561

v. Vtrum sit procedere in infinitum in effectibus? 562

VI. Vtrum infinitum possit cognosci à nobis? ibid.

LIBRI III.

QVÆST. vnica.

Vtrum Genus prædicetur per se de Differentia? 573

LIBRI IV.

QVÆST.

I. Vtrum ens dicatur vniucè de omnibus? 574

II. Vtrum *ens* & *Vnum* significant eandem naturam? 580

III. Vtrum hoc principium: *Impossibile est idem simul esse & non esse*, sit firmissimum? 589

IV. Vtrum inter contradictoria sit medium? 591

V. Vtrum pars supponat pro toto? 594

LIBRI V.

QVÆST.

I. Vtrum finis sit principium, & causa; & Vtrum sit causa ipsi agenti, & maximè causa? 595

II. Vtrum causa in actu, & effectus in actu sint simul? 599

III. Vtrum necessaria haboant causam sui esse? 602

IV. Vtrum diuisio *Vnius* in vnum genere, specie, & numero, & proportionem sit conueniens? 604

Index.

- V. Vtrum ens diuidatur secundum se in decem Genera? 606
- VI. Vtrum ꝑ Prædicamenta realiter distinguantur? 607
- VII. Vtrum possibile sit aliqua accidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto? 615
- VIII. Vtrum hæc sit ratio cõmunis Prioris: *Prius est quod principio est propinquius?* 623
- IX. Vtrum propria ratio Quantitatis, secundum quod generalissimum, sit diuisibilitas, vel ratio mensuræ? 624
- X. Vtrum Quantitas quâ motus est quantus formaliter sit tempus? 631
- XI. Vtrum Relatio sit aliqua res, cui conuenit modus essendi ad aliud? 633
- XII. Vtrum Philosophus conuenienter ponat tres modos Relationis, siue Relatiuorum? 643
- XIII. Vtrum tertius modus distinguatur à secundo? 647
- XIV. Vtrum idem referatur ad duo per se? ibid.

LIBRI VI.

- QVÆST. I. Vtrum diuisio scientiæ in Physicam, Mathematicam, & diuinam sit sufficiens? 649
- II. Vtrum de ente per accidens possit esse scientia 659
- III. Vtrum *Verum* sit obiectum Metaphysicæ? 664
- IV. Vtrum Metaphysica sit de ente? 671

LIBRI VII.

- QVÆST. I. Vtrum inhærentia sit de essentia accidentis? 672
- II. Vtrum substantia sit primum omnium entium tempore? 674
- III. Vtrum substantia sit primum omnium entium cognitione? 677
- IV. Vtrum substantia sit primum omnium entium definitione 678
- V. Vtrum materia sit ens? 680
- VI. Vtrum forma sit prior composito & materia? 681
- VII. Vtrum *quod quid est* sit idem cum eo cuius est? 683
- VIII. Vtrum materia per se generetur? 685
- IX. Vtrum forma generetur per se? 686
- X. Vtrum compositum generetur per se, & primo, in omni genere. ibid.
- XI. Vtrum ratio Philosophi contra platonem valeat, quam ponit de idea? 690
- XII. Vtrum in materia rerum naturalium sit aliqua pars formæ generandæ, coagens ad compositi generationem? 693
- XIII. Vtrum natura lapidis de se sit hæc, vel per aliquid extrinsecum? 697
- XIV. Vtrum singulare per se intelligatur? 710.
- XV. Vtrum singulare sit per se intelligibile à nobis? 712
- XVI. Vtrum in rebus materialibus materia sit pars quiditatis rei? 716
- XVII. Vtrum differentia diuisua generis inferioris includat differentiam diuisuam primam? 719
- XVIII. Vtrum vniuersale sit aliquid in rebus? 721
- XIX. Vtrum conceptus Generis sit alius à conceptu Differentiæ? 718
- XX. Vtrum partes organicæ animalis habeant distinctas formas specie differentes; 731

LIBRI VIII.

- QVÆST. I. Vtrum accidens sit forma simplex, vel sit compositum ex aliquibus essentialiter diuersis? 736
- II. Vtrum forma accidentalis suscipiat magis & minus secundum essentiam suam? 739
- III. Vtrum substantia, scilicet forma substantialis suscipiat, magis & minus? 741
- IV. Vtrum ex materia & forma fiat per se vnum? 755

Index.

LIBRI IX.

- QVÆST. I. **V**Trùm potentia & actus opponantur? 759
- II. Vtrùm opponantur relatiuè? 670
- III. Vtrùm potentia, vt dicitur principiũ, sufficienter diuidatur à Philoſopho? 765
- IV. Vtrùm potentia actiua benè describitur? ibid.
- V. An potentia actiua, siue passiua, in quantum prior est naturaliter principiato, includat essentialiter aliquem respectum? 770
- VI. Vtrùm potentia actiua fundetur in omni ente? 774
- VII. Vtrùm relatio potentia actiua fundetur immediatè in substantia? 776
- VIII. Vtrùm qualitas primæ speciei sit potentia actiua? 777
- IX. Vtrùm potentia possit terminari ad quodlibet? 778
- X. Vtrùm potentia passiua sit in quodlibet? 779
- XI. Vtrùm potentia passiua possit terminari ad quodcunque ens causatum? 780
- XII. Vtrùm potentia passiua diuidatur in naturalem & obedientialè? 782
- XIII. Vtrùm potentia passiua diuidatur in *de qua*, siue *ex qua*, & *in qua*? 783
- XIV. An aliquid possit moueri à seipso? 784
- XV. Vtrùm differentia quam ponit Aristoteles inter potentias rationales & irrationales, quòd illæ sint oppositorum, istæ vnius oppositi, sit conueniens? 796

LIBRI X.

- QVÆST. I. **V**Trùm *Vni*, quod est principium numeri, debeat ratio mensuræ? 807
- II. Vtrùm id quod est mensura in aliquo genere, sit principium &

causa cæterorum in illo genere?

808

- III. Vtrùm prima causa sit in genere? 809
- IV. Vtrùm sensus & intellectus sint mensuræ rerum, vel è conuerso 810
- V. Vtrùm *Vnum* & *multa* opponantur contrariè, vel aliter? ibid.
- VI. Vtrùm *Vnum* sit prius multitudine? 812
- VII. Vtrùm omne ad omne sit vnum, vel diuersum? ibid.
- VIII. Vtrùm differentia sit aliquo modo differentia? 812
- IX. Vtrùm illa sint diuersa, quorum materia est vna? ibid.
- X. Vtrùm contrarietas sit maxima differentia? 814
- XI. Vtrùm contrarietas prima sit habitus & priuatio? 815
- XII. Vtrùm tantum vnum vni sit contrarium? 816
- XIII. Vtrùm de *Vno* dicatur quòd sit paucum? ibid.
- XIV. Vtrùm *multitudo* sit in plus quàm *numerus*, tanquam genus eius? 817
- XV. Vtrùm media sint in eodem genere cum extremis? 818
- XVI. Vtrùm tantum inter contraria sit medium? ibid.
- XVII. Vtrùm medium componatur ex contrariis extremis? 819
- XVIII. Vtrùm diuersitas, quæ facit differre species, sit contrarietas? 820
- XIX. Vtrùm duæ differentia differant inter se? 821
- XX. Vtrùm omnis contrarietas faciat differentiam specie? 822
- XXI. Vtrùm corruptibile & incorruptibile faciant differre specie? 823

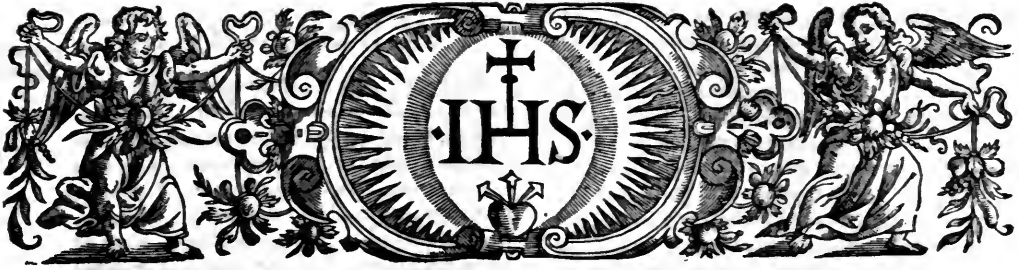
LIBRI XI. desideratur.

LIBRI XII.

- QVÆST. I. **V**Trùm genitum sit simile generanti secundum formam? 824
- Vtrùm

Index.

- II. Vtrum aliqua forma, vel intellectus, possit remanere corrupto homine? 825
- III. Vtrum principia omnium sint eadem? 826
- IV. Vtrum oporteat ponere aliquam causam efficientem sempiternam? ibid.
- V. Vtrum in prima substantia sit potentia? 828
- VI. Vtrum in prima substantia sit materia? ibid.
- VII. Vtrum substantia prima sit omnino immobilis? 829
- VIII. Vtrum primum mouens moueat per modum appetibilis? 830
- IX. Vtrum idem sit primum mouens, primum appetibile, & primum intelligibile? 831
- X. Vtrum intelligere primi sit summa delectatio? ibid.
- XI. Vtrum à primo principio dependeat cælum & natura? 832
- XII. Vtrum primum principium sit perfectum? 833
- XIII. Vtrum primum principium sit virtus infinita? ibid.
- XIV. Vtrum primum principium habeat magnitudinem? 834
- XV. Vtrum primum principium sit simpliciter simplex? 835
- XVI. Vtrum motor primus approprietur primo mobili? 836
- XVII. Vtrum præter primum motorem oporteat dari aliquam Intelligentiam primum mobile mouentem effectiuè? 837
- XVIII. Vtrum ipsum cælum, vel primum mobile, moueatur à voluntate purè intellectuâ, & intransmutabili? 838
- XIX. Vtrum oporteat ponere aliquem numerum excedentem in ipsis motoribus separatis? 839
- XX. Vtrum Intelligentiæ differant specie? 840
- XXI. Vtrum ordo substantiarum separatarum sit secundum ordinem corporum latorum? ibid.
- XXII. Vtrum primum principium intelligat se? 841
- XXIII. Vtrum primum principium sit suū intelligere? 842
- XXIV. Vtrum primum principium intelligat alia à se? ibid.
- XXV. Vtrum primum principium intelligat omnia alia propriè & distinctè? 843
- XXVI. Vtrum intellectus primi sit discursiuus? 844
- XXVII. Vtrum entia sint ordinata ad se inuicem? 845
- XXVIII. Vtrum omnia ordinentur ad primum principium? 846
- XXIX. Vtrum hoc principium, Quod est summum bonum, sit vnum? 847.

R. P. F.

IOANNIS DVNS SCOTI ORDINIS MINORVM

Quæstiones subtilissimæ super libros
Metaphysicorum Aristotelis.

Cum Annotationibus F. MAVRITII de PORTV, *Hiberni,*
eiusdem Ordinis.

Adiectis scholiis, & notis R. P. F. HVGONIS CAVELLI,
additisque libris duobus qui hucusque desiderabantur.

P R O L O G V S.

OMNES homines naturæ scire desiderant. In principio Metaphysicæ, quam præ manibus habemus, præmittit Philosophus hanc propositionem, dignitatem & nobilitatem huius scientiæ continentem, sicut patebit ex processu. Ad quod videndum. Primò propositio in se est declaranda. Et secundò ad conclusionem intentam est applicanda.

Declaratur autem propositio ista dupliciter in genere, videlicet à posteriori, & à priori. A posteriori declarat eam Philosophus in litera per signum quoddam, dicens: *Signum autem est sensuum dilectio: præter enim utilitatem, propter seipsum diliguntur.* Quasi dicat: sensus naturaliter diliguntur, non solum in quantum vtilis ad vitæ sustentationem; sed in quantum cognoscitiui. Quod probat in litera per hoc, quod ille sensus maximè diligitur naturaliter, qui maximè est cognoscitiuus, videlicet visus, quem dicit maximè cognoscitiuum, propter duo, propter cognitionis certitudinem, & cognitorem multitudinem. Certitudo prouenit ex immaterialitate: quanto enim virtus

cognoscitiua est immaterialior, tanto est in cognoscendo certior. Plura etiam obiecta per hunc sensum cognoscuntur: quia omnia corpora tam superiora, quàm inferiora, lucem, vel colorem participant: non autem alias qualitates sensibiles, tangibiles, scilicet & audibiles, & huiusmodi. Est igitur virtus probationis Aristotelis in hoc: Si magis naturaliter diligimus sensus magis cognoscitiuus, non propter vtilitatem vitæ tantum, sed propter cognitionem; ergo scire magis naturaliter desideramus; quia hæc cognitio est nobilior cognitione sensitiua, & cognitio nostra sensitiua finaliter ad hanc ordinatur.

Declaratur secundò propositio præsumpta à quibusdam à priori, siue à causa tripliciter. Primò sic: omne imperfectum naturaliter appetit suam perfectionem, sicut haberi potest ex 1. *Physic. cap. ult. tex. c. 81.* Anima autem hominis de se imperfecta est secundum intellectiuam potentiam, cum sit velut tabula nuda, in qua nihil depictum est secundum Philosophum 3. de Anima, *tex. com. 14.* ergo naturaliter desiderat scire, quod est perfectio eius secundum hanc potentiam. Secundò declaratur eadem sic: Vnumquodque naturaliter appetit suam propriam operationem, vt graue moueri deorsum: propria autem operatio hominis est intelligere, quia per hoc ab aliis distinguitur; ergo, &c. Tertio sic: Vnumquodque

Vnumquodque suam appetit perfectionem.

Vnde visus est perfectior aliis sensibus?

naturaliter appetit coniungi suo principio: homo autem coniungitur substantiis separatis per intelligere, sicut probat Philos. 10. Eth. c. 10. quia in speculatione veritatis maximè assimilatur substantiis separatis, & in hoc concludit beatitudinè nostram consistere; ergo homo naturaliter appetit scire.

Sed non videtur quòd ista tres probationes eo modo, quo valent, multum distinguantur ab invicem: quia sicut est duplex actus; primus, & secundus, ut patet 2. de Anima: text. c. 2. & 5. ita est duplex perfectio; prima, & secunda. Prima quidem est forma, vel habitus; secunda est operatio: & vnumquodque naturaliter appetit vtramque perfectionem; cum operatio sit finis habitus. Hæc ergo propositio: *Vnumquodque naturaliter appetit suam perfectionem*: concludit propositum tam de scientia, de qua processit prima ratio, quàm de intelligere, de quo processit secunda; nec videtur esse aliqua necessitas secundæ, quare operatio naturaliter appetatur, nisi quia est perfectio. Præterea sicut potentia dicitur æquiuocè de potentia essentiali, quæ est ad formam, & accidentali, quæ est ad operationem; ut patet 2. de Anima: text. c. 5. ita videtur esse æquiuocè desiderium, illud quod est ad formam, & illud quod est ad operationem consequentem formam; quia in primo non potest habere desiderans ex se desideratum sine actione aliquius extrinseci agentis; in secundo autem potest amoto impedimento: si igitur prima probatio & secunda concludant hanc propositionem esse veram, tãquam distinctæ probationes; sequitur quòd in hac vna propositione accipiatur desiderium æquiuocè, quando dicitur: *Vnumquodque appetit*, &c. Item tertia probatio non videtur differre à secunda, quia homo non est natus coniungi suo principio, nisi per operationem: nec videtur esse alia ratio desiderandi operationem & talem conjunctionem.

Ex his igitur tribus probationibus potest colligi vna talis: Vnumquodque naturaliter appetit suam perfectionem tam primam, quàm secundam; primam tanquam suam propriam formam; secundam tanquam suam propriam operationem, per quam etiam coniungitur suo principio; ergo homo naturaliter appetit scientiam, quæ est perfectio prima: & intelligere, quæ est perfectio secunda, per quam coniungitur suo principio. Et eodem desiderio vel saltem vniuocè dicto, sicut exponetur postea: appetitur scientia immediatè & intelligere mediante scientia: quod quidem desiderium correspondet potentia essentiali; quia non habens formam est in potentia essentiali ad actum primum & secundum. Eodem etiam desiderio essentiali potest appeti immediatè operatio, ut finis, & forma propter finem, quando neutrum haberetur, vel saltem desiderio vniuocè dicto. Fortè enim non est eadem volitio entis ad finem, & finis, ut vtrumque est illud quod appetitur, sed tantummodo ut finis est, quo aliud appetitur: sicut color & lux non vnica visione videntur ut obiecta, sed vt vnum est quo, alterum quod. Alio autem desiderio & æquiuocè dicto appetitur scientia immediatè, & intelligere immediatè: loquendo de desiderio accidentali. Primum correspondet potentia essentiali, secundum accidentali. Primum potest dici desiderium ad formam; secundum desiderium consequens formam. De obiectionibus quibusdam contra hanc propositionem videbitur in questionibus. Tantum sufficiat de declaratione propositionis.

SCHOLIUM I.

DIGNITATEM *Metaphysica* probat, quia eius obiecta sunt prima & certissima. Quoad primam partem, id intellige de primatè cognitionis actualis distinctæ: hac enim cognitione, quò aliqua sunt superiora, eò sunt prius cognita. Acquiritur enim cognitio distincta per diffinitionem, quæ inquiretur per diuisionem, incipiendo ab ente, vsque ad conceptum definiti. Ens ergo, circa quod præcipuè versatur *Metaphysica*, est omnium primum cognitum hac via. Verum cognitione confusa, id est, quæ res concipitur, ut exprimitur per nomen, & non ut exprimitur per diffinitionem, obiecta *Metaphysica* sunt vltima, quia primum cognitum hac via, est vltima species; & ideo ex *Auicenna* 1. *Met.* c. 3. *Metaphysica* est vltima scientia in ordine doctrinæ, de quo vide *Doctorem* 1. *dist.* 3. q. 2. §. *Ad 2. quest.* n. 22. 24. Quoad secundam partem, etiam patet, quia principia *Metaphysica*, ut, Quodlibet est, vel non est, & similia sunt magis certa, quam aliarum scientiarum principia; magis enim repugnat eis subesse falsum, de quo vide *Scor.* 1. d. 3. q. 4. art. 2. ubi agit de veritatibus sinceris contra *Henr.* Tres rationes, quas docet n. 3. vnã tantum valere, sunt D. *Thomæ* hic; contra quas agunt *Anton. Trombeta* lib. 1. *quest.* 2. & *Antonius Andreas*, *quest.* 2. ad 3. principale.

Nunc autem propositio ipsa est ad propositum applicanda, videlicet ad ostendendum dignitatem & nobilitatem huius scientiæ sic: Si omnes homines natura scire desiderant: ergo maximè scientiam maximè desiderabunt. Ita arguit Philosophus primo huius cap. 2. & ibidem subdit, quæ sit maximè scientia: illa, scilicet, quæ est circa maximè scibilia. Maximè autem dicuntur scibilia dupliciter: vel quia primò omnium sciuntur sine quibus non possunt alia sciri: vel quia sunt certissima cognoscibilia; utroque autem modo ista scientia considerat maximè scibilia; igitur hæc est maximè scientia, & per consequens maximè desiderabilis. Probatio minoris, quantum ad vtramque partem. Quoad primam partem sic: Maximè scibilia primo modo sunt communissima, ut est ens in quantum ens, & quæcunque sequuntur ens in quantum ens: dicit enim *Auicenna* 1. *Metaphyl.* cap. 5. a. quòd ens & res imprimuntur in anima prima impressione, quæ non acquiritur ex aliis notioribus se. Et infra b. *Quæ priora sunt ad imaginandum per seipsa, sunt ea quæ communia sunt omnibus: sicut res & ens & vnum*; & ideo non potest manifestari aliquod horum per probationem, quæ non sit circularis: hæc autem communissima pertinent ad considerationem *Metaphysicè* secundum Philosophum in 4. huius in principio: *Est enim scientia quæ speculatur ens in quantum ens, & quæ hinc insunt secundum se, &c.* Cuius veritas, vel necessitas potest sic ostendi: Ex quo communissima primò intelliguntur, ut probatum est per *Auicennam*, sequitur quòd alia speciaiora non possunt cognosci, nisi illa communia prius cognoscantur, & non potest istorum communiù cognitio tradi in aliqua scientia particulari i quia qua ratione in via, eadem & in alia, cum ens & vnum dicantur æqualiter de omnibus, 10. huius, cap. 3. b. text. comm. 7. & 8. & ita idem multoties inutiliter repeteretur: igitur necesse est esse aliquam scientiam vniuersalem, quæ

5
Maximè scibile dupliciter sumitur

Communiora sunt prius nota.

4
Tres ista rationes sunt D. Th. hic in per quas ostendit Doctor. vnã tantum valere.

Quomodo colores lux vna visione videntur?

per se consideret illa transcendentia, & hanc scientiam vocamus Metaphysicam, quæ dicitur à *meta*, quod est trans, & *physis*, scientia, quali transcendens scientia, quia est de transcendentibus.

Etymologia
Metaphysicæ.

EXTRA.

Sed ista probatio non videtur efficax, quia ens per prius dicitur de substantia ex a. huius, & unum similiter si est transcendens. Si autem unum est tantum in genere Quantitatis, ut dicitur infra in questione quadam super quartum, non sic aequaliter dicitur de omnibus. De intellectu propositionis huius require in quarto, in dubitationibus. Responsio, si ens aequaliter dicatur de omnibus tunc est probatio evidens. Sed si non aequaliter, sed primò de uno aliquo, igitur in ista scientia de illo primo tractabitur, & de his que sunt entis secundum se & non in alia scientia, sed de aliquo posteriori, & ita ut prius, una erit scientia universalis: non quia subiectum est universale in predicando; quia sic non differret à Logica, sed secundum ordinem perfectionis.

Secunda pars minoris probatur sic: Certissima cognoscibilia sunt principia & causæ, & tantò secundum se certiora quantò priora; ex illis enim dependet tota certitudo posteriorum: hæc autem scientia considerat huiusmodi principia & causas, sicut probat Philosophus 1. huius cap. 2. per hoc quòd ipsa est sapientia, ut patet ibi in litera. Sic igitur patet qualiter hæc scientia est circa maximè scibilia: ex quo sequitur quòd sit maximè scientia, & ita maximè appetenda, sicut prius deductum est.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT optimè quatuor genera causarum Metaphysicæ, & rationes adducit suadentes ad unamquamque earum pertinere rationem obiecti, de quo determinatè in sequentibus.

7
Tres causa
Metaphysicæ.

Ex prædictis possunt elici tres causæ huius scientiæ; finalis scilicet, formalis & materialis. De causa efficiente instrumentali non est magna cura, dummodò scientia sit benè tradita, dicitur autem fuisse Arist. Efficiens autem principale Deus est: de quo habetur 1. huius cap. 1. *Scientiam istam solus Deus maximè habet, etsi non solus habeat, quia diuinitus non est natum inuidere*, quia inuidia non stat cum summa bonitate, propter quam bonitatem voluit Deus istam scientiam, sicut alias perfectiones communicare homini: *Omne enim verum à quocumque dicitur, à Spiritu sancto dicitur*, sicut in glo. ad Corinth. super illud: *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto*. Et Aug. 83. qq. 1. *Omne verum est à prima veritate verum*. Et Damasc. c. 91. *Si ab his qui foris sunt scilicet extra Ecclesiam, vile quid fructificare poterimus, non obijciendum est; purum & naturale aurum coaceruantes, contaminatum autem refutantes assumamus sermones optimos: Deos autem derisibiles & fabulas alienas canibus projiciamus; pluri-mam enim ex ipsis aduersus ipsos fortitudinem habere poterimus.*

Omne verum
à Spiritu
sancto.

8
Finiis Meta-
physicæ du-
plex.

De causa finali sciendum quòd finis huius scientiæ proprius, est operatio secundum habitum istum, speculatione scilicet essentialium rerù, & præcipuè altissimarum causarum, & substantiarum separatarum, in quarum speculatione posuit Aristoteles felicitatem 10. Ethic. cap. 10. Finis autem extrinsecus sunt principia, causæ, & substantiæ separatae, quibus coniungitur intellectus noster, me-
Scoti Oper. tom. I V.

diante habitu huius scientiæ. Non autem ordinatur hæc scientia ad aliquam aliam tanquam ad finem, sed aliæ ad ipsam: vnde non est vilis ad aliam, secundum Philosophum in litera, prout vtile propriè dicitur ordinatum ad finem: Sed est qualibet scientia vtili dignior & nobilior, tanquam finis.

Metaphysica
est finis alia-
rum scientia-
rum.

9

De causa formali notandum, quòd causa formalis huius scientiæ est modus procedendi, qui hîc sicut in aliis libris triplex est, diuisiuus, diffinitiuus, & collectiuus. Proprium autem huius scientiæ est, diuidere & diffinire per essentialia simpliciter, & colligere, seu demonstrare per causas essentialia simpliciter priores & notiores, & maximè per causas altissimas.

Contra: dicitur infra quòd omnia scientia diffinit & demonstrat per essentialia, vel priora. Responsio: concedo, sed proprium est huius scientia demonstrare per causas universalissimas, & passiones universalissimas, & per essentialia cuiuslibet, non in quantum huius, sed in quantum substantia, vel accidens, &c. hoc tamen est dubium; quare de hoc in octauo, in dubitationibus.

EXTRA

Hoc modo est Metaphysica secundum se scibilibus: non tamen sic eam scimus, nec sic inuenitur ab Aristotele tradita: quare si in toto libro inuenias vnâ demonstrationem Metaphysicam propter quid, quia propter impotentiam intellectus nostri ex sensibilibus & minus notis secundum se, deuenimus in cognitionem immaterialium, quæ secundum se notiora sunt & tanquam principia cognoscendi: alia in Metaphysica essent accipienda.

Quæritur quæ causa sit subiectum in scientia? Quòd effectiua videtur, quia in eodem genere causæ est aliquid respectu potentie, & respectu habitus eius. Exemplum, vt bonum est finis respectu voluntatis & charitatis, quia habitus non variat rationem obiecti potentie, sed dat modum operandi: sed obiectum intelligibile videtur causa efficiens respectu intellectiua potentie, cum sit passiuâ. Quòd autem sit finis respectu scientiæ, videtur, quia obiectum voluntatis est finis, ergo & scientiæ. Probatio consequentiæ: quod est finis finis, est finis ordinati ad finem: actus voluntatis est finis actus intellectus. Item cognitio subiecti principaliter intenditur, alioquin esset scientia particularis. Item, à fine denominatur vnusquodque, & à subiecto scientiæ: ergo, &c. Quòd autem subiectum habeat rationem causæ formalis respectu scientiæ, videtur; quia subiectum tribuit speciem, vnitatem, & ordinem, & dignitatem: hæc autem conueniunt formæ. Quòd autem habeat rationem materiæ communiter dicitur, sed est differentia, quia subiectum præcognoscitur confusè, & distinctè quæritur: materia nullo modo præcognoscitur in actu, sicut materia & subiectum in materialibus. Similiter à subiecto habet scientia vnitatem & distinctionem & ordinem, & necessitatem, non autem à materia.

10

Quod subie-
ctum est meta-
physicæ?

De causa materiali notandum, quòd non loquimur de materia scientiæ ex qua: cum accidentia talem materiam non habeant secundum Philosophum in 8. huius, capite 5. textu comment. 13. & 14. nec de materia in qua: Illa est enim anima, & hoc secundum potentiam eius intellectiuam. Sed loquimur de materia circa quam est scientia: quæ dicitur à quibusdam subiectum scientiæ, vel magis propriè obiectum: sicut & illud circa quod est virtus, dicitur obiectum virtutis propriè, non subiectum. De isto autem

obiecto huius scientiæ, ostensum est priùs, quòd hæc scientia est circa transcendentia ostensum est enim quòd est circa altissimas causas. Quòd autem istorum debeat poni proprium eius obiectum variæ sunt opiniones: idèd de hoc inquirendum,

Epistola proœmialis Mauritij.

Mauritius Hibernicus Ordinis Minorum, Antonio Trombeta Theologorum maximo eiusdem Ordinis, cum observantia, Salutem.

11 **E**T si antea Honoratissime Pater, Quæstiones Metaphysicas Ioannis Scoti, quæ tot annis, nescio ne temporis iniuriâ an hominum negligentiâ, siue etiam earundem difficultate, quasi abiectæ in occulto latitabant, Ant. Andreas eius discipulus, vt erat magni ingenij, exquisitæque doctrinæ, acutè scitèque castigauit primaria præceptoris sui dicta accuratè eligendo, ac in ordinem resolutum fideliter dirigendo. Ego tamen nuper cum in id opus Scoti incidissem ægrè ferens rem tam præclaram, optimamque à re literaria exulare è situ, tenebrisque in apertum lucemque vendicaui: idque Petro Barocio Patauino Præsuli dicatum esse volui. Huic adiunximus opusculum eiusdem Scoti de Primo principio, & Theoremata. Bone Iesu, cum quanto labore eum ob exemplaria vetera, mendosa, rara, tum quòd sensa ipsa breuia sunt & occulta, & quibus, nisi totus adsis, facillimè hallucineris. Neque id arroganter à me factum existimes velim: mouit enim nos, & Doctoris Scoti conterranei mei singularis beneuolentia, & eius doctrinæ, cuius lacte ab incunabulis sum nutritus, amor non mediocris. Adde quòd ex hac re & religioni nostræ plurimè decus accedere intellegebam: & Scoti sectatoribus maximam utilitatem. Etsi enim quod Aristoteles obscurius, pressiusque scripserit, Themistius Alexander, Simplicius & vt de nostris dicam, Albertus ille cognomento Magnus, ac alij perique additis, aut immutatis verbis clariùs, fusiùsque tractarunt, Quis tamen Peripateticorum hæc riuilis sitim sibi exhaustam putet, nisi latices ex ipso Aristotelico fonte degustauerit? Vt cumque Antonius Andreas, vt in Dialecticis, ita hîc & obscuriora, & difficiliora prætermisit.

12 Accedit ad hoc quòd verba ipsa Scotica habent nescio quid latentis energiæ, quo fit, vt qui se huius viri discipulū appellari cupit, is eius scripta legat, necesse sit. Quia autem multa in huiusmodi quæstionibus pertractantur adèd ardua,

difficiliæque & ferè supra vires humanæ facultatis inuenta, textusque ipse variè correctus erat, nunc additione, nunc detractioe vt moris est antiquis scriptoribus id in margine annotantibus, non modica perplexitate anxius erã. Verum quia tam excellētis ingenij hominem nihil frustra, vel cogitasse, vel scripsisse arbitrabar, omnia suis locis apposui, multa additione, aut extractione signare volui, plura etiã omisi, ab aliis tamen apposita, quæ omnia infra huic opusculo ingessi: ne quid à tam excoꝑitato, elaboratòque opere detractū esse videatur. Loca verò, seu auctoritates Aristotelis, Auerrois, aliorumque sapientum, confusè olim more antiquo adducta, propter curiosos huius temporis Scholasticos (vtinam ita doctos) in margine quibusdam literis annotauimus: laboriosa ea quidem; & vt videtur præteruentis industriæ.

15 Ad maiorem tamen operis elucidationem, compendium, quod sequitur ad finem earundem quæstionum apposui, quas castigationes Scoticæ Metaphysices placuit inscribere: in quo quidem opusculo & mendas omnes, & consentanea inter se dicta, vt hîc, ita alibi: & responsiones quorundam dubiorum more suo alibi quærendas, atque argutias, seu instantias (vt aiunt) ab aduersariis norandas, euacuandasque opiniones quoque & opinantes non expressos, quantum mihi per librorum inopiam, datum est: & denique vbicumque, vel additio, vel extractio signari solet, ea diligentia, qua possumus, annotauimus. Cum autem huic nostræ lubricatiunculæ patronum inquirerem, qui & literis & auctoritate plurimè valeret, tu te mihi, Honoratissime Pater, in primis obtulisti, qui & dignitate amplissimus, & doctrina eruditissimus, & esses, & dicereris. Sed vt in te multa prætermittam, quis in Scoticis disciplinis, in quibus Patavij tot annis publicè doces, atque decertas, siue id Philosophiæ sit, seu Theologiæ, tibi conferri potest? quis iudex in his rebus sincerior? quis censor grauior? quis defensor acrior? quis castigato politior? Ea igitur, quæ ego (vt ingenue fatear) per ingenij siderationem, imbecillitatèque inchoaui, non vt tibi aliquo modo præirem, sed magis vt te ad maiora concitarem, tu absolues, atque consummabis. Interea tamen accipe has mei laboris primitias, quæ tuomunitæ præsidio cauillatores, calumniatoresque tanti facient, quanti Indus elephas culicem. Munusculum id quidem perexi

Scot. & Mauritius conterr. mei: ergo Hiberni.

perexiguum est, sed quod tibi plures de-
uinciet, cum tuis auspiciis se opus egre-
gium consecutos animaduernerint. Vale.
Ex Vtino, Kalendis Septembribus.

ANNOTATIO MAVRITII
in Prologum Doctoris.

14

Quoniam vt inquit Philosophus 6. Topic. c. 2.
Omne obscurum quod inusitatum, & 5. To-
pic. c. 3. Quod multipliciter dicitur obscurum facit
quod dictum est: quare cum Quæstion. Metaphys.
Doctoris subtilis de Primo principio, tractatum,
atque Theoremata ipsius impressoriae artis periti
summi Dei prouidentia, & mei ingenioli lucubra-
tionum ad singulorum manus sint porrecturi,
quæ hæcenus rarissima erant in quibus ardua, &
vt ita dicam, senticosa plurima & inaccessa minùs
prouectis prærupta, ac multipliciter interpretanda
inseruntur, pro communi scholasticorum utilitate,
pauca, quæ sequuntur, addere decreui. Quæ epi-
tomata castigacionum, seu correctorium, aut certè
elucidarium quoddam legentibus erunt, vbi & li-
teræ correctionem, & sententias principales, &
vbi defunt responsiones, quas plerunq; omisit, &
opinionis varias diuersorum, vt potero suis in lo-
cis, discurrendo per modum tabulæ annotabo. Ali-
quando etiam concordantias necessarias, & in-
stantias atque remissiones, & defendendi modum
adiungam.

15

Tria obser-
uanda in hac
Metaphysica.

Præ scriptis
Scoti Meta-
physicam,
quam Theo-
logiam.
Sapientia est pro-
blematicus
in Metaphy-
cis Doctor.

Sed antequam ad literam Doctoris accedam,
quædam generalia documenta probabiliter pro-
ponam, quorum primum est tale, videlicet quod
Quæstiones Metaphysicæ, & expositionem in ip-
sam prius quam in sententias scriptum Doctor
subtilis edidit, quamuis oppositum censuerint plu-
rimi Scotistæ, & probabilia plura pro eis sint,
quod videri potest ex 37. dist. 3. q. vnica, art. 2. par.
2. & 1. d. 4. q. 3. art. 2. par. 2. vbi remittit dicta ad q.
6. & 9. Metaph. & si alicubi in quæstionibus Me-
taphysicis inueniantur remissiones ad Sententias, in
locis suis tangam, immò vt credo, in sæculo adhuc
doct. artium, aut iunior hoc scripsit. Vnde proble-
maticè in aliquibus locis incedit more bonæ in-
dolis, & minime arrogantis, maioribus & antiquis
morem gerens, iuxta doctrinam Philos. 2. Cæli, &
Mundi, t. c. 2. & licet fundamenta propriæ viæ te-
tigerit pluribus in locis, & stabiliuerit, non tamen
ita plerunq; asseruit, & in vnam partem se peni-
tus determinauit, sicut postmodum fecit Re-
gius & prouectior effectus, dum sententias leg-
git, Ex quo corollarè sequi videtur, quod stabilis
doctrina huius viri maximè super Sententias ha-
betur, vnde pluri sequaces alia omnia paruifaci-
unt. Nihilominus, quia principia scholastica, vt-
pote Logicialia, & Metaphysicalia, atque Naturalia,
quæ miro ingenio edidit iunior, iunioribus sensu
antiqua, licet voce tædiofa, absque quibus nemo
rectè speculatur, in locis suis copiosius habentur,
præmittenda & præuidenda sunt, & si ad vtram-
que partem interdum disputauit nobilitati animi,
& excellenti ingenio attribuendum est, quod ta-
men in vno loco problematicè, in alio assertiuè
inuenies, vt infra sæpè patebit. Supra humanum
ferè ingenium principia Logicæ, & Metaphysicæ
tradidit, quæ qui attingere non valent, respiciunt.

Secundò notandum, quod modum doctrinæ
Aristotelis communiter imitatur, & breuitate &
Scoti Oper. tom. IV.

obscuritate, & vbi non est locus propriæ determi-
nationis alicuius veritatis, famosè loquendo anti-
quos semper præponendo; & inde est quod ea ex
quibus sequi videntur contradictiones plurimæ in
dictis eius minime implicant, vt in locis suis tan-
gam.

Tertiò, præmittendum, quod non habentur cõ-
muniter quæstiones eius in Metaphysicalibus. nisi
ad 9. lib. inclusiuè: & hoc vel quia imitatus est A-
uicennam; vel quia ea quæ sequuntur 9. librum
sunt iam ferè habita in 5. & in aliis præter 12. qui
Theologus est. Quare in Sententiis de materia
12. lib. disputauit, vt patet inuenti, in aliquibus
tamen originalibus antiquis habentur quæstiones
super omnes 12.

Nunc ad literam accedo; præmittitur commu-
niter quæstionibus prologus, vel præfatio, vel in-
trodunctio literæ, vel more antiquorum lectio, si-
cut variè in sequentibus Doct. ipsum nominat, vbi
declaratur prima propositio textus, & tota illa li-
tera patet clarè in expositione sua, quam commu-
niter attribuiamus Antonio Andree in principio.

Aduertendum ergo primò cum dicit infra: De-
claratur secundo à quibusdam à priori; quod illa
est probatio Theologice in expositione sua hinc.

Quod infra ibidem tangit in applicatione pro-
positionis de cognitione vniuersalissimorum, de-
clarabis sicut habet 3. dist. primi de primo cog-
nito: & q. 10. primi huius.

Ibidem posset dubitari ex dictis Auicennæ quæ
notat, quod scilicet ens, res, & vnum sunt commu-
nissima: & quod nullum horum potest manifesta-
ri, nisi probatione circulari: cum tamen vnum sit
passio entis, passio verò per subiectum manifeste-
tur, & de quo vide infra in 4. huius q. 2. & q. 1. pri-
mi huius.

Ibidem parum post, notatur vnum extra ab illo
loco, sed ista probatio, vsque ibi, secunda pars mi-
noris, &c. litera tamen bona & notanda, vt alibi
sæpè accidit in additionibus & extra; quare om-
nia inferuimus.

Intentio Doctoris in hoc prologo est reddere
auditoris attentos, nobilitatem & vtilitatem hu-
ius scientiæ manifestando, & dociles quatuor eius
causas explicando; & secundum hoc duo facit in
hac parte 2. ibi. Ex prædictis, &c.

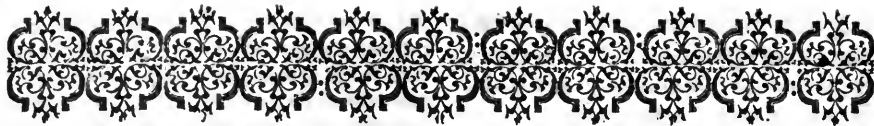
Ibidem infra in particula de causa formali ibi,
Contra dicitur infra, &c. vsque ibi, hoc modo Me-
taphysica, &c. ponitur extrà, sed notanda litera,
vt patet.

Ibi infra in dubio 1. Queritur qua causa sit
subiectum, &c. Quod dimitrit insolutum, sed ar-
guit pro omni causa: notabis pro resolutione ea
quæ habet in prolog. qu. 3. soluendo argumenta
principalia, & q. de praxi. & q. 13. quod. & q. 7. &
9. 3. dist. primi: verius enim dicitur causa efficiens
& finalis quam formalis & materialis, sed cog-
nitio eius est potius finis propinquus formaliter
saltem, quam ipsum. Mortua pro causa formali
faciliter soluuntur, aliud est dare speciem vnita-
tum & ordinem, & aliud formaliter esse tales: di-
stingue etiam de dare intrinsecè & formaliter, &
extrinsecè & virtualiter: potest enim appellari for-
ma exemplaris saltem. Mortua pro causa materia-
li soluuntur ex distinctione materiæ, quam tangit.
Similiter de causa finali ponderas omnia verba
Doctoris & sententias præclaras vbique in litera.

Licet qua-
dam in hoc
opere videan-
tur contradi-
ctoria, non
sunt salia, &
quare.

Q. 2.

17

LIBER PRIMVS.

P R I M V S iste liber est totus proœmialis, in quo c. 1. & 2. agitur de dignitate huius scientiæ in generali, & speciali; in reliquis sequentibus cap. tractatur de opinionibus variis Philosophorum de rerum principiis. Doctor disputat decem quæstiones proœmiales, circa primam partem libri, non tractans illas opiniones de principiis rerum.

Q V Æ S T I O I.

Vtrum subiectum Metaphysica sit ens inquantum ens, sicut ens posuit Auicenna? vel Deus, & Intelligentia, sicut posuit Commentator Auerroës?

Arist. 4. Met. tex. 1. Commentat. ibid. & lib. 3. comment. 14. & lib. 12. comm. 1. Auicenna 1. Met. cap. 1. Albert. Magn. 4. Met. cap. 2. & 3. D. Thom. ibid. lect. 1. Soncinas ibid. q. 10. Ægid. 1. Met. q. 5. Antonius Andreas ibid. q. 1. art. 3. Flandria ibid. q. 1. ar. 1. & sequen. Fonseca 4. Met. cap. 1. q. 9. sect. 1. Suar. disp. 1. Met. sect. 4. Hurtad. ibid. disp. 1. sect. 3. & 4. Meurisse 1. Met. q. 4. Auerla q. 2. Philos. sect. 5 & seqq.

QUOD neutrum probo, de subiecto scientiæ oportet notum esse si est, & quid est, secundum Philof. 1. Poster. text. com. 2. a & infra c. illo, *Difficile autē est nosse*; t. c. 24 sed in ista scientia, nec de Deo est notum: si est, vel quid est, nec de ente quid est: ergo, &c. Minor habet tres partes. Probatio primæ dupliciter. Primò sicut probat eam Auicenna 1. *Metaph. c. 1. b.* quia Deum esse, non est per se notum, cum concludatur ex effectibus, 8. *Physic. & 12. Metaph.* nec est desperatum cognosci, quia signa habemus de eo; & etiam si sit desperatum, tunc non præcognoscitur, nec inquiritur eius esse, in alia scientia, nec morali, nec doctrinali, & sic de aliis, igitur inquiritur eius esse, in ista scientia. Secundò probatur eadem pars minoris sic: In secundo huius, t. c. 5. & 6. probat Aristoteles statum esse in causis efficientibus. Probat igitur primam causam efficientem esse: illa est Deus.

Probatio secundæ partis minoris, dupliciter: tum, quia Deus non habet quid, secundum Auicennam 8. *Metaph.* c. illo, opus est vt repetamus. *Primus non habet genus, nec quiditatem, nec definitionem, qui est altissimus & gloriosus.* Tum, quia si haberet quiditatem, illa non esset præcognita in hac scientia, quia secundum Philof. 2. huius c. 1. tex. com. 1. *Sicut oculus nyctioracis se habet ad lumen diei, sic anima nostra intellectus ad ea qua sunt omnium manifestissima.*

EXTRA. **T**um, quia Commentator dicit 1. *Metaphysica c. 18. a. diffinitio signat res terminatas in diffinito; nihil in Deo est terminatum, quia omnino infinitum est.*

Probatio tertriæ partis minoris dupliciter. Tum, quia ens est æquiuocum, sicut dicit Porphyrius, cap. de Specie. *Si quis omnia entia vocet, æquiuocè nuncupabit.* Et de hoc amplius infra, quando quæretur de vniucatione entis 4. huius. Tum, quia si sit vniuocum, est communiuissimū, nec habens genus, nec differentiam; per consequens nec diffini-

tionem: diffinitio enim indicat quid. Item, ad principale, omne subiectum habet passionem de ipso demonstrabiles secundum Philofophum 1. Poster. vbi supra: nec Deus, nec ens sunt huiusmodi: ergo, &c. Probatio primæ partis minoris. Tum, quia passio est extra essentiam subiecti: nihil est in Deo quod non sit eius essentiatū quia Auic. 8. *Metaph.* vbi prius: *Primus non habet qualitatē, nec quantitatem, & c. & non potest fieri demonstratio de eo.* Probatio secundæ partis minoris. Tum, quia, vt prius, passio differt essentialiter à subiecto; ens est de essentia cuiuslibet: tum, quia passio prædicatur denominatiuè de subiecto, & subiectum de passione, non nisi per accidens: ens prædicatur in quid de quolibet, octauo huius, tex. com. vltim.

Item ad principale: subiectum cuiuslibet scientiæ habet propria principia & partes secundum Philof. 1. Poster. t. c. 43. c. illo: *Certior autē est scientia: nec Deus, nec ens est huiusmodi: ergo, &c.* Prima pars minoris patet, cum Deus sit primus & simplicissimus. Probatio secundæ partis, quia si ens inquantum ens, haberet principia, igitur quodlibet ens haberet principia, sicut arguit Philof. 1. Priorū, c. de Reduplicatione, t. c. 35. *Si iustitia esset bonum in eo quod bonum iustitia esset omne bonum.*

Ad oppositū pro ente est Arist. 4. huius, in principio vbi videtur manifestè ex intentione dicere & aliqua scientia speculatur ens inquantum ens, & illa nō est aliqua particularis. Et Auic. l. 1. Met. c. 11. dicit. *Primū subiectum huius scientiæ est ens inquantum ens.*

Ad oppositū pro Deo est Cōmentator 1. *Physic.* com. vlt. dicens, *Qui dicit quod prima Philosophia nititur probare entia separabilia esse; peccat: genus enim entium separatorū esse, non declaratur nisi in naturali scientia: hac enim entia sunt subiecta prima Philosophiæ, & impossibile est aliquā scientiam probare suū subiectum esse, sed cōcedit ipsum esse, aut quia est manifestū per se, aut quia est demonstratū in alia scientia.* Vnde peccauit Auicenna qui dicit Philof. primū demonstrare primū principium esse.

SCHOLIUM I.

ALLATIS optimis argumentis suadentibus nec ens, nec Deum esse obiectum Metaphysicæ; aliisque oppositum probantibus: ponit sententiam Auerrois, tenentis Deum, & substantias separatas esse eius obiectum; quam variis rationibus probat, & respondet rationibus in contrarium adductis n. 1. & 2. Nota quod ait hic ad secundum principale, proprietatem re distingui à subiecto in creatis; apud ipsum etiā in Theologia non esse certū, quia q. 3. *prol. ad 2. pro. q. 1. & 1. d. 3. q. 4. §.* De secundis cognoscibilibus, n. 9. *ad quod hic: sed 2. d. 16. §.* Quia via, n. 17. & 4. d. 13. q. 1. a. 3. n. 35. & expressius 1. d. 3. q. 5. ad 2. pro opin. n. 13. *oppositum*

oppositū tenet. & fanet 3. d. 17. fol. arg. & 4. d. 49. q. 10. ubi, & alias passim docet inclinaciones rerū non distinguas ab ipsis, quæ tamen vidētur esse proprietates. Et hanc partem tenet communis Scotistarum. Vnde loca illa ex q. 3. prol. & d. 3. primi, explicari possunt de proprietate largè sumpta, pro accidente communi: quia secundo loco mentio est de tali herba, quod sit secundum suam speciem calida; & primo loco loquitur de passioibus correspondētib; attributis: & tales in nobis sunt accidentia communia, ut bonitas, iustitia, &c. Verum difficile est sic locum hunc interpretari, quia agitur de passione verè scibili; si tamen quis ita glosset, dicit non agi de passione scibili strictè; agitur secundo loco citato de herba secundum speciem calida, & tamen calor non est passio eius strictè sumpta. Quod subiungit, in diuinis proprietates ratione distinguat à subiecto, & in creatis realiter: intellige, ratione formali à parte rei, ne distinctionem formalem in diuinis neges, quam admittit 1. d. 2. q. 7. num. 43. & d. 8. q. 4. & passim. Dum autem admittit realem distinctionem in creatis inter proprietates, & subiectum, intellige de proprietatibus largè sumptis, ut dictum est.

4. Prima sententia.

Ad quæstionem istam patet quod sunt opinionēs: vna Commentatoris dicentis, quod substantiæ separatz, scilicet Deus, & Intelligentiæ sunt hic subiectum, quod confirmatur. Primò auctoritatibus Aristotelis hic in proemio, vbi probat quod sapientia est speculatiua circa principia prima, & primas causas ex descriptione sapientiæ, & infrà ca. 3. t. c. 2. & 3. *Hæc scientia maximè diuina est, quia est diuinorum;* & infrà in 6 huius c. 1. distinguit Aristoteles tres partes scientiæ speculatiuæ, dicens Physicam esse circa inseparabilia & mobilia; Mathematicam circa immobilia & inseparabilia; primam verò Philosophiam circa separabilia & immobilia, cuiusmodi sunt substantiæ separatz. Si igitur hæc distinctio scientiarum speculatiuarum sit conueniens, videtur quod sit circa propria subiecta ipsarum, quia secundum Philosophum 3. de Anima, t. c. 38. *Scientiæ secantur ut res:* hoc est, sicut subiecta considerata in scientiis. Item ibidem in 6. t. c. 2. vocat hanc scientiam Theologiam, & probat dupliciter. Primò, quia si alicubi diuinum existit, in tali natura existit: hoc est, in immobili & separabili, quam dixit istam scientiam considerare. Secundò probat sic, quia honorabilissimam scientiam oportet esse circa honorabilissimum genus: hæc est honorabilissima, ut probatum est in primo; & genus substantiarum separatarum, est honorabilissimum: ergo, &c.

EXTRA.

Primo de Generatione, cap. 1. de his quantum decet, vel conuenit dicitur; de immobili Principio quidem alterius est, & prima philosophia diuidere opus, &c.

Præterea confirmatur positio Commentatoris ratione, primò sic: Substantiæ separatz non sunt nobis omnino ignotæ, cum de ipsis multa signa habeamus: igitur cognitio earum traditur in aliqua scientia; non naturali, vel Mathematica; igitur in ista: cum sint tantummodò tres partes scientiæ speculatiuæ ex 6. huius, t. c. 1. Item, scientia considerans aliqua multa attributa ad aliquid vnum primum, maximè considerat illud primum, tantumquam proprium subiectum, ad quod alia attribuantur, ut dicit Philof. 4. huius, c. 1. t. c. 2. *Vbi que*

verò propriè est scientia: ex quo alia dependens. & propter quod dicuntur: sed prima causa est illud ad quod omnia entia attribuntur; igitur de primo maximè propriè est ista scientia, ut de subiecto.

6

Secundum istam opinionem responderetur ad rationes in contrarium. Ad primam, patet quod minor est falsa, quoad vtranque partem: de Deo enim naturaliter & secundum se notum si est. Et ad probationem in contrarium, dicitur quod Deum esse desperatum cognosci non est, nec quæsitum in alia scientia, nec in ista, secundum se, quamuis quoad nos, fiat notum ex effectibus, sicut procedit ratio; potest enim aliquod secundum se notius, fieri nobis notum ex aliis notioribus nobis. Per hoc ad secundam probationem patet: illa enim demonstratio in 2. huius, non procedit nisi ab effectu, siue ille effectus sit medium naturale, siue Metaphysicum. Aliter ad secundam probationem dicitur, quod in 2. huius non ostenditur esse de Deo, sed ostenditur status de causis efficientibus: & quamuis hæc duo conuertantur, tamen vnum potest esse præcognitum in scientia; aliud autem ostensum; sic diffinitio & passio subiecti conuertuntur, & tamen vnum est medium demonstrandi aliud. Aliter videtur Commentator respondere com. vlt. 1. Physicorum, quod Deum esse non ostenditur nisi in scientia naturali; & si ad hoc ostendendum fiat aliqua ratio in ista scientia, hoc non est, nisi assumendo aliqua ex ostensis in scientia naturali, sicut per expositionem eius patet 2. huius, com. 6. vbi exponit demonstrationem Aristotelis de statu in causis efficientibus, vbi dicit: *Declaratum est in naturalibus, quod omne motum habet motorem: & totam rationem pertractat de mouente & moto.*

Deum esse an sit notum per se?

7

Per hoc patet ad primam probationem, quia Deum esse, quæsitum est in scientia naturali, non in ista. Ad secundam, quia illa demonstratio secundi huius procedit ex medio naturali; videlicet ex ratione mouentis & moti; non autem ex medio Metaphysico. Tertio modo responderi potest ad istas duas probationes, quod benè potest aliqua scientia demonstrare suum subiectum esse; & hoc à posteriori, sicut in lib. Elenchorum demonstratur syllogismum sophisticum esse per simile: & similiter Prificianus lib. 1. Constructionum, ostendit orationem constructam esse per similem modum habendi syllabatum ad dictiones; & dictionum ad orationes: tamen nulla scientia demonstrat suum subiectum esse, demonstratione propter quid, & à priori. Ista tertia responsio concordat cum prima: declarat enim secundam partem eius. Similiter non videtur facere nisi ad secundam probationem. Vnde cum requiratur præcognitio subiecti ante totam scientiam, quam præcognitionem nulla responsio ponit, nisi prima, sola illa est sufficiens ad vtramque probationem. Commentator enim tantum fugit, si ponit Deum esse tantum nobis præcognitum ex aliquo medio naturali; si autem ponit Deum esse simpliciter præcognitum ex tali medio; & hinc præsupponitur in quantum sit cognitum, igitur scientia naturalis simpliciter erit prior ista, quia notissimo hic, est aliquid ibi simpliciter notius.

Scientia demonstrat suum subiectum esse, & quomodo? Scot. in prol. q. 3. ad 1. 2. q. num. 10.

Ad aliam partem minoris, de quid est, dici potest, quod licet non habeat quid, quod exprimitur per diffinitionem; quia tale quid est limitatum, cum omnis differentia diffiniens habeat aliquam oppositam (omne autem habens oppo-

8

An Deus ha-
bet quid, vel
diffinitionem?

fitum est limitatum) tamen sicut Deus habet
essentiam illimitatam, ita habet *quid* illimita-
tum. Primo modo potest exponi auctoritas Au-
cennæ præallegata, cum dicit, *nec quiditatem*,
&c. & subdit, *non habet diffinitionem*, & hoc lo-
quendo de diffinitione propriè dicta, quæ est ex
genere & differentia, quæ à Deo remouentur
superiùs in eod. cap. Per hoc patet ad primam
probationem. Ad secundam probationem, sicut
priùs de *si est* secundum primam responfionem,
esse Dei est naturaliter præcogitum in ista scien-
tia secundum se, licet non quo ad nos: ita de
quid est; potest tamen vtrunque à posteriori in
hac scientia manifestari, sicut dicit tertia respon-
fio. Illa autem propositio secundi huius: *sicut*
oculus nyctivoraçis, &c. concludit de noticia qui-
ditatis quoad nos, non simpliciter. Vtrum tamen
illa similitudo debet intelligi quoad impossibilita-
tem, sicut quidam exponunt, aut quoad diffi-
cultatem; sicut dicit Commentator, dicitur
in loco suo: vnde sicut ipse exponit eam, non
est multum hinc contra opinionem
eius.

De hoc l. d. 3.
q. 2. ad 2. pro
i. quæst. n. 19.

Ad secundam rationem principalem dicitur,
quod Deus habet multas proprietates, vt *esse ap-
peribile*, *esse immobile*, *esse perpetuum*, & *primum
mouens* & huiusmodi; hæc autem posteriùs ali-
quo modo concipiuntur secundum se, quam
essentia Dei absolute, quia dicunt respectum ad
extra. Ad primam probationem, quod non oportet
semper proprietatem esse aliud essentialiter ab
illo cuius est; licet hoc semper sit in creaturis,
vbi propter imperfectionem, habens non est
quicquid habet, vnde est in eo compositio actus
cum potentia: In Deo autem omnes perfectiones
existentes illimitatæ, sunt id ipsum quod essentia
eius, propter summam simplicitatem, tamen quæ-
libet ratione differt ab essentia, & talis differen-
tia sufficit ibi inter proprietates & subiectum, si-
cut in creaturis differentia realis. Ad auctorita-
tem Aucennæ *non est de Deo demonstratio*, potest
exponi, quia non per causam priorem, vel sic, per
diffinitionem eius quæ sit medium, quia non ha-
bet diffinitionem.

An proprie-
tas distin-
guatur à sub-
iecto?

Ad tertiam rationem principalem. Ad maio-
rem dicendum quod non oportet quodlibet sub-
iectum habere principia priora se, sed principia
proprietas per quæ suæ proprietates sibi inhæ-
reant: si de ipso sit demonstratio *propter quid*: de
Deo autem solummodo est demonstratio *quia*: &
ideò loco talium principiorum sumuntur effe-
ctus pro medio: per quos concludimus perfe-
ctionem Dei de Deo tanquam per medium notius
nobis.

Subiectum
scientia, an
necessario ha-
bet principia
priora se?

Quod autem dicit Philosophus subiectum
habere principia & partes: Verum est vt in plu-
ribus: non tamen est de necessitate subiecti scien-
tiæ. Posset enim fortè de vnitatem esse demonstra-
tio Mathematica, quanquam sit primum in ge-
nere suo & indiuisibile, & ita in illo genere, nec
habens principia, nec partes. Aliter dicendum,
quod subiectum scientiæ debet habere principia,
intelligendum est de principiis complexis, cuius-
modi sunt præmissæ demonstrationis. De omni
enim subiecto scientiæ, potest aliquid prædicari
in propositione aliqua, quæ potest sumi pro præ-
missa in demonstratione de subiecto tali: & de
tali principio primò oportet præcognosci quia
est, hoc est, quia verum est, i. Poster. a. t. cap. 2.
& infra tex. c. 22. c. 110, *Non est ex alio genere*,

10

An subiecti
habet partes.

enumerat subiectum & passionem; & pro princi-
piis dicit alterum ante dignitates. Et idem vult
c. 1. Difficile. d. t. c. 25. omnis scientia demonstrati-
ua circa tria est, scilicet genus subiectum, & quæ
communes dicuntur dignitates, & tertium passio-
nes: talia autem principia possunt habere effectus
illius subiecti, de quo est demonstratio pro termi-
nis suis. Sufficit enim ad tale principium, quod
statim cognoscatur cognitis terminis; & tale
principium potest esse aliquod ad demonstrandum
aliquid de Deo.

SCHOLIUM II.

*Refutat subtilissimè sententiam Anerrois, pro-
bans nec Deum, nec Intelligentias esse subiectum
huius scientia, quod etiam docet q. 3. prol. ad se-
cundum q. 1. lateral. nu. 20 respondet ad argumen-
ta pro illa sententia adducta nu. 4. & 5. explicat nu.
14. sub qua ratione agitur de Deo, & Intelligentiis
in Metaphysica, & nu. 17. ac sequ. illam diuisionem
scientia speculari in naturalem, & Metaphysicam
de qua Philosophus 6. huius t. 3. habet pulcher-
rimam, & variam doctrinam.*

Contra istam positionem secundum Philoso-
phum 1. huius in proemio, sapientia est certissi-
ma scientia: certior autem est scientia *propter
quid* quam scientia *quia*, i. Poster. t. c. 21. 30. & 42.
ergo Metaphysica, quæ est propriè sapientia se-
cundum Philosophum hinc, in proemio; est
scientia *propter quid*: de Deo autem non est
scientia *propter quid*, vt de primo subiecto; &
nulla scientia considerat Deum vt causam; cum
nihil causet necessariò secundum veritatem,
quicquid sit de Aristotele; igitur neutro modo
consideratur Deus in aliqua scientia, nec vt effe-
ctus, nec vt principium complexum: certum est
igitur nullo modo, vt concedit responfio ad ter-
tiam rationem. Et hoc probatur: certum enim
est quod nihil de Deo scitur per causam priorem
ipso. Si autem causa accipiatur pro medio, res-
pectu alicuius concludendi de Deo, aut illud con-
cludendum, est proprietas absoluta Dei, vt sa-
pientia, potentia, æternitas, immutabilitas, &
huiusmodi; aut dicens respectum ad extra, vt
appetibile, primum mouens, prima causa, &
huiusmodi, siue sic, siue sic, oportet illud
demonstrabile de Deo esse idem essentialiter ei; eo
quod nihil aliud est verum de ipso: sed illud quod
est idem essentialiter Deo, non habet aliquid
aliud à se prius naturaliter ipso: causa autem est
aliud à causato; & prius naturaliter ipso: igitur
nihil quod est in Deo potest de ipso aliquo modo
per causam ostendi, nec per causam quæ sit causa
in essendo, nec in inherendo, quia neutro modo
potest esse aliud ab ipso, & prius naturaliter. Si
autem aliquid tale per effectum demonstratur de
Deo, non est demonstratio *propter quid*, sed *quia*,
ex primo Posteriorum, tex. c. 30.

Sed ista ratio non mouet: si enim prius natu-
raliter & aliud potest esse medium sciendi poste-
rius naturaliter & aliud, hoc non est in quantum
aliud, quia hoc accidit, sed in quantum hoc, sicut
est aliud, ita prius est naturaliter, & prius notum
secundum se, & illud posteriori: sed ita est inue-
nire in proprietatibus, vel attributis diuinis, igi-
tur, &c. Responfio, quod vna proprietas Dei est
prior alia ratione. Contra; hæc differentia ratio-
nis,

12
An Deus po-
test sciri à
priori.

nis, non sufficit ad rationem causæ, nec ad prioritatem, nec ad modum demonstrationis. Prima duo patent ex dictis: tertium propter petitionem, quia idem respectu sui diuersimodè consideratum potest esse prius & posterius ratione. Item contra Commentatorem; Deo & Intelligentiis non videtur esse aliquid commune vniuocum, quia tunc illud in eis distingueretur differentiis, & ita Deus posset diffiniri, igitur non potest vna scientia esse de Deo, & de Intelligentiis, vt de subiecto, quia vna scientia est vnius generis, 1. Posteriorum cap. 1. tex. c. 43. *Certior*, &c. Item aliud subiectum ponendum est in Metaphysica, sicut ostenditur etiam per Commentatorem, quando tangetur Auicennæ opinio; non igitur Deus, quia non possunt esse duo prima subiecta eiusdem scientiæ.

Ad illa igitur, quæ videntur facere pro Commentatore, soluenda, notandum quod scientia non solum dicitur esse circa aliquid, tanquam circa subiectum principaliter consideratum, sed etiam circa causas subiecti, sicut in Physica tractatur de natura, quamuis nec Commentator, nec Auicenna ponat naturam esse subiectum illius scientiæ, sed aliquid cuius natura est principium. Similiter in lib. de Anima tractatur de diffinitione animæ, & passionibus, & partibus eius, quamuis subiectum illius ponatur corpus animatum; cuius anima est principium. Similiter in Logica tractatur de multis quæ sunt principia syllogismi, quamuis syllogismus ponatur ibi subiectum principale, & in lib. Perihemienias tractatur de Nomine & verbo & oratione, quæ sunt principia Enunciationis, quæ ponitur subiectum illius libri, ita in aliis. Consimiliter in proposito circa causas altissimas, est consideratio istius scientiæ, tanquam circa principia subiecti, non autem tanquam circa subiectum principale; vnde habetur in principio 6. huius, tex. com. 1. *principia & cause queruntur entium in quantum entia.* Et Philosophus in 4. huius ostendit hanc scientiam esse circa ens, ex hoc, quod est circa primas causas, quia primæ causæ sunt causæ secundum se effectus primi, quod est ens, in quantum ens. Contra istud: Intelligentiæ nihil producant nisi per motum, igitur non habent rationem causæ, nisi mouentis propriè dictæ; igitur non debent considerari vt causæ, nisi solum in scientia naturali. Item: tantum per causam necessariam in causando scitur aliquid de effectu: Deus nullius effectus est talis causa, sed tantum voluntaria & liberè agens. Primum argumentum potest concedi. Item, secundum argumentum accipit falsum secundum intentionem Philosophi, qui posuit Deum esse agens ex necessitate naturæ, vt dicit Rabbi Moyses. Contra hoc, in hoc primo inferrius dicitur: *si Deus est inuidus, reliqui omnes ab ipso erunt infortunati*: sed hoc non sequitur nisi bonum reliquorum sit ab ipso voluntariè agente; si enim necessariò agit, quantumcumque inuideat ager.

Aliud est notandum, quod substantiæ immateriales & immobiles, non pertinent ad considerationem alicuius scientiæ particularis; non naturalis, quia non sunt mobilia; nec Mathematicæ, quia non sunt quanta: sed eorum consideratio pertinet ad aliquam superiore scientiam, cuius consideratio abstrahit à motu, & à quantos vnde in ista scientia considerantur non tantum tanquam subiecti causæ: sed tanquam principia

les partes subiecti, quæ sunt secundum esse abstracta illa abstractione, quæ propria est huic scientiæ: quæ etiam abstractio secundum rationem competit aliis consideratis in hac scientia. Consideratur enim quicquid hic consideratur, non in quantum, quantum, nec in quantum mobile: & ita quodlibet consideratum abstrahitur secundum considerationem, & à quanto & à motu, & per consequens præcipue considerantur hic illa quæ secundum esse abstrahuntur ab vtrisque: huiusmodi sunt substantiæ separatae. Secundum hoc patet ad auctoritates Philosophi. Dicitur enim hæc scientia esse circa altissimas causas & diuinas: quia de Deo, non tanquam de subiecto, sed tanquam de causa subiecti: ita quod de Intelligentiis est tanquam de principalibus partibus subiecti, & non causis: quia non causant nisi mouendo; de Deo autem tanquam de causa; & non de parte subiecti, quia in nullo vniuocatur cum aliis.

Contra, si nihil Deus causat, secundum rationem Aristotelis nisi mouendo, igitur non considerabitur hic de Deo, vt de causa. *Responsio.* Deus est causa substantiarum separatarum, non per motum; & omnium aliorum, non tantum in quantum mobilia, vel quanta, sed in quantum entia, sed non sine motu: secundum Aristotelem Intelligentia nullius est causa nisi in quantum mobile. Notandum tamen quod in q. 8. infra, qui diceret partem affirmatiuam illius questionis quod tantum ad Metaphysicum pertinet considerare quiditates rerum, etiam in particulari, deberet dicere quod non tantum hic consideratur Deus vt causa, sed Angelus, Sol, & ignis, & omnia agentia, si sine causa alicuius secundum entitatem: quod quidem oportet ponere: quia aliter nihil causant: vt arguitur in illa questione de cognitione: sic arguo de creatione. *Responsio.* quod Deus in quolibet causat entitatem quodlibet aliud agens talitatem entitatis: de hoc alibi. Si teneatur in questione illa 8. pars negatiua, tunc nulla causa particularis entitatis est hic consideranda: sicut nec hoc ens secundum quod hoc ens: sed sicut tantum consideratur hic ens in quantum ens in communi, tantum illud consideratur pro causa subiecti, quod est causa entis in communi: illud est tantum Deus. Hoc teneas nisi forte ponas Intelligentias non tantum in quantum entia, sed in quantum Intelligentias hic considerari, vt prædictum est ibi.

Aliud est notandum, & est: si enim de Intelligentiis, in quantum Intelligentia, est aliqua scientia possibilis, & non ista, nec naturalis, nec Mathematica, vt patet, insufficientis ergo est diuisio Philosophi in 6. huius, t. c. 2. & 3. scientiæ speculatiue in tria membra: & ita videtur quod Intelligentiæ in quantum huiusmodi, ad considerationem Metaphysicæ pertineant. Sed contra: ens secundum se ita abstrahit ab immaterialibus, sicut à materialibus: ergo ista scientia, quæ per se est de ente, in quantum ens, non magis est de istis secundum propriam rationem, quam de illis. Confirmatur: quia omnis conclusio propria huius scientiæ est præmissa, ita ad concludendum de immaterialibus sicut de materialibus: ergo ipsa subalternat sibi equaliter vtramque scientiam: nec valet illa ratio, quæ ponitur prius ibi. Aliud est notandum: quia ista scientia sicut considerat aliqua, in quantum abstracta à materia, ita etiam in quantum abstracta ab immaterialitate: ergo considerabis illa, quæ in existendo habent hanc abstractionem ab immaterialitate: non sequitur.

Confirmatur: quia substantia, quam tu ponis subie

Quomodo substantia separata a considerantur in hac scientia?

15 EXTRA.

Quæstio 5. huius & 1. d. 2. q. 2.

16

An immaterialia pertinent ad hanc scientiam sicut alia?

17

Scientia non tantum de obiecto primario. Vide Scot. 1. Elem. q. 3.

13

14

subiectum, diuiditur in materialem, & in immaterialem; sicut in species oppositas; scientia autem de genere equaliter videtur esse de duabus speciebus proximis. Conceditur secundum illud quod tenes ad 8. quæst. quod non plus est hac scientia de Intelligentia in quantum Intelligentia, quam de igne, in quantum ignis, nec ut de causa, nec ut de subiecto, quia secundum te de neutro: sunt secundum oppositum, q. 8. de utroque est utroque modo: si utrumque causat aliquid in quantum ens. Sed quomodo sunt saluas diuisiones in 6. de triplici scientia speculatiua? Item quomodo est circa altissimas causas, si tantum est circa Deum vt circa causam? Responso. Deus dicitur causa propter multiplicem rationem causalitatis in ipso. Ad Philosophum patet responso inferius de diuisione scientiarum speculatiuarum. Tenet enim de illis, quæ à nobis per rationem naturalem possunt trahi, non de omnibus possibilibus, ex parte natura scibilium. Euasio, quod scientia de genere est de prima specie sub propria ratione, non de secunda specie; & tunc hac est ab Intelligentia vt prima specie substantia, non vt de causa.

18

Ad auctoritatem primam sexti huius, t. c. 3. dicitur quod secundum Philosophum primo Poster. c. 1. Certior autem est scientia altera ab altera: quorumcumque principia neque ex eisdem: nex ex alteris sunt. Distinguntur ergo scientiæ non solum penes diuersa subiecta, sed etiam penes diuersa principia; Et fortè hæc distinctio per principia, est prior & essentialior; quamquam per subiecta aliquando fiat distinctio, sicut auctoritas illa tertio de Anima probat. Sic igitur potest intelligi distinctio illa trium scientiarum speculatiuarum, sexto huius, quod licet duarum, scilicet naturalis & Mathematicæ ponantur ibi subiecta distinctuentia, vel fortè principia: tamen huius scientiæ ponuntur ibi principia non subiecta, per quæ ab aliis distinguitur.

Quomodo distinguuntur scientia.

Aliter potest dici quod scientia ista considerat omnia illa, quæ & aliæ scientiæ particulares, licet sub ratione cõmuniore, & magis abstracta: aliqua tamen considerat, quæ in aliis non considerantur, quibus conuenit tanta abstractio in essendo, quanta non conuenit consideratis in aliis scientiis; & idèò quando distinguitur hæc scientia ab aliis, conuenienter hoc fit per illa considerabilia, in quibus non conuenit cum aliis scientiis, sed in quibus distinguitur. Vnde hæc scientia est circa separabilia & immobilia, non tanquam circa subiecta, sed tanquam circa principales partes subiecti, quæ non participant rationem subiecti alicuius alterius scientiæ.

19

Respondetur aliter tertio modo, quod hæc scientia est circa immobilia & separabilia: hoc est: circa quæcumque sit, circa illa est considerata sub istis rationibus, abstractione scilicet à motu, & à materia naturali quæ est principium generationis & corruptionis, sicut Mathematica dicitur esse circa immobilia; non quia quanta in essendo sint omninò immobilia, sed quia scientia Mathematica considerat illa sub ratione priori abstractando scilicet à motu.

Quomodo hæc scientia est circa immobilia.

Quare hæc scientia dicitur Theologia?

Ad alias auctoritates sexti patet quod hæc scientia potest dici Theologia, non autem à subiecto; sed à causa, sicut naturalis scientia dicitur à natura, quæ non est subiectum illius scientiæ, sed principium subiecti. Ad primam rationem, patet quod substantiæ separatæ hinc considerantur &

qualiter, quia non vt causæ: sed tanquam principales partes subiecti, quæ sic sunt abstractæ in essendo, sicut omnia hinc considerata abstractantur secundum considerationem. Ad aliam rationem. Ad maiorem dici potest, quod scientia quæ est de multis attributis ad vnum primum maxime est de illo primo, vt de subiecto, si istud primum habet condiciones requisitas ad subiectum in tali scientia, puta si scientia sit propter quid, & tale primum habeat aliquod demonstrabile de eo per causam: ita non est in proposito, cum hæc sit scientia propter quid, & de Deo nihil per causam demonstrari possit.

Vide solutiōnem q. 3. prol. ad 2. num. 20.

20

Sed adhuc videtur stare illa ratio, & confirmatur sic: quando aliqua attribuuntur ad alia, vt ad prius & posterius simpliciter, prima consideratio est de illis, vt attribuuntur ad simpliciter primum, accidentia autem omnia immediatè attribuuntur ad substantiam, sed ad Deum vt ad prius: quia & substantia ipsa attribuitur ad Deum; ergo simpliciter prima consideratio de entibus est de illis, vt attribuuntur ad Deum, & non vt ad substantiam; ergo Deus est simpliciter primum subiectum. Responso. Simpliciter prima consideratio est de entibus, in quantum attributa ad Deum; non vt subiectum, quia non potest habere condiciones subiecti scientiæ propter quid, sed vt ad causam. Aliter arguitur: Simpliciter primum, cui omnia attribuuntur, est Deus: igitur illud est subiectum primæ scientiæ. Responso: sequeretur, si haberet alias condiciones subiecti scientiæ: sed quid sit illud primum ad quod omnia alia attribuuntur: quod sit hic ponendum subiectum principale, dicitur in sequentibus: & Philosophus in 4. tex. c. 1. vbi allegatum est; concludit statim: Ergo si hic est substantia: substantiarum oportet principia & causas habere Philosophum. Vnde primum illud ponit substantiam non Deum: & idem habetur in principio septimi.

Quomodo cõsiderantur entia vt attribuuntur ad Deum?

SCHOLIUM III.

Secunda sententia est Auicenna, ens vt ens, esse subiectum Metaphysica, quam tenet Doctor resolutiue infra l. 6. q. 1. & ult. & q. 3. prol. ad tertium quæstionem prima. probat eam hic urgentissimis locis Aristotelis & duabus rationibus. Prima, quod oportet aliquam scientiam esse de communissimo: Secunda, si hæc scientia esset de aliquo subiecto, quo dari posset aliud superius, tunc ipsa non esset prima nec suprema, sed inferior ad illam, quæ esset de illo superiori, & communiori subiecto, num. 23. ibi, Ad aliam rationem. Videtur velle quod ens prædicetur in quid de passionibus, sed statim post, ab hoc recedit. Tenet enim 1. d. 3. q. 3. num. 67. non prædicari in quid de suis passionibus, neque de vltimis differentiis, de quo postea l. 4. q. 1.

Alia est opinio Auicennæ, 1. Met. c. 1. quod primum subiectum huius scientiæ est ens in quantum ens. Hoc videtur Philosophus probare in princ. 4. huius, t. c. 1. Est scientia quadam, &c. Vbi secundum Commentatorem intendit stabilire subiectum istius artis: ad quod innuitur ibi talis ratio: quia Metaphysica considerat primas causas: vt probaturum est in primo huius: idèò debet considerare effectum secundum se primatum causarum: primæ autem causæ sunt causæ secundum se entium in quantum entia: ergo ens in quantum ens conside-

21

2. Sententia.

deratur hîc vt subiectum. Item sexto huius, t.c.3. postquã distinxit tres partes scientiæ speculatiuæ mouet dubitationem, vt rùm prima Philosophia sit vniuersalis, aut circa aliquod genus determinatum: & videtur soluere quòd est vniuersalis; & in fine solutionis dicitur. c.4. *De ente inquantum ens: huius erit vniuersali speculari.* Item ibidem t.c.3. dicit, *si non esset substantia altera præter naturã consistentes: tunc Physica erit prima scientia:* quia Physica esset tunc de omnibus entibus, sicut nunc est de omnibus naturalibus: quia tunc omnia entia essent naturalia: sed nunc est ita de omnibus naturalibus, quòd primum subiectum eius est aliquod commune omnibus naturalibus: & non aliquod primum, ad quod omnia alia attribuuntur, sicut patet per Auicennam primo Metaphysicæ. c.2. & primo Physicæ suæ. c.1. & per Commentatorem. 4. huius: commento primo: & secundum alios loquentes de subiecto. Primum igitur subiectum primæ scientiæ est communissimum: alioquin non videtur valere consequentia Aristot.

22 Item dicit Commentator in proemio tertij huius, *subiectum vniuersale scientiæ est ens simpliciter huius:* scilicet scientiæ disputatiuæ. Item, ad hoc videtur esse ratio: tum quia oportet esse aliquam scientiam per se considerantem communissimam, sine quibus non possunt particularia cognoscitur: tum quia passiones hic consideratæ, pura vnum & multa; potentia & actus, & similia, non videntur esse alicuius determinati primò; sed cuiuslibet inquantum ens: illud autem videtur primò esse subiectum, & proprium: cuius primò sunt passiones quæ per se considerantur in scientia. Item si ista scientia esset de aliquo genere determinato, quod quidem genus haberet aliud superius ad ipsum; tunc alia esset scientia superior & prior ista; consequens est fallum ex sexto huius, t.c.2. & 3. Probatio consequentiæ: quia illud superius haberet aliquam passionem demonstrabilem, de ipso in alia scientia: ergo eadem passio esset demonstrabilis de subiecto illius scientiæ: accipiendo pro medio, id cuius primò est: & ita illa scientia de subiecto communiori, demonstraret aliquid, tanquam conclusionem, quod acciperetur hîc pro principio; & ita illa scientia esset prior & superior ista.

23 Secundum opinionem Auicennæ ad argumenta responderi potest. Ad primum quòd minor est falsa. Ad probationem cum arguitur de æquiuocatione entis, videtur negandum secundum Auicennam 1. Metaphysicæ c.5. vt prius allegatum est in lectione ibi, *nunc propositio ad propositum est applicanda. & c.2. d.* Et ad auctoritatem Porphyrij, & consimiles pro alia parte respondebitur in 4. quando quæretur de æquiuocatione entis. Et ad aliam probationem, cum dicitur quòd ens non habet quid, quia est transcendens. Responso: hoc concluderet æqualiter de omni generalissimo, quia nullum generalissimum habet quiditatem propriè dictam: tamen quodlibet habet quid: tum quia habet essentiam; tum quia aliàs non prædicaretur de aliquo in quid: vnde probatio ista est insufficientis, quòd scilicet si non habet definitionem propriè dictam, non habet quid: non sequitur, nisi de quiditate speciei, cuius propriè est definitio.

Eni habet passiones. Ad aliam rationem respondeo, quòd ens inquantum ens potest habere passionem aliquam, quæ est extra essentiam eius inquantum est ens; sicut esse vnum, vel multa; actus vel potentia, est

extra essentiam cuiuslibet, inquantum est ens, siue quid in se: tamen ens acceptum secundum quantumque rationem generaliter prædicatur de quolibet, in quid, & est de essentia cuiuslibet. Per hoc patet ad aliam rationem, quia ens prædicatur in quid de quolibet accepto, vt quid est: non tamen accepto secundum quantumque rationem, secundum quam est passio entis.

Ad tertiam rationem dicendum, quòd cum dicitur principia entis inquantum ens, non intelligitur ly inquantum, reduplicatiuè, ita quòd denotet causam: sed specificatiuè, vt sit sensus, entis inquantum ens, id est, entis secundum suam entitatem; sicut dicimus, *hoc videtur inquantum album*, hoc est secundum suam albedinem: consequentia autem non valet, ab inquantum ad vniuersale, nisi quando tenetur reduplicatiuè: de hoc amplius in principio 6. Entia enim non solum sunt causata secundum aliqua posteriora ipsa entitate; sed etiam secundum suam entitatem; ita quòd in causatis, entitas est primum causatum, per hoc tenet ratio in principio quarti, t.c.1. *Quoniam autem principia, &c.* sicut exponitur ibi extrã. Vel vniuersaliter tenet: quia hîc consideratur causa entis in communi, scilicet Deus, cuius primus effectus est esse. Et nota quòd primæ causæ sciendi sunt primæ propositiones immediatæ. Alio modo primæ causæ non tantum sciendi, sed essendi, dicuntur media in demonstratione, quæ demonstrant passionem in esse, & cognosci de subiecto. Alio modo dicuntur causæ primæ essendi: non tamen fortè propriè sciendi aliquid de subiecto: quia non sunt medium in demonstratione; sed principia intelligendi subiectum: quia pertinent ad quid subiecti; ita quòd intelligendo illud quid, istæ causæ intelliguntur sicut intrinsecæ illi quiditati: vt materia vel forma; vel extrinsecæ, & illæ intelliguntur prius subiecto, sed non intelliguntur intra quiditatem subiecti.

Hæc, scientia est circa primas causas primis duobus modis, quia illi duo modi non differunt, nisi penes totum & partem, propositionem & terminum, & de communissimis fiunt propositiones primæ: & communissima sunt prima media in demonstratione. Isto modo, entis inquantum ens sunt principia: tenendo, inquantum reduplicatiuè; etiam licet ens sit vniuocum ad omnia. Aliis duobus modis non est ista scientia circa primas causas entis, inquantum ens: si inquantum tenetur reduplicatiuè: quia non omnis entis sunt causæ tales extrinsecæ; vt patet, nec intrinsecæ; quia non simpliciter: sed sic oportet inquantum teneri specificatiuè. Vbi notandum quòd quatuor causæ, inquantum quælibet in suo genere dat esse circumscribendo rationem motus & mutationis, pertinent ad Metaphysicum: materia & forma, inquantum sunt partes essentiæ: efficiens, inquantum dat esse circumscribendo motum, licet enim non ageret nisi mouendo; tamen ratio dantis esse, prior est ratione mouentis: finis autem, inquantum res secundum sui entitatem, ad illud ordinantur: licet non possint illud attingere: nisi per motum, vel operationem, prior tamen est ratio ordinis secundum esse, quam secundum operationem. Aliter dicitur ad hoc, cum dicitur *entis inquantum ens, sunt principia*, non intelligitur nisi de ente creato; & si concludatur, ergo cuiuslibet entis talis sunt principia, nihil mali accidit de tali ente.

24

Consequentia, ab inquantum ad vniuersale non valet.

Vide Scotum in hunc textum.

Prima causa multiplices.

25

An ens habet principia?

Quatuor causa considerantur à Metaphysico & quomodo?

SCHOLIUM IV.

ARGVIT subtilissimè contra solutionem datam in fauorem Auicenna assertentis ens esse obiectum Metaphysica, num. 23. probans non esse vniuocum ad decem Genera; & contra solutionem ad secundum, quod non habet passiones; quia tunc ens non imberetur in eis, vel passio foret sui ipsius passio, si includeret ens, quia passio superioris est inferioris. Addit rationes urgentes contra illam sententiam, suadens substantiam esse primum obiectum, sed disputatiuè procedit, quia ens habere passiones, de quibus non dicitur in quid; habet 1. d.3. q.3. num. 6.7. & ens esse vniuocum Deo, & creatis habet ibidem, & aliàs passim, de quo in lib.4. q.1.

26

Contra responsonem ad primum argumentum, supponatur quòd ens non possit habere conceptum communem ad decem Genera, propter auctoritates Philosophi, & rationes quæ tanguntur in principio huius 4. tex. c.43. tunc cum vnus scientiæ sit vnum subiectum ex 1. Posteriorum, & probatur sic, secundum vnum habitum conuenit operari vno actu; vnus autem actus intelligendi non potest esse nisi circa vnum obiectum (non enim potest esse vnus actus intelligendi circa omnia attributa ad vnum, quia tunc vnum intelligere esset omnium entium, cum omnia attribuantur ad vnum primum) sequitur ergo oportet ponere aliquod vnum ens, cui alia attribuantur, proprium subiectum, ex cuius vnitatem sit scientia vna.

Arg. ens non esse vniuocum.

Item contra responsonem ad secundum: si ens secundum totam communitatem suam ad decem Genera haberet aliquam proprietatem, puta A, sequuntur duo inconuenientia; vnum quòd ens secundum totam communitatem suam sit extra essentiam illius A, sicut subiectum extra essentiam ipsius passionis, cum cadat in diffinitione tanquam additum, ex 7. huius, t. c.4. 15. & 19. & ita ens secundum totam communitatem suam non prædicaretur in quid de quolibet. Aliud inconueniens, scilicet quòd A esset passio sui ipsius, si ens aliquo modo prædicaretur in quid de A: quicquid enim esset passio superioris, & inferioris; licet non primò, & per consequens A esset demonstrabile propter quid de seipso per ens, tanquam per medium, quia passio, quæ est primò superioris est demonstrabilis propter quid, de quolibet inferiori per illud superius, tanquam per medium: ergo A, esset simpliciter notius de ente, quàm de seipso, & esset proprie quæstio propter quid, A, est A. quia esset terminabilis per demonstrationem propter quid, quod est contra Philosophum 7. huius, c. vlt. t. c. 59. Videtur ergo quòd ens secundum totam communitatem suam ad decem Genera non sit alicuius scientiæ subiectum.

Arg. ens non habere passiones.

27

Si dicatur ad hoc quòd ens in comuni secundum quòd ens, dicitur habere in comuni aliquam passionem: quia quodlibet ens, inquantum ens, habet aliquam passionem extra essentiam suam: aliud enim est in quolibet entitas eius, aliud vnitatem vel actualitas.

Contra istam responsonem dupliciter. Primò videtur concedere propositum, scilicet quòd ens, secundum totam communitatem sui, non sit subiectum, quia non habet sic passionem: licet quodlibet particulare ens, consideratum secundum

quiditatem suam, habeat aliquam passionem. Secundò, quia sequitur idem esse passionem sui, vel circulariter idem esse passionem & subiectum, quorum vtrumque est impossibile. Probatio consequentiæ, cum omnia entia sint finita, accipiantur gratia exempli, tria, A, B, C, secundum responsonem, quodlibet illorum habet passionem, sit ergo B passio A, & C passio B, si C habet aliquam passionem, aut igitur seipsum: & hoc est vnum inconueniens; aut A, vel B, & ita est circulus, & ita est aliud inconueniens.

Respondeo ad hæc. Sit A vnitatem, B actualitas: neutrum sequitur inconueniens. Vnitatem enim est aliquod ens in actu denominatiua prædicatione. Similiter actualitas est aliquod vnum denominatiua prædicatione: nec est hic circulus, quia vnitatem in vniuersali denominatur ab actualitate aliqua: & ita actualitas in communi non denominatur ab vnitatem in communi: sed actualitas in communi ab aliqua vnitatem. Contrà: si vnitatem in communi denominatur ab aliqua actualitate, sicut à passione, ergo & quælibet vnitatem, licet non primò: quia passio communioris est passio cuiuslibet inferioris: licet non primò, & actualitas in communi denominatur ab aliqua vnitatem, sicut à passione, secundum responsonem: ergo aliqua eadem vnitatem respectu actualitatis est subiectum & passio.

Passio communioris, est inferioris.

28

Propter istas rationes, videtur concludendum quòd ens secundum totum ambitum suum, prout dicitur de decem Generibus, non sit hic subiectum: tum, quia nullam vnitatem habet maiorem quàm habeant decem Prædicamenta, cum non habeat conceptum communem ad illa; licet accidentia attribuantur ad substantiam: tum quia secundum omnem communitatem suam non potest habere aliquam proprietatem, vt probatum est dupliciter, propter diuersitatem essentialem passionis à subiecto: & quia idem esset passio sui, vel circulus foret in passionibus & subiectis, quod est contra Philosophum 1. Poster. c. de statu principiorum: t. c. 5. Amplius si hic non est huius qualitas, & illud huius: vbi sequitur de qualitate: nullum aliorum, scilicet subiectorum, nisi secundum accidens prædicabitur. Ex his sequitur quòd oportet ponere aliquod vnum, quod passiones proprias potest habere, de ipso demonstrabiles propter quid, esse subiectum istius scientiæ: quia hæc scientia vna, & scientia propter quid. Oportet etiam illud vnum esse primum ens, ad quod omnia alia attribuantur, alioquin non consideraret ista scientia de omnibus entibus. Probatio consequentiæ: omnis enim scientia considerans multa per se, non vt passiones, vel vt causas, vel est de communi ad illa, vt de subiecto, vel de primò ad quod attribuantur alia: consequens autem probatum est esse contra intentionem Philosophi supra, quando arguebatur pro opinione Auicennæ: illud autem quod habet omnes alias conditiones non est nisi substantia: substantia ergo ponenda est hic proprium subiectum.

Substantia an subiectum Metaphysica?

29

Istud confirmatur per Philosophum in 4. huius: t. c. 2. vbi postquam distinxit ens, & qualiter ista scientia considerat omnia entia, quia vna scientia est omnium dictorum ad vnum, subdit: ubique verò primi proprie est scientia ex quo alia pendunt: & propter quod dicuntur: & concludit ex hoc: ergo si hæc est substantia substantiarum, oportet principia & causas habere Philosophum. Item in principio septimi, t. c. 4. & t. c. 5. postquam proba

probavit substantiam esse primum entium cognitione, diffinitione, & tempore: concludit; *Quapropter nobis maxime & primum & solum, ut est dicere de sic ente, scilicet de substantia speculanda est.* Bene autem dicit *solum, ut est dicere*, quia non solum considerat ista scientia de substantia, quamvis illud solum sit principale subiectum: sed considerat etiam de omnibus aliis in quantum attributa sunt ad substantiam. Item in 4. cap. 2. text. comment. 4. dicit Philosophus quod tot partes sunt Philosophiæ, quot substantiæ, innuens per hoc quod secundum distinctionem substantiæ, ut principalis subiecti distinguatur scientia hæc.

30

Omnes igitur auctoritates, quæ adductæ sunt prius, quod hæc scientia est de ente, in quantum ens, concedendæ sunt hoc modo, quia scientia quæ est de primo aliquo, tanquam de proprio subiecto, considerat etiam de attributis ad primum, non tanquam de principali subiecto, sicut exemplificat Philosophus 4. huius text. comment. 2. de sano. Vnde in principio quarti, ubi principaliter præfigit subiectum secundum Commentatorem, postquam dixit hanc scientiam esse de omnibus entibus, subdit exponendo se, quid sit proprium subiectum: *quia primum ex quo alia pendent*: ut prius allegatum est. Non solum autem substantia est primum, sed etiam passiones hinc consideratæ communes primò ei insunt, & per naturam eius attribuuntur aliis posterioribus. Alia etiam à substantia non solum hinc considerantur tanquam passiones demonstrabiles de substantia; sed etiam in quantum quædam entia in se habentia passiones: vnde & passiones eorum de ipsis in hac scientia possunt demonstrari. Non est enim inconueniens passionem alicuius subiecti prioris, posse esse subiectum alicuius passionis posterioris, sicut apparet in passionibus aliis accidentibus ordinatis; duplici enim ratione considerantur accidentia in ista scientia; vnde omnes rationes ad utranque partem adductæ concludunt vnam veritatem primæ, quia hæc scientia est de omnibus entibus. Aliæ verò quod non de omnibus entibus istis tanquam de vno, nec de aliquo communi omnibus istis, sed de aliquo primo ad quod alia attribuuntur.

SCHOLIUM V.

DISPUTAT ingeniosissime contra sententiam ponentem substantiam esse obiectum huius scientiæ, quia non videtur, quod aliqua passio possit de ea demonstrari. Sed respondet non esse subiectum eo rigore, quo ponitur 1. Poster. sext. 5. & explicat qua vnitas requiritur in obiecto scientiæ contineris multos habitus: pulchras habet difficultates nihil resoluens.

31

Sed contra prædicta instatur, si enim substantia ponatur subiectum in Metaphysica, de qua passiones Metaphysicales demonstrantur: dic vbi ostenditur aliqua passio de substantia: dices quod in principio septimi, text. comment. 4. ubi ostenditur quod substantia est primum ens tripliciter.

Contra: cuius generis est ista passio, quæ demonstratur de substantia? Non quantitatis, quia quantitas non inest omni substantiæ: nec alicuius

Arguitur substantiam non esse obiectum Metaphysica.

Scoti Oper. tom. IV.

generis posterioris; quia illa omnia præsupponunt quantitatem. Respondeo, quod hæc passio, scilicet primum omnium entium, est relatio: & relatio non præsupponit quantitatem: quia substantia si non est prima, nisi ut est sub quantitate, ergo substantia non est prior quantitate: sicut homo albus, non est prior albedine.

Contra: in quinto huius text. com. 20. ponuntur tres modi relationum tantum, qui præsupponunt quantitatem. Item, per quod medium fiet demonstratio demonstrans passionem de substantia in communi? Non per diffinitionem, quia eam non habet; & tamen ponitur quod potissima demonstratio est per diffinitionem; ergo hæc non est certissima scientia. Item per diffinitionem ut medium nihil videtur demonstratum de substantia: in qua enim figura hoc fieret?

Ad hoc potest dici, quod de subiecto scientiæ propriè dictæ fortè sunt multa vera, quæ accipiuntur de libris Posteriorum. Illud enim est subiectum conclusionis demonstrationis, qua concluditur passio eius de ipso. Sec accipiendo scientiam aliter, provt est vna aggregatio tradita ex cognitione multorum cognoscibilium, simplicium & complexorum, principiorum & conclusionum, sicut Geometria dicitur vna scientia: sic subiectum scientiæ dicitur vnum commune ad omnia ista subiecta scientiæ propriè dictæ: vel vnum primum, ad quod omnia alia attribuuntur. Pone enim vnam scientiam demonstrantem de figura omnes passiones eius in communi; aliam quæ demonstrat omnes passiones specierum figuræ de ipsis; hæc videtur subalterna primæ: nec in hac aliqua passio ostenditur de figura in communi: & tamen huius subiectum videtur esse figura in communi: quia illud solum est commune ad omnia considerata in scientia illa. Si hæc distinctio est bona, tunc Deus potest poni hinc subiectum sicut in Theologia: licet nulla passio sit de ipso demonstrabilis: quia omnia considerata hinc reducuntur ad ipsum, ut ad simpliciter primum. Sed siue Deus, siue substantia, ponatur hinc subiectum, nunquid de aliis posterioribus hinc consideratis, sunt aliqua principia simpliciter? Videtur quod non, quia omnia posteriora, quoad quodlibet quod inest eis, habet causam.

Responsio: de posterioribus verè sunt principia complexa, propositiones scilicet immediatæ. Ita enim immediatè inest diffinitio numeri numero, sicut Angeli Angelo: vnde in quinto cap. de per se text. comment. 23. *hominis multa sunt causa, sed quare homo est homo nulla.* Tunc concedo quod posteriora sunt causata secundum se, & quodlibet sui simplex; tamen compositiones aliquæ de eis, non habent alias compositiones priores causas veritatis, per quas possint demonstrari; alioquin esset tantum vnum principium proprium in vna scientia, in quo diffinitio subiecti de ipso prædicaretur.

Contra: per principium aliquod de quantitate, demonstrantur passiones quantitatis, sicut per principium de substantia, passiones substantiæ; igitur si principia sunt æquè prima, quia nullum est causa alterius; & conclusiones erunt æquè primò scibiles: & ita æquè primò scientia hinc erit de substantia & quantitate. Item nunquid aliqua veritas complexa incausata, est causa veritatis complexæ causatæ, sicut incomplexa incomplexæ,

32
Quid scientia propriè dicta?

Subiectum scientiæ multorum cognoscibilium quomodo vnum?

quest. 3. prol.

33
Hominis multa sunt causa, sed quare homo sit homo, nulla.

plexæ, cum nulla sit Deus? Ad primum, quod principia non sunt æquæ prima, licet nullum alterius veritatis sit causa: sicut patet de vnitare, & puncto: non etiam ambo æquæ secundum se nota; quia principia sunt notiora, quæ habent terminos notiores, & termini vnius sunt notiores naturaliter terminis alterius: ita etiam vna esse verior alia; vnde immediatum est ordo in veritate, licet non causalitas. Sic etiam est de articulis fidei: quorum non omnes sunt æquæ primi, quia non sunt de Deo immediatè: & tamen omnes simpliciter sunt principia Theologiæ: & similiter indemonstrabilia. Ad secundum, veritas complexa causatur à Deo, quia termini causantur à Deo, qui sunt causa veritatis complexæ: sed non, quia Deus est Deus, ideò homo est homo: licet à Deo sit homo.

Articuli fidei
nō æquæ primi.

SCHOLIUM VI.

TENENDO cum Auerroë Deum esse subiectum Metaphysicæ, ostendit primò ipsūmet Auerroem malè dixisse, nullam scientiam probare suum subiectum esse. Secundò, contra Auicennam, hoc ostendi in scientia naturali. Tertio, contra Auerroem ostendit in Metaphysica. Quarto, contra Auicennam arguit Deum esse subiectum Metaphysicæ, ex Philosopho, supra, num. 16. & ex ratione adducta pro sententia Auerrois num. 5. & ex confirmatione illius rationis posita ad responsonem eius n. 20. & adducit nouam rationem contra ipsū, quod Deus non consideratur in hac scientia vt ens, quia non est principium cognoscendi ens, scientia, quia. Addit rationes pro Auicenna adductas num. 11. suadentes Metaphysicam esse, propter quod, non valere, quia Deus, propter quid, sciri nequit Item rationes de passione, & principiis, solutas esse, vt habet num. 26. & seqq. Quintò, reuocat Auerroem ponentem omnes substantias separatas obiectum huius scientiæ, alioquin, ponenda esset vna scientia de omnibus substantiis corporeis.

34

Tenendo quod Deus sit hinc subiectum, aliter est ponendum quam ponit Auerroës. Circa quod duo sunt facienda. Primò enim ostenditur quomodo peccauit Auerroës, & Auicenna in opinionibus suis. Secundò dicitur modus, quo Deus potest poni subiectum in Metaphysica. Circa primum sciendum, quod Auicenna & Auerroës habent hanc propositionem communem, nulla scientia probat suum subiectum esse. Secundò, Auicenna dicit tantum Philosophiam primam posse probare Deum esse; non naturalem. Tertio, Auerroës ponit e contra, quod tantum in scientia naturali hoc declaratur: non in Philosophia prima. Quarto, Auicenna ponit Deum non esse subiectum in Metaphysica. Quintò, ponit Auerroës genus entium separatorum ibi esse subiectum.

Contra primum istorum arguitur sic: scientia, quia, demonstrat suum subiectum esse: quia per effectum demonstratur aliquid de causa sic: ex hoc enim quod effectus non potest esse sine tali conditione in causa, effectus non potest esse sine causa causæ, ergo causa est. Patet etiam quod primum quod concluditur de causa per effectum, est esse: sed scientia, quia, supponit conceptum aliquem apud intellectum de subiecto: & de illo conceptu, arguit primò

quod sit; secundò quod alia sibi insunt.

Contra secundum & tertium simul: omnis proprietas considerata de effectu, quam impossibile est sibi inesse, nisi talis causa sit: concludit causam esse, quia: sed tam proprietas considerata in scientia naturali, quam in ista, de effectu, non potest sibi inesse, nisi primum mouens sit, & nisi primum ens sit; ergo vtraque scientia potest probare ipsum esse. Tamen ista immediatius, quia generales proprietates entis creati, secundum quod considerantur hic, magis ducunt in cognitionem positiuam perfectionum primi entis, per excellentiam, quam speciales condiciones consideratæ in aliis scientiis: quia istæ magis ducunt in cognitionem priuatiam: vel aliquam positiuam minus excellentem: minus enim excellens videtur primitas modi tantum, quam esse primum ens simpliciter: vnde vterque negetur, quo ad tertium, sed magis Auerroës. Hoc etiam probatur specialiter contra ipsum: quia tunc illa quæ est simpliciter conclusio in Physica, esset hic simpliciter prima propositio omnino indemonstrabilis, & ita Physica esset prior ista. Si dicas, hinc non demonstratur, propter quid, nihil ad b, nec in Physica: igitur æqualiter: negatur hoc posse demonstrari ibi, sicut hinc.

Contra quartum est ratio fundata super auctoritatem Philosophi, 6. Metaphysicæ, text. comment. 2. & 3. & vltima ratio addita pro opinione Auerrois cum confirmatione illius rationis posita in responsonem ad eam.

Item, contra ipsum arguitur sic: Auicenna concedit quod Metaphysica est de Deo, & quod considerat de ipso, & quod est de ente in quantum ens: sed Metaphysicus non intendit considerare de Deo propter considerationem entis, in quantum ens; quia Deus non est principium cognoscendi ens in scientia, quia. Similiter tunc sequeretur quod vltimus finis istius scientiæ, non esset speculati causas altissimas & primas; nec in actu sapientiæ principali esset felicitas; naturalis; ergo Metaphysica principaliter considerat de ente propter primum ens: sed illud est subiectum in scientia, cuius cognitio principaliter quæritur quantum ad proprietates & perfectiones eius, & etiam quantum ad esse in scientia quia; ergo &c. Ex hac ratione patet quod Deus non consideratur hic vt principium subiecti: sic enim non consideratur aliquid in aliqua scientia, nisi sit principium sciendi subiectum in illa cuius est nomen, vt dictio respectu propositionis, & natura respectu entis naturalis: vnde glossa ad dicta Aristotelis de 6. Metaphysicæ adducta pro opinione Auerrois parum valet.

Rationes etiam pro Auicenna principales, de quia est: & quid est, nihil valent: cum Metaphysica necessarid sit scientia quia de Deo, secundum omnes: quia Deus non est aliter à nobis cognoscibilis. Rationes verò de passione & principiis, benè solutæ sunt prius, in sustinendo opinionem Commentatoris. Ratio verò prima facta pro Auicenna contra Commentatorem superius, non valet. Licet enim Metaphysica considerata à parte scibiltum, hoc est si sic sciretur sicut scibilia nata sunt sciri, esset scientia propter quid: tamen Metaphysica, vt est à nobis scibilis, est necessarid scientia quia de Deo,

35
Scientia naturalis probat Deum esse, & etiam Metaphysica.

36
An Deus consideratur in quantum ens in hac scientia?

37
Metaphysica nostra scientia quia.

Obiectū primarium an primò scitum?

vt patebit. Primam depingit Philosophus, vix secundam tradit. Ad illud etiam quod arguit Henricus in Summa, 19. quæst. 1. quòd subiectum in scientia debet esse primò scitum, sub cuius ratione omnia alia sciuntur: sicut obiectum respectu potentie: Deus autem non cognoscitur hęc, nisi ex effectibus: quia nec ex eius cognitione cognoscuntur alia. Responso: quòd hoc est verum de primo scito, primitate principalitatis, & intentionis, non executionis: patet de Nomine & Verbo, primo Perihermenias. Item, potest sic argui: notitia scientie, & habitus scibilis virtualiter includitur in notitia subiecti primi, & formalis illius habitus: quia in eius notitiam omnia posteriora reducuntur, secundum eorum cognitionem: si ergo ens, & non Deus, ponitur subiectum in Metaphysica, sequitur quòd notitia specialis, quæ habetur in Metaphysica, virtualiter includatur in notitia entis: sed impossibile est cognitionem perfectiorem includi virtualiter in cognitione imperfectiori: ergo cognitio entis perfectior est, quam cognitio circa Deum & substantias separatas: cum igitur in cognitione Dei & substantiarum separatarum ponatur felicitas naturalis, vt patet 10. Ethic cap. 10. sequitur quòd felicitas consistit in cognitione entis, in quantum ens, quod est falsum, cum illa sit imperfectissima.

Sic igitur patet improbatio quarti, & quomodo positio contraria sustineretur: de quo magis patebit inferiùs, & quomodo ad illa pro quarto responderetur.

Sed contra positionem contrariam sunt dubia alia à prædictis, quæ inferiùs cõguntur post responso ad quæstionem. Contra quintam: superiùs argutum est de vniuocatione, quomodo Deo, & Intelligentiis non videtur esse aliquid commune vniuocum secundum communem opinionem: ergo non potest esse vna scientia de aliquo communi Deo & Intelligentiis. Confirmatur: quia in nullo speciali magis vniuocantur Deus & substantie separate, quam Deus & substantie corporee: ergo si propter aliquam vnitatem sit totum illud genus entium ponendum vnum subiectum: pari ratione & genus substantiarum corporearum. Et confirmatur, quia scientia communis non est magis de vna specie quam de alia. Si verò dicatur quòd sit vna scientia de illis separatis, propter vnitatem attributionis: igitur primum erit per se subiectum igitur non magis in speciali de Intelligentiis quam de corporalibus, nisi forte quia sunt nobiliora entia, & immediatiùs attribuntur ad primum: aut nisi dicatur quòd de cognoscibilibus de ipsis in speciali, non est à nobis specialis scientia tradenda: & ideò magis congrueret illud modicum quod de eis est, loquendum, dicere in scientia de primo: tamen quantum est ex natura scibilis, ita esset diuersa scientia à Metaphysica, sicut de substantia corporea. Et secundum hoc diuisio Philosophi de speculatiuis scientiis sexto huius text. com. 2. tenet de traditis; & à nobis rationaliter tradendis, non de omnibus ex parte naturæ scibilium: igitur Intelligentiæ non sunt hęc subiectum, nec pars: sed hęc sunt considerande, propter propinquitatem ad primam, cum hoc quòd de eis modicum possumus habere notitiam naturalem. Ad omnes auctoritates Philosophi pro quinto, dicendū, quòd Deum vocat primas causas multas, propter

Scoti Oper. tom. IV.

multas perfectiones causalitatis: quia Angeli secundum ipsum nihil causant, nisi mouendo. Ad rationes pro illo, patet ex dictis supra responso.

SCHOLIUM VII.

PONIT modum defendendi Deum esse subiectum conclusionis scientifica propter quid, & quia ac etiam scientie Metaphysice, sumpta pro aggregatione multorum habituum, principiorum, & conclusionum. Primam partem suadet ratione allata supra num. 9. & alia ratione allata numero 12. Secundam partem explicat optime, declarans propter quid, & quia, Metaphysicam esse de Deo, & de omnibus aliis, vt attribuuntur ad illum.

His sic pertractatis, videndum est de principali proposito, quomodo scilicet Deus potest esse subiectum Metaphysice: Et dicendum quòd supposita distinctione scientie: prout dicitur habitus Conclusionis, & prout dicitur aggregatio multorum habituum, tam principiorum quam conclusionum, aliquam tamen conuenientiam habentium, de qua distinctione patet, quæstione 1. sexti, quòd Deus potest esse subiectum huius scientie, primo modo propter quid, tam secundum responso nem ad secundam rationem principalem, secundum opinionem Commentatoris, quam secundum illam additionem superiùs positam ad impediendam rationem primam factam contra opinionem Commentatoris. Quoniam sicut ibi dictum est: si prius naturaliter ad aliud potest esse medium sciendi posterius naturaliter, & aliud, hoc non est in quantum aliud, quia hoc accidit: sed in quantum hoc; vt ibi patet: & ideò non cogit illa ratio prima facta contra opinionem Commentatoris. Similiter potest esse subiectum primo modo in scientia quia. Supposito enim quid dicitur per nomen, si tale est causa talis effectus, ex effectu potest concludi tale & esse ex esse, & hoc ex hoc, tam quantum ad essentialia, quam quantum ad proprietates: & hoc demonstratione quia: sed nihil sic de ipso potest concludi effectu, nisi illud sit, sine quo non potest esse talis effectus.

Potest etiam esse subiectum scientie secundo modo dictæ: vel quæ tantum aggregat conclusiones de Deo propter quid, vel quia, ostensas: & talis scientia, si qua esset, esset vna, maxime in illo genere, vnitatem subiecti: vel quæ aggregat multas conclusiones & principia de Deo, & de aliis attributis ad ipsum, vt ad primum, in quantum ad ipsum attribuuntur; & talis esset vna ex vnitatem subiecti, non sicut prior, sed quia ad rationem subiecti alia attribuuntur, cum consideratio illa de aliquo, sit simpliciter prima, quæ considerat ipsum sub prima ratione, sub qua est considerabile: & ens causatum (licet sit vniuocum sub ratione primi entis) considerari potest in quantum attribuitur, & ita prima consideratio de omnibus entibus erit talis in quantum attribuuntur ad primum ens, non ad substantiam: igitur si Metaphysica est prima scientia, erit scientia de omnibus secundum hanc rationem; aut igitur considerantur ibi in quantum attributa, quia ex notitia Dei ibi cognoscuntur; aut quia ex eorum noti-

39
Supra nu. 9.
Num. 12.

Deum posse esse subiectum scientie conclusionis, propter quid, & quia.

40
Quomodo Deus est obiectum Metaphysice?

Metaphysica de Deo propter quid & quia.

38
Negas vniuocationem. Sed secundum communem opinionem, non aliter.

Cur Deus vocatur prima causa.

gia Deus cognoscitur. Primo modo esset ista de Deo : & esset scientia *propter quid*. Secundo modo, *quia*. Primo modo, natae essent istae res cognosci, & haec scientia esset prima de eis : quia est de eis in quantum attribuuntur ad simpliciter primum : non sic, quod ibi non cognoscerentur res omnes secundum propriam essentiam : (aliter enim non cognoscerentur) sed cognitio essentiae eorum haberetur in quantum attribuuntur ad ipsum Deum. Talem Metaphysicam habet Deus, sed non est sibi scientia, quia non est ex noticia sui discursiue de aliis acquisita : quamvis enim sciat alia esse per ipsum, non tamen scit ea, quia scit se, quod requiritur ad scire. Talem Metaphysicam potuerant forte Angeli habuisse si fuissent multo tempore viatores, & ex noticia naturali Dei potuissent discurrendo aliorum notitiam acquirere.

Deus quomodo modo Metaphysicus ?

Angeli an possint esse Metaphysici, ex noticia Dei ?

41

Secundo modo tantum potest homo nunc Metaphysicam habere (quicquid sit de notitia naturali beati, vel in statu innocentiae :) quia nunc omnis nostra cognitio oritur ex sensu ; tantum igitur sic potuit tradi à Philosopho. Potest igitur prima scientia, possibilis homini, per rationem naturalem acquiri, & poni scientia *quia*, & de Deo, ut de subiecto primo, & de omni ente, ut de materia in quantum attribuitur ad primum ens : quae nec supponat Deum esse, nec ab eius noticia incipiat ad cognoscendum alia, licet utrunque oporteret si esset scientia *propter quid*. Sicut enim in scientia *quia*, proprie dicta, non praesupponitur de subiecto, nisi tantum quid dicitur per nomen : & concluditur tam esse quam quid est, ut praedictum est : Similiter potest esse in scientia *quia*, aggregata : quod enim in alia scientia posset probari Deum esse *quia*, & non in tali, esset inconueniens : cum talis consideret effectus ita immediatos eius, sicut aliqua alia : quare etiam scientia *quia*, non probat *propter quid*, subiectum esse : & quid est : cum hoc posset probare per principia subiecti, si haberet principia.

Scientia, quia non supponit obiectum esse, sed propter quid sit.

SCHOLIUM VIII,

MOVET aliquot dubia contra sententiam ponentem Deum obiectum Metaphysica, quam non improbat. Primum est quod videtur consideratio aliorum in se esse prior consideratione eorum, ut attribuuntur ad primum ens ; & respondet considerari in se prius prioritate originis, non intentionis. Secundum dubium, secundum quam rationem in primo ente consideratur ipsum à Metaphysica ? & respondet quod secundum rationem primitivam unius continentia excellentis, & secundum istam, alia attribuuntur ad ipsum. Tertium dubium, quare haec scientia non ordinatur ad primum ens ut ad finem, ita ut sit circa ens ut sic, ut circa materiam ? respondet materiam circa quam esse finem scientia. Ad quartum dubium docet Metaphysicam nostram non esse de Deo propter quid, & rationem assignat.

42

Sed circa hanc positionem sunt aliquae dubitationes. Prima est circa hoc quod ponitur Deum esse subiectum in Metaphysica, & quod considerentur entia ut attribuuntur ad Deum : quoniam consideratio entium, in quantum entia, videtur esse prior, quam in quantum attribuuntur

ad primum ens : igitur aliqua esset Metaphysica prior, quae consideraret entia, in quantum entia, quam illa quae ponitur de Deo ut de subiecto. Antecedens probatur, tum quia absolutum est ante respectum : tum quia praemissa est cognoscibilis ante conclusionem, & ante rationem conclusionis : & ex essentiam, in quantum entia, tanquam ex primo effectu, concluditur esse de Deo ; tum quia ex quo entia, in quantum entia, videntur cognoscibilia absque illa attributione, cum sint absoluta, & respectus non est de essentia absoluti : quae ergo esset illa scientia, quae consideraret entia in quantum entia sine tali attributione ? videtur enim quod sit ponenda alia Metaphysica. Item, ita attribuuntur omnia entia in speciali ad primum, sicut in vniuersali, sub ratione entis : ergo illa scientia vna erit de omnibus, & in vniuersali & in particulari. Confirmatur : quia Deus, qui habet Metaphysicam *propter quid*, ita per essentiam suam cognoscit omnia in particulari, sicut in vniuersali. Item tertio sic : entia non attribuuntur ad primum ens, nisi in triplici genere causae ; & hoc non necesse est secundum veritatem ; sicut igitur non posset esse Metaphysica de eis, in quantum attribuuntur primo modo, ita nec secundo modo.

An ens prius consideratur ut ens, quam ut attribuitur ad primum ens.

ut sup. in prob.

43

Ad primam rationem istius dubij, dicendum est, quod illa consideratio, qua considerantur entia in se ; prior est prioritate originis ; sicut probant duae probationes : sed non prioritate intentionis : & primum subiectum ponitur, cuius cognitio principaliter intenditur, vel ad quod, ut ad primum principium, tota aggregatio multarum conclusionum principaliter ordinatur. Ad tertiam probationem dicendum, quod illa scientia esset pars Metaphysicae ; sicut si traderetur cognitio de materia & forma, & relinqueretur complexa tractatio de ente naturali, esset Physica imperfecta : vel de nomine & de Verbo, & nihil de Enunciatione ; relinqueretur enim consideratio principalis considerabilis : non enim esset simpliciter alia scientia, quia illa quae est de primo, habet de illis tractare in quantum entia : vnde ibi considerantur in attributione, ibi in se, sed tamen in se considerantur propter primum.

Ad secundam rationem dicendum, quod conditiones principales concludendae de ente primo, sequuntur ex proprietatibus entis, in quantum ens ; speciales enim conditiones entis non concludunt primò aliquid de ipso : idè tantum considerat de ente in communi.

Contra : quaecumque insunt enti, in quantum ens, insunt Deo : igitur per illa non concluditur aliquid de Deo. Ad tertium licet non sit necessaria causa respectu esse aliorum ; tamen est necessaria causa quod proprietates aliorum insunt ipsis : quia enim ipse est actus purus, & idè ens diuiditur per actum & potentiam.

Contra : quomodo conditiones entis intelliguntur, cum non sint sensibiles ? Item secunda dubitatio, quae est illa ratio in primo ente secundum quam consideratur, ut per se subiectum in Metaphysica.

Ad hoc dicendum, quod non est ratio naturaliter cognoscibilis ; tum, quia haec ratio est accidentaliter : ita quod natura eius in se non considerabitur, sicut nec corpus sub motu : tum quia

44

SCOLIVM IX.

quia illa pertinent ad modum scientiæ ; & ratio subiecti præsupponitur modo scientiæ : tum, quia illa ratio communis est omnibus subiectis scientiarum ; tum, quia illa ratio nihil ponit in natura eius ; sed tantum fortè circa cognoscentem respectum ad ipsum. Nec etiam ratio ista primi mouentis , vt sit de aliqua ratione ; ad quam peruenit naturalis : quia quamuis in eodem concurrant primitas mouendi , & efficiendi ; tamen ex ratione ipsorum, non includitur contradicção, quod non necessarid eidem inessent : & ita nunquam Naturalis ostendit primum ens esse, nisi per accidens : ita quod non ostendit aliquod ens esse primum ; sed aliquod mouens esse primum : sic nec aliquod ens esse vltimum : sed aliquod vltimum motum. Si verò nihil caularet primum ens, nisi per mutationem quod fortè non est verum , secundum Philosophum ; adhuc efficiens, in quantum efficiens, dicit totum vniuersale respectu mouentis , vt quo aliquid est : finis etiam est ; non tantum motus, sed entitatis. Vnde fortè non ponetur subiectum secundum rationem huius duplicis primitatis , sed secundum rationem primitatis vnitatis continentie excellentis, quæ est primitas aliqua formalis : & secundum istam rationem alia attribuntur verissimè ad ipsum.

Contra : secundum illam rationem habet poni subiectum, quæ primò concipitur ; & secundum quam demonstratur primò esse de ipso : & omnes alie proprietates : sed talis non est hæc primitas formalis : quia ista probatur , vt videtur , per alia prius ostensa ex effectibus.

Item, tertia dubitatio est, quare Metaphysica non potest ordinari principaliter ad cognitionem primi entis, vt ad finem, & tamen esse circa ens, in quantum ens, vt circa materiam, cum materia & finis non coincident ? Respondeo, quod hoc idè est, quia materia, circa quam principaliter agit scientia, est finis eius, quantum ad cognitionem perfectam eius præsupposito quod dicitur : siue quantum ad aliquem conceptum.

Item quarta dubitatio est : cum scientia de ente, in quantum ens, sit *propter quid* ; quare scientia de Deo est tantum *quia*, ex quo Metaphysica est *propter quid* ? Quare etiam de Deo non est scientia *propter quid* ? nam habità primà proprietate eius de ipso, possunt alie, vt videtur, *propter quid*, ostendi ? Respondeo, quod tota illa scientia *propter quid*, quæ est de ente, in quantum ens, ordinatur ad *quia*, de Deo : Metaphysica verò, vt est nobis possibilis nunc, non est principaliter scientia, *propter quid*, de Deo ; semper enim prima proprietates habetur *quia*, & licet ex ista demonstretur secunda, *propter quid*, tamen secunda non cognoscitur simpliciter *propter quid* ; quia eius cognitio dependet ex cognitione *quia*, primæ passionis. Aliter potest dici, quod passio prius conclusa *quia*, de Deo semper est posterior & remotior ab eius essentia : quia propinquior effectui, ex quo concluditur ; ita quod semper in passionibus proceditur *quia*, cuius signum est, quia Trinitas, quæ illi essentia singularissimè inest, ex nullo effectu concluditur.

Physicus non ostendit dari ens primum.

45

Quare Metaphysica non ordinatur ad ens vt ad finem ?

Quare scientia de Deo est tantum quia ?

Ad dubium quintum ait, idè ens, esto sit vniuersum, negari posse, quod sit obiectum Metaphysicæ, quia eius cognitio non intenditur principaliter, nec dicitur æqualiter de omnibus. Hic nota quod Doctor nihil asserit de vniuocatione entis. Ad dubium sextum dispusat, quomodo esse, & primitatem esse, demonstrat Metaphysicus de Deo ; & ostendit eiusdem scientie esse, demonstrare passionem communem simplicem de subiecto, & alteram partem passionis disiunctæ ; cuiusmodi est respectu entis, primum, vel non primum. Certè, qua in hac questione tradit Doctor, videntur humanum ingenium superare ; & quamuis firmiter non resoluat cui sententia inhaerendum sit, colligitur secundum ipsum, probabilem esse sententiam Auerrois, quod Deus sit huius scientie obiectum, pro qua, vrgentissima adducit argumenta, eamque vltimo loco ponit. Tenet tamen qu. 3. prolog. & clarius ibi in Repori. ens esse eius obiectum, & his, qua in Theologia habet, magis standum est ; quia tamen rem hanc ex professione in Theologia non tractat, sententiam hinc positam iuxta ipsum mentem, licet tenere, & quia probabilissima est.

Item dubitatio quinta est. Si ens est vnus rationis Deo & aliis, quare non potest poni ens primum subiectum, sub quo continentur omnia cognita, tam primum, quam alia ? Respondeo, dato quod sit vniuersum, adhuc principale subiectum est hinc Deus ; quia non traditur scientia propter cognitionem de ente in se habendam : tunc enim æqualiter intenderet cognitionem omnium sub ipso : quia propter cognitionem eius totam, sicut in aliis scientiis, nunquam principale subiectum ponetur genus, quando de ipso & de aliis speciebus traditur scientia principaliter, propter cognitionem vnus speciei : sed tantum tunc quando æquè primò de omnibus propter cognitionem de genere habendam, quantum ipsum est cognoscibile.

Item sexta dubitatio est, quoniam nihil de quiditate Dei particulari ipsò ente à nobis hinc concipitur : immò quæcunque particularis ratio est per modum descriptionis : vt animal risibile : sic cum dicimus ens primum ; igitur si Metaphysica sit de conceptu, quem de Deo apprehendimus, vt de primo ente, cuius conceptus est vt animal risibile, sequitur quod sit de ente per accidens. Item, demonstratio qua demonstratur primum de ente, naturaliter præsupponit conceptum primi entis : ita quod non sit simpliciter ratio in se falsa, sed hoc necesse est præsupponere de subiecto : quia aliàs animal inanimatum posset poni subiectum ; hoc enim non tantum præsupponitur ipsi esse existentia, sed ipsi esse quiditatiuo. Vnde quod dicitur quod per Metaphysicam ostenditur Deum esse, si intelligitur de actuali existentia, non est demonstratio, nec præmissa est necessaria : si autem intelligatur de esse quiditatiuo, verum est : & sic præmissa non est sumpta de existentia creaturæ ; sed de aliqua proprietate quiditatiuè inhaerente, ex qua sequitur primum inesse enti, vel summmum, vel perfectissimum, vel optimum, & ex hoc sequitur rationem illam cui imponitur hoc nomen Deus non

46
Quare ens etiam si sit vniuersum, nã possit esse subiectum Metaphysicæ ?

47

esse rationem in se falsam, & ita alicuius quidditatis circumlocutiua, & ita Deum habere entitatem quidditatis. Sed demonstratio concludens primum de ente, cum sit particularis, non potest esse per naturam entis: igitur demonstratio passionis transcendens de ente, prior est ista; sicut vniuersalis particulari: sicut medium medio: sicut omnis demonstratio de numero in communi, erit ante illam qua probatur numerus aliquis esse primus: igitur Metaphysica transcendens est tota prior scientia diuina, & ita essent quatuor scientiæ speculatiuæ: vna transcendens, & aliæ tres speciales.

48

Contra: eiusdem est demonstrare conclusionem vniuersalem & particularem de eodem subiecto. Hoc conceditur, sed quod medium huius demonstrationis, omnis passio disiuncta inest communi primo & omni, sed non præcisè, vt commune sed vt in pluribus; sic ens primum vel secundum, quia entia sunt ordinata: igitur aliquid ens est primum. Sed si vis habere passionem disiunctam, da medium probandum omne ens esse primum, vel secundum, negabitur. Si enim negetur ordo, per quid probabitur ordo, nisi per speciales quidditates: & ita non per ens; ordo enim præsupponit multitudinem, per quid probatur multitudo de entibus: Aliter verò datur medium sic, hoc non negatur: omne ens est primum, vel non primum, ultra hoc ens, vt lapis non est primum: ergo est non primum: sed omne non ens primum præsupponit ens primum, sed vnde hoc? hoc enim ex primitate debet probari. Dicitur quod primæ propriæ passionis entis, sūt indemonstrabiles, & propositiones immediatæ. Sed quomodocunque sit de hoc, si de ente primo ostendatur aliqua passio specialis, puta vnum, vel sapiens, si non ponitur transcendens, videbitur exire Metaphysicam, quia præsupponit cognitionem quidditatum specialium, quarum hæc sunt. Vnde eiusdem scientiæ est demonstrare passionem communem & simplicem, conuertibilem cum subiecto, & passionem disiunctam conuertibilem cum subiecto; & alteram partem illius passionis disiunctæ de subiecto: demonstratione particulari: idè ipsius Metaphysici est demonstrare passionem entis, vt vnum &c. de ente, si possunt demonstrari de eo, & primum, vel secundum, de ente, & esse primum de ente: demonstrare verò aliquid de Deo, vt Deus, & de aliis substantiis separatis considerare secundum se, ad aliam scientiam particularem pertinet, quantum est ex parte scibili.

Eiusdem scientiæ, demonstrare passionem simplicem communem, & alteram, variè passionis disiunctam.

49

Contra: finis cognitionis Metaphysicæ est cognitio entis in summo, & hoc est in primo ente: ergo ad Metaphysicum pertinet de primo ente considerare. Item, felicitas est in actu cognoscendi Metaphysicali, & sapientiali, ex 10. Ethic. Cap. 10. & est in cognitione primi entis: ergo &c. Idè vitando quatuor esse scientias speculatiuas, & hanc ponendo de Deo, omnia naturaliter cognoscibilia de ipso sunt transcendenda: finis huius est perfecta cognitio entis, quæ est cognitio primi. Sed primò occurrens notissimum intellectui, est ens in communi, & ex ipso probatur primitas, & alia, in quibus est consummatio. Notandum verò, pro demonstratione demonstrante passionem disiunctam de subiecto aliquo, quod si disiungantur correlatiua aliqua, vt causa & causatum, prius, & posterius, ex præmissa, quæ dicit vnum illorum inesse alicui, sequitur alterum illo-

Ens vt sic primo occurrit intellectui.

rum inesse alij: non de existentia, sed de esse quiditativo. Notandum etiam, quod Naturalis demonstrat aliquid mouens esse primum, & ex illa ratione ostensa in se vera, mouens primum ostenditur immobile, incorruptibile &c. igitur Metaphysica & naturalis scientia sunt de eodem per accidens: sed de Deo est naturalis magis per accidens, quia summa descriptio, ad quam peruenit de ipso, quasi remotior est à quidditate Dei, quam summa Metaphysici. Sicut illa scientia est per accidens de homine, quæ est de ipso, in quantum complexionatus, vt medicina, respectu illius, quæ esset de ipso in quantum homo: tamen conclusiones eadem de eodem realiter, quod est primum ens, possunt probari per medium Metaphysicū & Physicum, sicut terra rotunda per medium naturale & Mathematicum; & illa conclusio dicenda est Metaphysica & naturalis, vel simpliciter talis, qualis est medium immediatius, siue magis per se, respectu eius, sicut terra rotunda simpliciter est naturalis, quia medium *propter quid* simpliciter est naturale: medium autem Mathematicum non est simpliciter *propter quid*. Sed quis probabit quod idem est primum mouens & primum ens? Metaphysicus in 4. metaph. text. c. 5, & 12. si idem homo & homo albus.

Si vnum correlatiuū inest vni, & alteri alteri.

Naturalis scientia magis per accidens de Deo quam Metaphysica.

Eadem conclusio medio Physico & Metaphysico probatur.

ANNOTATIONES MAVRITII.

ad Quæstionem primam.

SEquitur quæstio prima primi libri, in qua venatur subiectum Metaphysicæ: cuius resolutio est ferè problematica. Tres enim opiniones proponit probabiles: vna est Auicennæ. Alia Auerrois, vt & ibi patet in littera. Tertia est modernior quam sequuntur plures Latinorum, & Albertistæ, & Thomistæ quod scilicet substantia est subiectum hinc. Primam communiter sequuntur Scotistæ: vt infra in sexto, quæst. 1. se determinat Doctor & quæst. finali expressè, licet saluari & glossari possent aliæ duæ. Secundam dupliciter sustentat, vno modo ad mentem Auerrois. Alio modo specialialiter imaginando, & subtiliter, licet in primam opinionem vltimò videtur incidere. Tenebis tamen primam opinionem, vt in Prolog. quæst. 3. se determinat, & præfert Auicennæ opinionem contra Auerroem expressè. Resolutè tamen posset distingui de subiecto, vt prædicationis dicatur ens principaliter; vel continentiæ virtualis, seu attributionis generalis substantia, principalissimæ verò considerationis, & vltimatæ attributionis, dicens vel genus entium separatorum: veriùs tamen dicitur Deus, quam genus tale, vt imponitur Auerroè dixisse. Potest exemplum adduci de subiecto triplici Logicæ. Primum est ens rationis. Secundum syllogismus. Tertium demonstratio, siue syllogismus demonstratiuus. Multum tamen refert ad veritatem dictorum, resolutio difficultatis nodosæ, de consideratione videlicet Metaphysici, an scilicet in vniuersali, an certè in particulari speculatur, vt tangit notanter in littera Doctor. Multa hinc tangat lector curiosus, quia ampla & copiosa & vniuersalis disputatio: si enim tantum in vniuersali consideraret Metaphysicus ens, esset ponendum subiectum omni modo dicto, vt patet inducenti, secus si in particulari.

50

Tribus rationibus ante oppositum arguit contra duas primas opiniones in quarum secunda ponitur paruum *Extra*, ibi: *Tamen quia Commentator, vsque ibi: Probatio tertia patris, &c. littera tamen bona ad propositum.*

51 Consequenter parum post principium solutionis quasi fortitudo opinionis Auerois ponitur in aliquibus originalibus quoddam paruum; *Extra ibi: primo de Generatione, vsque ibi, Præterea confirmatur, &c.*

Quod ibi tangit soluendo rationes principales, vt sunt contra Aueroem de lib. Elenchor. & lib. 1. Construccionem Prisciani, vide c. 1. primi Elenchor. vbi ponit hoc pro conclusione scilicet quod syllogismus Elenchus est, & probat ratione quadruplici, & exemplo multiplici: in minori verò volumine Prisciani, lib. 1. In principio, habetur illud aliud; & licet quidam conetur illud hinc euadere ex *Ægidio*, & aliis: videat tamen discretus moderator vbique replicas & euacuet.

52 Quod ibidem consequenter habet soluendo secundum principale, de distinctione proprietatum à subiectis in creaturis, aliter quam in diuinis, & sæpius in hac quæstione tangit, dubium videtur, quia videtur controuersa in doctrina eius. Nam communiter tenent Scotistæ identitatem realem passionis, & subiecti, hinc videtur dicere oppositum, maxime in creaturis. Hoc idem habet in prolog. q. 3. soluendo argumenta principalia; & sicut ibi saluatur controuersa communiter, ita dicit hinc euadi, vel quod loquitur famosè, vel de proprietatibus, & non proprio 4. modi; vel quod capit realiter, & essentialiter extensivè, & similiter distinctionem rationis in diuinis; vel quod est sermo comparatiuus, eo quod dantur gradus in identitatè reali: eo quod alia ex infinitate alterius, vel vtriusque extremi identificatur, alia ex conuenientia in tertio, qualis communiter est in creaturis. 8. dist. primi.

Consequenter ibi impugnando opinionem Auerois in aliquibus originalibus ponitur tota prima ratio, vsque ibi: *Item contra Commentator, esse extra, vel additio, in aliquibus verò solum illa littera, sed ista ratio non mouet, &c. vsque ibi: Responso quod tunc proprietates, &c.*

Ibidem parum post in primo notabili, num. 13. assignatur vnum paruum *Extra*, quod sic incipit: *Contra hoc in hoc primo inferius dicitur, &c. vsque ibi: Aliud est notandum, &c.* & est bonum argumentum contra Philosophum de necessitate actionis diuinæ ad extra. Postet tamen solui à defendentibus ipsum, maxime si loquatur de necessitate immutabilitatis, non coactionis; vel recurrendo ad causas secundas: & vide soluendo primum dubium post quartam positionem, in hac quæst. ad tertium.

53 Infrà ibi: *Contra, si Deus nihil causat, &c. vsque ibi: Ad auctoritatem primam 6. huius, &c.* assignatur *Extra* ab aliquibus; & quod ibi sequitur in quadam responsione, de hoc alibi. Quære infrà, in hac quæst. & 2. & 5. huius. & in Theorematis, & de primo principio, & in 1. dist. 2. & 4. & alibi sæpè de causis essentialiter ordinatis, & in eadem additione pondera ad quem loquitur, cum dicit, *senes & ponis*; & applica responsiones ad sua loca ordinare: quæ ibi confusè habentur.

Quod tangit inferius, num. 20. *Ad aliam rationem*: ad maiorem etiam, vbi videtur velle, quod

Deus non habet condiciones requisitas ad subiectum scientiæ, videtur contradicere his quæ habet in prolog. quæst. de subiecto Theologiæ; sic sicut ibi copiosè habetur: quomodo Theologia est scientia, & quomodo non, & qualis scientia. Videtur etiam loqui hic de scientia viatoris naturaliter acquisita, & speculatiua, quærè infrà in sexto libro.

Nota valde illud, quod habet in soluendo argumenta principalia sustinendo Auicennæ n. 23. ibi: *Ad aliam rationem: & ibi: per hoc patet, vbi videtur velle quod ens prædicatur in quid de suis passionibus; & consimiliter forte possit dici de modis intrinsicis, & differentiis vltimis sumptis vt quid: licet non vt modus, quod videtur esse contra ipsum 3. quæst. 2. & 8. dist. quæst. 3. primi Sententiarum. Tamen sententia est ista & necessaria: quam exponit subtiliter, quare infrà q. 1. 4. libri.*

Ibidem parum post in solutione 3. principalis ibi: *Vel aliter tenet: & vsque ibi: Contra responsum ad primum argumentum, &c.* assignatur *Extra* ab aliquibus.

Consequenter ibidè infrà: *Sed contra prædicta instatur, vel secundum alios ibi: Tenendo quod Deus sit subiectum, &c. vsque ad finem quæst. ponitur, Extra* in aliquibus originalibus, materia tamen singularis est, idè totam lege. Argumenta facta contra opinionem Auicennæ quam tenent communiter Scotistæ faciliter soluuntur.

Infrà assignando quartum modum dicendi in quæst. ibi: *his sic pertractatis, &c.* aduerte bene ad totum digressum, & specialiter ibi: vbi dicitur. 40. *Talem Metaphysicam habet Deus, &c.* cum tamè 3. q. prolog. habeat Deum nullam scientiã habere præter Theologiam; hoc tamen non obstat, quia Metaphysica talis, est vera Theologia, licet non dicatur propriè sciētia, vt loquitur Philosophus 1. Posteriorū de scientia, vt inquit Doctor, eo quod non per discursum: qui qualiter requiratur, vide ibidem. Videtur nihilominus expressè tenere in prologo, & maxime in Reportationibus, q. 3. quod Deus non est subiectum Metaphysicæ, quæ facilliter concordabis ex his quæ notauimus à principio, & discurrendo de Metaphysica scientia, & subiecto, & sic de aliis, vt altius lector notabit.

Aduerte ad sex dubitationes quæ sequuntur in fine solutionis; & ad solutiones earum; & ad quasdam replicas, quas non soluit, quæ tamen satis patent: & inferunt ex omnibus vltimatè intentionem Doctoris & conclusionem quæstionis principalem.

In aliquibus originalibus habentur hæc verba in margine in hac quæstione, scilicet: *Nota de ordine generum 9. accidentium inter se: specialiter relationis ad alia.* Item, de medio demonstrationis potissimæ. Item, de distinctione scientiæ. Item iuxta hoc quomodo Deus potest poni subiectum Theologiæ: tam enim ratio faciens fidem conclusionis ex præmissa credita, quam demonstratio, concludit aliquid de subiecto per medium aliud ab extremo. Item 5. quomodo est ordo principiorum immediatorum. Declarare terminos quæstionum, & insistere circa singula dicta Doctoris in littera, & diuidere in particularas determinationes quæstionis, & dependentiam, & ordinem quæstionis inuestigare, & cætera, quæ incumbunt lectori, ad præsens non intendo, sed aliàs, si ortum & legendi munus occurrant: solum

lām enim gratiā necessariā correctionis , & elucidationis operis hīc pauca notare curauī.

Ex textu
prolog.

Omnes homines naturā scire desiderant, signum autem est sensuum dilectio, præter enim utilitatem propter se ipsos diliguntur. Et maximè aliorum, qui est per ipsos oculos: Non enim solum ut agamus, sed & nihil agere debentes, ipsum videre præ omnibus, ut dicam, aliis, eligimus. Causa autem est, quia hic maximè sensuum cognoscere nos facit, & multas rerum differentias demonstrat.

Q V Æ S T I O II.

Utrum hac sit vera: Omnes homines naturā scire desiderant?

Aristoteles hīc cap. 1. Cicero 2. & 5. de finibus. Albert. hic c. 4 & 5. D. Thom. ibid. lect. 1. Flandria q. 2. art. 1. Fonseca c. 1. q. 1. & 2. Suar. disp. 1. vel sect. 5. Murad. ibid. sect. 9. Auerf. q. 1. Philof. sect. 2.

p. Tri. 3. a.

Quod non probatur, quia si sic, ergo naturaliter scirent se scire: consequentia patet: quia nihil desideratur nisi cognitum. Item, si sic, ergo amoto impedimento omnes scirent; consequentia patet de igne; quia naturaliter inclinatur sursum, statim ascendit sursum, si sit extra locum, amoto impedimento. Item, si sic, igitur omnes habent scientiam, vel saltem habens non desiderat, quia desiderium est respectu non habiti. Item, aliqui desiderant ignorare: quia aliqua est ignorantia affectata. Item, sunt rationes Gaudens in summa: nihil appetitur nisi sub ratione boni: igitur appetitus non naturaliter inclinatur ad verum. Item, voluntas distinguitur contra naturam. Item, natura determinatur ad vnum: igitur vult tantum vnum scire.

Dicendum ad primum istorum, scire est modum intellectus. Ad secundum, verum est de voluntate, ut libera est. Ad tertium, ad vnum in genere, sicut materia ad quod quid est, sub ratione formæ: sic intellectus ad scire, sicut ignis ad sursum esse, non tamen ad hoc sursum. Ad oppositum est Philosophus in litera per signum.

Contra probationem Philosophi, quod non maximè diligamus sensum visus, probō: quia sensum illum magis diligimus, cuius oppositum magis odimus: quia 2. Prior text. com. 2. 1. c. illo: *Quomodo autem conuertantur extremitates.* in vltima regula dicitur: *magis eligendo magis fugiendum opponitur:* sed magis odimus oppositum tactus quam oppositum visus; quia oppositum tactus destruit animal: non oppositum visus: ergo &c. Item, contra illud quod dicit, visum maximè facere scire: quia Philosophus in libro de Sensu & Sensato, cap. 1. ad fin. dicit quod cæci nati habentes auditum, sunt magis sapientes, quam surdi nati habentes visum; igitur si sensus magis diligitur, quia est magis cognoscitius, secundum quod cognitio ordinatur ad scientiam, sequitur quod auditus sit magis diligendus. Si verò non loquitur de cognitione simpliciter, tunc videtur quod non est ad propositum, quia ex hoc deberet

concludere quod naturaliter desideramus scire. Item in sermone Paschæ Leo Papa præfert talem Thomæ visum, quoad certitudinem cognitionis. Responso, non quoad per se, & proprium obiectum vtriusque, sed fortè quoad corpus illud Christi experiendum. Item, contra hoc quod dicit visum plures differentias demonstrare: tactus enim plures demonstrat, quia tactus est dualium contrarietatum, visus vnus. Item, Philosophus 2. de Generatione, primæ qualitates sunt per se tangibiles: posterius autem non inuenitur sine priori: igitur vbicunq; inuenitur qualitas visibilis, & qualitas tangibilis, & non e conuerso; igitur plures differentias demonstrat nobis tactus, quam visus.

SCHOLIUM I.

RESOLVIT, *hominem naturaliter desiderare scientiam, & probatum est supra in prologo, quod sequitur, (secundum Maurium est additio) continet nos habere infallibilem cognitionem de actibus nostris, quod bene tractat Doctor 1. d. 3. q. 4. §. De tertiis cognoscibilibus num 10. Vide ipsum quaest. 3. prolog. num. 13. & 1. d. 8. quaest. vlt. num. 24. quibus locis docet esse per se notum, seu verum immediatum, quod habeamus istos actus, quia etsi possit esse illusio in medio, vel organo, semper notum est operanti se habere actum. Vnde rationes, quas hic adducit Doctor in contrarium, facile solui possunt. Ad primam patet de contingenti, esse certitudinem non ex vi terminorum, sed ex eorum, & unionis intuitione. Ad secundam, constat nobis in vigilia nos habuisse actus in somno, & quod illi actus sunt falsi; qui enim somniat se aliquid obuenturum vigilans non prosequitur illud, quia iudicat notitiam somnij falsam. Ad tertium ab intellectu. Ad quartum si cognoscatur intuitiue, per suas entitates fit, si abstr. actiue per species, de quo 1. d. 3. question. 6. & 7. & 2. d. 3. q. 10. & 11. de quibus locis, & aliis, intelligit, dum hic ait, contra hoc quare in questionibus de intellectu. Ad quintum conceditur illarum, si potentia non est separata. Vide eum 1. d. 3. quaest. 4. ad 3. pro Henr. num. 14.*

Respondeo ad questionem, veritas primæ propositionis patet ex dictis in introductione.

3
EXTRA.

Notandum circa ordinem inuestigandi veritatem circa scibilia, quod antequam queratur de scibilibus, oportet querere de modo sciendi, ex 2. Metaph. text. com. 14. & 15. & ante hoc impossibile sit illa scibilia scire, de quibus determinabitur: & an necessarium? & ante hoc an contingit nos aliquid scire, & an omnia? & quomodo? & ante hoc, an possit sciri aliquid nos scire: vel posse aliquid scire? Nam si non possit illud sciri, frustra queritur, an contingit nos scire? quia questio ista non est scibilibus, contra 2. Poster. & ante illud generalius, an possumus scire, id est, certam & infallibilem cognitionem habere de actibus nostris, & de quibus? an de nostro esse? an de viuere? an de vigilare? an de simplici intelligere? an de scire? an de credere? an de dubitare & opinari? & de cæteris actibus intellectus? an de velle & nolle? & cæteris ipsius voluntatis? an de sentire & phantasiari, &c. ? an de actibus motiue & vegetatiue, &c. ?

An possumus
scire nos scire
velle, sentire,
&c. vide Scot.
1. d. 3. q. 4.

Quod non communiter de omnibus videtur: quia contingentes sunt: igitur non est certitudo de eis, quod insunt. Item quicquid ponatur, per quid erimus

4

Visus an pro-
fectior audi-
tu.

erimus certi de eis, præter vivere? simile inest nobis, quando non insunt, sicut in somnio. Item, à quo cognoscuntur? non ab intellectu, quia singularia sunt: nec à sensu, ut patet de multis. Item, quomodo cognoscuntur? aut per essentiam: contra hoc quare in quæstionibus de intellectu: aut per speciem? quomodo venient species multorum ad intellectum, quorum nunquam fuerit species in sensu? Si dicas, cognoscuntur per experientiam: aut igitur, ut prius, per essentiam, aut per speciem. Item, si certum esset actus inesse, pars ratione & quales essent: & ita semper esset certum, quia intellectio, & qua sensatio esset vera: & qua falsa. Contra de viuro Aug. 15. de Trin. cap. 12. de vigilare. Arist. 4. huius t.c.26. Sunt autem quidam qui dubitant, &c. irrationabiles sunt tales dubitationes: ut utrum nunc dormimus, vel vigilamus: quærent enim rationem principij demonstrationis. Contra Petrus vigilans existimabas se visum videre. De credere Aug. 13. de Trin. cap. 1. & 2. De dubitatione 15. de Trin. cap. 12. Videtur quod oportet ponere certitudinem de multis istorum, & hoc sicut de per se notis & primis indemonstrabilibus: sunt enim aliqua propositiones contingentes primæ in genere suo, sicut necessaria in suo, & hoc videtur Aristoteles velle 4. huius ut allegatum est, ubi comparat hoc principij demonstrationis.

SCHOLIUM II.

RESOLVIT locum illum Philosophi omnes homines naturaliter, &c. etiam intelligendum de desiderio, seu appetitu naturali, non de elicito, quia quodlibet naturaliter appetit suam perfectionem, ut explicuit in prolog. num. 4. Iste autem appetitus, seu desiderium, non est aliquid re distinctum à desiderante, ut docet ipse 3. dist. 17. num. 3. & 4. dist. 49. quæst. 10. & alias passim, unde ad id, quod ait respondendo ad primum argumentum Henrici, si appetitus grauis est relatio, vel potentia; circa hoc stude: dicendum est esse in re ipsam rem appetentem, vel relationem fundamentalem, ut habet primo loco citato, qua idem est. Quod verò hæc relatio non distinguatur realiter à re, patet, quia sapius non habet terminum existentem, & ita in terminis habet Doctor 3. distinct. 18. in fine, neque separari potest ab appetente, ut hic habet ad tertium, manet enim habito desiderato, alioquin appeteret sui corruptionem.

Ad solutionem tamen huius quæstionis, notandum: quod 2. Phisicor. text. comment. 62. probatur naturam agere propter finem: aliter ibi non acciderent error, nec frustra; igitur intendit finem: igitur appetit: & tamen non cognoscit; igitur est aliquis appetitus sine cognitione, & cum perfectio sit aliquo modo finis perfectibilis, 2. Phisic. text. comment. 23. quia est finis motus: ideò ponitur desiderium naturale perfectibilis ad perfectionem: est igitur desiderium naturale in omnibus ordinatis ad finem alium à se: & perfectibilibus perfectione differente à sua essentia: ex hoc igitur procedunt probationes huius propositionis superius positæ in prologo: tamen omnes illæ rationes Thomæ ibi positæ videntur ostendere quod istud desiderium sit ipse intentio. * Contra, Henric. in summa quæstione 24. ad tertium argumentum,

Idem actus specie & eiusdem obiecti specie, videtur esse eiusdem potentie desiderium, præcedens cognitionem, & sequens est actus idem specie, & eiusdem obiecti: quia boni &c. Item 24. in solutione: mouens superius respicit finem vniuersalem, & eius est mouere & inclinare mouentia inferiora in suos actus & fines; igitur voluntas inclinatur alias potentias ad suos fines: sed hoc non potest nisi appetat illos. Item 15. de Trin. 7. cap. voluntas vult sibi & aliis, sicut intellectus intelligit sibi & aliis. Ad hoc responsio est de velle elicito, quod est vnius partis imaginis: non de velle naturali: de quo loquimur.

Contra Gandau. naturale desiderium conficitur omnem naturam ordinatam ad finem alium à se, & perfectibilem perfectione alia à se; igitur per aliquid commune omnibus, illud non potest poni voluntas, igitur, &c. Item intellectus si esset sine voluntate, esset perfectibilis, & ad talem finem ordinatus. Item, anima naturaliter desiderat vniri corpori, ut videtur, illud desiderium inest immediatè essentia animæ, quia sic immediatè vnitur. Istæ rationes conceduntur, quia non omne desiderium in homine est tantum voluntatis; & tamen voluntas primò appetit naturaliter suam perfectionem, & ex consequenti omnium inferiorum, sine quibus sua perfectio haberi non potest. Vnde homo primò naturaliter vult se intellectu, & voluntate ex consequenti.

Ideò respondendum est ad rationes Henr. de Gandauo. Ad primum argumentum, minor est falsa, quod est actus. Item, non est nisi boni commodi, non ut potentia obiecti, quia non est potentia, sed ut aliquid est sui finis naturalis: si igitur est appetitus grauis, nunquid grauitas, nunquid relatio, quæ est potentia, vel alia relatio? circa hoc stude. Ad secundum argumentum, ad maiorem, non inclinatur ista contra naturam, igitur secundum naturam, ergo in eis est inclinatio naturalis ad illud, ad quod à superiori mouente inclinatur, & ita ipsa appetunt & non illud mouens. Vterius, cum dicitur: hoc non potest, &c. falsum est, quia tunc Deus naturaliter appeteret perfectionem creaturarum, vel si non ipse, quia non mouet nisi voluntariè, tunc Sol naturaliter appeteret perfectionem particularis creaturæ, quod videtur falsum, quia tunc si illud agens non consequeretur illam, Sol videretur imperfectior, sic enim non consecutio desiderati desiderio elicito, siue in se, siue in alio: eo modo quo desideratur, contristat desiderantem: ita videtur quod non consecutio naturaliter desiderati in se, vel in alio, ponat aliquam imperfectionem in desiderante: Sol autem non est imperfectus, si aliquid inferioris non consequatur finem; igitur finis mouentis inferioris, est finis superioris indigens, non perficiens: sicut nos sumus finis creaturarum: ad talem autem finem naturale desiderium non est, sed tantum ad finem perficientem.

SCHOLIUM III.

IN solutione ad primum diffinit delectationem, de qua agit 3. d. 15. §. Aliter potest dici num. 8. & §. Vterius de tristitia. Vide scholium nostrum ad utrumque locum, ubi quadam de delectatione eiusque causis annotauit, de quo fusiùs egi in commentario ad quæst. 11. Scoti de Anima, Annot. 4.

Appetitus naturalis nō est actus.

Agens superioris non mouet inferioris nisi conformiter ad eius naturam.

5
Natura agit propter finē.

Al. Intellectus.

Ad

Ad secundum clarius responderetur, actum sequi amoto impedimento, quando inclinatum habet in se principium effectivum completum, ut in exemplo de igne; tale non semper est in homine, saltem respectu omnium scibilium. Vel aliter, actus sequitur desiderium cessante impedimento, quando desiderans est in potentia accidentaliter ad illum, secus, si est in essentiali; utraque solutio in re eadem est cum solutione Doctoris. De duplici hac potentia vide Scot. 2. dist. 2. quest. 10. num. 3. Ad quartum, dum ait voluntatem non posse velle ignorantiam, nisi ratione alicuius adiuncti conveniens, supponit bonum esse obiectum voluntatis, quod etiam tenet 3. dist. 33. num. 6. & 4. d. 49. q. 20. §. sed est hic unum, numero 8. & 2. dist. 23. q. un. §. Ad quest. num. 4. mansit tamen alius locus dubius an possit velle malum sub ratione mali: quod tenent Nominales, de quo dixi disput. 2. de Anim. sect. 3. & disput. 3. sect. 12.

Ad primum argumentum principale in contrarium dicendum, quod consequentia teneret, si illud desiderium sciendi, esset ipsius voluntatis actus elicitus; modò non est, sed illud desiderium sciendi est quædam inclinatio naturalis ipsius intellectus ad sciendum, cuius est etiam naturaliter delectari in scientia, cum habetur: sicut quælibet potentia habet naturalem inclinationem ad suam perfectionem, & delectatur in ipsa cum habetur. Hoc tamen quod prædicitur de delectatione dubium est, licet illud dicat Auicenna 8. Metaphysic. cap. ult. *Scias quòd delectatio cuiuslibet virtutis plena est acquisitio sue perfectionis.* Item, delectatio perficit operationem ut accidens inseparabile: igitur eiusdem subiecti est. Responsio: omnis delectatio est virtutis appetitus passio ex placenti percepta. Contrà: quomodo tunc corrupta violenter delectabitur? Respondetur; non delectabitur secundum voluntatem; sed secundum propriam potentiam appetitivam consequentem actum: omni enim potentie apprehensivæ correspondet propria appetitiva elicitiva actus appetendi, non solum appetitus naturalis, nec illius est delectari, lapis enim non delectatur deorsum. Vnde delectatio tantum videtur esse eius, cuius est desiderium elicitedum: vnde non tantum est dubium illud de delectatione, sed etiam impertinens ad propositum de naturali desiderio. Et cum accipitur, nihil desideratur nisi cognitum; verum est de desiderio voluntatis elicito ab ipsa: non autem de desiderio; quod est solum inclinatio naturalis: tale enim velle naturale vnius rationis, est in voluntate & in lapide, nec enim voluntas damnati aliquem actum amoris elicit in Deum, quem naturaliter amat, nec voluntas paruuli circa beatitudinem, tamen aliquòd velle elicitedum à voluntate præsupposita cognitione potest dici naturale, quia est secundum inclinationem naturæ, sicut velle dicitur virtuosum, quia est secundum inclinationem virtutis; sed ille non est propriissimus modus desiderij naturalis voluntatis.

Ad secundum argumentum, illud verum est de desiderio consequente formam, & perfectionem primam, non autem de desiderio præcedente formam. Et nota de æquiuocatione potentie, & desiderij superius in lectione. Ad tertium, est dicendum quòd propositio intelligitur de omni homine secundum se considerato: sicut anima

de se semper est nuda ab omni cognitione, & sic consequens est verum: quia non omnes homines sciunt secundum se considerari. Vel aliter, quòd desiderium est respectu habitus, ne generetur fastidium; sicut dicit glossa Petri prima c. 1. *In quem desiderant Angeli prospicere:* illa glossa loquitur de desiderio, quod est actus elicitedus à voluntate: & illud fortè non manet cum desiderato, nono de Trin. vltim. *Appetitus inhiantis fit amor tenentis,* an sicut imperfectum fit perfectum idem manens in substantia; an quòd desiderium corrumpitur, quia est sicut actualis motio, quæ corrumpitur adueniente termino, dubium est: Sed desiderium naturale nõ corrumpitur, habito ipso voluto: quia tunc ipsum esset principium appetendi suam corruptionem; sicut arguitur de priuatione primo Physic. t. c. 81. Vnde idem omninò videtur desiderium naturale & dilectio naturalis: quod ex hoc patet: quia Philosophus probat primam propositionem per dilectionem naturalem sensuum, quos non appetimus tantum non habitos, sed habitos amamus.

Ad quartum, dicendum quòd stant simul quòd homo naturaliter desiderat scire: & tamen actualiter & voluntariè velit contrarium; In nobis enim voluntas ex libertate potest contra inclinationem naturalem moueri, nunquam tamen per se vult non scire, sed per accidens: quia aliquid aliud vult magis actu elicitedo: ut pigritiam, vel ut remorsum conscientie: quàm scire aliquid ad quod est inclinatio naturalis.

SCHOLIUM IV.

SOLVIT argumenta contra rationem Aristotelis, probat omnes naturaliter desiderare scire, suadentia quòd non magis diligimus visum, quam alios sensus, pulchrà docet aliquid esse melius, quod tamen minus necessarium est, ut bene vivere quàm viuere: & sic visus est præstantior tactu. Vide eum qu. 6. de Anima, ubi probat visum ceteris sensibus perfectiorem, de quo ibi dixi in Comment. Annot. 2. ubi etiam ostendi visum ad acquirendam scientiam ceteris sensibus esse apriorem, quia uniuersalitate obiecti, immaterialitate, distantia, celeritate, & facilitate excedit ceteros, quod tenet hic Doctor ad secundum, de quo optime, & fuse agit in expositiōne text. prol. ubi præfert visum aliis ob cognitionis certitudinem, & cognitorum multitudinem, & soluit rationes in contrarium. Vide Anton. Andream hic q. 3. qua est de hac re tantum, & Ant. Tromberam qu. 4. de eadem. Ad tertium, optime explicat quomodo auditus per accidens supposita institutione vocum ad significandum, fit magis aptus ad disciplinam capiendam. Nota eius exemplum de silentio Monachorum, quod tempore Scoti melius quàm hodie obseruabatur. Scio tamen in quibusdam Monasteriis bene disciplinatis, ut in plurimum certis locis, Monachos signis tantum visibilibus suos communicare conceptus idque vidi in celeberrimo Sanctissimòque Claravallesi Monasterio obseruari; quod inter alia, antiqua Monastica disciplina, exemplum, cum in hoc Sanctorum habitaculo, (ubi Bernardus, cum nostro Malachia, pristinam conseruant pietatem) hospes, hererem; pro mea edificatio, notavi. Ad quartum, tactum esse duarum contrarietatum, humidis & sicci, calidis & frigidis, docet quest. 1. de Anima. Vbi etiam tenet duos

Appetitus elicitedus, & innotatus nõ opponuntur. Scot. d. 49. q. 10.

Desiderium sciendi, naturale.

Quid est delectatio. Al. percepto. Quomodo corrupta violenter delectatur? Vide 3. d. 15. n. 16.

Desiderium naturale elicitedum rationis in voluntate & lapide.

Naturaliter amat: j. appetitu innato. Scot. 1. d. 49. q. 10. §. sed estne actus? num. 7.

8
Desiderium est respectu non habitus.

dari tactus, dici tamen unum sensum, de quo quædam ibi notauit.

9 Ad illud contra signum Aristotelis, dicendum quod fallit per instantiam: quia melius est bene viuere, quam viuere, tamen magis odimus oppositum viuere, quam oppositum bene viuere: quia oppositum viuere destruit & viuere, & bene viuere. Vnde Philosophus 7. Topicorum cap. 2. glossat illam propositionem sic: *Nisi cum alterum infert alterum: & vult quod illa regula non teneat quando magis eligendum includit minus eligendum; sicut in exemplo proposito bene viuere includit viuere.* Similiter & in proposito, sensus visus includit sensum tactus, & oppositum tactus destruit tactum & visum. Ad aliud dicendum, quod visus magis facit ad cognitionem per se, siue ad scientiam, quæ est per inuentionem, sicut vult Philosophus ibi. Ad Philosophum dicendum, quod sicut ipse vult, auditus per accidens solum magis facit ad cognitionem, siue ad scientiam, quæ est per doctrinam in hoc, quod vox audibilis, quæ mouet auditum, est significatiua conceptuum, & hoc accidit voci secundum quod mouet auditum: & est immutatiua auditus.

Visus magis facit ad scire quàm alij sensus.

Auditus per accidens magis ad scientiam quàm visus.

Nota de silentio Monachorum.

Si enim eadem voces formarentur quæ modò, & non essent signa instituta conceptibus, auditio earum nihil iuuaret ad disciplinam: si etiam signa visibilia essent imposita ad significandum conceptus omnes, sicut de multis habent Monachi, visus tunc per illum modum conferret ad scientiam, per quem nunc confert auditus. Sed voces sunt signa promptissima: & propter illud videtur lingua data esse hominibus, secundo de Anima, text. com. 88. Sic patet quomodo auditus per accidens facit ad scientiam: quia suum obiectum ex institutione factum est signum conceptus: per quam institutionem, nihil sibi accrescit. Vnde per accidens auditus facit magis scire; visus autem per se & directè, mediante lumine naturali ipsius intellectus.

Ad aliud, quod verum est quod tactus est diuinum contrarietatum, & visus vnus: & ex hoc fortè sequitur quod tactus non sit simpliciter vnus sensus, tamen ex hoc non sequitur, quod tactus plures differentias rerum demonstrat: quia obiectum ipsius visus, scilicet lux & color in pluribus corporibus reperiuntur, quàm omnes qualitates tangibiles, si essent mille: & quia cognoscimus substantias per accidentia sua, & obiectum visus in pluribus corporibus reperitur, quàm obiectum tactus, vel alicuius alterius sensus particularis, idè visus plures res demonstrat, & magis facit ad scientiam: & idè magis diligitur.

Ad vltimum dici potest, quod illud habet veritatem, quando illud prius est de essentia posterioris, sicut animal de essentia hominis: sic non est in proposito: qualitates enim primæ non sunt de essentia lucis. Similiter illæ qualitates tangibiles non sunt simpliciter primæ: sed primæ sunt respectu susceptibilis earum susceptiui, cuiusmodi sunt hîc inferiora: immò simpliciter malè allegatur auctoritas illa ad hoc. Dicit enim ibi quod quærit principia corporis sensibilis: & illud est tangibile. Idè solæ contrarietates secundum tactum faciunt species corporis, puta corporis sensibilis, de quo ibi intendit. Sequitur post: *quoniam visus prior tactu quapropter & subiectum prius, id est, obiectum: sed non est obiectum visus, cor-*

poris tangibilis passio secundum quod tangibile, sed secundum aliud: & si contingat natura prius, scilicet secundum aliquam naturam communem corpori generabili, de quo ibi intendit, & corpori celesti, cuius est natura perpicui fortè. Ad aliud quod fuit tertium in ordinè de Leone Papa, responsum est superius.

ANNOTATIONES
MAVRITII.

SEquitur quæstio secunda de naturali appetitu Somnium hominum, immò omnium intellectualium naturarum, respectu scire. Vbi aduerte primò, quod Doctor hîc incidentaliter post oppositum disputauit illam difficultatem, quam in quæstionibus Antonij Andreæ inter quæstiones enumerant: licet ipse pro dubio litterali eam habet in expositione litteræ, vtrum videlicet visus magis facit scire: & adducit 5. rationes: & eas soluit in fine quæstionis.

In principio solutionis ibi: *Notandum circa ordinem.* vique ibi: *Ad solutionem tamen huius quæst. &c.* totum ponitur esse *Extra*, vel additio: & aliqui habent eam infra ad finem 4. quæst. sed est singularis passus, quare legatur hic.

Obiectiones quas ibi inducit, quod non communiter de omnibus, &c. facilliter soluuntur. Prima ex his quæ habet, quæst. 3. & 4. prolog. & quæst. 4. 3. dist. primi. & 45. dist. 4. & alibi sæpè: nam contingenti certò cognoscuntur & infallibiliter. Similiter secunda patet. Ad tertiam dic, quod ab intellectu etiam intuitiue secundum aliquos. Et videtur intentio huius. Ad quartam, potest concedi primum, si intuitiue, vel per speciem sui, vel alterius, si abstractiue. Quod ibi dicit, *Quare, scilicet in quæstionibus de intellectu:* vide vbi supra, & 3. dist. & 9. eiusdem, & in quæstionibus Collationum, & in quæst. lib. de Anima; sed se remittit ad alios, maxime qui negant cognitionem per essentiam. Ad quintam potest concedi quod infertur, remoto impedimento. Quod obiicit de Petro, fuit ex insolita Angeli visione attonitus, vt Paulus in rapto. Vel dic aliter, recurrendo ad causas naturales vehementis passionis, &c.

Infrà soluendo primam rationem Hentici, ibi: *Circa hoc stude.* potest dici ad illud dubium, vt patet ex sequentibus hîc, & alibi sæpè in doctrina huius, quod appetitus naturalis grauis, vel alterius, nihil aliud est quàm tendentia; quæ non est aliud à natura ipsa, quæ si sit relatio, est tantum fundamentalis.

Quod infrà tangit, exponendo illud August. 9. Trin. *desiderium inhiantis:* & licet vtraque expositio sit probabilis, prima tamen magis placet: sed vide curiosè in 3. dist. 26. & alibi.

Intentio Doctoris in hac quæst. est, quod desiderio naturali, licet non animali, vel intellectiuo, omnes homines scire desiderant.

Ex sensibus autem quibusdam quidem ipsorum memoria non fit: quibusdam verò fit. Et propter hoc alia quidem prudentia sunt, alia verò disciplinabiliora non potentibus memorari.

Ex textu prolog.

QVÆSTIO III.

Vtrum prudentia fit in brutis?

Arist. hic cap. 1. & lib. 1. de hist. anim. c. 5. & lib. 9. cap. 6. & sequens. Albert. hic cap. 6. D. Thom. lect. 1. Flandr. quest. 31. artic. 4. & 5. Fonseca cap. 1. Suar. disput. 1. Metaph. sect. 6.

Quod non, tū, quia prudentia est recta ratio agibilium sexto Ethic. cap. 6. sed bruta non habent rationem; tum, quia prudentia includit providentiam de futuris ex memoria præteritorum, quod non potest esse sine collatione præteriti ad futurum, conferre autem est ipsius rationis: tum, quia nihil cognoscunt nisi per sensus; sensus non est per se nisi sensibilibus propriis & communibus: nocivum autem & vtile circa quæ est prudentia, nec sunt sensibilia propria, nec communia; ergo &c.

Oppositum vult Philosophus in litera.

SCHOLIUM III.

PRUDENTIAM metaphoricè, non propriè esse in brutis. Optime explicat qualiter multa faciunt eo ferè modo, quo homines, non tamen propterea habere prudentiam, vel providentiam, quia carent deliberatione, neque cognoscunt futura quæ talia. In fine tangit an habeant memoriam necne, subens querere responsionem, quam invenies apud eum 4. distinct. 45. quest. 3. §. Iuxta hoc, num. 7. & seq. Problematicus est an detur memoria sensitiva ex diversis actibus brutorum cuiusmodi sunt providentia, vindictio, beneficiatio, nificatio, ac disciplinatio; suadetur ea habere memoriam, sed hæc omnia saluat ibi Doctor, negando ab eis omnem memoriam. Vide eum in expositione textus, qui præponitur huic questioni, ubi habet exquisita circa rem hanc. De quo Anson. Andreas questione 4.

Respondeo quod prudentia est in brutis metaphoricè: & hoc non respectu illorum quæ prosequuntur vel fugiunt ex naturali instinctu, sicut agnus sequitur matrem & fugit lupum: & hirundo facit nidum, & formica colligit grana contra hyemem: tum, quia illa non fiunt ex memoria: formica enim generata in æstate nunquid meminit hyemis: & tamen grana, colligit: memoria autem est pars prudentiæ brutorum, hic in litera: tum, quia talia quæ fiunt ex naturali instinctu consequuntur totam speciem necessariò; & circa illa non contingit sic & aliter agere: prudentia autem sicut in nobis, est habitus consiliativus; non de fine; sed de his quæ sunt ad finem, non circa necessaria, sed contingentia, ita etiam in illis est circa illa quæ possunt sic aliter facere: puta quod congreget, vel reponat, hoc in loco, vel illò: & ex hoc cumulo, vel illo, ex memoria loci, ubi primum granum reposuit, & cumuli vnde primum sustulit: & quod aranea magis facit telam in loco ubi maior est copia mularum, vel hirundo nidum ubi difficilior est accessus.

Ad argumenta: ad primum patet quod illa est definitio prudentiæ propriè dictæ. Ad aliud in litera, experimenti parum participant: & sicut aliquo modo habent experimentum, ita & collationem aliquam, licet non illam quæ appropriatur

rationi quæ est per discursum à noto ad ignotum.

Ad tertium, per cognitionem sensitivam interiorum aliquid cognosci, quod non cognoscitur per sensum exteriorum; licet fortè species illius sit in sensu exteriori, sicut ponitur de cognitione substantiæ per intellectum, quam nullus sensus cognoscit: licet, secundum quosdam, substantia multiplicet speciem suam cum specie accidentis. Quod autem sensus non cognoscat per illam speciem, quæ est in ipso, hoc est propter defectum virtutis cognoscitivæ, non speciei representantis: sicut medium non videt colorem, licet ibi sit species coloris.

Contra responsionem ad secundum argumentum: bruta multa faciunt ex cognitione eodem modo quo fierent ab homine cognoscente per discursum rationis; ergo videntur habere similem cognitionem. Antecedens patet: sicut homo syllogizans argueret: Per breviorem viam pervenitur ad intentum: hæc est brevior; ergo &c. Et ex tali discursu brevior em eligeret ad aliquid obtinendum. Similiter videtur canis eligere prosequendo leporem: & sic de aliis. Ad hoc dicitur quod licet similiter agant quædam, sicut homo ageret ex deliberatione, non tamen oportet quod similem cognitionem habeant: nam illud quod elicitur ex deliberatione, possit etiam idem non eligi, ex deliberatione, sed ex solo appetitu sensitivo: & similiter, fieret utraque actio exterior, sed non similiter foret uterque dominus suæ actionis. Contra hoc, ergo à simili possunt bruta agere, quasi habent prudentiam, siue collationem præteriti ad futurum; licet nullam habeant: prout enim formica contra hyemem, quasi cognosceret hyemem futuram: cum tamen hoc non videatur cognoscere, cum non habeat esse in se, sed tantum in sua causa, vel necessaria, si est necessarium; vel contingenti, si est contingens; non videtur ergo quod futurum ei cui est futurum, possit esse cognitum necessariò, vel probabiliter coniecturando, nisi ex causa: cognitio autem effectus per causam est per collationem propriè dictam, quæ negata est à brutis; ergo prudentia illo modo, quo est in illis, non videtur esse providentia futurorum ex memoria præteritorum. Respondeo quod illud potest concedi, cum in omni actione sua agantur, & non agant: & idè quod nullius actionis sint domini propriè, nihil agunt providendo sibi respectu futurorum ex memoria præteriti, sed videtur quod similiter agunt ex natura, quasi sic mota agerent.

Contra: quomodo ergo ponit Aristoteles gradus cognitionis in brutis? Respondeo quod secundum veritatem omnia bruta carent providentia futurorum per cognitionem. Sed quædam tantum præsentia cognoscunt, & nullum instinctum habent ad faciendum illa, quæ vtilia sunt in futurum; quædam cum cognitione præsentium, instinctum habent ad operandum: quasi futura providerent, tamen necessariò agunt, non ex præcognitione, nec liberè, vnde tantum similitudinariè prudentia sunt. Sed tunc quæres fortè, quare talia non consequuntur totam speciem? Respondeo: quod difforme est pertinet ad sensum, puta ex hoc cumulo colligere grana, & hic reponere: sed quod vniforme est ex instinctu naturæ est, puta simpliciter colligere quasi providendo, vnde sensus administrat instinctui naturali. Sed ex hoc videtur sequi

Bruta quædam faciunt sicut homo, non tamen ex deliberatione.

Bruta carent providentia.

Bruta non cognoscunt futurum: sed ex cognitione præsentium quasi providens futura.

videtur sequi quodd minus sit prudentia quo ad difforme, quam quo ad vniforme : quia in apprehensione sensitua nullus ponit prudentiam, quod autem difforme ibi est, pertinet ad sensum præcisè.

Aliter videtur saluari Aristotelis intentio, quia ipse ibi nihil loquitur de prudentia futurorum, sed tantum de memoria, & ex hoc concludit, & propter hoc alia prudentia sunt; quasi ille non sit gradus alius vltra memoriam.

Notandum est etiam, quod hinc non distinguit inter phantasiam & memoriam, nec inter sensum & æstimatoriam : quia omne animal sicut habet sensum, ita & aliquam æstimationem; & tamen omnis potentia apprehensua habet propriam appetitiam; ergo omne animal habet duplicem appetitum : vnum sensitua, alium æstimatoria. Sed vbi ista virtutes sunt sine aliis retentiuis, ibi nec est appetitio, nec apprehensio conuenientis sensibilis, nec conuenientis naturæ, nec sensibilis, quod pertinet ad æstimatoriam, nisi tantum in præsentia sensibilis. Prosequens autem tatum aliquid præsens, nullus potest dici prudens proprie, nec similitudinariè : quod autem habet phantasiam retentiua speciei sensibilis, & memoriam retentiua speciei conuenientis æstimatoria, si in absentia actu phantasiatur de sensibili, actu etiam æstimatoria de conuenienti. Et licet appetitus phantasie non impellat, quia fortè phantasiatum non est sensui delectabile; tamen si est conueniens naturæ appetitus æstimatoria impellet. Et tunc ex tali memoria & æstimatione, & appetitu, prosequendo absens, non delectabile sensui, sed conueniens naturæ, est actus bruti simillimus actu prudentiæ in nobis : quia quantum ad executionem similis : si enim non prosequeremur ex prudentia, sed post apprehensionem alicuius conuenientis, per longam deliberationem determinarem illud esse conueniens; & quia tale prosequeremur, non quia delectabile, nihil videtur eis deesse, nisi ista deliberatio; sed propter hoc non est in eis dissimilitudo in prosequendo. Sicut enim dicitur supra, multa nos non deliberando agimus, similiter quasi deliberaremus : summa similitudo est, si illud conueniens est conueniens eis, non pro tunc vtendo, quando quæruntur, sed pro futuro, tunc videntur prouidere: sed nunquam hoc faciunt propter cognitionem futuri, sed propter cognitionem nunc præsentem in æstimatoria de aliquo præsentem, vel præterito.

Sed contra hoc obiicitur sic: quare magis occurrit eis vnum phantasma mouens, quam aliud? Respondeo, quod fortius fuit impressum, primò occurrit cessantibus motibus sensibilibus exteriorum. Item arguitur : quare non nunc, sicut aliàs mouetur phantasia & æstimatoria? In hyeme enim non colligit formica grana. Item quare fugit delphinus contra tempestates, dato quod illas prius non senserit? Item, tunc quandocunque cessabunt vehementiora sensibilia, extra impellet phantasia & æstimatoria, & semper idem faciet quodlibet animal. Item, nunquid cognoscit præteritum sub ratione præteriti, aut tantum præsentis; sicut est phantasie cognoscere? quare responsum alibi.

Scoti Oper. tom. IV.

Sequitur tertia quæstio de prudentia brutorum, in qua ponit conclusionem, cuius prima pars est affirmatiua, & secunda negatiua contra Thom. hic in prolog. Metaph. in opposit.

Ibi infra, soluendo tertium principale, tangit opinionem Hellenici, & aliorum plurium de cognitione substantiæ, & suffocatione quadam sensus interioris, & loquitur famosè vt patet: quia aliter inferiùs determinat se, resoluendo intentionem Philosophi.

In fine quæstionis, vbi dicitur quare responsum alibi. Illud potest quæri apud Aristotelem in lib. de Animalibus, & Alber. Magnum, & Auic. & alios Metaphysicos. Sed breuiter ad primum dicitur, quod non concurrat in hyeme appetitus sensituius cum æstimatorio : quia non delectat tempus, & alia impedimenta occurrunt, instinctu etiam aliter agente, aliter operatur. Ad aliud recurrendum ad idem & ad virtutem cælestem, qua reguntur plurimum bruta. Ad tertium, posset concedi quod infertur, idem saltem secundum genus. Ad vltimum & quodammodò ad præcedentia : quare 45. d. 4. & in libro de Memoria & reminiscencia : & nota valde subtilem determinationem Doctoris, ad finem solutionis huius quæstionis, quia sapit.

Hominibus autem scientia & ars per experimentum euenit. Experientia quidem enim artem fecit, vt Polus rectè dicens : sed inexperientia casum.

QVÆSTIO IV.

Vtrum ex experientis generetur ars?

Arist. hic cap. 1. & 1. Post cap. 14. & 18. D. Thom. hic lect. 1. Albert. ibid. cap. 7. & 8. Flandr. q. 4. ar. 5. Fonl. cap. 1. q. 5. sect. 1. & seq. Suarez. d. 1. sect. 6. Vide Scot. q. 1. Post.

Quod non, secundum Philosophum in litera: habere quidem in multis singularibus experimenti est, habere quod in omnibus, artis est: sed ex multis non possunt concludi omnia: sed è contra; ergo, &c. Item, in litera habetur quod experti sciunt quia solùm; artifices verò propter quid, sed ex cognitione, quia, non concluditur, propter quid. Item, si ars fit ex multis experimentis, quæro, quam circunstantiam causæ dicitur, ex, non causæ formalis, nec finalis: constat, ergo vel materialis, vel efficientis, non primo modo, quia materia est pars rei, & immanet rei factæ: cognitio experimentalis est singularium, quæ non est pars cognitionis vniuersalis, quæ habetur per artem: nec secundo modo, quia tunc, aut sicut ex efficiente vniuoco, & tunc effectus & causa essent eiusdem speciei, quod falsum est; aut sicut ex efficiente æquiuoco, & tunc efficiens esset nobilior effectu, quod falsum est, quia ars est nobilior experimento. Item, secundum opinionem Platonis, ars & scientia insunt hominibus à natura; ergo non generatur ex experimentis. Probatio antecedentis est: quia Plato quæsiuit ab vno puero directè principia Geometrica, qui nunquam didicit ea, qui rectè interrogatus

Y y de

5
In quo actus bruti simillimus prudentiæ.

Brutis deest deliberatio.

Si bruta faciunt aliqua pro tunc eis non utilia, videntur prouidere.

6
Quare vnum phantasma potius mouet brutum quàm aliud?

Puer interrogatus à Platone de principiis Geometriæ, rectè respondit.

de principiis & conclusionibus Geometricis rectè respondit ad omnia. Sed tunc arguitur: nullus rectè interrogatus rectè responderet ad ea quæ ignorat, sed ille puer rectè interrogatus rectè respondit ad ea, & tamen nunquam didicit, ergo, &c.

Item, non videtur ex litera, quòd ex vno experimento ars generetur, sicut nec ex vna memoria experimentum; ergo necessariò ex multis: sed multa experimenta sunt multæ cognitiones eiusdem speciei; multa singularium in eadem specie, quæ cum sint accidentia eiusdem speciei, non possunt simul esse in eadem potentia experimentiua scilicet cogitatiua, vel alia, quæcunque sit; ergo nunquam ex experimentis, cum non possint esse plura simul, generatur ars; ergo, &c. Item, August. §3. q. 9. *ex sensibilibus non est extendenda sincera veritas*: quod primò probat, quia omne sensibile est continuè mutabile, sed de talibus non est certa apprehensio sensitua; & si sic, nunquam ex talibus haberetur experimentum, & per consequens nec ars. Item, arguit ibidem 2. cum omnia sensibilia sentiantur per sensum, non potest sensus paticipere, an patiatu ab obiecto vero, vel tantum à specie: sed à potentia nulla apprehensiu, est expectanda certa veritas, quæ non potest discernere inter obiectum verum & falsum; ergo ex cognitione experimentali sensitua, nunquam haberetur certa cognitio vniuersalis, cuiusmodi est ars.

Oppositum vult Philosophus in litera, & in 2. Poster. vlt. c. vbi ponit eundem modum generandi artem, sicut hîc.

SCHOLIUM I.

PRIMUM dictum huius literæ: *Scientia acquiritur nunc per inuentionem, nunc per disciplinam, & exemplo sanationis declaratur vtrumque. Secundum dictum:* *Ad cognitionem simplicem intellectus, necessaria est cognitio sensus, quia nihil est intellectus, quod non sit in sensu, 1. Post. 33. de quo vide Doct. 1. d. 3. q. 6. nu. 19. & q. 3. nu. 24. & 4. d. 45. c. 1. ad pro opin. Tertium:* *Potest intellectus virtute propria, sine cognitione sensus, componere, & diuidere, tam quoad principia, quàm quoad conclusiones, modò prahabeat cognitionem simplicem, id est, species terminorum, quoad principia; & notitiam medijs quoad conclusiones: requiritur tamen simultanea cognitio phantasia, quia nihil intelligimus in vniuersali, quod non phantasiemur in particulari, vt experientia constat, & tenet Doct. 1. d. 3. q. 6. ad 3. pro opin. Henr. nu. 19. ex Phil. 3. de An. sex. 2. & 39. Quartum dictum:* *Inuat cognitio experimentalis sensus, vt citius quis assentiatur principio, v.g. huic Totum est maius sua parte, quando videtur totum, & partes: tamen si sensus erraret in apprehensione terminorum, vt iudicando quod est remotius, esse minus eo, quod propinquius est, cum è contra sit, non ideo intellectus falleretur in suo iudicio, sed corrigeret sensum de quo Doct. 1. d. 3. q. 4. §. Respondeo aut circa n. 11. vide Ant. Andream hic q. 5. qui fusius ita explicat.*

Ad quæstionem dicendum, quòd dupliciter generetur scientia scilicet per inuentionem, & per doctrinam scilicet illa quæ per inuentionem prior est: nullus enim docet, nisi qui didicit: vel per doctrinam, vel per inuentionem: & si per doctrinam, adhuc habuit ab alio prius sciente. Est autem

de istis duobus modis addiscendi, sicut de sanatione: quandoque enim natura est ita potens, quòd sine adiutorio extrinsecò inducit sanationem: quandoque indiget adiutorio extrinsecò: sed adhuc illud extrinsecum non est nisi instrumentum, & natura principaliter est sanans: ita in quibusdam naturale lumen intellectus est ita potens, quòd esse se sufficit quòd applicet principia ad omnes: & tunc dicitur scientia acquiri per inuentionem. Quandoque non potest, & tunc iuuatur quibusdam signis sensibilibus propositis sibi à docente: per quæ docens exprimit applicationem quam apud se habuit, & addiscens concipit: & in virtute luminis proprii conclusioni consentit: quam deductam esse videt ex principiis sibi prius notis. De generatione ergo per inuentionem determinat hîc Philosophus.

Sed hoc non est verum, scilicet quòd tantum de ista determinetur hîc: quia addiscens non potest addiscere nisi cognoscat ad quid instituta sunt signa quæ proponit docens, & nisi illa signata aliquo modo concipiat; igitur tam quantum ad apprehensionem simplicem est sibi necessaria cognitio sensitua, quàm, quantum ad cognitionem principiorum per modum occasionis: quàm etiam quantum ad cognitionem conclusionis: quia vera est: nisi enim eam nouerit per experientiam, tantum crederet docenti afferenti eam: nec sciet eam quia; nec propter quod, donec demonstretur: & talis fides sufficit ad demonstrationem addiscendam ab alio plura quàm ad per se inueniendam: quia non inueniretur per se fortè; nisi præsupposita certa cognitione, quia, quæ habita quæretur causa inuenienda per viam diuisionis.

Vbi sciendum, quòd prima operatio intellectus, vt haberetur 3. de Anima t. c. 21. est apprehensio simplicium, quam consequitur compositio, vt actus secundus; & argumentatio, vt tertius actus: simplicia autem si sunt sensibilia, hoc dubium est: quia fortè secundum Auicennam sexto scilicet naturalium, part. 1. & secundum Augustinum si quis viuere, & nihil vnquam sensisset, & esset in statu perfectæ ætatis, cognosceret se viuere, & esse; ergo hîc saltem certum est, quòd cognitionem intellectiuam non præcedit sensitua, vt origo, etiam si aliunde posset oriri, non posset intelligi in vniuersali, nisi prius sentiretur in singulari: quod probat Philosophus primo Posteriorum: t. c. 33. quia deficiente sensu, deficit scientia de sensibilibus illius sensus: quam impossibile est accipere. Si autem illa simplicia non sunt sensibilia, puta substantiæ & intentiones secundæ, & huiusmodi, tunc alia concipiuntur ab intellectu, primo actu intellectus, non sine apprehensione sensibilibus, ex quibus cognoscuntur vel per discursum, vel quædam illorum: eò quòd multiplicat species suas cum speciebus sensibilibus, secundum diuersas opiniones; igitur nullo actu intellectus cognoscitur aliquid à nobis, nisi præcesserit cognitio sensibilibus in sensu, hac autem cognitione præexistente generantur consequenter posteriores cognitiones in sensu communi & phantasia.

Et vterius: quia illud quod existit in virtute phantastica, vt ibi existit, est improporcionatum, vt moueat intellectum possibilem, secundum quosdam; ideo attribuitur ei aliqua forma ab intellectu agente, virtute cuius potest mouere intellectum possibilem. Ille igitur, sic conceptis simplicibus, potest virtute propria, ipsa componere, vel diuidere: conceptus autem tales complexi, si

Scientia nã acquiritur per inuentionem vel doctrinã, & quomodo.

Videtur additio.

An cognitio sensus præcedat scientiam.

Experientia quomodo facit ad principia cognoscenda?

sint primorum principiorum, cognoscuntur esse veri lumine naturali intellectus: quia principia cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, ex primo Posteriorum; t.c.6. etiam cognosci possunt, quia veri sunt ex frequenti cognitione sensitiva, memorativa, & experimentalis: per quas cognoscimus terminos talis principij, in suis singularibus in re esse coniunctos; sicut sensu frequenter vidit hanc totalitatem, & hanc maioritatem coniungi. Sic ergo patet qualiter cognitio experimentalis valet ad cognoscendam illud, quod est principium artis & scientiæ, de quo habetur secundo Posteriorum: tex. c. vii. quia & propter cognitionem simplicium, quæ cognitione sensitiva apprehenduntur, & propter cognitionem veritatis in compositione; sicut dictum est.

5
Ad simpliciter apprehensionem non est necessaria experientia.

Quoad primum non est cognitio experimentalis, siue frequens acceptio sensibilium, necessaria: sed aliqua apprehensio sensibilis est ita necessaria, quod sine illa impossibile est vel simplex, quod est terminus principij; vel compositum ipsum ab intellectu concipi: & idem etiam æquè verum est de conclusione; sicut de principio. Quoad secundum iuvat cognitio experimentalis: ut citius assentiat principio affirmatiuo, si per sensum cognoscatur coniunctio extremorum in singulo: negatiuo, si disiunctio: sed non est necessaria nec ipsa, nec aliqua apprehensio sensitiva. Licet enim nunquam per aliquem sensum videatur hæc affirmatio, vel negatio, nec eorum separatio in re, si tamen ex sensibilibus apprehenditur affirmatio, vel negatio, & intellectus componat hanc propositionem, *De omni est affirmatio, vel negatio vera*, assentitur isti. Et etiam ubi sensus percipit coniunctionem singularium terminorum in re, adhuc certius adheret principio complexo per naturale lumen intellectus, quam propter aliquam apprehensionem sensus. Si enim in apprehensione sensus esset error, & intellectus iudicaret sensum errare in hoc, & tamen à sensu errante acciperet notitiam simplicium, & illa componeret ex sua virtute, adhuc intellectus circa illud principium non erraret, quantum ad veritatem compositionis. Quo ad conclusiones, cognitio sensitiva est necessaria propter apprehensionem simplicium, sicut prius dictum est; sed non est necessaria quoad veritatem compositionis: Sed quoad veritatem compositionis, interdum iuvat cognitio experimentalis, ex frequenti memoria genita, & hoc tantummodo, quia conclusio vera est, & cum intellectus assentiat conclusioni, quia vera, id est, ex frequenti acceptione sensibilium: & considerat illud cui assentit non esse per se notura, nec primum principium, cognoscit illud esse verum habens causam: & sic excitatur ad inquirendum propter quid illius veri. Vnde experti conclusione, quia est, videntur se habere circa illam, sicut admirantes nescientes adhuc causam eius quod cognoscunt, quia verum est, & ex hoc incipiunt philosophari, & causam inquirere. Admiratio tamen minus est

Intellectus accipiens simplicium notitiam à sensu errante, certè & verò iudicare potest. Sec. d. 3. q. 4.

Admiratio minus est quam experientiam in.

quam cognitio experimentalis: quia admiratio potest esse ex unico actu sentiendi: cum adhuc non habeatur pro certo, quia ita semper est.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT pulcherrimè quomodo ex multis experienciis generatur ars, seu cognitio universalis factiva: & quomodo inductio, & an hæc generat scientiam veram. Vide ipsum in positione sextus huius quæstionis & seq. ubi circa hæc exactè, & clarè procedit, & 1. d. 3. q. 4. §. De secundis cognoscibilibus, num. 9.

Ad primum argumentum principale potest dici secundum Philosophum 8. Topic. cap. 6. quod inducenti in multis singularibus oportet vniuersalem concedere, vel ferre instantiam, alioquin proteruit respondens; expertus habet cognitionem in multis, & in nullo fertur instantia: igitur potest accipere; quia ita est de omnibus. Contrà: quamuis dialecticè concludatur respondenti secundum artem nunc dictam, tamen scientia non generatur per hoc: licet ita etiam sit in multis, non est necesse ita esse in omnibus, quamuis nesciat quis ferre instantiam: & quamvis non est necesse esse ita in omnibus, non est firma ad hæsiō, quod sit ita in omnibus. Ad hoc dicendum, quod argumentum probat verum, quod experimentalis cognitio quantumcumque frequens, non infert necessariò ita esse in omnibus, sed tantum probabiliter: & ex hoc sequitur quod non sit sufficiens causa ad generandam artem, vel scientiam: quod concedi potest, sed tantum coadiuuans & occasio. Per hoc etiam dicitur ad secundum, quod ex experimento non sequitur notitia scientifica, propter quid: sed quia, ex experimento cognoscente, quia est, datur occasio sic inquirendi causam: & sic inueniendi propter quid, & per consequens sic esse in omnibus singularibus. Vnde expertus per singularia arguit per simile, quod sicut est de vno singulari, & de pluribus; sicut est in multis singularibus, sic est in omnibus. Quod autem simile sit de vno singulari, & de aliis, idem accipitur, quod subiectum comparatur ad prædicatum, non secundum accidens: nec secundum illud in quo differt ab alio singulari, sed per se & secundum naturam sui communis.

Inductio non generat scientiam.

Expertus quomodo ex singularibus colligit vniuersalem conclusionem?

Contrà: quomodo per experientiam sciam quod prædicatum inest multis singularibus per naturam sui communis, cum contingat dubitare de aliquo singulari non viso, quod ipsum non consequitur prædicatum. Item, supponere quod singulare per naturam sui communis in qua assimilatur alij singulari, sit tale, hoc est supponere quod commune sit tale per se: sed hoc est petere: quia illius notitia accipitur à singularibus. Item, arguitur confirmando secundum argumentum principale: si enim quia in multis singularibus visum est hoc consequi illud, idèd arguitur ita esse in omnibus: quasi causaliter; hoc non tenet, nisi quia natura communis est per se causa illius in com muni; sed illud est dubium magis, vel æquè cum conclusione.

7

SCHOLIUM III.

PONIT tres falsas opiniones de scientia generatione. Prima ait nullam esse veram, sed apparentem tantum, quam tenuit Anaxagoras & Homerus ex Arist. 4. Met. sex. 22. ubi vide expositionem Doctoris. Contra hanc opinio disputat 1. d. 3. q. 4. à §.

Prima num. 4. Secunda est Avicenna de influxu specierum, de qua hic non tractat. Tertia est Platonis, scientiam non acquiri, sed esse nobis innatam. Hanc refutat ex Aristotele, Augustino, & rationibus claris.

necessaria coniunctio animæ ad corpus; nec sensus nobis necessarii. Sed hoc non mouet: quia possent esse necessarii propter perfectionem compositi; licet per ipsos scientia non acquireretur; sicut potentia augmentatiua est necessaria in perfecto quanto. Item quarto, arguitur sic contra Platonem: est aliquod sciens quod est sua scientia; aliquod sciens quod non est sua scientia: sed sua scientia est sibi innata; ergo rationabile & possibile est ponere tertium gradum, aliquod scilicet sciens quod nec est sua scientia, nec scientiam habet sibi innatam, sed scientiam quærat. Item, nunquam est ponenda pluralitas sine necessitate 1. Physicorum, tex. c. 50. de finitate principiorum, & de Anima 3. tex. c. 60. natura non abundat in superfluis, nec deficit in necessariis; sed nihil apprensens in homine concludit necessariò scientiam sibi esse innatam; ergo non est hoc ponendum.

Pluralitas sine necessitate tollenda.

SCHOLIUM IV.

INTELLECTVM posse accipere notitiam à sensu errante, & formare inde propositiones certas, tam mediatas, quam immediatas: v. g. si cæco in somno imprimerentur species colorum, acciperet intellectus eius apprehensionem simplicium à phantasia errante, quia vidente phantasmate, pro re, tamen eodem modo postea formaret certas notitias, sicut & is, qui acciperet notitiam simplicium à sensu non errante, de quo optime tractat Doctor 1. d. 3. q. 4. §. Respondeo, aut circa, num. 11. hinc infert cognitionem intellectus esse certioram sensitua, quia sensus non reflectit, nec propriè indicat, de quo dixi in comment. ad quest. 9. Scoti de An. annot. ad 3. arg. nec obstat, quod ait Aristoteles 2. An. c. 7. sensum non posse decipi, quia intelligitur secundum se, & circa proprium sensibile, exclusis impedimentis, ut habet hic Doctor, num. 15. de quo in comment. quest. 10. eius de An. con. 5. ubi de hoc plura.

Item, quare diuersi contraria opinantur, & non omnes omnia sciunt? Secundo directè ad clariorem intellectum quæstionis, est considerandum, quòd à sensu siue errantis, siue non, potest intellectus apprehendere simplicia, & ita iam vniuersalissima; quia ad quamecunque apprehensionem sensituiam imprimantur intellectui eius & res, simplicibus apprehensis à sensu vero, vel falso, propositiones sunt virtute propria intellectus primò de vniuersalioribus, postea de aliis. De vniuersalissimis verò, factis communibus conceptionibus, statim intellectus illis assentit, non propter sensum, imò certius quàm posset per sensum, dato quòd à sensu accepisset agnitionem veritatis illarum propositionum; alias propositiones facit, & immediatas de minùs vniuersalibus; sed non statim notas, nec scitas esse immediatas; quia termini non cognoscuntur. Inquirendo verò quid intelligitur per terminos, regulatur intellectus diuidendo & amouendo vnum, & attribuendo aliud per communes conceptiones: cognito quid dicitur per nomen, cognoscitur si propositio est immediata: & statim ei propter se adhæretur. Cognoscitur etiam de mediata ex cognitione terminorum, quòd ipsa sit mediata, quò cognito intellectus sua propria virtute potest omnes propositiones immediatas de terminis illius conclusionis, vel alterius ordi

II A sensu errante potest intellexisse accipere simplicia. Scot. 1. d. 3. q. 4.

Intellectus terminis cognoscitur si propositio est immediata.

Opiniones antiquorum.

T. o. 62. & sequentibus.

Additio.

Quare puer ad aliqua respondet ordinatè, ad alia non?

10

Ad completiorem ergo & ampliorem solutionem; istius quæstionis, sciendum est primò quòd modum ponendi Aristotelis de generatione scientiæ in nobis per experimentum & inuentionem negant tres opiniones. Quarum vna est de veritate apparentium, propter mutabilitatem sensibilem, & deceptionem sensuum, quæ fuit opinio antiquorum, dicentium apparentia omnia esse vera: de quorum opinione habetur 4. huius, t. c. 21. & probabilitas opinionis tangitur 6. & 7. arg. principali, quæ sunt Augustini. Secunda est opinio Avicennæ de influxu specierum ab Intelligentia, quam ponit 9. Metaphysicæ suæ: quam improbare non est præsentis negocij. Tertia est opinio Platonis ponentis scientiam nobis innatam: cuius vna ratio ponitur superius in arguendo ad quæstionem, & est ratio quarta ad quæstionem. Alia ratio innuitur 1. Posteriorum, t. com. 4. quæ talis est: Nullus quærens ignotum, inueniet nisi à casu: quia si inuenerit, nesciet quòd illud quæsiuerit: ergo omnis discens quærens aliquid, priùs sciuit illud. Confirmatur, quia non videtur quòd natura sit minùs sollicita de homine, quàm de brutis, imò per Philosophum 2. Cæli & Mundi, perfectiora superiora perfectionem suam acquirunt paucioribus, vt orbis superior, quàm inferiores; sed sensus in brutis statim acquirunt suam perfectionem vnicò actù; ergo multo magis intellectus in hominibus.

Contra opinionem Platonis arguit Aristoteles 2. Posteriorum c. vlt. sic: inconueniens est cognitiones certissimas demonstrantem latere: sed antequam addiscamus, non percipimus eas in nobis; ergo non insunt. Confirmatur maior: quia habitus intellectualis etiam debilissimus, non est in nobis, quando certus sumus de illo quòd nobis inest: nec latet, omnis enim opinans, dubitans, & credens certus est se opinari, dubitare, & credere. Vnde Augustin. 13. de Trinit. c. 1. & 3. fidem vniuisquisque in se videt, &c. vide ibi quæ habentur.

Contra: ergo omnis sciens scit se scire, cuius oppositum dicitur in responsione ad secundum principale. Probatur etiam: quia Apostoli sciuerunt viam: quia Christus dixit, viam scitis; & tamen nescierunt se scire, quia tunc Thomas mentitus fuisset, nescimus quò vadis, Augustinus super 1. Ioannis.

Item, contra Platonem arguit August. 1. de Trin. c. vlt. vbi multum loquitur de ista materia sic: si puer idè rectè respondet de conclusione, quia priùs sciuit: ergo si priùs interrogaretur de ea, antequam de principio, vel de conclusione remota à principio, rectè responderet, quòd falsum est: nunquam enim rectè responderet nisi ordinatè interrogatus: vbi principia statim videret & connexionem ordinatè propositorum, & sic demonstratiuè doceret. Item, quare interrogatus de sensibilibus, vel de aliis, non demonstratiuè se habentibus, non rectè respondebit. Item, tertio contra Platonem: natura videtur primò secundum originem intendere perfectionem potentiarum inferiorum, quàm superiorum: patet de intellectu & voluntate; ergo similiter est de sensu respectu intellectus, aliter non videtur

ordinate simul omnino, modo quo possunt ordinari; & si inueniat alias immediatas de terminis illis, quas cognouit esse immediatas ex cognitione terminorum antecedere ad illam mediatam, statim virtute luminis sui assentit connexioni: quia syllogismus perfectus est, qui nullo eget, &c. 1. Postet. t. c. 1. & conclusionem cognoscat, sic vltra ad alias; igitur cum, quocunque errore posito in sensu, possint simplicia apprehendi, sicut & modò, & propositiones formari, & deueniri ad hoc quæ immediata, & quæ mediata, & mediatarum illatio ex immediatis cognosci, sequitur quòd omnes conclusiones naturaliter nobis cognoscibiles per demonstrationem, cognosci possent; etiam si omnes sensus errarent, vel aliquis sic, & aliquis non. Confirmatur illud, quia si per somnium essent cæco nato impressæ omnes species colorum, quamuis acciperet apprehensionem intellectualem de coloribus à sensu errante, quia à phantasia vteute phantasmate pro re: tamen omnes propositiones posset ipse formare de coloribus, quas alius, mediatas & immediatas, & per immediatas ad mediatas deuenire: & in nullius simpliciter demonstrabilis notitia, deficeret; sed tantum in cognitione propositionis alicuius, quæ non esset sibi demonstratiuè possibilis probari, sed tantum cognoscibilis ex frequentia sensus, & conclusiones dependentes ex tali propositione ignoraret.

Secundum ista videtur concedendum quòd in nobis cognitio intellectiua sit certior simpliciter quàm sensitua: quod probatur, tum quia de omni sensitua potest intellectus iudicare, qualis ipsa est; tum, quia certitudo nunquam est in apprehendendo verum, nisi talis sciat veritatem apprehensam: vel sciat illud esse verum quod apprehendit: nam si opinando apprehendam primum principium; licet illud quod verum est, necessariò apprehendam, tamen non sum certus: solus autem intellectus reflectitur iudicando se apprehendere verum, & hoc concordat secundæ rationi Augustini, superius positæ ad quæstionem quòd per sensum non discernitur verum à falso, non quin verum apprehendat; sed non potest iudicare illud esse verum, discernendo ipsum à falso: tum, quia sensus nunquam percipit immutabilitatem obiecti; licet illud quod immutabile est, sentiat: non enim percipit nisi tantum obiectum vt disponitur tunc, quando sentit: & ita non est ipse certior de immutabili, quòd sit immutabile, quàm si continuè mutaretur. Hoc consonat primæ rationi Augustini ad quæstionem positæ; non quòd sensibile semper mutetur, sed perinde est respectu sensus, ac si continuè mutaretur.

Sed contra hoc arguitur sic: Primò, quia nullus intellectus iudicat de actu sensus nisi per notitiam aliquam acceptam à sensu, fortè veriori, & tunc iudicat sensum nunc non errare, sed si in omni actu sensus erraret, intellectus non haberet per quid iudicaret sensum nunc errare. Respondeo ad hoc, quòd intellectus iudicat de actu sensus per notitiam ab actu sensus acceptam occasionaliter, vel quoad apprehensionem simplicium: non quoad compositionem principiorum & conclusionum. Item arguitur sic: sensus semper est verus respectu proprii obiecti, licet non aliorum; actus autem reflexus qui ponitur in intellectu non est verus, nisi à veritate primi actus; ergo propter illum actum reflexum, non est dan-

da maior certitudo in intellectu. Item, quare non potest sensus communis sic iudicare de sensu inferiori? Respondeo quòd non tantum propter actum reflexum danda est maior certitudo intellectui quàm sensui, sed propter compositionem, & diuisionem, quæ vel nota est per se intellectui, vel ex per se notis inferitur, in quarum neutra dependet cognitio intellectus à sensu, nisi occasionaliter. Per hoc patet ad aliud. Item 8. Physicorum, t. c. 26. & 27. parum ante illud, *mouentium*, &c. videtur vocare sensum digniorem ratione, & quòd sufficiens est fides contra illos, contra quos ibi arguit, quia videmus aliqua nunc quiescere, nunc moueri. Item, si secundum Augustinum intellectus discernit verum à falso, & percipit immutabilitatem sui cogniti: quæro per quid? aut per notitiam acceptam à sensu, & stat primum argumentum supra; quòd si omnis talis est falsa, intellectus male iudicabit: aut per notitiam aliquam innatam non acquisitam per sensum: talis non ponitur.

Ad primum horum dicendum, quòd dignius ratione est intellectus, quo aliquid est per se notum, non sensus. Ad aliud dicendum quòd certitudo propriè, non est nisi circa compositionem & diuisionem, quæ ad intellectum tantum propriè pertinet: prima operatio intellectus semper vera est, licet sequens sensum errantem: ita enim concipitur albedo, si visus apprehendit illud esse album, quod est nigrum, sicut si albedo conciperetur à sensu verè vidente album; quia sufficit quòd species verè representatiua albi, veniat ad intellectum, ad hoc vt simplici apprehensione album verè apprehendatur. In compositione autem & diuisione, sicut dictum est supra, errat intellectus sequens sensum errantem, sed non circa prima principia; nec circa conclusiones, quas ex primis principiis deduxit; sed circa alias conclusiones, quarum aliam notitiam non habet nisi à sensu errante. Sed adhuc circa tales, licet aliquis sensus erraret, tamen non oportet intellectum sequi, sed oppositum tenere si iudicet hunc sensum errare.

Sed quomodo iudicabit, quis sensus est verus, & quis errat? Responso. Gaudens in Summa dicit, quòd omnis sensus est verus, cui non contradicit alius sensus verior: vel ipsemet aliàs meliùs dispositus, vel notitia aliqua intellectiualis accepta ab alio sensu veriori; vel eodem aliàs meliùs disposito. Sed quomodo iudicatur quis sensus est bene dispositus? Responso: per se notum videtur quòd natura, ex quo est causa per se, & non libera, vt in pluribus rectè agit, & error si contingat, in minori parte accidit; quod ergo sensus vt in pluribus dicit, hoc est verum.

Contra: vnum non oportet pluralitate iudicare, quia tunc si tantum essent tres sani, & omnes alij infirmi, iudicium sanorum refutandum esset. Item, semper visus errat de quantitate Solis & Lunæ, & fractione baculi in aqua, &c. Item, per illam rationem superius positam de simplici apprehensione intellectus, videtur ostendi quòd sensus semper sit verus, cum eius apprehensio sit simplex, & illius cuius habet speciem vndeunque genitum. Hoc etiam confirmatur; quia sensibile agit secundum quòd est in actu, & sensus cognoscit secundum quòd mouetur à sensibili; ergo semper verè cognoscit. Ad primum non pluralitate sensuum simul; sed pluralitate

Omnes conclusiones naturaliter scibiles, cognosci possent. Et sensibus omnibus errantibus. Scot. 1. d. 3. q. 4.

Cognitio intellectiua certior quam sensitua.

Sensus non discernit verum à falso.

14
Certitudo proprie tantum in compositione.

Apprehensio sequens sensum errantem, vera.

Quando intellectus sequens sensum errantem, errat?

15
Quomodo discernitur quis sensus errat? Scot. 1. d. 3. q. 1. m. 11.

Reiicit Henricum.

fenfationum hoc est, quia fenfus frequentius ita fenfit. Item, hæc est alia cognitio accepta à fenfu certiori, quàm fit fenfus infirmi, per quam iudicatur fenfum infirmum errare. Ad secundum per idem, quia fenfus dicit distans minùs apparere, & ratio naturalis dicit, quia remotius agens, debiliùs agit, cum sit finitæ virtutis. Ad tertium concedatur conclusio de sensibili proprio: tamen circa sensibile commune, & per accidens, vel in componendo hæc illis, decipitur fenfus.

Vifus non errat circa proprium sensibile.

16
Conclusio per syllogismum, principium cognoscitur per inductionem.

Item contra prædicta arguitur, dicit Aristoteles 1. Posteriorum, t.c.1. *Omnia cognoscuntur per syllogismum: vel per inductionem: conclusiones per syllogismum: principia per inductionem:* sed hoc tu negas, quia principia notiora sunt secundum te singularibus inducentibus. Potest responderi ad intellectum eius ibi, quòd fenfus est necessarius propter notiam terminorum. Vnde vniuersalia non cognoscuntur sine inductione, id est, sine cognitione alicuius singularis, quod non cognoscitur sine fenfu in sensibilibus, ergo in illis si deest fenfus, deest scientia: non oportet autem accipere *inductionem* ibi pro specie argumenti; saltem si sit argumentum: veritas præmissæ non cognoscitur à fenfu, sed tantum extremum compositionis accipitur à fenfu: intellectus autem accipit idem, & facit compositionem, & adhæret, & inde arguit inductiue. Contrà: saltem prius tempore intellectus adhæret singulari propositioni, antequam principio probato per inductionem. Dic quòd verum est de cognitione sensitua, qua cognoscitur coniunctio terminorum extrâ. Sed ista cognitio est occasio cognitionis principij, non causa; vnde inductio est hîc non simpliciter, quia vniuersalis fortè est prima & immediata: singularis tantum per se & mediata: nec fortè probatio dicitur, sed manu ductio: quia quodocunque iste intelligit principium, magis adhæret illi, quàm singulari inductenti.

SCHOLIUM V.

OCCASIONE confirmationis secundi argumenti posita num. 9. tota sequens disputatio de scientia, atque de dependentia cognitionis intellectus à fenfu, vel eius experimento, inserta est, & nunc secundo respondet ad primum principale, & licet in modo explicandi solutio videatur diuersa, re tamen ipsa coincidit cum prima solutione. Quod habet ibi, item dato quòd num. 18. probant ista argumenta tria E, F, G. per has literas vult significari tres instantias positas num. 17. contra responsionem ad dubium quomodo ex effectu sensibili deuenitur in cognitionem causa. Solebat Doctor, vt hic aduertit Mauritiu, argumenta, & solutiones in margine per literas notare, & computare. Explikat optimè ad secundum etsi non ita clarè, quatuor gradus cognitionis & tres ignorantia. Ad tertium, licet videatur supponere intellectum agentem, & possibilem realiter distingui, tenendum est oppositum ex ipso 2. d. 16. & Quodlib. 15. a. 1. de quo dixi comment. ad q. 13. de An. con. 4. Circa ea que ibidem agit de causalitate phantasmatis in intellectu, vel è contra, vide comment. ad q. 17. de An. vbi à nu. 5. contra Caiet. ostèdo nihil causari ab intellectu in phantasma, neque è contra. Probabilius etiam esse ostendi phantasma non efficere Physicè speciem intelligibilem, neque ad eam sic concurrere.

Ad primum argumentum principale dicendum, quòd ex multis singularibus cum hac propositione, *natura agit, vt in pluribus, nisi impediatur*, sequitur vniuersalis: & si non sit causa impediibilis, sequitur simpliciter quòd in omnibus. Ad secundum dicitur: quòd ex cognitione experimentalis non sequitur cognitio faciens scire, *propter quid*, sed experto, *quia*, ita est de principio; sufficit, quia illud non cognoscitur *propter quid*; & statim cognita conclusione cognitione *quia est*, experto datur occasio inquirendi causam: & sic inueniendi *propter quid*, & per consequens de omni, quo ad præcedens argumentum. Contrà, quomodo ex effectu sensibili deuenitur ad noticiam causæ? Responso, diuidendo sic, in A sunt B, C, D, si vis scire quòd est causa D, B. an C separa hîc, vbi inuenies B, siue C. Si ibi D consequitur B & non C, ergo in A, B fuit causa D; sic etiam contingit causam cognoscere, si plura essent coniuncta. Contrà, volo vt B, C, D, vbique sint coniuncta: tunc non valet hæc via. Item pone quòd vbi est B, ibi est D, & non vbi est C. Ex hoc sequitur negatiua: quòd in A, C, non fuit causa D: sed non sequitur affirmatiua quòd B fuit causa D, propter fallaciam consequentis: habet enim antecedens aliam causam veritatis duplicem, vel triplicem: vnâ quòd D sit causa ipsius B: aliam quòd F, B, & D, sint duo effectus necessarij eiusdem causæ: ita quòd neutra sit causa alterius, sicut se habet lucere & calere in igne. Tertiam quòd B, etiam si non sit prius tempore ipso D, adhuc potest dici quòd non est causa propriè: sed tantum est sine qua non: vt priuatio in materia respectu mutationis, intellectus respectu volitionis, & multa alia: sed hoc non valet; quia sola causæ sine qua non, nunquam ponit effectum.

Quomodo ex effectu sensibili cognoscitur causa?

Si dicas: *quia B est prius naturaliter ipso D unde hoc probabitur?* Responso: *quia B est substantia, & D est accidens: vel quia B est absolutum D autem non inest, nisi in comparatione ad ad aliud: vel quia B est actus primus, D secundus, vt aliqua operatio: vel quia B, est propinquius alicui tertio simpliciter primo. Quare ad hoc considerationes omnes terij Topicorum, que sunt de comparatione magis & minus.*

18
Additio.

Item, dato quòd in isto videas quòd ad B sequitur D, non ad C, nec sis ita esse in omnibus, nec potes scire, sed tantum credere per argumentum à simili. Nunquam ergo potest sciri aliquid esse necessarium, & per se causam alterius, & ita nihil sciretur. Dicitur quòd benè inueniretur per viam diuisionis illud quod est causa necessaria effectus, sed non potest demonstrari ipsum esse causam; sicut probant ista argumenta tertia E, F, G, & ita aliquid scitur: quia per causam cognoscitur, sed non scitur à me aliquid sciri à me; sed tantum hoc credo; non tamen est opinio quòd hic sit causa huius, sed est intellectus: quia semper illud implicabitur in præmissa demonstrationis etiam potissimè. Vnde quia per nihil potest probari de causa immediata, quòd sit causa huius effectus; idè prædicatio hunc effectum de hac causa, est propositio immediata in quarto modo per se: vt calor calefacit: si tamen per se potest inueniri sine necessario, sicut in causis non necessariis naturalibus, scilicet quæ sunt in pluribus. Item, ad hoc possunt induci rationes posite in 4. huius de veritate apparentium: & hoc quoad apprehensionem simplicium: quoad

quoad probationes & argumenta, quòd vni dicitur demonstratio, alij verò sophisma, vel peccare in materia.

Ad istam igitur rationem secundam principalem dicendum, quòd inexpertus demonstratione carens, tantum crederet de conclusione quia est, expertus verò demonstratione carens, sciens quia est, certitudinaliter sine demonstratione cognosceret, quia videt, & certus est naturam, vt in pluribus, vniiformiter agere, & ordinatè: principium verò intellectus sine applicatione ad conclusionem, sciet virtute: demonstrationem verò habens sciet propter quid. Ante istos quatuor gradus cognoscendi conclusionem, sunt ignorantia negationis, quando nec termini apprehenduntur, & ignorantia dispositionis, quando scilicet oppositum creditur, & mera ignorantia, quando neutro modo de conclusione opinatur, terminis tamen apprehensis, & propositione formata. Cum primo autem quatuor dictorum graduum, ponatur opinio, quia illi assimilatur antequam fortè est dubitatio. Ergo octo, vel nouem sunt gradus in addiscendo. Primus autem dictorum quatuor quantumcumque inquirat per viam diuisionis; aut per hoc, & hic, &c. In fine non sciet, sed tantum crederet: nisi fortè diuidendo veniat ad propositiones immediatas communes; ex quibus illud quod credit deducatur. Secundus verò per viam diuisionis sciet conclusionem propter quid: sciunt enim ita esse: & per viam diuisionis sciet quòd propter aliud nihil ita est, nisi propter hoc: sciet ergo propter hoc ita esse. Tertius verò applicando principium sciet propter quid, ergo secundus est dispositus ad sciendum propter quid dispositione propinqua: sed tertius propinquior: secundus enim quasi immediate demonstrabit causam per effectum quem nouit; & ex hoc vltra cognoscat effectum per causam: sed tertius iam immediate per causam notam cognoscat effectum: nec tamen cognitio notam est causa cognitionis conclusionis, sed dispositio conclusionis.

Ad instantias respondeo, licet procedat de causa realitatis, quam difficile est probare quæ cuius sit; non tamen de principio sciendi. Diuidendo enim multa prædicata dicta de subiecto propositionis mediatæ probandæ, inuenietur vnum quod mediat inter ipsum & prædicatum de ipso probandum, quod vnum, an mediatè, an immediate in sit subiecto, patebit ex ratione terminorum. & similiter si prædicatum sibi immediate in sit, vel non.

Ad tertiam rationem principalem dicendum, quòd ly ex potest notare ibi causam efficientem instrumentalem, nec talem, qualis est notitia principiorum respectu conclusionis, sed minorem occasionalem. Principalis autem causa efficiens in omni acquisitione scientiæ tam hic, quam etiam conclusionum ex principiis, est ipse intellectus virtute luminis naturalis: propositio verò allegata de efficiente, vera est de causa principaliori secundum Commentatorem 11. huius. Sed dices: si intellectus sit principalis causa in acquisitione scientiæ, aut ergo intellectus agens, aut possibilis: Respondeo, quòd in demonstratione, intellectus possibilis est principalis causa, quia in ipso est habitus principiorum, & conclusionum. Sed quid hic? Respondeo si experimentum sit in parte sensitua, tunc intellectus agens abstrahit incomplexa, & intellectus possibilis componit illa, & adheret illi complexioni per se, si est principium, vel ex cognitione sensitua, qua vidit extre-

ma coniungi in singulari sæpè. Contrà, igitur notitia coniunctionis extremorum cauatur in intellectu possibili immediate à sensu, quod est contra prædicta superius.

Item, quòd dicitur intellectum agentem abstrahere incomplexa, quæro si per talem abstractionem aliquid cauatur in phantasmate, vt illud instrumentaliter moueat intellectum possibilem: & si sic, cum instrumentum non moueat nisi motum, priùs naturaliter mouetur phantasma ab agente, quam ipsum phantasma moueat possibilem: in illo priori aliqua forma imprimatur phantasmati ab intellectu agente, illa non est nisi vniuersalitas: quia terminus actionis agentis est vniuersalitas, si autem nihil cauatur in phantasmate, suum abstrahere non erit aliqua actio vera.

Item, si phantasma moueat intellectum possibilem per instrumentum: illud instrumentum nullam habebit operationem propriam mouendo intellectum possibilem præter illam, quam habet per formam sibi impressam: illam autem habet in virtute principalis agentis.

Ad secundum istorum trium dicitur, quòd vltimus terminus actionis intellectus agentis est vniuersalitas: non autem terminus proximus, quem producit in phantasmate, vt mediante illo inducat vltimum terminum: immò productum in phantasmate est aliquid lumen; immò simpliciter intellectus agens non cauatur vniuersalitatem secundum te: quia primum obiectum possibile est singulare, sed postea ex cognitione singularis, conferendo per conuenientiam & differentiam, abstrahit vniuersale, ita quòd abstrahere est cognitua actio; qualis non est aliqua actio intellectus agentis. Ad tertium istorum est dicendum, quòd omne habens actionem, non in virtute alterius, in illa est principale agens: ergo reputare videretur quòd instrumentaliter agens in quantum instrumentum, habeat aliquam actionem propriam, non in virtute principalis agentis: vnde debile videretur fundamentum Thomæ de creatione. De hac autem opinione, si forma aliqua phantasmati imprimatur ab intellectu agente, & ad quid ponitur intellectus agens pertractare proprium non est hic: sed in 3. de Anima.

SCHOLIUM IV.

In solutione sequentium argumentorum, habes selectam doctrinam. Ad quartum optime explicat quomodo docens inducit discipulum ad assentiendum proponendis, & ad concipiendum ea, que proponuntur, si non habet discipulum propriis eorum species. Ad quintum vide in corpore questionis nu. 4. & 5. Ad sextum bene explicat scientiam immutabilem acquiri posse de obiecto mutabili, quia hoc non mouet, quia mutabile, sed quia natura; & similiter species, & anima, & si mutari possint ab esse ad non esse, generant scientiam immutabilem, id est, non conuertibilem in errorem, de quo vide eum 1. d. 3. q. 4. a. 3. à num. 13. & q. 3. prol. q. 3. lateral. explicat primo loco fusè à 5. 6. Ad questionem quomodo iuxta mentem Augustini dicimur intelligere sinceras veritates in regulis æternis, etiamsi eas nostris viribus cognoscamus, quicquid dicat Henricus, contra quem ibi late disputat circa id quod hic dicit, num. 24. virtutem superiorem sensitua, nempe intellectum iudicare de bona, & mala dispositione sensus. Vnde eum 1. d. 3. q. 4. art. 2. num. 11. vbi explicat quomodo intellectus corrigat sensus externos.

19
Quatuor gradus, cognitionis, & tres ignorantia.

Gradus addiscendi vni-
17.

20
Quomodo inuenietur mediam demonstrationis.

An intellectus agens sit causa effectiua notitia, vel possibilis?

21

Et art. 3. num. 14. ubi ait intellectum cognoscere quomodo phantasia est male disposita. Quomodo sensus decipitur, vel non. Quod hic tangit in fine, dixi fusius Comment. ad q. 10. de An. circa rationem eius ad oppositum à num. 7.

22
Quomodo docens ducit audientes ad assensum?

Ad quartum principale dicendum, quòd Plato docuit puerum. Nihil enim potest docens facere quo ad assensum præbendum complexis, nisi debito ordine proponere illa principia nota discipulo; & alia sequentia ex ipsis in illo ordine quo sequuntur, & ille sic propositis, propria virtute intellectus acquiescit: quia syllogismus perfectus nullius eget. Sed quomodo docens causat speciem in intellectu discipuli, alacrius sensibilis, quod nunquam discipulus sensit? Hic species est necessaria, non tantum ad scientiam, sed etiam ad credendum magistro; puta aliquis docet me de colore Indico, vel alio consimili: quomodo credam sibi, cum nullam apprehensionem habeat de similibus: quia nec illorum species; ergo à maiori quomodo sciam? Responso, si simile illius viderim, vel excedens, vel remissum: potest tamen dicere illud de quo mihi loquitur est huic simile: vel sic, vel sic se habere; vt formem mihi aliquam phantasiam illius per compositionem, sicut montis aurei. Alioquin si ex cognitis nullo modo possum eius similitudinem mihi causare, nunquam addiscam, nisi habitum vocalem; sicut cæcus natus de coloribus potest habere.

An docens causat speciem in intellectu discipuli, si non prahabet eam?

Memoria facit cognoscere, quia, & inquirere, propter quid?

1.7.

2.3

Mutabile, an scitur immutabiliter?

5. Scot. 1. d. 3.

q. 4.

Ad quintum principale dictum est superius in solutione quæstionis, nu. 4. & 5. quomodo vna notitia sensitiva sufficit ad notitiam principij. Si vltè intellectus abstrahat & componit ad notitiam conclusionis, magis valent plures memoriæ, & plura experimenta; vt facientes cognoscere quia, & inquirere propter quid. De multis autem accidentibus speciei eiusdem in eodem subiecto, habetur in quadam quæst. huius libri.

Ad sextum principale, quod est de 8. 3. Quæstionum, scilicet quòd de sensibilibus, & mutabilibus non potest esse veritas certa. Aristoteles contra hoc arguit 4. huiusc. 5. t. c. 62. & seqq. quia motus sensibilium est per se sensibilis; igitur aliqua veritas potest haberi per sensum de sensibilibus continuè motis, hæc scilicet quòd continuè mouentur. Similiter non semper continuè mouentur secundum omnia; Sol enim non continuè mouetur secundum substantiam, neque secundum lucem, secundum quam est sensibilis; ergo secundum aliquid sensibiliter cognoscibile, est permanens, licet feratur continuè; multa autem sunt ibidem ad hoc. Item, secunda ratio Augustini videtur querere: quare magis sanis credendum est, quam infirmis, & suriosis; vigilantibus, quam dormientibus? Vnde ad rationes illas, vt sunt rationes, dicendum, quòd nec sensibilia omnia continuè mouentur secundum omnia; nec ita imprimuntur species, vt ab ipsis phantasmatis non possit discerni, quando obiectum est præsens, & quando non: præcipuè de sensu particulari, qui non tenet speciem in absentia sensibilis. Sed ad auctoritatem Augustini saluandam, dici potest, quòd sincera veritas non cognoscitur à sensu, ita quòd sensus percipiat immutabilitatem veritatis, quam apprehendit, nec obiectum in quantum immobile: sensus enim non percipit nisi præsens, & dum est præsens; & ideo non cognoscit ex se aliquid se habere, nisi dum præsens est; & non semper præsens est sensui corporali: nam de isto sensu exponit se Augustinus Retract. 1. c. 25. ideo non

percipitur hoc ita semper esse. Posito etiam quòd semper continuaretur visio mea circa A obiectam, sicut in primo instanti, non percipio immutabilitatem A, quia pro tunc non percipio A, nisi quomodo A se habet pro tunc: quia non percipio nisi ipsum, vt tunc est præsens: ita etiam in tota visione quantumcunque continuata, nunquam percipiam immutabilitatem A, sed pro omni nunc percipiam quomodo se habet pro tunc.

Sensus non percipit immutabilitatem obiecti.

24

Contrà: sic probaretur quòd cognitio intuitiua intellectus in patria, non percipit immutabilitatem obiecti: quia non est per demonstrationem: nec scit videndo quòd sic est, nisi pro tunc quando videt. Responso: intellectus non videt immutabilitatem Dei, quia semper continuatur actus visionis: tunc etiam in primo instanti non videret eam; sed ipsa immutabilitas est vnum visum intuitiuè, sicut & bonitas. Hoc quoad primam probationem Augustini, non sit de intellectu, sed de sensu, quoniam in hoc non possum intelligere rem secundum quòd semper immutabilis est, & eius immutabilitatem. Quoad secundam probationem Augustini, dicendum: quòd fortè sensus non reflectitur supra speciem, & ideo non discernit vtrum tantum specie informetur: vel vtrum obiectum sit præsens specialiter de phantasia. Similiter etiam de sensu exteriori: quia secundum aliquos ex vehementi imaginatione, potest sensus imprimi imaginati in sensum, sed est alia virtus superior ipsa sensitiva, quæ semper iudicat de bona & da mala dispositione sensus. Ad rationes dicendum est secundum Aristotelem ibi, quòd bene concludunt quòd non sit impossibile esse aliquam veritatem sinceram de sensibilibus, quod imponitur illis contra quos arguit, sed illam veritatem synceram esse, siue eius sinceritatem, siue immutabilitatem, & à falso distinctam, non percipit sensus, sicut dicit Augustinus: vnde sibi non obuiat Aristoteles. Aliter exponitur sic: à sensu non est expectanda sincera veritas, tanquam à causa principali effectiua: sed tamen à cognitione sensitiva, vt ab occasione acquiritur sinceritas veritatis, & immutabilitatis: quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu, licet non totam, vel totalem causalitatem: tamen dicitur quòd Philosophus loquebatur secundum cognitionem naturalem eo modo quo expertus est: Augustinus verò de quadam cognitione superiorum in diuinis, vel regulis æternis, in quibus solum perfecte videtur verum: quia illæ sunt regulæ iudicandi de omni vero, perfecte iudicio, & ad illas non pertingit cognitio nostra sensitiva.

Concordat August. cum Aristotele.

A sensu non est sincera veritas, exponitur.

Quomodo aliquid in regulis æternis?

1. d. 3. q. 4.

Notandum autem propter dicta, quòd potest quis dubitare si sensus sanus, & non impeditus per indispositionem organi, possit impediri, vel illud per informationem speciei sine præsentia obiecti; sicut si informaretur ab obiecto præsentem: siue illa species in sit organo, ab aliquo illuminante immediatè, siue à phantasia forti: saltem nunquam videtur sic illudi: quoniam sicut mouetur immediate scilicet per speciei informationem, sic sentit. Quandoq; tamè errat circa hoc, à quo illa species causatur, & in quo fit, dum forte albedo, vel aliquid alterum subtile interpositum visui, & corpori nigro videtur, & creditur illud corpus esse album; quandoque autem organum est indispositum per qualitatem intrinsecam impediens operationem, vt lingua febricitans, & oculus irati: adhuc autem sentit illud, cuius specie informatur, licet non ab obiecto extrà. Dico igitur ad proprium,

25
Vnde sensus errat?

*Sensus non
accipitur, ut
de seruis in-
uenerunt.*

fitum, quod sensus nunquam illuditur, inquam seruit intellectui, quoad simplicium apprehensionem; nec quoad principiorum primorum veritatem; sed conclusionum quamdiu illæ ex primis principiis non inferuntur.

ANNOTATIONES MAVRITII

26

Sequitur quarta quæstio de generatione artis sex experimentis. Vbi aduerte, quod multum variè in originalibus habetur litera huius quæstionis & admixta multis additionibus & *Extra*. Inter argumenta enim principalia solent poni quædam rationes pro opinione Platonis, quæ sic incipiunt: *Item aliud argumentum eius, 1. Poster. &c. vsque ibi: Item non videtur ex litera: & quia infra in corpore quæstionis habentur, idèd superflua esse censentur in pede: quare ipsa penitus omittit.*

Infrà in principio solutionis ibi: *Sed hoc non est verum, vsque ibi, ubi sciendum, &c. ponitur esse additio, & alia parum potèst ibi, hoc dubium est, &c. vsque ibi: Non possunt intelligi, nisi, &c. omnia tamen notanda sunt.*

Infrà post solutionem 2. principalis ibi: *Quod autem simile sit de uno, &c. vsque ibi: Contra, quomodo ex effectu, &c. in quarta columna sequenti, totum ponitur additio & Extra; omnia tamen lege. voluerunt etiam aliqui literam plerumque illam hinc inde transmutandam esse in quæstione ad varia loca; sed satis benè ordinatur.*

Communiter ibi infrà: *Contra ergo sciens scit se scire, &c. vsque ibi: Contra Platonem, &c. ponitur Extra: ad motiuum in se facilius responderetur de cognitione via, & ignorantia eiusdem diuersimodè in Apostolis, quod etiam infertur in principio, potèst concedi.*

Illà etiam litera infrà ibi: *Ad primum argumentum principale, &c. vsque ibi: Contra, quomodo ex effectu sensibili, &c. videtur omnino superflua: sed posset addi ly aliter. Incidentaliter enim post solutionem 2. principalis, priùs introduxit rotam illam disputationem super quam notauit, additio, vel Extra priùs.*

27

Aduerte infrà ibi: *dicuntur quod benè inueniuntur, &c. & sequitur sicut probant ista argumenta tria in aliquibus libris sequitur ibi: EFG, quod consuetudo huius Doctoris erat notare argumenta in marginibus, & solutiones aliquando per huiusmodi literas, vel saltem computare, maximè in hac Metaphysica, & Theorematis, vnde insurgit maxima intricata literæ, & obscuritas, quia scriptorum negligentia & longitudine temporis, omissum est sic assignare, diligens ergo lector aduertat ad singula.*

Infrà etiam super illa litera: *Ad istam ergo rationem secundam, &c. vsque ibi, Ad tertiam rationem principalem, &c. ponitur, Extra, in aliquibus, sed est singularis solutio & subtilis: & secundus modus dicendi ad argumentum secundum principale superius propter instantias omnes vitandas, igitur legatur: multa namque hinc assignanda duxi, Extra, & additiones, quæ tamen in originali implesso omisi assignare.*

Consequenter parum post ibi: *Sed dices, &c. vsque ibi, Ad quartum principale, &c. ponitur Extra. Et ad obiectionem primam trium, quas ibi inducit, quam non soluit facilities, dic ex præce-*

dentibus quod illud quod infertur non est inconueniens sanè exponendo.

Deinde ibi infrà: *Sed quomodo docens, &c. vsque ibi: Ad quintum principale, &c. assignatur Extra: satis tamen ad propositum, & singularis doctrina, idèd, &c.*

Infrà ad finem q. ibi: *Notandum autem, &c. vsque in finem dicitur esse Extra.*

Determinatio Doctoris in hac quæstione satis clara est; sed pro maiori fortitudine & declaratione eorum, quæ tangit hinc: quare eam in 3. dist. primæ, q. 4. & 3. dist. 2. q. finali. & 9. dist. eiusdem & 14. di. 3. & 45. 4. & collige plura singularia ex processu quæst. huius vbique vtilia.

Ad agere quidem igitur experientia nihil ab arte differre videtur; sed & expertos magis proficere videmus sine experientia rationem habentibus.

*Ex textu
prologi.*

Q V Æ S T I O V.

Vtrum expertus non habens artem certius operetur, quam artifex inexpertus?

Arist. hic cap. 1. D. Thom. ibid. lect. 1. Flandr. q. 5. art. 1. & 3. Fonl. cap. 1.

Videtur quod non, 6. Ethic. cap. 5. & 6. sicut prudentia est habitus cognoscitiuus circa agibilia, ita ars circa factibilia: sed nullus certius agit circa agibilia quam prudens; ergo nec circa factibilia quam artifex. Item, agens per cognitionem quanto certius cognoscit, tanto certius operatur: sed artifex certius cognoscit: quia cognoscit per causam, & propter quid: expertus autem solum, quia; ergo, &c. Ad hoc dicitur, quod argumentum procederet, si artifex certius cognosceret singulare, circa quod est operatio per se, quam expertus; sed non est ita: sed artifex certius cognoscit vniuersale, quam expertus: expertus autem certius singulare, circa quod est operatio per se, & idèd certius operatur expertus quam artifex. Contra: tunc videretur quod artifex non cognoscit particulare per se; quod est contra aliquos; vel si sic argumentum procederet: quia tunc cognoscit particulare propter quid, sicut vniuersale; quod non est: expertus, & per consequens, tunc certius cognoscit operabile, & sic idem quod prius.

Item, qui perfectius scit quid sit alicuius, perfectius scit illud: sed artifex scit quid est sanitas, perfectius quam expertus; ergo scit perfectius sanare. Probatio minoris: quod quid est sanatio, est vniuersale, & per se etiam respicit obiectum vniuersale, tale magis scitur ab artifice. Responsio: vera est maior de scire speculatiue; & minor similiter in conclusione, quando scire construitur cum infinitiuo significante operationem, ex communi modo loquendi, non potèst sumi nisi pro scire practico: idèd non sequitur. Si autem conclusio intelligatur de scire speculatiue sumpto, concedatur. Contra istud: artifex in quantum talis non cognoscit speculatiue, sed practice: quia ars est habitus cognoscitiuus practicus; ergo minor vera est de cognitione practica, & maior vera est de vtraque; quacumque enim notitia cognoscitur perfectius, quid est aliquid; eadem cognoscitur illud perfectius; ergo conclusio erit vera de practica. Item, scientia practica si est habitus intell-

E X T R A.

2

intellectus, & obiectum per se intellectus est vniuersale; ergo scientia practica magis est circa per se obiectum vniuersale, quam singulare: & sequitur propositum quod perfectiorem scientiam practicam habet, qui cognoscit per se vniuersale.

Ad primum: scire practicum est duplex, scilicet scire operari, & scire ordinatum ad operari. Primum est proprie practicum. Secundum dicitur communiter practicum: & sic secundo modo omnis artifex scit practice, non primo modo. Secundo modo, scire potest dici speculatiuum respectu primi modi, & sic intelligatur responsio ad primum argumentum precedens. Ad secundum istorum, scire practicum primo modo, est per se circa singulare, sed secundo modo potest esse circa vniuersale: falsum est igitur quod nihil per se intelligitur nisi vniuersale. Vel dic quod scire practice primo modo, nunquam acquiritur nisi per experientiam: unde est eiusdem potentia, cuius est cognitio experimentalis; puta forte cogitativa potentia: sed scire practicum secundo modo, est in intellectu extendente cognitionem ad vniuersale operabile.

Oppositum vult Philosophus in litera.

SCHOLIUM I.

EXPERTUM sine arte certius operari artifice in experto, quia hic vniuersale, ille singulare considerat. Quod verò singulare su per se cognoscibile tenet Scot. 2. d. 3. q. 6. ad secundum, & q. 8. ad 2. & q. 11. ad 2. & tradit ex professo 7. huius qu. 15. & q. 22. de Anima, ubi vide nostrum Commentarium. Quod ait in sine habitum in membrum ponendum esse, docet 3. d. 33. ad 3. idque tenent Occam, Gabr. Maior, Palac. Henric. quos ibi citavi in scholio, num. 17. vide Anton. Andream hic q. 6.

Responsio. planum est quod expertus certius operatur artifice in experto: quia cognitio experimentalis est per se singularis, circa quod est operatio per se: cognitio autem artis est vniuersalis per se, & si est singularis, hoc est ex consequenti, & per accidentis; quia igitur expertus certius cognoscit operabile quam artifex, idè certius operatur: & hoc est quod dicit Philosophus in litera: Si igitur sine experimento rationem quis habeat, & vniuersale quidem cognoscat, in hoc singulare ignoret multoties quidem curatione peccabit.

Ad argumenta. Ad primum dicendum, quod in aliquo est similitudo, scilicet quod sicut prudentia est habitus cognoscitiuus circa agibilia, sic ars circa factibilia: & est in aliquo dissimilitudo, scilicet quod ipsa prudentia non generatur in anima, nisi ex actibus nostris: idè nullus est prudens quin fuerit expertus; ars autem generatur per experimentum, & per doctrinam sine experimento: & sic potest aliquis habere artem, qui non est expertus: & sic minus certè operati quam expertus, cum minus certè cognoscat operabile per se. Ad aliud sicut prius.

Ad argumentum in contrarium, primò ostenditur ex intentione Philosophi oppositum, scilicet quod singulare potest per se intelligi: quia si certius agit, qui plus per se cognoscit singulare; ergo agens, vt Deus & Angelus, quod certissime agit, certissime cognoscit per se singulare & maxime: sed est aliquod agens certissime, quod tantum habet cognitionem intellectuam, quia non habet aliam; ergo tale per se cognoscit singulare. Tunc ad formam rationis dicitur, quod artifex ex hoc solo est perfectus, quia habet perfectum ha-

bitum in vniuersali; potest autem habere perfectum habitum in vniuersali non applicando ad singulare: quia secundum Philosophum primo Priorem tex. com. 20. conuenit scire in vniuersali, ignorare autem in particulari; ergo possibile est artificem esse perfectum artificem, & tamen per se non cognoscere singulare, circa quod est operatio: expertum autem non contingit esse perfectè expertum, nisi per se cognoscat singulare: quia cognitio experimentalis est per se ipsius singularis. Ergo artifex ex hoc quod est artifex; non oportet quod cognoscat operabile, sicut expertus ex hoc quod est expertus, & ita saluator intentio Philosophi.

Contra: si artifex applicando artem ad diuersa singularia, vt per se intelligibilia, potest de illis habere duas intellectiones per se: & ex multis actibus generatur habitus; ergo potest per se de illis habere duas artes, quod videtur impossibile. Hoc autem tangit si singulare possit per se intelligi: & ad argumenta qua ad hoc, & ad contrarium illius scripta sunt in 7. in q. vtrum singulare per se intelligatur.

Tamen ex hoc non sequitur quin possibile sit artificem ita per se & perfectè cognoscere singulare, sicut expertum, si applicet cognitionem vniuersalem, quam habet ad singulare. Est ergo comparatio Philosophi intelligenda de istis habitibus practice comparatis ad illa, quorum sunt principia cognoscendi ex se: non autem de his, quæ possunt cognosci ab habentibus istos habitus, per applicationem istorum habituum ad alia. Aliter dicitur, quod in singulari, circa quod est operatio per se, sunt multa præter naturam illius communis indiuiduatam, quæ multa diuersificant actionem. Aliter enim oportet agere circa hunc infirmum in hoc loco, & hoc tempore, quam circa illum infirmum eadem infirmitate in specie, in alio loco, & in alio tempore: ista enim annexa cognoscat expertus ex multiplicata cognitione singularium & in se, & quantum ad annexa: hic autem annexa non oportet artificem ex hoc solo cognoscere quod est artifex: quia licet de per se singulari possit cognoscere propter quid, si applicet: non tamen de annexis per habitum artis. Idè expertus certius singulare cognoscit in quantum operabile: quia in quantum est annexum illis accidentibus, quæ variant actionem. Quicquid sit de cognitione artis & experimenti: expertus ex frequenter agere, habet habitum in potentia motiua, qua exercet operationem: vel fortè in membro quo agit, vt citharista exercitatus in manu: talem non habet artifex in expertus: multum illa facit ad expedire agendum.

ANNOTATIONES MAVRITII.

Sequitur quinta quæstio de comparatione artificis in experti ad expertum non artificem, in operando: in cuius principio post secundum principale, & replicam eius in aliquibus originalibus, in aliquibus verò ad finem eius, ponitur vnum Extra, vel vacat, quod sic incipit: Quod singulare per se intelligitur potest, &c. vsque ibi inclusiuè, tanto perfectius cognoscam vniuersale, sed quia totum habetur infra in 7. lib. q. 14. licet aliquoties variatio hinc inde in litera, idè hic omittitur, sed non minus valeret hic quam ibi, quia quæstio 15. sequens ibidem satis est ad propositum.

Tertium etiam argumentum principale ibi:

Scitur vniuersale, ignoratio singulari.

EXTRA

4

Artifex expertus perfectus cognoscit singulare, quia tantum expertus.

Datur habitus in membris citharista. Scot. 3. d. 33. ad 3.

Practicum dupliciter sumitur Scot. 1. d. 38. & q. 4. prol. n. 44.

3

Prudentia non est sine experientia, ars sic.

Singulare potest per se intelligi. Scot. 2. d. 3. q. 6. ad 2. & q. 11. n. 9.

Item qui perfectius scit quiditatem, &c: quæ sequuntur vsque ibi: *Oppositum vult Philosophus, &c. ponitur Extra, ab aliquibus, vel additio, litera tamen bona, idèd legatur.*

Infrà ponitur quoddam Extra, quod sic incipit: *Contra si artifex, &c. vsque ibi inclusiuè, singulare per se intelligatur, & sequitur immediatè in aliquibus, tamen ex hoc, &c. in aliquibus verò aliter dicitur secundum quòd diuersimodè in originalibus locatur. Sententia Doctoris in hac quæst. clara est, litera diuersimodè ordinatur in diuersis libris; sed satis benè hic habetur.*

Vterior curiosa inuestigatio in duabus his quæst. quaratur apud antiquos Philosophos, & Medicos, sed minimè deferatur veritas Scotica vbique.

Actus autem & generationes omnes circa singulare sunt.

Q V Æ S T I O V I.

Vtrum omnes generationes, & actus sint circa singularem?

Arist. hic cap. 1. D. Thom. *ibid. lect. 1. Flandr. q. 5. art. 2. Fons. cap. 1. q. 5. sect. 1. 2. & 3. Hurad. d. 8. Phys. sect. 3. subsect. 3.*

Quòd non: actus intelligendi est proprius actus scientiæ & artis, & tamen non est circa singulare, sed circa vniuersale dum intelligitur. Item si sic; ergo singulare est per se subiectum motus & generationis, & talium passionum; & sic solum per se insunt singulari; ergo illæ non possunt per se esse passiones demonstrabiles de aliquo subiecto in scientia, cum singulare non sit per se subiectum alicuius artis, siue scientiæ: quia secundum Porphyrium c. de specie, *singularia relinquenda sunt ab arte.* Item, sicut ex vnitare per se obiecti, vel diuersitate, est vnititas vel diuersitas actus; ita ex vnitare, vel diuersitate actus, est vnititas, vel diuersitas potentia: si tunc singulare sit per se obiectum actus; ergo alius est actus circa hoc singulare & illud; & per consequens alia potentia, & sic alia est potentia, quæ videtur hoc album, & illud album, sicut alius & alius est actus. Item, Socrates per se sanatur: Socrates per se est homo; ergo homo per se sanatur: sed homo non est per se singulare; ergo non omnes actus sunt circa singulare per se. Item, si sic: aut circa hoc singulare tantum, aut circa singulare abstractum ab hoc & ab illo: Si primum detur; ergo non circa aliud: si secundum detur; ergo circa vniuersale: quia singulare abstractum ab hoc & ab illo, est vniuersale.

Ad oppositum est Philosophus.

S C H O L I V M I.

ACTVS transeuntes versari circa singularem; immanentes autem posse versari circa naturas communes, seu vniuersales negatiuè. Tangit an actio sit in agente, & affirmatiuè resolutur 4. d. 13. q. 1. n. 14. & q. 7. de An. ubi id fusiùs explicui. Ad tertium quomodo vnititas potentia, vel actus sumitur ex obiecto. Vide ipsum 4. d. 14. q. 2. num. 6. & 1. d. 3. q. 3. ad 1. pro opin. & 2. d. 16. ad 2. & 2. d. 24. quæst. 1. ad 1. Dicendum quòd tantum extrinsecè, seu causaliter,

& quandoque transiunt, non semper, ut si sunt diuersi generis; ut sensibile respectu sensus, & intelligibile cum hoc respectu intellectus, de quo Doctor d. 9. 3. ad 1. de quo latè egi disp. 1. de An. sec. vlt. Aduerte quòd Doctor hic num. 6. negat expressè vniuersale à parte rei, quod etiam habet 2. d. 3. q. 1. & 6. de quo etiam fusiùs agit 9. huius qu. 13. & 18. & aliàs passim; unde mirum est, quomodo multi tribuant ei, quòd posuerit vniuersale à parte rei, hic differit sine resolutione, an intellectus agens, an verò possibilis vniuersale fabricet, de quo lib. 7. q. 18.

Dicendum quòd propositio est vera de actibus transeuntibus in extrinsecum; & hoc de illis secundum quòd existunt extrà in rebus; non de illis secundum quòd considerantur à ratione.

Duo dicuntur in glossando propositionem. Probatio primi: quia cum actio transiens in extrinsecum sit per se singularis, & existat in aliquo, sicut in subiecto, oportet quòd illud in quo existit, sit per se singulare: singulare enim non existit in subiecto vniuersali. Non sic de actu manente in agente: quia non est in obiecto circa quòd est: & idèd talis actus singularis est, quia est in singulari subiecto, sicut patet de intelligere: licet obiectum circa quòd est, sit per se vniuersale. Sed hæc probatio non valet si sit omnis actio in agente, ut in subiecto.

Per hoc patet ad argumentum primum: quòd propositio non intelligitur de actibus manentibus in agente; cuiusmodi est intelligere. Ad secundum dico, quòd quodlibet moueri in natura, est in aliquo particulari: tamen ex hoc moueri, & illo potest abstrahi vnum commune moueri; & illud potest esse passio demonstrabilis per se & primò de aliquo subiecto communi in aliqua scientia, cuiusmodi est subiectum Philosophiæ naturalis.

Quod probatur sic: quia quod nescit multis vniocè, & nulli eorum per alterum, oportet quòd primò insit vni communi illis, per cuius naturam insit illis multis. Contra, tuuc non magis est actus alicuius singularis, quam quodcunque accidens reale, ut albedo: quodlibet enim tale ut existit in re, singulariter est, & alicuius singularis.

Ad tertium dicendum est, quòd non ex quacunque diuersitate, vel vnitare obiecti, vel actus, sequitur diuersitas, vel vnititas potentia; sed ex vnitare, vel diuersitate secundum genus. Quod confirmatur, quia sicut potentia receptiua materiæ respectu formarum est eadem respectu omnium formarum eiusdem generis: sic & potentia cognitiua respectu obiectorum. Probatio primæ partis similitudinis: quia inter omnes formas eiusdem generis est transmutatio ex 10. huius, tex. com. 12. transmutatio non est inter formas, nisi quia habent idem susceptiuum per se. Confirmatur etiam per Philosophum 2. Poster. in fine, dicentem, quòd sensus est vniuersalis, ut hominis, non Calli hominis: sentire verò singularis.

Contra istud, ex hoc sequuntur tria inconuenientia. Primum, quòd aliquid secundum rationem vniuersalis, esset per se obiectum sensus. Probatio consequentiæ, obiectum secundum vnitatem generis, est per se vniuersale. Probatio falsitatis consequentiæ: quia tunc non distingueretur sensus & intellectus penes obiecta secundum rationes formales: sic quòd proprium esset intellectui esse circa vniuersale, quòd est contra Philosophum 2. de Anima, 1. com. 60. Secundum est, quòd vniuersalitas præcederet omnem operationem

Quomodo actus sunt circa singularem?

EXTRA.

Quodcunque inest multis, per aliquod commune inest.

3

intellectus; quod est contra Commentatorem 1. de Anima, com. 8. dicentem: *Intellectus est qui facit vniuersalitatem in rebus.* Probatio consequentiæ: quia sentire in nobis præcedit omne intelligere; & obiectum sensus, secundum quod est obiectum sensus, præcedit actum sensus; ergo secundum istam rationem, præcedit actus intellectus, & quicquid est prius priore, est prius posteriore: obiectum autem est sensus, secundum quod vnitatem habet generis, ex responsione, quæ vnitas est vnitas vniuersalis.

4 Tertium inconueniens est, quod potentia cognitiua sit aliquod per se obiectum, secundum aliquam rationem, secundum quam impossibile est illam potentiam cognoscere illud obiectum per se. Probatio consequentiæ: quia sensus nihil cognoscit, nisi sentiendo: sentire verò est solius singularis per se; sicut dicit responsio, & Aristoteles 2. de Anima, tex. com. 60. Contra primam confirmationem istius positionis: licet idem sit subiectum omnium potentialium, quæ sunt ad formas eiusdem generis, sicut probat ratio (alioquin non esset transmutatio per se inter illas) tamen non oportet eandem esse potentiam respectu omnium illarum formarum; immò oppositum videtur secundum Philos. 3. Phys. tex. com. 10. dicentem: *Si posse sanari & posse agrotare essent idem, sanitas & agritudo essent idem.* ex quo manifestum est, quod potentia distinguuntur secundum distinctionem actuum; non solum genere, sed specie: quia sanitas & agritudo sunt eiusdem generis; ita quod inter illa per se transmutatio est. Contra secundam confirmationem de 2. Poster. in lib. 1. c. 1. de Somno & Vigilia habetur, *Cuius est actus eius est potentia; ergo, &c.* Item, sequitur, quod non sit idem obiectum potentia & actus: & ita non distinguuntur potentia per actus; sicut actus per obiecta, quod est contra Philos. 2. de Anima, tex. c. 33.

Ad primum istorum duorum, exponitur propositio Philosophi de potentia, quæ est ordo ad actum; sicut potentia & actus sunt differentia entis: quia illo modo idem subiectiue, vel obiectiue, est in potentia ad aliquid, & postea in actu secundum illud; non de potentia cognitiua. Exemplum de potentia operatiua non valet, cuius est potentia operatiua, eius est agere, vt subiecti, si actio sit in passio, ex 3. Phys. text. com. 18. Dico igitur aliter ad argumentum, quod vnitas obiecti sensus, non est aliqua vnitas vniuersalis in actu; sed aliquid vnum, alia vnitate priore, scilicet reali, à qua mouetur intellectus, ad causandum aliquid commune, abstractum ab hoc singulari, & illo, eiusdem speciei, magis quam diuersarum; aliter vniuersale esset fictio solum. Circumscripto enim intellectu, illud album magis conuenit cum alio, quam cum aliquo alterius generis. Vnde dico, quod illud vnum reale præcedens actum intellectus, est vnum in multis: non tamen de multis, sed fit vnum de multis per intellectum; & tunc est vniuersale, prius non: quia ex 1. Poster. t. c. 25. ambæ conditiones requiruntur ad vniuersale.

De ista vnitate si debet poni, vel non, quære in 7. quæstione de Vniuersali, sed hic arguitur contra ipsam, quantum est ad propositum: quia scilicet per ipsam non saluatur difficultas de obiecto sensus.

6 Contra dictum in solutione ista, arguitur sic: Si illud vnum est aptum natum prædicari de pluribus; ergo est actu vniuersale. Responsio, verum est aptitudine remota: sed aptum aptitudine pro-

pinqua fit ex consideratione intellectus: & hoc est quod dicit diffinitio de multis, &c. Contrà, illud obiectum vnum realiter, aut est singulare, aut vniuersale. (non videretur possibile ponere medium, à nullo enim Philosopho ponitur medium) sed non vniuersale per te; ergo singulare: & tunc, sicut prius, respectu diuersorum singularium diuersa potentia. Ad istud argumentum nota, quod Auicenna non negat in hac auctoritate vnitatem simpliciter de quiditate, sed negat vnitatem numeralem, ad quam, & multitudinem sibi oppositam, quiditas est indifferens, & ita ex se ad neutrum determinatur. Similiter nec ad vniuersale, nec ad singulare: & ita vt in se consideratur, sine vtroque illorum est obiectum sensus: omne enim ens de mundo, siue quiditas, siue quicquid sit, eo modo quo ens, & vnum.

Vnitate sibi propria, sic enim se habet vnitas quiditatis ad quiditatem, sicut vnitas suppositi ad suppositum: & ita natura, vt sub vnitate sibi propria, potest poni obiectum: sed illa est realis, non vniuersalis: vel si ponitur quiditas intellectualis sine illa vnitate, qua etiam est passio eius, potest poni quod ipsa sic etiam est obiectum: non secundum rationem vnitatis superaddita sibi, sicut nec secundum rationem actus, vel potentia; sed absolute, ratione quæ talis quiditas est.

Secundum Auicennam 5. Metaph. c. 1. diffusè; nec humanitas, nec alia quiditas est actu, nec potentia, nec vnum, nec multum, nec vniuersale, nec singulare: sic dico de isto obiecto sensus. Contrà, sequitur tunc quod idem & secundum eandem rationem, per se fit obiectum sensus & intellectus: quia secundum illam rationem, qua est quiditas, tantum est per se intelligibile, & per te, per se sensibile. Item, sensus erit per se cognoscitiuus quiditatis & non singularis, quod videretur contra litteram infra, quæ dicit, quod sensibus sunt cognitiones singularium maxime propria. Quomodo? non quia soli sensus sunt illorum, per te, nec quia illorum solum per se. Respondes, quod non sine singularitate.

Aliter dicendum quod sensus per se est singularis, compositus ex natura & differentia individuali: tamen materia est ratio formalis cognoscendi. Contrà: ratio formalis magis cognoscitur: propter quod vnumquodque enim, &c. lib. 1. Post. t. c. 5. Item, tunc non erraret sensus distinguendo hoc ab illo. Ad primum, consequentia tenet de intellectu, qui natus est cognoscere ita rationem, sicut illud cuius est, non de sensu: propositio verò posteriorum intelligitur de ty propter, effectiue. Ad secundum, non errat circa rationem formalem, siue circa hoc, quantum ad illam.

Ad primum dicitur, quod si actu vniuersale esset per se obiectum intellectus possibilis, & causaretur vniuersale per se ab intellectu agente; tunc non sequeretur inconueniens. Aliter dicitur, quod intellectus agens non causat vniuersale, sed intellectus possibilis considerans illam quiditatem illimitatam, causat in eo vniuersale; ita quod vniuersale non est per se obiectum intellectus, sed consequitur etiam actionem primam intellectus possibilis; ita quod quiditas secundum se, sicut est obiectum sensus, secundum præcedentem responsionem, ita etiam & intellectus.

Contrà: quiditati secundum se concepta, conuenit dici de multis; igitur est actu vniuersale. Item, si non, quid facit intellectus possibilis considerans circa illam, vt fiat actu vniuersale, solum enim comparas

Vniuersale non esse à parte rei. Scot. 2. d. 3. q. 1. & 6.

EXTRA.

EXTRA.

EXTRA.

Obiectum sensus vnum, minori vnitate quam numerica. Scot. 2. d. 3. q. 1. & 6.

parat ad hoc, vel ad illud, de quibus est prius prædicabilis, & ita vniuersalis? Item, per quamcunque intellectiõnem quam nouam speciem habebis intellectus, & unde illa?

Et tunc dicerent quòd non est inõnueniens, quòd intellectus per se cognoscat singulare, sicut omnem rem, quam cognoscit sensus visus in albo, cognoscit sensus communis, sed non solum sic. Similiter intellectus possibilis cognoscit illam quiditatem, sicut sensus, sed non solum sic, sed vt actu sit vniuersale. Sed tunc ad argumentum quòd fit, quòd potentia distinguuntur per obiecta: dico quòd potentia ordinata distinguuntur secundum illud, quòd est communis: sed potentia disparata per obiecta disparata. Ad aliud dicitur, non esse inõnueniens quòd inferatur: & probatur sic; omnis potentia cognoscens obiectum secundum aliquam rationem, magis videtur illam rationem cognoscere. Tunc arguitur: sensus per se cognoscit, non quiditatem, sed sub A, aliquo scilicet accidente: tunc quæro vtrum per se cognoscit A, & tunc per se cognoscit quiditatem: si enim sub alio, tunc in infinitum, vel stabis: tamen sensus tantum sentit illud quòd est color, intellectus cognoscit quiditatem diffiniendo, & attribuendo diffinitionem diffinito, dicendo, hoc est tale quid: & sic videtur cognoscere quiditatem, non tantum quid.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT hic illud: Sensus est vniuersalis, sentit singularis, & quomodo actus sensus est circa singulare, non vt circa primum obiectum. Ad id quòd querit, an singularis sit per se sensibilis, respondet negatiue 2. d. 3. q. 1. Vide eum infra l. 7. qu. 14. & 15. Sicut enim est conditio, non ratio agendi, vt habet ipse 1. d. 3. qu. 6. ad primum principale, num. 15. ita est conditio, non ratio terminandi. Explicat in fine duplici via, quo sensu obiectum sensus sit singulare, & quo vniuersale: Et respondet ad tria inõnuenientia, adducta contra responõnem ad tertium principale supra, num. 3. Vide de his Anton. Andream hic q. 7. & Anton. Trombetam, q. 7. qui clarius ista tractant.

Ad quartum principale, dico, quòd consequentia non valet: quia non est simile; quia necessaria conclusio non potest sequi, nisi ex necessariis, nisi falsum sequeretur ex vero: & antecedens non potest esse verum sine consequente; nec separantur, nisi quantum ad causalitatem; & ista causalitas est in propositionibus per se veris: vnde in propositionibus per se est accidens, quia non valet: licet duo conueniant in vna causa; ergo vna est causa alterius. Ad aliud, hic actus circa hoc singulare, actus singularis in communi, circa singulare in communi, & actus secundum naturam circa obiectum secundum naturam, & actus vniuersalis circa obiectum vniuersale abstractum à singularibus. Et pro tanto potest saluari illud 2. Poster. supra allegatum, *sensus est vniuersalis: sentire verò singularis*: quia quilibet vnus actus sentiendi, est circa vnum singulare tantum, multi autem actus circa multa; & omnes illi actus sunt ab eadem potentia: ex quo concluditur quòd nullum vnum singulare, est primum obiectum potentia, sed aliquid vnum in multis singularibus, quòd est quòdammodò vniuersale, sicut prius expositum est.

Scoti Oper. tom. I V.

Licet autem quodlibet sentire sit tantum circa singulare, non tamen vt circa primum obiectum, sed circa illud vnum, quòd existit in singulari. Aliter non idem obiectum potentia, & actus, sed non est circa illud vnum, nisi sub singularitate; sicut color non videtur nisi in quantitate: à multis tamen actibus potest abstrahi vnum commune, & illius obiectum ponetur aliquid vniuersale; sicut dictum est in responõsione ad secundum argumentum principale. Contrà: si sensus non sentit obiectum sine singularitate, quomodo se habet singularitas ad obiectum, vt ad colorem? Nunquid est per se sensibile, licet non proprium, sicut quantitas? nunquid singularitas est tantum per se intelligibile? stude. Notandum verò circa prædicta, quòd tertia ratio principalis non habet difficultatem specialem ad hanc quæstionem: soluitur enim sicut primum argumentum principale de actu immanente.

Sed circa istam literam Philosophi inferiùs in isto libro: *Plus autem sensuum, neque vnum, &c.* Est bona dubitatio, vtrum obiectum per se sensus sit aliquid sub ratione singularis? Videtur quòd sic: quia ibidem dicitur quòd singulorum cognitiones sensibus maxime propriae sunt. Et 2. de Anima, tex. com. 60. dicitur singulare dum sentitur. 2. etiam Poster. tex. com. vltimi. *sentire est singularis*: & eius est actus, cuius est potentia; ergo sensus est ipsius singularis. Quomodo etiam aliter ponetur differentia sensus ad intellectum? Sed contrarium arguitur per tertium argumentum principale de diuersitate potentiarum, & per confirmationem primam responõsionis primæ, ad tertium principale, de diuersitate potentiarum; & per confirmationem primam responõsionis primæ, ad tertium principale, per simile de potentia reali; quia vnitas potentia receptiua materiæ accipitur per se respectu vnitatis formarum eiusdem generis, inter quas est transmutatio; igitur vnitas potentia sensitiva similiter iudicabitur respectu vnitatis obiecti secundum genus. Hoc etiam probatur per secundam confirmationem de 2. Poster. Item, singularitas est vnus rationis in colore & sono; ergo non est formalis ratio obiecti, quia per illam distinguuntur potentia. Item, non hæc singularitas est ratio formalis obiecti sensus; quia tunc aliud singulare non sentiretur: singularitas verò in communi videtur vniuersale, quia huic singularitati in hoc colore, quæ non est res secundæ intentionis, est aliquid simile in alio colore; ergo ab istis duobus ita abstrahitur vnum vniuersale, quòd est singulare; sicut à duobus coloribus vnus color. Ad hanc dubitationem respondeo, quòd vtraque via concedit, quòd singulare non est per se obiectum potentia; & primum; sed prior via dicit quòd aliquid secundum vnitatem generis, est obiectum potentia. Secunda verò via vitans vnitatem vniuersalis, esse proprium obiectum sensus, ponit sibi correspondere vnitatem realem fundamentalem vnitatis generis, in quantum est obiectum, non tamen quòd illam vnitatem ponat obiectum; sed naturam, cui sine consideratione intellectus conuenit talis vnitas. Secundum hoc igitur confirmationes ambæ primæ viae, posita ad confirmationem responõsionis tertij argumenti, sunt pro secunda via. Principium enim potentiale materiale non dicitur primum esse idem formatum talis generis, vt genus est aliqua intentio secunda, causata ab intellectu, sed tantummodò formatum habentium vnã

Quomodo sensus est circa singulare?

10
An singulare sit obiectum sensus?

11

Resolutio. Scoti 2. d. 3. q. 1.

SUPRA n. 3.

Sensus est
vniuersalis,
expōitur.

naturam tali vnitare reali, quæ sit fundamentum vnitatis generis, quando intellectus illam naturam considerat. Illud etiam de secunda confirmatione de 2. Poster. glossatur quod sensus est vniuersalis, id est, vnius vnitare reali fundamentali vnitatis vniuersalis.

Tria inconuenientia adducta contra responsionem ad tertium principale, sunt contra primam viam, & non contra istam secundam. Argumentum etiam contra primam confirmationem quod accipitur ex 3. Physic. tex. com. 10. quod potentia contraria sunt diuersa, vt posse sanari, & posse ægrotare, sophisticum est: quia illa prima confirmatio debet intelligi non de respectu possibili, sicut intelligitur dictum illud Philosophi de 3. Physic. sed de principio possibili, in quo est respectus ad formam: quia nec potentia cognoscitiua est tantum respectus.

Ad illud argumentum superius factum contra secundam confirmationem responsionis ad tertium principale, dicendum est, quod illud Philosophi de Somno, & vigilia; cuius est potentia eius est actus, intelligitur subiectiue, ita quod cuius subiectiue est potentia, eius subiectiue est actus. Probat enim ex illa propositione, quod sicut actio sentiendi est compositi, ita & potentia, & non animæ tantum: tamen vera est etiam propositio eiusdem, quod eiusdem obiectiue est potentia & actus, sicut probatur per argumentum aliud quod sequitur illud: quia aliter non esset idem obiectum potentia & actus.

Cuius est
potentia, &
actus, expo-
nitur.

12

Hic etiam patet per tertium inconueniens supra adductum, contra responsionem ad tertium principale, quia aliter aliquid esset obiectum potentia cognitiua secundum aliquam rationem, secundum quam impossibile est obiectum illud ab illa potentia cognosci. Vnde sicut negat illa secunda via de potentia, quod sit per se, & primo circa singulare, ita negat de actu. Vnde glossatur, ista secunda via, omnia in contrarium: vt cum dicitur quod sentire est singularis, & consimilia de singularitate, per sine quo non; sicut de quantitate. Ponit ergo illa secunda via primum obiectum singulare, vel lucem, illud quod ipsum est. Similiter & ipsius actus non sine singularitate. An autem potentia sine singularitate, dubium est. Responsio: sicut de quantitate, immo sine quantitate est motiuum, licet non possit actu agere.

ANNOTATIONES MAVRITII.

13

SEQUITUR quæstio sexta de obiecto actuum & operationum. Vbi nota istam instantiam Doctoris parum post principium solutionis, cum dicit: *sed hac probatio non valet*, &c. & solue sicut bene respondet Antonius Andr. hic. Sed videtur *Extra*, vt patet in multis originalibus.

Parum post ibi: *Contra tunc non magis*, &c. vsque ibi: *Ad tertium dicendum*, &c. est *Extra*, sed potest solui faciliter quod inferitur concedendo, sed specialis difficultas erat de actione.

Infrà assignatur quoddam parum *Extra* ibi: *De ista vnitare*, &c. vsque ibi: *Contra illud*, &c. & parum post assignatur aliud ibi: *Vnitare sibi propria*, &c. vsque ibi: *Secundum Auicennam*, &c. tamen litera bona & dependens satis.

Consequenter infrà ibi: *Respondeo quod non sine*, &c. vsque ibi: *Ad primum dicitur quod si actu*

vniuersale, &c. ponitur esse *Extra*: sed satis bene ad propositum & vtile: non tamen est bona dependentiã litera, vt patet. Est parum post ibi: *Contra quid dicitur secundum se*, &c. vsque ibi: *Et tunc dicerent*, &c. ponitur *Extra*.

Aduerte qualiter debet solui illa obiectio infrà, ibi: *Contra si sensus non sentit obiectum*, &c. vbi dicit in fine: *vide*, & quare infrà in 7. q. 14. & 15. & 3. dist. primi. q. 6. & in Theorematis, propositione 3. est enim conditio agentis, non ratio agendi, singularitas ipsa. Similiter non est ratio terminandi actum, sed conditio terminantis: etiam respectu intellectus viatoris pro nunc. Vide infrà ad finem huius q. vbi satis expressè patet solutio.

Ad finem quæst. ibi: *Sed circa hanc literam*, &c. vsque ad finem, est motiuum octauæ quæst. quam format Antonius Andr. hic & nota singularissimè qualiter paucis multa perstringit subtilissimè. Vnde patet clarè eius intentio in toto processu quæstionis. Ibi verò dum facit mentionem de quibus viis in quæstione, aduerte quod sunt duæ responsiones ad tertium principale, in quibus replicando se dilatauit. Prima ibi: *Ad tertium dicendum*. Secunda ibi: *Dico igitur aliter*, &c.

Oportet enim hanc primorum principiorum & causarum esse speculatiuam. Summum etenim bonum, & quod cuius gratia, vna causarum est. Quare verò non actiua, palàm ex primùm philosophantibus.

Ex sex. prol.

QUÆSTIO VII.

Utrum Metaphysica sit practica?

Arist. hic cap. 2. lib. 2. cap. 1. & lib. 3. cap. 2. D. Thom. hic lect. 2. Font. hic cap. 2. & lib. 2. cap. 1. Suarez. disp. 1. Met. sect. 5. Hurr. disp. 1. sect. 9. Meuiffie 1. Met. q. 3. Auerf. q. 1. Philos. sect. 5. Vide Scot. q. 3. Prologi.

QVOD sic videtur, quia est vt boni fiamus: est enim ad felicitatem immediatè, quæ est summum bonum nostrum, ergo, &c. Item 1. huius habetur, quod hæc ordinat alias, ex sexta conditione sapientiæ; sed ordinare est actus scientiæ practica; ergo, &c. Item, sicut Theologia supernaturalis est ad perficiendum nos in esse supernaturali, sic ista in esse naturali; sed illa ponitur practica propter amorem charitatis; ergo, &c. Item, communis est speculatiua & practica; ergo nec est speculatiua, nec practica. In contrarium arguit Philosophus hic, & in 6. huius, textu commentat. 1. & 2.

SCHOLIUM I.

PRIMUM dictum huius litera: Praxis est omnis operatio, quæ non est speculatio, de quo q. 4. prol. numero 3. vbi nota, quod actus intellectus quandoque est praxis, vt hic habet Doctor, & obseruauit, q. 4. prolog. num. 3. in scholio. Secundum: Subest voluntati, & ideo operatio naturalis, vel vniformis non est praxis. Ita q. 4. prol. n. 45. Tertium: Operatio cognitiua intellectiua, & sensitua: item appetitiua, sensitua, & intellectiua, atque etiam motiua sunt praxes; vegetatiua non, quia non subest voluntatis imperio, & ideo non omnes operationes prefata

presata sunt praxes, sed tantum quatenus subsunt imperio voluntatis; unde sensitiua operatio tantum quoad applicationem practica est. Quartum: Operatio voluntatis in qua contingit errare, praxis est, secus de aliis. Quintum: virtutes morales non sunt principaliter in appetitu, sed potius in voluntate. De quo fuse 3. d. 33. contra D. Th. Sextum: Scientia practica respicit operationem, vel operabile quâ tale. De quo quest. 4. prolog. Septimum. Non petit hæc ordinari ad nobilium, sed tantum quod sit directiua praxis, seu operationis liberæ. De quo etiam ibi. Octauum dubium, an ex amore naturali generetur habitus, quia ex una parte nulla est difficultas, vel necessitas, ex alia videtur sufficere libertas. Vide Doct. 3. d. 33. num. 17. ubi an virtutes morales possint poni in Angelis, ut dubium relinquit, & idem habet 2. d. 3. q. 1. ad secundum, pro Henr. num. 18.

ro supernaturali voluntatis tam circa finem, quàm circa illa quæ sunt ad finem conuenit errare & rectè agere, quia ibi non rectè agitur sine multis circumstantiis actus; ergo ibi requiritur directio in vtroque: & scientia ibi directiua est Theologia supernaturalis; ergo illa secundum illam viam ponenda est practica.

Circa entia ad finem sunt virtutes morales, & scientia moralis.

Operatio verò appetitus sensitiui potest esse recta, & non recta: vnde circa directionem, etiam in illa, est moralis, pro quanto virtutes morales sunt ibi, licet fortè non ita principaliter; sicut in voluntate. Operatio autem motiua quædam est simpliciter inmanens, vt saltare, equitare; quædam autem transiens, nihil tamen relinquens, vt cantare in primo gradu, & citharizare in secundo; quædam aliquid relinquens: hæc propriissimè vocatur factio. Hæc igitur scientia, cum sit de primo ente, nullo modo est practica, nisi quia ordinatur ad actum naturalem voluntatis circa illud ens: sed eam ad illud ordinari, non facit eam practicam, cum non ordinetur ad illum vt directiua, cum ille actus sit naturalis, rectus, & vniformis. Quod etiam probatur aliter: nulla scientia est practica, nisi consideret operationem, vel operabile, inquantum operabile, hæc neutrum facit. Non secundum, quia primum ens sub ratione, quâ tale, non est operabile. Contrà: sic Theologia supernaturalis non est practica. Ideò respondeo, operabile, vel circa quod est operatio, esse amabile, esse circa quod est operatio, sicut esse sanabile: hoc sufficit ad practicam. Contrà: ratio amabilis, ex quo dicit aliquam relationem secundum rationem in Deo, non potest esse prima ratio in ipso, secundum quam omnia ad ipsum attribuuntur, ergo nec sic consideratur hic. Responsio: idem argumentum potest fieri de Theologia: non enim potest poni hæc subiectum sub ratione nobiliori, quàm ibi. Ideò respondeo, quod sub ratione boni potest tam hic quàm ibi considerari, quæ est ratio absoluta, super quam fundatur ratio amabilis: sicut medicus considerat corpus inquantum calidum & frigidum, in quo fundatur sanabilitas: & hoc sufficit ad rationem practicæ: vnde ex parte obiecti, non videtur esse ratio, quare ista etiam non est practica. Nec valet ponere ideò Metaphysicam esse speculatiuam secundum Aristotelem quia ponit sapientiam esse nobilissimum habitum ex 6. Ethic. cap. 8. & per consequens non ordinatum ad alium, nec ad aliquid, nisi ad proprium actum, & ita non ad praxim, sed ad speculationem tantum.

3
Operatio motiua alia inmanens, alia transiens.

Hæc autem ratio, quamuis sit apparens, non valet, constat enim quod omnis scientia sit nobilior actibus potentie motiue transuentibus in extrinseca, & tamen respectu talium actuum ponitur scientia practica: vnde patet quod ordo, sicut ad finem, vel sicut ad nobilium, non est de ratione practicæ: sed quod directiua sit in aliquo actu, licet minus nobili quàm sit considerare: immò nullam ponit Aristoteles practicam, nisi directiuam in actu minus nobilis potentie, quàm sit intellectus: nisi fortè moralem, si virtutes sint in voluntate. Item, in alio peccat ratio, constat quod Aristoteles ponit appetitum intellectiuum in nobis 6. Ethic. capite 2. & 3. & 1. R. her. 12. si autem illa potentia sit nobilior, actus eius erit nobilior actu intellectus; & ita actus intellectus ordinabitur ad illum: & illa est praxis, vt præhabitur est, ergo, &c. Nec valet probatio de sapientia: licet enim verè sit nobilissimus habitus; tamen

4
Non est de ratione eius ordinari ad nobilium.

De hoc Scot. 4. d. 49. q. 4.

Quid est practica?

Qua operatione subsunt imperio nostro?

2

Cognitio quadruplex.

Cognitio sensitiua quomodo practica?

Ad solutionem huius quæstionis & sequentis primò oportet videre quid sit praxis, à qua dicitur scientia practica, & secundò qualiter se debet scientia habere ad illam praxim, vt ab illa dicatur practica. De primo est sciendum, quod praxis est omnis operatio, quæ non est per essentiam speculatio; alioquin diuisio scientiæ in speculatiuam & practicam, esset insufficiens: quælibet enim operatio essentialiter distinguitur à speculatione, quantum ad illud, quod est speculationem esse finem vltimum, vel non alterius gratiâ: oportet tamen quod illa operatio non sit merè determinata à natura; sed quod contingat in ea errare, & rectè agere. Quod patet ex secundo manifestando: scientia enim practica se habet ad praxim, vt directiua in ipsa: non est autem opus directione vbi nulla est difformitas: operationes autem quæ subsunt imperio nostro, sunt operationes cognoscitiuæ, tam intellectus, quàm sensus: operationes etiam appetitiuæ tam intellectiuæ, quàm sensitiuæ: operationes etiam motiue: operationes vegetatiuæ non: vnde de eis non est scientia practica.

Si instes per hoc quod Metaphysica videtur esse de illis. Respondeo, quod est de actibus nostris respicientibus illam, quomodo scilicet talia opposita, sic ipsam disponent. Operatio autem cognitiua intellectiua est quadruplex: quædam ad nihil ordinatur, vt cognitio conclusionis vltimæ; quædam ad aliud vt causa eius, vt cognitio principij ad conclusionem; quædam ad aliud vt ad finem, vt scientia minus nobilis ad Metaphysicam; quædam autem vt in alia dirigit, vt Logica; omnes tamen illæ sunt speculatiuæ, quia non ordinantur nisi ad speculationem. Operatio verò cognitiua sensitiua aliquo modo subest imperio nostro; puta sic, vel sic imaginari; sic, vel sic disponere oculum ad videndum: & si scientia de hoc daretur, practica esset docens quomodo esset sic operandum: pro quanto autem non subest nostro impetio quando organo dispositio sensibile præsens necessariò sentitur nullo impediendo, non est scientia practica de hoc. Operatio verò appetitiua voluntatis circa finem vltimum naturalem, vnica est & vniformis scilicet complacentia quædam simplex: in illa ergo non indigemus scientia directiua, quia, vt priùs dictum est, non est opus directione, vbi nulla accidit difformitas. Circa verò entia ad finem in actu naturali conuenit errare: & circa illa sunt virtutes & scientia moralis practica. In actu ve-

actus voluntatis naturalis, & ita non ab habitu, potest esse nobilior actu intellectus ab habitu, si voluntas sit nobilior intellectu: non enim hoc auferat nobilitatem ab actu, quod fiat à potentia sine habitu medio, præcipuè si est naturalis & vniformis. Exemplum: visus est nobilior actus, quam actus scribendi, qui est ab habitu in manu, quia visus est nobilior potentia motiua: & tamen hoc esset, dato quòd habitus scribendi esset nobilior omni habitu: quia in potentia visua nullus est habitus. Contra: quare ex amore naturali, id est, ex puris naturalibus, & tamen libero frequenter elicitio, non potest in voluntate generari habitus amoris naturalis, sicut in intellectu ex intellectio-nibus naturalibus indeterminatio enim est voluntas, quam intellectus, saltem respectu principiorum, quorum tamen sunt habitus. Responso: quòd si habitus generetur, hoc est ex fecunditate actus: non autem propter necessitatem actus; ita quòd inter potentiam & habitum actus mediet, non autem habitus inter potentiam & actum ex necessitate. Aristoteles autè nõ poneret fortè habitum, nisi vt requiratur propter actum causandum.

SCHOLIUM II.

CIRCA solutionem ad tertium difficile est ostendere, quare hac scientia non sit practica, sicut Theologia, quia (vt hic dicit in fine) Deus quatenus bonus, & secundum quamcumque aliam rationem absolutam, potest esse obiectum scientia practica. Dicendum tamen hanc esse speculatiuam, quia, vt ait Aristotele: hic in proœmio omnibus necessariis existentibus, inuenta est, non autem vt operemur operationes nobis necessarias, & sic eius finis est purum scire: Theologia autem inuenta est, vt iuxta eam operemur. Quod hic ait in fine, practica, & speculatiuam non distingui obiecto, intellige, materiali, vel remoto, quia in q. 4. prolog. §. Aliter dicitur, nu. 10. tenet practica dici ab obiecto. Vide eum ibi, de scientia practica satis fusè disputantem; sed questio magis molestæ est, quam utilis, vt notaui ibi vt. schol. Vide Anton. Andreæ hic q. 11. & expositionem Doctoris in textum huius questionis.

Ad primum argumentum questionis dicendum, quòd hic est vt boni famus speculando. Ad secundum dicendum, quòd hic ordinat alias, vt finis ordinat entia ad finem; non vt scientia directiua. Ad tertium dicendum, quòd non est simile, non propter secundas rationes improbatas, sed propter illam de naturalitate amoris, circa quam non est difformitas. Illa tamen ratio est debilis, sicut patet per argumentum de amore naturali supra. Libertas enim est respectu actus ex puris naturalibus, vt eliciatur cum circumstantiis debitis, vel sine, scilicet super omnia, vel propter aliud, licet istæ circumstantiæ non ponant amorem in esse supernaturali. Similiter vnde probatur illud de directione. Philosophus nu. 2. huius dicit, tex. c. 3. finis practica est opus: non dicit dirigere in opere. Ad quartum dicendum, quòd modus tractandi est vnus, & finis vnus quantumcunque subiectum sit commune. Ad argumentum de obiecto scientia practica, dicendum, quòd non est obiectum eius opus nostrum, sed directiuum per ipsam: nec obiectum eius est operabile, sed quælibet conditio absoluta potest esse ratio obiecti scientia practica, secundum quam conditionem potest operatio nostra, quæ non est speculatio, esse circa illud: vo-

litio autem potest esse circa obiectum, secundum illam absolutam rationem eius, sicut & intellectus. Sic patet quomodo Deus in quantum Deus, vel in quantum bonus, vel secundum aliam rationem absolutam, potest esse obiectum scientia practica; ergo scientia practica & speculatiua non distinguuntur penes obiectum; quia nullum est intelligibile, circa quod non possit esse secundum rationem absolutam eius, ita operatio voluntatis sicut operatio intellectus. Richar. 1. q. 4. vult quòd magis distinguatur à fine quam à materia, & hoc loquendo de fine essentiali, quem scientia ex se respicit, non accidentali, quem sciens sibi præfigit, quod probatur: quia de quantumcunque operabili potest esse scientia speculatiua. Sed hic restat dubium de scientia Dei: quare non est practica: & de hoc alibi patet.

ANNOTAT. MAVRITII.

SEQUITUR septima questio de fine Metaphysicæ, in qua communiter non assignatur correctio, licet in aliquibus illa litera, infra ibi: *Contra: quare ex amore naturali*, &c. vsque ibi: *Ad primum argumentum*, &c. ponatur *Extra*, litera tamen bona & singularis.

Aduerte tamen quòd hæc questio in aliquibus sequitur questionem sequentem de comparatione speculatiuæ & practicae, & ex litera Doctoris, patet quòd sic debet ordinari ibi ad finem questionis. Ad argumentum de obiecto scientia practica &c. vbi aliqui libri habent, *Ad argumentum*, & alij *ad argumenta*, & subditur primæ questionis illud enim argumentum est in questione illa ibi: *Alij dicunt quod nulla voluntas*, & sequitur, quòd probatur, quia obiectum speculatiuæ, &c. vnde manifestum est, vel quòd illa responso deberet poni ad finem sequentis, vel quòd illa deberet præcedere ista, ad hoc facit ordo text. Philosophi super quem mouentur, vt patet; quia tamen communiter ordo questionis est talis, non mutauimus ipsum.

Ad finem huius questionis nota solutionem dubij: quod dimitrit insolutum, quia erat Theologicum, idè dicit de hoc alibi. Quare in prologo q. de praxi, vbi de scientia Dei est problema satis intricatum: si autem non ponatur practica, hoc idè est, quia potentia practicans non est regulabilis aliunde, sed vniformis, & non potest cadere error in eius operationem. Igitur idem iudicium est de ipsa sicut de voluntate naturali, de qua loquitur Doctor in litera.

Sententia Doctoris clara est hic, sed videatur profundius in prolog. vbi supra.

Maximè verò principalis scientiarum, & magis principaliter subseruiente est, quæ cognoscit cuius causa sunt agenda singula. Ex tex. prol.

QUESTIO VIII.

Vtrum speculatiua sit nobilior practica?

Arist. hic cap. 2. & 1. Post. cap. 7. 10x. 23. D. Th. 1. Met. lect. 2. Ant. Andr. ibid. q. 12. Flandr. q. 6. ar. 1. Fonl. cap. 2. Suar. disp. 1. sect. 5. Hur. disp. 1. sect. 9. Vido Scot. q. 4. Prol. cir.

QVOD practica nobilior: quia finis eius est bonum esse; finis speculatiuæ verum scire: sed primum

primum est melius secundo. Item, scientia ciuiliſ, quæ est practica, ordinat speculationem, vt patet in Ethic. sed ordinans est melius.

Dicitur quòd praxis dicitur communiter ad scientiam factiuam, & ad effectiuam, quæ est operatio.

Alij dicunt quòd nuda voluntas non dicitur praxis: etiam dicunt quòd speculatiua est nobilior: & probatur sic ab obiecto: quia obiectum speculatiuæ, quod est quidditas rei, est nobilium obiecto practicæ, quod est opus nostrum: quidditates rerum intellectorum sunt nobiliores.

Alij dicerent ad hoc, quòd Deus sub ratione operabilis; id est, amabilis, est melius seipſo cognoscibili. Aliter probatur à fine: quia finis practicæ est vsus gratia: speculatiuæ gratia speculandi verum: sed secundus nobilior est primo. 10. Ethic. cap. 10. illud enim est nobilium, per quod conuenimus cum nobilissimum: sed hoc est per intellectiõnem veritatis, qua conuenimus cum Diis, non enim faciunt sicut nos, nec aliqua agunt communia nobilium. Ad argumenta in contrarium.

SCHOLIVM I.

RESOLVTIO Doctoris, nobiliorem esse speculatiuam, quam practicam, si hæc tantum sit circa actus appetitus: ubi innuit hæc esse nobiliorem si ponamus voluntatem subiectum virtutum moralium, quod tenet ipse 3. d. 3. §. Ad quæst. nu. 12. de quo quid sit, Theologia quæ practica est, nobilior est omni speculatiua, & Philosophus idè posuit speculatiuam nobilissimam, quia negauit voluntatem circa finem habere praxim, sed motionem naturalem, vt docet Scot. quæst. 4. prolog. num. 24. in quo errauit, & idè discordandum est ab eo: Ita habet Doctor ibidem ad 4. num. 42. ubi explicat scientiam, quæ est gratiæ actus nobilioris suo actu, ex hoc nobiliorem esse, quæ ratione sensitiua hominis nobilior est sensitiua bruti; focus est si gratiæ actuum inferiorum suis, & sic posuit Philosophus practicam, quia respectu actuum externorum, vel appetitus; ex prædicto errore Philosophus posuit felicitatem in speculatione 10. Ethic. cap. 10. vel à speculatione non excludit actus voluntatis, vt innuit doctor ex August. q. 4. prol. §. Quinta via, num. 26. Vide Anton. Andream de hac materia hic q. 12. & expositionem Doctoris in textum huius quæstionis.

Ad primum dico quòd scientia ista, est vt boni simus non simpliciter, sed secundum virtutes, id est, moderati in parte sensitiua, si ponitur quòd sit subiectum virtutis: & illud non est bonum simpliciter: quia secundum Philosophum ordinatur ad maius bonum nostrum scilicet vt speculemur substantias separatas, & quietemur in speculatione earum: illa autem speculatio est summum bonum nostrum, quia est felicitas, secundum Philosophum 10. Ethic. cap. 10. Ad aliud ciuiliſ ordinat quis audiat istam, non istam; vnde aliud est ordinare vsum alicuius, & quis debet intelligere & exercere: aliud est ordinare ipsam scientiam in se. Vnde exercitium ordinat ciuiliſ: & ordinans est melius: verum est in aliquo sensu.

ANNOTATIONES MAVRITII.

Sequitur octaua quæst. de comparatione speculatiuæ & practicæ, in qua nihil occurrit notæ Scoti Oper. tom. IV.

tandum, nisi quotare opiniones varias quas recitat, quære in prolog. in materia de praxi omnia apud istum, & antiquos doctores, & in hoc prologo. Vide Albertum, & alios expositores antiquos, hic, & Quæstionistas.

Primum itaque existimamus sapientem omnia maximè scire, vt contingit, accipimus enim non singularem scientiam eorum habentem. Ex text. prol.

QVÆSTIO IX.

Virum ad Metaphysicam spectat cognoscere omnes quidditates?

Arist. hic cap. 2. & 1. Poster. cap. 23. Auert. & D. Thom. super eadem loca, & his super Boetium de Trinit. in quæst. de diuisione scientiarum, art. 2. ad 6. Auert. 2. Phys. comm. 22. & 4. Met. comment. 9. Egid. 1. Met. q. 22. Mirandul. lib. 13. de eursione singul. certam. sect. 6. & 7. Antonius Andr. hic q. 9. Fons. ibid. cap. 2. q. 1. sect. 1. & seq. Suar. disp. 1. sect. 2. Meurisse 1. Met. q. 5.

Quòd sic, in sexto, text. c. 1. nulla alia scientia facit considerationem de ipſo quod quid est: si ergo quidditates sunt notæ, & in nulla alia scientia, sequitur quòd in ista. Item, cognitio in vniuersali tantum, est imperfecta, quia confusa & indistincta; ergo si sapiens cognosceret tantum in vniuersali, esset imperfectè sciens, & alij perfectè, quod est contra Aristotelem in hoc primo. Item, simile videtur de habitibus ordinatis & potentiis: sed ita est in potentiis, quòd potentia superior potest omnem illam rationem comprehendere, quam inferior; ergo similiter habitus superior cognosceret omnia, quæ cognoscuntur in habitibus inferioribus: sed inferiores habitus cognoscunt in particulari; ergo & superiores. Contrà, in primo dicitur quòd sapiens est cognoscens omnia, vt contingit: & exponitur quòd non oportet in singulari, sed vniuersali. Item, si sic, tunc aliæ scientiæ superfluunt.

SCHOLIVM I.

SENTENTIA tenens ad Metaphysicam spectare cognoscere quamlibet quidditatem, non tamen accidentia quidditatis, & ponitur fundamentum vtriusque partis, quod clarius videre potes apud Anton. Andream hic q. 9. fusè contra hæc disputat, & soluit argumenta pro ea adducta n. 2.

Respondetur communiter quòd Metaphysico pertinet cognoscere quamlibet quidditatem, secundum quòd quidditas, & secundum quòd hæc: non tamen secundum omnem rationem cuiuscumque accidentis huic quidditati.

Primum sic ostenditur; hæc quidditas est prior cognitione, diffinitione, tempore, & moru, & quantitate; ergo potest considerari absque illis: sed non in scientia naturali; quia considerat mobilia: nec Mathematica; quia considerat quanta; ergo illud consideratur à Metaphysica. Item, si hæc quidditas non per se consideratur à Metaphysico, tunc ab aliquo alio: & tunc sequitur quòd illa scientia esset subalternata Metaphysicæ; quia considerat de particulari quidditate: & Metaphysica de quidditate in communi. Similiter sequitur

tur quòd per se inferius & superius ad eandem scientiam non pertineant, cuius oppositum videtur in aliis: idem enim considerat numerum & binarium, &c...

EXTRA. Item prima cognitione de aliquo cognoscitur illud quod primò sibi inest: quia illud est omnino primò ostensibile: alia omnia demonstrabilia per illud, sicut passiones, vel etiam ostensibilia, sicut predicata essentialia alia, sed quod primò inest unicuique, est quidditas sua propria: quae exprimitur per diffinitionem propriam; ergo ad Metaphysicum, cuius est prima cognitio de aliquo, pertinet illud considerare de illo. Maior patet: quia cognitio ostensibilis per aliud de A non est prima de A. Probatio minoris, licet ens sit primum quod inest homini: non tamen primò inest homini: tum quia ostensibile est, licet non demonstrabile per diffinitionem hominis, sed hominem esse animal rationale per nihil ostensibile est: Vnde hoc querere nihil est querere, ex 7. Metaph. tex. com. 69. cuius non est alia causa, ut homo est homo, 5. Met. cap. de per se, tex. com. 23. tum, quia si A convenit B primò, nulli alij convenit, quod non est B; igitur si ens primò conveniret homini, nulli alij conveniret per se. Vnde sicut in secundo modo per se tantum unum inest uni, sic in primo modo, quod non potest esse nisi proprium quid. Contra illam rationem, ergo hoc: Homo est homo, esset prius principium quam hoc: Ens est ens, quia prima ostendit secundam, non e contra, principium habet ostendere conclusiones. Tamen hic dicitur quod primum principium complexum includitur in omnibus conceptibus complexis, sicut primum incomplezum in omnibus incomplexis. Ideò ostenditur per quodlibet, non autem demonstratur. Aliter dicitur, quod de conceptibus communibus sunt propositiones univales, & sic superior distributus includit inferiorem, non e contra. Ad hanc igitur rationem dicendum: quod prima cognitio vel est univale, vel particularis. Prima univale cognoscit illud quod primò inest sibi in univale: prima verò particularis, quod primò sibi inest in particulari; Metaphysica non est prima scientia particularis de homine, sive de homine in particulari, sed prima univale de ipso inquantum ens, vel substantia: & sic cognoscit quod primò sibi inest in univale, ut ens est ens. Contra, saltem cognitio particularis de homine ostendit hanc, ens est ens. Ad hoc respondum est prius.

3 Secundum declaratur sic: Hæc quidditas prior est accidentibus, & accidentia per se respectu eius, priora accidentibus per accidens: licet ergo secundum quod hæc quidditas, & quantum ad per se accidentia eius, pertinet ad Metaphysicam; inquantum tamen mobilis, vel huiusmodi, hoc est formaliter intellecta sub aliquo accidente per accidens, pertinet ad scientiam aliam: quia sic est posterior seipsa intellecta sine illis. Per hoc ad primum: sapiens cognoscit omnia, non secundum omnem rationem cognoscibilitatis, sed secundum omnem rationem quidditatis cognoscit, non tantum in univale, sed etiam in particulari. Ad aliud, alia scientia considerant quidditates secundum accidentia sibi. Contra positionem sequitur quod alia scientia non considerant nec quidditatem, nec hanc in se, sed tantum secundum accidentia sibi: cum ergo quidditas cum accidentibus, sit ens per accidens, sequitur quod omnes alia scientia à Metaphysica, essent de ente per accidens, sed de illo non est scientia 6. huius, tex. com. 4. Et probatio, quia necesse est præcognoscere de

subiecto quid est; ens per accidens non habet quid: quia omne tale vel est genus, vel in genere, sed ens per accidens non est in genere: quia distinguitur contra omnia decem. Genera in libro 6. tex. com. 4.

Hic respondetur quod licet corpus mobile sit ens per accidens: non tamen corpus secundum quod mobile: quia una ratio formalis facit unum cognoscibile & unius scientia. Aliter dicitur, quod Philosophus in 6. negat scientiam de ente per accidens, quod non habet causam determinatam, quod est in paucioribus; non sic hic. Contra: una cognitio est unius cognoscibilis, sed non magis unum est corpus secundum quod mobile, quam corpus mobile: aut enim præcisè intelligo corpus, aut præcisè mobile intelligendo corpus secundum quod mobile, aut utrumque & tertium erit propositum.

Item Philosophus dicit in Elenchis quod hæc est accidens: Cognoscis Coriscum, & ille est veniens, ergo cognoscis venientem, stant ergo simul quod cognoscis venientiam, quæ est in Corisco, & accidens: & tamen ignoras subiectum eius. Sic ex parte ista simul stant, quod Physicus cognoscit mobile illud accidens, & tamen ignorat corpus. Dicitur quod ista cui accidunt, non cognoscuntur, nisi per accidens: tamen illæ rationes cognoscendi, quibus cognoscuntur illa alia, per se cognoscuntur. Contra: si mobilitatem qua cognoscitur corpus per se cognoscit, aut tunc cognoscit mobilitatem inquantum quid; Tunc propositum; si non inquantum quid; ergo non per se, & tunc per accidens: & tunc quero de illo accidente, & sic de omnibus aliis in infinitum. Item, Naturalis cognoscit per se corpus secundum quod mobile: aut ergo illa eadem scientia cognoscit mobile secundum quod mobile: & tunc cognoscit inquantum quid: si verò cognoscit mobile inquantum quid; tunc sequitur quod idem sub eadem ratione formali cognitum, consideratur per se à diversis scientiis: quia eadem ratio cognitionis est, qua cognoscitur corpus inquantum mobile, & mobile inquantum mobile, quia mobilitas est ratio cognoscendi formalis in naturali, & similiter in Metaphysica. Tertio sic arguitur: Si non consideratur in Physica mobile inquantum mobile, & mobile inquantum mobile consideratur in alia scientia; ergo eadem ratio erit formalis in duabus scientiis.

5 Dicitur quod non est eiusdem scientia considerare mobile inquantum tale, & corpus inquantum mobile: quia dicunt quod non est simile, quia ratio mobilitatis accidit corpori, & per se inest mobili. Sed illud non valet, licet bene dicat ista responsio quod illa ratio habet diversas comparationes ad cognita sub ea: tamen non vitat quin eadem ratio formalis in duabus scientiis consideretur per se. Eadem enim ratio, non variata quæ accidit uni, est eadem essentialiter alij: & tunc deducō argumentum, sicut prius. Similiter ex quo diversæ scientiæ habent diversas rationes formales, non potest esse una ratio formalis per se considerata ab una & ab alia. Item, ad unitatem scientiæ requiritur unitas rationis formalis, saltem primæ: non tantum in se, sed ut comparatur ad materialia, quorum est ratio scilicet quod non diversimodè comparatur ad illa secundum se & per accidens: licet diversimodè fortè secundum diversos modos per se. Vnde ad eundem pertinet considerare risibile inquantum risibile, & hominem inquantum risibile: quia eadem ratio

EXTRA.

4

5

An eadem ratio formalis in diversis scientiis consideratur?

Ad unitatem scientia requiritur unitas formalis obiecti.

ratio

Conditiones scientiæ subalternatæ. & c. q. 3. prol. q. 4. lat. nu. 29.

rio formalis vtrinque : & eodem secundum per se vtriq; cõparatur, licet non eodem modo per se: tunc sicut arguitur inferius, ibi, *hoc concedunt*, nihil videtur remanere cognoscendum aliis scientiis.

6 Responso : licet nullum accidens per accidens dicatur de ente, quia ens ponitur in diffinitione cuiuslibet, non in sua communitate, sed vt includitur in aliquo inferiori : sicut figura in diffinitione habere tres idè soli non omni : & ille modus pertinet ad per se. Tamen lineæ est aliquid accidens per accidens : vt visualitas, quæ tamen non tantum entis, sed etiam alicuius subiecti inferioris, vt coloris, vel lucis, est per se, ergo licet Metaphysicus consideret ens, colorem, lucem inquantum visibilia, siue visualia : non tamen lineam inquantum visualis : & de hoc est perspectiua. Contrà : hæc positio videtur vocalis : tum quia arguitur vt prius, ita videtur cognoscere lineam esse visualem ; quæ lineam inquantum visibilis : tum quia si de linea inquantum visualis, est scientia, aliquid demonstrabitur de linea per aliquid medium non sumptum de materiali ; ergo ex formali ; ergo oportet cognoscere formale secundum se, quantum ad medium quod sibi secundum se inest. Similiter de infinitis esset quælibet scientia si sua ratio formalis possit accidentaliter accidere infinitis, quia vna ratio vtroque modo.

EXTRA. *Notandum verò, quòd ad illud superius dictum scilicet quòd ad vnitatem scientiæ requiritur vnitatis rationis formalis, additur saltem primæ : quia aliter positio sibi contradiceret : quia alia est ratio formalis entis, inquantum ens, & hominis inquantum homo : tamen inter omnes rationes formales, ratio entis est prima & vna. Contrà : equiuocatio entis. Aliter respondeo, quòd ratio hominis non est simpliciter alia à ratione entis : quia ipsum includit.*

Ad argumentum opinionis dico, quòd quiditas quælibet non est prior omni quantitate, sed tantum quiditas substantiæ, sed quantitatis non. Arguitur contrà sic : quiditas ignis est prior omni motu ; ergo, vt sic, non consideratur nec à naturali, nec à Metaphysico. Dico, quòd mobilitas non est ratio formalis subiecti quòd consideratur in scientia naturali : Cuius probatio est quia subiectum secundum rationem subiecti prius est naturaliter passione : tunc passio non est ratio formalis considerandi ipsum, ex quo est posterior ; mobilitas autem est passio naturalis in naturali scientia.

7 Dico ergo, quòd quiditas ignis cum illo quòd appropriat, quicquid sit illud, vt sit proprium subiectum motus, consideratur in scientia naturali : illud autem, quòd appropriat ipsum, vt sit subiectum motus, non est motus : quia prius naturaliter habet rationem illam, quam sit subiectum motus. Contrà : Philosophus dicit quòd considerat mobilia, inquantum mobilia. Dico, quòd hoc dicit, quia non habet notam istam rationem quam habet, vt est subiectum motus, sed virtus motu tanquam magis noto. Vel dico, quòd considerat mobilia inquantum mobilia, secundum quòd inquantum, ibi dicit conuertibilitatem passionis cum subiecto, &c. Ad aliud dico, quòd necesse est ipsos concedere subalternationem. Probatio ; conditio vna subalternatæ scientiæ est, quòd subiectum suum sit sub subiecto subalternantis ; alia est quòd scit, quia, vbi superior scit, propter quid, & à superiori accipit sua principia, ad proban-

dum conclusiones. Aliquando autem subiectum addit super subiectum differentiam essentialem, sicut binarius super numerum ; aliquando accidentalem, sicut sonus numerus ; sed nunc est ita, quòd in omnibus scientiis discurrenti patet, quòd subalternata tantum addit supra alterius subiectum, accidentalem differentiam : ita est communitate in omnibus scientiis, quòd magis subalternatæ addunt differentiam accidentalem, quam essentialem. Vnde omnis subalternata duabus subalternatur, secundum duo, quæ in eius subiecto includuntur : vt patet de Musica respectu Naturalis & Arithmeticæ : ergo sic hinc cum secundum eos subiectum aliarum addunt accidentales rationes, & per meam positionem addit essentialia aliquid, puta hanc quiditatem super quiditatem, magis sequitur subalternatio per illos, quam per me. Item, si sola hæc consideret quiditates tunc.

Hoc concedunt sine argumento : quia vt patet supra, cui per se inest aliqua passio, illud sub ratione eius considerabitur à Metaphysico, qui considerat passionem omnem in se A inquantum A ; ergo & quodlibet inquantum per se A, sequitur quòd nulla omnino sit passio, nec prima, nec posterior, quæ alicui subiecto per se inest, quin Metaphysicus cognoscat illud subiectum sub ratione illius passionis ; igitur non restant aliqua cognoscenda aliis, nisi accidentia per accidens : quæ nulli per se insunt : si tamen aliqua sunt talia, maxime cum ponas ad secundum modum per se pertinere quatuor modos Proprii secundum Porphyrium. Saltem nullum est accidens per accidens respectu entis, vt concedunt : quia diffinit quodlibet inferius ; igitur ens cognosceretur hic sub ratione cuiuslibet accidentis omnino ; & ita, vt dicunt, non caret passionibus : vt consideratur à Metaphysico, verum vtriq; erit, sed nulla passio remanet consideranda aliis : imò nec vt videtur, aliquid accidens per accidens ; ergo Metaphysica est omnis scientia.

Sola hæc demonstrat primam passionem de omnibus quiditatibus : quia prima passio inest quiditati suæ per se, & immediate sine aliquo accidente : quia nisi sic, tunc non esset prima : sed alia scientiæ considerant subiecta sub accidentalibus rationibus ; ergo non considerant per se primas passiones : sed semper considerans posteriores præsupponit primam esse ; ergo nulla scientia considerans, demonstrat primam passionem inesse ; sed præsupponit ipsam demonstrari in alia : sed conclusio vbi demonstratur prima passio ; est principium in inferiori scientia, vbi demonstratur posterior : sed hæc est conditio scientiæ subalternantis, & subalternatæ : ergo omnes scientiæ alia subalternatæ sunt Metaphysicæ : sed secundum positionem meam, si hæc quiditas esset per se subiectum naturalis, cum habeat per se propriam, istam posset demonstrare.

SCHOLIUM II.

Ex discursu dispensationis in hac questione, & argumentorum solutione, satis patet, etsi Doctor directè non resoluat, eum velle Metaphysicam non agere de quiditatibus rerum in specie, sed in vniuersali, hoc est, in ratione entis, iuxta loca eius citata q. 1. schol. 3. & suadetur ex autoritate, & ratione ad oppositum nu. 1. & habet Doctor expressè in expositione textus, circa quem mota est questio. Vide Anton. Andream hic q. 9.

EXTRA. *De vniuocatione entis dicitur lib. 2. q. 1.*

Non omnis quiditas prior est omni accidente.

Mobilitas non est ratio formalis subiecti Physica.

Physicum considerat mobilia vs talia, exponitur.

EXTRA.

8

Alia scientiæ subalternari Metaphysica.

9 Ad primum principale scilicet textum Aristotelis dico, quòd solum intelligit quòd nulla alia scientia consideret ens, siue quid, in communi nisi hic. Ad aliud dicendum, quòd Aristoteles 1. Posteriorum, t.c. 39. ubi comparat demonstrationem vniuersalem particulari, dicit in epilogo quòd demonstratio vniuersalis facit magis scire, quàm particularis. Hoc non est ad propositum.

EXTRA. *Conclusio enim supra, licet improbetur de veritate propositionis primæ opinionis, non tamen de cognitione particularis, ut præcisè accipitur contra cognitionem vniuersalis.*

Idèò aliter dicitur quòd licet melius est cognoscere in particulari, prout particulare includit vniuersale, quàm in vniuersali tantum, tamen ubi particulare non includit vniuersale, non est melius.

EXTRA. *Sicut habetur à Dionysio, quòd esse, est nobilissima perfectio Dei: quòd verum est præcisè sumptum: tamen ut alia includunt ipsam, & aliquid ultra, nobiliora sunt.*

Alia responsio, licet aliqua cognitio particularis sit perfectior in se præcisè sumpta tamen cognitio vniuersalis de proposito cognoscibili, est certior secundum proportionem, quàm cognitio particularis de suo cognoscibili: quia plus vniuersale cognoscitur, inquantum est cognoscibile, quàm particulare.

Ad aliud, non est simile de potentiis & habitibus: quia ex quò superior potentia habet maiorem virtutem; & si habet species plurium, potest illa plura cognoscere: sed habitus non est ratio cognoscendi, nisi representando rem: sed potentia non tantum habet maiorem virtutem, sed potest recipere alias species.

EXTRA. *Per potentiam est potens, & per superiora est circa communis obiectum, & quodlibet sub ipso est potens; sed per habitum est determinatus ad obiectum, non oportet si sit determinatus ad superius, & ad inferius: idem est susceptiuum coloris, & huius coloris cuiuslibet: non tamen si color informat, & quilibet color informat.*

10 Quòd autem habitu vniuersali, non cognoscantur quæ sunt habitus inferioris. Probatur, quia contingit scire in vniuersali, & ignorare in particulari: hoc non contingeret si habitus vniuersalis esset representatiuus illorum particularium. Ad aliud pro contraria opinione, quòd eiuſdem est considerare genus & speciem: dico quòd est falsa: licet in aliquibus est eadem scientia, hoc est, quia habent eandem rationem: sed hic & alibi, ubi non est eadem ratio, non est hoc verum. Vel dico simpliciter, quòd sunt diuersæ scientiæ, non tamen disparatæ, sed ordinatæ. Vel dici potest, quòd scientia de binario, si binarius habet multas passiones, tractetur partim in Arithmetica, & partim in alia.

Cōtingit scire in vniuersali & nō in particulari.

ANNOT. MAVRITII.

11

Sequitur nona quæstio de modo & mensura considerationis Metaphysicæ, quæ & sequens decima ordine textus in quo fundantur, deberent præcedere duas præcedentes, sed Doctor parum curauit de ordine, dummodò veritas appareret, licet fortè curiosè inquirendo posset ordo eius sustineri: de quo non modò.

Sententia Doctoris in hac quæstione licet videatur clara, tenendo partem negatiuam, ut com-

munis schola; ex dictis tamen eius alibi, sequaces ipsius variè sentiunt, eo quòd verba eius in diuersis locis diuersimodè interpretantur, ut patet in prologo, q. 1. & 3. & 2. di. primi. q. 2. & 3. di. secundæ, q. 1. & alibi sæpè. Si tamen subtiliter consideretur distinguendo de Metaphysica in se, & in nobis; vniuersali & particulari; & quòd refert dicere considerare in vniuersali & vniuersale; & in particulari & particulare, & è contra: & ponderetur secundum suppositum supra in principio, quòd præmiſi in hoc negotio, faciliter omnia concordabuntur. Verba tamen Doctoris supra q. 1. multum mouent ad partem affirmatiuam in hac quæstione, & processus Aristotelis descendendo in particulari ad decem Genera, & species eorum; & præferendo substantiam accidenti in consideratione Metaphysicæ, & multa alia. Qui ergo vellet tenere affirmatiuam hinc posset dicere iuxta illud secundum notabile supra exponendo Doctorem vel quòd loquitur non de vniuersalitate prædicationis, vel communitatis, sed præcisionis, vel abstractionis: quæ verba possunt ponderari, quia placent. Non curo impedire chartam, recitando varias opiniones diuersorum & Græcorum & Latinorum, ut multi Sophistæ moderni faciunt, quia hoc potius vacui recitatoris, vel historiographi, quàm subtilis indaginis, vel speculatiui officium censetur.

In principio solutionis ibi: *Item prima cognitione de aliquo*, &c. vsque ibi: *Secundum declaratur* &c. assignatur *Extra*: sed litera satis bona est, idèò, &c.

Infrà etiam ibi: *Hic respondetur*, &c. vsque ibi: *Item Philosophus dicit*, &c. ponitur *Extra*, & infrà ibi: *Item ad unitatem scientiæ*, &c. vsque ibi: *Ad argumentum opinionis*, &c. assignatur *Extra*. Et infrà ibi: *Hoc concedunt*, &c. vsque ibi: *Sola hic demonstrat*, &c. dicitur *Extra*, vel additio. Et infrà soluendo secundum principale ibi: *Conclusio enim*, &c. vsque ibi: *Idèò aliter dicitur*, &c. ponitur etiam *Extra*. Et parum post ibi: *Sicut habetur à Dionysio*, &c. vsque ibi: *Alia responsio*, &c. est *Extra* secundum aliquos. Et vltimò infrà ibi, *per potentiam est potens*, &c. vsque ibi; *Quòd autem habitu vniuersali*, &c. assignatur *Extra*. Quæ omnia licet voce tædiosa, non tamen infructuosa, idèò ruminentur. Posset fieri vis in illo exemplo quòd tangitur de Dionysio, quomodo vim esse sumptam cum aliis perfectionibus diuinis, sit nobilius se ipso præcisè accepto, cum infinitum non possit excedi, sed videatur iste 1. & 5. q. Quòdlibeti, & 8. dist. primi, & alibi sæpè ad hæc.

Quærantur hinc Albertus, & Paulus Venetus, & Ioan. Buridanus, & Alex. de Alex. quem præsupponit plerumque in hac Metaphysica: & Frater Adam, & Nicolaus Boneti, & alij plures pro opinionibus, quas recitat Doctor: vido Franc. de Mayronis in prolo. Conflatus, q. 14.

Id quòd videtur velle Commentator de substantiis separatis quòd considerantur in particulari hic: secus autem de materialibus, nullum colorem videtur habere, loquendo de intellectu viatoris, & de cognitione quidditatiua, ut patet discutienti.

Ferè autè & difficillima sunt hominibus ad cognoscendum, quæ maixmè sunt vniuersalia. Nam à sensibus sunt remotissima, &c.

Q V Æ S T I O X.

Vtrum vniuersaliora sint nobis notiora?

Arist. hic cap. 2. & lib. 5. cap. 11. & 1. Poster. cap. 2. sex. 5. & 1. Phys. cap. 5. Auic. 1. Met. cap. 5. Philoponus & Themistius, 1. Physic D. Thom. hic lect. 2. Caict. de ente & esse. q. 1. Fonf. hic cap. 2. q. 1. scilicet. 1. & seq. Suar. disp. 1. Met. scilicet. 5. Hurrad. disp. 1. Met. scilicet. 9. Vide Scot. 1. dist. 3. q. 2.

Quòd non, primo Physicorum, t. c. 2. innata est nobis via procedere ex notioribus nobis: & intendit ibi, vt patet per literam, quòd vniuersaliora sunt nobis magis nota, singularia minùs nota. Item, confusa & indistincta, sunt nobis magis nota ibidem: t. c. 3. & ibidem similiter, t. c. 4. totum est magis notum nobis, quàm partes: vniuersale est totum. Item, illa citiùs occurrunt intellectui, quorum singularia citiùs occurrunt sensui: sed singularia magis vniuersalium citiùs sentiuntur; ergo & illa vniuersaliora priùs intelliguntur. Probatio minoris per Auicennam & in 1. Physicorum, t. c. 5. pueri primò appellat omnes viros patres; &c. Similiter 1. Physicorum, t. c. 2. non sunt eadem magis nota nobis, & simpliciter: sed minùs vniuersalia sunt notiora naturæ; ergo nobis minùs nota. Quòd sint simpliciter minùs vniuersalia naturæ magis nota, probatio: quia vnumquodque magis cognoscitur per naturam quòd est magis perfectum, & magis ens: minùs vniuersale addit super magis vniuersale aliquam perfectionem. Item, secundum Auicennam 1. Met. c. 5. communissima prima impressione imprimuntur; ergo priùs cognoscuntur: & sic de aliis secundum ordinem. Item, si non, tunc scientia de eis esset minùs certa: hoc est contra vnam rationem sapientis. Contra Philosophum in litera. Similiter compositiora sunt nobis magis nota quàm simplicia: sicut patet in 1. Physicorum, t. c. 4. quòd totum quod est compositum est nobis notius quàm partes: Sed minùs vniuersale componitur ex magis vniuersali; ergo; &c. Item 6. Topic. cap. 4. diffinitum est nobis minùs notum quàm diffinitia: sed diffinitia sunt magis vniuersalia quàm diffinitum. Item, diffinitio est per simpliciter priora: vt habetur, 6. Topic. sed talia sunt minùs nota nobis; ergo priora sunt nobis minùs nota.

SCHOLIUM I.

PRIMUM dictum; Vniuersalium in cauando, est nobis minùs notum quia perfectius, & à sensibus remotius. **Secundum;** Singulare est notius notitia sèus, quàm vniuersale, quia hoc non cognoscitur à sensu, nisi per accidens quatenus inest singulari. **Aduerte tamen sensum non cognoscere singularitatem, vt dictum est q. 6. Tertium;** Si teneatur singulare esse per se intelligibile, est notius vniuersali: de hoc nihil asserit hic, sed fusè ita tenet q. 22. de An. quod ibi in comment. latè explicui. **Quartum;** Singulare magis vniuersalis, notius nobis singulari minùs vniuersalis, vt cum à longè video animal, priùs scio esse corpus, quàm animal,

& animal, quàm equum, vel asinum; sed hoc est ratione indebita distaria, vt explicat Doctor 1. d. 3. q. 2. n. 27. Quintum; Inter vniuersalia, magis vniuersale est notius cognitione distincta: vel vt diffiniens. *Quia cognitio distincta habetur per diffinitionem, quæ requiritur per diuisionem incipiendo ab ente, de quo Doctor iam citatus §. Contra dico nu. 25. Sextum;* Magis vniuersale, vt indistinctum confusè continens plura, est magis notum nobis. *Hoc dictum non est tenendum iuxta Doctoris mentem, tum, quia hac quæstione nihil resoluit, tum etiam, quia 1. d. 3. q. 2. §. Ad secundam quæst. nu. 21. & de An. q. 16. & 22. tenet speciem vltimam esse primum cognitum cognitione confusa, tum tertio, quia in expositione textus huius quæstionis docet vniuersaliora esse nobis cognitu difficiliora. Adde etiam si asseritur hoc dictum hic teneret, standum adhuc ius, quæ in Theologia habet ratione assignata in nostra præfatione.*

Dicitur quòd est vniuersale per prædicationem, & illud diffinitur in Perihermenias, t. c. 5. & 1. Poster. t. c. 2. 5. quod est vnum in multis, & de multis. Aliud est vniuersale per causalitatem, cuius virtus se extendit ad plures effectus: sicut causa prima, quæ est tamen singularis, nec prædicatur de pluribus singularibus. Secundo modo intelligendo magis vniuersale causalitate, est minùs nobis notum, quàm minùs vniuersale causalitate: quia magis vniuersale est perfectius, & perfectiora sunt minùs sensibilia; sicut patet de Intelligentiis & à materia separatis, sed causæ vniuersaliores sunt minùs sensibiles: ergo nobis minùs notæ. De vniuersali per prædicationem, aut comparatur ad singulare simpliciter, aut vniuersale magis ad vniuersale minùs, sicut genus ad speciem: de primo vniuersali, primò distinguendum est de cognitione, prout communis est ad cognitionem sensituiam & intellectuam, quæ dicitur cognitio in genere: & tunc singulare simpliciter est notius nobis, quàm vniuersale: quia illud est notius nobis, quod est notius cognitione prima in nobis, hæc est sensitua. Si autem non cõparetur quantum ad cognitionem in genere, sed ad vnam: tunc quantum ad sensituiam, singulare est magis notum nobis. Si autem quantum ad intellectuam, tunc secundum illos qui ponunt singulare non intelligi, nisi per accidens, posterius intelligeretur: quia per accidens posterius est per se: vt dicit Philosophus 2. Physic. t. c. 66. Si autem alia opinio sit veta, quòd per se intelligitur: tunc esset quæstio, & potest dici quòd singulare magis: quia conclusio non cognoscitur nisi per principia, quæ sunt magis nota secundum Philosophum 1. Posteriorum, t. c. 5. & secundum eum principia accipiuntur per inductionem; inductio autem ex singularibus.

Si autem comparatur magis vniuersale ad minùs vniuersale: vt quando vtrumque est simpliciter vniuersale: aut ambo comparantur ad intellectum: aut singularia eorum comparantur ad inuicem: si secundo modo, nobis notius est singulare magis vniuersalis; quàm singulare minùs vniuersalis. Si vniuersale vtrunque compararetur ad intellectum: tunc vel est loquendum de superiori, vt est quiddam indistinctum confusè continens plura, isto modo est magis notum nobis, & hoc probant tres primæ rationes. Si autem accipitur magis vniuersale, vt sic distinctum quoddam diffiniens: tunc diffinitum est magis notum: cogno-

2
Vniuersale duplex.

3
Singulare magis vniuersalis notius nobis.

Prius cognoscitur diffinitum confusè quàm diffinitum.

tione tamen indistincta : quia prius cognoscitur diffinitum indistinctè quàm diffiniens. Ad omnes authoritates. Primæ tres probant quòd magis vniuersale comparatum ad minùs vniuersale , & secundùm cognitionem intellectiuam , inquantùm indistinctè magis vniuersale continet minus, est magis notum nobis. Magis ergo vniuersalia sunt prius nota. Ad duo sequentia dicendum, quòd probant quòd singularia magis vniuersalis, singularibus minùs vniuersalis citius cognoscuntur , & hoc secundùm cognitionem sensitiuam, & similiter vniuersalia eorum correspondentia citius cognoscuntur & intelliguntur, Ad aliud *communissima prima impressione*, &c. Concludit quod magis vniuersale est magis notum, inquantùm indistinctè continet minus vniuersale ; igitur &c.

Ad argumentum in oppositum, intelligendum est de causis vniuersalibus per causalitatem. Ad aliud de simplicitate, procedit quòd vniuersalium secundùm quòd diffiniens. Aliter potest negari propositio ; quia materia est simplicior quàm compositum ; & tamen non perfectior. Vnde aliqua composita sunt perfectiora simplicibus , alia non. Ad aliud , intelligitur vt diffiniens , similiter illud de 6. Topic. quòd diffinitia sunt nobis notiora : verum est , inquantùm diffinitia.

SCHOLIUM II.

OBIICIT tripliciter contra tria dicta in præcedentilitera , & soluit satis clarè. Vide sat ad longum de materia huius quæst. in q. 16. Scoti de An. & in eius commentario, & in q. 22. ubi varia dubia circa primum cognitum resoluuntur. Vide etiam Anton. Andreæ hic q. 10. qui clarior nōnihil. quæ Doctor in substantia habet, tractat , & Anton. Trombetam q. 10. qui satis prolixè rem prosequitur.

Contra : illud quod dicitur magis vniuersale causalitate est minùs notum nobis , quòd sit falsum. Probatio 2. huius, t.c. 1. dicitur ; *in foribus quis delinquit ?* Vbi ex inuentione habetur quòd principia scientiæ priora , sunt nobis facillimè nota ; ergo causæ vniuersalissimæ sunt nobis notæ magis. Probatio consequentiæ , quia principia vniuersalissima dicuntur *propter quid* , respectu conclusionum plurimarum : sed illud quod dicitur *propter quid* , dicit causam ; ergo vniuersalissimum principium causam vniuersalissimam : sed causa vniuersalissima est causa plurimum effectum , eo enim quòd est vniuersalissimum principium , se ad plura in virtute extendit, &c.

Contra aliud : si singulare simpliciter est magis notum ; ergo quod est propinquius illi singulari , est nobis notius , secundùm illud tertij Topic. cap. 4. *quod est propinquius simpliciter tali, magis est tale* : sed hoc est vniuersale minus ; ergo est inagis notum nobis , cuius oppositum probatur , &c. Contra aliud : verum est quòd cognitio sensitua aliquo modo præcedit intellectiuam , tanquam causa sine qua non ; sed hoc est in generatione scientiæ , non tamen in perfectione , quia intellectus est virtus perfectior ; tunc sic : virtus perfectior intensius , & magis cognoscit , quàm imperfectior : intellectus est perfectior ; ergo , &c. Hoc etiã dicit Philosophus in præcæm huius

quòd artifex certius cognoscit , quia causam ; expertus non : sensus ergo cum nescit *propter quid* , ergo minùs perfectè cognoscit.

Ad primum : principia illa non habent causas vniuersales pro terminis ; sed habent terminos communissimos secundùm prædicationem. Tunc ad formam , sicut vniuersalis passio habet vniuersale subiectum ; sic vniuersalior vniuersalior : tunc secundùm hoc vniuersale prædicabile magis dicitur *propter quid* , quàm minùs : non tamen sic quòd dicat causam essendi minus , &c. Sic hic de principiis demonstrationis. Ad aliud dico , quòd regula illa sumitur à 3. Topic. in eligendis , & dico quòd intelligenda est si sit propinquius illi in eo quòd talis est , singulare autem est magis notum nobis , quia est sensibile. Illud ergo quod est propinquius in sensibilitate singulari , illud est nobis magis notum : sed in hoc magis vniuersale propinquius est quàm minùs. Notandum tamen , quòd non loquor quòd aliquod vniuersale sit sensibile propriè : prout tamen habent esse in suppositis , vnum est magis sensibile quàm aliud. Ad aliud : verum est quòd intellectus perfectius & veriùs cognoscit , siue certius , quàm sensus ; tamen cum hoc ita quòd sensibilia sunt priora nobis nota & faciliùs , quia facilius est illa cognoscere quæ ducunt in cognitionem aliorum. Contra : videtur quòd non potest dici notius , quia notius sonat imperfectionem. Ad hoc dico , quòd est notius secundùm proportionem cognoscens ad cognoscibile : non autem secundùm perfectionem cognitionis in se : Exemplum : oculus infirmus secundùm proportionem cognoscit magis candelam , quàm aquila Solem , secundùm proportionem visibilitatis vtriusque , sed aquila perfectius , sic hic. Nota in litera : *unumquodque tunc est perfectum , quando potest generare sibi simile*. Contra : tunc Deus alium Deum. Si dicas quòd non est factibilis. Contra : Angelus est factibilis , & tamen non potest. Dico , quòd fallit quando aliquid ita perfectum est , quòd requirit causam æquiuocam , & hoc est propter perfectionem : & similiter adhuc in vniuocis deficit , quando ibi non est potentia actiua. Lapis enim durus non potest sibi generare similem : quia tantum habet potentiam passiuam ad resistendum : durum enim est quod resistit impellenti , sed non habet principium agendi qualitatis actiue. Tunc ad propositum , licet sequatur quando potest perfectum , tamen fallacia est : *perfectum est , ergo potest*. Nota , quòd in litera dicitur , singularium cognitio est maximè propria sensui : hoc dicit , quia tantum est sensus , & non dicitur propter intensionem actus : quia intellectus potest in illa perfectius , & in alia. Ad vnum argumentum dimissum , quòd ista scientia esset minùs certa , dico , si concludit vni-formiter , non concludit quòd sit incerta in se , sed sicut vniuersalissima sunt difficillima , eo modo & scientia de illis est difficillima ; sed illæ causæ primæ sunt difficiles nobis , sic & scientia. Contra : hinc dicitur quòd hæc scientia est per causam : dicit enim quòd principia & causæ quærun-tur nobis ; ergo non sunt notæ , &c.

Verum est quòd non sunt nota nobis quæ sita ; tamen in se sunt nota , &c.

Intellectus certius cognoscit quàm sensus.

Notius secundùm proportionem cognoscens ad cognoscibile ; & secundùm proportionem cognitionis.

Perfectum , quod generare potest sibi simile , exponitur.

Singularium cognitio quomodo propria sensui ?

Arguitur magis vniuersale causalitate , non esse nobis minus notum.

Propinquius tali, magis est tale.

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur quæstio decima & vltima huius primi in qua disputatur etiam problema satis difficile, de comparatione magis & minus vniuersalium, in prioritate & difficultate cognoscendi, sed Doctõris sententia satis clara est, & videatur alitiùs 3. dist. 1. q. 2. & aliqua litera inferiùs in 7.

Opiniones, quas tangit ibi de cognitione singularis, patebunt infra, in 7. q. 14. & 15.

Non sunt correctioes in litera notabiles. Sed aduerte ad illud, quod dicit comparando inter se singularia magis & minus vniuersalis, quod singulare, videlicet magis, priùs intelligitur, & quia

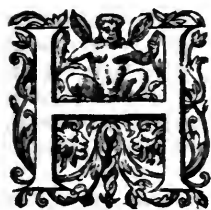
videtur repugnare his quæ dicit in primo loco præallegato. Ad quod dices, sicut ibi, soluendo obiectiones, dicit ad argumentum factum ex experimento, Auic. &c. vel considera alitiùs, quia satis dubium, & difficile.

Aduerte, quod duo notanda incidentaliter ibi; ad finem quæstionis inducta possent assignari Extra, sed est doctrina singularis; idem legantur, &c.

Opiniones extremæ in hac materia sunt Theologorum, & aliorum plurium antiquorum, assentientium magis vniuersale primò cognosci, & Nominalium, dicentium singulare esse tale. Scotus videtur medium tenere, sed vt à principio notauimus, multum in his quæstionibus imitatur antiquos & problematicè incedit.

LIBER SECVNDVS.

Hic Liber etiam ad præmium spectare videtur, vt colligitur ex Arist. lib. 3. tex. 2. ubi referens se ad hæc dicta, in iis, inquit, quæ procemij loco dicta sunt; agit de difficultate veritatis indaganda, & quis modus in hoc tenendus, & quo principio uterendum. Doctõr sex quæstiones vtilissimas circa ista disputat, in quibus multa habet scitu dignissima, Theologis, & Philosophis summè necessaria, maxima subtilitate tractata.

SCHOLIUM I.

Quare sic se videtur habere, vt prouerbialiter dicimus: in foribus quis delinquet? tex. com. 1.

QVÆSTIO I.

Virum prima principia sint naturaliter nota.

Arist. hic cap. 1. Commentat. ibid. comment. 1. D. Thom. 2. Met. lect. 1. Flandr. 1. Met. q. 12. art. 2. & 4. Met. q. 6. art. 3. Fons. 2. Met. cap. 1. Suar. disp. 1. Met. sect. 4. Hutt. disp. 3. Met. sect. 3. Meurisse 2. Met. cap. 1. q. 2. Vide Scotum 1. dist. 3. q. 4. & dist. 39.

PRIMA principia modò moueant sensus ad terminorum apprehensionem, sunt naturaliter nota, ita vt circa ea errari non possit, de quo vide Doctõrem 1. d. 3. q. 4. a. 2. num. 8. Adde iudicium, seu compositionem de his esse certam, licet apprehensionem terminorum acciperet intellectus à sensibus errantibus, vt ibi habet Doctõr, de quo supra l. 1. q. 4.

Dicendum quod non habet aliquam cognitionem naturalem, secundum naturam suam, neque simplicium, neque complexorum, quia omnis nostra cognitio ortum habet ex sensu. Primò enim mouetur sensus ab aliquo simplici, non complexo, & à sensu moto, mouetur intellectus, & intelligit simplicia, quod est primus actus intellectus: deinde post apprehensionem simplicium, sequitur alius actus, qui est componere simplicia ad inuicem; post illam autem compositionem, habet intellectus ex lumine naturali, quod assentiat illi veritati complexorum, si illud complexum sit principium primum.

Ad Commentatorem dicendum, quod pro tanto dicuntur nobis naturaliter nota, siue cognita: quia præcisa compositione simplicium terminorum, statim ex lumine naturali, intellectus acquiescit, vel adhæret illi veritati; tamen cognitio terminorum acquiritur ex sensibilibus, & iste intellectus dicitur habitus principiorum, quo adhæret primis principiis. Ad aliud: cognitio principiorum quantum ad simplicia acquiritur ex sensibilibus. Et ad illud quod assumitur quod

2

Habitus principiorum quid est?

1

Quod sic: Commentator 1. Metaph. com. 1. super illud: Nihilus ignorat locum ianua in domo, dicit quod prima principia sunt nobis naturaliter cognita in quolibet genere entium. Item, sunt cognita à nobis non per inuentionem, nec per doctrinam; ergo naturaliter: quia non sunt plures modi cognoscendi. Probatio assumpti: quia omne cognitum per doctrinam, vel per inuentionem, cognoscitur per aliud priùs notum, 1. Posteriorum, t. c. 1. sed primis principiis nihil est prius.

Ad oppositum Philosophus 3. de Anima, t. c. 14. Anima de se est sicut quadam tabula rasa, vel nuda, in qua nihil depingitur; ergo secundum se, & per naturam suam non habet aliquam cognitionem.

Anima de se tabula rasa.

Cognitio
principiorum
ex sensibili-
bus.

quòd non acquiritur per inuentionem, nec per doctrinam. Dicendum, quòd illa diuidunt acquisitionem scientiæ, quæ est per prius notum, non intellectus, qui est habitus principiorum. Contra responsum ad primum: si homo ex lumine naturali assentit veritati principiorum, tunc omnes homines æqualiter assentirent: quia quod consequitur hominem, vel intellectum nostrum, secundum naturam suam, illud æqualiter reperitur in omnibus habentibus intellectum, quod est contra Commentatorem super 3. Physic. in princ. vbi dicit, quòd aliqui propter consuetudinem negauerunt prima principia: & exemplificat de Christianis, qui negant illud principium *de nihilo nihil fit*. Ad hoc dicendum, quòd ratio illa procedit de principiis simpliciter primis: cuiusmodi sunt, *Impossibile est idem simul esse & non esse*, & *Omne totum est maius sua parte*, & huiusmodi, circa quæ impossibile est errare secundum Philosophum in 4. huius, t. com. 8. non autem procedit de principiis, quæ possunt esse conclusiones respectu principiorum primorum: talibus enim potest vnus homo assentire magis, quam alius, in quantum assentire talibus subest imperio voluntatis, visâ connexione istorum ad prima principia.

Prima principia à nemine negantur.

SCHOLIUM II.

PO Nit octo dubia satis acuta, circa materiam huius quæstionis, ad qua respondet Mauritius in sua annotatione breuiter, & doctè. Vide q. 3. l. 6. vbi, & in nostris notis ferè omnia hac fusiùs explicantur. Vide etiam expositionem Doctõris ad textum huius quæstionis prefixum.

Hic ponuntur multa dubia. Primum, si ille assensus sit alius actus intellectus, quam apprehensio? Sumere enim in principio Logicæ suæ videtur auerere pro eodem assensum, & scire. Secundum, si ille assensus sit ab intellectu agente elicituè, qui ponitur lumen intellectuale? Tertium, si adhætionis conclusionis formale principium, sit idem quòd adhætionis principij? Quartum, vtrum habitus principij, qui dicitur intellectus, sit principium per se apprehensionis, vel adhætionis? Quintum, quomodo adhætio est naturalis, & non apprehensio, cum adhætio præsupponat apprehensionem? Sextum, an componere differat ab apprehensione complexi, & an simul sit, & an simul cum ipso sit apprehensio simplicium, vt circa principium simul sint quinque actus, scilicet duæ apprehensiones simplicium, compositio, apprehensio complexi, & adhætio? quare alibi hæc. Septimum, si intellectus est assentire & dissentire: quare non delectari & tristiari? Octauum, quare simplicium est tantum apprehensio, & non assentitudo eis, nec dissentitudo? Ex hoc fortè patet quomodo est verum in compositione & diuisione, & non in simplicibus.

ANNOT. MAVRITII.

Circa primam quæstionem 2. lib. de naturalitate cognitionis primorum principiorum, & oritur ex t. com. 1. Adverte primò, quòd principia prima complexa sunt in multiplici differen-

tia, vt habetur 1. Poster. t. c. 6. & in libello Boëtij de Hebdomadibus ad Ioannem Diaconum, & alibi sæpè: hic enim videtur loqui de simpliciter primis, vel maximè notis, saltem ex terminis apprehensis.

Et non cadit aliqua correctio in quæstionem. Nam sententia Doctõris est clara, tenendo partem negatiuam; licet cautè exponendo posset affirmatiua terti ex dictis eius, & aliorum: quærantur Albertus, Ioannes Iandunus, & alij antiqui, & moderni hic. Vide hunc 3. distin. primi, quæst. 4. & q. 1. & 3. prologi. & 45. distin. 4. q. 3. & 14. di. 3. & alibi sæpè, vt propositum altius elucelcat.

Ad finem quæstionis mouet octo dubia; & non soluit: & totum posset assignari *Extra*, sed quia sunt notanda subrilia & singularissima, legantur. Et breuiter pro nunc ad singula responderetur, saluo semper meliori iudicio. Ad primum, potest concedi pars affirmatiua; vt patet ex doctrina Arist. 4. Metaphysicæ, & huius hic, & supra q. 4. 3. distin. primi, vbi prius. Prior enim est apprehensio terminorum, quam assensus. Ad illud dictum Auicennæ potest dici, quòd loquitur de *scire* improprie.

Ad secundum potest dici, quòd est intellectus possibilis talis assensus, licet iste videatur dubius vbique in hoc problemate, vt 3. dist. primi, q. 7. & 15. q. Quodlibeti, & alibi sæpè: sed magis placet ad mentem Aristotelis, & secundum veritatem, illa pars, quæ ponit omnem elictionem esse intellectus possibilis.

Ad tertium potest dici, quòd sic, licet respectu vnus, vt principij principaliter, & respectu altetius, vt conclusionis secundariò: veritas enim, seu euentia principij & conclusionis, vt 8. distin. primi, q. finali, habet iste, non differunt, nisi sicut pars & totum. Sed qui poneret habitus principiorum, & conclusionum, esse principia formalia talia; aliter haberet responderè. Sed tunc dubium esset de principio formali primæ adhætionis huius & illius; nam priusquam generatur talis habitus, sit assensus & adhætio. Si etiam ponatur tale principium lumen naturale intellectus, patet quid dicendum.

Ad quartum, posset dici quòd non; maximè apprehensionis, nec etiam adhætionis, saltem primæ: sed an apprehensionis, vel adhætionis conclusionis dispositiuè, vel formaliter, considera.

Ad quintum potest dici, quòd non inconuenit posterius esse naturale, & prius liberum, seu violentum. Exemplum primi de igne, naturaliter comburente, cuius approximatio ad lignum necessariò præsupposita, est merè libera. Exemplum secundi de graui posito violenter sursum, naturaliter tamen moto deorsum. Sed licet hoc sit probabiliter dictum, posset tamen dici quòd vtrunque est naturale, licet vario modo, vt patet speculanti.

Ad sextum potest concedi, quòd sunt diuersi actus illi quinque, de quibus loquitur, licet Nominales aliter sentiant. Sed an sint simul, bona difficultas est; & satis probabiliter dicitur, quòd sic, maximè loquendo de principio, secus de aliis complexis: sed videtur communis sententia huius Doctõris, quòd non possunt esse plures actus perfecti in intellectu simul. Posset concedi fortè quòd hoc verum est de actibus eiusdem rationis; licet

licet etiam de illis sit difficultas. Breuiter posset dici, quod hoc maxime verum est de actibus obiectorum disparatorum, quorum vnum non includitur in alio, nec intellectus vnus dependet ex intellectu alterius: modò intellectus complexi hic dependet ex incomplexi notitia, & conclusionis ex præmissa, & similiter de assensu &c. Sed alia via posset sustineri probabiliter: cum omne nostrum, intelligere sit cum continuo & tempore, vt habet Philosophus in de Memoria & Reminiscencia: nullum igitur inconueniens si ponantur huiusmodi actus, ordine quodam temporis, licet forte imperceptibilis, propter connexionem eorum. Et quod ibi addit Doctor, *quare alibi hoc* &c. Vide q. collationum, sed non semper ad sua; sed ad alios se remittit. Vide curiosè ad hæc Gerardum Odonis, super 1. Ethic. lectione 11. q. 1. quare etiam super lib. de Anima quamplures, vt expedit.

Ad septimum potest dici quòd delectatio & dolor, gaudium & tristitia sunt passionis appetitus sensitui & intellectui; vt habet videri 10. Ethic. & in 3. dist. 15. præsupponit tamen actionem cognitiuam, vnde 6. Ethic. cap. 3. Quod est in mente affirmatio & negatio, hoc in appetitu est persecutio & fuga: verius enim dicitur voluntas consentire, vel prosequi quàm assentire, licet Doctor iste in 1. dist. 1. quæst. 3. ponat duplicem assensum intellectus, & duplicem voluntatis: & secundum illa verba posset dici hic, quòd assensus & delectatio sunt in eodem, puta in voluntate, licet non in intellectu: nisi identicè.

Ad octauum facilis est solutio, quia assensus est veritatis complexæ solùm, quæ habet esse in compositione, & diuisione; vel si incòplexæ, non tamen vt talis. De quo vide infra in 6. q. 3. vbi forè omnia ista dubia possunt solui in mirabili digressu, quem facit vltra ingenium, dicamne Angelicum? saltem certè humanum, vide ibi,

Forfan autem & difficultate duobus modis existente non in rebus, sed in nobis est eius causa.

Text. com. 1.

QVÆSTIO II.

Vtrum difficultas intelligendi sit ex parte intellectus vel rerum cognoscibilem?

Arist. 1. Met. c. 1. & lib. 4. cap. 5. Albert. 2. Met. c. 2. Alen. ibidem cap. 1. sect. 6. D. Thom. lect. 1. Ant. Andr. q. 2. Flandria. quæst. 1. art. 3. Fonseca. cap. 1. q. 1. sect. 2. Suar. disp. 9. Met. sect. 3. Hurrad. disp. 7. Met. sect. 2. Meurisse. 2. Met. c. 3. q. 7.

Quòd ex parte rerum, probatio: res sunt cognoscibiles in quantum sunt in actu, & certæ in se, & determinatæ, ex 9. huius, cap. vlt. text. com. 21. & seq. sed multæ sunt res de se potentiales, vt materia; incertæ, vt motus, & tempus; indeterminatæ, vt infinitum; ergo difficultas intelligendi tales res, est ex parte rerum, non ex parte intellectus nostri. Confirmatur ista ratio per Commentatorem 1. Metaph. secundum translationem suam, Com. 1. qui dicit quòd difficultas intelligendi formas materiales, est ex parte ipsarum formarum, non ex parte nostra. Item, quando materia est summè disposita ad susceptionem formæ, non est difficultas ex parte mater-

Scoti Oper. tom. IV.

riæ recipiendi formam, sicut patet de lumine in inedio; quia enim medium est summè dispositum, quantum est de se, idèò difficultas non est ex parte medij recipiendi formam, sed intellectus est de se summè dispositus ad cognoscendum res, quia ibi non est nisi sola priuatio cognitionis: nò enim est ibi aliquod contrarium cognitionis rerum: quia si sic, in parte intellectiua posset esse alteratio, quod negat Philosophus 7. Physicor. c. c. 20. Item, difficultas non est ex parte intellectus cognoscendi, vel intelligendi excellentia intelligibilia: sicut ex parte sensus sentiendi excellentia sensibilia, quia intellectus non corrumpitur ex excellentia intelligibili; sed habilitatur ad intelligendum, quia non est virtus organica ex 3. de Anima: text. com. 7. 67. & 68. 2. de Anima. text. com. 133. sensus verò corrumpitur ex excellentia sensibilibus, quia est virtus organica; ergo &c. Ad oppositum est Philosoph. in 2. huius, cap. 1. text. comment. 1. non est in rebus difficultatis causa, sed in nobis: sicut nycticoracum oculi ad lumen dici, &c. sic anime nostra intellectus ad ea que sunt manifestissima naturæ.

SCHOLIUM.

RESOLVITVR hæc quæstio in quæstione sequenti num. 26. & argumenta hic posita ibi soluntur à num. 27.

Sicut enim nycticoracum oculi ad lucem dici sese habent: sic & animæ nostræ intellectus ad ea quæ sunt omnium naturæ manifestissima. t. c. 1.

QVÆSTIO III.

Vtrum substantia immateriales possint intelligi à nobis secundum suas quiditates pro hoc statu?

Arist. hic cap. 1. & lib. 9. cap. 12. & lib. 12. cap. 7. & lib. 3. de Anima cap. 7. Aueroes ibidem. D. Thom. 1. 2. q. 12. art. 12. & quæst. 88. art. 2. Caiet. & Ferrar. in iisdem locis. Capreol. 1. dist. 2. quæst. 1. Fonseca 2. Met. cap. 1. q. 2. sect. 1. & sex sequunt. Suar. disp. 30. Met. sect. 12. Vide Scotum in 1. dist. 3. q. 1.

Quòd sic: quia dicit Commentator hinc Comment. 1. hoc scilicet exemplum Aristotelis, non demonstrat res abstractas intelligere, nobis esse impossibile, sicut inspicere Solem est impossibile vesperitioni: quia si ita esset, ociosè egisset natura, quia fecisset quod in se naturaliter est intellectum, non intellectum ab alio, sicut si fecisset Solem non comprehensum ab aliquo visu. Item, intellectus noster nihil intelligit nisi sub ratione immaterialis 4. de Anima; text. c. 4. & 11. ergo maxime intelliget simpliciter immaterialia: quia vbi est ratio formalis obiecti, illud est apprehensibile à potentia. Probatio antecedentis, quia non oportet ponere actionem intellectus agentis, nisi ad hoc, vt obiectum materiale fiat aliquo modo immateriale, vt aptum natum sit mouere intellectum possibilem. Item, Commentator. 3. de Anima, Comment. 30. & 35. recitat opinionem Auempacæ ad hoc talè: Intellectus potest abstractere formale à materiali: & sic quiditatem materialis substantiæ à singularibus: si autem in quiditate sic abstracta, remanet aliquod materiale, adhuc potest intellectus abstractere formale à materiali, & sic semper; ergo tandem deue-

A A a nict

niet ad quiditatem simpliciter immaterialem, & hanc cognosceret: quia hanc abstraxit à singularibus; ergo &c. Item, multa demonstrantur à Philophis de substantiis separatis: puta in 12. huius, t.c. 30. 36. 39. 41. 48. de Deo, quòd sit sempiternum, quòd mouet sicut appetibile non motum, quòd est vita, quòd semper actu intelligit, quòd seipsum intelligit tanquam primum obiectum &c. ibi & alibi, & ibi de numero Intelligentiariu iuxta numerum orbium, quos mouent: de fabrico autem demonstrationis oportet præcognoscere quod est, ex 1. Poster. text. comment. 2. ergo quiditates omnium istorum cognouerunt Philofophi. Oppositum videtur in litera: text. c. 1. sicut oculus uespertilionis ad lucem Solis vel diei, ita anima nostra intelligit ad ea que sunt manifestissima in natura, huiusmodi sunt substantiæ separatae, sed primum est impossibile; ergo & secundum.

Item, de intelligibilitate Dei, vel non: requiro post in quaestione de cognitione infiniti. q. vlt. huius. Item, plus distat intelligibile increatum ab intellectu creato, quam intelligibile creatum à sensu: sed tale intelligibile non potest apprehendi à sensu; ergo multo minus intelligibile increatum ab intellectu. Responso, verum est in esse, non in cognoscibilitate, nec in proportione obiecti. Item, potentia passiva non se extendit nisi ad ea, ad qua se extendit actiua eiusdem generis; igitur nec intellectus possibilis ad aliqua, nisi ad ea ad qua se extendit intellectus agens, ut faciat ea intelligibilia, talia sunt phantasmabilia. Respondeo, quòd maior est falsa de potentia actiua, qua tantum est unius, & passiva contrariorum, ut patet 12. huius commento 19. Aliter respondetur quòd intelligibilia sunt per intellectum agentem in quantum in ipso, ut lumine, possunt suas species imprimere possibili; sic intelligentia sunt intelligibiles, quia possibilis nihil reciperet nisi in lumine sibi conaturali, quòd est intellectus agens. Sed illud non saluat intellectum agentem habere actionem circa substantias separatas, siue intelligentias; sed circa intellectum possibilem qui species earum non potest recipere nisi in tali lumine. Aliter respondetur quòd intellectus possibilis in actu, non dicitur amplius passiuus, & ut factus in actu circa effectum quærit cognitionem istorum. Item arguitur quòd si sic, homo tunc naturaliter posset attingere ad beatitudinem. Responso ad hoc patet ex solutione qua habetur infra, quia beatitudo habet visionem qua est intellectio, ut intuitiua, non quacunq.

Contra hoc: eiusdem potentia circa idem obiectum non est nisi una actio; ergo cognitio nostra nunc non differt ab illa visione speciei; & tunc quæuis minus beati sumus, tamen beati, quia etiam unus beatus minus clarè Deum videbit alio. Probatum primam propositionem, quia siue actio habeat speciem ab agente, siue ab obiecto, si utriusque est idem, & actio erit eadem in specie. Confirmatur ex 8. Metaphysicæ t. c. 11. & 12. Responso: quòd illa visio differt specie ab hac cognitione, & cognitio fidei differt specie ab utraque istarum. Tunc ad primam propositionem descendunt, quòd vera est quando utrumque est idem non tantum subiecto, sed secundum quòd agit, & secundum quòd est obiectum, & eodem modo se habentia; inuicem erit una actio speciei. Exemplum: aqua infrigidat & humectat: Sol confringit lutum & non glaciem: ignis lignum prope positum comburit, & non remotum, sed tantum

calefacit. In cognitibus etiam est variatio propter organum omnino indispotum, ut febricitantis lingua; aequaliter indispotum, ut oculus senis; bene dispotum, ut oculus hominis iuuenis; optimè, ut oculus aquilæ; propter medium, aliter videt oculus per aërem & aquam: aliter Sol videtur manè & meridie propter medium vaporosum: propter lumen, aliter in lumine candela, aliter in lumine Solis, vel radio, propter rationem cognoscendi, aliter per speciem propriam rectam, vel reflexam: hæc autem visio & illa, habent diuersa lumina, & diuersa representatiua obiecti.

S C H O L I U M I.

SUBSTANTIAS separatas non posse à nobis pronunc secundum suas quiditates intelligi, probat dupliciter, primò, quia nihil nunc intelligimus, nisi per phantasmata, & illa substantiæ non faciunt phantasmata, neque ex causis eorum possunt distinctè cognosci: ergo. Secundò adducit ad hoc fundamentum D. Thom. 1. p. q. 12. a. 2. & q. 84. a. 7. asserentis quiditatem rei materialis esse obiectum intellectus nostri, quòd refutat 1. dist. 3. q. 3. n. 3. & Quodlib. 14. a. 1. & fuse q. 19. 20. & 21. de An. ubi nonnulla circa hoc adduxi.

Respondetur ad quaestionem; quòd anima coniuncta corpori non potest intelligere quiditates substantiarum separatarum propter duo. Primum est: quia sic coniuncta nihil intelligit nisi per abstractionem à phantasmatibus; substantiæ autem separatae non faciunt phantasma, nec ex his quæ faciunt phantasma possunt cognosci; ergo &c. Probatio primæ propositionis dupliciter: tum, quia læso organo virtutis phantasticæ impeditur intellectus ab addiscendo incognita, & à speculando cognita: hoc non videtur; nisi quia indiget phantasmatibus in utraque operatione: tum, quia dum volumus aliquid intelligere, formamus idolum in quo illud inspicimus, & 3. de Anima, text. comment. 30. dicitur: Phantasma ad intellectum; sicut sensibilia ad sensum. Secunda propositio habet duas partes. Prima patet, cum phantasma sit motus factus à sensu secundum actum, 2. de Anima text. c. 160. substantiæ autem separatae non sunt sensibiles; ergo &c. Secunda pars probatur dupliciter: tum, quia effectus qui non adæquat potentiam causæ non ducit in cognitionem quiditatis causæ, substantiæ separatae, si cognoscuntur per illa quæ faciunt phantasmata in nobis, tantum cognoscuntur per huiusmodi effectus quia scilicet non sunt adæquates causæ; ergo &c. Prima propositio patet, quia quiditas talis causæ excedit talem effectum: tum, quia finiti ad infinitum nulla est proportio: ergo nec alicuius sensibilibis ad quiditatem Dei. Si ergo quiditas Dei qui est prima causa efficiens non possit cognosci per effectum: multo magis nec alicuius substantiæ separatae quiditas, cum quælibet alia causa minus causet quam prima secundum propositionem primam de causis.

Secundum principale, pro ista positione ponitur, quòd quiditas substantiæ materialis est proprium obiectum intellectus nostri possibilis, ergo nihil poterit per se intelligi à nobis: quòd nec est talis quiditas, nec cognoscibile per talem quiditatem. Primum manifestum est de quiditate substantiarum materialium. Secundum probatur ut prius, per non adæquationem & improprietatem.

Variis modis fit variatio actus in potètiis cognoscitiuis, ex parte organo, medijs, luminis, rationis cognoscendi.

4 Nihil intelligimus nisi per phantasmata.

1. de Anima. Text. com. 66

2. de Anima. T. com. 153.

An effectus ducit in notitiã quiditatis causæ

5 Sententia D. Th. quam reuic Scot. 1. d. 3 q. 3. n. 2.

2
EXTRA.

Potentia actiua naturalis nõ necessario correspondet passiuæ naturali. Scot. q. 1. prol. ad 1. prin. & ad 1. pro opin.

3

Cognitio intuitiua & abstractiua specie differunt.

Potentia improporcionabilis, per habitum non potest fieri proporcionabilis.

portionem. Primum hîc assumptum ostenditur, quia obiectum proportionatur virtuti cuius est: intellectus autem est virtus existens in materia, tamen non operatur mediante organo: ergo obiectum eius erit aliquid existens in materia, non tamen cognoscitur inquantum existens in materia: talis est quiditas substantiæ materialis abstracta per intellectum agentem. Confirmatur hoc: quia nisi illud esset obiectum intellectus possibilis, non videtur necessarium ponere actionem intellectus agentis, circa obiectum intellectus possibilis. Item, non videtur quibusdam quoddam aliud possit conuenientius poni obiectum.

cognoscere per se illud obiectum: ergo si potentia intellectiua animæ coniunctæ, sit improporcionabilis: ergo quiditati substantiæ separatae, per nullum habitum, quem recipit, cum eadem manebit separata, poterit fieri proporcionabilis: ergo intellectus separatus non cognosceret substantias illas separatas. Probatio maioris: omnis habitus receptibilis in aliqua potentia, vel respicit pro obiecto proprio, obiectum illius potentia, si sufficit ad eliciendum omnes actus illius potentia in ratione proximi principij formalis elicitiui: aut aliquod particulare contentum sub obiecto potentia, sicut patet de diuersis habitibus potentia intellectiua: sed nullus habitus respiciens pro obiecto aliquid improporcionabile potentia, poterit recipi in tali potentia.

SCHOLIVM II.

8

PONVNTVR quinque argumenta contra conclusionem positam, suadentia substantias separatas secundum suas quiditates pro nunc posse a nobis intelligi.

Item, si intellectus separatus cognosceret aliquid obiectum per se, quod modò non potest cognoscere, vt quiditatem talium substantiarum: ergo non erit eadem potentia, quia eiusdem potentia est idem obiectum, 2. de Anima. text. c. 33. Item, contra positionem 3. sic Philosophus in 2. huius text. c. 8. arguit sic: *si fines essent infiniti, nullum esset agens per intellectum.* Hæc consequentia non valet, nisi agens per intellectum intendere non solum proximum finem, sed omnes fines essentialiter ordinatos: si hæc propositio sumpta in argumento Philosophi est vera, & nullum agens per intellectum intendit agere propter finem, quem non cognoscit: ergo omne agens per intellectum cognoscit non solum proximum finem: sed omnes fines essentialiter ordinatos, & ita vltimum. Si ergo non possit illum cognoscere, non erit agens per intellectum, quod est inconueniens Philosopho. Item, quarto, sic, in 2. huius, text. comment. 13. arguit sic: *si causæ essent infinitæ, nihil esset cognoscere:* & consimilem consequentiam facit 1. Physicorum text. com. 35. contra Anaxagoram: hæc consequentia non valet, nisi ad cognitionem cuiuscunque oporteret cognoscere omnes causas eius, ergo si non contingat intelligere primam causam, quæ est maximè causa cuiuslibet effectus, nullum effectum contingeret cognoscere.

6 Contra ista: primò contra positionem in se per quinque rationes. Prima talis est: *Omnes homines naturâ scire desiderant.* 1. Met. ergo maximam scientiam maximè desiderabunt. Ita arguitur in eodem primo: maxima scientia est circa maximè scibilia, quæ sunt causæ primæ, & prima principia, quia per hæc alia sciuntur non econuerso, ibidem in primo: ergo scientia primarum causarum maximè naturaliter desiderabitur ab homine: desiderium naturale non est ad impossibile 1. Metaph. Comment. 1. tunc enim esset frustra: ergo &c. Item 10. Ethic. cap. 10. probat Philosophus, quoddam felicitas hominis consistit in speculatione veritatis: & concludit in fine capituli, quoddam sapiens erit vtique felicissimus: & secundum ipsum in 6. eiusdem cap. 8. sapientia est circa altissimas causas: ergo in speculatione altissimarum causarum maximè consistit felicitas hominis, ad felicitatem autem, cum sit finis proprius hominis, non est impossibile homini attingere: quia 2. huius t. com. 8. dicitur quoddam nullus conabitur ad terminum non futurus venire: & natura dedit sibi necessaria ad attingendum hunc finem, sicut probari habet ex Commento 50. 2. Cæli & Mundi, de stellis.

7 Ad istas duas respondetur, quoddam possibile est hominem scire scientiam maximè scibilem pro prima ratione, & speculati altissimas causas pro secunda, non tamen in hac vita, sicut omnes desiderant beatitudinem secundum Aug. 13. de Trin. c. 3. ad quam non possunt in hac vita pertingere.

Contra illa felicitas de qua loquitur Philosophus in 10. Ethic. cap. 10. haberi potest in hac vita: dicit enim: *Quare erit vtique felicitas speculatio quadam, opus autem erit, & prosperitate exteriori, & oportet corpus sanum esse, & cibum, & reliquum famulatum existere, &c.* Certum est hæc non haberi nisi in vita ista. Item, non est certum ex intentione Philosophi quoddam posuerit aliquam aliam vitam: quia in diuersis locis, 2. de Anima. t. c. 21. & 12. huius, t. c. 17. videtur loqui dubitatiuè: sed certum est secundum ipsum felicitatem esse finem hominis, & per consequens possibilem attingi: ergo hæc debet poni in aliquo statu, quem certum est ipsum certitudinaliter posuisse. Item, potentia improporcionabilis alicui obiecto non potest, per aliquem habitum sibi aduenientem,

Item, quinto sic: veritas aut est conformitas rei ad propriam mensuram, aut non est sine illa: ergo si contingat cognoscere veritatem alicuius rei naturalis, possibile erit intelligere conformitatem illius rei ad propriam mensuram. Ista mensura est idea in mente diuina, conformitatem autem ad hanc ideam non conuenit intelligere, nisi hac intellecta, cum relatio nõ intelligatur absque termino: ergo si aliqua veritas est à nobis intelligibilis: per consequens & idea. Confirmatur per Aug. 83. Quæstionum, q. 46. *non est verisimile, aut nullos sapientes fuisse ante Platonem, aut res quas Plato ideas vocauit non intellexisse: si quidem in eis tanta vis constituitur: vt nisi illi intellectis sapiens esse non possit secundum priorem positionem.*

SCHOLIVM III.

RESPONDET Doctor primò argumentis principalibus, & post quinque argumentis adductis contra positionem, quæ incipiunt num. 7. unica solutione. Sed replicat variè, & subtilissimè contra solutiones datas, disputando & nihil resoluendo.

An Phil. posuit felicitatē in speculatione pro hoc statu?

Respondetur ad argumenta facta in contrarium principalia : & ad ista quinque ad primum principale dicitur, quòd in argumento Commentatoris est duplex defectus. Primò est fallacia Consequentis : non enim sequitur, si natura non fecisset eas intellectas à nobis ; ergo non ab aliquo, sed destruitur antecedens. Est etiam alius defectus : frustra enim dicitur quòd ad finem ordinatur, & ad ipsum non potest attingere : sicut habetur 2. Physic. cap. de casu & Fortuna. text. com. 62. sed substantiæ separatae secundum intelligibilitatem suam, non ordinantur ad intellectionem nostram, vt ad finem ; ergo non sunt frustra intelligibiles ; licet à nobis non possint intelligi. Exemplum : Sol non est frustra visibilis, si nò possit videri à vesperatione. Hic dicitur quòd intentio Commentatoris non est, quòd substantiæ istæ non sint nobis cognoscibiles, quantum est ex parte earum, & hoc probat ratio sua, quia tunc natura fecisset eas intelligibiles, quantum est ex parte earum, & tamen nobis non intelligibiles, quantum est ex parte sui ; ergo frustra.

Contra hoc est litera Commentatoris prius allegata *non impossibile nobis &c. sicut impossibile est vesperationi videre Solem* : sed non est impossibile ei quantum est ex parte Solis, sed quantum est ex parte sui ; ergo ex alia parte non est impossibile nobis, ex parte nostra : alioquin simpliciter impossibile hinc & inde. Item est adhuc fallacia Consequentis, sicut prius ; non enim sequitur, non sunt intelligibiles, quantum est ex parte sui à nobis ; ergo non sunt intelligibiles ab aliquo. Respondetur de frustra, quòd finis earum est, vt quantum est ex parte sui, sint cognoscibiles à nobis, ad concludendum frustra oportet habere quòd ad hunc finem non possint attingere, ergo oportet Commentatorem inferre quòd natura fecisset eas frustra quæ sunt intelligibiles, quantum est ex se nobis : tamen quòd non possibile intelligi, quantum est ex se, à nobis : sed hoc est inferre contradictorium de contradictorio, quòd non potest fieri, nisi contradictio includatur in præmissis.

Ad secundum argumentum principale respondetur, quòd non intelligitur aliquid à nobis, nisi sub ratione immaterialis, hoc est considerati non vt in materia, quòd tamen existit in materia, sicut dicit positio de obiecto intellectus nostri. Ad tertium secundum vnum modum, abstractio non est ab aliquo intellectu in actu, sed tantum ab aliquo existente in virtute phantastica.

Contra : saltem intellectus resoluit causata in incausata, compositiora in simpliciora, vt manifestum est de diffinito & partibus diffinitionis : sic ergo abstrahit immateriale à materiali, per resolutionem si debeat dici abstractio.

Respondetur idè aliter, quòd quantumcunque abstrahitur illud quòd est immateriale in quiditate substantiæ sensibilis à materiali abstractum semper est eiusdem speciei cum singularibus, à quibus abstrahitur, & per consequens nunquam deuenit ad quiditatem substantiæ immaterialis, sed tantum ad quiditatem substantiæ, quæ est in materia, non tamen consideratæ vt est in materia. Ad quartum quòd non demonstramus aliqua de substantiis separatis, nisi quia scilicet per effectus, & in tali demonstratione non oportet subiectum esse præcognitum, quid est : sed tantum in demonstratione propter quid.

Ad alias quinque rationes contra positionem, respondetur, quòd vel concludunt quòd cognoscimus de substantiis separatis, quia sunt, vel in quantum sunt causæ istorum inferiorum : non autem propter quid ; cum effectus deficient non sufficiat, vt per ipsum cognoscatur quid est causæ. Vel aliter respondetur, quòd nos cognoscimus de eis quid non sunt, quia scilicet non sunt aliqua istorum inferiorum propter hoc quòd cognoscimus ipsas esse excellentes causas respectu horum.

Contra istas responsiones simul. Primò sic secundum Philosophum 4. huius text. com. 28. ratio quam significat nomen est diffinitio : diffinitio exprimit quid est esse rei ; ergo vbicunque intelligimus rationem, quam significat nomen, ibi possumus intelligere quid est res ; sed vbicunque imponimus nomen ad significandum, ibi possumus intelligere rationem quam significat nomen : nullus enim significat per vocem quòd non intelligit : substantiis autem separatis imponimus nomina proprie significatiua ipsarum ; ergo &c. Vltimum assumptum patet, quia de nullo sunt vera illa, quæ de Deo affirmamus, nisi de illa substantia separata cui hoc nomen imponitur.

Contra primam responsionem sic 2. Poster. cap. 6. text. c. 8. secundum expositores antiquos. *Iterum autem speculandum, vbi tractat Philosophus de cognitione, quid est, & si est, dicit quòd quando cognoscitur, quia est, vel si est, per se ; tunc cognoscitur quid est : quando autem, si est, cognoscitur per accidens, necesse est nullo modo se habere ad quid est ; quia neque, quia est, scimus. Quasi dicat secundum cognitionem per accidens, nec cognoscimus quid est, nec quia est : & subdit paulò post : Quorumcumque quia est habemus, quid est facile est habere : quare quemadmodum habemus, quia est : sic habemus & ad quid est : ergo cum de substantiis separatis cognoscamus, si est : non tamen per accidens, quia hoc non est cognoscere quia est ; sequitur, quòd de ipsis possumus cognoscere quid est : maxime de Deo vbi vtrumque idem est, quid est scilicet & quia est. Item vltim. cap. 9. Metaphysicæ. Vult quòd circa in composita non est decipi, sed aut tota attingitur, & est scientia ; aut nihil de illis attingitur, & est ignorantia, non deceptio. Item esse inest immediate quiditati ; eorum ergo cum cognoscimus esse inest quiditati ipsarum secundum ipsos ; & non contingat intelligere compositionem nisi cognitis extremis, quia secundum Philosophum. 1. Perihermenias ; cap. de verbo. Esse significat quandam compositionem quam sine compositis non est intelligere ; ergo sequitur de necessitate quòd cognoscimus quiditates ipsarum.*

Item, omni propositione negatiua, prior est affirmatiua. 2. Perihermenias, c. de vlt. t. c. 6. Hæc enim *Bonum non est malum*, est vera : quia hæc affirmatiua prior, est vera, scilicet *Bonum est bonum*. Et Philosophus 4. huius 1. cap. quòd incipit : *Amplius si contradictione notior visque erit dictio quam opposita negatio* ; ergo si cognoscatur de Angelo quòd non est : oportet præcognoscere quid est. Item, contra primum fundamentum de phantasmate : tunc non esset intellectus superior potentia phantastica, quia haberent idem obiectum primum, & æqualia continēs : Item, aut intelligit opinio quòd nihil intelligimus, nisi cuius cognitionem accipimus à Phantasmatis, & tunc stat quòd de substantiis separatis possumus cognoscere quid

11
Nihil demonstratur de substantiis separatis nisi, quia.

12

Circa simplicia nò est decipi.

13

10
Abstractum eiusdem rationis cum iis à quibus abstrahitur.

quid sunt, sicut potest probatur: aut intelligit quod nihil intelligimus, nisi cuius species secundum se prius fuerit in phantasia: & tunc contra hoc sequitur, quod nihil per se esset intelligibile, nisi per se sensibile, quia nihil aliud facit propriam speciem in phantasia; quod est contra eos.

14

Item, multas quidditates rerum intelligit anima, quæ non faciunt speciem propriam in phantasia, scilicet incorporeum, ut anima se ipsam & potentias animæ, & secundas intentiones: probatio primi, secundum Boëtium de hebdom. *Per se notum est sapientibus incorporea non esse in loco: non autem omnibus, quia termini non sunt nisi omnibus.* Probatio secundi: Philosophus 2. de Anima text. com. 6. diffinit animam: quod non esset nisi cognoscendo quid est, ipsius.

Ad quod posset dici quod non diffinitur proprie, sed per subiectum. Contra: aliquid ponitur in diffinitione eius scilicet quod est actus, & huiusmodi, quæ non cadunt sub sensu, nec faciunt speciem in virtute phantastica. De potentiis patet quod intellectus possibilis cognoscit se sicut alia.

Ad hoc dicitur, quod verum est, quia per speciem aliorum, non per quidditatem. Contra: quomodo intelligitur intellectus agens, qui non recipit speciem, nec est in actu per aliquam speciem receptam? Item, responsio dicit falsum, quia cognoscere intellectum possibilem per speciem lapidis quæ accidit sibi, non est cognoscere eum: cum illa nunquam possit directe repræsentare aliquid, nisi lapidis cuius est, sicut cognoscere Coriscum inquantum veniens solum, cum venientia accidat sibi, sequitur quod non cognosco ipsum simpliciter. Item de habitibus patet quod per intellectum, qui est habitus principiorum, quo potest homo adherere primis principiis: etiã potest scire se adherere. Item per scientiam scit se cognoscere conclusionem per causas. Item patet de actibus: quia notior est dilectio, quam ille qui diligit secundum August. Item reflexio sit super actum intellectus non imaginabilem.

15

EXTRA.

Item August. ad Nebridium de aternitate & similiter super Gen. 4. cap. 13. de intellectu senarij, quare in tabulis, & de beatitudine quare 13. de Trinitate 3. & de Anima qua debet se discernere à phantasmatis, ut se intelligat 10. Trin. 20. Responsio: debet se discernere in ratione intellecti, ut non credat se phantasma. Similiter in ratione principij intelligendi primò quod scilicet phantasma non est principium intelligendi primò animam, quia tunc anima esset corpus, sed non debet se discernere à phantasmate in ratione principij intelligendi ex consequenti, & aliter reflexo, unde ibidem dicit de phantasmate: hoc se putat esse, sine quo se non potest cogitare. Isto etiam modo responderet ubique ad Augustinum de discernendo & abstrahendo à phantasmate, sicut etiam de intellectu senarij & unitate, qua non intelliguntur sine phantasmatis corporum: tamen intellectus discernit quod phantasmata non sunt per se illorum; unde illa negativè intelligit, sic de aternitate. Similiter quando dicit quod imagines corporum sunt causa deceptionis & erroris &c. Intelligendum est si credatur spirituale, intelligendum esse primò representatum per ista, vel idem illis. Contra hoc videtur manifestare 25. scilicet se non cogitare per imaginabile figmentum: sed quadam interiori vera presentia. Non enim illi quicquam est seipsam representans.

Scoti Oper. tom. I V.

Item de intentionibus secundis est hoc certum quod certissimè diffiniuntur.

SCHOLIVM IV.

REFUTAT opinionem D. Thom. sententis quidditatem rei materialis esse obiectum intellectus. De quo fusè agit Schol. i. citatis.

16

De secunda propositione pro opinione quod quidditas substantiæ materialis est per se obiectum, patet quod hoc est falsum, si obiectum sit illud primum, sub ratione cuius omnia intelliguntur: quia probatum est multa alia per se intelligi à nobis, & secundum quidditatem suam, quorum nullum est quidditas substantiæ materialis. Si autem accipitur primum pro eo quod primo tempore intelligitur, patet quod hoc est falsum; sed illa prius intelliguntur, quæ prius sentiuntur, cuiusmodi sunt accidentia. Item si quidditas substantiæ materialis esset per se primum obiectum intellectus nostri, propter proportionem obiecti ad virtutem, cum intellectus Angeli, secundum ipsos, non sit virtus in corpore; sequitur quod Angelus non cognosceret quidditatem substantiæ materialis, quæ est in materia. Item, tunc non cognosceret intellectus noster quidditatem rosæ, rosæ non existente, cum talis quidditas non sit tunc in materia. Item, Avicenna 1. Metaph. c. 5. ens & res & huiusmodi sunt quæ prima impressione imprimuntur in anima: quæ tamen non sunt quidditates materiales. Item 7. huius t. c. 4. probat Philosophus quod substantia est prius cognitione, hoc non intelligitur de primitate executionis, sed dignitatis: quia scilicet est perfectissimum cognoscibile secundum ipsum ibi; ergo substantia est maximè proprium obiectum. Loquitur autem ibi de substantia in communi, provt est vnum decem Generum, provt patet ex intentione eius in 7. in principio.

Accidentia prius intelliguntur.

Quidditatem rei materialis non esse obiectum intellectus.

Item aliquando dicit Thom. verum esse proprium obiectum intellectus, eo quod sic se habet ad intellectum, sicut bonum ad voluntatem: Item, quandoque ponitur vniuersale esse obiectum, sicut in 2. de Anima, text. com. 60. *singulare dum sentitur, vniuersale dum intelligitur.* Respondeo, licet vniuersale sit propria passio obiecti intellectus, non tamè est obiectum, sicut nec visibile visus, sed color. Sed ad hoc aliter potest dici, quod nec est eius propria passio, sed omnes auctoritates intelliguntur, quia in hoc excedit intellectus sensum, idèd in hoc est differentia. Ad illud ergo de proportionem inter obiectum & potentiam, dicendum, quod non requiritur proportio in essentia, nec in modo essendi, sed nec in natura; tunc oculus corporalis corruptibilis quomodo videret Solem incorruptibilem? & quare stella, vel Luna non cognoscit Solem? & quomodo Angelus cognoscit quidditatem corpoream? & quomodo intellectus noster quidditatem non existentem? sed requiritur proportio motui & mobilis. Si autem corpus potest mouere intellectum: multò magis incorporeum.

Contra D. Th. Vniuersale non est obiectum intellectus, nec visibile visus.

Qua proportio requiritur inter potentiam, & obiectum? Scot. 2. d. 3. q. 9.

SCHOLIVM V.

COGNOSCI Deum aliquo modo à nobis probat: primò, quia si nihil cognosceremus, nisi quod species accepta per sensum representaret, neque ipsam substantiam materialem cognosceremus.

A A a 3 hìc

Hic tenet non dari speciem propriam substantia pro nunc, quod etiam docet 1. d. 3. q. 3. num. 9. & d. 22. q. 1. num. 2. & q. 1. prolog. num. 11. & q. 17. de Anim. ubi in Comment. num. 11. rem hanc fusiùs tractauit. Secundo quia effectus ducit in cognitionem cause, & magis in cognitionem prima. Positis sex cognitionibus convenientibus sensui, docet primò intellectum non posse intelligere Deum pro nunc intuitiue: secundo neque abstractiue, cognitione propria, quia nulla cognitio sex numeratarum, quæ sensui conveniunt ab hoc se extendit, neque habet intellectus nisi alias sex, his proportionatas, & similes. Litera satis obscura est.

18

Ad quæstionem dicendum, quòd potest cognosci à nobis, quia 9. huius cap. ult. text. com. ult. ignorantia de illis, non est in nobis, vt cæcitas, sed in non habentibus intellectum: quia si nihil cognoscitur, nisi cuius est species intelligibilis accepta per sensum, nunquam substantia materialis cognosceretur, quia per sensum non est alia notitia, ante consecrationem Hostiæ & post. Item si effectus ducit in cognitionem causæ, quia causa, ergo magis causæ magis. Probat: quia magis dependet ab illa, cum magis sit efficiens quam mediata, quia Deus potest facere illud sine mediata causa, nec potest esse sine efficiente remoto, cum non possit fieri sine illo.

Quomodo ex effectu cognoscitur causa?

Contrariè: quia species lapidis magis repræsentat Deum quam lapidem. Respondeo argumentum procedit de cognitione discursiua, quæ habetur per hoc tantum, quia est effectus: si autem est effectus, tunc species iam est principium cognitionis intuitiue, non discursiue. Item, quando arguit ab effectu ad causam, in quo stat; non in effectu, illud est præcisa causa, qua immediatè intelligitur conclusio demonstrationis.

19

Cognitio sensus, alia intuitiua alia abstractiua.

Notandum, quòd in sensu est vna cognitio intuitiua, primò propria: alia primò & per se propria per speciem, sed non intuitiua: vtrique correspondet sua cognitio per accidens, scilicet per priuationem cognoscibilis per se. Exemplum de primo: visus videt colorem. De secundo; phantasia imaginatur colorem. De tertio: visus videt tenebram. De quarto: phantasia imaginatur tenebram. Quinta cognitio phantasie propria, est per compositionem specierum diuersorum sensibilium; vt imaginado montem aureum. Sexta cognitio est cognitio per accidens alicuius; vt hominis per figuram & colorem, &c.

Phantasia componit motum aureum.

Intellectio Dei intuitiua impossibilis in via.

In intellectu notitia visionis vel intuitiua, quæ est prima cognitio, non est in via possibilis, quia nulla potentia referuans speciem, vel formale principium cognoscendi in absentia obiecti, potest sic cognoscere, quia illa illa habet principium re præsentem, & non præsentem; & cognitio ista intuitiua est tantum de re præsentem, & sub ratione præsentis; vnde si visus posset habere speciem in absentia obiecti, nunquam illa species esset principium intuitiue cognoscendi. Item, vt videtur, nunquam cognitione intuitiua cognoscitur immutabilitas alicuius. Quære 1. lib. quæst. 4. ad 6. Secunda cognitio est accidentium sensibilium solùm, quia illa sola faciunt speciem in intellectu, non autem substantiæ, vt patet suprà per illam consequentiam: *si nihil cognoscitur &c.* Tertia cognitio & quarta quæ idem sunt hinc, est priuationum propriarum rerum intellectatum per species habituum, remouendo, quomodo cognoscuntur intellectualiter priuationes rerum

sensibilium. Quinta cognitio est fortè rerum separatarum, vel substantiarum, quæ cognoscuntur per hoc, quòd multa apprehensa simul concipiuntur, quæ nusquam alibi omnia inueniuntur: sed propter hoc, nulla essentia specifica alicuius cognoscitur; nisi in vniuersali, & fortè accidentaliter, vel per se superiori. Sed essentia propriæ se habent in hac cognitione quasi sensibilia per accidens in cognitione sensitua, vbi est sextus gradus.

Quomodo cognoscuntur priuationes.

20

Ad argumentum in oppositum, sicut oculus &c. Respondeo: similitudo quoad impossibilitatem intelligitur de notitia visionis, quia illa non pertinet ad sensum, & fortè noctua posset imaginari Solem, si Deus daret sibi speciem. Aliter posset dici, quòd sicut oculus ad lumen Solis, qui necessitate secundum totam suam virtutem agit, ita intellectus ad cognoscendum illa, secundum totam rationem cognoscibilitatis; aliter non tenet similitudo. Aliter dicitur, quòd intelligitur de potentia recipiendi propriam speciem obiecti, per quam fit secunda notitia; & tunc impossibile vtrique, ibi absolute, hinc secundum statum recipiendi tantum species à sensibilibus. Aliter intelligitur de quinto gradu notitiæ intellectus quantum ad difficultatem, non quantum ad impossibilitatem secundum Commentatorem.

Sicut oculus noctuæ &c. exponitur.

SCHOLIUM VI.

SOLVIT argumenta posita num. 4. quatenus probare videntur nullam nos habere posse notitiam de substantiis separatis, & per solutiones videtur fauere sententiæ ponenti species proprias substantiarum pro nunc de quo quæst. 27. de Anim. videri potest, cum nostro Commentario. Ad probandam hanc partem, adducit locum commentatoris citatum q. ult. l. 1. probantem ens quæ tale, esse subiectum intellectus, & consequenter omne ens posse ab eo intelligi; occasione cuius, disputat de ens vniuersalitate de qua l. 4. quæst. 1. agendum erit. Mauritiu in sua Annotatione soluit aliquot argumenta hic posita contra eam. Vide Anton. Andream hic quæst. 3. qui doctrinam Doctoris clarius explicat, nihil in substantia de suo addens.

21

Ad argumenta primæ opinionis, patet quomodo intelligitur omnia per abstractionem à phantasmatis: quia nec in tertiam, nec in quartam, nec in quintam, nec in sextam cognitionem veniret intellectus, nisi secunda esset, vel prima; tamen multa nunquam intelligit primo modo, nec secundo modo; & ita non abstracta à phantasmatis, sed per abstracta, quæ cognoscit aliis modis sequentibus. Ad illud de læsione organi responsio: non est causa æqualitas obiectorum vtriusque potentia, sed causa est ordo naturalis, sicut non intelligimus in somnis, propter quod &c. Ad illud de idolo formato: bene verum est, quòd inde incipit cognitio, sed vltra progreditur ad non habentia idola, respuens idola. Ad illud Aucenæ Metaph. 5. quòd *ens & res faciunt primam impressionem in anima*: quod videtur, quia primus habitus potentia habet pro obiecto, obiectum primum potentia primi habitus; vt Metaphysicæ obiectum primum, est ens inquantum ens 4. Metaph. text. comment. 1. Item, nihil aliud est commune omni per se intelligibili nisi ens; nisi fortè alia conuertibilia enti: ante quæ omnia, naturaliter prius est ens intelligibile, vt subiectum ante

Contra Om-
nocationem
entis.

22

ante passiones, siue proprietates : Contrà : tunc ens habet vnum conceptum, quia potentia potest habere aliquem actum vnum, circa proprium obiectum. Item, tunc non esset formaliter alia ratio obiecti intellectus, & voluntatis, quia ratio obiecti voluntatis ; est aliqua ratio entis ergo per se intelligibilis. Item, tunc omnia essent actu intelligibilia, quæcunque sunt actu entia: & tunc superflueret intellectus agens. Item, tunc singularia essent per se intelligibilia, similiter corporalia, quod est contra Augustinum 13. super Gen. cap. 28. 29. *Agens est nobiliss. patiente.* Item, tunc intellectus posset naturali virtute in cognitionem omnium entium, & cogitationis cordis, & futurorum contingentium &c.

Ad primum, euasio: color est primū obiectum visus, tamen circa colorem in se nullum actum potest visus habere, sed semper circa singulare.

Contra hoc est, quod visus non cognoscitiuus vniuersalis. Respondeo, sic nec intellectus vnico actu est alicuius æquiuoci cognoscitiuus secundum logicum, licet analogi secundum Metaphysicū, sed tantum primi inter illa analogata.

Contra : illud est substantia, ergo illud facit propriam speciem; quia alioquin non certissimè cognosceretur, quod est contra illud quod prædictum est. Similiter albedo non intelligeretur inquantum albedo, sed inquantum est substantia. Similiter primum obiectum ponendum esset primum, ad quod omnia alia attribuuntur: alioquin vnde est vnitas potentia, ibi concede, si ens non est vniuocum. Respondeo, propria species substantia est in sensu, vt deferente, non vt percipiente; vel subiectiue, non obiectiue. Ad primum aliter dicitur, quod ens est vnus rationis, vt trahitur in illa quæst. 4. huius: alioquin non esset certū quod aliquid est ens, & dubium si substantia, vel accidens. Ad secundum, idem est obiectum intellectus & voluntatis, quare in 6. quæst. 3. & in 9. q. 5. Aliter ista ratio intelligitur, sed non est ratio intelligibilis, nec sub qua aliquid per se intelligitur. Ad quartum, prima conclusio conceditur. August. exponitur in tabulis.

SCHOLIUM VII.

RESOLVTIO; de substantia separata (idem est de materiali) nos non habere pro nunc notitiam intuitiuam, neque abstractiuam per speciem propriam ab ipsa genitam, neque per speciem factam ab intellectu, quomodo phantasia facit montis aurei sed tantum conceptum entis: cui addimus accidentia possina, & priuatiua que ex sensibus cognoscimus, ex quibus conceptui entis conuenit, facimus descriptionem, que nulli alij conuenit, quod optime explicat, vide ipsum 1. dist. 3. q. 2. §. 3. Dico, n. 16. 17. ubi docet nullum nos habere conceptum proprium de Deo in particulari, tamen multos habere de eo conceptus, quorum perfectissimus est entis infiniti; omnes autem istos efformamus per conceptū entis, addeitis proprietatibus possinis, vel priuatiuis, alias nobis notis via sensuum. Vide ipsum etiam de hoc quæst. 1. prolog. & Quodlib. 14. Duas instantias hic posuit solus Maurinus. Ad primam ex Scot. 2. d. 3. quæst. 8. ad primum, & alias passim, anima nostra in patria non dependebit a sensu. Ad secundam, vt dubium relinquit 1. d. 3. quæst. 2. numero 18. an species inferioris gradus, vel minus vniuersalis representat gradus superiores: de quo

plura videri possunt in Comment. q. 17. Scoti de An. & q. 22.

Ad pleniorē igitur solutionem istius quæstionis est dicendum, quod quator sunt gradus in cognitione sensitua: primus est intuitiua cognitionis quæ est de re præsentē, non tantum per speciem, nec tantum sub ratione cognoscibilis, sed in propria natura. Secundus gradus est rei cognitæ per speciem propriam ex se genitam. Tertius gradus est per speciem aliam factam à virtute cognitua, & hoc ex speciebus, aliquorum propriis impressis sibi. Omnes istæ cognitiones sunt per se: verbi gratia, de primo gradu, visus videt colorem; de secundo, phantasia imaginatur colorem visum; de tertio, phantasia imaginatur montem aureum: vel ex nigro debili, quod videt imaginatur nigerrimum. In istis cognitionibus est aliquo modo vniuersale & particulare, sicut patet 1. Physicæ Auicennæ & cognitio in vniuersali est adhuc cognitio per se maximè in intellectu. Ultra hos gradus cognitionis, est cognitio per accidens, & hoc vel oppositi, per remotiorem: siue subiecti per accidens, secundum alias quæstiones. De primo gradu, scilicet intuitiua cognitionis, an sit in intellectu in via dubium est. Videtur tamen quod sic: quia quicquid perfectionis simpliciter est in inferiori ponendum, videtur ponendum in superiori: & perfectionis simpliciter est in cognitione sensitua, quod cognoscit aliquid inquantum præsens est per essentiam, ergo huiusmodi cognitio videtur hic competere intellectui.

Sed contra : nulla potentia retentua speciei in absentia obiecti, cognoscit rem cognitione intuitiua, inquantum præsens est per essentiam suam: sed intellectus retinet speciem si ponatur: ergo &c. Probatio maioris: quia species, quæ cognoscit talis potentia, vniiformiter se habet ad ipsam re præsentē secundum essentiam, & non præsentē: ergo &c.

Sed hoc argumentum probaret Deum non videri in patria per speciem, quæ posset conseruari in absentia obiecti: quia tunc non esset visio, neque esse posset. Si verò teneatur quod intellectus hic posset cognoscere intuitiue, potest dici quod omnem actum distinctum sensus concomitatur aliquis actus intellectus, circa idem obiectum: & ista intellectio est visio, sed saltem secundum primum gradū cognitionis, nulla substantia separata hic à nobis cognoscitur. Nec secundo modo, quia oporteret quod species illa immediatè originaretur ab illo obiecto, quod non fit: nullam enim speciem recipimus nisi vel per sensus, vel quam intellectus facit ex receptis. Tertio etiam modo non cognoscitur, quia oporteret quod proprias species haberemus partium illius conceptus compositi: nec istæ tres intellectiones in particulari sunt de aliquo, nisi ab accidentibus. Quarto modo intelligitur quodlibet cōcipiendo ens in communi, quod est hoc ens, id est, singulare ens. Sed ultra conceptum entis nihil specialius intelligitur de qualitate alicuius substantia, non solum separata, sed nec materialis. Qua enim ratione substantia materialis subiecta accidentibus posset multiplicare speciem propriam sui, cum species accidentium; pari ratione & substantia immaterialis cum speciebus suarum actionum: non enim minus dependet actio ab agente, quàm accidens à subiecto: sed ipsi enti coniungimus acci-

33

4. gradus cognitionis sensitua.

Cognitionem intuitiuam esse in intellectu. Scot. 2. d. 3. q. 9.

24

De substantia separata non habetur hic cognitio intuitiua.

Quomodo cognoscimus substantiam?

denſa poſitiua, vel priuatiua, quæ cognoscimus ex ſenſu; & facimus ex ente & multis talibus, vnam deſcriptionem, quæ tota nunquam inuenitur, niſi in tali ſpecie; & conceptus talis deſcriptionis eſt perfectior conceptus, quem habemus de tali ſpecie ſimpliciter. Verbi gratia, ex eſſe in aliquo localiter, concipimus eſſe in alio, ſicut accidens in ſubiecto; & eius oppoſitum vterius per accidens, per non eſſe in ſubiecto, componimus; non ens in ſubiecto eſt ſubſtantia. Nihil tamen aliud concipimus, niſi ens: vltra diſſiſſiones ſentimus ens non in ſubiecto, natum recipere diſſiſſiones; & eſt conceptus corporis, non natum recipere, ſubſtantia incorporea: ita quod in omnibus iſtis ſi quaritur, quid eſt illud quod eſt aptum natum, vel cui conuenit non eſſe in ſubiecto: dicimus quod eſt vnum ens, quod eſt aliquid, quod eſt res; non habemus ſpecialiorem conceptum de quiditate eius. Sed ſic vltra amouendo omnia corporibus propria, & ex intellectu & volitione noſtra, quas experti ſumus, cum imperfectione, abſtrahendo intellectiōem & volitionem in communi, & intelligendo amotionem illius imperfectionis, attribuendo illis poſitiuè; habemus vnam deſcriptionem ex priuatiuis & poſitiuis, vbi nihil eſt de quiditate deſcripti, niſi ens: alia omnia alia ſunt proprietates eſſentiæ talis.

25
De ſubſtantiã
ſaniam per
ſe intelligitur
ens.

Sic igitur patet, quomodo nulla ſubſtantia intelligitur per ſe, niſi in vniuerſaliſſimo conceptu, ſcilicet entis; per accidens autem intelligitur in particulari, intelligendo, ſcilicet proprietatem, vel multas proprietates illi ſoli conuenientes. Deus tamen aliquo modo perfectius intelligitur; vt videtur, omni alia ſubſtantia. Sed contra prædicta arguitur, quod ſubſtantia à nobis per ſe intelligitur: quia ita diſſiſſimus ſubſtantiã, ſicut accidentia per genera & differentias proprias. Item, quomodo intelligimus accidentia vniuerſalia cum tantum ſingularia ſentiamus?

Ad primum horum dicendū quod de ſubſtantiã habitum vocalem: ſicut cæcus natus ſyllogizat de coloribus: quia nec ipſa genera intelligimus, niſi ens. Ad ſecundum dicendum, quod abſtractio vniuerſalis à particulari fit virtute intellectus; & idem accidentia vniuerſalia intelligere poſſumus. Item, contra illud dictum ſuperius, quo dicebatur quod illæ tres intellectiōnes in particulari non ſunt de aliquo niſi de accidentibus, arguitur; quia ſecundum hoc videtur ſequi quod nunquam naturaliter intelligeremus aliquam ſubſtantiã, nec etiam in patria: nunc enim eſt intellectus capax, ſicut tunc, quia eſt eadem potentia, nunc etiam eſt ipſa ſimiliter potens gignere ſpeciem, ſi tunc poterit. Item, quomodo tunc intelligetur ens, nunquid per ſpeciem propriam? ſtude.

SCHOLIUM VIII.

RESOLVIT quoad quæſt. ſecundam difficultatem cognoscendi ſubſtantiã, ſam materialẽ, quam immaterialẽ eſſe ex parte intellectus noſtri, & non ex parte rerum, vnde proveniat ex natura an ex peccato. Vide ipſum 2. diſt. 3. quæſt. 8. ad 1. ſoluit argumenta illius quæſt.

26

Ad aliam quæſtionem reſpondetur, quod Commentator vult quod ex parte intellectus no-

ſtri eſt difficultas cognoscendi ſubſtantiã ſeparatas, non ex parte earum. In intellectu ſubſtantiæ materialis eſt ex parte rei, quia vnumquodque cognoscitur, vel eſt cognoscibile ſecundum quod eſt in actu: illa ergo, quæ non ſunt ſimpliciter in actu, habent ex ſe difficultatem vt cognoscantur. Contrã, ſi ſic; ergo erit comparando iſtas res ad quemcumque intellectum: conſequens eſt falſum reſpectu intellectus diuini: probatio conſequentiæ, da oppoſitum huius, ſcilicet quod difficultas cognoscendi eas ex parte rei, non reſpectu cuiuſlibet intellectus, ſed reſpectu alicius ſcilicet noſtri; tunc cum iſtæ ſubſtantiæ ſint eadem ad quemcumque intellectum comparantur, ſequitur quod non eſt difficultas ex parte ipſarum, ſed ex parte intellectus noſtri cui comparantur. Item non eſt difficultas ex parte rei, in illo quod immediate conſequitur rem ſecundum quod res eſt; ſed cognoscibilitas ſtatim conſequitur ens ſecundum quod ens, quia per idem eſt ens, & cognoscibile, ex 2. huius, t. cap. 4.

Concedo igitur quod in materialibus, & immaterialibus difficultas cognoscendi eſt ex parte intellectus noſtri: materialia autem non ſunt æquè in actu, ſicut immaterialia: ideo non ita perfectè cognoscuntur, tamen cognitio quæ poteſt haberi de illis æquè faciliter habetur, & eſt de immaterialibus, quia ita faciliter mouet materiale intellectum ſecundum cognoscibilitatem ſuam, ſicut immateriale: non tamen æquè intenſè mouet: ſicut ignis paruus æquè faciliter calefacit ſecundum proportionem caloris ſui; ſicut maior ignis ſecundum proportionem caloris ſui. Ad rationem quod vnumquodque cognoscitur ſecundum quod in actu, vel in quantum ens: dico quod quia ſunt imperfectiora in entitate, ideo non habent ita perfectam cognitionem: tamen cognitio eis proportionata ita faciliter eſt de eis ex parte earum, ſicut de immaterialibus ex parte earum. Ad aliam rationem dicendum quod minor eſt falſa. Ad probationem dicendum quod non eſt indiſpoſitio propter contrarium: ſicut oculus nocturnus non habet contrarium luminis ſolis: ſed propter debilitatem virtutis ſuæ in cognoscendo; & ita virtus eſt formale in cognoscendo. Ad aliud quod ratio probat quod non ſit difficultas, quia debilitatur ita in cognoscendo propter organum: ſed quia virtus debilis eſt in cognoscendo: ſenſus autem poteſt habere vtrumque impedimentum.

ANNOTAT. MAVRITII.

ad quæſt. 2. & 3.

SEQUITUR q. 2. de cauſa difficultatis cognoscendi intellectus creati, rex. c. 2. poſt cuius argumenta ad partes mouet tria de cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum ab intellectu viatoris, t. c. 3. quam prius ſoluit quam ſecundam, quod ſæpè accidit in doctrina huius, vbi ſolutio vnius quæſtionis dependet ex alia; vel quãdo vna eſt generalior quàm alia. Vbi aduerte, quod quamuis communiter ponatur in principio illius 2. q. *Iuxta hoc*, &c. bene tamen abſolute poneretur, *Quæritur*, &c. In principio verò tertiæ congruè ponitur: *Iuxta hoc quæritur*, &c.

Vbi primò aduerte quod poſt argumentum primum in oppoſitum illius tertiæ quæſtionis affignatur quoddam *Extra*, quod ſic incipit: *Isem de intelligibilita*

Difficultas
cognoscendi
eſt ex nobis,
non ex rebus.

27

intelligibilitate Dei &c. & durat vsque ibi Responderetur ad quæst. &c. sed lirera bona est per totū.

Opiniones antiquorum in hac quæstione quærantur apud Auer. 3. de anima. Com. 36. & opinio quam tangit Doct. in princ. est maximè Tho. in 3. p. q. 11. & 1. par. q. 12. & 85. & 2. 2. q. 18. & in Com. lib. de causis, & alibi sæpè.

Sententia Doct. in q. clara est; sed vide ad hoc eum 3. dist. 1. q. 1. & 3. & 1. & 3. & q. prolog. & in Quodlibero, q. 14. & alibi sæpè.

Infrà ibi: *Item 9. metaph. c. ult. &c. vsque ibi: Item esse immediatè, &c. ponitur. Extra* in aliquibus.

Item infrà ibi: *Item Aug. ad Nebridium, &c. vsque ibi: Item de intentionibus secundis, & assignatur Extra.*

Quia inferiùs ibi tangit allegando Thomam; licèt non habeatur communiter in originalibus, cum dicit: *Item aliquando dicit Thomas &c. quare 1. parte. qu. 16. & 6. Metaph. & in q. de veritate, & 1. contra Gentiles.* Est etiam opinio Egidij Quodlib. 4. q. 10. quare in Henrico.

Ibidem parum pòst assignatur ab aliquibus pro Extra illa lirera: *Responsio uniuersale &c. vsque illuc: Ad illud ergo de proportione: quæ tamen satis singularis & bona est, quare legatur.*

Consequenter infrà; vbi ad mentem propriam soluit quæstionem, applicando gradus cognitionis sensitiuæ ad intellectuam; dicens quòd prima quæ est intuitiua non est possibilis in via in intellectu &c. Aduerte, quòd cautè istud intelligendū est, propter ea quæ habet in 3. dist. prim. q. 4. & 45, dist. 4. & 3. dist. prim. & 14. Quodlibeti, & infrà in hac q. parū pòst. Sed loquendo de potentia naturali in attingendo, & de substantiis separatis, de quibus nunc est sermo. Verum est quòd dicit. Si autem vniuersalius loquatur exponatur castè, quia illa vniuersalis videtur simpliciter falsa: *Nulla potentia referuans speciem, &c.* expone ergo de intellectu viatoris, vel vbi species est concausata vbicunque, sed rota illa lirera: *Notandum quòd in sensu &c. vsque illuc: Ad argumentum in oppositum &c. videtur Extra, quia infrà ibi: Ad pleniorè igitur solutionem &c.* habetur tota, & meliùs ad mentem Doct. quare hæc lirera est superflua, nisi quòd primò ponuntur sex gradus, & secundo quatuor, vtraque saluetur si placet.

Infrà soluendo argumentum post oppositum principale ibi: *Aliter posset dici &c. vsque illuc: Aliter dicitur, quòd intelligitur &c.* assignatur ab aliquibus Extra.

Aduerte consequenter ad ea quæ dicit infrà in replicis, & solutionibus earum, soluendo argumenta primæ opinionis in quæstione vbi tangit de vniucatione, & æquiucatione entis, & eius analogiam: nam omnia problematicè interpretanda sunt. Infrà verò in 4. veritas rei apparebit, & similiter quod ibi dicit de specie substantiæ, eodem modo intelligendum est. Vnde negantes vniucationem entis habent concedere substantiam per propriam speciem intelligi; vt patet hïc, & alibi, apud istum efficaciter.

Alias replicas quas ibi non soluit, solue sic: Ad tertium videlicet, negando consequentiam. Et si inferatur est actū ens; ergo actū intelligibile; adhuc negatur consequentia, quia nedum ens, sed modos eius, vel passiones, modificat alij modi eiusdem. Vel aliter quòd est multiplex, est actū intelligibile, referendo actum ad entitatem, vel ad intelligibilitatem. Vel tertio & meliùs, conceditur

consequentia, & consequens, absolute loquendo, licèt non quoad nos, sicut exponitur communiter illud; *Vniquodq; sicut se habet ad esse &c.* Diuisio enim intelligibilis per actum & potentiam est tantum audienda, secundum modum nostræ cognitionis. Vnde materia prima est ita proportionaliter actū intelligibile, sicut intelligentia, vt patet 3. di. 2. q. fin. Quod infertur de singularibus & corporalibus, totum verum est. Ad autè, patet 3. dist. prim. q. 7. quid dicendum. Quod vltimò infertur, fortè concedi posset ex natura potentie præter contingentiam, de quibus est specialis difficultas, & primum ens, quod non cadit sub obiecto motiuo naturaliter attingibili.

Infrà ibi: *Ad pleniorè igitur solutionem &c.* Nota singularissimè 'illum processum & maximè de cognitione substantiæ, quia nullibi ita benè, sicut hïc declaratur ferè.

Ad duas instantias ad finem solutionis, quas non soluit, vbi dicit *stude*. licèt dicantur ab aliquibus, bonæ tamen sunt, idè legantur & soluuntur sic: Ad primum negatur quòd infertur: est enim nunc impedimentum quòd non erit in patria, nec pro statu naturæ institutæ fuit, nec ex natura potentie, vt 3. dist. prim. & 3. dist. 2. & 14. q. quodlibeti. & 1. q. prolog. & alibi sæpè habet. Concedo enim capacitatem passiuam, sed nego attingentiam, & actiuam causalitatem pro statu isto, respectu speciei substantiæ sustinendo opinionem huius. Et licèt substantia sit causatiua speciei partialiter nunc, non tamen reliqua causa concurrit necessariò requisita, vt in locis præallegatis habet.

Ad aliud tangetur infrà quæst. 14. & 15. 7. potest enim vtrunque dari probabiliter. Vel quòd per speciem propriam; vel quòd per speciem inferioris sensibilis primò. vide 3. di. 1. q. 6. vbi videtur sustinere primum membrum, licèt arguitiue, quicquid tenebis, dic consequenter.

Et manifestum est, quòd res habent principium, & quòd causæ rerum entium non sunt infinitæ. *text. com. 5.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum sit status in genere causarum?

Arist. hic text. 5. & lib. 8. Physicorum. : Auicenn. 8. Metaph. cap. 1. Albert. 2. Metaph. cap. 5. & seqq. D. Tho. 1. Mer. lect. 3. Durand. 1. dist. 2. q. 2. Flandria 2. Mer. q. 3. art. 1. & seq. Fonssec. ibid. cap. 2. q. 1. sect. 1. & seq. Suar. disp. 29. Meta. sect. 1. Hur. disp. 18. Physica sect. 1. Vide Scollium, q. 6. huius, & in 1. dist. 2. q. 2.

Quod non. 8. Physic. text. com. 1. & infrà. motus nunquam incepit, & maximè circularis; & si hoc, nec generatio incipit ex 2. de Generatione, t. c. 56. & infrà: ergo infinitæ generationes fiunt: & quælibet generatio habet propriam causam efficientem proximam, & finem & materiam in his quæ generantur per propagationem; ergo omnes causæ sunt infinitæ. Item, quando inter aliqua extrema est distantia infinita, possibile est ibi esse infinita media, sed inter primum efficiens, & inter quocumque aliud efficiens, & sic de aliis causis, formali & finali, est infinita distantia. Probatio maioris: quantum aliqua magis distant, tantò plura possunt esse media inter ipsa: ergo si in infinitum, infinita possunt esse media. Item, de materia vtor prioris maiore. Minor. ens in infinitum

28

30

29

Infinitum distat à nihilo; ergo inter nihil & ens, possunt esse infinitæ entitates potentiales, cuiusmodi est materia. In oppositum est Philosophus in litera, & probat de omni genere causarum, quod sit status.

SCHOLIUM VNICVM.

RESOLVTIO habetur q.6. à n.9. & argumenta hic posita ibi solvuntur à n.12.

QVÆSTIO V.

Vtrum sit procedere in infinitum in effectibus?

Arist. 3. cap. 8. & 8. Physic. cap. 2. D. Thom. 1. p. q. 46. art. 2. & q. 70. art. 3. & 4. Suarez. disput. 29. Metaph. sect. 1. & Tom. 2. in 1. p. disput. 177. Valq. ibidem disp. 26. Conimb. 3. Physic. cap. 8. quest. 3. n. 1. & 8. Physic. 2. quest. 7. Rubius 3. Physic. tract. 1. q. 3. Hurtad. disput. 13. Physic. sect. 1. & disput. 18. sect. 2.

Quod sic videtur: omnis differentia alicuius generis habet differentiam oppositam condiuentem secum illud genus; sed finitum in actu est differentia quantitatis; ergo habet infinitum pro differentia sibi opposita, & infinitum in actu; non in potentia; quia differentia opposita non compatiuntur se: sed idem est finitum actu, & infinitum in potentia; ergo habet pro opposito infinitum in actu. Item 6. Topic. cap. 19. Aristoteles increpat diffinitionem lineæ rectæ, cuius medium superadditur finibus: quia infinita, neque finem, neque mediū habet; recta autem est linea, scilicet infinita; ergo non repugnat lineæ rectæ infinitas. Item, 3. Physic. text. comm. 69. quantam magnitudinem contingit esse in potentia, tantam contingit esse in actu: sed in potentia contingit esse infinitam, quia 2. de Anima text. c. 41. ignis crescit in infinitum appositis combustibilibus. Item, continuum est diuisibile in semper diuisibilia 6. Physicor. t. c. 3. sed numerus sequitur diuisionem continui ex 3. Phys. t. c. 68. ergo numerus est infinitus. Dicitur quod hic est in potentia, sicut diuisio. Contra hoc, primo de Cælo & Mundo: quod impossibile est factum esse, impossibile est fieri: ergo si impossibile est continuum esse diuisum in infinitum; ergo impossibile est diuisum in infinitum in potentia. Item, quod dicitur de numero quod est in potentia infinitus: quod actu probatio: concessum est quod infinitus in potentia, sed qualibet specie data, potest addi vnitas, & causatur noua species: ergo species numerorum sunt infinitæ in potentia: sed quælibet species addit vnitatem super aliam; ergo alia species, quæ est in potentia habet in se infinitas vnitates, sed omnium specierum, quæ possibiles sunt, ideæ earum sunt in Deo actu: ergo habet actu ideam alicuius speciei, vel numeri habentis vnitates infinitas: sed omnis species, cuius ideam habet Deus in actu, est factibilis à Deo in suo singulari: ergo aliqua species infinitas habens vnitates, erit factibilis extra Deum. Contra: 3. Physic. text. com. 41. dicit Philosophus de numeris, quod omnis numerus est numerabilis, sed omne numerabile, est pertransibile, & omne pertransibile, est finitum, ergo &c.

SCHOLIUM.

HÆC questio ferè eadè est cum precedenti, sed ad maiorem explicationem seorsim ponitur, & resoluitur questione sequenti à num. 9. & argumenta solvuntur ibi, n. 17.

Intelligere verò non est non statuentem. text. com. 2. Sed si infinitæ essent pluralitate species causarum, non esset ita cognoscere.

text. com. 13.

QVÆSTIO VI.

Vtrum infinitum possit cognosci à nobis?

Arist. hic c. 2. & 1. Physic. c. 4. D. Thom. 1. Met. lect. 4. & 1. p. q. 86. n. 2. D. Bonavent. in 3. dist. 14. Durand. 4. dist. 49. q. 3. Marfil. 2. q. 10. art. 2. Ant. Andr. 2. Metaph. q. vlt. Fonseca ibid. c. 2. q. 2. sect. 1. & seq. Vide Scotum in 1. dist. 3. q. 2. & in 3. dist. 14. q. 2.

Quod sic: Deus est infinitus, & possumus eum cognoscere, ut supra habitum est; ergo &c. Item, cognitio est per omnes causas; ergo per primam, quæ est infinita: Item, infinitum diffinitum, & passiones de eo assignamus, & imponimus nomen ad significandum illud: ergo ipsum intelligimus. Item, species omnes quorumcunque generum sunt intelligibiles à nobis, quia diffinitæ: sed species numerorum & figurarum sunt infinitæ: quia vltra quamcumque speciem datam, contingit accipere aliam in infinitum; & ita infinita, quæ veræ sunt species, licet non existant: sicut species rosæ est species vera, rosæ non existente: ergo possunt cognosci. Item 4. Physicor. cap. de Vacuo. t. c. 76. si duo corpora simul sunt & infinita: ergo si duæ speciei intelliguntur simul, & infinitæ, & quælibet est principium cognoscendi.

Contra: Philosoph. 2. huius text. comm. 35. dicit, si formales causæ essent infinitæ, nihil contingeret scire: & idem dicit 1. Physic. t. c. 35. contra Anaxag. de principiis infinitis: tunc nihil esset cognoscibile. Item, commentator hic Comment. 11. si quis imaginatus fuerit lineam infinitam, non intelliget eam. Contra, quod potest virtus inferior, potest & superior: quicquid igitur potest quis imaginari: potest intelligere.

SCHOLIUM I.

EXPLICAT quomodo infinitum tripliciter sumitur, ponitque eius diffinitionem ex Philosopho. Primum dictum: Non potest dari numerus infinitus negativè, vel priuativè, quia tantum vnitas est negativè, infinita, & nullus numerus apertus est terminari, qui non terminatur actu. Secundum: Non est dabilis numerus infinitus contrariè. Dubitat circa hoc de mente Philosophi quia posuit mundum ab æterno, & generationes æternas, & consequenter, ut videtur, infinitas animas; sed non est certum quid de immortalitate animæ senserit, de quo Doct. 4. d. 43. q. 2. §. De 2. propositione, n. 13. Secundum dictum, non posse dari infinitum secundum multitudine: in hoc videtur problematicus, quia soluit rationes Aristotelis pro vtraque parte, nec inuenio quod alibi absolute neget omnipotentia Dei posse producere in finitum: immo videtur id ei concedere 3. Physic. q. 10. & fauet 2. d. 1. q. 3. ad vlt. pro Henrico, ubi admisit, ut videtur infinitatem si creatura foret ab æterno, & posse esse ab æterno, secundum ipsum ibi tenendum videtur. Neque obstat quod 3. dist. 13. quest. 4. dicat gratiam Christi fuisse summam, & non positiuè infinitam, quia ibidem inuit id non esse certum, §. Quantsim ad secundum, in cõmendando Christum (inquit) malo excedere, quàm deficere, vel quia locutus est secundum

1. Prior.
Tex. com. 20.
& 6. Physic.
T. c. 62. & 2.
de Genera.
T. c. 64. & 3.
Metaph.
T. com. 12.

enndum communem sententiam, ut sapius facit, ex professo non disputans an infinitum produci possit. Tum tertio, quia ibi agit de infinito secundum virtutem, de quo est maior difficultas, tandem 3. d. 14. quest. 3. §. Sed hoc modo, ut problematicè ponit animam Christi habere infinitas species singularium possibilem. Vnde hanc partem tenent Nominales, & ex Scotistis Mayran 1. distinct. 43. & Bassol. ibi questio. vnic. vide Conimb. 3. Phisic. cap. 8. quest. 2. qui utramque sustinent probabiliter.

Hic est notandum in generali, quid dicitur per hoc nomen, *infinitum*. Potest enim infinitum accipi tripliciter, negatiuè, priuatiuè, & contrariè. Primum patet 3. Phyl. t. c. 34. punctus est infinitus negatiuè, sicut sonus inuisibilis priuatiuè, quia priuat finem in apto nato finire, & vocabulum hoc sonat: contrariè quod patet per Boëtium super Prædicamenta, cap. de Qualitate: vbi Philosophus dicit, quòd *Inest Qualitati haberi contrariū, sicut iustitia contrariatur iniustitia*. Iniustus contrariè dicitur, quia habet contrarium habitum ex actibus generatum: sic infinitum negat finitatem cum positione contrarij, sicut finitum extensum sine terminis; & sic loquitur Philos. contra Parmenidem & Melissum. 1. Phyl. t. c. 15. & infrà. Illud infinitum contrariè dictum, dupliciter potest sumi; vel quòd sit in actu existens sine terminis, vel quòd sit tale in potentia, quod diffinit Philosophus 3. Phisic. text. com. 63. *Infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra accipere*: ita quòd quantumcunque accipiatur, semper est aliquid extrà: si esset tantum negatiuè, vel priuatiuè non semper esset aliquid extrà accipere. Infinitum istis duobus modis vltimis, 2. principali, & 3. semper est in quantitate molis, vel virtutis: quantitas omnis propriè, vel metaphoricè est magnitudo, vel multitudo propriè, vel metaphoricè; ergo omnis infinitas talis est in magnitudine, vel multitudine propria, vel metaphoricè.

De multitudine, siue numero, videndum est, quòd infinitum negatiuè non inuenitur in numeris, sed in principio numeri: nec priuatiuè, quia nulla multitudo est, quæ est apta nata terminari, & non terminatur. Infinitum contrariè in potentia est in numeris, quia numerus sequitur diuisionem continui. Infinitum etiam in actu est difficile vitare: Videtur enim secundum Philosophum quòd infinitum contrariè in actu est, sicut patet de animabus hominum, posita generatione perpetua. Similiter per illud argumentum vltimum prius ad illam partem, & hoc concedit Auicenna, & Algazel eius sectator. Sed responderetur, quòd homo non fuit ab æterno: licèt mundus fuerit. Contra hoc arguitur 2. Phyl. text. com. 14. nos sumus quodammodò finis omnium: vt quid alia per infinitum tempus sine fine ad quem sūt? Similiter Augustinus de Quæstionibus veteris testamenti, videtur illud improbare, quæst. 33. *Vt quid annua fecunditas sine homine, &c.*

Contrariè tunc infinita numeralia possunt componi & facere magnitudinem infinitam. Respon- sio: nunquam magnitudo esset maior toto, ex cuius diuisione resultauit ille numerus, quod totum fuit finitum.

De multitudine transumptiuè dicta, quæ est in speciebus essentialiter ordinatis in omni genere, simile est de duobus modis quoad infinitum, scilicet negatiuè & priuatiuè: sed quoad infinitum

contrariè in potentia, est dissimile, quia talis non potest esse in diuersitate specierum, ita quòd Deus possit facere in infinitum speciem nobiliorem quacunque facta: quia tunc esset aliquis gradus possibilis intensiuè infinitus in perfectione: & tunc esset creatura possibilis simpliciter infinita in essentia, & tunc illa similiter esset Deus. Quòd multitudo in genere Quantitatis, non possit esse actu infinita, patet 3. Phisic. t. c. 41. omnis numerus est numerabilis; ergo pertransibilis; ergo &c. Item impossibile est omne continuum esse diuisum actu in infinitum: quia aut in diuisibilia, aut in indiuisibilia: si secundo modo, tunc componitur ex indiuisibilibus, cum resoluatur in illa: si primo modo, potest vltra diuidi, & ita non est diuisum in infinitum: sed numerus causatur ex diuisione continui, ergo numerus non potest esse actu infinitus. Item 5. huius cap. de Quantitate, t. c. 18. multitudo si sit finita, numerus est; ergo omnis numerus est multitudo finita. Item 10. huius, t. c. 2. & 4. *numerus est multitudo mensurata a vno*: sed contra rationem infiniti est mensurari à finito; sicut probatur 6. Phyl. t. c. 19. quod infinitum non potest mensurari à finito; ergo nullus numerus potest esse finitus.

Ad rationes in oppositum supponendo, quòd argumenta iam facta concludant. Ad illud de animabus, dicendum quòd non asserit alicubi formam aliquam, nec etià intellectuam manere post separationem. Vnde in 12. 1. cap. text. comm. 17. de hoc videtur loqui dubitatiuè. Ad hoc aliter responderetur, quòd si omnes animæ humanæ, quæ fuerunt posita generatione perpetua à parte antè, siue si omnes partes in potentia in magnitudine essent, quòd non essent infinitæ actu, coniungendo infinitatem cum actu. Vnde fortè posset concedi quòd actu essent infinitæ in potentia, quia in potentia accipiendo vnā animam post aliam, quia aliter non compete- bat eis infinitas: sed non essent infinitæ actu: quia non sunt tot quin plures possint esse, infinita in actu tot sunt quòd non possunt plura composibilia esse. Vnde est ibi fallacia compositionis & diuisionis, eo quod ly *infinitas* coniungatur cum ly *actu*, & tunc est falsa; vel separatur ab eo, vnde concessis præmissis, consequentia non valet.

Contrà: quot fuerunt homines tot sunt animæ: ergo si homines infiniti, & animò. Dicendum, quòd successiua infinita si essent simul, non essent infinita: vel si essent tot homines simul, quot fuerunt successiue, non essent infiniti actu, quia infiniti fuerunt in accipiendo & in potentia: idèd nunquam sequitur ex illis, si essent simul, infinitas actualis, quia alterius rationis sunt infinitas actualis & potentialis: idèd ex infinitate potentiali nunquam potest concludi infinitas actualis. Ad aliud, quòd licèt esset aliqua species numeri intellecta à Deo, habens infinitas vnitates, non posset fieri extrà secundum Philosophum quia nihil facit nisi mediante causa inferiori, quæ non potest talem effectum producere. Aliter posita hypothesis, dicendum quòd posset fieri extrà, sicut sibi potest competere esse, scilicet quòd vnitas post vnitatem in infinitum, nunquam tamen simul, sed successiue solum; sicut Deus simul habet ideam totius temporis, quod tamen non est simul factibile extrà, sed tantum pars post partem. Contra respon- sionem istam: Si numerus potest fieri sic, aliquando erunt istæ vnitates simul extra Deum, & tunc numerus aliquando

2. *Infinitum tripliciter sumitur.*

Infinitum diffinitur.

5

4

Ex infinitate potentiali non rectè concluditur actualis.

aliquando actus infinitus : si non ; ergo iste numerus nunquam erit factus extrà , quia numerus non est extrà , nisi contineat simul omnes vnitates integrantes ipsum , non sic tempus respectu partium .

5
Sustinet dari
posse numerū
infinitum .

Sustinendo quòd Deus posset facere numerum habentem infinitas vnitates . Tunc ad rationes Philosoph. in contrarium , cum dicit , *Omnis numerus est numerabilis , &c.* Dicendum quòd eadem ratio posset fieri de numero infinito in potentia : omnis numerus in potentia est numerabilis in potentia , & omne numerabile in potentia est pertransibile in potentia , & omne pertransibile in potentia est finitum in potentia ; ergo numerus infinitus in potentia est finitus in potentia . Dicendum idèd quòd est ratio probabilis solùm , secundùm quòd dicit in litera , *rationabiliter autem* , quem modum loquendi habet quando facit tantum probabiles rationes , vnde altera præmissa neganda est . Ad aliud quòd sic caulatur , sed non solùm sic caulatur , quia potest vnum nouum continuum fieri , & crecit numerus : idèd aliter potest numerus caulari , quàm ex diuisione continui , idèd fallacia Consequentis . Ad aliud quòd est fallacia Consequentis : quia sequitur ; si multitudo finita est , numerus est , sed destruendo antecedens , non valet . Ad aliud , quòd nullum infinitum potest mensurari finito finities sumpto , benè tamè finito infinities sumpto , nunc non est de ratione numeri quòd mensuretur vno finities sumpto : quia secundùm ipsum , numerus in potentia est infinitus , qui non potest mensurari vno finities sumpto , sed necessariò vno infinities sumpto .

Infinitū fieri
ex finito infi-
nities sumpto .

SCHOLIUM II.

PRIMUM dictum : An in speciebus rerum detur vltima possibilis ; fauet affirmatiua parti 3. dist. 13. q. 4. vbi tenet dari gratiam summam , & idem est de specie summa , quod sentiunt Durand. 1. dist. 44. quest. 2. Caiet. 2. 2. q. 24. art. 7. Henric. Aureol. Palud. Cannū , quos ibi citant Schol. 1. sed vt notant Schol. precedenti , nihil firmiter in hoc resoluit , & oppositum est satis probabile , & communitate , quod tenent D. Thom. 1. p. quest. 25. art. 6. & alij , quos citat , & sequitur Suar. in Metaph. d. 30. sect. 17. n. 19. & seqq. Secundum : Infinitum negatiuè non est in aliquo diuisibili , benè tamen priuatiuè , vt si auferretur punctus terminans , quem docet posse auferri . Tertium . Corpus infinitum non potest esse actu , secundùm Philos. an verò de potentia absoluta fieri possit , idem videtur respondendum ac de infinito multitudinis . Explicat optimè Philosophi locum : quantum contingit esse in potentia tantùm contingit esse in actu . de quo fuse agit 3. d. 13. q. 4. n. 2. & 2. d. 2. q. 9. n. 21. Quartum dictum . Non potest dari magnitudo perfectionis infinita negatiuè , neque priuatiuè (tamen circa secundam particulam videtur idem de hac , & de magnitudine molis) neque contrariè actu , vel potentia , secundùm Philosophum .

6
3. Phys.
Tex. c. 63. et
5. Metaph.
Tex. c. 21.
& 31.
Et 10. Met.
Tex. c. 13.

De multitudinè essentiali , scilicet specifica eorum quæ habent ordinem essentialem , patet quòd ibi non est infinitas negatiuè , nec priuatiuè . Infinitum contrariè non potest ibi esse : quia tunc esset illud infinitum intensiuè in perfectione , & esset Deus : nec est infinitas in potentia secundùm Philosophum tum quia vniuersum est perfe-

ctum : & secundùm Philosophum perfectum est , cui non potest fieri additio : tum quia non ponit aliquid posse fieri , cuius potentia passiuæ non præcessit in materia & potentia actiuæ in aliqua causa efficiente citra primam : quia non ponit Deum aliquid posse facere , nisi per causam mediam sicut reperitur à Commentatore super illud 7. huius , t. c. 30. 31. *manifestum ergo ex dictis quomodo omne quod fit , fit ex conueniente* . in fin. Comm. vbi dicitur . *impossibile est vt agens primum transmutet materiam , nisi mediante corpore aliquo non transmutabili* ; scilicet corporibus cœlestibus , & idèd impossibile est , vt Intelligentiæ separatae decet aliquam formam formatum mixtarum in materia . Illud concludit de generalibus , quæ producuntur per transmutationem materiæ ; sed non de Intelligentiis , in quibus poneretur gradus in infinitum plures , si in aliquibus ponerentur .

Secundum veritatem citra hoc sunt opiniones : vna quòd Deus potest facere speciem ultra speciem in infinitum in potentia , quia quælibet factibilis in infinitum distat à Deo ; ergo si perfectior intelligatur adhuc stat limes creaturæ . Alia opinio tacta est supra cum vna ratione ad hoc . Infinitum negatiuè non est in aliquo diuisibili , sed in puncto .

Quod infinitam priuatiuè potest esse in aliquo diuisibili secundùm aliquos , probatur , quia terminus non est de essentia diuisibilis , sicut punctus non est de essentia lineæ , & amoto illo quod est extra essentiam rei , manet res . Si autem auferatur punctus vltimus terminans , aut manet linea non terminata apta nata terminari , aut non : si sic , tunc infinitum priuatiuè erit in linea diuisibili ; si non , tunc aliquis punctus est immediatus puncto ablato , & sic duo puncta contigua in linea , & sic linea componeretur ex punctis . Item , idem argumentum potest fieri de tempore , si auferatur instans terminans . Contra : quia non potest intelligi linea interterminata , 2. huius , t. c. 11. *non conuenit intelligere lineam non statuentem* . Item , 1. Poster. text. c. 9. illa insunt per se primo modo , quæ insunt ratione quidditatiua , vt triangulo inest linea , & lineæ punctus : substantia , enim eorum ex his est , sed tale non potest separari à re , manente re : quia tunc esset linea & non linea . Item in principio Geometriæ , Diffinitione 2. *linea est longitudo , cuius extremitates sunt duo puncta* . Itè , 3. Phys. t. c. 40. de ratione corporis est terminari superficie , & superficiè lineæ , & lineæ puncto . Ad rationem primam istarum , quòd de ratione continui est terminus , dicendum , quòd eo modo quo ponitur in diffinitione , eo modo est de essentia eius , scilicet in ratione terminantis , non quòd linea sit punctus , sed quòd est terminata punctis . Per hoc patet ad alia : quia omnia procedunt non de continuo absolute : sed vt est terminatum .

Quid est linea?

De infinito contrariè , sciendum quòd actu non potest esse in magnitudine ; sicut vult Philosophus 3. Physicorum , text. comment. 37. & infra . & 1. de Cœlo . text. comment. 35. & infra . vbi arguit de corpore graui & leui , & circulari per rationes multas ; quia de ratione corporis est terminari superficie , & sic de aliis magnitudinibus , sed vtrum possit esse infinitum in potentia ; Dicendum secundùm Philosophum quòd non , quia Philosophus 3. Physicorum text. comment. 69. *quantam magnitudinem contingit esse in potentia : tantam contingit esse in actu* .
Ista

7

8

8

Ista propositio declaratur dupliciter. Primò, quia potentia magnitudinis ad augmentum est potentia ad formam, & totum, potentia ad diuisionem est potentia ad materiam, & ad imperfectionem, & ad partes: sed formæ est terminare, materiæ est esse infinitum, & non terminare; idèd potest esse linea tanta in actu, quanta est in potentia, sed non potest esse tam parua in actu, sicut in potentia. Contrà: tunc netherus crescens vadit ad formam: quia ad speciem numeri, & numerus diuisus ad vnitatem & materiam: ergo quantus est numerus in potentia, tantus poterit esse in actu, quod est contra Philosoph. qui concedit hoc de magnitudine, non de numero.

An dubilis magnitudo infinita in potentia

Quantum est in potentia, ratiū potest esse in actu, exponitur.

Aliter declaratur propositio, quamuis potentia quæ est ad vnam formam, potest reduci ad actum: potentia tamen ad plura, sicut est potentia diuisionis in magnitudine, non potest reduci ad actum; quia non est potentia vna, nec ad vnum. De numeris, diuidendo, est potentia ad vnum; augendo, ad plura: de magnitudine è contrà. Contra: sicut magnitudo augmentata est vna magnitudo, & idèd potest esse tanta in actu, quanta est in potentia, sic numerus auctus est vnus numerus. Si dicas quòd semper est alia species numeri per additionem, vnitatis: eodem modo magnitudo cubitalis augmentata, si vltra augeatur, deuenitur ad magnitudinem tricubitalem; & sic ascendendo erit variatio speciei, sicut in numeris. Item, nec ratio prohibet quantitatem contiguam esse infinitam, cum ex illis contiguus non fiat vnum continuum: sicut nec in numeris.

Idèd, aliter declaratur, quia Phil. 3. Phys. t. c. 59. & alibi dicit quòd appositio non est infinita, nisi diuisione contraria existente infinita; quia non potest magnitudo crescere, nisi addendo ex alia magnitudine diuisa, sicut si magnitudo pedalis diuidatur, & addatur alij magnitudini pedali, nunquam excedet magnitudinem bipedalem, nec aliter intelligit Philosophus,

De magnitudine perfectionis, vbi idem est maius, quod melius, in tali non est infinitas negatiue, quia fortè quilibet gradus est diuisibilis, nec infinitum priuatiue potest esse ibi, quia ibi non est aliquis gradus possibilis terminari, quin terminetur: infinitas contrariè in potentia an sit ibi, est dubium: infinitas enim talis secundum Philosophum nullibi est, nisi in numero, & ibi solum in potentia, actu tamen non est in effectibus sed in Deo solo.

In magnitudine perfectionis non est infinitas negatiua, nec priuatiua.

SCHOLIUM III.

RESOLVTIO 1. quæst. quæ est 4. in ordine, ponendam esse primam causam, & impossibilem esse infinitatem in causis essentialiter ordinatis: de quo late agit 1. d. 2. q. 2. §. Primus articulus. nu. 11. & de primo princ. c. 1.

Per hæc ad primam quæstionem, quòd infinitas tranfumptiua est in causis: quia in primo efficiente: causæ etiam accidentaliter ordinatæ possunt esse infinitæ in multitudine successiue, non simul: in causis secundum speciem, siue essentialiter ordinatis, nec simul, nec successiue, quia omnis causa in quantum causa, vel in hoc quòd causa, non est vltima, quia vltima nihil producit; omnis causa agens in virtute alterius,

Scolii Oper. tom. IV.

Resolutio 1. quæst. 1. quartæ, dari primam causam, & vltimam. Scot. 1. d. 2. q. 1. n. 4. 11.

non est prima: sed si omnes essent infinitæ, quælibet ageret in virtute alterius; ergo nulla prima, nec vltima, sed omnes mediæ; sed omnes causæ mediæ acceptæ habent causalitatem ab aliqua vna causa: hæc non est aliqua, vel vna istarum mediarum, quia tunc idem esset causa suiipsius; ergo erit alia prima, quæ erit causa omnium: alioquin vniuersitas causarum mediarum non erit causata.

Contrà: responsio includit repugnantiam, quia simile est de causis accidentaliter ordinatis & de aliis; quia accipiendo omnes patres generantes, si sint infiniti; ergo omnes sunt mediæ, & si sunt mediæ, causalitas omnium erit ab aliqua vna causa: ista non est aliqua istarum, quia si sic idem esset causa suiipsius: & arguitur ibi sicut in causis per se ordinatis. Item, Commentator 2. Met. c. 5. exponit sic, per rectitudinem fortè intendit ea quæ sunt vnus speciei: vt homo est ab homine; sed istæ sunt causæ accidentaliter ordinatæ: & tamen ponit quòd causæ sic ordinatæ in eadem specie sint finitæ: & post dicit quòd causæ accidentaliter ordinatæ sunt infinitæ, & sic videretur quòd dicat contradictoria.

Item si esset processus in causis accidentaliter ordinatis, esset numerus infinitus, & species numerorum sunt essentialiter ordinatæ; ergo in talibus est infinitas. Item, probatio quòd ratio petit, quia assumit in antecedente in minori omnes causas esse medias; ergo supponit primum & vltimum: alioquin ponit medium sine extremis. Item, assumit quòd omnes causæ mediæ haberent causam aliam: dico quòd non, sed quælibet est causata ab alia; sed non valet, quælibet est causata ab alia; ergo omnes sunt causatæ ab alia; sed est figura dictionis: commutatur enim singulari in plurale.

Causa media causalitas, est a causa priore.

Aliter formatur ratio ex litera ad solutionem quæstionis quòd causalitas mediatarum, sit ab vna causa, quia cuiuslibet causæ mediæ causalitas, est ab alia priore essentialiter: nulla est causa prior essentialiter, nisi sit aliqua prima essentialiter, quia prius est quod est principio propinquius; ergo nulla potest habere causalitatem, nisi sit alia prima, à qua omnes habent causalitatem suam.

Primum, quod primo propinquius.

Contra istam rationem: in tempore & motu sunt prius & posterius: & tamen non est ibi primum simpliciter. Ad illud responderet Philosoph. 5. Metaphys. cap. de Priori & Posteriori, t. c. 16. quòd non est ibi prius, neque posterius, nisi signetur à nobis: alibi est primum simpliciter, quia istæ secundus modus arguendi, potest aliquo modo saluare priorem modum arguendi, qui est Commentatoris. Idèd ad argumenta quæ sunt contra illum primum modum, dicendum.

Ad arg. post. tu nu. 9.

Ad primum, quòd illa consequentia valet; si omnes causæ sunt mediæ, quòd omnium causalitas est ab aliquo vno, si causæ sunt essentialiter ordinatæ: in accidentaliter ordinatis, non valet consequentia. Vel responsio patet ex secundo modo: ordo enim essentialis requirit, quòd omnium causalitas sit ab vno primo. Ad aliud de expositione secunda Commentatoris, quòd non est ad intentionem Philosophi, duas ponit; vnam, cum fortè primam non approbes. Ad tertium, quòd non sequitur: nisi quòd in numeris in potentia est infinitas, non in actu, vt dictum est. Ad aliud, in antecedente sumitur quòd causæ omnes erunt mediæ per abnegationem primitiuitatis &

Ordo essentialis petit omnia sint ab vno.

BB b finita

10

11

finitatis: vnde non accipit quod essent infinitæ causæ mediæ positiuè, ita quod esset aliqua prima simpliciter, & aliqua vltima, in quarum comparatione dicantur mediæ: sed negatiuè per abnegationem primæ simpliciter & vltimæ. Ad vltimum quod forma arguendi non valet, vniuersitas non est causata, ergo aliqua non est causata: sed tenet gratia materiæ: quia si totalitas non sit ab vna causâ prima, non esset aliqua vna prima omnium, nec esset inter illas aliqua prior essentialiter alia: & sic nulla esset causa alterius.

SCHOLIUM IV.

SOLVIT argumenta 4. quæstionis post solutionem secundis, ostendit optimè viâ ostensiuâ, & ad impossibile, repugnare infinitatem in causis per se ordinatis, non autem in per accidens ordinatis: & ponit harum differentiam triplicem, de quo 1. d. 2. q. 2. num. 11.

12
Ad arg. 4.
quæst.

Generans generat aliud
propter materiam: exponitur Scot. 2. d. 3. q. 6. ad 2.

Ad primum argumentum, quod secundum intentionem Philosophi causæ accidentaliter ordinatæ sunt infinitæ successiuè, posita generatione perpetua; sed de causis materialibus non est verum, sed tantum totius causæ materiales, quot sunt Prædicamenta simul existentia: successiuè enim generatorum est eadem materia. Contrâ, 7. Metaph. t. c. 28. generans generat aliud propter materiam; ergo in diuersis generatis erit diuersa materia. Responso: generans & generatum sunt simul, vnde in ipsis est alia materia: vt probat obiectio, sed non in generato & corrupto. Ad aliud verum est de distantia propriè dicta, secundum aliquam dimensionem in genere quantitatis; non de distantia perfectionis, sicut patet de contrariis, quæ maximè distant: & tamen sunt aliqua contraria, quæ non habent medium. Vel posset concedi, quod si essent infinita agentia, non attingerent perfectionem extremi, nec plus probat ratio. Vbi enim infinita distantia quotcunque dentur media, nullum potest attingere alterum extremum. Contrâ; ergo potest aliud esse & aliud medium, vsque in infinitum. Item, Philosophus 1. Physic. t. c. 15. contra Melissum dicit quod finitum & infinitum in actu quantitati congruunt.

13

Inter causas
per se & per
accidens ordinatas, triplex
differentia.

Pro ampliori solutione istius quæstionis, primo est notandum, quod aliud est loqui de causis per se; & de causis per se ordinatis. Causæ per se sunt, quæ per propriam naturam, & non per aliquod accidens sibi, causant; ita quod ibi est comparatio vnus ad vnum. Causæ per se ordinatæ dicuntur respectu alicuius effectus causati ab ambabus, & est illarum triplex differentia, ad causas accidentaliter ordinatas. Prima est, quod per se ordinatarum secunda in quantum causat, dependet à prima causâ, per accidens non, quantum ad rationem causandi; licet quantum ad aliquid aliud. Alia differentia est, quod alia ratio causalitatis, est in per se ordinatis, eadem in per accidens ordinatis, sequitur hæc ex prima: & iuxta hanc dicitur quod causæ per se ordinatæ sunt diuersæ speciei, per accidens eiusdem: sed non oportet, quia diuersus modus habendi formam eiusdem speciei, sicut ignis habet calorem & alia, sufficit fortè ad ordinem per se causarum. Tertia differentia sequitur ex secunda scilicet quod causæ per se ordinatæ omnes necessariò re-

Causa per se
omnes requiruntur simul.

quiruntur simul ad effectum causandum; alioquin aliqua ratio propria causalitatis deesse effectui, in per accidens vna sufficit. Ex hoc sequitur ad propositum, quod si esset infinitas causarum per se ordinatarum, illa necessariò esset in actu, & simul: infinitas causarum per accidens si esset, non oportet quod sit nisi successiuè, quia nunquam oportet simul multas causas esse tales ad productionem effectus.

Ex hoc apparet quare in causis per accidens ordinatis, ad hoc vt sic causent, non repugnat infinitis, licet fortè aliunde repugnet: causis verò per se ordinatis, ex hoc quod sic causant repugnat: quod ostenditur hic dupliciter, sed primus modus est secundum Aristotelem in litera, t. c. 6. & infra sic: Omnium causarum mediatarum habentium primum & vltimum, necesse est esse omnium cauatorum aliquod primum esse causatum; ergo omnium causarum mediarum, necesse est aliquod primum, esse causam; sed si causæ sint infinitæ, omnes sunt mediæ; ergo omnium necesse est aliquam vnam esse causam primam. Hucusque deductio ostensiuâ propositi ex hypothesi.

Sequitur deductio ad impossibile ex eadem hypothesi, concludendo oppositum consequentis, & inde oppositum antecedentis, hoc modo: si sunt infinitæ nulla est prima, quare nulla erit causa media, & ita nulla causa; ita quod sumit medium in minori negatiuè per abnegationem primi & vltimi, in prima propositione accipit mediâ, quorum primum est & vltimum, si sic acciperet in minori ipsa esset falsa: si omittat in minori determinatione medij, videtur arguere ex quatuor terminis, propter hoc arguatur vt hic habetur, scilicet quod eorum illud mediorum sit antecedens. Ad maiorem quia sicut iam probabatur, & probatum est, in omnibus ordinatis est verum quod ipse accipit in antecedente. Notandum, quod ipse intendit infinitatem causarum sic ordinatarum excludere quodammodo: ex ordine enim sequitur primitas, sicut ipse accipit in antecedente maioris, quod ipse declarat, & minorem adiungit, & conclusionem ex eis sequentem taceat. Sed ex infinitate sequitur nullum esse primum; & ita ex ordine nullam esse causam, & hoc infert: sed tota vis rationis est in hoc, quod sicut vbi sunt media, id est, causæ causatæ (sic enim loquitur) habentia primum & vltimum, ibi primum est causa omnium mediarum: ita vniuersaliter omnium mediarum, id est, causarum causarum oportet vnum primum esse causam. Vel, vt breuius dicatur, minùs curando de litera Aristotelis tota vis eius est in ista propositione: *Omnium causarum cauatorum, cum est aliquod vnum primum, quæ negaturum ponendo infinitatem: semper enim cuiuslibet esset causa aliqua, sed non omnium cauatorum.*

Omnium
causarum cau-
satarum est
vna prima.

Probat autem propositio sic: Causare est simpliciter perfectio; omni causæ causatæ hoc imperfectè inest, quia in quantum causat dependet ab alia; igitur istud erit in aliquo, sine aliqua imperfectione (quicquid enim est simpliciter perfectionis, si in aliquo est imperfectè, est à perfectio-secundum illud) sed illud in quo est causare sine aliqua imperfectione, non cauator, quia tunc dependeret; igitur est primum. Confirmatur etiam illud, per illud inferius. *Primo principio, propinquius: sic perfectius perfectissimo propinquius.* aliqua illarum causarum cauatorum esset prior & perfe-

15
Causare est
simpliciter
perfectio.

perfectior alia; ergo aliqua prima. Sed nec prior propositio, nec ista confirmatio accipitur à litera Aristotelis sed aliunde ad probandam propositionem, cui tota sua ratio innititur.

Nulla perfectio impossibilis uniuerso

Causa perfectissima est independens.

Aliter arguitur per eadem propositionem: rationabile est supponere nullum gradum cogitabilem simpliciter perfectionis esse impossibilem uniuerso: perfecte causare sine dependentia, & sine causari, est gradus cogitabilis simpliciter perfectionis; ergo non est impossibile in toto uniuerso: sed si non est, impossibile est; quia quicquid non est, & est possibile, est causabile; ergo si est, possibile est. Item causa infinitæ perfectionis in causando, est omnino independens in causando, & ita prima: sed si sunt infinitæ essentialiter ordinatæ, aliqua est infinitæ perfectionis in causando; ergo est independens, & prima in causando. Probatio minoris, semper causa superior in per se ordinatis, est maioris perfectionis in causando; ergo in infinitum superior in per se ordinatis est in infinitum maioris perfectionis in causando, sed ex hypothesi, aliqua in infinitum est superior ista, sic igitur ponitur infinita & primum.

16
Si causa accidit esse causatum, eius causa non est per se ordinata ad ipsam.

Notandum, quod quælibet per se causa ordinatur per se ad suum effectum, quia per se causa est per se prius, per se prius est per se ordinatum: sed si accidit tali inquantum causa, quod sit causatum (esset enim causa si esset incausatum) tunc causa eius non ordinatur per se ad ipsum inquantum causa; & ita causa eius & ipsum, non erunt causæ per se ordinatæ, quia non inquantum causæ, licet sint causa, & effectus per se sic ordinata. Si autem causatum ab aliquo, vel non, inquantum tamen causatum, per se dependet ab alia causa, puta quia est instrumentum, & dependet, à principali, tunc dicuntur causæ per se ordinatæ; quia in causando ordinantur, & faciunt omnes vnā causam sufficientem. Ex hoc apparet prima differentia: similiter secunda; quia si eadem ratio causalitatis esset in eis, siue in numero, vt in diuinis; siue in specie, vt in creaturis, & causarent eundem effectum; essent per accidens ordinatæ, ver non ordinatæ per se, sed essent vna causa, quia ordo est prioris & posterioris; ergo ordo in causando est priorum, patet etiam tertia.

Ordo per se respicit naturas, per accidens indiuidua.

Alia differentia in causis per se ordinatis: prior tenet ordinem suum, respectu totius speciei posterioris, vel saltem respectu totius modi talis habendi formam. Iuxta secundam differentiam per accidens tantum habet ordinem respectu indiuidui ab eo producti, in quo coniunguntur duæ rationes causæ & causati ab illo per accidens. Item in causis per accidens ordinatis, vna potest in aliquid, in quod alia non potest: quia non potest se producere quod alia potest: sed potest in similem in per se: nam ordo per se respicit naturas, ordo per accidens indiuidua. Contra: nullius inquantum causa, est causa aliqua: quia tunc cuiuslibet; ergo omnis causa est tantum causæ per accidens, scilicet inquantum per accidens coniunguntur ratio causæ & causati. Item, igitur in ordine per accidens, principium formale quo est causa; non est natura, sed principium indiuiduale. Item, ordo causarum per se est ordo causarum per se: actus sunt singularium. Ad primum: causæ ordinatæ dicuntur, non quia vna causa, alterius sit causa, sicut probat argumentum; sed quia vna non inquantum cau-

sa in communi, sed inquantum malis, est prior altera causa, inquantum talis causa, ita quod prioritas & posterioritas per se determinant causalitatem: non sic de causa & effectu. Ad aliud dictum est supra, num. 8.

SCHOLIVM V.

SOLVIT argumenta 5. quæst. varias adducens, & resolvens replicas. Circa solutionem ad tertium tangitur an desur maximum, & minimum, in naturalibus, de quo Doct. 2. d. 2. q. 9. nu. 31. & circa eandem solutionem, tangitur molestia replica, quod continuum possibile est diuidi, in omnia in qua diuisibile est: de quo ibi Doct. num. 21. longam habet disputationem. Breuiter dic, diuidi posse in omnia, in qua diuisibile est, non vnica, sed infinitis syncategorematicè diuisiombus, que nunquam habent vltimam; & sic nunquam continuum erit actu diuisum in omnia, in qua diuisibile est. In fine huius literæ ante solutionem tertiæ quæstionis ponit duas replicas, quas non soluit. Prima quære quomodo pars est immediata puncto; & Responso, quod est immediata, quia inter eam secundum se rotam, & punctum nihil mediat, non quod secundum se rotam sit cum eo; quia hoc modo punctum est immediatum parti, de quo vide eum 2. d. 2. q. 9. §. Aliter respondeo num. 35. Ad secundam, et si diuisio non sit generatio: illa posita generantur puncta, & indiuisibilia, quibus distincta indiuidua constituuntur: habet Doct. hoc argumentum 2. d. 2. q. 9. §. Ad secundam probationem, num. 27. & non soluit illud.

Negativa est vera, propter affirmatiuam veram.

Quomodo infinitum est differentia enis.

Ad primum principale argumentum, quod infinitum non repugnat quantitati in genere, repugnat tamen cuiuslibet speciei quantitatit. Contra istud: licet hæc regula non valeat: Quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti, tamen quod repugnat cuiuslibet antecedenti, repugnat consequenti. Probatio huius: omne repugnans alicui repugnat, quia aliud inest, sicut negatiua est vera propter affirmatiuam veram: si ergo aliquid repugnat aliquibus, hoc est, quia aliquid inest illis multis: sed nihil inest omnibus speciebus quantitatit, nisi quantitas, quod est genus; ergo, &c. Item, omne quod inest multis vniuocè, inest eis per aliquid primum in eis, cui primum inest: idè dicitur quod finitum & infinitum in actu, non est differentia quantitatit, sed conuertibile cum quantitate: sed finitum & infinitum in potentia sunt differentie quantitatit. Ad illud 1. Phys. quod finitum & infinitum quantitati congruunt; dicitur quod loquitur secundum opinionem Melissi, qui ponit finitum & infinitum posse esse in actu, secundum veritatem tamen infinitum non est differentia quantitatit in actu, sed in potentia. Contra: Commentator dicit primo Phys. cap. 15. quantum est genus infinitis: probat per definitionem; quia infinitum est quantum non terminatum: sed neutrum istorum esset verum de infinito in actu, de quo tantum est ibi sermo, si illud repugnaret generi quantitatit. Item, finitum in potentia stat cum infinito in potentia; ergo illa duo non sunt differentie quantitatit. Probatio antecedentis: finitum in actu stat cum infinito in potentia, & sequitur finitum actu; ergo finitum in potentia; ergo, &c.

Ad primum argumentum contra aduersarium sufficit accipere secundum ipsum, quia tunc

17

18

Quomodo quantum est genus ad finitum & infinitum?

sequitur non inconueniens, nisi propter dicta eius secundum Melissum, si esset infinitum, sicut ipse posuit actu extensum, sine terminis, congrueret quantitati: & ita oportet ipsum concedere quantitatem esse: & si hoc, ergo & substantiam, quæ est subiectum eius, & ita multa, quod est contra ipsum; & hæc est intentio Aristotelis ibidem, & sic patet ad argumentum: sic ad primum dictum Commentatoris secundum Melissum, quantum esset genus, id est, commune ad finitum & infinitum si esset sicut Melissus posuit. Ad illud de diffinitione responsio 2. Post. t. c. 7. ante illud, Iterum autem speculandum, duplex est diffinitio rei, & quid dicitur per nomen; secunda est non entium & impossibile, & impossibile: & talis est diffinitio prædicta infiniti: tale autem diffinitum repugnare potest utriusque diffinitioni, cum includit oppositum eius. Ad aliud finitum in potentia dicitur; cuius quantitatem quantumcunque accipientibus, non semper est aliquid eius accipere extrâ, sicut est de ternario: sic opponitur infinito in potentia; nec sequitur ad finitum in actu. Ad aliud de linea: quod licet albedo esset infinita extensiuè, esset adhuc in genere sicut modò. Similiter si linea esset infinita; adhuc esset linea: quia non esset infinita intensiuè, & idèd lineæ ratio sibi competit. Contrâ: contra rationem lineæ est non terminari: quia terminatio est essentialiter lineæ; idèd si esset non terminata non competere sibi ratio lineæ: quia illa linea includeret impossibile, scilicet terminationem & non terminationem.

Diffinitio finiti.

Albedo infinita esset in genere Scot. 1. d. 8. q. 3. n. 20.

19 Linea diffinitio an excludit infinitatē.

Dicendum aliter, quod diffinitio non vituperatur, quia est lineæ: quia nulla diffinitio vituperatur, quia non competit illi, quod non potest esse sub diffinito sine positione impossibile: sed quia est lineæ rectæ: quia rationi recti in quantum linea, repugnat infinitas: tamen rationi recti simpliciter non repugnat infinitas; licet per naturam lineæ quæ subest, repugnet: nunc ibi in diffinitione pro recta ponitur, cuius medium non excedit fines; quasi rectitudo essentialiter importet finitatem. Ad aliud dicendum, quod ibi est oppositum: quia omnium natura constantium est determinata quantitas in magnitudine & augmento, propter quod intentio Philosophi est, quod ignis non agit principaliter in augmentatione: quia augmentatio est in determinata quantitate, vel ad determinatam quantitatem de se in tali specie: ignis non agit ad determinatam quantitatem de se, sed ultra potest: nunquam tamen ad infinitam quantitatem. Confirmatur secunda responsio ad rationem de animabus: quia infinitas actualis includit contradictionem in omnibus citra Deum, ex possibilibus autem & compossibilibus nunquam sequitur contradictio, vel impossibile, sed numerum esse infinitum in potentia, est possibile secundum omnes; & animas semper manere est possibile & sunt compossibilia ad inuicem, quia necessarium, nulli est impossibile, nisi impossibili, sed infinitum numerum esse in potentia, est necessarium, & animam semper manere est possibile; ergo numerum esse infinitum in potentia, est compossibile huic possibili, animas semper manere; ergo ex istis, anima semper manet: & numerus animarum est infinitus in potentia, non sequitur infinitum in actu esse. Item infinitas in potentia est, in accipiendo non tot quin plura: infinitas in actu est in accepto esse tot, quod non

Non datur terminus in inanimatis, magnitudinis, sed bene in animatis. Scot. 2. d. 2. q. 9. n. 31.

Non posse esse infinitas animas actu, iuxta solutionem animarum nu. 4. sed post statim ibi ostendit se probabilem.

plura compossibilia: alioquin infinita in actu possent excedi & essent finita. Sed non sequitur, animæ fuerunt non tot quin plura in accipiendo; ergo sunt modo in actu tot, quod non plura, quia omnibus istis actu existentibus, posset Deus creare vnâ animam, & addere illis; ergo non fuerunt prius tot, quod non plura.

Infinitum in actu, & in potentia differunt.

Contrâ: si animæ quæ fuerunt infinitorum præteritorum hominum, nunc simul sunt in actu: aut ergo actu finitæ, aut actu infinitæ, si infinitæ habetur propositum, si finitæ; ergo accipiende vnâ post alteram, tandem esset deuenire ad vltimam, & ita non sunt infinitæ in accipiendo. Idèd argumentum fit de futuris sic: omnia futura si nunc simul essent, essent actu infinita, sed omnia simul erunt; ergo actu infinita erunt, probatio primæ, non essent actu finita, quia tunc aliquando omnia forent accepta, Probatio secundæ, futurum erit, prædicatum includitur in subiecto. Ad aliud quod illa propositio, quod impossibile est factum esse, &c. verum est de qualibet factione vna; non de infinitis quæ habent terminum infinitum in potentia, vbi semper cum vno facto esse, necessariò stat potentia ad aliam factionem; nunc autem cum quocunque; diuisio esse, necessariò concomitatur potentia ad aliam diuisionem: quia cum quolibet diuisio esse stat necessariò vtrumque, ita quod diuisum est totum, & vtrumque istorum necessariò est continuum, & ita necessariò in potentia ad diuisionem. Contra istud, quando quælibet singularis aliquis vniuersalis possibilis est; & quælibet cuiuslibet compossibilis: ipsa vniuersalis est possibilis. Possibile est continuum esse diuisum secundum hoc signum, & sic de singulis. Quælibet etiam singularis est alteri compossibilis: quia compossibile est continuum simul esse diuisum, secundum quæcunque duo signa; ergo, &c. Ad istud videtur Commentator dicere 1. de Generatione, tractando rationem Democriti, quod non quæcunque singulares sunt compossibiles, quia facta diuisione in vno signo, prohibetur fieri in alio. Contrâ: aut in alio mediato, quod nihil est, quia continuum intencipitur; aut immediato, sed nullo tale est.

20

Quod impossibile est factum esse, impossibile est fieri, exponitur Scot. 2. d. 2. q. 9. ad prob. 2. arg. n. 21.

Vide Scotum iam citatum.

Idèd aliter dicitur quod in eadem parte temporis impossibile est duas partes simul esse in fieri, idèd impossibile est omnes partes simul fieri, licet simul sit potentia vt omnes partes fiant successiuè. Sed sicut possibile est quæcunque partes temporis, vt duas, vel tres dici, simul factas esse: ita possibile est, non tantum omnem partem dici, sed omnes factas esse, & hoc simul: licet non simul fuerint in fieri, nec simul sint primò factæ: in diuisione continui possibile est simul, secundum quæcunque signa signata, finita tamen continuum diuidi, & simul esse diuisum, sed impossibile est quod secundum omnes partes propter rationem supra dictam. Ad formam ergo argumenti, conceditur quod vniuersalis est possibilis: hoc continuum diuiditur secundum quodcunque signum, vel est diuisum secundum quodlibet sigillatim, sed nec diuiditur, nec diuisum est secundum omnia simul; hoc non valet: quia si nunc est in diuidi secundum omne signum, est actu sub tot diuisionibus, ad quot fuit in potentia, & ita sub infinitis, & illis diuisionibus terminatis erunt tot diuisa esse, & ita erit omninò diuisum.

21

An continuu diuidi possit secundum omni signa?

Idèd aliter ad formam argumenti: quibuslibet singularibus finitis compossibilibus: ergo sunt

22

sunt etiam alia quælibet singulares finitæ com-
possibiles, & quæcunque singulariter signata com-
possibilis, cuiuslibet singulari signatæ: sed tamen
cuiuslibet singulari est alia singularis incompossibi-
lis, sed non hæc determinate, nec illa, quia cum
quacunque diuisione, necesse est stare aliam par-
tem, in qua est diuisio, & ita aliquod signum se-
cundum quod tunc non fit diuisio; imò cuiuslibet
sunt infinitæ incompossibiles, quia in quacunque
parte sunt infinitæ potentia ad diuidi, in suc-
cessiuo semper, dum durat cum actu priore, neces-
sariò est potentia ad posterius; sed tamen omnes
potentia terminantur, non sic hîc. Ibi etiam pars
necessariò determinata, ante determinatam, &
nulla cum alia; hîc nullus ordo, quæ diuisio sit
ante aliam, & quælibet simul, post quamlibet;
licet tamen & quælibet sit infinita in potentia:
quia pars in quam fuit diuisio, vel partes in infi-
nitum, diuisibilis, vel diuisibiles. Saluatur Com-
mentator facta diuisione in vno, prohibetur tunc
fieri in alio, non signato, sed indeterminato,
sed non prohibetur post diuisionem ibi posse
fieri.

Ad aliud argumentum, 1. de Generatione: ubi-
cunque linea est continua, ergo ubicunque est
punctus continuans: consequentia non valet, sed
sequitur vel punctus, vel pars continuata. Contra:
si non ubique punctus, ergo aut immediatè iuxta
punctum, aut mediatè sed non datur primum: nõ
quia nullum continuum est immediatum puncto
dato, quia pars eius propinquior illi puncto, sicut
6. Physic. probatur quòd nulla pars motus est pri-
ma. Contra totam responsonem, diuisio non est
generatio; ergo non facit aliquid esse actu, quòd
priùs non fuit actu, licet non separatim; ergo
quot possunt esse actu per diuisionem, & separa-
tim, tot ante diuisionem sunt actu, licet non sepa-
ratim, & ita infinita actu in in continuo, & nu-
merus infinitus.

SCHOLIUM VI.

PONITUR sententia negans infinitum à nobis
cognosci posse, & quatuor rationibus suadetur; in
cuius fauorem solvuntur argumenta principalia
huius sextæ quæst. Refutat singulas rationes addu-
ctas pro hac sententia, & fundamentum earum:
nèpe quiditas rei materialis esse obiectum intelle-
ctus, improbatum est q. 3. nu. 6. & 17. vide ipsam 1.
d. 3. q. 2. ad 3. nu. 20. & 3. d. 1. q. 2. num. 6. ubi docet
infinitum cognosci posse ab intellectu finitò alioquin
nunquam satisfaretur.

Ad tertiam quæstionem dicitur, quòd infini-
tum non potest intelligi à nobis secundum inten-
tionem Philosophi in litera, quod pater ratione.
Proprium obiectum intellectus nostri est quidi-
tas materialis; ergo nihil est nobis cognoscibile,
nisi sub ratione eius, tale non est infinitum.
Item, nihil intelligitur à nobis vnica intellectio-
ne, nisi quod intelligitur per vnam speciem;
infinitum non sic intelligitur, sed multis, vna
post vnam; ergo nullo modo. Probatio primæ
propositionis; omnes species intelligibiles sunt
formæ eiusdem generis: & tales sunt incompos-
sibiles in eodem instanti; huiusmodi ergo plu-
res non possunt simul perficere intellectum;
ergo, &c. Item, quòd infinitum non potest
facere in intellectu vnam speciem, probò: omne
agens agit secundum quòd ens; ergo quòd causat

Scoti Oper. tom. IV.

vnam speciem, est vnum actu, & tale habet vnam
formam: infinitum autem non habet formam,
quia formæ est terminata, infinitum non termi-
natur. Item, oportet virtutem proportionari ob-
iecto; potentia est finita in essendo; & per conse-
quens in operando; ergo & obiectum potentia
necessariò erit finitum. Confirmatur 1. Cæli
& Mundi, t. c. 63. & infra, finitum non potest mo-
ueri ab infinito, intellectus mouetur ab obiecto.

Ad rationem primam, quòd Deus non est co-
gnoscibilis secundum quòd infinitus, quia cogno-
scitur per effectus, sed nullus effectus adæquat
ei, nec per consequens representat eum, secun-
dum quòd infinitus est. Ad aliud, quòd non valet:
quia nihil signamus, & tamen nihil non est intel-
ligibile: vnde diffinire quid dicitur per nomen,
possumus de aliquo, quod non potest intelligi
simpliciter; non tamen diffinimus aliquid per
diffinitionem exprimentem quid: nisi quod est
simpliciter intelligibile à nobis. Ad aliud, quòd
solæ illæ, quarum species possunt in suis singula-
ribus apprehendi per sensum, sunt à nobis cogno-
scibiles. Ad aliud, quòd non est simile: quia lo-
cus est terminus corporis, & forma in quantum
terminans, corpus quasi materia species habet
rationem formæ, & intellectus rationem maté-
riæ: sed si vna forma potest informare duo, pari
ratione & infinita, quia terminata est à parte
eius, & per hoc, antecedens est impossibile: sed
si materia posset perfici à duabus formis non op-
positis, non propter hoc ab infinitis: quia hoc
concluderet infinitam capacitatem materia il-
lius. Aliter, quòd consequentia Philosophi in-
telligenda est quando non maioris virtutis est
aliquid respectu multorum, quàm paucorum;
vel tanta impossibilitas respectu paucorum,
quanta respectu plurium: sic est in proposito
Philosophi, quia in loco est eadem ratio conti-
nentia, respectu omnium corporum: non sic ex
parte alia.

Contra illa argumenta de obiecto intellectus,
improbatum est priùs q. 3. contra primam opi-
nionem. Item, prima pars minoris secundæ ra-
tionis improbat: Omne quod potest esse
vnum extremum vnus compositionis apud intel-
lectum, potest esse in intellectu vnica intellectu-
ne simplici. Probatio: tantum illud quod appre-
hendit intellectus simplici apprehensione, com-
ponit cum alio, sed possibile est aliqua duo, quo-
rum duæ species sunt in intellectu, sicut mons
aureus, componi cum aliquo tertio; ergo mons
aureus est extremum compositionis, & constat
quod mons aureus non intelligitur vna specie,
cùm nihil sit extra tale vnum, quod speciem
suam faciat vnam in sensu, & per consequens
nec in intellectu; & tamen mons aureus intelli-
gitur vnica intellectuone simplici, vt probatum
est. Item, si valet ratio, æquè probat quòd non
possumus scire multa simul; quia cuiuslibet
sciti in actu, est species in intellectu in actu
primo; ergo si impossibile est plures species
esse in actu primo in intellectu, sicut probat
ratio, impossibile esset scire multa simul: hoc
est falsum ex 2. Topic. cap. 25. Minor probatur
vt priùs, quia sunt eiusdem generis istæ species.
Probatio maioris: considero vnam conclusionem
per speciem in actu, & cognosco per possibile,
duas alias conclusiones in habitu, si non habeo
speciem illarum duarum in actu; ergo oportet
me acquirere speciem illarum conclusionum, sed

BB 3 pono

Ad argumēta
quæst. sextæ.

24
Nu. 6. & 17.

Vniam speciei
non requiri-
tur ad vnam
intellectioem.

Multa simul
possunt sciri.

Vide Scot. 2. d.
2. q. 9. nu. 23.
& seq.

23

An ad vnam
intellectioem
vna requiri-
tur species.

pono per possibile quòd singulare eius non est extra, quòd posset facere speciem eius in sensu, & per consequens nec in intellectu: vel tunc nunquam intelligam illam conclusionem, vel habeo speciem in actu, sicut de prima conclusione, nec ex virtute phantastica potest species illius conclusionis abstrahi, quia ibi non possunt esse simul duæ species per te, sicut nec in intellectu. Contra tertium: finitum potest intelligi per vnam speciem: ergo priuatio eius, quia 7. Metaph. t. c. 23. ratio eadem ostendit rem & priuationem. Contra aliud: quæro de proportionem, si intelligitur de numerali, nihil est; si perfectionis quòd aliquoties sumptum reddat aliud, non valet; visus enim infinitus sumptus, non redderet Solem, quia alterius rationis. Si de proportionem finiti ad infinitum secundum mouens & motum, non valet; si enim aliquid moueretur à finito, potest idem moueri ab infinito, sicut cælum à Deo, quòd nunc mouetur ab Angelo.

SCHOLIUM VII.

REFUTAT solutiones datas num. 23. ad argumenta principalia huius sextæ quæst. quatenus nituntur defendere infinitum non esse à nobis cognoscibile.

25

Contra responsionem primi argumenti quòd cognoscere possumus Deum secundum quòd infinitus, quia secundum te per effectus; sed aliquis est effectus, cuius Deus causa est secundum quòd infinitus, scilicet creatio. Item, sequitur quòd intelligitur secundum quòd infinitus à parte finis, quia omne agens per intellectum cognoscit vltimum finem, secundum quòd vult Philos. 2. huius, t. c. 8. & 9. de causis finalibus. Ibi enim arguitur quòd si fines sint infiniti, nullum esset agens per intellectum, quia omne tale agens, cognoscit vltimum finem, propter quem agit, sed non est vltimus, nisi secundum quòd infinitus. Probatio: omni bono finito contingit intelligere maius bonum: si ergo Deus secundum quòd vltimus finis, non sit bonum infinitum; ergo possumus intelligere maius bonum Deo, secundum quòd est vltimus finis, saltem ipse potest, ergo aliquid præter Deum potest esse sibi maius finis, ita quòd tale erit in rerum natura, & illud patet per argumentum Anselmi: quòd illud maius est quòd est in re: & in intellectu, &c. Contra aliud: illud est falsum: nullus effectus potest ducere in cognitionem causæ, nisi secundum quòd adæquatur. Probatio, effectus adæquatur causæ; aut primæ simpliciter, & hoc negas; aut secundæ causæ: aut tunc illa causa causat in virtute sui, & tunc est prima: si in virtute alterius, ergo ab illo altero magis dependet, & effectus arguitur per demonstrationem, quia, ducit in cognitionem causæ, in quantum dependet à causa, ergo magis repræsentat primam à qua magis dependet entitas effectus. Confimiliter arguitur supra in solutione q. 3. huius libri.

26

Contra aliud quòd dicitur, quòd nihil signamus, quia 1. Periherm. cap. 1. sicut literæ notæ sunt vocum, sic voces passionum. Item, non concipio nihil & aliquid esse contradictoria, nisi intelligam vtrumque, tamen vnum per aliud. Contra aliud, ista consequentia est bona: Dico me nihil dicere; ergo dico aliquid. Similiter scio me nihil intelligere; ergo aliquid intelligo. De speciebus generum, quòd possumus intelligere

Dico me nihil dicere, ergo aliquid dico.

numeros infinitos, si vnitas speciem faceret in virtute phantastica, posset infiniti numeri intelligi per speciem vnus, quia per speciem vnus vnitatis, potest intelligi alia vnitas, sicut Augustinus vult quòd per speciem vnus Solis, possunt intelligi, vel imaginari quotquot volo Soles, & sic infinitas vnitates: & possumus post componere dicendo, hæc nata sunt facere vnum. Contra aliud: si tenet consequentia de corporibus: quia vnum corpus eodem modo repugnat vni in vno loco, & in omnibus; sed hinc eadem causa, quia eadem ratio: quare si species comparitur secum vnam, & infinitas. Item, in intellectu potest esse eadem potestas infinita, quia in materia sunt capacitates ad infinitas formas reales; ergo in intellectu ad infinitas intentionales. Probatio: hæc vnitas est in potentia ad perfectiones infinitas reales, differentes à toto, quia est in potentia, vt sit pars infinitorum numerorum ordinatorum: omnis enim pars in toto, habet perfectionem realem, alioquin totum non esset verè vnum. Sic etiam centrum est in potentia, vt terminet infinitas lineas.

Species vnus Solis an repræsentat plures?

SCHOLIUM VIII.

RESOLVTIO, & epilogus totius quæstionis. Tenet primo infinitum, siue sumatur pro ratione infinitatis, siue pro substrato, posse à nobis intelligi. Secundo ait quòd infinitas actu non potest esse in magnitudine molis: quòd verè est secundum Philosophum, sed an de potentia absoluta esse possit, non se resoluit Doctor, sed per totam quæstionem videtur esse problematicus; & ad penultimum argumentum expressè dicit quòd infinitas species esse possunt simul in intellectu, & in particulari in anima Christi: licet oppositum habeat 3. dist. 14. quæst. 2. num. 18. Per quòd etiam patet problematicum esse, quia etiam ibi ponit aliam sententiam, vt probabilem. Tertio, quòd in essentialiter ordinatis nequit esse infinitas actu, vel potentia; de quo supra num. 13. & 14. Quarto, in accidentaliter ordinatis datur infinitas in potentia, & etiam secundum Philos. actu, non simul, sed in accepto esse, vt in tempore, tenendo illud esse ab æterno. Quinto, infinitas priuatiue non potest esse in magnitudine continua, vel multitudine: Loquitur secundum Philosophum, quia non repugnat a continuo separari punctum terminans, vt habet supra num. 7. 8. quo casu esset infinitum priuatiue. Sexto, indiuisibilia sunt infinita negatiue. Septimo, ponit remissiuè de contradictione quomodo intelligitur. Videtur quòd pars negatiua contradictionis cognoscitur per ens, sicut priuatiue per suum habitum, vt habetur 7. Metaph. text. 23. vide Doct. 2. d. 1. q. 3. ad auctoritates pro Henr. n. 14. Octauo, soluit argumenta principalia conformiter ad hanc suam resolutionem. Nono, soluit argumenta allata num. 23. pro sententia negante nos posse intelligere infinitum.

Ad quæstionem secundum prædicta. Aliud est quærere de ratione infinitatis in se; & aliud de eo quòd subest. Sicut aliud est quærere de ente per accidens; & aliud est quærere de eo, quòd subest enti per accidens: Philos. enim 6. Metaphysicæ, t. c. 4. & 6. probat aliqua de ente per accidens: ex quo sequitur quòd de ente per accidens potest esse scientia: & tamen ibi probat, quòd de ente per accidens non potest esse scientia. Primum intelli

17

intelligitur de ratione eius in se. Secundum de eo quod subest, vel cui inest, sic in proposito. Si queritur de ratione infinitatis in se: dico quod omni modo potest intelligi à nobis, quia impossibile est intelligere aliquid inesse, vel non inesse alteri; nisi prius apprehenderetur intellectu simplici: sed infinitum omni modo dictum possumus intelligere alicui inesse, vel non inesse. Sed qualiter apprehenditur? Sciendum, quod non per propriam speciem, sed per speciem sui habitus, & vnica intellectiōe. Pro isto membro vadunt aliquæ rationes ad principale. Sed de eo quod subest verum possit intelligi: Dicendum, quod infinitas sic potest intelligi inesse alicui sine contradictione, quia infinitas actualis in perfectione, sicut Deus; sed in magnitudine molis non potest esse infinitas in actu: Sed in essentialiter ordinatis, non potest esse nec actu, nec potentia: in accidentaliter ordinatis potest in potentia, & secundum Philos. in actu, non simul, sed in accepto esse, sicut infinitum in tempore si fuit sine principio. Infinitas priuatiue non potest intelligi in magnitudine continua, nec discretæ, sine repugnantia intellectus: infinitas negatiue potest esse in indiuisibilibus. Quicquid ergo potest subesse rationi infinitatis sine contradictione, potest à nobis intelligi sub ratione infiniti: sed non est intelligendum, nos non posse intelligere illud, quod includit contradictionem, quia quomodo tunc intelligemus aliqua esse contradictoria, sed quomodo sic, vel non: quære in quæstionibus 4. huius.

Ad primas duas rationes dicendum, quod concludunt verum. Vnde Damasc. in sententiis c. 4. hoc possumus scire de Deo, quod est infinitus, & incomprehensibilis. & August. 84. qq. q. 31. nec sequitur ex hoc quod Deus comprehenditur; quia in tali actu, oportet esse tantam intentionem intellectiōis in se, quanta potest esse circa tale obiectum, ita quod cognoscitur in quantum infinitus, vel secundum quod infinitus, & infinite à parte cognoscentis. Ad alias rationes, quod diffinitur infinitum: illa argumenta probant primum membrum, quod possumus cognoscere rationem infiniti in se. Ad aliud quod de ratione infiniti est, vel potest esse, demonstratio: de re tamen subiecta non potest esse demonstratio. Ad aliud non sequitur: scio me non intelligere A; ergo intelligo A, non valet: tamen sequitur, ergo intelligo aliquid. Similiter non valet: scio me non intelligere infinitum; ergo intelligo infinitum: sed sequitur, ergo intelligo aliquid. Ad aliud quod si duo corpora simul: concedo quod possunt esse simul in actu primo etiam infinitæ species, quantum est ex parte specierum: similiter & ex parte intellectus, sicut prædictum fuit supra de vnitate: & illud conceditur quod potentia passiuæ potest ad infinitas perfectiones, sicut centrum potest esse terminus infinitarum linearum: tamen nulla potentia passiuæ est ad infinitam perfectionem intensiue.

Similiter potentia actiua potest esse ad infinitos effectus, sicut Sol ad infinitas herbas, si generatio sit semper: non tamen ad effectum infinitum: & tunc potest intellectus infinita scire in habitu, si essent qui imprimerent infinitas species in nobis: sed intellectus non potest infinitas naturaliter acquirere, quia hoc fieret actibus suis, quos nec simul, nec successiue potest habere infinitos, ita quod omnes transferint, idè nec tot species habere: tamen anima Christi potuit in habitu, ex quo Deus potuit imprimere infinitas species simul. Ad

aliud argumentum, quod per speciem vnitatis potest intelligere quascunque vnitates: concedo quod potest intelligere quemcunque numerum, in cuius cognitiōem potest peruenire per replicationem vnitatis; sed nunquam deuenit ad numerum infinitum in actu, quia non potest infinitas replicare vnitates.

Argumenta contra aliam positionem concedenda pro parte sunt. Ad primum tamen dico, quod maior est falsa, quia possum aliqua intelligere, quæ non habent speciem vniam. Et minor est falsa, quia infinitum potest cognosci per vniam speciem habitus. Ad illud in oppositum de proportionem, est ibi proportio perfectibilis ad perfectionem, & talis proportio potest esse finiti ad infinitum. Ad auctoritates Philosophi: quod infinita multitudine, quæ intelliguntur per diuersas species, non possunt intelligi à nobis: esto quod intellectus haberet infinitas apud se, quia non posset simul elicere operationes infinitas; nec potest intelligere vnium post aliud, quia non potest eam pertransire: vel si sic, tunc non essent infinita. Vnde magis videtur ad intentionem Philosophi de infinita multitudine, quod illud non potest intelligi; ita quod hoc post hoc. Infinitum enim non contingit pertransire: sicut etiam nec hoc posset intellectus infinitus; sed infinitum sue in magnitudine, siue in multitudine proprie dicta, vel transumptiue: intelligibile est, quantum est de se, ab intellectu potente ipsum comprehendere, & habere rationem, qua cognoscatur: vtrumque est in Deo: alterum, scilicet habere speciem, vel species finiti, sic vel sic, possibile est nobis, quantum ad animam & speciem, sed non quoad acquisitionem realem speciei, vel specierum. Reliquum, scilicet habere actum circa infinitum in multitudine, non est nobis possibile, propter defectum intellectus nostri, quia nec simul; nec successiue circa omnia; sed circa quodcunque acquisitio possibilis est: est per Deum in visione eius: & de infinita multitudine potuit imprimere animæ Christi species omnium, quæ Deus nouit etiam possibilem. Notandum, quod infinitum contrarie in magnitudine perfectionis à nobis est intelligibile. Infinitum contrarie in multitudine à nobis intelligi, potest intelligi duobus modis, vel quod multitudine infinita intelligatur ranquam vnium obiectum, vel quod multa infinita intelligantur propriis intellectiōibus suis. Secundo modo est ad intentionem Philosophi: & certum est de actibus intellectiōis actu infinitis, siue simul; quia virtus non sufficit ad tot actus simul habendos, siue successiue, & ita loquitur Aristoteles habitualiter autem infinita intelligi per species proprias, non naturaliter acquisitas, sed à Deo impressas forte non est impossibile, quia vbique non maior est repugnantia plurium quam paucorum, ibi, si duo simul, & infinita 4. Physic. de corporibus, & vbi est aliquid capax vnius formæ alicuius generis, & omnium. Intellectus ergo est capax omnium intelligibilium, nec omnes magis repugnant, quam duæ de aliis membris; sicut infinitas est impossibilis alicui, ita ipsum intelligere sub infinitate, est aliquid intelligere sub contradictione: sicut intelligere hominem irrationalem.

Anima Christi
si infinitas
species potuit
habere.
Scot. 3. d. 14.
q. 3. contra-
rium habet.

29
Ad argum-
ta posita
num. 23.

Quæ propor-
tio finiti ad
infinitum?

Intellectus
noster nequit
intelligere
infinita.

An simul
intelligere
infinita sit
nobis possibi-
le?

Infinita in-
telligi à nobis
per species
propriam
repugnat?

Capax vnius
formæ alicuius
generis,
& omnium.

Quomodo de
eius per acci-
dens est scien-
tia?

Per quam
speciem in-
telligitur in-
finitum?

An contradi-
ctoria intelli-
gi possunt?
Scot. 2. d. ...

Ad auctori-
tates pro
Henr. 1. 4.

Diffinitur
infinitum.

Scio me nõ
intelligere
A, ergo in-
telligo, A,
non valet.

An possunt
infinita spe-
cies simul esse
in intellectu?

Potentia a-
ctiua potest
in infinitos
efficiã.

ANNOTATIONES MAVRITII.
ad quest. 4. 5. & 6.

30

Sequuntur 4. 5. & 6. q. quæ sunt dependentes de statu causarum & effectuum & cognoscibilitate infiniti & possibilitate eius, text. c. 2. 5. & 13. idem prius mouentur omnes, & arguitur ad partes, quam aliqua earum soluantur. Vbi aduerte, quòd secunda earum non habet locum determinatum in textu, sed incidentaliter mouetur: vel quæretur eius fundamentum in litera, t. c. 6. & seqq.

Ibi post oppositum 3. q. *Contra quod potest virtus inferior*, &c. vsque illuc: *Hic est notandum in generali*, &c. videtur esse *Extra*.

Consequenter infra ibi: *Infinitum etiam in actu, est difficile vitare*, &c. vsque illuc: *Infinitum negatiue*, &c. ponitur ab aliquibus *Extra*, litera tamen tota subtilis & bona, quare legatur.

Quod ibi tangitur de infinitate animarum, vide 1. di. 2. q. 3. resolutionem optimè: licet bene hic soluantur, & singularissimè. Et infra iterum in hac quæstione.

Quod sequitur de processu in infinitum in speciebus, vide di. 44. pri. & 13. di. tertij: sed quære alios ibi, & specialiter Herueū Britonem Quodli. 1. q. 12. & Franc. Ma. di. 43. pri. Constat. & Ocham, atque alios antiquos; & modernos, sed Doctor hic videtur problematicè loqui: quia materia altioris negocij est vt à princ. notauit. videantur doctores super 3. & 8. Phys. & calculator & alij Sophistæ: nam materia ista multum intricata est, vide 2. dist. 2. q. 9. plura ad propositum.

Præmittit Doctor quandam generalem solutionem, siquæ præambula & documenta communia ad has 3. q. vel saltem ad duas primas ab illo loco: *Hic est notandum*, &c. vsque ibi: *per hoc ad primam q.* vbi sententia satis clara est applicando distinctionem quam facit à principio solutionis de infinito resolutio per conclusiones.

Consequenter antequam soluat argumenta principalia secundæ respondet ad primam, vbi sententia Doctoris est clara.

Ibidem, ad finem solutionum principalium, aduerte ad duas instantias, quas non soluit. Solutio primæ patet ex dictis secundum diuersas opiniones in solutione generali suprâ: solutio secundæ patet infra soluendo argumenta principalia secundæ q. quærantur ibi: & applicentur.

31

Aduerte quod tota illa litera, *pro ampliori solutione istius q.* &c. vsque ibi: *Ad aliud quæsitum*, &c. assignatur *Extra*, vel *Additio* ab aliquibus, sed est notabilis, & ad mentem Doctoris vide 2. di. pri. q. 1. & in tractatu de primo principio, & in Theorematis ea quæ faciunt ad solutionem istam totam; ibi in aliquibus originalibus ponuntur a. b. c. denotando propositiones in illa ratione omnium causarum mediarum, &c. sed non sunt necessaria, idèd &c.

Infra, antequam soluat argumenta principalia 2. q. omisit duas replicas siue obiectiones, ad quas in forma non responderet ad finem, videlicet additionis prædictæ. Ad quas potest dici faciliter. Ad primam cum arguitur. *Item & in ordine per accidens*, &c. negatur quod infertur, cuius declaratio patet ex his quæ tacta sunt suprâ, q. 4. & 6. primi. Ad aliud patet ibidem.

Illa litera quæ sequitur: *Ad aliud dictum est supra*, posset referri ad replicam primam illarum

duarum dictarum, vel ad ambas. Sed melius est addere, vt communiter originalia correctæ habent: *Ad aliud quæsitum dictum est*, &c. & debet referri ad 2. q. harum trium: eius solutio patet ex his quæ dicta sunt suprâ, in generali, de infinito, & sequuntur ad argumenta eius principalia solutionis, ibi: *Ad primum principale*, &c.

Infra ibidem assignatur quoddam *Extra* ab aliquibus ab illo loco: *Contra Commentator dicit*, &c. vsque illuc: *Ad aliud de linea*, &c. litera tamen singularis & subtilis, quare &c.

Ibidem parum potest, ibi: *Dicendum aliter, vbi sequitur quod nulla diffinitio*, &c. vsque ibi: *Sed quia est linea recta*, illa verba assignantur extra, sed sunt optima, vt 8. dist. pri. q. 2. habet iste.

Illa litera quæ sequitur infra, ibi: *Confirmatur secunda responsio ad rationem de animabus*, &c. vsque ibi: *Ad aliud quod illa propositio*, &c. videtur additio, sed bene valeret suprâ in solutione generali, vbi ponitur illa responsio secunda post ipsam: hinc verò habet locum quodammodò incidentaliter propter solutionem 4. principalis: sed si placuerit lectori legatur vbi suprâ: notabilis enim doctrina, & singularis est.

Infra in illa responsione. *Ad aliud quod illa propositio quod impossibile*, &c. quod sequitur ibi: *quia cum in quolibet diuisio esse stat*, &c. vsque ibi. *Ad formam ergo argumenti*, &c. assignatur additio vel *Extra*, sed singularis & difficilis. Torum processum illius responsionis vide curiosè 2. di. 2. q. 9. in solut. 2. principalis.

Consequenter infra immediatè ante solutionem 3. q. est notabilis replica, quam non soluit, ibi: *Contra totam responsonem*, &c. posset fieri vis in antecedente an diuisio sit generatio; sed ipso concessio negatur consequentia loquendo de actu subsistendi, licet non existendi, vel inexistendi, infinitus, aut actualis: negatur de simul subsistentibus, maximè saltem per locum extrinsecum, de hoc infra magis 8. lib. huius.

An autem intelligitur de partibus secundum formam, & non secundum materiam, & an existentia conueniat illis indifferenter, & an vna existentia actualis omnium partium & totius, consideranda.

Responsiones quasdam, quas ibi impugnat de diuisione continui, videlicet Rogerij Bachonis, & aliorum, vide in 2. vbi suprâ scilicet dist. 2. q. 9. vbi quotantur.

Consequenter soluendo 3. q. principalem, primo ponit opinionem Thomæ ad q. 2. & ad argumenta principalia consequenter, quam quære 1. parte q. 12. & 86. & in 3. par. qu. 10. & alibi pluries, cuius motiua inducit & impugnat; & consequenter solutiones eius ad argumenta principalia. Deinde opinionem propriam ponit ibi: *Ad q.* &c. Et licet quidam conetur soluere motiua Doctoris hinc contra Thom. & alibi, si tamen æquus moderator erit, videbit eos littus arasse. Confirmabis igitur & replicabis vbique. Et ad propositum 3. di. pri. & 2. & 14. qu. Quodlibeti, & alibi sæpè hic videantur, & super 1. Physicor. communiter.

Sententia Doctoris clara est, applicando secundum multiplicem exceptionem infinitaris conclusiones responsiuas, & in fine, vbi se remittit, quidam li. habent q. 4. huius, quidam 8. quidam 9. sed in omnibus illis locis poterit quodammodò reperiri, profundè tamen in 2. di. 1. qu. 3. & di. 6. q. 1. & 1. Reportationum di. 43. & in Fran. in 1. Confess. d. 3. q. 11. videbis de intelligibilitate contradictoriorum,

Num. 19.

32

33

etiorum, & impossibile. Videtur in fine determinare se de impossibilitate infiniti in actu in multitudine: licet per totum videatur problema, vti supra notauit.

Infra, ibi: *Vnde magis videtur ad intentionem Philosophi*, vsque ad finem q. vel saltem vsque illuc: *Notandum*, &c. assignatur Extra, vel additio ab aliquibus: præclara tamen doctrina est; sed illa littera: *Notandum quod infinitum contrarie*, &c.

vsque ibi inclusiuè *hominem irrationalem*, ponitur variè in originalibus in diuersis locis in solutione, in aliquibus post illam litteram in qu. 4. huius, in aliquibus in fine; vt posuimus, sed quomodocumque, littera est optima.

Quod ibi tangitur de intellectione animæ Christi, vide 14. dist. 3. vbi plura ad propositum conuenientia; & similiter 13. di. 3. & alibi plerumque apud istum.

LIBER TERTIVS.

ARISTOTELES hoc lib.c.1. multas ponit quæstiones, & capitibus seqq. varias adducit rationes dubitandi, nullas tamen resolutiones ad eas: idè Doct̃or h̃c non haret, sed unicam tantum quæstionem mouet. Vide ipsum optime exponentem totius libri textum: in opere expositorio *Metaphysica*.

Impossibile autem prædicari, aut species generis de propriis differentiis, aut genus sine suis speciebus, *tex.com.2.*

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum Genus prædicetur per se de Differentia?

Auist. h̃c text. 10. & lib. 7. *scot. 43.* & 4. *Top. c. 2. D. Thom. 2. Met. le 8. & 1. contra Gentes c. 17. Anc. Andr. h̃c q. 2. & 7. Met. q. 15. Soncin. 7. Met. q. 37. Malus h̃c sc̃i 2. q. 3. Rub. q. 7. Vide Scotum 7. h̃uius q. 17. & 1. post. q. 24. & in 4. dist. 11 q. 3.*

Quòd sic: homo per se est rationalis; ergo rationale per se est homo; ergo rationale per se est animal. Probatio primæ consequentiæ, propositio necessaria conuertitur in necessariam; ergo per se in per se. Probatio vltimæ consequentiæ, quia homo per se includit animal. Item, homo per se est animal: homo per se est rationalis; ergo, &c. Probatio consequentiæ: sicut ex præmissis necessariis conclusio necessaria: sic ex per se, per se. Item 7. huius, *tex.com.43.* quando aliqui prædicantur de aliquo per se primo modo, vnum prædicatur de alio in abstracto: istæ ergo sunt veræ, *Humanitas est rationalitas; Humanitas est animalitas*; ergo sequitur, *rationalitas est animalitas*: & tunc concretum est de concreto per se primo modo. Item in consequentia essentiali, prædicatum est de intellectu subiecti, sed 5. huius dicitur cap. de Elemento, *tex.com.4.* quòd cui inest differentia, & genus, &c. Item, si per accidens de differentia, & de specie. Probatio; quia quando aliqui prædicatur de aliquo per accidens, prædicatur de quolibet per accidens; quòd intelligitur sub ratione illius, sicut sub ratione formali: sed species intelligitur sub differentia formaliter; ergo, &c.

SCHOLIUM.

GENVS non prædicari per se de Differentia, alioquin diffiniendo hominem, esset nugatio, vel esset bis animal. Circa solutionem ad tertium de

prædicatione abstractorum; de abstractis, vide Scot. 1. d. 5. q. 1. & ibi Leuchetum, & Taretum, & Antonium Andream h̃c quæst. 2. & Bargium, & alios Scotistas d. d. 5. q. 1.

Contrà: si sic, tunc vnum animal esset multa animalia: quia si genus esset in intellectu differentia, & animal ponitur in diffinitione cum differentia: tunc aut idem animal importaretur per genus & differentiam, & tunc nugatio erit, quia pone rationem animalis pro animali, tunc animal est substantia animata sensibilis, & rationem rationalis pro rationali; & patebit nugatio. Si sit aliud animal, tunc homo erit duo animalia. Ad illud respondet Auicen. 5. *Metaphys. c. 3.* licet genus & differentia prædicentur de toto per se, non tamen significant totum per se: sed genus materiale, differentia formale; sed vtrumque significat partem speciei per modum totius: & sicut materiale est extra formale, sic conceptus generis est extra rationem differentia.

Ad primum, quòd prima conuersio non valet, sed est fallacia Consequentis: quia superius non habet causam quare inferius sibi inest. In subiecto enim potest esse causa in hærentiæ prædicati, licet in prædicato non sit causa, quare subiectum sibi inest. Ad probationem, quòd consequentia non valet: quia antecedens non potest esse verum necessariò, nisi & consequens: quia alioquin posset esse verum sine illo: tamen antecedens potest habere causam quare prædicatum, vel consequens sibi inest, licet non e contra. Alioquin vniuersalis affirmatiua conuerteretur simpliciter, quia per se præsupponit de omni. Consimiliter ad secundum, non potest ex necessariis sequi nisi necessarium, alioquin præmissæ posset esse veræ sine conclusione; sed ex per se potest sequi per accidens, cum tamen illud sit necessarium. Contrà 1. *Poster. text.com. 15. & 35.* si per accidens, non necessarium. Respondetur, id verum est de accidentibus comparatis ad subiecta; de talibus loquitur, quia loquitur de conclusione demonstrationis. Contrà: probat ibi demonstrationem esse ex per se; ergo loquitur de præmissis primis.

Ad aliud, quòd præmissæ sunt falsæ, scilicet *Humanitas est animalitas*, & alia similiter. Ad probationem

2

Quare prædicatione per se non conuertitur?

Necessarium semper sequitur ex necessario, sed per accidens aliquando ex per se.

bationem, quod abstractio duplex: & concretio duplex, ad subiectum, & ad suppositum. Primo modo, quando aliquid denominat aliquid extra essentiam suam. Concretio ad suppositum, est quando aliquid significat per modum denominantis aliquid propriæ naturæ: sicut hæc albedo est albedo. Sic est de duplici abstractione. Ad formam, verum est de concretis & abstractis primo modo: & ratio est: quia in prædicatione in primo modo, est prædicatio ratione quiditatis, si prædicatum est intra quiditatem subiecti; ergo præciso quocunque adhuc est de intellectu subiecti: sed si sit concretum ad subiectum, subiectum est extrâ.

In secunda autem concretione, prædicatum non est idem subiecto, nisi quia significat per modum totius, iste modus aufertur in abstracto. Vnde dico, quod hic non est idem prædicatum subiecto, nisi propter suppositum quod ab utroque denominatur, quia prædicatum dicit formam, non suppositum. Ad aliud, quod consequens non semper est de intellectu subiecti, vel antecedentis; licet in consequentia essentiali. Aliter dicitur, quod dicit Philosophus; cui inest differentia sequitur genus: & illud est species, cui inest differentia, & indiuiduum, & de indiuiduo & specie prædicatur genus per se: non tamen sequitur differentiam per se. Ad aliud, nego consequentiam. Ad probationem, quod verum est, si illud quod est ratio intelligendi facit cum alio vnum per accidens,

non si faciat vnum per se, sicut differentia cum specie, &c.

): (

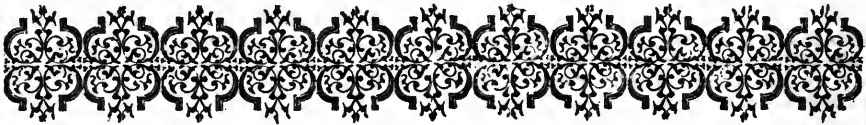
Duplex abstractio, & concretio. Scot. 1. 1. 5. q. 1.

ANNOTATIO MAVRITII.

Circa vnicam quæstionem tertij libri de prædicatione & modo prædicandi generum de differentia, tex. c. 10. aduertendum quod sententia Doctoris ibi clara est, & non occurrunt correctiones in littera. Vbi tamen scire debes, quod alia duæ quæstionculæ quas Ant. Andr. mouerit hinc de immobilibus, videlicet, & de instanti sunt dubia litteralia, maximè illa de instanti, quam habet Doctor in 2. di. 2. qu. 2. incidentaliter: aliam verò collegit hinc inde, vt patet.

Infrâ, soluendo 2. principale, est quædam replica, quam non soluit ibi: *Contra probat ibi demonstrationem*, &c. Ad quam potest dici, quod dato assumpto & illato, ita quod nedum loquitur de conclusionem, sed etiam de præmissis per se, non tamen sequitur quod propositio non per se, sit non necessaria, immò est consequens cum necessarium sit in plus, vt patet 1. Poster. loquitur ergo ibi de *per accidens* propriè, cuius assignat tres modos, r. com. 35. non autem de *per accidens* transumptiuè, quod est extraneum 1. Elenchorum, & alibi sæpè.

Quod ibi tangitur de duplici abstractione & concretione, potest habere instantias ex dictis eius super Porphyrio. q. 1. vtrum genus verè prædicetur de specie infinitatis: sed super illo loco copiosè hæc tractaui: quære. Similiter 5. dist. pri. q. 1. & alibi patet de gradibus abstractionum, vbi idem notauit. Quære Io. Iandunum hic, & vide Nominales, & alios antiquos, & infrâ in 7. huius plura ad hæc notanda habentur, & super 1. Posteriorum.

LIBER QVARTVS.

IN hoc libro agit Philosophus de subiecto Metaphysicæ eiusque partibus, effectibus, & principiis: de quibus optimè tractat Doctor in expositione textus & in quatuor quæstionibus hinc adiunctis.

Ens autem multis modis dicitur, sed ad vnum, & ad vnam aliquam naturam, & non æquiocè, &c. *tex. comm. 2.*

QVÆSTIO I.

Vtrum ens dicatur vniocè de omnibus?

Arist. hic tex. 2. & 7. Auicen. 1. *Met. c. 2.* & 5. D. Thom. 1. p. q. 13. art. 5. & 7. Caiet. *de Analogia nomin. c. 4.* & 6. Ferrar. 1. *cont. Genr. c. 34.* Capriol. in 1. *dist. 2. q. 1.* Soto in *Prædicam. c. 4. q. 1.* Font. 4. *Met. c. 2. q. 3. per totum.* Suar. *dist. 2. Met. sect. 1. & sequent.* Vide Scotum in 1. *dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. & in 2. dist. 3. q. 1.*

Quod sic: in æquiocis non est contradictio, in Elenchis; ens & non ens, contradicunt. Minor probatur; Philos. 1. *Physicor. text. comm. 26.* contra Parmenidem, reducit eum ad hoc inconueniens, quod non ens sit ens. Dicitur quod hoc facit ex concessio, quod omnia sunt vnum. Contrâ:

ibi dicit Philos. *c. 13.* quod principium contra eos est, accipere quod ens dicitur multipliciter: sed si ipsi intenderent quod ens diceretur simpliciter, tunc peteret Philos. supponendo contra eos oppositum dicti ipsorum non probatum, scilicet quod ens dicitur multipliciter. Item, quod ibi sit contradictio simpliciter probatur; hic est contradictio, *Aliquid est & nihil est*, sed *aliquid* non est minus commune quàm *ens*. Auicen. 1. *Meta. c. 5.* *ens & aliquid sunt nomina multipliciter dicta.* Si dicas quod non est hic contradictio, tunc nunquam erit contradictio, *aliquis & nullus*; quia *aliquis* non potest habere conceptum communiorum quàm *aliquid*. Item, nullum æquiocum potest determinari per aliquid additum ad determinatum significatum: ens potest. Probatio maioris: Omne æquiocum importat actum quodlibet significatum: omne determinabile est indifferens ad hoc, & illud. Probatio minoris. Aliter sic; dicere, *ens album*: non esset maior contradictio quam dicere *ens absolute sine aliquo addito.* Item, sequitur *hoc est substantia*; ergo *ens*. Antecedens non potest esse verum

verum sine consequente; in æquiocis non est consequentia, quia non habent opposita.

Item, ens prædicatur de omnibus, de quibus prædicatur, secundum vnam rationem prædicandi, quia in *quid*; ergo prædicatur secundum vnum intellectum abstractum. Confirmatur, quia sicut passio vna realis requirit subiectum vnum secundum rem, ita videtur quod passio vna rationis requirit vnum subiectum secundum rationem: hoc est, quod sit vnum intelligibile vno conceptu. Quomodo enim vna passio rationis aliquibus multis inerit per se, nisi in sit alicui primò, quod sit commune omnibus illis, sicut arguitur de passione reali; Item, aëtus & potentia sunt differentie entis; ergo potentia non est magis vnioca, quam ens: sed potentia dicitur vniocæ, quia impossibile & possibile contradicunt, & possibile sequitur ad necesse esse, sed nec consequentia nec contradictio est in æquiocis. Item, 7. Phys. tex. com. 24. comparatio non est in æquiocis: sed secundum ens, est comparatio. Probatio minoris: tum quia substantia est magis ens accidentis, & vnum accidens alio: tum quia 2. huius, tex. com. 4. *vnunquodque est magis tale, quod est ratio aliis vt talia dicantur*, idè principia sempiternorum maximè sunt vera, quia aliis sunt causa veritatis: sed sicut ad esse, sic ad verum; ergo si comparantur in veritate, comparabilia sunt in entitate. Item, diuisum est vnus rationis in diuidentibus: ens diuiditur in alia; ergo, &c. Item, si ens intelligitur absolutum, vel comparatum, addere ens cum inferiori est negatio, vel improprietas sermonis. Item 3. huius, ens non est genus, quia est de intellectu cuiuslibet: sed si esset æquiocum secundum vnum significatum, esset idem cum substantia, & extra intellectum accidentis. Item 4. huius, tex. com. 10. *est scientia vna, quæ speculatur ens, & scientia vna est circa vniocum subiectum*: cuius probatio est 1. Poster. tex. com. 1. In æquiocis non cadit demonstratio, de subiecto sunt demonstrationes, in eodem, t. com. 25. Item, de subiecto oportet præsupponere, vel præcognoscere *quid est*; t. com. 22. æquiocum non habet *quid*. Item 4. huius, text. com. 8. & 9. firmissimum omnium principiorum est, quod impossibile est idem simul esse & non esse: principium notissimum habet terminos notissimos, *quia principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus*: sed termini æquiocis non sunt notissimi. Confirmatur: omnia principia, quæ sunt communes conceptiones, sunt de terminis transcendentibus: omnes illi erunt æquiocis si ens est æquiocum, & ita omnes communes conceptiones erunt dubiæ.

3 *Contra: Porphyrius, cap. de specie, si quis omnia entia vocet, æquiocæ, inquit, & non vniocæ nuncupabit.* Confirmatur: quia nihil vnum prædicatur de omnibus propter infinitatem rerum. Respondeo: sicut æquiocatio dicitur apud realem Philosophum, magis adhuc quam in genere, de cuius æquiocatione dicitur 7. Physic. tex. com. 31. *Contra: Logicus fuit. Respondeo, dicuntur multa in Logica non Logice: sicut 2. huius, tex. com. 12. in omni re mota est materia, hoc pertinet ad Physicum; non ad Metaphysicum.* Item, in Prædicamentis, *singulum incomplexorum, aut significat substantiam, aut quantitatem, &c.* sed si esset vnus conceptus communis omnibus entibus: non esset illud dictum verum, quia incomplexum significans illum, non significaret substantiam, nec alia. Respondeo, singulum incomplexorum significan-

tium rem alicuius Prædicamenti: quia ibi intendit diuidere incomplexum in Prædicamenta, sed non incomplexorum significantium aliquod transcendens. Item 1. Physic. tex. comm. 13. *ens dicitur multipliciter, idem dicitur 4. huius, tex. com. 2.* Ad omnes auctoritates de *multipliciter*, dicendum quod idè est, quia non æquè primò de omnibus dicitur: sed tamen non æquiocè secundum Logicum: ita quod non sit vnus conceptus. Item 4. huius, tex. com. 4. existunt in genere habentia statim ens & vnum. Ad illud statim responso, quod idè Philolophus dicit quod ens statim est quid, quale, &c. quia sunt immediatè partes entis: ita quod non descendit ens in alias partes priusquam in istas, sicut substantia prius descendit in alia, quam in rationale & in irrationale: vnde illud statim non ponit æquiocationem: hoc dicit Auic. 1. Meta. cap. 2. d. Aliter potest dici, quod idè ens statim est substantia, qualitas, &c. quia per nullum additum descendit in hæc.

Ad questionem istam de vniocatione conceptus entis, dicitur quod questio est de significato nominis, quod est ad placitum, idè non potest per rationem terminari, sed tantum per auctoritatem, vel per usum: quia loquendum est vt plures ex 2. Topic. cap. 11. Sed contra: questio est, utrum possit esse vnus conceptus communis decem Generibus, quocunque nomine significetur, siue per ens, siue per aliud nomen: posse autem esse talem conceptum, vel non, potest argui ratione. Ad illud verò quod dicitur quod significatum est ad placitum. Respondetur quod ad placitum est huic conceptui hoc nomen imponere, vel illud, & idem nomen multis æquiocè; vel vni tantum, est ad placitum, sed non est ad placitum quis conceptus possit haberi communior isto, vel non: immò hoc dependet ex natura rei. Similiter ei quod non potest quis concipere, non est ad placitum quod illi nomen imponat; ergo si non potest concipere aliquid commune decem generalissimis, non est ad placitum imponentis quod aliquod nomen significet aliquod commune decem Generibus, quia illud non concipit.

4
Additio.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA Auicenna ens esse vniocum, & dicere vnum conceptum commune omnibus, de quibus dicitur, quam fuit probat auctoritatibus, & rationibus, quamque resolutiuè tenet in Theologia 1. di. 3. q. 3. num. 7. & q. 2. à num. 5. & d. 8. quest. 3. à num. 11. & q. 11. de Anima, vbi in commentario plura de hoc dixi à num. 9.

In ista quæstione videtur opinio Auicennæ 1. Metaph. suæ c. 2. d. & c. 5. a. quod ens dicitur per vnam rationem de omnibus, de quibus dicitur, sed non æquè primò, quia quædam vni quasi genera, siue species entis: quædam verò vt passionis, &c. Ad hoc est ratio illa, quæ prima sunt ad intelligendum, sunt communissima, quia semper communius prius intelligitur, & non est processus in infinitum in intelligibilibus: ergo illud quod est primum intelligibile simpliciter, est communissimum simpliciter. Sed nullum est tale nisi ens: quia nullum decem Generum, est communissimè simpliciter, quia nullum prædicatur de alio genere; ens ergo potest habere vnum conceptum communem. Confirmatur hæc ratio: quod primò occurrit, debet esse confusum respectu cuiuslibet, vel cuiuscunque secundò occurrentis, quando est processus

5
Ens habere vnum conceptum commune

processus à confuso ad determinatum : sed nullo genus est confusum respectu alterius generis occurrentis secundò, ergo, &c. Similiter sicut accidentia per se sentiuntur, ita primò vniuersalissima ipsorum, possunt intelligi, sed illud quod est simpliciter primum est tantum vnum; ergo illud non potest esse aliquod genus, cum contingat primò occurrere aliud genus, & non substantiam. Item, vniuersus potètiæ est vnum primum obiectum, quia potètiæ mouetur ab obiecto secundum formam obiecti, & nisi habeat vnam formam non mouebit, & si intellectus non intelligit vnum, nihil intelligit, 4. huius, tex. com. 10. sed primum obiectum intellectus est ens, vt commune omnibus. Probatio: illud est primum obiectum potètiæ cognitiuæ, sub cuius ratione intelliguntur omnia alia ab illa, sicut patet de obiecto visus: sed nec ratio substantiæ, nec accidentis reperitur in omnibus intelligibilibus.

6 Dices quòd Deus est primum obiectum intellectus sui: non tamen includitur in omnibus, quæ possunt ab ipso intelligi. Contrà: si sufficeret quòd obiectum primum potètiæ esset aliquod primum, ad quod omnia alia attribuuntur, sicut dicit dicta responsio; ergo Deus esset simpliciter primum obiectum intellectus, quod non videtur esse verum. Item, patet quòd potètiæ receptiuæ alicuius formæ, ad quam aliæ attribuuntur, non est receptiuæ illarum aliarum; sicut de materia comparata ad formam substantialem, vel accidentialem. Item, substantia fortè & Deus non cognoscuntur per propriam speciem: quomodo ergo perfectius cognoscuntur accidente? primum autem obiectum perfectissime cognoscitur, &c. Item, aliter patet; experimur in nobis ipsis, quòd possimus concipere ens, non concipiendo hoc ens in se, vel in alio, quia dubitatio est quando concipimus ens, vtrum sit ens in se, vel in alio, sicut patet de lumine, vtrum sit forma substantialis per se subsistens, vel accidentalis existens in alio, sicut forma: ergo primò aliquid indifferens concipimus ad vtrumque illorum, & vtrumque illorum postea inuenimus ita primò, quòd in isto saluatur primus conceptus quod sit ens.

7
EXTRA. Additio. *Notandum, quòd illud argumentum de obiecto intellectus, concludit quòd ens per se includitur in quocunque per se intelligibili: quantumcunque enim alicui esset idem, si non per se clauderetur in eius intellectu, perinde esset quantum ad rationem formalem obiectiuam, ac si accederet sibi. Sed quando obiectum potètiæ per se accidit alicui, illud tantum per accidens est cognoscibile; ergo, &c. Tamen iste processus habet instantiam in sensibilibus communibus, quæ non sunt sensibilia per accidens: tunc etiam non tantum debere esse vnus conceptus communis decem Generibus, sed etiam Generi & Differentiæ, & Vni & Vero, & sic negatio & processus in infinitum.*

7
EXTRA. *Notandum, quòd sermo est de re, ens cuiuslibet est idem essentialiter, si autem de conceptu, intra quemlibet clauditur: ubi concipitur aliquid: vt quid in se, puta rationalitas & vnitatis, &c. Quando autem concipiuntur per modum denominantis, non clauditur intra per se intellectum ipsorum, sed tantum concipiuntur vt informatiuæ entis. Negationem & processum in infinitum sic vita, concedendo hic negationem, ens animal, & hic, ens rationalitas, & ens vnitatis: nisi intelligatur specificatiua constructio sic; ens quod est animal, &c. nec est*

tunc inutilis repetitio. Sed nunquam in diffinitione fit coniunctio Generis & Differentiæ in abstracto; unde non clauditur ibi idem bis; & tamen ipsa Differentiæ per identitatem est essentialiter ens, licet non formali prædicatione, nec per se primo modo, sed magis per accidens, sicut hic, sapientia est potètiæ Dei. Sed si arguas de processu in infinitum sic; Animal & rationale essentialiter in entitate conueniunt, & non sunt idem; ergo differunt aliquo, & illud alio, & sic in infinitum.

Hic dico, quòd se totis conueniunt, & se totis differunt, quia ens non dicit partem perfectionis ipsorum, sed totam: sicut indiuidua se totis conueniunt & differunt, quia species dicit totum esse indiuiduorum: sic ergo illa responsio, quæ negat illud quòd commune vnum in multis distinguitur in illis aliquo alio à se, vitat processum in infinitum ex parte verum. Illa autem qua ponit ens non claudit in quolibet conceptu per se, vitat negationem, vbicunque denominatiuum additur enti, & prædicationem per se, vbicunque illud subiicitur enti, & hanc saluare esse per se secundo modo, ens est vnum, & tamen quantum ad realitatem, tam ista prædicatione est per accidens, vnum est ens; quam ista, ens est vnum, identica est. Tunc ad istud argumentum contra istam opinionem, illud additum est ens. Dico quòd sic per identitatem: non tamen formali prædicatione per se.

8
Ensi vniuersum creato & increato. *Nota etiam, quòd illa argumenta concludunt, quòd ens sit commune ad ens creatum & increatum, quia constat certum esse de Sole quòd sit ens, dubitare autem an sit Deus, & hoc bene confirmatur per illud 2. Meta. tex. com. 4. Principia sempiternorum sunt verissima. Vbi videtur velle verum esse vniuersum principis sempiternorum & principiat. Alioquin quid valet illud secundum quòd aliis inest vniuerso: Tunc dicitur quòd ens, & omnia consequentià ipsum, in quantum ens, vt bonum, verum, &c. ex se sunt indifferentia ad limitatum, vel illimitatum, & ultra sub limitato ad substantiam & accidens, & ultra, cum omnis res cuiuslibet Prædicamenti necessariò sit limitata, impossibile est aliquod transcendens formaliter esse speciem alicuius generis; ita quòd non denominat opposita, sic quòd ipsa sunt species generum: sed omnino in nullo genere sunt.*

Item 3. huius, tex. com. 10. Ens non potest esse genus, quia est de per se in intellectu cuiuslibet: sed si aliquo modo æquiuocè diceretur, posset secundum vnum significatum esse extra intellectum alicuius. Accipiendo enim ens, vt significat substantiam, ita est extra intellectum differentia, sicut substantia, & sic de quolibet alio significato. Item, omnia numerata conueniunt in aliquo communi: substantia & quantitas sunt diuersa entia, quia idem & diuersum conuident totum ens; ergo sunt duo entia; igitur ens est vnus conceptus communis eis. Item, alias non conuenientiùs diuideretur ens in substantiam & accidens, quam in ens quando, & in ens non quando, quia nec accidens posset significare aliquid commune nouem Generibus magis quam ens decem Generibus, & ita prima diuisio entis non esset in duo, sed in decem.

SCHOLIUM II.

ADDVCIT, & soluit septem fortissima argumenta contra vniuersationem entis, quoad decem Prædicamenta, saluans ens non esse genus (sustinnendo quòd non sit vniuersum generi, & differentiæ, quia

Genus & differentia in abstracto non coniunguntur.

Genus & differentia se totis differunt.

Vnum est ens, an prædicatione per accidens?

Ensi vniuersum creato & increato.

Si ens non esset vniuersum non diuideretur prius in dua, quam in decem.

quia non imbibitur in hac formaliter, vt habet ipse 1. d. 3. qu. 3. num. 6. 7.) neque dari negationem in diffinitionibus; lege assente quia rationes sunt optime, & solutiones singulare.

9 Contra: tunc ens esset genus. Probatio consequentiæ; quod propriè prædicatur de multis, prædicatur de eis secundum rationem alicuius vniuersalis de numero 5. vniuersalium; sed ens per se est huiusmodi; ergo prædicatur secundum rationem vniuersalis: non Differentiæ, quia non prædicatur in quale; nec Proprii, nec Accidentis, quia sunt extra essentiam illius, de quo prædicatur; ergo vt Genus. Ad hoc responso. Porphyrius ordinat librum suum ad Prædicamenta Aristotelis sicut dicit in proemio: loquitur ergo de illis vniuersalibus, quæ aliquo modo inveniuntur in ordine Prædicamenti. Præter illud potest poni vniuersale transcendens, quod ad nullum Prædicamentum pertinet: & duo vniuersalia transcendentia, vnum autem dicitur in quid scilicet ens, & aliud dicitur in quale scilicet vnum, &c. Aliter potest dici, quod quantum ad diuisionem Porphyrij, fortè ens est Genus, & vnum, Proprium, sed non quantum ad hoc quod est dicere partem Speciei, ita quod determinetur per Differentiam. Aliter; quod comparando ad inferius potest ens habere rationem speciei specialissimæ, sicut dicit secunda responsio post illud, ista ratio, &c. Item arguitur sic: Tunc genera prima sunt species: nam omne illud quod habet in suo per se intellectu aliquid materiale, & aliquid formale, potest propriè diffiniri per aliqua duo expressiua illius conceptus: sed omne primum genus est huiusmodi, quia habet in se conceptum entis, & aliquid formale, determinans illud commune ad hoc genus; ergo est diffinibile per commune, & illud formale additum. Ista ratio non probat quin ens sit vniuocum decem Generibus: sed tantum quod non sit vniuocum Generi & Differentiæ, & hoc potest concedi, licet non primum. Aliter dici potest, quod sicut indiuidua duo se totis numero differunt, & se totis sunt vnum in specie, nec est aliquid reale in altero, nisi natura speciei: sic hic de generibus sub ente. Vnde prima propositio potest negari de omni vno communi, quod dicit totum illud, quod inferius: vera est autem tantum de alio communi, quod dicit partem inferioris: tunc enim determinatur per aliquid quod dicit aliam partem. Ens autem dicit totum quod substantia, & quod homo: quia quicquid est ibi, est per se ens primo modo.

Arguitur ens esse genus, si est vniuocum.

Si ens est vniuocum, genera videtur esse species.

10 Modi entis non includuntur.

4. Solutiones ad arg.

conceptæ, vt est aliquid in se, non tamen conceptæ, vt denominat aliud, est formaliter commune; sed tantum per identitatem. Quarta, quod est commune cuiusque quocumque modo concepto, & hoc tam formaliter, quam per identitatem, sed est tale commune quod descendit in inferius per nihil additum: sed dicitur totum illud quod dicit inferius. Prima responsio habet dicere quod eas æquiuocè dictum dicitur formaliter de Differentia, & tunc argumenta pro prima opinione videntur contra hoc. Vel si dicat quod nihil est commune Differentiæ, nec formaliter, nec per identitatem; dicit quod Differentia diceret realiter aliud ab ente secundum quamcunque significationem. Secunda responsio, quamuis hoc euadat, tamen quare formaliter clauditur in vno ente, & non in alio? Tertia responsio vitat hoc: sed quare in conceptu istius entis: quando scilicet concipitur vt denominatum, non clauditur formaliter ens, non dicit. Quarta responsio, nullo modo cauet negationem: quodcumque aliquid additur enti, vel aliquid alteri, quia in vtroque clauditur formaliter idem conceptus entis, cauet tamen processum in infinitum, quia non per aliquid aliud additum descendit. Tertia responsio videtur probabilis: quia ex quo conceptus entis est absolutus, non est inconueniens quod claudatur in aliquo quod concipitur tanquam absolutum in se, non autem vt concipitur, vt denominatum alterius: sicut in albedine includitur formaliter color, non tamen in albo. Vnde non est nugatio color albus: & si iungatur isti quarta responsio, quod respectu istorum, quibus est formaliter commune, est tale commune quod non descendit per additum, vitatur nugatio, & processus in infinitum: primam nota. Nec contra istam est aliquod argumentum pro prima opinione, sufficit enim quod primum intelligibile quo ad primum argumentum; & proprium obiectum intellectus quoad secundum; sit aliquid commune formaliter cuiuslibet conceptu absolute: & commune per identitatem cuiusque quocumque modo concepto: & quoad tertium, quod certus sit aliquis de quocumque, quomocumque concipiat, quod illud per identitatem sit ens, licet nesciat in particulari quod ens, nec quomodo: an scilicet formaliter claudatur in ipso, vt sic concipitur, an non. Hæc etiam communitas tam formalis, quam identica, satis prohibet ens esse genus: sufficit etiam communitas identica ad hoc, quod illa, quibus sit commune propriè, numerentur: quia numerus magis ratione essentialium quam modorum concipiendi: essentialis autem vno modo conceptis, est ens commune formaliter.

Impugnatur responsio data.

Ens non dicitur de omni eo quod concipitur, vt denominatum, vt est differentia.

Item, arguitur quod nunquam esset diffinitio sine negatione, hoc est inconueniens ex 7. huius text. comm. 43. Similiter hic esset nugatio, homo albus: quia ens secundum eandem rationem est de per se intellectu vtriusque. Hoc non valet: quia nec hic est nugatio, homo humanus: nec ens quod est commune decem Generibus, per se includitur in albo. Vnde hic fortè esset nugatio, homo albedo. Item arguitur 5. huius, t. non habente Comm. Differentia sunt quæ sunt diuersa aliquid idem entia. Si ergo prima Genera aliquid dictum haberent de eis vniuocè, essent differentia, & non diuersa: & tunc nulla essent diuersa, nisi quæ differentia, quia superiora decem Generibus, non sunt diuersa nec contenta sub illis. Respondeo: dux

An ens includitur in albo?

11

85 *ens clauderetur in omnibus an aliqua essent diuisa?*

differentiæ oppositæ essent diuersæ, & duo indiuidua speciei specialissimæ. Item arguitur sic: Tunc non esset negatiua immediata, quando negatur vnum generalissimum ab alio; consequens est falsum 1. Poster. tex.com.31. Probatio consequentiæ, quia extrema essent in aliquo toto, quod non debet esse quando negatiua est immediata. Respondeo: non sunt in aliquo toto, quod potest esse medium remouendi vnum ab alio, sicut nec duo indiuidua. Item; arguitur sic: omnia entia attribuuntur ad substantiam, in quantum entia: sed attributo secundum quod attribuitur, & ei cui attribuitur, non est aliquid commune vniuocum, quia prædicatum vniuocum prædicatur in quid, prædicatur ergo de eo secundum se, non secundum hoc quod attribuitur alteri. Respondeo: maior sic intelligitur, id est, secundum entitatem suam, quia entia secundum se tota, attribuuntur ad substantiam, ut ad primum, sed non in quantum entia, id est, in quantum ens prædicatur de ipsis: ita enim in quid per se prædicatur de qualitate, sicut de substantia, & sic vera est illa propositio. Exemplum de speciebus numerorum; unde sunt entia per substantiam effectiue & non formaliter: & cum hoc fiat vniuocatio.

86 *Attributo & ei cui attribuitur ens est commune.*

SCHOLIUM III.

VIDETUR tenere ens non esse vniuocum, sed analogum decem Generibus; Mauritius tamen hic notat eum esse problematicum, sed videtur hanc sententiam preferre, quandoquidem vltimo loco eam ponat, sed vltimum argumentum pro prima sententia Auicenna positum nu.6. quod est præcipuum fundamentum pro vniuocatione entis, & est de neutralitate conceptus eius, cui certitudine conceptuum inferiorum entium, non soluit, quod signum esse videtur, quod secundam sententiam de analogia, qua est Auerrais non præulerit, de quo quidquid sit, vniuocationem entis ad creatum & increatum, & decem Genera, tenet in Theologia locis citatis in 1. Schol. & hoc secundum ipsum tenendum est, esto hic teneret oppositum. Adde quod potius hic inclinatur in sententiam Auicenna, ut patet ex vltimis verbis huius questionis, quibus tandem, post longam disputationem, tenet conceptum entis esse vnum, ut præcendit à modis per se, & non per se, qui sunt determinatiui, & nihil determinabilis, ut loquitur Doctor, id est, ipsius entis ut sic. Vide Ant. Andr. hic q. 1. qui clarius tractat multa ex his, que Doctor hic tangit,

12

Ad questionem, concedo quod ens non dicitur vniuocè de omnibus entibus: non tamen æquiuocè: quia æquiuocè dicitur aliquid de multis, quando illa, de quibus dicitur non habent attributionem adinuicem, sed quando attribuuntur, tunc analogicè. Quia ergo non habet conceptum vnum, idè significat omnia essentialiter secundum propriam rationem, & simpliciter æquiuocè secundum Logicum: quia autem illa quæ significantur inter se essentialiter attribuuntur, idè analogicè secundum Metaphysicum realem.

Ad primum, quod minor est falsa. Ad probationem, quod vitur hypothesi Parmenidis, quod est ens dici vniuocè. Ad illud in contrarium, quando aliquis arguit contra alium, oportet accipere oppositum alicuius consequentis ad dictum suum si sit notius: & hoc non est petere,

sed probare quod ita sit ibi. Sustinenti enim omnia esse vnum, consequens est dicere ens dici vniuocè. Oppositum consequentis accipit Aristoteles quod ens dicitur materialiter. Contrà: tunc videretur oppositum in sua ratione; accipit enim oppositum consequentis quod ens dicitur multipliciter, & conclusio, quam infert hic scilicet ens est non ens, non est inconueniens, nisi ens diceretur simpliciter, ergo ratio eius supponit duo opposita. Dicendum, quod non potest inferri negatio eiusdem de se, nisi accipiantur præmissæ oppositæ ad illud concludendum. Ad aliud, quod non nisi facta distinctione vtendo re pro substantia, vel pro aliquo genere determinato. Et ad probationem dicendum, quod aliquid & aliquis & talia syncategoremata sunt res secundæ intentionis, & possunt esse eiusdem rationis quibuscunque addantur, nec est æquiuocatio ex parte eorum. Sed si sit æquiuocatio, hoc erit ex parte rerum determinabilium, sicut dicitur, *nullum ens, aliquid ens*, ex ratione rei hinc non: *nullus homo, aliquis homo*, quia res vnius rationis est in utroque.

Ad aliud, dicendum quod æquiuocum non potest determinari. Ad minorem, neganda est: vel quia est nugatio, vel repugnantia intellectuum. Sed quoad vrentes potest determinatio fieri de æquiuoco, quia vtuntur æquiuoco pro illo significato, ubi determinatio potest inueniri. Ad aliud, quod consequentia non valet, *substantia; ergo ens*, nisi ens distinguatur. Quod probatur: quia aut ens accipitur pro substantia: & tunc non valet consequentia, quia in consequentia est ordo, si pro quantitate, tunc falsa illatio. Ad aliud, quod falsum est, sed eadem ratio prædicandi intentionaliter potest esse omnium generum, licet conceptus sub eis non sit vniuocus. Ad aliud, quod possibile est, huius, text. comment. 17. vno modo est principium transmutandi; alio modo, & ad propositum, est æquiuocum ad res secundæ intentionis & primæ. Ad aliud, quod comparatio propriè dicta est secundum magis & minus in eadem forma: hoc non est secundum ens: Comparatio enim secundum ens, non est nisi secundum ordinem, secundum quod aliquid vnum dependet ab alio in entitate, sicut accidentia ad substantiam, idè substantia dicitur primum ens, in causando accidentia. Tamen Philosoph. 8. Ethicor. dicit c. 1. quod recipiunt magis & minus altera specie, sed hoc potest secundo modo fieri. Ad aliud, quod principia corporum celestium necesse est illa esse verissima, sed eiusdem generis. Contrà: si principiis & principiatas entitas vniuoca, & omnia sunt principia & principia; ergo, &c. Dicendum, quod principia & principia consequuntur ens non solum in communi, sed in particulari genere: unde si sint principia & principia eiusdem generis, habent vniuocam entitatem: aliàs non. Ad aliud, quod ens non est genus. Dicendum, quod non potest esse genus non propter hoc, quod habet conceptum communem, sed ens conuertibile cum substantia est genus. Ad aliud de subiecto vniuoco, dicendum, quod subiectum est tale, sed ens non est hoc subiectum, sed substantia, & illud est vniuocum, & non solum de illo hic cõsideratur, sed de omnibus sibi attributis, non sicut de subiecto. Ad aliud, quod hoc est verum, quia cognitio terminis est certissima, quantum ad compositionem, tunc apprehendendo ens secundum vnam & distinctam

13
Potest determinatio fieri de æquiuoco.

Comparatio fit secundum eandem formam.

Principia & principia quando eiusdem generis?

rationem, & componendo ipsum cum alio potest esse principium certissimum.

Ad primum pro opinione Auicennæ dicitur, quod communissima sunt primò intellecta, & decem sunt communissima: non tamen ista omnia sunt primò intellecta, sed substantia, ad quam omnia alia reducuntur. Et substantia est prius, non prædicatione ad decem Genera, sed prius perfectione & causa, nec est dare aliquid commune ad decem, quod prius intelligatur. Ad aliud, quod maior est falsa, sed illud est substantia. Ad probationem, quod primum obiectum non oportet extendi ad omnia intelligibilia prædicatione, sicut manifestum est de obiecto sensus visus, quod primum obiectum non prædicatur de omnibus, quæ sentiuntur à visu: magnitudo enim non est color, sed sufficit quod primum obiectum sit ratio cognoscendi alia, quia magnitudo non videtur, nisi quia colorata: sic substantia respectu aliorum generum. Ad tertium dico, quod conuenit cognoscere de aliquo quod ipsum existit, non cognoscendo si in se existit, vel in alio. Sed illud esse existere non est quid, sed prædicatur denominatiue de eo, sicut accidens, & illud ponitur de genere accidentis, & eiusdem rationis est in omnibus rebus, vt denominans illa: de ente autem quod prædicatur in quid de omnibus, non potest vnus conceptus concipi, nisi in aliquo genere determinato. Contrà: si conuenit concipere hoc esse, concipimus hoc esse quid, quia non cognoscitur esse, nisi quia cognoscitur habere aliquam essentiam, & ita aliquod quid. Aliter dicitur, quod eadem essentia potest concipi sub diuersis rationibus concipiendi, & vno modo potest conceptus esse certus, alio modo non: ens enim significat idem quod substantia, tamen contingit concipere eandem essentiam sub ratione essendi à quo imponitur hoc nomen *ens*, & non concipiendi illam sub ratione substantialitatis, à qua imponitur hoc nomen *substantia*. Contrà: cognoscens aliquid inesse necessario alicui, cognoscit illud habere aliquam quidditatem, & iste conceptus est sibi certus, sed dubitat an illa quidditas sit substantiæ, vel accidentis: quia alioquin quicquid tale conciperet, sciret vtrum pertineret ad diffinitionem illius cui necessario inest, vel esset eius propria passio, cum de multis talibus sapientes dubitent. Vnde primum conceptus videtur de ente, vt opponitur ei, quod est *nihil* , determinabilis vltra per se, vel non per se, &c.

ANNOTAT. MAVRITII.

Circa primam quæstionem quarti libri, de vniuocatione entis, tex. c. 2. quæ magnæ difficultatis & ambiguitatis apud antiquos & modernos est; aduerte qualiter probabiliter ostendit modum sustinendi, & vniuocationem secundum Auicennam; & analogiam secundum Commentatorem & alios, seu æquiuocationem Logicæ loquendo, & non determinauit se expressè hinc propter causas, quas assignauit à principio: in primo verò Sentent. di. 3. & 8. se determinauit. Quære opiniones antiquorum, & modernorum hinc: vt pote Rabbi Mosis, Alberti, Thomæ, Henrici, Nominalium: & super Sententias, & in hoc 4. & alibi pluries. Qualiter autem sit Logicæ æquiuocum, & Metaphysicè transcendente, licet non prædicetur vniuocum, & qualiter argumenta Doctoris pro &

contrà, debeant interpretari, & concordia induci, aliàs super q. 4. Antepredicamentorum huius copiosè notauit: videantur omnia ibi, ferè eodem modo hic, & in illa quæstione sentit, sed hæc non debent mouere aliquem ad inferendum contradictionem in dictis huius: vt supra notauit.

In aliquibus originalibus ad finem q. ponuntur solutiones argumentorum post oppositum q. ordinatè sic. Qui vult tenere ens esse vniuocum dicere potest ad argumenta principalia facta in oppositum per hunc modum: Ad illud Porphyrij: *si quis omnia entia vocet*, &c. Responso, *sic ut quiuocatio dicitur*, &c. & sic bene valeret, licet aliqui totum vsque ad finem dicunt *Extra*: in aliquibus verò immediatè adduntur singulæ ad singulas. Eligat lector quod voluerit.

Inter argumenta ante oppositum ponuntur duo in aliquibus, quæ in aliis non habentur, nec solutiones ad ipsa. Primum ibi: *Item diuisum*, &c. Secundum ibi: *Item sensus*, &c. quæ tamen faciliter soluuntur tenendo aliam viam, & in Prædicamentis vbi supra soluuntur.

Infrà, ibi: *Ad quæstionem istam*, &c. vsque illuc: *In ista quæstione*, &c. assignatur communiter additio, satis tamen ad propositum, bona litera est: opinionem quam ibi tangit quare in antiquis hic, & alibi.

Consequenter infrà arguendo pro opinione Auicennæ ponitur quædam additio in aliquibus originalibus ibi: *Notandum quod illud argumentum de obiecto intellectus*, &c. vsque ibi inclusiuè; & sic nugatio & processus in infinitum. Et sequitur immediatè in aliquibus originalibus, *Notandum quod si sit sermo de re*, &c. vsque ibi inclusiuè: *sed omnino in nullo genere sunt*, & totum assignatur extra. Ad finem tamen quæstionis huius, illud secundum *notandum*, in aliis originalibus situatur; & satis bene, quia ex hoc inferitur determinatio intentionis Doctoris in quæstione. Nam licet probabiliter sustineat vtramque viam, magis tamen Auicennæ vt in simili supra q. 1. primi huius, disputauit: fauet namque Auicennæ inter Philosophos vbique, nisi fit contra fidem & Augustino inter Doctores Catholicos, & Paulo inter Apostolos, & Ioanni inter Euangelistas, & nimirum, quia teste Boëtio omnis similitudo appetenda est.

Infrà, ibi: *Ad hoc potest dici quod Porphyrius*, &c. vsque ibi: *Item etiam genera prima*, &c. dicitur additio: sed bona: vbi aduerte in prima istarum trium responsionum, qualiter cautè exponatur ens esse vniuersale; propter ea quæ habet 25. diit. 1. Reportationum, & alibi sæpè. In 2. responsione videtur fundari opin. Boëtij in tertia verò modus dicendi Franc. in prolog. Constat. q. 1. 1. quas omnes colorabis, & defendes contra loquentes.

Consequenter ibi: *Ad istud argumentum sunt quatuor responsiones*, &c. vsque ibi: *Item nunquam diffinitio esset sine negatione*, &c. ponitur totum Extra, vel Additio, sed litera valde singularis est.

Infrà etiam ibi: *Responsio maior sic intelligitur*, &c. vsque ibi: *Ad quæst.* &c. dicitur Extra, sed notabis quod in tota hæc disputatione contra opinionem Auicennæ, vt ostendantur argumenta non valere, addidit Doctor responsiones immediatè, vel in margine: vnde dicuntur extra, vel in litera formaliter, & postmodum assignatæ sunt, vt supra. Efficacissimæ tamè sunt, quare defende eas; & licet multi conentur infringere ipsas, & similiter satisfacere argumētis ad oppositū, tu tamè assume

14

Obiectum non predicari de omni quod percipit potentia.

16

15

17

gladium solertiae Scoticae; & scutum sinceræ veritatis Aristotelicæ, & clypeos confringens, & capras disperdes, & garrulos dissipabis loquentes, & Auerroystarum umbras euellens frondes.

Sententia Doctoris ibi: *Ad questionem concedo*, &c. exponatur ut dixi: prius, & declarati, ubi supra notauimus fati copiosè. Intendit enim præcisè ostendere qualiter, secundum imaginationem antiquorum, sustineri possit entis analogia, vel æquiuocatio non quòd hoc sustinere velit, nisi fiat sermo de vniouocatione prædicabili, & propriè Logica. Vnde tertium argumentum pro Auicenna remanet insolutum, in quo se fundat vbique de alienitate, & neutralitate conceptus, de quo est certitudo, &c. quare illam viam consequenter prouectus infecutus est, vltior declaratio horum, quia nimis proluxa hinc, quærat ubi supra, & dimittatur lectori subtili.

Quòd in hac q. & supra q. 1. primi libri tetigit de prædicatione entis de omnibus in *quid*, cum accipiuntur vt *quid*: habet videri multum profundè, quia valdè singulare, & obiectiones in contrarium alibi ex dictis eius solui, vel aliter declarado.

Si igitur ens & vnum idem & vna natura, eo quod se ad inuicem consequuntur, sicut principium & causa: sed non vt vna ratione ostensa. *tex. com. 3.*

QVÆSTIO II.

Vtrum ens & vnum significant eandem naturam?

Arist. *hic e. 2. & 5. & lib. 5. c. 6. tex. 11. & lib. 10. c. 1. Auicenn. 1. Met. e. 2. & lib. 7. c. 1. D. Th. hic lect. 2. Anr. Andr. hic q. 3. Capr. in 1. dist. 2. q. 1. art. 1. Durand. ibid. q. 1. & 2. Gabriel q. 1. art. 3. dub. 3. Greg. q. 1. art. 1. Hent. quodlib. lib. 1. q. 1. Fonf. e. 1. q. 5. Vide Scotum in 2. dist. 3. q. 2.*

Quòd non: quia tunc hoc esset vnum: tantum vnum est ens: Consequens est falsum, ergo & antecedens. Consequens falsitas patet per Philos. 1. Physic. text. c. 6. & infra, quia improbat Parmenidem, qui ponit tantum vnum esse. Consequens patet, quia quando aliquid prædicatur de aliquo conuertibiliter, prædicatur de eo cum diuisione exclusiua. Respondetur, quòd Parmenides concessit tantum vnum determinatum: contra quòd arguit Philosophus. Contra: sequitur, *Tantum vnum; ergo tantum hoc vnum.* Probatio: antecedens infert affirmatiuum exponentem consequentis, & negatiua exponens antecedentis, negatiuum consequentis. Probatio primi: Tantum vnum est ens, ergo omne ens est vnum. Vltra, ergo hoc ens est vnum: Vltra, conuertit; ergo hoc vnum est ens. Probatio secundi: sequitur, Nihil aliud ab vno: ergo nihil aliud ab hoc vno. Probatio, quia ex vniuersali affirmatiua sequitur singularis affirmatiua, sic: Omne aliud ab vno: ergo omne aliud ab hoc vno. Probatio: singulares primæ inferunt singulares secundæ: sequitur ergo hoc aliud ab vno: ergo hoc aliud ab hoc vno: & illud: & sic de aliis; ergo prima vniuersalis infert secundam: & tunc vt prius. Item, diuidens non significat eandem naturam cum diuiso: vnum diuidit ens. Probatio primi: si sic, tunc conuidens ex quo opponitur conuidenti esset non ens, & ita non diceret ens. Item, cuius omnes species sunt determinati generis, ipsum est deter-

minati generis: sed omnes species vnius, idem, simile, & æquale sunt in genere relationis; ergo, &c.

In oppositum est Philos. 4. huius, tex. comm. 3. ens homo, & homo, & vnus homo, idem significant. Probatio, quia non separantur in generatione & corruptione: Item, ens & vnum prædicant essentialiter cuiuslibet; ergo significant idem. Consequens probat Commentator comm. 3. huius cap. 1.

SCHOLIUM I.

OPINIO Auicenna ens, & vnum dici de omnibus, non tamen esse eandem naturam, sed distinguuntur vt subiectum & passionem, variis rationibus suadet; & in eius fauorem argumenta ad oppositum soluumus.

Opinio Auicennæ 7. Metaphysic. suæ, dicit quòd ens & vnum prædicantur de omnibus, tamen non sunt idem secundum naturam, sed secundum subiectum: sicut subiectum & passio, quia si vnum esset idem essentialiter cum ente, siue secundum essentialitatem; tunc multitudo esset non ens. Item, dicendo, *ens vnum*, esset nugatio. Ad hoc Commentator dicit, quòd non est nugatio, quia non significant idem eodem modo. Contra: genus & species significant eandem naturam alio & alio modo: & tamen dicto vniuersali, si addatur particulare, est nugatio secundum Philos. 6. Topicorum, cap. 3. Item 5. Topicorum, cap. 4. quando exprimitur diffinitio pro nomine erit plana nugatio, quæ prius latuit: vt, sit natura significata per *ens* & *vnum* A, & modi diuersi B, C, tunc est idem dicere ens vnum: & dicere A A, & B C, & hoc certum est quòd dicere A A, est nugatio; ergo, &c. Item, quæro de istis modis, aut sunt intra conceptum entis & vnius, aut extra conceptum, sub quo concipitur. Si extra, non excludit nugationem, sicut probatur super *animal homo*: si intra tunc aut ille modus est totus conceptus, aut pars. Si primo modo, tunc non significant idem quòd est oppositum positi. Si secundo modo, pone diffinitionem pro nominibus, tunc erit aliud idem bis dictum; sequitur etiam quòd ab *vno* & *ente* possit abstrahi conceptus vnus communior, vel simplicior vtroque, & illud erit prius dictum. Item, tertia ratio pro opinione Auicennæ, quòd significat idem alicui prædicatur de eo in *quid*: sed *vnum* denominatiuè prædicatur de ente. Sed dicitur quòd *vnum* non prædicatur denominatiuè, licet videatur.

Contra: si prædicatur in *quid*, tunc abstractum prædicatur de abstracto, alterius facta abstractione à subiecto tantum. Sed vnitas scilicet & entitas sunt abstracta à subiecto, non à supposito: quia hæc est vera, *Hæc vnitas est vnitas*, tunc hæc est vera, *vnitas est entitas*, vel e conuerso, sed hæc est falsa, quia indiuisio est de intellectu *vnitas*, sed non de ratione entitatis; ergo non sunt idem. Item quarta ratio: Omnis vnitas est de genere Quantitatis: ergo nullum vnum est conuertibile cum ente. Probatio primæ: omnis vnitas cum alia constituit numerum: ergo omnis vnitas est de genere Quantitatis. Dicitur quòd *vnum* est æquiuocum ad *vnum* quòd est conuertibile cum ente, & ad *vnum* quòd est principium numerorum, sed tunc hæc est falsa; omnis vnitas est determinati generis. Et ad illud quòd omnis vnitas cum vnitate constituit numerum, falsum est, nisi in continuis, sed *vnum* transcendens facit

Ad omnia vnitas cum alia facit numerum.

facit cum alio multitudinem. Contrà:quòd constituitur numerum propriè dictum:in 10. huius, tex. com. 20. hæc est ratio numeri : *Numerus est multitudo mensurata vno.* Probatio: non mensuratur numerus vno, nisi sicut per partem aliquotam: vnitas autem vbicunque est, est pars aliquota multitudinis, quia aliquoties sumpra, ipsam reddit. Item, vbicunque est vnitas, & vnitas, est differentia numero, vel specie, vel genere : & quæ differunt genere, & specie, & numero; & vbi differentia specie, & numero: sed vbi differentia numero, & numerus; sed omnia entia differunt specie, sicut Angelus ab homine. Item, Commentator. 6. Ethicor. parùm ante capitulum de Eubulia. cap. 9. commento 80. in princ. dicit, quòd numerus est mensura, siue in corporibus, vt in decem hominibus, siue in non corporibus, vt in decem animalibus. Respondeo, propter inclinationem ad corpus. Contrà, anima, quia hæc, inclinatur ad hoc corpus, non è conuerso; similiter anima hominis inclinatur ad corpus hominis, non è conuerso. Similitudo patet ex 5. Metaphysicæ, tex. com. 3. de causâ vniuersali & singulari ad effectus. Item, Damascenus in Sententiis c. 54. Dux naturæ dicitur sub discretâ quantitate.

Sustinendo positionè Auicennæ. Respondetur ad argumenta principalia. Ad id quod dicit Philosophus quòd *ens & vnum* significant eandem naturam, subiungit sicut principium & causat: sic est intelligendû, quòd illud quod per se significatur per *ens*, illud dat *vnum* intelligere non tanquam principale significatum, sed significat priuationem per se, & priuatio non est nisi in natura, idè dat intelligere naturam ex consequenti. Ad primum, quòd consequentia non valet: homo *ens*, homo & *vnum* homo sunt idem; ergo *ens* & *vnum* sunt idem. Probatio per instantiam, quia 7. huius, tex. com. 18. dicitur, *idem est nasus simus, & nasus canis*, nec sequitur; ergo simitas est cauitas, quia contrahuntur in tertio determinando ad *vnum*. Dicitur tamen, quòd non sic arguit: *vnus* homo, & *ens* homo, sunt idem; ergo *ens*, & *vnum* sunt idem, sed sic: quia non separantur in generatione, hoc est, quia generationem entis necessariò concomitatur indiuisio: tamen vnitas scilicet indiuisio non generatur sicut *ens*, ita quòd vnitas per se terminet generationem, quia *vnum* non dicit aliam naturam positiuam, quam *ens*. Si diceret, fortè aliqua propria generatio terminaretur ad vnitatem secundum principalem opinionem. Ad aliud, quòd quælibet substantia est *ens* per se primo modo, & quælibet natura est *vnum* per se secundo modo, quia indiuisio statim sequitur quòdlibet *ens*.

Ad argumentum Commentatoris, aut *vnum* per se, aut per accidens. Respondetur, per accidens dicitur tot modis, quot modis per se. Concedo quòd per accidens quod opponitur per se primo modo, sed non quod opponitur per se secundo modo, cum dicitur per aliud.

Ista propositio: *Homo est vnum per aliud*, potest dupliciter intelligi: sicut ista: *Homo est risibilis per aliud*, vel per aliud ab vtroque extremo, quod est falsum; passio enim inest subiecto propter subiectum; vel per aliud ab altero, sicut homo est risibilis per aliud à risibili; & verum est, quia per humanitatem: vnde quia homo est homo, idèd homo est risibilis. Hoc secundo modo, concedo: sed tunc non sequitur: ergo illud aliud est *vnum* per se, sed sequitur, ergo homo, de quo

vnum dicitur per accidens, est homo per se: ita quòd nullo modo per accidens; quia quæ primo modo per se insunt, neutro modo per accidens prædicto inesse possunt, quia ibi subiectum propter quod prædicatum sibi inest à neutro extremo est aliud simpliciter. Tamen secundum tres gradus in primo modo, est subiectum magis, vel minus aliud à prædicato, maximè quando pars diffinitionis prædicatur de diffinito: minus quando diffinitio tota de diffinito: minimè quando idem de se, vnde ibi est primus gradus primi modi. Nota: benè conceditur quòd quandoque aliquid est A per accidens, quòd aliquid sit A per se, quia A, est A. vt sic reducatur per accidens ad per se, tanquam ad necessariò præsuppositum, sed nunquam tenet, B est A per accidens; igitur per aliquid quod est A per se: ita quòd per accidens reducatur ad per se quod sit causa, & hæc à parte prædicati. Potest enim tota causâ inhærentiæ per accidens A, esse in subiecto: sicut etiam est communiter in propositionibus per se, quòd causâ inhærentiæ per se est in subiecto non in prædicato: non enim animal est causa, quare ipsum inest homini, quia tunc animalitas in alio, esset causa, sed humanitas est causa quare animal inest. Potest tamen esse, quòd inhærentia per accidens reducatur ad inhærentiam per se, vel ex parte subiecti, vel ex parte prædicati. Vnde arguendo ad alteram partem est fallacia consequentis: reducitur autem ad illam, vt ad causam sine qua, non est vera; sed non vt ad causam necessariò inferentem. Aliter enim omne per accidens esset necessarium, quia ex necessario, non sequitur necessariò, nisi necessarium: vnde communiter ad concludendum inhærentiam per accidens, si assumatur propositio per se, oportet coniungere aliam per accidens.

Contrà: A, est propositio per accidens. Si concedatur, accipietur vna præmissa per accidens: & illam concludens per aliam: ergo est ire in infinitum in propositionibus per accidens. Responso: est aliqua per accidens prima, quæ non potest concludi: non prima simpliciter, quia omni tali est alia per se prior: sine qua illa per accidens non est vera, sed non per quam. Vnde 1. Poster. cap. vlt. habetur quòd contingit opinari propter quid, & quia; vnde vbicunque est ordo, est aliquid primum in illo ordine: licet toto illo ordine sint alia priora. Detur etiam quòd est *vnum* per aliud, vnde illud quo aliud est *vnum*, non est *vnum*: sicut albedo non est alba, vel si sit *vnum*, est *vnum* per se primo modo: nec sequitur; ergo standum in primo: non enim eodem modo est vnitas idem sibi & subiecto quod substat vnitati. Contra istam responsum, quia Philosophus in isto lib. 4. cap. tex. comm. 14. arguendo secundò contra negantes primum principium facit hanc consequentiam: Si nullum sit prædicatum substantiale, sed accidentale omne, itur in infinitum; ergo à simili hoc de vno. Ad illud dicendum, quòd Philosophus arguit benè, quia si nullum prædicatum esset per se primo modo, tunc nullum secundo modo, quia omnis propositio vera secundo modo per se, reducitur ad aliam veram per se primo modo, & si neutro modo prædicaretur aliquid per se omnia prædicantur simpliciter per accidens: & tale reducitur ad aliud: & ita in infinitum: sic non est hic.

Subiectum magis, vel minus aliud à prædicato, tribus modis.

B. est A. per accidens, ergo aliud est A per se, non sequitur.

In propositionibus per se causa inhærentia est in subiecto.

Quomodo inhærentia per accidens reducitur ad per se.

6

Datur propositio per accidens prima.

Id quo aliud est vnum, non est vnum, in se.

Prædicatio per se secundo modo reducitur ad primum modum per se.

Numerus est multitudo mensurata vno.

Per accidens dicitur sex modis, quot per se.

Homo est risibilis per aliud, exponitur.

SCHOLIUM II.

In fauorem Auerois tenentis ens & vnum non distingui, impugnat rationes adductas pro Auicenna à num. 2. & respondet ad argumenta principalia suadentia hac inter se distingui.

7

Contra opinionem Auicennæ contra primam rationem sequitur ex illa quòd ens & vnum non conuertuntur. Hoc haberi potest ex prima ratione pro opinione, quia non prædicantur de eisdem, contradicit sibi ipsi, quia dicit 7. Metaphys. cap. 1. a. *ens & vnum parificantur in predicatione, quia quicquid, &c.* Item Boëtius in lib. de Ente & Vno, omne ens siue compositum, siue simplex est vnum. Quantum ad tertiam rationem, improbarur quòd vnitas non significet indiuisiōnem: priuatio est posterior habitu, vnitas prior multitudine; ergo vnitas est pars essentialis, & pars prior. Quantum ad secundam & quartam simul, quòd vnitas non sit determinati generis, sicut ipse dicit, quia tunc hæc nugatio *ens vnum*; quia quicquid est determinati generis, genus prædicatur de eo primo modo, & illud genus est ens, siue vniuocè, siue æquiuocè dicatur ens; ergo addendo illud determinatum enti, idem bis dicitur, quantum ad secundam & quartam. Item, si vnum sit determinati generis scilicet quantitatis; ergo illud genus prædicatur de illo in abstracto, & de genere in abstracto ens; ergo vnitas est entitas de primo ad vltimum. Item, vnum parificantur in predicatione cum ente, aut est conuertibile essentialiter, quod non potest, si sit determinati generis species; aut vnum prædicatur de ente per se secundo modo. Tunc idem prædicatur de se per se secundo modo, quia idem erit passio sui ipsius. Consequentia patet, si vnum sit passio entis in communi, erit passio illius generis in quo est vnum; & quicquid est passio superioris, est passio inferioris, & sic idem passio eiusdem, si rationes concludant.

8

Ad primum in oppositum, dico quòd hæc est vera, *Tantum vnum est ens*, siue *vnum* accipiatur pro eodem significato, siue in communi. Ad aliud, quòd Parmenides voluit quòd tantum vnum determinatum ens esset, & illud immobile. Ad aliud in contrarium, quòd non valet, *Tantum vnum, ergo tantum hoc vnum*. Ad probationem primæ consequentiæ, conceditur primus processus vsque illuc: *hoc ens est vnum*: sed cum pronomen demonstratiuum non sit syncategorema, sed pars terminati, vt habetur super Priora, dicendum quòd propositio singularis, conuertitur in indefinitam: tamen de hoc non est vis. Ad exponentem negatiuam nihil aliud ab A; ergo nihil aliud ab hoc A, est fallacia Consequentis, quia sequitur amoto significato, & non econuerso, ergo sic arguendo destruitur antecedens. Ad probationem negandum est: Omne aliud ab A, ergo omne aliud ab hoc A, propter idem. Ad probationem, concedo quòd singulares primæ vniuersalis inferunt aliquas singulares secundæ; omnes scilicet illas, quæ sunt alix ab A, sed non inferunt omnes: multa enim sunt alia ab hoc A, quæ non sunt alia ab A. Vnde ex illis singularibus secundæ, quæ sequuntur ex singularibus primæ vniuersalis, inferendo secundam vniuersalem est fallacia Consequentis ab insufficienti, sicut hic: *Omnis homo currit, ergo isto & ille currunt, &c.* & vltra; ergo *illud animal currit & illud, &c.* & vltra; ergo *omne animal currit*: est fal-

Tantum vnum est ens, exponitur.

lacia Consequentis. Multæ enim singulares secundæ vniuersalis deficiunt, quæ non sequuntur ex singularibus primæ vniuersalis. Ad aliud, quòd simpliciter vnum non conuertitur cum ente simpliciter, quia vnum non dicitur de suo opposito scilicet multitudine: tamen vnum aliquo modo conuertitur cum ente, quia omne ens est vnum simpliciter, vel secundum quid. Ad aliud, quòd illud quòd significatur per vnum non est relatio, sed relatio superadditur ei, sicut similitudo albedini. De hoc quære li. 5, q. 2. vel 3. quæ mouetur capitulo de Ad aliquid.

Vnum quomodo conuertitur cum ente.

SCHOLIUM III.

SOLVIT in fauorem Auicennæ tria argumenta contra ipsum facta, n. 7. sed eundem aliis duobus argumentis impugnat, & tandem pro eo resoluit, ens, & vnum non dici conuertibiliter, si sumatur vnum strictè; alioquin multitudo foret vna: conuertuntur tamen, sumendo vnum secundum quid, vel ut disiunctum contra suum oppositum; quomodo finitum, vel infinitum conuertitur cum ente. Soluit consequenter ad hoc argumenta ad oppositum ex Philosopho, & duo argumenta propria posita n. 10.

Ad rationes contra opinionem Auicennæ, dicendum quòd concedit conuertibilitatem non essentialiter, vel essentialiter, sed quòd idem sunt subiecto, non secundum essentialitatem: quia si sic, multitudo secundum quòd multitudo, non esset ens, quia multitudo secundum quòd multitudo non est vna; ita quòd sit essentialiter prædicatio, sed vnum accidit multitudini: conuertuntur ergo non tamen essentialiter, vel secundum essentialitatem. Ad aliud Boëtij: quòd omne ens simpliciter, vel secundum quid, est vnum: & hoc Auicenna concedit. Ad aliud: cui inest indiuisio naturaliter prior est eo cui inest diuisio, & illud est pars multitudinis: tamen conceptus nominis est indiuisio. Contra: illud quòd est pars per se multitudinis est aliquid posituum, ex dictis, si idem essentialiter est cum ente, tunc vnum ens erit nugatio: si autem aliud posituum ab illo quòd dicit ens, imponatur nomen illi positiuo: illud nomen non significabit priuationem. Respondeo: aliud posituum est, sed quia incognitum est, idè innominatum, vel non nominatum positiuè, sed priuatiuè: vnde non tantum includit positiuum, quòd est ens. Ad alias duas simul, quòd idem concludunt contra aliam opinionem de vno quòd est principium numeri. Si ergo vnum in communi non sit determinati generis: ergo nec vnum quòd est principium numeri, si illa valent. Ad formas, quòd si non ponit aliud vnum quàm vnum principium numeri, non est nugatio, quia non est alicuius generis vt species, sed vt principium generis, nec genus includitur in intellectu illius, nec ens vt est in illo genere. Ad secundam similiter: vnitas illa non recipit prædicationem per se alicuius generis. Aliter: dato quòd sic, non tamen in abstracto, nec de genere, nisi in abstracto prædicatur entitas. Ad aliud scilicet tertium quòd est passio cuiuslibet speciei in illo genere, non tamen sui ipsius, quia non est species, nec indiuiduum.

9
Ad argumenta posita num. 7.

Contra Auicennam aliter arguitur, quòd si vnitas est determinati generis ex quo non concedit ens & vnum idem essentialiter, tunc hæc est prædicatio per se secundo modo, *Albedo est vna, color est*

10

Si vnum est passio, quantitas videtur posterior omnibus generibus.

est *vnum*; ex quo sequitur quòd Quantitas sit posterior omnibus aliis Prædicamentis, quia vnitas est prior omnibus speciebus Quantitatis, quia est principium Quantitatis solum. Sed vnitas est posterior omni genere, quia omnis passio est posterior subiecto: & *vnum* est passio cuiuslibet generis; ergo Quantitas est posterior omnibus nomina generibus, vel Prædicamentis. Item, substantia est prior accidentibus; ergo prior quantitate; ergo potest intelligi sine quantitate, quia sic est vna & sic possunt tunc intelligere eam eandem sibi ipsi, & diuersam ab alia, quia illæ relationes sunt immediatè fundatæ super essentialia substantiæ, sed impossibile est intelligere identitatem essentialiam, & diuersitatem sine vnitate essentiali & multitudine; ergo talis vnitas, & multitudo est sine quantitate.

Ens & vnum non conuertuntur nisi quòd eadem sensu.

Dicendum ad quæstionem, quòd non conuertuntur propter rationem tactam, quæ fuit secunda ad primam partem quæstionis, quæ etiam fuit prima pro opinione Auicennæ, nisi sit vnum simpliciter, vel secundum quid. Hoc disiunctum conuertitur, sicut potentia, vel actus cum ente, non alterum per se, nec sunt idem essentialiter propter negationem, & propter prædicationem in abstracto, tum de se, tum quia ens in abstracto prædicatur de aliquo, de quo non vnum, sicut de multitudine. Ad rationes pro intentione Philosophi est, quòd ad eandem scientiam pertinet considerare de subiecto, & de passione disiuncta, sicut de ente, & de uno vel de multo, & de vtraque parte seorsum; vnde ibi intendit probare quòd ad eandem scientiam pertinet considerare de ente & uno. Ad hoc probandum non requiritur pro antecedente, quòd *vnum* sit idem essentialiter *ens*: nec etiam quòd conuertibile cum ente, sed quòd ipsum disiunctum contra oppositum conuertatur cum ente, & ex hoc sequitur conclusio Philosophi.

11

Ens & vnum quo sensu conuertuntur.

Et tunc ad argumentum, quòd non sunt idem nec simpliciter conuertibilia essentialiter vnum & ens: quia dicit Philosophus quòd consequuntur se sicut principium & causa. Et quòd dicit quòd idem est dicere *ens homo* & *vnum homo*. Dicendum, quòd sunt vnum subiecto, quia idem dicitur cum dicitur *homo* & *risibile*. Ad aliud, quòd cuiuslibet substantia est vna, non secundum accidens, verum est, quia non per aliud: tamen non ponitur primo modo per se de eo, sed secundo modo sicut passio de subiecto. Et potest dici, quòd *vnum* est determinati generis, sicut dicit Auicenna cuius probatio est: accipio *vnum* in genere substantiæ, quòd est passio, illud est aliquòd ens: aut ens in subiecto, aut ens non in subiecto. Licet enim *homo albus*, & *homo non albus*, non contradicant: tamen circa hominem album, & non album, contradicunt: à simili contradicunt circa ens in subiecto, & non in subiecto. Si secundo modo, tunc est substantia: vel ergo eadem cuius est vnitas, vel alia: non alia, quia vna substantia non est passio alterius: nec eadem, quia nulla est passio sui: sed si sit ens in subiecto; ergo est accidens in aliquo genere determinato. Concedo tunc quòd omne vnum est determinati generis scilicet Quantitatis: sicut enim omne aliud à Deo, dicitur creatum; ita quòd creatio passio, dicitur proprietas entis creati, & tamen creatio est vnus generis, vt relationis, & determinata species in illo genere: sic vnum potest esse determinati generis, & tamen conuenire toti enti simpliciter, vel secundum

Substantia est vna per se.

Vnum an determinati generis.

Creatio est passio entis creati.

quid. Nec eius ratio per se variatur propter diuersitatem subiectorum quibus inest: alioquin æquale & simile non esset in genere: quia insunt rebus cuiuslibet Prædicamenti, vel generis; vnde hoc nihil concludit contra Auicennam.

Ad rationes duas in contrarium. Ad primam respondeo, quòd omnis passio præter hoc quòd est passio, est aliquid in se: similiter de Relatione potest concedi, quòd fundatur super omne Prædicamentum, sed considerata, vt est Prædicamentum secundum se, prius est, quàm secundum quòd est passio: vnitas autem secundum se considerata, prior est quocunque alio accidente: licet ergo posterior sit subiecto in quantum passio, secundum se tamen est prior. Vel aliter sic, quòd est ordo essentialis quantitatis ad substantiam, & in comparatione ad substantiam, dicitur quantitas prior aliis accidentibus, quia immediatè inest substantiæ, quàm aliquòd aliud accidens: ordo autem aliorum accipitur secundum id quòd est in ipsis essentialia, siue principia, non secundum aliquid accidentale ipsis: accidentale autem est sibi comparari ad alia genera accidentium. Ad aliud, quòd si tantum intelligas substantiam, non intelliges identitatem, nec diuersitatem. Sed si velis intelligere relationem, necessariò præintelliges aliquid prius relatione, posterior tamen substantia, scilicet fundamentum relationis, & dabo tibi fundamentum, scilicet vnitatem: quia sicut vnitas applicata supposito, facit vnitatem suppositalem, ita applicata essentiali facit vnitatem essentialiam: & tamen vnitas semper est passio, & in genere Quantitatis. Nota, quomodo hoc intelligitur, habes lib. 3. q. 3. vel 2. c. de Ad aliquid: quia etiam vnitas secundum gradus variatur.

12

Vnitas an prior aliis generibus.

Intelligens relationem intelligit aliud.

Contra istam responsum: nullo alio intellecto alterius generis ab homine & asino, potest formari hæc propositio vera, *Homo est homo*, & *Homo non est asinus*: affirmatiua non est vera: nisi ex identitate terminorum, siue extremorum; nec negatiua, nisi ex diuersitate; ergo identitas & diuersitas prius intelliguntur. Responso: hæc est ordo; primò concipitur *homo*, concipitur *asinus*. Secundo concipitur *homo est homo*: *asinus est asinus*, & per has affirmatiuas primas, vel per alteram istarum, concipitur negatiua, *Homo non est asinus*. Hoc habetur non concipiendi aliqua extrema aliorum generum, post hoc concipitur primo, *homo est vnum*: *asinus est vnum*, & post hoc secundò, *asinus est sibi idem*, & *homo sibi*, tertio quia *vnum*, & *vnum homo*, & *asinus*, sunt multa, consequenter diuersa; vnde falsum est illud, veritas affirmatiuæ est identitas extremorum; & negatiuæ, est diuersitas, imò magis è conuersio, vt patet ex dictis.

Hæc propositio: homo est homo, an prius vera quàm vna?

SCHOLIUM IV.

MOYET *quatuor dubia*. Primum, an vnum dicat aliquid positiuum, & responder affirmatiuè, quòd tenet 2. dist. 16. nu. 17. Secundum, an conuertatur cum ente, & affirmas etiam, non obstantibus multis, quæ in discursu quæstionis in contrarium adducta sunt, & in fine resoluunt iuxta Auicennam, ens non diuidi propriè in vnum & multa, vnde de multis non dicitur ens, sed entia.

Notandum, quòd hæc quæstio de ente & vno habet tot difficultates. Prima: an vnum dicat aliquid positiuum? si sic, Secunda, an conuertatur

13

eum ente? si sic. Tertia an illud quod conuertitur cum ente sit vnum quod est principium numeri, vel sit aliquid simpliciter transcendens? Quarta an aliquam aliam rem dicat ab ente? & hoc est commune dubium de omnibus transcendentibus vero & bono &c. vel si vnum principium numeri, dicat aliam rem ab eo cuius est? & hoc pertinet ad quæstionem de Prædicamentis, si dicant diuersas essentias.

Quantum ad primum, habes supra q. 2. ibi non in summa. Et confirmatur per Auic. 3. Metaph. suæ 3. c. Si quis dixerit quod multitudo cõponitur ex rebus, quæ non sunt vnitates, sicut ex hominibus, dicemus quod hæc res non sunt vnitates, sed res substantes vnitatibus: sic etiam non sunt multitudo, sed res subiectæ multitudini; ergo præter humanitatem vnitates, quæ est per se pars multitudinis, est aliquid positiuum. Confirmatur: priuatio nullam perfectionem ponit: vnitates ponit, quod probatur: quia in quolibet perfectius est ipsum, quam non ipsum: diuisio enim vbique notat imperfectionem: tum quia in imperfectionibus nunquam reducuntur aliqua ad summum tale: sicut nec est summum malum, sed omnia vna reducuntur ad summum vnum: tum quia priuatio non recipit magis & minus, aliquid autem est magis vnum alio, vt simplex composito. Auicenna 3. Metaphysicæ c. 2. g. quod dicatur priuatiuè Aristoteles 10. Metaph. t. c. 9. cap. 4. probat magis sensibilem esse multitudinem: & Auicenna 3. Metaphysicæ, cap. 3. b. multitudo prior est ad imaginandum.

De secundo sic: Auicenna 3. Metaph. 2. g. & 7. lib. c. 1. a. nec valet illud contra, de diuisione per vnum & multa: non enim est diuisio propriè per opposita. Auic. 3. Metaph. c. 6. quod nullo modo in se opponuntur, sed est quasi diceretur, ens, aliud ens, aliud entia: sic potest diuidi vnum, & vna, ita quod multa propriè non sunt ens, sed entia: & ita quod non sit vnum, sed vna ipsa multitudo: sed non solum est ens in anima, sed in re propriè: ens est & propriè ens, Auic. 3. Metaph. c. 5. b. quod opponantur, & 10. Metaph. t. c. 9. cap. 4. Aristoteles dicit illa opponi, vt indiuisibile & diuisibile, & vt contraria, vt extenditur contrarietas ad disparationem, nec talem quæ est inter diuersas species, sed quasi inter indiuidua, quæ propriè dicitur discretio: vnitates enim non tollit multitudinem, nisi quia ponit vnitatem 3. Metaph. Auicenna c. 6.

Ad tertium articulum proceditur sic: videtur enim primò quod vnum principium numeri non conuertatur cum ente: quia vt probatur suprâ, vnitates quæ est principium numeri est vnitates continui. Confirmatur 3. Physic. t. c. 68. Numerus causatur ex diuisione continui. Item principium numeri non est vnitates, quia ab illo incipitur numerare: sic enim quinque esset principium senarij, quia ante senarium numeratur: ergo principium est, quia continet in se numerum, sed hoc non est nisi continuum, quia tantum ex eius diuisione fit numerus: tamen triplex est numerus, sensibilis, Mathematicus, & formalis, vltimus est in non continui: sed non nisi in participantibus aliquid idem, quia quodlibet mensuratur aliquo eiusdem generis: vnitates hinc mensurat. Item, Auicenna 3. Metaph. 5. b. Numerus non est multitudo, quia non continet in vnitates. Contra istud: sequitur quod sicut est dare minimum in numeris, ita in continuis, quia vtrobique in actu, sed non in po-

rentia: consequens est contra Aristotelem. Confirmatur quarto: super Gen. 3. de intellectione fenarij, quod intellectus respicit corpuscula obiecta à phantasia, quia illa sunt diuisibilia, vnitates indiuisibiles. Item, quicquid continuitatis est in continuo, totum manet in partibus realiter, & non manet vnitates illa quæ priùs; ergo illa continuitas non est essentialiter illa vnitates. Probatur prima, quia aliter diuisio videretur esse verè generatio. Similiter nihil est ibi nouum, vt videtur nisi punctus terminans. Item, essent tres species vnitatis, sicut sunt continuitatis longitudo, latitudo, profunditas. Item, quomodo albedo hodie, & cras alia in eodem quanto, erunt duo? Item, vnitates principium numeri verius conuenit cum puncto quam continuo, quia immediatè per. sicut est punctus. Item, accidens non potest abstrahi à per se subiecto, quia per ipsum diffinitur: numerus autem abstrahitur à continuo, quia Arithmetica prior est Geometria, 1. huius, & 1. Poster. t. c. 42. Sup. nu. 3.

Item, argumenta priùs facta in quarta ratione pro opinione Auicennæ contra probationes primæ opinionis: sic causatur, non sequitur, ergo tantum sic: numerus est enim, secundum ipsos, corporis celestis cum igne, quæ nunquam fuerunt eiusdem continui partes. Responso: omnia continua in quantum ex parte continui, nata sunt fieri vnum: licet non sit aliquando possibile, propter formas perfectissimas continuorum. Contra secundam probationem: si vnitates totius est principium numeri, quia continet partes, quæ diuisæ faciunt numerum, & cuiuslibet numeri vnitates est principium illius est pars: ergo vnitates totius est pars numeri causati per eius diuisionem, sed post eius diuisionem sunt duæ vnitates partium diuisarum, & præter hoc, vt probatum est, vnitates totius, igitur est principium, & ita pars; ergo binarius erit trinarius. Responso: non tantum est vnitates principium, quia ab illo incipit numeratio: sed quia ipsa est per se pars numeri, & in potentia ad formam eius: nullus autem numerus est per se pars numeri, vt habetur ab Auicenna 3. Metaph. 5. cap. vnde sex sunt semel sex, non bis tria. Quod dicitur de triplici numero non cogit, quia illa diuisio potest esse penes numerata: quia scilicet numerus est horum, vel illorum, non penes aliam & aliam rationem numeri in se: sicut idem numerus est sensibilis, & Mathematicus, licet aliter & aliter consideratur. Nota, primum argumentum contra hanc opinionem tangit dubium, an vnitates sit omnino non extensa, sicut nec anima.

SCHOLIUM V.

VNUM quod conuertitur cum ente, non distinguatur realiter ab vno, quod est principium numeri, neque facere cum eo numerum, quia est indifferens ad limitatum, & illimitatum. In fine inclinatur, quod vnitates quantitas est tantum rationis. Et idem de numero sentire videtur, de quo sic dubium est 1. d. 24. n. 2.

Quantum ad tertium articulum, relicta opinione hinc priùs improbata, notandum quod eiusdem non sunt duæ vnitates. Auicenna 3. Metaph. c. 3. ergo in quocumque est vnitates, quæ est principium numeri, in illo non differt realiter ab illa vnitates conuertibili cum ente: semper tamen conce-

Vnum esse positiuum.

Vide Scot. 2. d. 16. §.

Diuisio est imperfectio.

14
Ens conuertitur cum vno.

Ens non diuidi per vnum & multa propriè.

15

Numerus triplex, sensibilis, Mathematicus, formalis.

16

Continua que nata sunt fieri vnum.

Numerus nullus per se, est pars numeri.

Idem habet Arist. 5. Metaphysica 1. d. 19.

17

conceptus vnitatis transcendens generalior est, quia ex se indifferens est ad limitatum & non limitatum; vnitatis autem determinati generis necessitudo importat aliquid limitatum, sicut & quodlibet quod est in genere quocunque: sed vbi est vnitatis principium numeri?

Responsio: aut in quolibet creato, quia cuiuslibet creati est vnitatis limitata, & tunc subiectum illius vnitatis, est ens creatum, quod diuiditur in decem Genera, aut tantum erit in substantia, propter illud argumentum supra, vbi arguitur contra Auicennam. Et tunc tantum substantia, vt est genus generalissimum erit subiectum vnitatis realis, & non aliqua quantitas, nec accidentia posteriora: ne alia accidentia ponantur priora quantitate: vnitatis enim est simpliciter primum accidens, quia primum in quantitate, quæ prima est respectu aliorum. Istius disiunctiæ fortè prima pars est verior, quia argumenta pro secunda satis soluuntur potest. Nec vnitas principium numeri ponitur prius vnitatis transcendente. Si ergo illa vnitatis transcendens potest esse vt passio posteriorum generum accidentium, quare non vnitas, quæ est principium numeri, non repugnant sua prioritate inter accidentia? Confirmatur: non videtur contra primitatem accidentis inesse subiecto posteriori, non vt primo subiecto, sed vt contento sub primo, dummodò primum subiectum sit aliquid commune ad subiectum simpliciter posterius, & simpliciter prius.

Tenendo ergo dextram partem disiunctiæ sequitur quod in omni creato vnitas, conuertibilis cum ente, realiter non differt ab vnitatis de genere Quantitatis, licet semper, vt dictum est, conceptus vnus transcendens sit generalior: quia verò nihil potest esse pars numeri, nisi in quantum limitatum, quia de ratione partis, est possibilitas ad formam totius, & vnum in quantum conuertibile cum ente, non dicit limitationem, idè ex tali, in quantum tale, non fit numerus, nec multitudo aliquo modo vna, sed sola aggregatio, sicut habetur in Henrico de Gandauo, de denario Prædicamentorum. Vnitatis verò Quantitatis, quia per se dicit aliquid limitatum, idè est per se pars numeri, & omnis multitudo, si numerus tantum est in anima, non habet partem realem, sed tantum vnitatem vt intelligitur, & sic est limitata. Vnde in re nulla est vnitas nisi transcendens: omnis ergo multitudo creatorum realiter est numerus, licet non in quantum ex vnitate conuertibili cum ente, sed in quantum ex vnitate de genere Quantitatis, quæ duæ vnitates non sunt duæ realiter in creatoris, vt dictum est. Sed hæc positio habet negare Deum, & creaturam esse duo dualitate, quæ numerus est, vel multa aliqua vna multitudine, quia omnis multitudo vna numerus est. Sed tantum concedet ipsa duo esse aggregatione; non quia non conueniunt in aliquo vno vt in ente, sed quia aliqua vnitas Dei est illimitata, quod est contra rationem partis numeri. Sed quomodo est tunc numerus personarum in diuinis? Respondeo, quod est limitatio distinctionis, & remotio imperfectionis. Per primum est hic & non aliud, per secundum est sic perfectum, & non omnino. Primum est vnitatis vt est pars numeri: non secundum; sic patet quomodo soluuntur duo præmissa. Item, hæc positio si non vult ponere vnitatem creatorum, realiter esse accidens, habet

ponere eam naturaliter saltem posteriorum quocunque ente cuius est, & ita non differre genera secundum essentias, cuius contrarium tenetur in quinto q. 4. Respondeo: nulla vnitas realis est in genere Quantitatis, nec etiam vt principium, sed tantummodò fortè vnitas vt intelligitur, & est pars numeri, quæ est quantitas rationis non realis.

SCHOLIUM VI.

SENTENTIA Auicenna, vnum esse accidens, & consequenter ab ente re distinctum, suadetur, & argumenta Averrois in contrarium, soluuntur.

Quantum autem ad quartum articulum, siue de vno transcendente, siue de vno principio numeri, per Auicennam fuit numeri denominatio, quod omnis numerus sit accidens. Item, sicut arguit 3. Metaph. c. 3. quod vnum nec genus, nec differentia est, sed præsupponit naturaliter ens in actu specifico, & est in illo non sicut pars, & impossibile est esse sine illo, hic videtur definitio accidentis. Item 7. Metaph. cap. 1. multitudo, in quantum huiusmodi, non est vna. Contrà: duo sunt argumenta Aristotelis cum confirmatione per Commentatorem. Item, illud hic supra de identitate. Item, omnis perfectio simpliciter, quæ est entis, in quantum ens, perfectiori modo est in perfectiori ente. Probatio: quia perfectissime in primo ente hic sunt simpliciter perfectionis: substantia est perfectius ens simpliciter; ergo perfectiori modo vna, quam accidens: sed hoc non esset, si accidens esset idem vnitati essentialiter, & non substantiæ: quia tunc primum ens non haberet perfectissime omnia, quia non sibi idem essentialiter. Sed hæc ratio est contra responsum quæ daretur ad rationem Commentatoris, quod statim in secundo, non in primo. Item, omnis perfectio, quæ est in effectu, si est illimitata, ita quod entis, in quantum ens, formaliter est in causa, & perfectius quam in effectu: hic sunt talia, & substantia causa accidentis, &c. Item, accidens sicut secundum esse præsupponit subiectum ens, ita secundum vnitatem præsupponit subiectum vnum. Item, si verum ponatur obiectum intellectus, & bonum voluntatis, sequitur quod ens erit tantum intelligibile, per accidens, & diligibile: hoc videtur inconueniens; quia ens primo imprimatur in anima, secundum Auicennam 1. Metaph. cap. 5. & esse maxime diligimus. Hæc ratio videtur contra concedendam primam propositionem suppositam sustinendo opinionem Auicennæ.

Ad argumenta in contrarium. Ad Philosophum, quod significant eandem naturam, sicut passio est eadem natura subiecto, vel significans ens per se, & vnum ex consequenti, sicut nomen impositum passioni importat subiectum. Ad primam rationem, non separantur sicut passio & subiectum. Contrà: contradictio videtur quod separantur: quod non esset, si essent duæ res, cum sint absolutæ. Item, eadem generatio videtur lapidis, entis, & vnus, &c. alioquin quocunque generatur substantia, erunt simul duæ, vel decem generationes, sed vna non terminatur per se, nisi ad vnam essentiam. Ad primam: fortè maioris potentia est posse facere res absolutas omnino inseparabiles sine contradictione, quam non posse:

19
Diffinitur in 9.
Sup. num. 1.
4. Met. l. c. 3

20
Quomodo ens & vnum significant eam dem naturam?

In quo est vnitas principium numeri?

Vnitatis passio entis non differt realiter ab vnitate quantitatis.

Omnis multitudo finita, est numerus.

Deum & creaturam an facimus numerum?

Quomodo numerus personarum est in Deo?

Maiores potentia facere absoluta inseparabilia, quam non facere.

Substantia sanium generatur per se.

21

Æqualitas proportionis inter ens & unum.

Ex ipso Scoto.

An perfectio esse sit in causa?

22

Quale accidens est unum?

posse: quia primū est supra duas differentias, alias scilicet unitates separabiles, alias inseparabiles, aliter non posset, nisi tantum super vnam differentiam, scilicet super unitates separabiles. Exemplum: maioris potentia est posse facere res per se entes compossibiles, & aliquas nullo modo compossibiles, quantum posse facere vnum membrum: aliter non est contradictio ens fieri sine unitate, &c. sicut nec intelligit Auic. 5. Metaph. *Quiditas est tantum quiditas.* Ad secundum non est eadem generatio nisi substantia per se, alia non generantur nisi per accidens, quia consequuntur ad substantiam generatam, sicut de aliis proprietatibus. Ad secundum argumentum, cuiuslibet substantia est vna per se non primo modo, sed secundo, etiam secundum Aristotelem, quia ista sunt passiones entis, in quantum ens. Ad argumentum Commentatoris, standum est in secundo, non in primo.

Si obiicitur contra hoc, quia 10. huius, t. c. 6. & 7. ens & unum æqualiter consequuntur omnia, &c. Responso. Æqualitas proportionis est inter ens & unum: quia sicut aliquid consequitur ens, sic proportionabiliter unum consequitur ipsum: sed non est æqualitas in consequendo hæc & illa, ita quod sit æqualitas in consecutis, requiritur expositionem ibi in 10. Contra: si unum ex sua ratione sit accidens enti; ergo cuiuslibet enti erit accidens. Respondeo: vbiusque erit accidens, sed non cuiuslibet per accidens est idem, sed substantiis, & aliis à se, sic per accidens erit, quod non idem essentialiter: sibi autem est idem essentialiter. Ad aliud de perfectione simpliciter: Respondeo: perfectiones simpliciter, quæ præsupponunt vbiusque naturam entis per se completam in se, non magis identicè insunt enti per se, quam enti in alio: nisi illud ens per se sit infinitum: tunc enim quicquid ei inest magis identicè inest, quam cuiuslibet alij. Ratio primi est: quia tales perfectiones ex ratione sui semper sunt accidentia, sic quod ex se non habent plus identificari substantiis, quam vt accidentia. Sed si sint alij cui non accidentia, vel plus identificentur quam accidentia, hoc est propter illimitationem substantia, in qua sunt. Quamuis autem substantia creata ponatur alia unitate continere, puta omnia sine quibus sua essentia non intelligitur, perfecta, tamen illa quæ ex ratione sua sunt extra essentiam, non continebit unitate: cuiusmodi sunt ista; ita quod distinctio unitate contentorum præcedentium intellectum, similiter & confesum nulla videtur.

Ad aliud de causa; forte verum est de causa effectiua non originante, vel saltem non de subiecto: & tunc ista accidentia effectiue causantur à producente substantiam. Aliter quod maior est vera de perfectione simpliciter illimitata, quæ scilicet ex ratione sui non exit genus per se entis, nec cadit in accidens, aliter non est vera, nisi de causa simpliciter infinita. Ad aliud de subiecto, vnitas non est accidens consequens esse, sed tantum essentiam, sicut forte ipsum esse est accidens: tale accidens tantum quiditatem subiecti præsupponit, non aliquam dispositionem additam. Aliud non est nisi contra tenentes hypotheseim de obiecto. Aliter illud argumentum est contra alios: quia quantumcumque sit identitas realis unitatis per entitatem nihil valet ad saluandum ens per se intelligi, si verum sit obiectum: quia tanta differentia est quantum ad intellectum, ac

si esset differentia realis, quia isti sunt ita diuersi conceptus de vero, & de ente, quasi essent duæ res in eodem. Pro illa opinione Auicennæ sunt illa quæ ponuntur in 5. q. de numero Prædicamentorum. Contra secundam opinionem quære ibi. Similiter alia argumenta, ad quæ nunc est responsio, sunt aliquo modo contra partem oppositam de continentia unitate, quia saltem entitas, prior est naturaliter illi perfectionibus unitate contentis: arguebatur ergo de illa in quantum prior est.

SCHOLIUM VII.

CONTRA allatam sententiam tria facit argumenta, & soluit, notando illa falsè ab Auerroë tribui Auicennæ, qui tantum voluit unum esse accidens, id est, extra essentiam entis; & susinendo unum non distinguere realiter ab ente, neque solum ratione, quod idem est, ac distinguere ex natura rei, vel formaliter; soluit quinque argumenta hoc eodem dub. 4. allata, quatenus contrariatur huic sententia. Vide Anton. Andr. hic q. 3. & Ant. Trombetam q. 3. qui clarius non nihil ista tractant.

Contra opinionem Auicennæ arguitur: quia impossibile est aliqua mutuo sibi accidere; ergo veritas non esset vna, nec vnitas vera, & hoc est querere quis sit ordo per se istorum accidentium, quod primum, quod secundum: & ita secundum non erit subiectum primi. Item, processus in infinitum, quia istæ res in aliquo conueniunt, & non sunt omnino idem; ergo in aliquo differunt: quæro ergo quo? illud adhuc erit alia res ab vtroque, & conueniet cum illis, & differet, & erit dare quo etiam: sic infinitæ res. Item, pluralitas nunquam ponenda est sine necessitate 1. Phisic. t. c. 59. hic nulla necessitas. Probatio, ista ex ratione sui non sunt accidentia, quia cum secundum eandem rationem formaliter sint in Deo, essent ibi accidentia: ergo quod sint accidentia, non erit nisi quia substantia non potest ea unitate continere. Sed si alia potest unitate continere, multo magis ista, quæ omnem entitatem inseparabiliter sequuntur; ergo, &c. Item, quomodo posset Deus separare ab hoc suam entitatem, & dare sibi aliam; tunc videretur quod maneret idem & aliud.

Ad primum istorum: sicut oportet secundum aliam partem dare ordinem istorum secundum naturam, ita quod vnum immediatius inest essentia, quam aliud, ita dabitur hic ordo: & tunc ens per se denominabitur à quolibet; primum etiam forte à posteriori, sed posterius à priori, non nisi per accidens. Ad secundum patet responsio supra, vbi responsum est ad illud argumentum de conceptu entis, per quid distinguatur. Ad tertium videtur necessitas quod quicquid est posterius quiditate perfecta in specie sua, accidens sit si illud est receptium accidentium, per hoc excluditur Deus.

Nota ergo quod argumentum de obiecto intellectus simpliciter commune est vtrique parti. Similiter illud de ordine istorum. Similiter alia possunt aliquo modo adduci, eo modo quo ponitur ibi differentia. Nota etiam, quod opinionem istam de diuersitate reali non oportet imponere Auicennæ, licet Auerroës videatur sibi imponere: quæcumque enim dicit Auic. 3. Metaph. sua,

vel 7. de hac materia exponi possunt, quòd accidens est quicquid est extra per se intellectum quiditatis, sicut ipsemet loquitur in suo *quiditas est tantum quiditas, nec uniuersalis, nec particularis*, &c. hoc est, nullum istorum actu includitur in intellectu quiditatis; sed quasi prius naturaliter presupponit quiditatem, sed fortè hoc non necessariò ponit quòd sint accidentia, sed vnitiuè contenta.

Sustineri ergo potest opinio illa de identitate reali sic, quòd sicut essentia diuina infinitas perfectiones continet, & omnes continet vnitiuè, sic quòd non sunt aliæ res: sic essentia creata potest aliquas perfectiones vnitiuè continere: tamen quælibet in Deo est infinita, & idèd propriè non potest dici pars vnus totalis perfectionis: Nec ab aliquo potest sumi ratio generis & differentia quæ semper per se importent partem perfectionis speciei passibilem & actiuam, & idèd perfectionem limitatam: in creatura quælibet perfectio contenta limitata est, & limitatior essentia continente secundum totalitatem constituta; idèd quælibet potest dici pars perfectionis, non tamen realiter differens quòd sit alia natura, sed alia perfectio realis, alienitate, inquam, non causata ab intellectu: nec tamen tanta quantam intelligimus, cum dicuntur diuersæ res, sed differentia reali minori, si vocetur differentia realis omnis non causata ab intellectu. Exemplum huius, quale in continuo, in quo sunt multæ partes, ista multitudo est realis, sic quòd non causata à ratione: non tamen tanta, quantam hîc intelligimus, diuersæ res; sed minor realis, quia multitudo non simpliciter diuersorum, sed aliquatè diuersorum, in vno tamen toto contentorum. Sic intellige hanc differentiam hîc, nisi quòd hîc per identitatem quælibet perfectio contenta est ipsa continens: licet hîc ut præcisè, non est illa ut tota. In continuo autem nulla pars simpliciter per identitatem, est ipsum totum: de ista contentia vnitiua & differentia contentorum quære, &c.

Ad argumenta ergo in contrarium. Ad primum, non est nugatio, quia diuersis perfectionibus nomina imponuntur, quare nulla in parte intellectu alterius clauditur. Ad secundum, denominatio propriè est: quia præsupponitur natura in se perfecta: non tamen denominationio ab alia natura, quia hîc vnitiuè continetur. Ad tertium, dicere omnem numerum substantiarum esse substantiam, videtur inconueniens, quia illa forma numeri, qua numerus est ens, & vnus, non est aliqua substantia; potest enim substantiis adesse & abesse ipsis manentibus; ergo omnis numerus est accidens, sed non omnis vnitas, nisi illa sola quæ est accidentis. Contrà: quomodo substantia est pars accidentis, cum totum non possit in aliquo esse: nisi pars sit in aliquo, & ita nisi sit accidens? Respondeo, numerus ratione discretionis, quæ forma est eius, est accidens, vnitates verò non sunt per se partes eius: quia ipse est forma simplex, sicut aliud accidens, sed vnitates sunt quasi partes subiecti eius, quia subiectum eius est aliquid continens partes, in quibus est numerus per se, non autem in aliqua vna, & hoc distinguit numerum ab aliis accidentibus. Contrà: si subiectum eius habet partes; ergo est quantum, qua quantitate? non illa; ergo continuitate, hoc negas. Ad quartum patet, quomodo

concludit accidentalitatem, hoc est extra essentiam per se. Ad quintum, multitudo non est vna per se primo modo, sic intellige in quantum, sed per se secundo modo: est autem ens primo modo; ergo non idem per se intellectus entis & vnus. Ad argumenta contra opinionem, in quæstione de distinctione Prædicamentorum, quære ibi resolutionem.

Contra istam viam secundam, videtur sequi ex ipsa, quòd nihil potest perfici ex diuersis essentiis. Probatio, qua ratione essentia creata potest vnitiuè continere aliquam perfectionem, eadem ratione & omnem, sine qua non potest essentia esse perfecta, & ita nulla differentia substantiarum, qua ratione etiam vnus accidens continet, ut vnitatem numeralem, eadem ratione & alia: & ita quælibet erit simplex non habens in se multas essentias. Respondeo: compositio concluditur per viam separationis. Probatio: si A transmutatur manente B hæc differentur essentialiter. Hoc medium est de loco de materia respectu formarum, de substantia respectu quantitatis. Vltrà, quando fortè est intransmutabile, adhuc non concluditur identitas essentialis: sicut si circulus semper esset in aère. Sed tunc considerandum si aliquid eiusdem rationis sit alibi, & ibi sit accidens; ergo hic, quia quod vni est accidens, illud manens eiusdem rationis, nulli est substantia. Exemplum de peripicuitate in cælo & electro. Vltrà, quando fortè alibi nusquam inuenitur, ascendendum ad eius genus, & alicuius alterius: & considerandum est de illo quòd per se respicit illud genus, si est essentialis coniunctio quòd non ostenditur de alia specie comparata ad aliam speciem: verbi gratia, Socrates iunior dicit, si forma circuli nunquam esset extra materiam auream, adhuc autem non esset de essentia circuli; ergo nec prima via valet, nec secunda, hîc ergo est vtendum tertia. Similiter se habet figura in genere, ad materiam sensibilem in genere, & circulus ad hanc materiam auri, & quælibet alia figura ad suam materiam; sed de essentia trianguli non est lignum; ergo à simili, nec de essentia circuli aurum, demus quòd sit proportionabilitas. A quibusdam additur quando ista habent proprias virtutes actiuas, & proprias actiones: tunc non est contentia vnitiua, quando etiam aliquid prius potest esse sine aliquo posteriori in existentia actuali: tunc non est contentia talis: exemplificat de forma elementari respectu formæ mixti.

Contra hanc additionem: Si alia essentia potest in se continere plures perfectiones diuersas formales, & quamlibet consequitur propria virtus actiua, & propria actio. Primum tunc non valet, nec secundum, quia semper perfectio superioris potest inueniri sine hoc inferiori; ergo nunquam vnitiuè continebatur. Antecedens patet, quia in alio inferiori inuenitur. Ad argumentum illud de compositione, diceretur fortè ab aliquo, quòd nunquam potest concludi compositio substantiæ, nisi ex materia vna & forma vna: & materia concluditur extranmutatione, sed de accidentibus est aliud, quia manente vno non variato, aliud quandoque variatur, & quandoque è conuerso. Nota pro tertio argumento, ad quod responderetur suprâ, quòd numerus est accidens simplex non habens materiam nec formam, sicut nec albedo; ergo est essentialiter

26

1. Physic. t. c. 27.

7. Metaph. t. c. 39.

Inseparabilitas nõ arguit identitatem essentialem.

Vide Scot. 2. d. 2. q. 2. §. cõtra istud. n. 3.

Quomodo clauditur compositio substantiæ.

Numerus est accidens simplex.

Saluat Animum.

Resolutio de distinctione vnus & entis.

Ens & vnus distingui non realiter nec ab intellectu.

Multitudo in continuo non est realis simpliciter.

25

Vnitates an partes per se numeri?

liter discretio si illa est in rebus: tunc substantia hæc vna, & substantia illa vna, sunt subiectum proximum discretionis: nec est vnitas pars discretionis, nec pars subiecti, quia subiectum discretionis non præintelligitur quantum, cum discretio sit prima quantitas, quæ sibi inest, sed præintelligitur hæc substantia vna, & illa substantia vna.

27

Contra: ergo quomodo saluatur quod vnitas est pars numeri? Respondeo: numerus sumitur tunc, non pro discretione tantum, quæ est essentialiter numerus, habens partem & partem; sed pro composito ex illa discretione, & proximo susceptiuo in subiecto, id est, vnitatibus, & illud totum compositum est sicut caro quanta: & sicut huius totius assignatur pars, hæc caro: ita & numeri vnitas: nam vnitas formaliter non habet rationem partis, sed per partem discretionis fundatam in ipsa fit pars, sicut patet de carne. De illa continentia vnitua sciendum, quod nihil vnitue continens, mutabile est secundum illud quod continet, quia enim hæc essentia idem continet istam; ergo si non continet, fit non hæc. Item, licet vnitue continens non possit mutari idem numero secundum aliquod contentum, tamen aliud potest fieri continens aliqua illorum contentorum, & non alia, sicut sensitua, respectu intellectiua: & si illud aliud possit esse eiusdem speciei cum isto, tunc argueretur ex diuersitate illius ad istud, sicut si aliquid idem numero mutaretur. Respondeo; quæ sustinet posse probari compositionem per mutabilitatem in vno, alio non mutato, non videtur sufficiens: si de magis & minus in eadem forma ponatur identitas realis.

De vnitue continente si comparatur ad multa ad quæ vnita fieri semper comparantur, & quæstio, an ipsa in quantum sic illimitata, sic comparatur, vel in quantum limitate continens hanc perfectionem: verbi gratia: si Deus in quantum infinitus in perfectione omni, creat omne causatum: si essentia animæ in quantum illimitate continens omnes potentias, sit immediatum principium operandi: si albedo est obiectum visus, sensus communis & intellectus: videtur quod sic de omnibus istis, quia tale continens est causa alterius ordinis, quam perfectio contenta esset causa, quia Deus æquiouoca, & perfectio eotentia vniuoca. Item, si limitatum in quantum limitatum potest, multo magis illimitatum. Item, si voluntas nullam volitionem causat, nisi in quantum habet in se perfectionem illius: & in quantum habet illam, non habet perfectionem oppositam; ergo sub nulla ratione vna, potest elicere oppositas volitiones, & ita non in quantum libera.

28

Contra: actiones distinguuntur per principia elicitiua. Item, tunc essentia esset immediatum principium generationis in Deo. Item, potentia non distinguerentur per actus. Item, nec per obiecta. Item, nihil est per se alicuius causa, vel obiectum, in quantum A, si amoto A, eodem modo habet rationem causæ & obiecti: Sed amoto per intellectum alio contento in isto, dummodo contineat perfectionem istam: eodem modo causabit, vel erit obiectum; ergo, &c. Respondeo: omne continens aliquam perfectionem vnitue alio modo habet eam in se, quam illa haberetur vbi esset sola, & præter hoc cum illa aliam perfectionem continet, vtraque differentia potest poni

eiusdem illimitationis, si intelligatur de prima. Respondeo ad quæstionem, quod sic probant prima duo argumenta. Si de secunda non probant argumenta contra.

Ad argumentum pro prima parte de voluntate, respondeo quod quando contentum respicit contentum, nunquid continens respicit aliud continens: non oportet in causalitate, quia tunc Deus crearet Deum: forte in obiecto & potentia aliter est, patet in Deo. Alio modo inferius continet vnitue perfectiones superiorum in Prædicamento; aliter disparatorum superiorum, id est, nobilium continet in se perfectionem minus nobilem. Continentia vnitua in vno extremo non requirit continentiam primam in alio, sed communitatem, aliquando bene habet secundam continentiam ponendo ista esse idem res: vnde cognosceretur ordo eorum, ordo contentorum vnitue cognoscitur ex operationibus. Item, ponendo eas esse res diuersas, quo amoto amouetur aliud. Similiter quod adueniret cui præsupposito, vniuersaliter quæcunque competenter vnitue contentis propter se rationes ipsorum, si essent res diuersæ competunt eis vnitis: non enim rationes eorum pereunt. Sed propter perfectionem continens sunt sibi idem, sicut si in manu multa corpora ponantur, & ex perfecta compressione manus fiant omnia vnum corpus, nullius ratio per se perit. Sed exemplum non est omnino simile.

Responso ad quæstionem.

Ordo contentorum vnde cognoscitur.

ANNOT. MAVRITII.

29
S Equitur q. 2. de identitate entis & vnus, t. c. 3. Quæ etiam notabilis & difficilis, & valde subtilis, vt patet, & magnæ altercationis inter opinantes antiquos, & modernos; in qua Doctor etiam problematicè incedit, sustinendo probabiliter viam Auicennæ, & oppositam, quæ videtur Auerois licet diminutè, quære eum in hoc 4. Comment. 3. & 10. huius Commen. 8. Adducit ergo primò rationes pro Auicenna & adiungit euacuaciones, & addit replicas, & sustinendo eius opinionem soluit principalia post oppositum. Deinde arguit contra ipsum, & sustinendo oppositum opinionis eius soluit principalia ante oppositum. Cõsequenter respondet ad illa argumenta facta contra Auicennam: & addit duas rationes fortiores. Demum respondet ad quæsitum quodammodo moderando, sed declinãdo ad opinionem Auicennæ, & iterum resumit argumenta post oppositum, & soluit & declarat pulchrè, & illa vltima argumenta contra Auicennam facta soluit, in quo toto processu subtilissimè vtraque viâ sustinet, sed magis Auicennæ. Vlterior resolutione quæst. reducit ad quatuor dubia principalia, in quibus se dilatat.

Litera tota vsque ibi: *Quantum ad primum*, &c. est satis bene ordinata, & correctæ, & totaliter legenda.

Opiniones plurium hîc currunt, vt Stoicorum, Pythagoræ, & Platonis, & Alber. & Tho. 1. p. q. 11. quas quære vt scis.

Aduerte ad illam remissionem, ibi: *Quantum ad primum sit vt habes supra*, &c. potest referri ad ea quæ præmisit in hac quæstione pro Auicenna arguendo, & aliqui libri non habent q. 2. & bene; vel si addatur, dic quod totum sequens est tanquam additio q. principali, & quod ibi additur: nota in summa; intellige sic: hoc est non summa

summatiè ex pluribus ibi dictis in arguendo, &c. vel fortè remittit se ad summam Henrici, ad quam sæpè numero recurrit in hac *Metaphysica*, & calibi: *Quere si volueris.*

Infrà, ibi: *Quod dicatur priuatiuè*, &c. vique illuc: *de secunde*, &c. posset assignari *Extra*, sed posito quod sit de litera, facilliter soluitur ex dictis, primò dictum Aristotelis, & loquitur concomitantè, vel non formaliter. Vel aliter quod accipit multitudinem & indiuisibile pro substrato, vt patet in expositione Commentatoris ibidem. Verum enim est quòd vnitas importat priuationem, vel negationem, sed non præcisè, nec etiam positium, quòd est formaliter ens. Similiter dicatur ad dictum Auicennæ & quætantur dubia literalia, 10. in a. vbi hoc optimè habetur.

Quod consequenter habet inferiùs ibi; *vna ipsa multitudo*, &c. potest solui totum sustinendo partem primam, quòd loquitur Aristoteles & etiam Auicenna de *vno* vt est passio distincta, & non vnica, prima verò pars potest intelligi de passione vnica. Vbi scire debes quòd per totum ad vtramque partem ingeniosè probabilia adducit, etiam soluendo hæc dubia.

Firmissimum autem principium omnium est circa quòd impossibile est mentiri. *f. c. 8.*

Idem enim simul esse, & non inesse eidem, & secundum idem impossibile, & quæcunque alia determinarem vrique sicut determinata ad Logicas difficultates, hoc autem omnium firmissimum est principiorum. *f. c. 9.*

QVÆSTIO III.

Vtrum hoc principium: Impossibile est idem simul esse, & non esse, sit firmissimum?

Arist. *hic cap. 3. text. 8.* Alen. *ibid. c. 4. & 5. D. Thom. 4. Met. lect. 6.* Albert. *ibid. tract. 2. cap. 1.* Anton. Andr. *q. 4. Trombet. q. 5. Fland. quæst. 6. art. 2. s. 3. Fons. c. 1. q. 1. Suar. diff. 3. Met. sect. 3. Meurisse lib. 1. Met. cap. 1. quæst. 2.*

Quòd non, tum quia falsum: tum quia aliud notius: tum quia contingit dubitare de eo. Probatio primi, alia opposita possunt inesse eidem; ergo contradictio, cum includatur in aliis: quod contraria possunt, 2. *Topic. cap. 10.* cuiuscunque inest genus, & species aliqua siue in prædicatione essentiali, siue denominatiua: sed scutum, cuius medietas est alba, & alia medietas nigra est coloratum; ergo denominatur ab aliqua specie coloris; qua ratione ab albedine, eadem & nigredine; ergo simul est album & nigrum, & ita contraria de re latiuè oppositis sic: hoc est duplum ad hoc, ergo duplum: oppositum consequentis non stat cum antecedente: ergo à simili, hoc est dimidium; ergo est dimidium; ergo idem est dimidium, & duplum. Item, aliqua consequentia est bona in qua oppositum consequentis non infert oppositum antecedentis; ergo &c. Probatio antecedentis, tum in vniiformi de contingenti, tum in aliis instantiis, lapis videt, ergo aliquid habens oculos videt: tamen ex op-

Scoti Oper. tom. IV.

posito consequentis non valet. Ad propositum si oppositum consequentis non infert oppositum antecedentis, potest stare in veritate cum antecedente, & cum quo stat antecedens & consequens: & sic consequens & oppositum consequentis.

Quoad secundum, scilicet quòd aliquid sit notius isto; probatur 4. huius, text. com. 16. notior dictio quam opposita negatio, hæc est negatiua. Item in syllogismo ex oppositis conclusio debet esse notior in falsitate ipsis principiis: conclusio autem negat idem à se, in præmissis autem sumuntur opposita: ergo notius. Item, contingit de eo dubitare. Probatio; omnis cognitio ortum habet à sensu: sed circa omnem cognitionem sensitiuam contingit errare; ergo circa intellectiuam. Item, contingit scire in vniuersali, & ignorare in particulari 2. *Priorum: text. com. 20.* ita quòd contingit opinari oppositum in particulari: sed illud est contradictorium sciri, vt omnem mulam esse sterilem, & istam non; ergo contingit opinari contradictoria.

SCHOLIUM VNICVM.

ILLUD principium: impossibile est, &c. esse firmissimum, nec posse de eo dubitari. Vide Doctorem de hoc, optimè rem explicantem in 1. dist. 3. quæst. 4. art. 2. num. 8. & quæst. 1. prolog. ad 3. & 1. dist. 8. quæst. 5. num. 24. & in 4. Met. text. 8. vide etiam Anton. Andream hic q. 4. & Anton. Trombetam quæst. 5. habet pulchra logicalia in solutione argumentorum.

Ad oppositum Philosophus text. comment. 8. propter tres condiciones, quòd non contingit dubitare, quòd non est conditionale, quòd necesse est venire ad habentem. Istæ sunt condiciones firmissimi principij. Probatio primæ secundum Commentatorem, Comment. 9. huius 4. quòd non contingit dubitare: quia si sic, posset opinari contraria inesse eidem: vt quòd idem calidum & frigidum. Probatio secundæ, quòd non conditionalis; quia omnes propositiones reducuntur ad illam. Item, est principium omnium dignitatum: ergo non potest acquiri per aliud; ergo statim cognoscitur cognitio terminis.

Contra ista, quòd prima declaratio nõ valet: quia petit: quia consequens non magis inconueniens, quam antecedens: quia si opinatur contradictoria esse simul, mukò fortiùs contraria. Dicitur, quòd est magis impossibile secundum sensum.

Contra: Philosophus dicit in fine huius quarti, text. comment. 25. & infrà, quòd nullus sensus dicit simul esse, & non esse. Item, hic non arguit contra negantes primum principium, sed probat recipientibus ipsum principium quòd sit notissimum: notius autem mihi est secundum intellectum, quòd contrariæ opiniones non possunt simul esse in anima mea, quam quòd istud principium sit firmissimum: ergo non oportet fugere ad aliquid notius secundum sensum: hic. Item, in consequentia Commentatoris est fallacia Consequentis: quia ad contraria sequuntur contradictoria: bene autem contingit opinari, vel scire consequens, licet nunquam sciam, vel opiner antecedens, patet in multis. Vnde notandum, quòd non ducit ad inconueniens quòd aliquis opinetur contraria opinata, sed quòd contrariæ opiniones sunt in anima, cuius sunt opiniones contradictiorum.

Stat scire consequens, & nõ antecedens.

vadit ad opinata. Aliter declaratur prima conditio sic: Species intelligibiles se habent ad intellectum, sicut formæ materiales ad materiam: sed formæ oppositæ non sunt simul in materia; ergo nec species contradictoriorum sunt simul in mente. Tamen illud non valet: quia tunc non contingeret scire multa contraria simul, quod falsum est, quia species contrariorum sunt simul, etiam in visu, aliàs simul non iudicaret de contrariis: ergo multò fortius in intellectu sunt species contradictoriorum; ergo non sunt contradictoriæ.

Species contrariorum sunt simul in potentia.

EXTRA.

3

Item, contradictoria intelliguntur per eandem speciem, quomodo magnitudo actus infinita, intelligentione simplici: vel aliquid sub suo opposito: quia de hoc præsupponitur prius in secundo, & ibi, per se, non ponitur habitus, sed species simplici intelligentione, & species contrariorum simul. Respondeo, intelligitur intelligentione apprehensiva, non assensiva qualis est intelligentio complexi per habitum. Contra: nullum intelligibile simplex intelligitur intelligentione assertiva, quomodo ergo aliter magnitudo, & magnitudo infinita ab intellectu simplici apprehenduntur? non valet dicere quòd duabus intelligentionibus simplicibus intelligitur magnitudo, & infinitas, quia tunc nulla repugnantia intelligitur, saltem non nisi sub ratione repugnantis.

Contraria opiniones non possunt esse simul in mente.

Item, arguitur quòd non sequitur, ipsum contingit opinari duo contraria inesse simul: opiniones contrariorum sunt repugnantes, opiniones contrariæ sunt reales in anima: ergo non possunt esse ibi in intellectu: idèd arguitur contrarias opiniones esse in mente, hoc est impossibile, licet contrariæ species simul possint esse in mente, non opiniones. Opinio est habitus quidam realis, & habens esse reale in anima, scientia & virtus, & tales habitus non habent esse rationis in anima, immò realiter sunt ibi, & non alibi; ergo si duo habitus rationales contrarij in anima, contraria realia essent in anima: species autem non habent esse reale: vnde sicut impossibile est, quòd ignorantia dispositionis, quæ est quidam habitus, sit in anima simul cum scientia, sic nec opiniones: nec enim sunt intelligentiones repugnantes, sed species. Contra istam declarationem: eadem est scientia contrariorum, scientia habitus est; ergo oppositorum idem habitus est. Item, opiniones contrariorum sunt contrariæ, non ergo contradictoriorum sunt contrariæ. Antecedens patet secundum Philosophum 2. Periher. cap. vlt. vbi dicit secundum quod opposita, sunt opiniones. Item, videtur petitio, quia non magis videtur inconueniens, scilicet inconueniens ad quod deducit, & illud ex quo sequitur.

Ignorantia & scientia repugnans in seipsum.

4

Ad primum circa intellectam simplicem non est assensus, vel dissensus: quia si assentiret, tunc componeret, vel diuideret: istorum incomplexorum est eadem scientia, id est, species: quia non ponerem habitum illorum nisi speciem: non enim ponerem habitum, nisi vbi est dissensus, vel assensus: vnde visus non assentit, sed intuitiue fertur in obiectum, vnde scientia accipitur ibi pro specie. Et similiter conceditur quòd omnium, scilicet contrariorum complexorum eadem est scientia: quia scio hoc esse verum: & aliud esse falsum, non idem habitus quo adhaeretur, & assentitur huic & illi, sed quo assentitur huic & dissentitur alteri. Ad aliud: concedo argumentum: vnde non accipio hinc, contrariæ, proprie: sed esse idem

Scientia est contrariorum, & opinatur.

quod repugnantes: & hoc sufficit ad opinionis probationem. Ad aliud, inferitur simpliciter magis impossibile: quia probat hoc principium esse firmissimum, quia non contingit dubitare: quia da oppositum: tunc sequitur quòd sit falsum: magis notum est impossibile esse quòd sit falsum, quam contingere dubitare de primo principio, quia multi dubitant vtrum sit firmissimum: qui tamen non credunt esse falsum. Sed in alijs principijs & communibus conceptionibus ex hoc quod contingit circa ea dubitare, non sequitur ipsa esse falsa.

Ad primum principale, consequentia bona est, antecedens est falsum. Ad probationem, regula tenet in prædicatione essentiali. Sed hoc non valet, quia Philosophus ponit exemplum vbi sunt denominationes. Aliter, quidquid denominatur, &c. denominatur à specie, vel speciebus, & hoc simpliciter vel secundum quid, sic est scutum non simpliciter, sed secundum quid album, &c. Ad aliud, consequentiæ sunt bonæ & sunt consequentiæ Aristotelis in Prædicamentis, vbi probat quòd magnum & paruum non sunt contraria, quia dicuntur de eodem, vt mons magnus & paruus in respectu ad diuersa: quando accipitur: relatiua dicuntur de eodem; ergo relatiuè opposita; non valet, quia non omnia relatiua sunt opposita relatiuè, vt iste est pater & filius, sed non sunt relatiuè opposita, nisi vbi dicuntur de eodem, vt inter se referuntur, vel respectu eiu dem tertij; prima responsio melior. Et si inferat aliter, erit fallacia, ignorantia Elencti. Ad aliud eo modo quo prima consequentia est bona, & alia.

Scot. 1. d. 3. q. 4. art. 2.

An relatiua opposita possunt esse in eodè. Scot. 2. d. 2. q. 7. ad 3. & 4. d. 10. q. 2. ad 4.

Ad probationem de contingenti &c. dici potest quòd Philosophus non propter aliud negat mixturem de necessario & de contingenti respectu necessarij, nisi quia non potest inferri aliqua propositio determinata de necessario, sed vna quæ est consequens ad omnia de necessario, modò non valet, si consequens sequitur ad consequens, antecedens ad antecedens. Similiter ex isto syllogismo, conuersio vniuersalis contingenti non sequitur aliqua opposita determinata de necessario affirmatiua, vel negatiua, sed vna opposita præcisè sequitur, quæ est consequens ad omnes de necessario, scilicet non contingit omne B, esse A, vbi non negat Aristoteles conclusionem necessariam sequi, sed determinatam necessariam.

Ad aliud: non est formalis consequentia, nec prima, nec secunda consequentia, quia reducuntur in syllogismum, sicut quolibet enthymema. Et debet sumi talis minor ad hoc quòd sequatur formaliter, scilicet quòd lapis habet oculos, tamen de se non est manifesta; idèd non valet. Vnde illa regula in sophismatibus: *Quicquid sequitur ex antecedente & consequente: sequitur ex antecedente per se, non valet.* Idèd dicit Boëtius, subicitur propositio de se manifesta.

Quod sequitur ex antecedente, & consequente etiam exponitur.

Ad aliud, similiter non valet: omnis homo què tu nescis, vel vides currir; ergo tu curris: quia illud ad quod descenditur non continetur sub distributo. Similiter secunda consequentia non valet ex opposito, &c. Ad principale de firmissimo: dico quòd illud principium est affirmatiuum formaliter, sicut hoc: non impossibile est hominem currere, valet istam, possibile est hominem currere. Similiter illud principium, impossibile est idem simul esse & non esse, valet hanc: necesse est idem, non simul esse & non esse, vnde didictum negatur, non modus.

Impossibile est idèd esse, & non esse, est affirmatiua expositio.

6

Ad aliud: multi syllogismi docentur ex hypothesi, quia tali modo contingit arguere, non quia per illos modos contingit aliquid probare: probatio istius docet ibi probare ex syllogismo ex falsis, & per illos nunquam probabitur aliquid. Similiter de circulari syllogismo, per quem non contingit probare, immo eo ipso quod est circulare, non probat: Vnde dico quod est notius, *impossibile idem simul esse, & non esse*, quam negatio eiusdem de se: vnde licet negaret quod idem non sit ipsum, nec non ipsum, tamen nunquam diceret quod idem sit ipsummet, & quod non sit ipsummet.

Ad aliud: omnis deceptio, quæ potest fieri extra per sensum, non falsificat primum principium, vnde nunquam aliquis sensus quoad hæc, dicit quod hoc sensibile sit hoc, & non sit hoc in eodem instanti.

Ad aliud, verum est, & est causa, quia non tractatur minor cum maiori. Vnde vult Philosophus quod maiorem solum contingit prius scire tempore, quam minorem & conclusionem, tamen eodem tempore scitur maior & conclusio, & minor si applicentur. Vnde ad formam, quando dicit, contingit ignorare in particulari & scire in vniuersali, verum est propter hoc quod nescitur istud particulare contineri sub vniuersali: si tamen scirem & applicarem, tunc non consequentia non valet; non enim opinor contradictoria, nisi opiner hanc mulam esse contentam sub mula: & hoc non facio per positum, nec sequitur, dubito hanc; ergo aliqua, sed est fallacia Consequentis: certum enim sum hanc esse falsam: Aliqua mula non est sterilis, sed non oportet scire quod hæc est fallacia, ergo &c. quia sicut antecedens verum ad veritatem consequentis, sic falsitas consequentis ad falsitatem antecedentis.

Scob. 1. d. 3 q. 4. n. 2. deceptio sensus non falsificat primum.

Contingit scire in vniuersali, & ignorare in particulari, exponitur.

Quale verò nec contradictionis medium nihil esse contingit, sed necessarium aut dicere, aut negare vnum de vnoquoque. *text. com. 27.*

QVÆSTIO IV.

Verum inter contradictoria sit medium?

Arist. hic cap. 4. sext. 17. Albert. 4. Met. tract. 2. c. 4. & seq. Et tractat. 3. cap. 1. & seq. D. Thom. ibidem lect. 7. Flandr. quæst. 3. art. 2. Fonf. cap. 4. Suar. disput. 3. Met. sect. 3.

Quod sic 2. huius, semper enim est medium esse & non esse generatio; ergo &c. Item, inter extrema plus distantia, sunt plura media; ergo inter infinita distantia, infinita media; contradictoria distant in infinitum, quia non contingit intelligere maiorem distantiam: quia si sic, illa erit sub contradictione, *omni finito contingit intelligere maius*. Item, inter omnia relatiua relatio est medium: contradictoria referuntur ad inuicem; ergo erit relatio media. Item, ibi est medium per abnegationem, quia scutum cuius medietas est alba; & medietas nigra, non est album, nec non album. Item, si non esset medium, tunc de quolibet alterum, sed hæc falsa: Omnis homo albus, & hæc: Omnis homo non albus.

1
Text. com. 7.

SCHOLIUM I.

INTER contradictoria nullum esse per se medium; de quo vide Doctorem. 1. dist. 2. quæst. 1. n. 29. & 2. dist. 2. quæst. 9. §. ad rationem de contradictoriis num. 34. sed cum ly in quantum, vel simili, habent medium 1. distinct. 5. quæstione 1. num. 14. circa solutionem primi principalis, habet acutissimas replicas.

Oppositum vult Philosophus 2. Poster. text. comment. 5. contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se. Contra diffinitionem: quia non est propria, quia contingit contrariis immedietas. Dicendum, quod diffinitio est multiplex: eo quod negatio possit negare perfectitatem, vel est ibi perfectitas negationis: tunc est intellectus, quod perfectitas affirmatur: tunc est oppositio, cuius secundum se non est medium: ex hoc sequitur: cuius nullo modo est medium. Vbi enim vnum oppositum inest per se, reliquum nullo modo potest inesse: est autem medium per accidens inter contraria immediata: non sic hic.

Quando vni oppositum inest per se, alterum nullo modo inest.

Ad primum principale, quod nihil est medium inter ens & non ens, si accipiantur vt contradictoria. Accipiendo tamen non ens nihil, & ens actu, est aliquid medium. Contra: omnis mutatio est medium inter per se terminos; sed termini generationis sunt contradictorii: quia esse, & non esse. Probatio assumpti §. Phisic. t. c. 7. *Generatio est a non subiecto in subiectum, corruptio e conuerso.* & ibidem dicit quod generatio & corruptio sunt inter contradictoria. Item 4. huius, c. 6. text. c. 27. arguit sic: Si medium inter ens & non ens; ergo

Generatio a non subiecto in subiectum.

ANNOTATIO MAVRITII.

7

Sequitur tertia quæstio text. comment. 9. de primo principio firmissimo simpliciter quoad nos pro evidentissimo, verissimo, certissimo, sine quo nihil scire contingit demonstratiue, similiter indemonstrabili, atque perpetuæ veritatis; licet aliqui eius oppositum crediderint ex electione, vel sensu moti, de quibus & eius variis conditionibus & opinionibus diuersorum circa ipsum. Quære in hoc 4. sed singularissimè apud istum. Vide 1. q. prolog. & 3. dist. 1. quæst. 4. & alibi pluries.

Dereterminatio Doctores hic satis clara est, tenendo cum Philosopho partem affirmatiuam secundum Commentatoris declarationem, & probationem non acceptat quoad primam conditionem primi principij in litera.

Infrà ibi: *Aliter declaratur, &c.* quære sic opinantes, vide Henric. & Albert. & Alex. de Ales. & alios antiquos de quo magis q. 7. 5. lib.

Consequenter ibi: *Item contradictoria intelliguntur &c.* vsque illuc: *Item vel idem arguitur, &c.* ponitur à quibusdam esse, *Extra*, vbi tamen litera variè habetur in originalibus, vt patet.

Processus Doctores hic est breuis & obscurus, quare aduerte ad singula diligenter: præsupponit bonam Logicam & Sophisticam, quære copiosè Franc. de Mayr. in prolog. Consta. & in tractat. de primo Princ. & alios alibi.

Scoti Oper. som. IV.

mutatio est aliqua media inter generationem & corruptionem: consequentia non valet, nisi acciperet contradictoria pro terminis generationis. Dicitur ad hoc ad mi. quod termini non sunt contradictorii, sed priuatio & forma.

Ad auctoritates intelligit per non subiectum, priuationem formæ. Similiter ibidem exponitur quod sequitur, quod priuatiue opposita sunt contradictoria circa subiectum aptum natum, quod mutatur. Ad aliud hinc in 4. huius dicitur, quod argumentum est à maiori: quod si medium sit inter contradictoria, multò magis inter quæcunque alia opposita, & ita inter priuationem & formam: & ita aliqua mutatio media, inter illam quæ terminatur ad formam, & illam quæ terminatur ad priuationem.

3
Forma & habitus, circa subiectum contradictoria.

Contra primam glossam, in litera dicit: *non subiectum dico priuationem*; ergo per *non subiectum* intelligit priuationem. Contra secundum sic: posset esse generatio vel corruptio inter contraria immediata, quia illa circa subiectum sunt contradictoria. Item, respondeo: concedit propositum si priuatio & forma sint proprii termini generationis, sed priuatio & habitus circa susceptibile; sunt contradictoria. Si ergo inter priuationem & formam sit medium, inter contradictoria erit medium. Ad primum dico, posset credi quod per subiectum, per quod intelligit formam positivam tantum intelligeret extremum contrarietatis nobilium, quia extremum vilius videtur esse priuatio: hoc excludens exponit se intelligere per *non subiectum*, extremum contrarietatis ignobilium, dicens *non subiectum dico priuationem*, id est, utrumque extremum contrarietatis: & non solum alterum, quod est perfectum; sed etiam imperfectum ut nudum & nigrum; neutrum istorum est priuatio simpliciter; unde per *non subiectum*, non intelligit aliam priuationem simpliciter, sed contrarium dictum est. Ad aliud de ratione contradictionis duo sunt: quod alterum necessariò insit: & quod alterum nihil ponit: contraria immediata circa subiectum aptum natum habent vnam conditionem, scilicet quod alterum inest, sed secundam non: quia utrumque est positivum: sed secundam requirit, ut patet infra, ad generationem & corruptionem, sed utrumque est in priuatiue oppositis. Ad tertium argumentum. Aut loquitur de generatione; & tunc non est forma nec priuatio, nec sub priuatione vel forma, sicut priuatum, vel informatum; & tunc est medium inter illa: sed sic non sunt contradictoria, sed circa aptum natum, sed generatio non est subiectum natum. Aut loquitur de generato, & illud est natum recipere priuationem & formam: sic tunc respondeo, quod illud subiectum semper est priuatum, vel informatum, quia priuatum vsque ad vltimum instans, & formatum illo vltimo; & ita nunquam habetur medium.

Generatio quomodo fit ex non subiecto?

Dua conditiones ad contradictionem, una ad contrariam immediatam.

4
Omne quod mutatur partim est in termino à quo & partim, in ad quem exponitur, 2. d. 2. q. 3. ad 3.

alio antecedente; non immediato, ergo mediato, & inter talia est tempus medium, in quo subiectum sub neutro contradictorio est. Ad primum dicendum quod propositio vera est, de mutatione diuisibili cuius est motus, non de indiuisibili, cuius est generatio, quia simul ibi generatur & generatum est.

Contra: Commentator dicit ibi, quod demonstratio illa locum habet in quatuor generibus, scilicet in Substantia, Quantitate, Qualitate. & Vbi: Item, arguo in genere Substantia, sicut arguit ibi Philosophus quod omnino est sub termino à quo non mutatur, & quando est omnino in termino ad quem, tunc mutatum est: ergo quod mutatur partim est sub termino à quo, & partim sub termino ad quem. Ad primum istorum, quod Commentator dicit falsum de generatione indiuisibili, quæ est terminus motus: quia si partim habet priuationem, & partim formam: tunc non habet totam formam completè: ergo ad hoc quod habeat, oportet ipsum mutari, & tunc illa mutatio non est vltima. Ideò dicendum quod illa propositio habet locum in genere Substantia, tantum ratione motus præcedentis generationem, sed ex hoc non sequitur quod sit in genere Substantia, nisi excedunt. Vnde vel litera Commentatoris extorqueri videtur, vel est neganda: nisi quia illa alteratio à generatione quæ est terminus, potest dici esse in genere Substantia aliter quàm alia, cuius non est terminus generatio. Item, dicendum ut prius: quod dictum Philosophi habet veritatem solum in mutatione diuisibili. Ad illud, quod illud quod mutatur solum mutatione indiuisibili, quando mutatur totaliter, est sub termino ad quem. Contra: nihil mutatur ad habitum; primo de Generatione. text. comment. 55. Dicendum, quando aliquid habet formam in quieto esse, & forma præsupponitur mutationi, ad tale esse non est mutatio: tamen quia mutatio fit ad illud quod simul habetur tempore, sed posterior natura, quia nunc acquiritur, hoc necessarium est in mutatione indiuisibili. Ad aliud, quod subiectum aliquando desinit esse sub priuatione, in instanti, in quo primo est forma, *Desinit*, exponitur dupliciter; vno modo per positionem præsentis, & negationem futuri, ut nunc est, & non erit. Alio modo per negationem præsentis, & positionem præteriti: ut nunc non est, & fuit. Hoc secundo modo debet exponi in proposito, non primo: quia non est dare vltimum nunc termini à quo generationis, vel corruptionis, in quo terminus ille sit.

Quod mouetur partim est in termino à quo & partim in ad quem: quomodo verum est in substantia?

In mutatione indiuisibili forma est posteriori natura.

Desinit, exponitur dupliciter, & quomodo priuatio desinit?

SCHOLIUM II.

AD secundum principale, immediate opposita maxime distare, & sine omni medio. Item, quod contradictoria non distent in infinitum positivè, sed tantum permixtivè. Vide eum 4. dist. 1. quæst. 1. n. 12. explicat quomodo contraria dicant maiorem distantiam positivè, quàm contradictoria, non autè permixtivè. Item, quod contradictio est prima oppositio communitate, non causalitate. Ad quartum bene explicat, quomodo omnia opposita sint relativa, quoad intentionem secundam, secus loquendo de substratis. Item quod contradictio circa nullum subiectum potest habere medium, secus de aliis oppositionibus. Ad quintum, concedit alterum contradictoriorum dici de quolibet in incomplexis,

de quo 2. d. 2. q. 9. §. ad rationem de contradicto-
riis, num. 34. *Aduerte tamen ad hoc requiri, quòd
terminus de quo dicitur, non distribuat: unde
ambæ hæ sunt falsæ: Omnis homo est iustus: Om-
nis homo non est iustus. Pro completa notitia de
contradictoriis, vide Philosophum in Postpredica-
mentis c. de Oppos. & Scotum de Prædicamentis,
q. 39. & 41. in fine.*

Ad aliud principale, quòd propriè distantia est
in genere Quantitatis, & de hoc est verum. Tame-
n de distantia translata ad alia, vt opposita,
quòd non valet, quia contraria inmediate maxi-
mè distant, & tamen nullum medium: hic enim
in proposito est distantia priuatiua, quia alterum
contradictorium est priuatio alterius. Ad forma-
mam, quòd non est verum quod sumitur in mai-
ori, nisi vbi extrema distantia sunt positua, &
fortè non in omnibus talibus; & fortè minor est
falsæ; contradictoria distant in infinitum: quia
de quolibet alterum contradictorium: ergo quan-
tuncque modicum aliquid distat ab vno con-
tradictorium: aliud extremum prædicatur de eo,
tunc propositio glossatur, est ibi infinita vel ma-
xima distantia, hoc est, indeterminatè: quia quæ-
cunque minima distantia sufficit etiam, & ma-
xima potest esse. Vnde non sequitur, quòd ibi
sit infinita distantia posituè, potest tamen esse
ibi gratia materiæ alicuius, si alterum extremum
sit infinitum posituè: vt Deus & non Deus: vnde
contradictio minimam distantiam requirit, &
maximam permittit, ita quòd indifferenter sal-
uatur in omni. Contra istud, si non in infinitum
distent, sed indeterminatè: ergo contraria magis
formaliter sunt opposita, quàm contradictoria.
Probatio: quia contrarietas ponit maximam, &
requirit, & contradictio, secundum te, solum per-
mittit, & non requirit: ergo &c. sed hoc est fal-
sum: quia contradictio est prima oppositio, pri-
mum est maximè tale.

Ad istud: quòd contraria includunt maximam
distantiam, vel maiorem posituè, quàm con-
tradictoria, tamen contradictoria permittunt
maiorem distantiam, si esset: quia pone maiorem
distantiam quàm inter contraria, & de illa dicitur
contradictio. Probatio primi quia impossibile est
genus includere aliquam perfectionem, quæ non
sit in specie, cum aliquo superaddito, per quod
species est species; ergo cum contradictoria in-
cludantur in omni oppositione, sicut superius ad
illa (non loquor de intentione contradictorii), sed
de his quibus inest affirmatiuè, vel negatiuè: quic-
quid est in intellectu oppositionis contradictoriæ,
est in qualibet alia oppositione cum aliquo ad-
dito, & non conuerso. Ad probationem falsita-
tis consequentis; quòd *primum* est æquiocum §.
modo in Prædicamentis cap. de priori dicitur ali-
quid primum natura & causalitate, & primum
tale est maximè tale, sed contradictio est opposi-
tio prima, non causalitate, sed prima, quia com-
munissima: hoc est secundo modo prioritatis in
Prædicamentis, vnde includitur in qualibet alia:
ideò non maxima. Contrà, quòd est prima cau-
salitate, probatio: quia si non esset illa oppositio,
nulla alia esset: & si nulla alia esset, contradictio
adhuc esset oppositio, hæc videtur conditio cau-
sæ, quod potest esse sine causato, sed non conuer-
so; ergo videtur quòd sit prima causalitate. Di-
cendum per simile, ponatur quòd Deus faceret
animal sine omni differentia specifica, sicut for-
Scoti Oper. tom. IV.

tè est animal in embryone, si animal non esset
nulla species esset, & si nulla species esset, pos-
set animal esse; ergo animal sic esset perfectis-
simum, non valet: sed sequitur ex hoc quòd
animal esset communissimum, ita in proposi-
to. Item, quòd non sit maxima distantia posi-
tiuè inter contradictoria probatio: quia inter
omnia contradictoria secundum quòd talia, est
æqualis distantia: ergo si aliqua distant fini-
tè secundum quòd contradictoria, sequitur quòd
omnia contradictoria, finitè distent. Assumpta
probat: quia inter contradictoria aliqua est
mutatio naturalis: quia quilibet de se non se-
dente, potest facere sedentem; ergo nulla con-
tradictoria secundum quòd talia infinite distant.
Ad istud, quòd æqualiter distant, quantum ad
coexistendi modum, non quoad existendi gra-
dum. Ista responsio non saluat infinitam distan-
tiam: quia si intelligit ratio: *distantia infinita*,
quoad coexistendi modum, sic respectu poten-
tiæ diuinæ sunt infinita: quia non potest Deus
facere quòd simul existant. Item tunc in omni
oppositione esset infinita distantia, cum non
possit esse simul. Si quoad essendi gradum:
tunc non est infinita distantia: quia quantun-
cunque parum distet vnum ab altero; hoc est non
hoc:

Ad tertium principale: verum est loquendo de
intentionibus, ibi est relatio media, & sic om-
nia opposita sunt in genere Relationis, quia op-
positio quæ est genus ipsorum est, ibi: loquendo
de rebus substratis non est verum, sicut *homo &
non homo* non referuntur ad inuicem.

Ad quartum principale, dicunt aliqui quòd
non est inconueniens, ex quo vnum contradi-
ctorium inest pro vna parte, & reliquum pro
alia, ideo non respectu eiusdem, sed vtrunque
inest secundum quid. Contrà: tunc medium in-
ter contradictoria, sicut inter contraria imme-
diata. Dicendum, quòd inter contradictoria non
est medium simpliciter, quia circa nullum subie-
ctum neutrum simpliciter potest inesse, vel vtrū-
que secundum quid, tamen in aliis potest esse
simpliciter medium: circa aliquod subiectum,
quia lapis non est cæcus, nec videns simpliciter,
nec secundum quid vnum & alterum. Sed aliter
potest dici, quòd est verum dicere, quòd hoc scur-
tum non est album simpliciter tamen de contra-
riis non valet, est hoc scutum album, vel nigrum:
dico quòd neutrum, quia nihil denominatur ab
accidente nisi simpliciter inest: in contradictoriis
negatiua est simpliciter vera, quia quicquid
falsificat affirmatiuam, verificat simpliciter negati-
uam, secundum quid falsificat affirmatiuam; ergo
verificat simpliciter negatiuam. Contrà: si hoc
scutum sit simpliciter non album, & hoc non est
nigrum, & sic de aliis; ergo hoc scutum non est
coloratum, sed hoc est falsum, & ergo alia negati-
ua quæ præcedit. Consequentia probatur, quia
quicquid denominatur à genere, denominatur
ab aliqua specie; ex consideratione 2. Topic.
cap. 10. Dicendum, quòd consequentia non valet.

Ad probationem dicendum, quòd ad destru-
ctionem cuiuslibet inferioris in prædicatione de-
nominatiua, non sequitur destructio superioris
nisi destruat quodlibet inferius in se, & in con-
iunctione cum alia specie opposita, sic nec est al-
bum, nec nigrum, nec album, nec nigrum simul. Sic
consideratio exponitur. Aliter exponitur confi-
deratio sic: denominatum à genere, oportet

*Primum in
subsistendi
consequentia,
non idèd pri-
ma perfectio-
ne.
Contradictio-
ria quomodo
æqualiter, &
inaequaliter
distant?*

7
*Quomodo
omnia oppo-
sita sunt in
genere Rela-
tionis?*

*Nil deno-
minatur ab
accidente nisi
inest simplici-
ter.*

*Ad 2. princ.
Immediata
opposita ma-
ximè distant.*

*Contradictio-
ria non distat
infinitum, 4.
§. 1. q. 1. n.*

6
*Quomodo cõ-
traria inclu-
dunt maxi-
mam distan-
tiam?*

*Quomodo cõ-
tradictio est
prima opposi-
tio?*

denominari ab aliqua specie: verum est aliqua illarum denominationum, de quibus est ibi sermo, vel scilicet sic, hoc est album, vel hoc habet albedinem, vel huic est albedo: duo secundi modi sunt veri in proposito. Vel dicitur sic, quod hæc simpliciter est vera: *scutum non est coloratum*, quia nullo colore, quia nec nigrum, nec album, sicut si duo habeant vineam, quod neuter habeat vineam, 6. Topic. cap. 21.

Sed expressius huius 4. c. 10.

Ad aliud principale, quod non est contradictio in incomplexis, idem neutrum prædicatur de quolibet in talibus. Contra: 5. huius, text. com. 15. alterum contradictorium de quolibet, propositio complexa de nullo prædicatur. Item, in Prædicamentis distinguit quatuor oppositiones: in Perihermenias duas, quia tantum illæ sunt complexorum, de quibus loquitur ibi; ergo incomplexis sunt omnes quatuor, de quibus loquitur in Prædicamentis. Item, in 4. huius, text. com. 1. & 13. si oppositum primi principij est verum, tunc idem homo & non homo; & sic vltà, non erit homo, nec non homo; nam duarum duæ negationes; ergo intelligit duo contradictoria prædicari in propositionibus affirmatiuis, quarum accipit negationes. Item, homo & non homo repugnant; non contrariè, quia in substantia non est contrarietas, in Prædicamentis, cap. de Substantia, similiter quia non homo, nihil ponit: non priuatiuè, nam non homo dicitur de eo, quod non est apertum esse homo; non relatiuè, ergo contradictoriè. Concedendo hæc argumenta, dico ad rationem, quod de contradictoriis incomplexis, verum est, quod alterum dicitur de vnoquoque; non tamen de quolibet distributo pro omnibus suppositis, quia vni supposito potest inesse vnū, alij aliud.

ANNOTAT. MAVRITII.

9 Sequitur quarta quæstio de medio contradictorium, vel de immediate ipsorum, text. com. 7. in qua nec opin. inducit, nec articulos varios proponit, sed simpliciter cum Philosopho sentit partem negatiuam, & dilatat se in solutionibus principalium, adducendo replicas plures subtiles, & solutiones peregrinas: & licet aliqua possent assignari ibi *Extra*, vel Additiones, quia tamen dependentia optima, & doctrina singularis, totum legendum & correctum ponitur. Vbi collige breuiter differentiam contradictorium, & contrarium immediatum, & qualiter inter contradictoria sit intelligenda distantia infinita: & quæ maior oppositio-num, & qualiter possunt verificari simul contradictoria de eodem, & quomodo in incomplexis atque complexis reperiantur, & plura alia notanda. Aduerte ibi ante solutionem 3. principalis, ad replicam, quam non soluit contra illam singularem solutionem de coexistendi modo, & essendi gradu, ad quam facilius potest dici, concedendo secundam partem, scilicet quod potest esse maxima distantia positiua inter contradictoria aliqua, & non quæcunque, & hoc quoad essendi gradum. Et cum dicitur quod tunc non est distantia infinita: nego, si extremum positium sit infinitum. Vnde distantia postrema contradictoriorum est attendenda secundum conditionem extremi posi-

tiui, vide copiosè 2. dist. 1. q. 1. & 2. dist. 4. q. 4. & cum additur quod *quantumcunque parum distet vnum ab alio* &c. concedo; sed ex hoc non sequitur equalis distantia positiua, immò facit pro primo membro solutionis, plura hic addat ingeniosus lector.

Quod ibi tangit in solutione 3. principalis de oppositione quod est genus &c. & quod omnes oppositiones formaliter acceptæ sunt in genere Relationis: loquitur famosè, & satis rectè, si bene exponatur. Quære in post prædicamentis c. de Oppositione quæst. 1. vbi singularissimè omnia habet.

Vide 2. dist. 1. parte 2. q. 1. in solutione principalium, & primo Reportationum dist. 28. q. 7. & in 2. dist. 1. q. 9. & alibi sæpè de contradictione & ipsius natura, inquire etiam Sophistas antiquos Anglicos.

Accidit itaque & quod famatum est de omnibus talibus orationibus ipsas se ipsas destruere. Nam qui omnia vera dicit orationis suæ contrariam veram facit. *Text. com. 29.*

QVÆSTIO V.

Vtrum pars supponat pro toto?

QVod non: quia si sic, tunc pars potest prædicari de toto, quia prædicare est commune ad supponere. Dicitur quod terminus significans complexum per modum incomplexi, si sit pars complexi, supponit pro illo, sicut pro alio. Item, sic dico: omnis propositio est vera, si propositio solum supponat pro contradictoria & non pro alia, possunt contradictoria simul esse vera & falsa. Ad primum illud in contrarium, quod terminus communis significans conceptum complexum per modum incomplexi prædicatur de toto, non in quantum pars integralis, sed in quantum totum vniuersale.

SCHOLIUM VNICVM.

Ad hanc quæstionem nihil occurrit dicendum, quia potius est dubium literale ad text. 29. vel 10. & litera videtur corrupta; fæceat eius sensum mihi non occurrere.

ANNOTATIO MAVRITII.

Sequitur quinta quæstio & vltima de suppositione partis pro toto, text. c. 29. quæ tamen est potius dubium literale computandum: quàm quæstio quæ etiam breuis & clara est, vt patet; sed sophisticè speculanti possit dilatari multum, quod relinquatur arbitrio legentis: videantur autem Logicalia huius pro decisione & vltiori declaratione eius. Vbi autem in litera Philosophi fundetur possit esse altercatio, sed satis ad propositum oritur, r. c. 29. vt notauimus; licet text. c. 10. quodammodò possit elici.

LIBER QUINTVS.

TRACTAVIT Philosophus libro precedenti quadam communissima de ente, & proprietatibus eius, ac primis principiis: antequam autem rerum tractationem incipiat speculari, in hoc libro multorum nominum significata declarat, ex quibus rerum intelligentia dependet; unde iuxta ipsius mentem, hic liber ad rem ipsam praeambulus est. Sed interpretes in eo agunt de rebus ipsis, nempe de 10. Generibus, & aliis, de quibus Doctor disputat 13. quaestiones.

Quapropter & natura principium, & elementum, & mens, & voluntas, & substantia, & quod cuius causa; multorum enim & cognitionis, & motus principium est bonum & malum. *Text.com.1.*

Amplius ut finis: hoc autem quod est cuius causa, ut ambulandi sanitas; & sequitur.

Et adinvicem causae sunt, ut laborare causa est eueixae, & haec laborandi: sed non eodem modo; verum hoc quidem finis; illud vero ut principium motus. *text.com.2.*

Et istud principium est causa finalis: omnes enim causae non sunt principia, nisi propter istud primum. *Commento 1. versus finem.*

QVÆSTIO I.

Vtrum finis sit principium, & causa, & vtrum sit causa ipsi agenti, & maxime causa?

Art. hic c. 2. & lib. 2. cap. 3. & lib. 11. c. 1. & 2. Phys. c. 1. Albert. ibid. traç. 2. c. 5. D. Thom hic la. 2. Buridanus 2. Phys. c. 7. Albert. de Saxonis q. 23. Fland. 5. Met. q. 2. a. 2. Fonl. ibid. c. 2. q. 10. Suar. disput. 23. Met. sect. 1. & disp. Ferrar. 1. cons. Gen. c. 34. Capriolin 1. dist. 2. q. 1. Soto in Prædicam. c. 4. q. 1. Fonl. 4. Met. c. 2. q. 3. per solum, Suar. disp. 2. Met. sect. 1. & seq. vide Scotum in 1. dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. & in 2. dist. 3. q. 1.

Quod non sit principium, quia de ratione principij est esse primum, capitulo 1. huius, text. com. 1. de ratione finis est esse ultimum. 5. huius cap. de perfecto: text. com. 21. ultimum & primum opponitur. Quod non causa, quia aut secundum quod ens; aut secundum quod non ens: secundo modo non, quia non ens nullius est causa, finis est causa entis; ergo: nec primo modo, quia finis non est causa, nisi secundum quod movet efficientem ad agendum; sed quando finis est, non movetur efficiens, immo cessat ab actione, quia habitibus præstibus cessat motus, primo de Generatione text. com. 55. Quod non causa efficiens, quia si sic, & efficiens est causa finis: tunc idem respectu eiusdem est causa & causatum: &

per consequens prius, & posterius naturaliter. Sequitur etiam quod idem erit causa sui, quia quicquid est causa causæ; id est & causa causati, & quicquid est prius priore, est prius posteriore, quare si finis est causa efficiens, & efficiens causa finis, & finis erit causa finis, & eodem modo de priore. Item, sequitur quod demonstratio *propter quid* erit circularis, vel potest esse; quod est falsum secundum Philosophum 1. Poster. cap. 3. text. com. 6. *quibusdam autem* &c. quia idem esset prius & posterius respectu eiusdem. Probatur consequentia, quia demonstratio *propter quid* est per causam, & converso; ergo si potest fieri demonstratio de efficiente, & converso; ergo circulus. Quod non maxime causa, quia est causa extrinseca: materia & forma, intrinseca; & intrinsecum videtur magis conferre ad esse, quam causæ extrinseca. Item, si sic, tunc nobilissima causata haberent istam causam quod est falsum; quia nobilissima causata sunt immobilia, quæ non habent causam finalem: vnde in 3. text. com. 3. dicitur in immobilibus non est finis. Item probatur, quia finis est alicuius actionis, actio in motu: immobilia non habent motum: hæc est ratio Philosophi in litera. Item, si esset maxime causæ tunc esset maxime certa cognitio per eam; hoc falsum, quia maxime cognoscimus quod do cognoscimus ipsum *quid*, quod est per formam, vnde ubique Philosophus circumloquitur *quid* per formam.

Ad oppositum primi. Philo. in c. 5. Oppositum secundi eodem capitulo.

Oppositum tertij inferius eodem cap. Oppositum quarti. Commentator cap. de principio in fine.

*Text.com.1.
Text.com. 2.
Text.com. 2.
Comens. 1.*

SCHOLIVM I.

AUTHORITATE Philosophi, & pulchra ratione ostendit finem esse principium & causam, quia ut intentus movet efficiens ut producat formam materia. Vnde videtur quod sit prima causa omnium. In solutione primi, explicat bene quomodo causat finis ut est in intentione, ut amarus, & desideratus, & idem habet 1. dist. 8. quest. 5. num. 5. & in prolog. quest. 4. num. 11. & 2. d. 25. q. 1. num. 24. Vide ipsum de hoc fuisse 2. Physic. q. 9. soluendo argumenta, explicat pulcherrimas difficultates Physicas, & Metaphysicas, & varia axiomata.

Respondeo quod sic, cuius probatio est: omne agens per se (quod dico propter causam & fortunam) agit propter finem, secundum Philosophum

*2
Text. c. 40.
sed expressus
2. huius text.
com. 8. & 9.*

phum 2. Phisicor. text.com.49.vbi diuidit agens propter finem in agens à natura, & in agens ab intellectu. Vnde casus concurrit in effectum causæ naturalis, sed fortuna est in agente à proposito, secundum quod dicitur ibidem quod natura agit propter finem & intellectus similiter, hoc idem habetur 2. de Generatione, text.com.61. de utroque fit vna ratio: Omne agens, in cuius actione potest accidere error, agit propter finem: sed omne agens per se est huiusmodi: frustra dicitur esse, (vt habetur 2. Phys.) illa actio, quæ non potest consequi finem intentum. Si ergo nullus finis sit intentus; nullum agens ageret frustra: necesse est ergo ponere finem intentum.

Argumentum de errore, ergo si omne agens possit per se errare; omne ergo agens agit propter finem: tale est agens naturale quod potest errare. Aliquando etiam de agente per intellectum verum est illud.

E X T R A .

Vltra; si finis est intentus, tunc finis est causa, vt agat, & principium motuum agenti, efficiens iam factus in actu causa, vel motus à fine, producti formam in materia, & hæc est causalitas formæ: informare: causalitas materiæ est sustinere formæ: causalitas ergo omnium est à fine: ergo &c.

3

Ad argumentum primum, nota de duplici modo cauandis finis, scilicet pro vt res est in motu, non de fine esse, quæ est operatio: quia ille potest esse simul in actu, cum illo cuius est finis: & tunc non est difficultas attendere entitatem dum exiit: non pro vt res iam facta est, sed de fine motus: quia tunc non est &c. Potest ergo ad illud dici, quod finis secundum quod ens in potentia est causa motus: entitas potentialis debetur sibi pro vt causat motum.

Contra: si sic, habito fine secundum quod finis, cessat motus, & finis secundum entitatem potentialem in principio est causa motus secundum quod causa; ergo in principio motus cessaret motus. Item, finis secundum entitatem quæ est causa, mouet efficiens ad agendum, ergo secundum istam entitatem est nobilissimus efficiens: & efficiens est causa actualis esse finis: & finis secundum esse potentiale est causa efficiens, & illud est nobilissimum esse secundum quod finis est causa efficiens, quam secundum quod est effectus efficiens, quia vnumquodque est nobilissimum secundum quod est causa, quam secundum quod est effectus; ergo finis esse potentiale, est nobilissimum quam suum esse actuale. Aliter dicitur, quod finis secundum quod futurum non mouet efficiens: quia idem argumentum potest fieri de fine & futuro, & de fine secundum quod est potentia, nec aliis modis; sed finis secundum quod est in intentione agentis, mouet efficiens vt desiderabile & bonum: quia si sit nudè apprehensum, & non mouet ad effectum, non est causa, nec habet rationem finis.

4

Contra eadem argumenta quæ prius, quia in principio motus, habet finis illam potentialem entitatem secundum quod est in intentione, vt desiderabilis: ergo tunc cessabit motus. Item, illud esse finis est minus perfectum esse finis, quam esse extrà: ergo cum secundum illud esse actuale sit causatum, secundum aliud non potest esse causa. Sustinendo tamen illam viam. Ad primam illarum dico, quod propositio est falsa, loquendo

de fine secundum quod est finis, quo habito cessat motus, quia impossibilia accipiuntur: quia quando actio est, finis est ratio mouendi secundum quod causa; ergo non potest hæc esse vera, quando actio est, finis non est. Ad auctoritatem contra hoc, vbi dicitur in de Generatione, quod habitibus presentibus in materia, cessat motus, sic dico de fine: quod ipso habito in materia, cessat motus, sed finis in materia non habet rationem finis, nec causæ. Contra: si habito fine secundum quod finis, adhuc est actio: tunc illa actio vltimè est frustrata, quia non est propter istum, quia ille habetur, nec propter finem extrà, quia ille non est finis secundum te. Ad hoc negatur consequentia, quia actionem esse propter finem, est actionem esse propter aliquid mouens agens ad agendum in ratione desiderabilis; ergo cum actio sit propter finem nunc presentatum, est propter aliquid mouens agens ad agendum. Dico quod propter finem agentis: dico vltra quod finis ille est habitus. Dico etiam quod requiritur hic ad hoc quod sit finis. Ad aliud nota quod duæ propositiones sunt: quia verius est aliquid in causa quam in effectu, & alia est, quod est in causa, habet esse potentia. Sed arguo: esse potentiale, est peius quam actuale & in seipso. Dico ergo quod effectus non habet verius esse in se quam in causa: quia diuinum esse habet in sua causa, quod quidem esse est causa, sicut hæc sanitas intenta à medico, verius esse habet in mente medici, quam sanitas in materia, quia habet esse simpliciter, scilicet vt sic causa & forma agentis, scilicet medici, vt agat.

Ad principale, dico quod finis est principium secundum esse in mente agentis, & est vltimum secundum quod est in materia. Ad aliud, dico, quod secundum quod est ens presentatum in mente, vel in intentione agentis est mouens cum, vt desiderabile.

Ad aliud istæ quatuor causæ sunt primæ in suo genere, sicut omnia generalissima & tamen vnum prædicamentum est prius alio: sic hinc quælibet causa in suo genere est prior alia aliqua prioritate. Vnde æquiuoca est prioritas, sicut æquiuoca est causalitas. Tunc ad rationem, non est inconueniens de prioritate & posterioritate diuersimodè dicta, & causalitate simpliciter æquiuocè dicta: tamen in eodem genere causalitatis & prioritatis, est inconueniens: vnde efficiens est causa finis in ratione efficiens, finis est causa efficiens in quantum desiderabile. Ad aliud inconueniens, quod esset causa sui ipsius: dico quod quicquid est causa causa, est causa causati. In hac propositione sunt tres causæ: si variatur causa prima respectu mediæ, & mediæ respectu vltimæ erit accidens; vnde in talibus sic variatis, non est propositio vera. Sed si vna causa sit prima causa respectu secundæ in genere causæ efficiens, & illa respectu tertie in eodem genere causæ, tunc bene tenet, & est propositio vera. Ad argumentum de priori per idem.

Ad illud de circulo, non sequitur inconueniens. Ad probationem dico, quod sicut causa est æquiuoca, sic demonstratio: modò si est circulus oportet quod secundum idem genus causæ probetur. Similiter oportet quod idem genus propter quid esset in vtraque demonstratione: quia si non idem genus propter quid, non est circulus.

Contra istas tres rationes, quod finis sit vniuoce causa efficiens & contra, probatio: quia finis

Finem causare vt est in intentione agentis.

An res habet verius esse in causa quam in se?

Finis est principium, & vltimum, & quomodo?

An esse potentiale finis sit nobilissimum eius esse actuale?

Datur prioritas mutua in causis diuersis. Causa causa, est causa causati, in eodem genere non aliter, eodem modo causa prior priori, & posteriore.

finis est causa effectiua respectu efficientis, sicut e contra. Probatio assumpti, in agentibus à voluntate voluntas in rationibus est efficiens causa respectu finis, & finis simpliciter est actiuum: ergo mouet voluntatem actiue & effectiue; ergo sequitur quòd voluntas sit simpliciter passiuua. Probatio quia omnis potentia aut est simpliciter actiua, aut passiuua: non primo modo, voluntas est potentia, quia *potentia actiua est principium transmütandi aliud inquantum aliud*; Voluntas non est huiusmodi: quia tunc suum obiectum esset natura passiuua: quia transmütaretur à voluntate. Dicitur quòd est duplex finis, vel in intellectu, & sic mouet effectiue voluntatem. Alius est finis extrà, & illud mouet in ratione finis, scilicet in ratione boni, sed esse extrà est mouens secundum finem. Contrà: Philosoph. in litera: *Causa non sunt sibi inuicem cause in eodem genere cause*, & probo sic: Tunc idem prius & posterius secundum idem, & vniocè: & similiter idem respectu sui ipsius secundum idem, prius & posterius, & similiter quod demonstratio esset circularis secundum idem, quod accipit quòd finis extrà mouet in ratione causæ. Contrà: illud quod non est ens, non habet rationem causæ: similiter si mouet intra in ratione finis, tunc non in ratione efficientis. Ad rationem istam nota quod Philosophus cum loquitur de fine, dicit quòd mouet metaphoricè. Ad argumentum tunc per hoc sit. Ad probationem, voluntas est potentia passiuua, nego. Ad probationem, ad illud, quòd *potentia est principium transmütandi*. Dico quòd potentia factiua est principium transmütandi, quod proprie est factio &c. vnde dicit 9. huius, c. de potentia text. com. 16. *Ultimum visionis est visio, non vltimum adificationis adificatio, sed domus extrà*. Si ergo actio immanens esset principium transmütandi aliud inquantum aliud: tunc causaret aliquid aliud præter operationem scilicet opus; quod est contra Philosophum ibidem.

Ad aliud, quod dicit quòd causæ intrinsecæ sunt magis causæ; dico quòd non semper, sed illa quæ est prima causalitas omnium est verior. Ad probationem, quòd omnis finis est actionis. Dico quòd non omnis finis est actionis: sed alicuius essentia absolutæ potest esse. Ad aliud dico, quòd omnes causæ possunt demonstrari per finem: idè potissima demonstratio & certissima est per finem. Vnde sicut principium est in speculabilibus, sic finis est in agibilibus: ergo sicut principia certissima cognita, sic fines &c. Ad aliud sunt certissimæ nobis Mathematicæ demonstrationes, non tantum simpliciter; nam accidit in Mathematicis, quia ibi eadem sunt simpliciter nota, & quoad nos, &c. Ad aliud dico, quòd *quid rei* accipitur ab omni causa, & diffinitio similiter. Aliter dico, quòd aliud est loqui de cognitione simpliciter; & de cognitione secundum proportionem, de qua cognitione dicitur in 1. lib. Dico ergo, quòd quanta certius cognoscuntur secundum proportionem, quam alia secundum proportionem cognoscibilitatis suæ; vnde cognitio per finem est simpliciter notior: tamen cognitio de ista re est certior secundum cognitionem suam per formam, quia forma est proximior causa quam finis. Et Philosophus 1. Poster. t. c. 30. & 42. dicit quòd cognitio per causam propinquam est *quid*, per causam remotam est *quia*, &c. In causis inquantum causæ sunt, non est circulus. Igitur cum finis in existentia sit cau-

satum efficientis, non est sic eius causa, nec secundum minus nobile esse, igitur esse cognitum, secundum quòd solùm esse causa, est verum esse, & nobilius quàm existentia. Respondeo, aut mouet secundum aliquod esse nobilius, sed non verius esse eius, aut omnis finis simpliciter est aliquid existens & amatum: desideratum verò est finis respectu alterius desiderati; sed non simpliciter sicut creatura est in Deo.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT pulcherrimè finem, ut est in intellectu, vel intentione, esse primam causarum, sed in executione, velle existentia esse vltimam. Vide ipsum q. 3. prol. q. 2. lateral. n. 22. & 2. Physic. q. 9. ostendit causas extrinsecas priores esse intrinsecas. Item, formam priorem esse materiam. Tangit duos alios dicendi modos, sed in fine ad hunc modum redit, implicite eum ceteris præferens.

Ad quæstionem, distinguendum est sicut distinguit Auicena. 6. Metaph. 5. c. d. Res aliquando est causata in sua causalitate, aliquando in suo esse. Primo modo causa finalis in causalitate præcedit causas agentes recipientes: & hoc secundum suum esse in anima: quia anima adinuenit eam prius, & postea imaginatur apud se actionem, & inquisitionem recipientis, & qualitatem formæ. Respectu ergo causalitatis, & respectu essendi in anima, non est aliqua causa prior finali: immò ipsa est causa essendi cæteras causas: esse verò aliarum causarum in effectu, est causa essendi illam in effectu, & multa ibidem de hoc, & in fine cap. Si de vnaquaque istarum causarum esset scientia, inter eas notior esset scientia de finali, & ipsa esset sapientia, & hæc etiam est nobilior reliquis partibus huius scientiæ, quia est scientia considerans finales causas rerum. Et commentator in fine cap. de principio, illud principium intenditur ad sciendum in hac scientia, & illud est causa finalis: omnes enim causæ nõ sunt principia, nisi propter illud. Et 2. Physicor. d. text. com. 89. *sicut principium in speculabilibus, sic finis in agibilibus*. Si ergo loquamur de prioritate in causando, dico quòd extrinsecæ prius causant: quia enim illæ: idè & intrinsecæ causant: non e contra, extrinsecarum autem prius causat finis, ille enim quia mouet efficientem in ratione amati, idè agens agit non e contrario. Sed quæ causalitas materiæ vel formæ prior: Videtur quòd formæ, quia propinquior efficienti & fini: materia enim intrat hoc suppositum, quia est sub hac forma, non autem hæc forma constituit hoc suppositum, quia est in hac materia. Sed quantum ad esse, efficiens primum est, quandoque verò materia ab illo non dependet secundum esse, sicut in naturalibus, sed à producente totum effectum dependet, & per consequens de ratione efficientis non est transmütare materiam: quia materia tunc quantum ad esse, esset quasi coæuum principium efficienti: forma etiam quantum ad esse est ab efficienti, & aliquo modo dependet à materia. (Sed dubium est vtrum magis sic vel e contrario.) finis verò non simpliciter, qui scilicet per operationem, sed finis, qui est operatio, dependet secundum esse ab omnibus aliis causis: verum tamen semper dependet materia ab efficiente, inquantum materia huius compositi, hoc enim est inquantum fit sub hac forma.

8

Finem esse primam causarum omnium & quo sensus

7
Potissima demonstratio per finem. 6. Phys. c. 89.

Sicut principium in speculabilibus, sic finis in agibilibus exponitur. Vide Scot. 2. d. 1. qu. 4. ad arg. pro opin. 16.

Forma prior est materia.

Arguitur sic : Finis est eiusdem speciei cum efficiente, & idem numero cum forma 2. Physic. text. comment. 70, ergo non est ordo essentialis inter illa. Item, finis secundum quod est in intentione agentis non est notior ipso esse agentis, quia non habet nobilior esse quam agens in quo est: ergo secundum illud esse, non est causa agentis. Item, finis nihil videtur dare agenti: quia si agens haberet eandem vim actiuam, & nihil intendere, eodem modo produceret effectum. Item confirmatur: quid enim est in intentione ignis, quando generat ignem? quis est ille modus essendi in? Item, Deus sub ratione finis ultimi ponitur obiectum actus beatifici; hoc autem non est in quantum mouet ad agendum, ut desiderabile. Item causalitas finis videtur esse terminare: est enim causa opposita principio motus 1, huius: ergo non est de ratione finis initiare, sed terminare: quare ergo ponitur primo causare?

In parte excusiva in princip.

Relinquendo ergo viam prædictam; vno modo dicitur quod vnumquodque essentialiter ordinatur ad aliud nobilior se, tanquam ad finem non motu, nec operatione, sed quasi terminum operationis, non quidem producibilem per ipsam, nec per obiectum eius, sed cui istud assimilatur per operationem. Sic Deus potest poni finis immediatus cuiuslibet, illud in quantum in se, est finis, & amatus: omne aliud, siue operatio, siue obiectum, non est finis simpliciter, sed est respectu eius liberalitas, de qua loquitur Auic. 6. Metaph. cap. 5. *Tribuens alij non propter sui retributionem, &c.* & illo modo superiora sunt vitia inferioribus: sicut ipse dicit 1. Metaph. cap. 2. & propter ordinationem ad hunc finem simpliciter, ut est in se, operatur & producit: ita quod illa operatio & productio non sunt ei finis simpliciter loquendo.

Ad argumenta diceretur, quod sunt contra hoc. Item, contra hoc est, quod ordinatio cuiuscunque ad finem videtur esse per appetitum aliquem, ille si est pure naturalis, non potest esse nisi ad commodum, & ita ultimus terminus eius, est ipse appetens.

Item, istud in quantum est in se, non est propter quod agens agit: si enim illud in se destrueretur, & maneret in intentione agentis, similiter agens ageret. Item, ista via non potest poni de intelligente, qui præfigit sibi finem quem vult. Item, si intendit assimilari illi, communicando suam perfectionem; illa assimilatio ibi est in quantum mouet.

Alia via est, quod finis causat in quantum terminat, & sic non oportet ei dare esse, nisi quod intendatur ab agente, sed sic non est finis, sed in quantum terminat.

Contra, pone quod non attingatur finis intentus, nonne illa actio habuit finem in quantum causa est? aliter non diceretur frustra; propterea, in quantum terminans non videretur plures causare quam instans tempus, vel mutatio causat motum, quia est terminus magis intrinsecus.

Tenendo ergo primam viam, quod est causa in quantum est in intentione agentis: Notandum, quod est ibi quasi esse obiectiuum, & esse formale obiectiuum est esse reale: formale est illud, quo nunc illud intentum est, & hoc esse in intentione. Exemplum si intelligo rosam existentem.

ANNOTAT. MAVRITII.

Circa primam questionem libri quinti text. com. 1. & 2. in qua implicite supra incidentaliter includuntur quatuor questiones Prima *An finis sit principium?* Secunda *An causa?* Tertia *An causa agentis?* & Quarta *An maximè causa?* quæ quatuor tangit in arguendo, ad partes, & in decisione, questionis quæ satis clara est, ut patet tenendo affirmatiuam partem.

Infrà ibi; *Argumentum de errore*, &c. vsque illuc: *ultra si finis est intentus &c. assignatur Extra*, vel vacat in aliquibus originalibus,

Deinde soluendo argumentum principale & sequentia; nota valde processum illum de causalitate finis, & replicas & solutiones singulares, & quæ in Theorematis huius. Vide etiam antiquos hic; ut Thom. 1. p. q. 18. & 1. 2. q. 11. & 83. & Albertum hic & laud. & Henric. de Gandau. & alios quam plures: quia variè sentiunt de causalitate finis: sententia tamen Doctoris est satis clara & subtilis; idè eam sequere.

De sufficientia & ordine causarum quære vbi suprâ, & super 2. Physic. copiose, & ad finem huius solutionis, vbi aduertit quod ab illo loco, *In causis in quantum causa sunt, non est circulus, &c.* vsque ad finem posset assignari *Extra*, vel additio, sed tota litera est bona & notabilis, idè legatur; Inducit enim ibi viam Auicennæ de entitate, causalitate, & ordine, seu prioritate finis; & similiter de aliis causis comparatis ad ipsum, & inter se, vbi cum dicit: *sed dubium est utrum magis sic, vel contra*: hoc est dictum, utrum magis dependet materia à forma: quàm forma à materia, & non soluit. Potest ibi dici probabiliter quod simpliciter loquendo magis dependet materia à forma, non quod implicet ipsam esse sine forma; nec quod non habeat suum proprium esse extra causam & intellectum, sicut forma, nec etiam quod causetur per formam, sed quia esse totius principalis est à forma, quod esse communicatur utriq; consequenter, Quære 9. q. Quodlib. & in 2. dist. 1. q. 6. & dist. 3. q. 4. & 5. & 7. & 2. q. Quodlibet, & in simili in Theorematis, & 12. d. 4. q. 2, comparando quantitatem ad qualitatem; sed ex alia parte posset ponderari prioritas naturæ materiæ in ratione receptiuæ, & an aliquod esse communicat formæ, vel contra immediate loquendo & directe, & an sit difficilius imaginari materiam esse sine forma, quàm e contra, de quo vide in 2, d. 12. & alibi plura ad hæc notabis, vt 8. dist. primi q. 1. & 1. dist. tertij q. 1. quæ omnia castè masticabit subtilis lector.

Consequenter infrà ibi: *Arguitur sic: finis est eiusdem speciei, &c.* vsque illuc: *Relinquendo ergo viam prædictam, &c.* possunt faciliter solui illas instantiæ, ut patet discurrendo, sustinendo ea quæ præmisit, quod relinquetur lectori. Similiter alia argumenta infrà soluantur, si quis voluerit tenere illum singularem modum dicendi in 1. parte: *Relinquendo ergo, &c.*

Examina diligenter totam literam, quia satis subtilis & obscura est, aliqua ad propositum inuenies, 3. & 4. questione prolog. & 1. distinct. 1. & 49. distinct. 4. questione 8. & 48. eiusdem questione 2. & in Francisco de Marchia, & de Mayronis,

Amplius ut agentia, aut secundum potentiam, differunt autem si tantum quod agentia quidem & singularia simul sunt, & non sunt, & ipsa & quorum causæ. *Text. com. 3.*

QVÆSTIO II.

Verum causa in actu, & effectus in actu sunt simul?

Arist. hic cap. 2. & in Postpradicam. cap. de modis prioris, D. Thom. hic l. 2. Fland. q. 2. art. 4. Fonl. cap. 2. q. 18. Suarez. disput. 27. Met. scilicet. 2. Hurt. disp. 8. Physic. scilicet. 8. Aucera q. 16. Physic. scilicet. 1.

QUOD sit inconueniens de causa in actu, probatur: accipiatur efficiens per motum: in principio, est efficiens in actu; ergo effectus: sed existente effectu, cessat motus; ergo cessat in principio. Item 4. huius, text. comment. 25. mouens naturaliter est prius moto: & si hæc adinuicem dicuntur; nihil minus, ergo mouens potest esse sine moto, sicut prius sine posteriori; ergo causa in actu sine effectu in actu. Item, scitum in actu est causa scientiæ in actu: sed scitum potest esse in actu sine scientiâ in actu, quia referuntur adinuicem tertio modo: non autem est ibi essentialis ordo, nec mutua dependentia, quia scientiâ dependet à scito, & non e contra. Item, Deus est semper causa in actu; ergo semper fuisse effectus in actu. Antecedens patet, si non; ergo prius fuisse in primo causans & tunc mutatur.

De hoc dicitur, quod causa singularis in actu & effectus in actu singularis, simul sunt & non sunt.

Contra: causa & effectus simul sunt & non sunt, secundum illam rationem, secundum quam simul dependent; ergo eo modo, quo magis dependet sunt magis simul: sed causa vniuersalis in actu, & effectus vniuersalis sunt huiusmodi. Probatio: quia aliquid potest esse causa in actu, & hæc causa, licet non haberet hunc effectum in actu, sicut aliquis potest esse pater in actu, licet non respectu huius filij, quia respectu alterius potest esse: sed nullus est pater nisi filij; ergo in vniuersali magis dependet, hoc patet, quia sic sunt primo relatiua.

ADDITION. *Item, in motu proiectionis, proiectum proicitur, quando proiciens non manet proiciens: sicut vertens rotam, & postea quiescens, non statim dimittit rotam quiescentem. Sic in alteratione cessante alio: ante, non statim cessat alteratio. Similiter de aliquo suspensio si propellatur ad unam partem, cessante propellente, non statim quiescit. Item, quies violenta habet eandem causam cum motu violento: & tamen cessante momento agere, manet quies. Item, causatum semper dum est, est actu in causari, non tamen causans semper causat, quia potest corrumpi; ergo. Probatio primi per Auicennam 6. Met. 1. Tum, quia esse causatur actu, in quantum est esse, non in quantum incipit: non enim incipit, nisi quod est prius non esse, sed non causatur in quantum est prius non esse: Quod probatur ex eodem ca. f. quia accidit agenti non semper egisse: hoc enim non contingit sibi nisi in quantum aliquando patiens, vel saltem impedibile. Tum,*

quia ut ibi arguitur, illud esse causari, aut semper dependet ab alio, aut non? Si non, est ex se necessarium, & ita nunquam incipit: si sic, & in quantum dependet actu causatur, quia in primo instanti propter hoc solum causatur, quia tunc dependet, non quia incipit, ut probat precedens ratio. Tum, quia auctoritas est ibidem, scilicet quod causatum semper eger datore sui esse, quamdiu est, sed non eger datore sui esse quamdiu est, si non causatur. Similiter cap. 3. dist. cum aliqua ex rebus per essentialiam fuit causa esse alterius, semper erit ei causa, quamdiu habet esse. Hæc ergo videtur esse eius opinio, quod causa essentialis non tantum tunc, quando primo causat, sed semper dum causatum manet, si sit simul in actu cum causato, & forte quod causatum semper dum est actu causatur. Contra Auicennam: pater est causa filij, & ignis generans causa ignis geniti & per se, ut videtur: tamen manet effectus causa destructa.

Opinio Auicennæ causatum dum est, causari.

Item, si generans non simul manet cum genito, ut ipse videtur respondere cap. 2. sed cum aliquo alio, quod est immediatè causatum ab ipso, & illud est cum alio causato ab ipso, & sic usque ad effectum, videtur esse processus in infinitum in causis: sed hoc ipse concedit cap. 2. Causas non essentielles inquit, vel non propinquas, non nego procedere in infinitum. Contra: aut sunt sibi immediata in diuersis nunc, & tunc duo nunc immediata: aut tempus est medium inter ipsa, & tunc causa non simul cum causato: aut nullum est medium, sed quodlibet causarum simul cum sua causa, & tunc omnes causa in se erunt simul in actu, hoc argumentum facit ibi cap. 2. & respondet. vide ibi.

De alio membro dicit Philosophus quod causa in potentia, & effectus in potentia non sunt simul. Contra: causa in potentia, & effectus in potentia referuntur secundo modo relationis, ut calefactiuum, & calefactibile; sed ibi est mutua dependentia essentialis; ergo simul sunt & non sunt.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA *Egidij effectum immediatum, nempe fieri per motum, & eius causam, esse simul in actu, secus de effectu mediato, quale est factum esse: & sic intelligit Philosophi literam. Secundam partem probat, quia alioquin omnia necessario euenirent. Refutatur primo quia ex hac ipsius ratione sequitur effectum illum immediatum necessario fieri. Secundo, quia ratio eius non minus currit de effectu sine motu, immò magis, ut de actibus voluntatis, qui sine motu fiunt. Resoluit ergo Doctor, quando dicit Philosophus, causam in actu, & effectum in actu esse simul, secus de causa & effectu in potentia, id intelligendum esse de fundamentis, non de relationibus, quia he utrobique simul sunt: sed fundamentum relationis causa in potentia prius existit, ut edificator, quam fundamentum relationis effectus in potentia, de quo postea l. 9.*

Ad quæstionem dicitur pro primo membro, quod causa efficiens per motum, est causa vnius effectus immediatè, scilicet fieri, & facti, mediatè: tunc vera est propositio de causa in actu, & effectu immediato, scilicet ipso fieri, quia quando causa est in actu, tunc mouet, & quando mouet fieri est in mobili. De effectu mediato, non oportet

oportet hoc, quia tunc omnia euenirent de necessitate, supposito quòd omnia haberent causas per se: quia si aliquid eueniat tertia die, sit A, A, si fiat, fiet A, per se causa, scilicet B: sed B habet aliam causam, quia si B est in actu, & causa eius, scilicet C, & sic redeundo ad aliud, quòd nunc est, sit D, quid est causa ipsius C, sed D fuit causa in actu, ad quam ex hypothesi necessariò sequebatur effectum esse simul in actu C, & sic ex C, B; & ex B, A; ergo omnia necessariò uenirent. Tale argumentum facit Philosophus 6. huius, cap. 2. text. comment. 7. Vnde istæ duæ propositiones non sunt simul veræ, quòd cuiuslibet fiendi oportet dare per se causam, & quòd posita causa in actu, necesse sit effectum poni in actu quia ex his sequitur conclusio impossibilis modo prædicto: quòd omnia necessariò erunt, & non propter primam propositionem, quia etiã si ipsa esset vera, adhuc conclusio non sequeretur, ergo propter secundam; ergo secunda est impossibilis. De causa in potentia dicitur quòd non oportet esse cum effectum, quia est prior effectum.

Sed contra istos est argumentum nunc factum, ita concludit contra eos de fieri, quòd ponunt effectum immediatum, quia illarum duarum propositionum supposita prima, & hac quam ipsi dant, quòd posita causa in actu necessariò sit esse fieri in actu. Arguitur ut priùs, D existente in actu, necesse est C fieri, & ex C, B: & ex B, A fieri: ergo omnia futura necessariò fient: hoc ita est inconueniens, sicut quòd necessariò erunt: illud enim non solum est inconueniens: sic quòd omnia simul erunt necessariò, ut vadit prima deductio, sed etiam quòd successiue non potest vitari quin omnia necessariò erunt successiue saltem, nisi per hoc solum quòd ponatur aliquid posse fieri, & tamen non fore propter impe limentum. Nec illa euasio valet, si in principio fieri sit aliquid fiendi. Similiter videtur quòd illud non sit verum, scilicet quòd causa particularis, & effectus immediatus sunt simul, per idem argumentum, quòd ipsi faciunt: quia ponamus quòd essent multæ causæ agentes ordinatæ, non per motum: tunc si causa existente in actu, necesse est immediatum effectum esse in actu; ergo omnia producibilia à talibus causis de necessitate euenirent: hoc autem est falsum; ita enim contingenter producit voluntas aliquid, non per motum, sicut ignis per motum, immò contingenter. Probatio consequentiæ, sicut ipsi arguunt vnde ratio non valet plus ibi quàm hic. Ideò dicendum ad formam; quòd ibi est fallacia secundum quid, & simpliciter: concedo quòd quando causat in actu, quòd necessariò sequitur quòd effectus est in actu: ergo necessariò est effectus, non sequitur, quia causa est in actu contingenter; vnde consequentia non valet: effectus necessariò, necessitate consequentiæ, est in actu, si causa sit in actu; ergo effectus necessariò est: nisi poneret quòd causa esset necessariò in actu; nunquam enim ex necessitate conditionali sequitur necessitas consequentis, nisi antecedens sit necessarium: sic non est hic, sed fit causa in actu contingenter. Sed Philosophus non sic arguit. Sed hoc supposito, quòd posito eo quòd est causa; sequitur necessariò aliud, sicut patet per exemplum eius ibi.

Contra: adhuc illud quòd est causa contingenter est, vel fuit, vel erit; ergo consequens non est necessarium. Responso, si iam aliquid est, ad

quòd necessariò sequitur aliud, illud aliud necesse est fore necessitate inuitabilitatis, sic quòd non potest euitari quin erit, sed non est simpliciter necessarium, quia potuit euitari, quia istud quòd nunc est, potuit non esse nunc. Contra illud aliud de causa in potentia & effectu in potentia, videtur quòd simul sint, & non sint, quia referuntur secundo modo relatiuorum, quæ mutuo depèdèr.

Potest aliter dici ad quæstionem, quòd illa differentia non est de relatione causæ in potentia; & effectus in potentia, quia sic simul est causa in potentia & effectus in potentia, sicut de causa in actu & effectu in actu, quia vno genere relationis referuntur omnia hæc & vnde in hoc non est differentia, sed in hoc quòd veritas huius dicti attendenda est de fundamentis relationum: quia relatio causæ in actu, & effectus in actu non potest fundari nisi in ente in actu; & idè sicut relationes simul sunt, & non sunt, ita & fundamenta earum, sicut priùs exponitur: sed relationes causæ in potentia, & effectus in potentia, non requirunt fundamenta in actu, & idè non oportet fundamenta earum simul esse, licet relationes simul sint in actu.

Si autem est causa in actu, simul erit illa relatio, & illa non potest fundari nisi in ente in actu; ergo aliquid est ens in actu, in quo illud fundatur; & idè si causa est in actu, aliquid, non solum est effectus in actu, sed aliquid existit in actu, quòd est effectus in actu. Sed si relatio causæ in potentia fundatur in mente in actu, sicut iste est adificator, non oportet relationem effectus in potentia, qua simul est cum relatione causæ in potentia, fundari in aliquo ente in actu, ita quòd non oportet simul aliquid existere, quòd sit adificator, & aliquid existere, quòd sit adificabile, quia adificabile potest existere in ente in potentia. Nec intelligitur differentia fundamentorum relationum potentia in actu, & effectus in actu, ad fundamenta relationum causa in potentia, & effectus in potentia, in quantum sunt fundamenta, quia vtraque relationes vtriusque simul sunt. Ita etiam fundamenta simul sunt, actu etiam sunt in quantum fundamenta hoc est, actu sunt sub illis relationibus; sed non simul actu existunt, sed causa & effectus in actu: si vnũ existit, & aliud, nõ sic in potentia. Nec dico, si vnũ fundamentum existit, causa scilicet in actu, quòd fundamentum effectus in actu existit, quia fundamentum actu existit sine relatione; sed si est sub relatione causa in actu, & actu existit, tunc fundamentum relationis effectus in actu, actu existit, ut sit in summa differentia, non sic hinc inde inter relationes, quia vtraque necessariò simul sunt: nec inter fundamenta relationum, in quantum sunt fundamenta, quia & illa vtriusque necessariò simul sunt, cum sine illis sic non sint relationes: nec de illis qua fundamenta sunt sine substantia in se consideratur, quia sic neutrobique necessariò simul actu, nec necessariò simul in potentia. Sed intelligitur differentia de fundamentis actu existentibus sub relationibus comparatis ad existentiam absolutè, non ad existentiam sub relationibus. Hoc sic exponitur, si causa est in actu, ita relatio est in actu; ergo necesse est aliquid existere in actu, in quo fundatur relatio causa in actu, & effectus in actu; sed si causa in potentia est, sicut adificator, non oportet aliquid ens, in actu esse, in quo fundetur illa relatio in potentia, sed sufficit habere aliquod fundamentum ens in potentia.

5
ADDITIO.
Sic relatio
causa in ente
in actu, sine
effectum in
actu.

SCHOLIVM II.

HABET optimam doctrinam in solutione argumentorum. Ad quartum bene explicat quomodo Deus de novo potest aliquid producere sine sui mutatione : de quo vide ipsium 1. d. 1. q. 2. ad primum, & ad quartum. Id quod dicitur in additione, indisciplinati esse querere nouum in Deo, vel rationem quare nunc agit, & non ante, habetur in *Philosoph. 4. Metaph. sex. 9. & 1. Post. sex. 6. quia non omnium est habenda, nec inquirenda ratio, nec hic assignari potest, nisi quia voluit Deus nunc agere, & non ante; & huius volitionis nulla est prior ratio. Vide Doctorem in expositione sex. com. 3. circa quem nota est ista questio, & Anton. Andream hic q. 3. qui clariùs nonnihil hanc questionem tractat, nihil ferè præterea de suo addens.*

Ad primam rationem, quòd & relationes sunt simul in actu & fundamenta realiter sunt in actu, sed dum motus est, non est causa agens facti in actu, sed in vltimo instanti. Accipiendo tamen effectum, respectu cuius est mouens in actu, est ille effectus in actu, sed dum mouet non est causa in actu, nisi fieri, sed in vltimo instanti est causa in actu facti, & tunc simul sunt in actu. Ad aliud de quarta huius, dico quòd mouens est simul naturà cum effectu, quia si sint per se relatiua, relationes sunt simul; tamen res subiecta mobilitati est prior alia re, in qua fundatur relatio effectus: tunc loquitur de fundamentis non de relationibus, quia dicit ibidem quòd sensibilia possunt esse, non existentibus sensibus, quia sensibilia & sensus dicuntur relatiua tertio modo. Ad tertium argumentum, quòd scitum est causa scientiæ aliquo modo; & dico quòd scitum in actu, & scientia in actu simul sunt & non sunt, & cum dicit quòd referuntur tertio modo, nego, sed scientia in actu, & scibile non in actu scitum. Ad aliud de Deo, quòd Deus semper fuit, non tamen causa in actu semper. Contra: tunc fuit causa in potentia, & tunc mutatus, quia factus est de causa in potentia, causa in actu. Non valet, quia agens voluntarium voluntate antiqua non mutata, potest causare quando placet sine mutatione sui: sicut si ego vellem modò, sedere cras, possum sedere cras sine mutatione voluntatis meæ. Contrà: Auerroës 8, Physicorum Comment. 4. 6. & 8. & volens nunc facere tunc, & non nunc, saltem expectat tempus, quod non est sine mutatione. Respondeo ita facit ipse miser Auerroës, quia fuit in tempore, Deus in æternitate ante mundi creationem nullum tempus expectauit, quia in instanti, quæ expectatio æternitatis instans est. Noli mensurare Deum secundum Auerroëm,

Et quòd à causa non mutata procedat nouum effectus probatur. A est nouum; ergo habet causam, & cum non sit ire in infinitum, venietur ad causam non nouam à qua est immediatè nouum aliquid. Item, quomodo potest causa non mutata semper mouere, quod est semper alium & alium effectum habere, & non potest aliquando mouere, cum prius non mouerit: cum non sit nisi nouum effectus semper in primo membro, & nouum aliquando in secundo. Sed quare nunc mouit, & non tunc? quia voluit: huius non est querere causam, quia habità causà immem-

Scoti Oper. tom. IV.

diata, & sufficienti, respectu effectus, non est ultra querere, quia tunc omnium esset demonstratio; ergo indisciplinati est querere quid nouum in Deo quasi relatio rationis non procederet creationem, sed quasi sequeretur, ita quòd causa in quantum procedit causare, innovatur in nullo, sed ut agit quasi causando actionem, manet ut prius, & naturaliter, nec re, nec ratione mutatur. Alij dicunt quòd omnis relatio noua est in effectu, etiam illa quæ causa dicitur ad effectum. Contrà: ubi est relatio ibi est fundamentum. Item, in quo est relatio, illud refertur illà relatione. Item, relationes sibi inuicem oppositæ erunt in eodem. Aliter dicitur, quòd est noua denominatio antiquæ relationis. Contrà: eadem ratione, pater meus quando generauit me, non habuit nouam relationem, quia prius fuit generatiuus, & sic solum generans haberet nouam denominationem. Tenendo ergo primam illarum viarum, est dubitatio, vtrum sit prius in causa illa relatio rationis, an in effectu relatio realis? Dicitur secundum, quia referribile reale est causa rationis, non è contra. Exemplum de dextro in animali, & sinistro in columna. Contrà: prius naturaliter fuit hoc causatiuum quàm illud causabile, (quia enim hoc causatiuum, idè illud causabile;) ergo prius hoc causans quàm illud causatum.

Confirmatur: quicquid est in causa præcedit illud quod est in effectu. Responso illorum non valet, quia semper maior differentia reducit ad minorem. Ad tertium argumentum, aliter secundum aliquos, scibile secundum se & essentialiter refertur ad scientiam in potentia; & scientia in potentia, & scibile simul sunt & non sunt; nec accidit scibili quòd sciatur in potentia, accidit tamen lapidi, sicut accidit Ioanni quòd sit pater: non tamen accidit patri quòd sit pater. Vnde sicut scientia in potentia essentialiter dependet à scibili, ita à conuerso: & sicut scientia in actu dependet à scito in actu, ita è contrà. Vnde quòd dicunt, quòd accidit scibili: quòd sciatur, intelligendum est de re subiecta scilicet lapide, vel ligno. Probatio dicti: Scibile enim non est scibile: nisi quia eius potest esse scientia, quia si esset scibile, & eius non esset scientia in potentia, esset scibile & non scibile: ergo in ratione scibilis includitur scientia in potentia; sicut suum per se correlatiuum.

Non accidit scibili quòd sciatur in potentia, sed bene lapidi nec patri quòd sit pater, bene tamen Ioanni.

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur inquestio secunda de similitudine causæ particularis & effectus talis quoad esse, & non esse, t. c. 3. in cuius principio ibi: *Item in motu projectionis, &c.* vsque illuc de alio membro, notatur *Extra*, vel additio; sed litera notabilis, idè ponderentur solutiones ad illa argumenta: posset etiam inchoari illa additio, ibi: *de hoc quod causa singularis in actu, &c.* & durare vsque ibi: *Ad questionem dicitur, &c.* omnia tamen solues facilliter si legere placebit ex his quæ hîc & alibi habes in isto.

Ibidem infra: *Ad questionem dicitur, &c.* ponitur opinio Ægidij super 2. Physic. Quære hîc & ibi alios antiquos ad propositum, & maximè in Theorematis huius notanter.

Deinde in solutione propria ad quæst. ab illo loco: *si autem est causa in actu, &c.* vsque ibi: *Ad primam rationem, &c.* assignatur ab aliquibus *Extra*, vel additio, sed optima est litera &

E E e sententia

Mouens potest esse prius moto: exponitur.

Scientia in actu & scitum simul sunt.

7 Additio.

sententia per totum; idem legatur, determinatio Doctoris ibi clara est, vt patet: & assertiua, & doctrinalis.

Postea soluendo principalia, ponitur quedam additio, vel *Extra*, & incipit sic: *Quod autem à causa non mutata, &c. & durat vsque illuc: Ad tertium argumentum autem.* &c. est tamen litera singularis & subtilis, & probabilis ad partes; quare bene discutatur.

Quod ibi tangit de relatione Dei ad creaturam, an sit noua, an etiam realis vel rationis, & varios modos dicendi, scilicet in quo est talis relatio formaliter, an in Deo, vel in creatura, quare in 1. d. 30. & 35. & in 40. & 43. & in 2. vbi supra, & breuiter si ille respectus sit causatus ab intellectu, vel voluntate diuina, oportet quòd sit æterna, si verò à potentia vitali creata, est ex tempore, & est ponenda in Deo forma; secus de relatione reali, & denominatione quæ fit à tali: quare Thom. Henric. Vua.

Illud quod vltimò ibi tangit comparando relationem rationis in causa ad realem in effectu, videtur habere bonam difficultatem in doctrina huius, quæ illarum sit prior: pro vtraque parte quare 8. dist. pri. q. 4. vel 3. principali. Et posset probabiliter teneri quòd illa causa est prior, vt Doctor videtur tenere; actualis saltem: quia ab æterno per opus intellectus diuini, licet illi æternæ fortè correspondet alia rationis æterna in creatura in esse cognito considerata, non realis actualis. Sed quod ibi additur de prioritate naturæ causatiui & causabilis, ponderari debet; & fortè negari, formaliter capiendo illa: dato etiam illo assumpto examine tur consequentia. Confirmatio sequens debet maximè attendi de absoluto quocunque in causa. &c. Et illud quod additur consequenter scilicet quòd maior differentia reducit ad minorem, habet videri & examinari in Quodlib. q. 2. ad fin. Breuiter sententia Doctoris in hoc dubio est probabilis & famosa: sed an de sua intentione, videatur bene in locis præallegatis. Posset etiam hinc inuestigari, an respectus causatiuitatis in Deo, quam dicit arguens præcedere naturam, &c. sit realis vel rationis, & plura alia, quæ lector attendat.

Ea quæ consequenter tangit de relatione scibilis & scientiæ notentur, & infra c. de Relatione magis patebunt, sed hæc sententia optima est: an tamen illa relatio mutua, quam hic ponit, sit realis, vel rationis, & cuiusmodi sit, considera.

Horum quidem vtrique altera causa est essendi necessaria; horum autem nulla, sed propter hæc alia sunt ex necessitate. *text. com. 6.*

QVÆSTIO III.

Vtrum necessaria habent causam sui esse.

Arist. *Vic. c. 5. & 8 Physic. c. 1. Auicenn. 1. Met. c. 6. D. Thom. hic l. 2. 2. Ant. Andr. ibid. q. 4. Fland. q. 5. m. 2. Fonl. c. 5. q. 2. Meurisse. 2. Met. c. 3. q. 2. Vide Scot. in 1. dist. 3. q. 5. num. 6.*

Quòd non Auicennæ 1. Meta. cap. 6. a. Quia omne habens esse per causam, circumscriptam causam non habet esse: & tunc non necessa-

rium de se; ergo nullum causatum de se necessarium. Item; causa efficiens est vnde principium motus: sed in immobilibus non est motus. Oppositum in 2. huius, t. c. 4. necessariorum, vel sempiternorum sunt causæ.

SCHOLIUM I.

Si datur aliquis effectus necessarius, ille necessario habet causam; alioquin entitas eius esset causata, & necessitas incausata: hic tangitur error Philosophi, qui posuit multa alia à D. o. necessaria, quia posuit Deum causare necessario; neque voluit ista necessaria, & Intelligentias, celos, & elementa carere causa, vt fuse probat Doctor 1. d. 8. q. 5. 5. Contra istam nu. 6. contra Henricum, qui comendit quòd posuerit Philosophus ista necessaria, & à se, non ab ulla causa.

Dicendum, quòd si aliquis potest esse effectus necessarius, potest necessitas eius habere causam efficientem, sicut res ipsa habet causam; quia oportet ponere vnum à quo est causalitas omnium: quia si necessitas effectus non haberet causam, cum sit in causato, aliquid esset in causato non causatum.

Ad Auicennam, quòd intelligitur de necessario per se. Sed aliquid dicitur necessarium per se effectiue, ita quòd per se excludat aliam causam efficientem priorem: & sic solus Deus est per se necessarium in genere causæ efficientis. Vel potest aliquid esse necessarium formaliter & per se, & tale potest ab alio esse: quia sicut ipsum necessarium formaliter in se effectiue est ab alio, ita & necessitas. Tunc ad formam: circumscriptam causam, non esset necessarium ex se, verum est in genere causæ efficientis: tamen formaliter, si forma eius posset stare de se, haberet necessitatem sine efficiente, sed non potest sine primo; vnde circumscriptio illius, circumscribit etiam causam intrinsecam formalem necessitatis ex consequenti: non enim partem habet à se, partem ab efficiente, sed totum, tam naturam quam necessitatem habet ab efficiente, quo sublato totum tollitur. Contrà: quòd circumscripto aliquo non est, non est necessarium, nisi ex suppositione. Dicendum, quòd illud quòd est necessarium, ex suppositione necessaria, est necessarium. Ad aliud responsio; quòd illa descriptio est à posteriori, & non à notiori: non enim est simpliciter de ratione efficientis quòd sit principium motus, quia accidit efficienti secundum quòd huiusmodi, quòd agat per motum, quia efficiens potest agere sine motu, tamen in naturalibus communiter est vera.

Responsio ad questionem: ad hoc quòd effectus sit necessarius, oportet causam esse necessariam, & in essendo, & in causando, quia altero illorum destructo, potest effectus non esse. In complexis est inuenire vtrumque: principia enim in se sunt necessaria, & necessario causant conclusiones: quia ratio necessario causantis est, quòd destructo effectu, ipsa destruat: sic est de principiis respectu conclusionum. 2. Physic. 8. tex. c. 89. In incomplexis sine entitate rerum, nulla est causa vtroque modo necessaria: nulla enim post primam esset, nisi prima esset: quia nulla alia, nisi causata: & si non est necessario causata, non necessario est: & ita non necessario causat. Sed prima non est necessaria in causando: quia ex ratione causæ necessariæ

Omnis effectus habet causam.

*2
Necessarium effectiue, solus Deus formaliter quædam alia.*

Necessarium ex suppositione necessaria, est verè necessarium.

*3
Additio.*

necessaria ipsa destrueretur destructo effectu: & ita eius entitas non esset omnino absoluta & independens. Argueretur hic: quia liberè causas: non valet: nam & productio Spiritus Sancti est libera, siue liberè, & tamen necessaria.

Tamen aliqui sunt effectus necessarij secundum quid, siue sub conditione, scilicet si causa est, pro eo quod causa proxima ex naturali colligantia cum effectu necessario, dum est, causat ipsum. Sed nec sic est necessitas in prima causa: quia tunc esset necessitas simpliciter, cum illa conditio sit simpliciter necessaria. Quod enim necessarium est ex suppositione simpliciter necessaria, est simpliciter necessarium: illud suppositum in aliis causis naturalibus non est simpliciter necessarium. Ad argumentum in oppositum, non omne sempiternum est necessarium: sed hic in litera, & 8. Phisic. loquitur de complexis.

SCHOLIUM II.

ADDUCIT argumenta suadentia in causis aliqua dari simpliciter necessaria, ut voluerunt Philosophi, qui Deum naturaliter agere asseruerunt, & soluis clarè de quo agit susimus 1. d. 8. q. 5. §. Contra istam conclus. & di. 2. q. 2. §. Ostenso esse de proprietatibus. & d. 39. §. Tertia positio; quibus locis ostendit Deum omnia contingenter agere, & nihil necessario,

Contra ista, necessitas simpliciter est conditio possibilis in creaturis: quia non includit contradictionem. Quod probatur sic: modus producendi non variat naturam producti: si Deus produceret res ex necessitate, aliquid causatum esset necessarium: ergo licet nunc aliter prodancantur, necessitas eis non repugnabit. Item, si Deus produceret ex necessitate naturæ, causatum esset necessarium simpliciter; ergo cum modus quo nunc producit, sit æquè nobilis, vel nobilior illo, simpliciter necessarium potest sic producere. Item, in omni conditione entis, simpliciter nobilior est ens necessarium non necessario: ergo & in causando: ergo nobilissima causa necessario causat. Item, ex plenitudine perfectionis in causa consequitur effectus; si ergo in aliquo effectu potest esse tanta perfectio, quod ipsa posita necessario ponatur aliud, multo magis in prima causa. Quod ex hoc confirmatur: quia si primum non est necessarium, nec aliquid posterius in essentialiter ordinatis: ergo si connexio effectus cum prima causa, quæ est essentialiter prima connexio, non est necessaria, nec aliqua alia est. Ratio adducta de Deo, improbat, & primò: quia non oportet illud accipere ex 2. Phisicorum vbi loquitur de principio, & conclusione: quia aliter videtur esse conclusio in principio, quàm effectus in causa, quia conclusio est quædam pars intellectus principij actu contenta in illo, licet non distinctè, sicut singulare in vniuersali, non sic effectus in causa. Hæc ratio conceditur, quod ratio causæ necessario non inde accipitur. Item, in causatis, quod aliquid necessario causetur non attribuitur eorum imperfectioni, nec dependentiæ ex effectu, sed plenitudini perfectionis; ergo nec similiter hic; vnde aliquo destructo, aliud destrui sequitur, vel quasi à priori, vel à posteriori. Primo modo concludit imperfectionem

nem: secundo modo abundantem perfectionem, sicut de subiecto & propria passione, quæ non in se consistit, sed in aliud fluit; præcipuè si illud aliud destrui est possibile. Item, secundum hoc posset Deus producere plures differentias entium quàm nunc: quia necessarium & possibile. Contra responsum ad argumentum primo Cæli & mundi, tex. c. 138. quomodo nihil ex se possibile, potest esse necessarium per aliud, addita hinc hac ratione: necessarium & possibile diuidunt totum ens; ergo omnem differentiam entis: diuisiones enim entis inquantum ens, communiter non sunt subordinatæ. Contrà: voluntas quæ est primò finis non est necessario alicuius non necessario ordinati ad finem.

Ad argumenta superius contra Auicennam. Ad primum, quod modus producendi non variat conditionem propriam producti, sed aliqua productio concludit necessitatem producti: & quia causatum, concluditur non necessitas, ideò contradictio: causatum à Deo necessitate naturæ. Per hoc ad argumentum secundum. Ad tertium, quod in omni causalitate, absoluta necessitas est perfectionis, & in respectu ad prius à quo aliquid dependet, si esset necessitas, non poneret imperfectionem in absoluta; ille tamen respectus esset perfectio, si non esset contradictio in termino: ad extremum enim cui repugnet necessitas, non potest esse respectus necessarius. Ad quartum, plenitudo perfectionis limitatæ non est simpliciter plenitudo. Ad confirmationem, quod licet aliqua connexio sit secundum quid necessaria, nulla tamen simpliciter est necessaria, quia quælibet dependet à prima causa, quæ contingenter causat: quæ prius naturaliter non causante nihil aliud causat: similiter communiter secundæ causæ sunt impedibiles, & causa impedibilis, quantumcumque non impediatur non est necessaria. Pro prima ratione tacta, quæ est Auicennæ. Dicitur quod necessarium ex se debet intrinsicè habere necessitatem: & ita quacumque hypothesi siue possibili, siue impossibili, posita, circa extrinsecum non erit non necessarium. Ad aliud hic supra respondeo: quæ dicunt perfectionem simpliciter, & hæc non determinatè: sed in summo diuidunt ens. Contrà: opposita conuertuntur cum aliis similibus diuidentibus ens. Exemplum finitum infinitum; possibile necessarium; imperfectum perfectum simpliciter, &c.

Modus producendi an mutas productum?

Nulla connexio effectui ad causam, necessario simpliciter.

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur quæstio tertia de causalitate passiva necessariorum, t.c.6. in qua aliqui totam illam literam ab illo loco; *Responsio ad quæstionem, vsque ad finem, volunt esse additionem seu Extra*; aliqui partem eius, sed hoc non est necessarium ponere, nam litera optima est, & cuncta rectè dicta: duos enim modos dicendi tangit in q. quorum primus est, vt ipse disputat. 8. di. pri. finali in opere Angelico, vel principali, in Reportatis, & in Quodlibeto q. 7. quod benè potest aliquid esse formaliter necessarium, & tamen ab alio causatum, & videtur intentio Aristotelis, & Commentatoris vt ibidem patet, & qualiter Hen. & alij. antiqui circa hoc variè sentiant, videatur ibi. Alius modus dicendi est distinguendo de

6

necessario complexo, & incomplexo & hoc, vel secundum quid, vel simpliciter, vt patet in litera; & secundum primum modum dicendi, respondet ad argumenta ante oppositum, & secundum secundum ad argumentum in oppositum. Adducit consequenter plures instantias contra secundum modum dicendi, qui conformis est Auicennæ & soluit, quæ omnia videbis in primo, & Quodlibeto, ferè vbi suprâ, & 39. eiusdem, & 36. & 2.

7 *Infra ibi: Contra, voluntas, qua est primò finis, &c. illa instantia facilliter soluitur, concedendo quòd voluntas non sit necessariò alterius à fine, nec etiam finis ipsius, loquendo de creatura. Vel si volueris concedere aliqua necessariò ordinari ad finem vltimum, intellige de necessitate consequentiæ, vel in esse obiectiuo considerata, & non realis existentia: quia sic omnia contingentia & contingenter ordinata.*

Alia replica in fine, ibi: *Contra opposita, &c. quam non soluit, soluitur in principio, vbi suprâ notauimus. Quare hic Alber. & alios opinantes, & processum Auicennæ de productione rerum.*

Amplius autem alia secundum numerum sunt vnum, alia secundum speciem, alia secundum genus, alia secundum analogiam. 1. com. 12.

Q V Æ S T I O I V.

Vtrum diuisio Vnius in vnum genere, specie, numero, & proportione sit conueniens?

Arist. hic cap. 6. Alex. ibid. D. Thom. lect. 6. Alber. tract. 1. cap. 7. & 8. Anton. Andr. q. 6. Fland. q. 7. a. 3. Font. c. 6. Meurisse. lib. 2. Met. c. 3. q. 2. Vide Scot. in Comment. ad cap. 6. huius.

1 **Q**uòd non: aut est eadem cum prima quam ponit, aut alia: non eadem, quia tunc insufficientis: quia prima habet quinque membra, hæc tantum quatuor, non est alia, quia duo membra istius diuisionis, conueniunt cum duobus alterius scilicet de genere & de specie. Item, aut est diuisio vniuoci in vniuocata, quod non: quia tunc *multum* non diceretur oppositis modis istis, quod est contra Philosophum in litera. Irrationale enim & rationale non diuiduntur in æqualia. Nec diuisio æquiuoci: quia tunc vbiunque ponitur *vnum*, vel *multum* in propositione, esset propositio distinguenda, quod non est verum. Item, tunc ad vnum membrum non posset sequi aliud, contra Philosophum in litera: quia vnum membrum diuisionis conuenit omnibus membris, quia vni esse, est principium numeri esse, cap. isto; t. c. 12. ergo omne vnum est principium numeri; ergo vnum numero, quod est vnum membrum, est commune omnibus membris. Item, de ratione membrorum, quod dicit vnum numero, cuius materia vna numero: tunc nullum immateriale esset vnum numero: consequens est falsum, quia sicut semper vnitas prior infert vnitatem posteriorem, ita ex opposito in multitudine: sed in immaterialibus est multitudo specie; ergo vnum numero.

Item, tunc contraria vnum numero: quia eorum materia est vna numero. Oppositum dicit Philosophus. t. c. 12.

SCHOLIUM I.

TEXTV 8. & seqq. posuit Philosophus diuisionem vnius, accepti realiter in quinque species, continuatione, subiecto, genere, specie & indiuisibilitate; hic autem ponit diuisionem eiusdem vnius accepti Logicè, in quatuor membra, cuius sufficientiam optime declarat Doctor, & soluendo primum argumentum explicat quomodo vna diuisio differt ab altera.

Dicitur quòd diuisio est conueniens, quia illa est secundum intentiones Logicas, & prima diuisio est secundum fundamenta realia, ista secundum intentiones fundatas in rebus; vtrum autem *vnum*, quod diuiditur in vna diuisione, & in alia sit reale, vel quòd in vna sit reale, & quòd in alia intentionale, tangetur in prima solutione primi argumenti. Sed semper istud est verum quòd hic dicitur: & tunc assignatur sufficientia, quia intellectus intelligens aliquid sub ratione vnius, aut intelligit sub ratione incommunicabilis, & hæc est vnitas numeralis; aut sub ratione prædicabilis de pluribus, tunc dicitur, aut differentibus numero: tunc vnitas speciei: aut differentibus specie: tunc vnitas generis. Ultra hanc vnitatem non est inuenire vnum conceptum prædicabilem; tamen vnum conceptum accipiendo communissimum comparando alteri communissimo, inuenitur vnitas proportionis in similiter se habendo ad alia scilicet sua inferiora in prædicando in *quid* de eis, sic diuisio est sufficiens. Contrà: duo membra non sunt accepta secundum fundamenta intentionalia. Primum non: quia tunc dicitur vnum numero cuius materia vna, sed materia non est à consideratione intellectus. Quatum non, quia aliqua proportio esset nullo existente intellectu: nam similiter tunc se haberent 8. ad 4. & 6. ad 3. ergo vnitas proportionis non causatur ab intellectu. Exponitur primum vno modo sic; dicitur vnum numero, quod non prædicatur de pluribus: & hæc est vnitas singularis: & ita fundamentum vnius est singulare. Quod probatur, quia vniuersale & singulare referuntur ad inuicem: vniuersale intentionale; ergo singulare intentionale, quia sunt simul: natura & res intentionis primæ, & secundæ non sunt simul. Hoc confirmatur per illud tertij huius, t. c. 14. q. 3. vnum numero dicere, aut singulare, nihil differt. Ad aliud de proportionè. Dico quòd proportio potest esse secundum fundamenta realia, sicut in numeris, vel intentionalia, sicut in *predicari & subiici*: prima potest esse sine intellectu, secunda non: & hæc est illa de qua loquitur, quia prædicata habent hanc proportionem in prædicando in *quid* de contentis sub ipsis.

3 Ad primum principale argumentum dicitur, quòd nec ista diuisio, nec prima diuidat *vnum* secundum rationem vnius scilicet secundum rationem indiuisionis, sed secundum fundamenta, super quæ potest vnitas fundari: tunc hæc diuisio differt à prima secundum fundamenta diuersa: quia prima sunt fundamenta realia, hæc intentionalia. Contrà, res intentionis primæ: sicut vnitas, quæ est de genere quantitatis, non fundatur

Sufficientiam huius diuisionis, declarat.

Vnitas proportionis non est ab intellectu.

SCHOLIUM II.

REFUTAT optimè D.Thom. afferentem unitatem numeralem sumi à materia signata dimensionibus; quia immateriale est unum, de quo fuscè agit 2.d.3.q.5. & 6. ubi latè ostendit materiam non esse principium individuationis, & q. 7. ubi probat posse esse plures Angelos solo numero differentes: vide ipsum in expositione textus 12. hic, & 7. huius q. 13. vide etiam Anton. Andr. hic q. 5. sed latissimè Anton. Trombetam q. 5. Argumenta pro D.Thomae sententia soluit Doctor d.q. 6. & 7.

Igitur omisso Auertroë dicit Tho. ad rationem, quòd unitas numeralis causatur ex materia vna, secundum quòd substat dimensionibus terminatis. Et secundum hoc ad aliud quòd contraria non habent materiam vnã talem simul, Contrà: in immaterialibus est unum, & tamen non est ibi talis materia. Contra secundum: si simulas requiritur, tunc simulas temporis; & tunc absoluta à tempore non possunt habere illam unitatem, & talia sunt Mathematica. Et tamen Philosophus 3. t.c. 18. huius, dicit quòd in Mathematicis sunt multa numero eiusdem speciei. Dicitur aliter quod propositio Philosophi assignatur de quolibet in se, non de duobus comparatis ad inuicem. Contrà: si hæc sit per se ratio unitatis numeralis in aliquo eodem, vbicunque inuenitur ratio, & effectus; ergo si in duobus comparatis inuenietur ratio, inuenietur illa unitas. Dicitur ergo ad propositum, quòd unitas numeralis non diffinitur per hoc quòd dicit Aristoteles, cuius materia vna numero; probatur quomocunque: quia ens secundæ intentionis non diffinitur per ens primæ intentionis, neque est circumlocutio per conuertibilia. Sed exemplum est in manifestis. Verbi gratia: Ens secundum accidens aggregat duo, homo dicit ens per se, nec oportet numerare omnia entia. Vnde manifestior est nobis unitas in materialibus, quàm in immaterialibus: non tamen excludit quin sit in immaterialibus. Aliter, quòd singulare simpliciter substantialis habet rationem materialem, & substantialitas appropriatur simpliciter singulari: vnde glossa propositionem: unum numero est cuius materia est vna numero, id est, cuius substantialitas est singularis simpliciter: & tunc nihil est ad materiam realem. Contra dicta in solutione principali. Si unitas distinguitur hic in fundamenta intentionalia: tunc non essent plures unitates quàm fundamenta, nec è conuerso; hoc est falsum. Plura sunt fundamenta quàm illa quatuor, scilicet Genus, Differentia, Proprium, & Accidens. Contra unum dictum ad primum argumentum, quòd fundamentum illius unitatis sit intentionale, probo quòd nihil sit: Illud quod est minus ente intentionali est omnino non ens: sed passio fundata in ente rationis est minus ens; ergo nihil est: sic illa unitas nihil esset. Ad primum, dicendum, quòd illa diuisio datur secundum quòd unitas intentionalis fundatur in quocunque considerato, vt quid, & non sunt prædicabilia in quid, nisi quantum vt supra enumerantur: quia aliæ quidditates enumeratæ in quale prædicantur; Aliter sic, quòd diuisio est secundum quod est cuiuscunque intellecti in se: non prout comparatur ad alia, & hoc secundum

5

Materia non est principium in diuisione. Scot. 2.d.3.q.5.

Unum numero, cuius materia vna, exponitur.

fundatur in re secundæ intentionis: quia omne fundatum in alio, habet minorem entitatem quàm fundamentum, & res primæ intentionis habet maiorem entitatem quàm res secundæ intentionis. Conceditur & respondetur aliter, quia unitas diuisa primò est realis, hic autem est unitas rationis, & fundamenta etiam: tunc dico quòd membra duo scilicet genere & specie hic & ibi, non conueniunt. Ad hoc nota; quòd omnis unitas causata ab intellectu habet unitatem in re à qua originatur: sicut tangitur in 1. huius q. 1. & manifestius in septimo, sicut ignis generat ignem: quia idem specie ei nullo existente intellectu: & ex illa unitate in re mouetur intellectus, ad inueniendum unitatem intentionalem, quæ in illa unitate reali fundatur: & hæc unitas realis est in primis membris, & unitas rationis, quæ fundatur in tali unitate, est in secunda diuisione. Ad aliud posset hic dici, quòd unum hic diuisum æquiuocè dicitur ab vno prius diuiso: tamen istud unum in se, & illud in se, ambo quoad suos modos non sunt æquiuocè dicta, sed unitas hic in suis modis, & ibi in suis, differunt secundum magis & minus. Et cum dicitur, tunc multum non dicitur sic, imò quando vnum oppositum dicitur secundum magis & minus de aliquibus, tunc oppositum tot modis: non tamen oportet oppositum diuidi in tot inferiora; sicut aliud. In quo genere est istud unum intentionale, cum aliud sit reale? Et ego quaero in quo genere sunt illæ intentiones, genus & species? si sint in nullo genere: tunc non est quaerendum de vno in quo genere sit: si sint in aliquo, ibi ponetur unum secundò diuisum.

Ad tertium dicendum, quòd unum hic diuisum est unum rationis, & non unum principium numeri, sed unum principium numeri commune est omni reali, vnde unum numero & unum principium numeri differunt. Primum est diuidens in secunda diuisione: secundum diuisum in prima. Ad aliud dicit Commentator, quòd differentia est, quia unum numero est in materia: unum principium numerorum non est in materia. Sic ad argumentum. Contra hoc quod dicit quòd unum quod est principium numerorum, non est in materia, aut propositio est vniuersalis negatiua, aut particularis negatiua: si primo modo falsum est, quia aliquod unum unitate, quæ principium est numeri, est in materia, sicut de partibus diuisis continui, quia quodlibet diuisum est unum numero: & si nullum vnum principium numeri esset in materia; ergo nullus numerus esset in materia, si particulariter intelligit: quare ponit unum conuertibile cum ente, aliud ab vno quod est principium numeri: quia in omnibus immaterialibus est unum principium numeri secundum eum, & immaterialibus, vt immediatè ante ostensum est; ergo in omnibus potest esse unum principium numerorum; ergo aliud superfluum.

Item, de alio membro, aut non est differentia, aut oportet intelligere, quòd omne unum numero est in materia, sed hoc est falsum, quia in immaterialibus est aliqua unitas maior unitate speciei, nulla maior quam unitas numero: prout hic loquitur; ergo illa est in materialibus. Probatio primæ illarum, quia aliquis Angelus est ita unum, quòd non prædicatur de pluribus; ergo magis unum quàm specie.

Vnitatis rationis principium ab unitate in re.

Hæc diuisio an æquiuoca, comparata ad primam diuisionem unius.

Vnum numero, & unum principium numeri differunt.

In immaterialibus est unitas maior speciei.

In vobis rationis, sunt gradus.

diuerfos gradus vnitaris; & per hoc excluditur vnitas diffinitionis & differentię; per primum excluditur proprium & accidens quę in se considerata sunt vnum specie. Ad aliud, quodd sicut gradus est in rebus realibus, sic in rebus rationis; vnde illa res rationis quę subiicitur alteri rei rationis est magis res aliquo modo, tamen ex hoc non sequitur quodd aliud sit nihil.

ANNOT. MAVRITII.

6 Sequitur quęstio quarta de diuisione secunda, seu Logica *vnus* t.c. 12. in qua sententia Doct. est satis clara & determinata, nec occurrunt correctiones, nec opin. præter eas quę tanguntur in litera: allegat enim Thomam, & habetur super 5. huius in expositione huius textus super quo fundatur hæc quęstio.

Pro ampliori tamen declaratione eorum quę tangit Doctor hęc: vide eum in 2. d. 3. par. 1. per totum de princ. indiuiduationis, & similiter in quęstionibus Logicalibus, & maximè super Porphyrio pro declaratione Logicalium quę hęc tanguntur, & in Prædicamentis, pro illo quod tangit de generalissimo intentionum.

Et infra in hoc li. & 7. huius. Aduerte etiam ad quatuor responiones quarti principalis, & maximè ad quartam quę subtilis, & Metaphysica propriè est atque Logica ad propositum, & qualiter notanter inuehitur contra Auerroem & hęc & vbique.

Circa solutiones vltimas obiectionum ad finem quęstionis nota signanter de gradibus in intentionibus, & difficultatibus circa hoc pluribus, & qualiter omnia vniuersalia reducutur ad duo prima, vt 25. distinct. prima Reportationum habet, & copiosè notauit super quęst. Porphyri, quære.

Secundum se verò dicuntur esse, quęcunque significant figuras prædicationis. Quoties enim dicitur, toties esse significat. *tex.com. 14.*

QVÆSTIO V.

Vtrum ens secundum se diuidatur in decem Genera?

Arist. hic cap. 7. Et in Antepredic. c. 5. D. Tho. hic lect. 7. & de veritate q. 1. a. 1. Alex. 7. 5. Met. text. 1. 4. Soncin. ibid. q. 13. Anton. Andr. q. 7. Iauell. in Prædicam. tract. 5. p. 2. c. 1. Iandim. ibid. q. 13. Ferrar. 3. Physic. q. 5. Occam quodlib. 5. q. 2. Ioan. Maior. in Prædic. q. 10. Vide Scot. ibid. q. 4. & 11.

1 QVOD non: ex parte diuisi; si ens secundum se: cum sic non eget altero, 1. Poster. t.c. 9. tertio modo per se, sed accidens eget alio; ergo non est ens secundum se. Dicitur quodd ens non diuiditur hęc, sicut accipitur ibi scilicet pro ente solitario, scilicet pro prima substantia, sed accipitur hęc pro quolibet quod non aggregat in se diuerfas naturas. Contra 7. huius, *tex.c. 21.* non est idem quidditas albi cum albo, nec musci cum musico, propter duplex significare; ergo accidentia quęcunque significant aggregatum. Item, ad

principale ex parte diuidentium 5. Topic. Cap. 1. 5. Quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit: generalissimum est tale; ergo, &c. Quodd sint tantum duo, ens diuiditur in ens per se, & non per se. Similiter diuiditur in ens in alio, & non in alio, in ens dependens, & non dependens; ergo sicut vnum membrum est generalissimum, ita & reliquum. Dicitur hęc quodd consequentia non valet; quia vnum membrum est vniuocum, aliud æquiuocum: æquiuocum potest plura continere sub se quàm vniuocum; idè, &c.

Contra 1: Topic. cap. 12. quor modis dicitur vnum oppositorum, tot & reliquum; ergo si diuisio sit per opposita, si vnum membrum est commune ad nouem & reliquum. Similiter si vnum membrum diuisionis sit æquiuocum ad genera nouem, ergo nullum accidentium plus conuenit cum alio, quàm cum substantia: hoc est inconueniens, cum alia dependant à substantia, & substantia non dependet. Similiter diuisio non esset verior quàm hęc: ens aliud Quando, aliud non Quando. Item, ad principale de Quantitate, quodd sint duo genera; in omni vno genere est vnum primum, in quantitate sunt duo, vnitas & punctum. Dicitur quodd non sunt duo prima simpliciter, sed vnum & punctum reducutur ad vnitatem 5. huius, t.c. 12. inde, 1. de Ant. t.c. 68. t.c. 42. de Vno, omnino indiuisibile non habens positionem est vnitas: habens verò positionem est punctus, & 1. Poster. quod punctus est vnitas habens positionem. Contra: sicut principium ad principium, sic principium ad principium; si ergo punctus habens positionem, reducutur ad vnum: tunc quantitas continua ad discretam: & tunc non sunt species vnus generis: quia genus æquè primò dicitur de suis speciebus. Item, hæc est falsa: punctus est vnitas habens positionem, nec oportet allegare Philosophum, qui loquitur secundum positionem Platonis, ponentis quantitates esse substantias rerum, non secundum propriam quoniam Philosophus dicit 1. Posteriorum; Punctus est substantia habens positionem: hoc autem est falsum secundum eius intentionem, quodd punctus sit substantia; ergo aliter loquitur. Item, omne genus diuiditur primò per duas differentias tantum in duas species primas: quantitas in Prædicamentis habet duas diuisiones, quarum neutra continetur sub alia, sed vtraque prima, Cuius probatio est, quia sub continua non continetur habere positionem. Nec discreta, quia vtraque tam quantitas continua, quàm discreta potest esse sine positione; ergo est duo genera.

De Qualitate habet quatuor species primas, De Relatione quodd sunt duo: omne relatiuum refertur ad correlatiuum, quodd est simul cum eo; ergo generalissimum ad aliquod æquè primum eo; ergo duo prima. De Actione & Passione; sunt essentialiter relationes; ergo non distincta genera. Probatio: omne illud est essentialiter relatio, quo aliquid formaliter refertur, sed actio & passio sunt huiusmodi; ergo, &c. Probatio: calefaciens refertur ad calefactum, sed calefaciens in quantum calefaciens formaliter actione est calefaciens, & calefactum tale per passionem. De Vbi & Quando; Vbi est esse in loco, & Quando est esse in tempore; esse in aliquo loco, non est alterius generis quàm illud in quo est: sicut nec esse in sanitate est alterius generis quàm sanitas: quia si sic, tunc essent 18. genera generalissima in acci

in accidentibus ; ergo esse in Vbi, & in tempore, est eiusdem generis cum loco & tempore. Item, Positio est ordo partium in loco, de quiditate positionis non est pars : quia pars est in genere Relationis, nec est esse in loco : quia tunc Positio esset Vbi; ergo est essentialiter ordo : & ordo est relatio; ergo positio est relatio essentialiter. De Habitu, habitus est habitudo media inter rem habitam & habentem, sed hoc est relatio. Item, habitus est medium inter habentem & rem habitam, sicut factio, medium inter facientem, & rem factam; sed factio facit duo generalissima per hoc quod est ab hoc & in hoc; ergo & ista. Oppositum dicit Philosophus in Prædicamentis, scilicet *singulum incomplexorum, aut significat*, &c. Nota, est hic oppositum : quia hic omittit duo ; & dicit Commentator quod propter breuitatem, sed quæ prolixitas fuisset dixisse duo verba, & hæc necessaria ?

EXTRA.

Dubium est de istis Prædicamentis, quomodo quodlibet genus est in se unum, cum in multis non videatur esse realitas una aliqua in omnibus speciebus substantia in Angelo, in corpore, ut qualitas in quatuor speciebus, &c. Aliud dubium quare non est duplex Quando, Vbi, Situs, Habitus actiuum scilicet & passiuum? Vbi etiam sunt aspectus potentiarum anima: inclinationes etiam violentæ data mobilibus à mouentibus? Species genita sensibiles, vel intelligibiles: ubi est motus ubi principia substantia, cum quodlibet istorum sit aliquod ens secundum se, quia habens unum quid? Quare etiam concreta non sunt genera sicut abstracta?

SCHOLIUM VNICVM.

RESOLVITVR quæstio hac q. seq. à nu. 4. & argumenta hic adducta, ibi solvuntur à nu. 12.

QVÆSTIO VI.

Vtrum Prædicamenta distinguantur realiter?

D. Thom. 11 Met. a. le. 9. Alen. hic tex. 14 Capriol. 1. disp. 8. q. 2. Durand. ibid. disp. 30. q. 2. Ioan. de Gan. 3. Phys. q. 5. Paul. Venet. c. 31. Met. Soncin. 5. Met. quæst. 13. Hercules quodlib. 1. q. 9. Ferrar. 3. Phys. q. 5. Fonf. 5. Met. c. 7. q. 3. scilicet. 3. Suar. disp. 39. Met. scilicet. 2. nu. 21. Valq. 1. p. disp. 138. & disp. 175.

Quod non : Quantitas est essentialiter diuisibilis in ea quæ insunt, &c. tale est substantia corporea, siue essentia addita. Probatio : Subiectum secundum quod subiectum naturaliter est prius accidente; ergo substantia corporea naturaliter est prior quantitate, cum sit subiectum eius: sed talis substantia non potest recipere quantitatem, nisi in partibus eius : quia de ratione quantitatatis, est habere partem extra partem, & indiuisibile non potest recipere diuisibile; ergo de ratione susceptiui in quantum huiusmodi, est habere partes eiusdem rationis.

De Qualitate : qualitas dicitur vno modo differentia substantia: differentia non differt essentialiter à substantia; ergo, &c. Item, qualitas quartæ speciei non differt essentialiter à quantitate; ergo non distinguitur. Probatio : Si figura distingueretur essentialiter à corpore, cum vtrumque sit absolutum; ergo Deus posset facere corpus sine figura, & ita non terminatum. Item, tunc posset quantitas intelligi sine figuratione, quæ est

terminus, quod est contra Philosophum 3. Phys. tex. com. 40. non potest intelligi corpus, nisi terminatum superficie, e. de Infinito ibi : *Rationabiliter*, &c. prima ratione. Similiter 3. huius, t. c. 17. 16. q. argum. 2. sine his scilicet superficie & linea, impossibile est esse corpus : quia his diffinitur & non e conuerfo.

De Relatione : aduenit sine reali mutatione; ergo non est res vera distincta: antecedens probatur per Arist. 5. Physic. t. c. 10. Sed hoc non valet: quia ibi similiter negat motum esse in Substantia, & in Ad aliquid : manifestum est quod hoc non est, nisi de motu distincto contra mutationem, quia in substantia est mutatio, vt in termino.

Dicitur tamen ad illam rationem, quod illud cui aduenit non mutatur in se, sed in habitudine ad aliud, id est, in aliter se habendo ad aliud. Contrà : omnis forma naturaliter prius inest subiecto suo, quàm subiectum sit tale secundum illam formam; ergo relatio prius naturaliter inest subiecto in se, quàm subiectum se habeat secundum illam in habitudine ad aliud; ergo in illo priori aliter se habebit in se; & sic mutatur in se.

De Actione & Passione, quod non differunt, quoniam sunt motus, & vnus motus, & hoc essentialiter: probatio 5. Phys. tex. com. 10. probat Aristoteles quod ad Actionem, vt ad Passionem non est motus, quia nullius motus, est motus, actio est motus; ergo. Si intelligatur minor genitiuè, sic non valebit argumentum; ergo oportet accipere pro minore, quod actio est motus nominatiuè. Probatio quod argumentum non concluderet si minor acciperetur genitiuè : quia non sequitur, nullius substantia: est motus : albedo est substantia: genitiuè; ergo albedinis non est motus; cum ergo non valet hic, nec alibi. Dicitur quod sunt vnus motus, vt subiecti. Et responderetur ad argumentum quod non est à toto in quantitate, tanquam à superiori ad inferius, sed à maiori, videlicet si motus non est motus: multò fortius nec actio, nec passio; quia motus magis terminatur ad motum, quàm ad passionem, vel actionem, quia motus qui est eorum subiectum, est magis determinatus & absolutus, quàm quæ in eo sunt: tunc à maiori procedit dictum Philosophi. Contrà: si nõ sunt essentialiter motus sunt aliquid aliud essentialiter, sed nihil videtur esse in actione, nisi motus cum respectu ab agente, nec in passione, nisi motus cum respectu in passio; ergo sunt essentialiter respectus, ex quo non sunt motus per te. Item, nec responderetur ad argumentum : quæro de qua determinatione intelligitur; si perfectionis, cum ad substantiam non possit esse motus; ergo nec ad accidens potest esse motus: si determinatione permanentia: tunc nihil ad propositum, quia motus est successiuus secundum essentiam, & non actio, quia potest esse in instanti, & nullus motus potest esse in instanti.

De Vbi & Quando. Quando non differt essentialiter à tempore: quia omne quod essentialiter est successiuum & continuum, est tempus, vel motus, sed Quando est huiusmodi; ergo, &c. Probatio minoris, omnis mensura propria successiui, est successiua: Quando est mensura propria successiui, in quantum tale; ergo, &c. Probatio assumpti: quando venit? heri : quando veniet? cras. Auditor 6. Principiorum vult quod per se differentia: Quando, sunt præsens, præteritum & futurum. Loquitur ibi de præfenti diuisibili, patet ex

diffinitione sua ibi , cuius pars præterit , pars est futura;ergo, &c.

De Vbi , denominatiuum non significat aliud quàm abstractum in Prædicamentis,album significat solam qualitatem , &c. tunc nec Quando à tempore,nec Vbi à loco,distinguuntur. De omnibus in communi sic : Prædicamenta secundum quod Prædicamenta,non sunt res;ergo nec distinguuntur realiter. Probatio antecedentis,sunt vniuersalia,& vniuersalia non sic sunt , sed sic dicuntur:quia omnis res est singularis. Oppositum Philosophus,huius 5.c. de Ente,t.c.14. diuidit ens secundum se,in decem Genera;ergo decem Genera sunt decem diuersa entia secundum se : sed si tantum differrent secundum modum prædicandi,essent solum decem diuersa ratione. Item Boët. in Prædicamentis de decem vocibus decem rerum Genera significantibus.

In prinç. 2.
diuisionis.

SCHOLIUM I.

OPINIO Auicenna,non esse necessarium tenere famosum illum numerum decem generum entis,& quod posset dici motum esse vnum genus. Ponit tamen Doctor modum sustinendi communem sententiam 10. tantum esse genera , quia omnia directe,vel indirectè in his includuntur,quam etiam habet 4.d.10.q.1.num.11.& d.13.q.1. num.9.& 1. di.8.q.3.num.18. et si non firmiter asserat,sed quasi conditionatè d. qu. 1. num.9. si (inquit) teneatur illa famosa diuisio entis in decem genera , &c. Sed rem fusè,& subtiliter tractat qu. 11. de Prædicamentis. Hunc numerum Archytas Tarentinus insignis Pythagoricus primus inuenisse fertur , quem Aristoteles,& alij secuti sunt,sed facile esset plura,vel pauciora sustinere;non est tamen quod discedatur à communi numero.sue necessitate.

4 Posset dici quod non oportet ponere 10. sicut dicit Auic.3. Phisic.3.& 2.cap. Nos non cogimur obseruare illam diuisionem famosam , quâ dicitur quod decem sunt Genera:quorum vniuscuiusque est certissima generalitas : & quia nihil est extra ipsa: quia aliquid inuenitur,quod sub nullo genere potest collocari,sicut motus: quia si comparatio motus ad subiectum sit prædicamentum scilicet esse motus in subiecto,puta genus passionis, multò fortius & motus erit Prædicamentum : vel si non ponamus comparationem qualitatis ad subiectum prædicamentum,& non qualitatem. Vel si in velis ponere qualitatem genus,habet ponere motum genus. Et si vltra, ponas comparationem qualitatis ad subiectum; ergo & sic de alijs accidentibus:& ita augebuntur Prædicamenta multa augmentatione. Hæc Auic.3. Metaph.cap.3. Et est contra eos qui ponunt motum per comparationem ad patientem , prædicamentum. Ad omnia in contrarium , soluitur facilliter , quia Philosophus non facit Prædicamenta , sed loquitur ibi secundum famosum modum loquendi. Similiter nec in 5: diuidit ens in tot Prædicamenta,sed in tot res. Tamen Boëtius dicit super Prædicamenta, quod non potest esse vndecimum Prædicamentum quod de alijs decem dici potest. Similiter Boëtius super Prædicamenta in Commento dicit , quod ille liber Prædicamentorum est simpliciter Aristotelis.

Aliter dicitur,quod diuisio est sufficiens : non quod diuisio tantum fiat in illa genera : & in illa quæ directe sunt in genere , sed secundum quod conueniunt alijs, quæ indirectè sunt in genere:fi-

Quod ens
sufficiens
diuiditur in
10. Genera.

cut aliqui ponunt proprietates substantiales reducibiles ad idem genus , & non solum principia per se substantia.

6 Contra:quod negent diuisionem,Boëtius super Prædicamenta , prima omnium diuisio est in substantiam & accidens , hæc prima ; ergo immediatissima ; sed qui ponunt mediam non sustinent diuisionem Boëtij,ergo non est prima. Item,eorum quæ sunt , quædam sunt in subiecto , & quædam non. Auic.2. Metaph.c.1. dicit,quod diuisio sit sufficiens,sicut album & non album : sicut contradictoria sunt album & non album circa lignum,posito quod lignum sit. Sed quicquid est ens , & non est in subiecto,est substantia,vel principium eius per se, & nihil est in alio , quod non sit accidens. Dicitur quod idem argumentum potest fieri de principiis , quia principia non sunt substantia,nec accidens , sed reducuntur ad substantiam, Similiter secundum argumentum non concludit quia tunc alterum esse, non in subiecto, & esse in subiecto, dicitur directè de materia, vel de forma, quod negas. Tunc dicitur quod diuisio illa est sufficiens entis,in substantiam & accidens , prout ens dicitur de ente completo , vel ex parte diuidentium , quod diuiditur in omnia reducibilia ad genus, Quod non similiter concludat rationes de principiis,& proprietatibus,sic patet:quia principium est prius naturaliter principiato:sed principium substantiæ non potest esse non substantia: ergo illud principium non potest esse alterius generis. Sed proprietas substantiæ quæcunque est posterior substantia , & extra conceptum & intellectum illius;ergo non simpliciter concludunt rationes de principiis & proprietatibus istis. Similiter ad aliud : Omne quod est,aut est ens in alio: aut non in alio, aut est ens in se , aut principium entis in se:sic non de proprietate. Item,quod non sit eiusdem generis,quia in Prædicamentis esse in subiecto. Dico quod cum sit in alio, non est in eo sicut pars in toto, & impossibile est esse sine eo,in quo est : sed secundum quod esse in alio, est propria ratio accidentis conuertibilis cum eo, sic competit directè proprietati. Item, illa proprietas non est in eodem genere, nisi per immeditationem ad illud cuius est ; sed propter hoc non debet poni eiusdem generis : quia passio immediatè inest subiecto : & tamen est in genere accidentis , quia aliqua demonstratio est potissima , vel nulla demonstratio esset ; quia demonstratio omnis tenet in virtute alicuius primi,prima & potissima idem; ergo principia sua erunt immediatissima ; ergo passio conclusa immediatè inest subiecto ; vel da oppositum,& maior vel minor propositio non est immediatissima. Item,quæto qualiter prædicatur de subiecto : vel per accidens : & tunc magis est in genere accidentis,quàm passio , quia passio per se prædicatur. Si per se primo modo:tunc est de essentia rei , quod est contradictio. Si secundo modo,tunc subiectum cadit in diffinitionem prædicati,sicut additum , sed omne tale verè est accidens. Item,diuisio substantiæ, non vt prædicatur de speciebus solum,sed vt de omnibus,videtur esse hæc in 2.de Anima,tex.com.2.& 7. huius,tex. com.7.quod substantia,aut est forma, aut est materia , aut compositum ; ergo, &c.

An primò
diuisio entis,
sit in sub-
stantiam &
accidens?

Principium
eiusdem ra-
tionis cum
principiato.

):(

SCHOLIUM II.

SENTENTIA ponens non distingui Prædicamenta essentialiter, sed per diuersos prædicandi modos, latè impugnatur quoad secundam partem, qua sâmen videtur esse Philosophi, nempe numerum Prædicamentorum sumi ex modis prædicandi, sed obscurè procedit Doctor. Vide cum hic exponentem tex. 13. & Alensem in eundem tex.

6

Ad secundam quæstionem respondetur, quòd Prædicamenta non distinguuntur essentialiter, sed penes diuersos modos prædicandi: quòd non essentialiter, probatur. De Quantitate: Continuitas substantiæ est vnitas substantiæ: si tunc illa vnitas distinguatur à substantia, tunc substantia est vnus per aliud à se, quod est contra Philosophi. 4. huius, tex. com. 3. & inde, & Comment. De Relatione: si esset distincta à fundamento: tunc nulla forma absoluta esset principium immediatum alicuius actionis: quia omnis talis forma habet respectum superadditum, si sit principium agendi; ergo respectus esse formale eius, in quantum elicit operationem. Secundum declaratur 5. huius, tex. com. 14. *Quoties dicitur ens, toties esse significat: cum ergo genus Prædicamentum significet alia, similiter & esse.*

Contra hoc secundum: primi modi prædicandi non sunt nisi duo simpliciter in *quid*, & in *quale*. Item, non sunt nisi quatuor prædicata, nec nisi 5. vniuersalia; ergo penes modum prædicandi non possunt Prædicamenta distingui si sint 10. Item, si esse quòd significat prædicationem alicuius de aliquo significat toties quot sunt essentialiter prædicata, tunc in omni propositione est nugatio, quia compositio se tenet à parte prædicati: & ita idem bis. Item, esse significat compositiorem quandam quam sine extremis, &c. illa compositio causatur ab intellectu; ergo esse significat aliquid secundæ intentionis, sed tale non diuersificatur propter distinctionem rerum primæ intentionis, nec e contra. Probatio assumpti, quia genus secundum eandem rationem dicitur de Substantia & Quantitate & Qualitate, &c. Similiter anima secundum se, non variatur propter intentionem generis, vel speciei, quæ sibi attribuitur ab intellectu. Item, si sic, tunc hæc propositio, *Homo est animal*, significaret de se quòd homo est animal primo modo: & tunc esset nugatio, homo per se est animal: quia illud quod exprimit per se, illud exprimit compositio secundum te.

Concedo hæc argumenta, quod esse quod est nota compositionis, non diuersificatur sicut res; tunc sequitur quòd esse non potest prædicari secundum adiacens dicendo, homo est. Dicendum, quòd esse est æquiuocum ad rem primæ intentionis: tunc potest prædicari dicendo: *homo est*: id est, homo est existens, esse autem vt viuens non prædicatur.

7

Ad litteram Philosophi dicendum, quòd illud esse, non est esse, quod est compositio, sed esse denominatiue dictum ab ente, & illud esse significat idem vniciueque categoriæ entium: sicut ens, quod diuiditur in illa: sicut vox in significationes. Quando arguitur contra eos de intentione vniuersalitatatis, dicunt quòd non quilibet modus prædicandi intentionalis distinguit Prædicamenta, sed illi modi prædicandi, qui sunt modi ipsarum rerum prædicatarum: quia alium modum prædicandi ha-

bet Qualitas, & alium Quantitas. Contra, alius modus prædicandi, est abstracti, & concreti, secundum illum modum secundum te. Probatio, illi modi primi exclusi, scilicet modi intentionales prædicandi, non causant falsitatem in propositione: sed isti modi abstracti, & concreti faciunt falsitatem in propositione, vt album est albedo; ergo in omni genere erunt duo genera generalissima. Item, ille diuersus modus prædicandi in diuersis generalissimis, est in ipsis per comparisonem ad substantiam: quia comparando ea ad proprias species, est prædicatio in *quid*. Illa ergo quæ diuersimodè prædicantur de prima substantia, erunt Prædicamenta, & talia sunt accidentia in concreto: & sic *quale* erit prædicamentum, & non qualitas. Contra Auic. 3. Physic. c. 2. vbi habet pro inconuenienti, quòd esse motus in subiecto, sit prædicamentum & non motus; cuius probatio est, quia sic habet aliquid rationem generis, in quantum prædicatur in *quid*; ergo quod verius prædicatur in *quid*, est verius genus, talia sunt abstracta. Item, si diuersi modi prædicandi distinguerent genera, aut hoc sufficit, aut cum hoc requiritur diuersitas eorum quæ prædicantur: & si secundum detur, primum non est primum naturaliter distinguens: quia ipsum quod prædicatur est prius quam modus prædicandi; ergo aliquid distinguit prius quam modi prædicandi. Si non, tunc Prædicamenta non sunt diuersa entia secundum se. Similiter sequitur quòd illa negatiua non erit prima in qua negatur vnus Prædicamentum ab alio, quod est contra Philosophi. 1. Poster. c. 1. *figurarum autem*, tex. com. 3. 1. Probatio, quia veritas negatiue est ex diuersitate exteriorum: sicut veritas affirmatiue ex identitate, vt *homo est homo*; vbi ergo maior diuersitas, verior negatio; sed illa verior, quæ distinguitur re, quam in modo prædicandi solum: hæc talis *homo non est asinus*; ergo immediatior quam ista, *Substantia non est Quantitas*.

Nota, quòd viæ sunt variæ diuisionæ, ostendentes sufficientiam Prædicamentorum, quæ videntur dupliciter peccare. Primò, quia ostendunt oppositum propositi, scilicet quòd diuisio entis in hæc decem non sit prima. Si enim prius fiat in ens per se, & in non per se, & vltra vnus membrum subdiuidatur, vel ambo, aut quælibet diuisio erit tantum nominis æquiuoci in æquiuocata, quod non est probare diuidere in duo, sed in decem sub duobus nominibus sicut sub 10. quia nomina sunt ad placitum, aut alicuius illorum decem est conceptus communior & immediatior enti, & ita ens non immediatè diuiditur in decem. Exemplum pater, ponendo quòd per diuisiones multas subordinatas in genere Substantiæ, tandem deuenitur ad decem species specialissimas: istæ non primò diuiderent substantiam. Secundò quia omnes illæ viæ diuisionæ, non probant. Oporteret enim probare quòd diuisum sic diuiditur, & præcisè, sic & hoc ad propositum scilicet quòd diuidentia constituant generalissima. Idè tenendo diuisionem esse sufficientem, esset dicendum quòd ipsa scilicet diuisio entis in decem genera, est prima, nec alia bimembriis, vel trimembriis prior est ea; nec probari potest, quia nec quòd diuidentia sub diuiso contineantur, cum sit immediatio ibi; nec quòd sint diuersa, quia sunt primò diuersa, & negatiua. Patet negando vnus ab alio; nec quòd sola sint sub diuiso, quia omnis immediatio diuidentium, probatur per contradictionem, cuius est primò non habere medium, quæ via hic non valet,

An negatiua qua vnus prædicamentum negatur de alio sit prima?

8

Prædicamenta non distinguuntur realiter.

An penes modum prædicandi distinguuntur prædicamenta?

1. Peribet. cap. 3.

Qui modus prædicandi distinguit prædicamenta.

valet, ex quo primo est in decem. Contrà: omnis diuisio habet fieri per duo, quia per opposita: vnum vni est oppositum. Item, ens sic diuidi, non est primum principium; ergo probari potest. Ad primum, verum est de diuisione infra genus: vbi etiam sunt opposita & diuisione subiecti in accidentia: licet non sit intra genus diuisi, est tamen intra genus. Aliter in diuisione specierum in indiuidua falsum est illud, hoc assimilatur tali diuisioni; est ergo verum in diuisione formalis: hoc est, vbi differentie diuidentes formaliter, determinant ipsum diuisum, extra eius intellectum existentes. Ad secundum, sicut propositio enuncians immediatum superius de inferiori, est immediata: sic e contra disunctiua, tamen quod sola sunt, hoc sic ostenditur: quia non alia, remouendo quæcunque data: ostendendo quod contineantur sub aliquo illorum decem. Sed non probatur ex hoc quod nulla alia, sed est fallacia Consequentis.

Omnia diuisio habet fieri per duo, exponitur.

Enunciatio superioris immediatis de inferiori est immediata.

SCHOLIUM III.

SUSTINET diuisionem entis in decem Genera esse sufficientem; & probat sigillatim illa decem inter se realiter distingui, exactissimas adducit ad hoc propositum rationes; sed 2. d. 1. qu. 5. ad secundum problematicus esse videtur, an Predicamenta distinguantur realiter, vel solum formaliter: & quod tantum formaliter, tenere videtur infra l. 8. quest. 1. num. 6.

- 9 Concedo ergo diuisionem sufficientem, & quod distinguuntur realiter. Et potest probari in speciali de Quantitate. Primum quod quantitas à substantia corporea distinguitur: accidens est quod adest vel abest, secundum Porphyrium, sed quantitas aduenit & recedit substantiæ, substantiæ corporeæ non mutatà; ergo, &c. Probatio minoris, manente eadem substantiâ, potest quantitas rare fieri, & condensari. Dicendum: quod sicut quantitas mutatur, ita substantia: quia sicut aduenit quantitas quantitati: ita substantia substantiæ, & tanta mutatio est tunc in substantia, quanta in quantitate. Item, aliter dicitur quod rarefactio & condensatio non sunt motus in quantitate, sed in qualitate. Item, sola quantitas est diuisibilis in partes eiusdem rationis, sicut patet 5. huius, text. com. 18. & 1. Physic. text. com. 15. contra Melissum, dicit Philosophus, quod finitas, & infinitas accidunt substantiæ: per se autem conueniunt quantitati; ergo quantitas non est idem essentialiter cum substantia. Et confirmatur 3. Physic. text. com. 35. dicit Philosophus, contra eos qui posuerunt infinitum esse substantiam: & tamen quod sit diuisibile; Dicit quod si est diuisibile, tunc est magnitudo, vel multitudo in partes eiusdem rationis; ergo, &c. Item, si substantia haberet propriam extensionem per essentiam, tunc extensio caloris, non differret à calore, sed simul est ignis pars & caloris; ergo duæ extensiones simul, contra Philosophum. Dicitur forte quod extensio caloris non est eadem cum calore: sicut extensio ignis, cum igne: quia calor in igne, non habet extensionem formaliter, sed extenditur per accidens ad extensionem substantiæ, Item 5. Physic. text. com. 9. & inde, motus per se est ad quantitatem, terminus per se motus est vna natura absoluta, & non substantia corporea, quia ad substantiam non est motus, eodem 5. text. com. 10. ergo, &c.

De Qualitate etiam planum est quod est alia à

substantia, quia suscipit magis & minus, & habet contrarium, & ad ipsam est motus: quæ omnia repugnant substantiæ. De Relatione, quod sit aliud à fundamento: quia super idem fundamentum numero fundantur diuersæ relationes oppositæ; ergo neutra est idem essentialiter tertio. Assumptum patet per albedinem, quæ est similis albo, & dissimilis nigro. Item, aliqua relatio in omnibus creaturis est, quæ immediatè fundatur in essentia ipsius creaturæ, ex hoc ipso quod creatura est: sed natura prius producitur esse creaturæ, quam aliquod accidens eius; & tunc omnia essentialiter & formaliter ad aliquid dicuntur contra Philosophum 4. huius, text. com. 26. & 27. & si hoc concedas: tunc omnia apparentia vera: quia ex hoc quod ponuntur omnia apparentia vera, concludit Philosophus, hoc inconueniens, tanquam consequens ad illud quod omnia essentialiter essent ad aliquid. Si ergo tu concedis consequens esse verum, habes concedere antecedens esse verum: quia consequens est impossibilius, quam antecedens, quia ex antecedente deducit eos Philosophus, ad maius impossibile.

De Actione & Passione, quod differunt à Relatione, patet, impossibile est relationem esse fundamentum relationis, sed relationes aliquæ secundum modi, fundantur super actionem & passionem; ergo, &c. Maior patet, quia relatio refertur non per accidens, sed per se. Minor etiam patet, quia relatio calefacientis ad calefactum, fundatur super agere & pati, 5. huius, text. com. 20. Item, de Vbi, ad illud est per se motus, sed non ad relationem, nec ad locum: ergo Vbi non est relatio, nec locus. Primum patet per Philosophum 5. Physic. text. com. 9. Quod nec ad locum, probatio, quia si motus localis esset ad locum per se, tunc ad eundem terminum numero essent multæ mutationes numero, quia ad eundem locum numero, potest aliquis mouere se duobus motibus numero: quia locus semper idem manet, licet idem moueatur ad ipsum semel, & iterum; sed hoc est impossibile, ut probabitur infra. Item, tunc via & terminus non sunt in eodem, quia locus non est in mobili, motus autem est in mobili.

De Quando quod differt à relatione & tempore, quia tempus est mensura, Quando est, quod derelinquitur ex comparatione mensuræ ad mensuratum; ergo quando est posterius; relatio etiam non est effectus temporis; ergo aliud à quando essentialiter. Item, quod actio & passio non sunt relationes: quia si sic; & tunc, cum quicquid includitur in ratione generis, includatur in ratione speciei, sequeretur quod omnes species actionis, includerent relationem, quod falsum est, quia actio manens in agente non includit relationem ad aliquam passionem, quia nullam causat, quia est vltimus finis potentie 9. huius, text. com. 16. quod actio manens in agente, est verè actio. Probatur, quia actuum huiusmodi actionis est verè actiuum. Probatur, quia est verè in actu secundum formam elicitam illius actionis. Quod Vbi differt à relatione & loco, quia ad locum non est motus per se, ad Vbi est motus per se; quia omnis motus est à contrario in contrarium, vel in medium 5. Physic. text. com. 9. & inde. Sed omnium contrariorum idem est susceptiuum, 5. huius, text. non habente Com. & medij cum extremis 4. huius, c. 9. text. c. 27. locus autem à quo, & in quem, non habent idem susceptiuum; ergo non sunt contraria; ergo non est motus ab illo ad illud. Et hoc confirmatur

natur prima probatio : quia si mobile postquam acquirit primò terminum A, possit iterum moueri ad eundem terminum A, oportet ipsum primò recedere ab A, ex quo fuit in ipso: sicut probatum est modò; ergo A necessariò definit esse: vel accidens migrabit de subiecto in subiectum; ergo si iterum mouetur ad eundem terminum numero, A idem numero multoties terminabitur, & corrumpetur contra Philof. 5. Physic. text. com. 3. 6. & inde, quia habet hoc pro inconuenienti.

De Positione quòd distinguitur à Relatione, si positio esset ordo partium in loco, illud esset positum, cuius est ille ordo: sed ordo est partium & non totius; ergo partes essent positæ; ergo partes hominis federent & non homo. Probatio assumpti, illud est ordinatum ordine cuius est ordo; sed ordo est partium. Quòd non sit *Vbi* probatio, ex quo homo est substantia quædam, est prior omni accidente suo; ergo posset homo intelligi perfectus quantus, & qualis: & non intelligi sub virtute derelicta à loco; & posset habere ordinem partium pertinentem ad genus: istud ergo *Vbi* non est de essentia sua. De Habitu, quòd non sit Relatio: quia illud est species habitus, quo formaliter aliquid dicitur habituatam. Sed in illo fundatur respectus ad illud quod habetur; forma ergo de genere Habitus est fundamentum relationis. Quod ipsa habitudo media non sit genus illud: quia tunc habitus esset duo generalissima, sicut actio & passio.

SCHOLIUM IV.

SOLVIT argumenta q. 5. sustinendo famosam illam diuisionem Entis in 10. Genera esse sufficientem, & singula ab omnibus aliis distingui, de quo optimè tractat q. 11. de Prædicamentis. Habet selectam doctrinam ad intelligentiam naturæ Prædicamentorum, maximè necessariam. Quod ait ad id de qualitate, quòd non diuiditur in quatuor species, idem habet 4. d. 6. q. 10. num. 14. vbi docet non esse species, sed modos quosdam conuenientes diuersi, vel fortè eisdem qualitatibus, & idem fusiùs habet q. 3. 6. de Prædicamentis, vbi docet modos non adde-re nisi differentias accidentales, ad id, cuius sunt, secus de speciebus, quia addunt differentias essentielles. Ad id quod ait, quòd relatio vt sic, est ratio referendi in inferioribus, aduerte quòd sicut datur vna suprema, seu generalissima relatio, ita etiã dari generalissimum relatiuum, quia hoc est illius concretum, & omni forme abstractæ potest correspondere suum concretum, & omni forme constitutiue suum constitutum, non tamen datur aliud, a quo commune, quòd sit correlatiuum huius relatiui; quia licet in communi diffiniatur per esse ad aliud, non exercet hoc esse ad aliud, nisi in inferioribus, vnde in abstracto communi non habet correlatiuum: Adde etiam neque habere illud relationem communem æquiparantia; quia cum huiusmodi relationes sint eiusdem rationis, habent eundem communem conceptum specierum, & ideo non potest tali conceptui alius conceptus obiectiuus correspondere correlatiuè; & ideo simile non dicitur ad aliud simile in communi, quia ipsum est commune omni simili. De hoc vide fusè Doctorem q. 25. de Prædicam. arg. 3. & 1. d. 21. num. 7. vbi habet relationem communem æquiparantia, non referri vt commune est, sed tantum in suis inferioribus.

dum: sicut priùs dictum est. Ad illud in contrarium 7. huius, c. 10. text. com. 20. dicit Philofoph. In dictis verò secundum accidens videtur diuersum esse: vt homo albus, aliterum, & homini albo esse. Tunc videtur quòd dicta secundum accidens vocat hominem album, & hominem musicum, & verum est quòd homo albus significat plura. Sed album tantum vnum, & similiter musicum. Ad argumentum secundum, quòd verum est, si dicatur simpliciter: tamen aliquid potest dici per superabundantiam in suo genere, & sic generalissima. Aliter dicitur, quòd generalissimum exponitur dupliciter, vel positiuè: quod scilicet est maximè tale per excessum respectu omnium, & est solum vnum scilicet Deus. Alio modo negatiuè per hoc quòd non exceditur ab aliquo tali: sicut illud dicitur albissimum, quod non exceditur ab aliquo albo: sic generalissima dicuntur prima genera, quia non habent superuenientia genera. Ad aliud, quod sequitur sustinendo quòd vnum membrum sit æquiouocum, dicitur quòd consequentia non valet: quia ens per se, & ens non per se non sunt opposita, sed non ens per se: & est verum quod accipitur, quòd Quos modus dicitur vnum, tot & reliquum.

Generalissimum dupliciter sumitur, positiuè & negatiuè.

Ad aliud, quòd verum est, non esset verior diuisio, nec plus conuenient accidentia inter se, quàm cum substantia, quia æquiouocum est vtrobique in quo conueniunt. Aliter, concedo quòd communior diuisio sit conuenientior, & quòd nouem Genera magis conueniant inter se, tamen hoc non in dicto aliquo de se in quid, sed in quale: quia multa dicuntur de nouem Generibus denominatiuè, quæ non dicuntur de eis, & substantia vniuocè, & tamen dicuntur de illis vniuocè denominatiuè solum. Sed nihil vniuocè dicitur de eis scilicet nouem accidentibus in quid: vnde si diuisio sit per vniuocè hoc est solum de dictis de eis nominatiuè. Contra: passio vniuoca requirit subiectum vniuocum. Respondeo passio entis circumlocuta per duo contra se distincta, est primò entis, in quantum ens: si ens sit vniuocum, & illa passio communis in quolibet inferiori est huiusmodi entis: sicut in passione propriè significata, quæ est generis, aliquid inferius eius est passio generis vt in specie: sicut etiam sensibilitas est passio animalis, ita sensibilitas talis, est passio animalis, vt animal est in homine: quando passio contrahitur, habet inferius pro se subiecto. Ad aliud de quantitate concedo quòd punctus non est vnitas.

An accidentia magis inter se, quàm cū substantia conueniant.

Ad aliud in contrarium quod fuit sic: si punctus non est vnitas, & est aliquid eius, aut est materiale, aut formale vnitatis: & tunc quicquid datur, sequitur quòd continuum est materiale numeri, aut formale. Dico tunc, cum dicitur in omni genere est vnum primum: non est verum de generalissimo prædicabili: sicut patet de generalissimo Quantitatis, vbi sunt duo minima æquè prima; intelligitur ergo illud de genere Physico. Omnes enim formæ transmutabiles adinuicem habent vnum primum perfectione, quod est mensura aliarum formarum: sicut in genere coloris albedo, in genere saporis, dulcedo: & sic de aliis quæ possunt adinuicem transmutari; tunc de istis intelligitur assumptum de huiusmodi generibus: non tamen oportet illud verum esse de genere generalissimo prædicabili. Ad aliud, quòd verum est, vna est diuisio prima formalis, secundum quam constituuntur species formaliter: tamen possunt esse

13

In omni genere est vnum primum, exponitur.

esse differentiarum materiales, quæ non constituunt, & æquæ primæ: & vna non reducitur ad aliam diuisionem. Ad illud de Qualitate, quod non sunt ibi quatuor species primæ, sed duæ illarum continentur proximè sub primis. De illo de Relatione dicitur, negando minorem quod generalissimum non est relatiuum, sed relatio, secundum quam refertur aliud. Contra: quod dictum sit falsum: tunc sequitur quod determinatio Philosophi in Prædicamentis & §. huius, non sit ad propositum, quia *Ad aliquid sunt*, quorum ipsum esse est ad aliud se habere. Si ergo generalissimum non habet hanc rationem, nec aliquid de genere primo & per se: tunc definitio secundum te non valet: quia de relationibus non posset intelligi, quia relationes non dicuntur ad conuertentiam: nec simul sunt, sed relatiua. Similiter §. huius, *tex. comm. 20.* Definitio relationis pertinet ad relatiua.

Item, impossibile est aliquid comparari per formam formaliter absolutam: sed si formæ in genere relationis non sunt comparatæ, nihil comparatur per eas: & tunc sunt absolutæ formæ, quia oppositum non est causa oppositi. Item, sicut omne relatiuum dicitur ad relatiuum simul cum eo, ita relatio est ratio referendi patrem ad filium, qui est simul cum patre. Si ergo generalissimum sit forma referendi aliquid, habet aliquod extremum simul naturâ cum eo, cuius est alia relatio ratio referendi illud ad aliud generalissimum: & erunt duæ relationes æquæ primæ: & sic duo generalissima relationis. Quod prima duo, dico quod relatiuum non est generalissimum.

Ad illud, quod probat falsitatem responsionis, quod non sequitur: quia relatio debilissimum esse habet de se; ergo notior est relatio in relatiuo, quam secundum quod est in se considerata, sed conuenientior est determinatio de aliquo per notius, si eius cognitio ex hoc haberi possit. Sed probatio quod sic: quia si relatiui esse est se habere ad aliud; ergo esse formæ est secundum quam illud se habet ad aliud: talis est relatio; & si omnia relatiua dicuntur ad conuertentiam: tunc relationes sunt formæ, secundum quas dicuntur ad conuertentiam formaliter: & ita cognitio relationis melius habetur per relatiuum, quam si secundum se consideretur. Ad secundum, quod absolutum, & comparatum sunt opposita circa susceptiua. Sed absolutio & comparatio non sunt huiusmodi, quia sanitas nec est sanum, nec ægrum: quia sanitas neutrius est susceptiua: similiter relatio nec est absoluta, nec relatiua, sed est ratio referendi ad aliud. Sed ad illud de relationibus æquæ primæ, dicitur quod Relatio Generalissimum non est ratio referendi in se, sed in suis speciebus.

Contra: ratio Qualitatis secundum quod est generalissimum, est quod secundum ipsam aliquid dicitur quale; ergo & similiter hæc. Item, quod inest aliquibus multis vniuocè, inest eis per aliquid commune: cui illud primò inest 2. huius, *tex. comm. 2.* sed omnibus relationibus inferioribus inest ratio referendi; ergo per genus. Item 4. *Topic. cap. 9.* si species sit ad aliquid, & genus; ergo si species est ratio referendi, & genus. Concedendo hæc argumenta: & quod generalissimum est aliquid ad aliud, tamen dicitur ad primum illorum, quod secundum Qualitatem dicitur aliquid quale, quod potest qualificare subiectum, non sicut generalissimum, sed sicut species, sic hæc. Contra: potest intelligi aliquid informari qualitate in communi, & non qualitate in particulari: similiter

de Relatione, quia commune est prius speciali, & quod est prius, potest prius intelligi: & tunc in illo priori intelligo relationem communem referre subiectum, & tunc quæro ad quid: non nisi ad aliud, & sic erunt duo relatiua æquæ prima, & etiam duæ relationes æquæ primæ: & sic duo generalissima vt prius, & habeo propositum. Conceduntur ista argumenta.

Tunc ad argumentum, tamen principale: dico quod generalissimum Relatio, est principium referendi aliquid ad aliud, quod non referretur alia forma genere, ita quod relatio, quæ est generalissimum, est ratio referendi duorum: sicut simile refertur ad simile in communi: in eadem specie vna relatione specie: vel est dare duas primas in eadem specie; vna ergo similitudo specie est ratio referendi duorum extremorum. Contra istud: omnia quæ referuntur secundum eandem formam in eis: & non secundum diuersitatem, referuntur secundum relationem æquiparantiam; ergo relatiuum dictum à generalissimo, est relatiuum æquiparantiam. Dicendum, quod relatiuum æquiparantiam est æquiuocum. Propriè enim loquendo, relatiuum æquiparantiam habet pro fundamento proximo vnitatem speciei alicuius formæ, in genere Qualitatis, vel Quantitatis. Alio modo dicitur, vbi est aliqua vnitatis, siue sit in fundamento, siue in relatione, & hoc improprie, siue sit vnitatis. In proposito est aliqua vnitatis formæ, quæ refertur, tunc vnitatis dico genere: & tunc inconueniens est de æquiparantia primo modo. Contra: secundo modo sunt omnia relatiua æquiparantiam, & concedo.

Item, si relatiuum secundum relationem, quæ est genus, sit vnum & idem genere, tunc esset relatiuum secundum rationem, & relatio, quæ est genus, esset relatio rationis. Dicendum, quod maior vnitatis requiritur in relatione identitatis, quam vnitatis generis: quia oportet quod fundamentum identitatis sit vnum numero bis acceptum, & quod relatio identitatis sit vna numero, & duæ secundum rationem.

Ad argumentum de Actione, quod secundum actionem solum refertur aliquid fundamentaliter: sicut secundum albedinem. Ad probationem, dico quod prout *in quantum* dicit causam reducibilem ad *per se* primo modo, est propositio falsa: quia sic significatur quod calefactio est ipsa relatio quiditariuè. Sed vera est secundum quod reducitur ad secundum modum *per se*. Ad aliud: quod Vbi & Quando, non sunt denominatiuè dicta à loco, sed Vbi est denominatiuè dictum à circumscriptione passiuè, ita quod locatio in locante, est causa effectiuè illius: & similiter intelligendum de Quando & tempore. Aliter dicitur, quod non dicitur denominatiuè à loco formaliter, sed effectiuè solum tanquam à causa; & tale denominatiuum potest esse alterius generis à causa: sicut humanum opus. Ad aliud, quod de ratione positionis non est Vbi, licet positio non possit esse sine Vbi: sicut de Qualitate & Quantitate: quia qualitas non potest esse sine quantitate: & tamen quantitas non est de essentia qualitatis. Dico tunc, quod positio est forma positi cui consequitur ordo, & ordo est extra essentiam suam. De Habitu, quod habitus non est habitudo media, sed forma, per quam habitus formaliter est habitus, & in illa forma fundatur habitudo quædam ad illud, quo habituatur, scilicet ad tunicam,

Non sunt
quatuor species
primæ
Qualitatis.

Generalissimum ad aliquid, non est relatiuum sed relatio: relatiuum & absolutum sunt opposita, eorum abstracta non.

14

Relatio generis, est ratio referendi in suis speciebus.

Generalissimum relatiuum an ad aliud?

15

An vna relatio sit ratio referendi duorum?

Relatio æquiparantiam, dupliciter sumitur.

Vnum numero bis acceptum, fundamentum identitatis.

Quomodo actione aliquid referatur?

Vbi non dicitur denominatiuè à loco, nec Quando à tempore.

Positio quomodo differat ab Vbi?

SCHOLIUM V.

HABET exquisitam doctrinam sustinendo Predicamenta distinguendo realiter. In solutione argumentorum q. 6. verum non dicitur distinguere realiter tanquam res à rebus, & cum secundum eum passim pluralitas non sit ponenda sine necessitate, videtur tantum ponenda inter hæc, distinctio realis formalis, maxime cum in Theologia problematicis circa hoc maneat, loco citato, in Scholio 3. Volo dicere; sufficere banc, loquendo promiscue de Predicamentis, esto inter quadam ex eis, sit distinctio realis rei à re; quod etiam colligo ex Doctore l. 8. q. 1. nu. 6. ubi ait eisdem posse esse in diversis Predicamentis. Ad primum optime explicat quomodo substantia corporea est in potentia diuisibilis ante quantitasem; quod intellige de diuisibilitate quantitasina, quia entitativè est actus diuisibilis ante eam. Ad id de figura, dubitativè loquitur an sit aliquid absolutum, distinctum à quantitate: videtur secundum ipsum non esse, quia 4. d. 12. q. 4. nu. 19. §. Ad quæst. docet eam non addere quantitati, nisi relationem partium ad se invicem, supponit tamen qualitatem, de quo vide ipsum q. 33. de Predicam. ubi explicat in quo consistit forma, & figura, & quomodo ad qualitatem spectans. Ad id de relatione quod differt à fundamento, quahdo hoc sine termino illius esse nequit, & non aliter, fuscè tractat 2. d. 1. qu. 4. & 5. Ad id de Actione, Passione, & motu, quod realiter differant, tenet 4. d. 13. q. 1. nu. 14. 15. & q. 7. de Anima, ubi in Commentario fuscè de hoc agit à n. 6.

x6

Ad argumentum secundæ quæstionis de quantitate, dicendum quod ibi est fallacia æquiocationis, siue accidentis. Exemplum, aliquis potens est videre, quando habet habitum, & ante, sed æquiivoce, quia secundum quod est potens primo modo, habet formam secundum quam, quod secundo modo non. Similiter diuisibile vno modo dicitur, quod habet formam secundum quam formaliter potest diuidi: secundo modo quod non habet in actu formam, sed est in potentia ad formam, per quam immediate potest diuidi; substantia corporea secundo modo de se est diuisibilis. Contrà: quod sit diuisibilis primo modo, si non habet quod sit ibi diuisibilitas formalis, non possent plures partes quantitatis recipi: quia si tota quantitas in tota substantia, & partes in partibus. Dicitur quod substantia nullas partes habet, nisi per quantitatem extendentè in actu. Aliter, quod substantia habet partes proprias sub quantitate extra alias. Ad argumentum, quod substantia non est diuisibilis formaliter antequam sit sub quantitate, nisi in potentia, & sub quantitate actu: & secundum quod est subiectum quantitatis, non habet partes de se, nisi in potentia: sicut nec subiectum qualitatis est quale de se, nisi in potentia. Tunc ad argumentum, sicut quantitas tota recipitur in tota substantia in potentia diuisibili, ita partes in partibus substantiæ, quæ sunt in potentia. Tunc ad argumentum conceditur; omne diuisibile est quantum: verum est de diuisibili extenso in actu.

Ad primum de qualitate dicitur, quod differentia substantiæ non est qualitas, sed ponitur vnus modus qualitatis, quia prædicatur in quale. Ad illud de figura, si qualitas sit & essentia absoluta alia à quantitate, &c. Dicendum, quod illud non sequitur quod corpus intelligatur infinitum, si intelligatur, sine figura, quia finis corporis est superficies essentialiter: figura finis accidentalis; tolle ergo figuram, adhuc terminatur corpus pro-

Scosi Oper. tom. IV.

prio sine. Similiter Auic. 2. Metaph. cap. 1. Finitum & infinitum accident quantitati, tamen hoc non teneo, sed solutionem dictam. Similiter, quod corpus illud, si esset sine figura, non esset infinitum positivè, sed privativè solum, & hoc non includeret contradictionem: sicut si Deus tolleret vltimum punctum lineæ: linea privativè esset infinita: quia punctus non est immediatus puncto, nisi diceret quod hoc non posset, nisi caufaret novum punctum.

Corpus sine figura non esset infinitum.

Linea sine vltimo puncto, non esset infinita, 2. d. 2. q. 9. n. 17.

17

An Deus possit facere absolutum sine omni alio.

Contrà: semper videtur quod figura non posset esse sine corpore, nec e contrario. Dicitur quod non omne absolutum potest fieri sine alio, quod est extra essentiam suam; sicut Deus non potest facere creaturam sine omni respectu; si ergo aliquod absolutum essentialiter dependet à respectu, Deus non potest facere illud absolutum sine respectu inhærente ei; sic figura caufatur ex ordine partium corporis, tunc glossatur præpositio, quod Deus potest facere absolutum sine omni alio absoluto à se, verum est de per se absoluto, quod non dependet essentialiter à relatione, ad quod dependet reliquum, sicut corpus non potest esse sine respectu: siue respectus præcedat, siue sequatur, sicut figura sequitur respectum. Ratio tota consistit in hoc: quod si duo absoluta conveniunt in vno respectu, sine quo neutrum potest esse, sicut corpus & figura: quia corpus non potest esse sine ordine partium, & ordinem partium statim sequitur figura: ita quod tam corpus quam figura conveniunt in vno respectu; sic tunc Deus non potest separare vnum respectum ab alio: & si non conveniant, sic potest.

Ad aliud de relatione: Respondetur vt prius. Ad aliud contra hoc: sustinendo quod relatio sit aliud à fundamento, quod id cui aduenit relatio mutatur in se, & ad aliud: non tamen mutatur ad formam absolutam, & quod sic mutatur scilicet ad formam absolutam, dicitur mutari à Philosopho quia ad relationem non est motus, quia omnis motus est ad formam absolutam, & negat motum ad substantiam, non tamen mutationem. Similiter licet negat motum ad relationem, non tamen mutationem. Aliter dicitur quod tota realitas relationis, habitualiter producit cum fundamento: non tamen actualiter dicitur aliquid relationum, nisi sit aliud extremum. Et ratio huius est, quia relatio est forma referens ad aliud. Contrà: si esse relationis sit ibi, cum esse rei de genere relationis, sit ad aliud se habere, si non sit aliud extremum, non est res huius generis.

Quomodo motus & mutatio non sunt ad relationem secundum Philosophum.

18

De Actione & Passione, quod distinguuntur essentialiter & inter se, & à motu. Quod inter se, probatio, potentiæ essentialiter distinctæ habent actus essentialiter distinctos, 1. Phisic. text. comm. 10. Sed potentiæ actionis & passionis sunt huiusmodi, 5. huius; text. comm. 17. ergo & actus, sed actus potentiæ actiue est actio, & actus potentiæ passivæ passio est, 3. Phisic. text. com. 18. & 19. Quod actio distinguatur essentialiter à motu, probatio: si non, ergo actus actiui, in quantum actiui, esset actus entis in potentia in quantum in potentia; ergo actiui, in quantum actiui, esset in potentia, consequens est impossibile. Probatio: motus est actus imperfecti, in quantum imperfectum. Si ergo motus esset actus actiui in quantum actiui, tunc actiui in quantum actiui, esset imperfectum, si antecedens esset verum. Item motus est actus mobilis, & actus actiui est actio, sed nullum agens, in quantum tale, est mobile, li-

Actio, passio & motus differunt.

cet hoc aliquando accidat, sicut agens naturale mouetur in agendo: sed vltra, quomodo sequitur, actionis non est actio; ergo actionis non est motus: Respondeo, per hanc propositionem: Ad idem est motus & actio; siue per hanc; Ad quicquid est motus, ad illud est actio, quia nihil fit per motum, quod non fit per actionem. De passione patet idem scilicet quod distinguatur ab actione essentialiter; quia si dicas quod passio sit motus, tunc distinguitur essentialiter ab actione, quia actio à motu: si non similiter sequitur quod distinguatur, vt patet supra.

Actiois non est actio exponitur.

Tunc ad argumentum in contrarium de 5. Physf. Dicendum quod argumentum non est per locum à toto in quantitate, sed à simili; sic; si motus non potest esse motus propter processum in infinitum, sic de actione quod actionis non est actio, propter processum in infinitum; & eodem modo de passione. Sed si ad hoc dicitur, quod actio fundatur in motu, valet eadem responsio; quia si motus posset esse subiectum actionis; ergo actio potest esse actionis, quia eiusdem est motus, vt termini, & actio fundata in motu; & si actio potest esse actionis, ergo motus potest esse motus, per locum à simili; ergo ex opposito, si motus non potest esse motus, actionis non potest esse actio; & vterius si hoc, nec motus potest esse actio, quia ad idem est motus, & actio fundata in motu.

19
Differunt & quomodo, quando, & tempus?

Ad illud de Quando, quod non est idem cum tempore. Ad probationem conceditur maior, sed minor est falsa. Ad probationem, cum dicitur quando diuiditur præteritum, &c. & quod est mensura successiui. Dicendum, quod tempus est causa Quando, & tempus est mensura extrinseca istorum inferiorum, tunc ex adiacentia temporis ad temporale, relinquitur forma in temporalis: & illa forma est successiua per accidens, quia per tempus, Similiter diuisio illa contingit Quando per accidens, quia est temporis per se, quia differentie illæ essentialiter temporis, causant consimiles differentias accidentales in Quando, & sunt illius per accidens solum. Ad aliud, quod potest esse successiuum per successionem sibi inharantem, non essentialiter; & propositio assumpta non est vniuersaliter vera. Ad alia argumenta; quod bene probant primum, quod passio non est esse motus in subiecto, quia si esset, multo fortius motus esset prædicamentum: sicut probat ratio, sed essentialiter passio est actus passiuus, in quantum passiuum. Ad aliud de esse in subiecto. Dicendum quod illa notificatio non est sufficiens, cuius probatio est, quia illa tota competit formæ substantiali in materia. Contra istud: esse in subiecto non sicut pars scilicet eius in quo est, nec eius quod resultat ex materia & forma, est esse in subiecto, sicut accidens. Sed forma licet sit in materia, & non sit pars materiæ, est tamen pars tertij scilicet compositi: non sic proprietates; ergo verè accidens, de opinione de modis prædicandi.

Ad argum. posita n. 6.

Substantia non est vna per quantitatem.

Ad argumenta probantia quod Prædicamenta non distinguuntur essentialiter: de Quantitate, cum dicitur quod continuitas substantiæ est vnitas substantiæ, respondetur quod vnitas rei, vel quanti sit continuitas rei, tamen ex quo secundò per illam formaliter est vna, est ergo de genere quantitatis, secundum Auicennam, quia vnum principium & metrum numeri, est fundamentum identitatis in substantia, secundum Philof. cap. de Relatione, tex. c. 20. Vnde continuitas non est quo substantia est vna essentialiter, & per se primo mo-

do, sed quo est quanta, & vna per se secundo modo. Ad aliud de relatione nihil valet, quia relatio fundata super actionem, non est principium, quo agens agit elicitiuè, sed est posterior actione elicitæ, quia relatio in visibili non mouet visum.

Relatio visibilis non mouet visum.

Sed quod actio non sit in agente, probatio; quia si sic, actio esset actio in infinitum, quia actio, quæ est forma agentis, in quantum agens, est vera res, & natura de genere actionis; ergo est verè causata à aliqua causa; sed omne causans prius est causatum, saltem naturæ 4. huius, r. c. 25. et sic hæc adinuicem dicuntur: nihil minus ergo in illo priori natura causans formaliter causat aliquam causationem: non illa quæ est actio causata, quia illa actio in illo priori, non est, sed est causanda; ergo illius actionis causata est actio: & illius alia per idem, & sic in infinitum. Dicitur hic quod actionis non est aliqua actio. Et ad argumentum dicitur, quod actio illa est aliquo modo causata: Et cum dicitur quod alia actione, negandum est, sed eadem; quia eadem actio numero est prius & posterius naturæ, seipsa: in quantum enim est actio agentis, est prior seipsa, in quantum est actio, vel causatum. Contra: accipio actionem in illo priori naturæ, in quo est prior seipsa causata, sic accipiendo eam, est verum quod ipsa actio est causata; ergo ab aliqua causa, quæ causatione causat eam, vt prius, & sequitur inconueniens primum. Item, sequitur quod idem in eodem tempore esset, & non esset, quia in illo priori, in quo agens est prius, actio non est actio, quia dato quod sic: nec esset prius, & non prius simpliciter. Si ergo ponas actionem & actum, vel causatum idem, ponis idem simul esse & non esse.

20
Additio.

An actio sit in agente?
Scot. 4. d. 15.
q. 1. n. 14.

Ad aliud, cum dicitur quod genera, secundum quod genera, non sunt res; ergo non distinguuntur realiter, in quantum huiusmodi; dicendum quod si reduplicatio sit de intentionibus, verum est; sed sic non loquimur, sed de his quæ subsunt intentionibus: & illa sunt res. Probatio, quia de essentia primæ intentionis, non est res secundæ. Quod patet, quia res primæ intentionis habet completam quiditatem sine ratione: res secundæ non: si sic, tunc idem esse haberet, sine intellectu, & cum; vnde hæc quantitas esset verè quæritas, sine omni intellectu.

ANNOTAT. MAVRITII. ad quæst. 5. & 6.

Sequuntur 5. & 6. quæ de diuisione entis in 10. Genera: & ipsorum Generum inter se distinctione tex. c. 14. quæ notabiles, & necessariæ, atque subtiles sunt. Vbi primo aduerte in argumento prius oppositum 5. q. vbi dicit: Non est hic oppositum, &c. quod intentio Doctoris est, quod licet in prædicamentis habeatur expresse à Philosopho vniuersus numerus: non tamen 5. Metaphyf. idè dicit: Non est hic oppositum, &c. Et adducit excusationem Comm. quam breuiter impugnat. Tacita ergo dubitatio est illis verbis, quare scilicet Philosophus omisit hinc enumerare Situm & Habitum, quæ in prædicamentis collocauit. Vnde ex Philosopho hic potius habetur argumentum ad partem negatiuam quæstionis quam ad affirmatiuam; idè dicit Doctor non est hoc oppositum, &c. excusatio Commentatoris licet apparens sit, quod scilicet propter breuitatem omisit illa: tamen notanter impugnat à Doctore. Posset ergo probabiliter dici, quod illa tacuit, quia præsupponit iam ipsa esse expressa in prædicamentis. Sed dices quod eadem ratione tacuisset alia. Potest dici, quod non est simile: tum, quia illa vltima: tum, quia

21

quia minimæ entitatis: tum etiam, quia similia quodammodo præcedentibus habitudinibus extrinsecus aduenientibus. Vnde etiam in Topicis & Phisicis, & in Moralibus, vbi enumerat prædicamenta, non omnia decem exprimit. Ad placitum igitur Auctoris talia sunt referenda. Videantur ea quæ habet iste in Antepredicamentis quæstione finali, & in expositione huius loci: In sequentibus etiam in hac quæstione magis cuncta apparebunt.

Sequitur ibi quoddam Extra, quod incipit sic: *Dubium est de istis prædicamentis*, &c. & durat vsque ibi: *Iuxta hoc de diuisione*, &c. quod est principium alterius quæstionis & in aliquibus originalibus ponitur, cum argumentis ante oppositum, & rectè: in aliquibus verò non habetur: communiter autem post oppositum collocatur; vbi mouentur quedam dubia, quæ non soluit: & quia littera notabilis est, idèd legatur, & ad primum dubium dicatur conformiter his quæ notauit super quæstiones 4. & 7. Prædicabilem huius, & super quæstiones in Porphyrium c. de Genere copiosè. Ad secundum verò vbi plura tanguntur difficilia. Nam quo ad primum de *Vbi duplici*, & *Quando*, &c. Fortè rectè ponerentur: vt 10. di. 4. q. 1. & 13. di. eiusdem, & in Quodlib. q. 11. & super sex Principia tangit; sed an tot generalissima dubium est: famose enim accipiuntur pro passiuè talibus, & sic loquitur Philof. Refert etiam loqui de respectu tali in se, & annexo actionis, vel passionis respectu. Quare autem respectum actionis & passionis, faciunt duo genera, & non sic huius enumerata, potest esse ratio, maior conuenientia in voce & conceptu hîc, quàm ibi, & plura alia: ad hoc inquirentur vbi supra, & alibi, vt diligens lector agnoscat, & in sequentibus magis, & alibi explicabo, Deo duce. Et quod additur ibi de potentiis animæ: vel vt quidam habent *respectus* earum, quidam alij *aspectus*, & posset benè dici, *affectus* ipsatum, in quo videlicet Prædicamento habent poni; posset dici si loquamur de respectibus, quòd sunt vel transcendentes, vel de genere Relationis, si intrinsecus; vel actionis & passionis, si extrinsecus aduenientes. Si verò dicatur *aspectus*, vel *affectus*, si intelligatur actus primus, dicatur quòd in genere Substantiæ reductiue; si actus secundus, in genere Qualitatis, licet concomitanter, vel identice, in genere Relationis vel *Vbi*, supra, vide q. 31. Quodlibeti, & 15. & 16. d. 2. & alibi sæpè. Quod sequitur de inclinationibus violentis; & si dicant aliquid positium, aut absolutum, aut respectum transcendentem, vel limitatum, actuale, vel fundamentale, seu aptitudinalem, applica conuenienter inuestigando: potius enim negationem inclinationis, quàm positium aliquid videntur importare. Et quod vltèrius tangitur de speciebus sensibilibus & intelligibilibus; dicatur expedite quòd pertinent ad primam speciem Qualitatis, saltem pro subtrato; de motu verò secundum quòd dupliciter accipitur, sic dupliciter dicatur. De principiis substantiæ, dic quòd sunt in prædicamento Substantiæ reductiue, loquendo de principiis intrinsecis, vt ibidem c. de Substantia habet iste. De concretis autem dic vt in Antepredicamentis quæstione finali eleganter dicit: sunt enim in eodem Prædicamento, in quo sua abstracta: quia eadem penitus ex natura rei.

Deinde respondendo ad quæstionem ponit primam opinionem Auicennæ & etiam Thom. & Scoti Oper. tom. IV.

Alberti, & aliorum antiquorum hîc & alibi, & licet non impugnet Auicennam, facilius tamen impugnari, & ex dictis propriis, & alienis posset sustinendo famosam Aristotelis diuisionem, nullibi tamen probatam, licet diuersi diuersimodè ponunt eius sufficientiam; impugnat alios modos dicendi quoad vtramque quæstionem & soluit eorum motiua: vt patet in littera, & consequenter ponit opinionem propriam sustinendo partem affirmatiuam vtriusque quæstionis, vbi cuncta eius dicta ponderabis.

Aduerte, quòd in aliquibus originalibus assignatur *Extra*, vel additio: illa littera: nota quòd *varia sunt via diuisionis*, &c. vsque illuc: *Concedo ergo diuisionem*, &c. est tamen benè ad propositum, & ad mentem Doctoris: quare legatur.

Nota, quòd aliquæ rationes Doctoris ad ostendendum diuisionem prædicamentorum procedunt ex communiter concessis, & ad hominem, & specialiter illa ratio, quæ probat Actionem & Passionem distingui à relatione, vbi dicit quòd impossibile est relationem esse fundamentum relationis, &c. & quod sequitur de relationibus secundi modi, & fundamento eorum: nam alibi oppositum vtriusque sentit, vt in primo di. 19. & in 2. di. 1. q. 5. & in 4. d. 6. & 12. & in Quodlibeto, q. 3. & 6. & in 4. di. 13. & alibi sæpè.

Aduerte etiam qualiter intelligit hîc distinctionem realem, vel essentialem, propriè videlicet, ab extensiue, & pondera dicta sua in Quodlibeto. q. 13. & in 4. d. 12. & auctores Formalitatum consule, & maximè Petr. Thom. & Franciscum.

Assignatur ab aliquibus *Extra* soluendo argumenta principalia primæ quæstionis illa littera: *Contra passio vniuoca*, &c. vsque ibi: *Ad aliud de Quantitate*: sed satis subtilis & bona est. Vbi aduerte ad finem, obiectionem quam non soluit, si rectè ponitur contrariam facilius euadi potest.

Infrà soluendo argumenta principalia 2. quæstionis ibi: *Ratio, vel responsio tota consistit in hoc*, &c. vsque ibi inclusiue: *Et si non conueniant sic potest*, &c. ponitur *Extra* ab aliquibus.

Ibidem infrà assignatur, illa littera additio, quæ incipit sic: *Sed vltra, quomodo sequitur quod actionis non est actio*, &c. vsque ibi: *de passione patet idem*, &c. sed notabilis littera.

Item ad finem quæstionis ibi: *Sed quòd actio non sit in agente*, vsque ibi: *Ad aliud cum dicitur quòd genera*, &c. ponitur additio, & legi conuenienter debet ante illam solutionem præcedentem ibi: *Ad illud de Quando, quòd non est idem*, &c. cum aliis argumentis & responsonibus de actione, littera notabilis est, & subtilis, & communiter locatur ad finem ferè quæstionis.

Et quæcunque in eadem substantia entia differentiam habent. Eadem verò specie his oppositæ dicta. *Text. non habente Commentum.*

Q V Æ S T I O VII.

Vtrum possibile sit aliqua accidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto?

Arist. hic c. 10. D. Thom. ibidem lect. 12. & 3 p. q. 35. art. 5. Capitol. in 1. dist. 7. q. 2. Caiet. 3. p. q. 53. art. 5. Anton. And. 5. Met. q. 8. Durand 3. dist. 8. q. 3. Richard. ibid. q. 2. art. 2. Argent. ibid. q. 1. art. 2. Maior. eadem dist. q. unica Heru. quodl. 3. q. 9. Vide Scoti in 3. d. 8. q. unica.

Videtur quòd sic; in eadem parte medij, & in eodem oculo sunt multæ species eiusdem

22

24

1

speciei; ergo, &c. Probatio assumpti: ponantur multa alba in medio, oculus existens in quocunque puncto medij potest videre ea; ergo habet species eorum & distinctè videt eas; ergo habet distinctas species: similiter in virtute imaginaria sunt duæ species eiusdem speciei. Dicitur, quòd argumentum probat verum de accidentibus intentionalibus, non de realibus, quia denominant. Contrà: quòd responso supponat falsum: species in organo habet actionem realem: quia 2. de Anima, tex. comment. 1. 2. 3. *Excellenti sensibile corrumpit sensum, non nisi per speciem; ergo species est, quo est actio realis; ergo videtur quòd species sit accidens reale.* Item, species in medio est verè visibilis ergo res. Probatio assumpti, si radius Solis transeat per vitrum rubeum, potest species ruboris vitri videri in pariete, vbi terminatur radius ille. Quòd autem ille rubor in pariete sit species, patet: quia si ponatur ibi oculus, per illam videbit ruborem in vitro. Quòd etiam responso non euadat difficultatem, probatio: patet iste potest habere multos filios; ergo in eodem sunt multæ relationes reales. Probatio consequentiæ, patet dicitur, quia generat. hinc in 5. tex. co. 20. ergo si multis actibus genuit, multis relationibus patet est.

Item, duo lumina distincta sunt in eadem parte medij, quæ sunt formæ reales. Probatio; ponantur duæ candelæ, vna hinc, & alia ibi, & ponatur corpus medium, sunt umbræ: Si ergo amouetur corpus, lumen vtriusque candelæ incedit in accessu directo vsque ad locum, vbi corpus densum fuit; & ita duo lumina in eadem parte: umbra enim est priuatio luminis primi vbi natum est esse, sicut tenebra priuatio luminis simpliciter; ergo amoto obstaculo, vtriusque candelæ, lumen primum est, vbi præfuit umbra. Hoc etiam de luminibus dicit Dionysius 1. cap. de diuinis Nom. explicans per hoc de circumcessione personarum. Item, agentia duo calida possunt calefacere vnum calefactibile; sunt ergo duæ actiones: cuius probatio est, quia aliàs esset principium actuum vnum in duobus agentibus differentibus numero, quod non videtur verum: ex quo ergo sunt duo principia actua, erunt duæ actiones: quia actio est actus actiui, in quantum actiuum 1. Physic. text. comm. 18. & 19. erunt ergo actus duo; ergo duo termini inducti scilicet duo calores in eodem numero. Dicitur, quòd duo calores faciunt vnum calorem compositiuè. Contrà: hæc pono duo agentia, & equaliter approximata, æquè calida; & passum idè numero æquè dispositum ad recipiendum vtriusque caloris, actionem. Calores ergo inducti erunt æquè in actu, & æquè perfecti omnino. Sed ex duobus æquè in actu, non potest fieri vnum: quia ex quibus fit vnum, alterum est in potentia respectu alterius: aut si vterque in actu, & fieret vnum ex eis, superueniret aliqua forma tertia, quæ sit perfectio vtriusque, & actualior illis duobus existentibus æquè in actu, quod non est dare in proposito, quia nihil produceret illud. Item, omnis motus terminatur ad aliquem actum. Si ergo sint duo motus, & duo termini in actu, sed ex duobus in actu non fit vnum.

Contrà: Philosophus hinc tex. non habente com. quæcunque in eadem essentia differentiam habent, sunt diuersa specie. Item 5. Physic. text. com. 34. & inde, quod motus est vnus numero, qui est ad eundem terminum specie: si mobile sit vnum numero, & tempus idem mensurans motum: sed

si possibile esset terminum eundem specie, multiplicari in eodem: possent duo motus esse ad eundem terminum specie: & sic duo motus essent vnus motus, quia Philosophus dicit quòd motus vnus numero est, qui est ad eundem terminum specie: si mobile sit vnum numero: & similiter tempus sit idem. Item 2. de Anima: tex. com. 7. 1. & 12. oportet susceptiuum denudari ab eo quod recipit; ergo existens in actu per vnam formam specie, non potest recipere aliam eiusdem speciei.

Contra illud, quod superius dictum est, quod rubor radij in pariete transeuntis per vitrum rubeum, est species: arguitur, quia tunc oculus extra locum terminationis illius radij, cum quo multiplicatur ille rubor, videret ruborem vitri per reflexionem: sicut in speculo: hoc falsum est, quia in tali visione reflexa super visibile, punctus reflexionis & oculus: oportet quod sint in eadè superficie. Vechean. perspectiua par. 2. q. 6. & conclus. 26. Tum quia angulus incidentia est equalis angulo reflexionis, ibidem par. 2. quæst. 6. hoc videtur idem quod prius qualescunque existente angulo. Tum, quia reflexio perceptibilis tantum fit a leui terso ibidem par. 2. conclus. 2. cuiusmodi non est paries. Tum quia nulla species simpliciter occultat proprium visibile, quia non est nata esse in ita densò, nec ita terminare visum, sicut visibile in se: hic omnino occultatur color parietis. Tum, quia in visione reflexa, super obiectum primum, videtur secundum suam intentionem: patet de Sole viso in aqua; hic autem videtur rubor multò remissior illo, qui est in vitro: etiam à quantacunque modica distantia. Tum, quia illud videtur vt proprium visibile, cuius accidentia videntur, vt sensibilia communia: hic motus & quies illius ruboris in pariete videtur; & non per motum vitri in se. Tum, quia ille rubor vitri in medio æquè illuminato vndique sphericè equaliter se diffundit; ergo toto medio aliquo illuminato radio Solis, equaliter opposito equali obstaculo ex quacunque parte equaliter fieret reflexio: & ita visio, hoc falsum. Hoc patet, quia ad quodcunque punctum equaliter distans æquè multiplicatur, quia equaliter videtur viso recto; ergo ibidem posito obstaculo equaliter reflecteretur.

EXTRA.

Optimè impugnat id, speciem rubori vitri radio Solis illustrati, videri, de quo agit 2. d. 13.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA D. Thom. 1. p. q. 85. art. 1. & q. 8. do Verit. art. 14. & aliorum repugnare plura accidentia solo numero differentia esse in eodem subiecto; iuxta hanc soluantur argumenta principalia, sed benè impugnantur solutiones, & per exquisitam doctrinam.

Dicitur quòd non est possibile. Probatur, ab eodem est vnitas rei & entitas. Sed subiectum est causa sui accidentis & entitatis eius; ergo & vnitatis; ergo si subiectum vnum, & accidens. Confirmatur: sicut vnitas specie est à forma vna secundum speciem, sic vnitas numeralis à materia vna numero. c. de Vno: tex. comm. 12. sed subiectum est materia accidentis; & subiectum est vnum numero; ergo accidens. Item, materia est per se in potentia ad formam; & ad hanc formam per accidens. Probatio forma: est hæc, quia recipitur in hac materia; ergo posterius est forma hæc, quam recipiatur. Aliter probatur, quia si esset in potentia ad hanc & ad illam: essent infinitæ potentie in materia, quod est impossibile. Probo, quia cuiuslibet potentie passiuæ naturali, correspondet potenti

Sententia D. Thom. & aliorum, duo accidentia eadem specie non posse in eodem.

potentia actiua naturalis, sed non sunt potentia actiua infinita in aliquo: quia si sic, esset infinitum intensiue, sic ergo dupliciter probatur illa propositio, quod materia per se est in potentia ad formam, & per accidens ad hanc formam. Ex hoc sequitur ergo, quod materia est per se in actu per formam: non per hanc, nisi per accidens: si ergo esset in potentia ad aliam formam scilicet albedinem, cum haberet albedinem secundum se, esset in actu & in potentia respectu eiusdem, quia est in actu per se per formam: & est in potentia per se, ad formam non ad aliam, nisi per accidens. Ad primum in contrarium dicitur primum sic, quod non in eadem parte sunt species huius albi, & illius: & cum dicitur de oculo, dicitur quod sunt in diuersa parte oculi. Contra: ponatur hic vnum album tantum scilicet ouum, species eius erit in toto medio illuminato, quantum durat virtus eius: ponatur aliud album, species eius erit in eadem parte cum specie alterius albi, aut illud aliud non videbitur ab oculo disposito, quod est contra sensum: cum, secundum te, non possit gignere speciem suam. Nec potest dicere quod gignendo speciem suam corrumpt speciem alterius albi: quia pono quod sit debilius alio; aut ergo erit simul species eius, cum specie alterius, aut corrumperet, quod non potest, cum sit debilius, aut non videtur. Item, virtus phantastica habet organum, habet tunc partes, ponatur septem, & habet tot species apud se: si tunc viderem in oculo aliquid de nouo consimile in specie, cum aliquo eorum quæ sunt in virtute phantastica: non possem imaginari illud: cum species per comparisonem ad subiectum eius non posset recipi in phantasia, quod videtur absurdum.

Species duorum alborum esse in eadem parte medij.

EXTRA. Est enim dare minimam speciem albi, quæ potest per se perficere organum phantasia, ergo potest dari minimum quod potest perfici à specie per se existente, quia illa minima species non se habet ad indeterminatum perfectibile quantumcunque modicum, vel magnum, in toto organo, quia quantum organum in toto perficit species per se existens, tantum etiam per se existens eadem species perficeret per se ens, quod est capax speciei; ergo est dare minimum in toto, quod est capax speciei distincta, & per se entis.

Cognitio est in tota potentia cognoscente.

Memoria est de diuersis speciebus simul retentis.

Item, quicquid dicitur de speciebus, quod alia est in alia parte organi, vel medij, saltem cum cognitio sit in potentia cognoscente tota, licet per formam quæ est in parte: non est probabile quod illæ duæ cognitiones, si simul sunt in aliqua potentia, quod sint in diuersis partibus organi, vel potentia. Sed secundum Aristotem. 1. huius: in proem. ex multis memoriis generatur vnum experimentum: illæ multæ memoriæ sunt cognitiones eiusdem speciei, quia sunt de singularibus eiusdem speciei secundum Philosophum in litera. Similiter memoria est de diuersis speciebus simul in memoria sensitua: si enim nunc imaginor de illo albo prius viso, habeo speciem eius in memoria: statim imaginor de alio albo viso: habeo ergo speciem illius: cum hac inane species prioris albi, quia alioquin non possem imaginari de priori albo, nisi alias viderem illud, & sic acquirerem speciem: huius oppositum manifestè experimur.

Ad ista dicitur, quod memoriæ non est aliqua cognitio actualis, sed tantum habitualis, quia tantum conseruat speciem in habitu; sic ergo conceditur tam de memoria sensitua quam de intellectu, quod in ipsa sunt multæ species simul in ha-

bitu, & multæ cognitiones habituales, sed non in phantasia, vel in intelligentia, quia perficiuntur à specie in actu genita, ex specie in vtraque memoria, & per illam speciem genitam habent cognitionem actualem.

Reijctus responsio.

6

Ex primo sequitur propositum, quia ille duæ species, vt duæ cognitiones habituales in memoria sensitua de duobus singularibus eiusdem speciei, sunt accidentia eiusdem speciei, & in eodem. De alio membro pertinet ad aliam quæstionem scilicet vtum multa vt multa simul cognoscantur, sed quomodo tunc intellectus non posset habere multas scientias habituales eiusdem speciei, de aliquo eodem secundum speciem, sicut memoria sensitua cognitiones habituales multas: & tunc Christus posset scientiam acquisitam habere cum infusa? Respondeo, si intellectus intelligat primum singulare, sicut sensus primum sentit, bene sequitur propositum, sed si primum intelligat vniuersale, sufficit vna cognitio de vna specie: non enim posset esse alia, quia non haberet aliud obiectum primum, quia idem vniuersale esset vtraque notitia cognitum primum, non sic de memoria. Contra: tu ponis antecedens illud scilicet si intellectus. Item, eadem conclusio potest sciri per multa media.

Ad primum responsio: scientia acquiritur per medium quod est diffinitio, illa non est singularis ex 2. Metaphys. sex. comm. 3. sed tantum vniuersalis; & ideo tantum de vniuersali est demonstratio & scientia. Contra: scientia est habitus conclusionis demonstrationis: sumpta specie pro medio, potest passio concludi de singulari & demonstratiue; ergo, &c. Responsio: demonstratio est quando per causam conuertibilem cum passione propria demonstratur de aliquo; ergo consequens esset dicere quod passio generis non potest demonstrari, nec sciri de aliqua specie; sed tantum de genere, siue de omnibus speciebus scientia vna & vna demonstratione. Contra, passio generis potest per genus tanquam per medium, concludi de vna specie, adit vbi nihil intelligendo de alia specie; ergo eadem erit scientia duorum, quorum vnum est scibile, sine alio. Consimiliter potest argui de singularibus. Ad hoc videtur exemplum 1. Posteriorum, sex. comm. 3. quod omnis triangulus, &c. quod hic quæ in semiduplo, &c. ergo ponit exemplum de principiis demonstrationis, sumendo species sub genere respectu passionis generis.

Aliter dicitur, quod duæ species per comparisonem ad subiectum, sunt vna species, & duæ per comparisonem ad obiecta, quorum sunt effectiua. Ad secundum dicunt, quod multæ relationes non sunt simul; vnde pater non est pater, quia genuit hunc filium, sed quia filium; nec fundamentum est iste actus, sed actus; ergo vna paternitas per se: & si sunt plures filij, hoc accidit. Ad aliud, sicut prius de luminibus, quod sit vnum ex duobus. Ad quartum; sicut prius.

SCHOLIUM II.

REPVTAT fundamenta D. Thoma, & aliorum posita num. 4. solide ostendens accidens habere unitatem propriam, distinctam ab unitate subiecti, & subiectum, seu materiam non tantum respicere formam vt sic, sed formas singulares. Explicat quomodo tot sunt potentia passiuæ, quot forme receptibiles, & refutat responsiones datas, num. 6. in fauorem huius sententia.

7

Contra illud quod primò dicitur, à quo habet entitatem, &c. quæro qualiter, aut quod? vnitas subiecti sit formaliter vnitas accidentis, aut materialiter, aut effectiue. Si primò modo: tunc intelligere accidens vnum numero, non cum vnitate subiecti, esset contradicção, & Deus non posset separare accidens à subiecto. Item si sic, duæ albedines erunt vnum numero, sit Socrates nunc albus, & postea niger, & iterum albus: tunc si albedo sit vna formaliter vnitate subiecti, cum vnitas subiecti semper maneat eadem numero, erunt illæ albedines vnum numero; & sic idem numero naturaliter frequenter generatur, & corrumpitur. Item, illud patet aliter, quia si sunt idem, ratio tua est contra te, quia vnitas accidentis est alia ab entitate subiecti formaliter; ergo alia vnitas. Quòd autem entitas accidentis sit alia formaliter, patet, vel idem erit causa sui ipsius, quia tu ponis subiectum causam accidentis: si vnitas subiecti & accidentis esset formaliter eadem, essent idem ens formaliter, & tunc idem causa sui ipsius. Si effectiue, concedo quòd ab eodem efficiente, sint diuersi effectus differentes solo numero. Si autem materialiter, concedo, quia vna est materia diuersorum numero in eadem specie, & si accipis oppositum, petis contra me.

Contra confirmationem: tunc contraria essent vnum numero, quia subiectum idem. De alia ratione principali probatio oppositi scilicet quòd materia sit in potentia ad aliquam formam singularem primò & per se, quia motus est actus, &c. 3. Physicorum, tex. com. 6. si mobile sit tunc in potentia primò ad albedinem: & non ad aliquam singularem; ergo quòd primò producit per motum, erit natura specifica, & non natura singularis, nisi per accidens, quòd est falsum, quia primò huius, in proem. *Actus & omnes generationes sunt circa singulare; non enim homo, &c.* Hæc probatio non valet, vt videtur, quia illud circa quòd est subiectum motus non est terminus.

8

Contra: quicquid per se inducitur in singulare, in quantum singulare, singulare est: terminus motus inducitur in illud, circa quòd est operatio in quantum circa ipsum est per se operatio; ergo in quantum est singulare. Item auctor sex Principiorum: *Natura occulte operatur in his, producendo vniuersale cum productis singulari;* ergo quòd per se & primò producit, est singulare. Contra aliud, quòd plures sunt potentia numero, ad eandem formam secundum speciem, quia 3. Physic. cap. 1. tex. com. 10. si posse sanari & posse ægrotare, sunt idem, ergo ægrotudo & sanitas idem. Similiter si posse dealbare hac dealbatione, & illa, sunt idem numero; ergo hæc albedo, & illa eadem numero. Dicitur, quòd non est simile, quia primæ duæ potentia sunt ad diuersas formas specie, idè non sunt idem, non sic autem de aliis. Contra: tunc sequitur quòd eadem potentia simul esset & non esset: quia pono quòd aliquod subiectum fuit aliquando album: ad illam albedinem fuit potentia in subiecto. Pono vltra, quòd illa albedo corrumpitur, adhuc est subiectum in potentia ad aliam albedinem: si per aliam potentiam, habetur propositum: si per eandem, cum ad illam albedinem quæ fuit, nulla est potentia, quia non potest iterum eadem numero induci; ergo sequitur quòd eadem sit & non sit. Potentia enim ad albedinem præteritam non est, quia tunc idem numero redire posset naturaliter quòd corruptum est; & per te hæc & illa potentia est eadem; ergo idem

est & non est simul. Vel sic conclude, eadem potentia naturalis est ad illud, quòd possibile est induci naturaliter, & quòd impossibile est induci. Vel sic: si eadem potentia est; ergo illud quòd fuit potest redire. Vel argue sic: modò est in potentia ad duas albedines futuras inducibiles diuersis temporibus, & non est vna potentia ad istas, quia potentia ad vnam, non est, quando potentia ad aliam est: puta post decem annos, quando prima fuerit corrupta, secunda non inducta adhuc. Item, potentia in te & in me ad album, tantum differt numero: à quo? si à subiecto, ergo omnis potentia in me differt tantum numero à quacunque in te: quòd est falsum: si à termino, sequitur propositum. Similiter in eodem subiecto sunt duo termini numero: & cum accipitur quòd tunc essent infinitæ potentia actiua; concedo, nec est inconueniens: quia Sol si voluatur circa medium in infinitum, generaret in infinitum omni anno nouam herbam, si esset materia recipiens eius influentiam.

Contra: eadem potentia actiua est in Sole, quæ posset producere infinitas herbas. Conceditur de illa potentia, quæ est substantia, vel qualitas, quæ videlicet est aliquod absolutum & principium operandi; non de potentia actiua, quæ est relatio fundata in tali principio per comparisonem ad patiens. Illa enim numeratur ad numerationem potentia passiuæ, sicut relatiua numerantur. Contra: tunc modò sunt infinitæ potentia tales in Sole simul, & eiusdem speciei omnes quia ad formas eiusdem speciei infinitas. Hoc conceditur, sicut & in materia ponuntur infinitæ potentia passiuæ eiusdem rationis. Sed cum arguitur vltra quòd illud esset infinitum intensiue; consequentia non valet: nec enim aliquid perfectius sunt omnes illæ potentia actiua, & relationes fundatæ super vnam perfectionem absolutam, quam vna. Contra: si relatio prima aliquam perfectionem dicit: dupla perfectio est in duabus, & infinita in infinitis; si non, non videtur esse aliquod ens positium. Confirmatur etiam consequentia negata: quia 7. Physic. text. commen. 6. arguitur, si infinita mobilia mouerentur infinito tempore; ergo & vnum mobile infinitum mouetur in tempore finito: sicut arguit de infinito secundum extensionem; ita hic arguitur de infinito secundum intensionem. Respondeo: hæc difficultas de infinitate relationis, communis est: ita enim probatur esse in me, sicut in Sole: quia secundum aliquam qualitatem meam possum esse similis infinitis, si essent infinita, etiam actu, si essent actu infinita, etiam modò habeo realitatem omnium illarum relationum secundum Symach. * De hoc ergo ad relationem conceditur, saltem de relationibus potentialibus, vel habitualibus, licet non actualibus secundum aliquos.

Contra responsionem ad argumenta, contra secundam responsionem. Ad primum argumentum: quæcunque formæ eiusdem speciei in eodem facto vnum; illud vnum tertium est intensius vtroque: si tunc duæ species sint simul in medio & faciunt vnum, causabunt speciem vnam intensiorem; sed illa talis non ducet in albedinem remissam, quæ multiplicauit vnam speciem, & eadem ratione, nec in alteram quæ gignit aliam speciem: quia illa species est vtraque composita, est improporcionabilis vtrique: repræsentabit ergo aliquam intensiorem & perfectiorem vtraque illarum: & sic illæ albedines nullo modo videbuntur

Accidens non esse vnum à subiecto.

Vna est materia diuersorum numero.

Materia est in potentia ad formas singulares.

Cap. 1.

Tot esse potentias numero, quot sunt formas quas respiciunt.

Infinita potentia passiuæ in subiecto, si sumantur relatiua.

* Aliàs Schieruod.

Ex duabus speciebus non fieri vnam intensiorem.

9

10

debentur ab oculo. Item, ex quo illa species composita est vna numero, non repræsentabit duas albedines distinctè; ergo oculus non videbit illud remissum distinctè album, vt priùs, sed aliud album intensius. Item, distincta actio non est nisi distincti entis: si ergo species repræsentant duo distincta, essent distinctæ. Contra responsionem ad secundum argumentum, paternitas in illo patre ad hunc filium habet maiorem vnitatem, quàm vnitatem speciei: quia aliàs non est maior vnitatis paternitatis ipsius cum seipsa, quàm cum paternitate Platonis, quod videtur inconueniens: sed maior non est nisi vnitatis particularis scilicet hæc paternitas; ergo in illo ad hunc filium est hæc paternitas: sed per hunc non refertur ad omnes filios: quia destructo hoc filio, destruitur hæc paternitas, si per eandem ad alium filium referatur illo filio existente, erit hæc paternitas; ergo simul erit hæc paternitas, & non erit. Contra aliud de luminibus, sicut prius de speciebus: non quia lumina non sunt repræsentatiua aliorum, sicut species; patet etiam quod est intentio luminis quando sunt duo lumina eiusdem rationis illuminantia. Aliter melius: quia si essent vnum subiecto, & duo secundum processum, tunc sequitur quod isti duo radij erunt duo radij Geometrici: & non visibiles: quia secundum rationem lineæ essent ibi duo, sed non secundum aliquam qualitatem naturalem, quæ superadditur in linea visibili: & tunc omnes quæstiones perfectiux de intentione radiorum, & consimiles, quæ dependent ex diuersitate radiorum essent tantummodò veræ secundum Geometricam considerationem, non secundum perfectiuam: quia perfectiuam considerat lineam, vt in materia naturali.

SCHOLIUM III.

SENTENTIA Doctoris accidentia intentionalia, vt species sensibiles, & intelligibiles, & quadam realia qua sunt sine motu, vt lumina, & relationes, posse esse plura numero in eodem, ita habet etiam 1. di. 3. q. 6. s. Ad quæst. nu. 29. & 3. d. 8. q. 1. & 4. d. 24. ad secundum. Quando autem agens reperit passum sub dispositione contraria agendo in illud per motum, si præhabet vnã formã, non inducit aliam eiusdem speciei, sed intendit iam productam, vt contingit in formis contrariis. De potentia Dei tamen, etiam loquendo de his, non repugnat plures formas eiusdem speciei esse in eodem, vt colligitur ex Scoto 3. di. 8. nu. 7. Ad id, quod tangit soluendo argumentum de duobus calidis, de diuersa acceptione actionis, vide eum 4. d. 3. q. 1. vbi fusè de actione, & eius acceptionibus, & q. 7. de An. vbi, & in eius Commentario multa exposita habes, de actione, & passione. à nu. 13. tantum disputat nihil ferè resolvens, unde & quæstionem per dubitationem finit. Vide Anton. Andream hic q. 8. qui breuius, & clariùs habet contenta huius quæstionis, de qua etiam Anton. Tromb. hic quæstione vltima.

11

Ad quæstionem ergo potest dici, quod non est ratio impossibilitatis, quin duo accidentia intentionalia, & respectiua realia, & realia non educta de potentia materiz vel subiecti: vel etiam de potentia subiecti educta, non per motum eiusdem speciei, possunt esse simul sine contradiotione: tamen inconueniens est hoc, vbi formæ inducuntur per motum, quia motus non est, nisi in mobili sit dispositio opposita formæ inducendæ,

vt contraria vel media. Sed si agens inueniat in mobili formam eiusdem speciei formæ, non inuenit ipsum sub dispositione opposita, idèd non mouet ipsum simpliciter inducens aliam, sed auget formam præexistentem in mobili: & hoc si forma illa præexistens sit imperfectior quàm illa quam agens posset inducere; si autem inueniat mobile sub forma æquè perfecta formæ inducendæ ab agente ipso, non mouebit ipsum omnino.

Scot. 3. d. 8. q. 1. nu. 7.

Ad autoritatem primam de s. huius, quod per motum non possunt induci duæ formæ eiusdem speciei; vnæ omnes formæ habentes differentiam in eodem subiecto, si inducantur per motum, necessariò differunt specie: tamen de aliis non inductis per motum non est necessarium: imò possibile est quod duæ tales eiusdem speciei sint in eodem subiecto, sicut duæ species duarum albedinum, & duæ paternitates & duo lumina, & sic de aliis non inductis per motum. Similiter ad aliam de s. huius.

Ad argumentum posita n. 3.

Plures formæ non inducuntur per motum eadem specie possunt inesse eidem.

Ad aliud de Anima, dicendum quod non oportet receptibile denudari ab omni forma eiusdem speciei, sed oportet eum denudari ab eadem forma numero. Forè aliter & melius, quod debet denudari à forma eiusdem generis, quæ perficit receptibile secundum totam capacitatem eius.

Hec glossa accipitur ab Anselmo de verita. cap. exemplum de vase vitreo intensè colorato, per cuius medium non repræsentatur liquor intus positus, secundum colorem proprium, sed per vitrum remissè coloratum repræsentatur.

EXTRA.

Si autem habeat vnã formam dummodo non perficiat totam capacitatem, potest recipere aliam eiusdem speciei: si tamen non inducantur per motum, sicut patet de formis superius enumeratis: de lumine non est dubium, si lumen requirat indispositionem in medio, siue vmbram, siue lumen modicum: tunc agens non imprimet nouam formam, sed intendet præexistentem.

An recipiens deberet denudari ab omni simili forma ei quam recipit. Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3.

Ad argumentum de duobus calefacientibus per motum, quod est contra iam dicta, concedatur quod calefaciant duabus calefactionibus, quia duabus formis, & Commentator c. Physic. Comment. 38. dicit si actio vna, & formæ vna: sicut actio Solis, alia est ab actione patris in generatione: quia actio Solis est nobilior actione hominis, sed non correspondent eis duæ passionès, sed vna: quia vnum generatum potest generari à Sole & à patre, multis actionibus: & tamen ibi vna passio & vnum generatum; si actio dicat respectum agentis ad passum, & è conuerso, passio respectum patientis ad agens multiplicatur sicut hic supra arguitur. Si autem actio dicat respectum motus, vel mutationis ad agens, vt est ab agente: & passio respectu eiusdem ad passum, vt est in hoc: tunc non sunt respectus correspondentes, sed duo disparati fundati in eodem, & ad diuersos terminos: quia motus est vnus, quia forma fluens est vna, & termini agentes sunt plures, idèd respectus ad agentes sunt plures, sed terminus recipiens est vnus: & quod forma fluens est vna, & passum recipiens est vnum; ergo vtrumque extremum ibi est vnum; ergo respectus medius erit vnus: sic secundo modo intellige responsionem superius datam. Omnia argumenta supra ad hoc sunt soluta, nisi secundum: vbi respondeo quod altero illorum non agente, effectus non esset in altero fieri, in quo est: quod scilicet dicit respectum ad illud agens; sed non sequitur quod factum abso-

12

Quomodo actiones duæ, correspondens vni passioni.

Actio sumitur pro respectu agentis ad passum, & pro respectu motus ad agens.

lutè non fieret, sed non illo respectu, ad illud agens.

13

Contra solutionem quæstionis, duo agètia potentia paria, pone quòd inueniant passum sub dispositione contraria, simul imprimunt; ergo formæ inductæ per motum possunt multiplicari in eodem. Respondetur sicut hîc ad vltimû, quòd mobile non potest moueri simul duobus motibus ad terminum eiuſdem speciei, licèt duæ sint actiones. Contrà: simul sunt duæ potentia in isto passo ad duas formas eiuſdem speciei; ergo simul possunt esse duo actus eius, inquantum in potentia, & ita duo motus. Item, *causa in actu simul est cum effectu in actu, & non est*, 1. *Physic. t. c. 37. & 5. huius, t. c. 3. & hoc verum est de effectu immediato, quod est fieri*: hîc ergo calefaciens, simul est & non est cum *calefieri*, quod causat: & ille calefaciens cum illo, quod ille causat; ergo si vterque causat quòd calefieri, idem simul est & non est, posito quòd hîc calefaciens cesset calefacere, & non cesset ille: non potest sic argui de agentibus ordinatis: quia inferius, quòd simul est cum fieri, non potest agere superiore non agente, per superius autem line inferiori, non potest fieri esse. Item, si duæ actiones, & ille in passo respectus ad agens, & eadem realiter ipsiſ passionibus; ergo duæ passiones. Item, super actionem & passionem fundatur relatio, & ibi multiplicato vno extremo, & alio; ergo quot actiones, tot passiones.

Item, quid dices de formis inducibilibus per mutationem, nûquid tales duæ possunt esse simul vnus speciei? Dicitur quod non, quia respectu vnus speciei, est tantum vna priuatio, quæ auferretur per primam formam aduenientem, & per consequens non est terminus à quo possit esse mutatio ad secundam. Contrà: priuatio est carentia alicuius in apto nro, alterius & alia carentia: quod probatur etiam, quia priuatiua sunt contradictoria circa aptum natum; ergo si hoc non inest, priuatio inest, & inter priuationem huius, & hanc, poterit esse mutatio. Similiter huiusmodi hæc priuatio, sicut hæc potentia. Ad primum argumentum videtur concedendum, quòd duæ formæ eiuſdem speciei possunt simul inesse eidem, etiam inductæ per motum, sic quòd simul inducantur à duobus agentibus inuenientibus idem passum sub contrario; sed non possunt esse duæ successiuè inductæ, ita quòd vna post alteram per motum: quia inducta prima iam contrarium abiicitur, & ita non amplius potest esse motus ad aliquam formam eiuſdem speciei cum illa quæ inest, sed secundum agens si inueniat formam imperfectam respectu suæ, & sic aliquo modo oppositam, imperfectiorem tollet, intendendo eam.

Ad secundum argumentum, de mutationibus necessariò præexigentibus motum, consimiliter dicendum, sicut nunc dictum est ad primum argumentum: quòd duæ formæ eiuſdem speciei, terminantes duas mutationes simul causatas à duobus agentibus, possunt simul induci, sed non vna post aliam: quia nec post illam primam, potest esse motus necessariò requisitus ad mutationem, quæ deberet esse ad secundam. Sed quid de mutationibus non terminatibus necessariò motus, cuiusmodi videntur illuminationes esse? Respondeo, quòd duæ & simul & successiuè in quocunq; possunt inesse & formæ terminantes ipsas: quia post inductionem primæ manet potentia ad secundam, & priuatio propria eius, & subiectum mobile si

adfit agens vel idem quod prius, vel aliud potest causare aliam formam: & si tales formæ sint nature diu permanere in subiecto, possunt quocunq; manere simul; ergo lumen; & speciem non pones habere esse fixum in medio, sed in còtinuo gignere, relationem pones manere, & idè quocunq; eiuſdem speciei, imò infinitas; quot ergo visibilia circa punctum medij potentia vique illuc agere, tot ibi species: & quot luminaria, tot & lumina.

Quos visibilia tot species: quot luminaria, tot lumina.

Contra primum argumentum: videtur destrui Arist. quòd idem simul mouetur duobus motibus eiuſdem speciei. Item ergo duo ignes generabunt duos ignes ex aqua eadem, aut saltem duas formas ignis inducerent in eandem materiam, quòd videtur impossibile.

Pro solutione, notandum quòd quæcunq; forma non est inducibilis, nisi post aliam formam impossibilem, tunc corruptam, illa tantum potest esse vnica in vno susceptiuo. Probatio, quia nec alia inducitur postquam illa est inducta, & manente: quia illam aliam non præcederet alia impossibilis: iam enim inductione primæ est quælibet impossibilis expulsa, nec duæ tales simul inducitur, quia nec ab eodem agente 8. *Metaph. t. c. 12. si efficiens unum & materia vna, & effectus vnus est*: nec à diuersis: quia si illa sint approximata diuersis partibus mobilis: puta vnus ignis ad caput, alius ad pedes, agente in diuersas partes primò; vbi autem simul agunt, vnam formam inducent. Probatio, quia intensiorem quàm alterum solùm inducerent: sicut si ponerentur in eodem situ respectu eiuſdem partis passi vnam formam inducerent, vt prius: sed omnis forma inducibilis per motum, vel mutationem, necessariò terminantem motum, ad ipsam, necessariò ad sui inductionem, necessariò præexigit in susceptiuo formam impossibilem tunc corruptam: quia licèt terminus à quo per se mutationis, sit priuatio, & non forma opposita, quam priuatio concomitatur: & idcirco inter duas formas sunt duæ mutationes habentes quatuor per se terminos. Licèt etiam duo motus simul currant inter contraria, quorum alter, qui est remissionis, est à gradu perfecto, in quo fuit mobile in vltimo quietis, ad priuationem illius contrarij totaliter, vel ad priuationem alicuius gradus diuisibilis, qui successiuè abiicitur. Alter autem, qui est intensiōnis est à priuatione contrarij inducendi, vel alicuius gradus diuisibilis inducendi ad gradum perfectum, terminantem motum: licèt inquantum sic sint duæ mutationes, & duo motus, & vtrobiq; quatuor termini: & ita forma impossibilis abiicienda, non sit per se terminus illius motus, vel mutationis: forma inducenda est per se terminus ad quem: tamen illa forma prior est necessariò requisita; & necesse est & transitus simul esse. Nullum enim agens naturale mouet, nec mutat mutatione terminante motum, aliquod susceptiuum, nisi habens formam suæ impossibilis: cum ergo non possunt plures eiuſdem speciei simul esse per motum, nec per mutationem per se terminantem motum, forma quæ non necessariò requirit aliam impossibilem in susceptiuo, ad hoc vt inducatur, vnde probatur vnica non per hoc medium: quod agens non inuenit passum sub termino à quo, respectu actionis: quia cum forma hac, inest priuatio illius, quæ sola sufficit pro termino à quo respectu inductionis talis formæ. Quare aliud medium, vnde tertio formæ

15

Forma inducibilis per expulsiōem alterius, est vna tantum in vno subiecto

Nihil asserit, sed tantum dubitat.

14

Illuminationes plures numero, & simul & successiuè possunt fieri in eodè.

Quatuor termini, intensiōnis & remissionis & qui sint? Scot. 2. d. 9. n. 31.

Nullum agens naturale mouet, vel mutat post motum, nisi vbi reperitur formam impossibilem suam.

mæ absolutæ, de quibus fit vis : lumen, cognitio, species : nam de relatione non est vis quin multiplicetur sicut correlatiua, tum quia non in absolute & strictè loquendo, sed in ad alterum : tum quia non terminat motum, nec mutationem per se : nisi fortè Vbi : & illud præsupponit actionem vti incòmpossibile, nec sunt naturaliter plura Vbi in eodem : vt autem supernaturaliter inducatur aliud Vbi, sufficit correlatiuum multiplicari, puta quòd miraculosè fiat aliud circumscribens simul cum primo circumscribente. De tribus illis formis absolutis videtur similiter dicendum, de lumine, specie, & cognitione, quia di. 13. secundi ponitur lumen esse speciem lucis.

Sed contrà; lumen intenditur, patet ad sensum; ergo non sunt duæ species : non intenditur sicut probatur priùs in hac quæstione : quia illa species intensior non duceret in cognitionem visibilis remissioris. Respondeo : species rei præsentis in medio, & organo sensitiuo, intendit tam lumen quod est species lucis, quàm species coloris : & per consequens illud est vnicum in vno; non quia agens præsupponit formam incòmpossibilem in subiecto, ad hoc vt agat; sed quia quodlibet eiusdem speciei adueniens, in eodem natum est intendere formam talem in subiecto : species tamen lucis absentis, qualis requiritur in phantasia, vel memoria sensitua, non est lumen, similiter species talis scilicet imaginaria ipsius albedinis, non est eiusdem rationis cum illa extrà. Tales species absentes necesse est simul esse duas in organo phantasiæ, vel memoriæ, nec est ibi vna intensior alia, sicut probatum est priùs : quia cum obiectum absens non cognoscitur à phantasia, nisi vt relucet in tali specie, oportet species proportionari obiecto : vt scilicet repræsentans non sit intensior quàm nata est sic gigni à tali obiecto : quia intensior species intensius obiectum proportionabiliter repræsentaret, nec potest poni in vna parte organi phantasiæ vna species & in alia, alia, sicut supra probatum est in hac quæstione.

Sed quare species in organo sensus particularis non ita distinguitur sicut in organo phantasiæ, vel memoriæ; imò eadem ratio videtur vtrobique. Probatio, aliàs non distinctè repræsentaretur similiter quomodo de vna specie in sensus exterioris organo generatur alia in interiori : non vna intensa, ex vna intensa? Videtur enim irrationabilius ponere vnam speciem exteriorem esse principium respectu duarum remissarum intra, quam duo obiecta præsentia causare in organo extra duas. Item, contra illam causam : nullum agens virtutis imperfectioris forma susceptiuum, intendit illam; pater si calido intenso apponatur calidum non intensum, non agit in calidum perfectum intendendo. Contra illud argumentum de duabus formis : ergo duæ actiones; ergo duæ passionés; ergo duo termini : & de hoc dictum est superius.

Ad primum, species in organo extrà non est ratio repræsentandi obiectum, vt cognitum, sed sensatio exterior est obiecti immediate; vnde non requiritur quòd ibi sit species propter sensationem : in interiori verò requiritur; ita quòd interior est præcisè obiecti, vt lucet in specie, quia non est obiecti in se præsentis. Ad secundum : species in phantasia, vel memoria, non relinquitur, nisi mediante sensatione; idèd duas sequentur duæ : imò non retineo nisi subiecta

post sensationes perceptas 11. de Trin. c. 8. ergo talis est vna eiusdem speciei, species simul : quare non plures plurium obiectorum præsentium simul, propter defectum intentionis copulantis; ibidem sæpè.

Et per hoc patet ad illud de tertia forma absoluta, quæ est cognitio. Nec sequitur : simul esset species intensior propter multa obiecta præsentia vnus speciei; ergo simul multæ visiones; vel ergo vna visio intensior : primum non sequitur : quia intensio non copulatur multis; idèd non plures saltem distinctæ simul : si vna post aliam, concedo quòd vtrumque sequitur propria species in memoria; non ergo ex vna intensa exteriori, generatur alia interior : imò nulla generatur nisi præsentè sensatione, & duæ non sunt simul & duas successiue sequuntur imaginationes duæ. Ad tertium d. 17. q. 4. an agens æquiuocum intendit vltra gradum quem causaret vniuocum agens? non. Sed quid? iam nulla forma absoluta ponitur multiplicari eiusdem speciei simul in eodem : nisi tantum species in sensu interiori, quæ remanet absente obiecto, & præcisè propter hunc finem : vt duo alba priùs visa possum imaginari, & possibilitas est : quia illa consequuntur distinctas visiones perceptas, quæ non sunt simul : tamen illis transeuntibus manent phantasmata : quare in vniuersis formis absolutis nullum est simile phantasmati, vel tali speciei interiori quantum ad purificationem in eodem.

Dici potest, quòd & talis species similis est aliis formis quoad propositum : quia 11. de Trinit. c. 8. *unum Solem memini : si voluero, aut duos, vel tres cogito : sed ex eadem memoria qua unum memini formatur acies multos cogitantia* hæc ille; ergo vna species in phantasia, vel memoria sufficit ad imaginandum omnia eiusdem speciei, quia si volueris imaginari idola perfecta cum quantitate, colore, figura, &c. ad quodlibet vnum sufficit vnum phantasma pro omnibus illius speciei : ad omnia simul in idolo sufficit vti multis phantasmatibus componendo : sicut de monte aureo : sicut ibi docet Augustinus : *Quomodo possum cogitare Solem maiorem, vel minorem quam memini : & quadrum, &c.* maximè stat hoc secundum articulum, qui negat imaginationes huiusmodi vt hoc, sed tantum naturæ quæ est hic : illa natura est præsens per vnam speciem quantumcunque coniungatur cum aliis in idolo : falsum est ergo quod supponit ratio à fine, quòd distincta alba offeruntur phantasiæ, vt distincta; sed tantum per vnam formam habeo multos actus cogitandi, vel imaginandi circa album in communi, ex tam diuersis idolis coniunctum. Sed nunquam phantasma intenditur ibi sic secundum August. 6. *Muscæ : continuè decidunt & reparatur per sensus extiores; sed alia ratio de possibilitate, quia sequitur duas sensationes, non concludit non enim sequitur; ergo sunt duo phantasmata, quia illud posset intendi, non tantum post duos actus, sed etiam si illi actus essent per se intendentes, adhuc dualitas illorum non concludit quin per vtrumque inductum, faciat vnam formam intensam. Phantasma videbatur dissimile aliis absolutis : iam positum est simile.*

Et quidem secundum satis solum est de duabus sensationibus, nec illud fuit priùs probatio : sed quasi solutio. Si primum manere videtur, quomodo distinctè imaginor albus, & minus album

Lumen, species, cognitio multiplicatur numero in eodem.

16

Quæ species est lumen?

Species absente plures numero sunt.

18

Aug.

Sufficit vnum phantasma ad imaginandum multa.

Dubia duo.

Sup. nm. 12.

17

Non requiritur speciem externam ad sensationem, sed bene internam.

19

bum visâ, non per visum multorum phantasmatum componendo in idolo, sicut montem aureum: patet quod intentio & remissio non habent phantasmata propria alia à phantasmate formæ, nec per illud phantasma illa distinctè imaginor, quia naturaliter repræsentat obiectum secundum gradum proportionabilem sibi.

Huculque omnia dicta sunt loquendo naturaliter de actione naturali: restare posset quæstio de absoluta compossibilitate formarum, & respectu potentia diuinæ. Si de lumine, specie, & cognitione, concedis vnitatem in vno, & non, quia præsupponunt ante sui inductionem formam incompossibilem in passio; ergo illa ratio proluxa est particularis, quare medium vniuersalius: habes ibi quod quicquid potest inducere aliquid speciei: in illud passum, potest intendere, quia nata sunt facere vnum: si simul in vno, sicut de quantitate continua vnita continuè in liquidis, sed an semper quodcunque adueniens possit augere: an vltra perfectionem proprii effectus, nullum adueniens intendat: an terriò aliquod tale intendat, sed vsquequo dubium est? Contra causam, vnde vniuntur si diuersæ potentia? Responsio, quia vna summè actualiter prius. Contra: ista actiua summè, quare non actuatur alia? Respondeo: æqualis limitatio potentia ad actum, & è conuerso, quia licet potentia non simpliciter dependeat ab actu accidentali, sicut è conuerso: tamen vt sic talè dependet ab illo; omnis dependentia est ad vnicum simul, si sufficienter terminat; ergo totum hoc reducitur: vna sufficienter actuatur in hac specie, sed vnde probatur ista?

ANNOT. MAVRITII.

20 **S**equitur quæstio septima de compossibilitate accidentium tantum numero differentium, in eodem subiecto, non habente comment. quæ notabilis & magnæ altercationis inter Doct. habetur, vbi primò, post oppositum ponitur quoddam *Extra* ibi: *contra illud quod superius dictum est, &c. vsque ibi: dicitur quod non est possibile, &c. litera tamen valde notabilis, ideò ponderari debet: & benè habet legi cum argumento 2. principali, & eius solutione, & quia ibi quotat perspective partes & conclusiones; aduerte quòd licet antiqui, videlicet Alacen quem consuevit Doct. noster communiter allegare, & alij plures perspective scripserint, vltimo tamen mirabili resolutione & industria ille eximius Theologus & Philosophus F. Ioan. Pecheam Anglicus Ordinis Minorum, quondam Archiepiscopus Cantuariensis breui quodam compendio eam tradidit in tres partes diuiso: in quarum prima 84. in secunda 56. & in tertia 22. conclusiones notauit & exposuit: & vt lector fortè ob penuriam originalis in declinatione huius loci non perturbetur, hic breuiter notabo ea quæ ad propositum faciunt.*

Conclusio 2. secundæ partis est talis: *Reflectiones solas à regularibus superficiebus factas, oculis sentiri.* Dico superficies regulares illas quæ sunt dispositionis vniformis in omnibus partibus suis: videlicet planas, concauas, conuexas, & huiusmodi: irregulares autem sunt superficies corporum asperorum in quas radius, vel lux cadens dispergitur & distrahitur: ne regulariter oriri super oculos possit. Sexta conclusio eiusdem partis 3. talis est:

Angulos incidentia & reflexionis aequales esse: radiumque incidentem & reflexum in eadem superficie, esse cum linea erigibili à puncto reflexionis. Dicitur angulus incidentiæ quam constituit radius cadens super speculum cum superficie speculi, vel ex vna parte, vel ex alia cum linea imaginabiliter erigibili à puncto reflexionis: Angulus autem reflexionis est, quem cum eisdem constituit radius reflexus. Aequalitas angulorum experimento colligitur, & ratione probatur ibidem 26. Conclusio eiusdem partis est talis: *In omni superficie reflexionis quatuor præcipuè puncta contineri: & quod extra illam est, minime videri:* hi quatuor puncti sunt centrū visus: punctus apprehensus, terminus axis, id est, perpendicularis ductæ à centro visus in speculum, & punctus reflexionis. Has tres conclusiones tangit Doct. hic, sed pro maiori declaratione horum oporteret plura alia & in Perspective & Geometria videre. Videantur præcipuè 14. 15. & 16. conclusiones primæ partis Perspective, & plures alia illius secundæ, quæ omnia longum esset hic inserere: prosequatur diligens lector multa addendo, si motiua illa soluere volueris, quia 13. di. hoc idem sentit, quod hic tangit de illa specie ruboris: dic consequenter benè inuestigando vt ibi & alibi habet: idem enim potest esse species & obiectum.

Consequenter ponitur opinio Thom. & Henr. quare Thomam in q. de veritate, & in 3. parte q. 35. & hic in 5. & alibi. & Henr. quodlib. 4. q. 3. & alibi & alios sequaces, partem negatiuam quæstionis tenentes & soluentes argumenta principalia quam opinionem impugnat copiosè. Vbi aduerte quòd notatur vnum paruum *Extra* ratione 2. contra primum modum aliorum ad primum principale ibi: *Est enim dare, &c. vsque ibi: Item quicquid dicatur, &c. Et aliud infra ibi: Ad primum responsio, &c. vsque illuc: Aliter dicitur quod dua species, &c. litera tamen vbique bona.*

Infra etiam ibi: *Contra ergo forma naturalis annihilatur, &c. vsque ibi: ergo sequitur quod eadè sit & non sit, &c. assignatur Extra: sed satis benè ad propositum, vt patet.*

Inferiùs in quadâ responsione de relationibus, allegatur quidam auctor antiquus, & variè nominatur, quidam Schirervvod, quidam alio modo: est enim Anglicum cognomen, & videtur fuisse Nominalium opinionis, sed de nominibus non est vis, &c.

Determinatio Doctoris est satis clara in quæstione vbi plures conclusiones possent elici, vt Anton. Andreas fecit, sed paucis multa comprehendit suo more Doctor vbi notatur quoddam paruum *Extra* ibi: *hic glo. &c. vsque ibi: Si autem habeat, &c. & infra ibi: Si actio dicat respectum agentis ad passum, &c. vsque illuc: Contra solutionem q. &c. assignatur Extra* ab aliquibus: totum tamen notabile. Totum etiam sequens vsque ad finem quæstionis vocatur additio, vel *Extra* ab aliquibus, sed quia singulare & subtile, legatur totum.

Illud quòd infra tangit allegando di. 13. 2. non obstat his quæ à principio notauit, quia vel alios allegat, vel hæc litera additio est, postquam scripsit secundum, hic addita, sed primum magis sapit. Similiter dicendum est de illo, quod infra tangit de di. 17. q. 4. vt quidam libri habent. Quare in Vva. & Tho. & Alex. in primo de charitate: vel vt alij libri habent 77. q. 4. & potest referri summa Henr.

Henr. & Alex. studuit enim maximè in iuèntute in summa, & quodlibeto Henr. in Vua. & Alex. idèd allegationes Theoricæ in hac Metaphysica maximè habent referri ad illos. In primo tamen antiquo & Reportationum hîc tetigit ipse, videantur Calculator & alij de intentione formarû, & ea quæ infra li. 8. habet pro his quæ hîc vltimo tangit in q. & ponderari debent omnia verba ad vnguem omnia namque difficilia in aciem speculatiuæ certaminis vbique proponit.

Priora & posteriora dicuntur, quædam quidem tanquam existente aliquo primo, & principio in vnoquoque genere, quod propinquius quidem principio, aliquo determinato. *text. com. 16.*

QVÆSTIO VIII.

Vtrum hac sit ratio communis prioris prius est quod principio est propinquius?

Arist. hic cap. 11. Alex. ibid. text. Comm. 16. Albertus tra. 8. 1. c. 11. D. Thom. le. 13. Fland. in q. 12. a. 1. Fons. cap. 11.

QUOD non: *tempus est numerus motus secundum prius & posterius*: sed in tempore nullum est principium; ergo, &c. Item, in generabilibus per propagationem, si generatio fuit sine principio; vnum generans prius alio: & tamen nullum primum. Item, si prius est quod est principio propinquius; ergo principium non est prius principio: quia si est prius: hoc est respectu alicuius principij primi per te; ergo principium habet principium: hoc est inconueniens: quia procederet in infinitum. Item, non videtur necesse ponere primum propter prius: nisi quia vbi est magis, & maximum: sed hoc est falsum in numeris. Item, prius & posterius est remotius ab hoc *nunc*: & tamen dicit nobis ventibus hoc *nunc*, vt principio; ergo non omne prius propinquius principio, sed aliquando remotius. Contra: Philol. hic & 4. huius, t. c. 16. t. c. 18. contra negantes principia.

SCHOLIUM vnicum.

OPTIME explicat rationem prioris, iuxta mentem Philosophi, de qua vide ipsum hic in text. Commen. 16. & Alensem ibidem.

Dicitur quod notificatio est conueniens: tamen aliter conuenit prioribus essentialiter & accidentaliter ordinatis: quia in essentialiter ordinatis nihil causat sine primo simpliciter: sed accidit hoc in ordinatis accidentaliter: quia accidit huic reuolutioni cæli, quod alia præcessit, quia potuit fuisse, & si prior non fuisset per impossibile; vnde entitas talium omnium non est ab aliquo vno simpliciter primo, sicut in essentialiter ordinatis, sunt omnia ab vno primo, & à quo dependent omnia; vnde prius in accidentaliter ordinatis dicitur per comparisonem ad aliquod primum, non simpliciter, sed respectu illius: & hoc per accidens. In essentialiter ordinatis dicitur prius respectu primi simpliciter, quod est causa illius, & omnium posteriorum.

Posteriora essentialiter ordinata nihil causant sine primo. Scot. 1. d. 2. q. 3. art. 1. n. 12.

Ad primum dicitur, vel dici posset fortè, quod in tempore est prius ex assignatione nostra: & similiter principium. Contra: tunc tempus non erit in genere Quantitatis: & tunc primus motus sine tempore, vel dependeret motus eius ab anima; idèd dicitur aliter quod in tempore est principium sine anima, non simpliciter primum: nec etià esset cù anima, est tamen ibi principium respectu alicuius posterioris & prioris: quia ista dies incipit à mane, & hora prima propinquior est manè quàm hora secunda. Contra istud: si in tēpore secundum se non est principium, sed in aliqua parte eius respectu alterius partis, tunc tempus secundum se nec habet prius nec posterius, sed solum respectu aliquarum partium: hoc inconueniens: quia diffinitio conuenit toti per se, quæ est, quod *tempus est numerus motus secundum prius, & posterius*: & partibus per accidens. Item, tempus est continuum; ergo non est ibi aliquod nunc in actu de se, quod sit prius, respectu cuius dicatur aliqua pars posterior, sed solum in potentia, quantum est ex parte temporis: quia si sic, esset de se discontinuum; ergo est ibi solum primum, & prius ex assignatione nostra, & solum in potentia de se.

Vtrum tempus habet primū. re. vel in anima? 2. d. 2. q. 9. n. 31.

Temporis diffinitio.

Ad primum, quod si secundum se accipiatur pro toto tempore, verum est; & idèd totum tempus non est prius & posterius, sed ex hoc non sequitur quod in tempore non sit prius & posterius: quia secundum partes habet prius & posterius. Ad aliud, quod esse in potentia æquiuocè dicitur de esse in potentia ad actum primum, quæ est potentia, essentialis & de esse in potentia solum ad actum secundum: ipsum verò *nunc*, in tempore, est solum in potentia accidentali. Dico tunc, quod in continuo nullum est indiuisibile in actu secundum creationis; ergo nullum prius in actu illo secundo: concedo tamen sunt ibi in actu primo: & esse sic in actu, non discontinuat. Ad aliud, quod tertio generantes habent quartum pro principio respectu ipsorum, respectu cuius dicuntur inter se priores & posteriores. Ad aliud, quod illa ratio ponitur de illis quæ sunt post principium, non de principio propriè. Vel aliter, quod principium non est prius, sed primum: vel aliter, quod notificatio datur de illo in quo minimum reperitur de ratione prioris. Ad aliud de numeris: quod si aliquid sit magis secundum formam oportet ponere maximum: non tamen oportet in his quæ sunt maiora & minora quantitate: quia vbi est magis & minus secundum perfectionem, entitas omnium est à maximo, sed in numeris non: quia perfectio maiorum numerorum est à minoribus ex eo, quod pluries replicantur: siue ex hoc quod vnitas, quæ est minimum ibi frequenter replicatur, causatur perfectio aliorum. Ad aliud, quod hoc *nunc*, non est principium respectu cuius dicatur prius & posterius in præterito, nisi mediatè: quia est aliquod nunc prius respectu cuius dicantur illa in præterito, & priora, & posteriora.

Tempus secundum se non habet prius.

ANNOT. MAVRITII.

S Equitur quæstio octaua de veritate diffinitionis prioris, text. comment. 16. quæ satis clara est, vbi nulla correctio notabilis in littera occurrit: determinatio verò Doctoris assertiua & lucida existit. Pro ampliori autem materia discussione videantur

deantur ea que in Postpradicamentis ad propo-
situm habet, & ibi deliramenta quorundam, & ma-
ximè Vna. Bursæ exterminentur. De gradibus
etiam & modis prioris, & diuersitate ordinum qua-
ratur in doctrina huius, & Franc. de May. in ple-
risque locis vs aliàs sapè notari.

Quantum verò dicitur quod est diuisibi-
le in ea quæ insunt, quorùm vtrum-
que, aut singulum, vnum aliquid, &
hoc aliquid natum est esse. *tex.com.* 18.

QVÆSTIO IX.

*Vtrum ratio Quantitatis sit diuisibilitas,
vel ratio mensura?*

Arist. hic. c. 13. Albert. 1. Physic. traç. 2. c. 4. D. Thom. opus. 52 ad fin. Henric. quodlib. 1. q. 4. Aureolus. ibid. dist. 12. q. 2. art. 4. Maior & Basselin 4. dist. 12. Martil. in 2. q. 49. Egid. Theorem. 30. Anton. Andr. hic q. 10. Soncin. ibid. q. 21. Nyphilus. dist. 9. Font. c. 13. q. 1. scilicet. 2. & 3. Suarez. dist. 11. Met. scilicet. 3. & 4. vide Scot. in Pradicam. q. 13. & in 2. dist. 12. q. 7.

Quòd non diuisibilitas: quia si sic; ergo partes post diuisionem differrent. Quæro qualiter, aut per accidens, aut formaliter? non per accidens, quia tunc quantitas diuisibilis esset per accidens. Probatio: quia idem est principium diuisionis & distinctionis partium diuisarum; ergo partes per accidens, &c. Non formaliter: quia distinctio formalis est specifica; ergo partes diuisæ differrent specie, quod falsum est, in quantum partes quantitatiuæ. Quod, propria ratio Generis æqualiter inest speciebus omnibus: quia Genus æquè prædicatur de eis, diuisibilitas non. Probatio, quia quantitas discreta est actu diuisa: continua in potentia; ergo non æqualiter. Probatio, quòd discretum sit actu diuisum; senarius si esset actu diuisus, essent duo ternarij in actu; sed senario existente in actu, duo ternarij sunt partes eius; ergo senarius actu existens senarius, est diuisus actu, cum habeat duos ternarios actu in eo: cuius probatio patet ex auctoritatibus Philosoph. c. de ex aliquo, t. c. 30. huius, quod duo sunt pars trium aliquo modo. Et in cap de Colobo: t. c. 32. huius, quòd numerus habet aliquo modo partes diuisibiles: sicut quaternarius binarius & ternarius: sed si tantum ex vnitate esset, non haberet partes diuisibiles. Item, 7. Eucli. propositione quarta: *omnia numerus minor, est pars maioris, aut partes*; etgo, &c. Item, si diuisibilitas essentialiter, vel per se, conuenit omnibus speciebus quantitatibus, & cuius est potentia, eius est actus, in lib. 1. c. 1. de Somno, & Vigilia; etgo diuidi, poterit per se competere omni continuo: sed diuidi repugnat: quia quòd diuiditur non est continuum, secundum quòd diuiditur; tunc etiam naturaliter inesset quanto diuidi: & non violenter: & ita figura incisionis naturaliter feret in materia, & ars vniuersaliter diuidens continuum haberet materiam in potentia naturali ad formam quam inducit. Item, ad principale, illa ratio non est generalis omnibus quantis: quia est dare minimum in naturalibus 1. Physic. t. c. 36. & inde, se. l. omne naturale est quantum: & tamen non est diuisibile in partes, quarum est

Colobon 10
sili murilim
vide Scot. hic,
in 2. 32.

quantitas. Item, si sic, cuiusque inesset hæc ratio, illud esset per se species quantitatibus: hoc falsum est de loco, quia non numeratur hic inter species quantitatibus, nec tempus est per se quantitas: quia est quantum per accidens, & motus similiter, secundum Philosoph. t. c. 8. hic. Similiter Commentator dicit de loco quòd non est quantitas. Ad oppositum est Philosophus hic.

SCHOLIUM I.

PONITUR sententia tenens quantitatibus esse rationem mensura, & refutatur tribus rationibus; ponitur ergo quòd diuisibilitas sit ratio eius, & hæc vel in partes eiusdem rationis, si iuxta vnã sententiam negetur substantiam habere partes entitatibus; vel in partes extensas actu, si secundum aliam teneatur oppositum de substantia. Probat hanc secundam sententiam de ratione quantitatibus, tribus locis Philosophi, sed præfert sententiam tenentem diuisibilitatem esse passionem quantitatibus, quam probat num. 5. tribus etiam rationibus, & tenet 2. d. 2. q. 9. num. 17. Aduerte quando dicit substantiam non habere partes, nihil asserere, sed tantum dispensare, 2. d. 12. q. 2. ante solut. argum. habet substantiam entitatibus continere partes: & 4. d. 44. q. 1. docet alias animas à rationali, habere partes. Vide eum 4. d. 43. q. 2. & q. 17. de Pradicamentibus, ubi agit de ratione quantitatibus.

Posset dici ad quæstionem sic: quòd propria ratio eius est ratio mensuræ: quia sicut qualitas est dispositio substantiæ, ita quantitas est mensura substantiæ. Similiter in prædicamentibus, Cap. de Quantitate, oratio est quantitas, mensurat enim syllabas. Item, quòd magis quam diuisibilitas, probatur: quia illa ponuntur distinctæ species quantitatibus, quæ sunt distinctæ mensuræ; sicut superficies & locus, & tamen locus & superficies non distinguuntur in ratione diuisibilitatis; ergo hæc est propria ratio quantitatibus.

Contra, ratio Generis inest æquè primò omnibus speciebus, quia æqualiter dicitur de omnibus, ratio mensuræ non: quia non æqualiter de continuis & discretis: sicut patet lib. 10. c. 2. *tex.com.* 3. & inde, quia magis inest discretis, & continuis, non nisi in quantum participant quantitatibus discretam. Item, si sic; vnitas esset maximè species quantitatibus: quia ratio mensuræ verissimè inest Vni ex 10. huius, *tex.com.* 2. & inde. Item, ratio mensuræ non est ratio quantitatibus, dicta de quantitate per se primo modo, quia mensura est dicta denominatiuè, à relatione tertii modi; ergo tantum est ibi, vt in genere est, tunc passio quantitatibus: & sic non propria ratio quantitatibus, quia ex 10. *tex.com.* 2. & inde, in quolibet genere, est vnum primum quòd est mensura omnium in illo genere, hoc conuenit omni generationi & magis aliis; sicut in genere coloris albedo: in genere saporis dulcedo; ergo non est proprium quantitatibus.

Respondetur hinc, quòd quædam est mensura mensurans per replicationem, quæ aliquoties sumpta reddit totum, & talis est propria quantitatibus. Alia est mensura perfectionis, siue secundum perfectionem, & illa non sic, quia albedo nunquam reddit nigrum. Similiter nec mensura cognitionis: quia illud quòd ducit in cognitionem aliorum in genere, nunquam reddit illa.

Con

Mensura, alia replicationis, alia perfectionis.
Scot. 2. d. 2. q. 2. §. ad secundam partem.

Contra : responso concedit propositum, quia mensura non est essentialis quantitati, nec passio eius, nisi illa per replicationem, quæ non æqualiter conuenit continuis & discretis, quia in discretis est simpliciter minimum reddens, per replicationem totum, in continuis non, ex 1. huius c. 2. quia nihil est minimum nisi punctus, & tale per replicationem non reddit; ergo talis mensura non est propriè quantitatis, cum non conueniat omnibus speciebus eius, & concedantur hæc argumenta.

Mensura per replicationem, non conuenit a quod quantitati continua, & discreta.
Continuum non mensuratur nisi per discretum.

Contra illa posset argui, contra primam rationem, videtur quod continuum habeat rationem propriam mensurandi præter applicationem numeri: quia motus dicitur longus, & tempus longum 4. *Physic. cap. de Tempore, text. com. 109.* & inde, sed mensuratio secundum longum, non est mensuratio discreta. Dicendum, quod nullum continuum mensurat, nisi applicando ei mensuram discretam, quia nescitur longitudo temporis, nec viæ, nisi quia tot sunt ibi pedes in spatio, super quod est motus; vnde mensuratio est secundum replicationem partium aliquoties sumptarum: & ita vt eis applicatur numerus: quæ reddunt totum.

4 Dicendum tunc ad quæstionem, quod propria ratio est diuisibilitas in partes eiusdem rationis. Vna est opinio quod substantia corporea habet proprias partes eiusdem rationis extensas in potentia de se, & actu per quantitatem. Alia opinio est, quod non habet partes eiusdem rationis: sed solum partes essentielles. Si secunda est vera tunc diuisibilitas est propriè quantitatis in partes eiusdem rationis. Si prima sit vera, tunc oportet addere quod diuisibilitas in partes extensas in actu, sit propria ratio eius. Tamen prima opinio non videtur vera: quia secundum illam, ratio quantitatis nec numero, nec discretis competeret: idè nihil oportet addere, nisi quod diuisibilitas in partes eiusdem rationis sit eius ratio, auctoritate ad hoc, hic in 5. vbi ponit propriam rationem quantitatis. Similiter notificat species per diuisibilitatem hic in 5. & secundum diuersum modum diuisibilitatis assignat diuersas species quantitatis: illa autem est ratio essentialis secundum cuius distinctionem distinguuntur species generis. Similiter in Prædicamentis, Cap. de Quantitate. *Quantitas continua est cuius partes copulantur, &c. Discreta cuius partes non copulantur;* ergo de ratione vtriusque est habere partes, sed omne habes partes, est diuisibile. Similiter 3. *Physic. r. c. 35.* & inde, contra ponentes infinitum, & illud esse substantiam dicit Arist. quod si sit indiuisibile in magnitudinem, aut multitudinem, aut est magnitudo, aut multitudo: substantia enim non est diuisibilis nisi per alterum istorum.

5 Contra: auctoritates probant quod diuisibilitas est proprium quantitatis, sed non quod sit de essentia eius, quia diuisibilitas est respectus: respectus non est de essentia absoluti. Item, potentia & actus sunt eiusdem generis, & diuidunt omne ens, & eiusdem essentia: sed diuidi non est de essentia quantitatis: quia si sic: omnis quantitas esset actu diuisa; ergo nec potentia ad diuidi est de eius essentia.

EXTRA. *Item, ista ratio videtur concludere contra te: quos enim actus, scilicet potentia 3. Physic. text. com. 10. posse sanari, &c. ergo si in quanto sint potentia ad infinitas diuisiones; videtur quod sint in ipsa infinita diuisibiles: sed prima passio est vna vnus.*
 Scoti Oper. tom. I V.

Item diuidi non stat cum continuo: ergo non est de eius essentia, quia continuum secundum quod continuum, non est diuisum: quia da quod sic: tunc non est continuum, non sequitur. vltra; ergo nec potentia: quia etiam de esse potentia non est ipsum diuidi, quod est terminus eius.

Concedo tunc, quod diuisibilitas est prima passio quantitatis & non de essentia eius; vnde sicut hæc est per se secundo modo; *color est visibilis*, sic hæc, *quantitas est diuisibilis*. Vnde sicut diuisibilitas est respectus quidam in colore per comparisonem ad visum: sic diuisibilitas fundatur in quantitate, & dicitur habitudinem ad diuisionem: & cuiusque inest diuisibilitas in partes eiusdem rationis, hoc est per quantitatem: tunc hæc est per se secundo modo, *quantitas est diuisibilis*, sicut hæc, *color est visibilis* 2. de Anima; text. com. 66. Vnde omnes auctoritates probant quod quantitas est diuisibilis per se secundo modo: vnde quantitas notificatur hic per proximam passionem eius, & non diffinitur: & similiter diuisibilitas est passio cuiusque speciei quantitatis, licet non primò, sed generis primò, & specierum per se non primò.

Diuisibilitas a rem esse passioem quantitatis.

Diuisibilitatem sequuntur finitum & infinitum, quia finitum presupponit aliquid quod debet finiri, illud necessario preintelligitur diuisibile: finitum & infinitum, consequuntur aequale & inaequale, deinde ratio mensurae. Hic videtur ordo istarum passionum quantitatis; prima duo sunt quantitatis in se: alia duo sunt per respectum ad aliud: illorum etiam aequale & inaequale præcedit mensuram: quia enim aequale vel inaequale, idè mensuras, non conuerſo. Prima habetur hic, & in 3. Physicor. Secunda 1. & 3. Physicor. Tertia in Prædicamentis. Quarta 10. huius 1. & 2. nunquid omnes propriè & equaliter insunt quantitati, vel non: sed vt species.

EXTRA.

Text. c. 35. Text. c. 15. Text. c. 56. Text. c. 2. & inde.

SCHOLIUM II.

SOLVIT argumenta sustinendo diuisibilitatem esse propriam passionem materie, de eo quod dicitur ad primum non omnem differentiam formalem esse specificam. Vide eum 2. dist. 3. quæst. 7. ad 3. bene tamen e contra verum est. Ad secundum: angis an diuidens continuum, aliquid generat; de quo agit 1. dist. 2. quæst. 9. numero 27. Explicat bene quomodo numerus minor est, & non est pars maioris. Adducit exquisitam doctrinam de natura, & unitate, & distinctione numeri, de quo vide ipsum 1. distinct. 24. vbi tenet numerum habere unitatem formalem, respectu cuius, cetera unitatè: sunt materiales. Idem habet 3. distinct. 11. num. 18. Vide que dicta sunt de natura vnus & unitatis, sup. quæst. 4.

Ad primum argumentum dicitur, quod hæc quantitas & illa, differunt per accidens, quia per subiecta. Contra hoc, de illis substantiis quæ recipiunt illas partes: quæro quomodo differunt substantia, si per se & non specie; ergo aliqua differentia essentialis est, & tamen non specifica, quod est contra alios: si per quantitatis partes in ipsis; ergo circulus, & si non detur hoc quod per subiectum: & tamen per accidens, & illud per aliud: tunc differunt per aliquid aliud: & illud per aliud A, vel B, & sequitur vnum dictorum duorum,

6

duorum, vel ibis in infinitum. Item, ratio stat quòd si partes diuisæ differunt per accidens, totum fuit diuisibile per accidens, quia quomodo partes diuisæ differunt per accidens, eo modo est totum diuisibile in suas partes, & e conuerso.

EXTRA. Non omnis differentia formalis est specifica. Scot. 2. d. 3. q. 7. ad 3. In senario nõ sunt duo ternarij acti.

Contra: quantitas est diuisibilis per absolutum aliud à se, per se, ergo partes quantitatis per alia absoluta à se differunt: si regula per quam arguitur sit bona.

Tunc dico, quòd quantitates partes differunt seipsis formaliter, ita quòd partes quantitatis sunt proxima fundamenta: & tamen non specificè: illi etiam quibus principium est, quòd omnis differentia formalis, est specifica, coacti à veritate excipiunt quantitatem ab hac regula. Ad secundum dico quòd minor est falsa, non essentialiter &c. Ad probationem, quòd maior falsa est, scilicet discretum est actu diuisum, sed vtrumque diuisum in potentia. Ad probationem, quòd non sunt ibi actu duo ternarij, sed in potentia, quia diuersi numeri sunt diuersæ species specialissimæ, constitutæ per differentias oppositas sub suo genere: talium impossibile est vnam esse alterius partem, sicut nec in alijs speciebus e conuerso diuisis, eiusdem generis.

Diuidens eò in unum an generat? Scot. 2. d. 2. q. 9. num. 27.

Contra: tunc diuidens, qui tantum videtur corrumpens, generabit, quia facit diuisa esse in actu post potentiam. Respondeo, soluit prohibens, vnde non est pars quanti in toto, in tali potentia, in quali est aliquid ante generationem, scilicet essentiali, sed tantum accidentaliter, quia, scilicet pars non est distincta nec sub actu proprio propter vnitatem totius. Solue hoc prohibens, sit pars in actu per diuisionem: non tamen est generatio nisi secundum quid. Ad auctoritates: quòd in omni numero nullus numerus potest esse pars materialis: tamen vnitates in minori numero, sunt partes materiales in maiori numero: tunc duæ vnitates sunt partes materiales ternarij, quia vnitates non est species quantitatis, sed tantum in genere, vt principium fortè potentiale, vt materia in genere Substantiæ. Tunc glossatur dictum Philosophi, quòd duo, id est, duæ vnitates sunt partes ternarij aliquid, quia partes quantitatis non aliquoræ. Similiter non dicit Philosophus quòd binarij est pars ternarij, sed tantum duo ternarij, duo denominant duas vnitates: est ergo illud verum sicut istud: duo albi currunt.

Quomodo duo, partes ternarij

7

Ad aliam auctoritatem, quòd sicut ad habendum partes diuisibiles in substantia, oportet quòd sint diuersæ secundum substantiam, sic ad habendum partes quantitatis diuisibiles, sufficit habere partem maiorem & minorem: & sic se habent duæ vnitates & tres vnitates. Ad tertium Euclidis, omnis numerus minor, id est, omnes vnitates in minori numero, sunt partes in maiori, talis expositio sufficit intentioni, quia omnia quæ probant de numeris, adeò vera sunt, illa glossa datæ, sicut si formaliter numerus esset pars numeri.

Quomodo quinarium nõ est senarium?

Contra istud, si numerus non sit actu diuisus: est actu vnus; ergo aliqua vnitatem, quæ est principium numeri, quæ videntur opposita: similiter sequitur quòd numerus quinarium sit senarium: Probatur vtraque consequentia, quia vnus aliqua vnitatem vnus, nullo alio, nisi vnitatem de genere Quantitatis. Probatur per hoc, quòd supra determinatum est secundum Auicennam, tunc numerus est vnus vnitatem, qui est principium nu-

meri, quòd est primum inconueniens, quia oppositum de opposito: & est vnus vnitatem alia à suis partibus; & ita est maior seipso per illam vnam vnitatem. Item, omne accidens vnus, est in aliquo subiecto vno, numerus non; ergo &c. Item, hinc in litera, numerus est essentialiter multitudo: sed multitudo secundum quòd multitudo, non est vnus, Auic. 7. Metaph. ergo nec numerus. Ad primum, quòd numerus est vnus aliqua vnitatem, sed hoc, vltima vnitatem. Sed omnes alia sunt partes materiales: vltima completiua & formalis omnium. Contra Philosophi. 5. cap. de Toto, text. comment. 3. in quibuscunque potentia non facit differentiam in substantia rei, neque in figura: ibi dicitur omnis, non totus, vt in liquidis, & numeris; ergo si prima vnitatem fiat vltima, & vltima prima, nulla fiet differentia in substantia numeri, quòd non staret si vltima vnitatem est forma completiua & specifica numeri, à quo habet vnitatem, quia tunc illa transposita fieret alia forma, & ita vnus numerus, quòd non solum est contra Aristotelem sed impossibile aliud, quòd fiat aliud & aliud absolutum per solam mutationem relationis, scilicet ordinis in partibus hominis; nõ est simile, vbi non est mutatio ordinis sine mutatione alicuius absoluti in partibus, non sic hic. Item, omnes vnitates constituentes numerum possunt esse æquæ primæ, naturæ & tempore: sicut si multa indiuidua eiusdem speciei simul causarentur: quomodo est ergo vna vltima illarum: si quia vltima accipitur à numeratione, possum incipere e conuerso, & illa est prima. Item impossibile est quinarium secundum quòd tale, esse partem senarij; vnde nihil quòd est proprium formale quinarij, existit in senario; vel da quòd sic, tunc quinarium esset in actu in senario, & tamen in senario non est vnitatem quinta quinarij; ergo illa non potest esse forma quinarij: vel da quòd sic, cum vnitatem quinta sit in senario, sequitur quòd quinarium sit in actu in senario. Item, forma est in materia, alioquin non fieret vnus per se ex eis, si tantum sit iuxta positio ipsarum, vltima vnitatem non est in alijs; ergo &c.

Quomodo numerus est multitudo, & vnus?

Concedo hæc argumenta. Tunc ad primum argumentum, quòd numerus est vnus, forma suæ specificæ, à qua est propria discretio existens in quinque vnitatibus, vt vna materia: sicut homo à forma sua specifica, est vnus. Et quæ est hæc forma? Dico, quòd forma secundum quam indiuisibilitas inest ei, sed illa forma non est nominata.

Qua forma numerus est vnus? innominata.

Contra: adhuc stat argumentum. Omne vnus est vnitatem vnus: sed nullum est vnus, nisi de genere Quantitatis, si vnitatem talis est principium numeri: sed illa nõ est aliqua vnitatem de quinque; ergo alia: si verò hoc: tunc illa cum quinque alijs, faciet senarium: & ita sequitur quòd quinque sunt sex. Dico, quòd est vnus vnitatem de genere Quantitatis, & non vnitatem aliqua de quinque, & sic erunt tunc sex. Dico quòd sicut vnitatem hominis est passio hominis consequens eius essentiam, sic vnitatem quinarij sequitur quinarium, sicut passio & est vnus formaliter per illam vnitatem: quia in omnibus vnitatibus, vt in materia est vna forma, quam consequitur vnitatem, quæ est passio quinarij, quæ non ponit in numerum cum quinque materialibus, quia non est pars materialis, sed passio totius compositi, vnde numerus est vnus prædicatione denominatiua: & tunc illa vnitatem

Quinarium an vnus aliqua vnitatem ex quinque, vel alia qua sit principium numeri? Scot. 1. d. 24.

vnitas, quæ est passio quinarij, consequens ipsum existentem in actu per formam suam specificam, quæ non est aliqua vnitas materialis, sed forma innominata, aliquando fundatur super naturam rerum, aliquando super supposita. Vnde quinarus & senarius sunt duo numeri numero, sicut Petrus, & Paulus duo homines; ad hoc enim quòd esset fenarius oporteret quòd haberet sex vnitates, tanquam partes materiales; illa enim formalis in quinario non ponit in numerum. Ad aliud, quòd verum est, vnde decem equi sunt subiectum denarij, sed non oportet accidens diuisibile esse in subiecto indiuisibili. Ad Auicennam dico quòd multitudo secundum se non est vnum primo modo prædicandi: quin tamen sit vnum denominatiua prædicatione, non negat: immò sicut homo est vnus vnitate de genere Quantitatis, denominatiua prædicatione, sic multitudo & etiam numerus.

Contra: videtur quòd vnitas principium numeri, sit forma huius numeri: quia non das aliud vnum, & videtur sequi tria inconuenientia. Primum est, quòd fenarius & quinarus tantum sunt duo numeri numero: quia vterque est vnus numero. Secundum, quòd tantum sunt duo singulares numeri, & non duæ species: quia 3, huius q. 13. r. c. 14. *Nihil differt nobis vnum numero, aut singulare debere.* Tertium, si quinarus & fenarius sunt duo numero, ille binarius numerus erit tertius ab eis numero, c. & illud, quartum tribus præcedentibus: & sic in infinitum non solum de numeris pluralibus, immò pone tantum duos numeros actus: & concedes infinitos numeros nunc esse: quia sicut A, & B, numeri, duo numero, ita dualitas C, alia est ab A, & B: ergo ternarius D, numerus illorum trium numerorum A, B, C: & sic in infinitum omnia numerata, sequitur nunc esse actus; ergo & numeros omnes.

Confirmatur, quia omnium quantorum actus existentium, & realiter diuersorum, est aliquis numerus in actu: C & A sunt huiusmodi; ergo & c. Ita ratio probat nunc actu esse infinitos numeros diuersæ speciei, sicut patet: similiter eiusdem speciei, sicut patet, quia A & C sunt duo vna D dualitate, & B, & C alia dualitate. Item A & C similiter A & D: similiter D & C & sic in infinitum. Ad hæc tria inconuenientia. Ad duo prima, patet in prima quæstione quarti libri. Ad tertium, sicut si omnia corpora vniuersi essent contigua inuicem, nullum esset corpus in actu, nisi vnum; ita quòd omne vnum discretum est ab omni vno discreto: idè non est nisi vna discretio in actu, nec possunt esse plures numeri in actu, sed tantum ille est qui continet omnes vnitates, & in ipso est quilibet minor in potentia. Contra: alius est denarius decem hominum, & decem canum 4. Phys. t. c. 134. Respondeo, sicut si illius continui partes differrent specie, esset dare maximam aquam, vel maximum aërem; & ita de aliis partibus: nullum autem corpus maximum in actu, nisi vnum quod continet omnes istas partes: sic est dare maximum numerum canum, & maximum hominum: nullum autem in actu simpliciter, nisi simpliciter maximum omnes vnitates continentem.

Contra: modò dicuntur duz domus, vel tres & c. ergo binarius est ibi actus. Respondeo, sicut continuum dicitur tricubitus: non quia tunc diuisum in tres partes cubitales, nec aliqua quantitas cubitalis est ibi actus, sed in potentia: quia

Scoti Oper. tom. IV.

nunc tantum est quòd posset diuidi in tot partes tantas, sic lapides dicuntur duo: quia tanta pars numeri, quæ est actu omnium entium, est in illis lapidibus: quanta si per se esset extra totum, esset dualitas.

SCHOLIUM III.

ARGVIT quadrupliciter contra solutionem tertij, quod intendebat infinitatem numerorum, si dentur duo simul actu: & soluit exactissime sustinendo tantum esse vnum numerum actus, & plures tantum in potentia.

Contra totam hanc viam ad tertium & c. videtur ponere omnem numerum esse simpliciter indiuisibilem; & ita vt videtur non quantum: prima consequentia patet: si enim aliquis est diuisibilis, possibile est esse duos, & stat argumentum. Videtur etiã ponere quòd Deus non posset facere duos numeros esse actus, quare hoc, cum quælibet species sit factibilis in actu, & vnus esse cum alia non includat contradictionem? Tertio, accipiat maximum numerus qui datur, esse in actu, ille est vnus, & nulla vnitate quæ sit pars eius, ergo alia; ergo connumerando illam cum vnitate materialibus, habetur maior numerus, & in actu: & ita duo numeri, & in actu. Quarto, pars quanti in toto non est in potentia, sicut generabile, immò totam entitatem suam habet, licet non separatim; ergo quot vnitates essent in partibus diuisis, tot etiam modò licet non separantur. Ad primum, indiuisibile, hoc est impossibile diuidi, concedatur, nec sequitur vltra; ergo non quantum, quia quantum est aptum natum diuidi in quantum quantum: non autem impossibile: alioquin cælum non esset quantum. Secundum concedatur, quia contradictio est duas esse discretiones, sicut aliqua vna non discreta ab aliis vnis: & si discreta ab illis; ergo cum eis faciunt vnum numerum. Ad tertium, impossibile est vnitatem informantem connumerari cum materialibus, nisi in imaginatione, in qua vadunt numeri in infinitum. Ad quartum, concedo quòd entitas omnium vnitatum est quæ esset facta diuisione, sed nunc ex vnitatibus, nullus numerus est in actu, nisi ex omnibus: ita quòd hæc & illa non faciunt vnitatem binarij, sed vna præcisè distincta à se inuicem, ita quòd à nullis aliis: vnde nec sic est binarius, in trinario, sicut pars lineæ in linea.

Contra: si numerus vnus, & partes non sunt in actu, hæc est falsa simpliciter: *bis tria sunt sex*: cuius oppositum videtur, quia est vera in sensu composito secundum Philosophum 1. Elenchorum Cap. 2. Item *bis tria* est ductus numeri in numerum, & qualitas numeri, sed qualitas prædicatur de subiecto. Dicitur, quòd hæc est falsa, *bis tria sunt sex*. Et accipitur hæc auctoritas quia sex sunt semel sex. Potest tamen concedi propositio, quòd bis tria sunt sex. Et ad Philosophum, non negat Philosophus, nisi quòd ductus ternarij non est essentia fenarij, sed est qualitas. Ad aliud accipiendo sic, quòd bis tria non sunt fenarius, sed quæ habent bis tres vnitates, habent fenarium, & est denominatiua prædicatione.

Ad aliud principale, quòd potentia quæ est tantum potentia ante actus, quando illa est propria alicuius actus, non potest esse actus, manente illa potentia, quia si subiectum determinaret sibi

G G g 2 poten

Quinarium & fenarius an duo numeri numero?

Multitudo quomodo vnum?

Arguitur duos numeros actus facere infinitos.

9

In numero maiori sunt minores in potentia tantum.

An vnus sit numerus omnium entium? Continuum tricubitus, an actu habet tres cubitales partes?

10

Numerus an indiuisibilis? An duo numeri actu suo possibiles?

Vnitas formalis numeri, non vnitas in numero.

11

Text. eom. 19. huius. An hæc sit falsa, bis tria sunt sex.

potentiam ante actum, actus non potest stare, quia corruptibile determinat sibi potentiam ad corruptionem ante actum: actus destruit & subiectum & potentiam. Similiter Philosophus 3. Physic. cap. de Motu, text. com. 11. ædificabile est aliquis proprius actus, non domus, sed ædificari: & nunquam ædificabile habet domum pro actu, quia non est actu sub domo, ut ædificabile. Similiter quia continuum determinat potentiam diuisionis ante actum, idè diuidi non stat cum continuo. Per idem dicitur de vnitatè, nec est simile de risibili & ridere, quia non est determinata potentia ante actum. Contrà: cuius est potentia, eius est actus, aliàs potentia esset ad impossibile; vnde videtur contradictionem includere quòd aliqua potentia præcisè ante actum sit propria alicui subiecto, vel necessariò sibi inherens, quia tunc actus possibilis & impossibilis inesset.

SCHOLIUM IV.

OCCASIONE argumenti quinti docet optimè minimum naturale non dari quod sit indiuisibile, refutans quorundam distinctionem, afferentium quantum, quòd tale, esse in infinitum diuisibile, sed non secundum quòd naturale. Refutat etiam tenentes dari minimum per se existens, licèt non detur in toto. De utroque videri potest. 2. d. 2. q. 9. §. Ad ista argumenta, num. 15. & §. Secunda responsio, num. 19. ubi fusè ita tractat 3. de quibus etiam agit 6. Physic. quest. 10. sed per hac non negat, quin viuientia habeant maximum, & minimum, ita quòd ipsorum forma non possint sub maiori maximo, vel minori minimo conseruari; imò id asserit d. quest. §. Ad aliud de secundo, num. 31. cum Phil. 2. de An. text. 41. de quo etiam videri potest 1. Phys. quest. 13. & 14. & Conimbr. 1. Phys. cap. 4. quest. 1. Aduerte ex iis quæ habet in fine solutionis huius argumenti, consistere prius eù scripsisse Physicam, quam Metaphysicam, qua tamen, teste Maurisio, hic minus frequens fuit: creditur autem esse illa, quæ per Patrem Pitigianis in publicum data est, adiunctis doctissimis annotationibus.

12
Minimum
naturale. 2.
quòd diuisibi-
le, ac maxi-
mum.

Impediens
consequens
impedit an-
tecedens.

Contrà, per illam rationem non magis minimum, quàm maximum est indiuisibile, quia maximum non est diuisibile secundùm se, nisi in quantum quantum. Si ergo ita verà quantitas est in minimo, sicut in maximo, ita verè est minimum naturale diuisibile, sicut maximum. Item, quandoque aliquid impossibile est inesse alicui secundùm aliquam conditionem eius, & secundùm aliam tantùm natum est sibi inesse: si inquit secundùm illam conditionem, secundùm quam natum est inesse, simpliciter inest: sed diuisio inest minimo secundùm quantitatem; ex quo ergo est formaliter quantum, simpliciter est diuisibile. Posset dici ad primum; quòd in quanto illo aliquando coniungitur aliquid impediens diuisionem, sicut in minimo, in maiori non: quia facta diuisione in maiori, manent partes in specie, quæ prius, non sic in minimo.

Contrà, aut illud impedimentum coniunctum repugnat simpliciter diuisibilitati, & tunc repugnat quanto, & ita minimum non est quantum; si non, sed stat cum diuisibilitate, & potentia non est ad impossibile, ergo possibile est actu aliquando inesse; ergo minimum potest diuidi. Item, quòd formæ naturali, ut carnis non repugnat esse sub quacunque modica quantitate etiam

sub puncto. Probat, aliquod corpus naturale, non circulare, est finitum; ergo aliqua superficies non circularis, est in actu, & non infinita; ergo terminata linea: & linea hic terminatur puncto; ergo aliquis punctus in naturalibus est in actu; sed punctus est de genere Quantitatis; ergo determinat sibi aliquod subiectum: non materiam primam, ergo est in substantia composita; ergo aliqua caro in composito est sub puncto. Et ad hoc volunt aduersarij dicere, quòd licèt sit accipere minimum quod per se potest esse, tamen in toto non est accipere minimam partem; quia non est dare aliquam minimam partem in calefactibili, quæ primò calefat: sicut nec in motu est dare primam partem 6. Physic. text. comment. 52. & circiter, & similiter pars mobilis in infinitum mouetur pars ante partem, ita quòd non est prima pars: & tamen illa minima pars, quæ est in toto, si sit diuisa, non manet, quia corrumpitur in continens. Contrà, quòd non repugnat sibi per se, quia si alteratio diuidatur secundùm diuisionem mobilis cum in toto sit accipere partem minorem, & minorem in infinitum: ergo non repugnat formæ in toto perficere quancunque modicam partem.

Quod etià dicitur, quòd minimū est indiuisibile, quia partes diuisæ non manēt post diuisionem: illud nihil est: quia licèt non possent manere post diuisionem, non minus dicitur totum diuisibile, ex quo quantum est. Et ad Philof. 1. Physicor. t. c. 3. 6. quòd ipse loquitur de minimo contra Anaxagoram, & ipse imponit sibi quòd concessit quodlibet esse in quodlibet: & hoc quia ex quolibet potest generari quolibet. Contra dicit Phil. quòd veniam ad aliquod minimum ex quo minori nò potest quodlibet generari: quia illud minimum non potest sustinere actionem cuiuscunque agētis naturalis: quod tamen est contra Anaxagoram, qui ponit quodlibet generari ex quolibet in infinitum. Item, ex minimo à quæ potest generari ignis in centuplo plus: accipiat tunc medietas ignis, ex illo fieri potest aliquid terræ, sed minus quàm sit illud ex quo generabitur totus ignis, accipiendo proportionem è contrario, si tunc esset minimum esset minus minimo. Item, si est dare minimum quod potest per se esse; ergo est dare aliquid quod primò inducitur de calore per alterationem: ita quòd primum totum simul: alioquin si aliquid eius, & non totum, illud aliud est minus minimo, & hoc minus per se existens, quod nondum est in toto, quia nihil præter illud inductum est. Item, est dare minimam partem motus, & partem temporis, quia naturalia sunt: & tunc sequuntur duo inconuenientia. Primum contra Arist. 6. Physicor. cap. 4. & 5. text. com. 52. & circiter, Ante omno moueri præcedit mutatum esse, & è contrario. Secundum, quia accipiam motum factum in tempore habentem septem partes minimas, accipiam mobile duplo velocius: illud pertransibile æquale in medio tempore; ergo in tribus partibus minimis, & dimidia minimè; & ita minimum erit diuisum; sic arguit Philosophus 6. Physicorum, cap. 1. de instanti, text. comment. 23. & 10. & inde.

Hic diceretur: quòd quia omnis pars motus est pars in toto, & sic de tempore, & idè non est dare minimum, est tamen dare minimum motum, qui posset per se esse, & non in toto. Contrà: quælibet pars potest per se esse, quæ tunc est quado

nihil

33

2. d. 2. q. 9.
num. 30.

Nò dari mi-
nimū per se,
nec in toto.

Scot. 2. d. 2.
q. 9. n. 31.

nihil sui totius est, nisi ipsum; subiectum videtur includere prædicatum: tale est quælibet pars motus, & temporis, etiam illa quam tu ponis in toto: alioquin essent successiue multæ partes simul; ergo quælibet pars motus & temporis, potens per se esse in toto, potest per se esse. Si ergo non est dare partem minimam in toto, nec per se existentem.

Item, cum mouens prius causet partem priorem motus, quàm posteriorem: quare non potest in medio cessare, & erit prior pars per se existens, ita quòd in nullo toto: sic arguam de omni parte motus quam dederis in toto: quia omnem illam causat ante posteriorem. Item, quando fit motus à calido in frigidum, prius deuenit ad minimum calidum, si est dare, quàm totus calor abiciatur, quia semper dum calidum remittitur, gradus remissus relictus per se, est extra totum, tandem veniam ad minimum sub illo, necessariò est mobile tantum per instans: quia si per duo; ergo quiesceret, & immediatè post illud instans calidum non est; ergo & corruptio istius gradus, non successiue; patet, quia tunc relinqueretur per se existens aliquid minus minimo; ergo subita, & ita in instanti, & ita instans immediatum instanti.

Hic est responsio de corruptione illius minimi, cuius datur vltimum in esse, sicut de corruptione nunc: quia neutrum aliquando primo non est. Contrà: simul est corruptio illius minimi calidi, & inductio alicuius gradus frigidi: si ergo in illo mobili, nunquam calidum primò non est, nunquam frigidum ibi primò est, vel ille gradus frigidi: & sic in infinitum pars illius est antepartem; ergo non habet minimum. Nota, si ponatur nihil frigidi induci antequam totum calidum corrumpatur secundum opinionem fortè Arcellini, tunc necessariò concluditur quòd non est dare minimum frigidum generandum, si datur minimum calidum corrumpendum; & similiter e contrario argueretur: & tunc istud argumentum redit in idem cum primo argumentorum supra: quia illa duo minima, secundum Arcellinum, erunt sibi immediata, & sub neutro ponit mobile esse, nisi per instans, si continuè mouetur à calido ad perfectum frigidum, alioquin simul moueretur & quiesceret. Si autem, contra Arcellinum, ponatur à principio in remissione calidi esse inductionem frigidi: tunc argumentum non ita cogit: quia nunquam primò calidum non est, nec vnquam primò ille gradus frigidi est, qui immediatè inducitur post minimum calidum: quia iam frigidum præfuit, & ille gradus iam non est; ideo non habet minimum. Contrà: remissio calidi si incipit ab immutatione, nec habet aliquid primum, tunc nec inductio prima frigidi, & ita argumentum. Si autem est aliqua prima mutatio, per quam aliquis gradus prius frigidi inducitur: tunc est prima mutatio per quam aliquid calidi remittitur: & ita non est dare vltimum calidi in esse quieto, quòd videtur inconueniens & contra Aristot. 6. Physic. De ista materia quære in tabula Physic. 5. lib. & in quæstionibus 5. Physic.

SCHOLIUM V.

A vltimum resoluisti, locum, non esse de genere Quantitatis, & concordas Aristotelis loca circa hoc apparenter contraria. De ratione loci, in quo Scoti Oper. tom. IV.

confessit, latè tradit 2. dist. 2. q. 6. §. Ad quæst. disputat exactissime an motus, & tempus sint quantita per se, vel tantum per accidens, & resoluti diuisi ad diuisionem magnitudinis, sed quoad unitatem non dependent ab ea. Tenendum, motum reduci ad Prædicamentum sui termini; & colligitur ex ipso 4. d. 12. q. 4. & d. 23. q. 1. §. Aliter potest, num. 15. de quo Faber. Theorem. 45. Tempus à motu non distingui realiter tenet dubitatiue 2. d. 2. q. 2. n. 8. & assertiue 4. dist. 48. q. 2. §. Ad quæst. & 4. Physic. q. 15. Vide ipsum de motu q. 7. de An. & ibi nostrum Commentarium. De loco, tempore, & motu, quòd non sint species Quæ antè ita latè disputat Suarez in Met. 40. sect. 7. & 8. pro meliori intelligentia eorum, qua hac quæstione tanguntur videatur Doctor hic in expositione textus 18. & Alensius ibidem.

Ad aliud, quòd locus non est in genere Quantitatis; & ideo non diuiditur nisi ad diuisionem superficièi: & sic diuiditur per accidens: immò punctus potest locari, & quæ Philosophus dicit in Prædicamentis de loco non sunt vera, nec loquitur secundum intentionem propriam, sed famosè secundum opinionem aliorum, secundum Auicem, quia dicit ibi quòd locus est continuus: & in 4. Physic. dicit quòd non: vbi veritatem determinat. De motu & tempore, dicitur quòd sùt quanta per accidens: quia 5. huius text. com. 18. per aliud, quia motus per magnitudinem, & tempus per motum.

Contrà: illud quod habet proprias partes eiusdem rationis, distinctas à partibus alterius, habet propriam diuisibilitatem aliam secundum essentiam, à diuisibilitate alterius: sed motus habet huiusmodi partes per se, & tempus similiter: ergo &c. Probatio minoris: partes per se temporis, & motus sunt partes, quæ non possunt simul esse, partes magnitudinis in omni instanti sunt: ergo diuisibilitas hæc, & illa, non est eadem, & partes motus & temporis sunt prius & posterius, & aliæ simul.

Item, de proprietate Quantitatis patet idem: quia propria passio eius est maius & minus: quòd ergo habet proprium maius & minus, aliud à maiori & minori alterius, habet propriam diuisibilitatem: motus est huiusmodi, respectu magnitudinis: ergo &c. Probatio minoris magnitudine existente tanta, potest motus esse maior quando transit mobile tardum: & minor, quando mobile velox. Item, continuum est cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem: cuius ergo partes copulantur ad alium terminum, habet aliam continuitatem: sed ad aliud indiuisibile copulantur partes motus & magnitudinis: quia partes motus ad aliquod mutatum esse, partes magnitudinis ad punctum: ergo magnitudo non est continuus motus, sed habet aliam. Item, contra causam eorum: quòd quia quanta sunt per aliud: ideo &c. Quòd antecedens sit falsum: & quòd consequentia non valet: primum patet, motus est continuus. Quæro aut à continuitate mobilis, aut à continuitate magnitudinis? Non primo modo, dicit Philosoph. planè in littera: Nec à continuitate eius secundum quòd est motus in eo, quia ipse 5. Physic. c. 3. t. c. 23. diffiniens continuè moueri, cui nihil deest rei, aut parum, vt in chordis citharæ, dicit contrarium: similiter graue existens sursum mouetur continuè ad terram, si essent decem media

15
Locus an diuisibilis?

Motus & tempus an quanta?

Nō dari primam partem motus.

14

Quomodo incipit & desinit intensio, & remissio? 2. d. 2. q. 9. §. est ergo ille, num. 31.

contigua: sicut si continua; ergo non est continuus motus à magnitudine super quam. Item, quòd continuitas in motu, non sit à continuitate eius, secundum quòd à magnitudine, quia tunc in alteratione non esset continuitas; quia albedo secundum quam est motus, non est diuisibilis, nisi per accidens. Quòd consequentia non valet: musca est musca, & substantia ab alio; ergo non est in genere Substantiæ, non valet, quia est effectiue ab alio substantia, & formaliter substantia secundum se: similiter hic motus est effectiue quantus à magnitudine, & formaliter de se.

16
Motus est formaliter quantus.

Concedo ergo quòd formaliter sunt quanta à seipsis. Concedo conclusiones trium primarum rationum, scilicet quòd motus formaliter est quantus, non quantitate magnitudinis.

Duo requiruntur ad continuum: in finita diuisibilitas, & partium copulatio.

Ad aliud contra causam concedo quòd consequentia non valet. Sed propter Phil. hic oportet saluare antecedens, cum primo arguitur contra antecedens. Respondeo, quòd de ratione continui sunt duo: vnum diuidi in semper diuisibilia: & aliud est quòd habet vnitatem ex hoc, quòd partes eius copulantur ad terminum communem. Quoad primum, potest concedi quòd motus consequitur magnitudinem: ita quòd motus diuiditur ad diuisionem magnitudinis, & tempus ad diuisionem motus, quoad vnitatem non: quia non requiritur tanta vnitatem in magnitudine, sicut in motu, quia motus potest esse continuus & vnus, etsi magnitudo non fuerit continua. Ad aliud de alteratione: quòd si verum concludat, ibi non est. Contra, ex quo competit motui primo, s. locali, potest simpliciter cõcedi, quòd diuisibilitas motus est ab eo, secundum quòd, s. à magnitudine. Contra primam resolutionem, quòd diuisibilitas motus nõ sit ab eo secundum quòd à magnitudine; probatur: Accipio magnitudinem circulem ipsa existente vna, potest super eam motus fieri frequenter, ita quòd si diuidatur ille motus, nunquam vna pars motus est eadem alteri: & tamen non est diuidere magnitudinem, ita frequenter, quin aliquando aliqua pars sumpta, est eadem parti prius assumpta. Dicitur hic; quòd dictum habet veritatem de quolibet vno motu: nunc autem motus frequenter replicatus super eandem magnitudinem circulem, non est simpliciter vnus; immò quilibet vnus motus, simpliciter, diuiditur, sicut magnitudo.

Minor vnitatem in magnitudine, quã in motu.

ANNOTAT. MAVRITII.

17

SEquitur quæstio nona de ratione quantitatis quiditativa. t. c. 18. in qua recitat primò duas opiniones antiquorum de ratione quantitatis. prima quòd est ratio mensuræ. Secunda quòd diuisibilitas. Quære Alber. & Alex. & alios hinc, & in prædicamentis. & Thom. maximè in primo di. 17. & 19. sed vtramque impugnat: & vltimò ponit modum dicendi suum vbi tota sententia eius est satis clara. Ratio enim essentialis quantitatis, non quidem diffinitiva, quia illam non habet, sed conceptus eius quiditativus, maximè circumloqui potest per eius passionem primam, cuius est diuisibilitas: & sic loquitur Philosophus hinc, assignando talem qualem eius rationem, vt 2. d. 2. q. 9. & 3. di. eiusdem q. 4. habet iste: assignatur autem in impugnatione 2. opin. vnum paruum *Extra* ibi: *Item ista ratio videtur concludere*, &c. vsque ibi: *Item diuidi non stat*, &c. & aliud infra ibi: *Di-*

uisibilitatem sequuntur finitum & infinitum, &c. vsque ibi, *Ad primum argumentum*, &c. sed tota littera notabilis est; idè legatur, & plura addantur benè ponderando.

Posset adduci hic discordia in dictis huius: nam in Prædicamentis, cap. de Quantitate tenet illam opinionem de diuisibilitate, quam hic impugnat, immò quòd ista sit vera, & in primo modo: *quantum est diuisibile, & quantitas est diuisibilis*: videtur ibi asserere; hic autem oppositum sentit. Ad quòd faciliter dicatur, quòd loquitur ibi famosè, hic autem ex intentione. Considerare enim rationes reales decem Generum non pertinet ad Logicum, nisi per accidens: ad Metaphysicum autem per se; vnde ad hoc vt intentio generalissimi, quam per se considerat Logicus applicetur quantitati, sufficit quòd dicat aliquè vnum conceptum: & quòd habeat aliquam vnam rationem conuertibilem siue quiditativam expressam, siue implicitam, circumlocutam per denominationem; seu qualitativam rationem. Metaphysicus quoque intimius speculando reperitur illud passionale quòd Logicus ponit essentialè, quare nulla controuersia, nisi malè intelligentibus & obtusis cerebris.

18

Deinde soluendo argumenta principalia, assignatur vnum paruum *Extra* ibi: *Contra quantitas est diuisibilis* &c. vsque ibi: *Tunc dico* &c. Et aliud infra ibi: *quia sunt diuersi numeri* &c. vsque illuc: *Contra tunc diuidens*, &c. vel vsque ibi: *Ad auctoritates*, &c. sed est optima littera & valde notanda; & totum sequens in hac quæstione; idèd masticetur minutim.

Aduerte singularissimè ad ea quæ tangit de numeris, & vnitatem, & diuisibilitatem continui, & minimo naturali, & considera benè solutionem illius replicat ibi: *Contra cuius est potentia*, &c. vel an velit quòd concludat: & tunc alio modo respondeatur ad argumentum principale; posset enim dici quòd diuisibilitas non dicit potentiam, sed aptitudinem. Vel recurre ad ea quæ habet in 2. dist. 2. quæst. 9. & posset negari illa propositio: *diuidi repugnat*, &c. & ad probationem dicitur consequenter: illa etiam propositio, *Cuius est potentia*, &c. exponatur vt alibi plerumque habet. Distingue etiam de subiecto denominationis, & informationis, seu inhaesionis, vt in Prædicabilibus quæstione finali. Vide etiam in Postprædicamentis, & alibi plerumque specialiter prima Reportationum, dist. 24.

Opiniones etiam quas tangit de minimo, quære in 2. vbi supra, & super 1. & 6. & 8. Physic. & 1. de Generatione, vbi aduerte quòd ab illo loco; *Item si est dare minimum*, &c. vsque ibi: *Ad aliud quod locus*, &c. assignatur *Extra* in aliquibus originalibus: sed totum lege, quia sapit.

Aduerte quòd magna variatio est in originalibus ibidem de nomine cuiusdam auctoris quem inducit; nam aliqua Anselm. aliqua Arcellinum habent, sed rectè Arcellinus nominatur: & est cognomen Anglicum; & erat Philosophus Sophista, seu calculator: quem etiam in Theorematis inducit, ne fortè esset ille Alcuinus. De quo in 2. dist. 12. fit mentio.

Infrà etiã nota quotationem ex tabulis Physicorum, quas, vt credo, scripsit iste, & quæstiones, seu conclusiones in Physicis, ad quas sæpius recurrit in hac Metaphysica & Theorematis, quæ rarò habentur, quas tamen cum tempore Dei auxilio conabimur in publicum conferre.

19

De sufficientia verò & numero specierum Quantitatis & Qualitatis, & aliorum Generum, videatur apud antiquos, & modernos hîc, & super Prædicamenta: & plura alia subtilia, quæ non hîc inferenda decreui.

In aliquibus originalibus habetur, *Extra* in margine huius quætionis vbi fit sermo de numero, hac litera, quod numerus nihil est, videtur quia non maior vnitas eius quàm numeratorum, quæ non est nisi aggregatione. Item si esset posset separari sicut quantitas continua separatur. Itè infinitas rerum. Item, ex substantiis non fit non substantia, nec ex vnitatibus; ergo quæ sunt substantiæ, nec pari ratione ex illis quæ sunt qualitates, fiet quantitas: nec etiam ex vnitatibus continuorum, quia formæ vnus speciei, non sequuntur principia materialia alterius. Contrà: numerus est per se sensibile 2. de Anima. Item, subiectum scientiæ realis, vt Arithmeticæ. Item, fundamentum relationis realis in primo modo, ad aliquid. Item August. quia senarius est numerus perfectus &c. Et quia in loco suo non inferuimus hæc verba, hîc ea notanda & extendenda atque declaranda lector habebit: nam vt prius notauimus de diffinitionis cognitione est numerus vt patet.

Hæc autem vt motus & tempus: etenim huiusmodi quanta quædam dicuntur & continua, eo quòd illa diuisibilia sunt, quorum sunt hæc passiones. Dico autem non quòd mouetur, sed quòd motum est: nam per esse quantum illud: & motus est quantus: tempus verò per ipsum, scilicet motum, *Text. com.* 18.

Q V Æ S T I O X.

Vtrum quantitas quæ motus est quantus, sit tempus?

Arist. 4. Phys. sex. 95. & 96. Simpl. ibid. Capriol. Lin. 2. di. 2. q. 2. Perer. lib. 12. c. 1. Albert. de Saxon. 4. Phys. quæst. 1. 4. Iacell. lib. 4. q. 10. Fons. hic. c. 13. q. 10. scilicet 2. Conimb. 3. Phys. c. 2. q. 2. & 4. Phys. c. 14. q. 2. Tolet. 4. Phys. q. 13. Suar. disp. 50. Met. scilicet 6.

ET dicitur quòd est tempus materialiter. Sed quòd non, probo, per duo prius facta. Continuum est, cuius partes, &c. Sed ad alium terminum copulantur partes temporis, & partes motus, quod concludit ad minus contra Commentatorem quia instans est vnum in toto tempore, secundum ipsum & partes motus copulantur ad *mutatum esse*, quod non est vnum in toto motu. Item, tempus habet proprium maius & minus, distinctum à maiori, & minori in motu: quia in minori tempore maior motus, & in minori minor. Præterea, mensura & mensuratum referuntur realiter, & talia distinguuntur realiter; sed tempus est mensura motus; ergo quantitas motus non est tempus essentialiter. Item, omnis motus est formaliter successiuus de se; sed non omnis habet in se tempus, sed solum primus motus; ergo successio cuiuslibet motus non est tempus.

Et concedo quòd nullus motus: sed quantitas quæ motus est quantus, est alia species à magnitudine, & à tempore: ita quòd tres sunt species quantitatis permanentis, scilicet corpus, superficies, &

linea, & duæ species successiuorum, scilicet successio, motus & temporis concedatur.

Notandum, quòd sicut recitat Frater Guill. de Varro in 2. parte scripturali quidam dicunt quòd tempus est vnum: quia est mensura variationis: cuius causa est materia quæ semper appetit nouam formam induere: & quia materia est vna in omnibus materialibus, idè dicunt quòd tempus est vnum. Sed dicit quòd hoc non sufficit, quia tempus est mensura variationis in actu: materia autem est causa variationis in potentia tantum; ergo, &c. Item, licet materia secundum essentiam dicatur esse vna: non tamen est esse sub diuersis formis; sed vt est formata alia & alia est; vnde materia sub actu, est alia & alia: sed sic tantum est causa variationis; ergo &c. Item, tempus cum sit numerus, de necessitate respicit aliquam multitudinem numeralem: in materia autem prima non est aliqua talis multitudo: nisi quando est sub actu: & tunc non est vna in omnibus.

Alij dicunt quòd æuum est vnum omnium: & tempus est vnum omnium mensurabiliu: quia tempus est numerus, & plura eodem numero possunt mensurari & numerari: & eodem modo dicunt de æuo quòd est mensura & numerus æuiternorum: & quia numerus vnus, idè mensura vna. Hæc ratio confirmatur: quia Philosophus ostendit vnitatem temporis per vnitatem numeri, sed hoc nihil est: quia numerus, quo numerantur res diuersorum generum, vt decem homines & 10. canes, non est formalis, sed Mathematicus: formalis verò diuersificatur secundum diuersitatem formarum: tempus autem non est Mathematicum, cum in diffinitione eius cadat motus: vnde dicit quòd duplex est numerus, scilicet formalis & Mathematicus. *Numerus formalis est numerus, qui est in rebus numeratis: & ille diuersificatur secundum diuersitatem numeratorum; & idè est alius & alius in Angelis & hominibus. Numerus autem Mathematicus est ille qui est in anima, & absoluitur à materia: & idè potest esse idem diuersorum.*

Idè dicunt alij secundum Commen. super 4. Physic. Commen. 132. tempus est vnum ab vnitate motus primi mobilis ad quem comparatur, sicut mensura ad mensuratum, & sicut accidens ad subiectum. Ad alios autem motus inferiores comparatur, sicut mensura ad mensuratum tantum: non sicut accidens ad subiectum: & quia vnitas accidentis est ab vnitate subiecti, idè tempus est vnus ab vnitate motus primi. Et similiter dicunt de æuo quòd est vnum ab vnitate simplicissima omnium æuiternorum, quod est primus Angelus, ad quem comparatur æuum: non tantum sicut mensura ad alios Angelos, sed sicut accidens ad subiectum.

Secundum autem illos qui volunt quòd nunc æui, & nunc temporis sunt idem nunc in genere entis, non in genere mensuræ, & stans & fluens: & in quantum stans facit æuum, & in quantum fluens facit tempus, posset dici quòd æuum est vnum ab vnitate esse substantialis primi mobilis; sicut tempus est vnum ab vnitate sui motus: instans enim non tantum comparatur ad esse primi mobilis, sicut accidens ad subiectum, sed vt mensura ad mensuratum; ad alia comparatur tantum, vt mensura, sicut omnia successiua, siue sint operationes & affectiones successiue Angelorum & hominum, siue quæcunque alia, in quibus aliquo modo cadit transmutatio, mensurantur tempore, quo

In 2. dist. 2.
2
Opinio tempus esse vnum, quia est mensura variationis, cuius causa est vna materia.

Alia opinio de vnitate æui, & temporis.

4. Phys. c. 110. & inde. *Numerus formalis & Mathematicus: tempus non est Mathematicum, sicut numerus.*

3
Tempus dicitur esse vnum ab vnitate motus primi, de hoc 2. di. 2. q. 3.

Quarta opinio nunc æui, & nunc temporis esse idè, & sanctum differre, quòd vnum est stans, alteru fluens.

mensuratur motus primi mobilis, in quo est tanquam in subiecto proprio: Sic omnia permanentia, in quibus nulla cadit transmutatio, quantum ad esse substantiale, mensurantur ipso nunc quo mensuratur esse substantiale primi mobilis, in quo quidem esse substantiale, est ipsum nunc: non tantum ut mensura, sed sicut accidens in subiecto proprio: unde sicut *nunc fluens* mensurat omnia transmutabilia, ita *nunc stans* omnia æterna, idem autem *nunc* est fluens & stans, stans enim secundum quod mensuratur esse primi mobilis; fluens autem secundum quod mensurat motum eius: & sicut idem *nunc*, ut fluens est, mensurat omnia mutabilia, ita *nunc stans* omnia æterna: & sicut ponimus vnum tempus omnium corporalium, & spiritualium, quamuis spiritus non ordinetur ad motum primi mobilis, ita possumus ponere vnum æuum ab vnitatem esse substantialis primi mobilis, licet esse æuiteriorum non ordinetur ad illud.

Dicunt alij quod sunt plura æua: quia sunt plura æuiteria, quæ non reducuntur ad vnum, neque vnum dependet ab alio, sicut omnia temporalia reducuntur ad vnum, scilicet primum mobile; & quia vnitatem accidentis est ab vnitatem subiecti, & æuiteria sunt diuersa; idem æuum quod esse accidentis, est diuersum in diuersis. Hoc autem nihil est: quia Philosophus dicit cap. de Tempore text. c. 93. quod si essent plures cæli, adhuc vnum esset tempus: constat autem quod illi plures cæli, vnum non dependet ab alio, neque vnum reduceretur ad aliud.

SCHOLIUM VNICVM.

PRÆMISSIS quinque opinionibus de vnitatem temporis, & cui inclinare videtur in sextam opinionem qua est Guilielmi Varronis Magistri sui; quod vnitatem temporis sumitur ab vnitatem maris, tanquam à quasi subiecto. Explicat quomodo teneri possit tempus non distinguere in re ab æuo, sed in ratione mensuræ; verum hic nihil asserit, sed disputat & quidem obscurissime nihil resoluens, quod tempus non differt realiter à motu, habet 4. dist. 48. q. 2. §. Ad quæst. & 4. Physic. quæst. 15. & quod æuum non distinguatur ab æuiterio, habet 2. dist. 2. quæst. 2. §. Contra istud, & quatuor quæstionibus primis illius distinctionis agit de hac materia durationis.

Alia opinio est de vnitatem temporis, & æui, subtilior, & credo, verior: omnes enim motus fluunt secundum dimensionem linearum, & tempus mensurat motum secundum diuisionem linearum; sicut ergo infinitæ linearum simul esse possunt, ex ea parte quæ dimensionem carent, scilicet à parte latitudinis, idem omnes motus, quia fluunt linealiter, simul sunt respectu *nunc* præsentis, & quia tempus mensurat motus omnes, secundum quod sunt linealiter fluentes, & sic simul sunt: idem habent rationem vnitatem subiecti respectu temporis: idem tempus est vnum. Similiter duratio cuiuslibet æuiterii similis est lineari dimensionem: & idem vna est cum alia: & sic simul sunt: idem sunt vnum subiectum respectu æui: & idem vnum est æuum respectu omnium æuiteriorum. Notandum est etiam, quod Frater Guilielmi de Varro in quæstione, qua quærit verum spiritualia habeant mensuram propriam aliam à tempore? dicit, quod sicut eadem quantitas, quæ,

per comparationem ad corpus ambiens, dicitur superficies, per comparationem autem ad corpus ambitum dicitur locus, ita tempus, & æuum sunt idem per essentiam: differentia penes diuersas rationes, siue comparationes: ita quod *nunc* æui, & *nunc* temporis, sunt idem *nunc* per essentiam, sola autem comparatione diuersa. Unde vult Commentator super 4. Physic. de Tempore, Com. 104. quod sicut primum mobile secundum suam substantiam est immutabile quantum ad formam; mutabile autem quantum ad locum, siue circa locum: ita illud instans secundum quod respicit eius essentiam, est immutabile, sed in quantum respicit ipsum, ut mobile circa locum, est fluxibile.

Si autem obiciamus secundum Augustinum 83. qq. q. 72. quod *nunc* æui est stabile: *nunc* temporis fluxibile: & impossibile est quod vnum & idem simul moueatur & stet. Dicendum quod hoc non est impossibile, secundum Comment. 4. Physic. cap. de Tempore Com. 104. instans inquit, est quodammodo quasi idem nunquam transmutabile, & quodammodo transmutabile & multiplicabile, & causa in hoc est: quia translatum est tale. Verbi gratia, imaginetur punctum moueri: & per suum motum facere lineam, ille autem punctus est sic simplex, quia immutabilis est secundum suam essentiam; in quantum verò linea fluit ab ipso, mutabilis est: à simili dico de *nunc*, quia secundum suam essentiam consideratum, cum sit simplex immutabile est, & stat: in quantum verò per suum fluxum causat tempus, mutabile & variabile est, secundum esse. Primo modo consideratum dicitur *nunc* æui; secundo modo, *nunc* temporis: vnum tamen & idem numero.

Unde nota, quod *nunc* æuiteritatis, & *nunc* temporis differunt in genere entis, & in genere mensuræ: *nunc* verò æui, & *nunc* temporis, sunt idem *nunc* in genere entis, & differunt in genere mensuræ, sicut etiam quod est idem in toto tempore, & quod est aliud, & aliud secundum rationem, sicut Commentator dicit in auctoritate prædicta.

Dicendum ergo secundum illam positionem, quod tempus & æuum possunt considerari in genere entis, & sic non differunt, quia sic sunt idem: vel in genere mensuræ, & sic sunt diuersa, quia mensuræ diuersificantur ratione mensuratorum suorum: sunt ergo tempus & æuum vnum ens, & diuersæ mensuræ, &c.

ANNOTATIO MAVRITII.

Sequitur quæstio decima de comparatione motus ad tempus in esse quantorum, t. c. 18. quæ satis clara est, quantum ad sententiam principalem: pro cuius maiori ampliatione querantur expositores, & quæstionem 4. Physicorum, & iste in 4. dist. 48. q. 2. Ea verò quæ tangit incidentaliter de vnitatem temporis & æui, atque identitate & varietate eorum & vtriusque *nunc*, vbi tangit plures modos dicendi, vide copiose in 2. dist. 2. p. 1. in 4. primis quæstionibus vbi subtilissime cuncta habet: hic verò breuibus & notanter valde pertransit: quære alios Theologos in eadem distinctione.

Vbi aduerte allegationes eius in Varronem qui præceptor erat ab oppido Vuarra in Anglia sic nuncupatus: unde patet veritas præsuppositi principalis supra, quod videlicet has quæstiones prius quam super Sententias, scripsit: aliter ad di-

Tempus & æui esse idem.

Nunc temporis, & nunc æui quomodo idem, & non idem?

Punctum stabile & variabile.

4
Quinta opinio quod sunt plura æua.

Motus fluit secundum dimensionem linearem.

2. dist. 1. q. 2.

In 2. dist. 2.

*Metaphysicæ
scripsit ante
Theologiam.*

Et sua ibi recursum habuisset : quare Ocham & sequaces non vt imiteris, sed potius vt fugias: plura alia adde, quia hæc valde difficilia, licet quotidiana: motus videlicet & tempus, de quibus re-
Ctæ non gustabit alinus; multò minus æui, & æternitatis arcana.

Ad aliquid dicuntur alia per se vt duplum, &c. *Text. com. 20.*

QVÆSTIO XI.

*Vtrum relatio sit res, cui conuenit modus
essendi ad aliud?*

Arist. hic c. 5. Auic. 3. Metaph. c. 10. Averroes, 12. Met. com. 19. D. Thom. hic l. 1. c. 1. & q. 8. de potent. a. 2. Occam. 1. dist. 30. q. 2. & dist. 31. q. 1. Aureol. dist. 30. art. 3. Egid. dist. 17. q. 4. Capriol. dist. 30. q. 1. Caietan. 1. p. q. 28. art. 1. Ferrar. 4. cont. gent. cap. 14. Durand. 1. dist. 30. q. 2. Sot. in Prædicam. ad aliquid. q. 2. Fonf. 5. Met. cap. 15. q. 2. scilicet. vide Scorum in 2. di. 1. q. 3. & in 3. dist. 8. q. 1.

ET arguitur quòd sic. *Esse in*, non constituit Prædicamentum; sed aliqua res est cui conuenit ille modus; ergo nec *esse ad aliud*. Item, non sunt ambo æque prima, quæ tunc genus non esset simplex, Contra Simplicium, in expositione æquiuocorum. Contrà: tunc Prædicamentum relationis non transferretur ad diuina, quia Prædicamentū verè consistit in re, non in modo, patet de substantia. Item, res illa est subiectum, vel fundamentum habitudinis ad aliud, & ita non immediatè fundatur relatio in Quantitate, vel Qualitate. Item, illa res per se intellecta, nullius est de eodem Generum, & ita plura entia prima, quàm 10, intelligendo illam rem sine modo *ad*.

Propter argumentum relatio consideratur vno modo, vt est quoddam interuallum, & quoddam medium; alio modo vt fundata in extremis. Primo modo est purus modus, sicut *esse in*, nec aliquam distinctionem recipit à quocunque, Deo vel creatura reali, vel rationis. Secundo modo contrahit realitatem à fundamento characterizante. Primo modo est tantum in intellectu, vt vniuersale abstractum à particulari. Secundo modo est in relatis extra intellectum, ens ratum; ita quòd ex modo & realitate quam habet ex caractere, integratur hypostasialis relationis: non tamen ita quòd res fundamenti cadat in significato relationis, quia sequeretur composita genera facere ex primis & secundis; sed quòd ipsum modum, qui ex se indeterminatus est, fundamentum secundum conditionem suæ realitatis, determinat, sicut natus cauum. Contrà: mutatio est secundum relationem manente subiecto, vel fundamento. Respondeo, duplex est mutatio per defectum fundamenti, & termini, sicut 5. de Trinit. 4. de accidente dupliciter corrumpitur: tamen non corrumpitur in oppositum, vel medium, nec valet argumentum, sicut nec de modo essendi in altari.

Ad primum principale Simplicij in exponendo Prædicamentum Quando, non omne quod est in aliquo, dignum est Prædicamento speciali, sed sola in quibus hoc continet, hoc continetur, vtroque naturam suam seruante, & neutro alterius partem perficiente; neque complemente alterum: albedo & suum *esse in*, accidit eorpori,

secundum eandem rationem accidentis: quia nihil aliud est albedinem esse in corpore, quàm corpus esse album: *esse ad*, omnino accidit cui conuenit: quia potest adesse & abesse. Contra, *esse in*, potest adesse & abesse.

Item albedo separata est *ad*, scilicet similis albedini, quia eo quo est albedo, est in specie albedinis, & ita alij similis. Relatio tripliciter fundatur, aut super accidens, vt est in subiecto, aut super formam substantialem, vt est in supposito. Tertio modo super hanc vel illam, vt in se consideratur. Prima est accidentalis. Secunda est substantialis supposito: sicut & forma speciei accidentalis, pro quanto accidit formæ esse in supposito. Tertia est essentialis ratione fundamenti, licet aliquid accidentis habeat propter concomitantiam: vnde characterizat: non sic quòd res eius cum relatione faciat hypostasiam relationis, quæuis sic videatur dicere Simplicius: sicut si figura sigilli eadem numero figuraret ceram: nec sic, quòd quasi aliam figuram numero imprimar aliam realitatem absolutam: quia hoc non potest fieri, nisi in corporali separato; ergo tertio modo, scilicet tantum determinando relationem, quæ est ex se indeterminata.

Relatio, comparatio, habitudo, vnitio, vel annotatio, (illud est secundum verbum Simplicij) respectus, adaliquitas, idem videntur significare, & eorum denominatiua idem. Ordo, & dependentia fortè sunt specialiores quinque prædictis. Ordo non videtur esse nisi prioris ad posterius; dependentia non est in diuinis.

Relatio aliqua est res naturæ: quia actio naturalis dependet ex approximatione agentis ad passum, sine qua nunquam est, quæcunque absoluta ponantur in hoc & in illo: similiter eisdem absolutis manentibus, diuersificatur actio, propter diuersam relationem. Item Simplicius: aliud quantum, aliud æquale, & aliud quale, & aliud simile.

Item, res ex se sunt connexæ, 2. Metaph. text. com. vltimi, g. inconnexam faciunt vniuersi cuiusque substantiam: bonum vniuersi duplex, *ibidem*. Intrinsecum, est ordo partium inter se. Aliud est ordo ad Deum. Item, sunt distinctæ res ex se realiter. Item, quædam sunt realiter compositæ: pone essentias absolutas totas sine relatione, compositum non est. Item, res creatæ ex quatuor causis, realiter sunt ab eis, & nunquam sine determinata relatione illarum causarum inuicem; si sine illa essent essentia absolute, nihil causarum: Item, si subiectum est res, & propria passio; æquale est propria passio quanti, & similiter qualis. Contrà: passio necessariò inest: æquale non, quia non inest, si aliud quantum non sit. Item, scientiæ Mathematicæ ostendunt relationes de quantis 13. Metaphyl.

SCHOLIUM I.

PROPOSITIS argumentis Simplicij, sustinet relationem esse ens reale, soluens tria argumenta in oppositum. Ex solutione ad primum, & secundum, & ex octaua conclusione constat, primam conclusionem, quæ in hac quæst. examinatur, e per se ibi: relatio aliqua est res naturæ, num. 3. licet Mauritiu dubitet, quenam sit habenda vt prima in ordine. Per conclusiones, vel syntagmata quedam habet totam ferè materiam Prædicamenti, & nature relationis: in prima tenet dari relationem rationis distinctam à reali, explicans quomodo intellectus

Quinque synonima relationis. Prima conclusio.

Bonum vniuersi duplex.

Fundamentum characterizans, id est suppositus.

2

est

est causa eius, & quo actu fit, nempe directo, & non requirit reflexum, quod ex ipso colligitur 4. d. 16. q. 2. num. 7. §. Contra conclus. ponit consequenter alias conclusiones & passim impugnat singulas; in octava conclusione tenet quod relatio distinguitur à fundamentò, quando fundamentum potest esse sine eius termino non aliter; vide eum 2. d. 2. q. 4. & §. quomodo relatio fundatur in relatione (quod tangit con. 9.) sine processu in infinitum, vide ibi q. 5. §. Ad istud respondeo, num. 24. & q. d. 6. q. 10. n. 3.

fic & sic in passivis & activis ponitur vna relatio respectu correlatiuorum.

Relatio autem aliqua est res rationis, quia aliqua fundatur super ens rationis: & quia aliqua non inest rei, vt existit: sed vt intelligitur ex collatione eius ad aliud facta per intellectum. Contrà: quare magis ponitur intellectus facere relationem, quam quantitatem? Respondeo, quia est vis collatiua. Nota circa secundam conclusi- nem, de relatione, scilicet rationis est difficultas: si ratio facit illam, aut sicut facit montem aureum: aut sicut facit intellectiorem. Si primo modo, non videtur relatio, nisi secundum quid; si secundo modo, potest esse vera relatio, sicut intellectio est vera actio, & scientia est vera qualitas, quam tamen facit intellectus: quia naturalis entitas scientiæ & intellectiõnis potest causari ab intellectu: quare non similiter naturalis entitas relationis? non tamen dicitur relatio realis, sicut nec scientia qualitas realis, id est, non est scientia realis, vocando, scilicet reale, quod nullo modo dependet ab intellectu. Si autem non facit ipsam sed ipsa in quantum est rationis, tantum est in consideratione intellectus, sicut rosa quando intelligitur, & nulla existit, tantum est in consideratione intellectus &c. Similiter dicendum est de tali ratione quoad realitatem, sicut de rosa. De primo membro, scilicet quod facit, est dubium, vbi tunc est, vt in subiecto? Non videtur quod erit, nisi in intellectu, & ita per illam res intellecta non refertur: nisi dicatur quod intellectus causando in se aliquid, accidentaliter causat in se relationem ad rem, & accidentaliter per accidens causat aliam in re respectu sui. Sed tunc relatio rationis non est in aliquo: nisi vt comparatur ad intellectum. Est ergo vis in hoc, quod relationem rationis aut intellectus facit, aut considerat tantum; si facit, non est in alio & nec aliud refertur ipsi, nisi saltem ad intellectum: quomodo etiam vitatur mutatio omnino, secundum hanc, si etiam facit, quod duorum modorum facit? Non primo, cum sit simpliciter intelligibile, non fictum ex speciebus multorum. Si facit secundo modo; ergo efficiens non tollit realitatem, si tantum considerat; ergo illa in se res est vel fuit, & quandoque mouet intellectum sicut rosa, licet non existat: & ita non diuiditur relatio in rem, & rationem: sicut nec rosa in rosam realem, & rationis: sunt enim duo modi essendi eiusdem.

Responsio: intellectus facit ipsam per actum considerandi aliquid, & fundatur in illo in quantum consideratur: non autem in consideratione in quantum res est: sic enim posset esse realis, sicut diuersitas calefactionis ab alia actione, est relatio realis, & intellectio vniuersalis cum sit verè actio realis, relatio quam fundat in quantum res est, est realis. Illa consequitur naturam rei, sed relatio rationis omnino inest rei, in quantum consideratur; & per considerationem, alteri comparatur, quia consideratio est collatiua vnus ad alterum. Relatio ergo intelligibilis & intellectus est in vitroque realis, sed vniuersalis & particularis relatio rationis. Si queratur, quid realiter est relatio rationis? Respondeo; quarto primo, quid realiter sit obiectum intellectum, in quantum intellectum: nullum enim esse habet nisi in intellectu, hoc est fundare relationem rationis secundum alios: & vltra, minus ens erit: quia est quasi accidens eius: cuius est relatio rationis: falsum est ergo, quod relatio rationis fundatur immediatè in actu intelli- gendi

5
Secunda conclusio.
Datur relatio rationis.

Scientia quomodo non realis?

Relatio rationis in quo subiecto?

6
Intellectus facit relationem rationis.
Relatio rationis inest rei vt consideratur.

Relatio rationis, non fundatur in actu intelligendi.

Hanc questionem circa hanc conclusionem, an relatio sit res? disputat Simplicius super Prædicamenta, & ponit rationes multas, quod non: quia sine mutatione accedit, & recedit. Dicit quod illa fuit fortissima ratio Stoicorum. Item, quia fundatur in tot generibus, nulla vna res conuenit omnibus illis. Item, quia multæ sunt ad non entia, vt prius & posterius. Ad oppositum arguit: inconueniens est harmoniam destruere quæ realiter delectat; ergo realis est causa delectationis.

Item, est Prædicamentum entis, sub quo non continetur nisi ens verum. Respondeo, ens verum quod est in compositione excluditur 6. Metaph. sed non ens verum, quod est in intellectu, vel consequens aliquid, in quantum est in intellectu, cuiusmodi est secunda intentio, & relatio quælibet relationis. Item, Auic. 3. Metaph. nullo intellectu intelligente, coelum esset superius, terra inferius: & iste pater, & ille filius. Item, Simplicius, aut iudicio rationis correspondet aliquid in re, & patet propositum; aut non, & tunc illud iudicium est fictio. Contrà: ita argueretur quod relatio rationis, vel intentio secunda esset fictio, vel res. Respondeo, non haberet intellectus vnde distingueret relationem rationis, nisi apprehendisset in aliquo relationem realem, sicut de attributis diuinis; ergo si omnes sint rationis, erunt fictiones, non autem si quædam.

Ad primum Simplicij, subiectum mutatur ad aliud, non in se. Argumentum est pro conclusione 8. Ad secundum est argumentum pro conclusione 8. quia quomodo esset vnum genus idem tot generibus? Respondeo, materialiter distinguitur à fundamentis. Ad tertium, illæ relationes sunt rationis: quæ comparantur ad extrema simul, non vt sunt in re, idèd non reales. Nota, quod omne mutans est actiuans, sed addit nouiter, hoc est, post priuationem immediatè ille ordo, per te, nihil est; ergo nec mutatio. Omne actiuans est vniens, omne vnitum passiuè est vnitum formaliter & vnicè, è conuerso, negando: si A non vnitur formaliter relatione reali, non vnitur passiuè relatione reali. Vltra, non actuat formaliter realiter, vel actualiter formaliter realiter. Vltra, non mutatur realiter: vel non est realiter, secundum quod mutatum mutatur. Vltra, mutans non agit realiter, è conuerso non. E conuerso non tenet vltima consequentia, aliæ tenent. Itaque si omnes relationes sint reales, duæ erunt vnituum formaliter mutaræ, sub quibus actiuans & actiuatum formaliter, sub quibus mutatum neutraliter non passiuè: & secundum quod mutatur, ibi additur nouitas. Aliæ duæ erunt duorum vnituum formaliter, in quantum vniuntur passiuè: quia vnio passiuè est cuiusque realiter vnitui formaliter, & sub istis, vt prius, illæ duæ erunt vnituum actiuè ad duo vnita passiuè, & sub istis actiuans sic & sic: & sub hoc transmutans

Text. com. 8.

Relationem esse ens reale.

Non omnes relationes esse reales.

gendi : quia obiectum , inquantum intelligitur , non est actus intelligendi formaliter . Falsum est etiam , quod actu reflexo intelligendi sit relatio rationis : sit enim primo actu , scilicet directo intellectus comparantis hoc ad aliud . Quando autem reflexit intelligendo comparationem illam , vt obiectum , tunc non causatur relatio rationis , sed consideratur , & est consideratio Logica .

Relatio non videtur vnius rationis ad realem & rationis : sicut nec quantitas est ad quantitatem realem & rationis : quare enim vnum generalissimum non erit ens reale , sicut & aliud ? ergo & omnes species . Contrà : ita illa rationis videtur habitudo sicut realis .

Relatio realis est vnum per se generalissimum : quia dicit vnum conceptum dictum in quid de omnibus inferioribus : & nihil in quid de ipso , nisi ens . Contrà : relatio ad subiectum , non videtur aliud esse in albedine , & esse album . Item , sex principia videntur esse respectus .

Relatio realis non est ens per se , nec interualum inter duo extrema , nec in duobus : vt in vno subiecto , sed in vno & ad aliud .

Relatio realis est in vno immediatè , quod dicitur fundamentum , in alio quandoque mediatè , quod dicitur subiectum : quandoque idem est , sicut quantitas per se ens , se habet respectu dupli . Contrà : in Deo nec fortè propriè passionis , quia posterioris entitate subiecti similis passio qualis .

Relatio dependet ab illo in quo est , & non e converso : ergo illud in quo est : est prius natura , destruitur ; ergo ex eius destructione , & non e converso .

Relatio realis non est eadem res cum fundamento : quia nulla vnitiua continentia : nec etiam in Deo , potest esse oppositorum formaliter : nec secundum quod continens est mutabile eidem fundamento , & oppositis relatio vnius rationis , insunt relationes oppositæ simul ad diuersa , & successiuè ad idem : & ita secundum ipsam relationem est fundamentum potens aliter se habere : continens etiam perfectius , perfectius continetur : non tamen semper albius , est similis .

Relatio realis fundatur super rem cuiuscunque generis : substantiæ primitiæ respectu quantitatis , qualitatis , principium agendi relationis , passio propria , est relatio .

Contrà : infinitæ relationes , si relatio relationis ; & ita infinitæ res ex septima . Idem apparet de diuersitate , quæ diuersa est ab alia diuersitate , & causatione quæ causata est , & inherencia accidentis quæ inest , & potentia materiæ , & vnione aliquorum . Respondeo ; mutetur conclusio nona quantum ad relationem : vt sit omnis substantia per se , & nulla in alia , licet vna perfectior alia sit ; nulla relatio est , in quo aliud est . Aliter concedendo relationem fundari in relatione , potest dici , fundamentum vnitiuè contineri à fundamento in illis generibus , de quibus instatur : nunquam enim ibi relatio fundans potest mutari , secundum illam quæ fundatur . Patet , nisi tantum de diuersitate , nam illa inter A , & B , potest manere , non manente diuersitate eius ab alia diuersitate inter C , & D , quæ potest destriui primam manente , vnde ibi oportet tenere primam responsionem . Sed contrà : omne ens omni enti est idem , vel diuersum . Verum est de ente absoluto : vel sic , idem vel diuersum denominatiuè , vel essentialiter , scilicet identitas , vel diuersitas ; ita in aliis ,

omne ens absolutum vel comparatum , verum est denominatiuè , vel essentialiter , absolutio : & comparatio sicut nulla generatio , generatur .

Omnis distinctio relationum per fundamenta est per extrinsecam , & non formalis : saltem sic extrinsecam , quod non est intra per se intellectum quiditatis relationis : & si idem esset vnitiuè , probatur hoc contra Henric . quæst . de numero Predicamentorum .

Generatio nõ generatur . Distinctio relationum per fundamenta extrinsecam .

SCHOLIUM II.

EXPLICAT tres modos relatiuorum ; de quibus vide ipsum in text . 20 . hic . Primum fundatur super unitate , vel quantitate . Secundum in actione , & passione , vel potius super potentia . Tertium in ratione mensura . Reliqua omnia ad hos modos , aliquo modo reducuntur : vt relatio diuersitatis , distantia , &c . Vide eum 1 . d . 3 . q . 5 . De conclusione 2 . quod relatio vna , est vnius termini , vide supra q . 7 . Schol . 3 . De concl . 13 . quod relatio terminatur ad absolutum , docet id 1 . d . 26 . num . 43 . & d . 30 . q . 2 . num . 8 . & d . 45 . num . 3 . De con . 15 . quomodo relationi reali creatura ad Deum non respondeat alia realis in Deo ; vide ipsum 1 . d . 30 . De con . 16 . quod relatiuum potest esse prius correlatiuo quinto modo prioris , non tamen secundo modo : exemplum de causa , & causato . Nota quod quintus modus est in causando , secundum in subsistendi consequentia . Vide eum in Prædicam . q . 43 . De con . 18 . relationes oppositæ accidentales , vt momentis & moti possunt esse in eadem natura , & supposito etiam limitato ; causa , & causati neutro modo possunt esse simul , sed producentis , & producti possunt esse , & sunt in eadem natura infinita , sed non in eadem supposito Scot . 1 . d . 3 . q . 7 . ad argum Goffredi num . 29 . De con . 19 . ideo fundamentum in diuinitate non refertur , quia non distinguitur à termino : quæ ratione terminus formalis , ibi non refertur realiter ad producentem ; sed tantum terminus totalis ; scilicet est in creatis , quia vterque terminus differt realiter à producente , vt docet Doctor 1 . d . 5 . q . 1 . § . Ad rationem num . 9 . vide ipsum d . 26 . num . 41 .

Quomodo sumuntur tres modi , quos ponit Arist . Respondeo , omnis relatio termini & terminati pertinet ad tertium modum . Primo enim refertur terminus sicut obiectum est terminus actus , vel habitus , vel potentia . Secundo omnis terminus etiam quantorum , & motus . Ad secundum modum pertinet omnis relatio causæ & effectus maximè efficientis & materiæ . Ad primum , omnis relatio totius cuiuscunque & partis , & vniversaliter magis & minus . Sed contrà : vbi sunt relatio diuersitatis , distantia , omnes species eorum , differentia & oppositio &c . prius & posterioris , signum & signatum ; mensura non per replicationem cuius est pars , sed exterior vt locus respectu corporis ; Similiter quomodo finis , in quantum huius , vel forma fundatur super actionem & passionem ? efficiens etiam si efficit actionem & materia si recipit passionem , potentia & actus non sunt aliquod dictorum .

Potest ergo concedi , quod non ponit omnes modos relatiuorum , sed manifestos per quos possunt intelligi alij , propter aliquam assimilationem ad illos . Quomodo in tertio modo non est mutua relatio ? Respondeo potest intelligi aut quia fundamentum ex vna parte essentialiter ad suam

Relatio tertij modi quare non mutuat

Ens rationis nõ actus ratio .

Relatio non est vnitiua realis , & rationis .

Destruitur relatio destructio subiecti non deconuertitur .

Relatio re distinguitur à fundamentum . 10 . 2 . d . 1 . q . 4 .

Relatio fundatur super omnia generata .

Relatio fundatur in relatione . 2 . d . 3 . q . 5 .

7

8

fiuam perfectionem dependet ad aliud : & non eonuerſo ; aut quia vnū quocumque eſt, aliud eſt, & non eonuerſo : & ita relatio in ipſo ſemper eſt actualis, quia ad terminum iam exiſtente[m], ſine illo poteſt eſſe habitualis : & ita non mutua : quod ſi illa eſt in aliquo actuali, & iſta, ſed mutua, quia illa actualis in ente in actu, illa habitualis in ente in potentia.

Nota quod agens in ſecundo modo communitur ſumitur ad producens, & ad tranſmutans, & producens & productum inter ſe primò dicuntur, ſed non ad aliud tertium per ſe, ſed mutans & mutatum, licet dicantur mutuò, primò tamen per ſe dicuntur ambo ad aliud, ſecundùm quod eſt mutatio ; ita quod abſtrahe ab iſtis primis relatis, commune, ſcilicet mutationem in communi, & dicitur primò ad illud ſecundùm quod : & ſecundùm quem modum ? non primò, nec ſecundò ; ergo tertio ; ergo non mutuò.

Relatio non prò natura eſt in, quàm ad : quia tunc poteſt intelligi abſolutum, nec eontra : quia tunc poſſet intelligi non accidens ; ergo ſimul eſt in, & ad. Prima probatio non valet, ſi eſt conceptus indifferens ad abſolutum, & ad aliud. Secunda non valet, ſi eſt conceptus communis ſubſtantia & accidenti.

In quo & ad quod diuerſa ſunt, quia relatiui eſſe, eſt ad aliud ſe habere. Hoc verum eſt in relationibus fundatis ſuper multitudinem, non ſuper vnitatem, niſi ad aliud, id eſt, correlatiuum.

Relatiuum & correlatiuum ſunt oppoſita : quia vnigenus oppoſitionis eſt relatiua oppoſitio. De relatiuis ſecundùm multitudinem, & pro illis pro quibus referuntur, nò in communi, vel comparata ad idem. Nota, quando dicitur in quo & ad quod, intelligitur de illis quæ recipiunt relationes, non de compoſitis ex ipſis & relatione, ſed de compoſitis intelligitur, quando dicitur relatiuum & correlatiuum.

Vna relatio eſt ad vnum terminum tantùm primò, ad diuerſa per ſe, per quorum per ſe deſtructionem deſtruitur primò : non eonuerſo, alioquin ſimul eſſet & non eſſet, ſi eſt mutua.

Relatio poteſt terminari ad abſolutum : quod videtur, quia dependentia eſt ad independens : & quia ſicut illud in quo eſt, prius eſt relatione, ex ſeptima, ita illud ad quod, non valet de correlatiuis, cum illa ſint ſimul naturà, ex proxima ; & ſic poteſt ſaluari Ariſt. de ſcibili & ſcientia.

Tunc nunquam per ſe dicitur ad correlatiuum, inquantùm relatiuum : tunc nunquam relatiuum, & illud ad quod, ſimul naturà, ſed ad quod, prius relatiuo inquantùm relatiuum, quia ad illud dependet : non eontrario, & ſine quo non eſt aliud, ſed eonuerſo.

Nulla per ſe mutua relatiua, nec ad conuertentiam, non mutuò diffiniuntur, nec exinuicem cognofcentur, aut relatio terminatur tantùm ad relatiuum per ſe, inquantùm relatiuum & eonuerſo, ad informatum forma relationis, & poſſunt ſaluari dicta Ariſtorelis. oppoſita concluſionibus immediatè prius illatis.

Nunquam in vno extremo eſt relatio realis, & in alio rationis, quia impoſſibile eſt rem & ens rationis ſimul eſſe natura : tunc enim res dependeret ad intellectum, quia ad correlatiuum. Contra Dei ad creaturas.

Reſpondeo, niſi res realiter relata dependeat ex conſideratione intellectus, ex qua dicuntur il-

læ relationes rationis, & ita omnis relatio talis Dei ad creaturas, tantùm dependet ex conſideratione intellectus diuini, ſicut idem ponuntur eſſe in Deo, vel ex actu voluntatis, vt creaturæ creator, ſed nulla relatio, nec rationis eſt noua in Deo. Probat aliter, quia illæ in Deo ſunt priores iſtis in creaturis, q. 1. n. 6. eſſe ita ſi ab intellectu creato dependerent, cum iſte non conſideret illas, niſi ex relationibus realibus in creaturis. Confirmatur : quia Auguſtinus vocat illas nouas appellationes.

Relatiuum poteſt eſſe prius correlatiuo quinto modo Prioris in Prædicamentis, ſed non ſecundo modo.

Relatio eſt per ſe, & primò intelligibilis, licet non ſine aliis cointellectis, quia eſt ens, ſi commune primò refertur ad commune, licet pro ſingularibus, vel ſingularia primò : ſi primum, nunquam in diſtis ſecundùm vnum, eſt relatio ad aliud, vt primum correlatiuum, ſed pro alio : ſi ſecundum, ſemper eſt ad aliud, niſi in identitate, vel illa eſt relatio rationis, quæ 6. & 8. c. Reſpondeo referri per ſe primò conuenit, conuenit ſcilicet concreto in genere relationis, ſed per accidens, vel per ſe, ſecundo modo conuenit ſingulari alterius generis, in quo eſt relatio. Contra : relatio quandoque eſt propria paſſio, illa primò in eſſe ſpeciei, per accidens indiuiduo.

Relationes oppoſitæ poſſunt fundari in eodem limitato : actio & paſſio in motu, voluntas mouet ſe.

Fundamentum illimitatum relationum oppoſitarum eis non refertur : quia non diſtinguitur ; idem eſſentia diuina non refertur, ſed ſuppoſita. Aliter Deus refertur per accidens ſicut homo, Deitas nullo modo, ſicut nec humanitas : pater per ſe primo modo. Contra ; ergo Deus diſtinguitur. Reſpondeo, non ſequitur de illimitato in quo, ſed de limitato in quo, vel de relatiuo.

Limitatum imperfectum, mutabile, dependens, naturaliter ordinatum, realiter relatum : ordo inter prima tria pater : quarrum exponitur, quantum ad expectare aliquid extra ſe, vt in ipſo fundetur relatio. Ordinatur enim vt quoquo modo perficiatur ab illo, ad quod dependet : quia perfectius habetur albedo in duobus quam in vno. Contra : ergo albiſſimum non eſſet ſimile albiſſimo : dato quod duo eſſent. Item, quomodo album diſſimile nigro ? Item creatum non agit inquantum imperfectum, ſed inquantum perfectum & in actu : & tamen inquantum agit, realiter refertur. Item, ſi A, inquantum imperfectum dependet à B, vt à quo perficiatur ; ergo B eſt perfectum inquantum A dicitur ad ipſum : & ita B, inquantum perfectum dicitur ad A, quod eſt propoſitum, vel non dicitur ad A, inquantum A dicitur ad ipſum. Item, intelligere Deum ſub ratione intelligibilis, eſt imperfectè intelligere : quia intelligibile eſt in dependentia, inquantum intelligibile, quia eſt ad aliud : ſicut enim relatio realis, quia eſt ad aliud dependentiam importat in fundamento, inquantum fundamentum hoc eſt in re in ſe : ſic relatio rationis in fundamento ſuo. Item, Deus prius naturaliter intelligit primum ens, quam intelligit ſe eſſe primum ens ; ergo illa relatio realis primitas. Item, relatio intelligibilis præcedit actum intellectus. Itè, ſicut formaliter eſſe productiuum neceſſariò eſt perfectionis in patre : ſic cauſatiuum

necceſſariò in Deo, vt Creatoris.

Quintus modus eſt cauſalitati, ſecundum ſubſiſtendi conſequentia. Sec. q. 43. de prædicamentis.

9
Relatio non prius dicit in, quam ad, nec eontra.

Relatio ad vnum terminum.

11
Fundamentum in diuinis nò refertur.

Relatiua mutua diffiniuntur.

1. diſt. 30.

10
Relatio non eſt realis in vno extremo, ſi in altero eſt rationis. Relatio rationis non eſt

causatum necessariò in Deo : quia largitas perfecta non dependetia. Sed quare requiritur necessaria causalitas ad relationem realem, cum voluntas causat : vel determinatio, siue limitatio ad causatum : cum voluntas illimitata ad actum, vel actus, qui est accidens : cum effectus æquè distinguatur à causa, siue actus quo producitur, sit idem causæ, vel aliud? Respondeo, quia relatio non fundatur immediatè super substantiam.

SCHOLIUM III.

EXPLICAT secunda conclusioe quo sensu correlatiua sint simul natura : de quo vide eum 1. d. 28. q. 4. de con. 24. quomodo relatio non est id, quo agens agit, patitur, vel quo potens efficitur ad hæc, vel ad mouendum, ut obiectum, vide eum ; d. 15. §. Aliiter potest, num. 8. & 1. d. 7. num. 8. optimè explicat quomodo obiectum differt ab agente, & patiente, dato quòd agat ; quia ut obiectum, est terminus circa quem potentia versatur. Disputat num. 15. contra similitudinem relationum secundum modi, & optimè explicat quomodo sunt simul.

Correlatiua simul sunt : aut intelligitur quantum ad actum essendi : & sunt multæ instantiæ, prius & posterius, &c. aut in quantum correlatiua, sic quodcumque vna relatio alicui siue existenti actu, siue non, inest relatio correspondens inest alteri : sicut quodcumque paternitas inest alicui, filiatio inest alicui existenti : sic tamen subiectum semper est, sicut requiritur ipsum esse, ad hoc, ut fundet talem relationem : sicut aliquando fuit in generati.

Correlatiua si sint simul natura, quodcumque vna relatio non requirit necessariò subiectum actu ens, in quo fundetur, nec alia ; sed si sit actu, hoc accidit, generabile actu est in ente in potentia : accidit quòd generatiuum fundetur in ente in actu : actu enim posset esse generatiuum, licèt actu non esset.

Secundùm 18. & 19. possunt omnes relationes in Deo poni reales : sicut correspondentes in creaturis & æternæ, & noua denominatio tunc, quando subiectum, vel terminus fit de nouo in actu. Contra ista : ita posset poni qualitas eadem ante generationem, sicut relatio, quia subiecto potenciali inerat. Item, quando vniformiter informat : quare non vniformiter denominat. Item, tunc nihil est illud §. Tri. relatio idè accidens in creaturis, quia cum aliqua transmutatione aduenit : nulla enim aduenit, sed quælibet æterna : & fundamentum eius in quantum fundamentum.

Relatio non est quo agens agit, nec quo habens potentiam est potens, nec quo receptiuum recipit, nec quo obiectum est obiectum. Primum probatur, quia actio est aliquid perfectius relatione, vel saltem terminus actionis : si quis actus est primus, semper est perfectior actu secundo. Ex hoc sequitur secundum, quia eodem est potens agere quo agit. Tertium probatur : quia absolutum receptiuum, immediatè perficitur absolute recepto : si relatio esset quo, tunc compositum ex absoluto & relatione esset immediatum receptiuum. Similiter etiam potest probari primum. Quartum sequitur ex primo & tertio : quia obiectum vel est actiuum, vel passiuum. Sed hoc non valet : tum, quia relatio obiecti, etiam vbi est

actiuum, alia est à relatione actiui : tum, quia diuisio non valet ; obiectum enim voluntatis & cuiuscunque potentia actiua, non factiua, nec est actiuum, nec passiuum, quia passio in extrinseco tantum correspondet factioni.

Idè probatur aliter : relatio obiecti ad potentiam est relatio rationis ; illa non præsupponitur actui rationis, idè non potest esse formalis ratio obiecti intellectus, quia formalis ratio obiecti præcedit actum ; nec etiam actus potentia breuiter, nisi fingatur de voluntate : quia omnes alia habent actus suos, non præsupposito actu intellectus de voluntate etiam nihil valet : tum, quia tendit in rem vt in se est ; tum, quia prima apprehensionem obiecti potest concomitari volitio si adest : tunc nulla relatio rationis causatur. Primum assumptum scilicet quòd relatio obiecti ad potentiam, aliter relatio rationis : hoc falsum esse videtur, tam ex conclusione secunda pertractata : quàm ex 15. nec Arist. dicit hoc in litera. Notandum, quòd de 4. conclusionibus propositis nunc ultimo tres primæ pertinent ad secundum modum relationum, quarta ad tertium.

Pro quarta conclusione nota, quòd licèt obiectum quandoque sit actiuum, quandoque passiuum : tamen non est eadem relatio obiecti, vel actiui ; sed duæ sunt relationes fundatæ in eodem absoluto. Quando enim obiectum quoad existentiam realem corrumpitur, cessat agere in potentiam : non tamen desinit esse obiectum, quia similiter intelligitur & amatur, quod non est, & quod est : quando agit etiam vel patitur, adhuc non in quantum agit, vel patitur in potentiam, sed in quantum est terminus actionis potentia est obiectum : terminus, inquam, non productus, quia ille est effectus productus, sed terminus in quem transit : sicut in obiecto potentia factiua : sed nec est illa relatio tertij, sed secundum actiui, ad passiuum ; ergo terminus non in quem, sed circa quem est actio manens in agente, est obiectum potentia, vt intelligibile, vel habitus, vt scibile est relatiuum tertij modi. Ex hoc sequitur quòd obiecta potentiarum passiuarum non referuntur tertio modo, sed secundo : tantum enim agunt in potentias passiuas : & non terminant ipsas : nec secundum substantiam ipsarum, patet : nec secundum passionem, quia si quis est terminus passionum, manet in patiente, nec obiectum passiuæ potentia referuntur tertio modo : neque scilicet terminus productus, nec in quem agit, vt prædictum est.

De istis relationibus tertij modi dicit Philosophus quòd non sunt mutua, sed non dicit quin sint per se, nec dicit eas esse relationes rationis. De primo & secundo, nota. De tertio probatur quòd visibile non est relatio rationis : tum, quia necessariò concomitatur potentiam visiuam, vel præcedit, quia petempro, &c. relatio rationis non est prior, nec simul cum re vera. Tum, quia 2. de Anima, t. c. 66. vult Philosophus quòd hæc est per se secundo modo, color est visibilis. Impossibile est rem rationis de re extra animam prædicari per se. Vnde probatio quartæ conclusionis de obiecto scilicet per medium de relatione rationis, non valet.

Omnia hæc membra improbantur ex hoc, quòd super actionem & passionem in actu & potentia, fundatur relatio ; ergo est posterior naturaliter. Item, specialiter de secundo, & tertio : si potentia illa corrumpatur, quando agit, vel quando

15
Relatio rationis non est ratio obiecti.

Alia ratio actiui, & obiecti.

Obiecta potentiarum non referuntur tertio modo.

14
T. s. 20. huius.

Relationes tertij modi non sunt rationis. Hæc est per se, color est visibilis.

12

Correlatiua quomodo simul natura? Scot. 1. d. 28. q. 4.

Si vna relatio non petit actu fundamentum neque altera.

An relationes in Deo poni possunt reales?

Relatio non est ratio agendi, recipiendi, vel mouendi.

Hic 4. conclusiones.

Obiectum, an actiuum, vel passiuum?

recipit. Item, termini relationis simul sunt natura, vel non posteriores natura ipsis relationibus : actio & receptio sunt termini potentia actiue & receptiue, sed actio, vel recipere, non præcedunt naturaliter se; ergo nec potentia ad ipsa. **Quantum** ergo ad secundum modum dicitur sic : quòd natura absoluta, siue actiua, siue passiuua, prius naturaliter ordinatur ad agendum, vel recipiendum, quàm agat, vel patiatur, & hic est relatio determinans ad agendum, vel patiendum : non est tamen principium elicitiuum, nec receptiuum, sed ordo fundatus in principio elicitiuo & receptiuo : sicut probatur de elicitiuo principio, quod dicit esse perfectius, & de receptiuo, quod immediatè : & de utroque quod manet cum actione & receptione. Restat ergo respondere ad duo argumenta, videlicet quomodo relatio fundatur super actionem & passionem in potentia, cum præcedat actionem : & quomodo illa relatio est, quando terminus suus non est. Ad primum concedatur, quòd super actionem & passionem in potentia fundantur relationes potentiales. Et hoc probatur : quia relationes actualiter fundantur super actionem & passionem in actu, & relationes potentiales sunt eiusdem speciei cum actualibus; ergo habent idem fundamentum specie. Sed relatio potentia quæ est in actu, fundatur super naturam absolutam, quæ est principium agendi : vide Simplicium in principio capituli de *Ad aliquid* super prædicamenta, Ad aliud dicitur, quod terminus relationis potentia est actio in potentia; & ita simul est in potentia.

Contra hanc viam : non minùs est principium actiuum quod semper habet actionem suam coæquam sibi, quàm quod aliquando præcedit actionem suam : & tamen primum non ordinatur aliqua relatione potentia ad agendum : quia potentia non manet cum actione; ergo illa potentia non est prior naturaliter in actiuo vel receptiuo, quàm agat vel recipiat : sed etiam prior tempore : & hoc si accidit actiuum, vel receptiuum, prius tempore esse quàm agat, vel recipiat, ex hoc sequitur quòd non sit necessaria, vt determinans : tum, quia agens, cui coæua est actio, determinatè agit; tum, quia magis esset necessaria, quando actu agit, quàm antequam egit : tunc enim maxime est determinatum ad actionem, quando actu agit : potentia autem non manet cum actu. Item, relatio ex determinatione termini magis determinatur quàm è contra : saltem prior est determinatio termini : actio autem est terminus huius potentia; quia ergo ad hanc actionem, idè est hæc potentia in agente, non è conuerso. Contra responsum ad primum : potentia illa per te est prior naturaliter actione in actu, vt in actu : & est fundamentum relationis actualis : igitur relatio illa prior est fundameno relationis actualis fundatæ super actionem in actu; sed non est prior fundameno relationis potentialis fundatæ super actum in potentia; quia non prius est potentia in isto ad agendum, quàm sit actio in potentia; ergo relatio actualis & potentialis non habent fundamentum eiusdem speciei, contra illud quod est suprà : & hoc probatur, &c. Contra primam responsum ad secundum : si actio in potentia est terminus relationis potentia : quæto in potentia ad quid, quia illa potentia est relatio : sit ad A, aut ad A in actu; & sicut prius illa non est; ergo nec potentia ad ipsam; ergo nec

prima potentia : si secunda potentia est ad A, in potentia, quæto in potentia ad quid : quia etiam illa potentia est relatio : & sequitur processus in infinitum. Pater etiam quòd terminus relationis potentia est ens actu, vel actus : quia potentia est ad actum, non ad potentiam. Contra secundam responsum ad idem ; magis potest intellectus aliqua separare, quàm possint separari in esse. Sed impossibile est intelligere vnum relatiuorum sine alio correlatiuo; ergo non potest esse sine alio coexistente. Item, tota hæc via ponit, quòd Philosophus insufficienter distinxit modos relatiuorum, cum potentia illa possit fundari immediatè super formam substantialem, vel qualitatem aliquam actiuam, & non super aliquid de genere Actionis, vel Passionis.

Concedatur ergo, quòd potentia proprie dicta, quæ scilicet opponitur actui, nec est principium elicitiuum, nec receptiuum, nec est prior naturaliter actu agendi, vel patiendi, vt in potentia, vt concedit prima via : & argumenta prima tria, quæ concedit illa via, hoc concludunt, sed fundatur in utroque, quando præcedit actum agendi, vel recipiendi, vt est prior naturaliter actione, vel passione : sic quòd aliquo modo pertineat ad rationem causæ, vt determinans, vel quomodocumque quod probatum est illic : *Contra hanc viam*, &c. Quia non manet cum actu, nec aliquo modo est necessaria ad agendum, vel recipiendum, nec vt præuia, nec vt concomitans. Sed nunquid potentia transfumptiuè dicta, pro principio potentiali actiuo, vel passiuo, non dico pro absoluto, quod est principium, sed pro ipsa relatione principij, vel causæ, est necessaria ad agendum, vel patiendum, siue vt prior naturaliter, siue vt necessariò concomitans ? Respondeo : relatione principij, siue dicti ad actionem, siue ad eius terminum, actu non est, nisi quando est actio : tunc autem non est prior naturaliter actione, sed posterior : quoniam tunc esset prior naturaliter suo termino : ipsa tamen relatio necessaria concomitatur actionem, quia actio est primò cum ambobus extremis. Ambo enim sunt in actu si sublata est : & si successiua, absolutum super quod fundatur, & actio tunc sunt, licet non terminus actionis. Relatio autem causæ, vel principij concomitatur actionem, nec necessariò præuia est : quia non oportet absolutum præcedere tempore suam actionem : quod dictum est de actione. Eodem modo intelligatur de passione : tamen relatio potentia est præuia actioni & passioni ; si absolutum præcedat actionem, vel receptionem.

SCHOLIUM IV.

PRO maiori explicatione secundi modi relatiuorum, declaras quomodo potentia fundatur super absolutam naturam substantia qualitatis, & quantitatis. Secundò quomodo actio, & passio fundant tres respectus, quia actio respicit agens, productum, mutatum; & passio duo vltima, atque potentiam ad ipsam. Quartò, quomodo illa tria non conueniant actioni immanenti, neque creationi : (hæc enim non respicit mutatum, quia ante eam non est mutationis subiectum) sed in omni passione reperiuntur, quia non est passio, ubi actio illa tria non continet.

Quantum ad modum secundum relatiuorum, nota,

Natura, an prius ordinatur ad agendum quam agit ?

Quomodo relatio fundatur super actionem in potentia, cū tunc actio non sit.

15

Disputas contra simul te relatiuorum.

16

Potentia, non est prior actu agendi, vel patiendi, exponitur.

Relatio principij posteriori actione.

nota, quodd hæc ibi inueniuntur circa actionem & passionem. Primum est potentia fundata super naturam absolutam substantiæ, vel qualitatis, vel quantitatis ad agendum, patiendum, siue recipiendum, & relatio actus fundatur in actione, vel receptione, quæ est terminus huius potentiæ: adhuc non est relatio huius causæ: nisi in potentia, & non in potentia, nisi vt terminus potentiæ prædictæ, & hic non est immediatus: quia immediatus est actio, vel receptio, in quantum actio super quam fundatur relatio causæ efficientis, vel materialis, cui correspondet relatio opposita causati, fundata super terminum productum per actionem, vel super receptum, vel compositum ex recipiente & recepto, quia fortè materia magis dicitur materia compositi quam formæ, T. secunda conclusio de forma. Non solum autem actio est actus, secundum quam rationem terminat primam relationem scilicet potentiæ ad ipsam: nec solum est productio, secundum quam rationem fundat relationem ad terminum productum, sed etiam est motio, vel mutatio actiua, secundum quam rationem fundat relationem ad illud quod mouetur: sic passio est actus, vt terminat relationem potentiæ ad ipsam: & est productio alicuius, & fundat relationem ad productum: & est motus, vel mutatio passiuæ, & fundat relationem ad mouens. Tria prædicta in actione fortè vnitivè continentur: & similiter tria alia in passione, non in qualibet actione, sed tantum in illa quæ est factio: non quæ est immanens quæ nihil producitur: nec in qualibet factioe, si creatio potest dici factio, quia per ipsam aliquid extra agens producitur, licet non transeat extra in subiectum, transit tamen in terminum: sed tantum in factioe naturali, quæ est motio, quæ est quædam species actionis, includens tria prædicta, & secundum illa fundans tres relationes. Aliquæ autem actiones, quæ non includunt illa, non fundant tot. Volitio enim tantum vnã fundat, quæ est terminus potentiæ, & actio, quæ est in voluntate ad volendum; creatio fundat duas: vnã quæ est terminus potentiæ: aliam quæ est productio ad productum: & sic super ipsam fundatur relatio causæ efficientis, & super terminum relatio effectus. Secundam relationem fundat generatio ignis: est enim terminus potentiæ fundatæ super formam substantialem ignis generantis, vel super ignem generantem, & est productio ignis generati, & est mutatio materiæ potentialis ad formam ignis generandi: passio autem omnis propriè dicta de genere Passionis, includit tria prædicta. Ipsa enim nunquam est nisi correspondens actioni includenti tria prædicta: non enim correspondet primæ actioni, cuiusmodi est volitio, quia illa actio nullum habet terminum alium à se: & ratio productionis in actione, est prior ratione motionis, quia nihil mouetur, vel mutatur, nisi ad aliquid aliud ab ipsa passione: nec correspondet secundæ, quia ibi licet aliquid producat, nihil mouetur nec mutatur: quia tunc oporteret illud naturaliter præcedere terminum; correspondet ergo tantum tertiæ actioni.

Istarum ergo trium relationum iam dictarum prima non est agentis & patientis, sic quod res de genere Actionis & Passionis fundent ibi relationes mutuas, sed est relatio transcendens potentiæ, & actus transcendens modo quo dicitur. Secun-

da etiam non fundatur similiter mutuo super actionem & passionem, sed super alterum illarum, vt in creatione, vel vtrumque, vt in generatione ad terminum, qui terminus idem est, loquendo de absoluto, quamuis duas relationes fundet, quando duas terminat, & tantum vnã quando est terminus actionis tantum; sicut in creatione: & hæc relatio similiter est transcendens aliquo modo, quia relatio causæ & causati: tantum ergo relatio tertij ordinis fundatur mutuo super actionem & passionem, & hæc variatur secundum Aristotelem in litera: quomodocunque enim accipiuntur proportionaliter actio & passio, siue actus, siue in potentia, siue in præteritione, siue in futuritione, siue positivè, siue priuativè, semper fundant relationes mutuas, quia semper manet ratio per se fundamentorum: ramentum aliquo modo diuersificata, per illa determinantia illud fundamentum: & vbi est vnitas cum aliqua diuersitate, est similitudo. Verbi gratia, si dicerem, sicut simile ad simile, sic simile quomodocunque determinatum, ad simile determinatum, pura simile in albedine, ad simile albedine: & sic de aliis; ergo relatio fundata in absoluto ad actionem & passionem, alia est ab illa quæ fundatur in actione in potentia, & passione in potentia, & hoc ratione, quæ actio est motio, & passio motus. Et licet illa determinatio, quæ determinat actionem & passionem, sit relatio potentiæ & eadem fortè cum illa, quæ est ad actionem & passionem: ipsa tamen determinans, non est causa mutua relationis, sed id quod determinatur per ipsam.

Tantum relatio tertij ordinis fundatur super actionem, & passionem.

Relatio fundata in absoluto ad actionem, alia est à fundata in actione.

SCHOLIUM V.

PONIT 12. dubia acutissima contra resolutiones suas in hac quæst. & soluit breuiter, sed subtilissime; & vix quicquam cum breuitate de eis dici potest, quia singula exigunt longam examinationem. Ad septimum & nonum, quibus non responderet, vide notatorem Mauritiij hic & loca doctoris ab ipso citata, qui non sine causa asserit Doctorem in hac quæstione videri ultra humanum ingenium speculari.

In hac narratione videntur quædam dubia. Primum, quod sequitur Philosophum non sufficienter distinxisse modos relationum, quia relationes primi & secundi ordinis ad nullum illorum pertinent secundum te. Secundum, quod sequitur quod omnis potentia terminetur immediatè tantum ad actionem vel passionem, quod videtur falsum, cum ens diuidatur in communi per actum & potentiam; & ita quodlibet genus sic diuidatur. Tertium, quod relatio causæ efficientis, vel materialis, non fundetur, nisi super rem de genere Actionis & Passionis, & non super formam absolutam, cum illa videatur principium, vel causa actionis. Similiter causa efficiens videtur perfectior effectui: quandoque est substantia; ergo formalis ratio in causa, non est actio, quia etiam materia, idè videtur recipere non è conuerso. Quartum quod relatio super receptionem, est ad receptum: illud non est aliquid compositum. Item, compositum est productum, & ita terminat secundam relationem actionis; non ergo primam. Quintum, quod idem produci potest per generationem & creationem; ergo easdem relationes fundabit, alioquin

19

Triplicis relatio in actione, & passione.

Volitio vnã fundat relationem, creatio duas.

Passio semper fundat tres relationes.

Relatio actionis, & passionis est transcendens.

illud productum per se refertur ad duo, contra Aristotelem hic, idem etiam produceretur duabus productionibus. Item, si agens formaliter denominatur à relatione causæ efficientis, igitur fundamentum est in ipso, sed actio non; igitur non vniuoce dicitur Deus calefactiuus & ignis, quia Deus inquantum calefactiuus, non dicitur ad calefactibile, ignis dicitur, quod videtur inconueniēs, cum diuersitas subiectorum non variet relationes. Item, ad idem specie actio eadem specie; ergo fundat relationes easdem. Sextum, quia si creatio est in create; ergo est æterna: & ita non terminat potentiam. Septimum, quare non dicitur tunc Deus realiter ad creaturam, sicut efficiens causatum ad creaturam effectam? Octauum, quia volitio est passio inquantum recipitur in voluntate, similiter intellectio.

20

Nonum, quia cum actio possit esse sine termino alio à se, quare non similiter aliqua passio? & hoc habetur de prima intellectione quod est passio, siue aliqua forma alia impressa. Decimum, quare in creatione non potest præintelligi naturaliter potentiale, siue actuabile, & in in illo priori naturæ transmutari ad actum, & illam transmutationem esse productionem compositi? sicut si Deus solum crearet materiam summè dispositam, & approximatum agenti naturali, quod agens in eodem instanti, licet posterius naturaliter, induceret formam in materiam; sic si Deus nihil creet nisi materiam, & de illa simul duratione producat compositum non creando. Vndecimum, quia cum passio sit effectus actionis in sex principiis actu, actu, & potentia, potentia: quare ille modus relatiuorum in tertio ordine, non est causæ efficientis ad effectum; Duodecimum, quia actiuum importat potens agere, passiuum potens pati, ratione potentiz hinc inde, dicuntur non mutuo, quia illa vtrunque tantum dicitur ad actum; ergo tantum ratione actionis & passionis terminantium potentiam: sed actio terminans potentiam, est actio in actu; ergo eadem relatio est actio & passio secundum actum, & secundum potentiam: quia eadem relata. Confirmatur: terminus non significatur per relationem; ergo nec actio per potentiam quæ ad ipsam. Vel sic: non similiter referuntur quæ immediatè referuntur, & quæ non: agens immediatè refertur ad patiens potens agere, non ad passiuum inquantum huiusmodi, quia potens agere, primò refertur ad agere, sic vt passiuum ad pati, vltra actionem & passionem.

21

Actus & potentia diuisi sunt ens.

Ad primum conceditur conclusio, quia non de transcendentibus, sed tantum certum genus recipientibus pro fundamento, quomodo sit glossandum, quære. Ad secundum: potentia & actus, vt sunt differentiz entis, diuidunt quodlibet ens, hic est sic, albedo in potentia obiectione, id est, obiectum, siue terminus potentiz, terminus, inquam, vt correlatiuum, albedo in actu, id est, terminus euacuans potentiam, sicut albedo in fieri est, ad quam sequitur relatio factionis, passiuæ ad factum esse. Contrà: fieri in facto esse, euacuat fieri in potentia vt per se terminus. Ad tertium dicendum, illud concedendo actu, actu, & potentia potentia: forma verò & finis non super actionem & passionem tantum fundantur, quia efficiens & materia præcedunt rem, & eius forma, & finis productionem, & concomitantur, & sequuntur ordine naturæ productionem; ideo magis sunt, vt termini actionis &

passionis quam fundentur super ipsa: actio autem & passio possunt terminari ad absoluta diuersorum generum. Quod additur, quod absolutum est principium actionis, videtur falsum, quare processum in infinitum inter conclusiones de actione de hoc: vnde hoc probat argumentum, quod oportet ponere quartam relationem, quæ est media inter primam & secundam. Quod additur de perfectione efficientis intelligitur quantum ad remotum fundamentum relationis. Ad quartum passio est actus, & productio, & receptio & motus: receptio intelligitur in motu, sicut in parte actionis: impressio actiua intelligitur in motione: vnde conuenienter secundo loco ponitur productio, tertio loco motus. Contrà: prior est receptio formæ quam productio compositi. Ad aliud concedatur, idem est productum productione actionis & passionis, & ad vtrunque dicitur alia ratione. Ad quintum, quando absolutum est effectus mediatum, actio & passio immediatus, iuxta 6. Principia, tunc absolutum dependet à pluribus; ideo plures relationes fundat, quam quando immediatè terminat actionem. Concedatur illud non vniuoce, quia ignis est potens facere aliquid calidum, Deus potest facere calorem calefactiuum; vtrunque potest significare æquiuocè. Aliud de identitate actionis falsum est, non à termino, sed à principio elicitiuo 5. Physic. com. 38. Ad sextum, sicut nulla actio coruæ agenti terminat, sed nata est terminare; sic hæc. Ad septimum quære.

Ad octauum, volitio si per se esset passio, esset & actus & productio, sed in aliquo est sicut forma eius, non vt passio, sed sicut passio esset receptio albedinis, sic receptio volitionis. Contra hoc, receptio est immediatus effectus alicuius actionis, non nisi volitionis: & destruit quod dictum est in primo modo actionum, quod non habent terminum alium à se. Item, volitio est prior seipsa, quia eius esse est in subiecto, & ante illud est receptio, vt via, & ante illam volitio, vt eius causa.

Ad nonum quæritur quare. Ad decimum, non arguit quin creatio materiz habeat duas primas relationes actionis, & non tertiam, quicquid sit de composito. Similiter licet probet non esse necessarium compositum terminari, sed tantum materiam: tamen non probat quod non sit possibile: potest enim forma produci à Deo, non quasi de materia naturaliter præsupposita.

Ad Vndecimum, concedatur quod relatio actionis & passionis est relatio efficientis talis, per motum scilicet vel mutationem ad effectum talis causæ proximum: causans autem sine illo effectu proximo, producit effectum vltimum, qui semper tam hic, quam ibi est intentus principaliter: licet efficiens diminutum non possit illum immediatè producere: quia non de nihilo, & ita producit aliquid transmutando: passio tamen illa non est causa efficiens media: sed magis est causa materialis producti, ita quod efficiens non tantum efficit principale productum; sed etiam materiam eius, vel simpliciter sicut creans, vel inquantum materia huius: sicut generans, & ita efficit aliquo modo omnes alias tres causas: de hoc supra. De forma & fine, etiam extrinseco inquantum finis satis patet in 2. libro.

Ad 12. probat quod ratione determinationis hinc & inde, non dicuntur mutuo, quod concedo: sed

Relatio efficiens & materialis fundatur super actione.

Passio est actus, productio, receptio, motus.

Idem est productio actiua, & passio.

Deus & ignis æquiuocè calefactiuus.

Ad septimum vide 1. d. 30. q. 2. ad arg. ad 9. d. 13. q. 1. volitio propriè non est actio.

22

Efficiens causat alias tres causas.

sed ratione determinatorum : si enim determinan-
tia essent rationes referendi, cum illæ sint diuersæ,
actus, potentia, præteritio, futuritio, priuatio, se-
queretur quod non: similiter hæc omnia diceren-
tur : quia non ratio illius quod ratione est in
eis, sed vnum diuersorum. Exemplum : sicut ma-
ior in scientia ad minorem in scientia, sic maior
in similitudine ad minorem in similitudine : hoc
verum est ratione specificatorum vtrobique scilicet
maioris & minoris : non ratione specifican-
tium, quæ vtrimque dicuntur ad alia, vt scientia:
non ad mimis, sed ad scribibile : & hæc adhuc diuer-
simodè : quia scientia vt mensurata : non sic simi-
le ad simile. Ex alia parte potentia & potentia,
actus & actus duo correlatiua sub vno extremo
relationis, vt sub potentia, deinde ambo sub alio,
vt sub actu. Ad formam, ratio referendi vtrobi-
que est actio & passio; sed non sine diuersitate
specificantis, & idè est similitudo. Quod acci-
pitur in confirmatione, negatur : quia sicut per
aliam relationem, ita per illam quæ est ad ipsam
potest aliquid determinari. Ad aliud respiciendo
ad determinata, quælibet relatio est immediata;
quantùm ad determinantia, non. Nec etiam me-
diata, quia nihil faciunt ad illam mutua rela-
tionem,

ANNOT. MAVRITII.

23

Sequitur quæstio vndecima de entitate & con-
ditionibus relationis, t. c. 20. in qua est sermo
difficilis de obiecto difficili scilicet relatione: nam
minimæ entitatis teste Auerr. 11. Metaphysicæ,
comm. 19. & per consequens cognitionis, vt patet
2. Metaphysic. comm. 4. primo breuius videtur re-
spondere ad quæstum, sed licèt subtiliter & sin-
gularissimè, tamen potiùs sequendo dicta Sim-
plicij & Henr. quàm propria, vt in sequentibus
pater : videatur Henr. quodlibeto 5. q. 6. & 7. &
quodlibeto 7. q. 1. & quodlibeto 9. q. 3. & Ocham
quodlibeto 6. diffusè, & alibi sæpè.

Consequenter procedit longo digressu propo-
nendo conclusiones & corollaria in hac materia,
vltra ferè humanum ingenium inuestigando enti-
tatem, conditiones, modos, & proprietates rela-
tionum & relatiuorum, in originalibus antiquis
solent assignari conclusiones ordinatæ numeran-
do, vel 30. vel plures, vel pauciores : & quia variz
quotationes in originalibus inueniebantur, omisi-
mus eas ad iudicium lectoris suo modo compu-
tandas; aliqui incipiunt primam conclusionem
ibi: *Relatio comparatio*, &c. aliqui parum post ibi:
Relatio aliqua est res natura, &c. quod lector di-
stinguere habet; ibi etiam per totum loquitur nar-
ratiuè, vt infra proficitur: sed lector eligat eligèda:
& omittat quæ ad rem non faciunt bene exami-
nando fundamenta huius alibi; nam vt à principio
notauimus vniuersali indagine hęc plerumque incidit.

Infrà ibi: *Contra, passio necessario inest*, &c. post
dici *Extra*, vsque ibi: *Item scientia Mathematica*,
&c. sed posito quodd sit de litera, facilius dicitur
recurrendo ad aptitudinem & actum : non enim
dicit Philoſophus quodd æquale, sed quodd secun-
dum ipsam dici æquale, est proprium quantitatis:
& similiter, de simili respectu qualitatis. Aliqui
etiam assignant totam illam litteram ibi, *Hanc quæ-
stionem circa hanc conclusionem*, &c. vsque ibi: *Re-
latio aliqua est res rationis*, & *extra*, sed satis nota-
bilis, & sequens & subtilis; idè legatur. Vbi ad
Scoti Oper. tom. IV.

24
Quomodo
aqualitas est
propria
quantitati?

aduerte ad illam responſionem infrà: *Respondeo*,
ens verum quod est in compositione, &c. quæ litera
posset dici extra: sed quia optima & subtilis, &
argumentum apparetter euadens, impugnetur
consequenter, vt infra in 6. habet. Nam licèt ad
ens verum reale reducantur entia rationis: non
tamen sub ipſo continentur, vt partes subiectiuæ,
sicut relatio continetur; idèd, &c. plura alia ibi
adde copiosè.

Consequenter infra ibi: *Nota circa secundam* Num. 5.
conclusionem, &c. vsque illuc, *Relatio non videtur*
vnius rationis, &c. assignatur *Extra*: sed singularis
speculatio est de causatione, entitate, & fundatio-
ne relationis rationis, & multiplicitate eius: vide
in Logicalibus huiusmodi; & infrà 7. huius q. de
Vniuersali & singulari: & in Quodlib. q. 13.

Deinde ponit quandam obiectionem, quam
non soluit ibi: *Contra ita illa rationis videtur ha-*
bitudo, &c. Ad quam dici potest; quod habitu
æquiuocè conuenit vtrique, quia vnum ex natura
rei, & simpliciter est tale: aliud secundum quid
& per positionem collatiuam: vide hunc in Præ-
dicamentis, cap. de Relatione, & 19. atque 29. dist.
primi: & alibi sæpè.

Parum post ponit duas alias quas non soluit
ibi: *Contra, relatio ad subiectum non videtur aliud*
in albedine, &c. & licèt omnia talia possent assi-
gnari additiones, vel *Extra*: tamen quia currunt
subtiliter, omnia sunt ponenda & soluenda, si
sunt obiectiones; vel impugnanda, si respon-
siones. Ad primum; negetur quod assumitur
ibi: Priùs enim, naturà saltem, est aliquid al-
bum, quàm insurgat relatio inhzrentiæ in albe-
dine: de diuersis etiam dicuntur, & diuersis in-
sunt. Ad aliud de sex Principiis dicendum, quod
sunt respectus extrinsecus aduenientes: & non
relaciones propriæ, vel saltem appropriatæ: vt hic
loquitur Doctor.

Similiter parum post, ibi: *Contra in Deo*, &c.
vbi obicit quod in diuinis sunt relationes, non
tamen in subiecto alio à fundamento, nec eo-
dem: similiter propria passio, quæ importat rela-
tionem, vel est relatio, non videtur esse in subie-
cto: quia tunc esset posterior, & per consequens
non idem, sed separabilis. Ad primum dicitur,
quod in diuinis præuenitur informatio, & acci-
dentalitas, & subiectio propter infinitatem &
simplicitatem diuinam. Ad aliud concedo, quod
est posterior passio subiecto: non tamen propriè
receptio, nec informatio, sed transumptiuè & fa-
mosè. Vide 8. di. 1. & prima di. 2. aliter tamen ibi,
quàm in diuinis, vt nosti.

Vterius aduerte diligenter qualiter paucis
plura amplectitur, ibi: *Relatio realis non est e-* Num. 10.
dem res, &c. & vide copiosè 1. dist. 2. q. 4. & 5. &
alibi.

Nota, quod in quibusdam antiquis originali-
bus in margine hic habentur hæc verba: *Re-*
latio aut est res vera, aut tantum rationis: si res
vera: aut eadem fundamento, aut alia à funda-
mento: si alia à fundamento, aut coæna fun-
damento, aut non coæna fundamento, secundum
Syrrovod. A. patet ex prima conclusione; & ita B.
falsum C. improbat ex 8. & ita etiam potest im-
probari D. & ita relinquatur E. ergo mutatio &
compositio. Responſio: sicut respectus terminat
mutationem, sic componit. Item infinitas res. Quære
argumentum & respõsionem inferiùs contra 9. &
quia non ponuntur supra suo loco; idèd hęc om-
nia notabis.

26

Vltiùs aduerte infra ibi: *Cōtra: Dei ad creaturam*, quod in originalibus habetur ibi, quotatio vario modo; vnde sicut à principio notauimus, recurrit semper ad antiquos in materia Theologica; clarum enim est vbi habentur illa in opere suo, q. 30. di. 1. ex intentione: & alibi sæpè incidentaliter: remittit ergo se hinc ad Thomam & Henr. & Alexan. & Vua. quare, vt nosti, Summas, & alia scripta eorum. Similiter intellige de aliis quotationibus parum post notatis: vnde infra habet 9. q. 1. intellige de quodlibetis Henr. 9. scilicet Quodlibeto q. 1. sed omnia talia omitti possunt faciliter: quia veritas literæ habetur sine eis. Vbi etiam dicit parum infra: *quare*, &c. potest referri ad sequentia in libro computando columnas eius: quia quæstione sequente de hoc habetur, vel aliorum librorum.

Obiectio parum infra, quam non soluit ibi: *Contrariatio quandoque*, &c. faciliter soluitur: ne multum repugnat bene intelligendo.

Consequenter aduerte ad obiectiones post illam conclusionem: *limitarum, imperfectum, mutabile*, &c. qualiter currunt: & an velit eas concludere, vel qualiter solui possent sustinendo illud quod impugnat: & breuitatis gratiâ pertractare singula hinc omitto. Vide cuncta dis. 30. 1. egegiè 19. & 29. & 31. 1. & maxime in Francisco: quare plura ad hæc: hic enim fundamenta omnia tetigit: sed alibi declarauit.

Infrâ ibi: *relatio non est quo agens agit*, &c. ponit quatuor conclusiones simul: & valde noranter pertractat, vbi ab illo loco: *pro quarta conclusione*, &c. vsque illuc, *Omnia hæc membra*, &c. assignatur *Extra* in aliquibus originalibus. Vbi aduerte quod post illa verba, *de primo & secundo nota*, antequam addantur illa: *de tertio probatur*, &c. habetur spatium vacuum in aliquibus originalibus: quia videtur ibi litera deficere: sed satis completa est: nam ibi tria tangit cum dicit parum antè, *de istis relationibus tertij modi*, &c. videlicet esse mutuas, esse per se, & esse rationis. Duo prima satis nota: tertium verò probat, si autem ibi addere volueris aliquid, considera plura quæ addi possent.

Nota valde ea quæ sequuntur de fundamento & relationibus secundi modi, & opiniones: & quare in 4. di. 13. copiosè: & in Quodlibeto q. 13. & in primo Reportationum, d. 27. & 1. di. 2. q. 5. & alibi sæpè in Doctrina eius. Pro ampliori declaratione dictorum, vide Albertum, & Thomam hinc & alibi: vt nosti, & imitare semper aquilam.

In originalibus habetur quædam remissio, seu allegatio infrâ ibi: *quia fortè materia magis dicitur materia compositi quam forma*; & ponitur T. & sequitur *secunda conclusio de forma*: & debet intelligi per T. Theorematum, quia ibi habetur quod dicit: sed posset loqui T. poni supra si prius Theoremata scriptis: dubium autem est quod horum prius scripserit, an Theoremata, an certè has quæstiones quia ibi etiam remittit se ad quæstiones istas: sed si volueris tenere quod has primò, dic quod hæc litera erat additio quantum ad hæc verba. Si verò è contrâ, quia illa videntur alphabetum quoddam Metaphysicæ, dic consequenter: primum tamen satis probabile est propter plura quæ non oportet hic addere: sed infrâ in 9. q. 1. ad finem; videtur alia pars verior: Solebant enim Doctores nunc addere, nunc deponere, nunc limitate sua dicta, antequam ad manus aliorum

An prius scripsit Theoremata, quæ Metaphysicæ.

traderentur; idè de prius scriptis, posterioribus, & è contra, aliqua iungebant: non vt huius temporis scriptores festinantes agere solent, qui suos quinternos impressioni, citius quam correctioni subiiciunt; vt infrâ sæpè facit: nam quæstiones librorum sequentium allegat in præcedentibus; fortè tamen non tenuit ordinem scribendi continuum in omnibus, nec ordine textus scripsit.

Consequenter soluendo primum dubium de numero 12. aduerte ad illud: quare, nam vbi supra in primo, dist. videlicet 30. tangitur hoc, & vbi quotantur alij ibidem: infrâ etiam quæst. sequente, satis copiosè habetur de hoc & in Theorematis Henr. vbi que præsupponit, quia tempore suo famosus erat.

Soluendo etiam secundum dubium, ponitur quoddam *Extra* longum in aliquibus originalibus: quod sic incipit: *Contra fieri in facto esse*, &c. vsque ibi: *Ad tertium dicendum*, &c. & quia non videbatur litera multum utilis, omisimus eam præter primam obiectionem tantum, quam etiam omittit, sed subtilis argumentatio est, & nihil omittit ex tanti ingenij discursu: licet videantur verba aliorum, quare hinc totum notabo, sequitur litera sic: *Item ens in actu: & ens in potentia non immediatè diuidunt ens: quia secundum expositionem istam, sed est in facto esse sub neutro membro coequali. Contra dictum ad c. cum potentia & actus sufficienter diuidant ens, cuiuslibet predicato secundum genus & speciem correspondet propria potentia & proprius actus: si proprius actus est fieri per se; igitur relatio fundata in receptione habet terminum fieri, in quo etiam fundabatur alia relatio ad factum esse relationis prima: si in altera, relatio oportet habere potentiam: illa autem per se ad proprium fieri terminabitur: & in primo relatio ad factum esse secunda, & sic in infinitum; ergo, &c. Contra dictum ad d. si passio sit actus productio: receptio & motus, cum prius naturaliter recipiatur quam actus eius: sequitur quod relatio fundata in illa, vt receptio, sit prior relatione fundata in ipsa, vt actus: similiter sicut ipse instas prior est productio; ergo, &c.*

Responsio, verum est: sed prior est productio forma quam sua receptio, Contrariatio quam ponis in passione, id est, ad totum compositum, vt per se terminum, quem non precedit relatio; receptio autem forma ipsam precedit; ergo & relatio fundata in passione: vt receptio ad receptum, precedit relationem productionis, vt tu ponis ipsam ad productum. Contra aliud additur ibi: si productum in quantum tale alia, & alia ratione dicatur ad actionem & passionem: quomodo ergo idem bis non dicitur? Contra dictum ad 8. si volitio non sit per se passio, sed receptio volitionis; ergo receptio volitionis primò terminat relationem potentia non ipsa volitio. Item si volitio non sit ipsa receptio, nec actiua productio: sed forma producta sicut volitio: sicut enim volitio non est productiua alterius, ita nec albedo, vel quantitas; & sicut albedo & quantitas requirunt actionem & passionem per se terminus sicut forma producitur, ita & volitio. Hæc etiam videntur contra dictum ad 9. Ad primum quod fieri volitionis, quæ est qualitas informans, & est receptio illius qualitatis: & productio & passio: in quo fundatur relatio productionis ad productum; idè nec modò potest volitio, quæ est qualitas producta, producere ipsam produ

28

productionem passiuam, sicut non actiuam; est ergo productio, siue receptio passiuæ, immediarius effectus actionis, quæ est elicitio, non quæ est qualitas elicita. Per hoc patet ad secundum quod idem non precedit se: sed elicitio actio precedit utrunque. Aliquis forte diceret consequenter quod sicut passio de genere Passionis non est sine termino: similiter nec actio sibi correspondens: sed utraque fundat illas tres relationes: volitio tamen, quæ non est per se passio: sed pro tanto: quia recepta in alio non habet terminum vltiorem. Tota ergo litera omnino est Extrâ: & tangit solutiones 2. 3. 4. & 8. dubiorum. Vnde per c. intelligit 3. & per d. 4. & c. sicut sibi mos est in his Metaphysicis & Theorematis & alibi: & an sit litera propria, vel alterius dubium est: sed propriam esse probabilius apparet: satis tamen fracta & impertinens.

Ex his patet ad illam obiectionem, quam non soluit contra solutionem quarti dubij. Similiter ad duas alias contra solutionem octauæ dubij, quas non soluit: sed omnia examinabis.

Deinde cum dicit: *Ad 7. quare*, vide valde signanter ad hæc, in primo di. 30. q. 2. soluendo argumenta principalia; quare in Vuar. & aliis antiquis ibidem, idem.

Similiter parum infra cum dicit: *Ad 9. quare*, & querit, seu queritur quare. Vide ad hoc infra in 9. lib. & in 4. di. 13. & in Quodlibeto q. 13. & in primo Reportationum, di. 27. & in primo Anglico. di. 3. quæst. vltima; nam æquiuocum est hoc nomen *actio*, & similiter hoc nomen *passio*; non ergo impugnat dicta: sed querit quare: & ex illis locis declarat quare: plura alia notabit diligens lector hic, quia materia valde copiosa & ardua: nil mirum ergo si vt plurimum problematicè procedit hic Doctores, sed quis in arduis certior aquila: quare antiquos hic & alibi.

Alia per se vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem: & totaliter multiplicatum ad multiplicati partem: & continens ad contentum. Alia vt calefactiuum ad calefactibile, & sectiuum ad secabile: & omnino actiuum ad passiuum: alia verò vt mensurabile ad mensuram: & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. *Tex. com. 20.*

QVÆSTIO XII.

Vtrum conuenienter ponat Philosophus tres modos relatiuorum?

Art. hic c. 15. D. Thom. lect. 17. & in 1. p. q. 13. art. 7. & q. 28. art. 1. Ferrar. & Caiet. in *isdem locis*. Capreol. in 1. dist. 19. q. 2. & dist. 30. q. 1. Ant. Andr. hic q. 13. Flaudria q. 16. art. 2. Hispal. in 2. dist. 19. q. 2. Suar. disp. 47. Met. sect. 10. Auerst. q. 19. log. sect. 7.

Quod non in communi. Isti diuersi modi fundantur super diuersa generalissima; ergo relationes sunt in diuersis generalissimis. Probatio consequentiæ. Si relatio sit idem cum fundamento: tunc patet: si aliud, cum accipiat speciem & distinctionem à fundamento, tunc tantum differunt relationes, quantum fundamenta: quare si fundamenta distinguuntur genere, & relationes. Item, dicit Philos. in 5. quod octo dicuntur dupla

dualitatis ratione; cum ergo duplicitas non insit aliis numeris, nisi per dualitatem, quæ est primum fundamentum duplicitatis, sequitur quod vnitas & distinctio relationis, sit à fundamento. Item, isti modi non sufficiunt, quia relatiua secundum genus, sunt per se relatiua, & non continentur sub istis modis. Probatio primi, quicquid est de intellectu generis, est de intellectu speciei; ergo si genus dependet, & species similiter. Philosophus quoad secundum dicit in litera, de primo modo specialiter, idem non refertur per se ad diuersa, sed idem continens refertur ad multa contenta. Item, omnia relatiua sunt opposita in Prædicamentis, cap. de Oppositis, continens & contentum non. Probatio minoris in Prædicamentis c. de Quantitate, magnum & paruum non contraria sunt, quia idem dicitur magnum & paruum: similiter idem duplum ad hoc, & dimidium ad aliud; ergo non sunt opposita. Quod etiam pars secunda illius modi non sit conueniens, quia identitas est relatio rationis; ergo non est vera relatio huiusmodi. Probatio, identitas est vna plurium, quando intellectus vtiur vno vt duobus; ergo identitas & similitudo realis non sunt in eodem genere. Item, idem, simile, & æquale sunt per se partes vnus, sed in omni genere est vnus; ergo, &c.

De secundo modo, sic; relatio nec relatiuum non est fundamentum relationis, sed potentia actiua & passiuæ referuntur; ergo relatio non fundatur super potentiam actiuam & passiuam, nec sunt formæ relationis in hoc genere: sicut nec quantitas est forma qua duplum refertur: similiter nec qualitas est forma qua simile refertur. Item, si secundum potentiam actiuam aliquid dicatur relatiuè, hoc est ad dictum secundum potentiam passiuam, sed hoc non: quia tunc idem ad duo, quia potentia actiua per se refertur ad agere; si igitur ad potentiam passiuam; tunc idem per se ad duo.

De tertio modo, quod nihil refertur secundum illum modum, ambo relatiua sunt in eodem genere: si non, tunc duo generalissima relationis: sed dicta sic non sunt in eodem genere, auctoritate Philos. 10. c. 9. t. c. 22. vult inter relatiua non esse medium; quia non sunt in eodem genere, & ponit exemplum de scientia & de scibili. Item, ratione sic: omne quod habet rationem in genere Relationis, propriam illius generis, siue concretum sit, siue forma, siue sit denominatiuum, esse eius est ad aliud se habere; esse scibilis non est ad aliud se habere, hic in 5. quia non dependet ad scientiam, contrarium explicat Philos. in litera.

Tex. c. 10.

SCHOLIUM I.

TRES modos relatiuorum assignatos à Philosopho sufficienter esse iraditos; & soluit tria argumenta prima contra hoc adducta.

Ad quæstionem in generali, dico quod distinctio conueniens est. Vbi notandum quod quamuis relationes, sicut alia, habent distinctiones specificas, secundum proprias differentias: tamen quia latent nos, accipimus distinctionem earum per fundamenta, ex quibus innotescit distinctio relatiuorum, siue relationum, scilicet effectiue, siue materialiter.

Ad argumenta in communi. Ad primum, nego consequentiæ: quia non solum est ibi verum, sed in aliis: quia res in aliis generibus, sicut vnitas potest fundari, in ratione cuiuscunque generis, &

Tres modi relatiuorum sufficientes.

An relationes distinguuntur per fundamenta?

ratio tacta est : tamen quia illa fundamenta non habent aliquid , in quo conueniunt , quod prædicatur de eis in *quid*; idèd non conueniunt genere , sicut relationes conueniunt in hoc , quod est habitudo ad aliud ; & idèd sunt vnus generis omnes .

Super duo generalissima fundari possunt relationes eiusdem speciei.

Tunc dico , quòd super duo distincta generalissima potest fundari relatio eiusdem speciei ; & cum accipitur quòd accipitur speciem à fundamentis : verum est , distinctio tamen non est tanta in relationibus , sicut in fundamentis , sicut anima & vermis distinguuntur inter se , non tamen tantum sicut Sol producus vermem effectiue , & Deus creans animam . Vel potest negari acceptum , quod non omnes relationes habent distinctionem à fundamentis , vel terminis .

Ad Philosoph. scilicet quòd 8. dicuntur dupla , & c. dico quòd hoc non est quia dualitas est proprium fundamentum & primum dupli : ita quòd non possit fundari in alio , sed formaliter inest sibi duplicitas , per bis continere aliud : vnde non est verum fundamentaliter , quòd sunt scilicet 8. dupla dualitatis proportione , siue ratione , sed formaliter magis per hoc quòd 8. bis continet 4. sicut duo vnitate bis . Ad aliud , quòd antecedens est falsum , cum cadant , vel reducantur ad aliquem illorum , & cum accipitur de genere , dicitur quòd illa quæ referuntur ratione generis , non referuntur primò , sed solùm per se , & omne relatiuum secundum genus referuntur secundum aliquem illorum trium modorum , sed non primò ; vnde non referri , negat referri primò secundum aliquem istorum modorum , & non negat per se referri .

SCHOLIUM II.

RELATIONES primi modi fundari super quantitatem discretam , vel continuam , sed prius super discretam . Soluis argumenta in initio questionis contra primum modum adducta , per optimam , & singularem doctrinam multis deseruientem , vt in margine nota . Acutissime expendit an identitas sit relatio realis , multis argumentis probans partem affirmatiuam .

De questione primi modi , & primò de prima parte , quòd relationes ibi fundantur super aliquid de genere Quantitatis , scilicet super numerum , vel super continuum , prius tamen reperitur relatio illius partis in numeris : & ibi est comparando numerum ad numerum , ita quòd oportet vtrumque extremum esse numerum , vel comparando numerum ad vnum , & est proportio multiplex , & ab istis discretis deriuatur ad continua : sed aliqua relatio est hæc in discretis , quæ non in continuis , quia in numeris est mensura , ita quòd ibi vnitas aliquando replicata reddit aliud extremum ; sed in continuis est aliquando proportio incommensurabilis , sicut diameter costæ . Ad primum patet iam , quòd idem potest subiectiue referri ad multa contenta , sed continentia multiplicatur quoties aliud extremum multiplicatur . Ad aliud dicitur , quòd consequentia non valet secundum quòd continens & contentum sunt opposita : cuius probatio est : omnia opposita concludunt contradictoria , quia contradictio est prima oppositio ; ergo ad quæ antecedentia non sequuntur contradictoria , nec aliqua alia oppositio ; quia ad quod non sequitur consequens , nec antecedens ; sed ad aliqua sumpta per comparisonem ad diuersa non sequuntur contradictoria , sed est ignorantia Elenchi ; ergo

In continuis est aliquando proportio incommensurabilis , vt diameter & costæ .

Contradictio prima oppositio .

Omnis oppositio inferri contradictionem .

nec aliqua alia oppositio sequitur . Contra : quomodo valet argumentum Philosophi in Prædicamentis de monte magno & paruo , qui dicuntur de eodem , & non sunt opposita per se . Idèd aliter dicitur , quòd non omnia relatiua dicuntur opposita ; quia opposita comparantur simul ad idem , in eodem tempore : quando autem relatiuum aliquod comparatur ad diuersa , relatiua sunt , sed non opposita relatiua . Vel aliter , quòd sunt opposita : vnde duplum & dimidium in communi sunt opposita relatiua , sed duplum ad hoc , & dimidium ad hoc , non sunt opposita relatiua . Vel aliter , quòd sunt opposita secundum quòd referuntur adiuicem , sed quando idem est generans & genitus , pater non refertur ad seipsum filium sed ad filium eius ; & in quantum filius ad patrem eius , & isto modo pater & filius sunt opposita , & non aliter , sic est de duplo & dimidio in proposito .

Quid est oppositio ?

Sed argumentum Philosophi valet , quia arguit ex hypothesi , quòd magnum & paruum sunt absolute contraria ; tunc oppositio vera de eodem , quia ex hoc quòd mons est magnus respectu huius , absolute est magnus , & absolute paruus respectu maioris ; ergo absolute contraria de eodem si sunt absolute contraria , sed non sunt absolute contraria .

Ad aliud quòd queritur de eodem simili , & equali , quod relatiua hæc fundantur super hoc vnum ; & tamen vnum illorum est relatiuum rationis , scilicet identitas , quia relatiui esse , est ad aliud se habere ; idem nullo modo potest ad aliud esse , nisi ad aliud ratione , quia in quantum simpliciter idem , intellectus vtiut vno , vt duobus .

An identitas sit relatio realis .

Contra illud : Idem & diuersum sunt contraria 10. huius , t. c. 9. & inde : t. c. 13. Ibid. t. c. 11. & 12. quia opposita & non priuatiua nec contradictoria , sed contraria sunt in eodem genere ex 10. sed diuersitas est relatio realis ; ergo identitas , quia ens reale non opponitur enti rationis . Item , omne ens omni enti comparatum aut est idem aut diuersum ; idem ergo & diuersum sunt contraria immediata circa ens , & conuertibilia . Sed ens rationis est distinctum contra reale , & non est passio conuertibilis cum ente extra animam ; quia ens reale potest esse sine ente rationis ; ergo identitas non est ens rationis . Item , si identitas esset ens rationis , non esset de consideratione Metaphysici , sed Logici , quod est contra Philo. 4. huius , cap. 2. t. c. 4. Item , contra rationem , si ratio valet , tunc idem omne est per accidens idem eodem , & non essentialiter . Probatio consequentia , de per se ratione huius , quod est idem in quantum idem , est aliquid attributum sibi à ratione . Hæc dicit positio , quia essentia lapidis non est eadem sibi , nisi per aliquid attributum sibi à ratione , quia essentia vt fundamentum , & vt terminus , sunt idem per accidens , sicut homo & homo similis : quia vt est terminus , est aliquid cum attributo aliquo à ratione : & in alio termino similiter est aliqua compositio rei & rationis ; & sic ille terminus compositus ex re , & ratione , est idem per accidens termino alij , ratione illius diuersi attributi à ratione vni termino ; & alij , quia data vni termino , & alij sunt diuersa .

An idem & diuersum opponuntur contraria ?

Item tunc , omne idem esset diuersum . Probatio , quia per se ratio referendi , idem sibi , est alietas ex hoc , quòd intellectus attribuit aliquid rationis vtrique termino ; consequens impossibile , quia idem diuiditur per accidens , & secundum se : sicut vnum ,

5 Vtrum aliquod per se est idem sibi ?

Tex. non ha-
bent com.

vnum, per Philosoph. in litera; ergo aliquid est idem eidem secundum se. Item, omne per accidens reducitur ad per se 2. Physic. tex. com. 66. ergo si nihil per se idem eidem, nec est aliquid idem per accidens. Item, si omne idem eidem per accidens: tunc per aliud, & erit identitas in infinitum: vel si ftes: tunc identitas per accidens totius ad totum, quia per se rei scilicet fundamenti ad rem: & tunc relatio realis prima. Item, ex hoc sequitur impossibile, quia in omni affirmatiua vera, eodem modo est vnitas propositionis, quomodo est vnitas extremorum: si tunc identitas extremorum est solum per accidens; ergo nulla propositio per se vera, quod hoc secundum conclusum sit impossibile, patet, quia intelliguntur duo opposita in eodem termino: quia per se identitas & alietas. Item, si sit relatio rationis, aut vtrumque extremum est ens rationis, aut vnum. Non vnum tantum, quia identitas æqualiter fundatur in vtroque termino: si vtrumque, negat communiter, quia fundamentum alterius relationis est essentia realis: non inquantum attribuitur sibi aliquid rationis. Item, si sic; ergo similiter similitudo & æqualitas, quia de ratione illorum relatiuorum est non alietas, sed ratione illorum est vnitas in litera; ergo si propter vnitatem est identitas relatio rationis, propter vnitatem erunt illæ relationes rationis, sed hoc non concedunt.

Tex. c. 20.

SCHOLIUM III.

OPTIME explicat, quomodo identitas, similitudo, & æqualitas fundantur super eodem vno, quatenus dicitur quid, gradum perfectionis & formam, quod clarior habet 1. d. 19. q. 1. §. De secundo, & d. 3. q. 5. & d. 31. q. vn. Ensis; & 4. d. 6. q. 10. §. Secunda ratio. vide Anton. Andream hic qu. 13. Ponit modum sustinendi identitatem esse relationem realem, respondens argumento in contrarium adducto num. 4. sed oppositum ex propria, tenet hic nu. 8. & 1. d. 3. q. vn. ubi docet identitatem vnus persone diuina ad se, esse rationis, sed ad aliam personam, esse realem, quia sic habet tres condiciones requisitas ad relationem realem scilicet fundamentum reale, extrema realiter existentia & resultantiam sine opere intellectus. Soluit nu. 8. argumenta posita n. 4. & §. probantia identitatem eiusdem ad se, esse relationem realem.

6

De tribus istis dicitur sic, quod hæc tria fundantur super vnum quod est in diuerso genere; quia sicut ens dicitur multipliciter: ita vnitas; sicut ergo ens diuiditur in diuersa Prædicamenta, ita vnitas in diuersas vnitates; ita quod identitas super vnum in substantia, æqualitas super vnum in quantitate, &c. Contrà: omne ens omni enti comparatum, est idem aut diuersum; ergo identitas non est tantum in genere substantiæ, sed in omni genere. Item, albedo comparata albedini non est similis sibi, nec æqualis: tunc eadem sibi, & diuersa à nigredine. Item, Philosophus §. huius in fine de Oppositis, diuersum est secundum vnamquamque Categoriam, si diuersum, & idem, eum opponantur; ergo idem non determinatur solum ad genus Substantiæ. Item 4. cap. 2. tex. c. 4. quod in omni genere reperiuntur & attribuuntur substantiæ primò. Quod simile non inuenitur per se in genere Qualitatis; probat, indiuidua eiusdem speciei, non solum habent vnitatem speciei, sed habent vnitatem in differentia specifica; & inquantum sic

Non habent
is comm.

vnum, aut sunt eadem, proprie loquendo, aut non; & si sic, tunc inconuenienter diuiditur vnum, in vnum numero, genere, & specie, & proportione: non ergo sunt eadem in differentia specifica; sunt ergo similia in differentia, cum conueniant in illa, & differentia prædicetur de illis in quale. Item Boëtius: species est tenuis similitudo singularium. De quantitate sic, in omni genere, loquendo de re illius generis, comparando eam ad aliam eiusdem, essentia hæc est æquè perfecta ei, & in omni genere est vnum primum, quod est mensura, &c. per cuius accessum dicuntur perfecta & minus perfecta; ergo æqualitas est ibi non fundata in quantitate. Item in genere Qualitatis, est maius & minus, non à maiori & minori in quantitate, quod patet, alias equus esset magis albus quàm margarita. Item Philos. dicit §. tex. comm. 20. quod hæc tria fundantur super vnum quod est principium numeri, & est metrum, non super vnum diuersorum generum. Conceduntur ergo rationes ad minus de eodem, quod idem & diuersum reperitur in omni genere.

Tex. com. 2.
& in lc.

Idem & diuersum reperi in omni genere.

7

De simili & æquali potest concedi idem, siue de quantitate & qualitate quæ sunt accidentia: vnde est ibi æqualitas & similitudo essentialium: quia idem simile & æquale significant relationes, & fundantur super vnum principium numeri immediatè: & remotum fundamentum est res diuersorum generum secundum vnam viam, & secundum aliam viam. Ista tria possunt fundari in omni genere super rem illius, inquantum res est quid: & inquantum sic vna fundatur identitas, & inquantum res est æqualis, non solum accipitur, sed per differentiam essentialem: & inquantum sic vna super ipsam fundatur similitudo. Similiter inquantum res habet quantitatem perfectionis, & est vna, sic fundatur remotæ æqualitas super ipsam; hæc ergo tria sunt in omni genere, & sunt in genere relationis, vt species. Contrà: aliqua habent vnitatem secundum rem de genere actionis, inquantum est actio & accidens agentis; ergo hic fundatur relatio, quæ non est identitas, nec similitudo, nec æqualitas. Concedo tunc, quod super vnitatem in genere actionis, potest fundari relatio; cum ergo duo conueniunt in actione, illa relatio est alia ab istis. Item sequitur ex dictis, quod idem sit simile sibi: quia si res de genere Substantiæ sit qualis qualitate essentiali, & sic habens vnitatem, sit similis; ergo iste homo, cum hæc habeat, esset similis sibi ipsi. Dico quod fundamentum identitatis est vnum numero; idem idem sibi idem, sed vnitas similitudinis est vnitas speciei solum: idem idem non est simile sibi.

Similitudo & æqualitas, in omni genere.

Quare idem non est simile sibi?

Ad arg. n. 4.

Ad argumenta, sustinendo quod identitas sit relatio realis. Ad primum, cum dicitur quod est habitudo rationis: Dico quod non est de ratione relationis, quod sit habitudo ad aliud extremum realiter, sed quod sit habitudo ad correlatiuum: siue sit aliud realiter, siue non, sed hæc accidit relationi, vnde potest esse realis. Hoc probatur, quia relatio talis fundatur super vnum; ergo vbi magis est concedenda vnitas quàm diuersitas, ibi magis est concedenda relatio, talis vnitas realis est maxima, quare. Item à similitudine in specie, dicitur aliquid simile in specie, & primum relatiuum est idem sibi, & refertur ad seipsum, & tamen ibi est relatio realis secundum omnes; ergo, &c. Item, quod dicitur, relatio est ad aliud se habere, hoc est verum de relatiuis suppositionibus de primo modo; sed in aliis est vnitas magis de ratio-

Sustinetur identitatis esse relationem realem.

ne extremorum, quàm aietas. Contrà: si identitas est relatio realis, esset relatio res alia à fundamento: & tunc illud esset idem sibi, & procederetur in infinitum. Dicendum, quòd illa identitas, quæ est relatio, non est relatiuum, sed ratio referendi; & quòd illa relatio ut illa relatio, nec esset eadem sibi, nec diuersa, sed esset ratio, quæ aliquid esset idem sibi, & illud idem esset relatiuum per se: relatio autem non, & standum est tunc in primis. Ad primum argumentum principale in contrarium, quòd ratio sumit falsum. Ad aliud quòd non sunt partes *vnus* quantum ad speciem quam significant: sed quia requirunt in diuersis vnitatem pro fundamentis proximis, sunt partes *vnus*: quantum etiam ad fundamenta remota, diuidunt aliquo modo vnum: quia fundamentum identitatis est homo ut vnus, similitudinis differentia hominis.

Sustinendo aliam partem. Ad tres primas rationes, quòd illæ propositiones veræ sunt ratione indiuisiõnis essentia, non ratione relationis superuenientis. Ad aliud similiter. Ad quintum, conceditur quòd idem sit sibi idem per accidens; quia aut idem accipitur pro forma quam significat, tunc hæc propositio est per se, *idem eadem idem*: si accipitur sic, pro eo quòd est idem, ut dicitur homo est idem homini, hæc est vera per accidens, fundamentaliter, non quia identitas accidit homini: quia sic albedo accidit homini, sed albedo est fundamentum similitudinis de se. Sed Socrates non est fundamentum identitatis: nisi ut attribuitur sibi aliquid à ratione. Ad aliud in contrarium, quòd non oportet illud reduci ad aliquid, quòd est per se tale, sed ad aliquid quòd est per se causa illius: sic hæc identitas per accidens reducitur ad indiuisiõnem fundamenti, quæ est per se. Ad primum in contrarium dicendum, quòd distinctio illa de eodem, dicitur de eo quantum ad indiuisiõnem, in qua fundatur identitas. Ad aliud de processu in infinitum. Dicitur quòd idem per accidens, est idem per aliud; non quòd illud aliud sit idem: nec per se, nec per aliud. Ad aliud de veritate propositionis, quòd non oportet propositionem veram esse secundum vnitatem extremorum cum relationibus superadditis, sed veritas est ex identitate fundamentorum in quibus fundatur relatio identitatis. Ad aliud, omne idem erit diuerso idem; verum est secundum rationem: vnde ibi est identitas simpliciter, & diuersitas secundum quid, & hæc non sunt opposita. Ad vnum argumentum principale: dico quòd vtrumque extremum est aliquid rationis secundum quòd refertur, fundamentum remotum est reale, vnitatis essentialis. Ad aliud dico, quòd similitudo & æqualitas fundantur in vnitatis reali: quia hæc albedo, & illa habent vnitatem realem inter se, si nunquam esset intellectus; & ex illa vnitatis mouetur intellectus ad attribuendum illi vnitatis reali, vnitatem speciei, & ista vnitatis, nec est vnitatis rationis, nec singularis, sed mediæ, & in potentia ad vnitatem rationis, quæ fundatur super eam.

De potentia actiua & passiuæ, dicitur quòd fundamentum relatiuorum in secundo modo, fundatur in re de genere Actionis & Passionis, & hoc in rebus de genere Actionis, quibus correspondet passio. Fundatur etiam in principiis actiuis & passiuis, sicut in forma, quæ est principium agendi, & illa quæ est principium patiendi, quæ sunt in tertia specie qualitatis secundum aliquos. Tamen hoc non oportet: quia si non esset aliquid princi-

pium immediatum operandi, nisi qualitas, tunc substantia nunquam generetur vniocè: quia principium generandi, & substantia non sunt in eodem genere. Dicitur hic, quòd accidens agit in virtute substantiæ, quæ est vniocæ generato, Contrà; aut in virtute eius, ut causa efficiens: tunc habetur propositum, quia efficiens primum plus causat quàm illud quòd in virtute eius causat, & immediatius, & habet aliquem effectum in generato, quem non habet aliud agens.

Dico tunc, quòd principium agendi potest esse in genere Qualitatis, & in prima specie, & in secunda, & tertia; & potest esse substantia: vnde in generatione Substantiæ, substantia est per se efficiens. Tunc dico, quòd relationes secundi modi possunt fundari super huiusmodi principia agendi, & eo modo super principia patiendi fundatur relatio: aliquando substantia quanta est immediatum principium patiendi respectu albedinis. Ad argumenta, quòd fundamenta sunt formæ absolutæ, quæ sunt principia agendi & patiendi, si accipias potentias, ut referuntur, accipias fundamentum cum relatione. Ad aliud, quòd primò refertur ad potentiam passiuam primò & per se, non primò ad agere.

Ad argumentum quòd sit contra tertium modum, quòd omnia relatiua denominatiue dicta sunt in vno genere. Ad minorem nego. Ad probationem, quòd loquitur de genere naturali, vbi inter opposita, est transmutatio, & vbi prius permutatur aliquid ad medium, quàm ad extremum; sed relatiua non sunt sic opposita; & idem non est ibi medium. Ad rationem dico, quòd scibilis esse, est ad aliud se habere, & in aliis modis, est mutua dependentia, quia extrema accipiuntur vniformiter, si actu vnum, & aliud; si in potentia, aliud in potentia: sed hæc mensura accipitur quasi actualiter, & mensurable potentialiter, ut est per terminus: si tamen accipitur proportionabiliter, est ibi mutua dependentia: sicut & in aliis modis, & sunt, & non sunt simul: vnde scibile se habet ad scientiam, in potentia, Contrà Aristot. in Prædicationis destructo scibili, destruitur scientia, non e contrario. Dicitur, quòd hoc verum est, quòd destructo scibili in potentia, destruitur scientia in actu, & e contrario, destructa scientia in actu, destruitur scitum in actu. Sed destructa scientia in actu, non destruitur scibile in potentia,

ANNOTAT. MAVRITII.

SEquitur quæstio duodecima de conuenientia assignationis trium modorum relationis, text. c. 20. quæ satis clara est & correctæ & notabilis. Vbi primò in generali proponit veritatem quæstioni, deinde in speciali discurrendo per singulos modos relatiuorum: vbi possent formari 4. q. vl. 4. art. vt Ant. Andr. facit. Quare Tho. & Alber. & alios hîc, & hunc maximè in Quodlibeto q. 6. & in primo d. 19. 29. & 31. & in 4. di. 6. & 12. & 13. ad plura quæ hic tangit, maximè de fundamentis horum modorum, & distinctione eorundem & 27. dist. primi, vide Thomam in 4. di. 12. artic. 1. qu. 2. Vide etiam Vua. ibi, & alibi maximè propter opiniones tacitas hîc, & instantias hinc inde notabis.

Secundum

Quomodo simile, idem aequale, sunt partes vnus.

Ad arg. n. 4. posita.

Omne per accidens reducitur ad aliquid per se, exponitur.

Veritas propositionis ex identitate extremorum quomodo?

Quomodo idem est diuerso idem?

Quæ similitudo, & æqualitas sunt relationes reales, & non identitatis.

9

Substantia generat substantiam.

Quomodo omnia relatiua sunt in eodem genere, & quomodo in diuerso.

Destructo scibili destruitur scientia, non e contrario, exponitur.

10

Secundùm numerum quidem igitur & potentiam dicta ad aliquid, omnia sunt ad aliquid, eo quod ipsum quod est, alterius dicitur ipsum quidem, sed non eo quod ad illud aliud. Mensurabile verò & scibile, intellectuale, eo quod aliud ad ipsum dicitur, ad aliquid dicuntur. Nam intellectuale aliquid significat, quod ipse intellectus est. *Text. comm. 20.*

QVÆSTIO XIII.

Vtrum tertius modus distinguitur à secundo?

Arist. hic c. 15. D. Thom. ibid. lect. 27. Anton. Andr. q. 16. Flandria ead. q. art. 7. Fonf. c. 15. Suar. disp. 47. Met. sect. 3. Hurad. disp. 15. Met. sect. 10. subsect. 2. Aueria q. 19. leg. sect. 7.

Quòd non, in hoc modo ponitur sensus & sensibile; sensus & sensibile referuntur secundùm potentiam actiuam & passiuam, secundùm Philosophum 4. cap. t. c. 25. de veritate apparentium; sensibile est motiuum sensus, & mouens prius moto; & sic hæc, &c. Item, sensus est potentia naturalis; ergo in secunda specie Qualitatis, & potentia passiuæ est 2. de Anima: t. c. 51. & inde, & talis potentia est fundamentum relationis secundi modi. Quòd scientia non refertur ad scibile, probatio: scientia per se est in genere Qualitatis. Sed tale non dependet secundum se. Contrarium ponitur à Philosopho in litera.

Ad quæstionem dicitur, quòd non accipitur in tertio modo mensura quantitativa, sed perfectionis, alias non differret à primo modo: tunc mensura fundatur super omnem essentiam, & mensurari super habitum de genere Qualitatis.

Contrà; quòd accipi potest pro mensura quantitativa, quia non omne contentum mensurat continens quantitativè, sicut patet de aliquibus numeris. Item, tempus mensurat motum, & tamen non reddit motum. Item, quòd ille modus non appropriatur habitui & cognitioni & obiecto: quia 10. tex. com. 2. & inde, in omni genere est ali-quod primum, quod est mensura; ergo circumscribendo omnem habitum, est aliquid in genere substantiæ, quod mensurat rem omnem illius generis, & eodem modo in aliis generibus.

SCHOLIUM VNICVM.

IMPUGNATA sententiâ D. Thomæ, explicat differentiam trium modorum, quòd primus fundatur super genere Quantitatis; secundus super Actione & Passione, & eorum principis: Tertius super omni genere, quia in omni genere est aliquod primum, quod est mensura creatorum, Vide Doctorem in hunc tex. & in Prædicam. q. 29. & Quodlib. 13. & Antonium Andr. hic q. 16.

Tunc relationes primi modi fundantur præcisè super rem de genere Quantitatis, & in genere Substantiæ non fundatur præcisè aliquis modus; & relationes secundi modi fundantur in rebus de genere Actionis & Passionis, & super principia agendi & patiendi, quæ possunt esse in multis

generibus. Relationes tertij modi fundantur in omni re cuiuscunque generis; & etiam super ideam in mente diuina: quia est mensura & perfectio ideati, & aliquando possunt fundari super res diuerforum generum, quia qualibet res intelligibilis, & cognitio est in genere actionis, & habitus cognitiuus in genere qualitatis. Sed videndum est, qualiter mensuratur scientia & scibile, scientia practica nostra causatur à rebus, & ideo scibile mensurat scientiam. Sed artificialia causantur à scientia practica, & ibi scibile est mensurabile, & scientia mensura rei: vnde omnia naturalia se habent ad scientiam Dei, sicut artificialia ad nostram; ita quòd scientia Dei est mensura. Iam ergo patet, quòd iste modus distinguitur à secundo modo: sicut patet ex prædictis, non per mutua dependentiam: vel non mutua, sed per fundamenta alia & alia, vt patet.

Scientia practica causatur à scibili: ipsa causas artificialia.

Ad primum contrà, quòd sensus æquiuocum ad potentiam naturalem, quæ est in genere Qualitatis, & ad actum sentiendi: & sic est in genere Actionis. Tunc sensus primo modo est fundamentum secundi modi; sensus secundo modo est fundamentum illius tertij modi; & sic ad aliud argumentum. Et vltà, quòd scientia est in genere Qualitatis per se, non in relatione: quia *Diuerforum generum, & non subalternatim positum, &c.* Sed scientia quæ est habitus, est proximum fundamentum relationis, sicut quaternarius in genere Quantitatis, & duplicitas in genere relationis.

Sensus ad scibile: & res: istum modum relationis spectat.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio 13. de differentia tertij modi relatiuorum à secundo, t. c. 20. quæ breuis & clara est, sed instantias ex dictis prius tange, & alibi vbi suprâ, & quære Thomam, & alios hinc pro opinione, quam tangit, & impugnat, vide vbi-quæ Alexand. de Alexand. & Albert.

Non est autem intellectus ad hæc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum vtique erit; similiter autem & alicuius visus est visus, & non cuius est visus: quamuis hoc verum sit dicere, sed ad colorem, aut ad aliquid tale. Illo verò modo bis idem diceretur, quia est visus, cuius est visus. *Text. comm. 20.*

QVÆSTIO XIV.

Vtrum idem referatur ad duo per se?

Arist. hic c. 15. D. Thom. ibid. lect. 17. & in 1. p. q. 42. art. 4. ad 3. Capreol. in 3. dist. 8. q. vn. Anton. Trombet. hic q. 7. Anton. Andr. ibid. q. 17. Flandria q. 16. art. 9. Fonf. c. 15. q. 5. Suar. disp. 47. Met. sect. 18 § 5. Vide Scotum in prædicam. q. 29 & in 3. dist. 8. q. vn. & Licher. ibid.

Quòd sic idem continens ad multa contenta: similiter vna potentia actiua ad agere, & ad potentiam passiuam. Item, ad quicquid dependet genus, & species; ergo species refertur ad correlatiuum generis, & ad proprium, & ad vtique per se. Item, species per se refertur ad genus, secundum Porphyrium, & per se ad indiuidua. Species est, quod per se prædicatur de indiuiduis, hinc ponitur indiuidua, & diffinitur per ea, quia non ponitur

Sententiâ D. Thom.

2 Differentia trium modorum relationis.

1

ponitur ibi vt genus, nec vt subiectum; ergo tantum vt correlatiuum speciei; ergo, &c. Ad oppositum est Philosophus hęc in 5. text. c. 20. vbi habetur pro inuenientis, quod idem bis dicitur.

SCHOLIUM VNICVM.

RESOLVTIO; idem non referri per se primò ad duo, bene tamen per se non primò, sed non ad quæcumque diuersa, & explicat singula clarè, de quo fuso agit de Prædicam. q. 29. vide eum in hunc textum, & Anton. Andræam hic, q. 48. 17.

2

Dicendum, quod idem non potest referri ad diuersa, primò: potest tamen per se non primò: quia illud competit alicui primò, quod competit ei per speciem suam, illud per se, quod competit sibi per causam in se: vnde illa dicuntur relatiua primò, quæ sunt huiusmodi per propriam rationem specificam, sicut pater per se. Alia per se dicuntur relatiua, secundum aliquid intellectum in eis, sicut ratione generis sui: sicut medicina dicitur relatiua ratione scientiæ, quæ est genus eius, quæ intelligitur in ea. Probatio primi: quia si sic, tunc relatio illa, quæ est ratio referendi vnum ad duo extrema primò, esset duarum relationes essentialiter, quia ad duo non est primò eadem habitudo: sed relatio secundum se est habitudo. Tunc etiam idem haberet duas diffinitiones, quia per vtrumque correlatiuum æquè primò diffinitur; & tunc posset cognosci per vnam, & non cognosci per aliam. Item, tunc idem posset esse & non esse simul, accipio duo correlatiua, A & B; & C referatur ad vtrumque: si C referatur ad A & æquè primò ad B, cum A possit esse sine B, sequitur quod C relatiuum ad ambo, scilicet A, & B, esset & non esset si A esset destructo B. Item, possibile idem referri ad diuersa non primò: quia primò & per se ad proprium correlatiuum; & per se non primò ad correlatiuum sui generis, verbi gratia, multiplex, & submultiplex referuntur, duplum & dimidium referuntur; sed duplum per se & primò referitur ad dimidium, per se non primò, ad submultiplex, quod est correlatiuum sui generis; & non est, ita quod submultiplex quod est per se correlatiuum, & non primum dupli, potest esse non existente dimidio. Sed dimidium non potest esse non existente submultiplici, sed idem non potest referri ad quæcumque diuersa: quia si ad vnum primò, & ad aliud per se, tunc oportet primum esse tale, quod non possit esse sine per se correlatiuo, quamuis e conuerso per se, sine primo correlatiuo. Probatio: quia si posset esse sine per se

Idem referitur ad duo non primò.

Idem non potest referri ad quæcumque diuersa.

correlatiuo; sequitur quod vnum extremum sit & non sit simul, quia existente dimidio necessarium est esse duplum, cuius est per se & primò correlatiuum. Sed destructo submultiplici, quod est per se correlatiuum dupli, & non primum, destruitur duplum: Si ergo dimidium posset esse, non existente submultiplici, simul esset duplum ad esse dimidij; & destrueretur ad destructionem per se correlatiui. Item, esse per se correlatiui, tantum ponit esse generis, & non ponit aliquid posterius genere; ergo.

Ad primum argumentum de continente & contento. Dico quod non refertur ibi vnum ad diuersa primò, sed continens in communi ad contentum in communi, & continens quot species habet sub se, tot contentum. Et cum dicitur idem numerus potest continere multos numeros. Dico quod intelligendum est de per se extremo relationis, non de subiectis relationis. Non enim oportet, quod vna relatio sit in tot, sicut alia relatio, quia paternitas in vno subiecto, & filiationes in multis filiis; tot paternitates in vno qui est pater. Ad aliud, quod potentia actiua primò refertur ad potentiam passiuam, in quantum huiusmodi, per se in quantum potentia solùm refertur, & non primò ad agere, & relatiuum primum scilicet potentia passiuam, non potest esse sine per se correlatiuo non primò scilicet sine actu potentie actiue. Ad aliud, quod species primò refertur ad genus, & per se ad indiuidua: vnde genus est primum correlatiuum, & non potest esse sine indiuiduis, quæ sunt per se correlatiuum. Auctoritas in contrarium patet: quia intellectus si dicitur ad intelligentem, & ad intelligibile, idem dicitur bis æquè primò, quia respicit vtrumque æquè. Vel aliter, tunc omne accidens habet duo correlatiua scilicet subiectum & obiectum. Ad aliud, quod ad quod refertur genus, & species, verum est, sed non primò.

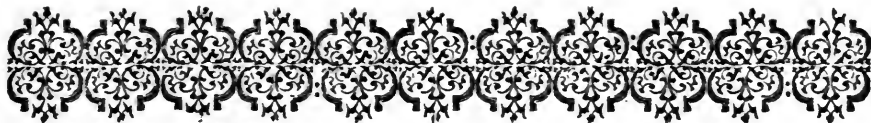
3

Vna relatio non est in tot subiectis sicut aliter.

Quomodo potentia actiua refertur ad agere, & ad passiuam potentiam simul? Species primò refertur ad genus.

ANNOTATIO MAVRITII.

Sequitur quæstio 14. & vltima huius quinti de Shabitudine vnius ad plura, & possibilitate eius, t. c. 20. quæ etiam satis clara & correctæ est, & sententia Doctoris determinata & notabilis, quam etiam habet in Prædicamentis, c. de Ad aliquid q. fin. Vide 13. q. Quodlibeti art. 2. singularissimè motiua aliorum ibi, & instantias hinc inde adducat lector,

LIBER SEXTVS.

Rhilosophus postquam multa libro superiori tractasset de variis nominibus, ut principio, causa, potentia, toto, termino, falso, &c. quorum notitia videbatur necessaria ad rem ipsam tractandam, hic incipit resolvere de obiecto huius scientiæ; & hac occasione, tractat de diuisione scientiæ ut sic, & comparatione scientiarum inter se, & circa hæc, Doctor quatuor quæstiones disputat.

Quare tres erunt Philosophiæ Theoriciæ, Mathematica, Physica, Theologia. *Text. comm. 2.*

QVÆSTIO I.

Vtrum diuisio scientiæ in Physicam, Mathematicam, & Diuinam sit sufficiens?

Aristot. *hic c. 1. & lib. 1. c. 6.* Boët. *De Trin. c. 2.* Damasc. *c. 1. Physiolog.* Auicenn. *1. Met. c. 6.* D. Thom. *hic le. 2.* Albert. *ibid. tract. 1. c. 2.* Anton. Andr. *q. 3.* Mirand. *lib. 1. 3. de Euerf. sing. certam. se. 6. & 7.* Fonf. *hic c. 1. q. 6. se. 2. & 3.* Hurrad. *disp. 1. Met. se. 6. sub se. 2.*

Arguitur quòd non: quia Logica neque est circa agibilia: neque factibilia; ergo est speculatiua: nec tamen est aliqua illarum; ergo, &c. Item, moralis nulla est istarum: est tamen Theoretica. Probatio: nam omnis habitus intellectus circa agibilia, est prudentia, quia sic diffinitur Prudentia 6. Ethicor. cap. 6. quòd est *recta ratio agibilium*: moralis autem scientia non est prudentia: quia tunc omnes habentes eam essent prudentes: & ita virtuosi moraliter; ergo moralis scientia non est recta ratio circa agibilia, neque factibilia: ut patet; ergo, &c. Item, ens æqualiter diuiditur in decem Genera ex 5. huius; *tex. com. 14.* ergo sicut vnum diuidens scilicet quantitas facit scientiam specialem, ut Mathematicam: ita quodlibet aliorum. Item, substantia incorporea habet proprietates, vel proprias passiones alias à passionibus entis & substantiæ: sicut & substantia corporea, & perfectiores passiones habet, quòd est ens perfectius; ergo si de substantia corporea est scientia specialis, ut Mathematica, vel naturalis, in qua considerantur propriæ passiones eius, ita videtur per locum à minori, quòd de substantia incorporea est alia scientia specialis præter Mathematicam, in qua non considerantur de ipsa, nisi propriæ passiones entis, vel substantiæ. Item, quòd non sunt tot, videtur, quia Metaphysicus habet considerare omnia secundum quiditates suas, etiam in speciali; ergo & omnes passiones omnium; ergo non est alia scientia. Probatio antecedentis per Aristotelem hic in litera, nulla scientia rationem facit de eo quòd quid est: sed vel ex sensu supponunt quòd quid est sui subiecti, vel aliunde accipiunt. Item, quòd non sit distinctio inter Mathematicam, & Metaphysicam, arguitur; quia videntur esse de eodem: quantitas enim in vtraque consideratur: sic etiam in naturali scientia consideratur, ut patet 2. Physicor. t. c. 16. & inde, ergo nec illa distinguitur ab alterutra istarum.

Scoti Oper. tom. IV.

SCHOLIUM I.

CITATIS Philosophi, & aliorum auctoritatibus, pro diuisione scientiæ in Physicam, Mathematicam, & Theologiam: adducit primam opinionem tenentem, tot esse scientias specie distinctas, quot sunt conclusiones diuersæ demonstrabiles, quam impugnat duplici, & clara ratione: hanc tamen ipse tenet 1. d. 3. q. 7. ad secundum in oppos. & q. 3. prol. q. 2. lateral. n. 5. & 3. d. 36. art. 2. §. Quantum ad istum, ubi se citat in hac quæst. ex quo patet, prius hoc opus scripsisse, quam Theologiam. Vnde eum de conditionibus obiecti, 1. d. 3. q. 3.

In contrarium est Aristoteles in litera, *tex. com. 2.* Item, in libello de Intelligentia Aristot. Item Auicenna 1. Metaphysicæ suæ. Item, Ptolomæus in primo Almagesti. Item, Boëtius in libello suo de Trinitate. Et patet quòd apud philosophantes est famosissima diuisio.

Hic primo videndum vnde sumatur distinctio scientiarum. Circa hoc sunt duæ opiniones. Prima talis: scientia est habitus cognitiuus conclusionis demonstrationis, sicut patet ex diffinitione scire, 1. Poster. *tex. com. 5.* ergo quot sunt conclusiones demonstrabiles, tot sunt scientiæ. Consequentia probatur: nam habitus distinguitur per obiecta, & ita scientiæ per scibilia: illa sunt conclusiones demonstrabiles. Item, habitus innotescunt per actus, respectu diuersarum conclusionum sunt diuersi actus sciendi specie; ergo & habitus diuersi. Minor probatur: tum, quia illi actus sciendi sunt diuersi, non tantum numero, quia sic distinguuntur actus sciendi circa eandem conclusionem frequenter elicit: differentia maior differentia numerali videtur esse differentia specifica. Tum, quia aliquid per causam cognoscere, est aliquid scire, ex diffinitione scire, 1. Poster. ergo cum alia demonstratio sit per quam huiusmodi conclusio cognoscitur, & alia per quam illa, videtur quòd aliud sit hoc scire ab illo, etiam specie: magis enim differunt illæ demonstrationes, quam numero tantum: quia sunt ex diuersis principiis omnino. Et ista opinio ponit quodlibet complexum habere habitum proprium: si principium est, habet intellectum: si conclusio est, habet propriam scientiam.

Contra istam opinionem arguitur: quia secundum ipsam Geometria, vel quæcunque alia scientia, non est vna, nisi vnitatem aggregationis ex multis habitibus, quòd videtur contra intentionem Aristotelis ex multis locis in primo Posteriorum, & secundo.

Né, sic posset Metaphysica, & naturalis scientia

Tot esse scientias quot conclusiones demonstrabiles.

dici vna: quia aggregatione: inconueniens est autem quòd tantam vnitatem habeant inter se scientiæ, quæ ponuntur simpliciter diuersæ, quantam habet vna istarum inter se.

SCHOLIUM II.

SENTENTIA Thomistarum, & videtur D. Tho. 1. 2. q. 54. art. 4. scientiam esse habitum omnino simplicem, & indivisibilem, ita ut non obstante diuersitate specifica obiectorum, & actuum, ipsa maneat semper eiusdem speciei: quam primò explicat Doctor, sed fusè eam refutat, & urgentissimis rationibus, de quo videtur potest Suar. in Metaphys. dispur. 44. sectio. 11. & Antonius Andreas hic quest. 3.

Dicunt alij, quòd scientia vna est secundum speciem specialissimam, quæ est circa subiectum vnum, ad quod plura attribuntur, quæ cum hoc habet vnã rationem formalem considerandi omnia, quæ considerat: & talis in vna anima est vna numero ex multis actibus intelligendi generata: & ita vna est: sicut in vno appetitu est vna temperantia: licet ex multis actibus generata, & in vna superficie vna albedo intensa; licet esset successiue ab eodem, vel diuersis generantibus vnica transmutatione, vel diuersis transmutationibus induta. Quia tamen non est omnino simile, distinguunt, quòd quædam formæ recipientes magis & minus secundum gradum perfectionis, & completionis suæ inducuntur vnica transmutatione, vt albedo, vel pluribus actibus conformibus, vt temperantia: quædam autem pluribus difformibus, vt scientiæ, in quarum generatione ponunt talem processum, quia secundum rectum ordinem acquirendi eas, ex actu cognoscendi principium primum talis scientiæ, habet ipsa primò generari, & tunc habetur totum esse illius habitus scientifici, licet in gradu infimo: & tunc iste habitus dicitur esse intellectus illius principij. Deinde cognoscendo alia principia, idem habitus, qui dicitur esse intellectus illius principij, augetur, & dicitur intellectus plurium principiorum istorum cognitorum: & vltra, ex principiis deducendo conclusiones, amplius augetur: & dicitur esse scientia istarum conclusionum, semper tamen manens idem habitus, non habens differentiam, nisi rationis tantum: sicut alia formæ, quæ recipiunt intensiorem, in quocumque gradu, si stant in illo, non habent compositionem aliquam: quia in illo non habent differentiam aliquam, vltra gradus inferiores, quos virtualiter continent, nisi rationis tantum: & differentia rationis non sufficit ad compositionem.

Nec obstat, quòd hi actus, ex quibus generatur & augetur habitus, videntur quasi differre specie, sicut intellectiones diuersorum principiorum, vel diuersarum conclusionum, vel quasi genere, sicut intellectiones principij, & intellectio conclusionis: differunt enim actus, sicut differunt obiecta cognita, sed habitus vnus ex omnibus est generatus, & ad similes actus inclinans. Hoc confirmatur, quia principium perfectius cognoscitur, quando ex illo conclusio deducitur; non autem esset ita, nisi habitus principij intenderetur; ergo alius non generatur, sed præexistens augetur. Dicunt etiam, quòd talis habitus non tantum intenditur ex cognitione diuersorum principiorum, vel conclusionum, sed etiam ex fre-

quenti consideratione eiusdem, vt sic vnum principium magis cognoscatur illo habitu, quam aliud: & vna conclusio quam alia, quia frequentius considerata, semper autem secundum istos cognitio prior est principium, & dispositio cognoscendi posterius, siue in principiis inter se, siue respectu conclusionum.

Contra illam opinionem multipliciter arguitur. Primò sic: actus naturaliter est generatur habitus, secundum istos, per hoc quòd naturaliter suam similitudinem relinquit in passo: differentium autem specie secundum proprias rationes agentium sunt diuersæ similitudines reales; ergo quanta est differentia actuum, tanta & habituum. Confirmatur: quare enim actus differentes morales, vt temperantiæ & iustitiæ generant diuersos habitus specie, nisi quia secundum proprias rationes specificas, naturales similitudines imprimunt potentia, consimiliter differentes, sicut & ipsi: ergo vbi est causa eadem, est idem effectus. Vnde videtur sine ratione dictum, quòd quidam habitus tantum generantur ex actibus vniformibus, quidam ex difformibus. Poterit enim aliquis ponere, quòd non est nisi vna virtus moralis, quæ generatur ex quocumque actu, & deinde augetur, non tantum per actus similes, sed etiam per difformes: sicut hic ponitur de habitu scientiæ. Nec poterit plus improbari, vt videtur illud de vnico habitu morali, quam istud de habitu scientifico.

Item, secundò sic: Aristoteles 6. Ethicor. distinguit intellectum à scientia, sicut habitum alium specie, licet eiusdem generis propinquioris, quam sit alterum eorum cum opinione & prudentia: nunc autem videntur essentialius disparata, quæ sub eodem genere propinquiori continentur, sicut album & nigrum, quam album, & dulce; ergo impossibilius videtur quòd idem habitus sit, intellectus & scientia, quam sit intellectus & opinio. Confirmatur illa ratio: verum in quantum euidens, natum est causare habitum sui in intellectu cognituum. Similiter autem est alia ratio euidentiæ in principio, & conclusione, quia in principio propter se ex terminis, in conclusione propter aliud per discursum; ergo, &c. Item, cum intellectu principiorum aliquorum, & scientia aliquarum conclusionum in Geometria, stat ignorantia alicuius conclusionis eiusdem scientiæ: non tantum ignorantia negationis, sed etiam dispositionis per falsigraphum generata: impossibile est autem respectu eiusdem complexi, simul in eodem intellectu, stare habitus oppositos; ergo respectu conclusionis ignoratæ non habetur habitus, qui sit scientia eius.

Confirmatur: quia quando conclusio ignorata addiscitur: habitus oppositus ignorantia præcedenti inducitur; ergo, &c. Item sic confirmatur: quia videtur contradictio, quòd ille habitus habeatur, qui idem numero est respectu talis obiecti, vt A, & tamen ex illo habitu pullus actus haberi posset circa A, nec etiam quanturacumque imperfectus: patet autem quòd circa conclusionem prædictam ignoratam, intellectus sic ignorans, ex toto habitu scientiæ quem habet; nullum potest habere actum sciendi, imò nec debilissimè opinandi: cum firmiter teneat oppositum; ergo totus habitus quem habet, nullo modo erit idem numero, manens habitus illius conclusionis.

Item, quartò arguitur sic: ex habitu intenso potest

Qualitas, alia vna, alia pluribus, perfectè causatur mutationibus.

Explicatur extensio scientiæ secundum suas mutationes.

Tunc est differentia habituum, & actuum.

Si scientia est habitus simplex idem est de habitu morali.

Alius habitus principij, alius conclusionis.

Habitus oppositi respectu eiusdem, non stans simul.

*Si habitus
offet simplex,
eo inteso,
posset quis
qualibet il-
lius scientia
perfectius sci-
re: quod est
contra expo-
sitionem.*

potest aliquis perfectiùs agere circa quodcunque obiectum, cuius est, quàm ex remisso; ergo si addiscendo nouas conclusiones, intenditur habitus prior, poterit habens ipsum perfectiùs speculari quodlibet, respectu cuius ponitur esse habitus cuius est, quàm priùs: & posse est necessarium, quantum est ex parte habitus: sed consequens est falsum: possibile est enim dum est in addiscendo conclusiones nouas, quòd obliuiscatur alicuius prius sciti: aut minùs perfectè sciat, quàm ante illas conclusiones nouas sciuit: quando istam priùs scitam, frequentius considerauit: hoc patet per experimentum: qui enim addiscit secundum librum Geometriæ, dum ibi occupatur, negligit considerare conclusiones primi, saltem aliquas, quibus non utitur. Nunquid cum didicerit secundum perfectiùs, poterit speculari quamlibet conclusionem primi, quàm priùs, quando secundo ignorato, frequenter conclusiones primi speculari?

Confirmatur ista ratio, quia ista positio ponit duplicem modum augendi habitum, per actus similes, & per difformes. Per similes ponit quòd illud perfectiùs scietur, cuius videt illi actus, quàm aliud circa quod non eliciuntur tot actus similes; ergo habitus respiciens frequenter hoc speculari, augetur sine augmento habitus respicientis illud rarè speculari, quod est impossibile, si idem esset.

6
*Gradus im-
perfectior non
posset esse
causa gradus
perfectioris.*

Item quæritur sic: gradus imperfectior in habitu, sine habitus secundum istum gradum, non potest esse causa gradus perfectioris: tunc enim effectus excederet causam in perfectione: cognitio autem principij videtur causa cognitionis conclusionis: cum arguat Aristot. 1. Poster. text. comm. 5. *Propter quod unumquodque*, &c. Sed propter principia cognoscimus conclusiones; ergo, &c. Maior autem non videtur vera, nisi in causis efficientibus; ergo non est infimus gradus in habitu recto ordine generatus, ille secundum quem respicit primum principium: esset autem, si esset vnus habitus principij & conclusionis secundum quòd isti ponunt. Si dicatur, quòd gradus respiciens primum principium, est simpliciter perfectior gradu respiciente aliquod posterius præcisè sumpro: non ramen illo posteriore gradu, secundum quod includit priorem: est autem causa primo modo tantum. Contra: hoc est dictum istorum, quòd quilibet gradus est simplex, non habens præcedentes in se distinctos, nisi ratione tantum; ergo ille gradus correspondens vltimæ conclusioni, secundum propriam rationem illius gradus, non includit omnes præcedentes: sicut diceret de vltimo gradu alterationis: ille autem vltimus gradus secundum propriam rationem sui principij, videtur effectus secundum propriam eius rationem, & in primo includi, & non econuerso.

*Gradus ha-
bitus non
sunt inter se
ordinati.*

Item, in quacunque qualitate sunt gradus differentes, secundum magis & minùs, illi habent ordinem essentialem, quod A includit B, virtualiter: & C, A, & sic vsque ad supremum, hoc patet in albedine. Probatür sic etiam: quia si non sunt ordinati, nihil vnus est ex illis. Sed in isto habitu scientiæ, non est dare tales gradus ordinatos respectu diuersorum scibilium; ergo quæ respiciunt diuersa scibilia, non sunt gradus eiusdem habitus, sed magis habitus differentes. Probatio minoris, multæ conclusiones Geometricæ sunt: quarum vtralibet potest indifferenter sciri ante aliam; ergo ille gradus qui re-

Soti Oper. tom. IV.

spicit vnam illarum, non habet ordinem per se, ad illum qui respicit aliam. Respondeo, quòd gradus in habitu habent ordinem, licet non sit ordo obiectorum. Contra: omnis gradus habitus respicit quodlibet contentum sub primo subiecto illius habitus, licet per actum remissiorem, vel intensiorem; hic quicunque gradus præcisè non respicit quodcunque obiectum, secundum quemcunque actum.

7

Illud potest esse argumentum ad principale. Si dicatur, quòd gradus infimus non respicit quodlibet sub primo obiecto, sed tantum illud circa quod potest esse imperfectissima operatio. Exemplum de minimo calore respectu stupæ. Contra: saltem quantumcunque detur infimum scibile, in illud potest omnis gradus superior, sed non econuerso. Idem etiam argumentum probat multas esse prudentias: quia contingit habere rationem rectam circa materiam temperantiz, non habendo circa materiam fortitudinis: & econuerso, deducendo hoc ex principiis primis, & non illud. Confirmatur, quia actus generatiui prudentiæ, huius & illius, videtur differre, quantum actus generatiui diuersarum artium, vel magis, propter concordiam prudentiæ cum appetitu. Ad istas rationes, licet possent dari aliquæ euasiones, distinguendo de habitu, vt est in tali, & tali gradu, & vt est in tali gradu non est habitus talis obiecti: sed vt in tali, quas euasiones perferutari causa breuitatis omitto, non videtur tamen quomodo ad eas saltem earum aliquas, possit rationabiliter responderi, nam oporteret respondentem negare propositiones vniuersales de habitibus sumptas, quæ in omnibus aliis habitibus sunt concessæ, & tales negando non inferendo instantiam, nisi in proposito, videtur esse irrationabiliter proteruire ex 8. Topicor. Aliter enim viderentur posse negari tales vniuersales in aliis habitibus, & deficerent propositiones quibus distinctio quorumcunque habituum probaretur, sicut patet in confirmatione primæ rationis supra; nisi dicas, hic placet eas negare, ibi non. Quod adducitur pro confirmatione huius opinionis, quòd principium magis cognoscitur quando conclusio ex ipso deducitur: hoc si verum est, non concludit quòd non sit alius habitus conclusionis: nam licet sit alius habitus, ramen principium intenditur propter speculationem principij in se: quæ tunc est intensior communiter, quando conclusio ex illo deducitur: quàm quando in se consideratur sine ordine ad quodcunque aliud. Quod autem in principio dicitur, quòd vna scientia est vnius generis subiecti secundum vnã rationem considerandi, & accipitur ex Posterioribus, quomodo sit intelligendum, iam patebit.

*Plures esse
prudentias
sequitur ad
responsum.*

*An princi-
pium magis
cognoscatur
quando con-
clusio ex eo
deducitur, &
quomodo?*

Tex. c. 43.

SCHOLIUM III.

SENTENTIA Doctõris tot esse scientias formales specie distinctas, quas conclusiones sic distincte, quam tenet locus Schol. primo citatus, & efficacissimè probatur rationibus adductis à num. 4. Explicat nihilominus optime, quomodo scientia dici potest vna genere, quatenus virtute cõiuncta multa vera complexa, quæ includuntur in eius obiecto: hoc enim includit essentialiter predicatum in principiis primis, & virtualiter ea, quæ conueniunt ei per se secundo modo, & sic eo quidammodo, &

incomplexè cognito, cognoscuntur principia, & conclusiones de eo; & ideo habitus cognitiuus eius virtualiter continet multos habitus specie distinctos, vide Doct. locis citatis Schol. 1. & Anton. Andream hic q. 3.

8

Inter dictas ergo opiniones quodammodò mediando, potest dici, quòd cùm habitus intellectus sit qualitas quædam generata & firmata ex frequenti consideratione, vel vnica perfecta, quandoque etiam ad consimilem inclinans intellectum respectu complexi speculandi, duplex potest poni habitus. Vnus proprius, qui formaliter inclinatur ad speculationem eius, tanquam naturalis similitudo ex eius consideratione derelicta. Alius communis, qui virtualiter inclinatur ad speculationem eius, inclinando formaliter ad speculationem alterius, in quo tale complexum virtualiter continetur. Primo modo potest concedi prima opinio, quot scibilia, tot scientiæ, secundum quòd rationes contra secundam opinionem adductæ ostendunt. Secundo modo potest esse vnus habitus respectu multorum complexorum. Cùm enim conclusiones sint in principiis virtualiter, & principia virtualiter in subiecto, nam subiectum virtualiter includit prædicatum in principiis primis, & hoc essentialiter si sint per se primo modo, vel virtualiter si sint per se secundo modo, sequitur quòd in subiecto incomplexo quiditativè cognito, virtualiter continentur principia & conclusiones de tali subiecto, ac sic tota notitia, quæ de ipso subiecto nata est haberi; & etiam vterius quæ nata est haberi de aliis per rationem eius, siue sint inferiora contenta sub ipso; siue sint alia attributa ad ipsum, tanquam ad primum; ergo habitus inclinans formaliter ad speculandum tale subiectum secundum rationem quiditativam, inclinatur virtualiter ad omnia complexa prædicta; sed primò ad cognoscenda de ipso subiecto: per se autem, sed non primò, ad cognoscenda de illis aliis per rationem eius; & ita respectu omnium istorum est vnus habitus virtualis.

Prima ergo distinctio scientiarum secundum conclusiones scitas, potest esse secundum species specialissimas, sed ista quæ est secundum subiectum, virtualiter continens, potest poni distinctio secundum genera proxima: sic intelligendo quòd in vna notitia subiecti omnes scientiæ primo modo dictæ virtualiter contentæ sunt vnus generis tantum, sed notitia continens est vna specie, sicut & subiectum cuius est: hoc modo potest intelligi illud: vnus generis scilicet subiecti, est vna scientia; vel vna specie, & tunc est scientia virtualiter non formaliter, quia est incomplexa notitia & incomplexi: vel si scientia accipitur formaliter: tunc non debet intelligi vna specie specialissima, sed genere propinquo. Ultra scientiam secundo modo dictam, est minor vnitas scientiæ, quæ est respectu multorum verorum complexorum, ad quæ non inclinatur virtualiter vnus habitus subiecti, nec primò, nec per se, vt in secundo modo, sed tantum in potentia, & in vniuersali: sicut habitus inclinans formaliter ad considerandum aliquod subiectum commune, inclinatur ad considerandum propria inferiorum de ipsis, tantum in vniuersali: quæ videlicet scientia sunt per proprias rationes inferiorem, non per naturam communis, & ista vnitas minima potest dici vnitas generis remoti, intelligendo simili modo, vt expositum est in secundo modo de scientia virtualiter, quæ

est vna specie, sed scientiæ omnes formaliter, in illa virtualiter contentæ sunt tantum vna genere remoto.

Secundò videndum est, quomodo accipienda sit scientia speculatiua, quæ hîc diuiditur. Vbi sciendum, quòd intelligendum est hoc primò de scientia speculatiua reali scilicet quæ consideratur intentiones primas abstractas à singularibus reallibus, & dictas de illis in *quid*, per quod excluditur Logica, quæ est de secundis intentionibus, quæ de nulla re primæ intentionis prædicantur in *quid*. Secundò intelligendum est de speculatiua scientia strictè sumpta: quæ scilicet ex natura sui & subiecti, ordinatur tanquam ad finem ad *scire* tantum: non autem ad *scire* directiuum in aliqua operatione, quæ non est essentialiter speculatio, per quod excluditur moralis, quæ largè est speculatiua, vt dicitur respondendo ad secundum argumentum. Tertio intelligendum est de speculatiua possibili acquiri ab homine ex naturali lumine intellectus scilicet ex principiis cognitis via sensus, quia cognitio nostra oritur à sensu, 1. Posterior. text. comm. 1. per quod excluditur speculatiua cognitio de substantiis separatis, quantum ad propria ipsarum, vt dicitur respondendo ad quartum argumentum.

Speculatiua, realis & rationis.

Quid habitus intellectus? Habitibus intellectus duplex.

Obiectum scientiæ canines principia & conclusiones de eo.

SCHOLIUM IV.

PVLCHERRIME explicat sufficientiam diuisionis scientiæ realis speculatiuæ, pro nunc nobis possibilis, in Physicam, Mathematicam, & diuinam seu Metaphysicam, ex triplici obiecto; ens enim secundum se consideratum habet passiones scibiles, & sic de eo est Metaphysica: sub ipso occurrunt decem Genera, de quibus actum est libro præced. q. 5, & de nullo horum secundum se considerato, via sensus dantur alia passiones demonstrabiles, præter communes, & transcendentes, neque aliquod genus accidentis diuidendo, inuenitur subiectum primum alterius scientiæ, quia quodlibet accidens mediato, vel immediato virtualiter continetur in specie aliqua substantia; & sic esto habeat aliquas passiones proprias demonstrabiles, non erit subiectum primum scientiæ. Vt ergo inueniatur subiectum aliarum scientiarum, substantia diuidenda est; & quoad spirituales pro nunc, nulle propriae passiones eius sunt nota nobis; & ideo de ea non habemus scientiam; erant ergo alia scientia de corporea: huic inest primò quantitas continua, & discreta, & hac mediante relationes super eam fundate, & qualitates quarta speciei; & sub hac consideratione, habet passiones demonstrabiles, & consequenter est obiectum scientiæ distincta à Metaphysica, nempe Mathematicas. Vterius eadem considerata, vt habens formam & principium determinata operationis, motus, & quietis, habet multas passiones, & via sensus cognoscibiles; & sic datur de ea scientia, alia speculatiua, nempe Physica; nec est alia scientia speculatiua, quæ sub his non contineatur. Alibi dicitur accidens esse subiectum Mathematicas, sed explicari potest de secundario. Pone alias duas diuisiones scientiæ, sed quia parui momenti, reijcitur, explicans quomodo Metaphysica appropriatè versatur circa intelligibilia, Mathematica circa imaginabilia, Physica circa sensibilia.

His visis ad quæstionem dicendum est, quòd scientia speculatiua cum triplici determinatione prædicta, sumpta sufficienter ab Aristot. diuiditur, & hoc

10
Scientia diuisio sufficientis.

Scientia vna genere.

& hoc primatâ diuisione : quæ scilicet est in immediatè contenta sub diuiso:quod ostenditur sic: quia talis diuiso non potest esse in scientias habentes vnitatem primo modo, quia istæ sunt species specialissimæ & remotissimæ à diuiso; ergo oportet quòd sit in habentes vnitatem secundo modo, vel tercio: sed istarum vnitatum vtraque correspondet vnitati subiecti virtualiter contentis totam scientiam, vt dictum est priùs; ergo secundum distinctionem talium subiectorum, concluditur talis diuiso scientiarum: sed talia subiecta prima speculabilia, propriè realia, de quibus possunt aliqua sciri viâ sensus, sunt tantum tria; ergo tantum tres scientiæ speculatiuæ propriæ & reales, & naturaliter scibiles. Minor ostenditur sic, ab omnibus speculabilibus realibus potest vnũ commune scilicet ens abstrahi, de cuius communitate alibi dictum est: hoc commune habet proprias passiones secundum Philosophum 4. Metaph. cuiusmodi sunt omnia transcendentia denominatiua, vt bonum, vnum, verum, actus & potentia, &c. ergo de ente est aliqua scientia possibilis quantum ad tales passiones, & est necessaria, quia cognitio nostra procedit à communibus ad propria, ex 1. Physicor. text. com. 3. & inde, ens autem est obiectum reale: quod patet, quia de rebus dicitur in quid, & est obiectum propriè speculabile: quia citra ens in quantum ens, non est nata esse speculatio directiua in alia operatione à speculatione, & passiones eius ex principiis cognoscibilibus viâ sensus de ipso ostendi possunt; ergo habemus vnum subiectum primum, quod habet omnes conditiones prædictas; & sic patet vna pars minoris.

Vtteriùs, quia habitus propriorum in vniuersali, non est respectu propriorum in inferioribus sub illo vniuersali, nisi in potentia tantum, & secundum quid, ad hoc, quòd intellectus circa alia speculatiua perficiatur, oportet inferiùs descendere, quærendo subiecta specialia: sub ente autem, prima diuidentia occurrunt decem generalissima, de quibus ex principiis notis viâ sensus, non sunt aliæ passiones demonstrabiles, nisi transcendentes; ergo nullum illorum est subiectum alterius scientiæ à Metaphysica, cuius tamen nullum istorum est subiectum primum, sicut nec homo, licet immediatius insit substantiæ, quàm homini passio, quæ primò inest enti: quòd si oportet vterius diuidere ad inueniendum subiectum alicuius scientiæ, non oportet procedere diuidendo aliquid genus accidentis: nam quodlibet istorum, & quælibet species cuiuslibet eorum, in aliqua specie substantiæ, virtualiter continetur, mediatè, vel immediatè; & ita quodcunq; istorum poneretur pro subiecto, licet fortè haberet aliquam passionem de se scibilem, non esset tamen primum subiectum; ergo nec penes aliquod illorum accipietur distinctio prima scientiarum; ergo oportet diuidere præcisè substantiam, vt subiectum habeatur primum scientiæ alterius à Metaphysica diuisa, aut substantia ponitur alterum membrum scilicet incorporea ad Metaphysicum pertinere, & hoc propter hanc rationem: quia eiusdem est considerare genus aliquod, & primum contentum sub illo: substantia incorporea prior est sub substantia.

Sed hæc ratio videtur deficere. Tum, quia scientia de diuiso, æqualiter videtur se habere ad vtrũque diuidens; ergo si est de vno sub propria ratione, & de altero. Tum, quia falsum supponitur, quòd Metaphysica est de substantia primò,

quod non est verum, sed tantummodò in quantum ens: & sic accidit considerationi eius, quòd perfectius participet rationem substantiæ. Ideò est alia ratio, quare substantia separata ad Metaphysicum pertinet, secundum quòd Aristoteles ponit in litera ipsam pertinere: quia videlicet etsi habeat proprias passiones sibi primò inhærentes, non tamen nobis scibiles viâ sensus: sed sic sunt solæ passiones entis de ipsa notæ; vnde verum est quòd ipsa est subiectum secundæ scientiæ speculatiuæ possibilis intellectui cognoscenti ipsam, sub propria ratione, sed non nobis. Restat ergo substantia corporea, cui absolutè consideratæ inest primò quantitas continua, & secundum aliquos discretæ, & mediante quantitate, omnia quæ quantitatem consequuntur, vt relationes fundatæ super quantitatem, & qualitates quartæ speciei. Et istæ passiones sunt de ipsa cognoscibiles ex principiis notis viâ sensus; ergo ipsa potest esse, & est scientiæ speculatiuæ subiectum scibibile nobis, alterius à Metaphysica: & hæc vocatur Mathematica, quæ licet dicatur de quanto, vel quantitate, quia non multum Mathematica comparat quantitatem ad substantiam corpoream, tamen subiectum primum virtute continens omnia, est substantia corporea. Vtteriùs eadem substantia corporea non contracta ad inferiùs, sed alio modo considerata scilicet in quantum habens formam, quæ est principium determinatæ operationis, & motus & quietis, habet multas passiones sic sibi inhærentes, & scibiles per viam sensus; ergo quoad illas erit alia speculatiua, quæ dicitur Physica siue naturalis. Præter istas non potest inueniri alia scientia speculatiua, quæ non sub aliqua istarum contineatur, puta si sit de aliqua substantia inferiori, vel in aliqua istarum includatur: puta si sit de aliquo accidente: ergo sunt tantum istæ tres primò diuidentes speculatiuam scientiam penes tria subiecta, habentia conditiones supetiùs expressas.

Intelligendum est ergo ex dictis, quòd si scientia diuidatur penes obiectum, qualis est prima diuiso eius, vt dictum est, quia differentiæ specificæ sunt ignotæ, quòd sic poterit diuiso procedere: Scientia alia est de conceptu communissimo, per se passiones habente scilicet de ente; & alia de conceptu minùs communi, primò passiones habente; & per primò, excluditur omne accidens, intelligendo sic, quòd primò habens passiones, non sit passio alterius. Vtteriùs, secundum membrum subdividitur in scientiam de substantia incorporea, quæ non est nobis possibilis pro nunc, & in scientiam de substantia corporea.

Tertia diuisione secundum membrum subdividitur in scientiam de substantia corporea, in quantum sic, & sic consideratur. Non ergo quodlibet membrum prædictæ diuisionis æquè vnum, sed Metaphysica, in qua primo stat diuiso, est vna vnitatis generis proximi, non habens sub se, nisi species specialissimas; vnde est vna secundo modo. Mathematica, siue Physica in qua, in tertio gradu stat diuiso, est vna tantum vnitatis generis remoti, & tertio modo, quarum vtraque in plures descendit, habentes vnitatem secundo modo.

Contrà: vnitatis habitus est ab obiecto; ergo à magis vno maior vnitatis; minùs commune est magis vnum. Respondens, etsi communius sit minùs vnũ in re, & magis diuersificatum, quàm minùs commune, tamen est æquè vnũ intelligibile: quia

Tria subiecta scientiarum.

Obiectum Metaphysica, ens: quomodo? l. 4. q. 1. Text. 5. Ens, obiectum scientia proprias habens omnia requisita.

Ens immediatè diuidi in decem genera, sup. l. 5. q. 5. de his tantum est Metaphysica, & nulla alia. Diuiso scientiarum non sumitur penes alicuius generis accidentia diuisionem.

Substantia separata a species ad

Metaphysicum? Sole passiones ens possunt à rebus cognosci de substantiis.

Substantia corporea quomodo obiectum Mathematica?

Quomodo substantia corporea, est subiectum Physica?

12 Tres tantum esse scientias, quia tria tantum obiecta.

Metaphysica vna genere proximo, Physica, vna genere remotio.

ita vnico & simplici actu intelligendi, intelligitur animal, sicut homo; & ita proprius habitus vtriusque est quæ vnus in se, sed habitus diuersi in isto vno contenti virtualiter, non habebunt æqualem vnitatem, nisi in isto vno æqualiter includantur: nam habent vnitatem ex hoc, quod includuntur: non autem æqualiter includit corpus Physicum omnes conclusiones scientiæ naturalis, & ens omnes conclusiones Metaphysicæ, quia ens includit istas secundo modo, corpus Physicum istas non nisi tertio modo.

Aliter ens includit conclusiones Metaphysicæ, & corpus Physicum Physicæ.

13

Metaphysica abstracta à materia, Mathematica à materia mobili, Physica à materia singulari, & quantitate.

Ex ista distinctione penes subiecta prima, patet causa illius distinctionis, quam Aristot. ponit in littera scilicet penes modos diffiniendi; idè enim Metaphysicus diffiniendo, omnino abstractit à materia, quia sicut ens quod primò considerat, ita & quodlibet inquantum sub eius considerationem cadit, non includit materiam secundum quod vult Auic. 1. Metaph. Mathematica verò, quia considerat substantiam corpoream sub tali conceptu, secundum quem includit principia propria quantitatis, & ita necessariò requirit materiam, licet non vt principium potentiale, siue mobile: idè Mathematicus sic diffinit per materiam, non inquantum principium motus. Physica verò condat substantiam corpoream, inquantum in conceptu quem de corpore habet includuntur principia motus & operationis; idè per materiam sic diffinit, non quòd motum ponat in diffinitione: quia ille est passio apud eum, sed materiam secundum considerationem contractam, secundum quam est principium motus.

Metaphysica circa intelligibilia, Mathematica circa imaginabilia, Physica circa sensibilia.

Assignantur & aliæ distinctiones istarum, quia Metaphysica est circa maximè intelligibilia, & Mathematica circa imaginabilia: Naturalis circa sensibilia, quod intelligitur secundum quandam appropriationem. Omnis enim scientia est circa intelligibilia, sed Metaphysicalia nec in vniuersali, nec in particulari, sunt propriè sensibilia, sicut nec entitas, nec vnitatis, nec ista entitas, vel vnitatis, licet ex sensibus cognoscantur. Mathematica in singularibus, & naturalia sunt imaginabilia, sed Mathematica non sunt sensibilia primò, licet per se. Naturalia primò, licet, non motus, nec quies.

Alia assignatur distinctio penes gradus certitudinis. Sed nec præcedens multum probat, nec ista, quia quælibet est ex principiis necessariis, & ad conclusiones necessarias.

SCHOLIUM V.

HABET exquisita doctrinalia in solutionibus argumentorum. Ad primum Logicam esse proprius speculatiuam, & aliquo modo practicam; ita habet q. 4. prol. num. 3. Ad secundum moralem scientiam esse practicam, vt habet q. 4. prol. num. 11. largè tamen dici speculatiuam, vt habet ibi. Vide eum 1. d. 38. Ad tertium optime explicat quomodo quantitas dicitur esse obiectum Mathematicæ, cum verè non sit: ibidem docet fusè, corpus mobile non esse subiectum Physicæ. Idem habet 2. Phys. tex. 18. & q. 6. Ad quartum ex dictis patet quare de aliis generibus non est scientia. Ad quintum ostensum est l. 1. q. 9. quòd Metaphysicus non agit de rationibus particularibus entis.

14 An Logica sit practica q. 4. prol. n. 3.

Ad primum argumentum de Logica, licet potest dici, quòd Logica est practica: quia non est tantum propter scire proprium, sed propter scire directiuum in aliquo actu: quia enim intellectus in

actu proprio discursiuo potest errare, indiget habitu directiuo, priusquam dirigat in aliis secundum Boetium super Porphyrium: idè Logica potest dici prima practica inuenta: extendendo nomen: quia tamen iste actus in quo dirigit, non est nisi speculatio, idè Logica propriè non est practica; non est enim finis eius veritas, confesse se habens appetitui recto, quæ veritas est finis practicæ ex 6. Ethic. cap. 1. Tunc dicendum est quòd non est speculatiua realis, quæ sola hinc diuiditur.

Ad secundum de Ethicæ, respondeo, omnis habitus cognitiuus circa obiectum operabile ex natura rei, & obiecti, est directiuus in operatione, licet non ex vso habentis: sed aliquis habitus est directiuus incompletè, & quasi à temeriori, sicut qui est circa magis vniuersalia, aliquis magis perfectè & de propinquo, sicut qui est circa magis particularia: actus enim sūt circa singularia: vnde experientia magis dirigit in operando, quàm ars sine experientia 1. Metaph. In proem. & sic habitus incompletè dirigens comparatiuè, & largè, potest dici speculatiuus: quia ex se non sufficit ad dirigendum sine particulari determinante & applicante, & sic posset moralis scientia dici speculatiua, sed non propriè & strictè, sicut hinc sumitur speculatiua. Item cum arguitur ex diffinitione prudentiæ. Respondeo, illa diffinitio debet intelligi de ratione agibilibus, id est, directiua circa agibilia perfectè & immediatè, & in particulari, sed scientia moralis est alio modo respectu agibilibus scilicet in vniuersali, & insufficientis ex se ad dirigendum circa ista. Contra: tunc Philosophus 6. Ethic. cap. 4. insufficienter enumerat habitus cognitiuos, quia moralis scientia sub nullo eorum, quos ibi ponit, videtur contineri. Respondeo, qui poneret, quòd habitus idem est, sed tantum differens secundum magis, & minùs, ille qui dirigit in vniuersali, & qui in particulari; posset dicere, quòd Philosophus ibi sub prudentia comprehendit scientiam moralem, tanquam imperfectum sub perfectò: idem tamen sunt in essentia, & conuenientiùs ibi posuit habitum perfectum, quàm imperfectum, quia perfectus est magis virtus intellectus, de qua virtute intelligibili, ibi intendit.

Moralis scientia, quomodo speculatiua, & practica? Scot. q. 4. prol. n. 11.

Quomodo prudentia differat à scientia moralis?

Alius qui ponit, quòd licet habitus sit practicus ex ratione formali obiecti, quòd est operabile, non tamen intellectus est practicus; nisi ad considerandum motus ex appetitu finis, & considerationem suam ordinans ad opus, sed cum hoc deberet: vt videtur innuere, quòd Philosophus ibi distinguit habitus intellectus speculatiui & practici, quia dicit Aristoteles mentis speculatiuæ & practicæ: mens sumitur pro intellectu, & tunc haberet dicere quòd scientia moralis, licet sit habitus practicus, est tamen intellectus speculatiui: & hoc expresse dicit sic opinans, quòd alius est habitus ille, qui est tantum practicus, & tamen est intellectus speculatiui, qui habitus respicit operabile in vniuersali: & alius ille, qui respicit operabile in particulari, & est intellectus practici. Secundum hanc opinionem videtur esse dicendum, quòd scientia moralis continetur sub scientia, quam Aristoteles ponit ibi, habitum intellectus speculatiui.

Ad tertium dicendum, quòd falsum assumit, quòd quantitas sit subiectum Mathematicè, quia dictum est in solutione quæstionis, quia tamen quantitas non ostenditur inesse substantiæ corporeæ: sed

Quantitas non est obiectum Mathematica.

Quare datur scientia specialis ratione quantitatis. Et non aliorum accidentium?

16

Corpus mobile non est obiectum in Physica.

sed quasi medium supponitur, & de substantia corporea non ostenditur aliquid in Mathematica, nisi per naturam quantitatis, tanquam primæ passionis, idè videtur esse quasi ratio propria subiecti illius scientiæ, & quasi ponitur subiectum; licet sit ibi passio, quia includitur in subiecto priori; vt ibi dictum est. Quare autem hoc modo de substantia corporea est scientia specialis per rationem quantitatis, vt primæ passionis eius, & non sic de aliis accidentibus? Ratio est: quia quantitatem consequuntur multa quæ per ipsam insunt subiecto eius: & per ipsam de illo sunt scibilia ex principiis notis via sensus: non sic per alia genera accidentium: tamen qualitas quantum ad tres primas species, aut saltem quantum ad tertiam speciem, quasi simili modo potest poni se habere in scientia naturali; nisi quòd in illa scientia quantitas aliquo modo consideratur, non absolute, sed vt contracta ex 2. Physicorum, t. c. 16. & inde.

Consideratur etiam forma substantialis determinata, quæ est principium determinationis quantitatis ex 2. de Anima, t. c. 41. *omni natura constans*, &c. & etiam qualitarum naturalium: ita quòd Mathematicus per rationem substantiæ corporeæ, siue in communi, siue in particulari, quasi nihil ostendit: sed omnia per rationem quantitatis, quæ est prima passio: naturalis autem per rationem substantiæ habentis formam determinatam substantialem, quæ est verè natura, siue in vniuersali, siue in particulari consideretur, tanquam per primum medium, si esset *propter quid* tradita, haberet ostendere determinatam quantitatem de tali substantia, & etiam qualitatem tertie speciei; & per istas duas passiones primas, quantum neutra alteram ostendit; licet habeant ordinem in inhærendo substantiæ corporeæ, ostenderentur omnes passiones posteriores de substantia naturali. Vnde valde inconuenienter videtur mobile poni formalis ratio subiecti in Physica, cum sit passio remota valde. Prius enim supponitur, quòd substantia sit quanta quantitate determinata, quam quòd sit mobilis, secundum quantitatem, quia quantitas in communi abstractit à motu. Prius etiam quòd sit qualis qualitate tertie speciei, quam ostendatur mobilis secundum qualitatem, quia in ista sola specie, est motus alterationis ex 7. Physicorum, t. c. 14. & inde. Prius etiam, quam ostendatur corpus esse mobile localiter, ostenditur habere vbi determinatum, quod præsupponit quantitatem determinatam: & similiter qualitatem, si accipiatur vbi determinatum, quantum ad differentiam certam positionis, quia talis determinatio sequitur qualitatem naturalem, vt grauitatem deorsum, leuitatem sursum, vel neutralitatem, per quam intelligitur qualitas celestis ignota, & proprium *Vbi cælorum*. Intellige ista prius ostendi esse quanta, qualia, & vbi cum actu, vel aptitudine: sic enim intelligendæ sunt conclusiones demonstrationum: non de actuali existentia.

Quòd si dicatur: substantia naturalis quædam est generabilis & corruptibilis, in quantum habet talem formam substantialem: & est quædam ingenerabilis, & incorruptibilis, quia habet talem; ita quòd ista mutatio non videtur præsupponere aliud ostensum de substantia. Respondeo: tamen ipsa est passio, & ostenditur per propriam rationem subiecti.

Similiter potest aliter dici, quòd Philosophi non concluderunt substantiam corruptibilem, nisi

esset alterabilis à propriis dispositionibus: & ita in fine alterationis, corruptibilis. Sic ergo posset dici, quòd generabile præsupponit ostendi, quòd sit alterabile. Sed hoc non est verum, nisi nobis, qui procedimus à posteriori in naturalibus, demonstrando; quia in re prius inest esse generabile; idè detur prima responsio. Sed si dicatur; idè scientia naturalis est de mobili, quia considerat passiones, quæ sunt extra essentiam substantiæ, & verè accidentia eius, secundum quæ subiectum est mobile, Metaphysica non sic, quia vnitas non est verè accidens entis: hoc nõ videtur valere, quia sic Mathematica esset de mobili. Similiter, hoc si aliquid concludit, non concludit mobile esse rationem subiecti, sed passio nem aliquam, sed nec hoc concludit, quia immobiliter se habet ad proprias passiones.

Contra: quomodo ergo saluabitur Aristoteles, qui videtur dicere in liceta, t. c. 2. quòd in ratione naturalium, cadit motus. Et Auic. 1. Metaphysic. quòd est de ente mobili: & multa dicta similia naturalium inueniuntur. Respondeo: mobile significat aptitudinem ad motum, quæ aptitudo, si intelligatur remota, inest substantiæ Physicæ, ex principiis propriis substantialibus: itaque per istam determinationem, non ponitur motus quomodocunque sumptus, propria ratio formalis subiecti Physicæ, sed tantum contrahitur corpus ad considerationem sui, quantum ad prima principia propria in quantum principiant motum, & sic excluditur consideratio corporis pertinet ad Mathematicam. Ad quartam rationem, patet ex prædictis in corpore quæstionis.

Ad quintam dictum est super primum Metaphysicæ q. 8. & ostensum est, quòd antecedens assumptum est falsum. Ad textum Aristotelis responsio, eius *quod quid est*, non est demonstratio: sicut nec in alia scientia, ita nec in Metaphysica: sed alia scientia, *quod quid est* sui subiecti supponunt ex sensu: si tantum confusam cognitionem illius quiditatis, requirunt: puta ad sciendum binarium esse parem, sufficit quælibet cognitio confusa de binario, accepta à sensu, cum qua etiam stat ignorantia, an binarius sit substantia, vel accidens, quantitas aut qualitas; aut aliunde accipiunt, idè à Metaphysico; si distinctam eius notitiam requirunt: puta non scietur quòd homo est animal perfectissimum, sine notitia subiecti: an sit substantia vel accidens, & sic procedendo. Et hoc, aliquo modo accipitur à Metaphysico, qui Metaphysicus de isto *quod quid est*, distincte cognoscendo, rationem facit: prout possibile est rationem fieri ad *quod quid est* inquirendo. Cum enim talis ratio sit via diuisiua ex 2. Posteriorum, quæ debet incipere à communissimis, quæ certum est inesse illi, cuius *quid* queritur: quatenus ista communissima à Metaphysico considerantur, eatenus Metaphysicus iuuat ad faciendum rationem de *quod quid est* subiectorum specialium: & etiam quatenus diuidens in processu suo dirigitur per quædam principia Metaphysicalia communia, vt de quolibet affirmatio, vel negatio.

Contra illud, Metaphysica non videtur necessaria quin quicumque alius artifex vtens Logica; cuius vsus est communis: etiam Metaphysicæ possit *quid* sui subiecti inquirere. Respondeo: in tali inquisitione nullus artifex est, quia ista inuestigatio præcedit omnem processum scientiæ, quæ est per demonstrationem: supposito *quod quid est* subiecti, sine confuso, siue distincto: sed in di-

Generabile supponit alterabile.

Obiectum Physica quomodo dicitur mobile.

Quomodo supponitur quod quid est subiecti scientiarum.

Quomodo Logicus inquirit quod quid est subiecti.

uidendo quod realitatis est, Metaphysici est, quod processus rationis, Logici est. Contrà: si procedatur per conceptus reales ad Metaphysicum non spectantes, vt per conceptum corporis, antequam diuidendo habeatur *quid* subiecti, nunquid talis est in procedendo Mathematicus, seu naturalis? Responſio, prædicatum dictum in *quid*, naturaliter notius est de subiecto quàm quæcumque passio, sed non nobis. Ideò si ordine naturalis notitiæ procederet diuidens, nihil faceret nisi abiiceret disconueniens, & acciperet conueniens. Sed qui sibi notitiam acquirit ex aliqua passione nota viâ sensus, vnum abiicit, aliud assumit, vel ex aliquibus propositionibus, sibi aliunde notis, & quatenus illis vtitur talis artifex est ad quem illæ spectant, licet imperfectè sit talis: omnis autem inuestigans *quid* per diuisionem, etiam si non per omnia intermedia procedat, Metaphysicis vti oportet.

Nullus est itaque particularis sciens præcisè, puta elementicus, siue lapidicus, seu planticus, nisi qui præcisè confusam notitiam subiecti accipit ex sensu: & isto supposito, passionem ostendit illi inesse, quas ex tali eius notitia potest de ea ostendere: & licet talis sit perfectus planticus, vel plantista, est tamen imperfectus sciens, quia etiam plantam imperfectè nouit: potest enim ignorare an sit substantia, etiam non considerare an sit ens, si nunquam conceptum entis ab illo abstraxit, & hoc intellige nisi in demonstrando vtatur aliquibus principiis communibus, pro quorum intellectu oporteret conceptus communes abstrahere.

Ex his patet, quòd cum alicuius cognoscibilis essentialior sit illa cognitio, quæ est in particulari, licet magis confusè, quàm quæ est eius in vniuersali, tantum potens applicari ad ipsum in particulari & distinctè, & de quocunque subiecto specialiter, prima cognitio habeatur in scientia propria de ipso, secunda autem in Metaphysica essentialiùs cognoscit quælibet scientia specialis *quid* proprii subiecti, quàm Metaphysicus. Metaphysicus etiam sine ista perfectus est, particularis sine illa nihil scit: tamen applicando Metaphysicam ad notitiam confusam, potest perfectior haberi de subiecto, quàm habet particularis in quantum talis: sic exposita videtur litera Aristotelis.

Hic nota ordinem intellectus nostri, intelligendo, quomodo confusum sensibile primò intelligit: & in illo imperfectè communissima. Deinde illa communissima percipit, & distincta notitia. Deinde particularia distinctè, ita quòd Metaphysica prima, quia est circa confusissima cognoscibilia, & imperfecta, & vltima, quantum ad distinctam notitiam, potest sequi alias confusas, sed non distinctas. Ad sextum quantitas est subiectum remorum respectu passionum Metaphysicarum, quæ sunt primò entis. Ens autem, absolute sumpta prima passio corporis, vt est subiectum in Mathematica: contracta autem est passio corporis, vt est subiectum Physicæ. Primò istorum modorum, non est cura, quid ad quam scientiam pertineat, quia sic lapis & albedo considerantur in Metaphysica, Secundo autem modo, & tertio, licet sit distinctio sufficiens propter absolutam rationem & contractam: tamen & si nulla esset, si possibile esset eandem passionem primò inesse diuersis subiectis primis: adhuc distinguerentur scientiæ, quia causaliter eorum distinctio est ex subiectis, non autem ex passionibus: illud tamen

suppositum non est possibile, quia passio diuersorum per se est alicuius primo communis.

SCHOLIUM VI.

EXPLICAT fusiùs quomodo scientia aliis duobus modis generalioribus posset dici vna unitate generis magis remoti, propter quandam conuenientiam scibilibus, & virtualiter eorundem continentiam in vno subiecto communi. Mauritius hic notat eorum rextum vsque ad finem fuisse à Doctore cancellatum, seu notatum per vacat. In eo non multum differt intentum eius ab his, quæ dicta sunt, sed fusiùs ista hic explicantur.

Vtterius est sciendum, quòd quando aliquod genus remorum diuiditur prima diuisione, non statim diuiditur in genera proxima speciebus specialissimis: sicut patet in omni Pradicamento. Quando ergo scientia, quæ est genus valde commune, vt patet aequaliter ex dictis, primò diuiditur, nec diuiditur in scientias primo modo dictas, quæ sunt specialissima; nec secundo modo, quæ sunt genera proxima specialissimis: nam fortè secundo modo tot sunt scientiæ, quot species specialissima habentes aliquas proprias passiones: nam de qualibet tali est aliquod proprium, vt prædicandum quod quid est eius de ipsa: & aliqua conclusio: vt ostendendo propriam passionem eius de ipsa. Restat ergo præter duos modos dictos adhuc alium inquirere, quo scientia sit in se aliquo modo vna: licet minus vna quàm modis prædictis: & ab istis distincta maiori distinctione quàm distinguantur inter se prædictæ: semper enim ascendendo occurrit communius in se minus vnum, & ab alio fortè magis distinctum. Sciendum ergo quòd ultra secundum gradum, viderentur posse duo gradus assignari. Primus quando subiectum continens multorum principiorum & conclusionum veritatem, est aliquid commune ad multa inferiora, de quibus passiones prima talis communis ostenduntur per notitiam illius communis: & quantum communius, tantò minus vnum. Et tunc habitus inclinans formaliter ad speculandum rate commune, virtualiter inclinaret, primò ad speculandum principia & conclusiones de ipso communi: per se autem non primò, ad speculandum eadem de inferioribus. Ita quòd omnes veritates sine de illo primo communi, siue eorundem predicatorum de inferioribus, dicerentur pertinere ad vnam scientiam: vnam quidem genere magis remoto, quàm in secundo gradu, propter minorem conuenientiam scitorum per se: sed non primò, propter minorem unitatem habitus virtualiter continens illa scitas sicut & obiectum illius habitus est minus vnum. Alius gradus videretur esse, quando præter dicta gradu præcedenti cognita de inferioribus per naturam communis, etiam propria inferiorum de ipsis cognoscerentur: & omnia illa dicerentur esse vnius scientiæ propter vnum genus subiectum, cuius habitus formalis virtualiter inclinatur ad alia omnia vera de ipso primò, & per se tantum: ad omnia vera de inferioribus, per naturam eius: sed ad vera de inferioribus per naturam propriam ipsorum, non inclinatur nec per se, nec primò: sed tantum in vniuersali, & in potentia: ex qua inclinatione nunquam potest sufficienter acquiri actus: sicut potuit in gradu præcedenti.

Sic ergo viderentur quatuor gradus in unitate habitus scientifici. Primus quando est tantum vnius complexi: vt homo est risibilis. Secundus

Additio.

20

Diuisio scientiæ prædicta non est in species vltimas.

19
Sciens particularis confusam notitiam subiecti accipit à sensu.

Essentialiùs nouis qualitates scientiæ quid proprii subiecti, quàm à metaphysica.

Ordo intellectus in intelligendo.

Quomodo quantitas consideratur in Metaphysica, & Mathematica.

Scientia quomodo vna genere remotior?

Alia generalior scientiæ unitas.

21

Quatuor gradus in unitate habitus scientifici.

istorum habituum propriorum, qui sunt respectu multorum inclusorum in una specie specialissima: ut homo est risibilis, homo est bipes, &c. conclusionum & principiorum de homine. Tertius istorum habituum & principiorum propriorum, qui sunt respectu multorum inclusorum in uno communi: & per ipsum inferioribus convenientium: ut si in scientia de animali esset hic pro principio, animal, habet animam sensitivam; pro conclusione, animal habet organa sensitiva: animal habet appetitum sensitivum, &c. conclusionum omnium qua per naturam animalis de singulis animalibus ostenduntur. Quartus istorum habituum propriorum, qui sunt respectu multorum inclusorum in uno communi: & per ipsum convenientium inferioribus: & etiam propriorum inclusorum in illis inferioribus, ut animal dicatur subiectum scientia, in qua omnia cognoscerentur, siue de animali in uniuersali, primo cognoscibilia, & de speciebus eius per se: siue etiam de speciebus primo. Et ultra istum gradum non videtur gradus unitatis possibilis in scientia, nam quando ponitur scientia de uno primo, ad quod alia attribuntur, videtur pertinere ad tertium gradum: nam illud primum non tantum in uniuersali, & in potentia, sicut in gradu quarto: sed virtualiter includit, non tantum veritatem de se: sed etiam de attributis ad ipsum per se, sed non primo: licet non eodem modo per se, quo & in tertio: quia ibi uniuersale ut medium in quid, dictum de ultimo, includit passionem ostendam de ultimo; hic non sicut medium dictum in quid: sed sicut extrinsecum & concausa propter quid respectu passionis ostendenda de ultimo.

22 Explicatur dicti gradus.

Vnde analogia ista non facit gradum distinctum, ut videtur: gradus etiam unitatis scientia, qui fit secundum diuersas considerationes, videtur posse concurrere cum tertio, & quarto. Quomodo cum tertio concurrat, dictum est. Quomodo cum quarto, patet, quia si de attributo aliquid ostendatur per naturam propriam eius, non per naturam primi, ad quod attribuitur, illud non pertinet ad scientiam de primo, nisi sicut quarto modo scientia propria passionis speciei, pertinet ad scientiam de genere. Possit etiam dici, quod tertius gradus quatuor predictorum coincidit cum secundo; quia utrobique habitus vnus, qui est subiecti incomplexi: siue speciei specialissima: siue communioris, siue primi ad quod alia attribuntur, includit sufficienter omnes veritates complexas illius scientia: & est ille habitus includens vbique aequè vnus: nam licet obiectum sit communius, non tamen minus vno actu intelligendi intelligitur: nec eius est minus vnus habitus: nec sequitur, tale commune est minus vnus in se: ergo est minus vnus intelligibile. Quod si dicatur habitus non aequè vnus, quia alio modo includit hic, & ibi. Hoc non obstat: quia non est alius modus intelligendi respectu primorum principiorum inclusorum: alia autem per se sub ratione primorum includuntur. Similiter etiam habitus speciei specialissima omnia includit per se, sed non primo veritatem passionis de indiuiduo. Licet etiam indiuidua non tantum distinguantur hic, quantum ibi species, non obstat: quia species non sumuntur hic ut differentes, sed ut quasi singularia respectu generis, cui accidunt differentia specifica in quantum de eis passio generis ostenditur. Itaque ex tota ista deductione teneatur tanquam probabile inquisitum, quod tres sunt gradus unitatis scientia spe-

ciei specialissima: primus generis proximi, secundus & cum eo ille qui videbatur posse poni tertius, & generis remoti; tertius qui ponebatur quartus. Nunc ergo ista sunt ad solutionem questionis applicanda.

Dico ergo quod diuisio Aristotelis est sufficiens: quod sic patet: scientia speculatiua, ut hic sumitur strictè, est illa, cuius finis ex natura scientia est præcisè speculari, non directiua ex se in aliqua operatione alia à speculatione: & per oppositum, practica largè sumpta est, cuius finis est ex natura scientia esse directiuum in actu alicuius, qui non est essentialiter speculatio: scientia autem speculatiua prima distinctio sumenda est penes obiecta virtualiter scibilia, omnia includentia, vel secundo modo unitatis predicto, vel tertio; dum tamen illa scibilia de subiecto tali, scribi possint per principia per se nobis cognoscibilia viâ sensus: quia omnis nostra cognitio ortum habet à sensu 1. Posterior. Alias si aliquod subiectum includeret multa de se scibilia: non tamen ex principiis cognoscibilibus viâ sensus, licet de illo in se posset esse scientia: non tamen nobis. Aristoteles autem de scibilibus nobis locutus est; sic autem non sunt nisi obiecta tria speculabilia; ergo nec nisi scientia tres speculatiua. Minor declaratur sic; abstrahendo ab omnibus conceptibus inferioribus, simplicissimus conceptus in quo statur, est conceptus entis, sicut alibi de illo conceptu entis expressius dictum est. Iste conceptus includit virtualiter multas passiones de se primo scibiles, & de aliis inferioribus per rationem eius: ut patet per Aristotelem 4. Metaphysic. t.c. 5. sicut numeri in quantum numerus, sunt aliqua propria passiones, sic entis in quantum ens, ut sunt omnia alia transcendentia denominatiua, ut vnum, verum, bonum, actus, & potentia, &c. De ente igitur potest esse aliqua scientia: non autem cum aliqua alia vnâ faciens propter aliquod obiectum communius, secundum tertium modum unitatis: quia ente nihil est communius; ergo scientia potest esse præcisè de ente respectu passionum predictarum: & talis est necessaria nobis quia ipso ignorato, alia ignorabuntur, cum cognitio nostra procedat à communioribus ad minus communia, ex 1. Physicorum, t.c. 3. & inde, & sic patet necessitas & vniuersalitas vnus scientia prima ex ratione primi obiecti speculabilis, de quo ipsa est. Pterius, si unitas quarti modi sufficiat ad unitatem scientia, hac scientia de ente, tunc erit de omnibus, nec est aliqua alia: nam habitus per se, & primo inclinans formaliter ad speculandum ens, virtualiter inclinans ad speculandum quacunque, vel primo, vel per se, vel saltem in uniuersali, & in potentia; quia ens est commune ad omnia. Itaque oportet dicere, quod ille modus unitatis non sufficit: quia nec talis habitus respectu vniuersalis, qui est respectu inferiorum propriorum in potentia, tantum est respectu illorum, nisi secundum quid, simpliciter autem non est illorum. Restat ergo quod scientia de ente nullam passionem primam alicuius inferioris ente considerat, sed tantum passiones entis primo de ipso, & per se de quocunque inferiori: & sic habetur possibilitas & necessitas vnus scientia speculatiua, qua est prima & de primo subiecto scilicet de ente, qua est vna & de primo proximo secundum modum unitatis; Quia quantumcunque obiectum incomplexum sit commune, eius tamen est vnus habitus speciei, sicut & vnus actus intelligendi non enim est ens minus vnus intelligibile, quam homo,

23 Quid speculatiua, & quid practica.

Necessitas, & communitas Metaphysicæ.

24

Metaphysica non est de vilo inferiori entis secundum propriam rationem.

homo, licet sit unum in re minus, & per consequens illa complexa, qua in habitu entis virtualiter includuntur, in quantum sic inclusa, tantam unitatem habebunt, quantum & inclusa in habitu hominis. Sic ergo Metaphysica est una secundo modo, non potens contineri cum aliqua alia, sicut pars alicuius eiusdem, nec potens in se continere cognitionem aliorum, nisi qua cognoscuntur de alio in quantum entis, ut patet ex dictis.

SCHOLIUM VII.

CONTRA trimembrem illam scientiæ diuisionem, in Physicam, Mathematicam, & Metaphysicam, tria vigentia argumenta facit; & licet ea soluat, tamen eorum efficaciam tandem motus, resoluti nullam esse rationem conuenientem huius trimembris diuisionis; sed tantum placuit multis authoribus propter conuenientiam quorundam in principiis, & modo cognoscendi, sic diuidere: cum tamen aliter diuidi posset.

Additio.

25

Contra ista: superius negabatur quod omnis scientia esset Metaphysica; & quod ideo qualibet scientia est una secundo modo; ergo cum nec Mathematica, nec Physica, sit una secundo modo, sed tantum tertio, & utraque sub se contineat multas unas secundo modo, sequitur quod multo erunt plures scientia primo, aequè primo diuisentes scientiam, sicut Metaphysica eam diuidit. Item, substantia corporea virtualiter in se continet passiones Mathematicas & naturales: ergo proprius habitus eius formaliter, est virtualiter habitus utrumque passionum, & ita Mathematica, & naturalis erunt unius generis. Item Socrates est subiectum unius habitus virtualiter continens omnia: nam inferiora sicut continent superiora, ita & passiones eorum; & ita quantum particularius, tanto scientia est uniuersalior.

Ad primum illorum, quod licet Metaphysica sit una specie: tamen est obiecti ita communis, quod si ad eam pertinerent quacunque habent unitatem tertij modi, nimis esset confusa. Alia due, licet sint tantum una tertio modo, tamen obiectum eorum est minus commune; idgo consideranda omnia, ad que illud obiectum se extendit scilicet in uniuersali, non est tanta confusio, quin in se habeant illam sufficientem unitatem, & ab aliis distinctionem, præcipue cum per principia de tali communi subiecto, ostendantur de inferioribus non tantum passiones talis communis, sed etiam propria: ut patet per conclusiones positas in primo Geometria, qua ad conclusiones speciales adducuntur: consimiliter in naturali scientia. Unde propter generalitatem talium principiorum, etiam extendentium se ad conclusiones speciales, licet non sine principiis specialibus, potest tam Physica, quam Mathematica dici aliquo modo una secundo modo, non tamen tertio.

26

Ad secundum, quod si ponantur diuersa rationes reales, secundum quas includit istas passiones & illas, tunc potest poni subiectum hic, & ibi, in quantum sumitur sub hac ratione, & illa ratione: & tunc unus habitus eius quidam inclinatur ad ipsum sic, & alius sic. Ad tertium, quod scientia est de illo subiecto, de quo primo scitur, non de quo per se, & non primo; & passio superioris nulli inferiori inest primo, sed tantum per se. Contra primum, ista uniuersalia principia de ente, extenduntur ad ostendendum multas conclusiones spe-

ciales de entibus specialibus. Contra secundum, unus habitus inclinatur ad considerandum illud obiectum, nequam rationem determinando, sed utramque intelligendo, ut habitus de albedine inclinatur ad considerandum eam: tam ut habet genus, quam ut habet differentiam.

Propter primum istorum, potest concedi, quod illa extensio principiorum uniuersalium ad conclusiones speciales, non sufficit ad unitatem secundo modo, sed tantum tertio: quia illa principia in potentia includunt conclusiones speciales. Tot ergo scientia aequè primo diuisentes scientiam contra Metaphysicam, quos ad Mathematicam, & Physicam, inueniuntur una secundo modo, sicut est Metaphysica. Nec ista diuisio est ex se sufficiens: sed tantum est in tres scientias, qua cum aliis licet aequè primo diuisant scientiam, tamen priores sunt ratione subiectorum. Sed secundum argumentum plus concludit, quod nec duo membra diuisionis sunt diuersa, quantum ad secundum modum unitatis.

Post ergo longam inquisitionem, non video huius diuisionis sufficientiam per aliquam rationem necessariam posse ostendi: sed placuit diuersis auctoribus circa diuersa subiecta speculari, & tot sua considerationi subdere, quos videbantur aliquam conuenientiam in principiis, & in modo considerandi habere: cum tamen multorum consideratorum ab uno, ut à Geometra, possint esse multi habitus, non tantum primo modo, sed secundo; & non unus nisi tertio, ut probat primum argumentum; aut consideratorum à diuersis possit esse unus habitus secundo modo, ut probat secundum argumentum. Intelligendum autem, quod licet obiecta penes qua distinguuntur tres scientia prædicta, sint secundum sub, & supra, ordinata: habitus tamen sunt simpliciter distincti, ita quod nullus alium includit: quia quilibet habitus inclinatur ad proprium obiectum sub propria ratione & præcisa sumptum: & sic extraneatur alteri.

Contra: ergo propositio Metaphysica nihil probat in Physica: stude.

ANNOT. MAVRITII.

CIRCA primam questionem sexti libri de trimembri diuisione speculatiuæ. r. c. 2. Aduerte in principio solutionis ad duas opiniones, quas adducit de distinctione, & identitate scientiarum: quare Thomam hic & 1. 2. q. 54. & Henr. Quodlibeto 9. q. 4. & Albertum, & Ioannem Iandunum: & antiquiores, ut Alpharabium, & Gondisal. de diuisione scientiarum, & Boëtium in lib. de Trinitate, cum expositionibus: hunc verò in prologo utriusque primi. Vualterum etiam Burlei super Porphyrio, & alios moderniores ibidem copiosè & maxime resolutos Parisienses.

Consequenter ponit modum dicendi suum quantum ad hunc articulum, distinguendo de triplici unitate habitus valde subtiliter, & membra declarando. Secundo, distinguendo de speculatiua secundum triplicem determinationem; deinde ad principale ista applicando, respondet ad quæsitum, ubi ardua speculatio, & singularis doctrina. Et licet alibi, ut puta super 1. q. huius in Porphyrium satis resolute collegi breuibus ea, quæ debent attendi ad unitatem habitus exprimentam: & hanc triplicem unitatem resolute, ut potui, tetigi, aliis nihilominus omisissis, illa

27
Diuisio sci-
tiz in tres,
non ostendi-
tur per ra-
tionem nec-
cessariam.

28

illa breuia de vnitare tali hîc replicabo. Voco vnitatem specificam obiectiuam scientiæ, quæ sumitur ab obiecto complexo, vel incompleto in se, & per se considerato. Genericam verò propinquam appello, quæ respicit obiectum complexum, vel incompleto virtualiter actualiter consideratum, vel contentum. Genericam aurem remotam dico, quæ concernit obiectum complexum, vel incompleto virtualiter potentialiter, vel permissiue apprehensum. Et hîc sumo specificum, & genericum non ex modo entitatis obiectiue, sed ex modo considerandi; nam de obiecto in se specifico, potest esse scientia generica: & de obiecto generalissimo, specifica, vt nunc probabiliter suppono.

Deinde aduerte, cuius est illa ratio, quam adducit, & impugnat in solutione, ad ostendendum quòd substantiæ separatae pertinent ad Metaphysici considerationem; quare Albertum hîc. Thomas habet quodammodò in simili, idem hîc comparando ens ad primam ens in ordine ad Metaphysicum.

Tange etiam plura circa rationes formales Mathematicæ, & Physicæ, subiectiuas in substantia corporea, an sint distinctæ res, vel realitates; & consequentes obiectiones. & instantias, & maxime ex 12. di. 4. q. 2. contra secundam opinionem arguendo,

In aliquibus originalibus ante illam literam, *Intelligendum est ergo ex dictis*, &c. ponuntur illæ obiectiones cum sequentibus, quas habes ad finem quæstionis ibi: *Contra, superius negabatur*, &c. vsque ad finem: sed de ordine parum refert: lector nihilominus eligat, vt voluerit, & secundum meliorem connexionem.

Hic possunt introduci nonnulla ex dictis huiusmodi 34. di. 3. de diuisione habituum, & alibi sæpe: & ex aliis auctoribus, vt aliàs copiosè notauit.

Infrà, soluendo 2. principale; vbi introducitur opinionem de habitu speculatiuo, & practico, vel in ordine ad obiectum, vel ad finem, seu subiectum: nota cuncta in prolog. in positione Godfredi & impugnatione eius in materia de praxi, q. 2. cuius etiam dicta, & Ægidij plerumque in his quæstionibus tangit.

Aduerte diligenter ad solutiones principalium valde fertiles, in quibus fundamenta propriæ opinionis vbiq; necessaria radicauit, & incidentaliter multa vtilia inducit; vbi ante solutionem 6. principalis ibi: *Hic nota ordinem intellectus nostri*, &c. videtur esse *Extra*, vel *Additio*: sed litera notabilis vbiq;.

Attendendum etiam, quòd ab illo loco: *Vterius est sciendum, quòd quando aliquod genus remotum diuiditur*, &c. vsque ad finem quæstionis, Doctor in originali cancellauit, seu *vacat*, assignauit loco eius alia: priùs tamen habita supra apposuit: sed quia omnia inquisita, licet eorum aliqua iam explicata, idè ea inferui legenda; vbi discretus lector cuncta æquabit.

Cùm dicit in fine obiectionis finalis, seu simplicis, stude: vt aliqui libri habent: licet in aliis nihil ponit, nisi obiectionem insolutam, potest ibi concedi, quòd infertur, Physice loquendo: sed ex distincta cognitione Metaphysica, quam non habet, vt Physicus efficitur perfectus sciens: vterius etiam proprietates Physicas inuestigabit cum Metaphysicæ obiectum nouit, recurre ad ea, quæ prædixit, plura alia hîc notabis ex prolog. vtriusque primi, & Francisci.

Primum de eo, quod secundum accidens est, dicendum, quòd nulla est circa illud speculatio. Signum autem, &c. *tex. com. 4.*

Quòd autem scientia non est accidentis, palàm. Scientia namque omnis, aut est eius, quod semper, aut eius quod secundum magis. *tex. com. 6.*

QVÆSTIO II.

Vtrum de ente per accidens possit esse scientia?

Arist. hic c. 2. text. 4. Albert. trañt. 2. c. 1. & sequent. D. Tho. leñ. 2. Ant. Andr. q. 4. & 5. Flandr. q. 8. art. 1. Fonl. c. 1. q. scñ. 1. & 2. Suar. disp. 1. Met. scñ. 1. num. 4. Hurt. disp. 7. subscñ. 4.

Quòd sic, arguitur, de quocunque potest esse demonstratio, & scientia, quia demonstratio est syllogismus faciens scire, 1. Poster. 1. c. 5. Sed de ente per accidens demonstrat hîc Aristoteles aliqua; ergo, &c. Respondetur quòd Aristoteles demonstrat, quòd de eo non est scientia, & per consequens, quòd nec de ipso est demonstratio; demonstrare autem, quod de A non est demonstratio, est demonstrare de A secundum quid; ergo inferendo, quòd de A est demonstratio, est fallacia secundum quid, & simpliciter. Contra: actus qui natus est habere suum oppositum pro obiecto simpliciter, si denotetur transire super illud oppositum, per hoc, non diminuitur; sed scire natum est habere pro obiecto simpliciter, hoc quod est A non sciri, sicut quodcumque aliud; ergo, &c. Maior patet, quia determinatio per obiectum non diminuit actum. Probatio minoris. Intellectus est reflexiuus; ergo quemcumque actum potest habere pro obiecto, similiter ergo & oppositum cuiuscunque: patet consequentia quia rectum est iudex sui, & obliqui, 1. de Anima, t. c. 85. & 7. Metaph. t. c. 23, priuatiue ostenditur affirmatione. Confirmatur illud in exemplo: quia enim loqui vt est actus extrinsecus, potest indifferenter habere pro obiecto non loqui, vt est actus signatus, &c. sicut & quodcumque aliud signatum: idè qui dicit se non loqui, ita simpliciter loquitur, quoad actum extrinsecum: sicut qui dicit se loqui, vel se currere: vnde sequitur dico me nihil dicere; ergo dico aliquid; ergo à simili hîc. Item, ad principale, astronomia, perspectiua, musica, & aliæ scientiæ subalternatæ videntur esse de ente per accidens, vt de subiecto; quod patet inducendo: nam de linea visuali, multa ostenduntur in Perspectiua, quæ per solam rationem linearæ non inessent, alias esset purè Geometria. Similiter multa, quæ per solam rationem visualitatis non insunt: aliàs esset purè naturalis; ergo quid subiecti eius includunt ambo, quæ nihil vnum per se faciunt: tamen quia quælibet istarum subalternatur duabus, quia vtriusque conclusiones pro principiis in ea continentur, quod non esset nisi subiectum eius subiecta ambarum includeret.

Item, quod habet causam determinatam potest sciri per illam; ens per accidens est huiusmodi. Tum, quia ipsum secundum Aristotelem prouenit

Quid vnitatis specificæ, & genericæ?

29

Rectum est iudex sui & obliqui.

2

nit à causa naturali, non autem à causa ad vtrumlibet : causa autem naturalis determinata est, quia ex necessitate naturæ producit quod producit, in hoc distinguitur à voluntate. Tum, quia effectus non producitur à causa, vt videtur, quæ non habet se magis ad esse effectus, quàm ad non esse ; quia propter talem, vt videtur, non plus esset effectus, quàm non esset. Sed causa indeterminata, dum manet indeterminata, non magis videtur se habere ad esse effectus, quàm ad non esse, alioquin iam ponitur, vt videtur, determinata ; ergo à causa indeterminata, manente indeterminata nihil producitur ; patet ergo, &c. Tum tertio, quia quilibet effectus per accidens futurus, videtur posse reduci ad aliquam causam iam præsentem, & illa vltèrius ad aliam præteritam iuxta deductionem in litera, t.c.7. de mori, vulnerari, incidere in latrones, exire domum, sitire, comedisse mordicantia. Sed omne vnus de præterito, est necessarium : quia hoc solo priuatur Deus, ingenita facere, qua facta sunt, 6. Ethic. ergo alia sequentia videntur habere causam determinatam, imò necessariam. Item, ad principale, quicquid euenit à causa immutabili, dicitur esse necessarium, & ita scibile : ens per accidens est huiusmodi ; igitur, &c. Probatio maioris : Non videtur effectus quandoque euenire, quandoque non, nisi quia causa aliter se habet ad ipsum ; hoc non videtur posse esse sine mutatione causæ. Probatio minoris : à primo prouenit quodlibet, licet non sit respectu eius ens per accidens : est autem primum immutabile 8. Physic. t.c.45. & inde. Respondeo, quòd maior est vera de causa proxima ; minor de remota causa. Contra : quòd maior sit vera de causa remota, probatio : si enim ista prima causa necessario causat mediàtè A, necessario mouet A : & A necessario mouet B, necessario mouet B, & sic vsque ad proximam, cum posterior nunquam moueat, nisi quia mota. Si ergo sola prima causa conceditur mouens necessario, omnes necessario mouebunt. Item, quod scitur est scibile ; quodcunque ens per accidens scitur à Deo ; ergo, &c. Ad oppositum est Aristoteles in litera, t.c.4. & 6.

SCHOLIUM I.

PRÆMITTIT triplicem distinctionem, pro resolutione questionis. Prima: ens per accidens sumitur vno modo, vt dicit aggregatum ex rebus diuersorum generum, & ens per se oppositum huic est ex per se potentia, & per se actu de quo ipse 2. d. 12. quest. 1. num. 14. §. Quando ergo quaeritur. Alio modo sumitur pro effectu non intento, vt in casualibus, vel fortuitis, de quo latè Scot. Quodlib. vltim. Secunda distinctio : scientia est de aliquo strictè, quando de eo sua passio demonstratur : latè verò dicitur de ipso, quod sciunt, vt de passione, vel conclusionè. Tertia : scientia strictè est habitus conclusionis necessaria : latè sumitur pro omni notitia determinata per causam per se, etiam non necessariam. Primo modo sumpta, alia est vna specie, alia vna genere proximo, alia vna genere remoto, iuxta dicta questionis præcedenti.

Hic distinguendum est primò de ente per accidens. Dicitur enim vno modo ens per accidens, quod est aggregatum ex rebus diuersorum generum, aut generalissimorum : vt homo quan-

tus, album quantum ; vel intermediorum, vt album dulce : & illud ens per accidens, sicut patet ex 5. Metaph. c. de Ente. c. 13. opponitur enti secundum se, quod diuiditur in decem Genera quia tale ens per accidens non habet vnum conceptum quiditatum, per quem possit in aliquo genere collocari vno : sicut tamen est aliquo modo, & non simpliciter vnum ens, ita etiam cum sit obiectum intellectus, aliquo modo vnum intelligibile est : non enim impossibile est hominem album vnico actu intelligendi concipi, sicut hominem, & asinum: nec tamen ita simplici actu concipiendi concipitur homo albus, sicut & homo. De hoc modo entis per accidens, loquitur Arist. in 5. lib. de Vno, t.c.7. & 13. & de Ente. t.c.4. & quia diuisiones entis positas in 5. refert hic in principio huius capituli, idèd videtur in principio istius capituli loqui de isto modo entis per accidens ; & similiter ita vsque ad illum locum : *Attamen dicendum, &c.* sicut patet per literam intuenti. Exemplificat enim de his, quæ accidunt trigono, & dicit ens per accidens esse non ens secundum positionem Platonis, qui Sophisticam ordinauit circa non ens: quæ certum est, quòd est circa ens per accidens isto modo, & hoc quoad fallaciam Accidentis. De isto etiam modo entis per accidens, est sermo in 7. t.c. 11. & inde, t.c. 20. & quæ, quando negatur ens per accidens habere, quod quid, c. 3. & quod quid est non est idem illi, cap. 4.

Alio modo dicitur ens per accidens, prout per accidens non priuat perfectiorem in entitate rei secundum se ; sed in comparatione ad aliquam causam ; & sic dicitur ens per accidens, esse respectu alicuius causæ : ad cuius fieri, vel esse, talis causa non ordinatur essentialiter ; sed euenit præter intentionem talis causæ aliud intendenti, cui tali, in minori parte, & per accidens est coniunctum. Cum autem duplex sit principium efficiens in communi scilicet natura & voluntas ; duplex est ens per accidens secundo modo dictum, scilicet casuale strictè sumptum ; & fortuitum de vtroque loquitur in litera, t.c. 5. De fortuito in exemplo de coquo.

De casuali ibi, vbi vult, quòd ens in paucioribus : quia scilicet oppositum eius, quod in pluribus, non accidit à causa necessaria, sed præcisè circa effectus causæ naturalis, vt in pluribus, qui quandoque impediti possunt, & oppositum effectus per se intenti, accidere. Nec obstat quod dicitur, materiam indispositam esse causam contingentis in paucioribus : nunquam enim propter materiam indispositam, agens deficeret ab intento, si esset virtutis sufficientis. Sed contra Aristotelem arguitur : quia videtur, quòd non ponat ens per accidens accidere in naturalibus, nisi propter impedimentum causæ naturalis, inducens oppositum eius, quod vt in pluribus accidit : quod videtur falsum. Casus enim non includit frustrà, licet è conuerso : nam quando intentum accidit, & cum hoc aliud non intentum, casus est. Item, oppositum intenti à causa naturali A, respectu eius non est effectus per accidens : quia nullo modo ab ipso A : respectu etiam alterius causæ impediens A, non est illud oppositum : quia vt in pluribus est respectu eius : ergo tale oppositum respectu nullius causæ naturalis, est per accidens.

Secundò distinguendum est, quomodo multipliciter de aliquo potest esse scientia : licet enim propriè dicatur de illo esse scientia, de quo aliud scitur,

rebus diuersorum generum.

4
Ens per accidens sumitur pro casuali, & fortuito.

De casu & fortuna, vide Scot. quodlib. 21.

Quid est casus.

Hoc solo priuatur Deus ingenita facere, qua facta sunt. Cap. 3.

3
Ens per accidens primò sumitur pro aggregato ex

Scientia est de aliquo dupliciter dicitur esse.

Scientia, alia vna, specie vltima, alia, genere proximo, alia remoto.

scitur, vt de subiecto passio, tamē quandoq; dicitur esse scientia de illo, quod scitur: vt de cōclusionē, siue passione scita de subiecto: vt magis propriē diceretur sciētia esse eius, quā de ipso: & vtroque modo sumendo, *de quo*, scilicet propriē, vel communiter, multipliciter accipitur scientia. Vel enim accipitur pro habitu conclusionis demonstrationis, pro vt scilicet est notitia cognita per causam necessariam; aut accipitur pro quacunq; determinata notitia, per causam per se, licet non necessariam. Si primo modo, adhuc potest scientia distingui secundum vnitatem speciei specialissimæ, generis intermedij, & generis remoti; sicut dictum est in quæstione præcedente.

SCHOLIUM II.

PRIMUM dictum, sumēdo id de quo est scientia strictē, iuxta secundam distinctionem, de ente per accidens primo modo, non est scientia vna specie; quia non est causa vnius passionis specie. Secundum, sumendo ly de quo, largē, idem dicendum. Tertium, scientia vna genere proximo potest esse de ente per accidens, sumendo etiam propriē ly de quo, & ratio satis est clara. Quartum, de ente per accidens secundo modo quā tale, non potest esse scientia necessaria, quia esset falsa cum illa accidentalitas rarō contingat: de re tamen sic eueniente absolutē considerata, potest esse scientia necessaria, sed tunc non est ens per accidens. Quintum, sumendo scientiam pro notitia certæ, etiam non necessaria, non videtur esse de effectibus fortuitis dependentibus à voluntate mutabilis: quia nec de effectibus talibus etiam intentus datur determinata certitudo; optimē ostendit pluuiam sub Cane fururam, esse scibile, quia id fortuitum non est, sed habet suas causas naturales necessarias. Vide Ant. Andr. hic, q. 4. & 5. quia ista non nihil clariius ponis.

5
De ente per accidens non est scientia.

His prædictis, ad quæstionem dicendum est, quòd loquendo de ente per accidens primo modo, & accipiēdo de quo, propriē, de tali non est scientia per se vna, vnitatem speciei: quia cum totum illud non sit aliquid vnum ens, non poterit per se esse causa alicuius vnius passionis; & de tali nihil demonstratur, nisi per alterum conceptum, quem includit: & ita illi conceptui per se inest tale demonstratum: non autem toti, nisi per accidens; ergo scientia vna specie, quæ est conclusionis demonstratæ, non est per se, nisi de conceptu altero in tali ente. Eodem modo si de quo, accipiatur communiter, potest simili ratione probari, quòd de ipso non est scientia per se quia nullum subiectum potest includere aliquam causam per se, quæ sit proprium medium demonstrandi de ipso, nisi alterum conceptum; & ita non totum nisi per accidens. Si autem accipiatur scientia vna, genere proximo: illa autem potest aliquo modo per se esse de ente per accidens, accipiēdo de quo, propriē: quia enim tale ens est aliquo modo vnum intelligibile, scilicet vnico actu, qui per se est eius, vt obiecti, licet non sit per se vnus, natus est etiam ei correspondere habitus, per se ex talibus generatus actibus: licet ille habitus non sit ita vnus, sicut ille, qui esset alterius partis tantum. Tale autem totū multas passiones potest includere, quas simul neutra pars per se includit, licet nullam includat, nisi ratione alterius partis, vt supra dictum est;

Scientia vna genere potest esse de ente per accidens.

ergo habitus proprius istius totius, virtualiter inclinatur ad omnes istas passiones sciendas de isto toto, licet per accidens, scientiis specie distinctis, ergo omnes illæ scientiæ virtualiter continentur in habitu, qui est per se correspondens enti per accidens; & ita habebunt vnitatem in genere proximo, licet non tantam, sicut istæ quæ includuntur in habitu correspondenti vni conceptui quiditatiuo.

Quòd si dicatur: lineam visualem nullo vno actu intelligi, sed diuersis, ex quibus relinquuntur habitus diuersi, alter lineæ; alter visualitatis: quorum vterque virtualiter inclinatur ad speculandum illa de suo proprie obiecto, quæ in illo obiecto virtualiter includuntur, vt sic. Sicut nulla scientia vna specie, est de toto, nisi per accidens: sic nullus vnus habitus virtualiter includit illas, quæ sunt de vna parte, & alia: si inquam, sic dicatur, non video qualis vnitas potest assignari scientiæ subalternatæ, vt musicæ, vel perspectiuæ: nisi vnitas aggregationis, quod videtur inconueniens, & potest caueri, si via supraposita de scientia vna genere teneatur.

De ente per accidens secundo modo, videretur alicui esse dicendum: quòd cum ista accidentalitas non respiciat res secundum esse quiditatiuum: sed tantum secundum esse existentiam, & per comparisonem ad causam in fieri, siue in existentia; scientia autem strictē sumpta per demonstrationem simpliciter abstractit ab actuali existentia: idē de tali ente per accidens, potest sciri aliquid, & etiam ipsum sciri de alio, scientia tali: quiddid posset sciri de ipso, vel de quo ipsum posset sciri, si esset per se opposito modo isti per accidens; verbi gratia, quòd pluat sub Cane, per accidens esse secundum Aristotelem in litera text. com. 5. pluuiam ista verē habet quiditatem pluuiæ, sicut pluuiam, quæ est sub Capricorno; idē quicquid est scibile per medium demonstrationis, quæ est scibile de vtroque: tamen nihil scitur sic de tali, inquantum est ens per accidens. Tum, quia nec scitur aliquid pertinens ad existentiam, sed consequens quiditatem: & quoad quiditatem, non est ens per accidens. Tum, quia nihil scitur de ipso, nec ipsum de alio per illam causam, respectu cuius est per accidens, sed per aliquam aliam, quæ per se est medium inter extrema. Si autem aliquis negaret de singularibus esse scientiam: tunc cum illa accidentalitas non sit conditio alicuius naturæ specificæ, inquantum natura: sed tantum sit conditio singularis, & hoc etiam in existentia, vt dictum est, esset consequenter dicendum, quòd de ente per accidens, nihil est scibile per se, scientiā demonstratiuā, nec ipsum de alio: sed tantum commune eius, cui, inquantum scito, extrancatur ista accidentalitas.

Si autem intelligatur de scientia secundo modo, scilicet pro certa notitia per causam, licet non necessariam, talis notitia fortē non potest haberi de effectibus dependentibus à voluntate mutabili, per causam talem; & per consequens, à maiori, nec de effectibus per accidens talis causæ, scilicet de fortuitis, potest talis notitia haberi per illam causam, nec per aliquam aliam. Probatio, quia sicut casuale quodcunque, strictē loquendo, est causæ alicuius per se effectus naturalis. Ita fortuitum, quando euenit, potest esse per se effectus alicuius potentia naturalis, quæ tamen in agendo subest voluntati; & idē licet determinatē agat quantum

An sit scientia de ente fortuito.

7
An sit scientia de effectibus voluntatis mutabilis?

quantum est de se, tamen effectus eius est indeterminatus propter indeterminationem voluntatis mouentis istam potentiam; & ita de tali effectu, nec per voluntatem respectu cuius est per accidens, nec per naturalem potentiam inferiorem, respectu cuius est per se: potest notitia certa haberi, quæ dicitur scientia secundo modo; vnde talis notitia potest fortè haberi de existentia rerum, ad quarum scilicet existentiam ordinantur causæ naturales, quæ vt in pluribus naturæ sunt effectum producere. Et sic videtur quæstio propriam difficultatem habere. Et ad intentionem Aristotelis in litera, an scilicet sicut scibile est, pluuiam fore sub Capticorno, per causam naturalem ordinatam ad eius euentum, tamen impedibile; ita etiam scibile sit, pluuiam fore sub Cane: & hoc supposito, quod causæ naturales sibi dimittantur, scilicet quod per virtutē diuinam non impediuntur, quam suppositionem Arist. putauit necessariam. Supposuit etiam, quod voluntas causata non possit eas impedire, licet tamen à se inuicem, scilicet vna ab alia possint impediri. Et videretur, his positis, dicendum esse secundum Arist. quod non potest sciri euentus talis entis per accidens quia, sicut arguitur in litera, scientia est per causam per se; talis entis non est aliqua per se causa. Potest tamen dici, quod licet ens, in quantum per accidens, non sit scibile, hoc est, non per istam causam, respectu cuius est per accidens: vt arguit Aristoteles, absolute tamen est scibile, quia per aliam causam à qua prouenit; quæ respectu eius est, vt in pluribus. Verbi gratia, licet ex comparatione Solis ad Zodiacum, non possit sciri, quod pluat sub Cane, quia sic non habetur causa per se pluuiæ; tamen ex comparatione alterius planetæ ad Solem; vel ad alium planetam; vel ad stellas fixas; vel respectu materiæ sic eleuatæ; vel ex comparatione multorum simul; possunt hæc sciri, quæ simul concurrentia sunt causa pluuiæ, vt in pluribus; & sic generaliter in aliis: nihil enim naturale est ens per accidens respectu alicuius alterius, vel aliorum concurrentium.

Quod sic, probatur; nam omnis causa naturalis sibi dimissa, iuxta suppositiones positas, producit effectum, cuius est per se, nisi per aliquam causam naturalem impediatur, quæ si impediatur, hoc non est, nisi producendo aliquid, cuius est per se causa, per quod impediatur aliquam causam minus potentem: aut si secunda non producit, hoc non est, nisi quia tertia causa impedit producendo illud, ad quod illa tertia ordinatur; & in hoc impediendo effectum secundæ, & sic de quocunque: aut si omnes concurrentes naturæ sunt quocunque seorsum impedire; quia omnes simul sunt per se causa effectus impossibilis effectui proprio cuiuscunque; seorsum: & ita videtur, quod æquè determinata causa est ad euentum cuiuscunque naturalis effectus, per quam possit sciri, quia potest sciri ex natura causarum, quæ quam vincet, & an omnes quamlibet vincant. Circumscripta ergo omni voluntate cooperante naturæ, vel impediente eam, posset absolute concedi, quod nihil omnino euenit nisi à causa per se per quam est scibile secundum modo: & ita nihil per accidens absolute, licet respectu alicuius causæ, sit aliquid per accidens: in effectibus tamen per se est aliqua differentia scilicet in simplicitate causæ, vel in compositione, id est, con-

curfu multorum: sed etiam ipse concursus determinatus est, & quantum ad causam, & quantum ad effectum, sicut & vnumquodque concurrentium, esset determinatum ad proprium effectum: Vnde nihil videtur valere, quod aliqui ponunt ens per accidens, quia prouenit ex concursu causarum suarum, qui concursus est per accidens, quod falsum est: quia ille concursus est per se in causis merè naturalibus, & ita effectus per se simpliciter.

SCHOLIUM III.

AD primum optimè disputat, an sit scientia quando ostenditur de aliquo, quod non potest sciri, de quo pulcherram habet doctrinam. Ad tertium bene explicat, quomodo necessitas existentie effectus requirit necessariam causam, & habitudinem eius ad effectum necessariam. Item, quod voluntas mutabilis, qualis est omnis creata, secundum se, non potest esse causa determinata ullius futuri effectus. Ad quartum, quod causa prima agit de nouo sine ulla sui mutatione, de quo 2. d. 1. q. 2. ad primum. Ad ultimum tangit, quomodo intellectus Dei videt futura contingentia, nempe quia videt determinationem voluntatis diuina, que nunquam potest velle oppositum eius, quod semel voluit, nec impediri à ponendo volito, sed respectu illius voluntatis nihil est per accidens. Sed de hoc grauissima difficultas est, quomodo saluatur libertas, si ex decreto Dei, omnia euenient, de quo 1. dist. 39. §. Viso de contingencia numero 23. vide ibi Scholium nostrum.

Ad primum argumentum dicendum, quod ens per accidens, vno modo potest accipi pro conceptu, quem per se importat, secundum quod est ens per accidens. Alio modo pro eo cui inest, siue de quo denominatiuè prædicatur. Secundo modo accipiendo, intelligendum est dictum Aristotelis non primo modo: argumentum autem non procedit nisi primo modo accipiendo; verbi gratia, si ostenditur quod de infinito, siue de vacuo non est scientia; hoc non intelligitur de conceptu importato; sed de illo quod intelligitur denominari à tali conceptu. Ita etiam de casuali & fortuito, si aliquid de illo ostendatur per rationem casualis, scietur de illo conceptu. Contrà, de illo, quod denominatur, de eo non negatur esse scientia, nisi quia sibi inest talis conceptus; ergo &c. igitur de conceptu magis negandum est. De conceptu. n. illo primo ostenditur non sciri: de obiecto autem non primo, nunquid etiam ista ostensio non scibilitatis de tali conceptu, facit scientiam simpliciter? Posset dici probabiliter, quod non: quia talis ostensio non fit per *quid rei*, sed per *quid nominis* tantum: non entia autem omnino, scilicet quæ non habent *quid rei*: sed tantum *nominis*, non sunt propriè scibilia, sed secundum quid: sicut *quid nominis* tantum est quid secundum quid. Nam imponendo nomen *A*, huic conceptui contradictionem implicanti, *albedo nigra*: posset ostendi ex ratione omnis *A*, quod nulli superficiali inest: & tales sunt aliquæ conclusiones negatiuæ, quæ non videntur scibiles simpliciter: sicut nec *A* est intelligibile, quia nullum *quid simpliciter* habet. Secundum hoc oporteret dicere, quod conclusiones ostensibiles de infinito in actu, &

Nihil absolute per accidens euenit, licet respectu alicuius causæ sit.

An sit scibile pluuiam sub Cane. Quod est per accidens respectu cuius est per se in quantum ab altero.

8

9

Conclusio cui repugnat quid rei an sit scibile?

de vacuo, & de conceptibus, quibus repugnat *quid rei*, non sunt simpliciter scibiles. Conceptus autem entis per accidens primo modo sumpti est talis, cui repugnat *quid rei*: quia est ex duobus, quorum non est aliquid vnum *quid*: sed conceptus entis per accidens secundo modo sumpti non est talis, quod ei repugnat *quid*; sed tantum repugnat sibi habere per se causam, in quantum est ens per accidens: & sicut scibile simpliciter requirit *quid rei* simpliciter, ita & causam per se.

10 Si contra hoc obiiciatur, quod simpliciter est scibile, nullum corpus esse infinitum actu: quia hoc demonstratur 3. *Physicor.* t. c. 35. & inde, & nullum esse vacuum, quia hoc demonstratur 4. *Physicorum*, t. c. 60. & inde. Simpliciter autem scientia non esset, si carentia quiditatis in altero extremo repugnaret scientiæ simpliciter. Posset responderi, quod per *quid* corporis, quod est verum *quid*, sicut ostenditur affirmatiue ipsum esse finitum: ita & negatiue quod ipsum non sit infinitum: & vtrumque est simpliciter scibile: quia per *quid* simpliciter illius, de quo est scientia: non autem ita oportet, illud quod scitur de alio negatiue, habere *quid* simpliciter: quia nec eius *quid* est medium demonstrationis: ita per rationem loci ostenditur quod sit plenus, & ita quod non vacuus, non per *quid* vacui.

Per quid corporis ostenditur non esse infinitum.

Videre tenebram est videre secundum quid.

Ad argumentum superius factum contra resolutionem de *secundum quid*: quando arguitur de reflexione super oppositum: potest dici, quod non diminuitur *scire*: quia transit super obiectum: sed quia transit super illud, de quo concluditur *non scire*, scilicet super ens per accidens, quod non habet *quid*, nisi secundum quid; ideò non participat rationem obiecti intellectus, nisi secundum quid: sicut videre tenebram, est videre secundum quid: quia in tenebra est ratio obiecti visibilis secundum quid. Si placet tenere oppositum, tum quia habitus quo determinatè, & necessariò verum cognoscimus, & propter aliud, & non ex terminis immediatè, est scientia: talis autem est huius conclusionis, *ens per accidens est non scibile*; tum quia ita potest illa conclusio ostendi per *quid rei* ipsius scibilis: sicut prius responsum est, per *quid* corporis concluditur negatio infinitatis de ipso: tunc debet intentio Aristot. hic exponi de eo, quod subest: non de conceptu eius cuius est *quid nominis*.

11 Ad secundum argumentum principale, patet in solutione quæstionis, quomodo scientia subalternata duabus, licet in quantum alteri subalternatur, posset poni habere vnitatem ab vnitatem alicuius entis per se: non tamen quantum ad suam totalitatem, secundum quod aliquid subiecti vtriusque subalteritatis includit; sed sic præcisè habet vnitatem generis proximi: & hoc à conceptu entis per accidens aliquoties vno, virtualiter totam istam scientiam continentem: licet hæc vnitatem non sit tanta, quanta est vnitatem subalternantis, sicut nec vnitatem subiecti tanta hæc, quanta ibi. Et secundum hoc, conclusio argumenti secundi conceditur. Aliter, quod de ente per accidens primo modo sumpto; potest est scientia, eo modo, quo expositum est in solutione quæstionis.

Musica, Per se scibilia, an scientia per se.

Ad tertium principale, procedit de ente per accidens secundo modo sumpto. Minor posset concedi de ente per accidens, quod est mutabile striatè sumptum, secundum quod procedit prima

Scoti Oper. tom. IV.

probatio minoris: quæ tamen peccat, si accipiat quod Arist. loquitur præcisè de tali ente per accidens: loquitur enim de fortuito: vt dictum est in solutione principali. Secunda probatio minoris difficultatem habet, quomodo voluntas causet aliquem effectum, cum sit indeterminata ad vtrumlibet. Sed ista difficultas proprium locum habet in lib. 9. cap. 4. *Omnibus autem potentiis*, &c. vsque tunc differat. Tertia probatio potest concedi, quia quicumque effectus naturalis futurus reducit in causam per se præteritam, & ita potest sciri, sumptà scientiæ secundo modo. Sed videtur concludere de scientia primo modo dicta: quia verum de præterito est necessarium. Vbi respondendum, quod necessitas existentiæ effectus requirit causam in se necessariam: & cum hoc habitudinem necessariam ad effectum, quia neutrum per se sufficit: licet autem quod fuit, fuisse sit necessarium: non tamen necessarium ordinem habet ad suum causatum: nec illud ad aliud causatum: sed quælibet causa impeditibilis tantum habet habitudinem contingentem, vt in pluribus, quæ contingentia licet nõ sit ad vtrumlibet æqualiter, excludit tamen necessitatem: effectus autem voluntatis mutabilis futurus, nec in causam præsentem, nec præteritam potest reduci, quæ sit causa determinata respectu eius.

Text. c. 10.

Necessaria causa requiritur ad necessitatem existentiam effectus. Voluntas mutabilis nõ est causa determinata futuri.

Ad quartum, dicendum, quod maior est falsa. Ad probationem dico, quod causa sine mutatione sui aliter potest se habere ad effectum, per solam mutationem alterius, à quo dependet effectus; sicut est in agentibus naturalibus, quæ aliter se habent ad passiva, per quorum transmutationem producant effectus. Et si dicatur, quod actio illius cause immutabilis à nullo passo dependet; ergo quando agens eodem modo se habet, eodem modo ager. Respondeo; consequentia teneret si esset agens naturale: tale enim nunquam ex se non agit: sed tantum propter indispotionem, vel absentiam passivi. Nunc autem illud agens est voluntarium, & benè possibile est voluntatem antiquam, esse respectu noui; ideò non oportet hic causam in se aliter se habere, nec in respectu ad aliud, à quo dependet, sed prima diuisas est in effectum, & sic causa aliter se habet ad effectum. De hoc amplius in 9. cap. 4. Ad quintum dicendum, quod voluntas diuina transiens super oppositum vnum, potest transire super aliud, accipiendo in sensu diuisionis, & hoc sine mutatione voluntatis: nunquam tamen transit, nec transibit super oppositum; & hoc videt intellectus diuinus, super quam partem contradictionis fertur voluntas diuina, & super quam aliam nunquam fertur: ac per hoc videndo suum velle, voluntum videt determinatè: nec respectu illius voluntatis, est aliquid per accidens. Vnde argumentum non probat, quod ens per accidens, non scitur nisi per causam, respectu cuius non est per accidens, sed est effectus per se: & quæ respectu eius est determinata: licet non necessariò: & hoc ab intellectu vidente determinationem talis cause.

12

Causa prima sine vlla sui mutatione agit de nouo. Scot. 1. d. 1. q. 2. ad 1.

Voluntas diuina nunquam vult oppositum eius, quod semel voluit.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur secunda quæstio de scibilitate entis per accidens, t. c. 4. & 6. in qua præmissis duabus distinctionibus ad quæsitum determinatè, & notanter valde responderi; vbi aduerte quod illa litera ante secundam distinctionem: Sed contra

13

Aristot. &c. vsque illuc. *Secundo distinguendum*, &c. videtur esse, *vacat*, vel saltem *Extra*: sed si volueris soluere motuarecurrere ad ea quæ habet Philosophus, & expositores 2. Physicorum, & in *de bona fortuna*.

Require plura hic ad propositum 2.8. & 39. di. primi, & quæst. 21. Quodlibeti, & super 2. Physicorum, vt prius: & in antiquis, & super lib. Elenchorum. Et super Porphyrium singularissimè de multiplici acceptione *accidentis*, & alibi vt nosti, maximè Scotistas Parisienses resolutos hic, & vbiq; atque Oxonienses nostros ingeniosissimos. Quære etiam considerationes Astrologorum de futuris contingentibus, & euentibus rerum ad propositum, & nota valde decisionem Doctõris in hac materia, in qua vt fecit Ant. Andreas, duæ quæstiones possent moueri: sed suo modo breuitate vitur.

Aduerte eleganter ibidem duos modos dicendi. Ad primum principale, & alias solutiones principium, & maximè vltimam.

Quoniam autem complexio & diuisio est in mente, & non in rebus. Quod autem ita ens, alterum ens à propriis, &c. *text.com.8.*

QVÆSTIO III.

Vtrum verum sit obiectum Metaphysica?

Aristot. hic cap. 2. D. Thom. lect. 4. Flandria, quæst. vlt. artic. 1. Fonseca, cap. 2. Vide authores cit. ante quæst. 5. lib. 2.

ARguitur quòd non; quia Metaphysica cum sit prima scientia, & communissima, maximè videtur esse circa primum obiectum scibile: primum autem obiectum scibile vel intelligibile videtur esse *verum*: quia non videtur aliud posse poni, quòd omnibus intelligibilibus conueniat: & quòd sit distinctum obiectum contra obiecta aliarum potentiarum. Confirmatur illa ratio per Philof. 2. Metaphysic. text. com. 3. dicentem, vocari Philosophiam veritatis scientiam, rectè habet. Item, vnumquodque sicut se habet ad esse, sic ad veritatem, 2. Metaph. text. com. 4. ergo conuertitur cum ente; ergo pertinet ad scientiam de ente. Item, si *verum* excluderetur, hoc non esset nisi quia dicitur ens diminutum: sed hoc est falsum. Probatio, nam quæ diminuunt de perfectione entis, non attribuuntur primo enti, vt patet de causato, finito, &c. sed *verum* attribuitur Deo, & in summo, vnde 2. Metaphysic. text. comment. 4. sempiternorum principia esse verissima necesse est. Item, si dicatur debere intelligi de *vero*, quòd est in compositione, & diuisione.

Contra: à quo non excluditur consideratio causæ: nec effectus: ista autem veritas est effectus realis entitatis, iuxta illud in Prædicamentis: in eo quòd res est, vel non est, oratio vera, vel falsa est. Responso, res non est causa præcisè veritatis in intellectu, sed intellectus componens prædicatum cum subiecto.

Ad oppositum est Aristoteles in litera.

SCHOLIUM. I.

PONIT sententiam, qua tenet verum esse obiectum intellectus, quam tribus rationibus claris

refutat. Prima, quia obiectum est prius potentia, & actu. Secunda, veritas fit per actum reflexum secundum illius sententia authores. Tertia, cognoscit intellectus horum: vt à vero distinctum: fuscè de hoc agit Doctor quæst. 20. de Anima, vbi quinque argumenta pro hac parte adducit, & 1. distinct. 3. quæst. 3. Vide plura apud ipsum de Anim. quæst. 19. 20. 21. & in commentario nostro ad dictas quæstiones. Concludit ergo ens esse obiectum intellectus, quòd fuscè probat: locis citatis. Quòd hic ait numero 4. ens includi in omni per se intelligibili, videtur contra ipsum 1. distinct. 3. q. 3. vbi ait non includi in suis passionibus, vel vltimis differentiis: sed illa forte non sunt per se intelligibilia, vel includunt ens mediatè, vel identicè, quòd sufficit.

Hic primò videndum est de ratione *veri*. Dicunt aliqui, quòd *verum* est primum obiectum intellectus, quòd ostenditur dupliciter. Primò sic: obiectum appetitus vt boni, determinat ens; ergo à simili videtur, quòd obiectum intellectus determinet ens tale, respectu intellectus, non est nisi *verum*. Præterea ens in se indifferens est ad sensibile, & intelligibile: obiectum autem proprium determinatur ad potentiam cuius est obiectum: super ens non videtur aliud determinans ipsum ad intellectum, nisi *verum*. Ex hoc ad propositum, dicitur quòd cum intellectus tendat in obiectum, inquantum in intellectu est *verum*, dicitur rationem entis in intellectu, & idèd entis diminuti; & idèd excluditur à consideratione Metaphysici. Sed ad huiusmodi exclusionem nota, quòd *esse* quiditatum est essentiale *esse* obiecti, inquantum obiectum intelligibile: quia secundum illud intelligitur esse in intellectu, est necessariò concomitans, sed non formale, quia secundum illud non intelligitur, nisi reflectendo: *esse* verò existentia non est *esse* formale eius inquantum formale obiectum, nec necessariò concomitans. Sed nunquid obiectum voluntatis habet *esse* formale, vel necessariò concomitans, aliud quam obiectum intellectus: Quomodo aliàs per illam fit motus in rem?

Contra, quomodo appetitur non ens? nunquid etiam penes habitum realiter inquantum amatum, habet aliud *esse* formaliter, vel concomitanter: quam inquantum visum? Nunquid est ibi alia realis coniunctio voluntatis cum obiecto: aut tantum mediante actu intelligendi perfectiore quam fuit absentis? Vltèrius intelligendum, quòd indeterminatio est in obiecto respectu omnis differentia contrahentis, obiectum inferioris potentia est determinatio propria in obiecto supremæ potentia, aliàs non esset adæquatum potentia supremæ, quæ per se potest in obiectum inferioris, & idèd eius primum obiectum in illis includitur quiditatuè.

Exponitur autem ab aliis, quòd prædictum est, scilicet quòd *verum* dicitur rationem entis in intellectu, eo quòd *verum* non est in intellectu formaliter; sed obiectiuè: sicut cognitum in cognoscente. Sed per comparisonem ad quem intellectum res dicitur vera? Dicitur quòd respectu intellectus diuini: quia respectu eius sunt mensurata: & similiter artificialia respectu intellectus nostri: naturalia autem per accidens habent comparisonem ad intellectum nostrum, inquantum vera, quia non vt mensurata, sed vt mensuræ.

²
Opinio, verum esse obiectum intellectus.

Obiectum, prius naturaliter potest. & actu.

Contra ista, quod ponitur primò *verum* esse obiectum primum intellectus. Arguitur oppositum tripliciter. Primò: sic obiectum primum secundum suam formalem rationem, prius est naturaliter ipsa potentia: & magis saltem ipso actu; *verum* autem si dicitur rationem entis in intellectu; non est naturaliter prius illo actu: quia non contingit intelligere rationem entis in intellectu, ut cogniti, nisi intelligendo actum intelligendi, per quem est sic intellectus. Item, secundò: illud non est primum obiectum potentie intellectiue, quod non actu directio, sed tantum reflexio cognoscitur: huiusmodi est *verum* secundum eos. Dicunt enim, quod intelligitur, sicut ratio intelligibilis: postquam lapis fuerit intellectus, reflectendo supra rationem obiecti; ergo &c. Maior patet, quia actus directus naturaliter præcedit reflexum: & in quolibet actu oportet rationem formalis obiecti inueniri. Ex hoc sequitur contra illos, quod cum ratio entis sit prior ratione *veri*, si *ens* est per se subiectum Metaphysicæ: quod aliquid erit subiectum hinc, quod non habet rationem obiecti intelligibilis inquantum tale, & ita non est scientia, quia obiectum habitus non excedit obiectum potentie habituatae. Tertio sic: quod secundum propriam rationem intelligi potest: non inquantum includit aliud, ita est per se intelligibile, sicut illud aliud, nec illud aliud per consequens est primum obiectum intellectus; sed *bonum* inquantum distinguitur contra *verum*, & inquantum eius rationem non includit, ita est per se intelligibile secundum suam propriam rationem, sicut e converso *verum* inquantum non includit *bonum*; ergo, &c. Minor patet: tum quia intellectus differentias *boni* inquantum *bonum*, & *veri* inquantum *verum*, cognoscit, & æquè perfectè differentiam ex utraque parte cognoscit; sed hæc differentia non conuenit *bono*, nisi secundum propriam rationem, inquantum non includit *verum*; Tum, quia, si non intelligeretur *bonum*, nec aliquid aliud nisi inquantum includeret *verum*, cum per accidens ipsum includat, sequitur quod nec *bonum*, nec quiditas rei intelligeretur, nisi per accidens: & ita non intelligeretur simpliciter; sicut Coriscus, si cognoscat inquantum veniens, simpliciter non cognoscitur.

Actus directus, præcedit reflexum. Obiectum habitus non excedit obiectum potentia.

Bonum per se intelligibile.

4. Ens primum obiectum intellectus.

Propter istam rationem concedendum est, quod primum obiectum intellectus non potest esse aliquid, nisi quod essentialiter includitur in quolibet per se intelligibili: sicut primum obiectum visus, non est aliquid, nisi quod essentialiter includitur in quolibet per se visibili: ut color in albo, & nigrò. Cum autem quodcumque ens sit per se intelligibile: & nihil possit in quocumque essentialiter includi nisi ens, sequitur quod primum obiectum intellectus erit ens: & hoc dicit Auicenn. 1. Metaphysic. cap. 5. quod ens prima impressione imprimitur in anima: quæcumque autem rationes transcendentis, quæ sunt quasi passiones entis, ut *verum*, *bonum* &c. sunt posteriores primo obiecto; & quælibet earum æquè per se est intelligibilis, nec vna magis habet rationem subiecti intellectus, quam alia. Si dicatur, quod obiectum est duplex, quoddam mouens potentiam, quoddam determinans ad mouendum, & hoc non tanquam aliquid absolute, dans virtutem mouendi, sed tanquam respectus, dicens habitudinem obiecti motui ad

Ens prima impressione imprimitur in anima.

tale mobile: & hoc ultimo modo *verum* est obiectum intellectus, & *bonum* voluntatis, quia *verum* non mouet primò, sicut probant tres rationes factæ, nec sic est obiectum primum, sed dicitur habitudinem obiecti motui ad determinatam potentiam, quia importat adæquationem ad intellectum; Contra illam positionem non oportet arguere, quia ex 2. Topicorum cap. 7. oportet loqui ut plures: hic autem modus videtur abuti termino illo *obiectum*: nam quod respectus ad potentiam sit formalis ratio obiecti, non inuenitur à Philosophis communiter: sed illud, quod mouet potentiam passiuam. Vnde Aristot. 2. de Anima, cap. 1. text. com. 66. de visibilibus: cuius quidem est visus, hoc est visibile, sic quod in rationem prædicati cadit subiectum: cuius est visus? est obiectum visus. De isto, secundum ipsum, ibi prædicatur per se secundo modo, non primo visibile, quod dicit respectum ad potentiam: sed si talis respectus esset ratio formalis obiecti, esset per se primo modo. Per hunc etiam modum facile est assignare obiecta prima omnium potentialium, non aliqua absoluta, sed respectus quosdam correspondentes: puta quod obiectum visus non quæram qualitatem, colorem, vel lucem, sed relatiuum ut visibile: sic gustus, non sapor, sed gustabile, &c. Quomodo etiam obiectum est simul natura cum potentia: absolute etiam est prius intelligibile quocumque respectu; ergo inquantum intelligitur: non includit rationem respectus: & ita illud non est ratio primi obiecti. De quo quære in 9. q. 5.

Oportet loqui ut plures secundum Philosophos.

Respectus nō est obiectum potentia.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT primò triplicem veritatem in rebus, & aliam triplicem in ordine ad intellectum, ponens horum sex conceptuum exactam differentiam, de quo videri potest 1. distinct. 3. quæstione 3. & 4. distinct. 49. quæst. 4. §. Iuxta hoc, num. 10. Secundò, verum in intellectu esse duplex, scilicet ut comparatur prima, & secunda eius operationi, id est, apprehensioni, & compositioni: & quod falsitas non opponitur prima, sed ignorantia, bene tamen secunda, non contradicit sibi 2. dist. 6. quæst. 1. ad 3. cum negat apprehensionem veritatem, & falsitatem, quia ibi loquitur de veritate complexa. Tertio, quomodo intellectus cognoscat, & quo actu, conformitatem sui actus cum obiecto. Quarto, quid sit falsitas materialiter, & formaliter. De his multa dixi in supplemento de Anima, disp. 5. sect. 7. 8. 9.

Dicendum est ad quæstionem aliter; & primò distinguendum est de *vero*: est enim veritas in rebus, & veritas in intellectu. In rebus dupliciter, in genere, videlicet per comparisonem ad producentem, & per comparisonem ad cognoscentem, siue intelligentem. Primo modo dicitur veritas absolute conformitas producti ad producentem, aut determinatè conformitas talis secundum adæquationem, aut determinatè conformitas secundum imitationem. Et licet primus istorum trium modorum, videatur esse communis secundò, & tertio, tamen si nomen *veri* imponatur ad significandum quodcumque trium prædictorum, secundum propriam rationem, erit æquiuocum. Secundus modus inuenitur in Filio Dei, qui veritas est: quia est secundum Augustinum summa

5. Veritas in re, & in intellectu.

Filius Dei aliter verum, aliter creatura vera.

similitudo principij : hæc enim est conformitas cum adæquatione. Tertius modus inuenitur in creatura, quæ imitatur exemplar, cui aliquo modo assimilatur, defectiue tamen, aliàs non diceretur imitari. Secundò modo, scilicet per comparationem ad intellectum dicitur res vera tripliciter. Primò, quia sui manifestatiua, quantum est de se, cuiusque intellectui potenti manifestationem cognoscere. Secundò, quia assimilatiua intellectus assimilabilis, qui non est nisi intellectus creatus. Tertio, quia facta manifestatione, vel assimilatione, res in intellectu est, sicut cognitur in cognoscere.

Pro istis sex conceptibus exprimendis potest accipi æquiuocè veritas in re. Pater enim quòd tres primi distinguuntur à tribus aliis, quia habitu ad producendum, & ad intelligendum, alia & alia est: licet idem sit intelligens, & producens. Nam si per impossibile Deus esset productiuus similis, & æqualis, & simili imitanti, & non esset intelligens, esset primus modus tripartitus sine secundo; & e conuerso, si esset alius Deus intelligens creaturas, non producens. Distinctio etiam primorum trium inter se patet, aliorum trium ostenditur differentia: quia si nullus esset intellectus, adhuc quælibet res secundum gradum suæ entitatis, esset nata se manifestare, & hæc notitia est, quæ res dicitur nota naturæ: non quia natura cognoscat illam, sed quia propter manifestationem maiorem, vel minorem nata esset, quantum est de se, perfectius, vel minus perfecte, cognosci. Esse autem assimilatiuum dicitur rationem actiui respectu assimilabilis, & sequitur naturaliter esse manifestatiuum, vel disparatum est non habens ordinem ad ipsum, sed semper assimilatiuum, & assimilatio respectu intellectus passiuus præcedit hoc quod est esse in intellectu: quia illud esse est posterius naturæ ipso actu intelligendi: nam non est, nisi relatio rationis fundata in obiecto intellecto ad actum.

Veritas in ordine ad intellectum triplex.

Predicta veritates quo modo differunt.

Circa composita cadit deceptio, non circa simplicia.

Veritas non est intellectum obiectiue, nisi quando se reflectit.

7 C. 3. & alibi. Multa propositiones intellectus non sunt neutra.

EXTRA. Si tamen hoc verum videtur esse; quare querunt homines ita esse in memoria hominum, vel esse famosi, vel habere filios post mortem, vel statuas erigere, vel opera facere, ut post mortem maneat relatio rationis fundata in obiecto intellecto ad actum?

Relatio autem est posterior absoluto, ad quod est ex 5. assimilatio autem formaliter est ipse actus intellectus, aut prior ipso. Comparando secundum, & tertium ad intellectum non assimilabilem, non habent ordinem essentialem, sed accidentalem, respectu, scilicet alicuius intellectus tantum. Sequitur videre de vero in intellectu. Verum autem in intellectu duplex est secundum eius duplicem operationem, secundum quarum utramque natum est conformari obiecto, ut mensuratum mensuræ secundum Arist. in 5. cap. de Ad aliquid, text. com. 20. & 10. cap. 2. text. c. 3. l. 3. t. c. 26. Est autem inter istas veritates differentia vna, quòd primæ falsitas non opponitur, sed ignorantia tantum; & sic intelligitur illud de Anima, quòd intellectus circa quod quid est semper esse verus, sicut sensus circa proprium sensibile: & hoc est intelligendum præcisè circa conceptum simpliciter simplicem: nam intellectus simplex circa conceptum non simpliciter simplicem, licet non possit esse formaliter falsus, potest tamen esse virtualiter falsus, apprehendendo aliquid sub

determinatione sibi non conueniente; & hoc modo dicitur in cap. de Falso, text. comment. 34. quòd est aliqua ratio in se falsa, non solum de aliquo falsa, & tamen ratio illa in se falsa, simplici apprehensione intelligibilis est, sed illa non includit, vel exprimit aliquod quid: nisi forte quid nominis. Eodem modo potest exponi vltimum capitulum noni, text. com. 21. & 22. vbi videtur Aristoteles distinguere de intelligentia simplicium, in quantum est circa quid simplicium, & circa quid compositorum, quòd circa quid compositorum cadit deceptio per accidens: quia scilicet eorum quid natum est facere cõceptum, non simpliciter simplicem, in quod potest cadere falsitas virtualiter, non sic in quid simplicium: si enim intelligeret per accidens, scilicet in attribuendo alteri illud quid, non esset differentia: quia ita in quid simplicium, potest intellectus simplex esse falsus per accidens.

Secundæ autem veritati opponitur ignorantia priuatiue, & falsitas contrariè: quando scilicet vniuntur quæ in re non sunt vnita. Secunda differentia est in modo essendi veritatis, in hac operatione, & illa: licet enim sit in vtraque operatione veritas propria formaliter, non tamen obiectiue, sed tantum in secunda. Nam neutra veritas est in intellectu obiectiue, nisi reflectente se super actum suum, comparando illud ad obiectum: quæ reflexio, scilicet in cognoscendo quòd actus talis est similis, vel dissimilis, non est sine compositione, & diuisione: patet autem distinctio istorum modorum essendi veritatis in intellectu, scilicet formaliter & obiectiue, quantum ad primam operationem.

Quoad secundam declaratur: quia intellectus multas propositiones format, & apprehendit actu secundo, quæ tamen sunt ibi neutræ ex 1. Topic. licet igitur in illo sit formaliter veritas, vel falsitas, aut quia est conformitas rei extræ, aut non: tamen non est ibi obiectiue, quia non apprehenditur ista conformitas. Contra illud, videtur quòd principia statim eòdem apprehenduntur, cognoscuntur esse vera. Respondeo propter euidentem habitudinem terminorum, intellectus componens statim percipit, actum componendi esse conformem entitati compositorum. Possit ergo dici, quòd ibi est alius actus, & reflexus, sed imperceptus, quia simul tempore. In aliis, vt in conclusionibus differunt tempore. Contra quo modo actus primus circa principia erit reflexus? Respondeo, non primus, qui est compositio, sed secundus, qui est assensus, & circa iudicabilia possit dici iudicare.

Contra hoc, quod superius dictum est, quòd veritas complexi cognoscitur per hoc, quòd intellectus apprehendit conformitatem actus componendi, entitati extremorum istius complexi; arguitur: quoniam quando comparo actum compositionis A, rei B, hoc facio actu compositionis C, quomodo sciam, istam secundam compositionem C, esse veram? Si per aliam compositionem, erit processus in infinitum, antequam cognoscatur veritas compositionis A, & ita nunquam cognoscetur. Si per se ipsam cognoscetur, pari ratione standum est in prima compositione, quòd veritas eius non cognoscatur per alium actum conferentem eius conformitatem entitati compositorum. Si autem non scio C, esse veram, ergo nec A, sciam esse veram per illam: quia ab

Quando veritas complexi cognoscitur.

Quo actu cognoscitur conformitas actus cum re?

6 Verum in intellectu est duplex.

Intellectus circa quod quid est, semper est verus, exponitur. Ratio in se falsa, & de alio falsa.

ista dependet. Item, si debeo cognoscere *A* esse veram per collationem ad rem; oportet igitur rem cognoscere; quo ergo actu? si eodem, qui est *A*, idem cognosco per *C*, si alio, vt ipso *D*, ergo duo actus simul de eadem re. Similiter, si ille actus *D* sit simplex, non est principium iudicandi de *A*: si complexus, sequitur processus in infinitum, vt prius. Sequitur etiam aliud, quod *A* non cognoscitur esse vera nisi per vnum discursum à complexo in complexum: & ita primum principium non est notum sine discursu.

Item, secundum viam istam, videtur dicendum, quod conceptus hominis sit ita verus, sicut conceptus huius, *homo currit*, est verus: nam vtrobique est conformitas ad rem conceptam, & potest vtrobique conformitas cognosci per reflectionem.

Respondeo, quod superius inchoando, falsum dicit carentiam talitatis, quale apparet: ita quod principale in significato eius, non est non apparere quale est, quia tunc si quid esset, & sine omni apparentia, esset falsum; nec apparere quale non est, quia tunc esset falsitas formaliter positio, non priuatio, sed falsum materialiter dicit apparere, & formaliter carere talitate quale videtur: & hoc non intelligendo per talitatem, similitudinem: nam nihil est simile sibi, & ita nihil esset verum; similiter si Socrates appareret Plato, Socrates esset verus Plato: quia tunc appareret talis, qualis est, hic est similis: quia Socrates est similis Platoni, sed per tale, quale intelligitur identitas: verum est enim quod Socrates est talis, qualis est, licet & simile dicatur tale quale est; igitur falsum quod caret identitate, ad id quod apparet esse, & falsitas est non identitas entis, vt manifestati ad ens, vt declarans, siue apprens, & hoc de falso in re.

SCHOLIVM III.

EXPLICAT primò quid sit verum in re, & quid in signo. Secundò, quomodo differt obiectum veri incomplexi ab obiecto veri complexi, quod hoc prius natura habet esse quam in intellectu, illud nõ. Tertiò explicat, quomodo reflectendo cognoscit intellectus veritatem sui actus, scilicet aduertendo complexionem propositionis esse conformem virtuali habitudini inclusa in terminis. Quarto, quomodo ista habitudo aliter est in terminis principij conclusionis, & propositionis contingens, & quare statim intellectus habet notitiam veritatis principij, & à quo illa causetur. Quintò, soluit argumenta posita num. 7. contra modum cognoscendi per actum reflexum, mirabiles circa hac speculationes facit.

8
Verum in re est id, quod apparet.

Item verum in re, est illud quod apparet, & veritas non est conformitas, siue similitudo, quæ est inter diuersa, sed identitas vt manifestati ad se, vt declarans, siue manifestans, siue apprens; non ergo est veritas ratio declarantis, siue manifestantis, sed illa est ad alterum extremum, ad quod significat non conformitatem, siue similitudinem, sed identitatem, accipiendam eam in communi: sed verum in signo, dicit significatum esse id, quod manifestatur per signum, & in hoc signum manifestare illud, quod est, & ita conformitatem signi ad signatum. Si itaque omnis conceptus est signum rei, & conceptus simplex ita est conformis rei, sicut complexus rei,

Quid veritas in signo?

quia est ita definitiuus, quare non ita dicitur verus: immò complexus non videtur conformis rei, quantum ad complexionem, sed tantum sibi, quia complexio non est in re. Ad hoc immò responsum est prius, signum æquiuocum est conformis, non tale in natura, vt circulus est signum vini. Sed ad primum non valet, quod prædictum est: secundum quod verum est in complexo, vt in obiecto, in simplici non: quia potest intellectus conuertendo se cognoscere conformitatem intellectus simplicis ad rem, sicut & complexi; igitur & cognoscere veritatem vtiusque; ergo & ante reflexionem æquè fuit in vtroque; & per reflexionem cognoscitur esse in vtroque; igitur in conceptu hominis est veritas, sicut in ista, *homo est animal*, & reflectendo ita sciam conceptum hominis, esse verum: sicut sciam conceptum istum: *homo est animal*, esse verum, quod est contra Arist. 1. Perihermenas, cap. 1.

An verum sit in simplici sicut in complexo?

Propter illud, notandum est, quod obiectum simplex, quod est signatum conceptus simplicis, nullum esse habet aliud, quam in conceptu, secundum quod esse debet mensurare illum conceptum, obiecta conceptus complexi, quæ sunt extrema, aliud esse habent, quam vt sunt in conceptu complexo, & prius naturaliter in se, vt simplicia sunt, secundum quod esse, prius mesurant illum conceptum complexum, cui esse priori, conceptum complexum conformari, est verum esse, difformari, est falsum esse: hoc esse eit habitudo virtualiter inclusa in extremis ante naturaliter, quam extrema comparentur à ratione, sed in simplici nihil est prius naturaliter in extremo, cui conceptus potest conformari & difformari.

9
Obiectum complexum prius in se tale quæ in intellectu: secus in simplici.

Contrà: probat, quod non potest esse falsus, sed verus. Respondeo, non est verus, vt complexus est verus, quia non necessarìo habet signatum secundum esse, prius naturaliter, cui conceptus potest conformari, quam in ipso: quia si est in re, hoc accidit; complexum necessarìo habet signatum secundum esse, prius quam in ipso; ideo necessarìo habet cui conformatur, vel difformatur, secundum quod dicitur verum, vel falsum: incomplextum non necessarìo habet conformitatem, sed si conformatur rei extrà, accidit, sicut non est mensura eius.

Ad alia argumenta, quomodo reflectendo cognoscitur veritas nota: videtur difficultas, si in compositione cognosco rem non absolute tantum sed collatiuè, & reflectendo, conferendo actum ad rem, hoc est ad rem cognitam collatiuè, sicut dicit tertium argumentum: sed si conuerto ad rem nudè, conferendo, per hoc non potero iudicare de veritate compositionis, quæ est actus collatiuus; ergo videtur, quod ad iudicandum de aliquo, conuerto ad illum, & eodem modo, quo & in prima compositione, & in illo, ad quod conuerto, habeo rem cognitam actu collatiuo. Nota, sicut dictum est, quare complexum est verum, quia complexionem, quæ est à ratione, præcedit naturaliter identitas extremorum: & alia habitudo virtualiter inclusa in ipsis, cui actu rationis conformari, vt mensuræ, est ipsum verum esse.

Identitas extremorum præcedit veritatem complexum.

Ita dico, quod illam complexionem cognosco esse veram, cognoscendo conformitatem eius ad illam habitudinè virtualiter inclusam in extremis, quæ quadoque includitur in extremis ex natura extremorum, non per aliud prius; quadoque

10
Veritas principij, conclusionis, & contingens, quomodo differunt?

per aliud prius includens ; quandoque nullo modo ex natura terminorum , vel includentium ipsos , sed à causâ extrinseca coniungente ipsa vel disiungente. Primo modo est in principio demonstrationis. Secundo modo in conclusione ; cuiuscunque terminorum habitudinem realem , præcedentem actum intellectus , includit virtualiter ipsa habituado intrinseca in terminis principiorum , & ex sui ipsorum natura. Tertio modo est in propositione contingente. Itaque in primo modo extrema absolute intellecta , statim nata sunt facere ex se in intellectu illius notitiam habitudinis ipsorum ; sicut & alia absoluta relationis necessarîo consequentis ; quando ergo intellectus coniungit terminos illos componendo , statim videt conformitatem actus sui ad illam habitudinem , quam prius naturâ habuit notam ex terminis. Quando autem componit terminos conclusionis , non videt illum actum esse conformem habitudini reali terminorum , donec videat illam habitudinem terminorum , cuius notitia non fuit impressa sibi ex terminis conclusionis : nec imprimitur , nisi ex notitia habitudinis terminorum principij , quæ includit illam. Quando autem componit terminos , propositionis contingentis , non videt actum esse conformem , nisi videndo habitudinem terminorum in re : quia causâ extrinseca si faeit eam , facit circa terminos , vt in re , non vt in conceptu , & tunc oportet videre intellectualiter terminos in re coniungi , vel diuidi.

In primis ergo duobus , non cognoscitur compositio , esse vera , comparando ipsam ad rem , vt extrâ , sed ad rem quæ est extremum , vt ipsum in intellectu prius naturaliter facit notitiam habitudinis suæ ex se , vel ex virtute alterius , quam intellectus sic componat.

Contrâ : ergo quare non statim apprehensis terminis principij , intelligitur principium , si termini ex se necessarîo faciunt notitiam illius habitudinis ? Patet autem quod non statim , quia per quantumcunque tempus , potest aliquis nosse totum , & nosse partem , antequam sciat hoc esse verum , *omne totum* , &c. , quia antequam componat illud. Item , notitia habitudinis terminorum conclusionis , aut sit ab ipsa habitudine ; aut terminis illis ; aut ab habitudine terminorum principij ; aut ab illis terminis ; aut à notitia habitudinis illorum terminorum , quodlibet improbetur.

Ad primum , quod licet ex terminis , vel ex altero terminorum virtualiter includente respectum , fiat notitia habitualis habitudinis , tamen non oportet esse actuale perceptam statim : sed quando intellectus comparat extremum extremo , statim potest videre , & illam habitudinem , & habitudinem actus sui , ad illam. Ad secundum , notitia amborum principiorum simul facit notitiam conclusionis : & hoc sic , quod notitia habitudinum terminorum in principiis , causat notitiam habitudinis terminorum in conclusione , & notitia veritatis principiorum notitiam veritatis conclusionis ; prius tamen naturaliter faciunt notitiæ habitudinis simul iunctæ , vt vna causâ integra notitiam habitudinis , quam notitia veritatis notitiam veritatis ; ita quod notitia habitudinis terminorum maioris est causâ notitiæ veritatis eius , & sic de minore ; & sic ille notitiæ sunt causâ notitiæ habitudinis terminorum conclusionis ; non ergo habitudo est causâ habitudinis , nec veritas veritatis : sunt enim respectus

hæc & illa , sed notitia notitiæ non actualis : quia non gignitur nisi ex memoria . sed habitualis est causâ actualis duplicis ordinatæ secundum rationem effectuum .

Contrâ : ergo habitudo terminorum conclusionis , est ita non causata , & veritas eius , sicut in principio . Respondeo , absoluta in principio causant notitiam habitudinis , non habitudinem propriè , quia illa fundant vt necessarîo consequentem naturam subiecti . Habitudo terminorum conclusionis fundatur in ipsis , & terminatur , quia absoluta causantur , vel alterum ipsorum , vt passio .

Ad primum argumentum , contra positionem de notitiâ actus , quo comparo , dico , quod ille est verus , sed non oportet cognoscere illum esse verum : est enim actus vnus cognoscibilis naturaliter rectus , sicut dicitur de syllogismo alibi , quod non est notus vt obiectum , sed vt actus cognoscendi rectus naturaliter ; ita hîc . Ad secundum , cognosco rem , & habitudinem prius naturaliter , quam actum compositionis , quo comparo rem rei . Ad tertium , ille est actus obiecti , ad quem conferendo , iudico . Similiter potest dici , quod iudicium de veritate complexi , non est nisi collatio notitiæ conferentis ad notitiam incomplexam extremi , si sibi est conformis , & hæc conformitas statim quandoque patet , quando notitia simplex naturali necessitate statim includit notitiam collatiuam , sicut in primis principiis , quandoque non statim , vt in conclusionibus ; & tunc oportet videre illam esse conformem suæ simplici , cui quia est conformis , vel consequens ad aliam , quæ est conformis statim simplici .

Hæc via ponit veritatem complexi cogniti , non per collationem complexionis ad rem extrâ , nec ad habitudinem realem extremorum priorem naturaliter comparisonem ; quæ enim habitudo esset illa , nisi identitas pro affirmatiua , quæ est relatio rationis ; vel diuersitas pro negatiua , quæ fortè non est relatio rationis , sed tantum ponit collationem complexionis ad notitiam extremorum simplicem ; vel ad extrema , vt in notitia simplici statim ex notitia tali : Patet si complexio sibi conformetur , in primis principiis , quia ratio termini ostendit prædicatum conuenire subiecto , & sic non est discursus in cognoscendo primum principium , quia illa notitia simplex includitur in collatiua (non enim componuntur , nisi quæ in se cognoscuntur) & ita in ipsa complexione tali includitur , vt prius naturaliter ipsa , vnde ipsa complexio , siue compositio , necessarîo videatur conformis : quia tunc visa sunt ambo extrema conformitatis , cum tunc intelligantur simplicia , & tunc fiat compositio . Nec requiritur hîc collatio compositionis ad simplicia , quasi alicuius actus , sed intellectus componens terminos illos , & notitia habitualis terminorum , sunt causâ necessaria & immediata , & integra ad causandum notitiam conformitatis complexionis ad terminos : non quidem circa principia : & ideò componens simul necessarîo assentit : quia quando componit , habet totam dictam causam , sed iudicare in conclusione , non sic : sed illam complexionem confert ad illam , in qua includitur , quæ alia est principij , non quidem tantum termini : & hîc discurre est iudicare de conclusione , in fine est assensus , id est , impressio notitiæ necessariæ principij imprimetis , notitiam veritatis

Principia intellecta statim causant notitiam habitudinis extremum : si cuius absoluta relatiua necessaria.

*11
A quo sit notitia habitudinis extremorum?*

Sup. num. 7.

Quid est iudicium de veritate complexi?

12

Quare nō est discursus cognoscendo primum principium?

Quæ causâ notitiæ conformitatis complexionis ad terminos.

veritatis conclusionum, ex veritate principij nota ex terminis.

SCHOLIVM IV.

RESOLVIT, *veritatem formalem incomplexi, esse relationem realem mensurati ad mensuram: an verò veritas complexi collatiua sit realis vel rationis sub dubio relinquat, & magis approbare videtur, quòd rationis; cuius fundamentum satis clarum: circa quod pulcherrime disputat. De hoc dubio egi in supplem. de Anim. disput. 3. sect. 8. ubi tenet, veritatem complexam non videri realiter distinguui ab actu, quòd conforme est Doctori hic, sed suam mentem non resoluit.*

13
Quid veritas complexi, & incomplexi?

Sed quid est vtraque veritas prædicta: Respon-
sio, prima est relatio actus simplicis apprehen-
sionis ad obiectum, & est realis, scilicet mensurati
ad mensuram. Secunda, licet videatur similis re-
latio, videtur tamen quòd actus secundus non est
alicuius absolutè, sicut primus: sed est actus com-
paratiuus vnus conceptus simplicis ad alterum,
vt eiusdem in affirmatiua, vel diuersi in negati-
ua: hunc autem necessitati sequitur, vel concomi-
tatur relatio rationis in vtroque extremo ad alte-
rum, quam habitudinem videtur signare hoc ver-
bum, *est*, vt est nota compositionis, scilicet provt
est tertium adiacens: & sic verum est illud Peri-
hermenias, cap. 3. lib. 1. *esse* significat quandam
compositionem, quam sine compositis non est
intelligere: sicut nec rationem sine relatiuis: &
sic etiam verum est illud 5. huius in cap. de Ente,
text. com. 14. quòd *esse* vno modo significat ver-
um, hoc est habitudinem rationis, inter extrema,
quæ nata est esse vera. Vltèrius, ista habitudo ra-
tionis conformis est rei: non quòd oporteat in re
esse relationem aliquam inter extrema, vt in re si-
mitem isti rationis, quæ est inter extrema vt in-
tellecta, immò vt ab intellectu inuicem compara-
ta: nam tunc esset hæc falsâ, *homo est homo*. Nec
oportet fugere ad compositionem formæ cum
materia: tum quia illam non exprimit propositio;
tum quia hæc esset falsâ, *Deus est Deus*: sed
tunc hæc habitudo correspondet rei, quando est
talis, qualem res virtualiter continet, sine qua-
lem res de se nata esset facere in intellectu, si fa-
ceret habitudinem illam, siue quæ est signum,
non simile, sed æquiuocum, exprimens tamen il-
lud quod est in re: sicut circulus non est similis
vino, est tamen verum signum vini, falsum au-
tem lactis, vel huiusmodi: non tamen est omni-
no simile, quia illud signum est ad placitum hu-
ius signati: non sic illa habitudo rei. Contrâ: 9.
Metaphys. vlt. t. c. 21. & inde, *Verum est in rebus*
componi. Responso: notificatio fit per ea, quæ
vt in pluribus; vbi cumque autem idem non affir-
matur de se realiter, aliqua est in re compositio:
aut aliter, notificatio fit per minimum gradum,
quasi dicat ad minus requirit veritas, quòd in re
fit compositio, si identitas est maior, & veritas.
Tertio modo, largè sumitur *componi*: sicut in pri-
mo cap. noni, text. com. 2. cum accipitur, *simul na-
tum* pro hoc quod est *idem*. Hæc igitur corres-
pondentia prædicta huius habitudinis ad id, quod
est in re formaliter, est secunda veritas: & ita illa
habitudo, quæ dicitur compositio expressa per
est, vera est immediatè, & mediante illa verus
est actus comparatiuus secundum illam habitudinem:
& sic videretur, cum fundamentum illius

Quomodo co-
positio est in
vero?

14

veritatis sit habitudo rationis, quòd illa prima
multò esset imperfectior relatio rationis. Quod
si dicatur, relationem correspondentiæ, vel adæ-
quationis, vel commensurationis, quæ quasi
idem dicunt in proposito, non posse fundari in
relatione: quomodo igitur proportio est æqua-
liter proportioni, vel similis: & hoc in quantum
proportio, non autem ratione absolutorum: in-
ter quæ est proportio? Nam proportionalitas
est, vbi extrema vnus proportionis absoluta, nec
sunt similia, nec æqualia extremis absolutis in
alia proportione. Si autem placet, quòd ille actus
comparatiuus extremorum compositionis imme-
diatè correspondeat, vel adæquatur rei, cum ille
actus sit vera res: sicut & primus, qui est vnus
absolutè: tunc veritas secunda, est relatio realis,
sicut & prima, & actus intellectus comparatiuus
immediatè verus: non autem aliqua alia habi-
tudo est vera, si nulla est formaliter, nisi in actu
intellectus, quia in intellectu præcisè, inquan-
tum ab intellectu comparata, quæ habitudo, ni-
si quæ in intentione? aut si est in comparatis ali-
qua, aliquo modo alia ab illa, quæ est in actu in-
tellectus, non est illa alia immediatè vera. Hoc
dubium inquiratur.

Relatio fun-
dat relatiõem.
Scor. 2. d. 1.
q. 5.

SCHOLIVM V.

RESOLVTIO *quæstionis*, verum, *sumptum*
*pro relatione, vel passione actus intellectus, non spe-
ctare ad Metaphysicum, sed ad Logicum, vel ad*
*scientiam de anima. Sed verum reale vt expli-
catum est num. 5. ad Metaphysicum spectat, &*
*ratio est clara. Non soluit duo argumenta po-
sita num. 2. suadentia, verum esse obiectum intel-
lectus, sed ad primum negatur obiecta intellectus,*
& voluntatis distinguui. Ad secundum, sensibile
*intellectui est intelligibile: unde non condistingui-
tur contra illud, nisi in ordine ad sensum: quomo-
do autem ex diuersitate obiectorum colligitur di-
uersitas potentialium in subordinatis, vel disparatis.*
Vide Scor. 1. d. 3. q. 3. num. 22. & Mauritium
hic in fine, qui etiam ista soluit.

Ad propositam ergo quæstionem dico, quòd
Aristoteles præcisè excludit *verum* in intellectu
complexo, sicut expressè patet in litera eius, &
rationabiliter. Patet enim ex dictis, quòd vel est
mētis aliqua passio realis, scilicet relatio secundum
secundam opinionem: & tunc illa, sicut & prima
veritas, pertinet ad considerationē libri de Anima.
Ex natura enim actus intellectus cognoscitur,
quomodo est fundamentum talis relationis: vel
est relatio rationis fundata in actu intelligendi,
aut magis in habitudine rationis quæ est inter
obiecta comparata per actum intelligendi, secun-
dum primam opinionem: & tunc est mentis ali-
qua passio originaliter, sed formaliter pertinet ad
considerationem Logici: sicut *possibile, & impossi-
bile, & modi compositionum* omnes. Præsupponit
tamen Logicus considerationem de actibus
intelligendi, quibus secundæ intentiones forman-
tur. Patet ex principio Periherm.

Quæ veritas
excluditur à
Metaphysico?

Secundum veritatem autem dico, quòd ad
considerationem Metaphysici pertinet verū reale
primo modo sumptum .i. per comparisonem ad
producentē, & hinc quoad omnia tria mēbra, quia
non contrahunt ens ad quantum, nec ad motum.
Secundū autem .i. sumptum per comparisonem
ad cognoscentem ad primum membrū pertinet,
quia

quia conuertitur cum ente. Secundum contrahit ad actum determinatum, nec conuertitur cum ente. Tertium est ens diminutum, & est ens Logicum propriè, vnde omnes intètionis secùde de tali ente, prædicantur; & idèd propriè excluditur à Metaphysico. Conuertitur tamen cum ente aliquid, quia Logicus considerat omnia, vt Metaphysicus: sed modus alius considerationis, scilicet per quid reale, & per intentionem secundam, sicut conuertibilitas entis simpliciter, & diminuti, quia neutrum alterum excedit in communitate: quidquid enim est simpliciter ens, potest esse ens diminutum. De duobus modis *verè* in intellectu dictum est iam.

Ad argumenta principalia patet; nullum est contra dicta, nisi vltimum de causa, & effectù: vbi est dicendum, quòd maior si est vera, est vera de causa totali: non autem est sic in proposito: nam veritas triplex exclusa omnino à Metaphysico, dependet ab intellectu, ita quòd res ex se non est sufficiens causa alicuius istorum, licet ad illam requiratur, sicut illa probat auctoritas (*In eo quòd res est*) in eo, non præcisè, sed si oratio formetur ab intellectu, vt extrema habeant esse diminutum. Ad argumenta pro opinione de vero, quæ fuit improbata: potest responderi ad primum.

ANNOTAT. MAVRITII.

16 Sequitur tertia quæstio de exclusionè entis veri à consideratione Metaphysici, *f. c. 8.* Vbi primò aduerte, quòd illa responsio, quæ ponitur ad vltimum principale immediatè ibi: *Responsio res non est*, &c. posset assignari, *Extra*, sed bona est, quam etià imitatur ad finem quæstionis, idèd potest legi tanquam argumentum euacuans, & ea quæ dicuntur ad finem quæstionis sunt eius confirmatiua, vel posset omitti tanquam superflua. Totum processum quæstionis nota valde Logicè, & Metaphysicè singularè, vbi primò ponitur opinio Ægidij de Roma, Quodlib. 4. q. 10. Quære etiam Henric. vt nosti, & Thomam 1. part. scilicet q. 16, & hîc, & primo contra Gentiles, & in q. de veritate, q. 1. & alios, & hunc maximè in q. lib. de Anim. q. 17. 18. & 19. & 3. dist. primi, q. 3, & in quodlib. q. 14. & sequaces eius: vt nosti pro declaratione ampliori huius.

In aliquibus originalibus illa litera infrà ibi: *Sed ad huius exclusionem*, &c. vsque illuc: *Exponitur autem ab aliis*, &c. assignatur *Extra*, vel *Additio*, vel saltem ab illo loco: *Sed nunquid obiectum voluntatis*, &c. Sed volendo eam legere, dic consequenter ad dubia ibi mora. Vido in prolog. Sententiarum & 2. & 3. dist. primi, & 25. 2. & in Quodlib. vbi suprâ, & 15. & 26. dist. 3. & in materia de beatitudine.

Consequenter infrà ibi: *Exponitur autem ab aliis*, &c. quære Henric. & God. vide 3. dist. primi, q. 5. & 35. 36. 39. 43. & 44. eiusdem ad hæc. Et nota impugnationes notabiles contra hunc modum dicendi.

Infrà ibi: *Propter istam rationem concedendū est*, &c. declarabis castè illa verba, quæ sequuntur ibi, de inclusione essentiali entis in quolibet per se intelligibili, quia videntur repugnare prima facie his quæ habet 3. dist. primi, q. 3, & 35. dist. eiusdem in repositis maximè, sed tu ponderabis præcipuè *per se intelligibili*, & an intelligibilitas

per se conueniat nisi his, quibus per se conuenit ens; & potest dici, quòd non, quia de quo in secundo modo dicitur passio, in primo modo dicitur subiectum. Notabilis valde determinatio est ista hîc, nec repugnat dictis alibi, si rectè exponantur, Ad pauca enim aspicientes, &c. Vide infrà in 9. q. 5.

Aliqui assignant *Extra* illam paruum literam infrà ibi: *Quo modo etiam obiectum*, &c. vsque illuc: *Dicendum est ad q. aliter*, &c. sed satis est ad propositum.

Deinde in solutione principali ponuntur in aliquibus originalibus quædam verba, quæ non sunt multum ad rem ibi; &c. *Si tamen hoc verum videretur*, &c. vsque ibi: *relatio autem est posterior*, &c. & sunt *Extra*, & possunt pertractari aliter Theologicè, aliter Physicè, & multa addi, quæ dimittantur lectori curioso, vide 1. & 3. Ethicor.

In aliquibus originalibus immediatè ante illà responsionem. *Ad terciū ille est actus obiecti*, &c. ponitur quædam obiectio contra præcedentia, quæ sic incipit: *Contra, eo quòd res est, vel non est*, &c. & sequitur ibi proluxa litera, quam, quia non multum necessaria, & non etiam ad propositum multum, sed fracta, & discorrecta, omisi hîc, & alibi, si lectori placuerit, inquirat, & addat. Nam facillè est addere (vt aiunt) inuentis: in dies enim, vt spero augebitur huius scripti persecutio.

Determinatio Doctoris resolute habetur ad finem quæstionis quantum ad principale quæstum vbi colligere conclusiones, & corollaria potest lector, & resumere totum fructum quæstionis. Vbi aduerte ad illa verba, *hoc dubium inquiratur*, &c. vide optimè, q. 13. Quodlibeti, & super lib. Perihærmennias, & alibi, & maximè in sequacibus huius modernis.

Ad finem quæstionis vbi incipit soluere argumenta opin. in 1. art. de obiecto intellectus, & non prosequitur, & hoc vel quia ex dictis priùs in 1. lib. in simili de obiecto sensus, & intellectus, & infrà in 7. & alibi patent, vel fortè ex inaduerrentia, aut fortè impeditus, vel quomodoconquer: facillè tamen respondebis. Ad primum, negando consequentiam: quia intellectus illimitator obiectiuè, licet nõ entitatiuè. Vel antecedens posset examinari, loquendo de bono existente: & si adducatur Arist. 2. de Anima, de distinctione potentiarum per obiecta, &c. dicendum, quòd verum dicit in potentiis eiusdem generis, & disparatis: non autem subordinatis, nec alterius generis; nisi fortè secundum excessum apprehensionis, non autem simplicis exclusionis. Vide infrà in 9. lib. q. 5. præclarè.

Ad secundum dicendum, quòd diuisio entis per sensibile, & intelligibile non est per obiecta, quia omne sensibile intelligibile, licet non e contra; oportet ergo quòd sumatur intelligibile cum præcisione, ad hoc quòd sit aliquis oppositio membrorum: ens igitur indifferens ad vtrumque est obiectum adæquatum intellectus: vnde talis indifferentia est sufficiens determinatio, proportio, & appropriatio ipsius, entis ad intellectum; concedatur ergo argumentum vsque ibi, *super ens non videretur*, &c. scus est de potentiis limitatis eiusdem generis, vel alterius. Vide hîc copiosè, 3. distinct. primi, quæst. 3. & 35. distinct. eiusdem, & super lib. de Anima, vbi suprâ notauit, & infrà in 7. in simili, & alibi sæpè, vt nosti.

Et quia prima de ente, inquantum ens, huius utique erit speculari, tunc etiam, & quid est, & quæ sunt inquantum ens. *Text. com. 4. Et sequitur.*

Perferuandæ verò sunt ipsius entis causæ, & principia inquantum ens. *t. c. 8.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum Metaphysica sit de ente.

Vide auctores cit. qq. lib. 2.

NOta rationes alibi Auicennæ, quod sic, id est, Metaphysicæ, propter duo. Primum, quia Deum esse probatur hic: & quia ens est commune ad omnia hic considerata. Contra, Auerr. Commento ultimo 1. Physicor. naturalis solus probat Deum esse, & ibi facit considerationem, genus substantiarum separatarum est subiectum Metaphysicæ. Contra Auerroem ex quolibet effectu ostenditur, causam esse, quia impossibile est effectum esse nisi à causa tali, siue nisi talis causa sit; huiusmodi sunt multæ passionēs Metaphysicæ, *primæ, & posterius, vniū, & multa, actus, & potentia;* quomodo, enim hæc causatis insunt, nisi sit aliquod vnum primum? Quære ibi. *Qui est misit, &c.* Item perfectior conceptus de Deo possibilis Physico, est primum mouens, possibilis autem Metaphysico, est primum ens, secundus est perfectior, tum quia absolutus, tum quia requirit perfectionem infinitam: nam primum perfectissimum. Sed si enti non repugnet infinitas, non est perfectissimum, quod non est infinitum, sed enti non repugnat infinitas, primum mouens tantum respectum dicit, & non necessariò ex formali ratione sui, requirit infinitatem: qui autem habet perfectiorem conceptum de subiecto, potest perfectiùs de ipso ostendere, quia per illa in effectibus, quæ ducunt ad cognoscendum esse de tali conceptu. Confirmatur, si Metaphysicus non consideret esse de Deo: nisi sicut demonstratur à Physico non cognosceret, nisi de primo mouente, & ita non haberet aliquam notitiam, quod subiectum suum est: quia primum mouens; non est suum subiectum, nec sequitur, primum mouens; ergo primum ens, sicut non sequitur, prima nigredo; ergo primus color: Nec Metaphysicus potest per ipsum ostendere de primo ente, amota ratione primi mouentis. Quomodo autem de mouente ostenderet Physicus primum, nisi in hoc sit magis Metaphysicus propter prædicationem, quam Physicus propter subiectum: Respondeo pro Commentatore, præmissæ ad primū ens sumuntur ex motu.

Contra: licet Physica sit prior doctrina, quam Metaphysica, quia sensibilia sunt nobis notiora, non tamen dicitur ipse ostendere omnem conclusionem Metaphysicam, vel præmissas ad omnem: quia cum deceptum fuerit, siue abstrahendo, siue in doctrina ad propria considerabilia, à Metaphysico, ex illis ostendit conclusiones suas: ita & primum ens ostendit ex propriis, licet illa propria fortè non herent nobis nota: nisi prius ordine naturæ Physica cognosceretur. Quomodo etiam scientia inferior stabiliet subiectum superioris, si ipsa superior non potest secundum Auerroem? Item, genus substantiarum separatarum nullam vnam rationem magis habet, quam non

separatum habet cum primo, secundum ipsum: quia non nisi attributionem; igitur tantum primum est subiectum ibi, non illud genus.

SCHOLIUM.

Tenet cum Auicenna ens esse obiectum Metaphysicæ, quamuis circa hoc dubius ferè manserit, *l. 1. q. 1. Vide rationes ibi positas, & loca Aristot. à n. 21. & Schol. 3. in quo alia loca Scoti pro hoc afferuntur. Soluuntur ibi varia argumenta Auerr. tenentis Deum esse obiectum Metaphysicæ, hic Doctor duas rationes Auicenna breuiter declarat.*

Tenetur igitur Auicenna. Prima ratio eius sic declaratur, si est præsupponitur de subiecto, non de actuali existentia, sed quod habet esse quiditatum, scilicet quod ratio eius non est falsa in se, tale si est ostenditur demonstratione, quia, à Metaphysico de primo ente. Ostenditur enim, quod primum conuenit enti alicui, & ita quia ille conceptus, ens primum, qui est perfectissimus subiecti, si esset hic subiectum, non includit contradictionem; ergo si aliqua scientia supponeret istum conceptum pro subiecto, alia esset prior de ente, quæ probaret præcedentem, de primo ente: quia conclusio demonstrationis illius esset prior tota scientia de primo ente. Secunda ratio confirmatur de adæquate, quam importat primitas, quære lib. 9. §. q. quando igitur omnibus consideratis, in scientia est aliquod commune per prædicationem, & illud adæquat, non queritur aliquod primum virtualiter adæquans: nisi quia deficit commune formaliter adæquans, ens autem vnius rationis, quære alibi; ergo adæquat. Confirmatur, prima scientia, scibilis primi.

3
Quomodo ens ostenditur, quia à Metaphysico

Si datur commune per prædicationem, non est quarendū obiectū virtualiter commune.

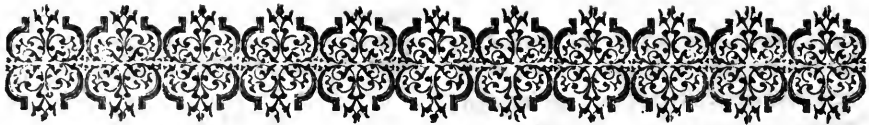
ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quarta & vltima quæstio de Metaphysici consideratione circa ens, t. c. 1. 4. & 8. in qua clara est determinatio Doctoris. Restitendo enim dicta Auicennæ & Auer. vt q. 1. 1. lib. prolixè pertractauit. Tenet tamen Auicennam, declarando motiua eius, & dimittit Auerroem & in hoc potest ponderari notabiliter, quod ea quæ in vno loco disputatiuè, & problematicè determinat, alibi asserendo alteram partem sustinet; nec in his Metaphysicalibus, sed etià in Theologicis, plerumque, vt à principio notauit: præsupponit etià ea quæ dicta sunt de vniocatione entis in 4. & plura alia quæ lector attendat, & maxime illud singularissimum, vbiq; necessarium, de subiecto, & adæquate duplici: formali videlicet, & virtuali, mente teneatur, & examinetur.

Breuibus hic tangit illam difficultatem intricatam apud multos: an videlicet Metaphysicus habet probare primum ens esse: hæc etiam quæstio posset præcedere omnes præcedentes in hoc 6. vel saltem duas immediatè præcedentes, secundum quod fundari posset super diuersa loca textus: vt notari textum quotando in eius principio, sed satis rectè situatur: quia etiam oritur, text. com. 8. Alias duas quæstiones in principio huius 6. quas ponit Anton. Andr: accepit ex prolog. sententiarum, de verbo ad verbum, vt patet ex notabilibus textualibus huius 6.

Idem 1. com. primi huius. Perfectior conceptus Metaphysici de Deo, quam Physici.

Prior est Physica, quam Metaphysica, & quare?

LIBER SEPTIMVS.

In hoc libro incipit Philosophus tractare de precipuo subiecto Metaphysica, nempe de Substantia, eiusque partibus, item de quiditate rei, & definitione, eiusque partibus, circa quæ disputat Doctor 20. quæstiones selectas.

Alia verò dicuntur entia : eo quod taliter entis &c. *Text. comment. 2. Et sequitur.*

Nihil enim ipsorum est, nec secundum se aptum natum, nec separari possibile à substantia. Sed magis siquidem, &c. *Text. com. 3.*

QVÆSTIO I.

Utrum inherencia sit de essentia accidentis?

Arist. hic cap. 1. Al. ibid. quæst. 3. D. Thom. lect. 1. & in 4. dist. 12. q. 2. art. 1. Caiet. de ens, & essentia, cap. 7. quæst. 15. Durand. 4. dist. 12. Palud. ibid. quæst. 2. Egid. hic quæst. 2. & Theor. 4.1. de Euchar. Zimara, Theor. 3. Amilius Acerbus, lib. 3. Peripat. qq. q. 1. Hieruzus. Quodlib. 4. qq. T. romb. hic quæst. 1. Anton. Andr. ibid. Fonseca, cap. 1. quæst. 2. sect. 2. Suarez. disp. 37. sect. 2. vide Scotum in 4. dist. 12. q. 1.

Quòd non, quia essentia passionis præcognoscitur demonstrationi, cum sit medium ex 2. Poster. text. com. 8. & 25. inherencia eius concluditur. Item, tunc esset nugatio, *hæc albedo inherens*, quia addere aliquid ei de cuius essentia est, nugatio est. Item, tunc conceptus relationis in communi, non esset simplex : quia includeret respectum ad obiectum, & alium ad subiectum; & ita relatio non esset generalissimum : quia generalissimi est conceptus simplex. Item, quantitas manet in altari sine inherencia ad subiectum.

Contra, quo aliquid formaliter est ens, est de eius essentia, sed accidens est ens : quia entis, in litera, text. com. 2. & text. com. 3. Similiter federe, magis ens, quam sessio &c. Item, illa inherencia differens non esset substantia; ergo accidens; ergo eius est alia inherencia, & sic in infinitum. Item, si differunt, posterius est conceptu accidentis; ergo conceptus accidentis in se, prior est, & absolutus, & ita definibilis sine subiecto, contra Arist. cap. 3. text. com. 17. & inde.

Responsio, distinguitur primò de accidente, quia *accidens* si accipitur pro illo; quod per se significat nomen, ut pro conceptu, quem importat nomen accidentis per se, qui est ipsa accidentalitas, synonymum videtur cum hoc, quod est *inherencia* : & tunc nulla est quæstio. Si accipitur pro illo, quod denominat hoc concretum *accidens*, puta pro quantitate, sic quæstio habet locum, & sic fiat deinceps sermo. Tunc distinguitur secundò de inherencia, quod *inherencia* est duplex. Vna est actualis vno accidentis existentis cum subie-

cto existente, ut actus aliquis cum potenti. Alia est dependentia, siue essentialis ordo accidentis secundum quiditatem suam ad substantiam, secundum quiditatem suam. Prima patet. Secunda probatur, quia demonstratio abstrahit ab existentia, & à consequentibus rem, in quantum existit, aliter non esset necessarium : demonstratur autem aliqua inherencia passionis ad subiectum : igitur ista est alia à prima, quæ scilicet est existentia, vel conditio propria existentie.

Et, hoc fortè consuevit dici de inherencia actuali, & aptitudinali, prima non semper inest accidenti, secunda semper inest, siue existenti sine subiecto, siue non existenti. Contra : aptitudinalis in accidente separato, non verificat aliquam predicationem denominatiuam, sicut secunda hic.

EXTRA.

Aliud esse de essentia alicuius, & esse ei idem essentialiter, vel realiter.

Tertiò exponitur illud, quod dicitur de essentia. Non enim idem est esse de essentia *A*, & esse idem essentialiter, vel realiter ipsi *A*. Primum quidem infert secundum, sed non e converso, quia de essentia *A*, præcisè est illud, quod includitur per se in conceptu quiditatiuo *A* : & idèd ponitur in ratione eius quiditatiua, non ut additum : potest autem esse realiter ipsi *A* idem, licet sit extra conceptum eius, puta vnitas, veritas &c. extra conceptum entis, qui prior est illis, secundum Auicenn. non tamen illa dicunt rem aliam ab ente: quare in quarto, quæstione de Vno. Vocantur tamen fortè ab Auicenna *accidentia* extendendo contra *essentiale* strictissime sumptum; exemplum hic de gradu addito albedini remissæ, quando intenditur, secundum vnam opinionem est idem realiter, nec tamen de essentia huius.

SCHOLIUM.

PRÆMISSA triplici distinctione, scilicet *accidentis in per se significatum, & denominatum: inherencia in actualem, & aptitudinalem: & eius, quod est esse de essentia alicuius, vel idem ei essentialiter, aut realiter: ponit tria dicta. Primum, Nulla inherencia est de essentia accidentis denominatiue sumpti. Ratio, quia est respectus fundatus in eo, & sic posterior ipso, de quo fuit Doct. 4. d. 12. q. 1. Secundum: Inherencia aptitudinalis est idem realiter accidenti. Ratio, quia perfectas non distinguitur à substantia, & quia illa inherencia est omnino inseparabilis ab accidente, quod est signum indistinctionis realis ex Doct. 2. d. 1. q. 4. Tertium: Inherencia actualis non est idèd actualiter accidenti denominatiuo. Quia vnu manet altero destructo, ut in Eucharistia; sed hæc ratio tantum currit in accidente absoluto, quia relatio non potest non inesse actu, si est, ut habet Doct. 4. quæst. 1. de*

²
*Accidens su-
quitur pro per
se significato,
id est, pro ac-
cidentalitate,
vel inheren-
tia, & pro de-
nominato.*

*Inherencia
alia actualis,
alia essentia-
lis.*

de quo iterum l.8. erit sermo, vide Scot. latè de hac quæst. d. q. 1. d. 12. ubi satisfacit locis Arist. in contrarium. Vide Ant. Andream. hic q. 1. qui clariùs tradit doctrinam circa solutionem argumentorum. Aduerte hic ex solutione primi in fine, Scotum priùs scripsisse expositionem sextus, quàm has quæstiones: Falluntur ergo qui tribuunt illam expositionem Antonio Andrea.

3 Ad quæstionem ergo primo dico, quod neutra inhærentia est de essentia accidentis, secundo modo sumpti, scilicet accipiendo *accidens* pro eo, quod hoc nomine denominatur, vt quantum, quale & huiusmodi. Tum, quia fundamentum respectus est aliquid præter respectum, respectus vtriusque inherentiæ in substantia non fundatur; quia tunc substantia inhærens esset, & non esset terminus respectus; ergo in accidente absoluto, & non in aggregato ex absoluto, & illo respectu: quia non est ratio fundamentalis respectu sui: igitur in absoluto præcisè; ergo est extra conceptum eius quiditatum, cum respectus sit posterior natura fundamento. Tum, quia inhærentia videtur eiusdem rationis in quantitate, & qualitate; ergo si est de essentia vtriusque, potest ab vtroque abstrahi conceptus, dictus in *quid* de ipsis inferior conceptu entis, & superior eis, & ita non erunt generalissima. Secundò dicitur, quòd inhærentia secunda est eadem essentialiter, siue realiter accidenti secundo modo sumpto. Tum, quia passiones entis dictæ de inferioribus, non dicunt aliud ab ente in eis; ergo cum substantia dicitur prima, accidens posterius, quæ prius, & posterius diuidunt ens, vt passiones, primum non dicit aliud à substantia, nec posterius aliud ab accidente, siue ab ente inhærente. *per se autem ens, siue in se ens, & inherens, siue in alio existens*, pro eodem accipio, sicut prius, & posterius, Tum, quia ille ordo abstrahit ab existentia, & fundatur super quiditatem possibilem, ista fundamenta sunt immutabilia, quia Deus necessariò exemplat quiditates possibile, & voluntas si quem actum habet respectu illarum, similiter ille est necessarius: stantibus autem fundamentis ordinis immutabilibus, non videtur ordo mutabilis in altero, & ita nec differentia potest concludi per viam separationis possibilis. Si ponitur hoc, Arist. diceret quòd esset contradictio, r. *Physicorum*, tex. co. 39. erit intellectus impossibilia quærens, qui dicit, passiones separari à subiectis, & loquitur de intellectu, quem posuit Anaxagoras.

Nulla inhærentia est de essentia accidentis denominatiū sumpti.

Inhærentia aptitudinalis, idem accidens.

4 Inhærentia actualis differt ab accidente realiter.

Contra hoc tamen videtur illud, quod dicit 4. *Physicorum*, cap. de Vacuo. text. com. 58. si sonus sine corpore, nunquid esset vacuum? Tertio dicitur, quòd inhærentia prima non est idem realiter accidenti secundo modo sumpto, nec etiam existentia accidentis, si ponatur illa aliud ab accidente. Tum, quia idem realiter non manet & corrumpitur: accidens etiam existens manet non manente inhærentia prima: aliàs si illa maneret, cum propter ipsam, subiectum denominabatur prius ab accidente: & dicebatur panis quantus, diceretur ita post transubstantiationem panis, quod est falsum. Tum, quia extremum vnum ordinis illius mutabile est, alio manente, quia actus voluntatis diuinæ respectu cuiuscunque existentia extra se, contingens est, ergo ordo non manebit altero extremo tantum manente: & sic per viam separationis concluditur aliud esse hoc ab illo. Contra ista duas rationes ar-

guitur: nam ponatur panem manere, & separatim à quantitate quæ prius afficiebatur, quomodo non manebit inhærentia? Si dicatur alterum extremum iam esse mutatum, quia panis factus est non quantus; hoc nihil est, quia panis non fuit extremum dependentiæ, in quantum quantus, sed in quantum panis absolutè. Respondeo: hæc difficultas communis est omnibus vnitatis potentibus manere seorsum, vt in anima, & corpore hominis; in verbo & natura humana, quomodo neutro extremo mutato, vt videtur, secundum aliquid absolutum, relatio non manet, quæ prius. Et ibi adducitur illud de fine, 7. *Metaphysicæ*, text. com. 60. de *A* & *B*. sed hoc de facto non accidit separatione accidentis: quia subiectum non ponitur manere, licet possit manere; vnde istam difficultatem differo vsque ad vltimum capitulum octauum, vbi propriè habet locum.

Ad argumenta; alius, & alius conceptus sufficit ad præcognosci, & concludi, quia alia notitia, & prior natura, huius, quàm illius. Aliter, *quid nominis* præsupponitur non *quid rei*.

Secundum concludit pro prima parte solutionis, non contra secundam, quia non est nugatio hic, ens vnum.

Tertium concludit pro prima parte solutionis.

Quartum pro tertia parte, ex qua sequitur prima pars de prima inhærentia.

Ad primum in oppositum: quia non notat causam formalem prædicationis entis de accidente, sed extrinsecā: licet enim aliquid secundum quodlibet sui, sit causatum à causa extrinseca, tamen potest prædicationem alicuius immediatè recipere formaliter, ac si non esset causatum, quia causa extrinseca non est medium, de quo prius illud dicatur, & inde de causato. Exemplum, formaliter creatura est ens; licet totaliter à Deo, Item, possibile est aliquid prædicatū secundum se perfectiùs esse in vno, quàm in alio: & tamen æquè formaliter prædicatur de vtroque. Exemplum de albedine remissa, quæ æqualiter est albedo, & intensio, nec de altero per alterum dicitur. Item, possibile est ordinem essentialem esse aliquorum subiectorum secundum quodlibet in se, & tamen aliquid tertium prædicatum æquè formaliter dicitur de vtroque. Exemplum de albedine, & nigredine respectu coloris. Nec ergo causalitas in substantia respectu totius accidentis, nec maior perfectio entitatis, nec ordo essentialis in entitate, concludit, quin accidens sit formaliter ens: non per substantiam, nec per respectum ad ipsam, quia de per se in intellectu eius est ens, posito intellectu illo, etiam si per impossibiles omnes conditiones prædictæ auferantur, quod allegatur ab Arist. ipse non dicit, eo quòd entis; sed *eo quòd taliter entis*, id est, substantia. Fir ergo fallacia Consequentis, arguendo ab inferiori ad superius negatiuè cum nota causæ præcedentè, sicut cum in quanto, primo Priorum. t. c. 35. & inde, Debet tamen intelligi in *eo quòd*, pro causa extrinseca. Similiter quod aliqui accipiunt, *non est, nisi quia entis*, adhuc fallacia Consequentis: sicut *hic huius, ergo solum huius*.

Accidens est formaliter ens, sicut substantia.

De concreto, & abstracto videtur quòd accidens, vt accipitur in abstracto, est verius ens, quàm in concreto, quia species generis est, in quod diuiditur ens per se ex 3. t. c. 14. non sic concretum, nec est substratio illa accidentis intellecti, sine subiecto, quia abstrahentium non est mendacium,

2. Physicor. t.c. 18. sed est intellectio quiditatis, non in quantum denominat subiectum, sed in quantum hoc quid: & sic bene est subiecti, & dat intelligere subiectum. De intellectu Aristi. in littera. Primò, quod adducitur de sano, quòd sicut nihil formaliter sanitatis est in vrina: sic nec entitatis in accidente. Similiter accidens dicitur ens, quemadmodum non scibile dicitur scibile. 7. c. 3. t.c. 15. Respondeo: ad primum dico, quòd Aristi. loquitur de diuersis denominatiuis dictis ab vno abstracto, quæ denominatiua si vno nomine significantur: significantur æquiuocè. Ad secundum: quòd illud exemplum corrigitur per paragraphum sequentem, sicut exposui textum. Vnde exemplum quodlibet aliquid veritatis insinuat. Secundum concludit pro secundo membro solutionis. Sed videtur contra membrum tertium: & diceretur, quòd inhærentia seipsa inhæret: nec vnquam manet, nisi inhæreat, sicut quantitas manet. Ad tertium conceditur, quòd potest habere definitionem per genus proprium, & differentiam, sed Logicam, non realem. Contrà: nec genus, nec differentia complete intelliguntur sine subiecto, sicut nec definitum. Idèd aliter dicendum, quòd terminus respectus potest esse essentialiter respectiuo, quam ipse respectus; Deus enim qui est terminus respectus creaturæ, est causa creaturæ: non autem respectus; nec ab isto respectu dependet essentialiter creatura, sicut à Deo: sic hic, si substantia est materia non ex qua, sed in qua potest accidens dependere ad ipsam, sicut ad causam aliquam, licet sit prior respectu ad ipsam. Exemplum, homo prior est respectu sui ad animam, vt respectu totius ad partem, non tamen sequitur; idèd potest definiri sine anima.

Prima Scotus exposuit textum, quam hoc opus scripsit.

An accidens definiri possit sine subiecto?

Accidens est prius respectu ad substantiam.

ANNOT. MAVRITII.

Circa primam quæstionem septimi uerbi de comparatione inhærentiæ accidentis ad essentiam eius. t.c. 2. & 3. in principio solutionis assignatur in aliquibus libris quoddam *Extra*, ibi: *Et hoc fortè consuevit dici*, &c. vsque illuc: *Tertio exponitur*, &c. obiectionem autem ibi non solutam, sustinendo Doctorem, esse bonam, quia famosa est, solue consequenter, aut negando assumptum, aut aliter declarando, vt nosti, sed videtur omnino *Extra*.

Aliud etiam patium *Extra* notatur in aliquibus originalibus, infra ibi: *Sed iste respectus est relatio*, &c. vsque illuc: *Tamen quia inhærentia videtur*. Infra etiam parum post, ibi: *ponitur hoc Aristi.* &c. vsque ibi: *Tertio dicitur quòd inhærentia*, &c. est *Extra*, & in pluribus originalibus, nullum horum trium habetur; idèd, &c.

Determinatio Doctoris hic est clara, & resoluta: nam præmissis 3. distinctionibus adiungit 3. conclusiones, vbi aduerte in probatione secunda, 1. conclusionis, an illud, quòd ibi inferitur, vt inconueniens sit inconueniens, aliquod videlicet prædicatum dictum in quid de quantitate, & qualitate, reperiri inferius ente, & superius utroque illorum: nam nonnulli Scotisti hoc videntur concedere, posito quòd ens diuidatur per quiditatem, vt in substantiam & accidens, absolutum, & respectiuum; argumentum saltem currit ad hominem, vt plerumque arguit Doctor hic.

Hanc materiam vide in 4 huius, di. 12. q. 1. copiosè, & aliquid in 1. di. 2. q. 4. & 5. Et 3. q. Quodliberi. Opiniones aliorum: vt pote Auerr. Alex. Ianduni, Alberti, & Thomæ, vide hic, & alibi ad propositum, & maximè 12. dif. 4. vbi Theologi communiter pertractant hanc materiam.

Tange instantiam consequenter in solutione argumentorum post oppositum. Primò, quomodo potest esse æquiuocatio in concreto, stante vniuocatio abstracti, cum idem significet, vt in Antepredicamentis, ex intentione q. 8. habet iste, & alibi plerumque. Vide in 4. di. 11. q. 1. art. 3. Et in Prædicab. quæstione finali, ordine debito; deinde qualiter ista possit esse vera. *Inhærentia inhæret*, cum prædicatur, & subiectum sumantur sub oppositis modis significandi. Vide supra in 5. & quære Franc. 8. di. pri. Constat, & 29. di. eiusdem bene considerando.

Nota etiam infra ibi: Ad secundum, quòd illud exemplum corrigitur, &c. quòd expositio in Metaphysica, quæ attribuitur Ant. And. est huius Doctoris vt hic expressè dicit, & infra sæpè, & alibi in Sententiis, sed fortè alio ordine & modo scribendis, sed in primo & 4. vbi supra, habetur talis expositio valde notanter: originaliter tamen hic.

Sed substantia omnium primum tempore.

Tex. commenti 4.

QVÆSTIO II.

Utrum substantia sit primum omnium entium tempore.

Aristi. hic c. 1. & 4. Physic. 12. t.c. 117. & 8. eiusdè c. 1. 2. & 3. Auerr. hic commenti. 4. Aleu. ibid. q. 3. Alberti, tract. 1. c. 2. & 3. D. Thom. scilicet. 1. Egid. q. 2. Ianduni. q. 5. Landria. q. 1. art. 1. Fon. c. 1. q. 2. art. 1. Suar. disp. 38. bles. scilicet. 1.

Quòd non: æterno non est aliquid prius tempore: accidentia autem sunt æterna, sicut motus 8. Physic. t.c. 1. & inde. Item si sic: ergo substantia præcedit tempore. Oppositum Philof. 7. & 12. huius, t.c. 4.

Ad quæstionem Commentator. 4. huius 7. t.c. 2. & inde. Si accidens aduenit corpori, postquam est corpus, tunc prius est omni accidente adueniente. Si autem non aduenit, sed est inseparabile, & semper simul cum eo, tunc substantia composita non præcedit accidens, sed præceditur à materia substantiæ compositæ.

SCHOLIVM I.

SENTENTIA Auerrois substantiam compositam non esse priorem tempore accidente inseparabili, bene tamen materiam; refutatur rationibus, & in xamentem Aristotelis, qui non tribuit illam primatatem materia. Admittit Auerrois substantiam omnem esse priorem tempore accidente separabili.

Contrà de inseparabilibus, quòd non sit intellectus Philosophi, quòd materia præcedit: de eodem enim probat Philosophus quòd substantia est primum ens, & qualiter sit primum ens, & secundum, non est verum de materia: quia probat eam primam, quia prædicatur simpliciter in quid, & quia alia sunt entia: quia sunt sic entis: neutrum

neutrum est verum de materia. Primum non, quia 9. ca. 6. t.c.12. materia prædicatur denominatiuè de materiato. Secundum non, quia non dicuntur accidentia entia, quia materia, quia vel nulla sunt in materia, vt in subiecto; vel si aliqua, saltem non perfecta. Item, ad principale, de eodem probatur primitas temporis, & cognitionis, & definitionis. Sed materia non præcedit cognitione, sed scibilis est per analogiam ad formam. Similiter nec cognitione, quia 9. huius, 1. Physic. c. 69. actus prior cognitione potentia. Similiter nec definitione, quia substantia composita cadit in definitione accidentis, sed materia non: quia 7. ca. 3. t.c. 13. & inde. t.c. 17. & inde, accidentia copulata habent definitionem per propriam substantiam. Item, Philos. probat substantiam esse primam, vt est primum prædicatum, ad quod reducuntur alia; ergo vel probatio est de substantia in communi, vel de aliqua specie in genere, vel de posteriori substantia: nullum illorum verum est de materia, quia nec est generalissimum, nec species in genere, nec posterius in substantia, sed prius, quia principium substantiæ, & principium prius principiato; ergo non potest inferri, quòd si materia sit prior accidente, quòd idè substantia, nisi per hanc minorè falsam: quia si principium prius est aliquo, quòd principiatum prius est eodem. Item, si sic, aut materia secundum se, aut sub aliqua forma; nam primo modo, quia sic, nec est sub tempore, quia ingenerabilis, & incorruptibilis, 1. Physicor. t.c. 32. Non secundo modo, quia aut vt est sub forma accidentali, & tunc non est prius: quia vt est sub forma, non est prius forma; nec potest hoc dari, nisi ipsa sit sub forma substantiali: & si sic, tunc habetur propositum, quòd substantia composita est prior.

Materia denominatiuè dicitur de materiato.

Quomodo substantiæ est primum ens?

3

Hic dicitur, quòd materia vt est sub forma accidentali, & substantiali, præcedit tempore omne generabile ex illa; & per consequens omne accidens illius generabilis: non omne accidens, quod habet in se, sed omne accidens, quod inest illi, quod fiet ex ea. Contra: per hanc rationem accidens est prius substantiæ, saltem generabili, & corruptibili: quia accidens generantis est prius substantiæ generabili ex ea, in infinitum: nec est ad intentionem Philosophi, quia probat primitatem temporis per hoc, quòd substantia est separabilis, & non accidens; illa probatio non valet de materia vnus, comparata ad accidentia alterius, quia substantia non dicitur substantiæ separabilis, nisi respectu accidentium suorum, quæ sibi insunt. Item, ad principale, sequitur, quòd aliqua accidentia sunt, quæ non præcederentur ab aliqua substantiæ, sicut omnia accidentia propria corporum cælestium: quia si non sit ibi materia secundum Commentatorem in de Substantia orbis, non præceduntur, quia materia præcedit: nec à substantia composita, quia accidentia illa sunt inseparabilia, & si sit ibi materia, illa non præcessit tempore substantiam compositam, & per consequens, nec accidentia.

SCHOLIUM II.

SECUNDA opinio Aletis 9. 3. circa hunc tractum, substantiam esse priorem tempore accidente, quia non repugnat saltem causæ primæ esse sine vilo accidente, & consequenter nulli substantiæ, quæ talis, repugnat. Refutatur rationibus allatis contra primam sententiam. Tertia opinio est Scoti Oper. tom. IV.

quorundam, quos refert Aletis. citatus, quod per se substantia est prius tempore accidente, sed per accidens non; reuocatur, quia sequeretur scientiam posse esse falsam, posset enim passio per accidens separari à subiecto, esto hoc per se petat non separari.

Idè aliter dicitur, quòd est primum, quia substantia separata ab accidentibus est prior, sed prioritas non potest intelligi de qualibet substantia, neque secundum numerum, neque secundum speciem respectu accidentium propriorum, quia substantia non est prior propria passione, quia in demonstratione concluditur passio de subiecto per se; ergo passio non potest non esse: nec de substantia secundum numerum, quia si sic, posset esse idea Platonis, quia haberet totam naturam specificam sine accidentibus, quod ponit Plato. Et confirmatur consequentia: quia non posset illa idea esse distincta ab istis, quia haberet naturam speciei, & in illa non distinguuntur indiuidua eiusdem speciei; ergo, &c. tunc sequitur dictum Platonis. Dicitur ergo, quòd substantia consideratur in quantum hæc; & sic non præcedit, si consideretur in quantum substantia, sic prior est. Confirmatur sic, quod conuenit speciei non repugnat generi: nec alicui inferiori ratione generis: quia si habere alas conuenit animali, nulli in quantum animal, repugnat habere alas, sed aliqua substantia præcedit omne accidens, scilicet prima causa: & sibi non repugnat præcedere omne accidens duratione; ergo nulli substantiæ, in quantum substantia, repugnat præcedere accidens omne duratione.

4
Secunda opinio Aletis.

Substantia nõ repugnat præcedere omne accidens.

Contra istam positionem, quia rationes probantes expositionem Commentatoris non esse secundum Philosophum, sunt contra illam positionem: quia non valet, si Deus, qui est simpliciter primus, præcedit; ergo substantia, quæ est posterior præcedit; & pondera hoc, & aliàs rationes ibi factas. Item, Deus non est in genere aliquo modo; sed quicquid est in genere habet passionem, & aliquod accidens, quod non præcedit, & hoc verum est de substantia omni in genere, sed quod repugnat cuilibet substantiæ repugnat substantiæ absolutè, & simpliciter: similiter loquendo Physicè, Deus non præcedit tempus tempore.

Idè dicitur aliter, quòd propositio est vera per se, & falsa per accidens, & conformes propositiones inueniuntur à Philosopho: vnde 6. Physic. t.c. 15. supponit, quòd omni motu sit accipere motum velociorem, & tardiorem; & 8. t.c. 76. & circiter, dicit, quòd aliquis motus est ita velox, quòd nullus velocior, sicut primus. Similiter 4. Physicor. text. com. 72. supponit, quòd omni corpore conuenit accipere corpus subtilius in infinitum, vbi probat motum non esse in vacuo; & tamen nisi exponatur, falsum est: quia igne non conuenit corpus subtilius accipere. Item 7. Physic. t.c. 35. & inde, si aliquid mobile, &c. vnde tales propositiones sunt veræ per se, & falsæ per accidens. Vnde prima propositio vera est ratione motus, accipiendo moventia proportionabilia motui: & similiter nõ repugnat corpori in quantum repletium loci, esse subtilius alio quocumque. Similiter in proposito, substantiæ, quantum est de se, non repugnat præcedere omne accidens, ex quo non dependet ab accidente aliquo, quia completus intellectus

Multa sunt vera per se, & falsa per accidens.

substantiæ haberi potest, circumscripto omni accidentis.

Contrà: si sic, ergo conclusio demonstrationis non est per se necessaria, quia necessarium non contingit aliter se habere 5. huius t. c. 6. sed contingit aliter se habere, quam quod passio prædicetur de subiecto, quia subiectum potest esse secundum opinionem illam, sine passione; consequens impossibile, 1. Postter. text. com. 5. & 7. & infra, quia demonstratio est necessariorum, & eorum quæ sunt per se tantum. Item si per accidens sit subiectum cum passione, à parte cuius tunc accidentalitas illa est? Non à parte passionis, quia simul est cum subiecto, quia causatur ab eo: tunc à parte subiecti, quod non est verum, quia ipsa natura subiecti per propria principia, est causa necessaria passionis; ergo non per accidens est simul tempore cum passione, quia per essentiam causat; ergo per essentiam simul cum passione, & non accidentaliter.

SCHOLIUM III.

Hic non agitur de tempore, ut sumitur 4. Phys. quia sic non est mensura substantiæ, ut bene probat Doctör 2. d. 2. q. 4. unde nõ accipitur pro duratione successiuâ, quia illa esset accidentis, & sic esset questio, an substantia esset prius tempore, ipso tempore; sumit ergo secundum Aristotelem, substantiam esse prius tempore accidentis, pro esse separabile ab eo quantum est de se. Ita habet ipse 2. d. 1. q. 5. & 4. d. 1. q. 1. com. 3. nu. 30. Iuxta hanc explanationem, idem est prius tempore, & prius natura, tertiam illam secutus est Doctör q. 33. de Vniuersalibus, sed hic melius rem examinauit.

6 Idem dicitur sic, & videndum est quid est, esse prius tempore: tempus non tantum accipitur hic, ut definitur in 4. Physic. t. c. 101. quia primitas temporis est substantiæ, in quantum substantia est: sed huiusmodi non est esse in tempore, quia tempus non est mensura, nisi motus, & quietis, & eorum quæ sunt in motu, & quiete: substantia secundum se non est tale, nec accipitur pro quacunque duratione extensa successiuâ alia ab essentia rei, quia de illa esset questio; quia tunc substantia posset præcedere illud, cum sit accedens ei, & præcederet illud duratione, & quæro de illa, & sic in infinitum: tunc dicitur prius tempore esse, quod potest separatim esse sine alio, & illud non sine ipso: quia sic dicit Philof. in litera; illo modo omnis substantia prior est omni accidente vno modo: alio modo non; esse ergo prius tempore est posse habere existentiam actualem priorem alio: siue sine alio, quantum est ex se. Ita scilicet quod sibi non repugnat, quia in nullo ab illo alio dependet. Hoc satis potest dici prius natura: nihil enim est prius natura, quod non sic sit prius & tempore. Quod autem possit sic præcedere, ostenditur dupliciter: vel quia non dependet ab illo; vel quia non est causa necessaria illius. Quod hoc sit verum, patet per opposita horum: quia si non potest separari, hoc est, vel quia dependet ab illo; vel quia est necessaria causa illius. Dico, quod substantia respectu accidentium separabilem, est prior utroque modo, comparata respectu passionis est separabilis, & prior vno modo: quia non dependet; sed non in quantum causa, quia habet necessariam causam huiusmodi intra es-

sistentiam suam; idem non est separabilis illo modo, scilicet in quantum est causa accidentis.

Substantiam, enim esse, hoc est aliquid esse, quod in essendo nõ dependet ad aliam essentiam; ut subiectiuè sustentantem in eodem supposito. Videtur satis manifestum, quia si est sic dependens, quæro ad quid dependet; & ibitur in infinitum, nisi stetur. ad aliquid sic independens: sed accidens esse ostenditur, per viam motus, quia aliquid idem manet, nunc mutatum secundum hoc; & non secundum illud; ergo illud habet subiectum manens: illud enim non est substantia, quia alia sit mutatio secundum illud, & non secundum istud, ita quod ex vno accidente corruptibili cõcluditur, aliquid præter illud subesse: sed ex multis per se sibi inuicem succedentibus, melius cõcluditur aliquid esse subiectum illud à quocunque istorum. Difficile tamen est assignare manifestam differentiam dependentiæ formæ corruptibilis ad materiam, & accidentis ad subiectum, ut in prima dependens sit perfectius, in secunda imperfectius. Si dicas, hoc faciunt per se vni, illa non: hic queritur, quare ille actus cum suo potèntiali facit vnu per se, nec actus, nec potèntia ponitur res generis, sed compositum ex illis; & illa principia in genere, alius actus cum suo potèntiali, quod tamen verè informat, (alius non esset nisi aggregatio) non facit vnum per se; nec illud compositum est in genere, sed vtrumque componens in proprio genere: qua ratio huiusmodi, qui diceret omnes formas esse vnius generis, ut principia, & constituere composita vnius generis: licet vnius forma propria materia sit magis in actu per aliam formam eiusdem generis primi, non proximi, quam alterius: quia ita ponunt in materiis formarum substantialium ponentes plures formas, unde posset hoc improbari, de hoc quare questione vltima ostendi.

Ad primum argumentum, quod aliquid est æternum, id est, semper durans per se, & nihil est eo prius, vel per aliud, sicut motus per mobile, & tali potest substantia esse prior: quia non dependet ab eo, quamuis non potest in quantum causat necessariò. Ad aliud, vno modo sic, quod tempus consideratur dupliciter, ut passio primi mobilis; vel ut mensura: tunc tempus ut est passio, præceditur à primo mobili tempore: non autem ut tempus accipitur pro mensura, Contrà: omne quod præceditur ab alio, tempore, non est quando præceditur; ergo si tempus, ut passio præceditur tempore, ut tempus est mensura, idem tempus realiter esset, & non esset simul, quia tempus passio quæ præceditur, non est quando præceditur: & tempus ut mensura quo formaliter præceditur, est, sed tempus passio, & tempus mensura sunt realiter idem; ergo idem realiter est, & non est simul. Aliter dicitur sic, quod substantia præcedit tempus duratione aliqua, non tempore. Sed contra hoc est argumentum superius factum, quia illa duratio est accidens: quæro tunc, qualiter illa præceditur; si duratione, quæritur de illa in infinitum: nec præceditur duratione, quæ est ipsamet, quia tunc esset, & non esset simul. Idem dico sicut prius, quod non accipitur hic tempus proprie, ut est numerus motus, sed præcedit tempore: quia non dependet à tempore. Ad rationem primam pro secunda opinione, dico quod necessariò passio inest subiecto suo, quia subiectum est causa necessaria illius: non quia

7
EXTRA.

Accidens esse ostenditur per viam motus.

Substantia nõ mensuratur tempore. Sco. 2. d. 2. q. 4.

Id est prius tempore, quod potest esse sine alio, non contra.

Quid est inseparabilitas aliquorum?

8
Primum mobile præcedit tempus.

Quod præceditur tunc non est.

Quomodo passio est necessario in suo subiecto?

Substantia potest esse sine omni accidente.

quia subiectum dependet ab eo in essentia. Ad aliud de substantia singulari, dico quod non esset idea Platonis, quia in illo esset propria passio hominis, sed non haberet accidentia per accidens; vnde dico, quod individuum cuiuscunque speciei posset per se existere sine omni accidente per accidens: & tamen illa substantia non esset perfectior, quam nunc, nec essent alia substantia per participationem illius: & dico quod distinguitur ab alio individuo, quia aliter est natura specifica in te, & in omnibus communiter: vnde distingueretur ab alio per essentiam suam, sicut nunc: vel fortè per aliquam differentiam individualem, quam addit individuum supra speciem, quia distinctio per accidentia est secundum accidens.

SCHOLIUM.

PRIMUM dictum: Substantia non est primum cognitione quoad generationem, quia foret imperfectius accidentis, & quia non habetur pro nunc propria species eius, ut habet Doctor hic, & 1. d. 3. q. 3. nu. 9. & d. 22. q. 1. de quo fusè egi in *Commens. quæst. 17. de Anima. Secundum dictum:* Substantia est primum cognitione primitate perfectionis, quia habes perfectiorem quiditatem, perfectius tamen pro nunc secundum proportionem cognoscitur à nobis accidens, quod exemplo oculi aquila, & Solis, bene explicat Doctor. Vide Anson. *Andream hic q. 4. qui fufius, & clarius ista tractat.*

ANNOT. MAVRITII.

SEQUITUR quæstio secunda de proprietate substantiæ tempore respectu accidentis. t. c. 4. vbi tres opiniones recitat, & impugnat, quarum prima est Commentatoris vbi in litera. Secunda Alexandri. Tertiam quære in Alberto, & Fratre Alex. & aliis hic. Et licet quidam conantur euadere impugnationes Doctoris hic, aduerte quod tertius modus dicendi est multum apparatus: vnde Doctor insequitur eum super Porphyrio. ca. de proprio. q. 3. & qualiter non sequatur ex hoc contradictio, dic vt supra in princ. & alibi notauit: hic enim fuit locus propriæ determinationis, & non in Logicalibus, vt patet.

Determinatio Doctoris est satis clara hic, licet subtilis. Vide eum in 2. di. 1. q. 5. Et in 4. di. 1. q. 1. & alibi sæpè, vbi exponit hanc prioritatem vniformiter.

Assignatur quoddam *Extra*, ibi *Substantiam enim esse*, &c. vsque illuc *Ad primum argumentum*, &c. sed litera notabilis, & singularis doctrina, ideo castè percurratur vbique.

Considera benè in solutione vltimi principalis, vbi dicit, quod individuum cuiuscunque speciei, posset per se existere, sine omni accidente per accidens; ergo ignis sine calore, & homo sine quantitate; & sic de aliis dic consequenter, quære in 4. di. 12. & in Varrone.

Substantia est primum omnium notitia.

Text. commentis 4.

QVÆSTIO III.

Verum substantia sit primū omnium cognitione?

Arist. *hic. c. 1.* Alibi *q. 5.* Albert. *traç. c. 3.* D. Tho. *leç. 1.* Heru. *Quodlib. 3. q. 12.* Richard. *in 2. dist. 24. art. 3. q. 3.* Anton. *And. hic q. 4.* Landun. *q. 3.* Niphus *disp. 4. Sonc. q. 13.* Fonf. *c. 1. q. 2. scđ. 2.* Suar. *disp. 3. scđ. 2.*

QVOD non: omnis cognitio oritur à sensu. Sed sensibilia sunt accidentia; ergo accidēs prius cognoscitur quam substantia. Posset dici, quod ratio vadit de cognitione sensitua, non intellectiua: de qua tamen intelligitur. Contrà: sicut aliqua cognoscuntur à sensu, ita à virtute phantastica, & intellectus sic potest ea abstrahere, & sic intelligere. Item ad idem 1. de Anima. t. c. 11. Accidentia magnam partem conferunt, &c.

Scoti Oper. som. IV.

Ad quæstionem quod sic: quia de omnibus quæ habent quod simpliciter, perfectissima est cognitio eorum, quando cognoscitur quid sunt, sicut habent quid: sed substantiæ est perfectissimè quid; ideo de substantia perfectissimè cognoscitur. Tamen intelligendum est, quod quædam sunt priora generatione; & quædam perfectione. Quæ generatione sunt priora, imperfectiora sunt, & conuerso de alio: tunc substantia est primum omnium cognitione; quia perfectissimum, accidentia prima generatione; ideo, &c. Ad argumentum, quod vadit de prioritate generationis. Contrà: quod perfectione accidentia sunt priora cognitione; ideo cognoscibile cognoscitur, quia species eius est in cognoscente: sed in intellectu est species accidentis, non substantiæ; ergo accidēs perfectius cognoscitur. Probatio minoris quia species accidentium sunt in virtute phantastica, & illorum est abstractio, quæ sunt ibi. Quod autem species substantiæ non sit in intellectu, probatio: quia tunc species substantiæ prius esset in sensu, & sic posset substantia cognosci à sensu, cuius oppositum manifestum est, quia omnia sensibilia sunt quantitates, vel qualitates. Item, si sic, tunc per cognitionem naturalem posset intellectus cognoscere substantiam in Sacramento esse, vel non esse. Ad illud dicitur sic: quod substantia facit speciem, & est in sensu, & in medio; sed ibi non est principium videndi, sicut nec species in aère, quia aër non habet potentias cognitivas rei, cuius est similitudo, sed in intellectu est principium videndi. Contra hoc vadit argumentum de Sacramento.

Aliter dicitur, quod non est in intellectu nisi species accidentis, & immediatè causatur illa species ab accidente: & mediatè à substantia, & primo repræsentat accidens, & secundariò substantiam. Sed contrà; species non potest repræsentare distinctè illud, quod est perfectius illo, cuius est species: quia si sic, tunc similitudo alicuius alibi remissi, repræsentaret album intensum; & tunc quoadcunque viderem remissum album, viderè intensum album, & sic substantia non erit perfectum cognoscibile: & tunc cum aliquando accidens sit per se, vt in Sacramento; & repræsentat substantiam secundario, tunc intellectus intelligeret substantiam in Sacramento, cum ibi sint sola accidentia.

Aliter dicitur, quod substantia cognoscitur per discursum. Et tunc stat quod non perfectè. Tunc dicendū, quod substantia est perfectum cognoscibile, & tamen aliquod aliud potest perfectius cognosci

2

Prius generatione, posteriori perfectione.

Substantia pro nunc non cognoscitur per propriam speciem. Sec. 1. d. 3. q. 3. n. 9. & d. 22. q. 1.

3

Species non repræsentat quod est perfectius suo obiecto.

Accidēs perfectius cognoscitur à nobis.

cognosci à nobis secundum proportionem cognoscibilitatis suæ, quia perfectius repræsentat species alicuius albi remissi, ipsum album cuius est species, quam species Solis repræsentet oculo aquilæ ipsum Solem: & magis video albū secundum proportionem visibilitatis suæ, quam aquila Solem, secundum proportionem visibilitatis suæ, Tunc dico, quod perfectius cognoscitur, cuius species est in intellectu; verum est secundum proportionem suæ cognoscibilitatis, & tamen substantia de se est perfectius cognoscibile & in se, & à nobis, si possemus ad illam pertingere, sed non possumus in vita ista, vt habetur in 2. huius 3. q. & tunc dictum Philosophi intelligitur Metaphysicè dictum, non animalicè; distinctio hæc datur in quæstione de Singulari in 7, Et quia cognitio, quam habemus de substantia, est perfectior cognitio cum attingitur, quam cognitio accidentis, tunc licet accidens sit primum cognoscibile respectu intellectus nostri generatione; tamen substantia est primum perfectione. Et idè simpliciter primum.

ANNOT. MAVRITII,

4 Sequitur quæstio tertia de prioritate substantiæ cognitione respectu accidentis. t. c. 4. quas satis facilis, & correctæ est, & sententia Doctoris determinata, & subtilis. Opiniones de cognitione substantiæ, quas tangit ibi soluendo argumentum principale, quære in Henr. & Thoma, & aliis antiquis, & modernis. Vide 3. di. primi, & super 1. de Anima: & hunc vbi supra, super lib. de Anima, infra etiam in 7. & supra lib. 1. & 2. plura adhuc patent.

Infra ad finem ibi: *Si possemus ad illam pertinere, &c. vique illuc: & quia illa cognitio, quam habemus, &c. assignatur Extra ab aliquibus: satis tamen benè ad propositum præter illam allegationem ex 7. sed die consequenter.*

Substantia est omnium primum ratione
text. com. 4.

QVÆSTIO IV.

*Vtrum substantia sit primum entium
definitione?*

Arist. hic c. 1. & 4. text. 1. 2. & c. 5. text. 1. 9. D. Th. ibid. lect. 1. Albert. tract. 1. c. 3. Anton. And. q. 3. Trombert. q. 1. Iauell. q. 1. Fonf. c. 2. q. 1. sect. 2. Suar. disp. 37. Met. sect. 2. & disp. 38. sect. 2.

1 QVOD non: omne accidens habet proprium genus, & propriam differentiam: ex talibus constituitur propria definitio, & sufficiens: hoc dicit Philof. 8. huius, t. c. 2. 6. & 9. idem 6. Topic. c. 4. quod in definitione est *quid, & quale*. Dicitur, quod tale aggregans genus, & differentiam, non est definitio, quia definitio datur causa innoscendi, sed talis definitio adhuc dependet ad substantiam; igitur substantia requiritur in definitione eius. Contrà: omne quod prædicatur propriè de aliquo subiecto, prædicatur de eo secundum rationem alicuius prædicatæ quatuor prædicatorum, 1. Topic. cap. 3. vel sub ratione alicuius quinque Vniuersalium, sic dicendo, *Albedo est*

color: A non est prædicatio, nisi vt definitio, quia Philosophus definit definitionem, dicens quod Est oratio indicans quid est rei: sed illa indicat totam quiditatem albedinis: quod aliud non sit verum, quia accidens est per se sensibile, & sic eius species abstrahi potest, & cognosci prius quam aliqua substantia cognoscatur. Item, tunc sequitur, quod in definitione eiusdem accidentis, essent ponenda multa subiecta, quia oportet primum, & proprium poni; ex 7. huius, t. c. 17. & infra, & subiectum generis, & differentiæ secundum te, quia tota ratio dependet secundum te.

Item, ratio quam significat nomen, est eius definitio 4. huius, t. c. 28. Sed nomen accidentis non significat subiectum; ergo subiectum non debet poni in eius definitione. Dicitur, quod verum est, tamen accidens in concreto dat intelligere subiectum, & illud cointellectum poni debet. Contrà: tunc in definitione accidentis abstracti non ponitur, quia non dat intelligere subiectum aliquo modo: & talia sunt verius in genere accidentis, & sic habetur propositum, quod in definitione accidentis, quod est maximè accidens, non debet poni subiectum. Item, ad principale, si sic; ergo hæc nugatio, natus sumus. Probatio consequentiæ, quia ad videndum nugationem, ponenda est ratio pro nomine, sed posita ratione simi, habetur natus, natus causus.

Item, potest esse sine subiecto; ergo subiectum non debet poni. Probatio antecedentis: quicquid potest causa superior cum inferiore, potest per se; sed cum inferiori potest facere accidens esse per se; ergo sine eo potest. Probatio primæ propositionis: perfectum simpliciter est, quod non habet aliquam excedentiam; sed si prima causa cum secunda possit facere, quod non possit prima per se, habet excedentiam, quia ipsa cum causa secunda excederet seipsam solum. Item sic: aliqua accidentia dicuntur separabilia, possunt ergo illa separari, & per consequens definiti per se. Item, 8. Physicorum, t. c. 37. & inde, si contingit recipere mouens & motum simul: & mouens per se; et ergo & motum per se: similiter hic de substantia, & accidente.

Dicitur, quod est primum, quia debet poni in definitione aliorum omnium: sicut enim conuenit aliquibus *quod quid est*, sic definitio. Sed accidentia non sunt entia, nisi quia entis ex 7. huius, t. c. 2. & si sic, non habent quiditatem, nisi quia illius entis, nec definitionem; ergo in definitione eorum debet poni substantia.

Aliqui dicunt, dictum Philosophi esse verum non de entitate naturali accidentium, sed de entitate aptitudinali accidentium: tunc aptitudinaliter omnia accidentia definiuntur per substantiam, non actualiter, nec secundum entitatem naturalem. Tamen secundum Philosophum non possunt aliquo modo esse, nisi in substantia, & idè simpliciter, & absolute entitas omnis quam possunt habere, est à substantia, quia nec separantur secundum Philosophum, nec habent aptitudinem ad separationem. Similiter illud potest haberi primo Physicor. t. c. 39. contra Anaxagoram. Impossibile est segregare accidens à substantia. Similiter 7. huius, t. c. 47. contra Platonem cap. penult. nec ratione, nec tempore possunt esse, &c. Tunc definitur aptitudinaliter per substantiam, ita quod insunt aptitudinaliter substantiæ.

Quid est definitio?
1. Topi. c. 4.

5. huius.
T. c. 21.

1. Opinio.

2. Opinio.

Quomodo substantia cadit in definitionem accidentis?

SCHOLIUM.

NON est de mente Aristotelis accidens in se non habere entitatem præter entitatem subiecti, alioquin poneret contradictoria in illo exemplo de sono in vacuo; quia si de essentia accidentis est esse in subiecto, repugnat aliter poni, & sic ponitur, & non ponitur. Ad questionem resolutio est, substantiam esse priorem definitione accidentibus, quia cadit in horum definitionem, ut habetur q. 1. huius: & ratio est, quia cum accidens sit forma, non potest perfectè, & conceptu quietativo concipi, quin exprimat ordo ad id cuius est forma, & consequenter terminus illius ordinis. Vide Anton. Andream hic q. 3. & Ant. Trombet. q. 1.

Contrà, quòd non sit intentio Philosophi negare omnem entitatem formaliter ab accidentibus præter entitatem substantiæ actu: videtur Philof. 4. Phyl. tex. com. 38. positò quòd in aliquo spatio sit tantum sonus: quærit utrum illud spatium sit vacuum, & respondet, quòd si in spatio potest recipi corpus, vacuum est, si non, non est vacuum. Positò ergo, quòd accidens non potest esse sine subiecto, sequitur contradictoria simul vera, videlicet, quòd ibi sit corpus, & quòd non: tunc entitas eorum naturalis est per substantiam, possunt tamen actualiter esse sine ea cum aptitudine ad subiectum. Tunc ad propositiones Philosophi, quòd nullum potest esse sine aptitudine ad subiectum. Ad aliud contra Anaxagoram, loquitur de causa naturali, quia quærere segregare naturaliter est impossibile. Contrà, definiens minus est ens definitò. Respondeo, verum est de parte quiditatiua definitionis, non de addito. Item, definitum non videtur ens nisi per definiens; ergo formaliter non est accidens ens, sed tantum per subiectum. Et hoc videtur ex litera: quia entis, &c. Item, attributo essentialiter ad alterum, & ei cui attribuitur, non videtur conceptus communis, sicut nec absoluto, & respectivo; nec substantiæ, & accidenti. Ad primum, per definiens additum, non recipit formaliter definitum prædicationem alicuius; alioquin sicut quantitas esset ens per substantiã, ita esset quantitas per substantiam, & creatura ens per Deum: formalis prædicatio est, ubi subiecto ex suo intellectu inest prædicatum, circumscripta à subiecto omni habitudine ad causam extrinsecam, quæ non est de quiditate eius cuiusmodi semper est efficiens, & materia in qua. Quod Philosophus dicit, intelligatur de entitate incomplexi, non de prædicatione entis de accidente: nisi fortè de causa extrinseca. Ad secundum, si attributum non esset nisi attributio, ita quòd respectus non fundaretur in aliquo absoluto, maior videtur vera. Quomodo ergo ordo in perfectione eius, quod prædicatur, non arguit ordinem prædicationis: quære in quaest. de inhærentia, &c. de hoc.

Ad primum argumentum principale, quòd illa ratio per genus, & differentiam non est definitio, Metaphysicè loquendo, quia non exprimit quiditatem omnino: & perfectè, quia non exprimit aptitudinem ad substantiam, nisi addatur substantia. Ad illud in contrarium dicitur, quòd Logicè loquendo, prædicatur ut definitio, quia Logicus concedit definitionem ex genere, & differentia solum, non Metaphysicè loquendo, quia non exprimit cuius est, cum tamen secundum se non dependeat. Aliter sic, quòd reducitur ad aliquod

illorum, sicut ista, homo est substantia sensibilis: non est genus, nec differentia, &c. & idè dicitur quòd reducitur: tamen non est vera definitio hominis, quia non exprimit completè totam essentiam illius, quod tamen pertinet ad definitionem. Ad aliud, quòd accidens completiùe non intelligitur sine subiecto. Ad illud de specie, dico, quòd cognitio illa accidentis non est completè distincta, sed confusa; sed quando cognoscitur cuius est, cum illis conditionibus, est cognitio definitiua, & distincta. Ad tertium dicendum, vel quòd genus & differentia, & species habent idem subiectum; vel differentia & species habent idem subiectum; & genus habet communius subiectum; sed illud non debet poni, quia illud subiectum communius intelligitur in subiecto speciei, quod est inferius. Ad aliud, quòd non est propter modum significanti concretum, quòd subiectum debet poni; quia accidens secundum se dependet, saltem aptitudinaliter, & non est ens, nisi sic dependet; idè ponitur subiectum ad hoc, quòd completè definiatur, propter ipsam rem signatam. Ad aliud, quòd non est nugatio. Ad probationem, later, dicit Philosophus: quia rationes non sunt certæ, quia nasus non est de per se, in intellectu simi. Contrà: tunc non differret dicere nasus simus, & nasus cauus, & tunc idem simus, & cauus. Consequens est falsum, quia tolle æqualia, quæ relinquuntur sunt æqualia. Ad hoc, quòd simum non habet intra intellectum suum per se, nasum; sed licet non significet hoc; tamen non est idem simum, & cauum: nec dicit simum tantum cauitatem, quia simum dicit aliquam certam habitudinem ad nasum. Ad aliud de prima causa, concedo conclusionem. Ad aliud, accidens est separabile: dico quòd non est separabile, quia potest separari: & esse per se sine subiecto; sed quia corrumpitur post separationem, & alia inseparabilia, quia non possunt non esse subiecto existente. Ad aliud, quòd argumentum est à minori, quia magis potest mouens esse per se, quàm motum: cum motum dependeat à mouente; idè valet argumentum; sed in proposito non valet, quia arguitur per locum à minori affirmatiuè. Conuenit enim reperire substantiam, & accidens simul, & substantiam per se; ergo & accidens, non valet: substantia potest esse, per se quod magis videtur; ergo accidens quod minus videtur: sed est consequens.

Accidens completiùe non intelligitur sine subiecto.

Accidens etiam abstractum definitur per subiectum.

Tex. c. 19. huius. 7.

Quomodo accidens aliud separabile, aliud inseparabile?

ANNOTATIO MAVRITII.

SEquitur quæstio quarta de prioritate substantiæ definitione respectu accidentis, t. c. 4. quæ satis clara est, & correctæ, sed in decisione tanguntur dicta aliorum. Quære Hen. & alios, quos supra notavi hic: & hunc 1. 2. di. 4. q. 1. & in Prædicationis, q. 8. & in 2. di. 1. qu. 5. & sequaces moderniores super 1. Physic. & ipsum si inuenire valebis. Definitur enim accidens quodcumque definitione Metaphysica, & quietatiua, nedum aptitudinaliter, immò actualiter; nedum in concreto, immò in abstracto per substantiam expresse, vel implicite: non quin existere possit aliquod saltem sine ipsa actu, sed quia acta semper dependet, & dependens inquantum tale, non completè intelligitur absque dependentiæ termini expresse, vel cognitione; & ut eius est, & in ipsa potius, quàm ab ipsa, requiritur in accidentis definitione substantia: hoc dicit.

Quia ponetur subiecti esse de essentia: & accidens separari ab eo, quod est contradictorium, si sic sentires Arist.

Quid formalis prædicatio?

Accidens alia definitio Logica, alia Metaphysica.

Infrà ibi; *Contrà, definiens est minus ens*, &c. vsque illuc; *Ad primum principale*, &c. ponitur *Extra* in aliquibus, in aliquibus verò originalibus illa argumenta tria ponuntur in pede quæstionis 3. Principalia argumenta, & tres solutiones ad ipsa, ponuntur ad finem quæstionis in principio solutionum principalium. Sic ad primum argumentum principale, verum est de parte quiditativa, &c. sed quomodocunque situctur litera, est satis bona & ad propositum; idè, &c.

Quod ibi tangit de causa prima, & de separatione accidentis à substantia, examinabis benè, vt habet in 4. & 2. vbi suprà, & in primo di. 2. q. 42. & alibi. Et maximè in Quodlib. q. 7. Quare alios, vt nosti plura addendo huc.

Dico autem materiam, quæ est secundum se, nullatenus neque quid, neque quantitas, neque aliquid aliud eorum dicitur, quibus ens est determinatum. Est enim quoddam, de quo prædicatur horum quodlibet, cui esse alterum, & Categoriarum vniciue. *Tex. comm. 8.*

QVÆSTIO V.

Vtrum materia sit ens?

Arist. *hic sex. 7. & 8. & lib. 12. c. 14.* Plato in *Timao*. Themist. & Simpl. *Phys.* Albert. *1. Met. traht. 2. c. 4.* Alexan. *1. de Anima c. 1.* D. Thom. *hic lect. 2. & 1. p. q. 1. 4. art. 2.* Henr. *quodlib. 4. q. 16.* Caiet. *de ente & essentia c. 5. & 8.* Durand. *in 2. dist. 12. q. 1.* Greg. Gabriel. Occham. Richard. *ibid. q. 11.* Ferrar. *2. contra gentes c. 68.* Anron. Andr. *hic q. 6.* Suar. *dist. 13. Met. sect. 4.* Hurtad. *dist. 2. Phys. sect. 2.* Auersa *q. 10. Phys. sect. 4. & c. 8.* Conimb. *1. Phys. c. 9. q. 3. art. 1. & q. 6. art. 2.*

Quòd non in litera: c. 8. neque esse quid, &c. Respondeo: non in actu, sed in potentia. *Contrà*: aut est in potetia materia, aut forma, aut compositum. Item, quod generatur, non est, 5. *Physicorum*: *text. com. 8.* intelligitur de subiecto generationis; quia quod mouetur est: intelligitur in potentia, quia accidit sibi esse in actu; ergo materia non est in potentia. Item, aut est actus purus, aut compositum ex actu, & potentia, neutrum: tum, quia non est scibilis nisi per analogiã; tum, quia tunc aliquid inferius ipsã, possibile esset esse: nec primum, quia non distinguitur in fundamento naturæ, & sic non est forma: nec secundum, quia est principium. Tertio sic: primus actus est sine omni potentia; ergo & prima potentia sine omni actu. Similiter actus proportionatur potentia, & ita esset illimitatus, sicut & potentia est infinita.

SCHOLIUM I.

PROBAT exquisitis rationibus, & iuxta mentem Philosophi, materiam esse entitatem positivam, sicut ultimum entitativum, de quo fusiùs agit 2. d. 12. q. 1. per totam, contra Albertum negantem duas entitates positivas in ente generabili; & contra alios negantes, materiam esse potentiam subiectiuam, vel habere propriam existentiam. De eodem etiam agit 1. *Phys.* q. 19. 20. 24. & 2. *Phys.* q. 7.

Contrà: est principium per se, ex 1. *Physicorum* *tex. com. 5. 2.* & per se causa ex secundo, t. c. 28. & inde, illud 5. huius, t. c. 2. & 2. huius, t. c. 5.

Responso, quòd transmutatio fecit scire materiam: omne enim naturale agens respicit passum, in quod agit: sicut ergo in transmutatione accidentali transmutans transmutat aliquid manens, ab vno termino in alterum (albedo enim non fit nigredo, sed album prius fit nigrum) ita in generatione, generans transmutat aliquid à forma in formam; illud dicitur materia, hæc ratio Aristot. 1. *Phys.* t. c. 60. id est, de Generatione, & 2. t. c. 6. & 12. *Meta. cap. 1. tex. c. 6.* & alibi pluries. Responderetur: corruptendum est in quod agens agit, sed vltimo instanti totum mutatur in totum ex 1. de Generatione, t. c. 24. *Contrà*: prius naturaliter corruptendum non est, quàm genitum fiat; ergo si nihil corruptum manet in illo *nunc*, in quo generans generat; generat ex nihilo, nec in aliquid agit. Responso: non de aliquo subiectiuè, sed ex aliquo initiatiuè, vt ex termino à quo, Deus vtroque modo ex nihilo. *Contrà*: agens habens in virtute sua causatiua totum effectum, non minus illum producet, licet aliud non ponatur, quo posito magis debilitatur vis agentis, quàm fortificetur: sed per te generans habet in virtute sua effectiua totum effectum, quia nihil eius præsumponit: per actionem autem in contrarium corruptendum, debilitatur eius virtus actiua, non fortificatur. Confirmatur ratio, quia agens naturale potens in aliquem totum effectum, de necessitate illum faciet, non impeditur ex 94. *cap. tex. com. 10.* & inde, non autem impeditur ignis generare ignem, in quem potest totum, ex datis: quia illa aqua non est præsens, magis autem impederetur si esset præsens. Item, aliæ congruentiæ ponuntur, quòd est vnum primum potentiale, quia in causis materialibus est ordo essentialis, sicut in effectibus ex 2. huius, *tex. com. 5.* & inde, primum potentiale videtur esse respectu primi actus. Item, nulla generatio passiuæ erit naturalis: quia nullus appetitus præcessit ad terminum generatum: nam forma corrupta non appetit illum, quod pater, quia tunc appetisset suam corruptionem. Immo nulla est generatio, quia nulla priuatio, quæ possit esse terminus à quo. Priuatio enim non est nisi in apto ad habitum: inter formas autem disparatas non est per se generatio, quia est ex non subiecto in subiectum. Item, quodlibet esset, intrinsecè loquendo, æquè incorruptibile. Nam ita forma aeris nititur saluare senecè est in aliqua aptitudine naturali ex se, ad non essendum, vt videtur, sicut forma cæli: aer autem est per te tantum forma: si dicatur, aerem habere contrarium, & cælum non: nihil ad B, quia contrarium non facit, quod illud habet aliquid intrinsecum principium, quo est corruptibile, & hæc videtur esse ratio Aristot. in 7. c. 5. quòd omne generabile habet materiam: possibile namque esse, & non esse: quo autem aliquid est tale scilicet intrinsecè, est materia. Quia tamen materia dicitur esse in potentia, intelligendum, quòd aliquid dicitur in potentia dupliciter. Vno modo, vt terminus potentia, siue ad quod est potentia, vt albedo generanda. Alio modo, vt subiectum potentia, siue in quo est potentia, vt superficies dealbanda. Qui dicunt materiam esse primo modo ens in potentia, dicunt eam simpliciter esse non ens, nec videntur aliquo modo saluare intentionem Aristotelis. Tum, quia tale ens non est subiectum transmutationis, sed terminus,

Scot. 2. d. 12. q. 1. num. 3.

Omne generabile habet materiam.

Potentia obiectiua, & subiectiua. Scot. 2. d. 12. q. 1. n. 10.

nis, materia ponitur subiectum. Tum, quia talis potentia numeratur secundum numerum actuum, ex 3. Physic. tex. comm. 10. materia autem vna est respectu formarum oppositarum; secundo, ergo modo materia ens est in potentia, & magis quam subiectum accidentis, quia minus habens in se actualitatis, & maioris actualitatis capax; & ista potentia fundatur in aliquo actu secundum Comment. 3. Cæli, & Mundi, tex. com. 25. & 54. & inde, quia recipere non conuenit nisi habenti in se prius aliquam entitatem positiuam: primum fundamentum omnis realitatis positiuæ, quid est?

SCHOLIUM II.

VIDE Doctorem fusiùs, & clariùs soluentem hæc argumenta 2. d. 12. q. 1. & locis citatis 1. & 2. Physic. Vide etiam in expositione huius textus, ubi (& hic tangit secunda solutione) bene ostendit textum hunc, non esse Aristotelis assertum, sed opponendo pro falsa parte dictum, vide Anton. Andream hic q. 6.

Ad argumenta, loquitur de diuidentibus ens per se: vnde sequitur, neque aliquod eorum, quibus ens est determinatum, sic etiam forma non est quid, &c. Si arguitur vt videtur ex litera, quòd omnia prædicantur de materia denominatiuè; igitur nulli est idem essentialiter. Respondeo, nec pars de toto, nec e conuerso prædicatur propriè: sed aliquo modo denominatiuè; et si non sicut accidentia, quia non deminatione extrinseca alterius generis; sic ergo materia non est homo, sed humana. Quòd autem illud de denominatione nihil valeat pro eis, patet ex 9. cap. 6. tex. comm. 12. vbi vult, quòd materia denominatiuè prædicetur de composito, & in hoc assimilatur accidenti; ergo non intelligit hoc, quòd sit subiectum propriè prædicationis denominatiuæ, respectu omnium aliorum, quia prædicationes denominatiuæ propriè non conuertuntur. Istæ autem partes de toto conuertuntur, quia & totum de parte denominatiuè prædicatur. Ad totum tamen textum illum est alia responsio: quia illud dicitur opponendo pro falsa parte: quod videtur ex epilogo sequente, sic quidem intendentibus, & ex aduersatione, quia statim arguit ad oppositum, sed impossibile: quandoque enim consuevit Aristoteles inter argumentum, pro & contrà, ponere determinationem quæstionis, sine aliqua nota solutionis. Ad aliud, sicut esse quantum est conditio concomitans scientem, sed non necessaria ad scire, est autem necessaria ad albedinem, sic entitas actualis est conditio necessaria mobilis, licet fortè non proxima: vt habetur 3. Physic. tex. com. 9. æs non inquantum æs, sed inquantum potentia statua, mouetur: ita quòd à subiecto generationis remouetur, quòd actualis entitas non est sibi necessaria, & intelligatur de completa, quæ semper est necessaria mobili præcisè sumpto, inquantum mobile. Ad tertium, est actus tantum. Ad primam obiectionem de scibili, nonne loquitur ibi Aristoteles de materia in communi, vt est per se principium transmutationis naturalis: Quare magis arguis ex illo dicto de subiecto generationis, quam alterationis? Nunquid Aristoteles ante quintum librum de istis mutationibus distinxit, vel de pertinentibus ad ipsas? Dicas igitur propter istam auctoritatem, quòd subiectum alterationis est pura potentia. quia non scibilis. Ideo

responsio: scibilitas absoluta non est scibilitas completa alicuius, in quantum comparatum. Patet de ære, & potentia statua: loquitur autem de materia ibi, vt est principium transmutationis: hæc autem est, in quantum capax formæ per transmutationem; igitur tunc cognoscitur vt principium, & non antè, quando cognoscitur in analogia ad formam: licet aliam notitiam absolutam habeat, vel non habeat, quid ad B? Aliter, propter defectum intellectus nostri, qui ex sensibilibus cognoscit. Primum in formæ notitiam inducimur per operationes sensibiles, materia nullius operationis sensibilibus est principium; tamen ex formis succedentibus, quæ sunt aliarum operationum principia, concludimus illud, quod ad eas habet analogiam; vt receptiuum ad receptum. Ad aliud, quod arguit, quòd tunc fieri potest eâ aliquid inferius.

Formas cognoscimus per operationes sensibiles.

Respondeo, si vis habere inter quodcumque aliquid: & nihil, vnum medium, erit illud aliquid, vel nihil, infimum, quod est in substantia, dum sit aliquid, est infimum actus, & potentialis respectu omnium aliorum actuum. Si vis habere propriam potentiam puram, sine omni actu, habebis nihil: sicut si priuationem sine subiecto, de hoc in nono quæst. 1. Ad alia est secundum se diuersum, scilicet à forma, non contendantur de nomine, &c.

Materia est infimum in substantia.

ANNOTATIO MAVRITII.

Sequitur quæstio quinta de entitate materiæ, text. com. 8. Vbi aduerte, quòd in aliquibus originalibus hanc præcedit illa quæstio de prioritate formæ respectu compositi, & materiæ, & rectè: quia illa oritur r. c. 7. licet etiã r. c. 8. fundari posset, vt notauimus, de ordine tamè parù refert, dummodò veritas habeatur. Eligat lector quam præponere vulerit, hic ordo satis placeat.

Infrà in principio solutionis ibi: Hæc ratio Arist. &c. aduerte, quòd quorationes Commentorum non sunt de litera Doctoris: sed quia rectè in margine non poterant locari, inseruimus eas literæ suis in locis, vt vides.

Determinatio Doctoris clara, & assertiua, quam auctoritatibus, & rationibus, & congruentis pulcherrimè adornauit. Vide 12. dist. 2. copiosè hunc, & alios Theologos, & super primis Physic. & de Generatione, & alibi de attributis, & conditionibus, atque proprietatibus materiæ notanter.

Quare si species materia est prior, & magis ens, & ipso, quod ex vtrisque prior erit, propter eandem rationem. tex. com. 7.

Quapropter species, & quod ex ambo, substantia videtur esse magis, quam materia. tex. com. 8.

QUÆSTIO VI.

Vtrum forma sit prior composito & materia.

Arist. hic r. 3. Themist. 1. Physic. tex. 18. Simplic. ibid. text. 52. Auerroes 2. Physic. com. 4. Alexan. hic tex. 7. D. Thom. le. 2. & 1. p. q. 3. art. 7. Anton. And. hic q. 5. Nyphus. dist. 5. Soncin. q. 18. Fland. q. 4. art. 2. Foul. c. 3. q. vnicia se. 1. & 2. Zimara Theor. 10.

Nec pars de toto, nec totum de parte prædicatur propriè.

Prædicatio denominatiua non conuertitur.

Al. Ex his ergo speculatiuis, &c. t. c. 8.

Quomodo materia est scibilis per formam?

Quod non composito: Omne per accidens, posterius est eo, quod est per se, 2. Physicor. cap. de Casu, & fortuna, text. com. 66. forma est huiusmodi respectu compositi. Probatio, fieri est per se via ad esse, ergo illud est per se, quod fit per se, tale est compositum, & forma per accidens, 7. huius text. com. 12. & 17. Item, compositum præter entitatem formæ includit aliam; scilicet materiæ: illud videtur perfectius ens alio, quod totum illud aliud includit, & aliquid vltra. Quod forma non sit prior materia, & magis ens illa, probatio; illa est maximè substantia, quæ substat pluribus, & talis est prima substantia in Prædicamentis; sed materia magis habet hanc rationem substandi, quàm forma; ergo est magis substantia. Item, posterius essentialiter, non videtur esse sine priori, sed e converso; ergo videtur, quod materia non possit esse sine forma sed e converso,

EXTRA. Item, actus est simpliciter perfectionis; alioquin non attribueretur Dea: ergo cui verius inest ratio actus, illud videtur simpliciter perfectius: forma est primæ, & principaliter actus: in actu materia non nisi per partem, est in actu materia non nisi participatione, vel denominatiue. Respondeo igitur, incorruptibilis est perfectius animato corruptibili, non sequitur nisi secundum quid: hoc enim carere, arguitur per rationem cause. Contra, hoc non concludit respectu materiæ, quia forma non est causa materiæ. Similiter de causa, ubi concurrunt ratio partis, non videtur sequi propositum. Alioquin idem sequitur de materia. In prima ratione de actu, forte vis est in verbis: distingue actum ut in nono, ut opponitur potentia, & inest materia, & composito, & non per formam præcisè, nisi in quantum illa est in actu tali: nec tunc per eam: nisi ut per causam partialem, ut dicit relationem ad materiam. quid ad B?

Ad oppositum vtriusque est Aristoteles hic,

SCHOLIUM.

FORMAM esse priorem materiæ, & composito, & rationes sunt clarissima. Vide extra 4. d. 11. q. 3. & Quodlib. 9.

²
Forma prior
istâ materiæ,
& composito.

Dicendum, quod forma, per quam materiæ, & compositum est simpliciter in actu, est prior materiæ, & composito. Quod probatur, quia forma est actus materiæ tanquam actuati per formam: compositum verò in quantum compositum est actu per illam, tanquam per partem essentialem, & actus prior est potentia perfectione 9. huius, quia forma est posterior generatione materiæ naturaliter; ergo est prior vtroque, & specialiter hoc patet respectu materiæ: quia Philosophus probat hoc tripliciter 9. huius: text. com. 11. & inde, quia respectu compositi est manifestum. Respondeo, in eodem genere, siue ubi est vna generatio, vel generationes ordinatæ per se ad vnum, videtur consequentia tenere.

Ad primum argumentum dicitur, quod de necessitate est dare aliquod esse formæ per se: per quod esse eius per se, sit prior composito, illud non est esse existentia, quo compositum est per se ens, quia illo forma est per accidens, sicut pars per esse totius. Sed est proprium esse formæ, tam quidditativum, quàm existentia, & esse illud est esse, quo aliquid existit, & secundum illud esse præcedit compositum, & illud esse est simpliciter nobilius esse compositi. Tunc forma est ens per acci-

dens. Verum est de entitate, quæ est per se compositi: quia forma existit per compositum: tamen est ens per se secundum proprium esse. Ad aliud dicitur, quod hoc habet materia à forma, quod substat. Tunc ad formam, quod verum est assumptum, si hoc haberet ex seipso. Sed si hoc attribuitur sibi ab alio, non oportet, immò potest forma magis esse substantia, quæ facit materiam sic substat, & ita est. Contra: tunc materia non haberet substantiam potentialem de se respectu omnium formarum, sed variatur subsistere eius, sicut variantur formæ; & tunc non haberet entitatem propriam.

Forma quomodo ens per se, & per accidens?

An subsistere habet materia per formam?

Ideo aliter dicitur, quod subsistere (vnde est potentia receptiva) non est per se ratio substantiæ, quæ est maximè substantia. Sed illa ratio substantiæ est per se existere separabiliter ab aliis, non dependens ab aliis. Sed illud non convenit materiæ, nisi per formam. Et ad dictum Philosophi, quod substantia prima, non dicitur talis solum, quia substat aliis: sed quia sinit in se, non dependens, & intelligitur ista comparatio respectu secundarum substantiarum, & accidentium: non respectu formæ quæ subsistit substantia prima. Ad quartum, ubi est ordo prioritatis naturæ, quæ non est causalitatis, potest posterius esse sine priori, etiam si est causalitatis: dum tamen causalitatem illius, possit alia causa prior supplet, primo modo est in proposito,

Subsistere non est ratio substantiæ.

ANNOTATIO MAVRITII.

SEQUITUR quæstio sexta de prioritate formæ respectu materiæ, & totius compositi, t. c. 7. & 8. ubi adverte pro primo argumento ibi: fieri est per se via ad esse, &c. quod illa est sententia Philosophi 1. Physicor. t. c. 62. & 2. Physicor. t. c. 14. & 1. de Generatione t. c. 18. & quarto Metaph. t. c. 2. & alibi plerumque.

Infrà ibi: Item actus est simpliciter perfectionis, &c. vsque illuc: Ad oppositum, &c. assignatur Extra, & in aliquibus originalibus ponitur post oppositum, & satis bene.

Inferius in solutione q. ibi: de ista consequentia, &c. vsque illuc: Ad primum argumentum, &c. ponitur Extra in aliquibus originalibus, sed litera bona vbi que. Vide in Theorematis, & in 4. di. 11. q. 3. & alibi sæpe in doctrina huiusmodi.

Determinatio Doctoris satis assertiva est, & clara. Vide singularissimè ad propositum in Quolib. q. 9. Vide etiam in Theorematis, & in de primo principio, prima etiam q. 3. & 8. di. 1. qu. 1. Vide Commentat. 2. Physic. Commento 4. & alios ibi, & hic, & pondera consequentiam Arist. in litera hic. Et qualiter Doctor interpretatur ipsum paucis, & obscure.

Quod tangit infrà de ratione substantiæ. Vide in Quodlibeto q. 3. & in primo di. 26. & in 4. di. 12. quæst. 1. & super Prædicamenta maximè apud modernos Scotistas,

): (

per substantiam, ut dictum est quæst. 2.

Singulum enim non aliud videtur esse à suimet substantia, & quod quid erat esse dicitur singuli substantia. *Text. comm. 20.*

QVÆSTIO VII.

Utrum quod quid est sit idem cum eo cuius est?

Art. hic c. 6. sex. 20. & c. 10. text. 35. Albert. hic tract. 2. c. 2. D. Thom. ibid. lect. 5. Anton. Andr. q. 7. Flandria q. 10. art. 1. Fonf. c. 6. q. unica sect. 1. & sequent. Suar. disp. 34. Met. sect. 5.

QUOD non 3. de Anima, text. com. 9. aliud magnitudo, & magnitudinis esse: & caro, & carnis esse; ergo, &c. Item 7. huius, text. com. 34. & inde, cap. de partibus definitionis, quicquid concipitur cum materia, non est idem in eo, *quod quid est*, cum eo cuius est: Sed omnia naturalia concipiuntur cum materia: quia habent hoc, in hoc. Item, in eod. cap. text. com. 39. sicut in naturalibus est aliquid præter quiditatem speciei, ita in Mathematicis: sed in genus omne habens materiam, non est idem illi. Item si sic, *quod quid est*, esset generabile, sicut illud cuius est. Oppositum habetur in 7. c. illo, *Eorum autem que fiunt*, quòd nec species generatur, nec *quod quid est*. Dicitur, quòd illud cuius est *quod quid est*, non generatur, sed generatur singulare per se: cuius non est *quod quid est* per se, quia habet in se materiam individualem. Contrà: generatio est per se in substantiam, sicut alteratio in qualitatem, & nullus motus terminatur ad ens per accidens per se; igitur generatio erit per se ad aliquid de genere substantiæ; tantum ergo aliquid per se generatur, cuius est per se quiditas. Aliter dicitur, quòd *quod quid erat* formæ non generatur, nec *quod quid erat* speciei, sed *quod quid erat* esse singularis, generatur per se sicut singulare. Contrà: aut quiditas hominis absolute est tota quiditas huius hominis, aut in quiditate huius est aliquid aliud, quàm in quiditate hominis; si primum, tunc quiditas hominis per se generatur, non nisi in quantum consideratur ab intellectu, & sic non loquitur; si secundum detur; tunc per illud additum posset definiti, contra Philosophum in 7. text. com. 53. contra Platonem, qui probat per tres rationes, quòd singulariter non definitur. Item, ad principale: sic, quiditas hominis albi, idem erit cum homine albo, & si hoc, ergo idem cum homine. Probatio consequentiæ, cum dicitur, homo albus, est homo albus: *albus* non substat nisi ratione hominis.

Oppositum vult Philosophus.

SCHOLIUM I.

OPINIO tenens quod quid est, tantum esse in substantiis, & per operationem intellectus, quia predicata in quid, aliter non habentur; refutatur primo, quia quod quid est rei, inest ipsi reuera. Secundo, prior est identitas extremorum in hac: Homo est animal rationale, quam compositio intellectus; dicendum ergo, quod in omni genere, est quod quid est, seu definitio, licet accidentis definitio non possit haberi complete, & quietando intellectum, nisi

Dicitur ad quæstionem, quòd *quod quid est*, est illud, quod colligitur ex prædicatis in quid, sicut dicitur 7. cap. 1. de Magnis: text. c. 11. in qua igitur ratione non inest prædicatum, hæc ratio, *quod quid erat*, esse in singulis: ex hoc dicitur, quòd cum ista prædicata in quid, sint formaliter talia per rationem, sequitur quòd *quod quid est*, sit substantia secundum rationem dicta secundum se: scilicet illa quæ habent intellectum completum per aliquam differentiam proprii generis: & talia simpliciter loquendo non sunt nisi substantiæ: quia accidentia licet habeant differentiam proprii generis, adhuc dependent ad subiectum. Tunc *quod quid est*, non est nisi eorum, quæ habent prædicata in quid, & talia sunt species substantiæ, & ibi idem, *quod quid est*, cum eo cuius est. Dicta secundum accidens non sunt idem cum *quod quid est* eorum: quia si sic, tunc *quod quid est* hominis albi, esset idem cum homine: sicut arguit Philosophus: quia homo albus non subiicitur, nisi ratione alterius partis, quæ est substantia, & ex hoc, quia singularia non habent prædicata in quid nisi prædicata speciei, non habent *quid*, nisi *quid* speciei, & nullum proprium eorum: quia verò includunt aliquid intra se, in quo distinguuntur præter materiam specificam; & idem cum *quod quid est* speciei non sunt idem, nec habent aliud *quod quid est*: secundum hoc patet ad argumenta.

Explicatur quod est, quod quid est.

Contra illa, scilicet primum, nihil est formaliter ens, nisi suum, *quod quid est* sibi inest. Probatio, Philosophus in isto cap. text. com. 20. cui non inest esse bonum, non est bonum. Si ergo *quod quid est*, esset ex prædicatis in quid, nihil esset formaliter bonum: nec ens, nisi per considerationem intellectus: quia facit prædicata in quid, quod est inconueniens. Item, hic dicitur, *singulum non videtur aliud à suimet substantia*, &c. Si ergo, *quod quid est* esset substantia, secundum quòd ipsi dicunt, singulum esset ens rationis, & ita nullum ens reale. Item, veritas in intellectu componere, causatur ex hoc, quòd aliqua sunt composita in re, & naturaliter prior est identitas, quàm illa veritas. Si ergo hæc est vera, *homo est homo*; ergo identitas prior est naturaliter in re: sed idem significat homo, & *quod quid est*: ergo si homo est idem sibi, prius quàm consideretur ab intellectu, homo erit idem quiditati suæ præter omnem intellectum; vnde *quod quid est*, est idem, quòd res, nec dependet à prædicatis in quid, nec ab intellectu. Ad auctoritates Philosophi dicitur, quòd Philosophus loquitur in 7. text. comm. 21. logicè, & hoc dicit ipsemet. Vnde cum accipiunt literam pro eis: quòd hæc ratio, *quod quid est* in singulis, ibi accipitur, *quod quid erat* esse genitiuè, non nominatiuè. Secundum enim non valet, quia alia translatio habet ex sermonibus, & dicit quasi epilogando, quòd alij sunt modi substantiæ, quàm illi duo, superius nominati. Tunc dico, quòd *quod quid est* idem est, quòd res sine omni intellectu.

Nihil est formaliter ens, nisi inest suum, quod quid est. Tex. c. 20.

Veritas in intellectu componere est ex veritate in re. vide l. 6. q. 3.

Dico ergo, quòd in omni genere est definitio secundum Philosophum, sicut veritas, & entitas, similiter de *quod quid est* hominis albi, non valet: quia si consequentia valeret; sequitur inconueniens scilicet quòd tanta esset identitas hominis, in consequente cum homine albo, quanta est in antecedente hominis albi cum homine albo, sed non

2

3

In omni genere est suum quod quid est.

non potest: maior enim est identitas hominis albi ad hominem album, quam hominis albi ad hominem quia hæc, *Homo albus non est homo albus*, potest esse conclusio in syllogismo ex oppositis, Sed hæc conclusio est impossibilis; ergo oppositum necessarium. Sed hæc est contingens, *Homo est homo albus*. Similiter, *quod quid est hominis albi secundum Philof. t.c. 21.* est alicui idem, alicui non: quia idem est passivum non parti & substantiæ. Tunc Philofophus non facit illam consequentiam, quam assumunt, nisi opponendo, & respondet, aut non, quia extrema sunt idem, sicut medium est cum extremo. Quare expositionem textus in glossa iuxta textum: & quomodo in argumento, quod dicunt esse Philofophi, sit accidens: & Aristot. ibi assignat accidens, sed non necesse est extrema coniungi: verum est cum *quid*: sicut nec per se, nec cum contingenti, licet respectu cursus non esset accidens, quare ibi. Quod quartò dicitur de indiuiduis, videtur esse falsum. Prima enim substantia est maximè ens in prædicatione: ergo si *quod quid est*, non est nisi idem, quod res, maximè substantia, & ens maximè habent *quod quid*, id est, sunt id, quod sunt. Item, illud additum speciei, quicquid sit, aut facit vnum per se cum natura speciei, aut non. Si non: & tunc cum sit illud de esse primæ substantiæ, illud erit ens per accidens, & non generatur, nec corrumpitur. Si sic, totum illud est vna substantia per se: & tunc illud totum erit verè sibi idem: & tamè includit aliud à natura speciei, & potest haberi propriū *quod quid*.

In dictis per accidens, quod quid est non est idem cum eo cuius est.

Præter expositionem textum.

SCHOLIUM II.

Quod quid est, seu definitio idem est cum eo cuius est, id est, cum definito, in his, quæ sunt per se, & rationes sunt clara. In ente tamen per accidens non ita est, quia hoc non habet, quod quid est vnum, cum includat res diuersorum generum. Vide expositionem Doctoris in textum huius questionis, ad quam se remittit, quæ optime rem hanc declarat. Vide ipsum etiam 2. d. 3. q. 5. ad 3. ubi explicat Philofophum dicentem, in habentibus materiam, quod quid est, non esse idem cum eo cuius est; ut sensus sit, habentia indiuiduales differentias, quas intelligit per materiam, non esse ipsum, quod quid primò, quia addunt natura hæccitatos; sed tamen esse idem ipsi per se secundò, hoc est mediante natura, quæ est idem sua definitioni per se primò. Vide Ant. Andream hic q. 7.

Aliter dicitur, *quod quid est*, ens reale, nec vniuersale, nec particulare est, secundum Auic. 5. Metaph. c. 1. Similiter, dicta secundum se sunt omnes species omnium generum, & omnia indiuidua, quæ per se sunt in genere, quæ non includunt res diuersorum generum, sicut res secundum se sumitur in 1. c. de Ente, t. c. 14. Sed dicta secundum accidens non sunt idem cum, *quod quid est* suo: quia non habent *quod quid*. Sed omnia dicta secundum se, habent, *quod quid* idem, quod ipsa sunt: & illud est idem sibi simpliciter, quod patet ratione Philofophi, si, *quod quid est*, non videtur aliud: quam suum substantiam, *quod quid est*, ergo est substantia cuiuscunque extendendo substantiam ad omne genus entium. Alioquin nihil dictum secundum se, erit ens formaliter de se, nec seibile, quia perfectè seire vnum quodque, est seire ipsum, & hoc est seire ipsum, *quod quid est*. Similiter accipio rem, & *quiditatem* scilicet A, & B: B est ens, & non A: ergo aliud, ergo habet *quid est*, & *quod quid est* ipsum,

aut est idem sibi, aut aliud: si idem, standum in primo; si aliud sit C & quæro in infinitum. Item, B est *quod quid est* A, & non est omnino aliud ab A, igitur includit plus quam A vel minùs, vel idè præcisè. Si minùs, ergo non est proprium *quod quid est*, quia definitio est terminus rei, s. t. c. 22. sed terminus est intra quem includitur tota res, & nihil est extrà. Si plus: tunc conuenit abfoluere illud additum A B, & tunc, quod remanet est, *quod quid est* A, quia terminus totum includens, si idem tantum dicit, tunc habetur propositum. Similiter conuenit arguere de eo, quod habet, *quod quid est*, dico tunc, quod est idem. Modus est iste, sicut iste idem concipitur confusè & distinctè, & primo modo significatur per nomen, secundo modo per definitionem, sic primo modo dicitur illud cuius est, *quod quid est*: secundo modo *quid*: vnde *quid*, & id cuius, nihil differunt: nisi in diuerso modo concipiendi idem, sed in dictis per accidens non: quia non habent, *quod quid*: quia sunt duo entia.

Ad primum argumentum, quod *carni esse*, accipitur pro quiditate; & *Cars* pro carne habente materiam indiuidualem. Sed tunc, vt dictum est, non est definitio carnis illius; sed sicut definitio est illius carnis, sic est idem sibi. Ad aliud, quod definitio secundum Logicum non est nisi speciei, & sic loquitur Philofophus ibi. Tamen abfoluè loquendo, & realiter est ipsius indiuidui. Tamen ad formam dico, quod *quod quid est* speciei, non est idem cum singulari, quia addit aliquid vltra speciem scilicet materiam indiuidualem, vnde cum suo proprio, *quod quid est*, singulare est idem. Ad aliud, quod sermo est hîc de *quod quid est* speciei, & cum illo non sunt idem. Ad aliud dico: quod quando Socrates generatur, *quod quid* eius generatur per se. Vnde contra Platònem dicit Philofophus non generatur domui esse, sed huius: tamen *quod quid* hominis, vt homo est species, non generatur, sicut nec species. Ad illud contra hoc, quod siue *quod quid* domus, sit idem cum *quod quid* huius domus, siue non: prout *quod quid* consideratur à ratione, non generatur. Ad aliud, quod non est consequentia Philofophi, sed est fallacia.

Terminus est intra quem tota res includitur.

Quod quid est, & cuius est, differunt vs distinctè & confusè conceptum, vt definitum, & definitio.

An quod quid est generatur.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur questio septima de identitate *quod quid est* cum eo cuius est, t. c. 20. ubi primò ponitur opinio aliorum, potius Logica quam Metaphysica, apparet tamen: sed impugnat eam valde subtiliter: & licet quidam conantur euadere argumenta, nihil faciunt, benè considerando. Quare quos suprà notavi hîc & alibi; pondera benè ibi verba Doctoris de homine albo, an videlicet ista, *Homo albus est homo albus*, sit necessaria & hæc contingens, *homo est albus*, & an per se, & c. iterum ibidem habes qualiter exposuit textum, & quod addit de quiditate indiuidui, examinabis benè propter dicta sua in 2. dist. 3. & plura alia notabis iuxta hanc disputationem.

Determinatio Doctoris assertiua, & clara, & notabilis valde & verè Metaphysica. In aliquibus originalibus assignatur *Extra* illa litera, *Modus est iste*, & c. vsque illuc: *Sed in dictis per accidens*, & c. sed optima videtur & ad propositum, *ided*, & c.

Pro vltiori declaratione huius materiæ vide in Quod. q. 2. & in 2. di. 3. q. 6. & in 3. di. 22. fundamenta huius resolutæ. Et adde plura ex antiquis: vt nosti.

Quod quid est idem est cum eo cuius est.

Consimiliter, qualiter currit illa distinctio de quidditate: videlicet considerata absolute, vt sic dicitur quod quid est & considerata in ordine ad illud cuius est, vt sic dicitur quod quid erat esse, &c. nunc enim forma, nunc esse, nunc essentia: nunc ratio, nunc definitio, nunc quid, nunc quod quid, nunc quod quid erat esse apud Arist. & alios nuncupatur, vt patet discurrunt.

Illam propositionem assumptam in ratione 3. contra opin. veritas in intellectu componente causatur ex hoc &c. Patet supra q. penultima 6. ex prædictis etiam c. de substantia, &c. de priori. & 4. Metaphysicæ, c. 26. & 5. Metaphysicæ, c. 13. & 9. Metaphysicæ commentum penultimum, & vltimum habetur.

Antonius Andreas addidit post hanc quæst. quandam quæstiunculam de generatione animalium vniuoca, & æquiuoca, seu de genitis per propagationem, & putrefactionem: aut generalius vniuocè, & æquiuocè: quam non ponit Doc. hic: sed eam habet incidentaliter in primo, di. 2. parte 2. q. 4. vnde de verbo ad litteram accepit eam ille Doctor, quam lector introducat si voluerit, & tangat alterationes antiquorum, & modernorum.

Eorum autem, quæ fiunt, hæc quidem natura fiunt: hæc autem arte, illa autem casu. Omnia verò quæ fiunt, ab aliquo fiunt: & ex quo aliquo, & aliquid. Hoc autem aliquid dico secundum quamlibet Categoriā: aut enim hoc, aut quale, aut quantum, aut quando. *Tex. com. 22.*

QVÆSTIO VIII.

Vtrum materia per se generetur?

Arist. 1. Phys. sect. 32. D. Thom. hic lect. 6. Albert. tract. 2. c. 7. Flandria q. 12. art. 1. Fonf. c. 8. Suar. disp. 20. Met. sect. 1. Hurtad. disp. 2. Phys. sect. 1. & disp. 6. sect. 4. Aueria q. 20. Phys. sect. 11.

Quod sic: mobile per se mouetur in omni motu; ergo in omni mutatione per se subiectum generatur; per se subiectum generationis est materia: vt probat Philosophus 5. Physicorum, tex. comm. 8. & in 8. huius; tex. c. 4. & 8. ergo, &c. Item 5. Physicorum, tex. c. 7. distinguit mutatio in illam, quæ est à non subiecto, in subiectum, & illa est generatio, & videtur esse definitio generationis. Sed materia per se mutatur à non subiecto in subiectum; ergo generatur. Hoc dicit Philoſ. 5. Physicorum, generatio non est motus. Probatur, quod generatur non est, quod mouetur est, igitur generatio non est motus. Quæro pro quo accipitur quod generatur in maiori propositione? Si pro termino generationis, nihil valet. Probatio: quia quod mouetur vt terminus motus, non est, & quod mouetur vt subiectum motus, est; ergo motus non est motus; ergo oportet vtrouque accipere pro subiecto. Item, ens perfectius videtur posse producere minus perfectum, magis quam æquè perfectum: compositum autem naturale producit æquè perfectum sibi secundum formam, quæ est perfectior materiā; ergo materiam, quæ est minus perfecta, potest per formam suam producere. Item, quando ex raro fit densum, videtur materiæ aliqua pars corrumpi

T. c. 82. & supra. T. c. 8.

pi, & conuerso generari. Probatio: nam in denſo ſigmenter tres partes quantitatis: ſub illis ſunt tres partes materiæ ſibi adæquaræ in ratione ſubiecti: ſi nulla ſit alia in raro, eadem pars materiæ eſt ſub duabus partibus quantitatis; aut ſi ſic, tunc ſub quarta parte quantitatis factæ de nouo, eſt aliqua pars materiæ ſibi æquata: & nulla trium præcedentium; aut iſta quarta pars materiæ fuit priùs ſimul cum aliqua alia parte materiæ: quod videtur inconueniens: quia quæ illarum fuit quanta illa quantitate? non vtraque, non neutra: non vna magis quàm altera. Patet quodlibet eſſe inconueniens. Item, actus eſt in proprio receptiuo; ergo ſicut eſt gradus in formis materialibus, ita videtur quòd oportet gradus ponere in materiis propriis ad hoc, vt ſint propriæ illis formis.

SCHOLIUM.

SOLVIT argumenta à ratione ſuadentia materiam eſſe generabilem, ſed diſputando tantum, quia quæſtionem reſoluit infra qu. 10. num. 3. & 4. Vide ipſum de hac re 1. Phys. qu. 20. & ibi annotationem P. Arretini, & de raro, & denſo, an ſiant quantitatibus acquiſitione, vel deperditione, vide ipſum 4. d. 12. qu. 4. vbi num. 8. 20. & ad tertium videtur tenere per hac non fieri, nec deperdi nouam quantitatem: Vel problematicus eſt.

Ad primum iſtorum, quando actio vniuoca exhaurit totam virtutem principij actiui, non videtur remanere potentia ad æquiuocè agendum: agens agit per formam; ideò producit ſimile ſecundum illam: & ibi exhauritur virtus eius actiua: ideò, &c. Contra: ſubſtantia generat ſubſtantiam, & tamen cauſat accidens. Reſponſio: poſterius cauſat exhauritã quãſi virtute tota circa prius, non conuerſo. Alij dicunt, quòd materia non eſt producibilis à natura propter ordinem agentium: quorum poſterius ſemper præſupponit in actione terminum actionis prioris. Contra: petitio videtur, quòd materia ſit terminus actionis diuinæ ſolius: ſicut ſubiectum artis eſt terminus productionis naturalis: hoc enim quæritur. Item, præſupponit quantum: & tamen producit quantitatem aliam à præſuppoſita: quare non ſic de materia? Reſponſio. Primum potentiale in nullius eſt potentia; poſterius natura quocunq; eſt, præſupponit potentiale: ideo non eſt ad primum potentia: & hæc eſt ratio bona pro principali. Ad ſecundum: quot partes ſunt eiùdem proportionis in maioribus quanto, tot in minoribus. Si ergo in raro ſunt quatuor partes pedales quantitatis, Dico, quòd ſub iſtis ſunt quatuor partes materiæ: & in denſo, vbi non erant niſi tres partes pedales, ibi erant tres partes materiæ, ſub tribus illis partibus quantitatis: & etiam quarta non ſimul cum vna trium, ſed quatuor illæ erant ſub quatuor partibus quantitatis minoribus, quatuor pedalibus. Cùm dicis, illæ ſibi erant æquaræ. Si intelligis præciſè, ita quòd quæcunq; iſtarũ, ſine additione ſubſtantiæ, non erat capax maioris quantitatis: falſum eſt. Eſt enim ſicut tota in potentia ad contrarium, ſcilicet rarum & denſum, maiorem, & minorem quantitatem, ita & quæcunq; pars materiæ. Contra: igitur quæcunq; materia compoſita eſt in potentia ad totam quantitatem vniuerſi. Reſpondeo, quòd ſubintratio partium materiæ, vt per hoc fiat

Quare materia ingenerabilis.

Quomodo partes materia denſi, ſubſunt maiori quantitati, ſine ſuo augmento, quãdo rareſcunt?

condensatio, & rarefactio per extra positionem illarum, per quantitatem aduenientem, improbatum alibi. Et ad illud de vniuersis: ignis est in potentia ad calidum, & minus calidum; nec tamen ad calorem infinitum, nec etiam ad calorem minimum possibilem in quocumque misto. Ad tertium quære. Circa primum argumentum dicitur, quod non sequitur materiam vniuocè produci, quia est infimum ens: quia nec supremum corpus, nec Angelus vniuocè producuntur, tamen ignis generat ignem. Item, nec oportet attribuere Deo propter perfectionem, effectus, qui est imperfectissimus in esse substantiæ, magis videtur proportionari causæ imperfectæ. Item, si dicas de termino incluso in termino vniuocè, verum est, quod in illum potest agens, vt calidissimum in minus calidum. Sed nec sic includitur materia in forma, quia est alterius rationis. Circa secundum argumentum, sic arguitur, vna pars quantitatis, quæ non fuit in densio, est in raro; ergo correspondet sibi pars materiæ prioris, quæ non fuit quantitas; quia tanta materiæ semper sub tanta quantitate.

Contrà, Philosophus hinc, t.c.22. & inde, & 1. Physicorum, t.c.82.

Palàm ergo, quod nec species fit, aut quodcumque oportet vocare in sensibili forma: nec est enim generatio, nec quod quid erat esse huic. *Tex. com. 2.7.*

QVÆSTIO IX.

Virum forma generetur per se?

Arist. hic t.c.26 & 27. & lib.8. t.c.4. Auert. *ijdem locis.* D.Thom. 1.p. q.45. art.4. & 8. Alber.2. de Anima tract. 1. c.1. Durand. 2. dist. 1. q.4. Anton. Andr. hic q.9. Fonf. c.8. Zimara Theor. 20. & Theor. 190. Suar. dist. 15. Met. sect. 4.

QVod sic: 1. Physicor. t.c.52. & inde. Tria sunt per se principia mutationis, materia, & forma, & priuatio, sed forma, & priuatio, sunt principia non receptiua, sed in ratione terminorum; sed priuatio est terminus, à quo generationis: ergo forma terminus ad quem. Item 2. Physicor. t.c.10. & inde, forma est natura, & ibidem, t.c.14. generatio est naturalis: quia est via in naturam, sed non est in materiam, quia præest, nec in compositum: quia non est natura; ergo dicitur naturalis: quia est in formam, sed mutatio non denominatur, nisi à per se termino: alioquin denominatur à rebus cuiuslibet generis, cum possit esse ad rem cuiuslibet generis per accidens; ergo denominatur à forma; & ita est terminus per se. Item 2. Physicor. t.c.70. forma, & finis incidunt in idem numero in 8. huius, t.c.12. forsan forma, & finis idem. Ex his sic, si forma est finis, & non rei existentis, sed operatio; ergo generationis per se. Item, quod de nouo habet esse, illud generatur; & illud est sola forma, quia tota materia præfuit, & in composito nihil, nisi materia, & forma.

Contrà, omne quod generatur, generatur ex materia, formæ non est materia: quia si sic, esset processus in infinitum.

SCHOLIUM.

RESOLVITUR quæstio hac negatiuè in quæst. sequenti, num.3. & soluantur argumenta hic posita, sibi, num.4.

Oportebit enim diuisibile esse semper, quod fit: & esse hoc quidem hoc; & hoc hoc. Dico autem hoc quidem materiam: illud verò speciem, *Tex. c.27.*

Non solum autem de substantia ostendit ratio non fieri speciem, *Tex. c.32.*

QVÆSTIO X.

Virum compositum generetur per se, & primò in omni genere?

Arist. hic c.8. & 15. Albert. tract.2. c.7. D.Thom. lect.7. & 1.p. q.45. art.4. Anton. Andr. hic q.9. Sonc. q.23. Flandria q.12. art.1. Fonf. c.8. Zimara Theor. 100. Suar. dist. 15. Met. sect.4. Hurtad. dist. 6. Phys. sect.4.

QVod non: illud non inest primò, quod tantum inest secundum vnam partem ex principio 5. Physicor. t.c.1. Sed generatio tantum inest composito ratione formæ: quia materia præfuit. Probatio minoris, nihil realiter in composito videtur esse prius non esse, nisi forma. Ad primum argumentum 3. q. responsio, primò est æquiuocum, vt accipitur in 5, Physicor, t.c.1. vt conuenit toti integrali non per partem: & vt accipitur 1. Poster. t.c.11. vt scilicet conuenit toti definito non per partem definientem, vt cui prius conueniat, licet per partem, vt quo conuenit toti. Primum primò, si est in passionibus homogeneis, inest cuiuslibet parti integrali; sed si in heterogeneis non: vt totus triangulus æqualis toti quadrato primò. Secundum primò intelligitur in proposito, vt triangulus primò habet tres angulos, licet per differentiam specificam, vt quo: non tamen vt quod prius habet: quia tunc triangulus non primò haberet. Sic forma est, vt quo, ita respectu generari, sicut respectu agere, quando compositum dicitur primò agere; & per hoc soluuntur argumenta secundæ quæstionis, quia concludunt de ratione formali quo; non de eo, quod. Item, si compositum primò generatur; ergo aut compositum in actu, quod non est vetum: quia quod est, non fit; nec compositum in potentia, quia compositum in potentia est in tota generatione, & quod est, non fit. Dicitur, quod compositum in potentia fit compositum in actu, non compositum in potentia. Contrà: omne quod fit aliquid, aliquando est factum illud; si ergo hoc; tunc compositum in potentia, est factum compositum in actu; & tunc compositum in potentia, est compositum in actu. Item, in homine non est, nisi materia prima, & anima; ergo generans non generat compositum: quia non materiam, nec formam; ergo nihil generat. Si dicatur, quod generans particulare generat compositum, & illud manet in inductione intellectiue scilicet corpus animatum anima sensitua. Contrà: Commentator in 7. com. 31. arguit sic: Si generans generaret compositum, & si relinquere illud sic, & aliud agens induceret aliam formam, totum non esset vnum, quia non haberet vnum actum. Ad tertium argumentum 3. quæstionis dicitur, quod idem homo generat, quia inducit formam, quæ est necessitas ad intellectiue. Inducens autem dispositionem necessitantem ad formam, quasi videtur inducere formam, & ita generare compositum. Contra hoc

Primò, dupliciter aliquid conuenit alicui; vt toti integrali, non per partem, vel definito, non partem cui, sed quo conuenit toti. Scot. 2. d. 2. q.10. ad 2.

tripliciter; omnis potentia passiva est contradic-
tionis; illa dispositio tenet se ex parte passivi re-
spectu intellectiua; ergo, &c. Item, illa potentia
creans intellectiuam liberè agit, sicut illa non pos-
sit; igitur non maior necessitas: aut si sic, necessa-
riò erit, & non ab aliquo agente. Item 3. agens
omne alicuius aut est eius immediatè, aut media-
tè, non primo modo, hoc patet. Non secundo, quia
tunc illud medium esset respectu vltimi in genere
causæ efficientis, quod falsum est, quia est tantum
materia. Aliter dicitur, quòd sicut materia, quæ
præfuit vnitur formæ, & hæc vnio est generatio
compositi, ita si forma præset, & vniretur mate-
riæ, videretur esse generatio: licet ergo prius natu-
râ, anima creetur, quàm vniantur; si vnio fiat à ge-
nerante, est generatio naturalis, si accidat gene-
ranti per alterum principium geniti, fit per ipsum:
sicut si per reliquum. Contrà, in quæstione de ra-
tionibus seminalibus corrumpitur virtus seminis
in instanti vnionis, igitur generans nihil videtur
tunc agere. Item, Deus creando infundit. Diceret
aliquis fortè, quòd actione generali, qua coopera-
tur naturæ. Contrà; ergo separata posset se reu-
nire, quòd videtur inconueniens. Ad principale, si
sic; ergo in generatione qualitatis, & tunc acci-
dentia essent composita contra Philos. 8. huius,
t. c. 12. cap. 3. de principio materialis, quòd acciden-
tia non habent materiam, nisi in qua. Contrà est
Philosophus in 7. huius, tex. com 27. quòd com-
positum est diuisibile in duo.

Potentia cõ-
tradictionis
& passiva.

formâ, nec materia habet materiam: quia iterum in
infinitum, sicut probat Philosophus. Item, eiusdem
est fieri & esse, sed esse est compositi solum; ergo hæc
fieri & esse, sed esse est compositi solum; ergo hæc
rationem, quæro qualiter esse est eius quòd fit: si
fieri sit alicuius, quia esse est eiusdem: tunc compa-
ratur eodem modo ad id quòd per se fit. Sed esse
est actus compositi perfectus; ergo & fieri est
actus eius imperfectus: hoc falsum est, quia fieri
est materia vt actus. Item, forma est magis ens
quàm compositum, 7. ergo esse est magis formæ
quàm compositi. Ad primum horum, quòd ead-
em ratione comparantur à parte illius cuius sunt
illa, quia fieri est compositi vt via, sed non sunt il-
lius secundum eandem rationem à parte ipsorum
fieri & esse, quia fieri est solum compositi vt via:
& esse vt actus, ita debet intelligi maior rationis.
Ad aliud, quòd esse formæ per se non terminat
generationem, sed esse compositi: & tamen forma
secundum esse suum proprium, & per se, est prior
composito, & magis ens vno modo, vt patet su-
prâ, vbi queritur de hoc. Vnde nota, quòd gene-
ratio cum sit mutatio, primò est potentialis ad
actum, non primò alicuius esse, vt termini, nisi il-
lius, quòd consurgit ex hoc, quòd materia muta-
tur ad formam, hoc est esse compositi. Exemplum,
figuratio est transmutatio materiæ ad figuram,
non factio figuræ.

T. 7. & 8.

Forma non
generatur.

Ad argumenta primæ quæstionis: concedo pri-
ma tria, quòd materia generatur denominatiuè, si-
cut subiectum generationis, non sicut terminus
generationis. Contrà: omne quòd generatur ali-
quando generatum est, quia eiusdem est potentia,
& actus; ergo materia aliquando est generata; hoc
est impossibile. Ad hoc sic: quòd si concedatur
conclusio, nihil mali est: ita quòd sicut materia est
subiectum generationis, vt est actus imperfectus,
& ideò dicitur generari denominatiuè, quòd sic
materia est subiecta aliquando generato esse, &
ita generata est denominatiuè. Vel aliter, quòd
generari comparatur ad subiectum, vt actus; & ad
terminum vt via eius, sed quòd est vt terminus, est
in potentia ad generatum esse, & ideò quòd gene-
ratur vt terminus viæ, aliquando est generatum:
sed materia non sic generatur; ideò nunquam ge-
nerata est.

Materia ge-
neratur de-
nominatiuè.

Ad primam alterius quæstionis, quòd duo sunt
per se principia fieri & esse, materia & forma: &
tamen non sunt ita principia in esse, quòd alterum
per se fit; sed est quo aliud existit. Similiter &
si sunt principia fieri, non oportet quòd alterum
per se fiat, vel generetur. Sed est quòd aliud gene-
ratur, sicut materia est quo compositum genera-
tur: vnde forma non fit vt terminus, sed est quo
terminus est, siue existit. Ad aliud, quòd gene-
ratio dicitur naturalis primò, quia est via in ens
scilicet compositum naturale: & ex hoc secundò
dicitur naturalis, quia est via in naturam, sed
non primò. Vnde compositum est ens naturale,
quia forma eius est natura. Vnde ly quia, non
dicit causam immediatam, sed remotam, sed quia
est via in ens naturæ, ideò dicitur generatio na-
turalis primò, & secundariò, quia est in for-
mam, quæ est natura. Vnde concedo, quòd for-
ma est finis generationis, quia est illud quo com-
positum finit generationem: tamen est per se finis
materiæ. Ad aliud, quòd verum est de esse compo-
sito ex potenciali & actuali. Et cum dicitur sola
forma est post non esse. Dico, quòd totum compo-
situm ex partibus habet esse post non esse. Vnde

Generatio
vnde dicitur
naturalis.

SCHOLIUM I.

Solum compositum per se generatur secun-
dum Philosophum: & ratio est, quia id quòd fit ex
materia, vt ex parte, est solum compositum, & ha-
bet sic materiam, materia tamen denominatiuè di-
citur generari (quatenus generari comparatur ad
subiectum, cui inest) forma, etiam terminatiuè vt
quo, sicut & compositum vt quòd. Soluis primò
argumenta quæst. 8. seu prima harum trium & po-
stèa argumenta quæstionis 9. seu secunde.

Ad vtramque quæstionem Philosophus vult,
quòd solum compositum generetur per se. Sed
pro prima quæstione distinguendum est de gene-
ratione, in quantum comparatur ad subiectum in
quo est, vel in quantum comparatur ad terminum
& sic generari dictum à generatione denominat
æquiuocè. Si primo modo accipiatur, tunc gene-
ratio potest denominare subiectum, sicut motus
mobile: nulla enim forma alicui subiecto inha-
ret, quæ non possit denominare illud, si significetur
eo modo, quo nata est comparari ad subie-
ctum. Vnde sic hæc vera est: *Materia generatur:*
& hoc probant tres rationes primæ, & concedo.
Vnde de subiecto supponit Philosophus, quòd ge-
neratio fundatur in materia & querit quid gene-
ratur, vt terminus, & illud est compositum, & est
ratio Philosophi talis: Omne quòd fit, fit ex mate-
ria, quæ est pars: solum compositum habet mate-
riam, quæ est pars. Probatio maioris: Omne quòd
fit, possibile est esse, & non esse, de potentia intrin-
seca loquendo: quòd per se ergo fit habet per se
principium, quo potest esse & non esse, illud prin-
cipium est materia, sed solum compositum habet
materiam partem sui. Probatio minoris, quo ad
partem affirmatiuam: Ex hoc compositum est ta-
le, quia habet partem potentialem, & actuaalem.
Probatio secundæ partis, quia forma non habet
Scoti Oper. tom. IV.

Omnia quod
inheret, de-
nominat.

Tex. c. 12. hu-
ius, & inde.

Principium
essendi, &
non essendi
est materia.

esse in quantum formæ non acquiritur per generationem, sed in quantum est compositum.

SCHOLIUM II.

COMPOSITUM in genere substantia per se generari, non tamen in genere accidentis. De hoc secundo longam, & subtilem rexi disputationem pro & contra, multa loca Philosophi explicans; ita tamen obscure, ut vix capias quid resoluat, & quam partem assertivè teneat. de quo iterum l. 8. q. 1.

Ad tertiam quæstionem, quod omnes concedunt compositum in genere Substantia per se generari, sed in genere accidentis generatur subiectum cum accidente, id est, compositum ex subiecto & accidente: non aliquid compositum compositione illius generis, ex principiis essentialibus, secundum aliquos, quia non generatur sphaera, sed sphaera ærea, nec lignum, sed album lignum, secundum Philosophum hic: *Tex. com. 32.* & ibi dicit Commentator: quod compositum in Quantitate & Qualitate est compositum ex substantia & accidente.

Contra hoc, entis per accidens non est generatio per se ex 6. huius, t. c. 4. ad finem, sed compositum ex substantia, & accidente, est ens per accidens; ergo illius non est generatio per se: igitur generatur aliquid compositum proprii generis. Dicitur, quod Philosophus loquitur de ente per accidens, quod evenit præter intentionem causæ in minori parte, non de ente per accidens, quod aggregat duo diversorum generum. Contrà, quod non sic intelligit: quia in principio illius capituli repetit tres divisiones, & de tertia exequitur, excludendo vnum membrum. Sed illud est de ente per accidens, quod aggregat in se diversas res diversorum generum; quia ens secundum se continet rem vnius generis. Item, dicit ibidem, quod Plato non male fecit, qui dixit ens per accidens esse non ens; sed ens eveniens præter intentionem causæ esse verè ens in se. Similiter sophistica non est de ente casuali, sed de ente aggregato diversarum res diversorum generum; & similiter Philosophus dicit, quod illud est ens tantum secundum nomen scilicet ens aggregans duas naturas, quod non est verum de ente casuali, quia eadem eveniunt à casu, & à proposito.

Et concedo hæc argumenta, quod non generatur per se lignum album, quod est contra opinionem, quia eiusdem erit actus, & fieri, ut via. Sed entis per accidens non est actus, igitur nec fieri, quod est generari, per se dico, per accidens potest tamen esse illius. Item, omnis motus, & mutatio distinguuntur secundum genus, à per se termino; sed ens per accidens non distinguitur genere ab homine, vel à termino suo: quia in nullo genere; ergo alteratio ad lignum album non distinguitur ab alteratione ad hominem album. Item in 7. eodem modo est generans compositum, & generatum: sed generans in genere accidentis, non est per se compositum ex subiecto, & accidente; ergo nec genitum. Probatio minoris: calefactio est vnius motus; sed omnis motus vnus, est ab vna forma, ut habetur 8. quia si faciens sit idem per accidens, faciet multa. Item, si calidum esset separatim, generaret sicut cum subiecto: sicut patet de speciebus in Sacramento; ergo de ratione generantis non est compositio ex subiecto, & accidente; ergo nec de ratione geniti.

Idè aliter dicitur, quod compositum est ens per se ex propria potentia, & proprio actu. Declaratur sic, Philosophus in 12. 2. c. per totum, dicit quod causæ, & principia entium sunt quodammodo eadem, quodammodo non eadem, quia sunt proportionaliter eadem, proportionaliter altera: sicut principia sunt altera; & sicut in genere Substantia priuatio, & c. sicut igitur in genere Substantia sunt propria principia, & materia, & forma: sic, ut videtur, secundum Philosophum in aliis generibus. Dicitur, quod illa potentia, quæ est in genere accidentium, est proprium susceptivum illius accidentis, ut dicitur in 12. & exemplificando ibi dicit, album & superficies, tanquam superficies sit eius potentiale; & certum est, quod non est in eodem genere cum albo, & nigro, nec per se, nec per reductionem. Contrà: Philosophus concludit diversitatem similem in principiis, & principiat: sed si hæc responsio sit vera, tunc sequitur, quod non essent tot ibi altera principia, sicut genera, & principia, quia proximum fundamentum relationis potest esse qualitas, & agere, & pati, & potentia actiua, & c. Ita quod quatuor genera possunt esse proxima fundamenta relationis, quæ est eadem, & in eodem genere; ergo si tanta diversitas, tunc principia differrent quatuor generibus generalissimis. Similiter, eadem res subiecta, loquendo de subiecto, quod est obiectum, siue res generis prior, potest esse immediatum subiectum differentium genere, ita quod neutrum recipiat mediante alio; illa ergo principia differunt genere: & tamen potentia non est eadè, nec altera, sicut principia; oportet ergo ponere tria principia proportionalia in quolibet genere, diversa diversorum: sicut & genera sunt diversa, ita quod sit principium potentiale in quolibet genere diversum, & similiter priuatio, & forma. Similiter, illud, quod dicunt de superficie, non cogit, quia ponit hoc pro exemplo, quia potentia propria non est nota.

Vnde in substantiis sensibilibus exemplificans de priuatione, & forma, & materia, dicit, calidum, & frigidum, quæ secundum omnes non sunt formæ substantiales, sed accidentales, sicut artificialia, & non materia, sed compositum. Item, in 8. c. de forma contra Platonem, dubitatio Antisthenicorum habet locum contra Platonem scilicet quod cum in definitione cuiuslibet, quod definitur, oportet quod sit quid quale, id est, materia: vnde concludit quod idea non definitur. Sed dicitur quod sufficienter conceptus diversi. Contrà: tunc argumentum nihil est contra Platonem: quia ita diceret de idea, quod sicut albedo habet conceptus diversos, sic posset dici de idea. Confirmo illud: omnis definitio est ratio ex nominibus, nam vnum nomen, non facit rem esse notam, ut dicitur ibidem: ista nomina signabunt alterum genus, alterum differentiam, si sint mille istorum vniturum: quia vnum est potentiale, aliud est actuale, & ad genus, & differentiam hæc pertinet. Item, illa nomina oportet, quod significant essentiam ad hoc, quod definiant naturam rei, & tunc aut significant per se eandem essentiam, aut alteram. Si alteram, propositum habeo. Si eandem, bis dicitur idem, si ponatur res pro nominibus, sicut de modis differendi arguitur contra Commentatorè. Item, si non sic esset, sufficeret tantum genus in definitione, ex quo totam essentiam significat. Ad principale, planum est in numeris, quod ibi est vera potentia, & materia alia à forma, non ipsa res, quæ est vna, quia ex rebus non compo

6

T. c. 19. & inde. Principia quodammodo eadem, & non eadem.

Tex. com. 22

Quatuor genera fundans relationem.

7

Tex. com. 9.

Definitio est ex nominibus quomodo?

T. c. 4. iuxta principium.

T. c. 4. circiter medium.

Vide Scotum in dictum locum.

Ens per accidens non generatur per se.

T. c. 17. & inde.

T. c. 11. & inde.

componitur numerus; si ergo ibi ita est quid mali, sic est in aliis. Similiter continuum habet partem extra partem, in quantum continuum; illa pars, vel partes non sunt continuum; sunt ergo materiale, & formale, id est, forma continui superaddita.

SCHOLIUM III.

SPECIES rerum quodammodo generari, & sic forma accidentales quatenus mobilia sunt, & composita, ut in Eucharistia generari dicuntur; verum hac generatio improprie sumi videtur; vide Anton. Andream hic q. 9. ubi clarius materiam hâtrum 3. quæst. tractas.

8 Dico ergo, quod quæ sunt in genere per se, ut species, sunt sic composita. Similiter hoc patet in Sacramento, ubi per naturam accidentia mouentur, & transmutantur. Contrà: omne accidens est forma; si ergo aliquid sit compositum formæ, est forma, hoc est contra Philosophum, quia tunc iretur in infinitum. Item, forma est compositioni contingens, in simplici, & inuariabili essentia consistens; ergo, &c. Item, si sic, vnumquodque sufficienter constituitur per principia essentialia. Tunc accidens sic posset definiiri absque substantia. Item, tunc albedo fieret nigredo; sicut ignis aqua; sicut enim ibi est subiectum, quod potest differre transmutationem, sic hîc, quod est contra Philosophum in 1. Physicor. tex. c. 56. & inde, ubi dicit, contrarium non fit contrarium, sed est aliquid sub utroque. Ad primum, vult ibidem, quod compositum per se generatur, & non forma compositi generati, quia si sic, tunc ibitur in infinitum, sed non ibitur in infinitum, nisi detur, quod similis est ratio in formis compositorum; sed albedo licet sit forma accidentalis substantiæ, tamen non est forma compositi per se generati in genere accidentis, sed est ipsummet compositum eius: tamen compositi, id est, albedinis est aliqua forma, quæ non generatur. Ad aliud, probat simplicitatem ibidem, quia compositum eueniens composito, facit maius; sed forma eueniens composito non facit maius, ut dicit exemplum, ibi albedo adueniens corpori non facit corpus maius. Concludit ergo tantum, quod non facit maius extensiuè, & hoc est verum; nulla enim forma facit sic maius, nisi quantitas; sed à compositione illa, alia est compositio materialiter valde. Ideo stat, quod etsi non sit composita compositione illa: quod sit ibi cõpositio perfectionis.

Ad rationes, accidens, secundum omnes, habet genus, & differentiam; sicut ergo definitio ad rem, sic partes ad partes; sicut ergo tota signat essentiam totam, sic partes partes essentia; & ita, quod vna partem materialem, alia formalem. Ad aliud, sicut ex igne fit aer, sic ex albedine nigredo; ita quod neutrolibet hoc totum fit, vel vertitur in hoc totum, sed quid substratum sub vno, est post sub alio; tamen non concedimus ita de albedine, & nigredine, sicut est in substantia, quia potentia sub albedine, non est quid per se subsistens, sed dependens à subiecto; idem non potest mutari ad aliam formam, nisi mutetur subiectum, sed materia substantiæ ita substat formis, quod nihil est substratum, sub materia ad hoc, quod recipiat, sed ipsamet sine alio recipit. Similiter potentia accidentis, est ignota.

Tex. c. 33. huius.

Ad secundum.

Ad argumentum principale dicitur, quod compositum in actu generatur: & cum dicitur, tale est; *Scori Oper. tom. IV.*

dico quod non est, quando generatur, ipsum tamen secundum quod terminat generationem, est actu. Ad aliud de generatione hominis, dicitur, quod est naturalis, quia non solum illud, quod inducit formam, sed quod inducit dispositionem necessariam ad inductionem formæ, dicitur generans, & in proposito, homo disponit materia; idem dicitur generans. Ad tertium, dicitur, quod in aliis generibus generatur ens per se: & cum dicitur, quod non habent materiam. Verum est secundum quod materia dicitur substat formæ, sicut est in genere substantiæ; sed totum compositum in genere accidentis ex potentia & forma inhæret alteri. Ad aliud, quod nunquam est mutatio in accidentibus, nisi quia subiectum mutatur.

Generatio hominis quomodo naturalis?

ANNOTATIONES MAVRITII ad Quæst. 8. 9. & 10.

9 Sequuntur octaua, nona, & decima quæstio de termino per se generationis, an videlicet possit esse materia, an forma: an certè compositum, t. c. 22. & 27. ubi aduerte, quod in diuersis originalibus variè situatur litera. Nā in aliquibus prius soluntur duæ primæ quæstiones quàm moueatur tertia quæstio: in aliquibus autem immediatè post argumentum ad oppositum secundæ quæstionis mouetur tertia: & uterque ordo habet apponiam ex verbis Doctoris, in diuersis locis. Secundo modo ordinauimus ipsas. Sed aduerte benè ad totam literam, quia in aliquibus locis intricata, & difficilis, ac singularis, ut patet.

Determinatio Doctoris satis clara, & assertiua: vult enim quod materia generatur subiectiuè, & forma, & compositum terminatiuè, vnum ut quo, aliud ut quod: sed instat singularissimè, an hoc verum sit tantum in genere Substantiæ, ut communis schola tenet: an certè in omni genere sit per se compositum per se terminans generationem. Er videtur tenere, quod sic valde notanter, & argumenta difficilia in contrarium adducit, & soluit suo modo, sed infra q. 1. lib. 8. de hac compositione in accidentibus amplius inquire.

Ad primam quæstionem arguit primò per auctoritates tribus argumentis, consequenter per tres rationes, & infra immediatè antequam soluat quæstionem respondet ad illas rationes: hæc enim erat consuetudo eius: plerumque addere immediatè responsiones ad argumenta, ut videantur argumenta pauci momenti, vel ut replicis infringantur responsiones, vel ut aliorum solutiones non satisfacere ostendat. Nota valde totum processum ibi in pede primæ quæstionis in solutionibus, & replicis. Nam tres responsiones ad primam rationem inducit contra duas primas replicas. Tertiam tenet & hîc, & in 2. di. 1. q. 2. & in 4. di. 1. qu. 1. Prima responsio est conformis dictis Henrici quodlib. 6. q. 1. & alibi, & apparet. Secunda Ægidij, Quodlib. 6. q. 3. & 4. & Maior in 2. di. 1. q. 2. post oppositum, quære Thom. 1. par. Summæ. q. 45. art. 2. & in 1. scripti. dif. 1. qu. 1. & Bonaueruntam ibidem, & Ægidium, & alios communiter.

Quod tangitur in solutione 2. rationis de subintratione partium materiæ, quæ improbatu aibi, ut inquit: quære in Physicis, & in de generatione, & in 4. di. 10. quæst. 1. aliquiditer. vide Calculatorem: ut nosti, & alios Sophistas.

Cum dicit postea: *Ad tertium quære, &c.* Vide infra in quæst. de pluralitate formarum, & in Theorematis notanter, & in 4. di. 11. quæst. 3. & M M m 3 ali

10

alibi. Materia enim formæ perfectæ communiter est secunda, & per consequens compositum ex materia, & forma, & hoc sequendo de materia totali, & immediata, talis potest produci terminatiue per se, hinc sermo est de materia prima maximè: vniuersaliter enim materia vt materia, nõ producitur per se terminatiue, plura alia ibi adde ponèdo, non inconuenit autem idem esse materiam vnius, & terminu alterius productionis, licet hoc accidat.

Illà litera ibidem. Circa primum argumentum dicitur, quòd nõ sequitur, &c. vsque illuc: *Contra est Philosophus*, &c. posset assignari Additio vel *Exira*, est tamen satis bona. Quærun enim illa motiua, quare à solo Deo est producibilis materia æquiuocè, & quòd ab alio agente possit produci persuadent. Vide in 2. & in 4. vbi suprà, rationem, licet alij Theologi varias assignant rationes, & quod additur de raro, & denso, satis prius dictum est. *Quere* super 4. Physicor. & maximè apud Scotistas Parisienses, & antiquos etiam expositores, & Quæstionistas.

In pede tertiæ quæstionis immediatè post primum principale additur eius solutio in aliquibus originalibus: & sic posuimus, sed ibi melius scriberetur sic: *Ad hoc respondeo, quòd primò est æquiuocum*, &c. in aliquibus autem ponitur ad finem quæstionis illa responsio, & benè; idè lector ordinet, vt placuerit, Vide 2. di. secundiq. 10. egregiè determinationem illam de duplici primitate, sed hinc satis expeditè, & subtiliter habetur.

Similiter infrà respondet ad tertium de generatione hominis, quæ responsio etiam ponitur ad finem quæstionis in aliquibus originalibus cum omnibus replicis sequentibus: & satis benè, & sustinendo primam responsionem possent tres replicæ contra ipsam solui, dicendo, quòd hæc necessitas est conditionata secundum quid, & de potentia Dei ordinata; est ergo quantum ad primum actiua, & quodammodò passiuua forma mistionis respectu intellectiua. Similiter Deus non potest non agere ad hoc, idè necessariò necessitate consequentiæ, sed simpliciter contingenter, quoad secundum. Similiter ad tertium dicatur, vt prius. Secunda autem responsio sequens, pulchra est, quam multi tenent in hoc dubio; & quod adducitur in oppositum de rationibus seminalibus, patet ibi, & quod vltimò tangitur de anima separata se reuniente, &c. posset negari similitudo, sed qualiter valet, vide in 4. di. 43. qu. 3. singularissimè: arduum enim, & difficile dubium est, qualiter homo generat hominem, licet facilius proferatur apud Physicos. *Quere* in 2. di. 17. & 18. & in 3. di. 2. & 4 & in 4. q. 1. & in quodlibeto qu. 2. ea quæ faciunt ad hoc Henr. de Gan. ad hoc inquire, & alios antiquos vt nosli; & omite ergo in pede huius tertiæ quæstionis si volueris totam illam literam, ibi: *Ad primum argumentum 3. q. &c. vsque illuc: Item si compositum, &c. & similiter ibi: Ad tertium argumentu 3. q. &c. vsque illuc: Ad principale si sic, &c. & lege totum ad finem quæst. Sed videtur, quòd Doctor in margine, vel additiones has solutiones adiunxit, propter replicas, & alia quæ sequuntur.*

Infrà cum dicit, *Ad vtramque q. Philosophus vult*, &c. tenendo ordinem, quem posuimus, posset ibi scribi sic: *Ad duas primas quæstiones* vel vt in aliis originalibus habetur, & benè: *Ad premissas q. &c.* sed de grammatica rei patum curandum est: ibi enim intendit respondere maximè ad duas primas q. & litera benè sonat secundum alium ordinem, quem prius recitauit.

Dicta Doctoris in toto processu ponderabis, & examinabis diligenter, quia suo modo transcendit terrena ingenia,

Cum dicit infrà ibi: *Item, si calidum esset separatum, &c.* illa verba declarabis, vt habet in 4. di. 12. quæst. 2. & 3. Item, infrà soluendo argumentu ex auctore 6. Principiorum: nota signanter expositionem Doctoris, sed instantias considera.

Ad finem quæstionis cum habetur in aliquibus originalibus, & sic posuimus: *Ad argumentum principale, &c.* intellige de secundo principali, & non de primo: sed in aliis vbi responsiones omnes ad principia ponuntur ad finem quæstionis habetur sic: *Ad primum argumentum 3. q. &c. & sequitur infrà: Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd compositum, &c.*

Illà responsio, *Ad aliud de generatione hominis, &c.* non est necessaria, habita responsione superioris assignata in pede quæst. nisi quia ibi fit mentio de forma, hinc de dispositione, & naturalitate. Et videtur, quòd illam responsionem voluerit sustinere, ad reliquas autè dicit communiter, vt suprà notauit.

Ad dictum Commentatoris in 7. Cõmento 3. 1. adductum in 3. principali non respondet, sed facilliter posset dici, vel quòd loquitur de forma specifica, vel concedi potest, quòd dicit absolute, quia non est contra nos, vt patet ex responsione Doctoris, quia generans vniuocum non dimittit ipsum compositum, vsque ad inductionem vltimæ specificæ, & hoc vel formaliter, vel virtualiter saltè generans limitatum æquiuocū, de quo infrà in q. de rationibus seminalibus, & de pluralitate formarū.

Vltima responsio, ibi: *Ad aliud, quòd nunquam est mutatio, &c.* debet applicari ad argumentum in solutione principali quæstionis quod probat secundum communè viam, & Comment. vt videtur quòd in genere accidentis non generatur compositum per se. Alia addat diligens lector curiosè.

Vtrum igitur est quædam sphaera præter has: aut domus præter lateres, aut nunquam facta est: si sic erat hoc aliquid. Sed quia tale significat, hoc autem & determinatum non est, sed generat, & facit ex hoc tale, quod quando generatum est, est hoc tale, hoc autem est omne hoc. *Text. com. 2. 8.*

QVÆSTIO XI.

Vtrum ratio Philosophi contra Platonem valeat, quam ponit de idea?

Arist. 1. Met. c. 7. sex. 30. & 31. & lib. 7. c. 7. sex. 28. Plato in *Timæo*, *Phædone* & *Cratilo*. Aug. lib. 8. q. 9. c. 46. lib. 11. de ciuit. c. 10. & 11. Clem. Alex. lib. 4. & 5. Strom. Plutar. 1. de placit. Philosoph. c. 10. Ficinus in q. de ideis. Cicero 1. de orat. & in Acad. Apulci de dog. Plat. Iust. Martyr in orat. ad Gen. 1. Terul. lib. de anima. Amb. lib. 2. Hexam. c. 1. & 2. Nazian. orat. 33. Cyril. lib. 2. cons. Iulian.

Quòd non quia si sic arguit quòd nunquam generatum est hoc aliquid. Sed conclusio est sic falsa: sed hoc non videtur valere, quia forma in composito est principium generandi compositum; igitur si per se esset, idem ageret: exemplum calor separatus. Item, nullum agens naturale particulare agit, nisi mediantibus qualitatibus actiuis, & passiuis; ergo nullum tale inducit formam substantialem, quia non inducit aliquid nobilius, quàm sit forma, secundum quam agit; ergo inducitur à forma separata.

Hic

EXTRA.

Hic etiam sunt due difficultates, quia illa virtus in semine non potest causare animam. Tum, quia corrumpitur cum forma seminis, quando anima primo est: & ita est à non ente. Tum, quia anima nobilior est illa virtute, virtus patris nihil est, quia non est agens superius, sed per accidens ordinatum.

Item, omnia, quæ generantur, generantur ab vniuoco, ca. isto, t. c.28.& 30. sed in putrefactis non est vniuocum generans, nisi sit aliquod vniuocum separatum, sicut videtur specialiter in animatis: quorum forma nobilior est quacunq; forma pure corporea. Nô valet hîc fugere ad Angelos, quia articulus damnatus est, 2. c.7. & 23. ergo omnis anima immediatè est à Deo. Item, quòd ratio sua non valet, anima intellectiua non est à generante, sed à create, quæ est pura forma: & tamen genitum est hoc aliquid, ergo consequentia non valet. Oppositum Philosophus text. com. 28.

Vide in M. Giffro.

Immateriale potest transmutare materiam.

SCHOLIVM. I.

RATIONEM Philosophi contra ideam Platonis reiicit Commentator, probans quòd forma non potest generare; & sic quòd generans necessariò est compositum. Doctor soluit eius rationes. Sed postea nu. 5. ibi, qui vellet, ponit modum sustinendi ipsam.

Dicitur, quòd ratio Philosophi valet. Quod probatur, quia si generans sit tantum forma; ergo in generando non dependet à materia: & si hoc, producit sibi simile omnino, & si non, hoc est propter defectum à parte materiæ, quoniam idem facit idem. 2. de Generatione. t.c. 56. si ergo generans est forma tantum, & genitum. Item, si genitum esset hoc aliquid; ergo generatur per transmutationem materiæ; ergo generans erit compositum, quia forma tantum non potest transmutare materiam; vnde Commentator, com. 28. & 31. huius, forma non potest transmutare materiam; ideò ponentes creationem oportebat, eos ponere creans compositum ex materia, & forma. Dicitur, quòd oportet ponere agens compositum, disponens materiam, sed sola forma potest inducere formam. Contrà hoc: Commentator in eodem commento 31. excludit hanc responsionem: si illud quod generat subiectum formæ, esset aliud à generante formam: tunc subiectum & sua forma essent duo in actu. Item, si sic, vnum actu: secundum quòd vnum generatur à duobus agentibus. Nota, quòd hîc inuinitur responsio Commentatoris hîc in commento 31. & tres rationes, quibus ostendit consequentiam Aristotelis. Prima, propter assimilationem. Secunda, propter improprietatem inmaterialis ad materiale, in ratione mouentis. Tertia, quia excludit responsionem illam prædictam, & procedit ex vnitatem compositi.

Contrà, quòd prima ratio non probat consequentiam: omne agens quantum est de se, producit sibi simile. Instantia: actio primæ causæ minùs dependet à materia, quàm actio alicuius idæ, si esset: sed primum non potest producere sibi simile, semper: sed producit materiam sicut formam, & similiter compositum, quia quicquid potest causa inferior, potest & superior; sed inferior potest generare compositum; ergo, &c.

An requiritur agens compositum, ut materia distinetur?

Item, consequentia assumpta non valet, quòd quia agens non est in materia, ideo non dependet actio à materia, quia omne agens circa primum requirit materiam in quam agat: & tamen aliquid est agens immateriale præter primum. Item, contra secundam rationem, ista propositio videtur impossibilis: immateriale non potest transmutare materiam, & hoc propter quatuor. Primum, quia ex ipsa sequitur impossibile, scilicet quòd prima causa non potest transmutare materiam, quia nullum agens separatum est ita immateriale, sicut prima causa. Item secundò: impossibile est aliquid transmutare aliud per mediū, nisi transmutet mediū, sed Commentator in fine illius commenti 31. dicit, quòd forma separata potest transmutare materiam mediante corpore cælesti; ergo potest transmutare illud corpus mediū, aliàs procederet in infinitum, quia vltimum transmutatum transmutatur ab aliquo transmutante, & illud est materiale, & denegies ad aliquod transmutans non corpus, quod transmutet corpus immediatè. Item 3. de dictis proprijs sequitur oppositum dicti sui, quia dicit, comment. 31. quòd corpora cælestia in illis, quæ generantur per putrefactionem, dant illis aliquid loco seminum: sed corpora cælestia sunt formæ, ita quòd nô est ibi materia receptiua formæ substantialis secundum ipsum in de Substantia orbis, ergo sola forma potest transmutare materiam. Item, quartò: transmutans transmutat in quantum est in actu, 9. huius, t.c.2. & inde, & in quantum tale, accidit sibi habere principium potentiale; ergo accidit transmutanti habere materiam, & esse compositum. Item contra aliud, quod tangit excludendo responsionem per vnitatem compositi: dicit enim, quòd subiectum, & forma essent duo in actu, & quòd vnum actu esset à duobus agentibus, hæc sunt opposita, quia si subiectum, & forma sunt duo, tunc non sunt vnum actu, sed duo actu. Item, ex eodem affirmato, & negato non sequitur idem. Item, quòd ratio non valet in se, quia materia est à Deo, quia ingenerabilis, & tamè forma est à generatione particulari; ergo subiectum, & forma sunt duo in actu: non valet, quia tota materia est in potentia, & actus adueniens facit vnum actu. Item, alia ratio non valet, quando infert, quòd vnum actu est à duobus agentibus. Probatio, quòd conclusio sit necessaria: aliquis vnus effectus est ab agente particulari, & quicquid est à causa particulari, est ab omnibus causis vniuersalibus ordinatis, & verius quàm ab isto particulari, & illud voluit Plato, ut inponitur sibi: tamen, quòd esset à duobus agentibus æquè primis, & æquè immediatis, hoc esset impossibile, sed isto modo non potest inferre contra Platonem, quia disponens, & inducens sunt agentia ordinata.

SCHOLIVM. II.

PHILOSOPHVS hîc tex. 28. arguit contra ideam Platonis, quia genitum est hoc aliquid, ergo & generans, & per consequens nulla idea ad generandum necessaria est. Ratio secundum Doctorem, non probat ideam esse impossibiles, sed ad generationem non esse necessarias. Ponit viam defendendi modum Commentatoris, & soluit rationes allatas nu. 3. contra ipsam.

Dicitur ideò ad quæstionem quod Philosophus
M M m 4 probat

probat ideas non esse necessarias ad generationem, non quin sint possibiles: & hoc sufficit Philosopho. Quod probatur: nunquam ponenda sunt plura, ubi sufficit vnum secundum ipsum 1. Physic. ca. illo. *Consequens autem, &c. t.c. 50.* Sed generatio vniuoca potest saluari sine ideis; idem non oportet eas ponere propter generationem. Sed compositum particulare generat compositum particulare, & hoc vniuocè: & magis est generatio illa vniuoca quam esset compositi generati, ab ideis; ergo non est necesse ponere ideam propter generationem: tamen non probat, quod non sunt possibiles, & hoc sonat littera sua, quia dicit, *si sunt ideae praeter singularia, nihil vriles erunt ad generationem.* Vnde non vult, quod impossibile sit eas esse. Sed propter generationem vniuocam non est necesse ponere eas.

Ad primum argumentum, quod qualitates actiuae non sunt immediatum principium elicendi quamlibet actionem, sed forma substantialis est immediatum principium generationis substantialis, sicut qualitas respectu motus. Sed dictum Philosophi habet veritatem respectu dispositionis materiae. Ad aliud: quod omnia sunt aequaliter ex vniuocò, quia agens, vel habet formam, quam producit formaliter in se, & tunc generatio simpliciter est vniuoca: aut habet formam illam in virtute, & tunc generatio non vniuoca simpliciter, vt priùs, sed secundum quid. Ad aliud, quod hæc consequentia est bona, & sufficit Philosopho, quia si genitum est hoc aliquid: non oportet generantem esse formam separatam. Sed sufficit ipsum generans esse compositum.

Qui vellet tenere viam Commentatoris, innitendo secundæ rationi eius, non vniuersaliter, sicut ipse intendit, quia sic improbat per primam instantiam de Deo. Sed particulariter de quolibet agente creato, posset sic arguere: Agens creatum nihil generat, nisi priùs alteret corruptendum: immateriale creatum non potest alterare; ergo, &c. Probatio maioris non de nihilo generat, nec de materia sine forma; ergo requirit compositum in quod agit: illud non corrumpitur sine alteratione præuia. Probatio minoris: nihil alterat nisi habet qualitates actiuas formaliter, vel virtualiter. Sed substantia separata creata, nec habet qualitates actiuas formaliter, parat: nec virtualiter: probatur: quia omnium qualitatum spiritualium, quas habet, cum sint primæ, vel secundæ speciei qualitatis, tota virtus exhauritur per operationem intra, cuius illæ sunt principia; ergo nihil extra causant.

Contra istam rationem instatur. Primò contra maiorem, quia videtur, quod aliud possit alterare, & aliud generare, sicut in productione hominis: nec aliter probatur maior, nisi quia oportet alterationem præcedere generationem: non autem quod vtraque sit ab eodem: sic idea ponetur generans, sed tamen alterans. Item, minor negatur, & contra secundam partem minoris prosyllogismi probantur eam, arguitur, quia Arist. in 1. c. t. c. 32. in generatione quanti non oportet præexistere quantum actu; ergo quantitas æquiuocè potest generari, pari ratione, & alia accidentia. Item, si non à substantia, saltem ab alia qualitate in Angelo, quæ perfectior est, potest generari, vt videtur alia minus perfecta in corpore: sicut à luce lumen, vel potius calor. Item contra primam partem eiusdem minoris se-

cundi, scilicet prosyllogismi, quia Plato posuit idearum passiones, quia & scientiam de eis; igitur secundum ipsum haberent proprietates naturales, per quas possent formaliter alterare. Item contra totam rationem: quomodo ipsa non æquè concluderet de Deo, sicut de Angelo? Ad ista. Ad primum dicitur, quod nihil nobilius negandum est alicui naturæ nisi appareat necessitas: quia 2. de Generatione, & t. c. 59. naturam semper inquitur desiderare, quod melius est. Nullum autem inconueniens, si hic ignis generet, quia secundum Platonem, habet similem perfectionem cum idea licet minus perfecte; ergo & operationem similem, licet minus intensam. Itaque si cum hoc idea generet, videtur secundum Commentatorem, quod vnum actu est à duobus agentibus non ordinatis, sicut procedit vltima ratio hic inducta contra Commentatorem. Quando igitur hic accipitur; aliud potest alterare: & aliud generare, negatur de illis actiuis, quorum vnum necesse est generare, sicut & aliud, non iam negatur; quod illud aliud non potest, sed quia hoc potente, & idem necessarii faciente, aliud non potest in eodem ordine causæ respectu eiusdem geniti. Sed quia illud videtur minus tribuere ideis: Aliter dicitur, quod mutatio terminans motum, nunquam potest esse, nisi à causa mouente in isto motu: licet quandoque sit immediate mutatio ab isto, quod mouet mediatè, vt in generatione hominis nunquam primò mouet in alteratione idea, nec mediatè, nec immediate: quia particulare agens sufficienter alterat, ita quod aliud eiusdem ordinis non potest idem alterare; ergo non potest esse idea causa mutationis terminantis illum motum. Maior probatur, quia terminare, & per se terminus videntur esse ab eodem. Sed hæc ratio quasi eadem est cum præcedente, quia illa dicit synolon generare, & idem non ideam, sed synolon alterare, & idem non ideam. Et vltra; ergo nec generare.

In hac fortè secunda sunt plura dubia, quàm in prima. Hæc propositio tamen, scilicet mutatio terminans motum, nunquam potest esse nisi à causa mouente in illo motu, videtur necessaria, si indiuisibile in quantitate continua nihil sit: sed est aliquid, propositio vera est secundum Henricum; quia propter eam ponit duas formas in homine: & hoc loquendo de mutatione intrinsecè terminante; non autem de quacunque concomitante; quia creatio animæ concomitatur inductionem formæ mixti in homine: sed illud licet (quod sequitur propositionem) sit verum, tunc propositio non valet per Henricum licet hic valeat contra ideam. Pro illo licet arguitur, quod sicut in priori instanti naturæ terminatur actio secundi, & in secundo instanti naturæ est actio primi, in quo nunc secundum nihil coagit primo: licet vsque tunc coëgit; quare non ita etiam quando est motus, potest coagere: & in nunc mutationis nihil? Item, cum illo licet possit negari, si enim natum esse agere in instanti, vsque tunc facta dispositione à quocunque: quare non ageret? Exemplum si aer moueretur localiter ab aliquo, vt fieret præsens Soli quiescenti. Item, calor est principium alterationis, in cuius vltimo nunc substantia ignis, quæ vsque tunc nihil egit, generat ignem: & calor geniti est à propria forma substantiali secundum te; ergo hic motus sine mutatione terminante, quàm faciet mouens, & mutatio ab aliquo, qui non mouet, nisi per accidens;

Idea non necessaria propter generationem.

Omnia sunt ex vniuocò, & quomodo.

Immateriale nihil generat, quia nec alterat.

An aliqua qualitas spiritalis potest causare qualitatem in corpore?

Idem nequis esse à duobus agentibus totalibus.

dens; ita enim alterasset calor separatus. Ad secundum, substantia æquiuocè non causat quantitatem in alio, nisi prius in se; quod non conuenit Angelo. Ad tertium responsum est, probando secundam partem minoris syllogismi. Ad quartum dubium est, an ideam ignis posuit calidam, sed datò quòd sic, aliud est hic alterans vt synolon; ergo non idea, sicut in prima responsione. Si autem negatur hic hypothesis, &c. tunc ex quo idea agit vniuocè secundum ipsum; ergo non agit æquiuocè, & ita non alterabit, & ita nec vniuocè generandò, & ita contradictio. Ad quintum patet, Deus in se habet omnem entitatem, & omnem vim actiuam; idè de ipso, & maior falsa primi argumenti, & minor, &c.

ANNOT. MAVRITII.

7 Sequitur quæstio vndecima de positione idearum Platonis impugnata, t.c. 28. in qua assignatur quoddam *Extra* in pede, ibi: *Hic sunt dua difficultates*, &c. vsque illuc inclusiuè: *sed per accidens ordinatarum*: & in aliquibus ponitur ante duovltima argumenta ante oppositum, in aliquibus verò post illa; & magis ad rem aliquam qualiter; & est bona litera, de qua fit mentio quæstione sequente, vbi locum habet.

Ibidem tangitur quotatio de articulo damnato. Vbi aduerte, quòd articuli damnati Oxonio, & Parisiis ordinantur per capita secundum diuersas facultates, materias, & Pontifices: vnde iste articulus est secundus c. 7. & vigesimus tertius. Quorum primus est, quòd *Intelligentia inferiores creant vegetatiuam, & sensitiuam, motu celesti mediante. error.*

Secundus articulus. *Cum Intelligentia sit plena forma, imprimis illas in materia per corpora celestia, tanquam per instrumenta. error.*

Deinde ponit opinionem Commentatoris, & sequacium eius, cum suis rationibus, & impugnat; & responsiones quorundam fauentium Commentatori examinas, & infringes.

Assignatur *Extra* in aliquibus illa litera *Nota*, quòd *hic immutatur responsio comment.* &c. vsque illuc inclusiuè: *& procedis ex unitate compositi*, & ponitur in aliquibus ante oppositum, in aliquibus post rationes opinionis & non videtur multum necessaria, addè tamen si vis inquirendo antiquos, quos suprâ.

Determinatio Doctòris clara est, vult enim, quod ratio Aristotelis arguit non necessitatem, non tamen impossibilitatem idearum Platonis hic: vbi si te volueris extendere de ideis, vide antiquos Philosophos, & Theologos: & hunc quam egregiè, di. 35. primi, & maximè in Reportatis & alibi vt scis. Vide etiã Quodlibeto, q. 7. conclus. 4. singularissimè ad propositum huius materiz.

8 Verba Doctòris in impugnatione opinionis & in decisione valde notabis; & specialiter impugnano secundam rationem opin. nota propositionem illam: *Impossibile est aliquid transmutare aliud per medium, nisi transmutet medium*, quære Commentatorem 8. Phisic. comm. 37. & 2. Cæli & mun. comment. 42. & hunc in 2. di. 9. & di. 14. q. finali optime.

Infrâ etiã ibi: Item ex dictis propriis infer contra Commentatorem aut corpus caeleste esse

compositum ex materia, & forma, aut contradictionem manifestam in dictis eius, plura alia tangat diligens lector altioris indaginis.

Aduerte, quòd non responder ad primū principale, sed incipit à secundo, solutio tamen primi principalis patet ex solutione quæstion. arguit enim non impossibilitatem, vt patet in exemplo, quod adducit, sed non necessitatem.

Aliter etiã dici posset, negando consequentiam: & quod additur de causare separato dic vt habet in 4. di. 12. q. 2. & 3. tantum enim potentia remota potest generare.

Tota illa litera, *qui vellet tenere viam commentar.* &c. vsque in finem, assignatur additio ab aliquibus, sed notabilis discursus, & singularis; idè legatur: infra tamen ibi: *Hæc propositio tamen, scilicet mutatio terminans motum*, &c. vsque illuc: *At secunda substantia æquiuocè*, &c. quæ non habetur in multis originalibus: ponatur *Extra*: & omittatur si placuerit, quare Henricum quodlibeto 5. 7. & 9. in diuersis qu. de ideis: & quodlibeto 2. 3. 4. 6. 9. 10. & 12. in diuersis qu. de hoc, quod tangit hic, videlicet, de pluralitate formarum, & hominis, & diuersitate agentium in producendo.

Dubitabit autem aliquis quare alia fiunt arte, & à casu vt sanitas, alia non vt domus. Causa verò est: quia hoc quidem est materia incipiens generationis in facere, & fieri aliquid eorum, quæ ab arte in qua existit aliqua rei pars.

Text. commenti 29.

QVÆSTIO XII.

Virum in materia rerum naturalium sit aliqua pars forma generanda, coagens ad compositi generationem?

Arist. hic text. 29. D. Aug. lib. 3. de Trin. c. 8. D. Tho. hic text. 8. & 1. q. 113. art. 2. Albert. 1. Phisic. tra. 3. c. 3. Durand. in 2. dist. 16. q. 2. Sec. 1. Phis. q. 7. Fland. q. 17. art. 1. & sequens. Suarez. disp. 15. Met. sec. 2. Hurt. disp. 4. Phis. sec. 2. Auer. q. 10. Phis. text. 7.

8 QVòd sic, duabus viis. Prima, aliter forma fieret ex nihilo, & ita crearetur. Secunda via ex naturalitate generationis, quæ multipliciter confirmatur. Primò per definitionem naturæ. 2. Phisicor. tex. com. 3. principium non dicitur in quo est motus, sed motus eius in quo principium illud, siue ille motus. Nec videtur intelligi de principio passiuo tantum, tum, quia magis dicitur forma esse natura, quam materia ex 2. Phisicor. t. c. 12. & inde. Tum, quia tunc non videretur differentia inter naturalia, & artificialia, quam ibi ponit, quia artificialia, in quantum huiusmodi, non habent principium motus, naturalia habent, patet quod artificialia habent principium passiuum: aliter fieret, quod impossibile est fieri. Tum quia in vltimo cap. secundi. t. c. 78. Arist. sic dicit: *Quòd si domus esset eorum, qua natura, sic fieret à natura: sicut nunc ab arte*, & quod planius est in eodem cap. t. c. 86. dicit, *si nauifactura esse in lignis, similiter faceret nauem: sicut nunc natura*, sed nauifactura est principium actiuum. Ibidem etiã t. c. 84. dicit, quòd à natura sunt, quæcunq; sunt à prin

à principio intra, mota, &c. A, videtur nominare Causam efficientē. Tū quia 6. Metaph. t. c. 1. Arist. probans Philosophiam non esse practicam, arguit hoc ex obiectis: nam factibilem principium est in faciente: naturalium principium est in moto. Tum, quia 2. Physicor. t. c. 66. & inde, reducit Arist. casum, & fortunam ad naturam, & intelledum: constat secundum ipsum, quod casus, & fortuna sunt causæ per accidens efficientes; ergo natura est per se effectiua. Tandē confirmatur per illud 2. Ethic. *Violentum est, cuius principium est extra, non conferente vim passo* hæc definitio videtur conuenite generationi naturali, nisi passum coagar.

Quid est violentum.

Item Arist. dicit in litera, t. c. 29. quod à natura fiunt, in quorumque materia, est pars aliqua formæ, quæ sic mouet materiam, sicut moueretur ab extrinseco, quid manifestius?

Contra, forma est simplex ex 6. principiis. Si igitur aliquid præest, videtur quod sit composita.

SCHOLIVM I.

PRIMA, sententia ait, aliquid à create esse in materia, quæ est ratio seminalis omnium formarum vniuersalis generis proximi, & aliud respectu aliarum usque ad ultimam speciem. Secunda sententia ponit aliquid tale proprium rationi cuiuslibet forme educibilis de materia, & hoc dupliciter. Doctor hos modos subtilissime suo ordine refutat, sed prius alios duos minus probabiles, & soluit motiua ex duabus viis præ illa sententia allatis, vide eum 2. d. 12. q. 1. nu. 8.

2. Prima opinio ponens aliquid formæ præexistere in materia,

Hic fuit opinio famosa, quod in materia est aliquid essentialiter distinctum ab ipsa, & est in ipsa à create, non autem ab agente naturali, ex quo alio fiat forma, & illud vocabatur inchoatio, vel pars formæ, vel forma imperfecta, vel ratio seminalis, vel potentia actiua in materia, secundum ponentes illud coagere generanti. Motiua fuerunt, quæ tacta sunt opponendo, fuga creationis, & innaturalitatis in generatione. Istorum quidam ponebant vnam formam generalem concreatam materię, quæ esset ratio seminalis respectu formæ generis proximi, & ita vltra, vsque ad formam speciei specialissimæ. Et hæc duplex confirmatio. Vna per Commentatorem, comm. 17. 1. huius, materia primò recipit formas vniuersales, &c. Alia per Arist. 1. Physicor. tex. com. 50. principia oportet manere; nulla forma particularis semper manet; ergo illa quæ est principium, est aliqua vniuersalis respectu omnium, ad quam non attingit generans.

Alij posuerunt respectu cuiuscunque formæ propriam inchoationem; & ita à create tot inchoationes in materia, quot formas ipsa potest ab agente naturali recipere, sed isti bifurcati videntur. Quidam posuerunt inchoationem esse partem formæ, siue formam imperfectam, quæ per generationem aliquam perfectionem recipiet. Alii dicunt eam esse totam formam, & hoc dupliciter, vel talem formam præesse in se: non tamen vnitam materię, siue informantem materiam, per generans autem fieri talem vniuersalem formam cum materia, vel talem formam præesse, & vnitam materię, sed sub esse incompleto, & quod acquirit perfectum esse per generationem; ita quod totum compositum præexistit gene-

Secunda opinio, & bimè vni de eodē.

rationi, vno modo existendi, & sequitur alio modo existendi: & additur nouissime huic modo, quod illa tota forma tali modo præexistens, est naturalis potentia de secunda specie Qualitatis, & quod agit actione absoluta, quæ non respicit passum: generans autem extra agit actione respiciente passum, & hanc distinctionem actionis dicunt se habere à Simplicio super prædicamenta. ca. de Actione; sic ergo in speciali sunt quatuor modi ad istam partem quæstionis.

Alij improprè fumentes vocabula, vocant potentiam passiuam materię rationem seminalem. Alij ipsam generans principale, sed vocabulum rationis seminalis specialiter ab Augustino habetur, qui non loquitur primo modo. Nam Christum negat fuisse in Abraam secundum rationem seminalem: in quo tamen fuit aliquo modo secundum potentiam passiuam: licet remotam. Ita & leui secundum remotam: quem tamen concedit ibi fuisse secundum rationem seminalem, super Genesim ad literam. Tunc etiam nihil concederet Deum posse facere ex materia, nisi secundum rationes seminales, licet alio ordine, quàm agens naturale faceret: nihil enim fortè fieri potest ex materia, ad quod ipsa non est in potentia passiuam. Quære in nono q. 12. Nec loquitur secundo modo, quia semen ex ratione sua videtur aliquid imperfectum, quale non est agens principale.

Christus fuit in Abraam, secundum potentiam passiuam, sed non secundum seminales rationes.

His ergo duobus modis tanquam impropris omissis, primi quatuor tanquam falsi improbantur; primus sic: quia aut forma generis prioris est pars formæ generis posterioris: vt formam substantiæ pars formæ corporis, & sic deinceps: aut non; si non, non vitatur per hoc creatio, quia forma corporis non est de aliquo sui; si sic, ergo forma prior realiter eadem, est pars formam contrariarum, quarum vna succedit alteri per generationem, quod videtur inconueniens. Consequenter patet, quia forma prior in generatione secundum totam suam entitatem manet; aliàs quomodo non erit creatio; ista autem in vna materia, est vna numero, & ipsa eadem fuit pars formæ corruptæ, & fit pars formæ generatæ.

Refutantur due opiniones postea.

Contra secundum sequitur, quod vniuersaliter forma substantialis suscipiat magis, & minus: sed quia hoc non est ostensum hic esse inconueniens: arguo aliter, ex parte præcedente, & sequente, quomodo fit vnum, aut sicut ex actu, & potentia: & nunc non erunt vnus rationis: aut sicut ex elementis, vt ex A & B, fit AB. & tunc oportet dare tertium, quo forma est vna. Item, aut pars formæ adueniens immediatè educitur de potentia materię, aut mediante alia parte, siue immediatè de illa alia parte. Si primo modo, frustra ponitur propter vitandam creationem, quia sine illa prima ita immediatè secunda educeretur de potentia materię. Si secundo modo, quomodo duæ eiusdem rationis sic se habebunt, quod vnum sit subiectum transmutationis, & alterum est terminus, præcipuè cum potentia actiua quæcunque, vt probatur 9. q. 9. æquè per se respiciat quodcunque, in quo saluatur ratio sui obiecti primi; igitur naturalis vis generatiua, & corruptiua æquè respicit illam partem præexistentem, & aduenientem; ita quod sicut potest super istam aduenientem, vt per eius actionem fit, & non fit, ita videtur quod super aliam

Secundus modus reuocatur.

altam partem. Quomodo igitur illa est perpetua in materia?

Contra tertium modum non oportet multum niti, quia ponit accidens sine subiecto, hoc est, sine hoc, quod informet subiectum, & formam materialem corruptibilem sine hoc, quod perficiat materiam, & multa alia, quæ possent inferri. Contra quartum, præter hoc, quod formam substantialem totam, (licet secundum alium modum essendi) ponit aptitudinem, vel habilitatem de secunda specie Qualitatis, præter hoc etiam, quod illum modum essendi dicit esse in potentia (& alij dicunt, non ponentes aliquid aliud à materia cum materia iam existens, sed posse prius existere,) præter illa, inquam, alias improbationes, (quomodo idem generabit se? & quomodo aliqua actio sine passione? nec Simplicius hoc vult) quære in 6o. 13. quæst. 3.

Contra istos modos simul, quod primum motium nihil sit, probo: quia positus quibuscumque præexistentibus, aut aliquid nouum est, cuius nihil præfuit, aut non: si sic, quæcumque præexistunt frustra ponuntur propter creationem vitandam: quia aliquid quantumcumque modicum est & non ex aliquo sui: si non, nulla est generatio, quia quodlibet in quolibet ante generationem nulla enim entitas quantumcumque perfecta est noua.

Quod secundum motium nihil sit, probo: aut illud intrinsecum est ex se omnino sufficiens actiuum ad generationem, aut non; si sic, semper ager, & ita omnes formæ simul inducerentur; aut saltem illa semper ad quam est fortior potentia actiua. Similiter quis ponit imperfectius, sufficiens actiuum respectu perfectioris: Si non, ergo prius naturaliter agit agens extrinsecum, quam illud intrinsecum. Alioquin semper illud intrinsecum egisset, licet imperfecte, & ita nunquam materia aliqua erit in quieto esse sub aliqua forma, & in illo priori naturæ, in quo intrinsecum non coagit, est actio violenta secundum ipsos; frustra ergo ponitur illa potentia, propter naturalitatem saluandam in generatione, quia tota generatio in quolibet instanti temporis, siue naturæ est æque naturalis.

Propter istas duas rationes cum ostendat, nullam esse necessitatem ponendi tales inchoationes, propter illa, propter quæ præcipue ponuntur, & nunquam ponenda sunt plura sine necessitate, & etiam sensui satis contraria. Conceditur, quod non oportet generaliter in naturalibus ponere tales inchoationes, nec etiam quascumque coæuas materiæ transmutabili. Quod confirmatur per Arist. in litera. r. c. 29. *Domus tantum fit ab extrâ, sic tamen utique & ignis.* Vnde respectu ignis nullum actiuum ponit infrâ.

SCHOLIUM II.

IN semine est vis quedam actiua, indisa à generante, in ordine ad productionem similis ipsi generanti, hac tamen non attingit ipsam substantialem generationem, tum, quia non est, quando generatio est; tum, quia imperfectior est forma geniti, de quo latius Sco. 2. d. 8. reicit afferentes, in putrefactione aliquid instar seminis à corpore cælesti imprimi, quia cum hoc non sit agens essentialiter subordinatum principali agentis, poterit hoc sine illo agere, & contra rationem est, ignem per aliquid ipsi impressum agere in se, ad sui destructionem.

Restat ergo inquirere, an in aliquibus naturalibus in speciali, & in quibus ponendæ sunt inchoationes, siue rationes seminales, licet non sunt coæuæ materiæ. Vbi sciendum, quod quædam naturalia immediatè productum similia; quædam mediatè; quædam neutro modo. Exemplum, ignis, bos, Sol, vel Angelus. De secundis videtur manifestum, quod ipsa secunda immediatè producantur semina, ex quibus vltima sunt similia primis agentibus immediatè generanda, in quibus feminibus videtur quædam vis intrinseca, actiua aliquo modo ad productionem similibus primis generantibus semina, quæ vis indita semini à generante vocatur *ratio seminalis*. Talium seminum forma non videtur principaliter intenta à natura, sed propter aliud ex semine generandum: quasi talis forma sit via in naturali processu ab imperfecto ad perfectum, sicut è conuerso forma cadaueris non videtur ex se principaliter intenta, sed quasi via in processu à perfecto in imperfectum. Patet autem, quod talis forma non est coæua materiæ, sicut nec alia principaliter intenta, immo minùs permanens in materia; nec per consequens virtus actiua consequens ipsam erit coæua, quia ista non manet, nisi cum forma substantiali seminis: nec in ista est virtus actiua respectu generationis, propter duas rationes tactas in quæstione de consequentia Aristotelis contra Platonem, scilicet quia non manet in instanti generationis, sicut nec forma, quam consequitur: quia si ponatur esse in semine maris, & quod illud manet; licet semen fæminæ, quod est materiale respectu foetus corrumpatur, saltem stat secunda ratio, quia illa virtus est imperfectior, quam forma inducenda. Imperfectius non est causa perfectioris. Nec valet dicere, quod virtute decidentis, semen potest ultra speciem suam: quia licet vbi est ordo essentialis duarum causarum ad producendum effectum secundum, possit vna in virtute alterius, quod non potest sola: non tamen vbi est accidentalis, & ratio patet ex diuisione potentie actiue in totalem, & partialem in 9. q. 12. & ex dictis in 2. quæst. de statu causarum. Omnis autem causa, quæ non aliam habet actionem respectu tertij, nisi quod producit in esse causam agentem immediatam, est tantum causa accidentaliter ordinata respectu illius tertij, quia potest non esse isto producto agente tertium, quod non conuenit communiter in essentialiter ordinatis, Patet ergo est causa accidentaliter ordinata ad effectum productum actione seminis: quare, &c. Ex his patet, quod vbi manifestè videtur ponendum semen, in ipso nulla est ratio seminalis coæua materiæ, sed corruptibilis etiam non actiua in generatione, sed ad alterationem tantum præcedentem generationem.

Restat vltra videre, an ratio seminalis secundum istas condiciones inueniatur in aliis à prædictis, puta in generatione putrefactorum, seu inanimatorum, seu elementorum. Dicunt quidam, quod in generatione ex putrefactione imprimatur à corpore cælesti virtus aliqua similis illi, quæ est in semine propagantis, quæ virtus est ibi ratio seminalis; similiter in generatione inanimatorum, vt lapidis, & mineralium. Similiter tandem in generatione elementorum immittitur elemento corrupendo talis virtus à generante; itaque quod vniuersaliter vbiicumque est ratio seminalis in corrupendo à principio alterationis primæ generationi,

Reiciuntur
versum. &
quorundam
modi.

Gaudia,

Ad omittendam
creationem non
ponenda pars
forma, præ
existens.

Non est
ponenda præ
cipua pars
forma, ut
generatio
sit naturalis.

Quid est ratio
seminalis?

Forma seminis
non est
coæua ma-
teria.

Semen non
est actiuum
respectu ge-
nerationis.
Sco. 2. d. 8.

Causa essen-
tialis, & ac-
cidentalis,
quomodo dis-
tinguitur?

5

6

generacioni, licet illud corrupendum non fit proprie semen, quia non à principali generante, & quia principaliter intentum non propter aliud vt via.

Contra istam positionem: vbiunque est virtus talis, cum non sit essentialiter ordinata in agendo respectu principalis generantis, videtur quòd illo amoto, habebit actionem propriam: non sic in istis, quia passa per nullam virtutem receptam videntur actiua in se, non presentè agente extrinseco, quod maximè apparet in elementis, quia amoto extrinseco agente, non perficiunt ad formam generandi, sed redeunt ad naturam propriam.

SCHOLIUM III.

SEME N tantum ponendum esse, vbi absente agente extrinseco, ipsum alterandum ex se perficit, vbi fiat generatio: unde non est in putrefactione, nec in productione mixtorum inanimatorum, vel elementorum. Vide Scot. 1. d. 2. q. 7. num. 27. & 4. d. 43. q. 1. vbi docet genita ex putrefactione, & propagatione esse eiusdem speciei, de quo fuit Anton. Trombeta hic q. 5. Ad primum, explicat quo sensu creatio dicitur ex nihilo, de quo agit 2. di. 1. q. 2. & 3. d. 11. q. 1. Ad secundum, naturalitatem motus sumi per respectum ad principium internum passiuum: ita habet 2. d. 18. ad 3. pro opin. num. 6. vide hic circa hoc optimam doctrinam. Ad illud de artificialibus, quomodo differant à naturalibus, vide eum 2. d. 18. & 2. Physic. q. 1. Ad illud de casu, & fortuna, vide latè Scot. quodlib. vlt. & 2. Physic. tex. 29. & d. 49. 43. q. 4. vbi explicat benè diffinitionem violenti.

7

In quibus ponendum est semen?

Ad quæstionem ergo dici potest, quòd quia pluralitas non est ponenda sine necessitate, sicut vniuersaliter negatur ratio seminalis coeua materis; ita ponitur in generali, quòd non sit ratio seminalis in quacunque alteratione præuia generationi, sed solum in illa, vbi ex sensu necesse est eam ponere: & hoc est vbi absente agente extrinseco, alterandum ex se perficit, vt fiat generatio: quod in nullis videtur, nisi in genitis ex semine proprie; idè ibi solum ponitur ratio seminalis, nõ in putrefactione, nec multò magis in inanimatis mixtis, nec respectu elementorum: immò nec in genitis ex semine animalibus, & plantis, poneretur ratio seminalis, ita quòd esset actiua, nisi manifestum esset, quòd semen ibi alteratur sine præsentia agentis extrinseci; quod si poneretur, illam alterationem esse à continente, vel à corpore cælesti, nec ibi poneretur vis actiua; patet ergo vbi ponenda sit.

Ad primum argumentum, aut concede nihil nouum omnino; aut quodcunque nouum esse immediate à solo Deo; aut aliquid à creatura produci omnino nouum, ita quòd nihil eius præfuit; quòd si primum est inconueniens, & destruit omnem mutationem, & secundum, quia tollit omnem actionem à creatura, da tertium, & si contendas illud esse creationem; vide quid sequitur. Proprie autem potest dici, quòd creatio est sic de nihilo, non vt ex termino: sed vt ex subiecto, quòd nullum subiectum habeat in productione illa, aliquam rationem causalitatis; ita quòd nullum subiectum concauset causatum cum efficiente, cuius oppositum semper accidit respectu naturæ, non Dei, quia ibi natura nihil concauset,

Creatio excludit subiectum: quod est ex nihilo eius. Sco. d. 1. q. 2.

licet quandoque concurrat posterius natura, quàm causatum causari. Ad secundum, dicitur primò, quòd nunquam motus dicitur naturalis propter principium actiuum intrinsecum, sed tantum propter passiuum, Secundò tamen, quòd naturalia, vt in pluribus communiter habent in se principium actiuum aliquid morus.

Primum patet, tum, ex diffinitione naturæ, quæ est principium motus eius in quo est, primum, &c. Impossibile est autem, quòd in moto primum sit principium actiuum mouendi, quia ratio mouentis, & moti si concurrant in vno, hoc est per accidens, quia possunt diuidi; & ita quod est vnius, non est alterius primum: sed erit per accidens. Patet etiam in exemplo de Medico sanante se. Tum, quia moueri naturaliter, est moueri sicut mobile aptum est moueri, nunquam aptum est sic moueri, quia habet principium actiuum talis motus: quia tunc calidum esset aptum natum calefieri, immò si concurrat aptitudo ista, & principium actiuum, hoc est per accidens. Exemplum, imaginando remanere in graui illud, quo inclinatur ad esse deorsum, ablato principio effectiuo motiuo intrinseco deorsum, graue deorsum moueri ab extrinseco erit naturaliter, & sic motus naturalis. Tum, tertio à maiori, quia in propagatione, vbi magis videntur esse, non sunt in instanti generationis.

Secundum patet, quia multa naturalia habent principium motus, & mutationis; vt animata, plura alterationis. Quære in 9. quæst. 9. plurima loci mutationis: generationis autem nihil habet principium actiuum, quia forma substantialis imperfectior non est motiua ad perfectiorem, nec similis ad similem in eadem materia; patet.

Ad omnes autem probationes de principio actiuo, quæ sunt contra primam responsionem, respondetur. Ad primam istarum dicitur, quòd sicut principium actiuum est quo, non quod, ita & passiuum. Ita quòd non est in quo, sed principium eius, quod est in alio, cuius illud principium. Cum additur, quòd forma est magis natura quàm materia. Respondetur, quòd forma quandoque est principium passiuum, sicut in alterationibus, vbi subiectum non inclinatur naturaliter ad qualitatem, ad quam alteratur, nisi inquantum est per formam determinantem ipsum ad hoc.

Ad aliud de differentia inter naturalia, & artificialia. Respondeo, materia artificialia nullam aptitudinem habet ad formam artificialem: aut quia illa nihil est, aut si aliquid, aut est contra inclinationem materis, vt omnes formæ inducuntur per diuisionem continui, & per ordinem partium in toto aggregato contra naturalem inclinationem earum, vt in domo; aut est præter illam inclinationem, ita quòd materia nec ad ipsam inclinatur, nec ad oppositum, nullum istorum trium accidit de forma naturali.

Cum additur, quod est in potentia passiuo, aliter impossibile esset fieri. Respondeo, quòd potentia passiuo inuenitur sine aptitudine, vt in lapide ad sursum, & conuerso, vt in cæco ad videndum naturaliter. Iudicatur autem aptitudo ad hoc, aut ex hoc, quòd illud habet sibi relictum, aut quia si haberet, naturaliter perferetur secundum illud, quòd iam habet prius natura. Ad illud de domo. Intètio Aristotelis est ibi, quòd sicut ars agit propter finem, quia per media determinata propter

Motus dicitur naturalis propter principium passiuum. 2. Physic. tex. 6. 3. 8

Graue naturaliter cadet, etiam si non à se effectiuo.

Multa naturalia habent principia actiua motus in se.

Forma est quandoque passiuo.

9 Materia non appetit formas artificiales.

propter vltimum, ita natura, quia similiter faceret domum quo ad hoc, vt ars facit. Ad illud de nauifactiua, ibi loquitur, quod natura non propter hoc, non agit propter finem, quia non delibet, quia & si nauifactiua esset in lignis perfecta, ageret propter finem, & non delibet; ita natura suo modo quo ad hoc.

Ad illud *A* respondeo per secundum notabile in principio solutionis secundi argumenti, quia communiter est *A*, licet non sit de necessitate naturalis motus, forma enim naturalis communiter est aliquid *A*, Artificialis nullum: immo nec *A*, nec ex naturalibus semper est alterum. Ad illud de 6. Metaph. dicitur per idem, quod omne naturale habet aliquod principium alicuius motus, artificiale nullius. Contrà, ergo à practica per illam differentiam non distinguitur Physica, nisi inquantum considerat naturalia, quo ad illos motus, aliter aliquod naturale respectu omnis motus. Contrà, ergo non distinguit ibi Aristoteles à practica nisi Physicam de aliquo naturali. Similiter falsum dicitur, quia multis Physicis potest etiam inesse motus violentus, aut neuter. Tertio dicitur, quod principium factibilem est in faciente cognoscente, non sic naturalium. Contrà: Arist. c. 3. huius & supra dicit, naturalium autem in motis, oportet principium vniiformiter accipi. Respondeo, factibilem principium omne per se ordinatum ad esse eorum, est in cognoscente, præscindendo omne principium in factum: naturalium autem principium aliquid, quia passium naturaliter inclinatum est in moto; ergo vniuersalis differentia. Ad illud de casu: æquiuocatur, natura vt est principium actuum ad vnum ex se, contra propositum non determinatum ad opposita: & vt principium motus naturalis, contra violentum. Patet enim, quod quando ignis aquam alterat, ibi est natura primo modo, non secundo. Primo modo ad naturam reducit casus: nihil ad *B*, de secundo. Ad illud de 3. Ethicorum, vim debet constitui cum passio: non cum conferente: nisi non intelligatur priuatiue, siue contrariè, non negatiue tantum. Ad vltimum de litera hinc: calor est pars sanitatis virtualiter: quia continet ipsam, licet non secundum vltimum gradum eius formaliter, sed excellentiori modo, ideò illam causat sic in omnibus genitibus à casu; ideò nulla substantia est à casu. Patet enim quod sanitas de qua exemplificat, potest virtute contineri in qualitate absoluta, reductiua aliarum ad æqualitatem, quæ æqualitas est sanitas, vel concomitans eam: nunquam est sic in substantia.

10
A significat efficiens.

Principium naturale est actuum alicuius motus.

Principium naturalium, & factibilem differunt.

Quomodo casus reducit ad naturam? Violenti diffinitio exponitur.

Substantia nunquam fit à casu.

Aug. notanter, 3. de Trin. & Medicos, vt Galenum, & Conciliatorem differentia 48. & 101. & copiose in quæst. trium principiorum, vbi hanc quæst. disputauit.

Recitat opinionem famosam prædictorum plurium, & Alberti, & sequacium, quam variè subdiuidit secundum diuersorum imaginatione, & impugnat omnia membra de inchoatione formarum, & addit resolutè quid tenendum est. Deinde inuestigat, qualiter sunt ponendæ rationes seminales: & in quibus, & quid sint, non tamen ponendo eas coæuas materiæ, vbi valde notanter, & resolutè habes de veritate quæ sit.

Pro declaratione eorum, quæ dicit in solutione primi principalis. Vide in 3. dist. 1. q. 1. & in 2. dist. 1. q. 2. & infra, & dist. 9. eiusdem, soluendo argumenta 1. q. & dist. 17. eiusdem, & 18. & alibi sæpe vt nosti. Quære glossam in principio super Gen. Vide etiam in 4. q. 1. idem.

Similiter ad ea, quæ tangit in solutione 2. motiui principalis, vide super Phys. antiquos, & modernos, & in 1. q. 2. prolog. & in 2. vbi supra, & dist. 2. specialiter q. 10. & in 4. dist. 43. q. 4. & super 5. Metaph. cap. de natura in expositione huius, & consequenter de differetia naturalium, & artificialium. Tange plura, vt nosti, omnia benè mastigando.

Pro declaratione vltiori illius diffinitionis violenti, vide in 2. vbi supra, & super 3. Ethicorū, vt scis, & in 3. dist. 16. & in 4. dist. 29. optimè, & 43. & alibi: litera satis benè correctæ, & ordinata est: plura diligens lector addat.

Callias & Socrates: Et diuersa quidem propter materiam. Diuersa namque: idem verò specie: nam indiuiduæ species. *Text. com. 2. 8.*

Singulare verò ex vltima materia, Socrates iam est: & in aliis similiter. Et infra.

Horum autem non est diffinitio: sed cum intelligentia, aut sensu cognoscuntur: hoc est cum actu videntur. *Text. comment. 35.*

Primum enim substantia, quæ vniuersaliusque propria vniuersaliusque, quæ non inest alijs. *Text. com. 45.*

QVÆSTIO XIII.

Utrum natura lapidis de se sit hac, vel per aliquid extrinsecum?

ANNOTAT. MAVRITII.

11 Sequitur quæstio duodecima de inchoatione formarum, seu de rationibus seminalibus, text. com. 29. quæ famosa & magnæ altercationis apud antiquos, & modernos existit. Variè Stoici, Epicurei, & Peripatetici, atque Arabes in hoc problemate sentiunt. Vide copiosè 2. Phys. vt nosti & in Henr. quodlib. 4. q. 14. & 18. dist. secundi Sententiarum in doctrina huius, & aliorum Theologorum, & in Alber. hinc & in summa Theologia, & in Thom. hinc & in 2. vbi supra, & in q. de potentia, q. 3. & de virtutibus, q. 3. & in tractatu de natura materiæ, & dimensionibus interminatis, & Varr. dist. 12. 2. & Ocham in 3. Sententiarum, & Scoti Oper. tom. IV.

Auic. 5. Met. cap. 2. & 4. Auerro. 3. Phys. comment. 60. Boët. cap. de specie & lib. 1. de Trin. cap. 1. D. Thom. 1. q. 9. 50. a. 4. Occam in 1. dist. 2. q. 4. & 6. Gab. q. 6. Adamus dist. 33. q. 8. art. 5. Durand. id. 2. dist. 3. q. 2. Aureol. in 2. dist. 9. q. 3. a. 1. & 2. Henr. quodlib. 5. q. 8. & 15. Caic. de ente & essen. q. 5. Egid. quodlib. 1. q. 5. a. 1. art. 1. Rada tom 1. Controu. 3. art. 4. Suar. disp. 5. Met. scilicet 2. Hurt. ibid. scilicet 5. Auera 4. q. 9. Log. scilicet 2. Vide Scot. in 2. dist. 3. quæst. 6.

Quod non de se: cui inest vnum oppositum de se: non inest aliud; nec per se, nec per accidens: si ergo natura esset hoc aliquid de se, repugnaret sibi multitudo; & tunc natura non

posset esse in multis. Ideo enim essentia diuina ponitur indiuisibilis, quia est de se hæc. Confirmatur illa ratio sic: obiectum prius naturaliter est ipso actu, in illo priori per te; natura est de se hæc; ergo intellectus non potest intelligere eam sub ratione vniuersalis, nisi intelligendo eam sub opposita ratione illi, quam habet in quantum est obiectum, & ita intelligit non obiectum, & opposita simul, aut fictionem intelligeret, & nihil rei, nisi sint gradus vniti. Item, quæ differunt propriè, aliquo sui differunt; indiuidua propriè differunt, non enim sunt primò diuersa, quia tunc ita essent realiter diuersa Socrates, & Plato, sicut albedo, & linea; ergo in aliquo reali conueniunt; igitur illud non est de se hoc. Item, eodem est hoc aliquid in se, & distinguitur ab alio hoc aliquid; sed natura de se non distinguitur ab alio, hoc aliquid; tunc enim non esset ille lapis, lapis; ergo de se non est hic lapis. Item, si lapis de se formaliter esset hic lapis; omnis lapis esset hic lapis. Consequencia patet, quia quicquid inest naturæ ex se, inest ei in quocunque inuenitur. Item, diffinitio exprimit naturam rei. Si ergo lapis esset de se hic lapis, diffinitio primò esset alicuius lapidis particularis. Item, cuius primò est diffinitio, istud est idem cum suo quod quid est, contra Aristotelem, text. comment. 34. huius, quia concepta cum materia, non sunt idem. Item, passio realis, vt operari, & generari, inest primo indiuiduo, & non speciei; ergo aliquid est in indiuiduo additum respectu cuius illud inest sibi primò.

EXTRA.

Nota, primum argumentum hic, & secundum, idem important: & confirmatio primi bona est: tertia ratio est bona, quarta ratio, & quinta sunt idè: nec multum valent, quia diceretur, quòd diffinitio est substantia secundum rationem; igitur primam, & tertiam tene.

Contrà: quarto Metaphysicæ, t.c. 3. idem est homo, & vnus homo, & ille homo, & nihil additum. Item, si natura est hæc per additum, aut per substantiam additam, aut per accidens additum, si primo modo, tunc per illud additum natura speciei posset diffiniri, & cum illud faceret per se vnum cum specie: species erit genus, & prædicaret partem indiuidui, & non totam naturam indiuidui, sicut nec genus specierum.

SCHOLIUM I.

POONENTES indiuiduum constitui per posituum, variè sentiunt de illo posituo. Quidam aiunt esse circumstantias, vel proprietates, quos hic citat Doctor. Alij, quòd est quantitas, de quo latè agit 2. d. 3. q. 4. Alij, quòd materia de quo 16. q. 3. Tandè aliij, quòd est respectus ad producens. Reincit quatuor visibiles modos, quatenus conueniunt in eo, quòd substantia indiuiduatur per accidens; nam licet tertia sententia dicat per materiam indiuiduari, addit huic signationem quantitatis. Tractat has rationes magna ex parte 2. dist. 3. quæst. 4. & 5. Eadem rationes procedunt contra quartum, & quintum modum, quia videntur velle, indiuiduationem fieri per accidens, vel accidentia.

Circa istam quæstionem quidam dicunt, naturam indiuiduari per aliquid posituum, aliquo

modo aliud à natura, quidam non. Prima pars habet quinque vias. Prima de multis accidentibus aggregatis propter huiusmodi indiuiduum. Constat enim etiam secundum Porphyrium, ex septem proprietatibus. Et Boëtius ibidem in commento; idem de Trinitate Damasc. & Auic. 5. Metaph. 2. Alia est specialiter de quantitate, Aristoteles 5. cap. de Quanto, diffinit quantum: *Quantum est, quod est diuisibile in partes eiusdem rationis*; ergo si sibi primò conuenit hoc, cuilibet alij conuenit per naturam eius: diuidendum in indiuidua est in partes eiusdem rationis. Confirmatur per Boëtium de diuisione quantitatis; & qualitatia.

Lib. 1. cap. 1.
In elucid. c. 5.
Text. com. 18.

Hic malè allegatur Aristoteles, patet ex litera ibi, etiam patet de diuisione numeri in partes alterius rationis. Et dato, quòd nunquam partes diuidentes haberent aliam rationem à toto diuiso, non tamen esset diuisio in partes subiectiuas: quia nullum diuidentium quantum, est ipsum diuisum, quòd requiritur in toto vniuersali, & parte subiectiuâ. Istius rationis solutio diffusius alibi habetur.

EXTRA.

Tertia est de materia 5. Metaphysic. *Diuersa numero: quorum materia altera, & hæc, generans generat aliud propter materiam.* Et in 12. probat non posse esse plures Deos, quia non habent materiam. Et de Cælo, & mundo, *Cælum dicit formam, hoc cælum materiam*, & concludit non posse esse aliud cælum, quia illud est ex tota materia sua. Quarta est de esse actualis existentia.

Text. com. 12.
Text. c. 28.
Text. com. 12.
Text. com. 92.
& 95.

Confirmatur: vltimata determinatio est per vltimam actualitatem determinatum: vltima actualitas, ad quam quilibet præintellectum est in potentia, & determinabile, est esse. Item, singulare videtur esse per se terminus productionis, generatio autem per se est ad esse. Quinta est de respectu ad agens producens; quia sicut ex respectu ad intellectum habet rationem vniuersalis: ita ex respectu ad producens, videtur singularis, non enim videtur alia causa communis omni singulari: quare natura est singularis; nisi quia productum in esse ab agente: & ita per respectum ad agens. Primæ duæ viæ patent, quòd ponunt accidens formaliter indiuiduare. Tertia etiam communiter ponitur includere secundam; quia differentia in materia absolute secundum rationem potentialitatis, distinguit genera Physica, ex fine, 10. text. c. 24. & inde, ergo illa, quæ distinguit indiuidua, est differentia partium eiusdem rationis: quatum vna est extra aliam, & aliam formam recipit; sed illa diuersitas ponitur in materia esse per quantitatem. Quarta etiam ponit accidens, si illud esse ponitur accidens. Quinta etiam, si ille respectus est accidens.

Illud autem, quòd videtur commune omnibus, aut saltem tribus primis opinionibus de indiuiduatione per accidens, formaliter potest improbari quadruplici via fati rationali. Prima sumitur ex ratione entis per se. Secunda ex ratione prioritatis substantiæ. Tertia ex ratione vnus numero. Quarta ex ratione coordinationis prædicamentalis. Ex prima via arguitur sic; quod est ens primum, & verissimum, est ens per se; quod per se generatur, est ens per se; quod per se operatur, est ens per se; quod per se recipit prædicationem alicuius, est ens per se: prima substantia est primum

Tribus viis
probat, in-
diuiduū sub-
stantia non
constitui per
accidens.

Text. c. 2. & inde.
Text. com. 7.
Text. com. 14.
Text. com. 4. & inde.
Text. com. 12. & inde.
Text. com. 4.
Text. com. 9.

primum ens, & maximè ens in Prædicamentis; per se generatur ex cap. 7. septimi; per se recipit prædicationem speciei, quia in quid, ex diffinitione speciei, ergo prima substantia est ens per se. Aggregatum ex substantia, & accidente, est ens per accidens ex 5. Metaph. cap. de Vno; & cap. de Ente, & ex 6. cap. 2. & ex 7. cap. 3. quare prima substantia non est tale aggregatum; non ergo includit accidens. Maioris duæ partes patent ex c. 2. sexti, quia ens per accidens, est non ens. Similiter auctoritate Platonis, eius non est generatio, ibid. Tertia pars ex 5. cap. de Vno. Muficus Coriscus, & Coriscus sunt vnum per accidens. Hic responderet Ægidius de illo modo derelicto in materia ex quantitate. Contrà, quare albedo non derelinquit albedinem aliam à se? Item, quid est illud relictum? Si tantum est à quantitate, non est ipsa quantitas, nec nihil, nec substantia; igitur accidens, & redit idem, quod prius.

In communibus.
Text. non habentis Communitatem.

Ex secunda via sic; substantia est prior omni accidente natura; ergo & hæc substantia. Consequentia probatur tripliciter. Primò, quia accidens commune inest indiuiduo, per Porphyrium, & Aristot. in 5. cap. de Eodem, illa est prior, quia est subiectum. Secundò, quia sicut substantia ad accidens, sic hoc ad hoc. Tertio, quia si tantum substantia in vniuersali esset prior accidente, cum illa ut sic, tantum sit ens rationis, prioritas eius non esset prioritas naturæ, sed rationis tantum, quia prioritas naturæ cum sit realis, non videtur esse aliquid, nisi secundum entitatem realem. Hæc probatio est sophistica, licet apparet. Prima probatio est bona. Et confirmatur sic; causa nullam conditionem necessariam ad causandum accipit à causato. T. c. 3. inde. 12. Metaph. T. c. 27. & 2. Physic. T. com. 38.

Causa nullam conditionem ad causandum accipit à causato.
T. c. 3. inde. 12. Metaph. T. c. 27. & 2. Physic. T. com. 38.

4

Ex tertia via tripliciter. Primò, quia substantia non mutata, non fit non hæc. Secundò, quia substantialis mutatio, alia est ad non hanc. Tertio quia vnū cuilibet conuenit secundum propriam rationem, sicut ipsum est terminus creationis, commune omnibus nulli est accidens in infinitum.

Ex quarta via similiter. Primò sic; in omni Prædicamento intrinsecè est inuenire omnia particularia ad coordinationem prædicamentalem, circumscripto quolibet, quod est alterius Prædicamenti, aliàs non essent totæ coordinationes primò diuersæ; ergo sicut in Prædicamento Substantiæ est reperire species, & genera intermedia, non per aliquid alterius generis, ita & indiuidua, cum indiuiduum sit primum subicibile illius coordinationis, sine quo non est coordinatio: sicut nec primo prædicabili, quia ad vtrumque est status in coordinatione ex 1. Posteriorū, text. com. 34. & inde. Secundò sic, & est confirmatio præcedentis, quia si species est in genere Substantiæ

In omni Prædicamento sunt necessaria ad eius coordinationem sine vilo alterius Prædicamenti.

circumscriptis aliis; ergo habet diffinitionem speciei, scilicet quod nata est prædicari de multis; igitur illis circumscriptis, sunt multa, de quibus nata est ipsa prædicari, aut lætem aliquid: non enim est intelligere prædicabile sine subicibili, cum sint simul naturæ; ergo quo prædicabile est prius natura, eo & subicibile; prædicabile verò ut species, prius est quocunque alterius generis. Item tertio sic: quando passio nata est alicui inesse, præcisè secundum aliquam rationem, si secundum illam ei inest, simpliciter ei inest. Exemplum de crispitudine hominis secundum caput, vniuersalitas non est nata inesse alicui in genere Substantiæ, nisi inquantum præcisè est illius coordinationis; igitur si sic, inest æqualiter ut prius, & simpliciter inest æqualiter: sed quacunque determinatione facta, per aliquid alterius coordinationis circa ipsum, nihil immutatur de propria ratione eius, inquantum est suæ coordinationis: igitur ita manet vniuersale, & non contractum in coordinatione sua, post talem determinationem, sicut & ante.

SCHOLIUM II.

REFUTAT sigillatim subtilissimè, & clarissimè quinque vias, quibus alij ponunt substantiam indiuiduari aliquo positivo, de quo etiam fuse agit locis citatis in Schol. 1. Sed hic clarius, quàm in Theologia retractat, & ut videtur non minus efficaciter hic premit aduersarios. Hic in principio videtur velle eandem quantitatem manere in genito, & corrupto, sed oppositum tenet 2. dist. 3. q. 4. num. 17. de quo agit 4. dist. 11. quæst. 2. art. 1. & dist. 12. quæst. 3.

Singulæ autem dictarum opinionum præter hæc, proprijs viis improbantur. Prima, quia ex communibus nunquam fit ratio propria ex 7. contra Platonem t. c. 45. & inde. Et per hoc probat indiuiduum non posse diffiniri, quia quæcunque communia simul iungantur, nunquam repugnat toti aggregato ex se esse in alio, ab illo in quo est; ergo non est eius diffinitio. Item, benè sequitur, quod nec omnia illa simul indiuiduant, quia non faciunt formaliter aliquid, cui repugnet contradictorie esse in alio. Contra secundam opinionem, aut quantitatem interminatam, aut terminatam. Non prima, quia manet in generato igne, & corrupto aëre, & in aëre iterum generato ex igne: igitur primus aër & secundus esset idem numero. Non secundam quia illa sequitur formam in materia, & quantitas indiuiduans ponitur in materia præcedere formam, ut faciens partem materiæ distinctæ, & capacem formæ distinctæ secundum eos, quam indistincta materia recepat. Tum quia quantitas terminata mutatur per rarefactionem, & condensationem, & etiam secundum Auicem. 2. lib. 3. Metaph. suæ per diuersam figurationem: igitur mutaretur res mouens ab alia singularitate, in aliam. Item, quantitas in Sacramento Altaris posset diuina virtute, aliquem panem existentem, vel creatum informare: igitur ille non transsubstantiatus esset idem numero cum transsubstantiato, qui indiuiduabatur per illam quantitatem. Nunquam etiam panis singularis transsubstantiatur, quia manet quantitas eius, panis vniuersalis non est terminus à quo transsubstantiationis, sicut nec corpus

5
Quare non diffinitur indiuiduum.

Eadem quantitas, an manet in genito?

Nulla quantitas indiuiduat substantiam.

vniversaliter terminus *ad quem*. Posset etiam quantitas totaliter auferri ab aliqua substantia, & alia dari: ista esset duæ substantiæ numero, & per quid ergo est lapis hic distinctus ab illo? Dicerent isti, quod per quantitatem; & tunc sequitur, quod hic lapis distinguitur ab alio, per quantitatem, cum codè sit hic, & distinguitur ab alio.

Contra: substantia est maximè ens ex isto 7. text. com. 2. & inde, sed prima substantia, est maximè substantia, ex Prædicamentis; ergo prima substantia est maximè ens, sed illud, quo aliquid est formaliter illud, est magis formaliter ens, quam quod est per illud ex 7. si igitur sit hoc, nõ substantia sed quãtitate; igitur non substantia, vel quantitas est maximè, & magis ens, quam aliqua substantia. Respondeo, lapis non est lapis per quantitatem, tamen lapis distinguitur ab alio per quantitatem.

Contra: quod lapis non distinguitur ab alio per quantitatem, probatio: accipiantur duo lapides, tunc sic substantia est prior tempore, & natura omni accidente ex 7. ergo prima substantia, est maximè prior, cum sit maximè substantia; ergo hic lapis est prior natura sua quantitate, & ille similiter: sed circumscripta quantitate, aut hic lapis manet hic, ita quod nõ sit ille: & habeo quod in isto priori sine quantitate, distinguntur isti duo lapides; aut non, & tunc vel iste manebit simpliciter, & destruetur alius, quod non est dare, quia non est magis vnus, quam alius: aut ergo vterque manebit, quod est propositum; aut nulla substantia potest remanere sine quantitate: nec etiam intelligi remanere: & tunc substantia non est prior quantitate.

Sed dices, quod iste lapis manet: & non distinguitur ab alio. Contra: tunc ex duobus in actu, sit vnus: quia si habet materiam, & formam, est compositum in actu, antequam veniat quantitas saltem natura, & similiter alius. Si ergo fiant vnus, tunc ex duobus in actu, sit vnus per se.

Contra tertiam viam sunt eadem, quæ sunt contra secundam, & specialiter arguo sic contra eam: Eadem materia, quæ est sub forma vnus indiuidui, potest esse sub forma alterius consequenter; ergo non est illud, quo distinguntur duo indiuidua, & quo hoc est hoc. Respondetur, quod vnitas specie præsupponitur vnitati numerali: inter autem aliqua eiusdem speciei non est mutatio.

Contra: mutetur hic ignis in hanc aquam, & iterum hæc aqua in ignem, eadem est materia primi ignis, & secundi, & eadem species; ergo idem ignis erit numero, & ille & iste respondeo, quod materia dispergitur.

Contra: hic non est contradictio, quod sit tota materia, est autem contradictio, quod hic prior sit, ille alius posterius generitus naturaliter.

Aliter responderetur ad primum, quod eadem materia numero, quæ est sub forma vnus indiuidui, potest esse sub forma alterius successiuè. Sed sic non distinguit, sed secundum quod materia diuersa, simul est sub diuersis indiuiduis; ita quod requiritur simultas temporis.

Contra: ergo nulla duo indiuidua sunt in genere substantiæ, quod est falsum, quia substantia non mensuratur tempore secundum se; ergo secundum se non habet materiam, nec simul, nec successiuè; ita quod ista sint de ratione materiæ in quantum est substantiæ: & sic materia non distinguit indiuidua secundum quod substantia est absoluta.

Item Mathematica abstrahunt à motu, & tempore; ergo ibi non essent multa indiuidua distincta, simul in eadem specie, cum non habeant materiam distinctam simul. Si dicatur, quod debet intelligi de materia, provt est simul, & semel pars alicuius compositi; hoc negat positionem: quia tunc non materiat, sed materia nunc materians, vel simul sine interruptione materians; ergo tempus magis indiuiduat: sic enim materia per se quocumque amoto, semper esset, sicut albedo semper facit album, sequitur etiam, quod cum Mathematica abstrahant à tempore, in eis non est indiuiduatio contra Aristotelem.

Contra quartam viam, quod solummodò aliunde determinatur, non est vltimum determinans: esse non determinatur in diuersis generibus, & speciebus, nisi per determinationem essentialium, quarum est esse, alioquin dabimus ipsi esse proprias differentias, & species, & genera præter illa quæ sunt quidditatis. Item, coordinatio prædicamentalis per se est secundum quid in quantum abstrahit ab esse, alioquin distinctiones non essent necessarium, esse ergo non est intrinseca determinatio alicuius in coordinatione. Contra 5. viã: ratio primæ substantiæ est absolutissima; igitur non est formaliter id, quod est per respectum. Item, iste respectus non est formalis terminus actionis, sed fundatus in formali termino: tunc si primus terminus est singularis, prius natura est singularis, quam iste respectus, sicut fundamentum est prius respectu.

SCHOLIUM III.

INTER eos qui negant indiuiduationem fieri per positum, Nominales, & alij dicunt, naturam esse de se hanc, & singularem, sine vilo sibi superaddito, quos efficaciter refutat Doctor 2. d. 3. q. 1. Alij dicunt, indiuiduum constitui per duas negationes, vt Henric. quodlib. 5. q. 8. quem latè refutat Doctor 16. q. 2. Alij autem tenent, singulare constitui per secundam intentionem; cuius occasione fusè probat, naturam secundum se habere unitatem realem minorem numerica, de quo etiam agit latè 2. d. 3. q. 1. & prolixius multò Anton. Tromb. hic q. 8.

Pars opposita, quod per nihil additum est indiuiduatio, habet duas vias. Vna est, quod natura quælibet de se, & secundum se, formaliter, sicut est natura, ita singularis: vnuerfalis enim non est nisi ex intellectu considerante; ita quod causam vnuerfalis oportet querere, quia illam non habet natura de se: non autem causam singularitatis, quasi natura prius esset tempore, vel natura, non singularis, & adueniret post, per quod esset singularis, & falsa imaginatio est, secundum illos. Vnde singularis naturæ nihil est causa secundum istos: nisi sicut naturæ quatuor causæ quatuor: igitur causæ naturæ, sunt 4. causæ singularitatis, quælibet in suo genere. Sed in natura iam creata, non oportet aliquam causam singularitatis querere. Exemplum posset poni de simpliciter, & secundum quid, circa quidditatem, & de esse vero, & de esse secundum quid, in intellectu. Primum habet ex se secundum vnã opinionem, formaliter: & quæ sunt causæ naturæ, sunt causæ illius esse, non alia causa quasi media inter naturam, esse, vt quæ in natura iam creata sit causa esse. Ipsi vero esse in intellectu, alia est

C. de Substantia.
Text. com. 7.

6
Si quantitas
indiuiduat
substantiam
est maximè
ens.
Text. com. 4.
Substantia
prior natura,
& tempore,
accidens.

Quod materia non indiuiduat. 2. d. 3. q. 1.

3. huius,
Text. c. 18.
Existens nõ
indiuiduat.

Scotensis
Nominalis.

est causa, quia hoc est secundum quid, nec natura inest ex se.

Contra illam sunt rationes factæ ad primam partem quæstionis, specialiter prima, aliæ sunt etiam probabiles.

Henr. quod. lib. 5. q. 8.

Alia est opinio de duplici negatione. Vna est ad illud, quod est iuxta se, quâ non est illud. Alia est ad illud, quod posset intelligi sub se, quâ non est diuisibilis in inferiora. Quandoque videtur dicere illam negationem esse formalem rationem 39. ita fortè, & in quodlibet 5. q. 14. quandoque limitationem naturæ, quam consequitur negatio.

Contra, si limitationem dicit eius causam, synonyma videntur sic limitatum, & indiuiduum. Si negationem, non primam: quia sic constitueret speciè, nam eiusdem rationis est ibi, ad illud iuxta se. Non secundam, quia illud posituum videtur. Quare in 4. qu. de Vno: quia summè attribuitur Deo, quare quid posituum. Item, improbatum istud de negatione: potest ibi.

Hac videtur alia opinio.

Dicitur ergo, quod natura non est vna nisi per vnitatem de genere Quantitatis, & non est singularis, nisi per intentionè superadditam ab intellectu, quia singularis refertur ad vniuersale; & sicut vniuersale est ens rationis, sic singularis: aliis non referrentur adinuicem, quia verè res extrâ, & res rationis tantum, non sunt simul naturâ; vnde per intellectum est natura singularis.

Et nota, quod non quæritur, quo formaliter natura est singularis, quia intentione secunda; vel effectiue, quia intellectu considerante: nec quo formaliter natura est vna numero, quia vnitatem numerali, siue illa sit de genere quantitatis, siue non: sed quo natura est vna, vt proximâ causâ vnitatis. Sic differentia specifica in specie est proxima causâ vnitatis specificæ, nec de vnitatem numerali vaga, sed de hac, hoc est, quare natura sit hæc incòmmunicabilis alteri. Hoc quærit quæstio: & sic videtur quod natura non est de hæc, quia cuiuscunque propria vnitatem realis est minor vnitatem numerali, illud non est de se vnum vnitatem numerali, siue non est sufficiens causa talis vnitatis, siue non est de hæc natura: sed naturæ in isto propria vnitatem realis est minor vnitatem numerali; ergo natura in isto de se, non est hæc. Probatur maior, quia nihil est de se vnum vnitatem maiori sua propria vnitatem: quia cum vnitatem minori sine contradicitione potest stare multitudine opposita vnitatem maiori, quæ multitudo non potest stare cum vnitatem maiori. Probatio minoris, quia si nulla vnitatem realis naturæ est minor, hæc ceitate, nec vnitatem realis suppositi est minor. Patet, nulla erit vnitatem realis minor numerali; consequens est falsum, quia tunc omnis vnitatem realis est numeralis, quod improbatum postea. Respondetur ad probationem minoris, quia aliqua vnitatem realis est minor; sed nec propria naturæ, nec suppositi.

Contra: sicut vnum conuertitur cum ente, ita omnis modus vniuersi, cum aliquo gradu entis, cui est proprius illo modus. Item, loco de propria ponitur sufficiens: & tantum valet argumentum. Probabiliter enim, quod aliqua est minor vnitatem realis vnitatem numerali, quâ natura sufficienter est vna; ita quod illa præcisè non sit causa maioris vnitatis.

Vel probetur sic minor: Omne ens reale secundum quod tale, habet vnitatem aliquam realem, quia licet albedo secundum se, non sit vna numero, vel plura secundum Auicem. 5. Metaph.

Scoti Oper. tom. I. V.

cap. 1. nec sit vna, ita quod vnitatem sit intra quiditatem: tamen albedo secundum se, est vnum aliquid, sed natura secundum quod natura, est ens reale; ergo est vnum aliqua vnitatem realiter: non vnitatem indiuiduali, quia tunc omnis vnitatem realis esset numeralis, quia tam illa, quæ est naturæ, quàm illa, quæ est suppositi. Consequens multipliciter improbatum. Primò sic; quia tunc omnis diuersitas realis, esset numeralis; consequens falsum est. Probatio consequentia: omne diuersum est in se vnum, quia vnum ab alio diuisum; igitur si non realiter vnum in se, diuersitas eius, vt sic non est realis. Probatio falsitatis consequentis. Tum, quia tunc omnis diuersitas realis esset æqualis: Et licet hoc prima facie sit inconueniens: tamen probatur, quia tunc nihil esset in re, quare intellectus magis abstraheret aliquid vnum ab istis, quâ ab illis; nec quare hæc vniuersi speciei, illa tantum vniuersi generis, sed essent vniuersalia præcisè fictiones. Tum, quia diuersitas secundum quid, non infert illam, quæ est simpliciter: ergo nec rationis differentia infert realem, differentia specifica infert numeralem, 5. Metaphys. cap. de Vno text. com. 12. Respondetur ad primam improbationem consequentis, quod non omnis differentia indiuidualis est æqualis. Item, nullo existente intellectu, realis est similitudo huius albi ad illud album secundum albedinem; ergo aliqua realis vnitatem est proximum fundamentum huius relationis, quia relatio realis non fundatur super ens rationis formaliter, nec super aliquid, quod est tale formaliter per aliquid rationis: sicut fundamentum identitatis relationis est aliquid tale formaliter per aliquid rationis, & idè est relatio rationis. Quod fundamentum illius relationis, scilicet similitudinis, sit vnitatem, patet per Philôs. 5. cap. de Relatione, vbi dicit, quod idem, simile, & æquale fundantur super vnitatem.

Relatio realis non fundatur super ens rationis.

Text. com. 20.

Contra: vnitatem, quæ est proximum fundamentum similitudinis inter ista A, B, aut est eadem in A, & B, aut alia. Si eadem, quomodo ergo huius relationis, sunt per se duo termini. Si alia, illa est in vtroque numeralis: igitur illa sufficit. Ad istud, alia est hic, & ibi, licet non de se, alia: nec sufficit vnitatem numeralis hic, & ibi, quia illa de se non est alia: nec est magis principium similitudinis, quàm in albo, & nigro, quia omnis vnitatem indiuidualis, in quantum præcisè indiuidualis est æqualis: sicut & specifica in quantum præcisè specifica, quia est simplex.

Idem, simile, & æquale, fundantur super vnitatem.

Item 10. huius t. c. 2. & inde. In omni genere cipiunt, quod est mensura aliorum, & illud necesse est esse vnum: illud vnum in genere colorum, non est aliquid vnum vnitatem singularitatis; quia si sic, tunc esset mensura illorum, quæ sunt eiusdem speciei cum ipso, quod falsum est, quia in indiuiduis eiusdem speciei, non est prius, & posterius; ergo est vnitatem minor, quàm singularitatis, & illa realis est, alioquin non esset mensura nisi per considerationem rationis: & tunc non essent aliqua entia posteriora, quæ dependerent à mensura, nisi esset ratio.

In omni genere est principium, quod est mensura aliorum.

3. huius text. com. 11.

Item, potentia vniuersi est vnum obiectum, quia sicut cognitio potentia est à cognitione obiecti, ita vnitatem ab vnitatem, ex 2. de An. text. com. 33. ergo illud primum obiectum habet aliquam vnitatem realem, non vnitatem singularitatis, quia tunc nihil, nisi hoc singulare videretur; nec vniuersalitatis, quia obiectum visus præsupponitur omni actui rationis, vniuersale non. Hic

Vniuersi potentia, vni obiectum.

Dari vnitatem realem minorem numericam. 2. d. 3. q. 1.

10 Omne ens reale habet vnitatem realem.

Obiectum vi-
sua, realiter
vnum.

responderetur, quòd est vnum vniuersale. Ad probationem contrà, responsio, quòd cunq; obiectum vnius actus videndi, præsupponitur intellecti: sed primum obiectum adæquatum, non oportet præsupponi, quia circa illud visus nullum actum habet, sed intellectus illud abstrahit à multis, circa quæ visus habet actum.

Contrà: obiectum cuiuscunq; vnius actus non est hoc: igitur vnum alia vnitatem, non vniuersalitate; ergo &c. hoc valet. Confirmatur 7. Physicorum, text. com. 29. species atoma est vna natura, idèò secundum ipsam est comparatio: illa autem comparatio esset sine actu rationis. Responsio: natura est vna vnitatem maxima rationis, non vnitatem naturalitatis, vnitatem generis est minor vnitatem rationis; idèò potest dici non vnum: sicut equus albus, & homo albus non sunt vnum in equitate, & humanitate, sed in albedine. Vnde additum alicui non semper dicit vnitatem in illo, & secundum illud: sed vnitatem eius, vel secundum se, vel secundum alia. Alia responsio, quòd idèò species est natura vna, quia non diuisa in naturas specificas, sicut genus.

Contra hanc responsionem: si natura non dicitur vna realiter, nisi indiuidualiter, nec plures, per consequens, & ita species specialissima diuisibilis est in naturas plures, sicut genus, realiter loquendo.

12 Item, quomodo in aliquo maior est vnitatem, & minor sine intellectu: Item, in Damasc. 8. cap. tantum cognitione est vniuersale vnum.

Ad primum sine intellectu est albedo, hæc albedo, & vna sua vnitatem maiori, & albedo albedo, & vna vnitatem minori: tamen vtraque vnitatem est in hac albedine, sicut vtrumque subiectum est ibi. Ad Damascen. vniuersale creatum est vnum tantum ratione, eo modo, quo Deus est vnum re, in tribus personis, & hoc est vnum numero, cum quo non fiat aliqua diuisio: lapis enim est vnum intelligibile numero, sed non est vnum ens numero, sicut Deus, sed vnitatem minori, reali tamen. Confirmatio de 7. Physicorum videtur bona, quia comparatio non est illorum, in quantum habent differentias indiuiduales, sed secundum gradus eiusdem naturæ, quorum differentia in intentione, & vnitatem in non de se differre, præcedit naturaliter hoc, & hoc: & secundum illa priora requiritur comparatio, non in quantum hoc, & hoc. Responsio prima, scilicet quòd natura est vna vnitatem maximè rationis, non valet: quia ita est genus vnum intelligibile numero, sicut species: nec loquitur Aristoteles secundum fallaciam Accidentis, vt, *Iste est bonus faber, quia bonus, & faber*, quia vnitatem naturæ est causa comparabilitatis. Item, non existente ratione, hic ignis generaret hunc, & corrumperet hunc ætrem, sed generans generat simile propter formam, ex 7. huius, t. c. 23. & inde, ergo maior est conuenientia generantis ad generatum, quàm ad ætrem corruptum. Hæc ratio confirmatur per secundam, si non concedatur vnitatem generantis; & geniti, vbi similitudo: & per primam, quia non omnis differentia est singularis: quia si esset, esset hic æqualis, & ibi.

SCHOLIUM. IV.

CONCLVDIT naturam substantialem indiuiduari per formam de genere Substantia, quæ ultimè ab omni alio distinguitur, de quo latè 2. d.

3. quæst. 6. Quia vt notat hic Mauritius, litera hæc videtur mutata, vix solutiones commodè applicari possunt argumentis, aliqua enim videntur omissa; duo prima principalia probant hanc conclusionem: & quando dicit, quòd tertium non concludit, videtur loqui de 5. cui, & non 3. conuenit solutio, vt patet inueni, & sequens solutio quædrat argumento 6. immediatè sequenti, & omisissis aliis soluit argumentum post oppositum ibi: Ad aliud dico, quòd est hoc per substantiam, ibi: Ad aliam quæstionem, resoluit indiuiduum non constitui per materiam, & soluit argumenta ex Philosopho pro hoc adducta post oppositum, num. 21. Vide eum fusè de hoc 2. distinet. 3. quæst. 7. vbi argumenta hic breuissimè tacta, ad longum discutit.

Ex his potest concludi, quòd natura est hæc, per substantiam aliquam, quæ est forma, & prior hic lapis, & per formam indiuidualem distinguitur ab alio indiuiduo. Intellige hanc conclusionem sicut postea exponitur.

Ad duo prima primæ quæstionis, concludunt cum hoc dicto. Sed tertium non concludit; vnde ad hoc dicendum, quòd diffinitio non est naturæ secundum se, sed secundum quòd consideratur à ratione per hoc, quòd intellectus format conceptum generis, & differentia, & diffinit per ea. Vnde diffinitio est res secundæ intentionis. Vnde capit propositionem falsam; hæc non probat, quòd illud cuius est diffinitio, non est secundæ intentionis. Alia ratio concludit verum. Et ad illud contra hoc, dicitur, quòd sermo Philosophi est de quòd quid est Logicè, secundum quòd exprimitur per diffinitionem: & sic non est quòd quid est, nisi speciei, & istud est indiuidui ex consequenti, & illud quòd quid est speciei non est idem cum indiuiduis simpliciter, quia addunt super illud formam indiuidualem. Ad aliud dico, quòd est hoc per substantiam aliquam, & dicendo, quòd species nõ esset genus propter hoc, quia non prædicatur de multis differentibus specie, sed solum numero, quia forma indiuidualis superaddita naturæ speciei, non facit differentiam specificam, sed numeralem solum. Ad aliud, quòd sicut genus est totum respectu speciei, sic species indiuiduorum secundum Porphyrium, & tamen est pars generis subiectiua. Vnde dico, quòd species non prædicat totam naturam indiuidui integraliter, sicut nec genus speciei. Ad tertium inconueniens illatum de diffinitione indiuidui, dicitur, quòd non sequitur, quòd diffinitio 1. Topicorum, est vnum de quatuor prædicatis; ergo diffinitio alicuius vniuersalis, quia tale prædicatum est vniuersale aptum dici de pluribus. Sed ista differentia indiuidualis non est nata de pluribus dici; idèò indiuiduum per illam differentiam, non potest diffiniri, cum diffinitio sit prædicatum vniuersale, & tota ratio indiuidui non est nata dici de pluribus. Similiter Philosophus in 7. contra Platonem, t. c. 3. & 5. & inde. Omnia nomina in diffinitione sunt communia, sed illa differentia addita non est nomen commune. Contra 1. Topicorum. cap. 4. diffinitio est oratio indicans quid est esse, sed ratio indiuidui cum addito, indicat quid est esse indiuidui. Respondendo, quid est vniuersalis, non quid est indiuidui, quia non omnis ratio indicans quid est esse rei, est diffinitio; ergo illa ratio ex natura speciei cum differentia indiuiduali superaddita, nõ est diffinitio.

Ad

Ad argumè-
tū oppositum.

Species non
prædicat totā
naturam in-
diuiduā.

Quomodo
vniuersale
est vnum

Maior est cō-
uenientia ge-
nerantis ad
genitū quam
ad corruptū.

Ad aliam quæstionem dicendum quòd materia non est peincipium distinguendi cùm de sit indistincta.

14
Generans gè-
nerans aliud
propter ma-
teriam.

Ad primum, & secundum, quòd generans naturale non producit aliquid, nisi ex aliquo, in quo recipitur actus eius. Sed hæc non potest esse materia generantis, quia non agit nisi patiens sit in opposita dispositione ipsi agenti; sed sua propria materia non est huiusmodi: ergo agit in aliam materiam; sine ergo materia non potest esse generatio naturalis, in compositis generabilibus naturaliter. Tamen ex hoc nõ sequitur, quòd materia sit principium distinguens indiuidua in eadem specie. Similiter, agens primum potest producere multa indiuidua sine materia: sed tunc materia est sine quo non distinguitur naturaliter loquendo. Per hoc, ad aliud de cælo, quòd non est contradictio: quia natura cæli distinguitur ab alio per primum agens. Tamen ipsum cælum non potest generari aliud cælum, nisi esset materia in qua ageret, quæ esset sub opposita dispositione. Similiter, nec Sol potest producere Solem sine materia in qua ageret, propter causam supra positam: Deus tamen potest sine aliqua contradictione facere duos cælos, etiam posito, quòd non haberent materiam. Ad aliud, quòd vnitas materiæ accipitur pro subiicitate, quòd illa sunt vnum numero, quorum materia, id est, subiicitas est vna numero, id est, singularis.

Cælum per
ma, hoc cæli
materia.

SCHOLIVM V.

Hic resoluuntur quæstiones de formis separatis à materia, siue sint aptæ ad informandum, siue non, quòd sunt indiuiduæ, cuiusmodi sunt Angelus, anima, albedo. Argumenta quæ soluis, non reperio in hac quæstione, & hinc etiam constat literam eius fuisse mutatam: Quædam ex eis habet 2.d.3.q.7. ubi probat contra D. Thom. posse esse plures Angelos in eadem specie infima.

Ad aliam quæstionem, quòd forma est principium distinctum. Vnde 8. huius text. com. 5. Philosophus dicit, quòd toties dicitur esse vel ens, quoties differentia dicuntur ad aliud, & hoc est verum de forma indiuiduali. Similiter 12. cap. 2. text. com. 22. & inde. quòd principia eorundem specie, sunt eadem specie, sed alia numero, sicut tua, & mea. Similiter 12. ibid. 2. dicitur modò, quòd non est solùm vnum secundum materiam; sed secundum formam est vnum, & diuersum, oppositum isti dicitur, quòd non est idem secundum formam.

15 Ad primum argumentum, quòd si sint aliqua immaterialia, multiplicantur in eadem specie per formas indiuisibiles: nec est inconueniens, quòd natura specifica sit in potentia ad formam indiuidualem, & ex hac & ista fit vnum. Et cùm dicitur, quòd talia sunt totum quod quid est. Dico, quòd quodlibet indiuiduum habet naturam specificam integraliter; sed non quantum ad totalitatem prædicationis, quia non est sic in isto, quin possit esse in alio: & tamen præter naturam specificam, habent formas indiuiduales, per quas distinguuntur formaliter, quæ non pertinent ad diffinitionem speciei. Vnde cùm Philosophus dicit, quod quid est, est idem cum eo cuius est, verum est cum eo cuius est primò; vnde quod quid est speciei, est idem cum specie simpliciter, sed non est

Quod quid
est. idem est
cum eo cuius
est ex ponitur.
2.d.3.q.5. ad 3.
& q.7. ad 1.

idem cum indiuiduo, sed quodammodò pars eius: cùm indiuiduum addat super eam, formam indiuidualem, vt dictum est. Ad aliud, quòd propositio prima falsa est, quod patet: quantum est per se diuisibile in quantum quantum, & tunc vna pars continui diuisa in quantum talis, differt ab alia parte: & per quid? Si seipsum, habeo propositum, quia non differunt nisi numero: & sunt formæ, quia loquor de quantitate solùm. Si per aliud, contra, idem principium diuisibilitatis, & principium distinctionis: sed quantitas est, secundum te, causa diuisibilitatis; ergo causa distinctionis inter partes; ergo partes secundum quòd quantæ differunt, & formaliter: constat: & tamen illæ duæ partes sunt eiusdem speciei. Si per aliud, cùm non sit dare nisi subiectum, erit circulus, quia formæ distinguunt subiectum: & e conuerso secundum te. Similiter quantitates in Sacramento Altaris distinguuntur formaliter secundum se; ergo similiter aliæ separate. Tunc ad argumentum, quòd non concludit inconueniens, quia forma est principium generandi; idè potest esse principium generandi simile, ex quo est agens vniuocum: sed ex hoc non sequitur, quòd eadem forma sit in generante, & genito, sed forma specifica est vna amborum non indiuidualis. Ad aliud de numero, sicut vnitas addita, vel subtracta variat speciem, ita differentia addita, vel subtracta variat diffinitionem: quia vel non completè expriment, si differentia abstrahatur; vel non præcisè, si vna addatur: tunc sequitur, quòd non manebit eadem diffinitio. Sed non sequitur; ergo altera; quia tolle differentiam vltimam, non manebit eadem diffinitio, quæ prius; nec altera, quia nulla est; quia pars potentialis, quæ remanet non diffinitur, nec habet diffinitionem.

Quod forma
indiuiduali-
ter differunt.

Formæ sunt
vniuocæ: ex
ponitur.
2.d.3.q.7.
ad 1.

SCHOLIVM VI.

RESOLVIT in particulari, quantitatem non esse primum principium indiuiduationis substantia, quia hæc prior est illa, est illa sit fundamentum relationis distinctionis; quod quomodo intelligatur, expositum est l. 5. quæst. 12. Soluit argumentum pro illa sententia de quantitate ex Aristot. positum num. 2. atque ponit hic soluitque sex argumenta suadentia naturam esse de se indiuiduam, & singularem, quæ est sententia Nominalium.

16

Ad aliam quæstionem: quòd non quærit quæstio, quo distinguuntur duo formaliter, quia distinctione distinguuntur; igitur distinguuntur relatione: sicut & omnia reliqua opposita. Nec quæritur de fundamento proximo relationis, quia illa est quantitas: duo enim sunt duo dualitate. Sed quæritur de primo principio distinctionis, quod est causa distinctionis aliorum, & illud est substantia, quia forma indiuidualis.

Ad argumentum, quòd maior est falsa, saltem non necessaria, quia materia præcedit quantitatem, vel quamuis non esset particularitas materię nisi per quantitatem: adhuc materia in quantum quanta, erit causa sine qua non. Contra hoc, natura vniuscuiusque est propria sibi; ergo idè non potest vniuersale esse substantiæ secundum Philosophum in hoc 7. text. com. 45. cùm ergo natura lapidis sit verè natura, est propria sibi ipsi, & per consequens hæc de se. Item Boëtius, De vnitate, & vno. Omne quod est, idè est, quia vnum numero est. Ergo natura de se vna, & tunc

SCHOLIUM VII.

incommunicabilis, & sic de se est hæc. Item, nulla est res, quæ non sit in singulari aliquo; ergo talis res, quæ existit in singulari, non est indifferens ad multa. Item, si est hæc, vel vna per formam, quero de forma per quid est hæc? & procedetur in infinitum, vel stabitur, quod in primo natura sit de se hæc. Item, nulla forma simplex tunc esset de se hæc: quia eam oportet habere formam determinantem. Item, diuisio generis, libro Diuisionu, in species, est qualitatiua, speciei in indiuidua, quantitatiua: si tunc esset verum, quod dicitur, vtraque esset qualitatiua; quia vtraque diuisio esset per formalem differentiam superadditam generi, & speciei.

Quomodo natura est propria sibi?

Ad primum, quod substantia quælibet singularis est propria sibi; ita quod eadem numero non potest esse alterius. Et hoc intendit Philosophus contra Platonem, qui ponit ideam vnã multorum indiuiduorum, & quod ista est propria cuiuslibet indiuidui, secundum Platonem. Et contra hoc vadit propositio Philosophi. Sed natura, quam ego pono, determinatur ad vnitatem numeralem per formam indiuidualem, & tunc est propria eius, cuius est ipsa: tamen de se non est propria alicuius. Ad aliud, quod sicut animal non est hoc animal, nisi per differentiam additam, sic lapis non est hic lapis, nisi per differentiam indiuidualem superadditam: & quia nunquam de se separatur à differentia, idem est vnum, vel hoc, per differentiam additam: & eodem modo, est de natura speciei respectu differentie indiuidualis superaddite sibi. Ad aliud, quod natura lapidis est vna in se, & res, & sic non est hæc proprie: sed vnitatis illa est minor, quam vnitatis numeralis: & est realis vnitatis: sed non tanta realitas est in illa vnitatis, sicut in vnitatis numerali; vnde determinatur per differentiam indiuidualem, vt sit hæc proprie. Ad aliud, quod forma non est proprie hæc, sed est quo aliud est hoc: sicut genus non determinatur de se, sed per differentiam, vt sit species: & tamen differentia non est species, nec habet vnitatem specificam. Similiter forma indiuidualis determinat naturam specificam, vt sit hæc verè. Non tamen illa forma est proprie hæc, siue hoc aliquid: quia si sic, tunc sequitur, quod differentia esset species. Ad aliud, quod sicut nullum simplex potest esse species alicuius generis: sic nec aliquid omnino simplex, est particulare contentum sub specie: quia indiuiduum habet compositionem speciei, & formam indiuidualem vltra. Vnde breuiter dico, quod omnis forma, quæ est species alicuius generis, est composita ex potenciali aliquo & actu, & omnis talis est hæc per formam indiuidualem. Ad aliud, quod Boëtius ponit differentiam inter diuisionem generis in species, & totius in partes, & illud totum est totum integrale, & totum quantitatiuè diuiditur in partes; sed ex hoc non sequitur, quod species diuiditur quantitatiuè in indiuidua, sed qualitatiuè solum. Probatio, quia non ponit nisi tres diuisiones, scilicet generis in species, & vocis in significationes, & totius in partes; & tunc cum diuisio speciei in indiuidua, maximè conueniat cum diuisione generis in species, quia cum aliis non conuenit, sequitur, quod est qualitatiua, sicut diuisio generis.

Omne quod est, ideo est, quia vnum numero exponitur.

Indiuidualitas, an hoc aliquid

Nihil simplex est indiuiduum vltius speciei.

Diuisio speciei in indiuidua, qualitatiua.

DECLARAT amplius hætenus dicta, aliter omnia inuestigans, nihil non examinans, ad fundamentum vsque; adeo, vt maximus eius aduersarius, Occam 2. d. 2. q. 1. est ab eo in hac questione dissentias, fateatur, ipsum omnes alios in huius difficultatis questionis indagatione, excelluisse.

Notandum, quod indiuiduum; siue vnum numero, dicitur illud, quod non est diuisibile in multa: & distinguitur ab omni alio, secundum numerum. Prima pars sic intelligitur, quod sibi repugnat diuisio in partes subiectiuas, hæc repugnantia non potest esse nisi per aliquid, quod est in indiuiduo; vocetur indiuiduum *A*, hoc probatur dupliciter. Vno modo sic: diuidi in partes subiectiuas est imperfectionis, vnde remouetur à Deo; ergo hoc nulli repugnat, nisi propter perfectionem aliquam in ipso. Et quamuis dicatur hic, quod diuidi sic, est imperfectionis in natura specifica, vel in quacunque natura secundum se, & non posse diuidi, est propter aliquam perfectionem: tamen in supposito naturæ non est propter aliquam perfectionem, sed propter limitationem. Aliiter secundò arguitur ad conclusionem; si talis diuisio repugnet *A*, & diuisio illa sunt incompossibiles: sed impossibilitas aliquorum non est nisi propter aliqua inclusa in ipsis, vel propter ipsa tota; ergo Minor patet. Si enim ab *A* tolleretur tantummodò aliquid, per quod esset diuisibile sic, adhuc non repugnaret diuisioni; quia quod de se repugnat alicui, sub quocunque non destruyente ipsum ponatur, semper sunt repugnantia; nisi autem repugnaret sibi diuidi, non esset indiuiduum. Hoc patet in exemplo: licet enim substantia sine quantitate non sit in potentia, saltem proxima, ad qualitatem: tamen non repugnat sibi, quia tunc nullo adueniente posset stare cum ipsa: sic ergo supponendo conclusionem probatam: quærimus quid sit illud in indiuiduo, per quod sibi repugnat diuisio in partes subiectiuas reales, scilicet quarum quælibet sit ipsum. Non enim negatur ipsum posse diuidi in partes essentielles, similiter in integrales heterogeneas, & homogeneas: quandoque tamen nulla pars etiam homogenea est ipsum diuisum: licet eadem species prædicetur de parte diuisa, quæ prius prædicabatur de toto. Quid ergo est illud in *A*? non negatio, quia vel iste effectus est positius, & patet; vel priuatius, & ita non datur causa eius, sed id ipsum. Si datur hæc negatio non posse &c. Quero etiam de causa negationis datæ; & semper quouque stes in natura positia pro causa. Ad hoc esset illud argumentum primum pro supra, si valeret.

Item, indiuiduum est verissimè ens, & vnum: sicut arguitur hic de prima substantia, quod est maximè substantia, & ipsum est generatio: & circa ipsam sunt operationes, ipsa etiam operatur; omnia ista videntur neganda ab aliquo formaliter constituto per negationem. Est ergo illud in *A*, positium, nullum accidens: nec multa simul, propter argumenta superius facta: & quædam supra contra negationem. Non materia, nec forma, nec esse actu, si differt à forma, propter argumenta facta superius. Contra etiam omnia ista est, quia quodlibet istorum est communicabile; ergo de ipso est querendum, per quid sit hoc, vel per quid repugnat sibi diuidi in partes subiectiuas.

17
Indiuidui diuisio, exponitur.

Diuidi in plura numero, est imperfectionis.

Negatio non constituit indiuiduum: nec accidens, nec materia, nec forma, nec existentia.

concludit contra negationem : per quid enim est hæc: quia conceptus negationis est contrahibilis.

18
Quæ dicitur
primò diuer-
sa?

Notandum ergo, quòd sicut aliqua primò sūt diuersa, scilicet se totis, quæ videlicet in nullo conueniunt; sic in omnibus differentibus, quæ sunt diuersa aliquid vnum entia, oportet inuenire aliqua quibus differant, quæ se totis sunt diuersa, aliter procedetur in infinitum: & illa sunt vltimæ rationes vnitatis, quæ sic sunt indiuisibilia, sicut differentia specifica in specie, est causa indiuisibilitatis in specie: nec est causa prior, quia ipsa est ibi, cui primò repugnat diuisibilitas illa; ipsa etiam est quæ primò differt ab alia specie secundum eius differentiam, ita quòd vna differentia primò est diuersa ab alia, sic de vnitatis generis generalissimi in se, id est, in diuisibilitate eius in plura genera, & distinctione ab alio genere. Vtrumque enim conuenit substantiæ primò si sit conceptus simplex, & in nullo conueniat cum quantitate secundum aliquos: sic igitur cum indiuidua sint propriè differentia, non primò diuersa, querenda est causa vnitatis numeralis, quæ primo repugnat diuidi in multas partes subiectiuas; & quæ primò distinguitur ab alio indiuiduo, ita quòd id in hoc indiuiduo, & aliud in illo, sint primò diuersa; illud propriè vocatur differentia indiuidualis, vel singularis: cum differentia sit, quæ differunt à se singularia. Et constat indiuidua differre propriè, quia sunt diuersa aliquid vnum entia: & per omnia, quoad rationem differentiæ, scilicet quoad simplicem determinationem communis per ipsam, vt per formale: non habere aliud superius, in quo conuenit cum differentia opposita: nec fortè tem cum aliquo: & æqualiter ex se diuersum esse à quolibet, siue opposito, siue differentia disparata: æqualiter inquam, quia se toto, non æqualiter quoad formalem rationem diuersitatis: quæ vno modo maior est inter opposita diuidentia idem commune; quo autem ad incompossibilitatem alio modo maior est inter disparata, quæ scilicet circa idem commune non habent fieri quæ opposita, &c.

Differentia
indiuiduales
sunt primò
diuersa.

Similiter iudicandum est de differentia indiuiduali, sicut de specifica, quo ad aliquid: tamen est differentia, quòd specifica est causa minoris vnitatis, cui scilicet non repugnat omnis diuisio in partes subiectiuas. Hæc maximè vnitatis, sicut inter specificas inferior est causa maioris vnitatis, quam superior: quare tandem est aliqua vnitatis maxima, cuius causa est perfectissima differentia, quæ ponitur indiuisibilis. Hæc differentia, quia indiuisibilis, non est principium constituendi aliquid in ratione prædicabilis: sed tantum subiicibilis, & hoc maxima subiicibilitate, & subiectum est materiale respectu prædicati; sic potest vocari materialis differentia; & ideò non esse principium diffinitionis, quæ propriè est prædicatum, & medium demonstrationis; sic etiam differentia specifica posset dici materialis, aliquo modo, quia principium subiicibilis respectu generis, & sic in §. capit. de Causa. Omnes partes diffinitionis dicuntur formæ: verum est respectu diffiniti, non inter se: sed differentia verè informatiua generis: vt actus potentialis, materialis respectu eius non pro se, si pro constituto in subiicibilitate respectu eius, sic hæc differentia magis materialis erit, & aliquo modo formalis; sic patet ad hoc.

Vnitatis indi-
uidui omniū
maxima.

Text. e. z.
Indiuidualis
differentia,
quare dicitur
materialis

VT melius prædicta omnia stabiliantur, adducit contra ea sex selecta argumenta, in quorum solutionibus, & solutionum replicationibus, maximas difficultates expedit, vt, an differentie indiuiduales sint eiusdem speciei, vel diuersæ, de quo ad primum. Item, an naturæ præcisè à sua singularitate repugnat diuidi, de quo ad secundum. Item, an separari possit à singularitate, ad tertium, & an sint plures indiuidualitates in vno, vt animalis, hominis, Petri, ad quartum, ubi tangit an à formis distinctis sumantur prædicata in quid, de quo optimè tradit 2. d. 3. q. 6. §. Vterius declarando, n. 11. explicans à qua entitate sumitur differentia, specifica, & indiuidualis.

19

Contra prædicta: hæc differentia, aut est alterius speciei ab alia differentia indiuiduali, aut eiusdem: si alterius, ergo Socrates, & Plato differunt specie, quia differentiis alterius speciei: si eiusdem, ergo illud commune, sicut & natura hominis; per quid ergo descendit in hoc, & hoc? si secundum alias differentias, idem argumentum de eis, & proceditur in infinitum. Item, naturæ specificæ, quæ intelligitur in Socrate sub hac differentia, repugnat diuidi, & ipsa distinguitur ab ipsa natura hominis, quæ est in Platone; ergo est indiuidua circumscripta illa differentia. Item, natura hominis, quæ est in Socrate, separatur ab illa differentia indiuiduali, & ita manebit non singularis, nec vna numero. Non enim videtur contradictio, quòd separatur, cum non includat illam. Ponatur etiam sub alia differentia indiuiduali, & tunc eadem natura primò erit hæc singularis natura, postea illa singularis natura. Item, Socrates est Socrates, & est hic homo, & hoc animal, & sic vsque ad ens: ergo in eodem erunt multæ differentie indiuiduales. Item, quando linea diuiditur, quod prius fuit pars, nunc est singulare per se; ergo generatur ibi differentia indiuidualis per diuisionem, & corumpitur similiter continuatione duarum facta. Item, illa, quæ conueniunt indiuiduis, vt agere, generari &c. aut insunt eis per naturam commune, aut per differentias indiuiduales: si primo modo, tunc primò insunt vniuersali; si secundo, ergo talia non sunt demonstrabilia de aliquo subiecto, & ita nec scibilia, & ita scientia naturalis non est scientia.

Intelligendum, quòd vniuersale completum est, quòd est in pluribus; & de pluribus, non actu, sed potentia propinquæ: tale nihil est, nisi ex consideratione intellectus: vnum autem in multis potentia, vt accipitur potentia Logicè, non naturaliter, dicitur, cui non repugnat esse in multis, & sic commune potest esse in rerum natura. In Socrate enim non solum secundum considerationem intellectus, sed secundum ordinem naturalem perfectionum vnitatis contentarum, prius est animal quam homo, & homo, quam hic homo: quod patet ex operationibus propriis. Sic enim cognoscitur ordo vnitatis contentorum, vt prædictum est versus finem secundæ quæstionis quarti libri; & homini secundum gradum proprium naturaliter priorem gradu singularitatis, non repugnat in multis esse, quia in ipso vt sic nihil inuenitur, per quod repugnet sibi; sicut ergo commune est in natura, & sua vnitatis, vt sic, dicta est illa, quæ probatur supra in ista quæstione,

Vniuersale
diffinitur, &
est tantum per
insellectum.

stione, & de qua dictum est supra; cuiusque enim gradui reali entitatis, correspondet realis unitas. Sicut tamen in aliis vniuitu contentis, non est separatio realis, nec etiam potentialis; sic natura cui intellectus tribuit intentionem speciei, quæ dicta est esse in re, est communis: sicut commune est potentiale in re: nunquam separatur ab alia perfectione vniuitu secum contenta, vel ab illo gradu, in quo accipitur differentia individualis. Cum etiam nunquam fiat in rerum natura nisi sub determinato gradu, nunquam est ab illo separabilis, quia ille gradus cum quo ponitur, est secum vniuitu contentus.

20 Per hoc patet ad tertium argumentum, quod contradictio includitur, quod separaretur propter vniuitu continentiam. Contra: quare non potest fieri sub gradu naturæ, siue gradu indiuiduante: & de ipsa sic facta procedit argumentum: ponitur enim sub vno gradu indiuiduante, deinde sub alio. Item, tunc sequeretur, quod natura nunquam potest indiuiduari per aliquod, non idem sibi vniuitu: aliter enim posset mutari à singularitate in singularitatem. Item, omnia eiusdem speciei eadem continent vniuitu; ergo si alius est gradus in hoc, & in isto vniuitu contentus: oportet præintelligere differentiam continentiam, & ita isti gradus non erunt primò distinguentes. Ad primum istorum, quædam naturæ in se non repugnant, & tamen repugnant naturæ positæ in esse, vel factæ, sicut non esse, non factum. Similiter naturæ in se non repugnant forè separari ab omnibus gradibus indiuidualibus: quia intelligendo naturam sine illis, non includitur contradictio; tamen in esse repugnat sibi, quod separaretur ab omnibus: non autem quod separaretur ab hac: hoc enim est possibile, vt in illa, & e conuerso. Non ergo potest fieri nisi sub aliquo gradu indiuiduali, quare iste non potest differre re: in hoc conceditur secundum argumentum, & ita stat inseparabilitas propter continentiam vniuituam. In mutatione enim, oportet subiectum realiter differre ab vtroque termino.

Ad tertium, natura non continet vniuitu illum gradum, sed compositum ex natura, & illo gradu. Quod autem natura ponitur sub illo gradu, non est causa nisi agens. Si ergo accipitur, iste gradus non differt ab illo; nisi quia continens à continente, negandum est, sed e conuerso est: & tamen ille gradus non est: nisi quia naturaliter prius continens ipsum, est: non enim est, nisi quia agens producit compositum primò. Sic ergo continens prius in esse, gradus prior in diuersitate. Exemplum, Deus creat aërem, & ignem, composita primò producuntur; & ideò primò sunt formæ, non nisi per accedens; & ideò secundò composita differunt per formas, tamen non e conuerso; & formæ primò diuersæ, non sic composita.

Sic ergo patet ad tertium principale, & ad tres obiectiones annexas. Contra istam responsionem: contenta videntur differre propter differentiam continentium; non ergo e conuerso propter circulum. Probatur antecedens, sensitiua in me, & in te, differt, quia intellectiua differt, non e conuerso. Responsio, de antecedente, est vt sic, est vt non, secundum quod contentum est formale in ratione continentis, vel materiale: exemplificatur autem in argumento, quando est materiale.

Ad primum principale; quod si intelligatur

speciei, id est, sicut contentum sub specie neutrum membrum est dandum, sicut rationale, nec est eiusdem generis cum irrationali; nec alterius, sic sicut contentum per se sub genere. Differentiæ enim oppositæ, vt prædictum est, sunt primò diuersæ propter infinitatem vitandam. Si autem intelligatur *eiusdem speciei*, vt diuisiuum, & constitutiuum aliquorum eiusdem speciei, sic sunt eiusdem, sicut differentiæ speciei sunt eiusdem generis. Ad secundum, sicut lapidi albo formaliter repugnat nigredo per albedinem, & ita per intellectum circumscribendo albedinem, lapidi, qui est genus subiectum non repugnat nigredo: sic circumscripta differentia indiuiduali, per quam formaliter diuisio repugnat composito ex natura & illa differentia, naturæ specificæ per illam differentiam non repugnat diuisio: vnde ipsa est communis, vt prædictum est, per posse Logicè esse in pluribus. Contra: tunc adhuc illa natura distinguitur ab illa, quæ est sine alia differentia indiuiduali: ergo differentia numerali. Respondeo, si loquamur realiter; humanitas quæ est in Socrate, non est humanitas, quæ est in Platone, & est realis differentia ex differentiis indiuidualibus vniuitu contentis, inseparabilibus, hinc inde. Si autem circumscribamus differentiam hinc inde, sic vt nec natura intelligitur vna maxima vnitæ in se, sed tantum illa vnitæ minori, quæ est communis: sic nec est diuisa ab humanitate Platonis diuisione numerali, nec aliqua quia non specificæ: patet, sicut non ponendo aliam formam generis, aliam speciei, diceretur de natura generis in vna specie, & alia circumscriptis differentiis hinc inde.

Ad quartum, si ponantur aliæ formæ à quibus sumuntur prædicata in *quid*, necesse est concedere multas differentias indiuiduales in eodem, quia natura generis sine contradictione potest esse prior forma specificæ, & non est sine sua differentia indiuiduali. Et sic necesse est concedere, quod hoc animal possit esse hic homo, & non hic homo. Similiter hic homo, vel ille homo: nisi dicatur, quod hoc animal non est natum perfici à natura animæ intellectiue, nisi sub certa differentia indiuiduali: non est tamen nisi vna differentia indiuidualis vltima, quæ determinat formam specificam.

Si dicatur alia opinio de formis, potest dici, quod vnus gradus perfectionis determinet omnes præcedentes ad vltimam vnitatem, sicut vna differentia specifica determinat omnes perfectiones præcedentes ad vnitatem speciei, quam nec ex se habent, nec aliunde, quam ab alia differentia.

Contra: si vna differentia indiuidualis potest intelligi in quantum determinat genus superius, non in quantum determinat inferius: potest enim intelligi hæc substantia, non hoc corpus; ergo illa in quantum determinat omnes perfectiones præcedentes, est in virtute mutæ. Quod igitur inconueniens, si ponantur gradus proprii tot, cum non ponantur res diuersæ, sed tantum vniuitu contenti: Non est inconueniens hoc concedere, secundum vtramque opinionem, nisi quia maxima vnitæ, quæ scilicet est per hanc differentiam, intelligeretur prius inesse substantiæ, quam vnitæ differentia specificæ, quæ est minor, & prior, vt videtur. Sed responsio, omne commune est æque vnum in se, vnitæ communis, & immediate post illam, vnitæ indiuisibili, quarum neu-

*Differentia
nō sunt eiusdem
nec diuersi generis.*

*Natura Petri, an differt
à natura
Pauli, exclusis
hæcicisati-
bus?*

*Vtrum sine
plures indiuiduales
differentias in eo-
dem?*

*Gradus superiores in-
parabiles ab
inferioribus.*

*An sit con-
tradictio natu-
rarum separa-
re à singu-
laritate?*

tra secundum se diuersificatur per aduenientia, non magis in substantia, quam in homine: sed tantum extrinsecè variatur, & vnum plus dicitur variari, quia est in pluribus essentialiter, & magis diuersis.

Contrà: tunc omne commune est species specialissima de se, quia vna talis est in pluribus, quam alia: & indiuidua vnus speciei pluribus differentiis extrinsecis differunt, quam indiuidua alterius. Respondeo, differentiæ extrinsecæ non faciunt vnum per se cum illo, quod subest: sicut hæc cum communiore: plures differentiæ faciunt vnum per se, & idè quodam modo per se diuersificantur per illas, sicut materia per formas, non sic subiectum per accidentia.

Ad quintum, per diuisionem nihil posituum fit, sed sit vna præcisio, vel solitudo, quæ dicitur actualitas opposita potentialitati partis in toto: hæc ergo prius medietas lineæ, quæ nunc est hæc lineæ, & habens actu differentiam indiuidualem actualitate distinguente, sic quod ipsa cum nullo facit vnum per se, hæc prius habuit illam differentiam actu opposito potentie ante talem actum, ante generationem; & per eam distinguebatur ab alia mediare, sic quod non fuit illa: non tamen sic, quin ex eis fieret vnum.

Ad sextum, quicquid per se inest vni indiuiduo, cuius simile inest alij indiuiduo, inest per naturam communem, quia differentiis singularibus non inest commune aliquid: & ita si quid per vnā inesset, per aliam simile non inesset, non plus, quam quæ consequuntur generalissima sunt similia, vel species, ratione differentiarum specificarum, licet illa, quæ consequuntur species duas totas ratione totalitatis, sint similia; ergo generari inest Socrati ratione humanitatis, sicut generari, quia in hoc assimilatur genito tali: non tamen inest hæc homini sine singularitate, loquendo de eis in se: loquendo autem de eis in communi, inest primò homini in communi, & de illo demonstratur, & sciuntur. Contra hoc est vnum argumentum factum extrà in q. 6. primi libri.

SCHOLIUM VIII.

COROLLARIE inest singulare esse vnum quid, & consequenter per se intelligibile, quod tenet 2. dist. 3. quæst. 6. ad secundum, & quæst. 11. num. 9. & latius de Anima, q. 22. ubi plura de hoc dixi in Commentario. Contra horum tria, vel quatuor fortissima argumenta obicit. Ad primum, explicat quare indiuiduum non est à nobis diffinibile, nec pro nunc distinctè cognoscibile. Ad secundum, an aliquid commune abstrahi possit ab indiuidualibus differentiis. Ad tertium (ponitur hic ad quartum) quod sensus non cognoscit singulare, de quo 2. dist. 3. quæst. 1. num. 4. & multa hic tractat, quomodo vniuersale cognosci possit ab intellectu, & non à sensu, de quo etiam suprà l. 1. quæst. 6. & de Anima quæst. 22. Circa vltimum dubium, quomodo existentibus multis phantasmatibus, sit cognitio potius per vnum, quam per alia. Maurusius hic in fine notas esse additionem, quia se remisit ad distinct. 3. primi, & tamen probat Maurusius in præfatione huius operis prius eum scripsisse hoc opus, quàm Theologiam, ubi quæst. 6. primi libri ad 3. docet, quod phantasma fortius mouens, facit ut intellectus obiectum illius prius consideret; tangit quomodo conuertere, vel di-

uertere intellectum sit in potestate voluntariis, de quo latius agit 2. distinct. 42. quæstione quarta & hac de hac quæstione in cuius indagine verè dicit Occam, Scotum, omnes alios Doctores longe excelluisse.

Ex ista opinione patet, quod singulare est vnum quid, pro hoc, secundo de Trinit. 6. Danielitas; & si singulare est vnum quid, est per se intelligibile, etiam differentia indiuidualis, sine singulari. Contrà: ergo diffinibile, & de eo erunt demonstrationes, & scientiæ. Item, quicquid est in isto, eius simile est in illo, ita ab istis inquantum singularia abstrahatur aliquid commune, sicut inquantum albedines. Item, tunc sensus; & intellectus, quomodo differrent. Ad primum, differentia indiuidualis à nullo nota est in hac vita communiter. Cuius probatio est: quia tunc nota esset differentia eius ad quodcumque aliud; & ita non posset errare de quocumque alio sibi intellectualiter ostenso, quin iudicaret illud esse aliud; sed illud est falsum de alio omnino simili, nisi tantum de intelligendo se animam, & suum actum fortè, à quibus differre diceret quantumcunque similia sibi ostensa; de intelligendo tamen se compositum, fortè erraret quis, si subito Deus suum corpus annihilaret, & aliud animæ vniret, manente anima in eadem intellectu non interrupta, sic quod anima inquantum ad differentiam indiuidualem seipsam certissimè nouit hoc ens. Quantum ad naturam specificam, alia vt sensibilia certius nouit, & hanc noticiam de se inquit; sic glossa Augustini. Trinit. 6. ergo non possumus indiuiduum diffinire, non ex parte eius, sed ex impotentia nostra: sicut nec substantias separatas: vt patet in quadam quæstione super secundum librum. Contrà: sic species substantiæ diceretur non diffinibilis, quia non per se intelligitur: Respondeo, quamlibet naturam specificam substantiæ consequitur aliquid, vel aliqua, vnde eius noticia per effectum possit haberi: non sic differentiam indiuidualem. Sic ad aliud de demonstratione; vel sicut dictum est ad sextum, nihil consequitur indiuiduum ratione differentiæ indiuidualis per se, quia illud esset omnino incommunicabile, sic quod nihil eius simile possit in aliquo inueniri, quale nihil inuenitur in entibus, vt videtur, præter differentiam indiuidualem: vel si quid consequitur ratione eius, cum ipsa dicat gradum posituum entis; ergo potest aliquid causare, tunc illa non erunt nota, & ita demonstrabilia in se, sed non nobis; sic oportet concedere illud extrà in quæst. 6. primi libri. Pater illud de infinitate non valet: quocumque enim speciebus, fortè plures sunt possibiles; & tamen de quolibet non minus est scientia, sic hic. Nec valet de corruptibili singularium, quia incorruptibiliter sua passio, per suam diffinitionem sibi inest: potest enim, & vniuersale corrupti ab actu esse, corruptis omnibus singularibus; ergo. Quod etiam vult Arist. 7. text. c. 35. quod cum extra sensum fiant, immanifestum est vtrum sunt, vel non. Respondeo, hoc est de cognitione si est, siue rei in propria existentia, sicut etiam de vniuersali, est immanifestum, nisi sciatur necessarium in aliquo singulari: quia tamen talis existètia est magis singularis quam vniuersalis, quia nõ est vniuersalis, nisi in singulari; idè sic singularia magis dicuntur, nõ scibilia; quia talis cognitio magis cõpetit eis.

Per disconi-
nationem, an
sit aliquid
positiuum?

Generari an
inest Socrati
per naturã,
vel singula-
ritatem?

23

Differentia
indiuidua in
hac vita non
sciuntur distin-
dè.

An quia in-
telligendo se
compositum,
errare posse?
Quare indi-
uiduū à no-
bis diffiniri
nequit. d. 1.
q. 6 ad 2. vi-
de q. 11. n. 9.
Quæst. 3.
Quomodo
natura speci-
fica, sit diffi-
nibilis cū per
se intelligi-
tur?

Num. 5.

Corcumditur
vniuersale
quomodo?
Quare singu-
laria spiri-
tualia, mi-
nus nota?

24

Ad aliud, differentiarum illarum sunt primò diuersarum, in nullo conuenientes. Iuxta hoc nota, quòd si generatio deberet dici æquiuoca in diuinis, quia proprietates personales non sunt eiusdem speciei: ergo quælibet in creaturis, quia differentiarum indiuiduales sunt primò diuersarum. Item nota, quòd à differentiarum indiuidualibus, quicquid abstrahitur est aliquid secundarum intentionis, & non primarum: & sic cum intelligo Adam, non intelligo singulare, quia si ipse ostenderetur, nescirem quòd ipse esset, sed intelligo conceptum compositum ex homine, & singulari, quod est quoddam commune secundarum intentionis: talem etiam conceptum habeo, intelligendo quodcumque singulare. Quod verò prædictum est, quòd quicquid abstrahitur à differentiarum indiuidualibus, est aliquid secundarum intentionis, hoc sic corrigitur: abstrahitio propriè est prædicati dicentis quid subiecti: non enim passio communis dicitur propriè abstrahi à subiecto non conuertibili: tamen communiter loquendo dicitur abstrahitio; idè à differentiarum indiuidualibus, sicut nec specificis nihil potest abstrahi primo modo, quia sunt rationes reales omnino simplices primò diuersarum, aliàs esset processus in infinitum. Sed secundo modo possunt multa abstrahi, & non solum secundarum intentionis, vt prædicatur, sed & primarum, vt indiuiduum, vnum numerum, per se existens, incommunicabile, quæ fortè sunt primarum intentionis. Sic ergo intelligendo compositum ex natura vniuersali, & aliquo tali, vt parte obiecti, non vt ratione obiecti. Ad quartum, per argumentum factum de intellectu, de differentia cognoscenda, quòd nullus sensus per se cognoscit singulare, quia eiusdem sensibilis, simile omnino, non discerneretur ab ipso. Contrà: immò ex loco similiter numerus est per se sensibilis. Respondeo, si quid idem in duobus locis, quid tunc? Similiter si ex loco, ergo non est per se hoc; quia hoc non est hoc per locum; quia si cognosceret hoc, in quantum hoc, etiam distingueret ab illo, posito quod simul essent, immò quocumque posito, stante hoc.

A differentiarum indiuidualibus, nihil reale abstrahitur, sed tantum secundarum intentionis.

Quid abstrahitio propriè dicitur?

Quid primarum intentionis, abstrahit ab indiuidualibus.

Sensus non cognoscit singulare, v. d. 3. q. 1.

An visus numerum per diuorum cognoscit?

Ad illud de numero, oportet glossare: certum est enim, si semper sunt noui radij Solis in medio, sic quòd nullus durat ibi diu, quòd visus noster illum numerum non cognoscit, intelligendum est ergo numerum dissimilium.

Alia opinio de sentiendo singulare, tangitur in fine quæst. 6. primi, argumenta contra non bene soluntur fortè.

25

Aliter potest dici, quòd sensus non est alicuius, nisi præsentis, secundum naturam, & in existentia actuali, quòd non est nisi singulare: intellectus intelligit abstrahendo ab *hic*, & *nunc*, hoc est, non secundum quòd actualiter existens in natura, cuius existentiarum conditiones sunt *hic*, & *nunc*: ista abstrahitio semper necessaria est in intellectu. Hoc dubium: vt patet in quæst. 6. huius, tamen talis abstrahitio non facit singulare, dicibile de multis. Ita enim *hic homo* est intelligibilis, non vt existens, sicut *homo*; intellectus ergo est vniuersalis per abstractionem ab *hic*, & *nunc*, sensus singularis concernendo *hic*, & *nunc*. Aliter, quòd albedo vniuersalis est ens per accidens, nec primò intelligitur, sed albedo, cui tamen intelligibili verè denominatur, conuenit diffinitio vniuersalis, quia nullo vltiori facto circa ipsum, est dicibilis de pluribus, cum non intelligatur sub ratione alicuius prohibentis istam

Sensus an vt per præsentis, & existens?

Intellectus abstrahit, vt sui non.

pluralitatem possibilem, non impossibilem per abstractionem ab *hic*, & *nunc*. Hoc modo tantum vniuersale intelligitur, hoc est, tantum illud, quod vt sic, natum est denominari ab vniuersalitate, non tamen vniuersale, sic quòd vniuersalitas sit ratio intelligendi sicut est *hic*. *Tantum intelligibile intelligitur*. Singulare tamen est ex parte sui intelligibile, cum sit quid, sed non à nobis nunc, intellectu simplici positua; albedo verò vniuersalis, & albedo singularis, sunt conceptus compositi entis per accidens, & posterius intelliguntur, sicut *homo albus*; singulare verò sentitur per se: nec compositum, *hac albedo*, nec albedo singularis, ens per accidens, & ipsa singularitas est tantum intelligibile, & aliquid secundarum intentionis, & commune albedini, & sono. Sed albedo coniuncta differentiarum indiuiduali, & sic est natum denominari à singularitate; non sic quòd coniunctio sentiantur, nec ista differentia indiuidualis, nec coniunctio sit ratio formalis sentiendi, sed modus quidam rationis formalis, sub quo modo est ratio sentiendi.

Vniuersalitas non est ratio intelligendi.

Singularitas est tantum intelligibilis. Scot. de Anima q. 2. 2.

Contrà: tantum albedo sentitur, cuiusque sit coniuncta; ergo ipsa vt est sic nota, non repugnat dici de pluribus: sicut nec ipsi vt est intellecta; ergo vniuersale ita sentitur, sicut intelligitur. Similiter, vniuersale sic est extra animam: quia licet albedo extra animam semper sit coniuncta differentiarum indiuiduali, tamen albedo prius naturaliter est, quàm illa coniunctio: illi sic non repugnat dici de multis, licet consideratæ sub differentia, per differentiam repugnet; ergo sicut vniuersale intelligitur, sic est extra.

Respondeo, ibi est albedo vniuersalis, vbi separatur à prohibente dici de multis, quia ibi non impossibile est; ergo possibile est hoc esse in intellectu: sibi enim intellectus non coniungitur differentia indiuidualis, sibi in re coniungitur, & sibi sensatæ maximè. Si hoc additur, quòd sensus est rei secundum quod existit, quod est verum de existente fortè. Contrà: si intelligis separari realiter, sic, quòd non coniungatur intellecto in re, falsum est: abstrahentium enim non est mendacium: si in quantum ad actum cognoscendi, sic in sensu, quia hæc ceitas non sentitur. Similiter est in existendo, quia illo esse priori, quod est albedinis proprium, non est differentia indiuidualis, quia posterius, nisi dicatur quis videre colorè. Respondeo, intellecto in se per accidens coniungitur differentia indiuidualis, ita quòd non necessariò, sensato per accidens, hoc sine quo non, sed necessariò existenti per se; quia ille prior gradus, qui est albedinis in se, cum differentia indiuiduali facit vnum per se.

26

Ad argumenta contra intellectum singulare, quæ sunt super primum librum, patet quòd nunc nunquam intelligitur; vnde perfectissima scientia nunc nobis possibilis est de specie specialissima, ibi status.

Natura sensata quare repugnat vniuersalitati?

Quæst. 6. Perfectissima scientia pro nunc de specie specialissima.

Sed difficultas est contra hoc: cum enim multa singularia faciunt multa phantasmata, quare non à quolibet abstrahitur species vniuersalis? & ita vel erunt tot, vel volumus ibi aliquid faciet, quod est inconueniens. Responsum ad hoc quare scilicet dist. 3. pri. in responsum tertiarum rationis principalis illius quæstionis: an oportet ponere speciem intelligibilem in memoria præcedentem actum intelligendi. Ad aliud, vniuersalitas est per se ratio intelligendi quodlibet intelligibile,

telligibile, non intellecta vt obiectum, nec vt pars formalis obiecti: sicut singularitas ratio formalis sentiendi, non vt obiectum, nec pars, sed præcisè ratio; immò si debet intelligi, intelligitur sub ratione vniuersalis. Exemplum, masculinitatem volo concipere, qui est modus præcisè, concipiendo Deum, nec obiectum, nec pars: illummodum si facio obiectum, concipio sub modo femineitatis. Vnde masculinitas est femininitatis generis: tamen fortè vniuersale est ratio intelligendi, non ita intellecta, sicut modus Grammaticalis.

ANNOT. MAVRITII.

27 Sequitur quæstio decimatertia de principio indiuiduationis, quæ fundari potest super diuersis locis textus: licet super 5. Metaphysicæ poterat oriri, vt eam aliquo modo tetigit. An. An. ibidem, potest enim r. c. 28. 35. & 45. oriri: vt notauimus in principio eius, famosa enim, & ampla, & maxima speculationis est hæc materia, & chaos magnum opinionum, & disputationum: quam tamen mirabili ingenio hæc amplectitur compendiosè: & testante etiam aduersario doctrinæ huius Guilielmo Ocham. in primo. di. 2. cæteros omnes excellit iste in hac indiuiduatione, & subtilitate eius, de qua distinctè in 6. q. ad plenū & resolutè, & difficulter pertractat, in 2. di. 3. par. 1. quarum principalis fructus in hac vnica q. habetur, & plura subtilissima adduntur Scholastico volatu mirifico.

Aduerte, quòd in aliquibus originalibus ante oppositum ponitur paruum *Extra* ibi: *Nota primum argumentum*, &c. vsque illuc: *Contra 4. Metaphys.* &c. & in margine in aliquibus habetur quædam litera, quæ sic incipit: *utrum substantia materialis ex natura sua sit indiuidua*, &c. vsque illuc inclusiuè, *vt huius generis*; & alia, quæ sic incipit: *de Angelis quòd non*. 12. *Metaphys.* &c. vsque illuc inclusiuè. Item natura perfectior, communicatior: & quia non multum necessaria, & diminuta, quare non posuimus in originali iuppresso eam: lector addat si voluerit.

Secundum argumentum post oppositum est diuisiuum: vt patet, cuius vnum membrum remouet, aliud verò membrum impugnat: vt in sequentibus habet; supposuit enim satis manifestum, secundum membrum esse inconueniens; idèd tacuit.

Infrà, ibi: *Hic malè allegat Aristor.* &c. vsque illuc *Tertia est de materia*, &c. assignatur *Extra*: sed litera satis bona est: & cum dicit alibi, potest remitti ad expositionem literæ ibi: & suprâ q. de ratione quantitatis, & infrâ in hac q. & in 2. vbi suprâ, & si sic congruè ponitur extra sustinendo suppositum principale.

18 In decisione quæstionis introducit duas vias principales, quarum prima est, quòd natura per aliquid posituum quodammodò aliud ab ipsa indiuiduatur, quæ subdividitur in sex vias, quarum quinque sunt aliorum, & sexta est propria. Secunda via principalis habet duas vias. Prima, quòd seipsa natura est hæc; secunda, quòd duplici negatione, & sic in vniuerso sunt octo viæ minùs principales. Opiniones primæ vix partialis primæ principalis exprimuntur in litera. Secunda via partialis est God. quodlib. 7. q. 5. & quodlib. 6. q. 16. & Egidij quodlib. 1. q. 5. & in Theoremati *Scori Oper. som. IV.*

bus. Tertia est Alberti 5. *Metaphysicæ* & in libello de intellectu, & intelligibili, & S. Thomæ: licet propter infestationes Dæmonum materiam signauerit quantitatis Cruce in fronte, vide eum 5. *Metaph.* & in libello de indiuiduatione materiz, & super Boëtio de Trini. & 1. par. Summæ, q. 7. art. 1. & 50. q. & in 2. scripto expressius, di. 3. q. 4. vide etiam Bonau. & Richardum in 2. ibidem notanter ad hoc, & alios antiquos. Quarta via attribuitur Rogerio Bachonis, & videtur Auicebron: qui tamen potius formam posuit esse principium indiuiduationis: & hanc sequitur Nicolaus Boneti. 8. *Metaphysicæ*: & aliqui quotant Goddo. Quære VVar. in 2. vbi prius. Quinta via est multum specialis, quam tacuit in 2. quære VVar. in 2. q. 4. & Henr. quodlib. 3. q. 9. & alios ad hoc. Prima via partialis secundæ principalis est Nominalium, quam sequitur Ocham in primo di. 2. par. 1. copiosè, & aliquid quodlib. 5. q. 12. & 13. & Frater Adam lib. 1. d. 33. q. 8. art. 1. quære Aureolum, & alios, vt nosti, secunda via est Henr. quodlib. 5. q. 8. & 5. Quinque vias principales impugnat primò in generali, vel saltè tres primas per quatuor media notabiliter. Consequenter in speciali arguit singillatim contra eas suo modo.

Aliqui assignant *Extra* ibi: *Hic respondet Egidius de illo modo*, &c. vsque illuc: *Ex secunda via sic*, &c. & illa responsio habetur vbi suprâ quatuor ipsam.

Quod tangit infrâ in exemplo improbando, id est, viam secundæ principalis, vbi dicit secundum vnam opinionem. Quære in primo di. 36. illas opiniones & consequenter in 2. via recitat dicta Henr. in Summa, & quodlibeto, vbi ibi tangit: sed vide omnia in fonte si poteris, & pondera singula.

Infrâ, ibi: *Dicitur ergo, quòd natura non est vna*, &c. assignatur *Extra* in aliquibus: sed factis bona litera, & potest assignari nona opinio in solutione quæstionis & verum est secundum omnes, quòd singularitate formaliter, & proximè est singulare: sed de hoc non quæritur: vt habet.

Deinde ibi: *Et nota, quòd non queritur*, &c. 29 Declarat titulum quæstionis, & ostendit partem negatiuam eius. Quantum ad primam partem, videlicet quòd natura lapidis non sit de se hæc, vbi introducit disputationem de vnitatem minori reali vnitatem numerali, quæ etiam infrâ q. 18. replicatur: & idèd hinc posset omitti, quæ famosa est in doctrina eius, & breuiter, & subtiliter procedit: & licet multi conantur soluere motiua ista, vt Ocham, & sequaces vbi suprâ, & similiter alia argumenta suprâ, contra alias vias hinc, tu tamen facilliter infringes cuncta bonè discutendo: nam obstinatis nihil persuadetur.

Consequenter aduerte ad illam responsonem ibi infrâ: *Respondetur ad primam improbationem consequentis*, &c. contra quam non replicat, posset enim assignari *Extra*, & si volueris, facilliter infringitur: nam licet in differentibus numeraliter, posset reperiri inæqualitas, non tamen in differentia ipsa; an etiam sit alicuius quantitatis, & sic capax æqualitatis principium indiuiduationis, ponderabis, ex dictis huiusmodi: & probabiliter diceretur, quòd non, nisi extensiuè. Quære 5. quæret, quodlibeti. & 26. dist. 1. sed instantia est aliquo modo. 1. di. 1. & alibi.

Infrâ, aduerte qualiter argumentum de vnitatem

Nu. 9.

29

tate obiecti potentia infringit : sed de vnitare obiecti vnus actus replicam commendat. Quare supra lib. 1. & in 2. Sententiarum, vbi supra.

Deinde concludit quid tenendum sit in hac quaest. ibi : *Ex his potest concludi*, &c. vbi consequenter videtur magna intricatio in processu. Nam responder ad diuersas quaest. cum tamen vna tantum mota sit. Et in originalibus diuersis transmutatur litera : tota namque illa litera. *Dicitur, quod natura non est vna, nisi per vnitatem de genere Quantitatis*, &c. vsque illuc : *Ex his potest concludi*, omittitur in aliquibus : & vocatur *Extra* : & satis rationabiliter. Illa etiam litera : *Notandum, quod indiuiduum, sine vnum numero dicitur illud*, etiam per totum vsque ad illud inclusiue, sicut modus Grammaticalis praecedit illam partem : *Ex his potest concludi*, &c. quae sequuntur, & satis bonus ordo est ille : teneatur tamen ordo iste, quem posuimus : quia satis bonus : & legatur tota litera : quia optima vbique, & singularis doctrina de singulari.

Cum dicit ibi : *Ad duo prima prima q. &c.* debent applicari ad principalia argumenta pro vtraque parte, & ante oppositum, & post illae solutiones. Vbi aduerte, quod quot argumenta ante oppositum ibi : vt supra in illo extra ante oppositum ea comparauit.

30 Infra, consequenter cum dicit *Ad aliam quaest.* ibi intelligit implicitè qu. nam secundum multiplicem recitatum opinionem. multiplex subintelligitur hic q. vt expressè ponit in 2. hic verò gratia breuitatis sub vna omnes includit. Similiter infra cum dicit : *Ad aliam quaest. quod forma est principium*, &c. applica ad opin. de immaterialibus, in quibus non conceduntur plura in eadem specie secundum communem viam, & ibi argumenta implicita, quae soluit. Quare in 2. vbi supra quaest. 7. & in illo *Extra*, quod notauit supra de Angelis, &c. habentur breuibus, similiter infra ibi : *Ad aliam quaest.* &c. applica ad opin. de quantitate, quae ibi tangit, vt patet : licet declaratio illa est generalis in hac materia in omni via, vt patet.

Deinde inducit obiectiones contra solutionem q. principalis : & soluit valde notanter, & aduerte ad solutionem vltimae obiectionis ibidem : quia videtur habere instantias ex dictis Boëtij lib. Diuisionum, qui diuisionem speciei reducit ad diuisionem totius in partes, sed salua Doctorem vt nostri, & similiter omnes alias solutiones hic examinabis diligenter iudicio boni viri.

Num. 17. Sequitur illa pars : *Notandum, quod indiuiduum*, &c. vbi declarat praecedentia, & alius omnia inuestigat, & de principio indiuiduationis, & vnitare reali minori vnitare numerali : & vniuersalitate, vbi consequenter inducit sex obiectiones contra dicta : & antequam soluit eas, inserit plura declaratiua, & instantias, & solutiones ; vide infra ibi : *Ad primum principale*, &c. intellige de prima illarum sex obiectionum.

Pertransibis lento passu, illud chaos metaphysicale Scoticum, vbi assignatur infra ibi : *Quod verò praedictum est, quod quicquid abstrahitur*, &c. vsque illuc : *Ad quartum per argumentum factum*, &c. *Extra* : sed litera singularis valde, quam etiam infra tangit, & non habetur communiter in omnibus originalibus in hoc loco.

Infrà ad finem quaest. ante illam literam immediate : *Ad argumenta contra intellectionem singularis*, &c. ponitur in aliquibus originalibus obiectio talis. Contra : semper stat, quod per se sentitur vniuersale, quod est extra animam, hoc est illud, quod natum est denominari ab vnitare, & satis facilis est solutio ex dictis ; vel omittit, quia non necessaria.

Consequenter ibi : *Responsonem ad hoc quare, scilicet 3. di. primi*, &c. illud additum est : & non est de originali Doct. vera enim remissio : sed non habetur in originalibus antiquis, & tenendo suppositum principale ; nam est de litera, variè habetur ibi litera in diuersis : & aliqua adduntur, quae non sunt hic supra lib. 1. & lib. 5. ad hoc plura patent ; quare 45. 4. & alibi saepe. Alios sequaces huius hic vide.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum singulare per se intelligatur?

Arist. 1. Phys. 1021. 49. & 5. Met. c. 9. Philopon. *ibid.* c. 8. Aucr. *com.* 9. D. Thom. 1. p. q. 86. a. 1. quodlib. 12. q. 8. Mirand. *de eursione singular. coram.* lib. 2. 3. sec. 4. Aureol. 1. dist. 35. q. 4. a. 1. Rich. 2. dist. 2. 4. q. 4. Durand. dist. 3. q. 7. Greg. in 1. dist. 3. q. 1. a. 1. Iandun. 3. de ani. q. 11. Apollinar. q. 12. Suarez. lib. 4. de Ani. c. 3.

QVòd sic videtur, quia ens per se est obiectum intellectus per Auic. 1. Metaph. c. 5. & non tantum ens in vniuersali, sed quodlibet ens in quantum habet rationè entis ; quod ergo maximè est ens, maximè est intelligibile : sed prima substantia maximè est ens, quia maximè est substantia ex libro Praedicamentorum ; ergo, &c. Item, operatio realis nõ est, nisi à singulari : sed mouere intellectum obiectiue est operatio realis ; ergo, &c. Præterea 1. Posterior. t. c. 1. & 3. sicut per syllogismum cognoscimus conclusiones, ita per inductionem principia. Sed nulla potentia arguit discurrendo per inductionem, nisi intellectus ; ergo sibi notiores sunt præmissæ conclusionis ; ergo per se intelligit singularia, à quibus arguit inducendo. Præterea, cognoscens differentiam per se aliquorum extremorum, per se cognoscit extrema differentia : sed intellectus per se cognoscit differentiam inter singulare, & vniuersale ; ergo per se cognoscit vtrūque extremum. Sic arguit Philos. 2. de Anima, t. c. 145. & inde, de sensu communi. Præterea, intellectus rebus, quas intelligit, nomina imponit : imponit autem nomina singularibus, quibus etiam attribuit intentiones, puta hanc, singulare indiuiduum, propositiones, oppositiones contrarias de eis facit, quae pertinent ad intellectum. Nec illa reflexio, quam ponunt, videtur multum valere, cum ista possint intelligi ante abstractionem vniuersalis, immò dubitando cuius speciei sit hoc indiuiduum. Præterea, nisi intellectus per se intelligeret singulare, quomodo voluntas potest per se velle actum singulare, & quomodo tunc peccaret ? Videtur enim quòd nullo modo, cum voluntas non possit per se velle, nisi quod est per se ab intellectu cognitum. Præterea, si repugnaret singulari, vnde singulare est, per se intelligi, quomodo posset Angelus per se intelligere seipsum ; sed Deus se ergo certum est, quòd singularitas non impedit intellectionem.

Si ergo aliquid aliud, hoc impediatur, puta accidentia annexa, separentur : si materialitas, vel quid aliud,

I
Cap. de Substantia.

Singulare per se intelligibile.

Intellectus intelligit singulare sicut voluit vult illud.

aliud, certum videtur, quòd intra quiditatem non est nisi quiditas speciei signata: tolle igitur omnia impediencia intelligibilitatem, ita per se mouebitur intellectus à singulari, sicut à speciei natura. Præterea, species genita cum sit essentialiter similitudo, non solum proximi gignentis ipsam, sed mediati, & hoc sub ista ratione obiecti, sub qua gignit: quia alia ratio requireret aliam speciem, propter aliam repræsentationem, cum species in intellectu sit genita à singulari, sed mediatiè illud semper repræsentabit: licet enim nouum lumen requiratur ad illam gignitionem in intellectu, quod potest dare intensius, vel minus intense repræsentare, nunquam tamen dabit aliud in repræsentatione obiecti, quam illud à quo gignitur mediatiè, vel immediatiè. Respondeo, quòd semper repræsentat istud à quo gignitur: sed non sub illa ratione, ita quòd gignens eandem rationem habeat inquantum gignens, cum ratione obiecti repræsentari per speciem genitam; alioquin quamuis ponas, quòd singulare primò intelligitur saltem, tamen oportet te concedere, quòd à specie singularis in intellectu, possit abstrahi species vniuersalis; alioquin vniuersale nunquam intelligeretur, sequitur quòd illa species, quam tu ponis vniuersalis, per se repræsentaret singulare in ratione obiecti.

Contra; si singulare per se intelligitur, duo singularia erunt duo per se intelligibilia, & cum intellectus simplex per se non intelligit, nisi quiditatem, duo singularia habebunt duas quiditates, & per consequens duas diffinitiones; & ita erunt duæ species. Responso, primum consequens est concedendum: sed intellectus non intelligit, nisi quiditatem absolutè vniuersalis, vel hanc quiditatem, vel magis hoc quid, quia quiditas fortè non habet inferius. Sed quid, habet hoc quid, quod non est per accidens ens, idè per se intelligibile: sed hæc duo quid, non habent duas diffinitiones. Præterea ad principale arguitur, si singulare per se intelligitur; ergo non vniuersale; cõsequens est falsum. Probatio consequentiæ: quia si singulare, & vniuersale per se intelligantur: aut ergo per eandem speciem, aut per aliam: non per eandem speciem; tum, quia illa repræsentaret omnia singularia sub propriis rationibus, & sic idem est principium cognoscendi plura, vt plura; & similiter idem repræsentabit illud sub ratione distincti; & indistincti, quæ sunt inconuenientia: tum, quia vniuersale, & singulare in ratione obiecti simpliciter differunt: tum, quia semper simul ambo intelligerentur, nisi intellectus vteretur specie, nunc ad hoc, nunc ad illud; & istum vsum oporteret, quòd præcederet cognitio huius, & illius, non per aliam speciem: tum, quia vtraque esset æquè abstracta & omnia haberet eadem, vt videtur tam phantasma originans, quam intellectum agentem creantem, &c. quare ergo vna est magis vniuersale quam alia? Præterea, si primò gignitur species intelligibilis singularis ex phantasmate, aut congignitur alia vniuersalis de eodè, vel etiam de illa: & tunc tot species erunt vniuersalis, quor singularium: & sic inferretur: aut non non necessariò congignitur species vniuersalis, sed tantum voluntariè: & hoc videtur irrationale omnino, cum gignitio speciei sit naturalis: aut secunda species vniuersalis redit in idem cum prima, & auget eam: & sic cognitio vniuersalis poterit intendi in infinitum: & etiam sequeretur,

Scori Oper. tom. IV.

quòd quantò plura singularia video, tantò perfectius cognoscam vniuersale. Propterea, si singulare sit per se intelligibile, duo singularia habebunt duas species proprias in intellectu, & duas intellectiones actuales; & sic ex multis actibus circa vtrumque potest generari habitus, qui sit per se illius obiecti, cuius est actus; ergo duæ scientiæ erunt de duobus singularibus eiusdem speciei, quod videtur multipliciter impossibile: quia tunc duo accidentia eiusdem speciei simul in eodem essent. Tunc etiam nullus sciens aliqua de specie specialissima esset perfectè sciens, sed tantum in vniuersali, nisi sciret de omnibus singularibus. Tunc etiam idem posset habere infinitas scientias, tamen, quia idem sciens de vno singulari propter hoc non sciret de alio; ergo oportet alio singulari intellectu, ad sciendum de isto, accipere scientiam de nouo per inuentionem, vel doctrinam: nec tunc per vnam artem ædificandi sciret aliquis facere domù nisi vnam. Respondeo ad hoc: non omnis intellectio per se iterata, generat habitum scientiæ, nisi sit cuiusdam de quodam per medium, quod est diffinitio; de duobus singularibus, non intelligitur aliquid per duo media, quæ sint diffinitiones. Contra: ibi est hoc subiectum, hæc passio, hæc causa, quare ergo non est alia scientia?

SCHOLIUM.

ADDUCTIS optimis argumentis ad vtramque partem, soluis in fauorem D. Thome argumenta partis affirmatiue, sed explicat, & refutat solutiones primi, & secundi, remittens se ad dicta q. 3. l. 2. vbi agit quomodo substantia pro nunc sit à nobis intelligibilis, & tangit singulare esse per se intelligibile, quod etiam tenet 2. d. 3. q. 6. ad secundum & q. 11. & q. 22. de An. vbi multa de hoc adduxi argumenta partis negatiue hic adducta nu. 3. soluis quæst. seq. à nu. 4.

Ad primum argumentum pro alia parte dicitur, quòd ens est obiectum intellectus, non tamè vt communissimum, sed vt extendit se ad quodlibet ens immateriale, vel consideratum, vt immateriale: hoc est abstractum à materia, non simpliciter, sed indiuidualitate autem abstractum est vniuersale. Aliter dicitur; detur, quòd ens, vt extendit se ad quodcunque, sit obiectum intellectus. Quando dicitur vltra, quòd singulare est maximè ens, hoc falsum est in materialibus, per se loquendo: immò illud, quo formaliter est aliquid singulare, vt materia indiuidualis, magis facit ad non esse, quam si esse speciei per se esset sine tali materia, quia illa est principium corruptionis. Et quando dicitur, quòd prima substantia maximè est substantia; verum est vt substantia dicitur à substando, quia pluribus substat: ita intelligitur dictum in Prædicamentis, non autem maximè substantia, quia perfectissima in essendo. Ad secundum, quando dicitur, quòd mouere realiter est singularis. Dico, quòd mouere intentionaliter imprimendo speciem, potest esse obiecti vniuersalis. Aliter dicitur, quòd intellectus non mouetur intentionaliter ab vniuersali, sed ab intellectu agente principaliter, & phantasmate instrumentaliter, quorum vtrumque est singulare. Ad aliud dicitur, quòd intellectus primò intelligens vniuersale, considerat se per aliquid illud intelligere, & non per essentiam suam,

quia

Tantum intelligitur quiditas.

Soluit argumenta secundum vnam D. Thome.

Quomodo prima substantia est maximè substantia?

*Singulare
quomodo in-
telligitur ?*

quia de nouo illud intelligit; ergo per aliquid in se factum, quod non potest esse, nisi sensus, & phantasma aliquid receperint à singulari extrà; ergo sic reflectendo intelligit singulare; & cum sic intellexit, comparationes facit, & inductionem, & intentiones attribuit.

Ad aliud, lumen, quod est principale efficiens gignitionis speciei de aliquo, magis confert speciei vim repræsentandi obiectum sub certa ratione, quam originans, licet originans det sibi vim repræsentandi naturam obiecti in se.

Ad aliud, cõceditur, quòd singularia in materialia sunt per se intelligibilia, non materialia: quia principium indiuiduationis in eis est materia indiuidualis. Prima responsio, & secunda, & tertia, & quinta satis videntur esse secundum sententiam Thomæ, 1. par. 85. & 86. q. prima, & aliam viam quære de obiecto intellectus in 2. quæst. 3. in fine.

Contra responsionem secundam ad primum argumentum principale, & contra responsionem septimi argumenti: Singularitas non est per se causa non intelligibilitatis: hoc enim concedit responsio ad septimum: & oportet concedere de Deo: saltem natura indiuidui nihil addit ultra naturam speciei, nisi singularitatem; ergo nihil est in singulari impeditiuum intelligibilitatis, quia nec forma speciei, nec materia, nec singularitas alterius, vel amborum; & nihil est in natura singulari lapidis, nisi materia singularis, & forma singularis lapidis. Contrà primam responsionem ad secundum argumentum: Mouens intentionaliter, prius naturaliter est, quam species ab ipso impressa sit in intellectu possibili: sed illa prius naturaliter est ibi, quam obiectum cuius est, sit ibi, vt cognitum in cognoscente: si ergo vniuersale secundum quòd vniuersale, mouet intentionaliter, illam speciem imprimendo, prius naturaliter vniuersale, vt vniuersale, habebit aliquod esse, quàm sit in intellectu, vt in cognoscente. Sed illud prius est esse extra intellectum; igitur vniuersale secundum quòd vniuersale, habet esse extra intellectum, & aliud quàm cognosci.

Contra responsionem secundam, cuiuslibet potentia passiuæ proprium obiectum est eius motiuum; ergo proprium obiectum intellectus possibilis est phantasma, vel intellectus agens. Respondeo; propositio prima est falsa. Nam potentia cognitiua non tantum habet recipere speciem obiecti, sed etiam tendere per actum suum in obiectum. Et istud secundum est essentialius potentia, quia primum requiritur propter imperfectionem potentia, & obiectum principalius est obiectum, quia in ipsum tendit potentia, quàm quia imprimit speciem. Quod patet, si Deus imprimeret speciem intellectui, vel oculo, eodem modo ferretur in obiectum, sicut modo, & obiectum ita esset obiectum; Sed Deus non esset obiectum, quia in ipsum tendit potentia: & tamen ipse imprimit, sicut impressit Angelo species creaturarum. Hæc ergo est verba: cuiuslibet passiuæ est aliquid motiuum per se: sed non oportet in potentiis apprehensiuis, quòd illud motiuum, sit proprium obiectum potentia sub ratione quæ est motiuum: Sed oportet, quòd ipsum sub ratione quæ obiectum, terminet actum potentia. Hoc patet in voluntate: qui enim dicunt

*Si vniuersale
imprimibile
speciem & à
parte rei.*

*Intellectus
agens non est
obiectum possi-
bilis, neque
phantasma.*

*An obiectum
quæ tale,
sit proprium
motiuum po-
tentia ?*

eam passiuam, dicunt eam moueri ab obiecto, secundum quòd intellectum est: sed tendere in obiectum non secundum quòd est in intellectu, sed secundum illud, quòd est in se, iuxta illud Commentatoris 12. *Metaphysicæ* in commento 36. *Balneum secundum quòd est in anima, mouet appetitum effectiue, sed secundum quòd est in se extra mouet vt finis.* Sed propria ratio obiecti voluntatis est ratio finis: & vt res est in se: & non ratio efficientis, nec vt est in intellectu; ergo patet falsitas propositionis, & quomodo verificatur. Immo nec est vera in potentiis naturalibus: obiectum enim propria potentia passiuæ est accidens, vel ens actu, ad quòd terminatur, & illud non agit in potentiam passiuam. Sed aliud in ipsam agens, producit istum actum, vel istud ens actu. A simili hæc est falsa: Omnis potentia actiua nata est per se agere in suum obiectum. Si obiectum suum sit terminus suæ actionis: terminus intellectus agentis non est ipsum phantasma, in quòd agit, sed vniuersale: saltem in cognitiuis videtur verum. Intellectus enim Dei est actiuus respectu suæ essentia, non tamen agit quicquam in ipsam. Similiter voluntas nostra nihil agit in obiectum suum, etiam secundum ponentes ipsam esse actiuam: sed tamen sua actione tendit in obiectum. Probat ergo falsitas primæ, quia nec omni, nec soli obiecto contingit, vel conuenit mouere; ergo, &c.

Balneum efficiend' mouet vt intra, vt finis, vt extra.

Finis extra obiectum voluntatis.

Dicitur est quidem igitur, & nunc ipsum verum: & tamen amplius, & manifestius dicemus repetentes. Nam quæcunque sunt rationis partes, & in quas diuiditur ratio, hæc sunt priores, aut omnes, aut quædam.

Tex. commentis 35.

QVÆSTIO XV.

Vtrum singulare sit per se intelligibile à nobis?

D. Tho. hic lect. 9. & de ani. q. vnic. a 20. Ant. And hic q. 13. Fland. ibid. 21. q. 2. Scot. q. 22. de ani. Cauellus ibid. Vide citatos ante q. proxime præcedentem.

Videtur quòd non, auctoritatibus. Et primò auctoritate Arist. hic: videtur enim dicere, pluries ostendere, quòd abeuntibus à sensu, &c. Item 2. de Anima. *sensus est singularium, intellectus vniuersalium.* Ex quo multipliciter arguitur hic: quia diuersarum potentiarum sunt diuersa obiecta, & in permutando. Et etiam deducitur de proportione potentia ad subiectum, secundum materiale, & immateriale: intellectus Angelicus omnino immaterialis, sensus omnino materialis, intellectus noster medio modo; ergo consimiles condiciones obiectorum. Additur etiam quæritur, quòd materia secundum se est ignota: illam includit singulare. Maior habetur in isto cap. t. c. 35. & ad hanc intentionem videtur. Minor habetur ex de Cælo, & Mundo. t. c. 92. *Cum dico hoc calidum, dico materiam, &c.* Item quod quid est est obiectum intellectus, ex 3. de Anima. t. c. 10. & inde, singulare nõ habet proprium quod quid est, tñ quia tunc esset diffinibile: tñ quia tunc de ipso esset sciencia propria, quorum

*T. c. 35.
T. c. 66.
Idè 1. Phys.
& 1. & 2.
posterior.*

quorum vtrumque est contra Arist. cap. penultimo huius, t. c. 53, contra Platonem : & improbat secundum, quia tunc quandoque scientia esset scientia, quandoque non scientia. Tunc, etiam tertio, infinite possent esse scientia, quia infinitas non repugnat singularitari; unde propter hanc rationem secundum Pophyr. iubet Plato quiescere, & singularia ab arte relinquere. Tum etiam quarto, habens notitiam perfectam de specie specialissima, haberet imperfectam, & in potentia tantum de quolibet singulari, sicut est de genere, & specie. Sed hoc consequens improbat. Nam agens per cognitionem non potest perfectissime sic dirigere in agendo, nisi cognoscat perfectissime agibile quantum possibile est, artifex autem per artem tantum habens vniuersalem cognitionem de domo, perfectissime se dirigit in faciendo hanc domum, ita perfecte, sicut si hanc perfecte eandem prius nouisset; igitur domus facta non est nata perfectius cognosci ab ipso, quam in vniuersali.

Item ad principale, si singulare per se intelligitur, vniuersale per se non intelligitur; consequens est falsum. Probatio consequentia: aut vniuersale intelligeretur per eandem speciem, per quam & singulare, aut per aliam; non per eandem, tum, quia idem, quomodo representabit aliquid sub ratione distincti, & indistincti? tum, quia aut sic per eandem, quod vnica species, quæ est ipse vniuersalis, est etiam omnium singularium, aut quæcunque est alicuius singularis propria, illa etiam cum hoc est ipse vniuersalis. Non primo modo, quia vnica species non est distincta ratio cognoscendi plura, vt plura: non secundo modo, quia tunc essent tot intentiones vniuersalium, quot singularium. Non secundo principali modo, tum, quia tunc pari ratione manet specialis vniuersalis cum specie cuiuslibet singularis: & tunc infinite species erunt vniuersalis; aut si secunda intendat primam, poterit intendi cognitio vniuersalis in infinitum: quicunque enim plura singularia intelligit, perfectius intelliget vniuersale. Tum, quia quando duæ species insuerint, quare altera est vniuersalis, & altera singularis, cum ab eodem phantasmatæ gignantur, & virtute eiusdem intellectus agens?

Contra: intellectus concipit differentiam inter vniuersale, & singulare; igitur extremum, & vtrumque secundum propriam rationem: quia tantum sic differunt. Item, discurrit à singulari ad vniuersale, & e conuerso; ergo cognoscit vtrumque extremum discursus. Item, singulare solum mouet intellectum, quia mouere illud est actio realis: ergo est suppositi. Item, virtus inferior, vt sensus potest cognoscere singulare; ergo magis superior. Item, species per se representat illud à quo gignitur: qualibet species intelligibilis primò gignitur à singulari, non ab intellectu agente: quia tunc esset eius species, & principium intelligendi ipsum. Dicitur, quod in alio lumine aliud representat. Contra: lumen non facit aliam speciem: species ex natura sua representat illud cuius est. Exemplum de quercu putrida non valet, quia duæ rationes agendi concurrunt, secundum quarum vtramque in lumine semper agit, sed altera actio est imperceptibilis sensui, quando fit fortior actio, scilicet lucis incorporatæ, ibi quando color mouet in præsentia luminis maioris: quando autem fortior non potest esse propter defectum luminis, minor percipitur.

Scoti Oper. som. IV.

Item, ad principale, nullus est distincta memoria, cuius non præcessit distincta apprehensio: intellectus suorum actuum, qui non sunt sensibiles habet distinctam memoriam, vt patet, & hoc in quantum singulares; ergo & distinctam notitiam habet eorum, quando insunt.

Responsio, quæstio est Metaphysica, quatenus querit de intelligibilitate singularis respectu intellectus simpliciter: pertinet ad librum de Anima, quatenus querit de intellectione singularis respectu intellectus nostri, &c. De primo articulo primò videndum est, quomodo singulare sit per se intelligibile. Secundò, quomodo est primò intelligibile. Tertio, quomodo simpliciter erit sumptum primum intelligibile respectu duplicis intellectionis.

SCHOLIUM. I.

PRIMUM dictum, singulare est per se intelligibile. Secundum, est per se videndum, id est, adæquate, intelligibile. Tertium, singulare abstractens ab existentia, non est primò intelligibile per intuitionem. Ratio pro singulis dictis est satis clara. Vide Doctorem fuscè de hac re. q. 22. de An. & ibi nostrum Commentarium.

De primo. Intelligibilitas absolute sequitur entitatem, vt dictum est 6. q. vltima, singulare totam entitatem quiditatiuam superiorum includit, & vltra hoc gradum vltimæ actualitatis, & vnitatis, ex quæstione de indiuiduatione, quæ vnitatis non dimiuit, sed addit ad entitatem, & vnitatem, & ita ad intelligibilitatem. Item, singulare nihil includit, quod non includit vniuersale, nisi gradum prædictum: sed non excluditur ab ipso intelligibilitas, ratione alicuius inclusi in vniuersali, quia tunc vniuersale non esset per se intelligibile; nec ratione illius gradus, quia tunc Deus, vel Angelus singularis, non esset per se intelligibile; ergo, &c.

De secundo. Primò intellectum est, quod adæquat actum intelligendi, puta quando videtur quantum bipedale, vt adæquat visionem: pars eius licet per se videatur, non tamen adæquat visionem: sic quando species intelligitur, vt adæquans intellectionem, illud est primò intellectum, non genus, nec differentia primò intelligitur, licet vtrumque per se intelligatur. Ad propositum, quodcunque aliud à singulari intelligitur, includit incompletè singulare, quantum ad quicquid intelligibilitatis est in eo, quia nec includit gradum, quo singulare est singulare: singulare autem includit completè quicquid est intelligibilitatis in quocunque e superiori. Non est ergo natum intelligi singulare, vt pars inclusa in primo intellectu, sed tantum vt primum intellectum, in quo alia quæcunque superiora per se intelliguntur. Iuxta hoc additur, quod idea diuinæ maximè erunt singularium, quia distinctè representant omnia alia intelligibilia à Deo.

De tertio. Intellectio est duplex, vna quiditatiua, quæ abstractit ab existentia; alia quæ dicitur visio, quæ est existentis, vt existentis. Prima licet sit communiter respectu vniuersalis, potest esse primò respectu singularis, & quando est singularis, est eius primò: non enim habet ex se determinatè ad existentiam, quia abstractit, sicut & vniuersale: intellectio secunda est simul totius,

Singularia ab arte relinquenda, secundum Platonem.

An singulare sit per se intelligibile, Metaphysica, & animalistica, quæstio.

4

Singularitas non impedit intelligibilitatem.

Per se intelligibile, & primò intelligibile, differunt.

Intellectio abstractiua & intuitiua.

Singulare posse per se intelligi.

Quærem putrida quare videtur non esse non dicitur Scot. i. d. 3. q. 7. m. 7.

id est, singularis, in quantum existens. Et sic exponendo simul totum apud Aristotelem non includit aliquod accidens, sed tantum existentiam, quæ non est de ratione alicuius, nec in quantum quid, nec in quantum hoc participans quid: non est autem singulare primo modo, obiectum intellectus actionis secundæ, nec e converso, sicut exponitur respondendo ad secundum argumentum.

SCHOLIUM II.

SINGULARE pro hoc statu non posse à nobis distinctè intelligi, vel sentiri, de quo lastè Doctor de An. q. 22. ratio est forè, quia propter peccatum impedimur, ne singularia, vel substantias distinctè pro nunc intelligamus, ut velle videtur Aug. citatus à Scoto 2. di. 3. q. 8. & 1. di. 3. q. 3. num. 24.

De secundo articulo principali, primò videndum est, quomodo intellectus noster in hoc statu non intelligit per se singulare, nec sentius sentit. Secundò, quomodo aliquo modo intelligimus singulare, & sentimus, & quomodo non.

De primo ostenditur, quòd ita est, sic: potentia cognoscens per se aliquod obiectum sub aliqua ratione, circumscripto quocunque alio, illo remanente, cognosceret illud per se: non sic est de intellectu, nec de sensu nostro respectu singularis; ergo, &c. Probatio primæ partis minoris: distinctissima intellectio singularis videtur esse alicuius intentionis, quam intellectus distinctè cognoscit; sed posita illà præcisè, amorà differentia temporis, amoto alio, & alio gradu intentionis, & sic de omnibus accidentibus illi intentioni, non videtur quòd intellectus noster scias distinguere, vel discernere, si ostendatur sibi à quacunque alia intentione singulari eiusdem speciei; ergo, &c. Probatio secundæ partis minoris, per idem: hæc albedo ponatur simul in loco cum illa albedine, manet ergo hæc & hæc, illa, & illa, quia hæc non est hæc, per hoc esse in loco, alia nunquid sensus discernit, in eodem loco duas esse albedines numero, si sint æquè intenses? non. Quomodo etiam visus discernit diversitatem solarium radiorum, qui tamen à quibusdam ponuntur continuè variari?

Contra illud obiicitur, quòd numerus priorum sensibilium est per se sensibilis. Respondetur, quando utrumque sensibile secundum illam unitatem, secundum quam est principium numeri, est proprium sensibile: talis non est unitas singularis propriè dicta: huius primi queritur propter quid.

Respondet, nulla potentia cognoscitiva in nobis cognoscit rem secundum suam absolutam cognoscibilitatem, in quantum, scilicet est in se manifesta, sed solum in quantum est motiva potentia: quia potentia cognitiva hæc mouerentur ab oppositis: natura autem non mouet secundum gradum singularitatis. Tum, quia ille gradus non est principium actionis, sed limitarius principiorum actionis, tamen à posteriori, quia non est principium assimilandi, sed natura tantum, & idem est principium agendi, & assimilandi.

Contra: operationes sunt singularium, primo huius. Respondet, si intelligatur de principio quo, exponitur, illud est naturæ, non sine

singularitate: non tamen singularitate formaliter.

Contra: dictum est, quòd intellectus noster in hoc statu non potest cognoscere singulare, sub ratione, quæ est singulare: quia natura non mouet secundum gradum singularitatis, quia ille gradus singularitatis non est principium actionis, sed limitarius principiorum actionis. Sed hoc si verum esset, concluderet, quòd Angelus non intelligit singulare, ita quòd singularitas sit modus intellectus, qui eius intellectus est passivus. Idem dicitur corrigendo, quòd omnis entitas actualis cuiuscunque rationis, est ratio agendi in intellectu actione intelligibilitatis, quia sic actus, & intelligibile couertuntur. Probatur de existentia, quæ est alterius rationis ab entitate quidditativa, & individuali, quæ tamen mouet ad intellectum, quæ est visio: non tamen entitas individualis, vel existentia est principium actionis naturalis distinctæ contra actionem intelligibilitatis intellectualis: ita enim quantitas est actiua. Ex hoc sequitur, quòd intellectus immediatè receptivus actionis obiecti, potest moueri à singularitate: non autem qui est receptivus mediante actione naturali: tantum primus est intellectus Angelicus, qui videt immediatè singulare materiale: secundus est noster intellectus, in quem non agit natura, nisi mediante gignitione in sensum, quæ potest dici actio naturalis materialis, respectu illius, quæ est intelligibilis in intellectum.

Contra: intellectus noster habet aliquam intellectiorem, quæ dicitur visio, quæ potest esse naturæ existentis sine visione singularitatis, sicut visus oculi videt; ergo intellectus noster est immediatè receptivus actionis à re; ergo à singulari. Hoc conceditur, aliter non esset memoria in intellectu, vt est præteritum: illa enim non est, nisi cuius fuit visio intellectualis: & tunc corrigitur, quòd omnis entitas actualis est ratio agendi immediatè in intellectu, qui capax est, non cuiuslibet actionis immediatè, sed à tali entitate: sic intellectus Angeli à quacunque entitate; & noster non, nunc ab entitate individuali. Quæ ratio cum sit capax actionis ab existentia, quæ magis videtur alterius rationis.

Item, quare Angelicus, non noster: nonne potentia eiusdem rationis sunt respectu omnis entitatis? Istud poni potest tertium, cuius non est causa in natura potentia intellectualis cum illis duabus de phantasmate, & tunc Angelicus potest, quia perfectior, nec passivus à pluribus est imperfectus, quando non potest perfici nisi patiendo: sicut perspicuum non est minus perfectum, quòd est illuminabile à quocunque luminoso, quàm quòd tantum à Sole. Vltèrius de intellectu agente potest dici, quòd non habet actionem circa intelligentiam; & idem nulli obiecto coagit in intellectu visiva, quæ est immediatè in intellectu, non mediante specie in memoria. Tunc enim non esset visio: sed nec intellectus agens obiecto nato intelligi visivè, coagit ad speciem in memoria, quia illa fit ibi mediante visione, & ita ab intelligentia: non ab intellectu agente. Itaque cum omnis entitas, quæ est actu in re, nata sit ab Angelo videri, nulla requirit intellectum agentem, nec in nobis natura, quæ nata est vidcri, & est actu in re, vt natura. Sed nec in nobis respectu singularis, quia si esse natum mouere intellectum nostrum, esset ad visionem vniuersalem,

Quomodo operationes sunt singularium?

Quando singularitas est ratio agendi?

Singularia pro nunc non intelliguntur.

Sensus non discernit inter duas albedines omnino similes, & aequales nec inter radios solares Scot. 2. di. 3. q. 1.

Singularitas non est ratio agendi.

vniuersalem, vt vniuersale non est actu in re; & ita non est actu sub ratione talis intelligibilis: nisi fiat in memoria, quia intelligentia præsupponit actu intelligibile; ergo non potest fieri in memoria ab intelligentia. Sed tantum ab intellectu agente, non à re tantum, quia non sic est indeterminata: nec nata est sola agere nisi in intelligentiam: nam in Angelo, & nobis tantum propter vniuersale est intellectus agens.

SCHOLIUM III.

SINGVLARE pro nunc intelligitur à nobis per reflexionem, & confusè tantum; & explicat modum, etsi nihil resoluat, de quo fufius agit q. 2.2. de An. ubi in commentario egi de hoc à num. 13. posui varios de hoc dicendi modos. Solutiones Doctorum sunt obscuræ. Vide Antonium Andream hic quæst. 13. quia clariùs ea proponit, & soluit. Vide etiam Scholium vltimum q. 13.

8

De secundo dicitur, quòd intelligimus singulare reflectendo ad phantasmata; intelligitur enim per lineam reflexam secundum Arist. in 3. de Anima, tex. comm. 10. Commentator habet lineam sphaeram, & ipse sic exponit: & quiditas abstrahitur à quiditate, donec restet quiditas à qua non possit abstrahi. Sed tunc esset linea recta, non sphaera, nec sphaericalis. Aliter exponitur, quòd in phantasia confusum est substantia cum accidentibus, vel multa accidentia mutuo se contrahentia: intellectus intelligendo vniuersale, abstrahit quocumque illorum; intelligendo tandem vt intelligat singulare secundum naturam, quæ est hæc, non in quantum hæc, sed cum accidentibus propriis, huic componit subiectum cum accidentibus; & ita terminus à quo, & ad quem reflexionis, est confusum, & in medio esse distinctum. Vnde dicitur, quòd non tantum sunt nomina secundæ intentionis conditiones singularis exprimentia, vt *singulare, suppositum*, &c. sed etiam aliqua primæ intentionis, vt *individuum, vnum numero, incommunicabile*, &c. Natura igitur determinata istis, intelligitur, & est conceptus non simpliciter simplex, vt *ens*: nec etiam simplex quiditatius, vt *homo*, sed tantum quasi per accidens, vt *homo albus*, licet non ita per accidens; & iste est determinatior conceptus, ad quem venimus in vita ista; nam ad nihil deuenimus, cui de ratione sua in quantum à nobis cognoscitur, contradicitoriè repugnat alteri inesse, & sine tali conceptu, nunquam concipitur singularis distinctè. De hoc autem, & quomodo aliter singulare sit intelligibile, quære quæstione de Vniuersali. Quomodo autem est sensibile, quære in solutione 2. argumenti.

Quomodo intelligitur singulare?

Infra q. 18.

9

Proportio per mutata non valet in his quorum vnus est superior ad alterum.

Ad argumenta igitur. Ad primum, quòd dicta Aristotelis hic communiter sunt de simul toto, illud enim immanifestum est recedens à sensu, & scientia fieret non scientia, quia habitus idem manens mutato obiecto, mutaretur. Ad aliud, illud est modus obiecti, non ratio intrinseca, neque cognita. Contrà, quæ differentia inter obiectum sensus, & intellectus? Respondeo: sensus est subordinatus; ergo obiectum secundum omnem rationem subordinatur, idè non valet proportio permutata, sicut nec in aliis ordinatis. Sed quomodo est sensus singularis determinatè magis, quàm intellectus? Respondeo: sensus simul totius est, & idè actus sensus non est abstractus ab

existentia, intellectio autem abstrahitur. Et est ista conditio obiecti, non tantum per accidens concomitans, sed per se in quantum sensatum: per accidens autem semper concomitatur intellectio-nem quiditatiuam, de qua loquitur Aristoteles vt plurimum, quia de visione intellectuali nihil videtur locutus. Ad deductionem de organico ignis, non est organicus, nec virtus in semine: non tamen producant vniuersalia solummodò: sequitur, ergo non determinatur ad obiectum ex natura organi, quæ est determinatæ complexionis, sicut determinatur sensus; Aliunde potest determinari, & sensus indeterminari, quia natura vt natura est principium agendi in sensum. Ad illud de materia: de simul toto exponitur, quòd est mutabile, & idè ignotum, id est, non scibile. Ad secundum principale: maior falsa est ex quæstione de indiuiduatione, quia ille gradus indiuidualis facit vnum de se cum natura. Primum consequens de diffinitione conceditur, & secundum: si scientia huius dicitur habitus inclinans ad speculandum aliquid de hoc, in quantum hoc. Aristoteles exponitur de simul toto. Et quod obijcit de infinitate, quodlibet infinitorum est scibile nobis, non omnia simul: sicut si species ponantur infinitæ, vltimum de scientia in potentia conceditur, Et cum improbat per artificem: Respondetur, quòd facit singularitatem per accidens, quia nullam per se, quam inesse consequitur singularitas: facit autem per accidens, quod non per se cognoscit: ducitur enim ratio ad oppositum, quia est possibile cum alia intellectio per euentiam rei. Ad tertium principale: videtur ostendere, quòd per nullam intellectio-nem, quam modò habemus, abstrahendo sic possibile sit dare modum, quo vniuersale per se intelligatur, & singulare per se: & est pro primo secundi articuli; vel ad primum secundi articuli principalis, aut si est possibile, quære in quæstione de Vniuersali.

Sensus non abstrahit ab existentiæ in-solentibus sic.

Singularitas conditio sensationis.

Quomodo materia est ignota?

Supra q. 13

Difficile vniuersale simul cum singulari, per se intelligi.

Ad argumenta contra 1. 2. & 4. intelligitur de conceptu non simpliciter simplici, vel simul toto, secundum prædicta tertium, & quintum de natura, quæ est singularis, sextum de aggregato cum accidentibus.

ANNOTATIONES MAVRITII ad Quæst. 14. & 15.

Sequuntur quæstiones 14. & 15. de intelligibilitate singularis, t.c. 35. quæ etiam communiter occurrunt, & in quibus varij variè sentiunt, quarum ordo ad præcedentem, & sequentem quæstionem posse ponderari: nam in aliquibus sequuntur sequentem hæc; & sic videntur fundari in textu, sed de hoc parum refert, prima etiam istarum non videtur multum necessaria, quia eadem fundamenta pro, & contra ferè habentur in secunda; idè posse notari *Extra*, sed ad maiorem expressionem possunt legi ambæ. Nam vna est de intelligibilitate singularis absolute, alia in ordine ad intellectum nostrum, supra etiam lib. 1. q. 5. in aliquibus originalibus ponitur rota hic 14. sub breuitate ramen, & satis benè effet ibi ad propositum: vt ibi notauit.

Processus Doctoris in hac 14. satis patet: arguit enim ad vtramque partem copiosè, & soluit secundum viam Thomæ: argumenta principalia, & impugnat in fine solutiones. Ad argumen-

10

ra alterius partis habentur responsiones q. 15. & supra lib. 2. ubi se remittit. In 2. etiam Sententiarum di. 9. & 3. plura ad hæc habet, & in q. Collationum, & in q. li. de Anima, & in Theorematis propositione 3. & in q. dist. 45. & in 3. di. 24. & in Quodlibeto. quæst. 13. & in 3. di. pri. quæ in quæst. sequente amplius pertractari habent.

In q. 15. arguit etiam ad partes ferè, vt priùs copiosè, ubi post oppositum ibi dicitur quod in alia lamina, &c. vsque illuc; Item ad principale, &c. assignatur Extra ab aliquibus.

Resolutio quæstionis in duobus articulis satis clara est, & notabilis valde in 2. arg. principali, parte ubi: *Contra dictum est, quod intellectus non est, &c. vsque illuc, de secundo dicitur, &c. assignatur extra ab aliquibus, sed tota litera valde notabilis est, & subtilis, atque singularis: quare legatur, & exponatur attentè, vbique. Opiniones antiquorum, & modernorum, adde hic si volueris. Vide supra 1. Phys. & 2. & 3. de Anima, & in hoc 7. & 2. Sententiarum di. 3. & alibi. Vide Ocham in primo, & quodliberis, & deinde veritatem Scoticam vbique. De modo verò cognoscèdi singulare, nota valde ea, quæ ponit Doctor in 2. parte 2. principalis argumenti, & quære alios variè ad hæc, ubi priùs infra magis in q. de Vniuersali hic singularissimè reperit. Vult breuiter Doctor hic, quod singulare est per se intelligibile, & primò, & abstractiue, & intuitiue, sed non à nobis pro statu isto, sub propria ratione, & vnitare, nisi in conceptu quodam vago, seu confuso, aut certè aggregato, & hoc maximè cognitione abstractiua: sed de intuitiua dubium videtur, ubi poterit lector conclusiones ordinatè proponere plures, vel vnam vt posui.*

Quoniam autem diffinitio ratio est, & omnis ratio partes habet: vt autem ratio ad rem, & pars rationis ad partem rei, similiter se habet. *Tex. com. 33.*

QUÆSTIO XVI.

Vtrum in rebus materialibus materia sit pars quiditatis rei?

Arist. 2. Phys. cap. 1. & 1. Metaph. cap. 7. text. 51. Aucr. ibid. Comment. 21. & 34. Al. 1. Metaph. text. 12. Auicenn. 5. Metaph. cap. 4. S. August. 19. de Ciuit. cap. 9. Damasc. lib. de fide cap. 1. Alenfi. 3. p. q. 6. D. Thom. 1. p. q. 75. art. 4. & 1. contra Gent. cap. 21. Ferrarien. 1. contra Gent. c. 21. Capreol. in 4. dist. 44. q. 1. art. 1. laudum. hic q. 12. Anon. Andr. ibid. Ægid. q. 2. Flandria q. 19. art. 1. Conimbr. 1. Phys. cap. 9. q. 10. Suarez. dist. 36. Metaph. scilicet. 2. Vide Scotum in 3. dist. 2. q. unica.

I
T. c. 2. inde.
hic. t. c. 35. &
2. Phys.

Quod non, auctoritate 5. huius, cap. de Causa: Omnes partes diffinitionis sunt formæ. Item, ibidem, *Forma est, quod quid erat esse*; ergo sola forma pertinet ad quiditatem. Item 7. text. com. 35. *quod quid erat esse animalis*, est anima. Item, in eodem cap. text. com. 34. materiale nunquam secundum se est dicendum: sed illud quod non secundum se inest, non pertinet ad quiditatem. Item, inferiùs, text. com. 35. quæcunque partes in quæ diuiditur, vt materia, sunt posteriora: sed nullum posterius pertinet ad quiditatem. Item, *quod quid est*, est principium cognoscendi illud cuius est, sicut habetur in cap. præcedenti: text. c.

20. & 21. & inde: sed materia non est principium cognoscendi illud cuius est. Probatio inuicem in commento c. materia siue sensibilis, siue intelligibilis, secundum se, est ignota, idem primo Physic. comm. 35. Item, in dictis secundum se, *quod quid est* est idem cum eo cuius est; ergo nihil pertinet ad diffinitionem, quod prohibet hoc: sed in omnibus habentibus materiam non est, idem. Minor probatur in isto cap. text. com. 39. Dicit enim sic, materia est omnis illius, quod non est idem cum suo *quod quid est*. & inferiùs text. com. 41. dicit, *concepta cum materia non idem*. Item 8. huius, c. de Forma, text. com. 8. homo, & homini esse, non idem, nisi anima sit homo. Item, in epilogo illius cap. text. com. 40. quæ sunt partes, vt materia, non inerunt in ratione substantiæ. Si exponatur de materia individuali, contra: ita posset negare partes formales esse partes rationis, quia forma individualis non inest in ratione vniuersalis: sed non videtur ita negare de forma, sicut de materia. Dicitur, quod Arist. negat in hoc cap. text. c. 35. de hac forma, quod sit pars quiditatis hominis: sicut & de hac materia, sic de hac anima, sicut de hoc corpore. Contra: communiter excludit materiam, non communiter formam. Item, hic in litera, text. com. 35. ex hac ratione vniuersaliter videtur dicere, quod substantiæ simul totius quodammodò est diffinitio, quodammodò non, quia secundum speciem est, secundum materiam non est, quia indeterminata est materia. Idem Commentator, com. 35.

Oppositum in isto cap. text. com. 33. incipio non pertinet ad diffinitionem, sed quæ syllabæ eam quæ est elementorum: sed elementa pertinent ad materiam. Item ibidem, text. com. 36. si anima non est animal, tunc dicendum, quod anima non est tota quiditas, ita intelligitur solutio sua. Item, contra Platonem, text. com. 36. Parabola Platonis non bene se habet, quia non est simile de circulo, & homine: superfluum est enim auferre materiam à quiditate rerum, quia quædam sunt hoc in hoc, scilicet forma in materia, sicut in naturalibus.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA Auerois, quam Albert. Iandart. & alij sequuntur, materiam in materialibus non esse de quiditate, sed solam formam, refutat eam Doctor variis locis Aristot. & rationes eius destruit. Idem præstat 3. d. 22. num. 9. ubi rationes huius sententiæ ducit ad oppositum. Soluis argumenta Auerois optimè explicans, quomodo potentia remota ad corrumpi sit scibilis per medium commune, abstractans ab existentia, proxima verò non.

Dicitur secundum Commentatorem isto cap. commento 3. a. quod non pertinet ad diffinitionem; vnde dicit, quod quædam diffinitio est, ubi apparet materia; quædam ubi non apparet materia: ubi apparet materia, ibi vna pars posita non pertinet, materia scilicet ubi non apparet quælibet pars posita, pertinet. Item, ratio ad hoc c. 4. vel 5. huius 7. omnia facta à casu, & ab arte, habent materiam, & illa est, quæ res potest esse, & non esse, ibidem; si ergo materia sit principium, per quod aliquid possit esse, & non esse, si esset pars diffinitionis, quod quid est posset per se generari, & corrumpi, contra Philosophum, cap. 4. huius

2
Commo hinc
35. huius 7.
sed est 3. huius
cap.

Tex. com. 22.
Materia est
quæ res potest
esse, & non
esse.

huius 7. & penultimo, tex. com. 34. & 53. Confirmatur, quia materia secundum aliquos ponitur principium indiuiduationis: ideo prohibet intelligibilitatem secundum Auic. 8. Metaphysicæ: igitur quiditas cum sit per se intelligibilis, oportet quod abstrahatur à materia. Additur, quod materia non est quæ res est, sed quæ potest esse, & non esse: esse autem aut non esse non est de quiditate rei. Item, materia manet, quiditate in isto corrupta.

Contra illam positionem sunt auctoritates adductæ. Item 8. huius, in fine primi cap. tex. com. 6. quod quid quidem tantum differunt, actum quidem totum compositum, qui ponunt materiam, & formam. Item in eodem cap. 3. tex. com. 9. secundò contra Platonem, *omnis diffinitio habet quid, quale, & oportet hoc esse ut materiam, illud ut formam*; nisi ergo materia pertineret, non haberet contra Platonem, quod idea non est diffinitibilis, quia est sola forma; ergo quod diffinitur vere habet materiam, & formam, & utrumque pertinet ad diffinitionem. Item, ratio omnis 7. huius, tex. com. 33. idem in 8. tex. com. 2. habet partes: & sicut partes rationis ad rationem, sic partes rei ad rem. Sicut ergo omnes partes præcisè exprimitur totam rem, ita omnes partes rationis rationem rei. Item, perfectissimè cognoscitur vnum quodque quando cognoscitur quid ipsum est 7. huius, tex. com. 20. & 21. sed impossibile est perfectè cognoscere rem, non cognita materia eius; ergo forma non est tota quiditas eius, quod habet materiam. Probatio minoris Philof. 2. huius, tex. com. 13. si species causarum essent infinitæ, nihil esset cognoscibile, quia infinita non possunt cognosci; ergo ad cognitionem rei perfectè, oportet cognoscere omnes causas. Item 8. huius, tex. com. 11. ibidem de materiali substantia, idem planè. Item, substantia habet diffinitionem, non ex additione 7. huius; tex. com. 12. & inde, ergo quicquid ponitur in diffinitione substantiæ pertinet ad quid eius. Sed 6. huius, tex. com. 2. & inde, in diffinitione rei materialis debet poni materia, & si non esset de ratione diffinitionis, diffinitio esset ex additione.

Item, quod quid est est illud, quod est primò ens, & est illud cuius est primò esse: sed quod primò est, est compositum, quia in 8. tex. c. 3. ubi distinguit substantiam, dicit, quod substantia composita est simpliciter hoc aliquid, & separabile primò per se existens. Si ergo hoc, tunc quod quid est, est compositum ex materia, & forma.

Item, contra rationes primæ opinionis. Primò contra secundam: si materia esset de se hæc, non possent duæ materiæ conuenire in vna ratione materiæ, sicut arguitur de dualitate; habet ergo materia communitatem sibi correspondentem ad materias, sicut forma ad formas. Et hoc probat auctoritatibus, 2. Physic. tex. com. 38. & inde, 5. Metaph. cap. de Causa, tex. com. 3. causa & effectus semper proportionantur, ita quòd singularium, sunt causæ singulares, vniuersalium, vniuersales. Similiter in 12. huius, cap. 2. tex. com. 27. *singularium aliud, ut tua materia, & mea, & species, & mouens, vniuersali autem ratione eadem*, similiter in isto cap. *homo & equus, & qua ita sunt in singularibus; vniuersaliter autem non sunt substantia, sed simul totum quoddam ex hac materia, & hac ratione, ut vniuersaliter: singulare verò ex vltima materia, Socrates iam est*, ibidem infra, *anima substantia prima, corpus verò materia, homo*

verò, aut animal, quod est ex utrisque, ut vniuersaliter. Supposita igitur vniuersalitate materiæ, quod est contra secundam rationem illorum. Arguitur ex hoc ad principale sic; Materia in vniuersali considerata, & forma in vniuersali considerata, sunt constitutiuæ compositi in vniuersali considerati; igitur ad quiditatem illius constituti, ut sic, pertinet utrumque constituens, ut sic. Antecedens probatur, quia ratio potentia, & actus, propter quam ex materia, & forma fit vnum, manet in materia, & forma in vniuersali consideratis: nam in qualibet materia, & forma particulari, est ratio potentia, & actus; ergo per materiam communem, cui primò inest. Consequentia prima probatur, quia id, quod constituitur in vniuersali: non est ens per accidens, sed ens per se; igitur habet quid. Et patet, quod partes illius sunt constitutiuæ ipsum; ergo, &c. Contra primam rationem eorum, arguitur per idem: quia posse esse, & non esse, est passio communis vniuersali in hærens multis; ergo requirit subiectum commune, de quo est demonstrabilis; & medium commune, per quod demonstretur: si ergo materia in naturalibus; est illud medium secundum illud dictum Philosophi, sequitur quod materia est communis, & ita principium constituti communis.

Sed ad solutionem illius rationis, quia aliter conceditur corruptibile inesse communi, & aliter singulari. Notandum, quod potentia ad *corrumpi*, siue ad non esse, potest intelligi duplex, scilicet remota, quæ est quædam aptitudo consequens naturam, sicut passio eius. Et illa est scibilis per medium commune, & abstrahit ab existentia: alioquin nulla passio naturalis communiter pertinens ad generationem, vel corruptionem, posset de aliquo sciri. Alia est potentia propinqua, quæ est ordo immediatus ad actum in proprio, & proximo receptiuo actus: & quia actus non inest nisi simul toti, quod non tantum includit naturam hanc, sicut per se communis includit sed addit super hoc existentiam. Quod autem consequitur existentiam, communiter non pertinet ad quid, nec est scibile in creaturis; ideo ista potentia non est scibilis, nec materia, ut est principium huius est pars quiditatis. Nam ut sic includit materia & indiuiduationem, & existentiam, quorum neutrum includitur in materia, ut est pars speciei, sed abstrahit ab utroque. Per hoc patet ad secundum, quod fuit confirmatio istius: quia materia absolute non est de se hæc, nec principium, vnde compositum sit hoc. Intelligibilitatem autem alicuius intellectione abstractiuæ, quæ non est visio, qualis est communiter intellectio nostra prohibet materialitas, non quæ est in habendo materiam, sed in habendo conditiones materiales, quæ sunt limitatio indiuiduationis, & existentia; & ita potest exponi Auicenna. Quod autem additur, quod non est quæ res est, falsum est; immò est quæ in suo genere causæ; alioquin habens quid primò, ut vniuersale, esset similiter. Nec per hoc, quod dicitur esse quæ res potest esse, excluditur hoc, sed includitur: nam nihil est principium proprium alicuius potentia in re; nisi idem sit aliquid in re. Quære in 9. qu. 1. Quod tertio adiungitur, quod materia manet, nihil valet, quasi materia non esset pars simul totius: manet enim simul toto corrupto: vnde non sequitur, totum corrumpitur; ergo quicquid fuit de quiditate totius, corrumpitur; sed fortè quantum ad aliquod esse, quod habuit in toto: maneret enim

Materia, & forma quiditatis constituti totum.

4
Potentia ad corrumpi duplex.

Quomodo materia non est scibilis.

Materiam esse de quiditate.

Substantia composita, simpliciter hoc aliquid.

Materia non est de se hæc.

Tex. c. 35.

Tex. com. 39.

A, B, secundum Philosophum; A B, corrupta: & tamen sunt partes quiditatis, A B, secundum ipsum, *tex.com.60.* huius.

SCHOLIVM II.

RESOLVTIO, materiam vs abstrahit ab existentia, & singularitate, esse partem quiditatis speciei, id est naturæ communis immediate superioris ad indiuidua, sufficienter probatur rationibus adductis contra Auerroem, de quo fuscè agit Doctor 3.d.22. à num. 5. ubi clariùs totam hanc questionem tractas. Vide Ant. Andr. hic q. 12.

5

Materia duplex.

Ad solutionem quæstionis, & etiam ad intellectum multarum auctoritatum hinc in litera, oportet distinguere de materia considerata in vniuersali, & in particulari; & de materia per se, quæ nullam conditionem includit extra rationem materię, vt est pars substantię, quæ verè est substantia; & de materia per accidens, quæ aliquam conditionem accidentalem includit: & dico quomodo unque accidentalem; siue largè, vt existentiam, sicut materia simul totius; siue propriè, & hoc vel vt necessarium, hoc est, sine qua non, vt semicirculi sunt materia circuli; siue præter necessarium, vt literæ in cera sunt materia accidentalis syllabæ; sicut habetur in litera, *tex.com.34.* Sed etiam distinguere de simul toto: quia licet communiter vocetur indiuiduum cum actuali existentia, cuius est generati, & corrupti; & idcirco in litera dicantur partes, in quas fit diuisio, esse partes simul totius, quia eius est primò diuidi, non autem communis habentis propriè quiditatem: tamen aliquando vocatur simul totum, compositum vel vniuersale: sicut patet in illa auctoritate superius adducta, *homo & equus*, &c. Similiter oportet distinguere de specie: quia quandoque sumitur pro forma, distinguendo contra materiam; quandoque pro vniuersali, distinguendo contra singulare. Similiter, *quid* propriè non est, nisi vniuersalis; & idè simul totum, in quantum tale, non habet *quid*. Dicuntur autem aliquæ partes quiditati eius, quæ non sunt simpliciter quiditati, cuiusmodi sunt istæ, quas includit vltra quiditatem specificam. Similiter quintò, habens *quid* potest intelligi, vel pro illo, quod primò habet, & illud est commune; vel pro isto, quod habet per se, sed non primò, quia scilicet participat illud, cuiusmodi est singulare: sicut igitur in cap. 4. septimi, dictum est de identitate *quid*, cum illo cuius est primò, ita hinc dicendum, quòd abstractio vniuersalis à proprio singulari non abstrahit ab aliqua parte, quæ fuit per se pars singularis, aliam partem. Sed est abstractio indeterminati à determinato toto, eodem determinatè, & indeterminatè sumpto: est enim possibilis talis abstractio, si multa quæ includuntur in determinato, faciunt vnum per se. Si autem non, alterum illorum nunquam per alterum determinabitur intrinsecè, sed quasi per accidens. Ita quòd in se remanebit æquè indeterminatum. Si ergo est abstractio qualis dicta est, sequitur; quòd quiditas includit quæcunque communiter sumpta, quæ singulariter sumpta includuntur in per se indiuiduo illius communis; licet non illa, quæ in simul toto.

6

Tex. c. 24.

tis non est pars; sed similitatis per cavitatem intelligitur forma tantum, sed speciei, id est, vniuersalis infimi, siue proximi indiuiduis, cuius propriè est *quid*, & primò, & idem sibi: non autem est omnino idem habenti *quid* per se, sed non primò; quia illud includit aliquid vltra *quid*. Nulla autem materia accidentalis est de quiditate speciei licet aliqua sit de quiditate impropiè sumpta simul totius propriè sumpti; hoc est, de ratione eius tali quali: quia illud additum quiditati propriè dicitur, non facit cum ipsa vnum per se conceptum.

SCHOLIVM III.

SOLVIT optime argumenta principalia; vide easdem, & alias solutiones 3.d.22. num. 14. quomodo quod quid est, sit idem ei cuius est, & quid circa hoc voluit Aristot. Vide supra qu. 7. & ibi qua Schol. 2. notari. Vide etiam Doct. de hoc 2.d.3. q. 5. ad tertium.

7

Ad primum in oppositum: partes, quæ sunt in diffinitione, non sunt formæ inuicem comparatæ: quia forma non format, nisi materiale respectu sui; sed sunt formæ respectu diffiniti, scilicet de ipso formaliter prædicabiles. Ad secundum: quòd forma est *quod quid est*: Dicendum, quòd 2. Physicorum, *tex.com.10.* & inde, dicit, quòd forma est natura: quia determinat rem ad esse: & dicitur res natura, quando habet formam: & res completiue de se, non est nisi per formam. Idè dicitur etiam, quòd est *quod quid est* rei. Verum est completiue; non tamen est totum *quod quid est*; sed illud, quod aggregat formam, & materiam. Vel dicitur, quia secundum Platonem forma est *quod quid est*: & quia Philosophus non determinauit veritatem suam de *quod quid est*, vtrum scilicet forma sit *quod quid est* rei solùm, vel non: sed etiam requiratur materia in rebus materialibus, vtitur dicto suo. Ad aliud, quòd materia non est pars formæ, sed in quo est forma: sed est pars speciei absolute loquendo: materia tamen posterior, quæ est in indiuiduo, non pertinet: sicut litera pertinet ad quiditatem syllabæ: sed litera cerea non: sic intelligitur in aliis. Ad aliud de cognitione per materiam, dico, quòd materia pertinet ad cognitionem rei. Tunc ad auctoritatem, quòd hoc intelligitur de materia indiuiduali, quæ est principium indiuiduationis. Vel aliter; si comparetur ad formam respectu eius, est ignota: sed materia cognita per formam, non facit cognoscere compositum. Aliter, materia non est motiva intellectus; idè ab intellectu cognoscente per receptionem ab obiecto, non cognoscitur ex se, & distinctè: tamen est cognoscibilis ab intellectu, cognoscente quodlibet secundum suam entitatem propriam: nec quiditas materialis ab alio intellectu est cognoscibilis, nisi per discursum: sicut materia ex translatione: sicut forma ex operatione.

Ad aliud: *quod quid erat esse*, est idem cum omni habente. Et dico, quòd materia non impedit identitatem habentis, *quod quid est*, ad suum proprium *quod quid est*: sed habens materiam indiuidualem, non est idem cum *quod quid est* speciei, & hoc propter materiam indiuidualem, quæ non includitur in specie: & de quiditate speciei est fermo hinc in 7. quia loquitur Logicè hinc. Sed ad illud de 8. huius, dico, quòd ibi accipitur *homo* pro substantia sensibili, quæ habet in se materiam sensibilem:

Quomodo forma est natura?

Litera pertinet ad essentiam syllabæ, litera cerea non.

An materia sit principium cognoscendi, & quomodo ignota?

8

Materia stat cum identitate quod quid est, cum eius est.

*Vnde Philo-
phus spiri-
tuale esse de
se hoc.*

bilem: vnde quod quid est illius, non est idem cum homine absolute, nisi anima esset homo. Aliter Philosophus fortè diceret, quod forma immaterialis est de se hæc: & ita nullus gradus additur naturæ speciei, vt indiuiduetur; sed in materialibus secundum ipsum propter imperfectionem, qua natura non habet de se summam vnitatem, oportet vltra naturam gradum indiuiduantem addi. Habens autem quod quid est, non est intelligendum id quod primò habet, sed quod per se, & non primò; illud igitur in immaterialibus secundum ipsum, idem est cum quod quid est: quia nullum gradum secundum eum addit; in materialibus non sic: nec hoc idè est, quia forma materialis est in materia actualiter, quia si esset separata, non esset perfectior quàm sit in materia. Et ita non minùs ex se habens suam vnitatem: sed arguitur secundum ipsum ex imperfectione, quam habet forma, quæ nata est materiam perficere. Aliter expone, quod totum istud capitulum videtur Platonicum, nisi quia pauca improbationes interferuntur.

Ad rationem dicitur, quod notificatio illa est vera de materia individuali, non de materia speciei. Sed materia speciei necessariò est sub forma; quia materia speciei occupatur per formam specificam. Contra: materia, quæ est sub forma ignis, si recipiat aliam formam, habeo propositum: quia si potest; ergo est ibi priuatio: si non, cum ergo aer ex igne generatur, vel corrumpitur materia ignis, vel remanebit sub forma ignis, quod est impossibile. Item, omne habens materiam est in potentia contradictionis. Idè dicitur, quod materia, non de sua substantia, est principium transmurtandi ab alio, sed ratione priuationis adiunctæ, modò materia in quantum pars quiditatis, non habet priuationem, licet sit ibi priuatio: semper tamen in quantum pars quiditatis, non habet priuationem, quia priuatio nihil pertinet ad esse rei; vnde quiditas potest esse, & non esse, destructo eo, quod habet quiditatem; sed quiditas non secundum se, nec per se corrumpitur. Aliter, quod materia non est pars quiditatis, nisi vt consideratur à ratione, & vt sic non est principium, quo aliquid corrumpitur. Sed in quantum existit in aliquo particulari. Hæc responsio concordat aliquatiter cum responsione suprâ ad primam rationem pro opinione Commentatoris; illa potest quasi explanare istam.

ANNOTAT. MAVRITII.

SEquitur quæstio decima sexta de partibus definitionis, seu quiditatis, & maxime materialis materiali, tex. com. 33, & vide, in qua etiam varia interpretatio auctorum veterum, & modernorum reperitur.

Ponit opinionem Comment. in principio solutionis, quæ habetur comment. 35. huius 7. sed est tertium commentum, c. de partibus definitionis, idem tangit com. 21. huius 7. & alibi sæpè, quam opinionem imitatur Albert. & Io. Iandunus, & multi alij, quam consequenter impugnat auctoritatibus, & rationibus, & motiua eius soluit, & vt prius sæpè notauit, fugam aliorum hinc tantum caput abscondentium consequenter impugnet. Et subtilitatem Auerrois Commento 34. huius, sibi, & aliis, vt sui moris est imperceptibilem, cum inquit, secundum considerationem ad substantiam

declaramentem essentiam, materia non dicitur esse pars substantia, sed esse apparens deferens formam, & suam diffinitionem, &c. deridebis.

Determinatio Doctoris hinc est resoluta, & determinata: præmissis enim 5. distinctionibus, vel 6. computando illam de potentia duplici ad corruptionem, concludit quid tenendum; vbi possent variaz conclusiones ordinari, quod lectori relinquatur. Hanc materiam inquire in 3. di. 22. optimè, vbi alios Theologos inquire, vt Bona. Vuar. Hugonem de Sacramentis lib. 1. par. 2. cap. vltimo, & Thomam 1. par. q. 75. & in 3. par. q. 50. & in 4. di. 44. & in tractatu de Ente, & essentia, vide in 2. di. 3. par. 1. q. 5. & sequens huius plura addendo, vt scis, litera est bene ordinata, & correctæ per totum hinc.

Item animalis habentis pedes differentiam scire oportet, in quantum habens pedes. Quare non est dicendum habentis pedes, aliud alatum: aliud non alatum: siquidem bene dicit: sed propter non posse, facit hoc: sed si aliud habens scissos pedes: aliud non scissos pedes: hæc namque sunt differentiaz pedis. *Tex. com. 43.*

QVÆSTIO XVII.

Vtrum differentia diuisiva generis inferioris includit differentiam diuisivam primam?

Arist. hic sex 43. D. Thom. lect. 12. Capreol. in 1. dist. 8. q. 2. Caiet. in exposi. cap. de differen. Anton. Andreas hic q. 15. Flandr. q. 24. art. 5. Tolct. cap. de substant. dub. 2. Mercatus 1. post. cap. 4. q. 3. ad 3. Sanch. lib. 3. q. 28. Masius cap. de diff. sect. 2. q. 3. Rubius ibid. q. 5. Fons. 5. Metaph. cap. 28. qm. 18. sect. 1. & 2. Hurt. disp. 6. Logica sect. 3. Vide Scot. in 4. dist. 11. q. 3.

QVod sic: hinc in 7. oportet in diuisione generis procedere per differentias, per se: & tunc secunda diuidit priorem per se: nam fissio pedis, est pedalitas: quod prædicatur de alio in abstracto est prædicatio per se primo modo. Item, si non; ergo duæ differentiaz specificæ, essent prima prædicata. Probatio consequentiæ: illa sunt prima prædicata, de quibus non prædicantur prædicata priora per se: ergo rationale, & irrationale, sunt prima prædicata, & tunc generalissima, & tunc sequitur, quod propositio negatiua negans vnâ differentiam ab alia sit immediata, sicut rationale non est irrationale. Item, si sic, ergo differentia inferior non diuersificat genus secundum se: consequens est falsum contra Arist. quia animal hoc ipsum, quod est, est diuersum per differentias diuersas. Probatio consequentiæ. In genere diuiso, si non sit genus intermedium, non est nisi genus superius & differentia constitutiua eius: genus superius non includitur in differentiis inferioribus, nec differentia, quæ constituit scilicet sensibile, non distinguitur per differentias; quia ipsa non includitur in aliis differentiis, quia se habet ad ipsas, sicut potentia ad actus; sed potentiale non distinguitur secundum essentiam suam per actum.

*Tex. c. 43.
huius & 10.
huius, c. 12.*

Contra:

Quiditas secundum se non corrumpitur.

Tex. non habente comm.
Tex. c. 12. & inde.

Differentia & diuersa, quomodo differunt?

Contra: si sic, ergo differentiarum essent differentes. Probatio, 5. dicit Philosophus: differentia sunt diuersa aliquid idem entia. Similiter 10. differentia aliquo sui sunt differentia, diuersa non. Sed rationale, & irrationale sunt diuersa, & differentia, quia conueniunt in differentia superiori per te: sed ex hoc proceditur in infinitum, si omnis differentia includit superiorem: quia si differunt, differunt differentibus; & illarum differentiarum includunt superiorem, &c. Similiter, tunc differentia esset verè species; & tunc plura genera quam decem, cum non sit species alicuius illorum decem; omne quod habet prædicatum dictum de ipso in *quid* & differentiam dictam in *quale*, est species, quia compositum ex genere, & differentia, & potest per illa diffiniri, & omne diffinibile species est. Sed talis differentia inferior habet superiorem in *quid* & aliam qua differt ab opposita, quæ dicitur de ea in *quale*.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA D. Thom. & aliorum, inferiores differentias includere superiores, probatur, & post reprobat, eiusque rationes reijciuntur: de quo agit Doctor 4. d. 11. q. 3. ad primum pro prima opin. num. 98.

2
Tex. c. 43.

Tex. c. 43.

Tex. c. 43.

Superiorem differentiam non includi in inferiori.

Dicitur, quod superior includitur in inferiori: quia dicit Philosophus, quod vltima differentia est substantia rei: hoc nõ esset nisi includeret alias præcedentes. Similiter Philosophus dicit, Non oportet ponere alias differentias, sed solam vltimam: quia si alia ponatur cum prima, est nugatio: quia non oportet ponere animal bipes habens pedes, quia hæc est nugatio transponendo terminos, nam dicto *pede*, superfluum est ponere *habens pedes*. Similiter dicit, quod ordo non est in substantia: sed si vltima non includeret primam, esset verè ordo in substantia, quia hæc differentia prior, hæc posterior.

Contra, quod rationes non concludant. Et primò, quod prima auctoritas non concludit: quia est copulatiua, sicut allegant vnam partem, concedant aliam partem, quod vltima differentia sit diffinitio rei, quod non concedunt, quia diffinitio est composita. Item, quod vltima non est tota substantia rei, quia de substantia huius non solum sunt omnes differentie, sed etiam genus; ergo genus est de per se intellectu differentiarum vltimarum. Item, vltima differentia non est tota substantia rei, quia omnis ratio habet partes: & sicut tota diffinitio exprimit totam rem, sic pars partem. Cum ergo differentia sit pars diffinitionis, exprimit partem rei, & non totam substantiam rei, quod ipsi volunt. De nugatione, dico, quod sequitur ad dicta sua, non nobis. Probatio, omnis diffinitio vel dabitur per genus primum, & per differentias intermedias vsque ad vltimam; vel per genus primum, & differentiam specificam. Si primo modo, differentia intermedia ponetur in diffinitione, & vltima includit omnes, omnes intermedie dicentur bis, quia & in se, & in differentia vltima. Si secundo modo, cum genus proximum includat differentiam suam, & vltima includit eam, dicitur bis. Dicitur, quod non sic datur, sed per genus primum, & vltimam differentiam. Contra: hic in litera: *Omnis diffinitio dabitur per genus primum, & differentiam vltimam, vel per primum genus cum aliis differentiis intermediis.* Item mani-

Tex. c. 43.

festius Boëtius lib. Diuisionum, post diuisionem generis, dicit, quod primò in diffinitione accipiendum est genus cum differentia: & videndum, si sit æquè cum specie diffinienda. Si minus fuerit, accipienda est alia differentia, & genus cum differentia priori, in loco generis, & sic quoulsque reddat speciem diffiniendam; ergo non solum primum genus ponendum est cum vltima differentia, sed genus cum omnibus differentiis intermediis. Planè dicit hoc in litera; ergo vel ponendum est genus proximum cum vltima differentia, vel primum genus cum multis differentiis. Item Philosophus 2. Posteriorum, text. com. 4. & inde, vult idem, differentiarum autem omnes concipiuntur cum genere in diffinitione speciei. Contra secundum, quod ordo non est in substantia. Contra: omnis substantia diffinibilis componitur ex quo; & quali, 8. huius; & forma prior & actus etiam potentia, ex 9. cap. 7. tempore, & perfectione, & similiter 7. forma est magis ens quam materia, & prior.

Tex. com. 9.
Tex. com. 13.
Tex. com. 7.

SCHOLIUM II.

INFERIORES differentias non includere superiores, quia daretur processus, de quo Doctor schol. præced. citatus, & de prædicabil. qu. 9. & 13. ubi Maurinus. Vide Anton. Andream hic q. 15. explicat, an propter vitandam nugationem, negandum sit superiores differentias includi in inferioribus. Nota Scotum loco citato ex 4. remittere se ad expositionem illius loci Philosophi, fissio pedis est quædam pedalitas, à se factam, ex quo constat enim ante Theologiam scripsisse Metaphysicam; exposuit autem illum locum hic, & in textum de quo supra in prologo dixi.

Propter istas rationes, & specialiter propter illam rationem, probantem processum in infinitum in differentiis; vel est dare aliquam differentiam, quæ non includit priorem; vel quod differentie haberent differentiam prædictam in *quale*, & aliam in *quid*, vt sensibile, & sic essent species. Propter nugationem, dicitur aliter: quod sicut forma, quæ est tantum forma, est tantum actus; ita quælibet differentia significat formam tantum de principali intellectu, tamen illam formam per modum totius, significat: quia quælibet differentia est specifica respectu alterius, & idèd quælibet differentia est per se diuersa ab alia.

Ad primum, quod Philosophus non vult: nisi quod differentia superior diuidatur per differentias inferiores per se: quia fissio pedis solum diuidit *habens pedes*, non quod pedalitas prædicetur per se primo modo de fisione pedis, vel aliter, quod est concretio duplex: quædam enim forma concernit suppositum, quod est eiusdem nature: & est alia concretio ad subiectum, quod non est eiusdem nature. Et per hoc abstractio duplex scilicet à supposito, sicut humanitas, & alia à subiecto, sicut albedo: in proposito est abstractio non solum à subiecto alterius nature, sed à supposito propriæ nature. Vnde fissio pedum, & pedalitas, non sunt idem solum propter identitatem subiecti, sed quia pedalitas abstrahitur à supposito eiusdem generis. Ad aliud, quod omne principium, quod solum est principium, est le toto diuersum. Et similiter omnis differentia, quæ est solum differentia, se tota est diuersa: & omnis talis est prædicatum primum; ita quod non sit prædicatum,

Concretio & abstractio duplex.

Fissio pedum est pedalitas, exponitur, de quo Scot. 4. d. 11. q. 3. n. 48. Differentia nihil habent ipsi commune. Scot. d. 3. q. 3. n. 6. 7.

catum, quod sit de intellectu alicuius differentia, quod sit prius aliqua differentia. Vnde differentia duæ nihil habent commune prædicatum de eis in *quid* per se primo modo. Ad tertium, quod consequentia non valet, quia diuersitas secundum se materia est per formas: quia quod facit vnum cum actu, diuersitas illius est per actum diuersum: & tunc genus, quod est potentiale distinguitur in diuersas species per differentias. Et si obiiciatur, quod tunc genus non distinguitur per differentias, nisi sicut materia per formas. Et ego concedo, vt Philosophus vult.

4
Differentia non est tota rei substantia.

Ad aliud, quod differentia est tota substantia, supra patet, quod non est intentio Philosophi; sed completiue, & perfectè est substantia rei, quia ab illa differentia est completiue tota substantia rei. Ad aliud de nugatione, quod non est intentio Philosophi, quod diffinitio non potest dari per genus, & multas differentias; vnde dico, quod si ponantur in diffinitione multæ differentia ordinata, non sequitur nugatio; sed supponendo oppositum illius, quod Philosophus vult probare, sequitur nugatio. Hæc est hypothesis; quod ab vltima differentia, non est vnitas rei. Et probat oppositum, quia da oppositum, & quandoque si genus sit remotum, datur diffinitio per multas differentias: si enim vnitas non est ab vltima differentia, cum vnitas compositi sit ab vltima differentia, cum hæc non sit vltima, est aliqua alia vltima, & actus; & cum multæ sint ibi: tunc est aliqua differentia vltimus actus, & ab ea est compositum vnum: & tunc erunt duæ, aut vna. Si vna, est nugatio, cum vtraque ponatur. Si aliud, & vtrumque in actu, & ex duobus in actu vltimo, non fit vnum; sequitur quod ex illis duobus, non fit vnũ. Et de tertio scilicet ordine substantia, non plus vult Philosophus, nisi quod ordo in differentiis positus, qualitercunque non vitet nugationem; quia si vno modo sit nugatio, qualitercunque transponantur differentia; adhuc est.

ANNOTAT. MAVRITII.

5
S Equitur quæstio decima septima, de comparatione differentiarum ordinarum in linea prædicamentali, secundum essentialem inclusionem, & prædicationem, t. c. 43. cuius ordo ad sequentes posset transmutari; sed habita veritate quæstus, ordo nihil facit. In principio solutionis tangit opin. plurium hic: quare Thomam 1. parte scilicet q. 7. 6. & in 4. di. 11. & in de natura generis, & Albertum, & alios hic: quare consequenter impugnat notanter, & euersiones consequenter tu impugabis; deinde conclusionem quam intendit breuibus absoluit. Vide eum copiose in 4. di. 11. q. 3. & in Prædicabiliu quæstionibus q. 9. & 13. vbi instantias hinc inde notauit, & vt potui euacuauit. Super 6. etiam Topicor. possent plura ad hæc inueniri, & alibi in Logicalibus, litera satis clara est, & correctæ. Quærat diligens lector plura subtilia hic, quia materia satis curiosa est Metaphysicè, & Logicè procedendo. Commentaria Boëtij subtilis inquire vbique.

Quoniam verò de substantia perscrutatio est: iterum redeamus. Dicitur autem sicut subiectum substantia esse, & *Senti Oper. tom. IV.*

quod quid erat esse, & quod ex his, & vniuersale. *Tex. com. 44.*

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum vniuersale sit aliquid in rebus?

Arist. 1. de Anima cap. 1. D. Thom. hic lect. 13. & 1. p. q. 85. art. 1. de Ente & essent. cap. 4. Caiet. ibid. Capreol. in 3. di. 5. q. 1. art. 3. Durand. q. 2. prologi & 1. di. 12. p. 2. Anton. Andreas hic q. 16. Soncin. q. 40. Ioan. Monlorius disp. de Vniuers. cap. 5. & 6. Malus de Vniuers. sect. 2. q. 4. Suar. disp. 6. Metaph. sect. 2. & 5. Rub. q. 4. Vniuers. Vide Scotum q. 2. Vniuers. & in 2. di. 3. q. 1.

Q Vòd sic videtur, omne quod est tale per participationem reducitur ad aliquid tale per essentiam: alioquin esset ipsum primum tale: sed singulare est tale per participationem: vt hic homo per participationem hominis, quia aliter non plurificaretur homo in istis: ergo, &c.

T. c. 4. huius.

Præterea, substantia est primum ens, & ita reale: sed intellectus noster nihil causat, nisi accidens; secunda verò substantia est substantia; ergo, &c. Propterea, si nihil esset in re, nisi singulare, nulla est vnitas realis, nisi vnitas numeralis, quæ est propria singulari; consequens falsum propter sex. Primum, quia tunc differentia omnis realis esset numeralis: nam omne diuersum ea vnitate est diuersum ab aliquo, quæ est in se vnum: hoc consequens est falsum. Tum, quia omnia æquè differrent realiter, & ita non esset in re aliquid, quare intellectus magis vnum conceptum abstrahit ab hoc albo, & illo, quam ab albo, & nigro. Hæc consequentia patet: quia si differentia realis esset numeralis tantum: ergo differentia numeralis est præcisa causa differentia realis: sed quæcunque æqualiter participant præcisam causam alicuius effectus, æqualiter participant effectum: patet, sed omnia differentia realiter, æqualiter participant istud scilicet differre numero, quia omnia differentia realiter in aliquo communi, conueniunt, & inter se distinguuntur: vt patet per diffinitionem differentia 5. Metaph. ergo omnia æqualiter differunt numero, & vltra; ergo omnia æqualiter realiter. Tū, quia differentia genere, & specie erunt tantum differentia ratione; & ita secundum *quid*; sed si differentia numeralis, esset realis; & ita arguendo, differunt specie: ergo differunt numero, esset fallacia secundum *quid*, & simpliciter, quod est contra Arist. 5. Metaph. c. de Vno, tex. c. 12. Secundò, consequens principale est falsum, quia tunc non esset generatio vniuoca, sine consideratione intellectus.

T. non habente Commentarium.

Tertio, non esset aliqua similitudo realis, quia proximum eius fundamentum est vnum ex 5. Metaph. & illud tertium improbat responsonem, quæ posset dari ad secundum scilicet quod generans, & generatum non habent aliquam vnitatem, sed similitudinem tantum. Quarto, non esset aliquid vnum mensura realis aliarum specierum in genere: quia non vnum numero secundum Aristotelem. Quintò, non esset contrarietas oppositio realis, quia extrema eius prima non sunt singularia: & oportet vtrumque esse in se vnum. Sextò, ipsius sensus non esset aliquid obiectum vnum: quia non vniuocæ rationis: nam obiectum præcedit natura actum sentiendi, & iste omnem intellectionem in nobis: & illud obiectum sensus, non est vnum singulare, quia tunc aliud non sentiretur. Confirmatur per illud 2. Poster. t. c. vltimi,

2
Tex. c. 20.

T. c. 2. & in d. 10. huius.

Sensus est vniuersalis: sed sensus est tantum obiecti realis; ergo, &c.

Tex. com. 44.

Tex. com. 45.

Tex. com. 46.

Com. 48.

Tex. com. 8.

Sed contrarium Arist. 7. Metaph. in 1. cap. *Quoniam autem de substantia consideratio.* Primò sic: substantia vniuersalisque est propria sibi, & non inest alteri: sed vniuersale nulli est proprium, Præterea secundò sic: substantia non dicitur de subiecto, & vniuersale dicitur, & Commentator ibidem, vniuersale est de cap. relationis. Item primo de Anima, *vniuersale aut nihil est, aut posterius est.* Item aliter: *Logica, qua est de vniuersali esset scientia realis: quod falsum est.*

SCHOLIUM. I.

POSITIS breuiter sex rationibus, quas etiam habet 2. d. 3. q. 1. suadentibus dari unitatem realem minorem numerica, & locis Philosophi in contrarium, ponit sententiam Platonis de ideis, ac modum explanationis eius, qui non facile impugnari potest.

3

Ista quæstio primò potest pertractari contra positionem Platonis, ponentis ideas, secundum quod Arist. imponit sibi; propter entitatem formalem rerum, secundum primam rationem superioris positam ad quæstionem; & propter scientiam, quæ est de necessariis tantum, & singularia ista sunt corruptibilia; & etiam propter generationem, quia generans particulare non sufficit.

Ista opinio, si ponat ideam esse quandam substantiam separatam à motu, & ab accidentibus per accidens, nihil in se habentem nisi naturam separatam specificam perfectam, quantum potest esse perfecta, & fortè habentem per se passiones speciei (aliter de ipsa nihil sciretur) non potest bene improbari, quia non videtur repugnare rationi absolutæ entitatis, tale singulare sic naturam habens. Nec absolutè hoc improbat Arist. Sed quatenus ponatur incorruptibile; arguitur contra hoc in fine decimi. Hic autem in 7. arguitur non impossibilitas, sed non necessitas: quia enim nihil non manifestum ponendum est à philosophantibus, sine necessitate, arguit Arist. contra ideas, quòd non sunt necesse, propter quæ ponebantur, & ita simpliciter non sunt ponendæ. Quod non propter entitatem, nec scientiam, arguit Arist. 7. Metaph. cap. illo, *utrum autem quod quid est:* quòd non propter generationem, in cap. sequenti. Si autem ulterius ponat quis: quòd dicta idea est formaliter vniuersale, ita quòd per identitatem prædicetur, de isto corruptibili prædicatione dicente, hoc est hoc: statim videtur includere contradictionem, quòd idem numero sit quidditas multorum diuersorum, & tamen extra illa, aliter non esset incorruptibilis. Isto prætermisso, potest quæstio pertractari secundum sententiam Aristotelis loquendo de vniuersali.

Tex. 1. 2. 6. & infra.

Tex. com. 10.

Tex. com. 18.

SCHOLIUM II.

PRIMA opinio, vniuersale esse in rebus, triplici ratione suadet, & eisdem impugnatur. Secunda sententia, vniuersale fieri per intellectum suadet, sed multis rationibus impugnatur.

4
Aquit tripliciter vniuersale esse in rebus.

Et sunt hinc duæ opiniones extremæ, quarum prima est, quòd vniuersale est in re, propter tres rationes, quarum prima est: vniuersale est, quod est aptum natum dici de pluribus: sed res de se est

apta nata dici de pluribus: quia si non, aptitudo sibi repugnaret, nec conferri sibi posset saltem non ab intellectu: quia tunc posset intellectus dare Socrati talem aptitudinem.

Præterea, vniuersale, de quo loquimur, prædicatur de re, puta de singulari, prædicatione dicente, hoc est hoc, vt *Socrates est homo:* sed impossibile est aliquid prædicari de re, nisi sit in re. Item, quicquid absolutissimè sumptum est vera res, & vt in alio, vel vt limitatum, erit vera res; quia est principium, & causa, vt habetur vltimo cap. 7. Metaph. Sed ipsum absolutè sumptum est vniuersale. Probatio, quia sic absolutè sumptum exprimitur per diffinitionem: sed diffinitio non est nisi vniuersalis. Modus ponendi est talis in se cum gradu limitationis, quo singulare est hoc, vt dictum est in quæstione de indiuiduatione: est etiam natura per illum gradum limitata: ista natura non solum est intelligibilis sine illo gradu, sed prior etiam est natura in re, & vt sic non repugnat sibi esse in alio: quia vt sic est prior, non est adhuc limitata ad hoc: vt sic ergo prior est, est vniuersalis.

Tex. c. 9. & inde.

Contra istam opinionem arguitur tripliciter. Primò sic: vniuersale est vnum obiectum intellectus, & vna intellectione numero intelligitur, ita quòd intellectus attribuendo ipsum diuersis singularibus, attribuit obiectum idem numero pluries conceptum, vt prædicatum diuersis subiectis dicendo, hoc est hoc. Impossibile autem videtur, quòd aliquid quod est in re, sit idem intelligibile numero, & sic attribuat diuersis. Confirmatur, quia & ista natura vt prior gradu limitante, si intelligatur, nunquam verè attribuetur nisi vni: alteri enim singulari non verè attribuitur ille conceptus, sed est alius alterius naturæ, quæ est in alio, Præterea secundò sic: cui inest subiectum sub ratione quæ est subiectum, ei inest & passio; si ergo homo inest Socrati sub ea ratione, sub qua homo est vniuersalis verè, Socrates est verè vniuersalis, nec est accidens, quia medium non variatur. Præterea tertio sic: sequeretur quòd sensus haberet per se pro obiecto, ipsum vniuersale: quia vt dictum est in quæstione de intellectione singularis, natura mouet non in quantum hæc, licet non nisi hæc. Sequeretur etiam, si omne vniuersale est actu in re ex se, quòd omnino superflue ponitur intellectus agens.

Tripliciter arguit vniuersale non esse in re.

Contra modum ponendi sequitur, quòd tot sint vniuersalia, quot singularia: quia quæcumque natura in quocunque indiuiduo habet istam rationem vniuersalis, quæ assignatur, & nulla est nisi respectu indiuiduorum, vt ostendit prima ratio supra; & ita quælibet vniuersalis, & nulla. Idem etiam prædicaretur de se in prædicatione vniuersalis de singulari.

Alia opinio est, quòd vniuersale tantum est in intellectu. Ad hoc est auctoritas Commentatoris 1. de Anima. Intellectus facit vniuersalitem in rebus, aliàs etiam non videretur intellectus agens necessarius. Confirmatur etiam propositum: quia intellectus agens non est vis factiua; ergo nihil causat extra intellectum. Item Boëtius, De unitate, & vno. Omne quod est, est vnum numero. Ad hoc est ratio: quia vniuersale est vnum in multis, & de multis, 1. Poster. r. c. 25. Includit ergo essentialiter comparisonem ad supposita, vt prædicabile ad subiectibile: sed talis comparatio nõ est in re, sed tantum in intellectu comparante. Auctoritas ad hoc, & modus positionis habetur ab Auic. 5. Metaph. c. 2. vbi vult, quòd forma intelligibilis respectu

5

Vniuersale fieri ab intellectu.

respectu animæ est singularis, & aliâ in alio intellectu; sed eadem respectu indiuiduorum extrâ est vniuersalis, quare ibi.

Arguit vniuersale non fieri ab intellectu.

Contra istam opinionem: obiectum naturaliter præcedit actum; ergo vniuersale naturaliter præcedit intellectionem, quando vniuersale intelligitur; sed non est in intellectu in actu, nisi per intellectionem. Confirmatur: quia si obiectum, vt obiectum, & vt prius intellectione, non esset vniuersale, non posset ab intellectu comparari ad plura extrâ. Præterea, subiectum scientiæ, in quantum subiectum, præcedit intellectionem: sed vt sic, est vniuersale: quia vt subiectum, est primò tale, comparando propriam passionem: & si primò; igitur de omni; & sic de eo scientia esse potest. Confirmatur: sicut primum principium, quod est propositio vniuersalis, primo actu complexo concipi potest, ita terminus eius extrâ sub ea ratione, sub qua est eius terminus, prima intellectione incomplexa. Sed terminus, vt terminus vniuersalis est intra primum principium, quia vniuersaliter sumptibilis. Præterea tertiò: vniuersalitas esset conditio entis in intellectu, sicut verum, & ita diminueret ens hoc, sicut illud; & ita non magis esset aliqua scientia de vniuersali, quàm de vero. Ad ista posset dici, quòd licet obiectum sit prius naturâ actu: non tamen hoc oportet de modo necessario in obiecto: maximè, qui non est modus cognitus, sed sub quo cognoscitur, maximè si obiectum non est simul, nisi tempore cum actu: sicut ponit Auicenna de vniuersali. Sed contrâ, tunc nullo considerante, non esset vniuersale in actu, & ita scientia habitualis non esset obiecti vniuersalis actu. Præterea, in quantum obiectum est prius actu, non intelligitur sub hoc modo; ergo vel sub nullo modo, vel sub opposito: quia vt est obiectum, aliquem modum sibi determinat. Contra modum ponendi, illa forma intelligibilis subiectiue est in anima, & realiter: vniuersale autem si est in intellectu, videtur ibi esse, vt est obiectum cognitum in cognoscendo, isti modi essendi sunt diuersi; ergo, &c. Et sic improbant hanc opinionem iam positæ rationes.

SCHOLIUM III.

PRÆMITTIT triplicem claram acceptionem vniuersalis, & quo sensu prima opinio, & quo secunda quodammodo conciliari possint; explicat etiam, quomodo aliquid potest esse obiectiue dupliciter in intellectu, scilicet per speciem ante actum, & per ipsum actum.

6 Vniuersale tripliciter sumitur.

Circa huius quæstionis solutionem primò distinguendum est de vniuersali. Sumitur enim, vel sumi potest tripliciter: quoniam pro intentione secunda quæ scilicet est quædam relatio rationis in prædicabili, ad illud de quo est prædicabile, & hunc respectum significat hoc nomen vniuersale in concreto, sicut & vniuersalitas in abstracto. Alio modo accipitur vniuersale pro illo, quod denominatur ab illa intentione, quod est aliqua res primæ intentionis, nam secundæ intentiones applicantur primis; & sic accipi potest dupliciter. Vno modo, pro illo, quod quasi vt subiectum remotum denominatur ista intentione: alio modo pro subiecto propinquo. Primo modo dicitur natura absolute sumpta, vniuersale, quia non est de se hæc; & ita non repugnat sibi ex se dici de multis. Secundo modo non est vniuersale, nisi sit actu
Scoti Oper. tom. IV.

indeterminatum, ita quòd vnum intelligibile numero, sit dicibile de omni supposito, & illud est completè vniuersale. De primo modo, potest intelligi opinio secunda, quia ista comparatio, quæ est intentio secunda non est, nisi obiecti, vt in intellectu comparante. De secundo modo potest intelligi prima opinio, quia natura non est de se hæc: sed nec prima opinio ponit completum vniuersale, quia non sufficienter indeterminatum: quia non contrariè ad determinationem: sed quasi priuatiuè, vel contradictoriè. Nec secunda opinio loquitur de completa ratione vniuersalis, vt quæstio habet difficultatem; sed de quadam intentione posteriore naturaliter ratione eius completa; nam indeterminatio quasi contraria, quæ homo est sic indeterminatum, vt vnica intellectione conceptum quiditatis insit omni, præcedit naturaliter illam intentionem secundam, quæ est vniuersalitas Logica, siue habitudo de multis.

Concordia duarum opinionum de vniuersali.

Vniuersale negatiuè, & contrarium.

7 Aliquid est in intellectu, habitualiter, vel actualiter.

De illo igitur tertio modo accipiendi vniuersale; restat videre; an sit primò in intellectu, & distinguo, quòd dupliciter potest aliquid esse in intellectu obiectiue, sicut modè loquimur de esse in. Vno modo habitualiter, & alio modo actualiter, siue in actu primo, & secundo. Primo modo, est ibi quando est ibi vt immediatè motiuum ad intellectionem: secundo modo, quando actualiter intelligitur ista esse secundum positionem Auicennæ, simul sunt tempore, licet primum prius naturâ: licet enim non ponat speciem intelligibilem, per quam obiectum est præsens primo modo, manere in intellectu, nisi dum actu intelligit: tamen prius naturâ est obiectum præsens, vt motiuum, quàm vt intellectum actu, quia primum præcedit intellectionem, vt causa, secundum sequitur siue concomitatur. Alius autem, qui negat speciem intelligibilem, non videtur, quomodo possit illa duo esse distinguere; quia nullum esse habet obiectum in intellectu secundum ipsum, nisi per actum intelligendi; & ita nullum esse primum, & ita nullo modo mouebit intellectum: cuius tamen contrarium tenet ipse. Tertia via est communis, quòd primum esse, & tempore, & natura præcedit esse secundum, & manet sine eo, secundum ponentes species intelligibiles manere sine actu. Inconueniens enim videtur retentionem proprii obiecti post actum negare intellectui in quantum intellectus creatus, cum hæc sit perfectio in sensitua: & licet coniungatur intellectus phantasia: quæ est perfectio intrinseca intellectus; accidit enim sibi in quantum intellectus coniungi cum phantasia: & licet sit imperfectior non coniuncto phantasia: non tamen fortè alterius rationis in quantum potentia; ergo sicut separatus est intrinsecè retentius, ita mox, licet minus.

Intellectus retinet species post actus. Sco. 1. d. 3. q. 6.

SCHOLIUM IV.

VNIERSALE sumptum pro denominato, non negatiuè, sed contrariè, seu indeterminatè posituè ad multa, esse habitualiter in intellectu, & non tantum actualiter, id est, habet speciem intelligibilem post actum, unde intellectus agens cum natura facit vniuersale hoc sensu. Vide eum 2. d. 3. quæst. 1. & 6.

Ad quæstionem igitur, quo ad hoc membrum, dico, quòd vniuersale tertio modo dictum non est in intellectu secundo modo ex necessitate,
P P p 2 ita

ita quòd quasi illud esse sit sibi necessarium: sicut probant rationes contra secundam opinionem, sed necessariò est in intellectu primo modo, ita quòd sine illo concomitante obiectum, non inest ei vniuersalitas. Hoc probat bene prima ratio contra primam opinionem. Sed quæ est causa illius indeterminatiõis, quâ obiectum cum habet esse primum in intellectu, est completè vniuersale? Respondeo, quòd non sola res, quia non est eius in se tanta indeterminatio, vt probat illa prima ratio. Nec etiam intellectus possibilis, quia non reciperet indeterminatiõis, quàm obiectum esse factiuum. In omni autem natura, vt arguit Aristot. in 3. de Anima, tex. com. 17. & 18. est dare aliquid, quo est omnia facere, dato aliquo, quod est omnia fieri, hoc est in tota natura vniuersali, cui libet potentia passiuæ correspondet potentia actiua: & si non extrinseca, intrinseca in eadem natura; ergo cum experiamur, quòd est aliquis intellectus in nobis, quo est vniuersale fieri: hoc est, cui inest aliquid, per quod obiectum esse præsens, vt vniuersale; necesse est aliquid esse actiuum illius, & non extrinsecum, vt argutum est, ergo intrinsecum. Intellectus igitur agens concurrens cum natura aliquo modo indeterminata ex se, est causa integra effectiua obiecti in intellectu possibili secundum esse primum, & hoc secundum completam indeterminatiõem vniuersalis; nec est alia causa, quòd intellectus agens cum natura facit obiectum sic esse, nisi quia est talis potentia; sicut nec quare calidum calefacit: est ergo natura in potentia remota ad determinatiõem singularitatis, & ad indeterminatiõem vniuersalis: & sicut à producete coniungitur singularitati, ita à re agente, & simul ab intellectu agente coniungitur vniuersalitati.

Et isto modo bene intelligitur illud dictum Auicennæ, 5. Metaph. cap. 1. quòd natura de se non est vniuersalis, nec particularis, sed tantum natura. Et hanc tertiam indeterminatiõem probat tertium argumentum cum suis probationibus, non illam quæ est vniuersalis, quia illa minor saluat similitudinem, contrarietatem, &c. Et illo modo dicatur quid, & ista indeterminatiõis eius est priuatiua, alia maior quæ est vniuersalitas contraria. Sed quæ est actio realis intellectus agentis? non videtur quòd circa obiectum reale; cum illud nihil sit in re. Hic dicunt quidam, quòd abstractio non fit à phantasmate, sed ab obiecto, quia nullam speciem intelligibilem ponunt.

Contra: obiectum quando est in esse primo in intellectu, aliter se habet ad intellectum, quàm priùs, quando non fuit in esse primo: quia nunc mouet, prius non: nunc intellectus intelligit ex illa morione, & priùs non; ergo aliqua mutatio facta est priùs naturaliter, quàm intellectus intelligat; sed illa non est in phantasmate: patet, nec in intellectu agente, nec in eorum coniunctiõne, quia semper erant æqualiter coniuncta, ex quo illud phantasma in fuit; ergo oportet ponere in intellectu possibili aliquam mutatiõem priorem naturæ, ipsa intellectu, per quam obiectum sit in esse primo in quo non fuit. Hoc conceditur, ita quòd abstractio obiecti non est aliqua actio realis, sed causatur species intelligibilis à phantasmate, & intellectu agente simul, quâ causata in intellectu possibili, formaliter, simul causatur obiectum abstractum ibi non formaliter, sed obiectiuè, & sic bene saluatur Auicennæ. 5. Metaph. cap. 2. de forma intelligibili. Licet enim sit duplex

modus essendi in, tamen vnus concomitatur alium necessariò: nisi enim ponatur illa gignitio, nulla actio realis potest dari intellectui agenti, & ita nec aliqua circa obiectum; quia illa nunquam est intentionaliter, nisi propter aliquam realem. Similiter nunquam obiectum est abstractum, nec vniuersale prius naturæ, quàm intelligatur, nisi ponatur quocunque obiectum habens phantasma in phantasia coniuncta intellectui agenti, esse abstractum, & semper in esse primo, postquam eius inest phantasia. Et tunc quomodo post addiscere, est magis in potentia accidentali, quàm antè ad speculari? Respondeo, per habitum generatum, & phantastica ordinatè occurrunt. Contra: iste habitus est in phantasia: si enim esset in intellectu possibili, quid facit circa phantasma, vt illud moueat intellectum possibilem, hic nunc, & illud tunc: non enim inclinatur nisi potentiam in qua est. Sed quod illorum est prius scilicet esse in intellectu, vel illa indeterminatiõis, quæ ponitur propria vniuersali? Videtur quòd esse in intellectu: nam intellectus agens primò videtur facere aliquid in intellectu possibili; ergo si facit vniuersalitati, hoc erit mediatè. Contra: tunc vniuersale erit posterius ente vero. Non enim solum est ens verum, quod est in intellectu in actu secundo, sed etiam quod in primo. Et videtur, quòd sit imperfectus ens, ens verum, quod est in habitu, quàm quod est in actu. Item, singularitas prior est natura, quàm esse in re; igitur à simili. Confirmatur, quia magis videtur vniuersale abstrahere à quacunque existentia, quàm singulare. Ad istam dubitatiõem potest dici, &c.

SCHOLIUM. V.

E ANDEM naturam, qua est in re, & singulariter existens, fieri potest vniuersalis per relationem ad intellectum, vt cogniti ad cognoscens; potest tamen vniuersale non esse in re, sed nequis esse non in intellectu. Ista habes 2. d. 3. qu. 1. & 6. fuse tractata à Doctore.

Quo ad secundum membrum quæstionis scilicet an sit in re? Respondeo, esse in intellectu primo modo, vel secundo, non est nisi habere relationem rationis ad intellectum. Istud autem quod est in re, bene habet istam relationem; ergo illud, quod est vniuersale, est in re. Confirmatur, aliter in sciendo aliqua de vniuersalibus, nihil sciremus de rebus, sed tantum de conceptibus nostris, nec mutaretur opinio nostra à vero in falsum, propter mutationem in existentia rei. Potest igitur vniuersale esse in re, ita quòd eadem natura est, quæ in existentia per gradum singularitatis est determinata; & in intellectu, hoc est, vt habet relationem ad intellectum, vt cognitum ad cognoscens, est indeterminata; ita quòd sicut ista duo esse concurrunt per accidens in eadem natura, & possent vtraque esse sine altera; ita etiam determinatiõis, & indeterminatiõis prædictæ. Et ex hoc apparet, quòd non est necesse illud, quod est vniuersale, esse in re, licet possit, sicut necesse est ipsum esse in intellectu.

Contra: contraria non insunt eidem; determinatiõis, quæ est hoc, & indeterminatiõis, quæ est idem huic, & illi, sunt conceptus contrarij secundum prædicta. Dicitur, quòd non insunt secundum idem: quia vnum secundum vnum esse, & aliud secundum aliud esse: sed tunc oporteret ponere illa esse naturam

Quomodo
dicitur habi-
tus species?

Sua causa
vniuersali-
sapie.

9

Quomodo fit
abstractio?

10

Eadem natura,
qua est in
re, est vniuersalis respectu
ad intellectu-
m?

naturaliter esse priora istis contrariis. Similiter, quod absolute contraria compatiuntur se in eodem, non videtur: nec aliqua diuersa secundum quæ contraria insunt, puta album, & nigrum secundum aliam, & aliam partem superficiæ: talia non insunt eidem subiecto proprio. Si autem ad eorum comparantur, respectu eius sunt contraria secundum quid. Item, quomodo intelligitur quid absolute, vel quomodo singulare, si semper natura cum intellectu agente, facit indeterminatum complete in intellectu possibili? Item estne abstractio illa intellectus agentis, perfectionis? Videtur quod sic, quia sine intellectu agente, non posset esse intellectio abstracti: ergo illud adiungitur, vt concausa propter perfectionem maiorem. Contra: cognoscere confusè est imperfectio; ergo magis confusè imperfectius.

Ad primum de contrariis, posset dici, &c. Ad aliud dicitur, quod quid intelligitur absolute, & ita id quod est singulare, siue in differentia vniuersalis, quando natura sola mouet intellectum, sine intellectu agente: sed singulare in quantum hoc, nunquam mouet, vt prius dictum est; igitur non intelligitur, nisi ab intellectu intelligente res, in quantum sunt in se manifestæ: nam quia primò mouetur, primo modo visus videt singulare: secundo modo, non: tertio modo quando coagit intellectus agens nature, intelligitur vniuersale complete. Contra: fictio videtur, quod intellectus agens quandoque coagit phantasmati, & quadoque non: cum vtriusque virtus actiua sit naturalis, & non libera. Item, quomodo phantasma sola virtute propria mouebit intellectum possibilem? Ad secundum argumentum, cuiuslibet potentia passiuæ proprium obiectum, secundum quod obiectum, est motiuum eius; ergo proprium obiectum intellectus agentis, si responsio sit vera.

Respondeo, quod prima propositio est falsa: nam potentia cognoscitiua non tantum habet recipere speciem obiecti, sed etiam tendere per actum suum in obiectum, & illud secundum est essentialius potentia. Primum requiritur propter imperfectionem potentia, & obiectum principalis est obiectum; quia in ipsum tendit potentia, quam quia imprimit speciem: quod patet, si Deus imprimeret speciem intellectui, vel etiam in oculo, eodem modo ferretur in obiectum, sicut modò, & obiectum ita esset obiectum: sed Deus non esset obiectum, quia in ipsum non tendit: & tamen ipse imprimit sicut impressit Angelis species creaturarum; hæc ergo est vera; Cuiuslibet passiuus est aliquid motiuum per se: sed non oportet in potentiis apprehensiuis, quod illud motiuum sit proprium obiectum potentia sub ratione, quia obiectum terminat actum potentia. Hoc patet in voluntate: qui enim dicunt eam passiuam, dicunt eam moueri ab obiecto, secundum quod in intellectu est; sed tendere in obiectum, non secundum quod est in intellectu, sed secundum quod est in se, iuxta illud Commentatoris 12. Metaphysic. Commento 36. Balneum secundum quod in anima mouet appetitum effectiue; secundum autem quod in re extra mouet, vt finis. Sed propria ratio obiecti voluntatis est ratio finis, & vt res est in se, & non ratio efficientis, vel vt in intellectu; ergo. Patet falsitas propositionis, & quomodo verificatur: immò nec vera est in potentiis naturalibus: obiectum enim proprie potentia passiuæ est ens actum, vel actus ad quem terminatur, & illud non agit in potentiam passiuam; sed aliud agens in ipsam pro-

Obiectum perfectius est, quatenus tenditur in ipsum, quam, vt efficit speciem.

Finis mouet, vt est in re.

ducit illum actum, vel illud ens actum. A simili, hæc est falsa: omnis potentia actiua, nata est per se agere in suum obiectum; si suum obiectum sit terminus actionis suæ. Terminus actionis intellectus agentis non est phantasma, in quod agit, sed vniuersale, saltem in cognituius videtur verum. Intellectus Dei actiuus est respectu essentia suæ: nec tamen quicquam agit in ipsam. Similiter voluntas nostra nihil agit in obiectum, etiam secundum ponentes ipsam actiuam: sed tantum actione sua intendit in obiectum. Probatur falsitas primæ: nec enim omni, nec soli obiecto conueniret mouere; ergo, &c.

Non omnis potentia passiuata est per se agere in obiectum.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio decima octaua de vniuersali, sc. c. 44. quæ famosa est, difficilis, quæ benè ordinaretur post sequentem quæstionem sed vt sæpè dixi, ordo non nocet. Ante oppositum replicat breuibus argumenta superius facta quæstione 13. de vnitare reali minori, vnitare numerali, quæ ibi notari posse dici Extra, vel additio: vel certè hæc, vbiq; tamen ad maiorem expressionem possunt legi, & ponderari.

Opiniones in hac materia plures fuerunt. Vide Thomam in tractatu de vniuersalibus, & 2. 1. q. 47. Epicurei enim, & Platonici hæc aliter sentiunt. Vide 1. Posterior. contra Platonem, & hæc Aristotelem. In principio igitur solutionis tractat quæstionem secundum phantasmam Platonis, & impugnat breuibus.

Consequenter recitat opiniones Latinorum duas extremas. Prima est Realistarum aliquantulum descendendum, & rebus sensibilibus vltra modum inuoluturum. Secunda est Nominalium, & Thomistarum. Quære Durandum, Heræum, Thomam Anglicum, & alios quàm plures illius via ad propositum, & super 1. Posterior. & Phys. & in Logicalibus, & specialiter super Porphyrio, vt nosti. Vtramque impugnat, quia nimis excedunt, & in extremis.

Infra in impugnatione secundæ opinionis ibi: Ad ista posset dici quod licet obiectum sit prius, &c. vsque illuc: Contra modum ponendi, &c. assignatur Extra, vel additio in aliquibus originalibus, & satis rectè.

Deinde respondendo ex intentione propria ad quæsitum, præmittit quædam distinctiones, & applicat membra ad prædictas opiniones, & ibi tangit de specie intelligibili, Vide optimè 3. di. pri. qu. 6. & 3. di. 2. qu. 1. & in qq. Logicalibus super Porphyrio, & 2. par. 3. di. 2. & consequenter ad quæsitum respondet formaliter; vbi duo principaliter facit, & totus processus est satis clarus, sed valde notandus; ideò totam litteram distinctione declarata: vt scis.

Infra, ibi: Ad istam dubitationem potest dici, &c. vbi conuenit non habetur plus in litera, secunde tu ex his quæ supra q. de ente vero dixit in 6. & ex 3. di. 2. vbi prius & alibi, & specialiter ex 45. dist. 4. q. 3. & aliquid 8. dist. pri. q. 3. & alibi sæpè vt nosti.

Vterius infra, ibi: Contra: cognoscere confusè, &c. vsque ad finem notatur, vt additio, vel Extra in aliquibus originalibus, sed litera notabilis, & subtilis; ideò legatur si placuerit; ponderabis verò solutionem illam, quam incipit, & non prosequitur cum dicit, Ad primum de contrariis, &c.

11

Sup. q. 14. & 15.

12

13

non enim secundum idem insunt, nec eodem modo, nec in eadem acceptione, ut patet, sicut res-ponso immediate addita dicit, sed replicam consequenter adductam euadere, ut nosti. Et videtur tota litera non multum necessaria, & Extra; atque pro maiori parte supra q. 13, habetur, nihilominus faciliter omnia hic bene applicari possunt, & defendi, quare, &c.

34

Controuerfiam quandam, quæ videtur hic, & in Logicalibus super Porphyrio q. 8. de subiecto Vniuersalis, ut est intentio secunda, pondera, ut ibi notati prolixè, & solue, & multa tange ex his quæ ibi collegi.

Prolixas quæstiones plutium modernorum in hac materia, vide super 1. Physicor. sed Parisien- ses resolutos, ubique imitabere.

Aduerte etiam, quod multum refert dicere vniuersalia realia, & communia, vel communica- bilia, vel naturæ, vel quiditates tales in hac mate- ria: nam primum est improprie dictum, cætera ve- ra, & proprie dicta.

Oportet autem primum intendere de his, quæ secundum diuisiones diffini- tionibus. Nihil enim aliud est in dif- finitione, quam primum dictum ge- nus, & differentia. *Tex.com. 43.*

QVÆSTIO XIX.

Utrum conceptus generis sit alius à con- ceptu differentia?

Arist. lib. 3. huius tex. 10. & hic cap. 10. tex. 33. D. Thom. hic scilicet 4. & 1. p. q. 50. art. 4. ad 1. Hercules quodlibeto 1. q. 9. Capreol. in 1. dist. 8. q. 2. art. 3. Anton. Andr. hic q. 17. Soncin. q. 36. Greg. in 1. dist. 18. Ferraricn. 1. con- tra Genes. cap. 24. Caic. de ent. & off. cap. 3. Bannes 1. de Generat. c. 4. q. 8. art. 1. Fonsec. 2. Metaph. cap. 2. & lib. 4. cap. 2. q. 4. scilicet 3. & lib. 5. cap. 5. q. 3. scilicet 3. Vide Scotum in 2. dist. 3. q. 1.

1

Quod non, quia in liteta, tex. c. 43, dicitur, ge- nus nihil est præter eas, quæ sunt generis species. Item in 10. huius, cap. 10. tex. c. 24. Genus secundum se est diuersum in diuersis speciebus. Item, alioquin esset pars speciei, & ita non prædi- caretur formaliter de ea. Item 7. Physicor. text. c. 31. comparatio non fit secundum genus, quia in genere latent æquiuocationes.

Contra: si non: aut est idem conceptui vnus differentia tantum, & tunc non prædicabitur, nisi de vna specie: aut cuiuslibet differentia, & tunc vel tot erunt generis conceptus, quot differentia- rum: vel si tantum vnus est conceptus generis, illi vni omnino erunt idem conceptus differentia- rum; ergo & inter se idem; omnia illata sunt in- conuenientia; ergo, &c.

SCHOLIVM I.

OPINIO negans D. Tho. tract. de natura gene- ris, & eius explicatio, refutatur tribus rationibus.

2

Conceptum generis non differre à con- ceptu differ- entia.

Opinio quod non, propter tertiam rationem supra. Modus ponendi est, quod non sunt syno- nyma genus & differentia: differunt enim penes modos, siue rationes concipiendi eundem conce- ptum, quæ sunt rationes determinabilis, & deter-

minantis: ratio generis est ratio determinabilis: ratio verò differentia est ratio determinati.

Contra illud; ergo in diffinitione est nugatio: quia idem conceptus bis dicitur per genus, & dif- ferentiam. Respondeo, nugatio excusatur propter diuersos modos concipiendi. Contra: tunc est nugatio, quando positus diffinitionibus pro no- minibus, idem bis dicitur, ex isto c. & ex 2. Peri- hermenias: positus autem rationibus generis & differentia idem conceptus bis sumitur; ergo, &c. Confirmatur, quia secundum Aristotelem in isto cap. tex. com. 43. Hic est nugatio: *Pedes habens, bi- pes,* & tamen est alia ratio concipiendi. Item; illæ rationes concipiendi, aut sunt essentialiter intra conceptus generis, & differentia; aut non, sed ac- cidentales, sub quibus conceptus illi concipiun- tur. Si secundo modo, non vitatur nugatio: si primo modo, aut igitur vtraque ratio, est essentialis intra conceptum speciei, aut non. Si non, ergo diffinitio speciei includit quod non pertinet es- sentialiter ad speciem: includit enim quod essen- tialiter includitur in conceptu generis: si sic, ergo conceptus generis, & differentia simpliciter sunt alij: quia per rationes alias, quas essentialiter in- cludunt, quæ etiam sunt de per se conceptu spe- ciei. Non tantam diuersitatem ponit opinio op- posita, ut iam patebit. Item tertio: diffinitio debet esse primò eadem cum diffinito: conceptus itera- tus non est idem primò sibi ipsi semel sumpto; er- go conceptui speciei, non est primò idem conce- ptus generis, & conceptus differentia simul, sed alter tantum; & ita alter superfluit. Sequitur etiam quartò omnino, ut videtur, quod completa dif- finitio daretur per genus tantum, quia exprimeret totum conceptum quiditatum speciei, & ratio determinantis non requireretur, quia illa ratio non caderet in intellectu speciei. Est enim fallacia Accidentis: rationale est determinans: homo est rationalis; ergo homo est determinans; non ergo requiritur rationale in diffinitione propter istam rationem, quia ipsa extraneatur diffinito: nec propter conceptum, cuius esset illa ratio, quia ille totus exprimitur per genus.

Quando con- tingit nuga- tio? *Tex.com. 43.*

Diffinitio pri- mò eadem diffinito.

SCHOLIVM II.

PRO resolutione quæstionis quatuor examinat. Primum, conceptum generis esse vnum in se: quod quadrupliciter probat, de quo vide eum 1. d. 3. q. 2. a. n. 5. Secundum, qualiter sit alius conceptus differ- entia, de quo quæst. seq. Tertium, per genus intelligi potentiale proprium, & per differentiam actum vltimum illius potentialis, qua est completa causa vni- tatis specificæ. Quartum, quid in re correspondet istis conceptibus, & an sufficiat ad eos distinctio ra- tionis, de quo 1. d. 8. q. 3. num. 16. & 26. & 2. d. 3. q. 6. num. 12. videtur differentiam intentionis, de qua hic agit, ponere secundum mentem aliorum, medium inter realem, & rationis strictè differentias. Ad- ducit, & soluit argumenta contra illam differ- entiam intentionis, tanquam sufficientem ad conce- ptus generis, & differentia,

Idè ad ostendendam oppositam partem, qua- tuor sunt videnda. Primò, quia conceptus gene- ris est vnus in se, quod ostenditur tripliciter. Pri- mò, quia omnis certitudinem habens de aliquo, dubitans autem de omnibus determinantibus il- lud, habet de illo de quo est certus, conceptum vnum alium ab illis, de quibus dubitat, alioquin esset

3

Conceptum generis esse vnum in se. Potest quis certus esse

de genere & dubius de omni eius specie. Seco. 1. di. 3. q. 2. n. 5.

effectus certus : & de nullo ; quia de nullo conceptu potest haberi certitudo de inhærentia conceptus generis alicui , dubitando de quocunque conceptu speciei , vt cum animal videtur à remotis : vel melius per proprietatem conuertibilem , cum genere , demonstrando ipsum de Deo *demonstratione quia* , de quo nescitur aliqua species generis . Secundo sic , differentia sunt diuersa aliquid idem entia ex 5. huius text. non habere fundamentum , & 10. ca. 4. t. c. 12. ita quod magis sunt vnum differentia in illo in quo conueniunt , quàm in illis in quibus differunt , alioquin essent primò diuersa , non differentia : ergo id , in quo sunt idè , est in se magis vnum , quàm illa in quibus differunt : species generis propriè differunt differentis , & sunt vnum in genere ; ergo genus est magis vnum in illis , quàm differentia , quibus differunt , quod non esset , nisi generis esset vnus conceptus . Nam si plures , ita essent isti diuersi , sicut conceptus differentiarum , quo ad hoc , quod species nihil vnum essent . Tertio sic , genus prædicatur propriè , & in quid de specie ; ergo secundum aliquem conceptum , non eundem speciei , quia tunc ista prædicatio esset eiuſdem de se ; ergo secundum alium conceptum , alium à conceptu speciei , & similiter de quacunque specie , est vnus in se : alioquin tot genera quot species . Additur quartò , quod nomen generis est vniuocum ; ergo significat conceptum vnum . Sed quomodo vnum : Respondeo , genus aut concipitur primò , sicut obiectum adæquans intellectionem ; aut per se , & non primò , scilicet in aliquo conceptu adæquante intellectionem , in quo genus includitur . Primo modo conceptus eius est vnus numero , sicut intellectio vna numero ; & generaliter , ita vnica intellectione numero intelligatur magis commune , sicut minùs commune .

Differentia & primò diuersa differentis.

Conceptum generis esse vnum alioquin tot genera quot species.

Conceptus generis vnus numero.

EXTRA.

Nota , quod sicut idem numero fit à diuersis specie , ita eadem intellectio numero hominis , nata est fieri ex phantasmate cuiuscunque singularis .

Secundo modo conceptus illi primi sunt valde diuersi , omnes tamen includunt vnum conceptum numero : non qui est vnus numero , vt ibi concipitur , sed tot numero in quot includitur , quia non alia intellectio est circa includens , & inclusum : Sed quia natus est esse vnus numero , quando primò concipitur , & indifferens ad omnes alios .

Secundò videndum est , quod conceptus generis alius est à conceptu differentia , quod ostenditur in quaestione sequente , & ita alius est , quàm primò diuersus : & ex hoc sequitur , quod est alius à conceptu speciei , sicut partialis à totali , quia species essentialiter includit conceptum differentia , & generis .

Tertio , quid determinatè concipitur per genus , & quid per differentiam . Sciendum , quod secundum quod dicit Arist. cap. precedente 7. *Sicut ratio ad rem , sic partes rationis ad partes rei .* Et in 8. c. 3. oportet terminum esse rationem longam , & exprimerè quid , & quale . In specie autem non sunt nisi duæ primæ partes essentielles , scilicet actus vltimus , quo species est id , quod est ; & proprium potentiale respectu illius actus vltimi , quocunque ordinata includat illud potentiale , siue ordinata realiter naturaliter , siue aliter , de quo dicitur in 4. artic. Differentia vltima , quæ est specifica , à qua est vnitas rei , & diffinitionis , includit præcisè de suo per se intellectu , actum vltimum in re , quæ

est causa vnitatis completa : & genus proximum præcisè per se includit proprium potentiale respectu illius actus .

Quartò videndum est , quid istis conceptibus correspondeat in re .

Dicunt quidam , quod in re sufficit differentia intentionis , quæ nullam differentiam nec compositionem actu ponit in re , sed tantum potentialem , sic quòd ipsa nata est facere diuersos conceptus in intellectu de se . Ita quòd ista differentia actu est solùm in intellectu concipiente : non sufficit autem differentia rationis , quæ est , quando res non est nata facere , nisi vnum conceptum : qui tamen potest concipi sub diuersis modis concipiendi .

Cum illa opinione conceditur , quòd differentia rationis non sufficit ad distinctionem generis , & differentia : sicut argutum est contra primam opinionem : sed quòd nec differentia ista intentionis sufficit , arguitur sic : quia concipiendo genus , aut concipitur aliquid rei in specie , aut nihil ; similiter de differentia : si nihil , isti conceptus videntur fictitij , non reales , nec dicuntur in quid de specie : si aliquid , aut aliquid idem , & tunc erit idem conceptus ; aut aliquid aliud , & tunc erit in re aliqua differentia prior differentia conceptuum . Respondetur , quòd aliquid rei concipitur , & idem , nec sequitur : ergo idem conceptus , quia eadem res nata est facere diuersos conceptus . Contra : vna res nata est formare conceptum vnum sibi adæquatum , quia aliàs non esset cognoscibile : sed illum sibi adæquatum conceptum formando videtur immutare intellectum quantum nata est ipsum immutare . Aut si dicatur , quòd propter suam perfectionem præter istum adæquatum , nata est res immutare intellectum ad conceptus non adæquatos , quis erit ordo in immutando ad illos , & ad illum adæquatum ? Nunquid facit primò notitiam propriam , aut còfusam ; & quocunque priùs facit si non tantum prius naturà , sed tempore : videtur quòd nihil amplius facit : quia agens naturale , præsentè passo , statim facit , quod potest . Quicquid sit de istis : videtur quòd prima ratio ster : nam species formando duos conceptus generis , & differentia , nõ tantum causat duos actus in intellectu distinctos numero , sed causat duas notitias actuales , vel habituales , habentes obiecta propria distincta : & hoc ita distincta , sicut si illa duo obiecta essent duæ res extrà . Quæro igitur , an istis notitiis cognoscat intellectus obiectiue aliquid in re : si nihil , fictio est : si idem , ergo obiectum idem est : nisi dicas , quòd vna res extrà facit formaliter duo obiecta in intellectu : & tunc non videtur , quod res , vel aliquid rei , sit obiectum , sed aliquid factum à re : si aliud , habetur propositum , quia differentia ante conceptus . Item secundò ad principale : omnis differentia priot naturaliter omni actu rationis , videtur differentia realis : obiecta naturaliter præcedunt actus , & distinctio obiectorum , distinctionem actuum : maximè quando hæc illam causat , vt hic ponitur ; ergo differentia intentionis , quæ est in conceptibus , concludit priorem in obiectis , quæ erit realis .

Potest dici , sustinendo differentiam intentionis , sicut habetur in quaestione de vniuersali , quòd res obiectiue est in intellectu , vel in actu primo , vel in actu secundo ; & differentia quocunque quæ non conuenit rei , nisi sic , vel sic : & hoc , vel illud , esse præsupponatur differentia , siue

An sufficit rationis differentia , ad conceptus generis , & differentia .

Agens naturale præsentè passo agit quod potest .

T. c. 33.

T. c. 9.

Sicut ratio ad rem , sic partes rationis ad partes rei .

6
Qu. 18.

necessariò concomitetur, est differentia rationis, scilicet sumendo differentiam rationis communiter ad differentiam intentionis, & rationis propriè dictam: nam nulla talis rei inest existenti in se, nec sine actu intellectus concomitante, vel præcedente; & hoc intellectus possibilis considerantis, vt quando est res in intellectu in actu secundo; vel intellectus agentis abstrahentis, vt quando est res in intellectu in esse primo. Differentia ergo rationis strictè loquendo, est differentia posterior naturaliter actu intellectus possibilis, considerantis idem obiectum sub alia, & alia ratione; & hoc siue illa differentia sit obiecti existentis in intellectu in actu secundo; siue habitualiter per habitum derelictum ex actu concipiendi: nam esse tale habituale est naturaliter posterius actu considerandi: sed differentia intentionis est prior naturaliter omni actu intellectus possibilis, & omni esse obiecti in ipso intellectu, siue sit actuale, siue habituale derelictum ex actu eius: sequitur tamen ordine naturæ actum intellectus agentis; & concomitatur ipsum necessariò esse in intellectu possibili in actu primo. Hæc magis patent ex dictis in quæstione de Vniuersali.

His intellectis, pro differentia intentionis in communi, vterius in speciali sciendum est, quod essentia vna specie, quantumcunque simplex, vt albedo, nata est ex se diuersa obiecta facere præsentia intellectui possibili: quia sicut dictum est in quæstione præcedente, non est realiter, nisi facere realiter aliqua diuersa, per quæ illa sint obiectiue præsentia: nam circa esse obiectiuum, cum nihil sit, non cadit mutatio nisi per mutationem realem in aliis, per quæ ista sunt obiectiue præsentia. Quare autem sit factiua diuersorum, non est ratio propter perfectionem, quia tunc Deus faceret, quod negatur; nec propter perfectionem, quia tunc materia prima faceret; nec per aliquam differentiam priorem in natura rei, extra intellectum, sicut calor, quia est calefactiuus, non propter perfectionem in communi, nec propter imperfectionem: ita quælibet talis essentia, quia talis, factiua est talium duorum in intellectu realiter, & per hoc duorum obiectiue. Præter hoc etiam, factiua est vni conceptus adæquati: sed illius fortè primi, vt confusi, in quantum percepti, aliorum autem prius naturæ, sed non perceptorum: sicut alibi videtur de processu intellectus nostri in intelligendo.

Tunc ad argumenta contra positionem de differentia intentionis. Ad primū, genus, & differentia diuersa obiecta intelligibilia includunt, & tamen in vtroque idem re intelligitur: quia sicut potest idem habere esse in re, & intellectu ex quæstione prædicta, ita potest habere vnum esse in re, & duo in intellectu, & cōcomitantibus illis duobus esse, duo obiecta in vno intellectu, tantum vnum esse habet. Per hoc patet ad totam deductionem contra responsum: quia & vnum adæquatum conceptum generat, & plures non adæquatos, & simul tempore quantum ad esse primum in intellectu, licet non quantum ad esse secundum, quod non est sine perceptione. Sed non tenetur illud in secunda responsum; quod propter perfectionem, &c. Cum reducit ratio; concedo, quod simpliciter sunt diuersa obiecta, sicut si essent essentia diuersa; sed sunt obiecta diuersa concomitante esse in intellectu; vt autem res est obiectum, eadem est: ita quod idem extrà sub duobus esse in intellectu concomitantibus,

habet rationem vni materialiter, & duorum obiectorum formaliter. Ad secundum principale patet: differentia prior natura omni actu intellectus tam agentis, quàm possibilis, est realis. Concedatur: sic minor est falsa. Sed per omnia dicta, non videtur prima difficultas soluta: quomodo duo obiecta formaliter in quantum obiecta & tamen vna essentia, si ista essentia aliquo modo cognoscatur? quia illa essentia vna, si tantummodo per duo esse in intellectu, est duo obiecta, & secundum ista non cognoscitur, quia ista non accidunt obiecto; non videtur quomodo erunt duo in quantum obiecta.

Non videtur etiam, quod aliqua intellectuum istarum aliquid rei cognoscatur, Quod ostenditur sic: quia sic intellectui abstractiua potest succedere intuitiua eiusdem primi obiecti præcise, quando abstractiua alicuius rei est imperfecta, alia perfecta: sed visiones duæ possunt esse generis, & differentia: quia visio non est nisi obiecti primi realiter existentis, & præsentis. Ex hoc sequitur, quod intellectus diuinus non cognoscit, vt distincta obiecta ista, quorum ponitur differentia intentionis; nec aliquis intellectus, nisi abstractiue intelligens, & ita imperfectè. Item, cum dico, Socrates est homo, non est vno actu concipiendi: quia hic actus non est ille; nec obiectorum habentium differentiam intentionis, quæ scilicet non habent esse extra, sed in intellectu actu primo: tum, quia obiectum vnum vt sic, non est aliud: tum, quia obiectum vnum facit aliud in esse talis obiecti: & licet includat ipsum vt factum, non est ipsum: tum, quia tunc non dependeret veritas orationis à re extrà: ergo est vno, quorumcumque sit, primò saltem est pro re extrà: & tunc pro opinione de differentia intentionis, est prædicatio eiusdem de se, nec alia erit veritas illarum: *Socrates est homo; Socrates est animal; Socrates est substantia; &c.* Qui melius scit exponere differentiam intentionis, euadendo dictas difficultates, exponat.

Visio an potest esse generis sine differentia?

SCHOLIUM III.

OPINIO ponens obiecta aliquid in re diuersa correspondere conceptibus generis, & differentia. Obscurum est quid hic velit; videtur tantum velle conceptus hos differre ex natura rei, seu formaliter: explicat quarum perfectionum contentia requiritur ad genus, nempe illarum, quarum vna perficitur ab alia, & idè Deum excludit à genere, de quo latè agit 1. d. 8. q. 3, maxime n. 16. & 20. & ex ibi, & alibi dictis, colligitur præfatam distinctionem ponendam esse inter genus, & differentiam.

Alia est opinio, quæ propter prædicta motiua, ne ponat conceptus simpliciter diuersos generis, & differentia esse fictitios. Sed cum vtroque illorum aliquid in re, concipiatur, cum illorum actuum sint obiecta in quantum obiecta, ita formaliter diuersa, sicut si essent res omnino diuersa, ponit quod illis correspondent aliquid in re realiter diuersa, ita realiter, quod circumscripta omni operatione intellectus agentis, vel possibilis, & omni esse in intellectu præsupposito, vel concomitante, est in re illa differentia; sed realis differentia ponitur habere gradus. Est enim maxima naturarum, & suppositorum. Media natura

8

Tres gradus differentia realis.

Quid differentia rationis strictè.

Essentia vna, nata est repræsentare plura, quomodo?

7
Ad arg. postea nu. 5.

rarum in vno supposito. Minima diuersarum perfectionum, siue rationum perfectionum vnitiuè contentarum in vna natura. Istam differentiam vi letur necessarium ponere in aliis: puta in ente, & eius passionibus, relatione, & fundamento in Deo, & creatura. Quandoque videtur etiam, sed non est ita necesse, quòd sit ponenda in causa multorum; sicut potentia animæ & virtualitas, in aliis similiter in eminentia, siue alterius speciei, siue eiusdem. Sed in istis duobus vltimis potest bene negari, quia idem non distinctum potest multa causare. Item, non distinctum potest multa excedere, & continentia virtualiter, vel eminenter non ad perfectionum realem: quia tales actualiter continentur, & formaliter denominantur: virtualiter, & eminenter contentum continetur vt aliud ibi contineri potest non inesse, sed abesse, vel deesse. Secundum etiam illam opinionem, quæ ponit minus in eadem specie esse realiter, in magis, non, est ibi sicut perfectio realis tantum; sed vt pars quantitativa virtualis non mobilis, vel corruptibilis sine corruptione totius rei; ita non est ibi differentia rationum realem. De qua differentia quære in quarto, in questione de vno: talis necessarium est differentia illius perfectionis in re, quæ correspondet conceptui generis, & illius, quæ correspondet conceptui differentia. Sed maior est bene quidem, puta materia proxima & formæ, sicut sensitiui, & rationalis secundum pluralitatem formarum. Sed illa est minima vbi potest saluari fundamentaliter ratio generis, & differentia. Hæ perfectiones distinctos formant conceptus, & distincta sunt obiecta illorum conceptuum, sicut si essent separatæ, quemadmodum alibi habetur: quod quicquid perfectionem aliquam consequitur ex propria eius ratione, etiam eam consequitur, quando vnitiuè cum alia continetur, sicut actio propria, &c. huiusmodi.

Continentia virtualis, & eminentia, nõ arguunt realem differentiam realem.

A. 2.

9

Forma vna est principium multarum operationum.

Quæ continentia sufficit ad rationem generis?

Quare Deus non est in genere?

Scot. 1. d. 8. q. 3. nu. 16. 20.

gationi. Si autem nec talis differentia in Deo ponatur, quia nec illa intentionis, quæ minor est, & illam immediatè sequitur magis, patet quomodo non est in genere hæc differentia, & compositio sibi correspondens, quando perfectiones contentæ sint limitatæ, generalis est omni creaturæ. Et secundum hanc faciliter saluatur, quomodo omnis creatura componitur ex potentia & actu. Non enim ibi accipitur potentia pro illa, quæ est ad esse, quia illa non manet in creatura.

Omnis creatura est composita.

EXTRA.

10

Nota, quòd hic videtur exprimi propria ratio illius differentia, quæ vocatur secundum intentionem: quia illa secundum talem compositionem, ponit in re, ita quòd differentia conceptuum, siue obiectorum formalium, non omnis est differentia intentionis: nec etiam si illi differentia conceptuum correspondet differentia rationum realem. Sed tantum quandoque dua conditiones hic posita sunt ibi. Contra: ergo omnis species composita, & ita accidentia non erunt in genere: patet responso.

Differentia rationum, & intentionis explicatur supra nu. 6.

Ista opinio non negat differentiam intentionis, sed ponit sibi necessariò correspondere aliquam in re: & ita ponit quadruplicem differentiam, duplicem realem, rerum, & rationum realem; & duplicem rationis scilicet intentionis, & rationis strictè sumptam, quòd si differentia intentionis non requirit differentiam rationum realem in actu, sed sufficiat quòd in potentia sit in re, & in actu in intellectu in esse primo, vt priùs expositum est: qui potest capere, capiat.

SCHOLIUM IV.

SOLVENDO argumenta, explicat optimè varia loca Aristotelis. Nota ad primum, prius eum scripsisse expositionem textus Metaphysices, quàm has questiones. Arguit tripliciter contra assertum tertio articulo, scilicet differentiam vltimam dicere tantum vltimum actum, qui est causa unitatis complete, & genus proximum potentiale illius actus. Ad primum explicat, vnde sumitur differentia, de quo 2. di. 3. q. 6. nu. 12. & genus de quo 1. di. 8. quæst. 3. nu. 16.

Ad argumenta principalia. Ad primum additur: aut si est, est quidem, vt materia, & explicatur de voce, & illud membrum est verum, pro quo exemplum adducitur: & propter intelligi ad manifestandum, quòd singulare in re correspondet conceptui communi generis: sicut expositum fuit legendo textum. Ad aliud de 10. patet in primo articulo, quomodo, &c. quia conceptus generis, vt in speciebus, licet habeat aptitudinem: vt si ex se concipiatur, primò sit idem numero determinabilis per omnes differentias: tamen vt in speciebus concipitur, per se est actualiter ita diuersus, sicut conceptus specierum. Conceptus autem speciei non in diuersis natus est per se concipi; & quòd aliquando allegatur, de secundo cap. Ad tertium; pars per modum partis, non prædicatur denominatiuè, signata prædicatur. Quære alibi exempla, de capitato, & manuatò quantum ad per se intellectum, & quantum ad modum concipiendi, propter quem prædicantur. Et quomodo est duplex denominatio subiecti per accidens, & totius à parte essentiali, quæ non excludit prædicationem in quid; concurret hæc cum denominatione suppositi: & conuerso totius de parte non est ita essentialis prædicatio. Ad quartum,

11

Genus nihil est præter species, exponitur.

Nota ante has questiones exponitur sexcentum.

An pari prædicatur de toto, vide Scot. q. 3. de Genere.

In genere la-
tent equivo-
cationes: sci-
licet physica.

si vna natura requiritur ad comparationem non vnus conceptus, sicut ibi videtur dicere, nihil est ad B illa litera. Et quod dictum est æquiuocario, dictum est Physici, non Logici, nec Metaphysici: quia natura non est vna, sed alia, & alia, &c. ordine essentiali.

12

Contra tertium articulum, vbi dicitur, quod vltima differentia speciei, præcisè includit de suo per se intellectu, actum vltimum in re, qui est causa vnitatis completa; & genus proximum præcisè includit proprium potentiale respectu illius actus vltimi; arguitur primò: quia tunc primum genus accipitur à materia simpliciter, vel materiali, quia in isto possunt aliqua conuenire sine conuenientia in aliquo gradu posteriori. Item, tunc nulla species specialissima includit materiam, nisi quia præcisè includit conceptum primi generis: nam respectu eius, omnes differentia intermedia dicuntur actum, & ita nulla materia, quæ sit propriè materia simplex, est alterius rationis ab alia, quia illa est sine omni actu distinguenta: & ita nec in celo, & in igne est materia alterius rationis. Item, tunc substantia, vel includet solam materiam, & ita secundum rîquos non prædicabitur de Angelis; vel est composita ex materia, & forma: & nec sic secundum istos, prædicatur de illis. Si neutro modo, tunc differentia corporis constitutiua, addet materiam supra formale importatum per substantiam, ex quo materia pertinet ad quiditatem rei. Et oportet, quod addatur aliquid pertinens ad suam quiditatem, quod est contra istum tertium articulum. Ad illa.

13

Ad primum, si negetur prædicatum in quid accipi ab aliquo, nisi manifesto per operationem, hoc nihil est; tum, quia multa genera intermedia à nulla propria operatione sumuntur; tum, quia etsi intellectus noster non numeret, esset tamen perfectio in re, & prædicatum sumptibile; tum, quia transmutatio manifestat aliquid commune, sicut & operatio communis. Aliter potest dici, quod differentia sumitur per se ab actualitate essentialiter perfectiua: quandoque autem talis est realiter forma, & perfectibile materia simplex, vel composita, sic Auicembron posuit omni differentia correspondere propriam formam: quandoque actualitas à qua sumitur differentia non est forma, sed perfectio formalis: & hoc sufficit pro differentia, & tunc perfectibile non est materia, sed totum vel perfectibile, secundum aliquam rationem in realem perfectiuam. Licet igitur quandoque ascendendo abstrahatur verè materia composita à forma, vel formato, ut corpus ab animato, & secundum multos ab inanimato: tamen vltior abstractio fit tantum à ratione reali formali, & ita non statim in materia prima, sed in ente summè potèntiali respectu rationum realium perfectiuarum; tale est ens communissimè sumptum. Genus autè communissimè omnium naturalium, non tantum à materia sumitur: sed etiam ab aliqua forma secundum se indistincta, & perfectibili per omnes actualitates specierum sicut per rationes reales alias perfectiuas. Si autem omnino instas, quod à materia potest sumi prædicatum in quid, ex quo est de essentia rei, & ab illa forma, aliud prædicatum, & in quale, & ita de differentia. Respondeo, illud prædicatum à forma non contrahet prædicatum à materia, sicut differentia contrahit genus: quia vtrumque est & æquè commune: idè à tali forma

Vnde sumitur
differen-
tia? Sec. 2. a.
3. q. 6. nu. 12.

Genus non
sumitur sem-
per à mate-
ria.

non contrahente, sed contrahibili si accipiat prædicatum erit genus, & in quid: ita potes habere tria genera prima materialium; sed vnum totale includit duo partialia. Idè sufficit illud vnum, & neutrum aliorum ponitur genus: quia genus propriè dicitur, quod importat totum potentiale speciei contrahibile per differentiam vltiorem. Sed quare est vna forma secundum se indistincta, quæ immediatè inest materia primæ, quæ contrahitur per omnè formam remotior, sicut per rationem realem, nisi ponatur similiter in omni genere descendendo vsque ad specialissimam? Respondeo, omnis forma informans materiam primam habet vnam rationem realem imperfectissimam, & potentialissimam, quæ constituit perfectibile per aliam rationem eiusdem formæ actualiorem, & perfectiorem. Sic saluatur illud: *Inter potentiam, & actum primum est proportio: secundum indistinctionem primæ rationis realis ab illa sumitur genus primè materialium simul, & à materia, ut genus totale secundum prædicta. Quarumcunque igitur specierum formæ specificæ solæ perficiunt rationem primam immediatè, ad illas à genere primo materialium descenditur tantum per differentias perfectionales, quandoque per partiales: quandoque itur in vna forma, per perfectionales; quandoque ibi statim, & habetur materia composita, additur differentia partialis in qua; quandoque potest vltius, iri, secundum perfectionales, sicut in animali vltra corpus. Ad secundum, per idem patet. Ad tertium dico; quod ista ratio realis à qua sumitur generalissimum, quod est Substantia, est simplex negatiuè, id est, non includens compositionem, non contrariè, id est, repugnans compositioni. Quod autem differentia addat totalitatem essentialem, non est inconueniens, quia totalitas essentialis contrahit partem perfectionalem, sicut quandoque partem essentialem potest contrahere totum perfectionale.*

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur quæstio decima nona de comparatione conceptus generis, & differentia, atque speciei respectu vtriusque secundum identitatem, vel diuersitatem, t. c. 43. quæ ut prius notauimus, potest congruè præcedere duas præcedentes, vel saltem immediatè præcedentem: quæ etiam pulchra est, & subtilis, ac verè metaphysicis.

In principio solutionis adducit modum dicendi Thomæ in tractatu de natura generis, & impugnat consequenter satis euidenter: licet quidam conantur euadere argumenta ex fundamentis Thomæ suo modo.

Infra ibi: *nota quod sicut idem numero, &c. vsque illuc: secundo modo conceptus illi, &c. assignatur vnum partium EXTRA: & aliud infra, ibi: Nota, quod hic videtur exprimere, &c. vsque illuc: Ista opinio non negat, &c. & ibi tangit illud, quod dicit: patet responso, &c. qualiter patet exprimendo, ut nos.*

Propter maiorem expressionem illius opinionis in 4. art. solutionis, de differentia intentionis sciendum, quod Henr. & Thomas etiam videtur ponere differentiam intentionis, tanquam mediam inter differentiam realem, & rationis, maiorem, videlicet secunda, & minorem primam, & reperitur illa triplex differentia, tam in diuinis, quam

14

15

quam in creaturis secundum eos. Realis enim differentia est inter subiectum, & accidens in creaturis; in diuinis verò inter personas. Rationis autem differentia in creaturis est inter diffinitionem, & diffinitum; in diuinis inter abstractum, & concretum, vt inter bonitatem, & bonum, inter essentiam etiam secundum Henr. & proprietates originis: intentionis verò differentia in creaturis habetur inter genus, & differentiam; in diuinis inter attributa, vt inter bonitatem, & sapientiam. Vide VVar. in primo. di. 2. q. 3. & di. 8. q. 1. & di. 45. optimè ad hæc, & Petrum de Aquila in 2. di. 3. q. 1. Incidentaliter verò habentur in 2. huius, di. 7. q. 5. & di. 5. pri. q. 2. & di. 8. eiusdem q. 3. aliqua verba de hac differentia, vide Henr. in Summa. artic. 2. q. 23. & 24. & quodlibeto 8. q. 9. & quodlibeto 9. q. 1. & 2. & quodlibeto 11. q. 3. & quodlibeto 5. q. 1. & 3. & quodlibeto 13. q. 1. & alibi pluries ad propositum exprimentum. Primò ergo impugnat opinionem de differentia intentionis; consequenter dat sibi intellectum sanum, & sustinet eam, & soluit motiua in oppositum adducta: sed instat finaliter eam excludendo totaliter à proposito: vltimò alium subtilem modum dicendi adducit, vbi omnia verba mensurabis, & est sua propria atque Varronis. Quære 8. d. pri. q. 3. & 2. di. eiusdem, & in Reportatis in prolo. & alibi, & apud sequaces huius copiosè. Vbi aduerte de gradibus distinctionis realis, & rationis in quodlibeto q. 13. & in primò, vbi supra, & fundamentis generis, & differentie ex parte rei, & quare nec Deus, nec aliquid formaliter dictum de ipso, sit in genere, & continentia vnitua, & in fine notabis valde illa verba. *Qui potest capere capiat, & supra ibi: quemadmodum alibi habetur: quod quicquid perfectionem, &c.* considera an sit *Extra*, vel vbi est illud alibi, in Sententiis enim potest reperiri, vbi supra, sed supra lib. 4. & in Theorematis Quære hæc, & vide ad propositum in Logicalibus huius egregiè super Porphyri. c. de genere, q. 3. vel 4. computando quæstionculam de loco & q. 7. & in Antepredicamentis q. 7. & in primo vbi supra, & in 2. dist. 3. q. 6. & di. 16. & in 4. di. 46. q. 3. & primo Reportationum di. 45. q. 2. & notabis differentiam continentie actualis, potentialis, virtualis, vnitue, & eminentialis. Nominales, & alios de via communi inquire.

16

Breuitè hinc tene, quòd conceptus generis ex parte rei distinguitur ad minus formaliter à conceptu differentie, & ex natura rei à conceptu speciei: sed an formaliter considera: & adde plura hinc, vt nosti. Quod addit in solutione 3. principalis, ibi, quære alibi exempla de manuato, & capitato, &c. Vide in quæst. super Porphyrio. ca. de Genere quæst. 3. & originaliter in Auic. vbi ibi notauit. Cætera quæ ibi tanguntur in obiectionibus, & solutionibus vigilantè valde notabis, quia singularis, & subtilissima consideratio, & maximè ea, quæ dicit de materia totall, & partiali, & de conceptu generis, & correspondentia eius ex parte rei, &c. In solutione etiam primi principalis pondera mentionem, quam facit, de expositione textus, vt supra.

stantiis esse inexistentibus, sic vt actu. Duo namque sic actu, nunquam sunt vnum actu: sed si potestate duo fuerint, erunt vnum: vt quæ duplum ex duobus dimidiis potestate.

Tex. comment. 49.

Manifestum est, autem quòd substantiarum esse existimatarum plurimæ, potestate sunt, vt ipsæ partes animalium. Nihil etenim separatum est: quando autem separata fuerint, tunc entia sunt, vt materia omnia, terra, ignis, & aer.

Tex. comment. 56.

QVÆSTIO XX.

Vtrum partes organice animalis habeant distinctas formas specie differentes?

Alenc. 2. p. q. 82. memb. 2. D. Tho. 1. p. q. 76. ars. 4. Cæc. ibid. Auert. 6. Phys. comment. 59. & 2. Metaph. tex. 17 Henric. quodlib. 2. q. 2. quodlib. 4. q. 13. Capriol. 2. dist. 15. Ferrar. 2. contra Genes. cap. 58. Barguis 1. dist. 30. Durand. 1. dist. 9. q. 1. Gregor. 2. dist. 16. q. 2. Ægid. in tract. de pluralit. formarū Ant. And. hic. q. 17. Tronbet. lib. 8. huius q. 2. Paul. Venet. in summa de anim. cap. 5. Bann. 1. de Generat. c. 4. q. 8. ars. 4. Marfil. ibid. q. 6. Herueus tract. de pluralit. formarū. Fonse. 2. Metaph. cap. 2. q. 1. sec. 8. Suar. disp. 15. Metaph. sec. 10. Conimbr. 1. de Generat. cap. 4. q. 2. 2. vide Scot. in 4. dist. 1. q. 3. a. 2.

QUòd non: ex duobus in actu non fit vnum, in litera t. c. 49. duo actus constituunt duo in actu; igitur, &c. Item, ex duobus numero nō fit vnum; ergo nec ex duobus specie. Quæ magis differunt. Item, diuersa specie, non continuantur: quæ enim forma perficeret materiam, quæ subest termino continuanti? animal est vnum continuum 5. huius. cap. de Natura. vnum sunt, secundum quòd continuum, ad natum, & cui nascitur; ergo & hic. Item, vnam formam substantialem ordine naturæ sequitur vna forma in materia: forma alimenti est vna, quam consequuntur immediatè formæ partium organicarum: quia quælibet pars organica simul nutritur, ergo, &c. Item, diuidatur vermis, vtraque pars manet animata: si in eis sunt diuersæ formæ specie, erunt animalia diuersæ speciei; ergo vermis prius non fuit vnum animal: si in eis est vna forma speciei, ergo & prius in toto.

Tex. ea. 5.

Contra: mouens, & motum sunt duo in actu: vna pars mouet aliam partem animalis. Item, accidentia magis diuersa insunt partibus diuersis organicis, quam sint diuersa accidentia multorum specie differentium. Item, operationes indicant formas: sed diuersas habent operationes specie partibus; ergo alia forma. Item, in omni parte misti omnes sunt formæ elementares, secundum aliquos: & tamen mistum est vnum; etgo magis est hic.

SCHOLIUM I.

OPINIO ponens plures formas organice distinctas in animali suadet, & aequaliter respōdetur probationibus. Explicatur triplex modus, quo

Amplius autem est ita manifestum, impossibile enim substantiam ex sub-

quo defendi possit, & singuli impugnantur, de quo latè Doctòr 4. d. 11. q. 3. nu. 18. & à nu. 33. sed in sine questionis respondet impugnationibus, assertiuè tenens hanc opinionem.

2 Opinio, quòd sic: quia pars animalis separatur ab animali, sine generatione: & non manet in actu per formam totius post separationem; ergo per aliam, quam priùs habuit. Antecedens patet, tum, ad sensum, si os extrahatur de corpore animalis:

EXTRA. Respondetur, quòd generans vniuersale inducit aliam formam: quia aequiuocè dicitur secundum aliquos os viuum, & mortuum.

Tum, per rationem, quia abscindatur aliqua pars carnis successiuè à corpore animalis, successiuè amittit animam & acquirit successiuè aliam formam, si nò manet illa, quam præhabuit.

EXTRA. Hoc autem non cogit, quia successio est ibi in amittendo animam simul cum diuisione.

Item, forma eadem videtur æquè conseruatiua sui à corruptione: corrumpitur autem tota caro: & putrescit osse manente; non corrupto.

EXTRA. Hoc non cogit, quia conseruatio maior potest esse propter alia accidentia.

Item, formam carnis sequitur ordine naturali in materia, forma substantialis alia ab illa, quæ sequitur formam ossis. Patet in putrefactione cadaueris, in generatione aliorum ex ipso; igitur formæ à quibus sunt istæ generationes sunt aliæ speciè.

EXTRA. Hoc non cogit quia ex eadem parte carnis per putrefactionem possunt plura generari.

Ista opinio si ponat aliquam vnitatem in animali, præter aggregationem, quomodo vnus est aceruus lapidum, oportet quòd vno trium modorum ponat: vel quòd eius vnitatis sit ab vltima forma, scilicet anima sensitua, quæ sit similiter vna speciè in toto, licet extensa per accidens ad extensionem totius: vel quòd ante istam, ponatur vna forma misti, quæ sit dispositio ad sensituiam: vel tertio modo, quòd nulla est ibi vna forma speciè, sed tantum multæ speciè ex quibus integratur vna forma, à qua est vnitatis compositi. Sed tertium membrum videtur contra Aristotelè in fine septimi. t. c. 60. quomodo enim ex materialibus partibus secundum ipsum, hoc est, ex integralibus, est vnum nisi per aliquid, quòd sit actus respectu eorum, ita quòd illa integralia simul iuncta, nunquam videntur esse, nisi vna pars essentialis alicuius vnus. Aliorum modorum primus ponit minorem vnitatem, secundus maiorem. Vterque improbat per hanc rationem: Vnius perfectionis est vnum perfectibile præsuppositum, ita quòd illa propria vnitatis vnus perfectibilis, præsupponitur vnitatis perfectionis: nec est ab ea quam-talem vnitatem dabis perfectibili sensituiæ, secundum primam viam; vel perfectibili formæ mistionis, secundum secundam; non videtur possibile. Confirmatur prima propositio: quomodo enim improbat vna forma totius vniuersi, ipsa negatà, vel quorumcunque disparatorum; Item, generatio animalis ex semine, est vna; ergo sicut terminus à quo est vnus, ita terminus ad quem, præcipuè si vni formæ tantum vna succedit naturaliter. Item, transubstantiatio panis in Corpus Christi, est vna.

Modi tres
ponendi formam
corporeitatis.

SCHOLIVM II.

OPINIO D. Tho. & Thomistarum vnam tantum formam esse in toto, suadet, & explicatur, sed postea reuicitur, & iuxta mentem Doctòris, forma corporeitatis asseritur, de qua fusè agit 4. d. 11. q. 3. à nu. 33. Vide ad hoc multa, qua adduxi disp. 1. sect. 4. de Anima, & Anton. Andream hinc, quæst. 17.

Opinio alia, quòd forma misti præcedens animam si esset alia, ipsa esset vna totius, virtualiter in se continentis perfectiones multas, secundum quas perficeret diuersas partes materiæ: & constitueret diuersa organa incompleta, scilicet principia imperfecta: & quasi remota operationum diuersarum: quare si sensitua animalis bruti ex perfectione sui includat perfectionem talis formæ misti, & præter hoc propriam: poterit esse vna realiter: & multiplex virtualiter; & secundum diuersas perfectiones virtualiter còtentas tam proprias sibi, quàm formæ misti, si eam includat, poterit diuersas partes materiæ perficere, & diuersa organa perfectè constituere. Confirmatur, quia vnitatis videtur ponenda quantum est possibile, nunc autem maior distinctio apparet in operationibus, & in aliis correspondentibus organis, in quantum animata sunt: quam in quantum sunt sic, vel sic mista; & tamen perfectiones eorum, quæ sunt in quantum animata sunt; non ponuntur diuersæ formæ substantiales integrantes vnam animam sensituiam, etiam secundum illos, qui non ponunt potentias esse accidentia: igitur nec oportet talem diuersitatem ponere in forma misti: & si non in oculo, & aure, pari ratione videtur, quòd nec in carne, & osse. Secundò, confirmatur per illud 2. Cæli, & Mundi, t. c. 62. & inde, de ordinatione entium secundum multas, & paucas operationes: quare ibi. Sicut igitur in corruptibilibus perfectius ens habet plures operationes, ita videtur, quòd forma, quæ est perfectior, sit principium talium. Ex hoc apparet, vt videtur, quare anima requirit corpus habens partes heterogeneas, vt sint apta instrumenta multarum operationum: quatum ipsa est principium, quas non posset per vnum instrumentum exercere; & ided tale corpus habens partes huius, vocatur organicum, & ita est si aliqua disponat immediatè ad talem formam, videtur quòd sit vna realiter: licet ergo ponerentur in composito multæ formæ ordinatæ, non tamen multæ partiales.

Hoc dicitur ad oppositum: quia perfectius plurimum operationum est principium cum minori diuersitate; ergo sensitua magis vna, quàm forma misti; & licet sensitua sit principium multorum, non forma misti, nisi materialiter, & dispositiuè: non tamen possunt perfectiones vniuersè contenta in sensitua, ad seipsas materialiter disponere: nec ita oportet eas differre, sicut formas disponentes imperfectiores.

EXTRA.

Tertio, confirmatur positio sic: sicut aliquid est ens, ita & vnum; ergo perfectius ens est perfectius vnum. Respondeo: intensior vnitatis non semper magis excludit differentiam aliorum in vno.

Contra istam opinionem quare forma vna dat huic parti materiæ hanc perfectionem, & non illam, quam tamen æqualiter continet. Respondetur: in forma homogenea, vt ignis, quare illa pars quantitativa

4
Quare eandem
forma dare
vni parti
materiam vnam
perfectionem,
& aliam
aliam?

quantitatiua datur huic parti & materiz, & illa illi: Facilius videtur in proposito responderi, quia partes sunt aliter dispositæ, vel per formam imperfectiorem; vel per formas corruptendas; vel per qualitates in partibus corruptendi: idè diceretur formam dare aliquam perfectionem vni parti, quam alteri. Contra: forma omnem perfectionem virtualiter contentam, dat omni parti materiz, quam perficit: Exemplum, intellectiua si continet sensitiuam & alias, omnis pars materiz, quæ perficitur intellectiua, perficitur aliis contentis. Respondetur, quod quædam forma habet totalitatem quantitatiuam, & si per accidens, & hoc sine totalitate virtuali: exemplum albedo. Quædam totalitatem virtualem sine quantitatiua omnium: exemplum, anima intellectiua. Quædam vtrumque simul; exemplum in proposito de forma misti, si ponatur cum sensitua, aut de sensitua, si continet illam. Quod accipitur in obiciendo, conceditur de secunda totalitate, non de tertia: quia licet ibi præcedat naturaliter totalitas virtualis illam aliam, tamen in perficiendo materiam secundum illas perfectiones, distinctè poneretur necessaria alia totalitas: quia non est eadem pars materiz capax perfectionum istarum distinctè. Possent igitur dari quatuor signa. In primo est talis forma habens totalitatem virtualem tantum. In secundo perficit totam materiam, vt primum perfectibile, constituendo compositum sine pluralitate perfectionum distinctarum. In tertio, materia intelligitur extensa, & etiam forma ista per accidens. In quarto, intelliguntur partes materiz perfici perfectionibus virtualibus formæ, & hoc distinctè.

5
Idè aliqua
impossibilita
in tertio,
quia in se ta
lia.

Contra, ista: si perfectiones aliquæ virtualiter contentæ sunt impossibiles in materia, igitur & in forma continente. Probatio consequentiz: nunquam est impossibilitas aliquorum, vt insunt tertio, nisi quia inter se sunt impossibilia: vnde si album, & nigrum non essent inter se repugnantia, quin secundum proprias rationes simul essent in aliqua essentia continente, vt rubore, secundum proprias rationes possent idem perficere. Item, quæ est differentia huius opinionis subtilis, quæ videtur sequi rationem; & primæ, quæ videtur grossa, & est sensui consona? Nonne prima ponit vnam formam misti habentem multas formas partiales, non propriè quantitatiuas? quia accidit, quod vna sit extra aliam, cum sunt res diuersæ, & si perficiant, aliam partem materiz perficient: nec forma tota, quæ est ex eis, poterit materiam perficere, nisi habentem partes diuersas, secundum quas diuersæ partes formæ perficiant. Si compares totam formam ad totam materiam, & partes ad partes, quæ in perficiendo sit naturaliter prior: tota scilicet an pars? æquiuocatio erit, quia tota prioritate perfectionis; pars prioritate generationis. Quid vltra potest secunda opinio ponere, si maiorem unitatem ponat in tota forma respectu partium, quam istam. vt scilicet forma non habens partes reales, perficiens materiam non habentem partes realiter diuersas, in quocumque nunc naturæ perficiat illas partes? Contradictio videtur, vt deducit prior ratio.

Præfert se
cundam opin.
quam habet
4. d. 11. q. 3.

Sic ergo teneatur prima opinio. Et confirmatur sic, secundum Philosophum; cor primò generatur etiam tempore ante alias partes animalis: & esset assignate in generatione animalis (loquendo de tota) multas mutationes completas ad multas formas partium, vnam ante aliam tem-

De partib.
animal. lib. 3.
cap. 4.

pore; ergo si animalis est tantum vna forma misti, vel generatio illius est motus prolixissimus, immò multi motus consequenter se habentes, vel multæ mutationes, inter quas cadunt multi motus habentes illas pro terminis; quorum vtrumque videtur inconueniens, ponendo vnam formam omnium partium animalis.

Plures esse
formas in
animali.

SCHOLIUM. III.

A D tertium, quod ait diuersa specie continuari, intelligi debet de quantitate, que perinde se habet in vno, & diuersis modo non separantur ab inuicem; & fortè loquitur in sententia tenente eandem quantitatem manere in genito, & corrupto, de quo agit 2. d. 3. q. 4. num. 10. & 17. licet magis ipse inclinet in oppositam partem. Tenendo autem quantitatem subiectioni in composito, & variari in genito & corrupto, etiam diuersa specie continuantur quandoque, vt in aggeratione; in cuius singulis instantibus quantitas rei genita terminatur intrinsicè termino illo, ad quem actio peruenit, & reliqua quantitas tantum extrinsecè terminatur, quia non potest pro eodem instanti alius terminus intrinsecus in ea resultare, alioquin in singulis instantibus continue aggerationis tot nouæ superficies resultarent, & statim desinerent; scilicet, illa quantitates in singulis instantibus essent contigua, & simul mutatio fieret continuè, quod repugnat. Dicendum ergo, si aggeratio est continua, vt in exemplo de manu arecente, si teneatur aliam formam induci dum moritur, quod vna forma intrinsecè, alia vero extrinsecè terminetur in singulis instantibus, alioquin vnum punctum materia simul subesset duabus formis specie distinctis contiguis: ad eundem modum continuantur alba pars, & nigra, eiusdem virga; & necesse est alteram tantum intrinsecè terminari, alioquin in linea continuante superficiem simul inhererent albedo, & nigredo: illa autem forma, qua de nouo introducit, & eius agens, impediunt, ne induisibile resulteret in altera. Dices, igitur quantitas in casu, non erit continua, quia non habet terminum communem; nec contigua, quia non habet duo vltima, quæ sunt simul. Respondetur, in rigore ita esse, sed illo casu erit medium inter vtrumque, & hoc sensu continuum, quia non contingunt, vt hic ait Doctor: si tamen teneatur quantitatem non variari in genito, & corpore, in rigore erit continua, iuxta hæc, intelligitur axioma 5. Met. tex. 89. Quæ specie differunt non possunt esse continua, & quomodo partes animalis continuantur, quia forma partium non possunt habere vnum terminum communem, habent tamen maiorem unitatem contiguitate, vt hic ait Doctor, & hoc videtur esse quod dixi, alteram intrinsecè, alteram extrinsecè terminari. Vide Suar, in Met. disp. 40. sec. 5. à num. 55.

Fons ille de quo hic loquitur Doctor ad lacum Each, in Tyronia Boreali Hibernia parte traditur esse: ego sapiens ab incolis circumvicinis audisi, frequenter reperiri in illo lacu lignum, cuius infima pars est lapis, media ferrum, & suprema lignum, in vna tamen specie ligni id obseruatum est, de quo, Cambren. in descript. Hibern. locus ille in Hibernia, in quo (vt ait hic Mauritijs) nullus moritur, est in Prouincia Momania, & vocatur insula viuorum: moribundi tamen ibi agonizant, & quia sic viuere sadet, deponantur extra insulam, vt vitam finiant, quia intra eam mori non possunt.

De aribus illis, quæ secundum eundem nascuntur ex arboribus, quod scribit, res est vulgaris. In Patria Oeciani in eadem Thyronia, iuxta mare, frequentissime sunt, quas, & ego sepius vidi: sunt autem dua, vel tres species harum aribum ex diuersi generis arboribus nascentium, quarum vna ferè ad magnitudinem ferorum anserum (qui etiam ibi sunt frequentissimi) accedit, à quibus figura non multum differt, de quibus videri possunt Cambren. supra, Ioan. Leslæus in descripi. Scor. & Helior Boetius. Quod vero in Hibernia nullum sit animal venenosum, ut ait Mauritiu, prater quotidianam experientiam, id testantur V. Beda lib. 1. hist. cap. 1. S. Isidor. l. 14. etym. cap. 6. Vincent. l. 6. Spec. Hist. cap. 19. Iocelin. c. 108. vna S. Patrii, Tivæus, Orofinus, Solinus, Sabel. Polidor. Molanus, Maiolus, & alij. Sed hæc quia ad metaphysicam non spectant, missa faciamus. Multi a his magis miranda habuit Hibernia, olim sanctorum insula nuncupata, teste Iocelino supra c. 174. quam, præ dolor! à multis iam annis, deformare studuit inimicorum Ecclesie perfidia, & peruersis erroribus depravare: sed Dei gratia, & Sanctorum suorum patrocinio, aliquem adhuc pristini ardoris igniculum retinens, fidem saltem maiorum, contra quotidianas hereticorum persecutiones fidelissimè, constantissimèque seruat, ita ut vicinis insulis, & regionibus iam dudum in fide corruptis, in heretica permanentibus pernicacia, Hibernia in Catholica semper fide virgo usque adhuc in Ecclesie Sancta obedientia, inuoluta permaneat.

6

Ad primum argumentum dicendum, quod maior est vera, quando illa duo sunt in actibus vltimatis, ita quod illa actuata non sunt capacia vltioris actualitatis, quales non ponuntur partes illæ. Ad secundum, quales aliqua sunt magis vni ip participando vnâ ratione, tantò minùs nata sunt vni, ut ex eis fiat vnum; ergo, consequentia non valet. Ad tertium negatur maior, quia manus acida continuatur carni viuæ, vel ramus arbori: sicut ligno lapis secundum aliquos de fonte conuertente lignum in lapidem. Habetur in Hibernia, seu Scotia maiori. Ad probationem maioris si punctus ponatur priuatio vltioris longitudinis, & sic linea vltioris latitudinis, & superficies profunditatis, non est difficultas, quia forma nihil perficit sub puncto, nec linea, sed tantum sub quantitate corporea. Si autem ponatur linea & superficies, & punctus aliqua alia positiua: quia & corpus in cuius diffinitione cadit, est aliquod positium ex 3. Metaphys. t. c. 7. difficile est argumentum: quia non sunt in materia sine forma substantiali, nec cum formis oppositis. Tunc etiam non oportet omnem formam substantialem requirere determinatam quantitatem in materia, imò nec aliquam, quin possit non quantam perficere. Aliter minor negatur, & ponitur, quod vnitas partium animalis est maior vnitate contiguitatis, & minor continuitate. Primum patet, quia fructus auulsus non nutritur. Secundum patet in summitatibus ossium, vbi dicitur fieri continuo per cartilaginem, post decoctionem, videtur cartilago separari, non relinquendo signa continuationis. Contra hoc ergo animal vnum, est multa animalia, quia multæ substantiæ sensibiles. Respondeo, anima est primò perfectio animalis per se, & non primò partis animalis: ergo substantia animata sensibilis

Indivisibilia esse positiua docet 2. d. 2. q. 2. nu. 27.

Primum animal sit contiguum vel continuatum?

primo est animal, non sic pars. Ad quartum respondeo, maior videtur vera, quia generatione precedit alteratio propria, quæ non potest recipi, nisi in substantia determinata. Minor falsa, quia alimentum est alterabile secundum diuersas partes diuersis alterationibus præuis diuersis generationibus. Aliter dicendum, quod sicut est vna forma principalis generatis secundum quam agit, ita & vna est principalis terminus generationis, aliæ sine quibus nõ est illa, sunt termini nõ principales. Exemplum; quando animal generat animal, secundum aliquos generat formas quatuor elementorum: non tamen vt principaliter intentas: sed necessarias propter formam misti principaliter intentam.

Vna forma est terminus principalis generantis?

7

Ad argumenta contra primam opinionem: quia illa opinio tenetur, respondendum est. Ad primum vnus perfectionis, &c. Respondeo, partes materiales, quæ vocantur elementa in fine t. c. 60. non habent tantam vnitatem, antequam recipiunt formam, quantum habent à forma; sicut A & B in se quantum habent à forma syllabæ. Sufficit igitur respectu formæ illuminatæ aliquo modo vnitas ordinis in partibus materiæ scilicet quod tota materia ex illis ordinem habeat ad talem actum, vt formam adæquatam, respectu cuius nulla pars materiæ esset potentia adæquata. Ad illud de anima mundi, dicitur, quod non est vna forma; quia tunc vniuersum esset imperfectum quocunque indiuiduo corrupto. Contra: nunquid animal imperfectum quacunque carnis parte amota? nonne indiuidua in vniuerso ponerentur, quasi partes homœomereæ, & species quasi anœomereæ? Aliter arguitur, quod operatio arguit formam: igitur vbi vltra proprias operationes conuenientes partibus secundum proprias formas, videmus aliquam vnã operationem communem: sicut in animali sentire, ibi concludimus formam totius actuantem omnès partes. Communiter in partibus vniuersi vltra proprias operationes conuenientes eis secundum proprias formas, nullam videmus aliam communem, vt in igne, & aqua vltra calefacere, & frigescere; ergo, &c.

Vnus perfectionis, vni perfectibile: exponitur.

Quare non dicitur vna forma vniuersi?

Ad illud de vnitate generationis animalis, patet per confirmationem primæ opinionis de generatione cordis ante alia, & hoc loquendo de inductione formarum partialium mistionis. Si autem generatio animalis dicatur inductio sentire, illa est vnica in vnico instanti: nam simul potest quælibet pars secundum formam mistionis, esse dispositio ad receptionem sentire, eo modo, quo est eius receptiua, licet non possit simul semen esse dispositum ad omnes formas partiales mistionis. Vnde nota, quod non simul inducuntur formæ misti, tamen sensitiua tota simul in vltimo instanti completæ organizationis: nec simul forma misti cum sensitiua. Ad argumentum pro secunda opinione. Ad primum de maiori distinctione operationum continentium sensitiuam, quam formam misti: Posset dici quod, &c.

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur quæstio vicesima de pluralitate formarum. t. c. 49. & 56. quæ famosa valde est, & litigiola: sunt enim materiæ communiter currentes hoc tēpore in quibus magna dyfcologia habetur, de primo videlicet cognito, de pluralitate formarum,

formatum, de vniuersalibus realibus, de vniuocatione entis; de principio indiuiduationis. Apud Theologos verò curiosè que magnates de æternitate mundi, immortalitate animæ, atque futuris contingentibus, præscientia, & prædestinatione, famosa quæstio habetur: quæ quantò magis ventilantur, tantò difficilior comprehenduntur.

Hanc materiam copiosè habet in 4. di. 11. q. 3. & in 3. dist. 2. & 4. aliquantulò, & in 2. dist. 18. & alibi sæpiùs incidentaliter.

Aduerte, quòd hæc quæstio in aliquibus originalibus solet poni 4. lib. 8. sed licet ibi habeat locum, hic etiam non minùs valet.

In principio solutionis ponit opinionem, quam sequitur finaliter in hac quæstione, quam etiam Henr. de Gan. in multis quodlibetis habet vt supra notauit, & quàm dilatant Nominales nimis, & sequuntur Auicembrom etiam, & Lincóniensis, & Ioannes Iandunus, & plures alij habent idem, pro qua arguit notanter, Vbi aduerte, quòd euasiones ibi additæ immediatè ad argumenta, notantur *Extra*, vel additiones; & si volueris eas legere adhuc consequenter replicas sustinendo opin. illam, vide in 4. vbi supra, & apud alios Graduatorum formarum. Quære in quæstione trium principiorum copiosè hic.

Deinde declarat illam opinionem notanter, & qualiter defendi possit, & vltimò eam impugnat secundum omnem intellectum satis notanter: sed in fine quæst. 1. motiua soluit.

Consequenter ponit secundam opinionem quæ est Thomæ, & videtur etiam Alberti, & Egidij, & multorum sequacium. Quære Thomam 1. par. q. 76. & 77. & in 4. di. 11. artic. 1. & di. 44. & in primo scripti, di. 8. & in libello de natura generis cap. 17. & in q. de potentia. q. 3. & in quæstionibus disputatis. Quære Heruzum quodlibeto 2. q. 10. & quodlibeto 4. q. 10. quære Varr. & alios minores, vt nosti, & modernos Parisienses, & Nominales, & specialiter Ocham quodlibeto 2. q. 10. & 71. & super Sententias, & Auicem. & alios Medicos.

Adducit consequenter motiua pro illa opinione apparentia, sed addit euasiones bonas, vbi assignatur quoddam *Extra* ibi, hoc ducitur ad oppositum, &c. vsque illuc. Tertio confirmatur, &c. sed est satis bona litera.

Deinde impugnat illam opinionem, & vltimò concludit cum prima opinione quid tenendum sit, & motiua in oppositum soluit, vbi Doctoris sententia est satis clara, & singularis, vt in locis allegatis supra prolixius habetur, quam confirmabis multipliciter ex antiquis, & modernis. Vide Commentatorem 6. Phisicor. Commento 57. & alibi: sed instantias plures adducere potes. Vide in 2. di. 15. argumentum ad hominem sed faci-

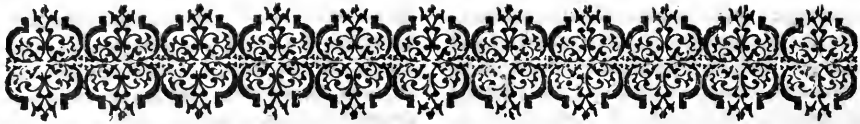
liter euaditur, licet habeat bonam apparentiam. Considera etiam hic quot sint ponendæ formæ totales, & partiales, & à qua forma est vnitas animalis, & plura alia difficilia pettractabit hic curiosus lector: quia materia copiosa est, & solutiones argumentorum principalium, & opin. examina diligenter.

Propter illud, quod tangit infra exemplariter de ligno continuato lapidi in quodam fonte, &c. aduerte, quòd ille fons est in Hybernia, seu in Scotia maiori, aut Irlandia in partibus Septentrionalibus Insulæ: lignum enim affixum illi aquæ ad limum vsque inclusiue, petrecto determinato tempore reperitur tripartitum, còtinuum tamen: nam pars supereminens aquæ remanet lignum, pars media ferrum, & pars infima lapis, & hoc non mirum est respectu aliorum plurium, quæ in hac Insula inueniuntur. Nam ibi locus est, in quo nullum animal mori potest, quamdiu ibi deget. Sunt & arbores ex se generantes aues ferè anserù syluestrium quantitates: sunt alia loca in quibus cadauera illico resoluuntur: & alia, in quibus perpetuò manent illæsa; est etiam tota terra immunita ab omnibus venenosis, immò tanquam remedium còtra ea vbicunque feratur. Plura alia quærantur apud antiquos. Quære Consiliatorem 10. particula problematum, in commento problematis 7. Taceo incolarum virtutes, & mores ne assentari nostratibus videar: animi tamen nobilitate, & armorum vehementia, cæteros excellere, asserere non ambigo: hæc à Metaphysici speculatione aliena sunt, sed propter exemplum exemplariter hæctenus dicta.

Infra ibi: unde nota quòd non simul, &c. vsque illuc: Ad argumenta 2. opinionis, &c. assignatur *Extra* in aliquibus, sed litera satis bene est ad propositum.

Aduerte consequenter ibidem ad solutionem illam, quam omittit inceptam tantum, ad primum argumentum secundæ opin. quære in 4. vbi supra, & nota ibi, quæ forma, & cuius operatio in alia potest contineri, & quæ non. Breuiter potest negari, & formam mixtionis, & operationes consequentes eam posse contineri in aliqua anima, considera tamen instantias de forma corporeitatis pettractabis secundum varias opiniones vt nosti.

Aliam vltimam quæstionem Ant. And. hic disputauit de composito, quæ non est multum necessaria, habito supra sufficienter de termino generationis, quo, & quòd, & infra q. vlt. 8. lib. habetur sufficienter; sed pro quanto tangit de 3. entitate notabilis est. Totum accepit ex 2. di. 3. quæst. 2. & aliis sequacibus huius, vbi Comment. imaginationem impugnabis ex propriis dictis plerumque.

LIBER OCTAVVS.

Hic Liber videtur magis ad Physicum spectare, quòd in eo tractetur de principiis entis naturalis; Verùm agitur de eis magis sub consideratione Metaphysica, quàm Physica, de quo supra l. 1. q. 1. & postea l. 9. q. 4. de quibus Doctor quatuor quæstiones exactè disputat; quarum tres primæ formam accidentalem, & substantialem, Ultima compositum concernit.

Nec quæcunque itaque natura quidem: non substantia verò non est his materia: sed quod subiicitur, substantia: puta quæ causa eclipsis: quæ materia, non enim est: sed luna, quod paritur: quæ causa vt mouens, & corrumpens lumen, terra.

Tex. commenti 12.

QVÆSTIO I.

Vtrum accidens sit forma simplex, vel sit compositum ex aliquibus essentialiter diuersis?

Arist. hic c. 4. D. Tho. lect. 4. Iandun. q. 8. Fland. q. 8. art. 1. Foal. c. 4. Soncin. 12. met. q. 16. Iauell. ibid. q. 8. Suar. disp. 1. 3. Metaph. sec. 1. num. 3. vide Scot in 2. dist. 16. & in 3. dist. 2. q. 2.

Quòd sit compositum arguitur, quia ex 7. c. 5. *materia est qua res potest esse, & non esse: accidentia sunt corruptibilia; ergo, &c.* Confirmatur: quia ex 9. ca. 7. videtur haberi, quòd omnis simplex forma, & est tantum in actu, & incorruptibilis. Item, simplicitas perfecta est simpliciter perfectionis in entibus. Quod patet, quia Deo summe attribuitur; ergo quod est simplicius est perfectius: nam in his, quæ sunt per se, si simpliciter, & magis ad magis: & e conuerso; accidens igitur si esset omnino simpliciter, esset perfectius substantia, quæ est composita ex materia, & forma. Confirmatur, quia ens diuiditur in causam, & causatum: ita quòd causatum tenet ibi rationem imperfecti, quia dependens est; ergo quòd plus recedit à ratione causati, perfectius est: accidens si est pura forma, minus causatum est, quàm substantia: quia tantum habet duas causas extrinsecas, intrinsecam nullam: substantia autem composita magis causata est, & à pluribus dependet: quia à quatuor causis. Item, forma simplex subiectum accidentis esse non potest secundum Boëtium de Trinitate.

Et probatur, quia potentia prior, quæ scilicet est ad formam substantialem, prius oportet quòd actuetur, quàm potentia secunda, quæ est accidens: sed multa accidentia sunt subiecta accidentium, vt linea recti, & curui: numerus parisi, vel imparisi, motus velocis, vel tardi. Hoc etiam vult Auicenna 2. Metaphysicæ, c. p. 9.

Contra Philosophus in litera; accidentia non habent materiam ex qua, sed in qua. Item in sex principiis forma est simplex, &c.

SCHOLIUM I.

Opinio tenens accidens esse compositum, ex materia, & forma tripliciter probatur, sed tripliciter etiam reicitur.

Opinio, quòd accidens est realiter compositum; propter tria. Primò, quia quòd cum alio realiter cõuenit, & ab eo realiter differt, est compositum ex duobus, in quorum altero conuenit, & per reliquum differt; nigredo, & albedo realiter differunt, vt patet; & realiter conueniunt, quia in colore, quæ non est conuenientia rationis, ex quæstione de cõceptu generis. Cõfirmatur maior, quia simpliciter simplex à quocunq; distinguitur, videtur esse primò diuersum ab ipso, & non differens: vt patet de materia respectu formæ; species accidentium propriè differunt. Item, supra in isto 8. cap. 3. habetur, quòd omne diffinibile oportet esse compositum, per quod Arist. approbando Anthistenicos improbat Platonis ideas; quòd non erunt diffinibiles, si sunt formæ simplices. Oportet enim terminum esse rationem longam, secundum ipsum; accidentia autem sunt diffinibilia secundum ipsum in 7. tex. com. 14. & 15. & inde. Nec obstat quòd ex additione diffiniuntur: quia propter simplicitatem non negatur eis diffinitio talis, qualis est diffinitio substantiæ: sed propter dependentiam ad substantiam. Item, secundò principaliter sic: 1. Metaph. cap. 2. diffusè tractat Aristoteles quòd sicut illa, quæ sunt in diuersis generibus, sunt simpliciter diuersa, ita & eorum principia propria, proportionabiliter tamen eadè: & hoc de materia, priuatione, forma, & mouente; ergo forma, quæ est in genere accidentis, habet proprium potentiale principium componens ipsum, & non tantum subiectum, vt videtur: quia tunc non viderentur principia generum, ita esse alia, sicut sunt ipsa genera. Confirmatur illud ex intentione Arist. in 7. c. 8. t. c. 32. vbi vult, quòd illa conclusio c. 7. t. c. 22. & inde. Quòd compositum generatur, vera sit in omni genere: ergo & in genere Qualitatis: si illud compositum esset tantum ex subiecto, & accidente, cum illud sit ens per accidens, non esset per se terminus alicuius motus, vt videtur Arist. velle in 6. cap. 2. t. c. 4. & inde, quia in nullo genere est: motus omnis videtur terminari ad rem alicuius generis, per quam & ipse in genere collocatur.

Item

I
Tex. c. 12.

T. c. 17. &
inde.

L. 1. c. 3.

Tex. c. 12.

2

T. c. 9.

T. c. 19. &
inde.

Item 3. principaliter sic in 10. cap. 9. t. c. 22. & inde, vult Arist. quod motus est inter formas eiusdem generis Physici, cuiusmodi sunt contraria, & media, & non inter formas alterius generis Physici, eiusdem generis: haec dicuntur ex 5. t. c. 33. quae habent idem susceptiuum primum tale; ergo susceptiuum habent contraria, & media inter se idem, & non idem cum aliis alterius contrarietatis: puta omnes colores inter se, sed non cum sapore. Sed quodcumque subiectum, siue potentiale alterius generis à genere Qualitatis, sumatur istud, sicut est idem colorum, & ita etiam coloris, & saporis: vt patet de substantia, & quantitate, quae vtraque eadem subest colori, & saporis; ergo illud susceptiuum penes quod distinguuntur genera Physica, in accidentibus est aliquid intrinsecum ipsis, & pars essentialis ipsorum.

Contra istam opinionem arguitur tripliciter. Primò sic, si albedo est composita, sint composita *A* materiale, & *B*. formale: albedo informat subiectum aliquod, quæro aut *A* tantum informat illud subiectum; aut tantum *B*, aut vtrumque: si neutrum, ergo nihil informat subiectum. Si *A* vel *B* tantum, ergo propria passio nõ inest primò, suo subiecto: sed tantum per partem sui. Non vtrumque: probo primò de *A* quia tunc materia substantiæ cum sit perfectior *A*, poterit aliquid informare, & ita in infinitum ire. Secundò probatur hoc de *B*, quia ita informat *A*, cuius capacitas adæquatur actualitati *B*, alioquin non fieret vnum ex eis; ergo actualitas *B*, non extendit se ad subiectum. Confirmatur, forma substantialis, quæ perfectior est ipso *B*, nihil aliud à propria materia potest informare, nec perficere, vt informans. Ex prædictis etiam probatur, quod non alterum tantum. Quod etiam aliter probatur: quia si *A* tantum; ergo *B* nihil informat, cum quo non facit vnum per se, & ita omnino non est forma accidentalis. Magis etiam denominaretur subiectum ab *A* quam à toto, vel à *B*: Si *B* tantum, ergo *A* est, & non est in subiecto, & capax actus; ergo est materia substantialis. Item secundò sic: inter illa potest esse motus, quæ etiam habent idem susceptiuum proprium, & hoc circumscripto alio susceptiuo accidentali: patet de qualitativibus, & qualitate, siue substantiæ: duæ formæ duarum specierum contrariarum ex datis, habent idem proprium susceptiuum, & per se, quia eiusdem generis; ergo circumscripto subiecto, quod est susceptiuum accidentale, poterit esse motus inter species contrarias; sicigitur ex albedine fiet nigredo, sicut ex aere aqua, quod est contra Arist. qui in multis locis vult subiectum esse ita necessarium in transmutatione accidentali, sicut materiam in transmutatione substantiali: & quod ex albedine non fit nigredo, sed quod ex albo fit nigrum. Si dicatur quamlibet formam accidentalem habere proprium susceptiuum, quod nullius alterius formæ sit capax; hoc videretur irrationale: tum, quia tunc forma accidentalis magis complet capacitate sui receptiuum proportionalis, quam forma substantialis aliqua sui susceptiuum, nisi fortè forma cæli, secundum aliquos: & tunc sicut cælum ponitur incorruptibile, quare non ita & accidens compositum? Tum, quia si motus deberet esse inter contraria, oporteret, vt videretur, quod subiectum primò moueretur ad susceptiuum proprium eius, quantum ad formam susceptiuum illius; & ita non esset primò motus inter contraria. Item tertio; omne il-

lud, quod est immediatum principium agentis: vt scilicet quo agens agit, videretur esse tantum actus; ita quod non includat duas res, potentiam, & actum: quia non esset quo primo agit; sed per partem primi, quæ est actus; accidens autem aliquod vt calor, & huiusmodi ponitur quo primo agens agit in aliqua actione, vt in calefactione, &c.

Omne quod agens agit est actum.

SCHOLIUM II.

ACCIDENS esse omnino simplex, physice loquendo, ita quod nullam habeat materiam ex qua; & ratio est, quia secundum Philosophum pluralitas est fugienda, si fieri potest, de quo Doct. 2. d. 16. & 3. d. 2. q. 2. non negat tamen compositionem Metaphysicam accidenti, vnum concedit 1. d. 8. q. 1. Ad primum docet proprie totum generari, & corrumpi, de quo 4. d. 11. quaest. 1. num. 24. & supra lib. 7. quaest. 10. Ad secundum, remittit se ad Theoremata in fine, sed 1. d. 8. quaest. 1. Ad primum explicat quando simplicitas est perfectior compositione, de quo etiam vide cum dist. 19. ad secundum.

Aliter dicitur ad quaestionem, quod paucitas semper est ponenda: quando per istam saluatur apparentia iuxta sententiam Philosophi 1. Physic. t. c. 50. commendantis Melisum præ Anaxag. propter paucitatem principiorum: natura enim nihil facit frustra. Et idè positio plurium semper debet dicere necessitatem manifestam, propter quam ponantur tot: nihil autem apparet in accidentibus, propter quod debeant poni composita ex duabus partibus essentialibus, communiter loquendo, vt patebit respondendo ad argumenta; idè communiter negatur talis compositio. De quantitate tamen continua, & discreta, quæ videntur habere partes materiales, ac per hoc essentielles: quia nunquam materiales constituunt vnum compositum sine forma alia ab ipsis. De his, inquam, est difficultas specialis, quæ alibi habet locum, scilicet in explicando descriptionem quantitatis, in 5. lib. Sed de aliis accidentibus fit hic sermo.

Ad primum principale respondeo, sicut generabile proprie est, cuius aliquid præfuit, quod postea est pars geniti, ex 7. c. 5. t. c. 22. & inde, ita & corruptibile est proprie, cuius aliquid manet post corruptionem, quod fuit pars corrupti; & ita tantum compositum generatur, & corrumpitur in omni genere: & hoc compositum ex ista forma, quæ per generationem inducitur, & per corruptionem expellitur; & ex illo, quod transmutatur secundum illam formam. Sicut autem in generatione substantiali, quod transmutatur est materia. Ita in accidentali, quod transmutatur est subiectum. Et ita compositum ex ipso, & forma accidentali, est per se generabile ibi, & per se corruptibile: per se, inquam, sicut ibi est per se generatio, & corruptio. Accidens autem sic non est corruptibile, sed vocando corruptibilia quicquid per transmutationem naturalem non est, postquam fuit, sic accidens est corruptibile: & etiam forma substantialis materialis. Ad confirmationem responsio in 5. habetur, ca. de Vno, tex. com. 11. quod indiuisibile est maxime vnum, & hoc si est substantia: quia ex tunc est ex se vnum, & impossibile alteri: accidens licet in se sit indiuisibile, est tamen possibile alteri, sine quo

Paucitas semper ponenda, nisi necessitas aliud cogat.

Compositum tantum per se generabile.

Quomodo forma est corruptibilis.

3
Accidens nõ habere materiam.

Si accidens haberes materiam, albedo fieret ex nigredine.

In hoc 7. t. c. 32. & alibi, & 1. Phy. & 1. de Gen.

naturaliter non est; ideò licet Philosophus diceret omnes actus primo modo simplices, hoc est, in se, & aliis incompossibiles, esse incorruptibiles; non tamen hoc diceret de simplicibus in se, & compossibilibus cum aliis.

5 *Quando vna perfectio simpliciter arguitur id cui conuenit, esse aliis perfectius?*

Ad secundum principale, quod requirit magnam tractatum: quomodo illud, quod est simpliciter perfectioris, non semper concludit istud esse simpliciter perfectius, in quo est excellentius illud; sed tantum secundum quid; nisi illud sit perfectissimum inter illa, quæ sunt simpliciter perfectioris: quem tractatum habes alibi. Hic breuiter transeo, quod in corruptibilibus communiter simpliciter est imperfectior: licet non propter simplicitatem maiorem, quasi illa non sit perfectioris, sed quia talis natura, non potest habere tantam actualitatem cum simplicitate, non tantam saltem quantam cum compositione, & actualius vniuersaliter est perfectior. Exemplum esset, si quis canis esset sapiens, & cum sapientia non posset habere summam rabiem conuenientem cani, esset canis imperfectior eane non sapiente: non tamen esset ens imperfectior, quia canis limitat ens, & ponit ei repugnare, quod in entitate ponit nobilitatem. Per idem ad confirmationem: licet, enim ens causatum sit simpliciter imperfectior, quia dependens: tamen illud ens limitatum, cuius entitas propria requirit necessarid quod sit causatum, potest esse perfectior tale ens, si est à pluribus causatum, quam aliud ens, quod est à paucioribus causatum, quod non recipit tantam perfectionem: nam in dependentibus, bene potest illud dependens esse perfectior, quod dependet à pluribus, à quorum quolibet recipit aliquam perfectionem sui, quæ omnia requiruntur propter suam perfectionem; ita quod nullum per se sufficeret. Vnde communiter causata perfectiora, quæ non immediatè sunt à Deo, à pluribus causis dependent: quia propter eorum maiorem perfectionem, non sufficiunt ita paucæ ad causandum illa, sicut alia imperfecta. De minore tertij principalis; quæ dubia est, & videtur contrariari Aristoteli in 4. lib. in secunda ratione. contra negantes primum principium, quære ibi quid sit dicendum. Quis autem negaret maiorem, diceret Boëtium intelligere per formam simplicem, actum purum, hoc est, essentiam diuinam, vel ideam. Ad probationem etiam diceret, quod potentia hæc est prior illa, non quod secunda sit in aliquo supposito, nisi ibi sit prima; sed quia actus sit prior in genere actus, id est, perfectior; quemadmodum potentia ad quantitatem prior est potentia ad qualitatem propter ordinem actuum in genere: nec tamen in quocunque est secunda, est etiam prima.

De hoc 1. d. 8. q. 1. ad primum.

Causata à pluribus causis, perfectiora.

T. c. 13. ¶ unde.

Forma simplex an subiectum accidentis? Potest ad quantitatem, prior potentia ad qualitatem.

SCHOLIUM III.

SATISFIT argumentis positis nu. 2. probantibus accidens esse compositum. Ad secundum, admittit Prædicamenta, ut videtur, non distinguunt realiter, quod problematicè tenet 2. d. 1. q. 5. ad 2. pro opin. de qua supra lib. 5. q. 6. vide ibi Scholium secundum.

6 Ad argumenta pro prima opinione. Ad primum, patet ex questione de conceptu generis, qualis compositio sufficit ad differentiam, & conuenientiam realem specierum: quia vel tantum compositio ex differentibus secundum intentionem;

vel ex rationibus realibus diuersis vniuersè contentis in eodem. Et per idem patet ad confirmationem. Et etiam ad illud octauum, de ratione longa, &c. nisi quod oportet exponere, quomodo ratio Aristotelis tenet contra ideas; & potest dici quod licet diffinibile in communi, non oporteat esse compositum ex te, & re, secundum prædicta: oportet tamè diffinibile, quod est species respectu substantiarum indiuiduarum corruptibilium quarumcunque, esse sic compositum, & hoc, quia materia est per se pars quiditatis talis ex 7. sed si idea ponentur formæ, tantum esset aliqua illarum species respectu talium indiuiduarum corruptibilium: nam ibi maximè ponebantur; ergo non essent diffinibiles, sicut species tales, quia forma pura tantum est pars talis speciei. Ad secundum principale, idem de 12. Metaph. satis soluitur per exempla, aer, lux, tenebra, &c. huiusmodi. Et quod dicitur, quod subiectum non est proprium potentiale: quia tunc principia non essent ita alia, sicut principia. Respondeo 3. Physic. distinguit Arist. inter ens, in quantum ens, & in quantum in potentia statua; potentiale in substantiis nullius alterius generis est aliquo modo: sed tantum illius per reductionem: potentiale verò in genere accidentis, consideratum vt potentiale, & vt perfectibile, ibi est in illo genere per reductionem: quia tamen sine illa ratione perfectibilis est in se perfectum ens scilicet substantia, ideò secundum se ponitur in alio genere, sic facilius, & fortè ad propositum Aristotelis exponitur illud Prædicamentorum c. de Qualitate ad fin. nihil prohibet idem in diuersis generibus annumerari,

7 Quod additur de 7. Responso, ens per accidens, licet non sit vnum sicut substantia, non tamen est nullo modo vnum: nec ita multa, sicut quando subiectum, & accidens manent separata, ex cap. de Vnitate diffinitionis B. in hoc namque, homo est album, multa quidem sunt, cum alterum non inest alteri: vnum verò quando inest, & paritur aliquid subiectum homo: tunc enim vnum sit, & est album homo, &c. & sicut est aliqua, ita illud totum est ens aliquod; & illius totus est generatio, & hoc est per se: sicut in isto genere est generatio per se, & tamen per accidens respectu generationis substantiæ, quæ est per se: sicut totum est ens per accidens respectu substantiæ. Et quod additur de 6. non valet: quoniam in prima parte capituli, loquitur de ente per accidens vno modo, in secunda parte alio modo: sicut dictum est in questione de ente per accidens: & tunc illud dictum non intelligitur, nisi de ente raro, & hoc comparato ad illam causam, respectu cuius est ens raro. Vel si intelligitur de aggregato, hoc est comparato illud ad per se causam subiecti tantum, quod subiectum cõcomitatur raro aliquod accidens per accidens. Sed tunc non est ratio aggregationis; sed ratione alterius accidentis: quod intelligo per raritatem; quæ raritas hõc concurret cum aggregatione. Et ille secundus modus fortè est secundum intentionem literæ. Vide exempla de ædificatore, & domo: quod domus est his tristis, causa per se est, causa subiecti tantum, & aggregati per accidens tantum: quia illud aggregatum includit accidens per accidens, quod raro est à tali causa. Et ita alia accidentalitas est ibi, quam aggregatio: aggregatio, enim non prohibet: quia ignis per se generat lignum calidum, non tantum calidum: sed hoc, sicut est ibi per se.

Li. 7. q. 19.

Omne diffinibile, est compositum.

T. c. 9.

Idem posse esse in diuersis Prædicamentis.

7

T. c. 42.

Quomodo vnum per accidens, sit per se genus vnum?

Vide Scutum in expositione litteræ.

Quod

Ignis per se generat lignum solidum.

Lib. 7. q. 16.

Motus est in genere terminati quo.
8

Diuersam mixtionem elementorum sequitur alia, & alia quæstio.

Potentia receptiua accidentium non necessariò re distinetur.

Quod additur de termino motus, responsio, sicut dictum est in quaestione de generatione compositi: quod forma est quo generatur generatur: & ideo in 2. Physicor. tex. com. 14. generatio dicitur naturalis, per hoc, quod est via in naturam, quæ est forma, & hoc non in quantum quod, sed in quantum quo. Ita hic omnino motus collocandus est in genere penes terminum quo, non quod; nisi aliquis vellet dicere, quod alius est per se terminus motus, & alius generationis accidentalis, quæ fit cum motu; circa quod nunc non insisto.

Ad tertium principale, quod videtur difficile, quia non videtur aliquod absolutum dari prius ista contrarietate, in quo, vel mediante quo, hæc contrarietas recipitur, quin idem absolutum similiter se habeat respectu alterius contrarietatis. Patet de substantia, de quantitate respectu generis colorum, & generis saporum. Si quis etiam vellet fugere ad qualitates primas, adhuc non videtur possibilis euasio: nulla enim præcisè vna, est immediatè susceptiuum generis colorum, nec immediatè ratio susceptiuum, sed omnes, vel aliquæ sic commixtæ; & eadem simili modo, videntur primò receptiua respectu saporum. Possent dici, quod licet vnica sit commixtio elementorum in vno commixto: tamen vnumquodque elementum multas habet qualitates, & diuersam commixtionem illarum qualitatum elementarium, sequitur immediatè aliud, & aliud genus qualitatum mixtarum; puta si mixtionem ignis in quantum lucens, cum terra in quantum terminata, & aëre, & aqua in quantum perspicua, consequatur genus colorum: commixtionem verò ignis, & aëris, in quantum calida digerentia humorem aquæ commixturum sicco terrestri, consequitur genus saporum, & sic de aliis. Hæc particularia sunt, & longè à consideratione Metaphysici.

Item, aliter potest dici vniuersalius: quod sicut expressus habetur in 9. lib. q. 5. diuersitas potentiarum actiuarum (accipiendo eas, secundum quod sunt priores naturaliter principiatis) vel nullam omnino requirit diuersitatem in re; vel tantum rationum perfectionium vnitue contentarum, ita & hæc in potentiis passiuis: & tunc vel diuersitas generis subiecti, quod correspondet diuersitati generis prædicabilis Physici, tantum est per respectum generis subiecti ad genus Physicum prædicabile, quem respectum nulla præcedit diuersitas absoluta; vel erit illa diuersitas generis subiecti per perfectiones vnitue contentas, præcedentes diuersitatem respectuum. Nec mireris diuersas rationes vnitue poni in eodem, quod capax est plurimum perfectionum, quia quandoque est ex imperfectione subiecti, quod non est capax talis perfectionis; & si illa imperfectio tollatur, siue per rem additam, siue fiat aliud continens vnitue illam rem addendam, bene est capax perfectionis, cuius non fuit prius capax.

ANNOT. MAVRITII.

9 Circa primam quaestionem octauo libri de simplicitate formæ accidentalis, quo ad partes essentielles, r. c. 12. aduerte primò, quod An. Andr. hic mouet ante istam plures alias: quarum prima videtur dubium literale. Secunda habetur in 3. di. 4. Tertia potest colligi in 4. d. 11. 12. 43. & 44. Quarta habetur in 2. di. 14. qu. 1. Quære etiam hanc 4. super lib. Cæl. & Mun. & præcedentem su-

per lib. de Generatione, & 1. Physicorum, quinta verò apud ipsum est prima hic. Non videtur tamen bene tenere ordinem quaestionum prædictarum, & sequentium in hoc lib. 8. vt patet in textu.

Hæc quaestio satis clara est, & sententia Doctoris est assertiua: sed multa difficulta possent induci: ponit opinionem quandam pro affirmatiua secundæ primæ quaestio, & per consequens pro negatiua primæ partis: quam videtur sequi Ioannes Landunus super 5. Metaphysicæ. Quære antiquos hic, & alibi, pro qua opinione arguit tribus rationibus, & impugnat aliis tribus. Primam rationem impugnationis in simili tangit, in 2. di. 16. contra Bona. & in 3. di. 2. q. 2. contra Vuar. Deinde breuibus tenet affirmatiuam partem quaestiois quantum ad primam partem eius, & negatiuam quantum ad secundam, & hoc loquendo de compositione Physica, & rei: secus est de Metaphysica, & realitatum, de quibus habet 8. di. 1. q. 1. & 3. di. 1. q. 3. & 3. di. 2. q. 6. & 46. di. 4. incidentaliter. Et nota singula dicta vbique, quære Varr. alios sequaces, & tange instantias ex his, quæ dicta sunt supra q. 10. 7. lib. Vide Thomam in de ente & essentia, & Hen. & Nominales ad propositum, multa addendo curiosè, semper cum aquila Solem intueri.

Infrà soluendo secundum principale, cum dicit, *quem tractatum habes alibi*, &c. aduerte, quod illud tangit notanter in Theorematis ad finem ad quem locum, vt reputo se remittit hic. In Sententiis cum habetur 8. di. 1. q. 1. & di. 19. q. 1. & di. 2. par. 2. q. 1. & alibi, quære Var. & Henricum.

Aduerte diligenter ad solutiones principalem, & maximè opinionis impugnatæ: quia singularis doctrina, & valde profunda Metaphysica, in qua declarantur plura alibi, & hic ambigua: & singularissimè aduerte ad illam expositionem, qualiter idem sit in diuersis generibus. Quære in quodlibeto q. 13. idem. Quære multa in naturalibus pro solutione vltima infrà. Aduerte etiam, quod hæc quaestio congruè sequentes duas hic sequeretur, vt fundantur in textu: sed de hoc non multum curandum, vt sæpè supra.

Palàm autem, & quia si sint aliquo modo numeri substantiæ sic sunt, & non sunt, vt quidam dicunt, vnitatum multitudo, Nam diffinitio numerus quidam est. *Tex. com. 10.*

QVÆSTIO II.

Vtrum forma accidentalis suscipiat magis, & minus secundum essentiam suam?

D. Thom. 1. 2. q. 51. art. 1. & 2. & 2. 2. q. 24. art. 5. Caiet. *ijdem loc.* Henr. *quodlib. 5. q. 5.* Albert. in 1. *dist. 17. art. 10.* D. Bonau. *ibid. 2. p. dist. art. 1. q. 1.* Richar. art. 2. q. 2. Occham q. 6. Gab. & Greg. *ibid.* Durand. 1. *dist. 17. q. 7.* Capriol. 1. *dist. 27. q. 2.* Heru. *ibid. q. 2. & quodlib. 6. q. 11.* Anton. Andr. q. 6. Soncin. q. 21. Tolet. 1. *de Gener. c. 3. q. 4.* Fonf. *hic. c. 3. q. 2. scilicet. 1. & 2.* Suaz. *dist. 46. Metaph. scilicet. 1.* Vide Scotum in 1. *dist. 17. q. 5.*

1 Quid non forma est compositioni contingens, &c. Et est forma de forma accidentali. Item hic in prima comparatione, sicut numerus diuiditur in indiuisibilia, sic diffinitio accidentis diuiditur in genus, & differentiam, quæ sunt indiuisibilia; ergo differentia est indiuisibilis, & per

Tex. 2. 10.

consequens forma à qua accipitur. Item, Boetius super Prædicamentis, super illud, quòd *infirmitas non est magis infirmitas alia*, ibi dicit, quòd qualitas secundum se, non suscipit, sed subiectum secundum illam. Item, si sic, ergo ipsa manens secundum essentiam potest intendi, & remitti; hoc falsum. Probatio, quia si sic, verè est motus à minori calido in maius 5. Physicorum, tex. com. 19. Sed in omni motu termini sunt oppositi, ita quòd inducto termino ad quem, corrumpitur terminus à quo: igitur inducto calore intenso, corrumpitur remissus; ergo nulla vna essentia recipit. Item, ex præcedente, & subsequente fieret vnum, & tunc esset compositum illud: & minus perfectum, quia compositum: quia forma simplex perfectior composito. Item, si fieret vnum ex eis; vel alterum actus, & reliquam potentia, quòd falsum, quia sunt eiusdem speciei; vel ambo in potentia ad aliam formam: & tunc aut illa forma esset calor, & esset quæstio de isto; aut alterius speciei, & tunc hoc totum tale per alterius speciei aliquid. Item, præexistens non augetur nisi maiori eo apposito, quia non intenditur tepidum, nisi adueniat calidius; consequens est falsum: quia tunc apposito aliquo paruo igne ligno intenso calido, nullum calorem induceret.

C. de Qualitate.

Contra in Prædicamentis, *qualitas suscipit magis.*

Ad istam quæstionem, quòd sic: sed quomodo ponitur vno modo, propter approximationem, vel remotionem à contrario, vnde 3. Topicorum: *albus dicitur, quòd est nigro impermixtus.*

Cap. 9.

Contra, quòd magis & minus sit ibi, non tantum sic: sex principiorum habitus suscipit magis, & minus: & non habet contrarium, ibidem. Item, accipitur albedo permixta, tollitur nigredo, & albedo non fiet perfectior: quia illa causa est tantum priuatiua: sed effectus positiui non est tantum priuatiua causa; nihil ergo positiuum aduenit albedini, quòd falsum est: quia intendi est effectus positiuus; ergo non tantum sic est magis, & minus. Sed aliter potest esse in non habentibus contrarium.

SCHOLIUM.

RELATIS sententiis D. Thom. Agidij, & Henrici, & breuiter impugnatis, propriam ponit, scilicet formam accidentalem intendi in se per gradus entitatis, de nouo aduenientes, de quo fuisse agit 1. d. 17. q. 5. & 6. & 3. Physic. quæst. 3.

2

Aliter dicitur, quòd non secundum essentiam suam: sed secundum esse in subiecto, & secundum quòd subiectum est magis dispositum inhæret perfectiùs, vel minus perfecte. Contra: primum subiectum secundum se non suscipit magis, & minus: quia idem subiectum secundum se est in toto motu: & sub utroque extremo: vel ergo tunc forma secundum se suscipit, & habetur propositum; vel secundum inhærentiam suam subiecto. Quòd si sit aliud ab essentia formæ, quæro de illo alio, aut secundum essentiam suam sine addito suscipit; ergo aliquod accidens suscipit secundum essentiam suam, & habetur propositum. Si secundum aliud, ibitur in infinitum, vel est status in aliqua forma secundum essentiam. Dicitur, quòd nulla vna dispositio est, quæ intendatur, & remittatur, quæ est in subiecto, sed sunt diuersæ dispositiones in diuersis subiectis: & secundum vnâ inhæret

Essentia accidentis intenditur, vel datur processus.

vni subiecto, magis quam alij. Contra: tunc inter maius, & minus in eadem forma, non est motus: quia inter quæ est motus, habent idem susceptiuum primum: nihil tale est in proposito, quia vnum subiectum est dispositum vna dispositione, diuersa specie, à dispositione alterius subiecti. Item, tunc minus album, & magis album non sunt eiusdem speciei. Probatio, quia vnum formæ speciei est vna propria potentia: & proxima susceptiua. Consequens falsum 7. Physicorum, cap. penultimo, comparatio non est nisi in eadem specie specialissima. Sed comparantur adinuicem, igitur, &c.

Tex. c. 27. & inde.

Item, ad principale, habito termino secundum rationem, quæ est terminus, cessat motus: sed in principio calefactionis habetur caliditas secundum illam rationem, quæ est terminus calefactionis; ergo in principio cessat. Probatio minoris ex hypothesi: omne quod mouetur, aliquid habet de utroque termino, 6. Physicorum: & 4. huius: ergo in principio est aliquid de esse caloris: si ergo essentia non recipit magis, & minus, in principio est ibi calor perfectissimus: sed calor perfectissimus est terminus; ergo in principio motus cessat motus. Dicitur hic, quòd non sic est terminus motus: sed secundum perfectum esse in subiecto. Contra: perfecte terminus calefactionis est ipsa forma de genere Qualitatis; ergo ita secundum perfectionem suam est terminus calefactionis, & iam habeo perfectam secundum se in principio calefactionis; ergo terminus in principio est perfectissimus; ergo cessabit. Item, si motus sit ad esse perfectum in subiecto, illud esse in subiecto, aut est idem cum essentia caloris, etsi non sit perfectum: ergo nec essentia; si aliud & accidens, tunc cum illud suscipiat magis, & minus; ergo aliquod accidens. Et confirmatur 5. Physicorum, inter calorem maiorem, & minorem est per se motus, & illæ formæ sunt de genere Qualitatis; ergo per se terminus motus est aliqua forma de genere Qualitatis.

T. c. 7. 31. & 87. T. c. 22.

Si qualitas in se non incenditur in initio motus est eius terminus perfectissimus.

Tex. c. 19. & inde.

Ad primum principale respondetur in 7. in illa quæstione: *verum compositum per se generetur*: loquitur sic: quòd non recipit maius, & minus quantitatiue: sed cum hoc sit, quòd in essentia potest recipere intentionem. Ad secundum, quòd sunt indiuisibilia secundum quod sunt quiditates per se, tamen in indiuiduis sunt diuisibilia. Ad aliud, quòd accidens, non secundum quiditatem in communi: sicut nec substantia. Ad aliud, quòd dicit in litera, in abstracto ambigere potest aliquis, vtrum in abstracto suscipiant: sed in concreto certum est: sed cum ambiguitate potest stare, quòd recipit in abstractis, licet non sit ita manifestum in abstractis, sicut in concretis: nec Boetius facit aliud, quam recitat dictum Philosophi. Ad vltimum argumentum dicitur, quòd de calore non est manifestum si corrumpatur: consequentia tamen non valet, quia magis, & minus potest esse non ex hoc, quòd essentia caloris suscipit, sed ex hoc, quòd vnum indiuiduum habet naturam perfectiùs, quam aliud, & potest esse continuus processus inter ista duo indiuidua, & per consequens motus.

9. 10.

Quiditas caloris non suscipit magis, & minus, sed in diuisum eius.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio secunda de intentione formæ accidentalis, & remissione eius, t. c. 10. quæ famosa est, & magnæ altercationis inter Sophistas, & Phy

3

& Physicos etiam, atque Theologos, quæ sequitur in aliquibus originalibus sequentem hic de intentione, & remissione formæ substantialis; idè soluendo argumenta principalia eius habetur in antiquis sic: *Ad primum secunda q. responderetur in septimo*, &c. ordo etiam literæ in his duabus variè habebatur, sed ordo quem hic habes, satis bonus est.

In principio solutionis recitat modum dicendi Thomæ, & Alberti, & auctoris sex Principiorum ferè. Vide Thomam 1.2. q. 5. art. 1. & 2. & q. 54. & hic, & in primo, dist. 17. & quodlibeto 6. & 22. q. 24. & alibi sæpè, quam breuius impugnat, deinde modum dicendi aliorum: vt potè Ægidij quodlibeto 2. q. 14. & quodlibeto 6. q. 9. & Henr. quodlibeto 14. q. 3. adiungit, & impugnat, & absque ulteriori determinatione propria ad principalia respondet. Vnde aduerte quòd longa additio, quam notauimus in sequentibus ibi; *notandum pro primo argumento*, &c. Et maximè ibi, circa istas 2. q. &c. vsque ad finem, est determinatio harum duarum quæstionum. Primum enim ponuntur seorsum, & breuius soluuntur; deinde coniunctim tractantur, sed, vt priùs notauit, alio modo ordinabatur litera in antiquis originalibus. Multæ aliæ opiniones hic solent recitari de causa suscipiendi magis, & minùs, de quibus amplius in sequentibus videantur Terministæ, & calculator Suiisset Anglicus, & Iacobus Forliuensis, & super Prædicamenta antiqui, & moderni Expositores, & iste ibidem notanter, c. de Qualitate; & Theologi super 17. dist. pri. vbi hæc materia copiosè tractatur, & maximè apud istum, & sequaces eius, & Varr. & Franc. de May. specialiter, & P. de Candia. & Hu. de ca. no. & specialiter Gerardus Odonis, ibi & di. 13. 3. lib. q. 1. qui negat realitates acquiri, vel perdi in intentione, & remissione, & similiter in augmentatione, & diminutione, in q. etiam 3. & 6. principiorum, & super 5. Physic. apud diuerfos diuersarum viarum, hæc quarantur.

mum patet, quòd secundum vnã partem sit in vno termino, & secundum aliud in alio: accipio corpus pedale, cuius vna pars est sub calore, & alia sub frigiditate: si aliqua pars eius calefiat, habeo propositum, quia tunc non est partim in vno termino, & partim in alio; & si non, nihil tunc calefit primò, vel punctum solùm. Item, in de Sensu & Sensato, totum aliquod potest alterari simul, non pars post partem: tamen nihil potest moueri simul. In proposito maximè est propositio falsa, & propter formam inductam, & propter susceptiuum: quia forma substantialis est primus actus materiæ; ergo non præsupponitur ibi quantitas in materia; ergo subiectum generationis non habet partem extra partem, cuius vna sit sub forma, & alia sub priuatione. Item, quòd petat, vult probare ibi, quòd omne mobile est diuisibile: si tunc accipiat, quòd omne quod mouetur habet partem quantitatiuam, & partem: accipit tunc, quòd motum sit diuisibile, quod debet probare. Item, ad principale, intentio & remissio in proprio effectu, & per se concludit intentionem, & remissionem in propria causa: sed aliquod accidens, quod est proprius effectus substantiæ, recipit magis & minùs; ergo substantia, quæ est causa eius. Probatio minoris: caliditas, quæ intenditur, aut immediatè est à substantia ignis, & tunc habeo propositum, si mediante alio, illud intenditur, aut ergo est à substantia ignis immediatè, vel est in infinitum processus. Item, omnia habentia idem proprium susceptiuum, sunt eiusdem generis naturalis: multæ formæ substantiales, sunt tales, sicut patet c. de Vno in 5. Sed omnes tales sunt extremæ, vel mediæ: sed non possunt omnes esse extremæ, quia contrariæ sunt tantum duæ; ergo omnes aliæ sunt mediæ; sed omne medium componitur ex extremis, ita quòd medium est magis vnius, & minùs alterius; ergo extrema suscipiunt.

Com. 8. ad finem.

Contra in Prædicamentis & hic sicut numerus non suscipit magis & minùs, sic nec substantia secundum speciem.

C. de Substantia. Tex. com. 10.

Et quemadmodum nec numerus habet magis, aut minùs: nec quæ secundum speciem substantiæ: sed siquidem quæ cum materia. *Tex. com. 10.*

SCHOLIUM I.

OPINIO communis formam substantialem non suscipere magis, & minùs, suadetur tribus rationibus, quas ostendit Doctor nihil conficere.

QVÆSTIO III.

Vtrum substantia, scilicet forma substantialis suscipiat magis, & minùs.

Arist. hic tex. 10. Auerr. 1. de Gener. c. de missione. Galenus in 2. Meth. c. 2. & lib. de substantia naturali ad finem. D. Thom. 1. p. q. 76. art. 4. ad 4. Aureol. in 2. dist. 15. Capreol. & Greg. ibid. Anton. Andr. 11. Met. q. vnic. Zimara. Theor. 48. Fonl. 8. Met. c. 3. q. 4. scilicet 1. & 2. Suar. disp. 15. Met. scilicet 10. Hurtad. disp. 14. Met. scilicet 4. Auertia q. 20. Phys. scilicet 11. Vide Scotum in 2. dist. 1. q. 9. ad 3.

Ad quæstionem dicitur, quòd non: quia omnis differentia in essentia est differentia specifica: differentia secundum magis si esset, esset in essentia rei, & tunc esset differentia specifica: & de hoc non est quæstio, sed de substantia in eadem specie. Maior patet, hic Philosophus dicit, diffinitiones assimilantur numeris, ita quòd diffinitiones variantur quocunque addito, vel subtracto, sicut in numeris. Item, si sic, verè esset motus secundum substantiam, quia motus est acquisitio formæ participiliter. Commentator 3. Phys. Consequens est contra Philosophum in 5. Phys. text. com. 8. & inde. Illa ratio ponitur ab Auertia 3. Physicor. cap. 1. Ponemus fundamentum, &c. dicit, quòd ibi non est motus: quia non magis, & minùs. Item, si sic, haberet contrarium, quia vbi distantia magis, & minùs, ibi & maxima, 10. huius, textu comment. 13.

2
Substantiam non suscipere magis, & minùs. Tex. com. 10.

Com. 4.

Quòd sic, 6. Physicorum: omne quod transmutatur partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem: ergo oportet transmutatum habere partes: Sed illud secundum Commentatorem habet locum in quatuor generibus, & genus Substantiæ est vnum illorum. Dicitur, quòd demonstratio non debet intelligi de partibilitate terminorum, sed de transmutabili, quod habeat partes, & sit diuisibile. Contra: illo modo propositio est falsa; & esset petitio. Pri-

Contra hanc positionem, quòd rationes positionis non moueant: Quòd prima non, quia si sic, eadem concluderet de qualitate: sed non valet,

I
Tex. c. 7 32.
& 87.
Com. 87.

let, quia suscipit secundum Philosophum in Prædicamentis: quia in qualitate esset additio in essentia, si in essentia suscipiat, ut probatur prius. Item, non valet, quia *magis*, & *minus* ponuntur in essentia substantiæ, & qualitatis, sicut consequentia essentiam, non quod *magis*, & *minus* sint de essentia, sicut maius, & minus quantitate: sed quantitas eadem minor sit maior, manens in eadem specie: quia hæc linea manens hæc, est maior aliâ: & tamen ambæ sunt eiusdem speciei; ergo eodem modo potest esse ex alia parte. Item, quod secunda ratio non valet, quia consequens non est inconueniens: quia in substantia est verè definitio motus: quia verè exit substantia de potentia in actum, & aliquis est actus exeuntis, & ille est entis in potentia secundum quod in potentia. Item, quod tertia non valet: omne genus diuiditur differentiis oppositis, & non aliis quam differentiis contrariis: ex 10. tex. com. 24. quia priuatiuè oppositis non, quia priuatio nihil ponit, ideò non causat, nec constituit aliquam speciem. Similiter in substantia est distantia maior, & minor; ergo maxima, ex 10. tex. com. 13. Similiter vbi supra Aui-cenna, quod ignis & aqua sunt contraria secundum substantias.

SCHOLIUM II.

SVSTINENDO formam substantialem suscipere magis, & minus, notat auctoritates Philosophi in contrarium, exponi posse de quiditate forme, non de indiuiduo; & soluit tres rationes adductas pro communi sententia num. 2. de quo vide Anton. Andr. l. 11. q. vnic. pro solutione primi principalis, tractat fuscè id, quod ait Arist. 6. Phys. c. 7. Quod mouetur partim esse in termino à quo, & partim in termino ad quem: examinans vtrum diuisibilitas motus sumatur ex parte mobilis, vel forme, seu termini; & suscipit quod ex parte mobilis, & explicat etiam quando ex parte forme accipitur; & quoad substantialem sequi solam hinc extensionem non intensionem, ut hic notat Mauris. sed de hoc optime agit Doctor 2. d. 2. quest. 9. ad 3. num. 36. & seq. Quando autem alteratio fit in instanti, & quando non, ibi tractat à num. 32. vbi etiam explicat locum Aristot. 8. Phys. de cauatiue gurg. quam hic adducit, & locum etiam de Sensu, & Sensatio. Quod tractat hic num. 7. an pars aliqua certa caloris inducatur simul, optime discutit 2. d. 2. q. 9. 9. Ad aliud de secundo, num. 31. vbi ostendit hoc discursu non dari primum mutatum esse, nec primam partem in motu.

Ad quætionem sustinendo quod suscipit, ad hoc notandum, propter auctoritates, quod Metaphysicus hic in 8. loquitur de forma, & differentia, secundum quod pertinet ad quiditatem rei: sed quiditas abstrahit à suppositis, non includens aliquid, quod pertinet ad indiuidua: sed suscipere magis & minus non competit quiditati secundum se consideratæ, sed vt est in indiuiduo: secundum hæc differentia addit quiditati, sic variat definitionem. Substantia ergo secundum speciem in vniuersali consideratæ, vt quiditas, non suscipit magis & minus: sed in supposito patet, quia hoc indiuiduum perfectius habet naturam specificam, quam aliud suppositum. Aliud de substantia notandum, quod aliter est in accidentibus, quam in substantiis: quia in substantiis magis, & minus inducuntur mutatione indiuisibili,

in accidentibus motu continuo.

Ad auctoritates, quod in communi substantia non suscipit, sed in indiuiduo. Ad rationem pro prima opinione, patet qualiter loquitur de formis: quocumque enim addito, quod pertinet ad definitionem speciei, variatur species: sed si addatur pertinens ad indiuiduum, non oportet: sic est hic: vnde substantia cum materia suscipit magis, & minus. Ad aliud; quod si esset magis, & minus inter quæ esset motus continuus, sicut in accidentibus, verum esset, sed non est sic. Similiter motus in 3. Physicorum accipitur prout est commune ad motum, & ad mutationem, & illo modo est in substantia. Sed in 5. distinguit inter motum, & mutationem, & dicit quod motus non est in substantia. Ad tertium, quod *contrarietas* accipitur aliquando pro priuatiuè oppositis, 1. Physicorum, & sic est in genere Substantiæ, vel prout vtrumque extremum est aliquid positium, & sic in omni genere. Tertio modo, dicitur non solum distantia maxima in eadem specie, sed talis, quæ nata est in eodem subiecto succedere vicissim, ita quod paulatim deperdatur vnum, & acquiratur alterum: sic non est in substantia: sed vbi tale, ibi motus verè est, vt dicit Philosophus 5. Physicorum, tex. com. 8. & inde.

Formæ sunt sicut numeri, exponitur, 2. d. 3. q. 7. ad 3.

Tex. c. 6 & inde. Tex. c. 8. & inde.

Tex. c. 56. & supra.

Contrarietas tripliciter sumitur.

ADDITION.

Notandum pro primo argumento, quod Arist. 6. Physicorum. cap. 2. conclusio secunda, qua hic adducitur; planè intelligit de diuisibilitate mobilis in partes quantitativas sicut dicit Hen. in hac quæstione ad hoc argumentum, non de diuisibilitate terminorum secundum magis, & minus; dico autem in quod mutatur primum; vt ex albo in fuscum, non in nigrum. Si secundum partem termini, & termini illi non essent immediati, sicut hic dicit. Similiter 3. cap. Sed manifestissime, cap. 4. Neque in eo, quod mutatum est aliquid, prius est quod mutatum est. Et probat per diuisibilitatem temporis, & mobilis. Et ibidem statim negat talem diuisibilitatem terminorum. Ipsum autem in quod mutatur, non similiter se habebit, homo, tempus, & album; homo igitur, & tempus diuisibilia sunt: de albo alia est ratio, præterquam secundum accedens. Tamen, vt ibi vult, in loci mutatione, & secundum quantitatem, forma secundum quam est motus, per se diuisibilis est, & ibi, ideò non est primum: sicut nec ex parte temporis, & mobilis; ita nec ex parte forme, in sola mutatione secundum qualitatem conuenit indiuisibile per se esse. Et cap. 5. Necessè est omne, quod mutatum est, mutari prius. Eadem demonstratio, & non incontinuis, & in contrariis, & in contradictione, & intelligit prius non naturæ, sed tempore: sicut probat ex diuisibilitate temporis. Et cap. 8. respondendo ad argumentum Zenonis contra generationem, quod mutabile est in neutro contradictorio, respondet: Non enim si non totum in quolibet, non dicitur album, vel non album: est enim ex necessitate in altero contradictoriorum: in neutro autem totum semper. Vbi manifestè vult demonstrationem istam saluari in mutatione secundum contradictionem, & sic in contradictione: non secundum diuisibilitatem terminorum: quia ibi termini sunt omnino immediati, licet unus in se habeat magis, & minus, terminus est, vt hic, nan vt tantum, vel tantum, & hoc secundum diuisibilitatem subiecti. Et in generatione substantiali eodem modo saluabitur necessitas, cum omne genitum sit extensum. Igitur nulla pars illius, ex quo fit generatio, tota simul alteratur: nec disponitur: quia sicut qualiter incipit ordinari alterari,

Tex. c. 32.

Tex. com. 48.

Tex. com. 49.

Tex. com. 58. Tex. c. 52. & inde.

Tex. com. 83.

Substantia secundum quod inditatem non suscipit magis, & minus, sicut foris secundum indiuidua.

vati, ita ordine simili summè disponitur; ergo cum generatio fiat ex summè disposito, sequitur quod generatio continus non est tota simul: & sicut in illis duobus nunc, idem præcisè non est summè dispositum: sed aliud, & aliud, ita in toto tempore intermedio continuum summè disponitur: sic forma substantialis pro alia, & alia parte in quibuscunque duobus nunc, inducitur, & in tempore intermedio inducitur, in quo continuè aliquid summè disponitur.

Hoc consonat 7. ubi comparas generationes, sed velocitatem cap. 4. igitur est alia comparatio, quam alterationum, quam præmisit ibidem, & hanc distinguit ab illa. Igitur illud argumentum omnino non concludit intensionem in forma substantiali, sed extensionem, & hoc continuè acquisibilem. Contra 8. Physicor. Principium autem considerationis, tot guttæ mouent tantum, pars autem ipsum in nullo tempore potest: non enim fit partibile in infinitum, quod alteratur, propter hoc & alteratio: sed velox est multoties. Item de Sensu secunda dubitatione; ergo oportet subito alterari, & non dimidium prius: primum autem ab isto alterante transmutari: & non necessario simul alterari. In antiqua translatione, non inueni in textu istud, velut aquam simul omnem coagulari: attamen si fuerit multum, quod calefit: aut coagulari, non subito mouetur. Similis quæstio videtur in illuminationatione, si luminosum aliquam partem diuisibilem illuminet primò, vel nullam primò. Tamen non est similis: quia ubicunque non est ordo temporis, ponere ordinem naturæ; vel sicut duorum effectuum respectu eiusdem causæ; vel quorum unum sit causa alterius; non videtur necessarium: & sequitur diuisio actualis mediæ in infinitum, & quod nihil primò illuminatur natura, vel indiuisibile. Sed ubi est ordo temporis inter partes effectus ex natura eius, hoc non concludit: quia nihil primò tempore, sed aliquid primò natura: sicut subiectum motus primò recipit ipsum, sicut natus est esse. Quantum autem ad tempus non est primum in toto.

Ad illud de gustu, separatio partis lapidis licet non fiat sic paulatim, quod in toto tempore, quo fit dispositio ad ipsum, fiat ipsa secundum partem, & partem à gustu, & gustu: tamen facta dispositione per multas, vltima in virtute precedentium agens, non separat in instanti, sed prius discontinuat unam partem eius, quam aliam, & illius partis partem, prius in infinitum: non sic quod discontinuet à parte remouenda aliquam partem sui: sed illam in suo toto remouendo manentem, prius discontinuat à toto lapide, quam illud totum remouendum simul; non ergo in instanti, sed in modico tempore, quod dicitur simul respectu totius, quo fit preparatio ad motionem.

Ad illud de alteratione respondeo; probat non omnia semper moueri, & sic verum est: non si mobile partibile in infinitum, ita quod nunquam possit fieri eius diuisio, sic alteratio infinita, ut nunquam finiatur: non enim ipsa actu significat partes eiusdem proportionis, secundum quas est infinita diuisio omnis actus, quia sic non possent pertransiri. Sic alia secundo, quod alteratio est inter contraria: & quod aliquid quiescit secundum qualitatem, excludit illud secundum membrum diuisionis: quod omnia semper alterantur. Non autem, quod alteratio non sit infinita secundum diuisionem secundum partes mobilis: si enim intelligeret, quod aliquid mobilis simul alteratur: quare diceret: sed

velox est multoties; non negat ergo infinitatem diuisionis alterationis, sed durationis.

Ad illud de Sensu; loquitur de alteratione intentionali: ubi subiectum est summè dispositum ad formam. Intensio enim sua est, quod sonus non subito multiplicatur: quia requiritur motus localis ad eius multiplicationem, qui non potest esse subitus: color potest subito multiplicari, quia non requiritur ibi motus localis: sed alteratio, qua subito potest esse, maxime quando subiectum est summè dispositum. Contra est, aquam simul coagulari. Ideo aliter, quod alteratio ex genere non requirit successionem propter formam, secundum quam est, sed latius requirit, sicut supra 6. Physicor. c. 3. Contra hoc, nihil videtur ad ipsum. Non enim ponitur multiplicatio soni successiua, coloris subita propter gradus in forma hic, non ibi, cum vel utrimque, vel neutrobique sunt, sed propter diuisibilitatem mediæ, respectu immutationis à sono, propter motum localem; non respectu immutationis à calore, & tamen medium diuisibile in se, tunc ergo. Ideo aliter: quod quia sonus, siue habeat in se gradus, siue non, fit in partibus mediæ cum motu locali; sequitur conditionem forme, secundum quam est motus localis, & ideo successiue fit in eis: species coloris, licet fiat in partibus mediæ, non tamen secundum conditionem alicuius successiui; ideo nec successiue, quia alteratio ex genere non prohibetur esse subito; & ita nec multiplicatio soni, in quantum alteratio, sed in quantum consequens motum localem.

Contra, tunc nulla alteratio ex ratione sua est successiua circumscripta latione, saltem secundam diuisibilitatem ipsius mobilis, sed tantum forma: quod videtur contra Aristot. 6. lib. cap. 4. §. 5. & 8. Item contra primam responsum, si diuisibilitas subiecti secundum Aristot. est per se causa successionis, & remanet ita in summè disposito; sicut non summè; igitur, &c. Confirmatur de primo gradu recipiendo à passio, quantumcumque indiuisio, respectu cuius fuit summè dispositum, alias in infinitum dispositio. Concedatur, quod nulli forme, quia in qualibet est generatio 5. Physicor. nec subiecto: ut 8. Physicor., & de Sensu, repugnat subita mutatio: tamen omni forme respectu subiecti diuisibilis, potest conuenire successiua inductio (sic intelligitur 6. Physicor.) etiam substantiali: ratione autem graduum in forma, alicui potest, & alicui non 5. Physicor. distinguitur motus à mutatione sic; ponitur motus in tribus generibus; ergo omnia dicta intelliguntur de possibili, non de necessario. Contra A, B calefiant secundum gradum C, D. Si possibile est A simul calefieri secundum C gradum, ponatur, post illud nunc, aut est quies, & ita non mutatio; aut alia mutatio, & ita motus ex mutationibus duabus; & nunc consequenter: aut successio est secundum partes ipsius B, aut secundum gradus ipsius D: sed nulla est ratio, quare ab eadem virtute non ita subito B fit D, sicut A fit C, cum sint equalia A B, & C D. Nec valet dicere: quod successio est in disponendo A, & in fine dispositionis inducitur C. Item successio in disponendo B, & in fine inducitur D, quia idem argumentum est de dispositione, per quid est successio in dispositione? Ideo finaliter oportet dicere, quod successio ubique ratione subiecti est possibilis, 6. Physicor. non ubique ratione forme, 5. Physicor. neutra diximus est necessaria, 8. & 5. Sed si est motus, necessaria est hac, vel illa sub disunctione: si enim A, non prius pars una eius, quam alia, simul alteratur alteratione successiua,

Alteratio intentionalis fit in instanti.

Quare alteratio soni in tempore, & visionis in instanti; Tex. c. 35. & circiter.

7

An alteratio ex ratione sua sit successio. Tex. c. 7.

Motus distinguitur à mutatione.

De hoc 1 d. 2 q. 9 n. 31.

5
Tex. c. 34.

Tex. c. 21.
Tex. c. 23.

Cap. 8.

1. d. 2. q. 9.
num. 31.

Gutta non cauat in instanti.

6

Successio
semper ratio-
ne subie-
cti diuisibi-
lis, & passibilis; nam sic
ratione formæ, nisi
quandoque.

suam, necesse est C non simul induci: quia A in nullo duobus nunc similiter se habebit; completo igitur tempore secundum partes C, in instanti terminante illud, nihil de B esset in aliquo alteratum, sed vel ab illo instanti incipiet alterari, & curret simul alteratio B, secundum gradus ipsius C, & alteratio A, secundum gradus ipsius D, quia A nondum habuit formam in summo, vel oportebit A, alterari, & secundum C, & D, & in termino totius illius..... nihil ipsius B, esse alteratum, sed ab illo incipere esse alterationem.

SCHOLIVM II.

IN motu alterationis ostendit non posse assignari primam partem simul factam, idque exquisitissimis rationibus, de quo videri potest 2. d. 2. quæst. 9. num. 31. vbi ex Philosopho 6. Physic. probat non dari primam partem, nec primum *mutatum esse* in motu. Quod tractat, alterationem extensam, quandoque fieri in instanti, & an à primo alterante tantum, vel ita ut primum alteratum alteret secundum, & hoc tertium, vide eum 2. d. 2. q. 12. ad vltimum. Ad id quod tangit ex Philosopho num. 10. sensibile si esset diuisibile in infinitum, sensus cresceret in infinitum; verum est si ita diuisibile esset, & vt à sensu percipi posset, vt habet ipse 2. d. 2. q. 9. num. 30. Intricatis-
simus est hic textus ratione litterarum, quas ponit Doctor; solebat quandoque more aliorum antiquorum notare argumenta, & propositiones litteris Alphabeti, quas cum alij omitterent, obscurissimum reddebant Doctorem,

8

Contra utrumque istorum membrorum. Contra primum sic: alterans non minus potens est in principio, quam post, & agit secundum vltimum potentia; igitur in tantum passum potest agere, & agit necessario à principio, quantum post. Sed completo tempore in quo C inducitur in A, ponitur ex tunc in totum A B, agere, & in B, ita perfecta actione sicut prius in A, & in A, perfectiore actione quantum ad formam, quia secundum D: ergo à principio egit in totum. Aliter formatur, actio in B, secundum C, est equalis actioni in A, secundum C, sed illa in B, non adequat potentiam agentis, quin cum illa simul habet aliam in B: igitur nec illa in A adequat in principio. Istud eo magis concludit, quia ponit unum passum certæ quantitatis proportionatum tanto agenti, in quod totum simul agat, & secundum talia passa potest esse successio in alteratione; non autem secundum partes talis passi. Hac argumenta probant, quod illud datum est passum proportionatum omnino. Item, virtus naturalis in remotius debilis agit; ergo cum B, sit remotior quam A, alias A non prius alteraretur: non ita cito alterabitur B ad C, sicut A alteratum est; ergo quando A erit in D B, non est in C, & tunc mobilis diuisibilis in duo proportionata agenti, nunquam pars remotior pertinget ad dimidium formæ, quam habet propinquior: nisi postquam completa est tota alteratio A, & continuetur alteratio B, donec veniat ad D, & tunc agit in remotum, nihil agendo in propinquum. Et tunc contra regulas 7. Physicor. nec in equali tempore mouebuntur equalia, A B, mobilia, nec duplex mobile A B, ad A, in duplo tempore: sed quasi sequis altero respectu temporis A, & aliquantulum plus. Secundum autem secundum membrum, sequitur quod

Vt natura-
lis in remo-
tius debilius
agit.

Tex. c. 5. &
inde.

An pars al-
terata alte-
rat instantia-

plusquam in duplo tempore. Secundum membrum videtur contra sensum, quod prima medietas sit in summo, & secunda omnino nihil alterata. Similiter totam secundam alterabit, nihil tunc faciendo in propinquum, & plusquam in tanto tempore, & ita duplum, plusquam in duplo. Item, contra utrumque membrum simul, quare pars alterata primo eum recipiat formam uniuocam agenti, non potest agere in remotum, qua omnino nihil ponitur habere, & simul cum habet statim agere, & per rationem illa alia, & sic de toto? Item, neutrum membrum tenet unam alterationem, sed multas consequenter entes, vel post aliam omnino completam, vel post medietatem eius completam.

Notandum, quod aliud est ponere successionem alterationis secundum partes mobilis proportionati agenti; aliud secundum partes improportionati: quarum quilibet per se, sit mobile proportionatum agenti. In primo enim potest poni pars alterata ab agente, non alterans secundam, vel alterans, & hoc vel principaliter, sic quod alterans extrinsecum, non alterat secundam: vel instrumentaliter, ita quod principale alterans, sit illud extrinsecum agens. In secundo potest bene poni primum alteratum, principaliter alterare secundum alteratum: & responsum est tunc ad primum argumentum, contra primum membrum. Sed adhuc distinguendum, tam in secundo, quam in primo: aut alteratum si alterat statim incipit alterare, cum aliquid habet formæ: aut tunc tantum, quando in summo habet formam: aut quando habet in aliquo certo gradu, dicatur 12, ita quod circa illum nihil facit. In secundo est secundum membrum, & est contra sensum, siue intelligatur in absolute summo, certum est, siue intelligatur in summo possibili induci ab illo agente: quia dato quod hoc agens cesset circa summum sibi possibile, hic alteratum ab ipso nihil unquam poterit facere. Contra E, arguitur, dicatur alterans primum extrinsecum O, alteratum primum proportionatum A: secundum ab A, alteratum sit B, ex E sequitur, quod simul veniat A, ad C, & B, ad C. Similiter simul ad D, contra sensum.

Respondeo A, licet in principio incipiat in B, quando O incipiat in A, tamen O est efficacius, ideo citius mouet A, quam A B. Contra: cum successio in A sit postea secundum gradus, in infinitum remissior, ante aliam inducitur; ergo A, non potest aliquam remissionem inducere in B, pro aliquo tempore, quam sit ille, quem recipit ab O pro eodem; igitur aequè citò ad quemcumque gradum peruenit B, sicut A. Respondeo, licet idem gradus sint hic, & ibi inducendi, tamen citius pertransseuntur à maiori virtute, sicut de loco. Patet, quia eadem diuisibilitas pertransit à testudine, & lepore, sed non aequè citò.

Contra E aliter, si minimus ignis calefaceret, calefieret simul totus aer. Probatio, A calefit ab illo igne simul calefacit B, pari ratione B C, quia quodlibet quàm citò habet formam, alterat patiens sibi proportionatum, quantumcumque illud sit modicum, habet aliquod patiens sibi proportionatum, licet minus, & sic in infinitum, maxime de partibus in tota. Minima enim stella postea illuminaretur totum uniuersum, si esset infinitum. Propter istud negatur E: sicut enim in motu locali, motum, quia motum mouet, & tamen ita remissè potest moueri, quod nihil mouet 8. Physic. F. de proietis; sic aliqua forma potest esse ita remissa,

nec sequen-
tem? 2. d. 2. q.
12. ad vlt.

9

Quando
pars altera-
ta, alterare
incipit?

Intricata li-
tera, vide
Mauritium.

10

T. c. 81. & inde.
T. c. 36. & inde.
Cap. 7.

Si sensibile esset diuisibile in infinitum, sensus cresceret in infinitum. 2. d. 1. q. 9. nu. 29.

remissa, quod omnino nihil ager; & similiter ita parua in quantitate forma. Probatio Philosophi 1. Physicorum de minimo, contra Anaxagoram exponitur respectu actionis, & passionis naturalis. & in lib. de Sensu, dubitatione prima; si sensibile diuidatur in infinitum, sensus cresceret in infinitum: quia in eo, quod possunt mouere dubitatur. Est igitur contra propositionem F. 13. quia non omnis forma eiusdem speciei est principium operationis eiusdem speciei, quia agere est perfecti; ergo relinquitur F. Sed quis est ille gradus: non facile est assignare; forte minor sufficit in forma magis actiua, ut calore, quam frigiditate. Sic ergo expeditur est in secundo, quod O habet passum proportionatum A, quod totum simul alterat usque ad aliquem gradum forma C, in quo potest A per illam agere: & alterat tunc passum sibi proportionatum, & minus in quantitate se, & tardius quam ab O est alteratum, & potest A cessare alterari, & tamen continuare alterare B, & sic usque ad certam distantiam: ultimum mobile nunquam produceretur ad gradum, in quo potest mouere, ita quod cessabitur propter remissionem forma in ultimo, non propter paruitatem quantitatis, licet forte sit minus precedentibus; & erunt tot alterationes, quot alterationia, & alterationia proportionata; unumquodque uero alterans tardius mouebitur, quanto debilius, & ita duplum in non duplo: quia non eadem uirtus, nec aequalis. Tempora etiam non sunt omnino consequenter, quia unum incipit ante finem alterius, & ideo non duplum in sesquialtera ab una uirtute, sed a duabus. Sic duo cursus si essent aequales, quorum unus inciperet in medio alterius esse sesquialteri ad tempus unius illorum cursum. Item, si unumquodque alterans tardius mouet, quanto debilius; ergo secundum tardius primo: sed secundum aequè citò cum secundo, quia incipit quando uenit ad illum gradum, ad quem secundum uenerat quando incipit, & ita aequè efficax quantum est ex intentione forma, est quodlibet post primum: sed B est minus A, quia A quando incipit est remissius O. Si autem B alteret C, non oportet C esse etiam minus ipso: quia B quando incipit; est ita intensum, sicut A, quando incipit, & ita passum aequale sibi proportionatum.

11

Contra, si ex intentione forma, ceteris paribus, concluditur maior quantitas passu proportionati: ergo B cum A continuè intenditur per O, vel quod A continuè maius, & minus alterat B, antequam ueniat ad gradum, in quo B potest agere A maius ipso B alterabit continuè; ponatur aliquid de ipso C usque ad D, quando igitur totum B uenit simul ad gradum actiuum C usque ad D, est aequaliter alteratum; igitur si illud alterat, & ultra hoc totum residuum ipsum C usque E, ut passum sibi proportionatum simul agent A, & B in C usque ad D, & continuè ultra D extendet se A secundum quod crescit, & ita C D citius est actiuum quam D E, & prius ager in propinquum, sibi proportionatum, quam in distans, in quod ager, secundum quod crescit. Sic ergo post primum alteratum semper erit successio, secundum partes mobilis per comparationem ad quodcunque unum agens. Similiter cuiuslibet agentis præter illa proportionata, prior pars prius ager, quia prius produceretur ad gradum actiuum. Et erunt post principium C agentia infinita quolibet tempore prius in actu alio, & ipsum ad actum producentis: & cuiuslibet passum crescit in infinitum: sicut & ipsum crescit.

Littera corrupta.

12

Infinitas agentium, datur, si datur primū passum.

pore prius in actu alio, & ipsum ad actum producentis: & cuiuslibet passum crescit in infinitum: sicut & ipsum crescit.

Si uis hoc uisitare, dic passum proportionatum intensiori non necessario maius esse, fac conclusionem, sicut sub hoc in proseguendo 9. & 10. argumentum necessariò conceditur, quod a duobus simul mouetur, quicquid signatum mouetur, pari ratione a 3. & inferius quodlibet prius tempore, & natura in motu: sed natura tantum in mutatione prius est in actu, quam aliud, & hoc ubi forma inducta est actiua, secus est in latone, ubi prius tempore, & natura, ut effectus prior, non ut causa. Sic quodlibet agens comparatur ad infinita passa, in quorum semper unum prius tempore & natura, & natura tantum agit, quam in reliquum, & procedit utrumque usque ad determinatum ad quantum, scilicet potest se uirtus agentis extendere, sicut O alterat AB, non simul. Sed A prius, nec A simul, & sic in infinitum, A ergo agit, datur usque ad D in infinitas partes B C, & in nullam simul, & ita infinitas partium. Similiter qualibet pars A agit in B. & nulla simul cum alia: quia nulla aequè primò est in actu actiua, sicut alia.

Sic omnino oportet ponere infinitatem agentium, & patientium tempore, vel natura ordinatorum, & ponendo, quod sit alicuius agentis, aliquod primum passum, ut O, A, & A, B, ultra ut hic supra deducitur, crescente A, crescit eius mobile proportionatum, & ibi ultra terminum B, erit omnino talis infinitas, & agentium, & patientium: sicut nunc dicta est: ergo omni modo ordo temporis, vel nature, vel utriusque, est semper secundum partes mobilis. Hoc non pro nihilo uoluit Aristot. Tamen omnis pars potest cum principali agente in partem aliam, ita quod faciunt unum agens: igitur principale totum alterat, & habet passum proportionatum in quod agit, non simul, sed sicut natum est moueri secundum partes, & per eas, ut concausas. Sicut mouens habet unum mobile localiter, quod totum non fert simul respectu signi in spatio minori mouente citius partes, cessant alias ad gradum actiuum mouere. Sic ergo patet ad argumenta, & de proportionato passo, & regulis 7. Et quomodo non una alteratio, nisi aliquo modo propter unitatem continuitatis inter alterabilia: quandoque uero nec illa est: sed tantum contiguitas, quia ad propositum non multum refert dubitari, si una pars mobilis possit aliam mouere, &c.

SCHOLIUM IV.

DECEM selectis argumentis probat non dari successione alterationis secundum partes mobilis, ita quod una prima pars alteret secundam, & hæc tertiam, &c. & concesso intento horum argumentorum, quoad mobile proportionatum, cuius una pars non alterat, sed totum immediate alterat ab agente principali; soluit argumentum in contrarium, admittens actionem in distans, de quo optime agit 2. dist. 9. q. 2. num. 16. & 7. Physic. q. 3.

Sed primum argumentum contra utrumque membrum quarit de prima substantia, ubi dicitur, quod nunquam est successio alterationis secundum partes mobilis, sic quod una alteret aliam, quod ostenditur multipliciter. Primò sic: quia

13

R R r efficiens,

Quomodo post primū alteratū, est successio in alteratione?

efficiens, & effectus non sunt unum ens. 8. Phisicor. nullum continuum mouet se. Item, generans est prius naturaliter in actu, genito; ergo quot partes in mobili: tot sic se haberent, quod prius naturaliter in actu secundum formam esset una, quam alia, & distincta, quia alterans; & ita infinita in actu. Item tertio, omnè generans habet unum primum, & immediatum genitum: illud non potest esse indiuisibile; tum, quia forma naturalis non est nata ibi esse: tum, quia illud alteraret aliud indiuisibile; & sic totum alterabile ex indiuisibilibus superficiebus, & motus ex mutationibus; ergo illud est diuisibile, & ita si illud simul, non prius una pars, quam alia. Si habeo de una parte satis est. Item, quarto, nunquam aliquid alteraretur, quia ab uno termino antequam perueniret ad alium, quantumcunque illud esset modicum, essent infinita generationes actus. Item, quinto, quomodo pars pulsus pellet aliam partem, vel tracti pars trahet aliam, vertigo? Item, quomodo una pars grauis mouet aliam? Item, sexto, cum impressio agentis non sit sibi uniuoca, sed Analoga, quia generatur ab eo secundum essentiam, & esse; quomodo generabit effectum uniuocum in secunda parte sibi, que genita est ab agente? Item septimo, si generat impressionem sibi similem; ergo non mouebit materiam ad aliam formam, cuius contrarium patet de impulsu dato. Proiectio faciet impulsu non motum, & impressio ignis in materiam aqua faciet impressionem, non formam ignis de potentia educet. Item octauo, non est causa quare lux reflectitur ad obstaculum, frangatur ad Diaphanum medium discontinuatum. Item nono, prima pars non alterabis secundam, nisi in virtute primi alterantis; ergo primum magis. Item, decimo, in alterante pari ratione una pars prius alterabit, quam alia: quia una propinquior. Et ita tota virtus secundum profundum non concurreret ad agendum. Et ita efficaciter tunc potest operari, quantumcunque tenue: sicut quantumcunque spissum.

14

14 Ponitur igitur, quod nulla pars mouet aliam in mobili proportionato: sed totum immediatè à principali agente mouetur. Confirmatur, quia realiter agens agit in realiter priuatum: sed quando realiter forma est in aliqua parte, est etiam in alia; igitur in alia non est actio. Contrà: illud agens est immediatum proximo patienti; per hoc enim in 2. de Anima probatur necessitas medijs inter visibile, & visum. Similiter 7. Phisicorum. Item, per hoc probatur Deus esse ubique presens secundum essentiam, quia ubique agit. Item, virtus non est, ubi non est substantia. Item, si non est immediatum proximo effectui; ergo aliquid medium, in quod non agit: quia tunc aliud esset proximus effectus; ergo nec in remotius ager. Ex illo probato sequitur propositum, quia extrinsecum agens non potest esse immediatum cuiuslibet parti mobilis: sicut una alius. Item, destructa formà partis propinquioris: destruitur forma partis remotioris, & posita ponitur; igitur forma propinquioris est causa alterius. Ad illa respondetur. Ad primum, quod tactus Mathematicus non est necessarius agentis, & patientis: cum enim non tangant nisi superficies ultimas, non agunt, nisi in illas; & ita in nullam, & sic nihil est argumentum; igitur requiritur tactus virtualis, & sic intelligitur Aristotelis 7. Phisicorum presens

T.c. 30. & ceteret.

T.c. 73. & inde. T.c. 8. & inde.

Variatione in distans. 2. d. 9. q. 2.

in ratione potentis agere, & sic est presens profundo passu; ubi non est eius essentia, sic ad probationes: nec ex illo antecedente sequitur propositum: quia nulli parti potest esse immediatum. Ad secundum, immediatum sic excludat medium in ratione causa. conceditur, si effectum intermedium, falsum est: hac enim forma partis propinqua est effectus immediatus, quam remota: sicut mouens non potest producere aliquid vltimum, nisi per intermedia: quorum nullum est causa vltimi, sed effectus prior, sed ibi tempore prior, hic quandoque natura tantum. Contrà, nec sic ordo, quia adamas attrahit ferrum non aërem intermedium; & centrum terram, non aërem intermedium. Respondeo, omne agens in remotius prius agit in propinquius, sed non actione simili: sicut mortificat manum piscatoris non rete. Et Sol agit in orbem, priusquam in clementa: non tamen ibi, sicut hic formas producendo. Aliter, centrum non trahit, sed terra sua grauitate mouetur: sicut q. centrum attraheret: sic exponuntur.

Agens in remotum, agit in propinquum actione dissimili.

15

Notandum, quod hac positio de immediate actione agentis suo passu conceditur falsa: quia tantum superficiem esset immediatum, & tunc non saluaretur positio de successione motus penes partes mobilis, quia in mobili esset dare primum. Et vel post quies, vel nunc immediata, & in mobili indiuisibilia immediata, similiter, quod post hoc tangitur, quod prius naturà, vel tempore agit in propinquum, quam in remotum, licet verum sit, & bene responderetur ad instantias: tamen non est propositum; ergo de proposito quadam argumenta prima videtur concludere, quod impossibile sit successione motus esse secundum partes mobilis. Quadam, quod hoc est impossibile, sic quod pars prior moueat secundam. Tenendum autem videtur secundum Aristotelem, & in motu locali, est manifestum, quod successio potest esse secundum partes mobilis. Et quod ex hoc sequatur aliud, scilicet causalitas prioris respectu posterioris. Probatur, quia omne ens actiue potest omne ens in potentia simile sibi facere actu: prior pars prior est in actu actiue, quam secunda ex hypothesis successione; igitur secundam, qua tunc ex se est in potentia, potest facere actu, cum sit approximata. Nec videtur impedimentum: ut ostendatur respondendo ad argumenta: ergo potest concedi, quod motus potest esse successiue secundum partes mobilis, & sic etiam, quod prior alteret posteriorem: quando scilicet prior peruenit ad gradum actiuum secundum F, non secundum E. Et ubi non est successio secundum illas partes, potest concedi, quod illa causalitas manet: quia prior pars prius naturà habet formam, quam posterior, licet non tempore: ergo potest eam facere in illo: quia in illo tunc vere non habet, sic in illuminatione. Si autem est successio secundum formam: tunc pars prior ager, non secunda à principio: sed quando habet illam secundum gradum actiuum.

Successio secundum partes mobilis.

SCHOLIUM V.

SUSTINENDO successione alterationis dari secundum partes mobilis, ita quod vna aliam alteret, soluit decem argumenta adducta ad oppositum num. 13.

Ad argumenta. Ad primum, unum ens &c. continuum falsum est, unum identitate, verum est.

Ad

16

Ad Aristotelem, mouere se non est unam partem continui mouere aliam. Ad secundum, actum esse, est æquiuocum: vel in entitate propria extra causam, vel in esse distincto ab aliis. Primo modo, est generans actum prius naturâ genito, non secundo, quia continuatur genito: primo modo necessario sunt infinita actus: quia qualibet pars continui est sua entitate extra causam, secundo modo non. Ad tertium, propositio prima neganda est, quæ est opposita conclusioni, quæ tenetur. Vnde si poneretur successio ratione forma, non esset aliquod primum genitum eisu. 6. Physicorum, cap. 4. & 5. ã. supra manifestè. Tum primo, ut opponitur ei quod est secundum partem, sic conceditur primum, non primo tempore. Ad quartum, illud non est contra causalitatem partiu ad partem, sed absolutè contra successionem penes partes, & idem fieret contra successionem secundum formam, unde infinita transmutationes in potentia: quia continua, siue à principali agente, siue partiu à parte. Ad quintum, quod localiter mouetur, motu illo non acquirit formam actiuam, saltem unica actione: ideo nec pars partem mouet: non sic in alteratione, utrobique tamen est successio secundum partes. Contrà mobilis localiter una pars propinquior, & prius ordine natura mouetur, ita quod motu eisu posito, ponitur motu partiu posteriori, & destructo, destruitur: & tamen non sequitur, quod sit causa; igitur nec alibi. Respondeo: sola propinquitas non concludit: sed quia recipit formam actiuam, potest agere in approximatum passum. Ordo tamen natura hic conceditur in effectibus ordinatis, non causis: non sic in alteratione, quia effectus hic prior non est natus causare secundum, sicut ibi. Ad sextum, si intelligatur quod omne agens imprimis speciem immediatè, negatur, sed formam uniuocam suæ in materia nata recipere, & ita illa potest uniuocam facere. Per hoc ad septimum, non est impressio, quæ moueat materiam: tunc enim moueretur à se, non ab agente extrinseco: sed extrinsecum mouet immediatè ad formam. Ad octauum, magis per hanc positionem, quam per aliam, datur causa forma, vel æquè. Actiuum enim agit in receptiuum: & quia inuenit obstaculum, non potest versus illam partem agere, agi reflectendo. De nono post. Ad decimum non est simile: quia secundum partes agentis, non est successio, partes enim accidunt agenti, per se sunt passi. Propinquitas igitur partium eisu, est per accidens: sicut & partibilitas: quia si nullas partes haberet, & esset æquè actuale, æquè ageret.

De secundo inconuenienti, virtus in toto est una, & maior in maiori quantitate, licet per accidens sit quantitas: ideo tota in profundo concurrat. Et per hoc ad aliud inconueniens, quod in tenui non est tanta virtus. Ad undecimum, quod est confirmatio positionis, responsio, actio subita simul est cum termino: ideo sic nihil agit in realiter priuatum, tunc quando agit, sed usque tunc. Contra responsionem ad decimum, si quantumcumque agens non alterat, nisi partem mobilis minorem in infinitum quacunque data, quare non quodcumque paruum agens posset idem alterare? & ita nulla exigentia passiuorum proportionatorum motibus diuersis. Ad hoc, & ad nonum argumentum dicitur, quod primum alterans alterat principaliter; pars alterata alterat in-

strumentaliter; ideo maius potest in passum maius, ut principale agens, non tamen nisi per partes passi: sicut in motu locali virtuosus potest maius mobile transferre, tamen non nisi modo sibi possibili, scilicet secundum successionem partium respectu spatij. Contrà: forma uniuoca in quocumque est habet rationem causa: quia causa ordinatè specie differunt, 2. supra. Ideo in uniuocis solum possibilis infinitas. Igitur pars alterata non est instrumentum principalis agentis. Aliter dicitur, quod agens principale, & pars alterata, ut unum agens, alterant partem aliam. Contrà: vel utrumque est causa sufficiens effectui: contra est 10. cap. iuxta: aut neutrum; & tunc sequitur, quod principale agens nullius erit causa sufficiens: quia non forma in diuisibili: quia ibi non est: non in diuisibili: quia pars eisu cum principali causa, causat partiu alterius formam, & tamen primum alteratum, ut ita dicam, non alterans se.

Sic igitur uide, quomodo possibile est successionem esse in alteratione, vel alterationibus consequenter entibus secundum alterata proportionabilia diuersorum alterantium, quæ alterata quandoque sunt continua, quandoque contigua. Secundò, quomodo secundum partes unius mobilis proportionati, potest esse successio, & causalitas A, respectu B, quandoque causalitas sine successione in illuminatione: quandoque e conuerso, in latatione. Et argumenta contra hoc. Tertio, quomodo nec in primo modo: nec in secundo, A secundum quemlibet gradum forma eisu alterat B; sed secundum tertium. Quarto, quomodo agens presens proximo patienti, vel effectui prius agit in propinquum, quam in remotum.

SCHOLIUM VI.

PONITUR triplex via sustinendi successionem in alteratione: prima, & secunda est penes gradus formæ; tertia penes partes mobilis, de quibus pro & contra mirabili subtilitate sine assertionem disputat.

Nota, quod via tenens successionem alterationis penes diuisibilitatem forma, habet ponere gradus infinitos in forma, & nullum minimum, quo remissior non possit per se esse: quia prius tempore acquiritur, & post tempore deperditur. Secunda via ponens quemlibet gradum esse aliud individuum speciei, habet negare infinitatem quia alias summus gradus infinitus: quia excedens infimum per infinitos equalis quantitati: ponens minimum & maximum: potest negare contraria simul: sed successionem præcisè ponet secundum partes mobilis 6. Physicorum. Contrà illud: eodem modo videtur ponendum motum in substantia, sicut in qualitate: quia penes partes mobilis successio utrobique, ut dictum est supra: quod videtur contra Aristotelem 5. Physicorum, ubi concedit in tribus generibus, negat in substantia. Item videmus, quod aliquod quantum motum prius habet calorem remissum, postea intensum: quomodo sit hoc? Ad primum: quædam forma substantiales sunt unigenæ, quæ eandem dispositionem requirunt in qualibet parte: ut forma ignis: ibi potest concedi successio generationis penes partes materia extensa per accidens. De cuius una parte prius educitur forma, quam de alia. Sic respondet Aristot. ad ra-

Text. e. 51. & circiter.

An in successione alterationis sint infinitæ transmutationes.

Virtus non potens agere directe, agit reflexè.

17

Actio subita simul cum termino.

Secunda pars an alterat aliam in virtute primæ partis?

Epilogus.

Quandoque alteratio sine successione, quandoque non.

18

T. c. 7. & inde. T. c. 9. & inde.

Quomodo est successio in generatione ignis?

tionem Zenonis, in mutatione secundum contradictionem ponit medium penes partes mobilis. Et sic currit illa propositio, quod nunquam una pars aqua est summe disposita primo cum alia parte: & tunc fit generatio ignis, quoad corrumpendum est summe dispositum contrario sibi. Alia forma heterogenea, ut anima, non requirunt eandem dispositionem in qualibet parte, & si posterius alterari incipit una pars, quam alia, possibile est quamlibet in uno instanti esse summe dispositam suo modo. Et ita anima simul potest induci: sic igitur aliqua generatio non est motus, sicut alteratio. Contra: ergo aliqua alteratio non est motus. Aliter potest dici, quod generaliter forma substantialis perficit materiam non mediante quantitate, & ideo suum primum susceptivum, in quantum huiusmodi, non habet partem extra partem, & ideo in eius inductione non est successio secundum partes sui susceptivi, quia susceptivum per se non habet partes, sed per accidens: quia nunquam est sine quantitate: & ideo per accidens potest esse successio penes partes susceptivi: per se autem in alteratione, quia qualitas est per se in quanto. Ad secundum, si ab aliquo instanti incipit corpus calefieri, non est prima pars motus, sicut nec mobilis; inducitur in partes mobilis aliquis gradus minimus caloris, qui est mensura in prima parte mobilis; per tempus incipit alius motus eiusdem partis secundum alium gradum maiorem. Continuat tamen prima alteratio in partibus aliis mobilis, ita quod qualibet una alteratio est secundum unum gradum inductum successivè in partibus mobilis, quæ completæ, vel quantumcumque eius parte potest incipere alia: & sic cum illa alia tertia: & currunt multa simul, vel consequenter entes, ita tamen, quod nihil simul alteratur, nisi una illarum: sed prior pars alteratur secunda alteratione, quando posterior adhuc prima alteratione alteratur, in fine prior pars est intensius calida, quam pars posterior. Contra: quicunque gradus, ex quo est indivisibilis, totus simul inducitur, & ita permutationem; illa non est terminus alicuius motus, & videtur motus componi ex mutationibus.

Item, agens sufficiens approximatum passo disposito in naturalibus, ut videtur, statim agit 9. *Metaphys.* cap. 4. igitur cum istud calefaciens sit activum secundum illas alterationes diversas, secundum diversos gradus formæ, & semper approximatum passo alterabili secundum omnes illas, immediate postquam alteravit ipsum prima, alterabit ipsum secunda, vel necessario quiesceret per tempus non agens, cum tamen sit activum, & passo approximatum. Item, quantumcumque debilis virtutis calefaciens, calefaciet mobile sibi proportionatum in quantitate, aequè citò intenso calore, sicut perfectissimum calefaciens: quia oportebit procedere per omnes illas alterationes ordine certo, & inter quaslibet esse quietem. Item 5. qualibet pars est sub alio gradu, quam alia, & ita sub alio individuo, & ita totum erit calidum, nullo uno calore secundum numerum, sed multis valde, forte infinitis in actu. Item, aliqua alteratio est subita, ubi tamen mobile est divisibile, ergo hac non est causa. Ad 1. quilibet gradus, etsi indivisibilis est in se, in quantum est gradus formæ, tamen est divisibilis per accidens ex sub-

iecto, & successivè inducitur in partes mobilis: nec est ibi aliqua mutatio alicuius partis, sed motus.

Contra: igitur motus sine mutatione, nam illa mutatione quid mutaretur? Non pars illa movetur, non indivisibile, illud non recipit calorem; aut oportet concedere punctum calefactibile subitò; aut nullam mutationem ibi, quæ aliquid novum insit. Secundum illam viam punctus nihil est. Ad secundum 8. *Physicorum* cap. 8. in generatione nihil producit natura, ut statim corrumperetur: ergo si posset aliqua pars mutari, non immediate sequeretur secunda post terminum alterationis primæ, in quantumcumque parte: sed oportet quietem intercipi mediam, in qua primus gradus inesset: nec est passum dispositum statim recipere oppositum illius, quod statim est inductum. Quanto tempore oportet quiescere? Responsio, non est dare certum tempus, quia minus & minus in infinitum, secundum quod maior est movens virtus. Per hoc ad tertium, quomodo velocius movet intensius nominativè. Aliter ad tertium, imperfectum movens oportet incipere à minimo gradu, & procedere per omnes medios: perfectius potest incipere à secundo, ita quod illa sit sibi primus alius perfectior à tertio, alius à quarto, & sicut non est primus necessarius ante secundum ex parte mobilis, sed propter imperfectionem movens, qui non potest perfectius tunc assimilare sibi passum, ita forte incipienti à secundo non est tertius necessarius prior quarto: sed immediate quartus alij, est sibi secundus, sextus alij, sibi tertius. Ad quartum, divisibile non est movens divisibile quando totum primo, & simul alteratur.

SCHOLIUM VII.

PONIT sex conclusiones de prioritate, posterioritate, & similitate alterationis, valde subtiles etiam obscuras; ubi nota quod ipse explicat quid intelligit per *A, B, D*, itaque non sumuntur sicut alix literæ ab ipso positæ infra post Scholium 9. & alias post varias instantias, & replicas explicat successione causam, non esse ex parte formæ, sed ex defectu agentis: quidquid enim successivè fit à causa minoris virtutis, potest simul fieri à virtute maiori, de quo Doctor 2. distinct. 2. quæstione 12. ubi hac ratione docet Anghem non posse se movere ad locum distantem nisi successivè; potest tamen à Deo moveri instantaneè.

Ex prædictis nota sex conclusiones. Prima, quod in omni transmutatione secundum partes, mobilis est prius *A, D*. Secunda, in omni transmutatione, qua forma activa inducitur vsque ad gradum activum, est prius *A* utroque modo secundum partes mobilis. Tertia, inductione cuiuscunque formæ possibile est prius *B*, secundum partes mobilis. Quarta, in nullius formæ inductione est per se necessaria successio temporis secundum partes mobilis. Quinta, in omni inductione ex parte graduum formæ est possibilis similitas opposita omni modo prioritatis. Sexta, in aliqua inductione est possibile prius *A, D, & B*, secundum partes formæ: ubi scilicet forma habet gradus proprios, ubi

T. com. 63. Nihil generatur ut statim definit esse.

Aliter fit generatio in heterogeneis, aliter in vngentis.

Forma substantialis infomat materiam non mediante quantitate. Quomodo calor intenditur?

19
T. com. 10.

Agens naturale passo disposito, statim agit.

non habet, non est sic possibile, ut ponitur de forma substantiali. Ad evidentiam conclusionum cum sit prioritas natura tam in genere causa, quam in genere effectus: & prioritas temporis: per A, intellige prius natura: per D, effectum priorem: per B, prius tempore in essendo. Contra quartum videtur esse instantia de Vbi, & de quantitate inducenda. Item, quando primum alteratum proportionatum agenti, primo incipit alterare aliud, semper crescit eius alterabile: ut patet ex supradictis, & ita successio secundum partes mobilis, est per accidens: quia alterans ponitur variari. Ad primam instantiam, si Vbi est aliqua forma mobilis, sit calor, tota est in tota, & pars in parte: nec nata est prius tempore pars mobilis A, esse in parte. Vbi C, quam B in D, immò necessariò simul tempore si A B, est continuum: quia continuum est cuius motus est unus, indivisibilis secundum tempus, 5. Physicorum. Si autem motus localis sit ad locum, cum prior pars mobilis necessariò sit prius cum aliqua parte loci signata, quam posterior pars mobilis, necessaria esset successio secundum partes mobilis; vel simul 2. præsentis eidem parti loci: sed secundum modum non tenet.

T. c. 23. & inde.

21

Ad 1. non est instantia. Similiter de augmento non prius A, pars mobilis acquirit quantitatam C, quam D, B, alias nullum esset instans terminans motum, in quo totus cessaret. Sed magis videntur instantia prima contra quintam, sed si in omni genere est generatio, & omnis motus terminatur ad mutationem, necesse est in ultimo instanti aliquid forma induci, quod ante non inluit, & pari ratione posset tota. Contra: unde ergo successio secundum formam? Respondeo, ex defectu agentis non potest totum simul inducere, possibilis verò successio est ex parte forma. Contra: in principio agit secundum ultimum gradum sua potentia, ergo tunc producet quicquid est producere: potest autem ultimum gradum producere; igitur &c. Item, quicquid facit in ultimo secundum aliquos, non manet. Item, ergo successio à mouente, non à mobili, nec forma. Ad primum, agit quicquid potest tunc agere, non quicquid tunc potest agere. Contra: si tunc potest, quare non agit tunc, cum non sit ab extrinseco, quia illud natum est fieri tunc? Respondeo, eadem est questio, quare non curro in instanti, cum potentia currendi sit in me in instanti? Contra, illud non est natum simul fieri. Respondeo, nec illud ab illo, licet ab alio. Contra: quicquid absolute est possibile nunc fieri, nunc sit à nunc potente facere. Respondeo: non: sed à potente nunc facere. Ad secundum respondeant illi aliqui. Ad tertium: nunquam est successio in forma inductione necessariò, nisi ex resistantia mobilis ipsi mouenti, que non est ex contrario: quia tantum potest super illud, quantum potest inducere formam: nec est ex natura mobilis absolute, quia tunc cuiusque resisteret, sed est ex defectu virtutis agentis. Inductio verò per quadam media impossibilia simul, necessariò est non subita, ex resistantia mobilis ad media simul: non quia mobile habet contrarium, sed quia mediorum inter se. Sed non posse inducere, nisi per talia media est imperfectio in agente; ergo nec distantia terminorum est causa necessaria successio: quia si unum potest simul induci, & alium. Si intelligatur distantia propter multa media, non

Successio in forma, ex defectu agentis.

Inductio per media incò possibilis, est successiva.

differt ab illa causa propter resistantiam medijs ad mobile, & hoc est ex impossibilitate mediorum in isto. Si non est necesse ire per media hic tunc, & hæc causa nulla; ergo tantum tertia causa, scilicet resistantia mobilis ad mouens, qua est propter defectum virtutis mouentis.

SCHOLIVM VIII.

REFERT circa hanc, & quæstionem præcedentem quatuor sententias de suscipiendo magis, seu de intentione formæ. Secundam retulit, & reiecit quæst: præced. Item & tertiam, quæ ponit formas in se indivisibiles, sed intendi ratione subiecti, quæ censetur D. Thomæ 1. 2. quæst. 51. artic. 1. & 2. & 2. 2. quæst. 24. art. 5. vbi Caietan. Capr. 1. dist. 17. quæst. 2. Socin. hic q. 21. Iauell. q. 6. quam fusè refutat Doct. 1. d. 17. q. 5. 6. & 3. Phys. q. 3. 4. 1. & 4. opiniones exoluerunt. Est & alia opinio Hoffredi quodlib. 11. q. 3. Durandi 1. dist. 17. q. 7. & aliorum formam dum intendi dicitur totam perire, & aliam ei succedere, quam hic non refert Doctor, sed locis citatis latè eam refutat.

Circa istas duas quæstiones de magis, & minus sic procedendum est. Primò recitanda sunt opiniones, & improbanda. Secundò, veritas declaranda est. Opiniones sunt tres. Prima ponitur, & improbat ab Auctore 6. Principiorum, quod magis est propter incrementum subiecti, vel accidentis, vel vtriusque tam in eodem, quam in diuersis. Probat, grauius est, quod habet maiorem grauitatem extensiuè. Contra: susciperet tunc magis, quia incrementum recipit secundum quantitatem, ut vir maior puero. Item, quantitates sole per se, & figura, quæ consequuntur: quia illa quæ per se crescunt, recipiunt magis, quod est contra Aristot. in Predicamentis. Tum in cap. de Quantitate, & Qualitate. Tum infra, quadratum crescit gnomone circumpositio: non tamen alteratum est. Item, omne maius album, esset albius, patet esse falsum. Opinio alia de contrario prius ponitur cum improbatione. Item, improbat de magis, & minus in lumine in medio, ubi non est contrarium. Similiter de virtute sine omni vitio, & gratia sine peccato in statu innocentia. Item, motus in magis est dealbatio; ergo terminus ad quem, non est tantum separatio nigredinis. Item, opinio tertia de magis secundum esse in subiecto ponitur prius. Pro hac Boetius in Predicamentis. Contra ipsum arguitur, Prius in infinitum, &c. Iste due opiniones negant in essentia magis per hoc 6. principiorum, Forma est compositi, &c. Item, differentia formalis est specificæ. Item, addito aliquo, non manet species. Contra illam conclusionem, illud prius factum habitibus presentibus, &c. Item, illud contrarium in uno gradu est impossibile alteri, in alio non; igitur in primo aliquid habet in essentia quo repugnat, non per subiectum. Opinio quarta Auctoris 6. Principiorum: quod magis est per accessum ad terminum, in quo sit incompositio nominis. Contra; tunc nihil esset album albedine, nisi albiusimum.

22
Quatuor opiniones, de intentione formæ.

In prædicamentis, cap. penultimo.
Non omne maius, albū, est albius.
q. præced.

Hoc est D. Thom.

SCHOLIVM IX.

P R O resolutione quæstionis quatuor ponit articulos. Primum diuidit in quinque membra. Secundum in totidem. Tertium in tria. Quartum

in septem. Quoad primum docet primò, secundum Aristotelem in quiditate non dari magis. Secundò, quod dicitur magis; esse in se maius. Tertio, solum secundum prædicationem denominatiuam aliquid dici magis. Quarto, omne maius habere latitudinem inter summum, & infimum. Quintò, maius, vel minus reperiri in omni creatura, quia creaturæ sunt sicut numeri.

23

Circa solutionem sic procedendum. Primò in vniuersali absoluto, & ibi s. Primò, quæ sit intentio Aristotelis hic: quomodo, scilicet negatur, vno modo magis in substantia, & accidente. Secundò, quod ubicunque est magis, est propter hoc quòd aliquid est maius, non maioritate molis, sed perfectionis, vel in natura rei, siue in complemento perfectionis, vel in potentia, siue in feruore actionis. Prima dicitur naturalis bonitas. Secunda dicitur naturalis vigor. Tertio, quòd non ubicunque est maius perfectione, ibi est magis. Quarto, in quo communiter consistit ratio eius magis, quòd est maius perfectione? Quintò, quòd maius sic inuenitur in quocunque respectu alterius, vel minus: loquendo de diuersis naturis, siue comparatis inter se, siue ad Deum.

Secundò, procedendum est in vniuersali comparando maius, & minus ad vnitatem; & primò numeralem; Vtrum idem numero possit esse maius, & minus, & ibi prius declaratur quartus articulus præcedens. Secundò, Vtrum idem specie possit esse maius, & minus. Et iuxta hoc: Vtrum necessaria sit vnitas speciei: & tertio, An vnum genere possit esse, &c. Quarto, An vnum Analogicè. Quintò, An vnum æquiuocè.

Tertio, procedendum est in particulari. Primò, quo istorum modorum est maius in accidentibus, Secundò, in substantia. Tertio, quomodo hic, & ibi aliter.

Quartò, specialius procedetur. Et primò, an in substantiis materialibus? Secundò, an in omnibus materialibus, ratione forme? Tertio, an in ratione materie: Quartò, an in quantitatibus? Quintò, in quibus qualitatibus? Sextò, an in relationibus? Septimò, an in actione, & passione, & sic consequenter de aliis Prædicamentis.

De primò; Aristoteles loquitur de quiditate, in quantum exprimitur per diffinitionem, & sic non recipit magis: ita quòd includat, quia abstractis ab vtroque oppositorum. Probatur per proprietatem præcedentem, quocunque addito, & est in quantum diffinibile. Quòd dicit, substantia secundum speciem, accipit pro quiditate in vniuersali: sicut per totum hic accipitur substantia. Quòd dicit: si quidem cum materia: vel sunt dua dictiones, si substantia habet magis quidem cum materia, vel vna dictio, si quidem cum materia, id est, in inferioribus, quæ respectu eius sunt materialia. Nulla ergo maioritas est in quiditate, ut quiditas, quia abstractis ab omni conditione individuali. Hoc verum est in substantia, & accidente. 8. Metaph.

De secundò; ubicunque aliquid secundum aliquid dicitur magis, fortiusque esset indiuisibile, esset impossibile magis, igitur alterum est in se maius; & communiter est illud, secundum quòd aliquid dicitur magis. Maius, & minus, est aliquorum comparatorum secundum propriam quantitatem virtutis, vel molis. Magis dicitur aliqua quæ comparantur secundum illa, quæ dicuntur maius, & minus.

T. c. 10. huius. In quiditate non est magis, nec minus.

Maius, & magis quomodo differunt?

De tertio: quia nihil magis, nisi predicatum denominatiuum, ideo, &c. Predicatum enim dictum in quid & qualiter dicitur de quolibet subiecto, quia per se includitur in quolibet. Contra: non probatur prima. Item, per secundum probatur equalis veritas cuiuslibet compositionis: non autem equalitas in predicato. Ita dicitur in denominatiuo: si enim necessaria est consequentia ab abstractis ad concreta: sed omnis albedo est equaliter albedo, licet non equalis albedo, & omnis albus est equaliter albus. Ad primum, Aduerbiu non est determinatiuum, nisi vi Verbi, vel habentis vim eius, Participiu includitur in concreto, ut habens, non autem in abstracto. Item in Grammatica notatur, quòd adiectiua tantum recipiunt comparationem. Contra: tantum concluditur improprietas, non falsitas. Respondet ad secundum, solus primus, ubi dicitur, quòd hæc non est magis albedo, nec ut magis determinat compositionem, nec ut predicatum: Sed tantum est maior albedo. Item, aut significat maior cum albedine, quòd magis cum albedo. Ideò cum equaliter determinare possit predicatum, hinc inde, non tenet consequentia. Nullum igitur abstractum dicitur magis, nec aliquid dicitur magis aliquid in abstracto. Responso Logicæ: quia si magis determinet esse, falsa est. Si predicatum, ratio Grammatica, illud non est determinabile per magis: sed tantum adiectiuum: forma dicitur maior alia, secundum quam subiectum habens, dicitur magis alio. Licet forma sit maior alia, nihil secundum eam dicitur magis, nisi determinet propriè, hoc est subiectum alterius nature. Ideò secundum formam substantialem nihil dicitur magis.

De quarto: necesse est illud, quòd dicitur maius, habere latitudinem quandam, cuius sunt duo termini in summum, & in infimum, improbat. Probatur ratione, quia non stat in indiuisibili. Item auctoritate Aristot. determinatorum nullum recipit magis. Determinata dicitur limitata ad gradum indiuisibilem. Item, Simplicius, quædam infinitate. Item, auctor 6. Principiorum, ad terminum accessus &c.

De quinto: sicut creature procedunt à Deo, ut numeri, & ordinatè, ita inæqualiter, quia multa numero, quia inæquales mensura, quia compositæ pondus, id est, ad dissolutionem inclinatio; igitur maior hæc illa. Sed inter se comparatio propria: Ad Deum comparatio excessiua.

SCHOLIUM X.

LITERA hæc secundi articuli vix, aut ne vix capi potest: quia Alphabeti literis eam signauit Doctor, quas posteri omiserunt secundum veritatem, quidquid dicit Henricus, videtur propriè tantum in singulari reperiri magis, & minus. Ad tertium articulum cum Henrico vult magis in accidente, esse secundum partes, non secundum indiuisibile, de substantia hinc inde disputat: inclinari tamen quòd intenditur per partes, atque vt generatio sit successiua in homogeneis, secundum Aristot. Ad quartam nihil certi colligo, nisi quòd quantitas non habet magis, & quòd singulæ qualitates species id habent præter quartam. Ista breuissimè, & obscurissimè ponuntur, vt vix sensum capias.

Circa secundum principale. De primo, Henr. c. f. quòd sic in accidentibus pars post partem, ideo ibi

24
Solum denominatiuum prædicatum dicit magis. Aduerbiu non determinat, nisi vi Verbi.

Nihil dicitur magis alio in abstracto.

Forma est maior, quæ facit subiectum magis tale.

8. huius, vbi sup.

ibi natura singularis habet latitudinem, & determinata ad singularitatem, non determinatur ad gradum: nisi per motum potentem sistere in quolibet gradu. Quando ergo forma accidentalis una maior alia, latitudo ponitur non tantum in natura specifica, sed in eadem singulari forma, & hoc non est secundum gradus indivisibiles, sed partes divisibiles habentes terminos indivisibiles: vel quasi continuatus, alias non esset motus continuus, & continuatus per mutationem. Sed nunquid infirmus? non: quia non est dare primam mutationem in motu. Item, nec ultimum nunc in esse, ergo infiniti gradus. Item, ergo summus infinitus. Item, ergo aliquis gradus erit inferior materia. Quere solutionem O, 26. g. In substantiis non sic, sed sola natura uniuersalis habet latitudinem, in quolibet singulari est determinata ad gradum; ideo non est ibi modus, nec intensio, licet magis.

Contra: de gradibus equalibus secundus non intendet. Item, ex sequenti, & precedenti, quomodo fit unum? Item, termini motus impossibiles O, 26. g. Item, forma moueretur à magis in minus. Item, perfectior compositio realiter. Rationale videtur, quod ubique est magis, eodem modo se habeat ad minus. Quando autem in aliqua specie est: vel in substantia, non ponitur compositus, quod est magis. Item, tenetur alia pars, quod nihil idem numero est magis, & minus, sed differentia propinquior natura, est magis, & minus, remotior differentia indiuisibilis: perfectius autem, quod precise virtualiter continet minus, non realiter: sicut maius continet, quam minus: nec tantum non continet priuationem in minus: sed nec rem ipsam, qua subest. Contra: O, 26. g. sub de quantitate.

Contra: omnia differentia maior numerali, per se ordinata ad ipsam, est specifica. Probatur, quia diffinitione expressibilia. Item, in eadem specie non sunt idem termini motus. Item, quomodo aliter in accidentibus, quam in substantiis? Respondeo 3. tertij, de secundo differentia specifica &c. non fiat in indiuisibili.

De tertio, 8. Ethic. A, non oportet amicitiam dici uniuocè, quia magis, & minus; unde coloratior secundum genus, quia perspicuum magis terminat, & sapientior magis, quam grammatior.

De genere diuiso per differentias additas, & per gradus natura, quere C, D, C, E. Contra: 7. Physicor. de comparatione secundum speciem atomam.

De quarto, sic: in ente comparantur substantia, & accidens, 7. Metaph.

De quinto, Henric. C, F, non secundum diuersas rationes partibiles in comparatis, est magis, & minus, sed requiritur una ratio communis uniuocæ, vel analogica: tum quia comparatio æquiuoca abusua: lux clarior tenebris, excessiua infiniti ad finitum. Contra 1. Cæli, & Mundi.

Circa tertium principale, regula Henric. B, F, quod tantummodo quacunque indeterminata determinabilia, non tamen ab aliquo intra essentiam, ut quanta, sed cum hoc ab eo, in quo sunt, habent magis.

De primo, & secundo sic, quia non in indiuisibili. Item, arguitur per motum, sed in 3. artic. hoc patet, quomodo illud argumentum tenet contra secundum, forma substantialis perfectissima. Item, dat esse simpliciter; ergo adueniens est accidens.

Item motus in substantia. De tertio, tertius primi. Item, in accidentibus motus, licet non manente eodem singulari accidente in substantia, totum subito inducitur. Item, est differentia comparando ad contrarium, quia in accidentibus compositibile contrarium contrario remisso, in substantiis simpliciter incompositibile; ideo hic motus.

Contra: sicut penes infinita indiuidea, est motus in accidente, quare non potest ita esse penes infinita indiuidea substantia in gradibus infinitis? Item, secundum infinita indiuidea accidentis, non est motus, nisi ex mutationibus, quia nullo tempore est subiectum sub eodem. Item, de substantia demonstratio Arist. 6. qua est primum argumentum supra ad 1. quæst. Ad primum, ante nunc generationis nihil inducitur, tamen materia tota summe disposita; igitur simul generatio. Contra 13. 2. sub & supra in conclusionibus. Tene quod Arist. ponit generationem successiuam sicut motum, & omnem successionem penes partes mobilius, nisi in Quantitate, & Vbi.

Circa quartum principale. De primo Henr. non B, E, contra Richardum.

De secundo in elementis, secundum Comment. 3. Cæli, & mundi. Probatur per corruptionem. Aliter ignis densior aqua ante generationem terra ex igne, & densitas sine subiecto proprio, ergo &c. Item, quomodo mixtio elementorum? Item de anima intellectiua, secundum articulum igitur perfectissime, & imperfectissime; ergo omnes media. Arguitur ex operatione, & propriis accidentibus.

De tertio quere in Henric. C, A. Magis male dicitur: cuius materia est virtualiter maior: & tunc dicitur multa: quando autem actu extensa, dicitur magna.

De quarto, nulla quantitas: quia ratio eius in extensione, vel discretione substantia. Contra: 10. Metaph. maius continuum, cuius motus indiuisibilior.

De quinto, tantum in quarta specie non est magis; quare ergo non est motus in prima, nec secunda. Ad 6. non &c. Quare.

SCHOLIUM XI.

AD DVCIT tria media cum Henrico suaudentia vnam formam substantialem esse maiorem aliâ eiusdem speciei, & hoc quoad primam questionem. Quoad secundam, in eadem numero forma substantialis possit intendi, possit negari cum Henrico contra Commentat. & hunc tertiam quæstio, scilicet quibus mediis, ac continuis, vel indiuisibilibus, non haberet locum: si verò affirmatiuè respondeatur ad secundam questionem. Ad tertiam etiam dicendum, quod continuè intendetur forma, de quo nihil resoluit Doctor.

Possent ergo formari tres quæstiones de susceptione magis, & minus in formis substantialibus. Prima An forma substantialis sit maior alia eiusdem speciei? Sic Henric. uniuersaliter. Auerroës particulariter. Secunda: Dato quod sic, An idem numero intendatur; Henric. non. Auerroës sic. Tertia si sic: An per media continua, vel tantum indiuisibiliter? Quia quilibet gradus indiuisibilis si diuisibiliter, licet successiuè acquiratur forma perfecta; quod non est inconueniens in generatione, nisi concedatur successio supra: non tan-

Contrarium contrario remisso compositibile.

Generatio secundum Aristot. an successiua?

Com 47.

Text com. 1.

27

Amicitiam non oportet dici uniuocè. Text. c. 31. & circiter.

T c. 36. & circiter. 26

Text com. 8.

tiem motus propter subiectum, quod non est: sicut currit utraq; ratio Arist. in 5. nō cōtra successione: sed quod generatio nō est in diversis partibus. Nota, quod questio prima mota de substantiali forma, nullam habet rationē cogentē pro, nec cōtra. Pro, est articulus vigesimus primus, igitur de intellectiva, & Averroës in 3. Cœli, & mundi de forma elementari. Ex his concludit de mediis quod sic. Contra non est Aristot. hic: quia soluitur ante ad D. in Pradicamentis videtur contrā. Sed potest exponi: sicut ad E & G, quia in cap. de Qualitate negat iustitiam dici magis & minus, nec principii sex principiorum, infra ipse in termino loquitur de nomine, non de re. Vide qualem simplicitatem probat in essentia, sicut 8. Metaph. 2. com. 10.

Comm. 67. Formā substantiale habere magis, & minus, nec probari, nec improbari potest.

Suadetur formā substantialem intendi. Comm. 67.

Pro, videntur tria media. Vnum est ex qualitate propria comparata ad elementum, cuius est propria. Aliud comparata ad aliud subiectum. Tertium ex actione inaequali: qua sibi competit ratione forma substantialis. Ex primo sic: calidum intenditur, & remittitur, igitur ignis. Probatur consequentia, quia propria passio saltē consequitur formam, tanquam per se causā: causa similiter se habente, & causatum. Secunda probatio est Averroës 3. Cœli, & mundi; quia qua ratione ignis manens non remissus, potest remitti secundum unum gradum caloris, pari ratione, & secundum omnem. Hac potest esse ratio, quæst. per se: quare manens in mixto: igitur in se remittuntur. Sed antecedens est dubium, & Avicenna negat consequentiam. Sed probatur, quia quomodo illa in se intensa sunt potentiales respectu forma mixti, cum qualibet sit nata sic perfecta consistere per se ens? Itaque hæc ratio de mixto est particularis, & concedenti antecedens est probabilis.

28

Ex secundo medio arguitur, in alteratione precedente corruptionem aqua in ignem, inducitur calor: igitur & forma ignis non perfecta, ergo remissa. Primum patet, quia tunc cessaret actio, vel saltem post primum gradum caloris inductum, nulla esset generatio. Prima consequentia probatur per primam probationem prius, quia passio; vel per secundam, saltem videtur accidens proprium. Et per tertiam, quia tunc totus calor igneus posset esse in aqua. Et confirmatur, quia si non inducitur in aqua calor impossibilis aquæ per alterationem, non sequitur corruptio: quia forma non expellitur, nisi per gradum sibi impossibilem, si inducatur, igitur habet calorem excedentem aquam.

Alia probatio est: quod aqua manens aqua erit multo citius calidior igne manente igne. Probatio, sit enim supremus gradus caloris ignei, decimus, aqua ante corruptionem habet 9. gradus, alias non summè disponitur. Item, ignis corrumpendus frigescit: igitur ante corruptionem non habet nisi unicum: gradum: quia alias non summè disponitur ad corruptionem: aqua ergo corrumpenda excedit ignem corrumpendum in 8. gradibus caloris, & est novies calidior igne. Alia probatio est ex 2. de Anima, ubi probat, quod corpora non tangunt se immediate in aere, vel aqua: quia extrema eorum sunt humida; ergo est aer, vel aqua.

Ex tertio medio arguitur: ignis remisso calore non aquæ ignis, nec vinum aquaticum convertit semper aquam in vinum: nec caro secundum materiam convertit alimentum in carnem. Et tamen ille generationes sunt per formam substantialem generantis.

Contra: videtur unum medium, ex auctoritate:

quia negatur motus in Substantia, sicut conceditur in Qualitate, non penes partes mobilis; quia sic generatio est successiva 13. 6. Supra: ergo penes partes, & impartibilitatem formarum. Aliud medium, dat per se esse. Qui teneret sic tantum propter articulum, posset ad secundam questionem motam dicere, quod non, cum Henrico, & tunc tertia questio nulla esset sibi nec multò magis quarta egeret ad salvandum Aristotelem de non esse motum in substantia. Sed qui tenet propter alterum medium dicat consequenter quantum utrumque concludit: quod verique est. Ad secundam questionem, quod sic. Et ad tertiam similiter: quod sic: patet enim, quod si intenso qualitatis concludat intensionem forma elementari; igitur continua intensio in fluxu eiusdem qualitatis concludit continuam intensionem in fluxu eiusdem forma ignis. Alioquin in aliquo instanti non correspondet proprius gradus forma ignis proprio gradui qualitatis in instanti illo: & tunc statim receditur a mediis illis, quia simpliciter non concluditur. Itaque, qui tenet propter auctoritatem Averroës, cum ille probet propositum per primum medium, habet dicere consequenter, quod sic, ad primam, ad secundam, & tertiam questionem: & non restat ad bene salvandum Philosophum, quod non sit ibi motus, nisi quartum. Igitur Henricus non dicit consequenter; cum ponat conclusionem; propter Averroëm. Et ad secundam questionem respondeat negativè: nisi intelligat de aliis substantiis ab elementis. Sed nec de illis potest qualitas asseverari continè sine continua intensione forma substantialis.

An eadem forma substantialis numero, suscipit magis, & minus.

An forma substantialis suscipit magis continè?

SCHOLIUM XII.

TANDEM inclinatur quoad primam questionem unam formam substantialem esse perfectionem aliā eiusdem speciei, & sic eam sequitur Mauritius hic dicens, cōmuniter sequaces ita sentire. Anton. Andreas ex professo lib. 11. q. vii. de quo egi trac. de An. disp. 1. sec. 10. vbi hanc partem problematicè teneo, quia sive videtur tenere Doctorem, licet magis inclinatur in affirmativam, & iuxta hæc exponendus est: 3. d. 15. num. 18. vbi ait animam Christi esse omnium excellentissimam. Sed quoad secundam quæst. cum Henr. contra Averroëm tenet eandem numero formam substantialem non intendi, nec remitti. Soluit argumenta ex tribus mediis adducta nu. 27. 28. quatenus faciunt contra eius responsum. Ad secundam quæst. qui attentè legerit hanc quæst. non mirabitur, Mauritium hic dixisse, Doctorem quasi ultra humani ingenii vires speculatum fuisse, quod passim in hisce Metaphysicalibus præstat.

Tenendo primum medium, potest dici, quod non solum elementa, sed multi mixta habent qualitates proprias, respectu quarum forma substantialis eorum sibi ipsi derelicta, hoc est, excluso contrario agente extrinseco, est causa naturalis activa secundum proportionem perfectionis suæ: quia causa naturalis sibi derelicta, & sufficiens, ex quo agit secundum ultimum potentia, si est perfectior, effectum perfectiorem producit, & talis qualitas apparet perfectior in uno individuo speciei sibi derelictæ, quam in alio; igitur, &c. Itaque non teneo primum medium, quod omni gradus qualitatis propria, que inest per actionem agentis extrinseci, correspondeat proprius

30

T. c. 113.

proprius gradus forme : quia tunc sequitur illud inconveniens prius positum ; sed gradus qualitatis in esse quieto , sequitur determinatum gradum forme. Unde breviter sic arguo : una substantia eiusdem speciei habet qualitatem necessariò convenientem speciei , intensiorem , quàm alia ; & hoc excluso omni agente extrinseco ; ergo forma substantialis unius est perfectior alia. Antecedens patet in individuis ignis , & aque , &c. Patet in carne , & carne , vino , & vino & multis aliis. Consequentia patet , causa naturalis alicuius , quando non impeditur , agit secundum ultimum potentia ; igitur aque perfecta non impedita necessariò habet effectum aque perfectum : forma substantialis potest esse causa naturalis qualitatis consequentis : quia sine in generatione qualitas illa fit à generante ; sine non saltem potest esse per actionem forma circumscripto extrinseco : sicut patet quando primo per contrarium qualitas talis remittitur , & postea sibi derelicta redit ad gradum perfectum qualitatis illius reditu non videtur causa efficiens , nisi individuum : ut habens formam substantialem.

Itaque ad secundam questionem ibi dico , quòd non , propter idem medium : quia si remissa qualitate remitteretur forma substantialis ; igitur amoto contrario remittente , nulla esset causa intrinseca redeundi ad gradum intentum ; nam forma substantialis remissa , per se , non est principium agendi ad qualitatem intensiorem : quia illa non est sibi proportionalis , sed ille gradus remissus. Similiter nec forma remissa per se est principium intendendi seipsam , & sic ex consequenti qualitatem ; patet quòd nihil intendit se effectivè. Consimiliter dico , quòd qualitas tali innaturaliter intentam per contrarium præsens , sicut quando aer calefit contra gradum naturalem , non intenditur forma aeris : quòd tunc amoto igne non esset causa intrinseca , per quam aer rediret ad perfectum calorem remissum ; patet etiam , quòd non. Ad secundam questionem in animabus , de quibus est articulus , & videtur similiter in aliis : nihil enim concludit , formam substantialem sic intendi.

Ad argumenta prima. Ad primum , prima consequentia non valet , quia causa naturalis est impedibilis per contrarium præsens , & agens , & ita per illud contrarium potest effectus eius remitti : licet causa non remittatur : quòd hic patet , quia aque sibi derelicta causat effectum perfectum , ut prius. Sed valet consequentia , sic arguendo ; calor est maior in hoc igne sibi derelicto , quàm in alio ; ergo hæc igneitas est perfectior , sicut prius arguitur. Ad probationem consequentia. Ad primam dico , quòd nõ est propria passio : quia nec indivisibiliter sequens , nec sibi inherens : sed est qualitas necessariò consequens formam , necessitate assoluta , secundum aliquem gradum determinatum : sed non secundum gradum certum necessitate tali , qualis est connaturalis ad agendum : quia scilicet manet causa sibi derelicta : non autem manet contrario impediente. Tunc illa est falsa , causa similiter habente , & causatum , nisi intelligatur causa similiter se habere ad extrinsecum : scilicet impediendo quam similiter in se. Probatio secunda Averrois nihil valet , quia multa simpliciter necessariò requirunt qualitatem infra latitudinem aliquam , non tamen necessariò in hoc gradu. Exemplum : vita requirit sanitatem aliquam , igitur requirit hanc proportionem præcisam humorum ad hoc ; ut si hæc vita : tunc sequeretur , quòd corpore mo aliquo modo infirmato , anima mea in-

tellectiva remitteretur , quia illa formaliter vivo : nec sequitur , eiusdem rationis est unus gradus qualitatis. & omnes ; ergo aque potest individuum carere omni ut uno : quia non aque necessariò requiritur ad illud. Sed qua causa , quare necessariò requiritur aliquem gradum ? ut in omni corrupto forma corrumpatur , cum quilibet accidat ?

Ad secundum medium : nego consequentiam , quia qualitas illa licet primò insit igni ex se , non tamen soli : quia est causa alii caloris , 2. Metaph. Ad secundum probationem patens. Ad tertium , sine ponatur quocunque indivisibilia nihil esse , nisi priuationes continuorum , sine ponatur per ultimam mutationem nullum gradum novum induci , sed in tempore calorem induci , in instanti inductum esse , concedenda est conclusio , quòd tantus calor esse in aqua in fieri , quantum in igne in quieto. Et tunc confirmatio non est contra. De hoc est instanti per se : propter motum localem in instanti , arguendo de raritate , & augmento , quare. Si autem per mutationem ultimam concedatur novum gradum induci caloris : consequentia non valet , quia sicut prius latitudo est necessaria : non tamen supremus gradus , quando contrarium impedit , ita aliqua latitudo qualis est composibilis aliqui gradus supremi , quia sibi repugnat infimo necessariò huic non est impossibilis.

Ad confirmationem dico , quòd in toto tempore alterationis non inest aliquis gradus impossibilis ipsi aque : quia non repugnans necessariò gradui ipsius aque : alioquin repugnantia , ut repugnantia simul erunt , vel aqua maneret sine frigore sibi necessariò : quia manet in tota illa alteratione : nec sequitur ; ergo aqua non corrumpitur in ultimo instanti : quia tunc reduciitur gradus impossibilis. Sed sequitur , quòd in tempore alterationis non corrumpitur. Et concedo aliam consequentiam , quòd ignis quandoque in via ad corruptionem in aquam , sit minus calidus , quàm aqua in via ad corruptionem in ignem , concedo , alias neutrum sufficienter disponderetur ad corrumpi in aliud , sed non est sic in quieto esse. Similiter , si diceres formam ignis intendi cum calore in materia aqua corrumpendo , sequeretur , etiam quòd dum manet aqua , magis esset illud corpus ignis , quam aqua , & in alia corruptione ignis minus esset ignis , quàm illud hic.

Ad aliam probationem de secundo de Anima. Dico , quòd si tangens esset formaliter humidum , bene posset immediatè tangere carnem aliam humidam , sicut calida potest immediatè tangere calidam , qualitas enim inherens non prohibet immediatum tactum corporum. Sed intentio Philosophi est ista , quòd caro tangens aliam in aere , vel aqua , est humida humiditate non inherente , sed adherente carni , hoc apparet ad sensum in aqua , & ibi supponitur in aere , qui non est ita sensibilis : tamen ita adhaerens : humiditas autem adhaerens non est in carne , ut in subiecto : quia tunc inhereret , non adhaereret : ergo in alio subiecto non est ibi ponere , nisi aërem , & aquam , ergo in principio non est tactus immediatus. Sed si diu adhererent donec calor dissolvat illud corpus humidum adherens , ita ut exhaletur : bene tunc tangunt se immediatè. Si etiam statim tangens vehementer applicetur alij tanta virtus posset esse , quòd corpus humidum adherens , necessariò sibi cederet , & tangeret se immediatè : sicut quando cultellus tangit cutem non est verisimile , quòd aëre , vel aqua mediante scindat cutem , sed expellitur

Vnam formam substantialem esse perfectiorem alia eiusdem speciei.

Causa naturalis agit , quantum potest.

13
Forma substantialis nõ remittitur.

Solvitur argumenta posita num. 27. & 28.
Calor an propria passio ignis ?

Causa similiter se habente , & causatum.

32
T. c. 4.
Tantus calor in aqua in fieri , quantum in igne in facto esse.

Ignis quandoque minus calidus , quàm aqua.

33
Corpora nõ se tangunt immediatè in aqua , vel in aere. Scot. de anima 9.

expellitur virtute motiva applicante culicellum, ne possit intercipi. Hæc dicta sunt pro intentione Aristot. ibi. Sed ad propositum sufficit, quod non intendit humorem inesse soli aqua, & aëri, sicut nec calorem soli igni, & aëri, sed ibi tangencia communiter humida sunt humiditate sibi adherente in extremis; & per consequens non immediate tangunt. Ad tertium medium, patet quod bene concludit de substantia sibi derelicta, qua inequaliter agit hæc, & illa actione forma substantialis. De non derelicta non valet: quia illa inequaliter agit proprie impediens extrinsecum.

ANNOT. MAVRITII.

34 Sequitur quæstio tertia de intensione, vel graduatone formæ substantialis, text. comm. 10. quæ specialior est, & magis determinata communiter, quam Anton. Andreas, non hic: sed super 11. huius posuit. Vbi primò recitat opinionem communem ferè omnium loquentium in hac materia, tenendo partem negatiuam auctoritatibus, & rationibus innitentem, quære Henr. Quodlibeto 4. qu. 15. & Hu. de Cano. in 2. dist. 15. & modernos, cap. de Substantia in Prædicamentis, & super 5. Physicor. & Thomam 1. part. q. 76. & 93. & super 5. Physicorum, & 11. Metap. & Auerroem 3. & 5. Phy. & 3. Cœli, & Aucicembron. & alios quamplures antiquos, & modernos.

Deinde impugnat illam positionem, & breuiter ponit aliam, quam sustinet, quod videlicet secundum esse indiuiduale, licet non quiditatum, suscipit substantia magis, & minus, differunt ab accidente ratione acquisitionis diuisibilis, indiuisibilisque, & soluit motiua alterius viæ valde notanter, & cuncta notabis attentè.

Consequenter sequitur illa litera: *Notandum pro primo argumento*, &c. quam vsque ad finem quæstionis assignant multi, vt additionem, vel *Extra*: quæ tamen mirabilis subtilitatis, & indaginis est: licet in aliquibus locis difficilis correctionis, & intricata, vbi suo modo humanum ingenium transcendit; qui poterit ergo capere capiat, sed aliquantulum insistant circa dicta pedetentim, licet non ad plenum exponendo. In principio enim illius literæ, & per longum processum pertractat dicta Aristotelis 6. Physicor. de diuisibilitate, seu partibilitate motus suo modo: aut valet ex parte mobilis: aut ex parte formæ, vel termini, debet attendi, & sustinet, quod ex parte mobilis primò, quare non sequitur inconueniens, quod infert argumentum principale: Sed instat, & replicat, & restringit dicta quando, & qualiter etiam ex parte formæ attenditur: sed ex hoc non sequitur intensio, sed extensio tantum maximè in substantiali, quod dictum est probabile tantum. Totum illum processum habet in 2. dist. 2. quæst. 9. in digressu, quem facit in soluendo 2. principale, quare sequaces ibidem.

Infra ibi: *Idè finaliter oportet dicere*, &c. post illa verba: *necessaria est hæc, vel illa sub distinctione*; sequitur in aliquibus originalibus sic: *Arist. 7. Physic. dicit, quod omnes motus eiusdem speciei, possunt esse æquales, & tunc queritur quare hoc est in alteratione cum ipsa fiat in qualitatibus, & æqualitas non nisi in quanto? Respondetur, quod diuersitas, vel æqualitas, vel identitas aliquorum, potest considerari comparando res inter se, vel comparando subiecta in quibus sunt, & dicit*

*Commentator commento 33. in exponendo responsionem, quod utrumque considerandum est in iudicando de alteratione. Et dicit etiam, quod non est perfecta æqualitas duorum motuum alterationis, siue eiusdem speciei, siue diuersarum specierum, nisi attendendo passionem ipsam: similiter & subiectum, & sequitur, si enim A simul alteretur, &c. quæ litera non videtur multum necessaria, nec communiter habetur, quare vel dimitte, vel lege, videtur omnino additio, vel *Extra*.*

Deinde ibi: *Contra E arguitur*, vbi aliqui libri habent *Q*, sed *E* litera rectè ponitur, aduerte, quod consuetudo huius erat quotare propositiones, & membra distinctionum, & responsiones, per ordinem maximè ad idem argumentum multiplices, & alia loca sæpè per literas Alphabeti, more antiquorum; vnde sæpè hîc quotando Aristot. ponit post *C*, *A*, vel *B*, *C*, &c. ad denotandum, quod est in principio, vel prope, vel in medio, vel in fine, vel circiter, in originali ergo proprio, vt credo, scripserat huiusmodi literas, sed alij omiserunt eas, vel saltem implicite subintelligebat eas, & exprimit consequenter ipsas in applicando, vel soluendo, vel instando; sic ergo intellige huic locum recurrendo ad dicta in præcedentibus, vbi plura sub quibusdam diuisionibus, & notationibus, & propositionibus retigit, ibi supra: *Notandum, quod aliud est ponere &c.* vel potius ad illas plures responsiones ad argumentum de alteratione datas debet hîc locus referri, & ad obiectiones ibidem consequenter, & similiter dic de *F*, infra cum dicit, relinquitur ergo *F*, hæc reddunt valde intricatam literam plerumque hîc, & in Theorematis, quod credo scriptoris incuria, & longitudine temporis, & breuitate dicendi huius accidisse; lector ergo hîc necessariò habet supputare has propositiones, & loca diligenter.

36 Similiter infra ibi: *Est ergo contra probationem, vel propositionem E*, 13. vel vt alij habent *K*. hîc 13. si sic, valet, quæratu bene supputando: vel si est *K*. dic vt prius in Theorematis, & in tabulis Physicorum, & conclusionibus multoties inquiri debent ea, quæ dicit sic obscure se remittendo, & supputando.

Locus iste est obscurus valde vsque ibi; *sed primum argumentum*: idè exponatur castè. Exponit miro ingenio Philosophum, & currit ad astra cum Physicè Sophisticantibus: quare Suuifet, & alios, vt nosti. Ab illo verò loco vsque ibi: *Nota quod via tenens successionem alterationis, &c.* introducit pulchram disputationem de successione alterationis, & an pars alterata alteret aliam; an certè omnes ab extrinseco simul, vel successiue, & vtramque partem moderando dicta sustinet: & ibi notanter de duplici contactu, & præfentialitate, & qualiter dantur actu infinita, & qualiter non, & plura alia singularia dicta, vide in 2. vbi supra, & d. 9. & 14. eiusdem, & in 4. dist. 44. & alibi sæpè ad hæc, in sine verò epilogat resolute dicta hæctenus.

37 Consequenter ibi: *Nota quod via tenens, &c.* comparat duas vias de successione alterationis inter se, & instat ostendendo in substantia fore motum, & soluit valdè notanter, & replicat pluries, & soluit. Vbi aduerte ad quandam instantiam, quam non soluit aperte, ibi: *Contra: igitur motus sine mutatione, &c.* & dic bene inuestigando ex dictis, & sequentibus, & alibi, vt fcis.

Obiectio vltima ꝑ. vltimatum ibi debet præcedere penultimam, & ad illam q. quinta est, dic consequenter, vt nosti.

Sequitur illa pars: *Ex prædictis nota*, &c. vbi sex conclusiones notabiles: de prioritare, posterioritate, & similitate, atque partibilitate, seu successione transmutationum, proponit, vbi *A, B, D*, accipit, vt in litera exponit, aliter quàm in præcedentibus, & consequenter instat, & replicat, & euadit valde notanter: vbi omnia verba ponderabis, & maximè in fine de causa successione in motu, quære in 2. vbi supra.

38

Sequitur illa pars: *Circa duas istas quæstiones*, &c. vbi accedit ad proposuim magis, & pertractat ordinatè, & resolutè quid tenendum in his duabus quæstionibus propositis. Totum quod præcessit ab illo loco: *notandum pro primo argumento*, &c. fuit incidentaliter pertractatum, & tanquam præambulum quoddam, & quodammodo alienum à quæstis, sed quantæ utilitatis, & subtilitatis dicant Paduani; principaliter ergo duo facit, primò, recitat quatuor opiniones, & breuibus arguit pro, & contra, secundò declarat veritatem quæstis secundum propriam opinionem in 4. articulis principalibus, quorum duo primi in 5. tertius in 3. quartus in 7. membra subdividuntur, in quibus paucis multa comprehendit, & singularis valde doctrina continetur, maximè in primo principali, in 2. 3. & 4. principalibus est valde breuis, & per consequens obscurus, vbi sæpiùs se remittit ad Henric. & alios, & ad dicta sua, & alibi, & quotationes, atque literarum Alphabeti assignationes reddunt literam valde intricatam. Aduerte ergo, quòd Henric. dicta vbi supra ipsum quotaui, & in summa diuidit per *A, B, C*, &c. & dicta sua in hac solutione diuidit per quosdam numeros, & conclusiones Physicorum præsupponit, atque Theoremata: vnde nisi videatur originale suum proprium cum magna difficultate hæc litera ad plenum disponetur; in dies quoque Deo duce omnia in lucem clariùs adduceantur, & disponentur: nam principium, quod plusquam rei medietas censetur, iam habetur: substantia tamen literæ, & sententiæ principales clarè habentur. De quotationibus, & remissionibus minor cura est: posuit enim & literas, & numeros ad particulas, conclusiones, obiectiones, & solutiones in hoc toto processu, quos posteri omiserunt; breues ergo instantiæ non solutiones etiam quas alibi dicit quære, notentur diligenter à sagaci lectore, & continuentur eleganter. Primò, in primo principali membro 3. ibi: *Contra, tantum concluditur improprietas*, &c. secundò infra, ibi, in secundo principali membro. 1. Quære solutionem. Illa etiam litera parum post ibi: *Rationale videtur*, &c. vsque illuc: *Item tenetur alia pars*, &c. assignatur *Extra*. Tertio infra, ibi: *Contra O. 26. vel sic, 4. & 6. sub de quantitate* 4. ibi: *Responsio 3. tertij, 5. ibi. De genere diuiso*, & 6. ibi: *Contra 7. Physicorum de comparatione secundum speciem* 7. ibi: *Contra primo cal. & mund. vide text. comment. 36. & circiter 8. in 3. principali ibi: de 3. tertius primi*, &c. quæ sequuntur pro, & contra, & specialiter ibi: *Contra 13. 2. sub, & supra*, &c. 9. in 4. principali, ibi: *Contra 10. Metaph. &c. 10. ibi. Ad 6. non &c.* quære: hæc omnia benè ponderentur, & vbi priùs notauit, quærantur quærenda, & soluantur soluenda ingeniosè: ea namque quæ alibi prolixè

apud auctores, & in dictis suis propriis inueniuntur, hîc mirabili breuitate fragmentis quibusdam adducit, quare lector lento passu hîc procedat, aliter offendet.

39

Deinde in illa parte; *possent ergo formari tres quæstiones* &c. specialiter persequitur de formis substantialibus in tribus quæstionibus, & ad partes Henric. & Auerròis, Auicenn. atque Aristor. fundamentis, & aliorum incedit. Finaliter autem tenet in formis substantialibus non esse magis, & minùs de mente Aristor. licet aliam viam probabiliter defendere videatur, & sequaces eius, vt plurimum ipsam imitantur: vbi ponderabis articulum Parisiensem de anima intellectiua, quem quotat 21. sed cuius cap. adde, vel absolute loquitur omnes enumerando, & auctoritates; atque mediâ pro opinione Auerr. sunt apparentia; omnia tamen soluit infra ibi: *Ad argumenta*, &c.

In aliquibus originalibus habetur quædam litera ante illa verba; *Secunda probatio est Auerròis*, &c. quæ sic incipit: *Quod motus sit idem*, &c. quam adde si placuerit, totum processum consequenter ibidem ad vnguem examinabis.

Infra ibi: *Contra videtur unum medium ex auctoritate*, &c. sustinendo aliam viam, considera solutionem illius mediij, & sequentis ibidem, vide in q. trium principiorum notanter ad propositum, & super Prædicamenta, & alibi apud modernos.

40

Inferiùs soluendo argumenta alterius viæ scilicet Auerr. ibi. Sed quære causa quare necessariò requirit aliquem gradum, &c. pondera solutionem illius dubij, quære in 4. di. 12. q. 3. & 4. vt nosti, & alibi sæpè ad hæc.

Consequenter ibi, de hoc est instantia per se, &c. & sequitur, quære, vide in Physicis, & apud calculatorem, & in 4. di. 12. & 43. quæst. 5. ponderabis optimè illas solutiones, & maximè, vbi singularissimè exponit Aristor. 2. de Anima. & adde hîc multa alia si placuerit. Nam difficiliora terigit, tu verò resolues, & terminos notificabis, vt scis. Controuersia, si quære apparebit in dictis Doct. alibi, & hîc faciliter soluentur solertia ingeniosi lectoris.

De dubitatione verò dicta circa diffinitiones, & numeros, quære causa essendi vnum, deinceps dicendum esse videtur. Omnium enim quæcunque plures partes habent, & non est, vt aceruus, quod totum: sed inest aliquid totum præter partes, est aliqua causa. *Text. com. 15.*

Q V Æ S T I O I V.

Utrum ex materia, & forma fiat per se vnum.

Arist. lib. 7. text. 43. & hic text. 15. & 2. de anima text. 7. D. Thom. hic lect. 5. & 1. p. q. 6. art. 3. Albert. Mag. hic tract. 2. c. 6. Flandria quæst. 10. art. 1. Fons. cap. 6. Suarez. dist. 4. Met. sect. 3. num. 7. & 8. Hurad. dist. 10. Met. sect. 2. Auerr. q. 5. Phys. sect. 5.

ET videtur quod non: quia ex duobus in actu non fit per se vnum ex 7. text. comment. 49. materia est actus, ex quæstione de entitate materiae

1
Lib. 7. q. 5.

matēriæ &c. Si dicatur, quòd licet materia in se sit aliquid actus: est tamen imperfectus, & potentialis respectu formæ.

T.c.7. & 13.

Contra, ita subiectum dicitur esse ens in actu imperfecto, & potētiā respectu accidētis, ergo ex ipso, & accidente fieret vnum per se: quod est contra Arist. in 5. Item, secundò sic, materia, & forma maximè distant; ergo ex eis minimè natū est fieri vnum. Probatio consequentiæ, partes continui faciunt per se vnum: quia sunt eiusdem rationis: in toto heterogeneo, cuius partes non sunt vnus rationis, minor est vnitas; ergo &c. Ad oppositum est Aristot. in litera.

T.c.15.

SCHOLIUM I.

Ex materia, & forma fieri vnum per se, quia alterum est potentia per se: alterum per se actus secundum Philos. de quo Doct. 2. d. 12. q. 1. explicatur per Thomistas, quod illud ipsum, quod fuit in potentia per materiam est in actu per formam, quæ expositio negat materiam esse actum entitativum, quod refutat Doct. cum communi loco citato, & suprà l. 7. q. 5.

2
Quodlibet
ens sequitur
sua vnitas.

Responso, sicut vnum in communi immediatè consequitur ens in communi, ita quòd nullum est medium nobis notius ad hoc demonstrandum, nec fortè aliud medium in re, aliud à quidditate extremorum: ita singula entia secundum proprios gradus entitatis, consequitur immediatè propria vnitas: sicut ergo non omnis entitas est vnus rationis, ita nec vnitas. Nec est alia ratio diuersæ vnitatis, nisi alia entitas, quam consequitur. Sicut ergo omnino simplex, se toto est ens, & vnum, ita ens compositum ex principiis essentialibus eius, sicut materia, & forma, quæ sola nata sunt aliquod ens per se constituere, est vnū per se, & hoc propria vnitate alterius rationis ab vnitate simplicis, sicut & ab entitate, altera est entitas. Si ergo queritur quare ex materia & forma est vnum per se? Respondeo, secundum Philosophum in litera, quia hoc actus, illud potentia. Hoc sic exponitur: quia illud idem, quod prius fuit in potentia per rationem materiæ, iam est in actu per formam. Extractio autem de potentia in actum secundum Comm. hinc, comment. 15. non largitur multitudinem, sed perfectionem. Et videtur expositio commenti consonare cum litera illa.

T.c.15.
Quare ex
materia, &
forma fit
vnum per se?

Materia iam
est potentia,
quod etiam
fit actus.

Sed ista via poneret quodlibet ens verè simplex: non enim albedo est magis composita, si prius fuit in potentia, & nunc in actu, quam si semper fuisset in actu. Compositio enim est ex partibus compositi, pars autem est aliqua res in toto. Et licet aliquo modo in potentia: non tamen sicut generabile est in potentia ante generationem, Hæc igitur via, quæ procedit per hoc, quòd idem ante generationem est in potentia, & potest in actu, non ostendit, quomodo ex actu, & potentia fit vnum: sed quomodo idem est, quòd quandoque est in potentia; quandoque in actu: Alia est enim vnitas ex vnitate, alia est identitatis vnitorum.

SCHOLIUM II.

COMPOSITUM esse vnum per se, quia est in potentia ratione materiæ verè præexistētis, & in actu ex parte formæ; nec est querenda ratio, nisi

quia hoc est potentia per se, & illud actus talis, ut bene docet Doct. ex Philos. 2. dist. 12. q. 1. num. 14. disputat pro, & contra de tertia entitate in composito, de quo fuscè agit 3. dist. 2. quest. 1. & 1. Phys. quest. 9.

Idèò aliter potest dici, quòd sicut dictum est, exponendo textum huius capituli, quòd realiter, & naturaliter compositum est in potentia propter materiam præexistētem, quæ potest esse aliquid eius: quia potest esse sub forma eius iuxta illud 7. cap. 5. In omni generatione oportet aliquid præexistere, quod sit per se pariter generati; sicut igitur solum agens est causa quare compositum prius ens in potentia, postea fit in actu, ita ipsum solum est causa quare materia prius existens in potentia ad formam, postea fit actu sub ipsa, & fit ex eis vnum: huius enim vnitatis nulla est causa intrinseca: nisi velimus introducere, quia hoc actus, & istud potentia: & tunc non est iam dubitatio, quia hoc est primum notum. Sicut enim primum notum est, quòd ens simplex est suo modo vnum, ita ens compositum ex materia, & forma, est suo modo vnum: nec est causa quare, nisi quia hoc materia, illud forma: sicut nec est aliqua causa quare sunt causæ, & quare sunt tales causæ, scilicet intrinseca constituentes causatum. Quomodo autem potentia æquiuocè sumitur secundum quod generabile dicitur esse in potentia ante generationem, & secundum quod materia dicitur esse in potentia: ut hinc sumitur potentia, satis apparet in 9. q. 3. art. 3. solutio.

3
Primo expo-
suis textum.
T.c.22. &
indo.

Agens causa
compositi.

Ens simplex
suo modo
vnum.

Contra prædicta obijcitur dupliciter. Primò, quia materia, & forma si intelligantur non vnita, non est contradictio, quòd vtrumque intelligatur in se esse, & compositum non erit: vel sic, illud compositum habet aliquam causam suæ vnitatis in se, & non à partibus eius, cuius partes non vnitæ possunt intelligi in se esse, sine contradictione, ex fine 7. ergo ex 7. in fine. Aliud est in composito, quo ipsum est vnum præter materiam, & formam. Suppositum etiam apparet esse verum de facto in anima intellectiva, & sua materia, secundum aliquos. Item, non videtur necessitas ponere aliquod absolutum additum, nisi quia materia, & forma possunt intelligi in se absque contradictione: sicut a & b, siue syllaba ab, & ignis, & aer absque hoc, quòd intelligatur caro, & os. Ex quo sequi videtur, quòd aliquid absolutum erit præter materiam, & formam in composito, quo ipsum fit vnum. Sed si ista ratio valeret, sequeretur eadem ratione de illo absoluto addito, & partibus quibus additur: quia ex quo absolutum est, non est contradictio, intelligere illud in se illis non vnitum, & sic non est compositum ex illo, & partibus, nisi per tertium absolutum additum. Et eodem modo arguitur de illo tertio, & sic esset procedere in infinitum. Standum ergo est in primo, scilicet quòd nullum additum absolutum est in composito præter partes essentielles, scilicet materiam, & formam.

4

T.c.60.

An danda
tertia entitas
in composito.

Præterea, relatio non destruitur, nisi facta mutatione circa aliquod absolutum, sicut non potest esse noua relatio, nisi facta noua mutatione aliqua absoluto acquisito in vno extremo, vel in vtroque: materia autem, & forma, si manent separata, non mutantur etiam destructa relatione vnionis: ergo in composito est aliquid

aliquid absolutum præter materiam, & formam, quod sit immediatum vnionis fundamentum, quo compositum est vnum: non quia hoc materia & illud forma: hoc enim sunt hæc quando sunt separata, & compositum non est.

Præterea, iuxta obiectionem in prima ratione, cum accidens sit actus substantiæ: quare ex eis non fit per se vnum? Exemplificat etiam Arist. in illis, quasi in manifestioribus proposito, patet in litera.

5 Propter primam difficultatem, ponetur à quibusdam præter formam, quæ est altera pars, alia forma totius, à qua est vnitas compositi. Sed hoc licet multipliciter possit improbari, ad propositum tamen hoc sufficit, quia difficultatem non euadit: nam si est alia tertia essentia, non est contradictio intelligere illam aliis non vnitam, & est illa tertia, & non est compositum; ergo in composito est aliquid quartum, & sic in infinitum. Aliter dicitur, quod forma quando vnitur materiæ, communicat materiæ quoddam esse respectu cuius facit vnum cum ea; sed hoc nihil videtur esse, si intelligatur, quod effectiue causat in materia aliquid esse à seipsa. Dat enim esse materiæ formaliter, & ipsum esse est ipsamet forma, quia ipsamet materiam informat: nec compositum etiam est formaliter illud, quod est per aliquid esse aliud à forma: vt sit fuga, de esse communicato, non videtur esse nisi vocalis tantum. Aliter dicitur, quod vnitas compositi non est ex ratione materiæ, & formæ absolutè sumptarum: sed secundum quod sunt vnitæ, & sic non manet sine composito.

Varia opinioniones de ratione vnium per se.

Tex. c. 60.

Contrà hoc tripliciter. Primò, quia tunc argumentum de 7. Metaphysicæ, vel non valebit, vel sequitur quod compositum nec illis, nec altero illorum, sit vnum, sed ipsa vnione illorum, quæ est relatio; & ita quodlibet compositum essentialiter erit relatiuum: quia illud est de essentia cuiuscunque, quo completiue ipsum est vnum essentialiter: quia eodem est ens, & vnum. Secundò sic: quia relatio non potest esse noua, nulla mutatione facta in aliquo absoluto: & hoc neque in vno extremo relationis, nec in alio; materia, & forma si manerent separata: & in nullo illorum fit mutatio: ergo eadem est ipsorum relatio, quæ fuit ante separationem. Si dicatur materiam mutari: quia prius informata, nunc non informata. Hoc nihil videretur esse: quia terminus relationis formæ ad materiam: vt actus ad potentiam, non est materia informata: sed materia tantum; illa in se non mutatur.

Vnitatem eoppositi non sumi à materia, & forma vt vnitis.

Relatio noua an patit mutationem in absoluto?

SCHOLIUM III.

REFUTATIS aliis modis, declarat compositum dici vnum, etiam si nihil absolutum contineat ab ipsis partibus vnitis distinctum, & soluit optimè argumentum Philosophi 7. Met. sine de a, & b, quomodo non sunt ab, quia scilicet neutrum est forma, & si esset non distinguerentur ab ab, circa distinctionem totius à partibus optimè pro, & contra, disputat, sed in partem negantem inclinat, eamque asserit hic, & 1. Phys. q. 9. licet oppositum teneat 3. d. 2. q. 2. nisi glossetur aliter, de quo vide Scholium ibi positum.

6 Difficilia sunt hæc, & locum habent in quocunque vno, cuius partes sine contradictione possunt manere separate: puta in toto integrali quocunque, homogeneo, vel heterogeneo. In quanto quocunque continuo, vel discreto. In vno per acc-

Scoti Oper. tom. IV.

cidens ex subiecto, & accidente. Et de hoc tactum fuit in 7. in quæstione de inhærentia accidentis & eius subiecto hucusque dilata. Potest dici pro nunc, quod omnino conceditur verum esse, quo non concessio, sequitur aliquod inconueniens manifestum. Aut ergo dicamus omne per se ens esse omnino simplex, ita quod falsum sit illud, materia est ex qua est res primò cum insit, scilicet rei materiæ: & ita sit composita albedo ex materia, & forma, sicut homo, quia quandoque in potentia est vt ante generationem, & quandoque in actu. Aut secundò dicamus, omnem substantiam materialem componi ex duabus partibus essentialibus ad minus; quarum altera non sit aliqua essentia absoluta, & ita respectus sit de essentia cuiuslibet. Aut si sit absoluta, tamen essentialiter dependens à reliqua parte, ita quod contradictio sit ipsam separari, cum sint tamen duæ essentiæ absolute, & neutrum causa alterius. Aut tertio dicamus, compositum non esse vnum, nisi ipsis vnitis: & tamen non esse contradictionem, intelligendo ipsa non vnita. Et quæ duo prima videntur inconuenientia, quo ad præsentia suppono.

q. 1. Verum est quo non concessio sequitur aliquod inconueniens.

Ad intellectum tertij, sciendum est, quod quando alicuius causati sunt multæ causæ essentialiter, illæ nunquam causant causatum, nisi in causando concurrant. Concurrere autem, & non concurrere, nihil variant circa absolutam naturam alicuius causæ, nec est ille concursus quinta causa. Itaque sola relatione, alia, & alia, causarum adinuicem, quæ tamen non est eis, nec alicui earum, ratio causandi, causæ quandoque causant, quandoque non. Ita hic de duabus causis specialiter scilicet materia, & forma, quia vnita, hoc est concurrentia ad causandum, causant: qui concursus sit eorum per actionem agentis: non concurrentia non causant. Ex hoc autem, quod causant causatum, faciunt vnum, quia idem est causa vnitatis, & entitatis: non igitur aliquo alio absoluto ex materia, & forma, sit vnum ex eis.

Sola relatione causæ quandoque causant.

7

Quando ergo arguitur; igitur in composito est aliquid præter ipsa. Si intelligatur aliquid, id est, aliquis respectus, arguitur quod præter absolutam naturam vtriusque, est in composito, non vt causa intrinseca, nec ratio causæ: ac per hoc, nec vt pars essentialis eius: compositi, sed vt concomitans partem, & causam, sine quo causa non causaret: non potest negari consequentia: nec consequens est inconueniens. Si autem intelligatur aliquid, id est, aliqua essentia absoluta, vel in composito vt pars essentialis eius: neutrum sequeretur: sic responsum est ad rem. Sed quomodo saluatur argumentum Arist. in fine 7. de a, & b, & ab? Respondeo; ibi arguit, quod aliquid est in composito præter elementa, id est, partes materiales, quarum vna non est actus alterius: sed ambæ simul sunt vna materia receptiua formæ, sicut apparet in a, & b. Et ista conclusio probatur sic: quia tales partes sunt sic separabiles, & ab agente naturali: quia separate manent, & tunc totum non manet; igitur, &c. Et est ratio necessaria: agens enim naturale non separat formam materialem cõmuniter loquendo in aliis ab homine, à materia, ita quod vtriusque separatam maneat: sed si transmutet materiam à forma ad priuationem, forma corrumpitur per accidens; ergo communiter in aliis ab homine, illa, quæ manent separata, sunt tales partes compositi, quod nullum fuit forma; præter autem quocunque partes materiales, oportet in composito ponere formam; ergo, &c. Sed si arguitur, iuxta hoc de separ-

Tex. c. 60.

Totum non distingui à partibus.

rationem manentibus, non per actionem naturæ, sed absolute sine contradictione; consequentia non tenet: quia alterum illorum separatorum, sic bene potuit esse forma compositi, cum sit separabilis quæcunque essentia ab aliqua, à qua non dependet essentialiter.

8

Ad secundum, de nouitate relationis, potest dici, quod nulla pars sola totum constituit; ergo sicut est relatio partis in communi ad totum in communi, & talis partis ad tale totum, ita etiam est talis partis ad talem compartem, vt ita loquar, & conuerso: sicut habetur in 9. quæst. 3. art. 3. Et potest tunc pars materialis habere pro primo correlatiuo partem formalem, & conuerso: aut habet corpus materiatum, & formatum pro per se relatiuo, de hac relatione vnus ad duo, ad vnum per se tantum, & ad aliud primum, quære in 5. cap. de *Ad aliquid*. Vniuersaliter aut facta mutatione in per se correlatiuo, mutatio fit ex consequenti, & in vtroque illorum; vel etiam si illud esset vnus illorum, tantum fieret in illo, & ex consequenti, & quasi accidentaliter per accidens. In tertio exemplum optimum, in appreciante, precio, & appreciato. Nec enim in precio, nec in appreciato, quæ primum referuntur mutuè, aliquid absolutum mutatur, quando de non precio fit precium; fit tamen mutatio absoluti in voluntate appreciante volentis habere dominium, vel dimittere pro dominio illius, ad quod apprecians dicuntur ambo illa per se. Et ideo per mutationem absoluti in appreciante, fit ex consequenti mutatio in precio, & in appreciato; sic hæc entitas compositi est aliqua entitas tertia ab entitate materiæ, & formæ & causata ab eis; in illa fit mutatio corruptionis, quia non est, postquam fuit: & ad illam dicebatur ambo causantia per se: scilicet non primum; ideo sequitur mutatio relationis in eis, ad corruptionem relationis, & fundamenti in illo composito.

Contra: relationes mutuæ materiæ, & formæ dicuntur priores relationibus ipsarum ad compositum: quia sicut causæ priores sunt causato, ita & prius concurrunt ad causandum: prius autem non corrumpitur propter corruptionem posterioris. Item, separatio materiæ, & formæ videtur prior naturaliter corruptione compositi; ergo in illo instanti naturæ est relatio corrupta, sine mutatione alicuius absoluti. Antecedens probatur: quia sicut concursus materiæ, & formæ est causa compositi, ita in negationibus. Item, sicut materia dicitur primum ad materiatum, & conuerso, vt pars talis ad tale totum; ita materia, vt informabilis, videtur primum dici ad formam, vt informantem, & conuerso. Et ita in duabus essentiis absolute materiæ, & formæ fundantur quatuor relationes, habentes propria correlatiua prima: duæ scilicet mutuæ, & duæ ad compositum; ergo quælibet habet proprium correlatiuum, & non tantum per se.

Respondeo, conclusio istius vltimæ rationis posset concedi. Et tunc esset aliter dicendum ad illud de nouitate relationis, scilicet quod quando aliqua mutuè referuntur, & impossibile est illa sic referri, nisi alterum illorum sic referatur ad aliquod tertium, vel ambo; bene potest corrumpi relatio eorum mutuæ, sine corruptione alicuius absoluti in altero illorum, sola corruptione absoluti posita in illo tertio, ad quod alterum illorum dicitur. Sic hoc impossibile est, materiæ, & formæ esse vnita, nisi vtrumque sit pars compositi; ergo in composito, corrupto aliquo absoluto, quod erat fundamentum relationis to-

talitatis in ipso, corrumpitur relatio totalitatis; & ex consequenti relatio partis in istis; & tertio relatio mutuæ in vtroque istorum: quæ non potest stare sine ista: Ad tertium, & tunc illa est falsa; *Relatio non corrumpitur, nisi corrupto aliquo absoluto in altero relatiuorum*; nisi addatur, vel in aliquo tertio, ad quod necessariò dicitur alterum relatiuorum, ita quod sine hoc tali relatione non referatur. Tenendo istam responsionem, quæ videtur rationalis, tertia obiectio iam facta non est contra eam.

Sed ad alias duas oportet respondere: quatum vtramque procedit ex ratione prioritatis secundum naturam: In prima obiectione prima propositio videtur falsa, quia essentialius videtur materia dependere ad compositum, & conuerso, quam ad formam; vel econuerso essentialius videtur prius naturæ, nisi distinguatur *prius natura*, in prius generatione, & perfectione. Concessa tamen illa prima propositione, secunda est falsa in relationibus: nam si est antiqua prioritas in correlatiuis, illa relatio, quæ est causæ, prior est illa, quæ est in effectu, de quo habetur alibi: sed tamen è conuerso est in corruptione. Nam primum corrumpitur fundamentum in effectu, & ideo relatio eius, & quasi tertio relatio in causa. Ad secundam obiectionem, si prima propositio esset vera, non esset forte inconueniens in illo signo naturæ, non intelligi aliquam mutationem absoluti: dum tamen in eodem instanti temporis, fit realis mutatio in aliquo absoluto: prioritas enim naturæ non est aliqua prioritas secundum esse: sed tantum in intelligi, siue in per se ratione quiditativa rei.

Aliter, quia nec videtur intelligibile relationem non esse, quæ præfuit, non intelligendo aliquam mutationem in aliquo absoluto. Fortè negaret aliquis antecedens, & ad probationem diceret, quod in affirmationibus, & negationibus, est ordo contrarius. Sed licet ita sit in consequentiis, non tamen in per se causis, vt patet 1. Posteriorum. Ideò teneatur prima responsio. Et quod hic dicitur, *non videtur intelligibile*, &c. falsum est, sicut accipitur non intelligendo aliquam mutationem &c. bene enim potest intelligi, materiam & formam nunc non esse vnita, non intelligendo entitatem compositi non esse. Non tamen potest intelligi ipsa non esse vnita, intelligendo entitatem compositi esse, propter impossibilitatem: sed quantumcunque affirmatio sit impossibilis alicui, aliud bene potest intelligi non intelligendo negationem illius affirmationis, ita quod per ly *non*, negatur actus intelligendi, & non obiectum.

Ad secundam autem difficultatem supra tactam de ente per accidens, responsio: sicut in generali non est causa, quare ens est vnum; ita etiam, nec quare ex istis partibus fit sic vnum; nisi quia tales partes: quia enim ex quatuor elementis secundum aliquos natum est fieri vnum mixtum, & ex lapide, & carne non est natum fieri; sic igitur apud Aristot. actus, & potentia intelliguntur hic proportionaliter vnitati scilicet si per se, per se; si per accidens, per accidens. Et quod dicitur, quod exemplificat quæst. in manifestiori, verum est, quoad aliquam vnitatem, sed non quoad essentialem: nihil enim prohibet minorem vnitatem esse manifestiorem maiore. Sed quare ille actus est per se actus, & ille per accidens? Respondeo, non est causa

Materia an magis dependet ad compositum, quam ad formam?

Prius quædamque corrumpitur, corruptio posterior.

T. c. 3.

Materia, & formam intelligi non vnita; non in intelligendo compositum non esse.

10

Quare ex materia, & forma fit per se vnum, non est quærenda ratio.

L. 5. q. 11. 12.

Partes dicuntur per se ad totum. In corruptione totius mutantur realiter partes.

An prior separatio materiæ, & formæ, quàm corruptio totius?

2

Quando corrumpitur relatio, sine corruptione absoluti tantum altero relati?

Propositiones per se primo modo non habent propter quid?

quare illa est forma substantialis, & illa est accidens, quia propositiones per se primo modo, non habent propter quid: & sicut hæc est per se primo modo, *Albedo est qualitas, similiter, homo est substantia*; ita & hæc, *Humanitas qua homo est homo, est forma substantialis.*

Quæ magis sunt unius rationis, minus faciunt unam per se.

Ad argumenta principalia. Ad primum, patet ex dictis immediatè. Ad secundum dico, quod quæ magis sunt unius rationis, minus sunt unibilia: ut ex eis fiat unum, patet inducendo: & licet quandoque contingat, sicut exemplificatur in partibus homogeneis, tamen primæ partes in quas est diuisio totius, quæ propriè dicuntur essentielles, sicut potentiale proprium, & actuale, nunquam possunt esse unius rationis: sed sunt primò diuersæ necessariò. Quæcunque autem sunt unius rationis, sunt tantum integrales, & continentur omnes sub vna parte essentiali scilicet sub potentiali præter illud, quod est aliquod actuale, à quo est completiue vnitas compositi.

ANNOTAT. MAVRITII.

11

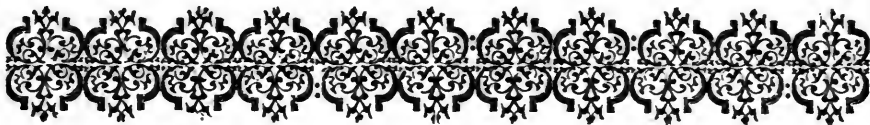
Sequitur quæstio quarta & vltima quæstio de vnitate per se compositi ex materia, & forma, t. c. 15. In principio declarat veritatem quæsitam, inuestigando causam vnitatis compositi, & instat, & addit, vbi facit mentionem de expositione textus. Quære Tho. contra Gentiles, c. 38. & seqq. Inf. ibi: *Item non videtur necessitas*, &c. vsque ibi: *præterea relatio*, ponitur *vacat*, vel *Extra* ab aliquibus. Illa etiam ratio sequens ibi: *Præterea relatio non destruitur*, &c. vsque illuc: *Præterea, vel secun-*

dò sic, iuxta obiectionem in prima ratione, &c. tota tamen litera videtur satis bona.

Inuestigat notabiliter de tertia entitate hîc, & relatione eius ad partes, & partium inter se. Quære opiniones antiquorum, & modernorum. Vide Commentatorem 1. *Phys. commento 17.* & applica alia loca eius plerumque contra se, & maximè 7. *Metaph. comm. vltimo, & 3. de Anima commento 5. circa medium, & 1. Phys. commento 69. & 3. Cal. & Mundi, commento 7. & alibi sapè.* Vide Vuar. qu. 11. 3. *Sententiarum*, qui sustinet viam Commentatoris. Vide Occham in 3. di. 2. q. 1. egregiè & alios sequaces huius, & pondera multiplicem gradum vnitatis, ex 2. d. pri. par. 2. & compositionem multiplicem. Quære Occham dist. 1. 3. quæst. 8. & totum multiplex, & in quo ponenda tertia entitas. In quo non, vide Boëtium lib. Diuisionum, & hunc etiam in 2. dist. 16. & alibi pluries inquire.

12

Soluendo obiectiones infrà, ibi: *De quo habetur alibi.* Vide suprà cap. de Relatione q. 1. oppositum tamen videtur 1. di. 2. q. 2. & 30. di. pri. atque 35. & 43. eiusdem: sed tu concordabis dicta, ut sup. in illa q. de Relatione tetigi, & adde hîc multa pro, & contrà. Pondera illud Damasceni, *quod semel assumpsit*, arguendo ad hominem, ex sua propria expositione de partibus principalibus d. 16. 3. per locum à minori, Tange etiam de distinctione talis totius à partibus, an propriè realis, an formalis, an mutua, &c. ut nosti. Quære vbique Seraphicum Bonau. & defende, & non errabis. Francisci quoque acumen clarissimum, & Occham licet aduersantis, atque Aureoli: decorant enim, & declarant sententias Scoticas. Hugo semper fidelis, quia vicinus, de Castro no. manu teneatur.

LIBER NONVS.

In hoc libro agitur de diuisione entis in ens in potentia, & ens in actu, seu in potentiam, & actum, ex qua multa quæstiones soluuntur. Priori modo intellecta diuisio, non datur inter entia diuersa, sed inter diuersos status eiusdem entis: ipsum enim ens, quod modo est in actu, antea fuit in potentia; quo sensu parum tractatur à Philosopho. Secundo modo datur inter rationes essentielles diuersas entium, siue actu existant, siue non; quo sensu frequenter tractatur à Philosopho, & potissimè locum habet in substantia, & qualitate, in quibus maximè est potentia, & actus. De hac diuisione disputat Doctor 15. quæstiones summa subtilitate, & magis resolutè, & clarè, quàm in cæteris libris.

Quoniam verò dicitur ens hoc quidem eo quod quid: aut quantitas, aut qualitas: aliud secundum potentiam, & actum, & secundum opus. *Text. comm. 10.*

QVÆSTIO I.

Vtrum potentia, & actus opponantur?

Aristot. hic c. 5. text. 11. & 3. *Phys. cap. 2. text. 8. lib. 1. Scoti Oper. tom. IV.*

de anima cap. 1. text. 6. Auerr. ibid. D. Thom. hic lect. 1. & 5. & 1. sensens. dist. 7. quæst. 1. artic. 2. in corpore. & quæst. 1. de potens. artic. 1. ad 3. Flandria hic quæst. 1 artic. 2. Fonseca cap. 1. quæst. 1. sect. 1. 2. & 3. Suarez disp. 31. Met. sect. 3. Hurtad. disp. 2. Met. sect. 1.

Quòd non, quia actus infert potentiam: sequitur enim; est, ergo est possibile esse; quia oppositum non stat. Item confirmatur: quia secundum Aristotelem capite 2. text. comment. 7. vbi notificat possibile; possibile est, cuius actus si extiterit, nihil est impossibile: manifestum est, quòd illud, quòd actu est, participat hanc rationem; ergo ipsum est possibile, secundum

1

quod Aristoteles loquitur de potentia, & possibili. Item, idem suppositum non potest subesse quandoque vni opposito diuidenti genus: quandoque alteri, sicut patet 4. Topicor. cap. 12. de fide, & opinione: sed potentia, & actus dicuntur de eodem: sic quod homo in potentia, & homo in actu idem sunt: quia non aliud est in potentia, quam quod est in actu, per Commentatorem 8. huius, com. 15. extractio de potentia non largitur multitudinem, sed perfectionem. Item, vnum oppositum non perficit alterum; nec facit vnum cum ipso: actus autem perficit potentiam, & facit vnum cum ipsa: vt patet 7. huius, t. c. 12. & 8. t. c. 15. Item, illa non diuidunt aliquod diuisum, vt opposita, quorum alterum conuertitur cum diuiso: actus conuertitur cum ente, quia ens in potentia est tantum secundum quid ens; ergo simpliciter non ens.

Contra in isto 9. cap. 5. t. c. 11. Est autem actus existere rem: non ita sicut dicimus potentia, &c. Item, in proemio de Anima, tex. c. 6. & inde.

SCHOLIUM VNICVM.

RESOLVTIVR: hac questio in quest. seq. n. 2. & argumenta hic adducta ibi soluntur, n. 12.

QUESTIO II.

Vtrum opponantur relatiue?

Vide relatos quaestione proximè præcedente.

Quod non, quia relatiua sunt simul natura: sed actus simpliciter est prior potentia tripliciter 9. Metaph. cap. 7. ergo, &c. Item, vnum opponitur tantum relatiue vni: sed non tantum actui vni opponitur potentia vna, vel conuerso: quia eadem est potentia contrarioriorum actuum. Vnde in 10. cap. 4. *Contraria sunt, quæ sunt sub eadem potentia*. Et in isto 9. cap. 7. *Omnis potentia simul contradictionis est*. Item, correlatiua opponuntur relatiue: sed potentia passiuua non refertur correlatiue ad potentiam actiuam; ergo non refertur, nec opponitur relatiue potentia actui. Item, relatiua non sunt primæ differentie entis: sed actus, & potentia sunt huiusmodi; ergo, &c. Item, confirmatur ratio, quia quæ sunt determinati generis, non possunt diuidere ens, in quantum ens: sed relatiua sunt determinati generis; ergo potentia, & actus, quæ primò diuidunt ens, non possunt opponi relatiue.

Contra: de ratione oppositorum relatiue est, quod vnum definitur per aliud, & hoc non conuenit in aliis oppositis: sed actus, & potentia sunt huiusmodi: vt patet 9. Metaph. cap. 7. ergo, &c.

SCHOLIUM I.

POSITA duplici acceptione potentia, prout dicitur modum entis, distinguit eam in Metaphysicam, Metaphoricam, seu Mathematicam, & Logicam, de quo vide ipsum 1. dist. 7. nu. 7. & di. 20. & in 5. Met. tex. 17. ubi fusius explicat has potentias. Ad quaestiones primam respondet potentiam Metaphysicam strictissime sumptam, vt non fiat cum actu circa idem, esse oppositam actui.

Ad solutiones illarum quaestionum, oportet distinguere de potentia. Vno modo potentia dicitur

quendam modum entis. Alio modo specialiter importat rationem principij; cui autem illorum fuit nomen prius impositum, & inde ad aliud translatum, dubium est; si tamen primò imponebatur ad significandum modum quendam entis, cum iste non conueniat enti tali, nisi per aliquod eius principium, per quod potest esse, conuenienter potest nomen potentia transferri ad principium, tanquam ad illud, quo possibile potest esse, non quo formaliter, sed causaliter. Similiter si primò imponebatur principio, per quod res potest esse, potest transferri ad significandum generaliter modum essendi, similem illi quem habet principium in principio.

De primo significato potentia, secundum quod dicitur principium, dicitur in sequenti quaest. hinc enim patet, quod non est de illa potentia difficultas: quia non minus realiter est aliquid principium quando actu principiat, quam quando non principiat, sed potest principiare. Et ita pro solutione istarum duarum quaestionum, patet quod potentia vt est principium, de ratione sui non opponitur actui.

Hic ergo videndum est de potentia communis accepta, videlicet vt importat modum quendam entis in se, sine ratione principij: & quia Metaphysicus considerat ens, & passiones eius, idè potentia sic sumpta ad considerationem Metaphysici pertinet. Et idè propter breuitatem in sermone potest dici potentia Metaphysica. Iuxta illam potentiam proprie transmittitur nomen potentia ad seruandum potentiam Metaphoricam, quæ est in Mathematicis: & etiam potentiam Logicam, siue quæ est in Logicis, vt in propositionibus possibilibus.

De Mathematica tangit Philosophus 5. Metaph. cap. 17. Potentia, ubi dicit: *Secundum Metaphoram autem quæ est in Geometria dicitur potentia*: & sic dicitur lineam posse in suum quadratum, & in numeris similiter radix quadrati dicitur posse in quadratum, & sic in 10. Euclidis, potentialiter commensurabiles dicuntur lineæ, quarum quadrata sunt commensurabilia, quæ potentia non est compositionis: quia ista non est possibilis, *Linea est suum quadratum*: nec est realis, non enim ex lineis fit quadratum: sed est imaginata iuxta potentialem. Si enim realiter materia est in potentia ad compositum, quod per transmutationem materiae causatur, ita imaginatur punctum fluere, & per eius fluxum lineam causari, & lineam fluere, & per eius fluxum quadratum eius causari.

De potentia Logica dicit Philosophus in 5. t. c. 17. *Possibile, quando non necesse fuerit contrarium falsum esse*, etiam in isto 9. cap. ultimo, t. c. 21. *Semper componitur & non possibilia diuidi*, &c. Et illa potentia est modus quidam compositionis factus ab intellectu, causatus ex habitudine terminorum illius compositionis, scilicet quod non repugnant. Et licet communiter correspondeat sibi in re aliqua potentia realis, tamen hæc non est per se de ratione huius potentia: & sic possibile fuisset mundum fore ante eius creationem, si tunc fuisset intellectus formans hanc compositionem, *Mundus erit*: licet tunc nec fuisset potentia passiuua ad esse mundi, nec etiam actiuua, posito hoc per impossibile; dum tamen sine contradictione posset potentia fore ad hoc actiuua, & de vtraque potentia dicta tangit Aristoteles in principio noni, t. c. 2. Similitudine quadam dicuntur quemad

Potentia dupliciter sumitur.

Potentia, vt principium non opponitur actui. Potentia Metaphorica est in Mathematicis.

Tex. c. 17.

3

Quid est potentia Logica?

T. c. 13. & inde.

Tex. c. 17. Tex. c. 17.

T. c. 13. & inde.

quemadmodum in Geometria possibilea, & impossibilia dicimus, eo quod aliquo modo sunt, & non sunt, hoc est, quia sic vera sunt, vel falsa. De potentia Metaphysica dixit Philosophus in principio istius non; t. c. 1. *In plus est potentia, & actus eorum, quæ dicuntur secundum motum solum.* Et c. 5. t. c. 11. *Non solum dicimus possibile aptum natum mouere,* &c. Sed & aliter ista potentia tripliciter accipitur. Vno modo opponitur impossibili, non quidem vt dicit modum compositionis, sicut in secundo membro distinctionis, sed vt dicit dispositionem alicuius incomplexi, quemadmodum secundum Arist. 5. huius, capitulo de Falso, t. c. 34. aliqua ratio dicitur in se falsa, quia contradictionem includit: & sic possibile conuertitur cum toto ente; nam nihil est ens, cuius ratio contradictionem includit. Alio modo sumitur potentia, vt opponitur necessario: & sic loquitur Auicenna de possibili 1. Metaph. lux, & sic dicitur *neceffe*, quod ex se habet entitatem indefectibilem, ens possibile, quod defectibilem. Tertio modo strictissime sumitur potentia Metaphysica, prout non stat cum actu, circa idem, & sic loquitur Aristoteles cap. 5. t. c. 11. vbi notificat actum, quod actus est quando res est, non ita sicut in potentia. Et ibidem ponit multa exempla de oppositis, vt vigilans, & dormiens: & in fine subdit, *Alteri parti est actus determinatus alteri, aut possibile.*

Ad quæstionem ergo primam dicendum, quod tantummodo potentia Metaphysica, vltimo modo sumpta opponitur actui: quia circa idem habent fieri, & simul esse non possunt.

SCHOLIVM II

POTENTIAM, & actum opponi relatiuè, sed non mutuè, ratio est, quia potentia dicit ordinem ad actum, sicut scientia ad scibile, sed non e contra. Tria obijcit. Ad primum, explicat an potentia dicatur ad actum in potentia, vel in actu. Ad secundum, an dicat relationem actualem, vel potentialem. Ad tertium, potentiam, quæ anima est creabilis, fundari in ipsa circa quod mouet, & soluit optimas difficultates.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod relatiuè aliqua opponi, potest dupliciter intelligi: vel mutuè scilicet quod vtrumque habet habitudinem per se ad alterum; vel non mutuè. Non primo modo opponuntur actus, & potentia, quia cum realia sint simul naturâ, & definitione, sequeretur tunc, quod actus non esset prior ratione, quàm potentia: nec ratio potentia: sumeretur ab actu magis, quàm e conuerso, quod est contra Aristotelem in isto 9. cap. 7. t. c. 13. Secundo modo opponuntur, nam supponendo significatum nominis, patet quod potentia sic sumpta dicit ordinem ad actum, & ille ordo essentialiter est respectus ad actum; habens ergo respectum essentialiter ad aliud, in quantum huiusmodi, illi alij non opponitur, nisi relatiuè. Sed hoc non est e conuerso: quia ratio actus est absoluta, vt probatum est ex intentione Philosophi. Exemplum autem, quomodo potest per se esse relatio ad aliquid absolutum, patet secundum Philosophum in 5. c. de ad Aliquid, t. c. 20. De scientia, quæ essentialiter refertur ad scibile, non e conuerso; ergo scibile est absolutum, in quantum ad ipsum est relatio scientia: Non enim idem est referri, & relationem terminare; immò vbi concurrunt in eodem, videntur per accidens coniuncta: sicut in relatiuis mutuis, licet hoc ibi

Secoti Oper. tom. IV.

sit dubium. Ita posset dici creaturam referri ad Deum, sine omni correlatione in Deo correspondente relationi creaturæ.

Sed circa istam potentiam Metaphysicam, vt opponitur actui, primò dubitatur: quia si dicit ordinem ad actum, vel ad actum in potentia, vel ad actum in actu: primo modo non, quia tunc esset processus in infinitum, quia actus in potentia ad quid: aut sic, aut sic; nec secundo modo, quia ad actum in actu non est potentia, tunc enim simul idem esset in actu, & in potentia, & ita illa non opponerentur, quod negatum est. Item secundo, si potentia dicit relationem, vt ergo actualem, aut potentialem: non actualem, quia terminus eius non est in actu, & relatio non est sine termino; nec potentialem: quia tunc esset potentia ad potentiam, & sic in infinitum. Item tertio, si potentia est relatio, ergo fundatur in alio: non in materia, nec in forma, quia iam esset potentia naturalis, vt patebit in quæstione sequenti. Nec videtur aliquid aliud ens posse dari in quo fundetur, si in non ente fundetur; ergo est non ens: quia relatio non est magis ens suo fundamento.

Ad ista, intelligendum, quod potentia Metaphysica præcisè sumpta, scilicet vt abstrahit ab omni potentia naturali, fundatur præcisè in essentia, quæ dicitur possibilis esse, & est ordo illius essentia: ad esse, tanquam ad terminum, sicut in essentia animæ Antichristi fundatur potentia ad suum esse. Ista autem potentia, quæ est inter duo, vtrumque illorum potest denominari; vnum vt quasi subiectum, aliud vt quasi terminus. Quemadmodum dictum est in 7. quod aliter est ista vera: *materia generatur*, & aliter hæc: *compositum generatur*: quia prima vt forma denominat subiectum, secunda vt via denominat terminum. Sic in proposito, & fundamentum est possibile, potentia fundatâ in ipso; & terminus est possibilis eadem potentia: quia eadem est ad ipsum terminum. Sed propriissime & completissime dicitur totum, quando dicitur essentia est possibilis esse, siue potest esse: quia tunc exprimitur habitudo amborum. Vnde hæc propositio, *possibile est hoc esse*, plus explicat quàm illa, *hoc est possibile*: quia prima includit fundamentum, & terminum. Per hoc ad argumenta.

Ad primum, quando quæritur, aut ad actum in actu; aut ad actum in potentia: dico quod vtraque pars disunctiua est distinguenda, secundum compositionem, & diuisionem, & in neutro sensu est verum, quod potentia est ad actum in actu: quia tunc idem simul esset in potentia, vt terminus potentia: & in actu. In sensu etiam compositionis falsum est, quod potentia est ad actum in potentia. Ita scilicet quod terminus potentia: intelligatur hoc totum, *actus in potentia*: nunquam enim terminus relationis est per se compositum ex termino & relatione: sicut per se terminus paternitatis non est filius patris, sed filius. In sensu autem diuisionis est verum, quod potentia est ad actum in potentia: hoc est, quia actus est in potentia. Et cum arguitur contra hoc de processu in infinitum. Dico, quod potentia est ad actum: quia est in potentia eadem, quæ est ad ipsum, non alia: sicut eadem dicitur possibilis, non alia. Et si quæritur ista potentia ad quid: aut ad actum in actu; aut ad actum in potentia? Dico, quod ad istum eundem actum, qui est in potentia, ista eadem replicata voce tenus: quamuis nunquam est nisi vna potentia, & vnus actus.

Potentia Metaphysica tripliciter accipitur.

Possibile conuertitur cum ente.

Possibile, & necessarium quomodo differunt?

Quod fundamentum potentia Metaphysica?

4

Actus, & potentia relatiuè, non mutuè opponuntur.

Potentia an dicatur ad actum in potentia, vel in actu?

Terminus paternitatis non est filius patris.

Scientia refertur ad scibile non e contra.

An potentia
sit relatio po-
tentialis?

Ad secundum dicendum, quòd potentia est relatio, nec potentialis, nec actualis: sed talis, quæ est ipsa potentialitas: est tamen potentialis in termino suo, qui est potentialis formaliter, non nisi illa eadem potentialitate. Ad tertium dicendum, quòd potentia, quæ anima creanda potest esse, fundatur in ipsa anima creanda, nec requiritur subiectum actu existens, cum non sit accidens actuale.

6

Et concedendum est, quòd illud quod fundatur in non existente, non est existens: nec in potentia est aliquid existens: quia tunc esset actus, vel in actu. Sed quare ponitur potentia esse aliquid, cum non sit existens, nec aliqua ratio concludat entitatem aliquam conuenire non existenti, & eodem modo de fundamento eius? Anima enim illa nihil est antequam creatur, aliàs non crearetur. Item, non videtur nisi relatio rationis: quatenus intellectus potest concipere essentiam, quæ non existit, in ordine eius ad existentiam. Ad A potentiam actiuam cuiuscunque necessarii videtur ponere aliquid possibile correspondens, quia respectu eius, quod non est in se possibile, nulla est potentia actiua: Deus autem est creatiuus antequam creet, ergo creabile est possibile creari, non tantum potentiam Logicam, quia illa quantum est de se potest esse sine actiua, ut dictum est prius: propter hoc ergo ponitur ista potentia Metaphysica in essentia possibili, aliqua entitas qualis non est in Chimera. Sed de fundamento eius, qualem entitatem habet antequam existat, difficultas est magna: nec hic pertractanda, fortè enim videretur diffusius, & perlixius principali. Ad secundum dicendum, quòd non omnis relatio, quæ est in obiecto intelligibili, non habente aliquod esse existentiam nisi in intellectu, est relatio rationis: sicut nec est relatio rationis, relatio finis, quæ inest alicui intento, quando illud non habet aliquam existentiam extra intentionem intendentis. Sed ista sola est relatio rationis, quæ causatur in obiecto actu intellectus comparantis illud ad aliud, sicut est relatio vniuersalis. De hoc amplius in 5. cap. de ad Aliquid. Potentia autem prius naturaliter inest obiecto, quam ipsum comparatur ad esse ab intellectu. Non enim quia intellectus creatus comparat ad esse, idèd potest esse, sed quia potest esse, idèd est verus intellectus. Et exemplum conuenientissimum est de prioritate temporis, quæ omnino videtur similem relationem importare, sicut potentia. Nam utraque de ratione sui requirit, ut quando relatio talis est ad terminum, terminus non existat: nec tamen prioritas est tantum relatio secundum rationem causata in aliquo ab intellectu considerante, & comparante ipsum ad aliud, quod est posterius tantum secundum rationem.

Nulla est po-
tentia actiua
ad impossibi-
le.

Potentia
Metaphysica
quomodo di-
stinguitur à
Logica?

Quid relatio
rationis, stri-
ctè sumpta?

citur ad actum. Item, alia est potentia primò, ut quando totum est formabile illo actu ad quem est potentia: alia non primò, ut quando solum pars eius formabilis est, ut potentia hominis ad scientiam. Rursus hæc actuatur quandoque altera parte manente, ut in exemplo; aliquando altera non manente, ut potentia ignis ad formam aque.

Aliter dicitur, quòd ens in potentia, simpliciter est non ens, & per consequens relatio fundata in ipso, est tantum rationis: & diuisio entis per ens in actu, & ens in potentia, est quasi diuisio per contradictionem, non simpliciter, quia tunc ens in potentia conuerteretur cum non ente, & diceretur de impossibili: sed sicut priuatio non plus entitatis dicitur quam negatio: licet sit negatio contracta ad subiectum. Et idèd diuisio per habitum & priuationem, est per contradictionem quandam: sic in proposito, ens in potentia nihil formaliter dicitur, nisi non ens quoddam: cui scilicet potest succedere ens: & intelligitur quasi idem ens sibi succedere, quasi primò fundat potentiam, deinde sit terminus potentiam: quod non est nisi secundum intellectum concipientem idem. Nam quando nihil est in re, non est idem, nec aliud, quia illæ sunt differentie entis: sic ergo potentia, quæ est differentia entis, in quantum intelligitur, determinat sibi pro fundamento essentiam intellectam, quæ eadem postea est: non entitas autem, nec in re, nec in intellectu aliquid subiectum sibi determinat. Et pro tanto videtur ens in potentia magis ens, quam negatio entis, sicut priuatio videtur magis ens, quam negatio. Vnde priuatio videtur terminus motus naturalis, negatio non. Sic enti in potentia intelligitur succedere ens: sed non sic non enti absolute, secundum illos, qui ponunt essentiam nullam habere entitatem omnino: nisi quando existit actu. Videtur hæc via secunda probabilis, & maxime si ponat essentiam, & esse non differre nisi ratione: tunc enim videtur necessarii concedendum, quòd potentia essentiam ut fundamenti, ad esse ut ad terminum, non potest esse nisi relatio rationis, quia non est inter distincta, nisi ratione tantum, sicut identitas. Secundum viam istam, & argumenta superius mota scilicet secundum, & tertium, & etiam duo postea inducta contra responsiones ad illa, & quartum argumentum principale ad questionem non habent difficultatem. Nec restat nisi respondere ad illud de creatione. Diceretur, quòd illa est relatio rationis, & sufficit quòd sibi correspondet relatio rationis. Si arguitur de agente naturali in quo est relatio realis, ad effectum productum, & eadem præcessit ad productionem, diceretur, quòd non aliter eadem: nisi sicut ens in potentia, & ens in actu sunt idem iuxta modum præpositum.

7
An ens in
potentia sit
non ens?

Potentia ve-
latio rationis
ad actum.

SCHOLIVM III.

PROBABILE, potentiam esse ens rationis, & diuisiorem entis in potentiam, & actum, non esse realem, quod certum esse debet in doctrina Aristotelis, qui reuerentis extrema realia, & realiter distincta ad relationem realem; de quo fuit Doctor 1. d. 31. Explicat optime potentiam obiectiuam, seu ad actum simpliciter, & subiectiuam, seu ad actum secundum quid, de quo vide ipsum 2. d. 12. q. 1. & utramque diuisit in varia membra: quia alia est permanens, alia successiua; alia substantialis, ut materia ad formam; alia accidentalis, ut subiecti ad accidens; & singula clarè explicat. Item, alia est propinqua, quæ una mutatione, & alia remota, quæ pluribus redu-

8
Vterius, ad ampliorem notitiam habendam de potentia, ut est differentia entis, ad intellectum multorum, quæ dicuntur de potentia, & in isto 9. & alibi, à Philosopho, sciendum est, quòd illa non diuiditur in potentiam ante actum, & cum actu: quia opposita est actu; & ita nulla est cum actu. Sed tantum ante actum. Nec diuiditur secundum quod est termini, & secundum quod est fundamenti, ut primo modo dicatur obiectiua, secundo modo subiectiua, quia eadem est potentia, subiectum, & terminum diuersimodè denominans, secundum quod dictum est supra. Sed cum potentia dicat ordinem alicuius in quo est, ad actum, secundum quòd talis ordo variatur, distinguitur: & proportionabiliter potètia. Habitu autem potentiam ad actum

Nulla poten-
tia est cum
actu.

actum, quædam est ad actum formalem respectu illius in quo est potentia; quædam non. Et de hac secunda dicitur infra quæst. 4. ad primum argumentum. De prima nunc est dicendum. Cùm autem omnis actus formalis sit esse, extendendo esse, & esse aliquod potest esse alicuius, vel simpliciter, vel secundum quid: siue proprium, vel siue non proprium, sed quasi extrinsecum: sed hæc erit primaria diuisione duplex potentia; quædam ad esse proprium, & simpliciter illius, quod est in potentia; & alia ad esse extrinsecum quasi, & secundum quid illius, quod est in potentia ad illud esse; prima est cuiuscunque essentia substantialis, vel accidentalis ad proprium esse, & fundatur in illa essentia, cuius est illud proprium esse; ita enim essentia accidentis, vel albedinis, est in potentia ad proprium esse suum: sicut essentia animæ creandæ est in potentia ad suum esse. Et hæc propriissimè est differentia entis, & potest dici potentia obiectiua, quatenus totum est in potentia ad existentiam, & non in actu: tam subiectum eius, quam terminus: & de hac locum habent tria dubia superius mota, & soluta. Secunda non est cuiuscunque entis, quia non est, nisi illius, quod præter esse proprium natum est recipere aliud esse ab alio; & ita quando non habet illud, est in potentia ad illud: verbi gratiâ, corpus non album est in potentia, vt sic, non simpliciter, sed vt sit album, quod est esse eius secundum quid, & extrinsecum. Et ita potest dici subiectiua: & sic intelligendo, subiectiua potentia, & obiectiua potentia, non sunt vna potentia diuersimodè considerata, sed duæ, quia in duobus, licet ad eundem terminum; ac per hoc, non ita duæ, sicut secundæ obiectiue sunt duæ. Alia quippe est potentia in albedine futura, fundata ad proprium esse suum; & alia in corpore ad illud idem esse: nõ vt suum esse, scilicet corporis, nisi quasi secundum quid, & extrinsecè. Prima potentia, siue passiuæ, non diuiditur in essentialem, & accidentalem, nec propinquam, & remotam; quia in quacunque essentia non existente est æquè propinqua, & æquè essentialis potentia ad proprium esse, æquè dico proportionaliter. Sed diuiditur illa potentia in potentiam, quæ est ad actum purum: & quæ est ad actum mixtum potentia. Secundum enim diuersitatem essentiarum potentia est ad actum diuersimodè recipiendum; quandoque simul totum, sicut essentia permanentium natæ sunt recipere esse; quandoque successiuè, ita quod semper cum actu terminante potentiam, stet potentia ad vltiorem actum: sicut in successiuis, ita quod ibi nunquam potentia simul succedit actus oppositus. Hanc diuisionem potentia in 5. cap. huius. 9. T. c. 11. Aristoteles ponit ibi: *aliter autem infinitum, &c.*

Secunda potentia, scilicet subiectiua diuiditur etiam secundum modum reductionis primæ potentia ad actum scilicet simul, vel successiuè, sicut & prima diuidebatur. Nam sicut aliqua essentia informans aliam reducitur ad esse proprium simul, vel non simul; ita & formatum reducitur ad idem esse quasi participatum. Diuiditur autem ita secunda similiter secundum diuersos modos, quibus aliquid est informabile illo, quod est in potentia primo modo: aliter enim materia est informabilis à forma inducenda per generationem, aliter subiectum ab accidente inducendo per motum. Ita quod potentia materia ad esse communicatum sibi à forma, potest dici substantialis, & quia ad esse substantiale in se: & quia illud, cuius

est illud esse per se, facit vnum cum materia, quæ est in potentia. Potentia autem subiecti ad esse sibi communicandum ab accidente, potest dici accidentalitatis: & quia ad esse in se accidentale: & quia illud non facit vnum per se cum subiecto, quod est in potentia; vt patet. Item, vtraque potentia dicta, diuiditur in propinquam, quæ scilicet per vnam transmutationem reducitur ad actum; & in remotam, quæ scilicet non potest reduci in actum, nisi per multas transmutationes medias. Et de illa diuisione potetia tractat Philosophus cap. 6. huius libri. T. c. 13. *Quando autem, &c.* Item, aliquid est in potentia prima: quia scilicet ipsum totum est informabile ab actu, ad quem est potentia; aliquid non primò, sed per partem, quæ sola informabitur. Et hæc, vel altera manente: & sic homo est in potentia ad scientiam, quæ solam animam informabit manente tamen corpore: aut altera parte corrupta, & sic ignis est in potentia ad esse formæ aquæ sibi communicandæ, & hoc corrupta forma ignis. Et istæ diuisiones 4. positæ potentia subiectiue possunt se inuicem subdividere quandoque: sicut patet intuitu.

SCHOLIUM IV.

PRIMUM dictum huius literæ; Obiectiua potentia non manet cum actu, quia ei opponitur. Secundum. Idem est de subiectiua, eadem ratione. Tertium, subiectiua non est eadem illi in quo est. Quartum, æquè parua est entitas subiectiua, & obiectiua, licet subiectiua fundetur in existenti: circa quod pulchras excitat difficultates. Quintum, potentia subiectiua est, que ponitur in definitione motus, quando dicitur motus est actus entis in potentia, &c. Sextum, Duæ potentia ad contradictoria, vel contraria immediata, non stant simul.

Visa itaque diuisione potentia, consideranda sunt quædam de potentia ista Metaphysica in communi, & quædam quæ de hac potentia: & quæ de illa dicuntur. Primum est, quod neutra potentia prædicta scilicet nec subiectiua: nec obiectiua manet cum actu: quia sibi opponitur secundum quod vtraque numeratur secundum numerum actuum, sicut vniuersaliter relatio secundum per se terminum. Et ex his sequitur tertium, quod potentia subiectiua in quocunque, siue in materia, siue in subiecto aliquo, non est eadem essentialiter illi in quo est: quia illud in quo est, manet cum actu, & non numeratur. Et secunda ratio est ad hoc, quod illud in quo est, est absolutum; potentia non. Sed nunquid ista potentia est aliud ab illo in quo est? Responso: diceret aliquis quod ens in actu, & ens in potentia non connumeratur inter se: sed vel entia in actu inter se: vel entia in potentia inter se. Idè enim & aliud, diuidunt ens, sed iam diuisum per actum & potentiam, ita quod aliud idem membram diuisionis per actum, & potentiam præsupponitur diuisioni, per idem & diuersum; & tunc potentialitas nec est idè subiecto, in quo est, quod est in se aliquod ens actu, & potentialitas non; nec aliud. Aliter posset dici, quod potentia qualem habet identitatem, ita est aliud: sed nunquid ad ipsam est potentia alia, vt sic eatur in infinitum? Patet quod non, quando ipsa inest: sed semper inest, nisi quando impossibile est ipsam inesse: & tunc non est potentia ad ipsam, quia ad impossibile non est potentia. Sed quomodo semper inest: cum quandoque infir actus, cum quo non stat potentia? Respondeo: cum actu illo stat potentia ad alium actum

Potentia simpliciter, & secundum quid: explicatur.

Potentia obiectiua, & subiectiua. Scot. 2. d. 12. q. 1.

9.

Potentia subiectiua duplex.

Potentia materia substantialis.

10. Nec obiectiua, nec subiectiua potentia manet cum actu.

Potentia subiectiua diuisiua distinguitur ab eo in quo est.

Ad potentiam non est potentia.

actum, non ad istum: nec quando inest, possibile est inesse potentiam ad istum. Hoc super primo Physicorum diffusius habet locum.

Quartum est, de comparatione istarum potentiarum ad inuicem: quod non maiorem entitatem dicit de ratione sua formali potentia subiectiua, quam obiectiua, quia vtraque est ad eundem terminum, sine cuius entitate neutra est ens. Contrà: quare igitur subiectiua semper fundatur in existente, & obiectiua in non existente? Videtur enim quod relationibus æquè paruum entitatem habentibus, sufficientia fundamenta æquè paruum entitatem habentia.

Ad aliud potest responderi multipliciter. Dicitur vno modo, quod falsum supponitur de potentia subiectiua. Nam si aliquis totus ignis crearetur, posset dici quod ante eius creationem, non tantum fuit potentia obiectiua in essentia ignis ad suum esse, sed etiam potentia subiectiua in materia illa creanda ad formam illam creandam, sicut si materia iam esset creata. Et si ita est, tunc quando ipsa potentia subiectiua est in existente, hoc est per accidens: quia non in quantum existens: sed per se in essentia cui accidit existere, in quantum fundat talem potentiam; sicut scientia per accidens est in homine albo; sed hoc non placet de potentia passiuâ: sicut nec ignis creandus videtur habere potentiam actiuam, nisi per accidens in potentia, quæ per se est ad esse eius, quam consequitur potentia actiua.

11. Tunc aliter potest dici: quod sicut priuatio nihil formaliter includit, nisi negationem; quia est necessariò contracta ad genus, requirit subiectum, quod negatio in communi non requirit; ita nihil entitatis formaliter includit potentia subiectiua: sicut nec obiectiua. Sed quia est determinatus ordo non ad esse proprium illius in quo est, sed quasi extrinsecum; ideo præsupponitur in illo, in quo est esse proprium. Non enim videtur potentia ad esse extrinsecum, nisi reducto iam ad esse proprium. Sed ista ratio licet sit probabilis, tamen non cogit, quia in eodem creando, quod potest aliquo informati, benè posset poni ordo illarum potentiarum, ut quod obiectiua esset prior: & oportet ipsam prius reduci ad actum, quam subiectiuam reduci ad actum, non tamen prius quam subiectiua in esset. Exemplum de calore, & siccitate in igne, & eorum effectibus. Vtraque responsio tenet æquè paruum entitatem in vtraque. Quintum est, quod subiectiua est illa, quæ ponitur in definitione motus, non quæ est ad motum, sed quæ est ad terminum eius: nam ante motum est potentia ad motum, & ita euacuatur cum mobile incipit moueri: sicut scilicet nata est euacuari, non tota simul, sed successiuè, & respectu huius potentia motus est actus: sed cum illo actu stat potentia ad terminum: quæ vel ante motum non infuit, vel quod magis credo, de illa potentia subiectiua Metaphysica prius infuit, sed non reducitur ad actum immediatè per agens naturale, nisi illa ad motum prius reduceretur. Simpliciter tamen considerando ambas illas potentias, ut ad Metaphysicum spectant, etiam comparando ad subiectum, in quo sunt, nullum videtur habere per se ordinem, nec actus eorum; ut possit actus vnus dici esse alicuius, in quantum est in aliqua potentia, vel alia à priori: vel eadem differens secundum completum in termino, & incompletum secundum illos, qui ponunt talem differentiam inter motum, & terminum. De hac di-

Tanta est entitas obiectiua, & subiectiua potentia.

Potentia subiectiua est qua sonit in distictione no. us.

stinctione quære super 3. Physicor: Sextum est, quod duæ potentia ad contradictoria, siue ad quæcunquæ duo opposita immediata, circa aliquid susceptiuum non possunt simul stare in illo susceptiuo: quia illa potentia non est cum actu proprio, patet, & quando ille actus proprius non inest, oppositus inest: ergo, &c. Non tamen istud sextum accidit propter oppositionem potentiarum, quasi sic opponantur inter se, sicut actus, quorum sunt: quod patet. Nam contraria mediata non minùs opponuntur, quam contraria immediata: tamen potentia ad contraria mediata simul sunt in subiecto, quando est sub forma mediata: multa autem possunt de potentia dicta verificari, quæ nunc prætermitto.

Ad argumenta primæ quæstionis. Ad primum dicendum, quod procedit de potentia Logica, & quando confirmatur per definitionem possibilis positam secundo capite, illa est definitio possibilis Logicæ. Quod patet, quoniam post illam definitionem, probat ex ea, quod si antecedens est possibile, & consequens: quod patet non esse intelligendum, nisi de potentia Logica. Et ad secundum dicendum, quod benè probat, quod diuisio entis per actum, & potentiam non est diuisio generis per differentias essentielles, quod concedo. Sed est magis subiecti per passiones oppositas, quæ dicunt modum illius subiecti, qualis est diuisio linearum per lineas rectas, & curuas. Ad tertium dicendum, quod procedit de potentia, quæ est principium, non quodcunque, sed passiuum, de quo dicitur in quæstione sequenti. Ad quartum dicendum, quod licet ens in potentia non sit ens ita simpliciter, sicut ens in actu, sic ratio possibilis diminueat ens: non tamen omnino destruit rationem entis benè autem tale determinans potest habere rationem diuidentis; ita enim est in diuisione entis per vni, & multum: quia multum secundum suam formalem rationem, in quantum opponitur vni, dimittit ens, licet non omnino destruat. Sed si teneatur alia via superius dicta, de potentia omnino, quod destruit ens, & quod non est relatio, nisi ratio; tunc illud argumentum est concedendum, & est quasi diuisio animalis, per viuum, & mortuum: cum diuiditur ens per actum, & potentiam.

Ad primum argumentum secundæ quæstionis, patet quod maior est vera de correlatiuis, hic tantum alterum est relatiuum. Ad secundum dicendum, quod minor est vera de potentia, ut est principium specialiter passiuum, non de potentia opposita actui. Patet ex secundo notabili supra. Ad tertium, patebit in sequenti quæstione, quomodo potentia actiua, in quantum principium, nou absolute, sed secundum transmutatum dicitur ad passiuum. Sed potentia, de qua prædictum est etiam, ut inuenitur in potentia actiua tantum, dicitur ad actum. Ad quartum posset dici, quod relatio potentia non est determinati generis, sed transcendens: & ita etiam posset de dici relatione principij, & causæ, de quibus minùs videtur; nec cadunt illæ rationes sub aliquo modo illorum, qui ponuntur in 5. huius. Aliter potest dici, quod omnia transcendentia præter ens sunt determinati generis suiditariuè sumpta, licet denominatiuè sumpta sint transcendentia; quia scilicet omnia denominant. De hoc quære in quarto huius, in quæst. de vno an significet idem enti.

Dua potentia ad contradictoria, vel contraria im mediata, non stant simul.

12.

Potentia logica stant cum actu.

Qua diuisio est illa entis in potentiam, & actum.

Nu. 7.

Diuisio entis in potentiam, & actum sicut animalis in viuum, & mortuum.

An vnum vni tantum opponitur?

Relatio potentia, an predicamentalis?

ANNOTAT. MAVRIT II.

13.

Circa primam & secundam quæstionem noni libri de oppositione actus, & potentia t. c. 1. aduerte, quod in hoc nono dilatat se mirum in modum de potentia quantum ad eius entitatem, conditiones, extrema, oppositionem, & diuisionem multiplicem; & similiter per oppositum habetur noticia actus. Præmittit ergo diuisionem potentia in communi valde notabilem fundamentalem, & ubique necessariam, quam tangit aliquantulum, licet non ita completè, 2. dist. pri. par. 2. & 7. dist. eiusdem, & 7. & 12. dist. 2. & 27. quæst. super lib. Elenchorum.

Deinde respondet resolutè ad quæstionem & vltimò mouet dubia de potentia Metaphysica, & soluit valde subtiliter, nullibi altius, quam hic habentur: valde enim resolutè scribit in hoc nono & clarè, & doctrinaliter, idèd plerumque ad dicta hic se remittit, & in hac Metaphysica, & alibi.

Infrà cùm dicit ibi: *Sed de fundamento eius qualem entitatem, &c.* vide ad illam difficultatem, 1. di. 2. q. 1. & 2. & di. 36. pri. & 53. quare Franc. May. dr. 42. & 46. di. pri. Consta. & P. de A. in 2. di. 3. q. 1. & alios antiquos, & modernos, vt nostri.

Aduerte consequenter ad illos duos modos dicendi de relatione potentia: an scilicet fit realis, vel rationis: quorum quilibet est probabilis, & subtilis, quare in quodlibeto q. 13. optimè ad propositum, & supra cap. de ad aliquid.

Consequenter adducit diuisiones speciales potentia Metaphysicæ, seu obiectiuæ, & potentia formalis physicæ, seu subiectiuæ, & addit sex notanda, seu considerationes de eis, vbi mira solertia laborat; in re enim subtilissima, & minimæ entitatis cognoscitur subtilis, & facillimè difficillima pertractat. Nemo profectò, nec antiquus, nec modernus reperitur in talibus taliter se dilataste: spiritus proculdubio sapientia calamo affuit. Tota litera est benè ordinata, & correctæ: quare legatur audacter.

Quod quidem igitur multipliciter potentia, & posse determinari est à nobis in aliis. Harum autem quæcunque quidem æquiuocè dicuntur potentia prætermittantur. *Tex. commentii. 2.*

QVÆSTIO III.

Vtrum potentia, vt dicit principium, sufficienter diuidatur à Philosopho?

Arist. lib. 5. Metaph. c. 12. Text. 17. & hic c. 5. Text. 2. Albertus Mag. 5. huius trac. 2. c. 13. & 14. & hic trac. 1. c. 2. D. Tho. hic leç. 1. Sonc. q. 6. Flandria q. 1. ar. 3. Fonf. c. 1. q. 2. seç. 1. & 2. Suarez. Disp. 43. Mes. seç. 1.

1.

ET videtur quod non: quia sicut generans primò generat, non autem forma, quæ generat, ita videtur illud esse primò principium, quod principiat: non quo principiat; ergo insufficienter Aristoteles diuidit principium, cùm non diuidat nisi in illa quibus principia principiant, vt ex modis quos ponit, patet. Confirmatur, quia cùm principium quod, & quo, non sint idem simpliciter, videtur

tur quod propria ratio vtriusque ad principium sit alia: quia ratio diuersificatur secundum diuersitatem fundamenti. Item, de actione, & passionem considerat naturalis: sicut patet ex 3. Physicorum t. c. 15. & 1. de Generatione, t. c. 46. ergo & de principio actiuo, & passiuo: vel ergo nulla potentia, vt est principium, pertinet ad Metaphysicum; vel est alia potentia præter modos hic positos, qui omnes pertinent ad agere, & pati. Item, non videtur alia potentia, quæ est principium bene faciendi, & patiendi ab illa, quæ est simpliciter principium faciendi, & patiendi; ergo malè distinguitur ab illa. Antecedens probatur, quia sicut potentia est principium absolutè, ita bona, siue perfecta potentia est principium bene; potentia autem, & potentia perfecta non sunt alia potentia. Item, potentia motiua, siue quæ est principium resistendi transmutanti in peius: aut est principium resistendi, quia est principium contra agendi: aut præcisè sine omni contra actionem resistendi, quia est principium quiescendi in tali perfectione. Exemplum de primo, calor intensus resistit frigido. Exemplum secundi, durities resistit scindenti. Si primo modo, non videtur alia potentia, quam actiua; ergo malè distinguitur contra eam. Si secundo modo, malè poneretur sub potentia, quia non est principium. Nam non habet aliquod principium: nihil enim principiat à duritie, per hoc, quod diuidens non potest durum diuidere. Item 5. huius. t. c. 1. dicit Aristoteles quod quoties dicitur *causa*, toties & *principium*; ergo quatuor debent esse potentia correspondentes quatuor causis. Omnes autem hic positæ videntur correspondere duabus scilicet agenti, & materiali. Confirmatur ratio: sicut enim agens, & materia habent propriam rationem principiandi, quare non similiter forma, & finis? Ad oppositum est Aristoteles hic. t. c. 2. & in 5. cap. de potentia. t. c. 17.

SCHOLIVM.

RESOLVITVR quæst. seq. num. 8. & argumenta hic adducta ibi solvuntur à num. 9.

Quæcunque autem ad eandem speciem, omnes principia quædam sunt, & ad primum vnum dicuntur, quod est principium transmutationis in alio, in quantum aliud est. *Tex. commentii. 2.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum potentia actiua benè describatur?

Arist. hic c. 1. text. 2. & lib. 5. huius c. 12. text. 17. D. Tho. hic leç. 1. & 5. huius leç. 14. Albert. Mag. hic trac. 1. c. 1. Flandria. q. 1. ar. 3. & 5. huius q. 1. ar. 3. Fonf. lib. 5. huius c. 12. & hic c. 1. Suarez. Disp. 43. Mes. seç. 1. Hurtad. Disp. 2. Phys. seç. 2.

PRIMò contra hoc, quod dicitur principium: quia si est principium; ergo non agens non habet potentiam actiuam, consequens est falsum secundum Arist. 3. cap. t. c. 5. contra Megaricos. Probatio consequentia: non agens non habet principium in actu, quia illud simul est, & non est, cum principio in actu, ex 5. huius. t. c. 3. Nec habet principium in potentia, quia omnis potentia est ad aliquem actum eius, quod est in potentia,

tia, sicut patet ex præcedentibus, tam de obiectiua, quam de subiectiua: non agens autem potens agere, non est in potentia ad aliquem actum sui: quia tunc transmutaretur quando ageret. Si dicatur, quòd actiuum quando non agit, est in potentia ad actum alterius, puta affectus. *Contra: in 1. de Somno, & Vigilia, cap. 1. Cuius est potentia eius est actus, & similiter sequitur tunc, quòd potentia, de qua in præcedentibus dictum est, scilicet quæ opponitur actui, non sufficienter diuidatur in potentiam obiectiuam, & subiectiuam: erit enim præter istas, potentia tertia non ad aliquem actum ipsius, quòd est in potentia: sed ad aliquid aliud ab ipso. Item, contra hoc, quòd dicitur transmutandi aliud, quia ex hoc sequeretur, quòd potentia creatiua non esset actiua: quia non transmutat aliud. Vniuersaliter etiam sequeretur, quòd potentia actiua non abstraheret à motu, & mutatione, & ita nulla pertineret ad Metaphysicum, nec per consequens aliqua consideratio causæ efficientis ad ipsum pertineret. Item, tertio contra hoc, quòd dicitur, aliud, primò arguitur sic: quia tunc omnis potentia actiua esset factiua: quòd videtur esse contra intentionem Aristotelis in 8. t. c. 16. diuidentis potentiam in factiuam, & actiuam, cuius scilicet vltimus finis est vltus, & non aliquid factum. Consequentia patet, nam actiua strictè sumpta non transmutat aliud secundum Aristotelem ibidem: quia actio manet in agente. Item secundò, contra idem illud aliud est transmutabile, sicut patet: sed transmutabile non videtur ponendum in definitione potentia actiua, nisi tanquam correlatiuum, non est autem eius correlatiuum; probò, quia omnis potentia dicitur ad actum: nulla igitur ad aliud correlatiuum. Si dicatur quòd potentia, quæ dicitur ad actum, non est ista, quæ est principium, de qua modo est sermo. *Contra: saltem habet propositum: quia principium per se dicitur ad principiatum: transmutabile autem non est principium respectu potentia actiua: quia præsupponitur principio eius: vt ex ipso transmutabili illud principiatum causetur, ergo, &c. Consimiliter potest argui contra descriptionem potentia passiuæ. Ad oppositum est Aristoteles.**

SCHOLIVM. I.

EXPLICAT primò, quomodo quatuor genera causarum ad Metaphysicum spectant, & quomodo ad Physicum. Secundo, quomodo à relatione principiationis diuersimodè denominantur, principium, & principians; illud vt quo, hoc vt quod: in simplicibus autem, quod, & quo, re non distinguuntur. Vide in Doct. lib. Elench. q. 16. & super Porphyr. q. vlt. quomodo sumuntur denominatiua ab abstractis. Tertio, quòd similiter sumitur potentialitas, potentia, & potens, quorum primum est relatio, alia duo concreta eius, vt quo, & vt quod. Quarto, an ratio potentiarum conueniat efficienti, & materia, & licèt questio sic de nomine, iuxta Aristotelem affirmatiuè respondendum est.

Hic sunt videnda quatuor art. 1. Primò, quomodo potentia, vt principium dicitur, pertinet ad considerationem Metaphysici. Secundo, quid importatur nomine potentia sic sumptæ. Tertio, de diuisione eius. Quarto, de rationibus diuidentium. De primo, sciendum, quòd cum propter aliud esse, & esse propter quòd aliud est, sint conditiones entis absolute, non contracti ad Metaphysicum,

vel Naturalè, & illæ sint relationes causati, & causæ, sequitur quòd ad Metaphysicum pertinet constituere causam & causatum. Cumque quatuor genera causarum distinguant causam, per hoc quòd causatum aliter est per quodlibet illorum, absque hoc quòd descendatur ad motum, vel quantitatem: sequitur, quòd omnia genera causarum pertinent ad Metaphysicum. Conferre enim ad esse alicuius: vt pars essentialis eius & hæc, siue actualis, siue potentialis: patet quòd non contrahit ad motum. Et istæ sunt speciales rationes causæ formalis, & materialis, de quibus tractat Philosophus in 8. t. c. 15. & quomodo ex eis fit vnum: quia hoc actus, & illud potentia: omne etiam bonum, ad quòd aliud ordinatur, patet quòd non contrahit ad motum: & hæc est ratio causæ finalis, de qua loquitur Aristoteles in 12. t. c. 36. *Mouet autem, vt amatum, &c. & alibi t. c. 52. perscruiandum autem, & qualiter habet totius natura bonum & optimum.* De efficiente videretur, quòd non abstraheret à mutatione, & motu, sed licèt hoc verum esset quòd ad conuertibilitatem in re, quòd nullum esset efficiens quin efficeret per motum, vel per mutationem, tamen de per se ratione efficientis non est verum. Nam si intelligatur aliquid dare esse, sine hoc quòd intelligatur aliquid moueri, vel mutari, certum est quòd dans esse tale, intelligitur habere rationem causæ respectu producti: & non alterius quàm efficientis, sicut ratio vnius quòd est compositum ex actu & potentia secundum se, non contrahit ad motum: sed pertinet ad Metaphysicum: licèt nunquam tale vnum esset nisi per motum, vel mutationem potentialis: ita in proposito. Prædicta tamen quatuor genera causarum contracta ad naturalitatem, puta in quantum sunt propter quæ aliquid habet esse naturale; vel in quantum propter illa modo naturali aliquid habet esse, pertinent ad considerationem Physici. Vnde falsum est, vt videtur, aliquam causam excludere à consideratione Metaphysici, vel etiam Naturalis, licèt diuersimodè eas considerent modo prædicto. Et sicut dictum est de causis, ita intelligendum est de principijs, siue principiantibus, sine quibus alia principiant, cuiusmodi dicuntur potentia, vt patebit in secundo argumento.

De quo sciendum est, quòd ab eodem abstracto quandoque dicuntur plura denominatiua, quæ scilicet nata sunt denominare diuersa, ad quæ diuersa habet habitudinem illud, quod per abstractum signatur. Posset in multis exemplificari si prolixitas non obstaret, sic ab ista relatione scilicet quæ dicitur principiatio signata in abstracto, diuersimodè denominatur illud quod principiat, & illud quod principiat: quia illud quo immediate, & illud quod mediatè. Et secundum hoc possunt duo denominatiua istis appropriari: vt scilicet illud quo dicatur principium, & illud quod dicitur principians, videtur autem principium esse quali abstractum respectu eius, quòd est principians. Sicut enim calor est quo calidum est calidum, & ita respectu eius abstractum, ita principium est quo principians principiat. Tamen secundum veritatem principium est denominatiuum: quia impossibile est relationem purè in abstracto significatam de aliquo absoluto prædicari: quia tunc diceretur in quid de ipso: calor autem dicitur esse principium, licèt non principiatio. Patet itaque quòd principium importat essentialiter relationem principiationis, & hoc in concreto, vt scilicet

Quatuor genera causarum pertinent ad Metaphysicum.

Efficiens abstrahit à motu.

Quomodo quatuor cause pertinent ad Physicum.

3

Ab eodem abstracto denominatiua plura.

Principium est denominatiuum.

SCHOLIUM II.

PRINCIPIVM dicitur duos respectus, alterum ad principiatum ad comprincipium alterum, & habet potentiam passivam, magis respectu comprincipiati: explicat actum tot modis sumi, quot potentia, & conditiones utriusque.

Sciendum tamen secundò, quantum ad istum articulum, quòd principium non tantum habet relationem ad principiatum, & tale principium ad tale principiatum, puta efficiens ad effectum, materia ad materiatum: sed etiam vnum principium respectum habet ad aliud principium: quia siue sint extrinseca, siue intrinseca, hæc & illa mutud nunquam causant, nisi inter se aliquo modo uniantur, & concurrant; quia nulla vna sufficit ad causandum illud, quod dependet à multis causis essentialiter. Quomodo verò quatuor causæ concurrunt in causando idem, & quomodo ordinantur essentialiter in causando, patet conclusione 9. cap. 2. in tractatu de primo principio. Et illæ duæ relationes sunt omnino alterius rationis; & possunt ambæ fundari in eodem absoluto; immò necessaria fundantur quæ essentialis; vel prius, non est modò quæstio. Potentia ergo si importet illos duos respectus in quacunque causa, hoc est æquiuocè: & pro vtroque exprimitur, videtur nomen accipi quandoque ab Aristotele verbi gratia, de potentia actiua exemplificat 5. li. ca: de ad Aliquid, t. c. 20. vt calefaciens ad hoc, quod calefit, &c. Et paulo post, quod fecit ad factum; & facturum ad faciendum: sicut enim pater dicitur filij pater: constat quòd calefactium ad illud, quod calefit, non dicitur, vt principium ad principiatum. Sed vt principium, puta actiuum ad passiuum, ex quibus sequitur vnum principiatum, ad quod ambo dicuntur: sed pater ad filium non sic dicitur, nec facturum ad faciendum, vt ad principium: sed vt ad principiatum: & tamen ambo exempla ponit pro secundo modo ad aliquid, qui est secundum potentiam actiuam, & passiuam. In hoc etiam patet exemplum, quomodo principium passiuum dicit Aristoteles habere potentiam passiuam respectu alterius principij non respectu principiati: sed respectu etiam principiati habet potentiam, in quantum ex illo potest fieri principiatum. Vnde in 7. cap. 3. t. c. 22. hoc autem ex quo fit quam dicimus materiam, &c. ibi, & 12. huius, c. 1. t. c. 8. Non solum secundum accidens ex ente sunt omnia, potentia quidem ente, ex non ente verò actu, &c. Et in 8. cap. 1. t. c. 3. Materiam dico, qua potestate est hoc aliquid: est prædicatio sinodica, quia est in potentia, vt sit pars eius, quod est hoc aliquid: & per hoc totum hoc aliquid est in potentia, vt sic.

Habet etiam passiuum principium respectum ad formam, cū quo sicut cum principio intrinseco principiat principiatum. Et de hoc loquitur 8. lib. ca. vltimo, t. c. 15. quod idem vnu est ex materia, & forma, quia hoc actus, illud substantia, quod expositum est in vltima quæstione super octauum. Sed sicut hæc potentia in tertia significatione sumitur præter scilicet duas, secundum quarum vnam nominat relationem principij passiuum ad principiatum: & secundum aliam ad principium actiuum: ita & actus, quod est correlatiuum potentia; illo modo sumptæ, æquiuocè sumitur ab illa ratione actus, de qua dictum est in primis duabus quæstionibus: quæ scilicet opponitur potentia, vt modus

Principium dicit respectu ad principiatum, & ad principia.

Primo scriptis de primo princ.

Principium passiuum habet potentiam passiuam respectu comprincipij, à quo passiuum, non respectu principiati.

6

Actus: ut modis sumitur, ac potentia.

scilicet naturæ est concernere immediatum suum fundamentum, quod est quo: non autem remotum, siue subiectum, quod non est quo. Et hoc intelligendum est vbi quod & quo distinguuntur aliquo modo realiter. In omnino autem simplicibus, vbi idem est tæ, quod, & quo, tantum differens ratione, idem ibi dicitur principium & principians; siue autem idem dicatur principium, & principians vt in simplicibus; siue aliud aliquo modo, vt in compositis; eandem tamen relationem, quam principiatio importat, importat vtrunque conerentorum: licet aliquo modo in quantum illa eadem diuersimodè concernit fundamentum, & subiectum, sicut similitudo eadem denominat Socratem, qui est similis secundum albedinem: & albedinem secundum quam est similis. Si tamen esset aliquod concretum impositum, quo albedo posset denominari in quantum est quo aliquid assimilatur.

Consimiliter omnino dicendum est de potentialitate, potentia, & potente, quod eandem relationem importat. Primum in abstracto alia duo in concreto: sed diuersimodè secundum quod illa relatio nata est diuersimodè denominare fundamentum proximum, & remotum siue subiectum: sicut autem alia concreta communiter accipimus pro subiectis, in quantum habent tales formas, ita frequenter quando dicimus potentiam non intelligimus de respectu: sed de illo in quo fundatur respectus: sed an potentia importet ita communem relationem, sicut principium siue causa, dubium est. Et hoc tangit tertium argumentum ad primam quæstionem. Diceret aliquis quòd sic, & quòd ita potentia conuenit formæ, & fini, sicut efficienti, & materiæ: licet non sit consuetum illis causis attribuere nomen potentia, fortè quia in eis non distinguitur, quod & quo. De forma patet, quòd sit simplex; de fine similiter videtur, si finis ponatur operatio, cuius esse est simplex: sed tunc non videtur quòd nomen potentia deberet attribui materiæ primæ: quia nec ibi distinguitur, quod & quo, nisi fortè ratione, sicut nec in forma, vel in fine. Aliter posset dici, quòd secundum prædicta supra in principio solutionis primæ quæstionis, ab vno significato potentia videtur nomen translatum ad aliud significatum, propter conuenientiam inter illa: quia scilicet nihil habet modum essendi potentiale formaliter, nisi quia aliquod principium est potentiale respectu eius: principium autem potentiale respectu principiati, tantum potest esse duplex scilicet efficiens, & materia: forma enim nunquam præcedit compositum, nec per ipsum tanquam per principium potentiale, posset compositum esse in potentia. Similiter, nec finis quantum ad esse in re. Et idè fortè, vt potentia signat principium non est impositum generaliter omni principio, siue causæ; sed tantum principio actiuo, quod est quo efficiens potest efficere; & principio passiuo quod est, quo ex aliquo potest fieri aliquid: & per vtrumque istorum principiatum est in potentia. Non oportet contendere de nomine cui sit impositum, quia loquendum est, vt plures ex 2. Topicor. cap. 6. Si quis velit primam viam tenere per dissuetudinem, excusatur: non oportet laborare ad contra arguendum. Secunda via videtur de intentione Philosophi, qui de ipsa potentia non loquitur, in quantum est principium: nisi vt pertinet ad duplex genus causæ, & ratio ad hoc assignata translatione videtur satis congrua.

Aliquando idem principium, & principians.

Potentia dicitur rem principij in abstracto, potentia, & potens in concreto.

Esse potentia an conuenit forma, & fini.

Loquendum vt plures.

entis oppositus sibi. Nam actus illo modo dicitur de forma, in quantum refertur ad materiam, cum qua principiat: & simul sunt potentia isto modo, & actus: & sunt mutuo relatiua, quia sicut potentia hoc modo est respectu alicuius actus: ita & iste actus est alicuius potentia actus. Tres conditiones oppositæ sunt in potentia, & actu primo modo sumptis: quia nec vnum est in principio respectu principij, in quantum principium, nec simul sunt, nec sunt mutua. Vnde de primo actu intelligitur, quod forma est in actu quoadque, quandoque in potentia opposita actui: sicut & compositum. Sed de secundo actu, & potentia, nunquam forma est in potentia, sed actus: etiam quando est in potentia primo modo, adhuc est actus secundo modo, non potentia. Compositum autem quandoque existit, licet non sit actus, tamen actus est modus entitatis, propriæ torius, non tantum entitatis formæ. Fortè communiter non curatur de illa æquiuocatione actus, propter hoc, quod actus compositi primo modo principaliter est ab actu, secundo modo, secundum commune dictum: licet non sit ab actu secundo modo: nisi in quantum ille est in actu primo modo.

Tres conditiones oppositæ potentia, & actui.

SCHOLIVM III.

POTENTIAM sufficienter diuidi in actiua, & passiuam, quod optime explicat, & hoc quoad tertium articulum. Quoad quartum, docet definiri hic tex. 2. potentiam actiuam, non per respectu ad principium, sed ad comprincipium, & non ad hoc, ut actuabile est, abstrahendo à motu. Vnde prima definitio eius, scilicet, principium transmutandi aliud, in quantum aliud, ad physicum, non ad metaphysicum spectat: ponit tamen duas definitiones eiusdem metaphysicas, & tres potentia passiuæ, quæ sunt satis clare, iuxta varios respectus, quos dicunt, iam explicatos; ex quibus habes responsonem ad questionem tertiam, & quartam simul.

7
art. 3.
Potentiam
sufficienter
diuidi in
actiuam, &
passiuam.

Ex dictis apparet tertius articulus, scilicet quod sufficienter diuiditur potentia in actiuam, & passiuam prima diuisione, & hoc intelligendo passiuam triplicitatem æquiuocam, scilicet ut dicit relationem triuad ad principium passiuæ: & secundò ad principium actiuum, non in quantum est actiuum acti, sed in quantum actu actiuum actuabile: quia sic è conuerso refertur principium actiuum, & passiuum. Et tertio ad principium actuabile, quod secum constituit compositum, faciendo vnum cum ipso. Similiter intelligendo actiuam dupliciter æquiuocam, scilicet ad principium actu: & ad aliud principium actuabile. Tertiam, scilicet ad formam, fortè non oportet ponere, quia sicut eadem relatio actiui denominat formam agentis, ut quo, etiam compositum, ut quod, secundum dicta in principio secundi articuli: ita ex parte principiat potest dici, quod eadem relatio geniti conuenit composito, ut quod respectu agentis; & formæ, ut quo, secundum quod tactum est in 7. in questione de generatione compositi. De relationibus istarum trium causarum ad finem non videtur multum necessarium ad propositum pertractare,

q. 10.

8
art. 4.
Potentia actiua per comprincipium diffinitur, non per effectum.

Ex prædictis patet quartus articulus. Non enim diffinitur potentia actiua, in quantum comparatur ad principium, & idè nec per principium diffinitur, sed diffinitur in quantum comparatur ad aliud principium: non tamen in vniuersali, in-

quantum actuabile, quomodo pertineret ad metaphysicum: sed in quantum actuale, sic, scilicet transmutabile; vnde & per transmutabile definitur, & ita illa definitio non est metaphysica: nec potentia actiua metaphysicè considerata: sed physica, & potentia physicè considerata. Similiter de ratione potentia passiuæ intelligendum est. Nec valet illa consequentia: in metaphysica Aristoteles definit hoc sic; ergo hæc est definitio metaphysica: multa enim in metaphysica ponuntur pertinentia ad physicam, & conuerso. Qualiter enim aliter disputaret in 1. Physicor. tex. com. 88. & inde, contra illam opinionem, quam dicit à physico præmittendam, nisi quia induit formam metaphysici in arguendo? Exempla possent alia multa adduci. Potest tamen excusari Aristoteles quare talem definitionem ponit, & non propriè metaphysicam: fortè quia potentia hoc modo descripta manifestior est. Et similiter ex hoc potest satis haberi ratio potentia actiua, metaphysicè loquendo, dimittendo illud, quod contrahit ad naturalitatem, & ponendo generalius, quod pertinet ad metaphysicum. Est autem potentia actiua, secundum eius vnam significationem, metaphysicè loquendo, principium agendi agibile: secundum aliam, principium actuandi actuabile. Potentia verò passiuæ, secundum vnam eius significationem, est principium, ex quo aliquid potest mutari: secundum aliam, est principium actuandi passiuè ab actu actiuo: secundum aliam, est principium actuabile, siue informabile ab actu, siue à principio actuali.

Multa in Metaph. trañantur physicè, & è cõtra.

Potentia actiua metaphysicè definitur.

Ex prædictis patet solutio vtriusque questionis, quomodo diuisio est sufficiens, intelligendo tantum, quod sit principaliter in duo membra: alia enim sub illis continentur, ut dicitur, respondendo ad quartum, & ad quintum argumentum. Et pro secunda questione patet, quomodo descriptiones sunt conuenientes, & quomodo debent intelligi.

SCHOLIVM IV.

SOLVIT argumenta questionis tertie, adducens optimam, & variam doctrinam, multis applicabilem, ut noto in margine.

Ad primum argumentum primæ questionis patet, quod principium, quod, & quo, non distinguunt rationem principij, ex secundo articulo. Et cum confirmatur per diuersitatem fundamenti, responsio patet ex eodem: quia tantum vnum est fundamentum, & aliud subiectum. Ad secundum argumentum, actio secundum quod fundatur in motu, consideratur in 3. Physic. & in 1. de Generatione adhuc particularius consideratur scilicet ut est inter contraria; non ut inter terminos tantum, sed ut agens contrariatur patienti, ut patet ibi: quod non oportet accidere, nisi in alteratione vniuoca, vel generatione vniuoca, extendendo contrarietatem ad formas substantiales. Ratio actionis abstractior est, secundum quod per agere intelligitur dare esse, secundum quod satis expositum est in primo articulo: & ab actione sic abstracta, dicitur potentia actiua, ut per se pertinet ad metaphysicum: sed ut sic abstrahitur, hæc non diffinitur, ut dictum est in 4. artic. Cum ergo arguitur, quod aliquis modus est præter illos, qui pertinent ad agere, & pati, si intelligatur, agere, & pati, strictè, concedo; si abstractè, non oportet, ut dictum est: quia & illic sic sunt de consideratione metaphysici.

9

Actio, ut fundatur in motu, aliter à physico, & aliter tract. de Generatione consideratur.

Actio quomodo ad Metaph. spectat? Nu. 4.

physici. Ad tertium patet in secunda parte secundi articuli, quare non distinguitur potentia in tot, in quor & causa. Ad quartum dico, quòd in actione quacunque bonitas naturalis est à bonitate principij, & idèd sicut procedit argumentum: concedo, quòd potentia agendi sic, non est aliud à potentia agendi, sed continetur sub ea. Et quod Aristoteles non posuerit istum modum, tanquam distinctum à primis in re, sed fortè propter loquentes, qui appropriabant potentiam ad bene: sicut nomen impositum communi, potest æquiuocè appropriari contento, patet in fine secundi cap. huius 9. r. c. 4. *Ipsius bene potentiam sequitur ea, quæ est solum faciendi, & non e converso, &c.* Quandoque autem est in actione aliqua bonitas accidentalis; & ista potest esse ab alio principio, quàm à quo est actio: sicut ponitur bonitas moralis in actu nostro à virtute, non à potentia tantum, à qua est actio secundum substantiam. Et sicut in saltando bonitas accidentalis est ab arte, quâ quis scit corpus aptè mouere: licet ipsa motio sit à virtute naturali, sed quomodoque sit aliud principium huius, & illius absolutum, hoc ad propositum pertinet, quod principium actiuum bonitatis in actione, siue vt quod, siue vt quo, non est modus principij distinctus contra principium actionis in communi: licet quandoque sit aliud realiter ab aliquo determinato principio determinatæ actionis. Ad quintum dicendum, quòd potentia immotua à corruptione, dicitur vtroque modo tacto in arguendo. Et quando est primo modo, concedo, quòd non est nisi quædam specialis potentia actiua, in quantum scilicet comparatur ad corruptionem. Quando autem est secundo modo, tunc dico, quòd non accipitur potentia positiuè, sicut probat argumentum, sed priuatiuè scilicet pro carentia principij passiu à corruptiuo. Et hoc videtur dicere Arist. in 5. cap. de Potentia tex. c. 17. aliquando pro *habere aliquid*, videtur tale esse: aliquando pro *priuari*, loquitur de posse corrumpi. Sed eodem modo potest dici de non posse corrumpi, quod aliquando est tale pro *habere aliquid*, vt in primo modo; aliquando pro *priuari*, vt in secundo modo, licet illud *priuari* non sit quadoque sine hoc, quòd habeatur aliqua perfectio contraria illi, quo priuatur, vel contraria simpliciter: vel contraria quantum ad actum patendi corruptionem.

SCHOLIUM V.

HABET optimam doctrinam multis deseruientem in solutione argumentorū secunde, id est, quartæ quæstionis. Præmissit potentiam, vt opponitur actui sufficienter diuidi in obiectiuam, & subiectiuam, quas explicuit q. 2. n. 8. intelligendo per subiectiuam, subiectum, tam informabile, quam denominabile, quale est principium actiuum. Ad primum explicat bene id, cuius est potentia, eius est actus: non habere locum in potentia fallua. Alièr etiam illud explicat; aliter etiam saluat sufficientiam illius diuisionis. Ad tertium, optime explicat, quomodo potentia actiua, etiam quando agit in se, agit in se, in quantum in aliud. Quod dicit intellectiōem esse aliquid absolutum, habet s. d. 3. q. 6. n. 3. & q. 8. n. 10. & d. 6. num. 3. & passim idem ait de omnibus operationibus.

Ad argumenta secundæ quæstionis. Primum tangit difficultatem hanc, quomodo potentia, vt opponitur actui, potest applicari principio actiuo. Non enim negandum est illud, quandoque in potestati Oper. tom. I V.

tentia ad principiandum, alioquin sicut arguitur & bene, non agens non posset agere. Quòd si hoc nomen principium importet apertudinem ad principiandum; tunc quandoque est in actu primo, est actu principium, sed quandoque in potentia principians. Si autem nomen principij importet idem quod actu principians: tunc quando est in potentia ad actum secundum, est in potentia principium. Hoc modo vniuersaliter dicendum est de aliis principijs, & si nunquam sint in potentia principia, si non significant primo modo dicto: possunt tamen omnia esse in potentia principia, saltem illa, quæ possunt præcedere tempore sua principia, quæ sunt duo: vt dictum est in 2. artic. solutionis. Sed de actiuo, quia non recipit, est difficultas, quomodo est in potentia principians. Patet autem quomodo potentia opposita actui applicetur potentia passiuæ ex distinctione potentia in obiectiuam, & subiectiuam, posita in prima solutione. Et est dicendum de actiuo, quòd licet quando non agit, non sit in potentia subiectiua, strictè sumpta, prout scilicet talis potentia est subiectiui informabilis, est tamen in potentia subiectiua, extendendo eam ad subiectum denominabile: actiuum enim est denominabile ab actu, ad quem est ista potentia: licet illo actu non sit informabile. Et hoc modo potest teneri, quòd potentia opposita actui, sufficienter diuiditur in obiectiuam, & subiectiuam: intelligendo subiectiuam continere sub se vttramque prædictam scilicet strictè, & largè sumptam. Tunc ad illa, quæ obiciuntur contra responsonem supra. Ad primum de Somno: quòd non oportet actum esse eiusdem formaliter, cuius potentia est formaliter: nisi tantum in passiuis, vel actiuis strictè sumptis contra factiuas: sensus autem de quo, & cuius actu ibi loquitur, aut est passiuus, aut actiuus strictè. Aliter posset dici, quòd loquitur de potentia, vt est principium: sicut patet consideranti intentionem eius, non de potentia opposita actui. Sed ista secunda responso, non sufficit sine prima: quæ dicit in quibus actus est eius, cuius est potentia, in factiuo autem non est eius, nisi vt subiecti denominabilis tantum. Cum arguitur secundo, quòd diuisio non est sufficienter potentia in potentiam subiectiuam, & obiectiuam. Respondeo, verum est sumendo subiectiuam strictè secundum quod ista est vera, omnis potentia subiectiua est ad aliud quod esse formale illius, in quo est illa potentia; est tamen sufficienter extendendo subiectiuam ad subiectum denominabile, & informabile. Et sic oportet propositionem illam sic exponere hoc modo: quòd omnis potentia subiectiua est ad aliud quod esse, vel formale, vel denominatum, saltem eius in quo est potentia.

Alio modo responderetur tenendo, quòd diuisio potentia opposita actui, est sufficienter in obiectiuam, & subiectiuam strictè sumptam, & tamen quòd potentia subiectiua applicatur potentia actiuæ, & est ad aliud esse eius non absolutum, sed ad relationem actualem, quæ sibi inerit quando ager, & prius non inest: sed sic oportet ponere obiectiuam ad productum naturaliter præcedere potentiam ante actum: vt applicatur potentia actiuæ: quia non videtur aliqua potentia esse ad relationem: nisi quia eadem, alia aliquo modo est prius ad absolutum: sicut nec imitatio est ad relationem: nisi quia prius ad aliud absolutum, vel in eodem, vel in alio, ad quod est talis relatio. Si autem negatur illa diuisio potentia

Principium, apertudinem principians actum dicit.

qm. 2. nu. 3.

Potentia opposita actui sufficienter diuiditur in obiectiuam, & subiectiuam. Cuius est potentia, eius est actus, exponitur.

11

Num. 4.

10 Bonitas moralis potest esse ab alio à principio actiuo.

Principium bonitatis actionis non est alterius rationis à principio, vt sic.

Potentia priuè resistendi, est carentia principij passiu.

in obiectionem, & subiectionem extendere se ad actionem, & tamen esse sufficientem, ut potentia opposita actui applicetur potentiae passivae: tunc potest dici, tertio modo respondendo, quod quando potentia activa est in potentia ad agendum, non est in potentia ad aliquem actum sui, sed ad aliquem actum ab illo, nec illa propositio: *Cuius est potentia eius est actus*, facit contra hoc: quia sicut potentia est eius, non ut in fieri, sed ut ab illo fieri, ita actus est eius, quia ab ipso.

Ad secundum argumentum, patet per praedicta in 4. artic. Ad tertium dicendum, quod ponit in definitione aliud, aut inquantum aliud. Et quare ita distinguit, innuit in 5. ubi statim subdit, *Ars medicinalis potestas ens existit in sanato, sed non inquantum sanatum*. Vnde dicendum, quod activa strictè sumpta verè est activa, & quando elicitur actio immanens verè in eliciendo eam, est actio, ita perfectè habens quicquid est de ratione actionis, & fortè verius, quàm transiens. Agens tamen ista non transmutat strictè sumendo *transmutare*, prout dicitur esse ad actum primum tantum, nec transmutat aliud, sed idem subiecto, inquantum aliud, sicut magis parebit infra q. 14. Et idè ratio hìc posita scilicet transmutatum esse non convenit propriè activaè potentiae strictè sumptae. Ratio tamen Metaphysica scilicet actuatum esse, verè sibi convenit: nam actus secundus, secundum quod sic actuabile in actu per ipsū, verè est actus, & perfectus: licet non talis, quod sit propriè transmutationis terminus. Sed quare non est terminus transmutationis, cum sit natura alia à subiecto, in quo recipitur? Diceret aliquis, quod propter hoc non terminat transmutationem: quia est actio, & ad actionem non est transmutatio ex 5. Physicor.

t.c. 10. Sed aliter dico, quod intellectio licet dicatur communiter actio, vel operatio, siue actus secundus; verè tamen est terminus actionis propriae: prout scilicet actio est in Praedicamento Actionis: & est essentia aliqua absoluta, licet in ipsa necessariò fundetur respectus. Illam autem actionem propriè dictam, cuius intellectio est terminus, designamus communiter per hoc, quod est *elicere*: intellectio enim elicit intellectus, non autem intellectio aliquid agit, & est exemplum; calor enim natura absoluta terminans calefactionem, prout *calefactio* notat propriè actionem, quae actione calor fit, siue producitur, & quae actio propriè non producitur. Sed quare non dicitur calefactio elici, sicut etiam dicitur intellectio? Respondet non est utrobique sermo fortè aequè proprius. Sed illud de calefactione intelligitur fortè, inquantum ipsa est eadem realiter calori producto, & non secundum propriam rationem calefactionis: sicut ex alia parte intelligitur de intellectio secundum propriam eius rationem: aut fortè aequivocatur vocabulum *elicendi* ad notandum habitudinem principij activi ad productivum in intellectio, & ad productionem in calefactione: propriè ergo mutatio est, quando inquit intellectui intellectio; sed non quae est terminus motus, qualis est communiter ad formas, quae communiter vocantur *actus primi*. Ad quartum argumentum, patet per supradicta.

ANNOT. MAVRITII
ad Quaest. 3. & 4.

13

Sequitur tertia & quarta quaestio de divisionibus, & descriptionibus potentiae, pro principio

acceptae, t.c. 2. quae notabiles, & doctrinales, atque subtilissimae sunt. Ad quas soluendas praemittit quatuor articulos. Ex quibus breviter elicit quid tenendum sit ad utramque quaestionem. Vbi adverte qualiter in primo articulo ostendit quatuor causas pertinere ad considerationem Metaphysici, ut alibi saepe habet. Vide in Theorematis, & 8. di. 1. in Reportariis, & super 5. Metaphysicis, & primo in expositione: & quod ibi tangit de efficiente. Vide 1. di. 2. q. 2. & 3. & 30. di. 1. & alibi saepe. Quare abstractiones Fran. Mayr. ut nostri plerumque ad propositum.

Consequenter in secundo articulo par. 1. adverte diligenter ad illum discursum de diversitate concretorum ab eodem abstracto sumptorum. Quare super lib. Elenchorum q. 16. & super Porphy. q. ultima, & in primo di. 5. q. 1. & in 4. di. 1. 1. q. 1. & di. 12. q. 1. & supra 4. huius, & alibi: ut in Theorematis ad propositum: sed instantias exclude de identitate concreti, & abstracti in doctrina huius: quomodo ergo vnum multiplex, & aliud simplex supra tetigi, est enim multiplicitas connotationis non significationis.

Duos modos dicendi ibi de forma & sine an rectè conveniat eis nomen *potentiae* pro principio benè ponderabis: quia subtiles, & quotationem de primo principio, ex qua inferre potes illud tractatum, & per consequens Theoremata praecessisse has quaestiones Metaphysicæ, licet aliquando ibi se remittat ad has: sed hoc ibidem pertractabo.

Cum parum potest dici: *quae essentialis, vel prius non est modò quaestio*: ad hoc vide notanter supra, q. finali. 8. lib. & in 2. dist. 1. q. 4. ad finem, & infra hìc art. 4. *aliqua, & q. sequente ad plenum*: & alibi, & totum quod sequitur valde doctrinaliter ex fundamentis Aristotelis & Synderesi Scotica menti imprimè, & de aequivocatione potentiae activa, & passivae, & rationibus earum, & qualiter definitiones in Metaphysicæ assignatae non semper sunt Metaphysicæ, nec in Physicæ Physicæ, & similiter de Logica, & aliis facultatibus, potest dici. Vnde poteris elicere multa, & maxime de consideratione Metaphysici in univiersali, videlicet, vel in particulari, per haec enim dicta multa euadunt, & declarantur difficilia.

Infrà pro solutione 2. principalis, primae quaestiois nota ea, quae dicit conformiter in 2. di. 2. q. 10. de varia consideratione Arist. in diversis locis de actione, & sic de aliis. Ceteras solutiones sequentes succo plenas ponderabis, & specialiter ad primum, & 3. 2. q. recurrendo ad loca conformia alibi: ut nostri. Vide 1. 3. & 15. q. quodlibet, & 3. di. 1. q. finali pro dictis ad illud 3. 2. q. 13. etiam di. 4. q. 1. & 27. di. 1. in Reportariis ad idem videatur.

QUESTIO V.

An potentia activa, siue passiva inquantum prior est naturaliter principiatio, includat essentialiter aliquem respectum?

Auct. lib. de suborbis c. 1. & 1. Phys. com. 70. D. Th. 1. Phys. circa tex. 64. & 1. p. q. 4. 5. art. 8. ad 2. Caict. 1. p. q. 5. 3. art. 3. Occham in 2. dist. 16. q. 2. 3. Licher. ibid. q. vnic. Ferr. 4. contra. gens. c. 66 Henric. quodl. 3. q. 14. & quodl. 14. q. 1. Herux. tra. de vni. form. c. 1. 3. & in sum. art. 3. 5. q. 8. Greg. 1. dist. 12. Aureol. ibid. q. 1. ad 6. Conimb. 1. Phys. c. 9. q. 8. Tolet. q. 14. Rub. tract. 1. q. 6. Font. 1. Met. c. 7. q. 3. sect. 7. Suar. disp. 1. 3. Met. sect. 8. & disp. 18. sect. 2. Hurad. disp. 2. Phys. sect. 2.

Arguitur quod sic: quia idem absolutum potest esse in potentia activa respectu vnius, & passiva

1

& passiva respectu alterius ; ergo in quantum est actiuum, & passiuum, non distinguitur per aliquid absolutum ; si ergo distinguitur, distinguitur tantum per relationes : necesse autem est, ut videtur, quod distinguarur, quia alias principiatum non haberet principia propria priora se ; ergo in quantum est prius naturaliter principiatum includit relationem. Idem arguitur de potentiis actiuis inter se comparatis; nam tales plures possunt fundari in eodem absoluto, & oportet ponere distinctionem ipsarum, in quantum sunt priores principiatas, ut ostenditur per probationem præcedentem; ergo hæc est per relationes, quæ erunt eorum differentia, in quantum sunt priores.

Ad oppositum: si respectus includitur, hoc non est, ut ratio materialis, quia tunc præsupponeretur absoluto: sicut materiale formali; ergo includitur ut ratio formalis. Hoc videtur falsum, quod relatio sit formalis ratio principiatum aliquid : sicut etiam inconueniens est, quod sit formalis ratio terminandi principiationem.

SCHOLIVM I.

SENTENTIA Henrici quodl. 3. qu. 14. & in sum. art. 57. q. 7. est affirmativa, & bene explicatur, de quo videri potest Doctor 2. d. 16. à num. 12. refutatur optimè, & clarè.

Hic dicitur, quod forma naturalis non est principium actionis, secundum quod est perfectio eius in quo est, sed solummodò secundum quod habet respectum ad effectum. Quod potest ostendi, quia non est principium agendi, nisi in quantum habet aliquem ordinem ad illud quod agit, vel in quod agit, quia tali ordine amoto, nihil ageret: ordo autem ille est relatio, siue respectus. Secundum hoc ponitur, quod potentia animæ non dicunt nisi eandem essentiam animæ absolutam, cum diuersis respectibus, ad diuersa obiecta, & diuersos actus, qui respectus oportet, quod cadant in ratione propria potentialium, in quantum præcedunt actus, alioquin nulla distinctio præcederet in potentiis distinctionem actuum : quod videtur inconueniens: quia licet actus manifestent distinctionem potentialium, non tamen eam causant: non enim quia differt intellectus à volitione, idem differt intellectus à voluntate, sed magis è conuerso. Consimiliter etiam ponitur ex parte obiectorum, quod differentia formalis obiectorum naturaliter præcedit differentiam actuum, non autem est illa differentia prior per aliqua absoluta. Potest enim idem absolutum esse obiectum plurium potentialium; ergo est per respectus: ergo illi respectus erunt de ratione obiectorum formalium, in quantum præcedunt naturaliter actus, & hoc respectu potentialium passiuarum, ut principia aliquo modo actuum.

Contra ista arguitur, quod licet potens possit esse compositum, & plura includere, tamen potentiam actiuam in quantum includit quicquid naturaliter præcedit principiatum, oportet esse rem vnius generis, quia non est ens per accidens. Et si proteruendo diceretur posse esse agens : non tamen potest dici esse potentia actiua : absolutum autem & respectus in eo fundatus, non sunt res vnius generis ; ergo præcisè alterum est essentialiter potentia actiua, non relatio tantum. Patet : tum, quia non est perfectior termino producto, nec aequè perfecta, nec est principium af-

similandi sibi passum: sed forma absoluta tantum; ergo illa præcisè est potentia actiua. Item, si aliqua relatio pertinet ad rationem potentia actiua, in quantum prior est naturaliter principiatum; aut illa est relatio potentia ut importat rationem principij, aut potentia ut opponitur actui : quia non videtur aliam posse dari. Non secunda, quia illa non manet, quando actu principiat : manet autem in principio quando principiat, quicquid est de ratione eius, in quantum est prius naturaliter principiatum. Propter idem etiam non potest dari, quod illa relatio sit relatio principij in potentia principiantis : quia nec illa manet; oportet ergo dare, quod relatio sit principij principiantis in actu. Sed hoc est inconueniens : nam illa simul natura est cum principiatum, in quantum principiatum, cum sint correlatiua, & posterior est natura eo, quod est principiatum, hoc est, illo in quo fundatur relatio principiatum : quia relatio principiatum, quæ simul est cum relatione principiantis in actu, posterior est eodem, quod scilicet est principiatum: oportet autem relationem intrinsecam potentia actiua esse priorem natura illo, quod est principiatum; ergo omnino nulla relatio inuenitur talis. Item, hoc videtur specialiter de potentia passiva : nam ipsa secundum illam rationem essentialem, est pars compositi, & perficitur à forma, quæ est altera pars secundum quam rationem est prior naturaliter principiatum, ut tale principium: hoc autem est præcisè sub ratione absoluta : sic enim immediatè est pars compositi, & perficitur à forma : quia si aliqua relatio esset de ratione eius in quantum est pars compositi, illa etiam relatio esset de ratione compositi, & ita nullum materiale esset essentialiter absolutum.

SCHOLIVM II.

POTENTIAM prout præcedit principiatum sumi tantum pro absoluto, ita quod nullus respectus in ea præcedat similem respectum in principiatum, de quo Doctor 3. d. 15. §. Aliter potest dici, n. 8. & 1. d. 7. n. 9. soluit clarè fundamentum prime sententie. Facit longam digressionem de potentiis animæ, occasione positionis Henrici: tenet eas non distingui realiter ab anima, de quo fusè 2. d. 16. Explicat etiam optimè, quando potentia diuersa habent necessario obiecta diuersa, resoluens id tantum locum habere in potentiis disparatis, non autem in subordinatis : quia in his quidquid est obiectum potentia inferioris, est etiam superioris, et si non è contra : quicquid enim percipit sensus particularis, percipit communis ; & quidquid percipit sensus communis, percipit intellectus, sed non è conuerso, de quo vide eum 1. d. 3. q. 3. ad 1. pro opin. & 2. d. 14. q. vni.

Ideò dicitur aliter ad quæstionem, quod cum relatio quam importat hoc nomen potentia (sicut patet ex solutione tertie quæstionis) sit simul natura cum relatione principiatum actu, actu : & potentia, potentia: ac per hoc illa relatio nullo modo sit prior naturaliter principiatum. Ideò quando quæritur de potentia, ut est prior naturaliter principiatum, necesse est, quod hoc denominatum potentia accipiamur pro subiecto, quod denominat : non in sensu compositionis, quia nec sic est prior : sed in sensu diuisionis : nec tamen pro isto quomodocunque, sed secundum illam rationem, secundum quam immediatè recipit prædicationem huius concreti potentia. Et iste modus,

Relatio non actiua.

Potentia passiva tantum secundum absolutum est prior principiatum.

3
Potentia actiua, vnius generis.

4

loquendi visitatus est in ista materia de potentia, principio, & causa: sic enim hæc est vera, *causa naturaliter prior est causato, & principium principiato, & non aliter.* Hoc modo intelligendo quæstionem, dicitur, quod nihil est de ratione potentia, nisi absoluta aliqua essentia, in qua immediate fundatur aliquis respectus ad principiatum; ita quod nullus respectus præcedit in actu ipsâ principiationem, per quam quasi determinetur ad principiatum: sed ab absoluto sine omni respectu præcedente est effectus absolutus, quo posito posterius relatio sequitur relatio actualis naturâ principiatum ad principium, quæ in neutro esse potuit, altero extremo non posito: ut argutum est prius in 2. argumento contra primam opinionem. Confirmatur etiam hæc positio: si enim in essentia absoluta, puta in calore, non posset immediate fundari relatio principiantis: ut scilicet sine respectu prædeterminante non principiat, quæro de illo respectu ad quid est? patet quod ad aliquid extrâ, immo ad idem, ad quod est post principiationem relatio principiantis: & tunc ad quid ponentur duæ relationes simul eiusdem ad idem, & secundum eundem modum relationis? Aut si non sunt duæ, sed una; quomodo una præcedit aliam naturâ, & quasi fundamentum eius? Nam quicquid est de ratione potentia, in quantum prius est naturaliter principiato, totum videtur esse de ratione fundamenti relationis ipsius principij, quando principiat aliquod principiatum. Nec potest dici, quod una tantum præcedit aliam tempore: quia patet quod agens habens actionem coævam sibi, ita determinatur, & habet quicquid requiritur ad talem determinationem, sicut agens præcedens tempore actionem suam; ergo relatio determinans si qua est, non oportet, quod præcedat tempore, sed tantum naturâ: quod videtur inconueniens, secundum prius deducta.

Ad illa, quæ dicuntur pro prima opinione, respondeo, quod primò accipitur de forma naturali, dicitur quod causa secundum quod causa prior est causato, & causa secundum quod causa simul est cum causato, utraque vera est. Sed prima, si reduplicaretur illud absolutum, quod est immediatum fundamentum relationis; secunda, si reduplicetur relatio: sic si reduplicetur respectus, cum dicitur, *secundum quod respectum habet ad effectum*, sicut videtur propositio sonare; negatur simpliciter illa propositio; & eodem modo negatur illa, per quam probatur, in quantum habet ordinem. Et cum probatur; amoto isto nihil agit. Fallacia consequentis est: coloratum sine quantitate non primò videtur; ergo in quantum quantum primò videtur. Plus enim requiritur ad hoc, quod aliquid pertinet ad rationem essentialiam alicuius, quam quod sine illo non possit esse: sic nunquâ aliquid est actuum, nisi natum sit habere ordinem ad aliquid extrâ se; nec tamen ille ordo essentialis est actio, ut modò loquimur, hoc est, in quantum est prius naturaliter acto.

Sed nunquid forma, in quantum perficit illud in quo est, est principium agendi? Respondeo, quod hoc conceditur, si reduplicetur formalis ratio actui; tamen illud *perficere* præcedit fortè naturaliter ipsam *agere*, quando conveniunt eidem formæ. Possunt enim relationes in eodem absoluto, ordine quodam fundari, ut sic hæc prior sit comparatio actus, quam est de se ad illud actuabile, cui det esse primum; quam ad agibile ab ipso; licet per potentiam diuinam prima comparatio

actualis possit tolli stante secunda.

Ad illud, quod additur de potentiis animæ, dicitur, quod si potentia intelligatur aggregatum ex absoluto & respectivo, isto modo distinguitur per respectus formaliter. Sed sic non sunt priores naturaliter actibus, proportionaliter accipiendo respectum principij in anima, & in actibus respectum principiatum scilicet si actu, actu; si potentia, potentia. Si autem per *potentiam anime* intelligatur illa perfectio, quæ præcedit naturaliter actu, sicut ratio elicitiva actus, siue receptiva motionis obiecti, illa præcisè dicitur absolutum. Et tunc tenendo, quod potentia: sunt idem cum essentia, vel different præcisè, sicut diuersæ rationes perfectionales in eodem vnitivè contentæ; de qua differentia dictum est in 4. huius quæstione de Vno; vel nullo modo, realiter differunt, sed tantum intentione, vel ratione. Sed nec talis differentia, cum sit completivè in intellectu, & non in re, nisi in potentia, præcedat naturaliter differentiam actuum. Quod si quæritur quomodo ab eodem omnino indistincto, in quantum est principium, possunt immediate esse plura? Licet posset evadi ponendo aliquos actus animæ esse ab obiectis, non tamen oportet sic fugere.

Generaliter respondeo: nisi procedatur in infinitum in entibus, oportet multitudinem reduci ad unitatem: & in proposito est responsio specialis, & in similibus. Si enim una forma limitata ad unam operationem potest esse sufficiens principium eius, & quantum ad entitatem, & quantum ad distinctionem: & alia alterius forma illimitata aliquo modo respectu istarum, quæ per hoc, quod potest in aliam operationem, nihil minus potest in istam, potest in utramque: & quantum ad entitatem, & quantum ad distinctionem earum, sicut & duæ possent. Quod si arguitur, quod maior diversitas non est ab omnino uno, nisi mediante diversitate minori; ergo nec diversitas actuum, quæ tanta est, nisi mediante diversitate minori potentialium. Responsio, hoc arguit contra hypotheseos, quæ hic supponitur de identitate potentia cum essentia, quam quæstionem non oportet disputare: perinde enim esset ad propositum, si potentia poneretur accidentia absoluta: semper enim æquè tenetur conclusio principalis huius quæstionis. Potest tamen dici, qui vult respondere ad maiorem argumenti iam facti, quod vera est, ubi est ordo essentialis minoris diversitatis ad maiorem, sic non est in proposito: quia quodcumque ens perfectum immediatum ordinem habet ad propriam operationem. Et sic ens perfectius in istis inferioribus ad plures operationes, quarum forma sua est principium sine alia diversitate media, sicut si esset vnus principium sine medio. Est ergo maior præcisè vera in illis minus diversis, quorum singulum natum esset præcedere singulum maioris diversitatis: non ubi nullum si esset singulum præcederet aliquod singulum, sicut ponitur hæc.

Ad illud, quod additur de obiectis, licet hoc tactum sit 6. huius, in quæstione de Ente, & Vero: potest tamen dici, sicut dictum est de potentiis animæ, quod si idem absolutum est obiectum, nullus respectus pertinet ad essentialiam ratione obiecti: quia, ut ibi tactum est, ante omnem respectum potest intelligi absolutum, & impossibile est intelligi, quod non includit rationem formalem obiecti primi intelligibilis, si quod est primum commune. Et cum quæritur de distinctione obiecto

Relatio non determinat potentiam.

5
Causa quomodo prior effectui, & si simul cum eo?

Forma prius perficit id in quo est, quam reddat actum.

Potentia anime est absolutum.

q. 2.
Potentia anime quomodo distinguitur ab ipsa?

6

Multitudo reducenda ad unum.

7
quæst. 3.

Distinatio obiectorum, an dicitur per respectus? quæst. 2.

obiectorum. Responſio, illa nullo modo est per respectus, in quantum formaliter sunt obiecta, sed respectus conſequentur actus circa illa, si actu, actu, si potentia, potentia. Distinguitur ergo; vel ut perfectiones vnitiue, vt dictum est in 4. de Vno, Vero, & Bono; vel nullo modo, loquendo de intellectu, & voluntate: potentia enim ſenſitiua patet, quod habent obiecta diſtincta, ſaltem aliqua. Vbi breuiter ſciendum, quod dyæ potentia inuicem comparatæ tripliciter ſe poſſunt habere: vel vt omnino diſparatæ; vel vt ordinatæ; & hoc vel ſub, & ſupra in eodem genere; vel ordinatæ ſicut potentia generis alterius. Exemplum primi, viſus, auditus. Exemplum ſecundi, ſenſus particularis, ſenſus communis; ſimiliter quicumque ſenſus reſpectu intellectus, qui omnes ſunt in genere potentia cognitiua. Exemplum tertij, quæcunque potentia cognoscitiua, & potentia appetitiua ſibi correſpondens. De ſolis primis verum eſt per ſe, quod diuerſæ potentia requirunt diuerſa obiecta formalia, & patet quod ibi eſt diuerſitas in abſolutis, non tantum per reſpectus. De ſecundis non eſt verum, niſi ſic intelligendo, quod prima obiecta diſferant ſicut ſubordinata, hoc eſt, quod potentia ſuperioris obiectum primum ad plura ſe extendat, quam obiectum primum inferioris, tanquam per ſe obiectum reſpectu ſuperioris, licet non primum. Sicut enim album eſt per ſe obiectum viſus, non primum, ſed coloratum ſub quo continetur; ſic quicquid ponitur obiectum viſus continetur ſub obiecto ſenſus communis, & quicquid ſit primum obiectum eius, continetur ſub obiecto intellectus. Quia enim primum obiectum potentia dicitur illud, quod adæquat ipſam: & illud, quod adæquat inferiorem, non adæquat ſuperiorem, ſed aliquid communis continens illud, quod adæquat inferiorem; ideo oportet obiecta prima eſſe ſubordinata modo prædicto. Nec in iſtis obiectis per ſe, & non primis, percipit potentia ſuperior tantum rationem ſui primi obiecti, ſed etiam rationem propriam ſui per ſe obiecti, etiam perfectiſſis, quam inferior, cuius illud eſt primum obiectum. Puta non tantum ſenſus communis in albedine, vel colore, percipit conſuſe rationem qualitatis ſenſibilis, ſed diſtincte rationem coloris, immo diſtinctius, quam viſus. Quomodo enim aliter iudicaret differentiam coloris, & ſaporis? Item, non tantum intellectus percipit albedinem, in quantum ens, hoc eſt conſuſe rationem entis in albedine, ſed diſtincte propriam rationem albedinis, & perfectiſſis, quam viſus. Vnde iſta eſt falſa; quælibet potentia perfectiſſis, percipit ſuum primum obiectum, quam aliqua alia percipiat ipſum: cuius alius non eſt primum obiectum.

Potentia tripliciter ad ſe comparatur, 1. d. 3. q. 3. ad 1. pro opin. & 2. d. 24. q. 7. v.

Potentia ſuperior diſtinctius percipit obiectum inferioris potentia, quam ipſa.

De tertijs poteſt ſimpliciter negari propoſitio, quia appetitiua videtur in idem tendere formaliter, quod apprehenſum eſt. Quia ſi aliquis dicat omnem appetitionem reſpicere formaliter bonum ſub aliqua ratione iam videtur voluntas fieri particularior potentia ipſo intellectu, quantum ad rationes in obiectis, licet non quantum ad ſuppoſita obiecta. Licet enim quodcunque ſuppoſitum ſit verum, eſt etiam bonum; non tamen videbitur, quod omnem rationem in ſuppoſito poſſit voluntas habere pro per ſe obiecto, quam poteſt intellectus: quia non quicquid includit ens quiditatiue, includit bonum quiditatiue: nihil autem videtur per ſe obiectum potentia, vt modo loquimur de per ſe obiecto: non ſicut loquitur Ariſtoteles in 2. de Anima de ſenſibili per ſe, niſi includit quiditatiue primum obiectum eiſdem potentia. Et tunc quæcunque appetitiua cum hoc, quod eſt alterius generis à cognoscitiua, ſi poneretur etiam ſubordinata cognitiua, quantum ad rationem obiectiuam, licet non quantum ad communitatem in obiecto, reſpectu ſuppoſitorum, adhuc poſſet dici, quod non eſſet diſtinctio cognoscitiua, & appetitiua per obiecta, in qua ambæ tendunt: quia eandem rationem formalem obiectiuam reſpiciunt, licet illa reſpectu appetitiua poneretur prima, reſpectu autem cognitiua non prima, ſed per ſe aliter in quantum ignotum appeteretur. Sed eſſet differentia illarum potentiarum; vel nulla realis, in quantum præcedunt ſuos actus; vel aliunde, quam ab obiectis, iuxta tacta prius de potentiis animæ.

Tex. c. 63. & inde.

Obiecta voluntatis, & intellectus ad eandem?

Quod dictum eſt de cognoscitiua, & appetitiua, quod non habent alia obiecta, non eſt contra Ariſtotelem quia 2. de Anima. c. 3. vnde accipitur illa ſententia de obiectis, & actibus, dicit ſic: *Si oportet dicere quid intellectuum, ſenſitiuum, & vegetatiuum; his adhuc priora oppoſita oportet conſiderare, vt de alimento ſenſibilis, & intelligibili.*

T. c. 33.

Hoc non dicit ſi potentia animæ diuerſæ; ergo & obiecta, licet innuat aliquo modo in exemplo ſuo: ſed vult tantum, quod obiectum prius eſt cognoscendum, quam potentia, quia ex hoc cognoscimus animam habere virtutem talis operationis, quia circa tale operatur, non quod operatio ſit cauſa eſſendi virtutis, nec in ſe, nec diſtinctionis, nec obiectum per conſequentem, quia de obiecto concludit Ariſtoteles mediante operatione, ſed vtrumque eſt cauſa innotescendi nobis diſtinctionem potentiarum: ſed non loquitur ibi Ariſtoteles aliquid nec ex intentione, nec in exemplificando de potentia appetitiua comparata ad ſuam cognitiua; immo in eodem c. 3. *Potentiarum, &c.* vult in principio capituli, ſi ſenſitiuum ineſt, & appetitiuum. Et infra in eodem probando hoc, dicit *cui ſenſus, & letitia, & triſtitia, & infra, quod animalibus habentibus tactum, intellige etiam ſi ſenſum habeant, & appetitus inſit.* Quomodo hæc eſſent vera, ſi potentia cognitiua, & appetitiua haberent obiecta diſparata, ſicut habent ſenſus diuerſi? maxime cum obiectum ſenſus primi non præſupponeret obiectum appetitus, ſed magis è conuerſo. Quia etiam dicit Ariſtoteles ibi in 2. de Anima, ca. 2. *Senſituum eſſe, & opinatio alterum, ſiquidem & ſentire ab ipſo opinari, ſimiliter & aliorum vnumquodque: non eſt contra prædicta: bene enim ſequitur, obiecta prima ſunt alia; ergo & potentia alia: ſed è conuerſo eſt fallacia Conſequentis: nam aliunde poſſunt potentia diſtingui; immo ab obiectis, nunquam cauſaliter diſtinguntur: ſi autem à*

9

Tex. c. 17.

T. c. 27. T. c. 29.

SCHOLIUM III.

RELINQUIT *quæſi ſub dubio, an obiectum voluntatis, ſit idem, quod intellectus; quia non conſtat, quod eque late pateat voluntas ac intellectus, & ſimiliter procedit 1. d. 3. q. 3. num. 22. & ſauet 4. d. 10. q. 2. & 3. d. 33. vbi dicit obiectum voluntatis eſſe bonum verum, vel apparens: ſed 1. d. 1. quæſt. 1. & 2. d. 23. num. 4. docet obiectum voluntatis eſſe ens, vel bonum conuertibile cum ente, & hic in illam partem inclinatur, explicans bene quomodo id non ſit contra Ariſt. 1. de An. tex. 33. de quo vide qua dixi in ſupplemento de Anima diſp. 2. ſect. 3. & diſp. 3. ſect. 12.*

Scoti Oper. tom. IV.

TIT 3 signo

T. c. 22. Ab obiectis cauſaliter nõ diſtinguuntur potentia, ſed tanquam à ſignis, ſed aliter poſſunt diſtingui licet obiectum ſit idem.

signo arguitur aliquorum distinctio, & conuersio non sequitur, quia sine istis signis possent distinguui. Et exemplificari posset de motu & termino, quomodo diuersitas termini bene concludit diuersitatem motus, non conuersio: quia multis viis aliunde, quam à termino distinctis, potest idem terminus acquiri: patet in motu locali. Sed de exemplo isto, quia aliquibus videtur dubium, non oportet hic disputare. Quod etiam dictum est in tota ista responsione, principaliter obiecta scilicet non distinguui per respectus, patet per Aristotelem 2. de Anima, tex. com. 66. vbi cuncte enim assignat obiectum proprium, illud est absolutum, non respectiuum, vt de visu dicit, cuius est visus, color est: sed nec includit respectum: vnde subdit, quòd est visibile secundum se, non ratione: sed quoniam in se habet causam essendi visibile, hoc est, non prædicatur respectus de ipso primo modo, sed secundo.

Obiecta non distinguuntur per respectus secundum Aristotelem.

Ad argumenta principalia patet ex dictis: quia siue idem absolutum funder relationem potentia actiua, & passiuæ; siue duarum potentialium actiuarum; vel præcisè est in tali absoluto, in quantum est prius naturaliter principiatio, differentia rationum perfectionalium vnitiuè contentarum; vel nulla differentia realis. Et cum dicitur, tunc proprii principiati non esset proprium principium. Respondeo, quòd approprietur sic, quòd habeat in se totam perfectionem requisitam, ad causationem huius, hoc oportet: sed quòd limitatè tantum huius, non hoc oportet, sicut superius dictum est: aliter enim causa vniuersalis, non ita posset producere effectum determinatum, sicut & particularis ad talem effectum limitata. Quòd ergo causa indeterminatior est indeterminatione illimitationis, siue indeterminatione imperfectio- nis (sicut materia est indeterminata, quando est in potentia) tantò est determinatior: sicut oportet ad producendum effectum hæc est actualior.

ANNOT. MAVRITII.

10 Sequitur quæstio quinta de entitate potentia actiua, & passiuæ in illo priori, in quo præcedit principiaturum, & non assignauimus ibi textum super quo fundaretur ista quæstio, nec octo sequentes, quia Doctor incidentaliter hic disputat copiosè de potentia, vltra ea, quæ tangit Philosophus de ipsa: licet omnia possent in aliquibus locis textus, aut hic, aut alibi oriri, quod consideret lector.

In principio solutionis recitat opinionem Henrici, quod li. 1. q. 14. & q. 3. & in summa art. 57. q. 7. quam impugnat notanter. In primo etiam di. 3. & 7. & in 2. di. 16. & alibi tangit eandem opinionem & impugnat. Deinde ponit aliam, quam sequitur resolutè, & subtiliter, & soluit motiua alterius viæ notanter valde. Vbi in solutione motiui de potentiis animæ, & obiectis earum, dilatat se suo modo, sicut alibi etiam tangit. Vide in 2. vbi supra, & di. 3. & 9. eiusdem, & in pri. di. 3. q. 3. & in quodlibeto q. 9. & 13. & in 4. di. 44. & 45. & 49. supra 1. & 7. huius, & specialiter in 6. q. 3. & alibi sæpe ea, quæ sunt ad hæc.

Concordat hic: & confirmat, sicut & vbiq; omnia dicta fundamentis Aristotelis.

Textus est correctus in his tribus quæstionibus absque superfluitate, & diminutione.

QVÆSTIO VI.

Utrum potentia actiua fundatur in omni ente?

Trismegist. in dialogo de communi & de regen. & silen. impos. Philo. Alexand. lib. 5. ra leg. allegor. Auerr. his com. 7. & lib. 1. 2. com. 18. Albertus 2. Phys. tract. 2. c. 3. D. Thom. 1. p. q. 45. art. 8. & in 2. dist. 1. q. 1. art. 4. Petrus de Alliaco in 4. q. 1. Gabr. ibid. dist. 2. qu. 1. & 3. Ferrar. 4. com. gen. c. 66. Fons. 5. Met. c. 2. q. 6. sect. 1. & sequent. Suar. disp. 18. Met. sect. 2. Hurad. disp. 9. Phys. sect. 2. & 3.

ET videtur quòd sic: quia secundum Philosophum 4. Meteororum, t. c. 5. 4. omnia determinata sunt operationibus; cuiuslibet ergo entis est propria operatio. Confirmatur per Aristotelem 2. de Cælo & Mundo, t. c. 17. vbi vult quòd omne habens operationem, est propter suam operationem. Ex hoc arguitur, omne ens quod non est finis, est propter aliquem finem: Deus autem quia est vltimus finis, patet quòd habet aliquam operationem: omne ergo aliud ex quo est propter finem, vel est propter operationem, & habetur propositum, vel propter aliquid aliud. Sed illud non est finis eius, nisi quatenus attingit illud per aliquam operationem, vt videtur, & ita sequitur quòd habebit operationem. Item, agere conuenit alicui in quantum est in actu, & hoc perfectiori illo, quod debet causari, vel æquè perfecto: sed quodlibet ens est in actu altero illorum modorum, respectu alicuius factibilis; ergo, &c. Minor probatur per locum à minori: quia quantumcunque imperfectum ens accipiatur, ipsum est in aliquo actu, qui ita perfectus est proportionabiliter respectu alicuius similis factibilis; sicut perfectior respectu perfectioris: verbi gratia, ita proportionabiliter perfectio relationis perfectioni alterius relationis similis ei, quod est dare relatiuum esse, sicut perfectio caloris perfectioni alterius caloris, quem causare potest. Item, species sensibiles & intelligibiles videntur imperfectissima entia; vnde ex differentia ad omnia entia, quæ dicuntur realia, ista dicuntur intentiones, vel entia intentionalia: sed istæ species videntur habere proprias operationes: tum in generando sibi similes, tum in mouendo potentias cognitivas, secundum communiter ponentes ipsas.

Contrarium videtur manifestum de omnibus entibus, præterquam de formis substantialibus aliquibus, & aliquibus qualitatibus, quæ solæ videntur actiua.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA asserens omnem formam esse actiuam, quatenus perficit suam materiale, reijcitur, tanquam abutens terminis, quia confundit efficientem cum causa formali; cum tamen ista non coincident in idem numero.

Ad quæstionem, qui poneret quòd actio prima cuiuscunque formæ est in perficiendo suum proprium potentiale, haberet consequenter ponere, quòd omnis forma est potentia actiua, quia est principium perfectum sui potentialis; & talis fortè actio vocatur ab aliquo, vt ab Augustino, actio absoluta: sicut exemplificat 5. 14. 11. 9. Et à Philosopho de luce, quod est operatio manens in agente, & cuius principium est ipsum luminosum

luminosum formaliter per suam lucem:ita posset dici,quòd *quantere*, vel *quantitate*,vt ita loquar, est propria operatio quanti, & formaliter per quantitatem:& *durere* duri per duritiam.

Contra hanc opinionem non oportet disputare de nominibus, si habitudinem formæ ad materiam, quando ex eis fit vnũ,dicat esse actionem, loquitur vt vult. Philosophus autem de tali actione non est locutus:qui in 2.ca.huius credidit sufficienter diuidere potentias actiuas in rationales, & irracionales,de quibus tractat ibi.& c.4. nihil autem loquitur comparando formam adperfectibile.

Præterea:omnis actio propriè dicta, de qua loquitur Philosophus,sive sit transiens,sive immanens. talis est, quòd per ipsam aliquid est ab agente, & aliud ab ipso:forma autem perficiendo materiam, nihil aliud à se causat in materia:quia ipsamet forma est perfectio propria materis,non tantũ ali- quid effectum à forma. Et propterea sic forma, in quantum causa, aliam relationem essentialiter habet ad causatum, quàm efficiens in quantum causa eiusdem causati; ita etiam ad quamcumque aliam causam concausantem:hæ duæ causæ comparantur, aliam habebunt relationem ad illam;er- go ad materiam alia est omnino relatio formæ, & agentis: imò nec possent coincidere in idem numero, & per consequens sicut idem non potest esse agens & forma, respectu principiat, ita nec respectu alterius principij. Si aliquis vellet adducere auctoritates Aristotelis de actione. De 3. Physico- rum, & de primo de Generatione, quòd agens, & patiens sunt contraria, & quòd tangunt se, & hu- iusmodi, multas posset habere, sed non debet in- morari.

SCHOLIVM II.

SOLA forma substantialem, & qualitatem esse verè actiuas, seu generatiuas sibi similes; non negat tamen alia aliquo modo esse actiuas, saltem quoad sui cognitionem, vel species. Quare autem forma est actiuas, & alia non, nulla est ratio, nisi quia hæc est hæc, & illa est illa;ita Doct. 1. d. 7. q. 1. m. 19. monet bonas difficultates, quas non soluit, sed puto eodem modo respondendum ad illas, videlicet, quòd nulla ratio in eis assignanda est. Vide loca Doctoria citata hic à Mauritio.

Itaque hac opinione, tanquam abutente termi- nis, prætermiſsa, simpliciter tenendum est, quòd non solum non in quocunq; ente, sed nec in quacũque forma fundatur relatio potentia actiuæ: nec videtur difficultas in ostendendo quòd ita sit: nam cæteris minùs perfectis prætermiſſis, patet quòd quantum, in quantum quantum, non assimi- lat, siue adæquat sibi in quantitate aliud quantum proximum, priùs inæquale: nec durum durat aliud priùs non durum:actiuum autem sibi appro- ximum opposito modo se habens, statim trans- mutat, vt assimilet sibi circumscripto impedi- mento: apparet de calido. Ita potest argui, quòd nulla forma actiuas est, nisi aliqua substantialis fortè, & aliqua de genere Qualitatis.

Sed difficultas est in assignando *propter quid*: quare scilicet saltem actus primus, non quicum- que est principium actus secundi, & hoc saltem respectu actus similis:cuius scilicet perfectio non excedit perfectionem talis actus, sicut tangit se- cunda ratio ad hanc quæstionem. Est & alia diffi- cultas de actione, quæ est factio. Si quis velit ex-

tendere quæstionem, quare factio, siue productio, simul conuenit imperfectissimis substantiis, vt elementis, & parum ascendendo mixtis inanimatis non conuenit; vltra ascendendo, mixtis animatis conuenit communiter; vltra ascendendo, perfe- ctioribus, vt intelligentiis, siue corporibus cælesti- bus non conuenit. Ita quòd non videtur aliqua posse maxima vniuersalis assignari, cui enti conueniat producere. Si medium sumitur ex perfe- ctione, & perfectius magis produceret. Si ex im- perfectione imperfectius magis produceret: vt rû- que videtur habere instantiam ex dictis. Et ad ista inuestigandum, potest dici primum, quòd *propter quid* aliquid est actiuum.

Ad argumenta. Ad primum dicendum, quòd entium naturalium per se existentium, de quibus videtur ibi loqui, sunt propria operationes, & hoc extendendo *operationem* ad quamcumque siue immanentem, siue transeuntem, & siue etiam sit ad formam causandam, siue ad *vbis*; & sic graue habet operationem propriam tendere deorsum, quando est extra locum: quando etiam quiescit dicitur habere operationem, & perfectiorem, quàm quan- do mouetur, de quo posset esse proluxa inquisitio, an sicut moueri à grauitate, ita & terminus scilicet illud vbi continuè causetur à grauitate, quoniã graue quiescit: vt sic dicatur graue operari dum quiescit; sed operationem non videtur Aristoteles ita extendere 2. de Cælo, & mundo, vbi vult quòd imperfectum caret operatione. Et sic etiam in 2. de Generatione negatur grauitas esse qualitas actiuas. Non igitur in 4. Meteororum intelligit de *operatione* strictè: nec de quocunq; ente, prout ens diuiditur in substantiam & accidens: sed de ente per se, quod est suppositum substantiæ. Ad confirmationem rationis, quæ accipitur de 2. Cæ- li, & Mun. potest dici, quòd operatio est finis habentis operationem, sicut ibi vult: non habentis, non est. Et cum arguitur, tunc aliquid est finis, ve- rum est, sed non est finis, nisi attingatur ab illo per operationem huius.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio sexta, in qua & quinque se- quentibus facit sermonem de fundamentis & terminis potentia actiuæ, & passiuæ: quæ omnes sex in aliquibus antiquis originalibus mouentur simul: & soluuntur sub vna quæstione totali: sed ordo earum seorsum satis placet vt hic ordinan- tur; quæ quantæ vtilitatis, & singularis doctrinæ sint, res ipsa declarat.

Adducit opinionem antiquam satis singularem: quæ videtur quodammodò Augustini & Ansel- mi, quam quidam medicorum imitantur. Et bre- uibus eam impugnat. Et ponit propriam nota- ter.

Mouet consequenter quasdam difficultates, quas non soluit hic expresse, quære in theoremati- bus, & in primo Repertationum: di 7. q. 2. & in 2. di. 3. q. 7. & in 4. di. 1. q. 1. & supra ad finem 1. lib. in dubio literali, & alibi plerumque vt nosti ad propositum, & quæstione sequente aliquo aliter.

Duo etiam vltima principalia solue con- sequenter, plura bene ponderando.

Vide etiam in 4. d. 12. q. 3.

& sequentibus aliqua ad hæc.

Quomodo omne ens naturale operatur?

Quomodo graue dicitur careere operatione.
T. c. 64. & inde.

T. c. 8.

T. c. 3.

T. c. 10.

Potentia diuiditur in rationali, & irrationali.

Forma perficiendo materiam, nihil aliud à se causat.

Alia relatio forma, alia agentis ad materiam.

T. c. 18. & inde.

T. c. 51. & circiter.

Sola substantiam, & qualitatem esse actiuas.

QVÆSTIO VII.

Virum relatio potentia actiua fundetur immediate in substantia?

Arist. 2. *Phys.* c. 7. text. 71. D. Tho. 1. p. q. 77. art. 1. & 1. p. q. 77. art. 3. Maior in 4. d. 12. q. 3. Capr. in 1. d. 3. q. 3. art. 2. Caiet. 1. p. q. 77. art. 1. *Ægid.* quod lib. 3. q. 1. ad 2. Henric. quod lib. 14. q. 1. Heru. quod lib. 3. p. 11. Occham. 1. in 2. q. 13. Durand. in 1. d. 2. q. 2. Fonf. 5. *Met.* c. 2. q. 6. sect. 2. Conimb. 2. *Phys.* q. 18. art. 2. Suar. *disp.* 18. *Met.* sect. 2. Rub. *tract.* de causa efficiens. q. 5. Hurr. *disp.* 9. *Phys.* sect. 3. subiect. 2. Vide Scotum in 1. dist. 37. & in 2. dist. 17. & in 4. dist. 12. q. 3.

1 **V**idetur quod non quia naturalis potentia, vel impotentia est in secunda specie Qualitatis, secundum Aristotelem in Prædicamentis. Item, imperfectissimum non immediate acquirit summam perfectionem: sed mediante aliqua perfectione minori; ergo essentia substantiæ, quæ est imperfectissima, non statim acquirit perfectionem summam, quæ est operatio, sed prius aliquod accidens manens, quo ordinetur ad operationem. Item, in eodem genere sunt potentia & actus: omnis actio creaturæ est accidens. Confirmatur: in de Sensu & sensato dicit Philosophus, ignis non agit in quantum ignis: sed in quantum calidus.

Contra: potentia passiva prima sicut est ad primum ens, scilicet substantiam; ita fundatur in substantia, quæ est materia: ergo à simili potentia actiua prima fundatur in substantia, quæ est forma.

SCHOLIVM.

Substantiam esse immediatè actiuam probatur ratione à posteriori, priori, & auctoritate. Quod hic ait, accidens non posse attingere productionem substantiæ, tractat 4. d. 1. q. 1. nu. 18. d. 6. q. 5. d. 12. q. 3. & d. 13. q. 1. Quod ait, relationem fundari in substantia, habet 4. d. 6. q. 10. & qualitatem esse perfectiorem quantitatis, (quod hic dicit) d. 12. q. 2. n. 10. docet.

2 Ad quæstionem, omiſſa, propter breuitatem, opinione contraria, culus fundamenta tacta sunt in arguendo. Ad quæstionem dicendum est simpliciter, quod in forma substantiali fundatur relatio potentia actiua. Quod probatur ratione tripliciter, scilicet primo quia, Deinde propter quid, & tertio auctoritate. Prima ratio talis est: effectus non potest esse perfectior causa sua efficiente: siue sit efficiens æquiuocum, quia tunc est perfectius effectus; siue uniuocum, quia tunc est æquè perfectum cum effectu: substantia autem per se generatur; ergo per se efficiens illius generationis est substantia: substantia autem non esset per se generans, nisi illud quo generat, esset forma substantialis. Si enim forma accidentalis sola generaret, substantia per accidens generaret. Respondetur, quod accidens agit in virtute substantiæ, & idè effectus potest esse substantia. Verum est enim quod nullum agens in virtute propria producit perfectius se, tamen in virtute alterius perfectioris se potest. Contra: aut illud in cuius virtute agit, est causa efficiens effectus, aut non: si primo modo, habetur propositum, quia causa non est, in cuius virtute aliud agit, nisi in quantum substantia. Patet, & si est efficiens remotum, eo magis habetur propositum, quia causa quando prior causato, verius causat, ex prima propositione de

caulis. Si secundo modo, ergo effectus perfectior est sua per se causa efficiente: nam illud, in virtute cuius agit, nullo modo est efficiens. Hoc etiam secundum membrum statim videtur inconueniens: quia in nullo genere causæ videtur aliquid causare in virtute alterius, nisi illud alterum principalius esset in eodem genere causæ.

Secunda ratio, quæ est propter, quid est talis: agens in quantum est in actu, agit, ita quod perfectius ens in actu, perfectius agit. Quod ex hoc patet, quia aliàs non attribueretur ratio actionis Deo in summo, quia nihil attribuitur Deo in summo, nisi quod est perfectionis simpliciter, vel sequitur perfectionem simpliciter, sic quod si magis, magis; & maximè, maximè: forma autem substantialis est actus perfectior omni accidente; ergo, &c.

Si dicatur, quod immediatum ordinem habere ad actionem, est imperfectionis: quia accidentia ordine quodam insunt substantiæ, ita quod remotius non est natum inesse, nisi propinquiore prius inherente; & ita quod immediatum est respectu actionis, est in proximo gradu respectu eius, quod quidem est imperfectionis: quia quando imperfectiori est propinquius, est imperfectius. Prædicamentum verò Actionis est ens diminutum, quia non dicit rem absolutam formaliter, & ita nec substantiæ conuenit. Præterea: quantitas est actus perfectior, quam qualitas, quia substantiæ immediatior: nec tamen sequitur, quod quantitas sit actiua, si qualitas est actiua. Ad 1. quod quæuis Prædicamenta sint ordinata in ordine prædicamentali, tamen immediate possunt consequi rem alterius Prædicamenti. Vnde Relatio & Actio immediate consequuntur Substantiam, nec vnum mediante alio. Similiter, si ratio concluderet, qualitas non esset immediatum principium actionis, quia relatio ordinatur ante actionem. Similiter, nunquam requiritur quantum esse quale ad hoc quod sit in vbi. Ad aliud patet alibi, quod qualitas est perfectior quantitate. Similiter, licet quantitas non sit actiua per transmutationem, tamen est actiua in sensum, & intellectum: & facit immutationem sensus, non solum ad modum immutandi. Sic materia prima est actiua in intellectum Angeli cognoscentis eam: sed non relatio formaliter: sed fundamentum, in quo virtualiter includitur. Si dicatur etiam, quod secundum rationem hanc secundam, mixtum, vt lapis, esset magis actiuum quam elementum, vt ignis: quia est ens perfectius. Concedendum est, siue habet perfectiorem operationem, licet non cum transmutatione, & compositione.

Tertio, auctoritas ad propositum est in 7. huius cap. 7. dicit Aristoteles: *Proprium substantiæ est, quia necesse est præexistere semper substantiam alteram actui, quæ facit: quale verò aut quantum non necessarium, nisi potestate solum.* Impossibile est qualitatem, aut quantitatem esse postquam non fuit, nisi per aliquam causam efficientem: & non oportet præexistere quantum, aut quale actui; igitur substantia istis accidentibus circumscriptis, habet virtutem producendi illa, & ita potentiam actiuam. Posset etiam argui de subiecto respectu propriæ passionis, quod scilicet habeat potentiam actiuam respectu eius, aliàs non necessariò inesset, quia potentia materiæ non est sufficiens ad necessitatem. Consimiliter ex dicta auctoritate potest aliter haberi propositum: quia si non oportet quantum, aut quale præcedere generationem

Nihil causat in virtute alterius, nisi illud sit causa eiusdem generis.

3

Relatio fundatur, in substantia. 4. d. 6. q. 10.

Quantitas quomodo actiua?

T. c. 31.

Substantia ex Arist. est actiua.

Non oportet quantum aut

quale præcedere generationem.

nerationem quanti, aut qualis, multò magis nec generationem substantiæ; ergo si sola substantia præcederet, esset generatiua substantiæ.

Ad primum argumentum potest dici, quòd si illa auctoritas multum faceret, ergo sequeretur, quòd nulla qualitas tertiæ speciei esset potentia actiua, quòd est manifestè falsum. Ad secundum dico, quòd si fiat sermo de factioe, illa non est perfectio substantiæ, quæ facit: sicut patet ex 7. c. huius 9. Et ideo non oportet, quòd substantia prius quàm faciat, alio perficiatur. Similiter nec in actioe, nec in factioe propter idem principium, quia forma substantialis est perfectior accidentalit. Et ideo licet substantia sit imperfectior quàm substantia qualis, intelligendo perfectionem propriam substantiæ cum alia addita: tamen accipiendo præcisè perfectionem vtriusque formalis, substantia perfectior est substantia qualis, ergo magis potest agere & facere: quia vtrumque est perfecti. Ad tertium, illud concluderet quòd omnis potentia actiua esset in genere Actiois per se: non tantum enim potentia & actus sunt in eodem membro entis, vt ens diuiditur per substantiam, & accidens; sed etiam in eodem genere, vt ens diuiditur in 10. Genera. Tunc ad argumentum, æquiuocat *potentiam*: quia maior est vera de potentia obiectiua: patet ex prima quæstione. Et in minori accipit *potentiam*, quæ est principium actiuum, vel passiuum. Ad auctoritatem in de Sensu & sensato, diceret aliquis, quòd loquitur de actioe sensibilis in sensum, & substantia non est sensibilis, nisi per accidens.

T.c.16.

ANNOTAT. MAVRITII.

5 SEQUITUR quæstio septima, in cuius principio sponit motiua Egidij, quodlibeto 4. q. 8. Quære Tho. in 4. di. 12. & alibi sæpè, vt nosti. Deinde ponit propriam opinionem quam probat ratione quia, & propter quia, & auctoritate.

Infra cum adducit euacuationem ad 1. rationem ibi: Respondetur, quod accidens, &c. est responso Thomæ vbi supra.

Deinde soluendo instantias infra ibi: Ad aliud patet alibi, &c. Quære in Theorematis notanter. Habetur etiam in 4. di. 12. q. 2. De ordine prædictorum, quem ibi tangit, & qualiter relatio immediatè possit fundari in substantia, vide supra lib. 5. & alibi sæpè, vbi ibi notauit.

Quod tangit consequenter de subiecto respectu passionis, dic vt supra notauit. Alia plura adde hic.

Sententia Doctoris in his omnibus quæstionibus, est clara, ideo omisi explicare eam. Litera etiam satis correctæ, & ordinatæ per totum. Singula tamen verba ponderabis vbique. Quod etiam in 1. ratione pro quæstione principali habet de causa æquiuoca, & nobilitate eius respectus effectus, limitabis, vt nosti aliàs sæpè in doctrina eius de causa: videlicet, æquiuoca totali, vel principali partiali: sed videtur velle, quòd sit verum vniuersaliter de quacunquæ æquiuoca, sicut habet in 2. di. 3. q. 1. o. ideo declara consequenter; aut ad hominem: aut assertiuè, vide 14. q. quodlibeti.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum qualitas primæ speciei sit potentia actiua?

D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 3. & in 3. dist. 23. q. 1. art. 1. Medina, 1. 2. q. 49. art. 3. Durand. in 3. dist. 23. q. 4. Palud. q. 2. Guliel. de Rub. q. 1. art. 3. Bacon. in 2. dist. 28. q. 1. art. 3. Capreol. in dist. 17. q. 1. Salas tract. 10. disp. 1. sect. 2. Fonluc. c. 5. q. 4. Valq. 1. 2. disp. 83. num. 4. Suarez. disp. 44. Met. sect. 5. & 6. Hurt. disp. 16. de anima. Vide Scorum in 1. d. 17. q. 2. §. concedo igitur, & §. qui vellet, & q. 3. ibid.

ET videtur quòd non: quia potentia est quæ habens potest simpliciter: per habitum autem non videtur aliquis posse simpliciter, sed sic, puta faciliter, vel delectabiliter, vel expedite: si enim habitu simpliciter possit; ergo ante illum esset simpliciter impotens, & ita actus præcedens habitum non esset eiusdem rationis cum actû sequente generationem habitus; ergo nec ex præcedentibus generaretur habitus.

Contra: Aristoteles in litera huius 9. c. 2. omnes artes, & factiue scientiæ potentiæ sunt principia; nam permutatiua in alio, aut in quantum aliud.

Ad quæstionem, qui poneret omnem potentiam, in qua est habitus, esse præcisè passiuam, haberet consequenter dicere, vt videtur, quòd habitus non est actiuum principium.

Sed quomodo habitatur aliqua potentia ad patiendum, maximè si est ex se summè disposita, sicut est de intellectu respectu intellectiois? Quomodo etiam vti habitu est in potestate habentis, secundum Aristotelem, si vsus eius (licet improprie dicatur vsus) sit tantum in patiendò? pati enim non est in potestate patientis.

SCHOLIUM.

REIECTA opinioe negante actiuitatem habitui, tenet eum esse actiuum, non substantia actiois, sed modi eius, de quo fusiè agit 1. d. 17. q. 2. & 3. Vbi etiam tenet problematicè non esse actiuum, explicans quomodo cum hoc inclinât ad actus. Itaque in hac quæstione nihil resolutè tenere videtur.

Idè aliter potest dici, quòd habitus, qui est in potentia actiua est principium actiuum; & hoc expressè vult Aristoteles sicut adductus est in arguendo. Et etiam in 5. lib. cap. de potentia dicit,

Ars medicinalis potestas ens existet vtrique in sano, vbi exponit definitionem potentiæ actiue. Et in isto 9. cap. 4. diuidit potentias in innatas, & acquisitas; & hoc vel consuetudine, vt quæ est situandi; vel disciplina, vt quæ est artium, patet, &c. Sed saltem loquendo de habitibus acquisitis, non videtur habitus esse potentia eodem modo, quo potentia naturalis, in qua est habitus, dicitur esse potentia. Nam talis habitus non videtur esse principium actiuum, ita quòd simpliciter principiet aliquam actionem, secundum substantiam; est tamen potentia actiua, quia vt actiuum principiat aliquem modum actionis, qui modus accidens est respectu actionis. Si enim posset eadem actio stare quandoque virtuosa existens, quandoque esse non virtuosa, pareret modum illum, quem dat sibi virtus; esse accidens actioni: nunc autem actio, quæ manet non potest transmutari à modo vno, in modum oppositum: sed quemcumque modum habet cum

1

T.c.3.

2

T.c.17.

T.c.10.

Habitus quomodo actiuus?

Habitus non efficit substantiam actiuam.

cùm est; transeunte ipso sub illo modo transit etiam simpliciter, ita quòd modus omnis actionis propter modum essendi actionis, inseparabilis est ab ea: nec tamen minùs est accidens, & ita quòd principiat illum modum, verè est principium, licèt non ita perfecti entis, sicut si esset principium actionis, cuius est ille modus.

Ad argumentum patet ex solutione quæstionis.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio octava in cuius principio posset signari ille textus, qui quotatur post oppositum: sed hinc omisi, ut supra notavi.

In principio solutionis tangit vnum modum dicendi breuiter, quem impugnat paucis. Quære copiosè primo, *di. 17. ad hæc.*

Deinde ponit suum proprium modum dicendi expedite, & notanter: quem confirmabis, & declarabis, atque defendes ex dictis in primo *ubi supra*, & in quodlibeto *quæst. 18. & in 3. dist. 13.* & in materia de habitibus, & alibi sæpè. Quære in Ethicis, & alibi plura ad hæc, addendo, & subtrahendo ut scis. Tertia etiam *di. 1. & 49. 4. & 14. q. quodlibeto 4. q. 1. o. & God. & Thomam in primo ubi supra. & 1. 2. quæst. 49. art. 3. copiosè.*

QVÆSTIO IX.

Vtrum potentia possit terminari ad quodlibet?

Seneca *lib. 4. de beneficiis c. 7. & 8.* Cicero *lib. 1. & 3. de natura deor. D. Thom. 1. p. q. 25. art. 3. & 2. Cons. Gem. c. 25. Alen. 1. p. q. 20. Albert. in 1. dist. 42. a. 4. & 6. Greg. & Durand. *ibid. q. 1. Rich. q. 3. & 4. Spar. disp. 30. Met. scilicet. 17. Hurt. disp. 8. P. hys. scilicet. 1. sub scilicet. 3. & sequens.**

ET videtur quòd sic, saltem in creaturis: quia quicquid ibi est, quandoque non fuit; ergo ab aliquo agente. Item, videtur quòd in diuinis (respectu saltem personarum productarum) sit aliqua potentia actiua, ut generatiua respectu Filij, & spiratiua respectu Spiritus Sancti.

Ad oppositum: quòd est terminus potentie actiue videtur esse à per se agente, cuius est illa potentia: casualia non sunt à causa per se. Item, de Deo patet: quia primum in genere cause materialis, non habet materiam respectu sui; ergo nec primum agens est terminus alicuius potentie actiue.

SCHOLIUM.

SYMENDO potentiam, ut abstrahit à mutatione, datur ad quodlibet producendum, prater essentiam diuinam & Patrem, quia omne aliud accipit esse ab his: sit tamen sumatur potentia, ut dicit ordinem ad aliquid, quòd non repugnat non esse, tantùm datur ad creata: quo sensu persona diuina producta non sunt obiectum potentie, sed possibile, hoc est, quòd esse potest, & non repugnat non esse, est obiectum eius. Doctor hic rem non explicat, quia est Theologica, non Metaphysica. Vide eum 1. d. 2. q. 3. num. 8. ubi de obiecto omnipotentie, & d. 20. de effectu casuali, seu fortuito. Quòd tangit ad primum, vide eum quodlibeto finali.

Ad quæstionem dicendum, quòd cùm non sit

intelligibile aliquid esse, postquam non fuerit, nisi ab aliquo habeat esse: omne autem aliud à Deo est; postquam non fuit (circa cuius probationem modò non oportet insistere.) Patet, quòd tale ab aliquo habet esse, & ita est terminus alicuius potentie actiue. Sed & si aliquid non haberet nouum esse, dum tamen non esset ex se necesse esse, adhuc fortè porteret, quòd esse suu haberet ab aliquo. De quo quære infra, in quæstione de sempiternitate mundi, an sit possibilis. Sicut autem quædam entia immediatè à primo habent esse; quædam autem à causis secundis; ita aliqua sunt termini huius potentie actiue tantùm; aliqua illius; & illius simul, si effectus totus cause secundæ est à prima effectiue. Deus autem cùm ex se sit necesse esse, non est terminus actiue potentie propriè, secundum aliquos, si talis potentia requirit pro termino naturam producibilem, & in supposito absoluto. Diuina enim natura non producit, licèt suppositum relatiuum in ea producatur, & per hoc ipsa communicetur. Quod autem verum sit de potentia actiua, an non in creaturis, videri non potest: quia instantiam ibi non recipit. Fortè eandem naturam communicare videretur perfectius agere, quam aliam producere. Suppositum etiã videtur primum terminus productionis, sicut primum producens ex 1. Metaph. Si primum potest stare sine secundo, videtur stare actio propria illius, quòd dependet à tali primo. De his, quia hinc discutere non est locus cùm sint Theologica profunda, potest hinc transiri. Si autem intelligitur quæstio de actione immanente, & de termino eius, non quo producatur ipsa: sed circa quam ipsa sit, qui terminus dicitur obiectum: patet quòd quocumque ens est terminus talis actionis: quia ens intelligibile, & amabile.

Ad primum argumentum patet ex dictis in 6. lib. in quæstione de Ente per accidens. Nihil enim est casuale respectu vnus cause naturalis, quin sit intentum ab alia: nihilque omnino casuale, aut fortuitum, quòd non sit per se terminus potentie diuine. Esset tamen hinc difficultas, qui vellent immorari, vtrum respectu fortuiti termini; sit alio modo potentia diuina, quam respectu per se intenti ab agente à proposito. Si sic, hoc non est, nisi quia causa secunda non agit ad producendum fortuitum, & ita illud erit immediatè effectus Dei: nullo autem modo effectus agentis voluntarii particularis; nisi quia facit illud, ad quòd consequitur in paucioribus, Deum facere illud, sine quo fortè Deus non faceret, licèt posset; sicut aperiens fenestram, illuminat domum; immò magis, quia semper, vel in pluribus, ad apertionem sequitur illuminatio: nec potest agens non illuminare illo facto. Si nõ; ergo ita coagit Deo causa in productione fortuiti, sicut in productione per se intenti; quomodo ergo est fortuitum? Hinc posset dici, quòd, &c. Ad argumenta facta de Deo, pro, & contra, patet ex solutione quæstionis.

ANNOT. MAVRITII.

Sequitur quæstio nona, quæ clara, & satis facillis est, licèt ad magnam difficultatem deduci possit Theologicè loquendo; an videlicet ad intra in diuinis sit potentia actiua actus transeuntis, de quo quære in *pri. di. 2. & infra sæpè, & dist. 27. specialiter, & in quodlib. q. 1.* Quære alios Theologos, ut nosti, & maximè Magistrum abstractionum, & Vuar.

Vide Mauritiu hic.

Diuina natura improducibilis, suppositum producibile.

An effectus casualis, sit per se intentus à Deo quodlib. fin.

& Vuar. & Hen. & Thom. &c. Quære etiam in tractatu de primo Principio, & in Theorematis ad hæc, Platonem etiam & Aristot. & Auicennam.

Aduerte cum dicit infra in solutione: *De quo quære infra in q. de æternitate mundi, &c.* quod si intelligit per *infra* 2. Sententiarum, ubi illa quæstio disputatur *di. 1. rectè* confirmat illud, quod dixi à principio huius opusculi, in primo generali præsupposito: si verò intendit q. 12. huius, ubi illa quæstio posset habere locum, sicut super 8. Physicor. considera: sed primum credo verius. Multa tamé Doctores præsupponunt se interdum dicturos à quibus impediti cessant. Fortè etiam intendit quæstiones super Phys. quas aiunt ipsum scripsisse. Quære in *2. di. 1. & in primo di. 35. & sequentibus, & maxime di. 39. & 43. & in quodlibeto q. 14. plura ad ea, quæ paucis hæc tangit. In 5. etiam di. pri. & 26. & 4. q. quodlibeti inquire idem, alios antiquos, & modernos inducendo.*

Ad difficultatem, quam non soluit ad fin. quæstionis posset dari primum membrum disiuncti- uæ, ibidem, vel addi, vt nosti; quære tamen ad plenum in quodlibeto *q. finali & 8. di. pri. & 39. & 16. di. 3. & 7. q. quodlibeti, & super 2. Phys. & alibi plerumque ad hæc.*

QVÆSTIO X.

Vtrum potentia passiva sit in quolibet?

Aristot. 8. Phys. c. 6. & 12. Metaph. c. 7. D. Thom. J. p. q. 9. art. 1. Caiet. ibid. Albet. 1. dist. 8. art. 2. 8. Richar. art. 2. q. 1. Antistod. in sum. lib. 1. c. 1. 2. p. Henric in sum. art. 30. q. 6.

ET videtur quòd sic. Et primò quòd in Deo: Equia Filius non generatur de nihilo, secundum Augustinum contra Maximinum, sed de substantia Patris; ergo ista substantia videtur esse in potentia passiva, quasi subiectum generationis. Item, perfectum simpliciter, & imperfectum sunt priuatiuè opposita, diuidentia totum ens; perfectum simpliciter de solo Deo dicitur; ergo quodlibet causatum est imperfectum priuatiuè; ergo & perfectibile: quia priuatio non est, nisi in apto nato: omne autem perfectibile habet potentiam passiuam. Confirmatur illud, quia solus Deus conceditur esse actus purus; ergo in omni alio est aliqua potentia passiva.

Ad oppositum, de Deo patet, quia est actus infinitus. Item, de multis creaturis patet, sicut de relatione, & de multis accidentibus, quæ nullius actus sunt receptiua; ergo non est in eis potentia passiva.

SCHOLIUM.

In Deo, quia sumè perfectus, nulla est potètia passiva, nec quasi passiva. Hæc propositionè fusiè tractat Doctör contra Henr. 1. d. 5. q. 2. tenentem Filium produci de essentia, quasi de materia; in aliquibus etiam accidentibus, propter imperfectionem, nulla est passiva potètia: non determinat quantà sint ista accidentia, quia nihil resoluit, & dubitas de relatione, an recipiat suam proprietatem passionem: sed puto non loqui in propria sententia, quia tenet proprietatem non distinguì à subiecto, de quo supra à 1. q. 1. num. 9. vide Scol. 1. ibi.

Ad quæstionem dicendum, quòd aliquod ens propter summam perfectionem, non est aliquo

modo perfectibile, & idè nec habens potentiam passiuam realiter: hoc ens est Deus. Ponunt tamè aliqui in essentia diuina quasi potentiam passiuam, sicut tangit argumentum sumptum ab auctoritate Augustini, sed de hoc transeo. Patet quòd ad nullum actum realiter est ibi potentia passiva, quia nullus est ibi, qui non sit idem essentia: potentia autem passiva realiter sumpta, & actus eius realis, nunquam in eodem omnino fundantur; quia receptiuum non tantum non est receptum, sed ab ipso denudatum, & de se non tale. Impossibile est enim præcisè actuare illud, in quo est potètia passiva realis, quin de se intelligatur non habens actum, cuius est illa potentia. Aliqua verò entia sunt ita imperfecta, vt nullam perfectionem possint suscipere, vt accidentia vltima substantiæ Inhærentia: & idè nullam habent potentiam passiuam, licèt habeant potentiam metaphysicam, quando non sunt in actu, sicut dictum est in solutione primæ quæstionis. Dicunt enim aliqui omnia accidentia esse talia, quòd nullum actum recipiunt, licèt sit quidam ordo inter ipsa in perficiendo substantiam: vnde in quarta, & in secunda ratione contra negantes primum principium, dicit Aristoteles nihil magis hoc illi, quàm illud huic, accidit. Sed de hoc requite ibidem in 4. quia Auicenna videtur dicere contrarium 2. Metaph. cap. 1. Hoc certum est, quòd dictum est, quòd quodcumque accidens non est perfectibile aliquo actu vltiore, non fundat potentiam passiuam: sed quòd sit illud in speciali, prolixum esset: fortè enim ratio, de qua minus videtur, habet propriam passionem, & que eam perficit, & respectu eius est potentialis, & receptiua, quòd modò prætermitto.

Ad primum argumentum, patet ex solutione quæstionis. Ad secundum dicendum, quòd in priuatiuè oppositis, diuidentibus idem commune, hoc generaliter verum est, quòd circa idem diuisum nata sunt fieri, sic intelligendo, quòd priuatio requirit aptitudinem ad habitum in illo, in quo est; non semper secundum naturam propriam eius, sed secundum naturam illius diuisi. Sic enim rationale in asino non requirit quòd asinus sit aptus esse rationalis, in quantum asinus, sed in quantum animal, hoc est, sibi, in quantum animal, hoc non repugnat: ita intelligendo in proposito de ente imperfecto, quòd sibi, in quantum ens, non repugnat esse perfectum, licèt repugnet, in quantum hoc ens. Et de tali priuatione loquitur Aristoteles in 5. huius ca. de priuatione: sicut talpa dicitur cæca: quia in quantum animal, nata esset videre.

Receptiuum, & receptum realiter distinguuntur. Quædam accidentia non habent potentiam passiuam, q. 6.

T. c. 14.

Non omne accidens est perfectibile.

Imperfectum non necessarium in se capax perfectionis: sed in suo diuiso.

De priuatione secundum genus. vide 1. d. 28. q. 2. T. c. 27.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quæstio decima, in qua sententia Doctoris est clara, & determinata. Vide in *pri di. 8. q. 1. & sequentibus*, pro principio solutionis ibi de simplicitate Dei. Et considera ad hominem instantiam ibi, cum dicit: *potentia autem passiva realiter sumpta, & actus eius*, &c. ex 2. di. 2. q. 10. & 25. di. eiusdem, & 3. di. pri. q. 7. & alibi sæpè, & dic consequenter, & pondera.

Ibi etiam opinionem Henr. quodlib. 8. q. 9. & in summa artic. 50. q. 3. de quasi potentia in diuinis, quam & eius impugnationem, vide in pri. dist. 5. q. 2. & alibi sæpè incidentaliter, supra etiam in 7. q. 10. & in 8. q. 1. & finali. Vide ad propositum, & pondera quid possit assignari tale vltimum accidens

3

2

accidens, de quo loquitur, & quære in simili super Porphy. q. 6. de ultimo in secundis intentionibus.

Infrà ibi; *dicunt enim aliqui omnia accidentia, &c.* Tangit opin. God. Pictauiensis in 4. par. summae in materia de Eucharistia, quære Ocham in tractatu de Eucharistia, & alibi, & Ægidium, in Theorematis, vide in 4. diff. 1. 2. q. 2. optimè pro, & contra ad hæc.

Quod ultimò dicit ibi de relatione, & eius passionem, considera an famosè loquatur, cum dicit passionem recipi in subiecto, & respectu eius subiectum esse in potentia passiva, atque per ipsam perfici; an assertivè, & hoc tenendo identitatem realem eorum: quæstione etiam sequente idem rangit. Vide 8. di. pri. q. 2. & 1. diff. 2. q. 5. & 3. di. eiusdem q. 6. & 16. di. ad hæc. Vide etiam 35. di. pri. *Reportationum* in simili saltem, & adde plura, & antiquos si libet voca.

Ad ea, quæ ad secundum principale dicit de privatione, applica dicta sua in primo diff. 28. & super Porphy. q. finali de Differentia, & in Postprædicamentis, & in 4. di. 11. q. 4. aliquid, & alibi sæpè,

QVÆSTIO XI.

Utrum potentia passiva possit terminari ad quodcumque ens causatum?

Quoad 1. sensum, Tituli vide D. Thom. 1. p. q. 45. art. 4. & 8. Albert. 2. de anima & cæteros autores cit. supra lib. 7. q. 10. Quoad 2. sensum vide Arist. 2. de Calo. Text. Com. 64. & seqq. Item 2. de Gen. Text. Com. 8. Item Doct. supra q. 6. huius & 16. citatos autores: Quoad 3. sensum vide Conimb. in lib. 1. in Physic. cap. 9. q. 10. artic. 1.

I
Tex. c. 19.
& inde.

ET arguitur quòd sic: quia Philosophus vult 12. huius cap. 2. quòd omnium sunt principia proportionaliter eadem: quia sicut in substantia est potentiale, & actus, & privatio, tria principia, ita in quolibet genere, tria proportionaliter alia ab istis: sicut alia genera differunt à substantia: cuiuscunque autem est proprium principium passivum, illud est potentia passiva.

Contra: tunc in omni genere esset propria mutatio. Consequentia ostenditur, quia motus in communi: ut scilicet extendit se ad mutationem, definitur in 3. Physicor. quoad est actus, &c. ista invenitur in omni genere daro antecedente. Confirmatur, quia potest intelligi sine mutatione termini potentia passiva, ut principium produci per hoc, quòd suum principium potentiale. de propria privatione reducitur ad actum proprium: consequens, & si non videatur esse contra Aristotelem in 5. Physic. ponentem motum tantum in tribus generibus, quia ibi strictè accipit motum; tamen rationes quibus probat motum non esse in relatione, propter hoc scilicet quòd potest de nouo inesse alicui ad mutationem alterius; & in actione, quia tunc esset actionis actio in infinitum; æquè improbant mutationem in istis, sicut & motum.

SCHOLIVM I.

IVXTA triplicem respectum, quem dicit potentia passiva, ut dictum est q. 1. huius, explicat clarè, quomodo datur ad quodlibet creatum. Vi sumitur in ordine ad formam, tantum est quoad formam, quæ nata est informare, quoad principium, tantum est

ad compositum; ut respicit potentiam actiuam, tantum est quoad illa, quæalem potentiam habent, de quibus quæst. 6. huius.

Ad quæstionem dicendum, quòd secundum dicta in solutione tertiæ quæstionis huius noni, triplex relatio est potentia passiva scilicet ad principium, ad efficiens, & ad formam. Primo ergo modo nihil est terminus potentia passiva, nisi compositum ex potenciali passivo, & ex actu eius. Secundo modo nihil est terminus eius, nisi quòd habet potentiam actiuam, & quid sit illud quære in prima istarum quæstionum. Tertio modo terminus potentia est omnis forma, propriè loquendo, hoc est, quæ nata est aliquid informare: quòd dico ad excludendum Intelligentias, quæ quandoque dicuntur formæ. Hæc membra, quia de se patent, non oportet insistere ad probandum.

Ad argumenta: tangunt quæstionem, quæ quærit in speciali, an in omni genere sit compositum, & forma propria, respectu quorum potentiale principii proprii sit in duplici potentia: & potest concedi, quòd sic, secundum intentionem Philosophi in 7. cap. 6. quòd in omni genere generatur compositum, & in 12. sicut allegatur. Sed quomodo illa compositio sit intelligenda, dictum est in 8.

in quæstione de simplicitate accidentium. Ad secundum igitur argumentum, quòd tangit de mutatione; Dicendum quòd omnis mutatio propriè dicta est inter terminos oppositos, privationem & formam: illa non sunt simul tempore in eodem: patet, nec privatio præcedit tempore formam, nisi susceptivum: præcedat eam: quia in non susceptivum non est privatio. Ad nullam ergo formam est mutatio, nisi quam præcedit tempore suum susceptivum: quia multæ formæ necessariò sunt simul cum propriis susceptivis; idèd sine mutatione insunt. Solummodò autem potest esse mutatio per accidens ad illam, in quantum est ad aliquid, quòd est prius ea naturaliter, & quasi ratio susceptivi. Hoc modo quæcunque forma non-esset nata sequi tempore esse sui proprii susceptivi, non esset nata terminare mutationem: quæ autem non sequeretur, tamen quantum est de se nata esset sequi, non terminaret mutationem, licèt nata esset terminare. Quando ergo arguitur ex definitione morus, non valet: quia ibi sumitur potentia opposita actui: ubi autem illa est in susceptivum, benè conceditur mutatio. Sed licèt illa, non sic benè potest esse potentia passiva secundum triplicem eius respectum, qui dictus est in solutione istius quæstionis scilicet ad principium, ad agens, & ad formam: nam uterque istorum inest, quando est in composito; tertius inest in instanti primo, quo forma inest, licèt etiam sine mutatione insit. Potest tamen potentia activa esse alicuius termini, & potentia passiva similiter, cuius non præfuit potentia opposita actui: idèd nec mutatio est ad illum.

SCHOLIVM II.

COROLLARIE ex quæstionibus disputatis, ponit varias divisiones potentia activa. Alia est in rationalem, & irrationalem, de qua vide eum hic in text. 3. & 10. Alia in actiuam propriam, & minus propriam. Tertia est subdivisa in rationalem in innatam, & acquisitam. Quarta in uniuocam, & æquivocam. Quinta in totalem, & partialem, & singula clarè explicat. Vide annotationem Maurij.

Potentia passiva triplicem respectum dicit.

T. c. 27. & 32.

q. 1.

Omnis mutatio inter terminos oppositos.

In mutacione susceptivum præcedit tempore formam.

Tex. c. 6.

Tex. c. 9.
& inde.

3
T.com. 16.
T.c. 3. & 10.

Ex dictis patet diuisio potentia actiua: nam ex responsione ad tertium argumentum quaestio- nis quartæ patet, quod diuiditur in factiuam, & actiuam proprie dictam, & hoc ponitur infra cap. 7. noni. ex dictis autem in quaestione 6. patet, quod diuiditur in rationalem, & irrationalem, & hoc ponitur cap. 2. ab Aristotele & ista diuisio- nes manifestabuntur in sequentibus. Prima in quaestione 14. Et secunda in quaestione 15. Actiua proprie sumpta, secundum Philoso- phum, cap. 7. est, cuius vltimus finis est vsus, & non aliquid actum: cuius etiam actio manet in agente. Primum est intelligendum sicut expo- situm est supra 4. quaestione in responsione ad tertium argumentum: non quin per illam potentiam verè sit aliquid actum, quod etiam est aliqua natura absoluta: sed quia non est tale, quod natum sit in duci per mutationem termi- nantem motum: nec dicitur actus primus, sed se- cundus: sicut est de intellectu, & volitione: est tamen aliqua actiua, quæ habet secundam conditionem, scilicet quod eius actio maneat in agente; non autem primam scilicet quod vlti- mus finis sit vsus modo iam exposito: sed etiam finis eius est aliquid actum, quod de natura sua ita est primus actus, quod natum esset induci per mutationem terminantem motum: talis est poten- tia actiua subiecti respectu propriae passionis. Et ita patet diuisio potentia actiuae proprie sumptæ in propriissimam, & minus propriam. Ex his patet quomodo duæ diuisiones prædictæ se ha- bent adinuicem. Quia irrationalis quædam est actiua, quædam factiua; & hæc quædam minus proprie, vt in subiecto respectu propriae passio- nis, nulla propriissima: quia nihil est ibi, quod non sit natum terminare motum, vel sit ipse motus. Rationalis autem etiam, secundum Phi- losophum, videtur diuidi in actiuam, & factiuam. Sed hoc intelligendum, quod rationalis diuidi- tur in innatam, & acquisitam, sicut potest accipi ex principio quarti cap. & etiam ex solutione 3. quaestio- nis supra. Et innata, in rationalem per es- sentiam, & in rationalem per participationem strictè sumptam, quæ est appetitus sensitivus. Et vltra rationalis per essentiam largè sumptæ, in in- tellectum, & voluntatè. Cõsimili modo diuiditur potentia acquisita, scilicet habitus, in habitum appetitus sensitiuu, & in habitum intellectualem, & moralem; non habitum voluntatis, licet Phi- losophus diuidendo intellectualem, & moralem, sub morali comprehendat habitum quemcun- que appetitiuum, siue voluntaris, siue appetitus sensitiuu: si tamen in voluntate aliquem habitum posuit.

T.com. 16.
Actiua pro-
prie sumpta,
finis est vsus,
non actum.

Actiua pro-
priissima, &
minus pro-
pria.

Rationalis
potentia alia,
alia innata
acquisita.
Text. c. 10.

4

De omnibus istis potentiis rationalibus Philo- sophus videtur diuisisse acquisitas intellectuales, in actiuas, & factiuas: sicut patet de arte, & prudè- tia. Et per cõsequens intellectum oportet ponere, tam actiuum, quàm factiuum secundum istos di- uersos habitus: appetitum autem quemcun- que, seu habitum eius, non videtur ponere factiuum: sed tantum actiuum. Quomodo autem sint ista intelligenda, videlicet quomodo intellectus, vel ars habeat causalitatem efficientia respectu arti- ficiati; & quomodo non, tactum est in 7. quaest. de Consequentiâ Aristotelis contra Platonem, genitum est hoc aliquid, &c. Quomodo etiã acti- uum aliter conuenit, & aliter diuersis, dictum est in primo, in quaestione de scientia practica. Item, tertio modo principali diuiditur actiua potentia

in æquiuocam, & vniuocam. Et æquiuoca est, quando fundatur ratio potentia super formam alterius rationis, ab illa ad quam est, & ibi semper oportet fundamentum perfectius esse termino, loquendo de totali potentia actiua, alioquin ef- fectus excederet efficiens in perfectione. Vniuoca autem est, quando eiusdem rationis sunt for- ma, super quam fundatur ratio potentia, & ad quam est. Item, diuiditur actiua in totalem, & partialem. Quod intelligo sic: effectus naturalis, vel artificialis communiter producitur à pluribus causis efficientibus ordinatis: omnia illa respec- tu effectus sunt vnum efficiens totale: quod- libet verò, non loquendo de Deo, est efficiens partiale. Et illorum partialium quoddam dicitur principale; quoddam instrumentale; & quod- dam primum; quoddam secundum. An autem idem sit causa secunda, & instrumentum, & de multis aliis dictas diuisiones tangentibus, dictum est in conclusionibus de causis. hinc transeo.

Potentia v-
niuoca, & æ-
quiuoca.

Actiua tota-
lis, & partia-
lis.

Causarum ergo ordinarum in quacunque vna actiua, est potentia actiua propria ad eun- dem effectum; & hæc partialis in suo ordine, non loquendo de Deo: omnes illæ potentia si- mul sumptæ, vt scilicet connexæ, & concurrentes ad effectum, sunt vna potentia actiua totalis; vna inquam vnitæ ordinis, non realiter vnitæ speciei, vel numero; imò semper differunt spe- cie: sicut dictum est in 2. quaestione de statu, in causis efficientibus.

ANOTAT. MAVRITII.

Sequitur quaestio vndecima cuius sententia scilicet est ex dictis, recollecta ad quæ se remit- tit. Vbi aduerte ad ea quæ tangit in solutione 2. principalis de mutatione, quære in 1. distinct. 5. quaestione 2. in solutione 2. principalis: & in 2. distinct. 1. quaestione 4. ad finem, & distinct. 17. & in 3. distinct. 2. quaest. 3. & distinct. 7. quaest. 2. & in 4. distinct. 1. quaest. 1. & distinct. 10. quaest. 1. & distinct. 11. quaest. 1. & distinct. 43. quaest. 2. & 5. pro & contra: sed defensione quod hinc dicit: quia sic intendit.

5

Deinde ibi: Ex dictis patet diuisio potentia actiua, &c. Recolligit dicta hætenus suo mo- do de potentiarum multiplici diuisione. Vbi ad- uerte primò ad verba sua de subiecto & propria passione: & moderabere vt nosti. Secundò infra: ibi: dictum est in conclusionibus de causis, &c. con- sidera vbi sunt illæ conclusiones: sed videtur omnino esse in Theorematis: vbi hoc egregiè habet: licet 1. quaestione prima distinct. 4. tangat idem, & q. 5. atque 6. distinct. eiusdem, artic. 3. quaestione 1. supra etiam lib. 2. quaestione 4. sed quære tabulas in Physicis si volueris. Hinc ergo potest colligi veritas illius, quod supra sub du- bio retigi lib. 5. quaestione 11. quod videlicet prius Theoremata scripsit, quàm Meta- physicam: quod verisimile videtur ex multis, licet alia pars habeat ap- parentiam, de quo ibi fortè aliqua tangam.): (

Intellectus,
actiuus, &
factiuus est,
appetitus so-
lum actiuus.

QVÆSTIO XII.

Vtrum potentia passiva diuidatur in naturalem, & obedientialem?

D. Thom. 4. dist. 8. quæst. 2. art. 3. & quæst. 29. de veris. artic. 3. ad tertium; Franc. Mayton. quæst. 3. Prologi Alen. 4. p. quæst. 36. membr. 5. Caiet. 1. part. quæst. 1. art. 1. & quæst. 12. art. 1. Capriol. in 1. dist. 42. quæst. 1. art. 3. Ferr. 1. Contr. Gen. cap. 102. Fonf. 9. Met. cap. 1. quæst. 4. scilicet. i. & seq. Suar. disp. 43. Met. scilicet 4. Hurt. disp. 9. Phys. scilicet. 14. subscilicet. 1. & seq.

ET arguitur quod non : quia omnis potentia naturalis, est obedientialis, & e converso. Probatio, quia potentia naturalis est in susceptiuo ad omnem formam, quæ potest ipsum perficere : sed non est in potentia ad recipiendum aliam aliquam, aliàs enim etiam materia ignis esset in potentia ad recipiendum immediatè intellectiorem aliquam, vel volitionem, vel formam Angeli, dato quod Angelus sit immaterialis: vel lapis esset in potentia obedientiali, vt manens lapis esset sapiens : quod videtur inconueniens. Per idem probatur, quod omnis violenta est naturalis : quia passiuum non repugnat alicui formæ natæ perficere ipsum, & nullam aliam potest recipere à violentante, si esset violentans.

T. com. 12.

Contrà, ex 9. huius cap. 6. colligitur, quod non quodlibet est in potentia quodlibet : sicut nec terra homo, sed semen, hoc autem est falsum de obedientiali, quâ immediatè ex terra, fit homo. Item, pro alia diuisione : quia violentum per se, sicut & naturale sumitur ex parte passivi; sicut enim dictum est in 7. in qu. de rationibus seminalibus, si non esset potentia omnino ad aliquid, non posset violentari; ergo est aliqua potentia, & tamen ad formam violenter inducendam, & illa potest dici potentia violenta : patet etiam quod aliqua est naturalis; ergo &c.

Quæst. 12.

SCHOLIVM. I.

MATERIÆ prima potentiam esse semper naturalem tam quoad materiariū, quam quoad formam; sed materia secunda, est quandoque violenta, vel neutra. De hoc vide Doct. q. 1. prolog. num. 20. & aliis locis à Mauritio hic citatis.

2
In materia est triplex respectus.

Omnis potentia materia prima est naturalis,

Quid potentia violenta?

Ad quæstionem dicendum, quod secundum dicta suprâ sæpè, in materia est triplex respectus, scilicet ad materiariū, ad formam, ad agens in quantum actuans ipsam : tam prima quàm secunda, vel absolutè consideratur, vel comparando materiam in quantum existens sub vna forma, transmutabilis est immediatè ad aliam. Primo modo considerando vtramque potentiam illam, dico quod nulla est in materia prima nisi naturalis : quia naturalem inclinationem habet ex se, vt sit cuiuscunque compositi pars, & quacunque forma perficiatur, cuius potest esse pars, & quâ potest perfici : nec potest contra, nec supra suam inclinationem in aliquo composito esse, vel sub aliqua forma, quæ eius est quomodocunque perfectiua : ad impossibile autem nullam habet potentiam. Vtraque prædicta in aliquo subiecto ente in actu, potest esse violenta, & non naturalis, sicut in aqua manente aqua ad calorem, & in graui manente graue ad ferri

fursum : quia tale subiectum propter actum, quem habet, determinatè inclinatur ex se ad oppositum talis formæ : & ita contra naturam suam inest, si inest. Potest autè inesse ab agente vincente actualitatem istam inclinantem ad oppositum, sicut præsens ignis aquæ vincit actualitatem eius, quâ inclinatur ad frigiditatem. Sed vniuersaliter, prædicta neutra potentia videtur esse obedientialis, nisi illa obedientialis sit, vel naturalis, vel violenta : quia omnis forma etiam à Deo impressibilis cuiuscunque passio, vel videtur esse secundum inclinationem passivi, vel contra; maximè si ex ipso, quod non est contra inclinationem passivi, sit secundum eam ; si passum quodlibet inclinatur ad omnem actum perfectum eius, cui non repugnat. Quod si ponatur aliqua forma perfectiua alicuius subiecti, quod ad ipsam neutro modo se habet scilicet quod nec inclinatur ad ipsam, nec ad eius oppositum; tunc potest respectu talis, potentia nuda dici obedientialis, licet non propriè dicatur obedientialis, vt iam dicitur : nam & talis forma, si qua esset, posset fortè ab agente naturali induci, multò magis quàm forma, ad quam est potentia violenta, quia susceptiuum est magis capax. Sic ergo patet ex dictis quomodo potentia materię ad compositum, & formam absolutè sumpta, & cum materia diuiditur propriè in naturalem, & violentam, & fortè in nudam, siue neutram : sed non propriè in obedientialem, vt dicitur.

Potentia neutra an obedientialis?

SCHOLIVM II.

EXPLICAT optime potentiam in ordine ad formam esse naturalem, violentam, vel neutram, licet de hac dubitet : sed in ordine ad agens illimitatum, dici obedientialem, quia ab eo potest accipere indeterminatè formam hanc, vel illam, & hoc, vel illo modo, & post hanc, vel illam, sed ista ab agente limitato fieri nequeunt. Si autem accipit formam contra suam inclinationem, erit violenta, si sibi conuenientem, erit ei naturalis. Ita Doctor, q. 1. prol. à num. 20. & aliis.

Nunc restat videre de vtraque prædicta, comparando materiam, vt transmutabilis est à forma in formam. Et de hoc videtur dicendum, quod cum formæ naturales habeant ordinem necessariò in succedendo sibi inuicem in materia, secundum quod manifestum est ad sensum, & aliqui accipiunt ab Aristotele 8. huius cap. 4. de vino & aceto, &c. cuius tamen propter quid difficile esset assignare : oportet dicere, quod materia vt sub vna forma, non est nata transmutari immediatè ad quamcunque : sed ad determinatam.

3

Text. c. 14.

Sed quia ordo ille non est necessarius, nisi in quantum materia transmutatur ab agente naturali, cuius virtuti non subicitur ille ordo ; ideo hîc habet locum potentia obedientialis, secundum quam materia cuiuscunque formæ capax est immediatè, post quamcunque, per transmutationem ab agente, cuius virtuti subest dictus ordo. Non tamen est hæc potentia materię ad formam, vel compositum propriè obedientialis : sed ad agens à quo sic recipit formam. Obedientia enim propriè significat subiectionem respectu agentis potentis ad obediens facere quod vult. Vt sic breuiter dicitur

Potentia obedientialis est immediatè ad quamlibet formam, ab agente infinito accipientem.

caur

catur ad quæstionem, quòd comparando materiam quamcunque, hoc est, siue substantialem, siue subiectum accidentis ad materiam, vel formam; non est in materia potentia obedientialis propriè, sed naturalis, vel violenta, vel fortè neutra iuxta quod expositum est.

4
Potentia in ordine ad formam est naturalis, violenta, vel neutra; in ordine ad agens, naturalis, vel obedientialis.

Comparando autem agens, à quo est actuabilis; potest habere triplicem potentiam prædictam, inquantum ab agente recipit formam, ad quam secundum triplicem modum prædictum se potest habere. Sed non habendo aspectum ad formam, sed præcisè ad efficiens, non est nisi duplex potentia in materia: quia vel limitatè subditur agenti, quantum scilicet primò ad formas determinatas, & secundò quantum ad modum determinatum recipiendi illas ab ipso, puta per modum talem, vel talem. Et tertio quantum ad ordinem determinatum recipiendi hanc post illam: vel illimitatè subditur, scilicet quantum ad receptionem cuiuscunque perfectibilis inesse, & quocunque modo, & quocunque ordine. Prima potentia dicitur naturalis: quia natura est determinata ad aliquod, vel ad aliqua. Secunda dicitur obedientialis, quia illa est quæ materia subiicitur agenti tali, & perfectè. Itaque accipiendo quamcunque vnam rationem potentie in materia, nulla diuiditur per naturalem, violentam, & obedientialem; sed vna per naturalem, violentam, & neutram fortè: alia per naturalem & obedientialem. Et in illa diuisione secunda, in vtroque membro fortè potest incidere violenta. De primo membro si mouetur contra inclinationem suam naturalem, vel naturalis de primo membro, vel neutra, si qua est.

5
Potentia naturalis, & obedientialis quomodo differunt?

Per illud patet ad argumenta facta contra diuisionem istam. Cum enim primò arguitur, quòd naturalis est: obedientialis, & e conuerso: vtrumque falsum est: licet enim quocunque est naturalis potentia ad formam, materia ad recipiendum illam sit in potentia obedientiali; non tamen illa naturaliter est obedientialis quia naturalis est ad formam, obedientialis est ad agens vniuersale, à quo potest materia illam formam recipere: est etiam in potentia naturali fortè ad agens naturale, à quo potest recipere eandem. Sed adhuc illa naturalis ad agens, & obedientialis sunt alia: sicut sunt ad alia agentia. Cum arguitur de violenta, quòd omnis violenta est naturalis, patet quòd non, in subiectis, ubi est aliqua violenta: in materia prima nulla est violenta; sicut dictum est in prima parte solutionis. Cum arguitur in contrarium, illud bene procedit de naturalitate in materia respectu formæ, non absolutè; quia si immediatè post formam terræ perficeret materiam formam vini, ita naturaliter perficeret, sicut quando perficit mediatè: sed intelligitur respectu formæ, vt acquisitæ post aliam per transmutationem. Vel aliter potest dici fortè meliùs, quòd ibi non est differentia, comparando materiam ad formam, sed tantum comparando materiam ad agens. Sicut enim est in potentia naturali, vt post formam feminis recipiat formam hominis; quia respectu agentis naturalis est sic in potentia: & hoc modo non est in potentia, vt post formam terræ immediatè recipiat formam hominis, & hoc tactum fuit in secundo membro distinctionis, scilicet quòd potentia materię ad formam, comparata ad transmutationem de vna in aliam, non

Scoti Oper. tom. IV.

dicitur obedientialis ad formam, sed ad agens. Quod expressius potest dici, quòd simpliciter nulla obedientialis est per se, nisi respectu agentis: non autem respectu formæ, nisi per accidens, inquantum per agens illa potest induci: semper enim agens formam aliam inducit. Ideò potentia materię ad agens, aliquo modo respicit formam.

ANNOT. MAVRITII

Sequitur quæstio duodecima, quæ in originalibus mouetur simul cum 13. de diuisione alia potentie speciali, quæ vtuntur maximè Theologi, & posset fundari super illa litera, quæ allegatur ad oppositum: omisimus tamen literam assignare hic, vt suprà dixi.

Sententia Doctoris satis clara est, & quantæ vtilitatis, & subtilitatis narrent hi qui sentiunt; pro cuius maiori confirmatione, vide eum in primo. quæst. 1. prolog. & in 2. dist. 18. & in 3. dist. 1. quæst. 1. & in 4. dist. 10. quæst. 8. & dist. 43. quæst. 4. & in quodlib. quæstione 19. Francisc. etiam de Mayron. quæstione 3. prolog. inchoantis: *Ab Oriente porta tres*, &c. & alios quamplures inquire ad hæc, nullibi ferè clariùs, & elegantius quàm hic: æstimo enim quòd in hoc nono totum conatum fecerit.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum potentia passiva diuidatur in de qua siue ex qua, & in qua?

Flandria 5. Mes. q. 4. art. 2. §. considerandum est 5. Suarez. dist. 13. Mes. 1.

ET arguitur quòd non: quia omnis de qua est in qua, vt patet, & e conuerso. Probatio, quia si aliqua in qua, fit de qua, & alia non, oportet ponere materiam aliquo modo esse principium respectu formæ huius, & illius; ergo respectu alicuius formæ haberet aliam habitudinem, quàm receptiui: sed vltra hoc non videtur aliquid posse poni, nisi materia; vel etiam aliquid in ipsa ponitur pars formæ, quod est improbatum in septimo, in quæstione de rationibus feminalibus.

Quæst. 11.

Ad oppositum: cum omnis materia recipiat formam suam, sequeretur, quòd eodem modo se haberet materia aëris ad formam ignis, & corpus organicum ad animam intellectuam: aëter etiam ad lumen, & esset nihil dictum: quòd quædam formæ educuntur de potentia materię, siue passivæ; quædam non: & vanum esset querere, quæ sint, & quæ non: quæ sunt contra dicta communia, & contra Philosophum, secundum quem, vt videtur, intellectus est ab extrâ.

SCHOLIVM.

EXPLICAT bene potentiam in ordine ad compositum, dicere respectu ex qua, & in ordine ad actum, in qua; & in ordine ad agens, in quam; nec opus est ponere plures potentie respectus. Ponit diuisiones varias potentie sumpta pro principio, de quibus in precedentibus actum est. Nota in fine, quòd tangit de immaterialitate Angelorum,

de qua nihil resoluit, sed indicat dubiam esse: quaestione 15. de An. tenet ut probabile eos habere materiam, pro qua sententia multos ibi adduxi, & argumentis in contrarium, et si satis difficilibus, respondere satagi.

2
2. de generat.
anim. c. 3.
Triplex respectus potentia, ex qua, in qua, in qua.

Quantum ad illam diuisionem, de qua quaeritur, scilicet de qua, & in qua, dicendum: quod in quocunque principio passiuo, hoc est, sine materia, siue subiecto, ille respectus, quem habet tale principium ad compositum ex ipso & actu, est tanquam ex quo tale compositum est, vel potest esse: & ita ille respectus potest dici esse potentiae de qua: Ille autem respectus, quem habet tale principium ad actum, cum quo constituit compositum, est respectus potentiae in qua: quia materia nihil est ipsius actus, qui primo in ea est, quia tunc non esset primò in ea, sed tantum par partem; sed tantum est materia proprium receptiuum formae, & ideo in qua, non ex qua.

Respectus autem tertius materiae, scilicet ad agens potest dici ratio potentiae in quam: secundum quod ille Auctor 6. Principiorum, vult quod agens requirit aliquid in quod agat: Er hoc in quod est, non est illud quod agens agit: siue vt productum, cuiusmodi est compositum, siue vt quo producitur, cuiusmodi est forma. Isto modo dicta distinctio ex quo, & in quo, & in quod, est distinctio triplicis respectus passiuo ad tria, ad quae comparatur, & est inconueniens distinctio. Sed ad vnumquodque illorum comparando materiam, dicta distinctio non habet locum; quia quilibet respectus praecise ad suum terminum, ita quod non possunt concurrere respectu eiusdem termini; sicut faciliter patere potest consideranti rationes eorum. Quomodo enim idem respectu eiusdem passiuo, est actiuum, & forma vel secundò, actiuum, & compositum, cuius illud passiuum est pars? vel tertio, compositum ex illo, & forma illius? vbiq; videtur contradictio.

Distinctio, in quo, ex quo, & in quod est triplicis respectus passiuo.

An lumen educatur de potentia luminosa?

Addunt autem aliqui potentiam de qua, qualem ponunt in luminoso respectu luminis, negando ipsum educi de potentia medij; & illam potentiam dicunt esse in causa originante virtualiter, & per hoc effectum originatum non esse de nihilo: sed sicut propagans est quoddam originans, ita originans est quoddam efficiens: vel oportebit dare quinque genera causarum. Patet enim quod sub alio nullo genere continetur, quam sub efficiente. Itaque si hic est dicendum, effectum esse de tali; vel de sumatur pro quodam ab; vel quod verius, de tota substantia sua, vt in diuinis; vel de parte, vt in animatis tanquam de materia, vel quasi materia originans originat: & tunc originatum primò est de illo, quod est sibi materia, vel quasi materia: quod fuit aliquid generantis in creaturis, & est aliquid generatum in Deo: & ideo per se, & primò dicitur originatum de originante ratione illius, quod est, vel fuit aliquod originatum: sicut homo sanatur, quia torax. Hoc modo potentia materiae de qua est materiae, vel quasi materiae: nec facit aliud membrum à praedictis duobus, scilicet ex qua, & in qua. Itaque illa est tantum trimembris diuisio, non capiens de qua quasi quartum membrum, praeter ex qua, & in qua, & in quam: intelligendo illa tria membra, sicut supra expostum est.

Ex dictis apparere potest diuisio completa potentiae. Exclusa autem potentia metaphoricè,

& Logicè, sumpta, & excluso possibili, vt conuertitur cum ente: cuius ratio videtur satis propinqua rationi possibile Logicè sumpti: loquendo de potentia proprie sumpta, videtur, quod ipsum nomen potentia videatur importare ordinem, & hoc prior ad posterius: quia ad prius, in quantum huiusmodi nunquam est potentia illa etiam quae simul sunt, in quantum simul, non habent ordinem: prius autem in communi diuiditur in prius natura, & tempore. Iuxta hoc videtur prima diuisio potentiae, scilicet vt dicitur rationem principij, & vt opponitur actui, vel necessarid: principium enim prius est principiatò, & specialiter duo principia, quibus appropriatur nomen potentia secundum dicta in solutione tertiae quaestionis: potentia autem opposita actui prior eo, tempore: & potentia opposita necessario, aliquo modo intelligitur, vt prior: licet istum modum non oporteat hic exponere. Potentia principium diuiditur in actiuum, & passiuum. Diuisio actiuo dicta est ante quaestione 12. Et diuisio passiuo in quaest. 12. & 13. Diuisio autem vtriusque tacta est quantum ad aliquid in solutione tertiae quaestionis. Potentia etiam opposita necessitati, posset diuidi secundum multos gradus recedendi à necessitate: alius enim est in successiuo; alius in permanentibus per motum inducibilibus, & habentibus propria corruptiua: alius in permanentibus sola mutatione producibilibus, nec per se corruptibilibus, nisi propter accidentia sua habentia corruptiua naturalia propria: alius in non habentibus, corruptiua naturalia, habentibus tamen materiam, & formam. Quintus, & vltimus in Angelis secundum negantes ibi materiam. Potentia opposita actui diuiditur sicut terminatum est in solutione duarum primarum quaestionum.

Prima diuisio potentia in actiuum & passiuum.

Diuisio potentia, vt opponitur necessario, in quinque membra.

ANNOTAT. MAVRITII.

Sequitur quaestio decimatertia, in qua alia diuisio potentiae notabiliter pertractatur; vbi sententia Doctoris clara, & solemnitas est. Tangit modum dicendi aliorum quem breuiter excludit. Quare antiquos hic, & alibi, vt scis. Addit in fine per modum epilogi in tota hac materia summarie diuisiones potentiae. Tota litera haec tenus satis gloriose correctae & sincerae videtur.

Quod hic & quaestione praeterea tangit de materialitate Angelorum, notabis plura addendo ex 2. & lib. de Anima, & aliis pluribus sententiis aliorum antiquorum, & modernorum.

Similiter, quod ibi tangit de origine in diuinis de tota substantia originantis pertractabis, vt habet in primo, dist. 5. q. 2. & alibi. Adde aliqua subtilia hic ex Caietano, & Paulo Veneto, ex clypeo Thomistarum, & capite, si iocari licet.

Quapropter in quantum simul natum est, nihil patitur ipsum à seipso: vnum enim, & non aliud est. Text. com. 2.

QUESTIO XIV.

An aliquid possit moueri à seipso?

Arist. 7. Phys. in principio, & 8. Phys. cap. 4. Auerr. 3. de celo Comment. 28. D. Thom. in 3. dist. 22. & 3. Cons.

cap. 23. Greg. in 2. dist. 6. q. 1. art. 3. Capitol. in 1. dist. 1. q. 3. Egid. quodlib. 3. q. 16. & quodlib. 5. quæst. 15. Petr. 1. Conc. Gen. cap. 23. Mayron. in 2. dist. 14. q. 6. Anon. And. hic q. 1. Iandun. 8. Physicor. q. 12. Abulen. Mathiæ 22. q. 224. Suarez. disput. 8. Met. sect. 7. Font. hic cap. 1. q. 5. sect. 1. & seq. Vide Scot. in 1. dist. 3. q. 7. & in 2. dist. 2. q. 10.

essentiæ diuinæ, quia illimitata est, quod possit esse fundamentum relationum oppositarum. quare &c.

Secundum ista generalia dicitur in speciali secundum ordinem procedendo in entibus. Primò vniuersaliter; quod nihil est effectuum sui accidentis, licet sibi coæui, puta quod subiectum respectu propriæ passionis non habet rationem causæ efficientis: sed tantum materialis siue susceptiui. Secundo dicitur idem de accidente quocunque: quod quandoque inest, quandoque non, & hoc siue illud inducatur per motum; puta vbi, vel quantitas, vel qualitas: siue inducatur per mutationem tantum, vt actus appetitiui, & cognitiui.

De istis ergo accidentibus. Primò de vbi, non videtur quod aliquid moueat se ad vbi in corporibus, nisi grauiæ & leuiæ, & animalia progressiua. De vtrisque negatur idem mouere se. De primis ergo dicitur, quod graue & leue non mouent se, secundum Aristotelem, determinatiuè in 8. Physicorum de ipsis dicentem: *Nihil horum habet principium faciendi: sed patiendi tantum*: quod videtur probare quatuor rationibus, quæ patent ibi. Secundo dicitur idem de animalibus: quod animalia non mouent se motu progressiuo, nisi quia vna pars mouet aliam: sicut videtur determinari in 8. Physicorum de mouente se: & modus motionis huius magis determinatur in lib. de Motu animalium. Tertiò dicitur de motu ad quantitatem: quod animata anima vegetatiua non mouent se in nutritione, vel augmentatione, sed mouent alimentum, quod conuertunt in se. Quarto dicitur de motu ad qualitatem, quod nec aqua calida à se effectiue fit frigida: nec semen animati seipsum alterat: sed semen maris distinctum loco, & subiecto à semine ministrato à matre, & vnum agit in alterum, sicut artifex in lignum, de quo facit scamnum: sicut videtur Aristoteles velle in de animalibus, lib. 16. Vbi autem non sunt duo semina maris & foemina, vt in plantis, assignant duas partes in eodem semine distinctas loco, quarum vna agit in aliam. Quintò dicitur, quod nulla potentia cognitiua est principium actuum. cognitionis, sed tantum passiuum; & obiectum actuum. Et hoc confirmatur per Aristotelem 2. de Anima, vbi vult quod sensus est passiuus: non actiuus. Et 3. de Anima, vbi idem vult de intellectu. Confirmatur etiam de vtroque: quia cognitio fit per assimilationem cognoscens ad cognitum; ergo agens ibi est illud cui assimilatio fit: quia agens assimilatur sibi passum, primo de Generatione. Confirmatur tertiò de cognitiua, & appetitiua simul: quia cognoscere & appetere respectu ipsarum potentialium, videntur esse accidentia communia, quæ adsunt & absunt &c. ad talia autem accidentia non videtur subiectum ex se determinatum, & ita videtur non esse causa sufficiens illorum. Sextò, dicitur idem de appetitu. Quod confirmatur per Aristotelem 3. de Anima: mouens immobile bonum actuale: mouens autem, & quod mouetur appetitiuum. Similiter confirmatur per Commentatorem 12. Metaphysicæ. commento 36. de balneo, quare ibi. Ad singula prædictorum adducunt diuersa:

sed & vniuersaliter de aliis quibuscunque conclusio principalis renetur.

Quia dicit Philosophus in litera cap. 1. istius noni, *In quantum simul natum est, nihil patitur ipsum à seipso; vnum enim, & non aliud est.* Idè potest quæri, an aliquid potest moueri à seipso? arguitur quod non, ex litera Aristotelis iam allegata. Similiter ibidem, vt videtur, innuitur probatio sumpta ex definitione potentia: quia est principium transmutandi aliud. Item, arguitur per rationem, quæ innuitur in 2. de Anima: quia tunc semper tale ageret: si est agens naturalis: quia actio illa non dependeret ab extrâ, ex quo idem est agens, & passum: consequens patet esse falsum.

Contra: naturalia habent in se principium motus, & status, ex 2. Phys. non passiuum tantum, quia forma verius natura, quam materia; ergo verius participat definitionem nature, ita quod sit principium passiuum; tum, quia in secundo Physicor. dicitur sic: *Naturalia sunt quacunque à principio in seipsis mota, &c.* principium à quo, est efficiens.

SCHOLIUM I.

SENTENTIA negans aliquid moueri à seipso suadetur tribus rationib. in comuni: & deinde descendendo ad particularia, id probatur de sex, in quibus aliquid videretur posse agere in seipsum: vel moueri à seipso: quam sententia tenet Godfred. quodlib. 6. quæst. 7. & quodlib. 8. quæst. 2. qui hac ratione negas intellectum efficere intellectionem, de quo Doctor latè 1. d. 3. q. 7. num. 9. quod etiam tribuitur D. Thome, non sine fundamento, vt ostendo ex locis eius comment. ad q. 12. de Anima, quem refutat Doctor d. q. 7. num. 16.

Hic dicitur vniuersaliter, quod nihil mouet se, nisi forte per partem: quia scilicet vna pars mouet aliam, & hæc non est pars essentialis aliqua: sed pars vna quantitatiua, aliam distinctam loco. Ad hoc ponuntur tres rationes. Prima accipitur ab Aristotele 7. Physicorum A, quod nihil mouetur à se primò, quia tunc non quiesceret ad quietem alterius, quia ad quietem partis. Omne enim mobile habet partem, & illa quiescente, patet quod totum non mouetur primò. Secunda ratio accipitur ex 3. Physicorum, vbi dicit Aristoteles *species aliqua semper existimabitur mouens: vt actû homo facit ex potentia hominem.* Hinc accipitur, quod mouens mouet in quantum est in actu, & mobile mouetur in quantum est in potentia: vt patet ibidem ex definitione in motus. Impossibile est autem idem simul esse in potentia, & in actu respectu eiusdem, & secundum idem; ergo &c. Idem confirmatur, quia agens, & patiens sunt contraria, ex primo de Generatione, & secundo de Anima. Tertia accipitur ex 5. huius: quia secundum Aristotelem ibidem in cap. de *Ad aliquid*, actiuum & passiuum, siue motiuum ad mobile realiter refertur penes secundum modum relatiuorum: relationes autem reales oppositæ non videntur posse fundari in fundamento vno limitato; hoc enim attribuitur

T. c. 1.

T. com. 50. & 52. & 59.

T. com. 1. 2. Phys. Text. com. 12. Text. com. 1.

2. Text. com. 2.

Text. com. 17. Text. com. 3.

Text. com. 51. T. com. 54. & circiter. Text. e. 10.

Text. com. 32.

1. de Gener. animalium. cap. 19.

Text. com. 51. T. com. 2 & inde.

T. com. 51. & inde. T. com. 51. & circiter.

T. com. 54.

SCHOLIUM II.

PROBAT *efficaci argumento à proportione actiui ad passiuum, posse aliquid agere in se, neque requiri approximationem ad agendum, quando adest præsentia maior, alioquin ignis inexistentis aqua, non calefaceret eam. Explicat bene, tunc tantum agens in se agere posse, quando natum est terminare actionem forma æquiuoca iam habita: unde actione uniuoca nihil agit in seipsum, de quo Doctor 1. dist. 3. quest. 7. num. 27. & 2. d. 2. q. 10. ad primum, & dist. 3. quest. 8. ad quartum, & d. 25. ad primum.*

4
Actiuum in
communi re-
spicit passiuū
in communi.

Hic sic est procedendum: sicut illa positio tenet vniuersalem negatiuum; & ex hoc concedit quæcunque videtur sequi; & ita primò ostendendum est generaliter, quòd aliquid potest agere in se quod est contradictorium illius vniuersalis; & deinde in speciali, in quibus particularis illa habeat veritatem. Primum probatur; actiuum quodcunque pro primo obiecto respicit passiuum tale, non hoc passiuum; verbi gratia, tam calefactiuum in communi, quàm quodcunque calefactiuum pro primo obiecto respicit calefactibile in communi, non hoc vel illud; similiter è contrario, passiuum vt calefactibile, & hoc siue in communi, siue quodcunque calefactibile respicit pro primo obiecto calefactiuū, nò hoc, & illud, sed in communi. Ex his sequitur, quòd quodlibet contentū sub primo obiecto alicuius, sit per se obiectum eiusdem; quodcunque calefactiuum respicit quodcunque calefactibile pro per se obiecto, & è conuerso, quodcunque calefactibile, quodcunque calefactiuum: sed possibile est, quòd aliquid sit actiuum secundum *A*, eodem modo, quo aliquid aliud est actiuum secundum *A*, idem etiam sit passiuum secundum *A*, sicut quodcunque aliud passiuum est secundum *A*, ergo illud in ratione actiui, ita habet seipsum pro obiecto in ratione passiui, sicut quodcunque aliud; ergo ita potest in se agere, sicut in aliud. Maior autem factis est manifesta ex prima relatione inter communia: sed minor negaretur, vel etiam ipsà concessà, negaretur vltima consequentia: quia agens debet esse approximatum passo, & ita distinctum situ; sic non potest idem se habere ad se.

Idem posse
agere in se.

Contra primum; minor probatur, multi sunt effectus nati produci ab actiuo æquiuoco, & non vniuoco, patet de leuitate in igne generato; illam formam æquiuocam oportet ponere, aut formam substantiæ; aut aliam aliquam qualitate; ergo habens illam actiuam per se est leuificatiuum, vt ita loquar: potest autem ista forma esse in aliquo leuificabili. Patet in exemplo prædicto: quæcunque enim forma in genere poneretur actiua respectu leuitatis, eadem est in igne genito, & prior est naturaliter ipsa leuitate. Patet, quia est principium eius actiuum: ergo non est contradictio, quod ipsa insit generato, leuificante non existente: & patet quòd potest ineffe illi: quare idem sine contradictione potest esse leuificatiuum, & leuificabile.

Contra secundum; probatur illa consequentia vltima: nam approximatō hæc non videtur necessaria ad agendum; vt includit distinctionem situs, nisi quando maior præsentia non est possibilis inter actiuum, & passiuum: si enim hæc præsentia sufficit, multò magis maior præsentia

5
Ad agendum
non requiritur
distinctionem
situm.

sufficeret. Quod probatur dupliciter; primò dicendo ad inconueniens, alioquin si poneretur ignis inexistentis aquæ, sicut Angelus ponitur simul cum cælo, non calefaceret aquam, nec Angelus moueret cælum. Secundò probatur idem ex causa, quia non oportet agens esse præsens patienti: nisi quia virtus agentis non potest attingere impropotionaliter distans, vt ibi aliquid efficiat. Quòd si passum secum esset, nonne perfectius attingeretur à virtute agentis: hoc ergo supposito arguitur vltra; cum idem verius est sibi præsens, si est actiuum & passiuum secundum idem; quàm aliud posset esse sibi præsens: ita verissimè saluatur illa conditio propter quam appropinquatio requiritur, quando maior præsentia esse non potest: ergo verissimè est actio.

Confirmatur tota illa ratio: & quantum ad probationem minoris, & consequentiz vltimæ. Si *A*, per se sit forma actiua respectu *B*, & *A* sit in *C*, nullus negat quin est actiua respectu *B*, siendi in *D*, & è conuerso si *A* esset in *D*, esset principium actiuum respectu *B* in *C*: ergo si *A*, est in *C*, & in *D*, & tam *C* quam *D*, sint in potentia ad *B*, & *C* & *D*, agent in se mutuo secundum *A*, producendo in se mutuo *B*. Sed tantum videretur inconueniens idem respectu eiusdem, secundum idem esse actiuum & passiuum, sicut idem respectu sui: quia in aliis est simile, quòd sicut nihil est causa sui, ita nec circulus est possibilis in causis, vt idem respectu eiusdem sit causa, & causatum; ergo si primum possibile sit, & secundum etiam. Ex istis descendendo in generali patet, quòd dicta ratio non probat idem posse in se agere, nisi actione æquiuoca: & hoc quantum est capax formæ, quæ nata est terminare actionem æquiuocam formæ actiuz iam habitæ. Et ita tenendum est regulariter, quòd solum, & vniuersaliter tunc potest aliquid in se agere, quando duo ista concurrunt, scilicet quod habet formam, quæ est principium agendi æquiuocè, & quando cum hoc, est capax termini talis actionis.

Approximatō
nò requiritur
ad agendum
si adest
præsentia maior.

Idem non potest
esse causa,
& causatum.

Idem non potest
in se agere,
nisi actione
æquiuoca.
Quando aliquid
in se agit.

SCHOLIUM III.

INFERT primò ex sententia sua iam probata, & explicata, quòd nihil agit in se formam substantialem. Ratio est clara. Secundò, quòd nihil agit in se actione uniuoca. An verò ratio, quam ad hoc adducit, scilicet quòd tunc plura eiusdem speciei essent in eodem, valeat, vide supra l. 5. q. 7. Tertio, infert omnem augmentationem esse ab agente æquiuoco, quia quantitas non est actiua, & eadem ratione motus ad vbi, est ab æquiuoco. Quarto, quod qualitates omnes possunt esse ab æquiuoco, etsi non semper ita sint. Quinto, quantitates, qualitates, & vbi posse fieri à substantia in se, quando habet formam, que est principium actionis æquiuoca, & est capax termini illius forma; si autem causat aliquid coeuum sibi, erit sine mutatione; si non coeuum, cum mutatione, & circa mutationem multa valde philosophicè tractat, de quo vide eum 2. d. 1. q. 4. ad 5. & 4. d. 11. q. 1. art. 3. Quod probat subiectum efficere suam passionem, vel loquitur in sententia cõmuni aliorum, nò in propria, que tenet non distinguere propriam passionem à subiecto, de quo supra l. 1. q. 1. n. 9. vel non de passione strictè sumpta, sed de accidente realiter inseparabili, & hoc indicat, ponens exemplum de quantitate respectu substantia corporea.

6

Descenden

7
Nihil agit in se formâ substantiali.

Descendendo igitur in speciali, ex hoc patet primò, quòd nihil agit in se causando formam substantialem: quia nulla de nouo potest aduenire, vt faciat compositum vnum per se, quin illa sit perfectior quacunque entitate præcedente ipsam: imperfectius autem non est principium actuum respectu perfectioris. Patet secundo, quòd quacunque actione vniuoca nihil in se aliquid agit: quia tunc ratio agendi, & terminus actionis essent eiusdem speciei, & differrent numero: patet, quia nihil est principium agendi, ergo & duo indiuidua eiusdem speciei possent simul esse in eodem subiecto, quod negatum est in 5. lib. in quæstione de hoc modo, & specialiter in accidentibus absolutis, patet quòd & illa, quæ est ratio agendi, esset absoluta, & illa quæ est terminus. Patet tertio, quòd cum omnis augmentatio sit ab agente æquiuoco, quia quantitas non est forma actiua ex 6. quæstione supra: omnis etiam motus ad *vbi* est à mouente æquiuoco, propter idem: quia scilicet nullum *vbi* est forma actiua. Multæ etiam alterationes sunt ab æquiuoco, vt vniuersaliter illæ, quæ sunt ad qualitates non actiuas, strictè loquendo de *actiuis*: vt loquitur Aristoteles 2. de Generatione: sicut dictum est supra, quæstione 6. ad primum argumentum. Omnis etiam qualitas potest esse ab agente æquiuoco, licet aliqua possit esse ab vniuoco. Sequitur quòd in genere non repugnat alicui substantiæ causare in se qualitatem, quantitatem, & *vbi*: concurrentibus autem duabus conditionibus supra dictis causabit; & hoc vel coæuum sibi, & ita sine mutatione; vel nõ coæuum sibi, & ita per motum, vel mutationem. De coæuo patet in subiecto, & propria passione.

Quæst. 7.
Augmentatio, & *vbi* ab agente æqui-

T. c. 8.
Omnis qualitas potest esse ab agente æquiuoco.

8
Text. com. 17. huius 9.
Subiectum an causat, in se passionem?

Ad quod arguitur dupliciter. Primò, quia potentia receptiua diffrens ab actu, nunquam ex se necessitatur ad actum; est enim talis quælibet potentia contradictionis: subiectum necessariò determinatur ex se ad passionem; alioquin inhærentia passionis propter quid, siue per principia subiecti, non demonstraretur, quia demonstratio est necessarij. Secundo, quia argumentum prius factum in vniuersali hinc habet euidentiã. Si enim generans fingatur agens respectu passionis geniti, patet quòd non vniuocè per passionem in generante: maximè si illa passio non est forma actiua. Si etiam est actiua, videretur idem, quòd licet illa qualitas in tempore præcedenti vltimam generationem, fuit principium alterandi subiectum, cum illius alterationis in vltimo instanti subiectum, non manet, sed fit aliud: quomodo in illo alio habebit actionem instantaneam, sine motu alterationis factò in illo? Quicquid sit de hoc; arguitur, quando passio non est forma actiua, sicut de quantitate consequente substantiam corpoream genitam, si generans æquiuocè illam causat, quæro, per quid? per *A*: in genito est *A* eiusdem rationis cum *A*, in generante, & prior naturaliter ipsa quantitate: quia in generante poneretur prior natura quantitate in ipso: forma actiua prior naturaliter forma inducibili ab ipsa in receptiuo potest esse principium inducendi illam in illo; Prioritas enim temporis non requiritur; patet de luminoso, & lumine: nec distantia localis, vt supra probatum est; ergo ita, vel magis genitum causabit in se talem passionem, quam generans. Et ex hoc patet, quòd dictum est,

Ad agendum nõ requiritur prioritas temporis, nec distantia localis.
Coæui causatur sine mutatione.

coæuum causari sine mutatione: quia mutatio requirit terminos oppositos, & ita priuationem præcedere formam: priuatio non præcedit, nisi quando subiectum aptum præcedit formam: hoc non sic, & de hoc dictum est supra, quæst. 11. responsione ad secundum argumentum.

Contra hoc arguitur, quia mutatio stat cum termino ad quem: ergo non oportet quòd tempore præcedat priuatio. Item, in illo priori naturæ, quando principia agendi præcedunt terminum, intelligitur subiectum priuatum termino: alioquin iam terminus intelligeretur productus. Item, in primo instanti habet alium respectum ad agens, vt videtur, quàm in tempore consequente: quia in primo dicitur ab ipso induci in tempore illo: non ergo aliqua mutatio est in illo instanti, quæ non est in tempore habito: propter quam etiam dicitur forma tunc primò esse, siue incipere esse.

Ad illa respondeo, quòd in primo est fallacia Consequentis. Sequitur enim, mutatio est: ergo terminus, loquendo de indiuisibili, sicut hinc loquimur: non conuerso, nisi accipiatur terminus, non solum pro illo, quòd natum est terminare mutationem, sed etiam pro actualiter terminante. Et quare non conuerso est? quia forma quæ nata esset esse terminus, non est terminus, nisi præcesserit oppositus terminus: mutatio enim licet essentialiorem habet habitudinem ad terminum ad quem, quàm à quo, tamen propriè sumpta sine neutro potest intelligi. Si dicas, mutatio non est aliquid realiter, nisi ipse terminus ad quem. Hoc tangit aliud: sed supposito hoc pro nunc, quantum ad absolutam entitatem, & realitatem, quæ est in mutatione: includit tamen præter hæc respectum ad terminum à quo, vt postquam est immediatè, qui respectus non manet in tempore habito, in quo non est forma immediatè post priuationem. Et ideo nec mutatio manet post primum instans in ratione mutationis, licet absoluta realitas maneat. Iste autem respectus non est in passione coæui subiecto. Ad secundum, prioritas naturæ non ponit priuationem posterioris: sed tantum quòd prius intelligatur sine intellectu posterioris, vt sit essentia perfectior in se: sed ex hoc non saluatur priuatio, & ita nec mutatio. Ad tertium, respectum ad agens habet forma alium in primo instanti, quàm in tempore habito: sed ille respectus non complet rationem mutationis: sed complet rationem factionis passiuæ. Vnde tunc dicitur fieri, & post non: & sic primò esse, & incipere comparantur præcisè ad negationis esse præcedentem, non autem ad priuationem, nisi quando subiectum aptum præcessit tempore formam. Et tunc concurrunt duo respectus in forma pro primo instanti, vnus ad agens: alius ad priuationem, in quo includitur ille, qui prius dicebatur esse ad negationem: & ambo respectus non manent tempore habito: sed alter tantum complet rationem mutationis. De his alibi.

9

Adactio sine termino intelligi potest.

Quomodo mutatio differt à termino?

Prioritas natura non sufficit ad mutationem.

De mutatione, vide 2. d. 1. q. 4. ad 5. & 4. d. 11. q. 1. art. 3.

SCHOLIUM IV.

GRAVIA & leuia à se moueri. Ad rationes Aristotelis 8. Physic. quæ videntur esse in contrarium; remittit se ad expositionem textus, & hic patet eum prius exposuisse textum Physicorum.

*Reiicit quatuor fugas seu fisiones negantium gra-
uia, & leuia à se moueri, de quo optime, & fuse
tractat 2. dist. 2. q. 10. §. Concedo ergo, ubi osten-
dit se sentire cum Arist. Reiicit affirmantes mo-
tum progressiuum, & saltum fieri per pulsum, &
tractum: & explicat Aristotelem 8. Physicor. asse-
rentem in animalibus unam partem mouere aliam,
de quo optime loco citato. Vide etiam 4. d. 12. q. 4.
& de motu corporis non organico, quem potest ani-
ma facere, vide eum 4. d. 10. q. 7. & dist. 49. q. 14.
Hic nota cum remittat se ad 3. de An. videri prius
scripsisse de Anima, quod tamen dubium est, quia
non constat, an scilicet se remittat ad sua scripta
de Anima, quia ibi non agit de motu progressiuo, si
non plura de Anima, quae non habentur, questionibus
quas habemus, alibi scripserit.*

De accidente, quod aliquod subiectum in se
causat, non coeum sibi, nunc videndum est. Et
primò in vniuersali dici posset, quòd causa natu-
ralis, licet ex se terminetur ad effectum: potest
tamen impediri; impedimento autem amoto
statim agit ad productionem effectus, sicut à
principio egisset si non fuisset impedita. Et ita
vbicunque saluantur duae conditiones supradictae,
necessariae alicui ad hoc, quòd agat in se,
si ab extrinseco ponatur impedimentum à prin-
cipio, postmodum amoto impedimento, statim
aget in se. Et ex isto generali descendendo ad
specialia, iuxta processum prioris opinionis, po-
test dici primò, quòd quodcumque per se ens
naturale, habet principium actiuum respectu
vbi sibi conuenientis: quòd vbi si non habet à
principio sui esse, postea per illud principium mo-
uet se ad illud vbi. Quomodo debeat autem res-
ponderi ad 4. rationes Aristotelis in 8. Physico-
rum de graui, & leui, & quomodo intendat ibi,
quòd mouent se ad vbi; quia sunt in potentia
accidentali, sicut sciens ad speculandum: quare
in expositione illius cap. *Momentium*, &c. &
distinctum est supra in 7. in quaestione de ratio-
nibus feminalibus, de principio actiuo, & passiuo
motus in graui: & secundum alterum est in
potentia accidentali ad mouere; secundum alte-
rum autem est verum illud Aristotelis patiendi
tantum. Illud fugiendo finguntur viae mirabiles,
vnde graue mouetur. patet enim quòd mouetur
non impeditum. Si dicatur, quòd à continuè
influyente in totum medium, quomodo eadem in-
fluenta existens in eadem parte medij graue de-
primit, & leue eleuat? Si per rationem pleni, scilicet
ne fiat vacuum, quia pellit aërem à se, & propter
plenum, oportet quòd sequatur aëre pulsum,
quomodo pellit, nisi prius moueatur localiter. Et
quaeritur vnde: patet enim quòd quiescens locali-
ter non pellit aërem contiguum. Similiter plenum
posset saluari per aëre propinquum intrantem
locum aëris pulsi, quare lapis intrat. Si tertiò di-
catur, quòd centrum trahit graue, quis est ille
tractus: nunquid per alterationem grauis; vel la-
tio erit per actionem vniuocam; Similiter per
impossibile totà terrà amotà, idem centrum
terrae est, quòd prius, & ad id mouebitur
gleba. Quid attrahet? nunquid Mathematicum
vbi? Si dicatur quartò, quòd generans mouet,
quomodo effectus in actu erit sine causa in actu?
Dices: dedit virtutem. Verum est, generauit, &
quando generauit, fuit: nunc non est, quomodo
nunc mouet? si genitum ab ipso manens nunc
mouet, & hoc est, quòd quaeritur. Itaque istis,
quae fisiones videntur, praetermissis, & sensui

concordat, quòd graue à se mouetur, & secun-
dum Aristotelem in 8. Physicorum, *Fatumum*
est quaerere rationem, ubi habetur sensus: & con-
cordat rationi: quia nullus negat quin graue ef-
fectiuè mouet deorsum aliud corpus sibi alliga-
tum, cuius leuitas non excedit grauitatem eius:
& per consequens quomodo non prius se moue-
bit ad illud vbi? nam prius naturà intelligitur
moueri deorsum, quam mouere deorsum aliud
sibi alligatum: & mouet actione aequiuoca: & ip-
sum est capax termini illius actionis; ergo sic mo-
uebit se. Quid etiam effectiuè frangit trabem,
cuius minor est virtus in resistendo, quam virtus
grauis?

Secundò dicitur, quòd animal mouet se pro-
gressiuo motu, non tantum quia vna pars aliam:
prima enim pars mouens localiter, & mouetur lo-
caliter, & non videtur: quòd ab alio. De hoc
quaere in 3. de Anima. Obiicitur etiam de sal-
tu, in quo totum animal mouet se, non pars
partem, & ad hanc obiectionem quasi paruipen-
dendo, respondetur, quòd motus ille componitur
ex pulsu, & tractu; ita quòd posterior pars pellit
anteriorem, quae pulsa post se attrahit postero-
rem, & illa attracta iterum pellit, & sic conti-
nuè fit tam in saltu, quam in communi progres-
sione. Hoc apparet ad sensum in verme repente;
videtur quòd hoc non sufficiat in saltu, quia si-
cut determinat Aristoteles in lib. de Motu ani-
malium: oportet omnem motum inniti alicui
immobili, cuius immobilitas maior sit quam
mobilitas moti; sicut patet de existente in naue
& pelente nauim innitendo terrae per remum:
sicut fit quando nauta primò vult amouere nauem
à loco, in quo quieuit diu in sicco; impin-
gens autem in malum non moueret nauem: &
sicut ibi vult de immobilitate terrae respectu
mobilitatis caeli, quòd est satis mirabile. In primo
igitur pulsu pars posterior animalis, ex quo
innititur terrae, quae immobilior est parte an-
teriori animalis, potest illam anteriorem pellere:
illa anterior pulsa ad certam distantiam possibi-
lem maximè extensioni partium animalis, attra-
het partem posteriorem, & eleuat parum sic à
terra: oportet si erit motus, quòd posterior tra-
cta pellat anteriorem: sed impossibile est, quia
ex quo iam separata est à terra, & in aëre est,
non habet aliquod immobile, cui innitatur: aër
enim non est immobilior parte anteriori anima-
lis talis gressibilis, sicut se habet respectu vola-
bilis, cui aër est quasi terra nobis: ergo post
primum tractum & pulsum animalis, nullus po-
test sequi pulsus, aut tractus, & caderet animal
sibi dimissum post 2. dicta; ita quòd nunquam
est saltus possibilis per pulsum, & tractum: nec
aliquis motus in sursum vltra locum primum,
ad quem potest pertingere animal maximè ex-
tensum, stando in terra. Quicquid fit de argu-
mento isto de motu animalis, an mouens per se
existens, intrà, vel per accidens moueatur; sicut
natura mouens nauem motu pulsus à terra, vel
ab aqua in remigando mouetur per accidens
motu vectionis in naue; saltem dictus motus
saluandi saltum non videtur conueniens. Et ex-
poni posset Aristoteles de illis duabus partibus,
in quas potest diuidi animal mouens se, quòd vna
non sit effectiuè mouens aliam praecisè, sed alia
est aptior, vt moueatur: idèd prius recipit mo-
tum, fortè à cognitiua, vel appetitiua, vel altera
effectiuè mouente localiter mediante aliqua al-
teratione:

*Text. com. 11.
Fatumum est
quaerere rati-
onem ubi
habetur sen-
sus.
Mouet aliud
mouet se.*

*II
De progressu,
& saltu.*

*Omne motu
innititur im-
mobili.*

*Saltum non
fieri per pul-
sum, vel tra-
ctum.*

*Quando ani-
mal mouetur
altera pars
non quiescit,
& exponitur
Aristot. vide
2. d. 2. q. 10.
T. c. 17. & in-
de.*

10

*Omne ens
naturale ha-
bere princi-
pium actiuu
ad suum vbi.*

*Exposuit
Physica.*

*T. c. 27. &
inde.
q. 12.
Grauia &
leuia moueri
à se.*

*An centrum
trahat gra-
ue?*

*Cibus nra
auget, sed sum-
mens illum.*

*et specialiter.
Text. 6. 20.*

teratione : quia species sunt quasi res secundum Aristotelem. Et ita in 8. Physicor. nicitur saluare, quod motus animalis non sit aliquis simpliciter vnus, quia præcedit motus obiecti, vel continuitatis, vt videtur ibi dicere : non oportet igitur allegare ipsum, quasi vna pars corporis quiescens localiter, moueat aliam localiter, quod intendunt isti, vt videtur.

quod in cibo non est efficiens ratio augmentandi, sed in animato conuertente ipsum : non quod augmentatio fiat per ipsam conuersionem, siue in carnem, saltem quantam, hoc est, habentem quantitatem notabilem : quia maiorem respectu illius, quæ fluxit, cuius loco illa restituitur, nõ sic quod in instanti generationis habeat maiorem : sed nata sit habere maiorem in tempore habito, illi instanti, in quo tempore sit motus augmentationis. Hoc hinc omitto.

SCHOLIUM V.

TERTIO docet nutritionem, et augmentationem fieri ab ipso nutritio, et aucto, de quo late agit 4. d. 44. q. 1. art. 1. et tangit d. 10. q. 6. con. 5. vide multa qua circa hoc adduxi in supplem. de An. disp. 2. sect. 15. Quarto, alterationem fieri quandoque non ab altero, vt frigeactionem aqua ab ipso, et alterationem seminis ab ipso, de quo 2. d. 18. Quinto, ostendit potentiam cognitiuam agere in se cognitionem, de quo fuse 1. d. 3. quest. 7. n. 20. et 2. d. 3. quest. 8. et disp. 25. et de An. quest. 13. et ibi in supplement. disp. 2. sect. 4. Sexto, quod voluntas est ætina suorum actuum, alioquin non esset libera, de quo 2. disp. 25.

Quarto dicitur de alteratione tali, qualis est vtraque illarum ; de qua exemplificatur, quod idem se alterat puta aqua frigefacit se, & semen se alterat. De primo dictum est in articulo de accidente, non coæuo in vniuersali ; quia amoto impedimento, agit illud quod à principio egisset non impedimento. De secundo alibi prolixior erit sermo domino concedente, & aliquid tactum est in 7. in q. de rationibus seminalibus.

13

2. d. 18.

*Cognitiua
efficit cogi-
tionem.*

Quinto, de cognitiua quomodo est actiua suæ cognitionis, & etiam obiectum ; & quomodo duo actiua possunt concurrere ad eundem effectum, alibi diffusius habetur. Et per hoc vitantur inconuenientia, quæ consequuntur in ponendo intellectum omnino passiuum : similiter & quæ videntur sequi ponendo ipsum purè actiuum, Ita scilicet quod obiectum nihil agat ibi. Vtrique videtur Augustinus attribuerè actionem 9. de Tri. à cognoscete, inquires, et cognitio paritur notitia. Quomodo enim intellectio calor est à calore solo, vt ab agente æquiuioco, à quo est calor realis genitus, vt ab agente vniuoco : cum intellectu simpliciter sit perfectior omni calore genito : & impossibile est aliquem eiusdem generis effectum æquiuiocum esse nobiliorem effectu vniuoco, quia tunc esset nobilior agente ? Quomodo etiam vilificatur natura animæ : quia sensibilia, immò phantasmata sensibilia causant effectiue perfectionem ita nobilem animæ, respectu cuius anima tantum est receptiua ; alia inconuenientia alibi prædicta hinc omitto.

Cap. vk.

*Effectus æ-
quiuiocus non
est nobilior
vniuoco.*

Sexto, de appetitu intellectiui tenetur, quod simpliciter est actiuus. Nec ponentes ipsum esse passiuum merè ab ipso obiecto videntur veram, vel totam saluare posse libertatem in homine ; sed tantummodò, vt videtur, necessitatem sic procedendi : sicut & calor in calefendo : aut solummodò à casu posse aliter esse, sicut dicuntur non esse in potestate nostra, quæ cognoscenda primò occurrant. Sed hæc de voluntate à multis multipliciter sunt improbata, quæ non oportet hinc in speciali, sed alibi explanare.

*Voluntas agit
suos actus,
idem est de
appetitu.*

SCHOLIUM VI.

Cv m natura dignificanda sit quantum fieri potest: non est ei denegandum quin possit in se producere illas perfectiones, quas nata est habere. Hoc discursu visitur 2. d. 3. q. 11. ad probandum Angelum acquirere notitiam à rebus. Habet pulchram disputationem de ordine causarum.

In fine generaliter dicitur, quod nulli naturæ negandum est aliquid, quod positum perfectio- nis esset in tali natura ; nisi ostendatur aliunde, quod talis perfectio illi non inest ; quia semper natura facit quod melius est, quando fuerit possibile, & non defecit in necessariis. Creaturæ communiter producuntur in esse, carentes aliqua perfectione, ad quam nata sunt attingere :

14
*Natura sepe
concedendum
quod melius
est, si non re-
pugnat, vel
non consistat de
oppositis.*

Tertio de nutritione, quicquid sit: quia nutritio est quædam generatio, vt habet determinari in primo de Generatione: & dictum est prius, quod nihil per generationem in se causat formam substantialem: tamen de augmentatione non videtur bona euasio: quia nutrimentum non augetur, sed corrumpitur: animatum quod præfuit augetur. Quid præfuit quod causat quantitatem istam determinatam, quæ est terminus illius motus? Non est dare, nisi quod compositum virtute animæ vegetatiuæ, vt principij actiui ; tum quia reprehenditur ille, 2. de Anima, qui posuit principium actiuum huius, esse ignem, & innuitur illud principium esse animam ; tum, quia agere est operatio vegetatiuæ, vt principij actiui, ex eodem secundo alibi. Satis etiam apparet sensui, quod nulla maioratio quantitatis, si fiat ab agente extrinseco, est augmentatio ; aut enim est iuxtapositio, aut rarefactio : nec potest in augmentatione dari pars augmentans aliam, distincta loco & subiecto : quia quælibet pars aucti est aucta. Si dicatur secundum Aristotelem 2. de Anima, cap. 4. quod cibus nutrit in quantum potentia quid, auget autem in quantum potentia quantum : ergo auctum augetur ab alimento quanto : vilis videtur instantia, non enim quantitas in actu est principium alicuius actionis, quanto magis nec quantitas in potentia: cibus autem corrumpitur aut prius tempore, aut saltem naturâ, quam fiat motus augmentationis: quia nutritio, in qua corrumpitur cibus, præcedit augmentationem sic, vel sic, quomodo non ens mouebit? Ideo intelligendum est illud dictum Philosophi, sicut & satis litèra sonat. Cibus enim in quantum potentia quid quomodo nutrit? non nisi materialiter, quia de ipso, in quantum est in potentia ad formam carnis, generatur caro, quæ generatio est nutritio : ita quod nutrit materialiter : ita in quantum in potentia quantum, auget materialiter : quia de ipso in quantum in potentia, est quanta caro, generatur caro quanta, per quam generationem consequitur augmentatio. Hic posset multum exponi de modo augmenti : sed hoc in 1. de Generatione, & in 2. de Anima, magis habet locum. Pro nunc sufficit

12
*Text. c. 38. et
circiter.*

T. com. 41.

*T. com. 34.
et circiter.
Augmentatio
fieri ab
intrinseco.
T. com. 47.
Cibus nutrit
vt potentia
quid auget,
vt potentia
quantum :
exponitur.*

puta animata communiter in imperfecta quantitate, sine etiam operibus animæ: alia verò quædam sine qualitatibus propriis: quædam sine proprio *ubi*. Si daretur eius principium actiuum respectu talis perfectionis, ad quam natæ sunt, simpliciter essent perfectiores: quia minùs ab extrinsecis dependentes; ergo quandocunque non apparet quòd talis natura non habet principium actiuum respectu talis perfectionis, immò magis videtur quòd habet, hoc simpliciter concedendum est: quia hoc dignificat naturam.

Contra: quare ergo non statim dicuntur perfecta secundum omnem perfectionem possibilem, quia hoc magis dignificaret naturam? Item, natura proportionauit actiuum & passiuum in vniuerso, non semper idem respectu sui, sed aliud respectu alterius, sicut videtur maior connexio in rebus; & ita vniuersaliter dabitur respectu perfectionis possibilis in quocunque, aliquod agens, sed aliud ab illo possibili. Confirmatur: quare enim non vnicuique dedit naturam principium actiuum respectu omnis perfectionis sibi possibile, vt sic auferatur connexio eorum secundum actionem, & passionem mutuam? Ad primum respondeo, Si causalitas auferatur, non habent omnem perfectionem, cuius sunt capaces: si autem statim fieret quodlibet vniuersaliter perfectum, quantum posset perfici, vel aliud quod producente videretur esse causa alicuius in alio.

Contra: si ipsummet esse causa perfectionis propria, quare non à principio se summè perficit? Respondeo, quia natura quæcunque requirit successiorem in aliquibus operationibus, propter imperfectiorem virtutis agentis respectu effectus producendi. Ita est hic, verbi gratia, si quilibet homo generaretur perfectæ quantitatis propriae, non haberet rationem causæ, saltem in actu respectu quantitatis propriae: nam tantam non posset causare, nisi per motum augmentationis, immò per multos motus consequenter.

Ad secundum, nunquam actio vniuoca facit connexionem actiuorum & passiuorum in vniuerso: nec videtur Philosophus ponere tale agens, & effectum, essentialiter ordinata respectu talis tertij: sed secundum æquiuocæ agentia & effectus, est essentialior connexio. Contra; illam æquiuocationem ponis in vno, non autem vniuocationem; ergo magis tollis connexionem. Respondeo, causæ essentialiter ordinatæ respectu tertij effectus, alium habent ordinem in causando, secundum quod dictum est in secundo, in questione de statu causarum: & ista est essentialis connexio vniuersi fortè, siue vltima causa sit vniuoca, siue æquiuoca cum suo effectu. Et hæc connexio ita saluatur, ponendo in eodem rationem vltimæ causæ respectu effectus: sicut ponendo in alio. Contra: sicut in eodem possunt concurrere ratio causæ immediatæ, & effectus; quare non ita ratio causæ posterioris, & prioris? & sic nullus ordo causarum videtur necessarius præter primam, cuius ratio non potest concurrere cum ratione formali alicuius posterioris causæ. Respondeo, ratio posterioris causæ, & alicuius prioris bene possunt concurrere in vno supposito, & fortè in vna natura, si habeat vnitivè plures gradus perfectionis principiativus eiusdem effectus, licet non sit omnium causarum ordinarum: quia alicuius illarum ratio tantam perfectionem absolu-

tam requirit, in qua fundetur, quòd illa non potest esse in eodem, in quo est alia minor, in qua fundatur ratio secundæ causæ posterioris. Hæc in particularibus exemplis extremis fati patent. Quomodo enim in boue generante possit esse perfectio Solis, secundum quam cooperatur boui generanti?

SCHOLIUM VII.

EXPLICAT optimè dictum Aristotelis. 7. Physicor. quomodo nihil mouetur à se primò, id est, duplici primitate, scilicet totalitatis, seu integritatis, & causalitatis præcisæ, qualis est subiecti respectu sua passionis: quod enim mouetur primo modo, quiescit quiescente parte; quod secundo modo, non; quia quod conuenit alicui in statum passionis propriae, eidem conueniet, etiamsi negetur ab omni alio, quod non est ipsum: si ergo aliquid mouetur primo hoc modo, non desinit moueri, etiamsi pars eius quiescat, quia pars non est illud, quod mouetur, sed aliquid eius. Vide hanc expositionem, & solutionem. 2. d. 2. q. 10. ad secundum, ubi ex ipso Aristot. ostenditur, esse ad mentem eius. Ad secundum, optimè explicat quomodo idem secundum diuersa posset esse in actu, & potentia; & explicat varias acceptiones potentia, vt opponitur actui, de quo q. 1. & 2. huius, & vt dicitur respectum principij ad principiatum, & ad comprincipiatum. de quo q. 3. & 4. Breuiter dicit, aliquid posse esse virtualiter tale in actu, quale est formaliter in potentia; sic aqua calida habet actu virtutem frigefaciendi se, quod est esse virtualiter frigidam; & facta frigidatione erit formaliter frigida. ita Doct. 1. d. 3. q. 7. ad primum, pro opin. & 2. d. 3. q. 8. ad 4. Ad confirmationem optimè explicat, quæ contrarietas sufficit ad actionem.

Ad illa, quæ inducuntur pro prima opinione. Ad primum de 7. Physicorum, quærit enim quomodo contradictio est, quòd aliqua passio homogenea, qualis est mouere localiter, in sit alicui toti integro, siue quantitatio primò, secundum quod primò cadit in definitione vniuersalis, in 1. Poster. & cum hoc primò, secundum quod primò sumitur in 5. Physicorum, pro vt opponitur ei quod est secundum partem integram. Et de solo tali toto quantitatio probat Aristot. quòd non potest moueri à se primò: vt primò accipitur quando propria passio dicitur primò in esse proprio subiecto. Tale enim prædicatum nunquam remouetur ab illo cui primò inest, propter hoc, quòd oppositum eius inest alicui, quod non recipit prædicationem illius primi subiecti: pars autem quantitatio non recipit prædicationem totius quantitatio, licet idem totum vniuersale prædicetur de vtroque in homogeneis; ergo totum quod primò mouetur, sic accipiendo primò, non quiescit ad quietem partis, id est, non caret prædicato primò inhærente: quia pars, quæ non est illud totum caret illo: sed omne totum quiescit, &c. quia est diuisibile: & ita sumitur alterum apud Aristot. pro illo, quod non recipit prædicationem primò moti. Et ly, ad, tenetur consequentiè, non casualiter. Quòd si fiat sermo per ablatiuum absolutum parte quiescente, &c. debet exponi per se, non per quia: licet enim maior esset vera cum quia, tamen minor est falsa. Quia ergo vanum est Aristotelem adducere hic ad conclusionem hanc generaliter probandam, quòd nihil mouet se; cum in simplicibus motis nihil valeat,

Quare statim omnia nõ sũt perfecta?

15
Actio vniuoca non facit nexum actiuorũ & passiuorũ. Quæst. 4.

Ordo causarũ saluatur, suo effectũ sit in causa, siue non.

16

Text. com. 11.
Text. com. 12.

Nihil mouetur à se primò: exponitur 2. d. 2. q. 10.

Nihil mouetur primò, primitate totalitate, nisi consuetudine practica, qualis est subiecti ad suam passionem.

nihil valeat, sicut in potentis animæ: cum etiam in quibuscunque quantis, nihil faciat contra hoc, quod aliquis ponit: nam si ignis est causa effectiua proprii caloris, licet ille totus se totum faciat calidum, & ita idem primo mutat, vel mouet se, vel agit in se, accipiendò primò, sicut accipitur in 5. Physicorum: non tamen ille ignis primò facit se calidum, accipiendò primò secundum aliam significationem: quid mirum? quia vnde cumque fiat, nec ille ignis particularis quantus est, sic primò calidus: Sequitur enim contradictio: quod scilicet non est calidus, si pars eius sit non calida; & quod est calidus, si pars eius sit non calida. Primum sequitur ex primitate secundum modo, secundum ex primitate primo modo.

17 A subiecto non remouetur passio, etiamsi remouetur ab omni alio, quod non est ipsum.

Quid ergo est calidum primò, vel calefacit primò, sicut primò notat inhærentiam propriæ passionis ad subiectum? Respondeo: nullius propriæ passionis consequiue hætenus assignari primum subiectum aliquod singulare, sed vniuersale, quod abstrahit ab omni quanto, & æqualiter saluatur in hoc toto, quanto homogeneo, & in eius parte. Et verum est, quod ab illo vniuersali nunquam remouetur, si aliquid non sit calidum, de quo istud vniuersale non prædicatur alia circumstantia. Hanc responsionem, & plura de æquiuocatione eius, quod est primò: quære in loco supra signato.

Ad secundum de actu, & potentia, dicitur, quod in mouente se quandoque sunt plura differentia secundum intentionem, secundum quorum vnum mouet, & secundum alterum mouetur. Et ita non primò mouet idem se, quoad præcedens argumentum; nec secundum idem est in actu & in potentia, quoad istud secundum argumentum; nec secundum idem est fundamentum relationum oppositarum, quoad tertium. Exemplificatur de voluntate mouente se, quia est appetitus, & est liber, & in quantum liber mouet. Contra istud arguitur: quia differentia intentionis non est in re, nisi in potentia, secundum istos, completiue autem & in actu, est ab intellectu tantum: si quæ autem differentia requiritur in aliquo ad mouere se, cum ille sit effectus realis, oportet quod illa differentia sit realis: quia realis effectus non dependet ab actu rationis. Item, si quæcumque species cum habeat genus & differentiam, quæ differtur intentione secundum istos: poterit quæcumque species secundum formam differentie mouere, & secundum formam generis moueri. Item, totum essentiale est minus vnum, quam istud, in quo est tantum differentia intentionis: quia partes essentiales realiter sunt diuersæ, & veram compositionem realem faciunt: & tamen in tali toto essentiali nunquam forma mouet materiam; ergo multo magis, nec hinc. Item, propria passio recipitur in subiecto, in quantum est in actu per differentiam specificam propriam: Quod probatur, tum, quia aliàs non inesset subiecto primò, si inesset sibi secundum aliquid in intellectu eius, & non secundum aliud; sicut homo non primò viuunt: licet per se viuat ex 5. c. de per se: tum, quia si in quantum habet formam generis inesset sibi illa passio, cuiuslibet sub genere inesset, & ita non esset huic propria; aut si ex aliquo impedimento alij non inesset, saltem generi in isto primo natura inesset, quàm illa forma intelligeretur determinari per formam differentie.

Effectus realis non dependet ab ente rationis.

Propria passio recipitur in subiecto quatenus est in actu per differentiam propriam. Text. 6. 23.

quæ aliqua mouent se, sint propriæ passiones eorum, mouebuntur ad illa, in quantum sunt talia per differentias proprias, non solum in quantum includunt genus; sic enim ad illa mouebuntur, quomodo illa recipiunt: & constat, quod agant in quantum sunt in actu per formam, ergo secundum idem re & ratione, vt secundum immediatam rationem absolutam agunt, & patiuntur. Propter istam rationem specialiter, quæ posset bene declarari, potest dici aliter ad argumentum, quod si potentia accipitur pro vt opponitur actui, quomodo sermo habitus est de ipsa in primis duabus quæstionibus huius 9. nunquam idem simul est in potentia, & in actu secundum idem: nam quando est aqua calida actu, tunc non est actu frigida, sed potentia tantum. Et cum arguitur, si est motiua sui ad frigiditatem; ergo est in actu talis, quale est mobile in potentia. Fallacia Consequens est, intelligendo de actu formali: non enim sequitur, Sol est transmutatiuus materie per putrefactionem ad formam vermis; ergo Sol est in actu vermis. Si enim ad agendum effectum sufficit perfectio actiua quandoque eiusdem rationis, cum illa, quæ est in effectu, quanto magis sufficit excellentior? & sic agens quodcumque æquiuocum, est in actu respectu effectus, non formaliter habens actum similem, quia tunc non esset agens æquiuocum: sed virtualiter habens, quia scilicet formaliter habet eminentiorem. Secundum quid igitur est in potentia, & secundum quid in actu? Respondeo, est in potentia secundum terminum motus, in actu secundum principium actiuum æquiuocè respectu termini. Si autem potentia accipitur, vt dicitur relationem principij, quomodo dictum est de ipsa in 3. & 4. quæst. 9. huius: aut dicitur relationem principij ad principiatum: aut ad aliud principium, quomodo primò distinctum est in solutione quæstionis 3. artic. 2. Si ad principiatum, si illud dicatur actus, concedo quod nihil idem essentialiter est potentia, & actus: quia nulla vna essentia seipsum principiat propriè effectiue, nec in quocunque genere principij.

Quæ agens in se patiuntur secundum eandem rationem.

Idem non est simul in actu & potentia.

Quod est motiuum sui ad formam, est actu tale virtualiter, vel eminenter.

Idem tamen suppositum potest in se habere duas naturas, quarum altera sit principium actiuum, & altera principiatum: & ita est in potentia, hoc est, potens pro principium actiuum, & in actu siue actus propter principiatum: sed isto modo non conuenit communiter accipi actus pro acto. Si autem potentia dicat relationem principij ad actum, vt ad aliud principium intrinsecum, tunc accipere quod in nullo vno supposito est, vtrumque est accipere, quod nullum suppositum est sic prædicamentale: & ita nullum suppositum erit compositum ex principio potenciali, & principio, quod dicitur actus: quod est falsum. Si tandem potentia dicat relationem principij passiuum ad principium actiuum, quod dicitur esse in actu, scilicet actiuo, non autem dicitur actus: tunc accipere, quod nihil idem est in potentia, & in actu, non est nisi sub aliis terminis exprime istud, quod nihil idem est actiuum, & passiuum, & non est probatio à priori. Sed est petitio, idem accipiendò sub aliis terminis ab probationem sui ipsius.

19 Quomodo eadem est potentia, & actus?

Ad confirmationem de contrarietate agentis, & patientis: licet ex dictis in quæst. 6. ad primum argumentum patet, quod ibi strictè sumitur actio: quo etiam modo secundum prædicta nihil

Agens & passiens contraria.

agit in se : potest tamen dici , quod sicut agens assimilatur sibi passum in fine , ita contrariatur sibi in principio actionis. Quando autem æquiuocè agit , non assimilatur in fine formaliter, sed virtualiter tantum: quantum enim ad esse formale, effectus talis imitatur causam, non propriè assimilatur ; ita in principio contrariatur passo virtualiter , pro quanto habet in virtute formam aliam formaliter contrariam formæ passi. Et talis contrarietas sufficit ad actionem : sic tantum contrariantur actus vitiosi habitui virtuoso : quem tamen corrumpunt: patet 2. Ethicorum.

Qua contrarietas sufficit ad actionem. Cap. 2.

SCHOLIUM VIII.

INSTAT tripliciter , & acutissimè, contra id quod dictum est, actuum esse in actu virtualiter, & in potentia formali respectu eiusdem forme, ad quam est illa potentia. Ad primum , optime explicat quomodo actus virtualis non tollit capacitatem ad actum formalem; unde Sol, qui est virtualiter calidus, posset esse formaliter talis , si aliunde non repugnaret ei , quia scilicet , non est corpus corruptibile, de quo fuit Doctor, 2. distinct. 25. à num. 14. neque hinc sequitur quodlibet agere in se, ut ibi num. 20. & sequenti & optime tradit 1. distinct. 3. quest. 7. num. 30. Ad secundum , non resoluit in cognitivam, vel appetitivam agere possint in aliam potentiam, sed iubet studere pro alia responsione: verum id admittit 2. distinct. 9. quest. 2. §. Ad quest. num. 15. quia potens producere aliquem effectum, potest eum producere in omni subiecto capaci eiusdem, si debetè approximetur; sed huiusmodi potentia corporea non approximat debetè aliis; spirituales tamen separata possunt causare actus in aliis potentiis capacibus separatis , & sic Angeli quandoque loquuntur ; puo etiam aquam calidam non tantum se , sed & alia frigefacere si applicentur: unde quod hic obicit Doctor aquam frigefacere alia, tantum per frigus formale, non videtur verum, sed iuxta principium eius, quidquid efficit effectum , cum efficere potest in quolibet capaci eius, sicut aqua frigefacit se per suam virtutem substantialem, ita, & alia, esto frigus formale simul concurrat, quando adest. Ad tertium, bene explicat quomodo , & quando relationes opposita possunt esse in eadem natura, vel supposito, de quo 1. distinct. 3. quest. 7. Ad primum pro Godfredo, num. 29. & seq.

20

Contra responsionem istam , quæ in hoc stat, actuum est in actu virtuali , & idem est in potentia receptiva formaliter illius , ad quod est illa virtus. Arguitur tripliciter. Primò sic, quod est in actu secundum aliquid formaliter , nullo modo est in potentia ante actum, ad actum similem ; ergo nec quod est in actu virtuali secundum aliquid est in potentia ad illud formaliter. Antecedens patet : quia tunc duo actus eiusdem speciei possunt eidem inesse. Consequentia probatur: Tum , quia actus in quo est alius virtualiter , perfectior est illo formali, qui est in virtute eius ; ergo perficit magis subiectum , & ita tollit potentiam ad formalem magis , quam alius formalis. Tum, quia frustra videtur in fieri illa perfectio formalis , præhabita ista virtuali: quia per formalem non fit perfectus illud, quod recipit, quam prius. Tum tertio, quia tunc videretur Deus posse esse in potentia receptiva multarum perfectionum , quæ sibi formaliter

non insunt, licet virtualiter insunt ; Sol etiam videretur esse in potentia passiva ad formas generabilium , quas habet aliquo modo virtualiter. Secundò arguitur sic : actuum quodcumque immediate respicit passium tale in communi , & idè respicit per se quodlibet in quo reperitur ratio talis passivi : sicut supra probatur in primo articulo solutionis : nullum autem illorum , quæ ponuntur activa respectu sui, habet rationem activi respectu passivi alterius à se : quod tamen est passuum eiusdem rationis ; ergo nec est actuum respectu sui. Probatio minoris, aqua calida aliud frigefacibile approximatum non frigefacit; sed calefacit; ergo non est verè activa respectu sui, sicut nec respectu alterius ; sic cognitiva , vel appetitiva in alia potentia non potest causare actum cognoscendi, & appetendi: quæ tamen alia capax est illius.

21

Confirmatur ratio ista : quia ubi actuum est æquiuocum, sicut de Sole, respectu generabilium, patet quod æquiuocatio agentis non tollit rationes generales activi, quæ videntur esse agere tantum in aliud , & in quodcumque aliud passuum approximatum : non enim Sol se transmutat ad formam vermis secundum aliam materiam , & hoc quamcumque æquè dispositam , & approximatum.

Ad istud secundum , cum arguitur, quod actuum æquiuocum ageret in aliud à se , sicut agit in se. Responsio, quando est essentialis ordo inter duos effectus eiusdem agentis , in quantum sunt ab ipso , licet neutrum illorum sit causa alterius : non tamen potest tale agens effectum posteriorem causare, nisi prius naturà causet effectum priorem. Exemplum de priore parte radij , & posteriore , tenendo quod totus radius sit immediate à luminoso , ut à causa ; nunc autem effectus causandus in ipso , in quo est perfectio activa : & effectus causandus in alio , ut in aqua calefacta , sic fe habent ; idè non potest frigefacere aliquid , nisi prius frigefaciat se. Sed hæc responsio deficit , quia aqua causat frigiditatem in alio per effectum frigiditatis propriæ , non per seipsum. Secundò , hæc responsio non se extendit ad potentias apprehensivas , & appetitivas ; idè stude pro alia responsione : quod assumptum est verum de agente actionem transeuntem , non immanentem. Tertio arguitur per instantiam , quia secundum dictam responsionem diceretur omnem actionem in aliquo esse à se æquiuocè agente , puta quod lignum calefacit se ; non autem ignis : scè est tantum sine quo non: sicut ponunt aliqui de obiecto respectu potentie, quod est tantum sine quo non respectu actus. Confirmatur istud: non enim magis repugnant actus , & potentia in vno, quam in alio; si ergo alicubi reperitur actus cum potentia sine repugnantia eorum, ubique reperitur ; & si alicubi negetur repugnantia eorum, ubique negetur : & tunc nihil videtur esse , per quod improbetur , quod quodlibet cum hoc , quod est in potentia ad aliquid , est tamen in actu respectu eiusdem , in actu sufficiente ad agendum illud. Iuxta hoc additur , quod principia Metaphysica, quæ sunt vniuersalissima , nullo modo sunt in quocumque particulari neganda , propter quamcumque difficultatem specialem incidentem. Si enim in vno negetur , & in omnibus ; & ita ex ignorantia vnius conclusionis negaretur principia , & aliæ conclusiones multæ : quemadmodum si quis

In effectibus ordinatis posterior sequitur necessarium priorem.

An cognitiva possit efficere actum in alio?

quis ex aliqua ignorantia concederet idem posse album, & non album, primum principium simpliciter negat, quia eadem est ratio in istis, & in aliis.

Ad ista, quæ difficilia videntur, responderi potest. Ad primum, quod consequentia non valet; quæcunque enim ratio assignaretur pro antecedente de actibus eiusdem rationis, pro consequente non concluderetur, scilicet de actibus alterius rationis. Ad primam probationem concedatur, quod præcisè sumendo utrumque actum scilicet virtuale, & formale, virtualis perfectior est; quando tamen est limitatus, non est ita perfectus: ut omnem potentiam subiecti excludat respectu formalis, quia ille formalis aliqua perfectio est, in quantum distinguitur à virtuali; & ita secundum illum proprium gradum eius non perfecteretur subiectum, quod haberet solum virtuale. Per hoc ad secundam probationem, quod perfectio minor non superfluit in aliquo, quod primum habet maiorem perfectionem, nisi illa maior omnem gradum perfectionis conferret, quam haberet subiectum habendo illam maiorem cum minore: & hoc nunquam est quoniam illa maior est limitata, quia omnis limitata minor est seipsa cum alia. Confirmantur istæ responsiones: patet enim, quod substantia quæcunque præcisè sumpta perfectius ens est quocunque accidente suo præcisè sumpto: nec tamen actus substantiæ tollit potentiam ad accidens, nec superfluit accidens, quia substantia cum accidente perfectior est, quam substantia sola. Ad tertiam probationem patet: nam actus virtualis in Deo infinitus est, & idè si per impossibile formalis inesset, nullo modo esset perfectior: quia finitum cum infinito nihil maius est infinito solo: sed quod additur ibi de Sole, respondeo generaliter ex ratione actus virtualis, & formalis, nunquam est repugnantia quod insint eidem: quia tunc ubique esset repugnantia; potest tunc vnus esse in aliquo, cui alius repugnat ex alia causa, non tamen quia habet alium actum, sicut in proposito calidum esse formaliter repugnat Soli, quia est propria qualitas corporis corruptibilis, & per consequens non est Sol subiectum capax eius. Nec ignis capax albedinis, quæ est propria qualitas mixti: sed non idè est Sol non capax caloris, quia est calidus virtualiter: patet enim quod Saturnus, qui ponitur frigidus virtualiter non magis est capax caloris formaliter, quam Sol; vnde omnia talia argumenta procedunt secundum non causam, ut causam. Nam ubi cunque vnus istorum actuum inest, & alius non potest inesse, non est actus impossibilitatis, quia alius inest; sed ex alia causa speciali, quæ si staret sine illo alio actu, adhuc esset causa eiusdem impossibilitatis.

Per hoc patet ad tertium scilicet ad instantiam illam: nam concedo, quod actus talis & talis, siue actus virtualis & potentia ad formalem omnino in nullo repugnant: quia tunc ubique repugnant, potest tamen alterum illorum alicui tertio repugnare, cui alter inest: & alicui tertio non: & alicui tertio utrumque repugnare. Et secundum hoc quandoque neutrum potest inesse: quandoque utrumque: quandoque hoc sine illo: quandoque e converso.

Quod ergo dicitur, quia tunc non restat vnde probetur, quod lignum non calefacit à se, sed ab igne: Respondeo, videntur isti ex defectu argumenti ad propositum suum dimittere partem oppositæ, & assumere partem respondentis, susti-

nendo impossibile: iam enim ad hoc vertitur disputatio, ut contra talem solutionem arguens, probando quod lignum non calefacit se. Et dico, quod ad hoc non acciperem argumentum ex repugnantia actuum prædictorum in eodem, sed aliunde. Et illæ præmissæ præcisè nihil concluderent contra me in aliis, quæ dico à se moueri.

Quod additur de principiis Metaphysicis, verum est, quod sunt vniuersalissima: sed nullum illorum in aliquo singulari recipit instantiam. Signum enim est sermonum verorum confessè se habere his, quæ apparent: sed quomodo dicitur illud esse principium, ad quod tot absurda sequuntur? Non credo, quod Aristoteles posuisset aliquod complexum esse principium non solum primum, sed nec decimum: ex quo in multis singularibus euidentia absurda sequerentur. Si etiam illud est principium primum Metaphysicum, scilicet, nihil idem potest esse in actu virtuali, & in potentia ad actum formalem, cuius ille virtualis sit principium effectiuum; si inquam est principium primum Metaphysicum, scio quod illud non est in Metaphysica Aristotelis scriptum. Si ipsi habeant aliam Metaphysicam: quomodo soli isti talem intellectum habuerunt, quod terminos istius principij capere poterant, omnibus aliis non potentibus capere? quia si caperent terminos, & istud esset, ut principium primum, statim huic acquiesceretur: quod tamen multi non tantum non capiunt ut principium, immò dicunt simpliciter falsum pro multis eius singularibus.

Ad tertium principale, pro opinione prima de relationibus oppositis, dicendum, quod sicut dictum est in solutione 3. q. huius, 9. art. 2. alia est relatio producentis ad productum, alia principij actiui ad principium passiuum, quæ ambo sunt principia respectu eiusdem producti. Primæ duæ relationes nunquam insunt eidem supposito: nihil enim seipsum gignit: nam tunc quando non esset, esset: sed nec fundantur istæ in aliqua vna natura limitata: quia natura limitata nunquam se totam non diuisam communicat producto supposito. Secundæ duæ relationes quandoque possunt in vno supposito, & in vna natura fundari: quia sic relata non dependent essentialiter vnum ab altero, sed tantum accidentaliter, hoc ut faciat, illud ut recipiat aliquid ab isto: non vt sit ab illo: In primis relationibus productum, secundum illud quod est in creaturis, dependet à producente: impossibile est eandem naturam à se essentialiter dependere, non autem est impossibile idem à se dependere, quantum ad aliquam perfectionem accidentalem, siue secundum quid. Posset aliter dici, quod duæ relationes reales oppositæ quando insunt eidem, prius illi insunt duæ relationes disparatæ, pura duplex respectus principij respectu eiusdem principij, quam forè consequitur relatio mutua principij ad principium. Sed hæc responsio duo dubia supponit: vnum, quod illæ disparatæ sunt priores oppositis, aliud, quod talis prioritas aliquid facit ad hoc, ut oppositæ possint inesse. Si enim ex se repugnant, etiam disparatæ aliæ illam repugnantiam non tollerent. Potest ergo dici, quod sicut natura omnino illimitata potest esse fundamentum relationum oppositarum primarum producentis, & producti, licet non causæ, & causati, quia tunc idem à se essentialiter dependeret, ita natura aliquantulum illimitata potest esse fundamentum duarum oppositarum istarum secundarum, quæ minus

Non est principium idem non posse esse actiuum, & passiuum respectu eiusdem.

24 Relatio producentis, & producti non possunt esse in eodem supposito, vel natura finita.

Natura illimitata potest esse fundamentum relationum producentis, & producti

22

Actus virtualis non excludit à subiecto potentiam ad formalem: sed actus formalis sic.

Omnis limitata potentia, minor est seipsa cum alia.

Finitum cum infinito non facit maius, infinito solo.

Calor repugnat Soli, quia est qualitas corruptibilis corporis.

Actus virtualis, & formalis, quandoque simul sunt, quandoque vnus sine alio, quandoque neuter.

23 Ex defectu argumenti, sumit oppositæ partem respondentis.

repugnant:quælibet autem natura, quæ cum hoc, quod est receptiua alicuius perfectionis, ponitur etiam actiua respectu eiusdem,ponitur aliquo modo limitata, in quantum præhabet illam virtutem;ideò,&c.

Contra illud arguitur, opposita omnia includunt contradictoria;ergo si eidem insunt relationes oppositæ, eidem inerunt contradictoria. Item 2. Physicorum, materia non coincidit cum aliis causis: nec in idem specie, nec in idem numero. Ad primum potest dici, quod relatiua non includunt repugnantiam, vnde relatiua sunt, sed ratione fundamentorum inter quæ est essentialis dependentia. Aliter dicitur,quod alia à contradictoriis non sunt formaliter opposita, nisi in abstracto, maxime si contrariæ esse simul, non sit contradictio,vt quidam dicunt. Ad secundum, intelligitur de materia *ex qua*, non *in qua*, & efficiente quocunque; vel si de materia quocunque, tunc de agente vniuooco, non de vtroque generaliter simul. De materia *ex qua* satis videtur Arist. loqui, quam ponit causam vnam in naturalibus.

T.c.70.

Materia non coincidit cū aliis causis, exponitur.

SCHOLIUM IX.

SOLVIT argumenta posita num. 3, ad loca Arist. qua videntur suadere graua non moueri à se, vide eum 2. di. 2. quæst. 10. num. 45. & 10. ubi fusius tractat solutionem hic datam. Ad id, quod ait semen mulieris esse actiuum, vide eum 3. d. 4. q. 1. ubi id probat. Ad secundum principale, optime explicat, uno ex sex capitibus contingere, quod agens in se non semper agit.

35

De aliis, quæ adducuntur secundum primam opinionem in speciali, prius dictum est, illa improbando: sed in aliquibus tanguntur aliquæ probationes ad quas restat respondere. Cùm adducunt dictum Aristot. 8. Physic. de graui, & leui. Breuiter potest exponi de graui, in quantum consideratur præcisè, vt naturaliter mobile, non autem vt habens principium actiuum mouendi; sic enim est in potentia accidentaliter ad mouere, sicut sciens ad speculari: & quomodo idem res est principium actiuum ex quo hoc est mobile naturaliter, aliud tamen ratione, tactum est in 7. in questione de rationibus feminalibus. Rationes autem in 8. Physicor. non probant simpliciter, quod graue non mouet se: sed quod non mouet se agendo vniuoce, vel non sicut animal: quia non habet principium sistendi suum motum: nec ad differentias contrarias mouet se, sicut animal, ita quod illa argumenta aliquid concludunt de veritate, & intelligenda sunt secundum determinationem eius sequentem: sicut in aliis locis, vbi arguit: & postea determinat. Ad illud, quod additur de motu animalium, potest bene concedi, quod aliqua pars quietens localiter, alterata tamen, mouet localiter alteram partem sibi coniunctam pellendo, & deinde mouetur à primo pulsu trahendo: & sic, quod ille motus non fit à moto, nisi per partem: & illæ partes, trahens, & pellens sunt duæ partes cordis, non pars superior corporis, & inferior in saltu: sicut probatur supra. Postea adducitur Arist. in 16. de Animalibus de semine: hoc exponitur secundum quandam excellentiam actionis ex parte feminis maris: non quod illud præcisè agat: tum, quia quomodo tunc foetus quandoque assimilatur matri? tum, quia eiusdem speciei est semen vtrumque: actio sequitur formam. Tum, quia

Quomodo graue mouet. & non mouet se?

Quomodo fit motus progressiuus animalis?

7. huius, cap. 6. equus, & asina quodammodo sunt mulus. Ad illa quæ adducuntur de cognitiuis, patet responsio, si ponatur tam potentia, quam obiectum esse actiuum respectu actus cognoscendi. Ad illud de accidente communi, non concludit contra cognitiuas, tenendo prædictam sententiam. De appetitu rationali, respondetur in sequenti questione, quomodo est iustificans causa sui accidentis communis. Ad auctoritatem Aristot. 3. de Anima, dicitur, quod appetitus si intelligitur de rationali, mouetur Metaphoricè, mouet autem proprie effectiue: nec est inconueniens, quod in illa breui litera, æquiuocet *moueri*: ita inueniantur exempla multa in libris eius, in primo Physicor. *prima contraria non sunt ex alijs: nec ex alterutrius: sed omnia ex ipsis.* Quomodo sumetur, *ex*, vniuoce, si bene videantur probationes istorum membrorum? Confirmatur illa responsio in 12. Metaph. cap. 4. A mouet vt amatum, & desideratum, finis scilicet, sed hoc est mouere Metaphoricè, quia finis, in quantum finis, non est efficiens; ergo moueri sibi correspondens, est *moueri* Metaphoricum. Per hoc respondetur ad Auerroem in commento super illud 12. supra allegatum, quod falsum dicit: nec in hoc exponit Aristotelem, qui nec ibi, nec alibi inuenitur ponere, quod amatum dupliciter mouet, scilicet proprie, & Metaphoricè. De hoc quære in 6. in questione de Vno.

Tex. c. 28. Equus & asina quodammodo mulus.

Voluntas mouet metaphisicè. T. c. 42.

T. c. 36.

Amatum tantum metaphisicè mouet, & non effectiue.

Ad argumenta principalia. Ad auctoritatem Aristotelis hic, patet quod soluit seipsum: quia enim addidit *in quantum simul natum*; quia absolute noluit dicere *nihil mouet se ipsum*, sed cum determinatione *in quantum*, &c. & sumitur *simul natum*, pro *idem*, vt patet per probationem: vnum enim & non aliud: & sic in definitione *potentia actiue* non posuit absolute *transmutandi aliud*, sed addidit, aut *in quantum aliud*. Ad secundum dico, quod habito termino agens non agit: non habito etiam, & impediri potest ne agit, per virtutem contrariam fortioerem. Si etiam non est tota causa actiua, sed aliud cum ipso, si illud aliud non adsit, non agit: si etiam non habet in quod, vel circa quod agit, non agit. Si iterum alia actio naturaliter præsupponatur suæ: illa non posita, non agit. Si tandem est liberum ex se, potens non agere, vno istorum sex modorum potest saluari de quocunque motiui: quare non semper mouet se. Exemplum primi, graue quando est in centro, Exemplum secundi, aqua bulliens præsentem igne calefaciente, non frige facit se. Exemplum tertij, in cognitiuis, tenendo & obiectum, & potentiam agere. Exemplum quarti, & quinti, nihil intelligens nihil vult communiter. Exemplum sexti, intellectu ostendente aliquid, voluntas potest illud non velle, & sic generaliter patet solutio illius argumenti.

Agens in se, quare non semper agit?

ANNOTAT. MAVRITII.

SEquitur quæstio decima quarta de motu alicuius respectu sui ipsius, vt mouentis, & moti, t. c. 2 & est prima, quam format Ant. Andr. in hoc 9. aut quia non vidit alias præcedentes; aut quia sententias principales aliorum earum in notandis iuxta literam inseruit: aut quia alibi inserendas ipsas referuauit. Quomocunque sit, hæc quæstio est multùm ventilata apud antiquos, & modernos, & maxime in via huius est notabilis, & copiose

26

copiosè hîc eam tractauit. In primo etiam Sententiarum di. 3. q. & in Reportatis q. 1. prol. & in 2. di. 2. q. 10. & dist. 25. q. unica ipsam disputauit, specialius tamen quàm hîc.

Plato, superius inchoando, videtur tenuisse partem affirmatiuam in hac quaestione particulariter saltem de anima rationali, & elementis. Vnde Philosophus & Commentator eius; & alij sequaces impugnant dicta ipsius pluribus in locis. **Quære** 7. Physicor. commento 2. & 8. Physicorum, commenta 40. & 3. Cæl. & Mun. commento 28. & 4. Cæl. commento 22. & 1. de Anima commento 22. Aemptace etiam partem affirmatiuam, quantum ad motum elementorum asseruit. videatur Auerroës 4. Physicor. commento 71. & 4. Cæli, vbi prius.

Doctor autem in principio solutionis ponit opinionem tenentem negatiuam partem in quaestione. Primò in generali, & consequenter descendendo in particulari, vbi 7. vel 8. dicta, seu conclusiones possent formari, & tres rationes principales pro principali conclusione notat. Vide Tho. 7. & 8. Physic. & primo contra Gentiles, & in q. de potentia, q. 10. & 5. & 3. & in 3. par. q. 32. Videatur etiam in 2. dist. 24. & in q. de veritate, q. 10. & 2. q. 45. & 82. & in prima 2. q. 9. & lib. 3. contra Gentiles, c. 88. in quibus locis videtur repugnancia in dictis eius: vt patet inueni rectè. Quæritur etiam God. quodlibero 6. q. 7. & quodlibero 8. q. 12. & quodlibero 9. q. 19. vel 13. & quodlib. 13. q. 3. Et Henr. quodlib. 10. q. 9. & quodlib. 13. q. 31. & quodlib. 14. q. 1. & 5. Et Agidius Heremita super lib. Physicor. 7. & 8. & alibi. Quærantur etiam sequaces horum, & Albertus Magnus, & Ioannes Iandunus, qui tamen affirmatiuam videtur fouere, saltem partialiter, Ocham, & cæteri Nominales inducantur.

Consequenter impugnat illam opinionem & ponit dicta opposita, in generali, & speciali procedendo, & declarat egregie: vbi idem, & quando non potest agere in se, vel mouere se, & respectu cuius termini, & vbi, & quando, & respectu cuius sic, & instantias tollit suo modo; & tu impugnas easiones Thomistarum, & aliorum hîc garulantium propriam vocem ignorantium, vt scis.

Infrà ibi, cum dicit: *de his alibi*, quære super li. Physicor. & in 2. di. 1. q. 4. & in 4. di. 1. q. 1. egregie, & in quodlib. q. 12. aliquid, & alibi sæpè. Suprà etiam in hoc lib. & 5. huius tetigit. Ex illis responsionibus instantiarum benè intellectis inferri possunt plura, quæ relinquuntur lectori.

Ante illam responsionem, ibi: *Ad tertium, respectum ad agens habet forma alium*, &c. ponitur quædam litera, quæ assignatur *Extra*: sed quia notabilis, & subtilis, & suprâ omisita, hîc apponam eam, quæ talis est. *Contra, aut intelligis, quod prius, in quantum prius, sine intellectu posterioris intelligitur; quod ostenditur impossibile cum sit relatum ad ipsum, aut quod illud, quod est prius, sine intellectu illius, quod est posterius intelligitur: & tunc in sic separati intelligi consideret prioris natura; & tamen illud, quod est posterius, si sit absolutum, similiter possit intelligi sine intellectu illius, quod est prius; sequitur quod naturaliter posterius est naturaliter prius, sicut e conuerso. Non ergo in hoc, quod est hoc posse intelligi sine illo, consistit natura prioritas huius, ad hoc: sic enim asinus esset prior natura homine. nec in hoc, quod est hoc esse, vel posse esse, sine illo; quia tunc præmissa demonstrationis potissimè non essent priores natura conclusionis: cum Deus etiâ non possit facere, quod illis veris existentibus con-*

clusio esset falsa: in quo ergo consistit ista prioritas? In Prædicamentis dicitur, & 5. Metaphysica, quod illud est prius natura à quo non conuertitur subsistendi consequentia: si ista definitio sit conuertibilis cum definito, quomodo tunc præmissa demonstratio sunt priores natura conclusionibus enim conuertitur existendi consequentia, licet non causandi. Si dicatur 5. modus Philosophi in Prædicamentis, quod duorum secundum existentiam se consequentium, quod est causa alterius, est prius natura alio: vt hominum esse ad orationem hoc dicentem: quomodo ergo intellectus prius natura voluntate? respectu enim illius, nec est causa partialis, nec totalis, nec vt volunt aliquid, sine qua non.

Hæc litera satis subtilis, & notabilis est, pro cuius declaratione, & euasione, vide in 2. qu. 1. & in quodlib. q. 4. & in Francis. specialiter in primo, Conflar. dist. 13. quære Ocham in pri. dist. 9. & 12. sed non imitando, multipliciter acceptiorem ordinis in communi, & ordinis naturæ in speciali notabis in diuinis, & in creaturis plura hîc addendo.

Deinde descendendo in speciali ibi, *De accidente, quod aliquod subiectum*, &c. procedit de motu grauium, & leuium, & ibi facit mentionem de expositione illius c. *Mouentium*, &c. 8. Physic. c. 27. considera an fuerit propria ibi, an alibi, an aliorum: æstimò enim quòd exposuit, & quaestionem disputauit in Physicis, sed in 2. di. 1. q. 10. ponit expressè illas responsiones. Quære etiam aliqualiter in 4. dist. 12. quæst. 4. & alibi.

Excludit consequenter quatuor fugas: licet plures possent assignari, vt habet in 2. vbi suprâ de causâ motus grauium. Quære illas vias in expositoribus antiquis 8. Physic. & 3. Cæli, & alibi. Vide modernos Parisienses ibidem: nec enim per se à remouente prohibens, nec ab influentia cælesti, nec à peliente, vt tali, nec à centro trahente, nec à se, vt actu moto, nec à generante, nisi virtualiter; relinquatur ergo quòd à se effectiue, vt quod, & grauitate, aut à forma substantiali, vt quod, quod ostendit suo modo discurrendo.

Quod additur ibi de motu progressiuo animalium, pondera per totum, & euasione, & impugnationem singularem, & expositionem in Arist. non vulgarem, vbi posset introduci id, quod habet in 4. di. 10. q. 7. & di. 49. q. 14. de potentia motiua totali: nâ quicquid dicit aduersarius de potentia motiua organica saltem de illa totali, loquendo, non valet fuga, recurrendo ad diuersitatem partium.

Aduerte etiam ibidem ad illam remissionem ad li. 3. de Anima, an intelligit de litera Aristotelis & antiquis expositoribus: an certè de suis quaestionibus ibidem, quas sibi attribuunt, & hoc secundum videtur probabile, quamuis nonnulli Scotistæ illas qq. velint non fuisse eius, conformes tamen doctrinæ ipsius sunt, & omnino eius esse fortius reor.

Deinde ibi: *Tertio de nutritione*, &c. aduerte ad ea, quæ habet in 2. dist. 15. & 19. & in 3. di. 16. & in 4. di. 10. q. 6. & di. 44. q. 1. & 49. q. 13. & sequentibus, & alibi sæpè. Quære antiquos, & modernos super li. de Generatione plura addendo: expositionem etiam singularem ibi in Arist. 2. de Anima, pondera signanter.

Consequenter cum dicit infrà, ibi: *De secundo alibi prolixior*, &c. quære in 2. di. 18. & in 3. di. 4. quære Medicos, & in Physic. & alibi plura ad hæc.

Deinde parum post cum dicit, *alibi diffusius habetur*. Quære in q. li. de Anima, & q. Collationu, & in Quodlib. q. 15. & in pri. di. 3. q. 7. & 8. & in 2. di. 3. par. 2. q. 1. & di. 25. & 17. di. pri. pondera ibi cum

28

27

Quid prius natura?

29

dicit *alibi prædicta* propter illud, quod supra in principio præsupposui de his quæstionibus, & scripto in Sententiis, quantum ad prioritatem bene discernendo.

Infrà ibi: *sed hæc de voluntate à multis*, &c. & sequitur, *sed alibi explanare*, quære in 2. vbi prius, & in primo, & super 2. Physic. & 1. di. pri. & alibi plerumque in doctrina huius, & aliorum, vt nosti 17. di. pri. satis copiose tractatur, vide vbiq; Bonaueruram.

Præmissis 6. dictis, seu conclusionibus addit aliam generalem Scoticam, vbiq; notandam de dignificandis naturis entium, & est sententia Philosophi 8. *Physic. t. c. 56. & 2. de Gener. t. c. 59. & alibi sæpè*, Vide in 2. di. 2. q. 11. & in 1. di. 17. q. 2. & in 3. di. 3. 13. & 14. & 19. & in 4. di. 10. q. 7. & aliàs pluries.

Et quod sequitur ibi: *Creatura communiter producantur*, &c. hoc dicit propter speciales creaturas de potentia absoluta, & fortè ordinata saluandas. Et omnia, quæ sequuntur in obiectionibus, & replicis ibi ad vnguem ponderabis, & solutiones fecundissimas: nam nullibi melius examinavit, & omnem penitus remorsum abiecit.

Responsiones ad argumenta opin. valde fertiles minutim masticabis, vide in 2. vbi supra prolixiorum subtilitatem de duplici primitate in 1. solutione tractat: sed ad quem locum se remittit in fine illius responsionis notabis, vt supra sæpè allegaui, multa alia addendo.

Ad secundum argumentum, primò adducit responsionem, quæ videtur Henr. quære eum, vbi supra, & impugnat singularissimè; & vltimò ponit suam valde doctrinaliter, & vltimò instat tripliciter; vbi adducit responsionem 2. ante quam format 3. & posset litera transmutari: satis tamen bene iacet, ponderabis ibi cum dicit, *stude*, & an illa verba, quæ sequuntur sint *Extra*, vel vltimata resolutio ad mentem Doctoris.

Cætera, quæ ibi sequuntur, vsque ad finem menti imprime: faciunt enim lectorem, velit, nolit, attentum, nisi sit asinus ad lyram. Expositiones speciales valde in Aristotelem ibi ponderabis, de actu etiam virtuali, & formali, & potentia correspondente: vocat enim in 2. di. 3. q. 8. actiones tales virtualiter vniuseas. Vide Thom. 1. par. q. 77. art. 6. *primi*. Videtur ponere huiusmodi duplicem actum: licet non vtatur his terminis. Vide in Quodlib. q. 15. ad finem, & in primo Reportationum, di. 35. q. 1. optime ad propositum: sed hæc singularissimè.

Examinabis diligenter illam solutionem de relationibus oppositis: nam in via huius potest ponderari valde illud argumentum difficilium omnibus aliis. Vide 31. di. *pri.* conditiones relationis realis, & 6. q. *Quodlibet*, & 13. eiusdem, sed 26. di. *primi*, nota bonam euasione. Considera etiam an tales relationes sint reales, non obstante, quòd sint 2. modi: posito etiam quòd sint, attende, quòd refert eas poni esse eiusdem, vt subiecti; aut eiusdem vt fundamenti, vel termini. Aduerte etiam, quo modo intelligit Doctor extrema, aut nudè, aut sub relationibus: plura alia subtilia adducantur. Quære Franc. in *primo*, *Constat. di. 3. q. 8.* Vide Landolphum, & Pet. de Alia, & alios sequaces, & super 7. & 8. Physicor. resolutos Scoticas, & caue ne Nominalium garritus incurras.

); (

Palàm quia & potentiarum alix erunt irrationabiles, alix cum ratione: quapropter omnes artes & scientiæ factiux potentiæ sunt. *Text. com. 3.*

QVÆSTIO XV.

Vtrum differentia, quam assignat Aristoteles inter potentias rationales, & irrationales, quòd illa sint oppositorum, ista vnius oppositi, sit conueniens?

Arist. hic c. 2. sex. 3. & 10. Ethic. q. 11. & 13. sex. 41. & 42. Aug. lib. 3. de lib. arb. Euseb. lib. 6. de Preparat. Euangelica, Damasc. lib. 2. de fide c. 25. Albert. Mag. hic tract. 1. c. 4. D. Thom. lect. 2. Flandria q. 2. art. 1. 2. & 3. Font. c. 2. q. 1. sect. 1. & sequens. Suar. disp. 19. Met. sect. 1. n. 12. & disp. 29. sect. 6. num. 14.

ARguitur quòd non: primò de rationalibus sic: Habens potentiam, potest illud cuius est illa potentia; ergo posset aliquis in opposita. Dicitur, sicut videtur Aristot. respondere in litera, quòd non habet potentiam faciendi opposita simul, licet habeat potentiam simul ad opposita: Contrà, in isto *nunc*, in quo est vnus oppositum: quæro an possit in eodem *nunc*, aliud inesse, aut non: si sic, habetur propositum, vt videtur, quòd opposita simul. Si non, ergo potentia ista in hoc *nunc*, non est nisi vnus oppositi. Item, secundò sic: non est potentia, quæ non potest in aliquo: illa autem, quæ est oppositorum, cum non possit simul in opposita, non videtur posse in aliquo, nisi determinetur, sicut arguitur in litera in 4. cap. determinata autem non videtur esse, nisi vnus; ergo inquantum potentia, tantum videtur esse vnus. Item tertio, si sic, tunc sequeretur, quòd voluntas posset in oppositum finis: & posset in malum sub ratione mali: sicut & in opposita istorum: consequens falsum, quia in 12. huius, cap. 8. dicit Arist. *liberis non licet, quod contingit ferre*, &c. Contra aliud membrum scilicet de irrationalibus, primò sic: Sol potest in oppositos effectus in istis inferioribus, dissoluit enim glaciem, & constringit lutum: tamen potentia eius est irrationalis. Item, infrà cap. 7. vult Philosophus, quòd omnis potentia est contradictionis, & declarat etiam in actibus. Item, rationalis secundum Aristot. non opponitur esse oppositorum per se: sed vnus per se vt habitus, alterius per accidens, vt priuationis: sed potentia irrationalis sic potest esse oppositorum, frigus enim est causa per accidens caloris, & proiciens pilam ad parietem est causa resiliationis; ergo non est differentia dicta conueniens. In oppositum est Philos. in litera.

Ad istam quæstionem, tenendo differentiam esse bene assignatam, primò videndum est, quomodo sit intelligenda, deinde quæ sit eius causa. De primo sciendum est, quòd potentia actiua cuiuscunque est, siue actionis, siue termini producti, sic est illius, quòd manente natura eadem, non potest ipsa esse actiua alterius, quam cuius ex se potest: frigiditas enim manens frigiditas, non potest esse caloris actiua, nec elicitiua calefactionis, si non est de se actiua, quia quicquid circa ipsam fieret, licet aliud posset aliquid facere, ad esse

Tex. c. 3.

T. c. 3. & 10. & 19.

Tex. c. 10.

Tex. c. 52.

Tex. c. 17.

Tex. c. 3.

Tex. c. 3.

2

ad esse caloris, nunquam frigiditas faceret, ad hoc: illa ergo potentia actiua dicitur esse oppositorum, siue contrariorum, siue contradictoriorum productorum, quæ manens natura vna habet terminum primum, sub quo potest vtrumque oppositum æquè cadere. Sed illa est oppositarum actionum, quæ manens vna, est sufficiens elicitium talium actionum. Et si actio potentie proprie actiue dicatur actum, sicut expositum est quæstione 4. ad tertium argumentum: tunc omnis, quæ est oppositarum actionum, est oppositorum actorum, non e conuerso: hoc autem debet intelligi, quòd potentia sit oppositarum actionum, seu actionis, & negationis eius, sicut patet in 2. articulo. Et vocatur hæc potentia actiua: non ipsa relatio, quæ numeratur secundum numerum correlatiuorum; sed natura absoluta, quæ est relationum plurium, quæ sunt ad oppositos effectus, proprium fundamentum.

De secundo videtur Arist. causam dicere ponere talem: quia forma naturalis solummodò est principium assimilandi vni opposito similitudine naturali: sicut ipsa est ipsa, & non opposita: forma autem intellectus puta scientia est principium assimilandi oppositis similitudine intentionali, sicut & ipsa est virtualiter similitudo oppositorum cognitorum, cum alterum contrariorum includat priuationem alterius: agens autem illius est actiuum, quod potest sibi assimilari secundum formam, quæ agit: idè videtur Aristoteles ponere dictam differentiam.

Sed illa ratio multipliciter improbat. Primo, quia forma naturalis potest esse principium assimilandi virtualiter opposito, patet de sole. Secundo, quia solummodò intellectum, vel scientiam ponere videtur potentiam rationalem, quod falsum est, vt post dicemus. Hoc etiam expressius ponere videtur in 4. cap. vbi concludit, quòd potentia rationalis est oppositorum, & nihil facit, nisi determinetur ad alterum illorum, & illud determinans dicit esse appetitum, aut prohæresim; ergo istam videtur excludere à ratione potentie rationalis, vt ipsa est oppositorum. Et expressius patet per sequentia, vbi videtur dicere, quòd rationalis sic determinata necessariò facit, sicut & irrationalis ex se necessariò facit. Videtur ergo simpliciter, quòd non sit potentia rationalis illud aggregatum ex intellectu quem ponit esse oppositorum, & ex appetitu determinante, quem ponit necessarium ad hoc, quòd aliquid fiat. Tertio, non videtur valere probatio, quòd intellectus sit contrariorum, licet priuatiuè oppositorum: quia contrarium, et si includat priuationem alterius, non tamen præcisè: sed est aliqua natura positiua, & ita habet aliquam cognitionem propriam suæ entitatis, & non præcisè alterum oppositum; immò per alterum oppositum tantum secundum quid cognoscitur.

SCHOLIUM I.

PRIMAM distinctionem potentia actiua, esse in naturam, & voluntatem, illa ex se est determinata ad agendum, ita vt nequeat non agere, nisi impediat: hæc est indeterminata, ita vt possit agere hunc actum, vel oppositum, vel omnem actum suspendere, & si querat causam, quare hæc est sic indeterminata, illa non, nulla est, nisi quia hæc, est hæc, &c. Quod docet hanc: voluntas vult esse immediata, habet 3. d. 7. q. 1. n. 7. & 1 d 8. q. 5. nu. 24. & 2.

Scoti Oper. tom. IV.

d. 1. q. 2. n. 9. & supra l. 5. q. 2. n. 6. Vide Schol. 2. ibi. Quod etiam docet indeterminatum per actualitatem non egere determinante, secus de indeterminato, materialiter, seu passiuè habet 1. d. 7. n. 4. & d. 28. q. 3. n. 12. & alias passim.

Quantum ergo ad secundum articulum, primò videndum est de dicta differentia in se. Secundo de intentione Aristotelis circa ipsum. De primo, sciendum est quòd prima distinctio potentie actiue est secundum diuersum modum eliciendi operationem: quod enim circa hoc, vel illud agat, & si aliquo modo distingat, aut distinctionem ostendat; non tamen ita immediatè: non enim potentia ad obiectum circa quod operatur, comparatur, nisi mediante operatione, quam elicit, & hoc sic, vel sic. Ille autem modus eliciendi operationem propriam, non potest esse in genere, nisi duplex. Aut enim potentia ex se est determinata ad agendum, ita quòd quantum est ex se, non potest non agere, quando non impeditur ab extrinseco; aut non est ex se determinata, sed potest agere huc actum, vel oppositum actum: agere etiam, vel non agere. Prima potentia communiter dicitur natura, secunda dicitur voluntas. Vnde prima diuisio principiorum actiuorum est in naturam & voluntatem. Iuxta quod Aristoteles in 2. Physic. duas ponit causas mouentes per accidens: calum iuxta naturam, & fortunam iuxta propositum siue voluntatem. Si ergo huius differentie queritur causa, quare scilicet natura est tantum vnus, hoc est, cuiuscunque, vel quorumcunque sit, determinatè ex se est istius, vel illorum: voluntas autem est oppositorum, id est, ex se indeterminatè huius actionis, vel opposite; seu actionis, vel non actionis. Dici potest, quòd huius nulla est causa: sicut enim effectus immediatus ad causam immediatam comparatur per se & primò, & sine causa media, alioquin iterum in infinitum; ita causa actiua ad suam actionem, in quantum ipsam elicit, videtur immediatè se habere: nec est dare aliquam causam: quare sic elicit, nisi quia est talis causa. Sed hoc est illud, cuius causa quærebatur. Sicut ergo calidum calefacit, quia est calidum, nec ista propositio est mediata: sed est prima in quarto modo per se: ita & hæc. *Calidum ex se determinatè calefacit.* Similiter illa: *voluntas vult,* & voluntas non vult determinatè determinatione necessaria ex se. Contra ista obiicitur primò sic: ista propositio est contingens, *voluntas vult,* si voluntas non est ex se determinata ad volendum: quomodo autem aliqua propositio contingens est immediata? Secundo sic: quare ponitur ista indeterminatio in voluntate, si non potest probari per naturam voluntatis? Ad primum responsio, ex necessariis non sequitur contingens. Patet, accipitur aliqua contingens; si est immediata, habetur propositum; si non, detur medium; altera præmissa ad ipsam est contingens, aliàs ex necessariis inferretur contingens: ista præmissa contingens si est mediata, altera præmissa ad ipsam erit contingens; & sic in infinitum, nisi sterat in aliqua contingente immediata.

Confirmatur 1. Posterior. vlt. vult Arist. quòd contingit opinari propter quid, scilicet per immediatam, & quia, per mediata: inter in proposito, voluntas vult A, si non est causa iuxta extrinseca, habetur propositum; si est causa, puta voluntas vult B, procedetur vterius, alicubi stabitur, vbi: quare voluntas illud vult? nulla est alia causa, nisi quia est voluntas. Et tamen si illa vltima propositio

4

Prima distinctio potentia actiua, in voluntatem, & naturam. Prima diuisio principij actiui in naturam, & voluntatem. Tex. c. 50. & inde.

Quare causa naturalis agit determinatè voluntas indeterminatè: nulla est causa.

Voluntas vult, est propositio immediata.

5 Tex. c. 44.

Quæ potentia dicitur esse contrarium?

Forma naturalis tantum assimilatur vni opposito.

Tex. c. 10.

Quomodo
probatum in
determinatione
voluntatis?

esset necessaria, non antecederet sola ad aliquam contingentem. Ad secundum, & posteriori probatur: experitur enim qui vult se posse non velle, siue nolle, iuxta quod de libertate voluntatis alibi diffusius habetur. Secundò, dubitatur circa prædicta, quomodo reducitur talis causa ad actum, si indeterminata est ex se ad agendum, & non agendum? Responso, est quædam indeterminatio insufficientiæ, siue ex potentialitate, & defectu actualitatis, sicut materia non habens formam, est indeterminata ad agendum actionem formæ. Est alia superabundantia sufficientiæ, quæ est ex illimitatione actualitatis, vel simpliciter, vel quodammodo. Primo modo, indeterminatum non reducitur ad actum: nisi priùs determinetur ad formam ab alio: secundo modo, indeterminatum potest se determinare. Si enim posset hoc, si haberet actum limitatum, quantum magis si illimitatum? cum nullo tunc careat, quod fuit simpliciter principium agendi: alioquin Deus, qui est summè indeterminatus ad quamcunque actionem indeterminatione illimitationis actualitatis, non posset ex se aliquid agere, quod est falsum. Exemplum huius, ignis est calefactivus, nec queritur extrinsecum à quo determinetur ad agendum: si tunc nulla diminutione facta in perfectione caloris, daretur sibi perfectio frigoris, quare non ita ex se determinari posset ad calefaciendum, ut prius? Exemplum tamen illud non est omnino simile, sicut dicitur respondendo ad argumentum principale. Indeterminatio autem quæ ponitur in voluntate, non est materialis, nec imperfectio- nis, in quantum ipsa est activa; sed est excellentis perfectionis, & potestatis non alligatæ ad determinatum actum.

SCHOLIUM II.

EXPLICAT bene quomodo intellectus sit idem principium, cum natura, quia ex se indeterminatus non est; ut autem saluet intentum Aristotelis, qualiter sit potentia rationalis, id est oppositorum, exponit id intelligendum esse, quatenus eius actus determinatur à voluntate, in ordine ad aliquid faciendum; unde ut precedit actum voluntatis, ad naturam spectat: quomodo autem intellectus subsistat voluntatis imperio, ad convertendum eum ad obiecta, vel divertendum ab eis, tractat bene Doct. 2. d. 4. 9. 4. à num. 10.

6

Sed quomodo faciunt prædicta ad intentum Aristotelis, qui differentiam dictam non ponit inter naturam, & voluntatem, sed inter irrationalem potentiam, & rationalem, per rationalem intelligens solum intellectum, ut videtur secundum supra allegata? Respondeo, intellectus, & voluntas possunt comparari ad actus proprios quos eliciunt; vel ad actus aliarum potentiarum inferiorum, in quibus quædam causalitatem habent: intellectus ostendendo, & dirigendo: voluntas inclinando, & imperando. Prima comparatio est essentialior, patet, & sic intellectus cadit sub natura: est enim ex se determinatus ad intelligendum, & non habet in potestate sua intelligere, & non intelligere, siue circa complexa, ubi potest habere contrarios actus. Non habet etiam illos in potestate sua assentire, & dissentire, intantum, quod si etiam aliqua vna notitia sit oppositorum cognitorum: ut videtur Aristoteles dicere: adhuc respectu illius cognitionis non est intellectus ex se in-

Tex. c. 3. &
indc.

determinatus, immò necessariò tunc elicit intellectum, sicut aliam, quæ esset tantum vnus cogniti. Voluntas autem ad proprium actum eliciendum opposito modo se habet, ut dictum est prius. Vnde isto modo loquendo ponuntur tantum duæ productiones in diuinis, & quòd intellectus est idem principium cum natura. Secundum hæc primam comparisonem non videtur loqui Aristoteles: secunda comparatio videtur quasi accidentalis; tum, quia ad actus aliarum potentiarum non comparantur istæ potentie, nisi mediantibus actibus propriis, ut videtur, qui proprii priores sunt illis aliis. Tum, quia specialiter intellectus hoc modo non habet rationem potentie actiue propriæ dictæ, & tactum est in 7. c. 6. q. 2. Et hoc modo videtur Aristoteles loqui, & ponere talem ordinem, quòd primò requiritur notitia aliqualis oppositorum. Sed ista ex se est insufficientis ad aliquid cauandum extrà, quia ut arguit in 4. ca. tunc faceret oppositum, hoc non videtur sequi, nisi quia intellectus etiam cognoscens opposita, quantum ad illud causalitatem, quod habet respectu eorum fiendorum extrà, ex se determinatus est ad illud cuius est; & ita non solum non est rationalis respectu actus proprii: sed nec completiue rationalis respectu actus extrinseci, in quo dirigit; immò præcisè sumptus etiam respectu extrinseci, est irrationalis: solummodo autem secundum quid rationalis, in quantum præexigitur ad actum potentie rationalis. Sequitur voluntas determinans: non sic, quòd ipsa potentia voluntatis ex se determinata sit ad vnum, & per hoc aggregatum, & ex intellectu oppositorum, & voluntate sit vnus, ut supra allegatur: sed quòd voluntas, quæ indeterminata est ad actum proprium, illum elicit, & per illum determinat intellectum quantum ad illam causalitatem, quam habet respectu fiendi extrà. Vnde Arist. dicit, hoc autem dico appetitum: aut probare sim, id est, electionem: non dicit autem voluntatem scilicet potentiam. Itaque si potentia rationalis dicitur ab Aristotele intellectus, differentia dicta sic intelligenda est, secundum supra posita; sibi non conuenit respectu actus proprii: nec in quantum per actum suum concurrat ad actum potentie inferioris, præcisè sumendo actum suum; sed vtroque modo cadit sub natura: cadit autem sub alio membro, in quantum subest per actum suum actibus voluntatis. Si autem intelligitur rationalis, id est, cum ratione, tunc voluntas est proprie rationalis, & ipsa est oppositorum, tam quo ad actum proprium, quam quo ad actus inferiorum: & non oppositorum modo nature, sicut intellectus non potens se determinare ad alterum: sed modo libero, potens se determinare; & idè est potentia, quia ipsa aliquid potest, nam potest se determinare. Intellectus autem proprie non est potentia respectu extrinsecorum, quia ipse si est oppositorum, non potest se determinare, & nisi determinetur, nihil extrà poterit.

SCHOLIUM III.

SOLVUNTUR argumenta posita n. 3. contra differentiam potentie rationalis, & irrationalis assignatam à Philosopho. Ad primū, bene explicat quomodo potentia Solis non est rationalis, etsi quodammodo sit oppositorum, quia est determinata ad singulos effectus, sicut si ad eum tantum ordinaretur. Ad secundum, subsistit secundum Aristot. voluntatem non excludi à ratione potentie rationalis, nisi prout hæc

Intellectus
quomodo idè
principium
cum natura.

Tex. c. 10.

Indeterminatum,
aliud
potentialitatis,
aliud actualitatis.

Quomodo intellectus dicitur potentia rationalis?

7

Quomodo voluntas determinat intellectum?

Tex. c. 10.

Quomodo voluntas est rationalis?

hæc incompletè sumitur pro noticia oppositorum, quæ secundum ipsum nullius extrinseci est causa, nisi determinatione facta aliunde, nempe per voluntatem, quæ propterea est completè potentia rationalis. Explicat alia loca Philoſophi, hæc spectantia. Vide eum in expositione sextus 10. hic. Ad tertium, explicat quomodo aliquantulum unum contrarium cognoscitur per alterum & docet benè causam liberam, etiam pro instanti, quo agit, posse in oppositum, explicans illud Philoſophi: omne quod est, quamdiu est, necesse est esse, de quo agit 1. d. 39. à 2. num. 18. & 2. d. 1. q. 3. ad 2. pro Henrico num. 17.

3 Per dicta potest responderi ad illa, quæ superius allegantur contra viam Aristotelis. Ad primum respondeo de Sole, forma naturalis si est illimitata, & principium oppositum in materiis dispositis illorum, est ita determinatè, sicut illa, quæ est vnus tantum, est illius determinatè: nam non est in potestate sua ad alterutram istarum formarum, non agere præteritè passio receptiuum huius formæ, & illius: sicut nec esset, si esset vnus tantum: voluntas autem actionis suæ, siue circa hoc oppositum in quod potest, siue circa illud, non est principium ex se determinatum, sed potestatiuè determinatum sui ad alterutrum. Et per hoc patet, quomodo deficit similitudo superius posita, de calore, & frigore, in eodem contentis vnitiuè. Nec breuiter aliquod potest exemplum conueniens omnino adduci, quia voluntas est principium actuum, distinctum contra totum genus principiorum actiuorum, quæ non sunt voluntas, per oppositum modum agendi: idèd satis videtur fatuum, vniuersales propositiones de principio actiuo applicare ad voluntatem, propter hoc, quod non habeat instantiam in aliquo alio à voluntate. Sola enim est non talis, nec idèd negandum est eam esse talem, quia alia non est talis, quia principium actiuum creatum capax est sine contradictione illius perfectionis, quam attribuimus voluntati scilicet quod non solum determinetur ad vnum effectum, vel actum, quia multas habet in virtute; sed nec ad aliquem istorum determinatur, quos in virtute sufficiente habet. Quis enim negat actiuum esse perfectius quanto minus dependens, & determinatum, & limitatum respectu actus, vel effectus? Et si hoc conceditur de illimitatione ad multos, & contrarios effectus, cum determinatione tamen naturali ad quemcunque illorum: quanto magis, si cum prima indeterminatione, ponitur, & secunda: hæc enim nobilior est contingentia, necessitate: sicut tactum est in 5. in q. mota cap. de Necessario, scilicet quomodo perfectionis est in Deo nihil necessariò causare. Si ergo ista perfectio, quam attribuimus voluntati, principio actiuo creato non repugnat, & summum tale est voluntas, sibi rationabiliter est attribuenda: & ista declaratio melior est quam illa prius posita de calore, & frigore vnitis. Secundum hoc potest illa ratio, quæ videtur poni in litera perturbati sic: si intellectus per eandem notitiam, est aliquo modo oppositorum, vt ostendens; ergo potentia actiua indeterminatior potest esse excellentiori modo oppositorum, scilicet vt ipsa vna existens, possit se ad vtrumque illorum ostensionem determinare: alioquin frustra videretur data fuisse potentia prima oppositorum: quia ipsa sine secunda in nullum illorum posset; ita quod argumentum sit à minori: non autem à causa propria: scientia enim non est causa propria differentia prædictæ.

Ad secundum, non exceperit Aristoteles voluntatem à potentia rationali: nisi vt potentia rationalis sumitur incompletè scilicet pro noticia oppositorum: sed dicit istam incompletam nullius extrinseci esse causam, nisi determinatione facta aliunde. Quæro à quo sit ista determinatio per electionem nisi à potentia eligente, & hæc vt distinguitur contra rationem. Ratio enim non est determinatiua, cum sit oppositorum, respectu quorum se non potest determinare, nec multò magis aliud à se; aut si determinaret, hoc esset simul ad opposita, sicut Arist. arguit de agere: & illud aliud non necessariò determinat ad istud oppositum, quia tunc intellectus, nec in potentia remota esset oppositorum: igitur illud aliud contingenter se determinat: & cum per actum suum fuerit determinatum, consequenter determinat intellectum. Innuir ergo Aristoteles quòd illa potentia est ex se oppositorum, sic quòd est determinatiua sui ad alterutrum, per cuius actum iam determinatè elicitum, ponit illam determinari respectu operis exterioris, quæ erat ex se se oppositorum, quòd necessariò nec potuit se determinare. Et ita ostendèdo 4. cap. quomodo rationalis potentia incompleta procedit ad actum, manifestè videtur innuere, quòd est alia rationalis completa, quantum ad illam differentiam hinc positam, & quòd illæ duæ cum actibus suis concurrunt respectu effectus exterioris, ad quem non est potentia contradictionis propriè in potentia exequente, quæ est rationalis per participationem: sed tota ratio potentia ad opposita formaliter est in voluntate.

Quod autem subdit Aristoteles quod rationalis sic determinata, necessariò est vnus, quod concupiscit, principaliter hoc facit. Posset dici, quòd non est verum de necessitate absoluta: sicut enim antecedens si est antecedens scilicet illud velle, non est necessarium; ita nec consequens, si est necessariò consequens, si illud exterius facere, est necessarium. Si autem sequitur, necessariò vult hoc extrinsecum: ergo non impeditur facit hoc: tunc Arist. nullum effectum poneret, nisi à causa prius determinata ad ipsum, prius naturâ, quam ipsum producat, excepto solo velle, quod sequitur apprehensionem oppositorum, & determinat secundum ipsum respectu sequentium extrâ. Sic posset exponi illud, quod est in fine ca. 4. Propter quod nec si opposita vult, necessariò facit, &c. quare enim non sequitur hoc de voluntate: & tamen prius arguit in principio c. de potentia rationali, quòd ipsa simul facit scilicet opposita, videtur bona differentia: quia sic facit, sicut faciendi habet potentiam: non autem sicut habet potentiam faciendi. Potentia autem rationalis incompleta ipsa ex se, vt dictum est, est naturalis respectu oppositorum: idèd quantum est ex se, non tantum simul oppositorum, sed etiam oppositorum simul: & idèd si ipsa ex se faceret illa, simul faceret. Sicut Sol est oppositorum simul in diuersis receptiuis; & simul faceret, illis approximatis; & si esset illorum æqualiter, & tantummodò aliquod idem passum æquè receptiuum amborum, esset sibi approximatum, nihil faceret, vel simul in illo opposita: ita hinc. Contra, intellectus non est æqualiter oppositorum; ergo ageret secundum virtutem fortiorum. Respondeo: per notitiam vnâ, quæ est habitus & priuationis, non est æqualiter istorum: sed huius per se, & illius per accidens: sed per duas notitias positivas, potest esse causa oppositorum.

Contra: quomodo valet consequentia Aristoteles
X X x 4 enim

Non excludit Arist. voluntatem à potentia rationali. Voluntas est completè potentia rationalis.

T. c. 10. & inde.

T. c. 10. 10

T. c. 10.

T. c. 3. & 10.

Potentia rationalis incompleta, nõ tantum simul oppositorum, sed etiam oppositorum simul. Aliud habere faciendi potestatem, aliud potestatem faciendi.

Forma illimitata naturalis est ita determinata, sicut si esset vnus effectus.

Sola voluntas est libera.

Actiuum eo perfectius, quo minus dependens, & limitatum.

q. 3.

Ita de non equaliter? Non sic autem de voluntate: si enim est oppositorum virtualiter, simul est eorum sed non eorum simul, quia non est eorum modo naturæ: sed potens se determinare ad alterutrum ante alterum, & idè sic faciet.

11

Hoc modo posset fortè quartum cap. exponi: quod multum esset pro voluntate, licèt aliquid videatur ibi contra voluntatem. Sed contrà: quare saltem vocat ita frequenter potentiam rationalem intellectum, & non sic voluntatem, licèt inuatur secundum prædicta? potest dici, quòd actus intellectus primus est communior actu voluntatis, & nobis notior. Arist. autem de manifestioribus sæpius locutus est, vnde de voluntate pauca dixisse inuenitur: quamuis ex dictis eius aliqua sequantur, in quibus consequenter dixisset, si ita considerasset.

Quare Aristot. sapiens vocat intellectum potentiam rationalem?

Tertium contra Aristot. inductum verum concludit, scilicet quòd notitia simplicis apprehensionis, vtriusque contrarij est propria sibi, & per speciem propriam: notitia tamen discursiua, quia vnum est prius naturaliter alio, potest esse principium cognoscendi aliquid de illo: & sic potest exponi illud primo de Anima, *rectum est iudex sui, & obliqui*; iudicium enim non pertinet ad simplicem apprehensionem: sed ad collationem complexorum. Quantum enim ad notitiam secundum quid, vnum potest simplici apprehensione apprehendi per speciem alterius; quantum scilicet ad priuationem, quam includit: non quidem intra suam essentialè rationem, sed concomitanter.

T. c. 85. Rectum iudex sui, & obliqui.

Primo ergo modo contrariorum est notitia eadem vnius formaliter, & alterius virtualiter; sicut principij & conclusionum: & si aliqua volitio, puta fortè electio præxigat iudicium aliquid de eligendo, potest vnum contrarium per alterum cognosci quo ad illam notitiam: licèt contra illud iudicium quandoque eligat. Secundo modo est eadem notitia contrariorum, vnius secundum quid, alterius simpliciter: & ista sufficit ad hoc, quòd voluntas velit alterutrum contrariorum, in quantum ostenditur per illam notitiam, & sic potest in contraria; ergo & simpliciter: quia non repugnant absolute, nisi ratione priuationis talis, non autem in ratione volibilis: vt videtur, quia vtrumque in quantum positum, videtur volibile.

Quomodo vnum contrariorum cognoscitur per alterum?

Si dicatur, quòd potentia rationalis valet ad opposita: nisi determinetur ad vnum, & tunc non. Contrà: ex hoc sequitur, quòd non est differentia inter potentias racionales & irracionales, quantum ad hoc, quòd est posse in opposita: consequens est falsum ex isto 9. Metaphysicæ; ergo, & antecedens. Probatio consequentiæ, potentia irrationalis, tam actiua, quam passiva, vt est prior naturaliter actu determinante, potest in opposita: vt patet ex Arist. 2. Perihermenias, & Boëtio sexto Commentarij super eundem, editione secunda, vbi ponit exemplum de aqua, quæ potest frige facere, & calefacere. Item, si non posset in opposita quando est actu determinata, hoc est in illo instanti, & pro illo, nullus effectus actuans esset actu contingens: consequens est falsum; ergo, & antecedens, falsitas consequentiæ patet per Philosophum, primo Perihermenias, vbi vult, quòd hæc propositio est necessaria: *omne quod est, quando est, necesse est esse quia aliquid est contingenter*. Probatio consequentiæ, effectus non dicitur contingens in potentia, nisi ratione causæ potentis in oppositum; ergo nec in actu effectus contingens, nisi causa actu

12

Cap. 3.

Cap. 6.

Causa libera quando agit potest non agere.

causans, actu posset in oppositum pro illo nunc, pro quo causat ipsum: sed per te nunc non potest, cum pro tunc sit determinata; ergo. Si dicas, effectus dicitur contingens, quia potest non fieri. Contrà: prius non fuit ens; ergo nec prius actu effectus contingens: loquimur enim nunc de contingentia, prout est modus entis in actu, quando est in actu, & pro illo nunc, pro quo est in actu.

Item, quòd conuenit alicui per se, & primò, eius oppositum non conuenit ei per se, nec per accidens ipso manente; alioquin demonstratio *propter quid* concludens passionem de subiecto, non esset ex necessariis: sed posse in opposita conuenit potentia rationali secundum se, & primò, vt propria passio potentia rationalis, in quantum rationalis: nam per hoc distinguitur ab irrationali 9. Metaphysicæ; ergo, &c. Item, Deus prædestinatum potest non prædestinare in illo, & pro illo nunc, pro quo prædestinavit, non obstante determinatione voluntatis suæ per actum prædestinandi, secundum omnes; ergo determinatio non tollit posse in opposita.

SCHOLIUM IV.

Ad primum bene explicat pro instanti, quo voluntas vult, posse in oppositum, non simul ponendum, sed quia prius ratione poterat elegisse oppositum; quo sensu Deus ab æterno liberè voluit electos, potens non eligere, & Angelus primo instanti sui esse potuit peccare, de quo Doct. 2. d. 5. q. 2. Ad secundum, bene docet contra Physicas prædeterminationes, primam determinationem voluntatis esse suum actum: intellectum tamen, quia se determinare nequit, ab extrinseco determinari, de quo 1. d. 3. q. 6. Ad tertium, non resoluit hic de obiecto voluntatis; sed quoad velle, tenet esse bonum verum, vel apparens, 3. d. 33. num. 6. & 4. d. 43. q. 2. & d. 50. q. 2. nu. 1. malum autem est obiectum nolitionis eius. Vide supra q. 5. Scholium tertium. An autem sit libera circa vltimum finem, tam in particulari, quam in communi propositum, tractat doctor fuse quòd sic 1. dist. 1. q. 4. contra D. Thomam; sed non potest nolle Deum in se, quia nulla est in eo ratio mali, quippe qui est omne bonum, cui sit honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Ad argumenta principalia. Ad primum, patet, quòd potentia rationalis, prout dicitur voluntas est contrariorum, non simul fiendorum: sed potest se determinare ad alterutrum, non sic intellectus. Cùm arguitur contrà: possum nunc non sedere nunc, supposito quòd sedeam. Dico, quòd in sensu composito propositio de possibili, componendo opposita, est falsa: quia notat potentiam esse ad opposita simul. Dicerent aliqui, quòd quando est sensus, est necessariò, iuxta illud primi Periherm. *Omne, quod est quando est*, &c. & nihil pro tunc possibile: sed tantum pro instanti priori, pro quo potuit non fore nunc. Et isti non videntur, quòd possint saluare voluntatem nunc esse potentiam ad oppositum eius, quòd inest, huius positionis absurditas patet, scilicet, quòd necessitas, & contingentia non sint proprie conditiones entium quando existunt: sed tunc necessitas, & contingentia nunquam: quia quando non est, nec est necessariò, nec contingenter. Quomodo autem illa auctoritas primi Periherm. pro illis non facit propter fallaciam Consequentis, & figuræ dictionis, & propter *secundum quid*, & simpliciter; prolixum esset nunc explicare.

13

Necessitas, & contingentia, conditiones entium existentium.

Voluntas pro instanti, quo agit potest non agere, quia prius ratione indifferens est.

explicare. Potest dici aliter, quod voluntas quando est in aliqua volitione; tunc contingenter est in illa, & illa volitio tunc contingenter est ab ipsa; nisi enim tunc, nunquam: quia nunquam aliàs est ab ipsa, & sicut illa contingenter inest, ita voluntas tunc est potentia potens respectu oppositi, & pro tunc in sensu diuisionis: non scilicet quod possit illud oppositum ponere simul cum isto, sed quod possit illud oppositum ponere in hoc instanti, non ponendo illud aliud in hoc instanti: quod tamen aliud diuisum ponit in hoc instanti, & hoc non necessariò, sed contingenter. Ad secundum, si arguitur de voluntate, dico quod illa potest in actum nulla determinatione in ipsa præintellecta actui: ita quod prima determinatio, & tempore, & natura, est in positione actus: & si tunc de ipsa accipiatur, in nihil potest, nisi prius determinata: falsum est. Si autem arguitur de intellectu cognoscente opposita, tunc verum est, quod respectu extrinseci non potest aliquid, nisi determinetur aliunde: quia ex se est illorum per modum naturæ, non potens se ad alterum determinare; vel ergo ambo ager, vel nihil. Et si de intellectu concludatur, quod non est sufficiens potentia rationalis: conceditur iuxta prædicta, imò si Sol per impossibile esset cum virtutibus inferioribus, sine voluntate, nihil vnquam fieret nisi determinatè modo naturæ, & nulla esset potentia sufficiens ad faciendum alterutrum oppositorum.

Prima determinatio voluntatis est eius actus, nota contra prædeterminatores phisicos.

24

Ad tertium dicitur, quod potest habere actum circa opposita, quæ subsunt suo primo obiecto: quod quantum ad actum volendi, ponitur bonum verum, vel apparens: non est autem circa oppositum sui primi obiecti, quod ponitur malum, in quantum malum. Similiter de actibus ponitur, quod oppositis potest habere, scilicet velle, & nolle circa illud, in quo potest aliquid inueniri de ratione primi obiecti vtriusque actus, scilicet aliquid boni, & aliquid mali: in fine vltimo nihil inuenitur de malo, & respectu eius videntur aliquid ponere, quod non sit potentia rationalis. Similiter videntur ponere, quod per habitum aliquid possit immobilitari respectu aliorum aliquorum a fine vltimo. Discussionem istorum, & an circa finem determinetur ad velle, & circa malum, in quantum malum ad nolle, hæc omitto quætere. Ad quartum argumentum de Sole patet supra ad responsionem ad primum obiectum contra Aristotelem. Ad quintum dici potest, iuxta principium primi articuli, quod frigus nunquam facit ad esse caloris: facit tamen aliquid, quo facto aliquid aliud potest magis calefacere: puta constringit, ne calor interior diffundatur, & ita calor vnitus magis calefacit. De projectione pileæ, licet sit aliqua contrarietas in motu reflexo ad motum rectum, quanta requiritur inter vbi terminantia motum localem: non est tamen contrarietas formalis: quia violenter mouens: aliquid ad vbi, mouet ad omne vbi possibile acquiri per illum motum; si in directum potest, sic mouetur; si non, redit, & hoc donec factus fuerit motus proportionatus violentiæ mouentis. Hæc, & alia quæcumque in radiis reflexis, & fractis, qualis est in rationalis contingentia, & etiam aliter; nullâ talem indifferentiam ponunt in aliqua potentia irrationali qualis est in rationali. Ad vltimum absque exceptione, omnes potentiæ passiue ex se sunt contradictionis: licet si forma necessariò ens, necessariò dependeret ad materiam com-

Quod obiectum voluntatis?

Frigus an facit ad causandum calorem? A quo fit reflexio pileæ?

positam, esset incorruptibile, & materia necessariò esset sub illo actu; sed non ex necessitate ex parte sui, sed ex forma. Actiue verò sunt contradictionis, sicut exponit Arist. per adesse, & non. Quod si intelligatur de passiuo approximato, & non approximato; sic omnis actiua, cuius actio dependet a passio, potest esse contradictionis, non ex se, sed aliunde, si intelligitur de impediente; sic omnis actiua naturalis corruptibilis est impediibilis, etiam per causam naturalem aliam actiuam: sed nulla naturalis ex se habet posse oppositas actiones circa idem elicere, seu ex se agere & non agere, quomodo potentia rationalis est contrarietatis vel contradictionis. Idè illa propositio non facit contra intentionem Aristotelis assignantis differentiam prædictam.

Omnia passiuia sunt contradictionis. Actiua quomodo contradictionis.

ANNOT. MAVRITII.

15

Sequitur quæstio decima & vltima huius 9. de differentia potentiarum rationalium, & irrationalium, t. c. 3. quæ pulchra, atque vtilis plerumque est, in qua sententia Doctoris, licet sit subtilis, satis tamen determinata, declarat primò intellectum differentiarum. Deinde quærit eius causam; vbi videtur tangere modum dicendi aliorum, quem tamen infra sustinet ad mentem Aristotelis: quære antiquos hinc, maximè Alexand. de Alexan. quem præsupponit vbique in hac metaphisica, & Albertum, & Thom. & alios; obicit verò contra illum modum dicendi, seu causæ redditionem tripliciter. Deinde prosequitur alio modo internum sub duplici membro. Alibi sæpè tangit fundamenta huius solutionis. Quære enim 2. dist. pri. & 10. & sequentibus, in Quodlibeto etiam q. 16. & sequentibus, & alibi.

Quod tangit ibi consequenter de immediate propositionis contingentis, vide in prolog. q. 3. & 8. di. pri. ad finem, & 14. q. Quodlibeti, vbi plura ad propositum huius materiæ 39. etiam di. pri. & alibi sæpè idem habet. quære Ocham, vt nosti.

Deinde cum dicit, *Iuxta quod de libertate voluntatis alibi*, &c. quære antiquos quos supra sæpè notauimus, & maximè Theologos. Quære in Theorematis, & super 2. Phisicorum. In primo dist. 1. q. 4. & dist. 10. & infra, & in 4. dist. 49. q. 10. & in Quodlibeto q. 16. & 18. & in secundo, dist. 25. & 28. & alibi sæpè in doctrina huius habetur hoc copiosè: sed Ocham Quodlibeto 1. q. 16. & 17. & alios aduersarios inquire, & exclude vbique.

Aliud notabile, quod consequenter tangit de duplici, videlicet indeterminatione, & determinatione opposita, vide optimè 28. dist. pri. quæst. finalis, & 2. dist. eiusdem, parte 2. quæst. 4. & etiam 3. dist. eiusdem, quæst. 7. ad finem, & 7. dist. eiusdem, vbi plura ad propositum, & alibi plerumque idem inuenies.

Infrà ibi: *Sed quomodo faciunt*, &c. vide quæ sequuntur ibi in primo dist. 2. par. 2. q. 4. ad finem, & in quodlib. vbi prius notanter.

Cætera quæ sequuntur ibi: *per dicta potest responderi*, &c. vsque ad solutiones principalium, nota singularissimè, quia profunda, & necessaria vbique doctrina, & tange plura pro, & contra, vt nosti ex antiquis, & modernis.

Motium illud, quod tangit in solutione principalis primi ex primo Perihemias, omne quod

16

quod est, &c. videtur esse Henr. Pro cuius clariori notitia, vide in primo *dist.* 39. *soluendo instantias in solutione principali*, & in *distin.* 1. *quæst.* 3. *soluendo rationes Henr.* & in 3. *distin.* 18. *soluendo 4. principale*, & *super 1. lib. Perihermenias ad finem, maxime in modernis Parisiensibus*, & *alibi*.

Quod infra ibi: *discussionem istorum*, & *an circa finem determinetur ad velle*, &c. omisit indiffusum. Quære vbi supra notavi, scilicet in primo, *distin.* 1. *quæst.* 4. & in 2. *distin.* 6. aliquoties, & vbi prius, & in *quodlibeto quæst.* 16. optimè, & in 4. *distin.* 49. *quæst.* 6. 9. & 10. & alibi plerumque. Quære Franc. May. & Ocham, & alios antiquos, vt sæpè notavi. Vult breuiter vbiq; quoddam voluntas creata non necessitatur absolute respectu alicuius obiecti, & quod potest suspendere actum respectu cuiuscunque: si tamen elicit, respectu finis, vel boni, in quantum tale est tantum *velle*; & mali tantum *nolle*.

Deinde, quod breuiter pertractat in solutione 5. principalis de causalitate frigoris respectu caloris, & de motu reflexo, quære in *Physicis*, & apud *Medicos*, & in *problematis Arist.* & in *Perspectiua*, & alibi, vt scis, copiosè, & similiter in solutione vltimi principalis, vide diligenter ea, quæ paucis colligit, quia maximè fecunditatis.

17

Alias quæstiunculas, quas Ant. And. hic mouet, videlicet *an actus sit prior potentia*, &c. & *an actio sit in passo*, acceptis ex dictis supra, & in *sententiis*, & *physicis*, vide in 4. *distin.* 13. *quæst.* 2. & *quodlibeto quæst.* 13. & *primo Reportationum, distin.* 27. & alibi sæpè in doctrina huius pro secunda. Prima verò videtur tantum dubium literale. Quære etiam in sex Principiis pro secunda, altercatio tamen magna apud antiquos videtur esse circa illam, quære Thomam, & sequaces, vide 1. *quæst.* 4. & 2. *quæst. quodlibeto artic. 1. ratione 2.* & 2. *distin. pri. parte 2. quæst. 4. in solutione*, & *primo Reportationum, distin.* 7. *quæst.* 2. ea, quæ faciunt ambiguitatem pro, & contra, an actio sit in agente: an certè in passo.

Similiter quæst. 10. lib. hinc inde collegit. Nam quatuor primæ quæstiunculæ sunt dubia literalia, de quibus fecit Doct. mentionem supra, aliqua etiam ex *Postprædicamentis*, & primo *Physicorum*, acceptis in 4. illarum, 5. verò & 6. quæst. acceptis ex *Sententiis*, 8. *distin. primi* & alibi, & *Prædicamentis cap. de Qualitate*, & ex dictis supra in 8. lib. & aliquoties ex 2. *distin.* 15. & ex primo, & quinto *Physicorum*, & alibi plerumque, satis ingeniosè tamen; vltima autem quæstiuncula est dubium literale; pertractatur autem super *Prædicamenta*, & in 2. *Sententiarum*, & primo, & supra sæpè termini eius habitus sunt.

Quæstionem etiam vnicam vndecimi libri accepit ex dictis supra, in 8. *quæst.* 3. *vel secunda*, & ex *Physicis*, & ex 2. *dist.* 2. *quæst.* 9. & *sequentibus*, & ex 4. *distin.* 44. & ex *Prædicamentis*, & alibi sæpè in doctrina huius ipsius motiua tractantur; an autem conclusio quam ibi tenet sit de mente huius, satis vbiq; dubium est, quod discerni poterit ex dictis in 8.

Eodem modo dicendum est de quæst. 12. lib. nam duæ primæ sunt dubia literalia: quæ

in plerisque locis in doctrina huius possunt fundari. Vide in *prolog. quæst. finali*, *ad finem*, & 3. *distin. pri.* & 2. & 2. & 8. *distin. eiusdem*, & *alibi sæpè*: 3. verò quæst. 7. acceptis ex dictis in quodlibeto *quæst.* 7. & 8. *distin. pri. quæst. finali*: 4. etiam acceptis ex 2. *distin. prim. quæst.* 1. & 35. *distin. prim. & sequentibus*, & ex tractatu de primo principio. Vltimam autem de verbo ad verbum accepit ex 2. *distin. pri. quæst.* 3. immò ferè tota hic habetur.

Ex quibus corollarè inferri videtur veritas illius 3. præsuppositi à principio huius tractatus, quoddam videlicet tantum super 9. lib. scripsit Doctor. quæstiones: licet vt ibi notavi, in aliquibus antiquis originalibus reperiantur quæstiones super alios libros, aut ab ipso additis, aut à sequacibus; sed contenti fuimus communi stylo librorum. Ea certè quæ sequuntur 9. libros in Aristotele vsque ad duodecimum, ferè repetunt quæ prius dixit. Materia verò 12. libri disputatur in *Sententiis*, vtputa de vnitare, simplicitate, immaterialitate, primitate, infinitate, intellectualitate, & omnipotentia, atque æternitate, & immutabilitate, & essendi necessitate: necnon, & gubernatione primi entis, atque aliorum ad ipsum dependentia, & ordine; de *Intelligentiarum* etiam natura, & numero, & de aliis omnibus ferè, quæ ibi tangit Philosophus. Congruè ergo Doctor hic omisit ista pertractare, vt ea, quæ balbutiendo tetigit Aristoteles de illis, non essent sibi fundamenta quæstionum veracium; sed ea potius, quæ veritas ipsa nobis reuelauit in *Scripturis diuinis*. Contentus etiam cum Auicena. amico eodem numero, contentus insuper Angelicus Doctor cum choris. *Intelligentiarum*: de quarum consortio meruit finaliter effici, triplicis Hierarchiæ triplicatè numero, quantum ad libros: & Christi discipulorum circiter, quo ad quæstiones ad cuius obsequium cuncta rectè ordinauit. Quid enim prodest antiquorum somnia de rerum principiis in primo: de veritatibus in communi cognitione in secundo; eiusdem inquisitione in particulari altercatuè in tertio; determinatiuè verò, quo ad ambitum considerationis in quarto; & quo ad nomen multiplicatè in quinto; atque modum considerationis in sexto; de entis quoque per quiditates prædicabili diuisione, atque ipsius primæ subiectiue partis, substantiæ videlicet sensibilis quiditatiue ratione, logica tamen & in communi inuestigatione in septimo; reali autem explicatione in octauo; per potentiam insuper, & actum entis diuisione in nono; de primis passionibus eius in 10. de principiis eiusdem entis in complexis præambulariter in 11. & vt potuit ingeniosus Arist. determinatiuè in 12. de *Mathematicis* verò entibus in 13. & 14. contemplari: ac in eorum speculatione confusa, & intricata tempus, & ætatem conterere: nisi mercedem laboris expectemus, vt faciliè videlicet intuitu primi entis, iudicis cuncta cernentis, omnia eminentissimè continentis, obscuram in clarâ Metaphysicam commutemus, quod in Olympiadicis dumtaxat præualentibus confertur. Cuncta ergo pauper Mauriti dirigere, in obsequium Christi, cui sit honor in æuum.

Amen.

18

Lib. 11. metaph. agitur de attributis primi entis.

Quæstiones sunt 79.

19

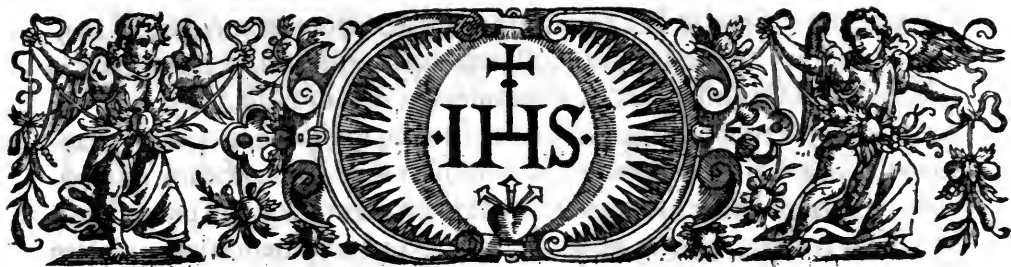
R. P. F.

LVCÆ VVADDINGI
HIBERNI
CENSURA

De Quæstionibus Scoti in libros 10. & 12. Metaphysicos.

PAVLO postquam ediderat R. P. Cauellus Scoti lucubrationes in *Metaphysicam*, duo peruenerunt ad manus meas exemplaria quæstionum in libros decimum & duodecimum, unum Manuscriptum alterum Venetus ante annorum centuriam impressum. Tradidi utrumque doctissimo viro, illustrandis Scoti operibus inhianti, ut iudicium ferret & splendorem. Impigrè cum reliquis contulit quæstionibus, & quam in illis recognoscendis adhibuit, in his industriam compleuit. Iudicium prætulit, cui ego subscribo circa authorem: Etenim præterquam quòd Mauritius in capite, & in calce suorum *Commentariorum in Metaphysicam*, fateatur, se vidiss. quæstiones in libros duodecim, Posssewinus & Pitseus Scotum libris duodecim opus compleuisse testantur. Quòd stylum, aut methodum parumper immutauerit, inde factum Puto, quòd interrupto hoc studij genere, iterum aggressus, breuiter pro complemento operis non tam examinare, quam indigitare, aut succinctè tradere voluerit, qua circa *Metaphysicalia* diffusius libris præcedentibus atque alibi disputauerat, & circa *Theologica* in *Magistrum Sententiarum* erat tractaturus. Libri undecimi quæstiones perierunt, unum dumtaxat se vidisse testatur Mauritius vel fortè in hunc librum *commentarios* edere neglexit Scotus, quia omnia discussione digna, iam explicauerat in libris tertio, quarto, quinto, & sexto. Quæ verò circa has quæstiones Cauellus præstiterit, ipse hic præfatur: morte immatura præuentus edere non potuit, nos hic reliquo subnectimus *Commentario*.

R. P. F.

R. P. F.

IOANNIS DVNS S C O T I

Doctōris subtilis Ordinis Minorum

*QVÆSTIONES IN LIBRVM DECIMVM
& Duodecimum Metaphysices, castigata, & ab infinitis mendis, quibus ubique scatebant, correctæ, & scholiis ad singulas adiectis, aliisque, de quibus in præfatione, exornata.*

Per Fr. HVGONEM CAVELLYM Hibernum Ordinis Minorum Observantiæ in Conuentu B. Mariæ de Aracæli in Vrbe Sacræ Theologiæ Lectorem primum & emeritum.

A D L E C T O R E M.

LICE T Mauritius in Prologo ad quæstiones Scoti ad Metaphysicam, & in Annotatione ad quæstionem 15. libri 9. teneat non reperiri communiter quæstiones eius, nisi super nouem libris, tamen fatetur in aliquibus originalibus haberi ad singulos 12. libros. Cæterum puto nec ipsum, nec Antonium Andream quæstiones has in decimum & duodecimum vidisse, alioquin sicut cæteras, vt acutissimas, suòque authore dignissimas, castigassent. Esse tamen ipsius Scoti mihi suadeo: Primò quòd sub nomine eius impressæ anno 1505. per Simonem de Leure in celeberrima ciuitate Venetiarum, in qua semper extiterunt doctissimi Scotistæ, qui supposititium opus eius nomine prodire sine contradictione non permetterent. Secundo stylus harum quæstionum Scoto conformis est, nec obstat eas esse quæstionibus aliorum librorum breuiores, tum, quia in aliis libris etiam multæ sint satis breues, et si quædam longiùs protrahantur: tum etiam, quia materiæ harum quæstionum ex parte tactæ, vel tractatæ sint in superioribus libris. Tertiò, quia resolutiones, & doctrina harum per omnia quadrant & concordant, non solùm sensu, sed quandoque verbis, cum

Commentario Scoti in hos duos libros, vt videre poterit, qui hæc ad inuicem conferet. Percunctabitur quispiam, quomodo omisit quæstiones in librum II. cui, si coniiicere licet, responderem, non omisisse, sed periisse: sicut fermè perierunt istæ, quæ licèt editæ fuerint, nullibi tamen à multis annis visæ sunt. Si tamen mauis eum omisisse vndecimum librum, quia parum, aut nihil habet, propter repetitionem eorum, quæ in præcedentibus libris tractata sunt (vt notauit in Prologo ad commentarium eiusdem libri) non multum super hoc tecum contendam. Sed vbi coniecturis tantum agitur, nihil certi statui potest. In harum castigatione sequentia præstiti: mendas omnes, quibus vbique scatebant, absterfi: textus Philosophi, circa quos ipsæ mouentur, ad singulas apposui: citationes eiusdem Philosophi, quæ vbique deerant, diligenter conquisitas, adiunxi: Scholia, breuiores solutiones quæstionum continentia, inserui, & vbi de eadem re in Theologia agit, notauit: quando autem in Theologia se correxit, vel retractauit, in quibusdam hîc contentis, quod satis rarum est: de hoc etiam te monitum esse volui. Perlege benigne Lector, & mecum senties hæc quæstiones cæteris Doctoris subtilis Metaphysicalibus, nec claritatis lumine, nec ingenij acumine, esse inferiores. Vale.

INCIPIUNT

INCIPIVNT QVÆSTIONES
DOCTORIS SVBTILIS IOANNIS SCOTI
in decimum librum Metaphysices.

Maximè verò in eo quod est metrum esse principium vniuscuiusque generis est maximè propriè quantitatis. *Tex. 2.*

QVÆSTIO I.

Vtrum vni, quod est principium numeri, debeat primo ratio mensuræ?

Aphrodis. *hic n. 3.* S. Thomas *lect. 2.* Albertus Magnus *tract. 1. cap. 3.* Egidius Romanus *10. Metaphys. quest. 2.* Antonius Andr. *hic quest. 1.* Flandria *quest. 2. art. 1. c. 2.* Suarez *disp. 40. sect. 3.* Fonseca *tom. 4. Metaphys. cap. 1. littera K.* Iaquellus *10. Metaphys. in principio.*

Idetur quòd non. Nam mensura est principium cognoscendi mensuratum: sed *unum* non est principium cognoscendi aliud, sed magis cognoscitur per aliud. Nam *unum* se habet ad numerum, sicut priuatio ad habitum, & priuatio non est principium cognoscendi alterum: igitur *vni* non debetur ratio mensuræ.

Item, in quocunque est reperire posterius, & primum. Si igitur *vni*, quod est principium numeri primò deberetur ratio mensuræ, igitur est ponere *unum* principium numeri: sed in quolibet genere est *unum* primum, quod est mensura omnium aliorum; ita non est in omni genere reperire *unum* quod est principium numeri, vt dicitur in *10. Metaph. tex. 2.*

Item, mensura & mensuratum sunt vni genera (per Philosophum *hic*) sed *unum* non est vni genus cum alio, quia sic maximè esset vni genus cum numero: hoc autem non est verum, quia numerus est in genere, vnitas verò non.

Oppositum Philosophus dicit *hic*, & ibi in *5. t. 12.*

SCHOLIUM.

DECLARAT bene rationem mensuræ primò conuenire vni principio numeri, & hinc ad alia derivari. Vide eum *hic* in *2. c. 3.* & *lib. 5. in tex. 12.* & primo *dis. 8. quest. 3. n. 2. 4.* & *2. dis. 1. q. 2. n. 10.* & *4. dis. 48. q. 2. quibus locis omnia ad rationem mensuræ spectantia optime exponit ad mentem Philosophi.*

Dicendum, quòd ratio mensuræ primò debetur *vni*, quod est principium numeri, & ex hinc demonstratur, siue detur ratio mensuræ ad omne genus.

Primum declaratur sic: ratio mensuræ primò debetur quantitati, quia ipsa est domina mensuratum: sed de ratione mensuræ est, quod sit certissimum, & per consequens indiuisibile à minùs: quia mensura debet esse talis, quòd quocunque sui ablatum non lateat: hoc autem non est in magno, quia potest aliquid addi, & aliquid auferri absque hoc, quòd non lateat: Sed *vni* quod est principium numeri, cum sit secundum se indiuisibile, nihil potest addi, vel abstrahi quin appareat, idè toto genere quantitatis ipsi nõ debetur ratio mensuræ. Vnde licet vnus numerus mensuret aliud, quilibet tamen

mensuratur per *unum*: & idè cognoscentes, quot sint vnitates, statim cognoscimus numeri *unum*.

Idem etiam patet alio modo sic: Illud est mensura, quod est principium aliorum in illo genere; nunc igitur omne quod est in genere, aut est *unum*, aut *multa*: ergo quod est prius inter ipsa, prius habebit rationem mensuræ: sed *unum* & *multa* possunt esse in vno genere virtualiter aut ita, quòd *unum* sit essentialiter posterius *multo*, aut ita quòd sit æquale sibi, aut quòd sit prius eo. Si posterius *multo*, tunc cum prius non participet posterius, nec dependeat ab eo, sequitur quòd *multum* non participat *vni*, nec dependeat ab eo: hoc est impossibile, quia omnis multitudo participat *vni*, & ex vnitatibus constituitur, & per consequens dependet ex *vno*. Similis esset processus in infinitum; quia sic sequeretur, quòd *multa* componerentur ex multis, & illa ex aliis, & sic in infinitum. Similiter si haberent se æqualiter, adhuc sequeretur idem, quia quæ æqualiter participant idem genus, neutrum dependet ab alio, nec participat aliud. Sequitur igitur necessarid, quòd *unum* sit prius *multo*: sed primum est mensura aliorum: *vni* ergo primò debetur ratio mensuræ. Veruntamen illa ratio mensuræ debetur *vni* propter indiuisiōnem: & idè cum indiuisio inueniri possit in quolibet, licet non indiuisio quantitatis, ex *vno*, quod est principium numeri, determinatur ratio mensuræ ad alias species quantitatis, & ad omne aliud genus, quia illud, quod est principium in vnoquoque genere, est mensura eius, quod est posterius, hoc autem est secundum analogiam, quantum est in quantitate.

Ad primum argumentum dicendum, quod in *vno* conuenit duo considerare, scilicet ipsam indiuisiōnem, & naturam substantialis indiuisiōnis. Si consideratur quantum ad indiuisiōnem, sic est posterius diuisione, sicut priuatio habitu: sed ista indiuisio est extra significatū *vni*, cum illa indiuisio sit quædã priuatio. Si verò consideretur quantum ad materiam subiectã isti indiuisiōni, sic prius est *multo*, & principium cognoscendi *multum*. Vnde sicut partes definitionis vno modo sunt notiores definito; alio modo conuerso: vt patet per Aristotelem *1. Physicorum, t. 4.* Sic nihil prohibet *unum* vna ratione notius esse *multo*, & alia ratione non.

Ad secundum dicendū, quòd vbi est reperire prius & posterius, &c. Dicendum quòd illud est verum in vniocè dictis, vel in essentialiter ordinatis: vnde si ratio mensuræ reperiretur vniocè in aliis generibus, & in genere quantitatis, vbi esset ratio mensuræ, ibi oporteret esse *unum* principium numeri; modò non est ita: igitur, &c.

Vel aliter potest dici, vbi est posterius reperire, non est reperire prius; quia caliditas prius debetur igni, non tamen vbi est reperire calidum, est reperire ignem nisi secundum virtutem: & hoc sufficit. Sed in proposito multò magis vbi est reperire rationem mensuræ non oportet ponere

3

Vnum prius est multo, nõ posterius, nec æquale.

4. Respondetur ad argumenta.

In vno sunt indiuisio, & materia subiecta.

Ad secundum.

Primum in omni genere est mensura calororum: exponitur.

An vbi est posterius, & prius?

1
Argumenta pro parte negatiua.

Primum.

Secundum.

Tertium.

2
Quantitas domina mensuratum.

unum principium numeri: sed sufficit ponere aliquid proportionaliter quantum ad rationes indiuisiōnis.

Ad tertium. Mensura & mensuratum vnigenia: quomodo?

Ad tertium dicendum quod mensura & mensuratum sunt vnigenia, non est sic intelligendum, quod sint vnus generis per se: sed sufficit quod ad idem genus pertineant, dummodò tamen hoc sit prius & causa, illud posterius & causatum. Vnde dicit hic Philosophus, si aliquis loqui velit sine calumnia, magis dicendum est, quod unum sit mensura numeri, vt magis significetur vnigenitas. Vnde dici potest quod unum & numerus sunt vnigenae: quia numerus nihil aliud est, quam plura vna. Sed tunc potest queri vterius.

In omnibus autem his metrum & principium vnum aliquid & indiuisibile. Tex. 4.

QVÆSTIO II.

Vtrum illud quod est mensura in aliquo genere, sit principium, & causa illorum quo sunt in illo genere?

Aphrodif. n. 4. S. Thomas citat. in quæst. præcedenti. Albertus citat. quæst. antecedenti cap. 5. Ægid. hic quæst. 1. Anthonius Andr. citat. quæst. antecedenti. Elandria q. 3. art. 2. Suarez. disp. 40. sect. 3. Fonl. tom. 4. Metaph. c. 3. littera A. D.

I Primum argumentum.

Videtur quod non: unum est mensura numeri (vt dictum est) sed unum cum sit oppositum multo, non potest esse principium & causa eius: quia oppositum non est principium oppositi.

Secundum.

Item, si omnia entia essent colores, tunc album esset mensura omnium entium: sed album non est principium omnium colorum; quia non nigri: ergo, &c.

Tertium.

Item, mensura debet esse pars mensurati, & ita quod aliquoties sumpta, reddat summam totam mensurati: sed punctus est principium in genere quantitatis; punctus tamen nec est pars quantitatis, nec aliquoties sumptus reddit quantitatem: illud ergo, quod est primum non est mensura aliorum.

Quartum.

Item, prima causa est mensura omnium substantiarum; sed prima causa non est in genere aliquo, quod genus est mensura aliorum: ergo non est causa omnium, vel mensura in genere suo: ergo, &c.

Oppositum dicit Philosophus, tex. 4.

SCHOLIUM.

Quod est mensura in aliquo genere, id ipsum esse causam & principium omnium contentorum in illo genere, optime explicat. De quo videri potest in expositione text. 4. hic & locus citatus in scholio quæstionis præcedenti. Circa solutionem ad 4. vide eum primo dist. 8. quæst. 3. §. Teneo opinionem, num. 16. vbi fuse probat Deum seu primam causam non esse in genere.

2

Dicendum, quod illud quod est mensura in aliquo genere proprie loquendo, est principium & causa omnium aliorum in genere suo. Et ratio huius est, quia in quolibet genere est vnum perfectissimum, quod est causa omnium eorum, quæ sunt in illo genere: quodlibet enim genus

diuiditur in duo, quorum vnum esse perfectius alio. Non enim potest vtrumque esse æque perfectum, quia tunc in vno genere essent duo prima perfectissima. Sed illud, quod est perfectissimum, est primum; & si sit primum est causa omnium aliorum. Quia si detur aliud, quod non sit ab eo causatum, hoc non potest esse nisi dupliciter: aut quia non est causatum simpliciter: aut quia causatum est sed ab alio: si non sit causatum, igitur est primum, & per consequens duo erunt prima, quod est impossibile: si sit causatum ab alio, aut ergo ab aliquo alterius generis, aut ab aliquo eiusdem generis: si ab aliquo alterius generis: ergo non est in genere, cuius tamen oppositum prius est datum. Si causatum illius generis: tunc quero de isto, à quo causatur: aut causatur à primo, aut non: si sic, tunc habeo propositum; si non causatur à primo, sed ab alio, quero vt prius, aut ab aliquo eiusdem generis, aut ab aliquo, quod est alterius generis: & sic erit eadem quæstio quæ prius. Necessè est ergo dicere, quod primum in omni genere, est causa posteriorum. Vnde principium in toto genere entium, est causa cuiuslibet entis: scilicet illud, quod est primum principium essendi & cognoscendi posterius. Quod autem est tale, habet rationem mensurandi posterius, & idèd in quolibet genere illa conuertuntur: illud quod est primum est causa aliorum, illud est mensura & econuerso: illud quod est mensura, est causa indiuisibilis, tamen hoc diuersimodè inuenitur: quia sicut aliud dicitur principium, sic debetur sibi ratio mensuræ. Aliquod est principium intrinsecum, & aliquod est principium extrinsecum, sic est mensura quædam intrinseca, alia extrinseca. Principium intrinsecum est materia & forma, & sic materia & forma sunt mensuræ intrinsecæ: sed finis & efficiens sunt principia extrinsecæ, & sunt mensuræ. Vnde primum in genere finium, est mensura omnium finium, primum efficiens omnium effectuum, & sic de aliis: quia secundum approximationem ad principium, vel ab eo remotiorem, sumitur ratio cuiuslibet posterioris, sicut in genere entium, quod propinquius est primo, dicitur magis ens, & quod remotius est, minus. Vnde Philosophus hîc dicit quod nigrum est priuati coloris, & album est primum in genere coloris.

In vno genere non sunt duo perfectissima.

Principium & mensura conuertuntur.

Materia & forma causa intrinseca, efficiens & finis extrinseca.

3 Ad primum argumentum.

Quomodo vnum sit principium multitudinis.

Ad secundum.

Ad primum dicendum, quod unum dupliciter potest considerari: aut secundum quod actu est per suam formam, & sic opponitur multo, nec est principium constituendi ipsum, nec mensura eius intrinseca. Vel unum potest considerari secundum quod est in potentia ad formam numeri, & sic non opponitur multo, nisi sicut potentia actui, & sic est principium materiale numeri. Præter hoc, de ratione quarundam partium integranium aliquod totum, est, quod in ipsis sit priuatio formæ totius. Lapidis enim sunt non domus, & tamen tales partes sunt in potentia totius: sicut in proposito, licet unum sit non multum; tamen potest esse principium multitudinis.

Ad secundum dicendum, quod non semper oportet illud, quod est mensura esse partem totius: ita quod aliquoties sumpta reddat totum: imò hoc solū est in quæritatibus immaterialibus, & in aliis generibus oportet quod illud, quod est mensura sit principium cognoscendi alia, vel essendi, & cognoscendi: sicut motus primus est mensura omnium aliorum motuum: & est principium mensurandi, & cognoscendi alios motus, & tamen non est pars aliorum motuum, sicut est in aliis

*Color albus
mensura alio-
rum colorum.*

aliis generibus, vt in coloribus; quia albedo color perfectissimus, est mensura omnium aliorum colorum; non quia constituit alios colores, sed secundum approximationem, & remotionem ad ipsum, alij colores dicuntur magis & minus perfecti.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod punctum est principium in genere quantitatis; non tamen quodcunque principium, sed rationis; quia sicut in ratione corporis cadit superficies; & in ratione superficie cadit linea; sic in ratione lineæ cadit punctus: non tamen est in genere sicut species, vel genus, sed tanquam per reductionem vnde sicut est principium, sic est mensura. Vnde in genere continuorum non est aliqua mensura quantitativa, quæ simpliciter est indiuisibilis, sed solum est indiuisibilis secundum voluntatem instituentis; eo quod instituens voluit talem quantitatem pedalem esse mensuram in quantitate, & vnciam in ponderibus; & propterea vna prima ratio mensuræ non inuenitur in continuis: quia prima mensura debet esse simpliciter indiuisibilis: sed in continuis prima mensura non est simpliciter indiuisibilis, sed solum secundum institutionem.

*In genere cõ-
tinuorum nõ
est mensura
indiuisibilis.*

*4
Ad quartum.*

Ad aliud dicendum, quod prima causa non est in aliquo genere, quia tunc esset aut genus, aut species, aut indiuiduum, aut principium generis. Non tanquam genus, quia tunc prædicaretur de pluribus: non tanquam species, quia tunc esset in ipso composito generis, & differentie, cum tamen prima causa simplex sit: nec indiuiduum per eandem causam, seu rationem, nec principium, quia principium vnius generis non est applicabile ad res alterius generis. Vnde punctum, quod est principium quantitatis continuæ, non est principium numeri: sed prima causa est æqualiter principium omnium generum: ergo non est, nec potest applicari vni generi, vt principium eius, & idè extra omne genus est.

*Primum cau-
sam non esse
in genere 1.
d. 8. quæst. 3.
§. tunc opinio-
nem n. 16.*

Ad argumentum itaque quod cum dicitur à Commentatore, quod prima causa est mensura omnium substantiarum, quia per approximationem ad ipsam & remotionem ab ipsa aliz substantiæ dicuntur magis & minus perfectæ, & si dicatur quod mensura est principium cognoscendi mensurata: sed prima causa non est principium cognoscendi alia: sed magis è conuerso. Dicendum, quod non eadem sunt nobis nota & nature: & idè licet principium non sit causa cognoscendi quoad nos, est tamen causa cognoscendi simpliciter.

*Quomodo
prima causa
est ratio cog-
noscenti om-
nia alia.*

Sed sicut in coloribus colore vnum querendum, ipsum quod vnum, sic in substantia substantiam vnam ipsum vnum. *Tex. 7.*

QVÆSTIO III.

Vtrum prima causa sit in genere?

Aphrodis. hic n. 7. S. Thomas lect. 2. Albert. Magn. srach. 1. cap. 7. Egid. hic quæst. 6. Flandria quæst. 3. art. 1. Anton. Andrez hic quæst. 1. Fonseca cap. 4. listera C.

*1
Arg. primũ.*

Videtur quod non: in quolibet genere est vnum primum & maximum, quod est mensura omnium aliorum: sed prima causa non est in genere substantiæ.

Scoti Oper. tom. IV.

Item, mensura est vnigenia mensurato: sed prima causa nulli est vnigenia: quia primæ causæ ad alia nulla est comparatio: igitur, &c.

Secundum.

Item, mensura est notior mensurato: sed prima causa minus nota est aliis substantiis: ergo non est mensura eorum, &c.

Tertium.

Oppositum dicit hinc Commentator, *tex. 7.*

SCHOLIUM.

PRIMAM causam asserit esse mensuram extrinsecam omnium in genere substantiæ, quod bene explicat reuelis duabus aliorum sententiis. Quod verò prima causa non sit in genere resoluit questione præcedenti ad 4. Vide loca ibi citata in scholio.

Ad illud tamen dicunt quidam, quod materia est mensura omnium in genere substantiæ: quia materia est quoddam principium, & secundum materiam substantiæ numerantur, & per consequens mesurantur. Sed illud non est verum: tum, quia non omnes substantiæ habent materiam: tum, quia materia minus nota est aliis.

*2
Materia non
est mensura
substantiarum.*

Aliis videtur aliter: secundum quod substantia, quæ est genus generalissimum, est mensura omnium substantiarum, eo quod ipsa est quoddam principium simplex, & per comparisonem ad ipsam omnes substantiæ habent additionem. Illud non videtur verum, quia in omni genere est aliquid, quod est mensura omnium aliorum: sed ipsum genus non est in genere, sicut quid generis: non enim dicit Philoſophus, quod color est mensura omnium colorum, sed aliquid sub colore, vt album: igitur eadem ratio est in proposito. Propter hoc dici potest hinc, secundum intentionem Commentatoris, & Philoſophi in 12. quod prima causa est illud primum & maximum, quod est mensura omnium substantiarum. Prima causa enim est primum intelligibile, & primum appetibile, eo quod est prima substantia: & primum est mensuratio omnium posteriorum: & idè prima causa cum sit prima substantia, est etiam mensura omnium substantiarum.

*Neque sub-
stantia pri-
ma.*

Tex. 36.

*Prima causa
est primum
intelligibile,
& primum
appetibile.*

Sed notandum, quod mensura est duplex, scilicet, intrinseca, & extrinseca. Intrinseca est pars rei, per quam cognoscitur primò, talis est forma: mensura verò extrinseca, est verbi gratiâ, finis & effectus. Sed vtraque mensura potest esse dupliciter: aut enim potest esse in eodem genere, & sic prima Intelligentia esset mensura omnium substantiarum, vel extra genus, & sic est prima causa, eo quod ista substantia simplicissima est, & perfectissima per comparisonem, ad quam omnes substantiæ habent additionem. Vnde prima causa non est mensura intrinseca, sicut vnitas numeri, vel forma compositi, sed pro eo dicitur mensura, quia entitas & gradus cuiuslibet substantiæ cognoscitur per comparisonem ad ipsam: per hoc enim est aliqua substantia perfectior, quod est sibi propinquior, & imperfectior, quia est sibi remotior.

*3
Mensura du-
plex.*

Ad primum dicendum, quod in quolibet genere est reperire vnum primum & minimum, sed illud primum est substantia perfectissima in genere substantiæ, vt substantia immaterialis. Illa tamen substantia, quæ est in genere, non est mensura prima, quia eius gradus vel perfectio mensuratur per comparisonem ad substantiam, quæ est extra genus. Vnde sicut numerus potest alium mensurare, & tamen vterque mensuratur vno:

*4
Ad primum
argum.*

*Quomodo
prima sub-
stantia est
mensura om-
nium.*

sic et si vna substantia in genere mensuret aliam, vtraque tamen mensuratur à substantia prima.

Ad secundam qua mensura est vniuersa.

Ad secundum, cum dicitur quod mensura est vniuersa mensurato; dicendum quod verum est de mensura proportionata, sicut de mensura intrinseca; talis non est prima causa, imò pro eo dicitur mensura; quia per approximationem & remotionem ab eo mensurantur perfectiones aliorum.

Mensura quomodo notior mensurato?

Ad tertium dicendum, quod mensura simpliciter notior debet esse mensurato; & quia licet prima causa minus nota sit nobis; notissima tamen est in se; & idem maximè conuenit sibi ratio mensuræ simpliciter,

noster, non sunt mensura rerum vniuersaliter; quia illud est mensura, alterius quod est principium cognoscendi ipsum alterum. Nunc autem, eo quod res est, vel non est, dicitur oratio, vel opinio, vera vel falsa; non tamen e conuerso. Vnde Philosophus dicit, quod quia sicut est in re, idem verè sentimus, & verè intelligimus: non tamen e conuerso. Vnde sicut aliqua quantitas extrinsecus nobis apponitur mensurat quantitatem corporis nostri, & per ipsam, quantitatem nostram cognoscimus: sic res per sensum & intellectum apprehensiuè mensurant sensum & intellectum nostrum. Er. huius ratio est, quia sensatio, & intelligentia nostra non sunt causa rerum: & e conuerso. Tamen si quæ res causantur ab intellectu nostro; ab intellectu nostro mensurantur. Et idem res artificata est illud, quod est per hoc, quod perfecta esset secundum similitudinem intellectus nostri; & sicut intellectus primi se habet ad res naturales; sic intellectus noster se habet ad artificialia: & idem intellectus primi est mensura naturalium; intellectus noster rerum artificialium: mensuratur tamen intellectus noster per res naturales.

Ab eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa.

Intellectus Dei ad naturalia, sicut noster ad artificialia.

Et scientiam autem metrum rerum dicimus, & sensum propter idem, quia cognoscimus aliquid, ipsis. Sed mensurantur magis quàm mensurant; sed accidit nobis veluti si alio nos mensurante, cognoscamus quanti sumus, per cubitum ad tantum nostri adiicere. *Text. 5.*

Ad primum argum.

QVÆSTIO IV.

Utrum intellectus & sensus sint mensura rerum: vel e conuerso?

Arist. lib. 4. Metaphys. sex. 15. & lib. 5. sex. 20. & li. 9. sex. 21. Aphrodis. n. 5. in fine. Auerrorès com. 6. S. Thomas lect. 2. & lib. 4. Metaphys. lect. 8. & lib. 5. lect. 17. & lib. 9. lect. 11. Flandria hic quest. 3. art. 2. in corpore. Albertus Magnus hic tract. 1. cap. 6. & 3. de Anima tract. 3. cap. 12. Ant. Andr. lib. 5. Metaphys. quest. 14. in responsione ad 2. Fonf. hic in expost. cap. 2. littera E.

Primum arg.

Videtur quod sic: Illud est mensura aliorum, per quod alia cognoscuntur: sed per sensum cognoscuntur sensibilia, per intellectum intelligibilia: ergo, &c.

Secundum.

Item, illud est mensura aliorum, quod est principium eorum; sed intellectus diuinus est principium omnium naturalium, & intellectus humanus omnium artificialium est principium: igitur intellectus est mensura rerum.

Tertium.

Item, sicut se habet aliquid ad esse, sic se habet ad esse verum; & e conuerso: sed veritas primò reperitur in intellectu, per Aristotelem in 6. tex. 8. veritas igitur mensurat veritatem in rebus: & sicut veritas ad veritatem, sic entitas ad entitatem.

Tex. 5.

Oppositum dicit Philosophus hic, & in fine noni: dicit enim propter nos existimare te esse album, tu verè non es albus: sed propter te esse album, nos idem sumus veri existimantes.

Ad primum argumentum dicendum, quod aliquid cognosci ab alio est dupliciter; aut tanquam per potentiam cognitiuam; & tale non est mensurari; aut tanquam per principium & causam cognitionis; & tale est mensura. Primò cognoscitur res per intellectum, secundo modo intellectus per res.

Ad secundam: quod est causa cognitionis rei non ut potentia, est mensura eius.

Ad secundum dicendum, quod intellectus primæ causæ est mensura omnium rerum: quia ab ipso dependent omnes res: & intellectus noster est mensura omnium artificialium, quantum dependent ab intellectu nostro: non tamen intellectus noster est mensura rerum naturalium: imò magis dependet ab eis, & mensuratur ab eis.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod licet veritas primò reperitur in intellectibus, quàm in re, causatur tamen à re. Exemplum: sanitas per prius dicitur de animali quàm de medicina, & tamen ipsa medicina est causa sanitatis in animali: non autem sanitas, quæ est medicina, sed virtus medicinæ, est causa sanitatis. Sic in proposito per prius reperitur in intellectu, quàm in re, esse tamen rei est causa veritatis in intellectu. Vnde signanter dicit Philosophus, eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa.

Veritas prius in intellectu, quàm in re, sed causatur à re.

Ad formam argumenti dicendum, quod licet esse, & esse verum, conuertantur secundum rem, differunt tamen secundum rationem: sicut dictum fuit supra lib. 1. q. 11. de bono & ente: & idem non oportet quod illud, quod est principium secundum esse, sit primum secundum veritatem: & non e conuerso.

SCHOLIUM.

SENSVS & intellectus noster non sunt mensura rerum naturalium, quia magis mensurantur, quàm mensuranti: supra lib. 5. tex. 20. Nec idem sic est in re, quia nos scimus, vel sentimus; sed e contra c. de substantia: sed intellectus est mensura artificialium, sicut intellectus Dei naturalium; quia vterque intellectus est causa horum respectiue, & tunc res est perfecta quando attingit ad similitudinem scientie Dei in naturalibus, vel nostre in artificialibus. Vide Doctorem in hunc locum.

Dicendum quod sensus & intellectus, saltem

Opponuntur autem vnum & multa secundum plures modos. *Tex. 9.*

QVÆSTIO V.

Utrum vnum, & multa, opponantur contrarie vel aliter.

Aphrodis. hic num. 9. S. Thomas lect. 4. Albertus Magnus tract. 2. cap. 1. Egidius hic quest. 5. Flandria quest. 5. art. 1. Antonius Andr. hic quest. 2. Suarez disp. 5. sect. 6. Fonf. cap. 4. littera A.

Videtur

I
Primum ar-
gum.

Videtur quod non contrariè, quia contrarie-
tas est oppositio secundum formam; sed
pars non habet formam distinctam à toto: cum
igitur *unum* sit pars multitudinis, non erunt con-
traria.

secundum.

Item, *unum* contrariorum non constituit alter-
rum; sed *unum* constituit *multum*: igitur, &c.

Tertium.

Item, si duo ita se habeant quod alterum eo-
rum dicatur de quolibet, & quod tertium conuer-
tatur cum vno eorum, oppositum tertij non
erit diuersum ab opposito primi; sed ens, & non
ens ita se habent, quod alterum dicitur de quoli-
bet, & *unum* conuertitur cum ente: ergo *multum*
erit contentum sub non ente: & per consequens
opponitur contradictoriè, & non contrariè.

Quartum.

Item, *unum* & *multum* opponuntur, sicut diui-
sio & indiuisio; sed ista opponuntur priuariuè: igi-
tur *unum* & *multa*.

Quintum.

Item, *unum* se habet ad *multum*, sicut mensura ad
mensuratum: sed ista opponuntur relatiuè: er-
go, &c.

Oppositum dicit Philosophus.

SCHOLIUM.

Cum Philosopho tenet *unum* & *multa*, prop-
riè, & per se contrariè opponi impropriè, vel per
accidens priuariuè, & relatiuè; & singula bene pro-
bat, & exponit: An *unum* sit positiuum, quod hic
tangit; & an *unum* quod est principium numeri,
differat realiter ab vno transcendenti, & numerus
à numeratis? Vide Doctorem 4. huius quæst. 2. &
ibi scholion 4. & 5. & hic in Text. 9.

2

Dicendum, quod *unum* & *multum*, formaliter
loquendo, opponuntur contrariè, & non aliter, ni-
si per accidens. Cuius ratio est: differentia est in-
ter contradictionem, contrarietatem & priuatiō-
nem. Contradictio saluatur in ente, & non ente:
priuatio non saluatur nisi in ente, nullam tamen
naturam ponit. Contrarietas est in ente, & natu-
ram ponit; aliter contraria non essent in eodem
genere. Sed *unum* & *multa* se ita habent, & neu-
trum dicitur de non ente; cuius probatio satis
plana est de *vno*, cum conuertatur cum ente. Sed
quod *multum* dicatur de ente videtur, quia quæ-
libet pars multitudinis oppositæ *vni*, quod con-
uertatur cum ente, dicitur solum de ente; diuersitas
enim sicut dissimilitudo, inæqualitatis, & ita
de aliis. Vnde Philosophus cap. primo ait quod
non esse dicitur idem, vel diuersum: sed omne ens
alij comparatum dicitur idem, vel diuersum.
Tunc idem proportionaliter addit *multum* quod
est *unum* transcendens; sed *unum* principium nu-
meri nihil addit super *unum* transcendens, nisi rati-
onem mensuræ: ita quod circumscripto illo ad-
dito, derelinquitur *unum* transcendens. Sic *mul-
tum* quod est numerus, nihil addit super *multum*
transcendens, nisi rationem mensurati, qui cir-
cumscripto derelinquitur *multum* transcendens;
sed numerus nihil addit non entis: igitur *multum*
transcendens non est non ens. Vnde dicit in ter-
tio, quod non potest dici *multum*, nisi de quali-
bet parte eius possit dici quod sit *unum*; sed *unum*
non de ente: igitur *multum* non reperitur nisi in
entibus. Non igitur opponitur cōtradictoriè, nec
priuariuè, quia priuatio illud, quod est, non ens
est; vnde nullam naturam ponit: sed *unum* non est
priuariuū; non enim significat indiuisiōnem;
imò significat ens sub indiuisiōne, vel vt in diuer-

Vni & mul-
ta sunt con-
traria.

Quid addit
vnum prin-
cipium nu-
meri super
vnum tran-
scendens.

sis propriè non significat vnitatem: ergo naturam
ponit. Non igitur opponuntur priuariuè, nec etiã
relatiuè; quia *unum*, & *multum* in se accepta sunt
absoluta. Cum ergo sic opposita naturam ponant,
necessariò opponuntur contrariè. Verum tamen si-
cut scientia secundum illud, quod est qualitas,
quia tantum qualitatem significat sub quodam
ordine ad alterum: ideo dicitur esse relatiuum se-
cundum dici, non secundum esse, cum relatio non
sit de eius significato. Sic *unum* & *multum* pos-
sunt considerari secundum illa, quæ sibi acci-
dunt; & quia *multum* significat ens sub diuisiōne,
& *unum* ens sub indiuisiōne: sicut scientia signi-
ficat qualitatem in ordine ad alterum; sic possu-
mus dicere quod *unum* & *multum* sunt priuati-
ua; quia rationes eorum sunt priuatiuæ, vel pro-
pter rationes eius accidentales. Similiter si *mul-
tum* consideratur vt mensuratum per *unum*; sic
potest dici quod relatiuè opponuntur. Vnde dico
quod *unum* & *multa* sunt contraria propriè si
priuariuè, vel relatiuè opponuntur, hoc accidit.

Vni & mul-
tum an abse-
luta?

Ad primum argumentum dicitur, quod *unum*
potest dupliciter considerari: vno modo secun-
dum quod est pars multitudinis, non habens formam
præter formam multitudinis, sic non con-
trariatur *multo*; sicut nec corpus, quod est pars
animalis, contrariatur animali: vel potest conside-
rari secundum quod habet formam diuersam à
forma multitudinis; & sic contrariatur *multo*: sicut
corpus si consideratur res perfecta à forma ani-
malis, opponitur animali; sicut insensibile sensibi-
li.

3
Ad primum
arg. quomodo
vnum oppo-
nitur multo?

Ad secundum dicendum, quod *unam* contra-
riatur *multo* secundum quod formam oppositam
habet in actu, & sic non constituit *multum*, vt po-
test considerari, non vt perfecta est per formam
specificam, sed vt perfectibile per formam *multi*;
& sic constituit *multum*: sicut est de binario &
ternario. Si consideratur binarius in quantum est
quædam species numeri; sic non est pars ternarij;
si consideratur in potentia ad formam ternarij,
sic potest esse pars eius.

Ad secundum
quomodo
vnum est
pars multi?

Ad tertium dicendum, quod licet *ens* & *unum*
conuertantur, quia tantum differunt ratione; ni-
hil prohibet aliquid contineri sub vno opposito
alteri: ita tamen quod non alij; ita tamen quod
vtrumque oppositorum includere potest in se rati-
onem entis. Dicunt tamen: ratio entis salua-
tur simpliciter in ente: saluatur tamen in entibus;
sic potest saluari in *vno* & *multum*; quia *multum*
nihil aliud est quàm entia diuisa: & quia tam di-
uisio, quàm indiuisio conuenire possunt enti, licet
omne ens sit indiuisum in se; quia tamen huic
enti non tepugnat diuisio ab alio: igitur *unum*
conuertere potest realiter cum ente: quia entia di-
uisa non sunt extrà ens. Vnde *multum* in substan-
tia opponitur *vni* in substantia; & *multum* in
qualitate *vni* in qualitate. Propter hoc non cōue-
nit: bonum & ens conuertuntur: & tamen non
est malum nisi in ente; nec falsum vero opponi-
tur nisi in ente vero: non tamen in vero sunt
opposita; sic *multum* non est nisi in *vno*.

Ad tertium.

Licet vnum
conuertitur
cum ente op-
positum eius
multum, non
ideo est, non
ens.

Ad quartum dicendum, quod *multum* &
unum opponuntur, sicut diuisibile & indiuisibile
&c. Dicendum quod hoc est verum quantum ad
cognitionem nostram, non tamen quantum ad
significata; quia nihil apprehendimus de *vno*;
nisi indiuisiōnem: sicut nec naturam alicuius sim-
plicitis. Vel potest dici, quod non concessum est quod
opponitur quodammodo priuariuè.

Ad quar-
tum.

Ad quintū.

Ad vltimum argumentum dicendum, quod et si vnum & multum possint dici relatiua secundum dici, tamen secundum illud quod sunt, relatiua non sunt.

Offendit ipsum vnum ex diuisibili in diuisibile. *Text. 9.*

QVÆSTIO VI.

Vtrum vnum sit prius multitudine?

Aphrodif. citat. *quæst. antecedenti* S. Thomas lect. 4. Albert. Magn. *tract. 2. cap. 1.* Ægidius citat. *quæst. antecedenti* Antonius Andreæ *hic quæst. 3.* Suarez *disp. 5. sect. 7.* Fonseca *cap. lit. A.*

1
Primum argum.

Videtur quod non; priuatio est posterior habitus: sed vnum se habet ad multum sicut priuatio ad habitum, quia indiuisibile ad diuisibile: igitur, &c.

Secundum.

Item, illud per quod aliquid causatur, & definitur, prius est eo: sed vnum ponitur per multitudinem, vt dicit Philosophus: & multitudo prior est ratione vt ait Commentator hinc.

Oppositum arguitur per eandem rationem, illud est prius alio per quod definitur; sed multum definitur per vnum; quia multitudo est aggregatio ex vnitate: igitur, &c.

SCHOLIVM.

VNUM secundum naturam esse prius multitudine; si tamen per multum intelligas diuisionem, est posterius, quia diuisio prior priuatio.

Dicendum, quod vnum secundum naturam prius est multo, sicut simplex composito. Verum tamen in multitudine duo conuenit considerare; & illud quod est multitudo, & ipsa diuisio. Si primum, sic posterius est vnitate, quia multitudo est aggregatio vnitatum; & non dicuntur aliqua multa, nisi prius utrunque conueniat esse vnum. Si consideratur ipsa diuisio, sic vnum est posterius, quia vnum est quod non est diuisum, & priuatio posterior est habitu. Vnde intelligendum, quod quinquæ se habent per ordinem in consideratione intellectus. Primò, intellectus apprehendit ens: secundò idem: tertio diuisionem entis à non ente; quia illa possunt dici diuisa, quorum vnum non est alterum; & illa diuisio est contradictionis: quartò apprehenditur huius diuisionis priuatio; & per consequens vnum: quintò apprehenditur multitudo causata ex replicatione vnus. Vnde licet diuisum inferat contradictionem, vt saltem diuisio secundum formam præcedat rationem vnus; vnum tamen præcedit multum secundum rationem. Et ideò dicendum quod vnum secundum naturam præcedit multa. Illud etiam ostendi potest, vt supra, *quæst. 1. n. 3.* huius. Per hoc quod impossibile est multitudinem præcedere vnum: quia si multum non dependeret ab vno, nec participaret ipso, nunc impossibile multitudinem diuidi contra vnum; & ideò necesse est vnum præcedere naturaliter.

Quomodo multum est prius & posterius vno?

3
Ad primum.

Ad primum dicendum, quod illa sunt posteriora secundum cognitionem nostram; quia cognitio nostra acquiritur per sensum, & composita sunt notoria sensui: Vnde quæ sunt simpliciter prima, non notificantur nisi per priuatio-

nem. Sicut punctum dicimus, cuius pars non est: & primam causam dicimus esse quid immateriale: & ideò licet vnum sit naturaliter prius, multitudo tamen est notior nobis. Propter quod dicit Aristoteles, quod vnum opponitur contrario suo. Et vterius nihil prohibet aliquid esse prius & posterius ratione, secundum diuersa in eo reperta. Vnde multum ratione diuisionis prius est vno; ratione tamen formæ propriæ posterius est, & per hoc soluitur secunda ratio.

Vnum prius & posterius multo diuersa ratione.

Per idem etiam aliter patet ad primam, quod quantum ad diuisionem, & indiuisiōnem, vnum posterius est; sed tamen ista priuatio, siue diuisio non est de significato vnus; & ideò propriè loquendo vnum non habet se ad multum, sicut priuatio ad habitum. Ratio in oppositum procedit sua via.

Propter quod omne ad omne, aut idem, aut diuersum. *Text. 11.*

QVÆSTIO VII.

Vtrum omne ad omne sit idem, vel diuersum?

Aphrodif. num. 11. S. Thomas lect. 4. Albert. Magn. *tract. 2. cap. 2.* Flandria *quæst. 5. art. 2.* Suarez *disp. 6. sect. 3.* Fonseca 10. *metaphys. cap. 5. lit. L.* & *lib. 5. cap. 6.*

Videtur quod non sit idem. Identitas importat vnitatem substantiæ; & diuersitas pluralitatem; sed non omnia sunt substantiæ: igitur, &c.

1
Primum argumentum.

Item, ens comparatum non enti, nec est idem, nec diuersum: igitur, &c.

Secundum.

Si dicatur, quod oppositio intelligenda est in entibus, illud non videtur: nam in omni propositione affirmatiua prædicatum idem est subiecto; & in negatiua diuersum: sed hæc est vera, *Chimera est Chimera; Chimera non est hirco-ceruus: igitur idem, & diuersum se extendunt ad non entia, sicut ad entia.*

Oppositum dicit Aristoteles hinc.

SCHOLIVM.

BENE explicat cum Philosopho quomodo omne ens est idem vel diuersum omni enti; quia idem continetur sub vno, & diuersum sub multo. *Vide eum in Text.*

Dicendum, quod idem & diuersum sunt contraria; quia idem est quoddam vnum, & diuersum quoddam multum. Sic dictum est supra *quæst. 5.* huius, quod vnum & multum sunt contraria, non extra entia; igitur idem & diuersum sunt contraria, & non sunt extra entia. Sed intelligendum, quod quia substantia est radix omnium generum; & quia omnia, quæ habent rationem entis ad substantiam attribuantur, sicut quod quid est principaliter in substantiis, per posterius in accidentibus: sic identitas & diuersitas; siue idem, & diuersum principaliter insunt substantiis, & per attributionem aliis generibus. Et non solum extenduntur ad aliqua alia genera; sed etiam ad negationes & priuationes, in quantum rationem entis participant, & ideo omne ens comparatum enti est idem vel diuersum sibi.

2
Idem & diuersum non est tantum in substantia.

Ad primum dicendum, quod licet identitas & diuersitas

3
Ad primum.

diuersitas per prius reperiantur in substantiis, per attributionem tamen sunt in aliis generibus. Sic autem non est de simili, & dissimili, & æquali, vel inæquali; quia non omnia habent attributionem ad quantitatem, vel qualitatem.

Ad secundum dicendum, quod ens comparatur non enti in quantum non ens; nec est idem, nec diuersum. Ens tamen non enti comparatum, in quantum non ens, est quoddam ens; quia in non entibus sic consideratis inuenitur idem & diuersum, ut ratio in contrarium ostendit.

Diuersum enim, & à quo est diuersum, non necesse aliquo esse diuersum; differens ab aliquo, aliquo sanè differt. *Tex. 12.*

QVÆSTIO VIII.

Utrum differentia sit aliquo modo differentia?

Aphrodif. num. 12. Aueroes com. 13. S. Thomas lea. 4. Albert. Magn. traã. 2. cap. 3. Flandria quaest. 11. art. 1. Suarez disp. 7. quaest. adiuncta scilicet 3. Font. 10. metaphys. cap. 5. lit. O. P.

Videtur quod non: quia vnumquodque propter quod, illud magis. Si igitur aliquid differat ab aliquo per aliquid, illud oportet differre, aut per se, aut per aliquid aliud: si per se, habeo propositum; si per aliud, quæretur de isto, & sic infinitum.

Item, idem est alicui, à quo non differt; si ergo differentia propriè esset, quæcunque diuersa non essent, aliquo modo diuersa non differrent, & si non differrent, essent eadem: sequeretur ergo quod duo prædicata, quæ non sunt in aliquo diuersa, erunt eadem.

Item, differentia inferioris includunt intellectum superioris; aliter in diffinitione positus pluribus differentiis non esset nugatio, quod est contra Philosophum in 7. huius text. 43. Sed differentia inferior addit aliquid super differentiam superiore; alioquin non esset alia à differentia opposita: si igitur sunt indifferentia, quæ aliquo modo sunt diuersa; duæ differentia essent differentes: quod est contra Philosophum in 10. tex. 12.

Oppositum dicit Philosophus.

SCHOLIUM.

In hoc differunt diuersa & differentia, quod quæcunque non sunt eadem, sunt diuersa, siue conueniant in aliquo, siue non: sed differentia in aliquo conueniunt, & in alio differunt. Ad tertium tangit, an differentia inferior includit superiorem? De quo vide eum 7. Metaphys. text. 43. & ibidem quaest. 17. & 4. dist. 11. quaest. 3. ad 1. pro opin. nu. 48.

Dicendum, quod differentia est inter differens & diuersum. Diuersa, sunt entia quæcunque non sunt eadem; si non sint eadem genere, siue specie, siue numero, siue proportione. Differentia verò sunt quæcunque in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt, siue conueniunt in eodem numero, ut senex à se puero, Socrates albus, à Socrate nigro: siue conueniant in genere & differant per differentias, ut homo, & asinus: siue conueniant in specie, & differant per accidens, ut Socrates & Plato. Propriè tamen, differentia sunt quæcunque

conueniunt in aliquo, & per differentias specificas sunt diuersa; ut species eiusdem generis, quæ conueniunt in genere, & differunt per differentias: & idè propriè aliqua differant, quæ in aliquo conueniunt, & in aliquo differunt.

Ad primum dicendum, quod si aliquid differat ab aliquo, per aliquid, non oportet illud differre; sed sufficit, quod ut diuersum: diuersum verò potest esse aliquid à seipso.

Ad secundum, cum dicitur, illud est idem, à quo non differt. Dicendum, quod ista propositio sic habet intelligi, quod illud idem est alicui, & sub aliquo, à quo non differt differentia specifica illius; sicut dicit Philosophus ibi, quod *Isoceles*, & *Isopeuros* sunt eadem figura; quia non differunt specifica differentia figuræ: sicut potest dici quod Socrates & Plato sunt idem animal; quia non differunt differentia animalis. Vnde propositio non vt vniuersaliter intelligenda, sicut assumitur, quod quæcunque non differunt, sunt eadem, sed quæcunque non differunt differentia generis, de eisdem potest prædicari genus cum nota indentitatis.

Ad tertium dicendum, quod non est inconueniens duas differentias differre; non tamen hoc est vniuersale, sed per accidens. Quod differentia primæ non possunt differre vt posteriores differentia differunt; hoc erit per accidens. Vel potest dici, quod illa sunt propriè differentia, quæ constituuntur ex diuiso in diuisis, sicut animal diuiditur per rationale, & irrationale: idè si aliquid constituitur ex animali & rationali, vt homo; & aliquid constituitur ex animali & irrationali, vt homo & asinus: differunt: sic non est de differentiis. Ponamus, quod duæ differentia diuidant vnâ differentiam, vt animatum, & inanimatum, corporeum, & quod vtrumque diuidens includat intellectum differentia diuisiua: si tunc aliquid esset compositum ex corporeo & animato, & aliud ex inanimato & incorporeo, illa duo composita differunt, & ipsæ differentia diuidentes: vt si corporeum diuidatur per *A* & *B*, & corporeum cum *A* constitueret animatum, & cum *B* inanimatum; tunc animatum & inanimatum differrent, sic fortè non est inconueniens.

Difert autem genere aut specie: genere quidem quorum non est communis materia, nec generatio ad inuicem. *Tex. 12.*

QVÆSTIO IX.

Utrum illa sint diuersa, quorum materia est diuersa?

S. Thomas hic lea. 4. & lib. 8. lea. 4. Albert. Magn. traã. 1. cap. 3. Ægidius lib. 11. metaph. quaest. 1. Fonseca citat. quaest. antecedenti. Suarez disp. 35. scilicet 2. Vide Doct. in ista quaest. 20. & in 2. disp. 3. quaest. 6. & quaest. 5. 3.

Videtur quod non quia materia coloris est superficies; nam accidentia materiam non habent eam, sed solum in qua: materia saporis est humor; si illa essent diuersa quorum materia est diuersa, igitur color & sapor differrent genere: hoc autem est falsum, quia sunt in specie qualitatis: igitur, &c.

Item, corporum cælestium & inferiorum non est vna materia; & tamen sunt in vno genere, substantia scilicet.

Item, omnia decem prædicamenta possunt esse in

Plato & Socrates sunt idem animal.

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Composita propriè differunt, ipsa differentia non. Vide Sco. 4. dist. 11. q. 3. ad 1.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Ad secundum utrum ens sit idem, vel diuersum, à non ente?

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Differentia, & diuersa, quomodo differunt?

in eodem subiecto; cūm igitur accidentia non habeant materiam præter subiectum, videtur quòd prædicamenta non sunt in genere diuersa, cūm eorum possit esse eadem materia.

Oppositum dicit hic Philosophus.

SCHOLIVM.

ILLA dicuntur eiusdem generis physici, quæ sunt ad inuicem transmutabilia, hoc est quæ habent materiam seu subiectum commune; cuiusmodi sunt, quæ se inuicem corrumpunt. Idem genus logicum non petit unam materiam talem; unde corporea, & incorporea, corruptibile & incorruptibile sūt eiusdē generis logici, sed non physici. Vide Doctorem infra text. 25. & 4. dist. 6. q. 10. n. 13. & 1. dist. 8. q. 3. n. 16.

Dicit enim, quòd subiecta sunt diuersa, quorum materia non est vna, nec transmutatio eorum ad inuicem.

Ad illud dicendum, quòd duplex est genus; scilicet Physicum, & Logicum, & vtrumque à materia accipitur: illa autem dicuntur diuersa genere materiali, quorum materia propinqua, siue realis, non est vna: vnde & talia sunt quorum materiæ non reducuntur ad inuicem; nec ambæ ad tertiam: & sic dicitur naturalis, quod color & sapor differunt genere: sic etiam dicitur, quòd corpora superiora & inferiora differunt genere, vt vult secunda ratio. Genus Logicum à materia, siue materiali sumitur, etsi non significet materiam; quia in homine natura sensitua comparatur ad intellectiuam, sicut materia ad formam: & idè quæ participat sensitiuam, dicuntur habere materiam vnā in genere vno: quæ autem non habent sensitiuam dicuntur diuersa genere ab his, quæ habent eam. Vnde quorum materia est diuersa genere, sunt diuersa secundum naturalem, & quorum illud, quod est materiale, & ratione est diuersum, genere logico sunt diuersa, vel propinquo, vel remoto. Et dico *remoto*, quod licet quod est materiale proximum, in ratione sit diuersum; illud tamen potest esse naturale remotum, sicut licet proximum genus herbæ & plantæ sit diuersum genus, tamen remotum est. Deinde quia genus accipitur à materia, licet vna materia non sit: idè dicit Philosophus, quòd genere sunt diuersa, quorum materia est diuersa; & quia illa, quæ non communicant in materia, non sunt ad inuicem transmutabilia: idè addit, & dicit: & quorū transmutatio non est ad inuicem. Hoc autem necessarium fuit addere, eò quòd accidentia materiā non habent, & vniuersaliter accidentia, quæ non sunt ad inuicem transmutabilia, genere differunt secundum naturalem, vt albedo, linea. Per hoc patet ad rationes.

Ad primum dicendum, quòd color & sapor differunt genere secundum naturalem, tamen sunt in eodem secundum logicum; quia nihil prohibet aliquid materiale idem secundum rationem inueniri in eis.

Ad secundum dicendum, quòd corpora celestia & inferiora sunt diuersa genere Physico, eadē tamen sunt genere Logico: quia ratio inueniri potest quoad materiale in eis, in qua conveniunt.

Ad tertium dicendum, quòd quia accidentia habent solum materiam in qua, & non ex qua; idè dicit Philosophus, quòd non solum genere sunt diuersa, quorū materia non est vna; sed quorū non est transmutatio ad inuicem: & quia quædam sunt transmutabilia ad inuicem, vt album, nigrum; quædam non, vt album, triangulum; idè quædam accidentia sunt genere diuersa, quædam non.

Et hanc dico contrarietatem; quia maxima est differentia palam ex inductione. *Tex. 13.*

QVÆSTIO X.

Vtrum contrarietas sit maxima distantia?

Aphrod. & Auel. hic S. Tho. 1. 2. q. 5. Alb. Magn. trac. 1. cap. 1. Fland. q. 6. n. 1. Ant. And. hic q. 6. Suar. disp. 45. sect. n. 9. Fon. 1. o. metaphys. cap. 6. li. 1.

Videtur quòd non: quia quæ differunt genere & specie, magis distant, quàm quæ specie tantum: sed aliqua differunt genere & specie: sed contraria differunt specie tantum: igitur, &c.

Item, à quocunque distat albu, ab eodē albius; sed albu distat à nigro; igitur albius distat ab eodē: sed album & nigrum sunt contraria: igitur erit dare maiorem distantiam, quàm contrarietatem.

Item, etiam transmutatio ex contrariis est, sed contrarietas potest fieri ex medio ad extremum; & è conuerso: ergo medium contrariatur extremo; sed magis extremum contrariatur extremo, quàm medio; ergo contrarietas: igitur, &c.

Oppositum dicit hic Philosophus.

SCHOLIVM.

CONTRARIA maximè inter se distant, quia sunt sub eodem genere, & se inuicem corrumpunt: quæ enim differunt genere, non habent talem in se transmutationem, & sic non sunt comparabilia secundum magis & minus; quia nō prius magis differunt, & postea minus. Vide Doctorem in textu citatū.

Dicendum, quòd contrarietas est maxima distantia; quia contrarietas est quædam differentia; sed quæcunque differunt genere aut specie differunt; sed in differentibus genere non est inuenire maximam distantiam: quia vbi est repetire maximum, ibi est repetire magis & minus; sed magis & minus important comparisonem: sed in genere diuersa non sunt comparabilia; per Aristotelem 7. physicorum: text. 24. igitur inter genere diuersa non est repetire magis & minus; nec per consequens maximum.

Item, magis & minus reperiuntur solum in his, quæ sunt ad inuicem transmutabilia; sed transmutatio est quidam processus ab vno in alterū; in quo quidem processu vnum extremum maius prius distat ab alio, minus deinde, quousque transmutatur vnum in alterum: sed inter genere diuersa non est maxima distantia: solum ergo inter specie diuersa. Istud pater, quia genere diuersa possunt esse in eodem, sicut quale & quantum, & non conuenit de maximè differentibus, sed inter diuersa specie, est propriè transmutatio: solum ergo maxima distantia est inter specie diuersa; sed tamen non quæcunque specie diuersa maximè distant, sed solum vltima: si enim perueniatur ab albo ad pallidum, procedere conuenit vltèrius; cūm peruenitur ad nigrum, non est procedere ad aliquid vltèrius. Cūm ergo maxima distantia non sit diuersa genere, sed solum inter diuersa specie: & hoc dico inter vltima: illa verò, quæ sunt vltima, sunt contraria: sequitur, quòd contrarietas sit maxima distantia. Ex hoc sequitur, quòd contraria sunt in eodem genere; & quia genus accipitur à materia, sequitur vltèrius, quod contrariorum sit vna materia: & quia materia est in potentia, vel quia materiæ debetur potentia, sequitur, quòd contrariorum sit vna ars, & vna scientia.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Quorum materia est diuersa genere, & ipsa sunt diuersa genere.

Ad primum.

Ad secundum: corpora superiora, & inferiora, an idem generet? Ad tertium: quæ accidentia differunt genere?

Inter genere diuersa non est maxima distantia.

3
Ad primum.
Quæ differunt
genere & specie,
an magis
differant, quàm
quæ species
Ad secundum.

Ad primum argumentum, cum dicitur, quod illa, quæ differunt genere & specie, magis differunt, quàm illa quæ specie. Dicendum quod hoc non est verum; licet enim plura differant, non tamen magis distat; quia nec sunt comparabilia, nec ad inuicem transmutabilia: & tamen in his solum reperitur magis & minus.

Albius non plus distat à nigro, quàm album.

Ad secundum, cum dicitur, album & nigrum esse contraria; per album non intelligimus aliquè gradum albedinis citra terminum; sed album accipitur ibi, vt commune est ad omnem gradum albedinis; & secundum illud, quod est albius, non magis distat, quàm album; quia illud quod est albius est album; imò & album & nigrum prout sunt verè contraria accipiuntur album & nigrum in termino, & non alio modo; & sic non distat albius magis quàm album.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod loquendo absolute non est perfectè medium contrarietur extremo; imò extremum perfectius contrarietur extremo, quàm medium, eò quod perfectius distat.

Prima contrarietas habitus & priuatio est; sed non omnis Priuatio. *Tex. 15.*

QVÆSTIO XI.

Vtrum contrarietas prima sit habitus & priuatio?

S. Thom. *1. 2. 6.* Albert. Magn. *trac. 1. cap. 5. Fland. q. 7. art. 1. Ant. And. hic q. 4. Font. 1. 0. metaph. cap. 7. Suarez. disp. 45. sect. 3. num. 2. & disp. ult. de Entibus rationis.*

1
Primum argum.

Videtur quod non tam oppositum non prædicatur de suo opposito; sed contraria & priuatiua distinguuntur per oppositum in genere oppositionis; igitur contraria non sunt priuatiua, nec per consequens habitus & priuatio sunt contrarietas prima.

Secundum.

Item, vtrumque contrariorum aliquam naturam ponit; priuatio verò per se nullam naturam ponit; ergo priuatio de se non est contrarietas.

Tertium.

Item, contrarietas est maxima distantia; priuatio verò non est maxima distantia: quia si careat albedine natum habere, siue sit propinquum, siue remotum, dicitur priuatiuum: non igitur habitus & priuatio dicuntur contrarietas.

Oppositum dicit hinc Philosophus.

SCHOLIUM.

PRIMA contrarietas, seu principium contrarietatis, est habitus & priuatio, ex eo quod vnum contrarium habet rationem imperfecti, & sic priuationis perfecti, respectu alterius; vt nigrum respectu albi. Sed hoc conuenit, tantum priuationi perfectæ, quæ est extremi; non imperfectæ, quæ est medij. Vide expositionem Doctoris hic.

2
Quomodo differunt contradiçtio, priuatio, contrarietas.

Dicendum, quod contrarietas est quædam priuatio; non tamen omnis priuatio est contrarietas; sed solum priuatio perfectæ. Ratio primæ differentie est inter contrarietatem, priuationem, & contradictionem: quod enim contradicit alij, opponitur sibi; sed nihil ponit, nec subiectum requirit; potest enim dici, quod non ens non videt, & quod lapis non videt. Priuatio autem alij contraponitur; tamen naturam nullam ponit; & igitur non est in genere, subiectum tamen habile requirit, & idè nec non ens, quia non est subiectum, nec lapis, quia non est aptus, possunt dici *caca*; sed solum animal. Contrarietas subiectum ab illo re-

quirit, & vtrumque extremum aliam naturam ponit; & igitur contraria sunt in eodem genere: & idè vbiunque est priuatio, ibi est quædam contradiçtio; quod enim est eorum, est non videns: similiter vbi est contrarietas, ibi est quædam priuatio. Licet enim priuatio de se naturam non ponit; naturam tamen primò præmittit; & idè contrarietas est quædam priuatio. Illud idem viderur per rationem Philosophi: nam etiam generatio est ex contrariis; ita quod vtrumque extremum generationis est contrarium: & hoc vel secundum se, vel secundum aliquid sibi coniunctum: sed alterum extremum cuiuslibet generationis est priuatio, &c.

Vbi priuatio, ibi contradiçtio quædam.

Secundum patet sic; quia priuatio solum importat carentiam habitus, requirit tamen subiectum cum habitudine ad habitum, siue quod determinatur in qua distantia subiectum sit ad habitum; quia siue sit propinquum, siue remotum, dicitur priuatiuum; quia illud, quod caret albedine, siue nigrum, siue pallidum, dicitur priuatiuum; sed quia caret albedine, non dicitur contrarium, nisi sit in maxima distantia: vnde contrarium requirit subiectum maximè remotum ab habitu; & idè non omnis priuatio dicitur contrarietas; sed solum priuatio perfectæ, quæ fundatur in aliqua natura maximè ab habitu distante: quæ priuatio de se non recipit magis & minus. Similiter dicitur perfectæ & imperfectæ, secundum naturam, in qua fundatur; vnde perfectæ priuatio albedinis solum dicitur priuatio fundata in nigredine: quia igitur omnis contrarietas est quædam priuatio, & non omnis priuatio est contrarietas, sed priuatio perfectæ. Priuatio igitur prior est ratione contrarietatis, & est prima radix cuiuslibet contrarietatis; sicut contradiçtio est prima radix cuiuslibet oppositionis. Idè dicit Philosophus, quod priuatio & habitus sunt prima contrarietas; quia sunt prima radix contrarietatis. Vnde propter argumenta intelligendum est, quod *contrarium* potest considerari, aut in quantum aliquam naturam positiam importat; & sic absolute & propriè loquendo contrarium non est priuatio. Vel potest considerari secundum quod natura est imperfecta respectu alterius extremi; & omnis imperfectio est priuatio perfectionis; & sic contrarium potest dici priuatio.

Priuatio perfectæ est contrarietas.

Priuatio est radix contrarietatis, contradiçtio omnis oppositionis.

Ad primum argumentum dicendum, quod priuatio diuidit oppositionem, secundum quod determinat subiectum habile præcendendo naturam, & sic non prædicatur de contrario, & opponitur contrarietati: Si tamen accipitur priuatio absque præcensione naturæ, sic nihil prohibet priuationem prædicari de contrarietate; non in quantum *contrarium* importat quædam naturam; sed in quantum illud, quod importat est quoddam imperfectum.

4
Ad primum.

Quomodo priuatio dicitur de contrario?

Ad secundum, cum dicitur vtrumque extremum importat. &c. Dicendum, quod si *contrariis* & *priuatio* accipiuntur secundum quod in specie oppositionis distinguuntur, vnum non prædicatur de altero, quia vnum priuatio dicitur, & non natura; sed licet naturam non ponant, naturam tamen poni permittunt, nihil prohibet priuationem prædicari de contrarietate.

Ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod formaliter loquendo contrarietas non est priuatio, nec è conuerso: ratio tamen vnus saluat rationem alterius; licet enim priuatio non importat maximam distantiam; saluari tamen potest in maximè distate: & idè

Ad tertium. Omnis contrarietas est priuatio non conuerso.

& ided dictum est , quod non omnis priuatio est contrarietas, sed solùm perfecta.

His autem entibus palam , quod non contingit vni plura contraria esse. *Tex. 14.*

QVÆSTIO XII

Vtrum tantum vnum vni sit contrarium?

Aphrod. num. 14. S. Thom. lect. 5. Albert. Magn. trac. 2. cap. 4. Fland. quest. 6. art. 2. Suar. disp. 45. sect. 2. num. 12. Fonf. hoc loco cap. 6. lit. D.

I
Primum argumentum.

Videtur quod non: omnis generatio est ex contrariis, & omnis generatio transmutatio; sed ab vno potest fieri transmutatio ad multa; quia ab igne ad terram & aquam: igitur vni contrariantur multa.

Confirmatio.

Illud confirmatur sic: omnis transmutatio est inter priuationem & habitum: sed priuatio & habitus possunt contingere multis modis; quia priuatio dicit carentiam habitus in subiecto apto nato, sed hoc quod determinat alteram dispositionem in subiecto, secundum quam sit propinquum, vel remotum ab ipso habitu, potest esse multiplex. Si ergo transmutatio sit inter habitum & priuationem, quæ conueniunt multis modis; & omnis transmutatio est inter contraria; eidem possunt multa contrariari; sicut possunt secundum priuationem oppositionis.

Secundum.

Item, virtus & vitium sunt contraria; sed cuiuslibet virtutis opponuntur duo vitia; igitur, &c.

Tertium.

Item, æquali contrariatur paruum & magnum; igitur, &c. Antecedens patet: tum, quia æquale & non æquale contrariantur, & inæquale consistit in duobus, scilicet, in paruo & magno: tum, quia ista interrogatio est, vtrum vtuntur in oppositis, & vtuntur ipsa inter æquale, & magnum, & paruum: querimus enim, vtrum hoc sit æquale, vel maius, vel minus eo.

Oppositum dicit hic Philosophus.

SCHOLIUM.

QUIA contrarietas est maxima distantia, ex quest. 10. est tantum vna, & sic duo vltima habet, nempe extrema; ex quo habetur, quod vnum vni tantum contrariatur, quia si duo vni contrariarentur, aut æquè distarent, & tunc non esset vna distantia, aut vnum magis, & tunc quod minus distaret, non esset contrarium: quia ex Philosopho fuscum comparatum ad album est nigrum, & comparatum ad nigrum est album. Quod aut ad certium virtutem & vitium contrariari, intelligis pro materiali vtriusque; quia pro formali tantum dicunt respectum & priuationem secundum ipsum 1. dist. 17. quest. 3. §. Quantum ad istum: num. 3. & num. 13. & 3. dist. 36. num. 17. & quodlibeto 18. a. 1.

2
Primum vni tantum est contrarium.

Dicendum, quod tantum vnum vni perfecte opponitur, & est contrarium: si enim vni plura sint contraria; hoc est, aut imperfecte, aut æquiuocè. Ratio prima est; contrarietas est perfecta & maxima distantia; sed maxima distantia sunt tantum duo vltima; quia quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit: maxima ergo distantia est tantum vna, & vnus distantia sunt tantum duo extrema vltima. Si igitur vni opponantur duo, aut æquè distabunt, & tunc non erit distantia vna; si vnum distat magis, & alterum minus, quod minus distat non est contrarium, eo quod aliquid est alterius. Sequitur ergo, quod tantum

vnum sit perfecte vni contrarium, quod tantum medium comparatur ad vtrumque; sicut fuscum: per comparisonem ad album, est nigrum; per comparisonem ad nigrum, est album, per Philosophum 5. Physicorum: tex. 20. & inter duo extrema multa possunt esse media & imperfecte multa possunt esse vni contraria.

Primum per comparationem ad album est nigrum.

3
Ad primum.

Ad primum dicendum, quod ista, inter quæ est transmutatio, non semper sunt contraria. secundum se; sed aut secundum se, aut secundum dispositiones sibi adiunctas. Vnde, si ex igne fiat aqua, non est maxima distantia, & ided non sunt contraria; quia quæ distant per aliquod medium, distant; dicuntur tamen contraria, quia habent dispositiones contrarias, & vni dispositioni est tantum vna dispositio contraria perfecte, vt sicco humidum, calido frigidum: & ided igni propter fuscum contrariatur aer, & propter calidum terra, & causæ vtriusque, aqua: & exinde sequitur, quod vni contrariantur multa.

Substantia, quæ se mutuo corrumpunt, sunt contraria secundum dispositiones.

Ad confirmationem.

Ad Confirmationem, dicendum, quod licet priuatio multis modis conuenit, eo quod non determinat dispositionem, secundum quam subiectum sit remotum; maxime propter hoc; contrarium importat quandam naturam, & priuatio non: vnde ad pluralitatem priuatiuam non plurificantur contraria imperfecta.

Ad secundum.

Ad secundum, dicendum, quod virtus & vitium dupliciter possunt considerari; aut secundum rationem boni & mali, & sic virtus contrariatur vitio; quia ab vtroque vitio opposito virtus maxime distat: & tunc vtrumque extremum habet rationem vnus extremi, quia vtrumque est malum. Si verò virtus consideratur secundum propriam rationem, vt medium inter duo, sic non contrariatur perfecte alteri, quia sic duo vitia sunt magis contraria, quia maxime distant, magis quam vitium & virtus.

Duo vitia magis distant quam virtus, & vitium.

Ad tertium.

Ad aliud dicendum, quod æquale opponitur paruo & magno, vt probatur; non tamen contrariatur perfecte, imò magis æquale opponitur eis, sicut priuatio, quam sicut contrarium. Et ided dicit Philosophus hic, quod si illud sit æquale, quod nec est magis nec minus, illa negatio non est negatio simpliciter, sed negatio priuatiua; quia negatio simpliciter dicitur de ente, & non ente; quia nec est maius nec minus; dicitur æquale pro non ente, sed illud, quod neque est maius, neque minus, aptum tamen natum esse maius & minus, illud est æquale.

Æquale quo modo opponitur paruo & magno.

Si multa simpliciter vni opponuntur accidunt impossibilia, nam vnum paucum, aut pauca erit. *Tex. 20.*

QVÆSTIO XIII.

Vtrum de Vno dicatur quod paucum?

Aphrod. num. 20. S. Thom. lect. 8. Albert. Magn. trac. 2. c. 8. Fland. quest. 9. art. 1. Fonf. in Exposit. cap. 9. in principio Vide Doct. in metaph. textuali ad hunc locum.

Videtur quod sic: multum contrariatur vni, vt dictum est quest. 5. huius, & quod multum contrariatur paucis: ergo cum tantum vnum vni sit contrarium, vnum erit paucum.

I
Primum argumentum.

Item, duo sunt multa; quia duplex est multitudo; & non sunt multa respectu alicuius: cum ergo multum dicatur ad paucum, vnum erit paucum.

Secundum.

Item, quod minus est aliquo paucum est; sed vni est minus duobus: ergo est paucum respectu ipsius.

Tertium.

SCHOLIVM.

VNUM non est paucum quia paucum est multitudo excessiva. Vide expositionem Doctoris in textum hunc.

Dicendum, quod unum non est paucum : nam sicut longitudo se habet ad producere , & breue, tanquam ad suas passiones ; sed omne breue, est quoddam longum , & breuitas est passio longitudinis : igitur esse paucum est quoddam multum : quia paucum est passio pluralitatis : sed unum non est aliquid multum : igitur unum non est paucum. Vnde intelligendum, quod multitudo dupliciter potest accipi ; vel potest denominare pluralitatem excedentem, & sic opponitur pluralitati excessivae ; paucum enim est pluralitas excessiva.

Aliter potest multitudo importare pluralitatem simpliciter , & sic opponitur uni ; & quia unum non est multitudo excessiva ; ideo unum non potest dici paucum.

Ad primum dicendum quod multum contrariatur uni ut simpliciter est acceptatum , sed est oppositum paucio ut importat quandam rationem excedentis : & ita cum opponitur uni & paucio, hoc non est secundum eandem rationem, propter quod non sequitur quod unum sit paucum.

Ad secundum cum dicitur, quod duo sunt multa. Dicendum, quod si multum importat multitudinem simpliciter, duo sunt multa respectu unius. Si vero multum importat multitudinem excedentem, duo non sunt multa ; imo sic duo sunt a primo pauca : quia dualitas est prima multitudo excessiva.

Ad tertium dicendum, quod non omne minus aliquo est paucum respectu eius, licet omne paucum sit minus alio ; non tamen omne minus est paucum ; quia non omne minus est multum excessivum ; & ideo non oportet, &c.

Multitudo enim quasi genus est numeri.

Text. 21.

QVÆSTIO XIV.

Utrum multitudo sit in plus quam numerus, tanquam genus eius ?

Aphrodis. & Averroës hic S. Thomas citat. in q. anteced. Albert. Magn. traç. 2. cap. 8. Suarez. disp. 41. sect. num. 4. Fonseca citat. in q. anteced.

Videtur quod non : cuiusque convenit definitioni, & definitum ; sed definitio numeri est multitudo mensurata per unum : cum igitur omnis multitudo sit mensura per unum, omnis multitudo est numerus.

Item, quorum species sunt eadem, & passiones sunt eadem, ipsa sunt eadem : sed eadem sunt species numeri & multitudinis ; quia quodcumque unum, siue sit principium numeri, siue synonymum enti alteri coniunctum, constituit binarium : igitur multitudo & numerus sunt eadem.

Item, ubi sunt multa, ibi sunt entia diuisa : & ubi sunt entia diuisa, ibi est dare unum, quod potest mensurare ea, vel per quod possunt mensurari : sed ubique sic sunt aliqua diuisa, ibi est numerus : ergo &c.

Scotti Oper. som. IV.

Oppositum dicit hic Philosophus : scilicet quod multitudo est quasi genus numeri, quod non esset, nisi esset in plus.

SCHOLIVM

MULTITUDO est quasi genus ad numerum, quia inuenitur in rebus quantis, & aliis. Non est proprie genus, quia est transcendens. An vero sit numerus proprie intra quantitatem : non est questio rei, sed vocis. Scotus in hunc textum ait esse, impugnans expositionem D. Thome : in quam tamen eandem consentire videtur : quod etiam hic habet secundum mentem Philosophi.

Dicendum, quod multitudo absoluta est in plus quam numerus. Sicut enim unum absolute acceptum est in plus quam unum, quod est principium numeri : sic multitudo absoluta accepta est in plus quam multitudo, quae est numerus. Vnde sicut unum secundum numerum addit super unum absolute acceptum ratione mensurae, vel aliquid tale determinans ipsum ad genus quantitatis : sic multum, quod est numerus addit super multum absolute ratione mensurati : vel aliquid tale determinans ipsum ad genus quantitatis. Vnde multitudo absoluta non requirit nisi entia diuisa & mensurata : & ideo multitudo est in plus quam numerus.

Præterea Mathematica non sunt separata à sensibilibus secundum esse, sed secundum rationem solum, numerus est res mathematica : igitur non habet esse extra sensibilia : sed in non sensibilibus est multitudo : ergo &c.

Illud probari potest per easdem rationes, per quas probatum fuit lib. 4. Vide lib. 4. Met. q. 2. quod unum quod est principium numeri, non coërritur cum ente : tamen licet multitudo sit in plus quam numerus, non tamen est genus eius, sicut nec ens, aut unum, sunt genera : & ideo dicit, quod est quasi genus.

Ad primum argumentum, cum dicitur, quod ratio numeri est multitudo mensurata uno. Dicendum, quod omnis multitudo mensurata per unum determinatum ad genus Quantitatis, est numerus : sed non omnis multitudo est talis.

Ad secundum dicendum, quod non sunt eadem species numeri & multitudinis, nisi æquiuocè : sicut enim unum est æquiuocum ad unum absolute, & ad unum principium numeri, sic multum ad multum absolute, & ad multum quod est numerus : sic binarius æquiuocè est species multitudinis, quæ est numerus.

Ad tertium dicendum, quod ubi sunt entia diuisa & mensurabilia per unum determinatum ad quantitatem, ibi est numerus. Sed hoc non conuenit inuenire ubique entia sunt diuisa : quia non omnia entia proprie sunt mensurabilia per tale unum, nec proprie sunt omnia entia diuisa mensurabilia : quia ratio mensurae primo debetur Quantitati : secundum tamen analogiam deriuatur ratio mensurae ad alia genera.

): (

Quare unum non est paucio?

Paucum est pluralitas excessiva.

Ad primum. Multum opponitur uni, & paucio, diuersimodè.

Ad secundum. An duo sunt multa?

Ad tertium.

Multitudo plus est quam numerus.

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Primum arg. Numerus quid?

Secundum.

Tertium.

Omnia namque media in eodem sunt genere, & quorū sunt media. *Text. 2. 2.*

QVÆSTIO XV.

Vtrum media sint in eodem genere cum extremis?

S. Thom. *lect. 9. Albert. tract. 2. cap. 9. Flandria quæst. 10. art. 1. Suarez disp. 45. sect. 1. num. 3. Fonseca in Exposit. cap. 10. in prin.*

1
Primum arg.

Videtur quod non: virtus est medium inter duo vitia; sed tamen virtus est in genere boni, vitium in genere mali: bonum autem & malum non sunt in genere, sed sunt aliorum genera, per Philosophum in prædicamentis: tract. 2. cap. 1. ergo media & extrema non sunt semper in eodem genere.

Secundum.

Item, *aequale* est medium inter magnū & paruum; sed *aequale* pertinet ad genus relationis; magnū & paruum ad genus quantitatis: ergo non sunt in eodem genere.

Tertium.

Item, in omni medio est negatio vtriusque extremi; negatio autē in nullo genere est: igitur &c. Oppositum dicit Philosophus hic.

SCHOLIUM.

MEDIA sunt in eodem genere cum extremis, quia transmutatio tantum est inter ea, que sunt in eodem genere, & transmutatio prius attingit medium, quam extremū. Vide expositionem Scoti hic.

2

Dicendum, quod medium est in eodem genere cum extremis; quod patet ex ratione medij. *Medium est in quod continet permansens prius peruenit, quam in extremum;* sed transmutatio non est ab vno genere in aliud genus, nisi per accidens: ex albo enim non fit figuratum, nec dulce, nisi per accidens, sed omnis transmutatio est inter ea, quæ sunt eiusdem generis. Cum ergo transmutatio sit prius ab extremo in medium, & deinde à medio in alterum extremum; medium semper est in eodem genere cum extremis.

Transmutatio tantum inter ea, que sunt eiusdem generis.

3
Ad primum.

Ad primum argumentum dicendum, quod Philosophus dicit in Prædicamentis, bonum & malum esse genera aliorum, secundum opinionem Pythagoræ; & consuetudo est Philosophi in litigantibus exemplificare secundum communem opinionem hominum, quæ tunc fuerunt.

Vel aliter potest dici, quod quia Philosophus dicit, in decimo, text. 15. quod habitus & priuatio sunt prima contrarietas, eo quod inter omnia contraria vnum est priuatio alterius, & imperfectum, respectu boni, cuius est priuatio, quoddam malum est: idē dicit Philosophus, quod bonum & malum sunt genera, non quorumcunque, sed contrariorum; non tamen quia verè sunt genera, sed quia communiora sunt, quam contraria.

Bonū & malum quomodo sunt genera.

4
Ad secundum.

Ad secundum dicendum, quod *magnum* & *paruum* possunt accipi quantum ad propositum, aut secundum quod *magnum* importat quantitatem excedentem, & *paruum* quantitatem excessam: & sic pertinere possunt ad genus relationis: & sic *aequale* est medium inter *magnum* & *paruum*, inquantum hoc est maius, illud minus. Vel considerari possunt inquantum important magnitudinem, & paruitatem absolutè, & sic pertinent ad genus quantitatis: & sic *aequale* non est medium inter *magnum* & *paruum*. Vel possunt tertio modo considerari secundum quod conueniunt alicui

speciei naturali: Et sic *magnum* & *paruum* sunt contraria: quia cuiuslibet rei determinata est ratio magnitudinis & paruitatis, & sic *aequale* est medium inter ipsa. Duobus primis modis non sunt propriè contraria, nec per consequens medium habent.

Ad tertium dicendum, quod in omni medio est negatio vtriusque extremi, quanquam tamen ita quod negationes extremorum cadunt super aliquid vnum determinatum: tunc facile est medium nominare vno nomine: & sic cadunt negationes huius, quod est maius, & eius, quod est minus super aliquid, quod vnam & eandem quantitatem habet, & nominatur *aequale*. Quanquam verò negationes extremorum: non cadunt super vnum determinatum, sed super plura; & tunc medium nominatur: aut pluribus nominibus, sicut medium inter album & nigrum, fuscum, pallidum, &c. aut medium ipsius manet innominatum; & sicut inter bonum & malum est medium, quod nec est bonum, nec malum. Vnde ad formam argumenti deducitur, quod negatio inquantum negatio est, non est in genere. Negatio tamen, quæ facit medium, fundatur in aliqua natura, vel super aliquam naturam mediam inter extrema vnius distantie. Alioquin duæ negationes non facerent medium vnum, quia nec est homo, nec lapis: non habet rationem medij aliquid, quia non fundatur in aliquo inter ista duo, tanquam extrema eiusdem substantie. Vnde quod nec est bonum, nec malum, dicitur medium, non ratione negationis, sed ratione naturæ subiectæ istis negationibus.

5
Ad tertium.

Quomodo negatio vtriusque extremi est in medio?

Oppositorum verò contradictionis medium non est, &c. *Text. 2. 2.*

QVÆSTIO XVI.

Vtrum tantum inter contraria sit medium?

Aphrodisinum. 22. Auerroës com. 23. S. Thom. citat. in anteced. Albert. Magn. tract. 2. c. 9. Anton. And. hic q. 6. Fonseca citat. in q. anteced.

Videtur quod nō: quod enim transmutatur, dū transmutatur, nec est in termino à quo, nec in termino ad quem: sed conuenit aliquam transmutationem esse inter contradictoria: est enim aliqua transmutatio de subiecto in non subiectum: & e conuerso, per Philosophum 5. Physic. text. 7. ergo dum aliquid est in tali transmutatione sub neutro contrariorum est: sed quod se habet per abnegationem vtriusque se habet ad medium: igitur inter contradictoria est medium.

1
Primum arg.

Item, quod transit de extremo in extremum, per prius peruenit ad medium: sed à forma ad priuationem, vel e conuerso, & ab vno relatiuorum ad alterum, & e conuerso potest fieri transmutatio: sicut de iniusto potest fieri iustus, & e conuerso: & de dissimili similis, & e conuerso. Igitur inter priuatiua & relatiua erit ponere medium, in quod prius peruenit transmutans, quam in extremum.

Secundum.

Item, ista sunt simul, quorum non est medium: si ergo inter contradictoria, & inter priuatiua non esset medium; contradictoria & priuatiua essent simul: consequens est falsum: ergo & antecedens.

Tertium.

Oppositum dicit hīc Philosophus.

SCHOLIUM.

MEDIUM proprie est inter contraria, & non inter vlla alia opposita: probat clarè inductiue, in priuatiue, relatiue, & contradictorie oppositis. Vide eum in hunc textum.

2 Dicendum, quòd medium proprie contrarium est; cuius ratio est; nam medium solum est inter opposita: quod patet per diffinitionem medij. *Medium enim est, in quod prius peruenit transmutatio, quam in extremum; sed omnis transmutatio est inter opposita: ergo mediũ solum est inter opposita: sed non inter contradictoria; quia de quolibet est affirmatio, vel negatio. Vnde contradictio est oppositum, cuius non est medium secundum se. Similiter inter relatiua, vniuersaliter non est medium; quia quædam non sunt in eodem genere, vt scientia, & scibile, & medium est inter ea, quod est eiusdem generis. Imò si inter aliqua relatiua sit medium, ista sunt vt contradictio, & vt ex æquo ad inuicem. Relatiua priuatiua etiam ad subiectum proprium comparata, immediata sunt; quia omne animal aut est cæcum, aut est videns; & hoc quãdo natũ est videre: quia tamen priuatio variè potest contingere, quia aliquid dicitur priuatum, ex eo quòd nullo modo habitum habet: & aliquid dicitur priuatum eo quòd non habet, quando, aut in qua parte naturæ est habere, & idè inter quædam priuatiua est medium; & inter quædam non. Puer non dicitur malus, nec bonus, eò quòd ætatem non habet, in qua natus est dici bonus, vel malus, & hoc secundum virtutes morales: sed cum ad ætatem peruenerit, dicitur bonus, vel malus. Similiter aliqua priuatio determinat sibi subiectum, & aliqua non: virtus enim politica determinat sibi pro subiecto hominem ciuilem: & idè qui non est ciuilis, nec potest dici bonus, vel malus: quia homo agrestis in hoc sensu, nec est bonus, neque malus. Vnde inter taliã priuatiua conuenit sic dare medium. Quædam etiam priuatiua determinant sibi subiectum, & non requirunt sibi aliquam circumstantiam, neque ætatem, nec quando: sicut par & impar, & inter talia non est medium. Sed dictum est supra quæstio. 11. quòd omnis contrarietas est priuatio, & prima contrarietas habitus & priuatio: & idè non excludit, quin inter sola contraria proprie sit medium: quia vbicunque inter aliqua siue priuatiua, siue relatiua sit medium, habet rationem contrariorum: propter quod dicit Philosophus, quòd solum inter contraria est medium.*

Mediũ quid:

Quædam priuatiua habet mediũ, quædam non.

Inter sola contraria proprie est medium.

Ad primum.

Non est transmutatio in eòrad. ratio in contradictorium.

Ad secundum dicendum, quòd transit ab extremo in extremum prius peruenit ad medium, non nisi inter ea, quæ sunt diuisibilia, & successiue possunt acquiri. Et cum dicitur, quòd transmutatio potest fieri à priuatione ad habitum, vel inter relatiua: dicendum, quòd hoc conuenit inquantum sunt contraria, vel inquantum contrariis adiunguntur: vnde in relatione non est motus, sed in eo circa aliquid dicitur relatiue. Non enim cadit motus circa similitudinem, sed circa album, vel nigrum, penes quem attenditur similitudo. Vnde ad argumentum, quòd si inter priuatiua, vel relatiua, sit medium, hoc est vt participant rationem contrariorum.

hoc solum verificatur propter dispositiones adiunctas. Vnde cum illud, quòd est non ignis, sicut aer, transmutatur secundum suas dispositiones, non dicimus, quòd aliquid transmutatur de non igne in ignem, semper tamen est non ignis vsque ad vltimum, & idè illud, quòd dicitur, quòd non est in termino à quo &c. habet intelligi de dispositionibus adiunctis.

Ad aliud dicendum, quòd esse simul, non est non habere medium conuertibiliter: quia non habere medium est in plus, quam esse similitudè fallacia consequentis est in arguendo. Vnde illa sunt simul, quæ sunt in eodem termino, vel eodem loco, & non quorum non est medium.

4 *Ad secundũ. Ab extremo ad extremũ sine medio, quandoque transitur.*

Ad tertium.

Media contrariorum necesse est componi ex his contrariis. *Text. 23.*

QVÆSTIO XVII.

Virum medium comparatur ex contrariis primis?

S. Thom. *lect. 9. Albert. tract. 2. cap. 9. Ant. And. hic q. 5. Flandria q. 10. art. 2. Fons. in Exposit. c. 10. ad medium. Vide Doct. 2. dist. 15. quæst. vnica.*

Videretur quòd non: quando aliquid fit ex pluribus, oportet alterum se habere ad alterũ, vt potentia ad actum: quia ex pluribus in actu non fit vnus: sed quod sic est compositum habet aliquid ex quo fit. Cum igitur accidentia non habeant materiam ex qua, & media sunt accidentia, media non componentur ex extremis.

1 *Primum arg.*

Item si medium componeretur ex extremis, aut genus medium viam accipit in extremis, aut non: si actu, tunc dico contradictoria esse simul in eodem, quòd est impossibile: si solum in potentia, medium non differet à prima materia: nihil enim ex aliquo componitur vt videtur: quia ab eo simpliciter amouetur: sed medium importat negationem vtriusque extremi.

Secundum.

Oppositum dicit Philosophus.

SCHOLIUM.

MEDIUM componitur ex extremis, non vt ex materia & forma, nec vt ex partibus diuersis, sed quia participat virtutem vtriusque sub quædam remissione; quæ ratione elementa dicuntur manere in mixto. Vide Doctorem 2. dist. 15. questione vnica.

2 Dicendum, quod omnia media tam species, quam differentiæ componuntur ex contrariis primis; quia illud, quod dicitur magis & minus respectu duorum, habet aliquid vtriusque; sed medium inter duo extrema dicitur magis & minus respectu vtriusque: igitur &c. Si enim aliquid transinaturatur de albo in nigrum, cum peruenit est ad medium, est minus nigrum, quam simpliciter; & est minus album, quam simpliciter album. Similiter, est magis nigrum, quam simpliciter album, & magis album, quam nigrum simpliciter: aliquid ergo habet medium vtriusque extremi. Sed intelligendum est, quod sicut in genere mixti formæ substantiales, vel miscibilia, corrumpuntur quantum ad formas substantiales; & inducitur vna forma habens virtutem confusam participantem aliquid de virtute cuiuslibet miscibilis: sic est de actibus extremis & mediis: quod si calidum & frigidum approximentur adinuicem, similiter humidum & sic cum ad generationem misti, corruptis miscibilibus, corrumpuntur istæ qualitates; & sic vna qualitas confusa habens virtutem extremorum, sicut tepiditas habet virtutem calidi & frigidi, & pallidum albi, & nigri. Vnde intelligendum, quod medium non est compositum ex extremis, tanquam ex materia & forma, vel sicut ex diuersis partibus; sed pro eo dicitur compositum, quod participat virtutem vtriusque sub quadam remissione, & sic est de speciebus; sic est de differentiis: sicut enim se habet pallidum ad album & nigrum, sic differentia constitutiva pallidi se habet ad differentias albi & nigri.

Medium participas de extremis.

Quomodo medium componitur ex extremis.

Ad primum.

Ad primum dicendum, quod mediū nō dicitur compositum ex extremis, sicut ex materia & forma, sed quia virtutem habet extremorum. Vnde ex hoc non sequitur, quod medium habeat materiam ex qua; quia in his, quæ habent talem materiam, materia manet, & est ibi in composito.

Ad secundum Quomodo extrema sunt in medio.

Ad secundum dicendum, quod extrema sunt in medio in potentia, aliter tamen, quam in materia. Vnde sicut materia distracta est ab omni forma & priuatione, sic distracta est à virtute formæ; sed hoc non conuenit de medio: & propter hoc Philosophus primo de Generatione, text. 84. vt det diuersos modos essendi miscibilium in misto, & formatum in materia, dicit, quod miscibilia non sunt in misto, nec actus, nec potentia, sed virtute.

Contrarietas igitur erit hæc, palam autem & ex inductione: omnia enim diuiduntur oppositis. Text. 24.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum diuersitas, qua facit differre species, sit contrarietas?

Aphrodis. num. 24. S. Thomas lect. 10. Albert. Magn. tra. 2. cap. 10. Antonius Andreas hic quaest. 6. Flandria quaest. 12. art. 2. Fonseca in Exposit. cap. 11.

Item, nec substantiæ, nec quantitati est aliquid contrarium, sed si differrent in specie essent contrariæ, & sic in substantia aliqua & quantitate esset contrarietas. *Secundum.*

Item, differentiæ substantiæ sunt corporeum & incorporeum, animatum, & inanimatum, sed inanimatum & incorporeum per priuationes sūt, non ergo sola contrarietas facit specie differre. *Tertium.*

Oppositum dicit hic Philosophus.

SCHOLIUM

Omnia qua specie differunt, sunt contraria: licet nō ita proprie, quia non omnia habent distantiam per quam ab uno possit perueniri in alterum: est dicere quod magis spectat specifica diuersitas ad contrarietatem, quam ad alias oppositiones: non est tamen contrarietas perfecta.

2 Dicendum, quod differentiæ diuidentes Genus per se, vel diuersitas diuersificans genus in species, est contrarietas. Cuius ratio est, ad hoc, quod aliqua differant specie, oportet quod in aliquo conueniant, & oportet, quod illud genus diuersificatum, per se sit in vtroque: vtrumque istorum inuenitur in contrariis, & non in aliis. Contraria tamē in eodē genere, & genus diuersificatum est in his, in quæ diuiditur; sicut animal est in homine & equo. Ita verò, per quæ genus diuiditur, oportet quod sint opposita; quia quæ non sunt opposita, possunt esse simul, & illa per quæ genus est diuersificatum, oportet esse diuersa; illa autem opposita nō possunt esse contradictoria; quia negatio nihil prædicat, & species determinatur ad illud, quod est per aliquam naturam. Non ergo potest determinari per aliquam negationem, nec per priuationem ad eandem rationem: quia priuatio in quantum huiusmodi ponit nihil: & ideo non potest esse differentia specifica alicuius. Nec possunt esse relatiua, quia relatiua, accidentia sunt, & determinatum genus habent: vnde non possunt esse constitutiva alicuius. Propter quod oportet differentias diuersificantes genus in species, esse contrarias.

Diuidentia genus sunt opposita.

3 Sed intelligendum propter rationes, quod aliqua dicuntur contraria multiplicitate. Quædam enim dicuntur contraria, quia in eis saluatur essentialiter per se tota ratio contrarietatis: & inter sic contraria requiritur distantia continua, per quam perueniri potest ab vno in alterum. Sed talis distantia non est inter numeros, eo quod numeri non sunt continui, nec per continuum distantes; sed differunt specie per additionem vnitatis: & ideo in numero proprie non est contrarietas. Similiter in substantiis non est distantia perfecta, & continua, quia esse in indiuisibili consistit: & cum materia exiit vna forma, est in potētia ad quamcunque. Vnde in 2. de Generatione, text. 27, si fiat ex igne terra, non oportet tamen fieri per elementa media. Vnde in substantiis nō est proprie contrarietas. Quia tamen, prima radix contrarietatis est priuatio, & habitus, vt diximus sup. q. 11. & superabundantia & defectus, vt in primo Physicorum, text. 55. differentiarum diuidentium quodcunque genus per se, altera se habet ad alteram vt deficiens, & superabundans, & imperfectū ad perfectum: nec tamē dicit solam priuationem, nec negationem simplicem, sed vtraque differentia naturam aliquam ponit.

Contrarietas multiplex.

Contrarietas propria.

Igitur istæ differentiæ possunt dici contrariæ,

1 Primum arg.

Videtur quod non: ista sunt contraria, quæ habent in se contraria essentialiter: cum igitur omnes species ex opposito diuersæ, sint diuersæ specie, si diuersitas in specie esset contrarietas, tunc omnes species ex opposito diuersæ essent contrariæ.

riæ; quia prima radix contrarietatis in eis saluatur, etsi tota ratio contrarietatis in eis non completeatur, sicut in priuatiuis aliquid dicitur priuatiuum alterius, licet non totaliter priuet ipsum; etsi priuet rationem formalem in ipso; sic iniustum, non priuat totaliter iustitiam: aliquis enim est iniustus si non obediatur legibus; sed tamen potest esse iustus secundum naturam: sed iustitia solum priuat completam rationem iustitiæ, nec totaliter priuat ipsam, sicut cæcitas priuat visum. Et ideo dictum est supra quæst. 16. num. 2. quod inter quædam priuatiua potest esse medium circa proprium subiectum, vel comparando ad proprium subiectum, & inter quædam non. Vnde non intendit Philosophus, quod diuersitas secundum speciem completa sit in omnibus contrarietas: sed ratione oppositionis habet, & plus habet de contrarietate, quam alicuius alterius oppositionis; quia vtrumque extremum aliquam naturam ponit.

Quædam priuatiua opposita habent medium, quædam non.

Ad primum.

Ad primum argumentum dicendum, quod non omnia contraria propriè dicuntur, quæ habent in se contraria: imò hoc solum est verum in illis generibus, in quibus contrarietas propriè inuenitur. Vnde rationale & irrationale dicuntur contraria: quia irrationale habet priuationem rationalis sibi adiunctam. Illa tamen priuatio non exprimitur per nomen *asini*, sicut per nomen *irrationale*: & ideo homo & asinus non dicuntur contraria, licet differentie eorum contrariæ sunt.

Rationale & irrationale quomodo contraria?

Ad secundum.

Ad secundum dicendum, quod in substantia, & in quantitate, & in quolibet genere conuenit reperire contrarietatem saltem in differentiis, eo quod prima radix contrarietatis in eis saluatur: quia tamen in eis non est plena contrarietas, ideo dicit Aristoteles in Prædicamentis, tract. 2. cap. 1. quod substantia nihil est contrarium.

Ad tertium. Pro differentiis positius ignotis, vtrum priuatiuis.

Ad tertium dicendum, quod inanimatum & incorporatū secundum quod facta sunt differentie diuinae substantiæ, solam priuationem non important: vel si sic, non diuidunt Substantiam: sed diuidunt eam secundum quod huic priuationi aliqua natura est subiecta. Verum tamen pro differentiis positius ignotis, frequenter vtrum priuatiuis: sicut pro differentiis essentialibus vtrum quinque accidentalibus, propter indigere vt dicit Philosophus, 1. Topic. cap. 14.

Ergo differentia contrarietatis est hoc vnum & diuersa esse specie, in eodem genere. Text. 24.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum dua differentia differant inter se?

S. Thom. citat. quæst. anteced. Albert. Magnus tract. 1. c. 10. Flandria quæst. 1. art. 1. Fonseca citat. in quæst. anteced. Suarez disp. 15. sect. 10.

Primum arg.

Videtur quod non: differentia sunt diuersa circa idem aliquid entia: sed omnia talia sunt composita ex aliquo, quod est idem, & aliquo quod est diuersum: cum ergo differentie sint simplices non sunt differentes.

Secundum.

Item, omne differens est aliquo differens: si ergo differentia differat, quæto de illo, in quo differat, aut illud est differens, aut non? Si Scoti Oper. tom. 1 V.

non est differens, tunc est diuersum, & pari ratione standum esset in primo. Si differens: igitur aliquo est differens: & sic in infinitum: vel standum est in aliquo, & pari ratione in primo.

Tertium.

In omni composito est aliquid, quod non est elementum, nec ex elementis, per Aristotelem in 7. huius, Text. 70. quod quid est formæ siue quiditas rei: si ergo differentia differat, per consequens composita esset, & aliquid esset in differentia præter partes ipsius: & per consequens differentia non esset vltima perfectio diffinitionis sed aliquid formale in differentia.

Quartum.

Idem dicit Philosophus in litera: dicit enim quod differentia secundum speciem est contrarietas, nec tamen videtur differre.

Ad oppositum: differentia sunt diuersa circa aliquid idem entia; sed duæ differentie possunt esse huiusmodi. Probatio assumpti: differentia inferiorum claudit in se intellectum superiorum, aliter pluralitas differentiarum in definitione non faceret nugationem: quod est contra Aristotelem in 7. Text. 42. & differentia inferiorum aliquid addit ad superiorem, alioquin non faceret diuersum aliquid in specie à differentia sibi opposita.

2 Primum arg. pro parte contraria. Differentia quid sunt?

Item, vnumquodque propter quod illud magis: sed species sunt differentes propter differentias: ergo differentie sunt magis differentes.

Secundum.

Item, si abstractum de abstracto, & concretum de concreto, sed omnis contrarietas est differentia: igitur omne contrarium est differens: sed differentie sunt contrariæ: ergo differentie sunt differentes.

Tertium.

SCHOLIUM.

DIFFERENTIAS, propriè loquendo, non esse differentes: sed si sunt, ideo accidit: quia species tantum propriè differunt differentis: quomodo dici possunt differentes, impropriè: vel per accidentem, explicat. Vide Scholium ad q. 8.

Ad illud dicendum, quod nihil prohibet duas differentias esse differentes: hoc tamen non est necessarium, sed hoc accidit, propriè tamen differentes non sunt: nec necessarium est differentias differentes esse, sed per seipsas. Ad cuius intelligentiam intelligendum est, quod diuersitas faciens speciem differentie, non est differentia, sed ipsius generis: differentia enim propriè non diuiditur per differentias, sed genus ipsum. Animatum enim non diuiditur per sensibile & insensibile: sed corpus animatum. Vnde illa propriè differunt quæ claudunt in se diuersum per se, & ea, per quæ diuiditur: & talia sunt species: & ideo species sunt differentes propriè. Vnde differentie sunt, quæ formaliter diuersa aliquid idem materialiter entia sunt: vnde non omnia, quæ participant aliquid idem, & per aliud sunt diuersa, habent dici differentia: sed requiritur quod illud idem sit per se diuersificatum. Et ideo licet duæ differentie oppositæ claudant in se intellectū superioris differentie, & aliquid, quo sunt differentes: non illæ differentie propriè sunt differentes: quia ista differentia superior non propriè diuersificatur in istas. Exépli gratiâ, animatum non diuersificatur per se propter sensibile, vel insensibile: sed corpus animatum: si tamen animatum diuidatur per A, & B, & animatum constitueret sensibile cum B, intelligi deberet, quod sensibile & insensibile sint

3

Differentia non diuiditur per differentias, sed gen. nna.

differentes: sed non est ira. Imò si diuidatur immediate diuidetur in sensibile & in insensibile: vnde differentia opposita eodem modo, quo diuersa sunt aliquid idem entia, sunt differentes. Sed tamen illud idem, quod sunt entia, non est aliquid materiale; imò formale: nec se habet differentia inferior ad superiorem, sicut materia ad formam; sed sicut forma ad formam non proprie non sunt differentes: hoc tamen est per accidens. Accidit enim, quòd duæ differentia conueniant in aliquo superiori. Si enim hoc esset per se, tunc quæcunque duæ differentia opposita participarent aliquam differentiam superiorem. Hoc non est nisi quia est deuenire ad aliquas differentias primas, quibus non est aliqua prior: & propter hoc differre per differentias conuenit speciebus, non autem differentiis; quia omnibus conuenit speciebus, non tamen ex omnibus differentiis.

³ Nec intelligo, quòd omnis differentia inferior includit in se intellectum superioris, sed est ut sic, & est ut non. Quia enim ratio intelligit sensum, dicerem idè quia rationale non includit sensibile; sed habens duos pedes includit habens pedes; sed dicto *rationali* non superfluit dicere; vel addere *sensibile*. & idè dicit, quòd ubi est pluralitas formarum, pono ordinem differentiarum; ita quòd significatum vnus non includit significatum alterius; illud tamen quod significatur est idem.

⁴ Ad rationes in oppositum dicendum, quòd differentia simplex est respectu speciei; sicut & genus simplex est respectu speciei: multum tamen prohibet differentiam habere intellectum compositum, sicut habet genus.

^{Ad secundam.} Ad secundum dicendum, quòd duæ differentia differentes per aliqua differunt, & illa possunt esse differentia per aliud: sed tamen est deuenire ad aliquas quæ non sunt differentes; quia non habent differentiam superiorem. Nec est eadem ratio standi in vno & in alio.

^{Ad tertiam.} Ad tertium dicendum, quòd in composito est aliquid præter elementa; quod nec est elementum, nec ex elementis; hoc potest esse forma. Forma enim lapidis nec est ignis, nec aqua ex eis: modò si differentia includit intellectum compositum, vel si aliquo modo includit rationem materialis, tamen differentia rationem formæ habet respectu generis: & idè non obstante tali compositione, potest esse complexio definitionis: vnde sicut in composito non est aliquid aliud præter materiam & formam; sic nec in definitione est aliud præter genus & differentiam.

^{Ad quartam.} Ad aliud dicendum, quòd Philosophus non dicit, quòd non differant, seu differant; sed dicit, quòd non differunt specie, sed faciunt definitionem speciei: & idè differunt specie. Vnde in capitulo priori dicit Philosophus, quòd cum album & nigrum differant per congregationem & disgregationem, illa priora sunt magis differentia; quia causant diuersitatem in aliis.

⁵ Primam rationem in oppositum concedo. Ad secundum, cum dicitur, vnumquoque propter quod &c. Dicendum, quòd illud habet intelligi in his, quæ sunt eiusdem generis. Si enim duo sint scibilia, & vnum propter alterum, illud propter magis: si tamen non sunt in eodem genere, non tenentur: quia conclusiones sciuntur per principia; principia tamen sciuntur non magis, quia non sunt in eodem genere scibilibus, sed in gene-

re intelligibilem. Sic in proposito; licet sensus differant per differentias: non tamen oportet differentias magis differre: quia differentia non sunt in genere differentium, sed diuersorum.

Ad tertium, cum dicitur, quòd si abstractum de abstracto, &c. hoc est verum ubi abstractum differt ab abstracto & non concretum. Nunc autè nõ solum cõtrarietas est differentia, sed contrariu & idè non oportet, quòd omnia contraria differant: sed aut differunt, aut sunt differentia.

Ad tertium.

Dubitabit autem vtrique aliquis, quare fœmina à viro nõ specie differt, & contrario masculino, & fœminino existente, differentia autem contrarietate. *Text. com. 5*

QVÆSTIO XX.

Vtrum omnis contrarietas faciat differentiam in specie?

S. Thomas *lect. 11.* Albert. Magn. *tract. 2. cap. 11.* Flandria *quest. 12. art. 1.* Fonseca in *Expositio. cap. 12. in principio.* Suarez *disp. 6. sect. 9.*

¹ *Primum arg.*

Videtur quòd nõ: quæ ex eodem semine producuntur, specie non differunt: sed contraria ex eodem semine possunt produci, ut masculus, & fœmina: ergo non omnis contrarietas facit differentiam in specie: Probatio Maioris. Omnia agens naturale agit aliquid determinatum: intendit enim producere simile: sed in semine est quedam virtus actiua naturalis ad producendum vnum, & non ad producendum diuersa specie. Minor patet: quia si in semine fuerit calor sufficiens, producitur masculus: sed si deficiat, fœmina.

^{Secundum.}

Item, ista non faciunt differentiam in specie, quæ simul reperiuntur in eadem, & successiue in eodem individuo: sed nigrum & album simul reperiuntur in eadem specie pro diuersis, & successiue in eodem individuo: igitur, &c.

^{Text. 25.} ^{Tertium.}

Item dicit Philosophus in litera, quòd differentia materiales, sicut individua, non faciunt differre specie: differentia tamen formales & speciei faciunt differre specie: igitur, &c.

Oppositum. Omnis diuersitas diuersificans genus, per se facit differre specie: sed omnis contrarietas diuersificat aliquod genus: igitur, &c.

SCHOLIUM.

CONTRARIA considerata in ordine ad genus, quod diuidunt, faciunt differre specie, considerata in ordine ad subiectum, non. Vnde album & nigrum respectu caloris faciunt diuersas species, respectu hominis non sic masculus & fœmina sunt species sexus, sed non animalis. Hic ad mentem Philosophi differentiam materialem vocat, quæ individuum constituit: de quo vide eum 2. dist. 3. q. 6. & quest. 5. ad 3.

Dicendum, quòd omnis contrarietas facit differre specie: sed contraria possunt dupliciter considerari, vel ad subiectum, vel ad genus, quod diuersificant, si ad subiectum, quædam faciunt differre specie, quædam non. Cuius ratio est: genus sumitur à materia, & materia per se ordinem habet ad formam: vnde contrarietas formalis

² *Differentia formalis facit differre specie, materialis non.*

lis propriè est ipsius generis, & ista diuersitas formalis circa genus, diuersificat ipsum in specie. Sed alio modo diuiditur species in indiuidua, per differentias materiales, & ista contrarietas non facit specie differre. Talis contrarietas est inter accidentia indiuidua, vt inter album & nigrum: & propter hoc dicit Philosophus, quòd contraria, quæ sunt propriè generis, sunt differentię formales, & speciei, & diuersificat speciem. Contraria verò, quæ sunt indiuidua, & materialia, dicuntur differentię materiales; quia non insunt communi, siue speciei, nisi quia insunt indiuiduo habenti materiam signatam. Non enim est album, vel nigrum, nisi quia iste homo; vel ille est albus, & idè sic loquendo de contrariis quædam faciunt sua distantia differre specie in genere quòd diuidunt: quia album & nigrum specie differunt in colore, & masculinum & foemininum faciunt differre sexum, sed non animal.

Vnde ad quæstionem dicendum, quòd omne genus diuersificans facit differre specie in isto genere, non tamen facit subiectum differre specie. Prima ratio probat quòd masculinum & foemininum non faciunt differre specie circa animal. Secunda ratio probat quòd album & nigrum non faciunt differre circa hominem. Tertia ratio probat quòd non omnis contrarietas facit differre specie. Primam rationem & oppositum concedo.

Necesse diuersum esse genere corruptibile & incorruptibile. *Text. com. 26.*

Q V Æ S T I O XXI.

Vtrum corruptibile, & incorruptibile faciunt differre genere?

S. Thomas lect. 12. & opusc. 42. cap. 6 & 7. Alenus in hunc locum & 5 Metaphys. sext. 33. Albert. Magn. tract. 2. cap. 12. Flandria quæst. 13 art. 1. Suarez disp. 35. sect. 3. num. 37. Fonseca in Exposit. cap. 13.

Videtur quòd non: contraria sunt in eodem genere, & specie differunt: corruptibile & incorruptibile sunt contraria; quia differunt secundum potentiam, & impotentiam: ergo cum potentia, & impotentia sint contraria, corruptibile & incorruptibile solum differunt specie.

Item, diuersitas in principiis est ex diuersitate in principiis: quorum ergo principia genere sunt diuersa, & principjata; sed anima hominis est incorruptibilis: si ergo corruptibile, & incorruptibile genere sunt diuersa, homo & asinus genere differunt.

Item, quòd non potest facere differre specie, non potest facere differre genere; sed corruptibile & incorruptibile non faciunt differre specie; quia species & indiuiduò nõ differunt specie: igitur &c.

Oppositum dicit hic Philosophus.

SCHOLIUM

CORRUPTIBILE & incorruptibile differunt genere Physico, non Logico, & sunt contraria secundum potentiam & impotentiam, quia unum potest pati sui destructionem, alterum non. Vide Scholium possum ad quæst. 9. Aduerte secundum Doctorem materiam celestium & sublunarium non distinguuntur specie in substantia. Vide cum 2. dist. 14. q. 1. & q. 15. de Anima.

Dicendum, quòd duplex est genus, scilicet genus Logicum & Physicum: illa sunt in eodem genere Logico, quæ sunt in eodem prædicamento: illa sunt in eodem genere Physico, quorum materia est vna. Tunc ad quæstionem dico, quòd corruptibile & incorruptibile non sunt in eodem genere Physico, sicut in eodem genere Logico. Ratio primi est, cui inest corruptibile, aut incorruptibile, per se inest: nam si per accidens, posset sibi non inesse, & per consequens, quòd nunc est corruptibile, potest fieri incorruptibile; quòd secundum naturam est impossibile; virtuti tamen diuina non est impossibile. Ergo incorruptibile est de essentia eius cui inest, vel consequitur aliquid esse intrinsecum: consequitur enim materiam. Sed differentię diuidentes aliquod genus non sunt de essentia eius, nec per se insunt ei: rationale enim & irrationale non sunt de essentia animalis, nec per se insunt ei; sed animal est in potentia ad vtrumque. Cum ergo quocumque ens accipiatur, vel sit necessariò corruptibile, vel incorruptibile; corruptibile, & incorruptibile non possunt aliquod genus diuidere necessariò: igitur genere differunt.

Contraria corruptibile & incorruptibile immediatè diuidunt ens; illud enim est incorruptibile, quòd non potest non esse: igitur non differunt genere.

Præterea genus sumitur à materia, species à forma: sed potentia propriè debetur materiæ: sicut ergo contrarietas formalis facit differre specie, rationale est quòd contrarietas secundum potentiam & impotentiam faciat differre genere, sed sic differunt corruptibile & incorruptibile: Ergo genere differunt.

Non tamen potest aliquid inueniri in corruptibilibus, & incorruptibilibus, à quo rationem generis potest accipere, vt corpus; & idè in genere Logico nihil prohibet corruptibile esse: quia tamen corruptibile & incorruptibile non possunt esse eadem materia, non possunt esse in eodem genere Physico.

Ad primum argumentum dicendum, quòd contraria propriè accepta conueniunt in genere, sed differunt specie: sed corruptibile & incorruptibile sunt contraria non diuidentia aliquod genus, sed ipsum ens, quòd non est genus, & differunt secundum potentiam & impotentiam: ergo non differunt specie.

Ad secundum dicendum, quòd principia non sunt propriè in genere, & idè diuersitas in Prædicamentis, secundum genus, non est iuxta principia. Quia igitur homo est corruptibilis, sicut & asinus, licet anima eius non sit corruptibilis, idè in eodem genere sunt.

Ad tertium dicendum, quòd quocumque modo est aliquid existens, eo modo est corruptibile & incorruptibile: sed quòd quid est rei, non est per se existens; imò sicut existit, sic est corruptibile. Corruptibile enim est in indiuiduis, sed extrà indiuidua non existit, & idè non differunt specie. Si tamen esset existens, & non in indiuiduo, specie differret ab indiuiduo: & hoc concludit Aristoteles contra Platonem, qui ponit ideas separatas incorruptibiles, eiusdem tamen speciei cum istis inferioribus. Hoc non potest esse dicit Aristoteles, quia corruptibile & incorruptibile differunt genere: & quæ differunt genere, maximè differunt.

2
Corruptibilis sequitur aliquis intrinsecum eius quòd tale est.

3
Obiecta.

Solutio.

4
Ad primum. Corruptibile & incorruptibile, an contraria?

Ad secundum.

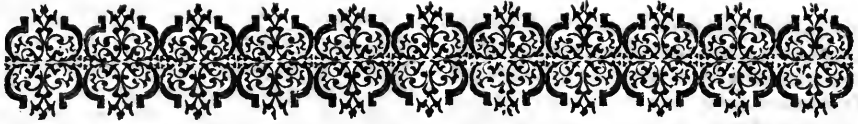
Ad tertium.

3
Masculinum & foemininum quomodo specie differunt. Respondetur ad argumentum.

1
Primum arg.

Secundum.

Tertium.

LIBER VNDECIMVS DESIDERATVR.

Vide Censuram.

LIBER DVODECIMVS.

Quæcunque ex vniuoco fit substantia.
Text. 13.

QVÆSTIO I.

Vtrum generatum sit simile generanti
secundum formam?

Ægidius lib. 11. *Metaph. quæst. 3.* Antonius Andreas
12. *metaph. quæst. 1.* Flandria hic *quæst. 3. art. 2.* Suarez
disput. 18. sect. 2. Conimbr lib. 1. *de generatione cap. 4.*
quæst. 10. Fonseca lib. 12. *Metaph. in Exposit. cap. 3.*

1
Primum arg.

V IDETUR quòd non : animalia
generata per putrefactionem , à
corpore cœlesti solùm sunt produ-
cta; sed illa animalia secundùm for-
mam cœlestibus non sunt similia:
igitur , &c.

Secundum.

Item , virtus actiua in femine ex femine pro-
ducit animam ; sed in femine non est anima , cum
ergo generatum habet animam , non sunt similia
secundùm formam .

Tertium.

Item , motus est generatiuus caloris ; sed ipse
motus non est calidus : igitur , &c .

Oppositum dicit Philosophus . Dicit enim
quòd omnis forma , siue ab arte producta , produ-
citur à sibi simili .

2

Dicendum , quòd omne productum à causa
per se , aliquo modo assimilatur generanti . Et di-
co *aliquo modo* : quia quale est generatum secun-
dùm formam , tale est generans secundùm for-
mam , vel virtutem . Sed intelligendum est , quòd
forma generati aliquando est in generante se-
cundùm eundem modum essendi , & in materia
eiusdem rationis sibi , vt cum homo generat ho-
minem , & ignis ignem , talis generatio est vniuo-
ca totaliter . Quandoque verò forma geniti præ-
existit in generante , non secundùm eundem mo-
dum essendi , nec in materia rationis eiusdem : si-
cut forma domus præexistit in mente artificis ,
quia domus extrà habet esse materiale , sed in men-
te artificis habet esse immateriale : & talis genera-
tio est partim vniuoca , & partim æquiuoca : quan-
tùm ad formam est vniuoca , quantum ad mate-
riam essendi est æquiuoca .

Generatio v-
niuoca & æ-
quiuoca .

Tertio modo forma generati præexistit in ge-
nerante , non in actu , sed solùm in virtute : & sic
caliditas hic causata inferiùs , præexistit in Sole ,
& sic calor priùs existit in motu : motus autem
calorè in virtute habet . Sed talis generatio peni-
tus est æquiuoca . Vnde Philosophus dicit , hïc
quod omnis forma procedat à sibi simili : sed hoc
potest esse perfectè vel imperfectè . Perfectè sicut
forma domus in materia , à domo sine materia , vt
in anima , & equus ab equo . Sed in generatione

æquiuoca nõ est similitudo perfecta , quia in Sole
non est aliquid simile caliditati hïc inferiùs per-
fectè : est tamen in Sole aliqua virtus productiua
caliditatis excellens ipsam : & ita forma caliditatis
prouenit à sibi simili in proportione .

Calor , à Sole
quomodo à
sibi simili ?

SCHOLIUM.

GENITVM est simile generanti , vel perfectè
& formaliter , vt in generatione vniuoca , vel vir-
tualiter , vt in æquiuoca . Vnde Doctorem 4. *dist.*
44. *quæst. 2. in fine.* & 2. *dist. 3. quæst. 6. num. 22.* &
clarius 7. huius text. 30. *ubi explicat tres gradus*
generationis vniuoca . Primus gradus est quando
generans & genitum assimilantur in forma & es-
sendi modo , & id tantum est perfectè vniuocum ; vt
quando ignis generat ignem . Secundus , quando
assimilantur in forma , sed non in essendi modo , vt
domus in mente artificis , & domus extrà : & idem
est de aliis artificialibus . Tertius , quando generans
non habet similem formam in specie , sed tantùm
virtualiter , vel eminenter , vt in Sole , respectu rana .
Quod tangit ad tertium an semen agat in gene-
rate ; vide quid de hoc sentiat 2. dist. 18. q. 27.

Ad quætionem dicendum , quòd generatum
non semper assimilatur secundùm formam ; ita
scilicet , quod forma generati sit similis formæ
generantis : sed vel forma similis est formæ , vel
forma proportionabilis est virtuti . Huius ratio
est , quia generans producit genitum ad actum .
Sed secundùm Aristotelem primo de Generatio-
ne , text. § 1. agens & patiens in principio sunt
contraria , & in fine sunt similia ; & ideo gene-
rat semper simile aliquo modo generanti .
Quòd tamen non assimilentur in forma , defectus
non est in agente , sed in eo quod transmutatio-
nem suscipit : quia omne receptum in aliquo est
in eo per modum recipientis : si tamen aliqua ma-
teria esset susceptiua Solis , in illam materiam pos-
set Sol formam suam inducere . Vnde quod Sol
Solem non generat , defectus est ex parte patientis :
Sicut in generatione muli : quia menstruum
asini non est susceptiuum formæ equi : ideo virtus
in semine equi inducere non potest formam equi
in menstruo asini : & cum defecerit à propria in-
tentione inducit formam quancunq ; potest similè ,
& propter hoc inducit formam muli . Si verò causa
sit per accidens , nõ oportet vt generatum aliquo
modo assimilentur generanti : vt si fodiens inue-
niat thesaurum , non oportet inuentionem the-
sauri assimilare fodiendi . Similiter est de omni-
bus : quæ fiunt à casu & fortuna : quia for-
tuna nihil aliud est , quàm intellectus agens
præter intentionem operantis : & casus nihil
aliud est , quàm natura operans sine inten-
tione .

3

Quare equus
ex asino non
cõcipit equum,
sed mulum?

Quid fortuna,
na, & casus?

Doctor quodl.
21.

4
Ad primum. Ad primum dicendum, quod in materia putrefacta est quædam virtus à virtute cælesti causata, quæ similis est virtuti in femine ab animali deciso; & illa virtus potest animam producere: & licet anima non sit in corpore cælesti actu, est tamen in virtute: idè talis generatio non est penitus vniuoça.

Scot. 2. d. 18.
Ad secundum. Ad secundum dicendum, quod virtus in femine non est agens principale, sed instrumentale; non enim agit in virtute propria, sed in virtute eius, à quo decidit semen: & idè licet non assimiletur femini secundum formam, assimilatur tamen agenti principali, à quo decidetur.

Ad tertium. Ad tertium dicendum, quod licet motus non habeat calorem actu, habet tamen virtute & potentia: vnde est generatio simplex æquiuocè.

Si autem aliquid manet posterius, perscrutandum est: in quibusdam enim nihil prohibet, vt si est anima tale, non omnis, sed intellectus. *Text. 17.*

QVÆSTIO II.

Vtrum aliqua forma vel intellectus possit remanere corrupto homine?

S. Thomas 12. metaph. lect. 3. & 1. p. quæst. 75. art. 2. & 6. & 2. contra gentes cap. 7. & 79. & quodlib. 10. q. 3. a. 1. Albert. Mag. tract. 2. de Anima c. 20. & tract. 3. c. 13. Egidius 3. de Anima ad c. 4. Durand. 2. dist. 18. q. 3. Eugub. de perenni Philos. à c. 18. Nyphus opus. de immortalitate anima cap. 1. Conimbr. tractat. de Anima separ. disp. 2. art. 3. Fonseca citat. q. antecedenti.

1
Primum arg. Videtur quod non, semper existens, & semper non existens, sunt contraria, secundum Philosophum 1. Cæli & mundi in fine: text. 127. & non semper existens, & non semper non existens, sunt sua subcontraria; & illa duo sunt idem subiecto: quia vnum & idem subiecto est, quod quandoque est, quandoque non est: & ibidè, quod illud est medium inter semper existens, & semper non existens; vnde vtrumque interimit. Quod igitur quandoque est, & quandoque non est, nec est semper ens, nec est semper non ens; sed intellectus quandoque est, quandoque non est: ergo nec semper est, nec semper non est? sed illud quod manet in toto tempore futuro, semper est: igitur intellectus toto tempore futuro non potest manere.

Secundum. Præterea, omne per se existens aliquam propriam operationem habet; sed propria operatio intellectus humani, est intelligere cum phantasmate: cum igitur hanc operationem non possit habere separatus à corpore, post separationem non potest esse.

Tertium. Item, nihil ab æterno vsque nunc manens, potest nunc non esse. Probat 1. Cæli & mundi: text. 103. ergo per eandem rationem nihil potest de nouo incipiens in æternum fore: sed intellectus de nouo est cum generatur homo: ergo corrupto homine corrumpitur & intellectus.

Oppositum dicit Philosophus. Dicendum enim quod omne agens præcedit generatum, forma tamen præcedit; quia tunc illud est sanitas cum est sanum: aliqua tamen forma manet post corruptionem, vt anima, non quælibet, sed intellectus.

Circa istam quæstionem diuersæ sunt opinioniones.

Anima rationalis est incorruptibilis: quia nec per se, nec per accidens corrumpi potest. Explicat vtramque corruptionem. Hic & aliis locis ita sentit Aristoteles, sed habet alia principia, quæ potius probant esse corruptibilem: Vnde in hac quæstione dubium videtur mansisse ex variis locis ipsius ad ignicem collatis: probat Doctor 4. dist. 43. q. 2. §. de 2. n. 13. De quo quidquid sit, certum est ipsum non demonstrasse hanc incorruptibilitatem: vs ibi bene probat Doctor §. Potest dici, n. 16.

2
Dicendum tamen, quod intellectus manet post corruptionem compositi; nec est possibile intellectum corrumpi. Huius ratio est, quia omne, quod corrumpitur, aut corrumpitur per se, aut per accidens: illud, quod corrumpitur per se habet esse, & includit in se contraria; quia corruptio principaliter debetur actioni contrariorum: habet etiam in se subiectum transmutationis, quod est materia, vnde quod per se corrumpitur, est compositum. Sed intellectus nec in sua essentia habet aliquam materiam, sicut nec aliqua habet in se contraria, quia quæ contraria sunt in aliis, in intellectu non sunt contraria, nec per modum contrariorum, vna tamen est ratio duorum contrariorum per se: ergo non est corruptibile nec per accidens: quia corruptio alicuius per accidens: quia corruptio alicuius per accidens dependet ab eodem, à quo dependet sua generatio. Quia enim forma materialis non fit, nisi per compositionem, non corrumpitur per accidens, nisi per compositionem. Sed intellectus non fit per perfectionem compositi, quia intellectus ab extrinseco est per Philosophum de partibus animalium lib. 1. cap. 1. Per accidens ergo non corrumpitur ad transmutationem compositi, & necesse est intellectum manere; quia non habet in se principium corruptionis; imò si potest desinere esse, hoc solum est ex potentia primi, sicut ponit esse post non esse.

3
Ad primum. Ad primum argumentum dicendum, quod si semper importat vniuersalitem temporis præteriti, præsentis, & futuri, sic quandoque esse & quandoque non esse, interimit semper esse: non tamen interimit semper esse in futuro; & sic conceditur intellectum semper esse, scilicet in futuro, non tamen semper fuisse in præterito.

Ad secundum. Ad secundum dicendum, quod intelligere ipsius intellectus vniti cum corpore, non est sine phantasmate; intellectus tamen separatus alio modo intelligit; quia per modum substantiarum separatarum.

Ad tertium. Ad tertium dicendum, quod nihil vsque nunc ab æterno manens potest nunc non esse, nec per transmutationem incipiens potest in æternum fore: hoc probat Philosophus 1. Cæli & Mundi, text. 127. quod nihil generatum sit incorruptibile, nec aliquid ingeneratum sit corruptibile: quia vtrumque tale habet materiam partem sui: eadem tamen potentia ab æterno vsque nunc manens, nec de nouo potest non esse: quare tamen hoc non eueniat, voluntati diuinæ præscribendum est.

Quod corrumpitur per se includit contraria, & habet materiam.

Forma corrumpitur per accidens.

Ad primum. Intellectus semper est pro futuro.

Ad secundum.

Ad tertium.

Aut igitur dicimus, est quidem ut est, est autem ut non, puta forsan sensibilibus corporum, &c. *Text. 22.*

QVÆSTIO III.

Vtrum principia omnium sint eadem?

S. Thomas hic *leā. 4. Flandria hic q. 4. art. 1. Suar. dispnt. 12. scđ. 1. Conimbr. in Phys. lib. 1. c. 7. Fonseca lib. 12. Metaph. cap. 4.*

Primum arg.

Videtur quòd non: quorum principia sunt eadem, & principia sunt eadem: igitur non omnia principia, &c.

Secundum.

Item, si principia omnium essent eadem, aut erunt in genere substantiæ, aut accidentis, aut priora his; primum & secundum sunt impossibilia, quia principium & principiatum sunt vnigena: nec tertium est possibile, quia nihil est prius substantia, vel accidente.

Tertium.

Item, principium animalium est à principiato; si igitur eadem essent principia substantiæ & accidentium, illa essent alia à substantia & accidente; & sic aliquid esset, quod nec esset substantia, nec accidens.

Si principia omnium non essent eadem aut erunt diuersa tamen inconnexa; quod est improbatum in fine 12. aut erit processus in infinitum, quod est improbatum in 2.

SCHOLIVM.

PRINCIPIA intrinseca omnium, ut materia, forma, actus, & potentia sunt eadem secundum proportionem. Extrinseca, ut finis, & efficiens, realiter eadem. *Vide Doctorem in hunc textum.*

2.

Dicendum, quòd principia sunt duplicia, intrinseca, scilicet & extrinseca. Principia intrinseca diuersorum sunt diuersa realiter: alia enim est materia mei, & tui, similiter & forma: omniū tamen principia sunt materia & forma, huius sicut & illius: vel sicut principia huius actus & potentia, sic & illius: & sic possumus dicere quòd omnium compositorum eadem sunt principia intrinseca. Extrinseca principia sunt finis & effectus, & vtrumque potest esse proximum, remotum, & remotissimum. Si proximum, sic aliud est diuersorum: aliud enim est effectus sanitatis, aliud domus, & aliud hominis. Si remotum, sic possunt esse eadem principia omnium inferiorum: si verò accipiatur remotissimum: sic vnum numero est omnium principium, scilicet Deus, quia in causis efficientibus non est procedere in infinitum, sed est deuenire ad aliquod vnum principium. Eadem ratio de fine. Vnde non omnium sunt eadem principia realiter, eadem tamen secundum omnium proportionem, & vniuersaliter.

Omnium compositorum eadem sunt principia.

Principium efficiens, & finale vnum omnium.

Ad primum.

Ad primum dicendum, quorum principia proxima intrinseca sunt eadem realiter, & ipsa sunt eadem; sic non sunt omnium principia eadem.

Ad secundum.

Ad secundum dicendum, quòd principia realia omnium, nec sunt in genere substantiæ: quia sicut esse accidentis accidentaliter dependet à

substantia, sic principia accidentis à principiis substantiæ. Et cum dicitur, principia principiatas sunt vnigena, verum est de principiis proximis: principium tamen extrinsecum primum, & remotum non est in genere substantiæ, nec in genere accidentis, nec est inconueniens aliquid esse prius substantia & accidente, quæ in genere sunt.

Qua principia sunt vnigena principiatas?

Ad tertium.

Ad tertium cum dicitur, quòd principium est à principio, &c. Dicendum quòd aliquid est secundum numerum à principiato: secundum tamen speciem, aut genus, non est aliquid semper à principiato: vnde nihil prohibet substantiæ principium esse substantiam, & accidens esse principium accidenti. Similiter quando dicitur, quòd nihil aliud est à substantia & accidente: dicendum quòd hoc non habet veritatem in prima causa: quia prima causa nec est in genere substantiæ, nec accidentis, substantia tamen est, sed æquiuocè cum his, quæ sunt in genere substantiæ.

Aliquid est quod non est substantia nec accidens.

Quoniam autem tres erant substantiæ: duæ quidem quæ Physicæ, & vna quæ immobilis, de hoc dicendum est, quia necesse est esse sempiternam aliquam substantiam immobilem. *Text. 29.*

QVÆSTIO IV.

Vtrum oportet ponere aliquam causam efficientem sempiternam?

S. Thomas hic *leā. 5. & 1. contra gentes cap. 13. Albert. Magn. 1. Physic. cap. vltim. Soncin. 12. Metaph. quæst. 1. Iauell. ibid. quæst. 3. Flandria q. 5. art. 1. hic. Alentis 12. Metaph. cap. 6. Suar. in Metaph. disp. 29. scđ. 1. Fonseca in exposte. cap. 6. in princ.*

Viderur quòd non; quia motus non est æternus, quia tunc infiniti dies præcessissent hunc, & per consequens infinita pertransita essent: igitur, &c.

Primum arg.

Item, si substantiæ Platonis essent, nihil admodum prodesse: sic ideae sunt substantiæ separatae secundum Platonem: ergo pari ratione propter motum non oportet ponere aliquam substantiam separatam esse sempiternam.

Secundum.

Item, generatio est perpetua, & tamen nulla generatio est perpetua: imò vna succedit alteri: ergo pari ratione licet propter motum sempiternum oporteat ponere substantiam sempiternam, non tamen oportet vnam sempiternam.

Tertium.

Illud confirmatur sic: omne quod fit per se, aut fit per naturam, aut per voluntatem; sed in his quæ sunt à natura: natura est sufficiens principium, & in his, quæ sunt à voluntate, voluntas determinata per electionem est sufficiens principium electionis: ergo non est necesse ponere aliquam substantiam sempiternam propter sempiternitatem motus.

Confirmatur.

SCHOLIVM.

D. A. T. V. R. substantia sempiterna, qua est efficiens causa omnium. Verum hoc non probatur ratione Philosophi hic, scilicet ex æternitate motus, vel temporis, quia non datur. Facis tamen alia eius ratio pro hoc lib. 2. huius, text. 5. nempe quod in causis

causis ordinatis, essentialiter non est procedere in infinitum: ex quo sequitur dari unam causam primam, qua nulla est prior, & consequenter erit incausata: quia omni causæ aliquid est prius: & hinc erit sempiterna, quia habens esse à se necessario semper est. Vide Scotum de hoc fusè 1. dist. 2. quæst. 2. art. 1. con. 1. num. 1. & seq. & de 1. princ. cap. 3. & 1. huius q. 6. n. 9.

possibile est omnia esse talia; quia sic omnia quædoque non essent: & si omnia quandoque non essent, vel poterunt de nouo esse; igitur oportet ponere aliquid quod non potest non esse, tale est necessarium. Et tunc potest queri de isto necessario, vtrum habeat causam suæ necessitatis aliunde, vel non; si aliunde, queritur de causa sua, & cum non sit procedere in infinitum in causis efficientibus: idè oportet deuenire ad aliquid, cuius causa ab alio non dependeat, tale autem non potest esse nisi substantia, ens actu: oportet ergo ponere aliquam substantiam sempiternam existètem actu.

Non potest esse processum in infinitum in efficientibus.

Oppositum: omne quod mouetur, ab aliquo mouetur; sed si motus sit æternus, aliquid mouetur æternè: ergo necesse est aliquid ponere sempiternè mouens: sed nihil mouet, nisi ens actu; ens autem actu per se est substantia: igitur oportet esse substantiam aliquam sempiternam efficientè.

Ad illud dicit textus sic, quòd est necesse ponere aliquam substantiam sempiternam, & sempiternè agentem; quia inter entia substantia est primum ens: si ergo substantia non esset sempiterna, nihil esset sempiternum: consequens est falsum: quia motus est sempiternus secundum Philosophum; quia non incipit postquam non esse habuit, nec desinet, ita quod post non erit. Nam cum tempus sit mensura motus, tempus non potest esse sine motu: sed impossibile est tempus incipere, vel desinere; quia si incipit, ante non fuit: sed prius, non est sine tempore: ergo tempus fuit ante tempus. Similiter si desineret posterius, posterius non erit; sed posterius non est sine tempore; erit ergo tempus postquam desinet esse. Si ergo tempus est sempiternum, & motus erit æternus, & si motus æternus, & substantia est sempiterna: sed si substantia non semper ageret, contingeret motum non esse sempiternum.

Ad primum argumentum dicendum, quòd etsi motus non esset æternus adhuc oporteret ponere substantiam esse sempiternam, de mente tamen Philosophi est, quòd motus sit æternus: aliter enim demonstrationes suas non fundaret; super æternitate temporis. Ratio tamen sua solubilis est, quòd cum dicitur, si tempus incipit, prius non fuit, & si desinit, prius non erit: & prius & posterius hæc non sunt sine tempore. Dicendum quòd prius & posterius in proposito sunt imaginata: sicut cum dicitur extra cælum non est locus: hoc extrà non dicit aliquem locum realem, sed imaginatum: & cum dicitur ante tempus nihil fuit: ante tempus, dicit imaginatum.

Ad primum.

An detur prius, & post. sine tempore vero.

Non ergo substantiam solùm oportet esse sempiternam, sed sempiternè agentem: licet demonstratio Philosophi fundatur super hanc rationem, & super alias, quas ponit in libro Physicorum; rationes tamen non sunt demonstratiuæ: conclusio tamen necessaria est; quia siue ponatur medium, siue non, conclusio est necessaria: quia concessio quòd motus sit æternus, manifestum est conclusionem esse concedendam. Negato etiam motum esse æternum, sequeretur eadem conclusio, quia si motus incipit postquam esse non habuit, necesse est aliquid ens actu per quod in esse productus sit: illud ergo ens aut fuit ab æterno, aut non, si sic, habeo propositum; si non, ergo per actum aliquid ens actu productum fuit in actu. Cum igitur impossibile sit procedere in infinitum in efficientibus ordinatis per Philosophum 2. huius text. 5. quia primum est causa mediæ, & medium causa vltimi, & si non est primum in efficientibus, non est aliquid posteriorum: quia si non est efficiens, non est effectus: sed in infinitum non est primum, nec igitur erit aliquid posteriorum. Hoc igitur est falsum, & contra sensum: medium enim est, quo aliquid posterius est. Oportet ergo deuenire ad aliquod efficiens primum, & cum nil sit efficiens sui ipsius, oportet ipsum esse non causatum. Idè siue ponatur motus sempiternus, siue non, oportet ponere aliquam substantiam sempiternam: & quia nihil reducitur de potentia ad actum, nisi per ens actu, cum nihil sit prius, quod possit ipsum ad actum reducere, oportet quòd semper sit agens: si enim quadoque ageret, quandoque non, oporteret ponere aliquid per quod actum reduceretur.

Vel potest dici, quòd secundum quòd propositiones sunt admittendæ, sic cadunt sub negatione, scilicet, quod si tempus incipit, non fuit tempus tantum, & similiter non fuit locus extrà cælum. Supponendo tamen cum Philosophis motum esse æternum, dicendum est ad rationem, cum dicitur, quòd si motus non est æternus tunc infiniti dies præcessissent hunc: concedo. Et cum dicitur infinita sunt pertransita nego, quia omnis transitus est à termino in terminum. Vnde quæcumque dies præterita signetur, inter ipsam & hanc diem, dies sunt finiti: vnde ratio procedit, ac si positis extremis essent infinita media: hoc enim significatur cum dicitur, quòd infinita pertransita sunt.

Si motus esset æternus: an sit infinitum per transitu.

Ad aliud dicendum, quòd si ideæ Platonis essent, nihil ad motum conferrent, quia omnis operatio singularium est: sed illæ sunt vniuersalia, & per consequens in eis non est principium operandi, sed substantiæ separatæ singulares: & idè in eis bene potest esse principium operandi.

Ad secundam.

Ad tertium dicendum, quòd si generatio est perpetua, & tamen nulla particularis est perpetua, oportet necessariò ponere aliquam causam iucessionis continuæ, illa causa non potest esse aliquid generabilium, quia non semper est nec omnia generabilia, quia non simul sunt: imò oportet causam huius continuationis esse aliquid, quod semper vniformiter se habeat, & tale secundum Philosophum est primum cælum, quod vnico motu mouetur tantum. Sed quia à causa semper vniformiter se habere non procedit per naturam nisi vnum: & illa quæ generantur & corrumpuntur aliter, & aliter se habent: igitur præter primum cælum, quod est causa continuationis, ponit Philosophus circulum obliquum, in quo corpora mota aliter se habent secundum elongationem, & appropinquationem ad hæc inferiora, esse causam generationis, & corruptionis. Videmus enim quòd generatur Sole appropinquante, corrumpitur Sol recedente: vnde generatio non potest esse perpetua, nisi aliqua vna substantia perpetua esset.

Ad tertium. Non potest generatio esse perpetua sine aliqua causa immobilis iucessionis.

Circulus obliquus est causa generatio- nis & corruptionis.

Tempus æternum est, à parte ante & post, secundum Philosophum.

Substantiam esse æternam sed ratione Philosophi id non probatur.

Primum efficiens est incausatum.

Istud patet ex alio, manifestum enim est quòd quædam sunt possibilia esse, & non esse, & im-

Ad confirmacionem.
Natura & voluntas creatura reducuntur in causam superiorem.

Ad aliud dicendum, quod natura non est sufficiens principium in se eorum, quæ sunt per naturam: natura enim est sicut quædam ars diuina: vnde natura reducitur in aliquam naturam superiorem. Vnde quia natura vniuniformiter agit, & finem non cognoscit, oportet ipsam reducere in aliquam causam superiorem dirigentem. Similiter voluntatem humanam oportet reducere in aliquam voluntatem superiorem; quia omnia, quæ voluntati humanæ subduntur, mutabilia sunt.

Aut verò si fuerit motiuum, aut offensiuum, non operans autem aliquid, non erit motus: contingit autem potentiam habens non agere. Text. 30.

QVÆSTIO V.

Vtrum substantia prima sit aliqua potentia?

S. Thomas citat. *quæst. antecedenti Flandria hic q. 5. art. 1. Alensis, Iauell. & Fohseca hic in cap. 6. Suar. disp. 30. scilicet. 8. & 35. scilicet. 2.*

1
Primum arg.

Videtur quod sic: Omne intelligens aliud à se habet potentiam ad suum intelligibile; sed substantia prima intelligit aliud à se: ergo in ista est potentia.

Secundum.

Item, de quocunque verum est dicere, quod possibile est ipsum agere, de eo verum est dicere, quod habet potentiam ad agendum, quia si potentiam non haberet, esset impossibile: sed hoc est verum de substantia prima, igitur potest agere, &c.

Tertium.

Item, quod quandoque agit, & quandoque non agit, habet potentiam ad agendum. Sed sic se habet prima causa, nunc enim producit, quod prius non produxit: igitur, &c.

Oppositum dicit Philosophus. Dicit enim quod substantia prima, si esset in potentia, quandoque non ageret, & per consequens motus sempiternus non esset.

Item, potentia est principium operationis: sed in ipsa substantia operatio non est aliud à sua essentia: cum ergo sua essentia non sit principium suæ operationis, principium non erit, nec per consequens potentia.

SCHOLIUM.

In prima substantia non est potentia, quæ sit principium operationis, sed bene effectus ad extra. Quod bene ostendit esse ad mentem Aristotelis, cuius principium hic est erroneum; nempe morum & tempus esse æterna.

2

Dicendum, quod sicut possibile vno modo opponitur necessario, & alio modo impossibili: sic potest dici & bene, quod duplex est potentia. Vna, quæ est indeterminata ad opposita; hæc est potentia passiuæ materiæ. Alia potentia determinata est: & hæc est actiua. Nunc autem potentiam passiuam in substantia prima nullo modo est ponere, sed in ipsa est ponere potentiam actiuam. Ratio primi est: vnumquodque patitur secundum quod imperfectum est, & deficient; sed primæ substantiæ nihil deficit de perfectione: in ipsa ergo non est potetia passiuæ prima, licet enim eadem potentia præcedat actum simpliciter: tamen actus prior est potentia. Si igitur in substantia quocunque modo esset potetia passiuæ ipsa perfecte ad actum non reduceretur, sed per aliud prius ens actum. Cum ergo substantia prima

Quare in prima substantia non est potentia passiuæ? Vnde de hac indeterminatione l. d. 7. num. 4.

fit primum inter entia (vt dictum est prius q. 4. huius.) substantia prima non habet in se potentiam passiuam; sed actus ipsius est, & nullo modo potentia. Ratio secundi est; vnumquodque agit secundum quod actu est perfectum, sed substantia prima est actus purus, & perfectissima substantia: ergo maximè sibi cõperit agere: sed propter agere dicitur aliquid habere potentiam actiuam: sibi ergo debetur summè potentia actiua.

Intelligendum tamen est, quod in quibusdam potentia actiua differt ab ipso agere, quo enim ignis calefacit est calor, & ipsius est calefacere. Sed in substantia prima non differt potentia ab operatione. Verumtamen quia potentia non solum est principium operationis, sed ipsius effectus: idè licet in substantia prima non sit aliquod principium suæ operationis, quia sua essentia est sua operatio, differt tamen in ipso esse potentia actiua, eo quod principium est principii effectus.

3
Potentia actiua indistincta ab operatione, est in prima substantia.

Ad primum argumentum dicendum, quod esse intelligens aliud à se per rationem intelligendi aliam à se, est in potentia ad intelligibile, sed sic non intelligit substantia prima, sed intelligit alia à se per se: vnde conuerso est de intellectu humano, & diuino: intellectus humanus intelligit se per hoc quod intelligit alia: sed intellectus diuinus per se intelligit alia inquantum relata ad ipsum.

Ad primum. Intellectus diuinus intelligit per se alia à se: humanus se per alia à se.

Ad secundum dicendum, quod omne quod est possibile, habet potentiam, non tamen omne possibile habet potentiam ab actu distantem: vnde in prima substantia potentia & actus sola ratione differunt.

Ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod agens per voluntatem vel per motum non agit nisi determinetur, vel per electionem vel per hæresim: id est, iudicium aut opinionem, vnde si prima causa nunc producat animam, ab æterno fuit determinata per voluntatem vt nunc produceret: sed in æternitate non est prius, nec posterius, quia tota simul est: & licet nunc producat animam, quam prius non produxit, ex hoc non sequitur quod in ipsa sit potentia contradictionis.

Ad tertium. Quidquid vult Deus, ab æterno voluit. l. d. 45.

Ad primum argumentum in oppositum dicendum, quod Philosophus intelligit, quod in substantia prima non est potentia passiuæ materiæ: quia quod sic est in potentia non est perfecte vnum, & si talem potentiam haberet contingeret ipsum quandoque non esse.

4
Ad arg. primum in oppositum.

Ad aliud dicendum, quod potentia non solum est principium operationis, sed effectus: vnde potentia primæ substantiæ attribuitur, non quæ sit principium operationis, sed quæ est principium effectus.

Ad secundum. Potentia prima substantiæ est causa effectus, non operationis.

Oportet igitur principium esse tale, cuius substantia actus: amplius igitur tales oportet esse substantias sine materia. Text. 30.

QVÆSTIO VI.

Vtrum in substantia prima sit materia?

S. Thom hic lect. 5. & 1. p. q. 50. & 2. contra gentes ad e. 46. Soncin lib. 4. met. q. 14. Caiet. de ens. & essentia e. 2. Suar. disp. 30. scilicet. 4. n. 8. & disp. 35. scilicet. 1. Vide Doct. quod d. 5.

Videtur quod sic: Quicquid est in effectu, verius est in causa; sed materia est in cantatis: ergo verius in causa prima.

1
Primum arg.

Secundum.

Utrum.

Item, prima forma de se infinita est; quòd autem terminetur, hoc est quia est in materia; sed substantia prima est indiuidua, & per consequens determinata, ergo erit necessaria per materiam.

Item, actus & potentia diuidunt vnumquodque genus: sed vbi inuenitur posterius, ibi inuenitur prius: potentia verò posterior est materia: dicit enim Commentator hic in 12. tex. 31. quod omnis potentia ad potentiam materiæ reducitur: cum ergo substantia prima sit potentia (vt iam dictum est Quæst. præced.) in substantia prima erit materia.

Oppositum dicit Philosophus, & patet per rationem: omne habens materiam habet magnitudinem: sed substantia prima non habet magnitudinem: igitur, &c.

SCHOLIUM.

DEVM esse suæ omni materia probat quatuor pulchris rationibus, omisso ruinoso fundamento Philosophi: nempe quod sequeretur ipsum posse non esse: & consequenter motus & tempus non essent sempiterna. Vide Doctorem de hoc 1. dis. 8. quæst. vbi agit de simplicitate Dei, de qua D. Thomas 1. par. quæst. 3. ar. 7. 8. Sed aduertit Scotus in tractatu conclusionum Metaphys. con. 23. lib. 12. hanc conclusionem, & eius medium; seu rationem non excludere omnem materiam à substantiis spiritualibus, sed solum illam que est subiectum generationis & corruptionis: quia eius ratio æque currit de corporibus celestibus, que tamen habent materiam, nec possunt non esse secundum ipsam, lib. 7. Tex. 20. Ex quo liquet Scotum inclinare in sententiam ponentem materiam in anima & Angelo, quam tenet vt probabilem quæst. 15. de Anima, vbi fusius rem hanc tractauit.

Dicendum, quòd in substantia prima non est materia: quod patet ex tribus: vnumquodque enim agit per suam formam: in omni genere eo quod habet materiam est aliquid per quod non agit: cum ergo substantia prima per se agat, & non per partem sui, in prima substantia non est materia.

Item secundò, patet idem: materia non est per se subsistens, quod igitur habet materiam, habet aliquid cum materia, & per consequens est compositum, sed nihil quòd est compositum potest esse simpliciter primum: quia esse cuiuslibet compositi, ex partibus dependet, nec ad actum reducitur, nisi per aliquid prius ens actu. Cum ergo substantia primà nihil sit prius, substantia prima nec est composita, nec per consequens habet materiam.

Item, materia primà vel est potentia passiuà, vel in potentia; sed substantia prima non est potentia passiuà; igitur nec materia.

Ad primum dicendum, quòd quidquid est in causis, est in causa, sed eminentiori modo; non enim quidquid est in causato formaliter, est in causa formaliter; Sol enim non est calidus formaliter, etsi sit causa caloris. Vnde materia est in substantia prima non realiter secundum esse, & modum, quo est in causis; sed solum in virtute, eo quòd per influentiam eius materia sumatur in esse.

Ad secundum dicendum, quòd licet substantia sit indiuidua, tamen non est per materiam; sed per se indiuidua est, & determinata est sua substantia, & indeterminata: determinata, quia sibi propria: indeterminata, quia infinita, quia ad infinita se extendit.

Ad tertium dicendum, quòd non omnis potentia reducitur ad potentiam materiæ, quia non po-

tertia actiua, nec omnis potentia passiuà; quia potentia materiæ nõ est prima potentia passiuà: prima enim potentia passiuà est potentia ad esse: nam potentia passiuà in materia habet reduci ad potentiam passiuà ad esse; vt dictum est: quia licet potentia passiuà non fuerit in substantia prima; potentia tamen actiua est in ipsa. Vnde quando Commentator dicit, quòd omnis potentia passiuà habet reduci ad potentiam materiæ, debet intelligi de potentia passiuà in istis inferioribus.

Quæ est prima potentia passiuà?

Igitur aliquid est quod non motum mouet sempiternum, & substantia, actu ens. Tex. 35.

QVÆSTIO VII.

Vtrum prima substantia sit omnino immobilis?

August. 10. super Genes. ad litter. c. 25. & 6 de Trinitate. 7. Anselm. in monologio c. 24. Hugo Victor de Sacram. par. 1. lib. 1. c. 13. S. Th. hic lect. 4. & 1. contra gentes, c. 23. Fland. hic quæst. 6. ar. 4. Suarez, disp. 30. sect. 8. Conyngbr. lib. 8. Physic. 4. quæst. 1. Fons. hic in Exposit. cap. 7. in principio. Vide Doct. 1. dis. 8. quæst. 4.

Videtur quòd non; Quod mouet seipsum, non est omnino immobile; sed substantia prima huiusmodi est: igitur &c. Probatio Minoris: intellectus mouetur ab intelligibili, & appetitus ab appetibili; sed substantia prima intelligit se, & amat se; ergo mouetur à seipsa.

1 Primum argumentum.

Item omne quod est tale per participationem, reducitur ad tale per essentiam; sed omne mobile hic inferius recipit ab alio motum; & habet ergo reduci ad aliquid quod mouetur à seipso; sed omnia habent reduci ad primum: ergo principium est aliquo modo mobile.

Secundum.

Item, elongari & approximari sunt proprietates mobilis; sed substantia prima elongatur & approximatur ipsis inferioribus: nam felici homini substantia prima est propinquior, quàm eidem, vel alij misero.

Tertium.

Oppositum: omne quod mouetur est corpus; substantia prima non est corpus: igitur, &c.

SCHOLIUM.

SUBSTANTIA prima, seu Deus, est mouens immobile, quia actus purus nullo modo est in potentia; unde in ordine mouentium, & mobilium; ex 7. Physic. Tex. & li. 8. Tex. 34. est dare infimum, quod solum est motum, & medium, quod mouet, & mouetur, & summum quod solum mouet. Quod aut nihil primum seipsum mouere, explicat bene 2 dis. 3. quæst. 10. ad 2.

Dicendum, quòd substantia prima est omnino immobilis. Cuius ratio est: omne quod mouetur inquantum huiusmodi in potentia est, & quod mouet inquantum huiusmodi, actu est. Nunc autè impossibile est quòd vnum & idem, secundum quòd idè, in potentia sit & actu: si ergo substantia prima esset mobilis in potentia, esset ad aliquid secundum quòd nõ esset actu; sed nihil tale per se vadit ad actu: forte ergo necessarium ponere aliquid mouens prius substantia prima; sed hoc est impossibile, igitur, &c.

Substantiam primam re pugnat moueri.

Pater: omne quod mouetur per motum attingit quod prius non habuit; sed substantia prima nulla perfectione caret: impossibile est ergo quòd moueatur.

Præterea, quod mouetur secundum aliquid mouetur, & per consequens est compositum, substantia prima non est composita: igitur, &c.

Compositum non potest esse per se primum.

3 Ad primum. Quod est in causato, & in causa aliquo modo. Quomodo materia est in substantia prima?

Ad secundum.

Est determinata & indeterminata. Ad tertium.

Poſſet tamen diſtingui, quod duplex eſt motus, ſcilicet actus entis imperfectus, quia in potentia. Alio modo motus poteſt dicere quacūque operatione, & ſic dicit Ariſt. 3. de Anima, t. 2. quod intelligere & ſentire ſunt motus. Motus primo modo, non eſt in ſubſtantia prima, ſed ſecūdo modo, quia ſubſtantia prima intelligit, & amat ſe, & propter diuerſitatem ipſius motus, diuerſitas fuit inter Ariſtotelem & Platonem. Ariſtoteles enim loquens de primo modo dicto motu, oſtēdit, quod nihil mouet ſeipſum primò; quia omne ſic mobile eſt corporeorum, & nullum corporeorum poteſt eſe conuertere ſuprà ſe totum primò. Vnde 8. Phificor. tex. 17. oſtendit Philoſophus, quod nihil moueat ſe, niſi partes habeat, quarum vna mouet, & alia mouetur. Plato verò loquens de motu ſecūdo modo reduxit omne mobile ad primum ſeipſum mouens; & ipſe ponit ſubſtantiam mobilem primum ſeipſum mouentem, quia ſeipſum intelligit, & incorporeum nihil prohibet ſe ſuprà ſe conuertere totaliter, cum non habeat partem. Vnde accipiendū primo modo dicendum, quod ſubſtantia prima eſt omnino immobilis: ſed ſecundo modo poteſt dici, quod eſt mobilis.

Nihil mouet ſe primo. Sco. 2. d. 2. qu. 10. art. 2.

Ad primum. Quomodo eſt mobilis prima ſubſtantia?

Ad ſecundū. Per participationem tale non reducit ad ſe tale eodē modo.

Ad tertium. An prima ſubſtantia appropinquatur alicui?

Ad primum argumentum dicendum, quod intellectus non mouetur ab intelligibili, motu propriè dicto: quem ſiquidem motum Philoſophus ablegat à ſubſtantia prima, ſed mouetur motu impropriè dicto; & ſic nō loquitur hīc Philoſophus.

Ad ſecundum dicendum, quod non omne quod eſt tale per participationem oportet reduci ad aliquid, quod eſt tale per eſſentiam, ſecundum eundem modum, imò illud, quod eſt mobile per participationem ſecundum motum propriè dictum, reducit ad mobile per eſſentiam ſecundum motum impropriè acceptum: iſti tamen motus non ſunt eiſdem rationis.

Ad tertium dicendum, quod ſubſtantia prima non dicitur appropinquari, vel elongari niſi ſecundum ſimilitudinem, ſicut Sol dicitur appropinquari alicui, eo quod radius attingit ipſum, & conuerſo elongari. Sic eſt de ſubſtantia prima, dicitur appropinquari, vel elongari per hoc, quod aliquid magis vel minùs participat influentiam eius: ſed hoc bene poteſt contingere abſque ſua mobilitate.

Mouet autem ſicut appetibile & intelligibile: hæc enim ſola mouent non motum. *Tex. 36.*

QVÆSTIO VIII.

Primum primum mouens moueat per modum appetibilis ſue finis.

Aphrod. in hunc locum n. 2. 4. S Th. lect. 7. c. 3. contra genes. c. 17. c. 18. Flandr. hic q. 6. ar. 1. Ant. Andr. 12. Metaph. q. 3. in corpore. Suar. diſp. 4. ſect. 1. Fon. 12. Met. in exp. c. 7.

Primum arg.

Videtur quod nō: in ſeparatis & immobilibus non eſt finis; ſed ſi primum mouens immobile & ſeparatum moueretur vt finis, in ſeparatis eſſet finis.

Secundum.

Item, finis licet ſit primum in intentione, vltimum tamen eſt in eſſe, finis enim eſt terminus motus: ſi ergo primum mouens moueret vt finis, ante completionem motus eſſe non haberet: hoc autem eſt impoſſibile: igitur, &c.

Tertium.

Item, ſi primum mouens moueret vt finis, tunc mouens eſſet tūc, aut contingens, haberet finem

aut non? ſi non, eſt imperfectum mouens: ſi ſic tunc fruſtrā mouetur, quia habitibus præſentibus in materia ceſſat motus: 2. de Generatione, tex. 68.

Item, primum mobile mouetur ex neceſſitate, non neceſſitate violenta, nec abſoluta; ſed neceſſitate propter bene, ſed primo mouenti nihil accreſcit melius per motum cæli. ſed ſolū iſtis inferioribus: ergo generatio & corruptio ſunt fines motus, ſue primi mobilis, & non primū mouens.

Oppoſitum dicit hīc Philoſophus.

SCHOLIUM.

MOVENS immotum, ſeu Deum, mouet vt appetibile & finis, cuius motus non eſt naturalis, nec violentus, ſed voluntarius. Rem pulcherrimè explicat. Vſde eum 4. diſ. 49. q. 10. ubi tractat illam queſtionem: An homo vult omnia propter vltimum finem?

Dicendum, quod primum mouens mouet vt appetibile & finis: cuius declaratio eſt triplex, eſt motus ſcilicet, violentus, naturalis, & voluntarius. Sed motus primus non eſt violentus: tum, quia violentum eſt quid priuatiuum, & priuatio præſupponit habitum, & per conſequentem motu primo eſſet motus prior: tum, quia nullum violentum eſt ſempiternum, 1. de Cælo & Mundo: t. 13. tum, quia motus violentus non eſt vniformis, per Ariſt. 2. Cæli & Mundi: text. 35. Sed intendit vel in fine, vel in medio.

Item, motus primus non eſt propriè naturalis quia motus naturalis eſt approximare ab aliqua diſpoſitione naturali ad naturalem, ad quam cum eſt peruentum, ceſſat motus. Sed talis non eſt motus cæli.

Præterea, in motu naturali mouens neceſſariò mouetur: mouens enim grauium eſt generans, vel ſoluens prohibens, quorum vtrumque mobile eſt. Sed primum mouens immobile eſt: ergo non mouet naturaliter, nec violenter: ergo voluntariè. Sed in motu voluntario tria ſunt, aliquid eſt motum, non mouens: aliquid eſt mouens, nō motum: & aliquid mouens & motum. Motum non mouens, eſt ipſe appetens, vel volens; mouens, non motum, eſt ipſum appetibile; mouens, & motum, eſt ipſe appetitus, qui mouetur ab appetibili, & mouet illud, cuius eſt. Cum ergo primum mouens, ſit mouens, non motum, neceſſariò mouet per modum appetibilis: ſed appetibile non mouetur, niſi prius apprehenſum: bonum enim cognitum appetitum mouet: primum ergo mouens mouet vt appetibile, & intelligibile. Mouens enim proximum ipſius cæli intelligit primum mouens, & appetit aſſimilari ei in cauſando, & explicare virtutem eius in hæc inferiora: & idē continuè mouet propter ipſum primum mouens, ſicut nos mouemur propter aliquid appetibile conſequendum.

Ad primum argumentum dicendum, quod duplex eſt finis; aliquis enim finis præexiſtit motui, vt ſi dicatur, quod finis eſt medium reſpectu motus grauium. Alius eſt finis acquiſitus per motum, ſicut eſſe deorum acquiritur per motum grauis: & ſanitas acquiritur per operationem medicinæ. Finis primo modo dictus nihil prohibet eſſe in ſeparatis & immobilibus, ſed finis ſecundo modo dictus non eſt in eis: nihil enim prohibet aliquid moueri, vt participet aliquo immobili & ſeparato: immobile autem & ſeparatum non habebit eſſe per motum.

QUARTUM.

Motus violentus, naturalis, voluntarius.

Motum non mouens, motus mouens, & mouens non motum.

Intelligentia mouet calum propter Deū.

Duplex finis.

Quis finis eſt in ſubſtantia ſeparata.

Ad secundum.

Per idem ad aliud dicendum, quod secundo modo dictus finis est ultimus in esse, & primum in intentione: finem tamen primo dictum nihil prohibet esse primum in esse, sicut in intentione. Vel potest dici, quod duplex est finis, scilicet, proximus & remotus, finis proximus est ultimus in esse, sed remotus potest esse primum in esse & in intentione.

Finis remotus & primum in esse, & in intentione.

Ad tertium. Agens propter finem conservandum non cessat habito fine.

Ad tertium dicendum, quod aliquid mouetur propter finem dupliciter, vel propter ipsum habendum, vel propter habitum conservandum. Illud quod mouetur gratia alicuius habendi, ipso acquisito desistit moueri, sicut ædificator cessat ab ædificando facta domo: sed illud, quod mouetur propter habitum conservandum, non desistit à moueri habito acquisito. Nunc autem mouens effectiue cælum non propter aliquid habendum mouet, quod prius non habuit, sed mouet propter habitum conservandum, & ideo ut continuè habitum conseruet continuè mouet. Vnde ad formam argumenti, cum quaeritur utrum attingat ipsum, vel non, dicendum quod attingit ipsum mouens primum, tamen non cessat, quia non solum mouet propter ipsum habendum, sed propter habitum conservandum.

Ad quartum.

Ad ultimum dicendum, quod motus cæli est ex necessitate, illa tamen necessitas non est violenta; quia nihil est ibi contra naturam: nec absoluta, quia tunc moueretur cælum per seipsum, & in potestate sua, & per consequens haberet mouere, & non mouere: sed ista necessitas est propter bene esse, quia non moueretur continuè cælum, nisi saluaretur ordo vniuersi. Vnde motus cæli non est propter generationem & corruptionem, ut finem intentum, quia tunc finis non esset melior his, quæ sunt ad finem, sed propter ordinem totius vniuersi, & ut manifestaretur virtus ipsius primi. Et cum dicitur, quod primo nihil accrescit melius, dicendum, quod verum est, quia nullum ei bonum accrescit, quod sit alterum à se: sua tamen virtus explicatur per motum cæli.

Quomodo Deo nihil accrescit.

At verò & bonum & propter ipsum eligibile in eadem cælomentatione, & optimum semper. *Tex. 37.*

QVÆSTIO IX.

Utrum idem sit primum mouens, primum appetibile, & primum intelligibile?

Vide auctores citatos quæst. antecedenti.

Videtur quod non: effectus & finis non coincidunt in idem numero, licet forma & finis quandoque, sed primum mouens est effectus, & primum appetibile est finis.

Item, primum mouens est hoc aliquid per se existens, sed primum intelligibile est vniuersale: ergo non sunt idem primum mouens & primum intelligibile.

Item, intelligibile in quantum tale est in re extra: ergo non sunt idem.

Oppositum dicit Philosophus.

SCHOLIUM.

PRIMUM mouens & ultimus finis, seu primum appetibile, ac primum intelligibile sunt vnum & idem numero. Optime probat ad mentem Philosophi. Sed rem hanc fasè tractat, 1. dif. 2. qu. 2. art. 3. n. 19. ubi probat primum efficiens, primum finem, & primum cminens, esse idem numero, & de 1. princ. c. 3. con. 15. Scoti Oper. tom. IV.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Dicendum, quod primum mouens, & primum appetibile coincidunt in idem numero. Primum enim mouens est substantia, quia accidenti non debetur ratio mouendi, nisi virtute substantiæ. Primum etiã mouens est substantia simplex, nã si esset composita mobilis esset substantia prima. Est etiã purus actus, nam si esset sola potentia non moueret, sicut nec materia; sed si esset in potentia non excluderetur à motu totaliter. Primum ergo mouens est substantia simplex & actus. Sed in eodẽ coincidunt & primũ intelligibile. Accidentia enim non intelliguntur nisi per substantiam, & inter substantias, substantia simplex est primũ intelligibile: intellectus enim compositi dependet ex intellectu simplicium: & inter simplices actus prior est potentia, quia potentia non intelligitur, nisi per compositionem ad actum primum: igitur intellectus est substantia simplex & actus.

Primum mouens est substantia simplex, & actus.

Præterea, appetibile habet rationem perfectionis, vnumquodque enim appetibile est secundũ quod perfectum est. Sed inter entia maior est perfectio substantiæ, quã potentia: & ita patet, quod substantia simplex est actus primum mouens, primum intelligibile, primum appetibile.

Appetibile habet rationem perfecti.

Ad primum argumentum dicendum, quod aliquis est finis, qui habet aliud esse in se, & aliter in intentione: sicut sanitas aliud habet esse in intentione medici, & aliud in materia, & talis finis nõ coincidit in idem numero cum efficiente: Vnde Commentator dicit hinc, quod si balneum haberet esse extra animam, finis & effectus in idem numero coinciderent. Sed primum mouens non habet esse in materia, & ideo bene potest esse efficiens primum, & primum appetibile.

Ad primum. An finis & efficiens coincidunt in idem?

Ad secundum dicendum, quod primum intelligibile non est vniuersale secundum prædicationem, nisi per respectum ad intellectum nostrum. Similiter primum intelligibile est, quod est à materia maximè separabile: tale est substantia prima, quæ non solum separatur à materia secundum rationem, ut vniuersalia & Mathematica: sed separatur à materia signata & communi, secundum rationem, & secundum esse. Vnde singulare in quantum singulare non representat intellectum: sed singulare in quantum immateriale.

Ad secundum.

Ad tertium dicendum, quod primum intelligibile, & primũ appetibile sunt idem realiter; solum verò ratione differunt: quia intelligibile dicitur, eo quod ratio eius habet esse in intellectu, & in quod primò tedit appetitus: & propter istã diuersitatem rationis dicit Philosophus, quod primum intelligibile est optimum, vel proportionabile omni.

Ad tertium. Primum intelligibile & primum appetibile, sunt idẽ numero.

Quoniam & delectatio actus huius, & propter hoc vigilatio sensus, & intelligibilia, & delectabilissimum. Species verò & memoriæ propter hoc. *Tex. 39.*

QVÆSTIO X.

Utrum intelligere primi sit summa delectatio?

Aphrod. hic n. 36. S. Tho. 1. 2. q. 8. & 1. par. q. 18. Gabr. 1. dif. 35. q. 1. Aureol. ibid. Albert. Magn. 1. 1. Metaph. tract. 2. c. 11. Fland. 1. 2. Metaph. q. 6. art. 4. Am. And. ibid. q. 4. concl. 1. Suarez disp. 30. sect. 14. n. 9. Fonseca citat. q. antecedenti.

Videtur quod non. Nam in intelligere nostro non est summa delectatio, quia si sic, quilibet

Primum argumentum.

maximè quæret intelligere, & per consequens scientias intelligibiles; ergo in intellectu primi non potest includi summa delectatio.

Secundum.

Item, delectatio est quædam passio diuersa ab ipso *intelligere*: si igitur in intellectu primi esset delectatio, in ipso esset aliqua compositio: hoc autem falsum est.

Tertium.

Item, quæ differunt genere, non sunt comparabilia, sed primum principium non est in genere cum aliis: igitur in ipso non potest poni sua delectatio.

Oppositum dicit Philosophus, quod in primo intelligibili est summa delectatio.

SCHOLIVM.

INTELLIGERE Dei est summa delectatio. Probat bene, propriis, & rationibus Philosophi. Delectatio nostra (ut hic ait) est passio, quia posita coniunctione conuenientis seu delectabilis non est in manu voluntatis eum impedire. Est tamen vera qualitas. De quo bene Doctor 3. dis. 1. §. Aliter potest dici, num. 3. à quo cauetur, cum non sit actus elicitus voluntatis. Vide ibi §. Vlterius de tristitia, num. 12.

2
Vnde est delectatio.

Ratio est: delectatio prouenit ex coniunctione conuenientis cum conuenienti; sed propria operatio vniuscuiusque sibi est conueniens; igitur vnumquodque delectatur in propria operatione; sed *intelligere* est operatio non transiens in extrinsecum, sed mouens intelligibile: ergo maxima est delectatio circa *intelligere*. Sed nunc est ita, quod circa *sentire* in actu maior est delectatio, quàm circa *sentire* in potentia: maior est enim delectatio circa vigiliam, quàm circa somnum; & sensus actu comparatur ad sensum in potentia; sicut vigilia ad somnum. Quantum igitur intellectus eminentior est, quàm sensus, tantò delectatio circa intellectum maior est, quàm circa sensum. Et ideò dicit Philosophus, quod delectatio in speculatiuis scientiis affert mirabiles speculationes & sinceras.

3
Delectatio intellectus longè maior quàm sensus.

Præterea; delectationis sensus contrariatur aliquid, quia sicut aliquid delectat sensum, sic aliquid corrumpit ipsum, puta quod est corruptiuum eius: sed nihil est corruptiuum intellectus: & ideò nihil potest contristare ipsum tanquam contrariū eius. Delectatio ergo tantò est maior in intellectu, quantò intelligibile certius est, & cum maiori certitudine apprehenditur: magis enim nos quærimus delectationem alicuius immaterialis, etsi cognitionem probabilem habeamus, quàm cognitionem multorum variabilium. Aliqua etiam maximè delectantur in Mathematicis, eo quod sunt in proprio gradu certitudinis: sed primum principium intelligit seipsum, & cum certitudine; & ita intelligibile eminentissimum: intelligit igitur eius est summa delectatio. Vnde Philosophus dicit, quod in primo intelligente & appetente semper est talis delectatio, qualis est in nobis mouente tempore. Sed illa delectatio est in ipso, eo quod attingit ipsum primum, & vnumquodque per illud. Vnde magis est delectatio in intellectu primi: & sæper ita se habet, quia immaterialis est eius natura.

4

Ad primum dicendum, quod in *intelligere* necessario maxima cadit delectatio; & ideò omnes homines desiderant scire: multi tamen scientiæ studium non attendunt, eo quod percipiunt solum delectationes sensibiles, & propter multas alias causas: sicut dictū fuit in principio Metaph. q. 2.

Ad secundum: delectatio nostra est passio.

Ad secundum dicendum, quod delectatio in nobis est quædam passio conueniens intelligere, sed

in primo principio non est aliud delectatio ab ipso intelligere.

Ad tertium dicendum, quod ista, quæ sunt in diuersis generibus non sunt comparabilia; sed primum principium non est in aliquo genere; imò prius est quocunque genere: & ideò comparari potest, vel vt contra dicatur aliud comparatum ad ipsum: quia aliquam rationem habent ad ipsum.

Ad tertium.

Ex tali igitur principio dependet cælum & natura. *Tex. 3. 8.*

QVÆSTIO XI.

Vtrum à principio primo dependeat cælum, & tota natura tanquam ab efficiente?

Aug. 11. de Ciuit. c. 4. Chrylost. hom. 4. in Genes. Damasc. li. 1. de fide, cap. 3. S. Th. hic lect. 8. & 1. contra gentes, c. 13. Aphrod. nu. 39. Ant. Andr. 12. Metaph. quæst. 5. Fons. 12. Metaph. cap. 7. Suar. disp. 2. q. 2. num. 7.

ET videtur quod non: Quod enim non potest non esse, non dependet ab alio: talia sunt multa, vt necessaria, & cælum, & natura: igitur à primo principio non dependet.

1
Primum arg.

Item, quorum est aliqua causa in eis potest fieri demonstratio per istam causam: sed in manifestis non est demonstratio per causam istam efficientem: ergo Mathematica non dependet à primo principio: igitur, &c.

Secundum.

Item, si cælum dependeret à primo principio, hoc non esset nisi quia per suam actionem aliquid induceret in ipsum cælum, sed hoc non videtur verum, quia illud inductum non est esse, quia cælum prius habuit esse; nec est aliquid superadditum esse: nam sic vel principium primum non continuè illud influeret: vel si sic, ipsum cælum infinita superaddita reciperet.

Tertium.

Oppositum dicit Philosophus.

SCHOLIVM.

CÆLVM & reliqua omnia dependent à Deo vt à fine & efficiente. Probat optimis rationibus. Vide ipsum 1. dis. 8. qu. 5. §. De intentione, nu. 8. & §. Contra illam, n. 6. ubi aduersus Henricum ostendit de mente Philosophi aliqua esse necessaria & à Deo causata. Et de 1. princip. cap. 3. con. 6. & 8.

Dicendum, quod ipsum cælum in tota natura à principio primo dependet, & quantum ad substantiam, & quantum ad motum, & quantum ad durationem vtriusque. Huius ratio est, illud, quod per participationem est, dependet ab eo quod est per essentiam: sed omne quod est citra primum participat esse; vt patet in 10. q. 2. sed ipsum primum est sua essentia: igitur, &c. Assumptum patet ex 3. t. 3. quia omne, cuius esse diuersum est à sua essentia, habet esse causatum, sed omne causatum, vel causatur ab alio, vt caliditas aquæ ab igne, vel ex principiis essentialibus subiecti, vt risibile ex principiis hominis: sed esse primi principij non potest esse causatum ab alio, quia aliquid esset prius eo: nec potest esse causatum ex principiis intrinsecis, quia nihil est causa sufficiens sui esse: vel si hoc aliquid esset causatum in eo: per consequens non esset principium simpliciter primum.

2

Ens per participationem dependens ab esse per essentiam.

Secundò, esse quædam actualitas est, & ideò quod diuersum est ab essentia, comparatur ad ipsū, sicut actus ad potetiam. Sed ostensum est prius, q. 5. quod in primo principio nō est potetia passiuæ: ergo in eo nō est diuersus esse ab essentia: ergo quod

habet

habet aliquid, & non est illud, participat ipsum: vt quod habet ignem, & non est ignis, participat ipsum, hoc est talium; quia sic est ponere aliquid prius, quo participaret esse. Si ergo primum principium sit per se subsistens, & est suum esse, & esse subsistens: sed omne quod per participationem est, ab eo dependet quod est per essentiam: sicut quod participat album, non potest esse album, non existente albedine: igitur, &c.

Item, principia rerum apud nos sunt imperfecta, vt semina plantarum & animalium: sed in cognitionem separatarum non deueniunt, nisi per cognitionem sensibilibus: igitur videtur, quod primum principium sit imperfectum.

Secundum.

Item, illud est imperfectius, quod additiones plurium potest recipere, sed esse plurimas additiones recipit: ergo cum primum principium sit esse (vt iam dictum est) primum principium erit imperfectum.

Tertium.

Oppositum: illud est perfectum, cui nihil deest: perfectius vniuerso est primum principium per Aristotelem in 5. tex. 21. igitur, &c.

SCHOLIUM.

PRIMUM principium est perfectum, quia actus purus, & sua essentia. Vide 5. huius, cap. 15. De perfecto: & Scotum in hunc textum.

Dicendum est, quod antiqui, vt Leucippus & Pythagorici non attribuunt primo principio esse perfectum. Cuius ratio est: quia ipsi considerant principium naturale: materia in potentia est primum principium naturale, & maximè in potentia, & per consequens est imperfectum. Sed primum principium non est materiale, sed efficiens, sed efficiens est in actu, & materia in potentia: primum autem efficiens est maximè actu, & tale est maximè perfectum: primum igitur est perfectum.

2
Primum principium est immateriale.

Præterea, omnis perfectio, est perfectio essendi, sed primum est causa ipsius esse: ergo includit in se omne perfectum. Vnde Commentator dicit in 5. tex. 22. quod primo principio non deest aliqua nobilitas, quæ in entibus reperitur, & illud est perfectum, cui nihil deest.

Ad primum dicendum, quod de primo principio propriè non potest dici, quod est perfectum, aut quod est factum per similitudinem. Tunc enim res est perfecta, cum de potentia reducit ad actum, qualitercumque res habet actum, dicimus eam esse perfectam, & quia primum principium est actus purus, idè est perfectum.

3
Ad primum.

Ad secundum dicendum, quod semina non sunt prima principia, semen enim dependet ex aliquo priori perfecto, vt ex animali aliquo deciditur. Vnde cum semina non sint prima principia naturalia, non est mirum, si non sunt perfecta: sed primum principium est efficiens, nec eo est aliquid prius: igitur, &c.

Ad secundum.
Semina non sunt prima principia.

Ad tertium dicendum, quod esse propriè non recipit additionem, sed magis aliqua recipiunt esse. Vnde vnumquodque est ens, secundum quod habet esse: & idè esse habet magis rationem recepti, quam recipientis. Vnde esse primum est perfectissimum.

Ad tertium.

Quicumque autem putant, vt Pythagorici, & Leucippus optimum & nobilissimum non in principio esse. Tex. 40.

QVÆSTIO XII.

Vtrum primum principium sit perfectum?

Clemens Alexandrinus lib. 1. Pedagogi cap. 9. Cyrillus lib. 1. contra Iulianum, sub finem, §. Thom. lect. 8. & 1. par. quæst. 1. art. 2. Aphrodis. hic num. 28. Suarez disp. 50. sect. 1. Fonseca citat. quæst. antecedenti.

Videtur quod non: Quod non est factum, non est perfectum, sed primum principium non est factum: ergo nec perfectum.

Scoti Op. 1. tom. IV.

3
Causa, alia in fieri, alia in factio esse.

Primum verum, causa omnium verorum.

4
Ad primum.

Aliquod necessarium posse esse ab alia.

Ad secundum Mathematicus non demonstrat per causam efficientem.

Ad tertium.

Mouet enim per infinitum tempus, & non habet potentiam infinitam, finitum. Tex. 41.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum primum principium sit virtus infinita?

Aphr. citat. q. anteced. S. Th. lect. 8. & 1. contra gentes, c. 20. Greg in 1. dif. 42. q. 3. art. 1. Marfil. lib. 2. Occam quodl. 3. q. 1. & quodl. 7. q. 2. 2. & 2. 3. Fland. hic q. 7. art. 5. Suarez disp. 30. sect. 2. m. 3. Fons. lib. 1. 2. Metaph. cap. 7. Vide Doctorem in 1. dif. 2. quæst. 2. & quodl. 7.

Videtur quod non: Infinitum est imperfectum, virtus primi non est imperfecta: ergo nec infinita.

1
Primum ar. gutu.

1
Primum argumentum.

Secundum.

Item, potentia & virtus manifestantur per effectum; sed nullus effectus primi est infinitas: ergo virtus primi non est infinita.

Tertium.

Item, si virtus alicuius corporis esset infinita, moueretur in non tempore per Philosophum 8. Physicor. tex. 41. ergo pari ratione si virtus primi esset infinita, moueretur in non tempore; consequens est falsum: igitur & illud ex quo sequitur.

Oppositum dicit Philosophus, tex. 79. Ratio etiam Philosophi, quia mouet infinito tempore: ergo virtus eius est infinita.

SCHOLIVM.

DEVS habet potentiam infinitam: sed ratio Aristotelis, ad hoc, nempe, quia mouet in tempore infinito, falsa est & erronea. Vide Doctorem de hoc 1. dis. 2. quaest. 2. §. Primam viam, nu. 25. & in hunc textum ad 3. explicat id Aristotelis 8. Physic. Virtus infinita si esset, moueret in non tempore. De quo agit 1. dis. 2. quaest. 2. ad ult.

2 Omne quod finitur finitur per materiam vel formam.

Dicendum, quod virtus primi est infinita; cuius ratio est, illud est infinitum, quod non est finitum: sed aliquid finitur dupliciter, aut per formam, aut per materiam. Illud quod de se est finitum, & finitur per formam, illud est imperfectum; quia finiri per formam, est per formam perfici. Sed finiri per materiam est amplitudinem alicuius in minus trahi, idem quod non est finitum per materiam, illud est perfectum; & idem infinitum materiam est imperfectum: sed infinitum formae est perfectum. Vnde autem primum principium est maxime separatum à materia; ergo sua essentia maxime formata est infinita. Sed quando aliquid perfectius habet formam, secundum quam agit, tanto perfectius agit, & perfectiorem habet potentiam agendi sicut quanto aliquid calidius est, tanto habet virtutem perfectiorem calefaciendi, vnde si aliquis haberet calorem infinitum, haberet virtutem infinitam calefaciendi. Sed essentia primi est infinita; ergo virtus eius erit infinita; non tamen priuatiue; quia sic infinitum non conuenit aternitati, sed negatiue, quia non limitatur eius potentia ad aliquem effectum, vt probat Philosophus 8. Physicor. tex. 78. & hic similiter supponit virtutem eius infinitam, eo quod mouet tempore infinito. Nec tamen ex hoc sequitur, quod virtus Solis sit infinita, etsi moueat hæc inferiora tempore infinito; quia non mouet Sol, nisi motus: vnde motus Solis per tempus infinitum arguit virtutem primi mouentis infinitam. Vnde illud, quod mouere potest tempore infinito, ad hoc quod aliquid recipiat ab alio, virtutem infinitam habet; tale nihil est circa principium.

Quid sit esse priuatiue infinitum. Vide 1. huius q. 6. n. 2.

3 Ad primum infinitum in quantitate imperfectum.

Ad primum dicendum, quod infinitum in quantitate, & ex parte materiae est imperfectum. Cuius signum est, quod figura, quæ est terminus quantitatis, quædam forma est, & perfecta est, & idem quantitas carens termino imperfecta est; sed infinitas ex parte formae perfecta est.

Ad secundum: Vniuocum agens agit secundum totam potentiam.

Ad secundum dicendum, quod agens vniuocum agit secundum totam suam potentiam, homo enim non potest plus facere, quam hominem generare. Vnde tota virtus agentis vniuoci in effectu manifestatur, sed agens æquiuocum non agit secundum totam virtutem. Totam enim virtus Solis non manifestatur in generatione animalis generati per putrefactionem; sed ipsum principium est agens æquiuocum, quia cum natura non con-

uenit, nec in genere, nec in specie. Ideo licet nullus effectus sit infinitus, ex hoc tamen non sequitur, quod omnis virtus sit finita.

4 Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod si virtus infinita esset in magnitudine, moueret in non tempore, vt dicit Philosophus: hoc tamen non sequitur de virtute incorporea. Huius ratio est; quia corpus est agens per naturam, & idem si aliquid corpus haberet virtutem infinitam, secundum rationem illius virtutis ageret. Sed corpus est receptivum alicuius effectus secundum determinationem agentis; modus est ita, quod virtus infinita mouet in tempore, & infiniti ad finitum nulla est comparatio nec proportio: ergo si virtus infinita corporea moueret in aliquo, quod non esset proportionabile tempori; tale autem est operans in continenti: sed virtus incorporea non agit ex necessitate naturæ. Vnde agens voluntarium non agit quantum vult, sed agit secundum possibilitatem materiae. Aedificator enim non facit domum quantum vult, sed secundum possibilitatem materiae. Nunc autem primum principium mouet voluntarie; & omne, quod mouetur, est corpus; vnde motum influit secundum possibilitatem corporis: sed impossibile est, quod corpus in continenti sit hic & ibi; & idem non mouet in continenti: vnde ratio solum concludit de virtute infinita in magnitudine.

Vide Sco. 1. d. 2. q. 2. ad 3. n. 36.

Ostensum est autem, & non contingit habere hanc substantiam magnitudinem nullam. Tex. 41.

QVÆSTIO XIV.

Vtrum primum principium habeat magnitudinem?

Arist. 8. Physic. tex. 79. Iustinus dialogo cum Tryphone. Cyrillus lib. 1. contra Iulianum sub finem. August. de haref. num. 50. & 86. S. Thom. citat. quaest. antecedenti & 8. Physic. tex. 79. & 1. par. quaest. 2. §. art. 2. ad 3. Flandria hic quaest. 6. art. 7. Suarez disp. 30. sect. 4. Conimbr. 2. Physic. cap. 6. quaest. 1.

ET videtur quod sic: situs debetur corpori, & nulli alij, sed situs debetur primo principio; dicitur enim 8. Physic. tex. 84. quod mouens caelum est in circumferentia; igitur est corpus.

1 Primum argumentum.

Item, animal non est sine corpore; sed primum principium est animal sempiternum; vt dicitur hic in litera; igitur habet corpus.

Secundum.

Item, finitum & infinitum quantitati conueniunt; sed primum principium habet infinitam virtutem; igitur & quantitatem habet.

Tertium.

Oppositum dicit Philosophus, & arguit per rationem sic: omnis magnitudo aut est finita, aut infinita; sed primum principium non habet magnitudinem infinitam, quia tale non est: nec habet magnitudinem finitam, quia virtus eius est infinita; sed in magnitudine infinita non est virtus infinita.

SCHOLIVM.

IN Deo nulla est magnitudo; quia finita esse nequit in Deo, & infinitam dari repugnat. Secundum quia esset in potentia. Tertio quia nullum corpus est perfectissimum. Vide Scotum in hunc sextum: & 8. Physic. tex. 87.

Dicendum, quod primum principium non habet

bet magnitudinem; quia nulla magnitudo mouet non mota; sed primum principium mouet non motum, vt dictum est prius: supra q. 9.

Item, in omni magnitudine est aliqua potentia, quia diuisibile est in infinitum, & ibi sunt partes in potentia; sed in primo principio non est potentia; sed actus primus: igitur, &c.

Item, primum principium est perfectissimum; sed nulla magnitudo est perfectissima; quia omnis magnitudo est corpus, & aut vitam habet, aut non. Corpus non viuum est imperfectius viuio; corpus autem viuum non habet vitam in quantum corpus; quia sic omne corpus viueret: imò si viuat, hoc est per animam, & in quantum viuum perfectius est non viuio: anima ergo perfectior est corpore: ergo corpus non potest esse perfectissimum; sed primum principium est perfectissimum: ergo non habet corpus; nec per consequens magnitudinem aliquam.

Ad primum argumentum, dicendum, quòd situs propriè debetur corpori. Quod autem Philosophus dicit, quòd mouens primum est in circumferentia; hoc non est secundum determinationem suæ substantiæ; sed secundum amplitudinem suæ virtutis: si enim primum esset sicut in circumferentia, non semper esset in Oriente. Nunc autem dicimus, quòd mouens cælum est in Oriente; quia ibi motus eius incipit; & ita dicitur primum esse ibi secundum ampliationem influentiæ, & non secundum determinationem substantiæ.

Ad secundum dicendum, quòd Philosophus non intendit quòd primum principium sit animal; sed hoc dicitur à quibusdam secundum metaphoram; quia nihil viuut apud nos vita intellectiua, nisi animal; & idè dicunt quidam antiqui dicendum esse animal. Sed manifestum est, quòd in animali aliud est quàm vita, propriè loquendo, quod in ipso est principium vitæ, quo modo est anima. Nunc autem dicit Philosophus rex. 38. huius quòd Deus est ipsa vita optima & sempiterna, quod ipse non dicit de aliquo animali.

Ad tertium. Ad tertium dicendum, quòd finitum & infinitum ex parte materiæ quantitati congruunt, non tamen ex parte formæ; sed primum principium est infinitum ex parte formæ; non enim oportet, quod habeat quantitatem.

Oportet ergo principium esse tale cuius substantia actus: amplius igitur tales oportet substantias esse sine materia. *Tex. 30.*

QVÆSTIO XV.

Virum primum principium sit simpliciter simplex?

Aphrod. num 20. S. Thom. le. 5. q. 1. par. quæst. 3. Soncin. 4. metaph. quæst. 14. Bannes 1. par. quæst. 3. art. 7. Molina ibid. disp. 2. H. and. hic quæst. 5. art. 2. Suarez lib. 1. de Trinitate. cap. 4. q. in metaph. dist. 30. scilicet. 3. Vide Doct. in 1. q. quæst. 3. Smilingh. de Deo vno, trac. 2. disp. 2. quæst. 2.

Videtur quòd non: illud quod est optimum, attribuendum est primo principio; sed composita apud nos meliora sunt simplicibus: ergo

compositio primo principio est attribuenda.

Item, nihil est in seipso; sed in principio est bonitas, vita, dilectio & huiusmodi; ergo principium primum aliud est à sua quiditate: igitur in principio est aliqua compositio.

Item, de principio primo scire possumus an sit: non tamen quid sit; hoc non esset nisi suum esse aliud esset à sua quiditate, & per consequens ibi est compositio.

Item, quod in vno est accidens, in nullo est substantia; sed vita, bonitas, sapientia, in nobis sunt accidentia: igitur in primo principio non possunt esse substantiæ.

Item, Primum principium producit hanc animam; nunc quaero, vtùm illa actio sit idem cum substantia prima, vel non? si non, habeo propositum; si sic, igitur cum sua substantia fuerit ab æterno, ab æterno hanc animam produxit.

In oppositum: in omni composito est aliquid per modum actus, & aliquid per modum potentiae; quia vel vna pars est in potentia respectu alterius, vt in homine; vel omnes partes sunt in potentia respectu alterius, vt in domo; vel in aliquo tali: sed in primo principio non est potentia passiva (vt prius dictum est supra q. 5. huius), ergo nec aliqua compositio: est ergo simpliciter simplex.

SCHOLIUM.

Deus est simplicissimus ens: quod bene probat Doctor excludens ab eo omnes compositionis species. De quo vide ipsum 1. dist. 8. quæst. 1. q. 5. & supra quæst. 6. que ferè eadem est cum ista & cap. 4. de primo princip. con. 10.

Dicendum, quòd primum principium est simpliciter simplex. Cuius ratio multiplex potest esse; quia omne compositum causam habet; partes enim compositi, quæ in se sunt diuersæ, vniri non possunt, nisi per causam priorem: si ergo primum principium aliquo modo esset compositum, primo principio esset aliqua causa prior.

Item, esse cuiuslibet compositi dependet ex partibus suis, & est posterius eis. Si ergo primum principium esset compositum, eius esse dependeret ex alio, quia ex suis partibus, & non esset simpliciter primum.

Praeterea, omnis compositio, aut est partium quantitatarum, aut materiæ & formæ; aut generis & differentiae; aut esse & essentiae, aut suppositi & naturæ, aut accidentis & subiecti; sed nulla illarum in primo principio potest poni. Non est compositum ex partibus quantitatis, ostensum enim est supra, q. 14. quòd non habet magnitudinem; Nec ex materia & forma, (vt prius est ostensum: q. 6.) Nec ex genere & differentia; quia tunc esset aliquid in eo per modum actus, & aliquid per modum potentiae, & sic esset in genere, quod fuit supra improbatum in 10. q. 2. ad 4. Nec est esse & essentia; ostensum enim supra q. 5. quòd esse eius non dependet ab essentia; Nec ex natura & supposito; ostensum est enim in 7. quod in separatis vnumquodque est idem quod quid est: Nec ex accidente & subiecto, quia omne accidens vel est causatum ex principiis essentialibus subiecti, vel ab aliquo extrinseco; sed in primo principio nihil potest esse causatum, cum sit causa prima: est ergo primum simpliciter simplex ab omni compositione reali absolutum.

Ad primum dicendum, quòd in his, quæ nata

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

2

3

In primo principio nulla est compositio.

4

Magnitudo mouet mota.

Nulla magnitudo est perfectissima.

3 Ad primum. Quomodo mouens cælum est in oriente?

Ad secundum. Quomodo principium primum dicitur animal sempiternum?

Ad tertium.

1 Primum argum.

Quando cō-
positum est
melius sim-
pliciter

sunt componi, compositum melius est simplici. Sed hoc tamen non sequitur quod quomodocunque simplici compositum sit melius; quia quodlibet alio ab eo participat esse ab eo. In quolibet igitur alio est aliqua compositio, scilicet participantis, & participati: primum principium à nullo recipit esse; ideo in ipso non oportet esse compositum.

Ad secundū.

Ad secundum dicendum, quod de separatis loqui non possumus, nisi secundum modum loquendi de sensibilibus. Nunc autem existentibus à se nominis nomina absoluta, cuiusmodi sunt albedo hominis: quia ergo principium in se maxime subsistit, igitur attribuimus nomina concreta. Dicimus ergo quod Deus est causa, principium, & huiusmodi, & propter eius simpliciter attribuitur eidem nomina absoluta: est enim vita, sapientia, & huiusmodi; unde in eo non differunt Deus, & deitas, uiuens, & uita: imò solum illa differunt secundum apprehensionem, siue per conceptionem intellectus nostri: unde hæc non est magis propria, uita est in primo principio, uita uita est in uita, nisi secundum apprehensionem nostram.

In Deo idem
sunt Deus,
& Deitas.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod esse dicitur dupliciter: uno modo esse dicitur actum entis per decem Genera diuisi. Alio modo significat unitatem in compositione, quam format intellectus. Si esse accipitur pro actu entis, non possumus scire eius esse, sicut nec eius quiditatem, quia in ipso idem sunt. Si autem esse accipitur secundo modo, sic scire possumus eius esse de deo; scire enim possumus, quod hæc compositio, quam intellectus format de eo, uera est, scilicet Deus est.

De Deo sci-
tur esse.

Ad quartum.
Vita æquiuo-
cè est in no-
bis, & in
Deo.

Ad quintum.

Ad quartum dicendum, quod illud uniuersum quod in uno est accidens, in nullo est substantia; unde ista, scilicet uita, intellectus, æquiuocè sunt in nobis, & in ipso.

Ad aliud dicendum, quod quedam relatiua principaliter significant habitudinem, ut pater, filius; dominus, seruus; & alia sunt relatiua, quæ ex consequenti significant habitudinem, aliud tamen significant principaliter, ut capitarum, scientia, & huiusmodi. Sunt autem quedam nomina dicta de Deo principaliter quæ significant habitudinem eius ad creaturas, & eius substantiam indirectè, sicut dominus: & quedam nomina principaliter significant directè eius substantiam, & ex consequenti indirectè habitudinem, sicut creator, produciens, motor, & huiusmodi; & ideo tam hæc nomina quam illa, non sunt dicta de primo principio ab æterno, propter habitudinem, quam importat, uel directè, uel indirectè. Unde si primum principium creat animam, creatio actiue significata, est ipsius substantia, uel essentia; quia tamen creatio non solum importat actionem, quæ est eius substantia; imò simul cum hoc importat habitudinem; ideo ab æterno non potest dici, quod creauit animam: quia propter istam habitudinem omnino nomina talia dicuntur de ipso ad tempus, siue ex tempore.

Creatio acti-
ua ipsa sub-
stantia Dei.

QVÆSTIO XVI.

Utrum motor primus approprietur primo mobili?

Auicena. 9 metaph. c. 4. Aphrod. num. 29. Auic. 1. 2. metaph. com. 4. & 94. S. Thom. hic lect. 9. & 1. contra genes. cap. 13. & quæst. de spir. cr. c. art. 6. ad 10. landun. 1. 2. metaph. quæst. 17. lauel. quæst. 11. Suar disp. 35. lect. 2. num. 20. Fossil. 1. 2. metaph. cap. 8. Vide Doctorem in disputatis quæst. 2. art. 1. & in 4. disp. 1. quæst. 1.

Videtur quod non: nam mouentis appropriati ad mobile est proportio huius in agendo; & illius in patiendo; sed primi principij ad quodcumque mobile nulla est proportio: igitur, &c.

Item, causa & effectus proportionantur, cum uniuersali uniuersale, & particulare: sed si primum principium comparatur mobili, prima causa uniuersalis comparatur effectui particulari; quod est impossibile.

Item, si primum principium moueret primum mobile appropriatè moueret in instanti: consequens est impossibile: igitur, &c. Consequentia patet: quia omne agens secundum modum suæ virtutis agit.

Item, si principium primum appropriaret primo mobili tunc primum principium produceret & substantiam primi mobilis, & motum, & alia accidentia; sed hoc est impossibile; quia ab uno inquantum unum, non possunt multa produci, secundum Auicennam lib. 3. met. 1. 7.

Oppositum innuit Philosophus hic; dicit enim, quod primum mouens mouet primum mobile; moto uero illo mouet alia.

Item, dicit quod principaliter mouet, quæ causat substantia prima: sunt autem plures motus alij.

Ad illud dicit Auicenna sic; quod primum principium non appropriatur alio immobili; quia, secundum ipsum, ab uno simpliciter non procedit nisi immediatè unum: unde à primo principio solum procedit immediatè una intelligentia, in qua est aliqua diuersitas; & ideo aliqua intelligentia diuersa; secundum enim quod intelligit se, ut est in potentia, causat orbem, quem mouet; & secundum quod intelligit se, ut est in actu, causat suum motum; secundum quod intelligit suum principium causat intelligentiam sequentem, & illa secunda aliam.

Illud uero non uidetur uerum, nec necessarium; licet enim ab agente naturali inquantum unum, non procedat nisi unum; quia potentia naturalis tantum una est unius (ut dicitur in 9. tex. 3.) in agente per intellectum tantum & uoluntatem, hoc non oportet. Si enim aliquis intelligendo solum possit producere, si multa potest intelligere, multa potest producere. Nunc autem primum principium intelligendo se, omnia potest intelligere: igitur immediatè omnia potest producere.

Præterea, supposito, quod in primo mobili sit aliqua diuersitas, supposito etiam, quod omne quod est in superioribus reducitur ad aliquam causam per se, tunc quæro utrum illa diuersitas in primo mobili reductur ad aliquam unam causam, aut non: Si in unam; habetur propositum, si ab uno possunt procedere diuersa immediatè; si non in causam per se reducitur, igitur in causis diuersis. Tunc quæro, utrum in istis causis est tanta diuersitas, quanta est in primo mobili: si nō habeo

1
Primum ar-
gumentum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

2

Potentia natu-
ralis unius, uolun-
taria pluriū.

3

In primo
mobili est a-
liqua diuer-
sitas.

Quoniam autem quod mouetur necesse est ab alio moueri, & primum mouens immobile esse secundum se, & æternum motum à sempiterno moueri, & unum ab uno. *Tex. 43.*

habeo propositum : quia ab aliquo vno potest procedere aliqua diuersitas in causa: si sic , oportet illas causas ad alias causas priores reducere, vel vniuersum erit inconnexum : quod est contra Philosophum.

Præterea, in prima Intelligentia producta erit aliqua diuersitas secundum Auicennam, & quidquid est in ista producit à prima causa immediate: ergo nihil prohibet ab vno diuersa producivnde ratio Auicennæ non videtur concludere.

SCHOLIVM.

PRIMUM mouens appropriatur mobili, ita vt ipsum principalius moueat, non tamen vt solum ipsum: mobile enim primum magis appetit primum mouens, quam cetera mobilia. Vide Doctorem hic; & ad Tex. 44.

Quo modo primum mouens appropriatur primo mobili.

4 Ad quæstionem ergo dicendum est sic: quod aliquid appropriari alicui, est dupliciter; vel ita quod nulli alij conueniat; vel ita quod prius & principalius conueniat ei. Primo modo non appropriatur primum mouens mobili primo; non enim sic mouet ipsum vt finis, sic enim vna Intelligentia mouens vnum orbem, mouet ipsum propter primum: sic secunda Intelligentia mouens secundum orbem, mouet ipsum propter primum: sic tertia Intelligentia mouens tertium orbem mouet ipsum propter primum. Secundo tamen modo appropriatur primum mouens primo mobili; per prius enim & principalius mouet ipsum: & hoc patet sic: Primum mouens mouet vt desideratum & amatum; illud ergo magis mouet, quod magis appetit ipsum. Nunc autem est ita, quod mobile primum magis appetit primum mouens, quam aliquid aliud; quod manifestum est ex velocitate sui motus: ergo primum mouens magis mouet ipsum. Et hoc intelligit hic Philosophus cum dicit, quod primum mouens mouet ipsum mobile sempiternum: & lib. 1. de cælo & mundo, quod primi mobilis & incorruptibilis est prima substantia intelligibilis & incorruptibilis.

Ad primum.

Ad primum dicendum, quod agentis appropriati, ita quod nulli alij, est aliqua proportio. Nunc autem primum est appropriaretur primo mobili, non tamen sic ei, quin etiam alij & principaliter. Hic verò procedit de agente naturali, & non de agente secundum voluntatem.

In agente secundum naturam vniuersalem correspondet vniuersali.

Ad secundum dicendum est similiter, quod in agentibus secundum naturam, vniuersale correspondet vniuersali, & particulare particulari; sed in agentibus per voluntatem hoc non oportet.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod si virtus primi motus esset in magnitudine, tunc moueret in instanti; quia agens existens in magnitudine agit secundum totam suam virtutem & potentiam. Et idèd si virtus infinita esset in magnitudine improporcionabiliter moueret velocius, quam aliqua virtus finita. Ita tamen non est de mouente incorporeo, quia non agit secundum necessitatem naturæ, sed secundum voluntatem & possibilitatem ipsius mobilis.

Vide supra quæst. 13.

Ad quartum.

Ad quartam dicendum, quod ab vno nihil prohibet procedere multa: illud tamen vnum in quantum diuersa producit, aequaliter est diuersificatum. Sed ista diuersitas solum rationis est, nec aliquam compositionem facit.

Quia quidem igitur sunt substantiæ, & harum quæ prima & secunda, secundum ordinem eundem, latioribus astrorum palam. Tex. 44.

QVÆSTIO XVII.

Vtrum præter primum motorem oportet ponere aliquam Intelligentiam primum mobile mouentem effectiue.

Arist. 2. phys. cap. 6. tex. 52. August. 3. de Trinit. cap. 4. S. Thom. hic lect. 9. & opusc. 10. art. 3. opusc. 11. art. 2. & de potent. quæst. 6. art. 3. D. Bonauen. 2. dist. 14. art. 3. quæst. 2. Durand. ibid. Argent. ibid. art. 1. quæst. 1. Bassol. ibid. Sonc. 11. metaph. quæst. 36. Suarez citat. quæst. præcedenti n. 11. Conyngbricen. 2. de Cælo cap. 5. quæst. 5.

Videtur quod non. Quod potest fieri per pau-
ciora, natura non facit per plura; non enim gaudet superfluis, nec indiget necessariis; sed primum mouens mouere potest primum mobile effectiue cum sit virtutis infinitæ: ergo non oportet ponere aliud mouens.

Primum argum.

Item, pluralitas motorum non ponitur, nisi propter diminutionem virtutis: vt patet in tractione nauis: si igitur oportet ponere aliud mouens præter primum mouens, esset virtutis finitæ.

Secundum.

Item, numerus substantiarum separatarum est secundum numerum mobiliu; sed si aliquod mouens moueret effectiue primum mobile præter primum, numerus substantiarum excederet numerum mobiliu.

Tertium.

Oppositum: primum mouens mouet primum mobile, vt appetibile, & intelligibile: hoc non esset, nisi aliud esset ipsum appetens & intelligens.

SCHOLIVM.

SECUNDVM mentem Philosophi est, ponendam esse aliam Intelligentiam præter primum mouens, mouentem primum mobile. Sed ratione hoc minimè ostendi potest; quia quidquid facit Deus per alias intelligentias, per se prestare potest. Vide Doctorem in hunc Text. & quolib. 7.

Vnde dicendum, quod potest poni rationabiliter, quod nihil mouet aliud primum mobile effectiue præter primum mouens: & similiter potest poni, quod alia est Intelligentia mouens primum mobile præter primum mouens; & illud videtur esse de mente Philosophi, & Auicennæ. Omnes enim videntur ponere duplicem motorem primi mobilis, scilicet coniunctum & separatum. Coniunctus est appropriatus primo mobili, & sibi proportionatus in virtute. Vnde 7. Cæli & mundi dicitur quod si vna stella magis apponeretur primo mobili, mouens ipsum non moueret sine labore & pœna. Hoc non esset nisi aliquid mouens virtutis finitæ & determinatæ moueret primum mobile: quia quæcunque opponerentur primum mouens moueret sine labore & pœna. Vnde dico ad præsens, quod præter primum mouens aliqua Intelligentia est, quæ mouet cælum, & hanc dicunt animam mundi.

2

Duplex motor primi mobilis.

Intelligentia præter primum mouens mouens calum.

Ad primum argumentum dicendum, quod illud

Ad primum.

lud quoddam potest fieri per pauciora, & æque conuenienter, non oportet fieri per plura: nunc autem Intelligentiæ mouent continuè, vt affimilentur primo principio in cauſando; vt etiã explicent virtutem, quæ est in ipſo primo principio. Nunc autem virtus primi principij non manifestatur ex hoc, quoddam intelligitur tantum mediãtè mouere primum mobile; nec quia ipsum primum tantum moueret immediãtè illud: perfectior enim eſſet ædificator, qui poſſet domum facere, quæ domus poſſet aliam facere, quàm ſi ipſe per ſe illam faceret. Similiter Doctõr melior eſſet, qui poſſet facere diſcipulos, qui alios docerent, quàm ſi ipſe ſolus eſſet docens. Similiter in propoſito magis manifestatur virtus & potentia primi principij ex hoc, quoddam potest aliquid cauſare, quoddam potest mouere aliud, quàm ſi ipſe illud moueret.

Ad ſecundum.
Quare ponuntur plures motores primi mobilis?
Ad tertium.
Numerus ſubſtantiarum ſeparatarum excedit numerum mobilium.

Ad ſecundum dicendum, quoddam pluralitas motorum non ſemper ponitur propter diminutionem virtutis; imò in propoſito ponitur propter manifeſtationem eius, quoddam est virtute in primo principio.

Ad tertium dicendum, quoddam numerus ſubſtantiarum excedit numerum mobilium: ſed Philoſophus ex numero mobilium concludit numerum ſubſtantiarum.

Ad rationes in oppoſitum dicendum, quoddam etſi primum mouens moueat vt intelligibile & appetibile, non oportet quoddam moueat vt intelligibile ab alio, ſed vt à ſeipſo: vnde propter hanc cauſam non oportet ponere aliud mouens effectiue.

Sed quæcunque ſunt numero multa, multam materiam habent, vna enim & eadem ratio multorum, vt hominis: Socrates verò vnus. Quia autem quiddam erat eſſe non habet materiam primam. Entelechia enim. *Tex. 49. Eſt & alius Textus 41. conformis huic quaſtioni, vbi tradit primum mouens non eſſe alterabile.*

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum ipſum cælum, vel primum mobile moueatur à voluntate purè intellectuãli & intransmutabili?

Apro. hic num. 30. Auer. 12. metaph. com. 36. S. Thom. lect. 9. Durand. 2. diſt. 7. quaſt. 5. Baſſol. diſt. 14. quaſt. 2. Heru. ibid. quaſt. 1. art. 4. Mairon. 1. diſt. 43. quaſt. 5. Aureol. 2. diſt. 7. q. 2. Gandau. quod. 13. quaſt. 6. Conymb. ſupra citati quaſt. 7.

1
Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Videtur quoddam non: voluntas intelligibilis eſt æctus vniuerſalis; ſed motus & operatio ſunt circa ſingularia: ergo motus cæli non eſt à voluntate intellectuãli.

Item, omne nouum ab aliquo tranſmutabili procedit; ſi enim producens non tranſmutaretur, non produceretur magis nunc, quàm poſt.

Item, ſi mouens cælum non eſſet tranſmutabile, non eſſet assignare, quare nunc produceretur vna pars motus, & alia non.

Oppoſitum dicit Ariſtoteles: dicit enim quoddam omnes ſubſtantiæ immateriales ſunt intransmutabiles.

Ad illud dicit Auicenna, quoddam motus cæli eſt à voluntate tranſmutabili; motus enim in recto cauſa remota ſeu renouata eſt. Requirit igitur aliquam cauſam intelligentem remotam; ſicut patet in motu grauis deorſum, cauſa enim quare graue nunc eſt ibi, nunc hic, eſt, quia nunc magis diſtat à termino, & nunc minus. Similiter in propoſito nunc eſt vna pars mota, nunc alia, quia voluntas mouens remota eſt.

Item, non videtur eſſe verum, quoddam effectus ſempiternus, & vniformiter ſe habens à cauſa procedat tranſmutabili: nunc autem motus cæli ſempiternus, & vniformis eſt voluntarius: ergo procedit à voluntate vniformiter ſe habente.

Præterea, motus vnus eſt à motore vno; ſed ſi voluntas mouens innouaretur per innouationem partium ipſius motus, tunc cum partes motus ſint infinitæ; quali infiniti eſſent motores; & per conſequens non eſſet vnus.

SCHOLIUM.

MOTVS cæli eſt à voluntate intellectuãli & immutabili, quia eſt effectus vniformis inuariabilis: ergo dependet ab inuariabili cauſa. Vide Scorum in hunc textum vbi expoſit mentem Philoſophi: & con. 56. huius libri, vbi merito reuocit Ariſtotelem aſſerentem, ſi eſſent plures mundi plura etiam prima principia neceſſariò eſſe ponenda. *Tex. etiam 50. hic videtur ponere omnes intelligentias eſſe Deos. Certè in multis lapſus eſt, non ſolum contra veritatem fidei; ſed etiam contra multa lumine nature nota. Et tamen ibidem ait antecelſores ſuos tractaſſe de hac ſcientia per modum fabulationis. Notat etiam Doctõr in hunc textum D. Thomam ex eo malè intellectu poſuiſſe materiam eſſe rationem indiuiduationis.*

Idèò dicendum, quoddam motus cæli etiam à voluntate intellectuãli eſt, non tamen vniuerſali, ſed particulari; & idèò eſſe poſſet alicuius ſingularis. Eſt etiam à voluntate intransmutabili, nam ſi aliquis intendat mouere ad aliquem locum, vel terminum, vel præconciat diſtancias inter terminos; non oportet mutare voluntatem in quacunque parte motus: non enim præconciat partes diſtantiæ, vt diſtinctas; ſed ſolum in quantum vnus, & vt in potentia. Vnde intendit vnus motum, cuius partes ſunt in potentia; & idèò non obſtante motu, vel diſtancia partium, vnitate voluntatis non mutata per totum motum intendere; & idèò non oportet voluntatem, à qua procedit motus, renouari ſecundum renouationem partium in motu.

Ad primum dicendum, quoddam voluntas intellectuãlis duplex eſt, ſcilicet præctica, & ſpeculatiua. Speculatiua eſt vniuerſalis; præctica ſingularis; & idèò à voluntate intellectuãli præctice, bene poſſet motus procedere.

Ad ſecundum dicendum, quoddam non oportet illud, quod de nouo producitur, ex cauſa remota ſeu innouata produci: ſi aliquis nunc intendat cras currere, non mutatà voluntate poſſet cras currere, nec oportet voluntatem cras mutari: vnde de agenti naturali procedit ratio, & non de agente voluntario.

Ad tertium dicendum, quoddam mouens cælum intendit totum motum; & quia in motu partes ſunt in potentia, idèò pars ſuccedit parti, non quia voluntas ſit remota: ſed quia intendens totum, oportet partes ſucceſſiue producere.

2
Opinio Auicenna.

3

Non oportet voluntatem renouari ad nouas partes motus.

4
Ad primum. Voluntas ſpeculatiua & præctica.

Ad ſecundum.

Ad tertium.

Quare & substantias, & principia immobilia, & insensibilia tot rationabile existere. *Tex. 48.*

QVÆSTIO XIX.

Virum oporteat ponere aliquem numerum excedentem in ipsis motoribus separatis?

Aphrod. citatur quæst. antecedenti. Auc. hic com. 49. S. Th. hic lib. 9. & 1. par. quæst. 112. art. 4. & 2. contra gentes cap. 92. & quæst. 6. de potent. art. 6. Magist. 2. dist. 11. Durand. 2. dist. 3. quæst. 4. Guilel. Parisien. trac. 3. de vniuerso in 1. par. 1. par. cap. 64. Ferrar. 3. contra gentes. cap. 92. Fland hic quæst. 6. art. 1. & 4.

1
Primum argum.

Videtur quod non: Numerus est quantitas discretæ; vel numerus est res mathematica à continua non separata; sed intelligentiæ sunt absque quantitate; ergo in eis non est numerus.

Secundum.

Item, quantum aliquid propinquius est vni, tantò minus habet de multitudine; sed intelligentiæ sunt propinquiores primo principio, quod est maximè vnum: ergo habet minus de multitudine.

Tertium.

Item, numerus substantiarum separatarum est iuxta numerum motuum secundum Philosophum; *tex. 44. & 48.* sed numerus ipsorum motuum non est excedens; ergo nec substantiarum.

Oppositum: quantum aliquid est perfectius tantò habet esse in maiori multitudine; quia multa bona meliora sunt paucioribus; sed substantiæ immateriales sunt perfectissimæ inter substantias; igitur, &c.

2
An sint ponenda substantia separata sine ordine ad motum?
Quæstionis 2. primum argum.
Secundum.

Iuxta hanc dubitationem quæritur: vtrum sit ponere aliquas substantias separatas, ordinem ad motum non habentes: Et videtur quod non: substantiæ separatae sunt ponendæ secundum quod sunt in optima dispositione: sed in optima dispositione sunt vt causæ; sed causæ non sunt nisi per comparationem ad motum; ergo non sunt ponendæ nisi per comparationem ad motum.

Tertium.

Item, in cognitionem separatorum deuinum per cognitionem sensibilem; sed nihil apparet nobis de substantiis separatis præter motum: ergo non est ponere aliquas substantias præter comparationem ad motum.

Item, dicit Philosophus, quod si aliquæ sunt substantiæ, sunt finis alicuius rationis.

Oppositum: Superiora non sunt inferiora; sed magis è conuerso: si non esset motus, possibile esset substantias separatas esse: possibile ergo est substantias esse sine comparatione ad motum.

SCHOLIUM.

INTELLIGENTIARVM numerum posuit Philosophus iuxta numerum variorum motuum superiorum corporum probabiliter, quia vix capi potest, quomodo una, mouere posset plures orbis, vel vnum diuersis motibus. Secundum veritatem, numerus intelligentiarum excedit numerum corporalium; quia ad perfectionem vniuersi spectat, nobiliora excedere minus perfecta. D. Thomas 1. par. quæst. 50. art. 3. ita habet: Conclusio tamen intelligenda venit quoad species non quoad individua: quia incredibile est plures esse Angelos, quam arena grana &

arborum folia. Locus Dionysij cap. 14. de celestibus hierarchia, quem adducit D. Thomas non probat excedere Angelos res sensibiles, secundum numerum ipsarum rerum, sed secundum quod à nobis numerari possunt, iuxta id Apocalypsis. 7. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, &c. Vide Suarez de Angelis lib. 1. cap. 11. & dist. 35. Met. sect. 1. Plato posuit numerum substantiarum separatarum, non spiritalium, sed iuxta ideas rerum sensibilibus: quem variis locis reicit Aristoteles, vt 7. huius textu 28. & sequen. & *tex. 51. & sequen. & 1. Moralium Nicomachiorum cap. 6. & 1. Moralium Eudæmiorum cap. 5. Vide Scotum 7. huius quæst. 11. & 18.*

Dicendum, quod diuersæ sunt opiniones circa istas quæstiones. Plato ponit numerum substantiarum separatarum iuxta numerum specierum sensibilem, vt ideas: quam opinionem Philosophus improbat sufficienter in pluribus locis. Philosophus verò ponit numerum substantiarum separatarum, iuxta numerum motuum. Nunc autem de separatis cognitionem habere non possumus, nisi per effectus: nullus autem effectus eorum apparetur hinc inferri præter motum: idè Philosophus non potest ponere numerum substantiarum separatarum, nisi iuxta numerum motuum. Veritas tamen est, quod numerus substantiarum separatarum excedit multitudinem omnium sensibilem. Cuius ratio potest haberi ex hoc, quia quantum aliqua in toto ordine vniuersi sunt perfectiora, tantò sunt in maiori excessu: corpora enim incorruptibilia excedunt corruptibilia in magnitudine: tota enim substantia actiuorum & passiuorum motuum est respectu corporum superiorum. Equè rationabile est, quod substantiæ separatae excedant omnes substantias materiales in multitudine.

Ad hoc tamen non est deuentum per rationem inquirentem, nec per sensum, vel experimentum; sed solum per reuelationem. Vnde Philosophus per sensum & experimentum procedens circa numerum substantiarum ponit numerum motuum: ipse tamen subiungit quod hoc rationabile, & non necessarium: & idè fortioribus relinquatur.

Ad primum ergo dicendum, quod in separatis non est multitudo, quæ est numerus, & quæ est quantitas discretæ: sed est multitudo proueniens ex diuisione formarum, quæ est de transcendentibus.

Ad secundum dicendum, quod quia substantiæ separatae sunt propinquiores primo principio, idè minus habent de compositione in sui natura: non tamen oportet, quod propter hoc minus habeant de multitudine.

Ad tertium, quod Philosophus procedit secundum sensum & experimentum; & idè conuenit numerum substantiarum ponere secundum numerum motuum.

Ad secundam quæstionem, iam dictum est, quod aliquæ sunt substantiæ separatae ordinem ad motum non habentes; ad hoc tamen non potest deueniri per sensum & experimentum:

& idè Philosophus innuit huius oppositum: vnde rationes procedunt fuis viis.

* * *

3
An numerus intelligentiarum sit maior sensibili?

Corpora celestia excedunt inferiora.

4
Ad primum. In separatis non est multitudo discretæ.
Ad secundum.

Ad tertium

Et eorum quæ sunt in eadem specie, diuersa non specie, sed quia singularum aliud sua materia & species, & mouens, & mea; vniuersale autem ratione eadem. *Tex.* 27.

QVÆSTIO XX.

Verum Intelligentia differant specie?

Bonauen. 2. *dist.* 9. *art.* 2. & *dist.* 5. 1. *par.* *art.* 2. q. 1. S. Thom. *hic lect.* 4. & 2. *contra gentes cap.* 9. 3. *rationes* 4. & *quæst.* 6. *de potent. art.* 6. *in fine* & 1. *par. quæst.* 50. *art.* 4. *Alensius* 2. *par. quæst.* 20. *memb.* 6. *art.* 1. & 2. *Gabriel.* 2. *dist.* 3. *quæst.* 1. *art.* 2. *concl.* 1. & 3. *Marfil. quæst.* 3. *ar.* 1. *Richard.* 2. *dist.* 3. *art.* 3. *quæst.* 1. *Valq. in* 1. *par. dist.* 181. *Suar.* *lib.* 1. *de Angelis cap.* 11. & *in metaph. disp.* 35. *sect.* 3. *num.* 4. 3.

I
Primum argumentum.

Videtur quod non. Quæ conueniunt in hoc, quod in eis est nobilissimum, in specie conueniunt; nam differentia specifica accipitur ab eo, quod est nobilissimum; sed omnes Intelligentiæ conueniunt in intellectualitate, quod est nobilissimum; igitur, &c.

Secundum.

Item, magis & minus non diuersificant speciem, sed intelligentiæ solum differunt secundum magis & minus; differunt enim per hoc, quod quedam sunt spiritaliores, & vniuersaliores intellectus: ergo non diuersificantur in specie.

Tertium.

Item; anima humana & Intelligentiæ distinguuntur per oppositum; sed omnes humanæ animæ sunt vnius speciei: igitur Intelligentiæ non erunt vnius speciei.

Ad oppositum; in eadem specie non inueniuntur aliqua differre secundum prius & posterius; sed Intelligentiæ distinguuntur secundum prius & posterius, secundum authorem de Causis, & secundum ordinem motuum per Philosophum in litera; igitur, &c.

SCHOLIUM.

Hic respondet non secundum propriam sententiam, sed ad mentem Commentatoris, plures Angelos non posse esse eiusdem speciei. Oppositum autem ipse habet 5. huius cap. De vno *tex.* 12. & *lib.* 12. *tex.* 28. & *lib.* 12. *sex.* 49. & *finis satis de hoc agit* 7. huius *quæst.* 13. *ubi num.* 14. *in hanc partem inclinat.* Sed quidquid sit de eius mente circa hoc in *Metaphysica*, in *Theologia* 2. *dist.* 3. q. 7. *ex professo contra D. Tuomam probat plures intelligentias posse esse eiusdem speciei: & soluit ibi loca Philosophi, quæ contraria esse videntur.* Nec est quod inferas ex hac responsione, ipsum sibi contradicere locis ex hoc ipso opere citatis, aut forte has quæstiones non esse ipsius: quia in quibusdam procedit secundum mentem Philosophi, vel Commentatoris, in aliis secundum propriam; in nonnullis etiam magis disputando, quam resoluendo, & problematice proponendo, quam asserendo, vtriusque partis rationes ponderat; ut mouit in præfatione ad quæstiones *Metaphysica*.

Dicendum, quod Intelligentiæ differunt specie, quia in vna specie est tantum vna Intelligentia; quia secundum Commentatorem in separatis à materia, æqualis est numerus indiuiduorum. Nam ista quæ conueniunt in specie, & dif-

ferunt in numero habent materiam (vt dictum fuit supra 8. *tex.* 5.) igitur in Intelligentiis non potest esse diuersitas in specie, & conuenientia in numero.

Præterea, si haberent materiam, adhuc specie differrent nam tunc differrent per hoc, quod materia vnius, alterius esset potentia à materia alterius; non enim possent differre per materiam diuersificatam, cum in eis non sit quantitas; sed diuersitas potentia facit diuersitatem in genere: quia propter hoc corruptibile & incorruptibile differunt in genere: ergo dicendum, Intelligentiæ specie differunt.

Ad primum dicendum, quod differentia accipitur ab eo quod est nobilissimum in re: differentia tamen non semper excedit genus, sicut vna natura aliam; sed sicut proprium, commune, & determinatum; alioquin in asino & equo esset alia forma supra sensitiuam communem; quod tamen videtur verum. Sed sicut animalia irrationabilia distinguuntur secundum diuersos gradus animæ sensitiuæ: eo modo Intelligentiæ distinguuntur secundum diuersos gradus intellectus. Vnde verum est, quod omnes Intelligentiæ intelligunt, & conueniunt in *intelligere*; non tamen conueniunt in hoc gradu, vel in illo. Vnde ab eodem accipitur ibi nomen & ratio generis & differentia.

Ad aliud dicendum, quod magis & minus in eadem forma non diuersificant speciem, vt magis & minus in albo: tamen magis & minus in diuersis formis possunt speciem diuersificare, vt dicitur, quod ignis est perfectior substantia aëre.

Ad tertium dicendum, quod bonum speciei præponderat bono indiuidui. Nunc autem est ita quod in genere substantiarum intelligibilem, anima tenet infimum gradum; idè rationabile est, quod attribuitur Intelligentiis illud, quod melius est; sed multitudo secundum speciem melior est quàm multitudo secundum numerum; & hoc intendit primum mouens: & idè non oportet, quod plures sint Intelligentiæ in eadem specie.

Quare corruptibile & incorruptibile differunt genere?

3
Ad primum. Vnde accipitur differentia?

Ad secundum. Magis & minus in forma quando variant speciem? Ad tertium.

Et harum, quæ prima, & secunda, secundum ordinem eundem rationibus astrorum palam. *Tex.* 44.

QVÆSTIO XXI.

Verum ordo substantiarum separatarum sit secundum ordinem corporum latorum?

Aphrod. *hic num.* 10. S. Thom. *lect.* 8. & *quæst.* 16. *de malo*, *art.* 10. Albert. Magnus 1. *par. Summa* q. 4. a. 2. 6. Capreol. *in* 2. *dist.* 3. q. 1. *art.* 3. Maior 2. *dist.* 14. q. 2. *Fland. hic* q. 7. *art.* 3. *Suar. disp.* 35. *metaph. sect.* 1. *num.* 21. *Conymb.* 2. *de Cælo cap.* 5. *quæst.* 8. *Fons.* 12. *metaph. cap.* 8.

Videtur quod non. Nam maior virtus requiritur ad mouendum maiorem magnitudinem; sed Sol excedit alios planetas in magnitudine; ergo mouens Solem est maioris virtutis; sed Sol est superior planeta in ordine: igitur, &c.

Item maior est virtus ordinantis & regulantis, quàm ordinatis & rectoris; sed motus aliorum planetarum per motum Solis regulatur, & sequitur ipsum: ergo maior virtus Solem mouet.

Item, ex sensibilibus deuenimus in cognitione separatorum; sed plures esse Solis apparet in istis inferioribus, quàm alicuius alterius planetæ.

1
Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Oppositum

Oppositum dicit Philosophus : dicit enim, quòd ordo substantiarum separatarum est secundum ordinem corporum laterum & motuum : igitur, &c.

SCHOLIVM.

RESPONDET ad mentem Philosophi intelligentias ordinatas esse iuxta ordinem orbium, quos mouens : quod tamen nulla ratione probari potest, sed tantum congruentia quadam. De effectibus quos assignat Planetis, nulla etiam est certitudo. Aristoteles in his, & numero orbium & latiorum secutus est Astrologos errantes. Quadam tamen ex his dictis, subinde vera sunt: sed ad Astrologiam eorum spectat indagatio.

Tres superiores planetae respiciunt rei durationem.

Dicendum, quòd ordo est in substantiis separatis secundum ordinem in ipsis moribus. Corpus enim continens comparatur ad corpus contentum, sicut totum ad partem diuisi, & forma ad materiam, per Philosophum 4. Physic. text. 24. Et idem planeta superior ad materiam, ad quam ordinatur orbis superior, ita se habet ad planetam inferiorem : quantum enim planeta est superior, tantò est vniuersalioris virtutis & diuturnitatis. Saturnus enim habet respectum ad loca & tempora vniuersalia : vnde sibi attribuitur rei permanentia. Ioui verò attribuitur bona rei habitatio. Marti verò virtus quã vnaquaque virtus repellit sibi nociua. Vnde isti tres planetae respectum habent supra rei existentiam ; & subseruiunt primo mobili, quod principaliter habet causalitatem super durationem, & perpetuitatem rei ; vt dicit Philosophus in hoc 12. cap. 4.

Tres inferiores respiciunt motum.

Alij verò quatuor planetae inferiores aspectus, & virtutem determinatam habent super motus ipsorum inferiorum : ita quòd Sol habet virtutem magis determinatam, scilicet, super generatione, per quam saluatur esse speciei, & ad quam omnes alij motus reducuntur. Mercurius adhuc magis habet virtutem determinatam super multiplicationem indiuiduorum : vnde multos habet motus, & cum omnibus planetis coniungitur. Luna verò adhuc magis virtutem determinatam habet, scilicet, super materiam & transmutationes eius. Quantum igitur orbis est superior, tantò habet effectum superiorem, & diuturniorem, & vniuersaliorum ; & corpus mouet tanquam instrumentum substantiæ separatae. Igitur quantum substantia separata mouet orbem superiorem, tantò vniuersalioris & diuturnioris est virtutis. Verumtamen quia inter omnia motus Solis nobis est manifestior, & Sol principaliorem virtutem habet super motum, cui deseruiunt tres planetae inferiores, sicut Stellato subseruiunt tres planetae superiores. hinc est quòd Solis plures effectus apparent nobis in istis inferioribus : effectus tamen Planetarum superiorum sunt vniuersaliores & diuturniores.

Per hoc patet ad rationes: Probat enim quòd plures effectus apparent Solis, & hoc est verum; quia est causa maioris diuersitatis. Ex hoc etiam sequitur, quòd est maioris virtutis.

Palam autem, quòd diuinissimum, & honorabilissimum intelligit. Text. 50.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum primum principium intelligat se?

Aphrodis. hic num. 27. S. Thom. lect. 11 & 1. part. qu. 14. art. 15. & 1. contra genes. c. 67. & q. 2. de Veritate a. 13. Aletius 1. p. q. 23. membr. 2 & q. 24. memb. 7. Henricus quodl. 9. q. 2. Suarez 1. part. lib. 3. cap. 2. & in metaph. disp. 30. sect. 15. num. 14. Simiffing. de Deo vno: tract. 3. disp. 2. q. 2. Vidè Doctorem q. 3. prolog. & in 1. diff. 3. q. 3. & quodl. 14. art. 2.

Videtur quòd non: Omnis sciens suam essentiam, redit ad ipsam reditioe completa per Auctorem de Causis ; Propof. 15. Sed primum principium nunquam suam exit essentiam ; quia nullo modo mouetur : ergo sibi non conuenit redire ad suam essentiam.

Primum arg.

Item, intelligere est quoddam moueri, pati, seu perfici; sed nihil mouetur, vel patitur, vel perficitur à seipso : ergo nihil intelligit seipsum.

Secundum.

Item, intellectus intelligit se, sicut & anima, per Aristotelem 3. de anima: text. 5. Si ergo primum principium intelligeret seipsum, intelligeret se per aliud, sicut anima, vel intelligeret se intelligendo alia; quod est contra Aristotelem in isto 12.

Tertium.

Oppositum innuit hic Philosophus.

SCHOLIVM.

DEVS intelligit se, & per se : quod fuse probas Doctor. 1. diff. 2. q. 2. art. 3. num. 20. & 22. & tractatu de primo principio cap. 4. con. 5. Sed theoremate 14. videtur dicere hoc non demonstrari : vide Scholium ibi positum.

Dicit enim quòd in operatione manente in agente ; ipsum obiectum operationis est in operante, & hoc est opus in actu ; quia obiectum est in ipso. Vnde 3. de Anima text. 38. dicitur, quòd sensus & sensibile etiam actu idem sunt: similiter intelligere in actu, & intellectus in actu. Sed ipsum intelligibile non est in intelligente secundum seipsum, sed secundum sui speciem, & per istam speciem assimilatur intelligens intelligibili; & propter hoc intellectus est aliud ab intelligibili; quia intellectus est in potentia ad intelligibile ; quia habet solum similitudinem ad formam eius, & non ipsum, & in primo principio non est vt potentia, vt dictum est supra q. 5. huius : idè non est ibi aliqua diuersitas : imò est simpliciter simplex. In intellectu igitur eius non est aliqua species sicut in intellectu nostro: quia antequam intelligat, non intelligit in potentia : quia tunc esset in potentia. Nec est in eo alia species in actu: sicut cum intellectus noster intelligit: quia sic in eo esset diuersitas : imò illud idem in ipso est intellectus, & intellectum ; & idè seipsum intelligit per seipsum.

2

Deus intelligit se, per se, nò per aliud.

Ad primum dicendum, quòd redire super suã essentiam nihil aliud est, quam per se subsistere: forma enim, quæ perficit materiam, quodammodo effundit se; vel superinfunditur super materiã: & idè virtutes cognitiuæ non per se subsistentes

3

*Quomodo
primū prin-
cipium potest
in se redire?*

non dicuntur ad suam essentiam redire; sed virtutes cognitiuæ per se subsistentes. Cùm ergo primo principio maximè conueniat per se subsistere, maximè sic loquendo potest in se redire, vel ad suam essentiam.

Ad Secundū.

Ad secundum dicendum, quod *intelligere* non est pati, aut moueri, secundum quod motus est imperfecti, ut dicit Philosophus 3. de Anima; text. 12. sed secundum quod est actus perfecti: & idè illud *intelligere* dicitur solum pati, vel moueri, etiam perfici non nisi secundum modum apprehensionis nostræ.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod sicut materia se habet in ordine entium, sic intellectus noster se habet in ordine substantiarum intellectualium. Nunc autem est ita, quod materia prima non habet esse naturale, nisi per formam; & eodem modo intellectus est in actu, vel non habet esse, actu, nisi per formam, & similitudinem intellectualis. Vnde per similitudinem intelligit intelligibile & per hoc quod intelligit, intelligibile potest intelligere suum *intelligere*, & intelligendo suum *intelligere* potest intelligere se. Vnde non intelligit se, nisi per aliud intellectus noster, & hoc est, quod infimus sit in ordine intelligibilium. Sed sic non est de intellectu primo; non enim est in potentia ad aliud sicut intellectus noster; sed est actus purus; idè non intelligit se per aliud, sed per seipsum.

Primum quidem igitur, si non est intelligentia, sed potentia, rationale & laboriosum esse, & continuationem intelligentiæ. *Tex. 51.*

QVÆSTIO XXIII.

Utrum primum principium sit suum intelligere?

Vide Doctores citatos *quæstione antecedenti*, &c. Aureolum 1. *dis. 35. par. 1. art. 3. diff. 2. 3. 4.* Capreol. 1. *dis. 35. quæst. 1. ar. 2.* Ferraric. 1. *contra gentes cap. 50.* Caietan. 1. *par. quæst. 14. ar. 5.* Suarez. *disp. 30. metaph. scilicet. 15. num. 1. 4.* vide Scot. 1. *dis. 26. quæst. vn. Ad 2. principium, & quod. 1. ar. 1.*

Primum arg.

Videtur quod nõ: operatio dicit aliquid procedens ab alio; sed *intelligere* est quedam operatio, & primum principium non procedit ab alio; ergo non est suum *intelligere*.

Secundum.

Item, si quis intelligit se intelligere, non intelligit aliquid principale; sed aliquid accessoriũ; sicut dicit Philosophus in primo capitulo: si ergo primum principium esset *intelligere*, esset aliquid accessorium, & non quoddam magnum.

Tertium.

Item si esset suum *intelligere*, tunc intelligere se, esset se intelligere. Et vterius cùm ipsum sit suum *intelligere*, erit intelligere se intelligere intelligere se, & sic in infinitum.

Oppositum dicit hinc Philosophus.

SCHOLIUM.

DEVS est suum intelligere, alioquin non esset actus purus, sed ens in potentia. Vide Scorum de hoc, tractatu de primo principio cap. 4. §. 3. Conclusionem, num. 21. & 1. *dis. 2. quæst. 2. §. 4. con. num. 24.*

Dicit enim quod primum principium est suum *intelligere*; si enim suum *intelligere* esset aliud ab ipso, tunc oporteret, quod sua essentia, vel substantia compararetur ad *intelligere*, sicut potentia ad actum; sed in ipso non est potentia, ut dictum est, igitur, &c.

²
*Deus est suum
intelligere.*

Præterea; *intelligere* cùm sit operatio manens in agente, se habet ad agens sicut esse ad ens, & est perfectio intelligentiæ, sicut esse entis: sed dictum est supra quod essentia primi principij est suum esse: ergo suus intellectus est suum *intelligere*. Vnde in ipso idem est intellectus & intellectum, & species, per quam intelligit, & *intelligere*; quia sua substantia est intellectus & intelligentia, & species, per quam intelligit & *intelligere*, ita sua substantia, est quodlibet eorum.

Ad Primum dicendum, quod *intelligere* non est operatio procedens in aliud, sed manens in agente: nec *intelligere* primi propriè est operatio procedens in aliud, sed manens in agente; nisi secundum apprehensionem nostram, sed est substantia intelligens.

³
Ad primum.

*Intelligere est
operatio im-
manens.*

Ad secundū.

Ad secundum dicendum, quod non est per se subsistens, vel si intelligat se intelligere; quod non est in se subsistens, est *intelligere* aliquid accessorium, & idè principale; sed *intelligere* primi est in se subsistens, & ipsum *intelligere* non est accessorium intelligere.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quod *intelligere* non est intelligere aliud, sed seipsum: vnde si primum principium esset *intelligere* & *intelligere* suum, esset aliud *intelligere*, procederetur in infinitum: sed sic non est in proposito.

Deinde palam: quia aliquid aliud erit dignius, quam intellectus, scilicet intellectum: etenim intelligere & intelligentia erunt indignissimum intelligenti. *Tex. 51.*

QVÆSTIO XXIV.

Utrum primum principium intelligat alia in se?

Auerroës *1. ex. comment. 52.* Aphrod. *num. 38.* S. Thom. *lect. 11. & 1. par. quæst. 14. ar. 5. & 1. contr. gentes cap. 50. & quæst. 2. de Veritate.* Alenſis 1. *par. quæst. 23. artic. 1. & 3.* Henricus in *Summa quæst. 23. & 25. & quod. 8. quæst. 1. & 9.* Capreolus in 1. *dis. 35. Occam in 1. dis. 35. quæst. 3.* Egidius in 1. *d. 35. q. 1.* Valquez in 1. *par. disp. 50.* Vide Doctorem in 1. *dis. 35. quæst. 1.* Flandria *lib. 12. quæst. 3. art. 2.*

¹
Primum arg.

Secundum.

Videtur quod nõ: intellectum est perfectio intelligentiæ: si igitur intelligeret alia à se aliud esset perfectio eius. Item *intelligere* specificatur per obiectum, tantò enim *intelligere* est nobilius, quàm intellectum dignius: sed primum principium suum est *intelligere*, ut nunc dictum est, & specificari est per aliud: ergo primum principium specificatur per aliud; sed hoc est impossibile, igitur, &c.

Tertium.

Præterea, patet quod dignius est non videre quàm videre, per Philosophum in litera: ergo pati ratione dignius est aliqua non intelligere, quàm intelligere: sed si primum principium intelligit alia à se, ratione intelligeret vnum, intelligeret & aliud: igitur illud, quod est inter entia indignissimum: & per consequens intelligitur aliquid

aliquid, quod melius esset non intelligere. Hoc videtur esse impossibile quod ipse faceret aliquid quod melius esset non facere.

In oppositum est Philosophus; & ratio est; nihil laet eius cognitionem, hoc non esset nisi aliqua à se intelligeret.

SCHOLIVM.

DEVS scit omne scibile non tantum seipsum: ipse tamen solus est adequatum obiectum sue scientia in in ratione motus: Vide Scotum in hunc sextum, & 1. distinct. 2. quaestione 2. numero 24. & distinct. 39. quaest. 1. & per totam; & con. 61. huius. Commentator hic oppositum tenet cui fauet Philosophus, nisi explicetur, ut iam dixi cum Doctore.

Deus seipsum perfectè non cognosceret, si alia non sciret.

Dicendum est, quòd omnia alia à se intelligit: cuius ratio est; primum principium est perfectissimum (ut supra ostensum est, quaestione 12. huius,) est ipsum suum intelligere; ut iam dictum est; quaestione 22. ergo suum intelligere est perfectissimum: sed intelligit se; ergo intelligit se perfectissimè: sed requiritur ut perfectissimè se intelligat, ut intelligantur omnia, ad quæ virtus rei se extendit: cum igitur ab ipso dependeat cælum & tota natura, seipsum perfectè non cognosceret, nisi cælum & totam naturam cognosceret.

Item suum esse est causa omnium aliorum, sed effectus aliquo modo est in sua causa; quod ergo cognoscit causam, cognoscit effectus, eo modo quo sunt in causa; sed omnia sunt in ipsa per modum intelligibilem; nam ipse est causa per voluntatem & intellectum: omnia ergo alia intelligit. Intelligendum tamen est, quòd aliquid potest aliud intelligere dupliciter, aut in seipso, aut in alio. Res dicitur intelligi seipsa, quando intelligitur per similitudinem vel speciem propriam sibi adæquatam; sic intelligimus hominem & asinum. Res autem dicitur intelligi in alio, quando intelligitur per speciem alterius: sicut pars intelligi dicitur per speciem totius. Primum autem principium non intelligit alia in seipsis, sed intelligit alia in seipso, quia sua essentia est species, per quam omnia intelliguntur. Verbi gratia, si in aliquo speculo essent similitudines omnium, & speculum posset seipsum videre, tunc speculum videndo se omnia videret. Sic rectè est in proposito. In intellectu primi sunt species omnium, non tamen sunt aliud, quàm essentia comparata ad hanc rem, sicut causa ad effectum: & quia vnica eius essentia causa omnium est, intelligendo vnica eius essentiam, intelligit omnia.

In intellectu Dei sunt species omnium.

Ad primum. Quomodo intellectus est perfectio intelligenti?

Ad secundum.

Ad primum, cum dicitur; intellectum est perfectio intellectus, dicendum, quòd intellectum est perfectio intelligentis, non tamen secundum seipsum, sed secundum suam speciem: nunc autem species, quæ aliqua intelliguntur est essentia eius; & idèò concludit ratio, quòd sua essentia sit sua perfectio.

Ad secundum dicendum, quòd intelligere non specificetur per obiectum, quòd intelligitur in alio; sed per obiectum principale, quòd intelligitur per seipsum. Nunc autem principale obiectum intellectus diuini est ipsum primum, quia principaliter intelligit se; alia enim intelligunt

Scoti Oper. tom. IV.

ut in ipso, & idèò sequitur quòd non specificetur per aliud.

Obiectum minus principale non specificatur. Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quòd intelligere aliqua vilia, non derogat dignitati intellectus, vbi intellectus non sistit in eis, si non impediatur ab intelligendo digniora. Si enim intellectus semper intelligat aliquid dignissimum, & intelligendo illud dignissimum aliquid vile, hoc non derogat dignitati intellectus; & sic intelligit primum: idèò non sequitur quòd intelligat aliqua, quæ dignius esset non intelligere, eo modo quo ea intelligit.

Deinde palàm quia aliquid, &c. Text. 51.

QVÆSTIO XXV.

Virum primum principium intelligat omnia alia proprie, & distinctè?

Auct. 12. Metaph. com. 51. S. Thom. 1. part. quaestione 14. art. 6. & de veritate quaest. 2. Oeccham in 1. distinct. 35. quaest. 2. art. 1. Gabriel. quaest. 2. artic. 1. conclus. 2. Gregor. in 1. dist. 35. q. vnica. Ferrar. 1. contra gent. cap. 50. Doctores citati q. antecod.

Videtur quòd non: quando primum principium intelligit aliud, intelligit ipsum secundum quòd in ipso est; sed omnia alia sunt in ipso sicut in causa, & ita in vniuersali: ergo solum aliqua intelligit in vniuersali.

Primum arg.

Præterea, eadem est discretio primi ad quodcunque causatum, & causati ad ipsum; sed per nullum causatum potest distinctè apprehendi distinctio primi; & idèò distinctè non potest cognosci.

Secundum.

Præterea, propria & distincta cognitio habetur per rationem propriam: cum igitur idem non possit esse propria ratio diuerforum, & primum intelligit aliud per seipsum, propriam & distinctam cognitionem eorum non potest habere.

Tertium.

Ad oppositum: si distinctam & propriam cognitionem non haberet aliorum: suum intelligere perfectissimum non esset.

Ad illud dicendum, quòd primum principium solum intelligit alia in communi inquantum sunt entia, & non distinctè, sicut si ignis cognosceret seipsum, cognosceret naturam caloris, & omnia alia inquantum sunt calida. Sic in proposito, esse primi est causa omnium aliorum: & idèò in cognoscendo se, cognoscit naturam entis & omnia alia inquantum sunt entia: & illa cognitio communis est, non propria.

2

Illud non videtur verum: nam cognitio rerum in communi, est cognitio imperfecta, & in potentia solum. Cum igitur intellectus noster procedat ab vniuersali ad speciale, & à confuso ad proprium, procedit de potentia ad actum, & de imperfecto ad perfectum. Nunc autem intelligere primum, est perfectum, & nullo modo imperfectum, & non in potentia: ergo non intelligit alia solum in vniuersali, quia sic intelligeret alia imperfectè.

Intelligere primi nō procedit à potentia ad actū.

SCHOLIVM.

DEVS novit omnia alia à se distinctè, quia causat omnia secundum quod conveniunt, & differunt inter se, & imperfectionis in nobis est cognoscere res confusè. Vide enim 1. distinct. 39. & dist. 1. questione 2. art. 3. numero 20, 21. & tractat. de primo principio cap. 4. con. 4. Non citat Doctor ad hoc Philosophum; quia non parum sanet sententia neganti Deum cognoscere alia à se. Ut videre est in textu citato, & aliis eius locis.

3

Ideò dicendum est, quòd omnia alia intelligit cognitione propria & distincta: sic enim aliqua intelligit sicut eorum est causa: nunc autem non solum est causa illius in quo convenit, sed & illius, in quo differt, & per quod specie distinguitur: igitur ea per quæ specificè distinguitur, intelligit.

Intelligens perfectè primum alia intelligit.

Præterea, in ipso sunt perfectiones omnium (vt dictum est in 5. text. 21.) sed quælibet forma propria rei est aliqua perfectio: igitur in primo sunt omnia, per quæ res ab invicem distinguuntur: vnde primum principium comparatur ad alia, sicut perfectum ad imperfectum, & non è conuerso: sicut ergo intelligens hominem potest intelligere animal secundum propriam rationem, licet non è conuerso: & intelligens senarium, intelligit quinarium; licet non è conuerso; sic intelligens primum principium potest intelligere quodcumque aliud primò secundum propriam cognitionem, & non è conuerso. Vnde cum nihil aliud sit, nisi in quantum participat, vel imitatur primum, perfectè seipsum non cognosceret nisi cognosceret omnia, in quibus est imitabile, & à quibus participabile, nec perfectè suum esse intelligeret, nisi omnem modum perfectè intelligeret.

4
Ad primum.

Ad primum argumentum dicendum, quòd sic potest referri ad illud quod intelligitur, & ad modum intelligendi, vel ad ipsam cognitionem. Si ad illud quod intelligitur, sic propositio est falsa. Nam qui intelligit lapidem, non oportet quòd solum intelligat ipsum secundum illud esse, quod habet in intelligente; intelligit enim lapidem secundum illud esse ab eo: sed secundum illud esse non est in ipso: Si referatur ad ipsam cognitionem, sic propositio vera est; quia quanto perfectior est cognitio, tanto perfectius est in ipso. Vnde ad formam argumenti dicendum, quòd licet à primo non habeat esse proprium in ipso primo, secundum esse quod habet extrà, tamen secundum esse illud possunt ab ipso intelligi; quia esse perfectius habet in ipso, quàm extrà.

Deus omnia novit in genere proprio.

Ad secundum.
Per causatum non cognoscitur perfectè causa prima, sed bene è conuerso.

Ad secundum, cum dicitur per nullum causatum, &c. Dicendum, quòd imperfectum non est principium cognoscendi perfectum; sed magis è conuerso: & ideò per nullum causatum potest apprehendi essentia primi. Sed si quis apprehenderet essentiam eius, apprehenderet quodcumque causatum.

Ad tertium.

Ad tertium dicendum, quòd idem non est propria ratio diversorum quilibet adæquata; essentia tamen primi excedit propriam rationem cuiuscunque; continet enim perfectiones omnium, & ampliùs, & ampliùs; & ideò bene potest per seipsam propriam rationem uniu-

cuiusque apprehendere, & per consequens quodlibet aliud sub propria ratione potest intelligere.

Adhuc autem restat dubitatio, si compositum est quod intelligitur, &c. Tex. 51.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum intellectus primi sit discursivus?

Averroës citat. questione antecedenti. S. August. 15. de Trinitate, cap. 14. S. Thomas lect. 11. & 1. parte questione 14. artic. 7. & 1. contra gentes cap. 55. & sequentibus; & de potent. questione 9. artic. 2. Flandria 12. Metaph. questione 8. artic. 2. Egidius in 3. distinct. 3. part. 2. questione 2. artic. 3. Gregor. in 2. distinct. 7. questione 5. artic. 2. Ockham ibidem questione 16. Gabriel. distinct. 3. questione 2. artic. 3. Ferrar. contra gentes, cap. 91. Capreol. in 2. distinct. 3: questione 2. artic. 1. Vide Doctorem questione 3. prolog. questione 4. & 5. laterali: & in 2. distinct. 7. questione 1. & dist. 1. questione 6.

Vdetur quòd sic. Primum principium intelligit se, & alia, vt dictum est supra questione 22. & 24. sed secundum Philosophum 2. Topicorum, cap. 4. multa non convenit actu intelligere simul; si ergo primum principium ista intelligeret, vnum post aliud intelligeret, & ita intellectus eius esset discursivus.

I
Primum arg.

Præterea, intelligere vnum per aliud, est discurrere ab vno ad alterum; sed primum principium per seipsum intelligit alia tanquam per causam; effectus igitur, &c.

Secundum.

Præterea quidquid potest virtus inferior, potest & superior, sed nos in causatis considerantes effectus, discurremus à causis ad effectus: igitur idem convenit in intellectu primi.

Tertium.

Oppositum innuit Philosophus in litera: si enim primum principium intelligeret vnum post alterum discurrendo, eius intelligere non esset perfectum; quia post dignissimum intelligeret minus dignum.

SCHOLIVM

DEVS intelligit omnia sine discursu, vel vlla compositione sed simpliciter intuitu. Quod optimis rationibus probat. Hic videtur negare Angelum esse discursivum: sed oppositum huius tenet contra D. Thomam 2. dist. 1. q. 5.

Dicendum ergo quòd in intellectu primi non est discursus aliquis, sed in intellectu nostro duplex est discursus. Vnus cum multa apprehendimus secundum successionem, vt cum vnum intelleximus, ad aliud nos convertimus: Alius est cum à principiis ad conclusiones discurremus. Primus discursus non est in intellectu primi; quia multa, quæ intelliguntur per successionem, secundum quòd vnumquodque in se apprehenditur, simul intelliguntur, si in alio apprehendantur: sicut partes, quæ distinctæ & seorsum apprehensæ, apprehenduntur per successionem, simul apprehenduntur: si in toto

2

Duplex discursus.

appre

apprehenduntur: & eodem modo de multis, quæ simul possunt videri in speculo. Nunc autem primum principium intelligit omnia in seipso, & ita in alio ab eis. Non igitur oportet quod ipse intelligat discurrendo. Secundus etiam discursus non est in ipso, quia secundus discursus primum sequitur; quia in secundo discursu ex notis proceditur ad ignota: nam ex principiis notis devenimus ad conclusiones ignotas: nunc autem primo principio nihil est ignotum; igitur in intellectu eius non est secundus discursus: imò potius alius tertius discursus scilicet cum in ipsis causis cognoscitur effectus. Nunc autem primum principium intelligit omnia in se, tanquam in causa; & idè intellectus eius in indivisibilis est. Vnde Philosophus hic dicit, quod non intelligit vnum post alterum; quia sic suum intelligere non esset perfectum & optimum.

Deus nō discursit quia nihil ei ignotum.

Deus nō intelligit vnum post aliud.

Orbes superiores paucis motibus acquirunt suas perfectiones.

An Angelus discursit?

Cum enim intelligat seipsum, si postea intelligatur aliquid, intelligitur indignus; & per consequens in intellectu eius esset mutatio, quod est impossibile. Et ex eodem manifestum potest esse, quod non intelligit omnia componendo, vel diuidendo. Quia sicut principium ad conclusiones, sic se habet subiectum ad prædicatum. Vnde sicut intelligendo principium intelligit omnia prædicata, sic intelligendo quodcumque subiectum intelligit omnia, quæ illi subiecto conueniunt, & repugnant. Vnde in re sic est de intellectu eius, quod si nos intelligeremus hominem intelligeremus alia, quæ sibi conueniunt, & repugnant. Vnde aliter est de intellectu nostro, & de intellectu eius: & idem est de intellectu aliarum Intelligentiarum; quæ substantiæ separata comparantur ad animas humanas, sicut corpora superiora ad inferiora: corpora verò superiora paucis motibus acquirunt suam perfectionem, vt dicitur 2. Cæli & mundi: Text. 27. vt primum cælum vnicō motu acquirat suam perfectionem: sed corpora inferiora pluribus motibus ad suam perfectionem perueniunt. Idem eodem modo est de suis substantiis separatis, ipsæ enim vnica apprehensione apprehendunt quæcumque circa rem apprehendi possunt; sed animæ humanæ non sic apprehendunt, imò pluribus apprehensionibus discurrendo ab vno in aliud; & propter hoc animæ humanæ dicuntur rationales; sed animæ separata dicuntur Intelligentiæ: vnde horum est intellectus, quæ statim apprehenduntur à nobis sine discursu.

Vnde ad quodlibet dicendum, quod intellectus primi non intelligit discurrendo, nec componendo & diuidendo; sed sicut materialia intelligit composita simpliciter, & successiua simul & diuersa vniformiter, quæ enim sunt in ipsis diuersa, sunt in ipso vniformiter.

Ad rationes. Ad primam dicendum, quod licet non conueniat multa simul intelligere in seipsis; multa tamen simul intelligi possunt in alio.

Ad secundam dicendum, quod non intelligit per seipsum alia tanquam per causam notam effectus ignotos; sed intelligendo seipsum, simul intelligit omnia alia, quorum species sunt in ipso; vel intelligit omnia alia à quo sunt intelligibilia.

Ad tertiam dicendum, quod quidquid potest virtus inferior, & superior, verum est; non tamen oportet quod hoc sit eodem modo: imò illud

3 Ad primum. Multa simul intelligi possunt.

Ad secundum.

Ad tertium.

quod intellectus noster potest successiue, intellectus eius potest simul, & multò eminentius.

Omnia verò ordinata sunt aliquid & c. & non sic se habent, vt non sit alteri ad alterum, nihil, sed ad aliquid. *Tex. 52.*

QVÆSTIO XXVII.

Verum entia sint ordinata ad se inuicem?

Auerroës comment. 53. Aphrodis. num. 40. Dionysius de celesti hierarchia cap. 5. Augustin. 19. de ciuitate c. 23. & lib. de natura boni cap. 3. S. Thom. lect. 12. & quodl. 6. art. 19. Anton Andreas 12. metaph. questione 15. Flandria lib. 12. metaph. questione 9. art. 1. Albertus 2. part. Summa quæst. 63. traç. 11. memb. 2. Conimbr. 1. de Cælo cap. 1. quæst. 1. art. 5.

ET ostendo quod non. Optimi est optimum 1
facere: ergo cum primum principium sit Primum arg.
optimum; & omnia facit optima: sed melius esset, quod omnia essent æqualia, & non ordinata quam inæqualia.

Præterea, quantitas ab vnitatem procedit, sed Secundum.
primum principium est vnum: ergo quæ ab ipso procedunt æqualia erunt, & per consequens non ordinata.

Præterea, inconueniens est ponere quod primum principium aliquid sine ratione producat; sed non est aliqua ratio, quæ potest ipsum limitare, quod producat entia magis æqualia, quam inæqualia: igitur, &c. Tertium.

SCHOLIUM.

OMNIA sunt inter se ordinata, vt disposuit voluntas Dei, qui non propter sui utilitatem, sed propter suam bonitatem multa produxit: quod manifestius apparet in multis, quam in vno. Eadem ratione fecit omnes species rerum inæquales, ita inter se ordinatas, vt imperfectiores sint propter perfectiores, vt plantæ propter animalia, animalia propter hominem: & sic de aliis. Ita Philosophus hic, cui consonat illud Apostoli 1. Corinth. 3. Siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. Quia talem scilicet habuit Deus intentionis ordinem, cum decerneret ista facere: quædam enim prius aliis voluit, & propter hæc alia. Vide similia ad Colossenses 1. de quo Scotus 3. dist. 3. quæst. 3. Vide eum in hunc textum.

Oppositum dicit Philosophus: text. 52. dicit enim quod omnia entia ab eodem ordinata sunt, & etiam inter se sunt ad inuicem ordinata, & facta inæqualia, à quo sunt distincta. Nunc autem res ad inuicem sunt distinctæ per voluntatē primæ, vt eius bonitas in diuersis manifestetur; quia enim nulla causa potest esse productum sufficienter representare idè multo producuntur, vt quod per vnum manifestari non potest, manifestetur per aliud: & idè eius bonitas sufficientius manifestatur per totum vniuersum, quam per vnā creaturam. Et idè diuersa produxit, non propter aliquam sui utilitatem, sed propter sui bonitatem, & propter idem produxit entia inæqualia: quod patet sic: Duplex est rerum distinctio, materialis, & formalis, materialis indiuiduorum, formalis specierum; & materialis est propter formale. Formalis verò distinctio non potest esse nisi per inæqualia: imò in formaliter distinctis vna forma perfectior est

Distinctio materialis & formalis.

alia, perfectior est forma hominis, quam equi, & equi quam plantæ, & plantæ quam lapidis. Vnde ab eodem est, quod res distinguuntur formaliter; & per inæquales producuntur. Sed rerum inæqualium una semper est propter aliam, sicut patet; plantæ sunt propter animalia, & animalia propter homines sunt; & eodem modo est de omnibus aliis. Est enim vniuersum, sicut familia bene ordinata, vt dicitur in litera; in familia sunt diversi gradus, puta liberorum, seruatorum, & bestiarum; & sicut filiis non licet facere aliquid casuale: sed omnia quæ faciunt ordinata sunt; & seruis tamen & bestiis multa sunt inordinatè: sic rectè est in vniuerso, quod ab Intelligentiis & corporibus superioribus nihil vel parum fit casualiter, sed in istis inferioribus multa. Et propter hoc dicit Philosophus, text. 52. quod sunt omnia ordinata, quod omnia, quæ faciunt communicant ad totum, hoc est ad perfectionem vniuersi; eo quod in multis multa contingunt à casu.

Inæqualium vna est propter aliud. Vniuersum est sicut familia.

3
Ad primum.

Ad primum dicendum, quod optimi est totum optimum facere secundum quod conuenit toti, & non quod faciat quamlibet partem optimam. Ad bonum enim hominis non esset, quod quælibet pars eius esset disposita sicut oculus. Imò ad bonum eius conuenit; quod partes eius sunt diuersæ dispositionis: Et eodem modo pertinet ad bonum vniuersi, quod partes vniuersi secundum formam non sunt æquales.

Ad secundum. Ab vnitatem est æqualitas & inæqualitas.

Ad secundum dicendum, quod ab vnitatem vniuersali procedit, vel potest procedere æqualitas; ab vnitatem tamen potest procedere inæqualitas: quia omnis multitudo ab vnitatem procedit.

Ad tertium. Inæqualitas arguit diuersitatem in specie, sed non vnitatem.

Ad tertium, cum dicitur, quod non est ratio, quæ limitaret: dicendum quod ratio qua produxit entia inæqualia est, vt sua bonitas magis manifestetur: si enim omnia produxisset æqualia, omnia essent vnius speciei. Nunc autem inæqualitas in entibus arguit diuersitatem in specie: & maior perfectio representatur per diuersas species, quam per vnã.

nam bonum, omnia appetrent ipsum: sed hoc non videtur verum.

Item, si vnum contrariorum esset infinitum, non permetteret suum contrarium, sed ipsum corrumpeteret, vt dicitur in Physicis: lib. 1. text. 50. si ergo primum principium esset summum bonum, & esset infinitum, corrumpeteret omne malum.

Tertium.

Oppositum dicit Philosophus & dicit enim, quod vnum est principium, & vnus finis, & propter ipsum, & ab ipso sunt alia: sicut exercitus propter ducem, & à duce: dicit quod est optimum, & optimum est summum bonum.

SCHOLIUM.

Optime probat omnia ordinari in Deum, vt in vltimum & vnicum finem: de quo vide ipsum 1. distinct. 2. questione 2. §. Iuxta tres, con. numero 17: & tractatu de primo principio cap. 3. con. 8. ubi fusius habet rationes hic positas. Circa tertium, quomodo ens infinitum comparatur ens finitum: & tamen corpus infinitum, vel calidum infinitum non compararentur corpus, vel calidum finitum. Vide eum 1. distinct. 2. questione 2. ad 2. numero 35. Quod ais in fine omne malum esse propter bonum, bene tradit Augustinus in Psalmum 54. ibi, Malus ideo viuus, vt corrigatur, aut vt bonus per ipsum exerceatur.

Dicendum ergo, quod primum principium est summè bonum & omnia ordinantur ad ipsum tanquam ad summum: quod patet sic: Vbi est inuenire magis & minus, ibi est inuenire maximum bonum per Aristotelem 4. Metaphysic. Text. 27. sed est inuenire aliquod bonum, & aliquod magis bonum: igitur est inuenire maximum bonum: sed illud bonum non potest esse aliud quam primum principium: quia vnumquodque est bonum in quantum perfectum. Sed triplex est perfectio: Vna est perfectio rei, quæ consistit in esse, quod sequitur formam specificam, vel quod habetur in esse, vel forma specifica. Alia consistit in actibus & dispositionibus, per quas ordinatur ad suam perfectionem. Et tertia rei perfectio in fine: Verbi gratia, prima perfectio ignis consistit in hoc, quod habet esse perfectum ignis; secunda eius perfectio consistit in caliditate & siccitate; tertia consistit in hoc, quod est in suo loco. Nunc autem illa tertia perfectio nulli citra primum conuenit per essentiam, sed sibi soli. Esse enim, quod in aliis est præter essentiam, in ipso est sua essentia: ita etiam, quæ in aliis sunt accidentia, vt dilectio, vita, bonitas, in ipso sunt substantialiter. Alia etiam ordinantur ad finem alium; primum principium ad alia non ordinatur. Cum ergo primum principium sit perfectum per essentiam, ita quod non solum est bonum, sed ita bonum.

Triplex perfectio comparatur rebus.

Ad vnum quidem enim omnia coordinata sunt. Text. 32.

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrum omnia ordinentur ad primum principium tanquam ad summum bonum?

Aristot. 2. Physicor cap. 9. & 1. de celo cap. 8. & 9. & 2. à text. 6. Plato in Timao, & 4. legum: & in epist. ad Dionysium, auth. lib. de mundo ad Alexandr. Dionysius 4. de Diuinis nominibus. Augustin. lib. de Ordine, & lib. 3. de doctrina Christiana cap. 23. & in Enchirid. D. Thom. 3. contra gent. à cap. 17 & 1. p. quæst. 103 art. 2. Guliel. Parisiensis lib. de vniuerso. Conimbr. 2. Physic. cap. 3. q. 2. & 1. de Cælo cap. 8. q. vnic. art. 3.

1
Primum arg.

Videtur quod non: summum bonum importat aliquid aliud, alioquin summo bono non communicaret: si igitur esset summum bonum esset compositum.

Secundum.

Item, omnia appetunt suum finem; si ergo omnia ordinantur ad ipsum, tanquam ad sum-

Est igitur aliquid summè bonum, & hoc est primum principium: ad ipsum etiam alia ordinantur. Quod patet ex hoc quod omnia naturalia agunt, propter quod maximum est, ex hoc quod vniiformiter agunt, nisi impediuntur. Et sunt multa quæ finem non cognoscunt, vt inanimata: igitur oportet quod ab aliquo cognoscente finem dirigantur; cognoscens autem finem omnium non potest esse aliud præter primum intelligentem. Alia ergo dirigens est primum intelligentem; sed per intellectum agit: propter bonum, & finem id eum

SCHOLIVM.

cùm ergo primum non propriè possit agere propter aliud bonum, melius eo agit propter seipsum; & illa omnia ordinata ab iplo ordinantur ad ipsum; sicut exercitus ordinatus à duce, ordinatur ad bonum ducis, ad victoriæ consecutionem; & idè omnia ordinantur ad ipsum, tanquam ad summum bonum.

Ad primum dicendum, quòd summum bonum non dicit plus quàm bonum simpliciter, nisi secundum rationem, dicitur enim bonum in termino per respectum ad alia bona. Nunc autem secundum relationes, secundum quas refertur primum principium ad causata alia, res in iplo; imò ipsæ res sunt tanquam causæ: & idè ex hoc non sequitur, quòd sint composita.

Ad secundum dicendum, quòd perfectiones omnium entium sunt quædam imitationes primi principij, & idè cùm vnumquodque appetat suam perfectionem quodammodò appetit suum principium, & hoc siue appetat appetitu naturali, siue rationali, siue sensitivo.

Ad tertium dicendum, quòd si vnum contrariorum naturalium esset infinitum, corrumpet suum contrarium: sed sic non est de agente per voluntatè: primum enim principium sic produxit vniuersum, secundum quod melius, & modo quo magis manifestatur sua bonitas, & permisit malum fieri in entibus, vt ex isto malo eliciatur bonum; vt acrem permittit corrumpi, vt generetur ignis. Vnde malum permittit propter bonum; aliter enira vniuersum non esset perfectum, nisi in entibus esset malum quoddam, vt dictum fuit in onno. text. 18.

Nec bonum pluralitas principiatuum, vnus ergo princeps. Text. vlt.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrum hoc principium quod est summum bonum sit vnum?

Aristotel. libr. 8. Physic. 5. & 2. metaphysic. capis. 2. Auerroës & Themistius ibid. Aprodif. numer. 45. S. Thomas lect. 12. & 1. contra Gen. cap. 13. & 1. par. quæst. 11. art. 3. Capreolus in 1. dis. 3. quæst. 1. Durandus ibid. dis. 2. Marfilus ibid. quæst. 5. Ferrarien. 1. contra gen. cap. 13. Flandr. libr. 12. metaph. quæst. 9. ar. 2. Suarez d'isp. 29. metaph. sect. 1. & disp. 30. sect. 10. Fonseca 12. metaph. cap. 10. in fine. Conybr. 8. Physic. cap. 5. quæst. vn. Vide Doctorem in 1. dis. 2. & quoad. 7.

ET Videtur quòd non: vnum importat priuationem diuisionis; sed in isto non est priuatio: ergo non est vnum.

Item, vnum in quantum vnum, nihil producit nisi vnum: igitur si esset vnum tantum produceret vnum.

Item, plura bona meliora sunt paucioribus; sed vniuersum est quoddam bonum: ergo plura vniuersa sunt meliora quàm vnum: & cuilibet vniuerso correspondet vnum summum bonum: ergo melius est plura summè bona, quàm vnum.

Oppositum dicit Philosophus: dicit enim, quòd non est bonum pluralitas principiatuum; vnus ergo princeps.

Vnum tantum est principium primum omnium, quod est ipse Deus. Probat ex simplicitate, infinitate, & immaterialitate. De quo vide ipsum, 1. distinct. 2. quæstione 2. art. 3. num. 19. & quæstione 3. vbi septem viis conatur unitatem Dei demonstrare. De quo etiam agit tractatu de primo principio cap. 3. con. 15. & cap. 4. n. 4c. & 6. huius, q. 6. Tamen Theoremate 14. videtur tenere non demonstrari Deum esse vnum, sapientem, vel volentem: de quibus rationes naturales non minus concludunt quam de unitate Dei. Sed hoc ibi non asserit, sed disputando proponit. Multi Theologi negant Dei unitatem rigida demonstratione haberi. Vide Scholium primum dictorum theorematum 14. Quod hic tenet Doctor, immaterialia non posse plurificari in eadem specie, correxit in Theologia 2. distinct. 3. quæstione 7. vbi ex professo probat contra Dium Thomam dari plures Angelos in eadem specie. Vide Scholium supra quæstione 20. Vide etiam Doctorem quæst. 15. de Anima.

Dicendum quòd summum bonum est vnum: & hoc patet ex tribus. Primò ex sui simplicitate, quia illud quo Socrates est iste homo, non communicat multis; licèt homo, quia est homo, communicet multis. Vnde si idem esset illud, quo Socrates est iste homo, & quo homo est, sicut non est plures Socrates, vel sicut non sunt plures homines, hic homo; sic homo, non esset in pluribus. Sed in primo idem est quo est homo, & quo est: quia idem est, quo est suppositum, & quo est natura; & idè necessariò est vnum. Secundò, patet idem ex eius infinitate: infinitum in se omnia comprehendit, quia extra infinitum nihil est: cùm ergo primum principium sit infinitum, omnes perfectiones in se comprehendit. Sed si aliud esset primum principium, aliquid conueniret vni, quod non conueniret alteri, vel quod deficeret alteri: alioquin non essent duo: & per consequens in vtroque esset aliqua imperfectio. Tertio, patet idem ex sua immaterialitate, quæconque enim non habet materiam, sunt vnum numero in eadem specie, vt dicit Philosophus: sed primum principium non habet materiam: ergo non habet aliquid aliud secum in specie conuenire. Sed si aliud principium esset, in specie conueniret: sicut si aliud esset vniuersum non differret specie ab isto vniuerso: & pari ratione nec principium vnus à principio alterius: igitur est vnum.

Ad primum dicendum, quòd vnum non importat indiuisiōnem de suo significato, sed solum secundum modum apprehensionis nostræ; eo quòd non apprehendimus vnum nisi vt ens indiuisum.

Ad secundum dicendum, quòd ab vno per naturam non procedit nisi vnum, quia vnus vna est natura. Sed agens per intellectum potest agere, sicut intelligit. Nunc autem simplicitati primi non repugnat multa intelligere, sicut dictum est: ergo nec multa producere.

Ad vltimum dicendum, quòd non intendit principaliter bonum indiuidui, sed speciei: propter hoc est generatio perpetua, vt saluetur esse speciei. Nunc autem si essent plura vniuersa, solum esset bonum summum multitudine indiuiduorum, & non specierum: sed multitu-

2
Deum esse vnum probatur ex eius infinitate & simplicitate.

Oppositum habet. d. 3. q. 7.

Ad primum.

Ad secundum. Quomodo ab vno non procedit nisi vnum?

Tertium.

4
Ad primum. Summum quid addit ad bonum?

Ad secundum.

Ad tertium.

Nullum malum nisi propter bonum.

1
Primum arg.

Secundum.

Tertium.

*Primum agens
per se non in-
sendit indi-
uiscerū mul-
titudinem.*

do indiuiduorum certum numerum non habet: & idè agens non intendit principaliter talem naturam multitudinum. Qua enim ratione duo vniuersa essent multa vni, eadem ratione tria duobus, & quatuor tribus, & sic in infinitum: vnde non esset bonum absolute quod plura essent vniuersa sicut non esset bonum quoddam essent plures familiæ in eadem domo adinuicem non communicantes. Entia enim nolunt malè disponi, & idè bonum est quod inter se communicent: si tamen essent plura vniuersa adinuicem

non communicarent: Et idè dicit Philosophus, quoddam vniuersitas entium est sicut vnus principatus, & vnum regnum: vnus igitur est princeps, quod est primum mouens: & idè perfectissimè primum intelligibile, & idè verissimè primum appetibile, & idè optimum, quod est summè bonum, ipse D E V S, qui

& regnat in sæcula
sæculorum:

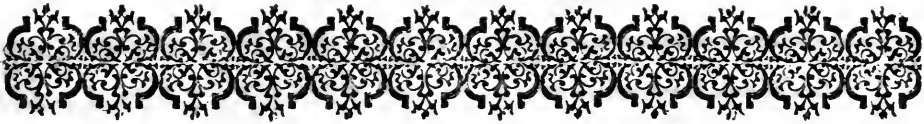
Amen.

);(

Finis duodecimi libri Metaphysica.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM, QVÆ IN HOC QVARTO TOMO CONTINENTVR.

Prior numerus paginam signat, posterior est marginalis.

A B

BSENTIS species plura simul. 621.16
 Absolutum an per Dei potentiam possit
 esse sine omni alio? 613.17
 Absoluta facere inseparabilia maioris
 potentia est, quam non facere. 586.20
 Abstractio duplex. 574.3
 Abstractio proprie dicta quid. 708.24
 Abstractio quomodo fiat. 724.9
 Abstractum eiusdem rationis cum iis à quibus abstra-
 hitur. 556.10

A C

Accidens ad decipiendum, etiam sapienter, aptissimum.
 399.61
 Accidens an definiri possit sine subiecto? 674.6
 Accidens copulatum potest intelligi dupliciter. 232.32
 Accidens duplex. ibid.
 Accidens duplex. 7.11
 Accidens dupliciter accipitur. 203.161
 Accidens est formaliter ens, sicut substantia. 673.5
 Accidens est prius respectu ad substantiam. 674.6
 Accidens est subiectum accidentis, quando, & qualiter?
 127.46
 Accidens, etiam abstractum, definitur per subiectum.
 679.4
 Accidens non attingit formam substantialem produ-
 ctivè. 260.73
 Accidens non est unum à subiecto. 618.6
 Accidens non habere materiam, & si haberet, quid
 fieret? 737.3
 Accidens non omne est perfectibile. 779.2
 Accidens perfectius cognoscitur à nobis. 677.3
 Accidens potest dici idem, quod inest quidem rei, non
 tamen est de eius essentia. 204.163
 Accidens pro quo sumatur? 671.2
 Accidens quale est unitas? 586.22
 Accidens quare definiatur per subiectum. 214.35
 Accidens quomodo aliud separabile, aliud inseparabile?
 679.4
 Accidens secundo modo quid? 214.22
 Accidens secundum varias circumstantias. 204162
 Accidens completivè non intelligitur sine subiecto.
 679.4
 Accidentis definitio duplex. 679.4
 Accidentis essentia extenditur, vel datur processus.
 740.2
 Accidens esse ostenditur quomodo? 676.7
 Accidentis secundo modo qua causa? 213.20
 per Accidens nihil absolute evenit, licet respectu ali-
 cuius causa sit. 662.8

per accidens non omnia eveniunt. 214.23
 Accidens non posse separari à substantia quare dixe-
 rit Philosophus? 220.3
 per Accidens omne reducitur ad aliquid per se, expo-
 nitur. 646.8
 per Accidens quod est respectu unius, est per se inten-
 tum ab altero. 662.7
 per Accidens sumitur dupliciter. 157.17
 per Accidens tot modis elicisur, quot per se. 581.4
 ab Accidente nihil denominatur, nisi insit simpliciter.
 593.7
 Accidentia an magis inter se, quam cum substantia
 conveniant? 611.12
 Accidentia communia quibus, & quomodo conveniant?
 372.86
 Accidentia nedum sed etiam negationes, & primatio-
 nes sunt aliquantulum entia, aliter tamen, & aliter.
 422.2
 Accidentia prius intelliguntur. 557.16
 Accidentia qua differant genere? 814.3
 Accidentia quedam non habent potentiam passivam.
 779.2
 Accidentia quare entia entis dicantur? 422.2
 Accidentia quomodo habeant quid? 230.27
 Accidentia sunt inseparabilia, secundum Philosophum.
 422.2
 Accidentium concreta quomodo duo significent, & quo-
 modo non? 237.42
 Accidentium concreta videntur magis entia, quam eo-
 rum abstracta. 220.3
 de Accidentibus, & substantiis qualiter determinet
 Mathematicus? 448.57
 in Accidentibus non est materia ex qua, sed in qua.
 307.31
 Accetum sit ex vino, quo sensu? 309.34
 Actio an sit in agente? 614.20
 Actio artificialis duplex. 241.54
 Actio duplex. 184.115
 Actio, & passio? 207.6
 Actio, & passio quomodo sint idem, & quomodo non?
 406.78
 Actio, & passio sunt formaliter respectus. 191.
 129
 Actio immanens vera actio, sed non transmutat aliud.
 770.12
 Actio, passio, & motus differunt. 613.18
 Actio pro quo sumatur? 619.12
 Actio quando sequatur, actius, & passio approxima-
 ris? 322.21
 Actio quomodo ad Metaphysicum spectet? 768.
 9
 Actio subita simul cum termino. 747.
 17

Index Rerum.

- Actio uiuifica non facit nexum actiuorum, & passiuorum.* 790.15
Actio, ut fundatur in motu, diuersimodè consideratur. 768.9
Actiouis diuisio in immanentem, & transeuntem, qualis? 331.41
Actiouis, & passiois relatio transcendens. 639.18
Actiouis non est actio, exponitur. 614.18
ad Actionem qua contrarietas sufficiat? 792.19
in Actione, & passione relatio triplex. 639.16
Actione quomodo aliquid referatur? 612.15
Actiones duæ quomodo respondeant uni passioni? 619.12
Actionum alia immanens, alia transiens, & qualiter differant? 331.40
Actiuum eo perfectius, quo minus dependens. 799.8
Actiuum in cõmuni respicit passiuum in cõmuni. 786.4
Actiui ratio alia, & alia obiecti. 637.13
Actus comparatur ad potentiam quoad intellectum, & quomodo? 336.52
Actus directus precedit reflexum. 665.2
Actus distinguuntur, & separantur, licet approprientur materia. 281.117
Actus eo nobilior quò nobilior obiectum. 453.71
Actus est duplex. 324.24.325.7
Actus est prior potentia. 443.47
Actus est prior tempore potentia, etiam actiua. 328.34
Actus est simpliciter bonus, & malus. 334.48
Actus, & habitus dupliciter considerari possunt. 322.19
Actus, & potentia diuidunt ens. 640.21
Actus, & potentia relatiuè, non mutuò opponuntur. 761.4
Actus, & potentia sunt principia omnium, aliter tamen & aliter. 431.20
Actus, & potètia sunt principia uniuersalissima. 432.21
Actus, & potentia sunt simpliciter simplicia, & ideo definibilia. 324.26
Actus ex quibus colligitur memoria in brutis. 5.5
Actus idem qualiter generet, & generetur ab habitu? 322.19
Actus Metaphysicus quid? 324.25
Actus non tribuitur non entibus. 320.15
Actus perfectior potentia. 329.37
Actus reclus est principalis, reflexus accessorius. 454.75
Actus tot modis dicitur, quot potentia. 767.6
Actus variatur ad variationem materie, licet non semper e contra. 299.12
Actus virtualis, & formalis quandoque simul sunt, & quandoque unus sine alio, quandoque neuter. 793.22
Actus virtualis non excludit à subiecto potentiam ad formalem, actus formalis sic. 793.22
Actus unde, & quid significet? 320.15
Actus conformitas quo actu cognoscatur? 666.7
Actus prioritas in ratione cognoscibilis à priori, probatur. 336.52
Actus prioritas respectu potentia, triplex. 327.32
Actus prioritas secundum perfectionem, respectu potentie. 329.36
Actum esse finem potentia ostenditur. 330.37
Actum esse meliorem potètia in bonis, probatur. 334.48
Actum, & potentiam qualiter accipiat Philosophus 5. Meta. cum ens in illa diuidit? 135.64
Actum precedere potentiam definitione, & quando potentiam passiuam tempore precedat, ostenditur? 328.32. & 33.
Actus precedentes habitus, & sequentes sunt eiusdem speciei. 329.35.
Actus quando sunt circa singulare? 539.2
Actus alius coniunctus potentia, alius separatus. 325.28
Actuum, & potentiarum multitudo in quid terminatur? 331.41
- Actuum variatio in potentiis cognoscitiuis ex quorum parte fiat?* 554.3
Acuta & mordicantia excitant sitim. 216.27
- A D
- Addiscendi varij gradus.* 535.19
Admiratio minus est quàm experientia. 531.5
Aduerbium non determinat nisi vi verbi. 750.24
- Æ
- Ædificatio, & non forma edificabilis est actus eius.* 404.74
Æquale est medium. 360.53.361.56
Æquale opponitur contrariè magno, & paruo. 359.50.360.54
Æquale quid est? 361.55
Æquale quomodo opponatur paruo, & magno? 361.55
Æquale quomodo opponatur paruo, & magno? 816.3.
Æqualitas quomodo proprietatis quantitatatis? 641.24
de Æquipollentiis, modalium notabile. 125.54
Æquinocatio quare lateat in generibus? 90.41
de Æquinocacione entis instantiam tollit Scotus. 118.23
Æquinocaciones latent in genere. 730.11
de Æquiuoco potest fieri determinatio. 578.13
Æris serenitas quid? 300.12
Ærem principium materiale posuit Anaximenes, & Diogenes. 22.41
Æua plura sunt, secundum aliquos. 632.4
- A F
- Affirmatio, & negatio duplex.* 217.30
Affirmatio, & negatio si essent vera de eodem, non solum coniunctim, sed & diuisim, quatuor sequerentur inconuenientia. 131.55
Affirmatiua de predicato infinito æquiualeat negatiua. 129.51
- A G
- Agens causa compositi.* 756.3
Agens compositum an requiratur, ut materia disponatur? 691.2
Agens coniungit formam cum materia. 311.38
Agens, & patiens contraria. 751.19
Agens in remotum, agit in propinquum actione dissimili. 746.14
Agens in se quare non semper agit? 794.25
Agens naturale, passio dispositio, statim agit. 748.19
Agens naturale, presente casu, agit quod potest. 727.5
Agens nullum naturale mouet, vel mutat post motum, quomodo? 620.51
Agens primum per se non intendit indiuiduorum multitudinem. 848.2
Agens propter finem duplex. 401.66
Agens propter finem, non cessat habito fine. 831.5
Agens quanto remotius agit, tanto debilius. 141.77
Agens quo agit, illud est actus. 737.3
Agens superior non mouet inferior quomodo? 525.6
Agens uniuocum agit secundum totam potètiã. 834.3
Agentia in se patiuntur secundum eandem rationem. 791.18
Agentium infinitas datur, si datur primum passum. 745.12
Agentibus duobus totalibus idem esse nequit. 692.5
Agere posse, & pati anonomasticè. lib. 5. cap. 11. num. 93
Agere potens, vel pati, dicitur dupliciter. lib. 5. c. 11. n. 96
Agere potest idem in se & quã actione, & quã non? 786.4. & 5.
- A L
- Albedo est mensura colorum.* 349.22
Albedo infinita in genere. 568.18
Albedo quare sit mensura colorum? 347.18
Albus non plus distat à nigro, quàm album. 815.3
Album simile compositius quàm album precisè. 416.100
Alborum duorum species esse in eadem parte medij. 617.4
Aliquid est, quod non sit substantia, nec accidens. 826.2
Aliquid per se an sit idem sibi. 644.5
Alteratio an ex ratione sua sit successio. 743.7
Alteratio intentionalis fit in instanti. 743.6
Alteratio

Index Rerum.

- Alteratio perfecta est potius perfectio, quam passio.*
191.131
- Alteratio quandoque sine successione, quandoque non.*
747.17
- A M
- Amatum tantum Metaphorice mouet.* 794.25
- Amicitiam non oportet dici uniuocè.* 751.25
- Amor an sit principium bonæ dispositionis in rebus.* 25.45
- Amor congregat, & odium separat.* 97.62
- Amorem principium bonorum, & odium malorum quis posuit?* 26.46
- A N
- Anaxagoras duo posuit principia effectiua rerum.* 27.48
- Anaxagoras prior fuit, an Hesiodus?* 25.45
- Anaxagora insufficientia ostenditur in speciali.* 26.47
- Anaxagora opinio quomodo veritati catholica concordari possit.* 46.78
- Angeli an possint esse Metaphysici ex noticia Dei?*
520.40
- Anima creata est simul cum calo, secundum Platonem.*
436.28
- Anima de qua consideret Physicus, & qualiter, & quare?* 208.9
- Anima de se tabula rasa.* 551.1
- Anima duplex.* 272.95
- Anima intellectiua est forma hominis, & immortalis.*
427.12
- Anima potentia est absolutum.* 772.5
- Anima potentia quomodo distinguantur ab ipsa.* *ibid.*
- Animam constari ex principijs omnium rerum, qui ponant?* 97.61
- Animæ infinitas actum non posse esse.* 568.19
- Animal an sit contiguum, vel continuum?* 734.6
- Animal idem, & non aliud, est in omnibus suis speciebus.* 283.122
- Animal idem numero esse in pluribus speciebus, impossibile est.* 283.121
- Animal, in quantum animal, est femininum, & masculinum.* 371.84
- Animal quando mouetur, altera pars non quiescit, exponitur.* 788.11
- Animalia qua habeant prudentiam, & qua non?* 6.7
- Animalia que sunt disciplinabilia, & que non?* *ibid.*
- Animalium in ordine ad cognitionem triplex diuisio.* 5.7
- de Animalibus annulosus, & eorum partibus, notabile.*
288.132
- in Animalibus annulosis plures anima sunt potentia.*
288.133
- in Animalibus triplex gradus cognitionis.* 6.8
- Antecedentis oppositum sequitur ad oppositum consequentis.* 321.17
- Antiqui reuerendi, & honorandi.* 64.5
- Antiquorum de principijs opinionum insufficientia ostenditur in generali.* 26.47
- Antiquorum motuum ponentium oppositum primi principij dupliciter soluitur.* 155.62. & 63
- A P
- Apes non habent auditum.* 6.8
- Apes quo auditu careant?* 5.5
- Apparentia omnia ponentes vera, arguuntur.* 136.65
- Apparentium de veritate quid senserit Pythagoras?*
128.49. 134.60
- de Apparentibus diuersæ opinionēs.* 137.67. & seq.
- de Apparentibus secundum matuum duplex.* 136.
- Appetibile habet rationem perfecti.* 831.2
- Appetibile primum est substantia immobilis.* 439.38
- Appetitus duplex.* 164.37
- Appetitus elicitus, & innatus non opponuntur.* 526.8
- Appetitus naturalis non est actus.* 525.6
- Apprehensio sequens sensum errantem, est vera.* 533.14
- Approximatio quomodo non requiratur ad agendum.
786.5
- Apiton quid significet?* 192.134
- A Q
- Aqua est principium materiale omnium metallorum.* 163.33
- Aqua, licet sic materia communis vini, & aceti, non tamē est aquæ in potentia propinqua ad utrumlibet.*
309.33
- Aquam cur rerum principium posuerit Thales?* 21.40
- Aquam principium rerum materiale posuit Thales.* 20.39
- A R
- Architectores sunt sapientiores artificibus manualibus.* 8.13
- Argumenti ex defectu sumis opponens partem respondentiu.* 793.23
- Aristoteles Platonis discipulus.* 50.85
- Arts architectonica qua sit, & unde dicatur?* 9.14
- Arts architectonica ut imperat aliis.* 9.14
- Arts de aliquo cur non sit de accidentibus eius?* 211.10
- Arts excedit experimentum in tribus.* 8.12
- Arts præfertur experimento quantum ad duo.* *ibid.*
- Arts sophistica circa qua versetur præcipue?* 212.18
- Arts speculatiua est nobilior practica.* 10.16
- Artis, & natura differentia.* 426.9
- Artem, consilium, & viuendum consuetudinem quis destruat?* 393.48
- Artem, & actum eius qualiter habeat discens?* 329.35
- Artifex cognoscendo operatur.* 455.75
- Artifex est magis sciens quam expertus.* 8.12
- Artifex expertus perfecte agnoscit singulare, quæ tantum expertus.* 538.4
- Artifici accidit quod sit Polyclesus, vel Socrates.* 157.16
- Artifices docere possunt, experti non ita.* 9.14
- Artificialium idea non dantur.* 383.21
- Artificialium principium unum quid.* 240.52
- Artificialium substantia est eorum materia.* 302.20
- Artificialium tota substantia est sua materia.* 426.9
- Artificiatum in esse obiectiuo quod sit species, & quod quid erat esse, & substantia prima, & idem contrariorum.* 241.52
- Artificiatorum principia sunt artes.* 132.4
- A S
- Assimilare appropriare est forma, & distinguere materia.* 258.65
- Assimilatum, & distinctum proprie, & principaliter est forma, improprie uero, & concomitanter materia.* 258.65
- Astrologia de quibus sit proprie.* 447.56
- Astrologorum sermones quales sunt?* 86.30
- A T
- Atlas quis fuerit?* 193.137
- de Atlante fictio poetica.* 193.136
- Attributionis ordo transcendens.* 115.16
- A V
- Auditus magis facit per accidens ad scientiam, quam visu.* 527.9
- Augmentatio à quo fiat?* 789.12
- Augmentatio, & ubi ab agente æquiuoco.* 787.7
- B A
- B** *Alneum quomodo moueat intrà, & extrà.* 712.5
- B E
- Beneficium quid sit?* 25.45
- B I
- Bis tria sunt sex, an falsa?* 627.11
- B O
- Bonitas moralis potest esse ab alio, quam à principio actionis.* 769.10
- Bonitatis actionis principium non est alterius rationis à principio ut sic.* 769.10
- Bonum duplex.* 155.12
- C C c c 2
- Bonum

Index Rerum.

- Bonum, & finis duplex.* 14.25
Bonum, & malum quomodo sint genera? 81.3
Bonum, & malum sunt principia omnium secundum aliquos. 458.85
Bonum habet rationem finis. 41.69
Bonum per se intelligibile. 665.2
Bonum tantum ponentes rerum principium arguuntur. 459.85. & 86.
Bonum triplex. 78. 9
Bonum uniuersum est duplex, & unum ordinatur ad aliud. 14.26
- B R**
- Brutum quare unū phantasma potius quā aliud?* 529.6
Bruti actus in quo simillimus providentiā? 529.5
Bruta carent providentiā. 528.3
Bruta non cognoscunt futurum, sed quomodo illud preuideant? 528.4
Bruta non habent prudentiam. 5. 5
Bruta quadam faciunt, sicut homo, & quomodo? 528.3
Bruta si faciunt aliqua pro tunc eis non utilia, videntur providere. 529.5
Brutis deest deliberatio. 529.5
- C Æ**
- Cælū, & natura dependent à primomotore.* 441.41
Cælum primum sempiternum, 437.33
Cælum stellarum immobile quis ponat? 437.32
Cæli motus principium duplex. 343.3
Cæli motus qualiter subiaceat diuinae voluntati, & quid per illum intendatur? 441.41
Cæli motus qua necessitate necessarius? 441.41
in Cælestibus quomodo sit materia? 307.30
- C A**
- Calefactio an eliciatur ut intellectio.* 770.12
Caliditas non, sed calefactio est motus. 413.93
Calidum quomodo frige faciat? 316.8
Calor an propria passio ignis? 753.31
Calor à Sole, quomodo à sibi simili? 824.2
Calor quare repugnat Soli? 793.22
Calor quomodo in motu, & pars caloris in corpore, & causa eius uniuoca? lib. 7. cap. 8. n. 70.
Calor quomodo intendatur? 748.18
Calor tantus in aqua in fieri, quantum in igne in facto esse. 753.32
Caloris quiditas non suscipit magis, & minus, sed in diuiduum eius. 740.2
Casus natura correspondet. 401.67
Casus quare reducatur ad naturam? 697.10
Casus quid est? 660.4.824.3
Causa alia in fieri, alia in facto esse. 833.3
Causa causa est causa causati. 596.5
Causa communis, & propria sumitur dupliciter. 156.15
Causa duplex, uniuoca, & æquiuoca. 65.8
Causa eadem ad diuersa comparata, est per se, & per accidens, propositum, & fortuna, vel natura, & casus. 401.67
Causa efficiens est causa finis, & e contra. 155.11
Causa efficiens vocatur unde principium motus. 19.34
Causa essentialis, & accidentalis quomodo differant. 695.5
Causa est adequatio potentie, & obiecti eius. 490.86
Causa, & causatum idem esse non potest. 786.5
Causa, & cognitio rei duplex. 307.29
Causa ex effectu quomodo cognoscatur? 558.18
Causa ex effectu sensibilis quomodo cognoscatur? 534.17
Causa finalis quid. 154.9
Causa formalis quid? 19.34
Causa cognitionis rei non ut potentia, est mensura eius. 810.3
Causa libera, quando agit, potest non agere. 800.12
Causa materialis quid? 153.6
Causa naturalis agit quantum potest. 753.30
- Causa naturalis quare agit determinate & voluntas indeterminate, nulla est causa.* 797.4
Causa necessaria requiritur ad necessariam existentiam effectus. 663.11
Causa nullam conditionem ad causandum accipit à causato. 699.3
Causa prima est primum intelligibile, & primum appetibile. 809.2
Causa perfectissima est independens. 567.15
Causa prima non cognoscitur per causatum, sed bene e conuerso. 844.4
Causa prima sine ulla sui mutatione agit de nouo. 663.12
Causa quid? 113.9
Causa quomodo prior effectu, & simul cum eo. 772.5
Causa efficientis duplex distinctio. 154.8
Causa media causalitas unde sit? 565.10
Causa relatio in quo stet? 600.5
Causa si accidat esse causatum, eius causa non est per se ordinata ad ipsam. 567.16
Causam efficientem principis qui addiderunt? 24.col. 1. & seq.
Causam primam dari, & ultimam. 565.9
à Causa eadem numero procedere possunt effectus diuersi. 95.53
Causa similiter se habente, & causatum. 753.31
Causa omnes præter materiam habent rationem boni. 459.86
Causa omnes quomodo in re una concurrant? 79.11
Causa per se omnes requiruntur. 566.13
Causa plures concurrunt ad eandem rem. 154.10
Causa possunt sumi dupliciter. 357.18
Causa prima multipliciter. 515.24
Causa quatuor considerantur à Metaphysico, & quomodo? 515.25
Causa quatuor. 18.col. 2. n. 34
Causa quomodo considerentur à Metaphysico, & Logico? 19.34.
Causa quomodo quatuor, & tres? 430.19
Causa sola relatione causant. 757.6
Causarum distinctio duplex. 158.19
Causarum modi numero quot? ibid.
Causarum modi quadrupliciter possunt combinari. 156.14. subdiuiduntur. ibid. 15.
Causarum omnium causarum est una prima. 566.14
Causarum quatuor genera ad Physicum quomodo spectent? 766.2
Causarum quatuor genera ad quem spectent. 766.2
Causarum quatuor genera exemplificantur. 155.12
inter Causas efficientem, & finale differentia. 292.141
inter Causas per se, & per accidens ordinatas differentia triplex. 566.12
Causas qualiter consideret Metaphysicus? 377.6
in Causis diuersis datur prioritas mutua. 596.5
in Causis efficientibus nõ datur processus in infinitum. 66.10
in Causis finalibus nõ datur processus in infinitum. 69.16
in Causis formalibus non datur processus in infinitum. 69.17.
in Causis materialibus non datur processus in infinitum. 67.11
Causare est simpliciter perfectionis. 566.15
Causare in uirtute alterius nihil potest, nisi illud sit causa eiusdem generis. 776.2
in Causato quod est, est & in causa aliquo modo. 829.3
Causata à pluribus causis perfectiora. 738.5
Causata non omnia habent omnes causas, nec omnis scientia illas considerat. 77.9
- C E**
- Centrum an trahat grave?* 788.10
Certitudo proprie tantum in compositione. 533.14
 CH

Index Rerum.

C H

Chaos unum à principio ponens arguitur. 45.75
 Cholerae materia proxima qua? 305.26
 Christus fuit in Abraham secundum quid, & secundum quid non? 694.3
 Christi anima infinita potuit habere species. 571.28

C I

Cibus non auget, sed sumens illum. 789.11
 Cibus nutrit ut potentia quid, auget ut potentia quantum, exponitur. 789.12
 Circulus obliquus causa generationis, & corruptionis. 827.6
 Circuli materia duplex. 265.79

C O

Coarctum causatur sine mutatione. 787.8
 Cognitio est in tota potentia cognoscente. 617.5
 Cognitio intellectiva certior quam sensitiva. 533.12
 Cognitio intuitiva, & abstractiva specie differunt. 554.3
 Cognitio quadruplex. 543.2
 Cognitio sensitiva quomodo practica? ibid.
 Cognitio sensus duplex. 558.19
 Cognitio sequitur rei entitatem. 221.6
 Cognitionis gradus triplex in animalibus. 6.8
 Cognitionis gradus quatuor. 555.19
 Cognitionis ordo in hominibus. 6.8
 Cognitionis prioritas. 22.6
 Cognitionis sensitiva quatuor gradus. 559.23
 Cognitionem intuitivam esse in intellectu. ibid.
 Cognitiva an efficiat actum in alio? 792.21
 Cognoscendis difficultas unde? 560.26
 Cognoscendis ordo. 226.20
 Colobon totum mutilum. 624.1
 Color albus mensura aliorum colorum. 809.3
 hoc, Color est risibilis, est per se. 637
 Commune per predicacionem si detur, non est querendum virtualiter commune. 671.3
 Commune sicut cui convenit, & aliqua eius species sic quod est in loco, est in aliqua specie eius. 412.91
 Communibus destructis, sequitur particularium destructio. 379. non e contra. ibid.
 Communibilitas est passio nature, inquantum talis, 287.131
 Communioris passio est etiam inferioris. 516.27
 Communiora sunt prius nota. 506.5
 Comparatio & transmutatio quomodo ponantur. 354.37
 Comparatio quomodo fiat? 578.13
 Complexi, & incomplexi veritas quid? 669.13
 Complexi veritas quando cognoscatur? 666.7
 Componentia sunt priora compositis. 368.77
 Compositio est duplex. 293.144
 Compositio, & divisio duplex. 337. 53. diversificantur tripliciter. 337.55
 Compositio nulla est in primo principio. 835.3
 Compositio quomodo fit in vero? 669.13
 Compositum adueniens composito facit maius. 689.8
 Compositum duplex est. 272.96
 Compositum non potest esse per se primum. 829.2
 Compositum per se unum, & unum per aggregationem. 294.145
 Compositum quando melius simpliciter? 836.4
 Compositum singulare habet partes materiales, in quas resolvitur. 265.82
 Compositum solum per se generatur. 426.8
 Compositum tantum per se generabile. 737.4
 Compositi unitatem non sumi à materia, & forma ut unitis. 757.5
 Compositio aliquid est, praeter elementum. 822.4

Composita proprie differunt, ipsa differentia non. 813.4
 Compositorum omnium eadem sunt principia. 826.2
 Composita erant omnia ex odio, praeter Deum, secundum Empedoclem. 96.59
 circa Composita cadit deceptio, non circa simplicia. 666.6
 Concauum quid sit, & qualiter definiatur? 208.8
 Conceptus Metaphysici de Deo, quam Physici. 671.1
 Conclusio cui repugnat quid rei, an sit scibilis? 662.9
 Conclusio per syllogismum, & principium cognoscitur per inductionem. 534.16
 Conclusionem universalem ex singularibus quomodo colligat expertus? 531.6
 Conclusiones omnes naturaliter scibiles cognoscit possens, sensibus omnibus errantibus. 533.11
 Concreti accidentaliter nomine, dum proprie sumitur, quid intelligatur? 308.32
 Concretio duplex. 574.3
 Concretio, & abstractio duplex. 720.3
 Connaescentia tantum est in continuo. 421.108
 Consequens impediens, impedit & antecedens. 628.12
 Consequenter est in plus quam tangens. 421.108
 Consequentia ab inquantum ad universale, non valet. 515.24
 Consideratio scientifica duplex. 81.16
 de Consideratione Metaphysica quaestiones generales. 375.2. 376.3. & speciales. 377.6. 378.9. & seq.
 Considerationes ex parte rerum consideratarum in hac scientia, enumerantur. 75.5
 Consuetudo magis nobis libentius recipimus. 71.22
 Consuetudo est quaedam natura. ibid.
 Consuetudinis vis. ibid.
 Contentorum ordo unde cognoscatur? 588.28
 Continentia duplex. 156.15
 Continentia que sufficiat ad rationem generis. 729.9
 Continentia virtualis, & eminentia non arguunt differentiam realem. 729.8
 Continentium est opinio. 284.124
 Continuum an dividi possit secundum omnia signa? 568.21
 Continuum dividens an generet? 626.6
 Continuum duplex. 340.2. 341.2. 168.47
 Continuum in quibus inveniatur? 420.108
 Continuum quid? 341.3
 Continuum quomodo mensuret? 625.3
 Continuum secundum lineam rectam est magis unum continuo secundum reflexam. 169.49
 Continuum totum est duplex. 341.3
 Continuum tricubitum an actu habeat tres cubitales partes? 627.9
 Continui de ratione sunt duo. 412.92
 Continui in divisione in infinitum actus est consuetus potentia. 325.28
 Continui pars una quod non prius incipiat moveri, quam alia, de quo motu sit verum? 108.47
 Continui propria acceptio. 168.48
 Continui proprie accepti definitio. 168.46
 ad Continuum duo requiruntur. 630.16
 in Continuo multitudo non est realis simpliciter. 587.24
 Continua duplicia. 197.147. Item triplicia. 198.148
 Continua qua nata sunt fieri unum. 584.16
 Contradictio prima oppositio. 644.3
 Contradictio, privatio, contrarietas quomodo differant? 815.2
 Contradictio qualiter prima oppositio? 356.42
 Contradictio quid? 366.72
 Contradictio quomodo prima oppositio? 593.6
 Contradictio radix omnis oppositionis. 815.2
 Contradictionis altera pars est vera. 149.53

Index Rerum.

- Contradictionis, & contrarietatis differentia in quo consistat.* 356. 42
Contradictionis non est medium. 357. 44
Contradictoria an intelligi possint? 571. 27
Contradictoria esse simul falsa ponentes arguuntur. 145. 85. 147. 90.
Contradictoria in hoc opere videntur, talia tamen non sunt. 509. 16
Contradictoria non distant in infinitum. 593. 5
Contradictoria quomodo aequaliter, & inaequaliter distent? 593. 6
Contradictoria vera de eodem quæ ponit, ad ponendum omnia esse unum cogitur. 129. 50
ad Contradictoria conditiones due. 592. 3
inter Contradictoria non datur medium. 146. 85
Contrarium non sit contrarium. 689. 8
Contrarium secundum locum. 420. 107
Contraria dantur genere differentia. 373. 100
Contraria de eodem qualiter dicantur, & qualiter non? 135. 63
Contraria duo posse de eodem universali annunciari. 374. 101
Contraria non insunt eidem simpliciter, & simul, nec inesse possunt. 145. 84
Contraria non verificantur simul de eodem. 394. 51
Contraria omnia quomodo se habeant, ut privatio, & habitus? 385. 26
Contraria omnia sunt quoquomodo diversificatiua. 374. 103
Contraria per habitudinem ad contraria posteriora. 356. 42
Contraria primò dicuntur dupliciter, lib. 5. cap. 9. n. 80
Contraria quomodo includant maximam distantiam? 593. 6
Contraria reducit Scotus ad unum, quomodo? 117. 23
Contraria secundò quot modis dicantur, lib. 5. cap. 9. num. 81
Contraria sunt duplicia, lib. 5. cap. 9. n. 8
Contraria sunt in duplici differentia. 374. 102
Contraria sunt simplicia, & principia, media verò composita, & principia. 368. 75
Contrariorum aliquorum quare detur medium nominatum aliorum verò innominatum. 361. 56
Contrariorum causa idem quomodo sit? 155. 11
Contrariorum de ratione tria sunt, lib. 5. cap. 9. n. 80
Contrariorum in differentia dantur gradus. 355. 38
Contrariorum incoherentia eidem simul limitatio duplex notanda. 145. 84
Contrariorum medium, & extremum de eodem simul verificari non possunt. 394. 52
Contrariorum media ex quo componantur. 368. 75
Contrariorum potentia que dicatur? 797. 2
Contrariorum potentia, licet sint idem subiecto, non tamen formaliter. 403. 72
Contrariorum quare disciplina una. 385. 25
Contrariorum quatuor definitiones reducit ad unam. 355. 40
Contrariorum quorundam datur subiectum medium per abnegationem, aliorum verò non. 358. 48
Contrariorum simultas non in potentia, sed in actu negatur. 395. 52
Contrariorum species sunt simul in potentia. 590. 2
Contrariorum unum quomodo cognoscatur per alterum. 800. 11
ad Contraria immediata una. 592. 3
Contrarietas duntaxat est perfecta differentia. 355. 38
Contrarietas multiplex. 820. 3
- Contrarietas multiplex, unde derivata?* 356. 41
Contrarietas omnis est privatio, non e contra. 815. 4
Contrarietas omnis est privatio, non e contra. *ibid.*
Contrarietas propria. 820. 3
Contrarietas tripliciter sumitur. 742. 3
Contrarietas una quare facias differre specie, alia non? 371. 85
Contrarietatis definitio. 354. 37
Contrarietaria principium quod? 356. 41
Contrarietatem esse differentiam specificam. 369. 80
Conuenit aliquid alicui dupliciter. 686. 1
Cox est prima pars animalis. 152. 3. 422. 1
Corpus aliquod posuerunt antiqui materiam rerum naturalium. 38. 64
Corpus cæleste quantum est superius, maiorem habet effectum. 466. 54
Corpus compositum non potest esse infinitum. 409. 86
Corpus dimensiones tres, & duas superficies quomodo dicat, in via Aristotelis? 58. 102
Corpus duplex. 105. 85
Corpus est duplex. 272. 96
Corpus hominis ex carne, & ossibus quomodo fiat? 86. 32
Corpus infinitum non potest esse heterogeneum. 411. 89
Corpus infinitum non potest esse homogeneum. 410. 88
Corpus infinitum non potest moveri ad medium. 412. 90
Corpus mobile non est obiectum in Physica. 655. 16
Corpus nullum simplex potest esse infinitum. 410. 87
Corpus omne sensibile est in loco, secus de Metaphysico. 410. 88
Corpus simplex non datur, secundum antiquos. 410. 87
Corpus sine figura non est infinitum. 613. 16
Corporis per quid ostenditur non esse infinitum. 663. 10
Corpora cælestia excedunt inferiora. 839. 3
Corpora cælestia, semper manent immota. 392. 44
Corpora differunt tripliciter, secundum antiquos. 28. 50
Corpora duo nequeunt esse simul ex natura sua. 85. 30
Corpora non se tangunt immediate in aqua, vel in aère. 753. 32
Corporum corruptibile, & incorruptibile convenientia. 333. 45. & eorum differentia. *ibidem.* 46
Correlatiuum unum si inest uni, & alterum alteri? 522. 49
Correlatiua quomodo simul natura? 637. 12
quod Corruptitur, per se includit contraria, & habet materiam. 825. 2
Corrupta violenter quomodo deletetur? 526. 7
Corruptibile duplex. 332. 43
Corruptibile, & incorruptibile an contraria? 823. 4
Corruptibile, & incorruptibile differunt specie. 83. 23
Corruptibile, & incorruptibile necessario, & naturaliter in sunt quibus insunt. 374. 102
Corruptibile, & incorruptibile qualiter contrariantur? 373. 100
Corruptibile, & incorruptibile quare differant genere? 840. 2
Corruptibilia sunt in potentia ad esse, & non esse. 332. 42
Corruptibilitas sequitur aliquid intrinsecum eius, quod tale est. 823. 2
Corruptio, duplex. 414. 95
Corrupti. 0

Index Rerum.

<i>Corruptio duplex.</i>	10.28	<i>Demonstrare seipsum non potest idem.</i>	122.35
<i>Corruptio duplex in rebus secundum Empedoclem.</i>	98.	<i>Demonstratio aequalis potest esse omnium.</i>	123.36
94		<i>Demonstratio duplex.</i>	165.40
<i>Corruptio non est motus.</i>	415.98	<i>Demonstratio duplex.</i>	123.36
C R			
<i>Creatio actiua ipsa substantia Dei.</i>	836.5	<i>Demonstratio est de ignotis.</i>	112.33.
<i>Creatio duas fundat relationes.</i>	639.16	<i>Demonstratio per causam finalem non est in Mathematicis.</i>	78.9
<i>Creatio est passio entis creati.</i>	583.11	<i>Demonstratio potissima per finem.</i>	597.7
<i>Creatio excludit subiectum, & fit ex nihilo eius.</i>	696.7	<i>Demonstratio semper est de questione complexa.</i>	293.
<i>Creatura omnis est composita.</i>	729.9	144	
<i>Creatura quo ordine fiat ex nihilo.</i>	195.140	<i>Demonstrationis medium quomodo inueniatur.</i>	535.20
<i>Crystallus quid.</i>	299.11	<i>Demonstrationis prima principia cuius sit considerare.</i>	386.
D Æ			
<i>Dæmon quid secundum Apuleium. lib. 5. cap. 8. n. 68</i>		<i>Demonstrationem non esse omnium ostenditur.</i>	122.35.
<i>Dæmones apud Philosophum possunt intelligi dupliciter lib. 5. cap. 8. num. 68.</i>		143.	81
D E			
<i>Decipi non est circa simplicia.</i>	556.12	<i>ad Demonstrationem tria, quæ requirantur.</i>	81.16
<i>Decipi secundum quando quid, & in quibus contingat?</i>	339.60	<i>Demonstrationes prima immediate sunt elementa mediatarum, dicunturque syllogismi primi.</i>	160.24
<i>Definibile omne est compositum.</i>	738.6	<i>Demonstrationes priores quomodo dicantur elementa posterium.</i>	87.33
<i>non Definibilia sunt tria.</i>	229.25	<i>de Demonstrationibus primis, & non primis nota.</i>	159
<i>Definiendi modus Mathematici quis.</i>	208.9.	24	
<i>Definiendi modus Physici quis.</i>	208.8	<i>Denominatio plerumque fit à parte.</i>	199.151
<i>Definiendi modi diuersitas diuersificat scientias.</i>	396	<i>Denominatiua plura ab eodem abstracto.</i>	766.3
56		<i>quod Denominatur à genere, & à specie.</i>	412.91
<i>Definiti posse aliquid tria impediunt.</i>	230.26	<i>Dens partes materiales quomodo subsint maiori quantitati.</i>	685.2
<i>Definitio arguit compositionem definiti.</i>	303.21	<i>Desiderium est etiam respectu habiti.</i>	440.40
<i>Definitio arguit compositionem definiti, ex realitatibus saltem, vel proportionalibus eis.</i>	281.118.	<i>Desiderium est respectu non habiti.</i>	526.8.
<i>Definitio conuenit tam substantiæ, quàm accidenti, sed non æquè.</i>	231.19	<i>Desiderium naturale eiusdem rationis in voluntate, & lapide.</i>	526.7
<i>Definitio debet esse conuertibilis cum definito.</i>	285.	<i>Definit exponitur dupliciter.</i>	592.4
126		<i>Deus an habeat quid, vel definitionem.</i>	512.8.
<i>Definitio definiti.</i>	568.18	<i>Deus an possit sciri à priori.</i>	512.12
<i>Definitio dicitur falsa dupliciter.</i>	202.157	<i>Deus cur vocetur prima causa.</i>	519.38
<i>Definitio est duplex.</i>	170.52	<i>Deus est suum intelligere.</i>	842.2.
<i>Definitio est ex nominibus, quomodo.</i>	688.7	<i>Deus, & creatura an faciant numerum.</i>	585.18
<i>Definitio est oratio longa. 303.21. tamen est una. 304.</i>		<i>Deus & Deitas in Deo idem sunt.</i>	836.4
24		<i>Deus: & ignis æquinoctæ calefactiui.</i>	640.21
<i>Definitio, & definitum quare sint per se unum.</i>	310.37	<i>Deus finis immediatus omnium.</i>	598.9
<i>Definitio, & definitum quomodo definiant tertium.</i>	261.	<i>Deus hoc solo priuatur, ingenerata facere, quæ facta sunt.</i>	660.2
74		<i>Deus idem, & non aliud intelligit.</i>	454.72
<i>Definitio, & definitum, sicut & nomen, & ratio, sunt item.</i>	221.6	<i>Deus intelligit se per se, non per aliud. 841. col. 2. n. 2.</i>	
<i>Definitio includit materiam, & formam.</i>	303.21.	<i>Deus in toto vniuerso, in partibus vniuersi natura, sic in homine intellectus, &c. contra, quomodo debeat intelligi.</i>	137.68
<i>Definitio per se primò conuenit substantiæ, secundariò accidenti.</i>	230.28	<i>Deus non est in genere.</i>	349.24
<i>Definitio primò eadem definito.</i>	626.2	<i>Deus non discurrit, & quare.</i>	845.2
<i>Definitio propria omnium non est querenda.</i>	324.26.	<i>Deus non intelligit unum post aliud.</i>	485.2
<i>Definitio qua unitate una.</i>	310.36	<i>Deus omnia nouit in genere proprio.</i>	844.4
<i>Definitio quid fit.</i>	678.1	<i>Deus potest esse subiectum conclusionis propter quid, & quia.</i>	519.39
<i>Definitio rectè terminus dicitur.</i>	187.123	<i>Deus quare non sit in genere.</i>	729.9
<i>Definitio significat aliquid de aliquo.</i>	303.21	<i>Deus quidquid vult, ab æterno voluit.</i>	328.3
<i>Definitionis partes sunt priores, & communiores definito.</i>	286.127	<i>Deus quomodo consideretur in hac scientia.</i>	518.36
<i>Definitionis prioritas.</i>	221.6	<i>Deus quomodo Metaphysicus.</i>	520.40
<i>Definitionem assignandi modus duplex.</i>	275.102	<i>Deus quomodo obiectum Metaphysica.</i>	519.40
<i>Definitionem habere tripliciter contingit.</i>	232.30	<i>Deus quomodo sciens, quomodo hoc in hoc, & hoc prius nec hoc per hoc.</i>	456.79
<i>Definitum confusè prius cognoscitur, quàm definitiua.</i>	549.3	<i>Deus seipsum perfectè non cognosceret, si alia non sciret.</i>	843.2
<i>Definitum, & definitiua sunt inseparabilia.</i>	269.90	<i>Deus simplici intuitu videt omnia.</i>	456.78
<i>in Definitionibus est status ad non definibilia.</i>	303.21	<i>Deus solus est, qui est, alia omnia fuerunt, & erunt.</i>	60.
<i>Definiunt rectè, qui materiam, & formam, vel his proportionalia coniungunt.</i>	300.12	107	
<i>Delectatio intellectus longè maior, quàm sensus.</i>	832.3	<i>Dei, & Beatorum delectatio æterna.</i>	441.43
<i>Delectatio nostra est passio.</i>	832.4	<i>Dei felicitas, & aliorum in speculatione ipsius consistit.</i>	442.45
<i>Delectatio quid.</i>	526.7	<i>Dei intelligere est Deus.</i>	442.46
<i>Delectatio unde fit.</i>	832.2		

Index Rerum.

<i>Dei unitas à posteriori concluditur.</i>	462.92	<i>Differentia omnes quare non sunt proprie contrariae,</i>	367.74
<i>Deo quomodo nihil accrescat.</i>	831.5	<i>Differentia plures in definitione posita qualiter debeant accipi sine negatione.</i>	276.105
<i>Deum alia à se cognoscere qui negent.</i>	97.61	<i>Differentia plures in diuiduales an sint in eodem.</i>	706.21.
<i>Deum esse an sit norum per se.</i>	511.6.	<i>Differentia plures quomodo sumenda in definitione.</i>	276.104
<i>Deum esse unum quomodo probetur.</i>	847.1	<i>Differentia qua faciant differre specie, & quare non.</i>	372.87.
<i>in Deum non cadit inuidia.</i>	16.31	<i>Differentia sunt duplices.</i>	276.105
<i>Dij longevi qui dicantur.</i>	97.60	<i>Differentiarum alia formalis, alia materialis.</i>	371.86
<i>Deorum nominis varia interpretatio.</i>	196.145	<i>pro Differentiis positivis ignatis, utimur primativis.</i>	821.3
<i>Deos plures quare posuerunt antiqui.</i>	452.68	<i>Difficile est aliquid, quod non est impossibile,</i>	270.90
D I		<i>Difficiliora ad manifestandum faciliora non oportet asumere.</i>	50.84
<i>Diagrammata qua.</i>	338.5	<i>Difformitatis causa qua,</i>	56.97
<i>Dialectica, & sophistica duplex.</i>	117.21	<i>Dignitates Mathematica quare appropriantur.</i>	119.25
<i>Dialectica tentativa vocatur.</i>	117.21	<i>Dignitates non ingrediuntur demonstrationem, nisi contrahantur,</i>	119.27
<i>Dialectica est speculativa definitiones.</i>	38.64	<i>Dionylia quid significent.</i>	195.139
<i>Dialecticis, & sophistis de quibus disputent.</i>	116.20	<i>Discursus duplex in intellectu nostro.</i>	844.2
<i>Diameter qualiter incommensurabilis costa.</i>	183.112	<i>Dispositio quid.</i>	189.127. eius modi. <i>ibid.</i>
<i>Diameter quare incommensurabilis costa.</i>	18.col.1.n.34	<i>Dispositionis bona rerum quod principium.</i>	24.col.2
<i>Diapason quid sit.</i>	153.7	<i>Distancia maxima non est inter genere diversa.</i>	814.col.2.n.2.
<i>Dicere aequè omnia proteruo videtur sibi licere.</i>	143.82	<i>Distinctio formalis stat cum identitate reali.</i>	406.78
<i>Dictio reduplicativa dupliciter potest sumi.</i>	110.2	<i>Distinctio in quo, ex quo, & in quod est triplicis respectus passiva distinctio.</i>	784.2
<i>Dictio, vel elicere accipitur dupliciter.</i>	338.56	<i>Distinctio numeralis quomodo materia sit principium.</i>	258.65
<i>Diesis quid sit.</i>	172.57	<i>Distingui magis, vel distare stat dupliciter.</i>	479.45
<i>Differens dicitur dupliciter, vel uno duntaxat modo.</i>	lib.5.cap.9.	<i>Diuerlitas aliqua est in primo mobili.</i>	836.3
<i>Differens duplex,</i>	353.34	<i>Diuerlitas in rebus unde,</i>	306.28
<i>Differentia, & diuersa quomodo differant.</i>	720.1.727.3	<i>in Diuerlitate specifica duo concurrunt.</i>	369.78.
<i>Differentia quid sint.</i>	821.2	<i>Diuersum comparatur ad differens.</i>	353.34
<i>Differentia specie qua.</i>	370.81	<i>non Diuersum, sed non idem est contradictorium eiusdem vel ipsius idem.</i>	353.33
<i>Differentia addita generi non reddit ipsum incommunicabile.</i>	286.129	<i>Diuersum toties sumitur, quoties idem, & quare.</i>	lib.5. cap.9.n.75.
<i>Differentia constituit, & distinguit.</i>	298.8	<i>Diuerli partes.</i>	352.3.2. & 33
<i>Differentia contrahens est extra rationem contracti.</i>	88	<i>Diuersa genere dicuntur dupliciter.</i>	200.153
	37	<i>Diuersa primò qua dicantur.</i>	705.18
<i>Differentia, & diuersa quomodo differant.</i>	813.2	<i>Diuersa specie dicuntur quintupliciter.</i>	lib.5. cap.9. num.82.
<i>Differentia, & diuersitas conueniunt, & differunt.</i>	lib.5. cap.9. n.75. in fine.	<i>Diuersa sunt quorum materia est diuersa genere.</i>	814.2
<i>Differentia formalis facit differre specie, materialis non</i>	822.2	<i>Diuidi in plura numero est imperfectionis.</i>	704.17
<i>Differentia indiuidualis in hac vita non scitur distincte.</i>	707.23	<i>Diuisibilitas est passio quantitatis.</i>	625.5
<i>Differentia indiuidualis quare dicatur materia.</i>	39.col.1.	<i>Diuisio duplex.</i>	76.6.176.68
<i>Differentia indiuidualis quare materialis.</i>	705.18.	<i>Diuisio est imperfectionis.</i>	584.13
<i>Differentia inferior an includat in se differentiam superioris.</i>	822.3	<i>Diuisio omnis habet fieri per duo, exponitur.</i>	610.8
<i>Differentia maxima datur.</i>	354.36	<i>Diuisio omnis quare non datur per opposita.</i>	369.80
<i>Differentia non diuiditur per differentias.</i>	821.3	<i>Diuisum non semper predicatur de quolibet diuidente.</i>	176.68
<i>Differentia non est tota rei substantia.</i>	721.4	D O	
<i>Differentia omnis formalis non est specifica.</i>	626.6	<i>Docendi modus Aristotelis.</i>	162.31
<i>Differentia quorum sit.</i>	355.39	<i>Docens an causet specie in intellectu discipuli.</i>	536.22
<i>Differentia vltima qualiter sit suo modo tota substantia rei exponitur.</i>	277.106	<i>Docens quomodo audientes adducit in assensum.</i>	536.22
<i>Differentia unde accipiatur.</i>	840.3		
<i>Differentia unde sumatur.</i>	730.13	<i>Domus materia est in potentia ad duo.</i>	404.74
<i>Differentia se habet ut forma.</i>	275	D V	
<i>Differentia superior nec per se includitur, nec predicatur in vniuersali de inferiori.</i>	276.104	<i>Dualitas est prima paucitas, & primus numerus, & multitudo.</i>	636.61
<i>Differentia realis tres gradus.</i>	728.8	<i>Dubitatio vtilis est speculanti.</i>	74.2
<i>Differentia secundum speciem condiciones.</i>	370.81	<i>Dubitationes ex parte scientia Metaphysica enumerantur.</i>	74.4
<i>Differentiam superiorem non includi in inferiori.</i>	720.2		74.4
<i>Differentia vltima quomodo sit complementum unitatis, entitatis, definitis, & definiti.</i>	277.107	Duplum	
<i>Differentia formales faciunt differre specie, indiuiduales numero.</i>	372.86		
<i>Differentia indiuiduales sunt primò diuersa.</i>	705.18		
<i>Differentia nihil habent istis commune.</i>	720.3.		
<i>Differentia non sunt eiusdem, nec diuersi generis.</i>	706.21.		

Index Rerum.

Duplum quomodo in dualitate fundetur.	644.2	quomodo sint idem, & non idem.	350.25
Duratio infinita, & actio non arguit virtutem infinitam.	444.50	Ens aliter includit conclusiones Metaphysicas, & aliter corpus physicum Physicas.	654.12.
E A		Ens an claudatur in omnibus.	576.6
Eadem qua dicantur, & que differentia specie,	370.82	Ens an habeat passiones.	515.23, 516.26
E C		Ens an habeat principia.	525.25
Eclipsis quid.	307.31	Ens an includatur in albo.	577.11
E F		Ens conuertitur cum vno.	584.14
Effectus aequiuocus nobilior est vniuoco.	789.13	Ens duplex, in potentia, & in actu. 128. 49. 135. 63.	
Effectus an ducatur in cognitionem quiditatis.	554.4	per se, & per accidens. 174. 62. reale, & rationis. 175. 67	
Effectus casualis an sit per se intentus à Deo.	778.2	Ens est duplex.	424.5
Effectus casualis, vel per accidens causam per se, & per accidens, & statum habet.	216.28	non Ens triplex.	425.6
Effectus non est perfectior causa.	776.2	Ens est vniuocum omnibus entibus.	111.5
Effectus omnis habet causam.	602.1	Ens, & causa duplex.	401.67
Effectus quilibet non necessariò ponitur ad positionem causæ.	215.25	Ens, & eius accidentia, in quantum tale, & talia, solius est Metaphysici considerare.	386.28
Effectus realis non dependet ab ente rationis.	791.17	Ens, & eius passiones debent ab aliqua scientia considerari.	110.1
Effectus siue sit in causa, siue non, causarum ordo saluatur.	790.15	Ens, & medicamentum aliter dicuntur analogicè.	384.24
Effectus ad causam nulla est connexio necessariò simpliciter.	603.5	Ens, & non ens accipiuntur dupliciter	414.96
Effectus identitatis arguit identitatem principij.	95.55	Ens, & non ens quis posuit rerum principia.	28.49
Effectus perfectio an sit causa.	586.21	Ens & quod quid est sicut contingit analogicè vniuocè substantia & accidenti, sic & definitio.	230.27
Effectus diuersi procedere possunt à causa numero eadem.	95.53	Ens, & vnum an sint genera, & rerum principia.	379.11.
Effectuum impossibilitas non minuit virtutem causæ	444.49	Ens, & vnum distinguuntur non realiter, nec ab intellectu.	587.24
Effectuum varietas quoad naturam, & artem, & per se, & per accidens.	325.29	Ens, & vnum non conuertuntur, nisi quodam sensu	583.10.
in Effectibus ordinatis posterior sequitur necessariò priorum.	792.21	Ens, & vnum non sunt separata ab inferioribus.	100.71.
Efficiens abstrahit à motu.	766.2	Ens, & vnum quando eandem naturam significant.	585.10.
Efficiens causas res alias causas.	640.22	Ens, & vnum quomodo genera.	117.22
Efficiens, & finis quales causa.	808.2	Ens & vnum quomodo sunt idem.	113.9
Efficiens præcedit, & forma est simul cum composito.	427.11	Ens, & vnum quo sensu conuertuntur.	583.11
Efficiens primum est incausatum.	827.3	Ens, & vnum sunt duplicia, sicut & horum passiones.	lib. 5. cap. 9. n. 81.
Efficiens, & materialis relatio fundatur super actione.	640.21	Ens, & vnum sunt idem.	113.9
in Efficientibus non potest esse processus in infinitum.	827.4	Ens & vnum sunt interna rebus, etsi non sint substantia rerum.	288.133
E L		Ens formaliter nihil est, cui non insit snum quod quid est.	683.2
Elementum dupliciter sumitur.	158.21	Ens habet passiones.	116.19
Elementum, & causa denominantur, & accipiuntur dupliciter.	342.7	Ens habet vnum conceptum communem.	575.5
Elementum quid.	430.18	Ens immediatè diuiditur in decem genera.	653.10
Elementum tripliciter accipi potest.	423.3	Ens in potentia an sit non ens.	762.7
Elementi acceptio transumptiua.	160.25	Ens naturale omne habet principium actiuum ad snum	788.10
Elementi propriè sumpti descriptio. 158.21. non conuenit omnibus quatuor elementis. 159.21. quare dicatur esse vitale.	160.25	Ens non dicitur de omni eo, quod concipitur ut denominatiuum, ut est differentia.	577.10
Elementi rationem qua non participant.	160.26	Ens non est genus.	88.37
Elementa existentium, secundum Platonicos.	87.25	Ens non est substantia per se existens.	348.20
Elementa in misto quomodo continuantur.	177.100	non Ens non potest moueri, & quare.	414.96
Elementa quatuor principium materiale qui ponant.	22.41.27.48.	non Ens non quiescit.	415.96
Elementa sunt tria.	430.18	Ens omne habet unitatem realem.	701.10
Elementorum diuersam missionem sequitur alia, & alia qualitas.	739.8	Ens omne naturale quomodo operetur.	775.3
de Elementorum esse in misto plura inferuntur.	288.132.	Ens omne omni enti quare sit idè, vel diuersum.	352.3
de Elementis rerum opiniones varie.	342.7	Ens per accidens a nulla scientia consideratur.	398.6c.
Elephantis mira mansuetudo.	5.5.	& 61.399.62	
E M		Ens per accidens an possit definiti, & ipsum etiam accidens.	228.23
Empedoclis imaginatio de generatione, & corruptione. 22.41. eius insufficientia ostenditur.	26.48	Ens per accidens duplex.	211.15
E N		Ens per accidens duplex est.	398.60
Ens aliter, & aliter vnum predicantur de quolibet, &		Ens per accidens maximè à sophistica consideratur.	399.61.
		Ens per accidens non definitur, & similiter de accidente.	228.24

Index Rerum.

<i>Ens per accidens non generatur per se.</i>	688.5	<i>Entis uniuocationem asseruit Plato.</i>	61.107
<i>Ens per accidens non habet quid.</i>	229.23	<i>Entis primo sicut nihil est contrarium, sic Metaphysica nulla scientia est contraria.</i>	460.89
<i>Ens per accidens primo sumitur pro aggregato ex rebus diuersorum generum.</i>	660.3	<i>Ens esse genus, si sit uniuocum, arguitur.</i>	577.9
<i>Ens per accidens quid sit.</i>	399.622	<i>inter Ens, & unum proportionis aequalitas.</i>	586.21
<i>Ens per accidens sumitur pro casuali, & fortuito.</i>	660.4	<i>Ens non esse uniuocum arguitur.</i>	516.26
<i>Ens per participationem dependet ab ente per essentiam.</i>	832.2	<i>Ens primum dari non ostendit Physicus.</i>	521.44
<i>Ens per qua diuidatur proprie.</i>	584.14	<i>Ens primum ponere, an sit necessarium.</i>	381.16
<i>Ens prima impressione imprimitur in anima.</i>	665.4	<i>de Ente, & vno opinio duplex.</i>	99.68
<i>Ens primum est primum unum quibus modis.</i>	341.4	<i>de Ente, & vno varia antiquorum opiniones.</i>	100.69
<i>Ens primum obiectum intellectus.</i>	665.4	<i>de Ente, in quantum ens, primo intendit Metaphysica, secundo de consequentibus illud.</i>	313.2
<i>Ens quare, etiam si sit uniuocum, non possit esse obiectum Metaphysice.</i>	521.46	<i>de Ente per accidens non est scientia.</i>	661.5
<i>Ens quibus sit commune.</i>	578.11	<i>de Ente per accidens primo modo non est scientia.</i>	211.15, 212.20. Nec secundo modo.
<i>Ens quodlibet sequitur sua unitas.</i>	756.2	<i>de Ente per accidens quomodo sit scientia.</i>	571.27
<i>Ens quomodo obiectum Metaphysice.</i>	653.10	<i>de Ente vero Physica non considerat.</i>	218.32
<i>Ens quomodo ostendatur quia a Metaphysico.</i>	671.3	<i>ex non Ente, quod est priuatio, & materia, sit generatio, & quomodo?</i>	425.6
<i>Ens quomodo sit seipso quodlibet predicamentum, & quomodo non.</i>	311.39	<i>Entitas tertia an danda sit in composito.</i>	756.4
<i>Ens quo sensu prius consideretur.</i>	520.42	<i>Entitas tertia datur in compositione per se.</i>	294.145
<i>Ens rationis sit actu recto.</i>	635.6	<i>Entitatem a principiis qui auferant?</i>	27.49
<i>Ens simplex suo modo unum.</i>	756.3	<i>Entia omnia non sunt contraria, nec ex contrariis.</i>	118.24
<i>Ens si clauderetur in omnibus, an aliqua essent diuersa.</i>	578.11	<i>Entia, ut attribuantur ad Deum, quomodo considerentur.</i>	514.20
<i>Ens, si non esset uniuocum, non diuideretur prius in duo, quam in decem.</i>	576.8	<i>Entium aliud actu, aliud potentia, aliud capis utrumque.</i>	402.69
<i>Ens si sit uniuocum, genera videntur esse species.</i>	577.9	<i>Entium diuisiones.</i>	402.69
<i>Ens sufficienter diuiditur in decem genera.</i>	608.4	<i>Entium existentium condiciones quae.</i>	800.13
<i>Ens tam verum, quam per accidens remouetur a consideratione Metaphysici.</i>	400.66	<i>Entium omnium an sit numerus unus.</i>	627.9
<i>nec Ens verum, nec ens per accidens, in quantum tale, est reale.</i>	218.32	<i>Entium principia qualiter alia, & eadem.</i>	428.13
<i>Ens uniuocum creato, & increato.</i>	576.8	<i>Entium reductio aequae ad unum, sicut ad ens fieri potest.</i>	384.25
<i>Ens ut sic primo occurrat intellectui.</i>	522.49	<i>Entium sicut sit reductio ad unam primam, sic & contrariarum entis differentiarum.</i>	ibid. 24
<i>Ens verum sit idem, vel diuersum a non ente.</i>	813.3	<i>circa Entia ad finem sunt virtutes morales, & scientia moralis.</i>	543.2
<i>Entis consideratio ad Metaphysicam spectat.</i>	110.4	<i>non Entibus quae Predicamenta conueniant.</i>	320.15
<i>Entis diuisio duplex.</i>	336.52	E Q	
<i>Entis diuisio in per se, & per accidens, differt a diuisione ipsius in substantiam, & accidens.</i>	174.63	<i>Equa ex asino quare non concipiat equum, sed mulum.</i>	824.3
<i>Entis, & vnus identitas.</i>	385.25	<i>Equus, & asinus quodammodo mulus,</i>	794.25
<i>Entis, & vnus identitas probatur.</i>	349.25	E S	
<i>Entis, & vnus passiones quo sensu dicantur eadem.</i>	116.19	<i>Esse bene suum secundum quid insit Deo.</i>	455.77
<i>Entis in potentia definitio in ordine ad artem, vel naturam.</i>	326.29	<i>Esse de essentia alicuius aliud est, & aliud esse ei idem essentialiter, vel realiter.</i>	672.2
<i>Entis in potentiam, & actum diuisio qualis.</i>	764.12	<i>Esse, & non esse duplex.</i>	415.97
<i>Entis modi an includant ens.</i>	577.10	<i>Esse, & non esse quid.</i>	337.55
<i>Entis multiplicitas qualis.</i>	61.107	<i>Esse, & potentia contradictionis est duplex.</i>	332.43
<i>Entis passionum alia vnita, alia distincta.</i>	384.24	<i>Esse posse actiuum, & passiuum respectu eiusdem, non est principium, & quare.</i>	793.23
<i>Entis per accidens modi tres ponuntur.</i>	174.64	<i>Esse quod est impossibile, fieri est impossibile.</i>	108.92
<i>Entis per accidens quod quid est esse idem sibi dupliciter potest intelligi.</i>	237.42	<i>Esse sciur de Deo.</i>	836.5
<i>Entis per se prima diuisio in decem genera.</i>	175.col.1	<i>ab Esse ad posse, non e contra, valet argumentum, quo sensu.</i>	108.91
<i>Entis per se secunda diuisio per potentiam, & actum.</i>	176.67	<i>Essendi ex aliquo modi sex.</i>	194.138
<i>Entis prima diuisio an sit in substantiam, & accidens.</i>	608.4	<i>Essendi, & unitatis causa eadem.</i>	312.41
<i>Entis prima diuisio hic accipitur in ens reale, & rationalis.</i>	175.67	<i>Essendi in modi octo reducuntur ad quatuor modos Habere.</i>	193.137
<i>Entis primi intellectus non mutatur de vno in aliud.</i>	453.72	<i>Essentia vna quomodo nata sit representare multa.</i>	728.6
<i>Entis principia duplicia.</i>	205.2	<i>Omne quod est, id eod est, quia vnum numero est, exponitur.</i>	704.16
<i>Entis principia, in quantum talis, & talia, considerat Metaphysica.</i>	375.1	E V	
<i>Entis quadruplex diuisio.</i>	211.15	<i>Euenire omnia ex necessitate est inconueniens,</i>	400.63
<i>Entis sola passiones possunt a nobis cognosci de substantia.</i>	653.11	<i>non Eueniunt omnia de necessitate.</i>	215.25
		E X	
		<i>Excedens ut continet excessum.</i>	181.109
		<i>Exceptiones illius propositionis, Vnumquodque tunc est</i>	

Index Rerum.

- est perfectum, quando potest sibi simile generare, & facere. 9.15
- Exemplar ad quid requiratur. 54.92
- Exemplaria plura unius exemplari superflue ponuntur. 54.93
- Exercitus bonum in quo consistat. 457.81
- in Exercitu duplex est bonum. 457.81
- Existentia est duplex. 268.86
- Existentia non individuat. 700.7
- Existentiam propriam habent alia à substantia, secundum Aristotelem. 61.107
- Experientia non est necessaria ad simplicem apprehensionem. 531.5
- Experientia quomodo faciat ad principia cognoscenda. 530.4
- Experimentum, & ars unde generentur. 7.10
- Experimentum quomodo simile scientia. 7.9
- Expertii certius operantur, quam inexperti. 7.11
- Extremi utriusque negatio quomodo sit in medio. 818.5
- ab Extremo ad extremum transitur quandoque sine medio. 819.4
- Extrema quomodo sint in medio. 810.2
- Extremorum identitas precedit veritatem complexam. 667.9
- Extremorum reflexio in qua mutatione fiat, & in qua non. 68.14
- Extremorum tantum est maxima distantia, & repugnantia, minima vero mediorum mutuo; maior autem eorum & extremorum. 354.37
- Extremorum tantum est perfecta contrarietas. 360.53
- Extremis quod caret caret, & medio. 412.90
- F A
- Facere in plus est, quam bene facere, & quare in eis non liceat convertibiliter arguere. 317.10
- Factum esse quod impossibile est, fieri impossibile est, exponitur. 865.20
- Factum quod non est, comparatur ad fieri futurum, vel presens. 319.14
- nec Falli, nec decipi, sed ignotate opponitur veto in simplicibus. 338.56
- Falsitas duplex. 338.57
- Falsitas quid materialiter, & formaliter. 667.7
- Falsum, eiusque conditiones. 217. 30. est duplex. 337.53
- Falsum est triplex. 201.155. est duplex. 320.16
- Falsum, & impossibile non convertuntur. 320.15
- Falsum, & verum quomodo definiantur. 148.91
- Falsum in definitione dupliciter contingit. 201. 155. 202.157.
- Falsum, quid. 131.55. 149.93
- Falsus proprie quis. 202.159
- Falsi, & veri definitio. 146.85
- de Falso & veto errore. 148. 91
- Fatigatio in laborando unde in animalibus. 333.45
- Fatum, & providentiam ponentes arguuntur. 216.29
- F E
- Felicitas est operatio, & vita perfecta. 331.4
- Felicitatem in speculatione an posuerit Philosophus. 555
- Ferrens est gratia lati. 451.65
- F I
- Fictio poetica de Deorum diversitate. 95.56
- Fieri aliquid ex alio contingit dupliciter. 67.12.153.6
- Fidei articuli non aequè primi. 518.33
- Fieri aliqua unum tripliciter contingit. 288.132
- Fieri ex aliquo contingit dupliciter. 424.5
- Fieri omnia ignem posuit Heraclitus. 410.87
- Fieri quid rectè dicatur. 399.61
- Fieri quodlibet ex quolibet quis dicat. 23.41
- Filius Dei aliter verus, aliter creatura vera. 665.5
- Filii quot, tot paternitates. 619.10
- Finis causatur, ut est in intentione agentis. 596.4
- Finis cuius in quibus reperitur, & an illis inveniatur semper finis quo. 440.38
- Finis duplex. 830.4
- Finis duplex. 440.38. 456.80
- Finis est duplex. 306.29
- Finis est duplex. 292.141
- Finis est prima causarum omnium, & quo sensu. 597.8
- Finis est principium, & ultimum, quomodo. 596
- Finis, & bonum duplex. 14.25
- Finis, & bonum idem sunt. 69.16
- Finis, & efficiens an coincidunt in idem. 831.3
- Finis est una ex causis. 14.26
- Finis extra obiectum voluntatis. 712.5
- Finis nominatur tripliciter. 19.34
- Finis perfectior his qua sunt ad finem. 319.37
- Finis quid, & conditiones eius. 355.38
- Finis quis in substantia separata. 830.4
- Finis quomodo moueat. 725.11
- Finis remotus, & principium in esse, & intentione. 831.4
- Finis speculativa, & practica. 65.6
- Finis esse potentiale an si nobilior eius esse actuali. 596.3
- in Finibus si daretur processus, nullum esset agens per intellectum. 69.17
- Finitum cum infinito non facit maius infinito solo. 793.22.
- Finitum, finito toties ablato, finitur. 400.65
- Finiti ad infinitum qua proportio. 571.29
- Finitorum multitudo omnis est numerus. 585.18
- Fit aliquid ex aliquo dupliciter. 253.57
- Fit aliquid ex aliquo dupliciter. 391.43
- Fit hoc ex hoc dupliciter. 68.13. non in infinitum procedendo. ibid.14
- Finit ab arte, & à casu aliqua eadem, & aliqua alia ab arte tantum, & quare. 259.67
- F O
- Fœmina non est uniuocò homo simpliciter, sicut vir. lib.7. cap.8. n.71.
- Forma aliqua uniuersalis an sit præter singularia. 257.61
- Forma appropriare dicitur quod quid erat esse, & rei essentia. 153.7
- Forma compositum & priuatio sunt actus. 431.20
- Forma corrumpitur per accidens. 825.2
- Forma datur ingenia. 92.48
- Forma de quibus predicetur. 299.11
- Forma dici potest principium passiuum motus & status. 164.34
- Forma dicitur esse species, & exemplar. 153.7
- Forma eadem non potest cum una materia constituere singularia. 93.50
- Forma eadem quare uni parisi materia det unam perfectionem, & aliam aliis. 733.4
- Forma est aliquid præter partes materiales, secundum aliquos. 301.77
- Forma est duplex. 173.61. lib.5. cap.8. n.71
- Forma est finis. 194.139
- Forma est magis natura, quam materia. 163.32
- Forma est maior, que facit subiectum magis tale. 750. 24
- Forma est natura. 162.32
- Forma est principium essendi, & distinguendi in substantiis sensibilibus. 297.6
- Forma est prior materia, & composita. 224.13
- Forma

Index Rerum.

- Forma est prior perfectione, non generatione materia.* 224.13.
Forma, & compositum magis substantia, quam materia. 225.18
Forma, & habitus circa subiectum contradictoria. 592.3.
Forma illimitata naturalis est ista determinata, si esset unius effectus. 799.8
Forma inducibilis per expulsionem alterius est una tantum in uno subiecto. 620.15
Forma naturalis tantum assimilatur uni opposito: 797.2
Forma non est generatio, nec corruptio, quomodo. 284.124
Forma non generatur per se. 254.60
Forma non generatur. 687.3
Forma nulla predicari potest de materia. 46.77
Forma omnis quomodo inducatur. 426.8
Forma perficiendo materiam, nihil aliud à se causat. 775.2
Forma prior est materia. 597.8
Forma prior est materia, & composita. 682.2
Forma prius perficit id, in quo est, quam reddat actuum. 772
Forma quandoque est passiva. 696.8
Forma quomodo causa materia. 155.11
Forma quomodo ens per se, & per accidens. 682.2
Forma quomodo sit corruptibilis. 737.4
Forma quomodo sit natura. 718.7
Forma simplex an subiectum accidentis. 738.5
Forma simplex non est definibilis. 303.22
Forma substantialis an suscipiat magis continuè. 75229
Forma substantialis eadem numero an suscipiat magis, & minus. 752.29
Forma substantialis informat materiam, non mediante quantitate. 748.18
Forma substantialis non remittitur. 753.31
Forma tripliciter sumitur. 156.13
Forma una est terminus principalis generantis. 734.6
Forma una multorum est principium operationum. 729.9
Forma vocatur substantia rei, & quod quid est, & quare. 42.70
Forme aliquid an preexistat in materia, varie opiniones, qua & refelluntur. 694.2. & 3.695.4
Forma corporeitatis ponendae modi tres. 732.2
de Forma intensione opiniones. 794.22
Forma pars praexistens non ponenda, quare. 695.4
Formae pars praevia non est ponenda, ut generatio sit naturalis. 695.4
Forma relatio alia est, & alia agentis ad materiam. 773.2
Forma unius alicuius capax, & omnium. 571.29
Formam, de qua hic loquitur Aristoteles, non esse quiditatem rei. 163.34
Formam substantialem habere magis, & minus nec probari, nec improbari potest. 752.27
Formam substantialem intendi suadetur. 752.27
Forma substantialis nihil agit in se. 787.7
Formam unam substantialem esse perfectiorem alia eiusdem speciei. 753.30
Formae artificiales in mente non proprie generantur, nec corrumpuntur. 427.10
Formae artificiales sunt à materia inseparabiles, non ita certum est de naturalibus. 427.10
Formae individualiter differunt. 703.15
Formae materiales generabiles, & corruptibiles ponenda sunt cum Aristotele. 302.18
Formae naturales non sunt à materia separabiles praeter animam intellectivam. 427.11
Formae plures, non inductae per motum eadem specie possunt inesse eidem. 619.11
Formae plures sunt in animalis. 733.5
Formae sunt sicut numeri, exponitur. 703.15.742
Formarum artificialium substantia est eorum materia. 302.20
Formarum, & numerorum convenientia quadruplex. 305.21.304.23.305.25
Formas cognoscimus per operationes sensibiles. 681.5
Formas separatas quis ponat. 302.19
Fortuna alia bona, alia mala, & talium excessuum nomina. 401.68
Fortuna est causa incerta. 401.68
Fortuna, & casus quid. 426.9
Fortuna, & casus sunt privationes causarum per se. 426.9
Fortuna in quibus sit. 401.67
Fortuna in quibus sit & mens. 401.67
Fortuna proposito correspondet. 401.67
Fortuna quid sit. 814.3
Fortuna quid. 401.67
- F R
- Frigus an faciat ad causandum calorem.* 801.14
- F V
- Fundamentum characterizans, id est suppositans.* 633.1
Fundamentum in diuinis non refertur. 366.11
Fundamenti ratio non potest esse, quod non est. 428.13
Fuscum per comparationem ad album, est nigrum. 816.2
- G E
- Generabile omne habet materiam.* 680.2
Generabile supponit alterabile. 655.17
Generalissimum ad aliquid non est relatum, sed relatio. 613.3
Generalissimum dupliciter sumitur. 611.12
Generalissima an habeant quid. 515.23
Generans, & genitum quando sint idem specie. 240.49
Generans generat aliud propter materiam. 703.14
Generans generat aliud propter materiam. 566.12
Generantis ad genitum maior est convenientia, quam ad corruptum. 702.12
Generantis forma comparari potest ad formam quadrupliciter lib.7. cap.8. n.70.
Generantur aliqua à casu, & ex semine in naturalibus; aliqua verò tantum ex semine quomodo. lib.7. cap.8. n.72.
Generantur, & corrumpuntur eadem in circuitu, periodo, vel simpliciter. 436.30
Generari an insit Socrati per naturam, vel singularitatem. 707.22
Generari, vel corrumpi aliquid immediate, est impossibile. 418.104
Generata ab arte sunt duplicia. 240.50
Generatio alia equivoce, alia univoce, & haec duplex. 259.66
Generatio aliter sit in heterogeneis, aliter in unigeneis. 748.18
Generatio à non subiecto in subiectum. 591.2
Generatio an successiva, secundum Aristotelem. 751.26
Generatio artificialis in quo differat à naturali. 24050
Generatio artificialis quomodo fiat ex univoce. 426.9
Generatio casualis quomodo fiat. 242.55
Generatio duplex. 20.38.414 95
Generatio eadem potest dici per se, & per accidens. 240.51
- Generatio,

Index Rerum.

<i>Generatio, & corruptio per se solius est compositi.</i>	296.
3.308.32	
<i>Generatio ex semine qualiter uniuocabilib.</i>	7.cap.8.n.71
<i>Generatio naturalis qua?</i>	239.47
<i>Generatio non generatur.</i>	635.7
<i>Generatio non potest esse perpetua sine aliqua causa immobilis successionis.</i>	827.6
<i>Generatio omnis est uniuoca.</i>	258.65.lib.7.cap.8.n.69.
<i>scd diuersimodè.</i>	ibid.
<i>Generatio quòd non sit motus, ostenditur.</i>	414.96
<i>Generatio quomodo fiat ex non subiecto.</i>	592.3
<i>Generatio unde dicatur naturalis</i>	687.4
<i>Generatio uniuoca, & aequiuoca.</i>	824.2
<i>Generationis ad perpetuitatem quid requiratur.</i>	437.31
<i>Generationis artificialis principium duplex.</i>	241.54
<i>Generationis causa duplex.</i>	239.46
<i>Generationis causam Plato posuit ideam, & hoc dupliciter.</i>	257.62
<i>Generationis generatio si esset, nunquam terminaretur alicuius generatio.</i>	418.103
<i>Generationis perpetuitas, & prioritas actus respectu potentia unde concludatur?</i>	436.30
<i>Generationis perpetuitas perpetuitatem arguit causa prima eius,</i>	209.11
<i>Generationis subiectum est non ens.</i>	415.97
<i>Generationis subiectum generatur, saltem subiectiue.</i>	415.96
<i>Generationis terminus duplex, ut quo, & quod.</i>	163.34
<i>Generationis terminus per se, & per accidens, quis?</i>	254.59
<i>Generationis terminus, siue per se, siue per accidens, est totum.</i>	254.61
<i>Generationis uniuoca gradus tres. lib.7.cap.8.num.69</i>	
<i>ad Generationem nec naturalem, neque artificialem idea sunt necessaria.</i>	428.12
<i>ad Generationem requisita sunt tria.</i>	239.47
<i>ad Generationem uniuocam requiruntur duo.</i>	258.65
<i>in Generatione generatus, & genitum sunt idem specie non numero.</i>	258.64
<i>in Generatione ignis quomodo sit successio?</i>	747.18
<i>in Generatione omni agens est necessarium.</i>	435.27
<i>Generatione posteriora quomodo perfectione priora?</i>	329.36
<i>Generatione posterius est prius secundum naturam.</i>	44.col.1
<i>Generatione prius perfectione posterius.</i>	677.2
<i>Generationes substantia, & accidentis differunt.</i>	160.73
<i>quod Generatur non est in loco, quomodo intelligatur?</i>	415.97
<i>Genita per putrefactionem quare dicantur à casu.</i>	260.72
<i>Genus congruè subiectum, & materiale dicitur.</i>	100.152
<i>Genus dicitur quadrupliciter.</i>	199.151
<i>Genus diuersificatur in speciebus.</i>	369.78
<i>Genus diuiditur in species, diuisione essentiali.</i>	193.142
<i>Genus est duplex.</i>	370.82
<i>Genus est duplex.</i>	201.154
<i>Genus est pars speciei, & è contra, diuersimodè tamen.</i>	196.142
<i>Genus est prima pars definitionis.</i>	200.152
<i>Genus, & differentia in abstracto non coniunguntur.</i>	576.7
<i>Genus, & differentia se totis differunt.</i>	576.7
<i>Genus, & materia conueniunt, & differunt.</i>	169.50
<i>Genus nihil præter species, exponitur.</i>	729.11
<i>Genus non predicatur de differentia, nec etiam species.</i>	88.37
<i>Genus non sumitur semper à materia.</i>	730.13
<i>Genus physicum, & logicum utrumque à materia accipitur.</i>	814.2
<i>Genus quomodo simpliciter specie?</i>	799.12
<i>Genus se habet ut materia.</i>	275.103
<i>Genus subalternum quid?</i>	275.102
<i>Genus subalternum quo sensu definiatur?</i>	173.59
<i>Generis conceptum esse unum, alioquin tot essent genera, quot species.</i>	727.3
<i>Generis conceptus an differat à conceptu differentia.</i>	726.2
<i>Generis conceptus est unus in se.</i>	726.3
<i>Generis conceptus unus numero.</i>	727.3
<i>Generis diuersitas quid?</i>	369.78
<i>Generis eiusdem physici qua sunt, & qua logici?</i>	201.154
<i>Generis passio duplex.</i>	371.86
<i>Genus disidentia sunt opposita.</i>	280.col.2.num.2
<i>Genere, & specie qua differant, an magis differant, quàm qua solùm specie?</i>	815.3
<i>in Genere omni est quid proprium.</i>	349.23
<i>in Genere omni est unum primum.</i>	611.13
<i>de Genere potest quis certius esse, & dubius de omni eius specie.</i>	729.3
<i>à Genere quod denominatur, denominatur & à specie.</i>	411.91
<i>Genera, & partes simul non possunt esse principia rei.</i>	88.36
<i>Genera, & species dantur in differentiis.</i>	298.9
<i>Genera prima si ratione communitatis ponantur principia, species ultima erunt principia.</i>	89.39
<i>Genera quatuor fundant relationem.</i>	688.8
<i>Genera sunt principia definitionum.</i>	87.34
<i>Genera sunt principia specierum.</i>	87.35
<i>Genera suprema si sunt principia ratione communitatis, ergo communissima erunt maxima principia.</i>	88.37
<i>Generum omnium principia intrinseca sunt proportionabiliter eadem, simpliciter uerò diuersa.</i>	429.16
<i>Generum omnium principia tam intrinseca, quàm extrinseca sunt eadem proportionabiliter.</i>	430.18.431.19
<i>in Generibus quare lateat aequiuocatio?</i>	90.41
<i>Geometricus in vniuersali tantum considerat.</i>	116.19
G R	
<i>Graue caderet naturaliter, etiam si non à se effectiue.</i>	696.8
<i>Graue, & uelox.</i>	343.10
<i>Graue quomodo dicitur carere operatione?</i>	775.3
<i>Graue quomodo moueat, & non moueat se?</i>	794.25
<i>Gravia, & leuia moueri à se.</i>	788.10
<i>Gradus imperfectior non potest esse causa perfectioris.</i>	651.6
<i>Gradus superiores inseparabiles ab inferioribus.</i>	706.19
G V	
<i>Gutta non cauat in instanti.</i>	743.5
<i>Gutta quomodo lapidem cauent?</i>	339.73
H A	
<i>Habere faciendi potestatem aliud est, & aliud potestatem faciendi.</i>	794.10
<i>Habere quatuor modi. 193.135. eius acceptiones ibid. & 116</i>	
<i>Habitudinis extremorum notitia à quo fiat?</i>	668.11
<i>Habitus in membris citharista datur.</i>	538.4
<i>Habitus non efficit substantiam actionis.</i>	777.2
<i>Habitus quomodo actiuus?</i>	777.2
<i>Habitus scientifici unitas quatuor habet gradus.</i>	657.21. & 22
<i>Habitus, seu dispositio duplex, & utraque duplex.</i>	190.129
<i>Habitus, si esset simplex, eo intenso, quid fieret?</i>	651.5
<i>Habitus, si formaliter intelligatur, nec est quod habet, nec quod habetur. 190. 129. eius acceptione secunda. ibid. Item tertia, ibid.</i>	
D D d d	Habitus

Index Rerum.

<i>Habitus gradus non sunt inter se ordinati.</i>	651.6	<i>Idem per se, & idem per accidens quomodo differant,</i>	
<i>Habitus obiectum non excedit obiectum potentia.</i>		<i>lib. 5. cap. 9. n. 74</i>	
665.2		<i>Idem per se quot modis dicatur.</i>	lib. 5. cap. 9. num. 74
<i>de Habitu quare hic agatur.</i>	190.128	<i>Idem quare non sit sibi simile.</i>	645.7
<i>Habitus intellectuales quinque.</i>	190.17	<i>Idem quomodo diverso idem.</i>	646.7
<i>Habitus oppositi respectu eiusdem non fiunt simul.</i>		<i>Idem, simile, & æquale fundatur super unitatem.</i>	701.
650.4		10	
<i>Habituum tanta est differentia, quanta actuum.</i>	650.4	<i>Idem simul esse, & non esse, impossibile est aliquem existimare.</i>	121.32
H O		<i>Identitas an sit relatio realis.</i>	644.4
<i>Hoc aliquod sumitur dupliciter.</i>	239.47	<i>Identitas à substantia quare denominetur.</i>	352.30
<i>per Hoc esse quid communiter intelligat Philosophus.</i>	227.21	<i>Identitas est triplex.</i>	351.28
<i>Homo est homo an prius vera, quam una.</i>	583.12	<i>Identitas quid.</i>	352.30
<i>Homo est risibilis per aliud exponitur.</i>	581.5	<i>Identitatis effectus ex quibus proveniat.</i>	306.28
<i>Homo, & non homo non significant idem.</i>	125.42	<i>Identitatem esse relationem realem sustinetur.</i>	645.7
<i>Homo falsus dicitur dupliciter.</i>	202.159	I G	
<i>Homo tertius, secundum Platonicos, quomodo datur.</i>	51.87	<i>Ignis per se generat lignum calidum.</i>	739.7
<i>Homo unus, & ens homo idem sunt.</i>	113.10	<i>Ignis quandoque minus calidus, quam aqua.</i>	753.32
<i>Homo ut hoc nomen, significat tantum hoc quod est hominem esse.</i>	124.41	<i>Ignem principium materiale qui ponatur?</i>	22.41
<i>Hominis corpus ex carne, & ossibus quomodo fiat.</i>	86.32	<i>Ignorantia duplex.</i>	339.59
<i>Hominis generatio quomodo naturalis.</i>	689.8	<i>Ignorantia, & scientia repugnant in eodem.</i>	590.3
<i>Hominis multa sunt causa, sed quare homo sit homo, nulla.</i>	517.33	<i>Ignorantia gradus tres.</i>	535.19
<i>Hominis principium, & causa qua, & quot.</i>	432.20	I L	
<i>Hominem esse, & non esse hominem sunt diversa.</i>	125.43	<i>Illuminationes plures numero, & simul, & successive possunt fieri in eodem.</i>	620.14
43		I M	
<i>Hominem ponens rerum mensuram arguitur.</i>	346.17	<i>Immateriale nihil generat, quia nec alterat.</i>	692.4
<i>de Homine falso excluduntur aliorum opiniones.</i>	203.160	<i>Immateriale potest transmutare materiam.</i>	691.3
H V		<i>Immaterialia an pertineant ad hanc scientiam.</i>	513.16
<i>Humidorum aqua est materia.</i>	308.33	<i>Immaterialia qualem habeant causam.</i>	312.41
<i>Humidorum radix est aqua.</i>	169.49	<i>Immaterialium forme sunt separata, sensibilem verò non.</i>	93.49
I D		<i>in Immaterialibus est unitas maior specifica.</i>	605.4
<i>Idea non est exemplar in generatione naturali.</i>	258.64	<i>Immobile accipitur tripliciter.</i>	419.106
64		<i>Immobilia sunt duplicia.</i>	208.9
<i>Idea non est definitiva.</i>	285.124	<i>Immutatio duplex.</i>	4.3
<i>Ideam Platonicam vocat Aristoteles ipsum tale.</i>	236.41	<i>Impar quid sit?</i>	147.88
<i>Idea nequeunt esse causa sensibilium.</i>	55.94	<i>Imperfectum non necessarium capax perfectionis.</i>	779.2
<i>Idea non conferunt sensibilibus ad scientiam.</i>	53.91	<i>Impossibile duplex, & utrumque multiplex.</i>	lib. 5. cap. 9. num. 79
<i>Idea non deseruiunt ad generationem.</i>	257.63	<i>Impossibile est idem esse, & non esse, est affirmativa.</i>	590.5
<i>Idea non proficiunt sensibilibus, ut exemplaria.</i>	54.92	<i>Impossibile, inuisibile, & similia qualiter sint relativa?</i>	184.115
<i>Idea non sunt necessaria ad generationem.</i>	692.4	<i>Impossibile logicum.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 97.
<i>Idea non sunt ponenda propter generationem.</i>	257.63	<i>ex Impossibili sequitur quodlibet.</i>	408.83
<i>Idea Platonicæ licet deseruantur ab Aristotele, non tamen diuina.</i>	54.92	<i>Impotentia duplex.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 97
<i>Idea Platonicæ non possunt esse substantia sensibilium.</i>	55.93	<i>Impotentia quid sit?</i>	lib. 5. cap. 11. n. 96
55.93		<i>Impotentia quid sit?</i>	315.6
<i>Idea Platonicæ non prosunt sensibilibus.</i>	53.90	<i>Impotentia toties sumitur, quoties potentia.</i>	lib. 5. cap. 11. num. 96
<i>Idea Platonicæ non sunt numeri.</i>	55.95	<i>Impotentia magis debet attribui male agere, quam potentia.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 94
<i>Idea poni nequeunt causa motus, secundum Platonem.</i>	53.90	I N	
53.90		<i>Inæquale conuenit magno, & paruo.</i>	360.52
<i>Idea quare sint necessaria.</i>	107.89	<i>Inæqualitas arguit diuersitatem in specie, sed non omnis.</i>	846.3
<i>Idea sunt numeri secundum Platonem.</i>	51.87	<i>Inæqualium unum est propter aliud.</i>	846.2
<i>Idea sunt pluribus communicabiles.</i>	286.129	<i>in Inaninatis non datur terminus magnitudinis, animatis sic.</i>	568.19
<i>Ideas eorum que sunt, non posuit Plato.</i>	51.86	<i>Incompossibilia idè sunt aliqua in tercio, quia in se talia.</i>	733.5
<i>Ideas quare posuerit Plato.</i>	51.86	<i>Inconuenienti uno admissio sequuntur multa.</i>	408.83
<i>Ideis, siue formis attribuuntur quatuor proprietates.</i>	300.14	<i>Indeterminatum aliud potentialitatis, aliud actualitatis.</i>	798.5
300.14		<i>Individualitas an hoc aliquid?</i>	704.16
<i>in Ideis processus in infinitum probatur.</i>	52.89.238.46	<i>Individuationis causa duplex.</i>	451.67
<i>Idem absolute sumptum, & in potentia, vel cum potentia, non est formaliter idem.</i>	403.72	<i>Individuationis principium quid sit?</i>	173.60. non est ibid.
<i>Idem, & diuersum accipi possunt dupliciter.</i>	353.33	Individuum	
<i>Idem, & diuersum an opponantur contrarie?</i>	644.4		
<i>Idem, & diuersum non est tantum in substantia.</i>	812.2		
<i>Idem, & diuersum reperiuntur in omni genere.</i>	645.6		
<i>Idem in plus est, quam differens, vel diuersum, seu distinctum.</i>	353.33		
<i>Idem per accidens quot modis dicatur.</i>	lib. 5. cap. 9. n. 73		

Index Rerum.

<i>Individuum à nobis quare definiti nequeat?</i>	707.23	<i>ly In quantum in hac proposicione, entis, in quantum</i>	
<i>Individuum dicitur simul sumptum.</i>	269.89	<i>ens, sunt primæ causæ sumitur specificariue.</i>	111.4
<i>Individuum in proposito duplex.</i>	70.19	<i>ly In quantum in potentia exponitur.</i>	403.71
<i>Individuum quare non definitur?</i>	699.5	<i>Inquisitionis scientificæ termini qui sunt?</i>	18.34
<i>Individuum substantiæ considerari potest dupliciter.</i>		<i>Inquisitionis factæ ab antiquis que utilitas?</i>	41.69
262.76		<i>Inseparabilitas aliquorum unde?</i>	676.6
<i>Individui definitio exponitur.</i>	704.17	<i>Inseparabilitas non arguit identitatem essentialem.</i>	587
<i>Individui, & totius materiæ variæ acceptiones.</i>	261.	26	
76		<i>Intellectio abstractiua, & intuitiua.</i>	713.4
<i>Individui omnium maxima unitas.</i>	705.18	<i>Intellectio Dei intuitiua impossibilis in via.</i>	558.19
<i>Individuum qua non constituant?</i>	704.17	<i>Intellectio est qualitas absoluta.</i>	770.12
<i>ab Individuis eiusdem speciei quomodo negatur ordo, &</i>		<i>Intellectus abstrahit sensus non.</i>	708.25.715.9
<i>quomodo non?</i>	90.41	<i>Intellectus accipiens simplicium notitiam à sensu errante</i>	
<i>Indivisibile duplex.</i>	89.40	<i>certo, & verè iudicare potest.</i>	531.5
<i>Indivisibile est diuisibile, quomodo?</i>	379.12	<i>Intellectus actiuus, & factiuus, appetitus solum actiuus.</i>	
<i>Indivisibile quod est in genere substantiæ, est maximè</i>		781.4	
<i>unum, ut intelligitur.</i>	170.52	<i>Intellectus agens an sit causa effectiua notitiæ, an verè</i>	
<i>Indivisibile, vel minimum duplex.</i>	344.11	<i>possibilis?</i>	535.20
<i>Indivisibili competit ratio mensuræ.</i>	172.57	<i>Intellectus agens non est obiectum possibilis, neque</i>	
<i>Indivisibilia sunt positiua.</i>	734.6	<i>phantasma.</i>	712.5
<i>Indivisibilia sunt, quorum intelligentia indivisibilis est.</i>		<i>Intellectus à sensu errante potest accipere simplicia.</i>	532
170.53		11.	
<i>Indiuifum, & indivisibile, eorumque opposita duplicia</i>		<i>Intellectus certius nouit quàm sensus.</i>	550.5
<i>sunt.</i>	350.26	<i>Intellectus circa quod quid est, semper est verus, ex-</i>	
<i>Inductio non generat scientiam.</i>	531.6	<i>ponitur.</i>	666.6
<i>Inductio per media impossibilia, est successiua.</i>	749.	<i>Intellectus Dei ad naturalia, sicut noster ad artificialia.</i>	
21		810.2	
<i>Inest quocunq; multis, per aliquid commune inest,</i>		<i>Intellectus, & actus intelligendi idem sunt in Deo.</i>	
539.2		443.46	
<i>Infinitas actualis non rectè colligitur ex potentiæ.</i>		<i>Intellectus, & intelligere in quibus sint idem?</i>	455.75
563.4		<i>Intellectus, & voluntas sunt tantum in intelligentiis.</i>	
<i>Infinitas aliter in continuis, aliter in discretis.</i>	363.62	431.20	
<i>Infinitas corpori repugnat.</i>	408.84	<i>Intellectus facit relationem rationis.</i>	634.6
<i>Infinitas duplex, in potentia, & in actu.</i>	70.20	<i>Intellectus idem principium cum natura.</i>	698.6
<i>Infinitas in quo consistat?</i>	407.80	<i>Intellectus mouetur ab intelligibili.</i>	439.36
<i>Infinitas nec priuatiua, nec negatiua est in magnitudi-</i>		<i>Intellectus noster requirit infinita intelligere.</i>	571.29
<i>ne perfectionis.</i>	565.8	<i>Intellectus practicus, & speculatiuus idem realiter.</i>	
<i>Infinitas potentiæ aliter magnitudini, motui, & tem-</i>		157.17	
<i>pori conuenit.</i>	412.92	<i>Intellectus quando fiat actu, & quid in genere intelli-</i>	
<i>Infinutum actu non est.</i>	407.80	<i>gibilium?</i>	442.45
<i>Infinutum definitur.</i>	571.28	<i>Intellectus quomodo dicatur potentia rationalis?</i>	
<i>Infinutum definitur.</i>	563.2	798.6	
<i>Infinutum in actu, & in potentia differunt.</i>	568.19	<i>Intellectus quomodo fiat intelligibilis.</i>	442.45
<i>Infinutum in actu quadrupliciter sumitur.</i>	406.79	<i>Intellectus quomodo singulare intelligat.</i>	710.1
<i>Infinutum in potentia accipitur tripliciter.</i>	407.79	<i>Intellectus quomodo sit perfectio intelligentis.</i>	843.3
<i>Infinutum in quantitate imperfectum.</i>	834.3	<i>Intellectus quomodo sit potentia rationalis incompleta,</i>	
<i>Infinutum non est ex infinitis, & quare?</i>	408.82	<i>& quomodo determinetur per voluntatem?</i>	323.21
<i>Infinutum per quam speciem intelligatur?</i>	571.27	<i>Intellectus retinet species post actus.</i>	723
<i>Infinutum quomodo differentia entis?</i>	567.17	<i>Intellectus semper est pro futuro.</i>	825.3
<i>Infinutum tripliciter sumitur.</i>	563.2	<i>Intellectus sequens sensum errantem, quomodo erret?</i>	
<i>Infinito repugnat habere partes.</i>	408.83	533.14	
<i>Infinutum esse priuatiue, quid sit?</i>	834.2	<i>Intellectus simul intellectus extrema complexionis, &</i>	
<i>Infinutum fieri ex finito infinities sumpto.</i>	564.5	<i>generaliter quocunq; componentia.</i>	217.31
<i>Infinita intelligere an sit nobis possibile?</i>	571.29	<i>Intellectus speculatiuus, & practici conuenientia.</i>	lib.7
<i>Infinita intelligi à nobis per species proprias an repu-</i>		cap.8.n.70	
<i>gnet.</i>	571.29	<i>Intellectus habitus duplex.</i>	652.8
<i>Infinita pertransire non contingit.</i>	126.43	<i>Intellectus habitus quid?</i>	652.8
<i>Infinita plura esse simul, implicat.</i>	409.86	<i>Intellectum ad summ intelligere intelligere contingit</i>	
<i>Infinita sunt duplicia.</i>	107.9	<i>se habere tripliciter.</i>	453.70
<i>Infirmitas quid sit?</i>	308.33	<i>Intellectum quare sapiens vocauerit Aristoteles poten-</i>	
<i>Inhærens omne denominat.</i>	687.3	<i>tiam rationalem?</i>	800.11
<i>Inhærens actualis differt ab accidente realiter.</i>		<i>Intellectum quis posuit principium.</i>	25.45
673.4		<i>in Intellectu est aliquid habitualiter, vel virtualiter.</i>	
<i>Inherentia a priudinalis idem accidenti.</i>	673.3	723.7	
<i>Inherentia duplex.</i>	672.2	<i>Intelligendi ordo.</i>	656.19
<i>Inherentia nulla est de essentia accidentis denominatiue</i>		<i>Intelligendo se compositum, an quis errare possit?</i>	707.23
<i>sumpti.</i>	673.2	<i>Intelligens perfectè primum alia intelligit.</i>	844.3
<i>Inherentia per accidens quomodo reducitur ad per se?</i>		<i>Intelligentia, & intellectum in solo Deo sunt idem.</i>	455.77
581.5		<i>Intelligentia mouet Calum propter Deum.</i>	830.4

Index Rerum.

- Intelligentia prater primum mouens, mouet calum.* 837.2
Intelligentia non sunt precisè ut calos moueant. 491.89
de Intelligentiarum influxu argumentum contra quosdam. 61.109
Intelligentiarum numerus an sit maior numero sensibilium. 839.3
Intelligentiarum numerus nunquam ex motorum primum & motuum talium numero concludit. 450.63
Intelligentias duas primas pro una quomodo ponet Philosophus. 447.55
Intelligere est operatio immanens. 842.3
Intelligere intelligenti est vita. 443.46
Intelligere primi non est à potentia ad actum. 843.1
Intelligibile, & appetibile bonum in prima Intelligentia sunt idem, licet in nobis oppositum contingat. 438.36
Intelligibile, & appetibile differunt quoad esse 439.38
Intelligibile per se, & primò intelligibile, differunt. 713.4
Intelligibile primum, & primum appetibile sunt idem numero. 831.3
Intelligibile, sensibile, & intellectus sensum excedunt. 442.44
Intelligibilium ordo ex natura rei Metaphysicè. 439.37
Intelligibilium primum est substantia immobilis. 439.37
Intelligimus nihil nisi per phantasmas. 554.4
Intelligi in se quid & quid in alio. 843.2
Intelligi simul multa possunt. 845.3
Intensio, & remissio quomodo incipiant, & desinant. 629.14
Intensio una non fit ex duabus speciebus. 618.10
Intensionis, & remissionis quatuor termini, & qui sunt. 620.15
Intentionis prima aliqua abstrahi ab individualitatibus. 708.24
in Intentione primum est in executione vltimum. 241.53
Intermedia Mathematica an sint in sensibilibus. 85.29
Intermedia Mathematica non sunt. 84.25
Inuidia non cadit in Deum. 16.31
- I S
- Isoceles, & Isopleuros sunt una figura, sed non idem, nec vnus triangulus.* 170.51
- I V
- Iudicium de veritate complexi quid sit.* 668.11
Iudicij diuersitas de eadem re est iudicantis. 393.49
Iudiciorum varietas vnde oriatur. 141.77
Iuramentum quomodo debeat fieri. 21.40
- L A
- L** *Aboris causa in potentia cognoscende.* 492.90
Latio est primus motuum. 440.41
Lationum numerus vnde petendus. 447.56
- L E
- Leucippus, & Democritus quare dicantur amici.* 27.49
- L I
- Liber Euclidis vnde liber elementorum dicatur.* 87.33
Linea circularis est prima linearum, & perfectior. 171.55
Linea potest in quadratum, & ternarius in nouenarium. 177.98
Linea quid sit. 546.7
- Linea quomodo intelligi possit.* 70.20
Linea recta non potest habere nisi vnum motum, reflexa verò plures. 169.48
Linea sine vltimo puncto non esset infinita. 613.16
Linea definitio an excludat infinitatem. 568.19
Litera est de essentia syllabe, litera creta non. 718.7
Litera non est diuisibilis. 159.23
Litera quæ spectent ad definitionem syllabe, & quæ non. 265.79
Litera quare ponantur in definitione syllabe, & non semicirculi in definitione circuli. 262.79
Littera sunt elementa vocis. 87.33
- L O
- Locus an diuisibilis.* 629.15
Loci species non conueniunt infinito. 412.91
Logica an sit practica. 654.14
Logicus considerat omnia, & Metaphysicus, & quomodo. 670.15
Logicus quomodo inquiret quod quid est sui subiecti. 655.18
Loqui oportet vt plures secundum Philosophum. 665.4767.4
- L V
- Lumen an educatur de potentia luminosi.* 784.2
Lumen qua species. 621.16
Lumen, species, & cognitio multiplicantur numero, in eodem. 621.15
Luminaria quot, tot sunt lumina. 620.14
Lux, & color quomodo vna visione videantur. 506.4
- M A
- Magis alio nihil dicitur in abstracto.* 750.24
Magis, & minus in forma quando variant speciem. 840.3
Magnitudo infinita an dabilis in potentia. 565.8
Magnitudo mouet mora. 835.2
Magnitudo nulla est perfectissima. 835.2
Magnitudo omnis, & numerus sunt finita. 178.102
Magnitudo quid. 178.101
Magnitudo triplex est. 412.92
in Magnitudine minor vnitas, quam in motu. 630.16
Maius, & magis quomodo differant. 750.23
Malum nullum nisi propter bonum. 847.4
Manus abscissa non est pars hominis. 271.94
Maris tranquillitas quid. 300.12
Masculinum, & femininum aliquando ex eodem spermate contingit generari. 379.99
Masculinum, & femininum quomodo specie differant. 823.3
Masculinum, & femininum quid sint. 373.99
Masculus, & femina quare non differant specie. 371.84
Materia accipitur tribus modis. 261.76
Materia an magis dependeat ad compositum, quam ad formam. 758.9
Materia an sit principium cognoscendi, & quomodo ignota. 718.7
Materia an sit vna omnium. 305.26
Materia an subsistere habeat per formam. 682.2
Materia comparatur ad alias causas. 306.28
Materia comparatur ad materiata. 305.26
Materia cuius sit pars. 262.77
Materia denominatiuè dicitur de materiato. 675.2
Materia determinata secunda est materiati determinata. 425.6
Materia determinatur per formam, & compositum principalius cognoscitur, sicut & constituitur. 138. col. 1

Index Rerum.

<i>Materia dici potest pars formalis rei.</i>	153.8	<i>Materia sibi inexistens magis predicatur de re, quam aliquid ab ea separatim.</i>	59.105
<i>Materia diuersa in diuersis reperitur.</i>	424.6	<i>Materia si sit ingenua, multo magis & forma.</i>	93.49
<i>Materia duplex.</i>	311.39	<i>Materia stat cum identitate quod quid est cum eo cuius est.</i>	718.8
<i>Materia duplex.</i>	451.67	<i>Materia una est diuersorum numero.</i>	618.6
<i>Materia duplex.</i>	718.5	<i>Materia, & forma separatio an prior corruptione totius.</i>	758.9
<i>Materia duplex.</i>	194.138	<i>Materia, & forme unionis duplex dubium, & probabilis.</i>	310.36
<i>Materia duplex.</i>	425.6	<i>Materia positio saluat generationem.</i>	424.5
<i>Materia est causa corruptionis.</i>	284.124	<i>Materia predicationis de materiato conuenientia.</i>	327.31
<i>Materia est de quiditate.</i>	717.2	<i>Materia prima potentia omnis est naturalis.</i>	782.2
<i>Materia est duplex.</i>	71.11	<i>Materiam esse naturam, ostenditur.</i>	162.31
<i>Materia est duplex.</i>	306.29.307.30	<i>Materiam, & formam intelligi non unita, non intelligendo compositum non esse.</i>	758.9
<i>Materia est ens in actu entitativo, & in potentia subiectiua.</i>	108.92	<i>Materiam, & mouens coningit idem esse.</i>	459.86
<i>Materia est ens in potentia ad utrumque extremorum transmutationis.</i>	424.4	<i>Materiam pertinere ad quiditatem materialium, ostenditur.</i>	271.94
<i>Materia est infimum in substantia.</i>	681.5	<i>Materiam pertinere negantes ad quod quid rei materialis, refelluntur.</i>	306.29
<i>Materia est ingenua.</i>	92.47. est duplex. 173.61	<i>Materiam solum posuerunt antiqui substantiam rerum.</i>	162.31
<i>Materia est in potentia ad formas singulares.</i>	618.6	<i>Materiam sumit Philosophus pro principio indiuiduorum.</i>	372.87
<i>Materia est necessaria quoad esse, & definitionem rerum materialium, naturalium, & artificialium.</i>	242.56	<i>per Materiam, vel formam finitur omne, quod finitur.</i>	834.2
<i>Materia est ponenda necessario subiectum transmutationis.</i>	423.4	<i>ex Materia, & forma quare fiat unum per se, non est querenda ratio.</i>	758.10
<i>Materia est principium omnium substantiarum generabilium, & corruptibilium, & harum subiectum primum.</i>	296.4	<i>ex Materia, & forma quare fiat unum per se.</i>	756.2
<i>Materia est prope nihil.</i>	70.10	<i>Materia plures esse possunt respectu eiusdem.</i>	305.26
<i>Materia est, qua res potest esse.</i>	716.2	<i>in Materiis, & formis non proceditur in infinitum.</i>	426.8
<i>Materia, & forma quales causa.</i>	808.2	<i>Materialia definienda sunt proportionaliter per formam & materiam.</i>	299.11
<i>Materia, & forma quiditatis constituent totum.</i>	717.3	<i>Materialium, & immaterialium differentia, quoad entitatem, & cognitionem nostram.</i>	73.25
<i>Materia, & genus quomodo conueniant, & differant.</i>	369.79	<i>Materialium omnium an sit una materia prima, & propinqua.</i>	305.26
<i>Materia ex qua quorum sit.</i>	308.32	<i>Mathematica duplex.</i>	209.11
<i>Materia generatur denominatiue.</i>	687.4	<i>Mathematica de quibus agat.</i>	397.57
<i>Materia ista est potentia, quid etiam sit actus.</i>	756.2	<i>Mathematica quare approprientur dignitates.</i>	119.25
<i>Materia multipliciter accipi potest.</i>	371.86	<i>Mathematica non sunt rerum principia.</i>	382.19
<i>Materia nedom singularis materialis, sed quiditatis etiam est pars.</i>	267.86	<i>de Mathematicis non est scientia.</i>	378.9
<i>Materia negatione cognoscitur.</i>	370.82	<i>Mathematicus excedit Physicum, & in quo.</i>	206.3
<i>Materia non appetit formas artificiales.</i>	696.9	<i>Mathematicus non demonstrat per causam efficientem.</i>	833.4
<i>Materia non coincidit cum aliis, causis, exponitur.</i>	794.24	<i>inter Mathematicum, Metaphysicum, & physicum, sicut & inter eorum scientias, differentia.</i>	654.13
<i>Materia non est de se hæc.</i>	717.3	<i>Maximum, & perfectum idem, & quod utrumque.</i>	355.38
<i>Materia non est mensura aliarum substantiarum.</i>	809.2	<i>Medicus non sanat hominem uniuersalem, quomodo.</i>	7.11
<i>Materia nou est principium indiuiduationis.</i>	605.5	<i>Medium duplex.</i>	67.10
<i>Materia non est principium indiuiduationis.</i>	173.60	<i>Medium duplex.</i>	146.86
<i>Materia non indiuiduat.</i>	700.6	<i>Medium participat de extremis.</i>	820.2
<i>Materia nulli est contraria, sed est contrariorum subiectum.</i>	458.84	<i>Medium per abnegationem boni, & mali datur.</i>	192.134
<i>Materia potest sumi in diuersis tripliciter.</i>	156.13	<i>Medium per abnegationem non est indifferenter æque recte omnium.</i>	361.57
<i>Materia predicatur denominatiue de materiato.</i>	253.58	<i>Medium proprie solum est inter contraria.</i>	819.2
<i>Materia prima duplex.</i>	163.33	<i>Medium quomodo componatur ex extremis.</i>	820.2
<i>Materia qua, & qualiter predicetur de materiato.</i>	326.30	<i>Medium quorum sit.</i>	410.107
<i>Materia quale ens sit.</i>	423.4	<i>Media ex contrariis esse necesse est.</i>	365.69
<i>Materia quare dicatur ignota.</i>	268.87	<i>Media qualiter ordinentur ad finem.</i>	156.9
<i>Materia quare ingenerabilis.</i>	685.2	<i>Media sunt eiusdem generis cum extremis.</i>	366.69
<i>Materia quid sit.</i>	239.48	<i>Mediorum aliud nominatum, aliud innominatum.</i>	361.56
<i>Materia quomodo causa forma.</i>	155.11		
<i>Materia quomodo cognoscatur.</i>	297.4		
<i>Materia quomodo ignota.</i>	715.9		
<i>Materia quomodo non sit scibilis.</i>	717.4		
<i>Materia quomodo scibilis per formam.</i>	681.5		
<i>Materia quomodo sit, & non in actu.</i>	391.42		
<i>Materia quomodo sit in substantia prima.</i>	829.3		
<i>Materia quomodo sit principium indiuiduationis.</i>	173.61		

Index Rerum.

- Membra qualiter non conicidant.* 196.142
Memoria est de diuersis speciebus simul retentis. 617.5
Memoria, & experientia differunt. 7-9
Memoria facit cognoscere quia, & inquirere propter quid. 536.68
Mensuratum dependet à mensura, non è contra. 365.68
Mensura duplex. 147.18.349.24
Mensura duplex. 809.3
Mensura duplex. 625.3
Mensura, & mensuratum quomodo unigenca. 808.4
Mensura indiuisibilis non est in genere continuorum. 809.3
Mensura in omni genere quid. 344.8
Mensura perfectionis, & quanti molis. 172.59
Mensura per replicationem non conuenit aequè quantitati continua, & discreta. 625.3
Mensura qua sit unigenca. 810.4
Mensura quomodo notior mensurato. 810.4
Mensura proprietates tres, & explicantur. 344.11.345
 13. & 15
Mensura ratio primò quantitati discreta, deinde aliis conuenit. 347.18
Mensura ratio qualiter conueniat uelocitati, & grauitati. 343.10
Mensura ratio non fertur ad alia ex unitate in numeris. 343.19
Mensura ratio uerius inuenitur in numeris, quam in aliis. 343.8
Mensurare proprium est quantitatis. 343.8
Metaphysica ad scientias particulares comparatur, & de quibus agat. 397.57
Metaphysica aliis scientiis honoratior. 17.33
Metaphysica ambit omnia. 7.1
Metaphysica considerat omnes partes entis. 111.6
Metaphysica considerat omnia entia, ut sunt entia. 112.8
Metaphysica considerat passiones disiunctiuas entis. 114.13
Metaphysica de Deo propter quid, & quia. 519.40
Metaphysica est circa primas causas, & principia. 11.18
Metaphysica est finis aliarum scientiarum. 507.8
Metaphysica est in se certissima. 13.22
Metaphysica est prima Philosophia duplici primitate. 210.14
Metaphysica est scientia speculatiua. 15.27
Metaphysica, & Logica sunt affines. 227.11
Metaphysica excedit omnes alias scientias humanas. 2.2
Metaphysica inquit de omnibus ueraciter. 2.2
Metaphysica libera est, sui ipsius gratia. 15.29
Metaphysica maximè considerat ueritatem. 65.7
Metaphysica nobilissima scientiarum, & quare. 397.58
Metaphysica non est de ullo inferiori entis, secundum propriam rationem. 657.24
Metaphysica nostra scientia quia. 518.37
Metaphysica nullam scientiam habet contrariam. 2.2
Metaphysica principaliter agit de substantia. 219.1
Metaphysica propter seipsam quaritur. 15.28
Metaphysica qualiter substantias omnes consideret. 82.20
Metaphysica quare non ordinetur ad ens, ut ad finem. 521.45
Metaphysica quare rectè Theorica dicatur. 209.12
Metaphysica quà unitate una. 114.12
Metaphysica quomodo non sit possessio humana. 16.29
Metaphysica quomodo sit principaliter substantia. 112.7
Metaphysica sola considerat ens, in quantum ens. 110.3
- Metaphysica sola uniuersalis, & in uniuersali considerat, licet propriè communis, & communiter propria.* 398.59
Metaphysica uersatur circa maxime scibilia. 12.19
Metaphysica una genere proximo. 653.12
Metaphysica ut est nobilis, difficilis, & facili. 13.22
Metaphysica ambitus ostenditur. 111.6
Metaphysica causa tres. 507.7
Metaphysica est considerare prima principia. 119.25
Metaphysica Etymologia. 507.5
Metaphysica finis duplex. 507.8
Metaphysica finis quis. 17.34
Metaphysica necessitas, & communitas. 657.23
Metaphysica quadruplex excellentia. 1.1
Metaphysica subiectum quod. 507.10
Metaphysicam anto Theologiam scripsit Scotus. 633.6
Metaphysicam primu scripsit Scotus, quam Theologiam. 509.15
Metaphysicam solam esse gratia sui, quomodo debeat intelligi. 16.29
Metaphysicam solus, uel maximè habet Deus, quo sensu. 17.33
ad Metaphysicam spectat consideratio de ente. 110.4
in Metaphysica Doctor sapius est problematicus. 509
in Metaphysica hac tria obseruanda. 509.15
Metaphysicus qua considerat, 210.13
Metaphysicus qua consideret. 295.1
Metaphysicus qua, & qualiter consideret, 385.27
Metaphysicus quomodo Philosophus. 116.18
Metaphysica simpliciter est considerare principium primum. 120.30
Minimum naturale aequè diuisibile, ac maximè. 628.12
Minimum non datur in se, nec in toto. 628.13
Milti forma quo ex elementis generetur. 56.96
Misibio quid sit. 45.76
- MO
- Mobile primum agens dignius est secundo.* 437.33
Mobile primum à quo moueatur. 440.40
Mobile primum precedit tempus. 676.8
Mobile quando dicatur moueri. 403.71
Mobilia plura ponenda prater mobile motum, & primum mouens. 446.53
Mobilia ut talia considerat Physicus, exponitur. 547.7
Mobilium esse, & ueritas ex immobilibus dependet, non è contra. 392.44
Mobilitas non est formalis ratio obiecti. 547.6
Modum essendi sequi modum intelligendi non oportet. 37.62
Motiuum sui ad formam, est actu tale uirtualiter, uel eminenter. 791.18
Motor duplex primi mobilis. 837.2
Motor primus est penitus immobilis, aternus, & unus unius aterni mobilis. 445.52
Motor primus est penitus immobilis. 438.34
Motoris primi necessitas qua. 441.41
Motoris primi perpetuitas unde concludatur? 438.34
Motores plures primi mobilis quare ponantur. 838.3
Motum non mouens, motum mouens, & mouens non motum. 830.3
Motum omne innititur immobili. 788.11
Motus an sit predicamentum. 608.4
Motus distinguitur à mutatione. 743.7
Motus est actus, & non actus. 405.77
Motus est actus sed imperfectus. 405.77
Motus est formaliter quantus. 630.16
Motus est gratia moti. 451.65
Motus est in genere termini quo. 739.7
Motus est tantum ad qualitates tertiae speciei. 419
 105.

Index Rerum.

Mutationis non est mutatio, nec ut terminus, nec ut subiectum. 418.104
in Mutatione indivisibili forma est posterius natura. 592.4
Mutatione in qua reperitur reflexio extremorum, & in qua non? 68.14
in Mutatione susceptivum tempore precedit formam. 780.2
Mutationum substantialium termini. 297.4
Mutationum trium generum ordo. *ibid.*
omne, quod Mutatur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, exponitur. 592.4
quod Mutatur, vel movetur, manet sub utroque termino. 150.96

N A

N *Asci est duntaxat viventium.* 161.27. *eorum condiciones.* 162.29
Natura agit propter finem. 125.5
Natura an prius ordinetur ad agendum, quam agat? 638.14
Natura divina improducibilis, suppositum producibile. 778.2
Natura eadem, qua est in re, est universalis respectivè ad intellectum. 724.10
Natura, & voluntas creata reducuntur in causam superiorem. 828.6
Natura humana ut dicitur ministra. 16.29
Natura ilimitata potest esse fundamentum relationum producentis, & producti. 793.24
Natura nihil in generatione producit, ut statim desinat esse. 748.19
Natura non intendit simul opposita. 417.101
Natura Petri an differat à natura Pauli, seclusis hæcitatibus? 706.21
Natura quomodo propria sibi? 704.16
Natura specifica quomodo sit definitiva, cum per se intelligatur. 707.23
Natura, ut est principium motus naturalis, est intrinsecum. 161.29
Natura principia tria. 425.7
Natura prioritas non sufficit ad mutationem. 787.9
Natura prioritatem an Philosophus aliquando accipit pro prioritate originis? 142.80
Natura quinque acceptiones. 161.27. & seq. 162.31. & 32.
Natura semper concedendum, quod melius est, si non repugnet, aut constet de opposito. 789.14
Natura eandem aliquam dicunt dupliciter. 113.9
Naturam habens quid? 163.32
Naturam separari à singularitate, an sit contradictio? 706.20
in Natura duplex est processus. 194.139
Natura omnes ad formam reducuntur. 163.34
Naturas per se, individua per accidens respicit ordo. 567.16
Naturalia à Mathematicis quomodo differant? 271.94
Naturalia in quibus ab artificialibus differant? 207.6
Naturalia multa habent principia activa motus in se. 696.8
Naturalis, & Mathematica de quibus agant? 397.57
Naturalis, & Mathematica qualiter sint partes Metaphysica? 387.31
Naturalis, & Mathematica differentia. 396.56
Naturalis, & Mathematicus diverso modo definiunt. *ibid.*
Naturalis, & practicum differentia. *ibid.* 55

N E

Necessarium duplex. 332.44
Necessarium effectivè solum Deus, formaliter quadam alia. 602.2
Necessarium ex suppositione necessaria est verè necessarium. *ibid.*
Necessarium illud quod confert ad melius esse. 164.35
Necessarium semper ex necessario, sed aliquando per accidens sequitur ex per se. 573.2
Necessarium sequi potest ex impossibili. 321.18
Necessarium triplex. 441.41
Necessarij acceptiones quatuor. 164.35. 165.38. & quomodo quarta distinguatur à reliquis? *ibid.* 39
Necessarij modi omnes reducuntur ad quartum, ad quem etiam reducuntur modi reperti in demonstrationibus. 165.39. & 40
Necessarium aliquid esse ab alio. 833.4
Necessaria complexa, & incomplexa sunt, & in utrisque est devenire ad aliquid primum simplex. 166.40
Necessaria sunt duplicia. *ibid.*
Necessariorum duntaxat est scientia. 284.124
Necessitas duplex. 399.62
Necessitas duplex. 389.36
Necessitas non est increpabilis. 165.38
Negatio alterius de aliquo magis potest verificari, quam propria. 129.50
Negatio dicit formalitatem aliam ab affirmatione. 147.89
Negatio duplex. 114.14
Negatio duplex. 217.30
Negatio non constituit individuum, nec accidens, nec materia, nec forma, nec existentia. 704.17
Negatio non est notior affirmatione, 130.53
Negationes quare entia entis dicantur? 422.2
Negativa est vera propter affirmativam veram. 567.17
Negativa, in qua unum predicamentum negatur de alio, an sit prima? 609.7
Nete quid? 366.70

N I

Nigredo est privatio albedinis, & quomodo? 349.22
Nigrum quomodo privatio albi? 415.98

N O

Nocium sibi vitat quilibet, & magis conveniens eligit. 132.58
Nomen primò significare formam, & secundario compositum, quis ponat? 301.15
Nomen significat rei essentiam. *ibid.* 16
Nomen univocum est simpliciter nomen unum. 124.41
Nominis significatum declarare contingit dupliciter. 230.26
Nomina significativa rerum non esse definitiones rerum. 229.25
Nota primò sunt eadem nobis, & natura in Mathematicis & ex terminis evidenter notis. 227.20
Notitia qua corrumpatur corruptis rebus, & que non? 85.27
Notitia conformitatis complexionis ad terminos qua causa? 668.12
ad Notitiam completam rei quid requiratur? 62.109
Notius secundum proportionem cognoscens ad cognoscibile, & secundum proportionem cognitionis 550.5

N V

Nugatio quando contingat? 726.2
Nugatio quomodo cognoscatur? 277.107
 Numerus

Index Rerum.

- Numerus alius unitatum, alius rerum.* 303.22
Numerus an indivisibilis? 627.10
Numerus duplex. 631.2
Numerus est accidens simplex. 587.25
Numerus, & forma conveniunt quadrupliciter. 303.22
Numerus, & unitas quid? 100.7
Numerus, & vnum accipiuntur dupliciter. 364.66
Numerus, & vnum denominatiue, & non essentialiter penitus identice predicantur. 349.23
Numerus nullus per se est pars numeri. 584.16
Numerus nullus, vel habens numerum est infinitum. 409.84
Numerus primus quis? 339.67
Numerus quâ formâ unus, innominata? 626.7
Numerus quid? 581.3
Numerus quid? 346.15.364
Numerus quid sit? 817.1
Numerus quomodo multitudo, & unus? 626.7
Numerus triplex. 584.15
Numeri mensura, non numerus sed unitas. 346.15
Numeri unitas duplex. 304.24
Numeri unitas formalis non vadit in numerum. 627.10
Número pari infinitatem, & impari finitatem, quare attribuerit Pythagoras? 30.col.1.
Numerum infinitum posse dari. 564.5
Numeri duo actû an sint possibiles? 627.10
Numeri duobus modis sunt principia Mathematicis. 57.98
Numeri minores sunt in maiori potentiâ tantum. 627.9
Numeri primi, & compositi, qui? 38.64
Numeri quomodo sunt principia? 57.98
Numeri tres proportionales. 79.13
Numerorum passiones esse aliarum rerum quare posuerit Pythagoras? 30.col.2.
Numerorum proportionibus varia. 183.113
de Numerorum proportionibus doctrina notabilis. 182.111
Numeros duos actû facere infinitos arguitur. 627.8
Numeros posuerunt rerum principia Pythagorici. 30.col.1
in Numeris cur non detur medium? 358.48
in Numeris, quomodo in infinitum procedere liceat? 445.51
Nunc cui, & nunc temporis quomodo idem, & quomodo non? 633.4
Nunc cui, & nunc temporis, secundum aliquos, sunt idem, & differunt solum, quod vnum stet, alterum fluat. 631.3
Nunc est aliud, & aliud, secundum substantiam, in toto tempore. 106.87
Nunc ingenerabile, & incorruptibile manet idem in toto tempore. 105.84
Nunc esse idem secundum substantiam in toto tempore ponentes arguuntur. 105.85

O B

Objectum an actuum, an passivum? 637.12
Objectum complexum prius in se tale, quam in intellectu secus in simplici. 667.8
Objectum est dignum actû. 454.74
Objectum, & intellectus practicus, & appetitus movent difformiter. 438.34
Objectum, & potentia, & scire quomodo in creaturis sint idem? 455.77
Objectum minus principale non specificat. 843.3
Objectum non predicatur de omni eo, quod percipit potentia. 579.14
Objectum primum an primo scitum? 519.37
Objectum prius naturaliter potentia, & actû. 665.2
Objectum, quâ tale, an sit proprium motuum potentia? 712.5
Objectum quomodo perfectius? 725.11
Objecta non distinguuntur per respectum, secundum Aristotelem. 774.19
Objectorum distinctio an detur per respectum? 773.7
Objectorum varietas quando scientiam variet, & quando non? 115.17

O C

Occidens ut furetur, magis est fur, quam homicida. 202.159
Oculus aliquando iudicat omnia esse nigra, vel alterius coloris, cuius non sunt, & quare? 144.82

O D

Odiu est difficile & graue. 97.61

O M

Omne, & totum de quibus rectè dicantur seorsum? 197.147
ly Omne quare homogeneu, & ly totum applicetur heterogeneu? 198.148

O P

Operatio dicitur actio propter duo. 331.41
Operatio motiua duplex. 543.3
Operationes que subsunt imperio nostro? 543.1
Operationes quomodo sunt singularium? 714.6
Opinari posse aliquid de eo, quod mouetur. 139.72
Opinio humana transmutatur, & quare? 150.95
Opinio qualiter se habeat ad scientiam? 133.59
Opiniones antiquorum de causis quare pertraxerit Philosophus? 19.36
Opiniones contrarie non possunt simul esse in mente. 590.3
Opiniones contrarie triplices. 121.33
Oppositio omnis infert contradictionem. 644.3
Oppositio quid sit? 644.3
Oppositionis modi quatuor, & horum sufficientia. lib. 5. cap. 9. n. 78
Oppositionis species quatuor. 356.42
Oppositum vnum quando inest per se, alterum nullo modo inest. 591.1
Opposita contraria sola sunt eiusdem generis. 369.80
Opposita immediata maximè distant. 593.5
Opposita non sunt omnia, que non stant simul in eodem subiecto. lib. 5. cap. 9. n. 79
Opposita omnia quomodo in genere Relationis? 593.7
Opposita priuatiue quedam habent medium, quedam non. 821.3
Opposita priuatiue sicut sibi determinant subiectum, ita & quedam contrariorum, & quedam non. 358.49
Opposita relatiue an possint esse in eodem? 590.4
Opposita ut cognoscantur, documenta. lib. 5. cap. 9. num. 78.
Oppositorum duntaxat est medium. 366.71
Oppositorum medium est duplex. 357.44
Oppositorum quorum datur medium, & quorum non? 366.72
Oppositorum una cognitio, cognoscitur & alterum. 352.32

O R

Oratio unde dicatur vera, vel falsa? 810.2
Orbes superiores paucis motibus acquirunt suas perfectiones. 845.2
Orbium celestium de numero errauerunt Astrologi. 448.58.449.59. & 61.450.61
Ordinari ad nobilium non est de ratione scientia practica. 543.4
Ordinata moraliter, & naturaliter in quibus conueniant,

Index Rerum.

<i>miant, & differant ?</i>	457.82
<i>Ordo essentialis quid petat ?</i>	565.11
<i>Ordinis de ratione sunt duo.</i>	457.83
P A	
P araftata quis dicatur ?	lib. 5. cap. 10. n. 86
<i>Parmenides praefertur alii.</i>	33.58
<i>Par quid fit ?</i>	147.88
<i>Pars alterata an instanter alteret sequentem ?</i>	744.8
<i>Pars alterata quando alterare incipiat ?</i>	744.9
<i>Pars an predicetur de toto ?</i>	729.11
<i>Pars an sit prior toto, vel e converso ?</i>	261.75
<i>Pars, an verò eius definitio definiat totum ?</i>	261.74
<i>Pars est duplex, aliquota, & non aliquota.</i>	195.142
<i>Pars nec de toto, nec totum de parte predicatur proprie.</i>	681.4
<i>Pars quadrupliciter dicitur.</i>	195.141
<i>Pars secunda an alteret aliam in virtute prima ?</i>	747.17
<i>Pars sumitur dupliciter.</i>	262.77
<i>Pars ut dicatur coloba, vel totum in ordine ad partem, quot requirantur ?</i>	199.150
<i>Partem esse alicuius potest intelligi dupliciter.</i>	242.56
<i>Partes dicuntur per se ad totum.</i>	758.8
<i>Partes dissimiles que habent, non sunt omnia coloba.</i>	198.49
<i>Partes in mutatione totius realiter mutantur.</i>	758.8
<i>Partes integrales, & materiales, in quantum tales, non ponuntur in definitione Metaphysica.</i>	265.80
<i>Partes in toto accipi possunt dupliciter.</i>	197.146
<i>Partes materiales, etsi non sint de ratione speciei, sunt tamen de ratione compositi particularis.</i>	265.81
<i>Partes qua pertinent ad quod quid est, & qua non ?</i>	268.
<i>Partes qua sunt priores toto, & qua non ?</i>	266.83
<i>Partes similes, & dissimiles.</i>	198.149
<i>Partes sunt duplices.</i>	269.88
<i>Partes sunt duplices.</i>	194.139
<i>Partes utrum priores toto secundum diversas opiniones ?</i>	268
<i>de Partibus formalibus, & materialibus notabile.</i>	153.7
<i>Participans semper deficit à participato.</i>	449.61
<i>Palsio est actus, productio, receptio motus.</i>	640.21
<i>Passio non remouetur à subiecto, etiamsi remoueat ab omni alio, quod non est ipsum.</i>	791.17
<i>Passio propria quo sensu in subiecto recipiatur ?</i>	791.17
<i>Passio quid ?</i>	207.6
<i>Passio quomodo sit necessariò in subiecto ?</i>	676.8
<i>Passio semper fundat tres relationes.</i>	639.16
<i>Passionis modi quatuor.</i>	191.129
<i>Passionem ponere, subiecto non existente implicat.</i>	407.81
<i>Passiones entis sunt duplices.</i>	112.9
<i>Passiones plures eiusdem subiecti contingit esse.</i>	228.22
<i>Paternitatis relatio in quo fundetur ?</i>	428.13
<i>Paternitatis terminus non est filius patris.</i>	761.5
<i>Pati ab altero contingit dupliciter.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 92
<i>Paucitas semper ponenda, nisi necessitas cogat.</i>	737.4
<i>Paucum est pluralitas excessa.</i>	817.2
P E	
<i>Peccatum nihil secundum Aristotelem.</i>	334.49
<i>an Peccet quass necessariò in eo, quod vitare non potest?</i>	203.160
<i>Pedum falsio est pedalitas, exponitur.</i>	720.3
<i>Perfectio nulla impossibilis vniuerso.</i>	567.15
<i>Perfectio omnis est essentialiter idem Deo.</i>	443.46
<i>Perfectio una simpliciter quando arguat id cui conuenit esse alius perfectius.</i>	738.5
<i>Perfectio naturalis processus quis ?</i>	329.36
<i>Perfectio vniuersi vnum perfectibile, exponitur.</i>	

734-7	
<i>Perfectiorem suam appetit vnumquodque.</i>	505.2
<i>Perfectum dicitur tribus modis. 185. 118. eiusmodi in respectu, sine non per se.</i>	187.121
<i>Perfectum quod generare potest sibi simile.</i>	550.6
<i>Perfecta non sunt omnia statim, & quare ?</i>	790.14
<i>Perfectissima duo non sunt in vno genere.</i>	808.2
<i>Permutatio inter quos terminus existat ?</i>	414.94
<i>Permutationis non est permutatio.</i>	417.100
<i>Per se modi quatuor 1. Poster. assignati qualiter respondent quinque hic assignatis ?</i>	189.126
<i>Personatum numerus quomodo in Deo ?</i>	585.18
P H	
<i>Phantasia componit montem aureum.</i>	558.19
<i>Phantasma vnum sufficit ad imaginandum multa.</i>	611.18
<i>Philosophia naturalis subiectum quid sit ?</i>	207.6
<i>Philosophus aliquando inter disputandum adducit rationes sophisticas.</i>	77.8
<i>Philosophus, Dialecticus, & Sophista in quibus conueniant, & differant ?</i>	116.20
<i>Philosophus non debet vti Metaphoris poetiis.</i>	54.92
<i>Philosophus vnde dicitur, & quis primus inuentor vocabulis ?</i>	15.28
<i>Philosophorum secte dua.</i>	29.51.36.61
<i>Phlegmatis materia proxima que ?</i>	305.26
<i>Phylica, & Mathematica in quibus conueniant, & differant ?</i>	311.39
<i>Physica prior quam Metaphysica, & quare ?</i>	671.2
<i>Physica vna genere remoto.</i>	663.12
<i>Physica obiectum quomodo dicatur mobile.</i>	655.17
<i>Physicam esse speculatiuam ostenditur.</i>	207.6
<i>Physicus à Mathematico in quo differat ?</i>	209.10
P I	
<i>Pilæ reflexio à quo fiat ?</i>	801.14
P L	
<i>Planetam aliter se habere contingit tripliciter.</i>	448.57
<i>Planetam moueri pluribus motibus.</i>	448.57
<i>Planeta septem quare dicantur stelle erraticæ ?</i>	447.56
<i>Planeta tres superiores respiciunt rei durationem, & tres inferiores motum.</i>	841.2. & 3
<i>Plato & Socrates sunt idem animal.</i>	813.2
<i>Plato in inquisitione veritatis studiosus. 36.69. qualiter explicauerit ideas explicatur. ibid. quare entia separata nunc species, nunc ideas vocauerit ? ibid. 62. quare participationis nomine, & non immutationis usus fuerit ?</i>	ibid.
<i>Plato in positione de substantiis, & principiis rerum arguitur.</i>	50.84
<i>Platonis contradictio aperitur.</i>	52.88
<i>Pluralitas quomodo genus numeri ?</i>	365.66
<i>Pluralitas sine necessitate tollenda.</i>	532.10
<i>Pluralitatem ex parte forma rationalibus est ponere, quam ex parte materia.</i>	38.64
<i>Pluralitatem ex parte materia, & unitatem ex parte forma, cur posuerit Plato ?</i>	39. col. 1.
P O	
<i>Poëtæ famosi tres.</i>	21.41
<i>Poëta Theologi diuina occultè tradentes.</i>	95.56
<i>Positio duplex.</i>	419.105
<i>Positio quomodo differat ab vbi ?</i>	612.15
<i>Posituum aliquid an fiat per discomminationem ?</i>	707.22
<i>Positiuus, & comparatiuus vbi sunt, ibi erit & superlatiuus.</i>	354.36
<i>Posse duplex est.</i>	322.20
<i>Posse non est necessariò simul cum agere.</i>	318.12
<i>à Posse ad esse non semper sequitur.</i>	203.160
<i>Possibile aliud opponitur necesse, aliud impossibili.</i>	321.

Index Rerum.

<i>Possibile conuertitur cum ente.</i>	761.13	<i>Potentia lunicata omni minor est seipsa cū alia.</i>	793.12
<i>Possibile, & necessarium quomodo differant?</i>	761.3	<i>Potentia Logica, & realis, & duplex impotentia hinc correspondens.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 97
<i>Possibile, & potentia duplex.</i>	322.20	<i>Potentia Logica quid sit?</i>	760.3
<i>Possibile Logicum, & est triplex.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 98	<i>Potentia Logica stat cum actu.</i>	764.12
<i>Possibile quid?</i>	319.15	<i>Potentia materiae substantialis.</i>	763.9
<i>Possibile, vel potens quot modis sumatur?</i>	lib. 5. cap. 11. n. 94	<i>Potentia Metaphorica est in Mathematicis.</i>	760.1
<i>Possibilis acceptio secunda correspondet potentiae passivae.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 95. & tertia potentia non potest corrumpi. ibid. & quarta potentia ad bene agendum, vel patiendum.	<i>Potentia Metaphysica quomodo distinguitur à Logica?</i>	762.6
<i>Possibilis ratio in quo consistat?</i>	328.32	<i>Potentia Metaphysica tripliciter accipitur.</i>	761.3
<i>de Possibilium consequentia veritatis notabilis.</i>	321.18	<i>Potentia naturalis est duplex.</i>	317.10
<i>Posterior ubi est, an ibi sit & prius?</i>	807.4	<i>Potentia naturalis, & obediens quomodo differant?</i>	783.5
<i>Posterior ubi est, necesse est esse & prius.</i>	418.103	<i>Potentia naturalis unius, voluntaria plurium.</i>	836.2
<i>Posterior essentialiter ordinata nihil causant sine primo.</i>	623.2	<i>Potentia nec subiectiva, nec obiectiva manet cum actu.</i>	763.10
<i>Potentia absoluta tantum secundum absolutum est prior principio.</i>	771.2	<i>Potentia neutra an obediens?</i>	782.2
<i>Potentia activa duplex,</i>	781.4	<i>Potentia non est ad potentiam.</i>	763.10
<i>Potentia activa & passiva quando coincidunt & quando & qualiter non?</i>	315.5	<i>Potentia non est prior actu agendi, vel patiendi, exponitur.</i>	638.16
<i>Potentia activa indistincta ab operatione, est in prima substantia.</i>	828.3	<i>Potentia nulla activa est ad impossibile.</i>	762.6
<i>Potentia activa Metaphysicè definitur.</i>	768.8	<i>Potentia obediens est immediatè ad quamlibet formam ab agente infinito accipiendam.</i>	782.3
<i>Potentia activa naturalis non necessario correspondet passivae naturalis.</i>	554.2	<i>Potentia nulla est cum actu.</i>	762.8
<i>Potentia activa per quid definitur?</i>	768.8	<i>Potentia obiectiva, & subiectiva.</i>	680.2
<i>Potentia activa potest in infinitos effectus.</i>	571.28	<i>Potentia obiectiva, & subiectiva.</i>	763.8
<i>Potentia activa & propriissima.</i>	781.3	<i>Potentia omnis est contradictionis.</i>	332.43
<i>Potentia activa quid?</i>	177.99	<i>Potentia omnis passiva est contradictionis.</i>	801.14
<i>Potentia activa quomodo contradictionis?</i>	801.14	<i>Potentia opposita actui sufficienter dividitur in obiectivam, & subiectivam.</i>	769.11
<i>Potentia activa quomodo refertur ad agere, & ad passivam potentiam simul?</i>	648.3	<i>Potentia passiva in substantia prima quare non sit?</i>	828.2
<i>Potentia activa unius generis.</i>	771.3	<i>Potentia passiva non omnis nata est per se agere in obiectum.</i>	725.11
<i>Potentia actus duplex, cui similiter correspondet duplex actus.</i>	176.68	<i>Potentia passiva tripliciter respectum dicit.</i>	780.2
<i>Potentia ad Corruptum duplex.</i>	717.4	<i>Potentia prima passiva quae sit?</i>	829.3
<i>Potentia ad quantitatem prior potentia ad qualitatem.</i>	738.5	<i>Potentia prima substantia est causa effectus, non operationis.</i>	828.4
<i>Potentia an precedat aliquando actum, & an aliquando sequatur, & quid de hoc sentiendum?</i>	321.19	<i>Potentia pure resistendi est carentia principij passivi.</i>	769.10
<i>Potentia an sit relatio potentialis?</i>	762.5	<i>Potentia quomodo dicatur actum?</i>	761.5
<i>Potentia contradictionis aliter convenit rationalibus, aliter irrationalibus potentiis.</i>	333.46	<i>Potentia quomodo prior sit actu?</i>	108.92
<i>Potentia cognitiua efficit cognitionem.</i>	789.13	<i>Potentia quot modis sumatur?</i>	lib. 5. cap. 11. n. 90
<i>Potentia cuius est, eius & actus, exponitur.</i>	542.11	<i>Potentia rationalis, alia acquisita, alia innata.</i>	781.3
<i>Potentia cuius est, eius est & actus, 766.1. exponitur.</i>	769. 11	<i>Potentia rationalis est duplex.</i>	317.10
<i>Potentia duplex.</i>	324.24	<i>Potentia rationalis incompleta non tantum simul oppositorum, sed etiam oppositorum simul.</i>	799.10
<i>Potentia duplex.</i>	687.2	<i>Potentia rationalis quare se habeat ad opposita?</i>	317.9
<i>Potentia duplex.</i>	404.73	<i>Potentia relatio rationis ad actum.</i>	762.7
<i>Potentia est melior actu in malo.</i>	334.49	<i>Potentia simpliciter, & secundum quid explicantur.</i>	763.8
<i>Potentia est secundum quid bonum, & malum.</i>	334.48	<i>Potentia subiectiva distinguitur ab eo, in quo est.</i>	763. 10
<i>Potentia, & actus comparantur penes intellectum.</i>	335. 50	<i>Potentia subiectiva duplex.</i>	763. 9
<i>Potentia, & actus ordine doctrinae considerari possunt dupliciter.</i>	313.2	<i>Potentia subiectiva quae sit?</i>	764.11
<i>Potentia, & actus penes bonum, & malum comparantur.</i>	334. 48	<i>Potentia superior distinctius percipit obiectum inferioris quam ipsa.</i>	773.7
<i>Potentia, & actus sunt duplexes.</i>	135.64	<i>Potentia triplex,</i>	314.3
<i>Potentia improporcionabilis per habitum non potest fieri proporcionabilis.</i>	555.7	<i>Potentia violenta quid?</i>	782.2
<i>Potentia infinita quomodo non possit esse in magnitudine?</i>	444.50	<i>Potentia uniuoca, & equiuoca.</i>	781.4
<i>Potentia in Mathematicis quae, & qualis?</i>	177.98	<i>Potentia ut principium non opponitur actui.</i>	760.1
<i>Potentia in ordine ad formam est naturalis, vel neutra, in ordine ad agens naturalis, vel obediens.</i>	783.4	<i>Potentia activa prima distinctio in voluntatem, & naturam.</i>	797.4
<i>Potentia irrationalis quare sit tantum unius oppositorum?</i>	317.9	<i>Potentia activa finis est usus, non actum?</i>	781.3
		<i>Potentia diuisio.</i>	775.2
		<i>Potentia, & actus simul inquiruntur.</i>	318.11
		<i>Potentia Metaphysica quod sit fundamentum?</i>	761.5
		<i>Potentia modi omnes reducuntur ad potentiam actiuam, & impossibilia ad impotentiam illi oppositam.</i>	177.99

Index Rerum.

<i>Potentia obiectiua tanta est entitas, quanta subiectiua.</i>	
764.10	
<i>Potentia prima diuisio in actiuum, & passiuum.</i>	784.3
<i>Potentia rationalis nomine quid intelligatur?</i>	317.10
<i>Potentia realis modi omnes ad unum qualiter reducuntur?</i>	314.4
<i>Potentia simultas, & simultatis potentia.</i>	323.23
<i>Potentia triplex respectu.</i>	784.2
<i>Potentia unius unum obiectum.</i>	701.10
<i>Potentia, ut opponitur necessario, in quinque membra diuisio.</i>	784.3
<i>Potentiam esse an conueniat forme, & fini?</i>	767.4
<i>Potentiam sufficienter diuidi in actiuam, & passiuam.</i>	768.7
<i>Potentiam unam cognitiuam alteri preferri contingit propter duo.</i>	3.3
<i>de Potentia ad actum nihil reducitur nisi per ens actum.</i>	435.27
<i>in Potentia ad aliud quando aliquid sit proprie?</i>	325.29
<i>de Potentia, & actu comparatè, & primò penes prius, & posterius, determinatur.</i>	327.32
<i>in Potentia, & actu idem non est simul.</i>	791.18
<i>in Potentia, & actu sunt tres condiciones oppositæ, & quo sensu?</i>	768.6
<i>in Potentia omne quod est, contingit non esse.</i>	434.25
<i>in Potentia quantum est, tantum potest esse in actu, exponitur.</i>	565.8
<i>de Potentia reali ubi determinetur?</i>	314.3
<i>in Potentia tantum quod est, non dum est.</i>	108.92
<i>Potentia ab obiectis non distinguuntur causaliter, & quomodo?</i>	773.9
<i>Potentia actiua actus naturam sapit principio talis actus.</i>	492.9
<i>Potentia dua ad contradictoria, vel contraria immediata, non stant simul.</i>	764.11
<i>Potentia infinita passiuè in subiecto, quomodo?</i>	618.9
<i>Potentia que procedunt actum?</i>	322.19
<i>Potentia rationabiles duplices.</i>	330.37
<i>Potentia rationales quomodo reducuntur ad actum?</i>	323.21
<i>Potentia rationales se habent ad opposita, irrationales non.</i>	316.8
<i>Potentia receptiua accidentium non necessariò re distincte.</i>	739.8
<i>Potentia tot sunt numero, quot forma, quas respiciunt.</i>	618.8
<i>Potentia tripliciter ad se comparantur.</i>	773.7
<i>Potentialitas dicit rem principij in abstracto; potentia, & potens in concreto.</i>	767.4
<i>Potentiarum alia propinqua, alia remota.</i>	326.29
<i>Potentiarum alia rationalis, alia irrationalis.</i>	316.7
<i>Potentiarum differentia.</i>	314.4
<i>Potentiarum distinctionis declaratio notabilis.</i>	316.7
<i>Potentiarum obiecta non referuntur tertio modo.</i>	637.13
P R	
<i>Practicum dupliciter sumitur.</i>	538.2
<i>inter Practicam, & Speculatiuam non datur medium.</i>	396.55
<i>Prædicandi modus, qui distinguit prædicamenta.</i>	609.7
<i>Prædicandi per accidens modi tres.</i>	128.48
<i>Prædicatio denominatiua non conuertitur.</i>	681.4
<i>Prædicatio duplex.</i>	223.12.125.17
<i>Prædicatio formalis quid?</i>	679.3
<i>Prædicatio per accidens duplex.</i>	127.46
<i>Prædicatio per se quare non conuertatur?</i>	573.2
<i>Prædicatio per se secundo modo ad quid reducatur?</i>	581.6
<i>Prædicationis passionis de subiecto conuenientia.</i>	327.
<i>Prædicationis per accidens tertium modum quare tacuerit Philosophus?</i>	118.48
<i>in Prædicationibus per se, & per accidens non est procedere in infinitum.</i>	127.46
<i>Prædicatum denominatiuum solum dicit magis.</i>	750.24
<i>Prædicatum triplex.</i>	227.21
<i>Prædicati substantialis ab accidentali, differentia.</i>	127.45
<i>Prædicatum esse idem subiecto ubi sequatur?</i>	100.70
<i>Prædicata non omnia sunt per accidens.</i>	127.46
<i>Prædicata tantum primi modi pertinent ad quod quid est.</i>	22.21
<i>Prædicatur aliquid de eo; ex quo fit, quo sensu?</i>	253.58
<i>omne quod Prædicatur per se, non est de quidditate rei.</i>	227.22
<i>Prædicamento omni sunt necessaria ad eius coordinationem independentem ab ullo alterius prædicamenti.</i>	699.4
<i>Prædicamenta penes quid differant?</i>	609.7
<i>Prædicamentorum numerus, & distinctio supponuntur.</i>	175. col. 1.
<i>Prædicamentorum omnium an eadem sint principia, vel altera?</i>	428.13. & 14
<i>Prædicamenta non distinguuntur realiter.</i>	609.6
<i>Prædicamenta tria vltima quare omiserit Philosophus?</i>	419.105
<i>Prædicamentis diuersis idem esse potest.</i>	738.6
<i>Præsentia solum sunt immobilia, futura verò, & præterita mobilia.</i>	60.107
<i>Praxis duplex.</i>	396.55
<i>Praxis quid sit?</i>	543.1
<i>Primitas duplex.</i>	219.2
<i>Primitate totalitatis, aut causalitatis præcise nihil mouetur primò.</i>	791.16
<i>Primum est duplex, & utroque remoto remouentur consequenter entia.</i>	70.18
<i>Primum in omni genere est mensura cæterorum, exponitur.</i>	807.4
<i>Primum quomodo se intelligat?</i>	456.78
<i>Primum ubi est, illud non est infinitum.</i>	364.63
<i>Primi intellectus aliud à se non intelligit.</i>	454.74
<i>Primi intellectus alia à se quomodo intelligat, & tantum se?</i>	454.74
<i>Primi intellectus an actu semper intelligat, & an suum intelligere sit idem sibi, dubitationes tres.</i>	453.70.
	soluuntur. 454.72. & 73
<i>Primi intelligere est idem substantie eius.</i>	454.73
<i>Primo negato, destruuntur omnia.</i>	67.10
<i>Principalitatis ordo in rebus sensibilibus duplex est.</i>	422.1
<i>Principatus, potestates, & imperia qui dicantur?</i>	152.4
<i>Principium an magis cognoscatur, quando conclusio ex eo deducitur, & quomodo?</i>	651.7
<i>Principium dicit respectum ad principiatum, & ad principia.</i>	767.5
<i>Principium differt à principiato realiter.</i>	429.14
<i>Principium diuersimodè diuersa importat.</i>	769.11
<i>Principium diuisiuum est constitutiuum.</i>	374.103
<i>Principium duplex, & utrumque subdividitur.</i>	95.53
<i>Principium efficiens, & finale unum omnium.</i>	826.2
<i>Principium duplex.</i>	379.12. & 383.20
<i>Principium eiusdem rationis cum principiato.</i>	608.5
<i>Principium essendi, & non essendi est materia.</i>	687.3
<i>Principium est denominatiuum.</i>	766.3
<i>Principium est in plus, quam elementum.</i>	430.19
<i>Principium, & elementum differunt.</i>	430.18

Index Rerum.

<i>Principium, & mensura conuertuntur.</i>	808.2	<i>133.59</i>	
<i>Principium & principians idem aliquando.</i>	767.3	<i>de Principio primo errores.</i>	112.34. & 35
<i>Principium, & principians intrinseca sunt unigena.</i>	383.21	<i>de Principio primo processu defensionum.</i>	122.34
<i>Principium includit formaliter relationem.</i>	94.	<i>de Principio primo varia opinionones.</i>	390.39. & seq.
53		<i>Principia à Platone posita ad quod genus cause pertineant?</i>	39.66
<i>Principium in definitione natura hic, & alibi passim ponitur.</i>	161.28	<i>Principia communia nequeunt cognosci per definitionem, vel demonstrationem.</i>	81.16
<i>Principium in loco est duplex,</i>	lib. 5. cap. 10.	<i>Principia communia qua sint, & qualiter intrent demonstrationem aliarum scientiarum?</i>	80.16
num. 84		<i>Principia debent manere, nec ex alio, nec ex alterutris esse debent.</i>	44.74
<i>Principium in plus est, quam causa.</i>	152.5	<i>Principia diuersa generabilium, & corruptibilium non sunt.</i>	98.65
<i>Principium materiale unum tantum ponentes arguuntur.</i>	42.70	<i>Principia diuersa qua habent, sunt diuersa.</i>	58.102
<i>Principium naturale est actuum alicuius motu.</i>	697.10	<i>Principia & causa quatuor.</i>	430.18
<i>Principium naturalium, & factibilium differunt. ibid.</i>		<i>Principia & eorum identitas sunt duo.</i>	383.21
<i>Principium passiuum habet potentiam passiuam respectu principij, à quo patitur, non respectu principij.</i>	767.5	<i>Principia, & principjata quando eiusdem generis?</i>	578.13
<i>Principium primum est immateriale.</i>	833.2	<i>Principia intellecta statim causant notitiam habitudinis extremorum, quomodo?</i>	668.10
<i>Principium primum materiale, secundum omnes, sed sempiternum, secundum Philosophum, datur.</i>	68.	<i>Principia intrinseca vocantur elementa.</i>	378.19
15		<i>Principia non procedunt in infinitum.</i>	381.17
<i>Principium primum omnium tantum est unum.</i>	381.17	<i>Principia non sunt uniuersalia.</i>	108.94
<i>Principium primum potest aliquo modo demonstrari.</i>	123.36	<i>Principia omnium sunt eadem secundum uniuersalitatem.</i>	432.21
<i>Principium primum, & conditiones eius.</i>	387.32	<i>Principia plura effectiua non sunt ponenda.</i>	45.74
<i>Principium primum quomodo dicatur animal sempiternum?</i>	835.3	<i>Principia prima a nemine negantur.</i>	552.2
<i>Principium quid sit?</i>	113.9	<i>Principia prima effectiua sunt eadem omnium.</i>	99.66
<i>Principium primum quomodo potest in se redire</i>	842.3	<i>Principia prima qua?</i>	80.15
<i>Principium, quod est mensura aliorum, est in omni genere.</i>	701.10	<i>Principia qua sint unigena principij?</i>	826.2
<i>Principium sicut in speculabilibus, sic finis, in agibilibus.</i>	597.7	<i>Principia quatuor materialia ponentes auferunt motum alterationis à rebus.</i>	45.75
<i>Principij acceptiones varia.</i>	1. 51. col. 2. 152. 2. 3. & 5.	<i>Principia quodammodo eadem, & non eadem.</i>	688.6
<i>Principij actiui diuisio prima in naturam, & voluntatem.</i>	797.4	<i>Principia rerum ab antiquis assignata, reducuntur ad causam materialem.</i>	32. col. 1
<i>Principij ad destructionem sequitur aliorum destructio.</i>	379.12	<i>Principia simpliciter sequuntur ad communitatem, particularitatem, & diuisionem principiorum.</i>	432.21
<i>Principij habitus alium, & alium conclusionis.</i>	650.4	<i>Principiorum cognitio ex sensibilibus.</i>	552.2
<i>Principij primi conditiones.</i>	121.31	<i>de Principiorum contrarietate quomodo antiqui ab inuicem differant?</i>	32. col. 1
<i>Principij relatio posterior actione.</i>	638.16	<i>Principiorum habitus quid?</i>	551.2
<i>Principij veritas, conclusiua, & contingens quomodo differant.</i>	667.10	<i>Principiorum identitatem ponendi primum modus.</i>	429.16. Item secundus, 431.20
<i>Principij effectiui, in quantum tali, non conuenit imperfectio.</i>	443.47	<i>Principiorum ordo secundum Pythagoram.</i>	405.76
<i>Principium effectiuum unicum qui posuerunt?</i>	25.45	<i>Principij omnibus commune est primum esse.</i>	153.5
<i>Principium habere passiuum conuenit dupliciter.</i>	lib. 5. cap. 11. n. 95	<i>circa Principia cognoscendi rerum errauit Plato.</i>	61.108
<i>Principium impossibile est non verificari, nomine aliquid unum significante.</i>	388.25	<i>Principia cognoscimus in quantum terminos &c.</i>	110.29
<i>Principium necessarium aliquid esse, primum, & simplex.</i>	166.40	<i>Principia effectiua plura qui posuerunt?</i>	25.45
<i>Principium primum cognoscendo quare non fit discursus?</i>	668.12	<i>circa Principia essendi rerum errauit Plato.</i>	59.104
<i>Principium primum considerare simpliciter est Metaphysici.</i>	120.30	<i>Principia, ex quibus essent puncta, non ponendo, errauit Plato.</i>	59.103
<i>Principium primum negantes arguuntur.</i>	134.61	<i>Principia incorporea rerum qui ponant.</i>	28.51
<i>Principium primum negantes arguuntur in generalis. ibid. 35. in specialis.</i>	388.34	<i>Principia materialia quis statuit infinita?</i>	22.42
<i>Principium unum corporeum qui, & qui plura ponant?</i>	34.59	<i>Principia numerorum esse principia cunctorum entium, & celum esse harmoniam qui dicant?</i>	29.52
<i>Principio ab eodem procedere potest effectus corruptibilis, & incorruptibilis.</i>	99.67	<i>Principia omnia esse eadem, contingit intelligere tripliciter.</i>	433.22
<i>Principio generationis animalis opiniones varia.</i>	152.3	<i>Principia plura materialia ponentes arguuntur.</i>	44.74
<i>de Principio primo errores septem viis refelluntur.</i>	132.38. & seq. 126. 45. 128. 48. 129. 52. 132. 57. & 58.	<i>Principia prima considerare est Metaphysica.</i>	119.25
		<i>circa Principia prima nullus errat.</i>	64.3
		<i>Principia prima negantes quomodo conueniuntur?</i>	149.93

Index Rerum.

- Principia prima praeagnoscere oportet.* 120.29
Principia rerum corporea qui ponant? 20.36
Principia rerum decem, secundum correlationem, qui ponant? 30.54
Principia rerum omnium ponentes contraria quid? 58.101
Principia rerum ponentes incorporea, arguuntur. 47.col.2
circa Principia rerum variè defecerunt antiqui. 458.84.85. & seq.
à Principiis distinctione, & motu qui auferantur? 32.col.1
de Principiis primis error duplex excluditur. 119.28
de Principiis rerum ostenduntur antiquorum defectus. 460.87.88. & 89. & 461.89. & seq.
de Principiis rerum varia opiniones. 20.36. 22.41. & 42.23.col.1. & 2.24.col.1.25.45.46
Privatio comparatur ad contradictionem, & secundum quæ? 357.43
Privatio cur dicatur principium per accidens? 425.7
Privatio duplex. 309.35
Privatio duplex. 349.22
Privatio duplex. 385.26
Privatio est contradictio diminuta, quia negatio in genere. 357.43
Privatio est duplex. 356.41
Privatio est radix contrarietatis. 815.3
Privatio omnis non est contrarietas. 357.45
Privatio perfecta est contrarietas. 815.2
Privatio quæ est ex violentia? 192.133
Privatio quando sit habitus, & negatio ens? lib. 5. cap. 11.n.95
Privatio quid sit? 815.2
Privatio quid sit? 357.43.394.51
Privatio quomodo dicatur de contrario? 815.4
Privatio quomodo elementum. 430.18
Privatio quomplex sit? 315.6
Privatio secundum genus, & secundum se. 191.132
Privatio sumpta ex parte diversarum circumstantiarum. 191.132
Privatio triplex. lib. 5. cap. 11.n.96
Privatio tripliciter sumi potest. 357.43
Privatio ubi est, sibi & contradictio quadam. 815.2
Privationis ad rationem duo requiruntur. lib. 5. cap. 11.n.96
Privationis cuius non sit dare medium? 357.44
Privationis est medium. 357.44
Privationis modi ex parte aptitudinis sunt quatuor. 191.133. modi eius ex parte negationis, quinque. 192.133
à Privatione ad formam qualiter possibilis sit regressio? 309.35
Privationes entia entis quare dicantur? 422.2
Privationes quomodo cognoscantur? 558.19
Privationum diversitas. 358.47
Privativa quadam habent medium, quadam non. 819.2
Privatum potentia impossibile est operari. 319.14
Prius cognitione intellectiva aliquid est tripliciter. lib. 5. cap. 10.n.87
Prius corrumpitur quandoque, corrupto posteriori. 758.9
Prius, & posterius an dentur in tempore? 827.5
Prius & posterius habet considerari dupliciter. 329.36
Prius, & posterius habent ordinem essentialem, & numeralem. 90.41
Prius naturâ quid? 795.27
Prius quid? lib. 5. cap. 10.n.83
Prius quod primo est propinquius. 565.10
Prius tempore alio, in proposito quid? 280.114
Prius tempore id est, quod potest esse sine alio, non est contra. 676.6
Prioris, & posterioris ordo secundum quiditatem triplex. lib. 5. cap. 10.n.88
Prioris & posterioris ordo unde sumatur? lib. 5. cap. 10.n.84.
Prioris quintus modus est causalitatis, secundus in subsistendi consequentia. 636.10
Prioris ratio in quo consistat? lib. 5. cap. 10. num. 83
Priora secundum tempus, quæ dicantur? lib. 5. cap. 10.n.85
Priorum modi, numeratis omnibus, sunt decem. lib. 5. cap. 10.n.84
Prioritatis natura signum. 286.128
Processus in infinitum dupliciter imaginari potest. 70.19
Processus in infinitum in nullo genere causa datur. 66.9
Processus naturalis est duplex. 305.26
Processum in infinitum in nullo genere causa dari, probatur in speciali de singulis. 66. 10. & seqq. 69. 16.17. & seq.
Producenti modus an mutet productum? 603.5
Productum actionis, & passionis idem est. 640.21
Propinquius primo dicitur prius. lib. 5. cap. 10. n.84
Proportio, & non identitas quaerenda est in exemplis. 299.10
Proportio incommensurabilis, ut diameter, aliquando est in continuis. 644.3
Proportio permutata in quibus non valeat. 715.9
Proportio quæ inter potentiam, & actum requiratur? 557.16
Proportio quorum sit, & in quibus? 326.30
Proportionis unitas non est ab intellectu. 604.2
Propositi per accidens prima datur. 581.6
Propositionis veritas ex identitate extremorum quomodo. 646.7
Propositionem hypotheticam quomodo contingat totam esse veram? 389.38
Propositiones multa intellectui nostro neutra. 666.7
Propositiones nec vera omnes, nec omnes falsa sunt. 395.53
in Propositionibus per se causa inhærens est in subiecto. 581.5
Proprietas an distinguatur à subiecto. 512.9
Propter quid. 759.10
Propter quid quomodo de alio querat, quod inest per quod quid. 291.141
Propter quod vnum quodque est tale, & illud magis. 367.73
Propter quod vnum quodque est tale &c. exponitur. 822.5
Proteruo nunquam suadetur. 143.81
Prouerbum. 63.3
Prudentiâ non est sine experientia, ars, sic. 538.3
Prudentia quomodo differat à scientia morali? 654.14
Prudentia partes tres. 6.7
Prudentias plures esse ex quo sequatur? 651.7

P V

Puer cur non dicatur malus? 358.89
Puer interrogatus à Platone de principio Geometrie rectè respondit. 530.2
Puer quare ad aliqua respondeat ordinè, ad alia non. 532.9
Pugnæ causa est conuiuium. 138.149
Punctus est diuisiuus, & terminatiuus lineæ, quomodo? 382.10
Punctus stabilis, & variabilis. 632.5
Puncta quomodo incipiant esse. 382.19

P Y

Pythagorici antiqui naturalibus preferuntur. 48.81

Q V

Quadratum quid? 31.54
Quercus purpura quare nocte, & non die videatur. 713.3

Quæstionum

Index Rerum.

Questionum scibilium ordinatio notanda. 291.140
in Questionibus propter quid status est in ipso quod quid. 291.138
Qualitas aliqua spiritus an causare possit qualitatem in corpore? 692.5
Qualitas duplex. 109.94
Qualitas duplex. 650.3
Qualitas omnis potest esse ab agente equivoce. 787.7
Qualitas, qua est Mathematica ad quid requiratur? 181.108
Qualitas si non intendatur in initio, motus est eius terminus perfectus. 740.2
Qualitatis acceptio pro differentia essentiali substantie. 179.105. eius secunda acceptio. 180. 106. eius tertia, & quarta acceptio. *ibid.* 107
Qualitatum modi quatuor. 179.105
Qualitatis non sunt quatuor species prima. 612. 13
Qualitatis secunda species quare hic praetermittatur? 180.107
Qualitates animatorum nobiliores. 181.108
Qualitates qualiter suscipiant magis, & minus? 305. 25
Qualitates tangibiles qualiter debeant intelligi primae qualitates? 4. 5
Quando, & tempus differunt, & quomodo? 614.19
Quando non dicitur denominativè à tempore. 612. 15
Quantitas alia dimensiva, alia perfectiva. 344.10
Quantitas alia motus, & alia magnitudinis formaliter, licet haec ab illa efficiatur. 412.92
Quantitas cognoscitur dupliciter. 343. 8. duplex est. *ibid.*
Quantitas continua dividitur, & in qua? 178.101
Quantitas domina mensurarum. 807.2
Quantitas eadem an maneat in genito? 699.5
Quantitas ignota invenitur per duas quantitates notatas. 345.13
Quantitas non est obiectum Mathematica. 655.15
Quantitas nulla individuat substantiam. 699.5
Quantitas quomodo activa? 776.3
Quantitas quomodo in diversis scientiis consideretur? 656.79
Quantitas, si individuet substantiam, est maximè ens. 700.6
Quantitatis prima divisio in continuam, & discretam. 178.101
Quantitatis propriè dictae variae passiones, secundum triplicem eius dimensionem. 178.103
Quantitatis secundae divisio in quanta per se, & quanta per accidens. 178.102
Quantitati competit ratio mensurae. 178.101
de Quantitate dubium. 179.104
Quantitates continua quae habeant mensuram communem? 183. 113
Quantum per accidens duplex est. 179.104
Quantum quomodo genus ad finitum, & infinitum? 568.18
Quantis, vel quantitatis ratio communis, & expositio notabilis. 177.100
Quanti quilibet pars est quanta. 178.100
Quantum, aut quale non oportet precedere generationem. 776.3
Quanta per se duplicia. 178.102
Quid est, & propter quid est sunt quaestiones affines. 292.142
Quiditas omnis non est prior omni accidente. 547. 6
Quiditas secundum se non corrumpitur. 719.8
Quiditas tantum intelligitur. 711.3
in Quiditate non est magis, nec minus. 750.23

Quiditates, sicut & numeri, consistunt in indivisibili. 304.23
Quiescere quid? 117.22
Quiescunt semper aliqua, & aliqua semper moventur. 150.96
Quies principium duplex. 207.6
Quinarius an unus aliqua unitate, & quâ? 626.8
Quinarius, & senarius an duo numeri? 627.8
Quinarius quomodo non sit senarius? 626.7
Quod quid erat esse dupliciter accipitur apud Aristotelem. 228.22
Quod quid est aliter à Logico, & aliter à Metaphysico consideratur? 292.141
Quod quid est aliter à Logico, & aliter à Philosopho reali consideratur. *ibid.*
Quod quid est an generetur? 684. 5
Quod quid est, est idem cum eo, cuius est. 234. 36. 235.39.684.4
Quod quid est, & cuius est, differunt, & quomodo? *ibid.*
Quod quid est hominis albi aliter inest albo, aliter homini. 234.36
Quod quid est idem est cum eo cuius est, exponitur 703.15
Quod quid est non est demonstratio. 882.22
Quod quid est non est demonstratio, sed medium. 396. 54
Quod quid est non est idem cum eo cuius est, in dictis per accidens. 64.3
Quod quid est non potest separari ab eo cuius est, vel si sic quid sequeretur? 236.40
Quod quid est quid sit? 683.2
Quod quid est quomodo ad tria possit considerari? 471.20
Quod quid est suum est in omni genere. 634.3
Quod quid reperitur etiam in accidentibus. 79.13
Quod quid est identitas cum eo cuius est, secundum Platonem. 301.15
Quod quid est identitas cum eo, cuius inquiritur. 234. 36
Quod quid est principium, & causa, quare alia in sint. 290.138
Quod quid quale principium sit, ostenditur. 294.147

R A

R Arum, & spiritum quid? 60.105
Ratio de se falsa, & de alio falsa. 666.6
Ratio seminalis in quibus requiritur? 259.67
Ratio seminalis quid? *ibid.*
Ratio seminalis quid? 695.5
Ratio sicut se habet ad rem, sic partes rationis ad partes rei. 727.4
Rationis differentia an sufficiat ad conceptus generis, & differentiae? 727.5
Rationis differentia strictè quid sit? 728.6
Rationis, & intensivis differentia explicatur. 729.10
Rationis unitas principiat ab unitate in re. 605.3
Rationem querere fatuum est, ubi sensus habetur. 788. 10
de Ratione seminali nota. 259.67
Rationale, & irrationale quomodo contraria? 821.3

R E

Reale nihil, sed tantum aliquid secunda intentionis abstrahitur à differentiis individualibus. 708.24
Receptivum, & receptum realiter distinguuntur. 779.2
Recipiens an denudari debeat ab omni simili forma ei, quam recipit? 619.11
Rectum est index sui, & obliqui. 659.1
Rectum index sui, & obliqui. 800.11
Refertur idem ad duo, non primò. 648.2
Refertur idem non potest ad quaecunque diversa. 648.2
Refertur

Index Rerum.

- Referri unum ad unum, vel ad plura qualiter contin-
gat?* 147.83
in Regulis æternis quomodo aliquid sit? 536.24
Relatio ad unum terminum tantum, primò. 636.9
Relatio equiparantia dupliciter sumitur. 712.15
Relatio destruitur, destructo subiecto, non e contra. 635.7
Relatio est ens reale. 634.4
Relatio est quo, & non quod refertur. 185.117
*Relatio fundata in absoluto ad actionem, alia est à
fundata in actione.* 639.18
Relatio fundat relationem. 669.14
Relatio fundatur in relatione. 635.7
Relatio fundatur in substantia. 776.3
Relatio fundatur super omnia genera. 635.7
Relatio genus est ratio referendi in suis speciebus. 612.
14
Relatio mutua in quibus sit? 364.64
Relatio non determinat potentiam, 782.4
Relatio non est ratio agendi, recipiendi, vel manendi. 637.
Relatio non est realis in uno extremo, quomodo? 636.
10
Relatio non est univoca reali, & rationis, 655.6
Relatio non prius in, quàm ad. 636.9
Relatio nona an petat mutationem novam in absoluto? 757.5
Relatio potentia an predicamentalis? 764.12
*Relatio producentis, & producti non possunt esse in eod-
dem supposito, vel natura finita.* 793.24
*Relatio quando corrumpatur sine corruptione absoluti,
altero tantum relato?* 758.9
Relatio quomodo fundatur super actionem, in potentia? 638.14
Relatio rationis datur, 634.5
Relatio rationis inest rei, ut consideratur. 634.6
Relatio rationis in quo subiecto? 634.5
Relatio rationis non est in Deo necessariò, ut creator est. 636.10
Relatio rationis non est ratio obiecti. 637.13
Relatio rationis non fundatur in actu intelligendi. 63.46
Relatio rationis strictè sumpta quid sit? 762.6
Relatio realis non fundatur super ens rationis. 701.
10
Relatio distinguitur à fundamento. 635.7
*Relatio tantum tertij modi fundatur super actionem, &
passionem.* 639.18
Relatio tertij modi quare non sit mutua. 635.8
Relatio una an sit ratio referendi duorum? 612.15
Relatio una non est in tot subiectis, sicut altera. 648.3
Relatio una si non petat fundamentum, neque altera. 637.12
Relationis fundamentum, & subiectum differunt. 185.
117
Relationis generalissimum an ad aliud. 612.14
Relationis nomine quid intellexerit Philosophus? 419.
105
Relationis quinque synonyma. 633.3
Relationis trium modorum differentia. 647.2
Relationem intelligens, intelligit & aliud. 583.12
Relationes an distinguantur per fundamenta? 643.2
Relationes an possint poni in Deo? 637.12
*Relationes eiusdem speciei fundari possunt super duo
generalissima,* 644.2
Relationes omnes non sunt reales. 634.4
Relationes primi modi super quid fundentur? 182.
110
Relationes tertij modi non sunt rationis. 637.14
- Relationum distinctio penes que attendatur?* 635.8
*Relativum, & absolutum sunt opposita, eorum abstra-
cta non,* 612.3
Relativa duplicia. 364.64
Relativa mutuo definiuntur. 636.9
*Relativa omnia quomodo sint in eodem genere, & quo-
modo in diverso?* 646.9
Relativorum modi quasi per accidens sunt tres, 185.
117.
Relativorum per se tres modi. 181.109
Relativorum secundus modus super quid fundetur? 183.114. eius fundamentum proximum quod? 184.
114
*Relativorum tertius modus in quo differat à duobus
primis?* 184.116
Relativorum tres modi sufficientes. 643.2
*Repræsentare, vel dicere aliud est, & aliud affir-
mare.* 338.56
Res aliter existit, & aliter intelligitur plerumque. 380.
13
Res an habeat verius esse in causa, quàm in se? 596.4
Res quomodo maneat? 393.47
Res sicut se habet ad esse, sic ad veritatem. 338.55
*Rei alicuius substantiam qua predicant, sunt idem
realiter.* 113.10
ad Rei essentiam quid pertineat? 262.78
Rei materialis quidditas non est obiectum intellectus. 557.16
Rei partes sunt elementa eius, non species, nec genera. 90.43
Rei unius definitio una. 88.36
in Re una quomodo causa omnes concurrant? 78.11
Res sunt tripliciter. 238.46
Rerum differentia varia, sed accidentales. 298.7
Rerum genera, secundum Platonem, sunt tria. 60.
106
de Rerum materia, & substantia errores. 224.14
*Rerum quedam sunt compositæ, quedam semper divi-
se.* 337.55
in Rebus rationis sunt gradus. 606.5
Resolvi omnia in numeros, qui putent? 270.91
Resolvitur unumquodque in ea, ex quibus componitur. 410.87
*Resolutio ad materiam primam quomodo fiat in gene-
ratione omni, & corruptione?* 309.35
Resolutionis, & compositionis modus duplex. 76.5
Respectus non est obiectum potentia. 665.5
Respectus triplex in materia. 782.2
- R I
- Risibile quare stet cum risione, & divisibile cum divi-
sione non?* 628.11
- S A
- Saltum non fieri per pulsus, vel tractum.* 788.11
Sanandi processus via intentionis, & executionis. 241.53
Sanitas quid? 308.33
*Sanitatis inductivum ultimum est tantum pars eius
virtualis.* 242.55
Sapientis condiciones sunt sex. 12.20. usque ad 21
*Sapientis, & insipientis differentia penes quid attenda-
tur?* 330.39
de Sapientibus septem. 21.39
- S C
- Scibile an sit pluvium esse sub cane?* 662.7
Scibile maxime dupliciter sumitur. 506.5
Scibile ut refertur ad scientiam. 364.64
*Scibili non accidit, quod sciatur in potentia, sed bene
lapidi.* 601.
Scibili destructo, destruitur scientia, non e contra. 646.9
Scibilia

Index Rerum.

<i>Scibilia maxime sunt duplicia.</i>	11.19	<i>Scientia quomodo una genere remoto?</i>	656.10
<i>Sciens particularis confusam notitiam unde accipiat?</i>	656.19	<i>Scientia refertur ad scibile, non e contra.</i>	741.4
<i>Sciendi desiderium naturale.</i>	526.7	<i>Scientia sicut ad scibile, sic numerus ad unum comparatur.</i>	365.67
<i>Scientia modum discere prius oportet, quam scientiam.</i>	72.24	<i>Scientia si sit habitus simplex, idem erit de habitu moralis.</i>	650.4
<i>Scientia acquiritur per inuentionem, & doctrinam.</i>	4.5	<i>Scientia specialis quare detur respectu quantitatis, & non aliarum accidentium?</i>	655.15
<i>Scientia ad scibile quomodo?</i>	365.68	<i>Scientia tantum est uniuersalium.</i>	109.95
<i>Scientia aliter de substantia, & aliter de accidente considerat.</i>	83.22	<i>Scientia triplex.</i>	661.4
<i>Scientia an sit de effectu voluntatis nostra?</i>	661.7	<i>Scientia triplex.</i>	47.8
<i>Scientia an sit de ente fortuito?</i>	661.6	<i>Scientia vera abstrahit ab existentia.</i>	378.9
<i>Scientia considerans de causa efficiente, videtur maxime scientia.</i>	79.14	<i>Scientia versatur circa tria.</i>	151.col.1.
<i>Scientia, de causa formali maxime, sapientia nomen meretur.</i>	79.12	<i>Scientia una est unius subiecti generis.</i>	376.4
<i>Scientia de Deo quare sit tantum quia?</i>	521.45	<i>Scientia una genere.</i>	652.9
<i>Scientia demonstrat suum subiectum esse, & quomodo?</i>	511.7	<i>Scientia una genere potest esse de ente per accidens.</i>	661.5
<i>Scientia de veritate duplex.</i>	63.1	<i>Scientia una potest demonstrare principia alterius.</i>	82.20
<i>Scientia directiua aliarum, & senior, & dignior illis.</i>	79.11	<i>Scientia uniuscuiusque in quo consistat?</i>	236.40
<i>Scientia duplex.</i>	455.75	<i>Scientia ad unitatem quid requiratur?</i>	546.5
<i>Scientia dupliciter dicitur esse de aliquo.</i>	661.4	<i>Scientia diuisa in tres non ostenditur per rationem necessariam.</i>	658.27
<i>Scientia eadem medio Physico, & Metaphysico probatur.</i>	522.49	<i>Scientia diuiso sufficiens.</i>	652.10
<i>Scientia est contrariorum, exponitur.</i>	540.4	<i>Scientie eiusdem est considerare substantiam, & dignitates.</i>	81.18
<i>Scientia, & scitum in quibus sint idem?</i>	455.75	<i>Scientia eiusdem est demonstrare passionem simplicem communem, & alteram partem passionis distincta.</i>	522.48
<i>Scientia, & sensus in nobis mensurantur, & non mensurant.</i>	346.16	<i>Scientia est considerare illa, quae attribuntur ad suum obiectum.</i>	112.7
<i>Scientia haec quare dicitur Theologia?</i>	514.19	<i>Scientie finis duplex.</i>	398.60
<i>Scientia haec quomodo circa immobilia.</i>	ibid.	<i>Scientia multorum cognoscibilium subiectum quomodo unum?</i>	517.32
<i>Scientia in actu, & scitum simul sunt.</i>	601.6	<i>Scientie obiectum continet principia, & conclusiones.</i>	652.8
<i>Scientia maxima maxime desideratur.</i>	3.1	<i>Scientia subalternata conditiones.</i>	547.7
<i>Scientia maxima qua dicitur?</i>	11.19	<i>Scientia subiectum an necessario habeat principia priora se?</i>	512.9
<i>Scientia moralis quomodo speculatiua, & practica?</i>	654.14	<i>Scientia unius an sit considerare principia communia, & substantiam?</i>	80.15
<i>Scientia naturalis demonstrat ex causa finali.</i>	78.9	<i>Scientia unius est considerare attributa, & terminum attributionis.</i>	385.25
<i>Scientia naturalis magis de Deo per accidens, quam Metaphysica.</i>	522.49	<i>Scientia unius est opposita considerare.</i>	114.13
<i>Scientia naturalis probat Deum esse.</i>	518.34	<i>Scientia unius non est considerare principia communia, & substantiam.</i>	80.16
<i>Scientia non est de ente per accidens.</i>	661.5	<i>Scientia alia Metaphysicam supponunt.</i>	378.9
<i>Scientia non tantum de obiecto primario.</i>	513.13	<i>Scientia communes quae ponantur infra Metaphysicam?</i>	386.28
<i>Scientia nulla particularis considerat ens in uniuersali, in quantum ens.</i>	110.3	<i>Scientia Mathematica non sunt circa intermedia separata.</i>	84.26
<i>Scientia omnis considerat tria.</i>	340.1	<i>Scientia Mathematica sunt in primo gradu certitudinis.</i>	396.54
<i>Scientia omnis est uniuersalis.</i>	49.52	<i>Scientia particulares differunt ab inuicem.</i>	396.55
<i>Scientia perfectissima pro nunc, de specie specialissima.</i>	708.26	<i>Scientia particulares presupponunt prima principia.</i>	119.27
<i>Scientia practica causatur a scibili, & ipsa causat artificialia.</i>	647.2	<i>Scientia quomodo distinguantur?</i>	514.18
<i>Scientia practica duplex.</i>	207.6, 396.55	<i>Scientia tantum sunt tres, quare?</i>	653.12
<i>Scientia prius est habitus, quam priuationis.</i>	317.9	<i>Scientia Theorica sunt tres.</i>	397.58
<i>Scientia proprie dicta quid?</i>	517.32	<i>Scientia tres sunt, quot conclusiones diuersa.</i>	649.2
<i>Scientia propter quid est certior scientia quia.</i>	8.12	<i>Scientia variantur ad varietatem modi definiendi, & e contra.</i>	208.7
<i>Scientia quilibet considerat principaliter tria.</i>	219.1	<i>Scientiarum diuisio penes quid attendatur?</i>	653.10
<i>Scientia quilibet essentialius nouit quid proprii subiecti, quam Metaphysica.</i>	656.19	<i>Scientiarum Mathematicarum primi inuentores.</i>	10.16
<i>Scientia quilibet particularis habet duo precipue sibi propria. 395.54. & qua sint.</i>	ibid.	<i>Scientiarum nobilitas unde?</i>	1.1
<i>Scientia quilibet una respicit tria.</i>	109.c.1		E E e 3
<i>Scientia, quae se habet per additionem ad aliam, est incertior.</i>	13.23		Sci en
<i>Scientia quia non supponit obiectum esse, sed propter quid sic.</i>	520.41		
<i>Scientia quomodo acquiratur?</i>	530.3		
<i>Scientia quomodo non realis?</i>	634.5		
<i>Scientia quomodo perdatur?</i>	318.12		

Index Rerum.

- Scientiarum subiecti quod quid est quomodo supponatur?* 655.18
- Scientiarum tria subiecta.* 653.10
- Scientias alias subalternari Metaphysica.* 547.7
- in Scientiis diuersis an eadem ratio formalis consideretur.* 546.5
- Scire contingit in vniuersali, & ignorare in particulari, exponitur.* 591.6
- Scire est rerum causas cognoscere.* 707.29
- Scire in vniuersali, & non in particulari contingit.* 548.10
- Scire nos scire, uelle, & sentire, an possimus?* 524.3
- Scire stat consequens, & non antecedens.* 589.2
- Sciri nequit quolibet per demonstrationem.* 81.18
- Sciri possunt multa simul.* 569.24
- S E
- Secundum quod accipitur quadrupliciter.* 188.
- 124
- Secundum se modis sunt quinque.* *ibid.* 125
- Semen habet virtutem motiuam.* 435.27
- Semen in quibus ponendum sit?* 696.7
- Semen non est actiuum respectu generationis.* 695.5
- Seminis forma non est coeua materia.* *ibid.*
- de Seminis uirtute multa inferuntur.* *lib. 7. cap. 8. num. 71*
- Semina non sunt prima principia.* 833.3
- Semicirculi quare non sint partes definitionis circuli?* 272.95
- Sempiternum duplex.* 332.44
- Sempiternum omne est necessarium, & contra.* 332.44
- Sempiterna omnia sunt corruptibilia secundum quid, prater primum; & an hic loquatur Philosophus generaliter?* 332.43
- Sempiterna priora corruptibilibus.* 332.42
- Sempiterna sunt in potentia contradictionis, secundum quid* 332.43
- Sensibile si esset diuisibile in infinitum, quid fieret?* 745.10
- Sensibilia eadem quare aliter sanis, & aliter infirmis appareant?* 393.49
- Sensibilia multa forte sunt, nunquam per sensum cognita.* 144.83
- Sensibilia omnia continuo moueri qui ponantur?* 139.73
- Sensibilium omnium an sit eadem materia?* 307.30
- in Sensibilibus ratio ordinis.* 226.19
- Sensus ad secundum, & tertium modum relatiuorum spectat.* 647.2
- Sensus an semper presentis, & existens?* 708.25
- Sensus comparatur ad sentire, & sensibile ad sensum.* 319.13
- Sensus decipitur plerumque, & quare, & circa que?* 136.66
- Sensus non est sapiens nec sciens.* 9.15
- Sensus est singularis per se intellectus illius, & vniuersalis, per se, non aequè primò.* *lib. 5. cap. 10. n. 87*
- Sensus est vniuersalis, exponitur.* 542.11
- Sensus, & intellectus error qualiter discernendus?* 391.43
- Sensus necessarius est animali, & precipuè tactus.* 55
- Sensus non cognoscit singulare.* 708.24
- Sensus non decipitur ut deseruit intellectui.* 537.25
- Sensus non discernit inter duas albedines similes omnino, & aequales, nec inter radios solares.* 714.5
- Sensus non discernit verum a falso.* 533.12
- Sensus non est potentia reflexiua.* 142.80
- Sensus non iudicat de obiecto alieno, sicut de proprio.* 141.78
- Sensus non percipit mobilitatem obiecti.* 536.23
- Sensus nunquam iudicat contradictoria de eodem in eodem tempore.* 142.79
- Sensus quando decipiantur, & unde regulentur.* 136.66
- Sensus quando sit circa singulare?* 541.9
- Sensus quis erret, quomodo discernatur?* 533.15
- Sensus unde erret?* 536.25
- Sensus cognitio an precedat scientiam?* 530.4
- Sensus deceptio non falsificat principium.* 591.6
- Sensus error circa proprium obiectum unde proueniat?* 141.76
- Sensus obiectum quâ unitate unum?* 540.5
- Sensu, & intellectu quare diuersi uariè iudicent?* 391.43
- à Sensu non est sincera veritas, exponitur.* 536.24
- Sensuum certitudo, & deceptio.* 141.76
- Separabilia sunt duplicia.* 208.9
- S I
- Significare sequitur intelligere.* 124.40
- quod Significatur, & intelligitur est unum.* 124.40
- Simile, idem, aequale, quomodo partes vnius?* 646.8
- Similis maxime quis dicitur?* *lib. 5. cap. 9. n. 77*
- Similia dicuntur tripliciter.* *ibid.*
- Similium modi quatuor.* 352.30
- Similitudo, & aequalitas in omni genere.* 645.7
- Similitudo, & aequalitas quare sint relationes reales, & identitas non?* 646.7
- Similitudo quid?* 352.30
- Similitudinis modi.* 352.30. & 31
- Simplex est prius composita.* 45.76
- Simplex nihil est individuum ullius speciei.* 704.16
- in Simplici an sit verum, sicut in composito?* 667
- Simplicia aut totaliter ignorantur, aut totaliter intelliguntur.* 339.58
- Simplicia priara compositis, & partes toto, quomodo?* 286.128
- Simplicia quomodo cognoscantur?* 338.55
- Simul accipitur dupliciter.* 217.31
- Simum, & concuum quid sint, & qualiter definiantur?* 208.8
- Simum quare distinguatur à concuo?* 234.35
- Simum quid sit?* 396.56
- Singulare an obiectum sensus?* 541.10
- Singulare magis vniuersalis notius nobis.* 549.3
- Singulare non potest per se primò definiiri.* 285.126
- Singulare per se generatur, & corrumpitur.* 284.124
- Singulare per se intelligibile.* 710.1. 712. 4. 713.3
- Singulare potest per se intelligi.* 538.3
- Singulare pro nunc non intelligitur.* 714.5
- Singulare quomodo intelligatur?* 715.8
- Singularis definitionis impossibilitas, quomodo cunque assignetur, ostenditur.* 287.130
- Singularia ab arte relinquenda, secundum Platonem.* 713.1
- Singularia infinita, ideò ab arte relinquuntur.* 380.13
- Singularia materialia à sensu abeuntia, sunt immanifesta.* 268.87
- Singularia quomodo sciuntur?* 268.86
- Singularia spiritalia quare minus nota?* 707.23
- Singularia sunt infinita.* 91.45
- Singularium cognitio quomodo propria sensui?* 550.6
- Singularium non est definitio, nec scientia.* 268.86
- de Singularibus non est scientia.* 91.45
- de Sin*

Index Rerum.

de Singularibus sensibilibus non est scientia, nec definitio. 284.124

Singularitas conditio sensationis. 715.9

Singularitas est tantum intelligibilis. 708.25

Singularitas non est ratio agendi. 714.5. & quando sit. *ibid.* 6.

Singularitas non impedit intelligibilitatem. 713.4

Situs distinctio non requiritur ad agendum. 786.5

S O

Solis unius species an representet plures? 570.26

Somnus, eius subiectum, quo, & quod quid sunt? 308.31

Soni alteratio quare sit in tempore; & visionis in instanti? 743.6

S P

Species in memoria quomodo delectabiles? 441.44

Species nec idem, nec diuersum specie est à suo genere. 370.82

Species non predicat totam naturam individui. 702.13

Species non predicatur de differentia. 88.37

Species non representat quod est perfectius suo obiecto. 677.3

Species primò refertur ad genus. 646.3

Species sola generis propriè habet definitionem. 229.26

Species specialissima nominatur individua. *lib. 5. cap. 9. num. 81*

Species sumitur dupliciter. 718.5

Species tripliciter sumitur? 261.75

Species una an requiratur ad intellectionem unam? 569.23. & 24

Species unde constituatur. 367.73

Species diuisio in individua, qualitatiua. 707.16

Species nomen speciei conuenit, & individuo. 266

Species partes due. 271.94

Species solius est scientia. 341.4

Speciem externam non requiri ad sensationem, sed bene internam. 621.17

Specie eadem que sint? 370.81

Species causarum sunt finita. 71.21

Species contrarie habent priora contraria. 367.73

Species, & particularia dicuntur individuum. 370.81

Species infinita an possint simul esse in intellectu? 571.28

Species mediæ habent mediæ priora. 367.74

Species mediæ sunt dantur, sic & differentia. 367.74

Species omnes eiusdem generis sunt ex contrariis. 368.77

Species omnium sunt in intellectu Dei. 843.2

Species qua, & quomodo sint corruptibiles, & qua non? 265.81

Species si sint separate, erit & genus. 282.110

Species sunt sicut numeri. 90.41

Specierum ideas, & non generum quare posuerit Plato? 89.41

Specierum tantum ideas posuit Plato. 282.119

Speciebus habitis quomodo discatur? 714.9

Speculatio veritatis est facilis, & difficilis. 63.1

in Speculatione scientifica felicitatem summam posuit Aristoteles. 465.1

Speculatiua quid, & quid practica? 657.23

Speculatiua realis, & rationis. 65.2.9

Speculatiua, & practica finis. 65.6

Speculippus Platonis successor. 222.9

Sphærarum numerus, secundum Pythagoram. 295.52

Spirituale esse de se hoc vult philosophus. 719.8

Spiritus Domini ferebatur super aquas, quomodo intelligendum? 47.78

S V

Subiectum an causet in se passionem? 787.8

Subiectum an habeat partes? 512.10

Subiectum dicitur genus dupliciter. 200.152

Subiectum duplex. 278.109

Subiectum, & predicatum in enunciatione quibus correspondant? 337.54

Subiectum in proposito quid? 223.12

Subiectum licet non habeat esse simpliciter, habes tamen aliquod esse per ipsum accidens. 422.2

Subiectum magis, vel minus aliud à predicato tribus modis. 581.5

Subiecti definitionem negantes esse medium demonstrationis potissime, arguuntur. 290.138

Subiecti quod quid est est medium demonstrationis. *lib. 7. cap. 8. n. 70*

Subiecti unius accidens quare predicatur de alio eiusdem. 235.38

in Subsistendi consequentia primum, non ideo primum in perfectione. 593.6

Substantia aliqua immobilis est æterna. 433.22.443.47

Substantia an detur separata à singularibus? 739.13

Substantia an subiectum Metaphysica? 515.28

Substantia composita simpliciter hoc aliquid. 717.3

Substantia corporea quomodo ante, & sub quantitate, sit diuisibilis? 613.16

Substantia corporea quomodo obiectum Mathematica? 653.11

Substantia de quibus dicatur? 295.1

Substantia dicitur quadrupliciter. 223.11

Substantia dupliciter potest imaginari esse primum entium. 42.1

Substantia est causa omnium accidentium in genera entium. 219.3

Substantia est determinata, & indeterminata. 829.3

Substantia est duplex. 226.19

Substantia est una per se. 583.11

Substantia est primum primitate temporis. 221.5

Substantia, ex Aristotele, est actiua. 776.3

Substantia generat substantiam. 646.9

Substantia immobilis aliqua est essentialiter actiua. 434.24

Substantia immobilis aliqua est immaterialis. 434.24

Substantia immobilis aliqua est semper actu operans. 434.24

Substantia immobilis est impossibilis, & inalterabilis. 445.50

Substantia immobilis est necesse esse. 440.41

Substantia immobilis magnitudine molis caret. 443.48

Substantia immobilis quid sit? 441.46

Substantia non est obiectum Metaphysica. 517.31

Substantia non est una per quantitatem. 614.19

Substantia non mensuratur tempore. 676.6

Substantia non suscipit magis, & minus. 741.2

Substantia nulla separata est præter sensibilia. 380.14

Substantia nunquam fit à casu. 697.10

Substantia omnis sensibilis participat materiam. 296.3

Substantia particularis est maximè substantia. 427.10

Substantia potest esse sine omni accidente. 677.8

Substantia prima an approximetur alicui? 830.4

Substantia prima habet virtutem infinitam. 445.48

Substantia prima multiplex, 273.79. in proposito potest exponi dupliciter. *ibid.* 98

Substantia prima non est mensura omnium aliorum. 809.2

Substantia prima quomodo maximè substantia? 718.4

Substantia prima quomodo mensura omnium? 809.4

Index Rerum.

<i>Substantia prima quomodo mobilis</i>	830.4	<i>Substantia separata quomodo considerentur in hac scientia?</i>	513.14
<i>Substantia prima quomodo possit de alio predicari?</i>	223.	<i>Substantia separata sunt ens, & unum.</i>	311.39
<i>12</i>		<i>Substantiarum mouentium ordo qualis.</i>	446.54
<i>Substantia prior natura, & tempore accidentis.</i>	700.6	<i>Substantiarum separatarum numerus excedit numerum mobilium.</i>	838.3
<i>Substantia pro nunc non cognoscitur per propriam speciem.</i>	677.2	<i>Substantias considerat Metaphysicus, & etiam accidentia, sed aliter.</i>	377.5
<i>Substantia quae sit mensura aliarum?</i>	349.24	<i>Substantias sensibiles qualiter consideret Metaphysicus?</i>	377.7
<i>Substantia quare sit predicatum simplex, accidens uero compositum.</i>	219.2	<i>in Substantiis primis quomodo idem sunt quod quid est & cuius est, & de hoc quid sentiat Aristoteles?</i>	273.98
<i>Substantia quomodo cadat in definitionem accidentis</i>	678.2	<i>de Substantiis separatis nihil demonstratur nisi quia.</i>	556.11
<i>Substantia quomodo de subiecto predicetur, & quomodo non?</i>	279.12	<i>Substantiale intrinsecum aliorum quod est, est substantia eorum. lib. 5. cap. 8. num. 70</i>	
<i>Substantia quomodo forte suscipiat magis, & minus, & quomodo non?</i>	742.3	<i>Substare non est ratio substantia.</i>	682.2
<i>Substantia quomodo sit primum ens?</i>	675.2	<i>Successio in alteratione quomodo sit post primum alteratum?</i>	745.11
<i>Substantia quot modis dicatur. lib. 5. cap. 8. num. 18</i>		<i>Successio in forma ex defectu agentis.</i>	749.21
<i>Substantia rei nequit separari à re.</i>	53.91	<i>Successio secundum partes mobilis.</i>	746.15
<i>de Substantia rerum, Ente, & vno dubitatio difficillima.</i>	76.7	<i>Successio semper ratione subiecti diuisibilis, & passibilis.</i>	744.7
<i>Substantia separata an spectet ad Metaphysicam</i>	653.11	<i>Summum quid addat ad bonum?</i>	847
<i>Substantia sola est simpliciter ens, alia uero aliquantulum.</i>	422.2	<i>Superioris de inferiori enunciatio est immediata.</i>	610.8
<i>Substantia tantum generatur per se.</i>	586.20	<i>Sursum, & deorsum dupliciter exponuntur.</i>	67.11
<i>Substantia triplex.</i>	423.3426.9	S Y	
<i>Substantia triplex.</i>	296.3	<i>de Syllogismis primis, & non primis notabile.</i>	159.24
<i>Substantia composita aliquid praesit.</i>	399.61	<i>Symphonia quid?</i>	299.11
<i>Substantia compositio quomodo concludatur?</i>	587.26	<i>Synolon quid?</i>	76.6483.21
<i>Substantia diuisio hic, & in Predicamentis posita est fere eadem.</i>	223.11	T A	
<i>Substantia diuisio prima.</i>	223.11	<i>Tactus est duarum contrarietatum.</i>	527.10
<i>Substantia felicitas maior est intensiue, & extensiue, quam alterius cuiusque.</i>	441.45	<i>Tactus, & connascentia differunt.</i>	162.29
<i>Substantie individuum non constituitur per accidens probatur.</i>	698	<i>Tale maxime quid dicatur?</i>	65.7
<i>Substantia primitiua respectu aliorum</i>	219.1.280.114.	<i>Tale per accidens est posterius per se tali, & ad ipsum habet reduci.</i>	401.68
<i>triplex est.</i>	220.5	<i>Tale per participationem non reducitur ad per se tale, eodem modo.</i>	830.4
<i>Substantia quarto modo accepta, sub diuisio.</i>	223.12	<i>Tali propinquus est magis tale.</i>	550.4
<i>Substantia secunda diuisio principalis.</i>	416.19	T E	
<i>Substantia nihil est contrarium.</i>	416.99	<i>Tempus aeternum est à parte ante, & post, secundum Philosophum.</i>	827.2
<i>Substantia non repugnat precedere omne accidens.</i>	675.4	<i>Tempus à motu particulari differt, & à Quando realiter.</i>	419.105
<i>Substantiam esse aeternam ratione Philosophi non probatur.</i>	827.3	<i>Tempus an habeat primum, & quomodo?</i>	623.2
<i>in Substantiam est mutatio, non tamen motus. ibid.</i>	416.100	<i>Tempus cui motus sit idem, & cui non?</i>	412.92
<i>Substantiam licet principaliter, non tamen solam considerat Metaphysica.</i>	221.7	<i>Tempus est idem uel passio motus.</i>	433.23
<i>Substantiam primam moueri repugnat.</i>	829.2	<i>Tempus, & aenum sunt idem.</i>	632.4
<i>Substantiam quomodo cognoscamus?</i>	559.24	<i>Tempus non est Mathematicum, sicut numerus.</i>	631.2
<i>ad Substantiam referuntur omnia, ut ad primum.</i>	313.1	<i>Tempus pro formali quid, & qualiter consuetum, & diuisibile sit?</i>	412.92
<i>Substantiam solam, & qualitatem esse actiuas.</i>	775.3	<i>Tempus, secundum aliquos, est unum, & quare?</i>	631.2
<i>de Substantia dicendorum ordo assignatur.</i>	222.10	<i>Tempus secundum se non habet prius.</i>	623.2
<i>in Substantia immobili est delectatio maxima, & quae sit?</i>	441.43	<i>Tempus unde dicatur unum?</i>	631.3
<i>de Substantia opiniones variae.</i>	221.7.22.9	<i>Temporis definitio.</i>	623.2
<i>de Substantia quid dubium sit, inuestigatur.</i>	222.9	<i>Temporis prioritas non requiritur ad agendum, sicut nec distantia localis.</i>	787.8
<i>de Substantia scientia est prima, perfectione.</i>	376.5	<i>in Tempore unde sumatur prius, & posterius. 151.col.2</i>	
<i>de Substantia separata non habetur cognitio intuitiua.</i>	559.24	<i>Tenebram videre quid sit?</i>	663.10
<i>de Substantia tantum per se intelligitur ens.</i>	560.25	<i>Terminus quid?</i>	123
<i>Substantia, quae se mutuo corrumpunt, quomodo sint contrariae?</i>	816.3	<i>Terminus quid sit?</i>	684.4
<i>Substantie quomodo predicentur de materia?</i>	225.15	<i>Termini communes.</i>	120
<i>Substantie separatae an sint ponendae sine ordine ad motum?</i>	839.2	<i>Terminus intellectus cognoscitur si propositio sit immediata.</i>	532.11
		<i>Ternarius est alterius speciei à septenario, quo sensus</i>	30.col.2

Index Rerum.

<i>Vnitias quid.</i>	100.70	<i>Unum an tantum uni opponatur</i>	764.12
<i>Vnitias quomodo pars numeri?</i>	588.27	<i>Unum dicitur negationem in genere.</i>	115.15
<i>Vnitias specifica quid, & quid generica?</i>	659.28	<i>Unum est ens, an predicatio per accidens?</i>	576.7
<i>Vnitatis, entitatis, definitiis, & definiti complementum quomodo sit ab ultima differentia?</i>	277.107	<i>Unum est duplex. lib. 5. cap. 8. n. 71</i>	
<i>Vnitatis modi sunt quatuor.</i>	283.121	<i>Unum est metrum numeri.</i>	364.65
<i>Vnitatem realem minorem numericam dari?</i>	701.9	<i>Unum est principium, & mensura numeri.</i>	343.9
<i>Vnitates an partes per se numeri?</i>	587.25	<i>Unum est principium numeri, siue quantitatis, siue transcendentis.</i>	172.58
<i>Vniuersale an impingat speciem, & a parte rei.</i>	712.5	<i>Unum, & ens non significant substantiam.</i>	382.17
<i>Vniuersale cognoscens quomodo omnia contenta sub illo cognoscatur?</i>	13.21	<i>Unum, & ens non sunt separata ab inferioribus.</i>	100.71
<i>Vniuersale correspondet vniuersali in agente secundum naturam.</i>	837.5	<i>Unum, & multum an absoluta?</i>	811.2
<i>Vniuersale definitur, & est tantum per intellectum.</i>	705.19	<i>Unum, & multa opponuntur relative.</i>	364.64
<i>Vniuersale duplex.</i>	549.2	<i>Unum, & multa pertinent ad tertium modum relationum.</i>	364.64
<i>Vniuersale est duplex.</i>	432.21	<i>Unum, & multa quo genere oppositionis opponantur?</i>	350.27
<i>Vniuersale magis causalitate non esse nobis minus notum, arguitur.</i>	550.4	<i>Unum, & multa sunt contraria.</i>	811.2
<i>Vniuersale negatiuum, & contrarium.</i>	723.6	<i>Unum & multa sunt prima contraria, ad que omnia alia reducuntur.</i>	358.49
<i>Vniuersale non est a parte rei.</i>	540.6	<i>Unum, & simplex differunt,</i>	439.38
<i>Vniuersale non est obiectum intellectus.</i>	557.16	<i>Unum genere qua dicantur?</i>	169.50
<i>Vniuersale quid.</i>	279.110	<i>Unum importat priuationem diuisionis formalis.</i>	115.15
<i>Vniuersale quomodo corrumpatur.</i>	707.23		
<i>Vniuersale quomodo hic accipitur a Philosopho?</i>	279.112	<i>Unum importat priuationem, & negationem.</i>	114.14
<i>Vniuersale quomodo sit unum?</i>	702.12	<i>Unum in comparatione ad numerum duplicem habet rationem.</i>	172.58
<i>Vniuersale scitur ignorato singulari.</i>	538.3	<i>Unum in se non est illud, quo aliud est unum.</i>	581.6
<i>Vniuersale simul cum singulari difficile est intelligi.</i>	715.9	<i>Unum licet conuertatur cum ente, oppositum eius multum non ideo est non ens.</i>	811.3
<i>Vniuersale tripliciter sumitur.</i>	723.6	<i>Unum non contrariatur duobus.</i>	360.52
<i>Vniuersalis proportio duplex.</i>	182.111	<i>Unum non est substantia per se existens.</i>	348.20
<i>Vniuersalia vniuersalia, & singularia singularia sunt principia.</i>	432.21	<i>Unum non fit ex duobus in actu, quo sensus?</i>	281.117
<i>Vniuersalia quomodo simplicius, & magis elementum.</i>	160.26	<i>Unum numero bis acceptum, fundamentum identitatis.</i>	612.15
<i>Vniuersale esse in rebus, & non esse in re tripliciter arguitur.</i>	722.4	<i>Unum numero, cuius materia est vna, exponitur.</i>	605.5
<i>Vniuersale fieri ab intellectu.</i>	722.5	<i>Unum numero, & specie quid?</i>	341.4
<i>Vniuersale non fieri ab intellectu arguitur.</i>	723.5	<i>Unum numero, & unum principium numeri differunt.</i>	605.4
<i>Vniuersalia cognitu difficilia, & quare?</i>	13.22	<i>Unum numero quid?</i>	94.53
<i>Vniuersalia nqz sunt definibilia, etiamsi ponantur more Platónico.</i>	284.123	<i>Unum per accidens est quadruplex.</i>	167.43
<i>Vniuersalia non sunt substantie per viam compositionis.</i>	280.114.	<i>Unum per accidens quomodo fiat per se genitum?</i>	738.7
<i>Vniuersalia qua ratione dicantur elementa?</i>	160.25	<i>Unum per se fit ex pluribus differentiis.</i>	276.105
<i>Vniuersalia, sicut & forma generantur per accidens.</i>	254.60	<i>Unum per se non fit ex differentiis pluribus per accidens.</i>	277.106
<i>Vniuersalium duntaxat est scientia communis.</i>	378.10	<i>Unum per se quare fiat ex materia, & forma?</i>	311.38
<i>Vniuersalia non esse substantias, contra Platonem.</i>	279.110	<i>Unum predicatur dupliciter.</i>	342.6
		<i>Unum principium numeri quid addat super unum transcendentis?</i>	811.2
<i>Vniuersalia non esse substantias separatas ostenditur.</i>	282.119.283.123.	<i>Unum prius est multo, non posterius, nec aequale.</i>	807.3
<i>Vniuersalitas non est ratio intelligendi.</i>	708.25	<i>Unum prius, & posterius multo diuersa ratione.</i>	812.3
<i>Vniuersalitas quare repugnet nature sensata?</i>	708.26	<i>Unum quare non fit paucum?</i>	717.2
<i>Vniuersalitati causa qua?</i>	724.8	<i>Unum quare videatur, & iudicetur unum, cum multiplicetur eius species visibilis in non Monoculis?</i>	392.44
<i>Vniuersi bonum duplex.</i>	633.3	<i>Unum quid.</i>	89.40
<i>Vniuersi bonum in quo consistat?</i>	457.81	<i>Unum quodque dicitur esse perfectum, quando potest sibi simile generare, & facere, aliquas habet exceptiones.</i>	9.15
<i>Vniuersi ordo ordinis in familia quomodo comparatur?</i>	457.82	<i>Unum, quod est passio entis, quomodo dicatur subiectum, vel materia huius scientie?</i>	167.43
<i>Vniuersi ordo secundum Pythagoram.</i>	49.83	<i>Unum quodque est unum, & idem sibi.</i>	291.140
<i>Vniuersi quare non detur forma vna?</i>	734.7	<i>Unum quomodo conuertatur cum ente?</i>	581.8
<i>in Vniuerso est duplex bonum.</i>	457.81	<i>Unum quomodo opponatur multo?</i>	811.3
<i>Vniuersum assimilauit Empedocles animali.</i>	98.63	<i>Unum quomodo pars multi?</i>	811.3
<i>Vniuocatio quomodo hic negetur?</i>	519.38	<i>Unum ratione subiecti indifferentis, tam primi, quam ultimi, in quod fit resolutio, qua dicantur?</i>	169.49
<i>ex Vniuoco, & aequiuoco omnia sunt.</i>	692.4	<i>Unum si passio, quantitas videatur posterior omnibus generibus.</i>	583.10
<i>Vnum aliter de suo quod quid est, & aliter de entibus predicatur.</i>	342.6	<i>Unum specie secundum quandam totalitatem, & debitum</i>	
<i>Vnum an determinati generis?</i>	583.11		

Index Rerum.

<i>tum ordinem partium.</i>	171.55	<i>ritur.</i>	347.19
Vnum tantum est ens, exponitur.	582.8	<i>in Vno sunt indiviso, & materia subiecta.</i>	807.4
Vnum tantum vni contrariatur.	355.39		
Vnum vni tantum est contrarium.	816.2	V O	
Vnum vni tantum est contrarium.	816.2		
Vnius conditiones respectu numeri sunt duae.	347.18	Vocis elementa.	159.12
Vnius diuisio comparata ad aliam eiusdem, an sit aquinocæ?	605.3	Volitio unam fundat relationem.	639.16
Vnius diuisio Logica in quinque modos.	173.59	Voluntas agit suos actus, idem est de appetitu.	789.
Vnius esse sequitur ad esse numeri, & multitudinis.	365.67	13	
Vnius, & multi oppositio.	350.26	Voluntas determinabilis non est causa determinata futuri.	663.11
Vnius, & multi partes quæ.	351.28	Voluntas diuina numquam vult oppositum eius, quod semel voluit.	663.12
Vnius partes correspondent partibus entis.	113.11	Voluntas est completè potentia rationalis.	799.9
Vnius modi multiplices.	341.4	Voluntas quomodo determinet intellectum?	798.7
Vnius modi qualiter se logicè inferant?	173.61	Voluntas pro instanti, quo agit, potest non agere, & quare?	801.13
Vnius modorum reductio ad unam rationem.	341.5	Voluntas quomodo moueat?	794.25
Vnius per accidens varij modi se habendi explican- tur.	167.45	Voluntas quomodo sit rationalis?	798.7
Vnius per se modi principales.	340.1	Voluntas sola est libera.	799.8
Vnius per se, realiter accepti modi principales quin- que. 167.46. eorum sufficientia. 170. 52. reducuntur omnes ad quintum principalem. 171. 54. eius sexta acceptio.	ibid. 55	Voluntas sola est potentia rationalis, completiue saltem	317.10
Vnius proprietates est esse principium.	172.57	Voluntas speculatiua, & practica.	838.4
Vnius proprietates ostenditur.	343.8	Voluntas vult est propositio immediata.	797.4
Vnius ratio qua?	342.7	Voluntatis, & intellectus obiecta an eadem.	773.8
Vnius secundum continuitatem impropria acceptio.	168.46	Voluntatis indeterminatio quomodo probetur.	798.5
Unum esse pauca est impossibila.	362.59	Voluntatis libertas astringitur.	323.11
Unum esse positium.	584.13	Voluntatis obiectum quod?	801.14
Unum, & multa opponi relatiuè probatur.	364.65	Voluntatis prima determinatio est eius actus.	ibid. 13
Vnum per se minus faciunt, qua vnus magis sunt ra- tionis.	759.10	Voluntatem à potentia rationali non exclusit Aristote- les.	799.9
Vnum vni diuersimode contingit opponi.	365.68		
de Vno quoad rerum substantiam, & suis suis, inqui-		V T	
		Vtrum habet locum in oppositis.	359.50
		Vtrum quid, & in quibus usurpetur?	359.51

F I N I S.

B Duns, Joannes
765 Johannes Duns Scotus
D7
1639a
t.4

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

